

ANNALIVM
ECCLESIASTICORVM

CAES. BARONII

R. E. PRESB. CARDINALIS

TOMVS TERTIVS.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36

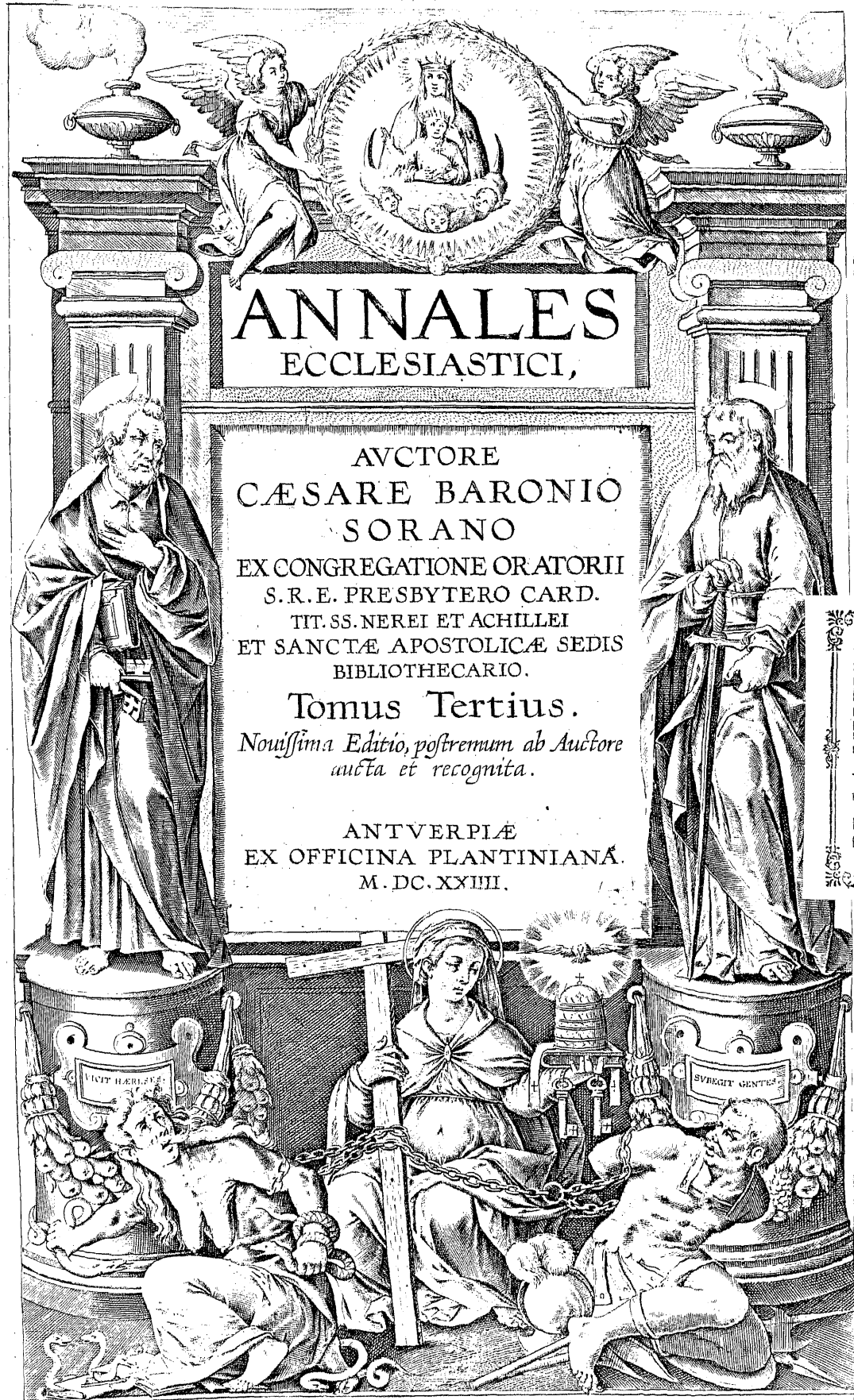
ANNALIVM
ECCLESIASTICORVM

CAES. BARONII

S. R. E. PRESB. CARDINALIS

TOMVS TERTIVS.

ANNALES
ECCLESIASTICI,

AVCTORE
CÆSARE BARONIO
SORANO
EX CONGREGATIONE ORATORII
S. R. E. PRESBYTERO CARD.
TIT. SS. NEREI ET ACHILLEI
ET SANCTÆ APOSTOLICÆ SEDIS
BIBLIOTHECARIO.

Tomus Tertius.

*Novissima Editio, postremum ab Auctore
aucta et recognita.*

ANTVERPIÆ
EX OFFICINA PLANTINIANÆ.
M. DC. XXIII.

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
de Santa Cruz, y
de Santa Catalina.
E. C. N.

PHILIPPO II.
HISPANIARVM REGI
CATHOLICO POTENTISSIMO
ET INVICTISSIMO

CÆSAR BARONIVS CONGREGATIONIS ORATORII

PRESBYTER SEMPITERNAM FELICITATEM.

VID Deo, quid Principibus
debeatur, Apostolorum Prin-
ceps breui illa sententia defi-
niuit: Deum timete, Regem ^{1. Pet. 2.}
honorificate. Qui verò inter
Deum atque Reges medij in-
tercedunt Sacerdotes, duplici
dignos honore Paulus Apostolus iudicauit. His ego ^{1. Tim. 3.}
legibus parens, ante omnes summo totius Christia-
næ religionis Antistiti duplex munus, nempe pri-
mum & secundum Annalium Tomos obtuli: Hic
verò tertius ex Constantini Magni magnis rebus
gestis contextus, tibi, PHILIPPE Regum maxime,
de industria (quod Samuel dixit) seruatus est, Re- ^{1. Reg. 5.}
gium planè munus, ex Regijs depromptum the-

fauris, Rege maximè pio dignum: Regum namque est Annales legere; quos ex eorum lectione magnos constat fecisse progressus, animùmque ad res magnas inchoandas & perficiendas erexisse. cuius rei etsi complura suppetere possent exempla; vnum vel alterum ex Sacris litteris adduxisse, contenti erimus. Certè ex Annalium lectione potentissimus ille Rex Assuerus, quid virtuti, quid sceleri deberetur, accepit; summòque iustitiæ libramento, suum cuique tribuens, periclitantem sub gladio Dei populum liberavit, atque superbissimum Aman infami supplicio condemnauit. Sed & Darius Rex vna Annalium inspectione pietatem didicit, cum ex Cyri Regis præscripto non solum aduersarios Iudæorum ædificantium Dei templum cohibuit, verùm etiam immensæ molis opus suis sumptibus absoluendum, & sacrificia immolanda, vt dignum erat Regia munificentia, curauit; nouitque Deum timere, quem & Iudæorum precibus optauit sibi esse placatum.

Ezdr. 6.

1. Esdr. 6.

Quod igitur Regem decet accipere, æquè congruit à Sacerdote tibi ortu & origine subdito imperiri. Non enim eximit sacerdotium ab illa pensitatione tributi, qua scilicet Reges possint effici sanctiores; persoluentibus alijs censum, ex quo ditiores reddantur. Docuit nos Dominus, quodnam Sacerdotes pèdere debeant Regibus tributum, staterem nempe, eundemque in ore piscis inuentum,

Matth. 17.

quem

quem & iussu Domini Petrus hamo piscatus esset, quatuor drachmarum pretij nummum. Quibus symbolicis formulis, veluti hieroglyphicis characteribus, vna fides Catholica quatuor Euangelij signata, orèque Apostolico prædicata ostenditur.

Quod quidem tributi genus à me Amplissimæ Maiestati tuæ, non vt indigenti persoluitur, vtpote hisce diuitijs largiter affluentem, ex eisque vniuersum Nouum Orbem (quod planè est valdè admirandum) vbertim locupletanti; sed quòd religio pietasque tua id iure suo quodammodò exigat; & obsequium, studium, obseruantiaque in te mea hoc ipsum postulare omnino videatur. Quamobrem, quod mearum partium est, imperatum diuina lege tributum infero in magnum illud tuæ pietatis Aerarium, persoluens staterem illum in ore illius piscis inuentum, quem Christus ipse salutari signo, miram quadam ratione de cælo piscatus, ostensa nimirum cælitus Cruce, velut hamo, vincendi spe, dulci captum esca, è fluctibus impietatis ad littus eductum Ecclesiæ, pertraxit ad fidem: magnus sanè piscis, in cuius ore stater inuentus tot posteros ditauit Imperatores. Penditur hic ipse à me tibi, dum quæ ab eodem Constantino in fide capeffenda, tuenda, illustranda, amplificanda, & ad externos longè latèque propaganda gesta sunt, annis singulis, tertio hoc Annalium Tomo, summa fide potissimùm exhibentur.

Accipe ergo grato animo, quod pio affectu perfoluitur, sacerdotale tributum, staterem sacrum, numisma nobile, imagine Cæsaris insignitum, tibi tamquam Cæsari debitum, à Cæsare exhibitum, Regique Catholico iure pensum; quod & præclaro fidei signo, salutiferæ Crucis vexillo, extat impressum: illud verò tunc locupletius exhibendum, cum, ex suscepto semel munere, res à te piè sanctèque gestæ annis singulis, iisdem Annalibus suo quæque tempore feliciter intexentur, quas posteriores Reges sint admiraturi, vtinam & imitaturi; cum de te longè plura atque maiora verè narrata esse comperient, quàm nec Xenophon in Cyro effinxit, neque de Christianis Principibus multa abhinc retrò sæcula conspexere. Vale, Rex inclyte, Christianorum Regum maximum decus & ornamentum: teque ardentissimo studio Catholicam fidem strenuè protegentem, ac latissimè propagantem, diu superstitem Deus conseruet incolumem; atque demum immortalis quoque gloriæ corona fulgentissima auctum, in consortium Regni cælestis accipiat.

A.V.

AVGVSTINO CVSANO
S. R. E. PRESBYTERO
CARD. AMPLISSIMO
CAESAR BARONIUS
FELICITATEM.

EXIGIT officium, quod æquitas imperat, atque in primis ratio persuadet, Cardinalis Amplissime, vt Annales nostri tandem, licet serò, de acceptis beneficijs gratias relaturi, te conueniant; quos adhuc in cunabulis positos beneuolentia fouisti, munificentiaque lactasti. Cum enim magno Dei consilio negotia illa domestica te quietis amantem, vel inuitū, Romam pertraxerint; quamuis paterent tibi, si voluisses, perampla ad habitandum palatia; tu autem Augustine, Hieronymi gloriæ æmulus, illis omnino spretis, ad Bethlehem diuertisti, ad nostras, inquam, sub titulo Deiparæ Virginis humiles ædes: vbi biennio commoratus, cum primum oculos in meas lucubrationes adhuc planè informes & rudes coniecisti, illarum amore captus, ad eas excolendas, & ocyùs absolendas, opem sedulò contulisti. Liceat mihi, quod in angulo gestum est, prædicare, auctoritate Domini, super tecta: necnon te illud Matth. 10. Apostoli magnum gloriæ præconium vsurpare: Nullus mihi com- Luc. 12. municauit in ratione dati & accepti, nisi tu solus. Philip. 4.

Atqui quamuis magna sint hæc, & qualibet gratiarum actione maiora videri possint, minima tamen apparent, si conferantur cum vberissimo illo ceterarum virtutum tuarum promptuario, tunc nobis mille actibus patefacto, cum ex eis quid seniores in te mirarentur, imitarenturque iuniores, copiosissimè inuenirent: quippe cum te ipsum in omnibus exhiberes absolutissimum virtutum exemplar, nec illud quidem recèns efformatum, sed longiore vsu iam antè probatum: Cuius cum natura ipsa, rerum magistra, prima quædam lineamenta duxisset probitatis, eaque adeò nota, vt te domo primò egredientem cum adolescentulum suscepissent florentissimæ Italiæ Academiæ Iuris prudentia imbuendum; admirantibus fermè omnibus præ miraculo, seniore te ipsum, magistrumque morum inuenerint: accedens insuper præcellens manus artificis Caroli Borromæi Cardinalis S. Præcedis, patriæ tuæ Archiepis-

episcopi dignæ memoriæ, numeris omnibus absolutum reddidit.

Ita quidem in te olim à pueritia summus ille rerum opifex Deus Optimus Maximus statuendæ in Templo sancto suo ingentis columnæ iecit fundamenta virtutum; magnamque desuper molem erigens, cunctantem te, detrectantemque, nec nisi spiritali obsequentem imperio, ad amplissimorum magistratuum vocauit honestissimam functionem, atque demum elegit S. R. E. Diaconum Cardinalem, auxitque presbyteratu. Quo tanto dignatus honore, quamuis intus ob præstantem illam animi tui humilitatem sub purpura duplo palleas, foris tamen præ oculis omnium maxima resplendes claritudine, atque illa quidem non tam ex dignitatis splendore, quam ex virtutum radijs longè lateque fulgentibus comparata. Quo nomine cum boni omnes Deo se plurimum debere fateantur, quòd in tanta sæculi huius prauorum morum offusa caligine, latentem lucernam sub modio, extulit super candelabrum lucentem omnibus; ego in primis, qui eò ampliùs tam magno bono fruor, quò diuturna consuetudine tibi propiùs accedo, Deo me magis deuinctum esse profiteor, tibi que cum ob virtutum præclara merita, tum ob collata tua in me plurima beneficia, obstrictum quàm maximè.

Quorum gratia, cum Tomi huius oblatio, leuissima compensatio videatur; finge tibi, quot in eo sunt chartæ, quot versus, dictiones, syllabæ, litteræ, ac denique apices, tot esse ora clamantia, iugiterque dicentia: Gratias tibi referimus immortales, cuius munere coaluimus, vt è latebris in apertam lucem progredieremur. Nec nos modò id ipsum ingenuè profiteri æquum fuerit, sed & vniuersam Oratorij Congregationem, matrem nostram: cui per te, nimirum opera tua, pio sanè ac saluberrimo consilio, te, inquam, promotore, te auctore, incomparabilis thesaurus ille obuinit, sanctorum videlicet martyrum Papiæ & Mauri corporum pignus duplex à Sixto V. Pontifice Maximo ad æternam rei memoriam ipsi dono datum. Quamobrem quantum præclara ista tam sinceri tamque eximij tui erga nos amoris monumenta excreuerint, tantumdem nostræ in te obseruantia debitaque gratitudinis subinde augebitur cumulus; & tanta demum vtriusque fiet accessio, quantam venturorum deinceps sæculorum nulla vmquam delere possit obliuio. Vale.

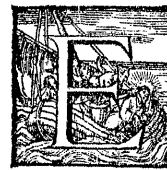
P I O

P I O A C V E R I T A T I S S T V D I O S O

L E C T O R I

C A E S A R B A R O N I V S

S A L V T E M.

Ecce tertium tibi, Lector, exhibemus nostrorum Annalium Tomum, quem te auidius expetisse expectasseque scimus; utpote qui probe noueris difficillimas in eo pertractandas esse quæstiones, perplexitatesque, pene insolubiles enodandas: vt & iure existimare potueris, haud ita liberam atque securam, vt in ceteris, esse progressuram orationem dubiarum rerum trepidatione cunctantem. Ita sanè. At illud certè quidem non te praterit, à labore improbo vinci omnia, si præsertim diuinus fauor aspiret, cui potissimum inniti consueuimus.

Quid autem in hoc Tomo elaborando vigilans nostrum studium tibi præstiterit, iudicabis tu ipse, cum magno otio cuncta perlegeris: non enim te volumus tantummodo eorumdem Annalium inspectorem, sed curiosissimum exploratorem, & (quod magis expetimus) proficuum tibi, aliisque fructuosum esse lectorem. Huius namque rei gratia eiusmodi suscepimus laboris immensi prouinciam; nimirum, vt, excurrendo ab exordio Christi Regni in præsentem vsque diem annorum singulorum periodos, vnã eandemque semper fuisse intelligas Catholicam fidem, perseuerasseque iugiter vnã Ecclesiam, vicissitudine tamen rerum & temporum agitã. Vt enim catenam vnã conficiunt connexi annulis annuli; ita anni annis coniuncti pluribus annorum circulis vnũ idemque Opus perficiunt, atque vnã tibi eandemque semper existentem representant Ecclesiam: quo quidem pia menti, verique solummodo cupida, nihil accidere gratius, nihilque potest esse iucundius; dum Christianam fidem, quam credit, eandem ab ipso Ecclesie exordio cunctis sæculis traditam, illibatè seruãtam, sancteque custoditam considerat.

Sed & doceant te (qui scopus historia est) maiorum facta prudentiam, illam videlicet, quæ diuini Spiritus est, atque pacem, ex sententia Apostoli, Rom. 8. vitamque conciliat: admoneantque te pariter, vt deuotes huic longè contrariam fatuam illam sæculi prudentiam, tetro mortis nomine desinitam, à filijs Agar, reprobis scilicet omnibus, tantopere perquisitam. Hæc quidem perfacile assequeris, cum totum hunc Annalium cursum (qui, sicut omne tempus die ac nocte, contrariarum rerum vicissitudine voluitur & interpolatur)

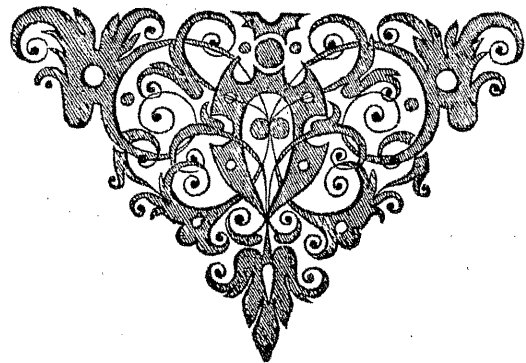
Baruch 3.

tur)

tur) attentè contemplans; quid bonum, quidve sit malum, intelliges; qui item lucis, quibve filij sint tenebrarum, addisces; qui denique regia gradiantur via, quibve non recto pede incedant ad Euangelij veritatem, vel claudicent in utramque partem, planè cognosces. Sunt enim, pro dolor, & Ecclesiæ filij, & fidei Catholicæ professores, qui, etsi Babylonicæ fornacis ignem impietate succensum cauent, fumo tamen non carent, dum inconsultè nimis Ecclesiasticam auctoritatem deprimunt atque contemnunt, quam recentiores hæretici penitus conuellere atque prosternere satagunt: cum par esset, hoc potissimum tempore, quo ea ab aduersariis impugnatur, à filijs Ecclesiæ defendi, erigi, atque firmari; ipsamq; imitari naturam, qua tunc asurgit vehementiore conatu, cum contrariis laceßitur; legeq; Spiritus tunc ardentioribus animis repugnare, cum acerbiora aduersariorum certamina ingruunt. Nam in Christi fidelibus tunc Ecclesia fortior semper apparuit, cum grauioribus fuit prælijs appetita.

LUC. II.

At quid hoc perditissimo tempore? Cum enim Dominus dicat: Qui non colligit mecum, dispergit; & qui non est mecum, contra me est: cuiusnam, quaeso, ordinis hi censendi erunt, & in quorum redigendi classem; qui hac ex parte, etsi non cum aduersariis, pro aduersariis tamen eo modo dimicare noscuntur? Tu ipse dicas quid sentias. Sed hac hætenus. Prouoco te in omnibus ad ipsorum Annalium lectionem, in quibus expressam quolibet tempore habes cum fidei Christianæ veritate, eam qua ex Deo est, & à Sanctis receptam, probatamq; usu prudentiam. Hos, Lector, lege ex Annalibus fructus, ipsidemq; fructus, atque vale.

SIX.

SIXTVS PAPA V.
DILECTO FILIO CÆSARI BARONIO
SORANO, PRESB. CONGREGATIONIS
ORATORII NVNCVPATÆ.

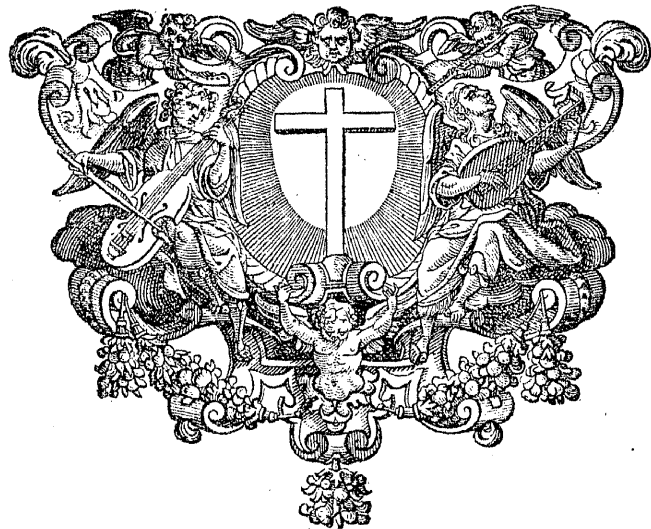

DILECTE Fili, Salutem & Apostolicam benedictionem. Cum dilectus filius noster Antonius scilicet SS. Ioannis & Pauli presbyter Cardinalis Carafa nuncupatus Bibliothecarius Apostolicus nobis retulerit, à te primum Annalium Ecclesiasticorum Volumen editum, aliaq; propediem edenda esse, Opus non minùs doctè quàm fideliter à te scriptum, & ad totius antiquitatis Ecclesiasticæ notitiam comparandam valdè vtile: quibus nimirum non tantùm res gestæ exactè per annos singulos recensentur, & quæ de his obortæ sunt controuersia elucidantur, sed etiam ipsi Apostolicarum traditionum fontes purissimi aperiuntur, atque hæreticorum mendacia confutantur: Nos, qui eruditorum omnium fouere solemus ingenia, cum tuam in primis industriam, & egregiam pro Catholica Ecclesia nauatam operam magnopere in Domino commendemus: Cupientes, vt ijdem à te editi vel edendi Annales Ecclesiastici ad integram rerum veritatem custodiendam seruentur penitus incorrupti, & quàm diligentissimè fieri potest, typis excudantur: ac demum ne à quoquam seu negligentia, seu malitia, mendis deformari, aut aliter etiam forsitan titulo mutato vel forma, mutari, corrumpi, vel deprauari possint: MOTV PROPRIO & certa nostra scientia, omnibus & singulis Christi fidelibus, præsertim librorum Impressoribus, ac Bibliopis, quouis nomine nuncupatis, tam in Vrbe, & illius districtu, ac statu, & ditione temporali nobis & S. R. E. mediatè vel immediatè subiecta, sub quingentorum ducatorum auri Camera Apostolicæ eo ipso applicandorum, necnon amissionis librorum atque typorum; quàm etiam per totam Italiam, & extra eam vbiuis gentium & locorum constitutis, sub Excommunicationis maioris latæ sententiæ pœnis eo ipso absque alia declaratione incurrendis, auctoritate Apostolica, tenore præsentium interdiciamus & inhihemus, ne per decem annos à Data præsentium computandos, primum Tomum Annalium à te editum, & alios singulos à te edendos, totidem annorum spatio ab vniuscuiusque eorum editione numerando, absque tua licentia imprimere, aliòve titulo vel forma, quouis prætextu mutatos, vel alio quocumque idiomate versos edere, vel sic editos vendere, seu venales tenere audeant vel præsumant.

mant. MANDANTES vniuersis & singulis venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Archiepiscopis, & alijs locorum Ordinarijs, eorumque Vicarijs, seu Officialibus in spiritualibus, Generalibus, ac in dicto nostro statu Ecclesiastico Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, Potestatibus, & aliis Officialibus: vt quando & quoties per te vel tuo nomine fuerint requisiti, præmissa contra inobedientes exequantur, & obseruari faciant, inuocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ac statutis & consuetudinibus, iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis quibusuis personis quomodolibet concessis & confirmatis. Quibus omnibus illorum tenores, ac si ad verbum infererentur præsentibus, pro sufficienter expressis habentes, hac vice dumtaxat specialiter & expressè derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem vt præsentium litterarum exemplis etiam in ipsis voluminibus impressis eadem vbique fides habeatur, quæ ipsis præsentibus haberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctum Marcum, sub annulo Piscatoris, die XXVI. Iunij, M. D. LXXVII. Pontificatus nostri anno quarto.

Tho. Thom. Gualterutius.

CÆSA-

CÆSARI BARONIO SORANO,
VIRO OPTIMO, DOCTISSIMO,
AMICISSIMO,

Consalvus Ponce de Leon Hispalensis.

QUID potuit madidum sacro sanguine ferrum,
Tela, fera, flamma, spicula, saxa, cruces?
Obruta quid tenebris, mutis que oppressa sepulchris,
Inuidia Gentis, NOMINIS acta pij?
Ecce renascuntur tempus victura perenne,
Quæ surgit lucis, quæ requiescit honos.
CÆSARIS id præstat calamus, præstantior ense
Cæsaris: hic vitam sustulit, ille dedit.

E I D E M.

TERTIA iam longi tibi pars exhausta laboris
Versatur manibus, volitatque per ora virorum.
Quæm sese latè Romana gloria Sedis
In superas sublata tuis Annalibus auras
Explicat, & terras tecum pervadit in omnes.
Quàm benè, BARONI, Magno digesta PHILIPPO
Magni facta dicas & tempora Constantini.
Illi exoptatam nascens Ecclesia pacem
Rettulit acceptam: validis inuititur huius
Viribus in senium vergens, viridique iuucet a
Robore, & in melius reparato splendet honore.

Tertius

A N N A L E S E C C L E S I A S T I C I .

Tertius Annalium Tomus incipit ab Imperio Constantini Magni ; perduciturque vsque ad Constantij eius filij obitum: complectitur annos quinquagintaquinque, sextum ex parte tantum attingit.

A **B**ENE & nobis illud accidit, quod de rebus diuinis diuinum prodit Oraculum: ^a Cum consummaverit homo, tunc incipiet.] Siquidem absoluto secundo Annalium tomo, cum post immensos labores optata quies iure captanda fuisset, iam tertius eorumdem est inchoandus, ac velut in itinere constitutus, in ea ad quam peruenimus, statione non licet conquiescere, sed ex ipsa in aliam proficiscendum, & è secunda ad tertiam commigrandum est, atque instar filiorum Israel, è Socoth secunda eorum mansione in Etham ^b pariter transeundum, è ^b Exod. 12. tabernaculorum angustiis scilicet (vt harum vocum se habet interpretatio ^c) ex humili, ^c Hier. ep. ad Fabiolam 127. mans. 3. inquam, Ecclesie statu ad amplissimam eius gloriam, Crucis fortitudine compararam. Par vtriusque ratio. sicut enim illis in eadem mansione tertia consistentibus primum diuinæ presentie visibile signum apparuit in columna ignis & nubis die nocteque perspicuum: ita & in hac tertia, ad quam peruenimus stationem, Crucis fulgor diuinitus è caelo coruscans Constantino apparens, perinde ac digitus Dei & lingua caelestis errantes docuit, atque ad rectam semitam reuocauit; summaque claritudine fulgoris sui, ea quæ humilia despectaque esse videbantur, sublimia ac planè diuina monstrauit; abolitisque indecoris & ignominie titulis illis, scandali atque stultitie, Iudæorum ac Gentilium opinione compositis, manifestioribus iudiciis paradoxum illud Apostoli ^d 1. Cor. 8. declarauit: Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.]

Hæc autem ad eam eximia & excelsa, oratione dignè persequenti, vt magnitudo postulati argumenti, diuino opus esse auxilio intelligimus, quod veritatis recto tramite ipsa oratio haud hæsitans secuta ducatur. Faucat caeleste Numen à nobis hoc itinere sapientius imploratum; atque ex hac eius tertia statione effulgeat menti nostræ, atque præcedat nos sublimior illa & excelsior animata columna, in qua multò felicitius humano generi visibilis Deus apparuit: ipsa, inquam, Dei Genitrix beatissima Virgo Maria suæ pulchritudinis fulgore corusca gradiens antecedit: ac ducens & docens, non sinat vel latum vnguem nos ab arcta semita veritatis excedere, vel leuiter aberrare.

IESV CHRISTI MARCELLI PAP. CONSTANTINI IMP.
 ANNVS   ANNVS   ANNVS
 306.   3.   I.

ANNA-

TRECENTESIMO sexto Christi Redemptoris nostri anno, Olympiadis ducentessimæ septuagesimæ primæ anno primo, Constantio atque Galerio Augg. sextum Consulis, cum octauo Kalendas Augusti idem Constantius Eboraci in Britannia diem clausisset extremum, Constantinus eius filius maior natu ex Helena genitus ^A Impe- ^{III.}

CONSTANTI NVS HERES IMPERII. Imperij heres ex testamento relictus, id decernente diuino Numine, ac totius exercitus suffragantibus votis, paternum accepit Imperium.

IV. Cum igitur tum ex Olympiadum supputatione, tum ex Consularibus Fastis tam certus exploratusque habeatur annus quo auspiciatus est Imperium Constantinus; Cassiodori Chronicon erroris arguitur, dum post biennium sub Consulatu decimo Diocletiani, & Maximi (seu potius Maximiani) septimo, ponit exordium Constantini: quod quidem ex eiusdem Historia Tripartita, quam collegit, manifestissime inspicere licet, dum ait ex Socrate, eundem Constantinum defunctum, cum imperasset annos triginta & unum, Feliciano & Titiano Consulibus: qua ratione oportuit ipsum hoc anno imperare coepisse. Hisce itaque in primis firmissimis rationibus oportuit stabiluisse exordium Imperij Constantini, quod sciamus complures errore lapsos, dum post biennium numerare aggressi sunt annos eiusdem Imperatoris, & in re grauissima, nempe de tempore Nicæni Concilij, aliisque rebus magni momenti, in errores non leues incidisse.

V. Quod autem ad gestæ rei historiam pertinet, hæc de ingressu Constantini in Imperium quomodo se habuerint (præter illa quæ in fine secundi Annalium Tomi de eiusdem Constantini opportuno aduentu in Britanniam, & de Constantij obitu dicta sunt) iam ordine prosequamur, ac in primis, quæ Eusebius, res ab eo gestas fufius profecutus, narrat his verbis: Neque tamen Imperium Imperatore destitutum permanfit: quippe Constantinus paterna purpura indutus, primum è paternis ædibus egressus est, & patrem tamquam à mortuis ad Imperium regendum dehuc reuocatum, suo ipsius vultu & effigie omnibus repræsentauit. Deinde magna paternorum amicorum turba eum comitante, funeri præiuit, patremque produxit; quin etiam infinita populi multitudinè, militumque conspante agmine partim antecedentium, partim subsequentium, genitorem sanctissimum cum omni splendore & maxima pompa extulit: faustis acclamationibus, suaui hymnorum concentu, omne sbeatissimum illum celebrant: & consentientibus animis, filium iam in Imperij gradu locatum, patrem ad vitam quodammodò reuocasse existimant. Extemplo igitur secundo & prospero applausu nouum Regem, Imperatorem, & Augustum ipsa prima voce contentius prædicant. Quibus acclamationibus tam auspiciatò in filium editis, patri mortuo nonnihil ornamentis allatum est: filium euncti beatum putant, qui talis patris fuit successor declaratus: omnes gentes, quæ ipsius obsequiebantur Imperio, incredibili lætitia efferruntur, & gaudio penè inexplicabili propterea complentur, quòd illustri & præclaro Imperatore ne breuissimo quidem temporis momento caruissent.

VI. Hunc morum vitæque pie & religiose ad virtutem institutæ exitum esse, in Imperatore Constantio vniuerso generi mortalium, qui nostra memoria vixerunt, Deus euidenter demonstrauit. Finem autem vitæ aliorum, qui Dei Ecclesias bellico quodam more & modo exagitarint, minimè consentaneum iudicauit, quem præfenti sermone mandarem, neque bonorum memoriam, eorum appositione, qui secus se gesserint in vita, omnino debere contaminari. Rerum enim experientia illis solùm, qui ipsi oculorum obrutu calamitates cuiusque tyranni aspexerint, qui que earumdem cognitionem auribus perceperint, satis videtur esse ad vitam modestius deinceps sanctiusque moderandam. Sic igitur Constantinum talis parentis fatu editum Principem & Imperatorem Deus omnium auctor & totius mundi gubernator suo solùm arbitrio delegit: eo consilio, vt cum alij omnes Imperatores hominum suffragiis ad eum dignitatis gradum ascendere consueuerint; de hoc Imperatore solo ad honorem efferendo, nemo mortalium omnino gloriaretur.] hucusque Eusebius.

VII. At nec Ethnicus auctor (quisquis ille fuerit, clarissimus certè Orator illorum temporum) de diuinitus facta electione Imperij Constantini discrepat ab Eusebio; nisi tantùm, quòd hic veram diuinitatem minùs intelligens, quòd à Deo optimo maximo factum est, diis tribuit, qui & hæc præloquitur de Constantio: Verè enim profectò illum superùm templa petierunt, receptus est confessu cæli, Ioue ipso dexteram porrigente. Quinimodò statim sententiam rogatus, cui Imperium decerneret, vt decebat, dixit CONSTANTINVM PIVM: manifestè enim sententia patris electus est Imperator: quod ita nos dicere, cum veritas iubet, tum pietati tuæ (vt video) gratissimum est. Sed cur tantummodò priuatis tuis affectibus blandiamur, cum omnium deorum

Euseb. i. Vita Const. in. l. i. c. 16. 17. TVNVS CONSTANTINI IMP.

QUALIS FINIS PERSECUTORVM.

Gallicanus in Panegyrico 4. Constantini. DEI NVTV CONSTANTINVS IMPERAVIT.

A deorum fuerit illa sententia, & quidem iam auctoritate præscripta, quæ tum pleno firmata sit consilio: iam tunc enim cælestibus signis suffragiis ad salutem Reipublicæ vocabaris, cum ad tempus ipsum, quo pater in Britanniam transfretabat, classi iam vela facienti, repentinus tuus aduentus illuxit, vt non aduectus cursu publico, sed diuino quodam aduolasse curriculo videreris.] hæc ille: qui quod sciebat diuino factum numine, diis tribuit, quòd nullum præter eos numen in cælo esse putaret. At quales erant, quos nominat deos erga Constantinum propitios, qui cum sibi aduersarium, ipsorumque cultus euersorem fore non viderint?

Sed quid idem addat de cunctatione Constantini in suscipiendo Imperio, audiamus. Illicò enim atque ille terris fuerat exemptus, vniuersus in te confedit exercitus, te omnium mentes oculique signarunt: & quamquã tu ad seniores Principes de summa Reipublicæ, quid fieri placeret, retulisses, præuenerunt tamen studio, quod illi mox iudicio probauerunt. Purpuram statim tibi, cum primum copiam tui fecit egressus, milites utilitati publicæ magis quàm tuis affectibus seruientes, iniocere lacrymanti: neque enim fas erat diutiùs fieri Principem consecratum. Diceris etiam, Imperator inuiste, ardorem illum te deposcentis exercitus fugere conatus, equum calcaribus incitasse: quod quidem (vt verum audias) adolescentiæ errore faciebas: quis enim te Cyllarus, aut Arion posset eripere, quem sequebatur Imperium?] hæc ipse, & alia plura: sed non semper tutum attexere encomia historici puritati.

Verùm licet tum à patre, tum ab exercitu Constantinus fuerit renuntiatus & acclamatus Augustus: tamen non nisi Cæsaris nomen tunc accepit, Augusti verò postea, cum Faustam filiam Maximiani Herculij vxorem duxit. Hæc enim idem auctor his verbis: Cum tibi pater Imperium reliquisset, Cæsaris tamen appellatione contentus expectare malueris, vt idem te, qui illum, declararet Augustum: siquidem ipsum Imperium hoc fore pulchrius iudicabas, si id non hereditarium ex successione cepisses, sed virtutibus tuis debitum à summo Imperatore meruisses: neque enim dubium, quin tibi maturè sacrum istud fastigium diuinæ potestatis astrueret, qui te iam olim sibi generum, etiam antequam petere posses, sponte delegerat. Hoc enim (vt audio) imago illa declarat in Aquileiensi Palatio ad ipsum conuiuij posita aspectum: vbi puella iam diuino decore venerabilis, sed adhuc impar oneri suo, sustinet, atque offert tibi etiam tum puero galeam auro gemmisque radiantem, & pennis pulchrè alitis eminentem: vt te, quod vix vlla possunt habitus ornamenta præstare, sponsale munus faciat pulchriorem.]

D Sic igitur Constantinus à funere patris nomen Cæsaris vsque ad nuptias cum Fausta retinuit, quando & auctus est nomine Augusti, cum alioqui voce militum omnium Augustus fuerit salutatus: de quo Eusebius, cum agit de obitu Constantij: Huius (inquit) filius Constantinus statim vt Imperij gubernacula suscepit, Imperator summus & Augustus cum ab exercitibus, tum multò antea ab ipso Deo summo omnium Imperatore declaratus, se paternæ pietatis erga nostræ religionis disciplinam æmulum & imitatorem præstitit.]

Antequam autem à Constantino res gestas vlteriùs prosequamur, de eius genere atque natalibus aliqua præfari, ad difficultates non leues soluendas, necessariù existimamus. Quod ad paternum genus spectat, à Claudio Iuniore Imperatore originem ducere, secundo Annaliù Tomo pluribus dictum est, cum de eius patre Constantio sermonem habuimus. Si verò eiusdem stemmatis principium altiùs repetatur, Trebellius auctor est, eum à Vespasiano Augusto descendere, vnde Flauix gentis est nomen & insignia consecutus, ante tamen Vespasianù obscuræ: nam Suetonius hæc de eo: Mediocritatem pristinam neque dissimulauit vquam, ac frequenter etiam præsetulit: quin & conantes quosdam originem Flauij generis ad conditores Reatinos, comitemque Herculis, cuius monumentum extat via Salaria, referre, irrisit vltro.

Quod verò ad maternum genus attinet: cum constet natum ex Helena, vnde illa, ex qua profapia, prouincia, & ciuitate sit orta, non leuis est controuersia. Scimus Græcorum recentiores (Eusebius enim, licet rerum Græcarum amplificator egregius, hæc silentio prætermisit) Nicephorum & alios, qui commentitiæ historiæ fidem præstiterunt, eam fuisse Bithynam genere, affirmare; de qua & eiusmodi fabulam concinnarunt, cum de Constantio patre ad Persas legato misso hæc memoriæ commendarunt,

VIII. STVDIVM MILITVM ERGA CONSTANTINVM

IX.

Panegyric. Maximian. Constantini. CONSTANTINVS CONTENTVS NOMINE CAESARIS.

X. QUANDO ACCIPIT NOMEN AVGVSTI. Euseb. lib. 8 cap. 26.

XI. CONSTANTINI PATERNVM GENVS.

Trebell. in Claudio. Suet. in Vespasiano, c. 12.

XII. HELENAR PATRIA ET GENVS. Niceph. l. 7. c. 18.

quæ idem Nicephorus narrat his verbis: Is ab Occidente Orientem versus nauigans, A ad locum, qui Drepanum dicitur, applicat (sicum est Drepanum ad Nicomediam sinum ad altum mare longius prominens.) Ibi Constantio desiderium concubitus incescit. Quod ubi cognouit hospes eius, magnificentia & splendore cohortis ipsius regio per-

XIII. DE CVNABV LIS CON- STANTINI FABVLOSA.

Accidit deinceps, vt Oratores alij ad Parthos mitterentur, qui & ipsi Drepanum diuer- terunt: & qui Constantij ex hospitis filia Helena progenitus erat infantulus, puerilem ludum ludens, à quodam ex Oratorum numero offensus, admodum ei succensuit, & ob- iurgationes eius indignissime tulit. Ibi tum mater, Constantij eum puerum esse, indica- uit: eamque rem, peplum illud purpura exornatum proferens, confirmavit, & facies ipsa, indolesque generosa, filium illius esse, satis testabatur. Ea re Constantius ex legatorum sermone cognita, postea comitatu regio puerum vnà cum matre Romam adduci cura- uit. Veritus autem, ne illis absurdi quidquam à Theodora legitima vxore sua per zelo- typiam & coniugalem æmulationem accideret, Constantinum filium Nicomediam ad C Diocletianum, qui ibi cum Galerio Maximiano genero erat, misit. Atque ibi ille be- nignè susceptus, in Palatio apud Imperatorem vixit, & inter domesticos scholarum ad- scitus, Græcas litteras addidicit, simulque Christianismum complexus est.] hæc Ni- cephorus de materno genere atque cunabulis Constantini.

XIV. DE HELENA CONFVTA- TVR HISTO- RIA COM- MENTITIA. a Euseb. in Vita Const. l. 4. c. 53. Epi- phan. lib. de mensu. Hier. in Chron. Aurel. Vict. in Constanti- no in fin. c. 6. alij. b Euseb. in Vita Con- stant. l. 1. c. 1.

Sed pluribus tum Nicephori tum aliorum mendacissima historia confutatur: ac primùm quidem si ea ad lapidem Lydium admoueatur, si, inquam, cum recta ratio- ne temporis conferatur, planè conuincetur curiosi hominis esse figmentum. Si enim, vt ipse vult, eo anno natus est Constantinus, quo Constantius pater rediens è lega- tione creatus est Cæsar, (quod contigisse certum est anno Domini ducentesimo nona- gesimo secundo) necesse est affirmare, hoc ipso anno, quo cepit Imperium Constan- tinus, fuisse quatuordecim tantum annorum ætatis: quem tamen ex sententia Euse- bii^a, qui eo familiarissime vsus est, & aliorum, constat hoc tempore, quo est auspiciatus Imperium, iam trigintaduos annos ætatis, vel saltem trigintavnum attingisse: cum enim dicat ipsum imperasse annos trigintavnum vel trigintaduos, præter paucos menses & dies, addatque totidem annos absque Imperio vixisse^b; manifestum est, eo tempo- re, quo Nicephorus eum natum vult, Constantinum iam annos decem & septem æ- tatis egisse.

XV. VNDE FIN- GENDI MA- NARIT OC- CASIO.

Hoc vno igitur eius historiæ tam insigni patefacto mendacio, totum illud excogita- tum commentum exploditur; cum præsertim ex Scriptoribus illius temporis, quo in loco natus sit Constantinus, possit apertissime demonstrari, nempe in Britannia, vt di- cemus. Facile namque potuit accidisse, vt Scriptoris incuria alicubi Bithynia loco Bri- tanniæ scriptum esset, vnde & reliqua consingendi occasio sit accepta: cum præsertim E ille color accederet, quod Drepane dictum oppidum in Bithynia, ab eadem Helena admodum illustratum, fuerit postea Helenopolis appellatum. Sed qua occasione sic ea ciuitas fuerit nominata, suo loco inferius pluribus.

XVI. BRITANNIA PATRIA CON- STAN- TINI.

Sanè quidem mendacij conuincitur apertissimi auctor, dum ait Constantinum Drepane natum esse in Bithynia, quem apertissime constat in Britannia ortum esse. id quidem disertis verbis coram amplissimo conuentu tunc temporis habito, cum cele- bratae sunt nuptiæ Constantini & Faustæ filia: Maximiani Herculij, testatur celebris ille Gallicanus Orator, dum ait hæc de patre Constantio, & eius filio Constantino: Li- bernauit ille Britannias seruitute: tu etiam nobiles, illinc oriundo, fecisti.] Quid igitur iis apertius dici potest: quibus aded manifestis velle refragari, quis non extremæ ducat esse de mentis? Qua pariter ratione æquius est dicere, Helenam fuisse Britannam, quam Bithy-

A Bithyniam, quam certum est peperisse in Britannia Constantinum, idque tempore Au- reliani Imperatoris, à quo missus est Constantius Claudij Imperatoris recenti memo- ria clarus cum exercitu in Britanniam, vt populum illum sapius tumultuari solitum in officio & fide Aureliani contineret. Contigit autem Constantini natalis (ex Eusebij sententia superius recitata, qui totidem annos eum ante Imperium vixisse tradit, quot imperauit) Aureliano secundum & Iulio Capitolino Consulibus, anno quinto eius- dem Aureliani Imperatoris. Sed de annis eius inferius pluribus.

Quod ad Helenam rursus spectat: adhæserit ne concubina Constantio, an legitima vxor fuerit: auctor est Zonaras^a, controuersia agitatum, dicentibus aliis eam concubi- nam fuisse Constantij, aliis legitimo illi iunctam esse coniugio affirmantibus: ipse verò abstinens, nec quidquam definiens, litem reliquit sub Iudice. At mea quidem senten- tia res eo statu posita est, vt ad huiusmodi iudicium terminandum, opus non sit peren- dina dilatione. Nam exploratum quidem habetur apud omnes antiquos Historicos, qui res Constantij sunt profecuti, Maximianum Herculium, cum sibi eundem Con- stantium adoptasset in filium, vt ei coniungeret in matrimonium Theodoram priui- gniam suâ, coëgisset repudiare eam quam prius vxorem acceperat, id Eutropio^b, Victo- re^c ac reliquis Historicis attestantibus. Certè quidem repudium vxoris tantummodò dici solet, non autem feminæ subinductæ: nec dari repudium concubinæ, quis vn- quam dictum inueniet. Quamobrem cum iussus esse dicatur Constantius à Maximia- no vxori dare repudium, vt acciperet Theodoram: ex quadam necessitate compelli- mur dicere, Helenam legitimam coniugem, non autem concubinam fuisse Constantij. Nec est quod ab aliquo dici possit, aliam ab Helena feminam, eandemque vxorem C Constantij ab eo esse repudiatam: nam nulla prorsus est memoria, Constantium aliam aliquam habuisse vxorem, præter Helenam & Theodoram. Rursum verò quomodo quis dicere poterit Helenam adhæsisse Constantio concubinam, cum publicis attesta- tionibus eiusdem Constantij continentia mirifice commendetur? nam cum Gallica- nus orator^d coram Maximiano ac Constantino, eorundem celebrans laudes, Pane- gyricum dixit, hæc habet in apostrophe ad Constantinum:

XVII. a Zonar. An- nal. tom. 3. in Constantino.

HELENA NVM CON- CVBINA, VFL VXOR CON- STAN- TII IMP. b Eutrop. l. 9 c Pii in Dio- cletiano.

d Panegy. 1. Constantini.

Neque enim forma tantum in te patris, Constantine, sed etiam continentia, fortitu- do, iustitia, prudentia sese votis gentium præsentant: quo enim magis continentiam patris æquare potuisti, quam quod te ab ipso sine pueritiæ illicet matrimonij legibus tradidisti, vt primo ingressu adolefcenti formares animum maritalem, nihil de vagis cupiditatibus, nihil de concessis ætati voluptatibus in hoc sacrum pectus admitteres?

XVIII. CON- STAN- TII IMP. SPECTATA- CASTITAS.

D Nouum iam tum miraculum, iuuenis vxorius, sed vt res est, mente præfaga omnibus te verecundiæ obseruationibus imbuebas, talem postea ducturus vxorem.] hæc ibi Au- ctor pro concione, spectantibus magistratibus, dixit, cum Maximianus eidem Con- stantino Faustam copulauit scedere nuptiarum: quæ à nobis non tam in commenda- tionem continentiam Constantini quam Constantij patris, sunt recitata, cuius ille imita- tor factus, nullam ante vxorem legitimam, feminam aliam prorsus nouerit. At qua fronte, quæso, nobilis Orator in publicis nuptiarum solemnitatibus, coram nobilissimo ac florentissimo auditorio cuncta: sciente, hæc de patre Constantio prædicare aded po- tuisset, si Helenam concubinam, ex qua etiam ipse Constantinus natus esset, antequam legitimam vxorem Theodoram duceret, habuisset: Ex iis igitur cum ceteri omnes, qui dicunt natum Constantinum ex concubina, tum Zosimus^e Comes mendacij redar- e Zosim. lib. 2.

guuntur, dum ait eum genitum ex consuetudine mulieris, quæ materfamilias minus esset: Ethnicus enim homo addictissimus Ethnicismo, & in Christianam religionem insensibilissimus, cum de Christianorum rebus agit, manifestus sæpè conuincitur proditor veritatis, & in Constantinum pariter iniquissimus, quem vt desertorem deorum exagi- tat contumeliis, vt intelligas ipsum in Constantinum Philippicas potius quam Con- stantini historiæ conscripsisse.

XIX. CVR HELE- NA DICTA CONCVBI- NA. l. Praefat. ff. de ritu nu- ptiarum. l. l. Eor. qui. ff. eodem.

* I. eos qui ff. eodem.

b. I. si quis in Senatorio ff. eodem.

XX.

c. Eutrop. l. 10. in prin.

d. Ambros. Orat. in fun. Theod.

HELENA CVR STABVLARIA DICTA.

XXI. HELENA REGVLI FILIA.

FILII CONSTANTINI IMP.

XXII. e. Zosim. hist. lib. 2. MAXENTIVS INFENSVS CONSTANTINO.

tio putarint potius concubinam, quam coniugem. Sed quid Paulus a I. C. respondit? Si post depositum officium eiusmodi in eadem voluntate perseveret, iustas nuptias effici. Quid huic simile scripsit Vlpianus b, legem Papiam interpretatus: quacum Senatores vetiti essent in vxorem ducere libertinam: si tamen duxisset, quamuis (inquit) vxor eius non sit; tamen ea conditione, si deserit esse Senator, tunc vxor eius esse incipiet.] Talis namque fuisse videtur causa Helenæ cum Constantio, vt sic eam duxerit, vt cum à prouincia discessisset, ac magistratum deposuisset, verè coniux esset, ac matrimonium ratum: quod quidem declarauit euentus: nam quam semel accepisset, numquam dimisit vsque ad nuptias Theodoræ; cum Maximianus Imperator coëgit (quod dictum est superius) dare Helenæ priori coniugi libellum repudij.

Confutatis igitur de natalibus Constantini Græcorum sigmentis, explosa simul & illorum sententia, qui dixerunt, Helenam non vxorem, sed concubinam adhæsisse Constantio: reliquum est, vt de eiusdem Helenæ genere pauca dicamus. Eutropius c cum affirmet eam coniugem fuisse Constantij, obscuro tamen loco natam testari videtur, dum ait: Constantinus ex obscuriori matrimonio eius filius in Britannia creatus est Imperator.] Sed quis est qui neget, respectu clarissimarum nuptiarum, quas postea cum Theodora filia Imperatoris contraxit, quibus & Imperium consecutus est, obscurius dici debere prius coniugium Constantij cum Helena, ex quo natus est Constantinus? Scimus S. Ambrosij d testimonio fuisse eandem Helenam Stabulariam nominatam; nam ait: Stabulariam hanc primò fuisse asserunt, sic cognitam Constantio Seniori, qui postea regnum adeptus est.] Sed eo planè nomine vulgò dicta, quòd hospitatis, apud quem diuerit Constantius in Britannia, filia fuisset. Sed qualis hospitatis, qui ducem totius exercitus domi exciperet: certè haud infimi ordinis inter Britannos, & mediocrium facultatum: sed par est credere (vt euenire solet in hospitalibus militariibus) qui in ciuitate nobiliores ac ditiores sunt, eos qui digniores pariter militiæ ducunt ordines hospitari solere.

Quamobrem qui antiquas res Britannicas sunt profecuti (quod compertum habuerunt ex antiquis Annalibus) Helenam filiam fuisse tradunt vnus ex Britannia Regulis Coel nomine, apud quem (vt dictum est) Constantius hospitatus, quam pulcherrimam nouit, eius filiam Helenam accepit in coniugem: obscurum que existimatum est eiusmodi coniugium, quod cum externa, barbara, & non Romana femina contractum esset à tanto viro, ab ipso scilicet nepote Claudij Imperatoris, & Romani exercitus in Britannia duce; sed & obscurius sanè redditum, cum creatus est Imperator, & vnà cum Imperio Theodoram accepit vxorem. Cum igitur, vt accidit iis qui temporibus & felicioribus rebus inseruiunt, in posteriorem coniugem eandemque Augustam omnes conuerterent oculos, vilis admodum & abiecta visa est illa prior, quæ iussu Herculij Imperatoris repudiata fuisset, ac proinde contemptus gratia, Stabularia nominata; sicut & Galerius Maximianus, qui eodem tempore imperauit, ob humile genus vulgò Armentarius dicebatur. At de Helena modò hæcenus; ex qua Constantium genuisse alium filium vel filiam præter Constantinum, memoria nulla est. Ex Theodora autem Augusta complures suscepit liberos, nempe Constantium, qui pater fuit Galli & Iuliani, Dalmatium, Annibalium parentem Dalmatij Iunioris, siue Dalmatiani, addunt aliqui alium Constantinum; filias verò Constantiam, quæ postea Licinio Imperatori nupsit, Eutropiam coniugem Nepotiani, & (vt putant alij) Anastasiam. Quibus omnibus posthabitis, Constantinum Helena genitum Imperij reliquit heredem.

Postquam autem res in Britannia gesta, essent Romam perlata, & noui Imperatoris Constantini imago Romæ ex more (inquit Zosimus e) esset exhibitæ: Maxentius Maximiani Herculij filius, non tolerandum ratus, Constantino quidem ex animi sententia rem succedere, qui muliere non matrona genitus esset, se verò talis Imperatoris filium desiderem hæere domi, aliis paternum Imperium obtinentibus, adiunctis sibi conatus huius administris Marcelliano & Marcello Tribunis militum, & Luciano suilla carnis præbitore, quam Fiscus populo Romano largiebatur, & aulicis præterea militibus, quos Prætorianos vocant, in regium ab illis solum collocatus est, magnis se vicissim muneribus affecturum pollicitus eos, à quibus hoc consecutus esset.] ita Zosi-

A Zosimus. Facta autem hæc sunt à Maxentio hoc anno, octauo Kalendas Octobris. Maxentius verò licet vt Maximiani Herculij filius educatus esset, atque in virum creuisset: tamen non verè ex illo natum sed planè terræ filium ab Eutropia illius vxore esse suppositum a, creditum fuit; quod videtur etiam apud Maximianum fidem inuenisse, ac propterea cum se abdicasset, in successione Imperij prætulisse illi Constantium.

Sed quod reverà non esset vel haberetur vt filius, sed extraneus, illud euidenter argumentum est, dum idem Maximianus Augustus tradens illi filiam in vxorem, sibi ipsum generum copulauit. Iaruit hoc quidem antiquos atque recentiores Historicos omnes, quod antiquum numisma detexit haud pridem inuentum, asseruatur Romæ apud Lælium Pasqualinum in suo prædiuere rerum antiquarum promptuario: ipsum igitur formis excusum hic tibi integrum reddendum curauimus: quod si maioribus compertum fuisset, eum non Maximiani vel putatium dixissent suppositum ab Eutropia filium, sed generum nominassent.

Eiusmodi igitur egregio in lucem edito abdito hæcenus monumento, iam cœptam historiam prosequamur.

Cum autem scisset Constantinus Maxentium Romæ Imperium occupasse, quæsit cum eo res componere, habereque socium atque collegam, sed recusauit ille. id quidem testatur Nazarius b, dum eius consilij rationem asserit, sic dicens: Quin extorques animo tuo conueniendi studium, & concordia voluntatem? si concordiam quam veniam appellari fas est, cum qui potest vincere, optat ignoscere. Et non dubito, quin hanc rationem caelestis prudentia tua duxerit, quod coniunctione sua flagrantissimas hominis cupiditates vel extingueret penitus, vel modicè temperaret. Nulla quippe est libido tam vecors, quam non capiat (vincat scilicet) cum in consortium temperantia venerit. Deicit oculos deformis ignauia, vbi ei pulchritudo virtutis obiecta est: tergiversari atque hæere petulantiam videas grauitate, modestia, & decore confusam: vt appareat te, Imperator optime, concordia imperanda non illi impunitatem vexandæ Urbis daturum, sed leniorem petuisse victoriam, cum malles vitia eius quam arma superare. Sed profectò nulla vi possunt coire, quæ naturali diuortio dissident: nec vlla tam fidelis est copula, quæ in diuersum tendentia nexu suo teneat. Perpendit scilicet tecum excellens prudentia tua, eique semper pietas applicata, omnes concordia commoditates; illam esse fundamentum & radicem otij, bonorum ciuium seminarium, quietis publicæ segetem, & almam pacis altricem. Sed ô quam arger est ad honestatem recursum his qui gradum ex nequitia protulerunt! Vocas ad societatem: appetitum tuum refugit, aduersatur, horrescit: nihil sibi purat tecum commune, quia nihil est simile.] hæc Nazarius.

Maxentius autem vt sibi omni ex parte Imperium stabiliret, conciliaretque animos, ne quos haberet sibi aduersantes, Constantino verò fauente: sciens Christianos, quibus tum Vrbs ipsa, tum etiam prouinciæ confertæ essent, erga Constantinum esse propensiores; studuit animos horum omnium officijs demereri, ac beneficiis deuincire; vsque adeò, vt Christianam religionem se suscepturum, illos demulcens, veteratorie simularet: quod Eusebius c testatur his verbis: Huius, nempe Maximiani, filius Maxentius, qui Romæ tyrannidem occupare instituit, in ipso Imperij sui ingressu fidem nostram se complecti, quo populo Romano placeret, eumque blanditijs deliniret, & assentatione callidè simulauit, & ea de re illis, qui eius parebant Imperio, in mandatis dedit,

dedit, vt persecutionem contra Christianos remitterent: tantamque pietatis speciem A præsētulit, vt humanus & valdè mansuetus præ illis, qui Imperium antè tenuissent, cuique videretur.] ita Eusebius.

XXVI. Aug. in Breuic. diu. ter. c. 18.

Aug. lib. ad Donat. post. Col. c. 12. in fin. c. 13.

MAXENTIVS BENE MERITVS DE CHRISTIANIS.

Optat. lib. 1. contra Parmenian.

XXVII. Euseb. l. 8. c. 25. in fin. AFRICANA QUIES VNDE

Zosim. hist. lib. 2.

XXVIII. CAECILIANVS EPISCOPVS DE CARTHAGINENSIS. Optat. l. 1. contra Parmen.

Ad hæc quoque spectare videtur, quod apud S. Augustinum a scribitur, Melchiadem hoc tempore Romanum presbyterum, postea Papam, mississe Stratonem diaconum vnà cum aliis, acceptis litteris Maxentij Imperatoris, atque Præfecti Prætorio, ad Præfectum Vrbis, vt ab eo loca reciperet, quæ persecutionis violentia abstulisset. Hæc enim ex quibusdã Actis recitarunt Donatistæ, conantes Melchiadi crimen traditionis impingere. ait autem de Donatistis b: Adhuc dies erat, quando volentes destruere iudicium Romani Episcopi Melchiadis, quo purgatus & absolutus est Cæcilianus, etiam ipsum Melchiadem Traditorem fuisse dixerunt. Cuius criminationis cum ab eis esset exacta probatio, Gesta prolixissima recitarunt, vbi Melchiadis nomen, quod aliquid B tradiderit, non fuit: & recitauerunt etiam alia Gesta, vbi Melchiadem legebatur mississe diaconos cum litteris Maxentij Imp. & Præfecti Prætorio ad Præfectum Vrbis, vt reciperet loca, quæ fuerant à Christianis tempore persecutionis ablata. Vbi cum Melchiadis crimen penitus nullum appareret: dixerunt superioribus traditionis Gestis Traditorem Stratonem fuisse recitatum.] sicque ex hoc quoque ipsorum calumnia in Melchiadem confutata est. Redditam etiam fuisse Africanæ Ecclesiæ pacem per Maxentium Imperatorem, Optatus pariter testatur, qui ait c: Tempestas persecutionis peracta & definita est; iubente Deo, indulgentiam mittente Maxentio, Christianis libertas est restituta.] hæc ipse.

Ceterum Eusebius d affirmat, Occidentales oras, atque ipsam Africam & Mauritaniam à persecutione quieuisse, non quidem Maxentij indulgentia, qui nondum Imperium inuaserat, sed abdicatione Maximiani, cum in locum eius successisset Constantinus de Christianis optimè meritus; adeò vt nec biennio integro (vt ait) eadem prouinciæ fuerint persecutione illa vexatæ. Quamobrem quod attinet ad indulgentiam tunc ab ipso Maxentio in Africam missam, haud pertinuisse putamus ad sopiendam persecutionem in Christianos excitatam, quæ iam ante biennium (vt dictum est) compressa fuerat; sed potius ipsum remisisse ea indulgentia iras, quibus hæcenus haud leuiter seuerat in Africanos: nam Zosimus e auctor est, Maxentium in Africanos milites primùm succensuisse, quòd perlatam in Africam eius imaginem prohibuerint circumferri: & quòd insuper Alexandro fauissent, qui ex Præfecto Prætorio Imperatoriam quoque purpuram induisset: Quo per Volusianum extincto (inquit Zosimus) quotquot in Africa vel genere, vel opibus præstabant, veluti Alexandri partium sectatores deferendi; nec vllis omnino parcebatur, dum alij necarentur, alij facultates suas amitterent: quin & Romæ triumphatum est ob perpetrata Carthagine mala.] Sed & Panegyricis quoque Constantino dictis, seuisse in Africanos Maxentium, disertè narratur. Indulgentia igitur à Maxentio in Africam missa post patrata quamplurima mala, vt tandem à rapina & gladio cessaretur, effectum est; & eo tantum modo respexit Christianos, quòd eis sicut ceteris intercepta ciuili bello libertas (vt ait) fuerit restituta.

Quo tempore factum est, concessa Ecclesiis vbique pace, vt Carthaginem conuenirent Episcopi, atque in locum defuncti Mensurij ordinarent Cæcilianum diaconum Episcopum Carthaginensem. Quod indignè ferentes qui ambitionis ardore flagrabant, ingens illud ac immane schisma constarunt, quod postea à Donato nomen accepit. Hæc autem quomodo se habuerint, Optatus f Mileuitanus fideliter narrat his verbis: Botrus & Cælesius (vt dicitur) apud Carthaginem ordinari cupientes, operam ederunt, vt absentibus Numidis, soli vicini Episcopi peterentur, qui ordinationem apud Carthaginem celebrarent. Tunc suffragio totius populi Cæcilianus eligitur, & manus imponente Felice Aptungitano Episcopo, ordinatur: Botrus & Cælesius de spe sua deiecti sunt. Breuis auri & argenti sedenti Cæciliano, sicut delegatum à Mensurio fuerat, traditur, adhibitis testibus.] Erat hæc schedula, qua conscripta habebantur vasa cuncta auri & argenti, quæ, ne raperent persecutores, Mensurius prædecessor senioribus commendauerat, relicto illorum indice, quod Commemoratorium vocat, cuiusdam fidei aniculæ. Creato igitur Cæciliano Episcopo, scriptum illud eidem Cæciliano, vt Mensurius iusserat, datur. Quid autem post hæc secutum sit, cum à presbyteris Cæcilianus

A lianus depositum Ecclesiæ exigeret, idem Optatus rei gestæ narrationem prosequens tradit his verbis:

Conuocantur supra memorati seniores, qui faucibus auaritiæ commendatam eberant prædam. Cum reddere cogentur, subdixerunt communioni plebem. Non minus & ambitores, quibus & ordinari non contigit (nempe Botrus & Cælesius) nec non & Lucilla, quæ iamdudum ferre non potuit disciplinam, cum omnibus suis potens factiosa femina communioni misceri noluit. Sic tribus conuenientibus causis & personis, factum est vt malignitas haberet effectum. Schisma igitur illo tempore confusa mulieris iracundia peperit, ambitus nutriuit, auaritia roborauit. Ab ijs tribus personis contra Cæcilianum causæ confictæ sunt, vt vitiosa eius ordinatio diceretur. Ad Secundum Tigistanum missum est (erat is Primas Numidiæ, de quo multa superius) vt Carthaginem veniretur: proficiscuntur omnes supra memorati Traditores (nempe Donatus Mascalutanus, Victor Russicadientis, Marinus ab Aquis Tibilitanis, Donatus Calamensis, Purpurius Limatenis, Menalus, & alij plures, omnes Episcopi) suscepti hospitio ab auaris, ab ambitotibus, ab iratis, non à Catholicis, quorum petitione Cæcilianus fuerat ordinatus. Interea ad basilicam, vbi cum Cæciliano tota ciuitas in frequentia fuerat, nullus de supradictis accessit. Tunc à Cæciliano mandatum est: Si est quod in me probetur, exeat accusator, & probet. Illo tempore à tot inimicis nihil in illum potuit confingi: sed de ordinatore suo, quòd ab iis falso Traditor diceretur, meruit infamari. Iterum à Cæciliano mandatum est, vt si Felix in se (sicut illi arbitrabantur) nihil contulisset, ipsi tamquam adhuc diaconum ordinarent Cæcilianum. Tunc Purpurius solita malitia fretus, quasi & Cæcilianus filius sororis eius esset (quem occiderat) sic ait: Exeat huc, quasi imponatur illi manus in Episcopatu, & quasi erit illi caput de poenitentia. His rebus compertis, tota Ecclesia Cæcilianum retinuit, ne se latronibus tradidisset.] hæc Optatus.

Porrò hunc ipsum locum Optati, quòd Cæcilianus non excusasset Felicem Aptungitanum ordinatorem suum, sed dixerit, Si ille nihil contulisset, ipsi venirent, & se tamquam adhuc diaconum ordinarent Episcopum: hæc, inquam, à Cæciliano sic dicta posteriores Donatistæ arripientes, in Cæcilianum ipsum conuerterunt, quasi eius confessione constaret, ordinatum fuisse à Traditore; vt S. Augustinus a de eisdem testatur, sic dicens: Dixerunt etiam, scripsisse Optatum, quòd Cæcilianus dixerit: Si Traditores sunt qui me ordinauerunt; ipsi veniant, & ordinent me. Quod quidem si dictum est, ita dici potuit ad illos irridendos, quibus hoc mandasse perhibetur, quoniam certus erat, ordinatores suos non esse Traditores. Non enim ait, Quia Traditores sunt: sed, Si Traditores sunt: vt innocentia eorum probanda restaret, vbi probari rectè potuisset.

Quòd verò Cæcilianus, non vocatis Numidis Episcopis longè positis, sed ab his qui proximi essent, ordinari voluisset: idem S. Augustinus b, agens contra eisdem Donatistas hæc eadem in Cæcilianum obicietes, sic asserit: Quòd non expectauerit Cæcilianus, vt princeps à principe ordinaretur (nempe Primas prouinciæ Africa à Primate Numidiæ Secundo Tigistano) cum aliud habeat Ecclesiæ Catholicæ consuetudo, vt non Numidiæ, sed propinquiores Episcopi Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis ordinent: sicut nec Romanæ Ecclesiæ ordinat aliquis Episcopus Metropolitanus, sed de proximo Ostiensis Episcopus. Hoc autè dicentes de sua consuetudine, quam nescio quando instituerunt, Ecclesiæ Catholicæ præiudicare conabantur: quæ consuetudo si antiqua esset, hoc ipsum obiecissent Cæciliano, quando eum absentem damnauerunt.] hæc Augustinus. Porrò vt principaliorum sedium Episcopi non ordinarètur à Primatibus aliis, vel Archiepiscopis, sed à vicinioribus, in Oriente quoque statutum videmus, cum Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopum ordinare soletet qui illi propinquior esset, Episcopus Heracleæ. Sed de his aliàs.

Quomodo autem schismatici, qui aduersum Cæcilianum Carthagine conuenerant, seorsum ab eo coeuntes, aduersus eum creauerunt pseudoepiscopum Maiorinum, idem Optatus c rem gestam prosequitur his verbis: Illo tempore aut reus debebat expelli, aut communicari debuit innocenti: conferta erat Ecclesia populis plena, erat cathedra Episcopalis, erat altare loco suo, in quo pacifici Episcopi retrò temporis obtulerunt, Cyprianus, Lucianus, & ceteri. Sic exitum est foras: & altare contra altare erectum est, & ordinatio

XXIX. SCHISMATIS DONATISTARVM ORIGO.

XXX. PRAEVS SENSVS DONATISTARVM. August. in Breuic. Col. li. 3. c. 18.

XXXI. Ibidem paulo superius. VETVS CONSVETVDINVS ORDINATIONIS EPISCOPO CARTHAGINENSIS.

XXXII. Optat. cetera Parmen. l. 1. MAIORINVS PSEVDOPISCOPVS CARTHAGINENSIS.

natio illicitè celebrata est: & Maiorinus, qui lector in Diaconio Cæciliani fuerat, domesticus Lucilla, ipsa suffragante, Episcopus ordinatus est à Traditoribus, qui in Concilio Numidiæ (vt superius diximus) crimina sua confessi sunt, & indulgentiam sibi inuicem tribuerunt. Manifestum est ergo, exisse de Ecclesia & ordiatores qui tradiderunt, & Maiorinum qui ordinatus est. Interea de suorum criminum fonte, qui apud eos multorum flagitiorum venis exuberauerat, vnum traditionis conuictum in ordinatorem Cæciliani deriuandum esse putauerunt: prouidentes, quòd fama duas res similes vno tempore loqui non possent: Vt crimina in silentium mitterent sua, vitam infamare conati sunt alienam: & cum possent ipsi ab innocentibus argui, innocentes arguere studuerunt; mittentes vbique litteras, Liliore dictante conscriptas, quas inter ceteros Actus habemus in posterum. Adhuc Carthagine positi præcesserunt se epistolis suis, vt rumoribus falsis cunctorum auribus insererent mendacium, sparsa fama per populos. Et dum de vno celebrata sunt falsa, supradictorum verissima crimina sub silentio latuerunt. Frequenter solet erubesci de crimine; sed illo tempore non fuit cui erubesceretur: quia præter paucos Catholicos peccauerant vniuersi; & quod imago fuerat innocentie, inter multos nefas admissum: paruum erat traditionis facinus, quod per Donatum Masculitanum & ceteros supradictos constabat admissum: etiam ingens flagitium schismatis traditioni iunxerunt. Vides ergo, Parmeniane, hæc duo crimina tam mala, tam graua, traditionis & schismatis, ad tuos principes pertinere.] hucusque Optatus.

XXXIII. Eadem quoque omnia Augustinus ipse commemorat, paucisque perstringit, sic dicens^a: Legant qui volunt, quæ narret, & quibus documentis quàm multa persuadeat venerabilis memorie Mileuitanus Episcopus Catholicæ communionis Optatus, siue de Lucilla pecuniosissima tunc & factiosissima femina, quam pro Ecclesie disciplina sanctus Cæcilianus adhuc diaconus læserat: vel de ceteris factiosis eius confortibus, siue furibus Ecclesiastici argenti, siue ad Episcopatum se non peruenisse dolentibus, & sibi prælatum Cæcilianum, insidiis quibus poterant, insectantibus: siue de Numidis Episcopis, quos ista factio consecrauerat ad perniciem Cæciliani, vt illo deposito, alter eis ordinaretur: qui venientes cum Primate suo tunc Secundo Tigitano, & aliis quibus traditionis confessa crimina Secundus ipse donauerat, veluti paci consulens (sicut Ecclesiastica Gestas testantur) absentem Cæcilianum sine vlla dilatione diligentioris inquisitionis, nullo responsionis loco seruato, Traditorem esse censuerunt, vt ei videlicet obessent absenti traditionis crimina tantummodo obiecta, cum sibimetipsis præsentem confessa donauerint.] hæc Augustinus.

XXXIV. Ad hæc igitur tam enormia principia schismatis sapius oportuit prouocare Donatistas, vt videntes è quàm turpissima cloaca defluerint, obmutescerent: nam & ipse quoque Optatus superius Parmenianum compellans, ex iisdem principiis docet Donatistas omnes schismaticos esse; quippe qui cum ipso sui exordio à Cæciliano, qui Petri cathedræ iunctus esset, communicatione descuerint, ab vnione Catholica pariter aberrassent. vnde ait^b: Sed video te adhuc ignorare schisma apud Carthaginem à vestris principibus factum: quære harum originem rerum, & inuenies hanc te in vos dixisse sententiam, cum schismaticis hæreticos sociasti. Non enim Cæcilianus exiit à Maiorino auo tuo, sed Maiorinus à Cæciliano: nec Cæcilianus recessit à cathedra Petri, vel Cypriani, sed Maiorinus, cuius tu cathedram sedes, quæ ante ipsum Maiorinum originem non habebat.] hæc ipse.

XXXV. Quod rursus ad Cæciliani causam pertinet: gloriabantur Donatistæ, coactum fuisse Concilium fermè septuaginta Episcoporum Carthagine, in quo Cæcilianum absentem, vocatum, & non parentem fuisse damnatum, & alios vnà simul cum eo, apparerent. De eodem verò Episcoporum conuentu hæc Augustinus^c: Recitatum est Concilium fermè septuaginta Episcoporum contra Cæcilianum apud Carthaginem factum, vbi cum absentem damnauerunt, quòd ad eos venire noluerit, tamquam à Traditoribus ordinatus: & quia cum esset diaconus, victum afferri martyribus in custodia constitutis, prohibuisse dicebatur. Nominati sunt etiam quidam collegæ Cæciliani, qui Traditores aserebantur publicis Gestis, quæ tamen Gestas non legebantur. Inter hos autem maximè Felix Aptungensis acerbis accusatus est, ita vt fons malorum omnium diceretur. Deinde sententiæ à singulis dictæ sunt: primitus à Secundo Tigitano, qui

eorum

A eorum princeps fuit, deinde à ceteris: quibus expresserunt, se Cæciliano & collegis eius non communicare.] hæc summa totius Concilij. Quid autem aduersus hæc Catholici in magna illa Collatione obiecerint, suo loco dicetur: constat tamen huiusmodi ab illis editum fuisse Concilium non habens diem nec Consulem, vt sciretur quo potissimum anno fuerit celebratum.

Ceterum (si non hæc fuit impostura Donatistarum, & effectū dolosè commentum) existimandum est eiusmodi Concilium hoc ipso anno factum esse, eo tempore, quo (vt dictum est) aduersus Cæcilianum accersiti sunt Episcopi ex Numidia, venisseque eos vnà cum Primate ipso ac principe Traditorum Secundo Tigitano. Planè conuentum hunc fuisse ex iisdem Episcopis Traditoribus congregatum, qui aduersus Cæcilianum euerunt Maiorinum in pseudoepiscopum, idem S. Augustinus^a agens contra Cresconium alibi docet, ac proinde satis colligi posse videtur, hoc eodem anno ab iisdem schismaticis illum fuisse habitum, idque conante vi pecuniarum Lucilla illa potentissima femina. Idem etiam demonstrat, dictos Episcopos sic Carthaginem conuenientes, primò damnasse Cæcilianum, ac postea loco ipsius creasse, quem diximus, Maiorinum. ait enim:

Hos tu Traditores, qui cum aliis apud Carthaginem in Cæcilianum & socios eius dixerunt sententias, inter quos & Siluanus Cirtenis fuit, de cuius traditione Gestas mox infera, præclara videlicet ratione defendis.] & paulò post: Hos ergo Traditores, quibus confessis territus Secundus ignouit, secum habuit in Carthaginensi Concilio, & in absentes non confessos dixerunt sententias, qui præsentem de sua non sunt confessione damnati. Hoc Concilium non maneret, nec in posteritatis memoria perduraret, nisi describeretur ab aliis, conseruaretur ab eis qui eo se defendere præparabant, si quis eis eadem crimina postea, quæ illic relaxata sunt, obiecisset. Intererat etiam Secundi ipse, vt appareret eum, ne schisma fieret, quod solent præ ceteris pacifici præcauere, illa omnia diuino iudicio dimisisse: quod multò magis facere deberet in Concilio Carthaginensi, vbi contra absentes nulli constiterant, nisi Lucilla tunc præpotens & pecuniosissima femina odii accensa furialibus vehementer instaret, vt contra Cæcilianum veluti damnatum alter ordinaretur Episcopus. Quod in Zenophili Consularis iudicio postea commemoratum est per quemdam Nundinarium Siluani Cirtenis tunc vestri Episcopi diaconum: qui cum memorato Episcopo suo, quem perpeffus fuerat inimicum, sicuti volebat, concordare non potuit. Egerat sanè hoc apud collegas eius magis terribiliter, ne omnia proderet, quàm suppliciter, vt veniam mereretur.]

D Hæc Augustinus: quibus cum planè demonstrat, Concilium Carthaginense à schismaticis institutum, contra Cæcilianum habitum esse ante Acta publica coram Zenophilo Consulari, rursusque cum appareat (vt paulò post dicemus) ex iisdem Actis, dictum Nundinarium expertum esse coram dicto Zenophilo hoc ipso anno: necesse est affirmare, dictum Concilium schismaticorum absque die & Consule editum, hoc eodem anno habitum esse. Consignantur ipsa Acta sub Zenophilo Consulibus Constantio Aug. & Constantino Cæsare, qui hoc eodem anno in locū patris successus est. Sed quæ ab ipso Augustino ex eisdem Actis exscripta sunt, hic reddamus: Ex illius (inquit^b) iudicij Gestis hæc pauca interposui: Constantio Maximo Augusto, & Constantino iunioris nobilissimo Cæsare Conf. Idibus Decembris, ex tota Mociacensi inducto & applicito Victore Grammatico, astante etiam Nundinario diacono, Zenophilus Consularis dixit: Quis vocaris, &c.] Prætermisiss autem ceteris ibidem ex prioribus Actis recitatis, quæ suo loco à nobis sunt posita; quæ postremo loco habentur de libello oblato à Nundinario diacono, hic ex eisdem Actis describemus.

Exemplar libelli traditi Episcopis à Nundinario diacono: Testis est Christus & Angeli eius; quoniam Traditoribus communicatis: id est Siluanus à Circa Traditor est & fur rerum pauperum: quòd omnes vos Episcopi, presbyteri, & diaconi, & seniores scitis, & de quadringentis follibus Lucillæ clarissimæ femina: pro quo vobis coniuratis, vt fieret Maiorinus Episcopus, & inde factum est schisma. Nam & Victor fillo vestri præsentia & populi dedit folles viginti, vt factus esset presbyter; quod scit Christus, & Angeli eius, &c.] & alio loco: Quibus lectis, Zenophilus Consularis dixit: Et actis & litteris, quæ recitatae sunt, Traditorem constat esse Siluanum, &c.] addit inferius de eodem Siluano in exilium amandato ab Ursacio atque Zenophilo. Eadem de

XXXVI.
HOC ANNO
CONCILIUM
CELEBRATUM.^a Aug. contra
Crescon. l. 3.
c. 27. & 28.XXXVII.
SCHISMATI
CYTRADITORES.XXXVIII.
ACTA PRO-
CONSULARI
SVB ZE-
NOPHILO.^b Aug. contra
Crescon. l. 3.
c. 29.XXXIX.
NUNDINARI-
RI LIBELLI
LVS.

* fieret.

3 Aug. epist. 162. Silvano Cirrensi Episcopo idem Augustinus memorat, scribens ad Donatistas 3, & alia A epistola ad Generosum 6, sed & ad Cresconium 7 rursus, agensq; contra Petilianum 4. Quod autem ad Zenophilum spectat, hunc illum puto, qui longa Urbis Praefectura lassatus, meruit cum collega Dalmatio Consulatum tempore eiusdem Constantini, anno Domini trecentesimo trigesimo tertio: de quo & in actis Siluestri haec leguntur: Huic socius datus est Zenophilus Praefectorius vir, qui Consulatum idcirco promeruit, quia cum saepenumero Praefectus fuerit, numquam penitus ab aliquo munus qualecumque susceperat. De pretio autem folium, quibus collatis, a schismaticis ordinatio facta est, dicturi sumus inferius opportuniori occasione.

XL. Ceterum non satis fuit schismaticis Episcopis haec contra Caecilianum egisse: sed ab eius communicatione conati sunt omnes auertere: nam datis vbique per totam Africam litteris aduersus eum, quem dicebant in Concilio damnatum, pellexerunt ad suam quoque communicationem Episcopos Mauritaniae, ut suo loco dicemus. Quae autem fiducia fuerit Caeciliani tot hostium numero circumsepti, idem Augustinus scribens de eo Concilio pluribus ad Episcopos Donatistas 6 illud ostendentes, demonstrat satis sibi visum esse tutum, quod iunctus esset communicatione Romanae Ecclesiae Episcopo, ex quo omnis communicatio Catholica nomen semper accipere consuevit: nam ait: Posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret & Romanae Ecclesiae, in qua semper Apostolica cathedra viguit principatus, & cunctis terris, vnde Euangelium ad ipsam Africam venit, per communicatorias litteras esse coniunctum: vbi paratus esset suam causam dicere, si aduersarij eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur, &c. Quomodo autem post sequentem annum schismatici Episcopi in Africa ampliori numero conuenere, suo loco dicemus.

XLI. Cur autem factum fuerit, ut cum schisma (ut vidimus) conflatum praecipue sit a Botro & Caesio, qui illam sedem ambiebant, & a senioribus deposita Ecclesiae ornamenta negantibus, auctumque fuerit a Secundo Episcopo Tigitano Primato Numidiae, in creatione vero Maiorini demonstratum ac firmiter stabilitum: cur, inquam, acciderit, ut eiusmodi schismatici a nullo dictorum nomen acceperint, sed dicti sint Donatistae a Donato: id accuratius exquirendum est. Inualuit ea opinio, qua ore ferme omnium diceretur, Donatistas dictos a Donato, qui Maiorino successit in schismate in sede Carthagenensi, quod & iactarent etiam ipsi Donatistae: cum tamen si ab auctore nomen (ut solet) deducendum fuisset, nulla subesse videatur ratio, ut qui ante Donatum exorti auctique numero essent, & Concilia celebrassent, sine nomine essent, vel ab eo id acceperint, qui longe post obortum schisma, post Maiorinum videlicet, tenuerit in schismate sedem Carthagenensem, quin potius, si ab auctore schismatis nomen (ut par erat) deducendum fuisset, ab illo Donato, qui a loco est dictus A Casisnigris, principe schismatis, quem ceteri illi inhaerentes fuerant consecuti, debuissent nomen accipere, ut Donatistae dicerentur, seu (ut malebat Cresconius 7) Donatiani. Quod vero idem nomen esset commune tum auctori, tum etiam propagatori impietatis, errare in eis contigit Augustino 8, qui in Retractionum libris haec ait: Item quod dixi, Donatum, cuius epistolam refellebam, rogasse, ut Imperator inter ipsum & Caecilianum transmarinos Episcopos Iudices daret: non ipsum, sed alium Donatum, eiusdem tamen schismatis, hoc fecisse, probabilis inuenitur. Ille autem non erat Carthagenensis Donatistarum Episcopus, sed a Casisnigris, qui tamen primus apud Carthaginem ipsum nefarium schisma commisit. haec ipse.

XLII. At refugiebant Donatistae denominari a priori Donato, quem constaret a Melchiade Papa esse damnatum: vnde potius a Donato postea Episcopo Carthagenensi nomen se accepisse dicebant, quem pro magno habebant, atque ab omni labe purissimum defendebant. Quanti autem hunc fecerint, idem Augustinus 8 alibi his verbis significat: Donatum Donatistae pro Christo habent: si audiant aliquem Paganorum detrahentem Christo, forsitan patienter ferant, quam si audiant detrahentem Donato. Sed de his pluribus agendum inferius. Porro illo priori Donato vsa est Lucilla administratrix ad conuincendum schisma, qui operam dedit ut altare contra altare Carthagine erigeretur: immo adhuc Caeciliano diacono operatus schisma fuisse, publico iudicio conuictus est, de quo alibi 1 ait: Vbi etiam Donatus a Casisnigris in praesenti conuictus est, adhuc Caeciliano diacono, schisma fecisse Carthagine. De Carthagenis enim schisma-

Aug. epist. 162. Idem ep. 165. Aug. contra Cresc. lib. 4. c. 26. Aug. contra lit. Peil. lib. 1. c. 21. lib. 3. c. 57. & 58. SCHISMA DONATISTARUM. Aug. ep. 162. SCHISMATICI DONATISTARUM. DE SIC DICTI. Aug. in Bro nic. Collat. di. 3. c. 18. & 20. Idem lib. post Collat. c. 13. Idem frag. m. c. 6. edit. P. 10. 10. Aug. in Bro nic. Collat. di. 3. c. 12.

A te exorta est aduersus Ecclesiam Catholicam pars Donati. Sed & Theodoretus 2: Lucilla (inquit) aduersus eum, nempe Caecilianum, excitauit Donatum.]

Sic igitur Donatus a Casisnigris, ac proinde filius tenebrarum, primus auctor habetur schismatis Donatistarum. Quod vero Donatus Episcopus Carthagenensis nomen potius schismati dederit, illam afferunt causam, quod scilicet viribus eloquentiae, qua pollebat, errorem labantem firmius stabilierit, sicque non a priore Donato auctore, sed a posteriori propagatore secta illa nomen fuerit consecuta, ut cum de utroque agit Augustinus testatur, sic dicens 3: Huius haeresis principem accepimus fuisse Donatum, qui de Numidia veniens, & contra Caecilianum Christianam diuidens plebem, adiunctis sibi eiusdem factionis Episcopis, Maiorinum apud Carthaginem ordinauit Episcopum. Cui Maiorino Donatus Episcopus alius in eadem diuisione successit, qui eloquentia sua sic confirmauit hanc haerem, ut multi existiment, propter ipsum potius eos Donatistas vocari. Extant scripta eius, vbi apparet, eum etiam non Catholicam de Trinitate habuisse sententiam, sed quamuis eiusdem substantiae, minorem tamen Patre Filium, & minorem Filio putasse Spiritum sanctum. Verum in hunc, quem de Trinitate habuit, eius errorem, Donatistarum multitudo intenta non fuit, nec facile ex eis quisquam, qui hoc illum sensisse nouerit, inuenitur. haec Augustinus: qui, & cur iidem Romae appellati sint Montenses, rationem affert; sed de ea re nos suo loco inferius. Ex eorum ergo sententia, qui dicebant a posteriori Donato Donatistas esse denominatos, idem Augustinus nomine clericorum Hipponensium ad Ianuariu[m] scribentium, ait 4: Pars Donati, quae primò apud Carthaginem pars Maiorini dicebatur, vltro accusauit Caecilianum tunc Episcopum Ecclesiae Carthagenensis apud Imperatorem illum antiquum Constantinum, &c. At de nomine & origine Donatistarum modò satis: cetera autem annis singulis, quibus sunt gesta, narrabimus.

Hoc eodem quoque anno Domini trecentesimo sexto infaustum illud schisma a Meletio Episcopo Lycopolis in Aegypto conflatum est. Quod primò ad tempus spectat, id quidem hoc anno ceceptum esse, S. Athanasij testimonio comprobatur: qui dum agit de ipsorum, necnon Arianorum origine, haec ait 5: Erat iam pridem malitia & calumnia Meletianorum omnibus nota; nec impietas Arianorum, Deoque infesta haeresis vsquam obscura fuit: neque enim parum temporis intercessit: nam illi ab hinc ante quinquagesimum quintum annum schismatici facti sunt; isti vero ante trigessimum sextum haeretici declarati, & ab Ecclesia sum moti, idque iudicio Synodi vniuersalis. haec Athanasius: qui cum numeret annos triginta sex a tempore Niceni Concilij, quod celebratum est anno Domini trecentesimo vigesimo quinto, vsque ad tempus quo eam habuit orationem, nempe anno trecentesimo sexagesimo primo; rursusque ab hoc termino, vsque ad tempus quo exortum est schisma Meletianum, dicat annos intercedere quinquaginta quinque: iam satis liquidò apparet, illud ceceptum esse hoc ipso anno trecentesimo sexto.

His igitur hunc in modum de tempore oborti schismatis elucidatis, rei gestae narrationem aggrediamur; sed eam primò quam in haec verba Epiphanius persecutus est 6: Hic Meletius contemporaneus praedicti Hieracis fuit, & deinceps successit: fuit item sancti Petri Alexandriae Episcopi contemporaneus: & hi omnes tempore persecutionis fuerunt, quae facta est tempore Diocletiani & Maximiani. At vero Meletij causa hoc modo se habet: Sectam fecit, non tamen a fide discessit. Hic in tempore persecutionis vnà cum Petro sancto Episcopo & martyre, & aliis martyribus, captus est ab iis qui ad hoc a Rege destinati fuerant, nempe a ducibus Alexandriae & Aegypti eius temporis. Erat autem Cultianus Praefes Thebaidis, Alexandriae vero Hierocles. Et Meletius quidem in carcere detentus erat vnà cum praedictis martyribus, ac Petro Alexandriae Archiepiscopo. Videbatur autem & Meletius praeminere inter Episcopos Aegypti, ut qui secundum locum habebat post Petrum in Archiepiscopatu, velut adiuuandi eius gratia sub ipso existens, & sub ipso Ecclesiastica curans. Hic enim mos obtinet, ut Alexandriae Episcopus, totius Aegypti, ac Thebaidis, Mareotaeque ac Libyae, Ammoniacaeque ac Mareotidis, ac Pentapolis Ecclesiasticam habeat administrationem.

Postquam igitur capti hi omnes, martyrij gratia in carcere debebant, & multo tempore conclusi mansissent, alij vero ante ipsos traditi, martyrij testimonium subiissent, Annal. Eccl. Tom. 3.

Theodoret. haeret. fab. 1. 3. XLIII. DVO DONATISTAE. Aug. de haeresib. c. 69. Aug. ep. 68. XLIV. SCHISMA MELETIANUM AEGYPTO. Athanas. Orat. 1. contra Arian. prope fin. XLV. RES MELETII SCHISMATICI. Epip. haer. 68 in princ. XLVI.

MELETII A-
CTA TEMPO-
RE PERSECU-
TIONIS.

& honorem præmij accepissent, ac obdormiissent: hi verò velut principes ac maiores A in posterum seruantur, cum aliqui quidem martyrium subiissent, alij verò à martyrio excidissent, & nefarium idolorum cultum fecissent, & coacti etiam sacrificassent: qui sanè lapsi sunt, sacrificaruntque ac transgressi sunt, accesserunt ad confessores ac martyres, quò misericordiam assequerentur per pœnitentiam, partim milites partim clerici diuersæ fortis, partim presbyteri & diaconi, atque alij. Commotio facta est inter martyres, & tumultus non vulgaris: cum alij dicerent, semel lapsos, & qui abnegassent, & in fortitudine non permanissent, neque decertassent, non oportere dignos fieri pœnitentia, vt ne etiam ij, qui adhuc restarent, minùs curarent increpationem ac pœnam propter talem veniam citiùs eis datam, atque sic præuaricarentur, & ad abnegationem Dei ac nefariam Græcisimam operationem deuenirent. & erat sanè rationi consentaneum hoc, quod ab ipsis confessoribus dicebatur: erant autem hi, qui hoc B dicebant, Meletius & Peleus, & quidam alij plures martyres ac confessores vnà cum ipsis. Zelum itaque pro Deo ostendentes videlicet, hæc dicebant: pronuntiabant autem, finita persecutione, post multum tempus dandum esse prædictis pœnitentiæ locum, in tempore factæ pacis, si reverà pœnitentiam agant, & pœnitentiæ suæ fructum ostendant, non tamen vt vnusquisque exciperetur in propriam sortem, sed post temporis spatium colligeretur in Ecclesiam, & in cõmunitatem, & in contubernium, at non in fortes. Et erat hoc ex veritatis amore profectum, & zeli plenum.

XLVII.
PETRI ALEXANDRINI
EPISCOPI OFFICIA
LAPSO.

At verò sanctissimus Petrus misericordia præditus, & velut pater omnium existens, rogabat & supplicabat, dicens: Suscipiamus ipsos pœnitentes, & ordinemus ipsis pœnitentiam, vt affideant Ecclesiæ, & ne auersemur ipsos, neque sortem, velut fama ad nos perlata habet: ne fortè qui semel ad confusionem præ imbecillitate ac infirmitate à diabolo concussi ac conquassati sunt, etiam propter temporis moram perfectè subuertantur, & non sanentur, veluti scriptum est: Non debere claudum subverti, sed potiùs sanari. Et erat quidem Petri oratio pro misericordia & humanitate: verum Meletij, & eorum qui ipsi adhærebant, pro veritate ac zelo. Hinc propter faciem argumenti, quod ab vtriusque pium videbatur, facta est secta, his quidem hoc asserentibus, illis verò illud alterum. Quando enim videret Petrus Archiepiscopus, quòd Meletius cum suis zelo diuino nimium ducti, resisterent consilio humanitatis ipsius: ipse Petrus velum erexit, in medio carcere pallio expanso, hoc est, lodice; & præconium fecit: Qui mecum sentiunt (inquit) accedant ad me: & qui Meletij sententiæ adhærent, ad Meletium transeant. Et distributa est multitudo ad Meletium, Episcoporum, ac monachorum, & presbyterorum, atque aliorum ordinum. D Pauci verò omnino ad Petrum diuenterunt Archiepiscopum Episcopi & alij pauci. Et de cetero hi priuatim preces faciebant, & illi priuatim item: sed & alia sacrificia similiter singuli seorsum perficiebant.] hæc vsq; ad Petri martyrium persecutus est Epiphanius, quæ autem subdit accidisse post eius martyrium, suo loco dicenda erunt.

XLVIII.
ACTA MELETII
CONFITANTUR.

^{a Athan. Apolog. 2.}

Sed pace dixerim Epiphaniij, non ab alio quàm à Meletiano quopiam de Petro atque Meletio scriptam historiam, nesciens, mutuatus est: quàm enim longè, hæc sic narrans, à scopo veritatis aberrat, fidelissimus testis accedat Athanasius, qui hæc, quæ ob oculos habuit, scriptorum quoque memoriæ commendauit; cuius magis quàm Epiphaniij, omnium rectè sentientium iudicio, hæc præsertim in re, fidem esse sequendam, prudens nemo non dixerit. Athanasius igitur in Apologia hæc de Petro atque Meletio habet: Petrus apud nos ante persecutionem Episcopus, & in persecutione martyr E declaratus, Meletium Episcopum Aegypti nominatum, multis conuictum criminibus, & in primis quòd idolis sacrificasset, in communi Episcoporum Synodo deposuit: Meletius autem non ad aliam Synodum confugit, neque eorum successoribus se studuit purgare, sed schisma fecit; ad eò vt illius sectatores etiam nunc, pro Christianis, Meletiani vocentur. Ac iam tum in Episcopos conuicia dicere incepit, & primum Petrum, deinde eius successorem Achillam calumniatus est, & post Achillam, Alexandrum, idque magna cum calliditate, exemplum ab Absalone mutuatus, vt pudorem depositionis suæ calumniis innocentium vlsceretur.] hæc Athanasius.

XLIX.
REFELLITUR
DE MELETIO
FICTA HISTORIA.

Quonam pacto igitur Epiphanius inter confessores & martyres detentos in carcere Meletium recenset, quem constat terrore tormentorum victum sacrificasse? vel quomodo ipse Episcopus secundus à Petro erat, in carcere illi resistens, qui iam propter lapsum

A ipsum ab Episcoporum conuentu depositus erat? & qua rursus ratione lapsos reiciebat à pœnitentia ipse lapsorum antesignanus? At quod commentum, auctorem schismatis Petrum constituere, & Meletij summopere in Deum zelum commendare, eidemque fauere, fingereque eundem Meletium se constanter erigere contra lapsos, ipsum lapsum atque depositum? Vt planè appareat hæc eadem confinxisse Meletianos in Aegypto, quæ in Africa Traditores, dicti postea Donatistæ; quippe qui conuicti traditionis criminis, quò se purgarent, id ipsum retorserint in innocentes ac fide præstantes.

Sed adhuc accuratius Meletianorum de origine schismatis concinnata mendacia disquiramus: in eos enim à quibus ille accepit, non autem in Epiphanium, styllum conuertimus, quippe qui in historiam ab illis scriptam incautus impegit. Dicant, quæso, quam ratione Petrus ad eò segniter potuit remissile neruos Ecclesiastica disciplina; B qui anno præterito, ipso (vt dictum est) quarto persecutionis excitatæ, de lapsis, quam singuli animaduersione atque censura afficiendi essent, tot canones, quos recensimus, instituerat? ad eò quòd si de Petro exoptulandum fuisset, eo nomine potiùs, quòd lapsos austeriori videretur afficere disciplina, quàm de maturata citiùs indulgentia queri, contingere potuisset. At qualis fuerit causa Meletij, post Athanasium Socrates quoque hæc scribit in eadem sententiam: Meletius, ciuitatis cuiusdam in Aegypto Episcopus, à Petro Alexandria Episcopo, qui regnante Diocletiano mortem obierat martyrio, cum multis aliis de causis, tum maxime quòd tempore persecutionis fidem inficiatus, idolis immolauerat, munere Episcopatus abdicatus est: qui cum esset abdicatus, compluresque haberet qui erant ipsius dicto audientes, illis qui ab illo vsque tempore ad hodiernum diem in Aegypto Meletiani vocantur, ducem hæresis C se præbuit: & cum nullam iustam excusationem causamve afferre posset, cur se ab Ecclesia separasset, verbo tantum affirmavit, sibi esse factam iniuriam; Petrumque maledictis figere, conuictisque lacerare cœpit.] hæc Socrates. Quid autem post Petri martyrium Meletius tentarit, idem oratione profequitur.

Addit ad hæc Sozomenus de Ario, Meletio primum studente: Meletio res nouas molienti adiuumento fuit, cuius partes cum deseruisset, à Petro Episcopo Alexandrino diaco- nus ordinatus est, & rursus ab eodem Ecclesia eiectus: quandoquidem cum Petrus fautores abdicasset Meletij, & eius baptisma improbasset; hic Arius in res à Petro gestas grauer inuectus est, & quiescere nullo modo potuit.] Quod verò ait Petrum improbasse eius baptismum, non sic accipiendum, vt baptizatos ab eo non reciperet: sed (quod tradit Nicephorus) ne baptizaret in Ecclesia, venuisse; idemque de fide Christi ab eo abiurata, & idolis facta immolatione testatur. Manifestum igitur ex his est, Epiphanium in falsa Acta Meletij incidisse, quibus deceptus, iterum cum agit de Arianorum principio, nominat eundem Meletium confessorem, Dei testem, atque martyrem.

Rursum verò si consulas Acta eiusdem Petri martyrij, inuenies ipsius Petri assertionem Meletium non tantum fidem negasse, & sacra diis Gentium fecisse; sed etiam pro Maximino Imperatore tum aduersus ipsum Petrum, tum ceteros eiusdem Ecclesiæ Fideles persecutionem exercuisse; qua Petrus coactus fuit latebras querere, atque fugam capessere: non enim (vt eius Acta edita testantur) in exilium ductus est in Palaestinam, vel in alia loca quæ ibidem recensentur in mari posita: sed sponte recessit, cum (vt habet scriptus codex) quereretur ad necem, ne eius causa ciuitas Alexandria, aduersantibus Christianis, tumultu exagitaretur; quando tum in Palaestina, tum etiam in adiacentibus insulis diu latuit, litteris interea suos roborans, ac præsertim Phileam, Hefychium, & Theodorum, quos omnium confessorum, qui tenebantur in carcere ultra sexcentos sexaginta numero, signiferos vocat & præceptores: eosque cum consummatos martyrio audisset, ingenti læticia affectum esse testatur; pro quorum agone semper Deum precibus interpellauerat.

Hunc Hefychium à Petro ad eò commendatum, in Aegypto Episcopum, illum puto Hefychium, cuius celebris est & frequens memoria apud S. Hieronymum, qui eum auctorem vocat nouæ editionis diuinæ Scripturæ, quæ Alexandrinis & Aegyptiis vsui esset: ait enim: Alexandria & Aegyptus in Septuaginta suis Hefychium laudant auctorem.] Meminit Eusebii quoque Hefychij Episcopi huius persecutionis tempore miracè illustrati. Præter hunc autem nemo eius nominis in Aegypto celebris reperitur.

CHRISTI MARCELLI PAP. CONSTANTINI IMP.
306. 3. 1.

ritur. Sed ad verba Petri: Ipse (inquit) scribens ad Mesopotamiam, sapius designaui, qualia ab inimicis nobis inferebantur supplicia. Dolor namque magnus & sollicitudo stringebat me pro populi mei salute, ne forte aliquis subuerteretur à prædicatoribus falsis: ampliùs enim quàm sexcenti sexaginta viri de clericis vel laicis anathematizantes ritum Gentilium, in carcerem retrufi, diuerfa sustinentes supplicia coronam martyrum meruerunt; quorum victoriam ego audiens, lætus adorauì Dominum Deum meum, qui eos confortauit, & elegit in numero Martyrum suorum. Mihi verò quanta ostensa sint in Lycaonia ab hæreticis, credo quia nec vos latet: quomodo Meletius Christianorum gregem ab Ecclesia separauit, pro quo Dei Filium animam suam posuit, & effudit sanguinem pretiosum: aduersus quem Meletius impiè repugnans, sanctos Episcopos ac religiosos viros in carcerem claudebat ac tribulabat, cogens eos præuaricari.] & paulò post: Comperi autem quòd impius Meletius contra B me multa mala testificetur, vt ampliùs tyranni Maximini furor excitetur, & me interficiat.] hæc ibi ex dictis Actis Petri Alexandrini, quæ ab Anastasio Bibliothecario Latinitate donata feruntur. An autem quæ eorum sunt reliqua in omnibus probentur, dicturi sumus inferiùs, cum agemus de eiusdem Petri martyrio. At de exordio Meletiani schismatis hætenus: iam ad res gestas anni sequentis progrediamur.

IESV CHRISTI MARCELLI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS ANNVS ANNVS
307. 4. 2.

I. TRECENTESIMVS septimus Christi annus Constantini Cæsaris Consulatu C ordinario consignatur, cuius collega rectius ponitur Maximianus nouies, quàm Diocletianus eodem numero auctus: cum constet nonum Consulatum Diocletiani ante biennium incidisse.

Hoc ipso anno Seuerus Cæsar à Maxentio occiditur: vt autem id factum sit, Zosimus rem gestam sic narrat: Maximianus Galerius (quem nonnulli errore ducti Maximinum nominant) his cognitis, quæ scilicet tyrannicè à Maxentio gerebantur, Seuerum Cæsarem ablegat, bellum Maxentio facturum. Eum Mediolano profectum, & cum Maurorum ordinibus accedentem, Maxentius militum animis maiori ex parte pecunia corruptis, atque etiam Præfecto Prætorio Anullino sibi conciliato, nullo negotio vicit. Seuerus fuga Rauennam elapsus est, urbem munitam & populosam, quæque copiam victus tantam haberet, quanta tum ipsi tum militibus eius sufficeret. D His intellectis, Maximianus Hercules pro filio Maxentio non ab re sollicitus, Lucania relicta, in qua id temporis erat, Rauennam contendebat: cumque perspexisset Seuerum hac inuitum eiici non posse, quòd munita foret, & commeatu abundaret, sacramentis circumuento, Romam vt iret, persuasit: quò quidem pergens, vbi quemdam ad locum venisset, quem Tres Tabernas vocant, ab insidiis, quas eo loco Maxentius collocauerat, apprehensus necatur, ceruicibus laqueo fractis. Ceterum Maximianus Galerius, haud æquo ferens animo quæ in Seuerum Cæsarem designata fuerant, ab Oriente Romam eundum statuit, & meritas à Maxentio pœnas exigendas. Vt in Italiam appulerat, parum fidos erga se militum animos sentiens, ad Orientem nullo commisso prælio rediit.

II. Tunc & Maximianus Hercules eas turbas, quæ Rempublicam vexarent, indignè E ferens, ad Diocletianum id temporis Carnuti (oppidum hoc Celticum est) degentem venit: ei que persuadere nititur, Imperium resumat, nec id patiatur, tam diuturno tempore tantisque laboribus ipsorum conseruatum, in infanti iuuentæ, ac illorum dementia à quibus occupatum esset, expositum quassari. Sed Diocletiano postulatæ eius non assentiente, sed negotiorum occupationi quietem anteferente (nam fortassis etiam rerum perturbationem securam prospiciebat, vt erat religionis obseruantissimus) Hercules eo conatu frustratus, & Rauennam vsque progressus, rursus versus Alpes contendit, vt ibi commorantem Constantinum conueniret. Cumque natura curiosus & infidus esset, promissa illi Fausta filia, eoque promisso impleto, fallere conabatur hominem, & persuadere, discedentem ex Italia Galerium Maximianum persequeretur, & insidias Maxentio strueret.] hæc Zosimus vsque ad nuptias Constantini. Eutro-

CHRISTI MARCELLI PAP. CONSTANTINI IMP.
307. 4. 2.

A Eutropius autem Rauennæ tradit fuisse interfectum Seuerum, cum obsidens urbem, à suis derelictus, eò confugisset. Sed ad Constantinum.

Tam breui tempore a Constantij parentis obitu, cum necdum Augustum, sed tantum Cæsarem ageret Constantinus, duos compressit barbaros Reges, timoremque III. vnuerfis incussit: hæc enim pro concione publicè sic dicta sunt: Multa ille (nempe pater) Francorum millia, qui Barauiam, aliasque eis Rhenum terras inuasérant, interfecit, depulit, abduxit: tu iam ab ipsis eorum Regibus auspicatus es, simulque & præterita illorum scelera punisti, & totius gentis lubricam fidem timore iunxisti*.] Sed & Nazarius^b ex his quoque magnum sibi eius laudandi comparat argumentum, cum ait: Tu ferocissimis Regibus Alcarico & Comite Gaiso captis, tanta laude res bellicas auspicatus es, vt iam inauditæ magnitudinis obsidem teneremus. Vt Herculem ferunt tenerem adhuc atque lactentem duos angues manu elisisse, vt iam infantulo indoles futuri roboris immicaret: sic tu Imperator in ipsis Imperij tui cunabulis quasi geminos dracones necares, per sæuissimorum Regum famosa supplicia ludebas.] Eusebius^c res ab eo item gestas retexens, hæc narrat rex verbis: Itaque vt primum fuit in regni folio tuto locatus, Imperij portioni, quam rexisset pater, studiosè prospexit: commodisque omnium gentium, quarum dominatum pater antè tenuisset, summa cum humanitate & clementia assidue consuluit: omnia autem barbarorum genera circa flumen Rhenum & Oceanum versus Occidentem incolentia, quæ audacia & temeritate impulsa seditionem conlassent, penitus repressit, & ex indomitis immanitateque effertis, mansueta effecit, & ratione tractabilia. Alia verò, quorum animos ad eò insaniabiles animaduertebat, vt ad vitam quietè pacificeque degendam nullo modo viderentur posse traduci, secluserit ab Imperio, & tamquam agrestes belluas à patriæ sinibus prorsus exturbauit.] hæc tot Scriptorum illorum temporum ore vulgata, à Zosimo sunt prætermissa, quòd non historiam (vt dictum est) sed Philippicas potius in Constantinum scribere instituerit.

Cum igitur ipso sui Imperij exordio, tam modico temporis interuallo, tam præclara tum militaris præstantiæ, tum in rebus gerendis consilij specimina edidisset, præiudiciaque hæc essent maiorum in dies accessionum ad Imperij propagationem: videns Maximianus Hercules malè consultum fore Maxentio, quamdiu Constantini res starent, perinde atque Saul in Dauid, gloria illius æmulationis stimulis exagitatus, nihil prætermittere intentatum decreuit, quò illum de medio tolleret. simulac (quod tradit Eutropius^d) cum Maxentio inimicitias: eaque occasione depositum resumit Imperium: fœdus cum Constantino componere, illudque vinculo nuptiarum stringere velle, videri cœpit: hæcque omnia vt Constantinum his officiis promeritum, tutum reddicum interficeret. Sed audiamus Eutropium hæc narrantem: Hercules tamen Maximianus post hæc in concione exercitu filium Maxentium nudare conatus, seditionem & conuitia militum tulit: inde ad Gallias profectus est, dolo composito, tamquam à filio esset expulsus, vt Constantij genero iungeretur, moliens tamen Constantinum reperta occasione interficere, qui in Gallis & militum & prouincialium ingenti iam fauore regnabat, cæsis Francis atque Alemannis, captisque eorum Regibus, quos etiam bestis, cum magnificum spectaculum muneris parasset, obiecit.] hæc Eutropius.

At quæ dicit de Maxentij exercitu Maximianum Herculem conuitis insectante, hæc postea contigerunt: nam antea cum Seueri bellum instaret, tunc Vrbs ipsa, & positus in ea exercitus ipsum acclamauit Maximianum, id quidem in laudatione illa in nuptiis habita rectè videtur exprimi, cum dicitur: Fecit enim Roma ipsa pro maiestate nominis sui, vt ostenderet posse se etiam Imperatoribus imperare: abduxit exercitus suos, ac tibi reddidit. Et cum ad sedandos animos auctoritatem priuati Principis artulisses: supplices tibi manus tendens, vel potius queribunda clamauit: Quousque hoc, Maximiane, patiar, me quati, & quiescere?] hæc ibi, & alia multa: quibus declarat ab amplissimo Senatu coactum ipsum Maximianum Imperium resumpsisse, nõ alio quidè consilio, quàm vt illud Maxentio stabiliret: cuius rei gratia, cetera quæ postmodum secuta sunt, velut in scena ex composito videntur esse representata, nempe ira in Maxentium, & nuptiæ Constantini cum eiusdem Maximiani filia Fausta, quæ celebratæ sunt, cum ipse Maximianus Romæ fugâ lapsus vnà cum suis in Gallias ad

Constantinum se contulit, ut quae dicentur inferius declarabunt: licet haec omnia ferid accidisse alij tradant: revera tamen Maximianum fuisse in Constantinum animo infensissimo, certum est.

VI. Quod primum ad Constantini cum Fausta coniugium spectat: idem Maximianus Herculeus, qui olim Theodoram priuignam ex Eutropia genitam in vxorem coniunxisset Constantio, & cum ea Imperium eidem tradidisset, modò filiam Faustam ex eadem quoque Eutropia genitam iunxit matrimonio Constantino, & Imperium quod iterum susceperat, deponendo iterum, in eundem Constantinum transferri videri volebat. At non hanc primam Constantinus in vxorem accepit; sed iam antea, ut ex ephēbis excessit, vxorem duxit, ne coniunctione aliqua illegitima foederetur: hancque fuisse Mineruam, ex qua natus est Crispus, verior sententia est; licet Victor^a & Zosimus eam Crispi matrem Mineruam fuisse illi non coniugem, sed B concubinam, tradant.

VII. Sed quid hac de re pro cōcione dictum sit tunc in Panegyrico habito in his nuptiis cum Fausta initis, repetamus: haud enim in tam celebri conuentu Auctorem mentiri potuisse putandum. Praclarus ergo illorum temporū Orator, cum Constantini commendat continentiam, Constantij patris exemplo seruata, haec ait^b: Quo enim magis continentiam patris aequare potuisti, quam quod te ab ipso sine pueritiā illicō matrimonij legibus tradidisti, ut primo ingressu adolescentiā formares animum maritalem, nihil de vagis cupiditatibus, nihil de concessis aetati voluptatibus in hoc sacrum peccus admitteres? Nouum iam tum miraculum, iuuenis vxorius, sed ut res est, mente praesaga omnibus te verecundiā obseruationibus imbuebas, talem postea ducturus vxorem.] haec Auctor de primo coniugio, ex quo Crispus est genitus, qui hoc ipso tempore iam excesserat pueritiam, aspectu pulcherrimus, talisque aetate & forma egregia, quem (ut suo loco dicemus) Fausta ipsa Constantini noua coniux incesto amore succensa turpiter deperiret.

VIII. Sic igitur etiam ex Crispi aetate, Constantini patris annos metiri licet, atque verum exploratumque reddi, quod testatur Eusebius^c, totidem annos natum fuisse Constantinum, cum suscepit Imperium, quot vixit postea Imperator, nempe attigisse saltem trigessimū primum annum. Quamobrem qui aetate iuniorem cepisse Imperium tradunt, respectu seniorum Imperatorum locuti esse videntur, ut cum Nazarius^d ait in Panegyrico: Tu Imperator optime, inito Principatu adhuc aui immaturus, sed iam maturus Imperio, ostendisti cursum aetatis non expectandum in festinatione virtutis.]

IX. His ergo nuptiis initis, Constantino Caesari additum nomen Augusti, summamque est Imperij consecutus. Sunt (inquit Auctor Panegyrici in iisdem nuptiis dicti) huius propria laetitia, qua tibi Caesari additum est nomen Imperij, & istarum caelestium nuptiarum festa celebrantur.] & inferius: Cum tibi pater Imperium reliquisset, Caesaris tamen appellatione contentus, expectare malueris, ut idem te, qui illum, declararet Augustum.] Verum anni eius Imperij coepti sunt numerari ab obitu patris eius Constantij.

X. Quanta verò Dei clementia super Constantinum, quem fore Christianum praeuidebat, maximè inuigilans operata sit, cum à Maximiani insidiis illum tutatus est, iam dicamus. Etenim accidit, ut Fausta coniux in virum propensior quam in parentem, omnes technas ac dolos, quos pater in ipsum meditabatur, eidem palam faceret Constantino. Qui eum rursus Imperium affectantem resumentemque cum exercitu insecutus, fugam capeffere impulit: sed cum fugiens ille Massiliam peruenisset, de salute desperans, laqueo sibi parauit interitum. Errat Zosimus^e, cum eum Tarsi morbo periisse tradat, qui rem gestam sic narrat: Ad haec Maximianus, cum illum obsequentem nactus esset, à Constantino discedens, Imperium recuperare nitabatur, ea spe, quòd ad odia mutua Constantinum generum & filium Maxentium impullurus esset.] & paulò post: Eidem recuperando (ceu diximus) intentus Maximianus Herculeus, ut milites à beneuolentia & studiis erga Maxentium alienaret, operam dabat. At cum is largitionibus & miseris supplicationibus suas in partes eos pertraxisset, Constantino struere nitabatur insidias eorum opera militum, quos ille penes se habebat. Verum quòd Fausta conatum illius anteuertisset, ac rem

VI. N U P T I A E C O N S T A N T I N I E T F A U S T A E .

^a Vict. in Const. c. 20. sim lib. 2.

^b Panegyrici.

^c Euseb. in Vita Const. lib. 3. c. 1. in fin. c. lib. 4. c. 53.

CONSTANTINI AETAS d Nazar. in Panegyrici. Const.

IX. C O N S T A N T I N I V S D I C T V S A V G V S T V S .

MAXIMIANI INTERITVS. ^e Zosim. lib. 2.

A rem totam Constantino indicasset; in desperationem rerum omnium adductus Herculeus, apud Tarsum morbo extinguitur.] haec de his Zosimus. At quae dicit de militibus à Maxentio abalienatis, ante nuptias accidisse, ex dicto Panegyrico satis est demonstratum.

Quod verò Tarsi ait ipsum periisse, errore lapsus esse conuincitur, sicut & Socrates^a, & aliqui ex recentioribus: nam nō Maximianus Herculeus, sed Maximianus Galerius (ut auctor est Victor) Tarsi diem obiit: qui item Victor^b de eodem Maximiano, de quo est sermo, agens, haec ait: Maximianus Herculeus à Constantino apud Massiliam obfessus, deinde captus, poenas mortis genere postremo, fractis laqueo ceruicibus, luit.] Alij autem (ut dictum est) se ipsum laqueo strangulasse tradunt. Eutropius^c pariter Massiliae dedisse meritas poenas Herculum testatur, itemque Orosius^d, & ante omnes Eusebius^e, qui id accidisse ponit hoc anno secundo Imperij Constantini, idque ait, quòd insidias molitus Constantino deprehensus fuisset, & ob id turpissima cum morte vitam clausisse, dum (ut inferius^f inquit) daemōnis incitatione ac pulsu extremum vitae laqueo interrupt.

Id verò certissimum est, oratio Panegyrica eidem Constantino mox post eiusdem Maximiani Herculij interitum dicta fidem facit, qua ipsius res gestae exactè narrantur, ac primum cum illa inuectiua in Maximianum beneficiorum immemorem his verbis Auctor inuehitur^h: Ut enim alia mittam, hoc ipsum nonne fati necessitas tulit, ut ille tuae pietati hanc referret vicem, quem tu ab Vrbe pulsum, ab Italia fugatum, ab Illyrico repudiatum, tuis prouinciis, tuis copiis, tuo Palatio cepisti? Quid, oro, sibi voluit? quid optauit? aut quid amplius adipisceretur his, quae à te fuerat consecutus? cui tu summa & diuersissima bona, priuatim otium, & regias opes dederas, cui digredienti ad annulos sederas.] addit haec & de ceteris obsequiis: Cui impensius etiam quam tibi occurrere obsequia nostra mandaueras: cuius omnibus iussis sic statueras obedire, ut penes te habitus, penes illum potestas esset Imperij. Quisnam ille tantus fuit non ardor potentiae? quid enim te imperante non posset? sed error iam desipientis aetatis, ut tot natus annos grauissimas curas & bellum civile susciperet.] Et post nonnulla in laudem Diocletiani Auctor effusus, & contra eundem Maximianum, quòd bis depositum Imperium tertio iam quæreret vsurpare, pluribusque res post gestas, & obsidionem Massiliae, quòd ille confugerat, persecutus, haec de spontaneo eius obitu addit:

Quod ad pietatem tuam pertinet, Imperator, & illum, & omnes quos receperat, referuasti. Sibi imputer quisquis uti noluit beneficio tuo, nec se dignum vita iudicauit, cum per te liceret ut uiueret. Tu, quod sufficit conscientiae tuae, etiam non merentibus pepercisti. Sed ignosce dicto: non omnia potes: dii te vindicant & inuitum.] haec ibi de Maximiani Herculij spontaneo interitu Auctor habet. Praenuntiauerat Victor insignis miles Christianus, natione Maurus, ex illis quos in Galliam Cisalpinam ab eodem ductos diximus, eius obitum: quippe eiusdem Maximiani mandato ob Christiani nominis confessionem multa passus, tandem duci iussus, cum plectendus esset, ait ad milites: Dicite Imperatori Maximiano, hoc anno illum abiturum è vita.] extant eius martyrij Actaⁱ Mediolani habita. Hunc igitur tandem consecutus est finem Christiani nominis immanissimus hostis, carnifex sanctorum Martyrum, quem tamen relatam inter diuos opera Maxentij generi, temploque auctum, numisma positum anno superiori demonstrat.

At verò quod pertinet ad Constantinum Imperatorem, licet sineret Christianos quietè agere, de eisdemque officiis omnibus optimè mereretur: ipse tamen necdum conceperat animo Christianam religionem; quippe cum diis sacra faceret, & ex Gentilitiae superstitionis praescripto vitam in omnibus institueret. quod quidem cum ex multis appareat, idem quoque Auctor eadem oratione iis verbis perspicuum reddit, cum quid ab eo gestum esset post expeditionem illam contra Maximianum susceptam narrans, haec ait^k: Ipsa hoc sic ornante Fortuna, ut te ibi rerum tuarum felicitas admoneret, diis immortalibus ferre quae uoueras: ubi deflexisses ad templum toto Orbe pulcherrimum, immò ad praesentem ut uenisti deum. Vidisti enim, credo, Constantine, Apollinem tuum, comitante Victoria, coronas tibi laureas offerentem, quae tricentum singulae fuerunt omen annorum.] & paulò post: Meritò igitur augustissima

XI. ERROR DE LOCO OBITU S MAXIMIANI. ^a Socr. lib. 1. cap. 1. ^b Victor in Maximiano. ^c Eutrop. lib. 9. ^d Oros. lib. 7. c. 28. ^e Euseb. in Chronic. ^f Euseb. lib. 8. c. 26. ^g Ibidem c. 29.

XII. CONFIRMATIO PRAEDICTORVM. ^h Panegyrici. Const. 4.

XIII. INFELIX EXITVS MAXIMIANI.

ⁱ Apud Sur. tom. 3. die 8. Maij.

XIV. C O N S T A N T I N V S C Y C L O T O R D E O R Y M .

^k Panegyrici. Constant. 4.

CHRISTI MARCELLI PAP. CONSTANTINI IMP.
307. 4. 2.

illa delubra tantis donariis honestasti, vt iam vetera non quarant, iam omnia te vocare ad se templa videantur, præcipueque Apollo nosfer.] hæc & alia plura id genus Auctor de eodem narrat.

XV. Sed & adhuc antiquæ visuntur nummorum inscriptiones, in quibus hæc leguntur: FL. VAL. CONSTANTINVS NOB. C. GENIO POP. ROM. S. A. P. T. R. & signum Genij, aliæ rursus a v. g. titulo & Martis, cum Martis signo, Iouis aliæ, Solis plures, Victoriæ etiam cum eorundem numinum imaginibus. Sed exhibemus tibi eiusdem Constantini numisma cum Marte.

^a Apud La-
lium Pas-
qualin. Cam.
S. Maria
Masiensis.

Hæc de Constantino volumus tradidisse, vt appareat eum, cum nihil minus, quod spectat ad numinum cultum, haberet à ceteris Imperatoribus, qui ante ipsum Imperium administrarant, non tamen eorum causa Christianis hoc tempore negotium accessisse, sed indulisse, de iisdemque optimè meritum esse.

XVI. Quo autem statu res Orientalis Ecclesiæ hoc anno essent, quam adhuc persecutionis furor exagitabat, ex Eusebio, qui hæc scribit ^b accipiamus. Ad annum sextum (inquit) cum persecutionis tempestas contra nos vehementer ingrueret, fortè in loco quodam Thebaidis, Porphyritæ appellato, qui iam antè ex vena lapidis porphyritæ, quæ ibi nascitur, nomen deduxerat, ingens turba verè in Deum pietatis confessorum versabatur: ex quibus centum viri cum mulieribus & tenellis admodum liberis (tres solùm ab eo numero aberant) ad Præsidentem Palæstinæ, Firmilianum scilicet, qui iam locum Urbani in Præfectura obtinuerat, mittebantur: quibus, cum Deum omnium creatorem & Christum confessi fuissent, præcepit, idque de sententia Imperatoris, non modò sinistrorum pedum commissuras cum ipsis nervis ignito ferro præcidi, sed etiam oculos dexteros primùm scis, cum ipsis pupillis & membranis quibus tegebantur, efo-
fodi: deinde cauteriis candentibus omnino ad ipsas initimas fibras & quasi radices labefactari. Ac postea ipsos ad metallorū venas, quæ erant in prouincia, quò graui ærumna & afflictatione torquerentur, ablegat. Neque satis erat istos solum eiusmodi tormenta perpetientes oculis vidisse: sed etiam è Palæstinis, quos paulò antè diximus, ad singularia pugillatus certamina ineunda condemnatos, coràm conspicari voluit: idque cum fuissent neque cibariis ex penu regio sustentati, neque essent in vllò exercitationis genere, quod ad pugillatum pertinebat, aliquando versari. Iam verò non procuratoribus Imperatoris solum istud declararunt, sed coram ipso etiam Imperatore Maximino ea de re comparantes, celsissimam in Christo confitendo constantiam, tum famis E
tolerantiam tum verberum perpeffione commonstrarunt; & similia tormenta cum iis quos modò posuimus cumque aliis Confessoribus ex ipsa Cæsarea ad ipsorum numerum adiectis, sustinuerunt.

XVII. Post istos autem alij cuestigò, propterea quòd homines, quòd sacrarum litterarum lectioni interessent, in vnum coegerant, in vrbe Gaza capti fuerunt: quorum alij easdem cum iis tum oculorum, tum pedum vexationes subierunt: alij, tormentis in vtrumque latus inflicis, multò grauiores cruciatus subierunt. Inter quos vna quædam corpore mulier, animi autem magnitudine planè vir, cum stupri minas ferre non posset, & tale verbum esset contra tyrannum locuta, nempe rectionem Reipublicæ Iudicibus admodum crudelibus ab eo esse commissam, primùm verberibus cæditur, deinde sublimis in ligno erecto suspensa, acerbos laterum cruciatus

CHRISTI MARCELLI PAP. CONSTANTINI IMP.
307. 4. 2.

A cruciatus perferat. Vbi autem qui ad eam rem erant designati ex Iudicis mandato acriter acerbaque tormenta illi incusserant: alia mulier, quæ multo maiorem laudem, quàm illi quos Græci *μαχηται* vocant, hoc est, pugiles (qui ob alacrem & erectum in dimicando animum pleno ore prædicantur) promerita est, quæque pari ratione cum illa priore virginitatis scopum sibi proposuerat, corporis forma (vt videbatur) admodum sordida, vultu quidem abiecta, sed animo reverà robusto, & maiorem animi celsitatem, quàm corporis species præfererebat, in pectore complexa: cum pati non posset, vt tam dirè, crudeliter, & inhumanè cum illa ageretur, è media turba in Iudicem vociferatur: Quousque tam acerbè forem meam torques? Ille iracundia magis exaltuans, statim illam comprehendit iubet. Ea deinde rapitur in medium: quam quidem liberè venerandum Saluatoris nomen profitentem, primùm verbis ad immolandum sollicitauit; verùm vbi resistebat, vi ad altare trahitur. Illa tum suæ indoli germana & conuenientia obiens; & nihil de priore animi alacritate remittens, pede intrepido & fidenti in aram ruit, in eamque insultat calcibus; & quæ in ea erant, vnà cum lignorum strue, penitus euertit. Vnde Iudex tamquam truculenta bellua bile & rabie excandescens, primùm tot tormenta in eius latera impingi præcepit, quot nemini vnquam antea; & præ furore propemodum crudis eius carnibus se saturare gestit. Postea autem quàm eius insania satietatem ceperat, ambas simul iunctas, hanc nempe cum ea quam forem antè appellauerat, flammarum incendio absumendas addixit: quarum priorem ex regione Gazensium ortam, alteram nomine Valentinam ex Cæsariensium genere fuisse prognatam, multisque cognitam, intelligendum est.

C Martyrium porò quod statim post beatissimus Paulus perpetiebatur, quo pacto pro dignitate explicare queo: Eodem enim temporis articulo cum illis mulieribus vna sententia morti adiudicatus, ad extremum à lictore, cum eius caput esset iam iam amputaturus, paululum temporis sibi concedi postulauit. quo impetrato, primùm clara & canora voce à Deo exposcit, vt Christiani tribules sui eius gratiæ reconciliarentur; & vt quamcittissime illis daretur libertas, supplex obtestatur: deinde pro Iudæis, vt ad eum per Christum se totos transferrent, orat: deinde paululum in oratione progressus, eadem pro Samaritanis efflagitat: tum vt omnes Gentiles, qui in errore & cæca Dei ignoratione versabantur, ad diuinam cognitionem venient, & veram pietatem recipere, deprecatur: neque vniversam multitudinem, quæ vndique circumstabat, omnino tamquam neglectam, & deprecatione sua destitutam reliquit. Post quos vniversos (δimmenfam & ineffabilem animi lenitatem & tolerantiam!) etiam pro Iudice qui illum morti addixerat, proque Imperatoribus, pro carnifice item, qui mox esset caput eius ceruicibus abscissurus, eo ipso (carnificem dico) & omnibus qui aderant audientibus, Dei omnipotentis numen implorauit, ne illis hoc facinus in ipsum admiffum peccati loco numeraret. Hæc & eiusmodi alta voce precatus, tamquam qui immeritò planè neci addictus fuisset, omnes propemodum ad misericordiam & lacrymas attraxit: ipse tamen seipsum ad mortem adornans, & ceruicem nudam gladio ferendam libenter submittens, diuino & beato martyrio vigesimo quinto die mensis Panemi, hoc est, ad octauum Kalendas Augusti, eximie decoratus fuit. Atque istarum martirum res gesta talem habere exitum. Tempore porò non longo progrediente, rursus ex Aegyptiorum regione centum & triginta insignes fidei & confessionis in Christum athletæ ex mandato Maximini in ipsa Aegypto eosdem oculorum & pedum cruciatus, cum illis quos diximus, sustinuerunt: quorum nonnulli ad metalla in Palæstina damnati erant, alij ad metalla in Cilicia relegati.

Simulatque verò tam multis, tamque egregiis magnanimorum Christi martirum facinoribus ingens persecutionis artus deferbuerat, & velut sacro illorum cruore flamma eius extincta erat; & iam remissio & libertas confessoribus ex Thebaide, qui metallorum in eo loco nascentium laboribus oppressi fuerant, concessa; & nos Christiani tamquam pulchra quadam pacis serenitate nos ipsos eramus iam recreaturi: de integro certè ipse penes quem persequendi potestas erat, nescio quo pacto, quæve animi commotione, rursus contra Christianos mirè inflamatur. Proinde ex improviso Maximini litteræ contra nos vbique in singulas prouincias missæ fuerunt: vnde Præsides & summus dux totius Imperatoris exercitus, tabulis, epistolis, & publicis edictis ciuitatis

XVIII.
PAULI MARTYRIUM.

XIX.

MAXIMINVS
QVOD CONTRA
CHRISTIANOS.

CHRISTI
307.MARCELLI PAP.
4.CONSTANTINI IMP.
2.

ciuitatis cuiusque curatoribus vnà cum Præfectis præsidiorum & tabellariis præcipiunt, vt edictum Imperatoris ad exitum perducere maturent: mandauitque, vt cum omni celeritate idolorum delubra, quæ ceciderant, rescicerent, & denuò ædificarent: quin etiam efficerent, vt omnes omnino viri cum vxoribus, famulis, & pueris matrum vbera adhuc sugentibus, immolarent, libamina offerrent, & ipsa sacrificia re ipsa degustarent, & cibaria in foro venalia impuris sacrificiorum libationibus contaminarentur; & pro foribus denique balnearum quidam quasi custodes constituerentur, vt, qui in his essent sordibus abluti, post scelestis & nefariis illis victimis se inquinarent.

XX.
MARTYRES
PALÆSTINI.

Quibus rebus hunc in modum confectis, cum nostri de integro (vt verisimile erat) maximis curis & mœrore tenerentur implicati, & Gentiles ipsi de intolerabili & nimia horum scelorum absurditate admodum conquererentur (nam illis ista nimium fastidij, nimiumque importunitatis complecti visa sunt) & calamitosissima tempestas passim omnibus impenderet: diuina Saluatoris nostri virtus & potentia iis athletis tantam denuò animi iniecit fidenciam, & quasi calitus inspirauit, vt cum nemo illos vi impelleret, raperetque ad fidei suæ confessionem, vltro offerrent sese, & omnes eiusmodi terrores ac minas strenuè protererent, & tamquam pedibus profus conculcarent. Idcirco tres ex Fidelibus simul vno animorum consensu contra Præsidem immolantem insiliunt, & alta voce tali errore atque amentia desistere hortantur: Nam non alium esse Deum, præter eum qui omnium rerum effector & architectus est, asserunt. Rogati ergo, quinam essent Christianos se audacter cõfitentur. Qua de causa Firmilianus acrius & vehementius concitatus, absque vilo alio supplicij genere, capite multandos tradidit: quorum vnus presbyter erat, nomine Antoninus: alter Zebinas vocabatur, ex ciuitate Eleutheropoli prognatus: tertio Germanus nomen fuit. Decimotertio die mensis qui Dius dicitur, id est, Idibus Nouembris, hæc de istis acta sunt.

XXI.
ENNATHÆ
VIRGINIS
MARTY-
RIUM.

Eodem die mulier quædam, Ennathas nomine, ex vrbe Scythopoli orta, virginis quasi coronis pulchre adornata, vnà cum illis martyribus eò accessit: quæ non vltro se obtulit, vt illi, sed vi tracta fuit, & ad Iudicem adducta. Idcirco post verbera & graues contumeliososque cruciatus, quos Iudex ei infligendos curauerat, Tribunus quidam qui illic in proximo magistratum gerebat, appellatus Maxys, homo non tam nomine, quàm tota vitæ ratione nequam, & vt aliis rebus scelestis & perditus, ita tum corporis viribus supra modum robustus, tum moribus ferus & crudelis, tum apud omnes qui illum norant, infamia & dedecore notatus, absque auctoritate maioris potestatis hanc beatam virginem aggreditur, eamque omni vestitu vsque eò exiit, vt corpus à lumbis solum ad pedes contegeretur, reliquum autem nudum existeret. Hanc per vniuersam ciuitatem Cæsaream vndique circumduxit, lorisque per totum forum & publicas plateas tractam non sine quadam animi sui oblectatione verberauit: quam post tot cruciatus, cum constantissimam animi firmitudinem pro tribunali, vbi Præfectus confidere solebat, in fide tuenda ostendisset, Iudex viuam igne cremendam tradidit.

XXII.
PERSECUTIONIS
SAR-
VITIA.

Iste igitur immanitate longius progrediens, & rabiem propè belluinam contra pios indies adaugens, ad eò extra naturæ leges penitus egressus est, vt inanimis sanctorum virorum corporibus sepulturam impudens inuideret: & propterea cadauera sub dio, vt à bestiis dilaniarentur, noctu assidue & interdum feruari præcepit. Itaque non exiguum hominum numerum multorum dierum spatio huic immani & barbaro mandato inferuentium cernere licebat. Quinetiam alij ex specula & loco edito, tamquam operariorum facturi, ne cadauera subriperentur, sedulo obseruabant. Itaque agrestes bestiae, canes, & aues carniuoræ membra discerperunt humana, eaque huc illuc disperferunt, & tota ciuitas vndique visceribus ossibusque, hominum constrata fuit: ad eò vt illis ipsis, qui antè fuissent infesto animo in nos affecti, nihil vniquam crudelius, nihil aspectu horribilius videretur, neque tam eorum calamitatem, in quos hæc admissa erant, quàm cum suam ipsorum, tum communis parentis naturæ ignominiam deplorabant. Spectaculum enim humanarum carniū non vno loco deuoratarum, sed vbique miserè dissectarum (quod omnem dicendi facultatem, omnemque tragædiæ speciem longè superat) prope ciuitatis portas cuiusque oculis subiectum fuit. Nonnulli autem membra, cadauera integra, & viscerum partes etiam intra portas se vidisse dixerunt.

Dum

CHRISTI
307.MARCELLI PAP.
4.CONSTANTINI IMP.
2.

A Dum permultis diebus ista gerebantur, tale quoddam miraculum accidit. Cum clara esset serenitas, & aër pulchre splendesceret, totiusque cæli omnia suo complexu ambientis summa extaret tranquillitas: derepentè columnæ ciuitatis, quæ publicas & communes porticus sustentabant, multas veluti lacrymarum guttas quodammodo ex se profuderunt: forum item & plateæ, nulla pluuiæ gutta ex aère decidente, nescio vnde, quòve modo, aqua asperæ maduerunt: sic vt illicò rumor per omnium ora volitaret, tetram, vt pote rerum id temporis gestarum scelus & impietatem non ferentem, inexplicabili quadam ratione lacrymarum vim ex se fundere, & lapides naturamque inanimam nefaria eò facinora deslere, quò hominum naturam tam ferream, tam immitem, tamque omni affectione vacuum iusta reprehensione coargueret. Verum nugæ & fabulæ, propè dixerim, hæc quidem oratio fortasse posteritati videbitur, non tamen iis, qui eo ipso tempore præsentibus de rei veritate satis persuasi fuerunt.] hæc Eusebius.

XXIII.
PRODIGIA.

Idemque, rursus quid vltimo huius anni tempore, nempe die decimaquarta Decembris, ibidem in Palæstina actum sit, narrat his verbis: Decimoquarto die mensis Appellæ proximè infrequentis, hoc est, ad decimumnonum Kalendas Ianuarij, quidam pij viri ex Aegypto profecti (in Ciliciam namque iter susceperant; vt confessores, qui ibi versabantur, sua curatione subleuarent) Cæsareæ, ab iis qui diligenter homines ad portas ciuitatis accedentes perscrutantur, capti sunt. Ex quibus alij eandem cum illis, quibus erant inseruituri, sententiam & condemnationem subierunt: vt oculi nempe & pedes cruciati illis labefactarentur. Tres autem illorum Ascalone, vbi capti erant, admirabilem fortitudinis vim in fidei suæ confessione ostendentes, variis martyrij generibus defuncti sunt: nam vnus illorum in rogam coniectus fuit, cui nomen, Ares; reliquis duobus, qui Promus & Elias appellabantur, capita amputata.] hæc ipse, qui his iungit martyres sequenti anno passos ab ipso mense Ianuarij, quos nos pro exacta temporis ratione suo loco ponemus.

XXIV.
Euseb. lib. 8.
c. 10.
ÆGYPTII
MARTYRES.

Quòd autem nouis edictis in Oriente persecutio hoc anno in Christianos acrius recruduerit, nulla alia ratio afferri posse videtur, nisi quòd euecto in Cæsarem Galerio Maximino (vt diximus) collataque illi administratione Imperij, ad patrii sui, à quo vocatus est in eam curam, Galerij Maximiani imitationem mores conformare, animumque componere pro viribus studuit: ac proinde cum nosset nihil illi esse molestius, quàm Christianam gentem pro arbitrio deos contemnere & derestari, atque aliud nomen colere, eius vestigia consecutus, quòd friguisset propè viderentur priora lata in Christianos edicta, nouis additis, recentioribusque excogitatis, persecutionem in eos, quibusdam veluti lignis appositis, efferuescere fecit. Hac fortasse via promereri conabatur gratiam ipsius Galerij Maximiani, cum præsertim æmulationis stimulis noui collegæ Licinij Cæsaris videretur exagitari.

XXV.
RATIO PER-
SECUTIONIS
INDICANDÆ.

Hoc namque anno occiso Seuero Cæsare (vt dictum est) in Italia, Galerius Maximianus Licinium Cæsarem creauit, de quo Eutropius: Per hoc tempus (quo scilicet Maximianus Hercules Massilia male perijt) Licinius à Galerio Imperator est factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, & in bello quod aduersus Narseum gesserat, strenuis laboribus & officiis acceptus.] Zosimus quoque hoc anno, antè eam quam Maximianus Hercules moreretur, Licinium creatum Cæsarem tradit. quamobrem erroris arguuntur qui in aliud tempus Licinij Imperatoris exordium collocant. Vt hunc crearet Cæsarem, Galerij animum ea ex re impulsim existimamus, quòd hoc ipso anno in Oriente Valens inuasit Imperium: ad quem debellandum, homine opus esse qui prætare militari virtute atque peritia, intellexit. Talis erat Licinius; qui aduersus eum expeditionem agens, statim ipsum compressit, atque debellatum occidit, Maximinus verò, quòd esset vita turpissimus, laboribus militaribus impar existimatus est.

XXVI.
Eutrop.
lib. 10.
LICINIUS
CÆSAR
CREATVR.
Zosim. lib. 20.

Huius autem mores ad omnem turpitudinem comparatos Eusebius recenset his verbis: Maximinus tyrannus in Oriente, cum Maxentio, qui Romæ imperabat, tamquam cum fratre in omni scelorum genere sui simillimo amicitiam animo simulato contraxit & veteratorio, eamque longo tempore callidè obtegere laborauit: verum postea tandem deprehensus, debitas simulationis pœnas persoluit. Videtur planè dignum admiratione, quo pacto iste finitima & germana scelera cum tyranno, qui Romæ

XXVII.
Euseb. lib. 8.
c. 27.
MAXIMINI
PRAVI MO-
RES.

TENIT

rex Imperium, consciuerit, immò verò etiam nequitia & improbitatis priores partes omnino obtinuerit. Nam qui arte magica & falsis præstigiis pollebant maximè, ab isto maximum dignitatis gradum adepti sunt: quandoquidem erat in primis meticulosus, & vana superstitione obligatus, erroremq; illum in sciscitandis idolorum & demonum oraculis plurimi faciebant. Etenim absque diuinationibus & oraculis nec transuersum vnguem (quod aiunt) se audebat commouere. Ob quam causam grauiorem & crebriorem persecutionem, quam maiores sui, contra nos concitauit. Templum autem deorum in singulis ciuitatibus erigi, & delubra temporis longinquitate vastata maturè reuocari præcepit, idolorumque in omni loco & ciuitate constituit sacerdotes: & his in singulis prouinciis Pontificem vnum, qui in omni munere egregiè obeundo, & luculenter ceteris in Republica viris præstare videretur, cohorte & satellitio stipatum præfecit, & omnibus denique maleficis & præstigiatoribus, tamquam religiosis & deorum numini charis, Præfecturarum dignitates & maxima priuilegia impartiri non erubuit.

Deinceps ab his ad alia nequitia genera se transtulit: & non vnam ciuitatem, aut regionem, sed omnes omnino prouincias suo Imperio subiectas, auri, argenti, & ingentium facultatum exactionibus mandatis grauissimis, & aliis aliquando multis supra modum diuexauit, oppressitque: locupletum etiam fortunas ipsas à maioribus traditas vi abstulit, quò diuitias & pecuniarum tamquam cumulos aceruatim suis assentatoribus largiretur. Eò porro temulentia & ebrietatis ferebatur, vt insaniret inter pocula, & de mentis gradu deturbatus, rabie quadam fureret; & ea imperaret ebrius, quorum postredie sobrium maximè poeniteret. In crapula & effusa libidinis exuberantia nemini secundus fuit; improbitatis magistrum tum magistratibus, tum subiectis suis se ipsum effecit. Atque vt suos induxit milites, vt omni luxu & intemperantia diffunderent: sic Præsides & Prætores incitauit, vt omnibus rapinarum & auaritia viis contra subiectos insisterent, & ferè cum illo tyrannidem vsurparent. Quid vesana & temeraria viri flagitia commemorare? quidve connumerem multitudinem mulierum ab eo constupratarum? nullam enim ciuitatem aliquando ipse præterit, in qua non pudicas mulieres vitari, in qua virginum raptiones non fecerit. Atque ista eius facinora non contra Christianos solum, qui morte contempta eius tyrannidem pro nihilo putarunt, sed & contra alios omnes grassabantur.

Nam quod ad Christianos attinet, qui vinciti erant, ignis, ferri, clauorum transfixorum cruciatus, immanes bestias, maris profundos gurgites, membrorum amputationes, ignitorum instrumentorum inuisiones, oculos extumulatos, effoscosque, corporis partium extremitates abscissas, famem præterea, metallorum & vinculorum denique ærumnas exantlarunt: atque hæc omnia pro pietate patienter & tranquillo animo ferre maluerunt, quam Dei cultum cum idolorum veneratione commutare. Atque ex mulieribus non minus ipsis viris à doctrina diuini verbi animatis robotatisque pars eadem cum viris certamina subeuntes, æqua virtutis præmia reportarunt: pars ad corruptelam & obscenam libidinis turpitudinem inuita attracta, vitam citius interiectioni, quam corpus dedecori tradere instituerunt.

Sola namque mulier quædam Christiana inter alias à tyranno adulterij labe turpificatas ex Alexandrinis mulieribus nobilissima splendidissimaque Maximini animi libidine furentem, & lasciuientem intemperantia, magnitudine quam altissimi animi deuicit: quæ quamquam aliis rebus, vt opibus, generis splendore, & exquisita doctrina insignis fuit; tamen ista omnia præ pudicitia posthabuit. Ista quidem Maximini, licet sæpè orasset, vt ipsius cupiditati obsequeretur; eaque denegasset, seque mori paratam ostenderet; tamen interficere non potuit (quippe libido potius quam iracundia mentis suæ tenebat imperium) sed illam fuga mulctatam, omnibus facultatibus spoliavit. Innumerabiles etiam alia Christiana, quoniam suprà minas, quibus prouinciarum Præfecti eas terrere conabantur, ferre non poterant, omnia cruciamentorum, distorsionum, & mortiferi supplicij genera libenter subierunt: atque hæc sanè permagna admiratione dignæ sunt.] hucusque de Maximini deprauatis moribus Eusebius, hæc à nobis ea (vt dictum est) occasione narratis, quòd hoc anno persecutionem in Christianos iam sexennij spatij diuturnitate flaccescentem, ex integro valentiorum acerbiori conatu restituit.

Quod

XXVIII.
GRAVIA PAS-
SI PROVIN-
CIALES SVB
MAXIMINO.

XXXIX.
CHRISTIA-
NIDIREVE-
XATI.

XXX.
MAXIMINI
LIBIDO.

A Quod verò spectat ad clarissimam natalibus, diuitiis opulentissimam, florentissimamque pulchritudine, & scientiis disertissimam feminam illam Alexandrinam, quam deperit Maximinus, hanc fuisse illam fama in Ecclesia celeberrimam, nomine Catherinam (seu potius Hecaterinam) dictam, vt credamus, inducimur, cuius Eusebius (quem contigit complures alios insignes Ægypti Martyres omnino prætermisisse) primi certaminis tantum modò nobilem victoriam attigit, cum opibus omnibus spoliari libentissimè passa est, ne illibata integritatis dispendium pateretur. Haud enim putandum, Maximini libidinis faces fuisse possessione diuitiarum illius extinctas; & qui pollebat rerum Imperio, insequi desuisse abreptam fuga ab anhelantibus faucibus prædam tam ardentè amatam, ac cupidissimè conquistam. Nec retardat fidem nostram, quòd Ruffinus a hæc ipsam nominat Dorotheam: nam quòd Hecaterinæ ab Hecate nomen deriuatum esse videtur, id illi fuisse inditum apparet, cum adhuc Gentilis esset; factam autem Christianam (vt de multis accidit) mutasse nomen, ac dictam esse Dorotheam, sed priori nomine magis notam. Verum vnde Ruffinus eiusmodi nomen acceperit, nescimus: certè non ab Eusebio, apud quem nulla est de eo mentio. Et quid mirum, si Eusebius cetera ipsius certamina ignorauit, cum eius, quam illustrissimam prærogatiuis egregiis prædicet, tamen videatur nomen, quod non exprimit, sicut aliorum, ignorasse?

Dignum planè est existimare, eam quam disertissimam sciret, per Gentiles philosophos, quibus vrbs Alexandria abundare solebat, Maximinum conatum esse à Christiana religione diuellere, ipsamque eos omnes tum scientia, qua egregiè imbuta erat, tum etiam diuinitus inspirata sibi sapientia superasse. Quod quidem haud mirabitur, qui alteram feminam itidem Alexandrinam, Hypatiam nomine, insignem eruditione, perspectam habuerit, quæ claruit (vt tradit Socrates^b) sub Theodosio Iuniorè, ex quo hæc modò pauca referimus: Hæc tantos in literis fecit progressus, vt omnes philosophos sui temporis longè superaret; ac non modò in scholam Platoniam à Plotino deductam succederet, verum omnes philosophorum omnium præceptiones & disciplinas omnibus, qui eam audire volebant, explicaret: quapropter quotquot philosophia studio incendebantur, vndique ad illam confluebant.] hæc & alia de ea Socrates, atque Suidas: sed & celebris est nomen Hypatiae apud Synesium insignem philosophum, qui eam Magistram appellat. At hæc à nobis exempli causa tantum adducta sunt.

Quòd insuper eadem fuga lapsa dicatur; contigisse item credimus, ipsam montes Arabia petiisse (consueuerunt enim perfugæ Christiani Alexandrini in persecutione adire montes Arabia, vt diximus ex Eusebio^d) eamque fido comitatu Christianorum, conscendisse verticem Sinæ montis: sed & (quod Theffalonicensibus quoque feminis atque tormentis exagitata, fuisse martyrio coronata; eoque corpus (vt tradunt) diuinitus translatum, vbi latebras nacta fuisset in fuga. Quæ cum doleamus ab Eusebio prætermisissa, magis angimur, ab incerto Auctore, quòd fusiùs, eò minus fideliter quam par erat, Acta eiusdem nobilissimæ martyris fuisse conscripta. Præstat namque in rebus gestis Martyrù, aliorumque Sanctorum, multa desiderari, quam omni ex parte nutantia plurima cumulari. Melius enim consulitur Ecclesiastica veritati, rerum quæ non sunt adè exploratæ, silentio, quam mendacio aliquo, veris licet admixto, atque adulteratæ orationis eloquio. Nam in illis, quantumlibet paucis, sed veritate subnixis, animus acquiescit, & ex iis quæ certa accipit, cetera nouit mente concipere, meditari, ac feruè oculis contemplari, quæ verisimilis coniectura innitens veritati demonstrat. In his verò planè accidit, vt aliquo vel leui mendacio semel offensus legis animus, nuper in reliquis, atque vacillet in veris, nec valeat tuto firmoque pede consistere, sed vera quoque suspecta habeat qui in mendacium semel impedit. At de his hæc tenus.

Sub eodem etiam Maximino (certus tamen annus ignoratur) cum idem in Oriente, in Gallis Constantinus, Maxentius verò in Italia imperarent, accidit vt illustris Martyr Mennas ex Ægypti Præfecto Augustali, quòd Christianus esset, sit martyrium consecutus, necnon eius successor Hermogenes. At horum quidem nec leuiter saltem Eusebius, aliquot in Ægypto Martyres patios recensens, habuit mentionem. Quod enim ex iis quæ hoc anno facta essent, ipso (sua narrationis exordio (vt vidimus) tradit ex Constantino Thebaide in Ægypto commorantibus centum missos esse in Palestinam ad illius prouincia Præsidentem Firmilianum, qui in eos pro arbitrio animaduerteret: vnde

Annal. Eccl. Tom. 3.

C

noui-

XXXI.
CATHERI-
NÆ CER-
TAMEN.

a Ruffin. l. 2.
c. 27.

XXXII.
FEMINÆ
ALEXANDRI-
NÆ DISER-
TÆ.

b Socrat. lib. 7
c. 25.

c Suid. in Hi-
storia.

XXXIII.

d Euseb. lib. 6.
c. 34.

CATHERI-
NÆ LATE-
RÆ ET
MARTYRI-
V M.

XXXIV.
MENNÆ
PRÆFECTI
CERTAMEN.

e Euseb. lib. 8.
c. 18.

CHRISTI MARCELLI PAP. CONSTANTINI IMP.
307. 4. 2.

nouitas hæc acciderit, vt cum Ægypti Præfectus (vt aliàs diximus) reliquos prouin- A
ciarum Præsides auctoritate & dignitate pariter antecelleret, oportuerit tamen ad al-
terius prouinciæ & inferioris ordinis Præsidem mittere eius iudicium experturos Con-
fessores, nisi quia tunc Mennas Ægypti Præfectus Christianus detectus, dignus potius
qui iudicio subiiceretur alterius, quàm qui Christianos ipse Christianus iudicaret, ha-
bitus est? Iste quidem (vt eius martyrij Acta^a significant) patria Atheniensis, ordinis
Senatorij, ob incredibilem quamdam in rebus gerendis prudentiam atque solertiam,
domi forisq; spectatus, Imperatori intimus erat, & cum Christianum occultè ageret,
ne id illi innotesceret, sedulo studio procurauit.

^a Exstantapoli
Metaphrast.
die 10. Dec.
ex quodam
idem die.

XXXV.
MENNAS
PRAEFECT.
CHRISTI
ANNVS
MULTOS AD
EDEM CON-
VERTIT.

Opportunè quoque nuper acciderat, vt cum causa Christianæ religionis Alexandri-
ni grauitè tumultuarij essent, ad eos compescendos, atque in officio continendos, B
Mennas Augustali Præfectura auctus ab Imperatore Alexandriam mitteretur: qui mi-
ra quadam qua pollebat in maximis negotiis obeundis dexteritate & aptitudine, Alex-
andrinorum animos composuit, sibi verò eos ob animi sui facilitatem, morumq;ue
præstantiam, deuinxit, indiesq; magis magisque collatis officiis obligauit, vsque adeò,
vt nonnullos ex illis ad Christianam fidem capeffendam induceret, editisque quibus-
dam miraculis, certioribus ijs quæ olim à Vespasiano, vel Tyanæo, ad conciliandos sibi
Alexandrinorum animos fuissent exhibita, in quamplurimos Gentiles Christianitatem
propagaret. Cum autem res eò producta esset, vt iam in occulto amplius esse non pos-
set, Maximinus, litteris Gentilium certior factus, ad vlciscendum facinus mittit Her-
mogenem Alexandriam, qui Mennæ succedat, inque eum vt impium animaduerrat.
Erat Hermogenes & ipse Atheniensis, ac licet Ethnicus, tamen quæ secundum optimos
mores est vitam instituerat.

XXXVI.
HERMOGE-
NES PERSE-
CYTOR.

Hic cum venisset Alexandriam, Mennam nactus satellitio destitutum (est enim con- C
suetudo in Ægypto, vt cum proximè accedit nouus qui ab Imperatore delectus est Au-
gustalis Præfectus, ille prior confestim magistratû deponat) detrudi iussit in carcerem,
eumque sequenti die pro tribunali sedens audiuit rationem reddentem Christianæ à se
susceptæ religionis, non quidem temerè, sed maturè admodum atque consultò, quippe
qui antea, post persecutas omnes philosophorû Gentilium disciplinas, libros quoque
Christianæ religionis impensius legisset, & quæ in iis essent, accuratius disquisisset, cum
veritatis, quam in eis adinuenisset, præpotenti vi quadam permotus atque captus nonni-
hil esset. Sic primò atque secundò auditus Mennas, & iam de Christiana fide à se susce-
pta parans defensionem, Hermogenem in se actius concitauit: qui primò (quod incom-
parabile tormenti genus habebatur) illius pedum plantas excoriari iussit, linguam præ- D
cidi, oculosque conuelli, sicque pænè exanimem & extinctum reddi carceri.

XXXVII.
HERMOGE-
NES FIT
CHRISTIA-
NVS.

Sed prudentior factus, nimix crudelitatis, quam in Mennam tantum virum præter
morem exercuisset, seipsum redarguit, atque adeò, vt lacrymas angoris animi indi-
ces abundantius fuderit, & quem in carcere defunctum putabat, honesto funere manè
sepelire decreuerit. Sed præter spem accidit, vt cum de asportando è carcere corpore,
militibus mandasset, eum viuere atque pristinae naturæ officis esse diuinitus restitutum
audiuerit, testesque milites de carceris fulgore corusco, numinisque præsentia firmius
affirmantes, & fidem Christianam palàm profitentes, atque in alios hæc miranda adeò
diffamantes, expauit, reinque altius contemplatus, Christi coepit mirari potentiam,
eiusque Diuinitatis, docente Menna, originem accuratius perscrutari: diuinæque illi
gratiæ lumine affulgente, de fide suscipienda consilium iniit, quod & Baptismate sacro E
suscepto perfecit.

XXXVIII.
HERMOGE-
NES ET MEN-
NAE MAR-
TYRIVM.

Sed delata hæc cum essent per quemdam Rusticum Maximino, collapsam que peni-
tus duorum Præfectorum opera Gentilitiam superstitione audiret, idem ipse euertigò
Alexandriam venit, Hermogenemque primùm in fidei confessione perstantem, mani-
bus ac pedibus amputatis, direque admodum verberatum, vnà cum Menna aliis tor-
mentis exagitato, capite truncari iussit. Sed & quidam Eugraphus olim Mennæ mini-
ster, quòd coram Imperatore magna constantia Christum confessus esset, ab eodem in-
dignatione furente gladio confossus occubuit. Hæc sunt ex Græcorum Menologio ac-
cepta: quæ autem prolixiora eorundem Martyrum Acta extant, nonnulla habent fide
nutantia, sed & fide omnino carentia, vt quæ in eis de Hermogene leguntur creato
eius ciuitatis Episcopo, cum certum sit eidem Ecclesiæ his temporibus Petrum Antisti-
tem

CHRISTI MARCELLI PAP. CONSTANTINI IMP.
308. 5. 3.

A tem præfuisse. Sic igitur siue Mennæ, siue Hermogenis Præfecturæ tempore accidisse
videtur, vt qui in Thebaide Confessores essent (vt dictum est) ab illius prouinciæ Præs-
ide non amplius (vt erat in more) mitterentur Alexandriam iudicandi, sed (quod tradit
Eusebius^a) amandarentur ad Firmilianum Præsidem Palaestinae. Celebris est horum^a Ensel. l. 3.
tam illustrium Martyrum etiam in Occidente memoria, decima Decembris die tabulis^{c. 18.}
sacris adscripta. At de his fati.

IESV CHRISTI MARCELLI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS ANNVS ANNVS
308. 5. 3.

B CHRISTI annus trecentessimus octauus adscriptus Fastis habetur Coss. Diocletiano I.
decimum & Galerio Maximiano septimum, qui & septimus numeratur annus
persecutionis: quo Eusebius res in Palaestina gestas enarrans, ab ipso Ianuarij mense pas-
sos Martyres recensens, hæc ait^b. Undecimo die mensis Audinai, id est, ad tertium Idus
Ianuarij, Petrus qui & Apfelamus dicebatur, ΔΩΝΑΤΗΣ, id est, religiosus, vel monachus,
vitam solitariam & meditationi deditam secutus, ex pago Anca in finibus Eleuthero-
polis sito prognatus, cum Iudex, & qui ei aderant in Concilio, sæpissimè eum orassent,
vt sui ipsius miseretur, suæque adolescentiæ & ætati florenti parceret: eorum hort-
ationibus penitus neglectis, & spe quam in Deo omnipotente collocasset, cum aliis re-
bus omnibus, tum vitæ ipsius^{*} longè prælata, Casareæ per ignem veluti aurum purissi-
mum, fidem in Christum Dei generoso & excelso animo accuratè probauit. Cum isto
vnà Esculapius Episcopus, vt videbatur, errore Marcionitarum, zelo pietatis (vt ille
putabat) sed non illius quæ est secundum scientiam, vno & eodem rogo combustus
exiit è vita. Verùm hæc hæc haenus.

I.
PERSECV-
TIONIS AN-
NVS SEPTI-
MVS.
^a Euseb. l. 3.
c. 20. 21.

^{*} sine

Tempus iam eò me vocat, vt illustre quasi theatrum Martyrum, qui cum Pamphilo, II.
cuius nomen mihi semper optatissimum fuit, mortem oppetiuerunt, in hoc sermone
ante oculos cuiusque ad intuendum proponam. Duodecim quidem erant, & non mo-
dò quodam Prophetico dono, aut potius Apostolico, sed Apostolorum etiam numero
signati: quorum coryphæus & princeps solus Pamphilus, presbyterij dignitate Casareæ
ornatus, extitit, vir toto vitæ cursu omni virtutum genere eximius; abiectione & con-
temptu sæculi insignis, facultatum in pauperes largitione magnificus, spei quæ in caducis
mundi rebus desigi solet, despicientia mirus, ratione viuendi & consuetudine vero phi-
losopho digna singularis: quinetiam ardenti diuini eloquij, & sacrarum litterarum stu-
dio præter ceteros nostræ memoriæ homines egregius, attentissima & propè inexhausta
in eas res industria & assiduitate, quas apud animum proposuerat, præstabilis, & in cog-
natis propinquisque iuandis perliberalis. Cetera virtutis eius officia & rectè facta, quo-
niam longiore explicatione eguerunt, in separato & proprio volumine de eius vita per-
scripto, inque tres libros dispersito, iam pridem pluribus verbis tradidimus. Eos ergo,
qui acri illius vitæ & virtutum in ea elucenium plenius cognoscendarum cupiditate
incendantur, eò amandamus: nos autem illis solis in præsentia insitemus, quæ ad Mar-
tyres cum eo in supplicium adductos pertinent.

II.
PAMPHILI
MARTYRIS
CERTAMEN

Secundus post Pamphilum in certamen descendit veneranda canitie honoratus Va- III.
lens Æliæ ciuitatis diaconus, ipso aspectu senex grauissimus, diuinarum Scripturarum,
si quisquam aliis, in primis peritus: nam tantam illarum memoriam in pectus suum
incluserat, vt, si quando aliquem locum citare vellet, perinde expedire illud posset
absque scripto efficere, atque ex scripto legere. Tertius Paulus pietate maximè inflam-
matus, & spiritu non minùs feruidus, ex ciuitate Iamnitaram, in qua fama percelebris
fuit, prognatus: qui ante martyrium cauteriorum exustiones perpeffus, egregium certa-
men pro fidei confessione confecit. His in carcere toto biennij spatij commorantibus,
sit martyrij dilatio.

III.
VALENTIS
ET PAULI
MARTY-
RIVM.

Interea fratrum Ægyptiorum, qui cum illis vnà martyrium subierunt, accessio facta IV.
est. Isti Ægyptij simulatque Confessores illos, qui erant ex Cilicia, ad metalla vsque,
quæ ibi erant, perduxerant, domum redierunt. Qui similiter apud ipsos portarum
Casareæ introitus à custodibus (barbari autem isti erant, & moribus agrestes) quinam
essent,

IV.
ÆGYPTII
MARTYRES.

CHRISTI MARCELLI PAP. CONSTANTINI IMP.
308. 5. 3.

essent, & vnde venissent, interrogati, cum veritatem occultare non possent, tamquam A malefici in ipso facinore manifesto prehensi tenebantur. quinque erant numero: qui quidem ad tyrannum perducti, & coram illo liberè fidem confessi, statim in carcerem contruduntur. Postridie (hoc erat decimosexto die mensis Peritij, id est, secundum Romanos ad decimum quartum Kalend. Martij) hi pariter cum Pamphilo, & reliquis eius sociis quos supra posuimus, ex mandato ad Iudicem perducuntur. Iste primùm in expugnabilis Ægyptiorum constantiæ & firmitatis anisni, diuersis cuiusque modi tormentorum formis, nouis peregrinarum & variarum machinarum inuentis periculum fecit. Et simulac illum, qui inter eos omnes principatum tenuit, his certaminibus exercuerat, quisnam esset, primùm sciscitatus est. Deinde ubi pro proprio nomine, Prophetæ cuiusdam nomen ab eo acceperat: hoc enim ab illis factum erat, quòd pro nominibus idolorum, quæ erant fortè à parentibus ipsis imposita, noua nomina, facta mutatione, ipsi sibi adsciuisent: Eliæ enim, Ieremiæ, Isaia, Samuëlis, & Danielis nomine seipfos nuncupasse, & germanum ac verum Dei Israëllem, qui Iudæis erat in occulto, non solum rebus ipsis, sed nominibus propriè & significanter explicatis monstrasse, audire potuisses. ubi, inquam, tale nomen à Martyre acceperat Firmilianus, non in verbi vim & significationem animum omnino intendens, secundo loco eum interrogauit, quæ illius patria esset.

V. Ille nomen priori aptè respondens effert: Ierusalem suam patriam esse ait, eam certè intelligens, de qua apud Paulum dicitur^a: Quæ sursum est Ierusalem, libera est, & quæ est mater omnium nostrum. Item alio loco^b: Accessistis ad Sion montem & ciuitatem Dei uiuentis, Ierusalem caelestem. is quidem hanc planè intellexit. Sed Firmilianus cogitatione sua humi abiecta, quæ tandem ciuitas illa esset, & ubi terrarum sita, accuratè & curiosè disquirat: vnde cruciati illum affligit, vt verum fateretur. Hic manibus à tergo vinctis obtortisque, & pedibus machinamentis peregrinis inusitatisque diuulsis excruciat, verum se dixisse, constanter asseuerat. Deinceps Iudice rursus sæpè quarente, quisnam esset, & quo loco ciuitas illa, quam dicebat, locaretur: eam affirmat piorum solum patriam esse, neque alios præter hos solos illius fore participes: illamque ad Orientem, ubi Sol primò manè suos radios fundere incipit, positam. Atque in istis denuò proferendis, seorsum apud animum suum ita diuinitus philosophatus est, vt eorum, qui illum vndique tormentis diuexabant, nullam prorsus rationem duceret, sed tamquam carnis corporisque expertus, ne minimum quidem videretur doloris sensum percepisse.

VI. Iudex animo hæsitans, intra se tumultuari cœpit: putabatque Christianos eam ciuitatem, de qua Martyr locutus fuisset, infestam omnino & inimicam Romanis effecturos. Multum igitur de ea re scrutari, & vbinam tandem illa regio, quæ in Oriente ferebatur, existeret, admodum conquirere. Videas in his mirificam quamdam expressam peccatoris Christiani constantiam, quæ in summa tormentorum perpessione sic ludendo traduceret anxium Iudicis animum. Porò quòd occultum esset illi agenti in Palæstina Ierusalem ciuitatis nomen, iam satis liquidò demonstratur, antiquatum penitus fuisse vetus Ierosolymæ nomen, Æliamque ab omnibus vocari solitam. Sed sequitur^c: Postquam autem adolescentulum verberibus sæpius dilaniatum, & tormentis cuiusque generis discruciatum, firma & immutabili mentis constantia illis, quæ antè dixerat, adhærescere animaduertit: ad extremum mortis sententiam, vt securi percuteretur, contra eum protulit. Talem igitur is velut vitæ suæ peregit fabulam. Ceteri eius socij paribus certaminibus à Iudice exagitati, pari mortis genere è vita cesserunt.

VII. Postea demum Firmilianus, quamquam propè defatigatus erat, & frustra viros illos supplicio affici cernebat, sua tamen cupiditate eorum morte exaturata, ad Pamphilum & eius socios se contulit. Et quia satis expertus erat, quàm inflexibilem in fide tuenda constantiam etiam iam antea in tormentis ostendissent: iterum interrogat, vtrum deinceps modò illi morem gererent. Atque cum à singulis eorum definitum & postremum responsum de fidei confessione, quæ est martyrij propria, recepisset, similem cum prioribus pœnam & supplicium illis irrogat. Quibus ad exitum perductis, adolescentulus quidam ex famulis Pamphili, qui ita erat excultus instructusque, vt dignus ingenia talis & tanti viri educatione & disciplina meritò videretur, simulatque Iudicis sententiam contra dominum suum pronuntiatam intellexit, è media hominum multitudine

V. Galat. 4. Heb. 12. DIRA QUAE STIO DE MARTYRIBVS.

MARTYRES ILLDVNT PRAESIDI.

c Ensb. lib. 8. c. 21.

VII. PAMPHILVS RVRSVM EXAGITAVR.

CHRISTI MARCELLI PAP. CONSTANTINI IMP.
308. 5. 3.

A dine exclamat, & vt illius aliorumque sociorum corpora, cum è vita decederent, terræ mandarentur, postulat. Iudex verò non hominis, sed belluæ, aut si quid sit bellua immanius, naturam secutus, ne adolescentulo quidem ætatis causa quidquam veniæ tribuit: sed vt primùm eum rogarat, essetne Christianus; ipseque se esse responderat; iracundiæ æstu intumescens, quasi telo faucibus, tortoribus in mandatis dedit, vt omnes suas vires & impetus contra eum exerent. Postquam verò, cum immolare ei iussum esset, recusantem videbat, non vt hominem carne circumdatum, sed vt statuam ex lapidibus aut ligno aut alia quapiam se confectam, ad ossa vsque & intimos viscerum recessus acriter & absque vlla remissione deradi dilacerarique præcepit. Quo supplicij genere diu sustentato, Iudex cum illum nec vocem emittere, nec sensum doloris vllum præferre vidit; idque cum parum abesset quin illius corpus esset omnino inanimatum, & tormentis pænè contritum exhaustumque; se illum frustra torquere respexit: tamen animo duro, ferreo, & omnis humanitatis experte perstans, confestim igni pedentem exardescere & remisso comburi decernit.

B Hic igitur adolescentulus postremus ante Pamphili mortem, qui erat dominus eius secundum carnem, in certamen ingressus, ante illum è corporis vinculis solutus fuit, propterea quòd qui erant in aliis cruciandis occupati, tardare videbantur. Licuerat ergo Porphyrium videre (hoc namque adolescentulo nomen erat) iam in omni certaminum genere exercitatum, incredibili studio & ardore, more hominis pro angusta & sacra victoria decertantis, incensum, corpore quidem puluere consperso sordidatum, sed decoro oris habitu eximium, erecta & generosa animi elatione post tantos cruciatus ad mortem gradientem, diuino Spiritu reuera completum, habitu philosophico quo vti solebat, hoc est, indumento ad modum pallij humeros solum obregentis, vestitum, familiaribus suis, quid illos sui causa facere veller, modesto & tranquillo animo præcipientem, nutuque significantem; & cum iam ad palum esset alligatus, vultum splendidum & hilarem seruantem; quin etiam cum rogus longo interuallo ab illo tamquam in ambitu orbemque exardesceret, hinc illineque flammam ore ad se arripientem: & post hæc verba, quæ iam flammarum incendio primùm corpus attingente, clara voce profundebar (nempe Iesum Filium Dei sibi adiutorem fore) constantissimè cum silentio omnes cruciatus ad extremum vsque spiritum tolerantem. Tale Porphyrij in martyrio certamen fuisse constat.

C Cuius vitæ exitum Seleucus confessor quidam ex militum numero Pamphilo nuntiavit, qui (vt par erat) ex huiusmodi nuntij ministro quamprimùm fuit eadem sorte cum illis Martyribus dignatus: nam mox vt mortem annuntiauerat Porphyrij, & vnum ex Martyribus osculo sancto salutauerat, eum milites quidam comprehendentes, ad Præsidem deducunt. Iste tamquam sui professionem maturans, quòd Porphyrio comes itineris ad caelum suscepti adiungeretur, extemplò capitis supplicio mulctari iubet. Hic in Cappadocia natus, præ delecto iuuenum globo, qui in exercitu Romano militabant, præque illis qui erant apud Romanos in amplis dignitatum gradibus locati, non exiguum honorem adeptus est: atate enim florente, robore, proceritate, firmitateque corporis plurimum omnibus militibus antecelluit; adeò vt aspectus eius celebris & omnium sermone predicatus existeret, tota corporis forma & specie tum ob magnitudinem, tum ob pulchritudinem & aptam membrorum compositionem admirabilis: qui in ipso persecutionis initio plagarum perpessione in certaminibus pro fidei confessione susceptis admodum enituit: & ubi militia munere, quoungebatur, spoliatus fuit, eorum qui dormiunt, id est, pietatis cultores, vel monachi, qui dies noctesque diuinis meditationibus se exercent, æmulum se & imitorem effecit: orphanis desertis, viduis omni ope destitutis, hominibus inopia & corporis infirmitate afflictatis, instar patris alicuius indulgentis & curatoris, benignè prospexit & opitulatus est. Vnde merito quidem, cum Deus ab huiusmodi pietatis officiis plus capiat oblectationis, quàm à victimis fumo redundantibus & sanguine aspersis, ad insigne & eximium martyrij decus per eius gratiam accersitus fuit. Hic decimus athleta inter eos, quos supra ostendimus, vno eodemque die mortem oppetiit: quo certè (vt apparet) maxima quasi cali porta, Pamphily martyrio decora illa quidem & congruens, patefacta, tum illi, tum aliis qui cum eo erant, in regnum caelorum aditum dedit perfacilem.] hæc de Seleuci martyrio Eusebius.

Annal. Eccl. Tom. 3.

C 3

Qui

VIII. PORPHYRII MARTYRIUM.

IX. SELEUCI MILITIS MARTYRIUM.

X.
CHRISTIANI
INFAMIA
NOTATI.

* L. 2. §. Ignominia ff. De his qui not. infam.

Qui cum dicat, hunc ipso persecutionis exordio, quod Christianus esset, fuisse militia A
spoliatum: planè declarat confirmatque quod superius dictum est, Christianos omnes
Imperatorum edicto esse notatos infamia, & tanquam infames militia fuisse existimatos
indignos. Ignominiosa enim hæc dicebatur missio, cum ob delictum quis militia solu-
tus esset, cui inter alias pœnas, nec in Vrbe, nec alibi ubi Imperator esset, morari^a licebat.
Consultò igitur Seleucus Christianæ religionis causa exauctoratus, & ignominiosa mis-
sione ablegatus, monasticæ vitæ institutū arripuit. Vnde ex his insuper, non fuisse ascet-
icam vitam, cui se Seleucus mancipauit, institutionem anachoreticam ab hominum
remotam consortio, quippe qui viduarum ac pupillorum prospiciebat necessitatibus,
sed in illorum vitæ statu positum, quos communiori voce Religiosos nominamus: fuisse
seque in Ecclesia præter anachoretas vel monachos qui degerent solitarij, aliud quoque
genus Christianorum, etiam necessitatibus fratrum post precum studia inferuentium. B
At prosequamur reliquorum certamina ex eodem Eusebio, qui sic ait:

XI.
THEODULI
ET IULIANI
MARTY-
RIUM.

Theodulus item grauis quidem & religiosus senex, vnus ex Præfecti Firmiliani fami-
lia, & ab eo plus quam ceteri omnes domestici honoratus, partim proeclatæ ætatis cau-
sa (proauus enim erat, id est, tertiæ progeniei pater) partim propter beneuolentiam &
fidelem animum, quem erga ipsum semper seruauerat, iisdem vestigijs cum Seleuco
insistens, & facinus illius facinori haudquaquam dissimile admittens, ad Firmilianum
dominum suum deductus fuit; ei que maiorem bilem quam superiores commouens,
tandem crucis afflictationi addictus, idemque martyrij genus, quod Saluator olim, lu-
bens perpeffus est.

XII.
IULIANI
CERTAMEN

Deinceps quoniam vnus adhuc restabat, qui inter Martyres commemoratos locum
duodecimum expleret, idcirco Iulianus eum expleturus accessit: qui peregrè iam eò ad-
uentans, & locum adhuc minimè ingressus, simulac inter vias de eorum morte intelle-
xerat, extemplò ad insigne Martyrum spectaculum rectà se contulit: atque vt humi po-
sita Sanctorū vidit corpora, solido expletus gaudio, singillatim ea complexus salutauit.
Quod dum faciebat, lictores & cædis ministri eum prehensum ad Firmilianū ducunt.
Qui ea quæ sibi erant suæque crudeli naturæ consentanea, executus, lento & remisso
igni eum cremandum tradit. Iulianus ergo præ lætitiâ exultare, valdeque gestire, atque
clara voce gratias agens Domino, qui eum talibus præmijs, tamque insigni splendore
afficere dignatus fuerat, præclara Martyrum corona donatur. Erat hic quidem Cappa-
docum genere secundūm carnem oriundus, moribus & vita sanctissimus, fidelissimus,
& maximè ingenuus, & cum in alijs rebus spectatus, tum diuino ipsius sancti Spiritus
afflatu imbutus. Talis erat caterua eorum, qui per Dei gratiam in martyrij societatem D
cum beato Pamphilo adsciti fuerunt. Sacra autem & sancta reuera istorum corpora ex
impij Præsidis mandato quatuor diebus, totidemque noctibus, vt à bestiis auibusque
carniuoris deuorarentur, sub dio seruabantur. Verū tamquam miraculo quodam,
nulla neque bestia, neque volucris, neque canis ad ea accedebat: rursus per diuinæ pro-
uidentiæ dispensationem integra illæsaque inde ablata fuerunt. Et exequiarum iustis
potita, sepulturæ (vt moris est) honorificè commendantur.

XIII.
HADRIANI
ET EUBULI
MARTY-
RIUM.

Porro dum sæuitia aduersus istos vsurpata in omnium ore & sermone versabatur, Ha-
drianus & Eubulus ex regione quæ Manganea dicitur, ad reliquos Confessores Cæsa-
ream versus accedentes, ad portas vrbs causam sui itineris eò suscepti rogantur. Deinde
rei veritatem ingenuè confessi, deducuntur ad Firmilianum. Iste nulla dilatione aut
mora interposita, post multa tormenta, quæ in eorum latera impeggerat, bestiis dilaniandos
condemnat. Biduo autem interiecto, Hadrianus quinto die mensis Dystri, hoc est, E
ad tertium Nonas Martij, die festo, quo natalitia Fortunæ Cæsariensium (sic enim pu-
tabatur) celebrari solent, leoni primūm ad discerpendum proiectus fuit: deinde gladio
ingulatus, obiit mortem. Eubulus autem perendino die ad meridiem, ipsis Nonis Mar-
tij, qui est septimus dies Dystri, cum Iudex admodum illum rogaret, vt hostias immo-
laret idolis, quò libertate eorum legibus decreta potiretur: gloriosam mortem pro pie-
tate susceptam huic vitæ breui & caducæ præposuit: & post bestiarum laniatus, gladio,
vt socius ante illum, trucidatus fuit, omniaque Martyrum certamina confecta suo san-
guine postremus obsignauit.

XIV.

Ceterū operæpretium est hoc loco commemorare, quo pacto tandem, idque non
longo tempore post, cælestis & diuina prouidentia eos impios magistratus cum istis ty-
rannis

A rannis vita sit. Nam Firmilianus, qui tam petulanter & contumeliosè in Christi Mar-
tyres debacchatus fuisset, cum alijs eiusdem sceleris participibus extrema supplicia
subiens, gladio finem viuendi fecit. Atque hæc sunt martyria, quæ Cæsareæ toto perse-
cutionis tempore gesta sunt.] hæc autem cum septimo persecutionis anno contigisse,
ex Eusebij sententia dictum sit: tamen eius testificatione^a constat, hanc eandem perse-
cutionem vsque ad annum decimum perdurasse: quamobrem dicendum est, non in
omnibus locis ipsam eadem grassatione seuiisse, cum de Palæstina hæc idem Auctor te-
stetur: at id quidem non indulgentia Principum, sed quòd mitiorem fortasse sunt Præ-
sidem nacti: nam pro Præsidium humanitate vel sæuitiâ (vt Tertullianus^b affirmat) in-
tensior vel remissior persecutio in prouincijs esse solebat. vel accidit, vt de rebus patrijs
Eusebius scribens, hoc anno scribendi finem fecerit, vel si quid postea addidit, omnino
perierit: nam præter recensitos ab eo Martyres hac eadem persecutione passos, alij quo-
que Cæsareæ in Palæstina passi habentur, quorum, licet insignium, nullam prorsus ipse
habuit mentionem. ponemus nos eos paulò post. Sed quæ reliqua sunt de Pamphilo,
modò dicamus.

Adnumeratur Pamphilus presbyter Cæsariensis non tantum inter nobiles Martyres,
sed inter insignes Scriptores Ecclesiasticos, quem præ ceteris Hieronymus^c eiusmodi
ornat elogio: Pamphilus presbyter, Eusebij Cæsariensis Episcopi necessarius, tanto bi-
bliothecæ diuinæ amore flagrauit, vt maximam partem Origenis voluminum sua ma-
nu descripserit, quæ vsque hodie in Cæsariensi bibliotheca habentur. Sed & in duode-
cim Prophetas vigintiquinque *Ἐξηγήσεων* Origenis volumina manu eius exarata reperi-
t, quæ tanto amplector & seruo gaudio, vt Croesi opes habere me credam. Si enim læ-
titia est vnâ epistolam habere Martyris, quanto magis tot millia versuum, per quæ mi-
hi videtur sui sanguinis signasse vestigia? Scripsit, antequam Eusebius scriberet, Apo-
logeticum pro Origene, & passus est Cæsareæ Palæstinæ sub persecutione Maximini.]
hucusque Hieronymus. De Apologia verò pro Origene conscripta Pamphili nomine,
superius actum est.

Ob egregiam namque Pamphili martyris laudem Eusebius, vt præclarissimo quodam
ornamento, eiusdem Pamphili sibi nomen addidit, voluitque dici Eusebius Pamphili:
vtinam sic feliciter, ac gloriosè: quantam autem nomini sancto, sectando hæresim, igno-
miniam irrogarit, inferius dicturi sumus. Nec prætermittendum putamus, eundem
Pamphilum ordinatum fuisse presbyterum ab egregio viro Episcopo Agapio, de quo
hæc summa cum laude idem scribit Eusebius^d: Vbi Theotecnus Episcopatum Cæsareæ
D Palæstinæ diligentissimè fuisset executus, mortemque oppetiisset, illud ministerium
Agapio tributum fuit, quem maximum laborem in eo obeundo collocasse, & accura-
tissimam suscepisse prouisionem in populo gubernando, & maximè omnium, quasi
plena manu eos qui in egestate versabantur, subleuasse cognouimus: cuius temporibus
Pamphilum virum discretissimum, & ipsa vitæ ratione verum philosophum in ea Eccle-
sia presbyterij dignitate donatum accepimus, &c.]

His de Palæstinis Martyribus huius anni ordine temporis enarratis, subdemus hic
paucos alios in tabulis Ecclesiasticis claros, qui in eadem prouincia Palæstinæ passi sunt.
Siquidem Bibli gloriosum pro Christi nomine certamen exegit Aquilina virgo duode-
cim annos nata; quod hoc præconio in iisdem monumentis Ecclesiasticis reperitur ad-
scriptum^e: Sub Diocletiano Imperatore, & Volusiano Iudice, ob fidei confessionem
colaphis & verberibus caesa, & subulis candentibus perforata, demum percussa gladio
virginitatem martyrio consecrauit.] extant eius agonis Acta^f. Sed & Fortunata^g vir-
go, eadem virgente persecutione, Cæsareæ in Palæstina passa est, experta equuleum,
ignes, & bestias.

Nolumus hic præterisse Procopium in Palæstina itidem passum, alium prorsus di-
uersumque ab eo, quem Eusebius^h anno primo persecutionis necatum esse tradit: nam
ille momentaneo fermè martyrio sublatus est; iste autem longo certamine fatigatus
plurima meruit de diuersis tormentis varijs temporibus exantlatis confessionis stipen-
dia. Cuius quidem Acta, per paucis emendatis, legitima atque germana esse censentur,
ab ipso Auctore conscripta ante Imperium Iuliani. Nam cum ab eo Saluatoris statua ab
Hæmorrhoissa erecta, fuerit penitus com minuta, & in aliam conflatâ, vt suo loco di-
cemus: ipse tamen Auctor, cum eius meminit, dicit esse superstitem. De eiusdem quo-

FIRMILIA-
NVS DAT
POENAS.^a Euseb. l. 8.
^c 27. propo-
siti.^b Tertull. ad
Scapul. c. 2.
34.XV.
PAMPHILI
MART. LV-
CVBRATIO-
NES.
^c Hier. de
Scrip. Eccles.
in Pamphilo.XVI.
EUSEBIVS
COGNOMI-
NE PAM-
PHILVS.^d Euseb. l. 7.
c. ultimo.XVII.
DIVERSE
MARTYRES.
^e Martyrol.
Rom. die 13.
Iunii.
^f Metaph.
eadem die
13. Iunii.
^g Martyrol.
Rom. die 14.
Octobris.XVIII.
^h Euseb. lib. 8
c. 12.
DE PROCO-
PIO MAR-
TYRE.

Nicoph. l. 7. v. 15.

Aegyptio.

que Martyris sublimi vocatione atque martyrio hæc summam Nicephorus... Nobilis A quoque ille Procopius, Cæsareæ Palæstinæ natus, inter Martyres eodẽ tempore illustris maximè fuit: cui Diocletianus ducalem quidem in Oriente* sublimitatè dedit: Christus autem eum è cælo ad se veluti Paulum vocavit. Et is quidem illa accepta, in expugnabili verò Crucis armatura perinde atque generosus & fortis miles armatus, primò aduersus eos qui sensu percipiuntur, deinde etiam in eos qui mente sola perspicuntur, hostes depugnauit. Aureis namque & argenteis, quos sibi fieri curauerat, diis comminutis, eorumque pretio in pauperes expenso, mox etiam aduersus eos qui friuolos adulterosque deos propugnabant, bello congressus, illorumque infirmitate per infamiã notata, ipsius verò Iesu Christi immensa, naturamque supergressa potentia magnificè laudata, quas non ille pœnas fortiter tolerauit? quæ illum fidiculæ & torturæ prætereire? quibus vngulis cutis eius concisa non est? quos ignes, quasve faces membra eius experta non sunt? quorum ferramentorum mucronumque corpori eius intentatorum acies hebetatæ non sunt? Per quæ atque his similia tormenta quam plurimis ex primis intimisque Imperatorum consiliariis ad Deum præmissis, postremò & ipse gladio percussus, cum incredibili lætitia ad dudum sibi desideratum Christum concessit.] hucusque Nicephorus.

XIX. Concil. Nic. can. 2. Act. 4. SELECTA XXXACTIS PROCOPII MART.

Libuit hic quoque intexere ex eisdem Actis Procopij citatum ac recitatum fragmentum in Concilio Nicæno secundo his verbis: Stephanus Dei amantissimus diaconus & Referendarius Sacri Secreti legit: Ex martyrio B. martyris Procopij, cuius initium, Per eadem tempora regnum obtinebat Diocletianus tyrannus, inter cetera: Neanias (id est, Procopius) gaudio magno perfusus, & fide audens, rem bene gessit, similiter illius omnes comites: ea autem nocte cum militibus reuersus est. Venit autem Scythopolim, & omne sodalitiũ aurifabrorum & argentifusorum conuocans, interrogauit eos dicens: Potestis ne mihi facere vas aliquod, quod ego tradam vobis? Illi verò hominis austeritate deterriti, communi consilio statuerunt apud illum vnũ ex omnibus, quem optimum artificem existimabant (nomen illi Marcus erat) dicens: Si quis est qui voluntati tuæ, domine, satisfaciat, hic erit. Et paulò post: Marcus autem nequaquam obedire volebat iuueni: persuasit tamen tandem is, dicens: Hoc mysterium Regi vsque ad vitam nunquam reuelauero. Agebat enim cum eo, vt Crucem, quam ferret ad collum suspensam, ex argento auroque conficeret. Sed rursus ibi: Persuasus itaque Marcus, in abdito ex auro & argento noctu Crucem fabricauit. Cum autem opus consummatum erigeretur, tres in eo imagines apparuerunt. Scriptum autem erat Hebraica dialecto in superiore parte, Emmanuel, & vtrunque in summitate alarum Michaël & Gabriel. Voluit autem Marcus, sibi timens, expungere imagines, verum non potuit: confestim enim manus illius sicca permansit. Sub gallicinium autem Dux, qui dicebatur Neanias, ad ades Marci, quò Crucem auferret, properat. Videns autem illam, protinus adorauit. Air autem ad Marcum: Quæ sunt hæc personæ? quæque hæc inscriptio? Domine, in qua hora Crux à me erigebatur, imagines istæ per se enatæ sunt, neque ego cognosco quamnam, aut cuius sit inscriptio. Neanias verò cognoscens virtutem quamdam in his esse, adorata Cruce, Marco artifice copiosam mercedem soluit, profectusque est in ciuitatem suam.] hucusque ex Actis Procopij recitata sunt in Nicæno Concilio, quæ habentur in eisdem Actis, quæ hodie extant.

c. Nicoph. Act. 8. Inlij apud. Sur. tom. 4.

XX. VIRTUTE CRUCIS MIRA PROCOPIVS OPERATA VR.

Ibi que narratur, eundem Procopiũ liberasse ciuitatem Scythopolitanam obsessam à sex millibus Agarenis, quos omnes virtute Crucis confusus, duabus tantum militum cohortibus quas ducebat, occidit, nullo penitus ex suis desiderato. Quomodo autem postea lararium matris ingressus, deos aureos & argenteos comminuit, ac frustatim confisos in pauperes erogauit, cuius rei causa ab eadem ipsius matre apud Imperatorem constitutus est reus impietatis; & quonam pacto ab eo scribitur ad Præsidentem Palæstinæ, vt in eum legibus agat, & rursus quomodo de eodem sapius à Iudice questionibus repetitis, diuersis tormentorum generibus sæpè exagitatus, demum gladio capite truncatus promeruit coronam martyrij, eiusdem Acta pluribus narrant, adduntque de duarum cohortium militibus Christianis cum eorum ducibus Antiocho & Nicestrato ab eodem Procopio ad coronam præmissis, necnon Theodosiæ eius matris ad Christum conuersæ cum duodecim aliis feminis Senatoriis nobile pro Christi fide certamen atque victoriam fusiùs prosequuntur, ad quæ inspicienda Lectorem reuicimus.

XXI.

Sed vt ad Eusebium redeamus: ad huius septimi persecutionis anni terminum eiusmodi

A modi appendicem addit, sic dicens: Quæ verò interea temporis contra Ecclesiã Præsides transigi contigerit; & quo pacto diuina iustitia peccati vltrix, pro pastoribus ouium & gregis Christi rationalis, cui parum prudenter & consideratè præfuisent, non modò camelorũ (quod est animalis genus cum rationis expertis, tum maximè natura incuruatum & deforme) curatores effecerit, illique quasi debito illis supplicio addixerit, verum etiam equis Imperatorum alendis destinari: quot etiam contumelias, quot ignominias notas, quot tormentorum genera ab Imperatorum procuratoribus & magistratibus per varia tempora pro sacris Ecclesiã vasis & thesauro ipsi subierint: quanta ambitione, honorumque cupiditate multi eorum flagrarint, quam temerè & contra leges manus nonnullis imposuerint, quæ inter ipsos fidei Confessores schismata; quæ mala nuper quidam seditiosi contra Ecclesiã membra quæ reliqua erant, dum nouas res vnã post aliam excogitare laborabant, toto pectore (vt dicitur) machinati fuerint, inclementerque asperis persecutionis calamitatibus obtruerint, & mala denique malis exaggerarint: hæc omnia à me prætereunda esse arbitror; præsertim cum ea memoriæ commendare (sicut in principio huius libri posui) minimè nostrarum partium esse putem; quippe qui eorum explicationem admodum euitare & effugere cupiam. Verum si quæ decora sint, quæque verbum Dei commendent, si qua virtus sit, si qua laus in Ecclesia splenduerit, ista explanare, ista scribere, ista fidelibus auribus inculcare, mihi in primis accommodatum arbitrat; præclaris eximiorum Martyrum rebus gestis, & pace quæ nobis postea cælitus elucebat, extremam partem huius libri mihi illustrandam censeo.] hucusque Eusebius, iam ad ea quæ octauo persecutionis anno contigerunt, stylum conuertens.

Euseb. l. 8. c. 22. CHRISTIANI MORES DEPRAVATI.

B At eiusmodi consiliũ (quod & superius diximus) animũ non mediocriter in suspicionem adducit, cur qui hæcenus schismata & hæreses, prauosque mores, qui in Ecclesiã quouis tempore irrepserunt, dicere non prætermiserit, nunc præter accurati Historici officium ab his absteineat. Rursus verò quod illis vitio tribuat, qui Præsides cum essent Ecclesiã, camelorũ curæ fuerint mancipati, ac ne vasa thesauroque Ecclesiã proderent, acriter excruciat, idque illis ignominia vertat; cum alioqui, etiam si fuissent antea vita turpissimi flagitiosissimi que, confessione tamen nominis Christi ea omnia patientes, (nam si negassent, haud eiusmodi supplicia subiissent) omnes apud Deum & homines ignominia antea vitæ notas expungere, & immensis gloriæ cumulis augeri potuissent: quòd, inquam, hoc nomine eis detrahat, atque condemnet, insensum in eos præfertur animũ, & priuatis affectibus mentem indicat exagitatam. Quamobrem, vt illud de eo opiner, inducit, hominem (quod dictum est) semel lapsũ,

XXII. EVSEBIUS DE SVSPECTA.

C ab Episcopis communicatione Fidelium (vt moris est) interdictum, hæc eos contumeliis proscidisse, iniuriis lacerasse, criminaque coaceruando, confessionis & martyrij summam eorum gloriam obscurare voluisse. Ceterum quod ad eiusmodi supplicij genus spectat, quò Episcopi confitentes, ad maiorem contumeliam, quam si milles mortis supplicio afficerentur, curæ iumentorum ad scriberentur: hoc ipso tempore id passum esse à Maxentio tyranno Marcellum Papam, liber in primis de Romanis Pontificibus docet his verbis: Hic coarctatus & tentus est, eò quòd Ecclesiã ordinaret, & comprehensus à Maxentio, vt negaret se esse Episcopum, & sacrificiis se humiliaret demoniorum: qui semper contemns, & deridens præcepta Maxentij, damnatus est in catabulum. Fuisse autem catabulum, stabulum iumentorum, quæ publicè inferrent vtilitati, satis declarauimus in nostris Notis. Idem est ergo quod dicitur damnatum esse Marcellum in catabulum, quod apud Eusebium de aliis quoque traditur, esse destinatos ad alendos equos Imperatorum.

XXIII. EPISCOPUS DAMNATUS AD CATABULVM.

Porro vt in præsentiarum de Maxentio Marcellum Romæ vexante agamus: ex iis quæ superius de eo dicta sunt, constat, vasum hominẽ simulasse Christianam se fidem sectari velle, & de Christianis omnibus tum in Africa & vbi que sub eius ditone, tum Romæ præsertim agentibus fuisse optimè meritum. Cum autem extinctis Seuero Cæsare & Alexandro in Africa res nouas molientibus, firmasse Imperium sibi visus est: quod intus latebat impietatis, aperuit, & Marcellum Romæ primũ appetiit, blandis antea verbis suadens à fide Christiana recedere, ac diis patriis immolare. Extat eiusdem Marcelli ad Maxentium hoc argumento scripta epistola, de qua haud adeò mirari quis debet, si ipse Marcellus Maxentium perinde ac hominem propemodum Christianum com-

Not. ad Martyrolog. Rom. die 16. Ian. c.

XXIV. MAXENTIVS QUID IN MARCELO LV M.

compeller, quippe (quod sæpius repetendum est) Maxentius fidem Christianam se A percepisse simularat. Quod verò diuersi ab ordinariis in ea Consules scripti legantur, ciuile inter Imperatores conflatum bellum potuit esse in causa, vt quisque trium Imperatorum ex sententia Consules sponte crearet, nec ea in re cum aliis consentiret: nam & secundi, immò & quarti Consulatus Maxentij in libro de Romanis Pontificibus mentio habetur, cum tamen nullus Maxentij Consulatus scriptus reperiatur in Fastis. Séd in his non immoramur, quòd aliis testificationibus Acta Marcelli facta testâ confirmataque habeantur. Ceterum epistolam illam additamentum aliquod extrinsecus accepisse putamus, quòd res ibi scriptæ parum sibi cohæreant. sed hæc aliis relinquimus, & de ipso Marcello aliâs opportuniùs.

XXV. MAXENTIIUS EXFILATOR VRBIS.

a Panegyric. Constant. 1.

At non in Christianos tantum, sed & in ciues omnes Maxentius, spolians eos diuitiis, auitisque substantiis, grassabatur: hic quippe ille annus est millesimus sexagesimus ab Vrbe condita, cuius meminit Orator ille in Panegyrico dicto post victoriam Constantino, cum ait: Mille & sexaginta annis contractas ex toto Orbe diuitias monstrum illud, redemptis in ciuile latrocinium manibus ingesserat: ad hoc aliena matrimonia, innocentium capita cum bonis passim donando, vsque ad mortem deuotionis obstinaxerat: parricidas omnes infidiatos sibi, aut palam aliquid pro libertate conatos pœnis affecerat, armis oppresserat: & inter hæc utebatur eius Urbis maiestate quam ceperat, totam Italiam conductis ad omne facinus satellitibus oppleuerat.] hæc ibi. Sed ad Eusebium redeamus.

XXVI.

b Euseb. l. 7. c. ult. ino. EPISCOPI LAODICEN SES.

Inter Episcopos autem qui his persecutionis temporibus in crimen ab eo proditæ fidei adducuntur, vnus nominatur Stephanus Laodicensis Ecclesiæ, quæ est in Syria, Præles, de quo hæc alibi ait: Anatolio è vita exeunte, postremus ante persecutionem illi Ecclesiæ præficitur Stephanus, qui quamquam cum propter philosophiæ cognitionem, tum propter reliquam liberalem eruditionem apud multos in magna admiratione fuit; tamen propter animum eius, quo erat erga sacram fidem haud sincerè affectus, non tantum laudis meruit, sicut tempore persecutionis progrediente (quòd illum simulatorem, timidum, & ignauum potius, quàm verum philosophum declarabat) perspicuè patefactum fuit. Et quamuis eius inconstantia & leuitate, Ecclesiæ illius status videretur ruina collapsurus, fuit tamen Dei Saluatoris clementia sustentatus: idque quia confestim Theodotus, vir sanè & re ipsa, & proprio nomine (Theodotus, à Deo datus dicitur) illius Ecclesiæ Episcopus designatus, se verè Episcopum demonstrauit: nam vt in medicina, quæ ad corporum curationem pertinet, sic in animorum morbis sanandis primas ferè tulit, humanitatis autem, morum probitatis, clementiæ, commiserationis, & studij causa, quod in eos ostendit, qui opem ab eo poscebant, facile omnes superauit: in sacris quoque disciplinis multus erat ei vsus & crebra exercitatio. Sed de eo satis.] Passi autem in eadem Laodicensi Ecclesia hac persecutione reperiuntur Trophimus & Thalys, sub Præfecto Asclepiade: alia verò die ibidem pro fide Christi tuenda Artemon presbyter strenuè concertauit. horum omnium memoria tum apud Græcos, tum etiam apud Latinos persèuerat, diebus natalitiis solita repeti annuatim. At de his modò satis.

c Martyrol. Rom. 11. Martij. d Martyrol. Rom. 8. Oct.

XXVII. QUIRINI ET ALIORVM CERTAMEN. e Euseb. in Chronic. hoc anno. f Prudent. Peristeph. hym. 7.

Eodem quoque anno, qui numeratur tertius Imperij Maximini, Quirinus (inquit Eusebius) Episcopus Sciscianus (est Sciscia ciuitas in Illyrico) gloriôsè pro Christo interficitur: nam manuali mola ad collum ligata, è ponte præcipitatus in flumen, diutissime supernatauit, & cum spectantibus collocutus, ne sui terrentur exemplo, vix orans vt mergeretur obtinuit.] hæc Eusebius. At Prudentius fecinit eius martyrium sacro hymno. Eadem quoque persecutione vrgente, in Illyrico passus est Vrsicius martyr sub Aristide Præside, Spalati Felix, Sirmij Irenæus Episcopus sub Præside Probo acerrimis tormentis vexatus, longoque carcere afflictatus, tandem abscisso capite martyrium magna gloria consummauit. Drizipare eiusdem prouinciæ ciuitate passus est Alexander, Martyr miraculorum post obitum virtute Orbi notissimus. Eodem quoque tempore penes Græcos Maximus, Quintilianus, & Dada idem certamen obierunt. Extant eorum Acta, sed deprauata nonnihil. Insuper & Theodorus, Oceanus, Ammianus, ac Iulianus, alio verò loco Caritine, sed & alia quoque die Eusebius, Neon, Leontius, Longinus, & alij, quorum omnium memoria, natalitiis diebus anniuersaria & celebritate repetitis, hæctenus in Ecclesia persèuerat.

g Martyrol. Rom. dicitur. his diebus.

Quod

A Quod verò spectat ad res in Africana Ecclesia gestas: conflato semel (vt pluribus dictum est) aduersum Cæcilianum Episcopum Carthaginensem schismate Donatistarum, Maiorino contra eum in sede locato, adiunctis ad eam factionem Numidis Episcopis, sollicitatisque Mauritanis, datis vbique litteris calumniis in Cæcilianum referentis, allestisque ad suam ipsorum communicatione etiam ijs qui in persecutione lapsi essent, impijs Traditoribus, iidem totam penè Africam suis partibus adiunxerunt, & hoc ipso anno trecentesimo octauo, qui numeratur quadragesimus ante tempora Macariana, quæ cæperunt anno Domini trecentesimo quadragesimo octauo (vt suo loco perspicuum fiet) collegerunt Concilium (mirum dictu) ducentorum septuaginta Episcoporum, cuius S. Augustinus meminit ex Tychonij commentariis, cum scribens ad Vincentiù ait: Scribit enim ille Tychonius, homo (vt dixi) vestræ communionis, à ducentis & septuaginta Episcopis vestris Concilium Carthagine celebratum. In quo Concilio per septuaginta & quinque dies, postpositis omnibus præteritis, limatam esse sententiam atque decretam, vt Traditoribus in mensi criminis reis, si baptizari nollent, pro integris communicaretur: Deuterium etiam Macrinensem Episcopum communionis vestræ dicit Traditorum plebem congregatam Ecclesiæ miscuisse: & secundum statuta illius Concilij à ducentis & septuaginta Episcopis vestris facti, fecisse cum Traditoribus vnitatem, eique Deuterio post hoc factum iugiter communicasse Donatum, nec solum huic Deuterio, sed etiam vniuersis Maurorum Episcopis per quadraginta annos, quos dicit vsque ad persecutionem per Macarium factam, Traditoribus sine Baptismo communicasse.] hæc de numeroso Concilio schismaticorum.

XXVIII. CONCILIUM SCHISMATICORVM IN AFRICA.

a August. epist. 48.

Sed cur huius memoria penes ipsos remansit penitus antiquata, cum de Concilio paucorum Episcoporum ante biennium contra Cæcilianum Carthagine itidem congregato, frequentissima sit apud eos mentio (citarunt enim illud sæpè, secumque attulerunt, & publicè recitari petierunt in maximo illo conuentu, quo ex Imperatoris mandato publica Collatio decreta est) huius verò memoria, quæ celebrior esse debuisset, penitus visa est excidisse? Sed ea apertissima omnibus causa præcessit, quòd cum schismatici traditionis labe scdati (vt dictum est) se purissimos esse atque innocentissimos ostentarent, nec se, nec suos vmquam eiusmodi criminis labe esse maculatos, bellumque se gerere aduersus Cæcilianum ac eius socios eiusmodi nota conspersos iustitiæ amore iactarent: cum ex dicto numeroso Concilio redargui possent, ex Traditorum gregibus collectam esse suam ipsorum, quam ostentare solerent, copiosam multitudinem: magno studio curarunt, vt dictum Concilium ab hominum memoria penitus deleteretur. Quamobrem S. Augustinus post multa ab se scripta ad Vincentium, mox pergit, sic eum compellans: Sed dicis, Quis est iste Tychonius? (qui scilicet hæc de eo Concilio meminit) Ille est Tychonius, quem Parmenianus (princeps Donatistarum erat iste) rescribendo compefcit, & eum dederet ne talia scribat: non tamen refellit ea ipsa quæ scribit, sed vno (sicut supra dixi) eum premit, quòd talia diceret de Ecclesia toto Orbe diffusa, & quòd neminem in eius vnitatem macularent aliena peccata: ab Afrorum se tamen quasi Traditorum contagione remouebat, & erat in parte Donati. Posset autem dicere Parmenianus, ista eum omnia esse mentium. Sed sicut idem Tychonius commemorat, adhuc vivebant multi, per quos hæc certissima & apertissima esse ostenderentur.] hucusque Augustinus, qui aliàs sæpè de eodem Concilio meminit. Quid autem post hæc ab iisdem schismaticis actum sit, cum Constantinus Româ, Maxentio deuicto, potius est, suo loco dicemus.

XXIX. CONCILIUM CVR SVP-PRESSVM.

b Eadem epist. 48.

IESV CHRISTI MARCELLI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS ANNVS ANNVS 309. 6. 4.

QVI sequitur annus Christi trecentesimus nonus, nullis nouis creatis Consulibus adscribitur Consularibus Fastis: sed quòd deessent Consules ordinarij, vel potius, qui subrogati fuerant, expuncti essent; idem annus post Consulatum anni superioris, nempe Diocletiani & Maximiani, notatus à Cassiodoro atque aliis ponitur.

In

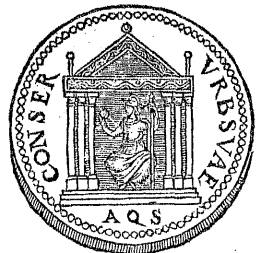
In libro autem de Romanis Pontificibus annus praefens adscriptus videtur Consulatu Maxentij quarto atque Maximi: Maxentius enim anno superiore vna cum filio Romulo suffectum gesserat Consulatum: quem Caesarem creans, M. Aurelium Valerium nequaquam Consulibus ordinariis caruisse putamus; sed quod Consulatu Maxentij notatus esset, ipso a Constantino superato, & ob ipsius in Romanos ciues fauoriam, duramque tyrannidem, Romanae Reipublicae perduelle iudicato, eius memoria e publicis monumentis abrafra penitus fuerit, sicque annus Maxentij Consulatu notatus, post Consulatum Diocletiani ac Maximiani habeatur in scriptis: licet olim ea fuisset penes Romanos (vt tradit Tacitus) consuetudo, ne Consules, quantumlibet criminofu fuissent, expungerentur e publicis tabulis. Nam cum de abradendo a Fastis nomine Pisonis, qui reus haberetur Germanici obitus, esset sententia Aurelij Cottae Consulis: ab Imperatore tamen secus decretum est, cum (vt aiebat) Marci Antonij, qui patriae bellum fecisset, & Iulij Antonij, qui domum Augusti violasset, nomina adscripta Fastis manerent: quod etiam ad hanc tempora seruatum esse constat, cum turpissimi quoque homines, quiue Imperium tyrannide occupauerint, creati Consules, notati in Fastis Consularibus perseuerent.

Recitat ens Pannin. in Fast. comm. CONSULARIUS ET TABULIS DEMPTI

Tacit. l. 3. Annal.

II. Fit praeterea (vt dictum est) mentio in eodem commentario in Melchiade, de secundo Consulatu Maxentij, & (vt existimo) ordinario, qui tamen, habita Consulatum suffectorum ratione, quartus adnumeratur. Quis enim credere posset, toto sexennio, quo Maxentius gessit Imperium, numquam egisse Consulem ordinarium? nec tamen vllus eorum annus eius Consulatu adscriptus in Fastis habetur; cum alioqui praefens annus, Maxentij & Maximi Consulatu, citato loco notatus reperiatur. Sed ex sententia accidit, vt post Romanam primam editionem antiquum numisma nacti fuerimus, quo de Consulatu Maxentij secundo certiores redditi sumus: quod hic tibi quam exacte formis reddendum curauimus.

Num. av. extat apud Angelum Breuentanum Romae.

III. Ex his plane docemur, antiquatum iam fuisse illud nuper dictum Imperatoris decretum, quo iuberetur, nec scelestissimorum quidem Consulum nomina e Fastis Consularibus abradenda: nam in his qui extant Graecis pariter ac Latinis Fastis desiderantur Maxentij Consulatus. Porro collegam Maxentij in secundo Consulatu fuisse Maximum, idem qui supra liber de Romanis Pontificibus habet: alium vero Consulatum eundem Maxentium gessisse cum Romulo filio, conicere possumus, quod reperiantur plura numismata eiusdem Romuli Consulatu expressa. Sed quam mendaciter inscribitur Conseruator Urbis, eiusdem pessum dator & euerfor?

Habet Adolf. Oc. li. de Num. & Goltzius in Theatro rei antiquar.

IV. MARCELLI PAP. EXLTVS.

Quibus Consulibus S. Marcellus Papa mortuus ponitur, cum sedisset annos quatuor, mensem vnum, & dies viginti quinque, licet de mensium numero alij aliter statuunt: habito tam en respectu ad annum, mensem, atque diem, quo praedeceffor Marcellinus vita fundus est, recensitum superius tempus sedis eius recte numeratum inuenies. De rebus autem ab eo gestis haec in eodem libro scripta habentur: Hic fecit coemeterium via Salaria, & viginti quinque Titulos in Vrbe constituit, quasi diceceses, propter baptismum & poenitentiam multorum qui conuertebantur ex Paganis, & propter sepulturas Martyrum. Quod enim (vt diximus ex Eusebio atque Optato) ipso sui Imperij exordio fauere admodum videretur Maxentius Christianis, componendi dissipatam longa persecutione Ecclesiam Marcellus Papa consilium inuit atque perfecit: quod insuper maior

A in dies ex Gentilibus ad Ecclesiam accessio fieret, parccias illas per diuersas Vrbs regiones commo ditati publicae consecrauit. Tantum abfuit, vt, quod Imperatoribus persecutoribus erat in optatis, de religione Christiana penitus tollenda, effici potuerit, vt potius longe lateque eadem fuerit amplius propagata; cum & ad sepulturas Martyrum Tituli illi a Marcello compositi esse tradantur: nam illud quoque videtur a Maxentio fuisse Ecclesiae Romanae concessum, vt corpora Christianorum Martyrum sepelire liceret intra Urbem, quod olim vetitum erat lege duodecim Tabularum: Caesari vero tantum a Senatu (vt tradit Dio) concessum fuit intra moenia sepeliri. Rursus vero ibidem: Hic ordinauit viginti quinque presbyteros in vrbe Roma, & duos diaconos per mensem Decembrem, Episcopos per diuersa loca vigintivnum inter quos numeratur Emygdus Episcopus Afculanus, qui sub eadem Diocletiani persecutione martyrij coronam accepit Nonis Augusti.

Cic. de Legib. l. 2. Dio Hist. Rom. l. 44.

B At de Marcello haec ibidem de his quae sub eodem Maxentio passus est, quae alia occasione superius relata sunt: Hic coarctatus & tentus est, quod Ecclesiam ordinaret; & comprehensus a Maxentio, vt negaret se esse Episcopum, & sacrificiis se humiliaret demonionum: qui semper contemnens & deridens praecpta Maxentij, damnatus est in catabulum, stabulum scilicet iumentorum publico vsui adscriptorum: qui dum multis diebus seruiret in catabulo, orationibus & ieiuniis Domino seruire non cessabat. Mense autem nono venerunt clerici eius omnes, & eruerunt eum noctu de catabulo. Matrona autem quaedam, nomine Lucina vidua, quae vixerat cum viro Marco annis quindocem, & in viduitate sua habebat annos nouemdecim, suscepit beatum virum, quae & domum suam nomine Tituli beati Marcelli dedicauit, vbi diu noctuque hymnis & orationibus Domino Iesu Christo confitebantur. His auditis a Maxentio, misit & tenuit iterum beatum Marcellum, & iussit in eadem Ecclesia iterum plancas externi (nempe tabulas planas, vt Festus declarat) vt ibidem animalia catabuli congregata starent, & ipsi beatus Marcellus deferuiret. Qui tandem in seruitio animalium nudus, amictus cilicio, defunctus est. Cuius corpus collegit beata Lucina, & sepeliuit in coemeterio Priscillae via Salaria, decimo septimo Kalendas Februarij: & cessauit Episcopatus eius dies viginti. Lucina vero proscriptioe damnata est. hucusque ibi.

V. QUAE PASVS MARCELLVS.

C Extant Marcelli Papae Acta, in nonnullis tamen (vt superius quoque attigimus) corrigenda, vt, quod ad praesentem rem spectat, de tempore quo Marcellus passus, loco Maximini, Maxentius restituendus est. Rursum vero cum in iisdem agitur de Cyriaco diacono cum Largo atque Smaragdo misso a Diocletiano ad Saporem Regem Persarum, vt eius filiam a daemone obsessam liberaret, & quae habentur de eodem Rege Persarum ab eodem baptizato, haud nobis satis arrident. Nam cum duo fuerint Sapores Reges Persarum, Senior claruit temporibus Valeriani Imperatoris, quem & captiuu duxit, & ignominiose vsque ad obitum vsus est, de quo Iulius Capitolinus, Trebellius, Victor, Eutropius, Zosimus, & alij: hunc vero victum ab Odenato Palmyrenoru Rege, Trebellius auctor est. Post hunc autem regnasse ponuntur in Perside Hormisdas, & Vararanes, ac tertio loco Narses. Est mentio de Narsete apud Vopiscum in Probo; hunc vero fuisse auum Saporis Iunioris, atque Hormisdæ eius fratris, testatur Eutropius, aduersus quem bellum gessit (vt dictu est secundo Tomo Annaliu) Galerius Maximianus, de quo triumphum egisse Diocletianum anno decimo octauo sui Imperij, Eusebius tradit in Chronico; licet Cassiodorus, quem refellimus, eiusmodi triumphum in aliud tempus referat. Huic autem Narseti successisse Misdatem, tenuisseque regnum annos septem & menses nouem, testatur Agathias, post quem regnasse Saporem affirmat, quem dicimus Iunior: regnumque cepisse hoc anno, dici fortasse posse videtur, si Narsetem desisse regnare dixerimus ab eo tempore, quo a Romanis est superatus. Sic igitur nullo pacto Seniori, sed Iuniori Saporis potius ea quae scribuntur in Actis Marcelli forent aptanda. Verum nulla est memoria, eum fuisse aliquando Christianum; quod non reticuisset Constantinus, cum ad eum litteras scribens, quae adhuc extant, commendat illi Christianos, qui erant in Perside. Porro ab hoc eodem Sapore ditam persecutionem aduersus Christianos fuisse excitatam, Sozomenus, Theodoretus, & alij testantur. Quamobrem tota illa Historia de profectione Cyriaci cum sociis in Persidem, deque filia Regis, ipsique Sapore cum alijs baptizatis, fide nutat, ac veritate vacillat. Si secus alijs placet, ipsi viderint; nos pro recta ratione temporum haec oportuit discussisse.

VI. Apud Sur. tom. 1. die 16 Ian.

MARCELLI ACTA MENDOSA.

Jul. Capr. in Gordiano. Trebel. in Valer. Victor in Valer. Eutrop. l. 9. Zosimus l. 1.

SERIES REGVM PERSARVM.

Trebel. in Gallieno.

Agath. hist. lib. 4.

Eutrop. l. 9.

Agath. ubi supra lib. 4.

Apud Euseb. in Vita Constantini l. 4. c. 9. vsq. ad 13.

Theodoret. l. 1. c. 25. Sozom. l. 2. c. 8. Theod. l. 1. c. 24. in fine.

VII. DE CHRONO-
NOGRA-
PHIA RE-
GVM PER-
SARVM.

* ad Arbafina

^a Apud Am-
mian. l. 30.

^b Vopifco. in
Probo.

^c De Epife.
Cler. l. 4.
C. Th.
S. MARCELLI
MART. EPI-
TAPH.
^d Antiq. In-
fcrip. in App.
pag. 1172.
num. 2.

EVSEBIUS
PAPA.

VIII. DE FORTV-
NAR TEM-
PLO INCEN-
SO
^c Zofim. l. 2.

IX. MAVENTII
SAEVITIA
ET TURPI-
TVDO.
^f Eufeb. l. 8.
c. 26.

Ceterum quod spectat ad chronologiam Regum Perfarum, in quam obiter incidi-
mus: antiquorum neminem prater vnum Agathiam reperi, qui eam ordine temporum
texat, incipiens ab Artaxerxe, quē regnare cōepisse tradit anno quarto post Alexandrum
Imp. (est is annus Domini ducentessimus quadragesimus) eumque tenuisse regnum ait
annos quindecim, minus duobus mensibus: huic autem successisse Sapore Seniore,
regnasseque annos triginta integros, inque locum eius successum Hormisdam, qui an-
num tantum, decemque; insuper dies regnarit; post quem Vararanes idem tenuerit annos
tres, & menses quatuor; Narsēs verò in eius locum subrogatus, regnum possederit annos
septem, & menses nouem; totidem Misdates* eius successor; post quem successerit Iu-
nior, de quo est sermo; quem vixisse Regem tradit annos septuaginta: vt non mirum sit,
si vsque ad Consularum tertium Gratiani cum Equitio, qui contigit anno Domini tre-
centesimo septuagesimo quarto, memoria extet eiusdem Saporis aduersus Romanos
bellantis. Sed Agathias errare conuincitur, primò in Narsere, cuius regni exordium
secundum statutam ab eo chronologiam perperam incidere videtur in annum Domini
ducentessimum nonagesimum; cum constet ex Vopifco^b, sub Probo antè vixisse, &
saltem vsque ad decimum octauum annum Diocletiani vitam produxisse. Verum & in
eo corrigendus est, dum de Sapore Iuniore, quem diximus, agens, ait vigesimo quarto
anno regni sui accepisse à Louiano tunc creato Imperatore oblatam Nisibin ciuitatem,
quod contigit anno Domini trecentesimo sexagesimo tertio: qua ratione dicendum ef-
fet, inchoatum esse regnum Saporis anno Domini trecentesimo trigesimo nono, biennio
post obitum Constantini: quod quidem absurdissimum est; cum ex iis, quæ dicta sunt,
constet eum vixisse etiam sub Constantino. At de his modò satis: quæ volumus incul-
casse, ad exactiorem rerum ac temporum veritatem insinuandam. Quod verò pertinet
ad Lucinæ proscriptionem; quod enim donasset bona sua Ecclesie (vt citata Acta de-
clarant) videtur eiusmodi de proscriptione subisse iudicium: vetitum id edicto Impe-
ratoris erat: quam legem Constantinus^c postea abrogauit. Extat de S. Marcello Da-
masi Papæ epitaphium vnà cum aliis luci redditum, quo alia de Marcello referatur Hi-
storia hæctenus incomperta, quod sic se habet:

VERIDICVS RECTOR LAPSOS QVIA CRIMINA FLERE
PRÆDIXIT MISERIS FVIT OMNIBVS HOSTIS AMARVS
HINC FVROR HINC ODIVM SEQVITVR DISCORDIA LITES
SEDTIO CÆDES SOLVVTVR FOEDEBA PACIS
CRIMEN OB ALTERIVS CHRISTVM QVI IN PACE NEGAVIT
FINIBVS EXPVLSVS PATRIÆ EST FERITATE TYRANNI
HÆC BREVITER DAMASVS VOLVIT COMPERTA REFERRE
MARCELLI POPVLVS MERITVM COGNOSCERE POSSET]

Marcello igitur (vt dictum est) martyrio coronato, cum sedes cessasset dies viginti,
quinta Februarij creatur Eusebius natione Græcus.

His item temporibus accidisse putamus, quæ incerto anno scribit Zofimus, Romæ
contigisse de incendio Fortunæ templo, & turbis ea de causa excitatis: narrat enim hæc
ipse his verbis: Romæ tunc orto igne, incertum ex aëre, an è terra, templum Fortunæ
conflagrauit. Cumque; restinguendi incendij causa concurrissent omnes, contumeliosis
quibusdam in ipsum Numen à milite quodam prolatis verbis, atque propterea interem-
pto à plebe, quæ religionis causa hominem adorta fuerat, seditio militatis est concitata,
qua milites parum absuit quin ad Urbis internecionem progredierentur, nisi Maxentius
eorum furorē celerius mitigasset. hucusque Zofimus: qui cum religionis causa hæc
dicat concitata; facile adducor, vt credam fuisse illum militem Christianum, qui spreti
Numinis causa à plebe necatus est.

Rursum quod ad Maxentium spectat, quanta turpitudine cum crudelitate coniun-
cta affectus fuerit, atque diris & enormibus facinoribus Dei Ecclesiam Romæ exagita-
rit, Eusebius tradit his verbis: In omnia scelera præceps delapsus, nullum impietatis,
nullum intemperantiæ facinus prætermisit: quippe adulterij, & cuiuscumque vitiosi-
tatis corruptela se contaminauit, legitimas vxores viris eripuit, easque turpissima igno-
minia contumeliaque affectas ad viros denuò remisit: atque hæc non in ignobiles so-
lum & obscuros quidem homines moliri cōepit, sed in illos qui in Senatu Romano
principem locum tenuerunt, quique fuerunt facile præstantissimi, effrenatiussimil-
tate.

A tare. Omnes verò tum populus, tum magistratus, illum grauitè metuentes, acerba
vexabantur tyrannide. neque tamen ipsis, quantumuis pacato & tranquillo animo
asperam forentibus seruitutem, vlla extitit liberatio tyrannicæ crudelitatis in eorum in-
ternecionem grassantis. Nam quodam tempore, leui admodum occasione arrepta,
populum in eadem satellitibus suis exposuit: infinitaque populi Romani multitudo in
media ciuitate, non Scytharum, non barbarorum, sed domesticorum suorum hastis
& armis cuiuscumque generis miserè trucidata fuit. Quanta cædes facta sit, qui Sena-
torum propter insidias, quæ parabantur illorum diuitiis, erant, nunc vno nunc alio
crimine falso in eos confecto, è medio sublato, vix percenseri potest. Ad extremum ve-
rò illius scelera delabebantur ad magicarum præstigiarum commenta: quippe interdum
mulieres grauidas dissecuit; nonnunquam tenerorum infantium scrutatus est viscera;
aliquando leones mactauit, nefandas non raro ad dæmones excitandos,
quò illorum subsidio bellum ingruens depelleret auerteretque, vsurpauit. Istarum
namque rerum adiumento spes in illius mente infidebat, victoriam ex animi sententia
sibi successuram.

Iste igitur Romæ tyrannidem exercens, vix dici poterit quæ molitus sit, quò ho-
mines suo Imperio subiectos in seruitutem redigeret: vsque ad eò, vt iam in tanta pe-
nuria & egestate alimentorum ad vitam necessariorum constituerentur, quantam
non aliàs Romæ vixisse, homines nostri temporis affirmant.] & post multa de re-
bus Maximini, deprauatissime eius vitæ moribus dicta, ad Maxentium rursus re-
diens, hæc ait de Romana muliere: Verum illa mulier Romæ maximè admirabilis,
quæ ex omnibus, quibuscumque Maxentius tyrannus ibi non dissimilem à Maximino
turpitudinem admittere conabatur, & nobilissima reverè & modestissima fuit. Hæc
enim simulatque audierat, eos, qui tyranni rogatu talia administrare solent, pro fori-
bus adium astare (Christianam etiam ipsa erat) & virum suum, qui fuit Præfectus Ro-
manorum, metus causa, eos ipsam arreptam permisisse abducere; paululum temporis
poposcit, vt corpus suum decenter exornaret. Itaque cubiculum ingreditur, & cum
sola esset, ensè seipsam transfigit, & mortua statim concidit, cadauere perductoribus
Imperatoris relicto. Quæ suis rebus gestis omni voce ac sono multo clariùs personan-
tibus, omnibus hominibus, cum qui iam sunt, tum qui post futuri sunt, palam fecit,
solam Christianorum continentiam nec pecunia expugnari, nec morte extinguì posse.]
hæc Eusebius.

At quamuis sibi violentas manus inferre, nec Gentilis nec lex Christiana concedat:
tamen (quod de Sampsonè S. Augustinus ait^a) quia latenter Spiritum sanctum hoc ius-
sisse putandum, extra illorum classem reponenda est Sophronia (sic enim Ruffinus^b ap-
pellat) qui radio vitæ, vel desperatione viuendi, eiusmodi scelus perpetrasse dicuntur:
certè quidem Lucretiæ præferenda, quòd illa post pollutum foribus corpus, etsi non
animum, mortem sibi consciauit; hæc autem, antequam corpus, vel vestis ipsa à tyranno
contingeretur, gladio se ipsam, eluso Imperatore, animo inuidto transfodit. Sed & Lu-
cretiæ illas S. Augustinus feminas Christianas præfert, quæ vim passæ à nece sui tempe-
rauerunt, nam ait: Non hoc feminæ Christianæ fecerunt, quæ passæ similia viuunt: ta-
men nec in se vltæ sunt crimen alienum, ne aliorum sceleribus adderent sua, si, quo-
niam hostes in eis concupiscendo stupra commiserant, illæ in seipsis homicidia erube-
scendo committerent, habent quidem gloriam castitatis, testimonium conscientiarum: ha-
bent autem coram oculis Dei sui, nec requirunt amplius, vbi quid rectè faciant, non
amplius habent, ne deuiant ab auctoritate legis diuinæ, cum male denitant offensionem
suspicionis humanæ.] hæc Augustinus.

Ceterum quod ad Sophroniæ spectat exemplum, non vna, sed plures feminæ Chri-
stianæ, ne dispendium castitatis vel in corpore paterentur, idem durum iter consciscen-
dæ sibi mortis antè arriperunt; vt inter alias Pelagia virgo Antiochena, eiusdemque
mater & sorores, quas simul S. Ambrosius mirificè laudat, dum res ab eis gestas his ver-
bis describit: S. Pelagia apud Antiochiam quondam fuit annorum fere quindecim,
soror virginum, & ipsa virgo. Hæc primò domi classico persecutionis inclusa, cum se à
prædonibus fidei vel pudoris circumfideri videret, absente matre & sororibus, vacua
præsidio, sed Deo plenior: Quid agimus, inquit, nisi prospicias, captiua virginitas? &
votum est, & metus est mori, quia mors non excipitur, sed adsciscitur. Moriamur scili-
cet,

SOPHRO-
NIAE RO-
MANAE FE-
MINAE CON-
STANTIA.

XI.
^a Aug. de
Ciu. Dei. l. x.
c. 21.
^b Ruffin. l. 8.
c. 17.
FEMINA-
RVM CHRIS-
TIANARVM
CASTITAS.
^c Aug. eod.
lib. c. 19.

XII.
PELAGIA
VIRGO.
^d Ambros. de
Virg. lib. 3.

cet, vel si nolunt licere, moriamur. Deus remedio non offenditur, & facinus fides ableuat. Certe si vim ipsam nominis cogitemus, quæ vis voluntaria? illa magis est vis, mori velle, nec posse. Nec difficultatem veremur. Quis enim est, qui vult mori, & non possit, cum sint ad mortem tam proclives viæ? Iam enim sacrilegas aras præcipitata subuertam, & accensos focos cruore restinguam. Non timeo ne dextera deficiens non peragat ictum, nec pectus se dolore subducatur. Nullum peccatum carni relinquam. Non verebor ne desit gladius. Possumus mori nostris armis, possumus mori sine carnificis beneficio. Matris in gremio fertur ornasse caput, nuptialem induisse vestem, ut non ad mortem ire diceret, sed ad sponsum.] hæc de Pelagia virgine S. Ambrosius, quæ è sublimi domus recto spontaneo præcepto manus carnificis, & sententiam Principis, qui lenonibus Christianas feminas condemnabat, elusit: quam etiam gentilis eius S. Ioannes Chrysostomus sæpè pro concione laudauit: extant enim duæ eo argumento ab ipso dictæ præclaræ orationes^a. Est etiam illustris mentio in Actis^b Luciani^B martyris presbyteri Antiocheni de eadem Pelagia in hæc verba: Aiunt autem Pelagiam quoque fuisse ex eius (nempe Luciani) discipulis, quæ Antiochiæ Syriæ vixit: quæ etiam dicitur è recto altissimo seipsam deiecit, cum accessissent qui eam erant comprehensuri; timens ne abominandum quid per vim sustineret (erat enim virgo) & eo modo esse mortuam: quam etiam in hodiernum vsque diem honorant, tamquam Martyrem, qui sunt amantes Martyrum.] hæc ibi ex Ioanne presbytero Nicomediensi, qui Acta Luciani conscripsit.

^a Habet eas
Lipom. som. 7
E. Sur. to. 3.
die 9. Iunij.
^b Apud Sur.
som. 1. die 7.
Iunij, ex Græc.

XIII.
PELAGIÆ
MATER, ET
SORORES.

At quid Pelagiæ mater, quidve sorores in eodem discrimine posita, fecerint, idem Ambrosius, eandem persecutus historiam, narrat, sic dicens: Ast ubi detestandi persecutores ereptam sibi viderunt prædam pudoris, matrem & sorores cœperunt querere. Verum illæ spirituali volatu iam campum castitatis tenebant: Cum subito hinc persecutoribus imminentibus, inde torrente fluuio exclusæ à fuga, inclusæ ad coronam, Quid veremur? inquit: Ecce aqua: quis nos baptizari prohibet? Et hoc baptisma est, quo peccata donantur, regna quaruntur: & hoc baptisma est, post quod nemo delinquit. Excipiat nos aqua, quæ regenerare consuevit: excipiat nos aqua, quæ virgines facit: excipiat nos aqua, quæ cælum aperit, infirmos tegit, mortem abscondit, Martyres reddit. Te rerum conditor precamur, Deus, ne exanimata spiritu corpora vel vnda dispergat, ne mors separet funera, quarum vitam non separauit affectus: sed sit vna constantia, vna mors, vna etiam sepultura.

XIV.
* succincto
SE DANT
AQVIS, NE
FORDENT
TVR LIBE-
DINE.

Hæc effata, & suspensa, paululû incincto * sinu, quo pudorem tegerent, nec gressum impedirent, consertis manibus, tamquam choros ducerent, in medium progrediuntur alueum, ubi vnda torrentior, ubi profundum abruptius, illuc vestigia dirigentes: nulla pedem retulit: nulla suspendit incessum: nulla tentauit ubi gressum figeret: anxie, dum terra occurreret, offensæ vado, lætæ profundo. Videres piam matrem stringentem nodo manus, gaudere de pignore, timere de casu, ne sibi filias vel fluctus auferret. Has tibi, inquit, hostias, Christe, immolo, præfules virginitatis, duces castitatis, comites passionis. Sed quis miretur tantam viuentibus fuisse constantiã, cum etiam defunctæ immobilem stationem corporum vendicauerint? non cadauera vnda nudauit, non rapidi cursus fluminis volutarunt: quinetiam sancta mater, licet sensu carens, pietatis tamen adhuc seruabat amplexum, & religiosum, quem strinxerat nodum, nec morte laxabat, ut quæ religioni debitum soluerat, pietate herede moreretur: nam quas ad martyrium iunxerat, vsque ad tumulum vendicabat.] hucusque S. Ambrosius.

XV.
ANTIOCHEN-
NÆ MAR-
TYRES.

^c Euseb. l. 8.
cap. 23.

Eandem propè historiam de matre ac duabus filiabus virginibus Antiochenis narrat Eusebius ab Ambrosio paulò diuersè: ut à nonnullis reuocetur in dubium, num vna eademque personarum earumdem sit contexta narratio. quam obrem quæ sunt ab Eusebio scripta, hæc attexere, dignum putamus. Agens enim de Martyribus Antiochenis, hæc ait: Ex quibus nonnulli priusquam capti erant, & in manibus insidiatorum venerant, ne rei periculum facerent, ex altis ædium tabularis se præcipites deiecerunt, sicque sua morte insigniti, impios præda, quam in illis affectandis se captiuos sperabant, omnino priuare statuerunt.] his Eusebius planè noscitur signasse Pelagiam, at quæ sequuntur, matrem atque sorores monstrare videntur, licet paulò diuersè ab Ambrosio rem gestam recensat, cum ait: Inter quos erat mulier quædam sancta, admirabilis, corporis figura mulier quidem, virtute autem animi planè vir, aliisque rebus præ ceteris Antiochiæ ciuibus,

uibus, ut diuitiis, generis nobilitate, & gloria apud omnes eximia: quæ quidem geminas filias virgines, corporis pulchritudine, & ætate integra præstantes habuit, easque pietatis institutis studiosè educauerat.

Hæc mulier, cum quidam improbi in eam eiusque filias graui inuidia incensi, illas in obscuro latitantes omni ratione vestigandas curiosè laborassent, & postea certiores facti ipsas in aliena regione versari, Antiochiam accersendas sedulo curassent, ac iam planè quasi satellitum retibus circumiectæ tenerentur: hæc mulier, inquam, simulac cum se, tum filias in eiusmodi discrimina venisse videret, & acerba tormenta, quæ ab hominibus infligerentur, illis oratione exposuisset, & de stupro, re planè tormentis intolerabiliore, quo aduersarij eas violaturos minarentur (de quo ne verbum quidem ad extremas aures vel ipsa vel illæ allabi sinere deberent) eas sedulo admonuisset: cum etiam animas dæmonum seruituti tradere, omnibus mortis & exitij generibus deterius esse docuisset: omnium istorum malorum liberationem esse, ad Deum tamquam ad portum salutis confugere. Vnde omnes simul vno animorum consensu & sententia conueniunt, corpora vestibus decenter adornant: ac cum ad medium iter ventum esset, paululû de via decedendi, naturalis necessitatis explendæ causa, postulant à satellitibus, qui eas ducebant, potestatem: qua impetrata, derepentè ad fluuii ripam profectæ, se in profluentem gurgitem præcipitarunt. Atque istæ quidem hoc genere mortis se sua iponte affecerunt.] hæc de his Eusebius.

Sed ut ad Pelagiam redeamus, quam se dedisse præcipitem, ne à satellitibus teneretur, iam diximus: Nalis dies eius tabulis Ecclesiasticis celebritate annua repetendus & festo die colendus (ut S. Ioannes Chrysostomus tradit) Antiochiæ solemniter erat: cum alioqui eius memoria tam Orientali, quàm etiam Occidentali Ecclesiæ, ab rei euentus exordio in præsens celebris perseueret. At non tantum ipsam, sed & matrem & sorores, quæ sese flumini, ab eo absumendas dedere, antiquitas Ecclesiastica habuit in honore. Harum enim meminisse visus est S. Augustinus^a, qui paulò temperantiùs agens, quòd suo tempore Circumcellionum, qui stulta cupiditate martyrij, mortem sibi consciscerent, vigebar infania, hæc de his ait: Sed quædam (inquit) sanctæ feminæ tempore persecutionis, ut insedatores suæ pudicitie denitarent, in rapturum atque necaturum se flumen proiecerunt, eoque modo defunctæ sunt, earumque martyria in Catholica Ecclesia veneratione celeberrima frequentantur. De his nihil temerè audeo iudicare.

Vtrum enim Ecclesiæ aliquibus sive dignis testificationibus, ut earum memoriam sic honoret, diuina persuaserit auctoritas nescio: & fieri potest, ut ita sit. Quid enim si hoc fecerunt, non humanitus deceptæ, sed diuinitus iussæ, nec errantes, sed obedientes, sicut de Sampsonè aliud nobis fas non est credere? Cum autem Deus iubet, seque iubere, sine vllis ambagibus intimat: quis obedientiam in crimen vocet? quis obsequium pietatis accuset? &c.] At de his hæc tenentur.

Iam res gestas in Oriente hoc anno, qui ab Eusebio numeratur persecutionis octauus, eodem auctore describendas aggrediamur: Cum septimus (inquit^b) annus persecutionis contra nos intentatæ iam propè esset confectus, & res nostræ sensim & quasi tacito gressu ad quamdam tranquillitatem securitatemque prolaberentur, & ad octauum annum desisterent, in quo non exigua Confessorum multitudo apud metalla in Palæstina cogebatur, qui magna iam in ritibus religionis perfungendis vtebantur libertate, ad eò vt domos in ecclesiis ædificarent: Præfectus provincie vir seuus & improbus, qualem scelera eius in Martyres Christi admissa ipsum planè commonstrabant, eò statim profectus, simulatque facta & vitæ institutionem eorum, qui ibi agebant, audierat, Imperatorem facit per litteras certiorum, & in iisdem ea quæ ad eorum famam violandam maximè valere putabat, ad eum perscribit.

Vnde qui metallorum venis præerat, eò accessit, & tamquam ex Imperatoris mandato Confessorum segregauit multitudinem, sicque distribuit, ut deinceps alij Cyprum, alij Libanum incolerent; alios etiam in alia Palæstine loca dispersiens, omnes variis laborum molestiis vexari conteri que præcepit: deinde quatuor ex eorum numero eximens, qui principem locum inter eos tenere videbantur, ad Magistrum equitum mittit. Quorum duo Peleus & Nilus appellabantur Ægyptiorum Episcopi, tertius presbyter fuit: his etiam quartus accessit Patermythius, vir propter singulare erga omnes pietatis studium facile clarissimus. Ex quibus Magister equitum religionis & fidei in

XVI.

XVII.

DIVINITVS
INSPIRATA
ECCLESIA
COLIT HAS
MARTYRES.^a Aug. de Ci-
uit. Dei l. 1.
c. 26.XVIII.
PERSECU-
TIONIS AN-
NVS OCTA-
VVS.
^b Euseb. l. 8.
c. 22.

XIX.

PELEVS, NI-
LVS, ET SO-
CII MAR-
TYRES.

Christum inficiationem postulat: atque haud voci compos factus, eos ignis incendiis A
cremandos tradit. Alij rursus ex Confessoribus, qui aut propter ingrauescentem aetatem, aut membra inutilia, aut alias corporis infirmitates erant illo operum ministerio soluti, illuc in locum separatam ad incolendum amandati, quorum primas tulit Siluanus Episcopus Gazæ, qui pium virtutis specimen & egregium exemplar Christianismi omnibus ostendit. Iste à prima die persecutionis (propè dixerim) ad extremum usque per totum temporis spatium variis certaminibus pro crebra fidei confessione decursis nobilitatus, ad illum temporis articulum referuabatur, ut omnia certamina Martyrum in Palæstina interfectorum, postremus quasi sigillo cruoris obfignaret.

XX.
IOANNES
ÆGYPTIVS
CÆCIVS.

Cum eo coniuncti erant ex Ægypto complures, inter quos erat Ioannes, qui memoriae bonitate facile omnes nostri temporis superavit: & quamquam antea luminibus orbatus erat, tamen tortores adeo sæui, truculenti, crudeles & immanes fuerunt, B
ut propter egregiam in Christi nomine consistendo constantiam, qua magnopere excellerebat, tum ignis cauteriis eius pedem pari ratione cum aliis prorsus labefacerent, tum pupillam oculi, quæ visum amiserat, candente ferro exuerent. Eum autem ob morum probitatem & piam viuendi rationem, præsertim cum cæcus esset, non est cur quisquam tantopere admiretur, quandoquidem illud non tantum habet admirationis, quantum memoriae vis, quæ quidem integros sacrarum Scripturarum libros, non in tabulis lapideis (ut ait sanctus Apostolus^a) neque in animalium pelliculis, membranarum, aut charta, quæ vel tineæ conficiunt, vel temporis infumit diuturnitas, sed in tabulis reuera cordis carnis, id est, in animo solerti & sincera mentis intelligentia, tamquam scriptos habuit: adeo ut quando visum erat, interdum Legis & Prophetarum testimonia, sæpè Historias, nonnumquam Euangelia, aut Apostolorum scripta memoriter ex animi domicilio, tamquam ex quodam litterarum thesauro proferre potuerit. Ipse quidem fateor, me, cum primum hominem in media Ecclesie multitudinem ac frequentiam stantem, & quasdam diuinæ Scripturæ partes recitantem animaduertirem, penitus obstupuisse. Nam quamdiu vocem illius solùm audire licebat, tam diu aliquem (ut in populi conuentibus in Ecclesia mos est) ex scripto legisse putabam: sed ubi quàm proximè ad eum accedens, quod factum erat, euidenter conspicabar, & alios omnes integris oculis & apertis vndique circumstantes, hunc autem solis mentis luminibus utentem, & reuera non pauca velut Prophetam proloquentem, & multis partibus eos, quibus corporis sensus sani & valentes erant, superantem; non potui non Deum ea de re tum summis laudibus efferre, tum in primis admirari. Et euidenter certè ac firmum argumentum mihi videre videbar, eum re ipsa & veritate hominem esse, qui non externa corporis forma & specie oculis subicitur, sed qui in ipso animo & interiore cogitatione residet: qui quidem in isto, licet corpus deformatum mancumque esset, maiorem tamen interioris suæ facultatis virtutem declarauit.

XXI.
CONSUMMA
TYM MAR
TYRIVM.

Illis autem, quos diximus, in loco separato commorantibus, & consueta ipsorum vitæ instituta in orationibus, in ieiuniis, in reliquis exercitationibus exequentibus, Deus ipse dexteram benignam & propitiam porrigens, largitus est, ut per martyrium salutarem vitæ exitum consequerentur. Hostis namque & aduersarius noster diabolus eos quidem, utpote precibus attentissimè ad Deum fuis, contra ipsum armatos non amplius ferre poterat; sed sicuti putabat, molestiam ipsi exhibentes, trucidare, & è terra tollere instituit. Quippe Deus illi hoc agere molienti, potestatem concessit, E
ut pariter nec ipse ab improbitate, quam dedita opera decreuisset, vlla ex parte arceretur; & huius præclara pro multis suis & variis certaminibus præmia iam tandem acciperent. Ea de causa ex sceleratissimi Maximini Imperatoris mandato, vno die vndequadraginta Martyres capitis pœna mulctantur. Ista sunt martyria octo annis integris in Palæstina patrata. In cuiusque Eusebii anni huius persecutionis octauis profecutus est Sanctorum martyria.

XXII.

Quæ verò acciderint duobus aliis vltimis annis, nempe nono ac decimo, haud ita distinctè, sed paucis exceptis, diuersarum prouinciarum Martyres tantum generatim complexus est: ac primum de his quæ gesta essent in Phrygia digna memoria, eiusmodi narrationem instituit^b: Verùm quid opus est multa persequi, & nouas piorum Martyrum per orbem dimicationes alteras alteri succedentes proferre, eorum quidem maximè,

^b Euseb. l. 8. c. 23.

A maximè, qui non eomuni lege, sed more & instituto bellico essent vndique obsessi oppugnati que? Iam dudum enim vrbs Christianorum, quæ est in Phrygia, vniuersa vna cum populo eiusdem, ab hominibus armatis obsidione vndique cincta fuit, & dum viri simul cum ceteris liberis & vxoribus, Christi Dei omnipotentis opem inuocabant, facibus ardentibus iniectis incensa: propterea quòd tum vniuersus populus, qui ciuitatem incoluit, tum Curator eiusdem, & Præfectus præsidij pariter cum Magistratibus & priuatis omnibus, se Christianos ingenuè profitebantur, neque infidelibus, qui eos idolis hostias offerre mandauerant, vlla ex parte volebant obtemperare. Quidam autem Adaucus nomine, dignitate à Romanis ornatus, genere apud Italos clarus, omni ferè honorum gradu ab Imperatoribus potitus, & Magistri Officiorum & Quæstoris generalis munera integrè & incorruptè executus, & præter hæc omnia præclaris pietatis officijs & confessionibus fidei in Christum insigniter nobilitatus, tandem Quæstoris generalis, pro pietatis defensione, dum adhuc munere fungebatur, certamen ingressus, illustri martyrij corona gloriosè redimitus fuit. hæc de his ipse. Sed & Lactantius, qui his temporibus docebat (ut dictum est) Rhetoricam Nicomedie, exprobrans multis Imperatoris sæuitiam, & Iudicum illi parentium immanitatem condemnans, de vniuerso populo ab vno illorum in Phrygia concremato meminit, his planè quæ narrata sunt ab Eusebio, consentientia sic scribens^a:

PHRYGES
MARTYRES.

Iis igitur hominibus, qui deorum suorum moribus congruunt, quia gratis est & acerba iustitia, eandem impietatem suam, qua in ceteris rebus vtuntur, aduersus iustos violentè exercent: nec immeritò à Prophetis bestiarum nominantur. Præclare itaque M. Tullius: Etenim si nemo est, inquit, qui mori malit, quàm conuerti in aliquam figuram bestiarum, quæ amuis mentem hominis habiturus: quanto est miserius in hominis figura animo esse efferato? mihi quidem tanto videtur, quanto est præstabilior animus corpore. Asperrantur itaque corpora belluarum, quibus sunt ipsi sæuiiores, sibi quæ adeo placent quòd homines sint nati, quorum nihil nisi lineamenta & summam figuram gerunt. Nam quis Caucasus, quæ India, quæ Hyrcania tam immanes, tam sanguinarias bestias vniquam aluit? Quoniam ferarum omnium rabies vsque ad ventris satietatem furit; fameque sedata protinus conquiescit. Illa est vera bestia, cuius vna iussione funditur ater vbique cruor, crudelis vbique luctus; ubi pavor, & pluriima mortis imago. Nemo huius tantæ bellæ immanitatem potest pro merito describere, quæ vno loco recubans, tamen per totum orbem dentibus ferreis sæuit, & non tantum artus hominum dissipat, sed & ossa ipsa comminuit, & in cineres fundit, ne quis extet sepulturæ locus: quasi verò id affectent, qui Deum constantur, ut ad eorum sepulchra veniatur, ac non ut ipsi ad eum perueniant. Quenam illa feritas, quæ rabies, quæ insania est, lucem viuus, terram mortuis denegasse?

^a Lactant.
l. 5. c. 11.
XXIII.
PERSECV
TIONIS IM
MANITAS.

Dico igitur, nihil esse miserius iis hominibus, quos ministros furoris alieni, quos satellites impiæ iussione necessitas aut inuenit, aut fecit. Non enim honor ille, aut prouectio dignitatis fuit, sed hominis damnatio ad carnificinam, Dei verò ad pœnam sempiternam. Quæ autem per totum Orbem singuli gesserint, enarrare impossibile est: quis enim voluminum numerus capiet tam infinita, tam varia genera crudelitatis? Accepta enim potestate, pro suis moribus quisque sæuit. Alij præ nimia timiditate plus ausi sunt, quàm iubebantur: alij suo proprio aduersus iustos odio: quidam naturali mentis feritate: nonnulli ut placerent, & hoc officio viam sibi ad altiora munirent: alij ad occidendum præcipites existerunt, sicut vnus in Phrygia, qui vniuersum populum cum ipso pariter conuenticulo concremauit. sed hic quanto sæuior, tanto clementior inuenitur; illud verò pessimum genus est, cui clementiæ species falsa blanditur, ille sæuior; ille grauior est carnifex, qui neminem statuit occidere. Itaque dici non potest, huiusmodi Iudices quanta & quàm graua tormentorum genera excogitauerint, ut ad effectum propositi sui peruenirent, &c. Subdit his alia quæ gesta sunt in Bithynia, de quibus nos suo loco superius.

XXIV.
CRUDELI
TAS PRÆ
SIDVM.

Sed ut quæ ab Eusebio scripta sunt, ordine prosequamur: post enarratos qui in Phrygia passi sunt ceteros omnes ciuitatis vnius Christiani Martyres, & quæ in Arabia, Mesopotamia, & Cappadocia aduersus Fideles gesta sunt, summam collecta, quæ superius alio loco posuimus; hæc adiicit^b de Martyribus Antiochenis: Quid opus etiam eorum qui Antiochiæ martyrium subierunt, memoriam renouare? quorum

XXV.
^b Euseb. l. 8. c. 24.
CARNIFICIA AN
TIOCHENAS

alij candentibus craticulis suppositis ad mortem vsque, sed ad longinquum & diu-
turnum cruciatum affati; alij dexteram in rogam immittere maluerunt, quam eadem
detestandas victimas attingere.] Et post narrata quæ à nobis paulò antè recensita sunt
de Pelagia præcipitio extincta, ac matre cum sororibus se ipsas in flumen dantibus,
hæc addit: At alias geminas virgines etiam Antiochiæ, omnibus rebus valdè præ-
stabiles, verè germanas sorores, inclytas genere, vitæ integritate insignes, atate ado-
lescentulas, venustas corpore, animo graues & venerandas, moribus pias, studio
& industria admirabiles, adèd vt terra impia non digna videretur quæ tales susten-
taret; in vastos maris fluctus nefarij dæmonum ministri immergere præceperunt.]
hæc de geminis Antiochenis virginibus Eusebius. Sed dignum est, vt quæ de alia
quoque Antiochena virgine ab Ambrosio pereleganti scripta sunt stylo, his attexa-
mus; quod personarum, loci, ac temporis ratio postulare videtur: nimirum vt virgi-
nibus virginem coniungamus, gentilem gentilibus; quæ & hoc nouissimo quoque
persecutionis tempore passa esse censetur, quod declarat, dum his verbis narratio-
nem aggreditur:

^a Ambros.
l. 3. de Virg.
XXVI.
VIRGO A
PROSTITU-
TO LIBERA-
TA.

Recens vobis exemplum profero, vt intelligatis Apostolum non vnus esse doctorem,
sed omnium. Antiochiæ nuper virgo quædam fuit fugitans publici vsus: sed quò magis
virorum vitabat aspectum, eò amplius incendebat: pulchritudo enim audita nec visa
plus desideratur, duobus stimulis cupiditatum, amoris & cognitionis, dum & nihil oc-
currit quod minus placeat, & plus putatur esse quod placeat, quod non iudex oculus ex-
plorat, sed animus amator exoptat. Itaq; sancta virgo, ne diutius alerentur potiendæ spe
cupiditatis, integritatem pudoris professâ, sic restinxit improborum faces, vt non iam
amaretur, sed produceretur. Ecce persecutio: puella fugere nescia, certè pauida, ne inci-
deret in insidiatores pudoris, animum ad virtutem parauit; tam religiosa, vt mortem
non timeret; tam pudica, vt expectaret. Venit coronæ dies; maxima omnium expecta-
tio. Producitur puella duplex professâ certamen, & castitatis, & religionis. Sed vbi vide-
runt constantiam professionis, metum pudoris, paratam ad cruciatum, erubescens ad
aspectus, excogitare cœperunt, quemadmodum specie castitatis religionem tollerent:
vt cum id abstulissent quod erat amplius, etiam id eriperent quod reliquerant. Aut sa-
crificare virginem, aut lupanari prostitui iubent. Quomodo deos suos colunt, qui sic
iudicant? aut quemadmodum ipsi viuunt, qui ita iudicant?

XXVII.
VIRA VIR-
GINI OBLA-
TIA CONDI-
TIO.

Hic puella, non quòd de religione ambigeret, sed de pudore trepidaret, ipsa secum:
Quid agimus hodie? Aut Martyr, aut virgo: altera nobis inuidetur corona: sed nec vir-
ginis nomen agnoscitur, vbi virginitatis auctor negatur. Nam quemadmodum virgo,
si meretricem colas? quemadmodum virgo, si adulteros diligas? quemadmodum vir-
go, si amorem petas? Tolerabilius est enim mentem virginem, quam carnem habere:
vtrumquè bonum, si liceat, si non liceat, saltem non homini castæ, sed Deo simus.
Et Raab meretrix fuit, sed postquam Deo credidit, salutem inuenit. Et Iudith se, vt
adultero placeret, ornauit: quæ tamen quia hoc religione, non amore faciebat, ne
eam adulteram iudicabat. Benè successit exemplum. Nam si illa, quæ se commisit re-
ligioni, & pudorem seruauit & patriam: fortassis & nos seruando religionem, seruabi-
mus etiam castitatem. quod si Iudith pudicitiam religioni præferre voluisset, perdita
patria, etiam pudicitiam perdidisset. Itaque talibus informatâ exemplis, simul animo
tenens verba Domini, quibus ait ^b: Quicumque perdidit animam suam propter me,
inueniet eam: flevit & tacuit, ne eam vel loquentem adulter audiret, nec pudoris ele-
git iniuriam, sed Christi recusauit. Æstimate vtrum adulterare potuerit corpus, quæ
nec vocem adulterauit.

XXVIII.
VIRGO PRO-
STITUTA DE-
FENDITUR.

Iamdudum verecundatur oratio mea, & quasi audire gestorum seriem criminofam,
atque explanare formidat: claudant aurem virgines Dei. Ducitur puella Dei ad lupanar.
sed aperite aurem virgines Dei: Virgo prostitui potest, adulterari non potest. Vbicum-
que Dei virgo est, Dei templum est: nec lupanaria infamant castitatem, sed castitas et-
iam loci abolet infamiam. Ingens petulantium concursus ad fornicem. Discite Marty-
rum miracula, sanctæ virgines, dediscite locorum vocabula. Clauditur intus columba:
strepunt accipitres foris: certant singuli, qui prædam primus inuadat. At illa manibus ad
cælum leuatis, quasi ad domum venisset orationis, non ad libidinis diuersorium: Chri-
ste (inquit) qui domuisti Danieli virginij feros leones, potes etiam domare hominum
feras

A feras mentes. Chaldæis torauit ignis: Iudæis se vnda suspendit, misericordia tua, non
natura sua: Susanna ad supplicium genu fixit, & de adulteris triumphauit. Aruit dexte-
ra, quæ templi tui dona violabat. Nunc templum ipsum attrectatur tuum: ne patiaris
incestum sacrilegij, qui non passus es furtum. Benedicatur & nunc nomen tuum, vt quæ
ad adulterium veni, virgo discedam.

Vix compleuerat precem, & ecce vir militis specie terribilis irrupit. Quemadmodum
eum virgo vidit, tremuit, cui populus tremens celsit. Sed non illa immemor lectionis:
Et Daniel ^a (inquit) supplicium Susannæ spectaturus aduenerat, & quam populus dam-
nauit, vnus absoluit: potest & in hoc lupi habitu ouis latere: habet & Christus milites
suos, qui etiam legiones habet. Aut fortasse percussor intrauit: ne vereare anima, talis
solet Martyres facere. O virgo, fides tua te saluam fecit. Cui miles: Ne quæso pau eas,
soror: frater huc veni, saluare animam, non perdere. Serua me, vt ipsa serueris. quasi
adulter ingressus, si vis, Martyr egrediar. Vestimenta mutemus: conueniunt mihi tua,
& mea tibi, sed vtraque Christo. Tua vestis me verum militem faciet, mea te virgi-
nem. benè tu vestieris: ego melius exuar, vt me persecutor agnoscat. Sume habitum
qui abscondat feminam; trade qui consecret Martyrem: induere chlamydem, quæ
occulter membra virginis, seruet pudorem. sume pileum, qui tegat crines, abscon-
dat ora. Solent erubescere qui lupanar intrauerint. Sanè cum egressa fueris, ne respi-
cias retrò, memor vxoris Lot ^b, quæ naturam suam, quia impudicos, licet castis ocu-
lis, aspexit, amisit. Nec vereare ne quid pereat sacrificio. Ego pro te hostiam Deo red-
do, tu pro me militem Christo: habes bonam militiam castitatis, quæ stipendiis mi-
litar sempiternis, lorica iustitiæ, quæ spiritali munimine corpus includat; scutum fi-
dei, quo vulnus repellas; galeam salutis: ibi enim est præsidium nostræ salutis, vbi Chri-
stus est: quoniam mulieris caput vir, virginis Christus. Et intra hæc verba chlamydem
exiit; suspectus tamen adhuc habitus & persecutoris & adulteri. Virgo ceruicem,
chlamydem cœpit miles offerre. Quæ pompa illa, quæ gratia, cum in lupanari de mar-
tyrio certarent? Addantur personæ, miles & virgo, hoc est, dissimiles inter se natura,
sed Dei miseratione consimiles, vt compleatur oraculum ^c: Tunc lupi & agni simul
pascentur. Ecce agna & lupus non solum pascentur simul, sed etiam immolantur. Quid
plura? Mutato habitu euolat puella de laqueo, iam non suis alis, vtpote quæ spiritali-
bus ferebatur: & (quod nulla vmquam viderunt sæcula) egreditur de lupanari virgo,
sed Christi. At illi qui videbant oculis, & non videbant, ceu raptos ad agnam, lupi
fremere ad prædam.

D Vnus qui erat immodicè districtior, introiuit. sed vbi hausit oculis rei textum, Quid
hoc, inquit, est? puella ingressa est, vir videtur: ecce non fabulosum illud, Cerua pro
virgine, sed quod verum est, miles ex virgine. At etiam audieram, & non credideram,
quod aquas Christus in vina conuertit ^d: iam mutare cœpit & sexus. Recedamus hinc,
dum adhuc qui fuimus, sumus: numquid & ipse mutatus sum, qui aliud cerno, quam
credo? Ad lupanar veni, cerno vadimonium, & tamen mutatus egrediar: pudicus exi-
bo, qui adulter intraui. Indicio rei, quia debebatur tanto corona victori, damnatus est
pro virgine, qui pro virgine comprehensus est. Ita de lupanari non solum virgo, sed et-
iam Martyres exierunt.

Fertur puella ad locum supplicij cucurrisse, certasse ambo de nece, cum ille diceret:
Ego sum iussus occidi, te absoluit sententia, quando me tenuit. At illa clamare cœpit:
Non ego te mortis vadem elegi, sed prædem pudoris optaui. Si pudor quæritur, ma-
net nexus: si sanguis exposcitur, fideiussorem non desidero: habeo vnde dissoluam: in-
me lara est ista sententia, quæ pro me lata est. Certè si pecuniæ te fideiussorem dedis-
sem, & absente me Iudex tuum censum forneratori adiudicasset, eadem me sententia
conuenires; meo patrimonio soluerem tuos nexus: si recusarem, quis me indignam
morte censeret? quanto maior est capitis huius vsura? moriar innocens, ne moriar no-
cens. nihil hinc medium est: hodie aut rea ero tui sanguinis, aut Martyr mei. Si citò redij,
quis me audeat excludere? Si moram feci, quis audeat absoluere? plus legibus debeo rea
non solum fugæ meæ, sed etiam cædis alienæ: sufficiunt membra morti, quæ non suffi-
ciebant iniuriæ: est in virgine vulneri locus, qui non erat contumeliæ. ego opprobrium
declinaui: est in martyrio tibi celsi. vestem, non professionem mutauit. Quòd si mihi
præripis mortem, non redemisti me, sed circumuenisti. Caue ne, quæso, contendas:
caue

XXIX.

^a Dan. 13.

MILES LIBE-
RAT VIRGI-
NEM.

^b Gen. 19.

^c Isa. 65.

XXX.

ELVSTRATA
L. E. S.

^d Ioan. 2.

XXXI.

VIRGO MAR-
TYRIS CY-
PRIDA.

CHRISTI
309.EVSEBII PAP.
I.CONSTANTINI IMP.
4.

caue ne contradicere audiaris. noli eripere beneficium quod dedisti: dum mihi hanc A
sententiam negas, illam restituis superiorem. Sententia enim sententia superiore
mutatur. Si posterior me non tenet, superior tenet. Possumus vterque satisfacere
sententiæ, si me prius patiaris occidi. In te non habent aliam quam exercent pœ-
nam; in virgine obnoxius pudor est. Itaque gloriosior eris, si videaris de adultera Mar-
tyrem fecisse, quàm de Martyre adulteram reddidisse. Quid expectatis? duo contem-
derunt, & ambo vicerunt; nec diuisa est corona, sed addita. Ita sancti Martyres inui-
cem sibi beneficia conferentes, altera principium martyrij dedit, alter effectum.]
hæc S. Ambrosius de agone virginis Antiochenæ, & militis eius pudorem seruantis, &
martyrium promerentis.

XXXII.
VIRGINES
PROSTITV-
TAE ET LI-
BERATAE.
S. Basili. de
Vera virgi-
nitate.

Porro quod frequens esset, hac potissimum persecutione nouissima, Christianas fe-
minas in confessione perstantes tradi prostibulo illudendas, vt compluribus exemplis
superius est demonstratum, dictumque ex S. Basilij^a sententia, Christum eisdem semper B
præsto fuisse, variisque modis à turpitudine vindicasse: haud mirum videri debet, si his
quæ scribit S. Ambrosius persimilia facta legantur in aliis quoque virginibus. Et quid ni
præstantes virtute milites Christiani, cum viderent candidas integritate Christi colum-
bas tradi lenonibus deturpandas, hæc, hisque maiora præstarent? Quis Fidelium videns
sic prostitui castissimas virgines, corde ex cruciatus non omne volueret mente consi-
lium, agitarètque animo curam omnem, vt eas ab imminente periculo liberaret? Dulce
planè cuiquam videri posset dispendium vitæ, quod ab auaro turpique lenone redimere-
tur pretiosa virginitas, comparareturque celsior corona martyrij, duplici insignita victo-
ria, confessione fidei, & defensione pudoris; cuius causa consequendæ, cum se daret
occafio, laborasse Fideles, nulli iure poterit dubitare.

XXXIII.
DIDYMVS
MILES LI-
BERAT VIR-
GINEM.

Quamobrem haud mirum, inquam, videri debet, si persimiles casus diuersis in
locis acciderint: vt in primis quod Alexandria contigisse traditur de Didymo Chri-
stiano homine, qui vt nobilem virginem Alexandrinam, Theodoram nomine, ad
lupanar damnatam eriperet, galeam, ocreas, & cetera militaria superinduens indu-
menta, comparato sibi, ex more, maiori pecuniarum vi aditu, accessit ad virginem;
quam, galea tecto, vnà cum vultu capite, accinctam gladio, balteoque decoram ab-
ire coëgit: & re comperta, qui loco virginis remanserat obses, damnatus capite, mar-
tyrium consecutus est, sed & illa itidem coronam martyrij est adepta, vt ex Romano
Martyrologio liquet. Porro hanc (vt corrigamus quæ dicta sunt in Notis ad Marty-
rologium) apparet esse diuersam ab illa, quæ ab Ambrosio describitur. Extat rei in-
signiter gestæ nobile monumentum, ipsa inquam Acta^b accuratè conscripta, & fide D
perstantia.

^b Ex Me-
taph. apud
Syr. tom. 2.
die 5. Aprilis
XXXIV.
DE ANTONI-
NA ELVIA
NARI SVB-
DVCTA.
^c Apud eum-
dem die 4.
Maij.
^d Pallad. in
I. iustit. c. 53

Rursus alia extant Acta^c de Antonina virgine & Alexandro, qui eadem quoque arte
ipsam à stupro vindicauit: cum postea ambo dire cruciati, manibus præcis, igne abstu-
mendi traditi, coronam martyrij consecuti sunt: quorum omnium natalitiis diebus in
Ecclesia Dei, tum apud Græcos tum etiam Latinos, memoria viget. Sed & Palladius^d
Corinthi persimile memoratis exemplis accidisse testatur de Christiano homine Agen-
te in rebus (erat is magistratus in militia Palatina) qui persoluto pro virgine prostituta
ingenti in deliciis prioris noctis pretio, illam suo indutam habitu liberauit: cum Præses
indignatus sic se ab eo esse delusum, ad bestias hominem damnauit: qui earum feritate
discerptus, martyrij corona donatus à Deo est. Et quid mirum si sic liberata sunt à vi-
ris Christianis Christianæ virgines prostituta, cum & Lacedæmonios viros femina E
coniuges (quod tradit Valerius^e) eadem quoque arte ex arcto carcere, habitu item
mentito, subduxerint?

^e Val. Max.
lib. 1. c. 6. ex-
ter. c. 3.

XXXV.
EUPHRA-
SIÆ EGRE-
GIUM FA-
CTVM.

^f Nicoph. l. 7.
c. 13.

At præter hæc, quæ Antiochiæ, Alexandria, & Corinthi accidisse vidimus, Nicome-
diæ quoque contigit nobile facinus Euphrasiæ virginis: quæ hac eadem Diocletiani
persecutione vrgente, cum illi sedi (vt dictum est) S. Anthimus præfesset Episcopus,
ad lupanar itidem damnata, mira quadam arte excogitata, & virginitatis integritati
prospexit, & coronæ martyrij percupidè lucrum fecit, de qua post alia hæc tradit Nice-
phorus^f. Vbi iam in eodem est conclauis cum improbo iuvene clausa, techna quadam
illam circumuenit: veneficam se esse profitetur, mercedemque ingentem conserua-
tæ pudicitia pollicetur, quæ eum à morte conferuet, pharmacum scilicet, quo ille
perunctus, in bellorum certaminibus & præliis nullo profus telo aut ferro violari aut
confici

CHRISTI
309.EVSEBII PAP.
I.CONSTANTINI IMP.
4.

A confici posset. Quod si de tali remedio (inquit) periculum facere vis, illicò id tibi mani-
festè exhibebo. Ille id statim parari permittit. Tum illa verè sapiens ceram oleo lique-
factum, manibusque subactam, collo suo circumcirca inungens, illinit. quod vbi perfe-
cit, petere eum iugulum suum ense quibus posset viribus adacto, remediique eius vim &
efficaciam experiri iubet. Atque ille quàm potuit validissimè ensẽ in eam demisit, ca-
putque eius ictu vno refecuit.] hæc Nicephorus: quæ vulgaris poëta ille, quamuis cele-
bratur à multis, nimia licentia, dicam & temeritate, non sine dedecore pictatis, in fa-
bulas est ausus transferre quas cantat; non veritus sacra ac veneranda Martyris Acta in
poëticum figmentum conuertere. At de virginibus à prostibulo liberatis modò satis:
ad Antiochenos Martyres redeamus.

Passi itidem Antiochiæ hac persecutione habentur Iulianus, Basilissa, Antonius pre- XXXVI.
sbyter, Anastasius, atque alij complures ordinis Ecclesiastici viri, quibus accessit Mar- MARTYRES
cionilla cum Celso puero, septemque fratres, & alij plures, quorum omnium vnà est ANTIOCHE
natalis dies perpetua memoria consecratus^a. Sed est & alia Basilissa^b nouem anno- NI.
rum puella Nicomediæ, quæ cum sub Alexandro Præside verbera, ignes, ac bestias^c
superasset, Deum orans, spiritum reddidit. Cum in Syria, quæ Cœle dicitur, pluri-^a Martyrol.
mi Martyres passi habeantur: in superiori Syria, quæ appellata est Augusta Euphrate-^{Rom. 9. Ian.}
sia, Sergius & Bacchus clarissimi Martyres occubuerunt: quorum memoria virtute^b Ibid. die 3.
miraculorum non in Christianos tantum, sed etiam in infideles (vt suo loco dicturi^{Seprenb.}
sumus) propagata est. Extant eorum Acta, sed in aliquibus emendanda. Ad Bac-
chum quemdam rescriptum^e legitur Diocletiani; sed num hic ille, vel quisnam fue-
rit, ignoramus.

^c I. C. ad
legem Viseol.

C IESV CHRISTI EVSEBII PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS
310.ANNVS
2.ANNVS
5.

R EDEMPTORIS nostri annus decimus supra trecentessimum, quod nullis creatis no-
tatis Consulibus Fastis habetur adscriptus, Post Consulatum Diocletiani secundò
notatus reperitur.

Vnde autem acciderit, vt duorum annorum Consules desint, anno præterito disse-
ruimus, eamque attulimus rationem, quod deleta Maxentij tyranni memoria, ex Fas-
tis pariter expuncti sunt Consulatus eiusdem, sed id præter antiquum morem, vt ex
D Tacito^d superius dictum est. Cum verò tyrannorum Consulatus deleri cœperunt, vel
ex alia causa noui Consules creati non sunt: ne in Fastos, in quibus tempora accuratissi-
mè numerari solerent, ob vacuos laterculos Consulatum error irreperet; optimè
consultum est, vt sequentes anni post vltimos Consules, signarentur, Post Consulatum
illorum, primò, vel secundò, prout vacasse contigisset. Vltimatus itaque inuenitur, vt
cum quid post Consulatum factum legitur, intelligi debeat contigisse illud anno se-
quenti à superioris anni Consulibus, quod Acta à S. Augustino^e citata declarant. Sed
& in Concilio Africano hæc leguntur: Quod si adhuc eius anni Paschæ dies incer-
tus est, ille præcedens adiungatur, in Formatis scilicet litteris: quomodo solet, Post
Consulatum, in publicis Gestis adscribi.] Sed & accidit plerumque, vt etiam cum
E certi sint alicuius anni Consules, tamen Acta publica post Consulatum anni superio-
ris Consulatum interdum consignata habeantur: quod aliquando honoris causa factum
esse videri potest: nam Acta Concilij Ephesini interdum adnotata reperiuntur, Post
Consulatum Theodosij Imperatoris & Valentiniani; cum tamen constet, eodem anno
Consules creatos esse Bassum & Antiochum. Hæc igitur ad elucidationem temporum
non oportuit præterisse: quod frequenter accidat reperiri in Fastis notatos annos,
Post Consulatum.

I.

^d Tacit. An-
nal. lib. 3.
POST CON-
SULATVM
QV ANNO
NOTATI
ANNI.

^e Aug. in
Breuic. Coll.
di 3. c. 17.

Sed iam quæ hoc ipso anno gesta sunt, ordine temporum prosequamur. Numeratur
ex his quæ dicta sunt superius ex Eusebij calculo annus hic nonus cœptæ à Diocletia-
no persecutionis: quo ipso anno (vt idem tradit Eusebius^f) magnus ille Petrus Epi-
scopus Alexandrinus martyrium consummauit. ait enim hæc de eo: Hic duodecim
annis continuus in eo officio fungendo summa cum dignitate inter primos floruit: qui
cuius

I.
PERSECV-
TIONIS AN-
NVS NONVS
Euseb. l. 7.
c. ult. in fin.

CHRISTI 310. EVSEBII PAP. 2. CONSTANTINI IMP. 5.

cum triennium; ropè ante persecutionis tempus in Ecclesia illa gubernanda continis-
set, de reliquo vitam duriorè exercitatione ac magis seuera traduxit: & (vti omnibus
constabat) Ecclesiarum vtilitati omni cura ac studio prospexit: ac propterea nono per-
secutionis anno, capite amputato, fuit à Deo insigni martyrij corona donatus.] hæc
Eusebius: vnde idem ipse corrigitur, dum habet in Chronico, anno septimo Constanti-
ni Achillam Petro esse suffectum; perperamque ponit anno Domini trecentesimo
decimooctauo id contigisse.

PETRI
ALEX. MAR-
TYRII TEM-
PVS.

III.

^a Euseb. l. 9.
c. 5.

^b Euseb. l. 8.
c. 25.

IV.

^c Sur. tom. 6.
die 25. No-
uemb.
PETRVS
ALEXAND.
EPISCOPVS
QVID CVM
ARIO.

V.
VISIO OS-
TENSÆ PE-
TRO DE
ARIO.

Verùm potius dixerim, mendum in codicem irrepisse, quàm eundem Auctorem sibi
ipsi contrarium adeò enormiter lapsum esse. Idemque de restituta sub Maximino per-
secutione dum agit, hæc ait de Petro: Per idem tempus Petrus, qui Ecclesiæ Alexan-
drinæ maxima cum dignitate præfuerat, quiq; præter ceteros sanctos & diuinos Epi-
scopos, cum virtutis causa, quæ in eius vita elucebat, tum studij & vigiliarum, quas in sa-
cras litteras contulerat, propè miraculum extitit, nulla de causa culpave, cum minimè
expectabat, abruptè subitò, ita vt erat, ex Maximini mandato, iniuste capite plectitur;
aliisque complures qui in Ægypto erant Episcopi idem cum illo supplicij genus perpassi
sunt.] hæc ipse de eius aliorumque martyrio. Sed idem quoque dum alibi^b celebriores
recenset Martyres hac eadem persecutione passos, inter alios adnumerat eundem Pe-
trum Alexandrinum. Esto igitur firmum ratumque ex Eusebio, annos quibus sedit Pe-
trus, exactè definiente, ipsum passum esse anno sedis suæ duodecimo, persecutionis ve-
rò nono, tribus antea primis annis in pace Ecclesiæ (vt ait) euolutis.

Sed iam res gestas de eius martyrio fufius prosequamur. Post enim illa, quæ dicta sunt
de fuga cum aliis in Palæstinam, aliaque de carcere, ac schismate à Meletio aduersus ip-
sum conflato, & iniunctis eius decreto pœnitentiis lapsis, reliquum est, vt de iis, quæ ad
eius martyrium spectant paulò fufius agamus: sed primùm, quæ, dum esset in car-
cere, ab eo gesta sunt, percurramus. Extant Acta eius martyrij; quæ ex Græco (vt di-
ctum est superius) Anastasius Bibliothecarius Latinitate donauit, nonnihil diuersa ab
iis quæ eius nomine edita habentur^c, sed veriora, quorum meminimus in Notatio-
nibus nostris. De his acturi, in primis monemus Lectorem, in editis atque hîc citatis
in margine, perperam legi excommunicatum fuisse Arium diaconum à Petro Episco-
po Alexandrino ob hæresim ab ipso excogitatam de Filio Dei, quem minorem Pa-
tre afferuisset. hæc quidem in dictis germanis Petri martyrij Actis nequaquam legun-
tur: sed tantùm de Ario, ab ipso Petro Ecclesiastica communione interdictum illi
fuisse, non ob hæresim aliquam à se inuentam, sed ob schisma, quod cum Meletio,
de quo plura superius, conuiuisset: à quo cum indulgentiam, rediens ad Ecclesiam, D
impetrasset, ab eodem Petro postea ordinatus fuit diaconus: sed cum iterùm ad Me-
letium desciuisset; ne ampliùs reciperetur, idem Petrus admirabili quadam visione
admonitus suos contestatus est. Quamnam verò hæc fuerit, cum paulò ante martyrium
interpellatus esset ab Achilla & Alexandro presbyteris Alexandrinis, vt Arium com-
munionem Catholicam iterùm dolosè affectantem reciperet; his verbis declarant cita-
ta à nobis Acta:

Paululùm eos Petrus segregauit à ceteris, & clauso eorum sermone, dixit ad eos: No-
lite me, fratres, tamquam inhumanum ac rigidum accipere. Reuera enim & ego homo
sum sub lege peccati degens: sed credite meis sermonibus. latens est Arii dolus, omnem
supergreditur impietatem. Et hoc non à me ipso asserens, eius sancio segregationem.
Hac etenim nocte, dum solemniter preces ad Dominum funderem, astitit mihi quidam
puer, quasi duodecim annorum, cuius faciei claritatem ferre non poteram: nam tota
hæc cella, in qua stamus, immenso lumine radiabat; ipse autem linostimum erat indutus
colobium, scissum in partes vtrasque à collo vsque ad pedes: tenensque gemina manu
colobij scissuras, applicabat eas pectori suo, quatenus propriam tegetet nuditatem. Ad
hanc quidem visionem ego miratus, obstupui. Mox vbi data est mihi loquendi fiducia,
exclamans dixi: Domine, quis scidit tibi indumentum? Et ille: Arius mihi scidit: sed
præcaue omnino, ne eum in communionem recipias. Ecce enim crastina die venturi
sunt, qui te pro eo postulabunt. Vide ne suscipias, acquiescens illis: quin potius iubeto
Achillæ & pariter Alexandro presbyteris, qui post tuum exitum reaturi sunt Ecclesiam
meam, ne aliquatenus illum recipiant. Tu autem futurus es Martyr, mortem velociùs
expleturus.] hæc de Ario.

A quo

CHRISTI 310. EVSEBII PAP. 2. CONSTANTINI IMP. 5.

A A quo nihil de iis, quæ ad fidem spectant, deductum fuisse in controuersiam, ibi signifi-
catur; sed tantùm de conuiuentia cum Meletio, & leuitate animi eius, vel potius calli-
ditate, qua, vt studeret partibus Meletij, subdolè Catholicam communionem capta-
bat. quem vt euitaret, diuinitus admonitus Petrus, suos pro ipso interpellantes, quid de
Ario in præsentiarum agendum esset, reddidit pariter ex diuino consilio certiores. Ma-
gni planè negotij res erat, præmonuisse ne Arius reciperetur ampliùs in Ecclesiam,
quam forer scelestissimè conscissurus: etenim eo quidem simbolo non tantùm quid
iam fecisset Arius à partibus Meletij stans, sed quid etiam per hæresim effecturus esset
in posterum, fuit sanctissimo Martyri demonstratum. Qui igitur ab eodem Petro ob
schisma est ab Ecclesia segregatus, postea subdolè se Petri successoris insinuans, ab eo in-
cautè receptus est, & presbyter ordinatus: inde verò ab Alexandro Achillæ successore
(vt S. Athanasius^a ait) noua intercedente hæresis causa, fuit ab Ecclesiæ Dei, Fidelium
que communionem primò reiectus. Quamobrem vt edita illa Acta adulterata mentiun-
tur, ita pariter cum eis hallucinantur, qui dicunt Arium à Petro hæresis causa ab Eccle-
sia fuisse proscriptum; cum nefas sit, Athanasio non acquiescere, Alexandro primas ea
in re tribuenti.

VI.
ARIVS SCHI-
SMATICIS
PRIMVM
HÆRESIT.

Hæc pridie eius diei, quo martyrium subiit, contigerunt: quo pariter accidit, vt cum
de Imperatoris Maximini rescripto de nece Petro Episcopo inferenda rumor. Alexan-
drinæ fuisset peruulgatus, Christiani Alexandrini (horum numerus immensus erat, &
qui, si voluissent, magnas turbas ciere, totumque statum ciuitatis perturbare potuissent)
sui pastoris cupidissimi, glomeratim ad carcerem, vbi sanctus Episcopus tenebatur, ac-
currerent, indigno ferentes animo in eum quidquam constari; parati quoque militiæ
armata resistere, vitamque ipsam pro charissimo omnium parente profundere. Inter
eos autem cõplures fuisse sanctissimos monachos, qui vt Confessoribus in carcere con-
stitutis opitulentur, ac præstò essent, è solitudine desertisque locis Alexandriam ven-
nerant, eadem Acta testantur. Sed quinam isti fuerint, post narrationem de Petri mar-
tyrio inferius dicturi sumus. Hæc Tribunus militum intelligens, & considerans ne si vi-
veller rem agere, dubiam iaceret aleam, temperauit; expectans, vt nocte adueniente
populus, qui pro foribus carceris stabat, ad propria remearet: cum illi, vt in omnibus
prospectum esset vitæ Antistitis, quæuis mala potius pati, quàm stationem relinquere,
parati essent.

^a Athanas.
Orat. 1. cõtra
Arianos.

Quod considerans Petrus, tum amore martyrij, quo diutiùs flagrarat; tum timore,
ne sui causa Christiani cum militibus manus confererent; imminente periculo præsen-
tis iactura vitæ opportunè consulturus, misit sibi inhærentem lateri à responsis senio-
rem ad Tribunal, seceretò eum admonens, & viam aperiens, qua collectam frustraret
multitudinem; nimirum, vt à parte posteriore carceris, summa nocte cum latomis per
posticum via secreta veniret, murumque eo loco perfoderet, quo se intus pulsantem
audiret. Quid plura? Res accidit ex vtriusque sententia: effosso pariete, per foramen
Petrus clanculò egressus, sese expectantibus dedit militibus, à quibus ducitur ad lo-
cum, qui ab incolis dicitur Bùcula, vbi S. Marcus quoque martyrium consummaue-
rat, cui & eiusdem Sancti cõmeterium inhærebat: quod, concedente Tribuno, Pe-
tro ingredi licuit, & orare: quibus quidem precibus suum per Marcum Deo marty-
rium commendauit; Ecclesiam quoque Alexandrinam, omnesque qui tunc erant &
futuri essent ibi Fideles, vt protegeret, omniumque saluti prospiceret, Deum rogauit;
ac denique vt exulem Ecclesiæ pacem tandem postliminiò restitueret, enixis precibus
postulauit.

VII.
PETRI
ALEXAN-
DRINÆ
EPISC. MAR-
TYRIUM.

Sed accidit, vt eodem planè articulo temporis sacrata Christo virgo, petitionis il-
lius signata, iis qui aderant, has à numine allatas voces se audisse, fidem faceret, videlicet:
Petrus initium Apostolorum: Petrus finis Episcoporum Martyrum Alexandriæ: quod
& ex oraculo omnino completum est: nam nouissimus omnium Martyrum Episco-
porum, qui in Gentilium persecutione sint passi, Petrus habetur. Quid tandem? Absolu-
tis precibus, ad martyrium subeundum se libens volensque composuit. Cum milites,
reueriti maiestatem viri, de eo feriendo hæsitarent, pariterque trepidarent; vix ex eis
inuentus est vnus, qui pro pretio quinque solidis aureis acceptis, exerto gladio, Christi
Pontificis caput ictu valido amputauit, sexto Kalendas Decembris, propè illucescente
iam die, cum sedisset (vt eadem habent Acta) annos duodecim, tres in pace Ecclesiæ,
E nouem

VIII.
PETRVS
CLAM E
CARCERE
EGREDITVR
AD MAR-
TYRIUM.

IX.
CONSUM-
MAT MAR-
TYRIUM
PETRVS.

nouem verò persecutionis postea excitata temporibus. Sed irrepsit mendum in notam A numeri annorum Domini, dum in eis legitur creatus Episcopus anno Domini ducentesimo octogesimo quinto.

X. His in hunc modum gestis, sub silentio milites recessere, ne fieret aliqua violenta à Christianis impressio, quod admodum metuebant. Sed mirum dictu, abscisso capite in terram delapso, reliqua pars corporis innixa genibus, erecta, firma, immobilisq; permansit, donec rem gestam tandem qui in carcere agebant excubias Christiani audientes accurrerent, qui & sacro pignori circumfusi, irarum oblitii, officij memores, prehensere sacrum caput, & veneranda Martyris membra amplecti, excolculari, colligere guttas sanguinis, aliaque digna tanto Martyri exhibentes pietatis obsequia, de tumultu corpore honorificentissimo funere consilium inire, licet de loco fuissent inter se aliquantulum altercati, contendentibus aliis, esse sepeliendum in proximo cœmeterio B S. Marci, in quo & sepulti essent prædecessores Episcopi, aliis rursum affirmantibus, in cœmeterium ab eo constructum esse inferendum, quorum sententia frequentiori suffragio obtinuit firmitatem: sicque indutum (vt habent eadem Acta) sanctum Episcopum vestibus sacerdotalibus albi coloris, colobio, & homoforio, nauiculæ impositum (prope litus enim erat) nauigantes retro Pharum, per locum qui dicitur Leucada, venerunt ad partem Occidentalem, versus locum vbi erat Martyrum cœmeterium, apud quod ab eo pacis tempore erecta fuerat Dei Genitricis Memoria, confluentibus vndique Christianis, satagentibusque singulis suprema pietatis officia cumulatè persolvere, eundem sic indutum sacerdotalibus vestibus, perinde ac viventem, in sede S. Marci collocant, indeque sublatum humeris venerandum corpus gestantes triumphali pompa procedunt, habentes in manibus victrices palmas, ardentesque cereos, thuribulaque C odoribus incensis fumantia, sacrosque victoriæ hymnos concinentes ad locum perueniunt, vbi cœmeterium à se constructum erat, ibique eum honorificentissimè, ex more, delibutum vnguentis, sepulturæ mandarunt: quo in loco quiescens, miraculorum virtute viuens semper in posterum suis opem exhibuit. Hæc omnia fusiùs scripta, à nobis summatim collecta, habent germana eius martyrij Acta, quæ è Græcis accepta Anastasius Bibliothecarius Latinis tradidit.

XI. Ex quibus illud etiam memoria dignum ab eodem Petro magnæ animi summissio- nis specimen editum his attexere æquum existimamus: cum enim ibi agitur de Petri cadauere in Episcopali throno à populo id enixius contendente collocato, cur hoc ipsum præter morem officium fuerit illi à Fidelium plebe tunc exhibitum, dum causæ ratio redditur, in hæc propemodum verba historia contextitur: Hic enim beatus Antistes, quando diuini mysterij sacramenta celebrabat, non sicut Ecclesiasticus mos habet, in pontificali throno, sed in eius suppedaneo scabello sedebat: quod populi aspicientes, agrè accipiebant, & conquerentes acclamabant: In tua sede cathedra. Et cum crebrò id ipsum repeterent, surgens Dei minister eiusmodi querelas tranquilla voce sedabat: & iterum in eodem scabello residebat. Cunctis autem hoc humilitatis gratia agi videbatur. Quadam verò magnæ festiuitatis die, cum sacra mysteria Missæ solemniter perageret, & tale quid facere vellet: non solum populus, sed & clerus consona voce conclamantes dixerunt: Sede in tua sede, Episcope. Ille autem cuiusdam mysterij conscius hoc audire dissimulauit: datoque tacendi indicio (neque enim quisquam obsistere pertinacius audebat) silere omnes fecit, & nihilominus eidem scabello sedis subsedit: celebratisque ex more Missarum solemnibus, quisque Fidelium ad propria repedauit.

XII. Vir autem Domini, clericis accersitis, intima serenitate tranquillus, arguens eostemeritatis: Cur, inquit, laicorum vocibus admixti, obiurgare me non erubuitis? Attamen quia talis obiurgatio non de iactantiæ cœnoso torrente, sed de purissimo fonte dilectionis manauit, aperiã vobis huius mysterij secretum. Plerumque cum throno illi approximare volo, video quamdam in eo diuinam sedere virtutem fulgore luminis admodum radiantem: mox ego inter gaudium & pauorem suspensus, agnosco me tantæ sessionis prorsus indignum: & nisi scandali seminarium populo inferre timuisssem, haud quidè ipsi scabello sedere ausus fuisssem. Inde est, charissimi filij, quod vobis in hoc pontificalem regulam excedere videor. Verumtamen multoties, quando eam vacantem aspicio (sicuti ipsi testes adestis) more solito in illa sedere nõ abnuo. Quapropter huiusmodi

FVNVS ET
SEPVLTVRA
PETRI A-
LEX. EPI-
SCOPI.

DE THRO-
NO EPI-
SCOPI A-
MIRA.

XII.
OBIURGAT
OBIVRGAN-
TES SE PE-
TRVS.

A modi scientes arcanum, & pro certo expertum habentes, quia si mihi fuerit indultum, sedebo super eam, non parui pendens ordinis dignitatem, omittite iam popularibus vltèrius fauere inclamationibus. Hæc nimirum pater sanctissimus, dum adiuueret, ad sacrum clerum coactus exposuit.] hucusq; de his ibi. Populus itaque, qui reuerentia eius, dum viueret, sæpè in iis victus fuerat, iam defunctum voluit superasse, collocans venerandum corpus ipsius, superposito scæto capite, in cathedra pontificia.

Sed nec illud de eodem Petro fas est prætermittere, quod de ipso Sophronius^a suis scriptis testatum reliquit, Athanasij testimonio confirmatum, his verbis: Interrogatus est aliquando prædictus S. Athanasius, postquam Alexandria Episcopus constitutus fuit, an posset quisquam sine fide baptizari secundum ritum & prædicationem Christianorum: aut si credere se simulans, aliquibus aliis occasionibus baptizatus fuisset. B quid de illo sentiendum, aut quomodo suscipiat illum Deus? Et respondit, dicens: Audiui aliquando à senioribus nostris, quod beato Petro Episcopo & martyri, cum facta esset mortalitas, & periculi ad Baptisma mortis timore confugerent, apparuerit Angelus humana specie dicens: Quamdiu huc mittis marsupia ista, signata quidem, inania autem prorsus & vacua, & nihil intus habentia? Erunt itaque (quantum ex Angeli voce conuicere licet) signum habentes Baptismi, quoniam & beneficium aliquod existimarunt se consequi, si Baptisma susciperent, atque idcirco baptizati sunt.] significans nimirum, eiusmodi Sacramentum esse consecutos, non autem (quod aiunt) rem Sacramenti, ipsam gratiam abluentem peccata. hæc de Petro. Porro remanuisse eius memoriam illatam in tabulis Ecclesiasticis percelebrem, consueuisseque Alexandrinos anniuersaria celebritate diem natalem eius maximo hominum cœtu, C pompa splendide celebrare, testatur Sozomenus^b, eiusdemque diei festi meminit pariter Ruffinus^c.

At sicut operatione insignis & martyrio nobilitatus Petrus effulsit, ita & rerum diuinarum eruditione egregiè imbutus enituit: cuius felicis ingenij pauca tantum reliqua sunt monumenta, nempe Canones de lapsis, indices vigentis eo etiam persecutionis tempore Ecclesiasticæ disciplinæ, sed & ex Commentario ab eodem de Diuinitate conscripto in Concilio Chalcedonensi^d recitatum fragmentum: odoratus fortasse Arii impietatem, nondum tamen foras expositam, de ea re scribendi aucupatus est argumentum.

Post Petrum martyrem subrogatus est in sedem Alexandrinam Achilles, non autem XV. Alexander, vt perperam apud Epiphanium^e legitur ex Meletianorum commento. Qualis autem Achilles fuerit, cum presbyter esset, ab Eusebio hisce laudibus prædicatur^f: Quo tempore (nempe Theonæ Episcopi Alexandrini) Achilles presbyterio vnâ cum Pierio donatus, cœpit hominum fama celebrari: qui scholæ sacratæ Christi fidei instituta præfectus, in singulari ac planè rarissimo pietatis munere exequendo, nemini secundus fuit, & vitæ institutionisque Euangelicæ modum atque rationem ingenue excoluit.] hæc de illo Eusebius. Verum in Achilla nimia animi facilitas ab aliquibus reprehenditur, quippe qui cõtestationum prædecessoris sui Petri martyris oblitus, Arium pœnitentiam simulantem, & callida arte sese in eius amicitiam insinuantem, non reiecit, vt commonitus erat, sed accepit, fouit, atque honoribus auxit: vt inter alios Sozomenus testatur his verbis: Vbi verò Petrus martyrio occubuerat, Arius venia ab Achilla petita, non solum permissus est diaconatu fungi, verum etiam ad presbyterij E gradum elatus est.] Porro ecclesia Alexandrina, cui præfectus est Arius, Baucalidis^g dicta est, cuius Epiphanius^h meminit. Accidisse videtur, vt in odium Meletianorum schismaticorum, quos Achilles vehementer est auersatus, ipse tunc Arium ab illis deficere profitentem susceperit, & presbyterio honestauerit. Sicut enim aduersus Petrum, ita pariter in Achillam & Alexandrum eius successores, Meletianos maximas turbas concitasse, Athanasius fidem facit, qui aitⁱ: Memores igitur ipsi, quomodo sese primum aduersus beatum martyrem Petrum, deinde contra magnum Achillam, postremò contra beatum Alexandrum gesserint, &c.]

Sed quid præterea de Meletio schismatico, verum ex Meletianis falsa accepta historia, Epiphanius^k scribat, non vt probemus, sed vt confutemus, hic reddamus: Contigit (inquit) Petrum martyrium subire: & deceffit beatus ille, successore relicto Alexandro in Alexandria: hic enim successit in thronum post prædictum Petrum. Me-

XIII.
Sophron.
Præf. scribit.
c. 198.
DE BAPTIS-
MO DO-
CTRINA.

Sozom. lib. 2
c. 16.
Ruffin. lib. 1
c. 14.

XIV.
PETRI
SCRIPTA.

Conc. Chal.
Act. 1.

XV.
Epiph. han.
hæref. 68.
ACHILLAS
EPISC. ALEXANDRIÆ.
Euseb. lib. 7.
cap. ult.

Sozom. lib. 1
cap. 14.

Baucalis
Epiph. hæref.
68. c. 69.

Athanas.
Orat. 1. cõtra
Arian. prope
finem.

XVI.
Epiph. han.
hæref. 68.
DE MELETIO
FALSA AS-
SERPTIO.

letius autem & alij multi in exilium relegati sunt, exterminati in Phoenensia metalla: & tunc de cetero qui sequebantur Confessores cum Meletio erant. Et ipse Meletius in carcere, in professione per singulas regiones ac singula loca transiens, constituebat clericos, Episcoposque ac presbyteros & diaconos, & edificabat proprias ecclesias: & neque hi cum illis communicabant, neque illi cum his: inscribebant autem singuli in propria Ecclesia, qui quidem Petro successerunt veteres habentes Ecclesias, Ecclesia Catholica; qui verò Meletio adharebant, Ecclesiam Martyrum. Vnde & in Eleutheropoli, & in Gaza atque Aelia, cum accessisset quidem Meletius, multos sic elegit: & contigit, ut ipse multum temporis teneret in dictis metallis. At interim liberantur à metallis Confessores, tum qui Petri partim erant (multi enim adhuc supererant) tum Meletij sectatores: neque enim in metallis inter se communitatem habebant, aut simul preces fundebant. Contigit autem Meletium adhuc ad tempus in mundo vitam agere, ut etiam floruerit cum Alexandro Petri successore, & in amicitia eius esset, curaretque res Ecclesie ac fidei: dixit enim sæpe: Nihil habui diuersum, aut adulteratum.] hæc ibi, quæ quidem quantum aduersentur iis quæ nuper ex Athanasio recitauimus, aut quæ superius, cum de origine Meletiani schismatis actum est, tum ex eodem, tum etiam ex aliis Auctoribus dicta sunt; prudens Lector accuratè perpendat, ne specioso nomine Epiphaniij in errorem incautè labatur, & eius esse putet, quod haud aliunde quàm à Meletianis contra historiæ veritatem apparet acceptum esse.

XVII. De annis autem, quot Achilles sederit, non leuis est controuersia. Eusebius sua historia profectus seriem Alexandrinorum Episcoporum, eam ad martyrium Petri vsque perduxit; Chronicon autem eius in his vltimis temporibus in multis constat esse deprauatum; vbi tamen cum perperam ponatur ingressus Achillæ anno Domini trecentesimo decimo octauo, vsque ad trecentimum vigesimum tertium sedem propagasse ibidem legitur: quibus si assentiri quis velit, in monstrosas planè absurditates incidat necesse est. Epiphanius^a tribuit Achillæ sedi tres tantum menses: sed illud planè malè, dum Alexandro tradit fuisse suffectum. Nicephorus Episcopus Constantinopolitanus in Chronologia à se scripta, quam & Anastasius Bibliothecarius in Latinum transtulit, annum tantum Achillam sedisse affirmat. In tanta igitur sententiarum discrepantia, sententiam illam de breui tempore sedis Achillæ, ad eò, ut non excederet vnus anni curriculum, cum multa, tum illud potissimum nos sequi persuadet; quoniam si sub Episcopatu Alexandri (quod testantur Ruffinus^b atque Sozomenus^c) illa contigerunt delusu puerorum, inter quos Athanasius puer egit Episcopum; quomodo, si Achilles diutius superuixit, tam citò ponunt tempore Nicæni Concilij ad eò prouectæ ætatis fuisse, D ut maximi momenti eidem negotium crederetur: nempe cum Ario de Filij Dei diuinitate concertatio, & postea eodem anno ad Constantinum obita legatio; cum hæc & alia habeantur minis digna quæ committerentur adolescentulo vix ephebiam superanti. His persuasi, cogimur, nisi hoc anno, saltem sequenti, subrogationem ponere Alexandri in locum Achillæ.

XVIII. Sed iam reliqua, quæ ad persecutionem in Ægypto Christianis illatam spectant, hic apponamus. Eusebius, narrato Petri Episcopi Alexandrini martyrio, hæc mox subdit: Alij quoque complures, qui in Ægypto erant Episcopi, idem cum illo genus supplicij perpessi sunt.] Licet autem Alexandrinorum Martyrum Petrus (ut dictum est) vltimus prædicetur, in alijs tamen Ægypti locis in sequentem vsque annum, licet paulò remissius, persecutionem grassatam esse (nam ad decimum vsque annum producta est) nulli E dubium esse potest. At quoniam multi sunt Martyres passi in Ægypto, nec quo potissimum huius persecutionis anno coronam sint martyrij consecuti, exploratum habetur; hic eos simul recensere, qui ex tabulis Ecclesiasticis sunt notiores, adscripsit in iisdem natalitijs eorum diebus, operæpretium existimamus.

XIX. At in primis quæ hac eadem virgente persecutione ab Antonio Magno gesta esse, Magnus quoque Athanasius tradit, nempe officia Martyribus & Confessoribus in carcere constitutis exhibita vsque in præsentem annum, quo Petrus martyrium consummavit, hic enarrare dignum putamus. Primordia Antonij, quo consilio petierit solitudinem, allegit discipulos, & monasteria ante præsens tempus in eremo propagauerit, Athanasius^a sincerè pureque eius res gestas conscribens, pluribus narrat, quibus, quæ ad hæc tempora spectant, sic subdit: His rebus transactis, cum persecutio impiissima Maximini

XVII. TEMPVS SEDIS ACHILLÆ.

^a Epiphanius, hæref. 69.

^b Ruffinus, lib. 1 cap. 14. ^c Sozomenus, lib. 2 cap. 16.

XVIII. ^d Eusebius, lib. 9 cap. 5. DE PERSECVT. IN ÆGYPTO EXCITATA.

XIX. ANTONIUS MAGNVS MARTYRII CYPEDVVS ALEXANDRIAM PETIT. ^e Athanasius, in Vita Antonij.

A Maximini furore vesano vastaret Ecclesiam, sanctis quoque Martyribus Alexandriam perductis: relicto & ipse monasterio, secutus est futuras victimas, dicens: Pergamus ad gloriosos fratrum triumphos, ut aut ipsi congregiamur, aut spectemus alios procliantes. Et amore quidem iam Martyr erat: sed cum tradere se vltra non valeret, & sociari Confessoribus in metallis vel in carceribus constitutis, magna cum libertate & cura ingrediens ad Iudicem, exhortabatur, ne terrore impiorum subacti, Dominum negarent: iamque sententia coronatos exultans, quasi ipse vicisset, ad locum felicitis sanguinis profectebatur.

Quamobrem commotus Iudex ob Antonij sociorumque eius constantiam, præcepit, nullum penitus monachorum obseruare iudicium, aut in ciuitate versari. Et ceteris quidem omnibus in illa die placuit abscondi: Antonius autem impavidus, neglecto persecutoris imperio, lauit apenditen, id est, scapulare suum. Et alia die stans in quodam eminenti loco, candente procinctus veste, procedentem Iudicem suo prouocabat aspectu, flagrans cupiditate martyrij: ostendebatque nobis, contemptorem pœnarum & mortis, Christiani animum perseuerare debere: in tantum ut contristaretur, quia volenti pati pro Dei nomine, martyrium non dabatur. Sed Dominus, qui suo gregi parabat magistrum, seruauit Antonium: ut institutio (sicut factum est) monachorum, non solum oratione eius, sed & conspectibus firmaretur. Numquam tamen à sanctorum Confessorum vestigijs separatus est; quin anxia circa eos cura & charitatis vinculis colligatus, magis carcerem patiebatur exclusus. Postquam autem persecutionis turbo defluerat, & beato Episcopo Petro iam ob martyrij gloriam coronato, ad pristinum monasterium regressus, quotidianum fidei ac conscientie martyrium merebatur; acrioribus C se ieiunijs vigiliisque conficiens, vestimento cilicino intrinsecus, desuper pelliceo utebatur, &c.] hæc Athanasius, qui ceteras admirandas & pœnè incredibiles ab eo res gestas profecturus, quarum nonnullas (ut opportuna sese offeret occasio) pro ratione temporum inquitur attingemus.

Sed ut (quod instituiimus) hic ad extremum de Ægyptiis Martyribus agamus, qui passim licet sint hac persecutione, annus tamen certus, quo quisque necatus sit, incompertus habetur: primò loco occurrunt, quæ de Potamenia virgine ex eodem Antonio accepta, Palladius narrat his verbis: Iste Isidorus, qui benedictum quondam vidit Antonium, dignam rem memoria litterarum retulit mihi, quam ab ipso se dicebat audisse. Potamenia quædam puella admodum pulchra, ancilla cuiusdam erat tempore Maximiani persecutoris: quam multis frequenter ac varijs promissionibus dominus suos tentans, stuprare non potuit: ita ut ad postremum, amore atque insaniam præceps, traderet eam illi qui tunc Alexandria Præfecturam gerebat, scilicet, ut Christianam, ac maledicentem de persecutionis sæuitia Imperatoribus: pecuniam ei sub hac pacto promittens, si eius acquiesceret voluntati, sine vilo eam supplicio reseruaret, ac redderet: sin verò in contradicendi proposito permaneret, petiit ut tormentis deficeret; ne, si vixisset, libidinis domini sui contemptrix videretur. Quæ cum exhibita ante tribunal fuisset, eiusque Iudex varijs cruciatibus atque tormentis cuperet expugnare deuotam voluntatem, & inter diuersa supplicia vas quoque æris immissum ac feruenti pice repletum acerrima flamma succenderet; duplicem ei Præfectus immissis posuit conditionem: Aur vade, inquit, & domini tui obtempera voluntati; aut scias in feruentem hanc picem esse mittendam.

E Cui puella respondit, dicens: Numquam sit alter monitor talis, qui adduci iubet libidini castitatem. Ob quod ille nimio furore perculsus, præcepit spoliatam eam in vas, quod seruebat, immitti. Hæc autem vox illius fuit: Per caput, inquit, Imperatoris tui, quod tu vereris, obtestor, ut, si apud te statutum est his me tormentis necare, non simul totam, sed paulatim me in feruentem mitti iubeas picem; ut possis videre, quantum mihi dederit ignotus tibi patientiam Christus. Quæ per vnus horæ spatium paulatim in ahenum candens demissa, defecit, vbi primum pix ebulliens ad eius colla peruenit.] hucusque ea quæ Isidorus ab Antonio, rei forsitan inspectore, cum Alexandria (ut dictum est) versaretur, accepit, Palladius narrat. Hæc autem, si nomen, sique vltimi supplicij genus spectes, vna eademque videri posset cum ea quæ ponitur ab Eusebio^b. Porro diuersam hanc esse ab illa, differentie plures constituunt, nimirum diuersus personarum status, nam illa ingenua, hæc serua, diuersumque supplicij tempus planè declarat.

XX. ANTONIO QUÆRENTI DE EST MARTYRIUM.

XXI. ^a Palladius, in Lausiac. c. 1. DE POTAMENIA VIRGINE ET MART.

XXII. MIRA PVEELAE CONSTANTIA.

^b Eusebius, lib. 6 cap. 4.

declarat: passa hæc sub Maximiano, sed sub Seuero illa, quæ non Potamena, sed Potamicea dicta haberetur, verum non in lebetem immissa, sed tantum pice perfusa. Ceterum & eiusdem quoque nominis fuisse diuersis temporibus plures virgines, iisdemque pœnis affectas, in amplissima ciuitate quis neget facile potuisse contingere?

XXIII. a Euseb lib. 8. cap. 25. MARTYRES AEGYPTII.

b Martyrolog. Rom. die 26. Novemb. c Ibidem 21. Aprilis.

Rursum verò cum recapitulatione quadam Eusebius recenset insigniores quosdam passos in Aegypto Martyres, & prærogatiua excellentiæ ceteris Petrum Episcopum Alexandrinum, de quo dictum est; anteponit; iungit & vnâ Faustum, Didium, & Ammonium eiusdem Ecclesiæ presbyteros, & quos etiam ante Petrum consummasse martyrium diximus, Philcam, Helychium, Theodorum, atque Pachomium; quos vnâ simul iunctos, additoque his sexcentos sexaginta vna die veneranda antiquitas Ecclesiastica celebrare consuevit. Seorsum ab his recenset passos, itidem Alexandria hæc eadem persecutione Apollinem, Isacium, & Crotatem. Sed & Paphnutij Episcopi (cuius autem Ecclesiæ Præses fuerit, ignoratur) celebris est memoria, qui vnâ cum aliis pluribus passus esse traditur. Ceterum eiusdem nominis in ea persecutione, effosio oculo, clarus enituit alter Paphnutius confessor, de quo celebris est memoria in Actis Nicani Concilij: verum de eo suo loco dicturi sumus. Sed & Marcianus, Nicanor, Apollonius, & socij hæc quoque tempore in Aegypto itidem martyrij palmam acceperunt. Accedit his Nicander, qui reliquias Martyrum studiosè perquirens, & ipse Martyr effici meruit. Sed & Ischyas militum ductor, & alij quinque commilitones, eodem quoque certamine pro Christi fide suscepto, victores insignis martyrij corona donati sunt.

XXIV. PASSI IN THEBAIDE MARTYRES.

d Ex Metaph. 14. Decemb. Lipom. & Sur. tom 6. post Acta Thyrsi & sociorum.

Eorum etiam qui in Thebaide passi sunt; perillustres habentur Leonides, Ascla, aliique complures sub Ariano Præsede, qui & ipse victus potenti Christi virtute, dans manus, & Christianus effectus, pro fide quoque nobile certamen subiit. Verum & in Philemone Choraule mirò quodam modo Christi virtus effulsit. Nam Apollonius lector tormenta expauescens, ne fidem omnino negaret, quatuor Philemoni dedit aureos, vt se Apollonium mutato habitu fingeret, ac coram Præsede vnâ cum aliis immolaret: at mente diuini illustratus, Martyrumque accensus exemplo, qui alienam gerebat personam vt negaret, propriam repræsentans, se verè in Christum credere constanti voce professus, & tormentis exagitatus, iterum atque iterum id ipsum affirmans, insigni meruit corona martyrij decorari: cuius exemplo Apollonius roboratus, forti animo idem certamen obiit. Extant horum Acta fusius scripta.

XXV. MARTYRES CYRENE PASSI.

Sed & apud Aegyptum inter alios complures Martyres Cyrene passos, perpetua memoria commendata est Cyrilla, quæ in hac eadem persecutione ardetes carbonem cum thure super manum positos diu immobilis tenuit, ne leui motu excutiendo ardetes prunas, thus idolo obtulisse videretur: deinde sæuissimè laniata, egregiè decorata migravit ad sponsum; hoc quippe elogio natalis eius Martyrologio habetur adscriptus. Cyrene itidem Theodorus Episcopus sub Digniano Præsede plumbatis cæsus, abscessa lingua, sed superstes in pace Ecclesiæ Confessor occubuit. Horum omnium dies natales notati habentur, quibus passi sunt.

IESV CHRISTI EVSEBII PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS ANNVS ANNVS 311. 3. 6.

I. PERSECUTIONIS ANNVVS DECI MVSS. e Euseb lib 8. cap. 27. in fin. & c. 28.

CHRISTI annus trecentessimus vndecimus notatur Consulibus Galerio Maximiano octauum atque Licinio, idemque decimus ac nouissimus excitata per Diocletianum persecutionis ab Eusebio adnumeratur; qui summatim relegens mala, quæ persecutionis huius causa contigerunt, hæc ait: Toto decem annorum spatio, persecutione longè lateque manante, nihil horum, quæ vel ad insidias, vel ad bellum intestinum spectabant, ab illis abesse videbatur: nullum enim mare tutò traieci poterat; neque hominibus integrum erat alicunde tranare, quin omnibus diuexarentur supplicij, vt distorsione membrorum, laterum dilaceratione, & tormentis cuiusque generis, dum quæstio de illis habebatur, num ab hostibus venissent: & ad extremum crucibus, aut incendij flammis torquerentur.] & paulò post: Eiusmodi erant ea mala, quæ

A quæ toto persecutionis tempore regnarunt; cuius æstus vt octauo anno (Dei iuuante gratia) cepit paululùm desuescere, sic decimo anno consopitus fuit.] Sed quomodo nouissimis huius persecutionis temporibus remissius actum sit, alibi declarat his verbis:

a Euseb lib. 8. cap. 24. prope finem.

II. Illa igitur calamitatum genera, quæ sequuntur, postremum locum obtinuerunt, cum malorum nobis impositorum exuberantia deinceps defessi essent, & in hominum cæde defatigati, & satietatem ac fastidium in sanguinis effusione cepissent, & ad tantam clementiam ac facilitatem, vt ab illis putabatur, se conuertissent, vt de reliquo nihil acerbiter contra nos moliri viderentur: non enim decere aiebant, ciuitates intestino cruore contaminare; neque propter crudelitatem Imperium eorum, qui principarum tenebant, vt pote omnibus tam clemens & mansuetum, ignominia nota afficere; sed potiùs beneficentiam humanæ & verè regie potestatis in omnes patere oportere; vt nulli de reliquo morte mulctarentur: hocque contra nos supplicij genus propter Imperatorum benignitatem remitti relaxarique debere: tum oculos effodi, alterum crus suffringi solum præcipiebatur. Ista enim apud illos mitia admodum cruciamenta, atque lenissima supplicia, quibus nos torquerent, videbantur: adeò vt dicendo explicare non possimus innumerabilem ferè multitudinem eorum, quorum ob istam impiorum mansuetudinem non solum oculi dextri sicis antè eruti fuerunt & excisi (quibus euulsis, loca, in quibus inerant, ferro candente exusserunt) sed laui pedes etiam in ipsis flexuum commissuris cauterio ambugi fuerunt, & prorsus debilitatis, ac postea isti ad æris metalla in singulis prouinciis, non tam ministerij causa, quàm afflictationis & cruciatus, condemnati. Ad extremum autem alij eorum, quos nec recensere quisquam poterit (strenuæ enim illorum & viriles res getæ omnem dicendi facultatem euincunt) in alia certamina fortuitò inciderunt.] hæc Eusebius, qui eandem prosequens orationem, recenset quosdam insignioris nominis hoc persecutionis tempore decertantes, coronam martyrij tandem consecutos, quorum à nobis superius facta est mentio, præterquam Luciani presbyteri Antiocheni, de quo hæc ait:

PERSECUTIO CESSARE COEPIIT.

b Euseb lib. 8. cap. 25.

III. Ex Martyribus autem Antiochiæ, Lucianum illius Ecclesiæ presbyterum, piis vitæ institutis facillè præstantissimum, qui Nicomediæ, etiam Imperatore præsentem, cæleste Christi regnum primùm sermone per Apologiam, deinde rebus gestis palam prædicauit.] hæc ibi. inferius verò Apologiam ab eo recitatam coram illius vrbs Præsæto, tradit his verbis: Lucianus item Ecclesiæ Antiochenæ presbyter, vir cum aliis rebus omnibus facillè primus, tum continentia eximius, tum in sacris disciplinis diu multumque exercitatus, ad ciuitatem Nicomediensium, in qua tunc Imperator commoratus est, deductus, cum coram vrbs Præsæto Apologiam pro Christi doctrina, cuius patrocinium susceperat, recitasset, in carcerem coniectus est, ibique trucidatus.] hæc ipse. Porrò contigisse martyrium Luciani, postquam Petrus Episcopus Alexandrinus eo coronatus iam fuerat, tum ex iis quæ nouissimo loco ab Eusebio de Luciano post martyrium Petri narrata sunt, tum ex rebus gestis ipsius, & quidem germanis, scriptorum perpetua memoria commendatis, manifestè apparet; quorum etiam auctoritate constat, ipsum subiisse martyrium sub Galerio Maximiano, non autem Maximino, nempe hoc anno, septima Ianuarij, cum adhuc idem Maximianus superstes esset.

LVCIANI RES GESTÆ ET MARTYRIVM. c Idem lib. 9. cap. 1.

IV. Ceterum cum antea sæpè idem Lucianus furentem persecutionem cautè declinasset, & ab iis, qui eum quærebant ad necem, se subtraxisset: demum proditus à quodam Pancratio presbytero hæresis Sabelliana, à persecutoribus tentus est. Quid verò quamque egregiè erga lapsos operatus sit in via, cum captiuus duceretur, in iisdem Actis sic describitur: Cum autem Lucianus, dum deduceretur, venisset in Cappadociam, & conuenisset quosdam illic milites, qui erant quidem Christiani, coacti autem fuerant abnegare: eorum mentem reuocauit, ostendens & exponens, quòd sit omnium turpissimum, viros, eosque milites, videri ignauos ac pusillanimes, & ad mortis periculum adendum timidissimos, quibus quædam iam feminae atque adeò pueri fuere superiores. Quomodo autem vos, inquit, pro Rege caduco & terreno pericula adibitis, qui caelestem tam citò prodideritis? Quod autem vobis erit munimentum aut præsidium salutaris, si ille vos mox hinc accerserit? Quod cogitatis cum hoc vniuersum & regere & administrare, illumque esse & vitæ dispensatorem, & mortis dominum? Est ergo longè melius,

LAPSI REVOCATI AD CERTAMEN

melius, presentem vitam minus curantes, consequi quae apud illum numquam desinit beatitudinem, quam vitam, quae hic est, amplectentes, ab hac nihilo secius excidere: ut qui forte sitis & hac priuandi ab hostibus, & illam non assecuturi, & praeterea datur poenas puniendi immortales. Illi ergo cum haec audissent, respuerunt, eosque poenituit se negasse. Et cum rursus ad se rediissent, & liberè essent locuti, plurimi propter Christum mortem subierunt, cum essent non pauciores numero quam quadraginta: nonnulli autem cum decerassent aduersus omnia genera suppliciorum, vixerunt adhuc, cum nihil turpe & ignauium praesentulissent in secunda experientia, sed prius quoque iudicium negationis inuicta deinceps pro pietate constantia deleuissent.] haec ibi de lapsis ad martyrium restitutis. Nicomediam pariter cum perductus Lucianus esset, nonnullos inidem lapsos, quos antè nouisset, paucorum dierum poenitentia Ecclesiae restituendos curauit.

V. Audiuit eum Maximianus trans velum positum, tumque Apologiam pro Christiana religione dixisse putamus. Verum cum blandimentis valde sed frustra perentatus fuisset, mors illi longa decernitur, & in carcere: de cuius supplicij genere apud Origenis a commentarios in Iob (vt ex hoc ipso saltem cognoscas, alterius potius Auctoris opus illud esse, quam Origenis, qui longè ante haec tempora ex hac vita decessisset) praclarum extat elogium in haec verba conscriptum: Quod autem secundum ipsam historiam testis lacèrati atque pernecati fuerint sancti Martyres, manifestum est atque irrefutabile. Nam post vniuersa tormenta recludentes eos in carceres, & testas pollinas in eis sternentes, per quatuor partes eos impij ipsi extendentes, crudeli morte eos pernecebant. Ita consummatus est beatus atque gloriosus Lucianus, lucidus vita, lucidus & fide, lucidus etiam tolerantiae consummatione: ob hoc enim Lucianus cognominatus est, tanquam lucidus, aut proprio lumine sibi fulgens, aut alijs praelucens. Hic namque beatus duodecim diebus supra testas pollinas extensus, tertiadecima die est consummatus: alij quoque innumeri sancti Martyres, eodem modo mortem trahentes, consummati sunt.] hucusque ibi: quibus quidem Acta eius martyrij, quae haecenus extant h, in omnibus germana atque legitima esse demonstrantur, nam haec eadem de eius martyrio egregie expressa habent.

VI. Insuper praclarum de eodem exemplum, quoniam pacto eo situ, quo super testas iacebat, Deo obtulerit sacrificium (vt rem egregie, testatam, dignumque antiquitatis monumentum) his pariter coniungamus: sed primum quo situ quove modo ipsum contigerit in carcere super testas iacere, ex iisdem Actis hic recitemus: etenim post enarrata complura de Martyre, haec ibi leguntur: Cum eum ergo accepissent ij quibus hoc erat imperatum, ipsum multis & varijs affecere cruciatibus, quibus erat quidem grauem accepturus dolorem, longo autem tempore in poenis duraturus. Et nunc quidem in cippum (est autem hoc tormenti genus oblongum) ambos eius pedes immittebant, ad quatuor distrahentes foramina: quod quidem est in hoc supplicio grauissimum, cum vtrimque coxendices violenter è suis moueantur articulis. Nunc autem in toto dorso graues testarum aculeos densos & continuos maligno animo substernebant: & vt ne liceret quidem viro iusto se vertere, & ne moueri quidem, dum talibus sauciaretur aculeis, eius manibus extensis, eas vinciebant in quodam ligno, quod erat positum super eius caput. Quinetiam alijs quoque multis eum afficiebant probris ac contumelijs, & eum etiam arcebant ab omni cibo, nisi vellet vesci iis quae ab ipsis sacrificabantur: ea enim affatim porrigebant. Ille autem maluisset subire mortes vel innumerabiles, & ludentis manens ieiunus, paulatim à fame esset consumptus, quam vel illorum solum passus esset conspectum. Sic igitur permansit Christi feruus, qui à fame consumebatur, totos quatuordecim dies, faciens consueta, & verbis doctrinae animum addens iis qui pro Christo erant inclusi in carcere, & eos confirmans constantissimis & perpetuis precibus.

VII. Cum autem aliquot iam dies transissent, ex quo eo modo, quo diximus, affligebatur, & iam appropinquaret quidem dies festus Theophaniorum; discipulos autem (iam enim plures ei aderant ex Antiochia & ex alijs locis congregati) subiisset tristitia; repurantes fore, vt, eis statim relictis, abeat quidem magister, non valens resistere diuturnae illi fami, ipsi autem nequaquam digni censeantur, qui Theophaniae diem festum cum eo celebrent; videbatur enim eis esse adhuc valde remotus, & non posse magistri corpus

a Orig. in Iob lib. 2. LVCIANVS LONGO MARTYRIO VITAM DVCIIT.

b Apud Me- zaphr. die 7. Ianuarij.

VI. DIRA PATI COGITVR LVCIANVS.

A corpus vsque ad eum diem sufficere, vtpote quod inedia illum iam magna ex parte consumpsisset: vir ille inclutus eos consolans, iubebat esse bono animo: Ero enim (inquit) vobiscum, & diem festum Theophaniorum vobiscum celebrabo: recedam autem postridie. Ad effectum autem deductum fuit id quod dixerat, apertè in hoc diuina ostensa virtute. Cum ergo aduenisset dies festus, qui expectabatur; desiderabant quidem discipuli hanc vltimam à magistro consequi mysterij diuini celebrationem. Videbatur autem esse dubium, quoniam modo mensam quidem in carcerem inferrent, aut laterent impiorum oculos, cum multi quidem tunc partim illic adessent, partim autem accederent. Ille verò, Mensa quidem, inquit, erit nobis hoc meum pectus, non (vt arbitror) Deo futura minus honesta ea quae sit ex inanima materia. Templum autem sanctum vos mihi eritis, me omni ex parte circumdantes. Et sic haec facta quidem sunt hoc modo.

B. Iam enim, vt quod esset facturus in fine vitae, remissi erant custodes (Deo, vt ego quidem arbitror, qui Martyrem honorare volebat, & suorum discipulorum non sustinebat incòsolabile videri desiderium, efficiente) vt citra impedimentum fierent ea quae erant proposita. Nam cum omnes eos Martyr fecisset in orbem consistere, vt inter se inuicem alter prope alterum stantes eum tutò comprehenderent: iussit suo pectori imponi signa diuini sacrificij. Postquam autem haec fecissent, & in caelum protinus sustulit obtutum, cum iam vix posset extollere, preces peregit consuetas. Deinde cum diuina plurima esset effectus, & sacro ritu omnia peregisset proposita: & ipse fuit particeps sacramentorum, & transiit ad eos qui aberant, vt ipse quoque ostendit in vltima ad eos epistola. Et hunc quidem diem cum eis transegit, vt erat pollicitus.

C. Postridie autem cum venissent quidam ab Imperatore, visuri an adhuc viueret (videbatur eis valde mirandum, quod vitam hucusque produxisset) postquam prope se stantes aspexit eos qui aduenerant: cum se quantum poterat, extendisset, & redidisset: Sum Christianus: simul cum vltima voce emisit spiritum.] haec ibi. Porro admiranda quae secuta sunt, postquam corpus eius alligato illi lapide proiectum est in mare, & delphinus obsequio littori restitutum, Acta ipsa fusiùs explicant.

Quid praeterea de eius lucubrationibus iisdem Actis scriptum habeatur, hic reddimus: Is ergo cum vidisset sacros libros esse valde adulteratos, cum & tempus multa in eis corrupisset, continuaque ab alijs in alia translatio, & quidam homines sceleratissimi, qui Gentilitati praerant, conati essent peruertere eorum intelligentiam: ipse omnes rursus sumpsit, & ex lingua renouauit Hebraica, quam ipsam quoque sciebat accuratissimè, in eis corrigendis plurimum laboris conferens.] Sed & Suidas de eo cum agit, eius vitae institutum ac lucubrationes, ex eiusdem Actis acceptas, recenset in Historicis. Rursum de eius laudata vigilantia in Sacris litteris haec habet S. Hieronymus a: Tantum in litterarum studio laborauit, vt vsque nunc quaedam exemplaria Scripturarum, Luciana nuncupentur.] Eis namque omnes Ecclesias, quae ab Antiochia Constantinopolim vsque interiacent, vti consueuisse, idem Auctor b affirmat. Totus enim orbis Orientalis tripliciter distinctus, triplici vtebatur editione distinctè. Nam, vt ait, Alexandria & Aegyptus in Septuaginta suis Hefychium laudat auctorem: Constantinopolis vsque Antiochiam Luciani Martyris exemplaria probat: mediae inter has prouinciae Palaestinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgauerunt: totusque Orbis hac inter se trifaria variatione compugnat.] haec ipse, qui harum trium Vulgatam atque Communem, κοινήν, dictam esse Palaestinam editionem affirmat c.

E. Feruntur rursus eiusdem Luciani (inquit idem Hieronymus d) de Fide libelli, & breues ad nonnullos epistolae.] Fuit illi ab epistolis Antoninus eruditissimus eius discipulus, vt ipsius martyrij citata superius Acta testantur. Quod verò pertinet ad libellos Fidei, quorum S. Hieronymus meminit: eidem planè accidit, quod contigisse superius diximus Magno illi Gregorio Episcopo Neocaesariensi, cognomento Thaumaturgo, & (quod magis proprium est exemplum) Dionysio Alexandrino. Dum enim in aduersarios conciti nimis feruntur, lineam viti sunt esse transgressi rectae sententiae: dum, utquam, cum Dionysius, tum Lucianus acerrimè Sabellij haeresim oppugnarent (hic enim eius rei causa, vt dictum est, à Pancratio Sabelliano presbytero Gentilibus eum quarentibus proditus est) vterque creditus est materiam Ario preparasse. Vnde accidit, vt licet in Diony-

LVCIANVS QUID AD SVOS.

VIII.

LVCIANVS STRATVS OBTVLIT SACRIFICIUM.

IX. LVCIANVS FELIX EXTVS.

X. LVCIANVS SCRIPTA.

XI.

a Hier. de Scr. Eccles. in Luciano. b Hier. Epist. 107. c Apo- log. aduers. Ruffinum.

Idem epist. 135.

XI. Hier. de Scr. Eccles. in Luciano. DE LVCIANI LIBELLIS FIDEI.

^a Apud Theo. lib. 1. c. 4. in Dionysium, ita pariter in Lucianum Patres sanctissimi conclamarint: adeo ut ipsos Arianos, Lucianistas appellarint à Luciano, ut fecisse videtur Alexander Episcopus Alexandrinus ^b scribens ad Alexandrum Episcopum, Marius Victorinus ^b, & fortasse alij. Nam gloriabatur & Arius tali auctore; ac proinde suæ hæresis sectarios, Collucianistas dicere consuevit ^c, ut qui iactarent se esse discipulos Luciani martyris celeberrimi.

XII. Verùm quod ad Dionysium pertinet, de eo præter illa quæ in Notis ad Romanum Martyrologium dicta sunt, superius quoque secundo Tomo fufius est pertractatum. De libello autem fidei Luciani ab Arianis citari solito, in iisdem Notis suo loco monstrauimus esse Catholicæ fidei consentientem, utpote Filij vnus cum Patre substantiæ affertorem; sed idcirco ab Arianis tamquam sibi fauentem solitum recitari, quia in eo Lucianus Consubstantiale verbum omiserit, quod postea ad eludendas varias Ariano-^Brum strophas in Concilio Nicæno appositum, vsitatus inter Catholicos esse cœpit. Sed Luciani libellum de Fide suo loco inferius opportunè ponemus. At de Luciano omnis prorsus cesset dubitatio; cum ipse S. Athanasius ^c, ut hominem à Catholicorum partibus stantem, dum agit de eius editione, Luciana appellata, eiusmodi laudet elogio: Septima & postrema sancti Luciani magni, religiosi, & Martyris est: qui & ipse cum in prædictas versiones & Hebraicos libros incidisset, & diligenter quæ veritati deerant, vel superflua aderant, inspexisset, ac suis quæque locis correxisset, versionem hanc Christianis fratribus edidit: quæ sanè post eius certamen & martyrium, quod sub Diocletiano & Maximiano tyrannis sustinuit, libro videlicet propria ipsius manu conscripto comprehensa, Nicomediæ sub Constantino Rege Magno apud ludæos in pariete armarij calce circumlinito, vbi custodiæ gratia posita fuerat, inuenta est.] hæc Athana-^Csus: At de his iterum fufius agemus inferius, cum epistola illa Alexandri eo anno, quo scripta est, fuerit recensenda.

XIII. Quòd verò Athanasius ait passum sub Maximiano Lucianum, de Galerio Maximiano intelligendum est: nam ille Maximianus Herculus iam longè ante diem obierat: vel (quod aliàs sæpè superius dictum est) cœpta semel Diocletiani & Maximiani nomine persecutio, eadem, licet ipsis extinctis, vsque ad decennium est appellata. Porro hic Galerius Maximianus apud Eusebium Maximinus semper appellatus inuenitur: vnde & factum est, ut Lucianus sub Maximino à S. Hieronymo passus dicatur, qui in hunc annum excitatam à Diocletiano persecutionem propagauit, quo & (vt dicemus) Ecclesiæ pacem reddidit.

XIV. Reliquit post se Lucianus complures discipulos: quorum licet nonnulli sequi se magistri vestigia mendaciter atque petulanter gloriarentur, reuerà tamen Arij imbuti sunt postea disciplina, sed antea idololatria maculati; de quibus hæc apud Nicephorum ^f: Huius discipulos esse dicunt Eusebium Nicomediensem, Marin Chalcedonensem, Theognidem Nicænum, Leontium, qui deinde Antiochiæ Episcopus fuit, Antonium, vel Antonium Tarfi Ciliciæ Antistitem, Numerium, Eudoxium, item Alexandrum, & Asterium Cappadocem, quos ad Græcorum superstitionem deflexisse fama est, tyrannorum crudelitati cedentes: postea autem lapsi & errori, opem ferente eis ad pœnitentiam præceptore, renuntiasse: quamuis iterum nõ idem sibi cum magistro sentiendum esse delegerint, Arij opinionem ex professo complexi.] Recensentur & feminae quoque ab eo disciplina excultæ, hæcque numerantur in Actis ipsius, Eustolia, Dorothea, Seucra, & Pelagia martyr Antiochena.

XV. His igitur de Luciano Nicomediæ passo narratis (quòd hic annus decimus & vltimus persecutionis censeatur) reliquos ibidem diuersis temporibus Martyres passos, quorum certum passionis tempus, quod sit exploratum, non licuit certo anno superius consignare, hic attexere dignum existimamus: ac primum duorum puerorum admirandum planè certamen, quod iisdem Luciani germanis Actis conscriptum habetur his verbis: Maximianus cum duos quosdam pueros genere fratres, illustri loco natos, curasset sistendos; primò quidem conabatur eos quibusdam promissis insecare, quibus existimabat pueros maximè alliciendos: postea iussit eis offerri ex iis, quæ erant apud ipsum, sacrificiis, & quæ, videntibus pueris, sacrificauerat, vt & gustarent, & nullis malis afficerentur. Illis autem auersantibus & desistentibus, & vt poterant, lingua eis balbutiente dicentibus, quòd non sic didicissent à parentibus, sed alius esset modus quo ij vtentur:

^a Apud Theo. lib. 1. c. 4.
^b Mar. VII. adu. Arian. lib. 1.
^c Apud Epiph. heres. 69. c. 5. Theol. 1. c. 5.
^d Athanas. in decret. contra Arian.
^e Athanas. in Synop. sin.
^f Nicoph. l. 8. cap. 31.
^g D. V. O. R. V. M. P. V. E. R. O. R. V. M. C. E. R. T. A. M. E. N.

^A bantur: minatus est, ab ira mutatus; quin etiam variis eos affecit verberibus. Cum verò pueri fortiter resisterent, & nullo modo cederent, eos vtique diuina roborante virtute; quidam è Sophistis, qui illic aderat simul cum Imperatore, & ad hæc eum maximè incitabat & inducebat, pollicitus est se statim effecturum, vt ipsi comederent: ridiculum enim esse dicebat, si à pueris adhuc balbutientibus viderentur superari Romani Imperatores. Tale quid ergo machinatur.

Cum sinapis quamdam acutissimam & toleratu difficillimam excogitasset confessionem, eorum quidem capita pilis nudauit: cum autem medicamento id quod erat crassissimum illeuisset, vt ex maiore materia, repentina & maior simul virtus profundum penetraret, in igne accensum eos intulit balneum. Hoc in loco pueri, cœm veluti quodam fulmine ista essent eorum capita, hac ipsa hora fuerunt inclinati ad solum vsque: nec multò post cadens eorum ætate minor, prior est mortuus, cum non potuisset resistere magnitudini flammæ accensæ in caluaria. Cum autem alter vidisset fratrem cecidisse, quàm maxima potuit voce, bona verba est affatus, fratris exultans victoria, eumque amplexatus est, & osculatus, & eum proclamauit victorem, assidue exclamans: Frater mi, vicisti. donec hoc dictum eloquens, eumque complectens & osculans, ipse quoque expirauit & iacuit, fratrem iam vlnis tenens. Accidit autem illo tempore hæc perperio maxima, & iis qui videbant, maximè miserabilis, ipsa quidem certè ætate attrahente plurimorum animos ad misericordiam. Et eos quidem ij qui ad ipsos genere atinebant, cum sustulissent, sepelierunt cum aliis pueris propter causæ communitatem. Et hoc est Martyrium (nempe ecclesiæ Martyrium) circa Nicomediæ; quod nominatur, Martyrium infantium, vsque in hodiernum diem.] hæc de iis ^C Luciani Acta.

Quòd verò ibi tum Diocletianus olim, vt dictum est, postea verò Galerius Maximianus degere consueuerunt: inde accidit, vt Nicomediensis ciuitas præ ceteris aliis haberetur celebris sanctorum Martyrum carnificina. Nam præter illos, de quibus superius, ab ipso propemodum persecutionis exordio, mentio facta est, alij complures insigniores Martyres Nicomediæ passi habentur, nempe Iuliana Africana filia, virgo insignis, passa sub Euilasio Præfeto, Cyriaca, & quinque aliæ virgines, Philoterus filius Paciani Proconfulis, Cyprianus olim magus, atque Iustina virgo, itemque alij viginti Martyres: ibidemque Pantaleon medicus quoque, Hermolaus presbyter, Hermippus atque Hermocrates fratres, insigne pro fidei confessione certamen obeuntes, martyrij palmas acceperunt. Sed & Pancharius ciuis Romanus ibidem passus est, Pastor quoque, Victorinus, & socij: itemque Anicetus & Phorinus fratres, ac cum eis alij plures donati sunt in eadem ciuitate martyrij corona, vt Agathonicus atque Zoticus cum sociis. Quinetiam præclarum ibidem edidit specimen fidei confessionis Hadrianus vnà cum aliis vigintitribus, qui omnes post alia tormenta crurifragio interempti sunt.

Porro cum horum, quos Nicomediæ passos esse recensuimus, extent martyrij Acta: omnes tamen certis diebus, quibus eorum natalitia celebrantur, adscripti sunt tabulis Ecclesiasticis, sicut & illi quoque qui in eiusdem Bithyniæ prouinciæ ciuitate Chalcedone necati sunt, nempe illustri martyri Euphemia, sed & Sosthenes quoque & Victor fuerunt ibidem coronati, necnon Solochanus ac socij milites: auctus est etiam numerus Chalcedonensium Martyrum vndequinquaginta militibus, qui post certamen Euphemiæ damnati ad bestias, sed diuinitus liberati, gladio percussi sunt. In eadem pariter prouincia passus habetur Eutonimus Episcopus, ex Italia illuc accedens. Tres itidem virgines sorores, Menodora, Metrodora, & Nymphodora, ibidem sub Frontone Præside passæ reperiuntur. Nicææ quoque in Bithynia Cyrilla virgo sub Priscilliano Præside perdifficile certamen subiens, superatis tormentis, victrix coronam accepit. Diomedes medicus ibidem pariter coronatus est.

Tunc etiam Byzantij Acacius Centurio admirandum edidit Christianæ constantiæ experimentum. Eleutherius quoque martyr eamdem ciuitatem, fuso in ea sanguine, illustrauit, sicut & Mutius martyr, cuius memoria extitit posteris celeberrima. Hadrianopoli verò Maximus, Theodoros, & Asclepiodorus eadem persecutione insigniter decertantes, martyrij coronam consecuti sunt. Cyzici verò in Helleponto tunc itidem passi sunt nobilissimi martyres Fausta virgo & Euilafius, alia verò die Sisinus

XVI. P. V. E. R. I. S. I. N. A. P. I. S. M. O. C. R. V. C. I. A. T. Y.]
XVII. M. A. R. T. Y. R. E. S. P. A. S. S. I. N. I. C. O. M. E. D. I. A. E.]
XVIII. M. A. R. T. Y. R. E. S. P. A. S. S. I. C. H. A. L. C. E. D. O. N. E. E. T. A. L. I. B. I.]
XIX. M. A. R. T. Y. R. E. S. I. N. T. H. R. A. C. I. A. P. A. S. S. I.]

^aSuid. hist. in Agapeto. DE AGAPETO EPISCO. SYNADORVM.

^bSuid. in Eusebio Pamph. XX. MINORIS ARMENIAE MARTYRES.

XXI. ALII MARTYRES ARMENI.

XXII. MARTYRES MAIORIS ARMENIAE.

XXIII.

nus martyr. Sed & Cleonicus, Eutropius, & Basiliscus eodem tempore necati sunt. A Meminisse hic oportuit Agapeti Synadorum Episcopi, de quo hæc habet Suidas: Agapetus Synadorum Episcopus, quem Eusebius Pamphili multum celebrat, mentionem faciens ingentium eius miraculorum, ut sunt translationes montium & fluminum, & mortuorum resuscitationes: quem, dum miles esset, Maximinus occidere voluerit, quod multos eius facta supra modum mirari videret.] hucusque Suidas: sed cum apud Eusebium, quæ extat, historiam, huiusmodi nequaquam legantur, ea accepisse existimamus ex aliquo illorum commentariorum, quos eiusdem Auctoris recenset, nobis autem incomperto.

At nec tacendum de iis qui in Armenia passi sunt Martyres: qui enim Romano Imperio subiacebant, eadem quoque persecutionis procella vexati sunt. Sebaste in primis Acacius presbyter, septemque mulieres, dirissime excruciatæ sunt sub Præsede Hirenarcho, qui admiratus constantiam Martyrum, diuina luce mente perfusus, & ipse credens, vnâ cum Acacio securi percussus. Quo etiam tempore ibidem Athenogenes Episcopus, decemque eius discipuli, idem certamen magna cum gloria obierunt. Sebaste quoque pro Christi fide Eustratius, Auxentius, Eugenius, Mardarius, & Orestes sub Agricolaio diuersis locis martyrium consummarunt, quorum res gestæ ab Eusebio monacho scriptæ sunt, & Auracinis traditæ. Cum autem idem Auctor in fine ipsorum Actorum hæc habeat: Sanctissimus verò Episcopus Blasius cum Sancti accepisset reliquias, easque cum S. Orestis reliquiis composuisset, omnia impleuit quæ ipsi mandata fuerant in testamento S. Eustratii, &c.] hæc, inquam, cum Auctor tradat, constetque Blasium sub Agricolaio Præsede in Armenia martyrium consummasse, compellimur dicere, post dictos Martyres ipsum coronatum esse martyrio, & tempore Licinij, quo idem Præses Agricolaus, eidem præfectus prouinciæ, complures sanctos Martyres necauit, & inter alios quadraginta illos insignes milites Sebastenos, de quibus omnibus suo loco dicturi sumus.

In eadem quoque prouincia Armeniæ Satalis ciuitas insignior reddita est confesione & sanguine gloriosorum militum Orentij, Herois, Pharnacij, Firmini, Firmi, Cyriaci, atque Longini. Melitinæ item Armeniæ vrbe passis tunc sunt Hiero, Nicander, Hesyehius, & alij triginta sub Lysia Præsede. Sed longe maior ille militum numerus, nempe mille centum & quatuor, qui vnâ cum Eudoxio, Zenone, & Macario, ingenti gloria ex martyrio comparata, certamen fidei obierunt. Melitinæ itidem in Armenia Polyuctus, Victor, & Donatus hac eadem persecutione necati sunt nobiles milites, licet alij Cæsareæ eorum certamen contigisse referant. In Actis Andree ducis exercitus, D quorum meminimus, de Eutychio Polyucti filio vnâ cum aliis multis sub Antiocho Præsede passis mentio quoque habetur. In Arabisso autem Cæsarius, qui fuit pater Eudoxij, coronatus est, cuius martyrium Suidas paucis perstringens, ait: Cæsarius sub Maximiano martyrij corona est redimitus, quamuis prius indulgisset voluptatibus: sed priores maculas martyrij sanguine voluit eluere: nam utroque pede magnis clauis sex transfixo, in ignem est coniectus, & cum statim flammæ admotus exspirasset, semistulatum & integrum cadauer cognati eius in agro quodam, Subelo nomine, condiderunt.] hæc Suidas. Sed quàm degener filius eius à parente Eudoxius Arianorum omnium scelestissimus.

In Superiori autem Armenia, cui Tyridates præerat, facta est ingens persecutio in ea Ecclesia, cuius postea Gregorius à Leontio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ, de quo plura inferius, ordinatus est Episcopus. Non solum enim Gregorius ipse grauissima ab eodem passus est, sed & Ripsimes vnâ cum sociis virginibus trigintatribus Deo dicatis pro tuenda castitate & fide, post dira tormenta necatæ sunt, inter quas Caiana aliarum monitrix celebrior prædicatur, quæ adiunctis sibi duabus sociis virginibus, crudelioribus tormentis exagitata, mirificum Christianæ constantiæ specimen edidit: cum Tyridates à numine ob immanem impietatem percussus insania, tandem ope eiusdem Gregorij pristina mentis sanitati restitutus, quos antè fuerat persecutus, coluit Christianos, eosque omnibus officiis profecutus est: cuius tempore magna facta est in ea regione ad Christianam religionem accessio, ipso etiam Rege ad Christum conuerso, aduersus quem (vt dicemus) Maximinus diutius decertauit.

Non inficias iuerim Acta illa Gregorij complura habere, quæ haud cunctis ardent in om-

A in omnibus. Ceterum scimus ea citata esse ab Euthymio accuratissimo Auctore, cum ait: Itaque S. etiam Gregorius Magnæ Præsul Armeniæ ante omnes iussit Cruces ligneas quibusdam in locis à se collocatas adorari, ad easque tamquam ad sacra perfugia concurrere, idque cum nondum esset Pontifex declaratus, easque nec absolutione, nec clauo, nec sanguine expiasset.] hæc ipse. est autem locus in Actis ipsius Gregorij his verbis expressus: Itaque accensis lampadibus & cereis transfert capsas Martyrum, & earum vnâquamque proprius accipit locus, & diuinus Gregorius signum Dominiæ passionis, venerandam Christi Crucem, statuit in vnaquaque earum. Non autem solum sepulchra fuere ædificata, sed etiam templum, &c.] & paulò post: Martyr igitur Crucem hic quoque statuit, & iubet multitudinem, quæ illic assidue versabatur, & ed ventitabat, prompto & alacri animi studio Deo cultum offerre per adorationem Crucis.] hæc ibi de loco citato ab Euthymio, qui ex iisdem, vt ait, Armeniorum libris (sic enim vocat Acta Gregorij) hæc rursus citat: Cum enim à dæmonibus ante Baptismum agitantur, decreuerunt ieiunare sexaginta dies. Deinde cum eos esset baptizaturus, triginta dierum ieiunium illis præscripsit, vt in ipsis quoque Armeniorum libris memoriæ proditum est.] hæc Euthymius, quæ quidem in iisdem Gregorij Actis habentur his verbis expressa: Cum totos ergo triginta dies eis ieiunium imperasset & orationem, ab ipso Rege incipiens, & à Regina, & sorore, & per eos postea qui magistratus gerebant, & per ceteros demum periuadens, baptizat omnes in Euphrate, & reddidit filios lucis & dei. Deinde aliud templum excitat prope Euphratem, & in eo diuina celebrat mytheria, atque, vt par est, sacrificat. Christus quidem ne hic sanè obliuiscitur miraculorum. Sed illi quidem baptizabantur in Euphrate, eius autem retinebatur fluentum, & videbatur columna lucis tamquam super basim posita super aquas, simul autem cum ea Crux oriebatur in capite, &c.]

De ordinatione autem eiusdem Gregorij facta ab Episcopo Cæsareæ Cappadociæ Leontio, meminit S. Nicon in epistola ad Enclystium, cum redarguit recentiores Armenos, dicens: Deinde cum Magnus Gregorius, qui fuit Magnæ Armeniæ Episcopus, cauisset, Armeniæ Episcopum à nullo alio esse ordinandum, quàm ab illius temporis Cæsareæ Cappadociæ Archiepiscopo, vt ipse fuerat ordinatus, & horrendæ execrationes & anathema in eos sit intentatum, qui aliter faciunt: hæc quidem illi transgrediuntur, &c.] Fulgebat hoc tempore, totumque Orientem illustrabat Leontij Episcopi Cæsareæ Cappadociæ nomen insigne: ea de causa Superioris Armeniæ Princeps Gregorium eò misit ordinandum. Extant hæc tenus litteræ ad Leontium hæc de re tunc scriptæ his verbis: C

D Profundæ tenebræ, cum aliorum peccatorum, tum impietatis maximè, nos diu operuerunt: hinc factum est, vt nec ad veritatem aspicere, nec communem omnium Opificem potuerimus olim intelligere. Cum enim & alium nobis Solem in terra Magnum misisset Gregorium, & sanctas ostendisset virgines, vt per ipsas nos quoque agnoscere illius bonitatem & humanitatem, eos immanissimè præ furore puniuimus: & ipsæ quidem miserabiliter (proh dolor!) à nobis interfectæ fuerunt, hic autem, Dei inuicta confirmatus virtute, salutis nostræ & infidius semper superfuit. Verum nec sic quidem abyssus ille miserationum, & infinitum pelagus clementiæ nos despexit percuntes: sed huius diuini Gregorij doctrina & precibus, & gloriosarum illarum virginum & Martyrum intercessionibus, crassam illam caliginem abstulit à nostris animæ oculis, & ad lucem veritatis deduxit, illiusque agnitionem & fidem. Eum ergo qui fuit nobis auctor tot honorum, nostræque salutis dux certus & dispensator, doctorem & pastorem reliquæ vitæ & virtutis non nos solum elegimus, sed diuina quoque visio talem sententiam è supernis obsignauit: per quam ipsum quoque annuentem ad vestram misimus sanctitatem, vt ab eius manu & lingua ipse consecratur in Pontificatu, & citò nobis, qui grex eius sumus, reddatur.] hæc tenus eius litteræ: sed post hæc rursus Acta: E

Hac accepta epistola, Leontius Magnum Gregorium & legatos accipit honorifice: & cum eum, simul adhibitis aliis qui aderam Episcopis, consecrasset, eum pari humanitate dimittit & honore. Illinc ergo reuersus diuinus Gregorius, quos in prope viam situs ciuitatibus vidisset dignos qui fierent sacerdotes, & aptos, quorum fidei crederetur verbum doctrinæ, eis ea suavit, quibus erat opus: & illos assumens adduxit in

^aEuthym. in Pamph. par. 3 tit. 20. ACTA GREGORII EPISCOPI IN ARMENIA.

XXIV. ^bExtat tom. 1. Biblioth. Sanct. DE ORDINATIONE GREGORII TESTIMONIVM.

^cApud Sur. tom. 5. die 30. Septemb.

XXV. EPISTOLA TYRIDATIS REGIS ARMENIAE.

XXVI. GREGORIO ORDINATV A LEONTIO.

pietate sibi opem laturos, futurosque sacerdotes ipsius Armeniae & propin quarum gen- A tium. Cum autem iam ingressus esset fines Armeniae, nuntiatur ei relictum esse quod- dam templum Herculis, situm super flumen Euphratem, & in eo esse aram, in qua dae- monibus & Herculi fiunt sacra. Cum ergo ad hoc templum venisset, sola oratione (ne- que enim ei quisquam humanas admouit manus) qui in eo erant daemionibus machinis omnibus & spectris depugnantibus aduersus euersionem, ab ipsis euertit fundamentis, & alterum excitat Domino, quod ei ex aduerso responderet, in eoque deponit reliquias Praecursoris Baptistae, & martyris Athenogenis: ex enim inferebantur. postmodum et- iam aram consecrat, & in ea Deo incruenta offert sacrificia, &c.] haec modò satis de Ec- clesia in Maiori Armenia iuxta Euphratem coalescente.

XXVII. DE RELI- QUIIS AT- HENOG. MARTYRIS.

Quod autem spectat ad reliquias Athenogenis: fuerat hic Episcopus Sebastenus Minoris Armeniae ante paucos annos sub hac eadem persecutione Diocletiani marty- B rio coronatus; cuius mentio facta est: dignum verò est credere, hoc ipso itinere Grego- rium Sebaste pertransuentem, eundem Martyrem veneratum, eiusdem accepisse reli- quias, quibus nouam ecclesiam consecrauit. Sic igitur Ecclesia in Maiori Armenia, fa- cto iam Rege Christiano, magnopere est illustrata, propagataque Christiana religio ad eiusdem successorem Arsacem, qui à Iuliano Apostata Christianitatis causa (quod nar- rat Sozomenus^a) dire exagitatus, demum à Sapore Rege Persarum per insidias cap- tus, multa passus, interit^b. Sed haec suis locis vberius. At de Tyridate atque Gre- gorio haec demum Nicephorus^c: Sunt qui Gregorium vnà cum Tyridate ad Im- peratorem Magnum Constantinum venisse tradant; eumque tam miranda & in- opinata audientem, magnopere letatum esse. Sed haec puto accidisse cum Constantinus abiit in Orientem, quando ad eum è remotissimis orbis partibus (vt tradit Eu- C sebius^d) legationes venerunt. At de rebus in Armenia gestis tempore huius persecutio- nis haec satis.

^a Sozom. lib. 6. c. 1. ^b Ammian. Marcell. l. 27. ^c Niceph. l. 8. c. 35. in fin.

^d Euseb. l. 4. c. 7. in Vita Constantini.

XXVIII. Euseb. lib. 8. cap. 24. MARTYRES IN MESOPO- TAMIÀ.

Sed nec caruit Mesopotamia, ad Euphratem posita regio, gladio persecutoris: diris- sima namque supplicia ibi passos esse Fideles, in primis Eusebij^e testimonio comproba- tur. Sicut enim antiquissima, ita & florentissima erat eius prouinciae Ecclesia. Palmyra quoque eadem clade vexata est, agentibus hac Lyfimacho Praefide, Primo addito illi comite, ac Seleno: cum inter alios Martyres Febronia virgo Deo dicata Sibapoli ob in- numeram perpersionum genera facile princeps enituit; cuius quidem res gestae fidelissimè scriptis tunc mandatae sunt à Thomaide sacra virgine diaconissa, tum ex iis quae vidit, tum etiam quae à Lyfimacho ad Christum postea conuerso accepit^f. At de Martyri- bus hoc decennio passis haec tenentur; sed ex innumeris paucos retulimus, quorum cele- D brior est memoria, eademque certa in Ecclesiastica monumenta relata, atque anniuersaria commemoratione tam à Graecis quam à Latinis repeti solita. Porro non omnes qui modò recensiti à nobis sunt, diuersarum prouinciarum Martyres, licet sub hac per- secutione passi sint, hoc tamen ipso anno necatos esse contendimus; sed libuit nouis- simo hoc Diocletiani persecutionis anno nonnullorum Martyrum meminisse, qui ea- dem persecutione martyrio coronati traduntur, quo tamen potissimum anno id acci- derit, ignoratur.

XXIX. Euseb. lib. 8. c. 28. & 29. PAX RED- DITA EC- CLESIAE ORIENTA- LI.

Verum qua occasione hoc ipso anno eadem persecutio conquieuerit, quid ea de re scribat Eusebius, audiamus: Eiusmodi (inquit) erant ea mala, quae toto persecutio- nis tempore regnarunt; cuius æstus, vt octauo anno (Dei iuuante gratia) cepit paulu- lum deferuere, sic decimo anno confopitus fuit. Nam cum diuina & caelestis gra- tia clementem suum & propitium obtutum in nos ostendere dignata esset: tum E imperatores nostri temporis, illos dico per quos iam dudum persecutionis tempesta- tes in nos excitatae fuissent, sententia sua tamquam miraculo quodam diuino com- mutata, palinodiam (vt aiunt) cecinerunt: & benignis edictis atque decretis huma- nissimis de nobis promulgatis, persecutionis ardorem in primis effervescentem pror- sus extinxerunt. Neque quisquam mutationis huius causam ad humanum auxilium, aut ad Imperatorum (vt fortasse aliquis dixerit) commiserationem aut clemen- tiam referat (multum sanè abest, cum praesertim in dies singulos plures supplicio- rum formae & acerbiores ab initio ad illud vsque tempus contra nos ab illis excogita- tae sint, dum cruciamenta nobis inflicta variis machinis aliàs aliter innouare stude- bant) sed ad Deum reuera, qui tam benignè nobis prospexit, accommodandam: quique

A quique non modò populo reconciliatus fuit, verum etiam ipsum malorum tamquam architectum, & cladis totius persecutionis praecipuum auctorem insectatus, grauiter exagitauit.

Et quamuis ista diuino iudicio & decreto fieri oporteret: tamen, Væ (inquit sa- cer Dei sermo^a) per quem scandalum venit. Illum ergo castigatio & poena caelitus in- uecta occupauit, & ex ipsa carne exorsa peruasit ad animum. Ex improviso enim in illis corporis partibus, quas natura ob verecundiam contexit atque abdidit, nascitur apo- stemà, deinde in interioribus corporis recessibus vlcus purulentum & fistulosum, atque istorum insanabilis morsus intima depascebatur viscera, quae quidem infinita vermium multitudine redundarunt, vnde sceler leralis & pestifer efflatur: quandoquidem vni- uersa corporis moles ex nimia eius, antequam in morbum delaberetur, helluatione & ingluuie in immensam pinguedinem commutata erat; quae cum putredine contabefa- cta, intolerabile & horrendum spectaculum iis, qui appropinquabant, exhibuit. Proinde ex medicis alij, qui exuberantem sceleris grauolentiam ferre omnino nõ poterant, fuere eius insucrudari: alij tota corporis mole intumescente, & in salutis desperatio- nem delapsa, cum nihil opis afferre valeret, crudeliter interfecti.

Atqui tyrannus tantis cum miseris colluctans, tandem sua maleficia in pios homines admissa animo recognoscere coepit. Mentem igitur recolligens, & tamquam rediens ad se, primum Deo omnium rerum creatori confiterur: deinde suis ad se accersitis, persecutionem contra Christianos sine dilatione sedare & comprimere iubet, lege & decreto Imperatorio ipsos Christianos templa sua exadificare, rem maturare, consueta officia in illis facere, preces pro Imperij statu fundere. Statim ergo ipso facto verbis C propè consentiente, edicta Imperatoria in singulis ciuitatibus palàm diuulgantur, quae quasi palinodiam & retractationem iniuriarum nobis illatarum complexa sunt in hunc modum^b:

Imperator Caesar Galerius Maximinus* Inuictus, Augustus, Pontifex Maximus, Thebaicus Max. Sarmaticus Max. V. Persarum Max. Germanicus Max. Aegyptiacus Max. I. I. Corporum Max. VI. Armeniorum Max. Medorum Max. Adiabenorum Max. Trib. potest. xx. Dictator XIX. Cos. VIII. Pater patriae, Procos. & Imperator Cae- sar Flauius Valerius Constantius* Pius, Fortunatus, Inuictus, Augustus Pontifex Max. Tribunit. potest. Dictator v. Cos. Pater patriae, Procos.

Inter cetera, quae pro communi Reipublicae utilitate & commodo statuimus, voleba- mus iam antea ex veterum legum institutis & publica Romanorum disciplina omnia D corrigi, inque pristinum statum restitui, & prouidentiam ac curam haberi, vt Christia- ni, qui maiorum sectam & religionem deseruissent, ad rectam eiusdem institu- tionem reuertentur. Verum quoniam illi tanta animi insolentia inflati sunt, tantaque elati arrogantia, vt quae erant à veteribus decreta (quae quidem fortasse maiores eorum sancierant) nullo modo sequerentur; sed suo quodam instituto, & vt cuique visum erat, sic quisque sibi tum leges promulgare, tum easdem obseruare, tum in variis locis varios hominum conuentus cogere vellet: Nos propterea edictum illicò tulimus, vt ad veterum instituta se transferrent, vnde complures periculo vitae obiecti, nonnulli graui- ter perturbati, varia mortis genera sustinuerunt.

Et quoniam non pauci in eadem pertinacia persistebant, & eos nec diis caelestibus de- bitum cultum tribuere, neque Christianorum Deo venerationem adhibere videba- mus: nos idcirco ad mansuetudinem nostram, & diuturnam clementiae nostrae con- suetudinem, qua veniam omnibus hominibus impertire solebamus, oculos conuer- tentes, libentissimè istud concessimus, vt homines denuò se liberè Christianos profi- teantur; vt ardes, in quibus conuenire solent, refarciant: sic tamen vt nihil contra publi- cam Romanorum disciplinam moliantur. Per alias item litteras Iudicibus significabi- mus, quid ipsos obseruare oporteat. Vnde Christiani hac indulgentia à nobis concessa deuincti, debent Deo suo obnixè supplicare pro nostra, pro Reipublicae, pro sua ipsorum salute, vt quouis modo cum publicis rerum status integer & incolumis retineatur, tum ipsi in suis familiis absque cura & sollicitudine vitam traducere queant.] hucusque Ga- lerij edictum.

Sed in eo primum deprauatum est, quod in inscriptione sui Maximinum habeat pro Maximiano: dictum namque fuisse Galerium Maximianum, non Maximinum, qui

XXX. Martii. 18. DIVINA VLTIO IN GALERIUM MAXIMIA- NUM.

XXXI. RESIPISCIT GALERIVS.

Euseb. lib. 8. cap. 28. XXXII. Maximia. GALERII MAX. EDI- CTVM PRO CHRISTIA- NIS. *Constanti- nus

XXXIII. PAX COM- MEDITVR CHRISTIA- NIS.

XXXIV. ERROR ES ILLAPSI IN EX RDICTVM.

CHRISTI
311.EVSEBII PAP.
3.CONSTANTINI IMP.
6.

ex mille propemodum antiquis inscriptionibus constat, quod & superius demon- A
strauimus. Rursum verò mendum irrepsit, vt loco Constantini positus legatur Con-
stantius, quem ante quinque annos ex hac vita decessisse, certum est. Apparet igitur
tum ex Consulatū octauo Galerij, tum etiam ex Tribunitia potestate vicies iterata (tot
enim fluxerunt anni ex quo creatus est Cæsar, potestasque Tribunitia eidem collata
fuit) in superiori posita inscriptione, hoc ipso anno eiusmodi edictum fuisse ab eo-
dem Galerio promulgatum, quo item anno mortuus est, vt idem Eusebius mox indi-
cat, dicens:

XXXV. **Quin** ille ipse, qui huius edicti auctor fuit, non longo tempore post huiusmodi con-
fessionem habitam è vita migravit, doloribus, quibus oppressus erat, liberatus. Istum
etiam fertur primum præcipuumque calamitatis, quæ Christianis in persecutione con-
tingerat, auctorem extitisse, & iam pridem ante tumultum à ceteris Imperatoribus conci- B
tatum, Christianos, cum qui in militia versabantur, tum primum omnium qui in ipsius
familia degebant, vi ex fide auertere conatum; & illos ex dignitatis militaris gradu, in
quo locabantur, deiecit, hos autem maxima contumelia & dedecore affecisse: iam ve-
rò aliis intulisse mortem; ad extremum ceteros Imperatores, qui erant cum ipso in illa
honoris amplitudine coniuncti, ad omnes Christianos persequendos commouisse.]
hæc Eusebius, qui Diocletiani & Maximiani exitum miserabilem refert; sed de his suis
locis opportuniùs, quibus ea contigerunt.

XXXVI. **Quæ** verò post hæc secuta sint, idem declarat his verbis: Hæc palinodia, siue re-
tractatio, auctoritate Imperatorum Galerij Maximiani & Constantini, quos supra po-
suimus, edita, passim in omnibus Asiæ partibus, inque singulis eiusdem prouinciis C
diulgata fuit. Quare in hunc modum confecta, Iouius Maximinus in hunc mo-
dum in Oriente tyrannidem exercens, scelestissimus ille quidem, maximeque impius
(si quisquam alius) & pietatis in Deum rerum omnium fatorem hostis acerrimus,
cum litteræ, quibus hæc retractatio continebatur, neutiquam ipsi arderent, pro man-
dato, quod scripto in illis erat enuntiatum, verbis solùm magistratibus ipsius Imperio
subiectis mandat, vt persecutionem bellum contra nos excitatum remittant. Nam cum
ei non integrum esset, eorum iudicio, qui priores Imperij partes tenebant, aliter refra-
gari; decretum retractationis omnibus propositum in obscuro collocare, & aliqua ex
parte suppressere molitur: totoque animo connitens, ne Imperij partibus sub ipsius di-
tionem subiectis in apertum proferretur; magistratibus ei obsequentibus, edicto non
scripto mandat, vt persecutionem contra nos excitatam relaxent. His litteris se ipsi mu-
ro de mandato certiores faciunt. Nam Sabinus, qui summus prouinciarum Præfe- D
ctus, & maximo in honore apud Imperatores fuit, Maximini sententiam ac volunta-
tem prouinciarum Præsidibus per epistolam Latinis litteris scriptam significat in hunc
modum:

XXXVII. **Diuina** Imperatorum DD. nostrorum sanctissimorum maiestas incredibili ac singu-
lari studio inflammata, omnium hominum mentes ad sanctam rectamque viuendi viam
traducere iam pridem decreuerat, quo hi qui religionis institutionem & consuetudinem
à Romanorum more alienam sequi videbantur, deinceps iustos debitosque cultus diis
immortalibus impertirent. Verùm quorundam pertinacia & peruersa voluntas eò te-
meritatis processit, vt neque recta mandati præscriptione à proprio instituto recedere
vouerint, neque supplicium ipsis inflictum eos vlla ex parte potuerit perterrere. Quare
quoniam accidit, vt nonnulli ea de causa se in graue periculum coniecerint; diuina do- E
minorum nostrorum potentissimorum Imp. celsitudo propter eximiam suæ insignis
pietatis præstantiam, alienum à diuinissima ipsorum voluntate ac proposito statuens, vt
homines huiusmodi de causa in discrimen veniant, præcepit, vt ipse ad tuam prudentiam
litteras exararem, vt, si Christianorum quisquam religionem suæ gentis sequi &
obseruare comperiat, illum molestia & periculo ipsi intentato eximas, & neminem
eiusmodi de causa poena multandum statuas: præsertim cum longa temporis progres-
sione satis exploratè cognitum & perspectum sit, illos nullo modo, nullaque ratione per-
suaderi posse, vt ab eiusmodi contumacia aliquando desciscant. Quocirca tua perspi-
cax solertia ad Curatores, Præfectos præsidiorum, & Præpositos cuiusque ciuitatis &
pagi, litteras scribere debet, vt intelligant se debere sedulo præcauere, ne extra cancellos
huius edicti egrediantur.] hucusque Sabinus litteræ. Sed pergit Eusebius:

Ob

CHRISTI
311.EVSEBII PAP.
3.CONSTANTINI IMP.
6.

A **Ob** hanc causam, hi qui in singulis prouinciis præerant, sententiam eorum, quæ ad
iplos scripta erant, in primis veram arbitrati. Curatoribus, Præfectis præsidiorum, &
Præpositis in singulis agris constitutis, Imperatoris voluntatem per litteras palam fe-
cerunt. Neque ista scriptis solùm commodè processerunt, sed rebus ipsis etiam multò
magis: nam hæc perinde ac si ab Imperatore imperata fuissent, reuerà ad exitum per-
duxerunt; & tam hos quos carceribus inclusos propter fidei in Deum professionem
tenebant, quàm illos quos cruciatus causa ad metalla condemnauerant, in apertum
educentes, liberos dimiserunt: hoc enim re ipsa Imperatori visum esse, suspicati sunt,
sed falsò quidem.

Istis igitur rebus hoc modo constitutis, derepentè ab omnibus ciuitatibus Christia-
norum conuentus frequentes in vnum coalescentes, & crebros congressus, qui inter
B istos de more in ritibus suis obeundis fieri solent, tamquam lumen quoddam post tene-
bras & noctem opacam effulgens, cernere licuit. Vnde tota infidelium Gentium mul-
tudo non parum obstupescit, cum incredibilem tantæ mutationis rationem admi-
rando, tum propterea solum Christianorum Deum, verum & magnum Deum esse, vo-
ce contenta exclamando. Ex nostris autem illi, qui persecutionis certamen fideliter &
magno animo obissent, præ ceteris omnibus permagnam animis lætitiàm denuò per-
ceperunt. At qui fide ægri & infirmi fuissent, & iam propterea conscientias haberent
quasi tempestate iactatas, libenter remedium sibi inuenire maturarunt; & iis, qui erant
robusti in fide, supplicare, eorum dexteram salutarem sibi porrigi, exposcere; & Deum
ipsis propitium fore, obtestari coeperunt. Deinde generosi & magnanimi pietatis athle-
tæ, metallorum afflictatione liberati, ad suam patriam redierunt, hilarique & læto aspe-
ctu per quamque ciuitatem profecti sunt, & gaudio panè inexplicabili, animorumque
C alacritate, quæ nulla oratione explicari poterit, completi. Ingentes igitur hominum ca-
teruz per medias vias ac publicas plateas transeuntes, hymnis & psalmis Deum lauda-
uere, sicque itineris sui deuorare molestias. Atque illos, qui vt captiui supplicio cru-
delissimo paulò antè exeruciati fuissent & patria sua eiekti, læto atque hilari vultu se ad
suos proprios lares recipientes vidisses: vsque eò vri etiam illi qui nos neci dare magno-
pere expetiuissent, vbi hanc mutationem adeò mirandum in modum factam conspe-
xerunt, nobiscum vnà de rerum euentis nonnihil lætari viderentur.] hucusque Eu-
sebius. Quæ autem Maximinus rursum aduersus Christianos statuerit, paulò inferius
dicemus.

Hoc eodem anno, vigesima sexta Septembris, moritur Eusebius Papa (ipsa enim quo-
D que die natalis eius adscriptus habetur in tabulis Ecclesiasticis) cum sedisset annos
duos, menses septem, dies viginti vnum: cum alioqui sciamus in Eusebij Chronico
septem tantum menses Eusebio tribui: rursus verò nimis discrepans ab his tempus re-
peritur adscriptum in tabulis Ecclesiasticis, nimirum annorum sex, mensis vnus, &
dierum trium: sed in his magis placuit sequi Indicem Cresconianum, in quo Eusebij
sedes duorum annorum, mensis vnus, & dierum vigintique spatio notata habetur.
Verùm quod ad numerum mensium & dierum attinet; habita consideratione ex-
ordij sedis eius; cœptæ (vt dictum est) quinta Februarij, vsque ad vigesimam
sextam Septembris, qua in Ecclesia agitur ipsius dies natalis; eum sic, vt diximus,
oportuit definisse. His accedit, quòd cum in libro de Romanis Pontificibus men-
dosè legatur, eum sedisse à Consulatū Maximini nono (cum nullus in Fastijs adscri-
E ptus sit, nec adscribi potuerit Consulatū Maximini nonus, cuius nec vnus quidem
memoria est Consulatū) de vltimo Consulatū Galerij Maximiani, qui in hunc an-
num incidit, esse intelligendum putamus; licet nec dicendus sit nonus, sed octa-
uus: neque est quòd ad Consulatū nonum Maximiani Herculij referri possit, quo
adscriptus est annus Domini trecentessimus septimus: nam eo tempore Marcellum se-
disse, exploratissimum est; quem propagasse sedem vsque ad annum notatum, post
eiusdem Consulatū, qui est trecentessimus nonus, eiusdem quoque libri auctoritate
testatum habetur.

Quod pertinet ad res ab eo gestas, obscura planè, inopia Scriptorum, vel scriptarum
rerum iactura, eius memoria est. Sed quæ in eodem commentariolo de Romanis Pon-
tificibus de eo scripta habentur, hæc prodimus, scilicet: Huius tempore Crux Domi-
ni nostri Iesu Christi quinto Nonas Maij inuenta est: baptizatus quoque Iudas, post
Qui-

Annal. Eccl. Tom. 3.

F 3

Qui-

XXXVIII.
CHRISTIA-
NI LIBERI
DIMISSI.XXXIX.
PACE RED-
DITA FLO-
RUIT ECCLIA.

XL.

EVSEBIJ
PAPAE OR-
DINE

XLI.

DE CRUCIS
INVENTIO-
NE, AN SVB
EVSEBIO
PAPA.

Quiriacus vocatus, Crucis inuentor.] hæc de inuentione Crucis ibi: quibus scimus A quam plurimos aduerfari, & in eam pedibus ire sententiam, vt id factum fit, postquam celebratum est Nicænum Concilium, cum Constantinus vnâ cum matre ageret in Oriente. Certè quidem refragatur his vehementer, quod ex Eusebio a certum illud affirmatur, Helenam post Constantinum Christianam religionem amplexatam esse: quamobrem si hoc tempore Eusebij Papæ nec Constantinus Christianus erat, quomodo Helena & ipsa deorum cultrix potuit inueniendæ Crucis Christi ad eò studiosa fuisse atque sollicita? At de Crucis inuentione suo loco agendum inferius.

XLII.

*Kalendas

Sed de Eusebio rursum in eodem libro hæc descripta habentur: Hic fecit ordinationem vnâ mense Decembris, presbyteros tredecim, diaconos tres, Episcopos per loca quatuordecim. Sepultus est in cœmeterio Callisti, via Appia, quarto Nonas * Octobris, & cessauit Episcopatus eius dies septem.] hæc ibi. De eodem quoque Eusebio B Papa scriptum legitur in Actis sancti Eusebij illustris nominis Episcopi Vercellensis, hoc tempore è Sardinia insula ad ipsum venisse Restitutam nobilem feminam Christianam viduam, secumque duxisse filium, & Eusebio Papæ tradidisse, quem idem Pontifex egregie fide Christiana imbutum baptizauit, suoque nomine nuncupauit, atque Eusebium nominauit: dignum planè tanti Pontificis germen, quo fides Catholica in Oriente propemodum extincta cœpit lætiori propagine reuiuiscere. sed de eo pluribus suo loco. At de Eusebio Papa satis, quem Theodoretus b non agnouit, sicut nec Marcellum: nam Melchiadem successisse Marcellino affirmat. Verùm non nostrates modò, sed etiam transmarini vtrumque nouerunt, vt Opratus Mileuitanus c & S. Augustinus d, aliique recentiores omnes.

b Theod. lib. 1
cap. 3.
c Oprat. Mi-
lenit. contra
Parrhen lib. 2
d Aug. epist.
165.

XLIII.

*Miliades
Melchias
MELCHIA-
DES PAPA.

Cum igitur (vt dictum est) post obitum Eusebij diebus septem Episcopatus cessasset, tertiam die Octobris sedere cœpit Melchiadis *. Quod verò in libro de Romanis Pontificibus hæc tradatur de Melchiade: Fuit natione Afer, sedit annos tres, menses septem, dies octo, Consulatu Maximini nono vsque ad Maxentium secundo Consulem, qui fuit mense Septembris, Volusiano & Ruffino Coss.] omnia planè inuersa esse constat: nam nihil commune habet Maxentij Consulatus secundus cum Consulatu Volusiani atque Ruffini, qui biennio post occisum Maxentium contigit. Quamobrem nulla profus spes restituendi loci omni ex parte corrupti esse potest. iam verò ad ea, quæ huius anni reliqua sunt Maximini Imperatoris, orationem reuocemus.

XLIV.

MAXIMINVS
IMP. PERSE-
CUTITVR EC-
CLESIAM.a Euseb. lib. 9
c. 2.

Eodem namque anno, cum necdum menses sex à reddita pace Ecclesiæ præterlapsi essent, Maximinus Imperator, qui vnâ cum Licinio Orientale regebat Imperium, eam contrariis edictis in Christianos editis, aliisque nouis ad Christianam fidem penitus conuellendam excogitatis, penitus abstulit, bellumque immane restituit. Hæc autem quomodo se habuerint, Eusebius his verbis enarrat d: Verùm tyrannus, quem partes versus Orientem regere diximus, quia probitatis osor fuit maximus, & omnium bonorum insidiator, ista amplius ferre non potuit, neque ad sex menses integros ita cum rebus nostris agi passus est. Nam quæcumque ad pacis & tranquillitatis nostræ euersionem facere videbantur, omnibus (vt dicitur) opibus viribusque machinatus, primam occasione arrepta, nos conuentu, qui in cœmeteriis à nobis fieri solet, interdiceret conatur: deinde per nefarios quosdam & perditos viros ipse, quod suo animo satisfaceret, legationem mittit, ciues Antiochiæ hortaturus, vt illi tum ab ipso maximi beneficij loco flagitarent, vt nullus Christianus ipsorum patriam incolere permitteretur, tum alios etiam ad idem præstandum impellerent. Quarum rerum omnium E gerendarum dux fuit & princeps Theotecnus, in ipsa Antiochia natus, & eiusdem ciuitatis Curator, vir crudelis, uaser, improbus, & à sua appellatione maxime alienus.

XLV.

FALSA MI-
RACULA
EDITA.

Hic igitur postquam nos grauius oppugnauerat, & omnibus modis nostros tamquam impios quosdam fures celeriter ex latebris eruerat, & omnia ad calumniam nobis & criminationem inferendam molitus erat, & mortis auctor ac causa infinitis propè extiterat: tandem idolum & simulacrum quoddam Iouis φιλῆς, id est, qui amicitias contrahendis præest, erigit, inque eo magicis præstigijs falsa edit miracula, & ad eius cultum nefaria mysteria, initiationes impuras, & sceleratas expiationes excogitat: efficitque vt oraculorum præstigia, quibus ea quæ instituebat abfoluit, ad aures Imperatoris peruenirent. Quinetiam quò assentatione & blanditijs in Imperatoris ani-

mum

A mum influeret, dæmonem contra Christianos excitat: asseritque Deum præcepisse, vt illos tamquam ipsi infestos, ex vrbe agrisque penitus expellere properarent.] hucusque Eusebius. At quod ad miracula spectat, affectare simulata miracula Gentiles consueuissent, quæ dicta sunt in Vespasiano, atque etiam in obitu Hadriani, necnon temporibus Antonini, satis apertè demonstrant.

Sed ad conatus Maximini contra Christianos redeamus. Cum igitur (inquit Eusebius a) Theotecnus primus hæc ex sententia gessisset, ceteri omnes magistratus, qui ciuitates Maximini Imperio subditas incolabant, simile suffragium contra Christianos ferre instituerunt. Vbi etiam Præfecti prouinciarum hoc Imperatori pergratum esse perspiciebant, idemque ipsum subiectis suis transigendum suggererant, & tyrannus ipse per rescripta eorum sententijs & decretis libentissimè assensus erat: persecutionis flamma contra nos de integro incenditur. Statuarum igitur & simulacrorum sacerdotes, Pontifices etiam viti in Reipublicæ negotijs obeundis eximij, & in omni ministerij genere ad deos spectantis præstabiles, & in quibus incredibile studium infidebat obsequij idolis præstandi, in singulis ciuitatibus à Maximino creantur. Nam absurda Imperatoris superstitio (vt breui comprehendam) tum magistratus, tum priuatos omnes omnia contra nos moliri, quò illi gratificari possent, induxit: quippe pro beneficijs, quæ ab illo se assecuturos sperabant, se illi, si mortem nobis inferrent, aliaque noua & inaudita scelera aduersus nos ederent, maxime gratificaturos putarunt.

XLVI.
VRSVM
PERSECUTIO.
Euseb. lib. 9
c. 3. 4. 5.

Pilati prætereà & Saluatoris nostri rerum gestarum tamquam commentarios quosdam omni blasphemia & conuitio contra Christum referros confinxerunt: quos de sententia Imperatoris in totum regnum, quod eius ditioni parebat, mittunt; perque litteras iubent, vt in quibusque locis, agris, & ciuitatibus hi palam omnibus exponerentur, & ludimagistri pro alijs disciplinis pueros in hisce sedulo exercebant, hosque illis memoriam mandandos traderent. Quibus hunc in modum confectis, alius dux exercituum apud Damascum Phœnicia mulierculas quasdam infames impurasque è medio foro arripit, illisque adeò graua se tormenta inflaturum interminatur, vt eas asseueranter dicere cogat, cum quò olim fuissent Christianæ, tum quò nefandi sceleris cum Christianis conscia extitissent, tum quò in suis ipsorum templis, quæ Græci Dominica vocant, res obscœnas & libidinosas gessissent, & alia etiam, quæ eas in nostræ religionis reprehensionem & ignominiam falso effutire voluit: quarum voces in commentarios relatas Imperatori etiam ostendendas curauit; cuius iussu in singulis vrbibus locisque hæc scripta diuulgantur. Verùm dux iste, non longo temporis intervallo interposito, sibi ipsi manus graues inferens, debitum suæ improbitatis supplicium luit.]

XLVII.
PROBROSA
PILATINO-
MINE ACTA
SYSPPOSITA.

Post hæc sequitur narratio de martyrio Siluani Emesæ Episcopi, Petri Episcopi Alexandrini, & Luciani presbyteri Antiocheni: quæ quidem alterius potius Auctoris, quam Eusebij esse putamus; nisi velimus eum sibi ipsi esse contrariū, & turpiter hallucinatum; cum (vt dictum est) tam asseueranter antè testetur, Petrum Alexandrinum nono persecutionis anno sub Diocletiano excitatæ passum esse, duodecimque tantum annos sedit, eorumque tres ante persecutionem in pace transegisse. Quòd si dixerimus ipsum sub Maximino hoc anno esse necatum, ipsum sibi in omnibus aduersantem constituemus. Cum igitur tum Eusebius (vt dictum est) tum Acta eius, ante hæc tempora, nempe sub Maximiano, esse passum, & post eum, Lucianum subiisse martyrium; itidem Eusebius, Actaque ipsius, & Athanasius b affirmant: cesset omnis dubitatio de tempore martyrij Petri & Luciani, quos suo loco nos secundum exactam rationem temporis collocauimus. Nequaquam enim progressam esse vsque ad sanguinem restitutam eiusmodi per Maximinum in Christianos persecutionem, ex eius priore edicto pro Christianis tempore Constantini dato, cuius litteras ad Sabinum Eusebius c recitat, planè declaratur.

XLVIII.
ADDITIONEM
AD EUSEBII
LIB. 9.

b Athanas. in
Synopsi in ff.
ne

c Euseb. lib. 9
c. 8.

Porrò quæ hic veluti ab Eusebio ponuntur de illorum martyrio, alterius potius esse additamentum, inde magis persuademur; dum quæ post illa narrata sequuntur, iis quæ superius dixerat de Actis Pilati confictis, magis aptari videntur, quam importuna adiectæ de Martyribus narrationi. nam sequitur d: In medijs porro ciuitatibus (quod numquam aliàs contigerat) cum vrbis cuiusque in nos decreta, tum ipsius Imperatoris prætereà rescripta in columellas aeneas incisa eriguntur. Pueri quoque in ludis litterarijs

XLIX.

d Euseb. l. 9. c. 6

CHRISTI
311.MELCHIADIS PAP.
I.CONSTANTINI IMP.
6.PVERIO DIO
CONTRA
CHRISTVM
IMBVM-
TVR.

Iesum & Pilatum, commentariosque ad Christi contumeliam confictos, in ore & sermone quotidie habuerunt. Atque hoc loco mihi necessarium videtur, illud ipsum Maximini rescriptum in columellis æneis palam propositum citare, quod pariter & insolens ac superba viri impietatis odiumque in Deum pertinacia, & diuina vitio, quæ cum breui post infectabatur, quæque ob nequitiam odium, quo tenetur, & ad impios puniendos assidue & vigilanter incumbit, manifestè appareat: qua quidem impulsus, non longo tempore post contraria de nobis consilia iniit, & legis scriptis sancit eadem, stabilivitque. Sed primum rescriptum totidem verbis explicatum ad hunc modum se habet:

I. Exemplar rescripti Maximini ad ciuitatem decreta contra nos sancita respondentis, ex columna ærea Tyri descripti.

MAXIMINI
IN CHRIS-
TIANOS
RESCRI-
PTVM.

Quoniam omnis erroris caligo, & tamquam nebula, quæ quidem antehac hominum non tantum impietate imbutorum, quàm inscitia miserè cæcutientium sensus perniciosi ignorantia tenebris ignuolutos obsederat, penitus discussa est & dissipata: imbecilla humanæ mentis vis iam tandem facile perspicere potest, se benigna deorum immortalium providentia solum & gubernatam esse, & corroboratam. Atque res est dictu propè incredibile, quàm gratum, quàm iucundum & acceptum nobis fuerit, quòd tam insignè & clarum vestri pij erga deos instituti specimen edideritis. Quinetiam ante hoc tempus nemini obscurum erat, qua obseruantia, quo cultu erga deos immortales uti consueueritis: quibus vestra fides non nudis solum & inanibus verbis, sed continuis & admirabilibus rebus gestis satis cognita est & perspecta. Quapropter vestra ciuitas merito quidem & optimo iure, deorum immortalium sedes & domicilium nuncupetur: multis enim exemplis liquet, eam deorum cælestium præsentia perpetuò floruisse.

II. Ecce ergo vestra ciuitas, omnibus illis rebus, quæ ad eius commodum interesse videbantur, neglectis, & petitionibus, quibus pro suo ipsius statu uti solebat, penitus omisis, quando denud execrabilis Christianismi inanitatis professores ac duces, velut incendium consopitum illud quidem, spretum tamen (quod facibus reuiuiscensibus maximas flammæ & ardore rursus ex se fundit) incipere longius serpere senserat, protinus absque mora ad nostram religiosam maiestatem, tamquam ad cuiusque cultus & pietatis magistram ac patronam confugit, & ab ea remedium & auxilium simplex efflagitauit. Quam quidem salutarem cogitationem, propter constantem in vestra religione tuenda fidem, deos animis vestris iniectis, perspicuum est. Ille namque, ille inquam altissimus & maximus Iupiter, qui vestræ vrbs splendori & amplitudini præsidet, qui vestros deos patrios, vxores, liberos, lares, & domos ab omni pestifera letali internecione liberat, in vestris mentibus hoc salutare consilium iniecit, aperteque ostendit, indicauitque, quàm eximium, quàm magnificum, quàm salubre sit, debita cum veneratione deorum immortalium religioni & sacrosancto cultui diligenter attendere.

DE DIIS FAL-
SA PRAEDI-
CATIO.

III. Quis enim tam amens, tamque ab omni ratione alienus reperiri poterit, qui non animaduertat, clementi deorum in homines studio factum esse, ut neque terra semina sibi mandata cum fecnore reddere denegeret, neque agricolarum spem inani expectatione fallat: neque rursus impius Mars tam horridus absque impedimento in terra vigeat & roboretur: neque æquabili cælite imperatione perturbata, corpora peste infecta ægraque celeriter ad mortem rapiantur: neque mare rigidis immoderatorum ventorum flatibus agitata turgescat: neque repentina procellæ & abruptæ naufragam & periculofam tempestatem excitent: neque terra præterea, quæ est omnium nutritrix & parens, ab imis quasi visceribus graui cum trepidatione dehiscat: neque montes, eius radicibus nixi, ingenti hiatu patefacto deglutiantur? Quæ quidem mala omnia, hisque multo grauiora, nemo est qui ignoret ante hoc tempus sæpenuerò obtigisse. Atque ista vniuersa acciderunt ob perniciosum illum & vanum errorem hominum nequam & improborum, Christianorum videlicet errorem: qui quidem cum in eorum animos illaberetur, vniuersum propè dixerim orbem terrarum confusione quadam oppressit.]

LIII. Hæc cum his litteris exprimat Maximinus, apertissime declarantur quæ Patres suis aduersus Gentes scriptis Apologiis validissime refellere conati sunt, nimirum consueuisse Gentiles non tantum cuncta beneficia cælitus impertiri solita, diis accepta ferre, sed

CHRISTI
311.MELCHIADIS PAP.
I.CONSTANTINI IMP.
6.

A sed mala omnia, quæ ex quacumque occasione in orbem essent illata, Christianis ascribere; quorum causa illiberaliter atque crudeliter pariter eos, ut orbis faces, pœnis afficere, suppliciiis exagitare, variis horrendisque mortis generibus subicere non cessabant. Sed ad litteras Imperatoris redeamus, quibus (inquit Eusebius) idem hæc paulò post subdit:

Conuertant iam oculos ad camporum planiciem longè lateque patentem; considerent lætas florentesque segetes spicarum vbertate redundantes: prata intueantur propter fecundos & moderatos imbres herbis & floribus splendescant: aëris temperationem animaduertant, quàm æquabilis & quàm amœna sit. De reliquo omnes perfundantur læticia, quòd per vestram religionem, sacras victimas, & honorem diis adhibitum, vis & impetus potentissimi robustissimi que Martis placatus sit, & propterea placidissima pace constanter & cum securitate ac quiete sese oblectent. Et quicunque cæco illo Christianismi errore, & tamquam itinere denio decedentes, ad rectam & præclaram mentem redierunt, multò magis lætentur animo, perinde ac si ex tempestate improuisa aut morbo graui erepti fuerint; & in posterum iucundissimis vitæ commodis cum voluptate fruuntur.

B Quòd si qui ex illis sint, qui in detestabili illa inanitate & inscitia obstinatè persistant, longo locorum interuallo à vestra vrbe & agris eam vndique ambientibus (sicuti à nobis postulastis) segregati, in exilium eiciantur: ut vestra ciuitas secundum consentaneam vestri studij in hac causa positi rationem, ita omni erroris labe & impietate liberata, cum debito cultu, sicut in eius voluntate naturaliter insitum est, augustæ deorum immortalium venerationi & obsequio se totam tradat. Ut igitur intelligatis, quàm grata nobis fuerit vestra in hac re petitio: animus noster, qui est ad gratificandum paratissimus, absque decretis, absque postulatione, vestris religiosis mentibus liberam cuiuscumque beneficii & magnifici muneris pro isto vestro diuino proposito petendi facit potestatem. Iam ergo hoc petite, ut sitis voti compotes: nam absque mora ipsum consequemini. Quod quidem vestræ ciuitati donatum, cum vestræ singularis in deos immortales pietatis & religionis in perpetuum perhibebit testimonium; tum satis perspicue vestris sitis & posteritati declarabit, vos, huius vestri pij instituti causa, digna præmia à nostra benignitate consecutos.] sunt hæc Maximini litteræ ad Tyrios. Sed profequitur Eusebius institutam narrationem:

C Hæc igitur in columellis & tabulis incisa contra nos in singulis prouinciis diuulgata fuerunt: quæ sanè omnem aditum ad bene sperandum nobis (quantum in hominum situm erat potestate) penitus intercludebant: adeò ut, secundum illud diuinum Christi oraculum, etiam electi, si fieri potuisset, his de rebus offendiculo impegissent. Verum quamquam auxilij expectatio, quæ in multorum animis insederat, penè sublata erat & extincta: tamen propè ex inopinato inter vias, dum ministri huius edicti contra nos promulgati iter in nonnullis regionibus faciebant, Deus, qui est Ecclesiæ suæ constans propugnator, arroganti tyranni contra nos ostentatione penè refrænata & compressa, suum cæleste præsidium nobis benignus præstitit. Imbres igitur & pluuia, quæ hiberno tempore fieri consueuerunt, solitam suam terræ irrigandæ consuetudinem intermiserunt. Unde fames præter omnium expectationem passim grassari, & pestis deinceps oberrare cœpit, morbi etiam cuiusdam noui & peregrini (exulceratio quædam, quæ æstus & feruoris proprio nomine anthrax, id est, carbunculus, appellatur) grauis & violenta impressio: qui per vniuersum corpus pererrans, mortifera his, qui eo perturbabantur, iniicit pericula. Quinetiam quoniam in oculis potissimum eius insidabat cruciatus, infinitos ferè viros cum coniugibus & liberis cæcos reddidit.

D Iisdem temporibus bellum à tyranno contra Armenios concitatur, viros iam vsque ab antiquis sæculis cum Romanis amicitia & societate coniunctos: quos quidem, quoniam Christiani erant, & veram in Deum pietatem magno studio & diligentia colebant, iste Deo infestus tyrannus ad hostias idolis & dæmonibus immolandas cogere conatus, inimicos pro amicis, & hostes pro sociis effecit. Ista cum repente omnia in idem tempus concurrerent, arrogantem audaciam, & temerariam contra Deum iactationem tyranni, qui obseruantia suæ in idola collatæ, & obsidionis contra nos susceptæ causa nec famem, nec pestem, nec bellum denique suis temporibus accidisse, fuisset insolenter gloriatus, perspicue coarguerunt.] hucusque Eusebius; quæ quidem hoc anno

CHRISTIA-
NIS MALA
OMNIA AD-
SCRIBI SO-
LITA.LIV.
AMPLIFI-
CATIO IN
DEORVM
LAVDEM.LV.
EXPULSI-
O IN
CHRISTIA-
NIS.LVI.
DIVINA VLT-
TIORUM
CIA ARGVIT.
a Math. 24.LVII.
BELLVM
CONTRA
ARMENIOS.

anno coepta mala, sequenti quoque infelicius grassata sunt, atque nouis insuper adaucta A eladibus, vt suo loco dicturi sumus. Rerum igitur hoc anno in Oriente gestarum narra- tionis hic finis esto: quo persecutio sub Diocletiano excitata, cum ad decennium pro- ducta esset, desit: (decennij enim tempus tantum attingit, non absoluit, adeo vt Theo- doretus^a & alij sint qui numerent annos tantum nouem eius persecutionis, abolutos videlicet:) quo item Ecclesiae Orientali concessa pace per Galerium Maximianum, eo vita sancto post sex menses, hoc eodem anno per Maximinum bellum in Christianos renouatum est: sed quomodo citò extinctum fuerit, sequentis anni historia plenius de- clarabit. Quid autem Romae hoc ipso anno contigerit, cum Maxentius diram tyranni- dem exerceret, & Melchiades Romanae Ecclesiae praefllet, atque Tarquinius Perpenna Praefecturam Vrbanam gereret, dicendum est.

^aTheod. lib. 3 c. 38.

LVIII. TIMOTHEVS ROMAE PAS SVS.

Ipsorum Siluestri Papae Actorum exordio, Timothei Antiocheni narratur ea occa- B sione martyrium, quod Siluester cum hospicio accipiens, atque pro illo defensionem suscipiens, Christum confessus sit. Accidit namque, vt Timotheus Antiochia Romam veniens, apud Siluestrum manens, cuius aestuabat ardore, Christi fidem publice praedi- caret: quamobrem Gentilium prouocauit inuidiam: qui eum apprehendentes, Tar- quinio Perpennae Vrbi Praefecto, vt impietatis reum, Romanorum legibus punien- dum tradiderunt. à quo diu tormentis afflicto, & longo carcere maceratus, tandem capitali supplicio affectus, martyrio coronatur: cuius corpus clam à Siluestro subre- ptum, atque domum suam allatum est; illucque accedente Melchiade Papa, solitis ex- hiberi sanctis Martyribus officiis ab eodem collatis, inter Martyres receptus est, atque tabulis Ecclesiasticis eius natalis dies, celebritate annua repetendus, adscriptus fuit. Sepultum verò post haec fuit corpus ipsius à Theodora matrona in horto suo non lon- ge à Pauli Apostoli sepulchro, via Ostiensis, in cuius basilica postea fuit honestissime C collocatum.

LIX. NVZANT ACTA SILVESTRI.

Pergunt Acta post Timothei martyrium narrare Siluestri confessionem & carce- rem, è quo liberatus est, abrepto improvisa morte eodem Praefecto Vrbi Tarquinio Perpenna, sed fusiùs haec ibi scripta habentur. Cum verò subditur in iisdem, eodem tempore ipsum Siluestrum, postquam praclarum consummatae virtutis in Christi nomi- nis confessione edidisset exemplum, à Melchiade fuisse S. R. E. diaconum ordina- tum: falsum planè esse redarguitur ex iis quae S. Augustinus^b scribit contra Petilia- num, vbi inter alios Siluester Marcellini Papae presbyter nominatur. Vides igitur ex iis Acta Siluestri non in omnibus sibi constare, sed aliqua eis superaddita, quibus cetera, licet vera sint, fide vacillent. Habebimus in illis recensendis delectum, explosioque D in primis falso Eusebij Caesariensis titulo, quo ea in plerisque codicibus inscripta inue- nimus, cetera quae sint vera, quae spuria, vel dubia, magno adhibito veritatis examine, disquiremus.

^bAugust. co- tra Petil. de Vnic. Baptif. c. 16.

LX. DE TEMPORE MARTYRII TIMOTHEI.

Sed quid tandem accidit de Timotheo martyre? cum enim tempore Constantini Imperatoris passum esse constet, perperam in codice scripto legimus, in persecutione eiusdem Constantini subisse martyrium. At licet aliquando Constantinus breui tem- poris spatio à Christianitate visus sit alienus; id tamen longè post haec tempora accidit, vt suo loco dicemus. Timothei verò martyrium contigit sub Melchiade, hoc anno, dum Praefecturam Perpenna gereret, antequam Constantinus se Romam conferret: nam alij qui sequuntur Melchiadis Papae anni, alijs Praefectis Vrbanis notati habentur: quamobrem nihil est, quod ea, quae dicimus, ad Constantini tempora referri possint. E Decepti verò nos errore scripti codicis, in nostris Notationibus ad Romanum Marty- rologium, cum de Timotheo egimus, plura superflue de Constantini in Christianos in- dignatione differimus, alio loco inferius opportuniùs collocanda, ac pariter emendan- da. Sed & de Timotheo martyre illud non praetermittendum, perperam eius marty- rium poni sub sexto Consulate Constantij^c ante quinque annos: nam cum appareat, passum sedente Melchiade Papa; nequaquam aptari potest tempori illi, quo Romanae Ecclesiae constat praefuisse Marcellum.

^cApud Cress. de Consilijs sub sexto Co- sulate Con- stantij. d. Ruffin. lib. 1 c. 14. ^eSozom. lib. 2 c. 16.

LXI. ALEXANDER EPISCOPVS ALEX.

Hoc eodem anno, si non superiori (vt pluribus dictum est) cum Achilles Episcopus Alexandrinus ex hac vita migrasset, subrogatus est in locum eius Alexander: cuius Episcopatus exordio ea contigisse videntur, quae de Athanasio puero cum sodalibus colludente scribunt Ruffinus^d atque Sozomenus^e. Ait enim Ruffinus: Tempore, quo

A quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexander Episcopus agebat, cum post expleta solemnia conuenturos ad conuiuium suum clericos expectaret in loco ma- ri vicino, videt eminus puerorum super oram maris ludum, imitantium (vt fieri so- let) Episcopum, atque ea quae in ecclesijs geri mos est. Sed cum intentitis diutine pue- ros inspiceret, videt ab his geri quaedam etiam secretoria & mystica. Perturbatus illi- cò, vocari ad se clericos iubet, atque eis, quid eminus ipse videret, ostendit. Tum ab- ire eos, & comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumque adessent, quis eis ludus, & quid egissent, vel quomodo, percunctatur. Illi, vt talis habet aetas, pau- idi negare primò: deinde rem gestam per ordinem pandunt, & baptizatos à se esse quosdam catechumenos consentunt per Athanasium, qui ludi illius puerilis Episcopus fuerat simulatus.

B. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fue- rint, quidve responderint, simul & ab eo qui interrogauerat: vbi videt secundum reli- gionis nostrae ritum cuncta constare; collocatus cum Concilio clericorù, statuisse tra- ditur, illis quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari Baptismum non debere; sed adimpleri ea quae à sacerdotibus mos est. Athanasium verò, atque eos, quos ludus ille vel presbyteros habere visus fuerat, vel ministros, conuoca- tis parentibus, sub Dei obtestatione tradidit Ecclesiae suae nutriendos. Paruo autem tempore cum à Notario integrè & Grammatico sufficienter Athanasius fuisset instru- ctus, continuò tamquam fidele Domini commendatum, à parentibus restituitur sacer- doti, ac velut Samuel quidam in templo Domini nutritur, & ab eo pergente ad Patres in senectute bona, ad portandum post se ephod sacerdotale deligitur.] haec tenus Ruffinus: eadem ferè ad verbum Sozomenus, qui addit; Alexandrum conuictorem suum ac scribam Athanasium constituisse.

LXII.

At non sic puerum Athanasium fuisse, vt à pubertate longius esset, quae de eo anno superiori sunt dicta, significare videntur: quamobrem nequaquam minorem natu fuis- se annis duodecim, ex eo potest intelligi, quod creatus est (vt dicemus) Episcopus Alexandrinus anno sequenti post Nicænum Concilium, qui numeratur annus Domini trecentessimus vigesimus sextus, post annos abhinc quindecim. Sed nec semper apud Alexandrum mansisse, sed profectum in eremum adhæsisse Magno illi Antonio, ipse in eius Vita à se scripta significat. Quod verò ad eruditionem pertinet, nò tantum fuit val- dè imbutus Theologicis facultatibus, sed etiam Iuris scientiam apprime calluit: Seue- rus^a enim nominat eum Iurisconsultum. At de Athanasij primordijs haec tenus.

LXIII. ATHANASII AETAS.

^aSeuer. hist. lib. 2.

IESV CHRISTI MELCHIADIS PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS 312. ANNVS 2. ANNVS 7.

TRECENTESIMVS duodecimus Christi annus, Constantini & Licinij secundo I. Consulate in tabulis Consulorum ordinariorù adscribitur, Ecclesiae Dei omni ex parte felicissimus: quo in primis in Oriente furentis iterum Maximini in Christianos impetus, immixtus à Deo cladibus multiplicibus, retardantur ac penitus reprimuntur, & in Occidente Maxentius tyrannus à Constantino virtute Crucis victus atque extin- ctus penitus fuit. Sed à rebus Orientalis Imperij, vt superioribus contextatur oratio in- termissa, narrationis sumamus anni praesentis exordium. Cum (vt dictum est) aduersus Christianos postliminò restitutos, & iam sex mensibus tranquilla pace potitos, Maxi- minus Imperator nouis artibus acerbiorem persecutionem pararet, iamque Tyrijs & Antiochenis atq; alijs ciuitatibus de pellendis Christianis postulatam ab eis rescriptum libentissimè concessisset; iis grauiora in Christianos experturus, magna Dei potentia impios multipliciter vicifcente, omnis praeter sententiam conatus illius interceptur, fa- me, peste, & bello eius Imperio dirissimè afflictato: magnaque diuinæ iustitiae dispen- satione factum est, vt qui ex insperato quietum statum Ecclesiae perturbasset, ex inopina- to quoque felicissimus ipsius Imperij status, quo mirificè extollebatur, accepta ferens cuncta Gentium dijs, in maximum omni ex parte periculum laberetur. Sed quem coe- pta tot mala habuerint exitum, Eusebius rei gesta narrationem semel aggressus, his ver- bis prosequitur^b:

ANNVS EC- CLESIAE FELICIS- SIMVS.

^bEuseb. lib. 9 c. 7.

Hæc

II.
IMPERIVM
HELLO, FA-
ME, ET PE-
STE VENA-
TVM.

Hæc igitur mala, quæ pariter in eundem temporis articulum incidebant, tyranni ca-
lamitosi exitus tamquam proœmia quædam complexa sunt. Vt ille in bello contra Ar-
menios administrato vnâ cum exercitu grauem cladem accepit: ita ceteri, qui ciuitates
eius Imperio parentes incolebant, fuerunt fame simul & peste acerbè afflictati: vsque
eò, vt pro vna tritici mensura bis mille & quingentas drachmas Atticas persoluerent.
Infiniti ergo in singulis ciuitatibus mortui sunt, complures etiam in agris & vicis extin-
cti: vt iam parum abesset, quin colonorum census, qui iam dudum innumerabiles esse
solebant, penitus deficerent, propterea quòd derepentè ferè omnes iam inedia, alimen-
ti penuria, & pestifero morbo interiissent. Nonnulli vel pro minima cibi particula res
sibi charissimas locupletioribus vendiderunt: Alij suis possessionibus pedetentim diuen-
ditis, ad extremam egeltatem tandem deuenerunt. Iam verò non pauci exigua sceni
segmenta confecere dentibus, & absque delectu herbas quasdam pestiferas ac letales, &
quæ corporis habitum labefactant, deuorantes, miserè periere.

III.
DIRA FA-
MES.

Quinetiam mulieres quædam nobiles in singulis ciuitatibus ad tam importunam
impudentemque necessitatem erant præ indigentia detrusæ, vt in forum & plateas pu-
blicas mendicatum prodirent: quæ quidem verecundo vultus sui pudore & exquisita
vestitus elegantia euidenter suæ liberalis lautæque opsoniorum affluentia indicium, qua
antè abundauerant, perspicuè declararunt. Alij plerique homines erant, qui tam-
quam simulacra mortua, macie tabefacti, huc illucque agitati, concussique, & ani-
mo planè deficientes, præ virium imbecillitate in medijs coniecerunt plateis, & pro-
ni in terra extensi, sibi paruum frustum panis porrigi, suppliciter poposcerunt; & cum
vitæ extremum spiritum essent iam edituri, se fame confici clamarunt, & ad hanc vo-
cem acerbissimam solam fundendam, satis habuisse virium visi sunt. Multi qui di-
tiores videbantur, præ mendicantium turba obstupefacti, post infinitas facultates in
egentes erogatas, deinceps in duram quamdam & inflexibilem animi affectionem
propterea venerunt; quòd eandem pænè calamitatem cum mendicis se breui per-
pessuros expectabant. Quare iam in medio foro, plateis, & angiportis mortua &
nuda corpora proiecta, multorum dierum spatio insepulta, miserandum spectaculum
oculis intuentium exhibuerunt. Iam verò nonnulli extincti, cauum laniatus & præda
facti sunt: quam ob causam qui adhuc erant superstites, ad canes interimendos se
conuerterunt, timore quodam perculsi, ne insana rabie furentes, homines etiam vi-
uos deuorarent.

IV.
PESTE
GRASSA-
TVR.

Pestis autem omnes domos integras & familias penitus depascebatur, & eos vel maxi-
mè, quos fames propter alimentorum affluentiam, qua fruebantur, consumere & con-
ficere non poterat. Magistratus & Præfecti, aliique propè infiniti, qui cum potestate &
imperio erant, omniumque rerum copia circumfluebant, perinde ac si fames quasi de
industria eos missos fecisset, vt peste interirent, acerbissimam mortem & maximè re-
pentinam sustinuerunt. Omnia igitur loca, angiportus, forum, plateæ lacrymis, mœ-
röre & planctu redundabant: neque aliud quidquam spectare licebat, quam miserabi-
les status, quos procliarum cantu & strepitu ipsi in more posito ediderunt. Quocirca
mors his duobus telis, quæ supra dixi, peste videlicet & fame, hoc modo bellum gerens,
vniuersas familias breui temporis spatio absumpsit & depasta est: adeò vt iam planè
conspicari licuisset duo aut tria mortuorum corpora ex vnis adibus pariter ad sepultu-
ram elata. Arrogantis tyranni Maximini ostentationis, & decretorum per singulas ciui-
tates contra nos sancitorum tale præmium ac merces fuit.

V.
CHRISTIA-
NORVM OF-
FICIA PIE-
TATIS.

Quo quidem tempore clara singularis Christianorum erga quemque & studij & pij
animi indicia apud omnes increbuerunt. Nam hi solam in tanto malorum cumulo suis
rectè factis & pijs officiis misericordiam declarabant & benignitatem: quorum alij in
dies singulos mortuorum funeribus & sepulturæ (infiniti enim erant, quibus sepelien-
dis nempe curam adhibuit) diligentem nauarunt operam: alij multitudine eorum, qui
per totam ciuitatem fame vrgebantur, in vnum coacta, omnibus panes dispertierunt:
vsque adeò, vt hoc præclarum facinus per omnes homines constanti fama & magna ce-
lebritate peruaderet, & singuli Christianorum Deum gloria & laude prædicarent, eos-
que solos & veros Dei cultores, re & factis comprobatos faterentur. Pro quibus rebus
hunc in modum confectis, magnus ille & cælestis Christianorum propugnator Deus,
simulatque his calamitatibus, quas supra commemorauimus, in omnes infidelis pro
maleficijs,

A maleficijs, quæ præter æquum in nos admiffissent, terrorem suum & indignationem palam
ostenderat, clementem & eximium suam de nobis prouidentia splendorem de integro erga
nos effudit, nobisque tamquam in profunda tenebrarum caligine constitutis, mirandum
in modum præclarum pacis suæ lumen cælitus demisit; & omnibus planum fecit, se
Deum esse, qui nostrarum rerum semper diligentem rationem ducit, qui populū suum
castigat, qui rebus afflictis, cum tempus postulat, eum coërcet: qui rursus, vbi suos disci-
plina & correctione satis affligerit, se propitium & beneuolū ijs, qui in eo spem ponunt,
manifestè declarat. Hucusque Eusebius de cladibus, quibus Gentilium aduersus Chri-
stianos in singulis ciuitatibus tumultuantium punita atque repressa est perulancia, qui-
bus & Maximini illos præconio celebrantis, & rescriptis fauentis perulancia coërcita
est, necnon pariter declaratur, persecutionem magnis principiis inchoatam citò frugif-
se, ac penitus euanuisse: nam (vt idem testatur Eusebius^a) à tempore, quo in columnis
contra Christianos edicta Maximini affixa sunt, vsque ad edictum ab eodem pro eor-
umdem pace promulgatum, nec integri anni tempus intercessit.

Si quæ igitur Maximini diuturnior atque acerbior aduersus Fideles persecutio sequisse
dicitur (quod in Actis sanctorum Martyrum & apud alios Auctores facile est reperire)
non vtique ad hæc tempora, quibus post Galerium Maximianum defunctum ipse cum
Licinio administravit Orientis Imperium, referenda est, sed ad sex annos illos, quibus
(vt dictum est) eodè viuente Galerio illi crudelitate non impare, sed moribus turpiore,
Fideles persecutione vbique vehementer exagitauit. Ceterum, eo defuncto, concessæ ab
eodem pacis pertæsus, ad immaniorem persecutionem viam strauit, quæ tot hisce malis
repentinis obortis citò sublata est: quamobrem nec decennalis persecutionis periodus
alio persecutionis Maximini augetur anno, vt vndecim annorum spatio continuata di-
catur, quæ sub Diocletiano semel cœpta, licet ipse cum collega Imperio cesserit, tamen
succedentium Imperatorum operâ propagata, eodem numero & titulo, quo cœpta se-
mel est, vsque ad decennium progressa dicitur, sed ad vndecimum quoque annum eam
perseuerasse, affirmandum esset, si annus etiam præsens adderetur: verum breuioris pa-
cis terminus, nempe sex mensium, qui medius extitit, haud tantæ considerationis fuit,
vt eiusdem Imperatoris duas persecutiones efficeret, sed nullius momenti sequens per-
turbatio habita est, quæ citò præterit, nec ad gladium vsque peruenit. Quomodo autem
hoc eodem anno postea idem Maximinus, audita Constantini victoria, & nece Ma-
xentij, euestigidè noua pro Christianis, prioribus aduersantia promulgarit edicta, suo lo-
co narrabitur: sed iam de clade Maxentij differamus.

Hoc eodem anno, iisdem Consulibus, Maxentius Imperator vltimo die natalis, sui
D Imperij expleto sexennio, antequam septennium inchoaret, à Constantino victus, in Ti-
berim prolapsus occubuit. Quod in primis ad tempus spectat, hæc, vt sunt posita, contigisse,
fidem facit Panegyricus dictus Constantino post debellatum eundem Maxen-
tium, in quo hæc leguntur^b: Sed diuina mens, & ipsius Urbis æterna maiestas nefario
homini eripere consilium: vt ex inueterato illo torpore ac foedissimis latebris subitò
prorumperet, & consumpto per desidias senio, ipsum diem natalis sui vltima sua cæde
signaret, ne septenarium numerum sacrum & religiosum inchoando violaret. Hæc ibi,
& infra totum eius Imperij tempus appellat cladem sexennij. Porro Eusebius in Chro-
nico sic ponit eum annis sex imperasse, vt tamen hoc anno, quo Constantinus Augustus
auspicatur septennium, obitum eius referat. Quod ad mensum ac diem huius anni per-
tinet, qui id contigisse ait^c septimo Kalendas Octobris, vnde id acceperit, non inueni-
mus: nam nec quæ citat loca id aliquo modo testantur.

Qualis nam autem esset Urbis & Occidentalis Imperij sub Maxentio status: nihilo
certè melior eo, quem præfati sumus, postea fuit, sed in deterius prolabebatur in dies,
in omnes existens ipse saeuissimus atque turpissimus, militibus tantum addictus, ad quos
sibi conciliandos, ad omne scelus laxabat illis habenas: quoties enim milites in concio-
nem vocabat, se solum cum illis Imperatorem, alios per limites pro se militare, iactabat:
Fruimini, aiebat, dissipate, prodigite. Hæc in publica illa laudatione^d Constantini dicta
sunt. Atque adeò non Vrbs tantum, totumque illi subiectum Romanum Imperium
tyrannum vnum Maxentium passum est, sed tot tyrannos, quot milites, ac proinde non
Vrbs tantum, vbi aderat, sed & Africa (vt ibi dicitur) exhausta erat, & insulæ tot prædo-
num manibus exinanita.

^a Annal. Eccl. Tom. 3.

G

De

^a Euseb. l. 9.
c. 3. in fine.

VI.
RATIO TEM-
PORIS PER-
SECVTIO-
NIS.

VII.
MAXENTII
VICTVS A
CONSTANTINO
QUANDO.
^b Panegyricus.
Constantini.

^c Panegyr. l. 2.
Fastor.

VIII.
STATVS VR-
BIS SVB
MAXENTIO.

^d Panegyricus.
in laud. Con-
stantini. post
vict. Maxenti.

IX.
DIRA TY-
RANNIS
MAXENTII.
Euseb. l. 8.
c. 26. & in
Vie. Const.
l. 1. c. 17. 28.
29. 30.

De rebus ab eo Romæ gestis in ciues, Senatori ac populi immentia cæde, facultatum A
direptione, matronarum violatione, ad magicas artes puerorum ac feminarum euiscera-
tione, aliisque portentosis immanis ac pariter insani hominis facinoribus Eusebius a
rursum: quæ & tanguntur in citato nuper Panegyrico post victoriam dicto, insinuante
pariter causam, qua ad inferendum illi bellum permotus fuerit Constantinus: ac primum
in hunc modum Auctor Constantinum compellat: Hæc omnia, Imperator, cum cogi-
tares, scires, videres; nec te paterna grauitas, nec tua natura temerarium esse pateretur:
dic, quæso, quid in consilio, nisi diuinum numen habuisti? An illa te ratio ducebat (sua
enim cuique prudentia Deus est) quod in tam dispari contentione non poterat melior
causa non superare, & innumerabiles licet ille copias pro se obiiceret, pro te tamen iusti-
tia pugnaret? Vt enim omittam illa quæ non decet comparari, quod erat ille Maximiani
suppositus, tu Constantij pij filius, ille despectissimæ prauitatis, detortis solutisque mem-
bris, nomine ipso abusiua appellatione mutilato, nempe quod loco Maximiani paterni no-
minis, Maxentius diceretur: tu, quod sufficit dicere, tantus & talis: vt hoc, inquam, omit-
tam, te Constantine paterna pietas sequebatur; illum, vt falsò generi non inuideamus,
impietas: te clementia, illum crudelitas: te pudicitia sola dicata coniugio, illum libido
stupris omnibus contaminata: te diuina præcepta, illum superstiosa maleficia: illum
denique spoliatorum templorum, trucidati Senatus, plebis Romanæ fame enectæ pia-
cula, te abolitarum calumniarum, te prohibitarum delationum, te conseruatio, & ho-
micidarum sanguinis gratulatio. In tam diuersa causarum ratione diuino consilio, Im-
perator, hoc est, tuo, non militum multitudinem, sed partium merita numerasti.] Sed
quibus insuper aliis causis Constantinus prouocatus fuerit ad inferendum Maxentio
bellum, diligentius est exquirendum.

X.
CONSTAN-
TINVS QVI
BVS EST
PERMOTVS
IN MAXEN-
TIVM.
D Nazarij in
Paneg. Con-
stantini.

Meminiſſe debemus, iam ab ipſo exordio Imperij Constantini à Maximiano primùm
Maxentij non patre, sed (vt dictum est) focero, sub coniugij fœdere fuisse eidem Con-
stantino paratas insidias; sed, Deo vindice, ereptum; respuisse etiam Maxentium quam
ille offerebat pacem, recusasseque eum habere collegam Imperij, atque adeò dictis fa-
ctisque infernum semper se illi hostem exhibuisse; qui occasionem numquã vel leuam
prætermisit, qua illum quoquo modo lædere posset; nam (quod habet Nazarius^b) Con-
stantini deiecit imagines, easque affecit iniuria: sunt enim eiusdem Auctoris eiusmodi de
scelere nefando querelæ: Ecce enim (proh dolor! verba vix suppetunt) venerandarum
imaginum acerba deiectio, & diuini vultus litura deformis. O manus impia! ô truces
oculi! ita non caligastis? in quo lumen mundi obscurabatis, meritis ipsi tenebras non
imbibistis? Commouere tandem conscia virtus, nec permittas hoc furori, cui de te aliud D
non licebat. Sed quid tandem assequeris cæca dementia? aboleri hic vultus non potest:
vniuersorum pectoribus infixus est, nec commendatione ceræ, aut pigmentorum fucis
renitet, sed desiderio efflorescit animorum. Vna demum Constantini obliuio est, huma-
ni generis occasio. Nunc verò commendabiliorem iniuria tua faciet patientiam eius:
audiùs expetent, quem pictura non reddit: flagrantiora sunt animorum desideria, cum
oculorum solatia perdidit. Nihil profectò grauius, nihil miserius Roma doluisti.]
hæc Nazarius, pluribusque commendat Urbis de Constantino desiderium: occultè
namque ab Vrbe ad eum missos esse legatos, qui animum illius aduersus tyrannum con-
citant, vrgerentque, complures^c affirmant.

c Zonar. &
Cedren. in
Annal.

XI.
NYMENFA-
VET CON-
STANTINO.

CARLTVS
MISSAE CO-
PIAE CON-
STANTINO.

Verùm cum Constantinus inire cum Maxentio pacem optasset, renuente illo, im-
pellente numine, cælitus quoque copiis missis, eum expeditionem in Italiam compa-
rasset, & ad tyranni interitum properasset, idem Nazarius his verbis significat: Pugnasti
igitur, Imperator, coactus quidem; sed hoc maximè victoriam meruisti, quia non de-
siderabas: optasti pacem; sed ignosce, si plus omnium vota valuerunt: nec illa Diuini-
tas obsecundare ceptis tuis solita, in hoc refragata est: sed aliquid è sententia tua
non cecidit, vt plus pro meritis iniret: negata est concordia, cui erat parata victoria.
In ore denique est omnium Galliarum, exercitus visos, qui se diuinitus missos præ-
ferebant. Et quamuis cælestia sub oculis hominum venire non soleant, quod cras-
sum & caligantem aciem simplex & inconcreta substantia nature tenuis eludat: illi ta-
men auxiliatores tui aspici audiri que patientes, vbi meritum tuum testificati sunt, mortal-
talis visus contagium refugerunt. Sed quamnam illa fuisse dicitur species, qui vigor cor-
porum, quæ amplitudo membrorum, quæ alacritas voluntatum? flagrabant verend-
um

A dum nescio quid umbones corufci, & cælestium armorum lux terribilis ardebat: tales
enim venerant, vt tui crederentur. Hæc eorum sermocinatio, hoc inter audientes fe-
rebant: Constantinum petimus; Constantino imus auxilio. Habent profectò & diuina
iaculantiam, & cælestia quoque tangit ambitio. Illi cælo lapsi, illi diuinitus missi
gloriabantur, quod tibi militabant. Ducebat hos, credo, Constantius pater, qui ter-
rarum triumphis altiori tibi cesserat: diuinas expeditiones iam diuinus agitabat. Ma-
gnus hic quoque pietatis tuæ fructus, quod, quamuis particeps cæli, ampliosem se fieri
gratia tua senferit; & cuius munera in alios influere iam possint, in eum ipsum tua
munera redundarunt.

Cedar tibi non recentium sæculorum modò, sed totius memoria vetustas: quamuis
illa recti appetens, & nullo vmquam deprauata in officio, gloriatur penes se sanctitatis
famam steterisse: sed nec leguntur præconia hominum, vbi quæruntur iudicia diuina.
Illi igitur veteres laudati vitæ moderatores, qui refrenandis cupiditatibus, restrictè com-
penteque vixerunt, quorum omnis atas armis conterebatur; quando tantam in prælio
diuinam opem pro merito integritatis habuerunt? vt qui longè à virtutibus tuis distant,
in proximo saltem iustitiæ gradu reponantur. Romano quodam in bello ferunt duos
cum equis iuuenes extitisse spectatos forma pariter ac viribus, quia in dimicando præ-
ter ceteros insignes fuissent, iussu Imperatoris ad remunerandum requisitos. Vbi nul-
lus inueniebatur, fides habita est, diuinos fuisse, quod laborem sedulò communica-
uissent, laboris pretium respuissent. Equidem Historiæ non inuitus assentior: neque
enim in hoc veri interpolatrix tenenda, quæ se non vanam antiquitatis nuntiam polli-
cetur; sed tamen illi, qui hoc Annalium monumentis alligauerunt, verebantur ne
C apud posteros miraculi fides claudicaret. Estote, ô grauiſſimi Auctores, de scriptorum
religione securi; credamus facta, qui maiora nunc sensimus: magnitudo Principis no-
stri veterum fidem conciliat, sed miraculum detrahit, pro auxiliij copia, negotiorum ra-
tio metienda est. duo quondam iuuenes, sed nunc exercitus visi: hoc certè vberius, nec
infirmius veritate. stat argumento duplici fides nixa: sic Constantinus iuuari meruit,
sic debuit Roma seruari.

Magnum hoc, Imperator maxime, sed de tua pietate non mirum: adesse tibi in omni-
bus summam illam maiestatem, quæ te circumflexa tueatur, coniectura mentium tene-
bamus, etsi nondum ad fidem patebat oculorum. Etenim cum mens tua mortali conta-
gione secreta, pura omnis, funditus sincera, vbiq; se promerendo Deo præster, cum glo-
ria tua humanum modum supergressa sit: quis est hominum quin opitulari Deum crea-
dat, cum id & vita mereatur, & rerum gestarum magnitudo testetur? hucusque Naza-
rius, licet Gentilis Orator, qui quidem non vno vel altero teste, sed omnibus Galliis asti-
pulantibus, rem adè admirandam Senatui amplissimo & aliis astantibus notam vulga-
tamque egregiè testatam, fideque publica consignatam, posterorù memoriæ commenda-
uit: quæ voluimus eiusdem Auctoris verbis hic descripsisse, quod maiorem concilient
sibi fidem. At planè decebat, vt cælitus missæ copiarum cælestis diuinumque signum pariter
secum ferrent; illud nempe, de quo sic Sacris litteris proditum est, dum agitur de Christo
cum maiestate venturo: Tunc parebit signum Filij hominis in cælo. de quo & alibi b: ^a Mar. 14.
Vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu Solis, habentem signum Dei viui. Quod ^b Apoc. 7.
ipsum factum esse diuinitus è cælo conspicuum Constantino, cum Scriptores omnes as-
firmant, Eusebius in re adè mirifica recensenda, ipsiusmet Constantini hæc sibi iura-
mento quoque contestantis, fidem obligat.

Quod licet Ethnici Scriptores ignorarint, aut potius dissimularint: illud certè palàm
testati sunt, cælitus promissam fuisse victoriam Constantino; eaque Numinis sponsione
ipsum certum atque securum, contra militum omnium sententiam, longè imparem
copiis, perdifficilem ac periculosam expeditionem in Maxentium suscepisse: vnde post
adeptam victoriam hæc coram Constantino Orator est pro concione locutus c: Quis
nam (inquit) te Deus, quæ tam præfens hortata est maiestas, vt omnibus ferè tuis Co-
mitibus & ducibus non solùm tacitè mussantibus, sed omen apertè timentibus, contra
consilia hominum, contra auspiciū monita, ipse per temet liberandæ Urbis tempus in-
uenisse sentires? Habes profectò aliquid cum illa mente diuina, Constantine, secretum,
quæ delegata nostri diis minoribus cura, vni se tibi dignatur ostendere: alioquin, for-
tissime Imperator, sic quoque cum viceris, redde rationem. Rheenum tu quidem toto

limite dispositis exercitibus, tutum reliqueras: sed hoc maiores pro te suscepimus me- tus, quod nobis potius quam tibi consulebas, nostramque pacem magis, quam bellum, quod aggrediebare, firmaueras: nã tu Imperator nimio nostri amore nescisti ad secu- ritate[m] nobis verè prouidere, qui non omnia tecum arma mouisti, cum in tua conser- uatione salus nostra sit.

XV. ENIGVAE COPIAE CON STANTINI.

Et quid opus erat ipsi Rheno instructis tot militibus & classibus, quem iam quidem barbaris nationibus virtutis tuæ terror obstruxerat? An ostentare voluisti diligentiam tuam, diuisis copiis inter custodiam pacis & belli? aut etiam iactanter & gloriose probare, liberandæ Urbis te sufficere cum paucis? Vix enim quarta parte exercitus contra centum millia armatorum hostium Alpes transgressus es: vt apparet penitus confi- derantibus, id quod nos fugit in amore trepidantes, non dubiam te, sed promissam di- uinitis petere victoriam. Duxerat magnum Seuerus exercitum, & hostem suum per- fidia desertus armauerat. Maiores postea copias Maximianus ad mouerat, & ipse trans- fugis videbatur prosperè refugisse.] hæc ipse, quem nec opinio sua fefellit, nempe ve- rum fuisse, Constantinum, diuinitus accepto de futura victoria nuntio, eo persuasum, eo- que armatum, ad certam victoriam, relicta magna exercitus parte, aduersus Maxen- tium in Italiam properasse.

XVI. Euseb. in Vita Constantini l. 1. c. 20. 21. 22. 23. CONSTANTINI DE VRBE LIBERAN- DA CONSI- LIUM.

Sed audiamus Eusebium, qui Constantino postea intimus, quæ ab eo se accepisse te- statur, posteris scriptorū memoriæ commendauit, sic dicens: Constantinus deinde, post debellatos barbaros, in vniuersum totius mundi ambitum, tamquam in corpus quod- dam immensum aciem mentis intendens, & ciuitatē illam, quæ quasi caput mundi est, totiusque Romani Imperij moderatrix, tyrannis in seruitutem datam perspicuens; pri- mum eius in libertatem vindicandæ potestatem illis, qui reliquas Imperij partes procu- rabant, vt pote cum honoris gradum ante ipsum adeptis, permisit. Verum vbi nullus eo- rum illi malo remedium potuit afferre; sed qui periculum facere in animum induce- bant, turpem habuere exitum: ipse nec vitam sibi vitalem fore dixit, si ciuitatem om- nium dominam & reginam ita ægrè affectam & afflictam esse pateretur: & propterea ea parare sedulo studebat, quæ videbantur ad delendam tyrannidem spectare.

XVII. QUÆRIT CONSTANTINUS QVEM VE- RVM DEVM COLAT.

Ac quæ accuratè ratione animoque lustrando comperisset, propter maleficas & fal- laces magorum præstigiâ tyranno studiosè conquistâ multo firmiore præsidio sibi opus esse, quàm quod res militaris suppeditare soleret: Deum quæsiuit adiutorem; ra- tibus auxiliis, quæ ex armis & militum manu petuntur, vix secundas tribuendas; at quæ sunt ex Deo, nec viribus expugnari, nec vlla frangi violentia posse. Mente igitur dili- genter complexus est, quisnam Deus sibi in subsidium esset ad discendus. Ac quæren- ti illi talis subiit cogitatio, eorum qui antea Rempublicam attingissent, plerumque om- nes suam spem in deos complures coniecisse, eosque victimis & monumentis coluisse; ac primum diuinationum inuitamentis, deinde oraculis, quæ fausta feliciaque auspicia ipsis denuntiabant, in fraudem inductos, infelicem reperisse exitum & planè calamito- sum; neque quemquam deorum vel benignè illis opem tulisse, vel prohibuisse, quod mi- nus nefanda internecione cælitus inuicta opprimerentur. Solum eius patrem ad con- trariam viam & eorum institutis longè dissimilem diuertisse, eorum condemnasse errorem, ipsum solum Deum omnium rerum administratorem toto vitæ spatio ob- seruantia veneratum esse, eumque conseruatorem & custodem regni, omnique boni largitorem comperisse.

XVIII. CONSTANTINVS DE VE- RI DEI CVLTV DE- LIBERAT.

Ista cum secum exquisitè in vtramque partem versaret, iudicioque sedulo expende- ret, quemadmodum illi multitudinè deorum consiti, in varias clades & exitia incidissent, adeo vt nec generis, nec sobolis, nec stirpis, nec nominis, nec memoriæ vel vestigium quidem inter homines esset relictum; & qua ratione Deus patris sui euidentia variaque suæ virtutis & potentiaë indicia ei dedisset; atque adeo illi qui iam antea contra tyran- num prælium iniissent, speque in deorum multitudinè locata, aciem contra hostem in- struxissent, ad turpem exitum essent perducti; alter enim, infecta re, cum ignominia à prælio discessit, alter in ipso medio exercitu trucidatus, tamquam superuacanea mortis accessio factus est. Ista, inquam, omnia cum mente tamquam in vnum collegisset, in diis qui non sunt colendi, tantam inanitatem consuetari, postque periculum factum, cæ- cò errore duci, summam putauit esse dementiæ: Deumque quem pater sanctè adorauit- set, solum obseruandum colendumque statuit. Quocirca huius opem precibus implo- rauit,

A rruit, hunc orauit, hunc obtestatus est, vt quisnam esset, illi velle significare; tum re- bus, quas apud animum proposuisset, dexteram velut adintricem porrigere. Imperato- ri igitur ista precanti, obnixèque flagitanti, visio quædam diuina & in primis admirabi- lis apparuit: quam si quis fortè alius dixisset, non tam facile hominibus potuisset per- suaderi. Verum cum Imperator ipse victor nobis ipsis, qui hanc Historiam iam litteris profequimur, longo tempore post, cum notitia eramus & familiari colloquio ab eo di- gnati, narraret, & sermonem iureiurando confirmaret, cui dubium esse poterit, quin sit rei ita commemoratæ fides omnino adhibenda; præsertim cum tempus postea conse- cutum, ratum orationi testimonium dederit?

Cum iam Sol ad medium cælum ascendisset, die in pomeridianum tempus paululum inclinante, dixit, se Crucis signum ex lucis splendore figurarum in ipso cælo Soli immi- nens, manifestè oculis aspexisse; inque eo inscriptionem consignatam, quæ hæc ver- ba complectebatur: EN ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ: IN HOC VINCE. Admiratio ingens ip- sum, & totum exercitum, qui eum quopiam iter facientem comitabatur, atque adeo huius prodigij spectator factus erat, incellit. Sed dubitatione admodum intra se distrahi, quidnam ostentum illud sibi velle, asseruit. Atque eum diu multumque de eo cogitan- tem oppressit nox. Ibi ei dormienti Christum Dei cum signo in cælo monstrato visum esse, præcepisseque vt exemplari, ad imitationem illius signi quod in cælo apparuerat, fa- bricato, eo tamquam præsidio in præliis cum hostibus committendis vteretur.

Hæc de visione Crucis Constantino toti que exercitui ostensa, de que secreto facta illi apparitione Eusebius cum dicat, addatque; ancipitem primò fuisse Imperatoris animum, quid signum illud demonstratum cælitus portendere velle: nobis in mentem reuocat, C quod nuper dictum est ex Panegyrica illa post victoriâ habita Oratione, duces exercitus aliquo fuisse prodigio atque portento deterritos, vt eiusmodi expeditionem inuiti susci- perent, militarentque, rem tantam contra auspiciū responsa tentari. Quid enim aru- pices, quid ceteri deorum sacrifici, alique eorumdem addicti culturæ, prælagire de viso Crucis signo nouissent, quod hominibus letale & execrabile esse scirent, nisi immanem turpemque totius exercitus cladem portendere; elusumque ex eo Imperatorem, to- rumque exercitum dicerent, cum signo infamis supplicij victoria sponderetur? quippe frequenti rerum vsu de oraculis deorum didicissent, interdum falsa esse solere, & lata responsa sæpe lucuosos exitus consecutos.

Rursum verò de Crucis signo tunc viso, litterarum notis victoriâ promittente; qui tunc in eodem exercitu militabat Artemius fidem fecit, cum temporibus Iuliani exitus D Augustali. Præsertim, quod Christianus esset, causam dicens coram eo, inter alia his quoque verbis eundem compellans, hæc ait, prosequens pro Constantino defensionem, quem ille contumeliis infamabat: Ad Christum (inquit) declinauit, ab illo vocatus, quando difficillimum commisit prælium aduersus Maxentium. Tunc enim ei in meri- die apparuit signum Crucis, radiis Solis splendidius, & litteris aureis belli significans vi- ctoriam. Nam nos quoque ipsi aspeximus, cum bello interessemus, & litteras legimus: quinetiam totus quoque id est contemplatus exercitus; & multi huius sunt testes in ex- ercitu tuo.] hæc Artemius in Iulianum. extant eius Acta, & quidem, paucis enien- datis, legitima atque sincera.

Sed dubitabit fortasse quispiam, quidnam sit, quod Gentiles Scriptores, atque ij potif- simum qui in Constantini laudem Panegyricas scripsere Orationes, hæc de Cruce dice- re prætermiserint, cum inde eius laudandi tam nobile suppeteret argumentum? At certè si tunc illi de Cruce tacuerunt, haud mirum, quod eiusmodi signum æque omnes inter infausta prodigia reiecissent: adhuc enim, cum ea sunt perorata, Constantinus inter Ethnicos (vt dicemus) profitebatur, necdum apertè dans nomen Christianæ religioni erat adscriptus: non enim res agebatur inter Ægyptios, penes quos crucis signum erat salutis & vitæ hieroglyphicum; sed penes Romanos, quibus crux, vt seruire supplicium & latronum exitium, notis ceteris execrabilior erat. Hinc illud apud eos imprecari soli- tum: Abi in malam crucem, detestabile namque fuisse crucis signum sacra diis facientibus, quæ suo loco dicentur de Iuliano Apostata, exemplis pluribus demonstrabunt. Quid igitur mirandum, si coram Senatu Gentilium hominum, & Imperatore adhuc inter Gentiles agente, Ethnicus Oratores de eo signo dicere prætermiserint, quod tum ab omnibus (quod dictum est) vt infaustum, erat explosum, cum iudem ex aliis locis cam-

XIX. SIGNVM CRVCIS AP- PARET CON- STANTINO.

XX. EXHORRYE RVNT ETH- NICI SI- GNVM CRV- CIS.

XXI. ARTEMIO PRÆBECTE ASSERTIO.

Apud Ma- taph. die 20. Octob.

XXII. CVRNIHIL DE CRUCE SCRIPTO- RES ETHNI- CI.

dem petierint dicendi materiam, quod est superius declaratum? ceterum de eodem A subobscurè ab ipso Oratore Gallicano dictum esse, cum ait exercitum inausulto prodigio fuisse perterritum, nuper demonstratum est.

XXIII. Euseb. in Vit. Constantini, l. 1. c. 24. 25. 26. CONSTANTINVS CRVCIS CVLTOR LABARVM CRVCIS ORNAT.

Sed quid postea, cum eam visionem Constantinus viderit, opere perficiendū curarit, idem Eusebius narrat his verbis: Ille, simulatque dies illuxit, surgens, primum arcanum illud visū amicis exponit: deinde artificibus, qui aurum & lapides pretiosos affabre sculperent norant, accersitis, medio inter illos loco assidet, verbis signi describit effigiem, eam auro & lapidibus pretiosis imitatione adumbrare mandat. quam quidē effigiem contigit ut nos olim oculis cōtemplaremur, ipse enim Imperator, Deo illud largiente, eam nobis ostendere dignatus est. Erat autem tali figura fabricata: Hastile oblongum erectumque auro vndique obductū fuit, quod cornu habuit transversum ad formā Crucis constructum, supra in fastigio eius operis corona affixa lapidibus pretiosis & auro politè circumtexta. In ea salutaris appellationis Salvatoris nota inscripta, duobus solū expressa elementis, id est, duabus primis litteris Græcis nominis Christi, erat, P, in medio litteræ, X, curiosè & subtiliter inserta, P, quæ totum Christi nomen perspicue significarunt. Quas quidē litteras deinceps P, semper Imperator in galea gestare consuevit.

XXIV.

Ad cornu illius particula, quæ ex transverso erat per hastile traiecta, velamen quoddam pertenuè appensū adhæsit, regalis videlicet & magnifica textura mirabili varietate lapidum pretiosorum artificiosè coniunctorum, lucisque suæ claritate pulchre resplendentium depicta, & multo auro intexta: quæ dici non potest quantam spectatoribus ob suam pulchritudinem excitarit admirationē. Istud igitur velamen ad cornu affixum, longitudinis latitudinisque Crucis mensuram penitus exæquavit. Oblongum verò & erectū hastile in sublimi appensum, cuius pars inferior versus basim longius ducta fuit, C sub ipsum Crucis insigne ad texturæ discurrentis fimbrias, auream pij Imperatoris pariter ac liberorum suorum effigiem ad pectus vsque concinnè descriptam continuit. Isto igitur salutari signo Imperator, tamquam hostilis cuiusque & infestæ violentiæ propugnaculo semper vsus est, cuius expressæ similitudines mandavit ut vniuersum exercitum perpetuò antecederent. Verum ista paulò post acciderunt.] hæc Eusebius.

XXV. LITTERAE INDICES NOMINIS CHRISTI. CRUX CVM NOMINE CHRISTI.

Habes in Labaro per XP, P, Christi nomen expressum, per litteram enim X, consueuisse Christi nomē intelligi, fidem facit etiam Iulianus Apostata in Misopogone. In hoc verò & illud obseruandū, mira concinnitate iisdem elementis exprimi simul Christi nomen & Crucis signum, ut Crux in Christo, & Christus in Cruce monstretur: per X, enim Crux, licet transversa, notatur, quam in rectam lineā sic alij deducebant P, & id quidem hoc sæculo: in cœmeterio enim Priscillæ via Salaria tabula effossa est P cum eiusmodi inscriptione atque signo ad finem posito:

MIRÆ INNOCENTIÆ AC SAPIENTIÆ PVERO MARCIANO QVI VIXIT ANN. IV. ET MENSES IV. DIES II. QUIESCIT IN PACE D. PRID. KAL. DEC. ARBETIONE ET LOLIANO † COSS. PARENTES FECERVNT. P

† Contigit horum Consulatus anno 19. Constantij, Domitij verò 355.

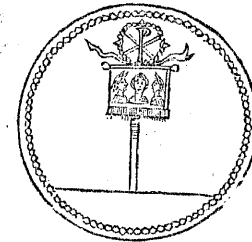
sub hac inscriptione idem character hieroglyphicus sic habetur expressus P, quem imago togata, seu potius sacra induta veste, ibidem sculpta, dextera tenet: quam hinc modo cudendam curauimus, ut tibi facilius innotescat.

Verum

A. Verum non elementa Christi nomen signantia, sed ipsam Crucem puram Constantino ostensam, non tantum verba Eusebij rectè percepta significant, sed qui interfuit visioni Artemius miles testatus est: idque semper professæ videtur Ecclesia, ut intelligere potes ex epistola Nicolai Papæ ad Bulgarorum consulta.

Porro ipsa Labari forma à Constantino primum excogitata, ab Eusebio verò descripta, sic se habet: XXVI.

a Euseb. Vit. Constantini, l. 1. c. 24. 25.

B

At in numismate suo loco ponendo absque corona Christi nomen in vertice eminet. Ceterum licet semper in eo vna eademque seruata sit Labari forma, ut videlicet ex erecto stipite & ligno transverso compacta Crux sit, quæ appenso eo modo velamine ornatur: in hoc tamen reperitur variata esse figura, dum Christi nomen interdum non in vertice stipitis, sed in ipso velamine intextum, loco Imperatoris imaginis & filiorum, inscriberetur, quam quidem Labari effigiem hinc tibi ex eiusdem Constantini numismate (ut vides) formis expressimus, vsu frequentiori receptam.

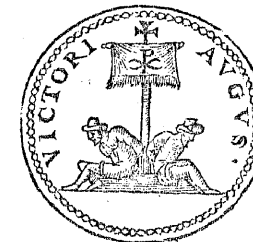
D

b Complura numismata id genus exstant, sed hoc accepimus ab Horatio Tygio de Maris Rom.

E

Rursum verò aliam inuenimus Labari formam, quæ habet in vertice Crucem, & in velamine (ut supra de aliis dictum est) Christi nomen expressum: quod videre est in Iouiani numismate, cum ille sublatum à Iuliano restituit Labarum, ut suo loco dicemus. XXVII.

c Ex libro Pyrrhi Ligerij manuscr. in biblioth. Farnesiana.

G 4

Adhuc

CHRISTI MELCHIADIS PAP. CONSTANTINI IMP. 312. 2. 7.

Adhuc insuper aliam, quam inuenimus, expressimus etiam tibi hic formam Labari A Crucem puram habentis; in quam formam Valens Imperator itidem restituit labefactatum ipsum Labarum à Iuliano, qui Crucis inimicissimus erat.

Exiat ipsum numi sua apud Fulvium Vrsinum V. C. Rom.

a

B

XXVIII. Sed rursus Eusebius: Tempore autem supra commemorato, Constantinus admiranda illa visione obstupefactus, nullum alium Deum quam qui ipsi apparuisset, colendum esse statuens, Sacerdotes & professores religionis, & verbo illius initiatos accessit: quis esset Deus ille, sciscitatur: quid etiam sibi vellet visio illa, quæ de signo fuisset ipsi patefacta. Hi hunc Deum respondent Dei vnici ac solius vnigenitum Filium esse: signum autem, quod apparuerat, in mortalitatis vitam esse, trophæumque victoriæ illius de morte reportatæ, quam olim, cum in terra versabatur, fuisset assecutus. Causas etiam docent eius aduentus, accuratamque illius inter homines œconomia rationem ei suggerunt. His rationibus quamquam probe erudiebatur ille quidem, visionis tamen ipsius oculis subiectæ adhuc tenebatur admiratione. Atque tandem, vbi cæleste visum cum sacerdotum interpretatione contulerat, animo confirmatus fuit: pro certo persuasus, earum rerum cognitionem sibi diuinitus oblatam esse, ac propterea in diuinam sacrarum litterarum lectionem iam omni cura & cogitatione incumbere secum decreuit. Itaque primum Dei sacerdotibus sibi tamquam assessoribus adscitis, statuit Deum, qui ipsi apparuisset, omni genere cultus & obseruantia venerari. Deinde spe bona in illo posita, firmè munitus, de cetero permagna cupiditate ferebatur, ardentis incendij tyrannici faces ad terrorem intentatas penitus extinguendi.] hucusque Eusebius.

At hic primò dicendum, non Labarum modò, sed alia quoque fuisse in exercitu militaria signa longè ante Constantini tempora signum Crucis præferentia. Siquidè Tertullianus b, qui Seueri Imperatoris temporibus scripsit Apologeticum, de eis sic meminit, dicens: Sypara illa vexillorum, & Cantabrorum * stolæ Crucum sunt: laudo diligentiam, noluitis nudas & incultas Cruces consecrare.] hæc ipse, de velis illis loquens, quæ in hastula illa transuersa, Labaro alligata, Crucem quodammodò vestire videbantur. Sed & hæc Minutius Felix c: Ipsa signa & Cantabra * & vexilla castrorum, quid aliud, quam inauratæ Cruces sunt, & ornata? Verùm ante hos omnes Iustinus Martyr ad Antoninum Pium scribens Apologiam, sic ait: Quin & signa vestra figuræ huius vim præferunt & declarant: vexillorum signa dico, aliorumque insignium & trophæorum, quæ per progressus à vobis in publicum quouis locorum sunt, Imperij & potestatis indicia in his ostendentibus, licet hoc non intelligentes faciatis. Et qui apud vos moriuntur, Imperatorum imagines forma ista consecratis.] hæc Iustinus.

XXX. Cùm verò non vnici generis signum, sed vexilla dicat Crucis formam expressisse, illud planè significare videtur, non tantum signum illud, quod dicimus Labarum, sed & alia quoque eamdem figuram representasse, nempe ea etiam, quæ hastis affixas continerent imagines Imp. exsculptas rotulis inhærentes, & aliam in summo hastæ vertice collocatam, in cuius itidem hastæ parte superiori alligata esset hastula transuersa egregiè reddens imaginem Crucis, in cuius cornibus hinc inde vitta penderet. Eius formæ complures egregiè exsculptæ visuntur in Traiani columna cochlide, in qua etiam cùm aliorum militarium signorum, tum Labarorum quoque formæ habentur expressæ, quæ itera visuntur in nobilibus illis victoriæ M. Aurelij Antonini monumentis, quæ olim in arcu triumphali posita, hodie verò extant in Capitolio, ipso primo scalarum consensu Palatij Conservatorum, in quibus sunt eadem signa simul plura numero, sicut & in columna cochlide eiusdem Antonini, & expressus in arcu Seueri, vt appareat planè hallucinatos esse

XXX. IN DIVERSIS SIGNIS FORMA CRVCIS.

XXXIX. b Tertul. in Apolog. c. 16 MILITARIA SIGNA CRVCIS DECORANT Labarorum c Minut. Felix in Oratione. * Labara

CHRISTI MELCHIADIS PAP. CONSTANTINI IMP. 312. 2. 7.

A esse eos, qui dixerunt, id genus signi non nisi vnum esse solere in toto exercitu Imperatoris. Extat & in fronte ingressus Tiri arcus idem vexillum in manu Victoria, idemque & in quamplurimis antiquis nummis.

Sed ad Constantinum redeamus, in cuius exercitu vult Prudentius a, non tantum in Labaro, sed & in militum scutis atque galeis fuisse id ipsum Christi nomen affixum, cum ait:

Christus purpureum gemmani textus in auro Signabat Labarum, clypeorum insignia Christus Scripserat, ardebat summis Crux addita cristis.]

Quòd igitur Prudentius dicat, non tantum in Labaro fuisse Christi nomen intextum, sed etiam armis, nempe scutis & galeis, idem sanctissimum nomen effigiari solitum, B consulimus de his (vt licuit) quæ Romæ extant vetera monumenta, in antiquis numismatibus germana fide hætenus conseruata; inuenimusque ex eis vnum, Constantini Magni imaginem præferens, in cuius galea (quod & ex Eusebio dictum est supra) duabus illis litteris superius explicatis, X, & P, vna complexis Christi nomen habetur expressum: quod quidem formis sincerissimè redditum hic summa diligentia cudentum curauimus.

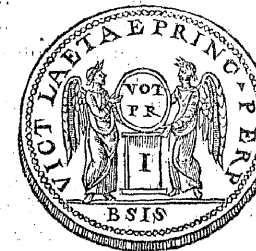
XXXI. a Prudent. aduers. Symmach. lib. 1. CHRISTI NOMEN IN CRUX IN ARMIS.

CHRISTI NOMEN IN GALEA.

C

b

b Ex nummo auro, qui extat apud Angelum Breuerianum Patrissem. Vidi mus Romæ. Is modò inuenitur apud Fulvium Vrsinum.

At Eusebius tradit, Constantinum ipsum tantummodò eiusmodi signa gestare consueuisse: vnde reor, Prudentium, secundum ea quæ geri suo tempore videbat à militibus Christianis, tunc quoque facta putasse: nam tum Modestus c, tum etiam Vegetius d expressè testantur, signum in galea ferre, fuisse tantummodò Centurionum insigne. Verùm sicut alia multa, ita Constantinus hæc quoque visus est pia religione mutasse. De eodem Christi nomine in scutis etiam duobus istis elementis notari solito, exemplum tibi exhibeat Maioriani Augusti numisma, quod sic se habet.

c Modest. de vocab. rei milit. d Veget. lib. 2. c. 13. CHRISTI NOMEN IN SCUTO.

e

e Extat apud Lætinum Pasqualinum Can. S. Martini Maioris.

E Sed vt de Labari agamus antiquitate: facilius erit in antiquis Imperatorum victoriæ monumentis sculpta oculis spectare Labaro signa similia, quam eius nomen apud veteres Ethnicos Scriptores legere. nulla certè eius est mentio apud Modestum, qui omnes simul voces rei militaris complexus, explanans, ad Tacitum Imperatorem libellum scripsit: nec etiam apud Vegetium, qui ad Valentinianum Augustum eiusdem argumenti commentarium dedit, vllum planè de Labaro verbum reperias. Cùm ergo constet rem ipsam fuisse, at nomen Labari ignoratum; necesse est affirmare, tale signum alio ab antiquioribus nomine dictum fuisse; sed quonam, est exquirendum. Modestus, quem citauimus, dum agit de primaria cohorte, sic ait: Hæc enim suscipit Aquilam, quæ præcipuum signum in Romano est semper exercitu, & totius legionis insigne

XXXII. DE LABARO

insigne imagines Imperatorum : has enim imagines tamquam diuina & presantia signa A
singuli venerantur.] & inferius: Aquiliferi, qui Aquilam portant : Imaginarij, qui Im-
peratoris imagines ferunt: Signiferi, qui signa portant, quos nunc Draconarios vocant.]
hac Modestus. Vegetius^a eadem de signis militaribus in hunc modum : Aquiliferi,
qui Aquilam ferunt : Imaginarij, vel Imaginiferi, qui imagines Imperatoris portant.]
& alibi^b hac numerans militiæ signa, ait: Muta signa sunt, Aquilæ, Dracones, Vexil-
la, Flammulæ rufæ, Pinna.] sicque de Labaro cum nulla profus sit mentio, vexillo-
rum nomine illud esse expressum, manifestum est, atque fuisse olim Cantabrum
appellatum, quod (vt diximus ex Tertulliano atque Minutio) Crucis vestitæ præse-
ferret imaginem.

^a Veget. l. 2. c. 7.
^b Idem l. 3. c. 5.

XXXIII.
CANTABRUM MILITARE SIGNUM.
c. l. 2. Cod. Theod. eod. tit.

Sed vnde, quæso, apud eosdem vox, Cantabrum? Eam quidem germanam esse lectio-
nem, Pamelio rem perspicaciùs intuenti non inuitus assentior: cum enim apud Minu-
tium Felicem itidem legatur, Cantabra, & scripti antiqui codices omnes pariter ita ha-
beant, nefas putamus antiquam conuellere lectionem; cum presertim in Codice Theodo-
siano mentio habeatur de Signiferis^c & Cantabraribus, ijs scilicet; qui Cantabra & alia
signa portabant. Quamobrem (quod in re obscurissima agere coniectura licet) Canta-
bra à Cantabris in Hispania populis, quos tandem magnis laboribus, multoq; fuso Ro-
mano sanguine Augustus de bellauit, esse dicta putamus. Mutuari namque solitos esse
Romanos, imitarique signa hostium, quos subiugassent, de Draconibus signis manife-
stum exemplum est, qui non antè esse cœperunt in vexillis Romanorum insignia, quam
Traianus Dacos vicisset, qui signis eius smodi utebantur in bello. Sed nec displiceret de
hac voce coniectura Turnebi viri insignis eruditionis, dum vnus litteræ immutatione
legendum putat pro Cantabrum, Contabrum, à conto, cui suspenderetur militare si-
gnum, quod Labarum dictum putant: nisi omnium locorum superius de Cantabris &
Cantabraribus citatorum, eadem esset lectio; nisi etiam eadem ratione reliqua quoque
signa, quod conto gestarentur, Contabra dicenda pariter essent.

XXXIV.
LABARUM ET CANTABRI DIFFERENTIA.

Porrò licet Cantabra & Labara eadem esse signa videri possent; fuisse tamen diffe-
rentiã aliquã inter se distincta, eorum figuræ lapidibus exsculptæ, vel nummis impressæ
declariant: siquidẽ in veteri illa forma, ante tempora Constantini, sic velum illud tran-
uersæ hastulæ alligatum erat, vt rugas aliquas sui contractiõne admitteret: quod verò
Labaro inhærebat velum, sic erat expansum atque extensum, vt nullum profus sinum
contraheret, & omni ex parte planum, depictas in se imagines demonstraret. Sed & eã
quoque differentiã Labarum à Cantabro distinctum erat, quod in exercitu (vt locis ci-
tatis vidimus) complura Contabra erant; Labarum verò, ex quo eius introductus est
vsus & nomen, non nisi vnum esse in exercitu consuevit.

XXXV.
LABARUM Vnde dicitur sit.
d Greg. Naz. Orat. 1.

Sed vnde Labarum ipsum dictum est? Audiamus quid scribat Gregorius Nazianzenus^d,
dum inuehitur in Iulianum Apostatam, qui Labarum Cruce decorum abstulerat: Quin-
ed (inquit) audaciæ quoque prorupit, vt aduersus magnũ illud vexillum præceps ferretur,
quod simul cum Cruce magnificè & cum insigni pompa exercitũ ducit, in sublime
euectum; quod soluendorũ laborum vim habet, ab eoq; apud Latinos nomen trahit,
principatumq; (vt ita dicam) in reliqua omnia vexilla tenet, tam quæ Imperatorũ ima-
ginibus, atque expansis texturis in variis tinctionibus, litterarumq; picturis illustrantur,
quasiq; gestiant; quam quæ horrendis draconum hiatibus super summas hastas elatis
inuolantia, ac per tractus contextis squamis distinctos ventilata iucundissimum simul &
formidolosum spectaculum oculis præbent.] hæc Gregorius: qui cum dicat, quod solu-
endorum laborum vim habeat, Labarum à Latinis esse dictum: contrarium planè vi-
detur, vt ab eisdem à labore sit nominatum, quod labori imponat terminum.

XXXVI.
Vnde dicitur sit.
d Greg. Naz. Orat. 1.

Quamobrem sic à Latina voce, labore, Labarum dictum Gregorium significare vo-
luisse putamus, vt & à Græca voce simul coniuncta nomen accipiat, *δραγ*, quod est finis &
terminus, seu limes; sicque secundum Gregorium idem sit Labarum, quod laboris *δραγ*,
λαβραγ, laboris terminus; sic primitus nominatum à Constantino (ignotam enim fuisse
maioribus eiusmodi vocem, superius dictum est) vel quod Vrberem à tyrannide Maxentij
liberando, tot tantisque malis ac laboribus finem imponeret, vel quod, Crucis fulgore
rutilante, persecutionis laboribus terminus figeretur: siue etiam vt scribunt Eusebius^e &
Sozomenus^f quod cum cohors aliqua laboraret, ad subsidium laborantium militum
Constantinus iuberet inferri Labarum, cuius aduentu mox victores existerent. Vel, si
vli-

^e Euseb. in Vit. Constantini lib. 2. c. 7.
^f Sozom. l. 1. c. 4.

A velimus, dicere possumus etiam, dictum Labarum, à Latina & Græca voce composita
dictione à labore, & *δραγ*, quod est vtilitas, sicque Labarum laborum vtilitas, nisi con-
staret apud Græcos non Labarum, sed Laborum nominatum esse.

Quod enim Labarum dicimus, Græci Laborum nominabant, vt ex Græco habet La-
tina vox reddita in hunc modum in Codice Iustiniano, titulo de Præpositis Laborum,
& ibi posita ipsa lege his verbis: Qui Præpositi Laborum nostro iudicio promouentur,
clarissimi sunt inter electos; ita vt ex Consularibus habeantur: nam & immunitate digni
sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat.] hæc Imperator: sed in Codice Theodosia-
no^g hæc paulò fusiùs: Qui ex deuotissimis domesticorum scholis Præpositi Laborum
nostro iudicio & stipendiorum sudoribus promouentur, ad similitudinẽ decem primo-
rum domesticorum, clarissimi sint inter allectos, ita vt ex Consularibus habeantur: nam
& Senatorio nomine & immunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat.

B

Dar III. Id. Nouemb. Constantinopoli, Theodosio A. VII. & Palladio Consl.] *Adβοεγ*
ipsum quoque vocat Sozomenus^d, licet alij legant Labarum: sed Laborum legendum,
obseruauit Cuiacius^e ex Nicæno secundo Concilio ex verbis Sozomeni sic dicentis:
Θάτρον δὲ τῆς σιμήτρων δι' ὧν αὐτοὶ λάβορον καλοῦσιν: quam lectionem æquẽ probat Turne-
bus^f, qui & eodem etiam modo, Laborum, & non Labarum, legi in antiquo Lexico, se
reperisse testatur. Sed præterierunt hæc omnia Alciatum^g, dum minùs æquẽ inuehitur
in Accursum. De Præstitis enim Labororum, hoc est, Vexillariis, illic agi, certum est;
de quibus Eusebius^h meminit, electos dicens à Constantino Imperatore quinquaginta
viros virtute præstantes, quibus per vices portandi Labarum onus incumberet, de qui-
bus pluribus suo loco dicemus. Atque de Labaro modò hætenus.

C

Iam Constantinum cum exercitu in Italiam proficiscentem prosequamur. Non ampli-
us quàm vnus anni spatium hanc in Maxentium expeditionẽ complexam esse, Panegyrici
Auctor incertus affirmat, cuius testimonio Eutropius redargui videtur, dum ait,
Constantinum anno quinto sui Imperij aduersus Maxentium prælium mouisse. Quod
verò ad copiarum numerum tam Constantini quàm Maxentij pertinet: non est eadem
omnium sententia: siquidem demonstratum est auctoritate Panegyrici illius post victo-
riam Constantino dicti, ipsum vix quarta exercitus parte pugnasse aduersus centum
millia armatorum. sed & eadem quoque oratione hæc eodem argumentoⁱ: Magnus
Alexander, cum præter Macedonas suos, cuncta Græcia, vniuerso Illyrico innumera-
bilem delectum posset indicere, numquam maiores quadraginta millibus copias duxit,
inhabile regenti ratus quidquid excederet, & turbam potiùs, quàm exercitum. Tu verò
etiam minoribus copiis bellum multo magis aggressus es, tanto scilicet tua virtute pro-
pria potior, quanto ille numero instructior.] hæc ibi.

D

Ex his Zosimus mendacij coarguitur, dum ait^k: Constantinus autem, qui hominẽ &
anteã suspectum haberet, tunc magis ad gerendum aduersus eum bellũ se comparabat:
ideoque collectis copiis ex reductis in potestatem barbaris & Germanis & aliis Celticis
nationibus, itemq; de Britannia coactis militibus, qui omnes erant ad nonaginta millia
peditum, & octo millia equitum, ex Alpibus in Italiam mouebat, ac oppida quidem per
inducias se deditentia, nullo damno muldabat; ad arma verò tendentia, in ditionem re-
digebat. Cum Maxentio longè maioribus copiis instructo, Romanorum & Itatorum
octoginta millia se ad belli societatem coniunxerant, itemque Tusci quorquor vniuer-
sam oram maritimam incolebant, præbebant & Carthaginenses exercitum quadragin-
ta millium, & præter hos Siculi: adẽ quidem, vt totus exercitus centum & septuaginta
peditum, & decem & octo millibus equitum constaret.] hæc Zosimus.

E

Sed quis apparatus vtriusque, & ad victoriam vnde cuique ipsorum comparata fidu-
cia: De Constantino audiuius, de Maxentio ex iplo in primis Zosimo hæc discamus:
Maxentius (inquit) intra muros inclusus diis victimas osterebat, & aruspices de belli
euentu consulebat, ipsi quoque Sibyllinis oraculis peruestigatis: cum que reperisset ora-
culum, quo significaretur, in fatis esse, vt qui ad perniciem populi Romani spectantia
designaret, miserabili morte periret: de semetipso id accipiebat, qui quasi Romam ad-
ortos, eamque capere cogitantes propulsaret.] hæc ipse. Sed & Eusebius^l: Cum verò
Maxentius machinis præstigiariarum magis quàm subiectorum beneuolentia consideret,
& nullo modo extra portas ciuitatis egredi ausus esset; & omnem locum, agrum, &
ciuitatem etiam, quæ ipsius subiiciebatur Imperio, ingenti armatorum multitudine &
inf.

^a Euseb. Lexic.
^b XXXVII. l. 1. de Praepositis Labor. c. 12.
^c DE PRAEPOSITIS LABORUM RVM.
^d Cod Theod. lib. 6. tit. 25.
^e Soz. l. 1. c. 4.
^f De Praepos. Labor. Cod. lib. 12.
^g Turneb. Aduersar. l. 15. c. 16.
^h Alciat. Annot. in tres lib. post Cod. lib. 12.
ⁱ Euseb. in Vit. Constantini. l. c. 8. XXXVIII. CONSTANTINI IN MAXENTIVM EXPEDITIO.
^j Panegyrici. Constantini.

XXXIX.
Zosim. l. 2. ZOZIMVS ERRORIS ARGVITVR.

APPARATVS MAXENTII.

Euseb. in Vit. Constantini. lib. 1. c. 31.

in infinitis copiis munivisset: Imperator Constantinus Dei auxilio nixus, primam, secundam, & tertiam tyranni aciem adoritur, & omnibus primo impetu perfacile subactis, universam propè Italorum peragrata regionem, ad eò ut iam quamproximè Romam adveniret.] hæc ipse.

XXI. Panegyrici Constantini.

IN ITINE- RE ACCI- PTAE VI- CTORIAE

Nazarius in Panegyrici Conf.

XXII.

CONSTANTINI PV- GNA APVD TAVRINOS.

XXIII.

CONSTANTINI VERONAM ADVENTVS.

Sed quo ordine hæc facta sint, in Panegyrica in primis oratione narratur, cum dicitur: Probavit hoc prima obstinatio eorum, qui sub ipsis Alpium iugis munitissimo licet muro ac situ tenentes oppidum, ausi fuerunt, te imminente, resistere, ac portas claudere, non credentes illi quidem (ut audio) te ipsum adesse. Quis enim crederet tam citò à Rheno ad Alpes Imperatorem cum exercitu peruolasse: sed tamen qui non solum præfenti numini tuo, verum etiam nuntiato nomini cedere debuissent: luerunt igitur illicò dementiae suæ poenas, cum oblatam sibi à clementia tua veniam recusassent. Quanam autem hæc ciuitas esset, Nazarius nominat, dicens: Primam igitur Segusienfium ciuitatem, quam primam iter dederat, victoria facilis amplexa est: quæ resistendi pertinacia ita in se Imperatoris vim conuertit, ut pietatem tamen non alienauerit. Nam cum introitus vi manu quæreretur, & portarum inflammatio ignem latè distulisset, cuius facilis per adiuncta contagio partu pestifero valescebat; maxima benignissimi Imperatoris fuit cura, non modò ut incendium non adiutum senesceret, sed oppressum emori posset: & longè operosior clementia, quam fortitudo perfecta est, cum plus in seruanda vrbe, quam in capienda fuerat laboris, oriretur.

Itaque digrediens, sic cupiditatem sui fecit, ut eam ad omne obsequium non victoriae metus componeret, sed admiratio lenitatis. Optima aiunt esse remedia quæ ad usum corrigendi nostri ex aliena calamitate nascuntur: verum animus prauitate velut morbo impeditus, delectum boni non habet. Ecce iam apud Taurinos venientem pugna grauior expectat: nec Segusienfium vastitas monet, ut sibi caueant: nec cogitant, quòd cum Principe res futura sit, quòd neque vis eius resistendi spem faciat, nec mansuetudo rationem. Campum latè iacentem tantus miles oppleuerat, ut non improbare fiduciam, qui instructos videret. Quæ enim illa fuisse dicitur species? quàm atrox visu? quàm formidolosa? operimento ferri equi atque homines pariter obsepti. Clibanariis in exercitu nomen est, supernè omnibus tectis equorum pectoribus, demissa lorica & crurum tenuis pendens sine impedimento gressus à noxa vulneris vindicabat.] Quid verò demum tunc factum, sic ad postremum absoluit vna sententia: Ad vnum interfectis omnibus, tuis integris, horrorem armorum ad miraculum victoriae transfulerunt, quòd qui innumerabiles habebantur, sine toru vulneribus interiissent.] hæc Nazarius. Probavit planè euentus, quòd dixerat, Angelorum acies in Constantini exercitu militasse: hic namque primum quanta vis esset sanctissimæ Crucis, qua Christo Labarum consecrarat, expertus est. Taurinum primum, vbi tanta vis belli, & non tantum difficultium Alpium præruptis montibus, sed & ferratis legionibus aditus fuerat ad Italiam interclusus, sensit numen pro Constantino pugnasse, quo duce (mira res!) cesserit ferrum ligno.

Quæ autem post hæc secuta sint, idem Auctor breui compendio relegens potius, quam enarrans, hæc ait: Quid ego referam post tantam & tam grauem pugnam, quòd apud Brixiam magnus quidam & acer equitatus esset fuga quàm visu astutior, & primo impetu tuo pulsus, Veronam vsque contendit ad præsidia maiora? neque id dedecori fuit, quòd excusati fugiunt, qui tibi cedunt, contingat quinimò timiditati miseræ res ostentanda fuga, quæ habuerit dignitatem. Ipsa autem Verona freta immanibus copiis, quas in vnum aduentus tui formido conduxerat, cum multorum iam cladem accepisset, facta est parumper metu cunctantior, non ratione fidelior, muris se ab impetu vindicat. Aderat quidem Ruticius experientissimus belli, & tyrannicorum ducum columen: per tota admodum mœnia magna vis hominum, & apud Brixiam plerique iam fracti: ut in corpore cum aliqua pars ægra est, valetudo omnis contaminari solet; sic illius multitudinis portio malo affecta, totum exercitum timoris contagio dissipat. Quàm faciles lapsus infirmitas habet, cum eam intempestiua mouit audacia, cum sæpè aliàs, tum maxime in illa obsidione perspectum est. Clausi imperum faciunt, & qui se aliquamdiu latendo à morte defenderant, facta pugnandi causa poenas eruptionis temerariæ pependerunt: idemque Ruticius magna suorum clade reiectus in mœnia, spe iam lassus, & adhuc mente vesana, cum se Veronam proripuisset, nouos eodem egit exercitus, & præcipitante iam die, bellum non detrectauit, pugnae audior, quàm salutis: sed eum exitus magis quàm merita fefel-

A fefellerunt: nam furorem mors domuit, quem non potuerat considerati ratio, nec victi formido lauare. O nox illa æternis seculis monumentisque mandanda, cum spiritus tenebrisque congressis * fortunæ totum liceret!

Tu tamen Imperator, non intutior tempore, quàm à Deo tectior, seuisimo hosti multus in lares, & libertate cædis exultans, donum noctis duceres, quòd pugnantem nemo sentaret. Per infestas acies interritus vadis, densissima quæque prorumpis, deicis, proteris: mortis decus perdunt, quos ignoratus affligis, nisi quòd te ipsa vis tua cogit agnosci. Nihil enim te permouent turbarum fractæ voces, horrendus militum clamor; permixta casibus vulnera, illisi cominus gladij, cadentium graues gemitus, arma latè strepentia, & in vnum quemdam sonitum diuersi fragoris acta confusio, quòd hæc omnia aut virtus negligit, aut ira non sentit. Nox ipsa, iustissima bellantibus causa terroris, vehementiorem te agendis stragibus fecerat; quòd solum virtutis tuæ impedimentum est, miserationem tenebræ non habent: ut intelligi liceat, quantum illo in bello vis tua perfecit, pietate non retenta, & maiestate secuta. Proelio vix summa nocte confecto, fessus cadibus, anhelus ex bello, cruore oblitus, sed hostili, ad obsidionis vigilias recurrebas. O fortuna! o præpotens Roma, quam tu vniquam gratiam pro tantis his laboribus referes? &c.]

Alia quoque Oratione hæc ipsa fufius de Veronensium obsidione, & deleta cum duce Ruticio exercitu Romanorū, deque ingenti in pugnando Constantini robore: quòd tamen Auctor minus in Imperatore probauit, cum vna cum sua totius Romani Imperij salutem periculo se alex subiecisset, ut iure meritoque illud inculcet: Quid egeras, Imperator? in quæ nos fata proieceras, nisi te diuina virtus tua vindicasset?] Tantam quippe ex Christi numine Crucisque virtute fiduciam animo conceperat, ut ardua quæque ac dura, dixerim & impossibilia, illi facilia, plana viderentur, atque secura: oraculo namque illo semel persuaso, In hoc vince, vel vinces] semper sibi idem visum est esse vocale, illudque propheticum veluti caelesti classico iugiter intonari: Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, portas areas conteram, & veteres ferreos confringam.] Quo prauo, expugnat cetera post hæc, quæ erant à Maxentij partibus trans Padum præsidia, Murinam, & Aquileiam, aliis Imperatoribus bellis ciuilibus inconcessas.

His omnibus Dei nutu mira facilitate atque felicitate confectis, Urbem cogitat, eò dirigit iter, nullo facto in via obice, lætus aduenat: cum tandem Maxentius, magnis paucis que copiis comparatis, trans pontem Miluium nouissima armis experturus expectat, sed prodigijs exagitat. Quid enim (inquit Gallicanus Orator) aliud illum sperasse credendum est, qui iam ante biduum Palatio emigrauerat, & cum vxore ac filio in priuatam domum sponte concesserat? ut res est, omnibus terribilibus agitatus, & nocturnis pulsus vlticibus, ut tu iam olim expectatus habitator, sacris illis ædibus diu exhalatis expiatisque succederes, & ad eò ipse verum sibi dixerat, & venturo tibi cesserat, quamuis in proelium ingrederetur armatus, cum excedendo Palatio, iam se abdicasset Imperio.] addit his Zosimus: Cum Maxentius ex Vrbe copias produxisset, iamque pontem, quem ipse iunxerat, transisset, infinita quædam multitudo noctuarum deuolans muros complebat.] atque hæc de prodigijs. Sed de instructa ab eo acie, pugnantique loco delecto, in Panegyrico paulò superius hæc habentur:

At quomodo instruxit aciem tot annorum vernula purpuratus? ita prorsus, ne quis euadere, ne quis, ut sit, loco motus referre gradum, & instaurare proelium posset, cum à fronte armis, à tergo Tiberi flumine premeretur. In quo ille non merchule cogitauit necessitatem resistendi, sed propinquitatem refugiendi: nisi fortè iam sentiens diem sibi venisse fatalem, ad solatium suæ mortis, voluit secum trahere quam plurimos, ut omnes essent exitus sui comites, qui scelerum participes exitissent] & Nazarius: Quòd ita ratio disponendi exercitus docuit illum mente perditam, implicatoque consilio, cum eum pugnae locum caperet, ut interclusa fuga, moriendi necessitatem imponeret, cum spem victoriae non haberet.] & paulò post: Apud Tiberim igitur suos instruxit sic ripæ locatos, ut vltimorum veltigia prælagio quodam euentura cladis vnda fatalis allueret; ita verò multitudine suppeditante, ut vltra quàm visus agi posset, extenta acies pertineret, non quòd frons imbecilla tractu inualido duceretur, sed tanta subsidiorum atque ordinum confirmatione, ut acies non porrectior quàm robustior murum vtriusque præberet, quòd eam nec constipatio contraxisset, nec longitudo tenuerat.] Addit Euse-

* congressus XLIV. VICTORIA ADVERSVS RVRICIVM.

XLV.

Panegyrici Constantini 2. VIRTUTE CRVCIS MAGNA PRÆSTANTISSIMO

XLVI. MAXENTIVS OCCVRRIT CONSTANTINO. Panegyrici Constantini 2.

Zosim. l. 2.

Panegyrici Constantini post victor. 2.

XLVII. DISPOSITA ACIES ET LOCVS PVGNÆ.

Nazarius in Panegyrici Conf.

^a Euseb. l. 9. c. 8. ^b Naz. in Vita Constant. lib. 1. c. 32.

XLVIII. ^b Naz. in Paneg. Const. PUGNA CONSTANTINI ADVERSUS MAXENTIVM.

XLIX. ^c Paneg. 2. Constantini.

MAXENTII INTERITVS

I.

^a Zosim. lib. 3

DE PARTA VICTORIA EX ZOSIMO.

II.

b², ad vires dolos quoque Maxentium addidisse, pontem insidiis fabricasse, ea fraudulenta arte compactum, vt artificis arbitrio, nullo propemodum negotio solueretur, de industria factum, vt Constantinum illum occupantem cum suis, rapidi amnis vortices labentem obruerent. Sed de ponte constructo à Maxentio cum meminit Zosimus, de præteritis ex eo insidiis nihil habet.

Sic igitur (vt dictum est) à Maxentio rebus dispositis, Nazarius^b tradit, Constantinum veluti numine concitatum, de periculo tutum, de victoria certum se prorupisse primum in hostes: Inuadis (inquit) primus aciem, solus irrumpis, obumbrant euntem telorum irrii iactus, sonat ictibus umbo.] Quid demum? virtute ducis ceteri incalentes, maiori impetu feruntur in equites, qui in prima Maxentij acie dimicabant, qui tandem cedentes ac turpiter terga dantes, tum sibi, tum peditibus facti sunt violenta compressione ruina. Non enim (inquit supra Nazarius) qui bellorum euentus solet esse, per varios & volubiles casus Mars dubius errauit, nec fortunæ vicissitudo, quæ plerumque prosperis rebus triste aliquid adglutinat, victorum lætitiâ vulnerauit, sed tanta hostium & tam ampla cædes, tam felix & incruenta victoria fuit, vt credas non bello ancipiti dimicatum, sed solas impiorum pœnas expetitas.] hæc Nazarius, totumque id tribuens Diuinitati, Illa (inquit) pietatem tuam texit: illa nefandi illius tyranni fregit amentiam: illa inuictum exercitum tuum, tot victoriarum conscientia plenis pectoribus ardentem, tantis in super viribus iuuat, quantas præstare aut Deus potuit, aut amor tuus debuit, vt horrendas acies, vt incognita ferri & corporum robora fulmineus miles euerteret, vt quidquid instruxerat diuturni sceleris longa molitio, felici congressione consumeres.]

Sed quodnam fuerit par sceleri insperatum exitum post cladem fugamque suorum, sic à Gallicano Oratore narratur: Ad primum igitur aspectum maiestatis tuæ, primumque impetum totius tui victoris exercitus, hostes territi fugatique, & angustiis Milui pontis exclusi, exceptis latrocinijs illius primis auctoribus, qui desperata venia, locum quem pugnae sumplerant, texere corporibus, ceteri omnes in fluuium abiere præcipites, vt tandem aliquod cædis compendium, fessis tuorum dexteris, eueniret. Cum impios Tiberis hauisset, ipsum etiam illum, Maxentium videlicet, cum equo & armis insignibus frustra conatum per abrupta ripæ vltioris euadere, idem Tiberis correptum gurgite deuorauit, ne tam deforme prodigium vel hanc obitus sui relinqueret famam, quod alicuius viri fortis gladio teloue cecidisset.] hucusque de rebus gestis Constantini aduersus Maxentium Panegyricæ Orationes, è quibus illa tantum descripsimus, quæ historica puritati consentientia probata sunt, ceteris, in quibus Auctores ex suscepta laudatione visi essent luxuriati in verborum pampinis, amputatis; quod sciamus Rhetorum fucos ab Historica simplicitate abhorreere; reddique suspectum, esse confictum, quidquid variis diuersisque coloribus noscitur esse depictum.

Ceterum in eo quod Historica narratione sunt profecuti, quod rem agerent coram amplissimo auditorio rerum gestarum optimè conscio, religio sit dicere illos esse mentitos, cum non laudare, sed ignominiam ignorare visi essent, si falsa dixisse, auditorium risu redargui potuissent, in rebus præsertim nequaquam intra parietes agitatis, sed ore omnium diffamatis, & cunctorum auditione perceptis. De quibus, ne vel leuiter quidem Constantini laudatores suspectos habeas, apponimus testem, eius aliqui inimicum & vituperatorem, Zosimum impium, qui rem gestam paucis perstringens, hæc ait: Cum exercitus vtrimque cornibus aduersis starent, equitatum Constantini immisit: is equitatum hostilem adortus fudit: peditibus quoque signo oblato, ritè compositisque in hostem illi tendebant. Acri conferto prælio, Romani quidem ipsi & Itali focij seigniores ad obeunda pericula se præbebant, quod acerba tyrannide se liberari optarent: reliquorum verò militum innumerabilis quædam multitudo cecidit tum ab equitibus proculcata, tum à peditibus interempta. Enim verò quamdiu resistebat equitatus, aliqua Maxentio spes esse reliqua videbatur: sed equitibus iam succumbentibus, fuga cum reliquis arrepta, per pontem fluminis ad Urbem contendebat: rignis autem minimè sustinentibus eam vim oneris, adeoque ruptis, cum cetera multitudine Maxentius etiam fluminis impetu abripiebatur.] hucusque ad Maxentij necem spectantia Zosimus.

Sed quæ ea de re à Christiano Scriptore sunt perpetuæ memoriæ commendata, præteritis

A teritisse nefas est, quem, cum Constantinus illo familiarissimè vsus sit, ab ipso, sicut alia complura, accepisse æquum est credere. sunt enim hæc ab eo hunc in modum conscripta: Quemadmodum enim ipsius Moysis, & antiquorum ac piorum Hebræorum temporibus currus Pharaonis, eiusque copias deiecit in altum, & delectos ascensores satellitesque regios in mari Rubro demersit: sic Maxentius, qui cum eo erant armati & stipatores, velut lapis in profundum Tiberis gurgitem præcipites deciderunt. Nam cum tyrannus, Dei virtute Constantino opem ferente, terga dedisset, & in fuga flumen ex aduerso obiectum (in quo lintribus iunctis, & ponte artificiosè fabricato, machinam, quam Constantinum adeo charam Deo è medio sublaturum sperauit, ad suum ipsius interitum construxerat) traicere cœpisset, Deusque Constantino benignus præstò tulisset auxilium; & tyrannus eius ope destitutus clandestinas & occultas machinas miser contra seipsum fabricasset: adeo vt illud commodè in ipsum dici possit: Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Conueratur labor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendat.

Tum Dei nutu machinarum in pontis iunctione collocatarum, & fraudis in eisdem latitantis transitus, tempore minimè sperato subsidit, ruitque, ac de improviso lintres cum ipsis viris in altum gurgitem præcipitati sunt: ipseque infelix primus, deinde eius satellites & stipatores (sicut diuina loquuntur oracula) in rapidum flumen tamquàm plumbum delapsi: vt Constantinus cum suo exercitu Dei præsidio victoriam assecutus, meritò sanè, licet non verbis, re tamen ipsa similiter cum Israelitis & egregio Dei famulo Moyse eadem ipsa, quæ ille olim contra impium tyrannum Pharaonem cecinisset, sic quodammodo suauiter concentu fuderit, dixeritque: Cantemus Domino: gloriosè enim magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare: adiutor & protector factus est mihi in salutem. Et: Quis similis tibi in diis, Domine, quis similis tibi: gloriosus in sanctis, admirabilis, & præclare faciens prodigia.] hæc Eusebius de Constantino, gratias Deo agente, etsi non his verbis, (nondum enim Christianus plenè erat) re tamen his pariameditante, ac labijs proferente. Sunt & Prudentij aduersus Symmachum scribentis de victoria in Maxentium virtute Crucis obteuta hi versus:

Testis Christicola ducis aduentantis ad Urbem
Miluius exceptum Tiberina in stagna tyrannum
Præcipitans, quamnam victricia viderit arma
Maiestate regi, quod signum dextera vindex
Præstulerit, quali radiarunt stemmata pila.] hæc & alia plura ille. sed nos Historiam prosequamur.

Vbi autem de tyranno in Tiberim prolapsio atque extincto nuntium ad Constantinum perlatum est, mox eius corpus ab vrinatoribus quæri iubet: quo reperto, secum caput summæ hastæ affigendum curauit, Romamque deferri. Sed de his hæc in Panegyricis: Aliorum quidem hostium corpora & arma præceps fluuius voluendo deuexit, illum autem eodem quo extinxerat loco tenuit.] & paulò post: Reperto igitur & trucidato corpore, vniuersus in gaudia & vindictam populus Romanus exarsit.]

Sed Constantini ingressus triumphalis in Urbem à Nazario egregiè sic describitur: Nullus post Urbem conditam dies Romano illuxit Imperio, cuius tam effusa tamque insignis gratulatio aut fuerit, aut esse debuerit: nulli tam læti triumphi, quos Annalium vetustas consecratos in litteris habet. Non agebantur quidem ante carrum victi duces, sed incedebat tandem soluta nobilitas: non coniecti in carcerem barbari, sed deducti carcere Consulares: non captiui alienigenæ introitum illum honestauerunt, sed Roma iam libera, nil ex hostico accepit, sed seipsam recuperauit, nec præda auctior facta est, sed esse præda defuit: & quo nihil adici ad gloriæ magnitudinem potest, Imperium recepit, quæ feruitum sustinebat. Duci sanè omnibus videbantur subacta vitiorum agmina, quæ Urbem grauius obsederant, scelus domitum, victa perfidia, diffidens sibi audacia, & importunitas catenata, furor vinctus, & cuncta crudelitas inani furore fredebat: superbia atque arrogantiâ debellatæ, luxuries coërcita, & libido constricta nexu ferreo tenebantur. Sequebatur hunc comitatum suum tyranni ipsius terribissimum caput, ac si qua referentibus fides est, suberat adhuc sæuitia, & horrendæ frontis minas mors ipsa non vicerat. Iniiciebantur vulgò contumeliosissimæ voces: nam & ludibrijs oppressoris sui auspicari libertatem iuuabat, & mira voluptate conceptus è vita terroris

^a Euseb. in Vit. Const. l. 1. c. 32. ^b Hist. l. 9. c. 8.

DE IOE PARTA VICTORIA.

LII. SOLVITVR PONS DAMON MAXENTII.

^c Exod. 15.

^d Prudent. aduers. Symmach. l. 1. De potentia Crucis.

LIII. CAPVT MAXENTII PULO SVPER POSITVM.

^e Paneg. post victor. Constantini 2.

LIV. CONSTANTINI INGRESSVS IN VRBEM.

insultatione interitus obtrebatur. Quis triumphus illustrior? quæ species pulchrior? A quæ pompa felicior? & paulò post:

L.V. PUBLICA LAETITIA

Iam quidem lætitiæ rei diffuderat Fama velox, & ad celeritatem nuntij pen- nata Victoria insequatur, tamen vberiore cum gaudio ipsius rei fructus, quòd ad ani- mum languidius accedunt quæ aurii via manant, quàm quæ oculis hauriuntur. Itaque tanti per Italiam concursus hominum excitabantur, tantæ ex oppidis effusiones, vt antè acti terroris testificatio in præfenti exultatione luceret. Pari studio missum eiusdem ty- ranni ad permulcendam Africam caput, vt quam maximè viuus affligerat, laceratus ex- pleret, & nondum satis tempestiuo mari, affuerunt tamen nauigantibus felices auræ & fluctus secundi, beatissimamque victoriam ipsa etiam elementa iuuerunt. Caput, in quo titulus tantæ laudis circumferebatur, reddidit Tiberis, profecuti sunt venti, maria serua- runt. Quoniam modo te, potens Africa, quanto latitiæ fremitu, quàm insolenti volu- ptate iactasti? hæc & alia Nazarius.

LVI. CONSTANTINI PIETAS. Euseb. Orat. ad sanct. co- 1111, c. 22.

Tantum munus Deo omnium creatori, non militum robori, Constantinus de beneficio gratus acceptum tulit: quod ipse quidem ea Oratione, quam postea habuit ad sanctum cœtum, ingenuè his verbis professus est: Ego certè & prosperam meam fortunam, & meas res omnes pietatis acceptas refero. Testis est etiam rerum omnium ex animi sententia euentus, testes sunt præclara facinora, testes victoria contra hostes, atque trophæa. Iuxta mecum hæc nouit, & cum laude propterea Deum celebrat illustris & eximia ciuitas Roma. Assètitur item populus Urbis mihi charissime, licet falsa spe deceptus, Principem se indignum delegerit: qui quidem extemplò pro scelere ab ipso admissis, iustas debi- tasque pœnas perfoluit. Quæ certè commemorare non est integrum, mihi præsertim, qui apud te, ô pietas, dissero, omnique studio & industria incumbo, quo pacto te verbis castis decorisque affari queam. Dicam tamen fortassis aliquid, ô pietas, quod nec turpitudinis nec indecori quidquàm in se complectitur, furore tamen & crudelitate redundans. Cùm bellum pestiferum contra omnes sanctissimas tuas Ecclesias à tyrannis excitaretur, & nonnulli in vrbe Roma fetantis malis & tam insigniter improbis oblectare non desiste- rent, campusque esset ad pugnam præstiturus, tu in medium progressa, te ipsam fide in Deum roboratam munitamque aduersariis opposuisti. hæc ille, & alia plura, quibus inuehitur in tyrannum Romanos grauiter exagitantem.

LVII. TRIUMPHVS CONSTANTINI.

Sed iam ad ipsum Constantini Magni triumphum gestientem conuertamus oratio- nem: reliqua autè ab Eusebio scripta, suo loco opportunè inserenda. Extat adhuc tan- ta victoria nobile monumentum inter Palatinum & Cælium montem, haud longè à Domitiani Amphitheatro, ea parte quæ spectat ad Occidentem, triumphalis arcus à Se- natu illi cõstructus; qui cùm positus sit ea regione, planè significatur, ipsum nequaquam per Miluium pontem via Flaminia ingressum fuisse in Urbem, sed quòd potius, ea ad læ- uam relicta (fracto enim ponte ruina Maxentij & exercitus eius, interclusus erat omnis illac ad Urbem accessus) per prata Neronis iter faciens, viæ se immiserit triumphali, cui in Vaticano posita adiacet insignis à dexteris Memoria Principis Apostolorum, an- ti- quorum (vt dictum est) præconiis celebrata, quam se ei obuiam offerentem adiisse, illic- que pro collatis tam insignibus beneficiis imensas Deo gratias reddidisse, dignum est existimare, cùm præsertim exhibita postea loco illi præ ceteris ab eo pietatis obsequia id ipsum manifestè arguere videantur.

LVIII. CONSTANTINVS NON VT ETHNICVS TRIUMPHAT.

b Dio Hist. Rom. l. 43. c. 60.

Quis enim in animum inducere possit, Imperatorem Cruce vincentem, quæ primò occurrerunt illi Christianæ religionis trophæa Crucis in Petri sepultura, facta iam sui claritudine toto orbi conspicua, præterisse insalutata, quorum nec si voluisset, declina- re potuisset aspectum? cùm præsertim qui de eius aduersus Maxentium diuini Numinis fauore obrenta victoria laudationes scripserunt, nihil prorsus de Capitolij genibus (vt Dio tradit) solita fieri ab Imperatoribus consensione ad referendas gratias diis, me- minerint, cùm iidem tamen alias non tacuerint in Panegyrica Oratione eidem Constans- tino dicta post Maximianum Herculium Massiliæ extinctum, de gratiis ab eo diis actis, Apollini potissimum, cuius templum immentis donariis cumulauit, hoc ipsum, in- quam, illorum de ascensu ad Iouem Capitolinum, ex more, silentium clamat, perfun- ctum illud ab eo (quod diximus) munus in Vaticano.

LIX.

Sicque Crucis gloria coruscante, ex nouis admirandisque eius prodigiis admiranda quoque facinora sunt consecuta: cedit ferrum, vincit lignum, & Vaticanus collis mutatur in

A in Capitolium, vel potius Capitolio auctus est mons Vaticanus, instar montis illius Pro- phetici, cuius est domus Domini in vertice montium, quem ascensuræ sunt omnes gen- tes. Quæ enim tam barbara ac fera natio iugo Crucis submissa, ac proinde libertate do- nata, quæ Apostolorum limina ex more non petierit?

GLORIA VATICANI COLLIS.

Expectabat lassus per campos effusus, sanguineque hostium & sudore conspersus, ad- huc labore recentis anhelans miles, dum viam Triumphalem, eiusdemque nominis pon- tem ingressurus, illic disponitur ad triumphi pompam, vbi modò super altissimum obe- liscum aurata Crux fulgore coruscat, non sine Diuinitatis instinctu à sanctissimo Do- mino nostro Sixto Papa Quinto tantæ gloriæ memoria restituta, ac magnificentissimè illustrata. Via igitur Triumphali triumphans Constantinus ad Palatinum montem per- uenit, in domumque Imperatoriam se recepit, ad cuius radices (vt declaratum est) fuit

LX. VBI PARATVR TRIUMPHVS.

B illud perpetuæ gloriæ monumentum ex Senatusconsulto postea fabricatum, in cuius fronte hæc inscriptio legitur:

IMP. CÆS. FL. CONSTANTINO. MAXIMO P. F. AVGVSTO. S. P. Q. R

ARCVS TRIUMPHALIS CONSTANTINI.

QVOD. INSTINCTV. DIVINITATIS. MENTIS MAGNITVDINE. CVM. EXERCITV. SVO TAM. DE. TYRANNO. QVAM. DE. OMNI. EIVS FACTIONE. VNO. TEMPORE. IVSTIS REMPUBLICAM. VLTVS. EST. ARMIS ARCV. TRIVMPHIS. INSIGNEM. DICAVIT

C intra fornacem à dexteris: LIBERATORI. VRBIS à sinistris: FVNDATORI. QVIETIS & ab ea parte quæ spectat Amphitheatrum, in eius fronte: VOTIS. DECEM. SIC. DECEM & ex aduersa: VOTIS. XX. SIC. XX

Solebant non tantum nuncupari vota ad quinquennium, vel decennium, sed eadem multiplicari augeri que annorum numero: quod docent complures antiquorum inscri- ptiones, vt in nummo eiusdem Constantini:

LXI. VOTA MVLTIPPLICATA.

IMP. CONSTANTINVS. MAX. P. F. AVG VOTIS. V. MVLT. X

& in nummis Constantij eius filij:

D CONSTANTIVS. AVGVSTVS VICTORIÆ. DD. NN. AVGG. VOT. XX. MVLT. XXX. SIS

a Descriptio Eusebii Adolph. Occ. LXII.

Sunt & alia complura eius generis, quæ hic describere prætermittimus.

At qui hunc extruendum curauit, Senatui, quòd adhuc Gentilis erat, se opere Chri- stianum prorsus profiteri non licuit, ob idque nec vexillum Crucis erigere: sed quòd æque scirent Constantinum auersari deorum cultu, palamque profiteri veri Dei auxilio se tot tyranni exercitus superasse, ipsumque tyrannum denique extinxisse; idcirco ipso inscriptionis exordio, ex animi ipsius sententia, illa posuerunt verba: QVOD INSTINCTV DIVINITATIS. Rem igitur ita moderati sunt, vt eo officio sic esset Imperatoris pietati prospectum, vt tamen Senatus, quod non erat, se Christianum noluerit profiteri. Con- stantinus verò cum victricia Crucis arma, cui omnia ex diuinitis sibi impertito oraculo sciret se accepta ferre debere, in eo minus exculpta fuisse videret, quòd intelligeret Sen- atus dedicantis religione vetitum: ne quid gloriæ Crucis videretur esse detractum, seor- sum in ipso Urbis meditullio signum illud sublime posuit, clarissima illa inscriptione notatum; quo amplissima Crucis gloria, illis licet inuitis, quot litteris, tot linguis digno præconio magnificentissimè extolleretur. recitat Eusebius titulum illum, postquam ea quæ idem Imperator præstitit Senatui populoque Romano, ac potissimum Christianis, narravit: & post recentam gratiarum actionem Deo optimo maximo ab eo accepti memore beneficij, hæc tradit his verbis:

b Euseb. Vir. Constant. lib. 1 c. 33. LXIII.

Constantinus igitur cum ista aliaque eiusmodi germana ac similia Deo omnium duci & auctori victoria, eximium Dei famulum Moysen imitatus, cecinisset, in Urbem, quæ omnium regina est, eum triumpho & celebri pompa ingreditur. Ibi tum frequètes, tam qui ex Senatorio ordine, quàm qui aliis dignitatis ornamentis ibi clari erant & eximij,

CONSTANTI NI INGRES- SVS IN VR- BEM.

tamquam ex seruitutis custodia liberati, cum vniuerso populo Romano, lato oculo-
rum obtutu lubentibus animis, faustis acclamationibus, & insatiabili gaudio eum exce-
perunt. viri etiam cuiuscumque generis vnà cum mulieribus, liberis, & infinita famulo-
rum turba illum liberatorem, conseruatorem, & beneficum patronum ingenti clamore
prædicarunt. At ille, vtpote pietate in Deum tamquam naturaliter menti insita imbu-
tus, non applausu illo populari & strepitu insolenter se iactans, non laudum elatus præ-
conio, sed præsidij à Deo allati admodum conscius, extemplo preces cum gratiarum
actione auctori victoriæ impertit; atque illustribus inscriptionibus, columellisque ere-
ctis, omnibus hominibus salutaris Christi signi virtutem promulgauit: inque Vrbe me-
dia, quæ præ ceteris principem locum facile obtinet, ingens istud trophæum contra hos-
tes erexit: & hoc salutare signum, characteribus, qui nullo modo deleri poterant, in eo
in sculptis, Romanorum ab eorumque omnium Imperio subiectorum propugnaculum B
esse demonstrauit, palamque omnibus proposuit ad intuendum. Ac statim vbi erectum
hastile ad formam Crucis in manum propriæ imaginis in statua expressæ insertum Ro-
mæ in loco celebri ac multum à populo frequentato locatum fuit, hanc inscriptionem
Latino sermone in eo mandari incidere:

HOC SALVTARI SIGNO, VERO FORTITVDINIS INDICIO,
CIVITATEM VESTRAM TYRANNIDIS IUGO LIBERAVI, ET
S. P. Q. R. IN LIBERTATEM VINDICANS, PRISTINÆ
AMPLITVDINI ET SPLENDORI RESTITVI.] Pergit Eusebius:

* Euseb. ibi.
dem c. 34 35.

LXIV.
CONSTAN-
TINVS DE
CHRISTIA-
NA RELI-
GIONE DE-
NE MERE-
TVR.

Plus igitur Imperator ista Crucis victicis confessione nobilitatus, cum magna dicendi
libertate Filium Dei ipsi Romanis palam diuulgare cœpit. Omnes igitur omnino qui
ciuitatem incoluerunt, tam Senatus quàm populus, velut acerbo & tyrannico domina- C
tu leuati, clarioribus lucis radiis frui visi sunt, & nouæ cuiusdam & quasi renascentis vi-
tæ modo rationeque potiri. Ac gentes vniuersæ, quæ oris Oceani ad occasum vergentis
circumdantur, prioribus malis, quibus implicatæ tenebantur, liberatæ, insignem dierum
Festorum celebritatem lætis animis agentes, Constantinum victorem, pium, ac com-
munem omnium patronum eximie prædicarunt: dixeruntque vna voce vnoque ore
omnes, illum tamquam commune quoddam bonum hominibus Dei benignitate &
clementia donatum illuxisse. Imperatorum porro passim diuulgabatur edictum, quod
quidem & his, qui erant fortunæ suis spoliati, concessit auctoritatem rebus suis & facul-
tatibus potiundi, & eos, qui iniquum exilium perpessi fuissent, ad proprios lares reuoca-
uit: alios item vinculis, omni que periculo ac metu, quibus per tyranni crudelitatem ve-
xabantur, penitus eripuit. Ipse porro Imperator Dei ministros accersere, cultu & obser- D
uantia honorificè complecti, & tum re tum verbis, tamquam viros Deo suo consecra-
tos, humanitus excipere, & maxima benevolentia prosequi cœpit. Quippe licet homi-
nes fuerint ipsius formæ habitu ad aspectum abiecti, ab eo tamen non eius generis existi-
mati sunt: sed quia non hominem, qui sub aspectu oculorum cadit, sed Deum ipsum,
qui in eorum animis insidebat, considerare visus est, illos suæ mentis effecit participes:
illos, quocumque iter capiebat, secum duxit: atque ea de re Deum, quem sanctè cole-
bant, sibi credidit fore propitium. Porro ecclesijs copiosa suppeditare subsidia, templa in
sublime erecta exadificataque adaugere, plurimis monumentis augustæ Ecclesiæ sacra-
ria illustrare, varia pecuniarum largitione egentium inopiam subleuare.] hucusque Eu-
sebius, simul postea congerens quæ à Constantino diuersis temporibus gesta sunt, non
autem hoc anno perfici potuerunt, quo rebellantibus in Germania barbaris, illuc quàm E
citissimè auolare compulsus est.

LXV.
DE ARCV
TRIVMPHA-
LI CON-
STANTINI
ELVCIDA-
TIO.

Rursum verò ad nobile illud victoriæ Constantini trophæum postliminè reuocetur
oratio: sunt enim complura de eo elucidanda, quæ haud inuitum antiquariæ rei cupi-
dum poterunt detinere Lectorem. Quod igitur ad ipsum triumphalem arcum spe-
ctat, præter illa quæ de eo nuper dicta sunt, illud in eo propensius considerandum est,
mirificum quoddam & incredibile erga Constantinum Senatus studium declaratum
esse, dum ad opus extruendum minimè detrectauerit illorum Imperatorum memo-
rias demoliri, quos omnium charissimos habuisset, indeque egregiè diuersis formis ex-
cultos lapides sublatis, ad Constantini triumphalem fornitem extruendum confer-
re: ex monumentis scilicet victoriarum Marci Aurelij ablata nobilia sculpturæ opera,
diuersis in locis Constantini arcui intexta fuisse: quod non modò rerum antiquarum
perito,

A perito, sed cuique etiam rudi erit facile iudicare, dum conspicit diuersæ sculpturæ opus
esse compactum, alterius quidem egregiæ & per insignis affabrè factæ, alterius verò
longè disparis, crassioris Mineræ, rudis & impolitæ: antiquiora illa, hæc autem eius
temporis, quo (vt superius nos dixisse meminimus) ob ingentem persecutionem, qua
Christiani omnes insigniores eius artis opifices sublatis essent, ars statuaria collapsa pe-
nitus videbatur.

Quæ ergo habentur ornatus causa in eodem arcu diuersis locis aptata, quæ præsertim, LXVI
symbola reddunt idololatriæ, nihil prorsus noscuntur cum Constantino habere com-
mune, cum cæcipientis etiam patere possit aspectui, illa dictorum Imperatorum esse me-
morias, operaque insigniorum artificum. Condonauit hoc Senatui Constantinus, quem
nosset mordicus auitam religionem retinere, laudans illorum omnium erga se studium,
B quod præferulerant in demoliendis illorum trophæis, quos præ ceteris Imperatoribus
coluissent, vt ex illis victoriæ suæ monumentum augustius exornarent: quæ nec religio-
sa posteritas abstulit, cum ea ad operis ornamentum esse viderentur imposita; ex qui-
bus, quantum ceteris laudatissimis Imperatoribus emineret maiestas Christiani Impe-
ratoris, facile appareret; dum & quæ illic essent signa superstitionis Gentilitiæ posita,
eamdem ipsam subiugatam, velut trophæa victoriæ, demonstrarent; quod monis effect,
hostes superatos, honoris ergò, eiusmodi triumphalibus tabulis inculpi.

Ceterum videri potest, haud inuito Constantino factum esse, vt super eundem forn- LXVII
nicem ponerentur, quæ aliis in locis collocatæ erant, nobilissimæ statuæ M. Aurelij, &
Antonini Pij (quorum capita noctu furto sunt sublata nostro tempore, ob egregiâ ope-
ris excellentiam;) nam ambos hos Imperatores ipsum plurimùm coluisse, obseruasse que,
C Lampridius auctor est in Heliogabalo, eorumdemque imagines aureas formasse tradit,
dum ait: Antoninorum nomen tu Constantine sacratissime, ita veneraris, vt Marcum
& Pium inter Constantinos Claudiosque velut maiores tuos, aureos formaueris, ado-
ptans virtutes veterum tuis moribus congruentes, & tibi amicas charasque.] hæc ipse:
quibus vides Constantinum eo temperamento colere cœpisse Christianam religionem,
vt non (quod multi perperam putant ab Eusebij præconiis persuasi) confestim cuncta
spreuerit, quæ fuerant pietati aduersantia, sed que Gentium essent, ex ijs aliqua tolerasse,
atque ea ex parte coluisse ac suscepisse, quæ ex optima morum institutione sibi gloriam
comparassent, at cunctisque pariter in honore haberi cognosceret.

Rursum verò, quod ad Senatus officia spectat, aliis quoque præclaris æternæ gloriæ LXVIII
monumentis, quæ ipsi gratiora sciret, coluit Constantinum: siquidem de eo hæc ha-
bentur expressa in Oratoris Gallicani Panegyrica illa Oratione sæpè superius citata: a
Merito igitur (inquit Auctor) tibi, Constantine Imperator, Senatus signum Dei, & pau-
lò ante Italia scutum & coronam, cuncta aurea dedicarunt, vt conscientiæ debitum
aliqua ex parte releuarent: etenim sæpè debetur & diuinitati simulacrum aureum, &
virtuti scutum, & corona pietati.] hæc ibi. Sed quid, quæso, signum Dei, idemque
simulacrum aureum? Neminem aded puto vesanum, qui vel mente concipere possit,
alicuius deorum Gentium aurea statua à Senatu Constantinum esse donatum, immò
contumelia muneris prouocatum atque delusum; quem scirent Christianorum Dei
præsidio niti, ipsumque ab eo propensius coli, ac proinde omnes deos Gentium execra-
ri, exhorrescere, & detestari, nec passurum cuiquam illorum adscribi victoriæ titulum,
quam nosset ipsum Christianorum numini acceptam ferre, idque professum esse tam
E conspicuo atque perspicuo, quod Eusebius recitat, gloriæ monumento, eo videlicet ti-
tulo (vt eadem rursus repetimus) Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, ciuita-
tem vestram tyrannidis iugo liberaui, & S. P. Q. R. in libertatem vindicans, pristinæ am-
plitudini & splendori restitui.]

Non alio igitur signo Dei potuit à Senatu Constantinus coli, quàm eius, quem vide- LXIX
bat ipsum publica attestazione professum: aliàs videri potuisset contrario & illi opposito
signo eum prouocare magis quàm honorare voluisse. Signum itaque illud Dei, posito à
Constantino signo fuisse conforme, non autem aduersarium, par est credere, idque præ-
stitisse Senatui, licet inuitum, quem omnes sciunt, qui Cæsarium historias callent, con-
sueuisse illis etiam, quos detestaretur, Imperatoribus, officijs plurimis & insolentibus
turpiter adulari, quod Lampridius in Commodo & alijs Imp. pluribus attestatur. Pos-
sumus igitur illud Dei signum, simulacrumque aureum æquè rectè existimare fuisse Dei

CHRISTI MELCHIADIS PAP. CONSTANTINI IMP.
312. 2. 7.

Christianorum, nempe Christi Saluatoris nostri formam reddentem statuam efformatam, Romæ non ignotam effigiem, quam (vt dictum est) Alexander Imperator inter alios quos colebat deos, in suo larario collocauerat: nec ob eam causam videri poterat Senatus Christo statuam erigens ab auita superstitione desciscere, sicut nec Alexander, cum eiusdem imaginem, in loco quem precum causa quotidie adire solebat, cum alijs deorum imaginibus posuit.

LXX. At hic corrigendus est error in primam editionem illapsus, vbi sub nomine Constantini, Constantij posita habetur inscriptio, vitio describentis; quam suo loco, diligentius inspecto originali exemplari, restituendam curauimus. Sed & quod eodem Constantino ab alio Auctore, maiori quidem præiudicio, erratum vidimus, hic pariter emendandum putamus. Etenim post primam Tomi huius editionem reperi inter legendum deorum historias à Lilio editas, dum agit de Concordia Romanorum dea, inscriptio-
nem aliam ab eo positam, cui ista præfatur: Collopsam insuper Concordiam, & à Constantino restitutam, antiquum epigramma ostendit, quod & hodie legitur in Lateranensi basilica:

D. N. CONSTANTINO FELICI AC TRIUMPHATORI SEMPER
AVG. OB AMPLIFICATAM TOTO ORBE REMP. FACTIS CON-
SILIIS S. P. Q. R. ÆDEM CONCORDIÆ VETVSTATE COL-
LOPSAM IN MELIOREM FACIEM OPERE ET CVLTV SPLEN-
DIDIORE RESTITVIT

LXXI. Quam quidem inscriptionem nec in lapide vsquam reperire contigit, nec apud alios Antiquarios (quod legerim) qui in his exactissimam adhibuere diligentiam, videre ha-
ctenus licuit. Aldus autem Manutius^a in libro de Orthographia hanc quam subdianus C inscriptionem se exscripsisse ait ex memorijs ipsius Ecclesiæ Lateranensis:

D. N. CONSTANTINO. MAXIMO. PIO. FELICI
AC. TRIUMPHATORI. SEMPER. AVGVSTO
OB. AMPLIFICATAM. TOTO. ORBE. REMP.
FACTIS. CONSILIIISQ.
S. P. Q. R.
DEDICANTE. AMICO. PAVLINO. IVNIORIS
C. V. COS. ORD. PRÆF. VRBI

Apparet enim hanc fuisse scriptam in basi, super quam statua Constantini posita erat, atque perpetua memoria eidem consecrata. Præter hanc, inquam, nulla extat, nec alicubi descripta apparet ea, quam Lilius recitat, de restitutione templi Concordiæ vetus in-
scriptio: quæ quidem sicut fide vacillat, ita Auctorem in suspensionem non nihil adducit, quem tamen potius memoria lapsum dixerimus, quam imposturæ damnemus.

LXXII. Sed esto, quod certa eiusdem explorataque fides esset. Vnde tamen Lilio, vt auctoritate eius inscriptionis dicere possit, à Constantino restitutum fuisse templum Concordiæ? An non magis ex ea probatur à Senatu id ipsum confectum: nempe ab his qui adhuc deorum cultores perseuerarent, non autem illis qui inter Senatores Christiani essent. etenim quamuis pauciores numero inuenirentur Ethnici Senatores, si quid tamen agerent pro deorum cultu, nomine Senatus id se facere, dicere solere testatur S. Ambrosius^b.

Quid igitur quod ex ea inscriptione factum dicitur à Senatu, tribuitur Constantino? Putauit fortasse Lilius ob inditum eius nomen inscriptioni, id factum Constantino iu-
bente? An ignorauit id fieri solitum honoris causa? quod vel vno illo exemplo demon-
strari potest: Volusianus & eius coniux Lolliana constituunt dedicantque aram ad fa-
crificia, in cuius frontispicio aræ eiusmodi inciderunt inscriptionem^c:

DD. NN. FL. VALENTINIANO ET GRATIANO IMPERATORIBVS SVIS.
extat ipsa dedicatio apud Smetium. Numquid igitur ex eiusmodi inscriptione vel sin-
gere aliquis potest, aram idolis erectam fuisse ab iisdem Imperatoribus, quos constat de-
struxisse potius quam extruxisse aras ad sacrificia, vt suo loco dicitur? Hæc quidem can-
didæ veritatis amore addidisse voluimus, vt ab illata calumnia Constantinum Christia-
num Imperatorem vindicemus.

LXXIII. At de publicis inscriptionibus hæctenus: priuatorum modò scriptorum de Constan-
tini pietate atque victoria elogia ab Auctoribus horum temporum petita, huiusque sæ-
culi, his pariter atexamus, & in primis Lactantij, qui Christiano Imperatore dignum
munus

REFELLE-
TYRDE RE-
STITVTA
ARDE CON-
CORDIÆ
ERROR.

^b Ambrosius
ep 30 ad Va-
lentini Imp.

^c Smet. p. 20.
nam 2. edit.
Plantin.

LXXIII.
PRÆCONIA
DE VICTO-
RIA CON-
STANT.

CHRISTI MELCHIADIS PAP. CONSTANTINI IMP.
312. 2. 7.

A munus exhibuit, dum Diuinarum Institutionum summa eruditione & eloquentia elabo-
ratos Commentarios postea ei obtulit, quorū exordio prima hæc eius pietatis & gloriæ
signans tempora, sic ait^a: Quod opus nunc nominis tui auspicio inchoamus, Constanti-
ne Imperator Maxime, qui primus Romanorum Principum, repudiatis erroribus, maie-
statem Dei singularis ac veri & cognouisti, & honestasti. Nam cum ille dies felicissimus
Orbi terrarum illuxisset, quo te Deus summus ad beatum Imperij culmen euexit, salu-
tarem vniuersis & optabilem Principatum præclaro initio auspicias es, cum euerfam
sublatamque iustitiam reducens, terrerimum aliorum facinus expiasti. Pro quo factu
dabit tibi Deus felicitatem, virtutem, diuturnitatem, vt eadem iustitia, qua iuuenis exor-
sus es, gubernaculum Reipublicæ etiam senex teneas, tuisque liberis, vt ipse à patre acce-
pisti, tutelam Romani nominis tradas. Nam malis, qui adhuc aduersus iustos in alijs ter-
rarum partibus sæuiunt, quanto serius, tanto vehementius idem Omnipotens merce-
dem sceleris exoluet: quia vt est erga pios indulgentissimus Pater, sic aduersus impios re-
ctissimus Iudex.] hæc Lactantius, iuggillans Licinium, qui postea Christianos infectatus
est, & (vt ipse veluti oraculo diuino prænuntiat) de impietate atque sæuitia meritas pec-
nas dedit. Sed de eo inferius.

Quid autem acceperit virtute Crucis Roma aduentu atque victoria Constantini,
Prudentius, qui huius sæculi in fine vixit, aduersus Symmachum Præfectum Urbis
Christiani nominis hostem ac refractarium agens, his verbis docet^b:

Hoc signo inuictus, transmisit Alpibus, vltor
Seruitium soluit miserabile Constantinus:
Cum te pestifera premeret Maecentius aula,
Lugebas longo damnatos carcere centum,
Vt scis, ipsa Patres, aut sponsus fœdera patte
Intercepta gemens, diròq; satellite rapta
Immersus tenebris duram inter vincla luebat.
Aut si nupta thorum Regis conscendere iussa
Cœperat impurum domini oblectare furorem,
Morte maritalis dabat indignatio penas.] ex his vnam fuisse Sophroniam, su-
perius dictum est. Sed & subdit ad hæc:

Plena puellarum, Patrūque ergastula sæui
Principis. abducta genitor si virgine mussans
Tristis ingemuit, non ille impune dolorem
Prodidit, aut connexa animis suspiria traxit.
Vim libertatis nimia patriūq; dolorem.] & post recensitam virtute Crucis
illatam tyranno necem, Urbemque funesta clade sepultam, Crucis quoque potentia li-
beratam, hæc adiecit carmina:
Ipse Senatorum meminit clarissimus ordo,
Qui te concreto præfessit crine, catenis
Squallens carcereis, aut nexu compede vasta,
Complexusq; pedes victoris, ad inclyta flendo
Procubuit vexilla iacens. Tunc ille Senatus
Militia vlticis tirulum, Christi q; verendum
Nomen adorauit, quod collucebat in armis.]

E At hæc non sic sunt intelligenda, vt ipse Senatus mox factus fuerit Christianus, sed
quod ipsum Labarum, tamquam primarium militiæ signum ex more salutans, fuerit ve-
neratus: siquidem Senatus magna ex parte, quibus erat obuolutus tenebris ignorantia,
in iisdem diu, deorum cultus errore detentus, volens libensque permanfit. Verum ma-
gnam accessionem factam esse fidei Christianæ, tanto Crucis patefacto miraculo, & Im-
peratore credente, nemo iure poterit dubitare. Qui enim viderant Christianam religio-
nem tot annorum spatio acerbissimè exagitata, protritam vbique, penitusque com-
pressam, atque panè sepultam: eandem cum mox rediuiam conspicerent, cernerent-
que efflorescentem, atque Imperatoris quoque purpura illustratam, tot tantaque bona
secum ferentem, tyranni necem, Senatus amplissimi libertatem, pacem, pudicitiam, iu-
sticiam, & quod maximum est omnium, pietatem: quomodo iidem ipsi non concipe-
rent animo veritatem? Quisnam talia tantaque oculis spectans, ac pariter recolens per-
fecu-

^a Lact. Diu.
Inst. l. 1. c. 1.

LXXXIV.
^b Prudent.
aduer. Sym-
mach. lib. 1.
De potentia
Crucis.
ROMA PER
CHRISTI
CRUCEM
LIBERATA.

LXXXV.
CHRISTIA-
NORVM IM-
MENSÆ
GLORIA.

secutorum infames exitus, non dico Maxentij solum, sed Maximiani Herculij, atque A Maximiani Galerij, rursusque ipsos Christianos antea, ut mundi sordes, ubique ignominia proculcatos, derisos, sibilis infectatos, supplicii affectos, stigmatibus consignatos, eosdem modò videns adhærescere Imperatori, donari ab eo muneribus, ac magistratibus insigniti, foueri blanditiis, prædicari beatos, eorumque ipsum prehensare dexteras, atque recentia adhuc vulnera, necdum cicatrice obducta consolidata, impactis osculis honorare: quis, inquam, talia tantaque miracula cernens, non molliretur animo, & frangeretur affectu?

LXXVI. CHRISTIANAE FIDEI PROPAGATIO.

Prudent. advers. Symmach. lib. 1.

Certè quidè quamplurimos tum fidem Christianam amplexatos esse, testatur Prudentius, qui ab iis qui viderat, ea quæ cecinit, potuit percepsisse, poëta licet, haud tamen poëticè rem gravissimam, adversus Senatorem amplissimum, hominem Consularem disserterens, pertractavit, qui de Vrbe, nobilissimisque eius Senatoribus tunc ad Christianam B religionem se conferentibus, hos quoque cecinit versus^a, Theodosij tamè temporibus:

Tunc primo sentio docilis tua secula Roma Erubuit: pudet exacti iam temporis: odit Præteritos fædis cum religionibus annos. Mox ubi contiguas fœsis muralibus agros Sanguine iustorum innocuo maduisse recordans, Invidiosa videt tumulorum millia circum: Tristis iudicij mage pœnitet, ac ditionis Effrenis, nimieque sacris pro turpibus iræ: Compensare cupit teterrima vulnera læsa Iustitiæ sero obsequio, veniaque petenda: Ne tanto Imperio maneat, pietate repulsa, Crimen sevitæ monstrata piacula, querit, Inq. fidem Christi pleno transfertur amore.]

LXXVII. SENATORES CHRISTIANI FACTI.

Idemque paulò post de Senatoribus Christo nomen dantibus, aliisque qui in vana suffragatione sacerdotio functi essent, compluriumque antiquarum familiarum viris clarissimis idololatriæ nuntium remittentibus, hæc subdit:

Exultare Patres videas, pulcherrima mundi Lumina, conciliumque senum gestire Catonum Candidiore toga niueum pietatis amictum Sumere, & exuvias deponere pontificales. Iamque ruit, paucis Tarpeia in rupe relicta, Ad sincera virum penetralia Nazareorum, Atque ad Apostolicos Euandria Curia fontes, Aeneadum soboles, & pignora clara Proborum.]

LXXVIII. Quinam autem ex Senatoribus primus tunc, abdicatis diis, Christianæ se religioni mancipavit, idem mox subdit his versibus, quibus etiam, quanta ceterorum illustrium Romanorum atque aliorum deinde facta sit ad Christianam fidem accessio, narrat, sic dicens:

DE SENATORIBUS AD CHRISTIYM CONVERSIS.

Fertur enim ante alios generosus Anicius Urbis Illustrasse caput: sic se Roma inclyta iactat. Quin & Olybriaci generis, & nominis heres, Adiectis Fastis, palmata insignis ab aula Martyris ante fores Bruti summittere fasces Ambit, & Ausoniam Christo inclinare securim. Non Paulinorum, non Bassorum dubitavit Prompta fides dare se Christo, stirpemque superbam Patria gentis venturo atollere sacro. Iam quid poplicolas percurram carmine Gracchos Iure potestatis fultos, & in arce Senatus Præcipuos simulacra deum insisse renelli, Cumque suis pariter licet oribus omnipotenti Suppliciter Christo se consecrassent regendos? Sexcentas numerare domos de sanguine prisco

Nobi-

A

Nobilium licet ad Christi signacula versus Turpis ab idoli vasto emeruisse profunda.

Contigit inferius in Annalibus de Aniciorum, Olybriorum & Paulinorum Christianitate sæpe fieri mentionem; de Bassorum verò ex sepulchro Iunij Bassi Præfæti Urbis nuper inuento prope Confessionem Petri Apostoli veterima docet inscriptio, quam leges inferius ad finem anni trecentesimo quinquagesimo octavi, ubi agitur de eius obitu.

Porro quæ hic Prudentius habet, nequaquam hoc simul anno contingere: nam quod de Gracchis idola frangentibus tradit, alluisse videtur ad ea, quæ post hæc tempora accidisse, S. Hieronymus ad Latam scribit his verbis^a: Ante paucos annos propinquus vester Gracchus nobilitatem patriciam sonans nomine, cum Præfecturam gereret Urbanam, nõne specum Mythræ, & omnia portentosa simulacra, quibus Corax, Niphus, Miles, Leo, Perseus, Helios, Bronius pater intiantur, subvertit, fregit, exussit, & his quasi obsequiis antè præmissis, impetravit Baptismum Christi? hæc Hieronymus. agemus: de his suo tempore. Nec præmittimus de rebus tum à Constantino Romæ gestis illudaponere, curasse nimirum, ut sanctorum Martyrum corpora persecutionis tempore humata subitanea sepultura, iam loco honestiori conderentur. habet hoc Anastasius Bibliothecarius in scripto Chronico, & Cedrenus quoque in Annalibus testatur: sed an hæc modò facta sint, an verò cum sacro Baptismo est initiatus, incertum habetur.

B

Rursum autem (quod ad ceteras ab eo res gestas pertinet) quo animo Constantinus fuerit erga primariam Christianam religionem Antistitem, munificencia in eum ostensa declarat. Qui enim hæcenus, persecutione urgente, domibus publicis spoliati, nec priuatis vii tutò poterant, in cryptis degentes Romani Pontifices, à Constantino Imperatore mox regia publica domo donantur: nam quòd nefas esse sciret, Gentilitiæ superstitionis Antistitem summum aliam quamuis domum quam publicam habitare, (quam obrem & coactus est Augustus olim suam priuatam, ut in ea agere liceret, publicam domum facere) nequaquam passus est absque publico ædificio veræ religionis Pontifices Romanos agere. Hæc ut monstremus, non innititur iis quæ Isidorus Collector, seu potius Compiler, sub nomine Melchiadis Papæ perperam collocavit in ea epistola cuius (quod magis credimus) ipse auctor extitit, cui præter mentionem habitam de Nicanone Concilio atrox tertium canonem Concilij Chalcedonensis, & nonnulla ex epistola Gregorij Papæ^d, his, inquam, quantumlibet veris, quòd prodantur falso titulo, non innititur, sed antiquioribus ac verioribus testimoniis.

C

Sed ut hæc de Palatio donato Romano Pontifici accuratè elucidemus, illud in primis monendum existimamus, præter domos Imperatorias in Palatio positas, & ea de causa Palatium dictas, alias quoque fuisse publicas regias in Vrbe domos, Palatia nominatas, quòd Dio egregiè testatur his verbis^e: Imperatoris autem ædes Palatium nominantur, non quòd ita aliquando decretum sit, sed quòd in Palatio Cæsar habitabat, ibique Prætorium eius erat: ac nonnihil domus eius nomen ab eo monte, propterea quòd ibi quondam Romulus inhabitarat, splendoris accepit: ideoque etiam alibi Imperator domicilium suum habebat, tamen id quoque Palatij nomen obtinet. hucusque Dio. Quotquot igitur erant Romæ Imperatorum vsui adscriptæ domus, tot eorumdem esse Palatia dicebantur; de quibus extat eiusdem Constantini Imperatoris in hæc verba sanctio promulgata^f: Sacratas nobis ædes, id est, inclyta Palatia, ab omni priuatorum vsu & communi habitatione excipimus. Ita ipse. Ad hæc addimus, ipsas Imperatorum domos sic dictas Palatia, ut tamen pristinum adhuc nomen retinere solerent, ut contigit inter alia multa exempla de ædibus hortisque Sallustij, qui licet Imperatorum vsui cessissent, Sallustij tamen nomine semper dictos fuisse reperies. His igitur hunc in modum elucidatis, quòd dictum est, Imperiales ædes Constantinum Romanis Pontificibus largitum esse, nihil est quòd quis de Palatio in monte Palatino locato, quæ antiquior Imperatorum sedes erat, intelligendum existimet; ac proinde, quòd id nequaquam factum sit, putet aliquis de Imperatoria sede Romanis Pontificibus data eludi posse Historiæ veritatem.

E

Quam autem fuerit regia domus à Constantino hoc anno Melchiadi Romano Pontifici concessa, non ex apocrypho quopiam, cui quidquam obici possit, testimonium petimus; sed à certo planè, antiquo, dignoque Auctore accipimus, cuius fides probata sit

LXXIX. DE GRACCHORVM CONVERSIONE. Hier. ep. 7.

LXXX.

DOMVS PVBLICACOLATA ROMANO PONTIFICI.

Dio Hist. lib. 54.

Greg. I. l. 1. ep. 24. post medium.

LXXXI. PALATIA QUAE DICTA SINT.

Dio Hist. l. 53.

U. l. C. de Palat. lib. 11.

LXXXII.

fit omnibus, nempe ab Optato a Mileuitano, qui agens de Romano Concilio, sequenti anno Romae sub Melchiade celebrato, Constantino & Licinio tertium Coss. collectum illud fuisse tradit in domo Faustae in Laterano, ubi fuisse Pontificis Romani sedem nemo iure poterit dubitare: quorsum enim, quae so, extra Melchiadis domum Synodus cogere, & ampliora aedium spatia requirerentur ad exiguum conuentum Episcoporum decem tantum & nouem, quos idem Optatus numerat? Atqui tamen cae omnes tam euidentes testificationes deficerent, ipsa earumdem aedium ab hoc tempore semper continuata possessio, cum a nullo alio Imperatore id factum reperitur, nec alio prorsus tempore, fuisse eas hoc anno a Constantino donatas, satis certum atque perspicuum reddit.

LXXXIII. Sed cur sic dicta aedes, Domus Faustae in Laterano? Non propterea quod Faustae dicerentur, priuata erat illius domus. Fausta enim (quod demonstratum est superius) Maximiani Herculij filia, in florentissimo ac diuturno patris Imperio Romae agens, aedes illas (vt par est credere) habitauit, indeque euenisse potuit, vt Faustae domus dicta sint aedes illae Lateranenses, celebris famae olim, quae Plautij Laterani praediuitis hominis cum amplissima essent, occiso illo a Nerone, Fisci inscriptione sunt publicatae, quarum meminit Iuuenalis b, cum loquitur de Nerone eas sibi vendicante:

& egregias Lateranorum obsidet aedes Tota cohors.]

LXXXIV. Clarissima Romae fuit Lateranorum familia, & Plautio licet extincto, eadem claritudine est in posteros propagata. Meminit Iulius Capitolinus c de L. Vero Imperatore, quod olim cum Sextilio Laterano gesserat Consulatum. Semel igitur nomen inditum aedibus Lateranis, non solum perseverauit in posterum, sed & factum est, vt basilica ibidem postea ab eodem Constantino constructa, Lateranensis fuerit appellata: abolitum nomen est Faustae, quod turpi eius exitu fuerit infamatum. Eiusdem quoque basilicae Hieronymus meminit in Epitaphio Fabiolae, sic dicens d: Tota vrbe spectante Romana, ante diem Paschae in basilica quondam Laterani, qui Caesariano truncatus est gladio, staret in Ordine poenitentium.] & Prudentius hoc versu e:

Catibus aut magnis Lateranas currit ad aedes.]

Porro eius quoque nominis cultum fuisse Romae deum, qui focus praesert, ex nostris fidei dem facit Arnobius his verbis f: Lateranus (vt dicitis) deus est focus & genius, adaustrusque hoc nomine, quod ex laterculis crudis ab hominibus caminorum illud exedificetur genus.] & deridens inuentum, subdit: Quid ergo, si testa aut materia fuerint quacumque alia fabricati foci, genios non habebunt? & ab officio tutelae quisquis est iste Lateranus abscedet, quod regni sui possessio non luteis constructa est formis.] At de Laterano nomine & aedibus haecenus. Sed non praetermittendum, nos vidisse paucos ante annos ibidem dum fundamenta aedium effoderentur, repertas Aquae ductus fistulas plumbeas impressum habentes Laterani nomen. Porro his Faustae aedibus inharserunt ampliores aedes Constantini, quas idem Imperator maximè pius postea in basilicam commutauit, vt suo loco inferius dicitur. Sicque factum, vt primò domus Laterani, Faustae cesserit, eademque facta domus Pontificum, donoque Constantini, a quo aucta, Constantiniana basilica fuerit nominata.

LXXXV. Cum igitur tam euidenter sit demonstratum, Melchiadem Papam a Constantino hoc anno in augustissimas Lateranenses aedes translatum, easdemque non ipsi tantum, sed & successoribus omnibus Romanis Pontificibus ad habitandum concessas: quisque merito iureque existimare poterit, etiam si nulla alia suppetent testimonia, Constantinum, quem Imperatoris domibus excipere voluit primarium Christianae religionis Antistitem, Imperatorio quoque cultu (vt par erat) dignatum esse: alioquin dignum scena ludicrum potius, quam Christiani Imperatoris munificentia facinus existimari potuisset, summum Sacerdotem inglorium ac solitariu in Imperatoris aedibus spatari. Qui igitur voluit Maximum Christianae religionis Pontificem non modò instar Gentilitiae superstitionis Pontificis Maximi domos publicas (vt dictum est) habitare, sed in Imperatorias quoque aedes transferri, haud putandum imparem illi honorem & gloriam contulisse, quam haberent diuersorum collegiorum Antistites. Sed quanam porro haec essent, inferius opportuniori loco dicturi sumus: haec autem attigisse tantum sit satis, occasione regiae domus Melchiadi & successoribus tradita.

Ad

AEDES FAUSTAE MELCHIADIS PAPAE. Optat. com. 2. 1. 1. 1.

LXXXIII. AEDES LATERANENSES.

b Iuuen. l. 4. Satyr. 10.

LXXXIV. c Iul. Capitolin. Verò Imp. vnde Lateranenses.

d Hier. ep. 30.

e Prud. adu. Symmach. l. 1.

f Arnob. aduers. Gent. lib. 4.

LXXXV. ADDITAE OPES PONTIFICI.

A Ad Constantinum iam redeamus, qui multa contulit non Vrbi tantum, verum & Orbi vniuerso: nam non solum tyrannidem summouit, pacem reddidit, quietemque stabiluit, sed & tributa relaxauit: quod constat publicis monumentis, quibus hinc refellas calumniam Zosimi, cum eum tradit nouis semper vexasse populum tributis, quae etiam interdum relaxasse constat. Emeritae enim in Hispania eiusmodi de eo vetus inscriptio legitur a:

IMP. CAES. FLAVIUS CONSTANTIN. AVG. PACIS ET IVSTITIAE CVLT. PVB. QVIBETIS FVND. RELIGIONIS ET FIDEI AVCTOR REMISSO VBIQVE TRIBVTO. FINITVM PROVINC. ITER RESTAVR. FEC. CXIIII.

a Habet Ald. post sebol. in Comment. Cas.

B

Inter tot tanrosque immensae laudis huius inscriptionis titulos, nullus magis elucet, ac ille licet effusus nimis, quo ob insignem vitae pietatem, & collata erga religionem officia, Religionis auctor & fidei praedicatur. Porro eo dignus aestimatus est titulo, quod vbiqve gentium, de pace Ecclesiae restituta, edicta promulgari iusserit, quodque omnium officiorum & beneficiorum genere de Christianis vbiqve agentibus sit optimè meritis, & in dies magis magisque eadem cumularit, quod insuper eius opera, deiectae ecclesiae ampliori ambitu excitarentur, ablatae Fidelibus substantiae redderentur, cogere, quae vbiqve Christianorum frequentissimi ac florentissimi coetus, ac denique (quod nemo unquam sperasset) ipse Christianorum studiosissimus inter Christianos profiteretur, primusque auctor haberetur, qui Crucem Christi purpura illustrarit, quique sublime culmen Imperij Christi religioni subiecerit: ob haec, inquam, tam grandia his amplissimis gloriae titulis decuit eum insigniri: vt tamen ita ipse sit eo titulo praedicatus Religionis & fidei auctor, non quod Christianae pietatis posuisset fundamentum, sed potius illustrator esset atque mirificus propagator.

LXXXVII. RELIGIO CONSTANTINI.

Quae autem edicta pro Christianis ipso Imperij ingressu Romae, vel aliis in prouinciis promulgauerit, non extant: perbreue tantum rescriptum de restituendis bonis Ecclesiarum ad Anulinum Proconsulem in Africa verbis habetur, quod recitat Eusebius b:

b Euseb. l. 10. c. 1.

Salue Aniline * nobis in primis venerande. Est haec nostrae clementiae ratio & modus, Aniline honoratissime, vt illa quae ad alienum ius pertinent, non solum non perturbare, sed etiam cuique restituere quam maximè cupiamus. Quare volumus, vt simulac haec litteras a nobis acceperis, si quae ex his possessionibus, quae ad Catholicam Christianorum Ecclesiam in quibusque ciuitatibus aut locis aliis pertinent, etiam adhuc a ciuibus, aut ab aliis quibusdam retineantur, eas quamprimum iisdem Ecclesiis facias restituui. Quandoquidem animo instituiimus, vt ea, quae Ecclesiae antea possederunt, ad ipsarum ius denudò reuertantur. Cum igitur tua pietas animaduertat, decretum hoc absque dubio de nostra sententia esse publicatum, enitere atque elabora, vt siue horti, siue aedes, siue aliud quodcumque aliquando ad ius ipsarum Ecclesiarum spectauerit, omnia illis quamceterrimè reddantur: vt te huic nostro edicto diligentissimum obsequium praestitisse intellegamus. Vale, Aniline honoratissime, nobisque charissime.]

* Anoline Anoline Anulline CONSTANTINVS RESCRIPTVM PRO CHRISTIANIS.

Rursus verò ad eundem Africae Proconsulem de Clericorum immunitate eiusmodi ab eodem Eusebio c recitatum dedit decretum:

LXXXIX

Salue Aniline nobis cum primis obseruande. Quoniam multis argumentis constat, religionem, in qua sumus, & perfectus cultus sacrosanctae & caelesti Dei potentiae debitus omnino consistit, neglectam & contemptam magna pericula attulisse, eademque sanctè augusteque obseruatam, tum maximam Romano nomini ac splendori prosperitatem, tum eximiam omnibus hominum rebus felicitatem, diuina beneficentia illud largiente, apportasse: visum est, vt illi homines, qui debita cum sanctimonia, & assidua legis diuinae obseruatione, sua ministeria huic diuinae religioni excolenda impertiant, Aniline

c Euseb. l. 10. c. 7. DE CLERICORVM IMMUNITATE RESCRIPTVM.

honoratissime, pro laboribus suis digna præmia reportent. Quare eos qui in prouincia A
tuæ fidei concredita, in Ecclesia Catholica, cui Cæcilianus præest, huic sanctæ religioni
sedulo inferuiunt (quos Clericos nominare solent) ab omnibus omnino communibus
& ciuilibus rerum publicarum ministeriis immunes & solutos volo: vt nullo modo per
errorem, vel per sacrilegam ac profanam prolapsionem, quæ in huiusmodi negotiis ac-
cidere solent, à cultu diuinæ maiestati debito abstrahantur, sed absque vlla molestia
propriæ legi obsequium præstent: qui quidem cum sacrum numen summo honore &
veneratione prosequantur, incredibile est, quantum Reipublicæ adiumenti videantur
allaturi. Vale, Aniline venerande.]

X C. Sed & pericundum quoque his illud accedit, vt Anulinus, qui etiam Diocletiani
ANVLINVS temporibus agens itidem in Africa Proconsulem, Christianos persequebatur, complu-
PERSECV- resque ex eis Martyres fecit, modò Constantini litteris iubeatur causam agere Christia- B
TORINSER- norum, eosque fouere atque officiis prosequi. At quod etiam ad eiusdem Africanæ Ec-
VIT CHRIS- clesie curam spectat; afflictos longa persecutione Christianos Constantinus pecuniis
TIANIS. missis molestia releuauit: data enim ab eo ad Cæcilianum Carthaginensem Episcopum
litteræ id in hæc verba palam significant*:

* Euseb. l. 10.
c. 6.

Constantinus A. Cæcil. Episc. Carth. S.
X C I. Quoniam visum est nobis, per omnes prouincias Africa, Numidia, & Mauritanie
CONSTANTINI EPISC. certis quibusdã legitimæ & sanctissimæ religionis Catholicæ ministris in sumptus com-
AD CÆCIL. munes aliquid suppeditare: litteras ad Visum virum nobilissimū Quæstorem nostrum
CARTHAG. in Africa dedi: & ei significauit, vt tria millia *phoenis* tuæ grauitati numeranda curaret.

Tu igitur quando prædictam pecuniæ summam recipendam curaueris, omnibus qui
in scheda ad te ab Osio missa antè scripti sunt, has pecunias dispertiri iubeto. Quòd si C
aliquid ad istud meum in hac re erga omnes hos institutum cumulata explendum de-
esse animaduertas; ab Heraclida nostrarum possessionum procuratore audacter & abs-
que hæsitatione, quod necessarium fore putaueris, postules velim. Nam illi coram impe-
raui, vt si quid pecuniæ tua grauitas ab eo peteret, absque dubitatione vlla tibi nume-
randum curaret. Et quoniam accepi, quosdam homines non animo satis rectè compo-
sito & constituto, populum à sanctissima & Catholica Ecclesia, mala & perniciofa cor-
ruptela velle auertere: scias velim, me Anilino Proconsuli, quinetiam Patricio Præse-
ctorum Vicario, cum præsed apud me essent, talia mandata dedisse, vt cum in reliquis
omnibus, tum in hoc maxime curam diligentem ponerent; & rem eiusmodi, si forte ac-
ciderit, nullo modo negligerent. Quapropter, si quos homines in eo furore & amentia
inhærescere perspicias; abiecta omni cunctatione, Iudices, quos dixi, adito, & hoc idem D
illis referto, vt illi in hos, sicut coram mandauit, animaduertant. Dei optimi maximi
numen te in multos annos conferuet.]

X C II. Hæc Constantinus ad Cæcilianum in fine, quòd accepisset certo nuntio eum à Dona-
CÆCILIA- tistis schismaticis vehementer exagitari: qui anno sequenti, quòd viderent omnes Afri-
NO PRÆ- cæ prouinciæ Iudices Cæciliano studere, expostulaturi aduersus eum coram Imperato-
STO EST CON- re, Romam venire, vt suo loco dicemus. Videas ex ijs quoque litteris Osium (haud alium
STANTINVS quàm Episcopum Cordubensem) lateri Imperatoris adherescentem, & pro diuersarum
Ecclesiarum opportunitate illum interpellantem. Quodnam autem pretium esset sum-
mæ trium millium follium, alia occasione inferius dicturi sumus. Ex his igitur litteris in
Africam datis, atque collatis officiis, quid aliarum Occidentalis Orbis prouinciarum
Ecclesiis contulerit, possumus intelligere, religiosissimi que Principis effervescentem erga
religionem Christianam pensare affectum: sed de aliis ab eo in Ecclesias collatis be-
neficiis, pluribus inferius, vt se dabit ratio temporis, differemus.

X C III. His de pietate Constantini enarratis, nodus ille soluendus est, qui me diutius perple-
SE IPSVM xum reddidit: quem enim in Notis^b nostris soluiffe putabam, accuratius re perspecta,
CORRIGIT magis implicuisse cognoui; adeò vt à priori sententia recedere, & quæ firmiter stabilisse
AVCTOR videbar, retrahere minimè diffidam. Siquidem quicumque studio veritatis vehemen-
VERITATIS AMATOR. ter afficitur, & in ea peruestiganda atque illustranda omnes neruos intendere, omnem-
b Not. ad que adhibere conatum, semel in consilio habuit, nihilque veritate antiquius, eidemque
Martyrolog. cuncta posthabere decreuit, apud neminem acrius ac vehementius mendacia infecta-
Rom. die 21. tur, quàm apud semetipsum, nempe cum ea in sua scripta esse illapsa, acriori visus obtu-
Aug. b. tu peruerit. Quòd enim ex veteri quadam inscriptione compertum haberem, post
Maxen-

A Maxentij interitum, Constantinum Imperatorem Gentilitie superstitionis nominatum
esse Pontificem Maximum; quodque de Aruspibus consulendis eiusdem quoque re-
scripta extarent. His atque aliis quibusdam persuasus, in eam sententiam vi quadam tra-
hi videbar, vt certo certius opinarer, Constantinum, etsi de Christiana religione optime
meritus esset, non tamen adhuc eo tempore ita fuisse Christianum; vt à deorum cultu
penitus deficiisset. Re autem vigilantissimo studio exactius peruestigata; atque atten-
tius disquisita, à priori à me asserta sententia volens libensque discedens, in eam potius
venio, quam veritas ipsa persuadet.

Quod igitur ad Constantini Pontificatum maximum spectat (de aliis enim aduersæ
sententiæ obiectionibus inferius, seruato temporum ordine, agendum erit) præstat in
primis antiquam illam hinc etiam reddere inscriptionem de eius Pontificatu maximo
B attestantem. Romæ enim in ædibus Cæsis apud Vaticanum positæ, in basi, eiusmodi le-
guntur incisæ litteræ:

MAGNO. ET. INVICTO
IMP. CÆS. C. VAL. AVREL.
CONSTANTINO. PIO. FEL.
INVICTO. AVG. PONTIF. MAX.
TRIB. POTEST. CON. III. P. P.
PROC. D. N. CORPVS. CORIARIORVM
MAGNARIORVM. SOLARIORVM
DEVOTI. NVMINI. MAIESTATI. QVE
EIVS

C Ita posuimus, fidem describentis secuti: sed cum eodem lapide diligenter inspecto, in-
uenta sit à latere ipsius alia notata his verbis inscriptio: DEDIC. KAL. IAN. DD. NN. DIO-
CLETIANO III. ET MAXIMIANO CONS. planè repertum est, non esse Constantini eam
primam inscriptionem, sed Diocletiani, cuius abrado nomine (vt apparet) in odium per-
secutoris Ecclesie fuerit superinductum Constantini nomen, & deturbato eiusdem
Diocletiani simulachro, fuerit superposita statua Constantini, cum ageret tertium Con-
sulatam. Quoniam verò in hac inscriptione mentio habetur tertij Consulatus eiusdem
Constantini, cui ea statua dicata fuit, iam exploratum redditur, ea conscripta fuisse post
præsentem annum: tertius enim Constantini Consulatus vnà cum Licinio contigit an-
no sequenti. Quomodo igitur dici poterat Christianus, qui adhuc, quod pertinebat ad
omnium deorum cultum, Pontificem Maximum agebat? His quoque astipulantem
D Zosimum, atque dicentem, omnes Imperatores, etiam Christianos, vsque ad Gratia-
num, dictos esse Pontifices Maximos, calumniæ nomine, quippe qui de rebus Christia-
nis multa mentitus sit, suspectum habebam, atque eò magis, quòd apud antiquos Scri-
ptores ea minimè legerentur.

Sed quod minus in scriptis codicibus inueniri poterat memoriæ commendatum, id
ex aliis inscriptionibus postea mihi cognitæ atque perspectis affatim suppeditatum est;
quarum prior extat in ponte Castio iunctæ insulæ Tiberinæ, his verbis:

DOMINI. NOSTRI. IMPERATORES. CÆSARES
FL. VALENTINIANVS. PIVS. FELIX. MAXIMVS. VICTOR. AC
TRIVMF. SEMPER. AVG. PONTIF. MAXIMVS
E GERMANIC. MAX. ALAMANN. MAX. FRANC. MAX. GOTHIC.
MAX. TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. P. P. P. ET
FL. VALENS. PIVS. FELIX. MAX. VICTOR. AC. TRIVMF. SEM-
PER. AVG. PONTIF. MAXIMVS
GERMANIC. MAX. ALAMANN. MAX. FRANC. MAX. GOTHIC.
MAX. TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. P. P. P. ET
FL. GRATIANVS. PIVS. FELIX. MAX. VICTOR. AC. TRIVMF.
SEMPER. AVG. PONTIF. MAXIMVS
GERMANIC. MAX. ALAMANN. MAX. FRANC. MAX. GOTHIC.
MAX. TRIB. POT. III. IMP. II. CONS. PRIMVM. P. P. P.
PONTIEM. FELICIS. NOMINIS. GRATIANI. IN. VSV. SENATVS
AC. POPVLI. ROM. CONSTITVI. DEDICARIQVE. IVSSERVNT

Annal. Eccl. Tom. 3.

I 2 Dc

De Gratiano rursus Emeritæ in Hispania eiusmodi extat inscriptio:

IMP. CÆS. GRATIANVS RIVS. FELIX. M. VICT. AC. TRIUMPH. SEMP. AVG. PONT. MAX. GER. MAX. ALAMANNVS. MAX. FRANC. MAX. GOTH. M. TR. P. IIII.

XCVII. Sed & Aufonius Gallus in gratiarum actione pro suo Consulatu Gratianum nominat Pontificem Maximū. contigit Consulatus Aufonij anno quarto eiusdem Gratiani, quo etiam Theodosius ab eo creatus est Imperator. Porro tam Constantinum, quam ceteros Pontificis Maximi induisse, Gratiano excepto, Zosimus testatur, sic dicens: Simul enim atque summum Imperium quisque accipiebat, amictus ei sacerdotalis à Pontificibus offerrebat, & continuo Pontificis Maximi titulum vsurpabat. Ac ceteri quidē Principes vniuersi lubentissimis animis hunc honorem accepisse, & hoc vsi titulo videntur: adeoque Constantinus etiam potitus Imperio, licet is à recta sacris in rebus via deflexisset, & fidem Christianorum amplexus esset: itemque post illum reliqui ordine secuti, & Valentinianus, atque Valens. Cum ergo Pontifices ex more Gratiano talem amictum attulissent, auersatus est id quod petebant, ratus non esse fas, illiusmodi habitu Christianū uti. Cumque sacerdotibus stola reddita fuisset, aiunt eum, qui dignitate Princeps inter eos erat, dixisse: Si Princeps non vult appellari Pontifex, admodum breui Pontifex Maximus fiet. hac quippe amphibologia ille Gratianum eludit: maximum enim Pontificatum Maximo tyranno iudem, qui Romæ erant, Pontifices postea contulerunt.

XCVIII. Ex quibus satis perspecta habetur causa, cur qui Christiani erant Imperatores, maximi Pontificatus titulum cum insignibus susceperint: quod scilicet sic videretur Imperatorie dignitati summus Pontificatus adiunctus, ut sine maximo Pontificio Imperator esse non posset; in eumque Senatus populisque Romanus Gentilitiae factionis facile conspirarent, quem non viderent patria religione firmatum. Alia rursus fuit causa Christianis Imperatoribus summum Pontificatum capeffendi, quod amplissima esset, atque etiam supra Consules, eius magistratus auctoritas, quippe qui posset comitia, ne fierent, religionis intuitu prohibere, factaque reddere irrita, decretis à Senatu intercedere, eademque interdicere; fierent ne bella, ex eius arbitrio penderet, cuius quoque iussu se Consules abdicarent, ut Cicero pluribus & alij docent: quam quidem auctoritatem omnes Romanæ Reipublicæ Imperatores sibi perneccesariam iudicabant, ut summo religionis iure Senatorum in Imperatores sæpe molestum, veluti freno coercitum, obsequentem in omnibus redderent. quæ quidem ex eo magistratu comparata auctoritas Christianis Imperatoribus magis necessaria videbatur, quod scirent, se, inuito Senatu, regnare, & diuersa religione iam in se Gentilium omnium inuidiam atque odium concitasse.

XCIX. Quæ sanè causa cum postea iam cessasset, quod Senatores essent maiori ex parte Christiani, desierunt pariter Christiani Imperatores summi Pontificatus titulum & stolam sumere: quorum primus (ut diximus) Gratianus fuit, quem imitatus est Theodosius, cuius tempore constat Romanum Senatum Christianis aded fuisse refertum, ut horum maior pars esset: quod S. Ambrosius scribens ad Valentinianum de relatione Symmachi, testatur dicens: Absit ut hoc Senatus petiisse dicatur: pauci Gentiles communi vtuntur nomine.] & paulo post: Dignum est temporibus vestris, hoc est, Christianis temporibus, ut dignitas Christianis Senatoribus abrogetur, quod Gentilibus Senatoribus profanæ deferatur voluntatis affectus.] Et Prudentius aduersus Symmachum d:

Sic consulta Parrum subsistere Conscriptorum Non aliter licitum prisco sub tempore, quam se Tercentum sensisse senes legentur in unum, Seruemus leges patrias: infirma minoris Vox cedat numeri, paruaque in parte silescat. Aspice quam pleno subsellia nostra Senatu Decernant in fame Iouis puluinar, & omne Idolium longè purgata ex Vrbe fugandum.] licet ea sint ad Theodosij tempora referenda.

Videas

PONTIFICI TYVS MAX. GENTILITIAE SVPERSTITIONIS

AVCTORITAS PONTIFICIA

Cic. de Nat. deor. lib. 2. de Leg. lib. 2. Tacit. De morib. German. Valer. lib. 1. c. 23.

PAUCITAS SENATORVM GENTILIVM

Prudent. aduer. Symmach. lib. 2.

A Videas igitur, quibusnam pretextibus, absque idololatriæ aliquo crimine, tum Constantinus, tum ceteri eo vsi fuerint titulo, atque tunica, quam non ad sacra facienda induciant, sed ad auctoritatem potestatemque sibi vendicandam capeffebant: permisisseque hoc illis Pontifices Christianos, quorum nulla penitus ea de re, sicut de aliis ab eis patratu criminibus, obiurgatio legitur. At horum omnium multo æquior causa videri poterat Constantini, qui Ethnicis Senatoribus Senatum repletū inuenit. Si enim inter Christianos Imperatores tantopere tum ab Ambrosio, tum à ceteris Gratianus commendatur, quem tamen ad annos quatuor eo titulo esse vsū inuenimus, cum numero satis Christianorum cœtu Senatus confertus esset: quis hoc nomine deroget Constantino, post cuius Imperium, extincto persecutore, ceperunt manifestari aliqui esse ex Senatoribus Christiani? Rursus verò non sic quidem, ut ceteri Gentilium facere consueverant, Christiani Principes vestem ac titulum sumebant Pontificis Maximi, ut more ipsorum (quod scribit Prudentius) sub terram alta serobe merfi, necati in sacrificio tauri sanguinem excipientes atque ebibentes initiarentur, vel quoddam Ioui Capitolino, aliisve diis sacra facerent: hæc enim perfecta fuisset apostasia, & Christianæ religionis abdicatio, nec aliquo velamento dissimulanda: sed tantum (quod ait Zosimus) amictu oblato, eoque accepto, tunc Imperator titulum Pontificis Maximi vsurparet. Sic igitur nihil penitus est, quod ex titulo huiusmodi Pontificis Maximi Constantinus post debellatum Maxentium argui possit idololatra; sed Christianum fuisse, infimi tamen ordinis atque classis, militantemque inter eos qui nomen tantum Christianæ militiæ dedissent, quæ à nobis sunt recitata declarant.

His itaque delucidatis, ac perspicuo demonstratis, iam reliqua Constantini, quæ ad præsentem annum spectare noscuntur, curriculo prosequamur: nimirum quonam potissimum huius anni mense ac die Vrbs à Constantino fuerit, Maxentio extincto, ab eius tyrannide vindicata. Qui putauit huius rei demonstratione posse etiam Indictionū, quibus anni supputantur, exordium desiniri, illud firmiter asseuerat, Maxentium à Constantino victum octauo Kal. Octobris, à quo die prima Indictio inchoatur: citat Panegyricum illum à nobis sæpe superius allegatum incerti Auctoris: at in eo de die nihil penitus, sed illud dumtaxat, Maxentium Tiberinis vndis absorptum eo ipso die, quo sextum absoluit annum, antequam septimum Imperij inchoaret. sed ut id contigerit (quod asserit) octauo Kal. Octobris, oportuit testatum reddidisse, ipsum Maxentium septimo Kal. eiusdem mensis regnare cepisse: quod nec ipse, nec alius quisquam (cum res incerta sit) potuit demonstrasse. sed nec apud Socratem, quem citat, aut Eusebium, Victorinve, aut Eutropium, vel alios antiquos, siue probatæ fidei recentiores Historicos, eiusmodi quidquam legitur. Quamobrem tota illa tractatio de Indictionum inuentione, nullo fundamento veritatis subnixæ, corruat necesse est: cum præsertim quasi per transfennam inspicere liceat, non mense Septembris, sed ipsa iam aduentante hieme, victoriam Constantini de extincto Maxentio contigisse.

Id quidem ex eo primum deducimus, quod certum exploratumque habeatur, tum Nazarij testimonio, tum incerti Auctoris Panegyrico sæpe citato, Constantino post debellatum Maxentium haud licuisse Romæ diutius commorari: nam in eo primum sic dicitur: Post annuam expeditionem statim bello auspiciatus, à Tiberi ad Rhenum, imò ut omen & similitudo nominis sit, & tua Imperator magnitudo animi pollicetur, à Tusco Albula ad Germanicum Albim prolaturus Imperium.] Albim verò fluium ex Vuandalicis montibus profluere in Oceanum versus Septemtrionem, magnum admodum factum, testatur Dio: Causa autem repentinè discessus hæc ibidem asseritur: Ruperat (inquit Auctor) fidem gens leuis & lubrica barbarorum, & robore atque audacia lectis diruptionis auctoribus, institisse Rheno, nuntiabantur. illicò obuius affuisti, & præsentia tua, ne audent transitum, tenuisti, &c.]

Ex his igitur patet, inopinatò contigisse celerem ex Vrbe in Germaniam Constantini reditum: sed quanto tempore Romæ manserit, Nazarius sanè expressisse videtur, dum ait: Quidquid mali sexennio toto dominatio feralis inflexerat, bimestris ferè cura sanauit.] Verum cum constet ex eius rescripto Romæ dato, ipsum magnam partem mensis Ianuarij adhuc Romæ egisse, planè à nece Maxentij duos menses enumerando, quibus & pars Ianuarij mensis includatur; necesse est affirmare, ipsa hieme, nempe saltem post dimidium Nouembris mensis, Constantinū de nece Maxentij triumphasse. Porro has

CONSTANTINVS ABSQVE CRIMINIBVS IN SENATVM REPLETVM INVENIT.

Prudent. Peristeph. l. 4.

C. I.

Panvin. l. 3. Enst. his Consulibus. QVO DIE VRBS LIBERATA.

CII. TEMPVS VICTORIAE CONSTANTINI. Paneg. post victor. Constant. incert. Auctor. 2.

CIII. Naz. Panegy. Constant. inuenerat, l. 1. c. de Consul. l. 12.

non esse inanes coniecturas, sed solida veritate subsistere, illud æquè demonstrat, quod dictum est, penè habitum pro miraculo, importuno nauigandi tempore propitios flasse ventos, quorum opè deferretur Maxentij caput in Africam, cum (vt eadem repetamus) ita Nazarius ait: Pari studio missum eiusdem tyranni ad permulcendam Africam caput, vt quam maximè vnus * affligerat, laceratus explet: & nondum satis tempestiuo mari, efflarunt tamen nauigantibus felices auræ, & fluctus secundi: beatissimamque victoriam ipsa etiam elementa iuuerunt.] hæc ipse: qui per intempestiuum natura mare significasse visus est hiemem, qua à nauigatione cessatur.

* Naz. Paneg. Constantin. vius

CIV. REICITUR OPINIO DE ORIGINE INDICTIO- NIS.

His itaque de Maxentij necis tempore disquisitis ac demonstratis, tota illa (vt dictum est) de Indictionum exordio opinio atq; causa penitus confutatur: cum multa alia quoque sint, quibus secum ipse Auctor pugnant, suo ipsius telo perforditur: nempe cum ait: anno Domini trecentesimo decimo tertio, Consulatu Constantini secundo atque Licinij, ea contigisse, quo (vt vult) octauo Kal. Octobris Maxentius fluctibus merfus interiit: idemque ipse in suis Fastis hoc anno dicti Consulatus Constantini atq; Licinij, annum Domini numerari duodecimum tantum supra centesimum tradit. Dicerem mendum in notam numeri irrepisse, nisi ab eo sapius idem repetitum inueniretur. Aliam igitur de tempore inchoatæ Indictionis, eiusque nominis originem & causam peruestigandam putamus; nec opus esse, ob eam rationem, quod ait, Indictionis atque Indictionis nomina, eadem quasi cognata coniungere.

CV. Sed & illa æquè reicitur, quæ ab erudito viro b emendatore temporum recens est excogitata de inuentione Indictionis opinio, dum ait ab exhibitione munerum Quinquennialium Imperij Constantini vsque ad Vicennalia statuta periodo annorum quindecim, esse numerum Indictionum inuentum. Nam cum ipse super falsum profus fundamentum totam quam erigit molem imponat, eandem quoque corruere necesse est. Ait enim, Constantinum imperare cœpisse anno Christi trecentesimo octauo, atque ad hoc anno, quo cœptas numerari tradit Indictiones ab octauo Kal. Octobris, celebrata esse Quinquennalia eius Imperij, & anno eiusdem Imperatoris vigesimo octauo fuisse Vicennalia habita: deceptus ipse ab Eutropio, qui ait anno quinto Constantini ab eo bellum aduersus Maxentium excitatum esse. Quibus quidem omnibus nihil absurdius dici potest. Cum enim superius in obitu Constantij, tum ex supputatione Olympiadum, tum etiam Consularibus Fastis sit demonstratum, cœpisse Constantini Imperium anno Domini trecentesimo sexto, septimus hic annus eiusdem Imperij numeratur, & Quinquennalia non hoc anno, sed ante biennium oportuit fuisse celebrata, sic & Vicennalia eiusdem in annum vigesimum quintum eius Imp. pariter necesse est incidisse, Paulo & Iuliano Coss. quibus cœptum & absolutum est pariter Nicænum Concilium, vt suo loco pluribus ostendetur. His igitur ab eo ædificatis absque veritatis fundamento sponte labentibus, reliqua his innixa vltro absque impulsore sternuntur. Vtinam tam facile nobis esset de ea re vera statuere, quam falsa destruere.

CVI. ADICIAM tamen in hac postrema quæ Romæ cuditur in nostris ædibus editione, exigentibus id viris eruditis, quæ de Indictionum exordio, causa, atque nomine nobis ex coniecturis interdum contigit opinari. Atque in primis, explosis iis quæ à quibusdam recentioribus de Indictionum exordio absque aliqua testificatione feruntur, cœptas nimirum numerari ab Augusti temporibus, quibus planè omnes rem accuratius intuentes contradicunt: assentimur & nos, non ante præsentem annum eas ad annorum numerum consignandum inuentas esse: cum nulla de illis apud externos ante Constantini tempora mentio habeatur; & apud Ecclesiastica monumenta, in Concilio Romano sub Iulio Papa, qui Siluestro successit, & apud S. Ambrosium in epistola ad Episcopos Æmiliæ prouinciæ prima mentio reperitur.

CVII. Ad hæc igitur inuestiganda, quanam ex causa vsu venerit, vt eiusmodi quindenarius inuentus sit numerus ad annos sub Indictionis nomine supputandos, id potissimum (si inuenire fas sit) exquirendum est. Nullam quidem aliam penes antiquas huius temporis memorias reperire licuit, vt quindecim annorum periodo aliquid cœptum absolueretur, & in tabulas publicas referretur, nisi stipendia militaria, cum quindenariis emeritis, milites honesta missione concessa capitationis immunitate, si vellet, solutus militia liber abire posset, si nollet, maioribus priuilegijs augetur. est de eiusmodi missione mentio in rescripto eiusdem Constantini ad Maximum ad finem ipsius: cum tamen antiquitus

14. De Veteran. Cod. Theod.

(vt apud Tacitum legitur a) sexdecim annorum stipendia merere milites tenerentur. Ceterum Constantinum magis magisque augeri voluisse iura & priuilegia veteranorum quam minui, ipse publice professus est b.

a Tacit. l. 1. b l. 2. de Veteran. C. Theod.

Vt autem quindecim annorum stipendia per totidem numerarentur Indictiones, inde prouenisse videtur, quod annis singulis eroganda militibus Principis rescripto prouincialibus indicebatur annona, vt patet ex Arcadij & Honorij rescripto c ad Pompeianum. Mittebantur ad hoc exactores qui eiusmodi annonam exigerent, & debitam militibus darent, vt apparet ex eorumdem Augustorum rescripto ad Hadrianum d. est titulus in Codice Theodosiano de Erogatione militaris annonæ; vbi inter alia, ne quid fraudis à ministris eam curam gerentibus admitteretur, hæc cauerunt iidem Imperatores e: Prouida sanctione decernimus, vt Breues ante Indictionis principium summa fide ac veritate confecti ad nostra serinia dirigantur, secundum quos à susceptoribus erogatio celebratur.] hæc ibi. Quod verò eiusmodi annona militaris indicta militibus distribui soleat & erogari per singulas Indictiones, inde quoque accidit, vt Indictio eadem diceretur Distributio, vel Fusio. De priori nomine apud Palladium in Dialogo rerum gestarum S. Ioannis Chrysostomi hæc leguntur: Tertiadecima Distributione venerunt Constantinopolim Astæ Episcopi, &c.] & de Fusionis nomine exstat mentio in rescripto Honorij Imp. ad Macrobium f, vbi indulget debita contracta vsque ad initium Fusionis quinquena: qua voce Indictionem significari, quæ præcedunt & quæ subsequuntur leges sub eodem titulo de Indulgentiis debitorum positæ indicant.

CVIII. INDICBATOR MILITARIS ANNONA. l. 1. de Indict. C. Th. l. 16. de Exaction. Cod. Theod. l. 24. de Erog. milit. annon. Cod. Theod.

Quod verò ad tempus spectat, vt octauo Kal. Octobris initium sumat Indictio, inde accidisse videtur, quod eo tempore Imperatores exhibendam militibus annonam proposito edicto indicare annis singulis consueverint, cum iam plenissima frugum omnium collectio facta esset. Id quidem etiam colligi potest ex Gratiani rescripto ad populum g, vbi inter alia hæc habentur: Eius anni atque Indictionis exordio, quæ nouum denud annonæ comitatibus poscit obsequium, &c.] Probauit vsus postea tam in censualibus tabulis, quam in matriculis militaribus, eiusmodi per quindenaria stipendia emerita enumeratione, quindecim Indictionum reuoluta periodo, concinnè, facillè, & absque errore tempora numerari; qui & à posteris retentus est. Hæc sunt quæ de nomine, causa, & tempore Indictionis nobis dicenda fuerunt, quibus quidem meliora hæctenus non inuenimus, cum tamen in re obscurissima, nobilissima ingenia defudasse non ignoremus. Sed quod coniecturis tantum res agatur, hæc hæctenus intra parietes domesticos continere maluimus.

CIX. CVR INDICTIO INCIPIAT MENSE SEPTEMBRIS. l. 18. de Annon. C. Trib. C. Theod.

Addimus his, ex Græcis Fastis exploratum reddi, sub huius anni Consulibus esse cœptas numerari Indictiones: nam ibi hæc descripta leguntur: ΙΝΔΙΚΤΙΟΝΩΝ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΑΝΩΝ ΕΝΤΕΤΘΕΝ ΑΡΧΗ. hoc est: ΙΝΔΙΚΤΙΟΝΩΝ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΡΩΝ ΗΝ ΕΞΟΡΔΙΩΝ. Inuenimus autem ab Imperatore indicente Indictiones interdum denominatas, sicque dictam Indictionem Valentianam à Valente Imperatore h. Sed iam quæ rerum gestarum anni huius sunt reliqua prosequamur.

CX. SVB ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΩ ΚΟΕΠΤΑΙ ΙΝΔΙΚΤΙΟΝΕΣ.

l. 1. de Indulgem. deb. c. 71.

Hoc eodem anno, qui primus pacis Ecclesiæ post decennium persecutionis illuxit, cum Tyrannus Episcopus Antiochenus sedisset annos tredecim (tot enim annos eidem Eusebius tribuit) ex hac vita migravit: quis autem post ipsum Antiochiæ sederit, nulla penitus mentio in Eusebij Chronico. Constat tamen ex Appendice S. Hieronymi, autem Episcopatum, mortuo Tyranno, cum pax iam in Ecclesia vigere inciperet, obtinuit Vitalis: qui Ecclesiam ibi à tyrannide dirutam, in Palæa ædificauit.] hæc ipse. Quod autem spectat ad tempus sedis eius, haud possumus Nicephori Chronicon sequi, in quo annis sex ille sedisse ponitur: siquidem certum est (vt ex iis, quæ dicentur, perspicuum euadet) post extinctum Maximinum, cum solus in Oriente Licinius imperaret, Philogonium in Vitalis locum successisse. Vitalis igitur cum post persecutionem sedem Antiochenam accepit, ad publicos celebrandos conuentus (quod Ecclesiæ omnes in persecutione Diocletiani solo æquatæ fuissent) Ecclesiam in primis exædificandam curauit: quam ante obitum in absolutam ab eo relictam, eius successor absoluit, vt idem qui supra Theodoretus affirmat.

CXII. VITALIS ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΝΤΙΟΧΩΝ. Theod. l. 1. c. 7.

Hoc ipso anno septimo Constantini apud Eusebij Chronicon ponitur post

CXII. Her-

* al. Thermonem MACARIUS EPISCOPVS IEROSOLYMITANVS. a Theod. l. 1. c. 3. Hermonem * Macarius Episcopus Ierosolymitanus, de cuius sedis annis, rebusque ab eo gestis dicemus saepius secundum ordinem temporis. Porro Theodoretus a de eius agens ingressu, eiusmodi cum exornat elogio: Hic ob beatam viuendi rationem, & multiplicia bona, quibus exornatus fuit, verè nomini suo respondit, nempe, vt Macarius diceretur.]

IESV CHRISTI MELCHIADIS PAP. CONSTANTINI IMP.

I. CVM iam Christi annus trecentésimus decimustertius aduenisset, Constantinus Imperator tertium adiit Consulatum, habuitque sicuti superiore anno, collegam Licinium in Illyrico Imperatorem: cuius Consulatum cum alij æquè tertium, vt Zosimus, paremque numero cum Constantini Consulatu ponant, S. Augustinus b tamen ex libellis Consularibus, quos citat, tertio Consulatu Constantini (nisi sit mendum in Codice) Licinij secundum adiungit. Huius anni exordio, idem Constantinus cum adhuc Romæ ageret, quod ad Reipublicæ statum rectè disponendum pertinere videbat, ne, qui potentiores essent, humiliores damno afficerent, eiusmodi legem sanxit: Imperator Constantinus ad Populum. Quoniam tabularij ciuitatum per collusionem potentiorum sarcinam ad inferiores transferunt: iubemus, vt, quisquis se grauatum probauerit, suam tantum pristinam professionem agnoscat. Dat. xv. Kal. Februarij, Romæ, Constantino Aug. 111. & Licinio Coss.] hæc ipse: ex quibus apparet, tantum abesse vt Constantinus hoc tempore noua tributa indixerit, vt potius quæ erant indicta, ad pristinam census professionem voluerit reformari.

II. Post hæc autem haud diutius ipsum Roma retinuit, quem bellicæ curæ (vt dictum est anno superiore) in Germaniam euocabant. Factum est autem, vt cum Licinius Imperator, qui cum exercitu agere solet in Illyrico, occurrisset illi in via, vnâ simul cum eo Mediolanum vsque peruenerit, licet dicat Zosimus eum à Constantino Mediolanum accersitum: sed edictum ab ipso datû priorem sententiam veriore esse declarat. Quid autem ad optimum regimen Imperij stabilendum inter eos transactum sit, Zosimus a narrat, agens imprimis de rebus Romæ ab eo gestis post Maxentium extinctum, his verbis: Hoc euentu rerum Constantinus de paucis quibusdam Maxentio familiarissimis pœnas exegit, Prætorianis militibus e medio sublatis, & castellis dirutis, in quibus esse consueverant (erant hæc dicta castra Prætoriana.) denique constitutis vrbis rebus, ad Celtas & Gallos profectus est. Licinio Mediolanum accersito, sororem Constantiam in matrimonium tradidit, quam antea se daturum ei promiserat, cum eum sibi socium contra Maxentium hostem adiungere vellet. Eo peracto, Constantinus ad Celtas discedebat. hucusque Zosimus: hanc autem Constantiam Constantini germanam Christianam fuisse, Acta Basilæi Episcopi Amasæ in Ponto significant, de qua plura inferius dicturi sumus.

III. Testatur Aurelius Victor c ad has nuptias vocatum fuisse Diocletianum, sed venire contempsisse: sic enim ait: Cum à Constantino atque Licinio vocatus ad festa nuptiarum, per senectam, quò minus interesse valeret, excusauisset, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur Maxentio fauisse, & Maximino fauere, suspectans necem dedecorosam, venenum dicitur hausisse. hæc Victor. Porro exitum Diocletiani post triennium accidisse, auctor est Zosimus f: itaque de eo tunc agemus. Quòd verò idem Victor g dicat, earumdem nuptiarum tempore Constantinum Imperatorem creasse Cæsares filios suos Crispum & Constantinum, necnon Licinij Augusti Licinianum filium mensium ferè viginti eodem nomine insignisse, ipsum errasse, dicemus anno decimo Imperij Constantini.

IV. At non ea tantum, quæ ad connubium spectarent, inter eos transacta esse, sed etiam quæ ad pacem Orientalis Ecclesiæ pertinerent, constat fuisse disposita, & amborum nomine pro Christianis fuisse promulgatum edictum: quod à Licinio Ethnico homine, de Christianis tamen Constantini intuitu benè merente, inter alia fœderis iurati placita elicitum

b August. ad Donat. post Collat. c. 33. CONSTANTINVS LEGIBVS MVNITVR BENEFICENTIA. c. l. c. de Confib. l. 11.

CONSTANTINVS AB VRBE RECEDIT.

a Zosim. l. 2.

c Aurel. Vict. in Dioclet. NVPTIÆ CONSTANTIÆ CVM LICINIO. f Zosim. l. 2. g Victor in Constantino.

QVOD CONSTANTINVS CVM LICINIO.

A citum fuisse putamus: nam quod ad ipsum spectat Constantinum, nequaquã expectauit Licinij congressum ac consultationem, vt pro Christianis sub sua ditione agentibus ampliora decerneret, Romæ dum ageret, post debellatum Maxentium. Quamobrem quod licuit à cultore deorum exigere, sic Christianæ religioni consultum fuit, vt tamen idololatriæ quoque prospectum foret. Edicta Eusebius recitat, his verbis inscripta: IMPERATORIORVM EDICTORVM EXEMPLAR.

Cum iam pridem religionis libertatem nemini denegandam esse, sed cuiusque mentis & voluntati potestatem permittendam ritus & instituta diuina pro sua animi voluntate & arbitrio excolendi, considerarem: mandatum dedimus, vt cum singuli alij, tum Christiani suæ sectæ & religionis fidem integrè obseruarent. Sed quoniam in eo rescripto, in quo eiusmodi illis concedebatur facultas, multæ sententiæ dubiæ & controuersæ inesse videbantur: quidam illorum propterea fortasse paulò post præ metu ab illius obseruatione repulsi sunt. Quapropter cum ego Constantinus Augustus, & ego Licinius Augustus, prospero itinere Mediolanum perueniremus, & omnia quæ ad vtilitatem & commodum Reipublicæ pertinebant, accuratè disquireremus: ista inter cætera, quæ plebi vniuersæ perutilia videbantur, maximè omnium decernenda existimauimus, quibus reuerentia & diuinus cultus contineretur: hoc est, vt tum Christianis, tum aliis omnibus liberam optionem omnino daremus eam religionem sequendi, quam ipsi in animos inducerent: quò, quæcumque sit diuinitatis & cælestis Numinis potentia, nobis, ac vniuersis qui sub nostra ditione vitam degunt, clementis & propicia esse posset.

Istam igitur nostram voluntatè ac sententiam recta ratione ac consilio decidimus, vt nemini prorsus libertas negetur, Christianorum obseruantiam & cultum imitandi amplexandi que, & cuique detur copia suam mentem ei religioni addicendi, quam ipse sibi maximè conuenire censuerit: quò diuinum Numen in omnibus, quæ molimur, consuetam curam, studium, & bonitatem in nos ostendat. De qua quidem voluntate nostra consentaneum fuit ad te rescribere, vt tum controuersæ illæ sententiæ, quæ prioribus litteris ad tuam pietatem missis de Christianis continebantur, penitus tollerentur, tum ea quæ videbantur admodum seuera, & à nostra mansuetudine & clementia aliena, omnino abrogarentur: atque ad eò iam quisque eorum qui induxerint in animum Christianam religionem obseruare, liberè, minimè fucatè, & absque vlla molestia aut perturbatione cuiusquam hoc ipsum custodiat. Quæ quidem tuæ solertiæ plenissimè significare decreuimus, vt intelligas, nos liberam ac solutam Christianis facultatem concessisse, dum ipsorum religionem sedulè excolendi. Quòd quoniam tua pietas perspicit à nobis liberè illis esse concessum, aliisque etiam potestatem factam eum obseruantia & religionis modum, quem apud animum proposuerint, consecrandi; & nostrorum temporum tranquillitati & quieti reuerà accomodatam esse, vt quisque facultatem habeat deligendi obseruandi que, eam in Deo colendo rationem, quæ sibi maximè placuerit, hocque à nobis factitatum esse, vt nullius honoris, nullius religionis auctoritas à nobis vlla ex parte minui videatur: tuarum partium est prouidere, vt nemo impediatur, quò minus suæ professioni firmè adhærescat.

Istud etiam præter cætera nominatim Christianis decernimus, vt loca eorum, in quæ ipsis in more positum erat antea conuenire (de quibus quidè rebus litteris superioribus ad tuam sanctimoniam datis alia formula eo tempore à nobis erat definita & præscripta) si qui vel à Quæstore nostro, vel ab alio quopiã ea emisse videantur, Christianis absque argento, absque vlla repetitione pretij, quòd in illis emendis collocauerant, sine omni mora & dubitatione restituant: & si qui ipsa loca pro munere fuerint adepti, vt ipsis Christianis quàm celerrimè reddant: ac si qui ea aut coemerint, aut dono receperint, aliquid à nostra bonitate postulent, Præfectumque qui regioni, in qua habitant, præest, adeant, quò ipsorum etiam à nostra munificentia prouisio & cura suscipiatur. Quæ quidem omnia Christianorum societati tuo studio & industria exemplò & sine vlla dilatione restituenda cures, oportebit. Ac quoniam ipsi Christiani non solum ea loca, in quæ conuenire solent, sed alia etiam habuisse cognoscuntur, quæ non priuatim ad singulos, sed ad ius rotius ipsorum communitatis, id est, Christianorum, spectabant, singulis, qui ea possident, mandes velim, vt omnia per legem, quam supra posuimus, absque vlla controuersia Christianis, id est, societati ipsorum & conuentui reddant: modò

a Euseb. l. 10. c. 5. V. EDICTVM CONSTANTINI ATQVE LICINII PRO CHRISTIANIS.

VI. LIBERTAS CHRISTVM VBIQUE COLENDI CONCESSA.

VII. BONA REVDITIA CHRISTIANIS.

CHRISTI 313. MELCHIADIS PAP. 3. CONSTANTINI IMP. 8.

ratio ipsa antè demonstrata sedulo conseruetur, nimirum ut illi, qui sine repetitione pretij (sicut antea diximus) ea restituant, suas res & facultates absque damno à nostra beneficentia compensandas fore pro certo expectent. In quibus omnibus prædictæ Christianorum communitati studium & diligentiam pro virili tua parte vel maximam adhibere debes, ut nostrum citissime conficiatur mandatum, quod ad hunc modum communi & publicæ tranquillitati à nostra benignitate rectè prospiciatur. Nam hac ratione (sicut dictum est) diuinum erga nos studium, quod in multis iam rebus experti sumus, perpetuo nobis firmum ac stabile permanebit. Ut igitur huius nostræ sanctionis & beneficentiæ decisiō ad omnium notitiam perferatur: has nostras litteras ubique præponi, & in cuiusque cognitionem venire, consentaneum est; quod lex à nostra clementia sancita neminem omnino latere possit. Hucusque edictum per Constantinum (ut demonstratum est) elicitum à Licinio, cum ille, quod in Christianos parum æquo esset animo, in gratiam eiusdem Constantini Imperatoris parum certa, sed ambigua decreta promulgasset, quod ut de Constantino dicatur, planè indignum est.

VIII. Quod verò non satis prospectum esset Ecclesiis Orientis eiusmodi datis à Licinio litteris, nisi Maximinus, cuius potiores Imperij partes essent, sineret Christianos in pace agere: actum est per eundem Constantinum cum Licinio, ut amborum nomine pro pace Christianorum ad eundem Maximinum litteræ mitterentur: quod factum esse testatur Eusebius, idemque datas à Maximino statim publicas pro Christianis litteras recitat, hæcque præmittit: Ille de his rebus certior factus, primum, utpote tyrannus, immensum animo dolorem concepit: verum postea, quamquam aliorum imperio cedere videri nolēbat, neque mandatum eorum diuulgare; metu tamen iubentium perterritus, hanc primam pro Christianis epistolam, tamquam sua auctoritate compositam, Præfectis suæ ditionis necessariò prescribit: & in ea, quæ ab ipso nunquam fuerant hætenus factitata, commentitia ratione contra se ipse confingit.

Iouius Maximinus Augustus Sabino S.

IX. Cum apud tuam grauitatem, tum apud omnes homines satis increbuisse arbitror, dominos & patres nostros Imperatores Diocletianum & Maximianum, quando omnes ferè homines, relicto deorum cultu, se cum Christianorum gente commiscuisse coniunxisseque intellexerant, rectè sanè mandasse, ut cuncti, qui à deorum suorum immortalium religione recessissent, aperta animaduersione & supplicio ad eorum deuotionem deuò reuocarentur. Verum cum ego felici quodam & prospero casu in Orientem primum aduentarem, & complures homines, qui Reipublicæ prodesse possent, à Iudicibus ob eam causam, quam modò posuimus, in loca quadam extranea relegatos animaduernerem: cuique Iudici mandata dedi, ut nemo illorum de reliquo in homines prouinciales crudeliter animaduerneret, sed blanda assentatione potius, adhortationeque beneuola ad deorum religionem eos reducere conaretur. Id temporis igitur, dum iussa conuenienter & apposite à Iudicibus iuxta mandatum meum obseruabantur, neminem ex partibus versus Orientem vel missum in exilium, vel contumelia affectum contigit: immò verò etiam, quia humanius cum illis agebatur, facilius ad deorum cultum se receperunt.

X. Postea, cum anno præterito, prospero itinere Nicomediam proficisceretur, ibique commoraretur, ciues eius ciuitatis simul cum deorum statuis ad me veniunt, maioremque in modum contendunt, ut Christiana gens nullo modo in ipsorum patria habitare permitteretur. Ceterum simulatque complures eius religionis viros in illis partibus domicilia sua habere perspexeram, sic illis responsum dedi: Eorum petitionem mihi pergratam esse, sed me non intellexisse, illud idem ab omnibus postulari. Quod si qui essent, qui in illa superstitione persistere vellent, ita cuique pro suo arbitratu in instituto proposito persistendi libertatem permisi: & si sponte sua etiam deorum religionem amplexari in animum inducerent, non equidem inficiatus sum. Et sicut benignum responsum Nicomediæ ciuibus dedi, sic ceteris ciuitatibus, quæ adeò enixè idem à me contendissent, nempe, ut nullus Christianus eorum ciuitates incoleret, necesse habui humanitus respondere: propterea quòd idem istud cum antiqui Imperatores omnes obseruassent, tum ipsis diis, quorum prouidentia omnes homines omnesque Respublicæ gubernantur, visum esset, ut eiusmodi petitionem, quam pro religione & cultu diuini eorum Numinis ad me retulerant, lubens admitterem.

Qua-

CHRISTI 313. MELCHIADIS PAP. 3. CONSTANTINI IMP. 8.

A Quapropter licet tuæ in primis æquitati ante hoc tempus à me per litteras significatum sit, perque mandata similiter imperatum, ut Iudices contra prouinciales, qui Christianam gentem apud se retinere, & incolumes seruire nitantur, nihil acriter & acerbe statuant, sed toleranter & placidè eos ferant: tamen ne vel à Beneficiariis, vel ab aliis quibuscumque contumelias, iniurias, aut molestas perturbationes pati cogantur, his etiam litteris tuam animi magnitudinem & grauitatem admonere consentaneum putauit, ut leni potius sermone & cohortatione benigna nostros prouinciales ad deorum curam ac religionem agnoscendam impellas. Vnde si quis sua quadam animi inductione deorum cultum agnoscendum existimet, hunc libenter admittere conuenit: sin nonnulli suam propriam religionem sequi velint, eorum arbitrio & potestati liberum relinquo velim. Quocirca tua æquitas, quod tibi concredutum est, sedulo obseruare debet; & nemini facultas permittatur, prouinciales nostros contumelia vel molestia diuexandi: quandoquidem (ut supra scripsi) liberali admonitione potius & blanda sermonis suauitate eos ad deorum venerationem & obseruantiam reuocare par est. Atque quod ipsum nostrum mandatum in cognitionem omnium nostrorum prouincialium veniat, edicto abs te edito, quod imperatum est, diuulgare debes. Hucusque ad Sabinum litteræ, sed subdit Eusebius:

Ut primum ista Maximinus necessitate coactus, non sua ductus voluntate, iusserat: deinceps propter veteratoriam & falsè ementitam sententiam, quam antea post parem nobis concessam libertatem ostendisset, apud nonnullos nec verus, nec fide dignus habitus est. Idcirco nemo nostrum aut conuentus cogere, aut se in aperto & in omnium oculis collocare audebat. Nam in eius litteris de hac re nulla facta est mentio, sed illud solum in ipsis mandabatur, ne quisquam nobis quidquam facefferet negotij: conuentus autem agere, templa exædificare, aut aliud quippiam eorum, quæ nobis in more posita sunt, transigere, eius litteræ neutiquam permiserunt. Et quamquam pacis & pietatis auctores Constantinus & Licinius ad eum litteras dederant, ut nobis hæc omnino peragendi liberam faceret potestatem, & omnibus suis subiectis per leges & decreta idem concesserant: tamen scelestissimus ille, si non diuina ultione eò detrusus fuisset, & ad extremum inuito animo ad idem largiendum compulsus, nunquam ei assentiri in animum induxisset. Hæc Eusebius. Quenam autem causa intercesserit, ut idem Maximinus plenissimum posthac edictum pro Christianis dederit, dicemus anno sequenti, quo editum fuisse constat: nam anno interlapso post recitatas nuper ad Sabinum litteras id fieri contigit.

D His igitur quam celerimè rebus confectis, Constantinus (quod in procinctu esset ad rebellantes Germanos comprimendos) Mediolano cum exercitu recedens, se cum eo hostibus præsentauit: quos primo sui aspectu non solum repressit, sed militari arte eos delusos vicit atque subegit. hæc quidem in Panegyrica Oratoris Gallicani Oratione (à nullo enim alio Auctore hæc commendata memoriæ repertiuntur) his verbis narratur: Illic obuius affuisti, & præsentia tua, ne auerent transitum Rheni, terruisti: etiam videbaris rem votis tuis fecisse contrariam, quod inhibita eruptione non foret materia victoriæ. Sed inopinato consilio usus (abeundo enim simulato nuntio maioris in superiore limite tumultus) occasionem stolidis ac ferinis mentibus obtulisti in nostra veniendi, relicti in occulto ducibus, qui securos adorirentur. Quò cum venissent, consilium tuum sequitur fortuna: toto Rheni alueo oppleto nauibus deuictus, terras eorum ac domos mæstas lugentesque populatus es: tantaque cladem vastitatemque perituræ genti intulisti, ut vix post illud nomen habitura sit. Hæc Auctor. Sic itaque Constantinus virtute Crucis, cui solum fidebat, perdifficile bellum per paucis diebus felicissimè absoluit, adeoque barbaras illas nationes compressit, ut rebellare ulterius non præsumperint. Sicque Romanum Imperium sibi subiectum anni vnus ferme spatium à tyrannide Maxentij & barbarico furore quietum per omnia atque pacatum reddidit.

Constantinus igitur, quod indies magis magisque in Christianæ religionis cultu proficeret, ab ijs, quæ essent Gentilitiæ superstitionis, officijs procul abhorruit: quamobrem Saculares ludos ab aliis cupidè expectatos, & celebri apparatu peragi solitos, cum se æqua annorum periodo Vrbi redderet, prorus despexit, atque celebrare contempsit: quod Gentilibus magno mœrori fuit, cum dicerent, illos ad pestes, morbos, luesque

XI.
VT SECVRVS
VBIQVE DE-
GERE LI
CEAT CHRIS-
TIANIS.

XII.
CHRISTIA-
NI ADHYC-
TLEMENT.

XIII.
CONSTAN-
TINVS QVID
IN GERMA-
NIA.

a Panegy. 2.
Constantini.

XIV.
SARCVLA-
RES LVDA
CONSTAN-
TINO CON-
TEMPTI.

fanandas, bellaque auertenda fuisse diuinitus institutos, & in eam diem solemnissimè celebratos, qui que essent carminibus Sibyllinis præscripti, ac veluti fatales Vrbi concessi, nam post ritus & sacrificiorum diuersa genera referata, erant in iisdem oraculis hi versus in sine conscripti:

Apud Zo- sim. lib. 2.

Itala sic tellus omnis, tellusque Latina Aeternum tua scepra colet, tua iussa capeffet.

XV.

His ergo à Christiano Imperatore spretis, visum est illis omen casuri Romani Imperij: quamobrem hæc Zosimus Ethnicus: Verum (inquit) Constantino & Licinio tertium Conf. centum & decem annorum spatium completum fuit, quo iam ludos consueto more celebratos oportuit. Eo neglecto, ad infelicitatem illam res prolabi necesse fuit, quæ hoc tempore nos vrget.] hæc ipse consueto Gentilium more (quod sæpè factum vidimus) qui cunctas clades deorum contemptoribus Christianis acceptas ferebant. quod cum Ethnicis omnes in Christianos procaciter iactare solerent, Zosimus ipse id propensius ac petulantius præstitit; cum nullam prorsus aliam scribendam Historiæ inierit rationem, quàm vt doceret, culpa Christianorum Romanum Imperium esse collapsum.

ZOSIMI IN SCRIBEN- DO CONST- LIV M.

Idem lib. 2.

Ipsè enim sui ipsius instituti rationem dum affert, hæc ait: Cum enim Polybius exposuerit, quo pacto Imperium perexiguo tempore Romani acquirerint: ego quo pacto temporis non magno spatio suis delictis idem perdidit, indicaturus sum.] Id ergo ipse consilium cum inisset, rem tantam, vt ab omnium malorum causa atque principio, à prætermissis à Constantino Sæcularibus ludis auspicatur, & in Constantinum ipsum, veluti malorum omnium auctorem, calumnias aggerat & exaggerat. Semel enim eo affectu imbuto animo (quod prudens Historicus in primis cauere debet) magnum intulit historicæ veritati detrimentum.

XVI. AVCTORIS CONSILIVM

Quod verò nostrarum partium est, veritatem omni ex parte constantem, probatam, restitamque, & in omnibus factam, rectam, è tenebris vindicatâ in apertissimam lucem restituere, sic Constantini res gestas prosequemur, vt non Apologiam pro ipso in omnibus elaboremus, cunctaque ab eo edita commendare, atque etiam perperam gesta excusare atque probare velimus, vt priuatus affectus nos in sinuosos impellat anfractus; sed recto tramite, via regia ac libera incedentes, præuia veritate, quæ ipsa ingerit, quæ sola monet ac docet, nostris scriptis tantummodò complectemur. Cesset igitur de Sæcularibus ludis à Constantino neglectis Zosimi querela, dum constat sæcula illa, quibus sunt celebrari, nec peste, vel lue, aut aliis casibus aduersis caruisse. Sed quàm bene postea accidit, vt cum Gentilium improbitate, ab Honorio Christiano Imperatore id extorquentium, sunt iidem iterum restituti, & Romæ celebrati sexto eiusdem Principis Consulatu, tantam incolumitatem Vrbi præstitit, vt post sexennium ea caperetur atque diriperetur à Gothis sub Alarico duce? cum econtrâ præsens sæculum, quod ludis caruit Sæcularibus, Vrbi fuerit felicissimum, tot tyrannis extinctis, ac barbaris debellatis. At iam missis his, reliqua anni præsentis acta ordine prosequamur, nec enim licet, ex sententia Plinij, diutiùs cum laruis inire certamen.

Panuin. l. de Iudis Sæcularibus.

Plin. in Præfatione. XVII. FALSVM ORACVLVM ET CALVMNIA GENTILIVM.

Tanta pace, Christi gratia, Orbe tranquillato, tanta gloria eius Ecclesia aucta, atque adeò immensa claritudine illustrata; planè accidit, vt Gentiles inuidia tabescentes, quò solatio aliquo lenirent de Christianorum ingenti gaudio conceptum mœrorem & animorum acerbicatem, nouum oraculum confinxerint, atque ore omnium diffamarent, Græcis quibusdam compositis versibus præcinentes, Christianam religionem trecentis & sexagintaquinque annis tantummodò duraturam, quorum trecenti & tredecim iam propè præterlapsi essent. Rursumque videntes Christi Diuinitatem adeò altas fixisse radices in cordibus credentium omnium, vt eius nomen conuelli posse penitus desperarent; cernentesque Romæ potissimum Petri Apostoli, qui sedem ibi locasset, gloriam mirificè prædicari: in eum blasphemias conuerterunt, dicentes ipsum fuisse magum, atque magicis disciplinis sibi æstimationem maximam comparasse. Meminit horum omnium S. Augustinus in commentariis de ciuitate Dei, dum ait: Cum enim viderent, nec tot tantisque persecutionibus eam (nempe Christianam religionem) posse consumi, sed de his potius mira incrementa sumpisse: excogitauerunt nescio quos versus Græcos, tamquam consulenti cuidam diuino oraculo effusos: vbi Christum quidem ab huius tamquam sacrilegij crimine faciunt innocentem, Petrum autem maleficia fecisse subiungunt, vt coleretur Christi nomen per trecentos sexaginta quinque annos, deinde

Aug. de Ciuit. Dei. l. 18. c. 53.

com-

A completo memorato numero annorum, sine mora sumeret finem.] hæc Augustinus, pluribus irridens eos atque subannans, impletumque demonstrat ac præterlapsum tempus commento fatidicorum præscriptum.

Sed quòd minùs possit Gentilium calumniis diabolus Christianam religionem labefactare, conatus est id præstare studiis factiosorum schismaticorum: ac planè accidit quod est in Prouerbiis: Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti.] siquidem schismatici Donatistæ in Africa, qui (vt superius dictum est) aduersus Cæcilianum Episcopum Carthaginensem superbe nimis & arroganter rebellauerant, & Maiorinum pseudoepiscopum in aduersum thronum euerant, atque Africa, Mauritania, Numidiaque complures Episcopos in eum concitauerant, Conciliaque collegerant, & calumniis exagitauerant: indignè ferentes ipsum vno præsidio niti, nempe Apollonica sedis communicatione fulciri, ac proinde omnes intentatos in eum conatus irritos reddi: valentioribus rursus eum impulsibus vrgerent, conantes primùm in eundem Africa Proconsulem commouere, ac, si possent, Constantinum etiam concitare. Sed quo hæc gesta sunt ordine, deinceps enarremus.

B

Audierant Donatistæ ex scriptis ad Anulinum Proconsulem litteris Constantini, ipsum erga Cæcilianum esse propensorem; nec sibi sperandum, Imperatore ei propitio, negotium illi facessere, & de sede Carthaginensi, quod aliàs sæpè sed frustra tentassent, exurbare posse: quamobrem interpellant eundem Anulinum Proconsulem in magistratu adhuc permanentem, vt suos quos scripserant aduersus Cæcilianum, ad Constantinum libellos mittat: quod ille præstitit; deque his omnibus ipsum Constantinum in Galliis agentem, scriptis ad eum litteris, reddidit certiorum. Extant ipsæ adhuc intextæ in epistola Hipponensium ad Ianuarium primæ sedis Numidiæ ætate longæuum Episcopum Donatistarum, quem prouocant ad ea, quæ aduersus primos auctores schismaticis, Constantini tempore apud transmarinos Episcopos transacta sunt, incipientes à dicta Anulini ad Imperatorem facta relatione, sic eius narrationis exordio hominem compellantes: Cum sis in tam grandi constitutus ætate, arbitramur te optimè nosse, quòd pars Donati, quæ primò apud Carthaginem pars Maiorini dicebatur, vltro accusauit Cæcilianum tunc Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis apud Imperatorem illum antiquum Constantinum. Sed ne fortè aut oblita hoc sit grauitas tua, aut te nosse dissimules, aut etiam (quòd non putamus) forsitan nescias: exemplum relationis tunc Anulini Proconsulis, quem pars Maiorini tunc interpellauit, vt ea crimina, quæ obieciebat Cæciliano, ad memoratum Imperatorem ab eodem Proconsule mitterentur, his nostris litteris inseruimus.

C

Anulinus nunc Proconsul Africae. Scripta cælestia maiestatis vestræ accepta atque adorata, Cæciliano, & his qui sub eodem agunt, qui que clerici appellantur, deuotio paruitatis meæ insinuare curauit, eodemque hortata est, vt vnitæ consensu omnium facta, cum omni omnino munere indulgentiæ maiestatis vestræ liberati esse videantur Catholici, custodita sanctitate legis, debita reuerentia diuinis rebus inseruiant. Verùm post paucos dies extiterunt quidam, adunata secum populi multitudine, qui Cæciliano contradicendum putarent, qui que fasciculum in aluta signatum, & libellum sine signo obtulerunt dicationi meæ, atque impendiò postularunt, vt ad sacrum & venerabilem Comitatum nominis vestri dirigerem: quæ manente Cæciliano in statu suo, subiectis eorundem Actis, quò cuncta maiestas vestra possit dignoscere, paruitas mea dirigere curauit.] hucusque Anulini litteræ ad Constantinum.

D

Missorum autem libellorum tituli tantùm in eadem ad Ianuarium epistola Hipponensium leguntur in hæc verba: TRANSMISSI libelli duo, vnus in aluta subscriptus ita, LIBELLVS ECCLESIAE CATHOLICAE CRIMINVM CAECILIANI TRADITVS A PARTE MAIORINI. Item alius sine sigillo cohærens eidem alutæ, datus die decimo septimo Kal. Maias Carthagine, domino nostro Constantino Augusto tertium Conf.] hæc ibi. Sed quòd pertinet ad alutam, quam dicit continuisse libellos: erat ex pelle factus sacculus, seu marsupium, quo clauderentur scripta, quæ longiùs mittenda essent, vt ab aqua seruarientur illæsa. Sed de aluta, alutamento, & alutario plura Grammatici. At non satis fuit Donatistis, eiusmodi libellis per Anulinum Proconsulem missis interpellare

E

Annal. Eccl. Tom. 3. K

XVIII.

Zocles. 10. SCHISMATICORVM FACTIS.

XIX.

Aug. epist. 68.

XX.

RELATIO ANULINI AD CONSTANTINVM.

XXI.

DONATISTARVM LIBELLI AD IMP.

Optat. Mil. lib. 1. c. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

*prodidit.

XXI I. CONSTANTINVS DE FERT IVDI- CIVM MEL- CHIADI ET COLLEGIS.

XXII I.

Enf. lib. 1. c. 10. cap. 5. *Miltiadi

CONSTAN- TINI EPI- STOLA AD MELCHIA- DEM PAPAM.

XXIV. *Anulino DE CAECI- LIANI CAV- SA.

lare Constantinum Imperatorem, sed & ipsi vna nauigauerunt, vbi ille erat, in Gallias. A Qui nam hi fuerint, & libellum supplicem, quem Constantino obtulerunt, Optatus Mileuitanus recenset his verbis: Maiores vestri, Lucianus, Dignus, Nassutius, Capito, Fidentius, & ceteri Imperatorem Constantinum, harum rerum adhuc ignarum, his precibus rogauerunt, quarum exemplum infra scriptum est: Rogamus te, o Constantine optime Imperator, quoniam de genere iusto es; cuius pater inter ceteros Imperatores persecutionem non exercuit, & ab hoc facinore immunis est Gallia: nam in Africa inter nos & ceteros Episcopos contentiones sunt: petimus vt de Gallia nobis Iudices dari praecipiat pietas tua. Datae à Luciano, Digno, Nassutio, Capitone, Fidentio, & ceteris Episcopis partis Donati. Quibus lectis, Constantinus pleno liuore respondit: in qua responsione & eorum preces prorulit*, dum ait: Peritis à me in saeculo iudicium, cum ego ipse Christi iudiciu expectem. Et tamen dati sunt Iudices Maternus ex Agrip- pina ciuitate, Rheticius ab Augustoduno ciuitate, Marinus Arelatensis.] haec de Constantini decreto Optatus.

At licet inuitus hos Iudices dederit, quippe qui Christi iudicio se esse subiectum intelligens, indignum existimauit, illorum, qui Christi vice funguntur, iudicium per se vel per alios agitare: tamen cum ipse, quod adhuc in fide rudis esset, iudiciorum Ecclesiasticorum ordinem ignoraret, tres illos Gallicanos Episcopos Iudices petitos elegit. sentiens verò postea iudicia Episcoporum ex diuinae legis praescripto (quod ipse testatur scribens post haec ad Melchiadem) absque primariae sedis Antistite nefas esse cognosci, ad eundem Melchiadem Romanum Pontificem causam defert, qui praesentibus tribus illis, quos elegerat, aliisque comprouincialibus in Italia Episcopis, Caeciliani causam pertractet. Dum haec à Constantino decernuntur, aliae rursus ab eodem Anulino Africae Proconsule allatae sunt litterae de dissidijs inter Catholicos atque schismaticos in dies magis increbrescentibus: ad quae componenda necesse esset legitimam formam seruare iudicij: nempe vt praesens adsit reus, qui suam causam dicat, praesentibus accusatoribus. quamobrem ex Anulini litteris visum est Constantino curare, vt Caecilianus vna cum decem Episcopis suarum partium Romani, apud Melchiadem aliosque Episcopos conuocatos iudicium experturus, se conferret, totidemque ex schismaticis Donatistis eodem aduentarent.

His omnibus hunc in modum à Constantino institutis, de futuro Romae iudicio litteras dedit ad Melchiadem Romanum Pontificem, & Marcum, vt in haec verba praefert epistolae titulus:

Constantinus Augustus Melchiadi * Episcopo Romano, & Marco S.] Quisnam autem fuerit iste Marcus, ad quem eandem Imperator, quam ad Melchiadem scribit epistolam, haecenus nobis incompertum est. Sed ex quo Marci nomen non recensetur ab Optato inter Episcopos qui vocati ab Imperatore praesentes fuerunt Romanae Synodo, cuius rei gratia hanc ipse Constantinus scribit epistolam; vehemens suspicio est, textum esse deprauatum apud Eusebium, vt *καὶ μαρκῶ*, loco *ἰεραρχῶ*. (quae vox Melchiadis titulum demonstraret) sit errore positum; nam facili mutatione *ἰεραρχῶ* aliquis potuit scripsisse, vnde postea facile *καὶ μαρκῶ* irrepperit: sicque fuerit titulus huius epistolae: Constantinus Augustus Melchiadi Episcopo Romano Hierarchae. Sed reddamus hic ex Eusebio ipsam epistolam: sic enim habet:

Quoniam huiusmodi litterae complures ab Anilino* clarissimo Africae Proconsule ad me missae sunt, in quibus constat, Caecilianum Episcopum ciuitatis Carthaginensis à quibusdam collegis suis in Africa ordinatis Episcopis, multis de rebus in crimen vocari; & illud mihi permolestum videri, vt in his prouincijs, quas diuina prouidentia vltro ac sua sponte sub meum subiunxerit Imperium, & in illis locis, in quibus crebra hominum frequentia versatur, non modò multitudo ad deteriora deflectat & distrahatur dissidijs, sed Episcopi etiam discordiam inter se ipsi exerceant: Visum est mihi, vt idem Caecilianus cum decem Episcopis, qui illum rem facere videantur, & decem alijs, quos ipse suae litis diiudicationi necessarios existimauerit, Romam nauigio traiciat: vt ibi coram vobis, & Rheticio etiam, & Materno, & Marino collegis vestris, quos ea de causa Romam maturare iusserim, possit audiri, sicut sanctissima Dei lex (vt nostis) postulat. Atque vt de omnibus hisce plenissimam accuratissimamque notitiam possitis habere, exemplaria litterarum ad me ab Anilino missarum, litteris meis subscripta, aduersus

A aduersus praedictos collegas missi: quas cum vestra grauitas perlegerit, exquilitè ponderabit, quomodo, quae ratione his illa, quam supra diximus, diligentissimè rectissimeque dirimatur, & ex iuris praescripto tandem aliquando absoluat: quandoquidem illud vestram studium minimè laet, me tantam reuerentiam sanctae & Catholicae Ecclesiae tribuere, vt velim vos nullum generare schisma, nullam discordiam vilo in loco omnino relinquere. Summa magni Dei maiestas vos, honoratissimi viri, multos annos conseruet.] hucusque Constantini epistola, quam Eusebius a recitat.

Quid autem in Synodo Romae actum sit coram Melchiade atque alijs conuocatis Episcopis, quae die & loco fuerit eiusmodi Concilium celebratum, Optatus Mileuitanus narrat his verbis: Ad urbem Romam ventu est ab ijs tribus Gallis, & alijs quindecim Italis.] Non nominantur decem illi, qui cum Caeciliano venire iussi essent, nec ipse Caecilianus, minùs verò toridem illi ex parte Donatistarum accersiti Episcopi, eò quòd non federint vt Iudices, sed illi se habuerint vt defensores, isti autem vt accusatores. Tum subdit: Conuenerunt in domum Faustae in Laterano, Constantino & Licinio tertium Nonas Octobris, die sexta feria. Cum confedissent Miltiades Episcopus urbis Romae, & Rheticius & Maternus & Marinus Episcopi Gallicani, & Merocles* à Mediolano, Florianus à Caesena, Zoticus à Quintiano, Stemnius ab Ari- mino, Felix à Florentia Tuscorum, Gaudentius à Pisis, Constantius à Fauentia, Prote- rius à Capua, Theophilus à Beneuento, Sauinus à Tarracina, Secundus à Praeneste, Felix à Tribus Tabernis, Maximus ab Ostia, Euandrus ab Vrsino, Domitianus à Foro Claudij.] loca haec omnia nota sunt: sed pro Vrsino, fortasse, Urbino legendum erit, vel Vrsentino ciuitate in Lucania posita à Plinio. Quod verò spectat ad ea quae tractanda posita sunt: sicut à Donatistis Caecilianus reus est constitutus, ita pariter Donatus, à Casinigris dictus, eius factionis primus auctor, à Catholicis qui stabant à parte Caeciliani, accusatus est. Quid autem in Synodo actum sit, Optatus institutam profecutus orationem sic tradit:

His decem & nouem confidentibus Episcopis, causa Donati & Caeciliani in me- dium missa est à singulis. In Donatum haec sunt sententiae latae: Quid d confessus sit se rebaptizasse, & Episcopis lapsis manum imposuisse, quod ab Ecclesia alienum est.] reliqua huius sententiae desunt verba. Sed profecuitur haec Optatus de causa Caeciliani: Testes inducti à Donato, confessi sunt se non habere quod in Caecilianum dicerent. Caecilianus omnium supra memoratorum sententijs innocens est pronuntiat, etiam Miltiadis sententia, qua iudicium clausum est his verbis: C v m constiterit, Caecilianum ab ijs, qui cum Donato uenerunt, iuxta professionem suam non accusari, nec à Donato conuictum esse in aliqua parte, constiterit: suae communioni Ecclesiasticae integro statu retinendum meritò esse censeo.] Hac ergo Romani Pontificis sententia causa est terminata, damnato Donato, & Caeciliano penitus absoluto. Sufficit ergo (inquit Optatus) & Donatum tot sententijs esse percussum, & Caecilianum tanto iudicio esse purgatum.]

Porro haec omnia quae iudicium praecesserunt, & iudicio Synodali coram Melchiade sunt definita, in perpetuis seruata sunt Actorum Ecclesiasticorum monumentis, eademque deinde in magna illa inter vtramque partem facta postea Collatione sigillatim sunt recitata, vt S. Augustinus testatur, sic dicens: Quinto ergo loco haec acta sunt. Recitatae sunt duae relationes Anulini Proconsulis ad Constantinum Imperatorem: vna, quae iam superius erat recitata, quae ostendit maiores Donatistarum, id est, de parte Maiorini, dedisse sibi chartas criminum Caeciliani, & postulasse Constantino mittendas, seque illas memorato Imperatori misisse: altera autem, qua ostendit, ex eiusdem Imperatoris iussione, denos ex vtraque parte ad agendam causam vt mitterent eos, se conuenisse, atque illos promississe facturos. Tum deinde lectae sunt etiam litterae supradicti Imperatoris ad Episcopos datae, vbi eis causam Caeciliani iniunxit audiendam. Atque inde ex ordine legi cepit etiam Episcopale iudicium Melchiadis Romani Episcopi, & aliorum cum illo Gallorum & Italorum Episcoporum in eadem vrbe Roma factu. cuius iudicij prima parte, id est, Gestis primi diei recitatis, vbi accusatores Caeciliani, qui missi fuerant, negauerunt se habere quod in eum dicerent: vbi etiam Donatus à Casinigris in praesenti conuictus est, adhuc diacono Caeciliano, schisma fecisse Carthagine: de Carthaginis enim schismate exorta est aduersus Ecclesiam Catholicam pars Donati: vbi etiam promiserunt

iidem aduersarij Cæciliani, alio die se præsentaturos, quos causa necessarios subtraxisse A arguebantur: & hoc mentiti vterius ad iudicium accedere noluerunt.] hucusque de Actis Synodi sub Melchiade in Collatione recitatis Augustinus.

XXVIII. Hier. epist. 133. DE RHETICIO EPISCOPO CAUSAM MONTENSIVM (nempe Donatistarum) sub Siluestro Romano Pontifice irrepfit enim error (quonam pacto, nescimus) vt pro Melchiade Siluester positus habeatur. Laudat alibi eundem ipse Hieronymus b, aitque celebris famæ fuisse Episcopum, scripsisseq; Commentarios in Cantica Canticorum, & aliud grande volumen aduersus Nouatianum. De eodem quoque S. Augustinus, agens contra Iulianum Pelagianum, hæc ait: Rheticius ab Augustoduno Episcopum magnæ fuisse auctoritatis in Ecclesia B tempore Episcopatus sui, Gesta illa Ecclesiastica nobis indicant, quando in vrbe Romana, Melchiade Apostolicæ sedis Episcopo sedente, cum aliis Iudex interfuit, Donatumque damnauit, qui prior auctor Donatistarum schismatis fuit, & Cæcilianum Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis absoluit. Is cum de Baptismo ageret, &c.]

XXIX. d. August. epist. 102. MELCHIADIS PAPAE SENTENTIA.

Quantum autem Melchides laborarit, vt Donatistæ, qui Maiorino fauebant, Cætholica vnirentur Ecclesiæ, S. Augustinus eius hac de re sententiam mirificè laudans, scribens ad Donatistarum Episcopos, hæc ait d: Qualis ipsius beati Melchidis vltima est prolata sententia, quàm innocens, quàm integra, quàm prouida atque pacifica, qua neque collegas, in quibus nihil constiterat, de collegio suo ausus est remouere, & Donato solo, quem totius mali principem inuenerat, maximè culpato, sanitatis recuperandæ optionem liberam ceteris fecit, paratus communicatorias litteras mittere etiam iis, C quos à Maiorino ordinatos esse constaret: ita vt quibuscumque locis duo essent Episcopi, quos dissensio geminasset, eum confirmari vellet qui fuisset ordinatus prior, alteri autem eorum plebs alia regenda prouideretur. O virum optimum! ô filium Christianæ pacis, & patrem Christianæ plebis!] hæc de Melchiade Augustinus, qui patrem Christianæ plebis Melchidem nominat eo sensu, quo eadem epistola superius dixerat, in Romana Ecclesia semper viguisse Apostolicæ cathedræ principatum, cuius tantummodò facultatis esset de Episcoporum sedibus eo modo transigere.

XXX. e. Psal. 57.

At quod moris est hæreticorum atque schismaticorum, pacem odisse, tam opportunas tamque optandas, si mentis sanæ fuissent, pacis conditiones illi penitus contempserunt; redditiq; sunt aliena clementia duriores, & tanta eius facilitate magis illiberales atque proterui: sed & quod est in Psalmis e, Furor illorum sicut aspidis surdæ obturantis aures suas, ne exaudiat vocem incantantis sapienter, acriori obstinatione recruduit, & ab omni pacis conditione penitus resiliuit: nulla namque habita iuris vel rectè facti ratione, à Melchidis & collegarum Episcoporum iudicio insolenter ad Constantinum Imperatorem appellant. Profecutus est eam appellationem Donatus signifer impietatis, nomine omnium, cuius voces Constantinus exhorruit, vt de eo Optatus scribit, cum ait f: Et tamen Donatus appellandum esse ab Episcopis credidit. ad quam appellationem Constantinus Imperator sic respondit: O rabida furoris audacia! sicut in causis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.] Quod autem Optatus in hac prima Donatistarum appellatione, ea verba à Constantino prolata testetur, hic ipsa describenda epistola est eiusdem Constantini ad Episcopos scribentis, in qua eiusdem sententiæ mentio habetur; sic enim se habet g:

XXXI. EPIST. CONSTANTINI AD EPISCOPOS CATHOLICOS.

Constantinus Augustus Episcopis Catholicis, charissimis fratribus salutem. E Æterna, religiosa, & incõprehensibilis pietas Dei nostri nequaquam permittit humanam conditionem diutius in tenebris oberrare: neque paritur exofas quorumdã voluntates vsque in tantũ periuadere, vt non suis præclarissimis luminibus denuò pandens iter salutare, eas det ad regulam iustitiæ conuerti. Habeo quippe cognitum multis exemplis: hæc eadẽ ex me ipso metior. Fuerunt enim in me primitus, quæ iustitia carere videbantur, nec vllam putabam videre supernam potentiam, quæ intra secreti mei pectora gererem. Equidem hæc (vt dixi) æquam fortunam debuerunt sortiri, scilicet omnibus malis redundantem. Sed Deus omnipotens in cælis per sæcula residens, tribuit, quod non merebar. Certò iam neque dici neq; enumerari possunt ea quæ cælesti sua in me famulum suum beneuolentia cõcessit, sanctissimi Antistites Christi Saluatoris, fratres charissimi.

Gau.

A Gaudeo igitur equidem specialiter: gaudeo, quòd tandem, habita iustissima diudicatione, eos ad meliorem spem fortunamque reuocastis, quos malignitas diaboli videbatur à præclarissima luce legis Catholicæ miserabili sua persuasione auertisse. O verè victrix prouidentia Christi Saluatoris, vt etiam his consuleret, qui iam desciscientes à veritate, quodammodò aduersus ipsam arma inducentes, Gentibus se copulauerunt! Quia si vel nunc vera fide voluerint obsequia sanctissimæ legi deferre, intelligere poterunt, quantum sibi nutu Dei sit prouisum. Et hoc quidem, sanctissimi fratres, sperabam etiam in eis quibus ingenita est maxima durities animi, posse reprehendi *: sed non profuit apud eos recta diudicatio, neque in eorum sensus ingressa est Diuinitas propitia. Reuerà enim non immeritò ab his procul abscesserit Christi clementia, in quibus manifesta luce claret huiusmodi esse, vt eos etiam à cælesti prouisione exofos cernamus: B quæ in ipsos tanta vesania perseuerat, cum incredibili arrogancia persuadeant sibi, quæ nec dici nec audiri fas est, desciscentes à recto iudicio dato, quo cælesti prouisione meum iudicium eos comperi postulare: quæ vis malignitatis in eorumdem pectoribus perseuerat. Quotiens à me iam ipso improbisimis aditionibus suis sunt condigna responsione oppressi? qui vtiq; si hoc ante oculos habere voluissent, minimè hoc ipsum interposuissent. Meum iudicium postulant, qui ipse iudicium Christi expecto. Dico enim (vt se veritas habet) sacerdotum iudicium ita debet haberi, ac si ipse Dominus residens iudicet. Nihil enim licet his aliud sentire, vel aliud iudicare, nisi quod Christi magisterio sunt edocti.

XXXII. DEPREHENDI.

Quid igitur sentiunt maligni homines, officia (vt verè dixit) diaboli? Perquirunt scæcularia, relinquentes cælestia. O rabida furoris audacia! sicut in causis Gentium fieri solet, appellationem interposuerunt. Equidem Gentes minora interdum iudicia refugientes, vbi iustitia deprehendi potest, magis ad maiora iudicia, auctoritate interposita, ad appellationem se conferre sunt solitæ. Quid hi detractores legis, qui reuertes cælesti iudicium, meum putauerunt postulandum, sic sensere de Christo Salvatore? Ecce iam proditores, ecce sine vlla acriori disquisitione ipsi per semet prodiderunt facinora sua. Quæ ab ipsis sentitur humanitas, qui in ipso Deo immanes profliuerunt? Equidem, fratres charissimi, licet hæc in ipsis videantur deprehensa, nihilominus vos, qui Domini Saluatoris sequimini viam, patientiam adhibete, data his adhuc optione, quid putent deligendum; ac si eos in iisdẽ videritis perseuerare, protinus cum his, quos Dominus dignos cultu suo iudicauit, proficiscimini, & redite ad proprias sedes, meiq; mementore, vt mei Saluator noster semper misereatur. Ceterum direxi meos homines, qui eosdem D infandos deceptores religionis protinus ad Comitatum meũ perducant, vt ibi degant, ibi sibi mortem pes * peruideant. Dedi quoque litteras competentes ad eum qui Vicariam Præfecturam per Africam tuetur, vt quotquot huius insanie similes inuenerit, statim eos ad Comitatum meum dirigat, ne vterius sub tanta claritate Dei nostri ea ab ipsis fiant, quæ maximam iracundiam cælestis prouidentie possint incitare. Incolumes vos Deus omnipotens tribuat votis meis & vestris per sæcula, fratres charissimi.] hæcenus epistola Constantini ad Episcopos post iudicium Romæ habitum.

XXXIII. DETESTATIO PROCAICAE DONATISTARVM.

Accepimus eam vnã cum aliis ad Arelatense Concilium spectantibus, simulque Acta sub Munatio Felice, repetita sub Zenophilo Proconsule, impartita nobis à Petro Morino Theologo Parisiensi, nobis cõsuetudine litterarum & probitate morum coniunctissimo, missa Romam à Petro Pithæo Parisiensi clarissimo I. C. de bonis litteris optimè merito, ad Trifanum Guillemierum Pictauiensem I. C. (quorum omnium meminisse volumus, vt à viris egregiis egregiè ea omnia testata relinquamus.) Ad hunc ipsum etiam datum Indicem legimus à Nicolao Fabro I. C. spectatæ virtutis & eruditionis viro, Pithæci contubernale, de nonnullis Ecclesiasticæ antiquitatis monumentis nondum in lucem editis, quorum cum participes erimus (quod speramus liberalitate optimi viri) ea singula suis locis intrentur, digno inuentoris elogio. Quod verò spectat ad recitatam epistolam Constantini, duo quidem ex ea explorata redduntur, nimirum, absolute Cæciliano Episcopo Carthaginensi, & detectis fraudibus Donatistarũ schismaticorum, complures respiciisse, & ad Catholicam Ecclesiam reuersos esse: rursusq; accusatores illos Cæciliani Episcopos schismaticos contumaciores esse redditos, atq; impudentiores, nec veritos (quod & magnopere admiratus est ipse Constantinus) à iudicio Episcoporum appellare ad tribunal Imperatoris.

XXXIV. ACTA ALIQUA SYNODI ARELATENSIS.

XXXV. ^aOptat. lib. 1. NOVA DONATISTARVM SVG. GESTIO.

Quæ autem post hæc secuta sunt, Optatus narrat his verbis: Eodem tempore idem A Donatus petiit, vt sibi reuerti ad Carthaginem contingeret. Tunc à Filumino suffragatore eius Imperatori suggestum est, vt bono pacis Cæcilianus Brixie retineretur: & factum est. Tunc duo Episcopi ad Africam missi sunt, Eunomius & Olympius, vt remotis duobus (nempe Cæciliano & Maiorino) vnum ordinarent. Venerunt apud Carthaginem: fuerunt per dies quadraginta, vt pronuntiarent, vbi esset Catholica. hoc seditiosa pars Donati fieri passa non est. De studio partium strepitus quotidiani sunt habiti. Nouissima sententia eorum Episcoporum Eunomij & Olympij talis legitur, vt dicerent illam esse Catholicam, quæ esset in toto Orbe terrarum diffusa: & sententiam decem & nouem Episcoporum iam dudum datam dissolui non posse. Sic communicauerunt clerico Cæciliani, & reuersi sunt. De his rebus habemus volumina Actorum: quod si quis voluerit, in nouissimis partibus legat. Cum hæc fierent, Donatus vltro prior ad Carthaginem redit. Hoc audito Cæcilianus ad suam plebem properauit. Hoc modo iterum renouellatæ sunt partes: constat tamen Donatum tot sententiis esse percussum, & Cæcilianum innocentem totidem sententiis pronuntiatum.] hucusque de præsentis anni iudicio Optatus. Ceterum antequam in Africam redire permitterentur vtriusque partis Episcopi, ad eos conciliandos, si posset, illos vocauit ad se Constantinus, vt eius litteræ significant, quas paulò post recitabimus. Quæ post hæc Optatus addit de iudicio ordinatoris, Felicis scilicet Episcopi Aptungitani, qui Cæcilianum ordinauerat, & à schismaticis est traditionis crimine infamatus, sequenti anno facta noscuntur, de quæ illis suo loco dicturi sumus.

XXXVI. DE RETENTIONE CÆCILIANI BRIXIAR. ^b Aug. contra Donatist. Collat. c. 33.

Qui autem retentionem Cæciliani Brixie referunt post Concilium Arelatense, vel iudicium Constantini, omnino errare conuincuntur. Nam cum ex eodem Optato manifestè demonstratur, post hæc omnia Constantinum scripsisse ad Proconsulem Africæ Aelianum, vt quæreret de causa Felicis Aptungitani, cumque ex Actis publicis constet, id factum esse Volusiano & Aniano Consulibus, nempe anno sequenti: necessarium affirmandum est, retentionem Cæciliani Brixie hoc ipso anno post Romanum Concilium contigisse, ac post (vt Optatus ait) appellationem à Donatistis interpositam. Constantinus igitur, qui absoluta Synodo, & expleto Cæciliani iudicio, Episcopos ad propria redire permiserat, expertus procaciam Donatistarum; ratus, si eos sic dimitteret, furore succensos maiorum fore discordiarum incentores; ipsos ad tempus retinendos existimauit: qua de causa has ad eos litteras dedit, cum aliis litteris Cæcilianum etiam accersisset b:

^c Ex Bibliotheca Petri Pithæi edita in Append. ad Optatum Parisiis.

Constantinus Augustus Episcopis.

XXXVII. CONSTANTINVS REPTINET EPISCOPOS.

Ante paucos quidem dies, iuxta postulatam vestrum, hoc mihi placuerat, vt ad Africam reuertere mini, vt illic omnis causa quæ vobis aduersus Cæcilianum competere videretur, ab amicis meis, quos elegissem, cognosceretur, atque finem debitum reciperet. Verum diu mihi cogitanti, & in animo meo non immeritò volenti, id potissimum visum est, vt quoniam scio quosdam ex vestris turbulentos satis, & obstinato animo rectum iudicium & integræ veritatis rationem minimè respicere, ac per hoc venire forsitan, vt si ibidem cognoscatur, non vt condecet, & veritatis ratio exposita, res finem accipiat, atque aliquid tale eueniat nimia vestra obstinatione, quod & Diuinitati cælesti displiceat, & existimationi meæ, quam semper illibatam cupio perseuerare, plurimum impediatur: placuit mihi (sicut dixi) vt Cæcilianus iuxta prius tractatum huc potius veniat, quem credo iuxta litteras meas mox adfuturum. Polliceor E autem vobis, quod si præsentem ipso de vno tantum crimine vel facinore eius per vosmetipsos aliquid probaueritis, id apud me sit, ac si vniuersa quæ ei intenditis probata esse videantur. Deus omnipotens perpetuam tribuat securitatem.] hæcenus ad schismaticos Constantinus. Retento autem Cæciliano Brixie, vbi tunc Constantinus agebat, retentisque pariter Donatistis, cum nec sic quidem piensissimus Imperator mutæ inter eos reconciliationis sequester quidquam, refragantibus illis, efficere potuisset: misit duos legatos Episcopos Carthaginem, quorum Optatus meminit: sed & ipsi re infecta cum recessissent, dimissi sunt, permissisque redire in Africam tam Catholici, quam etiam schismatici Donatistæ, qui mira celeritate Cæciliani anteuertunt aduentum. hicque tandem finis haud felix rerum tum Romæ, tum apud Constantinum gestarum.

Verum

A

Verum de his illud admonendum putamus, posteriores Donatistas, maioribus suis longè deteriores factos, ex hoc Optati textu, in quo fit mentio de retentione Cæciliani Brixie (vt ait) ob bonum pacis, in magna illa Collatione Carthagine habita conatos esse probare Cæcilianum à Constantino fuisse damnatum. At reddamus hinc Augustini verba sic dicentis: Sed hinc repulsi, velut aliquid validissimum prolaturi, petierunt Optatum legi, quod & antè petierant; vnde se probaturos dicebant Cæcilianum ab Imperatore damnatum.] Lectus est dictus Optati locus vsque ad factam retentionem Cæciliani Brixie. In quibus verbis Optati (inquit Augustinus, qui aderat) cum omnino nulla Cæciliani damnatio, sicut illi demonstraturos se esse promiserant, reperiri potuisset; iussit Cognitor totam paginam recitari, vt de superioribus & inferioribus verbis voluntas eius, qui scripserat, nosceretur. & ex Officio recitatum est: Cæcilianus omnium supra memoratorum sententiis innocens est pronuntiatum. Quod cum recitaretur, Donatistæ dixerunt hoc se non petiisse recitari, stomachantes aduersus eos qui risum tenere non potuerant, cum audissent quàm apertam contra semetipsos paginam protulissent, &c.] Aliis quoque publicis monumentis testatam redditam ibi ait Cæciliani tunc factam absolutionem, qui & aliis plerisque in locis hæc ipsa in eosdem, ad redarguendam ipsorum petulantiam, obiicit.

XXXVIII. MENDACIVM RECITATIONIS DONATISTARVM. ^a Aug. in Breuic. Col. di. 3. cap. 20.

B

Sed quid de his postea recentiores Donatistæ? Mira res: cum enim ipsum Melchias & coepiscoporum iudicium de condemnatione Donati, & Cæciliani absolutione sic fuerit toto Christiano orbe vulgatum, & publicis perpetuisque monumentis consignatum; tamen (quod de hæreticis ad Timotheum scribens testatur Apostolus b: Mali homines & seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes) eò impudentiæ atque procacitatis peruenerunt sequentis sæculi Donatistæ, vt petulanter iactarent, causam tunc adiudicatam fuisse Donato, Cæcilianum verò tulisse posteriores. Iactarunt istæ illi inter suos, vt eos in officio continerent: re autem in magna Episcoporum Collatione ad iudicium perlata, risu & sibilis digni habiti sunt, cum ex omni monumentorum genere, ac illis etiam quæ ab ipsis Donatistis producta essent, de absolutione Cæciliani, & Donati damnatione constiterit: quando illi, penuria probationis à causa cadentes, Optatum Mileuitanum testem adduxerunt, quod ille diceret Cæcilianum Brixie bono pacis fuisse retentum, affirmantes, Optatum damnationem Cæciliani extenuare voluisse: quæ quidem risu digna explorata penitus sunt, cum & aliis verbis eiusdem Auctoris postea additis, & à nobis superius recitatis, tam manifestè atque patenter idem Optatus affirmet, Donatum esse damnatum, & Cæcilianum, postquam retentus est Brixie, rediisse Carthaginem absolutum. Hæc autem aduersus eos agens S. Augustinus c pluribus tractat, necnon scribens ad Bonifacium d: rem verò fusiùs est prosecutus in epistola ad populum contra eosdem Donatistas e: vbi dum recitat cuncta Acta quæ ab illis edebantur publicè recensenda, ad demonstrandum Cæcilianum eo iudicio fuisse damnatum, eademque ipsa omnia continuisse manifestè absolutionem Cæciliani, hæc ait: Ab omnibus risu sunt: sed quia risus non potuit ab exceptoribus excipi, verbis suis apud Acta, risos se esse testati sunt, &c.]

XXXIX. POSTERIORES DONATISTAR DE TERIORES. ^b 2. Tim. 3.

C

Sed & illud his quoque deterius atque impudentius videri potest: quod enim ipsorum maiores, cum se viderent Melchias sententia condemnatos, & vsu Catholicæ communicationis excludos, nedum mutire, sed nec cogitare ausi sunt; posteriores, quos diximus, Donatistæ, cum Romani Pontificis sententia damnatos scirent ipsorum auctores, & à Fidelium communicatione proscriptos, vt tantam infamiam & perpetuè in hærentem notam, quoquo possent, obregerent velamento, Melchiasdem ipsum ausi sunt traditionis crimine infamare. Sed cum res in magno illo Episcoporum conuentu ad iudicium perducta est, quibusnam testificationibus id Donatistæ probare nisi sint, ex ipsis publicis Actis S. Augustinus recitat: quæ hic describere, haud fiet onerosum: quod enim maximi momenti res videri possit, ne vel leui suspitioni tanti Pontificis sanctitudo illibata subiaceat, patienter ferat Lector, quæ post centum duobus minus annos Donatistæ in Melchiasdem proferre ausi sunt, licet paulò prolixiora videantur, audire, hæc nempe:

^e Aug. in Breuic. Col. di. 3. c. 18. ^f Celi post Col. c. 13. ^g contra Ep. Parm. c. 5.

D

Sed & illud his quoque deterius atque impudentius videri potest: quod enim ipsorum maiores, cum se viderent Melchias sententia condemnatos, & vsu Catholicæ communicationis excludos, nedum mutire, sed nec cogitare ausi sunt; posteriores, quos diximus, Donatistæ, cum Romani Pontificis sententia damnatos scirent ipsorum auctores, & à Fidelium communicatione proscriptos, vt tantam infamiam & perpetuè in hærentem notam, quoquo possent, obregerent velamento, Melchiasdem ipsum ausi sunt traditionis crimine infamare. Sed cum res in magno illo Episcoporum conuentu ad iudicium perducta est, quibusnam testificationibus id Donatistæ probare nisi sint, ex ipsis publicis Actis S. Augustinus recitat: quæ hic describere, haud fiet onerosum: quod enim maximi momenti res videri possit, ne vel leui suspitioni tanti Pontificis sanctitudo illibata subiaceat, patienter ferat Lector, quæ post centum duobus minus annos Donatistæ in Melchiasdem proferre ausi sunt, licet paulò prolixiora videantur, audire, hæc nempe:

XL. QVID POSTERIORES DONATISTAR IN MELCHIASDEM.

E

Cognitor interlocutus, fieri potuisse illum conuentum ab Episcopis, quando & plebes congregata probabantur, compulit Donatistas, vt contra Concilium iudiciumque Melchiasdem, quo Cæcilianus purgatus atque absolutus legebatur, si haberent aliquid, dicerent,

XLI.

CALUMNIA
IN MEL-
CHIADEM
COMPARA-
TA.

dicerent, quoniam illic potius, quàm in illo Cirtenſi Concilio, cauſa conſiſſeret. Tunc A
Donatiſtæ ipſum Melchiadem cœperunt crimine traditionis arguere, & dicere, maio-
res ſuos propterea illius iudicium refuſiſſe, quòd Traditor fuiſſet: quaſi non iam iudi-
cio eius aſſiſſerent, & reſponderent, ſe in Cæcilianum non habere quod dicerent. Sed
tamen factò Iudice intento, vtrum de traditionis crimine Melchiadis aliquod iudi-
cium vel publicum vel Eccleſiaſticum proferretur: ipſiſque Catholicis, id vt probare-
tur, expectantibus & exigentibus; legerunt Donatiſtæ Geſta quædam prolixiſſima
apud Præfectum, vbi nec Præfectus ipſe, cuiuſmodi eſſet, apparebat, nec locus legebat-
tur, vbi hæc agebantur. Sed Geſta ipſa multoſ multa Eccleſiaſtica tradentes longiſſima
recitatione ſonuerunt, vbi nomen Melchiadis omnino non ſonuit.

XLII.
VANVS
PRÆTEX-
TVS DO-
NATIſTA-
RYM.

Quibus peractis, cum Cognitor miraretur, aliud promiſſum, & aliud recitatum; illi
adhuc eius patientiam depoſcentes, Geſta alia recitarunt: in quibus legebatur Mel-
chiades miſiſſe diaconos cum litteris Maxentij Imperatoris & litteris Præfecti Prætorij
ad Præfectum Vrbiſ, vt ea reciperent, quæ tempore perſecutionis ablata memoratus
Imperator Chriſtianiſ iuſſerat reddi. Et cum hiſ quoque geſtiſ nullum Melchiadis cri-
men & Cognitori & Catholicis defenſoribus appareret, dixerunt Donatiſtæ, Strato-
nem diaconum, quem cum aliis Melchiades ad recipienda loca Eccleſiaſtica miſerat,
ſuperioribus Geſtiſ recitarum eſſe Traditorem. Et idèd volebant etiam Melchiadem
crimine traditionis aſpergere, quòd diacono illo non degradato vteretur. In proſecutio-
ne autem ſua dixerunt, Melchiadem tertium Episcopum fuiſſe ab illo qui tunc erat,
cum traditio illa facta eſſet.

XLIII.
DE STRATO-
NE QVÆ-
STIO.

Hic Cognitor requiſiuit, vtrum ſaltem in illis traditionis Geſtiſ eſſet expreſſum, quòd
Straton diaconus fuerit: & recitatum eſt, cum hortatorem vaniſſimæ ſuperſtitionis ap-
pellatum; quod non ſolum ipſe, ſed etiam ceteri qui tradebant, appellabantur. Sed Do-
natiſtæ reſponderunt, à Gentilibus perſecutoribus, in contumeliam religionis, & diaconos
& preſbyteros ita vocatos. Ergo Catholicis reſponderunt: cum mirum non eſſet,
eſſetque in rebus humanis viſitatiſſimum, vt non duo tantum, vt non duo tantum, verum etiam plures ho-
mines vno nomine vocarentur; fieri quidem potuiſſe, vt ille Traditor Straton preſby-
ter fuerit, iſte autem alius Straton diaconus: quoniam Donatiſtæ dixerant, & diaconos
& preſbyteros hortatores vaniſſimæ ſuperſtitionis à Gentilibus appellari (quamquam
omnes clericos iſto contumelioſo nomine Gentiles appellare potuerint, & multo eſſet
incertiſ, cuius gradus clericus ille Traditor fuerit) verumtamen etiam ſi eum diaconum
fuiſſe poſſet oſtendi, neque hoc eſſe incredibile aut mirum, cum ante paruum tem-
pus in ipſa vrbe Roma duo Petri diaconi fuerint.

XLIV.
DEFICIUNT
DONATI-
STÆ PRO-
BATIONE.

Illud quoque additum eſt à Catholicis: quia etſi demonſtraretur (quod omnino non
demonſtrabatur) eundem Stratorem diaconum tradidiſſe, quem poſtea Melchiades
ad recipienda loca Eccleſiaſtica cum aliis diaconis miſit, non continuò Melchiadem
iſto crimine aſpergi, quem potuit perſecutio longè facere abſentem, vt hoc omnino
neſciret, eumque innocentem putaret, quem nemo reum accuſando monſtraret. Con-
trà hic fruſtrà Donatiſtæ eadem per eadem diutiſſimè clamauerunt. Poſt Collationem
ſanè etiam de Caſſiano Melchiadi calumniati ſunt: quia etiam hoc nomen & in diaconis
inuenitur, quos ad Præfectum miſit Melchiades, & in illis Geſtiſ, vbi facta traditio
recitata eſt. Quòd ſi in Collatione dicerent, facilè potuit à Catholicis reſponderi, in tan-
ta turba Romanorum clericorum nihil mirum fuiſſe, ſi duo vel plures non ſolum
Stratones, ſed etiam Caſſiani reperirentur, cum in duodecim Apoſtoliſ non ſolum duo
Iudæ, ſed etiam duo Iacobi legerentur: niſi fortè ipſiſ licuiſſet, Caſenſem à Donato
Carthaginenſi diſtinguere, cum timerent, ne maior auctor ipſorum Donatus Cartha-
ginenſis damnatus in Melchiadis iudicio putaretur, & Catholicis non liceret, in tanta
multitudine clericorum Romanorum habere plures ſimilibus nominibus appellatos.
Falſum enim erat, quòd Donatiſtæ dixerant, conuenire perſonas, conuenire loca, con-
uenire regiones: quando nec loca, nec regiones, nec ipſæ expreſſæ perſonarum dignita-
tes de vtriuſque Geſtiſ, ſed ſola nominum conuenientia legebatur, quam in diuer-
ſiſ perſoniſ generis humani conſuetudo frequentare non ceſſat. Spernens itaque
Cognitor incertiſſimas ſuſpiciones, iuſſit aliquid maniſeſtum contra iſta Geſta pro-
ferri, &c.] hæc ex Actiſ publiciſ Auguſtinus: quibus addimus, quòd etſi conſtitu-
iſſet Stratorem diaconum & Caſſianum, quos cum aliis ad recipienda loca Melchia-
des

A des miſit, eodem eſſe cum illis, qui traditionis arguebantur; nequaquam tamen ob id
Melchiades in crimen adduci potuiſſet, quòd iſdem diaconis, qui Traditores fuiſſent,
uſus eſſet: nam cum ex recitatiſ ab illiſ Actiſ conſtaret, Melchiadem tertium fuiſſe ab
illo Episcopum, cuius tempore traditio facta erat; vt Straton Traditor in ordine re-
maneret, non tam Melchiadis, quàm prædeceſſorum culpæ adſcribendum fuiſſet. At
de hiſ factiſ. Cetera autem, quæ ad cauſam Cæciliani ſpectant, quæ in plures annos pro-
ducta eſſe cognoſcuntur, quid ſinguliſ anniſ geſtum ſit, ſeruato ordine temporis, narra-
turi ſumus.

Hoc eodem anno ad confirmanda indulta à ſe clericis priuilegia de eorum immuni-
tate, Conſtantiniſ eiuſmodi reſcriptum dedit vltima die menſiſ Octobriſ: ^{XLV.}

B Hæreticorum factione comperimus Eccleſiæ Catholiciæ clericos ita vexari, vt nomi-
nationibus, ſeu ſuſceptionibus aliquibus, quas publicus moſ expoſcit, contra indulta ſi-
bi priuilegia prægrauentur. Ideoque placet, ſi quem tua grauitas inuenerit ita vexatum,
eidem alium ſubrogari, & deinceps à ſupradictæ religioniſ hominibus huiuſmodi iniu-
rias prohiberi. Dat. prid. Kal. Nouembris, Conſtantino A. tertium, & Licinio III.
Coſſ.] Quanam verò eſſent eiuſmodi nominationes, à quibus clericos Conſtantiniſ
immunes eſſe voluit, litteræ Diocletiani & Maximiani declarant hiſ verbis: ^b

Obſeruare oportebit magiſtratus, vt Decurionibus ſolemniter in curiam conuocatiſ,
nominationem ad certa munera faciant, eamque ſtatim in notiſiam eiſ qui fuerit no-
minatus per Officialem publicum perferri curent: habituro appellandi, ſi voluerit, atque
agendi facultatem apud Præſidem cauſam ſuam iure conſueto: quem ſi conſtituerit no-
minari minimè debuiſſe, ſumptum litiſ eidem à Nominatore reſtitui oportebit.] hæc
C ibi. Quod autem de ſuſceptionibus ſubdit: erant Suſceptores, qui annonis & tributis
vtriuſque ærarij recipiendiſ præpoſiti erant. eſt tituluſ de Suſceptoribus. Vt igitur Deo
militanteſ nequaquam diſtinerentur negotiſ ſeculariſ, Conſtantiniſ à muneribus
ciuiliſ clericos immunes eſſe voluit. ^c

Huius autem anni in fine, nempe quarto Idus Decembris, Melchiades Papa, cum
ſediſſet annos duos, meſes duos, & dieſ ſeptem; cum extinctam tyrannidem, & nouo
ſetu, fide nempe Chriſtianiſ Imperatoris, Dei Eccleſiam vididiſſet ampliſſima gloria il-
luſtratam; inſtar Simeoniſ illiſ Euangelici gaudens, Deo ſpiritum feliciter reddi-
dit. Qui tamen in antiquiſ Eccleſiaſticiſ monumentiſ reperitur titulo Martyriſ con-
ſignatus, more maiorum, quòd qui perſecutioniſ tempore perſeſſus pro Chriſti fide
tormenta, licet ſuperſteſ in pace quiſeuerit, Martyr appellari eiuſmodi conſueuerit, ſe-
cundum ea quæ ſuperiſ ex S. Cypriano, ſecundo Annaliſ Tomo dicta ſunt. Cum
igitur Melchiades acerbiffimorum perſecutorum temporibus in fide perſtantiſ Romæ
vixeriſ; idemque in Eccleſiaſticiſ antiquiſ precibiſ inueniatur titulo martyriſ decoratus:
tale quid (quod latet) ipſum eſſe paſſum, vt Martyriſ nomine dignuſ fuerit, exiſti-
mandum eſt, eodemque ſemel indito titulo perſeuerariſ nomen eiſ in Eccleſiaſia recen-
ſeri. Quod verò ad tempuſ ſediſ eiſ ſpectat; ſcimus de anniſ Melchiadiſ Papæ diuer-
ſaſ eſſe ſententiſ. Verum cum nonniſi vnã ordinationem eum feciſſe, ex Libro de
Romanis Pontificiſ certuſ ſit, quòdque ſequenti anno Coſſ. Voluſiano & Aniano
celebratum appareat Conciliuſ Arelatenſe ſub Silueſtro Melchiadiſ ſucceſſore, &
quòd demum conſignata ſit dicta dieſ Decembris obituſ eiſ: haud faſ eſt ipſiſ ſedem
in ſequentem anni terminum prorogare. In Indiciſ Vaticanis, qui habentur in codi-
ce, cuiuſ tituluſ eſt, Concordia canonum, nonniſi anni duo, meſes ſeptem, & dieſ octo
Melchiadiſ tribuuntur. Sed facilè accidere potuit vt loco huiſ numeri notæ 2. men-
ſium, vitio ſcriptoriſ 7. nota paulò diuerſa numeri ſcripta fuerit: nam numerando à die
qua ſedere cœpit, uſque ad obituſ quo deſiit, nullo pacto ſeptem meſium numeruſ
ſcribi potuit, ſed duorum tantum; vt de annorum numero, non de meſium, contro-
uerſa ſuboriri potuiſſet.

Quæ autem notata habentur Conſulium nomina in citato nuper libro, vbi dicitur ſe-
diſſe uſque ad Maxentiuſ ſecundò, qui fuit meſe Septembris, Voluſiano & Ruſſino
Conſulibuſ, deprauata penituſ eſſe noſcuntur, vt ex eiſ elici nihil poſſit: ſed ſuperiſ hæc
attigimus. De eodem ibidem hæc etiam ſcripta reperuntur: Hic conſtituit, ne vlla ra-
tione die Dominica, aut quinta Feria ieiuniuſ quiſ Fidelium ageret, quia eoſ dieſ Pagani,
quaſi ſacruſ ieiuniuſ, celebrabant. Et Manichæi inueni ſunt in Vrbe ab eodem. Hic
fecit,

XLV.
Cod. Theod.
de Episcop. &
cler. l. i.
CONSTAN-
TINI RE-
SCRIPTUM
PRO CLER-
ICIS.De Decu-
rionibus l. 1.
Cod. lib. 10.XLVI.
DE NOMI-
NATIONE.Cod. Theod.
lib. 12. tit. 6.
& Cod. Inſt.
lib. 10. tit. 71.XLVII.
MELCHIA-
DIS PAPÆ
OBITIſ.XLVIII.
DECRETA
MELCHIA-
DIS.

CHRISTI MELCHIADIS PAP. CONSTANTINI IMP.
313. 3. 8.

fecit, vt oblationes consecratae per ecclesias ex consecratu Episcopi, dirigerentur, quod A declaratur fermentum.] hæc ibi.

XLIX. Quod autem dicitur de fermento declarato, res planè obscurissima est; nimirum quòd quæ eiusmodi erat de fermento per ecclesias mitti solito consuetudo, penitus exoleuerit. Scimus eruditos viros in his elucidandis admodum laborasse, & inter alios D. Latinium nostrum, insignis eruditionis virum: à quibus cum dissentiamus, quænam sit ea de re nostra sententia, fuerimus ne id assecuti, prudens Lector cum intelliget, iudicabit: atque erit fortasse, vt his nostris editis, alij de eadem re suas lucubrationes sint edituri: hoc quæ etiam ex nostra industria lucraturus sit Lector, vt prouocauerimus alios ad cudenda quæ scripserint, aut alia conscribenda: sin minus, saltem ipsos suo silentio huic nostræ sententiæ suffragari, scire possit. Vt autem cuncta accuratius disquirantur; hæc primùm describere operæpretium existimauimus cetera loca, B in quibus de eiusmodi fermento habetur mentio, sicque fiet, vt non vnus de Melchiade locus, sed complura alia simul elucidentur, quæ quidem obscuriora superius citato loco videntur. Qui igitur in primis occurrit; est in libro de Romanis Pontificibus in Siricio, vbi hæc itidem de fermento leguntur: Hic constituit, vt nullus presbyter Missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi cõsecratum Episcopi loci designati susciperet declaratum, quòd declaratur fermentum.] hæc in Siricio. Sed & Innocentius Papa ad Decentium hæc item de fermento scripta habet: De fermento verò, quod die Dominico per Titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti: cum omnes ecclesie nostræ intra ciuitatem sunt * constitutæ: quarum presbyteri, quia die ipso propter plebem sibi creditam, nobiscum conuenire non possunt, idcirco fermentum à nobis confectum per acolythos accipiunt, vt se à nostra communione maximè illa die non indicent separatos. quòd per parochias fieri debere non puto, quia non longè portanda sunt sacramenta: nec nos per cœmeteria diuersa constitutis presbyteris destinamus, vt & presbyteri eorum conficiendorum ius habeant atque licentiam.] hæc Innocentius. Sed & in antiquo Rituali hæc verba: Quinta Dominica in Quadragesima, Sabbato, datur fermentum in Consistorio Lateranensi.] hæc sunt de erogatione fermenti antiquitus fieri solita, vetera monumenta.

L. Fuisse autem eiusmodi fermentum in Romana Ecclesia symbolum vnionis, quæ habet Innocentius, satis declarare videntur, dum ait, diuersarum ecclesiarum presbyteros, quibus pro distinctione locorum vniuersa plebs Christiana commissa erat, ab ipso Pontifice absente, qua die singuli in suis ecclesiis Synaxin agerent, per acolythum accipere solitos fermentum, quo significaretur, se cum illo, eo symbolo communicationis accepto, esse fide atque charitate coniunctos. Acceptum planè fuisse videtur exemplum ab Euangelica illa parabola, qua Dominus noster Iesus Christus dixit: Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum.] Regnum namque Christi præsentis temporis illud esse definitur, quod communicatione Catholica vnus massa coagmentatione constringitur. Fides enim, secundum Arthanasij & aliorum sententiam, per fermentum exprimitur: mulier verò illa, quæ fermentum farinae tribus satis abscondit, typum gerit Ecclesie Catholice, cuius opera in Trinitatis cõfessione Fideles omnes vna fide iunguntur. Sed quo ritu tam excellentia Catholice communicationis symbola peragi consueuerint, ex locis superius recitatis aliqua saltem ex parte consequi licet. Benedici in primis consueuisse fermentum ab ipso Episcopo, quæ superius dicta sunt ex Melchiade atque Siricio, declarant: apud eos enim idem est consecratio, quod benedictio; & fermentum consecratum, quod benedictum. In hunc ergo modum benedictum fermentum, & ex eo massa coagmentata, panisque formatus, oblatio dicebatur; quod demonstrant illa verba in Melchiade: Hic fecit, vt oblationes consecratae per ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum] perinde ac si diceret, quod nominatur fermentum.

LI. Cum igitur eiusmodi fermentum idem esset quod oblatio: quisnam esse solet eius rei vsus, diligentius est perquirendum: nec aliunde opportunius, quàm ex oblationibus à populo offerri solitis, vel à presbyteris subministrari de proprio, ab iisdemque benedici, atque in singulos diuidi, sumi posse videtur. cuius quidem rei antiquus canon Pij Papæ & martyris titulo inscriptus est his verbis: Vt de oblationibus quæ offeruntur à populo,

L. FERMENTI SYMBOLVM.

Math. 13.

Alban. lib. Quest. 9. 55.

LI. DE OBLATIONIBVS RITVS. Tom. 1. Cõf. sub Pio ex Cõd. quinque librorum. lib. 2. c. 117.

CHRISTI MELCHIADIS PAP. CONSTANTINI IMP.
313. 3. 8.

A populo, & consecrationibus quæ supersunt, vel de panibus quos deferunt Fideles ad ecclesiam, vel certè de suis presbyter conuenienter partes incisas habeat in vase nitido & conuenienti, vt post Missarum solemnias, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico & in diebus festis exinde accipiant, quæ cum benedictione prius faciat.] hæc canon.

Quòd ergo siue de populi oblatione, siue de suo presbyter panes benediceret, atque in singulos Fideles erogandos minutatim concideret (vt qui sacratissima Eucharistia minimè communicassent, hoc saltem alio communionis signo censerentur esse Fideles) vt eiusmodi panem fermentatum ab Episcopo singulorum Titulorum presbyteri acciperent, à Melchiade fuisse institutum, apparet. Verùm id non tantùm Romæ & in Ecclesia Occidentali, sed & in Orientali quoque fuisse seruatum, ex decreto Concilij B Laodiceni declarari videtur, quo dicitur: Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per festiuitatem Paschalem ad alias parochias mitti minimè oportere. Idque idcirco puto, quòd ea die nequaquam eulogiis, sed Eucharistia populus omnis communicare deberet; in ceteris autem anni diebus licenter, præterquam in diebus ieiunij Quadragesimæ, ne occasione eulogiarum ieiunium frangeretur. quamobrem eadem Synodis hæc inferius: Non oportet in Quadragesima panem offerri, nisi Sabbato & Dominica tantùm.] his namque diebus ieiunare (vt primo Tomo diximus) Orientalibus Christianis nefas erat. Meminit & Gregorius Nazianzenus de eiusmodi panibus benedictione sanctificatis atque signatis, in ea Oratione quam habuit in funere patris.

Quòd verò eiusmodi eulogiarum participatio symbolum esset Catholice communicationis, idcirco in eodem quoque Concilio iidem sanctissimi Patres inhibuere Fidelibus, ne ab hæreticis eas acciperent; dicentes: Quòd non oporteat ab hæreticis eulogias accipere, quia sunt maledictiones potius, quàm benedictiones.] Eiusmodi generis signasse videtur eulogias Epiphanius presbyter in Indiculo ad Hormisdam Papam, cum ait: Si hæretici non sunt, quomodo tanta sacramenta confecerunt, vt canistra plena omnibus erogarent, ne imminente (vt dicebant) persecutione, communicare non possent? Impartiendo igitur aliquem his eulogiis, idem erat, quod Catholice communicatione dignum esse censere. Est hac de re elegans exemplum in Actis S. Albini Episcopi Andegauensis, his verbis conscriptum: Cum rogaretur, vt eulogias, quas reliqui Antistites ad personam communionis suspensam dirigentes benedixerant, vt & ipse signaret, ait ad sacerdotale Concilium. Etsi ad imperium vestrum ego signare compellor, dum vos causam Dei recusatis defendere; ipse potens est vindicare. Quo facto, antequam eulogias excommunicata persona susciperet, expirauit: & priusquam portitor perueniret, sermo sacerdotis obtinuit: qui etiam ad beatum Cælarium Arelatensem Præsulem pro eadem causâ consulturus occurrit.] hæc ibi. Ex his igitur omnibus constat, nihil aliud fuisse fermentum, quàm fermentatum panem benedictum, quo ob communicationis symbolum ab Episcopo impartirentur cuncti parochiales presbyteri, qui eundem sub se constitutis Fidelibus distribuere certis diebus: ipsum verò diuersis nominibus appellatum, nimirum Fermentum, ad distinctionem azymi panis, ex quo solet confici Eucharistia; dictumque esse Sacramentum ob sacra rei signum, nempe Catholice vnionis, sacerdotali benedictione consignatum; ob idque Benedictionem itidem, & Eulogias dici consueuisse.

Quibus omnibus ex superioribus citatis locis satis euidenter demonstratis, atque firmiter stabilitis; reliquum est vt allegatum superius Innocentij locum pariter elucidemus. In eo enim quòd dicit in primis, superflue quæri à Decentio, an extra ciuitate fermentum mittendum esset: Cum (inquit Innocentius) omnes ecclesie nostræ intra ciuitatem sunt * constitutæ.] de Titulis tantùm intelligit, ad quos (vt ait) fermentum mitti solet; non quidem quòd non essent in suburbiis aliæ complures ecclesie atque Sanctorum Memoriae, sed nulla prorsus titularis, in quam populus colligi consueuerit, cuius rei causa ait se non mittere fermentum ad presbyteros per diuersa cœmeteria constitutos, quòd illi plebem sibi subditam, quam colligerent, non haberent, ac proinde nullus posset vsus esse fermenti, quod (vt inquit) ob Catholice communicationis symbolum confectum esset. Qua pariter ratione, quod non ipse faceret Pontifex, vt ad presbyteros extra Urbem in cœmeteriis constitutos fermentum mitteret, id minus facere deberent presbyteri titulares, vt ad positos extra mœnia fermentum mitterent. & hoc est quod subdit:

Quod

LII. QUID PER MELCHIADEM INSTITUTE.

Cõcil. L. 204. c. 14. posterioris aliorum.

Ibid. c. 49.

LIII. EULOGIARVM SYMBOLVM VNITATIS. Ibid. c. 32. Cõd. P. Ric. ep. Rom. Pont. 1.

Apud S. Albini Tom. 2. die 1. Martii.

LIV. INNOCENTII EPISCOPI LOCVS EULOGIARVM. Ibid. c. 32.

Quod per parochias fieri debere non puto, quia non longè portanda sunt sacramenta.] A Quæ enim instituta essent, vt Fideles conuenientes singuli in suas ipsorum ecclesias, diuersis licet in locis positas, eo communicationis symbolo esse Catholici censerentur, nequaquam imperticnda forent absentibus; qui eo ipso, quod cum ceteris statuto die non conuenissent, se illis reddidissent indignos; neque facillè nisi legitima probata causa, vel non sine pœnitentia, ad communicationem Fidelium in posterum deberent admitti, vt complures canones docent, quos breuitatis causa recensere omitimus. Sic igitur Innocentius Decentio visus est respondisse: nam qui interrogasset ipsum, an sicut Romanus Pontifex fermentum mitteret ad absentes, ita etiam liceret Episcopo ad rurales ecclesias idem ipsum fermentum mittere: ad eum iure Innocentius ipse respondit, id exemplo Romanæ Ecclesiæ superfluè quæri, cum ad quas Papa ecclesias fermentum mittit, omnes sint intra Urbem; nec ab eo permitti foras efferri, quod sacramenta non sint longè portanda; ac proinde nihil esse quod Ecclesiæ Romanæ exemplo vsurpari possit, vt extra mœnia fermentum ab aliis ecclesiis mitteretur.

LV. Iam verò certa causa declarata, cur eiusmodi symbola Catholicæ vnionis non essent longè portanda; amouendus est ille scrupulus à legentiu animis de nomine sacramenti. cum enim dicat Innocentius: Per parochias fieri debere nō puto, quia nō longè portanda sunt sacramenta.] num de sacramento sanctissimæ Eucharistiæ dictū sit, fortasse quis poterit dubitare. Sed etsi ad eiusmodi dubitationem penitus tollendam, quæ dicta sunt superius, satis esse possent, nimirū cum demonstratum est, sacramenti quoque nomine dictas esse eiusmodi eulogias: tamen ex multis aliis hæc manifestiora reddemus. In primis autem ad omnem de hac re suspicionem auferendam, Innocentium per sacramenta nequaquam Eucharistiam intellexisse, satis superque sufficere notissimū illud adducere, Romanā ac simul Occidentalem omnē Ecclesiā non nisi in azymo pane consueuisse Eucharistiam cōficere; ac proinde, quod Innocentius fermentum nominat sacramentum, alterius planè generis illud fuisse. Rursus verò si phrasin eiusdē in dicendo quis attēdat, inueniet in eadem ipsa epistola frequentiori vsu^a ab ipso Eucharistiam nuncupatam esse Sacra mysteria, quo nomine à Græcis etiam appellari cōsuevit. Sæpè itidē eandem Eucharistiam ab eo dici^b Communionem, Sacramentū autem, vt voce generica, semel tantum pro Eucharistia^c vsurpatum esse reperies. Sed & sanctus Augustinus (vt intelligas eundem loquendi vsū in Africa quoq; viguisse) nominat^d Sacramentū panem benedictū ipsis catechumenis impertiri solitū. Præterea quonam modo legitur in Melchiade, atque Siricio, ab Episcopo benedictum fermentū, esse Eucharistiam, eamq; ad presbyteros celebraturos mitti, quam ipsi presbyteri celebrando mox confecturi fuissent? D

^a Innoc. epist. 1. cap. 1. 2. 3. ^b Innoc. epist. 3. c. 2. 4. ^c Idem epist. 1. cap. 4. ^d Aug. de pœnit. meritis & re miss. l. 2. c. 26.

LVI. His igitur tam perspicuè elucidatis, illud quoque, quod ad eulogias pertinet, dicere non prætermittimus, duplicis generis eas reperiri, nimirum publicas, eademque (vt demonstratum est) cōmunionis Catholicæ signa, de quibus omnis præsens tractatio instituta est: aliàs verò priuatas, quas scilicet amici inter se vltro citroque dare atque accipere consueuerunt: cuius quidem antiqui vsus exempla complura suppetunt, & inter alia S. Paulini Nolani Episcopi ad Seuerum scribentis, hæcque dicentis^e: Panem Campanum de cellula nostra tibi pro eulogia misimus.] & ad S. Augustinum^f: Panem vnum, quem vnanimittatis indicio misimus charitati tuæ, rogamus, accipiendo benedicas.] & ad Alypium^g: Panem vnum sanctitati tuæ vnitate gratia misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur: hunc panem eulogiam esse tu facies dignitate sumendi.] hæc ipse, qui planè alluissè videtur ad ea quæ dicta sunt de mysterio ex parabola Euangelica de fermento abscondito in farina^h satis tribus, quo vnitas fidei in Trinitatis confessione habetur expressa. Rursus verò ad Romanianumⁱ agit de eisdem ex pane eulogiis ad ipsum atque Licentium missis. Augustinus^j & ipse ad eundem Paulinum eadem quoque mittens eulogias ait: Panis, quem misimus, vberior benedictio fiet dilectione accipientis vestræ benignitatis.] At de eulogiis hætenus iam ad reliqua, quæ scripta sunt de Melchiade, redeamus. Hic (inquit Auctōr) fecit ordinationem vnā per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos quinque, Episcopos per diuersa loca vndecim. Hic sepultus est in cœmeterio Callisti via Appia, quarto Idus Decembris: & cessauit Episcopatus eius dies decem & septem.] hæc ibi. Verū longiore tempore sedem vacasse, dicere opus est: nam in eodem commentario ponitur ingressus Siluestri Kalendis Februarij anno sequenti, sub Consulatu Volustiani.

^e Paulin. epist. 1. in fine. ^f Apud Aug. epist. 31. in fine. ^g Apud eundem epist. 35. ^h Apud eundem epist. 36. ⁱ Aug. epist. 34.

CHRISTI anno trecentesimo decimo quarto, Volustiano & Aniano Coss. Kalendis Februarij, Siluester Romanus, Ruffini filius, ex presbytero subrogatus in locum Melchiadis federe cœpit. Quæ autem ab eo gesta sint in Pontificatu, pro temporis ratione, certis annis, quibus facta esse noscuntur, dicturi sumus, & de tempore, quorū annis federit, in eius obitu agemus. Porro toto cælo (quod aiunt) errare constat eos, qui ingressum Siluestri ponunt anno septimo, vel (vt habet deprauate Eusebij Chronicon) anno quinto Imperij Constantini: ex his enim, quæ ex Optato, Augustino, ipsoque Eusebio, & Actis Ecclesiasticis & Proconsularibus sunt recitata, ea luce clara erroris aperitissimi arguuntur.

I. SILVESTER PAPA CREATA TVR.

Hoc eodem anno Maximinus Imperator aduersus Licinium bello agens superatur, compelliturque vrgente Numine in deorum cultores vlcisci, & Christi gloriam prædicare: hæc verò omnia quomodo se habuerint, Eusebius^a in primis narrat his verbis: Eius autem rei eiusmodi causa fuit. Cum magnitudinem Imperij, ei non pro dignitate (indignissimus enim erat) commissi, amplius rectè ferre non posset; sed propter vacuitatem modestiæ, Imperatoris animum mirè exornantis, ineptè res suscipere aggressus fuisset, & omni insolenti arrogantia ostentatione animum temerè & inconsideratè extulisset: iam contra Imperij confortes, qui ipsi omnibus rebus, vt genere, eruditione, dignitate, prudentia, & (quod est caput omnium) moderatione animi, sinceraque in verum Deum pietate præstabant, confidenti mente facinus audax instituit, ac se summum honoris gradum inter eos tenere prædicauit, atque adeò ad tantam tamque insanam processit dementia, vt amicitia federe, quod pactus fuisset cum Licinio, rupto violatoque, bellum crudele contra ius fasque omne excitaretur. Tum exiguo temporis momento omnia seditione permiscere, omnes ciuitates perturbare cœpit; exercitum ex hominibus multitudine infinitis cogere, acie contra Licinium instructa ad dimicandum exire, dæmonum fiducia, quos ipse deos putabat, constanter niti, & innumerabilibus armatorum copiis arroganter se iactitare. At cum ad manus ventum esset, clementi Dei obtutu fuit & prouidentia prorsus destitutus, victoriaque ex ipso vno & solo omnium Deo Licinio donata.

II. Euseb. lib. 9. c. 8.

MAXIMINVS QVID IN LICINIVM.

Primū ergo turba illa armatorum, qua tantopere confusus fuerat, miserè periit. Et ubi satellites eum nudatum desertumque reliquerant, & ad Licinium victorem se contulerant; infelix ille regium apparatus, ipsi certè parum decorum & consentaneum, quam celerrimè exiit; animoque timido, abiecto, effeminatoque in plebeiorum multitudinem clanculū irrepit: deinde fugam cepit, & ruri inter vicos se abdedit: atque dum ad hunc modum vitæ suæ salutem & incolumitati prospiciebat, agrè hostium manus cuitauit. In quo planè diuina oracula certa veraque re ipsa demonstrauit, in quibus dictum est^b: Non saluabitur Rex per multam virtutem suam, & gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ. Fallax equus ad salutem, in abundantia autem virtutis suæ non saluabitur. Ecce oculi Domini super metuentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius, vt eruat à morte animas eorum.

III. DESERTIVVS A SVIS MAXIMINVS.

PSAL. 32.

Sic igitur tyrannus totus ignominia & dedecore perfusus, vbi in sui Imperij partes regressus fuit, primū furiosa bile inflammatus, multos prophetas & sacerdotes deorum, quos iam pridem ipse in summa habuerat admiratione, & quorum oraculis impulsus bellum susceperat, tanquam præstigiatores, veteratores, denique salutis ipsius proditores, cruciat. Deinde Christianorum Deo gloriam tribuens, legem pro eorum libertate accuratissimè plenissimeque constituit, & extemplo letali angore ex cruciatus, absque vlla temporis dilatione decessit à vita. Lex autem eius subiectis pro Christianis promulgata talis fuit:

IV. MAXIMINVS QVID IN DEORVM SACRIFICIOS.

Imperator Cæsar Caius Valerius Maximinus Germanicus, Sarmaticus, Pius, Fortunatus, Inuictus, Augustus, suis S.

V.

Provincialium nostrorum vtilitati assidue & sine intermissione consulere nos omnino ratione decet, atque ea illis libenter velle præstare, quibus eorum omnium emolumentum

MAXIMINI EDICTVM PRO CHRISTIANIS.

ta rectissime constituantur, & quæ videantur ad commune eorum adiumentum & com- A modum vel maxime pertinere, ac quæ Reipublicæ præsidio conueniant, quæque cuius- que menti & cogitationi grata sint, neminem ignorare: immo verò quoque ad illud li- benter se transferre, & velut animo recurrere, & singulos homines hoc intelligere, hoc intra se complecti, minime obscurum esse putamus. Cum igitur ante hoc tempus, ex eo quod patres nostri diuinissimi Diocletianus & Maximianus mandauerant, vt Christiani à conuentibus agendis prohiberentur, multos tumultus, multasque direptiones à publicis magistratuum ministris fieri, & postea idem malum ad prouincialium nostrorum molestiam (quorum quieti cum primis prouidere laboramus) longius manare, eorumque facultates dissipari & conteri perspicue intelligeremus: litteris anno præterlapso ad Præfectos cuiusque prouinciæ datis decreuimus, fanciuimusque, vt si quis in animo haberet, talem vitæ consuetudinem, aut religionis illius obseruationem consecrari, hunc B liberè & absque impedimento suæ ipsius sententiæ & instituto posse adhaerescere; & à nemine omnino impediri prohiberi que, & illis facilem potestatem fieri, vt absque metu aliquo, aut suspitione, quod cuique visum esset, id quisque transigeret.

VI. REICIT CULNAM IN PRÆFECTOS MAXIMINVS

Verum iam nos minime præterit, Iudices nonnullos nostra mandata pro nihilo putasse, effecisseque vt & nostri homines non modò de nostris edictis vehementer dubitent, verum etiam religionis institutis, quæ ipsi maxime placere videntur, præ metu lentius ac tardius se accomodent. Quare vt deinceps omnis causa dubitationis & timoris sublata sit, hoc edictum diuulgari statuimus, quò omnibus planè constet, ex hac nostra donatione liberam esse potestatem illis, qui istam sectam & religionem sequi voluerint, eam pro arbitrato sanctè (vt eorum mos fert) & augustè excolendi. Quinetiam vt Dominica & sacras ædes resciant, à nobis concessum est. Et quò nostra donatio liberalior & munificentior fiat, hoc etiam promulgandum censuimus, vt si quæ ædes aut agri Christianorum iuris antehac extiterint, qui ex patrum nostrorum mandato in ius Fisci relati sunt, siue ex aliqua ciuitate occupati, siue ab alienati per venditionem, siue pro munere alicui donati, hi omnes ad antiquum Christianorum ius restituantur: hocque mandauimus, vt nostram pietatem atque prouidentiam inde omnes satis dilucide animaduertant. Istæ sunt ipsius tyranni voces, quas non anno integro post edicta contra Christianos columnis ab ipso proposita, litteris mandandas curauit.] hucusque Eusebius: apud quem in nota temporis errorem inesse certum est: cum inter se pugnent, quòd dicitur primum in edicto nuper recitato, anno præterlapso iam Maximinum pro Christianis dedisse ad Sabinum recitatas superius litteras; postea verò nondum exactum dicat annum ab edicto eius contra Christianos prolato, quòd ante litteras ad Sabinum datum constat. Sed subdit post hæc Eusebius.

VII. CHRISTIANI RESPIRANT.

At cui paulò antè nos quidem impij, Dei osores, & totius mundi perniciës videbamur, vsque adeò, vt nec ciuitatem, nec agrum, nec solitudinem, aut locum desertum incolere nobis permillum esset, ab eodem iam decreta & leges pro nostra libertate conscripta sunt. Item qui non pridem igne, ferro, bestiarum & volucrum laniatu ante oculos tyranni absumpti erant, & quoduis genus pœnæ, supplicij, & discessionis è vita, miserandum in modum tamquam nequam & scelesti homines perpeffi, hi iam ab eodem cum creduntur veram plamque religionem colere, tum Dominica resarcire permittuntur: & iura quædam ad eos spectare, idem tyrannus testatur, ac concedit. Atque eiusmodi palam cõfessus, aliquo saltem potiebatur beneficio, propterea quòd minus quam pati oportuerat, passus est: qui quidem repentina Dei percussus plaga, in secunda belli E conflictatione occubuit.

VIII. OMNIVS MAXIMINI MIBERANDVS.

Ac talis vitæ exitus illi contigit, non qualis ducibus bellicosus, qui pro virtute proque amicis & familiaribus in prælio fortiter se gerentes, fidenti animo gloriosam mortem subierunt: quando quidem ille, vt pote impius & Dei aduersarius, dum ipsius exercitus passim iam in campo instruta acie versabatur, domi ipse moratus, & intra parietes se occultans, inopinato Dei flagello corpore toto percussus fuit, debitumque pro sceleribus luit supplicium; sic vt grauibus dolorum stimulis & acerbo cruciatus morsu agitat, famisque confectus diritate, pronus in terram rueret. Eius verò caro vniuersa, ardore cælitus inuecto & haud aspectabili, contabuit; adeò vt ea pedetentim excelsa absumptaque, tota pristinae formæ effigies tandè penitus deleteretur, & tamquam simulacrum quoddam osium exicatorum, longinquitate temporis exhaustum attenuatumque illi solum

A solum relinqueretur: sic vt qui præsto aderant, eius corpus nihil aliud esse existimarent, quam sepulchrum animæ, quæ in eo quasi in cadauere penitus putrefacto defodiebatur. Et cum æstus adhuc vehementius eum ex intimis medullis inflammasset, ei exilierrunt oculi, & è propria sede, in qua conqueuerant, elapsi, ipsum cæcum omnino reliquerunt: deinceps ægrè spiritum ducens, Domino confitetur, mortemque inuocat: ad extremum ista propter amentiam & temeritatem contra Christum admissam, meritò se perpeti confessus, animam efflat.] hucusque de exitu Maximini Eusebius. Apud Tar-^{a Zosim. lib. 2 Europ. l. 10.} sum eum obiisse diem, Zosimus^a atque Eutropius testantur.

^a Zosim. lib. 2 Europ. l. 10.

At post hæc subdit Eusebius^b: Sic ergo cum Maximinus, qui ex reliquis omnibus pietatis hostibus pessimus planè fuit, è medio sublatus esset: ecclesiæ, gratia Dei omnipotentis, ab ipsis fundamentis denuò ædificatæ erectæque fuerunt: & non solum verbum Christi suum splendorem ad gloriam Dei rerum omnium moderatoris longè lateque profudit, maioremque quam antè recuperauit libertatem, verum etiam impij & nefarij pietatis hostes turpi dedecore & maxima ignominia affecti sunt. Nam primum Maximinus ille ab ipsis Imperatoribus omnium hostis infestissimus prædicatus est, & per edicta publica tyrannus scelere & impietate planè perditissimus, infamia turpissimus, Dei maximus osor perspicue notatus. Ex tabulis etiam & inscriptionibus, quæ erant in ipsius & liberorum suorum honorem in singulis ciuitatibus collocatæ, aliæ è sublimi in solum delectæ conteruntur, aliæ, tamquam vultu ipso & exteriori effigie deleta, deformi & tenebricoso colore oblitterantur. Statuæ etiam, quæ ad eius venerationem & amplitudinem erigebantur, simili ratione deturbaræ confringuntur, & iis, qui in eas probra intorquere & contumeliosè insultare voluerunt, risui & ludibrio exponuntur.] His C quæ scribit Eusebius, consentientia habet S. Gregorius Nazianzenus^c in Iulianum, hæc^c dicens: Nec denique Maximinus, qui vtroque posterior ac superior fuit persecutor, cuius signa plagæ ob eam rem acceptæ imagines & statuæ ferunt, publicè adhuc prostantes, scdamque corporis mutilationem sempiterna infamia notantes, in animum vquam induxerunt.] hæc Gregorius.

IX. Euseb. lib. 9. cap. 9. ECCLESIAE REARDIPGATAE.

^c Greg. Naz. Orat. I. in Iulianum.

Quòd verò ait Eusebius, Maximini quæ extabant inscriptiones fuisse tenebricoso colore oblitteratas, meminisse debemus, quòd Lampridius in Heliogabalo scribit, moris fuisse, tyrannorum titulos luto tegere. Sed prosequamur Eusebium hæc de eius familiaribus subicientem: Deinde alijs, qui pietatis in Deum inimici erant, omnes honores, omnia splendoris insignia prorsus adimuntur. Vniuersi porrò qui videbantur Maximini partes defendere, qui præcipuis dignitatis ornamentis ab eo honorati erant, qui que D quò illi magis blandirentur, in nostram religionem proteruè & petulanter impetum fecerant, interfecti sunt, vt Peucetius, qui præter ceteros apud eum in summo honore, summaque reuerentia habebatur, & inter amicos illius charissimus erat, iterum & tertio Consul factus, generalisque omnium rationum in eius Imperio referendarum Præfectus ab eo constitutus, vt Cultianus, qui eodem modo per omnes honoris gradus præteruectus est, infinitaque cæde Christianorum, qui erant in Ægypto, insigniter nobilitatus, vt alij non pauci, quorum conatu fines tyrannidis Maximini & roborati & propagati dicuntur.

X.

MINISTRY PERSECVTORIS DANT PœNAS.

Theotecnum porrò vitio diuina, quæ in obliuionem scelerum eius contra Christianos editorum neutiquam venerat, ad eundem numerum adiunxit: nam quamquam propter statum, quam Antiochiæ erexerat, putabat se rem prosperè gesturum, & iam E Præfectura à Maximino donatus erat, tamen Licinius cum Antiochiam aduentasset, & de præstigiatoribus habuisset quæstionem, & prophetas ac sacerdotes statuæ nuper fabricatæ consecratos verberibus grauitè cecidisset, & qua ratione, quibusve simulationis inuolucris illas fraudulentas præstigias obtexissent, sciscitatus esset, vsque adeò vt ipsi præ tormentorum cruciati nullo modo amplius celare possent, totumque mysteriū aperuissent, & fallaciam illam Theoteci machinatam prodidissent: quò debitum omnibus supplicium irrogaret, primum ipsum Theotecnum, deinde reliquos præstigiariū socios, post multas plagas ipsi inflctas, morte multauit. Istis omnibus adiecti fuerunt Maximini liberi, quos iam ipse tam honoris regij, quam inscriptionum in tabulis ac picturis insculptarum participes effecerat. Quinetiam huius tyranni cognati & familiares, qui antè tam insolenter gloriosi erant, seque omnes homines suæ ditioni subiecisse iactitarent, eadem supplicia cum his, quos commemorauimus, summa cum ignominia & turpitudine

XI. THEOTECNVS DANT PœNAS.

dine sustinuerunt. Siquidem disciplinam non exceperant, non norant, neque intellexerant Sacrarum litterarum admonitionem, quæ sic loquitur^a: Nolite sperare in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus: Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam; in die illa peribunt omnes cogitationes eorum.

XII.

CONST. ET
LICINIUS
SOLI IMPE-
RANT.^b Apud Euseb.
lib. 10. cap. 4.

Sic igitur impiorum sordibus expurgatis, præclara Imperij gubernacula firma, stabilia, omnis inuidiæ expertia, solis Constantino & Licinio iure remanserunt: qui quidem simul atque infestis Dei aduersarios initio regni ex hominum vita exemerant, & Deum suarum rerum prosperè gestarum auctorem lubentibus animis agnouerunt; cum studium virtutis & pietatis, tum verum cultum, & gratiarum actionem quæ Deo se debere intelligebant, per leges & decreta pro Christianis sancita manifestè declararunt.] hucusque Eusebius: qui & veram pietatem Licinio quoque, perinde ac Constantino, tribuere videtur; sicut & in Oratione Panegyrica^b habita Tyri in dedicatione ecclesiæ, ubi ait: Iam (quod quidem non aliis) summi Imperatores, honorem, quem sunt à Deo consecuti, planè sentientes, in detestabiles mortuorum idolorum vultus ac effigies expuant, profanos demonum cultus proterant, veterem errorem à patribus ductum irrideant, vnum solum Deum communem cum omnium, tum ipsorum patronum agnoscant; Christum Dei Filium summum vniuersorum Regem fateantur, eum Saluatorem in inscriptionibus in columnis incisis pronuntiant, & præclara eius facinora, victoriasque contra impios partas, litteris maiusculis ad perpetuam memoriam in tabulis media in Vrbe, quæ eorundem terrarum orbis regina est, collocatis, scite describendas curarunt; ad eum ex omnibus qui à primo æuo extiterint, solus Iesus Christus Saluator noster, ab Imperatoribus, qui summum in terris principatum obtinent, non tamquam Rex ab hominibus de more constitutus esse concedatur, sed ut ingenuus Dei omnipotentis Filius, & Deus ipse vniuersitatis moderator, summa veneratione dignetur.] hæc ipse.

XIII.

^c Euseb. Vit.
Const. lib. 1.
c. 40.VIDE IN
CONSTAN-
TINVM MA-
XIMINVS.^d Euseb. lib. 10.
c. 12.

Testatur idem Eusebius de Maximino, molitum esse insidias Constantino, sed ipsum diuinitus admonitum periculum anteuerisse. nam ait^c: Quo morte extincto, alij generis communiōne cum eo iuncti, qui clandestinas Constantino subdolè & veterariè struebant insidias, itidem prehensi sunt, idque Dei clementia, qui eorum omnium consilia mirandum in modum famulo suo per visiones quasdam patefecit: nam illum sapienter diuino suo dignauit aspectu, perque diuinam visionem ei res, quæ supra hominem putandæ sunt, ostendit, & varias prænotiones rerum suggestit futurarum. Miracula verò per Dei gratiam illi ostentata nec dicendo quidem exprimi possunt, neque oratione præterea quisquam ea subsidia complecti valet, quæ Deo seruo suo suppeditare dignatus sit; quibus firmè septus, reliquum vitæ cursum tutè & tranquillè traduxit, beneuolentia subiectorum est in primis lætatur; lætatur etiam, cum omnes ipsius ditioni parentes vitam pacatam & tranquillam degere cerneret; lætatur denique maximè, cum Dei Ecclesiæ gaudio & lætitia frui videret.] hæc Eusebius: idemque alibi^d de immensa Fidelium populorum lætitia agit, illorum, inquam, qui tot annorum feruissimas persecutiones, quibus tam ingens Christianorum numerus tot tantisque generibus tormentorum exagitatus fuisset, memoria recolerent, & tam insperatam rerum in contrariam partem mutationem inopinatè conspicerent, Dei laudibus vbique exultarent; qui & de se ipso hæc lætitia gestiens scribit:

XIV.

CHRISTIA-
NORVM DE-
PACH RE-
STITVENDA
LÆTITIA.
^e Psal. 97.

Merito igitur hoc loco in numero perfecto perfectam & absolutam Panegyricam Orationem ad Dei gloriam illustrandam, cuius auxilio ecclesiæ denuò ædificatæ sunt, accuratè contexamus: idque diuino Spiritui obsecuti, hoc ferè pacto nos cohortanti^e: Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit: saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu Gentium reuelauit iustitiam suam. Idcirco sacrosancto Dei eloquio, hoc nobis canticum recolendum præcipienti, hoc nostro sermone concinnè plaudamus: idque propterea, quod post acerbas, tristisque illas ærumnas partim sub oculorum aspectum, partim sub audiendi sensum subiectis, tales res in præsentia cernere, tales etiam laude & præconio efferre, per Dei gratiam poterimus, quales ante nostra tempora multi re vera iusti & sancti Dei Martyres cupierunt in terra videre, & non viderunt; audire, & non audierunt. Verum hi quam celerrimo cursu sublatis ad superos, res multo præstabiliores sunt consecuti, & in ipso cælo & paradiso diuinis deliciis perfruuntur. Nos autem hæc beneficia maiora, quam nostræ vitæ conditio fert, consistentes, sicut egregiam Dei eorumdem auctoris magnificen-

A magnificentiã obstupescimus, sic illum optimo iure totius animæ viribus colentes, summè celebramus, & sacras Prophetæ prædictiones scriptis proditis veras esse testificamur, in quibus dicitur^a: Venite, & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella usque ad extremum terræ: arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni. Pro quibus ad eum euidenter in nobis expletis magnopere lætemur, & deinceps ad ea quæ sequuntur, pergamus.

Vniuersum impiorum genus eo modo, qui supra est demonstratus, deletum & extinctum est, & ex hominum conspectu subito ita euanuit, ut aliud Dei oraculum videatur ad exitum peruenisse, quod sic loquitur^b: Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani: & transiui, & ecce non erat: & quæsiui, & non est inuentus locus eius. Dies iam de cetero serena, splendida, quam nulla nubes sua opacat umbra, claris cælestis luminis radiis Ecclesiis Christi per vniuersum orbem effulsit. Neque Gentilibus hunc nostrum insignem triumphum Deus inuidit, sed eos ex æquo nobiscum omnium bonorum, quæ nobis cælitus demississet, benignusque suppeditasset, effecit participes. Vniuersum igitur humanum genus graui tyrannorum oppressione liberatum est, atque ut alij prioribus malis, quibus conflati erant, alia ratione piorum propugnatorum solum verum Deum esse ingenuè confessi sunt, sic nos in primis, qui spem in Christo Dei fixam habebamus, incredibilem lætitiã animo percepimus.

Quinetiam omnium nostram mentes diuino quodam & cælesti gaudio triumpharunt, dum singula loca tyrannorum scelere & impietate paulò ante diruta, tamquam post diurnam & mortiferam vastitatem, iam quodam modò reuiuiscere, & templà solo æquata ab ipsis fundamentis denuò ad immensam altitudinem erigi, & multò maiore splendore atque amplitudine, quam illa quæ dudum cœrsa erant, illustrari videbamus. Imperatores item ipsi, qui summam rerum obtinebant, ratis legibus pro Christianis sancitis, Dei in nos munificentiam permagnam quasi accessionem adiunxerunt. Imperatoris enim Constantini litteræ ad Episcopos sunt missæ, quibus & honores fuere illis delati, & donata pecunia. quarum litterarum voces Latino sermone, non à ratione alienum erit, ubi opportunum tempus de illis disserendi se offerret, in hoc libro, tamquam in illustri quadam tabula, describere, quod immortalis memoriæ ad omnem posteritatem omnino commendatur.] hæc ipse. sed eas nos certis annis, quibus datæ fuisse visæ sunt, collocauimus.

Persecutione itaque (ut enarratum est) vbique & omni ex parte sublata, incredibile planè dictu est, quanta celeritate, diruta olim ecclesiæ sint ampliori ambitu restructæ, quam etiam frequentissimo cœtu Deo mox fuerint dedicatæ, sacrique ritus antiqua Ecclesiastica disciplina in eis diligentissimè restituta. De his enim agens Eusebius^c, hæc addit: Deinceps celebre spectaculum, nobis omnibus optabile & vehementer desideratum, ante omnium oculos proponebatur, dedicationum scilicet festiuitates per vrbes singulas, templorum nuper exædificatorum consecrationes, frequentes Episcoporum in vnum conuentus, peregrinorum longè ab exteris regionibus accedentium concursus, mutæ populi in populum beneuolentiæ: propterea quod membra corporis Christi in vnam quasi harmoniæ & concentus conspirationem coibant. Quapropter aptè admodum & conuenienter oraculo Prophetico, quod futurum erat, mysticè præsignanti, os ad os, iunctura ad iuncturam coalescebat; & alia eius generis, quæ diuinus sermo per obscura quædam & inuoluta ænigmata deinceps verè præfatus est in eadem sententiam.

Vna erat sancti Spiritus virtus & potentia, quæ per vniuersa Ecclesiæ membra permeauit; vna omnium mens & sententia; vna & eadem fidei propensio ac studium; vna ex omnium ore consentiens Diuinitatis laus: perfectus etiam in summis Ecclesiæ Præfectis cultus & obseruantia: accurata sacrorum mysteriorum administratio: decori Ecclesiæ ritus, interdum psalmodium cantu, & ceteris hymnorum diuinitus nobis traditorum recitationibus, nonnumquam diuinis & mysticis ministeriis exequendis celebratis: erant item arcana passionis Saluatoris symbola: cuiusque item ætatis genus, cuiusque sexus multitudo, ut mares & femine, totis cogitationis viribus, læta mente, alacri animo per preces & gratiarum actiones Deum bonorum omnium auctorem venerati sunt, Singuli etiam Ecclesiarum Præsides, qui in conuentibus aderant, singulas Orationes Panegyricas habuerunt; & ut vis & facultas dicendi suppeditabat cuique, sic quisque

CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.
314. I. 9.

eam celebritatem prædicanit.] Recitat ibidem Eusebius elegantissimam Orationem A tunc temporis in dedicatione ecclesiæ Tyri à Paulino Episcopo excitatæ coram Episcoporum conuentu & frequenti populo habitam; quam, ne nimia prolixitate fatigemus Lectorem, hic describere præmittimus, eò ipsum amandantes, qui cum eloquentiæ studio, tum rerum antiquarum cupiditate tenetur: ex ea enim intelligit, ecclesiarum structuras haud perfunctoriè absque spiritali intelligentia, sed summo religionis studio confuuisse à maioribus erigi, nempe, vt qualibet structuræ pars quid myiticum præfignaret; vsque adeò, vt ipsi etiam throni atque subællia, ipsæque templi fenestrate diuinum aliquid repræsentarent, locis in eis pro cuiusque ordinis dignitate dispositis, & egregiè concinnatis. At de his primo Annalium Tomo, vbi de Ecclesiasticis traditionibus actum est, tractasse satis sit.

XIX.

DONATISTARUM
REVM V. R.
GENT CAECILIANVM.

His in hunc modum de felicissimo & tranquillissimo statu Orientalis Ecclesiæ enarratis; iam ad ea quæ tum in Africa, tum alibi in causa Donatistarum acta sunt, orationem conuertamus. Meminisse debemus in primis, Constantinum Imperatorem appellantes Donatistas à sententia lata in Romano Concilio, qua Donatus damnatus, & Cæcilianus fuerat absolutus, vehementer esse detestatum; impudensque nimis illi visum tanto iudicio non acquiescere, & more sæcularium hominum eos ad sæcularem Principem prouocasse. Quod verò videret, procacissimos homines nullo pacto compositis per Synodum rebus assentiri velle, sed magis magisque furere, grassari, turbas ciere, totumque Africanæ Ecclesiæ statum sus deque inuerrere: quò nulla illis penitus excusatio de iusto iudicio reliqua esse posset, nouum illis decernit iudicium, nimirum Concilium plurimorum Episcoporum Arelate in Gallis, vbi ipse agebat, legitime celebrandum. Verum ante illud, quò cuncta liquida redderentur, mandat Proconsuli Africæ causam cognoscere Felicis Episcopi Aptungitani, quem Cæciliani ordinatorem, fuisse sacrorum librorum traditorem, Donatistæ fuerant calumniati. Hæc autem in Africa Carthagine acta esse hoc anno, post menses quatuor à iudicio Romæ habito anno præterito sub Melchiade, ex Actis publicis S. Augustinus^a testatur, sic dicens: Melchias iudicauit, Constantino tertium & Licinio iterum * Coss. sexto Nonas Octobris: Ælianus Proconsul causam Felicis audiuit, Volusiano & Aniano Coss. quindecimo Kalend. Martias, id est, post menses ferme quatuor] hoc scilicet anno. ex quibus emendandum est, quod in Actis Felicis (quæ extant nouissime Parisiis edita in Appendice ad Optatum) habetur, eiusmodi iudicium sub Æliano Proconsule actum esse dictis Conciliis, XIII. Kalend. Septemb. Sunt & alia in eis complura (vt in antiquis accidere solet) deprauata esse noscuntur, atque mendosa satis: quamobrem consultius existimauimus, eadem hic cum ex Optato, tum ex Augustino describere, & cum opus fuerit, aliqua ex iisdem Actis intexere. Quid igitur hoc anno in causa Felicis per Ælianium Proconsulem gestum sit, Optatus significat dicens^b:

^a Aug. post
Coll. c. 53.
^b Optat. I. 52.
* verò

©

^b Optat. con-
tra Parmen.
lib. 1.

XX.

CAUSA FELICIS
EPISCOPICIS
SCOPICIS
* Aptungitani

Sed quia in ipsa causa iam dudum in Catholica duorum videbantur laborare personæ, & ordinati, & ordinatoris: postquam ordinatus in Vrbe purgatus est, purgandus adhuc remanserat ordinator. Tunc Constantinus ad Ælianium Proconsulem scripsit, vt, remotis necessitatibus publicis, de vita Felicis Aptungitani * publicè quæreretur. Inducti sunt Claudius Saturianus Curator Reipublicæ, qui fuit tempore persecutionis in ciuitate Felicis, & Curator præsentis tunc temporis, quando causa flagitabatur, Callidius Gratianus, & Magistratus Alfius Cæcilianus, sed & Superstationarius perductus, & Ingentius Scriba publicus pependit sub metu imminentium tormentorum. Respondis omnium nihil tale inuentum est, quod vitam Felicis Episcopi fordidare potuisset. Habentur volumina Actorum, in quibus continentur præsentium nomina, qui fuerant in causa, Claudij Saturiani Curatoris, & Cæciliani Magistratus, & Superstationarij, & Scribæ Ingentij, & Solonis Officialis publici ipsius temporis. Post quorum responsa à suprâ memorato Proconsule hæc pars sententiæ dicta est: Felicem autem religiosum Episcopum liberum esse ab exustione Instrumentorum deificorum, manifestum est: cum nemo in eum aliquid probare potuerit, quòd religiosissimas scripturas tradiderit, vel exusserit. Omnium enim interrogatio suprâ scripta manifesta est, nullas scripturas deificas vel inuentas, vel corruptas, vel incensas fuisse. Hoc Actis continetur, quòd Felix Episcopus religiosus illis temporibus neq; præfens fuerit, neq; conscientiam accommodauerit, neque aliquid tale fieri iusserit.] hucusque verba sententiæ ex dictis Actis ab Optato

CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.
314. I. 9.

A Optato descripta. ac post hæc ibi: Agefilus dixit: De his qui ad potestatem vestram intruendam venerunt, quid iubet potestas tua? Ælianus Proconsul dixit: Reuertantur ad sedes suas.] subdit Optatus: Vnde pulla atque extensa infamia, cum ingenti laude illo iudicio recessit. Iamdudum opinionis incerta, & inter caligines, quas liuor & inuidia exhalauerant, latere veritas videbatur.] hucusque Optatus de causa Felicis ordinatoris Cæciliani: sed breuitati studens, nonnulla omisit, quæ ex diuersis Augustini locis sunt exquirenda.

Ac primum illud, quòd in hac causæ cognitione Ingentius Scriba cõfessus est, se contra Felicem falsasse epistolam Cæciliani, eiusque rei veritatem esse confessum metu tormentorum (Optatus namque scribit, Ingentium Scribam publicum pependisse sub metu imminentium tormentorum) non autem tortus fuit, eò quòd diceret se esse Decurionem; licet in dictis Actis perperam legatur, loco, Decurionem, Dei cultorem, cum ibi hæc interlocutus fuisse Proconsul legitur: Ælianus Proconsul dixit: Constantinus Maximus semper Augustus, & Licinius Cæsar ita pietatè Christianis exhibere dignantur, vt disciplinam corrumpi nolint, sed potius obseruari religionè istam & coli velint. Noli itaque tibi blandiri, quòd cum mihi dicas, Dei cultorem te esse, ac propterea non possis torqueri. Torqueris, ne mentiaris, quòd alienum Christianis esse videtur: & idèd dic simpliciter, ne torquearis.] hæc ibi. sed in quibus falsata fuerit ab Ingentio epistola Alfij Cæciliani Magistratus, eadem citata superius Felicis Acta declarant. Litteræ enim Cæciliani ad Felicem Episcopum perbreues sic se habebant^a:

Cæcilianus parenti Felici salutem. Cum Ingentius collega meus Augentianum amicum suum conueniret, & inquisisset anno Duoviratus mei an aliqua scripturæ legis vestræ secundum sacram legem adusta sunt * quam Galatius vnus ex lege vestra publicè epistolas saluatorias de basilica protulerit. Opto te, parens charissime, bene valere.] hæc tenus epistola Cæciliani ad Felicem Episcopum eiusmodi testificationem exposcerent, ad sui innocentiam, quam Donatistæ in crimen adducere conabantur, declarandam.

Sed hæc de Felice quomodo se habuerint, citata superius Acta ex relatione eiusdem Alfij Cæciliani ex publicis Proconsulis monumentis ita significant: Alfius Cæcilianus dixit: Zamæram propter lineas comparandas cum Saturnino. Et cum veniremus illò, mittunt ad me in Prætorio ipsi Christiani, vt dicerent: Sacrum præceptum ad te peruenit? Ego dixi: Non; sed vidi iam exempla, & Zamæ & Furnis dirui basilicas, & vri scripturas vidi. Itaque perferre si quas scripturas haberis, vt iussioni sacræ pareatur. Tunc mittunt in domum Episcopi Felicis, vt tollerent inde scripturas, & exuri possent, secundum sacrum præceptum. Sic Galatius nobiscum perrexit ad locum, vbi orationes celebrare consueuerant: inde cathedram tulimus, & epistolas saluatorias, & ostia omnia combusta sunt, secundum sacrum præceptum. Et cum ad domum eiusdem Felicis Episcopi mitteremus, renuntiauerunt Officiales publici, illum absentem esse.] Sic igitur se habuit causa Felicis Episcopi, quòd idem Cæcilianus testatus est dicta epistola, quam dictauit (vt eadem habent Acta) Augentio collegæ, & misit ad eundem Felicem.

Quæ autem Ingentius subornatus à Donatistis eidem Cæciliani addiderit epistolæ, hæc sunt in eisdem Actis expressa post salutationem: Hoc signum quòd deprecatorium ad me miserant Christiani, & ipse cuius est Prætorium, & dixisti: Tolle clauem, & quos inueneris in cathedra libros, & super lapide codices, tolle illos: sanè vide, Officiales ne rollant oleum & triticum. Et ego dixi tibi: Tu nescis, quia vbi scripturæ inueniuntur, ipsa domus diruitur? Et dixisti: Quid ergo facimus? Et dixi ego vobis: Tollat aliquis de vestris in Area, vbi orationes facitis, & illic ponantur: & ego venio cum Officialibus, & tollo. Et nos illò venimus, & omnia tulimus secundum sacrum præceptum.] hucusque additamētum Ingentij falsarij, vt in iisdem Actis Proconsularibus testatus est idem Cæcilianus, cum de his rogaretur à Iudice Agefilao coram Æliano Proconsule. Sic enim hæc ibi scripta habentur: Cæcilianus dixit: Domine vsque ad hoc dictaui vsque quò habet: Opto te, parens charissime, bene valere. Apronianus dixit: Semper sic falsum perterrorem, per scenam, per irreligiosam mentem actum est ab his qui Catholice Ecclesiæ consentire noluerunt. Nam Paulino hic administrante vices Præfectorū, subornatus est quidam priuatus homo, qui modicū cursoris haberet, qui ad Catholicæ unitatis

XXI.

^a Ex biblioth.
Petri Pirhæi
edita Parisiis.

XXII.

EPISTOLA
CAECILIANI
AD FELICEM.

XXIII.

ACTA PROG.
IN CAUSA
FELICIS
EPISCOPICIS.

XXIV.

INGENTII
FALSATOR
EPISTOLAR.

eis veniret, atque eos indiceret, & terreret. Detecta igitur factio est: nam componebatur Felici religiosissimo Episcopo per mendacium, ut videretur scripturas prodidisse & exulisse.

XXV. **DETECTA IMPOSTURA INGENTIUM.** Ingentius quidem, cum hoc totum, quicquid agebat, obesset sanctitati & religioni Cæciliani, subornatus est, ut veniret cum litteris Felicis Episcopi ad Cæcilianum Duovirum, & ei confingeret à Felice se esse mādatum. Dicat ipsa verba, quibus hoc est confictum. *Ælianus Proconsul dixit, Dic. Apronianus dixit, Dic, inquit, amico meo Cæciliano, quod codices accepi pretiosos deificos XI. quiaque me nunc conuenit ut illos restituam; dic quod anno magistratus tui eos exulseris, ne reddam illos.*] hæc ibi: quæ non tantum assertione & testificatione Cæciliani Magistratus, sed & confessione ipsius Ingentij fuerunt manifestè probata, & Solis luce reddita clariora. cum tamen sciamus Donatistas posteriores conatos esse improbare iudicium Proconsulis de innocentia Felicit Aptungitani Episcopi, sicut fecerunt de iudicio Romani Concilij, quo Donatus condemnatus, & Cæcilianus fuerat absolutus.

XXVI. **OBIECTIONES DONATISTARVM.** Quænam autem fuerint post centesimum ferme annum aduersus eiusmodi iudicium à Donatistis obiecta, S. Augustinus^a ex Actis publicis recitat, atque inter alia illud primo loco, quod causa Episcopi cognita esset à Iudice sæculari, nempe Proconsule: sed id ipsis exposcentibus, factum esse declarat, dum inquit: Ait enim quidam: Non debuit Episcopus Proconsulari iudicio purgari. quasi verò ipse sibi hoc comparauerit, ac non Imperator ita quæri iusserit, ad cuius curam, de qua rationem Deo redditurus esset, res illa maxime pertinebat. Arbitrum enim & Iudicem causæ traditionis & schismatis illi eum fecerant, qui ad eum etiam preces miserat, ad quem postea prouocarunt, & tamen iudicio eorum acquiescere noluerunt. Itaque si culpandus est, quem Iudex terrenus absoluit, cum ipse sibi hoc non poposcisset: quanto magis culpandi sunt qui terrenum Regem suæ causæ Iudicem esse voluerunt? si autem criminis non est, prouocare ad Imperatorem, non est criminis audiri ab Imperatore, ergo nec ab illo cui causam delegauerit Imperator.] hæc ad primam illorum obiectionem.

XXVII. **ALIA DONATISTARVM OBIECTIO.** Ad aliam verò de se uero iudicio Proconsulis in hunc modum ibidem: *Quemdam etiam suspensum equuleo in causa Felicis Episcopi amicus ille voluit criminari, ut quis etiam vngulis vexaretur. Numquid poterat Felix contradicere, ne tanta diligentia & seueritate quæreretur, cum eius causam inueniendam Cognitor agitare? Quid enim erat aliud, nolle sic quæri, quam de crimine confiteri? & tamen ille ipse Proconsul inter præconum terribiles voces, & cruentas carnicum manus, numquam collegam damnaret absentem, qui iudicio eius se præsentare nolisset, cum haberet aliud quod posset audiri; aut si damnaret, certè etiam ipsis sæcularibus legibus pœnas iustas & debitas lueret.* Quod si Gesta Proconsularia displicent, Ecclesiasticis cedite. Omnia vobis ordine recitata sunt.] hæc in Donatistas iudicia omnia cauillantes Augustinus. Commendata vehementer fuit constantia Felicis Episcopi, quod noluerit Proconsuli causam suam iudicanti præstare esse.

XXVIII. **ALIA INGESTA DONATISTIS OBIECTIO.** Sed illud etiam posteriores quoque Donatistæ^b obiecerunt, & probare conati sunt, non fuisse absolutum coram Proconsule Felicis iudicium, eod quod Constantinus ad se mitti iusserit Ingentium Scribam. Ad quam obiectionem refellendam in eo conuentu Catholicis protulerunt epistolam Æliani Proconsulis, qui causam Felicis iudicauerat, scribens ad Constantinum, se causam Felicis audisse & finiisse: superaddita sunt & ipsa Gesta Proconsularia, quibus absolutus est Felix, & omnium adhibitarum personarum testimonio à traditionis crimine integer comprobatus. Sed his illi conuicti, eod sese verterunt, destituti omni probationis auxilio, ut dicerent, gratia Iudicis esse absolutum, vel suppositas esse personas. Quæ omnia qua leuitate sunt ab eis iactata, eadem à Cognitore Iudice explora sunt. Desiderantur illæ Æliani litteræ ad Constantinum de absoluto Felicis iudicio, quæ tunc ex Actis publicis fuerunt coram omnibus recitata: ut planè appareat, ea ipsa quæ diximus extare Acta in causa Felicis, nequaquam integra reperiunt, in quibus dictæ litteræ non extant.

XXIX. **RVSVM DE INGENITIO.** Quod verò ad causam Ingentij spectat, sic Augustinus^b: Sed quoniã quidam Ingentius, qui eidem iudicio contra Felicem falsum se fecisse confessus est, nec puniri facile debuit, vbi causa Episcopi vertebatur; nec facile à Proconsule dimitti potuit tanti criminis reus, nisi Imperatore consulto, quo instante illa omnia gerebantur: retulit inde Pro-

A de Proconsul: & rescripsit Imperator, ut ad eius Comitatum idem Ingentius mitteretur, volens maiores istorum, à quibus quotidie interpellabatur, in præsentia confutari.] hæc Augustinus. habent ipsa Acta Proconsularia, Ingentium post suam confessionem ab Æliano Procos. esse iussum referuari in carcere, ut mitteretur ad Constantinum. Verum Constantini litteræ de mittendo Ingentio, non ad Ælianium, qui causam cognouit, sed ad eius successorem datæ esse noscuntur: eum enim vel vita functum, vel aliò amandatum putamus. dictæ autem litteræ ab eodem S. Augustino recitantur his verbis^a:

Imperatores Cæsares Flauius Constantinus Maximus, & Valerius Licinius ad Probianum Proconsulem Africa.

XXX. **CONSTANTINI EPISTOLA AD PROBIANUM.** Ælianus prædecessor tuus merito, dum vir perfectissimus Verus vicarius Præfectorum tunc per Africam vestram incõmoda valetudine teneretur, eiusdem partibus functus, inter cetera etiam id negotium, vel inuidiam, quæ de Cæciliano Episcopo Ecclesiæ Catholicæ videtur esse commota, ad examen suum atque iussionem credidit esse reuocandum. Et enim cum iam Superium Centurionem, & Cæcilianum Magistratum Aptungitanorum, & Saturninum Excuratorem, & Calibium Iuniorum eiusdem ciuitatis Curatorem, atque Solonem Seruum publicum superscriptæ ciuitatis præsentem esse fecisset, audientiam præbuit competentem: adeo ut cum Cæciliano fuisset obiectum, quod à Felice eidem Episcopatui videretur esse delatus, cui diuinarum Scripturarum proditio atque exultio videretur obiecta; innocentem de eo Felicem fuisse constiterit. Denique cum Maximus Vigentium*; Decurionem Ziquensium ciuitatis, epistolam Cæciliani ex diuino iure falsasse contenderet: eundem ipsum Vigentium suspensum Actis quæ suberant peruidimus, & ideò minime tortum, quod se Decurionem Ziquensium ciuitatis asseuerauerit. Vnde volumus, ut eundem ipsum Vigentium sub idonea prosecutione ad Comitatum meum Constantini Augusti mittas, ut illis qui in præsentiarum agunt, atque diuturnis diebus interpellare non desinunt, audientibus, & coram assistentibus apparere & intimari possit, frustra eos Cæciliano Episcopo inuidiam comparare, atque aduersus eum violenter insurgere voluisse. Ita enim fiet, ut omittis, sicut oportet, eiusmodi cõtentionibus, populus sine dissensione aliqua religioni propriæ cum debita veneratione deseruiat.] hucusque epistola Constantini ad Probianum Proconsulem; sed quæ recitata in publico illo Catholico conuentu, sine die & Consule descripta extat: in alia tamen scheda inuentos esse Consules, quibus data esset, idem S. Augustinus affirmat^b.

D Quod autem idcirco dicat Imperator, se curasse ut Ingentius mitteretur ad Comitatum, quod aduersarij Cæciliani coram confutari potuissent: planè innuit, illos appellasse à lata sententia Æliani pro Felice, qua eum innocentem à traditione pronuntiauit; atque sic appellantes, ad ipsum profectos esse Imperatorem, aduersus Felicem & Cæcilianum iudicium prosecuturos, quod Constantinus noluit per se vel suos magistratus definire, sed quod esset negotium Episcoporum, voluit ab Episcopis iudicari; Arelate nimirum ea de causa conuocatis Episcopis. Vnde de his Augustinus scribens ad Ianuarium^c: Sed rursus (inquit) maiores vestri ad Imperatorem redierunt; & non rectè iudicatum, neque omnem causam auditam esse, conquesti sunt: vnde ille alterum Episcopale iudicium dedit, habendum in Arelateni Galliarum ciuitate, &c.] sed de hoc inferius.

E In eo autem quod Constantinus ait eadem epistola, Ingentium propter Decurionatus dignitatem non potuisse tormentis subiici: hoc Decurionum priuilegium idem Imperator hac ex parte postea nullum reddidit, cum de crimine falsi agitanda quæstio esset, prout constat ex eius rescripto^d ad Hilarianum dato post sequentem annum, Sabino & Ruffino Coss. in hæc verba: Si quis Decurio testamentum, vel codicillos, aut aliquam deficientis scripserit voluntatem, vel conscribendis publicis priuatisque instrumentis præberit officium, si falsi quæstio moueatur, Decurionatus honore seposito, quæstioni (si ita poposcerit causa) subdatur: sed non statim desinit esse Decurio, qui in huiusmodi facto fuerit: quantum enim ad municipales pertinet necessitates, Decurio permanet: quantum ad rem gestam & veritatem referendam, vti Decurionatus honore non poterit. Nec verò is qui antè fuerit Tabellio, ad eludendam quæstionem super iis quæ antè scripserit, factus Decurio, defendi hac poterit dignitate: quoniã scripturæ veritas (si res poposcerit) per ipsum probari debet auctorè. Dat. III. Kal. Feb. Sabino & Ruffino Coss.] ob emer-

XXXI. **CONSTANTINI EPISTOLA AD PROBIANUM.**

*Ingentium.

^b Aug. in Breuic. Collat. di. 3. c. 23.

XXXII. **APPELLATIO DONATISTARVM.**

^c Aug. ep. 68.

XXXIII. **CAUSA DECURIONVM. QVALIS. dl. Si quis Decurio. C. ad legem Cornel. de fals.**

ob emergentes novos casus, vt, quem diximus, Ingentij, vel aliorum, ad hæc decernenda de Decurionibus, veritatis inuestigandæ causa Christianus Imperator dignè rescripsit.

XXXIII. Sed ad propositam superius Ingentij causam reuertamur. Postiores Donatistæ præter alias superius recitatas inanes obiectiones, & frustratorias cauillationes, Ingentij causam vltimo omnium loco dicebant pertractatam fuisse, post omnia videlicet exhibita iudicia in causa Cæciliani: quod eo consilio affirmare nitebantur, vt dicerent, non sine causa voluisse Imperatorem ad se mitti Ingentium, sed ob id quod adhuc causa Cæciliani pendebat, ac proinde eosdem asserere potuisse, Imperatorem contra Cæcilianum iudicasse; sicque euitarent ea arte Concilij Arelatensis, & Constantini pro innocentia Cæciliani sententiam.

XXXIV. Vt autem eiusmodi dolosas atque subdolas illorum artes Catholici Episcopi expressè fallitatis arguerent, ex publicis Actis, quid prius quidve posterius gestum foret, certo certius demonstrarunt. Vnde S. Augustinus, atque collegæ Episcopi, de his scribentes ad Donatistas, hæc post alia plurima habent: Ordinem Consulum & dierum, qui Gestis expressus est, si quis nunc diligenter aduertat, inueniet primò Cæcilianum Episcopali iudicio fuisse purgatum. Deinde non multò post Felicis Aprungensis causa ab Aeliano Proconsule examinata est, vbi eum constitit innocentem. In qua causa ad Comitatum mitti iussus est Ingentius, & longè postea ipse Imperator causam inter partes cognouit atque finiuit. In qua cognitione Cæcilianum innocentem, illos autem calumniosissimos iudicauit. In quo ordine Consulum & dierum satis ostenditur, fallaciter eos & calumniosè dixisse, quod Imperator, missò ad Comitatum Ingentio, iudicium suum mutauit, & Cæcilianum, quem prius purgauerat, postea còdemnauit, &c. Idemque alibi singulas res gestas signatas Consulibus ponit; Cæciliani que vltimam absolutionem factam per Constantinum contigisse affirmat post sequentem annum, Sabino & Ruffino Coss. anno quarto ab habita Romæ coram Melchiade absolutione, vt ex Consulibus notatis apparet. Sed de causa Felicis atque Ingentij hætenus: emergamus iam è spinosis his controuersiarum anfractibus.

XXXV. Acturi nunc de Concilio Arelatensi, hoc anno (vt demonstrabimus) celebrato, duo in primis consideratione digna existimamus: alterum ex parte Donatistarum Constantinum appellantium; alterum verò, quod spectat ad eundem Constantinum iniuste appellationi deferentem. Ex Christianorum, immò & hæreticorum omnium deterrimus Paulus Samosatenus, de quo pluribus actum est secundo Annualium Tomo, primus omnium viam aperuit, vt, dum Episcoporum iudicio non acquiesceret, ad illum comprimendum adiri oportuerit Imperator: quod quidem ille, quantumlibet Gentilis esset (fuit hic Aurelianus Augustus) veluti portentosum facinus exhorrescens, quod ab Italia Episcopis ea in re statutum esset, ratum firmumque in omnibus esse voluit. Post nefandum hæresiarcham recedere à sententia Episcoporum præsumperunt impij Donatistæ ex Christianis apostatæ Traditores, atque ex Traditoribus facti schismatici, qui & ex schismaticis hæretici postea euaserunt.

XXXVI. Vide, prudens Lector, quodnam genus hominum resiliert à iudicio Episcoporum, defecerit ad tribunalia Cæsarium, &, posthabita Synodorum sententia, prouocare consueverit ad Imperatores. Attende & illud planè exorbitans, insolens, & immane facinus Donatistarum, eò sua ipsorum procacia adegisse Christianum Imperatorem Constantinum, vt Ethnicò Principe Aureliano hac ex parte longè inferior declaretur. Si quidem ille iudicium amplissimi conuentus Antiocheni detulit (vt par erat) ad sententiam Italorum Episcoporum, inter quos Romanæ Ecclesiæ Pontifex emineret: Constantinus verò contrà, quod statutum in Concilio Romæ esset ab ipso primùm Romano Pontifice, aliisque ad Synodum conuocatis Italiae nonnullarum ciuitatum Episcopis, ac tribus illis insignioribus ad hoc ab ipso Constantino delectis Galliarum Præsulibus (extorquentibus id sua ipsorum improbitate factiosissimis Donatistis) voluit in alio Concilio, in Galliis, vbi aderat, celebrando, iterùm ventilari, atque sententia definiiri. Ad hæc autem quàm traheretur inuitus, nolensque impelleretur ab illis, ea primùm declarauit sententia, quando iisdem à se petentibus Iudices, respondit illud Constantino dignum elogium: Peritis à me in sæculo iudicium, cum ego ipse Christi iudicium expectem.] vel illud (quod etiam superius dictum est)

XXXIII. RVRVS CA-VILLANTVR DONATI-STAE.

Aug. epist. 152. DETECTAE FALLACIAE DONATI-STARVM.

Idem post Col. 1ar. c. 33.

XXXV. CONCILIVM ARELATENSE IN CAUSA CAECILIANI.

XXXVI. APPELLARE AB EPISCOPIS AD IMPERATOREM, HAERETICORVM ESSE.

Optat. ceterum Parmen. l. 1.

A est) cum voces Donatistarum appellantium aded exhorruit, vt planè tragicè exclamarit: O rabida furoris audacia! sicut in causis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.]

Atqui semel atque iterùm in Donatistis expertus Constantinus, frustra boni pacis intuitu ad improbas, importunas, & illegitimas schismaticorum petitiones flecti Imperatoriam maiestatem, magnoque dispendio id fieri Ecclesiasticæ disciplinæ diuinitus institutæ considerans; consulens postea vtriusque dignitati atque integritati, rerum exemplo prudentior factus, factò pariter declarauit ac scriptis, non esse amplius seculari iudicio examinanda, quæ essent ab Episcopis constituta, etiam si Episcopi illud expetere. Id quidem incensio illa multiplicium libellorum ab Episcopis oblatores tempore Nicæni Concilij (de quo suo loco pluribus) ab ipso facta significat: id ipsum quoque voluit testatum atque probatum reddi, totique Romano orbi pariter innotescere, amplissimo promulgato edicto, quod licet non extet, tamen eiusdem Imperatoris rescriptum datum postea Constantinopoli ad Ablauium Præfectum Prætorio, eiusdem cum meminit, ipsius exploratissimam fidem reddit. Extrat hoc ipsum integrum, quo declarat, aded deferri velle sententiis Episcoporum, vt non tantùm velit in iis quæ spectant ad Ecclesiasticas controuersias, sed etiam ciuiles disceptationes, & sæculares causas ac lites, illibatae permaneant, aded vt neque Præfectus Prætorio, cuius summum ius erat atque potestas, vel alius quilibet magistratus possit eas inuvalidas reddere: quod quidem rescriptum hic recensere, ad insinuandum religiosissimum Constantini animum, dignum planè existimamus.

Imp. Constantinus A. Ablauio PP.

C Religionis est, clementiam nostram sciscitari voluisse, quid de sententiis Episcoporum vel antè moderatio nostra censuerit, vel nunc seruari cupiamus, Ablauii parens charissime. Itaque quia à nobis instrui voluisti, olim prærogatæ legis ordinem salubri rursus imperio propagamus. Sauiamus namque (sicut edicti nostri forma declarat) sententias Episcoporum quolibet genere prolatas, sine aliqua ætatis discretionem inuolatas semper incorruptasque seruari: scilicet vt pro sanctis semper ac venerabilibus habeatur, quidquid Episcoporum fuerit sententia terminatum. Siue itaque inter minores, siue inter maiores ab Episcopis fuerit iudicatum; apud vos, qui iudiciorum summam tenetis, & apud ceteros omnes Iudices ad executionem volumus peruenire. Quicumque itaque litem habens, siue possessor, siue petitor erit, inter initia litis, vel decursis temporum curriculum, siue cum negotium peroratur, siue cum iam cœperit promi sententia, iudicium eligit sacrosanctæ legis Antistitis: illicò sine aliqua dubitatione, etiam si alia pars refragatur, ad Episcopum cum sermone litigantium dirigatur. Multa enim quæ in iudicio captiosæ præscriptionis vincula non patiuntur, inuestigat & promit sacrosanctæ religionis auctoritas. Omnes itaque causæ, quæ vel Prætorio iure vel ciuili tractantur, Episcoporum sententiis terminatæ, perpetuo stabilitatis iure firmentur; nec liceat ulterius retractare negotium, quod Episcoporum sententia deciderit. Testimonium etiam, ab vno licet Episcopo perhibitum, omnes Iudices indubitanter accipiant: nec alius audiatur, cum testimonium Episcopi à qualibet parte fuerit repromissum. Illud enim est veritatis auctoritate firmatū, illud incorruptum, quod à sacro sancto homine conscientia mentis illibata protulerit. Hoc nos edicto salubri aliquando censuimus, hoc perpetua lege firmamus, malitiosa licium femina comprimentes, vt miseri homines longis ac pænè perpetuis actionū laqueis implicati, ab improbis petitionibus, vel à cupiditate præpropere maturo sine discedant. Quidquid itaque de sententiis Episcoporum clementia nostra censuerat, & iam hac sumus lege complexi, grauitatem tuam & ceteros pro utilitate omnium latam in perpetuum obseruare conueniet. Dat III. Non. Maij, Constantinopoli.] hætenus rescriptum ad Ablauium.

E Eiusmodi etiam Constantini edicti amplissimam iudiciariam potestatem Ecclesiæ Catholicæ ministrorum testantis meminisse videtur Eusebius, cum ait: Iam quæ ab Episcopis in publicis conuentibus editæ erant regulæ, sua consignabat & confirmabat auctoritate, ne reliquarum gentium Principibus liceret, quæ ab eis decreta essent, abrogare: cuiusvis enim Iudicis sententiæ, sacerdotum Dei iudicium anteponendum esse. Ita Eusebius. sed & Sozomenus hæc fusiuis his verbis: Illud est planè maximum reuerentiæ Imperatoris erga religionem argumentum, quod clericos ybique per legem eam ob

XXXVII. CONSTANTINVS PRVDENTIOR FACTVS.

De Episcop. iudicio, lib. 1. Cod. Theod.

XXXVIII. EPISCOPORVM SENTENTIAS CONSTANTINVS PLYRIMVM DETVLIT.

XXXIX. Euseb. in Vita Const. lib. 4. cap. 27. c. Sozom. l. 1. cap. 9. CVR CONSTANTINVS DETVLIT APPELLATIONI DONATISTARVM.

ob rem conditam immunitate donari voluit: quodque illis, qui erant in iudicium A vocati, dedit potestatem, si modò animum inducerent magistratus civiles reicere, ad Episcoporum iudicium prouocandi; atque eorum sententiam ratam esse, & aliorum iudicium sententiis plus habere auctoritatis, tamquam ab ipso Imperatore prolatam, statuit: quinetiam iussit, vt magistratus res iudicatas re ipsa exequerentur, militesque eorum voluntati inservirent; præterea vt Conciliorum decisiones firmæ & immutabiles existerent.] hæc Sozomenus; atque satis ad insinuandam religiosissimam tanti Principis obseruantiam erga Dei Ecclesiam, eiusque ministros: vt planè intelligas, quod ipsemet (vt dictum est) sapius testatum reddidit, non fuisse suæ voluntatis, Donatistarum improbiis deferre appellationibus; sed quòd ea existimaret indulgentia, membra ab vnitatis concessa compaginare se posse, atque mutua indiuiduaque consolidare concordia. Verùm, quod docuit præfens exemplum, admonent innumera alia vetera atque recentia, malè consilium Catholicæ vnitati dispendio Ecclesiasticæ disciplinæ.

XL. Quòd insuper suam ipsorum petitionem Donatistæ aliò quoque prætextu, nempe cognoscendæ causæ Felicis ordinatoris Cæciliani, muniissent, dicentes prætermissa quæ videbantur esse potissima: impulsus est Constantinus ad recens productam in iudicium controuersiam nouum quoque instaurare iudicium; atque ob eam causam, qui cuncta cognoscerent ac definirent, cogere Episcoporum conuentum. At ne in transmarino iudicio aliquid minùs cognitum probatumque vel ambiguum produceretur in medium, quod morari potuisset Patrum sententiam, & occasio illis daretur iterum tergiuersationibus & exceptionibus vtendi, & denuò prouocandi; hac de re voluit Felicis causam Proconsulari iudicio cognosci (vt vidimus) vbi olim res esset gesta, Carthagine, indeque ad Episcoporum confessum Proconsularia Acta transmitti, simulque Ingentium illum, quem diximus, cuius præsentia necessaria videretur.

XL I. Quòd igitur Constantinus moraretur in Galliis, Arelate statuit habendum esse in causa Cæciliani Concilium: visa est ciuitas illa tanto negotio opportuna: datiq; litteris ad præclariores quosdam Ecclesiæ Occidentalis Episcopos, eosdem ad Arelatense Concilium conuocat: quarum omnium (multiplices planè pro Episcoporum Metropolitanorum numero fuisse putamus; nisi potius omnes eiusdem exempli fuisse, æquius sit existimare) illæ tantùm extant integræ, quæ ad Chrestum Episcopum Syracusanum datæ sunt. Sed quòd ad Chrestum nomen pertinet, non à Christo Chrestus nominatus est Episcopus Christianus: quòd non attendit, qui loco Chrestum, scripsit Sixtum, indecorum putans Christianum aliquem dici Chrestum nomine proprio: erat enim Chrestum nomen æque Gentilibus vtitatum, licet (quòd dictum est secundo Tomo) perperam illi Christum Chrestum dicerent, cum alioqui honestissimum nomen esset; vnde illud apud Lucianum *: Pauci Chrestum, hoc est, frugi sunt, quemadmodum vbiq; video.] Contra verò Chrestologi dicebantur, qui cum benè loquerentur, malè agerent: quo nomine Pertinacem Imperatorem dictum esse, affirmat Iulius Capitolinus: eo namque sensu etiam Paulus in epistola ad Romanos *ἡμερολογίαν* nominat. Sed ad rem. Recitat Eusebius ^b Constantini epistolam hac inscriptione notatam:

XLII. Exemplar epistolæ Imperatoris, per quam iubet secundum Concilium fieri pro omni inter Episcopos discordia tollenda.

Constantinus Augustus Chresto Syracusanorum Episcopo S. Iam dudum cum nonnulli improbo & peruerso animo à sancta religione, & cælesti Euangelij doctrina ac potentia, & à Catholica Ecclesiæ opinione deficere cœperint; cupiens equidem eiusmodi lites ac controuersias inter vos ortas dissoluere, ita scripsi, vt missis à Gallia quibusdam Episcopis, quinetiam ex Africa aliis aduersarum partium accersitis, qui inter se maxima cum pertinacia & animorum contentione digladiantur, & Episcopo Romano etiam coram, hoc dissensionis, quidquid videatur, possit illis præsentibus accurata diiudicatione in rectam viam reduci. Verùm quoniam (sicut vsu venit) quidam tum suæ salutis, tum veri cultus, qui sanctissimæ Christi religioni debetur, penitus obliuati, adhuc priuatas inimicitias exercere, & graues simultates gerere non desinunt, dum nolunt aut Concilij iudicio iam factò acquiescere, dumq; definitè affirmant, paucos admodum fuisse qui suas ipsorum sententias palàm in Concilio proferebant: iisque ipsi, cum non omnia, quæ antè quæri debuerant, accuratè quæsitæ essent, ad iudicium dandum

^a Lucian. in Philop.
^b Euseb. l. x. cap. 5.
CONSTANTINI EPISTOLA AD CHRESTVM.

A dandum properè & valdè celeriter festinabant: atque ex his omnibus ea fieri contigit, vt tum illi ipsi, quos fraternum & concordem animorum consensum inter ipsos retinere oportuerat, turpi, immò nefaria & impia dissensione discordent, tum aliis hominibus, qui mentes à sanctissima religione alienas habent, antiam ludibrii & irrisionis præstent. Idcirco mihi sedulò prouidendum erat, vt istud quòd post iudicium antea pronuntiatum sua sponte componi & tranquillari debuerat, etiam iam tandem multis præsentibus Episcopis exitum & finem consequatur. Proinde quoniam plurimos Episcopos ex locis diuersis & propè infinitis in urbem Arelatensem ad Kalendas Augusti conuenire mandauimus: tibi etiam per litteras significandum putauimus, vt accepta rheda publica à clarissimo viro Latromiano Sicilia conductore, duobus item alijs Episcopis ex sede secunda, quos tu ipse tibi maximè deligendos iudicaueris, tibi in societatem adscitis, quinetiam tribus famulis, qui vobis inter vias ministrarent, assumptis, ad eum diem in loco præscripto alijs occurras: quòd per tuam grauitatem, & consentientem sententiam reliquorum, qui eò commeant, hoc dissidium, quòd hætenus improbè ob turpes & scelestas concertationes continuatum fuit, simulatque ea quæ ab vtraque factione Episcoporum (quos simpliciter adesse mandauimus) audita fuerint, possit, licet serò, ad debitam religionem, fidem, & fraternam concordiam aliquando reuocari. Deus omnipotens in multos annos te nobis seruet incolumem.] hucusque litteræ Constantini ad Chrestum.

Eiusdem argumenti etiam ad reliquos Metropolitanos Episcopos datas fuisse putamus: ex omni namque prouincia accersitus videtur præcipuæ sedis Episcopus, cuius arbitrio duo alij deligerentur eiusdem prouinciæ sedium inferiorum Antistites: qui omnes simul conductu publico ducerentur, datis illis iussu Imperatoris à prouinciarum Præsilibus Traictorij pro viatico publico assequendo. Extat exemplar eiusmodi litterarum Constantini, quas dedit ad Ablauium, vnà cum alijs nobilibus antiquitatis monumentis superius sæpè citatis, in bibliotheca Petri Pithœi, quas hinc opportuno loco edendas curauimus. sic enim se habent:

Constantinus Augustus Ablauio.

Iam quidem antehac cum perlatum fuisset ad scientiã meam, apud Africam nostram plures nefario furore vanis criminationibus contra se inuicem super obseruantia sanctissimæ legis Catholicæ decedere * cœpisse: dirimendæ dissensionis huiuscemodi causa placuerat mihi, vt ad urbem Romam tam Cæcilianus Carthaginensis Episcopus, contra quem vel maximè vniuersi sæpè me conuenerant, quàm etiã aliqui ex his qui ei quædam obicienda crediderant, præsentiam sui exhiberent. Nam etiam ad supradictam urbem Romam nostram quosdam Episcopos ex Galliis ire præceperam, vt tam hi pro integritate vitæ suæ atque laudabili instituto, sed & septem eiusdem communionis, quàm etiam vrbis Romæ Episcopi, atque illi qui cum iisdem cognoscerent, possent rei, quæ videtur esse commota, finem debitum adhibere. Qui quidem ea quæcumque in præsentiarum fuerant gesta, cuncta ad scientiam meam, etiam Actis habitis, retulerunt: verbo insuper affirmantes, quòd iudicium suum pro rerum fuisset æquitate depromptum; eosque potius causæ obnoxios esse dicentes, qui contra Cæcilianum quædam putauerunt commouere: adeò vt istum * post iudicium habitum Africam ipsos remeasse prohiberent. Inde propter hæc omnia probabili rerum æstimatione sperauerunt, quòd omnibus omnino seditionibus & contentionibus, quæ alijs hominibus videbantur subitò commota, finis debitus fuisset impositus.

E Sed cum dictationis tuæ scripta legissem, quæ ad Nicasium & ceteros super iisdem simulationibus * grauitas tua mittenda crediderat: euidenter agnoui, quòd neq; respectus salutis suæ, neque (quòd est maius) Dei omnipotentis venerationem ante oculos suos velint ponere: siquidem ea agere persistant, quæ non modò ad ipsorum dedecus infamiamque pertineant, sed etiam his hominibus detrahendi dent facilitatem, qui longè ab huiuscemodi sanctissima obseruantia sensus suos noscuntur auertere. Nam id quoque te scire conuenit, quòd ex iisdem venerunt asserentes, quòd minùs dignus idem Cæcilianus cultu sincerissimæ religionis habeatur: & contra id quòd eisdem responderam, frustra eos id iactare, quippe cum res fuissent apud urbem Romam ab idoneis ac probatissimis viris Episcopis terminatæ, obnixè ac pertinaciter respondendum astimauerunt: quòd enim omnis causa non fuisset audita, sed potius iisdem Episcopis quodam loco se

Annal. Eccl. Tom. 3.

M. clau-

XLIII. CONSTANTINI EPISTOLA AD ABLAUVM.

XLIV. CONSTANTINI EPISTOLA DE COGNENDO CONCILIO.

* iustum

XLV. simulatibus

DE CONVO-
CANDIS
AFRICANIS
EPISCOPIS
* venient:

TRACTO-
RIA DATA
EPISCOPIS.

XLVI.

XLVII.
TRACTO-
RIA QUID.

* Plin. l. 10.
ep. 11. 12.
& Apud Cr-
isost. de
Tractoria
C. lib. 11.

XLVIII.
FORMA
TRACTO-
RIAR.

* Aug. con-
tra epist. Par-
men. t. c. 5
XLIX.
NUMERVS
EPISC. CON-
CILII ARE-
LATENSIS.

clausissent, & prout ipsis aptum fuerat, iudicassent. Quare cum hæc tot & tanta ni-
miùm obnixas dissensiones protrahere peruiderem, ita vt nullo modo finis ijsdem dari
posse videatur, nisi & Cæcilianus idem, & ex his qui contra eum dissident, tres aliqui in
iudicium eorum qui contra Cæcilianum sentiunt, consensumque debent, ad Arela-
tense oppidum venire*: iniungendum solertia tuæ duxi, vt mox has literas meas acci-
peres, tam Cæcilianum supradictum cum aliquibus ex his quos ipse delegerit, sed & de
Byzacenæ, Tripolitanæ, Numidiarum, & Mauritaniarum, & prouincijs singulis, qui-
que aliquantos ex suis perducere debebunt, quos ipsi putauerint eligendos, sed etiam
aliquos ex his qui contra eumdem Cæcilianum dissentiunt, data euectione publica per
Africam & Mauritaniam, inde ad Hispanias breui tractu facias nauigare; & inde ni-
hilominus huiusmodi his in singulis Episcopis singulas Tractorias tribuas, vt ipsi ad su-
pradictum locum intra diem Kalendarum Augustarum possint peruenire, celeriter in-
timaturus ijsdem, vt, antequam proficiscantur, debeant disponere, quatenus absentibus
ipsis, & disciplina competens habeatur, & nulla forte seditio vel aliquorum altercan-
tium (quæ ad maximum dedecus spectet) oriatur. De secreto plena cognitione susce-
pta, nis adhibeatur.

Qui cum præsentiam sui exhibuerint vniuersi, qui nunc in contentione esse noscun-
tur, qui que non im merito finem debent accipere maturum, vt protinus possint termi-
nari atque componi. Nam cum apud me certum sit, te quoque Dei summi esse cultor-
em, confiteor grauitati tuæ, quod nequaquam fas esse ducam, vt eiusmodi contentio-
nes & altercationes dissimulentur à nobis, ex quibus forsitan commoueri possit sum-
ma Diuinitas non solum contra humanum genus, sed etiam in me ipsum, cuius curæ,
nutu suo cælesti, terrena omnia moderanda commisit, & secus aliquid hæcenus inci-
tata decernat. Tunc enim verè & plenissimè potero esse securus, & semper de prom-
ptissima beneuolentia potentissimi Dei prosperrima & optima quæque sperare, cum
vniuersos sensero debito cultu Catholicæ religionis sanctissimum Deum concordia ob-
seruantia fraternitate venerari.] hæcenus Constantini epistola ad Ablauium de co-
gendo Concilio Arelatensi.

At quoniam in ea mentio facta est de Tractoriis tribuendis Episcopis ad Synodum
conuocatis, quid hac voce exotica exprimat, dicendum est: nam & in nonnullis alijs
Concilijs, ijsdem illis concessis, Episcopi sunt conuocati. Fuisse Tractorias, alibi dixi-
mus, diplomata, quæ dabantur missis vel euocatis à Principe, cursu publico vtentibus,
adscriptis etiam stauis, id est, diuersorij & mansionibus, quibus alerentur sumptibus
publicis. Quæ quidem diplomata tantæ æstimationis erant, vt absque Imperatoris
assensu nequaquam à Proconsulibus dari solerent: id enim conuicere licet ex Plinij
epistola ad Traianum, cum eadem diplomata dedit uxori suæ. Quanam verò esse sole-
ret eiusmodi diplomatum forma, Cuiacius antiquorum omnium exactissimus ex-
plorator his verbis recitat:

Ille princeps omnibus agentibus in illo loco. Nos Gaium I. V. partibus illis legatio-
nis causa direximus: ided iubemus, vt locis conuenientibus eidem à vobis euectio fi-
mul & humanitas ministretur: hoc est, verheddi, siue parauerheddi tot, panes tot, vini
mod. tot, ceruissæ mod. tot, lardi lib. tot, carnis tot, porci tot, porcelli tot, verucces
tot, agni tot, auferes tot, phasiani tot, pulli tot, ona tot, olei lib. tot, gari lib. tot, mel-
lis tot, aceti tot, cumini tot, pipæ tot, costi tot, caryophylli tot, spicæ tot, cinnamo-
mi tot, grani mastice tot, dactylæ tot, pistaciæ tot, amygdalæ tot, ceræ lib. tot, salis tot,
olerum, leguminum carra tot, faculæ tot, pabuli equorum carra tot. Hæc omnia tam
eundo quàm redeundo eidem ministrari in locis solitis, & impleri sine mora, procura-
te.] hæc forma Tractoriæ; quam pro numero ac munere personarum augeri ac minui
rerum ibi descriptarum numero atque pondere, certum est. Videas in his Constanti-
ni humanitatem, dum eiusmodi Tractorias non Catholicis tantum, sed etiam schisma-
ticis, illis scilicet qui ex parte Donati contra Cæcilianum conuenturi erant, dari à Pro-
consule iussit.

Quod pertinet ad numerum Episcoporum, qui Iudices ex diuersis prouincijs fuerunt
in causa Cæciliani conuocati, fuisse ducentos, quæ S. Augustinus aduersus Parmenianum
scribit, significare videntur, cum ait: Si autem post dictam causam, prolatamque sen-
tentiam, à Melchiade scilicet, eum Traditorem didicisse perhibent: vsque aded dementes
sunt

sunt homines, vt ducentos Iudices, apud quos victi sunt, victis litigatoribus credant esse
postponendos; & tamen in his omnibus, quamuis magna temeritate, Italos, Gallos, &
Hispanos accusant.] hæc ipse. Scimus Adonem Episcopum Viennensem affirmare, sex-
centos Episcopos interfuisse Concilio Arelatensi celebrato sub Constantino: sed errare
videtur, dum tempore Nicæni Concilij illud fuisse coactum tradit, & ibi cum Mari-
no Episcopo Arelatense interfuisse Claudium Episcopum Viennensem: nam Verus ibi
subscriptus legitur; nec aliud fuit tempore Constantini Concilium Arelatense, quàm
illud in causa Cæciliani celebratum aduersus Donatistas, quos eodem tempore in Afri-
ca contra Catholicos insurrexissent, idem Auctor affirmat: quibus videas, eum in his haud
habuisse exactam temporis rationem.

Hic etiam opus est monere Lectorem, manifesto librorum errore factum, vt in pri-
mo Tomo Conciliorum Colonienfis editionis primum Concilium Arelatense, quod pon-
nitur, absque aliqua nota subscriptionis Episcoporum, qui præsto fuerunt, editum habeat-
ur: contra verò nomina Episcoporum, qui eidem Synodo interfuerunt, inscripta habeant-
ur ei quæ dicitur Secunda Synodus Arelatensis, quam celebratam esse post Nicænum
Concilium, & post Photini hæresim emergentem, postque Vasense Concilium, cano-
nes in ea positi plenissimam fidem faciunt: cum alioqui Episcopi ibidem per errorem
recensiti, eius Concilij esse noscantur, quod hoc anno, Volusiano & Aniano Cõsulibus,
est celebratum. id enim eiusmodi inscriptio eidem præfixa docet his verbis concepta:
Celebratum est autem idem Concilium tempore beati Siluestri Papæ primi, & Con-
stantini Imperatoris, Volusiano & Aniano viris clarissimis Cõs.] Quod autem ibidem
legitur, Circa annum Domini trecentessimum vigesimum sextum] ab aliquo superaddi-
tum fuisse certum est, cum exploratum sit, Acta etiam Ecclesiastica non nisi Cõsulibus
designari consueuisse, numquam autem anno à Christi aduentu; quod primò factum
esse à Dionysio Exiguo, Beda testatur. Sed de his alibi.

Dicitis porro Cõsulibus celebratum fuisse Concilium Arelatense, Balduinus etiam
affirmat, qui Optati opera insigniter illustrauit, & Donatistarum res gestas temporum
ordine accuratè digessit, adeo vt per pauca sint, in quibus ab eo dissentiamus: idem, in-
quam, æquè consentit, additque ex fragmentis quibusdam compertum habuisse Silue-
strum Romanum Episcopum eidem Synodo præfuisse, nempe per legatos, qui in su-
perius citato catalogo quatuor nominantur, nempe Claudius & Vitus presbyteri, Eu-
genius & Cyriacus diaconi. Descripta pariter reperiuntur ibi nomina complurium
Episcoporum, sed mendosissimè: nimirum pro Chresto Syracusano habent Sixtum
Episcopum Syracusarum: loco Probi Episcopi Capuani, qui interfuit Romano Conci-
lio sub Melchiade, Proterius legitur: loco Merochis Episcopi Mediolanensis, qui Ro-
mæ eidem Concilio interfuit, Orosius ponitur. ex ijs verò qui anno præterito interfue-
runt Romano Concilio sub Melchiade, non tantum Marinus Arelatensis (vt dictum
est) atque Probus Episcopus Capuanus; sed & Maternus Agrippinensis, & Rheticus
Augustodunensis in eadem Episcoporum serie, qui Arelate conuenerant, descripti
habentur; quorum nonnulli nominantur in epistola Synodali ad Siluestrum Papam,
quam suo loco inferius describemus. Ceterum desiderantur nomina complurium
Episcoporum, quos Synodo interfuisse certum est, nempe duorum collegarum Chre-
sti in Sicilia Episcoporum, quorum sit mentio in litteris Constantini ad eum datis, &
aliorum. Ingentem planè fuisse numerum Episcoporum, ex eo etiam potest intelligi,
dum conuenisse constat Antistites ab extremis oris orbis Occidentalis, nempe ex Si-
cilia (vt demonstratum est) Chrestum, eiusque collegas; & ex Britannia, ciuitate Lon-
dinensi, Restitutum.

Magna sanè uehementis suspicio est, à Donatistis deprauatum mutilatumque fuisse
idem Arelatense Concilium, nam in eadem serie Episcoporum, Cæcilianus Episcopus
Carthaginensis, qui ab eadem quoque Synodo fuit absolutus, non Episcopus, sed presby-
ter nominatur. sic enim in ea scriptum legitur: Ex prouincia Africæ, ciuitate Carthagi-
ne, Cæcilianus presbyter, Sperantius diaconus.] In octauum quoque eiusdem Synodi
canonem mendam irrepsit, vt cum damnantur Donatistæ, qui rebaptizabant, de Aria-
nis id statutum legitur. Quamobrem illam vt legitimam sequimur lectionem, in qua
pro Arianis legitur, Afris, quæ vetustioribus magisque probatis codicibus restituitur.
At non tantum Arelatense Concilium à Donatistis corruptum fuisse atque trunca-

a Ado in
Chro an. 6.

L.
CONFVSIO
FACTA CON-
CILIORVM
ARELATEN-
SIVM.

b Cõsil. Are-
lat. secund.
c. 9. 16. 28.

c Beda De
ration. temp.
c. 45.

L I.
CONCILII
ARELAT.
TEMPVS ET
PERSONÆ.

L II.

tum apparet, sed ipsum quoque Commentarium Optati Mileuitani mutilatum, ex quo, quæcumque de Concilio Arelatensi scripta erant, penitus sublata noscuntur, ea nimium quæ sequebantur iudicium Felicis Aptungitani, usque ad illa verba: Iamdudum opinionis incertæ, &c.] quæ in primo libro scripta habentur. Sublata sunt inde pariter, quæ postea pro eodem Cæciliano tertio definita sunt Mediolani à Constantino, appellantis iterum Donatistas: atque etiam dempta mentio de sententia Constantini, qua eosdem Donatistas (vt suo loco dicemus) damnauit exilio. Tot tantaque, conscio toto orbe, à tam celebri Episcoporum conuentu facta, & ab Imperatore edictis publicis definita in Donatistas, nequaquam Optatum præterisse potuerunt. Sensit hoc etiam Balduinus in suis Annotationibus ad Optatum, cui tamen in eo assentiri non possumus, quod putat, mox post appellationem Donatistarum ad Constantinum, positum fuisse ab Optato Concilium Arelatense, atque iudicium Mediolanense, inde verò secutam causam Felicis Aptungitani: nam præcessisse causam Felicis, atque mox secuta esse Arelatense ac Mediolanense iudicia, ex locis Augustini superius allegatis, euidenter est demonstratum, cum ex Actis Ecclesiasticis & Consularibus Fastis appareat, hoc anno, iisdem Coss. Volusiano & Aniano, quintodecimo Kalendas Martias, Alianum Africæ Proconsulem audisse atque terminasse causam Felicis, post menses quatuor à Romano Concilio sub Melchiade.

Quod rursus spectat ad eiusmodi Synodi Acta, Constantinus, qui Episcopos conuocauerat, vt omnia absque tumultu agerentur, cum videret Donatistas ad turbas ciendas admodum promptos, voluit ipse eidem conuentui Episcoporum interesse (non enim eiusmodi Concilium erat, in quo, vt in alijs, quæ ad fidem pertinent tractarentur, sed quod merum iudicium esset, in quo causa Cæciliani Episcopi ageretur, à quo non excludendus esset Imperator catechumenus) quod testatur Eusebius in Vita ipsius, dum sic ait: Et quamquam communiter erga omnes se talem præstitit, tamen Ecclesiæ Dei eximiam & peculiarem curam adhibens, cum quidam inter se in diuersis locis dissensione discordarent, tamquam communis Episcopus à Deo constitutus, ministrorum Dei cõegit Concilium, & in media istorum frequentia ac congressu adesse, & vnà confidere non dedignatus, rerum ad deliberationem vocatarum se fecit participem; easque res, quæ ad diuinam pacem spectabant, omnibus procurauit. In medio confessu quasi vnus è multis assedit. Et quoniam Dei timore vndique septus fuit, & amicis fidelibus maximeque beneuolis circummunitus; primum satellites amouit abs se, & rotam stipatorum turbam, Denique quos ex Episcopis meliori menti consilioque obsequentes, & ad quietam & tranquillam animorum consensionem propensos animaduertent, eos vel maxime approbavit, seque declarauit ex communi omnium concordia maximam lætitiã percipere: eos autem, qui animis essent obstinatis, magnopere detestatus est. Iam verò quosdam sua sponte acerbe incitatos, toleranter & moderatè tulit, placido & mansueto sermone hortatus, vt modestè se gerere, ac nequiquam seditionem concitare studeant. Ex quibus alij eius cohortationes cum reuerentia amplexati discesserunt: alios, quorum animi ad modestiam videbantur propè insanabiles, Deo curandos permisit, ac nihil omnino contra quemquam mente concepit acerbitalis. Inde (vt est verisimile) seditiosi in Africa eò audaciæ fortè proruperunt & crudelitatis, vt facinora nefaria molirentur, dæmone (vt videbatur) affluentiam præsentium bonorum Christianis iniudente, virosque ad absurdos & importunos conatus instigante, quod Imperatoris animum contra eos commoueret.

Verum inuido illi res parum processit ex sententia: quandoquidem Imperator ea, quæ gesta erant, pro ridiculis putauit, inquiens, se peritum dæmonis impulsione facile intellexisse: nam facinora illa, non modestorum & sobriorum hominum esse, sed eorum qui vel mente penitus excidissent, vel essent improbi, & impij dæmonis tamquam cæstro perciti: quos commiserari oportere potius, quam supplicio afficere, asseruit. Vt enim (inquit) summæ clementiæ, eorum vicem dolere, sic hominibus, cum mente capti sunt, pœnas infligere, extrema dementiæ est & inscitia. Ad hunc modum Imperator Deum omnium contemplatorem omni re gerenda religiosè veneratus, effecit, vt curam, quam susceperat de Ecclesiis, nulla offensione minui labefactariue potuisset,] hucusque de his Eusebius, quæ spectant ad Concilium Arelatense, quibus demonstrat, adiudicata causa Cæciliano, ex aduersariis nonnullos cum ceteris Episcopis consensisse,

AD IUDICA
TA CAUSA
CÆCILIA-
NO.

^a Aug. post
Collat. c. 33.

LIII.
CONSTAN-
TINVS IN-
TERFUIT
CONCILIO
ARELATEN-
SI.

^b Euseb. in
Vita Const. l. i.
c. 37. 38.

LIV.

& in eorum sententiam pedibus abiisse; quos autem contumaci atque obstinato animo refragari penitus Constantinus vidisset, nullo de eis sumpto supplicio, illæfos abire iussisse: ipsos tamen (vt suo loco dicemus) iterum à tanta Synodo appellantes, & nihilominus sententiæ Imperatoris nequiquam acquiescentes, idem vehementer commotus multauit exilio. Eadem planè testatur sanctus Augustinus in epistola scripta nomine cleri Hipponensis ad Ianuarium, cum ait: Ille (nempe Constantinus) alterum Episcopale iudicium dedit habendum in Arelatensi Galliæ ciuitate: vbi multi vestri, vana & diabolica dissensione damnata, cum Cæciliano in concordiam redierunt; alij verò pertinacissimi & litigiosissimi ad eundem Imperatorem appellauerunt: postea & ipse coactus Episcopalem causam inter partes cognitam terminauit, &c.] sed hæc postea.

Recitatum pariter fuisse oportuit in eo sacro Episcoporum conuentu iudicium agitarum à Proconsule Aliano iussu Constantini in causa Felicis Aptungitani, cognitum ratumque à Patribus habitum, Ingentiumque Scribam, quem Constantinus scriptis ad Probianum (vt vidimus) litteris euocauerat, vt, quod confessus fuerat, palam faceret, falsaque à Donatistis scripta ederet, ad eiusdem Concilij audientiam introductum fuisse, certò credimus. Quibus & alijs manifestioribus testificationibus cognitam perspectamque fuisse Cæciliani innocentiam, atque omnium calculo magna gloria absolutum fuisse, exploratissimum est: quomodo enim ab eo iudicio iisdem impudenter appellasset, nisi causa Cæciliano adiudicata fuisset? Certè quidem absolutum eo iudicio ipsum fuisse, etiam illorum posterì Donatistæ fatebantur: sic enim ait S. Augustinus: Fatetur etiam Parmenianus, ad Arelatense oppidum & Episcopos Iudices, & partes ex Africa conuenisse, Cæcilianum scilicet, atque Donatistas: vbi omnia suis credidit, qui nihil victi potuerunt de Iudicibus conqueri.] Verum Parmenianus Osium Episcopum Cordubensem calumniatus est, suscepisse patrocinium Cæciliani; & qui sedebat cum alijs Iudex, se eius exhibuisse defensorem. Affirmat idem S. Augustinus, Parmenianumque hoc testatum esse, nam ait: Cum enim diceret, per Osium Hispanum adiutorium præstitum Cæciliano, vt ad eorum communionem sanctorum & illibatorum numerus cogeretur, & huic impietati fidem seruorum Dei integram restitisse.]

Absoluta igitur Cæciliani causa, sacer ille cæteris Episcoporum, ex more, nonnulla statuit, quæ ad optimum Ecclesiarum regimen spectare videbantur. Et, quod auctore Eusebio dictum est, eidem Episcoporum conuentui interfuisse Constantinum Imperatorem: idem Augustus libenter tulit, fasces Proconsulum & magistratuum, ipsosque prouinciarum Rectores Christianos subiici ciuitatum Episcopis: immò ipsum auctorem fuisse par est credere, vt sanctissimi illi Patres eiusmodi de prouinciarum Præsidibus functionem proficuum valde optimo Reipublicæ statui promulgarent.

De Præsidibus, qui Fideles ad Præsidatum impetu profligunt, ita placuit, vt cum promoti fuerint, litteras accipiant Ecclesiasticas communicatorias: ita tamen, vt, in quibuscumque locis gesserint, ab Episcopo eiusdem loci cura de illis agatur: vt cum coeperint contra disciplinam publicam agere, tunc demum à communione excludantur. Similiterque & de ijs fiat, qui Reipublicam agere volunt.] hætenus diuina illa planè lex Ecclesiastica in tam celebri Episcoporum conuentu, præsentem, rogante (vt par est credere) atque annuente Imperatore sancita, qua schismatici atque hæretici à Præfecturis ceterisque magistratibus excludendi penitus forent. Continet hæc canon septimus eiusdem Concilij, cuius omnes alij ibidem instituti canones vigintitres numerantur: qui omnes ad Siluestrum Romanum Pontificem missi sunt ab Episcopis qui Synodo interfuerunt, scripta ad eum epistola Synodali, qua & petierunt statuta ab ipsis eius auctoritate firmari: porro ad Siluestrum datas litteras ipsas integras paulò post descripturi sumus, quarum in editis canonibus inscriptio tantum notata reperitur. Nos autem ipsa, vt se habent, eiusdem Concilij Arelatensis decreta hinc recensebimus, eadem ex dicta epistola Synodi ad Siluestrum Pontificem cognituri, ex qua tantum scriptis canonibus præfixa inscriptio extat, cui canones subscripti habentur: eorum verò aliquos (vt ad institutum spectare nouerimus) hinc descriptos elucidabimus, quibus ex eadem Siluestri epistola petitus titulus sic legitur inscriptus:

Domino & sanctissimo fratri Siluestro Episcopo Marinus & cæteris Episcoporum,
Annal. Eccl. Tom. 3. M 3 qui

LIV.
RELICVA
ACTA CON-
CILLII, ET
ABSOLVTIO
CÆCILIA-
NI.

^b Aug. con-
tra epistol.
Parm. l. i. c. 6.

^c Aug. eod.
lib. c. 5.

LVI.
SUBIECTI
PRÆSIDES
EPISCOPI.

^d Conc. Arel.
c. 7.

LVII.
QVAE DE
PRÆSIDIBVS
STATVTIT
CONC.
ARELATEN-
SIS.

LVIII.

LITTERAE CONCILII AD SILVESTRUM PAP.

qui adunati fuerunt in oppido Arelatenfi. Quae decreuimus communi Concilio, charitati tuae significamus; ut omnes sciant, quid in futurum obseruare debeant.] haec patres: qui in primis quod ad perfectam Ecclesiarum omnium vnionem atque concordiam spectare videbant, nempe, vt diei Paschatis celebrationem vna eademque die omnes Fideles agerent, ne eam diem ex priuatis diuersorum supputationibus diuersis temporibus celebrari contingeret: arbitrio id statuerunt Romani Episcopi tantummodo definiendum, cuius litteris ex more ad vniuersos Christianos datis, quo potissimum tempore Pascha quolibet anno celebrandum foret, omnibus innotesceret. sunt haec verba eiusmodi institutionis:

LIX. Conc. Arelat. c. 1. RELIQUI CANONES AREL. CONC.

De observatione Paschae Domini, vt vno die & tempore per omnem Orbem obseruetur, & iuxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas.] haec sancta Synodus, nihil noui definiens, sed vt quod haecenus per Romanae Ecclesiae Episcopos fieri consueuisset, ab omnibus illibitum custodiretur; quod sciret eius tantummodo esse muneris, de his quae obseruanda in Ecclesia essent, Christiano Orbi litteris significare. Multa in super addidit de his quae ad rectam Ecclesiasticam disciplinam informandam spectare videbantur, nimirum: De his qui in quibusdam locis ordinati fuerint ministri, vt in ipsis etiam perseuerent.] in super: De his qui arma proiciunt in pace, placuit abstinere eos a communione] eos videlicet, qui, nulla persecutione urgente, nimia quadam animi leuitate a fide exciderent. Quod verò Christianis Circensia spectacula interdiceret nimirum difficile videretur, prohibuit ne diuersarum factionum, nempe Alabatorum, Russatorum, Veneratorum, & Praefinorum agitator aliquis Christianus reperiretur, sic statuens: De agitatoribus qui Fideles sunt, placuit eos, quamdiu agitant, a communione separari.]

LX. CVR AB AGITATIONE CHRISTIANI VETIT.

Accidebat planè & illud à Christiana religione procul abhorrens, vt non tantum eiusmodi agitantes in legem Ecclesiasticam peccantes à communione exciderent Catholica, sed & perfacile Fideles sese huiuscemodi ex coloribus distinctis factionibus implicarent, suaque studia in eam partem conferrent, cuius esset homo Christianus auriga: contra verò qui alijs fauerent aurigis, fouerentque aduersarios agitantes, cum in Christianum aurigam, tum etiam in reliquos Fideles malo animo essent affecti, vt ex his quae S. Hieronymus tradit in rebus gestis S. Hilarionis de Christiano agitatore, facile potest intelligi. Ad haec igitur omnia euitanda S. Synodus vetuit Christianos agere in Circo agitantes. De scenicis id ipsum placuit, sic decernendo: De Theatris, & ipsos placuit, quamdiu agunt, a communione priuari.] Rursum verò: De his qui in infirmitate credere volunt, placuit debere his manus imponi.] Porro eam manus impositionem ex istimo ipsos intellexisse, cuius S. Augustinus meminit in libro de Vnico Baptismo contra Donatistas, cum agit de ea manus impositione, quae baptizatis exhibetur. Quid enim est (ait) aliud manus impositio, nisi oratio super hominem?]

LXI. Opat. Mileit. lib. 1. Conc. Arelat. c. 8.

Illud quoque diligenter obseruandum est: quoniam constat ex sententia Romani Concilij, quam Optatus recitat, Donatum à Casinigris duplici de causa fuisse damnatum, tum quod rebaptizasset, tum etiam quod Episcopis lapsis manum imposuisset, ne praesumptum scelus ab eo latius serperet, eiusmodi legem ijdem statuere:

* Arianis, ADVERSVS ANABAPTISTAS.

De Afris *, qui propria lege sua vtuntur, vt rebaptizentur, placuit, si ad Ecclesiam aliqui de hac haeresi venerint, interrogent eos nostrae fidei sacerdotes symbolum: & si per uiderint, in Patre Filio & Spiritu sancto eos baptizatos, manus eis tantum imponatur, vt accipiant Spiritum sanctum. Quod si interrogati non responderint hanc Trinitatem, baptizentur.] haec S. Synodus, quod Donatistae opinionem à Cypriano & alijs quibusdam Africanis Episcopis asseram sectari profiterentur, vt omnes qui extra Catholicam Ecclesiam baptizati essent, verò Baptismate in Ecclesia baptizandi forent. cumque se tantum esse Catholicos, puros, ac mundos dicerent, reliquos verò vel traditione pollutos, vel eorum communicatione sedatos, ac proinde extra Ecclesiam constitutos: inde accidit, vt quoscumque possent ad schisma pellicere, continuo rebaptizarent. Cumque speciosi nominis Cypriani praetextu suam ipsorum sententiam diuulgarent, inde euenit, vt, quod ante statutum fuisse vidimus, Patres in eadem Synodo confirmarent, nimirum eos tantum esse baptizandos vero Baptismate, quos absque confessione sanctissimae Trinitatis constaret suscepisse Baptismum.

LXII.

Permagnum quippe interest, quo animo quid in Ecclesia asseratur: nam Donatistae licet eam-

eandem se cum Cypriano atque collegis sententiam sequi profiterentur; hunc tamen Ecclesia veneratur vt sanctum, illos autem detestatur vt impios. Vnde iure Vincentius Lirinensis exclamat dicens: O rerum mira conuersio! Auctores eiusdem opinionis Catholici, consecratores verò haeretici iudicantur: absoluuntur magistri, condemnantur discipuli: conscriptores librorum, Regni filij erunt; assertores verò gehenna suscipiet. Nam quis illud Sanctorum omnium & Episcoporum & Martyrum lumen beatissimum Cyprianum cum ceteris collegis suis in aeternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contra tam sacrilegus, qui Donatistas, & ceteras pestes, quae illius auctoritate Concilij rebaptizare se iactant, in sempiternum neget arduos esse cum diabolo?] haec ipse. Quod verò Donatus (vt dictum est) damnatus fuerit ea etiam de causa, quod lapsis Episcopis manum imposuisset; ipsum fuisse Episcopum, significari videtur, eius nempe loci à quo denominationem acceperat, vt diceretur, à Casinigris. Patres igitur tantam temeritatem detestati, quod contra maiorum decreta lapsis Episcopis sic manus imponeretur, vt etiam in functione Episcopali deberent perseuerare, quod Donatus aduersus Ecclesiasticam disciplinam praesumpisset, eiusmodi regulam statuerunt:

De his qui Scripturas sanctas tradidisse dicuntur, vel vasa Dominica, vel nomina fratrum suorum, placuit nobis, vt quicumque eorum ex Actis publicis fuerit detectus, vel verbis nudis, ab ordine cleri amoueat. Nam si ijdem aliquos ordinasse fuerint deprehensi, etiam in his qui ordinauerunt, ratio subsistit; non tamen illis subsistat ordinatio: quoniam multi sunt qui contra Ecclesiarum regulam pugnare videntur, & per testes redemptos putant se ad accusationem * admitti debere: qui omnino non admittantur, nisi (vt supra diximus) Actis publicis docuerint omni se suspitione carere.]

Ceterum quoniam ipsa Synodus ex prolatis coram se atque probatis accusationibus aduersus Caecilianum & Felicem Aptungitanum probè intellexisset, eos Donatistarum circumuentos fuisse calumniis; aduersus falsos accusatores eiusmodi scripsit decretum: De his qui falsò accusant fratres suos, placuit eos vsque ad exitum non communicare, sed falsum testem, iuxta Scripturam, impunitum non licere esse.] Ad haec quoque spectabat tempora, quod lapsorum complures, reddita iam pace Ecclesiae, latentes viuerent, nec de admissio impietatis scelere, moniti licet, poenitentiam agerent, iidemque agritudine laborantes communionem peterent. ad coërcitionem ergo aliorum ignauiae hac in eodem conuentu ijdem Episcopi statuerunt: De his qui apostatant, & numquam se ad Ecclesiam representant, nec poenitentiam quidem agere quærunt, & postea infirmitate correpti, petunt communionem; placuit eis non dandam communionem, nisi reualuerint, & egerint dignos fructus poenitentiae.]

Sed & quod in Concilio Eliberino antea celebrato statutum fuerat, vt cum cessasset iam persecutio, nullus amplius vsus esset epistolarum, quae à Confessoribus datae essent in signum Catholicae communionis, id ipsum quoque Patres in hoc Concilio decreuerunt his verbis: De his qui Confessorum litteras offerunt, placuit, vt, sublati eis litteris, alias accipiant communicatorias] eas nimirum, quas Episcopi dare solent. haec Synodus, à qua alia plura sunt salubriter instituta. Sed haec satis de his quae ad rerum gestarum historiam spectare videri possunt.

Superest vt hic describamus epistolam à Synodo scriptam ad Siluestrum Romanum Pontificem de his quae gesta essent in Synodo, ex P. Pichœi bibliotheca depromptam, qua & sanciti canones nonnulli continentur, hic ad certiore fidem insinuandam cum eadem recitandi est autem eiusmodi eius inscriptio: Dilectissimo Papae Siluestro, Marinus, Acratius, Natalis, Theodorus, Proterius, Vocius, Verus, Probatianus, Caecilianus, Faustinus, Surgentius, Gregorius, Rheticus, Ambitauus, Terminatus, Meroles, Pardus, Adelfius, Hibernius, Fortunatus, Aristasius, Lampadius, Vitalis, & Marternus, Liberius, Gregorius, Crescens, Auicianus, Damsus, Orantalis, Quintasius, Victor, Victor, Epictetus, in Domino aeternam salutem.] Constat quidem complurium Episcoporum nomina hic mendose legi, quae emendauimus in margine (vt sicuit) ex ipsa inscriptione Episcoporum quae errore praefixa habetur Concilio posteriori Arelatenfi. Ipsa autem epistola sic se habet:

Communi copula charitatis & vnitate matris Ecclesiae Catholicae vinculo inharentes, ad Arelatenfium ciuitatem piissimi Imperatoris voluntate adducti, inde te, religiosissime

CYPRIANO PRO SVCTO MALE VST DONATI-STAE. Vincent. Lirin. l. adu. haeres. 11.

Conc. Arelat. c. 3. LXIII. DETRADI-TORIBVS.

LXIV. Eod. Concil. c. 14.

Prou. 19. Quid de LAPIS.

Conc. Arelat. l. c. 23.

LXV. DE EPISTOLIS CONFESSORVM. Ibid. c. 9.

LXVI. EPISTOLA SYNODI AD SILVESTRUM. Agnecius, vel Euocius, vel Euopius, Probatus, Bethausus, Terminatus, Eburnus, Auastafius, Auicianus, Orientalis, Quintianus.

fissime Papa, cum merita reuerentia salutamus, vbi graues ac perniciosos legi nostrae atque traditioni effrenatae mentis homines pertulimus: quos & Dei nostri praesens auctoritas & traditio ac regula veritatis ita respuit, vt nulla in illis aut dicendi ratio subsisteret, aut accusandi modus vllus, aut probatio conueniret. Ideo iudice Deo, & matre Ecclesia, quae suos nouit & comprobat, aut damnati sunt, aut repulsi. Et vti nam, frater dilectissime, ad hoc tantum spectaculum interesse: tanti fecisses profecto credimus, quia in eos seuerior fuisset sententia prolata; & te pariter nobiscum iudicante, ceterus noster maiori laetitia exultasset. Sed quoniam recedere a partibus illis minime potuisti, in quibus & Apostoli quotidie sedent, & cruor ipsorum sine intermissione Dei gloriam testatur: non tamen haec sola nobis visa sunt tractanda, frater charissime, ad quae fueramus inuitati, sed & consulendum nobismetipsis consulimus: & quam diuersa sint * prouinciae ex quibus aduenimus, ita & varia contingunt, quae nos censemus ob-

* sunt

LXVII.

* edantur
* aperte
DECRETA
SYNODI
ARELAT.
AD SILVE-
STRVM PA-
PAM MISSA

* igitur

* Africa

LXVIII.

CANONES
CONFIRMA-
RESOLUTI
AB APOST.
SEDE.
* edantur
* aperte

LXIX.

APPELLANT
ITERVM DO-
NATISTAE.

LXX.

DIMISSI
CVM VIATI-
CO DONA-
TISTAE.

Placuit ergo, praesente Spiritu sancto & Angelis eius, vt & his qui singulos quos * monebat, iudicare proferremus de quiete praesente. Placuit etiam antequam *... a te, qui maiores dioeceses tenes, * per te potissimum omnibus insinuari. Quid autem sit quod fenserimus, scripto nostrae mediocritatis subiunximus. Ad id primo loco de vita nostra atque vtilitate tractandum fuit: vt qui vnus pro multis mortuus est, & resurrexit, ab omnibus tempus ipsum ita religiosa mente obseruetur, ne diuisioni vel dissensionem in tanto obsequio deuotionis possint exurgere. Censemus ergo, Pascha Domini per orbem totum vna die obseruatum iri. De his quoque qui quibuscumque locis ordinati fuerint mitum nistri, vt in ipsis locis perseuerent. De his agit * enim qui arma proiciunt in pace, placuit abstinere eos a communione. De Circissariis agitatoribus, qui Fideles sunt, placuit eos, quamdiu agitant, a communione separari. De Theatricis, ipsos placuit, quamdiu agunt, a communione separari. De his qui in infirmitate sunt constituti, & recedere volunt, placuit eis manum imponi. De Praesidibus autem qui Fideles sunt, & ad Praesidatum consiliunt, ita placuit, vt cum promoti fuerint, litteras quidem accipiant Ecclesiasticas communicatorias; ita tamen, vt in quibuscumque locis gesserint, ab Episcopis eiusdem loci cura de illis agatur, & si coeperint contra disciplinam agere, tunc deum a communione excludantur. Et de his quidem qui in Republica agere volunt, similiter. De Africa * autem, quod propria lege sua vtantur vt rebaptizent; placuit, vt ad Ecclesiam si aliquis haereticus venerit, interrogent eum Symbolum: & si peruiderint eum in Patre & Filio & Spiritu sancto esse baptizatum; manus tantum ei imponatur. Quod si interrogatus Symbolum, non responderit Trinitatem, tunc merito baptizetur, & cetera... Tunc tadians iussit omnes... ad sedes suas redire. Hucusque Synodica, in qua deesse reliqui canones noscuntur, & alia vsque ad dimissionem Episcoporum factam a Constantino.

Est autem inter haec omnia illud obseruatione dignissimum, antiquum fuisse Catholicam Ecclesiam morem, vt leges Ecclesiae in frequenti Patrum consensu sancitae cum essent, eas ad Romanum Pontificem mitterent, cuius auctoritate probatae, ab eodem in vniuersas Ecclesias promulgarentur. id enim Patres ea professi sunt sententia, qua dixerunt: Placuit etiam, antequam *... a te, qui maiores dioeceses tenes, * per te potissimum omnibus insinuari. Constat Donatistas ex iudicio huius Synodi Arelatensis iterum (quod fecerant antea) appellasse ad eundem Constantinum Imperatorem: id quidem S. Augustinus (vt dicemus) saepe testatur. Ceterum, quod constet Constantini iudicium non nisi post sequentem annum esse exhibitum, intelligi potest eundem Constantinum nequaquam derulisse eorum appellationi, cum illam ipsi interposuerunt, nisi post biennium, videtur illorum improbitate. Hoc autem anno eos in Africam rediisse, perstitisseque in eadem aduersus Caecilianum & Episcopos Iudices animi pertinacia, litterae Magistratum, quibus cura fuit vt redeuntibus in Africam Episcopis pararent viaticum, declarant; quae sic se habent:

Petronius, Annianus, & Iulianus Domicio Celso Vicario Africae. Quoniam Lucianum, Capitonem, Fidentium, & Nasutium Episcopos, & Mammartium presbyterum, qui, secundum caeleste praecipuum domini Constantini Maximi iuncti semper Augusti, ad Gallias cum alijs legis eius hominibus venerant, dignitas eius ad

ad lares proprios venire praecipit: angarialem his cum annonaria competentia vsque ad Arelatensem portum, secundum imperatorum aeternitatis eiusdem clementissimi Principis, dedimus, frater, qua inde Africam nauigent: quod solertiam tuam litteris nostris scire conueniat. Optauimus te, frater, felicissimum bene valere. Hilarius Princeps obtulit IV. Kalendas Maias. Triburis*.] Sunt hi Episcopi hic nominati partium Donatistarum coryphaei, atque iidem ipsi qui primo ante Romanum Concilium sub Melchiade dato libello (vt diximus ex Optato a) interpellarunt Constantinum Imperatorem aduersus Caecilianum. Magna quidem haec humanitas & tolerantia eiusdem Constantini, & fortasse nimia, cum obstinatos schismaticos, sicut publica euectione in Gallias ex Africa euocauerat, ita redeuntibus eadem profecutus est munificentia: sed male plane consultus (quod exitus demonstrauit) dum patientia eos superare constituit, & beneficentia demerere. Quae autem fuerit de his animi sui sententia, testatur litteris, quas dedit ad Catholicos in Africa constitutos, quae sic se habent:

* Treueris.

* Optat. lib. 1.

Constantinus Augustus vniuersis Episcopis per Africa, & plebi Ecclesiae Catholicae. Quod fides debuit, quantum prudentia valuit, prout puritas potuit, tentasse me per omnia humanitatis & moderationis officia, optime scitis, vt iuxta magisteria legis nostrae, pax illa sanctissimae fraternitatis, cuius gratiam Deus summus famulorum suorum pectoribus immiscuit, stabilita per omnem concordiam teneretur: sed quia vim illam sceleris infusi, paucorum licet, sensibus peruicaciter inhaerentem intentionis nostrae ratio non potuit edomare, fauente adhuc sibi huic nequitiae patrocinio, vt extorqueri sibi omnia non sinerent, in quo se deliquisse gauderent: spectandum nobis est, dum totum hoc per paucos sedit * in populum, omnipotentis Dei misericordia mitigetur. Inde enim remedium sperare debemus, cum omnia bona vota & facta referuntur. Verum dum caelestis medicina procedat, haec sunt consilia nostra moderanda, vt patientiam percolamus, & quidquid insolentia illorum pro consuetudine intemperantiae tentat aut facit, id totum tranquillitatis virtute toleremus: nihil ex reciproco reponatur iniuriae: vindictam enim, quam Deo seruare debemus; insipientis est manibus usurpare; maximè cum debeat fides nostra confidere quidquid ab huiusmodi hominum furore patietur, martyrij gratia apud Deum esse valiturum. Quid est enim aliud in hoc saeculo in nomine Dei vincere, quam inconditos hominum impetus quiete legis populum laeessentes constanti pectore sustinere? Quod si obserauerit vestra sinceritas, cito videbitis, per gratiam summae Diuinitatis, vt languescentibus eorum institutis, vel moribus, qui se miserrimae contentionis vexillarios praebent, sciant omnes non debere se paucorum persuasionem pereuntes sempiterno leto dare, quod possint poenitentiae gratia, semper vitae aeternae, correctis erroribus suis, integrari. Valet voto communi per saecula, iubente Deo, fratres charissimi.] haec ad Catholicos Constantinus. Quid autem post haec reuersi in Africam, abusi patientia tanti Principis, Donatistae praesumpserint, suo loco dicemus.

LXXI.
EPISTOLA
CONSTANT.
AD AFRICANOS
CATHOLICOS.

* scrip

Quod vero ad statum politicum spectat: hoc anno, iisdem Coss. Volusiano & Aniano, Constantinus Imperator, Treueris cum esset, tertio Nonas Nouembris edictum de appellationibus promulgauit: licet alibi datum, nempe Adrumeti, legatur. Saepè namque contigit, vt quoniam qua data essent die, & qua accepta, solerent Imperatorum edicta atque rescripta notari; errore librorum factum esse reperitur, vt vbi data est lex, ibi acceptam esse perperam scriptum sit, & contra vbi fuit accepta, datam esse, sit errore locus appositus: quod nisi quis accuratè consideret, innumeris se inuoluet ambagibus, dum reperiet frequenter paucorum dierum spatio ab eodem Imperatore in diuersis longeque remotis orbis locis data esse rescripta, quibus, nisi quis mendum intelligat, interdum fateri cogitur, breui temporis spatio, idque saepius, eundem (quod per absurdum est dicere) Romanum Imperium peragrassè. Meminit idem Constantinus in rescripto ad Probianum Africae Proconsulem anno sequenti dato, de promulgato a se generaliter edicto de appellationibus. Porro eiusdem edicti descripta habentur fragmenta quaedam in Codice Theodosiano, cuius etiam pars illa fuisse videtur, qua cautum est, ne sententiam capitis in aliquem Iudex ferret, nisi manifestè esset sua confessione conuictus: ibidem namque loci, nempe Treueris, & eadem die tertio Nonas Nouembris, eodemque anno, & ad eundem Catullinum lex illa data habetur. Haec de edicto Constantini volumus attu-

LXXII.
EDICTVM
DE APPELLATIONIBUS.

bl. 3. De appell. Cod. Theod.
c. 1.2. De appell. Theod. & l. Admimè. De appell. C. Iulian.
l. 1. De par. C. Theod. & l. 16. Cod. Iul.

attulisse, quod fortasse occasione Donatistarum temere appellantium illud ab eo fuerit promulgatum.

LXXIII. CONSTANTINI DIVERSAE LEGES. l. i. De ingenuis. Cod. Theod.

Ex quo autem de legibus Constantini hoc anno editis semel dicere aggressi sumus, fuit inter alias illa laudabilis, qua ingenuos à Maxentio tyranno seruituti subiectos in libertatem vindicari iussit, sic ad Volusianum rescribens:

Vniuersi deuotionis studio contendant, si quos ingenuis natalibus procreatos, sub tyranno ingenuitatem amisisse, aut propria contenti conscientia, aut aliorum iudiciis recognoscunt, natalibus suis restituere, nec expectata Iudicis interpellatione. Nam si quis contra conscientiam suam, vel certissima testimonia plurimorum, in eadem auaritia & tenacitate permanferit, seuerissima poena mulabitur. Placet autem etiam eos periculo subiugari, qui scientes ingenuos seruitutis necessitatem per incuriam sustinere, dissimulant. Propos. VIII. Kal. Maij Romæ, Volusiano & Aniano Coss.]

LXXIV. TYRPIVDI NES LEGE CONSTANT. SYBLATA. Hier in Israh. lib. 2. c. 2.

At desideratur illud Christiano Imperatore dignum edictum, quo coenofas illas fordidissimarum libidinu cloacas obstruxit, cuius meminit sanctus Hieronymus b dicens: Inter scorta quoque in fornicibus spectaculorum pueri steterunt publicæ libidini expositi: donec sub Constantino Imperatore, Christi Euangelio coruscante, & infidelitas vniuersarum gentium, & turpido delecta est. Perit & illa pariter laudata Constantini lex, qua vetuit eunuchos gerere Praefecturas & magistratus: de qua Lampridius in Alexandro, Scio (inquit) Constantine Imperator, quo periculo ista dicantur apud Imperatorem, qui talibus seruit: sed salua Republica, posteaquam intellexisti, quid mali clades ista habeant, & quemadmodum Principes circumueniant, & tu eos eo loci habes, vt nec chlamyde vti iusseris, sed necessitatibus domesticis delegaris. Veruit idem Constantinus c ancillas Christianas tradi lenonibus, quas à Christianis hominibus redimi C voluit. At de his modò satis.

c. l. De lenon. Cod. Theod.

LXXV. CREBRA IN ORIENTE CONCILIA. d. Euseb. l. 10. c. 3. & 4.

Quod autem testatur Eusebius d, extincto Maximino in Oriente tyranno, mox celebrari coeptos frequentes Episcoporum in vnum conuentus: cum ex his quæ dicta superioris sunt, constet, eumdem tyrannu anno praesenti, vlciscente Numine, esse sublatum: hoc ipso quoque anno ad restituendam Ecclesiasticam disciplinam, tot annorum spatio ob ingentes persecutiones collapsam, in diuersis eius orbis prouinciis eadem coepere Episcoporum celebrari Concilia. Adhuc antiqua quædam monumenta supersunt eiusmodi studij ac vigilantie pastoralis, nempe canones Conciliorum Ancyranorum & Neocaesariensis: quorum Ancyranum prius collectum fuisse videtur, Neocaesariense verò posterius: quod enim in Ancyrano Concilio in primis de ijs agitur, qui in persecutione lapsi, per poenitentiam restituendi essent; sedata persecutione hoc anno, post Pascha celebratum fuisse videtur. In Neocaesariensi verò Concilio, cui complures ex illis qui Ancyranæ Synodo interfuerant, subscripti habentur, iidem supplese vili sunt ea quæ in Ancyrano fuerant praetermissa.

LXXVI. SATISFACTIO AB VNIVERSA ECCLESIA QUÆSSITA.

Quod igitur olim Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, & Gregorius Episcopus Neocaesariensis in Ponto Decianæ persecutionis tempore lapsos, non nisi (vt vidimus) prauiam satisfactione, & secundum delicti pondus poenitentia compensata, in Ecclesiam recipiendos esse statuerunt; atque rursus de ijs, qui vrgente Diocletiani vexatione, à fide exciderant, pariter decreuerunt in Occidente Hispaniarum Episcopi in Concilio Eliberino, necnon in Aegypto Magnus ille Petrus martyr Episcopus Alexandrinus: id ipsum æquè Syriæ atque Asiæ complures simul coeuntes Episcopi praestiterunt: vt videas vnum eumdemque Spiritum sanctum Ecclesiam Catholicam moderari, in eademque de lapsis recipiendis, ne nisi prauiam satisfactione ad communionem Ecclesiasticam admitterentur, diuersis in locis, diuersisque temporibus, sanctos Episcopos, eodem sacro afflante Spiritu, conspirasse sententiam; vt pro distinctione criminum, personarum, & temporum, proque diuersitate affectuum poenitentium, diuersas quoque iniurationes, eiusdem sancti Spiritus discretio persuaferit.

LXXVII. CONCILIUM ANCYRANVM.

Hæc igitur vt agerentur in Concilio Ancyrano, operam praecipuam visus est impendisse primariæ sedis Ecclesiæ Orientalis Vitalis Episcopus Antiochenus; qui pace Ecclesiæ bene vsus, dispersos per plateas ex ingenti illo terræ motu lapides Sanctuarij in vnum colligere, & glutino communionis Catholicæ vnâ cum ceteris templi Dei structura restituere conatus est. Vt autem Ancyra ciuitas ad eiusmodi sacrum conuentum celebrandum eligeretur, loci opportunitas persuaferit, vt pote in medullio regio-

A regionis constituta, quod Minoris Asia Episcopi, Cappadoces, Pontici, pariter & Armeni, Cilices & Syri conuenire facilius potuissent. Id nos de Vitale affirmare persuadet, quod ex ijs, qui huic Synodo interfuerunt Episcopi, ponitur primo loco Vitalis Antiochenus, post quem recensetur Agricolaus Episcopus Caesareæ Palaestinae, qui in ea sede praecessit Eusebium Pamphili. Sed & interfuit quoque inter alios Orientales Episcopos, qui eidem ciuitati, vbi acta est Synodus, praerat Episcopus Marcellus Ancyrae primæ Galatiæ. Hic idem fuit Marcellus Episcopus Ancyranus, qui primò inter Catholicos in Nicæno Concilio (vt suo loco dicendum est) aduersus Arium egregiam nauauit operam, postea verò ab Arianis magnopere exagitatus est, absolutus autem Romæ à Iulio Papa, necnon à Concilio Sardicensi, vixitque, vt colligitur ex Epiphania a (m. 4. & 7. & rum dictu) vsque ad annum decimum Valentiniiani atque Valentis Imperatorum, B qui numeratur Domini trecentessimus septuagesimus sextus, ab Orientalibus Sabelianismo notatus.

DE EPISCO- PIS QUI CONVEN- RVNT AN- CYRAE.

Epiph. har. 4. & 7. & lib. 1. circa princip.

Ponitur post Marcellum Lupus Tarsensis Episcopus, qui inter egregios Catholicæ fidei propugnatores ab Athanasio b recensetur: necnon Basilus * Episcopus Amasenus, qui sub Licinio Christianos persequente illustre martyrium subiit, de quo plura suo loco dicturi sumus, quem & S. Athanasius c inter insigniores fama Catholicos numerat: item Philadelphius Iulio polis, qui postea interfuit & subscripsit Magno Nicæno Concilio. Post hunc sequitur ordine Eustolius Episcopus Nicomediae, successerat hic Anthimo, quem Maximianus Galerius d ob Christi fidem necauit, atque igni tradidit. hunc Cyrillus e praecesserat. itemque Heraclius Zelenensis Maioris Armeniae Episcopus, qui etiam subscriptus legitur magno Nicæno Concilio: Petrus Iconiensis, cuius successor Eulalius interfuit eidem Nicæno Concilio: Nunechius Laodicensis & ipse primus recensitus habetur inter Episcopos Phrygiæ Pacatianæ, qui interfuerunt Nicæno conuentui: quibus subduntur Sergianus Antiochiæ Pifidiæ, Epidaurus Pifidensis Pamphiliæ, & Narcissus Neroniadis, qui postea defecit ad Arianos: Leontius quoque ibi ponitur Caesareæ Cappadociae Episcopus. hic insignis ille, qui (vt suo loco dicemus) veniens ad Nicænum Concilium, Nazianzum cum peruenisset, in-

LXXVIII. Basilus Amasens. Orat. 1. contra Arian. ad Episc. Aegypt. & Libya. Athanas. Orat. 1. contra Arian. Acta Luciani martyris. Acta Domnae & Indae.

uifit & baptizauit Gregorium f patrem Gregorij Nazianzeni. Longinus etiam Episcopus Neocaesariensis in Ponto ibi subscribitur, qui pariter magna cum laude versatus est in Nicæno Concilio, quod chirographo confirmauit; quem inter coryphaeos Orthodoxæ fidei adnumerat Athanasius g, ipsumque Longianum nominat. praecessit hic Musonius, cuius sanctus Basilus h meminit scribens ad Neocaesarienses: itemque D Amphion Episcopus Epiphaniæ in Cilicia, qui itidem Nicæno Concilio praesto fuit à parte Catholicorum: Salaminus Germaniciæ, & Germanus Neapolis Palaestinae Episcopi, omnes numero decem & octo, quos recensuisse oportuit ob rerum gestarum continuatam seriem.

f Greg. Naz. Orat. in sancto-petris.

g Athanas. Orat. 1. contra Arian.

h Basil. ep. 64.

Quid autem actum sit, quidve decretum à tam nobili tot tantorumque Patrum consensu, dignum putamus quod Annalibus intexatur. Ipsi enim in consilio quodam persecutionis & pacis Ecclesiæ constituti, haud aliud docuerunt in pace, quam quod antea à Patribus noscerent fuisse traditum, & in Ecclesia actitatum: penes quos (vt vidimus) nihil antiquius fuit, quam Ecclesiasticam disciplinam in omnibus sartam tectam seruare, & inuolabiliter custoditam posteris tradere. Videre erat lugubre plane spectaculum, nempe lapforum multitudinem, qui aded diurnam asperamque persecutionem perpassi, desperatione melioris rerum vicissitudinis victi, timore perterriti, vel allecti blanditijs negauerant, rubore suffusam, vultu demisso ad sanctorum Episcoporum pedes accedere, genua prehensare, fufis lacrymis petere, enixiusque rogare pro venia, vt mererentur in Ecclesiam recipi, è qua miserè excidissent.

LXXIX. DECRETA IN CONCILIO ANCYRANO.

Videntes enim se à comuni omnium gaudio esse seclusos, ab ingressu ecclesiarum vetitos, à communione sacratissima separatos, à Fidelium consortio segregatos, & denique totius Christiani populi publicæ hilaritatis expertes, immenso animi mœrore tenebantur absorpti; suæque ipsorum ignauitæ memores, qua se tanto dedecore turpiter affecissent, aliorum gloria, qui in acie fortiter perstitissent, veluti flagris acriter verberabantur; illorumque cicatricibus velut atris splendore micantibus, non secus ac densis tenebris obscurabantur. Horum omnium miserti sanctissimi illi, sic illorum casibus prospexerunt, vt tamen esset Ecclesiasticæ disciplinae consultum, quamobrem quasdam regulas

LXXX. LAPSI MOERENTES RE- DVNT AD ECCLESIAM.

regulas pari omnium voto scripserunt, quibus pro criminum differentia esset ab eis in omnibus Ecclesie satisfactum. Quod autem ipsae eiusmodi esse noscantur, quibus non tantum sancitur Ecclesiastica disciplina, sed etiam de his quae aduersus Fideles agere solerent persecutores, sincerissima referatur historia: easdem hic recensere & elucidare, operae pretium existimamus.

LXXXI. Extant eiusdem Concilij vigintiquatuor canones, ijdemque e Graeco conuersi, triplicis editionis, quarum primam a Dionysio Exiguo translata[m] habet Cresconiana Collectio, secunda est incerti Auctoris, tertia vero Gentiani Herueti: nos veneranda[m] antiquitati amplius tribuentes, penes quam Graeca exemplaria fideliora fuisse putantur, sequemur in his Dionysij versionem, quae a Cresconio eiusmodi inscriptione notatur:

Incipiunt regulae Ancyranae Concilij.

Ista regulae priores quidem sunt Nicenae, sed idem Nicenae prius scriptae sunt, propter auctoritatem eiusdem magni sanctique Concilij congregati apud Nicenam.]

^a 1. Pet. 4. Patres igitur ab ipso Iare (quod aiunt) incipientes, quodque scriptum sit ^a, Tempus est, ut incipiat iudicium a domo Dei] ab Ecclesiae ministris tractationem auspicantur, sic definites:

^b Concil. Ancyran. c. 1. 2. Presbyteros ^b, qui immolauerunt, & iterum luctamen adeuntes, si hoc non per illusionem aliquam, sed ex veritate fecerint, ut iterum teneri viderentur, aut tormentis subici, quod facinus pati viderentur inuiti: hos ergo placuit honorem quidem sedis retinere: offerre autem illis, & sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotibus officii fungi non liceat. Diaconi similiter, qui immolauerunt, honorem quidem habeant: cessare vero debeant ab diaconi ministerio, siue a pane, siue a calice offerendo. Quod si quidam Episcoporum consensu sunt laboris eorum & humilitatis & mansuetudinis, & voluerint eis aliquid amplius tribuere, penes ipsos erit potestas.] haec ibi. Tanto candore conspicuos ministros suos Ecclesia decernebat, ut licet (quod ait Cyprianus ^c) secundo certamine elatum priori victoria hostem superassent, ac proinde se negationis labe emaculassent, non tamen idoneos amplius existimauerit, qui sacris functionibus ministrarent. Sed de his qui egregie viriliterque certantes, vim multam perpeffi, idolothyrum nolentes reclamantem ore gustassent, haec Patres decreuerunt ^d:

^c Cypri. de lapsis. Qui fugientes comprehensi sunt, vel a domesticis traditi, vel ademptis facultatibus sustinere tormenta, aut in custodiam trusi proclamauerunt se Christianos esse, & eosque ascripti sunt, ut manus eorum comprehendentes violenter attraherent, & funestis sacrificiis admouerent, aut aliquid polluti cibi per necessitatem sumere cogerentur; consentientes iugiter se Christianos esse, & luctum rei, quae contigit, incessabiliter ostendentes omni deiectione & habitu & humilitate vitae: hos velut extra delictum constitutos a communionis gratia non vitamus. Hoc autem similiter de clericis & de laicis ceteris obseruari conueniet. Perquisitum est autem & illud, si possunt etiam laici, qui in has necessitatis angustias inciderunt, ad clericatus ordinem promoueri. Placuit ergo & hos, tamquam qui nihil peccauerunt, si praecedens eorum vita probabilis sit, ad hoc officium prouehi.] At quid de varijs alijs casibus S. Synodus statuerit, accipe:

^d Conc. Ancyran. cap. 3. LXXXII. DE HIS QUI NECESSITATE COACTI ESSENT. De ijs ^e qui sacrificare coacti sunt, insuper & coenauerunt in idolio: quicumque eorum, cum ducerentur, laetiori habitu fuerunt, & vestimentis pretiosioribus vsi sunt, & praeparatae coenae indifferenter participes extiterunt, placuit eos inter audientes vno anno constitui, succumbere vero tribus annis, in oratione autem communicare biennio, & tunc ad perfectiorem gratiam peruenire. Quotquot autem ascenderunt templa veste lugubri, & recubantes per omne tempus fleuere discubitus: si compleuerunt poenitentia triennij tempus, sine oblatione suscipiantur: si autem non manducauerunt, biennio subiecti poenitentiae, tertio anno sine oblatione communicent, ut perfectionem quadriennio consequantur. Penes autem Episcopos erit potestas, modum conuersationis eorum probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adiacere.] haec quae Patres habent de vestimentis laetitiae atque luctus, plane declarantur ex ijs quae scripta habentur in Actis sanctorum martyrum ^f Nicomediensium in haec verba: Cum execrandae eius hostiae ducerentur ad templum duodecim deorum, quod erat intra Regiam, aderant quidem impij, candidis & magnificis vestibus celebrantes festum sui interitus. Solus autem Indes atris indutus vestibus, & cum haec celebrarentur, maximo dolore affectus, cum se in valde tenebrosa inclusisset domuncula, impiorum deslebat inter-

LXXXIII. ^e Eod. Concil. c. 1. 5. DE HIS QUI VESTE LAETITIAE VEL LUCTUS VESTIBUS ESSENT. De ijs ^e qui sacrificare coacti sunt, insuper & coenauerunt in idolio: quicumque eorum, cum ducerentur, laetiori habitu fuerunt, & vestimentis pretiosioribus vsi sunt, & praeparatae coenae indifferenter participes extiterunt, placuit eos inter audientes vno anno constitui, succumbere vero tribus annis, in oratione autem communicare biennio, & tunc ad perfectiorem gratiam peruenire. Quotquot autem ascenderunt templa veste lugubri, & recubantes per omne tempus fleuere discubitus: si compleuerunt poenitentia triennij tempus, sine oblatione suscipiantur: si autem non manducauerunt, biennio subiecti poenitentiae, tertio anno sine oblatione communicent, ut perfectionem quadriennio consequantur. Penes autem Episcopos erit potestas, modum conuersationis eorum probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adiacere.] haec quae Patres habent de vestimentis laetitiae atque luctus, plane declarantur ex ijs quae scripta habentur in Actis sanctorum martyrum ^f Nicomediensium in haec verba: Cum execrandae eius hostiae ducerentur ad templum duodecim deorum, quod erat intra Regiam, aderant quidem impij, candidis & magnificis vestibus celebrantes festum sui interitus. Solus autem Indes atris indutus vestibus, & cum haec celebrarentur, maximo dolore affectus, cum se in valde tenebrosa inclusisset domuncula, impiorum deslebat inter-

^f Acta Indes q. Donnae apud Metaph. 26. De cecibus. De ijs ^e qui sacrificare coacti sunt, insuper & coenauerunt in idolio: quicumque eorum, cum ducerentur, laetiori habitu fuerunt, & vestimentis pretiosioribus vsi sunt, & praeparatae coenae indifferenter participes extiterunt, placuit eos inter audientes vno anno constitui, succumbere vero tribus annis, in oratione autem communicare biennio, & tunc ad perfectiorem gratiam peruenire. Quotquot autem ascenderunt templa veste lugubri, & recubantes per omne tempus fleuere discubitus: si compleuerunt poenitentia triennij tempus, sine oblatione suscipiantur: si autem non manducauerunt, biennio subiecti poenitentiae, tertio anno sine oblatione communicent, ut perfectionem quadriennio consequantur. Penes autem Episcopos erit potestas, modum conuersationis eorum probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adiacere.] haec quae Patres habent de vestimentis laetitiae atque luctus, plane declarantur ex ijs quae scripta habentur in Actis sanctorum martyrum ^f Nicomediensium in haec verba: Cum execrandae eius hostiae ducerentur ad templum duodecim deorum, quod erat intra Regiam, aderant quidem impij, candidis & magnificis vestibus celebrantes festum sui interitus. Solus autem Indes atris indutus vestibus, & cum haec celebrarentur, maximo dolore affectus, cum se in valde tenebrosa inclusisset domuncula, impiorum deslebat inter-

A interitum.] haec ibi. At nunc audiamus reliqua ab eis eodem argumento tractata.

De ijs ^a qui minis tantum cessare poenarum, aut priuatione facultatum territi, aut de migratione, sacrificauerunt, & haecenus poenitudinis negligentes, neque conuersi nunc huius Concilij tempore semet obtulerunt, conuersionis suae consilia capientes; placuit vsque ad Magnum diem inter audientes suscipi, & post Magnum diem triennio poenitentiam agere, & post duos annos sine oblatione communicare, & tunc demum, sex annis completis, ad perfectionis gratiam peruenire.] Appellant Patres Magnum diem, sanctum Pascha: cumque ijdem numerent annum vnum vsque ad Magnum illum diem, plane significant, paulo post Paschatis festum eiusmodi celebratum esse conuentum. Sed subditur:

De ijs vero qui festis diebus Gentilium in remotis eorum locis conuiuia celebrarunt, cibosque proprios deferentes ibidem comederunt; placuit post poenitentiam biennij suscipi: vtrum vero cum oblatione, singuli Episcopi, probantes vitam eorum & singulos actus, examinent. Ij qui secundo & tertio sacrificauerunt coacti, quatuor annis poenitentiae subiciantur, duobus autem annis sine oblatione communicent, & septimo perfecte recipiantur.] Sed miserabilior his omnibus erat illorum casus, qui cum tantam impietatem perpetrassent, alios quoque in eadem erroris foueam adigere conati sunt, de quibus haec Patres:

Quotquot ^b autem non solum ipsi deularunt, sed etiam insurrexerunt, & compulerunt fratres, & causas praebuerunt ut cogerentur; hi per triennium quidem locum inter audientes accipiant, per aliud vero sexennium poenitentiae subiciantur acriori, & alio anno communionem sine oblatione percipiant; ut perfectionem, expleto decennio, consequantur. inter haec autem & eorum vita pensanda est.] Haecenus Patres de ijs quae spectare videbantur ad remedia eorum qui in persecutione lapsi essent.

Sed quid est, quod frequentius dicitur communicare absque oblatione, vel cum oblatione, cum & perfectam gratiam plenamque communionem eiusmodi tum consequi dicerentur? Sed haec omnia ex verbis quarti canonis eiusdem Synodi facile assequi possumus, quibus, ex prima nempe Dionysij versione, dicitur: Placuit eos inter audientes, nempe catechumenos, vno anno constitui, tribus vero annis succumbere, nempe poenitentiae (ut habet secunda versio) ex tribus vero annis biennio communicare in oratione; videlicet satis sufficere cum Fidelibus orare, nec a precibus, ut audientes excludi: id enim erat communicare absque oblatione: tertio vero anno ad perfectionis gratiam peruenire] quod erat communicare cum oblatione; id enim (ut habet secunda versio) erat reconciliari Sacramentis, nempe participem fieri corporis & sanguinis Christi, quod, perfectionis gratia dicebatur, siue plena communio, dum scilicet nihil minus a ceteris Christianis haberet.

Lapsis igitur eiusmodi remedijs impartitis, de Ecclesiastica disciplina incorrupte seruanda Patres alias regulas addiderunt, sed illam in primis, quae ad sacros Ecclesiae ministros magnopere spectare videbatur: nempe ut absque vxore caelibem vitam ducerent: quae quidem lege (ut alias dictum est) non sacerdotes tantum, sed & diaconi obligati erant ab ipso exordio nascentis Ecclesiae; illosque solum diaconos ab ea eximi voluerunt, qui cum ordinarentur inuiti, fuissent pariter contestati, se non posse continentes viuere, ac proinde ducere vxorem velle: qui enim sic reclamasset, & nihilominus ordinatus fuisset, quisquis esset huiusmodi, post sacrum diaconatus Ordinem vxorem posse ducere, Patres illi consenserunt, sic statuentes: ^c Diaconi quicumque ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, & dixerunt velle se coniugio copulari, quia sic manere non possunt: si postmodum vxores duxerint, in ministerio maneat, propterea quod eis Episcopus licentiam dederit. Quicumque sane tacuerint, & susceperint manus impositionem, professi continentiam, & postea nuptiis obligati sunt, a ministerio cessare debent.] additur in secunda editione: Laicam tantum recipientes communionem.] nimirum non cum sacris ministris amplius, sed cum populo extra cancellos communicantes. Ex his videas, tum in vniuersa Ecclesia Catholica, tum in Oriente, quam firmus, atque stabilis, assertusque ab omnibus esset sacrorum ministrorum caelibatus. Sed de his actum est primo Annalium Tomo pluribus.

Rursus vero eos ^d qui virginitatem seruare promiserant, & votum irritum fecerunt, in ordinem bigamorum, qui non essent absque poenitentia in Ecclesia, Synodus reiecit: Annal. Eccl. Tom. 3.

LXXXIV. ^a Conc. Ancyran. c. 5. 6. 7. ALII LAPSO RVM CA-SVS.

LXXXV. ^b DE POLLVTIS CONVI-VIIS GEM-TILIVM.

LXXXVI. ^b Concil. Ancyran. c. 8. DE HIS QUI ALIOS IN-DUXERVNT.

LXXXVII. ^c DIVERSA GENERA COMMVN-NICANDI.

LXXXVIII. ^c CAELIBATVS CLERICORVM.

^c Eod. Conc. c. 9. vel 10.

LXXXIX. ^d Eod. Conc. c. 13. vel 14.

ABSTINENTIA QUAE PROHIBETUR.

^a Eod. Concil. c. 23.

X C. CONCILIVM NEOCAESARIENSE.

^b Conc. Neo. cas. c. 1.

X C I. CANONES NEOCAESARIENSIS CONCILII.

^c Concil. Neo. cas. c. 3. 6. ^d 31. 9. 1. c. 7. ^e 31. 9. 1. c. 7. ^f 31. 9. 1. c. 7.

X C II. PHILOGONIVS EPISC. ANTIOCH.

^h Chryf. orat. de beato Philog. circa med. tom. 3. in fin.

quæ sic quoque coniugatorum prospexit pudicitia, vt adulterium committentes, septennij poenitentia obnoxios fecerit, multaque alia aduersus impuros statuerit. Sed illud insuper, quod Manichæorum hæresis grassaretur, Dei creaturas abominantium, & vt à malo productas execrantium: illam tantum Patres ab esu carnum probarunt abstinentiam, quæ à pietate, non autem à superstitione vel hæresi proueniret. Ne quid præterea ex Gentium conuersatione superstitionis in Ecclesiam Dei Fideles inferrent, quinquennij poenitentia puniunt eos qui diuinationes cuiuslibet generis exercebant. At non est in animo hic cunctos ab eisdem statutis canones recensere: quamobrem de Concilio Ancyrano agendi finem faciamus: Appendicem autem illam duorum capitulorum ad Synodum Ancyranam non habet editio Cresconiana, nec alia; perperamque eadem adscribuntur huic Synodo, quæ sunt potius Damaso tribuenda, vt suo loco dicemus.

Post Ancyranum verò, Neocæsariense Conciliū celebratum est; quoto tamen anno, nescimus: sed quantum coniectura assequi licet, cum iidem propè omnes Episcopi, qui interfuerunt Concilio Ancyrano, subscripti pariter habeantur illi quod Neocæsareæ celebratum est; & inter alios Basilius Episcopus Amasæ, quem diximus in persecutione Licinij, quæ proximè est subsecuta, Martyrem occubuisse, recensetur; planè necesse est affirmare, haud diu post Ancyranum, iterum Neocæsareæ eisdem fermè Episcopos conuenisse, antequam Licinius Orientalem Ecclesiam persecutione vexare aggrediretur. Præter numeratos superius Episcopos, qui Ancyra Synodo præsentis fuerunt, & huic quoque Concilio interfuerunt, ponitur Gregorius, aliàs Gorgonius, Episcopus Cynnensis, qui etiam inter Galatiæ Antistites subscriptus habetur magno illi Nicæno Concilio; pariterque Gerontius, aliàs Leontius, Episcopus Larissæ Cœlesyriæ ciuitatis, qui itidem Nicæna Synodo subscripsit, sicut & Alphius Apameæ Episcopus. Neocæsareæ igitur in Ponto, cuius Episcopus tunc erat (quod nuper dictum est) Longinus fama celebris, cum Patres illi sanctissimi conuentum agerent, nihil antiquius habuerunt, quàm sacerdotum vitæ integritati prospicere: quamobrem de eorum calibi vita ducenda in primis hæc statuerunt: ex præscripto antiqui vsus Ecclesiæ:

Presbyter si vxorem duxerit, ab Ordine deponatur: si verò fornicatus fuerit, vel adulterium perpetrarit, amplius pelli debet, & ad poenitentiam redigi. hæc ex Dionysij versione. Rursus verò ne quod ad solatium infirmitatis humanæ remediū esset excogitatum; vt (quod ait Apostolus^e) qui infirmus est olus manducet, ad delicias vsurparetur; nimirum quæ in remediū humanæ imbecillitatis bigamia Apostolicis^d institutis concessa esset, licentiùs Fideles eam passim admittrent: eos qui denuò nubere, & coniugia sæpiùs iterarent, non absque poenitentia versari in Ecclesia, iidem Episcopi permiserunt^e, non autem vt eiusmodi matrimonium omnino dissoluerent, vt quidam hæretici fecerunt præsumperunt. Sed de his dictum est satis primo Annalium Tomo. Addiderunt inter alia decreta iidem Patres sanctissimi, ne quis ante trigessimum annum presbyter ordinaretur, licet admodum dignus esse videretur: multaque alia tum ad œconomiam Ecclesiasticam rectè instituendam, tum ad pios mores omnium Fidelium componendos, sunt in eadem Synodo instituta. sed in his non amplius immoramur.

Post celebrata Ancyranum & Neocæsariense Concilia, Vitalis Episcopus Antiochenus, qui vtrique interfuit, haud diutiùs superstes fuit, verum ex hac vita decedens, his temporibus, cum Licinius in toto Oriente regnaret, successorem habuit Philogonium, de quo Theodoretus hæc ait^f: Huic, nempe Vitali, successit Philogonius, qui & temporibus Licinij singulare studium in veræ pietatis defensione declarauit: & quæ videbantur deesse ecclesiæ illius aedificio (quæ inchoauerat præcessor eius Vitalis) sua opera adiicienda curauit. hæc de Philogonio Theodoretus. His consentiètia habet S. Ioannes Chrysofostomus ea Oratione, quam habuit in laudem ipsius, diè natali eiusdem^h, cum his verbis tempus circumscribit, quo sedere cepit: Dicendum igitur (inquit) erat & tempus & initium, quando vineam hanc suscepit: neque enim minimum hoc habebit momenti ad absoluendam encomij partem, sed omnino satis fuerit ad declarandam hominis virtutem. Res tum erat multæ difficultatis, cum nuper esset sedata persecutio, manentibus etiamnum grauissimæ tempestatis eius reliquiis, cumque negotia plurimam desiderarent correctionem. His insuper illud adiungendum erat, quod (quemadmodum dicebam) hæreticorum factio sub illo nata negotiū exhibuit, illius sapientia cuncta prospiciente.]

Lo-

A Loquitur de Arij hæresi, de cuius manifestatione dicemus anno sequenti. Quod igitur tempore ingressus Philogonij, nuper ait sedatam fuisse persecutionem, sed & reliquias superesse; planè alludit ad hæc Licinij tempora regnantis in Oriente post Maximinum extinctum, sub quo est decennium illud infestæ persecutionis expletum, cum Licinij perfidia timeretur, cuius temporibus eum sedisse, Theodoreti quod diximus, testimonio comprobatur.

De Philogonij verò electione hæc idem habet Chrysofostomus: Porro quod elegerit illum Deus, vel ex ipsa morum integritate perspicuum est: quippe quem ex medio abreptum foro ad thronum hunc euexerit: ad eam castam & insignem prius egit vitam, cum vxorem haberet ac filiam, & in forenibus negotiis versaretur: ad eam Solem ipsum splendore vicit, vt protinus ab illo gesto, magistratu hoc dignus videretur, & a tribunali ad tribunale euectus sit. Ac tum quidem hominibus patrocinabatur aduersus homines qui struebant insidias, eos qui afficiebantur iniuria superiores reddens iis qui iniuriam inferebant: hæc autem adest hominibus patrocinans aduersus dæmones inuadentes. hæc de electione Philogonij Chrysofostomus. De laboribus autem eius in confutanda tunc emergente Ariana hæresi dicemus inferius suo tempore. Ceterum quod ad annum electionis Philogonij spectat, sequenti potius anno, quàm præsentem, Vitali successisse putamus.

Hoc eodè anno nono Imperij Constantini ponitur creatus Metrophanes Episcopus Byzantijs, sic enim ait Cedrenus^a: Nonum annu imperante Constantino, Metrophanes quartus Episcopus Byzantijs creatus est. Erat hic (inquit Zonaras^b) vir sanctissimus, filius Domitij (frater is fuerat Probi Imperatoris) qui ob Christianæ religionis professionem Roma Byzantiu profectus, in Episcopatus speculam euectus est: post quem Probus alter, filius huius, Pontificium thronu conscendit. ei Metrophanes frater successit. hæc Zonaras. Ceterum cum Cedrenus quartum nominet Metrophanem Episcopum Constantinopolitanu, Nicephorus tamen Callistus, necnon Nicephorus Episcopus Constantinopolitanus seriem textum eiusdem ciuitatis Episcoporum ab ipsorum Apostolorum tempore, in hunc fermè modu ab Andrea exordientes^c: Andreas Domini Apostolus Thraciam, Macedonia, & Euxinum provincias sortitus, Byzantijs Christum prædicauit: & cum à Zeuxippo tyrannidem ibi tum tenente ad eadem quæreretur, Argyropolim transiit, atque ibi biennium conuentus agens, per multos ad Christi fidem pertraxit.

Ceterum sacra eo loco fundata ade, & Stachy Apostolo Episcopo creato, Synopen concessit. Stachys eo sacro munere annis sexdecim administrato, ibidem sepultus, Onesimus habuit successorem. Onesimus etiam quatuordecim annos Ecclesiam eam gubernauit; eique Polycarpus subrogatus est; qui decem & octo annos munere suo cum laude functus, Plutarcho id reliquit: hic sexdecim annos Ecclesiæ præfuit, eamque moriens Sedecioni concessit; quo post annos nouem defuncto, Diogenes annos quindecim eam rexit: illi Eleutherius successit, qui septem annos Episcopali munere obito, Felicem habuit successorem. Felix annos quinque sedem Episcopalem tenuit, eamque ad Polycarpum Iuniorum transmisit. Qui sanè omnes, propter infidelium incursionem, in eo, quod mem orauius, Apostoli Oratorio Synaxes & conuentus celebrarunt. Deinceps Athenodorus, functione Ecclesiastica suscepta, quatuor eam annis obtinuit, ecclesiamque aliam in loco, cui nomen erat Olea, construxit, ibique Synaxim peregit. eam eadem postea Constantinus Magnus splendidissime auxit & ornauit. Athenodoro successit Euzoius, annis sex Episcopatum gessit: cui Laurentius succedens, annis vndecim Ecclesiæ præfuit.

Post hunc Alypius annis tredecim sacrum magistratum administravit. Istius successor Pertinax vir Consularis annis nouem Episcopalem dignitatem obtinuit: qui cum locupletior esset, ecclesiam aliam ad mare, in loco quem Ficos nominabant, excitauit, eamque Pacem nominauit, eumque locum Christiani perpulchris & continuis ædificiis in oppidi formam redegerunt: quapropter eum etiam mœnibus eximiis magna virtutis gloria pollens Constantinus dignatus est, quod in eo scilicet Pacis esset templum. Post Pertinacem Olympianus annis vndecim sacrorum Antistes fuit. Rursum post hunc Marcus annis tredecim. Post Marcum Cyrillianus annis sexdecim. Post Cyrillianum Constantinus septem: hic primo sui Episcopatus anno intra Byzantiu in parte Septemtrionis templum ædificauit, atque id Euphemiæ martyri, quæ tunc sacrum peregerat certamen, consecrauit: ad quod templum reliquo vita tempore transfæcto, Episcopale munus

X C III. DE PHILOGONII ELECTIONE.

X C IV. Cedren. in Comp. encl. Annal. Zonar. Annal. tom. 3. in Constantino. EPISCOPI BYZANTII.

^c Niceph. hist. l. 8. c. 6. Niceph. Epif. in Chron.

X C V. STACHYS PRIMVS EPISC. BYZANTII.

X C VI. RELIQVI EPISCOPI BYZANTII.

munus Tito reliquit: qui id supra trigintaquinque annos administratum, ad Domitium Probi Imperatoris fratrem transmisit: atque huic Probus filius successit: & Domitius Antistitis honorem viginti quatuor, Probus duodecim annos gessit, cuius Metrophanes frater successor fuit. hic annis decem cum ingenti laude Episcopale ministerium cohonestavit.] hucusque vterque Nicephorus de successione Episcoporum vsque ad Metrophanem. Idque totum conati sunt illi, vt demonstrarent, Byzantinam Ecclesiam Apostolicam esse: cum nemo vniquam antiquorum id dixisse reperiatur: nam revera Byzantina Ecclesia (vt testatur Gelasius) non tantum Apostolica sedes non erat, sed ne Metropolis quidem, sed parochia tantum Heraclienfis Ecclesie: tradit id Gelasius scribens ad Episcopos Dardaniae. Sed ipse Nicephorus recens Auctor, nulla antiquorum testificatione munitus, ista dixit de origine eius Episcopatus ex Andrea Apostolo: cum tamen his longe diuersum testificatione Agapeti Papae palam factum sit ipsis Constantinopoli agentibus Episcopis, nimirum non ab Andrea, sed a Petro datum esse primum Episcopum Byzantinis, vt suo loco primo Annalium Tomo dictum est, anno Domini quadagesimo quarto. Quod verò spectat ad annos Metrophanis, sedisse eum tantummodo annos tres, quae dictum sumus in eius successore Alexandro, perspicue declarabunt.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP. ANNVS 315. ANNVS 2. ANNVS 10.

I. ANNO Domini trecentesimo decimo quinto Constantinus atque Licinius quartum adierunt Consularum, quo idem Constantinus auspiciatus Imperij sui annu decimum, Decennalia celebravit, non quidem more Gentilium, sed vt Christianum decebat Imperatorem. nam Eusebius: Cui (inquit) hoc pacto vitam transigenti, decimus sui Imperij annus confectus est: in quo dies festos solemnes & publicos celebrare, precesque quibus gratias ageret, tamquam sacrificia quaedam ignis & nidoris expertia, Deo omnium Regi dicere coepit.] Iisdem quoque Decennialibus ab eodem Constantino creati sunt Caesares duo filij eius, Crispus & Constantinus. Qui autem haec ad alia tempora referunt, erroris arguuntur auctoritate Nazarij Rhetoris, ea Oratione Panegyrica, quam habuit in Quinquennialibus eorundem Caesarum, dum aperte affirmat, Constantinum egisse iam in Imperio annum decimum quintum, cum iisdem Caesares auspiciarentur annum quintum. Sed reddamus verba Nazarij, cum loquitur de Constantino: Quintum decimum annum maximus Princeps salutaris Imperij degit. Sed auguramur iam Vicennialia, & venturi fidem superiorum felicitate sentimus. Quinquennialia beatissimorum Caesarum occupatos in gaudiis habent, sed in destinatis decenniis iam vota properantia & spes volucres constituerunt.] & prope finem: Quinquenniis igitur feliciter inchoatis, decennia Caesarum nobilissimorum vltra posteros nostros extendenda, quam impense rogare & orare nos conueniat, ipsis bonis temporum & Reipublicae vilitatibus admonemur.] haec Nazarius.

Euseb. in Vita Const. lib. 3. c. 41. DECENNALIA CONSTANTINI.

II. VOTORVM SOLEMNIS NVNCVPATIO. I. Si culum nictur, s. Post Kalen. ff. De verb. sign. c. De oblat. var. C. Theo. l. 7. in fin. c. 3. C. l. 2. l. 12. tit. 48. d. Alex. Ge. mil. l. 3. c. 22. e. Tertul. De cor. mil. c. 12.

II. Solita erat fieri eiusmodi pro salute Principis votorum nuncupatio tertia die post Kalendas Ianuarias, quando singulis annis vna libra auri in septuaginta duobus solidis obrizis, ipso anni principio, offerri consueuerat. sed haec temporibus Christianorum Imperatorum: nam olim (vt obseruauit Alexander) collectam stipem ex voto nuncupato pro salute Principis iaciebant in lacum Curtij. Sed & alia fortasse ratione accidere potuit mutasse Constantinum ritum idololatriae in huiusmodi auri oblationem: quibus enim ritibus atque verbis vota eiusmodi nuncupari olim solita essent, Tertullianus tradit his verbis: Ecce annua votorum nuncupatio: quid videtur? prima in Principiis, secunda in Capitoliiis.] Principia appellat domum Principis. addit: Accipe post loca, & verba: Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratum vouemus esse futurum.] Ne igitur eiusmodi impietatis vota pro sua salute nuncuparentur, in dictam auri pensionem mutari iure voluit Constantinus.

III. Sed & quod ad tempus creationis Caesarum spectat, ex ijs, quae ex Nazario recitata sunt tam certa atque patetia, erroris arguitur in primis Eusebij Chronicon, in quo legitur,

A legitur, octauo Constantini anno Crispum & Constantinum creatos fuisse Caesares. Ceterum Eusebius ipse in Vita Constantini, hoc ipso anno decimo eius Imperij Constantinum filium ab eo Caesarem nuncupatum tradit: quoto enim eius Imperij anno singulos filios adsciuerit in Caesares, tradit his verbis: Igitur cum triginta ipse annos in Imperio compleuisset, filij eius numero tres, Caesares diuersis creabantur temporibus. Primus, qui patris erat cognominis, decimo paterni Imperij anno honorem hunc adeptus est. Secundus, aui nomine appellatus Constantius, vigesimo fere Imperij paterni anno, quando publicus solemnisque omnium hominum conuentus agebatur, renuntiatus est. Tertius Constans fuit, qui ipso nomine & appellatione praesens Constantijue tempus perspicue praeseferebat, trigesimo paterni Imperij anno ad honorem euectus est.] haec Eusebius, praeteriens Crispum, volens eum de industria sepelire silentio, ne parentis facinus recoleretur aliquando, cum patris ille iussu necatus fuisset.

CRISPVS ET CONSTANTINVS CAESARES. Euseb. in Vita Const. l. 4. c. 40.

B Corrigendus ex his etiam est Aurelius Victor, qui tempore conuentus Mediolanensis ambos Constantini filios, necnon Licinianum Licinij Imperatoris filium, viginti tantum mensium infantem, creatos fuisse Caesares tradit. Verum cum ille, ex Constantia sorore Constantini, quae tunc nuptui tradita fuit Licinio, natus sit: quomodo nondum natus, vel in vtero materno conceptus potuit Caesar creari? Ceterum longe a Victore discrepat Zosimus, & ipse errore lapsus, dum Licinianum Licinij filium a patre creatum Caesarem dicit, non cum viginti mensium esset infans, sed annos viginti natum. At parentis quoque erroris arguitur ipse Zosimus, dum hos ab Augustis creatos Caesares tradit post Cybalense certamen, quo Licinius a Constantino superatus est: illud siquidem post quinquennium gestum fuisse, suo loco probabimus. Quod verò ad eosdem tres Caesares simul creatos spectat: habet id ipsum Eusebij Chronicon, vbi de Crispo haec adduntur: Quorum Crispum Laetantius Latinis litteris erudit, vir omnium suo tempore eloquentissimus, sed adeo in hac vita pauper, vt plerumque etiam necessarius indigeret, nedum deliciis.] Quando autem ipse Diuinarum Institutionum commentarios conscripserit, suo loco dicemus.

IV. Licinianus Caesar. Zosim. hist. lib. 2.

C Hoc eodem anno, iisdem Consulibus, Constantinus Imp. dignam planè Christiano Principe, edidit sanctionem, qua parentum inopiae (cum illi filios, quos alere non possent, occiderent) cum ex fiscalibus, tum ex priuata pecunia voluit, esse consultum, in hunc modum ad Ablauium rescribens: Imp. Constantinus A. ad Ablauium. Aereis tabulis, vel ceruissatis, aut linteis in appiscripta per omnes ciuitates Italiae proponatur lex, quae parentum manus a patricidio arceat, votumque verat in melius: Officiumque tuum haec cura perstringat, vt si quis parens afferat sobolem, quam pro paupertate educare non possit, nec in alimentis, nec in veste impertiendat, tardetur, cum educatione nascentis infantiae moras ferre non possit. Ad quam rem & Fiscum nostrum & rem priuatam indisereta iussimus, praebere obsequia. Dat. III. Id. Maij, Naiffo, Constantino IIII. & Licinio IIII. AA. Coss.] Haec cum Constantinus omnibus Italiae habitantibus concesserit, reliquis prouincijs alia ratione consuluit: nimirum vt sic parentibus egentibus concederetur distractio liberorum, vt tamen redimi semper possent: quod constituta ab eo sanctio indicat, quae est huiusmodi:

V. CONSTANTINI MVNIFICENTIA ERGA PAVPERES. l. 1. De Alim. mentis. Cod. Theosof.

Imp. Constantinus Augustus Prouincialibus. Si quis propter nimiam paupertatem egestatemque victus causa filium filiamve sanguinolentus vendiderit, venditione in hoc ransummodo casu valente, emptor obtinendi eius seruitij habeat facultatem. Licet autem ipsi qui vendidit, vel qui alienatus est, aut cui liber alij, ad ingenuitatem eum pro priam repetere, modo si aut pretium offerat, quod potest valere, aut mancipium pro eiusmodi praestet.] haec Constantinus in reliquis prouincijs voluit obseruari. Verum ea quae in Italia consistentibus placuit impartiri, postea quoque ad externos prorogauit, nempe eos qui in Africa egentes forent: vt datum ab eo rescriptum ad Menandrum significat, de quo, ipso quo datum est anno, agemus. Ingentem planè auri copiam, ad haec praestanda, fuisse ab eodem Constantino erogatam, omnes puto per facile intelleturos. Ex his itidem quisque videre potest, quam calumniosè agat in Constantinum Zosimus, qui religiosissimi ac munificentissimi Principis auaritiam crebro suggillat.

VI. l. 2. Cod. De parricid. quod filius est.

At de eius Principis erga pauperes liberalitate Eusebius editis a se libris egregie testatur his verbis: Exteris praeterca, qui illum adibant, benignum & liberalem se praebere: miseris etiam & abiectis, qui in foro & plateis palam mendicabant, non pecunias

VII. Euseb. Vit. Constant. lib. 2. c. 36.

CONSTANTI NI ERGA PAUPERES CURA PROPENSIOR.

solum & res ad victum necessarias, sed etiam decentem corporis vestitum subministrandum curare. Illis quoque, qui prima aetatis tempora feliciter traduxissent & prosperè, post tamen, graui vitæ facta mutatione, in res asperas afflictasque incidissent, lautiora vberioraque vitæ subsidia impartire, & beneficia magna, animoq; verè regio digna conferre. Quorum nonnullis agrorum donare possessiones, alios variis dignitatis ornamentis cohonestare. Quos autè orbitas miserè afflictauit, eos patris curare loco: viduas mulieres omni ope destitutas recreare, propriaque ac sua prouisione illis sedulo prospicere: eodem modo etiam puellas parentibus orbas, & ab eorù auxilio desertas iam, viris sibi notis & locupletibus matrimonij vinculo iungere: istaque præstare, eas res largè & liberaliter nuptis suppeditando, quæ illarù viris in nuptiis contrahendis essent necessariò conferendæ. Quemadmodum Sol super terram oriens omnibus claros sui luminis radios affatim profundit, sic Constantinus simul cum Solis ortu in regis aedibus apparens, & tamquam cum luminari illo caelesti pariter illucescens, omnibus qui in ipsius aspectum prodibant, eximiu singularis suæ probitatis splendorem & claritatem exhibuit. Neque quisquam certè ad eum aduentauit, qui non aliquo bono potitus sit: neque eos spes bona frustrata est, qui ab eo aliquid expectarent auxiliij. haec Eusebius. Sed de profusa Constantini erga pauperes munificencia sæpè inferius agendum erit.

VIII. IYDAEOS COHIBET CONSTANTINVS.

Hoc quoque anno idem Constantinus, dato ad Euagrium rescripto, Iudæorum prociaciam cohiberi præcepit. Etenim cum prosperis Christianorum rebus complures ex illis permoti à patrio titu desciscerent, & ad Christianam fidem capeffendam sese conferrent; eorumque contribules, id indignè ferentes, ipsos hostiliter ad necem vsque insequerentur: Constantinus his prospiciens, qua decebat feueritate, furentes illorum animos, edita huiusmodi lege compescuit:

21. I. De Iudæis. Cod. Theodos.

Constantinus Imperator ad Euagrium. Iudæis, & maioribus eorum & Patriarchis volumus intimari: Quod si quis post hanc legem aliquè, qui eorum feralem fugerit sectam, & ad Dei cultum respexerit, saxi, aut alio furoris genere (quod nunc sien cognouimus) ausus fuerit adtentare: mox flammis dedendus est, & cum omnibus suis participibus concremandus. Si quis verò ex populo ad eorum nefariam sectam accesserit, & conciliabilis eorum se applicauerit, cum ipsis penas meritas sustinebit. Data XV. Kal. Nouemb. Murgillo. Constantino A. IV. & Licinio A. IV. Coss.]

IX. IYDAEOS REBELLANTES PVNIT CONSTANTINVS. b Chrysof. aduers. Iud. hum. 2. tom. 5

Vsq; adeò autem Christianorum summa felicitas perculit animos Iudæorum, vt liuore tabescentes, & planè indignè ferentes se Christiano Principi esse subiectos, seditionem concitarent, atque ab eo defectionem parantes, rebellionem conflagrant. Quomodo autem in eos animaduertit Constantinus, S. Ioannes Chrysofomus enarrat his verbis: b. Post hunc, nempe Hadrianum, sub Constantino rursum eadem aggressi sunt, rebellare aduersus Romanum Imperium scilicet. At ille amputatis illorum auriculis, ac rebellionis signo impresso corpori illorum, per omnia loca circumferebat illos, ceu fugitiua mancipia & verberones; corporibus mutilatis conspicuos illos faciens omnibus; ac eos qui per omnes regiones erant sparsi erudiens, ne in posterum eadem conarentur. haec Chrysofomus. Quonam autem anno hæc de Iudæorum rebellionem acciderint, haud exploratum habetur. Ceterum in hunc modum à Constantino retusa eorum audacia, saltuque compresso, iam posthac sponte ipsi eidem paruere: qui (quod religiosum Principem decet) nequaquam inimicè eos vterius persecutus est, sed vt de reliquis sibi subditis optimè meritis; quod data ab eo pro illis rescripta declarant, quibus complura illis indulfit.

c l. 2. 3. 4. 5. De Iud. Cod. Theodos.

X. ACTA SILVESTRI IN QVIBVS VERA PROBENTVR.

Ex his autem quæ hoc anno aduersus Iudæos Constantinum statuisse diximus, coniectura aliqua comprobari videtur pars Actorum illorù quæ Siluestri dicuntur, in qua hoc ipso anno, iisdemque Coss. narratur habita Romæ coram Constantino Imp. & Helena matre celebris disputatio illa inter Iudæos atque Siluestrù, delectis arbitris Crarone philosopho, atque Zenophilo V. C. Quibus deuictis ac penitus confutatis (vt ex iisdem apparet) Constantinus aduersus eos, quæ sunt recessita, hoc eodem anno statuerit. Sed complura deinceps addita sunt, quæ eorumdem Actorum veritati aduersantur penitus ac contradicunt. Præstat autem hic primum ipsorum describere exordium; quod est huiusmodi ex codicibus Vaticano, S. Mariæ Maioris, atque bibliothecæ nostræ descriptum: Constantino quater & Licinio tertio Coss. die Iduum Martiarù, facta est Synodus in vrbe Roma, in qua diuersarum prouinciarum fuere Episcopi numero septuaginta-

quater

A

gintaquinque, sacèr dotes Iudæorum centum nouem, exceptis ijs duodecim, qui ab Isachar Pontifice altercationis gratia fuerant destinati, &c.]

XI. CONVENSUS CONVOCANDI RATIO.

Conuocandi autem Iudæos ad conuentu illum, hæc ibi causa prætextitur: Quod Helena cum esset in Oriente vnà cum duobus nepotibus Constantini, atque Constante Augustis, & Gentilis adhuc à Iudæis penè Iudæa effecta, & commota in Constantinum filium, quod Christianam religionem sectaretur, ad eundem infenso animo scripserit, multaque blasphemans in Christum, ipsum ad Iudæorum tandem amplexandam religionem inuitari. Ad quam ille rescibens, statuit; vt vtra nam præstantior religio foret, Christianorum, an Iudæorum, in publico conuentu Romæ celebrando, disputatione inter eos habita probaretur: sicque à Iudæorum summo Pontifice Isachar fuisse delectos præstantissimos quosque Iudæorum, qui contra Siluestrum ceterosque Christianos Episcopos coram ipsorum patrona Helena & Constantino Augusto differerent.

B

At in iis quidem complura veritati manifestè aduersantia inesse perspicuè demonstratur: nimirum quod Helena post Constantinum Christiana fuerit; cum ipsamet extiterit, quæ eundem filium Constantinum ad pietatem à puero instituerit, vt auctor est S. Paulinus, qui hoc eodem sæculo celebris in Senatu fama claruit; ipse enim ad Seuerum scribens, hæc ait: Mansit hoc sæculi prioris nefas in tempora nostris proxima Constantini, qui Princeps esse Principibus Christianis non magis sua quàm matris Helenæ fide meruit. haec Paulinus claritudine generis doctrinaque insignis, & sanctitate præclarus, ob idque dignus cui magis credatur, quàm Eusebio b asserenti, Helenam antè pietate minimè imbutam, piam redditam per Constantinum. At quonam pacto, quæso, quis dixerit Gentilem & Christo aduersariam adhuc Helenam his fuisse temporibus, si filia eius Constantia Licinio nupta (vt diximus) Christiana erat? vt appareat, tenellam virginem è secretis maternæ domus penetralibus progredientem Christianam, non nisi ex materna institutione id consecuti potuisse.

XII. HELENA CHRISTIANA ANTE CONSTANTINVM. a Paulin. ep. ad Seuer. 11.

b Euseb. in Vita Constantini. l. 3. c. 46.

C

Quam rursus deforme mendaciam, dicere Helenam cum Constantio & Constante Augustis hoc anno fuisse in Oriente: eum iisdem (vt demonstratum nuper est) necdum Caesares hoc anno creati essent, sed Constantius post annos decem, post viginti verò Constantius Caesarum dignitatem fuerint consecuti? Sed abhorret procul à veritate pariter quod dicitur de Isachar Iudæorum summo Pontifice; cum exploratissimum sit, à tempore excidij Ierosolymitani sub Tito desisse penitus creati summos Pontifices, prorsumque exoleuisse apud eos Pontificis nomen: qui autem apud eos tenebant principem locum, ab illis Patriarcha, reliqui verò magistratus Archisynagogi, Apostoli, atque Presbyteri appellabantur. Est de his in primis locuples testis Epiphanius c agens aduersus Ebionitas, necnon eiusdem Constantini atque aliorum Principum sanctiones d idem testantur.

XIII. HELENA QUANDO VENIT IN ORIENTEM.

c Epiphani. heresi. 30. d l. 2. 13. 14. De Iud. Cod. Theodos.

D

Hæc sunt quæ in ipsorum Actorum narrationis limine confutanda sese offerunt: vt manifestè appareat, Acta ipsa Siluestri (quod diximus) additamenta extrinsecus accepisse, quibus reliqua, quæ vera esse noscuntur, non nihil in suspensionem adduci posse videantur. Quis prudens non adhuc videat in superapposita ipsis Actis præfatione commentu, dum (quisquis Auctor vel Interpres ille fuerit) affirmat ea se ex Græco vertisse, accepta ab Eusebio Caesariensi illorum Actorum auctore? quod certè post Gelasij tempora irrepsisse, nemo est qui dubitet: cum Gelasius e ipse aperte testetur se ignorare; qui ea scripserit, auctorem, cum ait: Item Actus beati Siluestri Apostolica sedis Præfulis, licet eius, qui conscripserit, nomen ignoretur, à multis tamen in vrbe Roma Catholicis legi cognouimus, & pro antiquo vsu multæ hæc imitantur Ecclesiæ. haec ipse. Qui igitur ausus fuit aduersus Gelasij assertionem adeò temerè, præfationem illam addendo, Auctoris nomen ex animi sententia fingere, certè nec veritus est mendacia alia iisdem superaddere, ac commentitia planè veris annectere.

XIV. ACTA SILVESTRI CORRUPTA.

e Gelasij in Conc. Rom. in Decret. De lib. authent. & apocryph.

E

Ceterum haud multò fideliora iis esse probantur, quæ de eadem disputatione Siluestri à Græcis scripta sunt, nempe Zonara f, Metaphraste g, Glyca h, Nicephoro i, atque Cedreno k, qui nullo pacto audiendus est, dum hæc accidisse ait anno quarto Imperij Constantini: nam eo anno non Siluester, sed Marcellus Romanæ Ecclesiæ præerat, cui tunc successit Eusebius. Quod rursum habent ea Acta à Metaphraste descripta, Helenam fuisse Bithynam (quod planè desideratur in Latine scriptis) ex Græcorum recentioribus prouenisse, ac falsissimum esse, superius est demonstratum: sicut ex eorumdem quoque

XV. f Zonar. Annual. tom. 3. g Metaphr. die 2. Ianuar. h Glye in Annual. i Nicoph. l. 7. k Cedren. 32. c. 36.

NONNVELLA IMPROBATA.

officina depromi certum est, quod in iisdem Actis legitur, sanctum Siluestrum ieiunium A sabbati abrogasse, de quo satis superque dictum primo Annalium Tomo. Quid enim hoc mendacius effingi potest, cum eius diei ieiunij Romani Pontifices, maiorum traditionum custodes obseruantissimi, semper fuerint aduersus Gracos acerrimi defensores? At quam pudendum, Metaphrastem hoc profiteri ex Actis Siluestri, cum in iisdem, quae extant, Latine scriptis plane contrarium appareat: in eis enim legitur controuersia inter Siluestrum & Gracos de ieiunio sabbati, in qua ipse Siluester primas tulisse, & Graeci eidem acquieuisse ibidem narrantur.

XVI. DE DINDO MINICO ATQUE FERIS. Terrull. aduers. Iudaeos c. 1.

Rursum vero quam portentosum mendacium illud est, quod in iisdem Actis ab eodem Metaphraste descriptis asseritur, Siluestri institutum esse, ut dies prima, Dominica diceretur? cum eiusmodi nomen constet inuentum temporibus Apostolorum, ut primo ac secundo Annalium Tomo differimus: nomina quoque reliquorum sex dierum, B vt Feriae dicerentur, iam olim in Ecclesia institutum, alias Tertulliani auctoritate aperitissime demonstrauimus.

XVII. QUAE FIDES SILVESTRI ACTORVM.

Demum ut alia praetermittamus, omnem de iisdem Siluestri Actis disputationem hac sententia claudimus: vt dicamus, ea quidem vere accidisse, sed non in omnibus vera esse quae hodie extant, nimirum deturpata compluribus (vt vidimus) quae aliunde irreperunt, mendacis. Quae autem vera atque legitima erant, sicut ante Gelasium tantum eis antiquitas detulit, vt cum Romae, tum in multis aliis Ecclesiis legeretur, ita post Gelasium tantum abest vt illorum imminuta sit fides, vt absque dubitatione eadem pro veris certisque sint habitae: nam ab Hadriano Romano Pontifice ad Carolum Magnu scribente citata reperiuntur his verbis: In ipsis enim exordiis Christianorum, cum ad fidem conuerteretur Imperator Constantinus, mater sua Helena Augusta ad eum cum duodecim Scribis & Phariseis ac Magistris & Principibus Iudaeorum in Urbem venit Romam, & ipsa vna cum filio suo Constantino Augusto Concilium Iudaeos cum Christianis facere censuerunt. In quo praesidens S. Papa Siluester cum plurimis sanctissimis Episcopis, in ampliore statu dilatantes Christianorum fidem, tam per sacram Scripturam, quam per miracula, Domino protegente, victores effecti sunt. hucusque Hadrianus.

XVIII. IUDAEORVM CONATVS ADVERSVS CHRISTIANAM FIDEM.

Solebant Iudaei (quod secundo Annalium Tomo dictum est) ob Christianorum gloriam inuidia aestuantes, iugiter illis negotium facessere, quaestionibus saepius prouocare, contumelias appetere, iurgis lacerare, in eosdem proclamare, atque interdum non verbis tantum, sed & verberibus agere, quod ex Iustino philosopho & Martyre superius diximus. Quos par est credere, his temporibus videntes eandem Christianam religionem eminentissimo illo summae gloriae gradu repositam, Imperatoris quoque splendoribus illustratam, ac praeter spem admirabili amplitudine auctam atque mirifice propagatam, maioribus odiis exarsisse, & grauioribus inuidiae stimulis exagitatam studuisse cum matrem Helenam Augustam, tum ipsummet Constantinum Imperatorem, quibus valeret artibus, ac magia quoque, si possent, a suscepta Christiana religione penitus renouare, egisseque pro suis moribus (quos primo Annalium Tomo ex maioru sententiis satis expressimus) procacibus suggestionibus, importunis petitionibus, efficacioribus precibus, & clamoribus petulantibus, vt coram ipsis in publico audirentur conuentu aduersus eandem Christianam religionem disputantes, eosdemque, perinde ac iustae causae fidentes infisterent, ante certamen victoriam sibi pollicentes, pietatem veram, & salutem Principum, quos in clamarent a Christianis esse deceptos, in omnibus audacter praeserentes: quibus tandem annuerit Helena, & persuasus quoque Constantinus fuerit: cum tamen iisdem publice auditis, publice redargutis, confutatis, ac penitus conuictis, idem Constantinus ad coercendam & reprimendam, reliquorum Iudaeorum inuincibilem petulantiam, retundendamque implacabilem pertinaciam & furorem, quibus eos exagitarent, qui a veritate persuasi atque conuicti, a superstitione Iudaica recessissent, aduersus ipsos ad Euaagrium (vt dictum est) scribens, ea hoc anno, quo eadem sunt gesta, statuerit Roma abfens, cum ipso praesente, nequaquam ausi fuerint recedentes ab eorum secta (vt habent rescripti verba) lapidibus insectari. At de his haecenus. Ceterum quod spectat ad ipsa Siluestri Acta, quamam vera sint atque legitima, lapis Lydius demonstrabit.

XIX. ARIANA HAERESIS INNOTESCIT.

His quoque temporibus manifeste innotuit Ariana haereticus. Arius enim, qui haecenus, velut Proteus, iam a tempore Petri martyris Episcopi Alexandrini sub diuersis latuerat formis, modo inharens Catholicis, modo vero schismaticis, impius omnino detectus, ab

A ab Alexandro Episcopo Alexandrino saepe monitus, sed in sententia pertinax, ab eodem presbyterio exiit. Propalatum eum quidem fuisse a Meletio, Epiphanius auctor est, qui ait: Meletius Alexandriae existens, & ad tempus illic degens, propriam habens communionem cum suis, Arium deprehendit, & ad Alexandrum detulit, quod deprehendisset Arium in ipsis narrationibus extra propositum fidei transgressum. Erat enim hic in Baucalide ecclesia, sic appellata in Alexandria, presbyter, &c. Idem vero alibi b agens de ijs quos Arius ipse seduxerat, haec ait: Dulcis erat in colloquio, persuadens semper animas, ac blandiens: quapropter valde cito septingentas virginitatem professas in vnum contraxit, & fama est, ipsum etiam presbyteros septem, & diaconos duodecim abstraxisse. sed & venenum ipsius statim vsque ad Episcopos peruenit: Secundum enim Pentapolis Episcopum & alios persuasit, vt simul cum ipso abducerentur. Fixbant autem haec in Ecclesia, ignorante beato Alexandro Episcopo, donec Meletius in Aegypto etiam ipse Archiepiscopus ex Thebaide, de quo iam a me dictum est, reuelaret. hucusque de progressu Arij Epiphanius, vsque ad tempus quo Alexandro Episcopo Alexandrino eius impietas tandem innotuit.

a Epiph. haer. ref. 68.

b Epiph. haer. ref. 69.

Quid autem ipse egerit aduersus Arium Alexander, cum haec rescisset, dicemus: sed primum de tempore, quo coepit Ariana haereticus innotescere, accuratius est differendum. Ad hunc plane annum sub iisdem Coss. Ariana haereticus referre videtur Orosius, cum de tempore agens, quo Crispus & Constantinus Caesares creati sunt (quod hoc anno contigisse diximus) mox subdit: His diebus Arius, &c. Certè quidem hoc ipso anno, antequam Licinius Imperator Constantino infensus & pietatis hostis Christianam religionem persequi aggrediretur, iam cognitam & diffamatam fuisse Ariana haereticus, ex Lactantio certum deducimus argumentum: qui (quod & superius demonstrauimus) in Praefatione librorum, quos scripsit ad Constantinum, haec loquitur ad eum iam credentem in Christum, & impietatem auersantem: Pro quo facto dabit tibi Deus felicitatem, virtutem, diuturnitatem, vt eadem iustitia, qua iuuenis exorsus es, gubernaculum Reipublicae etiam senex teneas, tuisque liberis vt ipse a patre accepisti, tutelam Romani nominis tradas: nam malis, qui adhuc aduersus iustos in aliis terrarum partibus scauiunt, quanto ferius, tanto vehementius idem Omnipotens mercedem sceleris exoluet: quia vt est erga pios indulgentissimus Pater, sic aduersus impios relictissimus Iudex. His plane & aliis locis, quae suo loco inferius ponentur, Lactantius velut digito signat persecutionem a Licinio in Oriente excitatam (quod contigit anno sequenti) quo tempore cum haec scriberet, de Ariana haereticus alibi meminit tanquam cuique nota & vbique vulgata, dum ait: Cum enim Phryges, aut Nouatiani, aut Valentiniani, aut Marcionitae, aut Anthropiani, aut Ariani, seu quilibet alij nominantur, Christiani esse desierunt ij, qui, Christi nomine amisso, humana & externa vocabula induerunt. haec Lactantius: quae est & omnium exemplarium vetus atque germana lectio, qua inter alios quoque haereticos Ariani nominantur.

XX. DE TEMPORARIANA HAERESIS. Oros. lib. 7. c. 28.

Sed vnde, rogo, Lactantij restitutor (quod profiteretur) Michaël Thomaeus tantum sibi arrogat (pace ipsius dixerim, familiariter enim ipso, dum viueret, vsus sum) vt in sua editione verba illa, Aut Ariani] expunxerit? & cuiusnam codicis vel Auctoris testimonio? Siccine veteres emendantur Scriptores, vt ex animi sententia, prout lubet, verba e textu subducantur, nec vel saltem in margine collocentur? At quomodo non reueritus Aldi lectionem, immo & codicum antiquitatem, quibus idem ipse vsus est, & praecipue Vaticanis, quos ad locorum emendationem citare saepius consuevit, in quibus omnibus ea verba scripta leguntur? Nouem enim ibi extant Lactantij operum exemplaria antiquitus scripta, eademque typis excusa ante annos centum, in quibus omnibus (vt dictum est) inter alios haereticos a Lactantio Ariani ponuntur: idemque reperitur in duobus exemplaribus fideliter scriptis, quae in nostra bibliotheca extant. Vel cur sicut in ceteris locis emendandis aut elucidandis egregie praestitit, nequaquam, quare id faceret, aliquam saltem vel leuem rationem attulit? Sed videlicet sic vulneratum a se textum absque ligamento reliquit, quod sciret eum suae ipsius aduersari sententiae, qua in Praefatione professus est, Lactantium suos scripsisse libros, antequam Ariana haereticus prodidisset. nam ait: Quod aliqui hunc Auctorem tamquam Arij sectatorem accusent, ferendum nullo modo est, cum ipse ante Arium vixerit & scripserit. haec ipse. Sed mea sententia multo solertius atque verius Lactantium excusasset, si ex eius

d Laet. lib. 4. c. 16.

XXI. LACTANTII LOCVS DE CVRTATVS REDINTEGRATVS.

CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.
315. 2. 10.

eius scriptis dixisset: Quomodo Lactantius ab aliquo Ariano censetur: qui cum multis aliis in locis confessione sinceræ fidei Ario aduersetur, adeo perspicue in citato superius loco Ariana ab eo taxatur hæresis, & inter alias hæreses annumeratur? Ceterum ipsum tempore Arij vixisse atque scripsisse, tum quæ superius de eo dicta sunt, tum quæ dicuntur inferius, manifestissime declarabunt. Maneat igitur integra vetus atque germana lectio illibata, antiquorum omnium atque recentiorum codicum consensione firmata. Sed ad rem.

XXII. Rursum, quod ad tempus spectat obortæ Arianae hæresis, eo quoque redditur argumento perspicuum, ipsam innouisse ante exortam persecutionem Licinij, quod cum sanctus Basileus * Episcopus Amasenus, dum Nicomediæ detineretur in carcere, paulo post martyrium subiturus, adiit eum per Elpidiphorum Ioannes presbyter Nicomediensis, qui eiusdem Basilei Acta conscripsit, petens ab eo instrui atque certior reddi, quænam vera esset Catholicae fidei assertio, num scilicet aliorum dicentium Dei Filium sine principio à Patre genitum, an eorum qui assererent, ut Arius, creatum in tempore (inter vtramque partem dissidia idem iam fuisse exorta testatur, Nicomediæ præsertim, aduersantibus Catholicis Eusebio eius sententiæ assertori atque patrono:) Basileus, inquam, tunc martyrij candidatus eundem Ioannem rectam sententiam de æquali cum Patre Filij diuinitate perdocuit, quæ omnia idem ipse Ioannes scriptis suis memoriam commendauit.

XXIII. Sed & cum Ariana hæresis inter alias olim damnata à Lactantio recensetur, planè intelligitur, eam Ecclesiæ iudicio iam fuisse conuictam pariter atque proscriptam: quod accidit ex Concilio Alexandriae ab Alexandro Episcopo celebrato. Licet autem de certo anno non liqueat, tamen satis est (quod contendimus) demonstrasse, præsertim annum nequaquam prætergressam esse. At quoniam de Ario possunt plura atque diuersa tempora considerari: inde quoque euenit, ut de eius temporibus variæ sint sententiæ. Primum enim tempus perpendendum est, cum ab Alexandro de Ario iudicium factum est, quando detectum (ut diximus) & ad eundem Alexandrum delatum, ipsum pugnaciter hæresin defendentem exiit presbyteratus ordine, atque vna cum socijs impietatis, collecto aduersus eos Concilio centum fere Episcoporum, à Catholica communione eiecit: quæ omnia hoc tempore ante Licinianam persecutionem gesta fuisse videntur. Aliud quoque tempus Arianae hæresis attendendum est, quando sic Ario atque Ariano à Concilio excommunicatis, eorum patrocinium suscipiente Eusebio Nicomediensi Episcopo, toti planè innotuit Orienti, & Occidenti perspicua facta est; quando, inquam, idem Alexander coactus est de eo epistolam dare ad omnes Catholicæ religionis Antistites, quibus quæ gesta essent aduersus eum eiusque sectatores, & quinam illi forent significaret, deque patrocinio ipsorum ab Eusebio Nicomediensi suscepto certiores pariter redderet, notasque eisdem faceret Arij hæresis execrandas positiones. Sed contigisse hæc post victum Licinium, reddita Ecclesiæ pace, suo loco dicturi sumus.

XXIV. Arij verò lapsus occasionem repetens Theodoretus ^a hæc ait: Per idem tempus Arius, qui in numerum presbyterorum adscriptus erat, cuique sacrarum litterarum interpretatio concredita, cum videret Alexandrum ad Episcopatus gubernacula designatum, inuidiæ flammam, qua incendebatur, minimè reprimere, sed ea vehementius inflammatus materiam contentionis & discordiæ indies aucupari laborauit: ac tametsi in præstabilem eximiamque Alexandri viuendi rationem aciem acriter intendendo, nihil ad falsam criminationem contra eum confingendam potuit omnino reperire; tamen astus inuidiæ eum quiescere non fuit. Istum igitur cum hostis veritatis diabolus nactus esset, eius conatibus Ecclesiam procellis miscere exagitareque instituit: nam persuasit illi, ut Apostolicæ Alexandri doctrinæ aperte resisteret. Itaque ut Alexander, sacrarum litterarum disciplinæ obsecutus, Filium Patri honore parem, eandemque habere cum Genitore substantiam docuit, sic Arius, palam contra veritatem pugnans, cum creatum & factum affirmavit: quinetiam adiecit, tempus aliquando fuisse cum non erat: & alia nonnulla, quæ ex eius libris multo apertius intelligi possunt. Atqui ista non in ecclesia solum, verum etiam extrâ in circulis, in hominum congressionibus differere cœpit: per ædes quoque circumcirca grassari, ut quos posset, in istorum errorum laqueos induceret.

Alexan-

CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.
315. 2. 10.

A Alexander igitur Apostolicæ doctrinæ patronus, primum exhortatione & consilio cum à sententia deducere tentat: ceterum ubi Corybantum more insanire vidit, & impiam doctrinam palam prædicare: de dignitate sacerdotali dimouet ^a, Euangelij præcepto obsecutus: Si oculus tuus dexter scandalizet te, erue eum, & proiice abs te.] hactenus Theodoretus. Porro Alexandri litteras tum ab ipso, tum etiam à Socrate recitatas, scriptas fuisse longè post Concilium celebratum, reddita iam pace Ecclesiæ, suo loco demonstrabimus. Sed quod magnum attulit detrimentum Catholice Ecclesiæ, illud fuit, quod vita sancto Eustolio Episcopo Nicomediensi, quem interfuisse vidimus Concilio Ancyrano & Neocæsariensi, in locum eius ordinatus est (fauore, ut creditur, Constantiæ Augustæ Licinij Imperatoris vxoris) Eusebius Nicomediensis Antistes ex Berytheni sede translatus, ambitionis insano spiritu percitus: qui totis impensis viribus obstinatissimo planè animo suscipiens Arij patrocinium, pugnavit aduersus Catholicam veritatem.

B Constat quidè ex Epiphanijs ^b sententia, Arium primum in conuentu publico ab Alexandro conuictum, fuisse ab Ecclesia expulsam, inde verò post aliquod temporis spatium sponte Alexandria recessisse, atque Eusebij Nicomediensis auxilium implorasse: etenim rem ab exordio aggrediens, hæc summam recenset: Vbi igitur Meletius significasset de Ario omnia, quomodo discessisset à veritate, & quod multos polluisset ac perdidisset, corruptis ijs à recta fide, qui ipsi credidissent: tunc Episcopus accersitum Arium interrogabat de perlatis ad se, an hæc ita se haberent. Ille verò neque hæsitauit, neque timuit, sed ab exordio perfrecta fronte omnem malam suam opinionem euomuit, velut epistolæ illius indicant, & examinatio coram ipso tunc facta. Conuocat itaque Alexander presbyteros, & alios quosdam Episcopos præsertim, & examinationem huius facit, ac interrogationem. Vbi verò non persuasus est à veritate, expellit ipsum ex Ecclesia, & per urbem diffamat: cum ipso autem distractæ sunt prædictæ virgines, & clerici prædicti, & alia multa turba.] Quotnam hi fuerint, superius ab eo recensiti sunt: nimirum ipsum septingentas virgines professas, atque etiam presbyteros septem, & diaconos duodecim abstraxisse: sed de numero inferius ex Alexandri litteris.

C At quid post hæc Arius? Cum autem (inquit) versaretur Arius multo tempore in vrbe, statim moritur confessor Meletius, itemque testis & martyr. Itaque Arius seditiones faciens, & singulos decipiens, multos perdidit. Postea verò ubi deprehensus est, & ad confutationem venit in vrbe, ac diffamatus est, ab Alexandria aufugit, & ad Palæstinam iter arripit: quod cum peruenisset, singulos Episcopos adiit cum adulatione, ut sibi multos faceret cooperatores: & suscipiant quidem ipsum aliqui, alij verò repulerunt.] hucusque Epiphanius. Ceterum si credimus Ario de se scribenti ad Eusebium Nicomediensem Episcopum, ipsum non sponte recessisse Alexandria, sed ab Alexandro Episcopo eiectum fuisse constat. Rursum verò eum, postquam excommunicatus est, multo tempore Alexandria versatum, cum idem Epiphanius affirmet: ibi permanisse vsque ad redditam Ecclesiæ pacem, post debellatum Licinium, opinamur. Quamobrem de eius à ciuitate eiectione agemus inferius.

XXVII. His ferè temporibus, quibus Arius hæresiarcha prodiit, Colluthus presbyter Alexandrinus se, cum non esset, Episcopum gerens, cœpit ordinare presbyteros, conflare sectam, docere heresim, & suo nomine ea imbutos propagare Colluthianos hæreticos. Quod ad tempus spectat, his eum vixisse temporibus, & damnatum in pleno Concilio Alexandrino coram Osio Apostolicæ sedis legato post quatuor abhinc annos, suo loco dicitur. Erat hic presbyter præfectus vni ex ecclesijs Alexandriae ciuitatis. Extabant complures ibi ecclesiæ, quibus singuli adscriberentur presbyteri, qui suæ parœciæ populum congregarent atque docerent. recenset ex eis aliquot Epiphanius ^c, & inter alias ecclesiã Dionysij appellatam, aliam Theonæ, item Pierij, Serapionis aliam, sed & Dizyæ, Mendidij sextam, Anniani septimã, Baucalidis octauam, Abiæ verò nonam. At in vna harum (inquit ipse) Colluthus quidem erat, in altera Carpones, in alia Sarmatas, & Arius prædictus vnam ex relictis ecclesijs tenebat. Clarum est autem, quod vnusquisque horum secundum consuetam communionem populum sibi concreditum in narrationibus docens, litem quamdam populo immittebat, & alij inclinati erant ad Arium, alij ad Colluthum, alij ad Carponem, alij ad Sarmatam. Sicut igitur quisque exponere in propria ecclesia, alius aliud quid, & alius aliud, appellationis ac laudis ex illis gratia, alij Colluthianos se ipsos nomi-

nominauerunt, alij Arianos: nam & Colluthus quaedam peruersè docebat, sed non du-

XXIX. a Apud Theod. l. 1. c. 4. COLLUTHI AMBITIO.

Taxatur ab Alexandro Episcopo Alexandrino Colluthi ambitio, quam tamen Arius superasset, cum ait Theodoretus: Arius & Achilles nuper facta coniuratione, dum Col-

b Philastr. De hares. c. 8. c Aug ad Quodulm. Deum de hares. c. 65.

luthi ambitionem imitari studebant, eum in eo vitiositatis genere longè superarunt: ille enim quamquam eas ipsas res, quas isti, coarguere conabatur; tamen improbi sui insti-

d Athanas. Apol. 2.

tuti causam saltem simulatam habuisse visus est: hi autem cum illius nundinationem, qua Christum ipsum vendidit, animaduertent, non amplius legibus Ecclesiasticis sub-

XXX.

Hoc quoque anno, ij sdemq; Coss. Constantinus Imperator (quod Christianum Prin-

c l. 2. De pœnis. C. Theodof.

cipem decuit) pœnam illam aboleuit, qua miserorum hominum vultus inscriberentur, cum ad Eumelium sic rescriptit: Si quis in ludum fuerit vel in metallum pro criminum deprehenso-

POENA INSCRIPTIO- NIS SVBLA- T A. Acc.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS 316. ANNVS 3. ANNVS 11.

I. DYOCLETIANA NI IMP. OBIVS. f Zosim. l. 2.

SEQVENS ANNUS, qui numeratur Domini trecentessimus decimus sextus, Sabino atque Ruffino Coss. consignatur, qui & cum tertius sit à Consulatu tertio Constantini at-

g Psal. 111.

que Licinij, planè ille ipse est, quo Zosimus Diocletianum Imperatorem mortuū esse testatur. Sanè quidem non sine diuina dispensatione ad hæc tempora Christianis felicis-

h Constant. Orat. ad Sæd. cæcumen. c. 25.

simia fuit ipse reseruatus, vt qui Christianæ religionis funditus vastationem & radicis extirpationem fuerat meditatus, omniq; studio id etiam operatus, non tantum id minime fuerit consecutus, sed versa rerum vice, Christianos imperare videret, templa à se disiecta restitui augustiora, cœtus frequentissimos cogi, Christi gloriam laudum præconiis vbique extolli, contra verò idolorum delubra discipi atq; claudi, deorum simulacra confringi, cessare victimas, illorū festa aboleri, ac ritus Gentilitios antiquari, in diebusque magis magisque auitam superstitionem pessum dari: vt planè illi accideret, quod est in Psalms: Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet, & tabescet: desiderium peccatorum peribit. Quo enim putandum ipsum hæc omnia animi angore inspexisse, ac quantum pariter doluisse, se sic Numine impellente, ad deponendum Imperium ad-

i Euseb. lib. 8. c. 21.

actum esse, vt illud in Christianos homines transferretur? Hoc quidem omni quamlibet immenso supplicio grauius atque acerbius videri illi poterat. De quo hæc Constantinus ea Oratione, quam habuit ad Sanctorum cœtum: Diocletianus quoque, cum post cruentam cædem in persecutione factam, ipse contra se quodammodo propter vitium amentia & delirationis suffragium tulisset, se vnus abiecta & humilis mansionis munitio ac præsidio concredens, pœnas dedit. hæc ipse.

II. QUAMINFERE LIX DIO- CLETIANI OBIVS. k Zonar. 10. 2. Annot. in Diocl. l Cedren. in Compend.

Sed quas pœnas? Eusebius rem paucis complexus, hæc ait: Alter & gradu honoris & designationis tempore primas Imperij partes assecutus, diuturna & aspera in primis corporis agrotatione pedetentim contabescens occubuit. eadem quoq; ex eo Zonaras k, sed Cedrenus hæc de morbo & exitu Diocletiani fusiùs scribit: Diocletianus, cum se Imperio abdicauisset, grauius in morbum incidit, cuius doloribus vehementibus totum corpus affigebatur, viscera inflammatione acerrima corrumpebantur, caroq; vniuersa, cera in morem, colliquebatur. Quin & luminibus miser captus atque mutilatus

tus est. Exinde miserabiliter putredine absumptus, ex faucibus multitudinem vermium ipsa cum lingua, quæ computruerat, eiecit: atque adeò in sepulchris confectorum cadauerum foetore nihilo melius foetuit. Inter hæc ille spirans & gemens, mortem inuocabat, atque extremo spiritu hæc verba edidit: Væ miserabili mihi, & digno qui lugeari quàm iustas meorum in Christianos impiorum conatum pœnas pendo! Hæc se elesto illi postea temporis euenerunt. hæcenus Cedrenus: quæ ne maireris prætermissa fuisse ab Ethnicis Scriptoribus, vt pote ignominiosa illis.

Aurelius Victor de tempore obitus ipsius & causa hæc tradit, superius tamen alia occasione recitata: Vixit annis LXXVII. ex queis communi habitu prope nouem egit: morte consumptus est, vt satis patuit, per formidinem, voluntaria: quippe cum à Constantino atque Licinio vocatus ad festa nuptiarum, per senectam, quò minus interesse valeret, excusauisset, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur Maxentio fauisse ac Maximino fauere, suspectans necem dedecorosa, venenum dicitur hausisse. hæc Victor, ex cuius sententia, anno sequenti à debellato Maxentio, cum Constantia atque Licinij celebrata sunt nuptia, nempe ante triennium, Diocletianum defunctum esse, dicere opus esset. Addit Eutropius: Contigit igitur ei, quòd nulli post natos homines, vt, cum priuatus obiisset, inter diuos tamen referretur. eadem fermè verba apud Hieronymi Chronicon leguntur.

Porò vt Diocletianus more maiorū inter diuos referretur, opus id fuisse Licinij, certum est, qui hoc anno (vt dicemus) à Constantino rebellas, Christianos persequi aggressus est. Sed qui impiū stulto conatu retulit inter diuos, ipse ab Imperio cecidit, & ex humanis desit. Hic tandem finis truculentæ bellæ, ebrizæ Sanctorum sanguine. Qui enim olim (vt Eusebius & Eutropius tradunt) adorari se iussit vt Deum, & gemmatos calceos atque vestes, non contentus purpura, se ipsum induit, primū Imperio (vt dictum est) arreptus amentia exiit, ac tandem infelicissimum finem sortitus est. Sic, iuxta Deboræ canticum: Omnes inimici tui, Domine, pereant: qui autem diligunt te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilent. quod factum vidimus in Constantino.

Quod autem spectat ad Licinij aduersus Constantinum conceptum odium, atque ab eius amicitia defectionem, & bellum constatū, iam exordiamur narrationem. Huius sanè rei gestæ historiam antequam enarrare aggrediamur, quod præcipuum est, temporis quomodo ex more figendus est, quòd rerum gestarum veritas clarius innotescat. Extat Constantini rescriptum ad Florianum Præfectum de Veteranis datum post annum sequentem Licinio quintum & Crispo Coss. quarto Idus Aprilis, vbi mentio habetur de obrenta ab eo victoria in Thracia anno superiore, quinto Nonas Iulij, qui est sequens annus Gallicano & Basso Consulibus. Sed cum, antequam dimicaretur in Thracia, constet, auctore Zosimo & aliis, pugnatum fuisse apud Cybalem in Pannonia: hac ratione iure dici posse videretur, discordias hoc anno inter vtrumque esse constatas, eosque tandem ad apertum bellum progressos, ac primo certamine Cybali in Pannonia conflixisse, de quo suo loco dicendum.

Porò inferendi huius belli causa à Zosimo in Constantinū concitato atque infenso eiusmodi redditur: Exorta (inquit) sunt inter eos dissidia, non quòd Licinius causam præbuisset, sed quòd more suo Constantinus pacta consueta parum integra fide seruasse visus esset, ac nationes quasdam ad Imperium Licinij pertinentes auertere voluisset. Itaque prorumpentibus in apertum inimicitias, ambo copias suas ad dimicandum cogebant. hæc de belli causa Zosimus, cui Aurelius Victor & ipse Ethnicus Scriptor fauet, dum eadem ex causa, quòd Constantinus Licinium bello exagitarit, ac tandem Imperio spoliari, post decennium Regni ipsum fuisse Latronem cognominatum tradit, cum ait: Vnde in Prouerbio vulgari: Tracala decem annos præstantissimus, duodecim sequentibus Latro, decem nouissimis Pupillus ob profusiones immodicas nominatus. At de his inferius. Sed quòd spectat ad causam, illa prior atque verior intercessit, ex Licinij perfidia atque impietate progressa, quòd nimirum de Christiana religione protegenda pactis non stetit conuentis. Hæc autem quomodo se habuerint, ab Eusebio, qui hæc præfens spectauit, remque fidelius ita profecutus est, accipiamus.

Eusebius igitur post Decennalia à Constantino sui Imperij celebrata, quæ anno superiore (vt demonstratum est) contigerunt, de his quæ mox sunt subsequuta, eiusmodi exorditur historiam: Atque vt in his plurimum percepit oblectationis; sic de illis, quæ

III. a An. V. in Dioclet. * LXXVII. DIOCLETIANI AETAS.

b Eutrop. l. 9. in fine.

V. LICINIUS CONSECRAT DIOCLET. IN DIVVM. c Euseb. in Chronico. d Eutrop. l. 9. in fine.

e Indic. 5.

V. DE TEMPORE BELLI LICINIANI

f l. 1. de veter. Cod. Theod.

VI. Zosim. l. 2. CAUSA DISCORDIAE INTER CONSTANTINVM ET LICINIVM. h An. V. in Constant.

VII. Euseb. in Vita Const. lib. 1. c. 41. 42. 43. 44. 45. 46.

LICINIUS IN CONSTANTIA.

in Oriente magno cum tumultu & perturbatione gesta esse auditione acceperat, moris non parum. Nam ei nunciatum est, bellum quamdam immanem & ferocem illicitum Dei Ecclesiam, tum reliquis provincialibus insidias tendere (quippe dæmon nefarios omnes suos nervos contendit, quod iis, quæ erant à pio Imperatore confecta, contraria prorsus perageret) vsque eò, vti Imperium Romanum in duas partes diremptum, noctis tenebris & splendore diei omnibus persimile videretur. Nam ijs qui Orientem obtinebant, tamquam noctis caligo offundebatur: illis autem qui erant alterius partis incolæ, splendor clarissimæ diei illucescebat. Quos tam infinitis bonis diuina providentia suppeditatis frui, neque diabolus invidia æstuans, virtutiq; infestus, æquo animo spectare tolerareq; neque tyrannus, qui alteram orbis partem opprimebat, omnino ferre potuit: qui quidem, cum Imperium sibi prosperè succederet, & Constantini tam eximij Imperatoris sortem duxisset, relicta præclarorum hominum imitatione, perditos impiorum mores & institutum æmulari cœpit: & quorum infelicem vitæ exitum oculis aspexisset, eorum sceleratam mentem sequi maluit, quàm in firma præstantioris viri amicitia acquiescere. Itaque nec legum amicitia, nec fœderum, nec cognationis, nec pactio nem memoriam omnino animo tenens, bellum crudele & pestiferum contra patrum suum mouet. Nam sicut Constantinus, vrpote Princeps humanissimus, veræ benevolentia erga ipsum ostendit indicia, maiorum cognationis, regij sanguinis antiquitus ducti consortem fieri voluit, sortem ei collocavit in matrimonium, liberam denique totius Imperij perfruendi potestatem tamquam cognato & collegæ Regni tribuit: sic ille contraria animo statuens, contra meliorem præstantioremq; hominem machinas comparavit, aliosq; aliàs excogitavit insidiarum modos, quod patroni sui benefacta malefactis compensaret.

VIII. LICINIUS ANIMVS FRAVDULENTVS.

Ac primùm amicitiam callidè & veteratorie simulans, dolo & fraude egit omnia, & propterea quæ temerè admittebat, clam fore speravit. Ceterùm eius insidias ex occulto structas Deus famulo suo patefecit. Iste igitur simulac fuit in primis illis conatibus manifestò prehensus, ad secundas fraudes se contulit, cœpitq; interdum benevolentiam & necessitudinem prætexere; nonnumquam fœderibus & iureiurando fidem facere; tum quasi derepente decreta antiquare, rursus per legatos supplicare, iterùm ex mendacij simulationibus turpi ignominia labe notatus, tandem bellum palàm indicere, ac mentis ad eò temeritate & insolentia incitatus, de cetero ipsi Deo, quem Constantinum Imperatorem augustè venerari cognouit, se opponere.

IX. LICINIUS IMPIALIX.

Primùm enim contra Dei ministros, eius subiectos Imperio, qui numquam quidquam criminis contra Imperium admisissent, pedetentim tum & dissimulanter causas astutè & fallaciter confictas aucupari molitus est. Et cum nullum crimen ipsi suppeteret, nec haberet quod viris illis omnino posset obiicere: legem promulgavit; quæ quidem præcepit, vt neque Episcopi inter se de rebus suis communicarent, neque cuiquam illorum copia esset aliquam ecclesiam in proximo sitam adeundi; neque conuentus, aut consilia, aut deliberationes de rebus ad ipsorum vtilitatem spectantibus instituendi. Atque hæc tamquam ansa illi fuit ad nos proteruè contumelioseq; tractandos. Aut enim legem violando supplicio obnoxios esse oportebat, aut legis præcepto morem gerendo, Ecclesiarum ritus & instituta euertere. Nam magnæ & graues deliberationes de controuersis rebus susceptæ, non aliter possunt, quàm per rectam Conciliorum administrationem, ratione & via procedere.

X. LICINIUS INFESTVS CHRISTIANIS.

At reverà Dei hostis Licinius, quoniam Constantini pij Imperatoris institutis contraria moliri decreuerat, eiusmodi exequi contra nos mandauit. Nam vt hic sacerdotes Dei, quo honor illius, quem sanctè colebant, illustraretur, ad pacem studuit & mutuam concordiam perducere, sic ille honesta disturbare machinatus, consentientem Ecclesiarum harmoniam dirumpere diuellerq; contendit. Atque quoniam hic Deo charus famulos Dei in Palatium suum benignè intromisit, ille Deo infestus, contraria animo complexus, pios omnes ipsius obsequentes Imperio e sua exturbauit Regia, & viros, quos erga se maximè fideles habuit & beneuolos, in exilium eiecit. Eos item, qui ob res suas antè præclare gestas fuissent ampros ab ipso honoris & dignitatis gradus adepti, aliis obsequi, seruilique ministeria obire mandauit. Et primùm facultates quæstus sui gratia omnibus ademit: deinde mortem illis minatus est, si fortè aliquando salutare Christi nomen profiterentur. De expulsi è Palatio Christianis, iisdemq; diuersis pernis affectis, Euse-

A

Eusebius hæc habens præ oculis iterùm testatus est. Ad hæc foras allusit Victor, & ipse Gentilis Historicus, cum in Constantino scribit, ipsum Licinium fuisse spadonum & aulicorum acerrimum domitorem: consueuisse enim Ethnicos, Christianos homines continentia professores nominare spadones, suo loco dicemus. At de eodem Licinio prosequitur Eusebius, dicens:

Euseb. l. 10. c. 8.

Porro animo perturbationibus agitato, & in omnem intemperantiã effuso Licinius præditus, infinitis adulteriis & facinoribus insigni turpitudine nobilitatis admissis, eximiam castitatis virtutem negauit in hominibus esse posse, aliorumq; naturam ex sua vitiosa mente spectauit. Ac propterea legem secundò tulit, iubens ne viri simul cum mulieribus, precibus in ecclesia ad Deum fulis, interessent, neve sexus muliebris angustas virtutis scholas adiret, neu denique Episcopi mulieribus sacra Dei eloquia explicarent, sed mulieres ipsæ alias mulieres, à quibus erudirentur, sibi deligerent.] haecenus de his Eusebius. Audet impurissimus homo & illiteratus Ecclesiarum leges præscribere, & solitas catecheses ab Ecclesia Dei proscribere, easdem ab Episcopis ablegare, ac feminis tradere. Erat quippe (inquit Victor) infestus litteris, quas per incitiam immodicam virus ac pestem publicam nominabat, præcipuè forenses industrias.]

XI. LICINIUS PRAESCRIBIT LEGES ECCLESIAE.

Villev. in Constant.

Porro sicut fuit legum iniquarum iniustissimus promulgator, ita pariter se earum dem feruissimum custodem exhibuit. Vnde accidit, vt Ammonem diaconum, & quadraginta virgines, quas ille instituebat, diuersis mortis generibus affecerit; quorum omnium natalis dies Kalendis Septembris fuit perpetua memoria consecratus, qua die hæc de eorum triumpho in Menologio scripta habentur: Natalis sanctarum quadraginta mulierum Martyrum virginum & monialium, & Ammonis diaconi earum magistri. Hæ fuerunt ex Hadrianopoli Macedonia Christum secuta sub institutione eiusdem Ammonis diaconi: tentæ verò sunt à Balbo Præfecto Hadrianopolis, multumq; excruciatæ, vt idolis immolarent: quæ fortiter resisterunt: cum interea idolorum sacerdotes arreptus à dæmone, suspensus in aëra, atque in terram collisus, interit. Virgines verò cum Ammone missæ sunt Hieracleam ad Licinium ibi commorantem, cuius sententia decem ex illis viuæ combustæ, reliquæ verò vnà cum earum magistro gladiis concisæ sunt, præstitit hæc sauissimus Imperator.] hæc Græci die prima Septembris. Sed hallucinatus est planè Nicephorus, dum, quas omnes attestantur virgines, ipse tradit vxores fuisse illorum quadraginta militum, qui Sebaste in Armenia passi sunt sub eodem Licinio Imperatore, de quibus suo loco dicturi sumus. Vnde autem eiusmodi commentum acceperit, non apparet; quod potius ignari vulgi rum ore ex paritate numeri iactatum putatur.

XII. AMMONIS DIACONI ET VIRGINVM XL. MARTYRIVM.

C

Ad hæc etiam spectat, quod idem Licinius Imperator sanctissimum virum Paulum Episcopum Neocæsareæ Euphratesis, quod minimè destitisset munus suum explere in institutione Fidelium omnium, etiam seminarum, vinciri iusserit, ludibrii que causa eius genitalia igne comburi, atque articulorum nervos combustione succendi; quod testatur Gregorius Presbyter, necnon Theodoretus. Quod etiam ad persecutionem Licinij spectat, Socrates hanc quoque ab eo legem aduersus Christianam religionem fuisse statutam tradit, cum ait: Lege etiam interdixit Episcopis, ne in congressum colloquiumque cum Gentilibus aliquando venirent, eo videlicet consilio, vt Christiana religio inter eos nulla ex parte propagaretur.] hæc Socrates.

XIII. PAVLVS EPISCOPVS SCOPVS A PASSVS A LICINIO. Greg. Presb. Orat. de Patribus Nicœni Concilij. Theod. l. 1. c. 7. Socrat. l. 1. c. 2.

D

Sed antequam cetera ab Eusebio de rebus Licinij in Christianos gestis scripta recenseamus, hic operæpretium iudicamus de ipsius Licinij intemperantia atque sanctia historiam egregie testatam describere, qua simul causa aperitur, cur tantopere Episcopos feminas erudientes hisce impiis legibus exagitarit. Scripsit eam, qui tunc viuebat, atque ea videbat, Ioannes Nicomediam presbyter, qui ipso suæ narrationis exordio summatim complexus quæ tum Maxentio, tum Maximino Christianorum persecutoribus accidissent, ad res à Licinio gestas orationem conuertens, post narratum eiusdem Licinij aduentum vnà cum Constantia Augusta Nicomediam, & alia de pace Ecclesiarum breuiter dicta, hæc mox subdit de eiusdem Imperatoris facta in deterius mutatione: Cum feliciter dicit, quod cupiebat, ei processisset: quæque sperabantur, in eius potestatem venissent: ostendit non longè postea, qualemnam animum haberet, & cuiusmodi reverà esset, quod videlicet per simulationem & sub quadam simulata fidei specie atque tegumento cum maximo illo Imperatore Constantino versatus fuerat, quo tempore Constanti-

XIV. LICINIUS INTEMPERANTIA ET SANCTIA HISTORIA. Apud Mevaph. die 26. April.

ni res gestas considerans, animum suum occultabat. Tunc igitur cum totus scelestus A esset & nefarius, totusque ad diaboli voluntatem se accommodasset: solius & veri omniumque creatoris Dei confessionem reprobavit: idque post iusturandum illud, quod Dei amantissimo Imperatori Constantino sapius exposuit, nullo unquam tempore se à Christianorum fide defedurum, sed illius se fore propugnatores. Quae sua promissa pro nihilo faciens, Graecorum cultui diligenter se ipse totum tradidit, ardenti zelo in rebus illius execrabilibus permanens, & ubique idolis ipsis sacrificia offerens. Qui & violenter Senatorias mulieres abripiens, in conspectu hominum turpe ac intemperatum facinus committebat, non matribus neque filiabus parcens, quod minus intemperanter cum illis coiret. Ad haec per omnes Gentes infinitas calamitates meditari non desistebat.] haec ibi. Eadem plane de Licinij intemperantia narrans Eusebius, Quid (inquit) dicam de mulieribus in matrimonium collocatis, in quas iste decrepitus senex impetum fecit? Quid virgines adolescentulas enumerem, in quas, quod effusam intemperantem animi sui libidinem expleret, contumeliosè insultavit?] haec Eusebius. Sed institutam narrationem prosequamur.

Euseb. l. 10. c. 8.

XV. CONSTANTINIA AVGVSTIANA LICINIVM COMMOVETVR.

Haec cum Magni Constantini germana soror videret atque audiret, eaque ferre non posset, litteras ad patrem virum & Dei amicum Constantinum clam misit, quibus significabat quae Licinius facere ausus fuerat. Ille enim superstitiosae hominum culturae studiosus, & ipsi Deo ipuissus Licinius omnes Christianos homines e domo sua procul fugavit: quare aperte se Christi diuino patrocinio nudum ac destitutum ostendit. Cum igitur sine impedimento aliquo talia diutius ab illo fierent, vna quaedam puella ex earum numero, quae in Reginae ministerium ardenti studio affecta erant, e Christianorum genere exorta, moribusque & temperantia florens, cum haec cognosceret, & à Licinio ad stuprum prouocata, cum eo misceri exhorresceret, simulque ne propter zelotypiam ac suspicionem à domina sua abigeretur, arcanum illud Reginae ipsi aperire ausa est: Haec (inquit) Imperator constituit mihi facere. Benignus enim, qui eius cubiculi Praefectus est, cum tamquam magnum aliquod donum se mihi collaturum speraret, hoc significauit. Te igitur obtestor per Deum illum, qui caeli & terrae Dominus est, quem & ipsa times, & Imperator Constantinus colit, ne finas virginitate mea, nefario coitu vitata, me priuari.

XVI. PVELLAE CHRISTIANAE SPECTATA CASTITAS.

Haec cum Regina didicisset, & puellae ipsius aequam mentem ac propositum libenter amplexata esset, illam primum occultauit eo nomine, quod delirio correpta, moritura videretur. Postea vero opportunum tempus nata, multum auri & argenti, regiumque ornatum, atque omnem suppellectilem, necnon pueros illi dedit, eamque misit in Armeniae regionem: atque illis hominibus, qui eam ducebant, praecipit, ut nullo modo, quae fierent, alicui patefacerent, quoniam scilicet, aut vnde esset illa puella, quoad Dominus ipse prouidisset. Illi vero virili veste eam ornarunt: cumque Reginae de puellae custodia & benignitate in ea seruanda fidem certam dedissent, in eum locum, in quem iussi fuerant, proficiscebantur. At si qui ab illis quaesuisissent, quisnam ille esset, Tribunum quemdam esse respondebant.

XVII. GLAPHYRAE EGREGIVM FACINVS.

Dei autem prouidentia factum est, ut illi in urbem Amaseam venirent; erat autem vrbs illa Ponticae prouinciae metropolis. Glaphyra igitur (hoc enim erat puellae nomen) cum urbem munitissimam vidisset, eius loci specie delectata est; & pueros suos admonuit, ut, si Christianorum genus illic inuenissent, in ea vrbe permanerent. Cum vero adolescens quidam, qui ad Quintium vrbs illius cum primis illustrem virum pertinebat, audisset viros illos Christianos esse, & quaerere si qui eiusdem fidei essent in vrbe illa, ad Quintium pertulit quod audierat: qui nihil moratus, eos conuenit, ac rogauit ut in domo ipsius esse vellent, & si gratum eis esset, illic manerent; dicens se quoque Christianum esse, & eo in loco Christianum Episcopum habere virum egregium, & dignum qui cum Apostolis ipsis conferri posset.] Equidem Basileum Amaseae Episcopum spectatum fuisse in Conciliis Neocæsariensi & Ancyrano, superius dictum est; quem & Magnus Athanasius Episcopus Alexandrinus inter celeberrimos huius saeculi sanctissimosque Antistites enumerat. Sed prosequitur Ioannes presbyter:

Athanas. Orat. l. contra Arian.

XVIII. BASILEVS EPISCOPVS AMASAE.

Illi eius verbis obtemperantes, & in eius domo partem quamdam capientes, apud clarissimum virum Quintium permanserunt: & Episcopum ipsum conuenere, qui Basileus appellabatur (idem quod Basilius; sed vsu quodam accidit, ut Basileus potius, quam Basilius, nominaretur) erat vir ille admodum eloquens, omniisque virtute & spiritali prou-

A prudentia refertus. Cum vero à Glaphyra ipsa quaesitum fuisset, quoniam, & vnde esset: respondit se Italiam genere, & Christianam esse ex parentibus Christianis, ancillamque Reginae illius, quae Constantini Augusti soror, & Licinij Regis vxor erat. Adiunxit etiam deinceps, quoniam fuerat causa, ut ad eum locum veniret. Illi cum haec audissent, praeeperunt, ut neque ipsa, neque quisquam illorum qui ad eam pertinebant, cum aliquibus versaretur; ne aliquo modo vrbs Praefecto delati essent, & calamitatis alicuius causa ea res ipsis foret. Beatus vero Episcopus Basileus dixit, ad Dei gloriam illam discessionis causam pertinere.

Illis ipsis diebus templum Ecclesiae causa Episcopus construebat: nam usque ad illud tempus non fuerat intra urbem Christianis ipsis locus aliquis sanctus. Causa igitur illa virgo Glaphyra multum auri & argenti ad templi aedificationem contulit, & omnes ferè suas facultates ad omnia ea suppeditabat, quae beatus Basileus iussisset: quinetiam & ad dominam suam scripsit, vbinam esset, & apud quem manere sibi proposuisset; ac de sacro illo aedificio certiore eam fecit, petens ut plus pecuniae ad se mitteret, qua templum sanctum Christianis compleri posset. Id libentissimè fecit Magni Constantini soror, quae & plurimas pecunias & multa dona ad eam misit: scripsit etiam & litteras ad Episcopum, quibus puellam ei commendabat.

Temporis interuallo, iniquioris daemone arte factum aiunt, ut Glaphyra litteras Benignus ille, de quo diximus, inueniret, quibus lectis, cum audisset puellam viuere, & apud quemdam virum Amaseae esse, Regi Licinio hoc patefecit. Qui cum nstrum in modum furor accensus fuisset, illa ipsa hora ad prouinciae Praesidem edictum misit, quo iubebat Basileum Episcopum & Glaphyram ferreis vinculis ligatos ad se mitti. Prius igitur quam Regis litterae ad Praesidem venissent, Dei prouidentia factum est, ut Glaphyra ipsa ex humanis rebus discederet.] Huius natalem diem, qui contigit Idibus Ianuarij, insignis eius pietatis & castitatis ergo, perpetua memoria placuit adscribi in tabulis Ecclesiasticis; in quibus anniuersaria commemoratione celebris haecenus perseverat. Sed quid post haec Basileo contigerit, rem gestam idem Auctor sic describit:

Corruptor autem ille & inhumane Praeses; cum Regis edictum accepisset, sanctissimum Episcopum Basileum comprehendit, & ferreis vinculis astrictum ad Regem misit: de Glaphyra autem scripsit, quod mortua esset. Consequantur beatus Episcopus Basileum duo clerici diaconi, quorum alter Parthenius, alter Theotimus vocabatur: omnes autem in via ipsa ab impijs militibus & carnificibus vexati sunt. Cum vero Nicomediam regiam urbem venissent, Dei seruus Basileus in carcerem coniectus est; Parthenius vero & Theotimus apud Elpidiphorum quemdam Christianum hominem atque hospitalem, qui carceri proximus habitabat, benignè & multa cum misericordia hospitio accepti sunt: Fidelissimus igitur Elpidiphorus, cum omnia de viro illo cognouisset, & carceris custodi notus esset, auro ab eo impetrauit, ut sine impedimento aliquo & ipse, & diaconi, & quoscumque voluisset, ad magnum Dei Pontificem introirent, & vna cum illo diuinas preces atque Psalmos, noctibus praesertim, canere possent.

Instante igitur die, quo ante tyrannum Basileus ipse sistendus erat, mediae noctis tempore, carceris custode accessito, diaconos suos & admirabilem Elpidiphorum quaesuit. Custos igitur ipse celerrimè eos omnes ad Basileum duxit. Ille vero Psalmos, ut consueuerat, etiam tunc canebat, exorsus ab illa Psalmorum decade: Memento, Domine, Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Deinde cum in Psalmis dicendis ulterius progressus esset: tertio versum hunc, extensis in caelum manibus, & lacrymas fundens, dixit: Si habitauero in extremis maris, manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua, Domine. Diaconi autem illi cum Basileum in precibus tamquam perplexum vidissent, lapsum ipsum fuisse suspicari sunt. Ipse vero sciebat quid diceret, ut earum rerum finis ostendit, quae de illo conclusae sunt. Deinde cum hymnos & preces expleuisset, die ipso iam lucescente diaconos affatus: Tentationes (inquit) adsum, fratres, à diabolo quidem ipso commotae, sed ab hominibus in nos illatae. Ne segnes sitis; neque ob earum arumnas, quae futurae sunt, animo concidatis; sed sustinere, stabiles manentes in fide, neque vos dimoueri patiamini, ut probati & non confusi in aduentu Domini sitis, vigilanter ac firmi animae oculos ad eum intentos habentes, qui potest nos seruare à morte, & luctum vertere in gaudium, angustias ipsas in iucunditatem, lacrymas in risum, labores in requiem. Omnes vitae huius voluptates & sensuum illecebras abiectissima quae-

XIX. TEMPLVM ERIGITVR.

XX.

GLAPHYRAE OBIVS.

XXI. BASILEVS EPISCOPI CERTAMEN.

XXII.

Psal. 137.

Psal. 138.

EXHORTATIO BASILEVS.

que esse, propter Filium Dei Iesum Christum existimate, vt eius heredes vna cum omnibus sanctis viris efficiamini, eius regni deliciis fruente. Scitote enim, filij mei, hac nocte Dominum meum mihi verè apparuisse, & qualis dissolutionis meæ & in illum migrationis futurus sit finis, quæcumque denique magna & præclara in seruum suum faciet, mihi declarasse. Vos igitur tranquillo animo estote, & reuertentes, fratres ipsos in Christo confirmate. Eutychem verò Callistrati filium Episcopum, vobis assumetis: id enim mihi Dominus reuelauit: qui sua gratia & benignitate motus, faciet vt vile hoc corpus meum vobis reddatur. Factum verò esse postea ab eis, vt præceperat Basileus, de ordinatione Eutychem, ex eo perspicuum redditur, quòd eiusdem nominis Episcopus Amasenus interfuisse reperitur Magno Nicæno Concilio, cui & subscriptus inhæret. Sed rursus Ioannes:

XXIII. TENTATVS BASILEVS.

Cum eius clerici amarus fletus emitterent, ille consuetam suam doctrinam adhibens, ipsos admonuit, & hortatus est vt reuerti vellent, manibus Elpidiphori eos commendans, cui & hoc dixit: Tu frater à Deo electus es, vt charitatis mercedem recipias: vna igitur cum illis ærumnas patere, neque ipsos dimittas, quocumque loco Dominus ad eorum ministerium te inuitauerit. Cum primùm verò eos Basileus dimisisset, Rex ipse iussit illum ad se duci: ac primùm Glaphyræ puellæ crimen obiciebat, quòd eam acceperat, neque quidquam de ea re significauerat. Ille ad hæc omnia iustam defensionem opposuit. At Rex iussit ab sui conspectu Episcopum amoueri. Cui & per vrbis Tribunalum significans: Condonabo (inquit) tibi erratum hoc, & insuper honores maximos adiciam, si mihi obtemperaueris, & deis meis sacrificia obtuleris, quinetiam & eorum sacerdotum, qui hic sunt, Pontificem te constituam.

XXIV. BASILEI CONSTANTIA.

Beatus verò ille Dei minister Basileus Tribuno respondit: Hæc dices Regi: Licet totum regnum tuum mihi dare volueris, numquam tantum mihi dabis, quantum auferre vis, cum à Deo viuente me separare studeas, & dæmonibus animarum corruptoribus adiungere, atque ab infinita, sempiterna, immortalique gloria abalienare, & ad caducos honores impellere, quorum honestas turpitudine est, & splendor abusus quædam inutilis. Sed si vis me bonum consiliarium audire, tu mihi obtemperes, & redeas illuc vnde discessisti: quemque reprobatum contempseris, ad eum te supplicem abiicias. Bonus enim Deus noster, nec quisquam alius est præter ipsum iustus, sanctus, & saluator. Penitentiam igitur agas, & à vanis istis rebus discedas: ne propter insipientiam tuam mala & calamitates in te veniant, illata ab illo ipso iusto Iudice, quem tu negans dixisti Deum non esse. Hæc Basileus ad Licinium, quòd ille in gratiam Constantini speciem quamdam prætulisset Christianitatis, quam ab eo rebellans exuerat.

XXV. BASILEI MARTYRIUM.

Verùm cum hæc Licinio à Tribuno relata essent, ille adhuc iterùm cum eo experiri iubet, mandans, nisi acquiesceret, truncari capite. Perstante verò S. Basileo in sententia, verberibus leuiter tamen inflctis, ad litus maris eum capite plecti mandat. Tum ille precibus ad Deum fufis, salutarique suis osculo sancto, iugulum præbens, feliciter martyrium consummauit. Eius verò corpus in mare deiicitur iussu Imperatoris. Hoc enim modo (inquit Auctor) quamplurimos ex iis qui Christi fidem colebant, illos præsertim qui gregibus Dei præsidebant, obruncatos piscibus escam proiecerant. Porro autem idem Auctor, qui hæc oculis lacrymas fundentibus spectabat, pluribus profecutus est, quæ nos, memores instituti, breuitate prætraximus, idemque elegantem post hæc subnectit historiam de corporis sectique capitis apud Synopen inuentione. Contigit verò martyrium Basilei (vt idem Auctor testatur) vigesima octaua die Martij, inuentionem autem atque sepultura vigesima sexta mensis Aprilis. Ad stipulatur his à Ioanne narratis Eusebius iterùm, tum in Historia, tum in Vita Constantini, cum Licinij insensum animum in Ecclesiam Amasenam in Ponto declarat: vt respectu eorum, quæ ipse Eusebius à faciente in eandem Licinio admiffa dicit, Ioannis presbyteri historia parcius videatur: tantum abest, vt ipse quippiam veritati superaddiderit.

Ensebius. 1. c. 9. & Vir. Const. lib. 2. c. 1. in fin.

XXVI. CHRONICON EUSEBII DEPRAVATVM.

Apud eundem quoque Eusebius in Chronico, hoc anno Constantini vndecimo ponitur expulsio Christianorum à Palatio, sequenti verò martyrium Basilei Episcopi Amaseni: licet in eodem Chronico multa ad finem habeantur inuerfa, atque in notis numeri deprauata, nec cum annis Christi cõsentientia. Verùm dum idem Auctor testatur, Constantinum Constantiæ fororis litteris permotum, cum de nece sanctissimi Episcopi, deque aliis per Licinium patris scribis certior redderetur, aduersus Licinium expeditionem

A tionem parasse: necem Basilei hoc potius anno accidisse, quam sequenti, affirmari posse videtur, quo constat ex his quæ dicturi sumus, primam victoriam de Licinio ipsum obtinuisse, ac proinde hoc anno apertis inimicitijs alterum in alterum bello rem agere decreuisse, & non obiter quemquam ipsorum permotum esse, sed, quod in difficillimo proelio accidere solet, eorum quemlibet in sequentem annum copias comparasse.

Hic ille planè annus esse videtur, quo, dum ad sequens proelium Licinius vbiq; delectum haberi iuberet, & tyrones describi, in Agypto inter alios magnus ille Pachomius, tunc adhuc Ethnicus, militia adscriptus est. Quid autem tunc illi acciderit, vt Christiana fidei studio/us fieret atque sectator, Acta eius germana quidem, nec leui saltem mendacio vsquam asperfa, his verbis declarant (iucundum planè erit ex Licinij impijs facinoribus ad gratiora hæc subinde ditterere:) Cum autem post persecutiones Magnus imperaret Constantinus, & aduersus tyrannum bellum gereret: iussi sunt in aliquibus prouincijs plurimi iuuenes referri in numerum tyronum; inter quos fuit etiam ipse Pachomius: qui vt ipse affirmauit, agebat annum vigesimum. Omnibus ergo vno animo nauigantibus cum iis, qui ipsos assumperant, militibus, appulerunt in quoddam oppidum Thebarum. Vespere autem, cum ciues vidissent eos in satis tuta esse custodia, & de eis audiissent viri Christiani & misericordes: attulerunt eis omnia quæ erant ad vsum necessaria, & valde eis magnum præbuere solatium, cum essent in maxima afflictione.

XXVII. PACHOMIUS TYRO ADSCRIPTVS MILITIAE. Apud Meisoph. die 14. Maij.

Ego verò cum vidissem (inquit Pachomius) quod ab eis factum fuerat, & hoc valde essem miratus: didici ab eis qui vna mecum erant, Christianos erga omnes quidem, præcipuè autem erga hospites esse benignos & misericordes. Rogante autem me (inquit) quidnam esset appellatio Christianorum; dicebant: Sunt homines pij, & Deum colentes, credentes in nomen vnigeniti Filij Dei sui Iesu Christi: & omnibus benefactentes, sperant ab eo mercedè remunerationis. Ipsi autem hæc ei dicentibus, mente illuminatus, & fidem Christianorum admiratus, & metu Dei corde inflammatu, & spiritu exultans, cum parum secessisset, & apud se fuisset, manus suas in celum extendit, & dixit: Domine Deus, qui fecisti celum & terram, si respiciens respexeris humilitatem meam, & mihi tuæ diuinitatis dederis cognitionè, & me liberaueris ex hac afflictione, tibi seruiam omnes dies vitæ meæ, & conuenienter tuis præceptis vitam institua. Cum ergo esset precatus, & sic Deo pollicitus, vno die postea egressus è custodia cum ijs qui cum ipso erant, & nauem ingressus, nauigauit ex illo oppido. Interea autem dum in aliena regione versaretur, si quando eum carnis voluptates, aut rerum aliquarum mundanarum vexarent cupiditates, valde auersabatur, precum memor, per quas mente illuminatus Christum fuit profecus, & eius qui in ipsum extitit diuinæ gratiæ aduentus. Militauit Pachomius in exercitu Licinij Imperatoris, quousque ille per Constantinum penitus debellatus est, quando (vt suo loco dicemus) dedit in Ecclesia Christo nomen nouæ militiæ miles, ac sacro Baptismate initiatus monachum profiteri cœpit: cuius quales in Christiana religione futuri essent progressus, illud præcessit indicium, magnarum rerum prænuntium, cum videlicet dæmones eius adhuc pueri sub cura parentum agentis præsentiam exhorruerunt, nec ausi sunt in consueto templum accedere, quòd puer cum parentibus aduenisset. Sed hæc in Actis pluribus.

XXVIII.

PACHOMIUS FIT CHRISTIANVS.

Atqui haud otiosum erit, ex quo ad hæc diuertimus, locum perscrutari, in quo Pachomius, Christianorum ibi agentium admiratus collatam in Gentiles etiam homines charitatem pariter ac pietatem, Christianæ religionis concepit affectum, qui velut semen diligenter excultum in ingentem arborem excreuit. Thebarum ciuitatem vnam illam fuisse cum scribat Auctor, in mentem reuoco, eamque ciuitatem existimo, quæ Oxyrinchus dicta, diuersis sanctorum virorum ac mulierum pro status cuiusque diuersitate classibus abundabat, quæque erat sanctissimorum virorum aylum, & collectio ciuium beatorum, quorum præclarissimæ virtutes cum in omnibus actionibus elucerent, in suscipiendis tamen hospitibus, Solis instar radiorum, aded effulgebant, vt (quod dictum est) etiam Gentiles homines in maximam sui admirationem adducerent, & ad capessendam Christianam fidem eorum animos prouocarent. Sed quid Euagrius, qui ea præfens spectauit, de ipsa ciuitate scriperit, audiamus:

XXIX. THEBANI CHRISTIANI.

Euagrius. in Vir. SS. p. 1. c. 5.

Venimus autem (inquit) ad ciuitatem quamdam Thebaidis, nomine Oxyrinchum, in qua tanta religionis deprehendimus bona, vt ea nemo dignè sufficiat enarrare. Repletam

XXX.

OXIRIN- CHVS CIVI- TAS AD PER- FECTAM CHRISTIA- NITATEM EVOLTA.

tam namque monachis intrinsecus vidimus & extrinsecus omni ex parte circumda- tam: & aedes publicæ, si quæ in ea fuere, & templa superstitionis antiquæ, habitationes nunc erant monachorum; & per totam ciuitatem multo plura monasteria quam do- mus videbantur. Sunt autem in ipsa vrbe, quia est ampla valde & populosa, duodecim ecclesiæ, in quibus publicus agitur populi conuentus, exceptis monasteriis, in quibus per singula loca orationum domus sunt, quæ certis temporibus ad orationem frequentan- tur. Sed nec portæ ipsæ, nec turres ciuitatis, aut vllus omnino angulus eius monachorum habitationibus vacat: quippe per omnem partem ciuitatis die ac nocte hymnos ac lau- des Deo referentes, urbem totam quasi vnam Dei ecclesiam faciunt. Nullus ibi inueni- tur hæreticus, aut Paganus, sed omnes ciues Christiani, & etiam omnes Catholici: vt nihil omnino differat, si Episcopus in platea orationem, aut in ecclesia faciat. Ipsi quo- que magistratus aut principales ciuitatis & reliqui ciues studiosè per singulas partes sta- tuunt eos qui obseruant, vt sicubi apparuerit peregrinus, aut pauper, certatim ad eum currant, & qui præoccupauerit, abducit, vt quæ sunt necessaria, consequantur. De his autem quæ erga nos ab his populis gesta sunt, videntibus transire nos per ciuitatem suam, & velut Angelis occurrentibus, atq; honorem deferentibus, quomodo enarrem? aut de ipsis monachis & virginibus, quorum innumeræ multitudines (vt supra diximus) in illa vrbe habentur? Requirentes enim à sancto Episcopo loci illius, viginti millia vir- ginum, & decem millia monachorum ibi haberi comperimus; quorum omnium affec- tum erga nos, & honorem quem exhibebant, vobis exponere nec sermo sufficit, nec verecundia permittit, quomodo pallia nostra scinderentur, vnoquoque nos sibi rapien- te, & ad se adducere cupiente. Vidimus ibi plurimos sanctorum Patrum diuersas Dei gratias habentes, alios in verbo Dei; alios in abstinentia, in signis & virtutibus mini- strantes.] hæcenus de his Euagrius, quorum causa Pachomium Christianam religio- nem animo concepisse diximus.

XXXI.

LICINIANA PERSECUTIO QVALIS.

Ensebius in Vita Constantini, l. 1. c. 12. & Hist. l. 10. c. 9.

Redeamus iam ad Licinij res gestas, cuius in Constantinum expeditionis hoc anno paratæ occasione, ad hæc de Pachomio, & loco quo ipse tunc miles à Christianis tam liberaliter exceptus est, paululum digressi sumus. Non solum autem in S. Basileum Amasæ in Ponto Episcopus, sed & in alios eiusdem Ecclesiæ Christianos, aliosque diuersarum Ecclesiarum Episcopos, eius furor grassatus est; ita tamen, vt hæc persecu- tio non furenti impetu primùm eruperit, sed sensim serpsit, magno tamen Ecclesiæ detrimento: quod Eusebius his propemodum verbis significat: ^a Ille, quem diximus, Licinius in eundem cum illis gurgitem, qui cum Deo bellum gessissent, præcepit deie- ctus est: & quorum interneciones impietatis causa ipsis illatas oculis aspexit, eorum D exemplum ad suam perniciem consecutus, persecutionem contra Christianos, tam- quam quoddam ignis incendium iam pridem extinctum, de integro suscitauit, grauio- re flamma ab ipsa, quam à superioribus tyrannis accensa. Atque velut bellua quadam immanis, aut serpens tortuosus in se conuolutus, furorem & minas, quasi cum Deo bellaturus, anhelans, nondum aperte quidem (Constantinum enim admodum exti- mescebat) contra Dei ecclesias ipsius Imperio subiectas dimicare ausus est: sed clam apud se maleuolentiæ occultans venenum, clandestinas insidias separatim contra Epi- scopos comparauit. Nam per veteratorias molitiones magistratuum, qui prouinciis præfuerunt, spectatissimos quosque inter ipsos è medio tollendos curauit. Quin cædis modus in eos institutus peregrinus quidam erat, cuiusmodi non aliquando cognitum fuisse arbitror.

XXXII.

ECCLESIAE PROSTRATAE.

Ensebius in Vita Constantini, l. 1. c. 46.

Ensebius ibid. lib. 5. c. 2.

Quæ enim fuere ab ipso in Amasæa Ponti patrata, extra omnem crudelitatis mo- dum longè euagata sunt. In quo loco nonnullæ ecclesiæ, quæ fuissent etiam antè euer- sæ, iam secundo è sublimi ad solum vsque sunt prostratæ.] hæc Eusebius, planè allu- dens (vt dictum est) ad ecclesiam Amasæ ex pecuniis Glaphyræ à Constantia Au- gusta illi collatis excitatam, & per Licinium furore percitum solo tenus dirutam. Idem quoque Auctor de eodem Licinio tradit ^b, per bella quadam elusione vetuisse conuentus intra ciuitates agi, sed extra mœnia eos iussisse conuenire, cum ait: Aliud quiddam ad ecclesiarum euersionem machinatus est: asseuerans, populi conuentus, qui de more agebantur, extra portas in amœna planicie fieri oportere: nam aërem, qui extra portas est, permultum ei qui est templorum in ciuitate sitorum ad congressus faciendos præstare.] Sed quid de ecclesiis fecerit, hæc post multa subdit ^c: Aliæ au- tem

tem ecclesiæ à prouinciarum Præfectis occlusæ; ne quis eorum, qui eas frequentare consueuerant, eò ad conuentus agendos accederet, neue cultus Deo debitos impertiret. Nam qui ista mandauerat, non existimauit preces illic pro se fieri, utpote quem mala conscientia in opinionem induxisset; sed pro Constantini salute nos omnia pietatis officia exequi, & Deum assidue pro eo orationibus placare, pro certo persuasum ha- buit. Illius autem assentatores, & qui ei blandiri egregiè in animum induxerant, illu- strissimos Ecclesiarum Præfides (eidem se impio tyranno rem gratissimam facturos ar- bitrati sunt) capitis supplicio multarunt. Itaque qui in fontes erant, perinde atque ij qui cæde & sanguine manus suas inquinassent, sine causa ad locum supplicij abducti sunt, & graui pœna affecti.

Iam verò quidam nouum genus mortis subierunt, corpore in multas particulas ense minutatim dissecto: ac post istud crudele supplicium, & omni scelere in tragœdiis audito magis horrendum, in profundos maris gurgites piscibus vorandi proiecti sunt. Pij viri post hæc, sicut paulò antè acciderat, aufugere; famuli Dei in agros rursum & solitudines se abdere cœperunt. Vbi ista hoc modo tyranno succedebant ex sententia, de cetero contra omnes persecutionem excitare, in animum inducit. In qua re certè fuisset voti compos, & nihil fuisset ei impedimento, quò minus in opere instituto processisset; nisi Deus suorum feruorum propugnator, vt quod futurum erat peruerteret, famulū suum Constantinum, tamquam lumen illustre in tenebris & nocte obscurissimâ incensum, ea in loca, in quibus versabatur tyrannus, quasi manu duxisset.] sed hæc postea. Quinam autem extiterint eiusdem Licinij conatus reliqui, idem Eusebius narrat: atque in primis quomodo fuerit in Christianos milites exacerbatus, hæc tradit ^a:

XXXIII. SÆVIT PER SECVTIO LICINIANA.

Ensebius in Vita Const. l. 1. c. 47. & l. 10. hist. c. 8.

Verum ibi ne in hoc quidè instituto habebat qui ei morem gererent, de cetero nudo capite (vt dicitur) milites qui erant in ciuitate, si dæmonibus neutiquam hostias immo- lare in animum inducerent, insit de dignitatis gradibus, quibus fruebantur, penitus de- iici. Proinde vt cohortes piorum hominum vbique gentium honoribus erant spoliata; sic tyrannus, qui has leges sancierat, sua ipsius opera sanctorum virorū precibus omni- no orbatus.] Fuit enim hoc eius in re agenda consilium, vt exercitum Christianis mili- tibus expurgaret, ratus nimirū, omnes qui Christiani essent, ex animo studere Constan- tino, sibi autem fore aduersos: sicq; accidit, vt magno robore sui exercitus in hunc mo- dum sublato, essent eius vires magnopere eneruatæ ac planè collapsæ. Eadem quoque ratione in reliquos, quos sciret Constantino esse animi affectione coniunctos, animad- uertit, quod idem quoque Eusebius testatur his verbis ^b: Ad extremum namque furor eius cœpit in Ecclesias insultare, grassarique in Episcopos, quos sibi maximè aduersari animaduertenter; quinetiam quos cum pietati deditos, tum Imperatori magno ac reli- gioso charos existimaret, eos inimicorū loco habere. Quocirca à sanitate & mente pe- nitus deturbatus, animi impetum in nos incitauit.] Constat præterea, complures alios Christianos militia nobiles ignominia causa ad opus publicum esse damnatos, alios in- super ad textrinam, aliaque opera gynæcea adscriptos fuisse. Id quidem testatur ^c ipse- met Constantinus Imperator in edicto, quod primùm post expugnatum Licinium pro Christianis edidit: recitabimus ipsum suo loco.

XXXIV. QVID LICINIUS IN MILITIBUS CHRISTIA- NIS.

Ensebius ibid. lib. 1. c. 49.

Ensebius in Vita Const. l. 2. c. 25.

XXXV. AVENTII CERTAMEN.

Suidas in verbo Au- xentius.

Inter alios nobiles cum Castrensis tum Palatinæ militiæ viros, qui Christianæ reli- gionis causa à Licinio è Palatio eiekti sunt, fuit Auxentius Notarius, postea factus ob in- signe virtutis meritum Episcopus Mopsuestenus, de cuius nobili confessione Suidas hæc narrat ^d: Auxentius Mopsuestiæ Episcopus, ex iis qui Confessores nominantur, ho- mo illustris in exercitu Licinij Imperatoris, & è Scribarum numero, quos Notarios Ro- mani vocant. Confessionis genus huiusmodi fuit. Erat in quadam Palatij aula fons aquæ, & in eo Bacchi statua, & vitis ampla torum complexa locum atque innumbrans. Quò cum Licinius causa delectationis venisset, Auxentio & aliis multis è comitatu se- quentibus, vitem intuens, vnam magnam & maturam è palmitibus dependentem vi- dit, eamque Auxentium refecare iussit. At ille statim femori appenso pugione stricto, refecuit, nihil suspicans. Licinius autem, Ponito, inquit, vnam ad Bacchi pedes. At ille: Absit, Imperator; Christianus enim sum. Tum ille: Igitur, apage te, relicta militia, al- terutrum enim facias necesse est. At hic nihil cunctatus, & zonam soluit, & statim alacer Palatio excessit. Ephori autem aliquanto post eum Mopsuestiæ Episcopus creauerunt. Frater eius iunior Theodorus fuit, Athenis eruditus, cui & ipsi tandem Tar- sentis

ARSACIVS CONFESSOR. 2. So. Com. l. 4. c. 15.

XXXVI.

b Menolog. 12. Maij. c. Metaph. die 6. Decemb. S. NICOLAUS EPISCOPVS CONFESSOR

senfis Ecclesie Episcopatus contigit.] hucusque Suidas. Inter alios quoque milites Christianos ac nobiles Confessores, Arsacij virtus effulsit. erat hic genere Persa, qui & ipse pariter contempta militia, insignis Confessor factus, monasticam vitam exercebat, & virtute miraculorum enituit sub Constantino; de quo opportuniore loco plura dicturi sumus.

Sed & Theodorus in Cypro Episcopus eodem tempore multa passus, ac carceri mancipatus, cum Licinium vicisset Constantinus, ab eodem iussus est solui, qui egregia morum sanctitudine diem claudens extremum, anniuersaria memoria à Græcis hactenus celebratur. Tunc & fama celeberrimus S. Nicolaus Myræ in Lycia Episcopus similiter pro Christi nomine est in carcerem coniectus; sed reddita per Constantinū Ecclesie pace, soluitur: hac enim vltima persecutione eum vincum fuisse, ex eo constat, quod per Constantinū, cum toti dominaretur Orienti, liberatus est, nec ab alio, vel alio tempore: Nam si sub Diocletiano, Galerio, vel Maximino coniectus fuisset in vincula, iam antea Maximini edictis iterū promulgatis, liber Ecclesie Myrensi redditus esset, nec opus fuisset liberari per Constantinū. illo enim pacis interstitio, quod concessum est edicto Maximini, vel post obitum eius, peregrinationem ipsius Ierosolymam ad inuisenda loca sancta contigisse putamus, ac postea mirificam eius Dei iussu factam in Episcopatu Myrensem electionem: quæ omnia atque admiranda illius vitæ cunabula, auctore cum ætate eiusdē sanctissimos mores, res præclare gestas, egregiasq; miracula edita, ceteraque eius Acta cum à Græcis tum à Latinis scripta atque omnibus peruulgata testantur, ut non sit opus hinc singula recensere, sed pro temporum ratione pauca dumtaxat attingere. Nunc ad initum semel de Licinij persecutione sermonem orationem reuocemus.

XXXVII.

DELECTI PRAEFECTI SARVSSIMI

Licet autem iræ Licinij in Christianos conceptæ aliquamdiu ob Constantini metum ab eo primum fuerint studiosè compressæ, ac postea patefactæ, lento gradu progredi visæ sint: tamen quod ex impiè gestis addantur vires ad grauiora facinora perpetranda, velut ignis, cum è tenui fumo crescit in flammam, & sauo incendio in immensum auctus cuncta circumcirca depascit, acerbis Christianos exagitat, omnia adhibens in eos genera tormentorum, Præsidibus vtens, quorum crudelitas multis exemplis sub præteritis tyrannis persecutoribus notior omnibus facta esset: delignantur denuò ad prouinciariam præfecturas, qui in magistratu tales erant, stabiliunturque Busrides, atque Phalarides, Lyfiz, & Agricolai.

XXXVIII.

Basil. Orat. in 40. Martyres.

SAEVI AC CRIVS PERSECVTIO.

De hac enim persecutione sub Licinio restituta agens S. Basilius, hæc ait: Vbi verò iniquum præconium edictumque omnibus denuntiavit, ne quis Christum profiteretur, propositaque omnia pœnarum genera consentibus: multa quoque à Iudicibus iniuriosis ira & feritas prodit; multæ tendebantur vbique insidiæ, doli, delationes: ignis insuper paratus, ensis in promptu, crux affixa, botrus (nempe culleus,) rota, flagella. In tanta igitur Fidelium turbatione nonnulli fugiebant, alij succumbebant, alij fluctuabant, quidam ante certamen solis minis absterrebantur: alij vbi coram videbant intentos cruciatus, consternabantur, alij cerramen ineuntes, deinde vsque ad finem laborum durare nequeutes, pugnam ac periculum detrectabant, & velut in pelago naufragantes, quæ virtute patientiæ parata, multorum annorum secum in nauì vehabant, per impatientiam amiserunt.] hæc generatim Basilius de persecutione complexus, mox agere de Martyribus, quorum gratia ea præfatus est, incipit in hæc verba: Tunc igitur hi quadraginta inuicti & generosi Christi milites, cum Præfectus Imperatoris litteras ostendisset, & obedientiam requireret, libera voce audacter & fortiter, nihil ex iis quæ viderant exemplis expauescendo, sed minas omnes contemnendo, in mediū procedentes, sese Christianos esse fassi sunt.]

XXXIX.

QUADRAGINTA MARTYRES CAPADOCES. * Eunocius, * Henadius, * Metaph. die 9. Martij. det. m. m. script. & addo in die.

Sunt ij Cappadoces illi milites quadraginta, qui sub Præfide Agricolao Sebaste in Armenia Minori, in Thermarum frigidario gelu rigentes coronam martyrij adipisci digni fuerunt; quorum nomina tam Græcis quàm Latinis notissima, hæc sunt: Domitianus, Euodius *, Sisinnius, Eradius *, Alexander, Ioannes, Claudius, Athanasius, Valens, Helianus, Meliton, Hecditius, Acacius, Vinianus, Heluius, Theodolus, Cyrillus, Flauius, Seuerianus, Cyron, Valerius, Chudion, Sacerdon, Priscus, Eutyclus, Smaragdus, Philoctimon, Aerys, Michallius, Lyfimachus, Domnus, Theophilus, Eutyclus, Xantius, Angias, Leontius, Isychius, Caius, Gorgonius, & Candidus.] hæc, inquam, sunt militum nomina, quæ singula egregiæ virtutis ergò, viuentibus semper Ecclesiasticis tabu-

tabulis, anniuersaria celebritate passionis natali die repetenda, perpetua memoria consignari meruerunt: licet vnum ex recitatis nominibus non sit militis, sed balnei custodis in locum desertoris gratia diuina suffecti. Sed quo ordine ac ratione, S. Basilius sic describit:

Basil. Orat. in 40. Martyres.

XL. LAPSVS MILITIS ET SVFFECTIO ALTERIVS.

Vnus ex eorum numero inde per animi inconstantia subterfugiens, in cerorem sociis maximum reliquit: nec propterea Dominus eorū vota inania esse permisit. Nam propè aderat quidam, cui eorum custodia credita est in gymnasio quodam è vicino à frigore seruato (putamus hunc locum fuisse balnei calidarium) & exitum rei expectans, paratusque Martyres, si qui fugerent (vt eis clarè pollicitus fuerat) in lauacro quodam aquæ calidæ, quod iuxta situm erat, excipere atque seruare. Res à Præfecto astute fuerat excogitata, talem videlicet inuenire certaminis locum, in quo paratum damnati haberent refugium, vt

omnes cepti propositi constantia amitterent: sed hoc Martyrum patientiam clariorem reddidit: non enim qui cogitur, constans est; sed qui liber & in oblectationis copia dura pati potest; is demum constans ac patiens est. Custos itaque dum hos obseruaret, quosdam è cælo descendentes Angelos ac coronas singulis Martyribus, vno excepto, distribuendas aspexit. Is autem, quem indonatum illi reliquerunt, ac honoribus cælestibus indignum iudicauerunt, ea repertus est animi mollitie atq; inconstantia, vt statim laboris tolerantiam desperans, ad hostes transfugeret: miserabile prorsus spectaculum, miles transfuga, vir fortissimus captus, Christi ouis à lupo direpta, & quod miserabilius, à vita perpetua cælestique excidens, neque hac postremò diu gaudens: nam vbi calidam attingit aquam, corpore, quod glacie torpebat, dissoluto, statim interit.

Custos verò, qui prodigium hoc viderat, vbi illum fugientem aspexit, relictis omnibus, sese in eius demisit locum, atque vnā cum Sanctis illis emisit vocem: Christianus & ego sum. Itaque cum eius subita mutatione stuporem illis incuteret, & numerum impleuit, & in cætos ob socium amissum Sanctos consolatus est: eos imitando, qui in acie prima, vbi forte aliquis ceciderit, statim ordini alium restitunt ac surrogant, ne proximi incommodum patiantur. Talem igitur ipse se gessit. Vidit miracula cælestia, agnouit veritatem, ad Dominum confugit, cum Martyribus annumeratus est.] hucusque Basilius de coronis Martyrum, & suffecti commilitonis victoria atque triumpho. Sed & paulò post præclare subdit de matre vnus ex illis, quem Melitonem nominatum tradunt, exemplum his verbis:

XLI. CVSTOS MARTYRVM MARTYR EVADIT.

Vnius illorum mater alios iam panè frigore extinctos aspiciens, suum verò filium ob vires aliquantulum validiores, & aduersus dura constantiam, adhuc viuum, permittentibus licetoribus, vitæ consulere valentem: ipsum propriis accepit manibus, ac currui, in quo reliqui iacentes ad pyram ferebantur, apposuit Martyris vera mater: non enim lacrymam indecoram effundere, nec aliquid humile loqui, vel indignum agere visa est. sed, O nate, inquit, perface cum tuis contubernalibus iter beatum, ne à chorea deseraris; neve inferior aliis Domino appareas. O matrem felicem! ó bonæ radicis bonum germen, &c.] ita Basilius: quibus hæc addunt Acta eorundem Martyrum: Mater quæ relictum filium solum cernebat, reiecta imbecillitate muliebri, virilemque animum ac robur assumens, humeris suis filium imposuit, & strenuè plaustra sequebatur: iuuenis autem, dum gestaretur à matre, latus animam efflauit. Mater verò plaustra iam consecuta super illa filium proiecit. Constructa autem & incensa pyra, Sanctorum corpora combusta sunt, &c.]

XLII. MATRIS MARTYRIS INVICTA CONSTANTIA.

Quomodo autem ipsorū reliquæ, nempe sacri cineres, in alueum iniectæ, fuerint diuina virtute seruata, ac rursum quomodo reperta, ac denuò inuenta atq; translata, de quæ aliis nonnullis, consule quæ diximus in nostris ad Romanum Martyrologium Notis, & addidimus in editione Plantiniana. Quam autem frequenti cætu ex diuersis prouinciis accurrente frequentari ac celebrari solet eorundem Martyrum natalis dies, Gregorius Nyssenus locupletissimus testis est duabus illis Orationibus, immodò vnā, accedentiū multitudinem interrupta, ac sequenti die rursum repetita & absoluta. Sed & de Martyrū cultu vbique locorum, hæc S. Basilius eadem Oratione habet: Hi sunt qui nostram obtinentes regionem, quasi quædam turres contra aduersariorū incursum refugium exhibent: nec vno in loco sese clauerunt, sed multis in locis hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt; nec tamen separati, sed inter se commixti: si in singulos eos diuiseris, proprium numerū non excedunt: si verò in vnum congregaueris, quadraginta nihilominus erunt, atque

XLIII. RELIQUIAR SS. MARTYRVM XL.

atque ita vt ignis natura permanent, &c.] Quomodo autem eorum Martyrum reliquæ A sub Pulcheria Augusta inuentæ, ab eo honorificentissimè habitæ sint, suo loco dicemus.

XLIV. RELIQUIÆ MARTYRVM PERLATÆ IN OCCIDENTEM.

At non in Oriente tantum, sed & in Occidente celebris erat memoria eorumdem Quadraginta Martyrum, quorum causa S. Gaudentius Episcopus Brixianus, Ambrosij æqualis, in Cappadociam peregrinari non timuit, vt reliquias Martyrum inde acciperet, & suam eisdem ecclesiam illustraret. Est de his eius Oratio habita in Dedicatione basilicæ, vbi de iisdem Martyribus plura. Qui enim ab exordio nascentis Ecclesiæ benè ceptus est cultus sanctorum Martyrum, posterioribus quoque temporibus est vbique religiosissimè propagatus, exemplisque innumeris quotidie docti Fideles, Martyrum patrocinio plurimum adiuuari: nam & de iisdem idem Basilius hæc eadem Oratione: Paratum est hic Christianis auxilium, Ecclesia videlicet Martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium Deum. Sæpè operam dedistis, sæpè laborastis, vt vnum B pro vobis orantem inueniretis: quadraginta hi sunt, vnam orationis emittentes vocem. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus est: vbi verò quadraginta fuerint, quis dubitet Deum esse præsentem? Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursus lætatur, hos oret, &c.]

XLV. BLASII EPISCOPI SEBASTEN. MARTYRVM.

Passi sunt quadraginta hi Martyres Sebaste, septimo Idus Martij. Hos autem ad coronam præcessisse videtur eiusdem Sebastenæ ciuitatis Episcopus S. Blasius, qui ante mensem vnum & dies sex, nempe tertia Februarij, ibidem loci, & sub eodem quoque Præsidente Agricolo passus legitur, qui in eum omne crudelitatis genus exercuit: hic, inquam (vt dictum est superius) Eustratij martyris Sebasteni, qui in persecutione Diocletiani, eodem Præsidente Agricolo passus est, reliquias colligens, recondidit simul cum corpore S. Orestis, & furorem persecutionis euitans, diu latuit in Argæo monte: sed tandem inuentus, ab eodem Agricolo diris subiectus tormentis, martyrio coronatur: cuius natalis dies tam apud Græcos quàm Latinos eiusmodi elogio chartis Ecclesiasticis tertio Nonas Februarij adscriptus habetur: Sebaste in Armenia passio sancti Blasij Episcopi & Martyris; qui multorum patrat miraculorum; sub Agricolo Præside, post diuinam cæssionem atque in ligno suspensionem, vbi ferreis peccinibus carnes eius diruptæ sunt; post terribilissimum carcerem & in lacus demersionem, vnde saluus exiit; iubente eodem Iudice, vnà cum duobus pueris capite truncatur. Ante eum verò septem mulieres, quæ guttas sanguinis eius dum torqueretur, colligebant, deprehensæ, quod Christianæ essent, post dira tormenta gladio percussæ sunt.] hætenus ibi ex eius Actis tam Græcis, quàm Latinis vbique notissimis: sed apud Metaphrastem nequaquam in omnibus noscuntur esse sincera. Quod verò Sebaste, & sub eodem Præsidente Agricolo post diurnas latebras S. Blasius passus inueniatur, meritò ad Licinij tempora eum retulimus: & licet in aliquo scripto codice, in persecutione Diocletiani Martyr effectus dicatur, id sicut in plerisque aliis accidit; vt cum persecutio sub Licinio breuis admodum fuerit, nec inter decem illas Ecclesiæ persecutiones adnumeretur, nonnulli Martyres, qui post nouissimam illam Diocletiani & Maximiani persecutionem passi habentur, sub eadem martyrio coronati dicantur. Habuit Blasius in Sebastena sede successorem Petrum Episcopum, qui diuinitus admonitus, eorumdem Quadraginta Martyrum reliquias inuenit, atque religiosè curauit.

XLVI. Greg. Nyss. Orat. 2. in Martyres quadraginta MARTYRES ALII SVB LICINIO.

Quod igitur (vt tradit Gregorius Nyssenus) hostis humani generis prauus dæmon Licinio suasset, de hostibus nequaquàm victoriam potiturum, nisi, quos sciret colere Christum, occideret: tantum abest, vt dictorum Martyrum nece exartatus fuerit, vt magis in alios furor ipsius exanderit, per sauisimos Præsides agens omnia, ipse ad parandam in Constantinum expeditionem intentus. Etenim Lyfiam Cæsarea Sebasten amandat successurum Agricolo, illi crudelitate non imparem: quod cum peruenisset, Seuerianum militem, cuius admonitionibus Quadraginta insignes Martyres illi profecerant, tentum, diris cruciatibus exagitatum interemit. Extant eius Martyris Acta d fusiùs scripta, ipsiusque memoria relata in tabulis Ecclesiasticis quinto Nonas Septembris. In eadem quoque prouincia Nicopoli, sub eodem Præsidente Lyfia, passi leguntur Leontius, Mauricius, Daniel, ac socij, quorum martyrio natalis dies inscriptus est tam apud Græcos quàm Latinos sexto Idus Iulij.

XLVII.

In Ponto autem, proxima illi prouincia, tres fratres milites martyrij coronam adepti sunt quarto Nonas Ianuarij, qua die eorum passio paucis hæc in Martyrologiis recen-

Ann. Eccl. Tom. 3.

A recensetur: Tomis in Ponto sanctorum trium fratrum, Argæi, Narcissi, & Marcellini pueri, qui sub Licinio Principe inter tyrones comprehensus, cum nollet militare, caesus ad mortem, & diu in carcere maceratus, demum in mare missus, martyrium consummauit; fratres verò eius gladio perempti sunt.] Execrandum planè videbatur Christianis militibus, aduersus Christianum Imperatorem Crucis vexillo præuio ducentem exercitum, impij Licinij castra sectari: cuius rei causa toridem milites, Cyrinus, Primus, atque Theogenes, eodem tempore in Hellesponto, tertio Nonas Ianuarij passi sunt. Sed & Heraclæa insigne certamen exegit Theodorus dux exercitus: extant eius Acta ab Angaro (vt idem præfert Auctor) omnia coram spectante cõscripta: vbi & de compluribus aliis militibus passis in Macedonia mentio habetur. De eodem pauca hæc Nicephorus: Quo tempore etiam exercitus dux Theodorus martyrio defunctus est, specata fortitudine vir, qui Heraclæa in Ponto habitans, Mariandynorum genti præerat: & quod euocatus ad Licinium cum venisset, hospitem ipsum habuit, eiuusque deos comminatos egentibus dedit. Hunc Licinius, etiam si egregiè charum habuerit, multis tamen afflicto cruciatibus: nam & in crucem eum egit, & subulas in meatus secretiores corporis eius immisit, postremoque capite truncavit: cuius corpus postea in patriam eius Euchaitem magnificè deportatum, ibi insigni templo coonestatum est.] hæc Nicephorus, licet ante dictos superius Martyres hunc passum affirmet.

MILITARE RENOVNT FIDELIS SVB IMPIO IMP.

Metaph. die 7. Febr.

Niceph. l. 7. c. 44. in fine.

B Edeffæ verò in Syria sub Lyfania Præsidente, annuente Licinio, passus est Abibus diaconus insignis inter Martyres, cuius passionis extant Acta fideliter scripta, quorum huiusmodi est exordium: Excitata rursus fuit persecutio aduersus Christianos, & Abibus vniuersum imminerebat periculum: is enim obiit ciuitatem, diuinas cunctos docens Scripturas, & magno animo confirmans ad pietatem.] Diaconi namque id erat munus, persecutionis tempore circumire castra Fidelium, prospicereque opportunitati cuiusque, in omnibusque consulere omnibus, ac de cunctis Episcopum commonere, sed & in carcere constitutos Christianos inuifere, eosque ad martyrium exhortari. Est Cypriani sententia aliàs superius recitata, qua ait: In præteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, vt diaconi, ad carceres com meantes, Martyrum desideria consiliis suis & Scripturarum præceptis gubernarent.] Cum igitur vitæ suæ dispendio ceteris pacem pepererit, & pro omnibus seipsum obtulerit: dignum est, vt quæ reliqua sunt Actorum eius, ordine prosequamur.

XLVIII. Recitatur Metaph. die 15. Nouemb. c. 13

DIACONORVM MVNVS TEMPORE PERSECUTIONIS.

Cyprian. epist. 11. edit. Pamel.

Hæc autem cum venissent ad aures Lyfaniæ, ea Licinio Imperatori ab eo significantur. Studebat enim vt ipse ei committeret quaestionem habendam de Christianis, & maximè de Abibo (neque enim prius fuerat ei commissa.) Ille verò litteris datis iubet, vt morte Abibum afficiat. Ipse autem debebat in quadam parte ciuitatis propter statum Ecclesiasticum: mater verò, & quidam ex iis qui ad eum genere attinebant, cum eo versabantur. Ille verò cum rem rescuisset, ne daret pœnas, quod martyrij deseruisset ordines, cuidam qui erat ex primis cohortis (is autem vocabatur Theotecnus) se ipsum indicat: & tandem, Quem quæris? inquit. Abibum? Ipse sum, inquit. Ille autem benignè eum intuens, Nemo, inquit, adhuc nouit te venisse, ò homo: abi ergo, & serua; nec sis sollicitus de matre, nec de iis qui genere ad te attinent: nullus enim eos poterit omnino afficere molestia. Et hæc quidem Theotecnus. Abibus autem, cum tempus vocaret ad martyrium, nolebat pusillo & abiecto animo suffurari salutem. ei itaque dicit: Non propter charam matrem, nec propter cognatos me reddo manifestum, sed adsum propter Christi confessionem.] libens enim volensque exhibebat se persecutoribus, vitam sponte profundens, cuius iactura pax esset perpetua Ecclesiæ concilianda: offerens se instar Christi Redemptoris nostri in redemptionem pro multis. ac proinde hæc subdit: Ecce enim, vel te nolente, apparebo coram Præsidente, & Christum meum prædicabo coram Principibus ac Regibus. Theotecnus itaque veritus ne sua sponte veniret ad Præsidentem, & ea de causa ei afferretur periculum, vt qui eum non fecisset manifestum, assumit Abibum, & ducit ad Præsidentem: Hic est ille, inquit, qui quaeritur, Abibus.

XLIX. Act. apud Metaphrast. ibid.

DESSAE ECCLESIA A LICINIO VEXATA.

Cum autem Lyfania audisset, Abibum sua sponte ad certamina: arbitratus eam rem esse contemptus & audacæ, vt qui parui fecisset aulteritatem tribunalis, eum statim curat ducendum in iudicium, conditionemque ab eo petit, & nomen, & patriam. Cum verò respondisset, se esse quidem ortum è vico Thelsæa, significasset autem se esse Christum

L. ABIBI DIAC. CONSTANTIA.

CHRISTI
316.SILVESTRI PAP.
3.CONSTANTINI IMP.
II.

Christi ministrum, statim Martyrem criminatus est Præses, quod non obtemperasset A iussis Imperatoris. Huius autem rei apertum esse dicebat indicium, quod Ioui thus non sacrificaret. Ad hæc, se quidem Christianum esse dicebat Abibus, & non posse Deum verum relinquere, & sacrificare inanimis & nullius sensus præditis operibus manuum. Præses verò eum brachia vinctum funibus iussit in ligno sublimem extolli, & ferreis vngulis lacerari. Erat autem suspensio longè violentior quàm laceratio: veniebat enim in periculum ne discerperetur, cum violenta extensione ei diuellerentur brachia. Illud tormenti genus dictum erat Græcè *κλιμακίζω*, de quo Suidas: Climax, scala est, tormenti genus, quo corpora distorquentur. Aristophanes: Quouis modo eum torque, scalis alligatum, suspensum, flagris cæsum, cute direpta, distentum, aceto in nares infuso, lateribus impositis, ceteris adhibitis omnibus, &c.]

II. Sed rursus Acta: Interim, dum is penderet sublimis, conuersus est Præses ad blandi- B tias, & fingebat se esse patientem; minabatur autem etiam grauiora, si non mutaret propositum. Ille autem, Nemo, inquit, me abducat à fide, neque persuadebit ut adorem dæmones, etiam si plura tormenta inferat & maiora. Cum autem vellet scire Præses, quamnam ei vtilitatem tormenta conciliarent, quæ corpus tantum consumunt: Christi Martyr, Non ad præsens vsque tempus, inquit, nostra consistunt, nec ea solum sequimur quæ cernuntur. quod si tu quoque volueris adspicere ad spem & promissam nobis remunerationem, fortè etiam dices cum Paulo^a: Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Cum autem Præses ea, quæ dicebantur, stultitiæ damnaret, & nunc quidem blandiens, & subiens personam patientiæ, nunc verò minans, & acerbam mortem intentans, neutri eorum eum videret cedere: Non tibi, ait, repentinum & totum simul vitæ finem afferam: sed te lento igne paulatim liquefactum, efficiam immitem & implacabilem animam deponere. Sententiam pronuntiauit. Et cum versus Septemtrionem extra ciuitatem collecta fuisset materia, ducebatur ad rogam, sequente quidem matre, sequentibus & iis quoque qui aliàs cognitione ad eum attinebant. Ille verò postquam esset precatus, & benedixisset omnibus, atque eis osculum dedisset in Domino; accensa autem pyra esset ab iis qui in id inferuiebant, in ignem inicitur: & cum aperto ore flammam accepisset, apud eum, qui dederat, spiritum deposuit.]

III. Mutata fuit sententia Præsidis ac temperata, ne videlicet lento consumeretur igne, quod fuerat comminatus; sed ut in rogam coniectus quamprimùm mortem obiret. At quod habent Acta, eum aperto ore flammam accepisse, in memoriam reuocat, quod Lucianus ait his verbis^b: Etenim à multis hoc pro certo confirmari audio, nullam mortem esse velociorem aut properantiorem, quàm eam quæ per ignem illata fuerit: solum enim os aperiendum est, & statim efflatur anima.] De eius verò sepultura rursus hæc Acta: Deinde cum ignis esset sedatus; qui ad eum attinebant, pretioso linteo eum circumdederunt, & vnguentis vnixerunt (non enim ignis eum absumperat:) cumque Psalmos & Hymnos, ut par erat, cecinissent, prope Samonem & Guriam martyres deposuerunt, ad gloriam Patris & Filij & Spiritus sancti, &c.] ac demum: Talem quidem vitæ finem inuenit martyr Abibus tempore Licinij, & talem cum Sanctis nactus est depositionem; & sic piis attulit requiem à persecutionibus: nam deinceps quidem Licinio fuit diminuta potentia, Constantino autem floruit dominatio, &c. Etenim (ut dicemus anno sequenti) Licinius à Constantino sæpè preclio victus, vrgentibus malis exagitatus, à persecutionibus cessare compulsus est.

LIII. Rursus verò relati inueniuntur in tabulas Ecclesiasticas^c Macrobius & Iulianus sub eodem Licinio passi. Sozomenus^d Licinianæ persecutionis terminos circumscribens, hæc ait: Per idem tempus Christiani, qui versus Orientem ad Libes vsque, qui sunt confines Ægyptiis, habitabant, conuentus palàm agere propterea non ausi sunt, quod Licinius beneuolum suum erga illos animum mutauerat. At Græci, Macedones, & Illyrici, qui versus Occidentem suarum rerum domicilia habebant, Constantini opera, qui illi Imperij Romani parti præfuit, liberè & animo securo Deum coluerunt.] Quod verò ea clades nihil prorsus partes orbis Occidentalis pertigerit; Sulpitio Seuero^e leuior visa est, nec digna quæ inter persecutiones adnumerari deberet: sic enim scribit: Sane tum Licinius, quia aduersus Constantinum de Imperio certauit, milites suos litare præceperat, abnuentes à militia reiciebat: sed id inter persecutiones non computatur: adeo

LII.
MARTY-
RIVM
ABIBUS.^aRom. 8.LIII.
MARTY-
RIVM PER
IGNEM IR-
ROGATVM
QVALE.
^bLucian. in
Vita Peregr.LIII.
^cMartyrol.
die 13. Sept.
^dSoz. l. 1. c. 2.
PERSECY-
TIO LICI-
NIANA VBI
VIGIT.^eSeuer. hist.
lib. 2.CHRISTI
316.SILVESTRI PAP.
3.CONSTANTINI IMP.
II.

A adeo leuioris negotij fuit, quàm ut ad Ecclesiarum vulnera perueniret.] hæc ipse idcirco, quod numerum mythicum, quem ponit, decem persecutionum quas numerat, instar decem plagarum Ægypti, voluit integrè custoditum, nec alio accedente numero labefactum; præmittique ob id persecutionem sub Licinio, quod ea esset vndecima numeranda, planè dissimulans vel ignorans necem Martyrum Orientalium, de quibus mentio facta est: ut verè appareat, complures Ecclesias Christiano sanguine ex eiusmodi concitata persecutione Licinij cruentatas. At eiusmodi decem Ecclesiarum persecutionum supputatio S. Augustino^a non placuit, qui à tempore nascentis Christi Ecclesiarum his multò plures recenset.

B Certè quidem acerbam satis fuisse hanc ipsam persecutionem à Licinio excitatam, ingens lapsorum numerus terga vertens, turpique fuga deficiens à Fidelium castris, arguit. Est de his illibata fide peritans Magni Nicæni Concilij testificatio, cum eorum saluti prospiciens, canonem de iis statuit, his scilicet verbis^b: De his qui præter necessitatem præuaricati sunt, aut propter ablationem facultatum, aut præter periculum, aut aliquid huiusmodi, quod factum est sub tyrannide Licinij: placuit Synodo (quamuis humanitate proberit indigni) tamen eis beneuolentiam commodari. Quicumque ergo veraciter penitentiam gerunt, tribus annis fideles inter audientes habeantur, & sex annis omni se contritione deiciant, duobus autem annis sine oblatione populo in oratione communicent.] Quod insuper complures (ut dictum est) ipso leuioris persecutionis exordio, renuentes thus diis offerre, exuerentur militiæ cingulo; & ex eis nonnulli inuenti essent, qui eiusmodi ignominia notam & infamiam titulum molesto animo ferrent, atque ob eam causam qua possent via conantes in pristinum gradum restitui, à priori gloriosa confessione defecisse turpiter visi essent; eiusmodi quoque inflictis eadem persecutione vulneribus Patres in eodem Concilio mederi studentes, hæc statuerunt: Quicumque per Dei gratiam vocati, primò quidem ostenderunt fidem suam, deposito militiæ cingulo; post hæc autem ad proprium vomitum reuersi sunt, ut & pecunias darent, & ambirent redire rursus ad militiam: isti decem annis sint inter penitentes, post primum triennium, quo fuerint inter audientes, &c.] hæc & alia illi pluribus: quæ voluimus hic recitare ad insinuandam huius persecutionis acerbam, qua Fidelium plurimi prostrati sunt. At de persecutione Liciniana hætenus: quomodo autem idem Licinius iterum atque iterum sit profligatus à Constantino virtute Crucis, dicemus anno sequenti.

D Scribebat hoc anno, quo persecutio Licinij vexabat Ecclesiam, & aduersus eam à Constantino expeditio parabatur (ut aliàs dictum est) Lactantius Christianus Orator libros illos septem Diuinarum Institutionum, in quorum præfatione ad Constantinum vaticinatus est illa de clade ac perditione Licinij, & victoria Constantini, quæ superius recitauimus; sed & secundo Annalium Tomo, alia se dante occasione, eiusdem Auctoris lucubrationes recensuimus à S. Hieronymo^d numeratas. Luculentissimus planè Scriptor, verùm scholasticus magis quàm Ecclesiasticus visus est Damaso, qui hæc ad eundem Hieronymum scripsit^e: Fateor quippe tibi, eos quos iam pridem Lactantij dederas libros, idè non libenter lego, quia & plurimæ epistolæ in eis vsque ad mille spatia versuum tenduntur, & rarè de nostro dogmate disputant: quo fit, ut & legenti fastidium generet longitudo, & si qua breuia sunt, scholasticis magis sint apta, quàm nobis, de meritis & regionum situ & Philosophis disputantia.] hæc Damascus de epistolis ab eo scriptis. S. Hieronymus^f itidem eloquentem potius quàm diuinarum Scripturarum peritum fuisse demonstrat verbis illis ad Paulinum: Lactantius quasi quidam fluius eloquentiæ Tullianæ vtinam tam nostra confirmare potuisset, quàm facillè aliena destruxit.] visi sunt eidem quasi dialogorum Ciceronis epitome libri illi septem, & alij de Ira & Opificio^g Dei.

E Porro diuinarum Scripturarum imperitia in enormes eum lapsu errores, alibi^h docet, cum ait: Hoc idè, quia multi per imperitiam Scripturam (quod & Firmianus in octauo ad Demetrianum epistolarum libro facit) asserunt, Spiritum sanctum sæpè Patrem, sæpè Filium nominari.] ut meritò idè percellatur censura Gelasijⁱ, cum ipsius Opuscula eiusdem iudicio censeantur apocrypha. Verùm errores diuersis in locis librorum ipsius sparsos, collectos in vnū habes in fine Operum eius recentioris editionis. An autem præfuerit quod ipse pollicitus est iisdem quos hoc anno scripsisse Commentarios diximus, se scriptu-

^aAugust. de
Cinit. Dei,
lib. 18. c. 72.LIV.
LICINIANA
PERSECY-
TIO QVA-
LIS.
^bConc. Ni-
cæn. c. 11.^cConcil. Nic.
c. 12. edit. 2.LV.
LACTAN-
TIUS QVAN-
DO SCRIP-
SERIT, ET
QUALIA
EIVS SCRIP-
TA SINT.
^dHier. de
Script. Eccl.
in Lactantio.
^eApud Hier.
epist. 124.^fIdem epi. 13.^gIdem epi. 84.LVI.
LACTANTII
ERRORES.
^hIdem Epist.
ad Galat. l. 2.
cap. 4.
ⁱGelas. in
Concil. Rom.
in decr. de lib.
authen. et
apocryph.

se scripturum aduersus omnes hæreses, cum ait a, Postea plenius & verius contra omnes A mendaciorum sectas proprio separatoque Opere pugnabimus] nulla penitus extat memoria. equidem existimamus, cum morte præreptum, explere minimè valuisse, quod animo conceperat: siquidem (vt auctor est S. Hieronymus b) in extrema positus erat senectute, cum his temporibus magistrum ageret Crispi Cæsaris, filij Constantini.

LVII. Hoc item anno, iisdemque Sabino ac Ruffino Coll. Constantinus Imperator ad Eumalium Vicarium scripsit de purgatione Cæciliani. Augustinus enim, relegens à Constantino res gestas in causa Cæciliani, hæc ait c: Constantinus ad Eumalium Vicarium de purgatione Cæciliani scripsit, Sabino & Ruffino Coll. quarto Idus Nouembris, id est, post biennium, & menses propè octo.] hæc ipse. Sed quid est, quòd Constantinus post biennium à Concilio Arelatensi de purgatione Cæciliani hoc anno scribit ad Eumalium Vicarium, cum constet ex iis quæ dicta sunt, ab eodem Concilio latam sententiam B de innocentia Cæciliani omnibus tunc innotuisse? Quamobrem illud sciendū est, aliud quoque post Arelatense conuentum intercessisse iudicium in causa Cæciliani, appellan- tibus denuò Donatistis: quo in iudicio iterum eius causa cognita, eodemque iterum ab- soluto, de his hoc item anno (vt dictum est) Constantinus ad Eumalium scripsit de purgatione Cæciliani. De gestis enim rebus ab iisdem Donatistis post Arelatense Con- cilium, S. Augustinus nomine cleri Hipponensis ad Ianuarium scribens, hæc ait d: Alij verò pertinacissimi & litigiosissimi (qui scilicet non acquieuerunt iudicio Arelatensis Con- cilij) ad eundem Imperatorem appellauerunt: postea & ipse coactus Episcopalem cau- sam inter partes cognitam terminauit, & primus contra vestram partem legem consti- tuit, vt loca Congregationum vestrarum Fisco vendicarentur: quarum omnium rerum documenta si vellemus inferere, nimium longas litteras faceremus.] hæc ibi.

LVIII. Sed quo ordine hæc acta fuerint, dicendum. Quòd tam diu post Arelatense iudi- cium, nempe post biennium, ea de purgatione Cæciliani Constantinus ad Eumalium scripsit: plane iudicium est, aliud post interpositam appellationem à sententia Patrum Synodi Arelatensis, intercessisse iudicium, in quo itidem probatus ac iudicatus sit inno- cens Cæcilianus. Quodnam verò illud fuerit, exquirendum est. Meminisse oportet, facti- onem Donatistarum in Africa ab sui exordio maximam partem Episcoporum secum traxisse, & populi ingentem multitudinem pariter abduxisse: quamobrem haud res esse videbatur, quæ licet à duobus Concilijs rectè iudicata esset, tumultuatis rursus illis, & ad Constantinum appellantibus, prorsus contemni deberet. quod enim primùm per- mouit Constantinum, iniustæ atque illegitimæ ipsorum appellationi priori deferre, il- lud fuit, vt sic conuicti à causa desisterent, penitusque conquiscerent, & Ecclesia Afri- cana, schismate scissa, pace atque concordia vniretur: quòdque existimaret, haud facile posse sub Romano Imperio contineri Africam tam potenti factione labantem, ad hoc ipsum eundem induxit, vt hic iterum eosdem appellantes audiret, quòd omne illis sub- terfugium prorsus ademptum foret iterum prouocandi, iterumque resistendi. Siqui- dem Donatistæ Ecclesiasticum iudicium suspectum habentes, atque omnino refugien- tes, ad Constantinum, vt ipsemet causam cognosceret, prouocarunt. Nam ad ipsum an- tea appellarant à Concilio Romano, non autem ad alios Episcopos: licet Constantinus Christiana modestia tunc voluerit Ecclesiasticum iudicium inter personas Ecclesiasti- cas pertractari. testatur id S. Augustinus e, cum de Donatistis scribit à iudicio Romani Concilij appellantibus: Iuices enim Ecclesiasticos, tantæ auctoritatis Episcopos, quo- rum iudicio & Cæciliani innocentia, & eorum improbitas declarata est, non apud alios E collegas, sed apud Imperatorem accusare ausi sunt, quòd malè existimant.] Sic ergo ex- petitum ab illis sæpè eiusmodi (vt dictum est) suscepit Constantinus, licet inuitus, ipse iudicium, vt causam illam iudicando, Imperatoriam ipsi veriti maiestatem, omni iam subterfugio appellationis excluso, rursus agere aduersus Cæcilianum desisterent. An autem nouas Donatistæ aduersus Cæcilianum calumnias excoGITARINT, haud quidquam certi affirmari potest: omnem planè ipsos in eum mouisse lapidem, vt ab Episcopatu de- ponerent, ex rebus gestis omnes intelligunt.

LIX. Cum igitur Constantinus eiusmodi in se iudicium suscepisset, partes coram se voluit esse præsentibus, ipsumque Cæcilianum & aduersarios Donatistas inuicem disceptantes at- dire. hæc omnia S. Augustinus scribens ad Donatistarum Episcopos f recenfer, ac primùm præterita breuiter recolens, & causam addens cur Constantinus eos audierit, hæc ait, incipiens

DONATI- STAE DE- NYO APPEL- LANT A SYNODO: d. Aug. ep. 68.

CONSTAN- TINVS CVR APPELLAN- TES ITERVM DONATI- STAS A V- DIT.

e. Aug. epist. 162.

CONSTANTINVS IUDICAT CAUSAM CÆCILIANI. f. Aug. epist. 162.

A incipiens à iudicio Arelatensi ab eodem Imperatore instituto: Neque enim ausus est Christianus Imperator sic eorum tumultuosas & fallaces querelas suscipere, vt de Epi- scoporum iudicio, qui Romæ sederant, ipse iudicaret: sed alios (vt dixi) Episcopos de- dit: à quibus tamen illi ad ipsum rursus Imperatorem prouocare maluerunt. Qua in re illos quemadmodum detestetur, audistis. Atque vtinam saltem ipsius iudicio insanif- simis animositatibus suis finem posuissent; atque vt eis ipse cessit, vt de illa causa post Episcopos iudicaret, à sanctis Antistitibus postea veniam petiturus, dum tamen illi quod vltius dicerent non haberent, si eius sententiæ non obtemperarent, ad quem ipsi pro- uocauerunt, sic & illi aliquando cederent veritati.] hucusque de causa superius dicta, cur detulerit Constantinus eisdem Donatistis iterum appellantibus. Quid autem, cau- sa suscepta, idem ipse fecerit Imperator, hæc subdit: Iussit enim ille, vt ei partes ad agen- dam causam Romam occurrerent. Quòd cum Cæcilianus, nescio qua causa, non occur- risset, interpellatus ab eis, præcepit vt Mediolanum sequerentur. Tunc se aliqui eorum subtrahere cœperunt, fortasse indignati, quia non est eos imitatus Constantinus, vt iam statim atque velociter Cæcilianum damnaret absentem. Quòd vbi cognouit prouidus Imperator, reliquos ab Officialibus custoditos fecit Mediolanum peruenire. Quòd cum etiam Cæcilianus peruenisset, ipsum quoque, sicut scripsit, exhibuit: cognitaque causa, qua diligentia, qua cautela, qua prouisione (sicut eius indicant litteræ) Cæcilianum in- nocentissimum, illos improbissimos iudicauit.] hucusque de Constantini iudicio Au- gustinus.

Retardasse putatur Cæcilianus aduentum suum ad tribunal Imperatoris, indignum ratus, Episcopum, eundemque, Africae Primatem, post duplex Concilium Episcoporum, EX. DONATI- STAE CA- LVMNIAN- TVR YVDI- CIVM CON- STANTINI. subijci debere laici hominis necdum baptizati iudicio. Aduenit tandem, ne (quod optassent Donatistæ) causæ diffidere videretur: licet ipsi & moram illam calumniari minimè desierint. At quid illi triplici iudicio iam damnati fecerunt? num acquieuerunt consilij inopes, quòd iam ad quem appellarent ab Imperatoris sententia, nullus penitus esset? nihil minus. Ea est enim natura perfidiæ, vt conuinci possit, sed vinci non possit, veritati semper obnitens.

Quid verò post hæc? Reuersi in Africam, basilicam inuaserunt, quam in Constanti- na ciuitate in Numidia idem Constantinus erigendam curauit: qua priuati Catholici, Christiana patientia iacturam tolerantes; à turbisque excitandis penitus abstinentes, petierunt ab Imperatore Fiscalem sibi largiri locum, in quo ædificarent Ecclesiam. Quorum acceptis literis Constantinus, commendata eorumdem modestia, quid de do- mo eisdem danda & basilica construenda ad suos scripserit, hisce litteris ad eos redditus significauit: LXI. DONATI- STAE SIBI VSVRPANT BASILICAM CONSTANTINI.

Constantinus Victor a Maximus ac triumphator semper Augustus Zeuzio, Gallico, Victorino, Sperantio, Ianuario, Felici, Crescentio, Pontio, Victori, Babbutio, Donato Episcopis.

Cum summi Dei, qui huius mundi auctor & pater est, cuius beneficio vitam carpi- mus, cælum suspicimus, humana etiam societate gaudemus, hanc voluntatem esse con- stet, vt omne humanum genus in commune consentiat, & quodam societatis affectu quasi mutuis amplexibus glutinetur: non dubium est, hæreses & schisma à diabolo, qui caput est malitiæ, processisse, & idèd quidquid ab hæreticis geritur, eius instinctu fieri, qui eorum sensus, mentes, cogitationesque possidet, nulla dubitatio est: nam cum eiuf- modi homines in sua potestate redegerit, iisdem vsquequaque dominatur. Quid autem boni efficere insanus, perfidus, irreligiosus, profanus, Deo contrarius, Ecclesiæ sanctæ inimicus potest, qui à Deo sancto, vero, iusto, summo, atque omnium Domino recedens, qui nos constituit & in hac luce produxit, qui spiritum ad vitam, quam carpi- mus, dedit, & qui nos id quod suum esse voluit, & omnia sua voluntate perfecit, ad diaboli partem prono errore decurrit? Sed quia semel possessus animus à malo, necesse est do- ctoris sui operibus instare, ea perficiat quæ æquitati & iustitiæ contraria videntur: id- circò ij qui à diabolo possessi sunt, eius falsitati & nequitiae obsequuntur. Non autem mirandum est, à bonis improbos discedere: nam sic rectè prouerbio signatum est, Pares cum paribus congregari. Qui malo impiæ mentis infecti sunt, necesse est à nostra socie- tate dissideant: Homo siquidem malus (vt Scriptura loquitur) de malo thesauro profert mala; bonus verò ex bono profert bonum.

LXIII. DE TESTA- TVR SCHI- SMATICOS. * Dei

Sed quia (vt dictu est) haeretici & schismatici, qui bonum relinquentes, & malum A sectantes, ea perficiunt quae Deo displiceant, diabolo, qui eorum pater est, adprobantur adherere: rectissime & sapienter grauitas vestra facit, & secundum sanctum fidei * praecceptum, ab eorum peruersis contentionibus temperando, & iisdem remittendo, quod idem sibi indebitum atque alienum vsurpare contendunt: ne, sicuti est eorum peruersitas, maligna & perfida, ad seditiones vsque prorumperent, & inter turbas atque contentus sui similes incitarent, atque ita aliquid existeret, quod sedari non oporteret. Sceleratum quippe eorum propositum semper requirit diaboli * opera perficere. Et ideo cum a sacerdotibus Dei per patientiam cum ipso suo patre * superant. Sibi hi qui cultores Dei summi gloriam, illi vero damnationem comparant, & condigna supplicia: ex hoc quippe maius Dei summi existat iustiusque iudicium, quod eos aequo animo tolerat, & patientia condemnat, his omnia quae ab ipsis processerunt, sustinendo: Deus siquidem se omnium vindicem promisit. Et ideo cum vindicta Deo permittitur, acrius de inimicis supplicium sumitur. Quod vos nunc famulos & sacerdotes Dei libenter fecisse cognoui: & satis gratulatus sum, quod de impiis & sceleratis, sacrilegis & profanis, perfidis & irreligiosis, & Deo ingratis, & Ecclesiae inimicis, nullam vindictam poscitis, & vt idem * potius ad veniam pertineant * postulatis. Hoc est vere ac penitus Deum nosse: hoc est praecceptis insistere: hoc est feliciter * credere: hoc est vere sentire: hoc est scire quod maior vindicta in contrarios Ecclesiae prouocetur, cum iisdem in saeculo parcutur.

* quid * pertineat * fideliter

LXIV. CONSTANT. NOVAMBA- SILICAM CATHOLICIS AEDIFICAT.

Accepta igitur epistola sapientiae & grauitatis vestrae, coepi haeticos, siue schismaticos eam basilicam Ecclesiae Catholicae, quam in Constantina ciuitate iusseram fabricari, solita improbitate inuadendam putasse, & frequenter tam a nobis, quam a Iudicibus ex nostra iussione commonitos, & reddere quod suum non erat noluisse: vos autem C imitatores patientiae Dei summi, eorum malitiae placida mente, ea quae vestra sunt, relinquentes, & potius locum vobis inuicem alium, Fiscalem scilicet, poscere. Quam petitionem, more instituti mei, libenter amplexus sum: & statim ad Rationalem competentes dedi, vt domum bonorum nostrorum transgredi faciat cum omni iure suo ad dominium Ecclesiae Catholicae, quam prompta liberalitate donauit, ac vobis tradi protinus iussi: in quo tamen loco sumptu Fiscali basilicam erigi praeci. Ad Consulare quoque scribi mandauit Numidiae, vt ipse in eiusdem ecclesiae fabricatione in omnibus sanctimoniam vestram iuuaret. Lectores autem Ecclesiae Catholicae, & Hypodiacones, reliquos quoque instinctu memoratorum * quibusdam pro moribus * ad munera, vel ad Decurionatum vocati sunt, iuxta statutum legis meae, ad nullum munus statui euocandos: sed & eos qui ducti sunt haeticorum instinctu, iussim vsque protinus molestis perfunctionibus absolui. De cetero etiam legem meam super Ecclesiasticos Catholicos datam custodiri mandauit: quae omnia vt vestrae patientiae palam fierent, harum litterarum testificatione praescripta sunt. Et vtinam quidem haeretici vel schismatici aliquando suae salutis prouiderent, & detersis eorum tenebris, ad visionem verae lucis oculos aperirent, & a diabolo secederent, & ad Deum qui vnus & verus, qui omnium iudex est, vel sero confugerent. sed quia constat eos in sua malitia manere, & in suis facinoribus mori velle, sufficit iisdem commonitio nostra, & praecedens assidua cohortatio. Si enim iussionibus nostris obtemperare voluissent, ab omni malo liberarentur. Nos tamen, fratres, sequamur quae nostra sunt, mandatis instemus, custodiamus diuina praecpta, ex bonis actibus vitam nostram ab erroribus vindicantes, fauente Dei misericordia per rectum * limitem dirigamus *.] hucusque Constantinus ad Catholicos Episcopos E in Numidia constitutos.

* perfectum * diligamus

LXV.

Vides ex his, Lector, ipsum Constantinum Imperatorem iam catechumenum adeo imbibisse ex Euangelio Christianam mansuetudinem, vt tot licet prouocatus esset facinoribus Donatistarum, minimè tamen (vt par erat) in eos lege agere voluerit: reuerentus (vt arbitror) in eisdem nomen Christianorum, quantumlibet eo censerentur indigni, quod speraret fortasse delinire obduratam eorum malitiam beneficiis, secundum illud Euangelicum: Benefacite his qui oderunt vos.] & alia multa his similia ad Christianam modestiam comparandam, quibus apprime imbutus, se Imperatorem esse, interdum videretur oblitus, cuius est, ex sententia Pauli b, portare gladium ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Ceterum fuisse animi sui consilium in Africam proficisci, & Donatistarum furorem compescere, datis litteris ad Celsum Vicarium significauit.

CONSTANTINVS SV- DIOSVS CHRISTIANAE MAN- SVETVDI- NIS. * Luc. 6. * Rom. 13.

A significauit. Extant quidem ipsae, sed earum exordio potissimum deprauatae, sic enim se habent: a.

Celsi Vicario Africae. Perseuerare * Menalium eum quem iam dudum susceperat infania, ceteros qui a veritate Dei digressi errori se prauissimo dederunt, proxima etiam tuae grauitatis scripta testata sunt, quibus inharentem te iussioni nostrae de merito seditionis ipsorum, eoque tumultu, quod apparabant, inhibitu esse memorasti, frater charissime. Vnde quoniam ex eo patuit, ipsos nefarias res cogitasse: quod enim cum stauissem inter ipsos & Caecilianum plenissime semper allegationibus diuersis requirere, praesentia mea susceptam fugam subtrahere laborauerunt, hoc ipso turpissimo facto confessi, ad ea se redire properare, quae & antea fecerant, & nunc agere perseuerant. Ac cum constet, minime vnuquemque propria penitus delicta lucrari, etiam si paulisper eorum fuerit coercitio dilata: mandandum grauitati tuae duxi, vt interim quidem eisdem omittas *, & dissimulandum super ipsos esse cognoscas, verum lecta hac epistola, tam Caeciliano, quam iisdem, palam facias, quod cum fauente pietate diuina Africam venero, plenissime vniuersis, tam Caeciliano, quam iis qui contra eum agere videntur, lecto dilucido iudicio, demonstraturus sum, quae & qualis summae Diuinitati sit adhibenda veneratio, & cuiusmodi cultu delectari videatur. Adhibito etiam diligenti examine, ea quae nunc aliqui exinde inlecebris mentis ignorantiaeque occultare se putant, plenissime sum reperturus, atque in lucem facturus venire easdem personas quae res istiusmodi concitant, faciuntque vt non cum ea qua oportet ueneratione summus Deus colatur, perdam, atque discutiam.

Ex eadem biblio. bezae Pithet. accepta.

LXVI. EPISTOLA CONSTANTINI AD CELSVM.

* dimittas

Cumque satis clareat, neminem posse beatitudines Martyris eo genere conquirere, quod alienum a veritate religionis & incongruum esse videatur, eos quos contra fas & religionem ipsam recognouero, reosque violentos competentis uenerationis deprehendero, sine vlla dubitatione, infaniae obstinationisque, temerariae faciam merita exitia persolvere. Scite itaque pro certo quae habere debeant, ad plenissimam fidem (salute etiam teste inuocata) quod tam super plebe, quam super clericis his qui primi sunt, sum diligentissime quaesiturus; idque iudicaturus, quod verissimum & religiosissimum esse manifestum sit, demonstraturus etiam iisdem, qui & qualis Diuinitati cultus adhibendus sit. Nam nequaquam me aliter maximum reatum effugere posse credo, quam vt hoc quod improbe sit, minimè existimem dissimulandum: cum nil potius a me agi pro instituto meo, ipsiusque Principis munere oporteat, quam vt discussis erroribus, omnibusque temeritatibus amputatis, veram religionem vniuersos, concordemque simplicitatem, atque meritam omnipotenti Deo culturam praesentare perficiam.] haec tenus ad Celsum Constantinus, quem hoc etiam anno in Vicariae Praefecturae magistratu perseuerasse, aliud ad eum ab eodem Imperatore datum rescriptum, de quo proxime dicturi sumus, significat: sed & ante biennium ipsum eodem magistratu functum esse, litterae superius recitatae de reditu Episcoporum Donatistarum ex Concilio Arelatensi demonstrant, ne quis putet eas hoc etiam anno datas: nam tunc in pace sunt & cum viatico dimissi Donatistae, vt diximus: hoc autem anno (vt recitatae ad eundem Celsum litterae se habent) iidem licet appellationem prosequentes, refugientes iudicium, se receperunt in Africam, quod & diximus ex Augustini verbis, nimirum se a iudicio indignantes subtraxisse.

LXVII. QUI FALSIS MARTYRES.

l. i. de Offic. omnium l. i. Cod. Theod.

Quod vero recitatis modo ad Celsum litteris illud de falso praesumpto martyrio Constantinus inculcet, id inducit vt opinemur, refractarios Donatistas, contempto Imperatore, iactasse, paratos se pro veritate, quam tueri sibi viderentur, subire martyrium, idque eis in optatis summo opere esse; sicque hoc praetextu paruifecisse, quidquid aduersus ipsos Constantinus poenarum decreuisset. Certè quidem eos huius fuisse sententiae, atque verbis effutire consueuisse, quae de iisdem dicenda sunt inferius tempore Constantis Imperatoris manifestè declarant: cum & quos Proconsularis iustè necauit gladius, eos vt Martyres coluere. Quamobrem haec etiam causa intercessisse videtur, quod minus in eos vt in ceteros delinquentes, Constantinus animaduerteret, ne ipse Christianorum vel ab haeticis persecutor haberetur, & quos occidi mandasset, ab illis Martyres haberentur: quod quidem Imperator sui animi consilium ipse vitus est declarasse, quando (vt modo dicitur) aliquibus ex ipsis in campum ad necem duci iussis, abstinere ab eorum nece praecipit.

LXVIII. CVR A SAN- GVINE DONATISTARVM CONSTANTINVS ABSTINERET.

Siquidem post haec illi non veriti sunt eadem contumacia, qua resisterunt iudicis Episco-

LXIX.

CALVMNIAE DONATISTARVM IN CONSTANTINVM.

Episcoporum, inferre calumniam sententiae Imperatoris; calumniantes ipsum gratia corruptum iniquissimam tulisse sententiam. cuius rei causa iuste commotus Constantinus, in scelestissimos illos, qui causam prosequerantur, iussit animaduerti, atque ad supplicium duci: sed cohibens conceptam in eos indignationem, a sanguine eorum abstinuit, mitioribusque ipsos, quod Ecclesiastici viri essent, poenis afficiendos esse putavit, nimirum esse damnandos exilio, basilicisque priuandos. Haec quidem ex diuersis S. Augustini locis habentur expressa. Ac primum quod spectat ad calumnias eorum & contumelias in Constantinum, haec habet ipse agens contra Parmenianum Donatistarum patronum: Nec tamen (inquit) negat Parmenianus, rursus eos ad Constantinum venisse, & quia ibi quoque ultimo iudicio superati sunt, etiam ipsum gratia corruptum esse criminatur. Idemque ad eundem inferius haec de sententia capitis in eos lata: Quinetiam audet conqueri Parmenianus, quod eos Constantinus ad campum, id est, ad supplicium, duci iussit. & paulo post: Et hoc eum tamquam immaniter iussisse, Hispano Ofio suggerente, criminatur, suspicionibus videlicet suis, sicut semper, damnando inauditos. Quasi vero non humanius ac probabilius alius crediderit, Ofio tamquam Episcopo suggerente, potius factum, ut in leniorem coercionem, quamuis immanissimi sceleris, id est, sacrilegi schismatis, sententiam flecteret Imperator. Haec ipse: idemque de alijs poenis irrogatis in eos ita scribit, de Constantino verba faciens: Qui primus aduersus vestrum errorem multa constituit. atque superius haec de ablatis basilicis: Constantinus vobis basilicas iussit auferri, Iulianus restitui.

August. contra epistolam Parmeniani lib. 1. c. 6. August. eod. lib. 6. 3.

August. contra epistolam Parmeniani lib. 2. c. 92.

LXX. DONATISTARUM DAMNATIONE EXILIO, ET MVLTATIS BASILICIS.

De exilio itidem Donatistis irrogato testes sunt eiusdem Constantini litterae ad Verinum datae, aliàs Valerium, Vicarium in Africa, post annos quatuor & menses ferme sex, de eorum liberatione ab exilio, de quibus suo loco agendum pluribus: meminit eorumdem Augustinus, easdemque Consulibus, quibus erant datae, consignat. Haec autem adeo seria atque graui non tantum Augustini testimonio, sed etiam ipsorummet Donatistarum assertione vera certa que probata, cum apud Optatum minimè reperiantur (nam causa Caeciliani & Donatistarum tantum vsque ad cognitionem Aeliani Proconsulis, quae contigit ante Concilium Arelatense, in eiusdem Commentarij libro primo habetur expressa) in eam sententiam adducimur, ut existimemus, primum illum Optati librum nequaquam integrum esse, sed desiderari in eo (quod superius aliàs dictum est) tum iudicium Arelatense, tum etiam Constantini sententiam, quae omnia puto e codice à Donatistis dominantibus in Africa fuisse dolose atque inuidiose sublata: qui enim cunctas res gestas Donatistarum apprimè callebat, atque in eos scribebat, haec tanti ponderis praeteriisse silentio, minimè verisimile esse potest. At de his modo haec tenus.

LXXI. PIA LEX CONSTANTINI PRO MATRONIS.

Eodem quoque anno, iisdemque, Coss. Constantinus Imp. ad Domitium Celsum rescripsit, ne materfamilias per apparitores in iudicium extra domum traheretur. Prospererant quidem antiqua Romanorum iura, ut feminarum iudicia non essent publica, sed priuata, maritusque coram propinquis de capite fama que coniugis cognosceret, ut Tacitus auctor est: & illud commune olim omnibus, e domo sua neminem extrahendum inuitum. At cum ex tyrannorum arbitrio, ac libidine iudicium potissimum in Christianos furentium, omne iuris asylum inuasum esset, ut non ordini vel sexui iura concessa seruantur illaesa, nobilesque matronae atque puellae passim magna contumelia e domorum penetralibus per apparitores ad saeva iudicium tribunalia traherentur, & custodirentur in carcere: ne semel praesumpta temeritas nec coercita latius vagaretur, ut quouis praetextu in honestissimas feminas sordida quaeque Officia manus conicerent, Christianus Imperator his festinus occurrens, haec statuit:

Fl. C. De officio dicitur. In eodem Cod. Theodos. De officio omnium iudic. l. 1.

LXXII. CONSTANTINI SANCTIO.

Nemo Iudex aliquem Officialem ad eam domum, in qua materfamilias degit, cum aliquo praeepto existimet esse mittendum, ut eandem in publicum protrahat: cum certum sit, debita eius, quae intra domum, considerato sexu, semet contineat, domus eius vel cuiuscumque rei habita distractione, publicis necessitatibus posse seruari. Quod si quis in publicum matremfamilias posthac crediderit protrahendam: inter maximos reos citra ullam indulgentiam capitali poena plectatur. Dat. quarto Id. Augusti, Sabino & Ruffino Coss. In Codice Theodosiano cum idem Imperatoris rescriptum habeatur, datum Treueris legitur tertio Id. Ianuar. His similia postea Iustinianus quoque sancit: ut appareat, Christianorum Imperatorum fuisse modestiae, femineo pudori consulere.

h. Aneb. Vt nulli iudic. §. Necess.

Rursum

Rursum vero iisdem Coss. idem Imp. ad Protogenem Episcopum Sardicensem de manumissionibus in Ecclesia celebrandis hunc in modum rescripsit: Iam dudum placuit, ut in Ecclesia Catholica libertate domini suis famulis praestare possint, si sub aspectu plebis, assistentibus Christianorum Antistitibus, id faciant: ut propter facti memoriam vice Actorum interponatur qualicumque scriptura, in qua ipsi vice testium signent. Vnde a vobis quoque ipsis non immerito dandae & relinquendae sunt libertates, quousque vestrum pacto voluerit, dummodo vestrae voluntatis euidenter appareat testimonium. Dat. VI. Id. Iunij, Sabino & Ruffino Coss. Quae igitur apud ciuiles magistratus fieri consueuerant, ut coram Episcopis agerentur, Constantinus statuit, utque Praetorum virgulam, quae nuncupatur Vindicta, in libertate donanda iisdem Antistites consequerentur: immo & hoc amplius quam ceteris magistratibus voluit Episcopis concessisse, ut ab illis in Ecclesia manumissi, non tantum libertate, sed ciuitate quoque Romana, perinde atque adscripti essent tabulis Romani census, iure amplissimo donarentur. sic quidem ad Ofium Episcopum Cordubensem postea rescripsit his verbis:

LXXIII. C. De his qui in Ecclesia manum. MANVMIT- TERE CON- CESSVM EPISCOPIB.

Qui religiosa mente in Ecclesiae gremio seruis suis meritam concesserint libertatem, eandem eo iure donasse videantur, quo ciuitas Romana solemnitatibus decursis dari consuevit. Sed hoc dumtaxat iis, qui sub aspectu Antistitum dederint, placuit relaxari. Clericis autem amplius concedimus, ut cum suis famulis tribuant libertatem, non solum in aspectu Ecclesiae ac religiosi populi plenum fructum libertatis concessisse dicantur, verum etiam cum postremo iudicio dederint libertates, seu quibuscumque verbis dari praeeperint: ita ut ex die publicatae voluntatis, sine aliquo iuris teste vel interprete competat directa libertas. Haec ibi: quae quidem in Codice Theodosiano non sub huius anni Consulibus, sed sub Consulatu Crispi & Constantini secundo data leguntur.

l. l. C. eod. LXXIV. CONCESSVM AMPLIUS CLERICIS.

Magna quidem sunt haec, ut liceret Episcopi auctoritate quemlibet ex seruo, facere non modo liberum, sed mox ciuem quoque Romanum creare: Eiusdem generis cum tres ab eodem Constantino latae esse leges Sozomenus affirmet, duae tantum superius recensitae supersunt, tertia vero desideratur. Cum autem harum trium sanctionum idem Auctor neminit, sic ait: Cum partim praescripta quadam legum obseruatione, partim praesessoribus, qui inuiti eos dimiserunt, permagna esset difficultas in maiore libertate acquirenda, quam Romani, ciuitate donari, appellant: tres tulit leges, quibus decreuit, ut omnes qui in Ecclesiis essent testimonio sacerdotum libertate donati, in Rempublicam Romanam adscriberentur. Huius pij instituti satis clara haec etiam nostra aetate extant indicia: quippe consuetudo adhuc tenetur, ut leges de eo sancitae in principio tabularum de Manumissionibus in Ecclesia fieri solitis exemplum recitat S. Augustinus, cum ait: Diaconus Hipponensis homo pauper est: quid alicui conferat, non habet: tamen de laboribus suis, antequam esset clericus, emerat aliquos seruos: hodie illos in conspectu vestro manumissurus est Episcopalis Gestis. Haec ipse. ac de his fati.

LXXV. Sozom. lib. 1. cap. 9. DE PRIVILEGIIS CONCESSIS CLERICIS.

Aug. serm. de diuers. 5e.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS 317. ANNVS 4. ANNVS 12.

CHRISTI annus trecentessimus decimusseptimus Gallicano & Basso Coss. adscribitur Fastis: quo Imperator Constantinus aduersus Licinium bello agens, quinto Nonas Iulij vicit iterum eum in Thracia, quem antea Cybale in Pannonia superarat. Constat id quidem ex eiusdem Imperatoris edicto de indulgentia tunc temporis veteranis concessa, quod in Codice Theodosiano descriptum habetur his verbis: Veteranis, qui ex die quinta Nonarum Iuliarum, cum prima per Thraciam victoria vniuerso orbi illuxit, & qui postea apud Nicomediam nostram missionem meruerunt, certam per edictum indulgentiam (quae scribendi tabulis, vel encausto, & cerussa conscribere datur eis) licentiam. Edictum autem continens indulgentiam nostram ad deuotionem tuam misimus, ut & tua dicatio & cuncti alij recognoscant, quid praestitimus memoratis. PP. IIII. Idus Aprilis, Licinio quinto & Crispo Caesare Coss. est is annus sequens, quo promul-

I. TEMPVS BELLI LICINIANI, l. l. de veter. C. Theod.

CHRISTI
317.SILVESTRI PAP.
4.CONSTANTINI IMP.
12.

promulgauit edictum de indulgentia veteranis concessa post obtentam hoc anno primam in Thracia victoriam (vt dictum est) quinto Nonas Iulij. Hæc itaque ad certam temporis rationem declarandam voluimus recitare. Ex quibus planè erroris arguuntur, qui anno decimoquarto Constantini ac decimoquinto persecutionem Licinianam ponunt, & decimonono bellum eidem à Constantino illatum, vt Cedrenus perperam supputauit, rerum gestarum seriem, mendaci facta rerum partitione, confundens.

II. Quod verò spectat ad ipsum bellum Licinianum, antiquorum omnium assertione constare videtur, Licinium primò in Pannonia superatum, ac postea in Thracia eodem anno dicta die à Constantino victum fuisse, atque ibidem iterum debellatum, ac tertio demum prælio penitus profligatum, & ad postremum belli iure morte multatum: quæ omnia pluribus narrat Eusebius^a. Nos autem singula singulis reddentes temporibus, à Cybalensi conflictatione sumemus exordium. Sed meminisse debemus, quæ B superius sint recensitæ iustæ belli causæ, nempe Licinij impietas, tyrannis, & turpitudine; quibus cum omne Orientale Imperium infestaret, Christianos potissimum dirè vexabat: quæ cum ab aliis plerisque, tum ab Eusebio enarratæ sunt: quibus Constantinus planè compulsus aduersus Licinium bellum mouit.

III. Sed & quæ fuerit vtriusque expeditionis, narrat primùm Eusebius, à Constantino sic Orationem exordiens^b: Cum ne rumorem quidem de illis rebus, quas diximus, dissipatum amplius ferendum cerneret, modesta animi ratione rem secum reputare, & morum severitate cum clementia naturaliter sibi insita temperata, ad afflictorum liberationem maturare cœpit: existimans pietatis & sanctimonix munus esse, vt per vnus eadem infinita hominum multitudo seruaretur incolumis. Nam cum animo complexus esset, se magna facilitate vsurum, hominibusq; cõmiserationem parum promerentis miserum, ei (vt pote à malorum instituto minimè recedenti) nihil omnino profuisse, immò verò eius rabiem contra subiectos magis auxisse; adeò vt illis, qui ab eo erant afflictati, nulla esset reliqua salutis spes: absque cunctatione dexteram salutarem iis, qui essent in tam extremas calamitates prolapsi, porrigere instituit. Idcirco consuetum militaris expeditionis apparatus instituit: vniuersa agmina tam peditem quàm equitum ad illum frequentia confluunt: quæ omnia antecedeant insignia certæ in Deum fiducia, quæ Crucis effigiem supra monstratam pulchrè repræsentarunt. Precibus; si vquam aliàs, iam etiam sibi opus esse probè intelligens, Dei sollicitare sacerdotes, vt semper cum ipso versari, semperque præsidio esse vellent, hosq; tamquam quosdam animæ custodes ducere.

IV. Tunc verò qui tyrannidem propugnabat, cum auditione accepisset, Constantinum contra hostes, non aliter quàm per Dei virtutem præsidium ipsi afferentem, victoriam conari comparare; & eos quos dixi semper vnà cum illo versari, ei adesse, & salutaris Christi passionis insigne vniuersum illius exercitum perpetuò antecedere: has res reverà (sic namque erat verisimile) irrisione dignas putauit, simulq; & Constantinum habuit ludibrio, & contumeliosis verbis lacerauit. Itaque is primùm augures & vates Ægyptiorum, veneficos etiam & præstigiatores, sacrificos & prophetas eorum quos habebat pro diis, accersit ad se: deinde diis illis, quos sibi colendos censuit, victimis placatis, sciscitatur quomodo belli exitus ipsi succederet. Illi enim hostium victorem sine dubio fore, inq; bello superiores laturum, vno ore respondent: quinetiam longis carminum ambagibus oracula vbiq; idem asseuerant. Augures prædicant, ei per auium volatus fausta præsignificata esse: sacrifici viscerum micationem similia portendere demonstrant. Fraudulentis igitur istorum promissis elatus, magna cum confidentia castris egressus est, ad manus conferendas paratus. Ita Eusebius. Quod verò huc denuò spectat, hæc addit Sozomenus^c: Porro autem, cum prælio rursus esset cum Constantino decertaturus, victimis & vaticinationibus (vt fieri solet) vsus est, quò belli expectati administrationi melius prospiceret: atque quorundam suasu, qui eum victorem fore pollicerentur, indutus, ad Gentilitatem se transfudit. Quare Gentiles etiam ipsi memorati, reverà eum tunc fecisse periculum oraculi Apollinis Dindymæi, quod Mileti edi solet: cui de belli euentu sciscitanti respondisse demonium his duodus Homeri versibus:

Te imenes, grandæue Pater, vexare feroces

Certum est: te infirmum manet ærumnosa senectus.] hæc de his Sozomenus, eademq; recitat Nicephorus^d.

^c Sozom. lib. i. cap. 7.

^d Niceph. lib. 7. c. 45.

II. SABPE CONTRA LICINIVM A CTVM.

^a Euseb. Vit. Const. l. 2. c. 10. vsq. 19.

III. ^b Euseb. Vit. Const. lib. 2. c. 3. 4. CONSTANTINI EXPEDITIO IN LICINIVM V ALIS.

IV. LICINII EXPEDITIO QVALIS.

CHRISTI
317.SILVESTRI PAP.
4.CONSTANTINI IMP.
12.

A Sed ad Eusebium redeamus, qui de Licinij expeditione hæc pergit enarrare^a: Cum (inquit) esset præliū inurus, satellites suos, & eos quos inter amicos eximie charos habebat, in locum quemdam, qui sacer apud illos putabatur, conuocat, in quo nemus erat irriguum ac densum, variæ item statuæ lapideæ vario artificio insculptæ, diis ipsius in eo erectæ: quibus cum cereos accendisset, & cõsuetas immolasset hostias, eiusmodi orationem habuisse fertur: Viri amici ac focij, dii isti sunt patrij, quos ex maioribus antiqui-
tus colendos accepimus, quosq; religiosè & sanctè veneramus: Iste qui nobiscum prælium inurus est, patriis institutis violatis, præ errore, quo excæcatus est, peregrinum Deum quemdã (vnde, haud equidem scio) colens, impia opinione mentem imbuit, & turpi istius insigni exercitū suum magnopere dedecorat: quo fretus, procedit in aciem, & non contra nos solum, sed multò potius contra deos ipsos, quorum cultum vt proditor deseruit, arma ferre aggreditur. Hoc igitur tempore liquidò constabit, & quis nostrum opinionis errore vagetur, & vtrum diis qui à nobis, an qui ab altera parte coluntur, priores deferendæ sint. Aut enim nos victores erimus, & sic iure optimo nostri dii seruatoris & opitulatores veri existimari debent: aut si hic Constantini Deus (quisquis ille fuerit, vel vnde sit profectus, nescio) nostros, cum plurimi sint, iisq; numero & multitudine superiores, deuincat, nemo de reliquo vocet in controuersiam, quem tandem Deum venerari oporteat, sed vincenti se addicat, & illi præmia offerat victoriæ debita. Quòd si peregrinus ille Deus, qui est à nobis ludibrio habitus, superior in prælio videatur, illum nos decet agnoscere, illum colere, & ita longum vale dicere iis, quibus cereos frustra accendimus. Verum si nostri potiantur victoria, quod non dubium est, post victoriam hoc loco partam, ad bellum contra impios faciendum maturemus oportet. Ista
C apud suos coram oratione disseruit. Nobis verò hanc historiã scribere instituentibus, eius verba retulerunt ij, qui eadem auribus accepissent. Tyrannus autem, oratione habita, iussit vt milites prælium quamprimum aggredierentur.

Dum ista gerebantur, visum quoddam supra quàm dici potest admirabile circa ciuitates eius ditioni subiectas apparuisse ferunt. Nam se videre videbantur varias turmas militum armatorum, qui sub Constantino duce dimicassent, in ipso meridie per vrbes tamquam victoria positas, transisse. Atque ista cernebantur, neminè vsquam reverà apparente, sed visione diuiniore quadam & excelliore virtute, quod futurum erat, portendente.] hucusque Eusebius de iis quæ prælium præcesserunt.

Constat quidem cunctorum sententia, primùm omnium prælium Cybale in Pannonia gestum esse, de quo variæ sunt Scriptorum auctoritates. De eo enim in primis hæc Aurelius Victor^b: Primùm apud Cybalas, iuxta paludem Hiulcam nomine, Constantino nocte castra Licinij irrupente, Licinius fugam petiit, Byzantiumq; fuga volucris peruenit: ibi Martinianum Officiorum Magistrum Cæsarem creat.] addit Eutropius^c: Omniq; Dardania, Mœsia, Macedonia positus, numerosas prouincias occupauit: varia deinceps inter eos bella, & pax reconciliata, ruptaq; est.] sed erroris arguitur tam ipse, quàm Orosius^d, cum diuersum putant prælium gestum ab eis in Pannonia, ab illo in quo Cybali pugnatum est: omnium enim sententia constat, vnum idemq; fuisse, & Cybalim positam esse in eadem Pannonia ciuitatem. Zosimus autem rem gestam fusiùs prosecutus, hæc scribit^e:

Itaque prorumpentibus in apertum inimicitias, ambo copias suas ad dimicandū cogebant. Licinius ad Cybalim colligebat suos. id oppidum est Pannonia, in colle situm ad quod oppidum via sursum ducit arcta, cuius longitudo quinque stadiorum est: eiusdem maiori parti profunda palus imminet, reliquum mons est, quo in monte collis est ille situs, in quo esse oppidum ipsum diximus. hinc aperta planicies excipit, ingens ea quidem & prospectu infinita: qua in planicie castra Licinius habebat, phalangem suam sub colle porrigens in longitudinem, ne parum firma cornua viderentur. Constantinus ad montem suos instruxerat, & equitatum in fronte constituerat: hoc enim ei magis expedire visum fuit, ne hostes irruentes in pedestres copias, eas ipsas segruius ad manum venientes impedirent, quò minus ob difficultatem progredierentur. Id cum factum esset, celeriter impetu primo superior, sublatis signis, in aduersos statim iruebat: estq; commissum prælium quouis alio, pænè dixerim, acrius. Nam emissis vtrinq; telis, longo tempore cuspidibus & hastis inter eos dimicatum est: cumq; prælium à prima luce cœptum in vesperum vsq; durasset, cornu dextrum, cui Constantinus præerat, vicit.

Itaque

V. ^a Euseb. Vit. Const. l. 2. cap. 5. & 6.

LICINII AD SVOS CONCTIO.

VI. PRODI. CIVM DE VICTORIA CONSTANTINI.

VII. PROELIVM CYBALENSE VICTOR in Constantino. ^c Eutrop. l. 10.

^d Oros. lib. 7. c. 28.

^e Zosim. l. 2.

VIII. CERTAMINE CYBALENSE LICINIVS VICTVS.

Sed

IX. FUGA LICINII.

Itaque coniectis in fugam aduersis, Licinij legiones, quod & ipsum Licinium vident in equum insipientem, & ad fugam paratum, non amplius eo loco manere nec cœnare sunt ausæ; sed relictis pecoribus atque iumentis & omni apparatu reliquo, tantumque ciborum secum auferentes, quantum ad famem ea nocte pellendam satis esset, omni adhibita festinatione, cum Licinio Sirmium perueniunt. Pannoniæ ciuitas est Sirmium, quam ad vtramque partem flumen alluit in Istrum semet exonerans. Hoc oppidum cursu prætergressus, ac ponte fluminis soluto, pergebat vltcrius, quod in Thracia militem colligere cogitaret. Constantinus occupata Cybali & Sirmio, & aliis quæ fugiens à tergo Licinius relinquebat, quinque Legionariorum millia eius persequendi causa mittit. Sed illi, viâ, qua Licinius fugerat, ignari, conseq̃ui eum minime potuerunt. Constantinus autem ponte Sai iuncto, quem Licinius resciderat, cum exercitu Licinij vestigijs inhærebat.] hucusque de rebus gestis in Pannonia Zosimus.

X. BELLVM THRACIVM CONTRA LICINIVM.

At de Thraciis rebus idem Auctor in hunc modum: Cumque Constantinus transisset in Thraciam, peruenit ad eam planitiem, in qua Licinium castrametatum reperit. Eadem nocte, qua venerat, instructa suorum acie, militibus imperat, prima luce parati ad pugnam essent: Vbi dies illuxit, Licinius, cōspecto cum exercitu Constantino, aciem & ipse suam instruit, cum belli focium Valentem haberet Cæsarem ab se dictū, ex quo fuga Cybalim reliquerat. Exercitus inter se congressi, ac primū ex interuallo seiuncti, sagittis vtebantur: telis exhaustis, cum hastis & pugionibus iruebant. Dum acriter pugnam exercitus vrgent, ij quos Constantinus Licinium persequi iusserat, de conspicuo quodam loco pugnantibus exercitibus superueniunt, & flexo per collem quemdam itinere, cum suis ex accliu & eminentiori loco iungendas vires statuunt, & hostes ab omni parte cingendos. Ab eo cum sibi cauissent Licinij milites, & fortiter aduersus omnes dimicassent, iamque pluribus & innumerabilibus quidem vtrimque cæsis, pari Marte pugnatum esset, signo dato, à se inuicem dirempti sunt exercitus.] hæc de bello primò in Thracia gesto Zosimus narrat, post quæ pacem compositam inter Licinium & Constantinum affirmat: verum in primis erroris redarguitur, dum æquali Marte Imperatores pugnasse, atque ad neutram partem victoriâ inclinasse testatur: cum ex edicto Constantini superius recitato, liquidò appareat, Constantinū in Thracia hoc anno primam victoriâ consecutum fuisse. At Zosimus infensum se exhibet ob Christianâ pietatem Constantino, ne eius humanitatem erga Licinium superatum exhibitam prædicet, ob idque res adhuc sub dubia fortuna positas mentitur fuisse diremptas: cum alioqui constet, ab eodẽ Auctore multa esse prætermissa, ne, quam odio profesebatur immenso, Christianam religionẽ, & Christi eam protegentis virtutem inuitus videretur extollere.

XI. a Euseb. Vit. Constan l. 2. c. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. b Ibid. 10. hist. c. vlt. VICTORIÆ CONSTANTINI EX VIRTUTE CRUCIS.

Nos igitur, quæ ab Eusebio sunt posteris tradita, hic pariter intexemus, qui ait: Cum exercitus essent iam iam proelium inituri, qui amicitia fœdera iuperat, primū dimicare exorsus est. Ibi Constantinus, Dei omnium Saluatoris auxilio implorato, signoque isto suis militibus dato, in prima dimicatione hostes expugnauit. Deinde nõ longo tempore post, secunda etiam pugna tulit superiores; atque adẽ iam saluari Saluatoris vexillo exercitum suum antecedente, præclariora victoriæ trophæa consecutus est. Nam qua in parte istud Crucis vexillum visum fuit, hostes fugam capere, victores persequi. Quare intellecta, Imperator, sicubi partem aliquam sui exercitus languentem cernebat, ibi salutare illud vexillum, tamquam quoddam subsidium ad victoriâ obtinendam locari mandauit: cuius adiumentis extemplo parta est victoriâ: quippe dimicantium vires diuina quadam potentia fuere admodum confirmata. Quapropter iussit suis satellitibus, qui & corporis robore erant, & virtute animi, & pietatis institutis in primis eximij, vt in solam vexilli illius gubernationem omni cura ac studio incumbere. Erant viri non pauciores quinquaginta numero, quibus nihil aliud impositum erat negotij, quàm vt vallarent vndique vexillum, præsidij munirent, singulique ordine illud ipsum humeris gestarent. Atque ista quidem Imperator ipse longo post temporis interuallo interiecto, cum animo vacuo erat, nobis, qui hanc historiam scribimus, exposuit, addens etiam rem dignam quæ litteris ad posterorum memoriam commendetur.

XII. CRUX LIBERATA CRUCIFEROS.

Nam cum in media (inquit) belli dimicatione ingens fortè fremitus & turbatio repentina exercitum occuparet: ille qui vexillum hoc portabat humeris inter proeliandum primū præformidine exhorrescere cœpit, deinde alteri illud tradere, vt belli impetū effugeret: postquam alter accepit, isteque fuit ex acie egressus, & extra vexilli præsidium

A fidium locatus, telo coniecto, in ventre confossus est, morteque sopitus concidit. Atque vt iste timiditatis & diffidentia pœnas luens, ibi mortuus iacuit, sic ille qui salutare trophæum sublime & erectum portabat, omnino eius subsidio euasit incolumis; adẽ vt sæpè, cum tela frequentia ab hostibus in eum iacerentur, qui ipsum ferebat, saluus extiterit, & vexilli hastile tela missa exceperit. Atque istud omnem planè superat admirationem, tum quod tela ab hostibus iacta sic intra exiguum illum & angustum hastilis ambitum prouolabant, vt in eo fixa hærescerent; tum quod ille, qui illud ipsum gestabat, mortem effugeret, immò verò vt qui hoc ministerium obibant, nihil damni incommodive aliquando acciperent. Neque certè hæc nostra est oratio, sed ipsius Imperatoris, qui præter alias res hanc etiam nobis coram memorauit. Qui vbi diuina potentia has duas primas victorias fuisse adeptus, de cetero, exercitu ordine instructo, vltcrius processit.

Qui autem contrariarum partium erant, qui que primū dimicare cœperant, cum illius impetum, abiectis armis, manu sustinere non possent, ad pedes Imperatoris acciderunt. Ille, vt pote ex hominibus conseruandis voluptatem capiens, omnes recepit incolumes. At alij, qui in armis se tenuerunt, proelio instare: quos primū Imperator benignè & humanitus ad amicitiam iungendam inuitauit; sed vbi minimè obsequentes intelligebat, in eos dimisit exercitum. Illi statim terga dantes, in fugam vertuntur: ex quibus deinde alij capti, iure belli interfecti sunt; nonnulli, alius in alium irruens, suorum gladiis decubuerunt. Post hæc qui hisce rebus principium dederat, cum videret se famulorum auxilijs orbatum, & exercitum, quem collegerat, proffigatum, ac sociorum copias delatas, & spem in illis, quos ipse deos putabat, nihil posse, ipsa iam experientia manifestò conuictus, tum se turpissimæ fugæ mandauit; sicque euasit incolumis, atque adẽ extra vitæ periculum propterea fuit, quod pius Imperator suis mandasset, ne omnino eum persequerentur, vt fugiendo salutem prospiceret: spes enim in eius infidebat animo, illum, cum persentisceret in quas incidisset calamitates, non modò ab insana temeritate desitutum, verum etiam mentem suam ad meliora cogitanda conuersurum.

Et quamquam ille singulari humanitatis studio ista instituebat, inducebatque in animum iniuriam toleranter ferre, & indigno impertire veniam: ille tamen nequaquam ab improbitate se abstinuit, sed mala malis cumulans, sceleratiora facinora aggreditur; ac de integro fallacibus & dolosis præstigatorum institutis insultens, animo confidere cepit. licebat profectò eamdem sententiam de eo, atque de veteri tyranno pronuntiare, quod Deus eius cor planè indurauerat.] hucusque Eusebius de duobus prioribus proelijs, quorum alterum Cybali in Pannonia, in Thracia alterum confectum fuit, quod respectu aliorum quæ in eadem prouincia gesta sunt, primum ab eodem Imperatore citato superius edicto, nuncupatum est; ipsumque pax consecuta, de qua hæc Zosimus postredie, pactis inducijs, visum est inter ambos esse debere societatem & fœdus mutuum: ita quidem, vt Constantinus imperaret Illyrijs, & nationibus ceteris, quotquot vltcrius essent porrectæ, Licinius Thraciam, & Orientem, & vltcriores prouincias haberet: Valens appellatus à Licinio Cæsar, quod (vt equidem arbitror) perhiberetur auctor eorum malorum, quæ acciderant, è medio tolleretur. Quo factò, & sacramentis vltro citroque præstitis, conditiones has sanctè vtrimque seruandas, vt arctiori se fide ad standum pactis conuentis astringerent, Constantinus Crispum natum è concubina, cui Mineruina nomen, qui iam adoleuerat, & Constantinum in Arelatensi oppido ante non multos dies in lucem editum, Cæsares dixit, & cum iis Licinianus quoque Licinij filius, qui iam ætatis annum vigesimum ingressus erat, Cæsar designatus fuit. atque hunc finem bellum secundum habuit.] hucusque Zosimus: qui quidem in his quæ de creatis Cæsaribus ait, aperti mendacij redarguitur; cum ex iis quæ manifestò superius sunt demonstrata, iidem in Decennalibus Constantini antè biennium fuerint Cæsares declarati. Rursum verò, quod subdit de bello aduersus Sauromatas gesto à Constantino, quoniam potissimum anno id acciderit, suo loco dicemus.

Huius quoque anni Consulibus consignatum habetur eiusdem Imperatoris Constantini rescriptum ad Octavianum Hispaniarum Comitem, Christiano planè Principe dignum, quo clarissimorum virorū delicta statim puniri voluit, nec vlla fori exceptione gaudere; diuinæ, puto, legi auscultans, atque intelligens eo modo magnopere conciliaturum sibi gratiam diuini Numinis: nam in Principes populi delinquentes hæc Dominus olim

XIII. CONSTANTINI BENIGNITAS ERGA VICTOS.

XIV.

b Zosim. l. 2. PAX CVM LICINIO COMPOSITA.

XV. CONSTANTINI IVSTITIA LAVDATA.

olim ad Moysen: Toile cunctos Principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, ut auertatur furor meus ab Israel. In eadem planè sententiâ hæc Constantinus: Quicumque clarissimæ dignitatis virginem rapuerit, vel fines aliquos inuaserit, vel in aliqua culpa seu crimine fuerit deprehensus, statim intra prouinciam, in qua facinus perpetravit, publicis legibus subiugetur, neque super eius nomine ad scientiam nostram referatur, nec fori præscriptione utatur. Omnem enim honorem reatus excludit, cum criminalis causa, & non civilis res vel pecuniaria moueatur. Dat. pridie Non. Decembr. Serdicæ * Acc. quinto Non. Mart. Cordubæ, Gallicano & Basso Coss.]

*Sardicæ XVI. SARDICAR DATAR LE. GHS.

In Codice autem Iustiniano, in quem eadem constitutio translata est, scripti in ea Consules ad tempus datæ epistolæ referuntur, desideraturq; ibi tempus, quo eadem accepta ponitur, ac pariter locus ubi data, nempe Serdica, ueritatius Sardica dicta, quæ ciuitas est inter Thraciam & Mysiam inferiorem sita, fama nobilior cum celebratum fuit in ea postea Concilium Sardicense, de quo inferius pluribus. Præerat eidem his Constantini temporibus Protogenes Episcopus, clari nominis uir, ad quem de libertate in Ecclesia donanda recitauimus datum anno superiori rescriptum eiusdem Imperatoris. Qui autem Iustinianum Codicem collegerunt, additamentum illud iustissimæ eiusmodi legi apposuerunt, ut non inter illustres, sed clarissimas tantum personas locum haberet, ita semetipsos à minis legis callidè liberantes. Sardicæ quoq; consistens, iisdem etiam Consulibus, ad Catullinum Africæ Proconsulem idem Imperator rescriptum dedit, quo vim publicam, antea relegatione vel deportatione puniri solitâ, capitali supplicio iussit fore absque aliqua appellatione plectendam: quod puto ab Imperatore rescriptum esse ad factiosorum Donatistarum procaciam coercendam.

Li. C. Vbi Senniores.

Li. ad I. Inl. De uis. pub. Cod. Theod.

XVII. eSozom. l. 3. cap. 3. ALEXANDER EPISCOPVS BYZANTII CREATVR.

Hoc eodem anno cum Metrophanes Episcopus Byzantij sedisset annos tres, senio valdè confectus, substituendum sibi Alexandrum curauit, qui (ut auctor est Sozomenus) annos vigintitres sedit. Ex his eluduntur qui Metrophanem Ecclesiæ præfuisse tradunt annos decem, & quæ de eo feruntur incerto auctore ex quadam Oratione de Nicæno Concilio, ubi habetur, Metrophanem post Nicænam Synodum coram Patribus, qui eidem interfuerunt, egisse de subrogatione Alexandri. Nam si (ut dictum est) constat Alexandrum sedisse annis vigintitribus, atque decessisse (ut idem Sozomenus testatur) eo anno quo Constantinus Iunior filius Constantini Magni necatus est (qui est annus Domini trecentessimus quadragesimus) necesse est affirmare, hoc anno Alexandrum loco Metrophanis sedem Byzantinam capessisse. mendosè autem apud Nicephori Chronicon ponuntur anni LXI II. pro XXIII. sedis Alexandri. Sed iam subsequenti anni res gestas aggrediamur.

TRICENTESIMO decimo octauo Domini anno, iam pace composita inter Licinium & Constantinum, datum est eidem Licinio quintum adire Consulatum unâ cum Crispo Cæsare filio Constantini: ut planè appareat, ab eodem Constantino nullum esse officium prætermisissum, quo hominem demereretur, & in pace, quam firmauerat, contineret. Sed nihil profecit, dum Licinius, rupto fœdere, aduersus Constantinum iterum in Thracia bellum parat, quod secundum in ea prouincia gestum est. Culpa datur ab Historicis Licinio, qui sæpius fortunam tentauit; ac propterea infidus, tandem & naualibus & terrestribus præliis victus deditioem Nicomedie fecit. hæc Læ-tus & alij. at præcessisse iteratum terrestre prælium, Eusebius disertis uerbis ostendit. sed & Eutropius post victum secundo prælio Licinium hæc ait: Varia deinceps inter eos bella, & pax reconciliata ruptaque est: postremò Licinius, nauali & terrestri prælio victus, apud Nicomediam se dedit. Hæc autem omnia anni huius exordio perfecta fuisse, Constantini rescriptum ad Florianum de indulgentia veteranorum, cuius anno superiore facta est mentio, significare uidetur, cum ait de iisdem à se dimissis apud Nicomediam, qua iam potius erat; sic enim habet: Veteranis, qui ex die quinta Nonarum Iuliarum, cum prima per Thraciam victoria uniuerso orbi illuxit, & qui postea apud Nicome-

RVR SVM BELLVM LICINI ANVM INSTAVRATVR.

Fom. Læ-tus in Licinio.

Eutrop. l. 10.

Li. De ueteran. C. Theod.

Nicomediâ nostram missionem meruerunt, &c.] Datumque ponitur ipsum rescriptum hoc anno, quarto Idus Aprilis, iisdem Consulibus Licinio quintum ac Crispo Cæsare. Quamobrem cum multa post primum certamen in Thracia facta reperiantur, quæ tam paucorum mensium spatio claudi posse nequaquam videntur, ex eis aliqua anno præterito facta iure putantur. Ceterum quod ea nulla sint temporum discriminatione distincta, hoc anno ipsa referre, quo absoluta sunt, haud uidetur incongruum. Licinianum autem bellum non excessisse biennium, immò annum & menses octo tantum perdurasse, Cedrenus affirmat: qui tamen in eo corrigendus est, quod ait hæc corrigisse anno decimonono Imperij Constantini; cum hoc ipso anno decimotertio eius Imperij absolutum fuisse, irrefragabilis eiusdem Imperatoris rescripti auctoritas indubitata in omnibus fidem faciat. qua pariter ratione alij quoque omnes, qui in aliud tempus Licinianum bellum retulerunt, manifesti arguuntur erroris. Hæc de iis quæ ad tempus spectant: rem autem gestam Eusebius his uerbis describit, iam antè de Licinij animi obstinatione locutus:

Cedren. in Annalibus.

Euseb. V. Const. lib. 2. c. 12. 13. 14.

II. PIETAS CONSTANTINI IN BELLO GERENDO.

Cum animum eiusmodi obstrinxisset sceleribus, seq; in exitij tamquam barathrum detrusisset: Constantinus, qui secundò iam bellum necessariò gerendum animaduerteter, Saluatori suo preces fundendi tempus vacuum & solutum dicauit: & Crucis tabernaculo extra castra etiam longissimè fixo, ibi sinceræ & piæ meditationi se dedens, morte veteris illius Dei Prophetæ, quem extra castra tabernaculum fixisse, diuina confirmant oracula, Deum orare cœpit. Nonnulli etiam, quos ipse ob fidei & pietatis studium satis spectatos habuit, in idem munus cum eo unâ incumbere: hocque etiam aliàs exequi, erat ei in more positum, cum bello cum hoste decertare cõstitueret. Nam sicut propter securitatem tardior in rebus gerendis fuit, sic Dei consilio omnia administrare, consultum statuit. Et cum iam animo vacuo attentè Deo preces adhibebat, semper diuina aliqua uisione dignatus fuit: ac post illud, tamquam diuino instinctu impulsus, exiliit è tabernaculo, & derepentè exercitum incitare cœpit, mandauitque ut nulla mora interposita ipsam gladiorum aciem experirentur: qui ex improviso hostes adorti, homines cuiusque ætatis occiderunt, atque interdum puncto ferè temporis parta victoria, trophæa contra hostes insignia statuerunt.

In hunc modum Imperator etiam iam antè in præliis committendis, & seipsum gerere, & exercitum regere consuevit: quinetiam Deum suæ ipsius animæ præponere, & illius consilij omnia transigere, diligentemque adhibere cautionem, ne inter dimicandum fieret multorum cædes: unde non magis suorum quam hostium saluti prospexit. Quapropter suos, cum fuissent in pugna victoriam adepti, hortari solebat, ut captiuorum misererentur, & cum homines essent, naturæ humanæ nequaquam eos caperet obliuio: atque si aliquando militum animos ferocios cerneret, auri munusculo eos refrænare, præcipereque ut, qui aliquem ex hostium numero uiuum cepisset, aliqua certa auri summa remuneraretur. Atque hanc ueluti illecebram ad hominum conseruationem, Imperatoris excogitauit prudentia: adè ut infiniti etiam ex ipsis barbaris incolumes euaserint, Imperatore uitam ipsorum auro redimente. Quemadmodum igitur hæc & infinita his similia etiam aliàs Imperator facere consueuerat; sic in præsentia de more suo ante inuitum prælium, in tabernaculo separato, tempus precibus ad Deum fundendis liberum addixit: ab omni licentia & uitæ ratione luxu defluente se reuocauit, inedia & corporis afflictatione seipsum coercuit, uti Deum sibi cum precationibus supplicibus placatum, tum benignum adiutorem haberet, eaque perageret, quæ esset Deus illius animo iniecturus. Porro autem, utpote natura vigilans & attentus, permagnam Reipublicæ curam suscepit, nec magis pro suorum, quam hostium salute precatus est.] hæc Eusebius, moxque pergit de pace inter eos iterum stabilita narrare. Equidem Constantiam Augustam Licinij coniugem, Constantini uerò sororem, fuisse huiusmodi sæpè pacis inter eos reconciliandæ sequestrem, putamus. at nisi hæc sit recapitulatio precedentis certaminis, tertio in Thracia victum esse Licinium, & bis inter ipsum & Constantinum esse ista pacis fœdera, dicendum est.

III. IN CONSTANTINI MANSUETUDO CHRISTIANA LAUDATVR.

Postquam igitur (inquit Eusebius) Licinius, qui paulò antè se fugæ mandauerat, rursum amicitia fœdera iungere sibi esse in optatis, simulatione præseculit: hic nolter præscriptis illi pactioibus formulis ad uitam cuiusq; accommodatis, uulibusque, fœdera cum eo ferire non dedignatus est. Quibus quidem pactioibus quamquam tyrannus, quem

IV. Euseb. V. Const. lib. 1. c. 15. 16. 17.

PAXITERVM INTER L. I. CINIVM ET CONSTAN- TINVM COM POSITA.

V. DISPARIA STDIA CONSTAN- TINI ATQ. LICINII.

Ensb. l. 10. c. 9.

VI. CONSTAN- TINVS CVM CRISPO AD- VERSVS LI- CINIVM PROFICI- SCITVR.

Zofim. lib. 2.

VII. NAUTICVS APPARATVS

quem supra memorauimus, lubens obsecundare prætexit, fide iureiurando confirma- ta; tamen ex occulto armatorum hominum manum iterum cogere, & de integro bel- lum pugnamque renouare, barbaros homines ad societatem adsciscere, deosque alios (utpote à prioribus in fraudem inductus) circumcirca quæsitum cursitare cepit: & eorum verborum, quæ nõ ita pridem de diis habuerat, nullam omnino tenuit animo me- moriam; neque Deum Constantini propugnatores cognoscere voluit, sed plures & re- centiores deos cum irrisione omnium conquirere laborauit. Postea cum reuera intelli- geret, quanta, quam diuina, quamque inexplicabilis esset in salutari Christi passionis trophæo vis (qua quidem roboratus Constantini exercitus in bello superior esse con- fiteuerat) milites circum se hortatus est, ne huic ex aduerso irent, cauerentque ne fort- tuitò aut per imprudenciam in illud oculos conicerent. Nam & virtute valere pluri- mum, & sibi aduersarium infestumque esse affirmauit, & propterea debere declinare B eam, quæ contra idem instituitur, dimicationem.

Iis rebus sic constitutis, cum eo qui propter clementiam ipsum expugnare tardauerat, & mortem eius distulerat, prælio contendere aggreditur. Itaque ut huius milites mul- titudine deorum, & ingenti copiarum militarium numero confisi, simulacra hominum extinctorum, quos pro diis colebant, hostibus velut propugnacula obicere, sicque ma- nu confingere cœperunt: ita Constantinus lorica pietatis obseptus, salutare Crucis & vi- tale signum tamquam quoddam terriculamentum aduersariorum, & munimentum ad mala propulsanda firmissimum, hostium multitudini opposuit. Attamen principio à bello ad tempus abstinuit, & misericordia cõmorus, neuiquam prior iniiit prælium, ne amicitia fœdera, quæ pactus erat, violaret. Verum vbi aduersarios constanter in in- stituto perstare, iamque gladiatorum aciem experiri cernebat: ægrè sanè & grauiter fe- rens, sublato clamore, omnes hostium copias momento temporis pedem referre cœ- git, simulque contra inimicos & demones victoriam reportauit. Deinde impium tyran- num vnà cum suis belli iure condemnatum debito addixit supplicio. Qui verò prælij contra Deum suscipiendi auctores fuissent, pariter cum tyranno ad locum supplicij ab- ducti sunt, & ibi meritas iustasque persoluentes pœnas, miserè interierunt. Qui quidem sicut antè spe in diis vanis locata insolenter se efferebant; sic paulò post, Constantini Deum, qualis & quam admirabilis esset, re ipsa intellexerunt, & hunc iam verum & so- lum Deum se agnoscere confessi sunt.] hucusque Eusebius, qui & alibi ait, in eodem aduersus Licinium bello Crispi Cæsaris filij Constantini virtutem enituisse, quem ad debellandum tyrannum secum duxerat, hæcque testatur his verbis:

Simul cum filio Crispo Imperatoris humanissimo, salutari dextera omnibus, qui pro- pè perierant, porrecta & ostentata, contra tyrannum proficiscitur: pater simul ac filius Deum Patrem rerum omnium rectorem, & Dei Filium omnium Saluatorem ducem auxiliatoremque adepti, vndique acie contra impios circumiecta & disposita, perfaci- lem reportant victoriam, hostesque vniuersos in dimicatione illa, Dei ope, ex animi sen- tentia profligat. quocirca derepentè, & penè dicto citius, qui heri & nudius tertius mor- tem terroremque spirabant, non amplius superfuerunt, immò ne minimam quidem nomi- nis sui memoriam post se reliquerunt; tituli autem eorum & honoris insignia debita ignominia labe aspersi.] hæc generatim ab Eusebio recensentur, nec nisi ea quæ confe- runt ad insinuandam eiusdem Constantini pietatem, ac de nauali prælio nihil profus. Atque idem hucusque suam produxit historiam; nec in aliis suis de Constantini vita scriptionibus quidquam amplius de Crispo Cæsare, quem hic cum gloria voluit sepelisse, prædicans pietate patri non imparem: abstinuit posthac ab eius mentione, ne ipsius nece, patris gloriam obscuraret, cui tantum visus est hisce suis lucubrationibus studuisse. Quod verò ad præsens bellum cõfectum pertinet: à Zofimo b, quoniam modo vtroque prælio, eodem fermè tempore, Licinius terra marique victus sit, prolixius enarratur: quæ ne subtraxisse Lectori inuidiosè videamur, quod Ethnicus hominis hostisque Chri- stianorum scriptio sit, hic describemus, sed & digna censura notabimus.

Thessalonicam (inquit) accessit, & portu confecto, qui antehac ibi nullus erat, tur- sum ad gerendum bellum contra Licinium se parabat. Naues enim, quæ singulae tri- ginta remis agerentur, ducentæ instruebantur, & onerariæ plures quam bis mille, pedi- tum quoque centum & viginti, naualium & equestrium copiarum ad decem millia cogebantur. Licinius, audito Constantini apparatu, dimissis ad nationes hinc inde nuntiis, idoneas

A idoneas bello naues, & equitum peditumque copias instrui iubebat. sine mora missæ sunt ab Ægyptiis octoginta trirèmes, à Phœnicibus totidem; ab Ionibus & Doriensibus Asiaticis sexaginta: Cyprij triginta, Cares viginti, Bithyni triginta, Africani quin- quaginta suppeditabant.] hæc de classium apparatu ac numero Zofimus, qui mendax planè conuincitur manifestè, dum Africam ait suppeditasse Licinio trirèmes quinquaginta, cum ex mille locis superius recitatis satis perspicuè sit demonstratum; statim post debellatum Maxentium, cessisse Africam Constantino.

Sed profecit Zofimus de apparatu Licinij orationem: Peditum habebat ad cen- tum & quinquaginta propè millia; equitum quindecim millia, quos Phrygia & Cap- padocia præbebat. Et Constantini quidem classis erat in Piræo, Licinij naues ad Hel- lespontum. In hunc modum constitutis ab vtroque nauticarum ac terrestrium copia- rum rebus, Hadrianopoli in Thracia castra Licinius habebat: & Constantinus è Piræo suas naues è Græcia maiorem partem collectas accerserat. Simul terrestri cum exercitu Thessalonica progressus, propter ripam fluminis Hebri, qui ad lauam Hadrianopolim alluit, castra faciebat: cum & Licinius suos instruxisset à monte, qui oppido imminet, ad ducenta vsque stadia, vbi . . . fluuius Hebrus coniungitur: compluribus diebus aduer- sis vtriusque castris exercitus substitit.

Sed animaduerso Constantinus qua parte flumen esset arctissimum, tale quiddam machinatur. Tigna de monte comportare iubet exercitum, funesque, nec tere, quasi pon- tem supra flumen facturus esset, ac per eum copias suas transportaturus. qua quidem re deceptis opinionibus hostium, & colle quodam conscenso, qui siluas habebat densas, & abditis per eas tegendis idoneas: peditum ibi sagittariorum quinque millia cum equiti- bus octoginta collocabat: deinde sumptis secum duodecim equitibus, per fluminis an- gustias, qua transire facillimè poterat, Hebro superato, improuisus in hostes irruit. Tam verò quidam cædi, quidam toto impetu terga dare; alij casu inopinato territi, ore diducto consistere propter hostis inexpectatam hanc transfectionem. Cum interim & equites ceteri toto cum exercitu securi ad alteram ripam euasissent, ingens hominum cædes accidit: nam ad triginta & quatuor millia hominum ceciderunt. Sub occasum solis castra Constantini cepit. Licinius autem suis, quotquot sanè poterat, recolle- ctis, per Thraciam properabat, ut ad classem perueniret. Cum illuxisset, omnes Licinij milites, qui arrepta fuga, vel in montem forte, vel in conualles se contulerant, Con- stantino in fidem se tradiderunt vnà cum iis, quos Licinius fugiens à tergo reliquerat. Eo Byzantium fuga delato, Constantinus hominem persequens, Byzantium obsedit. Iam Constantini classis (ut diximus) è Piræo soluerat, & in Macedonia stationem ha- bebant: itaque nauarchos accersit, nauibus ad ostium Helleponti adesse iussis. Vbi clas- sis præstò iam esset, veluti imperatum fuerat, Constantini duces octoginta dumtaxat expeditissimis nauibus, quæ triginta singulae remis impellerentur, dimicandum censue- runt, quod is locus propter angustias magno nauium numero esset opportunus. Aban- tus autem Licinianæ classis imperator ducentis nauibus inuehebatur, & hostilium nauium paucitatem vehementer contemnebat, quas ab omni parte se nullo negotio puta- ret inclusurum.

Sublatis vtriusque signis, & porrectis in aduersos tendentibus, Constantini nauarchi sic suas agebant naues, ut hostem cõpositè adorirentur. Abantus autem nullo ordine in ad- uersos impetum faciens, naues suas ob multitudinem in arctum coactas inter se collidebat, quodamque modo demergendas & variè perdendas hosti præbebat. Denique multis mi- litibus in mare præcipitatis, nox superueniens nauale prælium diremit, & alteri quidem ad Eleuntem Thraciæ appulerunt, alteri portum Æantium ingressi sunt. Postridie eius diei, cum vehemètes Aquilonis flatus essent, Abantus egressus Æantio portu, naualem ad pugnam se parabat. Sed quod ex triginta remorum naues, quæ ad ostium Hellepon- ti substiterant, iam mādato ducum Eleuntem se cõtulissent, Abantus nauium multitu- dine territus, de inuadendis hostibus animi dubius hærebat. Circa meridiem flatus Aquilonaris remittebat, & exortus Auster vehemètes Licinij classem ad littus Asiaticum repertam partim in ipsum littus eiecit, partim saxis impedit, partim cum vectoribus de- mersit: ita quidem, ut hominum quinque millia, naues cum hominibus centum & tri- ginta perirent, quibus è Thracia partem exercitus in Asiam Licinius propterea tran- smiserat, quod obsessis cum eo Byzantium præ multitudine nimis arctum fuisset.

CHRISTI
318.SILVESTRI PAP.
5.CONSTANTINI IMP.
13.

XI. Cum autem in Asiam nauibus quatuor Abantus aufugisset, & nauale proelium hoc modo pugnatum esset, iamque naues ad Hellespontum appulissent, quæ varias merces & maximam commeatus copiam Constantini ducibus attulerant: vniuersa illi cum classe soluebant, vt se cum iis, qui Byzantium obsidebant, coniungerent, & urbem mari quoque cingerent. Licinij pedites, cum ne conspectum quidem nauticarum illarum copiarum sustinuisent, nauigia nocti, Eleuntem discesserunt. Constantinus obsidionem vrgens, cum aggerem paris cum muro altitudinis excitasset, & turres ligneas ipso muro sublimiores in aggere constituisset, de quibus muri defensores telis petebantur, vt arietes, aliæque machinæ muro citra periculum admouerentur, urbem omnino capere cogitabat.

XII. His Licinius ad inopiam consilij redactus, statuit, deserto Byzantio, & ibidem exercitus infirmiori parte relicta, cum maximè idoneis, qui & benevolentiam ei suam probauerant, Chalcedonem Bithyniæ quamprimùm se recipere. Nam fieri posse credebatur, vt rursus ex Asia collecto exercitu dimicaret. quamobrem nauigio Chalcedonem delatus, adiunctum sibi socium periculi Martinianum, qui ordinum Palatinorum dux erat (Romani Magistrum Officiorum vocant) Casarem dicit, & cum exercitu Lampfacum mittit, impediturum quò minus hostes è Thracia transfrent ad Hellespontum: ipse copias suas in collibus & sitis ad Chalcedonem faucibus collocat. His rebus intento Licinio, Constantinus, qui & onerariarum & bellicarum nauium ingentem numerum haberet, & per has aduerso littore potiri vellet, veritus inaccessas operariis præsertim nauibus Bithynici littoris oras, celoces & cymbas quamcittissimè struit, & iis ad promontorium Sacrum, quod dicitur, ad ostium Ponti situm, quodque Chalcedone ducentis stadiis abest, nauigat; & expositis ibi copiis, quosdam in colles ascendit, ac in iis aciei struendæ locum capit.

XIII. Licinius quamquam ab hoste Bithyniam teneri cerneret: tamen vt vir omnibus periculis exercitus, Lampfaco Martinianum accersit, & milites cohortatus, quibus se præiturum diceret, ordines ad pugnam instruit; oppidoque egressus, hostibus iam paratis occurrit. Acri pugna in locis Chalcedoni & Fano interiectis inita, longè Constantini pars superior erat: quæ hostes ingenti cum impetu adorta, tantâ cædem edidit, vt de centum & triginta millium numero vix triginta millia euaderent. Cum primùm hæc euenissent, Byzantij Constantinum portis apertis excipiebant: idem & Chalcedoniis factitantibus, Licinius victus Nicomediam cum equitibus reliquis & paucis peditum millibus contendit. Inter hæc Auctor tradit à Constantino exceptum Hormisdam regio sanguine procreatum fugientem è Perside: atque mox subdit:

XIV. Cum autem Constantinus etiam Nicomediæ Licinium obsideret, rebus ille desperatis, quòd etiam sciret nullas sibi restare iustas & satis amplas ad dimicandum copias, egressus vrbe, supplex Constantino factus est, & ad eum allata purpura, Imperatorem ac Dominum clamabat, veniamque præteritorum posecebat. nam vitam sibi certò pollicebatur, cuius nomine iusurandum vxori eius à Constantino præstitum fuerat. Martinianum Constantinus satellitibus suis occidendum tradidit, Licinio Thessalonicam ablegato, velut istuc securè victuro: neque multò post ei violata iusurandi religione (quod quidem Constantino non insolens erat) laqueo vitam ademittit. hæc Zosimus, pergens alias coaceruare in eundem Constantinum contumelias, de quibus suo loco dicturi sumus. Ceterum de nece Licinij causam illâ plures numero & digniores fide Auctores afferunt, sic eum contra pasta conuenta necari iussum, quòd idem Licinius, vt sæpè fecerat, res nouas, sollicitans barbaros, clanculum moliretur.

XV. Hic non prætermittendum de diuino fauore dicere, qui in cunctis proeliis manifestis signis Constantino iugiter aspirauit. Zonaras enim de his agens, hæc ait: Ferunt Constantinum in proeliis cum Licinio & Maxentio commissis vidisse armatum equitem signum Crucis pro vexillo ante aciem suam præ se ferentem: ac rursus Hadriano-poli duos ei viuos adolescentes, qui hostium phalanges cæderent: item circa Byzantium noctu, omnibus dormientibus, conspectum ab eo ignem, qui fulguris instar vallum exercitus sui collustraret: quibus ostentis in eam sententiam adducebatur, vt crederet successus illos rerum & victorias sibi diuinitus offerri. hæc Zonaras. Plurimum contulisse ad Christianam religionem latius dilatandam tot tamque præclaras Constantini victorias, testatur Sozomenus; vt pote quòd non tam Imperatores, quam contrariæ inter se religiones

bSoz. l. 1. c. 7.

CHRISTI
318.SILVESTRI PAP.
5.CONSTANTINI IMP.
13.

A religiones viderentur bellum suscepisse, cum quisque eorumdem Imperatorum è sua quam colebat, veramque purabat, diuinum Numen sibi affore propitium, iugibus expecteret votis ac precibus.

Licinij rebus finem imposituri, de nece eius ac tempore, quo regnauit & vixit, quid scribat Aurelius Victor^a, hic addamus, moreque eius ab eodem recensitos, tamquam dignum homine epitaphium: Hic (inquit) Licinius annum dominationis ferè post xiv. vitæ proximè lx. occiditur, auaritiæ cupidine omnium pessimus, neque alienus à luxu venereo, asper admodum, haud mediocriter impatiens, infestus litteris, quas per infestiam inmodicam virus ac pestem publicam nominabat, præcipuè forenses industrias: agrariis planè ac rusticantibus, quia ab eo genere ortus altusque erat, satis utilis, ac militiæ custos ad veterum instituta feuerissimus, spadonum & aulicorum omnium vehemens domitor, tinea foricesque Palatij eos appellans. hæc Victor. Sed & Iulianus Apostata in Cæsaribus, cum de Licinio agit, tradit eum ob multa atque turpia scelera, quæ patrauit, à deorum & bonorum Principum consortio exclusum fuisse.

Quod verò pertinet ad annos eius Imperij: Victor, cum ait Imperium propagasse vsque ad annum decimumquartum, in dubium non nihil reuocari posse videtur. nam cum ex iis quæ superius dicta sunt, constat eum imperare cœpisse anno secundo Imperij Constantini, Domini verò trecentesimo septimo, cumque certum sit ipsum hoc anno apud Nicomediam victum: non nisi eius Imperij annos vndecim numerare licet, & fortasse duodecimum inchoatum. Nec assentimur iis qui eum vsque ad annum decimum sextum superuixisse putarunt. At alia prorsus ac planè diuersa ratio est, numerare annos, quibus vixit Imperator factus, licet ab Imperio depositus, vsque ad obitum, vel quibus imperauit. Ex iis insuper quæ dicta sunt, colligere æquè licet, quam mendosum sit Eusebij Chronicon in fine, cum ibi ponatur bellum Cybalense aduersus Licinium anno septimo Imperij Constantini, vndecimo verò eiusdem habeatur persecutio ipsa à Licinio excitata, quam tamen suo loco positam non negamus.

De Licinij autem exitu diuersa planè scripta habentur à Ioanne presbytero Nicomediensi, qui his ipsis temporibus viuebat: ipse enim in Historia, quam scripsit de rebus gestis & martyrio S. Basilii Episcopi Amaseni, de eodem Licinio hæc habet: Licinium verò cum ferè ad mortem vsque Imperator Constantinus castigasset, regali & quacumque alia principatus potestate priuatum in Galliam demandauit, vt in illa regione habitaret: eò enim quòd eius affinis erat, illum morte punire noluit, qui iure miles mori debebat. Ei autem, toto audiente Senatu, dixit: Luge & pœnitentiam age ob ea quæ ausus es, bonisque operibus studens, ab illis numquam desiste: fortasse Deus propitius & beneuolus tibi erit, qui omnis benevolentia expers & insidiator fuisti: fortasse & sempiternæ pœnæ sententiâ aufugies. hæc tunc ipse. Nihilominus tamen diuina pœna vehementer illum exagitauit. In ea enim regione, ad quam missus est, difficilia quædam vlcera, remedia eius malitiæ cõgruentia, similem illi quam Maximinus passus fuerat, plagam intulerunt. Cum autè grauiter ingemisceret, & solum ac verum Deum à se reprobatum fuisse confessus esset, ex hac vita miser auulsus fuit. hucusque ibi de Licinij exitu vita antè acta digno. Ceterum (quod dictum est) omnes testantur, eum à Constantino esse necatum contra iusurandum ipsi præstitum, vt priuatam vitam agere sineretur. Quoto autem anno Imperij Constantini Licinius (vtcumque acciderit) ex hac vita migrarit, nullibi certa est mentio, nisi apud Eusebij Chronicon, in quo longè post bellum Cybalense, anno decimo octauo Constantini occisus ponitur: à Victore autem & à Socrate haud multò post ab eo tempore, quo victus est, traditur eum esse necatum.

Quid autem post Nicomediense postremum aduersus Licinium certamen contigerit Constantino in expugnatione Byzantij, Nicephorus narrat his verbis: Nicomedia soluens Constantinus, bellum eis intulit: Byzantij porrò cum ceruicem ei summittere & tributum pendere nollent, procaciterque Romanæ seruitutis iugum excuterent, res ad manus peruenit: ac proelio commisso, sex millia primò in Constantini exercitu, deinde conspectu altero tria alia rursus millia hominum cæsa sunt. Quo fortunæ successu Byzantij sublato, vt copias Romanorum omnes conciderent, dispiciebant. Pauci namque eo tempore cum Imperatore milites erant, omnibus ferè, exiguo excepto numero, ad præsidium Romanæ ditionis, quòd de Persarum expeditione & incurfione nuntiatum esset,

effet, missis. Vespera dici erat, & Imperator languidus & mœstus, inopia consilij, contu-
 nudò oculos ad cælum intendit: atque ibi rursus, itidem vt Romæ, cum contra Ma-
 xentium bellum gereret, scripturam stellarum ordine atque distinctione conformatam
 vidit, hoc significantem: Inuoca me in die tribulationis, erua me, & liberabo te, & glo-
 rificabis me. Stupore igitur percitus, rursus oculos in cælos sustulit, & iterum Crucem
 stellis sicuti antea effigiatam in cælo, & inscriptionem circum eam conspexit, cuius hæc
 verba erant: In hoc ipso signo hostes omnes vinces. Et confestim in memoriam ei, quæ
 antè acciderant, venire. Postridie ergo classicum canere iussit, præliumq; rursus cum
 Byzantijs commisit: & quoddam trophæum & signum Crucis præferri in acie mandasset,
 fortiter illos vicit, simulq; urbem ipsam cepit. Victoriæ autem eius trophæum & signum
 eo loco statuit, vbi nunc porphyretica eius columna in magnam amplitudinem ampli-
 ter excurrit.] hucusq; Nicephorus. De Byzantijs verò, quàm ægrè tulerint semper Ro-
 manorum iugum, & quàm munitissima esset vrbs, diutina eius obsidio & oppugnatio
 à Severo Imperatore olim facta certam fidem faciunt. Liberæ enim conditionis quon-
 dam ciuitas ad libertatem consequendam semper aspirare consuevit. Tot autem tan-
 taq; de cælestibus visionibus Constantino ibi ostensis à Nicephoro recitatis maluisse
 ab eodem recentiore Auctore antiquorum testificationibus confirmata: scimus tamen
 Eusebium in Oratione habita de Constantini laudibus constanter affirmare, diuinas illi
 visiones non semel, sed (vt ait) sæpenumerò illuxisse.

XX.
 Euseb. Vit.
 Constant. l. 2.
 c. 19.
 IN MONAR-
 CHIA CON-
 STANTINI
 PAX SVM-
 MA.

Quomodo autem, extincto Licinio, sub vno Christiano Imperatore omnes Roma-
 ni Imperij populi coeuntes tranquillissimo rerum statu potiti sint, Eusebius narrat his
 verbis: Porro impiis hominibus è medio sublatis, & potestate tyrannica delicta, mun-
 dus de reliquo veluti solis claritate collustratus fuit; vniuersæque orbis terræ partes,
 quæ Romanorum parebant ditioni, in vnum coaluerunt: quin etiam dum gentes quæ
 Orientem occupabant, alteri parti adicerentur, & vno generali principatu tamquam
 capite quodam totum corpus adornaretur, vnius Imperij potestas per omnes peruasit:
 illustres præterea lucis ex pietate nascentis splendores, iis, qui antea in tenebris & mor-
 tis umbra confedissent, & lætos & serenos dies impertierunt: neque erat vlla amplius
 præteritorum malorum recordatio: quippe omnes vbique victorem hymnis celebra-
 bant, hucusque conseruatoem solum Deum se agnoscere fatebantur. Iste Imperator
 vniuerso pietatis genere eximius, & Victor egregius (hanc enim appellationem, cogno-
 minis loco, victoriæ sibi à Deo contra hostes & inimicos donatæ maximè propriè con-
 uenientem inuenit) Orientem recuperauit; & vnum coniunctum coherentemque
 principatum, more veteri Romanorum, sibi ipsi subiecit: ac non modò Deum omni-
 bus qui in Imperij sui finibus continebantur, palàm prædicare cœpit, verum etiam vni-
 uersum mundum gubernaculis singularis potestatis, quæ Romanorum ditiois erat
 propria, præclare admodum administravit. Malorum porro, quæ antea cunctos mor-
 tales opprefferant, metus sublatus fuit; & qui antè fracto animo & demisso fuerunt,
 hilari vultu, obtutuque læto alter alterum aspexerunt. Tum choreis & hymnis pri-
 mum Deum summum omnium Regem esse prædicarunt, deinde Victorem Constans-
 tinum, eiusq; filios modestissimos, Deoque charos Cæsares acclamationibus continuis
 extulerunt. Erat iam veterum malorum & impietatis cuiusque obliuio, iam suavis
 præsentium bonorum vsus & delectatio, iam iucunda futurorum expectatio.] hucus-
 que Eusebius.

XXI.
 Euseb. ibid.
 c. 20.
 CONSTAN-
 TINI LEGES
 PRO CHRIS-
 TIANIS.

Quibus verò legibus exulem religionem Christianam Constantinus restituerit, Oriën-
 talemq; Ecclesiam dira persecutione prostratâ erexerit, idem Auctor fusius enarrat his
 verbis: Iam apud nos, sicut etiam pridem apud eos qui alterâ orbis partem obtinent,
 Imperatoris decreta plena humanitatis diuulgata, iam leges, quæ & claram sanctimoniam
 erga Deum significationem dare, & non obscura bonorum cuiusque generis indicia
 cuiusque oculis subicere videbantur: neque solum provincialibus cuiusque nationis ea
 quæ erant ad vitam accommodata vtiliaque largitæ sunt; sed etiam Dei Ecclesijs, quæ
 conuenientia putabantur, ritè præscripserunt.

XXII.
 REVOCA-
 TIV EXV-
 LES CHRIS-
 TIANI.

Nam primum omnium illos qui à Præfectis cuiusque provincie, propterea quod ido-
 lis immolare recusauerant, è patriæ finibus pulsi, inque exilium eieci fuissent, domum
 reuocauerunt: deinde eos qui variis eadem ob causam essent adiudicati ministerijs,
 liberarunt; præceperuntque, vt qui fuissent facultatibus spoliati, eas denuò reciperent.
 Quin

A Quin etiam qui tempore persecutionis animi toleratia in tormentis pro Deo perferen-
 dis nobilitati, aut metallis excrucianti addicti, aut ad insulas incolendas condemnati,
 aut ad publica Imperij opera obeunda vi compulsi fuissent, per easdem leges ipsis om-
 nibus miseris ex insperato fuere liberati. Eos etiam qui propter constantem pietatis con-
 fessionem essent de militaris dignitatis gradu deieci, benignitas Imperatoris ex ea con-
 tumelia rursus euocauit, libera optione data vel ædes recipiendi, & prioribus honoris
 ornamentis potiundi cum dignitate, vel vita tranquilla contentis ætatem ab omnibus
 ministerijs vacuam degendi. Eos item qui fuissent ad muliebria officia seruiliter obeun-
 da, quò dedecore & ignominia afficerentur, condemnati, pari ratione atque ceteros, li-
 berauit. Atque ista fuerunt de iis hominibus, qui incommoda hæc sustinuisent, Imper-
 atoris edicto sancita.

B De facultatibus autem piorum, qui in persecutione mortem obiissent, definitè etiam
 præscripsit Imperatoris lex. Nam sanctorum Dei Martyrum fortunas, qui in fidei
 confessione supremum vitæ diem egissent, à cognatis possideri præcepit. Quod si nul-
 lus ipsis superesset sanguinis communionem communis, vt Ecclesie eorum hereditates
 adirent. Porro autem quæ bona Christianorum antea in Ararium relata, & ex eo aut
 venditione aut gratuito ad aliorum vsum abalienata fuissent, quæue in illo ipso adhuc
 reperta essent, dominis denuò reddi debere, munificum Imperatoris edictum in man-
 datis dedit. Atque benignæ Imperatoris leges passim diuulgatæ non solum Ecclesie
 Dei & populo Christiano tot tantaque beneficia præstiterunt, verum etiam infidelibus
 populis & cunctis gentibus, alij præterea multitudini propè infinitæ Imperatoris magni-
 ficentia elargita est. Vnde omnes, qui in nostris regionibus auditione solum accepissent
 ea quæ iam antea fuerant in altera parte Romani Imperij gesta, eosque qui istis affecti
 fuissent beneficijs, beatos putarent, optarentque vt ipsi tandem paribus potirentur, cum
 eadem ipsis etiam ante oculos versarentur, se quoque in beatorum numero duxerunt:
 & sunt ingenue confessi, tantum tamque præclarum Imperatorem tamquam rem quam-
 dam nouam & propè inauditam (qualem nulla ætas, quam sol viderit, aliquando cog-
 nouit) mortali hominum generi apparuisse. Atque isti hoc animo fuerunt.

Postquam verò omnes gentes Dei Patris virtute Imperatori subiectæ fuerunt, bono-
 rum sibi suppeditatorum largitorem omnibus palàm prædicauit, eumque victoriarum,
 quas esset consecutus, auctorem, & non se ipsum, agnoscere, constanter testificatus est:
 hocque ipsum per edicta, quæ Latinis Græcisque litteris mandata erant, & ad omnes
 gentes missa, manifestò denuntiauit. Atque nostram orationem hac de re institutam
 veram esse, si in ipsa edicta fortè incideris, faciliè cognoscas licet. Duo quidem erant, al-
 terum Ecclesie Dei & populo Christiano, alterum populis infidelibus singulas ciuita-
 tes incolentibus missum. Quod quidem, vtpote ad præfens argumentum valdè accom-
 modatum, hoc loco recitare, consentaneum arbitror, ad eum sanè finem, vti eius for-
 mula historie monumentis prodita maneat, referueturque ad posteritatem: quando-
 quidem & ad veritatis plurimum, & ad nostræ orationis confirmationem non minus
 afferre videretur adiumenti. Descripta est enim ex primo exemplari ipsius edicti auctori-
 tate Imperatoris confirmati, & eius dextra subscripti, eaque tamquam sigillo ad fidem
 huic nostro sermone faciendam obliuio; quod quidem exemplar apud nos custodi-
 tum est.] Edictum autem eiusmodi ponitur:

E VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. PROVINCIALIBVS
 PALESTINÆ S.

Quamquam erat olim, veterum memoria, apud eos qui rectè & sincerè de Deo opti-
 mo maximo sentiebant, euident & perspicua differentia, quæ omnem dubitationem
 longè ab hominum mentibus dispulit, quæque etiam quantum intersit inter eos qui au-
 gustissimam Christi religionem studiosè obseruant, & eos qui eamde oppugnant, atque
 adeò despiciunt ducunt, accuratè distinguebat: tamen iam & argumentis illustrioribus,
 & splendidioribus rebus gestis, tum huius dubitationis inscitia, tum quæ sit præpotentis
 Dei vis perspicuè patefit. Quandoquidem hos qui fideliter sanctissimam Christiano-
 rum legem & disciplinam colant, nullumque illius præceptum violare audeant, magna
 bonorù affluentia, & robur firmissimū ad præclaros conatus cum bona spe suscipiendos
 accom-

XXIII.
 Euseb. Vita
 Constant. l. 2.
 c. 21. 22. 23.
 QUID DE-
 CRETVM DE
 BONIS
 CHRISTIA-
 NORVM.

XXIV.
 ACCEPTA
 FERT DEO
 CVNCTA
 CONSTAN-
 TINVS.

b Apud Euseb.
 in Vit.
 Const. lib. 2.
 c. 25. vsque
 ad 41.

XXV.
 EDICTVM
 CONSTAN-
 TINI POST
 VICTVM
 LICINIVM.

accommodatum; illos autem qui impia mente imbuti sunt, euentus etiam ipsorum institutis consentanei sequuntur. Quod si quisquam, qui neque Deum bonorum auctorem agnoscere, neque officia honestati congruentia colere, in animum induxerit, aliquid boni sit consecutus: euenta rerum ab ipso gerendarum fidem orationi nostræ facile facient. Ac si quis superiora tempora hucusque cōtinuata animo percurrat, & priores res gestas acie ingenij contempletur: reperiet, omnes qui fundamentum rerū gerendarum in iustitia & bonitate posuerint, conatus suos ad felicem exitum perduxisse, & tamquam ex suavi quadam radice dulcissimum fructum percepisse: at qui iniqua facinora edere aggressi sint, & nullam piam sanctamque cogitationem erga humanum genus aliquando susceperint; sed homines exilio multare, illis contumelias facere, bona publicare, cædes & multa eius generis mala inferre effrænate moliti sint, & neque illos aliquando pœnituerit, neque mentem ad meliora conuerterint; supplicia apposite ipsorum sceleribus respondentia subiisse. Atque ista neque temerè, neque sine ratione eueniunt.

XXVI. Qui autem animo rectè ex iustitiæ regula instituto ad res gerendas se conferunt, & timorem Dei optimi maximi assidue animo complectuntur, & firmam erga ipsum fidem retinent: & errores, periculaque, quæ in præsentia vita obiciuntur, spe illa de rebus futuris ostentata, posteriora ducunt: hi, licet ad tempus aduersis rebus & incommodis afflicti tamen, tamen quia pro certo persuasum habent, honores sibi multò maiores in posterum reseruos, casus qui incidunt fortuito, neququam ægrè & grauer ferunt; sed quod asperioribus diuexantur molestiis, hoc illustriora gloriæ insignia assequuntur. Qui verò, iustitiæ norma cum dedecore reiecta, Deum optimum maximum nō agnouerint, & eos qui illum sunt fideliter consecrati, contumelia & supplicio intolerabili obicere non dubitarint; neque illorum gratia, quibus ob talem causam pœnas irrogassent, se quidem miseros, illos autem felices & beatos (utpote qui, etiam dum tam dira tormenta subibant, pietatem erga Deum firmè retinerent) iudicant: istos certe copiosius complures conciderunt, multæ in fugam conuersæ sunt, omnis denique bellica expeditio ab his suscepta ad extremam cladem prolapsa.

XXVII. Ex huiusmodi sceleribus bella pestifera exorta, ex huiusmodi vastitates perniciosæ, inde etiam diminutiones rerum ad vitæ usus necessariorum, inde malorum eiusmodi nequitiam insequentium multitudo: inde duces tantæ impietatis editi, qui quidem vel extremis ærumnis exantlatis, extremam miseriam perpeffi sunt, vel vitam turpissimam degentes, eam postea, cum supplicia suis nequitias aptè & æqualiter conuenientia sustinerent, morte grauiorem esse, facile agnouerunt: nam quod vehementius quisque eorum, temeritate quadam inductus, ad diuinam Christianorum legem & disciplinam expugnandam (sic enim putabat) vehementius acrisque incubuit, hoc certè plus hausit calamitatis: vsque adeo, ut singulis ipsorum non modò huius vitæ acerbitates, sed etiam grauissimus ille metus suppliciorum, quæ se expectarent apud inferos subituros, maximam sanè afferret molestiam. Proinde cum tanta & tam grauis impietas per humanas res permaneret, & Respublica velut à morbo quodam pestifero in periculum funditus intereundi venisset, & ob eam causam magna eaque salutari curatione egeret: quodnam, quæso, remedium diuinum Numen (illud quidem omnino Numen putandum, quod solum & re ipsa est, & vniuerso temporis spatio satis virium ad opem ferendam in se continet) quod, inquam, remedium, aut quam rationem ad orbem terrarum ex his malis eripiendum excogitauit? Dicam equidem: quippe beneficia à Deo optimo maximo in nos collata ingenuè agnoscere, eaque egregiè prædicare, reuerà gloriosum est. Deus quidem certè, cum meum ministerium accuratè quale esset explorasset, idemque ad ipsius voluntatem explendam idoneum censeret, eodem vtens, & à mari Britannico, illisque partibus, vbi sol, rato cursu confecto, necessariò occidit, initium faciens, eximia quadam potentia & virtute omnia mala, quæ homines premebant, proffigauit, & è medio prorsus sustulit: adeo ut mea opera ac diligentia tum humanum genus ad cultum augustissimæ legis & disciplinæ reuocatum esset, tum fides sanctissima permagnas, ipso Deo duce, faceret progressiones.

XXVIII. Idcirco cum exploratum habeam, eum hoc ministerium omnium facile præstantissimum mihi tamquam quoddam suæ singularis erga me beneuolentiæ indicium commisisse: non me ipsum dissolutum in eo sedulo exequendo, quo illi gratiam referam, præstabo. Et propterea ad regiones in Oriente sitas (quæ quidem orbis pars, quod asperioribus calami-

A calamitatibus implicata tenerur, eod maius firmitusque auxilium à nobis implorat) iter iam suscipere animus est. Quippe vniuersam omnino vitam, & id totum quo spiritum duco, atque adeo omnes animi vires, quæ in intimo pectore insident, Deo optimo maximo à me deberi, pro certo persuasus sum. Et quamquam profectò non sum inscius, eos, qui spem in rebus cælestibus verè & ex animo ponant, hominum beneuolentia nequam indigere; & qui eam in Dei domicilio constanter & firmè collocarint, quique quod magis se à rerum caducarū fragilitate sceleribusque omnibus seiunxerint, hoc plus dignitatis adepturi sint: tamen graues necessitates ad tempus eorum ceruicibus impositas, & supplicia parum hominum naturæ consentanea, ab eis qui nec culpæ alicuius affines, nec criminis cuiusquam rei sunt, quàm longissimè depellere, nostrarum partium in primis esse statuo. An non absurdum est maximè, ut cum eorum animi tolerantia & constans robur per illos, qui sint eos diuini cultus & religionis causa acerrimè persecuti, satis exploratè cognitum sit, eorum gloria à me, qui Dei obsequio me totum dicauerim, non ad clarissimum augustissimumque splendorem extollarur?

Omnes igitur, siue qui crudelibus Iudicum sententiis subiecti, quibuscumque temporibus illud ipsis contigerit, patriam cum exilio ideò commutare coacti fuerint, quod ad honorem erga Deum & fidem, cui totis animæ viribus se consecrauerant, non neglexerunt, siue qui inter Curie ministros numerati sunt, cum in eorum numerum non iure fuissent antea relati: omnes, inquam, isti tum patriis sedibus, tum otio consueto restituti, Deo omnium liberatori gratias agant: siue præterea qui rebus suis fuerint priuati, & fortunarum omnium amissione oppressi, hucusque vitam abiectissimam degerint, isti quoque domiciliis pristinis, familiis, & facultatibus redditi, Dei optimi maximi beneficentia læti fruantur. Quin etiam eos, qui in insulis inuicti detinentur, istius provisionis & sollicitudinis nostræ beneficio potiri mandamus: ut scilicet cum hæcenus angustis montium recessibus & maris fluctibus circumiectis vndique conclusi fuerint, iam acerbata illa solitudine & à natura hominum penitus alienata liberati, desiderio rerum ab ipsis optatarum satiati, se ad amicissimos recipiant: cumque longo temporis spatio in squalore & sordibus odiosis vixerint, reditum velut prædam repentinam minimè expectatam nacti, curis præterea molestiisque in posterum erepti, vitam metus expertem sub nostro traducant Imperio: qui quidem nos Dei famulos esse & gloriamur, & pro certo persuasi sumus; quique ei quod à ratione alienissimum est (præterea cum nostrum sit aliena peccata corrigere) ne aures quidem patefacere debemus, nedum fidem adhibere.

D Quicumque porro aut ad metalla effodienda condemnati sint, aut ad publicorum operum ministeria obeunda addicti: hi continuis laboribus cum grato otio commutatis, facilius & lenius vitæ genus libera cum potestate agant, immoderatis laborum aspectibus in placidam animi remissionem conuersis. Atque si qui de libertate, quæ est omnium communis, exciderint, & ignominia affecti fuerint: isti cum solida læticia priorem dignitatis gradum, tamquam diuturna peregrinatione ab ipsis abalienatum, recuperantes, in suam ipsorum patriam maturè se recipiant. Illis item, qui iam olim honoribus militaribus donati, ab iisdem iniusta & iniqua de causa sunt deiecti (nempe quod confessionem in Deo verè agnoscendo illis dignitatis ornamentis longè prætulissent) libera detur optio, vel rei militari se dedendi, quod in pristino vitæ modo permaneant, vel cum honorata libertate liberè & pro arbitratu vitam degendi. Rectum est enim & rationi consentaneum, ut qui in periculis ipsis illatis tam egregiam animi magnitudinem ac tolerantiam declarauerint, integram habeant potestatem tum otio, tum dignitate liberè, pro animi sui sententia, perfruendi. Porro autem qui nobilitatis suæ amplitudine vi dispoliati, talem quamdam Iudicum sententiam subierunt, ut vel in gynæcea, vel in tetrinas intrusi, durum & miserum laborem sustinerent, vel ut cellæ penariæ ministri fierent, quod nihil superior illorum ortus ipsis afferret subsidij: hi quoque honoribus, quibus antè fruebantur, & libertatis beneficio potiti, & ad pristina dignitatis ornamenta restituti, deinceps hilari ac læto animo vitam degant.

Qui item de libertate sit in seruitutem datus, quique se iniqua & inhumana ciuis alicuius recordia ministeria ipsi insueta obire coactum esse, secum admodum deplorat, & se ipsum pro libero seruum ex improuiso factum intelligat: is in libertatè priorem nostro edicto vindicatus, se parentibus similem efficiat, exerceatque labores libero homine dignos;

XXX.
RELAXATIO
EXILII
DAMNATO-
RYM.

XXX.
RELAXARE
INVENTUR
DAMNATI
AD METAL-
LA.

XXXI.
SERVI RE-
VOCANTUR
IN LIBER-
TATEM.

gnos, & cogitationem seruiliū illorum munerum parum sibi accommodatorum, quæ anteā perpeſſus fuerit, penitus ex animo debeat.

XXXII.
DE BONIS
PROSCRIP-
TORVM
CHRISTIA-
NORVM.

Porro illud nobis videndum est, vt facultates, quibus singuli variis de criminibus sibi falso obiectis orbatū fuerint, restituantur: nempe si qui splendidissimū diuinissimūque martyrij certamen inuicto & constanti animo sustinuerint, & propterea rerum suarum amissionem tolerarint, & Confessores constituti spem perpetuam in cælo sibi compararint: qui item non modò solum vertere coacti, sed fortunis etiam priuati fuerint, quòd neutiquam fidem prodendo persecutoribus ceſſerunt: istorum, quotquot vita defuncti sunt, hereditates cognatis impertiri mandamus: Omnino autem quibus hereditates illæ debeantur, est cognitu per facile: cum leges, eos qui genere propius accedunt, præcipiant heredes fore, & quòd ratione etiã oportet eos succedere, qui sint domestica consuetudine coniunctiores, constat: præsertim cum illi ipsi Martyres non criminis vilius B conuicti, sed sua induciti voluntate, mortem oppetuerint. Quòd si nemo de cognatis superſit, qui vili vel Martyrum, vel Confessorum, vel exulū quos diximus, qui eiusmodi de causa solum verterint, heres ratione succedat: vt Ecclesia semper cuiusque loci hereditatem adeat, ratum esto. Neque erit omnino molestam iis qui decedūt e vita, vt eam, cuius gratia omnes suos labores susceperint, heredem felices allequantur.

XXXIII.
RESTITVI
MANDAT
POSSESSIO-
NES.

Præterea hoc necessariò proponi debet, quòd si qui eorū, quos supra memorauimus, aliquid de fortunis suis, quibus visum fuit, donauerint, his possessio iurè stabilis & firma permanere debeat. Et ne quis error appareat in edicto, sed vt quid verè voluerit, omnibus ad cognoscendū in procliui sit: sciant omnes, si agrum, si domum, si hortum, si quid eorum quæ paulò antè posui, teneant; ipsi & honestum & vile esse, vt non ea confiteantur solum, sed omni abiecta cunctatione restituant. Quapropter licet maximè videantur quidam ex iniusta illorum possessione maximos fructus cepisse, & nos, vt isti repetantur, minimè æquum iudicemus: tamen illi ipsi planè confiteantur, & quos habuerint fructus, & vnde eos collegerint, huiusque peccati veniam sibi à nobis concedi postulent: vt non modò auaritia antegressa, tali adhibita correctione, à nobis remittatur, verum etiam Deus optimus maximus istud pœnitentiæ loco excipiens, benignus & clemens erratis veniam det.

XXXIV.

At dixerint fortasse qui huiusmodi facultatum domini (si modò istud nomen in illis valere vel debet vel potest) facti sunt, excusatione pro se allata, quòd fieri non poterat, vt se ab illis rebus abſtinerent, cum tam variam & multiplex miseriarum cuiusque generis spectaculum palam esset positum: quo quidem tempore extiterunt crebræ perditæque proſcriptiones eorum qui nihil commeruisse, eaque temerè inconsiderateque factæ, D crudeles etiam & insanabiles persecutiones, iniustæ denique facultatum venditiones. Quòd si huiusmodi verbis quidam se defendere contendunt, & admonitiones continuas expectant, ne existiment se illud impunè luros, præsertim cum ista nobis tam sedulo administrantur, quò Deo optimo maximo debitum præstemus obsequium. Quæcumque enim antehac grauis & damnosa necessitas accipere coegerit, ea in præsentiarum retinere, non nihil periculi habet: ac necessum est, insatiabiles cupiditates omnibus modis, id est, rationibus & exemplis imminuere. Neque enim si quid Atrarium earum rerum, quas antè posuimus, possideat, firmè retinere, illi liberum erit: immò verò contra sacrosanctas Ecclesias nihil omnino dicere audeat; & quas res ad tēpus per iniuriam possederit, eas Ecclesiis iure restituat. Omnia igitur quæ rectè vereque ad Ecclesias pertinere videantur, siue domus, siue agri, siue hortus, vel si quæ sunt alia eiusdem generis, E quæ in alicuius possessionem venerint, quòd ius nullius qui ad Rempublicam, id est, ad Ecclesiam spectat, violetur, sed omnia sincera & simplicia maneant, restitui mandamus.

XXXV.

Quin etiam loca illa quæ Martyrum corporibus honorata sunt, & memoriæ gloriosæ illorum e vita discessionis, quis dubitet quin ad Ecclesias spectent? immò verò etiam quis non potius istud præciperet? quippe cum neque munus præstantius sit, neque labor Deo gratior, vel quòd plus habeat vtilitatis, quàm, diuino Spiritu adhortante, in his rebus diligentem operam & studium collocare. Quæ etiam iniquis de causis ab improbiſſimis hominibus ablata fuerint, ea, vt æquitas postulat, restitui, sanctisque denuò Ecclesiis integra reddi iubemus. Ceterum quoniã perfectæ & singularis prouidentię est, ne istos quidem silentio præterire, qui aut iusta empzione aliquid ab Atrario acquisiuerint, aut gratum cōcessum retinuerint, & ad huiusmodi res occupandas cupiditate quadam inexplibili

A inexplibili temerè ruerint: sciant quicumque fuerint de genere illo, sibi (quamquam harum rerum causa, quas cōmire ausi sunt, nostram erga ipsos beneuolentiam maximè abalienare laborarunt) à nobis, quantum ratio commodè ferre poterit, benignè prospectum iri.

Hæc igitur hæcenus sermone nostro prouecta sunt. Verum quoniam virtus Dei omnipotentis euidentissimis argumentis manifestissimisque sese ostendit, cum ad optima cohortando, tum benignè mea causa ad eò firma apportando subsidia, vt iis acerba calamitas, quæ cunctas res humanas antè districtas tenuit, iam ex omni mundo radiis solis collustrato, prorsus exempta sit: vniuersi simul & singuli accurata cura & cogitatione circumſpicere debetis, qualis tandem illa potestas fuerit, quæ semen (vt ita dicam) perditissimorum hominum deleuerit labefactaueritque, bonorum autem latitiam quasi B denuò reuocatam in omnes regiones affatim fuderit, & omnibus concesserit potestatem tum officia diuinæ legi & disciplinæ consentanea cum omni obseruantia præstandi, tum illis qui se huic consecrauerunt, honesta virtutis munera sedulo excolendi: qui quidem tamquam ex crassa caligine emergentes, quia eximia sunt sacrarum litterarum cognitione imbuti, de cetero debitum cultum erga Deum, & honorem pium, eisque congruentem declarabunt.] hæcenus Constantini Imperatoris edictum ab Eusebio recitatum. porro non tantum in Palæstinæ prouinciã, vbi ipse agebat, atque descripsit, sed per totum fuisse promulgatum Orientem, ditionemque omnem Licinio olim subiectam, certissimum est: cum quos æqua persecutio afflixisset atque prostrasset, par quoque beneficium subleuare atque erigere debuisset.

De tempore autem eiusmodi promulgationis edicti, non est qui iure dubitare possit, C tunc editum esse, cum prorsus debellato Licinio, vnã cum victoria toto orbi Orientali optata diu pax Ecclesiæ primùm illuxit. Quòd verò ad locum pertinet, ne quis errore ducatur, vt existimet illud esse datum in Occidente, cum reuersus est, eò quòd in eodem (vt dictum est) idem testetur Imperator se habere in animo proficisci in Orientem: nam positus ipse in Thracia vel Bithynia Boreali orbis parte, instituens profectio- nem in Asiam atque Syriam, iure se in Orientem profecturum, vilitate more esse locutus apparet. Id quidem sic accipiendum esse, eiusdem Constantini Imperatoris verba declarant in ea epistola, quam eodem planè anno (vt dicemus) scripsit ad Alexandrum & Arium, eamque Eusebius recitat, vbi hæc verba leguntur: Non ita pridem ad Nicomedienſium ciuitatem aduentans, extemplo iter versus Orientem maturè facere D constituēbam. Ac me quidem ad vos citato gradu properantem, cum maiorem itineris partem confecissem, & propè iam vobiscum esse viderer, litterarum istarum nuntius in contrariam partem compulſit, ne oculis ea videre cogerer, quæ ne auribus quidem tolerare me posse, planè existimabam.] hæc ipse, quando auditis Ecclesiasticis dissensionibus in Orientali Ecclesia occasione Arii concitatis, eò proficisci induxit in animum. At de his agemus inferiùs, huius anni extremo loco. hoc namque tantum anno, & fortasse sequentis exordio, Constantinus constitit in Oriente: inde enim recedens mense Aprilis Sirmij in Pannonia, Augusti verò mense Romæ egisse, data ab eodem rescripta significant. sed de his inferiùs.

Sunt hæc planè illa tempora optatissima ac felicissima Christianis, cum Episcopi suis E singuli Ecclesiis restituti egregiam nauarunt operam, vt idolorum cultum prorsus abolerent, & vnã veram sanctamque religionem Christianam quàm latissimè propagarent. Et haud dubium, eosdem qui iisdem locis præfecti essent, vbi Christiani plurimum abundarent, & longè numero plures essent, quàm Gentiles ibi degentes, in delubra deorum iniectis manus, & idola in eis posita demolitos esse. Hæc quidem vnus Nicolai Myræ in Lycia ciuitatis Episcopi magni nominis exemplo, de reliquis quoque opinari posse, conceditur. sic enim habent ipsius Acta antiquitus scripta de promulgato à Constantino decreto, quo ipse Nicolaus solutis vinculis, quibus religionis Christi causa detinebatur in carcere, liberatus est.

Cum hoc ergo decretum omnem eius Imperio subiectam cōprehendisset regionem, in suam patriam reuertebantur omnes Christi Confessores. Suum itaque Nicolaum Pontificem ciuitas suscepit Myrenſium, Instituto quidem ac voluntate Martyrem, & incuruentū victorem. Ille autem à Deo datus omni ex parte florens donis, & morbos omnes curabat, & fuit breui clarus & gloriosus non solum apud Fideles, sed etiam apud multos infideles,

XXXVI.
CONSIDERATIO
DI-
VERSORVM
TEMPORVM
PROFON-
TVR.

XXXVII.
DE TEMPO-
RE PROMUL-
GATI EDICTI.

^a Apud Euseb.
in Vit. Const.
lib. 2. c. 70.

XXXVIII.
IDOLOLA-
TRIAE PES-
SYMPTATIO.

^b Recitat
Metaphrast.
lib. 6. Decib.

XXXIX.
NICOLAUS
DE MOL-
TVR IDOLA.

infideles, habebaturque in omnium animis in maiori admiratione quam qua possit ver- bis exprimi. Et ideo cum videret adhuc restare multas aras simulacrorum, & magnam daemorum cateruam in eis habitare, & non paucos perdere ex Myrensisibus: diuino zelo animo incensus, exurgit fortissime, & omnem illorum obiens regionem, si in aliquam aram aliquando incidisset, humi deiciebat, & in puluerem comminuebat: & sic procul expellens daemorum multitudinem, effecit ut grex pace tranquilla frueretur.

XL. DE TEM- PLO DIANA E PROSTRATO.

Cum sic bellum gereret Sanctus aduersus spiritus improbitatis, sit quaedam a superis inspiratio & diuinior cogitatio, ut ne a Dianae quidem templo abstineret, sed ipsum quoque aggrediretur, & ei idem faceret quod prioribus: erat enim id & pulchritudine admirabile, & alia superans magnitudine, & iucundissimum daemones habitaculum. Cum ergo maior aduersus hoc templum eum subiisset impetus, iisque iuuenilior & acrior esset: non solum diruit omnia quae super terram eminebant, & ea humi deiecit; sed etiam totum conuulsit ab ipsis fundamentis: & ad summum templi quidem quae erant in aere sublimia, humi deiecit, quae autem erant sub terra, proiecit in aere. Mali vero daemones ne aduenientem quidem Sanctum villo modo poterant sustinere, sed etiam vocem emittebant, fugientes, & affirmabant se ab ipso magna affici iniuria, & inuitos a rebus suis excedere. Hucusque de Nicolai huius temporis rebus gestis: reliqua vero eius Acta, quae ad Annales Ecclesiasticos spectare noscuntur, certis annis, suis locis inferius consignabimus, ab aliis abstinentes, quae omnibus prope perspicua, nostri instituti quoque terminos videntur excedere.

XLI. STATVAE PERSECUTORVM PROSTRATAE. Greg. Nazian. Orat. 1. in Iulianum. Euseb. in Vita Constantini. l. 2. c. 42.

Quod autem pertinet ad studia Christianorum in comminuendis idolis, ad statuas quoque Imperatorum in persecutorum excidendas eadem progressa sunt, & praecipue in simulacra Maximini, qui omnium acerbissimam, quarum esset memoria, persecutionem in Oriente excitarat: cuius (inquit Gregorius Nazianzenus) signa pluraque ob eam rem acceptae, imagines & statuae ferunt, publice adhuc prostantes, foedamque corporis mutilationem sempiterna infamia notantes. Hae ipse. Sed iam inchoatam ab Eusebio orationem de Constantini legibus prosequamur: ait enim: Istud primum Imperatoris edictum ad nos missum ista praecipit. Statim vero, quae lege fuere scripta, re ipsa procefferunt: & omnia contraria iis, quae paulo ante a crudelibus tyrannis patrata fuissent, gesta sunt: Imperatorisque beneficiis potiebantur ij, quibus ea tribui, lege sancitum fuit. Ita Eusebius. Sed qui mox subsecutus his temporibus fuerit Orientalis Ecclesiae status, dicendum est.

XLII. ARIUS TURBAT PACEM ECCLESIAE.

Cum iam ex victoria Constantini, editisque ab eo pro pietate legibus superius recitatis fulgentissimus illuxisset illi (ut dictum est) pacis radius: hostis humani generis, quod sibi ex animo accidisse senserat in Ecclesia Occidentali, cum per eundem Constantinum collocata Ecclesia in summa pace, gloria, atque splendore, eam schismate scindere ac turpiter labefactare conatus est, dum per Donatistas in Africa schismaticos turbas parum incredibiles concitauit, idem plane iniens consilium, eadem & arma sumens, tanta Christi gloria liuore tabescens, incensum semel in Ario ignem impietatis, valido flatu perflans, vehementes inde flammam eduxit, quae non solum Aegyptum ac Libyam, sed longe lateque diffusa, atque expansa vndique, omnes propemodum Orientis Ecclesias inflammarunt. Qui enim olim (ut demonstrauimus suo loco superius) accensus ex Arij haeresi in Aegypto ignis erat, ipso ab Alexandro Episcopo Alexandrino a presbyterij loco summoto, etiam non penitus extinctus, compressus tamen non nihil videri poterat, & superueniente eodem tempore persecutione Licinij consopitus, idem intus vehementioribus ardoribus aestuans, mox ut licuit, reddita per Constantinum Ecclesiae pace, validioribus flammis erupit, Aetnae instar, immensos ignium globos euomens.

XLIII. Euseb. in Vita Constantini. l. 2. c. 60. DE LITVRIS A CONSTANTINO SCRIPTIS.

De his enim post recitatas dictas litteras Constantini Eusebius agens haec ait: Talem sermonem Imperator tanquam eximius Dei praeco prouincialibus omnibus per litteras suas communicauit, quod subiectos sibi tum a diabolico errore depelleret, tum ad verum Dei cultum sectandum exhortaretur. Ad quem iis rebus iam egregie nobilitatum rumor de tumultu quodam non exiguo illo quidem in Ecclesiis concitato perlatus est: cuius auditione percussus, ei coepit remedium cogitare. Tumultus ille talis fuit: Dum populus Dei gloriabatur, rerumque honestarum actionibus sese efferebat, metusque extrinsecus aliquid molestiarum facebat, erat ablatum, & Ecclesia illustri quadam

(vt

A (vt ita dicam) & tranquilla pace vndique coepta muniebatur: inuidia nostris bonis infidias struens, callide irrepit, inque media Episcoporum frequentia primum tripudiare coepit, eosque diuinorum decretorum discutiendorum causa in seditionis coniecit certamen, deinde quasi ab exigua scintilla ingens incendium excitauit.

Quod quidem ab Ecclesia Alexandrina, tamquam a summo capite (nempe Orientalis Ecclesiae) exorsum, omnem Aegyptum, Libyam, & Thebaida deinceps peragravit. Iam vero per reliquas prouincias & ciuitates eod usque diffudit sese, vt non modò Ecclesiarum Praesides verborum contumeliis se mutuo concidere, sed etiam reliquorum hominum multitudinem diuersè distractam (dum hi in istorum, illi in aliorum sententiam inclinarent) cernere licuisset. Eo porro turpitudinis rerum gestarum spectaculum probabatur, vt iam in medijs infidelium theatris sacrosancta diuinæ nostrae doctrinae instituta turpissimi ludibrij notam subirent. Nonnulli in ipsa Alexandria de summis religionis Christianae mysterijs iuueniliter & inconsculte digladiari: alij per vniuersam Aegyptum & superiorem Thebaidem de controuersia quadam iam pridem inter ipsos concitata decertare coeperunt (erant hi Meletiani, de quibus plura superius) adeo vt vbique Ecclesiae in varias partes dirimerentur. Et quoniam vniuersum Ecclesiae corpus his rebus laborabat, tum vehementer tota Libya iisdem afflictata fuit, tum reliquae exterarum prouinciarum partes pariter in morbi societatem venerunt. Nam qui Alexandriae dissidebant, ad Episcopos aliarum prouinciarum, alij ad alios Legatos mittebant: illi autem in alterutram partem diuisi, simili seditionis flamma incendebantur. Hae Eusebius.

XLIV. QVA OCCASIONE ARII HAERESIS.

Antequam autem reliqua ab ipso his annexa tractemus: quoniam fuerint eiusmodi legationes, quas ab vtraque parte missas ait, in medium adducamus. Exutus (vt suo loco dictum est) Arius ab Alexandro Episcopo Alexandrino munere quoungebatur presbyteratus, atque tam ipso, quam focis ipse, in Concilio Alexandrino centum Episcoporum excommunicatis; cum Alexandria nihilominus (vt demonstratum est ex Epiphano) longo tempore permanisset, tandem ab eo extra urbem quoque eiectus est, qui tantum abfuit, vt sic humiliatus quieuerit, quin maiores turbas in Dei Ecclesiam concitaret: nam profectus in Palaestina, ab Eusebio Caesariensi, ac Paulino Tyri, & Patrophilo Scythopolitano per Legatos petit, licere sibi vna cum suis publicos, vt agebat Alexandriae, conuentus agere. Illi cum alijs Episcopis in Palaestina in vnum congregati, postulationi Arij suffragati sunt: iusseruntque, vt primum ipsi inter se conuentus quidem agerent, sed interim studerent pacem inire cum Alexandro, cui & se subiicerent. Sed haec pluribus Sozomenus.

XLV. ARIUS PVLSVS ADIIT IN PALAESTINAM.

At nec his acquieuit Arius, qui maiori fretus potentia, grauiores tumultus excitat, vsus vafer ingenio, & callidus in actionibus, potentissimo administro Eusebio Episcopo Nicomediensi, suis moribus non impare, & impietate nulli secundo; forensisque potentia (vt videbatur) omnium principe, quippe qui insinuauerat se in amicitiam Constantiae Augustae Constantini sororis, de quo haec Socrates: Quamquam multi alij peruersa Arij opinione & errore implicati tenebantur, Eusebius tamen (non Caesariensis ille, sed alter qui fuerat Ecclesiae Berytensis Episcopus, id temporis autem ad Episcopatum Nicomediae urbis Bithyniae callide arreperat) illi cum primis mordicus adhaesit. Quae cum accepisset Alexander (hic erat Episcopus Alexandrinus) resque gestas oculis cerneret, iracundia coepit exandescere: ac Concilio multorum Episcoporum conuocato, Arium & eius opinionis fautores presbyterij gradu abdicat, qua de re ad Episcopos cuiusque ciuitatis scripsit ad hunc modum, &c.]

Sozom. l. 1. c. 54 in fine.

XLVI.

Socrat. hist. lib. 1. c. 3. CONSPIRAT ARIUS CVM EUSEBIO.

Verum quod dicit de abdicatione a presbyterio & excommunicatione, id antea accidisse, superius dictum est: nam litterae quas recitat, non ex eo Concilio datae sunt, sed postquam, excommunicatis Ario atque Arianis, Eusebius Nicomediensis palam impudenterque patrocinium illorum suscepit, prout eadem litterae Alexandri, quas recitat Socrates, declarant his verbis: Ario igitur & eius fautoribus, qui ista asserunt, & de eisdem tam impudenti ore loquuntur, vna cum illis qui eius opinioni assentiuntur, nos cum alijs ferè centum Aegypti & Libyae Episcopis in vnum conuenientes, anathema denuntiamus. Ceterum Eusebius eos ad se admittit, operamque sedulo dat, vt mendacium cum veritate, & cum pietate impietatem commisceat, &c.] Ecce tibi (vt demonstratum est) tunc apparet ab Alexandro dictas scriptas fuisse litteras, cum iam illi antea

XLVII. QVANDO SCRIPTAE LITTERAE AB ALEXANDRO.

excommunicati ad Eusebium confugerant, ille ad se eos admiserat, & pro illis impigre laborabat. Hac autem ad rectam rationem temporis consignandam sunt dicta.

XLVIII. Epiph. h. v. si 69. Theod. l. i. c. 5.

Quod verò ad Arium pertinet (de his enim in primis agendum est) quas litteras tum ipse scripserit ad Eusebium; recitant eas Epiphanius & Theodoretus, ex quo ipsas describimus:

ARI LIT. TERAE AD EUSEBIUM.

Eusebio domino suo amantissimo, homini Dei, fideli, orthodoxo, Arius, quem Alexander Papa iniuste insectatur ob veritatem, quæ vincit omnia, & quam tu strenuè propugnas; in Domino S.

Cum pater meus Ammonius Nicomediam iter faceret, officij mei ratio postulare videbatur; ut te per eum compellarem, simulque etiam amorem tibi inlitum & beneuolum animum, quo fratres propter Deum & Christum eius complecti soles, tibi in memoriam propterea reuocarem, quòd Episcopus Alexander grauer nos oppugnare, B persequi, & omnem (vt dicitur) rudentem contra nos mouere cœperit, eo quidem animo, vt nos velut homines impios à ciuitate ided expellar, quòd ei minimè assentimur publicè prædicanti in hunc modum: Semper Deus, semper Filius: simul Pater, simul Filius: simul cum Deo Patre ingenito Filius est, semper genitus est, ab ingenito genitus est: & tamen neque cogitatione, neque indiuiduo aliquo temporis puncto Deus Pater Filium antegressus est: sed semper Deus Pater, semper Filius: ex ipso Deo Patre existit Filius. Ac quoniam Eusebius frater tuus Episcopus Cæsareæ, Theodotus, Paulinus, Athanasius, Gregorius, Aetius, & omnes denique Orientales affirmant Deum Patrem Filium sine principio antegressum: anathema illis denūtiatum est, exceptis solùm Philogonio, Hellanico, & Macario hæreticis, qui de fide minùs rectè instituti sunt, quorum vnus Filium eructationem, alter productionem, tertius cum vnà cum Patre ingenitum asserit. quas impietates ne audire quidem possumus, etiam si hæretici mille mortes nobis minarentur.

XLIX. ARII HORRENDAE BLASPHEMIÆ.

Nos autem, quæ sit nostra sententia, sensusque, & docuimus, & docemus: Filium nimirum neque ingenitum esse, neque Patrem ingeniti villo modo, neque ex villo subiecto, sed voluntate & consilio ante tempora & ante sæcula plenum Deum extitisse, vni-genitum, immutabilem; & antequam gigneretur, aut conderetur, aut præfinitur, aut fundaretur, non fuisse: nam ingenitus non erat. Exagitamur igitur, quòd Filium principium habere, Deum Patrem carere principio, dicimus. Atque tum hac de causa, tum quòd dicimus eum ex nihilo constare, nos persequuntur aduersarij. Istud verò sic ided asseruimus, quòd non sit pars Dei Patris, neque ex villo subiecto existat. Hac de re nos insectantur: nosti tu ipse cetera. Te Eusebi, qui non immemor es nostrarum afflictationum, quique verè Collucianista es, opto in Domino valere plurimum.] hucusque; Arius ad Eusebium.

L. Theod. l. i. c. 5. EPISCOPI ARII STDENTES.

Quarumnam autem ciuitatum Episcopi fuerint, quos secum sentire Arius gloriatur, Theodoretus subdit his verbis: In numero eorum, quos iste recensuit, erat Eusebius Episcopus Cæsareæ, Laodiceæ Theodotus, Paulinus Tyri, Anazarbi Athanasius, Gregorius Berythi, & Aetius Lyddæ Episcopus: est autem Lydda ciuitas, quæ iam vocatur Diospolis.] hæc Theodoretus. Sed & totum Orientem secum sentire, mendaciter gloriabatur Arius, omnesque suos habuisse communicatores, præter quos recensuit Philogonium Episcopum Antiochiæ, Macarium Ierosolymitanum, & Hellanicum Episcopum Tripolis. Porro quòd dicit, nominatis Episcopis suæ factionis anathema ab Alexandro dictum esse, non sic accipiendum est, vt eos singulos nominatim idem Antistes perculerit excommunicationis sententia: sed cum Alexander in ipsum Arium eiusque fautores intorserit anathema, ipsos pariter ea sententia astrictos esse dicebat, prouocans ea quoque via odium multorum in Alexandrum. Verum cum extemp litteræ ipsius Alexandri, quibus nominatim fautores Arii expressi habentur, & nulla de recensitis superioris mentio reperitur: in eam cogimur ire sententiam, dictos Episcopos haud palam, sicut Eusebium Nicomediam, fuisse cognitos impios Alexandro, nec, vt illum, aded impudenter in certaminis campum progressos esse, iis præsertim rerum exordiis, cum ab Alexandro Ariana hæresis impugnabatur.

LXI.

Scripsisse autem hæc Arium, cum profectus esset in Palæstinam, & explorasset voluntatem assentientium sibi Episcoporum, existimandum est. Quam quidem epistolam cum accepisset Eusebius, impigre negotium curat, & quem videbat Paulinum Episcopum

A pum Tyri, licet cum Ario sentientem, haud tamen audentem scriptis prodere quod sentiret, vt fecerat Eusebius Palæstinæ; ad eundem, vt propugnaret totis viribus impietatem cohortans, scribit his verbis, ipse quoque (vt ait Theodoretus) impietatis suæ virus euomens:

Theodor. lib. i. c. 5. 6.

Neque studium domini mei Eusebij pro veritatis defensione susceptum, neque tua de eadem re, domine mi Pauline, reticentia, in silentio quidem iacet: sed ad nostras vsque aures vtrumque perlatum est. Atque planè vti erat consentaneum, de Eusebio quidem domino meo magnam lætitiã, de te autem dolorem non mediocrem cepimus; præsertim cum coniectura auguraremur, huiusmodi viri silentio nos profus causa casuros esse. Quapropter obsecro te, vt cum scias, quàm virum prudentem dedecet, ea quæ sunt à veritate aliena rueri; quæ autem vera, ea reticere: ad scribendum, vbi rationem Spiritu diuino ad eam rem præparaueris, te ponas de hac quidem materia, quæ & tibi possit esse & tuis auditoribus emolumento: præsertim si sacram Scripturam, & verborum illius & sententiarum quasi vestigia sedulo sequens, ad scribendum animum induxeris.

Neque enim de duobus ingenitis nos audiuius, neque vnum in duo diuisum, neque illud vllam corpoream affectionem subiisse didicimus credidimusve, domine mi Pauline, sed vnum ingenitum, vnum ex eo verè, sed non ex substantia eius genitum, naturæ ingeniti omnino & eius essentiæ expers: atque quod genitum erat, natura & facultate profus diuersum, factum tamè ad perfectam affectionis & facultatis procreatoris similitudinem: cuius principium non modò non posse verbis exprimi, sed ne cogitatione quidem, nõ dicam humana, sed ne eorum quidem omnium, qui longè supra hominem putandi sunt, comprehendi credimus. Atque ista sanè non è nostris rationibus deprompta esse, sed ex Sacris litteris nos didicisse, affirmamus: indeque cognouisse, Filium essentia sua conditum, fundatum, genitum, natura esse immutabili, inexplicabilique & similitudine procreatoris sui, vt ipse Dominus ait: Deus condidit me in initio viarum suarum, & ante sæcula fundauit me, & ante omnes colles genuit me.

LII. PEREPIDIA EVSEBIANA.

Quòd si Filius ex Patre est, hoc est vel vt pars ipsius, vel vt ex fluxione essentiæ: quod si ita esset, neque conditus, neque fundatus amplius diceretur: quod te reverè, domine Pauline, minimè fugit. Nam illud quod existit ab ingenito, non amplius vel ab alio, vel ab eodem condi aut fundari potest, cum sit ab initio ingenitum. Quòd si, quia genitus dicitur, indicio vlli sit, quod ex paterna essentia genitus est, & quòd ex eo habeat eandem cum eo naturam: pro certo scimus, Scripturam non de eo solo, sed de aliis rebus

LIII. BLASPHEMIÆ EVSEBI.

omnino natura disparibus hanc vocem, Genitum, vsurpare solere: nam de hominibus quoque sic loquitur: Filios genui, & exaltaui, & ipsi spreuerunt me. Et rursum: Deum, qui te genuit, dereliquisti. Alio item loco sic ait: Quis est qui genuit stillas roris? Quibus in locis non naturam ex natura procreatam ostendit, sed singulas res genitas ex voluntate ipsius ortum habuisse. Nam nihil ex eius substantia gignitur: sed vnumquodque voluntate eius genitum, sicut genitum est, existit. Ipse enim Deus: illa autem quæ sunt ad similitudinem eius creata, Verbo illius similia futura sunt, & ipsius voluntate genita, omniaque per ipsum à Deo Patre facta sunt, omnia denique ex Deo. Quas rationes cum acceperis, easque pro gratia, quæ tibi diuinitus suppetit, expoliueris: fac vt domino Alexandro scribas: nam persuasum habeo, si ad illum scripseris, te eum de sententia deducturum. Saluta omnes fratres in Domino. Diuina gratia te, vt pro nobis ores, domine mi, diu valentem seruet.] hæc tunc Eusebius Nicomediensis ad Paulinum Tyri Episcopum.

Isaia 1. Deuter. 32. Job 38.

Præstitisse autem id quod postulauit ab eo Eusebius, Paulinū, opinamur, sicut constat fecisse alios superius nominatos Episcopos, nempe Eusebiū Cæsareæ Palæstinæ, & Athanasium Episcopum Anazarbi, S. Athanasio id ipsum testante. Porro Eusebij Cæsariensis ad Alexandrum litterarum fragmenta recitantur in Nicæno Concilio secundo, his primū verbis, dum Eusebius multis testificationibus patronus Arii demonstratur: Simili modo & in epistola ad beatum Alexandrum, magistrum & doctorem Athanasij, cuius initium, Quanto labore & diligentia in has litteras inciderim, hic apertissimè blasphemias sic ait: Arium, eiusque studiosos accusant hæc litteræ, quòd Filium ex nõ ente, instar vnus omnium factum esse dixerint. Illi verò epistolium attulerunt quod ad te scripserunt, in quo fidem suã exponentes, his verbis confitentur quæ sentiunt: Legis, Prophetarum,

LIV.

Athan. l. De Syno. Arian. Nicæan. Cœc. sessum. Act. 6. EVSEBI CAESAREAE EPISCOPI DOCTRINA IMPIA.

rum, & noui Testamenti Deum ante sempiterna secula sibi Filium vnigenitum gene- rasse, per quem & secula & omnia fecit. Generasse autem non videtur, sed in veritate propriae voluntati substituisse immutabilem & inalterabilem creaturam Dei perfectam, verumtamen non vt vnam creaturatum. Tua verò epistola accusat eos, quasi dixerint, quod Filius factus, tamquam vnus omnium; cum tamen hoc non dixerint, sed aperte pronuntient, non vt vnam creaturatum. Vide nedederis statim illis occasionem, vt ea etiam calumnientur, & assumant quæcumque voluerint. Iterum accusas eos, quod dixerint, quod qui est, non existentem genuit. Miror sanè si quispiam aliter dicere poterit. Nam si vnus est qui est, manifestum est, quod ex eo genitum est omne quod est, est- que id post illum. Si verò qui est, non vnus sit, sed & Filius sit, qui est: quomodo eum qui est, qui est genuit? Sic enim qui est, duo fuerint. Et hæc quidem Eusebius ad gloriosum Alexandrum. Feruntur eius ad eundem gloriosum virum & alia epistolæ, in quibus variæ sunt blasphemias, dum Arium defendere conatur. Eodem modo in epistola ad Euphrasione[m] blasphemus est. initium eius epistolæ est: Domino meo cum omni gratia cõfiteor, &c. Non enim Filium Patri coexistere dicimus, sed Patrem ante Filium fuisse.] & reliqua, quæ in ea sunt scripta, atque in dicta Synodo recitata: vbi idem Eusebius in aliam altissimam erroris foueam demersus fuisse, ex suis ipsius scriptis ibidem demonstratur. At de Eusebio aliis pluribus.

*Euphrasione[m]

LV. ATHANASIVS ANAZARBI EPISCOPI ARIANVS. Athan. lib. De Synod. Arian.

Sed & Athanasium Anazarbenum, fauentem Ario, pro eo scripsisse ad eundem Alexandrum Episcopum Alexandrinum, S. Athanasius testatur his verbis: Athanasius ex Anazarbo hæresim adhuc nudius retraxit; vnum ex centum illis ouibus Filium Dei appellans. In scriptis enim suis ad Episcopum Alexandrum ausus est dicere: Quid obtrectas Arianis, si dicunt, ex non entibus Filium vt creaturam conditum esse, vnum- que ex rerum vniuersitate esse? nam ille vnus est ex centum ouibus, quæ per parabolam representant omnes res creatas, &c.] Et post nonnulla de eo locutus, hæc idem Athanasius de Georgio Episcopo Laodiceno, qui ad eundem Alexandrum pro Ario scripsit: Georgius verò qui nunc Laodicæ est, & per id tempus presbyter Alexandrinus erat, & Antiochiæ commorabatur, ita ad Alexandrum Episcopum scripsit: Conquereris de Ario, cum dicit: Erat quando non erat Filius. Certè Isaias filius fuit Amos, Amosque prius fuit quam gigneretur Isaias, &c.] Hi igitur & alij ex nominatis vehementissimè patrocinati causæ Arii ad Alexandrum scripsere.

LVI. ARIANI QVA ARTE PRÆTER- XVTI HÆRESIM. Epiph. hæres. ref. 69.

Verum & idem ipse Arius, atque qui cum eo erant clerici Alexandrini, itemque ex Aegypto & Libya Episcopi litteras scripserunt ad eundem Alexandrum, turpiter mentientes, se prædicare doctrinam, quam à maioribus accepissent, & ab ipso met Alexandro publicè docente audissent: idque torum eo consilio molientes, vt omnium in eundem inuidiam concitarent. Recitat eas Epiphanius sic dicens:

Beato Papæ & Episcopo nostro Alexandro presbyteri & diaconi in Domino gaudiu[m]. Fides nostra ex maioribus ac progenitoribus nostris, quam etiam à te didicimus, beate Papa, hæc est: Nouimus vnum Deum solum ingentum, solum sempiternum, solum sine principio, solum bonum, solum immortalitatem habentem, solum sapientem, solum summum, solum Dominum, solum Iudicem omnium, gubernatorem; ceconomum, immutabilem & inalterabilem, iustum & bonum, Legis, Prophetarum, ac noui Testamenti. Hunc Deum genuisse Filium vnigenitum ante tempora æterna, per quem & secula & reliqua fecit: genuisse autem non in apparentia, sed veritate, substituisse verò propria voluntate immutabilem & inalterabilem, creaturam Dei perfectam, sed non vt vnam ex creaturis; sceturam, sed non vt vnam ex sceturis, siue genituris; neque vt Valentinus, emissionem, sceturam, siue genituram Patris asseruit; neque sicut Manichæus, partem coessentialis Patris, sceturam introduxit; neque sicut Sabellius, qui vnitatem diuidens, Filium Patrem dixit; neque vt Hierax lucernam à lucerna, aut faciem in duas, neque prius existentem, postea genitum, aut creatum esse in Filium, quemadmodum etiam tu ipse beate Papa in media Ecclesia ac confessu eos qui talia introduxerunt refutasti: sed sicut dicimus voluntate Dei ante tempora & ante secula creatum esse, & viuere ac esse à Patre accepisse, ita vt Pater simul substituerit ipsi glorias. Non enim Pater, data ipsi omnium hereditate, priuauit seipsum, vt ne ingenito modo habeat in se ipso: fons enim est omnium.

LVII.

Quare tres sunt substantiæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus: & Deus quidem causa omnium.

A omnium existens, est sine principio solus; Filius autem sine tempore genitus à Patre, & ante secula creatus ac fundatus, non erat antequam gigneretur, sed sine tempore ante omnium genus solus à solo Patre substitit. Neque enim est sempiternus, aut consempiternus, aut coingenitus Patri; neque simul cum Patre ipsum esse habet, vt quidam de his, quæ ad aliquid appellantur, dicunt, duo ingenita principia introducentes. Sed sicut vnitas & principium omnium, ita Deus præ omnibus est: quapropter & ante Christum est, vt à te didicimus in media Ecclesia prædicante. In quantum igitur à Deo ipsum esse habet ac viuere, qui & glorias, & omnia ipsi exhibuit; iuxta hoc principium ipse est Deus. Principium enim ipsius est, vt Deus ipse, & qui ante ipsum est, ed quod ex se ipso est. Et si illud, Ex vtero: & hoc, Ex Patre exiui, & venio: vt pars coessentialis, & vt velut emissio à quibusdam intelligitur: compositus erit Pater, & diuisibilis, & mutabilis, & corpus secundum ipsos, & quæ ad corpus consequuntur patiens incorporeus Deus, quantum sanè in ipsis est. Opto te valere in Domino, beate Papa. Arius, Acithales, Achillas, Carponas, Sarmatas presbyteri: Euzoius, Lucius, Iulius, Menas, Heliadius, Gaius diaconi: Episcopi, Secundus Pentapolis, Theonas Libs fidelis, quem constituerunt in Alexandria Ariani.] hucusque Arii & collegarum epistola ad Alexandrum.

ARIANAE BLASPHEMIÆ.

Huius autem tanti viri labores pro Filij Dei Diuinitate tuenda suscepti, haud fuerunt eiusmodi, quos quis facile cogitatione, nedum scriptis assequi possit: vnde merito de eo hæc Athanasius: Quod si res quoque nostri temporis contemplanda sunt: nostis quomodo beatus Alexander vsque ad mortem contra hanc hæresim depugnarit, & quot tribulationes, quantosque labores, quamquam iam senex, in decrepita ætate sustinuerit, qui & ipse ad Patres suos appositus est.] hæc ille. Equidem erigens primus omnium vexillum Catholice confessionis, & ante alios prima acie pugnans, primus excepit ab impijs intorta iacula impietatis. Quod igitur dictæ litteræ cum ab Ario, tum ab alijs hæresis eiusdem patronis sic ad ipsum Alexandrum sint scriptæ, vt tamen earum exemplaria essent encyclica, ac longè lateque vbique cunctis palam innotescerent: opus fuit eidem Alexandro cõtrarias illis pariter reddere litteras circulares; quas omnes ab eo conscriptas numero fuisse septuaginta, Epiphanius tradit, cum agit de fuga Arii in Palæstinam: Quod (inquit) cum peruenisset, singulos Episcopos adit cum blanditijs & adulatione, vt sibi multos faceret cooperatores: & suscipiunt quidem ipsum aliqui, alij verò repulerunt. Postea verò ad aures Episcopi Alexandri deuenit, & scribit epistolas encyclicas, hoc est, orbiculares, siue per circuitum, quæ sanè apud studiosos adhuc seruantur, omnes numero septuaginta, &c.

LVIII. ALEXANDER EPISC. ALEX. LABORES PRO FIDE TVENDA. Athan. Orat. i. cõtra Arian.

D Porro constat in primis eundem Alexandrum de iis quæ ab ipso gesta essent contra Arium scripsisse litteras ad primariæ sedis Episcopum Siluestrum Romanum Pontificem, quæ omnino perierunt, viget tantum earum memoria in Liberij Papæ epistola ad Constantinum Imperatorem, in qua hæc habentur: Manent litteræ Alexandri Episcopi olim ad Siluestrum sanctæ memoriæ destinatæ: quibus significat, ante ordinationem Athanasij, vndecim tam presbyteros, quam etiam diacones, quod Arii hæresim sequerentur, se Ecclesia eiecisse, &c.] hæc ibi. Quomodo autem Silvester de iis admonitus, ad componendas hæc controversias legauit Osiu[m] Episcopum Cordubensem, clarissimum fama virum, & Constantino (vt vidimus) probè notum, dicemus suo loco.

LIX. ALEXANDER AD SILVESTRUM PAP. DE ARIO. Extat tom. 9. Biblioth. sanctæ.

Ex numero autem septuaginta illarum Alexandri epistolarum duæ tantum modò à temporis iniuria vindicatæ supersunt: quarum alteram recitat Socrates, alteram Theodoretus Historiæ, quam scripsit, intexuit. Quæ verò à Socrate recitatur, est huiusmodi:

LX. Socrates. l. i. c. 3. Theod. l. i. c. 4.

Charissimis honoratissimisque fratribus, qui vbique gentium sunt nobiscum in Ecclesiæ ministerio coniuncti, salutem.

ALEXANDER EPISC. STOLA ENCYCLICA.

Cum in Sacris litteris sit vnum corpus Ecclesiæ Catholice nobis traditum, & præceptum vt concordia ac pacis vinculum firmum teneamus: consentaneum est, vt per litteras colloquamur inter nos, alijque alios mutuo de rebus, quæ apud singulos geruntur, certiores faciamus: quod siue vnum ex membris patitur, siue lætatur, nos inter nos vel patiamur vna, vel vna lætemur. In nostra quidem prouincia prodierunt iam viri, qui leges rescindunt, Christum ipsum impugnant, animos hominum ad defectionem (quæ quidem præuincit & quasi præcursor Antichristi, non sine causa, & exultimari & appellari possit) docere nituntur. Ac mihi certè in animo erat de illo facinore penitus reticuisse,

teticuisse, vt eius labes, si quo modo fieri potuisset, inter illos solùm qui ab Ecclesia de- A
 sciuerant, deleri quiuisset, ne in alia loca euagata simplicium quorundam aures suis for-
 dibus inficeret: verùm quoniam Eusebius, qui nunc Nicomedia Episcopus est, quiq̃ue
 totum Ecclesiæ statum in sua manu positum arbitratur, cum à nemine, quòd Ecclesiam
 Beryti deseruerit, quodq̃ue oculos cupiditatis atque ambitionis suæ ad Episcopatum
 Ecclesiæ Nicomediensis obtinendum adiecerit, in se animaduersum esse videat, isto-
 rum etiam, qui ab Ecclesia defecerunt, patrocinium suscipit, & ad omnes, qui vbique
 gentium sunt, litteras scribere conatur, eosq̃ue in iisdem commendat plurimum, quò
 imperitos quosdam in grauissimam hæresim Christoq̃ue penitus aduersariam rapiat:
 necesse habeo, idq̃ue sententia quadam quæ in Lege scripta est inductus, silentiũ rum-
 pere, remq̃ue vobis omnibus indicare, quò non modò eos qui defecerunt à Christo, ex-
 ceptabiliaq̃ue verba, quæ illorum hæresis vsurpat, cognoscatis; verùm etiam, si fortè Euse- B
 bius litteras scripserit, ad eas animos minimè attendatis: nam inueteratam suam ma-
 leuolentiam silentio ad tempus obrutam iam per istos renouare studet: & licet simula-
 tione quadam præferat eorum causa litteras scribere, re tamen ipsa declarat perspicuè
 se in rem suã seridè istud ipsum agere.] Habes, Lector, ex sententia Episcopi Alexandri-
 ni, non Arium, sed Eusebium Nicomediensem Episcopum, fuisse primum Arianae impi-
 etatis fautorem: vt non mireris, si sæpè contingat, eosdem quos dicimus Arianos, ab
 antiquis Patribus esse dictos Eusebianos.

LXI. Sed rursus epistola: Qui autem defecerunt ab Ecclesia, sunt, Arius, Achilles, Acitha-
 les, Carponas, Arius alter, Sarmatas, Euzoïus, Lucius, Iulianus, Menas, Helladius, Ga-
 rius, Secundus item, & Theonas, qui dicti sunt olim Episcopi. Quænam verò isti contra
 Scripturas excogitarint, temereq̃ue effutuerint, sic accipite: Deum non semper Pa- C
 trem fuisse, sed tempus aliquando extitisse cum Deus non esset: Pater: non ab æterno
 Verbum Dei fuisse, sed ex nihilo ortum esse: nam Deum, qui est, eum cum non erat, ex
 eo quod non est, procreasse; & propterea tempus fuisse aliquando cum non esset. Crea-
 tum enim & factum esse Filium, neque essentia Patri similem, neque natura verum Pa-
 tris Verbum, neque veram eius Sapientiam esse, sed per abusionem Verbum & Sapien-
 tiam dici: ipsum factum esse proprio Dei Verbo & Sapientia, quæ in Deo est, per quam
 cum cetera omnia, tum illum ipsum fecit Deus.] Vides planè ex his, Arium sensisse,
 aliud esse Dei Verbum, aliud Dei Filium, quem vult non esse Verbum, sed qui sit factus
 per Verbum, ipseq̃ue non nisi abusiue sit Verbum. Ad hæc spectat, quòd Athanasius
 postquam plura Verba Dei poni ab Arianis demonstrauit, sic ait: At illi porò, quin sit
 Dei Verbum, non inficiantur, sed id pro Dei Filio non agnoscunt, &c.] aliud nimirum D
 iactantes esse Filium Dei Christum à Verbo Dei. Et Ambrosius^b eandem suggillans
 sententiam, Nonnulli etiam (inquit) aliud Dei Verbum, aliud verum Dei Filium cre-
 diderunt.] sed hæc iidem Patres pluribus.

LXII. Verùm subdit epistola de eadem falsa sententia de Filio Dei: Et ob eam causam pos-
 se natura sua conuerti & mutari, sicut animantia omnia ratione vtentia: Verbum esse
 peregrinum, alienum & seiunctum à Sapientia Dei: Patrem à Filio minimè explicari
 posse, nam Filium neque Patrem planè & accuratè cognoscere, neque exquisitè cerne-
 re posse. Etenim suam ipsius essentiam, vt est, Filium non percipere, quippe Filium no-
 stra causa factum esse, vt Deus per ipsum tamquam per instrumentum nos crearet: ne-
 que extitisse aliquando, nisi Deus nos creare in animum induxisset.] Cum enim nega-
 re non posset Arius, per Verbum omnia facta esse, sic Filium Dei Verbum esse asserit E
 bat, vt tamen per Verbum aliud factum esse diceret. Plura namque Verba excogitasse
 Arium, & sua cantilena occini voluisse, idem qui suprà Athanasius tradit, cum ait:
 Arius in suis cantiunculis & Conuiuialium libro per speciem subdubitandi fabulatur,
 Multa, inquit, Verba profert Deus. Quodnam igitur ex istis Verbis Filium & Ver-
 bum vnigenitum Patris esse recipimus?] Rursus Alexander: Quæsitum est igitur ab
 illis, vtrum Dei Verbum posset mutari, quemadmodum diabolus mutatus est. Et non
 veriti sunt respondere: Certè potest. Cum enim & gigni & mutari possit, eius naturam
 posse mutari.

LXIII. Ario igitur & eius fautoribus, qui ista asserunt, & de iisdem tam impudenti ore lo-
 quuntur, vnà cum illis qui eius opinioni assentiuntur, nos cum aliis ferè centum Æ-
 gypti & Libya Episcopis in vnum conuenientes, anathema denuntiauimus. Ceterùm
 Eusebius

LXIII. ANATHEMA IN ARIUM ET ARIANOS.

^c Athanasius in decr. Nicæn. Syn. contra hæres. Arian.

^a Athanasius contra hæres. Arian. dea. et. ^b Ambr. de Incarnat. Domin. c. 6.

QUI PRIMI EXTITERINT ARIANI.

A Eusebius eos ad se admittit, operamq̃; sedulo dat, vt mendacium cum veritate, & cum
 pietate impietatem commisceat. Verùm ad hoc præstandum non satis habet virium.
 Nam vincit veritas, & nulla est societas luci cum tenebris, nulla consensio Christi cum
 Belial. Quis enim vnquam talia audiuit? Aut quis est, qui, si iam audiret, non eã tam-
 quam insolita & peregrina obstupesceret, auresq̃ue obruraret, ne eiusmodi verborum
 sordes in audiendi sensum illaberentur? Aut quis est, qui cum Ioannem audiat dicen-
 tem^a, In principio erat Verbum: non istos condemnauerit, dicentes, Erat tempus ali-
 quando, cum non esset? Aut quis est, qui cum audiat in Euangelio, Vnigenitus Filius, &c.;
 Per ipsum facta sunt omnia: non istos odio habuerit, affirmantes Filium vnã esse ex
 creaturis? Aut qui poterit ipse esse similis illarum rerum, quæ per ipsum factæ sunt? Aut
 quemadmodum Vnigenitus, si (vt illorum fert opinio) cum aliis rebus vnuerſis nume-
 retur? Aut quomodo ex nihilo factus est, cum Pater dicat^b: Eructauit cor meum Ver-
 bum bonum: &c. Ex vtero ante luciferum genui te? Aut qua ratione essentia Patri dif-
 par ac dissimilis, cum sit perfecta imago & splendor Patris^c, cumq̃ue ipse dicat^d: Qui
 videt me, videt & Patrem?

Aut quo pacto, si Verbum & Sapientia sit Dei Filius, erat tempus aliquando cum non
 esset? nam perinde est, ac si diceret, Deum aliquando & Verbo & Sapientia caruisse:
 Aut quo pacto conuerti mutariue potest, cum ita loquatur de se: Ego in Patre, & Pa-
 ter in me est: & Ego & Pater vnũ sumus. & per Prophetam^e etiam: Videte me, quia
 ego sum Deus, & non mutor? Et quamquam hoc dictum ad ipsum Patrem referri po-
 test, tamen aptius & magis propriè de Filio Verbo iam dicitur, quòd cum sit homo fa-
 ctus, non mutatus est; sed vt Apostolus^f ait: Christus heri & hodie, idem ipse & in sæcu-
 la. Quid igitur illos in hanc perduxit sententiam, eum scilicet propter nos factum esse,
 cum tamen Paulus scribat^g: Propter quem omnia, & per quem omnia?

Quòd autem falsò calumniati sunt, Filium non plenè & perfectè Patrem nouisse,
 nemini mirum videri debet: nam cum semel statuisſent contra Christum bellum gere-
 re, reiecerunt penitus voces ipsius Domini dicentis^h: Sicut nouit me Pater, & ego cog-
 nosco Patrem. Quòd si ex parte Pater cognoscit Filium: perspicuum est, Filium et-
 iam ex parte Patrem cognoscere. Verùm si hoc dictu nefas est, & Pater plenè Filium
 cognoscit: constat, quòd sicut Pater cognoscit suũ ipsius Verbum, sic & Verbum suum
 ipsius Patrem cognoscit, cuius est Verbum. Ceterùm quamquam ista recensendo, atque
 adeo sacras & diuinas Scripturas aperte explanando, eos sæpenumerò conuicimus; ta-
 men illi rursus velut chamæleontes sese mutant; dictumq̃ue illud Sapientis in sua ipso-
 rum capita torquere magnopere contendunt, videlicetⁱ: Impium, cum in profundum
 malorum venerit, contemere. Ac tamen complures certè hæreses ante illorum æta-
 tem exortæ erant, quæ quidem extra modũ audacia euagatæ ad extremam demerentiam
 sunt tandem prolapsæ: isti tamè, qui omni suo sermone Verbi Diuinitatem tollere mo-
 liuntur, vt pote ad Antichristi tempora propius accedentes, illas hæreses præ suorum er-
 rorum impietate iustas esse quodam modò declarant.

Quapropter illis Ecclesia interdictum est, atque aded anathema denuntiatum. Et
 quamquam de eorum exitio permagnum animis dolorem capimus, & maximè quòd
 Ecclesiæ instituta aliquando agnouerant, iamq̃ue ab illis exciderunt; de illis tamen non
 magnopere miramur: idem namque non Hymenæo solùm & Phileto contigerat, sed
 Iudæ etiam ante illos, qui Saluatoris discipulus fuit, postea autem proditor & defertor
 illius factus. Atque istarum rerum nevtiquam ignari extitimus, Dominus enim prædi-
 xerat^k: Videte ne quis vos seducat: nam multi venient in nomine meo dicentes, Ego
 sum, & tempus appropinquant, & multos seducunt: ne eatis post illos. Paulus^l etiam
 cum ista à Saluatore didicisset, scripsit, quòd in nouissimis temporibus quidam desi-
 cerent à fide sana, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum veritatem
 auersantium.

Iam verò cum & Saluator noster Iesus Christus hoc præceperit, & per Apostolum
 de eiusmodi hominibus significarit: nos certè, quoniam illorũ impietatem nostris ipso-
 rum auribus accepimus, nõ sine causa eius generis hominibus (sicut antea diximus) ana-
 thema denuntiauimus, eosq̃ue ab Ecclesia Catholica fideq̃ue alienos palam declarau-
 mus: vestrãq̃; pietatem fecimus certiores, charissimi & honoratissimi fratres, qui estis
 nobiscum in Ecclesiæ ministerio coniuncti, vt si fortè quidam ex illis temeritate impulsu
 ad

^a Ioan. 1.
^b Psal. 44.
^c Psal. 109.
^d Hebr. 1.
^e Ioan. 14.

LXIV. ARIANA HÆRESIS CONFUTATIO. ^f Ioan. 14. ^g Ioan. 10. ^h Malach. 3. ⁱ Hebr. 13.

^k 1. Cor. 8. LXV. REPELLUNTUR BLASPHEMIAE. ^l Ioan. 10.

LXVI. DE LAPISIS IN ARIANISMVM.

^m Luc. 21. ⁿ Mat. 24. ^o Marc. 13. ^p 1. Tim. 4.

LXVII. ADMONITIO DE CAVENDO ARIO ET ARIANIS.

ad vos venite non vereantur, ne eos admittatis, neve Eusebio, vel alteri cuiquam, qui eorum causa ad vos scribat, omnino attendatis. Nam par est, ut nos, qui sumus Christiani, omnes qui contra Christum loquantur, animoque sint ab eo abalienato, tamquam Dei hostes & corruptores animorum deitemus: neque id genus hominibus (sicut precepit beatus Ioannes a) vel Aue dicamus, ne quando illorum peccatis communice-

a. Ioan.

b Sacr. eod. lib. 1. c. 3.

LXVIII. CONTENTIONIS INTER EPISCOPOS CAUSA AB II.

Cum Alexander litteras eiusmodi ad Episcopos passim in singulis ciuitatibus scripsisset: latius propterea serpebat malum, quod hi qui erant de illis litteris certiores facti, contentionis & discordiae incendiis inter ipsos conflagrare ceperunt: nam alij litteris suffragari, iisdemque subscribere, alij penitus aduersari, maxime vero omnium Eusebius Nicomediensis Episcopus ad disensionem incitari, quod Alexander eius nomen suis litteris grauius perstrinxerat. Atque id temporis Eusebius plurimum poterat, quod tunc Nicomediae, ubi Diocletianus paulo ante Palatium aedificauerat, Imperator versabatur: ob quam causam multi Episcopi Eusebij paruere sententiae. Is autem tamen ad Alexandrum litteras scribere non destitit, ut controuersiam inter ipsos ortam misam faceret, Ariumque cum suis in Ecclesia reciperet: alios tamen, qui alias quasque ciuitates incolebant, cohortatus est, ut Alexandri voluntati prorsus refragarentur. Vnde tumultus ingens nusquam non concitatus est. Nam videre licebat, non modò Ecclesiarum Praesides maledicis & contumeliosis verbis alium ab alio vexatos, verum etiam populi multitudinem in duas partes direptam, quarum altera in horum, altera in illorum sententiam inclinauit. Itaque res est eò sceleris & turpitudinis prolapsa, ut Christiana religio palàm in ipsis theatris omnium irrisione luderetur. Ab his vero qui Alexandriae habitabant, de summis religionis nostrae dogmatibus iuueniliter & non absque perulantia certatum est: ab iisdem ad reliquos cuiusque prouinciae Episcopos missa legatio. Isti in alterutram partem diuisi, non dissimilem contentionem excitarunt.] hæc Socrates.

LXIX. ALEXANDRI ALIA EPISTOLA ENCYCLICA

Alexander autem cum à Catholicis Episcopis diuersarum prouinciarum, nempe Aegypti, Thebaidis, Libyæ, Pentapolis, Syriae, Lyciae, Pamphyliae, Asiae, Cappadociae, & aliarum quoque his finitimarum prouinciarum, aduersus Arium scriptas accepisset epistolas, iisdemque contra Arianos conscripto libello fidei subscripsissent: optans hæc eadem praestari à reliquis, encyclicam rursus aliam scripsit epistolam, cui & exemplaria dictarum epistolarum adiunxit, deditque eas Apioni diacono ferendas, eorumdemque Episcoporum appositas libello fidei subscriptiones. Exat eiusmodi epistola circularis Alexandri, recitat illam Theodoretus ad verbum: quæ licet (ut praefertur titulus) ad Alexandrum Constantinopolitanum Episcopum data dicatur; apparer tamen ex iis quæ eadem epistola continentur, ipsam inscriptionem ab aliquo superadditam, minusque eiusdem Auctoris esse germanam: siquidem in ea demonstrat Auctor, se non ad vnum Episcopum, sed ad plures eas litteras scribere, utpote encyclicas. Rursum vero cum has constet scriptas esse litteras, antequam Constantinus Imperator ad ipsum Alexandrum & Arium suas quas proximè recitaturi sumus, dedisset; atque liqueat illas ipsas ab eodem hoc anno datas, quo ad Prouinciales recitatas superius litteras scripsit (nam in vtrisque de instituta ab ipso Constantino professione in Orientem mentio habetur:) falsa esse omnino conuincitur illa in titulo apposita nomenclatura, qua dicitur Alexander Episcopus Constantinopolitanus; cum nondum, sed post multos annos (ut demonstrabimus) Byzantium fuerit in Constantinopolim commutatum. Equidem puto inde erroris occasionem fluxisse, quod cum eadem epistola (ut dictum est) fuerit communis ad omnes Episcopos, eiusdem ab ipso descriptæ exemplar (ut par erat) inter Alexandri Episcopi Constantinopolitani monumenta reperiunt, eo titulo fuerit pariter consignatum. Sed missis his, reddamus hæc eas litteras saltem ex parte, cum multa in iis habeantur consideratione maximè digna. sunt vero huiusmodi:

LXX. Apud Theo. lib. 1. c. 4.

Est quidem propositum hominibus improbis, in quorum animis inexplabilis honoris

Aris & pecuniae cupiditas infra est, ut Ecclesiis, quæ videntur plus habere dignitatis, ex occulto insidiantur: qui per varias & multiplices vias sinceram Ecclesiae pietatem oppugnare non cessant. Nam impulsu diaboli, qui vim suam in eorum animis exercet, in furorē acti, ad voluptates, quæ forte se offerunt, feruntur precipites; atque ab omni pietate refugientes, timorem diuini iudicij proterunt. De quibus ego, qui inde non parum acceperim incommodi, necesse habui vestrae pietati significare, ut id genus homines sedulo deuitis; ne forte quisquam illorum audacia fretus, vel per se ipsum (praestigatoribus enim numquam deest ad fraudem faciendam simulatio) vel per litteras, quæ erant ita lepidè & eleganter aspersæ, ut hominem qui simplici ac sinceræ fidei se addixerit, à veritate abstrahant, in vestras Ecclesias erroris sui imprimat vestigia. Nam Arius & Achilles nuper facta coniuratione, dum Colluthi ambitionem imitari studebant, eum in eo vitiositatis genere longè superarunt. Ille enim quamquam eas ipsas res, quas isti, coarguere conabatur, tamen improbi sui instituti causam saltem simulatam habuisse visus est: hi autem cum illius nundinationem, qua Christum ipsum vendidit, animaduertent, non amplius Ecclesiae legibus subiecti esse sustinuerunt; sed speluncis latronum sibi constructis, conuentus in illis sine intermissione agere, noctes diesque Christo & nobis maledicè obrectare, omnem Apostolicam & piam doctrinam criminari, simulatione Iudaica officinam ad Christum oppugnandum instruere, Diuinitatem Saluatoris nostri inficiari, eum ceteris hominibus nihilo praestantiorē prædicare, vocibusque omnibus quæ pro eius salutari in carne œconomia & abiectione sui nostra causa suscepta, ex Sacris litteris selectis, eisdem impiam suam prædicationem corroborare; & verba, quibus æterna eius Diuinitas & gloria vnà cum Patre ineffabilis confirmatur, aduersari nituntur: quippe impiam Gentilium & Iudæorum de Christo opinionem defendentes, suam ipsorum laudem (quantum fieri potest) venari, & in quibus eis ludibrio sumus, omnia enixè consecrari student.

DE ARIANO ARIANA HAERESI ADMONITIO ALEXANDRI.

Seditiones porrò in nos quotidie concitare, graues ciere persecutiones, & interdum lites per muliercularum impurarum sermones, quas ipsi in fraudem impulerunt, intendere. Nonnumquam religionem Christianam, suas tenellas meretriculas per singulas plateas turpiter circumducentes, grauissimis contumeliis afficere: quinetià inconsumtam & indissolubilem Christi tunicam, quam tortores noluerunt discindere, hi discerpere non dubitarunt.] Quas hæc Alexander tenellas Arianorum meretriculas nominat, erant hæc illæ septingentæ professæ virgines Ecclesiae Alexandrinae, quas (ut vidimus ex Epiph. her. 69.) Arius seduxit, ac circumduxit. At quos non pellexisset hæc deliciarum illecebris perditissimus hæresiarcha, virginum examina circumducens? Sed rursus Alexander:

LXXI. ARII MERETRICULAE.

Epiph. her. 69.

Nos igitur, sicut scelerata eorum vita & conatus execrabilis postular, suffragiis omnium tandem, licet serò propter rei ignorantem, id sumus aggressi; Ecclesia, quæ Christi Diuinitatem sanctè adorat, eiecimus. Itaque hi circumcurrere hac illac, quo nobis obrectent, deflectere ad collegas nobiscum in eadem fide consentientes; specie quidem pacis & concordiae simulata, veniam petere praesefere; sed reuerà moliri, ut per sermonis lenocinia nonnullos eorum in sui morbi contagionem pertrahant: litteras quoque ab illis blandiores petere, ut coram iis, quos errore implicarint, eas deprauatè legentes, suæ prolapsionis impenitentes reddant, iam ad impietate assuefactos, quati Episcopus suæ sententiae & opinionis consentientes haberent. Non enim confiteri voluit ea quæ tam nefarie impièque apud nos cum docuerunt, tunc fecerunt, quorum gratia Ecclesia pulsa sunt, sed vel silentio tegere, vel partim sermonibus cõmentitiis, litteris partim veteratoriè scriptis obscurare nituntur, quò eos dolo deludat. Quapropter colloquiis tui probabilitate tum facietis dicacibus refertis perniciosam suam doctrinam tamquam velis obtendentes, hominem simplicem, & fraudi expositum, in suum errorem rapiunt: quinetià ab nostræ sanctæ piæque religioni apud omnes obrectando haudquaquam se abstinent. Vnde fit, ut nonnulli, qui eorum litteris subscribunt, in Ecclesiam recipiantur: quod factum, mea quidem sententia, maximam infamiae notam nostris collegis, qui illud ausi sunt, inuisit: qui non modò id, quod canon Apostolicus permisit, non faciunt: sed conatum eorum contra Christum, planè diabolicum, qui illis inest, vehementiorem efficiunt.]

LXXII. EIECTI ARIUS ET ARIANI AB ALEXANDRO.

Quem citat Alexander Apostolicam canonem, planè cognoscitur esse trigessimustertius ordine, quo præcipitur, ne clerici à suo Episcopo excommunicati, ab alio Episcopo recipiantur: cuius hæc sunt verba: Si quis presbyter aut diaconus per Episcopum à communionem

LXXII. APOSTOLICVS CANON CITAVIT AB ALEXANDRO.

munione exclusus sit; hunc neutquam ab alio fas esto suscipi, quam ab eo qui ipsum a A communione exclusit: nisi forte Episcopus, qui ipsum a communione segregavit, defunctus sit.] hæc Apostolicus canon, quem nouit quoque Nicænum a Magnum Concilium, eundem confirmans atque declarans, cum sic statuit: Seruetur & ista sententia, vt hi qui ab aliis excommunicantur, ab aliis ad communionem non recipiantur, &c.] vt planè appareat, sanctissimos Patres eiusmodi lege iterum repetita cõmunire voluisse Ecclesiam Dei; qua semel in Ario & Arianis contempta, patuisse constat humani generis hosti ad eam inuadendam atque perdendam latissimam viam. Rursus autem idem Apostolicus canon repetitus habetur in Concilio Antiocheno b. Hæc verò ad auctoritatem antiquorum Apostolicorum canonem comprobendam dicta sunt, de quorum fide secundo Annalium Tomo prolixiorẽ habuimus orationem.

LXXIV. His autem Alexander hæc addit: Quocirca, fratres charissimi, abiecta cunctatione, B ingenij mei vires, quò istorum infidelitatem vobis significarem, excitauit, qui asserunt tempus aliquando fuisse, cum non esset Filius Dei, &c.] Positiones Arianorum recentet, nõ obducto lenocinio verborum, sed prout ab iisdem Alexandria commorantibus ex ore eorum acceperat, longioremq; textu aduersus easdem disputationem, quam Lectori apud Theodoretum ipsum inspiciendam relinquimus, ne hic eadem sæpius repetendo, ex nimia fatietate fastidium ingeramus. Post igitur patefactas & confutatas Arij & Arianorum impias circa Christi Diuinitatem sententias, hæc de iisdem subdit Ariamis: Verum quamuis de hac re multa habeam dicere, charissimi fratres, tamen ea missa propterea facio, quòd absurdum putem, Doctores fidei doctrina consentientes pluribus admonere: quippe cum ipsi sitis docti à Deo, & non ignoretis tum Ebionis, tum Artemæ doctrinam, quæ non ita pridem veram Ecclesiæ pietatem oppugnare cœpit; tum pestiferum studium Pauli Samosatani Episcopi Antiochiæ, qui Concilio omnium vbi- que Episcoporum, atque aded iudicio, Ecclesia eiectus est: cuius peruerfæ doctrinæ Lucianus successor factus, multorum annorum spatio, hoc est, tantisper dum tres Episcopi alius post alium Ecclesiam illam rexere, exclusus ab Ecclesia mansit.

LXXV. Hæc dum scribit Alexander de Luciano, cum multa sint à nobis de eodẽ conscripta rum in Notis ad Romanum Martyrologium, tum superius cum de eius martyrio prolixius actum est, quæ sanctissimi Martyris vitam ab omni hæresis labe prorsus liberam fuisse declarant: modò autem cur hæc de eo dicendi Alexandro occasio data sit, est exactius disquirendum. Meminisse itaque in primis debemus, quæ à nobis superius dicta sunt eidem Luciano Antiocheno presbytero contigisse, quæ nuper acciderant Dionysio Alexandrino: vterque namque aduersus Sabellianos certamen iniit: Lucianus enim D Pancratium Antiochenæ Ecclesiæ presbyterum, Sabellianæ hæresi addictum, infestissimum habuit aduersarium: ac proinde accidit, sicut Dionysius Sabellium vrgens, ita iste Pancratium Sabellianum exagitans, visi vt sint ambo prima facie ipsorum doctrinam spectantibus, & eius sensum haud penitus assequentibus, in contrariam partem paulò licentius inclinasse, atque personas distinguentes in sanctissima Trinitate, quodammodo ipsam quoque substantiam separasse.

LXXVI. At sicut Dionysio illi (quod pluribus diximus secundo Annalium Tomo) ea de causa negotium est exhibitum ab Episcopis Libyæ; aded vt causam deferri oportuerit ad Romanum Pontificem eiusdem nominis Dionysium, à quo, inspecta accuratius veritate, fuit penitus absolutus, atque omni suspitione purgatus: ita & Lucianus pariter eadem ex causa exagitatus (quod testatur Alexander) à tribus sibi inuicem succedentibus E Episcopis Antiochenis, ab iisdem fuit ex Ecclesia simul eiectus: quod haud dubium ab aliis sibi aduersantibus Episcopis Dionysius quoque passus esset, si licuisset eis, inconsulta prima Sede, secundum dignitate damnare Alexandrinum Episcopum. Sed quid accidit? Dum suam Lucianus causam agens, scriptis sæpè libellis fidei, suam integritatem, sinceramque fidem Catholicam omnibus conatur reddere manifestam: persecutione Maximini, dolo aduersarij Sabelliani hæretici, interceptus (quod eiusdem martyrij Acta declarant) summa cum laude martyrium consummans, magnam est inde gloriam consecutus: qua abusi complures eius discipuli iam errore lapsi, Arianam hæresim consecutantes, magistri gloria exultantes, se ipsos (vt ex litteris Arij vidimus) Collucianistas nominabant, turpiter mentientes, ea se docere, quæ acceperant à Luciano. Qua de causa Alexander, cum res adhuc recens esset (nam nouissimo persecutionis tempore ille

a Nicæm. Concil. cap. 5.

b Conc. Antioch. c. 6.

LXXIV. ADMONITIO ALEXANDRI.

LXXV. LUCIANVS MARTYR A SUSPICIONE HAERESIS VINDICATVS.

LXXVI. DIONYSII ET LUCIANI PAP. CAUSA

A ille martyrio est vita perfunctus) inexploratis adhuc lucubrationibus Luciani, quod se- rebat fama, ipsorum Arianorum vbiq; ore vulgata, vehementius in eum iusto zelo commotus, ea quæ vidimus, de ipso testatus est.

Ceterum scriptis Luciani percognitis, ipsiq; præsertim libellis fidei, quos sanctus Hieronymus eum scripsisse tradit, exactius disquisitis, tantum abest vt de violata fide Catholica negotium aliquod factum eidem fuerit, vt Alexandri ipsius successor Athanasius b (quod superius dictum est) eum digno præconio celebret. Sed & cum idem ipse Athanasius Arianæ hæresis principia repetit, numquam Luciani mentionem vel leuem habet, sed Pauli Samosatani. Et cum etiam multæ altercationes, mutuæque disceptationes inter Catholicos & Arianos circa Nicæni Concilij tempora intercesserint, à nullo tamen Arianorũ apparet fuisse Luciani citata sententia veræ fidei aduersaria. certè quidem non abstinuissent, si nobilissimi Martyris, tunc temporis Helenæ Augustæ munificentia vbiq; celebris, potuissent vel vno verbo suam hæresim confirmare. Accidit verò postea, vt ex Nicæno Concilio stabilita fidei Catholicæ forma, cum Ariani causa penitus cecidissent, multo tempore interlapso, fauore Constantij pugnam iisdem denudè instaurantibus, resossa quædam fuerit ab eis Luciani fidei formula, quam ediderunt in Concilio Antiocheno Arianorum operâ conuocato; cum tamen se detestari Ariam præferrent, ea arte, vt Nicænum Concilium abrogarent, nomenque Consubstantialitatis omnino proscriberent, in reliquis cum Catholicis consensuri.

Sed quænam hæc esset Luciani fidei professio, Sozomenus c narrat his verbis: At verò cum eos istius formulæ postea (vt est verisimile) pœniteret: aliam præterea rursus ediderunt, quæ in aliis quidem rebus, mea quidem sententia, fidei Nicæni Concilij (nisi C quidam fortè sensus à me minimè intellectus in verbis obscure inclusus sit) penitus consentit, sed his verbis, Filium Patri consubstantialem esse, reiectis. Pro illis, Eius diuinitatem nec conuerti posse, nec mutari, dixerunt, Eumque essentia, consilij, potentia, & gloriæ Patris conformem imaginem esse, & primogenitum omnis creaturæ. Hanc fidei formulam his verbis scriptam dixerunt se comperisse Luciani fuisse formulam, viri spectatissimi, & in Sanctis litteris summè eruditi, qui Nicomediæ martyrio occubuit. Vera ne ista sint, an propriam ac suam fidei formulam titulo Martyris insignire laborarint, non habeo equidem dicere.] hæc Sozomenus: eadem quoque Nicephorus d, qui eandem Luciani formulam integram recitat. Sed esto, Luciani sit ipsissima: quid habet (quod & Sozomenus intellexit) nisi quod fides Nicæna prædicat? Quod etsi cauillari Ariani potuerunt, non idem esse dicere, Filium imaginem substantiæ Dei, atque ipsam diuinam D substantiam: certè quidem ante Nicænum Concilium nihil præterea exigebatur à Fidelibus. Quod autem postea additum est ab eodem Nicæno Concilio verbum Consubstantiale, ad nouam hæresim emergentem confutandam fuit appositum. Sic itaque nihil est quòd de fide violata Lucianus à quopiam iure in crimen adduci poterit. Cum verò plures fidei formulas à Luciano scriptas esse testetur S. Hieronymus e, aliàs sanè hac deteriores minimè fuisse, par est credere: nam eas Ariani libentissimè in suæ hæresis testimonium protulissent. At de his modò satis.

Sed rursus hæc suis litteris Alexander de Arianis f: Istorum hæreticorum impietatis fæces, hi qui modò in lucem editi, Filium Dei ex nihilo ortum asserunt (quippe sunt velut stolones occulti ex illis nascentes) animis hauserunt: Ariũ dico, Achillam, & reliquam improborum illis adhærentium turbam: quinetiã tres Episcopos in Syria, nescio E quo modo ordinatos: qui quoniam istorum errores suo consensu approbarunt, videntur eorum amentiam, velut facibus nouis admotis, magis incendisse. In quos quidem accurate inquirendi potestas vestro iudicio permiffa est.] Inter hos tres Syriæ Episcopos Ario inhærentes puto adnumeratum Eusebium Cæsariensem Syriæ Palæstinæ Episcopum: verisimile enim videtur nonnisi malis artibus arripuisse Episcopatum tam nobilis Ecclesiæ, totius Syriæ Palæstinæ metropolis, qui tempore persecutionis timore pœnæ (quod suo loco dictum est superius) excidisset à fide.

Post hæc verò Alexander cum de captiosis eorundem hæreticorum in citandis diuina: Scripturæ locis, ac subdolis artibus, multa locutus esset, hæc de ipsorum arrogantia subdit: Qui etiam neminem volunt ex antiquis Patribus sibi comparari; neque illis, quibus nos ab ineunte ætate vñ sumus præceptoribus, se pares existimari sinunt, itumò verò ne vnum quidem collegarum nostrorum vel ad mediocrem sapientiam peruenisse

LXXVII. LUCIANVS LAVDATVS A CATHOLICIS PATRIBVS. a Hier. de Scrip. Eccl. in Luciano. b Athan. De Syn. Arian. c alis in locis.

LXXVIII. c Soz. l. 1. c. 5. LUCIANI FIDEI REGVLA QVAVLIS.

d Niceph. l. 9. c. 5.

e Hier. de Scrip. Eccl. in Luciano.

LXXIX. f Apud Theodor. l. 1. c. 4. BLASPHEMIAE ARIANORVM.

LXXX. ARIANO- RVM ARROGANTIA.

consent, sed se solos sapientes, solos egestatem voluntariam sectantes, solos dogmatum inuētores, & sibi solis ea doctrinæ patefacta esse mysteria, quæ in nullius vniquam sub sole cogitatione in mentem venerint, arbitrantur. O impiam arrogantiam! ô insaniam immentam! ô inanem gloriam cum furore coniunctam! ô spiritus planè satanicos, qui impiis eorum animis velut callum malitiæ obduxere! Non diuina veterū Scripturarum claritas vllum ipsis inussit pudorem: non consentiens collegarum & pia de Christo doctrina eorum audaciam repressit: quorum scelus nefarium ne demones quidem (quippe qui sedulo caueant, ne vllam omnino maledicam & contumeliosam vocem contra Filium Dei eloquantur) omnino ferre videntur.] hæc quidem Alexander, qui dum Ariarum effigiem viuus hisce coloribus reddit, omnium planè nouantium hæreticorum veram certamque imaginem repræsentat: vt planè appareat, vultu simillimos, fratres esse germanos, qui eodem sunt geniti ex patre diabolo^a, atque vni eos parere domino, nempe illi, qui est Rex super omnes filios superbiæ, eiusdemque legibus viuere, atque denique idem impietatis insigne expressum in fronte gestare bestia characterem^b.

^a Ioan. 8.

^b Apoc. 17.

LXXXI.

CONFESSIO
CATHOLICAE FIDEI
AB ALEXANDRO EDITA

At rursum de ipsis hæc Alexander: Ista à nobis pro virili nostra parte in præsentia alata sunt ad eos coarguendos, qui in tam inepta contra Christū disputandi materia tamquam in puluere se exercent, & nostræ erga illum pietati falsò obtrectare nituntur. Nam isti ridicularum fabularum inuētores asserunt, nos, dum blasphemiam illam impiam & à nemine vniquam litteris proditam, nimirum quæ Christum Filium Dei ex nihilo ortum docet, auersamur, duo Ingenita tradere. Atqui quæ est eorum inscitia, dicunt necesse esse alterum de duobus hisce statuere: nempe vel eum ex nihilo creatum, vel omnino duo esse Ingenita. Siquidem propter inertiam ignorant profusus, quantum interfit inter Patrem, qui ingenuus est, & res ab eo conditas ex nihilo, siue rationis sunt participes illæ quidem, siue expertes: interq; duo natura vnigenita media interposita, per quam Pater Dei Verbi hanc vniuersitatem ex nihilo fabricauit, ex ipso, qui Pater est, genita fuit, sicut ipse Dominus quodam in loco testatur his verbis: Qui diligit Patrem, diligit quoque Filium, qui ex eo genitus est.] hæc prælocutus Alexander, mox his iungit Catholicæ & Apostolicæ fidei confessionem; quam hîc describere, haud molestum erit, atque in medium ponere tamquam potens pharmacum, quo exposita Ariana venena absque offensa contrectare possimus. Addit igitur:

LXXXII.

CONFESSIO
CATHOLICAE FIDEI
AB ALEXANDRO EDITA

De quibus nos sic credimus, vti Apostolicæ placet Ecclesie: In vnū quidem ingenuum Patrem, qui nullam habet causam suæ essentia, qui nec conuerti nec mutari potest, qui semper similiter & eodē modo se habet: qui neque accessionis, neque decessionis capax est; qui leges, Prophetas, & Euangelia nobis tradidit; qui deniq; Patriarcharum, Apostolorum, & omnium Sanctorum Dominus est. Et in vnum Dominum Iesum Christum, Filium Dei vnigenitum, genitum quidem non ex eo quod non est, sed ex eo qui Pater est; neque id quidem more corporeo, per incisionem, aut diuisionē, fluxiones (vti Sabellio & Valentino visum est) sed modo quodam qui verbis explicari exprimiue omnino non potest, secundum illam Prophetæ vocem quam supra posuimus^d: Generationem eius quis enarrabit? cum eius substantia à nulla natura mortali peruestigari queat; quemadmodum neq; ipse Pater à quoquā indagari: propterea quod natura humana rationisq; participes cognitionē diuinæ à Patre generationis comprehendere nequit. Quas res non par est vt viri Spiritu veritatis incitati à me perdiscant; præsertim cum vox Christi de hac re vestris auribus circumsonet, & doceat; nimirū, quod nemo nouit quis sit Pater, nisi Filius; & nemo nouit quis sit Filius, nisi Pater. Hunc præterea agnoscimus, perinde atque Patrem, nec conuerti nec mutari posse, nullius rei indigentem, perfectum Filium similem Patri, & ab eo, solum quia ingenuus sit, discrepantem: nam est accurata & expressa Patris imago: atque constat, imaginem coplecti debere eas omnes res, quibus exemplar ipsum, quod maius est, perfectius exprimitur, sicut ipse Dominus docuit: Pater maior me est. Atque hac ratione inducti, Filium à Patre semper existere credimus. Est enim splendor gloriæ, & figura paternæ substantiæ. At nemo hanc vocem, Semper, sic intelligat, vt per eam Filius ingenuus existimetur, sicut isti putant, qui sensus animorū habent planè occæcatos. Nam neque cum dicimus, Erat semper & ante sæcula, idem est, quod, Ingenitum. Immo verò neque vlla vox, quā mens humana conetur effingere, exprimere potest illud, Ingenitum: aded vt vos quoque ipse, fretus vestro recto de omnibus rebus iudicio, eodem modo illud ipsum accipere confidam: quandoquidem hæc voces vim huius

^a Ista. 53.

^b Luc. 10.

^c Heb. 1.

A huius verbi, Ingeniti, nullo modo exprimunt. Nam hæc tamquam temporum quidem productionem videntur in se complecti; Diuinitatem autem Vnigeniti, & (vt ita dicam) antiquitatem, pro dignitate explanare nequeunt. Vnde euenit, vt sancti viri cum hoc mysterium explicare singuli pro viribus enixè contendant, veniam petant ab auditoribus, & apud illos non sine causa se excusare conentur his ferè verbis: Eatenus de his rebus instituius, quatenus mentis nostræ vis consequi potest.

Si qui sunt, qui expectent vocem vllam perfectiorem ore humano efferri, quàm capus fert humanus; dicantq; ea quæ fuerant ipsis ex parte cognita, iam obscurari: est sanè perspicuum, quod illud, Erat semper & ante sæcula, longè abest ab eo quod illi expectant: quæ quidem cuiuscumque generis sint, non sunt idem cum Ingenito; ac propterea & dignitas, quæ est Ingeniti, propria ei seruanda est: dicendumque, nullam ipsi esse eius essentia causam, & honor Filio ei debitum tribuendus, assignandaque illi generatio à Patre initio carens. Et cum hunc illi honorem, quantum in nobis est, tribuimus; has voces, Erat semper & ante sæcula, piè & sanctè, cum de eo loquimur, proferimus: non tamen vt quidquam de eius Diuinitate detrahamus, sed vt exquisitam omnino imagini & figuræ Patris attribuamus similitudinem, & Ingeniti vocabulum Patri, vt pote eius solum proprium, adscribendū propterea existimemus, quod Saluator ipse dicit: Pater maior me est.] Adduci consuevit à maioribus eiusmodi textus Euangelistæ in eandem sententiam Alexandri, vt non de humana, sed de diuina dictum intelligat generatione, quatenus ipse Pater principium, fons, & origo quædam dicatur in Trinitate. Citant ea verba & eodem sanè modo intelligunt Hilarius^b, Nazianzenus^c, Basilius^d, Cyrillus^e, & Chrysostomus, dum eundem locum pluribus explicant, nec non S. Augustinus^f: com-
muni tamen sensus ac præsertim recentiorum est, vt de humana generatione sit dictum. Sed pergit Alexander:

Ac præter istam piam de Patre & Filio sententiam, vnum præterea Spiritum sanctum, sicut nos docent sanctæ Scripturæ, confitemur, quod non modò sanctos homines veteris Testamenti, sed etiam diuinos noui Testamenti doctores innouauit. Ecclesiam porro vnā solam Catholicam & Apostolicam agnoscimus: quæ sicut numquam expugnari potest, etiam si totus mundus eam oppugnare instituat, sic omnem impiam hæreticorum incurSIONem euincit ac profligat: quandoquidem eius Dominus nos efficit satis animosos, dum clamat: Confidite, ego vici mundum. Quinetiam credimus ex mortuis resurrectionem, cuius primitiæ fuit Dominus noster Iesus Christus: qui corpus non specie adumbratum, sed verum ex Deipara Maria sumpsit; qui in fine sæculorum inter homines ad delenda peccata versatus est: qui crucifixus est & mortuus sine vlla ipsius Diuinitatis imminutione: qui resurrexit à mortuis, ascendit ad cælos, & sedet ad dexteram maiestatis Dei.

Ista quidem aliqua ex parte epistola complexus sum: quandoquidem singula accuratè litteris prosequi, absurdum ided (vt dixi) sum arbitratus, quod eadem res vestras piæ ac studiosas mentes minime fugiant. Ista docemus: ista prædicamus: ista sunt Apostolicæ Ecclesiæ dogmata, pro quibus mortem oppetere non dubitamus: neque quidquam moramur de illis qui nos ad hæc eioranda compellere student: & licet nos tormentis cogere aggrediantur, non tamen spem, quæ animis nostris insita est, abiiciemus. Cui doctrinæ Arius, Achilles, & reliqui pariter veritatis hostes refragati, Ecclesiā exturbati sunt: quippe cum sint à pia nostra doctrina profusus auersi, iuxta illam beati Pauli sententiam: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit, licet Angelū de cælo se esse simulet. Quinetiam si quis aliud doceat, ac non accedat sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & doctrinæ quæ secundum pietatem est; is inflatur nihil sciens; & quæ sequuntur. Istos verò à fratribus anathemati addictos nemo vestrum accipiat, neque eorum verba vel scripta audire sustineat: omnia enim non aliter atque præstigiatores ementiuntur, veritatem loqui nolunt: nam per vrbes circumcursant, non alio quidem studio adducti, quàm vt amicitia & pacis nomine litteras per simulationem assentationemque dent, accipiantque, quod per illas in errorem mulierculas paucas peccatis onustas, quas dolo deceperint, facilius inducant.

Quapropter istos qui tot scelera contra Christum edere ausi sunt; qui religionem Christianam partim maledictis palam concidere, partim in iudiciis contumeliæ exponere, qui tempore pacis (quantum in illis est) persecutionem contra nos concitare; qui

denique arcanum Christi generationis mysterium enervare impense laborarunt: istos, A
 inquam, fratres charissimi & fide nobiscum consentientes, auersati vnà nobiscum contra
 insanam eorum temeritatem ferte suffragia, non aliter atque alij collegæ nostri, qui
 rem agrè ferunt, qui epistolas contra istos scriptas ad me miserunt, qui libello aduersus
 eos edito subscripserunt. Quæ omnia per filium meum Apionem diaconum ad vos
 misi, atque primùm epistolas collegarum, qui sunt in Ægypto & Thebaide, deinde eo-
 rum qui Libyam, Pentapolim, Syriam, Lyciam, Pamphiliam, Asiam, Cappadociam, &
 alias regiones hisce finitimas incolunt: quorum exemplum vos imitantes, persuasum
 habeo, ad nos itidem daturus litteras. Et cum multæ aliæ curationes ad eos sanandos,
 qui hoc errore vulnerati sunt, suppetebant: tum istud etiam remedium ad medicinam
 populo ab his decepto faciendam inuentum est, si modò obtemperare voluerint, &
 cum consensum collegarum nostrorum intelligant, eorum hortatu ad pœnitentiam B
 ferri se recipere. Salutate vos mutud vnà cum fratribus qui vobiscum sunt. Opro vos,
 fratres charissimi, tum in Domino valere plurimùm, tum fructum ex vestro pio in
 Christum animo percipere. Sunt autem hæerici anathemate damnati ex numero pre-
 sbyterorum Arius, ex diaconorum autem Achilles, Euzoius, Acithales, Lucius, Sarmat-
 as, Iulius, Menas, Arius alter, & Helladius.] hucusque litteræ Alexandri circulares ad
 omnes Episcopos: in quibus cum tantùm Arius nominetur presbyter, reliqui verò
 diaconi, error in eas irrepsisse videtur: nam in litteris Arii & sociorum, non Arius tan-
 tùm, sed & Achilles, Acithales, Carponas, & Sarmatas presbyteri recensentur, & in
 litteris Alexandri ad Siluestrum Romanum Pontificem, non vnus, sed plures dicun-
 tur fuisse Arii tunc sectatores presbyteri. Sed hætenus quod ad epistolam encyclicam
 Alexandri.

LXXXVII.
 ALEXANDRI
 LITTERARUM
 AD DIVER-
 SOS.
 Epiph. hæ-
 res. 69.

At post hæc alias quoque apparet ipsum aduersus Arium dedisse litteras ad diuersos
 Episcopos in Orientis provinciis: nam eundem scripsisse, ait Epiphanius^a, ad Eusebium
 Cæsareæ, ad Macarium Ierosolymorum, Asclepium Gazæ, Marinum Iamniæ, Lon-
 ginum in Ascalone, & ad alios, & in Phœnice ad Zenonem quemdam antiquum, & in
 Tyro, simulque in Caua Syria. Cum igitur missæ essent epistolæ reprehendentes eos qui
 ipsum Arium suscepissent, vnusquisque rescripsit beato Alexandro, seque purgavit. Et
 alij quidem per ironiam scripserunt, alij in veritate, partim dicentes se illum non excep-
 disse, partim per ignorantiam suscepisse: alij verò responderunt, se per suspensionem stu-
 didisse vt ipsum lucrifacerent: & varia fuerunt de his argumenta. Postea verò vbi cogno-
 uit Arius, quod epistolæ allatæ essent Episcopis vndiqueque, & de cetero vndique ex-
 pelleretur, & non amplius quisquam eum suscipiebat, quàm ipsius cooperatores: Euse-
 bium enim Nicomediensis antiquus senex totus ipseus erat, qui cum Luciano in Nico-
 media conuixerat, sed & Leontius Apocopus in Antiochia nondum Episcopatum sibi
 commissum habens, & alij quidam.] hucusque Epiphanius: quæ autem subdit de litte-
 ris Arii ad Eusebium, hæc antea contigisse diximus.

LXXXVIII

In hunc igitur modum Orientali Ecclesia Arii hæresi vbiq; concussa, ac vehemen-
 ter exagitata: cum omnes (vt nuper vidimus) diuersarum provinciarum Episcopi Or-
 thodoxi, pro fide Catholica contuenda, propugnatori eius primario Alexandro suppet-
 tias latari surrexissent, ac pari consensu fidei Catholicæ libello æquè subscripissent, at-
 que singulis suis epistolis prolixius scriptis fidem Catholicam testatam obsignatamque
 reddidissent, haud par est credere, Siluestrum Romanum Pontificem, litteris (vt dixi-
 mus) Alexandri de cunctis rebus gestis certiore redditur, quiuissse: sed quod eius mu-
 neris præcipuè esset, obortas hæreses condemnare, & discordias inter fratres coëpisco-
 pos conciliare (dicente ad Petrum Domino: Tu aliquando conuersus confirma fratres
 tuos) nequaquam id agere prætermisisse, sed egregiam in his componendis discordiis,
 & erroribus pullulantibus euellendis, nauasse operam, æquum quidem est existimare,
 immò etiam omnimodè affirmare, tum certo exemplo, tum etiam ex rebus postea ge-
 stis certo argumento deducto. Nam (quod latissimè dictum est secundo Annalium To-
 mo) cum inter Libyæ & finitimarum regionum Episcopos atque Dionysium Alexan-
 drinum Antistitem ob Catholicam fidem grauissimæ & contentiosissimæ controuersie
 versarentur, apud Dionysium Romanum Episcopum causa delata & cognita, illis eum
 accusantibus, ipso verò se defendente; idem Romanus Pontifex cum Iudex, tum et-
 iam conciliator & sequester mutæ concordie inter Patres accessit, aded vt turbam in-
 im-

SILVESTRI
 PAPAË
 DIVI PRO-
 COMPONEN-
 DIS REBUS
 ECCLESIA-
 STICIS.

immentum concitæ iam fuerint penitus confopita. hoc itaque exemplo quid egerit
 eiusdem sedis summus Antistes Siluester, facile possumus intelligere, cum præsertim id
 sibi facilius esse sciret sub pio Principe Constantino, cuius auctoritate nuper Donatistæ
 in Occidentali Ecclesia tumultuantes cõpressi essent. Sed & legatio Osij per Siluestrum
 missa in Orientem, sollicitum eius studium ad comprimendam hæresim emergentem
 commendat. Misit enim tunc Osium Episcopum Cordubensem Siluester Papa lega-
 tum in Orientem, qui primùm omnium Constantinum agentem in Bithynia conueni-
 ret; cuius quoque auxilio, acceptis ab eo litteris, cum illis in Ægyptum proficiscens, vel
 aliò, vbi opus esset, excitatum per Ariam incendium posset extinguere.

At vnde tibi, inquires, tota hæc de missa à Siluestro ad Constantinum primò, inde in LXXXIX.
 Ægyptum legatione catastrophe? Audi, quæso. A quonam dicendum legatum esse
 Osium Episcopum Cordubensem, clarissimū confessione & eruditione virum ad Con-
 stantinum Imp. in Orientem? Rursum verò, à quonam affirmandum, missum esse lega-
 tum eundem Osium Alexandriam ad Alexandrum, tantaque auctoritate, vt Synodum
 habuerit generalem (eo namque nomine eam dictam esse, suo loco demonstrabimus)
 nisi quod eò ipse profectus fuerit Apostolicæ sedis legatus? Nec est quod dici possit
 Osium à Constantino missum esse legatum in Ægyptum ad sedandos concitatos ibi tum ul-
 tus: nam in litteris ea de causa à Constantino tunc scriptis nulla prorsus ipsius Osij no-
 minis mentio aliqua habetur, neque de missio à se legato ad ipsos conciliandos, quod ne-
 cessum fuerat expressisse, vt in omnibus legationibus contingere solet, nempe vt expri-
 mantur in litteris nomina legatorum. Insuper quid est (nam ex rebus postea gestis, quæ
 antea facta sunt, possumus certius intueri) quid inquam est, quod in Nicæno Concilio
 C Osium primo loco, & ante illos qui tunc ad ipsum Conuentum legati Apostolici conue-
 nerunt, chirographum subscriptionis apposuit, nisi quod ipse eodem munere legationis
 Apostolicæ fungeretur, & longè ante ipsos eam functionem primitus accepisset? Tor-
 igitur expressis notis legatio Osij à Siluestro Romano Pontifice satis redditur manife-
 sta; licet qui hæc minus attenderint, non nisi à Constantino Osium missum tradant,
 Eusebius verò Osij nomen silentio omnino condemnet, vtpote fautor Arii, Catholicis
 insensus, & parum æquus. Hic igitur à Siluestro missus est primò ad Constantinum, ab
 ipso accepturus litteras in Ægyptum.

De eodem enim Osio hæc Socrates habet^a: De his rebus cum certior factus esset Im-
 perator (nempe de turbis inter Episcopos Arii occasione concitatis, mutuisque eorum-
 dem legationibus missis, & concertationibus agitatis) incredibilem animo hausit dolo-
 rem: perturbationemque illam, suam ipsius calamitatem esse censuit. Extemplo illud dis-
 cordia incendiu, quo inter ipsos esseruecebant, restinguere seridè aggreditur: litterasque
 per virum spectatum & fidelem, Osium nomine, Episcopum Cordubæ, quæ est ciuitas
 Hispaniæ (hunc enim Imperator singulari amore complexus est, & honore summo pro-
 secutus) ad Alexandrum & Arium mittit. Quarum litterarum partem aliquam (sunt
 namq; integræ in libros Eusebij de Vita Constantini illigatæ) hoc loco citare, non in-
 commodū existimaui.] ita Socrates. nos verò eas ex Eusebio hinc reddemus: sed ab Aria-
 no homine recitata, an in omnibus fideles existant, nullaq; ex parte violatæ, dicere non
 auderem; cum aliqua præsertim in se habeant, quæ dignæ sint subiicienda censuræ. Sunt
 autem huiusmodi litteræ Constantini^b ab ipso Eusebio perperam ea arte in medium
 adductæ, vt obortæ controuersie atque dissidij culpa reiceretur in Alexandrum:

E Victor Constantinus Max. Augustus Alexandro & Ario.] expunxisse in iis Eusebium
 in Alexandro nomen Episcopi, quis dubitat? Est autem earumdem exordium:
 Ipsum vt par est, meorum institutorum adiutorem & conseruatorem omnium Deum
 testem adhibeo, istarum rerum, quas mihi re ipsa obeundas suscepi, duplicem causam
 extitisse: Primùm enim, vt omnium gentium de Numinis cultu opinionem ad vnus ha-
 bitudinis ritusque formam traducerem: deinde quod in animo habebam, corpus totius
 mundi, tamquam graui aliquo morbo acerbè vexatum, ad sanitatè restituere. Quæ sa-
 nè accurata ratione considerans, alterum eorum interiore mentis acie, id est, consilio
 efficiendum statuebam; alterum autem copiarum militarium subsidio & viribus, quoad
 poteram, præclarè gerere conabar: persuasum habens, si omnes veros Dei cultores
 communi concordia vinculo (sicut mihi in optatis erat) deuincere possem, vniversæ
 nostræ Reipublice ciues se ad pia eorum instituta breui conuersuros. Proinde cum
 Annal. Eccl. Tom. 3. S 3

OSTI LEGA-
 TIO A SIL-
 VESTRO PA-
 PA.

XC.
 CONSTANT.
 SYDRETC.
 CLBSIAR
 PACI.
 Socr. l. 1. c. 4

Euseb. in
 Vita Constā-
 tini. l. 2. c. 63.
 XCI.
 LITTERARUM
 AD ALEXAN-
 DRO ARIUM.

CHRISTI
318.SILVESTRI PAP.
5.CONSTANTINI IMP.
13.

infamia quadam intolerabilis propter temerariam leuitatē quorundam, Religionem à A populo obseruatam in varias sectas discindere molientium, vniuersam Africam occuparet: hunc morbum cum ipse leuare cuperem, nullum aliud remedium ei curando satis idoneum inueniebam, quam vt quosdam ex vestrum numero adiutores ad conciliationem hominum inter se dissidentium mitterem, quod inuidia communis totius orbis inimica, quæ sacris nostris conuentibus aduersatur, penitus restingeretur.

XCII.
CONSTANTI
HISTORIUM
ERGA FI-
DEM.

Et quoniam veri luminis vis, & sacrae Religionis disciplina, quæ Dei optimi maximi beneficio ex quibusdam Orientis quasi sinibus egressa est, vniuersum simul Orbem terrarum suo splendore collustrauit: non sine causa vos eam Religionem profitentes, quos tamquam quosdam gentium duces ad salutem fore existimo, non modò propenso animi studio, verum etiam exquisito oculorum obtutu inuestigare conabar. Nam simulac illustri contra hostes parata victoria verè triumphassem, illud potissimum conquirere instituebam, quod omnium facillè præstantissimum iudicaret. Sed ò præclarissimum & verè diuinam prouidentiam! quale & quam letale vulnus auribus meis, immò verò ipsi animo, inflictum fuit, cum audiuissem, seditionem inter vos concitatam multò plus habere acerbatis, quam eas res quas ibidem antè gestas fuisse cognouimus: adeò vt iam vestrae Ecclesiae membra, ex quibus sperabam aliis medicinam petendam fore, multò maiore curatione egeant. Ac mihi de principio & causa istarum rerum accuratè cogitanti, valde exilis & neuisquam tanta contentione digna visa est. Quapropter ad hanc epistolam scribendam necessitate adductus, non solum ad vestrum vtriusque prudentiam scribo, sed etiam diuinam prouidentiam in hac re adiutricem fore obtestor, meque etiam communem vestrae mutuae dissensionis arbitrum, tamquam pacis moderatorem, non sine causa adhibeo. Quandoquidem Deo optimo maximo mihi opem ferente, quamuis maior esset dissentienti occasio; tamen spero, oratione piis audientium mentibus adhibita, quemque ad id quod sit vtilius, facillè me posse traducere. Quapropter cum causa tam exigua sit, illa quidem quæ totius vestrae Reipublicae commoda impedire videatur: quid est quamobrem non expeditiorem & multò faciliorem dissidij correctionem spondeat?

XCIII.
IN ALEXAN-
DRVM PRI-
MA CVLPA
RELICITVR

Inde igitur præsentis controuersiae fundamentum intelligo iactum esse, quod tu Alexander à presbyteris de loco quodam in Sacris litteris scripto quærebatur; immò verò de inani quadam quæstionis particula sciscitabaris, quid quisque illorum sentiret: tuque Arii, istud quod neque initio animo complecti, at cum fuisses complexus, silentio præteruisse debebas, inconsideratè effutiisti. Vnde discordia inter vos concitata, tum conuentus qui in Ecclesia fieri solet, impeditus; tum populus sanctissimus, variè in vtramque partem distractus, ex totius corporis Ecclesiae compage diuisus est. Proinde vtriusque vestrum vicissim veniam alteri tribuens, illud approbet, ad quod non sine causa vester conseruus vos cohortatur. At quid est istud, vt de rebus eiusmodi nec omnino rogetis, nec ad rogatum respondeatis? Tales enim quæstiones, quales nulla lex canonicæ Ecclesiasticae necessariò præscribit, sed inanis dissoluti otij certatio proponit, licet ad acumen ingenij exercendum instituantur; tamen interiore mentis cogitatione continere debemus, & neque in publicos populi conuentus temerè efferre, neque vulgi auribus inconsultò concredere. Quotus enim quisque est, qui rerum tam grauium tamque obscuritate inuolutarum vim vel satis accuratè peruidere, vel pro dignitate explicare valeat? Quod si quisquam sit, qui istud se facillè efficere, & consequi posse confidat: quæso, quæso, est illa multitudinis pars, quam possit efficere, vt idem ipsum intelligat? Aut quis tandem est, qui in curiosa quæstionum eiusmodi peruestigatione extra prolapsionis periculum possit consistere?

XCIV.
DOCTORVM
TEMERITAS

Quocirca in talibus rebus loquacitas coercenda est: ne vel cum nos, præ nostri ingenij imbecillitate, quod propositum est, explicare non possimus; vel auditores inter docendum, præ intelligentiæ tarditate, ad accuratam sermonis instituti comprehensionem peruenire non queant: ex re alterutra populus aut in blasphemiam, aut in dissensionis necessitatem incurrat. Quare & interrogatio temeraria, & inconsulta responsio veniam vtriusque vestrum ab altero impetrare debet. Neque enim de summo in Sacris litteris præcepto vobis ansa ad digladiandū oblata est, neque nouus vllus de Religione diuina inductus error; sed vnam eandemque tenetis de fide sententiam, ita vt facillè possit is ad ipsum communionis consensum venire: nam non est consentaneum, vt propter vestram

CHRISTI
318.SILVESTRI PAP.
5.CONSTANTINI IMP.
13.

A stram imprudentem de aded paruis exiguisque rebus mutuo concertationem, tanta populi multitudo ad dissensionem rapiatur: immò verò non modò non est consentaneum, sed omnino nefas esse existimatur.]

Antequam autem quæ reliqua sunt Constantini epistolæ prosequamur, hinc accuratè Lector attendat, alterum de duobus euenisse, vel quod Eusebius Arianus homo parum fideliter eandem epistolam Constantini descripserit, attexeritque Vitæ ipsius, quam in gratia Constantij Augusti pariter Ariani conscripsit, ac proinde ea minus digna tanto Pontifice ab eo iactata continerit: aut si reverà sic se habebat germanum exemplar (quod non credimus) eiusdem epistolæ Constantini, illud necessariò affirmandum est, argumentum eius scribendæ epistolæ suppediatum esse tunc, cum Nicomediae ageret, ab Eusebio eiusdem ciuitatis Episcopo, omnium Arianorum facillè principe, à quo complura fuerunt coagmentata mendacia: vt cum in primis potior culpa reicitur in Alexandrum, quod importunè nimis de re difficillima sciscitatus sit presbyteros Alexandriae, ex quo totius discordiæ fomes emerferit. At nonne antequam Synodus cogere tur Alexandriae, vbi primò quid sentiret ab Alexandro Arius interrogatus est, ipse Arius plures seduxerat, & hæresim propalauerat (quæ omnia Epiphanius exactè conscripsit) vt nullus amplius dissimulationi locus esset? An non quamplurima Arii impia facta præcesserant, quæ sunt superius recensita, vt necessariò eius causa fuerit cogenda Synodus, & hæresis furim serpens cum auctoribus condemnanda? Rursum verò, à quoniam induci potuit Constantinus, vt ea tanti momenti controuersia leuissima putaretur, cum in ea potissimum versaretur summa fidei Christianæ, nempe diuinitas Filij Dei, & vt inanis parui faciendæ esset, ac pariter contemnenda? Et quoniam pacto, quæso, dici potuit, Alexandrum & Arium vnam eandemque tenere de fide sententiam, ita vt & conciliari discordiæ facillè possent, cum alter ipsorum Filium Dei Patri esse coæternum, alter verò diceret fuisse tempus quando non erat? Hæc igitur non nisi ex Arianorum officina oportuit prodire, nempe, vt vel (quod dictum est ab Eusebio Cæsariensi epistolæ superaddita, siue mutata, aut à nequiore illo ac veteroso serpente Eusebio Nicomediensi Constantino fuerint persuasa.

XC V.
PURGATVA
ALEXAN-
DER A CA-
LVMNIA.

Epiph. hæ-
resi 69.

At quæ sunt reliqua eius epistolæ percurramus. Verum (inquit) vt rem breuiter exemplo quodam animis vestris mecum recognoscatis, dicam. Non vos præterit, opinor, Philosophos ipsos vnus quidem disciplinæ professione omnes inter se consentire, sæpè tamen in aliqua parte opinionum, quas asseueratione affirmant, discrepare solere. qui licet disciplinæ causa, quam quisque illorum tuetur, dissentiant; tamen ob professionem, qua conspirare videntur, denuò inter ipsos in gratiam redeunt. Quod si ita se res habet, quid est, cur non sit multo conuenientius, vt qui famuli præpotentis Dei constituti sumus, propter ipsum Religionis institutum, quod profitemur, consentientibus animis inter nos ipsos concordemus? Ceterum accuratior cogitatione consideremus, & mente attentiore hoc quod à me dicitur iam circumspiciamus, num rectè se habeat, vt per leuem & inanem verborum contentionem fratres fratribus reluctentur, & eximia concordia, impia similitate per nos, qui de rebus tam exiguis minimeque necessariis inter nos confligimus, miserè discerpatur? Popularia quidem sunt ista, & puerili inscitæ magis quam Sacerdotum & prudentium hominum sapientiæ congruentia. Nostra igitur sponte diabolicæ tentationes euitemus.

XC VI.
AD CON-
CORDIAM
EXHORTA-
TIO.

Et quoniam Deus optimus maximus, conseruator omnium, communem suæ gratiæ lucem omnibus porrexit: idcirco mihi eius famulo, quæso, per vos liceat, vt illius prouidentia subsidio adiutus, mecum conatum ad eam lucem propagandam susceptum, feliciter ad exitum perducam, atque etiam vt ipsum populum tum verbis compellendo, tum ministerium diligenter erga eum præstando, tum acriter admonendo, ad mutuam concordiam traducam. Et cum (vt dixi) vna sit vobis fides, vnaque de nostra Religione sententia, vnum denique legis ac disciplinæ institutum (quod quidem cum suis partibus vniuersum Ecclesiae corpus consentiente animorum concordia & proposito deuincit) istud quod inter vos non mediocrem contentionem excitauit, quoniam nullam rem grauem in nostræ Religionis quasi ambitu comprehensam attingit, non est cur distinctionem aliquam animorum aut discordiam in vobis pariat. Atque hæc dico, non vt cogam vos in hac leuicula & stulta quæstione (qualiscumque tandem illa fuerit) penitus eandem sententiam sequi. At tamen vos inter vos vicissim de re quapiam minimi mo-

XC VII.
QUESTIO-
NES CVRIO-
SAE VITAN-
DÆ.

menti dissentitis (siquidem neque omnes de omnibus rebus idem sentimus, neque vna eademque in nobis indoles aut mens versatur) tamen fieri poterit, vt eximia concordia sincerè integreque seruetur, & vna inter omnes animorum conspiratio custodiatur: verum de diuina prouidentia vna vobis sit omnino fides, vnus animorum consensus, vna de Deo sententia. Atque leuissimis istis quæstionibus inter vos argutè & subtiliter exquisitis, licet non in eandem sententiam tamquam pedibus eatis, ea tamen intra cogitationis vestræ quasi fines continere debetis, intimo mentis domicilio recondita. Communis autem amicitia bonum, vera fides, reuerentia erga Deum & legis obseruationem, stabilis firmaque apud vos maneat. Redite in gratiam, & mutuam inter vos necessitudinem colite, vniuersoque populo suos mutuos complexus reddite: ipsique vestris ipsorum animis contentions labe purgatis, iterum amicè & beneuolè vos alterutrum excipite: nam sæpenuerò post inimicitias depositas amicitia iterum conciliata plus solet habere iucunditatis.

XCVIII. Date igitur mihi dies tranquillos, & noctes curæ ac molestiarum expertes; vt voluptas, quæ tum ex sincera concordia luce, tum ex vita quieta capi solet, mihi integra in posterum conseruetur. Quod quidem si minus contingat, necesse est ingemiscere, lacrymis & mœrore omnino confici: nec fieri potest, vt vitæ cursum de reliquo tranquillè & sedatè transigam. Nam quamdiu Dei populus (cum dico, qui communi mecum erga Deum obsequio fungitur) tam iniqua perniciosaque contentione ab se mutuo disidet: quomodo fieri potest, vt ipse animo tranquillo consistam? Atque vt incredibilem huius doloris morsum intelligatis, sic accipite. Non ita pridem ad Nicomedienfium ciuitatem aduentans, ex templò iter versus Orientem maturè facere constituebam. Ac me quidem ad vos citato gradu properantem, cum maiorem itineris partem confecissem, vt propè iam vobiscum esse viderer, litterarum istarum nuntius in contrariam cogitationem compulit; ne oculis ea videre cogerer, quæ ne auribus quidem tolerare me posse, planè existimabam. Deinceps igitur vestra concordia patefacite mihi ad Orientem aditum, quem vos vestris dissidiis vltro citroque feruentibus interclusistis: & effcite breui, vt cum vos pariter, tum reliquum vniuersum populum læticia gesticentem cernam, & omnes vna pro communi omnium concordia & libertate, consentientibus laudis præconiis, debitas gratias Deo oprimo maximo agamus.] hæc tunc epistola Constantini hoc eodem anno scripta, quo datæ sunt litteræ ad vniuersas gentes: nam in vtrisque eundem habet (vt dictum est) de instituta in Orientem protectione sermonem. Addit autem ad hæc Eusebius: Ad hunc modum igitur Deo charus Imperator, ijs quæ ad pacem Ecclesiæ facere videbantur, per epistolam missam diligenter prospexit: ille verò bonus & spectatus nuntius, non solum litteris fideliter perferendis, sed etiam Imperatoris mittentis voluntati pro virili sua parte inseruiuit. Et quamquam omnino pius vir fuit, sicut supra diximus: tamen hoc maius quiddam erat, quàm quod per litteras administrari posset: quippe magis magisque dissentientium lis accreuit, & vniuersas Orientis prouincias mali illius impetus inuaserat. Inuidia igitur & perditus dæmon, qui semper Ecclesiæ commoda ægrè & iniquo animo fert, ista admisit.] hucusque de his Eusebius: quæ verò post hæc acta sint per Osium legatum & Alexandrum, dicemus anno sequenti.

QUANDO DE TYRIBUS EPISC. ACC. PIT. NVN. TIVM CONSTANTINVS

Euseb. in Vita Const. l. 3. c. 27.

XCIX. Iisdem Consulibus hoc anno Constantinus Imperator statutam olim legem aduersus parricidas, quam excrefens crudelitas in veræ pietatis cultores conuerterat, nempe horrendum supplicium cullei, in eisdem quorum causa statuta fuerat, noua edita sanctione conuertens, in pristinum velut alueum reuocauit, sic rescribens ad Verinum Africae Vicarium: Si quis in parentis, aut filij, aut omnino affectionis eius, quæ nuncupatione parricidij continetur, fata properauerit, siue clam siue palam id fuerit eni- sus: neque gladio, neque ignibus, neque vlla alia solemni pœna subiugetur: sed insutus culleo, & inter eius ferales angustias comprehensus, serpentum contuberniis misceatur: & vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel amnem proiciatur: vt omni elementorum vsu viuus carere incipiat, vt ei celum superstiti, terra mortuo auferatur. Dat. XI. Kalend. Decembris, Licinio quintum & Crispo Cæs. Coss.] Porro de eiusmodi supplicio atrocissimo consule quæ à nobis notata sunt in Romanum Martyrologium.

Die 3. Apr.

C.

Nec quis miretur, Imperatorem, qui Christianam mansuetudinem vna cum fide suscepit, tantæ seueritatis leges propemodum consopitas, in eiusmodi facinorosos homines

A mines denud excitasse: siquidem tot annorum persecutione, cum in eos quos impios dicerent (erant sic ab illis nominati Christiani, quod non colerent deos) legum seueritas tantum modò vigilaret, atque in eosdem solùm acerbissima queque essent conuersa tormenta: Gentilium vitiositas impunis grassabatur soluta legum habenis, quam seuerioribus oportuit disciplina vinculis cohiberi. Pace igitur reddita, compressis vbique tyrannis, aduersus scelestos turpesque homines, eorumque inolitos prauos ac detestabiles mores bellum erat Constantino vbique gerendum. Tunc quidem in Oriente, vt Romæ antea, accidisse videtur, quod S. Hieronymus testatur, ab eodem Constantino penitus sublato esse greges illos puerorum, ad nefandam turpitudinem exercendam publicè comparatos; idque non Romæ vel in aliis augustioribus ciuitatibus tantum, sed vbique gentium totoque orbe Romano fuit eius legibus emendatum: quod & sæpè B aliàs attigisse meminimus. De eiusmodi quoque lege Constantini Imperatoris visus est Sozomenus meminisse, cum ait: Quamquam in omnibus rebus, quas moliebatur, diuinum cultum impensè curabat; in legibus autem colendis vel maximè. Qua causa inductus, intemperantes & libidinosos concubitus antea minimè vetitos coercuit: quemadmodum ex legibus de illis latis, si cui sit curæ istud cognoscere, facillè potest intelligi.] hæc Sozomenus.

SEVERITAS NECESSARIA TEMPORE PACIS.

Hieron. in Isai. c. 2.

Sozom. l. 7. c. 8. in fine.

At sicut eiusmodi pax Imperio Romano restituta bellum fuit coalescenti & vbique regnantium vitorum, ita extitit omni ex parte morum optimorum conciliatrix & alitrix: etenim non tantum ciuitates excolta Christianis legibus ab omni turpitudine emundata, redditæ sunt pulchriores, sed & deserta loca repleta Sanctorum coloniis sunt mirificè illustrata, cum & diuina illa per Isaiam prænuntiata oracula atque miracula cernerentur impleta: Latabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi liliù.] Que enim paucorum antea Deum colentium virorum frequentabantur accessu, reddita iam Ecclesiæ plena pace, sub duce Antonio Magno, referta sunt agminibus monachorum. Tunc etiam qui postea fama celeberrimus in Thebaide claruit Pachomius Abbas, cum militaret tyro in castris Licinij Imperatoris, annos viginti natus, deuicto à Constantino Licinio, dimissis ab eo Thebæis tyronibus, ipse mox Christianæ militiæ nomen dedit, & sub Abbate insignis nominis Palæmone profiteri cœpit vitam anachoreticam; cuius Acta clarissima fusiùs scripta extant. Incolebat tunc quoque temporis eandem solitudinem Paphnutius, qui effossis pro Christo oculis sub Maximiano persecutore, gloria confessionis illustris, fama omnium celebris erat: sed & Ammon, qui à pueritia ad senectutem vsque magna vitæ sanctitudine vixerat: aliique complures, quorum cum in rebus gestis Antonij, tum etiam Pachomij, & aliorum, præclara mentio est. At de his aliàs pluribus dicturi sumus: nunc autem ad sequentis anni res gestas orationem nouarum rerum cupidam conuertamus.

CI. DESERTA LOCA SANCTORVM COLONIIS ILLVSTRATA.

Isa. 95.

Apud Methaph. die 14. Ianij.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.

CHRISTI anno trecentesimo decimonono Constantinus Imperator quintum adiit Consulatam, collegamque sibi adiunxit sororis Constantiæ Augustæ filium Licinium * Iuniorem. id planè fecit cum indulgenti causa sorori, vt accipere illa videretur in filio, quod amisisset in viro, tum etiam vt tyrannidis suspicione careret: sicque eundem Licinium Iuniorem non tantum passus est retinere Cæsaris nomen ac dignitatem, sed etiam sibi adsciuit Consulem ordinarium.

I. Licinianum CONSVLATVS LICINII IUNIORIS.

Quo anno barbaros, qui visi sunt tumultuari aduersus Imperium Romanum in Oriente, compressit. Fuerunt ij Sarmatæ, quos putant à Sozomeno & ante eum Eusebio Sauromatas nominatos. De his enim hæc ipse Sozomenus: Porro Imperator post bellum cum Licinio gestum, tam secundo fortunæ statu in præliis contra alienas exterasque gentes faciendis vsus est, vt tum Sauromatas, tum Gothos subiugaret: & ad extremum, quò aliquid beneficij eis afferre videretur, foedera cum illis percussit. Ista quidem gens tunc temporis trans Istrum fluiuium habitauit, quæ cum esset tum propter multitudinem, tum propter corporum magnitudinem bellicosissima, & in re militari assidue exercitata, alios quidem barbaros deuicit, Romanos autem solos habuit qui ipsam

II. SARMATAE COMPRESSI A CONSTANTINO.

ipsam bello æquarent, strenueque resisterent. Dicitur præterea Constantino in hoc bello vel maximè per signa ac somnia declaratum, quàm sedulò Deus sua providentia ipsi prospexisset. Quare cum in omnibus bellis suo tempore gestis victoriam esset consecutus, velut gratiam Christo redditurus, veram religionem summo studio excolere, subiectosque ad eam solam sanctè obseruandam & salutarem ducendam hortari cœpit.] hucusque Sozomenus.

III. Eusebius verò in fine Vitæ Constantini, dum barbaros ab eo domitos simul recenset, de Sauromatis & Scythis, quos Sozomenus Gothos appellat, hæc ait: Jam verò quid attinet illa minimè necessaria recensere, quemadmodum barbaras & immanes gentes sub Romanum Imperium subiecerit, & vt Scytharum & Sauromatarum nationes, qui numquam parere Imperio Romano didicerant, primus is sub iugum miserit, coegeritque eos vel inuitos profiteri Romanos esse rerum dominos? Nam cum superiores Imperatores vectigalia Scythis persoluerent, ipsique Romani à barbaris seruitute pressi quorundam tributa penderent: cum hæc conditio Imperatori minimè ferenda videretur, alienumque existimaret ab omnium gentium victoris dignitate, perinde vt maiores suos tributum penderè; Saluatoris sui ope præsidioque confusus, triumphale illud signum contra istos etiam obtendens, breui spatio omnes superauit; & reluctantes quidem armata manu coercens, reliquos prudentibus legationibus placans, ab inculta & fera vita ad humanam ciuilemque traduxit: atque ita tandem aliquando Romanis Scythæ parere didicerunt.

IV. Sauromatas verò Deus ipse Imperatoris pedibus subtrauit: quos barbara superbia elatos hoc modo fregit & compressit. Cum à Scythis Sauromatæ inuaderentur, seruosque suos cogere armare, vt eorum vim & impetum repellerent: postquam penes seruos victoria constitisset, iidem iam eadem arma, quibus contra hostes vsi sunt, in dominos conuertunt, omnesque suis sedibus & domiciliis deturbant. At domini salutis portum, præter Constantinum, reperiebant nullum. Is cum solitus esset salutem dare miseris, omnibus in Romanam regionem receptis, quos idoneos reperiebat, in suorum militum ordines referebat; reliquis verò ad necessarios vitæ vsus agros ad colendum diuidebat: vt fortunatè ac feliciter hanc sibi calamitatem accidisse faterentur, quando immanem feritatem cum Romana libertate commutassent. Sic Deus immanium barbarorum vniuersas gentes Imperatori parere fecit.] hæc Eusebius. sed non hoc vno anno ea omnia gesta sunt; siquidem de Sauromatis pulsis à seruis S. Hieronymus refert in Chronico anno vigesimo octauo eiusdem Constantini Imperatoris: nummus autem pernetus, hoc anno post Licinium expugnatum, quinto Consulatu ipsius Constantini deuictos ab eo Sarmatas, expressis hæc, notis significat: CONSTANTINVS AVGVST. SARMATIA DEVICTA P. L. C. V. habetque expressam Victoriam alatum & stolatam, gradientem, sinistra palmam gestantem, cum captiuo humi procumbente, ponitur ab Adolpho, sed haud rectè, sub Constantino Iuniore. Nos autem post primam editionem nacti id genus numisma, in secunda editione formis expressum (vt vides) hic exhibemus: accepimus illud Romæ ex Antiquitatum promptuario D. Lælij Pasqualini Canonici S. Mariæ Maioris.

Ceterum non semel sed sæpius Sarmatas à Constantino esse superatos, habet Porphyrius in Panegyrico eidem Constantino oblato, in quo inter alios hi leguntur versus:

Tantum merita statues captiuæ trophææ
Victor Sarmatiæ totiens, en accipe clari

Ductor

A Ductor ubique eius votorum reddita felix Debita.]

Zosimus a & ipse de Sauromatis iisdem à Constantino superatis agens, eodem ferme tempore, quo bellum vigeat aduersus Licinium, confectum hoc esse ab eodem Constantino tradit, quod & his verbis enarrat. Cum autem Constantinus audisset, ad Martidem paludem habitantes Sauromatas, Istro nauigiis traiecto, ditionem suam aggredi, copias in eos duxit. Itidem barbari cum Rausimodo Rege obuiam ei profecti, primum oppidum quoddam tentabant satis magno præsidio munitum, cuius ea pars muri, quæ à terra surgebat in altum, erat opere lapideo facta, pars superior ligneo. Quamobrem arbitrati Sauromatæ, facillimè se potituros oppido, si quidquid esset in muro ligneum exulsiissent, ignem admouebant, & consistentes in muro tellis petebant. Sed cum murorum propugnatores, telis ac lapidibus ex loco superiore deiectis, barbaros interficerent, iamque Constantinus aduenisset, in barbaros impetu facto, de loco superiore multos occidit, plures viuos cepit, reliquis fuga sibi consulentibus. Rausimodus, maiori parte copiarum amissa, naues ingressus, Istrum traiecit, cum haberet in animo ditionem Romanam populari. Quod vbi Constantinus comperisset, & ipse traiecto Istro insequitur, ac fuga quemdam ad collem siluis densis delatos adoritur, & multos interficit, quorum in numero Rausimodus erat, multisque viuis captis, residuam multitudinem, quæ manus porrigebat, in fidem recepit, eoque pacto magna cum multitudine captiuorum in Prætorium reuersus est.] hucusque de bello aduersus Sauromatas gesto Zosimus: quod eius sententia anno præterito potius quam præsentis fuerat collocandum; nos verò Sozomenum sequentes & antiquiora monumenta, hoc anno posuimus. Ceterum aliàs sæpè cum barbaris Constantino fuit tempore sui Imperij conflegendum.

Quod autem ad res spectat Ecclesiasticas, cum Constantinus Imperator (vt superiore anno dictum est) eas ad Alexandrum & Arium litteras de mutua reconciliatione scripsisset, quibus & in Alexandrum se non nihil exacerbatum, falsis persuasus relationibus, demonstrauerat: quid deinde ipse Alexander ad Constantinum rescripserit, haud constat: scripsisse tamen ad eum, auctor est Epiphanius b. Ceterum Arium liquet ad Constantinum reddidisse litteras parum officiosas, minusque tam sublimi Imperatoria maiestate dignas: quibus acceptis, Constantinus ad eum rescribere non est dedignatus, sed planè tales dedit, quales decebat accipere insanum hæresiarcham. Meminit harum litterarum Epiphanius c, & pauca quædam ex eis recitat, cum ait: Attamen Rex zelo ductus, epistolam magnam ad totam Romaniam (hoc interdum nomen vsurpatum inuenimus pro Catholica Ecclesia) contra Arium scripsit, eamque fide & omni sapientia ac veris verbis refertam, sicut & hæc hodie apud studiosos seruetur, hoc principium habens: Constantinus Augustus Maximus Ario & Arianis: Malus interpret, & (vt ita dicam) imago & statua diaboli est. Deinde inter alia, & post multam contra ipsum ex diuinis Scripturis productam contradictionem, etiam ex Homeri versibus quemdam, contra ipsum inuehens, miseræ gratia apposuit, quem ipsum etiam hic apponere, necessarium duxi, & hic est: Age sanè, vrge Ari, sentis opus est: ne tu hoc facias, rogamus: cohibeat te saltem Veneris conuersatio.] hucusque Epiphanius. hæc planè epistola illa est, cuius Socrates meminit, dicens d: Alias quoque litteras Imperator contra Arium & eius opinionis fautores magis populari & fusa scribendi ratione composuit: quas quidem, quò eius amentiam saluus morderet, & lepida dissimulationis specie acritus pungeret, in singulis ciuitatibus passim diuulgandas curauit.] Porro epistolam ipsam integram accepimus ex Vaticana bibliotheca: quam Latinitate donauit R. P. Petrus Morinus, vir cum altarum disciplinarum, tum Græcarum facultatum peritia clarus, mihi verò (quod magni facio) amicitia & vsu rerum Ecclesiasticarum coniunctissimus. Nos autem eam, vt egregium antiquitatis monumentum, hic describentes, appositis interdum notulis, pro viribus elucidabimus, quibus eam germanam esse constabit. Et quod primum occurrit, eundem dicendi characterem in his exprimi, atque in aliis Constantini litteris, qui eas accuratè intuetur, intelliget; licet pro diuersorum interpretum varietate, variis quoque, etsi non in sententiis, tamen in verbis, stylus appareat. Rursum verò & ex titulo atque exordio eiusdem epistolæ, eam planè esse quam Epiphanius signat, perspicuè demonstratur. huiusmodi verò est:

SAVROMATAR EXPVGNATI. Zos. lib. 2.

VI.

b Epiph. hæ. res. 69. ARIANVS QVIBVS AD CONST.

c Epiph. hæ. res. 69.

d Socrat. l. 2. c. 6. in fin.

Con.

VII. PUBLICAE LITTERAE CONSTANTINI.

Constantinus Augustus Ario & Arianis. Licet autem Ario & Arianis habeatur inscripta, Constantinus tamen voluit eam esse publicam: nam (vt in fine ipsius patebit) eamdem suo ipsius chirographo consignatam ad Alexandrinos misit, & publicè recitari statuit. Porro hanc ipsam epistolam scriptam esse hoc tempore ante Nicænum Concilium, nulla est apud me dubitatio; quòd in Catholica Filij Dei diuinitatis assertionem, vocis Consubstantialitatis, quæ postea apposita est in Nicæno Concilio, nulla sit mentio, nec ipsius Magnæ Synodi memoria aliqua. Epistola autem sic se habet:

VIII. EPISTOLA CONSTANTINI AD ARIUM.

Malus interpret, negotiū est diaboli, eiusque effigies ac imago. Nam quemadmodum illum callidi opifices ad escam fraudis effingunt, decorem ei pulchritudinis molientes qui natura est turpissimus, vt miseris mortales perdat, ijs errorem prærendens ac propinans, sic (vt arbitror) is facit, cui id tantum modò dignum studio videtur esse, suæ audaciæ venena, nemini parcendo, offerre. Et quidem nouam, quæque ex quo tempore nati homines sunt, numquam extiterat, infidelitatis fidem inducit. Quare id verum esse experimur, quod diuino eloquio definitum est, nempe quòd ad malum sapientes sunt. Atque illud dici potest, eum, quòd consilij capiendi gratiam amiserit, nullam amplius opem expetere subleuandi sui. Hæc prælocutus Imperator, ad Dominum Iesum Christum conuertit magna emphasi orationem, atque ait:

IX. APOSTROPHÆ.

Cur igitur, Christe, Domine, Domine, cur nos quotidie impium hoc latrocinium fauciat? Stat ex aduerso violenta quædam audacia, rugit stridens dentibus, deformis iam præ ignominia, variisq; percussa criminibus. Hæc igitur in lege & prædicatione nominis tui, Christe, quasi quibusdam procellis ac malorum fluctibus huc atque illuc fertur, exitiabiles eructans sermones, eosque scribendo edit, quos non tu, qui Patre æterno, tui ipsius fonte, coexistis, sententiis tuis definisti. Colligit autem ac congerit perniciofa quædam & atrocia scelera, modò linguas vibrans, modò verò miserorum studiis elata, quos ipsa præfentes licenter decipit ac interimit. Iam antea volo eius, qui tanti sceleris præsul est, naturam expendere. Pergit post hæc respondere ad ea quæ ad ipsum Arius scripserat: si enim ipsa extarent Arii litteræ, facilis redderetur sensus verborum Imperatoris, qui videtur obscurus: nam se habet sermo eius vt dialogismus, dum modò ab Ario dicta recenset, modò ad ea respondens sua subnectit: ideò subdit:

X. DIALOGISMVS CONSTANTINI ET ARII.

Quid enim dicit? Aut teneamus id, inquit, cuius iam compotes fuimus: aut ita sit, vt ipsi volumus. Hæc quidem Arius. Ad quæ sic Imperator, latrans eum cecidisse: Cecidit, ac cecidit, interfectus. Rursum Arius, Dolo, inquit, aut sagaci calliditate, nihil differt. Imperator: Id solum graue ac probandum ducit, quod improba excogitatione ad eum influxerit. Multitudinem, inquit, habemus. Respondet Imperator: Ipse igitur exiguus, propius accedam, vt insanorum bellorum spectator sim: ego ipse, inquam, propius accedam, qui hominum dementium bella sedare consueui. Illud ita procaci homini ironia, & Homericis salibus, ex nomine occasione captata, Arium exagitat vt furentem hominem; & nihilominus Veneri inhærentem, alludens nimirum ad Virgines, quas (vt dictum est superius) seductas secum ductabat. recitat enim Homeri hunc versum ex Iliade:

b Iliad. 5. prope princ.

Aπερ Απερ βροχλορη, μιμφον, τυχροπιτα. hoc est: Mars, Mars, hominum perniciēs, iniquitate cade, murorum oppugnator. Verba sunt Palladis: idemque versus inferius eodem libro ab Apolline repetitur: peruiulgatum carmen ob licentiam Græcorum poetarum, de quo Martialis de Euarino Domitiani sic:

c Martial. l. 9. Epigram.

Sed Græci, quibus est nihil negatum, Et quos Απερ Απερ decet sonare: Nobis non licet esse tam disertis, Qui Musas colimus seueriores.]

XI. ILLVDIT ARIO CONSTANTINI.

Constantinus autem illudens Ario, Homericum carmen sic vsurpat: Agedum, Mars, Ari, clypeis sanè vtendū est. Ne hoc, quæsumus, facias, cohibeat te saltē Veneris congressus. Atque vtinam, sicuti armis egregiè instructus videris, ita pietate erga Christum floreres! Rursum Imperator recitat verba Arii humiles spiritus simulantis. sunt verò hæc: En rursus supplex venio, & armorum copia præpollens, pugnare nolo: sed Christi munitus fide, tibi atque alijs volo mederi. Quem Constantinus ludens, quòd Mars simulat lenitatem, subdit: Cur autem ea te facere dicis, quæ tuis moribus non conueniunt?

A

niunt: At cum quali quiete, dic quæso, aut quibus stertus copiis, vel potius quòd temeritatis progressus? O audaciam dignam quæ fulminibus deponatur! Audite enim quæ nuper mihi significauit, calamo virus instillante scribens: Sic, inquit, credimus. Tum nescio quæ adiungens accuratè atque ad fastum meditata, vltèriusque procedens, nihil mali reticuit, sed vniuersum (vt ita dicam) amentia thesaurum exprompsit: Expellimur, inquit: recipiendi nos potestatem auferunt. Sed nondum hæc ad rem: cetera attendite. eius enim verbis vtar.

B

Postulamus, inquit, (si quidem in eadem sententia Episcopus Alexandria maneat) potestatem nobis posthac ex legis constitutione dari, legitima & indeprecabilia officia Deo persoluendi. O grauem impudentiam, quam studio veritatis redargui conueniebat: quod enim ipsi cordi erat, id breuitate sermonis expressit. Quis locus sermone tuo est? putrem fractamque quasi nauim mentem tuam nobis opponere moliris, dissidium speciosum? eosque qui tibi in malum adhæserunt, perdere studes? Quid igitur, inquis, faciam, si nemo recipere me dignatur? hoc enim sæpè nefariis faucibus exclamas. Ego verò contra rogabo te: Vbinam apertum sententiæ tuæ signum ac testimonium ostendisti? quam te diuinis humanisque actibus explicasse ac declarasse oportuit: idque minime, quod venenati serpentes tunc magis efferantur; cum se in profundos latibulorum secessus abdiderint. Hoc autem illius valdè scitum est, quod magno studio silentium, quasi sub quadam verecundiæ persona, simulet: te ipsum placidum ac lenem simulationis artificio præbes: fallit autem plerisque animus tuus sexcentis intus malis atque insidijs scatens. O insignem calamitatem! Sic Malus, vt voluit, Arium nobis exhibuit feclerum officinam.

XII. EXCLAMATIO IN ARIANOS.

C

Dic iam mihi, in medium progressus, fidei tuæ argumenta, & indicia noli reticere: o qui os peruersum, naturam procliuem ad omne genus improbitatis habes. Vnum dicis Deum: habes eisdem me sententiæ, sic igitur sentias. Eius essentiæ Verbum & principij & finis expers, Verbum esse dicis: eo contentus sum. ita crede. Si quid præterea adiungis, id tollo. Si quid ad impiam separationem fraudulenter consuis, id nec videre nec intelligere me confiteor. Si hospitium corporis assumis ad diuinorum operum dispensationem, non improbo. Hæc piè interpretanda, non distorquenda ad Nestorij impiam sententiam: reperimus enim veteres Scriptores ita nonnumquam esse locutos, quamuis sentirent Christi Dei & hominis vnã esse personam: Si spiritum æternitatis in supereminenti Verbo genitum dicis, accipio. De Verbo hæc interpretanda sunt, non de Spiritu sancto, quem nemo vnquam dixit genitum, sed procedentem à Patre atque Filio. His subdit: Quis Patrem nouit, nisi qui venit à Patre? Quem nouit Pater, nisi quem ab æterno ac sine principio ex se genuit? Tu quidem hypostasim peregrinam ac nobis inauditam subiicere puras oportere, malè vti que credens: Ego verò potestatis superpræexcellentiæ & ad omnia permanantis plenitudinem Patris & Filij essentiam vnã esse iudico. Quod hæc habet textus, plenitudinem, Græcè πληροτης legitur, quod eam significat plenitudinem, quæ contineat plures personas, & opponitur singularitati, quam sancta Trinitas explodit. Sed rursus post hæc Imperator: Si igitur auferis quidem ab illo, à quo separari ne cogitatione quidem contentiosorum vnquam potuit: additionis autem characterem præstruis ac præmunis, & penitus notas ac signa quæstionum distermnas: illi totam ex se æternitatem dedit, cogitationem verò integram ac incorruptam, immortalitatemque per se, & Ecclesiæ attribuit fidem. Quæcumque enim Verbum habet, à Patre accepit, à natiuitate æterna: cogitatio quidem non cadit in Deum propriè, sed Christo vt homini conuenit. Sunt hæc igitur piè intelligenda. Sed pergit Imperator:

XIII. ARGVTVR PERFIDIA ARII.

D

Depone igitur, depone hanc sceleris amentiam, o prædite vrbani moribus, & clara voce, & ad insipientium perfidiam mala decantans. Alludere Constantinus videtur ad Taleiam Arii, obscenum poemata scilicet, Sotadicis rhythmis attentè peratum, quo suam hæresin canebat, & alijs dederat publicè concinendum, de quo alias pluribus. Sed subdit: Tuo te merito Malus subuertit per malitiam suam (ac nonnullis fortasse iucundum hoc videtur) sic enim te ipsum comparasti. est autem vique quaque perniciosum malum. Agedum igitur ab absurditatem palæstra discedens, audi egregie Ari (te enim appello) An non sentis te ab Ecclesia Dei vti que abdicatum? scias te perisse, nisi ad te respiciens, amentiam tuam damnes.

XIV. DE TALEIA ARII.

E

Annal. Eccl. Tom. 3.

CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.
319. 6. 14.

XV. **A** At dices, magnum hominum numerum tecum facere, & subleuare curas tuas. Audi, & parumper aures præbe, nefarie Arii, intellige dementiam tuam. Tu verò Deus, qui omnium curas habes, propitius esto sermoni, si fidem teneat: ego enim homo tuus, & misericors, qui providentia tua defensor, ac è Græcorum Latinorumque vetustissimis scriptis insaniam Arii aperte demonstrabo ante tria millia circiter annorum ab Erythraa præsignificatam ac prædictam. sic enim fata est: Væ tibi Libya in maritimis posita locis: tibi enim veniet tempus, quo vnà cum populis ac filiabus tuis graue certamen & crudele & perdifficile subire cogèris: ex quo fidei pietatisque iudicium in omnes dimanabit. tu verò ad extremum vergis exitium: vos enim caelestium florum receptaculum conucllere, morsuque dilacerare ausi estis, atque adeò ferreis dentibus temerastis.] Peculiare fuit Constantino, scriptis suis oraculum aliquod interfere, vt in edicto vidimus ad Provinciales dato, & in Oratione illa ad S. Cæterum conscripta. Rursus in eumdem: **B**

^a April. Euseb. Vit. Constant. lib. 2. c. 47.

XVI. **C** Quid igitur, versutissime, vbi nunc terrarum esse te fateris? ibi videlicet. tuas enim habeo litteras, quas ad me insano calamo exarasti, quibus affirmas omnem Libyæ populum tibi, ad salutem scilicet, assentiri. Sin hæc ita esse negabis, Deum iam testor, me quidem vetustissimos Erythraæ pugillares, Græca lingua scriptos, Alexandriam mittere, quò citius pereas.] Tum verò ad Arii verba respondens, ait: Deinde tu sine peccato? gemina insignis galea: an non aperte periisti? & miser, tanto malo circumuentus? scimus, scimus conatum tuum. Quæ cura, quinam te perturbat metus, id non fallit nos, & infelix & calumniose: & hebetem mentem tuam! qui ne morbum quidem tuum, animumque incertum premere ac tegere potes, scelestus: qui veritatem variis sermonibus lædis ac subruis: cumque huiusmodi sis, non te pudet vituperare nos, modò redarguens, vt quidem tibi persuades; modò commonens, quasi fide doctrinaque superior. **C** A quo miseri quidam homines opem sibi parare gestiunt? tametsi oportebat omnes & congressum tuum & sermonem fugere, nisi forte quis in fraudulentis huius verbis rectè viuendi spem moderatis hominibus positam esse putat. Sed non ita est, longè abest. Quod autem verum (& vestram, qui huius consuetudine vrimini, dementiam!) quæ vos coëgit insania, huius acerbam linguam & aspectum perferre? Sed iam ad te sermonem conuertam, & qui insano animo es, lingua blanda, infida mente. Da sermonem non ancipitem ac volubilem, sed cuius orbem circumscriptum noscamus: non putidum ac infirmum, sed robustum & solidum, & scelerate ac nequissime, & mente obscura: cogor enim hæc dicere. quinimò iam tibi laqueum iniiciam, teque ratione compeditum in medium adducam, vt improbiter tuam populus omnis intelligat. Iam ad rem veniam. **D**

XVII. **E** Ablutæ utique manus sunt: accedamus ad preces.] hæc cum ipse dicat, ad antiquum illum morem alludit, quo consueuerant Fideles precaturi Deum antea manus ablueret, iuxta illud Apostoli ad Timotheum: Leuantes puras manus sine ira & discipatio, ne.] nisi potius verbis illis alluisse voluit ad animi sui innocentiam de impio iudicantis, secundum ea quæ dicta sunt primo Annalium Tomo. Sed rursus Epistola: Inuoca Deum; vel potius morare paulisper, ac dic: Quem, & feruidissime, Deum in auxilium aduocabis? Verùm quiescere non possum, Domine, qui rerum omnium potestatem habes, & potentiam solus obtinens Pater! huius nefarii hominis causa, opprobria & dolores & vulnera Ecclesia tua sustinet. Arius tibi locum iam accommodat, admodum scilicet conuenienter, in quo Concilium sibi constituens, Filium tuum ex te natum, ducem salutis nostræ, Filium adoptionis lege arrogat ac tenet. audi, obsecro, mirabilem fidem. te locali motu, Domine, moueri existimat: audet te definitæ sedis orbe circumscribere. Nam vbi presentia tua non adest? aut vbi tuam non omnes operationem atque efficaciam sentiunt: ex tuis quaquaversum permeantibus legibus? Omnia enim ipse continet: extra te nec locum, nec quidquam aliud cogitare fas est. ita tua potestas efficaciter est infinita. Tu ergo audi Deus: vos verò, populus omnis, mentem attendite. Nam hic inuerecundus & nequam ad summam improbitatem & iniquitatem progressus, pietatem simulat, ac religionem obtendit. Apage (inquit) nolo videri Deum passione contumeliarum teneri: atque ideò suppono, ac fingo mirabili quidem fide, quòd Deus nouellam nuperque conditam Christi substantiam fabricatus, auxilium sibi comparauit, vt mihi quidem videretur: quod enim, inquit, abstuleris, eo id minus quid fecisti.

Tua

CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.
319. 6. 14.

A Tu igitur, & pernicies ac lues, est fides hæc? Tu ex hypothese figmentum fumis eum, qui Gentium figmenta condemnauit? Tu adscititiu eum vocas, ac tamquam officiorum ministrum, qui sine cogitatione & ratiocinatione, quòd Patris æternitati coexistat, omnia effecit? Accommoda iam, si audes; accommoda, inquam, Deo & præcautionem, & spem euentuum, & cogitationem, & ratiocinari; & quòd considerans, sententiam pronuntiat, ac decernit, & delectatur, ridet, dolet. Quid igitur ais? & miseris omnibus inferior: & Nestor, ipsum malitia negotium intellige, si potes, quòd tua ipsius malitia & astutia improbus consumeris. Christus (inquit) propter nos passus est. At ego iam dixi, quòd forma corporis missa est. Sanè, inquit; sed metuendum, ne eum aliquatenus imminuere videamur. Deinde, & ferarum mediator, cum hæc dicas, non insanis? aperte furriatus. Ecce enim mundus ipse forma siue figura est: & astra characteres suos ostendunt; **B** ac omnino spiritus huius globosi orbis, species est eorum quæ sunt, & veluti formatio. Attamen Deus vbique adest. Vbinam igitur in Deo contumeliæ sunt? aut vllatenus minuitur Deus? O æquitatis parricida! Ex te ipso coniecturam capiens, considera & cogita, si peccatum videtur esse, in Christo adeste Deum. Ille quidem vidit sermonis ignominiam, nec tardè pœnas irrogauit. Præterea quotidie ferè in mundo peccata committuntur: & tamen Deus adest: nec ijs diu supplicium debetur, tandemque luitur. an ideò minuitur potestatis eius amplitudo? an vbique patitur? non opinor. Mundi enim mens per Deum est: per eum omnis stabilitas & permansio: per eum omne ius, omnis pœna. Christi fides ex ipso est sine principio. Denique vniuersa Dei lex Christus est, per ipsum infinitam vim & indefinentem habens.

C Sed de his ex te, exque modulo tuo cogitas, & incredibilem insaniam? In exitum iam tuum conuerte gladium diaboli. Videte omnes, videte, vt lamentabiles præterdat voces, viperæ morsu læsus: videte, vt venæ eius, vt carnes veneno occupatæ acerbos moueant cruciatus: vt corpus eius tabe disfluxerit, vt attenuatum & squallore sordibusque oblitum, lamentatione, pallore, horrore, infinitisque malis conficiatur, misereque strigofum sit: vt deformis illuue sordibusque capillus. videte seminecem, obrutu iam languido, vultu exanguis, mœsto, tabido: cernite, vt ad eum propter mali diuturnitatem confluerint furor, insania, vanitas, eumque immanem ac ferum reddiderint: ne sentit quidem quibus sit in malis.] Sanè quidem quantumlibet Libya & Ægyptus monstrorum ferax complura & varia portenta genuerit, numquam certè deformius & humano generi perosius, quam Arium, monstrum protulit. Describitur etiam ac pingitur quasi coloribus Arii deformis monstri vultus turpissimus & corporis habitus ab Epiphano **D** his verbis: Erat (inquit) statura valde longus, subtristi specie, figuratus velut dolosus serpens, qui decipere posset omne innocens cor per versutum suum prætextum; dimidium enim pallium hic semper indutus & stolam, dulcis erat in colloquio, persuadens semper animas & blandiens.] hæc Epiphanius, qui eum sæpius vidisse potuit, utpote (quod & ipse testatur) adolescens in Ægypto versatus. Sed respondens rursus ad Arii verba, hæc subdit: Effert me (inquit) voluptas, tripudio, exulto gaudio, in altum quasi pennis artollor. Rursus inuidus admodum & ferox, Heu (inquit) perimus. Hoc quidem solum verum: tibi enim soli studia conatusque suos malitia largiter præbuit, quodque magno pretio emerat, tibi facillimè donauit. Agedum iam dic: vbi egregia tua monita? Elue, quæso, mala tua Nili aquis, si fieri potest, & plene absurdissimo stupore; & quidem vniuersum orbem sceleribus tuis conturbare studuisti. Nonne intelligis, quòd omnia, qui Dei homo sum, ego scio? At iam dubito, vtrum manere an abire oporteat: nec enim possum respicere; & peccatum erubescio. Nos, Ari, videlicet, Ari, in luce collocasti: te ipsum verò infelix in tenebras coniecisti. hic laborum tuorum finis.

E Sed eò redeo, quòd multitudinem iactas hominum circum te vagantium. par est, opinor: hos recipe, recipe, inquam: sese enim lupis ac leonibus deuorandos addixerunt, quin imò eorum vnusquisque, additamentum est decem capitum, ac tanto numero oppressus valde sudabit, nisi quamprimum ad salutarem accurrens Ecclesiã, charitatis pacem studio concordia suscipiat. de cetero enim à te non decipientur ob malam conscientiam condemnato: neque funditus perire sustinebunt, sceleratis tuis quæstionibus implicati. Aperta & nota omnibus sunt in posterum quidem captionum tuarum sophismata. nihil tibi procedet, sed incallum figuris te inuolues, equitatem & sermonum lenitatem

Annal. Eccl. Tom. 3.

T 2

tatem

XVIII. **IN ARIVM.**
RVRVM IN
VEHITVR
IN ARIVM.

XIX. **ARIÏ EFFUGIES ET HABITVD O CORPORIS.**

^a Epiph. hæc ref. 69.

^b Epiph. hæc ref. 26.

XX. **IN ARIVM INVECTIVA**

tatem assimulans, ac simplicitatis (vt ita dicam) personam extrinsecus suscipiens, artificia tua vanescit: citò enim te veritas circumuallabit, citò flammam tuam diuina potentia (vt ita dicam) imber extinguet. Et quidem socios ac suffragatores tuos, qui Curia se iam obstrinxerunt, publicorum munerum cura excipient, nisi quamprimum, euitata consuetudine & congressu tuo, incorruptam fidem sequantur. Tu uero ferrea mente uir, da aliquod mihi specimen tui propositi, si tibi confidis, si fretus es stabilitate fidei, ac puram omnino habes conscientiam. Veni ad me, ueni, inquam, ad Dei hominem, crede quòd interrogationibus meis cordis tui abdita scrutabor. Ac si quidem in te furor infidisse uideatur, diuinam implorans gratiam, à virulento morfu te melius curabo. Sin mente sana uideberis, ueritatis in te agnoscens lumen, & Deo gratias habebis, atque agam; & mihi, ceterique manui, quæ opem attulerit pietati, gratulabor.] & alia manu: Deus autem uos custodiat, dilectissimi.

XXI. PUBLICI NYNTII.

Athanas. Apolog. 2.

XXII. RES GESTAE AB OSIO IN AEGYPTO.

Athanas. ibid.

XXIII. CONCILIUM GENERALE ALEXAND.

Athanas. ibid.

Athanas. eadem Apolog. 2.

XXIV. Socrat. l. 3. c. 5. ACTA CONTRA SABELLIUM.

XXV. DE CAUSA MELETIANORVM.

Per Synclitium & Gaudentium Magistros hæc allata sunt, cum esset Paterius Præfectus Ægypto, & in Palatio recitatae sunt. Erant hi Palatini Magistri tabellarii, qui etiam postea detulisse leguntur eiusdem Constantini litteras ad Athanasium, quod ipse in sua Apologia testatur, cum ait: Pars autem epistolæ sic se habet, quam detulerunt Palatini Synclitius, Gaudentius, &c.] Ceterum quòd restatum redderet Constantinus animum suum in Arium Alexandrinis, has ad ipsum Arium scriptas à se litteras Alexandriam perferendas curauit, atque publicè recitari, quibus & suo chirographo salutationem apposuit.

Sed iam ad Osium Cordubensem Episcopum redeamus, quem Legatum missum diximus in Ægyptum ad componendas turbas causa Arianorum atque schismaticorum constatas, vt Alexandrinæ Catholicæ Ecclesiæ laboranti suppetias ferret. Quid igitur Osius, cum à Siluestro Romano Pontifice ad huiusmodi Orientalis Ecclesiæ rixas sedandas missus est munitus Constantini litteris, quas superius recitauimus, egerit, peruestigandum nobis est. Constat quidem Athanasij testificatione, eum in Ægyptum profectum esse, & ibi Generale Concilium celebrasse; sic namque illud Athanasius nominat; quòd presente Apostolicæ Sedis Legato, omnes Episcopi illarum prouinciarum quæ parebant Antistiti Alexandrino, fuerint ad Synodum conuocati.

Quæ autem in eo gesta fuerint, cum exciderint ipsius Acta, per pauca quædam tantum supersunt, & illud in primis, quod duobus locis Athanasius attestatur, in eodem Concilio Colluthum presbyterum Alexandrinum (de quo superius mentio facta est) quòd cum non esset, Episcopum tamen ageret, & plurimos ordinasset, fuisse in ordinem redactum. sunt hæc uerba Athanasij: loquentis de Ischyra ab eo ordinato presbytero: Cum Ischyram quemdam subornassent, quem secum adduxerunt, hominem minime presbyterum, tametsi se eo nomine iactitet, quippe ordinatum à Collutho quodam non uero sed imaginario Episcopo, cui in Generali Concilio ab Osio & à ceteris Episcopis, qui vnà aderant, iussum fuit, vt se pro presbytero, qualis antea fuerat, haberet; atque idem omnes ab illo constitutos in veterem suum ordinem recurrisse, inter quos etiam Ischyras numerandus est, &c.] hæc ibi Athanasius: & ne quis putet, eum Generalem Synodum dicit, Nicænam intelligere; idem ipse Athanasius celebratam eam esse Alexandriæ demonstrat his uerbis, de eodem Ischyra sermonem habens: Idemque cum talem sibi titulum uendicasset in Alexandrina Synodo, in præsentia Patris nostri Osijs depositus est, & cum laicis in ordinem redactus, atque in eo statu reliquum tempus permansit.]

Rursum uero in hac eadem Synodo Alexandrina tradit Socrates Osijs Legati studium in eo maxime uersatum esse, vt peruersum dogma Sabellij, quod in illis regionibus plurimum inualuerat, prorsus exploderet: quòd enim ille trium personarum distinctionem non reciperet in Trinitate, & in vnâ eas omnes essentiam indistinctè confunderet, factum est in eadem Synodo, vt in sanctissima Trinitate sicut vna predicaretur, id est essentia, ita tres dicerentur substantiæ. Sed cum hæc uox apud nonnullos acciperetur pro substantia, inde maior oborta est controuersia, num rectè dicerentur tres esse in Trinitate substantiæ, sed de his suis locis agendum pluribus.

Ex his igitur quæ in ea Synodo aduersus Colluthum gesta sunt, & contra Sabellij hæresin definita, facile possumus intelligere cetera, quæ sunt de eodem Concilio obliuione sepulta, de rebus gestis aduersus Arium & Arianos atque Meletianos, quorum causa

A causa potissimum missus Osius uidebatur. Qui quidem quòd iugiter Legatum ageret Apolliticæ Sedis urbis Romæ, non in ea tantum, quam diximus, hoc anno celebrata Synodo Alexandrina, sed & in aliis multis, quæ diuersis in locis eadem quoque ex causa uel aliis emergentibus coactæ sunt, principem locum obtinuit: unde de eodem hæc alibi idem Athanasius: In qua enim Synodo ille non dux & antesignanus fuit? Quem non ille recta tuendo in sententiam suam pertraxit? Quæ Ecclesia illius præsentia non pulcherrima monumenta retinet? &c.]

Athanas. in Apol. De synoga sua.

Cum igitur ex his manifestè appareat, Osius habuisse in Ægypto Synodum tam celebrem, & in ea quoque cognouisse controuersias atque causas Meletianorum & Colluthianorum schismaticorum, satis significatum uidetur, factum esse ipsum Osius legationem ab Apostolica Sede: nam cum in Constantini litteris non nisi de componendis dissidijs inter Arium & Alexandrum mentio habeatur, quorum tantum causa litteras illas ab eo accepisse diximus, vt ipse præterea schismaticorum causas agnosceret, ab alio quam à Constantino id ei oportuit imperatum. Porro non ab alio id potest dici uel fingi, quam ab ipso Romano Pontifice, qui Alexandri litteris, vt de ceteris (quod dictum est superius) de his fuerat interpellatus: qui ad hoc potissimum delegit Osius, uirum cum eruditione, tum confessione clarissimum, Constantino præsertim in Donatistarum causa notissimum, ac pariter (vt demonstratum est superius) acceptissimum. Quantum autem temporis in his Osijs Legatus insumpserit, haud liquet, sed quantum coniectura assequi licet, diu multumque eum his de causis in Ægypto moratum esse, intelligere possumus: cum tria obiret negotia difficillima, atque inter se diuersa, & cum diuersis hominibus, has nempe causas, Arianam, Meletianam, & Colluthianam: eosdem uero hæreticos atque schismaticos omnes refractarios & obstinatos in omnibus extitisse, quæ sunt de eis superius enarrata, & quæ inferius dicentur annis singulis declarabunt. Quamobrem quæ hoc anno cœpta diximus per Constantinum, in plures annos esse pariter propagata, certum est. non tamen semper ibi in Ægypto detentum Osius existimamus, quem & eadem legatio in componendis Asianorum Syrorumque dissidijs occasione Paschatis celebranda diei obortis postea occupauit.

XXVI. LEGATIO OSII A SILVESTRO PAPA.

Hoc eodem anno, secundum Nicephori Chronicon, Philogonius Antiochenus Episcopus, cum sedisset annos quinque, ex hac uita discessit, inque locum eius Paulinus est successus (licet alicubi Paulus legatur) qui totidem sedisset annos. De Paulini successione in locum Philogonij non tantum citatus auctor est, sed & S. Hieronymus in Chronico: ex quibus redarguitur Theodoretus, qui ponit Eustathium Philogonio subrogatum, nulla de Paulino penitus habita mentione. Quod autem ad Philogonij spectat, quem hoc anno uita functum diximus, is ea claruit uita sanctimonia, vt inter sanctos relatus sit Episcopus, & anniuersaria eius memoria in Ecclesia ageretur uigesima die mensis Decembris, qua tabulis Ecclesiasticis annotatur: qua die S. Ioannes Chrysostomus habuisse reperitur ex more in laudem tanti Antistitis Panegyrim, quam in hunc ferme modum exorsus est: Ego quidem & hodie destinaueram aduersus hæreticos luctaturus uellem exuere, quòdque restabat debiti, uobis persoluere: uerum beati Philogonij dies, cuius hodie memoriam celebramus, ad ipsius benefactorum enarrationem linguam nostram euocauit: & omnino parendum est, &c.] hæc enim per pauca ex multis recitasse uolumus, vt antiquæ consuetudinis memoria saltem teneatur, Sanctorum uidelicet natalitia ea industria & diligentia in Ecclesia celebrari solita, vt quamuis magni momenti negotium intercederet, tamen non nisi in Sancti, cuius ageretur natalis dies, laudibus fas esset Episcopum & clericos atque populum occupari.

XXVII. PHILOGONII EPISCOPI ANTIOCH. OBITUUS. Theod. l. 1. c. 67.

Chrysost. To. 3. ad fin.

Hoc eodem anno Constantinus Imperator, licet instituisset profectioem in Orientem, ob Barbaros tamen rursum turbas concitantes reuocatur in Occidentem. Recedens itaque, in Mysiam inferiorem atque Pannoniam descendit, ubi Sirmij cum esset, ad Rufinum Præfectum Prætorio scripsisse reperitur: at quomodo anno sequenti ad Occidentem perueniret, suo loco dicemus. aduersus autem tumultuantes Alemannos præmisit Crispum Casarem filium, quem postea secutus ipse est in Gallias, sed de his anno sequenti. Hoc itidem anno, iisdemque Consulibus, idem Constantinus Imperator aduersus Aruspices, qui priuatorum domos adire solerent, & cuncta solita superstitione miscere, atque ita clandestinè idololatriæ uenena instillare in hominum mentes, ne id amplius usurparent, ad Maximum rescripsit. Præfectum Urbis hunc fuisse hoc anno, iisdemque

XXVIII. CONSTANTINI NVS RECDIT EX ORIENTE. De Sponfal. Cod. Theod.

Abud. Cuff. comment. in Cuffiod. Confil. N. I. De malefic. Cod. Theodof. XXIX. CONSTANTINVS ADVERTVS ARVSTICEB.

Consulibus, Græcorum tabulæ fidem faciunt, in quibus sub eodem Consulatu inscri- A ptus reperitur a Valerius Maximus Basilus Præfectus Urbis, cuius Præfectura vsque ad annum quartum propagata est. verba autem rescripti hæc sunt b:

Nullus Aruspex limen alterius accedat, nec ob alteram causam: sed huiusmodi homi- num, quamvis vetus, amicitia repellatur: concremando illo Aruspice, qui ad domû alienam accesserit, & illo qui eum suasionibus vel præmiis euocauerit, post ademptionem bonorum, in insulam derrudendo: superstitioni enim suæ seruire cupientes, poterunt publicè ritum proprium exercere. Accusatorem autem huius criminis, non delatorem esse, sed dignum magis præmio arbitramur. PP. Kalendis Februarij, Romæ, Constantino Aug. quintum & Licinio Cæs. Coss. Sed & ad Gentilem adhuc populû in hæc tunc item verba rescripsit c: Aruspices, & Sacerdotes, & eos qui huic ritui ad solent ministra- re, ad priuatam domum prohibemus accedere, vel sub prætextu amicitia limen alterius ingredi: pœna contra eos propofita, si contempserint legem. Qui verò id vobis existimatis conducere, adite aras publicas atque delubra, & consuetudinis vestrae celebrate solemnia. Nec enim prohibemus præteritæ vsurpationis officia libera luce tractari. Dat. Idib. Maij, Constantino Augusto quintum & Licinio Coss.]

XXX. Il. 2. De Epi. Ep. cler. Cod. Theodof. CONSTANTINVS PRO CLERICIS RESCRIBIT. Sozom. l. 1. c. 9.

Idem quoque Consulibus, idem Imperator pro clericorû immunitate hæc ad Octa- uianum rescripsit d: Qui diuino cultui ministeria religionis impendunt, id est, hi qui cle- rici appellantur, ab omnibus omnino muneribus excusentur, ne sacrilego linore quo- rumdam à diuinis obsequiis auocentur. Dat. XII. Kalend. Nouemb. Constantino Aug. quintum & Licinio Cæs. Coss.] Addit autè hæc his Sozomenus e: Illud porro, quod est planè maximum reuerentiæ Imperatoris erga religionem argumentum, quodd clericos vbique per legem ob eam rem conditam immunitate donari voluit, quodque illis, qui erant in iudicium vocati, dedit potestatem, si modò in animum inducerent ciuiles ma- gistratus reicere, ad Episcoporû iudicium prouocandi, atque eorum sententiam ratam esse, & aliorum iudicium sententiis plus habere auctoritatis, tamquã ab ipso Imperatore prolatam, statuit. Quinetiam iussit, vt magistratus res iudicatas re ipsa exequerentur, militesque eorum voluntati inferirent, præterea vt Conciliorum decisiones firmæ & immutabiles existerent.] hucusque Sozomenus de immunitatibus clericorum. Rescri- psit quoque hoc anno Imperator ad Verinum Vicariam Præfecturam in Africa agen- tem, aduersus eos qui famulos libellos scripsissent f: sed & contra ambientes magistra- tus, ad Leontium s. iisdem enim Consulibus huius anni data habentur eiusmodi rescri- pta, quorum alterum publicatum habetur Hierapoli quinto Idus Iulij, Carthagine al- terum Kalendis Aprilis. Notæ enim illæ, PP. quæ interdum in fine rescripti reperiun- tur, publicationem significant: quas qui ignorant, in multis errores ferri necesse est, ex- istimantes sæpè datas esse leges illas, vbi sunt publicatæ.

l. 1. De fam. lib. Cod. Theod. l. 1. De numerariis. Cod. Theod.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS 320.

ANNVS 7.

ANNVS 15.

I. QUINQUEN- NALIA CÆ- SARVM.

ANNVS vigesimus supra trecentessimû Consulibus Fastis habetur adscriptus Con- sulatu sexto Constantini Imperatoris vnâ cum Constantino Iuniore Cæsare col- lega, quo celebrata sunt Romæ Cæsarum Quinquennalia, in quibus Nazarius h celebris E horum temporum Orator Panegyri habuit, absente tamen Constantino Imperatore, qui (vt dicemus) agebat in Galliis, cum Crispus eius filius, Cæsarum natus maior, Ale- mannos bello compressit. Hæc quidem ex eiusdem Nazarij Panegyrico facile erit de- monstrare. Ac primû quod ad Quinquennalia Cæsarum spectat, id ipse suæ Orationis ingressu egregie proficitur, cum paulò post subdit: Quintumdecimum annum maxi- mus Princeps salutaris Imperij degit; sed auguramur iam Vicennalia, & venturi fidem superiorum felicitate sentimus. Quinquennalia beatissimorum Cæsarum occupatos in gaudiis habent, sed in destinatis decenniis iam vota prosperantia & spes volucres consti- tuerunt.] At de absentia Constantini idem Orator his verbis: Quis, oro, Constantine Maxime, (presentem enim mihi alioqui videor) qui cæsi à conspectu abes, reuelli tamen mentibus non potes, &c.]

h Naz. Paneg. 8. y. Const. 3.

Porro

Porro hæc gesta esse post Licinium & Barbaros superatos, idem Auctor paucis com- plectens, agensque de liberata Vrbe ab ipso à Maxentij tyrannide, alias eam victoriã ait præcessisse felicissimas expeditiones, alias verò postea subsequetas, intelligens planè de vi- ctoris aduersus Licinium atque barbaros comparatis: nam post debellatû Maxentium nulla alia intercessisse bella, est memoria apud Historicos, nisi aduersus Licinium atque Sauromatas. Quod verò ad Crispi victoriã spectat hoc anno de Alemannis obtentam, idem Nazarius his paucis attingit, cum agit de Consulatu Constantini Cæsaris, qui hoc anno contigit: Nobilissimorum quoque Cæsarum laudes exequi velle, studium qui- dem dulce, sed non & cura mediocri est, quorum in annis pubescentibus non eruptio- ne virtutis tumens germen, non flos præcurfor indolis bonæ latior quàm vberior appa- ret, sed iam facta grandifera & contra rationem ætatis, maximorumque fructuum ma- tura perceptio. Quorum alter (nempe Crispus maior natus) iam obtendis hostibus gra- uis, terrorem paternû, quo semper barbaria omnis intremuit, deriuare ad nomen suum cœpit: alter (Constantinus scilicet) iam Consulatum, iam venerationem sui sentiens, si quid intactum aut parens aut frater referuet, declarat mox victorem futurum, qui ani- mo iam vincit ætatem.] Barbaros autem à Crispo deuictos, Alemannos fuisse, docent antiquorum numerorum inscriptiones, vt illa a: FL. IVL. CRISPVS NOB. CÆS. parte aduersa astat figura nuda & radiata, dexteram eleuans, sinistra globum tenens, atque hæc litteræ: ALEMANNIA DEVICTA SIRMI. & alius sic: ALEMANNIA CAPTA. alius item Labarum habet cum duobus captiuis, atque has litteras: VIRTVS EXERCITVS. ROT. X. S. C.

CRISPI VI- CTORIA AD VERRVS BARBAROS.

Recessit has omnes Adolph. in lib. Imp. Roman. nu- mism.

Rursum verò de eiusmodi votis Crispo nuncupatis, eiusque victoria, hæc ibidem Na- zarius: Declarant ecce rationem cupiditatemque votorum facta Crispi Cæsarum ma- ximi, in quo velox virtus ætatis mora non retardata, pueriles annos gloriis triumphali- bus occupauit, cuius ita iam vberes scatent laudes, vt plenæ possent videri, nisi cœpisse & patrem cogitarem. Qui quidem nunc nobilissimus Cæsar venerandi patris, fra- trum, suorumque omnium fruitur aspectu, seque fruendum omnibus præbet cruda adhuc hieme, iter gelu intractabile, imensum spatio, niuibus infestum, incredibili celeritate confecit: vt intelligamus alacritatibus nihil asperum, qui ipsam, quam à suis petebat, tam laboriosam instituerit voluntatem. Quæ tuum, Constantine Maxi- me, mite pectus inundauit gratulatio, cui tanto interuallo videre filium licuit, & videre victorem? Narravit vtrique exhausta bella, & hoc ad suam gratiam non ad sui ostenta- tionem, qualis excipiendo hoste, quàm resistenti vehemens, quàm facilis supplicanti.

III. VOTA PY- BELICANVM- CVRATA.

Audiuit frater intentus, & puerilem animum spes læta & blanda gaudia titillarunt: cumque miraretur fratrem, etiam sibi fauit, quod ex annis eius, quàm proximus tantæ gloriæ esset, agnouit.] hæc Nazarius. At alio ac planè diuerso oculorum obtutu Cris- pum Cæsarem aspexit Fausta Augusta nouerca, quæ in eum oculos coniiciens impti- dicos, adolescentuli victoris capta forma turpem mox inde hausit amorem, vt eum mi- sera deperiret, nouaque Phædra nouum in Crispo renouauit Hippolytum. Sed de his inferius suo loco.

Quod autem dictum est superius, hoc anno Constantinum in Galliis egisse, edictum eius de immunitate veteranis concessa declarat his verbis b: Idem Augustus cum intro- isset Principia, & salutus esset à Præfectis & Tribunis & viris eminentissimis, acclama- tum est: Auguste Constantine, Dije te nobis seruent: vestra salus, nostra salus: verè dici- mus, iurati dicimus.] sic legitur in Codice Theodosiano: in Iustiniano c verò non Dije, sed, Deus te nobis seruet.] Atque demit post immunitates veteranis concessas, quas ad nos referre non spectat, eodem in Codice Theodosiano hæc leguntur in fine. Dat. Kal. Martij, in ciuitate Velouocorum, Constantino Aug. VI. & Constantino * Cæs. Coss.] Apparet igitur ex his Constantinum cum Cæsaribus filiis egisse in Galliis: hinc eodem Panegyrico Nazarius precatur, vt cum illis se Romam conferat: hæc enim habet ad cal- cem: Vnum modò est, quo fieri possit Roma felicior, maximum quidem, sed tamen so- lum; vt Constantinum conservatorem suum, vt beatissimos Cæsares videat, vt fruendi copiam pro desiderij modo capiat, & nos * alacris excipiat: & cum Reipublicæ ratio di- gredi fecerit, receptura dimittat.] hucusque Nazarius.

IV. l. 2. De Ve- teranis. Cod. Theod.

l. 1. De Ve- teranis. Cod. Iustm. l. 11. CONSTAN- TINVS AGIT IN GALLIIS * Constantio

* Vos

Quod autem ad sanctissimas leges Christiano Imperatore dignas pertinet hoc eo- dem anno ab ipso Constantino promulgatas: ad Populum edidit sanctionem, qua le-

V. DE LEGIBVS CONSTAN- TINVS

F 4

ges aduersus cælibatum statutas voluit abrogatas: siquidem illæ iure olim sancitæ leges A (vt contestatus est Augustus Oratione apud Dionem^a) aduersus turpem, fictum, & sterilem cælibatum, iniuste à Gentilibus conuersæ essent contra verum, sanctum, atque fecundum Christianorum hominum cælibatum, diuinis oraculis præcognitum atque laudatum^b, Domini sententia comprobatum^c, & Apostolico^d testimonio firmiter stabilitum. Harum igitur legum iniuriam Constantinus penitus aboleuit, cum sic ad Populum scripsit^e:

Qui iure veteri cælibes habebantur, imminentibus legum terroribus liberentur: atque ita viuant, ac si numero maritorum matrimonij fœdere fulciantur: sitque omnibus æqua conditio capeffendi, quo quisque mereatur. Nec verò quiscquam orbis habeatur: proposita huic nomini damna non noceant. Quam rem & circa feminas æstimamus, earumque ceruicibus imposita iuris imperia velut quædam iuga soluimus promiscuè omnibus. Verùm huius beneficij maritis & vxoribus inter se vsurpatio non patebit, quorum fallaces plerumque blanditiæ vix etiam opposito iuris rigore cohibentur: sed maneat inter istas personas legum prisca auctoritas. Dat. prid. Kalend. Febr. Serdica^{* PP. Romæ, Constantino sextum & Constantio * Cæs. Coss.]} Descripsimus hanc legem ex Codice Theodosiano, vt antiquiore, & è fonte petiuimus: quæ in Codicem Iustinianum deriuata^f, aliis ab his diuersis habetur notata Consulibus, nec ipsa integra recitatur, qua Imperator ea ex parte voluit legem Papiam suas habere vires, illa enim inter alia decernebatur, vt eius quod vir relinquebat vxori liberos non habenti, deberetur decima Fisco, & contrà: quod tamen postea, lata ab Honorio Imperatore lege contraria, fuit penitus antiquatum, qua hæc sancita sunt: Inter virum & vxorem rationem cessare ex lege Papiæ decimarum, & quamuis non interueniant liberi, ex suis quoque eos solidum capere testamentis (nisi lex alia imminuerit derelicta) decernimus. Tantum igitur posthac maritus vel vxor sibi inuicem derelinquant, quantum superstitis amor exegerit.]

Meminit eiusdemodi Constantini legis Eusebius his verbis^h: Quemadmodum etiam si quis recensere cupiat, quot leges ad maiorem æquitatem traducens, è veteribus nouas fecerit, & quomodo id fecerit, exempli causa facile aliquis possit paucis verbis demonstrare. Quibus nulli essent liberi, hos veteres leges fœcundorum successionis ademptione plecebant. Dura sanè contra infœcundos lex, quæ illos, tamquam scelus aliquod admisissent, graui supplicio afficiebat. His ille sublatis legibus, sanxit, vt ad propinquos hereditas deueniret: summam in hoc corrigendo inmoderationem & æquitatem secutus, cum ita sentiret, qui voluntario scelere se implicassent, digno supplicio D coërcendos esse: at multis liberos non voluntatem suam multorum liberorum cupidam, sed naturæ imbecillitatem denegasse: alios sine liberis vixisse, non quòd sobolis propagationem successionemque abhorrent, sed quòd acerrimum philosophiæ amorem muliebri connubio anteponerent. Præterea castitatem & inuiolatam virginitatem multas mulieres sacris dicatas constanter retinuisse, cum, omni puritate & sanctitate perfusa vita, se totas corporibus & animis Deo consecrarent. Quid ergo? Supplicio ne hoc dignum existimari debet, an potius admiratione quadam & approbatione? Etenim propensa ad hoc genus vitæ voluntas magni facienda est: sed eam rectè factis tueri, & vsque ad extremum, longè supra naturam. Quibus igitur non ipsorum voluntas, sed naturæ imbecillitas liberos denegauit, eos misericordia, non supplicio dignos esse: at diuiniore vitæ amatores non aliqua pœna afficiendos, verùm incredibili admiratione suspiciendos esse. Atque isto modo Imperator legem hanc summa æquitate emendabat.] hæc Eusebius.

Agens quoque Sozomenus de eadem Constantini lege, has speciales partes contra cælibatum antiqui iuris Romanorum attingit, cum aitⁱ: Vetus erat apud Romanos lex, quæ vetuit cælibes, si annum ætatis vigesimum quintum præterissent, paribus cum ijs, qui nuptias contraxissent, priuilegijs frui, iussitque præter alia multa, etiam vt nihil commodi, etiam si genere proximi essent, ex testamento suorum caperent. Quæ etiam eos qui nullos habebant liberos, dimidia parte bonorum, quæ erant reliqua, multauit.] Præscripti erant à lege Papiæ viro anni viginti quinque, feminis viginti procreandi liberos, vt capere possent hereditatem integram, prout Vlpianus^k docet in titulo de solidi capacitate. Cur autem hæc olim statuta fuissent, idem Sozomenus declarat, sic dicens:

Hæc

^a Dio. hist. l. 56. Tacit. lib. 3.

^b Isa. 54. 56 Mat. 19. c. 1. Cor. 7.

^c l. 1. De infir. mand. pœnis cælib. VI.

CONSTANTINI RESCRIPTUM PRO CÆLIBATU

* Sardica. * Constantino

^f l. 1. C. De infirmam. pœnis cælib.

^g l. 2. C. De infirmam. pœnis cælib.

VII. ^h Euseb. in Vita Const. l. 4. c. 26. FAVIT CÆLIBATU CONSTANTINVS.

VIII. QUID VETERES DE CÆLIBATU. ⁱ Sozom. lib. 1. c. 9.

^k Exat. post Col. Thoud.

A Hæc lex à veteribus Romanis sancita fuit eo consilio, vt non urbem Romanam solum, verùm etiam ceteram suam ditionem hominum multitudine completerent: quandoquidem haud longo tempore ante legem latam quam plurimos bellis intestinis ac ciuilibus amiserant.] hoc quidem (vt superius dictum est ex sententia Dionis^a & Taciti) ab Augusto lege Papiæ factitatum est.

Tum subdit: Quare Imperator cum videret, eos qui & virginitatē colere, & sine liberis esse propter amorem in animum induxissent, hac de causa deteriore esse conditione: stultum planè censuit, vt homines suum genus sua ipsorum sollicitudine ac studio augere conarentur, præsertim cum natura semper secundum diuinam moderationē humano generi tum interitum afferat, tum incrementum. Itaque legem plebi promulgauit, quæ iubet, vt tum cælibes, tum liberis carentes, pari iure cum ceteris omnibus fruere-
B tur. Immodè verò etiam decreuit, vt qui castimoniam & virginitati se consecrassent, priuilegio quodam præ ceteris donarentur: deditque tum masculis tum feminis potestatem, etiam si adhuc impuberes essent, testamenta contra consuetudinē communiter in Republica Romana seruata faciendi: nam illam recentissimam omnium verè voluntatem censuit, diuinum Numen semper colere, & pium vitæ genus exercere. Siquidem ob hanc causam veteres quoque Romani lege sancierunt, vt virgines Vestales etiam ad sextum ætatis annum testamentum componerent.] hæc de his Sozomenus.

Porrò nihil ferè contra mentem legislatoris Constantinus innouasse videtur: nam patet ex Dione, Augustum insectatum esse fictum cælibatū, eos nempe qui sic carebant vxore, vt turpissimam libidinibusque, sordidam vitam agerent, quos verò constaret reuèrè cælibatum excolere, earumdem immunitatum, quibus coniugati vtentur, voluit esse

C participes. hæc ex Dione, nosque suo loco, tempore latæ legis diximus primo Anthalium Tomo. Sed illa ex Tertulliano suboritur dubitatio: Quid reliquum fuit Constantino, cuiusmodi contra cælibes legem Papiam abrogare, quam (vt ipse ait) constat à Seuerio Imperatore sublata: cum enim agit de antiquis legibus, nouis superinductis, solitis ab Imperatoribus antiquari, Nōnne (inquit^b) vanissimas Papias leges, quæ antè liberos suscipi cogunt, quam Iuliæ matrimonium contrahi, post tantæ auctoritatis senectutem heri Seuerus constantissimus Principum exclusit? Ad hæc verò in primis dicimus, legem Papiam fuisse amplissimam, multaque capita continuisse, eademque à diuersis Imperatoribus paulatim temporibus variis amputata. Testatur id Iustinianus Augustus, qui nouissimus omnium ad excisam multis ramis ingentem arborem legis Papiæ securim admouit, caduca cædens, dum de caducis tollendis lege Papiæ introductis edidit sanctionem, qua ait^c: Et quemadmodum in multis capitulis lex Papiæ ab anterioribus Principibus emendata fuit, & per desuetudinem abolita: ita & à nobis circa caducorum obseruationem inuidiosum suum amittat vigorem, &c.]

Qui autem primus ramum præcidit legis Papiæ, fuit Tiberius Imperator, de quo Suetonius^d inquit: Capiti Papiæ Poppeæ legis à Tiberio Cæsare, quasi sexagenarij generare non possent, edicto abrogauit.] Sed & Claudius statuit aduersus eamdem legis Papiæ partem Senatusconsultum, Claudianum appellatum, quod citatur ab Vlpiano in fragmentis, tit. De solidi capacitate: ex eo scilicet concessit solum pœnis legis Papiæ, si maior sexagenario duxerit minorem quinquagenaria, & perinde habeatur, ac si minor sexaginta annorum duxisset vxorem. Rursum verò idem Claudius aliquid immutauit: nam de eodem sic idem auctor Suetonius^e: Constituit pro conditione cuiusque cuius vacationem legi Papiæ Poppeæ.] Sed hoc indultum certis personis certa de causa fuit.

Seuerus tertius numeratur, quem apparet in eo, quod Tertullianus scribit, correxisse legem Papiam, in quo aduersari videbatur legi Iuliæ: nam cum vtraque lex cælibatum insectaretur, vtraque tempus præstituerat, annos viginti quinque viris, feminis viginti: sed Papiæ, vt ea ætate haberent liberos, Iulia, vt matrimonium contraherent. atque ea ex causa vanissimam appellat legem Papiam, cum cogeret quoslibet habere liberos, cum lege Iulia non nisi contrahere matrimonium cogerentur. Putauit Cuiacius^f, Seuerum ad liberos procreandos terminum præscriptisse annum vium & menses sex, non autem cælibatus & orbitatis pœnam sustulisse. Pamelius autem eius visus est esse sententiæ, vt Seuerus legem Papiam pœnas inferentem in cælibes & orbos penitus abrogauit: sed id citato nuper Auctori non placet. Quamobrem nos sumus eius sententiæ (quod

^a Dio. hist. l. 56. Tacit. lib. 3. IX. CÆLIBES AVCTI PRI. VILIBUS.

X.

DE ABRÒGATIONE LEGIS PAPIÆ ELVCIDATIO. ^b Tertul. Apol. c. 4.

^c l. 1. §. Et quemadmodum. C. De cad. tollend.

XI. CONCISORES LEGIS PAPIÆ. ^d Suet. in Claud. c. 9.

^e Suet. in Claud. c. 19.

XII. QUID SEVERVS IN LEG. PAPIAM.

^f Cuiac. in Paratit. Col. l. 8. tit. 58. c. 1. sup. lib. 6. tit. 5.

(quodd coniectura res agatur, cum nihil appareat de lege Seueri contra legem Papiam A promulgata) vt ipse Seuerus eam tantum partem legis Papiæ abrogarit, quæ orbos exagitat, vtpote ad perpetranda adulteria incentiuum: cum amore prolis, quæ ex marito non gignerent liberos, vt vitarent pœnam legis, aliis appetent se viris adiungi. Seuerus igitur cum (vt secundo Annalium Tomo dictum est) seuerissimus fuerit in plectendis adulteris, ea ex parte voluit legem Papiam amputasse, qua adulterandi manare videretur non leuis occasio. Sed ipso Seuero defuncto, eadem lex fuit in vigorem pristinum restituta.

XIII. CONSTANT. ADVERSARIUS LEGIS PAPIAE. Quartus verò Papiæ legis aduersarius fuit (vt diximus) Constantinus, qui illam ea ex parte, qua cælibatum exagitat, penitus abrogauit. Sed & qui numerandus est quinto loco Honorius Imperator in eo Papiam legem succidit, quo illa iubebat persolui decimam de donationibus inter virum & vxorem à lege permittis. Iustinianus verò in ijs quæ B ad caduca tollenda pertinebant, eamdem legem visus est magna ex parte sustulisse. Sed erant & alia legis Papiæ capita ad iura patronorum spectantia. Verum ex his planè intueri licet, quanti Constantinus fecerit cælibatum, dum eius causa illas sustulit leges, quæ præ ceteris in Romano Imperio custodiebantur, nempe Iuliam atque Papiam, de quibus Auctor in Panegyrico habito ad Maximianum & Constantinum hæc loquitur: Leges hæc, quæ multa cælibes notauerunt, parentes præmiis honorarunt, verè dicuntur esse fundamenta Reipublicæ; quia seminarium iuuentutis & quasi fontem humani corporis semper Romanis exercitiis ministrarunt.] hæc ibi.

XIV. EX CAELIBATU TV POCVN DIT AS. Ceterum maximè falli eos, qui ex sancto cælibatu Christianorum putarunt exhauriri hominum prole Romanum Imperium, S. Ambrosius a quod experimento didicit, his verbis significat: Si quis igitur putat consecratione virginum minui genus humanum: consideret, quia vbi paucae virgines, ibi etiam pauciores homines; vbi virginitatis studia crebriora, ibi numerum quoque hominum esse maiorem. Discite quantas Alexandria, totulque Oriens, & Africana Ecclesia quotannis sacrare consueuerint. Pauciores hinc homines prodeunt, quam illic virgines consecrantur. Ex ipsius igitur orbis terrarum vsu non inutilis virginitas existimatur; præsertim cum per virginem salus venerit orbem fecundatura Romanum.] hæc Ambrosius: Sed quod ad Constantinum spectat decurtantem legem Papiam, magnum temperati ab auaritia animi id indicium fuit. Erat planè lex Papiæ fiscale rete, quo ingens thesaurus quolibet anno in Aërarium inferebatur. Vt ex his quoque liceat redarguere Zosimum impium suggillantem auaritiam Imperatoris. Nam hæc omnia contempsit Christianus Imperator, vt qui sciret sanctum cælibatum in Ecclesia Dei magnæ fuisse semper æstimationis & gloriae. D Sed iam de his satis.

XV. Euseb. in Vita Const. l. 4. c. 26. LEGES ALIÆ CONSTANT. VAL DE PROF. CV AE. His autem narratis ab Eusebio de lege Papiæ aduersus cælibes abrogata, hæc subdit b: Præterea cum veteribus legibus cautum esset, vt qui è vita excederent, ipso extremo ferè spiritu certis & conceptis verbis testamenta componerent, atque adeo leges ipsæ, quibus ea sententiarum formulis, quibusque verbis scriberentur, definirent; eaque res non minimè esset fraudi testatorum iam morientium voluntati: prouident hæc animo completens Imperator, legem ipsam abrogauit, statuitque vt moriens nudis verbis & fortuita oratione voluntatem suam testaretur, & quouis scripto sententiam suam ederet, aut, si mallet, sine scripto testaretur, adhibitis ad eam rem idoneis testibus, qui que fidei sine fallacia seruare possent.] hæc Eusebius. Extat ipsa quidem lex eadem loci vbi superior, nempe Sardiæ, itemque ad Populum data postridie eius diei. Sed dum legitur Constantio & Constante Coss. sicut in priori superius recitata, error irrepsisse videtur: nam horum Consulatus post Constantini Imperatoris obitum contigit. est illa sanè digna quæ Annalibus intextatur, vtpote quæ multiplicium litium abstulit seminarium. sic enim se habet:

XVI. SCRIPVLO- SAM VERBO RVM POSI- TIONEM AB- ROGAT CON- STANTINVS. Quoniam indignum est, ob inanem obseruationem irritas fieri tabulas & iudicia mortuorum: placuit, ademptis iis, quorum imaginarius vsus est, institutionis heredis verborum non esse necessariam obseruantiam, vt cum imperatiuis & directis verbis fiat, aut inflexis. Nec enim interest, si dicatur: Heredem facio, vel instituo, vel volo, vel mando, vel cupio, vel esto, vel erit: sed quibuslibet confecta sententiis, vel in quolibet loquendi genere formata institutio valeat, si modò per eam liquebit voluntatis intentio: nec necessaria sunt momenta verborum, quæ forè seminecis & balbutiens lingua pro-

el. Quoniam C. De testam. ment.

el. Quoniam C. De testam. ment.

A profudit. Et in postremis ergo iudiciis ordinandis amota erit solemnium verborum necessitas, vt qui facultates proprias cupiunt ordinare, in quacumque instrumenti materia conscribere, & quibuscumque verbis vt, liberam habeant facultatem. S. D. Kal. Febr. Sardiæ, Constantio A. & Constante A. C. Coss.] Est tamen ex his corrigendus Eusebius, dum ait, confirmasse pariter Imperatorem, testatorem posse siue scripto, siue sine scripto, vltimam voluntatè suam testatam reddere: nam non eò vsque progressa est lex, sed tantum vt in quacumque materia scriptum reperiretur testamentum, siue in chartis, siue in papyro, vel membranis, illud firmum ratumque habendum esset; eum olim tabulæ lignæ vitatiis adhiberi solerent in testamentis conscribendis, atque inde, quod lignæ essent, bonorum possessio contra tabulas, contra lignum vulgè dari dicebatur. Verum licet non esset necesse, vt in ligneis vel eburneis tabulis scriberetur vltima testatoris voluntas; tamen in quacumque materia haberetur memoriæ commendata, nihilominus ex sententia Vlpiani a testamentariæ tabulæ dicebantur.

B Eodem quoque huius anni die, iisdemque Consulibus, ad Populum Constantinus rescripsit de abrogandis pœnis aduersus debitores, qui soluendo non essent, antiquitus solitis irrogari: quàm autem seueræ illæ fuerint, primo Annaliu Tomo diximus. Constantinus igitur misertus hominum pauperatis, quæ etiam absque aliqua culpa quamplurimos subsequatur, quod humanissimum decuit Principem, de illis hæc statuit b: Nemo carcerem, plumbatarumque, verbera aut pondera (quæ autem qualisve eiusmodi pœna essent, diximus in Notis ad Romanum Martyrologium appositis) aliaque ab insolentia Iudicum repta supplicia in debitorum solutionibus, vel à peruersis, vel ab iratis Iudicibus expauescat. Carcer pœnatum, carcer hominum noxiorum est Officialium, & cum denotatione eorum Iudicum, quorum de officio coerciti citatiores esse debebant, qui contra hanc legem admiserint: securi iuxta eam transeant solutores. Vel certè si quis tam alienus ab humano sensu est, vt hac indulgentia ad contumaciam abutatur, contineatur aperta & libera & in vsu hominum constituta custodia militaris. si in obdurata nequitia permanebit, ad res eius omnemque substantiam ciues eius accedant, solutionis obsequio cum substantiæ proprietate suscepto: qua facultate præbita, omnes fore credimus proniores ad soluenda ea, quæ ad nostri vsus exercitus pro communi salute poscuntur. Dat. Kal. Febr. Constantino A. VI. & Constantio Cæsare Coss.]

C Ex his planè apparet, ipsum hæc statuisse pro Fiscalibus debitoribus. Ex quibus quidem perspicuè aperti mendacij redarguitur impius Zosimus, dum hæc ait de tributorum exactionibus per Constantinum quolibet quadriennio fieri solitis c: Quoties quartus quisque annus appeteret, quo vestigal illud pendendum erat, meras per vniuersam Vrbem lacrymas & ploratus: vbi verò iam aduenisset, non nisi flagra tormenta que corporibus eorum adhibita, qui propter paupertatem extremam damnum hoc sustinere non possent: quin & liberos ipsæ matres distrahebant, & patres filias prostituebant, ex harum quæstu Chrysaigryri exactoribus pecuniam offerre coacti.] hæc ipse. At de eo tributo, aliisque eiusdem Auctoris in eum calumniis, fusiis suo loco dicemus. Ex his perpende, Lector, quanti facere debeas reliquas Zosimi in Constantinum calumnias.

D Quod rursus spectat ad leges à Constantino hoc anno, hisque Consulibus, promulgatas: cum (vt diximus anno superiori) immunitatem clericis concessisset, vt ab omnibus muneribus excusarentur: illud accidit, vt Decuriones, atque eorum filij, necnon prædianites nonnulli, non religionis amore, sed vt ea amplissima potirentur immunitate, sese ad clerum transferrent. Quamobrem cum videret Constantinus eiusmodi homines ex religione quæstum quærere, nec recto pede (quod ait Apostolus d) ingredi in Euangelium veritatis, non puto sine Episcoporum consilio, legem sanxit, qua prohiberet eiusmodi Curis obligatos, vitandi oneris causa, ad clericatum confugere. Qua legè cum teneri nollet qui antea clericalem vitam professi essent, vtpote qui diuini Spiritus instinctu se Ecclesiasticæ militiæ addidissent, eiusmodi superaddidit sanctionem, in hæc verba rescribens e ad Bassum PP.

E Cum constitutio emissa præcipiat, nullum deinceps Decurionem, vel ex Decurione progenitum, vel etiam instructum idoneis facultatibus, atque obeundis publicis muneribus opportunum, ad clericorum nomen obsequiumque confugere; sed eos de cetero in defunctorum dumtaxat clericorum loca subrogari, qui fortuna tenues, neque muneribus ciuilibus teneantur obstricti, cognouimus illos etiam inquietari, qui ante legis

a l. i. ff. De bono. poss. s. cum tab.

XVII. DEBITORVM PœNAR AB ROGATAE.

b l. 3. De ex. act. Cod. Theodof.

XVIII. CALVMNIA ZOSIMI. c Zosim. l. 2.

XIX. QUÆSTVARIJ CLERICVS PRO- FESSIO IMPEDITVR.

d Galat. 2.

e l. 3. De Epi. & cler. Cod. Theodof.

XX. VITIATA FRVSTRON IMPEDITA RELIGIO.

PRO-

promulgationem clericorum se consortio sociauerint. Ideoque precipimus, his ab omni molestia liberatis, illos qui post legem latam obsequia publica declinantes ad clericorum numerum confugerunt, procul ab eo corpore segregatos, Curia ordinibusque restitui, & ciuilibus obsequiis inferuire. PP. xv. Kal. Aug. Constantino A. VI. & Constantio Caesare Coss.]

XXI. MILITIAE DETRECTATIO. a Val. l. 6. c. 3. b Sueton. in Octauio c. 24. c l. i. De fil. mil. C. Theo. c. 14. De tyran. cod. Cod. d l. i. 2. De fil. mil. Cod. Theodof. XXII. QUOMODO PROBARENTUR TYRANNI CLERICI.

XXIII. LEX ADVERSUS RAPTORES VIRGINUM ET VI-DYARVM. e l. i. De tyran. virg. C. Theod.

Dent. 22.

Dm. i. 3.

XXIV. QUID IN RAPTORES.

*Constantino h l. 2. De tyran. Cod. Theod.

Vix credi potest quantum vitare consueuerint olim homines militaria sacramenta, adeo vt ne id facerent, non timuerint sua atque suorum membra secare. Et vt omitteremus dicere de Caio Vectieno vulgatum exemplum apud Valerium a, Suetonius b in Octauio meminit Romani equitis, qui duobus filijs adolescentibus, detrectandi causa sacramenti, pollices amputauit: idque ipsum factitatum his temporibus Constantini, leges c ab eo aduersus eiusmodi promulgatae fidei certam faciunt. Erant haud leuia Decurionum munera, ad quae praestanda compellebantur qui militare nollent, vel voluntario impedimento non possent d: vt non mirum sit, si eorum vitandorum gratia se glomeratim transferrent ad clerum: quos vt probaret Imperator, sic in clerum eos recipi voluit si antea renuntiaissent patrimonio.

Vnde S. Ambrosius, agens aduersus Symmachum, haec habet, scribens ad Valentinianum Imperatorem: At contra nobis etiam priuatae successionis emolumenta recentibus legibus denegantur; & nemo conqueritur. Non enim putamus iniuria, quia dispendium non dolemus. Si priuilegium quaerit Sacerdos, vt onus curiale declinet, patria atque auita & omnium facultatum possessione cedendum est. Quomodo hanc Gentiles, si haberent, ingrauent querela, quod sacerdos ferias ministerij sui emat totius patrimonij sui damno, & priuatus vniuersae commoditatis dispendio, vsum publici mercetur obsequij? praetendens communis salutis excubias, domesticae inopiae se mercede solatur: quia ministerium non vendidit, sed gratiam comparauit.] haec ipse. sed de his alijs pluribus.

Rursum vero idem Imperator hoc item anno, iisdemque Consulibus, ad coercendam proceram facinorosorum audaciam, aduersus virginum ac viduarum raptos feruentissimam legem edidit, in haec verba rescribens ad populum e: Si quis nihil cum parentibus puella ante de pactus, inuitam eam rapuerit, vel volentem abduxerit, patrocini-um ex eius responsione sperans, quam propter vitium leuitatis, & sexus mobilitatem atque consilij, a postulationibus, & testimonijs, omnibusque rebus iudicialijs antiqui penitus arcuerunt: nihil ei securum ius verus proferat puellae responsio, sed ipsa puella potius societate criminis obligetur. Et quoniam parentum saepe custodiae nutricum fabulis & prauis suasionibus deluduntur: his primum, quarum detestabile ministerium fuisse arguimus, redemptique discursus poena imminet: vt eis meatus oris & faucium, D qui nefaria horrentia protulerint, liquentis plumbi ingestione claudatur. Et si voluntatis assensio deregitur in virgine, eadem qua raptor seueritate plectatur, cum neque his impunitas praestanda sit quae rapiuntur inuitae, cum & domi se vsque ad coniunctionis diem seruare potuerint, & si fores raptoris frangerentur audacia, vicinorum opem clamoribus quaerere, seque omnibus tueri conatibus. sed his poenam leuiorem imponimus, solamque eis parentum negari successionem precipimus.] haec lex: quae quidem quantumlibet seuera videatur, haec tamen ex parte, qua ad virginem inuadam & non clamantem pertinet, longe mitius agit, quam lex diuina f, qua iubetur vterque lapidibus obrui: Lapidibus (inquit) obruatur puella, quae non clamauit cum esset in ciuitate.] Vnde bene visa est consuluisse sibi Susanna, cum ab adulteris circumdata & exclamasse dicitur voce magna. Sed rursus lex:

Raptor autem indubitate conuictus, si appellare voluerit, minimè audiatur. Si quis vero seruus raptus facinus dissimulatione praeteritum, aut pactione transmissum detulerit in publicum, Latinitate donetur: aut, si Latinus sit, ciuis fiat Romanus. Parentibus, quorum maxime vindicta intererat, si patientiam praebuerint, ac dolorem compresserint, deportatione plectendis. Participes etiam & ministros raptoris citra discretionem sexus eadem poena praecipimus subiugari. Et si quis inter haec ministeria seruilis conditionis fuerit deprehensus, citra sexus discretionem eum concremari iubemus. Dat. Kal. April. Aquil. Constantino A. sextum & Constantio *Caes. Coss.] Constantinus h autem filius Constantini eiusmodi legis seueritatem temperauit, capitalem tantum sententiam raptoribus ac complicibus irrogans, ne (quod ait) sub specie atrocioris iudicij, aliqua in vltimando crimine dilatio nasceretur: in seruos autem eodem iure manente.

TRECENTESIMVS vigesimus primus Christi annus adest, duorum Caesarum Crispi & Constantini secundo Consulatu in Fastis adscriptus: prorogatus est horum Consulatus ordinarius vsque in Id. Martias, quibus postea ex more alij suffecti Consules sunt subrogati. habetur de his verus monumentum huiusmodi verbis a:

DD. NN. CRISPO ET CONSTANTINO IVN. NOBB. CAESS. ITERVM COSS. IN IDVS MART. COLONI COLONIAE CONCORDIAE VLPIAE TRAIANAE AVGV. &c.]

Hoc anno Imperator Constantinus Donatistarum precibus fatigatus, quos ex illis in exilium ante annos quatuor condemnauit, indulgens relaxat, Deo relinquens puniendos, quos nulla vel poena correxisset, vel eiusdem Principis clementia emolliisset. Quod ad tempus spectat, id hoc anno contigisse, S. Augustinus b aperte demonstrat, sic dicens: Idem Imperator ad Valerium Vicarium de illorum exilio soluto, & eorum furore Deo vindici dimittendo, litteras dedit, Crispo & Constantino iterum Consulibus, tercio Nonas Maias, id est, post quartum annum & mensem ferme sextum.] haec ipse. Sed Verinum pro Valerio legendum puto: tum quod in Codice c Theodosiano plura eiusdem Imperatoris ad Verinum Vicarium in Africa rescripta data diuersis temporibus reperiantur (plures enim annos ipsum in eo magistratu egisse apparet) tum quod idem S. Augustinus ad populum factionis Donatistarum rescribens ex Cirrensi Concilio, Verinum, non Valerium eundem nominat, dicens d: Tertio protulerunt litteras eiusdem Constantini ad Vicarium Verinum datas, vbi eos grauius detestatur, & propterea dicit sic exilio relaxandos, & furori suo dimittendos, quia iam ceperat Deus in illos vindicare.] haec ibi. At quae iam fuerit vindicta à Deo in eos immissa, haud habetur expressa. Idem de iis ipsis litteris haec alibi e: Recitantes ipsius Constantini litteras scribentis ad Verinum Vicarium, vt libero eos dimitteret arbitrio, se iussisse insinuans, vt de exilio remearent. In quibus litteris Constantinus sic eos detestatur, vt nihil illa indulgentia possit deformius inueniri.] At quid post haec Donatistae tentarint, dicendum.

Cum enim iam diutius apud Constantinum clamoribus egissent, & nihil sibi profuisse, experimento sensissent, omniaque sua ipsorum studia profus irrita reddita esse, atque in caput (quod dicitur) suum esse conuersa: nouum ineunt consilium, nouasque artes moluntur, nempe silentio rem agere, atque latenter serpere, adniti que totis viribus, vt, quod deesse videbatur, nomen sibi Catholicum compararent. At quoniam scirent apud omnes exploratissimum esse, & in vniuersa Catholica Ecclesia in confesso haberi, non nisi ex communicatione cum Romano Pontifice quempiam nancisci posse Catholicum nomen: vt id, etsi non verè, fictè tamen & velut quadam imposita larua, mentitè saltem assequerentur, eò stultitiae adacti sunt, vt statuerint ex suis quempiam creare Episcopum, quem Romam amandarent, vt illic ageret, ibique suae communicationis homines colligeret, ac sic gloriarentur se Romae habere Episcopum, ac proinde nomen Catholicum promereri. eo namque praetextu, quod quidam Africani suae communicationis homines Romam transmigrassent, ac petiissent sibi mitti qui eos colligeret Episcopum, sed reuera vt Romano Pontifici communicatione esse coniunctos se iactare vel specie tenus possent, id totum sunt operati. Vides, Lector, tamquam in Orchestra ludentes mimos, quos cuperem à Nouantibus seriè inspici, atque ab iisdem rem attentius considerari, & quid in his referet antiquitas veneranda, exactè discquiri: vbi, inquam, & penes quam Ecclesiam sit fons Catholici nominis, cum & perditissimi licet homines, atque impudentissimi, non tamen eò profus dementiae venerint atque procacitiae, vt aliunde Catholicum nomen sibi petendum esse putarent, quam à ipsa Romana Ecclesia; licet fodientes cisternas dissipatas, illud sibi adsciscere satagerent, & quomodocumque subripere, atque nomine tenus saltem è Romano solo in Africam deriuare.

Soluti igitur ab exilio Donatistarum principes, ijs ipsis (vt par est existimare) Siluestri Papae temporibus Romam miserunt Victorem quemdam Garbientem, qui Episcopum

a Apud Caes. expressum habetur formis Plantin. pag. 69. n. 12.

II. DONATISTARUM EXILIO. b Aug. post Collat. lib. 1. c. 33.

c l. i. De famosis libel. C. Theod. c. 11.

d Aug. epi. 152.

e Aug. in Brutt. Col. lat. 11. 3. c. 22.

III. DONATISTARVM NOVAE STRAUS.

EPISCOPI DONATISTARUM

pum ageret, cui alius post aliū, vsque ad ea tempora quibus Optatus Mileuitanus contra Parmenianum scribebat, suffecti sunt quinque, nempe Bonifacius, Encolpius, Macrobius, Lucianus, ac nouissimè Claudianus, qui tunc sedebat, cum Siricius (nisi textus sit deprauatus) Romæ Pontifex esset: ab hocque tempore sicut sex numerantur Catholicæ communionis Romanæ Ecclesiæ Episcopi sibi inuicem succedentes, ita totidem recensentur schismatici Donatistarum in Vrbe Episcopi, sed veriùs Antichristi, qui vel ex Africa mittebantur ordinati Antistites, vel (quod ait S. Augustinus^a) ex Africa alij Episcopi Donatistæ ad eum ordinandum Romam pergerent. At Optatus ipse omnem horum machinationem instar turris Babel in excelsum erectæ (nam & Montenses dici voluerunt) vna argumentatione dissoluit, funditusque dissecit, ostendens non habere solidum, quo subsisteret, fundamentum, nec supra petram esse ædificatam, dum nullam haberet manantem à Petro successionem, ex quo Catholica Ecclesia veræ vnitatis soliditate compaginata omnibus innotesceret. Sic igitur Parmenianum compellar^b:

^a Aug. de ha. ref. c. 69.

^b Optat. l. 2.

VI. ABSQUE ANTIQVA SVCCESIONE VERE CATHOLICI COGNOSCVNTVR.

Videndum est, qui, & vbi prior cathedra federit. Si ignoras, disce: si nosti, erubescere. Ignorantia tibi adscribi non potest: restat ergo vt noueris. Scientem errare, peccatum est: nam ignorantibus nonnumquam solet ignosci. Igitur negare non potes, scire te, in vrbe Roma Petro primò cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, vnde & Cephas est appellatus (à Græca voce deducta interpretatione, à Syriaca verò petram durissimam sonat) in qua vna cathedra vnitatis ab omnibus seruetur, ne ceteri Apostoli singulas sibi quisque defenderet: vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret. Ergo cathedra vnica, quæ est prima de dotibus, sedit prior Petrus, cui successit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anacletus, &c.] sic numerans vsque ad nouissimum tunc sedentem Siricius: qui (inquit) noster est socius: cum quo nobis totus orbis commercio Formatarum in vna communionis societate concordat.] At de ipsis mox subdit:

VI. ABSQUE ANTIQVA SVCCESIONE VERE CATHOLICI COGNOSCVNTVR.

Vestra cathedra vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare. Sed & habere vos in vrbe Roma partem aliquam dicitis: ramus est vestri erroris, protentus de mendacio, non de radice veritatis. Denique si Macrobio dicatur, Vbi illic fedet? numquid potest dicere, In cathedra Petri? quam nescio si vel oculis nouit, & ad cuius Memoriam non accedit, quasi schismaticus contra Apostolum faciens, qui ait^c: Memoriam sanctorum communicantes. Ecce presentes sunt ibi duorum Memoriarum Apostolorum. Dicite, si ad has ingredi potuit, ita vt obtulerit illic, vbi sanctorum Memoriam esse constat. Ergo restat, vt fateatur socius vester Macrobius, se ibi federe, vbi aliquando sederit Encolpius. Si & ipse Encolpius posset interrogari, diceret se ibi federe, vbi antè sedit Bonifacius Ballitanus. Deinde si & ipse interrogari potuisset, diceret, Vbi sedit Victor Garbiensis, à vestris iam dudum de Africa ad paucos erraticos missus. Quid est hoc, quòd pars vestra in vrbe Roma Episcopum cuiem habere non potuit? Quid est, quòd toti Afri & peregrini in illa ciuitate sibi successisse noscuntur? Non apparet dolus? non factio, quæ mater est schismatici? Interea Victor Garbiensis, vt hinc prior mitteretur (non dico lapis in fontem, quia nec valuit puritate Catholicæ multitudinis perturbare) sed quia quibusdam Afri vrbica placuerat commemoratio, & hinc à vobis profecti videbantur: ipsi petierunt, vt aliquis hinc, qui illos colligeret, mitteretur. Missus est igitur Victor. Erat ibi filius sine patre, tyro sine principe, discipulus sine magistro, sequens sine antecedente, inquilinus sine domo, hospes sine hospitio, pastor sine grege, Episcopus sine populo: non enim grex aut populus appellandi fuerunt pauci, qui inter quadraginta & quod excurrit basilicas, locum vbi colligerent non habebant. Sic speluncâ quamdam foris à ciuitate gradibus sepeferunt, vbi ipso tempore conuenticulum habere potuissent, vnde Montenses appellati sunt. Igitur quia Claudianus Luciano, Lucianus Macrobio, Macrobius Encolpio, Encolpius Bonifacio, Bonifacius Victori successisse videntur: si Victori diceretur, Vbi sederit? nec ante se aliquem illic fuisse monstraret, nec cathedram aliquam nisi pestilentia ostenderet: pestilentia enim morbis extinctos homines ad inferos mittit, qui inferi portas suas habere noscuntur, contra quas portas: claus salutare accepisse legimus Petrum, Principem scilicet nostrum, cui à Christo dictum est^d: Tibi dabo claus regni cælorum, & portæ inferorum non vincunt eas.

^c Mat. 16.

Vnde

A Vnde est ergo, quòd claus regni vobis vsurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris præsumptionibus & audacis sacrilegio militatis?] hæc & alia plura in eum: atque demum: Iamne vides, frater Parmeniane, iamne sentis, iamne intelligis, te argumentis tuis contra te militasse: cum probatum est, nos esse in Ecclesia sancta Catholica, apud quos & symbolum Trinitatis est; & per cathedram Petri, quæ nostra est, & ceteras dotes, apud nos esse etiam sacerdotium.] hæc Optatus. hisdem planè argumentis, nempe ex successione cathedra Petri, & ex vtu Formatarum cum Romana Ecclesia, S. Augustinus eosdem confutat Donatistas, scribens ad Generosum^a atque Eleusium & alios, contra Fortunatum Donatistam^b.

^a Aug. epist. 165. ^b Aug. epist. 163. VII.

Quòd igitur conarentur Donatistæ aucupari nomen Catholicum ex communicatione cum Episcopo Romæ agente: haud vulgares personas Romam mittebant Episcopos, sed quos scirent inter se esse omnium disertissimos, quiq; vitæ sanctimoniam præferrent, quod possumus intelligere ex vno illorum sex superius recitato, Macrobio, de quo ita Gennadius^c: Macrobius presbyter, & ipse (vt ex scriptis Optati cognouimus) Donatista, & suorum postea in vrbe Roma occultus Episcopus fuit: scripsit, cum adhuc in Ecclesia Dei presbyter fuisset, ad Confessores & ad Virgines librum vnum moralis quidem, sed valde necessariæ doctrinæ & præcipuæ, ad custodiendam castitatem aptissimis valde sententiis communitum. Claruit inter nostros primùm Africae, & inter suos, id est, Donatianos, siue Montenses, postea Romæ.] hæc ipse.

MACROBIUS DONATISTA Gennadius de Script. Eccl. c. 5.

Quod verò ad Montensium nomen spectat, primam originem nominis huius deprehendimus in Felicissimo schismaticorū antesignano tempore Cypriani, de quo secundo Annalium Tomo. ex eo diximus & mansisse Nouatum: indeq; putamus accidisse, quòd sanctus Epiphanius^d Nouatianos, Montenses Romæ vocatos ait. Quorum igitur amulati sunt in schismate studia, & in rebaptizatione impietatem, eorumdem quoque nomen fuerunt consecuti, vt & ipsi Montenses sint dicti, à loco pariter eiusmodi nomenclaturam captantes, dum exclusi ab Vrbe, in montibus proximis agerent, atque conuenticula celebrarent. Eodem quoq; nomine sanctus Hieronymus, nempe Montenses, Donatistas appellat, dum hæc ait^e: Nuper, cum Rhetici Augustodunensis Episcopi, qui quondam à Constantino Imperatore sub Siluestro Episcopo ob causam Montensium missus est Romam, commentarios in Canticum canticorum perlegissem, &c.] Quod autem ab aliquibus creditum est, sanctum Hieronymum memoria lapsum, dum quod factum est sub Melchiade (vt superius apertissimè cum ex Optato, tum etiam ex Augustino demonstraui) ad Siluestri tempora refert, non adeò leuiter id admitterem: cum D facile ponerit contigisse, eumdem iterū Romam sub Siluestro missum fuisse, cum præsertim Melchiadis tempore nondum Donatistæ fuerint appellati Montenses, sed tunc primùm cum Romæ coeperunt habere Episcopum. Quos igitur idem S. Hieronymus Montenses nominat Donatistas, eosdem alibi, agens aduersus Luciferianos^f, Campitas appellat, quòd in campis suos colligerent: ceterum eosdem quoque Donatistas Romæ agentes S. Augustinus^g non tantum Montenses, sed Rupitanos à rupe nominat, licet alij^h mendosè Cuzpiras legatur, pro Corruptas. Imperatorio item edictoⁱ, iidem Donatistæ, Montenses sunt appellati. At de nomine satis.

VIII. ^d Epiph. in Anchorato, & haeresi 59. in fin. ^e DONATISTARVM CVR DICTI MONTENSES. ^f Hier. ep. 133.

^g Hier. adu. Luciferian. in fin. ^h Aug. de vni. Eccl. c. 3. tit. 7. ⁱ Idem de har. c. 69. ^j l. 4. de har. Cod. Theod. IX.

Constat insuper, infelicissimos ac perditissimos homines, qui ex Traditoribus (quod diximus) schismatici facti sunt, in deterius prolabentes, hæreticos euasisse, & cum Nouatianis iterum baptizasse, quod & Optatus obiicit in Parmenianum^k. Fuit & illa peculiaris Donatistarum hæresis, qua asserent, Ecclesiam ibi esse non posse, vbi peccatum est: cui quidem positioni cum ex illis vnus aduersaretur Ticonius acris ingenij & exultæ eruditionis vir, affirmans nullius hominis quamuis immane & sceleratum facinus fidem Christianam & sanctam Ecclesiam maculare posse, ab eorum Episcopo Parmeniano primùm Epistola scripta correptus, deinde ab eisdem Donatistis fuit coacto Concilio condemnatus: quæ omnia pluribus referat Augustinus^l, qui de eorum dogmatibus copiosius agens hæc ait^m. Post causam cum eo dictam (Cæciliano videlicet) atque finitam, falsitatis rei deprehensis, pertinaci dissensione firmata, in hæresim schisma vertunt: tamquam Ecclesia Christi propter crimina Cæciliani, seu verè, seu (quod magis Iudicibus apparuit) falsa, de toto terrarum orbe perierit, vbi futura promissa est, atque in Africa Donati parte remanserit, in aliis terrarum partibus quasi contagione communionis extincta. Audem etiam rebaptizare Catholicos, vbi se amplius hæreticos esse

^k Optat. l. 2. ^l Aug. contra epist. P. 111. lib. 1. c. 1. ^m Aug. de haeresi c. 69.

Annual. Eccl. Tom. 3.

V 12 firma-

firmarunt, cum Catholica Ecclesia vniuersa placuerit, nec in ipsi hareticis Baptisma A commune rescindere.]

X. DONATVS FACTVS ARIANVS. Hier. De Scripturis. Eccl. in Donato. Aug. de haes. v. c. 69.

Subdit de eorum coryphæo Donato Episcopo Carthaginensi, qui de sanctissima Trinitate haud rectè senserit, quod ex eius scriptis elicit. id enim nec ignorauit S. Hieronymus, de quo sic scribit: Extant eius multa ad suâ hæresin pertinentia, & de Spiritu sancto liber, Ariano dogmati congruens. Verum (inquit Augustinus) in hunc, quem de Trinitate habuit, eius errorem, Donatistarum multitudo intenta non fuit, nec facile in eis quisquam, qui hoc illum sensisse nouerit, inuenitur. & paulò post: Ad hanc hæresin in Africa & illi pertinent, qui appellantur Circumcelliones. At de his suo loco dicendum. De aliis rebus gestis à Donatistis, qui multis sæculis obstinatori in dies animo Dei Ecclesiam Catholicam infestauerunt, singulis annis quibus contigerunt, agemus.

XI. e. l. 3. C. De feriis. DE FERIATIONE DIEI DOMINICAE

Hoc eodem anno, iisdem que Consulibus, Constantinus Imp. de feriando die Dominico eiusmodi edidit sanctionem:

l. 1. De fer. C. Theod.

Sicuti indignissimum videbatur, diem Solis venerationis suæ celebrem, altercantibus iurgiis & noxiis partium contentionibus occupari: ita gratum ac iucundum est, eo die, quæ sunt maximè votiuæ, compleri. Atque ideo emancipandi atque manumittendi die festo cuncti licentiam habeant, & super his rebus actus non prohibeantur. PP. quinto Nonas Iunij, Caralis, Crispo secundo & Constantino secundo Coss. Ac rursus de eodem die: Omnes Iudices, Vrbanæque plebes, & cunctarum artium officia venerabili die Solis quiescant. Ruri tamen positi agrorum culturæ liberè libenterque inferuant: quoniam frequenter euenit, vt non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur: ne occasione momenti pereat commoditas cælesti prouisione concessa. Dat. Non. Martij, Crispo secundo & Constantino secundo Coss.]

XII. GENTILIVS ETIAM LEX PRÆSCRIPTA. Euseb. in Vita Const. l. 4. c. 19. Euseb. ubi sup. c. 18.

Quod autem eundem diem non Ecclesiastico more Dominicum appellat, sed more Gentilium, Solis: inde colligi potest, non Christianis solum, sed Gentilibus eandem legem ab ipso præscriptam, ob id que vsum esse illis peculiari nomenclatura. Testatur enim Eusebius, eandem feriatiorem diei Dominici fuisse quoque Gentilibus militibus imperatam, at non illum tantum diem: sed vt etiam in honore haberent eum qui Sabbatum præcedit, statuisse, idem Auctor affirmat, atque in primis hæc ait: Idoneum verò precationi tempus salutarem diem Dominicum constituere: quippe qui tum verè præcipuus est, tum haud dubiè primus. ac paulò post: Satellites etiam fidi corporis custodes, benevolentia erga Principem & fide armati, Regem ipsum piorum morum præceptorem sequebantur: cum ipsi perinde salutarem & Dominicum diem venerarentur, & preces ab Imperatore descriptas eodem die persoluerent. Hoc idem vt facerent, omnibus D persuasit beatus Princeps: quasi huc preces suas retulisset, vt sensim & pedetentim mortales omnes ad Dei cultum traderet. Quapropter statuit, vt cuncti Romano Imperio parentes, diebus de Saluatoris nomine nuncupatis, ab omni opere feriarentur: vt etiam dies qui Sabbatum antecederent venerarentur, ob memoriam (vt mihi videtur) earum rerum, quæ iis diebus à communi omnium Saluatore fuerunt gesta.

XIII. DEVS VERVS AB OMNIBVS ROGANDVS.

Cumque hunc salutarem diem, quem Lucis vel Solis diem appellamus, vniuersum exercitum omni studio colere docuisset: iis qui diuino instinctu fidem secuti erant, otium fecit, vt liberè possent ecclesiam Dei frequentare, quod sine vilo impedimento preces Deo persoluerent. Sed aliis, qui nondum diuinam gustarant doctrinam, alia quadam lege mandauit, vt Dominicis diebus in patentes suburbiorum campos exirent, atque vt ibi eadem precationis forma, dato ab vno aliquo signo, omnes simul ad Deum vterentur. Non enim oportere, aiebat, hastis uti, & rerum suarum spem in armis aut corporum viribus ponere, sed vniuersitatis Deum, rerum omnium bonarum & ipsius victoriæ auctorem agnoscere: cui oportere, passis in cælum manibus, & sublatis altissimè ad Deum cælestem Regem mentis oculis, constitutas preces reddere: vt illum victoriæ largitorem, & conseruatorem, custodem nobis adiutoremque precibus imploremus. Formulam verò precandi ipse omnibus militibus præscripsit, mandauitque vt Romana lingua ita omnes precarentur:

XIV. MILITIBVS PRECANDI RITVS PRÆSCRIPTVS A CONSTANTINO.

Te solum Deum agnoscimus: te Regem profitemur: te adiutorem inuocamus: per te victorias consecuti sumus: per te hostes superauimus: abs te & præsentem felicitatem consecutos fatemur, & futuram adepturos speramus: tui omnes supplices sumus. Abs te petimus, vt Constantinum Imperatorem nostrum vnâ cum piis eius liberis quam diu-

A diuinitatem nobis saluum & victorem conferues. Eius modi ferè sanciebat à militibus Solis die fieri, talesque ab eis voces in diuinis precibus adhiberi. Hucusque Eusebius. Porro quod spectat ad eius diei feriatiorem & cultum, in Ecclesia antiquissimum fuisse, dictum est primo Annalium Tomo, vbi plura de die Dominico.

Quod autem ait Eusebius, ab eodem Imperatore statutum, vt diem, qui Sabbatum præcedit, populus veneraretur, de die Veneris, quam sextam feriam dicimus, ferianda esse intelligendum, admonet Sozomenus, qui cuncta hæc paucis perstringens sic refert: Legem etiam tulit, vt tum die Dominico, quem Hebræi appellant primum diem hebdomadæ, vel Sabbati, Græci autem Solis nomine nuncupant, tum die Veneris omnes à iudiciis dandis & aliis obcundis negotiis vacarent, precibusque & obtestationibus Deum colerent. Diem autem Dominicum veneratus est, vt pote in quo Christus resurrexit à mortuis, diem verò Veneris, vt pote in quo cruci suffixus fuerit: nam sanctæ Cruci plurimum tribuit honoris, tum propter subsidia in bello contra hostes gerendo ex eius virtute sibi allata, tum propter diuinam sibi de ea oblatam visionem. hæc de his Sozomenus: reliqua autem ad pium quoque ritum spectantia ab eodem statuta, inferius dicenda sunt.

Rursum hoc eodem anno iisdem Consulibus Crispo & Constantino (licet mendosè legatur, Constantio) aduersus maleficos & incantatores Constantinus Imperator ad Bassum Præfectum Prætorio in hæc verba rescripsit:

Eorum est scientia punianda, & seuerissimis meritis legibus vindicanda, qui magicis accincti artibus, aut contra salutem hominum moliri, aut pudicos animos ad libidinem deflexisse deteguntur. Nullis verò criminationibus implicanda sunt remedia humanis quaesita corporibus, aut in agræstibus locis innocenter adhibita suffragia: ne maturis vindemis metuerentur imbres, aut ventis grandinisque lapidatione quaterentur, quibus non cuiusquam salus aut æstimatio læderetur, sed quorum proficerent actus, ne diuina munera & labores hominum sternerentur. Dat. x. Kalend. Iul. Aquileiæ, Crispo & Constantio Coss. Habet autem eiusmodi subobscurum rescriptum in Codice Theodosiano hanc dilucidam antiquam interpretationem: Malefici, vel incantatores, vel immissores tempestatum, vel hi qui per inuocationem dæmonum mentes hominum turbant, omni genere poenæ puniantur.]

Insuper verò idem Augustus pro Christiana religione in libertatem vindicanda, quæ hætenus Gentilium Imperatorum pressa tyrannide fuerat & seruitute, ad Populum Romanum scribens, eiusmodi edidit sanctionem ad ampliandas Ecclesiarum facultates accommodatam:

Habeat vnusquisque licentiam sanctissimo Catholica venerabilique Concilio, decedens, bonorum quod optauit relinquere: non sint cassa iudicia. Nihil est quod magis hominibus debetur, quam vt supremæ voluntatis, postquam aliud iam velle non possunt, liber sit stylus, & licens, quod iterum non redit, arbitrium. PP. V. Non. Iulij, Rom. Crispo II. & Constantino II. Cæs. Coss.] Appellat Concilium, Ecclesiam: eo enim nomine antiquitus in rebus Ecclesiasticis ipsam Ecclesiam vsurpari solitam, pluribus diximus in nostris Notis. Mirum dictu: relaxata semel libertate Fidelium in relinquendis vltima voluntate suis bonis Catholica professionis Ecclesiis, aded auctæ sunt illarum diuitia, vt posteriores Imperatores, veriti ob eam causam Reipublicæ detrimentum & paupertatem, conati sint iterum ab huiusmodi profusis largitionibus cohibere Fideles: sed hi quinam fuerint, & quando id acciderit, suo loco dicturi sumus. est enim de his iusta querela S. Ambrosij agentis aduersus Symmachum ad Valentinianum Augustum.

Sed quem hætenus tot tantaque aded insignia pro Christiana religione hoc anno atque superioribus temporibus statuisse vidimus tum ex scriptis hæc ab eo legibus, tum ex aliis citatis Auctoribus, in fine tamen huius ipsius anni (ô dolendum facinus!) minus planè dignum, atque aded abhorrens à Christiano Imperatore rescriptum dedisse ad Maximum Præfectum Vrbs apparet, quo Aruspices consulendos esse decernit. extat illud in Codice Theodosiano his verbis conscriptum:

Imperator Constantinus Augustus ad Maximum. Erat hic Præfectus Vrbs, vt ex Græcis Præfectorum Indicibus constat, sed rescriptum sic se habet:

Annal. Eccl. Tom. 3.

V 3

XV. Sozom. l. 7. c. 8. FERIA SEXTA IN HONORE HABENDA.

XVI. LEGIBVS VERGET MALEFICOS IMP. l. 4. C. De maleficis.

* Constantino c. Post l. 3. De maleficis. Cod. Theod.

XVII. QUOMODO ECCLESIA BONIS AVCTA. l. 4. De Episc. & cler. C. Theod.

c. Not. ad Rom. Martyrol. die 23. Iun. c.

XVIII. CONSTANTINVS IN DETENTIVS PROLAPSVS. l. 1. De Pagan. Cod. Theod.

XIX. Apud Crisp. in. de Consul. hoc anno.

* decastrum * fulgure DE ARVSPICIBVS CONSVLENDIS.

* Sardicæ

XX. Zosim. l. 2. Quid Zosimus de Constantini Religionem.

XXI. CALVMNIA ZOSIMI REPELLITVR.

Opus. l. 2.

XXII. CONSTANTINVS RATIO IN RELIGIONE SVSCIPIENTIA.

Si quid de Palatio nostro aut ceteris operibus publicis degustatum * fulgore * esse constituerit, retento more veteris obseruantia, quid portendat, ab Aruspiciibus requiratur, & diligentissime Scriptura collecta, ad nostram scientiam referatur: ceteris etiam vsurpandæ huius consuetudinis licentia tribuenda, dum modò sacrificiis domesticis abstineant, quæ specialiter prohibita sunt. Eam autem denuntiationem atque interpretationem, quæ de tactu Amphitheatri scripta est, de qua ad Heraclianum Tribunum & Magistrum Officiorum scripseras, ad nos scias esse perlata. Dat. xvi. Kal. Ian. Sardicæ * Acc. viii. Id. Mart. Crispo II. & Constantino II. CC. Coss.] Positi Consules ad datam potius quam ad acceptam referendi sunt. Remansit eiusmodi rescriptum posteris, Constantini perperam facti notis expressum.

Ex quo puto persuasum Zosimum * apertè testari, Constantinum vsque ad hæc tempora Gentilitiam superstitionem esse sectatum, licet inuitum, nempe vt Senatui morem genereret: sed reddamus hæc verba eius in ipsum obloquentis: Posteaquam (inquit) vniuersum Imperium ad vnius Constantini potestatem rediisset, non iam amplius insitam à natura malitiam tegebat: sed indulgens animi libidini, omnia pro imperio agebat. Et patris adhuc sacris utebatur, non tam honoris causa, quam necessitatis: quo fiebat, vt & Ariolis (si qui essent experientes) fidem haberet, veluti qui vera ei de rebus omnibus feliciter gestis prædixissent. At vbi Romam venit, omnis arrogantia plenus, ab ipso lare sibi sumendum impietatis exordium putauit, &c.] pergit narrare de nece Crispo illata, de quo suo loco dicturi sumus.

At quàm procul à scopo veritatis aberret, dum siue rerum gestarum ignorance, siue priuati affectus amaritudine, quo Ethnicismo studens, in eum, vt aitq; superstitionis desertorem, omne malevolentia virus euomuit, cum ait eum ad hæc tempora Gentilitiam superstitionem sectatum esse: innumeræ planè leges & edicta singulis propemodum annis superius recitata, & quæ ab Eusebio atque ceteris Græcorum antiquorum Historicis, aliisque probatæ antiquitatis monumentis sunt crebrius recensita, planè exploratissimam fidem sinceræ veritatis faciunt. Atque vt vel vnum tantum hic reuocem in memoriam, ipso eius exordio susceptæ fidei, ante annos propemodum decem, cum interpellatus est Iudex à Donatistis in causa Cæciliani, ad eos hæc verba respondit: Peritris à me in sæculo iudicium, cum ego ipse Christi iudicium expectem.] Sunt ne hæc verba Gentilium sacra peragentis, & idolorum cultum sectantis: Potuit ne pollui Gentilium sacrificiis, qui ab initio suæ conuersionis ad Christum, signo Crucis, & Christi nomine præcipuum militiæ signum, Labarum dictum, ornatum gestabat? At quis ignorat ab eo tempore felicioribus atque amplioribus quoque progressibus eum Christianam religionem excoluisse, cum & ex ea augustiora in dies (quod ipse fatetur in recitatis edictis) debellatis hostibus perseperit beneficia? Sed in his probandis non immoramur, quæ satis superque perspicua omnibus facta sunt ex eis quæ annis singulis vsque in præsentem diem enarrauimus. Potuit tamen Zosimo non ex rescripto tantum nuper recitato Constantinus minimè Christianus videri, sed etiam quòd nondum esset Christianæ religionis mysteriis initiatus, nempe sacro Baptismate, quod suscepisse sciret post necem suis illatam, de quo suo loco dicemus.

At sicut omnino negarim, Constantinum (quod ait Zosimus) patris sacris vsque ad hæc tempora vsurum esse: ita consenserim, eum cum Senatu populoque Romano atque prouincialibus Gentilibus, ne sibi illos prorsus infensos redderet, magna adhibita circumspeditione egisse, & sic Christum coluisse, vt deos colentes non fuerit auersatus; ac precibus potius quam imperio vsurum esse, cum rogaret, non cogeret quemquã inuitum fieri Christianum: sed & interdum ad conciliandos infensos sibi Christianæ religionis causa illorum animos, auersam aliàs ab eorum superstitione mentem (vt vidimus fecisse superiori rescripto) de consulendis Aruspiciibus inflexisse. Ex quibus redarguitur pariter Zosimus in eo quòd dicit, tamdiu eum vsurum esse patris sacris, quamdiu vniuersum Imperium sub dubia alea esset; quo planè obrento, ab illis postea desuisse: cum appareat penitus contrarium, nimirum bello adhuc Liciniano flagrante, nihil ab eo gestum quod superstitionem Gentilitiam redoleret; eundem verò Imperio liberè potentem, atque securè absque aduersario tyranno illud administrantem, ea quæ diximus Christiano Imperatore indignissima de Aruspiciibus rescriptisse.

Sed

A Sed vnde tam turpis rei gerendæ potuit occasio emanasse? id exquiramus. Meminisse debemus, ante proximè elapsum annum, Constantino quintum & Licinio Iuniore Consulibus, eundem Imperatorem iterum aduersus Aruspices rescriptisse, qui priuatè in alienis domibus Aruspiciam exercerent, pœna incendij ipsos plectendos esse, & qui eos vocassent, proscriptione & deportatione in insulam condemnandos: qua de re suspicio non leuis videbatur Gentilibus Romanis illata, Constantinum paulatim ritus patrios antiquare in consilio habuisse; ac proinde (vt accidit) magnopere tumultuatos esse. Quam obortam suspensionem vt aboleret Imperator, de consulendis Aruspiciibus, ea quæ dicta sunt, rescriptit; quibus cum declarauerit, se idipsum peragendi licentiam tribuere, dummodò à priuatis sacris & domesticis sacrificiis abstinerent: planè significauit, aliquo alio ab eo edicto rescripto, Aruspiciam quoque publicam fuisse veritam; quod illorum animos mirum in modum exacerbasse, & ad res nouas molendas concitasse, videri poterat. Maximæ enim omnium æstimationis & auctoritatis Aruspiciam Romæ erat, cum ipsa Vrbe simul exorta, lege duodecim tabularum firmiter stabilita, & vsu inuiolabili quibusque sæculis summa obseruantia custodita. In lege enim duodecim tabularum hæc de Auguriis:

Interpres Iouis Opt. Max. publici Augures signis & auspiciis postea vidento: disciplinam tenento. Sacerdotes vineta, virgetaque, & salutem populi auguranto: qui que agent rem duelli, qui que populare auspicium, præmonento, olli que obtemperanto: Diuorum que iras prouidento, ipsique parento, cæli que fulgura regionibus ratis temperanto. Urbem que, & agros, & templa liberata & effata habento. Quæ que Augur iniusta, nefasta, vitiosa, diræve dixerit, irrita infectaque sunt. qui que non paruerit, capitale esto. Fœderum, pacis, belli, induciarum Oratores, Fœciales, Iudices sunt. Bella, disceptatio, prodigia, portenta ad Hetruscos & Aruspices, si Senatus iusserit, deferunt: Hetruria que principes disciplinam docento. Quibus diuis creuerint, procuranto: iidem que fulgura, atque obstita * pianto.]

Hæc lex vetus de Aruspiciibus à Cicerone in libro secundo de Legibus recitatur. qui de iis agens, sic ait: Maximum autem & præstantissimum in Republica est ius Augurum, cum est auctoritati coniunctum. Neque verò hoc, quia sum ipse Augur, ita sentio: sed quia sic existimare nos, est necesse. Quid enim maius est, si de iure quarimus, quàm posse à summis imperiis & summis potestatibus comitia tollere, & concilia vel instituta dimittere, vel habita rescindere? Quid grauius, quàm rem susceptam dirimi, si vnus Augur aliter dixerit? Quid magnificentius, quàm posse decernere, vt magistratu se abdicent Consules? Quid religiosius, quàm cum populo, cum plebe agendi ius aut dare, aut non dare? Quid legem, si non iure rogata est, tollere? &c.] Vides igitur quanti ponderis apud Romanos Aruspiciam esset: vt non mireris, si eius causa conseruandæ potuit tumultuatus esse Senatus ac populus: quorum placandorum ergò ea Constantinus in gratiam ipsorum voluit rescriptisse.

Sed hæc quidem cum in homine qui Christi militiæ nomen dedisset, & in catechumenorum ordinibus militaret, minimè recta vel pia probentur: quæ post peccatum vltio diuina secuta est, eum grauissimè deliquisse, perspicuè declarauit: siquidem quòd hæcenus eius Imperium omni ex parte cum amplissimum, tum etiam florentissimum extitisset, oborto ex insperato bello domestico, est planè redditum infelicissimum; cum præter alios complures nobilissimos in Palatio militantes cæde sæuè multatos, parricidales quoque manus inferre compullus sit in filium amantissimum primum natu, atque Cæsarem primò creatum, ipsum, inquam, Crispum delicias orbis, pace belloque spectatum, & victoriis exornatum, necnon in Faustam Augustam charissimam coniugem, de quibus suo loco dicturi sumus. At planè apparuit in primo Christiano Imperatore, quàm vana, quàm fallax, ac prorsus mendax regnandi ratio illa sit, quæ religionis offensa, contempto Numine, à quibusuis & quouis modo queritur comparari. Sed de his modò satis.

XXIII. CONSTANTINI LAPSVS CAUSA. Li. 2. De malef. Cod. Theod.

XXIV. ARVSPICINA QUANTO PRETIOSAPVD ROMANOS.

* defixerit.

* obfina

XXV. IVS AVGVRIVM.

XXVI. DIVINA VLTIO IN CONSTANTINO.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS
322.ANNVS
9.ANNVS
17.

A

I. **C**HRESTI annus trecentessimus vigesimusecundus notatur in Consularibus Fastis Petronio Probiano & Anicio Iuliano Consulibus. Extat vetus horum Consulium monumentum his verbis^a:

a Habetur excusum formis Plamin. p. 69. n. 13. ANICII CONSVLATVS ET RELIGIO. PETRONIO PROBIANO ET ANICIO IVLIANO COSS. PRID. KALENDAS APRILES COLONI ET COLONIAE ELIAE HADRIANAE, & C.]

Hos autem Consules ambos, vel alterum saltem, nempe Anicium Iulianum, Christianum fuisse existimo: siquidem cum Prudentius Romanum Senatam conuersum iam ad Christum recenset, de Anicio illud habet^b:

b Prudent. aduers. Symmach. lib. 1. Fertur enim ante alios generosus Anicius Urbis Illustrasse caput: sic se Roma incluta iactat.]

Sed de Aniciorum familia Martyribus illustrata, ac saepe Consularibus fascibus atque Imperatoria dignitate clarissima reddita, hisque omnibus aucta ob Christianam religionem susceptam, diximus in nostris Notis. Petroniam quoque familiam, cuius germen erat alter Consulium huius anni, ex Christiana religione summam esse claritudinem consecutam, cum agemus inferius de Petronio Probo longo tempore Praetorij Praefectura potito, atque aliis eiusdem familiae viris insignibus, aperte constabit.

II. Iisdem Consulibus, datum Constantini rescriptum ad Menandrum extat, pro subleuandis pauperibus fame pereuntibus, quod est huiusmodi^c:

c Not. ad Rom. Martyrol. die 31. Maij. Prouinciales egestate victus atque alimoniae inopia laborantes, liberos suos vendere & oppignorare cognouimus. Quisquis igitur huiusmodi reperietur, qui nulla rei familiaris substantia fultus est, quique liberos suos aegre ac difficile sustentet: per Fiscum nostrum, antequam fiat calamitati obnoxius, adiuuetur: ita ut Proconsules, Praefidesque, & Rationales per vniuersam Africam habeant potestatem; & vniuersis, quos aduerterint in egestate miserabili constitutos, stipem necessariam largiantur, atque ex horreis substantiam protinus tribuant competentem. Abhorret enim a nostris moribus, ut quemquam fame confici, vel ad indignum facinus prorumpere concedamus. Dat. prid. Non. Iul. Romae, Probiano & Iuliano Coss.] Ex his planè perspicue vides, Lector, patentes Zofimi calumnias in Constantinum, dum (quod superius quoque saepe attigimus) ait^d, eundem Imperatorem in exactione tributorum adeò tenacem, ut passus sit ob solutionem eorum, parentes filios distaxisse, atque filias prostituisse. Quoniam modo haec tam fordida atque saeva tali adscribuntur Imperatori in tributis exigendis, qui ut egentibus prouincialibus subueniret, ne quid huiusmodi perpetrare cogere, Proconsulibus ac Praefidibus praecipit ex horreis publicis alimenta illis suppeditari: Haec & alia superius certis testificationibus consignata velim attendisse eius patronum, qui tantopere pro defendendo impio & mendacissimo homine laborauit.

III. Hoc ipso item anno idem Constantinus indulgentiam impartitus est reis ob partum Crispi & Helenae, dum ad Maximum PP. * in haec verba rescripsit:

d I. De ind. cri. C. Theod. * Probiano LEX INDI- GENTIAE. Propter Crispi & Helenae partum omnibus indulgemus, praeter veneficos, homicidas & adulteros. Acc. III. Kalendas Nouembris Romae, Probiano * & Iuliano Coss.] Subobscurus videtur sensus, qui bifariam accipi possit: ac prior quidem ille germanus magis apparet, nempe Crispum & Helenam, licet diuerso partu, & diuersis matribus natos, tamen vno eodemque recurrente die editos esse, atque ita vnum eundemque etiam amborum diem natalitium celebrari; vel dicas Crispum & Helenam filios Constantini fuisse gemellos, eademque die vno partu editos esse, vnum eundemque amborum diem natalitium celebratum: qua ratione erroris arguendi essent, qui Helenam filiam Constantini, quam postea Iulianus Imperator accepit coniugem, existimauerunt fuisse filiam Faustae posterioris coniugis Constantini: nam Mineruinae, ex qua etiam natus est Crispus, eam fuisse filiam, dicere opus esset. Posterior verò ille sensus est, ut dies ille natalis celebris indicatur, quo ex Crispo Helena peperit filium. sed planè

CHRISTI
322.SILVESTRI PAP.
9.CONSTANTINI IMP.
17.

A planè latuerunt haec omnes Historicos, qui nec si Crispus aliquando vxorem habuerit, vniquam sciuerunt. Ex quibus sanè tres Helenae ponendae essent, Senior & mater Constantini Magni, eademque Augusta, alia Crispi vxor, & tertia eiusdem Constantini filia, quae virgo nupta est Iuliano Apostatae, ut auctor est Marcellinus^a. Porro tum huius, tum sequentis anni res gestae Scriptorum inopia obscurae admodum relictae sunt.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS
323.ANNVS
10.ANNVS
18.

B **A**NNVS qui sequitur Christi trecentessimus vigesimustertius, Consulatu Seueri atque Ruffini in Fastis adscriptus habetur: quo Imperator Constantinus pro Christianis alicubi vexatis, scribens ad Elpidium, eiusmodi edidit sanctionem^b:

b I. De Epi. C. Theod. CHRISTIANI DENOVATI, DENOVATI, TI REDDVNTVR. Quoniam comperimus, quosdam Ecclesiasticos, & ceteros Catholicae sectae seruientes, e diuersarum religionum hominibus ad lustrorum sacrificia celebranda compelli; hac sanctione sancimus: Si quis ad ritum alienae superstitionis cogendos esse crediderit eos qui sanctissimae legi seruiunt; si conditio pariat, publicè fustibus verberetur: si verò honoris ratio talem ab eo repellat iniuriam, condemnationem sustineat damni grauissimi, quod rebus publicis vindicabitur. Dat. VIII. Kal. Iun. Sirmij, Seueri & Ruffino Coss.] Sed vnde, quae, post tot pro Christianis edicta, tot leges, denudò oportuit noua iterum edita sanctione Christianos reddi securos, ne (quod tempore vrgentis persecutionis accidere solebat) cogere ad sacra Gentilium peragenda? En quam egregie respondent haec his quae dicta sunt anno trecentesimo vigesimo primo, quo illud de Aruspiciibus consulendis ad Maximum Constantinus rescripsit. Si quidem hac in re illud affirmare compellimur: nimirum cum visus esset Constantinus ipse publico rescripto consulens Augures, à Christiana religione descivisse, & ad relictam auitam superstitionem rediisse, Gentiles elatos in Christianos insolenter egisse, atque inuitos pertrahere studuisse ad eiusmodi sacrificia lustrae, quae, cum Vrbs ob praecedens prodigium aliquod ex responsis Augurum lustranda esset, aut exercitus, peragi solita erant. At tunc quidni responderint ex more Augures, Christianos ad lustrae sacrificia compellendos?

D **C**um igitur ex his appareat, aliqua vexatione à Gentilibus exagitatos esse Christianos, ut oportuerit eam Imperatoris auctoritate restingui: quis est, qui iuste mirari possit his temporibus Siluestri Papae latebras ad montem Soractem Vrbi proximè contigisse? Equidem si alicubi excitatae tunc sunt aduersus Christianos turbae Gentilium; Romae, vbi praesertim vigeat ius Augurum, e quorum officina haec omnia manare videbantur, id vehementius aucturum, vbi & maiori odio in Christianos flagrabant Gentiles pro diis patriis pugnacius altercantes, credi potest: ibique in ipsum totius Christianae religionis Antifitem, tamquam in aduersariae partis antesignanum, retentum diu ac metu compressum furorem magno impetu erupisse, quis poterit dubitare? quorū impetuoso aggressui ad tempus esse cedendum, Silvester consultus fuerit arbitratus. Aestimata fuit ab aliis quibus breuis haec persecutio esse per Constantinum illata, cuius de captandis auguriis & Aruspiciibus consulendis edictum fuerat promulgatum, quasi illis inherens, à concepta Christiana fide descivisset: verum edita hoc anno, quam recitauimus, sanctione, à quorum partibus stare, voluit omnibus innotescere. Silvester igitur, quod Imperator procul esset ab Vrbe (Sirmij enim ea scripserat pro Christianis) ad eius aduentum in Urbem reditum distulit, in Soracte commorans. Quid autem post haec contigerit inter ipsum & Constantinum, cum in Urbem reuersus est, dicemus anno sequenti.

II. SILVESTRI PAP. LATRABRAB. Hoc eodem anno decimo & octavo Imperij Constantini, apud Eusebij Chronicon ponitur Licinius, olim Imperator, sed in priuata vitam redactus, iussus occidi Thessalonicae ab eodem Constantino contra ius sacramenti: licet Victor & Socrates (quod dictum est) id factum tradant à Constantino haud longè post eum superatum, cum priuata illi vitam praescripsit: sed quae anno sequenti secuta est mors Licinij Junioris per eundem Constantinum illata, & leges ab eo promulgatae contra ea quae à Licinio olim

III. DE LICINII NECE VARIAS SENTENTIAS.

CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP. 323. 10. 18.

olim Imperatore statuta essent, in hunc vsque annum obitum Licinij dilatari esse per-suadere forte possunt. Cum enim Constantia sororis Constantini, eius vero vxoris, in-tuitu esset permissus cum quiete priuata vitam agere, iuramenti securitate munitus: quod sollicitaret occulte barbaros aduersus Romanum Imperiu, ab eo est iussus necari. magnam sane putandum est causam intercessisse, vt nulla habita iurisiurandi preestiti ratione, contemptisque Constantia sororis Augustae eiusdemque Licinij coniugis pro viro precibus exhiberi solitis, Constantinus in eum lege agendum esse preceperit: nisi potius de Licinij obitu magis vera censenda est recitata superius historia Ioannis Ni-comediensis, qui eum morbo absumptum affirmat. Sed de his superius pluribus actum est. Iam ad anni sequentis res gestas progrediamur.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP. ANNVS 324. ANNVS 11. ANNVS 19.

I. DE TEMPO-RE NECIS CRISPI ET FAUSTAE

SEQUITUR annus Domini trecentessimus vigesimusquartus, quo creati sunt tertio si-mul Consules Crispus & Constantinus Cæsares, idemque infelicissimus habitus, san-guine duorum Cæsarium & aliorum optimorum virorum cruentatus, & nece Faustae Augustae infaustus redditus. Hæc autem vt primùm, ex more, tessera temporum ad mo-ueamus, recitanda antea sunt quæ apud Eusebij Chronicon in fine sic leguntur: Crispus filius Constantini, & Licinius Iunior Constantia Constantini sororis & Licinij Supe-rioris filius, crudelissime interficiuntur, anno Imperij sui nono] ex quo nimirum creati sunt Cæsares: quorum Decernalia anno sequenti, si vixissent, fuissent celebranda: nam si (vt dictum est suo loco superius) tunc eorumdem celebrata sunt Quinquennalia, quan-do Constantinus decimum quintum annum agebat in Imperio, hic planè annus perspi-cuè demonstratur esse eorumdem Cæsarium nonus, quo dicuntur esse necati, sed perpe-ràm in eodem Chronico positus sub eiusdem Imperatoris Constantini anno vigesimo. Hæc quo ad rationem temporis rata sunt.

II. Oros. lib. 7. c. 28 in fin.

Quod autem ad res gestas hoc anno pertinet, vnde tantum prodigium, & quæ tanta præcesserit causa, vt humanitas maxime pij Principis in immanitatem planè tyranni-cam sit ex improviso conuersa, Orosius antiquus Historicus latere significat, dum ait: Sed inter hæc latent causæ, cur vindicem gladium & destinaram in impios punitionem Constantinus Imperator etiam in proprios egit affectus. Nam Crispum filium suum, & Licinium sororis filium interfecit. Hæc ipse. Accidit quidem, vt (quod ex iis omni-bus, quæ superius dicta sunt, exploratum cunctis esse potest) dum Constantinus à sus-cepta semel Christiana pietate numquam deflexit, ei omnia ex sententia euenirent, ita vt nullum vinqum fuerit felicius cuiusquam Imperium: cui adeo diuina opitulata est gratia, vt duos immanissimos eosdemque fortissimos tyrannos abstulerit, alterum Occidentale, Orientale alterum possidentem Imperium, simulque barbaros, quotquot insurrexerunt in ipsum Romanum Imperium, perdomuerit, atque demum (vt vno ver-bo dicam) cuncta ei prospera atque felicia & ex animi sententia contigerint: cum verò fuisset, nescio qua incuria, prorsus oblitus, Augurum responsa captare cœpisset, ac perinde atque non esset Deus in Israël (quod est in diuinis Scripturis) misisset ad con-sulendum Beelzebub deum Accaron: atque velut Saul (venia eius id dictum sit) cum abstulisset magos & ariolos de terra, & interfecisset eos qui pythones haberent in ven-tre, post modicum temporis spatium pythoniis ipse consulens, Dei vindictam in se concitauit, ita & Constantinus, cum aduersus Aruspices atque magos, quas recitauimus, leges tulisset; idem ipse de iisdem Aruspiciis consulendis ad Præfectum Urbis scripserit; Dei patrociniū a se, quo sustentabatur, auerterit, & eius indignationem adeo acerbam promeruerit, vna cum Imperio funditus periturus, nisi citò Christianæ religionis remedio facinus expiasset.

III. ATQVAM IUNIORIS NECIS OROSIUS

At quomodo hæc gesta sint, dicendum est: & à Licinio Iunioris tragœdiam auspica-bimur. Cur autem hic Constantini Magni sororis Constantia filius, auctus (vt vidimus) ab eo Consulari dignitate (nam in suo quinto Consulatu adsciuit eum sibi collegam) cur,

CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP. 324. 11. 19.

cut, in quam, hic ab eodem Constantino sit iussus occidi, causam nemo prodit. Sed si ve-rum est quod habet Eusebij Chronicon, ipsum Licinium patrem inter priuatos vitam agentem, anno præterito, nempe decimo octauo Constantini, ab eodem iussum esse ne-cari, quod aduersus ipsum aliquid diceretur machinatus esse cum barbaris, eiusdem cri-minis complicem fuisse, vel saltem suspectum habitum esse Licinium Iunioris, par est existimare. Vnde & illud accidit, vt quod hactenus Licinij Senioris nomen amore foro-ris Constantia & Licinij Iunioris in antiquis legum monumentis fuerit conseruatum, hoc ipso anno cuncta ab eo decreta sint iussa deleri. Sic enim de his hoc anno idem Constantinus rescripsit ad Constantium Præfectum Prætorio:

Remotis Licinij tyranni constitutionibus & legibus: omnes sciam, veteris iuris & sta-tutorum nostrorum obseruari debere sanctionem. PP. xvii. Kal. Iun. Crispo III. & Constantino III. Cæs. Coss.] Sequenti verò anno sanioris mentis effectus, sic temperauit edictum, vt si quæ ab eo legitime statuta fuissent, euertenda non essent, sic rescribens ad vniuersos Prouinciales:

Tyranni & Iudicum eius Gestis infirmatis; nemo per calumniam, vel id quod ipse sponte fecit euertere, nec quod legitime gestum est. Dat. prid. Id. Februar. Paulino & Iuliano Coss.] Rursum verò post sequentem annum hæc edixit:

Quæ tyrannus contra ius rescripsit, non valere præcipimus, legitimis eius rescri-ptis minime impugnandis. Dat. viii. Id. Iul. Rom. Constantino A. vii. & Constantio Cæs. Coss.]

Quod autem ad Crispi & Faustae necem spectat, parum quidem fidelis Historici nu-meros explese Eusebius visus est, hæc prætermittens in Vita Constantini quam scripsit, imitatus in multis in ea potius Xenophontem, qui (vt de eo testatur Cicero) Vita Cyri non tam ad historiae fidem conscripsit, quam ad effigiem iusti Principis exhibendam: nam non nisi felicia Constantini egregiaque facta, dicta, vel scripta profecutus est: cum legis diuinæ præscripto certum sit, non esse hominem qui non peccet: & si exemplo quoque agendum sit, David, quem Regem sanctissimum prædicamus, Deoq; charissi-mum hominem, non leuibus fuit fordidibus peccatorum aspersus; quod non veriti sunt suis scriptis memoriæ commendare, qui diuino afflati Spiritu, res ab eo gestas sincere at-que fideliter sunt profecuti: cum tamen aliis ipse idem Eusebius optimi Historici fun-ctus officio, huius facinorum meminisse in Chronico non prætermiserit: vt planè ex his perspicue demonstratur, quanti momenti sit Historicum liberos affectus habere: nam in Constantini Vita, quam tempore Constantij, Constantini filij, Ariani hominis, scri-psit, in eo tantum argumento apparet esse versatus, vt in gratiam Principis ea solum at-tigerit Constantini, quæ laudabilia & imitanda omnibus Principibus viderentur: atque adeo ex hoc intelligatur, eiusdem Constantini encomium ea ex parte texuisse potius, quam rerum cunctarum ab eo gestarum historiam.

Sed quod deterius est, hac etiam ex parte inofficiosi quoque, vel dixerim potius inui-di ac planè illiberalis silentij damnandus est: quippe cum multa suppeterent argumenta Constantini laudandi de rebus in Vrbe atque toto Occidente optimè præclareq; gestis, ea propemodum omnia sic silentio obuoluta reliquerit, vt post paucis narratam obten-tam de Maxentio tyranno victoriam, perinde ac si numquam amplius idem Romæ fuisset, vel aliis in locis orbis Occidentalis, nusquam illorum meminere. Qui enim se-mel expertus est sibi inhærenti Ario aduersariam Romanam Ecclesiam, adeo auersatus est eam, vt ea ex parte delegerit potius à Constantini laudibus abstinere, quam vlla ex causa de ea velle benè mereri. Innatum est autem hoc hæreticis, vt non tantum contra-ria sibi Catholica dogmata oderint, sed personas ea defendentes, & loca ipsa, tamquam firma veritatis propugnacula, summo odio prosequantur.

Verum quod pertinet ad Crispi necem per Constantinum illatam, admiratione quidem digna est in hoc stupiditas incredibilis Sozomeni, qui, vt neget Crispum occi-sum à patre, eo vno vitur argumento, quod Crispus viuens ad vigesimum vsque pa-tris Imperij annum peruenerit, multas interea leges cum eo statuens; quasi non potue-rit vtrumque verum fuisse, eamque ætatem vixisse, & à patre necatus esse. Profitemur namque nos id ipsum; Crispum, qui hoc anno tertium gessit Consulatum, quo Imper-ator Constantinus annum agebat in Imperio decimum nonum, peruensisse ad vigesi-mum Constantini annum, sed exclusiue: hoc enim potius anno quam sequenti puta-

De instr. his que sub tyran. Cod. Theod. I. V. RESCRIPTA CONTRA LICINIUM TYRANNIDEM l. l. cod. C.

l. l. y. cod. Cod.

V. CRISPI ET FAUSTAE NECIS CAU-SA. Cic. ad Quintum fratrem. l. c. 1. Reg. 8. & l. Iod. 1.

VI. EUSEBIUS IVRE DAM-NATVS R.

VII. SOZOMENVS FRVSTRA PRO CONST-LABORAT. Sozom. lib. 1 c. 5.

mus extinctum: vel si demus sequenti anno ex hac vita sublatum, nihil est quod historiae veritati afferat prauidicium. At de iis quae idem addit de Sopatro, agemus hoc eodem anno inferius.

VIII. Sed & magis admiramur Euagrium a, qui etsi aliter iuste in Zosimum excanduerit, utpote qui odij concitatus affectu, multa calumniosè in Constantinum coaceruarit (cum & nos multo plura quam ipse in eo mendacij arguamus) tamen in his quae spectant ad Crispi & Faustae necem, haud iure in eum inuehitur. Excusatione fortasse Euagrius dignus esset, si haec tantum apud Zosimum legerentur. Cur ergo Eusebij, cuius silentium testem adhibuit, Chronicon non inspexit, ubi non solum (vt vidimus) Crispi & Faustae, sed & Licinij Iunioris ponitur disertis verbis à Constantino Imperatore procuratus interitus? Sed & si consulisset Latinos Historicos eadem pariter attestantes, à sententia sua equidem discessisset. Aurelius Victor b, & Eutropius c (licet & ipsi Gentiles sint) de propinquorum nece à Constantino perpetrata aequissimi assipulatores sunt.

CRISPI ET FAUSTAE NECIS ASSECTORES.

b. Victor. in Vit. Const. c. Eutrop. lib. 10.

IX. Quinetiam si Christianos antiquos Scriptores exquisisset, eosdem quoque eiusdem veritatis assertores sincerissimos inuenisset, nempe Paulum Orosium d quem citauimus, & Sidonium e Apollinarem auctorem grauissimum, qui & illorum temporum & praecipui apud Constantinum viri testificationem perspicuam cunctis affert, cum haec obiter ait, dum agit de Ablauij Consulis disticho: Vt mihi non figuratis Constantini domum vitamque videatur vel pupugisse versu gemello Consul Ablauius, vel momordisse, disticho tali clam Palatinis foribus appenso:

Saturni aurea saecula quis requirat? Sunt haec gemmae, sed Neromanae.

TEMPORA NERONIANA.

Greg. Turon. Hist. Franc. l. 1. cap. 36.

Zonar. Annot. Tom. 3. h. Niceph. l. 7. c. 35.

X. Zosim. lib. 2. CRISPINE CIS CAUSA.

Ammian. lib. 14.

XI. PAVSTAE NECIS CAUSA IVSTA.

Ex Metaph. apud Sur. lib. 20. Olib. Tom. 5.

Hier. de Scrip. Eccl. in Lactantio. Suid. verb. K. g. i. v. n.

quia scilicet praedictus Augustus iisdem ferme temporibus extinxerat coniugem Faustam calore balnei, filium Crispum frigore veneni.] haec Sidonius. His addenda certa testificatio Artemij martyris ex confessione ipsius sincerissima, facta coram Iuliano Apostata: sed eam paulò post recitabimus. Si verò de recentioribus Historicis agamus; adiungendus esset Gregorius Turonensis f, qui ait ideò eos occisos, quòd proditores regni fuissent: sed & alij tam Latini quam Graeci exquisitae solertiae his coniungendi essent, qui non, sicut Sozomenus & Euagrius, in re tam aperta oculis caligarunt, vel caeci potius facti sunt, vt ex Graecis inter alios accuratè Zonaras g, licet Nicephorus h Sozomeni letargo consopitus appareat.

Quod autem ad eorumdem necis causam spectat: cum Crispi obitum à Faustae nouerca procuratum omnes affirmant; Zosimus i certam asserens causam, rem gestam in hac verba describit: At ubi Romam venit, omnis arrogantiae plenus, ab ipso lare sibi sumendum impietatis exordium existimauit. Nam Crispum filium, Caesaris (vt antea dictum est) ornatum titulo, quòd in suspicionem venisset, quasi cum Faustae nouerca confuisset, nulla ratione iuris naturalis habita, sustulit. Cumque Constantini mater Helena tantam calamitatem agro ferret animo, & intolerabilem ex corde iuuenis dolorem perciperet: quasi consolans eam Constantinus, in malum malo maiori sanauit. Nam cum balneum accendi supra morem iussisset, ei que Faustam inclusisset, mortuam inde extraxit.] haec ille. Ammianus k tamen Polae in Istria Crispum esse necatum affirmat: sed quòd hoc eodem anno Constantinus animi imbutus saeuitia Romam se conulerit, necem Crispi, sicut aliorum, ipse Zosimus Romae contigisse putauit: nisi potius Ammianum errasse velimus.

Quod autem ad eorumdem necis causam spectat: cum Crispi obitum à Faustae nouerca procuratum omnes affirmant; Zosimus i certam asserens causam, rem gestam in hac verba describit: At ubi Romam venit, omnis arrogantiae plenus, ab ipso lare sibi sumendum impietatis exordium existimauit. Nam Crispum filium, Caesaris (vt antea dictum est) ornatum titulo, quòd in suspicionem venisset, quasi cum Faustae nouerca confuisset, nulla ratione iuris naturalis habita, sustulit. Cumque Constantini mater Helena tantam calamitatem agro ferret animo, & intolerabilem ex corde iuuenis dolorem perciperet: quasi consolans eam Constantinus, in malum malo maiori sanauit. Nam cum balneum accendi supra morem iussisset, ei que Faustam inclusisset, mortuam inde extraxit.] haec ille. Ammianus k tamen Polae in Istria Crispum esse necatum affirmat: sed quòd hoc eodem anno Constantinus animi imbutus saeuitia Romam se conulerit, necem Crispi, sicut aliorum, ipse Zosimus Romae contigisse putauit: nisi potius Ammianum errasse velimus.

Artemius Praefectus Augustalis, idemque Martyr, cum Christianitatis reus causam ageret coram Iuliano Apostata, deroganti illi Constantino, multa que in eum obiicienti, ac praesertim propinquorum necem, haec tunc in eum pro Constantino respondit: Ille autem (inquit) uxorem Faustam iuste admodum interfecit, vt quae praescam Phaedram esset imitata, eiusque filium Crispum calumniata, quòd eius amore captus esset, & vim ei conatus esset asserre, sicut etiam illa Hippolytum Thesei filium. Atque primum quidem qui sic in matrem insanierat (vt volebant eius verba) ille cum esset maritus, puniuit. Postea autem cum sciuisset esse mentitam, ipsam quoque occidit, in eam ferens sententiam omnium iustissimam.] haec Artemius ad Iulianum. id ipsum de Crispo filio affirmat S. Hieronymus m in Lactantio eius magistro. habent haec eadem Zonaras & alij recentiores ipsorum interitum asserentes. Nec praetermittendus Suidas n, qui eandem Crispi atque

atque Faustae necis causam asserit, licet ipse dubitet, id ne ante ipsius Constantini Baptismum, an verò postea factum sit. Sed accidisse ante Baptismum, quae dicta sunt manifestè declarant. At Gregorius Turonensis o aliam ab his diuersam, cuius antè meminimus, de Crispi & Faustae interitu solum causam adducit, quòd regni proditores extitissent; sed non probatur: fortasse enim ipsa Faustae, vt tantum regnarent filij à se geniti, haec vnà cum alijs in Crispum pruinum obiecit.

Sed & illud considerandum, affirmare Eutropium p innumeros quoque amicos tunc esse interfectos à Constantino, quòd quidem etsi testis alicuius careret auctoritate; absque aliqua alia assertione verisimile declaratur; non abstinuisse à familiarium nece, qui propinquis adeò intimis non pepercit: nam multorum exemplo exploratum habetur, cum Imperatoris gladius in affines exeritur, in eorumdem domesticos atque intimos familiares, & quoscumque vel leuissima suspicio macularit; & saepius in infantes atque iustissimos furere solere, & feuerum vindicem progredi. Meritò igitur haec omnia à Iuliano Apostata obiecta Artemius martyr non negauit, sed (quatenus licuit) potius excusauit. Quamobrem haud mentitum esse dices Ablauium Consulem, qui haec omnia praesens spectans, Palatinis foribus affixo illo disticho, testatus publico scripto est, in aureo saeculo Neromana tempora rediisse.

Quod verò ad Crispum filium spectat, constat ab omnibus esse laudatum; quem etiam Iulianus Apostata q virum frugi ac bonum praedicat. fuisse quoque religione Christiana imbutum, multa suppetunt argumenta: par enim est credere, eandem cum patre religionem esse sectatum, & ad hanc ipsam à puero ab auia institutum: quin & vnà cum patre Constantino baptizatum, Nicephorus r tradit. Vidimus praegrande antiquum numisma id ipsum perspicue demonstrans: sed quòd eius fides haud omnibus rei antiquariae peritis probata fuerit, nolimus hic illud ipsum formis reddere. procul enim abhorremus ab iis qui absque delectu à quouis oblata numismata, tamquam magnum quemdam thesaurum inuentum, typis excusa edunt; inde putantes suas ipsorum lucubraciones ornare, vnde magis deturpant ac fide minuunt. Prodierunt hoc nostro saeculo, dixerim ne impostores: qui obductum crassa rubigine cum numisma aereum nanciscuntur, formas & litteras quas volunt solerti effingunt industria, turpis lucri gratia, non sine magno rei antiquariae prauidicio. Quòd igitur velimus nostros Annales omni carere suspitione mendacij, ab eiusmodi nobis probe notis abstinimus; & nonnisi quae fuerint satis superque perspecta, eruditorumque sententia comprobata, omniumque fide obsignata hic numismata reddenda curauimus.

Hac quidem nos in prima editione professi sumus, dum de germanitate numismatis questio verteretur: in qua tutiorem illam partem existimauimus: quae omnis licet leuissime imposturae suspicio penitus tolleretur. Cum sic igitur in ea editione huius Tomi Romana nobilissimum Crispi s numisma omiserimus, quòd de eius sinceritate à quibusdam dubitaretur: modò autem, veluti puluere omni dubitationis excusso, euicta veluti causa, operæ pretij nos facturos putauimus, si hoc loco illud in secunda editione reponendum curaremus; ex eo quòd amicissimus meus Fuluius Ursinus, rerum antiquarum solertissimus explorator (ad quem velut Lydium lapidem quaque vetera monumenta probanda elucidandaque afferri solent, cuius & apud me auctoritas plurimum valet) de hac re consultus, saepius & diligenter inspecto numismate, eoque totis ingenij viribus, omni adhibito experimento, percognito & explorato, praesentibus illis etiam, quos ob singularitatem numismatis nonnihil de impostura pulsari animo senserat, nullam prorsus in eo fraudem inesse affirmavit: sed sicut ab omni prorsus imposturae suspitione ostensum numisma scitis probatisque rationibus vindicauit, ita contradicentium animorum latebras palam fecit, ea nimirum ex causa illud ab ipsis improbatum, vt possent viliori emere pretio: quòd ipse probe cognitum, examinatum, probatum, omnique ex parte approbatum, ab heredibus possessoris, erogato, quòd petierunt, pretio emit, atque ex eo suum nobilissimis monumentis confertissimum Musaeum exornandum putauit.

Dubitandi autem causa inde fluxerat, quòd in repurganda tollendaque ferro aerugine, quae inter litteras altius inhaeserat, immutatas esse nonnullas ex eis ab imperito artifice, & harum rerum idiota, aliqui existimabant, cum pro R. E. I. fecisset. X. R. indeque adulteratum numisma, alioquin antiquissimum, videri posse, in quo ab vitata forma veterum

Greg. Turon. Hist. l. 1. c. 36.

XII. b. Euseb. l. 10. FAMILIARES OCCISIT.

XIII. c. Iulian. in Cass. CRISPVS CAESAR CHRISTIANVS. d. Niceph. l. 7. c. 35. in fin.

XIV. DE INTEGRITATE NUMISMATIS. e. Exabat numisma ex aere apud Horatium de Tigrinum de Martis cum viuesol.

XV.

terum inscriptionum abhorreret, quæ debuérat esse, SALVS ET SPES REIPUBLICÆ. A quodque manus ita effigiata, vt benedicentem repræsentaret. Sed quod ad hanc rem spectat, in numismate istud habetur certissimum vetustatis testimonium. nam eleuatis manibus Christum Apostolis benedixisse, S. Lucas scribit. De littera item X, quod vnica ea Christi nomen indicari ignoraretur, non leuem etiam quibusdam dubitandi causam dederat: ea ipsa Christum significari, ex Iuliano in Misopogone iam dudum docuimus. Hæc verò littera, nempe X, in hoc numismate minimè fucata sed planè germana, omniq; dubitatione prorsus carens, supra ipsum Christi caput ad perpendicularum ita posita est, vt videatur non modò Christi nomen indicare, sed in contextum aliarum recepta significare Christum salutem & spem Reipublicæ esse. Nam ita is titulus explicari debet: SALVS ET SPES CHRISTVS REIPUBLICÆ. Vfus postea obtinuit vt X elementum, quod super Christi caput ab antiquioribus apponi solet ad nomen B Christi significandum, idem postea fuerit eadem ex causa in diademate collocatum, eoq; modo aptatum, vt Crucis formam exprimeret, cum alioqui in antiquioribus Saluatoris nostri imaginibus paruum absque aliquo signo diadema in modum sphaeræ inueniatur expressum, cum additamento tamen iuxta posito nominis Christi; quo si careat, tunc illud in diademate hoc modo inuenitur per X notam appositum.

XVI. NUMISMATIS ELVCI DATIO.

Cum itaque constet ex Damaso & aliis, Constantinum Imperatorem Christi imaginem in sella seu throno sedentem ex argento Laterani dedicasse, verisimile est, Crispum eius filium eandem in hoc numismate exprimere voluisse, quem vna cum patre baptizatum fuisse (vt dictum est) Nicephorus affirmavit: quorum imagines à dextra lauaque Saluatoris hoc in numismate expressas esse non dubites: licet ambos Caesares Constantini filios, Crispum & Constantinum filium eas imagines praeferre, nihil est quod dici posse prohibeat. Crispum igitur nobilissimum Caesarem Christiana religione imbutum, praclaris victoriis auctum, rebus fortiter gestis verè magnum, spe autem futurorum, si licuisset, maximum, spectata castitate ceterisque moribus insignem, furore tyrannicæ patriæ potestatis sublatum in ipsius praesertim adolescentiæ flore, Helena auia (vt tradunt) inconsolabiliter fleuit.

XVII.

Verum quid post tot tamque immania scelera perpetrata, iam respiciens, suiq; compos factus Constantinus egerit, accuratiùs inuestigemus. Prosecuti sunt ea Zosimus atque alij, licet Ethnicis: quorum fidei non est propterea derogandum, quòd Gentiles sint; cum ea praesertim scribant quæ potius Christianis faueant, quam patrio ipsorum cultui. E

Zosim. l. 2. BAPTISMVS CONSTANTINIANO SIMO SVB OBSCVRE DESCRIBITVS.

At ipsum Zosimum audiamus: Horum (inquit) ipse sibi conscius, & propterea contemptæ sacramentorum religionis, ad Flamines accedens, admissorum lustrationes posebat. Illis respondentibus, non esse traditum lustrationis modum, qui tam foeda piacula posset eluere, quidam Hispanus genere, cui nomen esset Ægyptius, Romam delatus, Palatinisque mulierculis familiaris factus, & ad Constantini colloquium admissus, sententiam doctrinæ Christianorum habere vim abolendi quodcumq; peccatum confirmavit; & id ipsum aded polliceri: nimirum acceptantes eam homines impios, mox omni delicto liberari. Eam orationem cum non grauatè Constantinus accepisset, ac patrita missa faceret, perceptis iis quæ hic Ægyptius offerebat, principium impietatis hoc dedit, vt diuinationem suspectam haberet. Nam quòd ei multa res prosperæ per hanc predictæ fuissent, euentumque re ipsa sortitæ, verebatur, ne itidem aliis aduersus ipsum

A ipsum hanc consulentibus, id quod futurum esset, prædiceretur, atque hoc consilio impulsus, ad huiusmodi obolenda se conuertit.] hucusque Zosimus.

Quibus quidem non obscure significat, Constantinum diuinationem Augurum primitus detestatum, cuius impulsu à Deo antea desciuisset, & in tam enormia peccata prolapsus esset, cum & Christiana lex imperet, sacro Baptismate initiandum, ante omnia satanæ & operibus eius renuntiare debere: ac proinde dum ait Constantinum tam immanibus criminibus lege Christiana expiatum, haud aliud significare potuit, quam ipsum hisce sordibus suscepto Baptismo esse dilutum: cum omnes sciant, accedenti impio ad Ecclesiam, nullis aliis ritibus remissionem peccatorum solere conferri. Nec mirari quis debet, si obscure, neque aded dilucidè Ethnicus Scriptor mysteria nostra sit profecutus: cum idipsum sit obseruare in ceteris Scriptoribus Gentilibus omnibus, qui rerum Christianorum meminerunt: nam eadem obscure, concisè, dubiè, & haud vsquoquaque fideliter, in omnibusque verè referre consueuerunt, vt Suetonius, Tacitus, Lucianus, & alij, de quibus diximus, vel præter Zosimum, de quo agimus, Ammianus Marcellinus, de quo dicturi sumus: sed prudens Lector, cum in eiusmodi eorumdem scripta incidit, quasi per transfennam ea quæ foris minus apparent, intus esse perspicuè intuebitur.

XVIII.

GENTILES RES CHRISTIANA MINVS PLENE DESCRIBISS.

At non Zosimus tantum hæc quæ retulimus scriptorum monumentis testata reliquit, sed & alij quoque Gentiles Historici, quorum meminit Sozomenus, qui minus prudens (vt vidimus) dum eorum de Crispi necè assertionem confutare studet, eiusmodi de re ab eis scriptam narrationem instituit: Non sum (inquit) equidem necius, memoratum à Gentilibus Constantinum tum genere sibi coniunctissimos trucidasse, tum ad necem filio suo Crispo inferendam operam contulisse. Quorum facinorum cum eum postea prænteret, cum Sopatro Philosopho, qui id temporis in scholam Philosophiæ, cui antea præfuerat Plotinus, magister successerat, de eorum expiatione communicasse: eum autem respondisse, nullam esse eiusmodi delictorum expiationem. Quæ inficiatione Imperatorem valde perturbatum, fortè incidisse in Episcopos, qui pœnitentia & lauacro Baptismatis se cum omni peccato expiaturos pollicerentur. Quos cum ex animi sui sententia dixisse intelligeret: eorum responso magnopere delectatum, coepisse illorum religionem habere in admiratione, Christianum fieri, & suos subiectos ad eandem religionem pellicere.] hæc de his quæ à Gentilibus scripta, Sozomenus, ac planè diuersa in nonnullis ab eis quæ ex Zosimo recitauimus, ne credas eum ab eodem Zosimo hæc hausisse, sed planè ab alio, immodò aliis, nempe pluribus, quod D testatur: vt fides tot testium contra se ipsos testantium non nisi certa explorataque omnibus haberi debeat.

XIX.

Sozom. l. 2. c. 5. SCRIPTORES GENTILES TESTES DE CONSTANTINI BAPTISMO.

Verum quid aduersus hæc ipse? At mihi (inquit) sanè ista ab illis qui studio ducuntur Christianæ religioni obtrectandi, videntur esse conficta. Nam Crispus, propter quem memorant Constantinum expiationem quæsiuisse, vigesimo anno Imperij paterni mortem obiit: qui, dum viuere, multas leges cum patre vnà (vt pote qui secundas Imperij partes, Cæsar enim erat, obtinuisset) pro Christianorum libertate sanciuit: cui rei etiamnum testimonio esse poterunt tum tempora quæ ipsis legibus scripta sunt, tum Legumlatorum nomina.] hæc ipse, non admittens omnino Crispum à Constantino iussu occidi. Nisi magis ad Sozomeni excusationem dicere velimus, non ed tendisse argumentum ipsius, vt neget Crispi necem à patre Constantino inferri iussam: sed magis, E cum Gentiles Scriptores dicerent, ex necè Crispi euenisse Constantini ad Christum conuersionem, ipse Sozomenus vt hoc impugnaret, vt pote commentum eorum, probare nisus sit, longè ante Crispi obitum, Constantinum iam fuisse Christianum, ipsumque Crispum plures vixisse annos postquam pater religionem amplexus est Christianam, qui vnà cum eo pro Christianis rescripta dedisse inueniretur, superstes ipse vsq; ad annum vigesimum Constantini. Quod verò ad leges pertinet consignatas Crispi nomine, nisi velimus Auctorem esse mentitum, dicendum est, ipsum in Codice Theodosiano atque Iustiniano prætermisum; nisi potius affirmandum est, Constantini leges nonnullas inueniri notatas Consulatu Crispi Cæsaris: sed est id aliis quoque commune. Tum subdit Sozomenus:

XX.

SOZOMENVS HALLVCINATVS, DVMS ALIOS IMPVDENS ARGVIT.

Quod autem (inquit) ad Sopatrum attinet: primum non est verisimile, eum in colloquium venisse Constantini, qui soli illi Imperij parti, quæ est versus Oceanum & ad

XXI.

DE SOPATRO PHILOSOPHO.

Rhenum pertinet, praefuit. Nam propter diffidium cum Maxentio atatem in Italia de- gente, Imperiū Romanum seditionibus exarsit: neque facile erat cuiquam illo tempore, ad Gallos, Britannos, & reliquos illius Orbis partis incolas (apud quos liquidò constat inter omnes Constantinum primò Christiana religione imbutum esse) antè iter facere, quàm Constantinus aduersus Maxentiū bellum gessisset, peragrasset Italiā, & Romam vsq; venisset. Cuius rei testes denuò sunt tum tempora, tum leges pro pia religione promulgatae. Quod si demus etiam (vti facile possumus) Imperatorem cum Sopatro coram collocutum, vel per litteras quæ volebat ab eo didicisse: non tamen probabile est Philosophum ignorasse, quomodo Hercules Alcmenę filius, tum post trucidatos liberos, tum post cædem Iphiti, quem (vt pote hospitem & amicum) iniuste peremerat, cereris sit expiatus mysteriis. Verùm sint hæc quæ diximus satis, tum ad ostendendum quodd Gentiles eiusmodi delictorum expiationem profiterentur, tum ad eos mendacij conuincendos, qui Sopatrum ei rei contradixisse commenti sunt. Nam non equidem affirmarim, Philosophum, qui apud Gentiles ob exquisitam doctrinam id temporis facile præclarissimus habitus est, illum expiandi modum ignorasse. Ihucufque Sozomenus.

XXII. Qui quidem dum primò in eo versatur, vt neget Sopatrum consuetudinem habuisse, immò nec locutum esse cum Constantino, dum in Galliis ageret, nec cum Maxentium expugnasset, quid hoc insulsius aut ineptius (pace sua dixerim) potuit ad ea de Sopatro confutanda in contrariū adduxisse? perinde ac si Crispi & aliorum propinquorum necem quis dicat accidisse ante victum Maxentium: cum Zosimus, & alij omnes quos vidimus, non solum post debellatum Maxentium, sed post superatum quoque Licinium, cum summa rerū vnus ipse Constantinus potiretur, affirmant id contigisse. En in quos errorum anfractus ipsum ignoratio rerum gestarum coniecit & temporum. Miramur in super Græcum Auctorem præterisse Eunapium Sardonianum, res gestas philosophorum huius sæculi accuratè scribentem, & tractaturum ipsum de Sopatro, res Sopatri non ab eo exactè peruestigasse. At quid Eunapius, sui sæculi res gestas conscribens, de Sopatro posteriorum memoriæ commendavit, audiamus. Primò enim multa locutus de Sopatri magistro Iamblichò, hæc postea de ipso Sopatro subtextit:

XXIII. At Sopater ceteris eloquentior, natura sublimium bonorum appetens, animoque magnus & ferox, aspernatus reliqua in turba atatem degere, magna celeritate ad aulam Imperatoriam accurrit, quasi Constantini propositum atque impetum domiturus, & ratione superaturus. Certè eò existimationis potentia que peruenit, vt Imperator delinitus captusque ab homine afflorem eum ad dexteram publicè habuerit, res auditu visusque incredibilis. Procures aulici inuidia dirupti, quodd Regia philosophiam iam serò disceret, Cecropum occasionem captabant, non Herculem modò somno oppressum, sed brutam illam nunc vigilem fortunam comprehensuri. Quocirca clam concilia & coetus agitare, nihil omittere, quod tollendis insidiis commodum foret. Ihęc Eunapius, qui deinde narrat, quomodo idem Sopater, cum summam inter aulicos sibi gloriam comparasset, à Constantino iussus fuerit insidiis æmulatorum occidi: additque eundem eò claritudinis prouectum esse, vt superaret Ablauium Præfectum Prætorio, penes quem fuisse summam Imperij, veteres Scriptores affirmant. Ex quibus planè apparet, quantopere hallucinatus sit Sozomenus, qui & negare visus est, Sopatrum cum Constantino vnquam locutum fuisse.

XXIV. His confutatis, quæ tam leuiter de Sopatro à Sozomeno allata sunt, reliquum est, vt videamus, an verum sit, quod ipse idem negat dici potuisse à Sopatro Constantino nullam esse expiationem admissi facinoris: quandoquidem (vt ait) Herculem filiorum interfectorem constet sacris Cereris esse purgatum. At non animaduertit Sozomenus, vel mente excidit, quod dixerat, Sopatrum Platonicum fuisse philosophū, atque magistrum præfectum scholæ Plotini. Porro Platonis illud dogma erat, quodd diuina iustitia in homines inuigilante, qui cædem patrassent, non aliter à diis veniam consecuturi essent, nisi ipsi eandem, quam aliis intulissent, paterentur: quam obrem si absque tali expiatione animæ soluerentur à corporibus, eas apud inferos suppliciis affici, atque iterum detrudi in noua corpora, vt necessario idem subituri essent, quod antea in alios perpetrassent. In eo tamen à Plotino ceteri Platonici discrepabant, quodd cum ille diceret, in bruta quoque corpora peccantiū animas interdum immitti solere; isti non nisi in humana eas ad luenda supplicia migrare iuberi. Sic igitur iure ex Platonis omniumque Platonico- rum sen-

a Eunap. Sarc. in Vita Philof. XXIII. EUNAPIVS DE SOPATRO PHILOSOPHO GEN. T. III.

XXIV. ELYCIDATIO DICTORVM.

b Plato de Leg. lib. 33. dial. 9. & Marfil. Eius in ibidem.

A sententia respondit Sopater Constantino, nullam reliquam esse tanti facinoris expiationem: sed hoc quod ad purgationem plenariam patricidij, non autem quod ad publici status censuram, ex qua certa pro delictis puniendis statuta erant ab eodem Platone supplicia. At non requirebat hæc Constantinus, cum solutus legibus diuinas tantum iras extimesceret.

Sed quodd idem affert Sozomenus Hercules exemplum sacris Cereris expiati, à proposito procul abhorret: siquidem ille in furorem conuersus, immissa in eum à Iunone insania, nesciens vxorem occidit & filios, ob idque nullius criminis reus nulla indigebat expiatione: vnde (quod tradit Iulius Hyginus) menti redditus, de purgatione cum Apollinem consulere, nullū accepit ab eo responsum, ob quod indignans eius tripodem sustulit. Immod idem Auctor refert, ab eodē Hercule tunc occisum Neleum cum decem filiis, quoniā is eum purgare seu lustrare voluit, cum Megaram suam vxorem & filios Thermarchū & Ophitem interfecisset. Hęc quidem Iulius Hyginus: quæ licet in fabulis sint, haud tamen aptari Constantino possunt, etiamsi ex Sozomeni præscripto res gestæ essent: nam Constantinus nulla tactus atentia, sed sciens & volens facinus perpetravit.

At non inficias imus, fuisse penes Gentiles eorum ritibus pro iustis cædibus institutas purgationes. vnde illud Virgilij b:

Me bello à tanto digressum & cade recenti Attractare nefas, donec me flumine vino Abluero.]

Fiebat quoque asperzione aquæ lustralis. vnde & apud eundem Virgilium c:

Ter socios pura circumluit unda Spargens rore leui.]

C Porro discrimen inter ablationem & asperionem fuisse, Macrobius d accuratè declarat. Sed & fieri quocumque solebat triplex purgatio, nempe aqua, sulphure, atque igne. vnde Ouidius:

Terq; senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustra.]

Tradit & Plinius e, suffitus lauri adhiberi solitos in purgatione à cæde hostium. Erant & alia eiusmodi apud eos purgationes, sed à patricidio nulla profus. Nam de Nerone, cum matrem occidit, hæc habet Suetonius f: Sæpè confessus agitari se materna specie verberibus furiarū, ac cædis ardentibus. Quin & factò per magos sacro, euocare Manes & exorare tentauit. Peregrinatione quidem Græciæ Eleusiniis sacris, quorum initiatione impij & scelerati voce præconis submouerentur, interesse non ausus est. Ihęc cum dicat Suetonius, planè significatur, nullas fuisse penes Gentiles patricidij expiationes, quibus, vt ea quæ patiebatur, à se auerteret, Nero non caruisset: nam tantum abfuit, vt illis aliquando purgatus esset, quin potiùs ab Eleusiniis excludi ea de causa metuerit. Apparetque ex istis, tantum abesse vt sacris Cereris eiusmodi facinus purgaretur, vt tales facinorosi procul ab illis arcerentur. Iure igitur constat, non Sopatrum tantum (quod testatur Sozomenus) sed & Flamines respondisse Constantino (vt scribit Zosimus) non esse traditum lustrationis modum, qui tam scæda piacula posset eluere.

Vides ergo hæc omnia tum ex Zosimo, tum ex Sozomeno recitata, sed à Gentilibus (quod ait) scripta, esse in omnibus consentanea veritati, atque digna quæ sua integritate recipiantur à cunctis veritatem exactius exquirentibus atque colentibus. Sed quod subdit Zosimus: Quidam Hispanus genere, cui nomen esset Ægyptius, Romā delatus, Patriciūque mulierculis familiaris factus, & ad Constantini colloquiū admissus, sententiam doctrinę Christianorū habere vim abolendi quocumque peccatum, confirmauit, &c.] habet verborum textus magnam obscuritatem, ad intelligendū quisnam fuerit homo ille Hispanus genere, nominatus Ægyptius, Romā delatus. At ex Euagrio emendandus est textus Zosimi: non enim (quod vertit Latinè Interpres) habet Zosimus illa sic posita verba: Quidam Hispanus genere, cui nomen esset Ægyptius] sed (vt ex eodem Zosimo legit Euagrius) Quidam Ægyptius ex Iberia venerat, ex Hispania scilicet. At quanā hæc connexio, Ægyptius ex Hispania, vel, Hispanus Ægyptius? Hic considerare debemus, apud nonnullos Scriptores hoc nomen, Ægyptius, idem importare, quod magus: sic namque ea vox in diuino Scripturis interdum vsurpata reperitur, necnon à Iosepho h, Porphyrio i, & aliis. Q1 amobrem res in vnum idemque recidunt, vt siue dicas cum Zosimi lectione Latina, Quidam Hispanus Ægyptius: siue cum Euagrio, Quidā Ægyptius

Annal. Eccl. Tom. 3.

X 3

XXV. EXPIATIONES GENTILIVM. a Iul. Hygin. Fab. c. 31. 32

XXVI. PURGATIONES PENES GENTILES. b Virg. 1. Aeneid.

c Virg. 6. Aeneid.

d Macrobi. Saturnal. l. 3. c. 1.

e Plin. l. 15. c. 107.

f Sueton. in Nerone. c. 34.

XXVII. GENTILES SCRIPTORES INDICANT BAPTISMVM CONSTANT.

h Ioseph. Ant. 119. l. 20. c. 6. i De bello Iud. l. 2. c. 12. Porphyr. in Ex. Vno Plotin.

ex Iberia: idem sit, ac si diceretur, Quidam magus Hispanus, siue magus veniens ex Hispania. sed quod moris est Gentilibus, Christianorum sacrificos appellare magos, in eam planè sententiam imus, vt eiusmodi hominem magum Hispanum, nullum alium existimemus, quàm Osium Cordubensem Episcopum, fama notissimum: eum namque qui talia suavit Constantino, fuisse vnum ex Christianorum Episcopis, quæ sunt à Sozomeneo recitata, satis apertè declarant. nisi & vocem illam, Ægyptius, quis putauerit restituendam, Ex Ægypto, vt illa sit connexio verborum, Quidam Hispanus ex Ægypto Romam delatus. meminisse enim debemus, Osium à Siluestro legatum missum fuisse in Ægyptum. Osium igitur Episcopus Cordubensis ex suscepta legatione in Ægyptum, Romam reuersus, nactus tam immania scelera à Constantino patrata, quod illi esset (vt dictum est superius) summa familiaritate coniunctus, eum id exposcentem docuit, peccata non aliter expiari posse, quàm ex Christiana religione petito remedio, nempe sacro Baptismo: quod illi facile persuasit, homini præsertim catechumeno; & de Christiana pietate optimè merito. Quod autem non Romanum Antistitem, sed peregrinum hominem eius rei suasorem & impulsorem iudem tradant, ex ijs certiores atque euidentiores videri possunt latebræ Siluestri Romani Pontificis, de quibus superius mentionem habuimus, atque proximè dicturi sumus.

XXVIII. QUID DE HIS CHRISTIANIS SCRIPTORES.

Hæc igitur cum sint in primis Gentilium Scriptorum testificatione firmata, atque exacta insuper adhibita examinatione probata, certa veraque cognita, quomodo etiam antiquis Christianæ religionis monumentis firmiora reddantur, rem sedulo peruestigantes, intelligamus: quæ enim ex Gentilium Scriptorum attestazione præmissimus, rem ipsam accuratè consideranti Lectori, ad veritatem penitus consequendam haud dubia præambula sunt, sed via recta, ac certa manu ducens præuia dispositio. Siquidem ex ijs explorata prorsus habentur admissa dira ac parricidalia Constantini delicta, ab eodemque ad ea abluenda quæ sita remedia, nec ea apud alios quàm Christianos inuenta, ac proinde (quod ex necessaria assumptione deducitur) ad ea purganda esse adhibitum ex more sacrum Baptisma.

XXIX. FIDES DE CONSTANTINI BAPTISMO EX ROMANO CONCILIO.

Hæc, inquam, ex veteribus Ecclesiasticis monumentis perspicua magis magisque redduntur: & in primis ex Romano Concilio, hoc anno coacto sub Siluestro: nam ad eius finem habetur, huius anni Consulibus celebratum, nempe Crispo & Constantino tertium Consulibus; licet deprauati codices, loco Crispi, habeant Priscum: irrepit idem error in Acta quæ citauimus Artemij martyris, Iuliani temporibus; in quibus cum mentio fit de Crispo Constantini filio, Priscus nominatus reperitur. sed & apud Suidam pro Crispo Priscus legitur: quod minùs considerans quidam, imprudenter nimis visus est eandem Synodum respuisse. In eius verò Concilij, exordio hæc narratur de causa cogendi eiusmodi Episcoporum conuentus: Eodem tempore, cum multi nobiles gauderent, quod Constantinus baptizatus à Siluestro Episcopo vrbis Romæ, & mundatus fuisset à lepra; pro hoc beneficio, quod accepit à Domino nostro Iesu Christo per Siluestrum Episcopum, coepit integrè prædicare Dominum Iesum Christum, & confiteri eius beneficia. Silvester igitur Episcopus vrbis Romæ congregauit fratres, presbyteros, coepiscopos, & diaconos suos, & ciues Romanos. Et quoniam mater Ecclesia genuerat filium charissimum Constantinum, &c.] de ijs enim quæ ad idem Concilium spectant, agemus inferius. Nam cum eiusmodi Romana Synodus, vt legitima, in compluribus antiquis codicibus scripta habeatur, exhibeatque illam ipsam antiquissima Cresconiana Collectio, non est quod quis suspicari possit, humanum esse commentum.

XXX. DE TEMPORE BAPTISMI CONSTANTINI QUORUMVNDAM SENTENTIAE.

Huius quoque, puto, auctoritate Concilij Anastasius Bibliothecarius in Chronico perbreui, quod scripsit, recenset Constantini baptismum Romæ habitum anno decimo octauo eius Imperij, nempe sub his ipsis Consulibus hoc anno, quo absoluitur eiusdem Imperatoris annus decimus octauus, & inchoatur decimus nonus. Atque hæc satis de iis quæ ad tempus spectant. Quibus in primis erroris arguuntur, qui Constantini baptismum ad illud tempus referunt, quo expugnato Maxentio, primùm ingressus est Romam: sed & illi pariter, qui eum tempore mortis tradunt baptizatum Nicomediæ, aduersus quos prolixior paulò post disceptatio erit. Extrema igitur hæc declinantes, sententiam sequimur de baptismi Constantini tempore, quam nouimus illorum præcipuè assertionem probatam, qui cum Gentiles sint, neutrius opinionis inter Fideles ver-

antis

A tantis affectione tenentur, sed quæ nouerunt, liberè professi sunt; quem & sacri Romani Concilij Actis intelligimus confirmari, & Anastasij Scriptoris accuratissimi testificatione insuper roborari. His adde quæ de Constantini lepra & curatione per Baptisma facta futuris sæculis credita sunt, atque absque ambiguitate recepta. Vnde Gregorius Turonensis, cum agit de baptismo Clodouei Francorum Regis, hæc ait: Proceedit nouus Constantinus ad lauacrum, deleturus lepræ veteris morbum, sordentesque maculas gestorum antiquorum recenti latice deleturus.] eadem quoque habet Hincmarus in Vita quam scripsit S. Remigij.

Greg. Tur. Hist. lib. 2. c. 31.

Verùm quonam modo hæc se habuerint, vt in re permagni ponderis, singula exactissimè disquiremus. Præstant hæc quidem Acta Siluestri: quæ cum antiquitus Romæ à Catholicis legi solita & antiquo vsu à nonnullis aliis Ecclesiis idem factitari consueuissent, B testetur Gelasius, quis tam exploratæ antiquitatis exactissimus ac seuerissimus censor ea omnino spernenda esse atque reicienda decernat, nisi qui tumido fastu neget (quod est in diuinis Scripturis) esse in antiquis sapientiam; & superbè super alios seipsum extollens, Davidicum illud vsurpet: Super senes intellexi?] Si igitur de antiquo vsu lectionis Actorum Siluestri Gelasius testis est, cum ab hoc tempore vsque ad eius sedem nonnisi centum & sexaginta octo anni intercedant: planè significatur eodem hoc ipso Siluestri sæculo eadem legi solita, ac proinde nonnisi vera existimata, quæ ab eiusdem sæculi hominibus potuissent argui falsitatis. Nec est quod tergiversari quis iure debeat, ea apud Gelasium de Actis Siluestri desiderari in aliquo codice: nam quotquot reperiri possunt codices Cresconianæ Collectionis, quæ ceteris habetur antiquior, in ijs omnibus atque aliis eiusdem venerandæ antiquitatis ponitur disertis verbis eadem Gelasij de Siluestri Actis sententia. Quoniam verò quæ exstant eadem Siluestri Acta tum apud Græcos, tum etiam Latinos, in nonnullis deprauata esse superius demonstraui: reliquum est, vt illa ab antiquioribus ac maioris fidei Auctoribus primùm accepta, quæ ex iis vera quæ ambigua vel falsa omnino esse noscuntur, ad Lydium allata lapidem, diligenti habita inuestigatione quæramus.

XXXI. ACTA SILVESTRI CUIUS LIB. 2. c. 31. b. Gelas. in Conc. Rom. De lib. auct. c. apocryph. c. Job 12. d. Psal. 118.

Quæ ergo ad Constantini baptismum spectant, citantur ea, ac pariter recitantur ab Hadriano Papa, qui non vt apocrypha dubiè refert, aut ea prodit coram domesticis arbitris, & in causa cuius nulla esset controversia agitata, sed ad Orientis Imperatores scribens, eoque potissimum tempore, quo eius dogmatis causa altercationes frequentissimæ atque acerbissimæ essent: vt faciliè intelligas, non leuia quæque & nullius ponderis atque auctoritate carentia testimonia aduersus pugnacissimos aduersarios esse producta, D sed quæ essent istibus impugnantium ex aduerso omni ex parte solidè constantia, atque firmiter consistentia. Sunt autem hæc Hadriani verba: Ex eo enim, quo Christi Dei nostri Ecclesiæ, tempore quietis & pacis, apertæ sunt fores, hæcenusque depictæ ecclesiæ imaginibus sunt ornate, beato atque sanctissimo Papa Siluestro testante. In ipsis enim exordiis Christianorum, cum ad fidem conuerteretur pius Imperator Constantinus, sic legitur: Transacta die, nocturno Regi factò silentio, somni tempus aduenit; & ecce adfuit sancti Apostoli Petrus & Paulus dicentes: Quoniã flagitiis tuis posuisti terminum, & effusionem innocentium sanguinis horruisti, mihi sumus à Christo Iesu Domino dare tibi fanitatis recuperandæ consilium. Audi ergo nostra monita, & fac omnia quæ indicabimus tibi.] Sed elucidanda sunt hæc, antequam vterius progrediamur: indignè quippe patimur, affectantem Lectorem nostra vestigia, dubitatione cunctantem, de recto quo perducatur itinere, ancipitem reddi.

XXXII. EX ACTIS SILVESTRI QUAE HADRIANVS DE PROMPTISIT.

Conc. Nic. 2. Act. 1. c. Tom. 2. Epi. Decretal.

Habent Acta Siluestri (licet in diuersis antiquis codicibus scriptis paulò diuersa ferantur; & quæ pariter sunt typis excusa, in nonnullis sint, vt superius diximus, corrigenda) habent, inquam, Constantinum Imperatorem adhuc patrata sectantem, persecutionem aduersus Dei Ecclesiã concitasse, quam vt Silvester euitaret, vnà cum aliquibus suis petiisse secreta montis Soractis: Constantinum verò intereã fuisse à Deo, ob admissa flagitia, lepra percussum, accepisseque ab Aruspiciibus responsum, eam sanguine infantium esse curandam. Quæsi sunt è vilioribus personis infantes ad necem; cum infelicium matrum planctus aëra vndique verberantis miserus Constantinus, à nece eorumdem abstinentum præcepit, & matres cum charis pignoribus auctas muneribus ad propria hilares redire iussit. Quo humanitatis digno expleto munere; cubanti illi, in visu (vt dictum est) apparuerunt Apostoli, & cetera quæ dicuntur. Hæc, inquam,

XXXIII. EX ITSDDEM ACTIS DE BAPTISMO CONSTANTINI NARRATIO.

cum ad summam cuncta ferme quae in diuersis codicibus extant Acta Siluestri habeant, A multa tamen a diuersis sunt superaddita, quae rem veram in discrimen possent adducere: unde & factum est, ut fidei illorum haud parum fuerit derogatum.

XXXIV. CONSTANTINVS NVM A PROPOSITO DESCIVERIT.

At quod ad haec quae summam recitata sunt pertinet: qui mente recolat, Constantinum Imperatorem tam sublimi vocatione, ostenso illi caelitus signo Crucis, a Deo esse vocatum, eodemque signo feliciter usum in bello, quique ceteras ab eo res gestas ante & post debellatos primo Maxentium, ac deinde Licinium, legit; quidve ab eodem cum Episcopis aduersus Donatistas atque Arium actum sit, in mentem reuocat, praestantissimarumque legum annis propè singulis sancitarum pro Ecclesiae statu felicissimo meminit: qui, inquam, haec & alia pia Constantini gesta ante haec tempora mente perlustrat, planè animo exhorrescit, cum audit ipsum esse persecutum Ecclesiam: & obstupescit, cum intelligit Siluestri atque suorum fugam & latebras in Soracte: sed & Constantini lepram attonitus intuetur. Verum non puto sic illos affici, qui cunctarum rerum seriem ordine temporum, quo contigerunt, & a nobis singulis annis sunt recensitae, didigerit. Quisnam, obsecro, inficias ire poterit, Constantinum auitam superstitionem aliqua saltem ex parte resumpsisse, cum ex recitato superius ipsius rescripto constet eum Aruspices consuluisse? Et quid putandum infensissimos Christianae religionis hostes eidem tamquam è numine respondisse? cum tam opportunam nacti esse viderentur occasionem, qua Constantinum erga Christianam religionem propensiores ab ea penitus reuocarent: cum certum sit, eiusmodi hominum genus nunquam desisse aduersus Christianos oblatrare, exclamareque eos omnium malorum auctores, hocque non olim tantum sub tyrannis Christianorum persecutoribus (ut Patrum aduersus eos Apologiae palam testantur) sed etiam post haec temporibus Christianorum Principum id facere non sint veriti, ut locuples testis est S. Augustinus, qui ad horum procaciam retundendam eximios illos de Ciuitate Dei commentarios scripsit: horum, inquam, suasionibus potuit Constantini mens his temporibus parum constans ab instituto de Christiana religione suscipienda facile deflecti.

XXXV. DE FUGA SILVESTRI CAUSA E PLVRES.

Quod etsi postea reperitur pro Christianis rescriptisse, ex ipso nihilominus rescripto (quod superius demonstratum est) potest satis intelligi, licet non ab ipso, tamen à Gentilibus praeter spem Fideles fuisse vexatos, atque inuitos ad eorum sacra pertractos: ut planè appareat, persecutionem aliquam ex insperato fuisse tunc in eosdem obortam, ex qua Siluestri suorumque fuga & latebra contingere potuerunt. At quomodo dixerimus, eam ex Constantini recitato rescripto cessasse, si mox sunt infelicissima tempora subsecuta, atque ea planè, quae ore domesticorum suorum meruerunt Neroniana vocari? Quàm facile fuit, fluctuantem Constantini animum in deteriora propelli, & si non fidei causa, aliis tamen innumeris planè praetextibus, & leuissimis suspicionibus, in quosque optimos agitari: adeò ut si deploratissimis hisce temporibus charissimus filius, Caesarum primus, amantissima vxor Augusta, & alij complures necem ab irato Principe subire coacti sunt, quid mirum si Romanus Pontifex fugam capeffere adactus sit, vel in ea quam antea ob furorem Gentilium (ut dictum est) captasset, sese cum suis haecenus contineret? Tempora planè (ut eadem saepe reperimus quae Ablaius testatur) Neroniana erant: ergo siue Siluestro, siue aliis, pluribus ex causis potuit suboriri dignus fuga praetextus: adeò ut non mereantur haec amplius in dubitationem adduci. Ceterum non deest, qui ex Graecis Historicis affirmet, Constantinum, postquam summa rerum potitus est, segniores factum, tandem Faustae vxoris impulsu ad patrium deorum cultum rediisse, quando à Deo lepra percussus, in se reuersus, à Siluestro baptizatus, lepra simul & impietate liberatus fuerit. Est hic Glyca, qui in suis Annalibus eiusmodi narrationem intexuit: Constantinus post deuidum Maxentium negligentior factus, ubi rursus in hostem prorupisset, victus est. Quo detrimento accepto, quemdam in mœrorem incidit, & consopitus est. Hic per quietem visus est sibi nares virga quadam verberari: moxque de naribus sanguis promanans, in veste linea notam Crucis expressit. Qua re conspecta, poenitudine sui delicti ductus est, ideoque hostibus suis superior euadit. Secundum haec denuò per vxorem Faustam ad deastrorum cultum exorbitantem, Deus per lepram retraxit, &c.] pergit de curatione eius morbi per Baptismum facta, de qua nos inferius.

Mich. Glyc. lib. 4. Hist.

XXXVI.

Quod verò ad lepram spectat, quid tam humanum, quam quòd mortalis quis, licet regis

A regis infulis decoratus, ea potuerit passus esse, quae ceteros hominum pati contingat? cum praesertim eiusmodi morbo Deus consueverit peccata vicisci, ac potissimum superbientium Regum. Sanè quidem ubi morbus iste frequentior erat in Aegypto, regias personas ea tangi consueuisse, auctor est Plinius; qui & testatur eosdem Reges morbo elephantiaco laborantes (sic ibi appellari solita lepra est) curari ex humano sanguine confecto balneo: ut nihil sit quod mireris ad curationem leprae Constantinum iussum esse praeparare solia infantium sanguine redundantia. Sed quòd haec certiora tibi fiant, accipe verba Plinij: Aegypti peculiare hoc malum, & cum in Reges incidisset, populis funebre: quippe in balneis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam.] Haec nos de Constantini lepra, & adhiberi solita Regibus medela, elucidasse volumus; ne quid de hoc reliquum sit, quod fidem Lectoris retardare possit: ad quam augendam si pertinere putas, adde, eiusdem Constantini filiam Constantiam eiusmodi quoque lepra tabe affectam, ipsius Acta testari, itemque Ioannis & Pauli scripta à Terentiano: sed & peruetusta Acta Liberij (de quibus inferius) idem affirmant. Attigimus haec eadem de Constantini Baptismo in nostris ad Romanum Martyrologium Notis: verum multa ibi ex his, quae hic accuratius exposuimus, emendanda erunt. sed iam ipsorum Actorum quae reliqua sunt prosequamur, prout inueniuntur ab Hadriano Papa descripta, qui verba Apostolorum cum pergit recitare, haec ex iisdem Actis addit fuisse ab illis Constantinum admonitum:

DE LEPRO CONSTANTINIANASSERTATA VERITAS. Num. 12. 4. Reg. 5. b2. Par. 26.

Plin. l. 26. c. 11.

Siluester Episcopus ciuitatis Romae, ad montem Soractem persecutiones tuas fugies, in cauernis petrarum cum suis clericis latebras fouet: hunc cum ad te adduxeris, ipse tibi piscinam ostendet, in quam dum tertio merferit, omnis te valetudo deseret lepra: quod dum factum fuerit, hanc vicissitudinem Saluatori tuo compensa, ut omnes iussu tuo per orbem totum Romanae ecclesiae restaurentur. Tu autem in hac parte purifica te, ut, relicta omni superstitione idolorum, vnum Deum, qui verus & solus est, adores & excolas, & ad eius voluntatem attingas.] Quod iubetur de restauratione ecclesiarum, illud per ea verba Apostoli voluisse significare videntur, ut, (quod postea egregie praestitit Constantinus) ecclesiae in augustiorem amplitudinem eius munificentia instaurarentur. Idemque iubetur omnem penitus relinquere superstitionem, qua scimus ea saltem ex parte, quòd Aruspices consuluit, labefactum esse. cetera autem quae non sunt scriptis prodita, ei non audemus impingere. Sed quid post haec Constantinus? Tradunt his verbis eadem Acta ab Hadriano recitata:

XXXVII. APOSTOLORVM ADMONITIO. mala val.

Romanum

Exurgens itaque à somno, statim conuocat eos qui obseruabant Palatium, & secundum tenorem somni sui, misit ad montem Soractem, ubi sanctus Siluester cum suis clericis receptis, lectionibus & ordinibus insistebat. At ubi à militibus se conuentum vidit, credidit se ad martyrij coronam euocari: & conuersus ad clerum omnem, qui cum eo erat, dixit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Profectus itaque (ut dictum est) peruenit ad Regem: cui nuntiat, cum tribus presbyteris & duobus diaconis introiit. Ingressus dixit: Pax tibi, & victoriae de caelo ministrentur. Quem cum Rex alacri animo & vultu placidissimo suscepisset: omnia illi quae facta, quae dicta sunt, quae etiam reuelata sunt, secundum textum superius comprehensum, exposuit. Post finem verò narrationis suae percontabatur, qui essent dij Petrus & Paulus, qui illum visitarent ob causam salutis suae, & eius latebras detexissent. Siluester respondit: Hi quidem dij non sunt, sed idonei serui Christi, & Apostoli electi ab eo, & missi ad inuitationem Gentium, ut credentes salutem consequantur.] Sed hic siste gradum, Lector, quòd te videam subcunctantem sequi.

XXXVIII. SILVESTER ROMAM REVOCATVS.

2. Cor. 6.

Haec autem Constantini de Apostolis interrogatio, Quinam dij essent, non eo quidem sensu accipienda est, ut qui tot annis erga Christianam religionem visus est esse propensior, & eius elementis imbutus, quinam essent Apostolorum Principes, ignoraret. Sed licet Apostolos optimè ipse nouerit fuisse homines, quiddam tamen super humanum eo visu de eis mente concepit, quòd in facta diuinitus apparitione spirituum beatorum saepe contingere solet, tanta superni luminis claritudine videri coruscos, ut supra humanum & angelicum diuinum quid, qui eos vident, in eis fuerint meditati, ut de Manue Samsonis patre testatur diuina Scriptura, cum ait: Statimque intellexit Manue, Angelum Domini esse: & dixit ad vxorem suam: Moriemur, quia vidimus Dominum.] Quoniam modo nominat Dominum, quem nouisse ait esse Angelum Domini;

XXXIX. QVOMODO APOSTOLOS CONSTANTINVS DEOS PVTAVERIT

Indic. 13.

nisi

nisi quoddam supra Angelicam naturam eidem inesse fuerit arbitratus? Sed & quod ad defunctorum animas spectat: vide, quid de anima Samuelis habeatur in Regum primo: Ait mulier ad Saul: Deos vidi ascendentes de terra. Dixitque ei Saul: Qualis est forma eius? Quæ ait: Vir senex ascendit, &c. Si vnus ex diis, licet perperam, credita est anima Samuelis, hominis nuper defuncti, & facie visuque notissimi: quid aded mirum, si Constantinus in ea diuinitus facta visione conspiciens Petrum & Paulum non de terra surgentes, sed de celo venientes, & celestis gloriæ fulgore clarissimos, deos esse putauerit? Non quidem quod ignorarit, & obliuione deleuerit quod didicerat, & in edictis sæpè professus fuerat, vnum tantum esse Deum in Christiana religione credendum, deos autem Gentium esse dæmonia: sed quod (si quid Constantini tyrocinio condonandum putamus) sicut sciebat apud Gentiles inferiorem quendam esse deorum ordinem, quos dicerent Heroas, omnium hominum præstantissimos, ita inter Christianos fulsisse aliquos, qui essent huiusmodi dii ob egregiam eorum præstantiam nominandi, existimauerit, quod nec à diuinæ Scripturæ phrasi procul abhorret. vnde si quis eum Christiana religione apprimè imbutum esse contenderit, tunc dixerimus, eum homines quos sciret, appellasse deos ex diuinæ legis præscripto, secundum illud Davidicum: Ego dixi, Diu estis, & filij Excelsi omnes.] & alia alibi multa id genus. Nam aliàs idem Constantinus (vt suo loco dicitur) ipsos Episcopos qui Nicææ conuenerant ad Concilium, deos itidem, ex præscripto diuinæ Scripturæ, nominauit. Sed iam reliqua profequamur.

1. Reg. 28

b Psal. 81.
c. 10. 10.

XL.

APOSTOLO-
RVM IMAGI-
NES PER SIL-
VESTRVM
EXHIBITAE.c Euseb. l. 7.
c. 14. in fin.d Aug. De
conser. Euan-
gel. l. 1. c. 10.XLI.
BAPTISMVS
CONSTAN-
TINI.

Quidnam autem Siluestrum Constantinus post hæc rogarit, eadem Acta recitata ab Hadriano sic referunt: Cumque & his similia Augusto diceret Papa, interrogare cœpit Augustus vtrumnam istos Apostolos haberet aliqua imago expressos, vt ex pictura diceret hos esse, quos reuelatio docuerat. Tunc S. Siluestrus, misso diacone, imaginem Apostolorum sibi exhiberi præcepit: quam Imperator aspiciens, ingenti clamore cœpit dicere, ipsos esse quos viderat: nec debere iam differre Spiritum sanctum ostensionem piscinæ, quam istos promississe suæ salutis memorabat.] hucusque Hadrianus ex Actis Siluestri ad confirmandum sacrarum antiquum vsum imaginum. Porro quod spectat ad venerandas imagines Petri & Pauli, atque in primis Saluatoris nostri Iesu Christi, ad sua quoque tempora esse in Ecclesia conseruatas, seque eas aspexisse, testatur Eusebius hisce verbis: Cum & nos Petri & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius imagines in picturis colorum varietate expressas conseruatasque aspexerimus, &c.] Quod si eiusmodi Apostolorum Principum extrabant imagines, & visabantur in Palæstina tot procliis sæpè deuastata: quantum magis Romæ eadem integræ atque sinceræ eorumdem vultus accuratiùs exprimentes asseruari potuerunt, vbi iidem Apostoli diutius vixerunt, & tandem martyrium passi sunt, vbi ars excultior, & custodia diligentior sit adhibita? Ceterum eadem ipsa tabula, tunc à Siluestro Imperatori Constantino ostensa, hætenus magna veneratione asseruatur in eiusdem Petri basilica Vaticana: cuius quidem exemplar formis æreis affabrè expressum, Romæ editum, vulgatumque omnibus, haud necessariò existimauimus hinc exprimentum. Refert sanè idem exemplum, quo S. Augustinus ait pingi consueuisse simul imagines Saluatoris & Apostolorum Petri & Pauli. At quæ de Constantino & Siluestro hætenus dicta sunt, cum à recentioribus Græcis, tum etiam à Latinis pariter confirmari, omnes norunt; quorum numerum recensere piget: quod nec magni facimus, cum non nitamur ex more in re antiqua, nisi antiquorum testificationibus, nec facile credamus aliis, qui de rebus antiquis absque veterum assertione scripserint quæ vera esse putauerint.

Sed quod ad ipsum Baptismum spectat per Siluestrum Papam Constantino collatum, quæ eorumdem Actorum antiquioribus monumentis consignata habentur, hæc describamus. At quoniam eadem in diuersis codicibus paulò diuersè narrantur, non verba singula, in quibus haud semper conueniunt, sed res ipsas summatis recensuisse sit satis. Nimirum, assentientem Imperatorem se ex ritu Christianæ religionis per Baptismum patris facinoribus ablui & expiari, iussim esse à Siluestro, ex more, septem diebus deposita regia corona, in pœnitentia solitarium agere, seque his præuis religionis officiis ad plenissimam illam per Baptismum faciendam purgationem paratum reddere. Paruit Imperator, acturusque priuatè pœnitentiam, coronam deposuit, atque simul splendidam vestem Imperatoriam. Certè quidem auctor est Aurelius Victor in

Con-

A Constantino, eum habitum regium gemmis, & caput exornare consueuisse perpetuo diademate: quibus hisce catechismi diebus carere voluit, cum ipsum ad fidem instrueret summus Pontifex & catechista Siluestrus, qui & indixit publicas pro Imperatore preces atque ieiunium. Sabbato autem adueniente, & fonte ex more precibus benedicto, in eumque Constantino simul ingresso & baptizato, affulsisse calitus diuinum splendorem, eadem Acta testantur; Imperatoremque reddidit Christianum, & à lepra simul esse mundatum; confessumque palam, eo fulgore sibi manum porrigentem Christum vidisse. Quædam verò Acta de Christo apparente nihil, sed de manu ad eum extenta desuper, attestantur. Hæc sunt quæ contigisse dicuntur tum in Baptismate: quæ autem ab eodem acta sunt, postquam sancto layacro plenè initiatus Christiana religione, perfectè Christianus euasit, paulò post dicturi sumus.

B At quod ad hæc pertinet, non contemnenda prorsus ducimus, licet multis obsita mendis, quæ veneranda præstant antiquitate, Acta Liberij, à maioribus non omnino neglecta, quæ à Cresconio in sua Collectione vetusta admodum sunt intexta. In ipsis, inquam, Actis expressum habetur, ex libro quodam, qui ibi citatur Siluestri, Constantinum à lepra morbo in Baptismo Crucis signaculo liberatum, indignatum verò esse Constantinum eius filium longè post mortem patris, quod Liberius sparsisset in vulgus, Constantinum à Siluestro lepra mundatum olim sacro Baptismate; ob eamque causam grauiam in eum comminatum fuisse. Opinamur equidem accidisse, tunc edita esse à Liberio quæ scripta erant de Constantini lepra atque Baptismo, cum ab Eusebio antea elucubrata Constantini Vita in lucem edita ac peruulgata esset, vbi de Constantini Baptismo in fine suscepto inerat falsa narratio; Constantiū verò conficti mendacij architectum in Liberium fuisse ea ex causa commotum. Ex quibus intelligas, peruerus tam esse de Constantini Baptismate quæstionem. Sed cuiam, rogo, summo ne Sacerdoti ea prodenti ex scriptis Siluestri, an Ariano Imperatori furenti maior est adhibenda fides? verum neminem puto id iure in dubium reuocaturum. Ex iis quoque & illud possumus intelligere, Constantinum lepra deformem haud de curatione sua publicum voluisse exhibere spectaculum, ac spectante Vrbe suscepisse Baptismum, sed paucis dumtaxat arbitris id fieri voluisse intra Palatium Lateranensè, vbi hætenus eius visitur Baptistèrium: curatum autem se (quod dictum est) conspectui omnium reddidisse, locumque illum illustrasse postea augustissimis monumentis, de quibus agemus inferius.

Quoniam verò iis quæ dicta sunt de Constantino Romæ à Siluestro Papa sacro Baptismate initiato complures aduersantur, iidemque antiqui Scriptores: hæc de his diffidere, per necessarium ducimus. Primus omnium contrariæ sententiæ assertor, quem & inconsultè (eorum pace dixerimus) complures secuti sunt, esse reperitur Eusebius Pamphili Episcopus Cæsareæ Palæstinæ, sed Ariano (vt cum Hieronymo asseram) signifer, qui in gratiam Constantij Imperatoris Ariani hominis & Ariarum patroni hæc ipsa conscripsit: cuius de rebus Constantini Romæ gestis affectatum silentium indicat quo fuerit animo & affectu compositus erga primam Sedem; quod & superius est à nobis facillè demonstratum. Vt videas, hominem Ariana hæresi simul imbutum, imbibisse pariter cum impietate dolos ad concinnanda quotquot posset ea occasione mendacia. Si enim conscripsisset Constantinum Romæ à Siluestro Pontifice in fide Catholica baptizatum, quid aliud erat, quam impietatis & apostasiæ redarguere filium eius Constantinum Imp. paternæ fidei desertorem & transfugam? At quoniam ea est mendacij natura, vt quantumlibet omni ex parte excogitatis diligenti arte præfidiis roboretur, & adminiculis fulciatur, nihilominus, quod firmitatis careat fundamento, veritati subnixo, corruere necesse sit atque prostermi, iuxta illud Psalmistæ: Mentita est iniquitas sibi.] age iam exquiramus, quæ ea de re ipse conscribat, an solida firmitate firmaque soliditate consistant.

Eusebius igitur in Vita quam scripsit ipsius Constantini, cum de morbo eius atque obitu agit, de Baptismo tunc quoque accepto eiusmodi instituit orationem: Cum primum oboriretur ei quædam corporis inæqualis intemperies, ad eamque iam vehemens dolor accessisset: ad calida ciuitatis balnea proficiscitur, & inde ad ciuitatem maris suæ cognominem (næmpe Helenopolim) vbi in Martyrum sacra æde diu versatus; supplices preces & vota publica adhibuit Deo. Vt verò ei in mentem venit extremus eius vitæ dies, existimaretque hoc tempus opportunam esse ad delenda illa errata, quæ

XLIII.

a Act. lib.
c. 1. in fin.
c. 6.
CONSTAN-
TINI IMP.
ADVERSA-
TUR LIBE-
RIO ASSE-
RENTI VE-
RITATEM
DE BAPTIS-
MO CON-
STANTINI.XLIII.
EUSEBIUS DO-
CTUS DE CON-
STANTINI
BAPTISMO.
b Hier. in
Chr. c. 26.

c Psal. 26.

XLIV.
d Euseb. l. 4.
c. 61. 62.
EUSEBIUS DE
CONSTAN-
TINI
BAPTISMO.

(quoniam mortalis erat) admiserat; crederetque arcanorum mysteriorum efficacia & salutatis lauacri initiatione mentem expiari: hæc, inquam, cum ei in mentem venirent, humi procumbens genibus, & in ipsa Martyrum æde errata sua confessus, supplicem se Deo offerebat. Numquam ne antea, rogo, ex quo Christianus esse cœpit, post vigin-tifex annos Constantinus in morbum incidit, ut expiandi per Baptismum peccata oportuerit eum iniisse consilium? Sed esto. Potuit ne homo tot parricidiis cruentatus sic in-expiatas ad extremam vsque senectutem sponte perdurasse, conscientia interea penitus confopita, ne dicam emortua?

XLV. At Eusebius hæc probe intelligens, eam dilati Baptismi in hanc diem causam ostendit, quam, ut maiorem sibi fidem conciliet, ab ipso Constantino tamquam oraculum quoddam vult confirmatam reddi, his scilicet verbis, cum ait: Vbi primum manu per precationem impositione dignus est habitus, inde discedens, ad suburbana Nicomediæ ciuitatis peruenit: & conuocatis Episcopis, ita ferè ad eos locutus est: Quam ego, fratres, auida mente, omnibusque votis à Deo salutem multis hæc annis deprecatus sum, eam nunc hodiernus dies à me vehementer expectatus attulit. Tempus igitur est, ut tandem insigni illo, per quod immortalitatem adipiscemur, perfruamur. Quod ego etsi in illius Iordani gurgitibus, in quibus Saluator noster ad nostrum exemplum baptizatus esse memoratur, facere constitueram: tamen Deus, quod mihi maximè accomodatam est cernens, hoc in loco iisdem mysteriis dignatur. Omnis igitur amoueat dubitatio, &c. Et quando id, quæso, ipse facturus? iam agebat annum atatis sexagesimum tertium, iamque parabat expeditionem in Persas, & aliàs sæpè antè aduersus hostes certamen inierat: hæc ergo ex parte (si hæc vera essent) pietate Constantio filio longè impar Constantinus fuisset: ille enim aduersus Magnentium pugnaturus, ne lixam quidem voluit, nisi antè baptizatum, in hostem proficisci. Et quonam, quæso, exemplo maiorum Constantinus persuasus ad decrepitam senectutem Baptismum dilaturus erat, quem non nisi urgente morte suscepit? Nam etsi posthac penès nonnullos (ut dicturi sumus) eiusmodi de dilatione Baptismi prauus vsus inualuit: nullum antehac ea de re præcessisse reperitur simile factum. Verùm si (quod ait) in optatis erat, in Iordane flumine baptizari: quando opportuniùs id facere potuisset, quàm anno ante obitum, cum Ierosolymam (ut ipse met testatur Eusebius) ex omnibus Orientis partibus ab eo vocari ad templi dedicationem Episcopi conuenere, cum præsertim Tricennalia instarent Imperij, digna quæ huiuscemodi solemnibus præcipuè agerentur, cum & imminens in Persas (quod dictum est) profectio ad id eum impellere debuisset?

EUSEBIUS IN VLTIO REDARGVITVR.

Euseb. in Vita Const. l. 4. c. 43. b Idem. l. 4. c. 56. 57.

XLVI. Sed audiamus rursus Eusebium hæc demum per Constantinum perorantem: Quod si is, in cuius arbitrio mors & vita consistunt, vitam inter vos longiorè viuere permiserit, & hæc eius menti sententia steterit, ut posthac aliquando communes cum populi Dei grege preces in ecclesia coniungam: viuendi leges mihi, quæ seruo Dei conueniant, ponere haudquaquam differam. Atque hæc quidem ille. Oblitus videtur Eusebius antehac talibus præconiis Constantinum celebrasse, ut non tantum quod pertinet ad vitæ institutum, erga se ipsum omnibus excultum virtutibus, quibus inter omnes facile excelleret, mirificè prædicarit; sed quod erga alios talem se exhibuerit, ut quibuslibet sanctissimis Episcopis non minora præstaret, magnopere commendarit, quodque se ipsum pro impenso religionis studio nominasse aliquando Episcopum, tradiderit. At quid demum de consummatione Baptismi Eusebius addat, audiamus: Illi verò (nempe, Episcopi qui aderant) sacrorum religione consummata, adhibitisque stas diuinæ institutionis caerimoniis, arcanorum mysteriorum eum participem faciunt; certa quædam, quæ oportebat, præfinites. Et sanè ex omnium Imperatorum memoria solus Constantinus in Christi confessionibus renatus, & sacris initiatus, diuinoque sigillo donatus, & spiritu lætitiæ concipiens, prorsusque nouus redditus, ac diuina oppletus luce, per immensitatem fidei incredibiliter quidem animo gestiebat, sed ad clarissimam & euidentissimam vim diuinæ maiestatis obstupecebat. Hæc de eius Baptismate tunc suscepto Eusebius, planè immemor, quod in Historia dixerat Philippum Imp. Christianum fuisse; & quod ingressus ecclesiam, eum particeps fieri vellet, ob perpetrata delicta à Fabiano Papa reiectus fuerit, & in pœnitentium classem reductus, non recipiendus antequam peccata confessus fuisset. Sed missa istæ.

XLVII. Rogo eum, quinam erant illi qui aderant Episcopi, & à quonam illorum baptizatus est?

Euseb. l. 6. c. 27.

A est? Retiuit hæc ipse quidem, ne penitus erubesceret: sed ex loco, vbi consisterat, possumus & personas pariter intelligere, & initiantè sacris Imperatorem cognoscere. Agebat (ut ait) in suburbis Nicomediæ: præerat illis Eusebius Nicomediensis Arianorum antesignanus acerrimus, eiusdem hæresis cum Ario idem auctor & propugnator insignis, adeò ut sicut ab Ario Ariani, iudem ab Eusebio denominati sint Eusebiani, quorum vis magna erat (ut dicemus) apud domesticos Imperatoris. Si igitur in Nicomediæ suburbis, nec ab alio aliquo, quàm ab eiusdem ciuitatis Episcopo appareat, assertione Eusebij, baptizatus; consequentia illa deducitur necessaria, Constantinum in Arianorum perfidia baptizatum, vel potius (si verum est quod asserit) rebaptizatum: Arianos enim, baptizatos in fide Catholica, rebaptizare consueuisse, exemplis mille ac testibus exploratissimum est. Interfuisse tunc ibi Eusebium Nicomediæ Episcopum, Theodoretus affirmat. sed & ab ipso item Eusebio Constantinum baptizatum, habent S. Hieronymi & Isidori Chronica. Quamobrem si Eusebio ea asserenti credimus; necesse erit affirmare, Constantinum in extremo vitæ cursu ab Ariano Episcopo baptizatum, impium ex hac vita migrasse, ab Ecclesia Catholica penitus alienum.

REBAPTIZATOR PINGITVR EUSEB. NICOMEDIENSIS.

Theod. l. 2. c. 32.

B Sed quoniam Græcorum Ecclesia eundem Imperatorem sanctum prædicat, atque Apostolis proximum; immò & vniuersalis Ecclesia semper eundem ut piū habuit, dum eius nomen ex sacris Diptychis vnà cum aliis Orthodoxis semper publicè recitare consuevit: & nullus ymquam repertus est Auctor, qui eum vita sanctum nota impietatis suggillet: necessariò affirmandum est, Eusebium esse mentitum. De cultu Constantini Imp. Græcorum perantiqua Menologia fidem faciunt. De antiquis verò Diptychis Ecclesiasticis, Nicolaus Romanus Pontifex scribens ad Michaëlem Imperatorem, sic ait: Quanta autem Dei cultorum Augustorum, qui Ecclesiam Dei exaltauerunt, & præcipuè Romanam, Constantini videlicet, & Constantis, Theodosij quoque Maioris, & Valentiniani, & ceterorum laus in vniuersali Ecclesia polleat, & eorum præconia vbi que personent, & nomen eorum inter sacra mysteria imprætermisè commemoretur, attentius & sedulè recordamini, sicque nos audire illos imitantes satagite. Hæc de fide publica Diptychorum. Sed & ex Actis pariter Concilij Chalcedonenis, quantæ religionis extiterit Magnus Constantinus, apparet, dum Marcianus Imperator Principum religiosissimus, Nouus Constantinus acclamatur. hæc ex Actis publicis. Prætermittimus hic recensere innumera diuersorum Patrum de sincera pietate Constantini testimonia. Quamobrem cum res in eo statu sit posita, ut alterum de duobus oporteat affirmare, vel Eusebium turpiter esse mentitum, vel Constantinum ab Ariano Episcopo baptizatum, inter impios recensendum: cum euidenter appareat eum à Catholica Ecclesia summo opere commendatum, necessariò dicere compellimur, Eusebium dolo malo esse de Constantino tam falsa locutum.

XLVIII. EX COMMVNI ECCLESIAE CATHOLICAE CONSENSV EUSEBIVS MENDAX ARGVITVR.

D Sed & his addimus ex abundantia, in eo quoque refelli commentum ab eodem homine Ariano excogitatum. Quonam modo, quæso, potuit Constantinus Imperator nondum plenè Christianus, sed catechumenus, sacris interesse mysteriis ipso sacratissimi Paschatis tempore? ipse enim sæpè testatur, nec quidquam minus Fidelibus ceteris eidem in eis licuisse, nec, ut decet catechumenum, audito tantum Dei verbo, cum reliquis eiusdem classis Fidelibus per diaconum abire iussum esse, sed vsque ad sacratissimæ oblationis finem perseuerasse: id, inquam, idem ipse illis verbis significare videtur, quibus ait: Magna autem agebatur diei Paschæ eo tempore celebritas, & Imperator cum ceteris pernoctans, vota precesque Deo persoluebat.] vel cum superius ait: Sed hanc religionis exercitationè salutaris festi temporibus augens, omnibus viribus tum animi, tum corporis, diuinos sacrorum, ritus obibat.] Vigebat præterea illa Ecclesiastica disciplina, qua catechumeni, antequam sacerdos sacra auspicaretur, extra ecclesiam mittebantur. Rursus verò ante paucos annos Neocæsariensis fuerat Synodus celebrata, cuius (ut vidimus) nonnulli Episcopi præfentes quoque fuerunt Nicæno Concilio sequenti anno celebrato: in quo quidem sacro conuentu hæc de catechumenis decreta habentur: Catechumenus si ingrediatur ecclesiam, in ordinem eorū qui instruantur, assistat. Hic autem si deprehensus fuerit peccans, si quidem genu flectit, audiatur, ut non delinquat vltèrius; si verò audiens & peccauerit, expellatur vi.] Quonam pacto igitur potuit Constantinus tot immaniū cædium reus absque pœnitentia in ecclesia vel cum catechumenis stetit? toleraturi ne id fuissent sanctissimi illi in diuersis locis Episcopi? Vel quonam modo

XLIX. EX IPSO EUSEBIO CONSTANTINO VINCITVR BAPTIZATVS. b Euseb. in Vita Const. l. 4. c. 22. c. 57. d Ibid. c. 22.

Conc. Neocæs. c. 5.

inodo potuit interesse ; & sedem (vt ipse ait Eusebius) cum Episcopis in sacrosancto Nicæno Concilio habuisse ; si inter catechumenos. Constantinus in Ecclesia tantummodò militabat? Laturo ne id essent beatissimi illi Catholicæ professionis Antistites; quorum ingens erat numerus egregia sanctitate, vigore disciplina; & eruditione præstantium? At quomodo longè euidentius ex suis ipsius scriptis conuincitur Eusebius affirmare Constantinum longè ante obitum sacro Baptismate initiatum fuisse, suo loco dicturi sumus, cum agemus de mysticis atque symbolicis imaginibus ab eodem Imperatore in Regiæ vestibulo collocatis, ab ipso verò Eusebio declaratis. Sed neque hæc præmittimus dicere, Dalmatianum a Episcopum Cyzicenum, qui collegit Acta nonnulla Nicæni Concilij, recitare Orationem Constantini tunc coram Patribus habitam; qua sapius profitetur, se planè Christianum esse, sacroque Baptismate initiatum.

Dalm. l. 2. Act. Nicæni Concil.

L. REFELLUNTUR DIVERGENTIA CONFRATERNITAS ASSERTIONES.

Hæc à nobis aduersus Ariani hominis imposturam dicta sint, atque euidentissimè demonstrata: quo obstructo, vel potius exiccato primario eiusmodi fonte mendacij; qui ex eo in diuersa riuu fluxisse reperti sunt, pariter exhausti esse noscuntur: nec fidem apud Lectore inueniat, si à quouis id tradi reperiat, cum nullus alijs præcesserit præter Eusebium, à quo id quisquam acceperit, Auctor. Hæc dixerimus, quòd sanctus Ambrosius obiter, fidem secutus Eusebij, in Oratione habita in funere Theodosij, ita de ipso Constantino ait: Cui licet Baptismi gratia in vltimis constituto omnia peccata dimiserit; tamen quòd primus Imperatorum credidit; & post se hereditatem fidei Principibus dereliquit, magni meriti locum reperit.] Quid si potius quis velit ipsum alluisse ad aegritudinem, qua Romæ (vt dictum est) detinebatur, in qua, omni Medicorum arte frustrata, in vltimis constitutus quodammodò videbatur, cum baptizatus atque sanatus est à Siluestro? Certè omnis Ambrosij verborum sensus, exquirendus & accipiendus est potius, quàm contra Ecclesiam Catholicam assentiendum Constantinum decessisse Ariantum, apostatam à fide Catholica: quod nec ipsi quidem Ariani, alioquin procacissimi, ausi sunt aliquando dicere: quòdque pateat ipsum sibi Ambrosium eodem verborum contextu contraria loqui: nam quomodo magni (vt ait) meriti Constantinus est, si ab Arianis baptizatus decessit? Sed & venia ab eo rogata, sit dictum: haud mirum videri debet, ipsum in huiusmodi recensendis errare potuisse in his quæ sunt facti, qui & in eo quod post hæc accidit, nempe de inuentione Crucis, paulò inferius contra omnium Latinorum & Græcorum ab omnibusque receptam sententiam, dicat, Crucem Christi à latronum crucibus ex titulo ei affixo esse cognitam: cum omnes testentur, titulum positum, ex miraculo esse demonstratam.

LI. SOLVITUR OBJECTIO EX S. HIERONYMO.

Sed & quòd apud Hieronymi Chronicon hæc scripta habeantur vltimo anno eius Imperij: Constantinus, extremo vitæ suæ tempore, ab Eusebio Nicomediensi Episcopo baptizatus, in Ariantum dogma declinat, à quo vsque in præsens tempus Ecclesiarum rapinæ & totius orbis est secuta discordia:] quis putet esse tantæ id auctoritatis & fidei, & non potius credat ab alio esse appositum, quàm à sancto Hieronymo positum, quod totius Ecclesiæ Catholicæ consensione & vsu continuato constat esse improbatum atque reiectum, vt ex iis, quæ nuper de sincera fide Catholica Constantini dicta sunt, constat? Sed & ipse Hieronymus se à tanta calumnia vindicet: qui agens contra Vigilantium, sacrarum reliquiarum cultum spernentem, hæc ait: Ergo sacrilegi sumus, quando Apostolorum basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constantinus Imperator, qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothei transtulit Constantinopolim, apud quas demones rugiunt? &c.] Certè sacrilegus dicendus fuisset, nec in exemplum adducendus esset, qui ab Ecclesia Catholica desciuisset. Scimus apud Luciferum Calaritanum b Constantinum Imperatorem infamia hæresis laborasse, quòd S. Athanasium exulare iussisset. Verùm magis ipsi credimus Athanasio, qui eum sæpè excusat, & post obitum Constantinum pium, felicitis memoria, atque religiosissimum non rarò nominat. Sed de his suo loco vberius.

b Lucifer. l. 1. pro Athan. c. 2. de Regibus apostat. c Athanas. Orat. 1. aduers. Ariant. c. 2. in Apologia ad Const.

LII. FORTIOR SOLVITUR OBJECTIO à Theod. l. 2. c. 29. Socrat. l. 2. c. 29. Sozom. lib. 4. cap. 17.

Ad postremum, respondeamus ad illud, quod ceteris fortius potest obiici de Baptismo Constantini paulò ante obitum ministrato testimonium, non vnus vel alterius testis, sed totius Concilij Catholicorum Episcoporum, qui edicto Constantij compulsi Ariminum conuenerunt, manifesta ipsorum testificatione per epistolam scriptam ad Constantium facta, in qua tum apud Theodoretum d, tum apud Socratem e atque Sozomenum f qui eam recitant, hæc ipsa verba leguntur, dum agunt de rebus gestis vsque ad

A ad illud tempus in Occidente: cum igitur (inquit) intelligamus Constantinum Principem certè omnium posterorum memoria post mortem celebrandum, diligenter elaborasse, vt fides illa Nicææ litteris prodita, accuratissimè perquisita explorataque esset: absurdum sanè videretur, eo iam post acceptum Baptismum vita defuncto, & ad tranquillitatem sibi debitam profecto, aliquid in ea nouare, & tot sanctos Confessores & Martyres, qui huius doctrinæ auctores inuentoresque fuerunt, qui que vt vetus Ecclesiæ Catholicæ poscebat institutum, omnino senserunt, in eoq; perstiterunt perpetuò, prorsus contemnere.] hæc in ipsorum Synodica.

Quis hæc audiens, vel attentè perlegens, non statim intelligat causam Eusebio ad iudicandam, nec vllum reliquum esse defensionis locum, ac proinde nos causa turpiter cadere, postquam videbamur aduersariis superatis iam recessisse victores? Daremus plañe manus, nisi ex falsa scriptorum editione nos manifestas pati calumnias sentiremus, B integraque nobis ex lege Cornelia esset actio: siquidem tam apud Theodoretum, quàm Socratem atq; Sozomenum, siue alios qui ex iisdem exscripserunt, non tam mendosè, quàm mendaciter atque falsò legitur Constantinus, loco Constantis: cuiusnã verò culpa id factum sit, vel ipsorum Auctorum, vel libroriorum, nostra nõ interest vt quæramus, sed nostrarum tantum partium est, vt de falsa lectione doceamus. Ad hæc igitur elucidanda, ad solidiora monumenta & antiquiorè atq; grauiorem Auctorem prouocamus Lectorem. Sanctus enim Athanasius in Commentario illo, quem de Synodis a scripsit, eandem ipsam recitat Episcoporum epistolã ad Constantium scriptã, in qua loco Constantini, Constantem habet, atq; ibi his verbis eadem sententia recitatur: Fuitque proinde nobis persuasissimum, iniquum esse, cum Imperator Constans, ab obitu suo dignus omni memoria, hanc fidem omni cura & diligentia conscriptam promulgarit, tunc demum ex quo ille baptizatus, ex hominibus in requiem sibi debitã translatus est, aliquid noui in ea fide moliri velle, & tot sanctos Confessores & Martyres huius placiti Scriptores Auctoresq; contemnere, qui pro veteri lege rituq; Ecclesiæ in ea sententia permanere, &c.] hæc ibi ex Græco reddita fidelissimè, prout quæ dicemus manifestè declarabit.

LIII. TEXTVS INSIGNITER DEPRAVATVS ARGVITVR.

Athanas. de Synod. Arim.

Porro hæc omnia Constanti meritò iureque conueniunt. Nam quod ad Baptismum pertinet, constat, eundem Constantem Imperatorem paulò post susceptum Baptismum fuisse à Magnentio tyranno necatũ: vnde alibi idem Athanasius b ad Constantium scribens, hæc de Constantis nece habet: Nihil eam necessitudinem, cum ante oculos versaretur, reueritus, nihilque gratiam beato tuo fratri in Baptismate donatã respiciens, veluti demon & furia infernalis in eum insiluit: atque ita sanctissimus ille vir martyrium assecutus est.] hæc Athanasius, qui eum fortissimum propugnatorem Nicænae fidei ita sublatum vehementer ingemuit: eius namque opera, Sardiceni congregato Concilio, Nicæna confessio fuerat stabilita, & ipse Athanasius ab exilio reuocatus, omniaque ad rectam fidem spectantia promulgatis à se legibus confirmata. Duplici igitur Catholici Episcopi, qui eam ad Constantium scripserunt epistolam, vtuntur ad firmandã Catholicam fidem exemplo; Constantini patris imprimis, cuius præsentia Nicæna confessio fuerat roborata, & Constantis Imperatoris, cuius ope eadẽ Catholica fides in Sardiceni Concilio fuerat confirmata, & antè in Concilio Mediolanensi, cuius ibidem mentio habetur, aduersus Arianos legatos defensa & roborata, in quo (vt dicitur inferius) mira eiusdem Constantis virtus enituit. Meritò igitur in ea epistola Patres primò Constantini Magni, deinde res gestas in Concilio Mediolanensi, atque testimonium Constantis E miro rerum ordine ad insinuandam Catholicam veritatem scribere ad Constantium Imperatorem. His igitur confutatis, reliquis quoque Auctoribus, qui eadem quæ Eusebius de Constantini Baptismo & ipsi scripsere, vt Theodoretus c, Sozomenus d, & si qui alij, ex iisdem quæ aduersus eundem Eusebium disseruimus, sit satisfactum: qui & falsa lectione citata superius Episcoporum epistolæ, in ea sententia confirmati, illa de Constantini Baptismo in extremo vitæ cursu collato scripserunt.

LIV. CONSTANTIS DICTA CONVENIUNT. Ath. Apolog. ad Constantium.

Theod. l. 1. c. 32. Sozom. l. 2. c. ult.

Elucidatis igitur iam locis obscuris Actorum Siluestri, dilutisque contrariis quæ aduersariis iisdem videbatur, ipsoque Constantini Baptismo Romæ collato Gentilium pariter Scriptorem testificatione firmato; reliquum est, vt & de loco, in quo Romæ Constantinus baptizatus est, agamus, ipso inquam, fonte, in quo eidem Imperatori visibile diuinum Numen caelesti fulgore coruscum apparuit, cum purgata anima peccatis admisis, atq; simul corpus lepra mundum est redditum: quem, vt ipiritualis natalis solum

LIV. BAPTISTE RIVM CONSTANTINI.

& infantiae Christianae cunabula, idem Constantinus mirifice illustravit. Remanent in A hanc diem tam nobilis antiquitatis vestigia: vestigia planè dixerim (licet insignis fatis locus appareat) respectu augustae summæque illius munificentiae; qua ab eodem Imperatore fuerat exornatus; quam vix in chartis modò nobis antiquitas repræsentat, Anastasij Bibliothecarij industria, qui tam memorabile monumentum ab iniuria temporis vindicatum, memoriae prodidit, vñ cum aliis ab eodem Imperatore illustribus Romæ exædificatis ecclesiis. Sunt autem huiusmodi, quæ nimia vetustate obsita, prout licuit ex mendofo codice, haud ipsius stylo expolita, sed rudia, habeantur tamen fideliter edita^a:

^a Tom. I.
Conc. in Sil-
vestro.

LVI.

DE FONTE
BAPTISMA-
TIS.
* pensantem
librarum
* Myxum
* supra
^b Lamprid. in
Heliogabalo.

^c Gregor. L. 7.
epist. 34.

LVII.

ORNATUS
EX SACRIS
IMAGINI-
BVS.

^a Ioan. I.

^b octoginta.

Fontem sanctum, vbi baptizatus est Augustus Constantinus, ex lapide porphyretico & ex omni parte coopertum intrinsecus & foris & desuper, & quantum aqua continet, ex argento purissimo, * libras tria millia & octo. In medio fontis columna porphyretica, quæ portat phialam ex auro purissimo, pensantē libras quinquaginta, vbi ardent balsami libræ ducentæ, annexum* ex stipa* amianti.] Iam occurrūt, Lector, quæ valdè admirari incipias. Nam quod ad balsamum spectat, abutebatur Heliogabalus, profusissimus Principum, balsamo summi pretij oleo, & (quod scribit Lampridius^b) in lucernis exhibuit. sed per Constantinum primò inueniuntur cultui sacrae religionis applicitum. Quòd autem ad sacrum chrisma consiciendum eodem vti soletur Ecclesia: inde accidit, vt idem balsamum diceretur oleum Crucis: sic enim S. Gregorius illud nominat^c, dum ad Leontium scribens, hæc ait: Oleum quippe sanctæ Crucis, & aloës lignum suscepimus: vnum quod tantum benedicat, aliud quod incensum redoleat.]

Sed ad Baptisterij descriptionem redeamus: In labro fontis agnum ex auro purissimo fundentem aquam, pensantem libras triginta. Ad dexteram agni Saluatorem ex argento purissimo in pedibus quinque, pensantem libras centum septuaginta. In læua^c agni beatum Ioannem Baptistam ex argento in pedibus quinque tenentem titulum scriptum, qui hoc habet^d: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: pensantem libras centum. Ceruos ex argento septem fundentes aquam, pensantes singulos libras octingentas*. Thymiamaterium ex auro purissimo, pensans libras decem cum gemmis prasinis & hyacinthinis vndique, numero gemmarum quadraginta.] hæc est descriptio sacri fontis: quæ autem eidem dona contulerit Constantinus, ibidem describuntur his verbis, hoc præmissio titulo:

DONVM SANCTO FONTE.

LVIII. Massa Felsi ex territorio Prænestino, præstans solidos trecentos. Massa Gaba* ex territorio Gabinensi, præstans solidos ducentos & duos. Massa Piclas ex territorio supradicto, præstans solidos ducentos quinque. Massa Statiliana ex territorio Sorano*, præstans D solidos trecentos. Massa intra Siciliam, Taurana, ex territorio Parentiensi*, præstans solidos quingentos. Intra urbem Romam domus vel horti præstantes solidos bis mille trecentos. Fundus Bassi, præstans solidos centum viginti. Massa Laninas* ex territorio Carliolano, præstans solidos ducentos. Fundus Catulli ex territorio Nomentano, præstans solidos quinquaginta. Massa Statiana ex territorio Sabinensi, præstans solidos trecentos. Massa Virginis ex territorio Sorano, præstans solidos ducentos.

LIX. Transmarina intra partes Africa: Massa Vincis ex territorio Mucario*, præstans solidos octingentos. Massa Capis ex territorio Capsitano*, præstans solidos sexcentos. Massa Varia Sardana, præstans solidos quingentos. Massa Camaras ex territorio Curtalupi*, præstans solidos quadringentos quinque. Massa Nummas ex territorio Numidia, præstans solidos sexcentos quinquaginta. Massa Sulphurata ex territorio Numidia, præstans solidos septingentos viginti. Massa Baldarioliaria ex territorio Numidia præstans solidos octingentos & decem. In Græcia Massa Cephalenia, præstans solidos quingentos. In Mengaulo* Massa Amazon, præstans solidos ducentos vigintiduos.] hucusque ibi de Baptisterio Constantini, & rebus ab eodem ei largitis.

LX. His autem de loco enarratis, iam ad reliqua à Constantino Romæ hoc anno, postquam baptizatus est, gesta, orationem conuertamus: habentur ea in iisdem Siluestri, quæ dicuntur, Actis expressa, sed pro exemplarum diuersitate inter se paulò diuersa. Si quidè quæ singulis diebus illis septem, cum esset in albis, ab eo pro Christiana religione sancita fuerint, in aliquibus eorum narrantur hoc ordine: Prima die Baptismi sui hanc legem dedit: Christum esse Dominum verum, qui se mundasset à lepra, & hunc ab omni

CONSTANTINI
IN ALBIS
QUAE SAN-
CIVERIT.

A omni orbe Romano coli debere. Secunda verò die pœnas decreuit aduersus omnes qui in Christum blasphemias inferrent, vel deriderent. Addidit tertia die pœnam in eos qui cuiuspiam Christianorum contumeliam irrogassent. Quarta verò die Imperatoris privilegiis Romanam Ecclesiam præ ceteris voluit illustrare.

Rursum verò, quinta die concessam esse ab eodem Imperatore immunitatem ecclesiis, ibi traditur, vt ad eas confugientes securi in omnibus essent. Sexta verò & septima illud decretum, ne absque licentia Romani Pontificis alicubi construerentur ecclesiae, & de exoluendis decimis, edidit. Sed & hæc duo vltima, quòd desint in Græcis exemplaribus, superaddita fuisse putantur, cum præsertim vtraque iure antiquiori videantur eidem Ecclesiae esse debita. Quid autem ab eodem Imperatore octaua die sit factum, eadem Acta his ipsis verbis significant:

B Octaua die processit, albis depositis, totus mundus & saluus: & veniens ad Confessionem beati Petri Apostoli, ablatoque diademate capitis, exuens se chlamyde, & accipiens bidentem, terram primus aperuit ad fundamenta basilicæ construendæ. Dehinc, ob numerum duodecim Apostolorum, duodecim cophinos terra plenos, suppositis humeris, baiulans asportauit; & ita gaudens & exultans, in carruca sua cum Episcopo sedens, ad Palatium rediit.] Imitatus videtur Constantinus, à quo genus ducebat, Vespasianum Imperatorem, de quo Suetonius^a: Ipse restitutionem Capitolij aggressus, rudibus purgandis manus primus admouit, ac suo collo quadam extulit.] hæc de Vespasiano Suetonius. Debuit ne prætermisisset Constantinus pro cultu veræ religionis præstare, quod ipso maior eiusdem familiae Flauiae illustrator pro superstitione auita officium exhibuerat? Sed quæ affixa parieti sculpta marmore perijt vetus inscriptio tunc apposita, antiquæ reddidere^b membranæ, in quibus eiusmodi in basilica Vaticana reperiuntur inscriptum distincton legitur:

QVOD DVCE TE MVNDVS SVRREXIT IN ASTRA TRIVMPHANS,
HANC CONSTANTINVS VICTOR TIBI CONDIDIT AVLAM.]

Quod ad eandem basilicam pertinet, minimè prætermittendum esse putamus, quod hæc diebus post primam Tomi huius editionem oculis nostris Romæ spectare licuit, dum in Vaticano longè augustiore erecta S. Petri Basilica, veteris à Constantino erectæ partem illam, quam maiores absidem dixere, cæmentarij demolirentur, inuentos esse in fructura parietum quamplurimos quadratos lateres eius generis, quod à duorum mensura palmorum *διδωρον* appellabatur, habentes in medio signum in figlina impressum, in quo ipsius Basilicæ conditoris Constantini nomen litteris legeretur, sic vt vides expressum: quod venerandæ antiquitatis monumentum hæc tibi in secunda editione reddendum curauimus.

D

E

LXVIII. DONA COLATA BASILICAE LATERANENSIS

tus ille de Munificentia Constantini libellus in omnibus fidelissimus narrat his verbis: A Huius temporibus (nempe Silvestri) fecit Constantinus Augustus basilicas istas, quas & ornauit. Basilicam Constantinianam, vbi posuit dona ista. Fastigium argenteum habens in fronte Saluatorem sedentem in sella, quinque pedum, pensantem libras centum viginti; & duodecim Apostolos, habentes singulos quinos pedes, pensantes libras nonaginta; cum coronis ex argento purissimo, pensantibus libras centum quadraginta; & Angelos quatuor ex argento in quinis pedibus, qui pensant singuli libras centum quindecim, cum gemmis Alabandenis. Fastigium ipsum pensat libras duo millia viginti quinque.] Ab eiusmodi tam celebri Saluatoris imagine, cui & basilica dicata est, dicta fuit basilica Saluatoris potius, quam Constantiniana, ad differentiam alterius basilicæ eiusdem nominis publicis negotiis mancipatæ, quæ posita erat in Regione tertia apud templum Pacis, vt habent Sextus Rufus & Publius Victor.

LXIX. SALVATORIS IMAGO.

*quindecim

*tes.

B Sed quod rursus spectat ad munera tunc oblata, hæc ibidem leguntur: Item à tergo respicientem in apside Saluatorem sedentem in throno, in pedibus quinque (hoc est, altitudinis pedum quinque, & sic in reliquis.) Coronas quatuor ex auro purissimo, cum delphinis viginti, pensantes singulas libras quindecim. Pharum ex auro purissimo, cum delphinis quingentis* cum carena, qui pensat libras viginti quinque. Cameram basilicæ ex auro, pensantem in longum & in latum libras quingentas. Altaria septem ex argento purissimo, pensantia libras ducentas. Patenas aureas septem pensantes singulas libras triginta*. Patenas argenteas sexdecim, pensantes singulas libras triginta. Scyphos ex auro purissimo septem, pensantes singulos libras decem. Scyphum singularem ex metallo, corallo ornatum, & vndique de gemmis prasinis & hyacinthis, auro interclusum ex omni parte, qui pensat libras viginti & uncias tres. Scyphos argenteos viginti, pensantes singulos libras quindecim. Amas ex auro purissimo duas, pensantes singulas libras quinquaginta, portantes singulas medimnos tres. Amas argenteas viginti, pensantes singulas libras decem, portantes singulas medimnos singulos. Calices minores aureos purissimos quadraginta, pensantes singulos libras singulas. Calices minores minifteriales quingentos, pensantes singulos libras duas.

LXX. ALTA ORNAMENTA.

C Ornamenta autem basilicæ. Pharum cantharum ex auro purissimo ante altare, in quo ardet oleum nardinum pisticum, cum delphinis octoginta, pensantem libras triginta. Pharum cantharum argenteum cum delphinis viginti, qui pensat libras quadraginta, vbi ardet oleum nardinum pisticum. Pharos cantharos argenteos in gremio basilicæ quadraginta quinque, pensantes singulos libras triginta, vbi ardet oleum superscriptum. In parte dextra basilicæ pharos argenteos quadraginta, pensantes singulos libras viginti. Pharos cantharos in læua basilicæ argenteos viginti quinque, pensantes singulos libras viginti. Cantharos cerostratos in gremio basilicæ argenteos quinquaginta, pensantes singulos libras viginti. Metretas tres ex argento purissimo, pensantes singulas libras trecentas, portantes medimnos decem. Candelabra ex aurichalco numero septem, quæ habent pedes denos cum ornatu ex argento, interclusa sigillis Prophetarum, pensantia singula libras trecentas.

LXXI. REDDITVS AD LVMI-NARIA PARANDA. *Capris

*Aggæi 2.

U Euseb. Vit. Const. l. 4. c. 46. in fine.

D Quæ constituit in seruitio luminum. Massam Gargillanam in territorio Suessano, præstantem solidos quadringentos. Massam Bauronicam in territorio Suessano, præstantem solidos trecentos sexaginta. Massam Aurianam in territorio Laurentino, præstantem solidos quingentos. Urbanam in territorio Antiano, præstantem solidos ducentos quadraginta. Massam in Castis* in territorio Catanensi, præstantem solidos mille. E Massam Trapeas in territorio Catanensi, præstantem solidos mille sexcentos quinquaginta.] Quæ autem sequuntur, putamus esse iungenda iis quæ de ornamentis & vasis superius dicta sunt, hæc nempe: Thymiamateria duo ex auro purissimo, pensantia libras triginta. Donum aromaticum ante altaria singulis annis libras centum quinquaginta.] hæc tamen de basilica Lateranensi. Ex quibus omnibus planè apparet, hæc quoque ex parte, nouissimæ domus^a, nempe Ecclesiæ Gentium, esse gloriâ maiorem, quam primæ; cum superet numerus & pretium valorum Romanæ Ecclesiæ (vt prætermittam de ceteris vbique locorum in orbe diffusis ecclesiis) vasa templi à Salomone collata, vel denud restituta, cum illud iterum fuit adificatū. Nec est, quod hæc quis reuocare possit in dubium: nam vt vnus tantum templi ab eodem Imperatore postea Ierosolymis adificati singula describeret collata ab eodem ornamenta, Eusebius^b separatim se volumine scripsisse

A scripsisse testatur, cum ait: Quale verò Saluatoris templum, quale item Saluatoris atrium fuerit, atq; etiam quàm præclari conatus Imperatoris, quanta autem in ipso templo donorum turba ex auro, argento, pretioso lapide, separatim suo, quoad eius fieri potuit, volumine conscriptum Imperatori dedimus.] Si ergo vnus templi dona vno explicata volumine, tot tantaque erant: quid mirum si plurium basilicarum munera ab eodem illis donata perbreui videantur coangustata libello potius, quàm descripta? Quis non putet Constantinum conatum esse, vt constructæ Romæ ecclesiæ celebriores apparerent Iouis Capitolini aliorumque deorum templis; cum præsertim consueuissent (vt vidimus) exprobrare Gentiles Christianis cultum Dei ipsorum abiectum nimis & humilem, atq; nullius splendoris, nec celebrem, nec illustrem? Potuit ne hæc pati Constantinus, dæmonum delubra Romæ tot publicis donis aucta, Christi verò ecclesiæ hæc ex parte illis inferiores haberi? Et non potius iusta æmulatione compulsus, quo minus poterat structura templorum (id enim non ferebat temporis angustia) ornamentis saltem fana Gentilium superaret?

B Et quid adeo nimirum, si tot tantaque contulit veræ religionis cultui Constantinus, qui olim falsorum deorum cultor immensis donariis repleat illorum templa? Vnde Orator ille in Panegyrico: Merito igitur, inquit, augustissima illa delubra tantis donariis honestasti, vt iam vetera non quærant, iam omnia te vocare ad se templa videantur.] hæc ille. At qui meminisset, se tanta profudisse in deos, quos iam modo intelligebat esse praua dæmonia: quo pacto potuit esse remissior munificentia ipsius in exornandis veri Dei, quem coleret, templis? Hinc illæ Gentilium Historicorum in Constantinum querelæ, cum eum nimis profusionis redarguant. Nam de eo Aurelius Victor^b: Vnde inquit, pro uerbis vulgari, Tracala decem annos præstantissimus, duodecim sequentibus latro, decem nouissimis pupillus ob profusiones immodicas nominatus.] Est eadem quoque Zosimi querela^c in eum exclamantis, non satis illi fuisse ad largiciones immoderatas totius Imperij Romani diuitias, sed opus fuisse noua eademque dura prouincialia præscribere vectigalia.

C Sed tamen in eo tum Constantini, tum nonnullorum aliorum Christianorum Imperatorum commendanda modestia est, quod cum possent ipsa deorum templa referta diuitiis spoliare, prout fecerant (vt vidimus) nonnulli ex Ethnicis Imperatoribus, abstinerunt nihilominus; cum alioqui summo iure id facere potuissent; tum quod dæmonum nullus profusus cultus esse deberet; tum etiam quod ex illis compensari poterant rapinæ, quas tam in rebus publicis quàm priuatis, trecentis iam propemodum annis, D Christiani ab idololorum cultoribus passi essent. At tamen ab iis Constantinus se continuit, & successores; quod S. Ambrosius^d, agens aduersus Symmachum, testatur his verbis: Dicant & ipsi, quis templis dona detraxerit, quod factum est Christianis: quæ si facta essent Gentilibus, redderetur potius, quàm inferretur iniuria. Nunc cine demum iustitia prætenditur, æquitas postulatur? Vbi tunc erat ista sententia, cum direptis Christianorum omnium facultatibus, ipsos vitales anhelitus spiritus inuiderent, & nullis vsquam denegata defunctis inhiherent supremæ commercia sepulturæ? Quos Gentiles præcipitarunt, maria reddiderunt. Fidei ista victoria est, quod & ipsi iam facta maiorum carpunt suorum. Sed quæ melioratio, vt eorum munera petant, quorum gesta condemnant? Nemo tamen donaria delubris, & legata Aruspibus denegauit: sola sublata sunt prædia, quia non religiosè vtebantur iis, quæ religionis iure defendere.] sed hæc de prædiis, quæ Valentinianus, non Constantinus abstulit. Cesset ergo Zosimi querela, vel in eo potius Constantinum redarguat, quod maluerit noua vectigalia populis imperare, quàm deorum templa locupletissima diuitiis iniuste possessis spoliare. At hæc Romæ præstata sunt à Constantino: in Oriente autem, vbi cessabat Senatus inuidia, ab eodem secus actum esse, ex Eusebio dicturi sumus inferius. Sed ad Acta rursum.

E Reperiuntur hæc etiam in Græcis exemplaribus tunc ab eodem Constantino fuisse statuta; vt, qui vellent fieri Christiani, id eis facere liceret absque aliquo impedimento. Sancit hæc rursus: Ne filij familias, vel serui, sub qua nati essent superstitione, tenerentur inuiti. Quamobrem magnam factam esse accessionem ad Christianam fidem, eadem Acta testantur. Addit his Nicophorus^e, eodè anno Romæ fuisse baptizata supra duodecim millia virorū, præter feminas atque paruulos. Quod verò idem ait, Crispum Cæsarem

LXXII. EFFUSA MUNIFICENTIA CONSTANTINI. Panegy. 4.

b Aurel. Victor in Const.

c Zosim. lib. 2.

LXXIII. ABSTINUIT ROMÆ CONSTANTINVS A DONIS TEMPLORVM.

d Ambros. epist. 31.

LXXIV. CONSTANTINVS SALVBRES LEGES.

e Nicoph. l. 7. c. 34. in fine.

Cæsarem vnâ cum patre Constantino baptizatum fuisse, quàm errore labatur, atque A profus hallucinetur, quæ hoc eodem anno superius dicta sunt, manifestè declarant.

LXXV. Sed quid idem Auctôr de Senatu Populoque Romano ab eodem Imperatore tunc in basilica Vlpia collecto tradat, videamus: Porrò Senatu in basilicam, quæ dicitur Vlpia conuocato (erat hæc in foro Traiano, dicta aliter basilica Traiani à Publio Victore) sin- cera mente sanxit, ne de cetero dij esse vel dicerentur, vel crederentur: non deos homi- num esse, sed potiùs homines illorum esse dicitans. Et cum seipsum ea in re apertum manifestumque haberent exemplum, vt Dominum nostrum Iesum Christum, vt Deum verum certumque in cælis regnantem adorarent & colerent: ne quis aliquid veteris er- ronis apud se habere suspicari posset, sinceritatis suæ indicium, templum in Palatio quod erigebat, ostendit. Populus verò huiusmodi Imperatoris dictis applaudens, quadragies, Christianorum Deum, verum Deum esse, exclamauit. Constituit præterea, volunta- rium, & non coactum Baptismum esse, neque metu humano ad Christianorum cultum quemquam accedere; verum volentem, casto maturoque consilio, sacro illorum nume- ro aggregari debere. Itaque incredibilis in populo fuit lætitia, lege ea publicata.] hucus- que ex Actis S. Siluestri Græcè conscriptis Nicephorus.

LXXVI. Sed præstat, cuncta quæ tunc idem Imperator coram Senatu Populoque Romano perorauit, & in iisdem Actis Latinè scriptis extant, hic recitare. Porrò Senatus Populi- que Romani cogendi causa hæc ibi primò describitur: Igitur cum Senatorum nullus omnino huic Religioni sanctæ fidè adhiberet, nec ob hoc alicui Augustum irasci Papa permitteret: præcepit sibi in basilica Vlpia in excelsum tribunal statui: illicque omnes Senatum & Populum Romanum his verbis affatus est, &c.] hæc quidem optimè con- sentiunt cum iis quæ à Zosimo eodem argumento scripta habentur: nempe, Senatores ip- sos summo opere aduersatos Constantino, cum eum penitus viderent esse religionis patriæ desertorem, inter Christianos publicè profitentem: quos cum Imperator demul- cere nullatenus posset, Urbem deserendi, & aliam illi non imparem ciuitatem erigendi consilium iniit. Sed de his postea. At ipsam iam Constantini coram Senatu Populoque Romano concionem habitam audiamus quæ his scilicet verbis in iisdem Actis Latinè scriptis reperitur:

LXXVII. Profanæ dissensiones mentium idèd nulla ratione salubre consilium sumunt, quia profunda ignotantiæ circumdatas caligine, nullus eas clarus ac serenus veritatis splendor illustrat. Aperiendi sunt ergo oculi animarum, & diligenti est examinatione tenen- dum, istos deos nec dici debere, nec credi, qui facti ab hominibus cognoscuntur: homi- nes magis eorum deos esse, quos ipsi plasmauerunt. Denique si aliquo casu aliquid in iis læsum fuerit, homines qui sua eos arte fecerunt, eadem eos nihilominus arte restaurant. Sunt ergo homines (vt dixi) dij illorum; quos & dum non essent, fecerunt vt essent, & dum fuerunt læsi, restaurant. quod in me quoque factum ipsi aspiciatis & probatis: nisi enim ipse esset Dominus Christus, qui nos fecit: non vtique quod ab alio factum fue- rat, restaurare valeret. Probatur ergo humanum genus huius Dei esse figmentum, qui restaurat lapsum, fractum solidat, subleuat elisum. Sed vniuersa idola ista, quæ homi- num figmenta sunt, hominum, cum læsa fuerint, auxilio reparantur.

LXXVIII. Habeant itaque, habeant finem isti errores: abdicetur ista superstitio, quam ignorantia concepit, & stultitia nutriuit & aluit. Adoretur Dominus solus, qui vnus & verus regnat in cælis. Desinamus hos colere, à quibus saluari non possumus, & quos læsos ipsi saluamus. Cessamus ab his flagitare nostri custodiam, quos nostra custodia contuemur. E Quid miserimi in his, nisi æs & lapides adoramus, & ferrum? Hactenus surdis dixerim- us vt audiant, cæcis vt respiciant. Sit itaque omnibus ratum, quòd ab isto errore, ipso Deo Christo auxiliante, cessauimus. Et quoniam sapientia Romana non fallitur, istum Deum excolat, à quo ipsa custodiatur, non quem ipsa custodiat. Verum ne longa vos oratio intentos extendat: quod constituendum censemus, breuiter pandam. Patere volumus Christianis ecclesias; ita vt priuilegia, quæ sacerdotes templorum habuisse noscuntur, Antistites Christianæ legis assument.]

LXXIX. Passurus ne Constantinus æquo animo esset (vt eadem iterum arguamus, & per eam- dem lineam, vt aiunt, ferram reciproemus) idolorum Christianis semper aduersarios sacerdotes honorum gloria superextolli, Christianæ verò religionis Antistites, quibus ipse caput subiiceret, & vt pro ipso ad Deum preces funderent, precibus interpellaret, huius

LXXV. SENATVS-CONSULTVM IN BASILICA VLP. PIA.

LXXVI. QV. D. AD SENATOR. RES.

Zosim. lib. 2.

LXXVII. CONCILIO CONSTAN- TINI IN IDOLOLA- TRIAM.

LXXVIII.

LXXIX. PRIVILE- GIAGENTI- LIYM SA- CERDOTVM TRIBVTA CHRISTIA- NORVM AN- TISTITIBVS.

A huius iacere depressos, & nullius gloriæ fulgore conspicuos, ignobiles apparere? Sed quæ erant priuilegia, quibus templorum sacerdotes à maioribus traditis fruerentur? Inter eos eminebat Rex sacrorum, qui in conuiujs super omnes excubare solebat: erat & Pon- tificex Maximus, arbiter humanarum atque diuinarum rerum omnium: quod breuiter narratum habes ex Festo. Quanta autem esset potestas in Augure, qui comitia irrita reddere, & abdicare etiam Consules magistratu valeret, quæ paulò antè recitauimus ex Cicerone, declarant. Veritum eis erat (ait Plutarchus) equo vehi: sed vt carpento pro amplissima dignitate soliti erant. Sacerdotum peculiaris mos erat (quod affirmat Tacitus) carpento Capitolium ingredi. Sic & videas Romanos Pontifices (quod tradit Ammianus) per Urbem carrucis vehi. Procedunt (inquit) vehiculis insidentes cir- cumspectè vestiti.] Sed & magna illa dignitas esse videbatur, quod (vt idem ait) num-

B quam pileum, insigne Flaminum deponabant; cum (vt idem testatur Plutarchus) ce- teri solerent occurrentibus caput detegere. Obseruat hoc ipsum in hanc diem Roma- nus Pontifex. Refert idem etiam Dialis Flaminis immunitatem, vt iurare ei minùs liceat, quòd non conueniat de rebus paruis fidem eidem non haberi, cui res sacræ & ma- ximæ concreditæ sint. Sunt & alia plura, quæ recitant Gellius & alij, à quorum non- nullis vt superstitione infectis Christiani Pontifices abstinere consultius iudicant. Rursum verò deorum sacerdotes purpuram induebant, eandemque pretiosam, nem- pe bis tinctam, vt indicat Ciceronis locus ille inter multos alios, qui menti printus oc- currit, quo de Vatinio strumoso in sacerdotem allecto ait: Denique Vatinij strumam sacerdotij διβύζωπ (hoc est, bis tincta purpura) vestiant.] Mos quoque erat, cum dedicare- tur summus Sacerdos, vitta & corona aurea caput ornari. vnde Prudentius, eorumdem ritus referans, hæc inter alia:

Mirè insulatus, festa vittis tempora
Nectens, corona tum replex aurea,
Cinctu Gabino, sericam fulens togam.]

Sed summos Christianæ legis Antistites longè ante tempora Constantini, ipsos, in- quam, sanctissimos Christi Apostolos, laminam auream in sacris gestare consueuisse, primo Annalium Tomo dictum est, deque pretiosis Sacerdotum coronis suo pariter lo- co superius. At quæ reliqua sunt Constantini Orationis, prosequamur.

Vt autem (inquit) notum sit vniuerso orbi Romano, vero Deo Christo nos incli- nasse ceruicem, intra Palatium nostrum ecclesiam Christo arripui construendam, vt vniuersitas hominum comprobet nullum dubietatis in corde nostro vel præteriti erro- ris remansisse vestigium. Cumque in isto verbo finisset eloquium, vox populorum per- duarum ferme horarum spatium hæc fuit: Qui Christum negat, male pereant. dictum est tricies. Item dictum est quadragies: Vnus Deus Christianorum. Item: Tempora clau- dantur, & ecclesiæ pateant. dictum est decies. Item: Qui Christum non colunt, ini- mici Augustorum sunt. dictum est quaterdecies. Item: Qui Christum non colunt, hostes Romanorum sunt. dictum est decies. Item: Qui saluauit Augustum, ipse est Deus. di- ctum est quadragies. Item: Qui Christum colit, semper vincet. dictum est quinquagies. Item: Sacerdotes templorum Vrbe pellantur. dictum est tricies. Item: Qui adhuc sacrificant, Vrbe pellantur. dictum est terdecies. Item: Inbete, vt hodie Vrbe pellantur, dictum est quadragies.

Ad hanc vocem Imperator silentium petiit: quo facto, iterum sic allocutus est popu- lum: Inter diuina & humana seruitia hoc interest, quòd humana seruitia coacta sint, di- uina autem voluntaria comprobentur. Deus enim quia mente colitur, & sincero homi- nis veneratur * affectu, spontanea eius debet esse cultura. In hoc enim apparet, quia Deus verus est, quòd per tanta sæcula contemptoribus suis non iratus finem impo- suit, sed propitium se etiam, qui coli debeat, demonstrauit, indulgendo crimina, & salutem animabus & corporibus conferendo. Sit ergo omnibus notam, non ne- cessitate coactos, sed suo iudicio liberos posse fieri Christianos: nec humanum me- tentes imperium, ad Dei culturam accedere aliquos oportere, sed rationabili conside- ratione magis rogare, vt Christianorum numero applicemur ab iis qui huic sacratissimæ legi deseruiunt. Iustum etenim verumque conspiciamus, vt sicut petentibus culpa est, si negetur, ita non petentibus si tradatur*, iniquum. Sed nec hoc aliqui metuant, quòd à nostra gratia diuellatur, si Christiani esse noluerint. Nostra enim clementia talis est, vt in bono

Fest. in ver- bo Ordo.

Plutar. 99. Rom. 9. 40. Tacit. lib. 12.

Ammian. lib. 27.

Plutar. 99. Rom. 9. 19. Val. lib. 5. c. 2. exempl. 9.

l. 8. c. 5. 6. Plutar. 99. Rom. 9. 44.

Gal. 1. 10. c. 15. Alex. and. ab Alex. c. 2. c. 8.

Cic. ad Attic. 1. 2. epist. 24.

Prudent. Ec- ristoph. hym. 10.

LXXX. ACCLAMA- TIONES PO- PULI.

LXXXII.

retinetur *VIDES LIBE- RA, NON COACTA.

*tribuitur.

*vt à bono opere non mutetur.

*comitata est Suet. in Jul. c. 37. lychnos b Hierod. l. 1.

LXXXII. PUBLICA HILARITAS CHRISTIANIS.

c Euseb. Vit. Constantini lib. 2. c. 46. 47. 48.

d Apud Euseb. Vit. Constantini lib. 2. c. 47.

LXXXIII. CONSTANT. EDICTVM.

LXXXIV. QUAE IMPII IMPERATOR. RES PASSI.

LXXXV. ORACVLVM APOLLINIS DE CHRISTIANIS.

bono * opere nos imitentur. Vnde hoc considerandum est magis, quod nobis adhærebunt in amicitia, qui spontanei ad Christianam legem venire voluerint. Tunc omnibus Christianis & infidelibus hanc legem laudantibus, & vitam Augusto optantibus, finis eius rei factus est. Et reuertente Augusto ad Palatium, tota ciuitas cereis lampadibusque repleta, coronata * est. Erant eiusmodi obsequia procedentibus solita impendi Romanis Principibus: nam de Cæsare Suetonius: Ascenditque Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos * gestantibus. Et Herodianus b demonstrat insignia fuisse Augustorum, vt faces eosdem progredientes prosequerentur, cum ait de Martia: Præter ignem, omnes honores, velut Augusta, ei tribuerentur. Et de Heliogabalo: Discurrent etiam cum facibus vtrimque populo. Et de Gordiano: Ignis de more præferbatur. Sed hæc tandem Acta rursus habent:

Erat enim omnibus gaudium, quod lex talis processerat, quæ nullum ad culturam impelleret, & nullum à cultura repelleret Christi. Fit vox lætitiæ per vniuersas ecclesias: honorantur omnia sepulchra Sanctorum, omnesque Confessores, qui exilia passi erant, ad propria iam reuocati, amici facti sunt Regis. Secundum autem ea quæ Constantinus in basilica Vlpia, præsentem Senatu populoque Romano, pro concione locutus est, scripsit edictum, quod non tantum Occidentalibus populis, sed Orientalibus quoque voluit innotescere: quod cum in primis susceptæ à se Christianæ religionis prædiceret veritatem, & omnes pariter ad eam capeffendam hortetur, neminem tamen ad eam vi inducendum, sed sponte accedentes suscipiendos esse, licet omnes optare se dicat vt id faciant, contestatur. Recitat eiusmodi Imperatoris sanctionem Eusebius c, hæc præmittens: Præterea (inquit) Imperator, cum sacrosanctam disciplinam, quæ ad Dei cultum pertinet, angere studeret: omnibus prouincialibus cuiusque nationis, qui falso idololatricæ errore ante ipsius ætatem implicati fuissent, litteras dedit, prudentique persuasione exhortatus est eos qui ipsius parebant Imperio, vt Deum omnium auctorem agnoscerent, & ipsum Christum palam & perspicue suum Saluatorem esse profiterentur. Atque istas litteras Imperatoris ipsius manu scriptas ad præsentem hanc nostram historiam necessario arbitramur adiungendas, vt audire Imperatorem videamur, idem illud hoc modo quasi omnium hominum auribus inculcantem:

VICTOR d CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS PROVINCIALIBVS ORIENTEM INCOLENTIBVS s. Sic inscriptum habetur apud Eusebium ad Orientales, non quod non fuerit generale, sed quod missum in Orientem sit ab ipso descriptum. Ipsum autem edictum sic se habet:

Quæcumque firmissimis summisque naturæ legibus continentur, ea omnia prouidentia & diuinæ solertiæ per ipsorum descriptionem diuinitus ordinatam satis illustre specimen omnibus dant. Neque vlla existet dubitatio, quin accurata sinceræ rationis, & rerum simul in cernendi sensum incurrentium comprehensio, vno veræ & perfectæ virtutis subsidio adiuncto, sit eos (quorum animus scientiæ quasi vestigiis recta insitens, ad illum finem fertur) tandem ad Dei cognitionem deductura. Quapropter quis vir prudens, non aliquando animo conturbetur, cum multos animaduertat contraria vitæ instituta confectari? Virtutis enim decus in occulto lateret, si non vitiositas vitam peruersam & insolentem illi tamquam ex aduerso respondentem opponeret. Verum quod & virtuti corona sit proposita, & iudicio Dei summi omnium moderatoris coercetur vitiositas: ego, quoad fieri potest, iuxta eam spem, quæ ea de re meo animo insidet, perspicue vobis omnibus aperire conabor.

Imperatores qui ante hoc tempus ad Reipublicæ gubernacula sederunt, propter agrestes, credo, & inhumanos mores, exheredati sunt. Atque vt pater meus admirabili cum pietate in omnibus suis rebus gerendis, Deo Patre inuocato, solus clementiæ opera executus est: sic reliqui omnes infano animo & furioso affectu, ad immanitatem potius, quam humanitatem, suas curas & cogitationes contulerunt: quæ sanè illis regnantibus, vera religione euersa, vehementer creuit. Crudelis enim eorum nequitia vsque ad exardescere cœpit, vt cum omnes res diuinæ pariter atque humanæ pacatæ & tranquillæ confisterent, intestina persecutionis bella ab illis excitarentur.

Apollinem autem id temporis ex antro quodam & tenebricoso recessu, non ex sacerdotis ore, hoc oraculum edidisse ferunt: Iustos qui in terris versabantur, impedimento ipsi fuisse, quod minus vera loqueretur: & propterea falsa oracula ex tripode edita esse: indeque

A indeque etiam factum esse, vt comam demitteret. Oraculo igitur hoc modo exagitato, hominum malitia de ea re conqueri cœpit. Sed videamus ista ad quem exitum venerint.

Te iam Deum altissimum testor, me verum dicturum. Audiebam, cum iam puer admodum essem, cum qui illo tempore principem locum inter Romanos Imperatores obtineret, miserum, planè miserum, errore cæcatum, à satellitibus suis curiosè inquirentem rogasse, quinam essent illi in terris iusti? quemdamque ex varibus suis responsum dedisse, eos esse Christianos. Tyrannum autem responsum illud tamquam vel ore audidè arripientem, gladios, qui erant ad iniuriam vlciscendam excogitati, contra sanctos viros omni labe & reprehensione carentes intentasse. Extemplò igitur mandata crudelibus sicariis, quorum manus erant cæde & sanguine resperse, data esse: Iudicesque missos, vt celeres animi motus à natura datos ad acerbiora suppliciorum genera inuenienda intenderent. Licuerat tum, licuerat, inquam, cernere, quanta cum animi alacritate egregij pietatis athletæ in crudelitate continua non vulgares, sed nouas in dies singulos afflictationes pertulerint. Quippe modestia, quam nullus hostis aliquando læserit, furorè iracundorum, & amentiam ciuium multò effecit truculentiorè.

Quæ incendij flamma fuit, quis cruciatus, quod tormentorum genus, quod non fuerit omnium sanctorum corporibus, nulla ætatis ratione habita, irrogatum? Eo tempore terra verè lacrymas effudit: mundus res vniuersas suo complexu coercens, tabido cruore inquinatus, sletum edidit: dies etiam ipsa præ lugubri prodigij calamitate obscurata est. Sed quid ista commemorem? Barbari inde iam gloriantur: qui quidem eos, qui per idem tempus à nobis aufugerent, in tutelam receperunt; & licet illos timuerint vt captiuos, tamen humanissimè tractarunt. Nam non solum in ea securitate collocarunt, vt salutem, sed etiam vt religionis suæ instituta & ritus retinere possent. Et iam Romani hanc maculam ad longinquum tempus continuatam sustinent, quam Christiani eis imprimebant eo tempore, quo ex eorum dititione eiectioni, ad barbaros confugerunt. Sed quid attinet pluribus mærores illos & communem totius Orbis luctum persequi? Sceleris verò auctores, præterquam quod in Acherontis barathrum ad perpetuum cruciatum detrusi fuerunt, turpem præterea vitæ exitum, quo miserè interierunt, sunt consecuti: nam bellis intestinis mutuo extincti, nec nominis, nec generis sui vestigium reliquerant. Quod planè non obrigisset illis, nisi impia illa oraculorum Apollinis diuinatio vim quamdam adulterinam & adumbratam, qua in fraudem inducebantur, in se fuisset complexa.

Te iam Deum optimum maximum oro obtestorque, sis Orientis incolis clemens & propitius, & omnibus prouincialibus diuturna calamitate contritis per me famulum tuum curationem adhibeas. At ista non sine causa; ò omnium Domine & sancte Deus, abs te postulo: tuo enim impulsu res salutare & aggressus sum & confeci; tuoque vexillo vbique hostibus opposito, exercitum ab illis triumphantem duxi. Quin etiam, si aliquando Reipublicæ vsus postulat, illa ipsa tuæ virtutis & potentia insignia sequens, contra hostes audacter procedo. Et propterea etiam tibi animum meum amore & timore ritè sincereque temperatum totum dedo. Nam nomen tuum ingenuè amplector: virtutem tuam, quam multis argumentis declarasti, quaque meam fidem firmiorem reddidisti, sanctè veneror. Meos igitur humeros huic operi subicere equidem maturo, vt tuam augustissimam sanctissimamque domum, quam nefarij illi & impij graui vastationis scelere labefactarunt, in integrum restituam. Populum tuum pacem colere, & à seditione liberum vacuumque esse, pro communi totius orbis & cunctorum hominum emolumento, exopto. Qui autem errore ducuntur, parem cum Fidelibus pacis & tranquillitatis oblectationem læto animo capiant. Ipsa enim recta communitatis & societatis humanæ moderatio etiam ad illos ad rectam viam deducendos valebit plurimum. Nemo alteri exhibeat molestiam. Quod cuiusque animus vult, hoc quisque transigat.

At verò rectè de Deo sentientibus penitus persuasum esse debet, ipsos solos quos ipse vocas, vt in sacratis tuis legibus acquiescant, sanctè & incorruptè vitæ traducturos. Qui verò seipfos inde abstrahunt, commentitij erroris delubra pro arbitratu habeant: nos autem splendidissimum tuæ veritatis domicilium, quod natura nobis largitus es, teneamus. Hoc etiam illis optamus, vt videlicet per communem cõcordiam, lætitiâ animo percipiant. Quod verò ad hoc nostræ religionis institutum attinet, non nouum aut

LXXXVI. ORTESTATIO CONSTANT.

LXXXVII. CRUCIATUS MARTYRVM

LXXXVIII. APOSTROPHE.

LXXXIX. FIDEM LIBERAM ESSISINIT.

CHRISTI
324.SILVESTRI PAP.
II.CONSTANTINI IMP.
19.

inauditum esse credimus, sed te ex eo tempore, quo hæc vniuersarum rerum fabrica firmè coagmentata fuit, idem ipsum cum tuo venerando cultu obseruandum præcepisse. Ceterum humanum genus hallucinatum est, variis errorum opinionibus à veritate abductum. At tu per Filium tuum, vt perueritas illa non in dies magis magisque ingrueretur, puro lumine porrecto, omnes in tui memoriam reuocasti.

XC.
DEI VIR-
TVS.

Tua potentia nos innocentes & fideles reddit: tuæ res gestæ ista confirmant: quippe Sol & Luna ratum suum & legitimum cursum tenent, neque sidera absque ordine totius mundi orbem lustrant: temporum vicissitudines certa lege reuoluuntur: solida terræ stabilitas tuo verbo continuatur: ventus præstituto tempore motum ciet: aquarum lapsus præcipitans immenso quodam & infinito cursu fertur: mare immobilibus terminis circumcluditur: quodcumque per terram, perque Oceanum fufum est, hoc vniuersum ad mira quædam & singularia hominum commoda fabricatum est. Quæ res nisi voluntatis tuæ nutu atque arbitrio administrarentur, sine contouersia tanta discrepantia, & tam magna potentia, quæ in illis cernitur, dissensio, vniuersæ vitæ humanæ esset, rebusque omnibus vastitatem allatura: nam ipsæ inter se confligentes, multo grauius cum humano genere confligerent: quod etiam faciunt, licet oculos non cernantur. Deus optime maxime, & omnium Domine, tibi maxima habeatur gratia: nam quantum magis humana natura variis & discrepantibus studiis opinionibusque duci intelligitur, tantò pluris apud eos qui rectè sentiunt, quique curam veræ & perfectæ veritatis gerunt, diuini verbi disciplinæ æstimantur. At verò si quis sit, qui se sanari non sinat, alteri, qui sanari vult, non vitio vertat. Nam medendi facultas, quæ morborum curationibus præest, omnibus in medio proposita est. Tantum cauendum, ne quis istud religionis institutum violet, quod res ipsæ purum & integrum esse, commonstrant. Fruamur igitur omnes boni illius communionem, quod nobis datum sit, hoc est, pacis: nostraque mens ab omni quod illi aduersetur, sit omnino separata.

XCI.
DEFENSIO
VERBVM.

Attamen quòd quisque sibi persuadeat satis probum & spectatum esse, in hoc alteri ne sit offensione: immò verò quodcumque alter vel norit, vel intellexerit, illo quidem proximum, si fieri potest, iuuet: sin fieri non potest, missum faciat. Aliud est enim, certamen pro immortalitate sponte suscipere, aliud, supplicij metu cogi. Hæc dixi, hæcque pluribus quam id quòd erat tenuitati meæ propositum postulabat, propterea persecutus sum, tum quòd veram fidem occultare nolueram, tum maximè omnium, quòd iam nonnullis (vt audio) in ore est, templorum ritus sublato, hoc est, vt ego dico, tenebrarum erroris in falsis diis colendis potestatem protus abrogatam esse. Quod planè omnibus hominibus, credo, penitus persuasissimè, nisi quòd violentus peruerit erroris impetus ad Reipublicæ euertendæ periculum præter modum in quorundam animis penitus inhaferit.] hucusque Imperatoris Constantini ad Orientales scriptis allocutio commendata. Paria sunt hæc iis quæ etiam Romæ nuper edixisse meminimus. quamobrem constat hallucinari eos, qui à Constantino clausa templa deorum, & eorum sacra omnino proscripta confirmant.

XCII.
CONSTAN-
TINVS AL-
LEXIT BE-
NEFICIIS
AD FIDEM.Zosim. l. 2.
Euseb. Vit.
Const. lib. 2.
6. 43-44 45.

XCIII.

At licet Constantinus, neminem vi ad religionem Christianam amplexandam, se compulsurum esse, sæpius fuerit contestatus: tamen cum erga Christianos se propensiores demonstraret, & insigniores prouinciarum præfecturas illis crederet, & aliis officiis de iisdem optimè mereri studeret, qui ex aduersa parte religionis erant Gentiles, hac arte allici magnopere videbantur. Magistratibus autem ex Gentilibus defectis vtriusque diis publicè sacra facere. His addidit duas leges, quarum altera diuinationes vetuit, de qua queritur Zosimus^a, altera, vt, quod Romæ cœperat, toto orbe Romano ecclesiæ amplioribus spatiis ædificarentur, mandauit. Horum omnium meminit Eusebius, cum ait^b:

Ex his verò rebus Imperator abiens, alias res illustres & magni momenti cœpit aggredi. Ac primùm Gentibus per varias prouincias dispersis Præfectos, qui maximam partem salutari Christi fidei se addixissent, misit: qui verò Gentilium consuetudinem ac ritus imitari visi sunt, iis, ne sacrificia idolis immolarent, interdixit. Eadem lex ab eo lata fuit de illis dignitatis gradibus, qui Præfectorum honores suo splendore superabant. Aut enim si Christiani erant, ita se gerere præcepit, vt appellationis ipsorum dignitas postulat; aut si aliter animo affecti, mandauit ne idolis hostias offerrent.

XCIV.

Deinceps duæ leges in eandem sententiam promulgabantur: altera quæ vetuit detestabilia

CHRISTI
324.SILVESTRI PAP.
II.CONSTANTINI IMP.
19.

A stabilia idololatriæ scelera, quæ iam olim in quaque ciuitate & regione fieri consueverant, & ne quisquam vel statuas erigere, vel curiosas & superuacaneas diuinationes moliri, vel denique sacrificare auderet: altera, qua iussit templa exædificari, denique ecclesias tum longitudine tum latitudine ampliores effici: vt in posterum omnes homines (vt complectar breui) infano illo & supersticioso multorum deorum colendorum ritu è medio sublato, Deo optimo maximo reconciliarentur. Talia enim tum animo institueret, tum iis qui prouinciis præfuerunt per litteras significare, Imperatorem sua ipsius erga Deum sanctimonia incitauit. Lex præterea illud est in se complexa, vt pecuniis largiendis non parceretur, sed à thesauro regio promerentur ad parandas res illis institutis necessarias. Quinetiam ad Ecclesiarum Præsides passim de eiusmodi rebus litteras dare dignatus est, hæcque primas ad me misit:

LEGES CON-
STANTINI.

B Victor Constantinus Max. Augustus Eusebio S.

Quemadmodum ad hoc vsque tempus ob impiæ voluntatis institutum, & grauem tyrannidem seruos Dei persequentem, pro certo cognoui, & satis persuasum habui, omnium ecclesiarum ædificia vel negligentia corruisse, vel impendentis periculi metu minime, prout debuerat, resecta fuisse, frater charissime: si nunc enim libertas omnibus restituta sit, & draco ille Dei optimi maximi prouidentia, nostroque ministerio de communi Reipublicæ administratione depulsus, arbitror equidem, & virtutem ac potentiam diuinam omnibus satis constare; & eos qui vel timore vel infidelitate in peccata lapsi sunt, cum illud quod reuera bonum est, satis perspiciant, in veram & rectè viuendam viam redituros. Quibuscumque igitur ecclesiis vel ipse præsis, vel alij Episcopi, presbyteri, & diaconi vbicumque terrarum, quos nosti, præficiantur: vobis omnibus videndum est, vt earum ædificia sedulo accurentur; quò vel ea quæ remanent reficiantur, laxioraque fiant, vel, vbi necessitas postularit, de integro exædificentur. Quæ verò res ad ædificationem necessariò requiruntur, eas quidem cum ipse, tum alij tuo nomine à Præfectis & magistratibus prouinciarum petent. Hisce enim per litteras à me significatum est, vt omni studio & pensionè animi ea quæ fuerint à tua sanctitate perscripta substantent. Deus te, frater charissime, diu florentem seruet.] hæcenus epistola Constantini. subdit his Eusebius:

XCV.
LITTERAS
CONSTAN-
TINI IMP.

Ista litteris prodita, quibusque Ecclesiarum Præsibus in singulis nationibus ætatem degentibus missa fuere: ea quoque sedulo exequi, quæ erant his congruentia, prouinciarum Præfectis mandatum: ac quæ legibus erant sancita, illa etiam reuera magna cum celeritate confecta.] hucusque Eusebius. Hæc sunt quæ Constantinus post Baptismum Romæ decreuit: ac primùm quæ est ipse eadem auspiciatus in Vrbe, in cunctis Romani orbis prouinciis per Præsides expleri mandauit, omniaque consentanea sunt iis, quæ ex Siluestri Papæ Actis superius recitauimus. Quomodo autem, cum ab eo patria superstitio hunc in modum proculcari videretur, Senatus in eum exanduerit, conflatisque mutuis odiis, Constantinus derelinquenda Vrbe, & alterius illi non imparis excitanda consilium inierit, suo loco narrabimus.

XCVI.
QUAE POST
BAPTISMVM
CONST. DR-
CREUIT.

Quam verò habent appendicem Acta Siluestri de disputatione cum Iudæis habita Constantino & Licinio quartum Consulibus, suo loco de ea meminimus. Appendicem porrò eam iure dicimus, cum ad Acta legitima superius recensita præter ordinem temporis ea illic inserta esse videatur. Eodem quoque iure censenda putamus, quæ ad eadem Acta Latine scripta post disceptationem cum Iudæis habitam sunt appositæ, nempe post aliquot dies nuntiatum relatione Pontificum idolorum Constantino de dracone in specu morante, & letali halitu homines enecante, cuius postea clausit ora Siluester, & æreis quibus claudebatur ianuis, signo Crucis obsignatis, perpetuo eum ergastulo mæciparit. At sicut rem gestam veram credimus, ita hac quoque ex parte Acta ipsa non nihil corrupta esse, & aliquibus superadditis deprauata putamus, cum nonnulla mendaciter scripta habeant, veritati historiae superapposita atque conficta, quod nemo iure inficias ire poterit. Nam primò si tempus spectes, ea die ipsa accidisse dicuntur, qua scripta ibi ponitur à Constantino, nempe Constantino quintum & Crispo Consulibus. Sed nullus reperitur in Consularibus Fastis Consulatus Constantini cum Crispo, rectè verò Licinij quintus Consulatus gestus habetur cum Crispo. Verum hac leuia, quæ fortasse dici possent librariorum errore contigere potuisse, vt loco Licinij, Constantini nomen sit positum, vel ab aliquo imprudenter odio in Licinium factum sit.

XCVII.

DE DRACONE
OCCIDITO
A SILVE-
STRO VERA
NE SIT HI-
STORIA.

xcviii. At nec illud vlla ex parte consistit, quod dicitur Kalendis singulis eidem bestia à Vestalibus virginibus suppeditari solita alimenta: quod penes Gentiles Scriptores, qui res Romanas profecuti sunt, nemo unquam puto reperit. Sed ad alias virgines, quæ non essent Vestales, hæc esse referenda, suo loco dicemus. Sunt & alia superaddita, & quidem leuia, quæ cetera veritate quidem fidelia labefactant: Vt inter alia, quod ibidem affirmatur, ad ipsum vsque diem Iudicij obseratas à Siluestro fores, quibus draco coërebatur, numquam fore referendas, ad illud vsque planè tempus immortale animal permanfurum, demonstrari velle videtur: quo nihil fabulosius effingi posse, certum est. Ceterum in reliquis haud putamus historiam esse penitus contemendam, quæ complures habet Latinorum & Græcorum Scriptorum assertores. Et vt præmittamus Latinorum omnium prolixam nimis feriem recensere, qui ceteris habetur antiquior & eruditione clarior, Venantius Fortunatus Episcopus Pictauiensis, Poëticis & Rhetoricis litteris celebris, qui vixit ante mille & quadraginta annos, nempe sub Iustiniano atque Iustino Iuniorè Imperatoribus, in rebus gestis S. Marcelli Parisiorum Episcopi ad S. Germanum eiusdem sedis Antistitem, dum in fine habet de immani serpente ab eodem superato, hæc addit: Si sanctorum virorum ex factis merita conferantur, miretur Marcellum Gallia, dum Roma Siluestrum nisi hoc distat in opere, quod draconem figillauit ille, iste iactauit. Præter Cedrenum & recentiores alios, Metaphrastes eiusdem rei assertor est, licet ante Baptismum Constantini accidisse dicat, draconem que illum laruisse sub Capitolio, fortasse in Fauillis Capitolinis: erant enim inaccesi subterranei quidam specus, atque cisternæ, diætæ Fauillæ Capitolinæ, quæ opportuna potuerint esse huiuscemodi draconis latibula, licet ad radices Palatini ea parte, quæ spectat Capitolium; haud longè à tribus illis columnis erectis, super quas olim equestrem statuam Domitiani collocatam esse Stadius docet, sedem serpentis illius fuisse tradant. At de loco, vbinam id acciderit, nihil penitus apud Acta Latine conscripta.

xcix. Quod autem omnes asserant, eiusmodi serpentem apud Romanos sacrosanctum fuisse; illum in memoriam reuocant ex Epidauro olim in Urbem legatione publica alatum ad pestem euertendam, Aesculapio consecratum, quem licet, tot intercurrentibus sæculis, extinctum fuisse oportuerit, Plinius tamen testatur suo tempore fuisse superstitem, & sobole mirifice propagatum. sunt hæc eius verba: At qui anguis Aesculapius Epidauro Romam aduectus est, vulgò pascitur & in domibus, ac nisi incendiis femina exurerentur, non esset fecunditati eorum resistere. Quem Plinius dicit anguem, Festus draconem appellat.

c. Sanè quidem eiusmodi colubri, quem Romani colerent, cellam fuisse ad extinctionem superstitionis obseratà à S. Siluestro, perfacile credi potest; cum posthac nulla penitus horum colubrorum adeo fetibus excrescentium sit memoria; nisi quod Gentiles deo suo carere nolentes, quem fame extinctum nossent (nam idem tradit Festus, eum nonnisi canis vberibus nutriri solitum) ex ligno aliave materia fabricarunt, atque in alio specu pariter posuerunt, tamquam viuum atque aspectu terribilem: qui sic mansit vsque ad Honorium Imperatorem, cum iterum per sanctum Monachum impostura detecta, atque penitus demolita, caruere penitus superstitionis alumni auito deo suo. Rem gestam S. Prosper, quæ accidit Romæ suo tempore, narrat his verbis: Apud urbem Romam specus quidam fuit, in quo draco miræ magnitudinis, mechanica arte formatus, gladium ore gestans, oculis rutilantibus gemmis, metuendus ac terribilis apparebat. Huic animæ deuotæ virgines floribus exornatæ eo modo in sacrificio dabantur: quatenus insciæ, munera deferentes, gradum scalæ (quo tota illa diaboli arte draco pendebat) contingentes, impetus venientis gladij perimeret, vt sanguinem funderet innocentem. Et hunc quidam monachus, benè ob meritum cognitus Silichoni tunc Patricio, eo modo subuertit: Bacula manu singulos gradus palpando inspiciens, statim vt illi tangens, fraudem diabolicam respexit, eo transgresso descendens, draconem scidit, misitque per partes: ostendens & hic deos non esse, qui manu fiunt. hucusque Prosper. At quid opus fuit draconem effingere, si viuentem ex more colere potuissent? verum si nec ille, neque eius numerosi fetus & inextinguibiles prorsus extabant, à quonam penitus sublatum & extinctum oportuit, quàm à superstitionis Gentilitiæ aduersario, & summæ auctoritatis homine? Fuit hic certè ipse Siluester: nã alium quem dicamus, cum nulla prorsus de alio sit memoria? Optimè quidem hac ex parte etiam respondent Acta illa, licet corrupta,

DE DRACONE REFELITVR COM-MENTVM.

Ætæat apud Sic. Tom. 6. die 1. Nouem. Metaphr. in Siluestro.

Fest. verbo Fauilla. Gel. lib. 2. c. 10.

SERPENS SACER.

aplin. lib. 29. c. 4.

Festus verb. Insula Aescul. DRACO EFFICIVS.

Prosper. Aquitan. De Præd. part. 3. c. 38.

A corrupta, Siluestri, quibus (vt vidimus) dicitur à Vestalibus virginibus solita fuisse ministrari bestia alimenta: addidit, puto, librarius, Vestales, voci, Virgines: vt planè per rimulas quasdam liceat intueri draconem illum viuentem à Siluestro extinctum, cuius imagini tamquam viuenti huiuscemodi virgines ministrarent.

At nec prætermittimus dicere, præter Aesculapij serpentem interdum à natura parum aliquod reptile monstrum, quod boam nominatum testatur Plinius, cum ait: Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ, in tantam magnitudinem exeuntes, vt diuo Claudio Principe, occisæ in Vaticano, solidus in aluo spectatus sit infans. Sed & Dio in Augusto meminit, tunc temporis in Hetruria visum esse draconem bicipitem longitudinis pedum octogintaquinque. In aliis quoque prouinciis eiusmodi immanes colubros fuisse conspectos, eisdemque tempore Christianæ religionis à sanctis viris necatos, constat. refertæ sunt eiusmodi exemplis antiquæ sanctorum virorum historia: si quidem à sancto Arfacio apud Nicomediam fuisse draconem extinctum, auctor est Sozomenus: de S. Hilarione id ipsum affirmat S. Hieronymus: itemque de S. Donato Episcopo in Epiro, idem qui supra tradit Sozomenus: de S. Theodoro Metaphrastes: de S. Marcello Fortunatus: de S. Crescentino martyre Urbini patrono, eius Acta fidem faciunt, & alij de aliis. Sed illud proximum atque domesticum exemplum, quod Bibliothecarius narrat de Leone Quarto Romano Pontifice, qui dirum serpentem Romæ in cauerna apparentem apud S. Luciam, in Orphea dictam, & ipso halitu homines enecantem, publicis indictis precibus, ad locum procedens, penitus effugauit, vt amplius non sit visus.

C Quod autem ad Siluestrum spectat, eiusmodi trophæo victoriæ de extincto dracone imagines in ecclesiis pingi solitæ erant, nimirum cum dracone ad pedes eius victo. Quæ quidem, antequam eadem nobis de superato dracone recitata historia probaretur, S. Siluestri depicta effigies quid mysticum præferre videbatur, instar imaginis Constantini, quam tradit Eusebius pictam fuisse cum Cruce super caput sita, & sub pedibus eius dracone confosso, tamquam hieroglyphicum quoddam de superato Crucis virtute humani generis hoste, extinctis iam omnibus persecutoribus Ecclesiæ Regibus: idemque redderetur in imagine S. Siluestri cum insignibus victi draconis: sed magis effigies illa veritatem historia reprobant, vt de aliis compluribus his similibus accidit. At de his quæ pertinent ad Siluestri Acta satis.

D Iam verò quæ reliqua sunt de ecclesiis à Constantino Romæ constructis historiam prosequamur, de quibus diximus librum fuisse conscriptum, sed valdè succinctum ac breuem, vt pote quo ornamenta tantum, atque ad luminarium usum redditus elargiti narrentur, nihil autem de ipsarum ecclesiarum structuris habeatur expressum. In quo quidem illud animaduertendum est, quod quæ tunc Romæ sunt constructæ basilicæ, subitatio opere à Constantino erectæ fuerunt: ipsa enim earum structura, quæ hæctenus cernitur, id apertè declarat: cum videre sit bases columnis subnixas non omnes eiusdem esse operis, ipsasque columnas ex diuerso confectas marmorum genere, variisque ordinis capitellis desuper coronatas: sed & alia complura disparia in aliis ecclesiæ membris esse cernuntur, vt in columnarum epistylis, ac portarum liminaribus, & aliis: quæ (vt taceamus de ceteris) cernuntur in ea parte quæ superest basilicæ Vaticanæ: vt planè appareat, basilicas illas ex aliorum ædificiorum ruinis esse opere extemporalis constructas: quod secus ostenditur factum in basilica Pauli Apostoli, quæ à Valentiniano cæpta, ab Honorio Imperatore multorum annorum spatio postea perfecta fuit. At non patiebatur tarda molimina vehemens ille spiritus, quo Constantini animus exæstuebat: summa enim celeritate ædificia ipsum confici voluisse, quæ ad Menandrum rescriptis, demonstrant his verbis:

E Propter negligentiam Iudicum, qui Imperialia præcepta differunt, ad diuersas prouincias diuersos misimus, qui ad scientiam nostram referant, quæ vel diligentia promotæ viderint, vel desidia corrupta culpauerint. Monendi autem Iudices sunt, qui instaurare publica opera debent, vt de effectis eis potius quàm inchoatis ad nostram scientiam referant: nisi fortè iusta ratione petendum sit aliquos, si fortè defuerint, impensarum titulos prouideri. De rebus autem præcipuis maximisque, nõ de quibuscumque vilissimis, nostrum debent interpellare consilium. Hæctenus Constantinus ad Menandrum: quibus apparet, quàm studuerit maturari opera, quæ ædificanda mandasset: vt nunciari voluerit, ea

C I. Plin. lib. 8. c. 14.

DRACONES A SANCTIS VIRIS OCCISI. Sozom. l. 5. Hier. in Hilarione. Sozom. l. 7. c. 35.

C II. IMAGINES S. SILVESTRI.

Euseb. Vit. Const. l. 3. c. 3.

C III. CONSTANTINI STVDIVM ET CELERITAS IN ERIGENDIS BASILICIS.

Pl. 2. De operib. publ. C. Theod.

C IV. DE PVBLICIS OPERIBVS LATATA.

esse potius consummata, quam coepta. Deerant plane architecti ad multitudinem operum, quorum inopiam agro ferens animo Constantinus, pro illis comparandis ad Felicem in haec verba rescripsit: Architectis quamplurimis opus est: sed quia non sunt, sublimitas tua in provincijs Africanis ad hoc studium eos impellat, qui ad annos ferme duodeviginti nati liberales litteras degustauerint. Quibus ut hoc gratum sit, tam ipsos, quam eorum parentes ab his quae personis iniungi solent, volumus esse immunes; ipsi- que qui discunt, salarium competens statui. PP. VI. Kal. Septemb. Carthag. Oprato & Paulino Coss.] Sed tanta in costruendis operibus publicis celeritas Constantini iisdem parum proficua cessit: nam Zosimus eam ipsi vitio vertit, dum ait: Cumque pecuniam publicam in plurimas inutiles estructuras impenderet (talem impius aestimavit edificationem ecclesiarum) quaedam edificauit non multo post diruta, quod ob festinationem durabilia non essent.] haec ipse.

aLr. Deex
cus. arific.
C. Theod.

bZosim. l. 1.

CRUX ER-
GTA VBI E-
RAT TEM-
PLVM VE-
NERIS.

cHier. epi. 13.

CVI.
BASILICA
S. CRUCIS.

*Petras,
*Agnctis

CVII.
BASILICA
S. AGNETIS.

dApud Am-
br. Scym. 1. de
pass. Agnetis.

At non tantum quae recensitae sunt basilicae Romae a Constantino erectae fuerunt, sed & aliae plures, quarum in eodem libello habetur mentio; non puto tamen eas omnes eodem tempore aedificatas, verum vsque dum vixit, diuersis (ut accidit) permotus occasi- onibus. Namque in Atrio Sessoriano apud Veneris & Cupidinis templum, eo diruto post inuentam Crucem, nobilem erexit ecclesiam, eidem sanctissimae Crucis signo di- candam, cui praclaras quas fuerat diuersis temporibus consecutus victorias ferebat, ac- ceptas: in qua & inuentae Christi Redemptoris nostri Crucis partem cultu religiosissi- mo collocauit. At quid apud sanum Veneris & Cupidinis, templum Crucis? ut scilicet iuste vlcisceretur immane scelus, quod a Gentilibus in Crucis odium fuerat perpetra- tum; dum in sancto Golgortha, in Crucis rupe (quod testatur S. Hieronymus) fuerat impudicae Veneris statua collocata; & locus ipse, Crucis titulo adeo illustratus, ab iis- dem Venerarium appellatum. quamobrem quod celebre erat Veneris templum Romae (de aliis modò sileo) dignum visum est, ut cum ignominia euersum, sanctissimae Cruci cederet, quae proculcatis impudicitis, virtutum omnium splendore nitesceret.

Sed quid in eodem libello de eadem ecclesia scriptum habeatur, quaeve ei a Constanti- no fuerint collata donaria, videamus: haec enim ibi narrantur: Eodem tempore fecit Constantinus Augustus basilicam in Palatio Sessoriano: vbi de ligno sanctae Crucis posuit, & in auro & gemmis conclusit: vbi & nomen ecclesiae dedicauit, quo nominatur vsq; in hodiernum diem, Ierusalem. In quo loco constituit dona ista: Candelabra ante lignum sanctum lucentia argentea quatuor, secundum numerum quatuor Euangeliorum, pensan- tia singula libras octoginta: pharos catharos argenteos quinquaginta, pensantes singulos libras quindecim: scyphum aureum purissimum, pensantem libras decem: calices ministe- riales quinque, pensantes singulos libras singulas: scyphos argenteos tres, pensantes sin- gulos* libras octo: calices ministeriales argenteos decem, pensantes singulos libras duas*: patenam argenteam auro inclusam cum gemmis, pensantem libras quinquaginta: altare argenteum, pensans libras ducentas quinquaginta: aras argenteas tres, pensantes singu- las libras viginti. Et omnes agros circa Palatium ecclesiae dono dedit. Possessionem ad Sponsas via Lauicana, praestantem solidos ducentos sexagintatres. Sub ciuitate Laurento possessionem Patras*, praestantem solidos centum viginti. Sub ciuitate Nepefina pos- sessionem Aghesis* (resinet hodie idem nomen, ut dicatur Agnetis) praestantem solidos ducentos quinquaginta. Sub ciuitate supra scripta possessionem Terega, quae praestat so- lidos centum sexaginta. Sub ciuitate Falisca possessionem praestantem solidos centum quin- decim. Item sub ciuitate Falisca possessionem Herculis, quam* donauit Augusto, & Au- gustus obtulit ecclesiae Ierusalem, praestantem solidos centum quinquagintatres, &c.] sed haec omnia (ut dictum est) post S. Crucem inuentam, de qua suo loco.

Ac mox subdit: Eodem tempore fecit basilicam S. Martyris Agnetis, ex rogatu filiae suae, & Baptistherium in eodem loco, vbi baptizata est soror eius Constantia, vna cum filia Augusti.] Constantia haec eadem dicta: sed quando Baptisum susceperint, non constat, nec etiam quoto anno ecclesia illa a Constantino erecta fuerit; qua autem visione admonita ibi Constantia filia sit baptizata, apud Ambrosium res gesta ab incerto Auctore in haec verba, narratur: Erat enim ipsa Constantia Regina virgo prudentissima, sed ita obfessa vulneribus, ut ad capite vsque ad pedes nulla membrorum pars libera remansisset. Accepto autem consilio, spe recuperanda salutis, venit ad tumulum Martyris nocte (nempe Agnetis, de qua mira relatu audierat) & licet Pagana, tamen credula animi inten- tione

atione preces fideliter fundebat. Quod dum faceret, repentina somni suauitate corripi- tur, & vidit per visionem beatissimam Agnem talia sibi monita proferentem: Constante- ter age, Constantia, & crede Dominum Iesum Christum Filium Dei esse Saluatorem tuum, per quem modò consequeris omnium vulnerum, quae in corpore tuo pateris, sa- nitatem. Ad hanc vocem Constantia euigilat sana, & sic sana, ut nec signum in eius mem- bris alicuius vulneris remaneret. Retierfa igitur ad Palatium sanctissima, facit gaudium & patri suo Augusto & fratribus suis Imperatoribus: Coronatur ciuitas tota: fit letitia militantibus, atque priuatis, & vniuersis audientibus haec. Infidelitas Gentium consu- debatur, & fides Dominica letabatur*. Interea patrem & fratres Augustos rogat, ut ba- silica beatae Agnetis construeretur, & sibi illic Mausoleum collocari praecipit. Currit haec opinio ad omnes, & quotquot credentes ad eius tumulum aduenissent, sanabantur, quacumque fuissent infirmitate detenti: quod facere Christum nullus dubitat vsque in hodiernum diem. Perseuerauit autem Constantia Augusti filia in virginitate, per quam multae virgines & mediocres & nobiles & illustres sacra velamina susceperunt. Et quia fides mortis damna non patitur, vsque ad hodiernum diem multae virgines Romanae Agnem beatissimam, quasi in corpore manentem, attendunt.] haec ibi, sed perperam Am- brosijs nomine consignata. cetera autem de eadem Constantia inferius.

Ceterum certò scito, quod licet iam vsu receptum, & scriptis firmatum, sacrisque le- ctionibus proditum, ut vbiq; & ab omnibus Constantia dicatur, quae S. Agneti basili- cam erexit, tamen proprio nomine dicenda fuerat Constantina. Vetera namque id mo- nimenta suadent, immò fateri cogunt. Sic enim se habebat vetus inscriptio affixa eius- dem S. Agnetis basilicae apud, cuius modò marmoreae tabulae, vix fragmentum super- est, stratum in ingressu atrij recens restituti a S. R. E. Cardinali Mediceo Archiepisco- po Florentino, nuper in Romanum Pontificem electo, vocatoque Leone XI. qui eam- dem basilicam collabentem restituit & exornauit: Porro vetus inscriptio illa, quae erat in marmore sculpta, iam contracta tabula perditam, remansit Deo volente in membranis exarata integra, atque iam typis excusa his* characteribus perseuerat, vendicata penitus ab iniuria temporis:

CONSTANTINA. DEVM. VENERANS. CHRISTOQVE. DICATA
OMNIBVS. IMPENSIS. DEVOTA. MENTE. PARATIS.
NVMINE. DIVINO. MVLTVM. CHRISTOQVE. IUVVANTE
SACRAVIT. TEMPLVM. VICTRICIS. VIRGINIS. AGNES.
TEMPLORVM. QVAE. VICIT. OPVS. TERRENAQVE. CUNCTA
AVREA. QVAE. RVTILAT*. SVMMI. FASTIGIA. TECTI.
NOMEN. ENIM. CHRISTI. CELEBRATVR. SEDIBVS. ISTIS.
TARTAREAM. SOLVS. POTVIT. QVI. VINCERE. MORTEM
INVECTVS. CAELO. SOLVSQVE. INFERRE. TRIVMPHV
NOMEN. ADHVC. REFERENS. ET. CORPVS. ET. OMNIA. MEMBRA
A. MORTIS. TENEBRIS. ET. CAECA. NOCTE. LEVATA,
DIGNVM. IGITVR. MVNVS. MARTYR. DEVOTAQVE. CHRISTO.
EX. OPIBVS. NOSTRIS. PER. SAECVLA. LONGA. TENEBIS
O. FELIX. VIRGO. MEMORANDI. NOMINIS. AGNES.] Ita quidem ve- tus inscriptio tabulae incisa marmoreae, quam ab ipsa positam Constantina, illis verbis penultimo versu recitatis apparet, EX OPIBVS NOSTRIS. Et ne quid dubites de nomine Constantinae, contestem adducimus virum integrum idipsum manifestissime profitentem suis scriptis, quibus suffragatur apertissima veritati, sanctum, inquam, Al- thelmum Anglorum Episcopum, qui in carmine b, quod scripsit de laude Virginum, eamdem filiam Constantini Constantinam nominat, non autem, ut in vsu est con- uersum, Constantiam, versibus istis:

Nam Constantinam sanauit tumba sepulchri,
Et sarcophagus qua pausant membra puellae;
Vt merito posset regnantis filia Regis,
Aeterno Regi regum, qui regnat in aethra,
Reddere magnificas pro vita sospite grates.] & inferius:
Nobilis in Roma vixit pulcherrima virgo
Constantina, noue praebens spectacula vitae

*dilatabatur.

CVIII.
CONSTAN-
TINA AP-
PELLANDA,
NON CON-
STANTIA,
QVAE S. A-
GNETI BA-
SILICAM
EREXIT.

*Antiq. In-
scrip. Appen.
pag. 1161.
num. 9.

*RVTILANT

bTo. 5. An-
tig. lect. pag.
851. 852.
153.

Omnibus, integrè qui conuersarier optant. Lurida linquentes veteris contagia vite. Hec, inquam, virgo caelestia freta patrono, Contempsit mundum felix cum flore virentem, Arida cen paleae proiecta peripsama squalent. Vtq; magis stupeas, rumorem aduerse parentum: Nam pater augustè regnorum sceptrum gubernans, Imperium mundi Christo regnante regebat, Qui Constantinus nomen sortitur in aenum, Hic sobolem sanctam, miro dilexit amore.]

ad historiam Gallicani, inferius suo loco recitandam. Quod autem siue ab ipsa Constantina, siue à patre Constantino diuersè narratur basilica illa esse constructa, verum utrumque esse posse, nihil est quod impediatur, nimirum ut pater expensas ad instructionem contulerit eius quam filia erigendam suscepit ecclesiam. Sed maior inde oritur difficultas, quomodo Constantina illa prædicetur virgo Deo dicata, filia Constantini, quæ, Ammiano^a teste, duos viros habuit, priorem Hanniballianum, posteriorem Gallum Cæsarem; quæ nec talis extitit, ut sanctitatis villo titulo meruerit insigniri, utpote femina crudelitatis face incensa furens, noua Megara ab eodem Auctore nominata. Quod igitur aliam Constantinam Constantini filiam non inuenimus appellatam, si hanc velimus struxisse basilicam sanctæ Agnetis: tum verba illa primo versu Epigrammatis recitata, CHRISTO QVE DICATA, non erunt interpretanda, ut vouerit virginitatem quam non excoluit, sed quod relicto Gentilitio cultu, effecta fuerit Christiana. Quam nec Romana, sed in Bithynia in Oriente defunctâ esse, fratri Constantio inensam reddidit, idem Ammianus affirmat. Quod si hanc, quæ Constantina dicta fuit, sanctam à sancta Agnetis, & virginitatem Deo dicasse dixerimus, ut metro cecinit Althelmus Episcopus: nequaquam illa esse potuit coniux Galli, filia Constantini, cuius meminit Ammianus, sed potius Constantini Magni soror, filia Constantij, germana Constantiæ Augustæ, Licinij Imperatoris vxoris. Nam præter Constantiam ipsum alias genuisse filias, nempe Eutropian & Anastasiam, quæ & Constantina cognomine dici potuit, satis liquet. Quod verò non Constantina, sed Constantia ueneratione colitur apud eandem basilicam sanctæ Agnetis: si ita res est, nullam aliam inuenimus esse potuisse, nisi quam ferunt Acta martyrum Ioannis & Pauli, desponsatam Gallicano, filiam Constantini Constantiam: nam quæ eiusdem nominis, soror eiusdem Constantini fuit, nupta Licinio, in Arriani sumum lapsa Constantinopoli vixit, indigna prorsus, quam aliquo cultu uenerationis Romana Ecclesia fuerit prosecuta. at de feminis Constantinis atque Constantijs hætenus.

Porrò quæ idè Constantinus memoratæ ecclesiæ dona contulerit, his verbis in eodem libello narratur: Patenam aureâ pensantem libras viginti: calicem aureû pensantè libras decem: coronâ, pharum cantharum ex auro purissimo, cû delphinis triginta, pensantem libras quindecim: patenas argenteas duas, pensantes singulas libras viginti: calices argenteos quinque, pensantes singulos libras decem: pharos catharos argenteos triginta, pensantes singulos libras octo: pharos æreos ex aurichalco quadraginta: cerostros ex aurichalco argento clufos quadraginta sigillatos: lucernas aureas duodecim mixta * super fontè. In redditibus. Circa ciuitatè Fidenas omnè agrû, præstantem solidos centû * sexaginta. Via Salaria sub Parento vndiq; omnem agrû, præstantem solidos centû * quinque. Agrum Marci *, præstantem solidos octoginta. Possessionè in vico Pisonis, præstantem E solidos ducentos quinquaginta. Agrû Casulas, præstantem solidos centû.] hucusq; ibi.

Quod verò ad Constantiam alteram spectat, Constantini sororem, relictam Licinij, de qua sæpè superius mentio facta est: hæc aliquando Nicomediæ cum ageret, titulo Augustæ clarissima, miro ardore succensa videndi Christi humani generis Redemptoris, quem Deum colebat, imaginem, ut voti compos fieret, ad Eusebium Pamphili Cæsareæ, totius Palæstinæ, in qua Christus versatus erat, Metropolitanum Episcopum literas dedit; cum ille hoc facile præstare potuisset (nam testatur b ipse se aspexisse imagines Christi, & Petri ac Pauli Apostolorum, coloribus expressas ac fideliter conseruatas:) nihilominus quod non Arianam tantum hæresim imbibisset, sed & Theopaschitarum vesania imbutus esset, hunc in modum ad ipsam rescripsit:

Quoniam autem de Christi imagine ad me scripsisti, ut tibi mitterem: velim mihi significes,

a Ammian. lib. 14.

CIX. BONA COLATA.

* Ichnorum * mille * mille * Mutij,

CX. DE CONSTANTIA AVG.

b Euseb. l. 7. c. 14. c Apud Nicæna Conc. 2. Act. 6.

CXI.

A significes, quamnam putes Christi imaginem: verum illam veram & incommutabilem, naturæ illius characteres ferentem, aut hanc, quam propter nos assumpsit; ferulem formam pro nobis induens. Sed sanè de diuina forma non arbitror etiam ipse ego te esse sollicitam; cum fueris ab illo edocta, neminem Patrem cognouisse præter Filium, neque ipsum Filium condignè quempiam cognouisse, nisi qui illum genuit Pater.] & post alia: Si omnino serui requiris imaginem formæ, & carnem quam propter nos induit: sed & hanc gloriæ Deitatis suæ commixtam esse didicimus, & passam, mortuamque.] & post pauca: Quis igitur gloriæ eiuscemodi & dignitatis splendores lucentes & fulgurantes effigiare mortuis & inanimatis coloribus & vmbatili pictura poterit: cum neque diuini illius Discipuli in monte illum contemplari quauerint; qui cadescentes in faciem suam, non posse se huiusmodi spectaculum inspicere, confessi sunt. B Igitur si carnis illius figura tantam ab inhabitante in ea Diuinitate accepit potentiam; quid oportet dicere tunc, cum mortalitatem exiit, & corruptionem abluens, formam serui in Domini & Dei gloriam transtulit, post mortis scilicet victoriam, post ascensum in cælos, post cum Patre regio in throno à dextris confessum, post requiem in ineffabilibus & innominandis vocibus Patris, in quam ascendentem & desidentem caelestes Potestates illi benedictis vocibus acclamabant; dicentes: Principes tollite portas vestras, aperimini portæ caelestes, & introibit Rex gloriæ?] hucusque ex Eusebij epistola recitata sunt in secundo Nicæno Concilio imaginum cultui aduersario Gregorio Neocæsareæ Episcopo.

Aduersum hæc autem eum ibi multa fuerint ab Epiphanio recensita, & in auctorem ipsum Eusebium, utpote Arianum hominem; inclamata; ista demum, quod ad hanc spectat epistolam, posita sunt de sententia Eusebij, aliorumque Arianorum: Opinantur autem Christum Dominum nostrum carnem sine anima assumpsisse, addentes, in saluari illius dispensatione Diuinitatem impleuisse animæ consilia motionesque, nimirum quod passionem (ut ait Gregorius) Diuinitate circumscribant, & ob id verè Theopaschitæ sunt: qui autem huius sententiæ sunt, imaginem non habendam censent, quemadmodum impius Seuerus, Petrus Fullo, Philoxenus Hieropoleos Episcopus, & omnis denique illa multi capitis & sine capite hydra contendit. Huius igitur societatis existens & Eusebius (quemadmodum ex illius epistolis & historicis commentariis demonstratum est) imaginem Christi Theopaschitarum more reiecit: qua de causa & Constantiæ Licinij vxori scribit, apud se imaginem non reperiri. Nam & in eadem epistola dicit, quod illius incarnata forma in Deitatis naturam mutata sit. Nemo tamen sanctorum Patrum nostrorum sic sentit, aut docuit: neque enim veritas sic se habet, &c.] Constantia igitur Augusta his ab Eusebio Pamphili epota venenis, & ab ipsomet Ario & Eusebio Nicomediensi Arianae perfidiæ aconito infelix imbuta; sinceræ fidei candoris, quem Romæ apud S. Agnetis basilicam in Baptismate suscepisset, dispendium passa; Arianorum furua fuligine, facta est hæresis illius sectatrix, in modò saurix atque patrona: de qua S. Hieronymus ad Cresiphontem: Arius, ut orbem deciperet, sororem Principis ante decepit.] At de Constantia modò hætenus, ad quam occasione S. Agnetis basilicæ, & suscepti in ea Baptismatis, digressi sumus. Sed iam ad alias basilicas Romæ à Constantino erectas iterum redeamus.

Eodem tempore (inquit libelli Auctor) Constantinus Augustus fecit basilicam beato Laurentio martyri via Tiburtina, in agro Verano, supra arenariam cryptæ: & vsque ad corpus S. Laurentij martyris fecit gradus ascensionis & descensionis. In eo loco construxit apsidem, & ornauit marmoribus porphyreticis, & desuper locum conclusit argento, & cancellis de argento purissimo ornauit, pensantibus libras mille: & ante ipsum locum in crypta posuit lucernam ex auro purissimo lychnorum decem, pensantem libras viginti: coronam ex argento purissimo, cum delphinis quinquaginta, pensantem libras triginta: candelabra area duo, in pedibus denis, pensantia singula libras trecentas. Ante corpus beati Laurentij martyris argento clufit sigilla passionum ipsius, cum lucernis in mixtis argenteis, pensantibus singulis libras quindecim.] & in fine: Pharos argenteos triginta, pensantes singulos libras octo.] hæc verò habet de redditibus: In eodem loco possessionem cuiusdam Quiriæceti * religiosa femina, quam Fifeus occupauerat tempore persecutionis, &c.] Loca autem vbi poni solita erant Martyrum corpora, quæ appellamus vsu præfco Confessiones, sumptuosissime exornari solita; non tantum quæ

EUSEBII EPISTOLA AD CONSTANTIAM AVG. Mat. 11.

Mat. 17.

Psal. 13.

CXII. QUID A PATRIBUS SYNODI IN EUSEBIVM.

a Hieron. aduers. Pelag. ad Cresiphontem.

CXIII. BASILICA S. LAURENTII.

* myxis

* Cyriacæ

CHRISTI
324.SILVESTRI PAP.
II.CONSTANTINI IMP.
19.

quæ de loco dicta sunt ubi conditum erat S. Laurentij corpus, sed & de S. Hippolyti A
martyris confessione haud procul sita docet Prudentius, qui eam vidit, his versibus^a:

^a Prudentius
Perist.
hym. 11.

*Ipsa illas animæ exunias quæ continet intus
Aedícula argento fulgurat ex solido.
Præfixit tabulas diues manus aqore leui
Candentes, recauum quale nitet speculum.
Mec Paris contenta aditus obducere saxis,
Addidit ornando clara talenta operi.]*

CXIV.
ILLVSTRA-
TAE MAR-
TYRVM RE-
LIQUIAE.

Ex his planè vides, cum primùm à persecutionis angustiis in latum libertatis campum
Ecclesia profilit, quæ olim in cœmeteriis ipsis, antris, & recessibus subterraneis, sancto-
rum Martyrum cultum (vt vidimus) dignis officiis, pro temporis ratione, frequentare
solebat; constructis iam in ipsorum memoriam basilicis, translatisque in eas eorum cor-
poribus, & in thecis argenteis & argento rectis cellulis collocatis, auro gemmisque ful-
gentibus vasis ad vsum luminarium comparatis, eadem ipsos summa gloria celebrare
ac venerari cœpisse.

CXV.
DE BASILI-
CA IN VIA
LAVICANA.

Rursus verò hæc de reliquis basilicis ex eodem libello: Iisdem temporibus Constanti-
nus Augustus fecit basilicam via Lauicana inter duas lauros beato Petro & Marcelli-
no martyribus: & Mausoleum, ubi beatissimam Augustam matrem suam posuit in sar-
cophago porphyretico.] sed id postea. verùm hæc ibidem subduntur: Vbi donauit pa-
tenam auream ex auro purissimo, pensantem libras trigintaquinque: candelabra argen-
tea auro inclusa, in pedibus duodecim, quatuor pensantia singula libras ducentas: co-
ronam auream, quæ est pharus cantharus, cum delphinis centum viginti, pensantem
libras triginta: calices aureos tres, pensantes singulos libras decem, cum gemmis pra-
finis & hyacinthinis: amas aureas duas, pensantes singulas libras quadraginta: altare
ex argento purissimo pensans libras ducentas: pharos cantharos argenteos viginti, pen-
santes singulos libras viginti: item altare ex argento purissimo, pensans libras ducen-
tas: patenas ex auro purissimo duas, pensantes singulas libras quindecim: patenas ar-
genteas duas, pensantes singulas libras quindecim: scyphum maiorem ex auro purissi-
mo, ubi nomen Augusti designatur, pensantem libras viginti: scyphum aureum mi-
norem pensantem libras decem: scyphos argenteos quinque pensantes singulos libras
duodecim: calices ministeriales argenteos viginti, pensantes singulos libras tres:
amas argenteas quatuor, pensantes singulas libras quindecim: annis singulis olei nar-
dini pistici libras nongentas*, balsami libras centum, aromatum in incensum sanctis
martyribus beato Marcellino & Petro libras centum.] hæc ibi, quibus & redditus sub-
sequuntur.

CXVI.
ALIAE BA-
SILICAE A
CONSTAN-
TINO AE-
DIFICATAE
EXTRA VR-
BEM.

Mentio ibidem habetur de basilica Ostiensi in honorem sanctorum Apostolorum
Petri & Pauli & Ioannis Baptistæ, alia Albanensi in memoriam S. Ioannis Baptistæ, Ca-
puana Apostolorum, & Neapolitana in honorem (vt ait Ado) itidem Apostolorum &
martyrum ab eodem Constantino erectis. Vasorum autem omnium, quorum mentio
facta est, quædam inferuebant ad luminaria incendenda, vt cerostrata, candelabra, phari
canthari, & coronæ cum delphinis; quædam verò ad vsum sanctissimæ Eucharistiæ,
vt calices, patenæ, amas, metretæ: ad baptismum alia, vt pelues & scyphi: thymiamate-
ria autem erant ad suffitus parandos. Sed & in pluribus aliis quoque Italiæ ciuitati-
bus viget adhuc memoria aliarum Ecclesiarum ab eodem Imperatore summa impen-
sa constructarum: verùm & in alijs etiam prouincijs itidem factum esse constat: & in
ter ceteras nobiles ab eo iussas ædificari basilicas, meminit Gregorius Turonensis^b de
ea sanctissimæ Dei genitricis Mariæ ab eodem in Gallia excitata, in cuius erectio-
ne eiusmodi insigne miraculum accidisse testatur: Maria verò (inquit) gloriosa geni-
trix Christi, vt ante partum, ita virgo creditur & post partum: quæ (vt supra diximus)
angelicis choris canentibus, in paradysum, Domino præcedente, translata est. Cuius ba-
silica ab Imperatore Constantino admirabili opere fabricata renidet: ad quam adductæ
columnæ cum præ magnitudine leuari non possent, eò quòd esset circuitus earum sex-
decim pedum; ac diebus singulis casto labore fatigarentur: apparuit artifice sanctæ Vir-
gine per visum, dicens: Noli mœstus esse: ego enim tibi ostendam, qualiter hæc queant ele-
uari colunæ. Et ostendit ei quæ aptarentur machinæ, qualiter suspenderentur trochlear,
atq; funes extenderentur; illud addens: Coniunge tecum tres pueros de scholis, quorum
hoc

^b Greg. Tur.
De gloria
Mart. c. 9.

CHRISTI
324.SILVESTRI PAP.
II.CONSTANTINI IMP.
19.

A hoc adiutorio possis explere. Quod cum ille vigilans, quæ præcepta fuerant, coaptasset,
vocatis tribus pueris ab scholis, erexit summa velocitate columnas. Præstitum est popu-
lis spectare miraculum admirandū, vt quod multitudo virorum fortium leuare nequi-
uerat, tres pueruli absque virtute perfecti operis subleuarent.] hæc Gregorius. De alijs
autem ecclesijs ab eodem in Oriente ædificatis, suo loco referemus.

Hæc verò omnia (vt diximus) nequaquam hoc ipso anno à Constantino perfecta
sunt, sed potius cœpta tantum ex iis nonnulla, reliquis quibus vixit annis absoluta fue-
runt: à nobis autem hæc simul omnia hoc anno relata sunt, quòd certis, quibus possent
annis adscribi singula, incertum penitus sit. Sed illud memoria dignum est, quòd cum
tam celebres & insignes Memorias in honorem Dei atque Sanctorum tum Romæ tum
in alijs plurimis orbis Romani locis Constantinus erexerit; in nulla ipsarum modestis-
simus Imperator reperitur (sui nominis memoriæ titulum insculpsisse, contempsisseque
Christianissimum Principem, quod alij ante cum Imperatores magno studio affectas-
sent; quorum qui omnium optimus à Gentilibus habebatur Traianus, quòd in ope-
ribus singulis à se erectis affixisset titulum sui nominis, idem noster Constantinus
(vt auctor est Aurelius Victor) illum eò dicitur lepidè quidem & vrbane derisit, di-
cens, Traianum esse herbam parietinam, nimirum, quòd, sicut illa, passim reperiretur
muris inhærens.

CXVII.
CONSTANT.
MODESTIA.

Iam verò reliquum foret, vt enarratis & elucidatis hisce de Actis Siluestri, & de ere-
ctis ab Imp. Constantino in Vrbe alibi que basilicis, collatisque eisdem ab ipso donis, de
vulgata illa omnium ore agerenius eiusdem Constantini donatione tot tantisque con-
trouersijs agitata: sed parcitius, quòd nihil præter illa quæ ab alijs dicta sunt, afferre pos-
sumus; & eadem repetere, sit onerosum atque pariter otiosum, cum liberum sit cuique,
quæ eo argumento à pluribus sunt scripta, consulere. At illud modò hic satis sit obiter
attigisse: neminem veri amantem, & antiquarum litterarum studiosum negaturum, pri-
mum omnium Christianorum Imperatorum, eundemque maximè piùm, ac pariter
munificentissimum ore quoque Gentilium prædicatum, Christianam religionem,
quam, auita superstitione relicta, primus fermè omnium Augustorum (quod pro rei
nouitate visum est esse portentum) præter sententiam Senatus & populi amplexatus est,
cunctis quibus valuit officiis coluisse, atque muneribus frequentasse. Ad quæ præstanda
cum pietas cum impelleret, & æmulatio ex antiqua gloria aduersariæ religionis vrgeret,
atque stimulus ea de causa (vt ait Zosimus) hoc tempore infensi sibi atque palam iam
obtreçantis Senatus exagitaret, vt non tantum paria (quod dictum est superius) Gen-
tilium sacerdotum concefferit Christianæ religionis Antistitibus priuilegia, & maiori-
bus auxerit eos atq; Christi templa donariis, sed ipsam potissimum Romanam Ecclesiam,
in qua sciebat totius Christianæ religionis vigere principatum, atque cardinem verti,
eamque, in medio æmulantium, lacerantium, atque oblatrantium hostium collocatam, in
ipsorum odium & inuidiam amplissimis donasse muneribus; summaque potentia com-
munisse, atque iuribus stabilisse. Quorum aliquibus licet modestia Romanorum Ponti-
ficum non sit vsa, nō tamen ea ratione negari possunt esse collata: sicut nec quis iure in-
ficias ire poterit, tributas esse olim ab Augusto Senatui (quod Dio testatur^a) Africam,
Asiam, Numidiā, Epirum, Græciam, Dalmatiam, Macedoniam, Bithyniā, Pontū, Cy-
renem, Siciliam, Sardiniam, & Hispaniam Bæticam, licet eisdem posteriores Imperatores
pro arbitrio vsi sint. Magnum planè est de collatis illis Romanæ Ecclesiæ à Constanti-
no muneribus argumentum, quòd Francorum Christianissimi Principes suis ipsorum
diplomatibus, ea à Longobardis ablata, se Romanæ Ecclesiæ restituere, professi sunt.

CXVIII.
DE DONA-
TIONE CON-
STANTINI.

E Si enim Romana Ecclesia ante collata illa à Francorum Regibus priuilegia (quod
suo loco pluribus demonstrabitur) iam potiebatur rerum dominio: vnde illud sibi nisi
iure debitum potuit vendicasse? cum certum sit, nulla id factum armorum vi atque vio-
lenta grassatione: silentibus præferim, nec minimum quidem reclamantibus, qui illis
temporibus regnabant in Oriente, Imperatoribus, alioqui in Romanam Ecclesiam parum
æquis, quam & ausi fuerunt (quod queritur sanctus Gregorius^b) redigere sub tributo.
Ceterum iusta possessio (quam, si careret humano, diuino saltem iure, quo subordinata
sunt diuinis terrena rerum dominia, Romana Ecclesia legitime sibi vendicat, ac postero-
res Reges & Imperatores amplissimis priuilegijs ratam habuere, eamque illibatam ita-
bilemque seruatum voluerunt) à Ioanne Diacono ex deprauato illo à Græcis mutuato
donationis

^a Dio. hist.
lib. 53.

CXIX.

^b Gregor. in 4.
Psal. pan.
vers. Toti
die expr.

donationis edicto, ambigua redditur potius, quam proberur: quod cuique rem perspicacius inveni redditor manifestum. Sic enim Græci donant, vt furripiant potiora: de quibus poeticum illud modò sit nobis meritò vsurpandum:

Virg. Aen. lib. 2.

Quidquid id est: timeo Donads, & dona ferentes.]

CXX. GRAECORVM FIDES SVSPECTA.

Non enim eo erga Romanam Ecclesiam studio tenebantur, vt quæ eius gloriæ esse viderent & honoris, sollicitè curarent: cuius excellentiam superbè admodum æmulati, notam eidem inurere potius semper studuerint, quam gloriã comparare: est enim eius rei (vt de reliquis taceam) locuples testis Theodorus Balsamon, atque reliqua schismaticorum colluuiis. Quis non credat, ab ipsis ex eodem edicto maiestatem Romanæ Ecclesiæ prædicari, cum ex eo hæc quæ sequuntur proferantur à Constantino verbis illis fuisse statuta: Decernentes statuimus, vt Romana Ecclesia habeat principalem potestatem, & sit caput quatuor sedium, sedis Alexandrinæ, Antiochenæ, Ierosolymitanæ, & Constantinopolitanæ, & (vt semel dicam) omnium totius orbis Ecclesiarum. Absit à Romanæ Ecclesiæ amplitudine & dignitate, vt ab homine eiusmodi sibi vendiceret potestatem, & non potius à Christo per Petrum. An non sæpius demonstratum est secundo Annalium Tomo, Romani Pontificis super omnes vbique Ecclesiæ earumque Præsules fuisse auctoritatem, etiam cum ipsa Regina prouinciarum esset sub tributo, cum scilicet tyrannorum persecutionibus Ecclesia vexaretur? Turpe planè est atque admodum indignum, acceptum ferre mortali, quod ab ipso Deo & Domino nostro Iesu Christo constat eidem in Petro esse collatum.

CXXI.

DE SEDE CONSTANTINOPOLITANA MVLTATA CONFLECTA.

Cic. Orat. pro Flacc. in iust. in princip.

Sed nec illud ipsum eidem à Constantino gratis donatum volunt, verum vt id totum in Ecclesiæ Constantinopolitanæ conuertatur emolumentum, nempe vt hac techna inter sedes antiquas Patriarchales enumeretur Constantinopolitanæ Ecclesiæ sedes. Testis Græcus (vetus hæc parœmia) satis est. Appello clarissimũ Oratorem de his pro Flacco differentem: qui tamen excipit ab eiusmodi iniusta antiquitus nota bonos, doctos, atque prudentes: ac multò magis nos Christianæ religionis præclarissimos atque sanctissimos viros, Catholicæ pietatis & vnitatis cultores, ab ea cõtumelia censemus absoluendos, ac penitus liberandos: ceterum quos semel hæresis labefastauit, vel schisma diuisit, Ethnicis deteriores effectos esse, semper agnouimus. Sed mirati sumus vehementer, Zonaram aliquid sibi de Constantinopolitanæ Ecclesiæ Patriarchatu amplius arrogasse, dum non tam eam dignitatem à Constantino tradit fuisse collatam, quam potius restitutam, cum sic ait: Constantinus Magnus cum aliis multis Urbem adornauit: tum Byzantium, quod prius Thraciæ Heracleæ Episcopatus erat, à Seuero Perinthiis post captiuitatem subiectum (vt in Seuero expositum est) in Patriarchatus dignitatem restituit. Hæc ipse.

Zonar. Annal. Tom. 3.

CXXII.

FALSA ASSERTIO DE PRIVILEGIIS ECCLESIE CONSTANTINOPOLITANÆ.

Gelas. in Concil. Rom. decr. De lib. apocryph. Gelas. epist. ad Anastas. Imp.

At quonam modo Constantinus vel contulit, vel reddidit Constantinopolitanæ Ecclesiæ iura Patriarchatus, si post Concilium Chalecedonense solutum, cum Legati Apostolici recessissent, Anatolius Constantinopolitanus Episcopus cum collegis nonnullis quasi appendicem superaddens Oecumenicæ Synodo, id sibi tentauit arripere, sicut & Iuuenalis hoc ipsum tunc sedi Ierosolymitanæ conferri enixius laborauit? Cui nefariæ vtriusque præsumptioni quantum restiterit sanctus Leo Romanus Episcopus, litteræ ipsius tunc ad eos scriptæ significant. Sed & præsumptæ temeritati quantopere aduersari fuerint Romani Pontifices successores, Gelasius Papa amplissimã fidem facit, cum sedes Patriarchales relegens, tres tantummodò enumerat, Romanam scilicet, Alexandrinam, & Antiochenam, & obnitens Acacij Constantinopolitani Episcopi petulantia, eum non nisi parochiæ Heraclienfis Ecclesiæ Episcopum esse docet. Quando vniquam mentio à curiosis atque procacibus aduersariis facta vel saltem obiter de eiusmodi Constantinopolitanæ Ecclesiæ Constantini priuilegio collato: vel quando hæc ab Imperatore decerni potuisse ausi sunt affirmare? cum potius honesto, sed mentito titulo Concilij Constantinopolitani primum, ac deinde Chalcedonensis, id sibi adsciscere conari sint? Sed hæc tam perspicua, clariora reddentur ex iis quæ inferius annis singulis, quibus eiusmodi agitata sunt controuersia, narrabuntur.

CXXIII.

REDARGVTVR IMPOSTVTURA.

Rursum verò (ex quo semel aduersus eos sermo institutus est) si quarta die post Constantini Baptismũ (quod habent Latina exemplaria) eiusmodi edictũ factum est; quomodo potuit in eo Imperator meminisse Constantinopolitanæ sedis, si nec nomen quidem Constantinopolis tunc erat exortũ? & ed minus si ad Consules prouocemus, quibus datum edictum inscribitur, nempe sub Consulatu Constantini Augusti quarto, qui decem

A decem ferme annos antequam Byzantium in Constantinopolim mutaretur, in Fastis Consularibus descriptus habetur, non tamen (vt ibi perperam ponitur) Constantini Consulatus cum Gallicano, sed cum Licinio; cum nequaquam Gallicano cum Imperatore contingere potuerit esse Consul: testatur enim Ammianus Marcellinus, à tempore secundi Consulatus Diocletiani cum Aristobulo, vsque ad Consulatum Iuliani Apostata cum Sallustio, numquam accidisse, vt Imperator Consulatum gesserit cum priuato. Hæc aduersus Græcos dicta sunt. Iam cetera prosequamur.

Hoc eodem anno post baptismum Constantinum collecta est Romæ Synodus à Siluestro, tertio Kalendas Iunij, Crispo & Constantino tertium Consulibus, vt eiusdem Synodi vigesimus canon significat. Pro Prisco autem, quem habet, Crispum restituendum esse, & ante Constantinum Cæsarem tertium Consularem ponendum, ipsi Fasti Consulares docent. Sed quid mirum, si in his editio deprauata cognoscitur, cum vix sit reperire verum, in quem mendum non irreperit? Verum non eam ob causam, quòd Crispus tertium Consul ponitur, existimet quispiam viuente adhuc Crispo celebratum esse eiusmodi Concilium: nam (quod sæpè superius dictum est) iisdem Consulibus, quibus aperiebatur, atque denominari pariter incipiebat annus, iisdem quoque vsque ad finem perseuerabat, licet iis defunctis, vel aliter se abdicantibus, alij in locum ipsorum successerint. Porro idem Concilium habet vetus Cresconiana Collectio, ex qua ceteri descriptisse videntur, capitibus viginti distinctum. Collectum autem fuisse in Thermis Traiani, in gremio sedis suæ, in primo capite reperitur expressum. Erat locus ille, Titulus à Siluestro nuper erectus, quem Constantinus Imperator donis pluribus exornauit, atque redditibus locupletauit.

De eo enim his verbis mentio habetur in superiori recitato libello de erectis basilicis, & collatis in eadem donis à Constantino: Eisdem temporibus constituit beatus Siluester in vrbe Roma Titulum suum in Regione tertia iuxta Thermas Domitianas, quæ cognominantur Traianæ: vbi donauit Constantinus Augustus patenam argenteam, pensantem libras viginti: scyphos argenteos duos, pensantes singulos libras octo: amam argenteam, pensantem libras decem: pharos cantharos argenteos decem, pensantes singulos libras quinque: cantharos ceroftratos æreos sexdecim, pensantes singulos libras quadraginta: fundum, &c.] Multa illic habes de redditibus: sed ne longior sit digressio, omittimus singulos recensere. Conuenisse autem ad Synodum Episcopos ducentos octogintaquatuor, produnt Acta quæ habentur typis excusa, Cresconiana tamen Collectio ducentos & triginta Episcopos dumtaxat memorat, ac de Episcopis Græcis ne verbum quidem: haud enim temporis idoneum spatium intercessisse potuit, vt è remotioribus regionibus Episcopi vocarentur, sed tantum à Siluestro Italiæ Episcopos fuisse credimus Romam ad Synodum conuocatos: quibus omnibus à Constantini suppeditata sunt vehicula & annona, vt in ipso Synodi exordio declaratur. Fuerunt hæc veluti quædam Christianæ pietatis encanãia de primo Christiano Imperatore summo omnium gaudio celebrata, & publica quædam pro accepto munere gratiarum actio: prout in eius primo capite, licet subobscurè, significatur.

His verò solemniter ex more perfunctis muneribus, astantibus Constantino & Helena, atque Calfurnio Christiano homine Urbis Præfecto, in Siluestri Titulum conuenerunt Episcopi, quorum confessus sic ibi describitur, vt Romæ presbyteri atque diaconi & reliquis clerus starent à tergo sedentium Episcoporum: Episcopos enim tantum sedisse, stantibus ceteris, ibidem declaratur. Sed id puto tunc modestiæ causa, cum alioqui Romanæ quoque Ecclesiæ consuetudinis esse, affirmare videatur S. Hieronymus, vt coram Episcopis diaconi tantum stent, presbyteri verò sedent: nam ad Euaugrium scribens sic ait: Ceterum etiam in ecclesia Romæ presbyteri sedent, & stant diaconi: licet paulatim, in crebescens vitis, inter presbyteros, absente Episcopo, federe diaconum viderim.] hæc ipse. Sed & in Concilio Carthaginensi quarto id statutum, sancito canone, reperitur, Vt Episcopus in quolibet loco sedens, stare presbyterum non patiat. Ac rursum: Vt Episcopus in ecclesia in confessu presbyterorum sublimior sedeat, intra domum verò collegam presbyterorum se cognoscat.

In eum igitur modum confessu disposito, præloquente Siluestro de seruanda Dei Ecclesia libera ab hæreticorum incurfu, damnauit primæ Actionis exordio Hippolytum diaconum Valentinianæ hæresis sectatorem, Callistum Sabellij hæresi maculatum,

CXXIV. SYNODVS ROMANA.

CXXV. TITVLVS A SILVESTRO ERECTVS.

CXXVI.

Concil. Rom. c. 1. CONSENSVS IN SYNODO.

Hier. ep. 85.

Cœcil. Carthag. 4. c. 34. Eod. Conc. c. 35.

CXXVII.

A. VICTORINI
HVS EPISC.
ET MAR-
TYR CA-
LVMNIAM
PASSVS.
Sur. Tom. I.
Concil.

b Optat. l. I.
c Gennad. De
Vir. illust.
c 88.
d Adoin
Chro an 530
Bul. de Rat.
tempor. c. de
Sex. anat.
Marian. Sco.
an. 560.

CXXVII I.
DCERNI-
TVR IN AN-
NVM SE-
QVENTEM
NICÆNVM
CONCI-
LIVM.

CXXIX.
CANONES
ROMANI
CONCILLII.

c Conc. Rom.
c. 4.

f Ibid. c. 5.
g Ibid. c. 6. 7. 8.

CXXX.
SECUNDA
ACTIOM.
CONCILLII.

h Ibid. Act. 2.

& Victorinum Episcopum, qui receptos ab Ecclesia Paschales cyclos redarguere præsumpisset. Indignè sanè passi sumus (quod & secundo Annalium Tomo diximus, cum egimus de Victorino martyre Episcopo Pictauiensi) ab eo qui post duas editiones huius Synodi tertiam conflavit, cum de Victorino Antistite agitur, additum esse absque alicuius verusti exemplaris fide, Pictauiensem; nam mendaciter admodum sic nobilissimum infamat Antistitem, qui sub Diocletiano martyrium consummauit, & ab Optato Mileuitano^b vt insignis debellator hæresum commendatur. Sed sicut longè alius hic Victorinus Antistes est à Victorino Episcopo Pictauiensi: ita & planè diuersus ab illo Victorino, seu potius Victorio dicto, qui nullius sedis fuisse Episcopus reperitur, de quo Gennadius^c tradit claruisse sub Hilario Papa, & ab eo inuitatum post Prosperum victimum calculatorem, prosequi futuri temporis Paschales cyclos: licet aduersus eum, Victorinum Episcopum Capuanum scripsisse ferant^d. Quisnam autem hic fuerit, qui damnatus in hoc Romano Concilio est, Victorinus, ignoratur, sicut Hippolytus & Callistus hæretici.

Mirabitur fortasse aliquis, cur in hac Synodo nulla fiat mentio de Ario & Ariana hæresi, quæ (vt superius demonstratum est) plures ante annos totam Orientalem exagitauit Ecclesiam. Sed illud videtur tum à S. Siluestro, tum etiam à Constantino Imperatore initum esse consilium, vt sequenti anno maiori apparatu totius orbis Episcoporum in Oriente, vbi immortalis odio & obstinata pertinacia ab Arianis digladiatum esset, ibi aduersus eos sanctorum Episcoporum cœtus, sacrosancta Dei castra, ad oppugnandam impietatem firmiter collocarent. Hæc igitur de Nicæno congregando sequenti anno Concilio inter Siluestrum & Constantinum esse communicata, examinata, ac pari consensu firmata, quis audebit dubitare? Potuit ne hoc Siluestrum præteruisse, qui (vt superius traditum est) ante aliquot annos Alexandri Episcopi Alexandrini litteris permotus, Osium Cordubensem Episcopum ad eiusmodi consopiosos tumultus, & pacem inter dissidentes Episcopos conciliandam, legauit in Orientem? vel prætermisisset facere Constantinus, qui per eumdem Osium tam præclaras, quas recitauimus, litteras ad Arium & Alexandrum dederat? Quin & legationem Episcoporum ex Rhinocolura, quæ est in Ægypto ciuitas, quorum in hac Romana Synodo libellus recitatus est, Arianae cladis credi potest refricuisse ibi memoriam: licet de eiusmodi legatione in eadem Synodo perobscura mentio habeatur. Vt in re igitur maximi omnium momenti, solertia vtriusque, Siluestri atque Constantini, versauerit consilia, & inuigilauit cura propensior, atque ex communi sententia stabilitum, vt sequenti anno Nicææ in Bithynia factum sanctum œcumenicum Concilium cogere.

Sed quod pertinet ad ceteras res gestas in hoc de quo agimus Romano Episcoporum conuentu: post damnatos Hippolytum, Callistum, & Victorinum, nonnulla sunt ad disciplinam pacemque Ecclesiasticam conseruandam instituta: nempe, ne clerici inferioris gradus eos qui essent superioris ordinis accusare præsumerent. Citatur ac recitatur idem canon iisdem fermè verbis à Nicolao Romano Pontifice scribente ad Michaellem Imperatorem. Sed & rectè ibidem disposita sunt ea quæ ad optimam œconomiam spectare videbantur: nimirum, vt de Ecclesiæ redditibus, quibus iam incipiebat affluere, pars vna Pontifici cederet, alia verò clericis, tertia ecclesiarum fabricis seruaretur, quarta autem esset in pauperes eroganda. Illud insuper ad sacra pertinens additum est; ne presbyter, sed Episcopus christiana cõficeret^f. Et quod ad ordinationem atque numerum ministrorum, ne in parochiis amplius quàm duo diaconi essent; septem verò Vrbis, nempe Regionarij, diaconi Cardinales. Sed & S. Synodus, cum ipsorum, tum etiam ceterorum clericorum hierarchicum ordinem, ex antiquo instituto Apostolorum, ritè disposuit, quorum subdiaconis nuptias penitus interdixit. Vasa sacra inhibuit tangenda ostiariis atq; lectoribus: & acoluthum interdixit Sacramentorum ministerio. Itemque sacrandis virginibus, & monasticam vitam profitentibus certâ præscripsit ætatem. hæc omnia prima die in sancta Synodo constituta sunt.

Sequenti verò die (Actio hæc secunda describitur) eodem conuenientibus cum Siluestro Papa iisdem, qui primæ Actioni præsentibus fuerunt, Episcopis; quod septenario diaconorum numero duo deerant, existentibus tantum quinque, nempe Fabiano, Marco, Liberio, Archidamo, & Iulio, ordinati sunt ab eodè Siluestro Papa Priscus & Theodorus^h. Sed quanto tempore quis in singulis ordinibus ministrare deberet, vt ad altior

rem

A rem gradum prouehi posset, edito canone Synodus declarauit^a. Verum multa in annorum numerum menda irrepisse, facile possumus intelligere. Rursum verò publicæ penitentia ætatem, & baptizandi certos solemnes dies placuit definire. Itemque de testimonio clericorum aduersus laicos non ferendo, nec clerico publicè, sed tantum in ecclesia examinando, neque in Curiam ingrediendo, nec cædendo; rursum que ne turpis criminis diaconus accusaret presbyterum; sed & ne presbyter à die suscepti gradus presbyterij coniugium inire deberet, statutis certis pœnis non parentibus, iustum est. Verum quod ait de non inuendo coniugio, non de ducenda vxore est intelligendum (nam id etiam in eodem Concilio subdiaconis fuisse vetitum, dictum est) sed de vitando cum femina contubernio.

Vltimo verò loco eiusmodi in eadem Synodo lex reperitur esse sancita: Nemo etiam diiudicet primam Sedem: quoniam omnes sedes à prima Sedè iustitiâ desiderant temperari. Neque quoque ab Augusto, neque ab omni clero, neque à Regibus, neque à populo Iudex iudicabitur.] hæc in fine posita sunt, velut totius Synodi corollarium. Hunc proculdubio citasse visus est canonem Nicolaus Romanus Pontifex, cum inter alia, quibus temeritatem Michaelis Imperatoris redarguit, sic ait: Consonat huic necessariz sententia S. Silvester & Magni Constantini baptizator, dicens: Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque à populo Iudex iudicabitur, haud dubium quin Ecclesiasticus.] Scimus autem quemdam citari canonem^b quasi ex Concilio Carthagenensi de decreto Siluestri, & quædam ex epistola dicta Clementis Papæ ad Iacobum fratrem Domini, nec non Callisti Papæ, sed cui iure multa obici possunt. Subscriptis verò sacris legibus Ecclesiasticis non tantum Siluestrum & Episcopos atque presbyteros & diaconos qui præsentibus fuerunt, sed etiam Constantinum Imperatorem & Helenam matrem Augustam, satis liquet: quod in fine vltimi canonis eiusdem Synodi expressum haberetur.

Ex hoc iam tempore Constantinus Imperator, qui interdum visus est antea fluctuasse, se in omnibus, ac coram omnibus, maximè verò Gentilibus, perfectissimum Christianum exhibuit, & in propaganda Christiana fide ardentissimum animum declarauit, omnia planè contraria persecutoribus Imperatoribus officia explens; quod & mille planè argumentis aperitissimè demonstraui: vt meritò de eo hæc scribat Eusebius^c. Quemadmodum probitatis hostis demon graui in prosperum Ecclesiæ statum exarscens inuidia tempore pacis & lætitiæ, seditionis procellas & tumultus intestinos contrillum excitauit, sic Imperator Deo charus Constantinus, ea quæ ad suum spectabant officium, minimè neglexit, sed omnia contraria his quæ antea à tyrannica crudelitate admissa instituit, & quemque Ecclesiæ hostem inimicumque facilè deuicit. Atque vt illi, qui à vero Deo abscesserant, homines ad deos, qui non sunt, colendos variis necessitatibus viis coegerunt: ita hic cum & re & verbo eos non deos coarguisset, ad eum, qui solus Deus est, cognoscendum cohortatus est. Quinetiam illi contumeliosis & maledicis verbis Christum Dei deridit non sunt veriti: hic in eximio passionis trophæo mirè gloriatus est: quod licet impij maximis grauissimisque conuitiis afficere studerent, iste tamen salutis propugnaculum esse illud ipsum agnouit. Illi Christi famulos domiciliis & laribus orbatos in exilium eiicere: hic eos omnes domum reuocare, & propriis sedibus restituere.

Illi eos ignominie appetere: hic honoratos & in omnium conspectu illustres reddere. Illi pijs viris vitam eripientes, iniquè eorum bona publicare: hic illos pluribus muneribus benignè & liberaliter excipiens, ad pristinum statum reducere. Illi per scripta decreta palàm contra Ecclesiarum Præsides diuulgata falsis calumniis eos obiectare: hic contra viros eosdem ad gloriam efferre, apud se ad altum dignitatis gradum tollere, & edictis ac legibus multò clariores efficere. Illi sacras ædes precibus destinatas funditus euertere, eaque è sublimi disiectas solo æquare: hic tum eas quæ supererant, altius erigere, tum nouas, sumptu ex ipsis regis thesauris suppeditato, magnificè extruendas sancire. Illi mandare, vt libri diuinitus inspirati, in ignem iniecti, penitus deleantur: hic vt iidem ex ærario regio & ornarentur magnificè, & numero augerentur, decernere. Illi iubere, ne Episcopi vsquam conuentus cogere aggredierentur: hic eos ex omnibus Gentibus ad se conuocare, intromittere in Palatium, finire in eius intimas partes penetrare, & laris sui mensæque regalis compotes esse.

CXXXIV. Illi daemones monumentis & imaginibus honorare; hic eorum fraudem patefacere, A & materiam ex qua erant illorum simulacra conflata, male & inutiliter collocatam, his qui ea rectius norunt uti, distribuere. Illi delubra daemonebus magnifice exornare iusserunt: hic eadem ipsa suis quibus nitebantur fundamentis deturbare, illaque maximè, quæ apud supersticiosos erant maximi aestimata. Illi Dei seruos foedis addicere suppliciiis: hic eos qui hæc patrasent, persequi, poenaque debita Dei ope inflicta, ad meliorem mentem traducere; sanctorum Dei Martyrum memoriam hic etiam colere non destitit. Illi pios viros ex ædibus regis exigere: hic iisdem ipsis maximè fretus, eos præter ceteros sibi & beneuolentiores & fideliores esse, pro certo persuasum habuit. Illi pecunia victi, animum Tantalicae cupiditati in seruitutem dare: hic regali magnificentia omnes thesauros referans, liberali & magnifica largitione eosdem disperire. Illi infinitas cædes facere, quod facultates interemptorum rapinae & publicationi paterent: sed toto illo tempore quo regnabat Constantinus, dum populus cuiusque nationis & ciues paternis potiùs gubernati legibus, quàm necessitate adducti parebant, gladius quisque, quo Iudicum sententia supplicium de maleficis sumi solet, otiosus suspensus fuit.

CXXXV. In quas quidem res oculis coniectis, dixerit aliquis meritò, nouum quemdam & inusitatum mundi statum modò apparuisse, insolito quodam lucis splendore, velut post crassam caliginem mortali hominù generi elucere: fatendumq; vniuersum hoc opus ipsius Dei esse, qui Imperatorem tam pium impiorum multitudini aduersarium opposuerit. Cum enim tales essent hi, quorum similes non aliquando visi fuerunt, & talia facinora contra Ecclesiam ederent, qualia ex omni sæculorum memoria non sunt audita: Deus non sine causa Principem quemdam admirabilem in lucem extulit, cuius opera, ea quæ nec percepta auribus, nec sub oculorum aspectum subiecta fuerint, effecit. Hic Imperator, virtute tam eximius, ex Dei sapientia mortali hominù generi donatus fuit, tamquam res quædam peregrina, quæ homines in admirationem traderet. Hic enim Christum Dei libero ore & sermone in omnes diuulgauit: neque salutarem eam appellationem, quam obtinuerat, erubuit, sed ipsa professione gloriatus, se in luce & omnium oculis collocavit, atque interdum vultum salutari illa passionis signauit nota, nonnumquam trophæo illo victorioso plurimum se extulit.

CXXXVI. Quinetiam in tabula depicta, quam in sublime ante Palatij vestibula suspenderat, se omnium oculis contemplandù proposuit, salutaremq; passionis insigne supra caput ipsius locatum in pictura exprimendum: inimicam autem illam & hostilem belluam, quæ Ecclesiam Dei impiorum tyrannide oppugnasset, in altum demersam, draconis specie & figura describendam curauit. Sacra enim oracula in Dei Prophetarum libris eum draconem & tortuosum serpentem nuncupant. Et propterea Imperator, quo occultù humani generis hostem diabolum (quem ipsius salutari trophæi capiti eius imminenti virtute ad extremum exitum prolapsum significauit) tum sub suis, tum suorum pedibus conculcatum perspicuè iudicaret, draconem medio ventre transfixum, & in profundos maris fluctus præcipitatum subtili & artificiosa pictura sub omnium aspectum ad contemplandum subiecit. Atque istæ quidem res in imagine scitè depicta variis quibusdam flosculis significabantur. Vnde permagna de Imperatoris acumine atque solertia me cepit admiratio, quomodo diuino afflatu pulsus eadem ipsa figurauit, quæ vocibus Prophetarum ita de illa bestia pronuntiat: Deum gladiù ingentem & terribilem contra draconem & serpentem fugientem illaturù, & draconem in mari interfecturum. Istam rerum igitur imagines Imperator formauit, voces illas Prophetarum adumbratione quadam imitatus.] hucusque Eusebius. Locus hic est Isaia, quo dicitur: In illa die visitabit Dominus in gladio suo duro & grandi & forti super Leuiathan serpentem veterem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui in mari est.]

CXXXVII. Sed dicam Eusebio: Quonam modo possunt Constantino hæc applicari, si nondum ex ipsius sententia baptizatus erat: si quidem omnis catechumenus est energumenus, & tantum abest ut ipsum fuget & occidat serpentem, quin potiùs ab eo possideatur, quippe qui non nisi per Baptisimum (quod est mare, in quod serpens demergitur enecat) à catechumeno penitus expellatur. Vnde S. Cyrillus: Tyrannus ille ad mare vsque veteres persequatur: iste verò impudens improbitatis princeps daemone ad ipsas vsque salutares undas te sequebatur. Ille in mari submersus est: iste in aqua salutis suffocatur.] Ecce tibi tuis ipse verbis conuinceris profiteri Constantini Baptisimù, quem non nisi obitus tempore

CXXXVI. PIAE IMAGINES A CONSTANTINO EXPOSITAE. CXXXVII. EUSEBIUS EX SVIS IPSIVS SCRIPTIS ARGVITVR. b Cyril. cateche. mystag. 1.

A tempore alibi calumniari eidem esse collatum. Sed dissimulare non potes, verè Romæ baptizatum esse, quando de dracone victo, & in mare demerso, nobile trophæum cunctis spectandum pro Palatij foribus (quod ais) erexit; cùm diabolus vincere, non nisi perfectè Christiani sit opera.

Quid præterea egerit, cùm adhuc Romæ Constantinus esset, qualève specimen ab solutissimi omnibus numeris Christiani, cùm idololatriæ summam arcem, ipsum nempe Capitolium inuasit, ediderit, cuius rei causa Gentilium omnium in se odium concitauit, Zosimus narrat his verbis: Cùm autem dies quidam, more patrio, festus appertisset, quo die in Capitolium exercitui ascendendum erat: eum ascensum verbis contumeliosis impudenter insectans, re diuina proculcata, Senatus atque populi odium incurrit. Cùmque profectus ab omnibus, propè dixerim, execrationes haud ferret, urbem quamdam Romæ parem quærebat, in qua Palatium ipse sibi conderet, &c.] Prosequitur narrationem de migratione eius ab Vrbe Byzantium, de qua nos proximè dicturi sumus. Hic interim rem consideratione dignam accuratiùs intuendam proponimus: quanta in Constantino ac quàm repentina morum mutatio facta sit: qui enim hoc ipso anno adeò truculentus extitit, atque inhumanus, ut filio, vxori, atq; familiaribus necem intulerit, iam initiatus sacro Baptismate, exuens veterem hominem, nouum induens, ipsum, inquam, virtutibus contextum vestiit habitum, ac præcipuè Christi mansuetudinem, cùm in Gentiles Senatores oblatrantes non gladio egerit, non Syllanam tabulam scripserit, nec aliquem proscripserit, neque bonis aliqua saltem ex parte mulctasse voluerit, quod fecerant ferè omnes prædecessores Imperatores: sed Christianæ legi, qua apprimè imbutus erat, obtemperans, dans iræ locum, aliò commigrandi consilium iniit: id æquius sibi ratus, quàm assidua Senatorum strage, lingua vlscisci verba, & sanguine ciuium superstitionem obruere, pacis legem velle sancire gladio; atque Regnum vitæ suorum morte, infelici auspicio, facere manifestum.

Quamobrem de noua Roma ædificanda omnis idololatriæ prorsus experte, mente decernit; antiquumque Ilium cogitat: eoque profectus, dum parat opus, absterretur à Numine, à quo & Byzantium petere suadetur. Hæc autem quomodo se habuerint, Zosimus docet his verbis: Cùmque profectus ab omnibus propè dixerim, execrationes haud ferret, urbem quamdam Romæ parem quærebat, in qua Palatium ipse sibi conderet. Itaque cùm esset inter Troadem & priscum illud Ilium, inuento loco condendæ vrbs idoneo, fundamenta iecit, & muri partem aliquam in altum egit, quam adhuc videre est, si qui versus Hellepontum nauigant. Sed quòd eum huius operis instituti pœnituisse, eo relicto, ut erat imperfectum, Byzantium concessit: cuius vrbs situm admiratus, eam quàm maxime statuit amplificandam, & efficiendam idoneam, ut Principis in ea domicilium esset. hæc Zosimus.

Sed priusquam certam causam, cur Ilium cum Byzantio commutauerit, afferamus: de tempore in primis, quo Romæ in Orientem sit profectus, differendù putamus. Hoc ipso anno, antequam penitus intercluderetur hieme nauigatio, Constantinum ab Vrbe recessisse, atque Ilium nauigasse, intelligere possumus. Cùm enim constet, ipsum anni sequentis exordio in Oriente egisse, atque cuncta, quæ opus forent ad cogendum Magnum Concilium Nicæ in Bithynia, præparasse (quòd non esset fluctuantis animi & vagantis per incerta negotium, sed mentis omni ex parte quietæ & firmo proposito stabilitæ) satis affirmari posse videtur, non sequenti, sed præsentis potiùs anno Constantinum ab Vrbe recessisse, atque in Orientem profectum. His accedit, quòd in Codice Iustiniano de falsa moneta inest Constantini constitutio data decimoquinto Kal. Decembr. Constantinopoli sub huius anni Consulibus, nempe Crispo & Constantino Cæsaribus tertium, licet in Codice Theodosiano Romæ data scribatur.

Quonam pacto autem, relicto Ilio, Byzantium delegerit, Sozomenus narrat his verbis: Vbi omnia ei ex sententia succederent, & exteros partim bello, partim foederibus sibi adiunxisset: constituit Urbem extruere, quam & suo nomine appellare, & Romæ honore parem efficere in animo habuit: atque profectus ad campum pro Ilio situm non longè ab Helleponto paulò supra Aiæis tumulum (quo in loco, fertur, Achiuos qui olim Troiam oppugnabant, & nauale & castra habuisse) vrbs formâ & magnitudinem descripsit, inque præcelsò & abdito loco portas extruit, quæ adhuc etiâ è mari illac nauigantibus cernuntur. Ei verò ista molienti Deus noctu visus alium locum quærere

CXXXVIII. CONSTANT. PALAM DE TESTATUR SACRA GENTILIVM. Zosim. l. 2. CXXXIX. CONSTANT. CONCILIVM DE NOVA VRBE ERIGENDA. Zosim. l. 2. CXL. QVO TEMPORE AB VRBE RECESSIT. CXLI. CXLII. d. Sez. l. 2. c. 2. BYZANTIVM DE LICITVR.

^a *Bel. de Tac. fan. c. 10.*
^b *Glyc. lib. 4.*
^c *Zonar. An. nal. Tom. 3.*
QVID IN
AEDIFICA-
TIONE NO-
VAE VRBIS
ACCIDERIT.
^d *Cedren. in Compend. an. 18. Conf.*

CXLII.
^e *Niceph. l. 8. c. 4.*

^f *De veteri iure enucleat. do. §. Sed & si que.*

CXLIII.
BYZAN-
TIVM NO-
BILIS OLIM
CIVITAS.

^g *Sueton. in Vespas. c. 8.*
^h *Herod. l. 5.*

ⁱ *Spartian. in Caracalla.*
^j *Trebellius in Gallieno.*

^k *Tertul. ad Scapul. c. 3.*

CXLIV.
RVSTA-
THIVS EL-
GITYR
EPISCOPVS
ANTIOCHEN-
SIS.
^l *Tim. l. 1. c. 7.*

iubet, atque cum Byzantium Thraciæ oppidum vltra Chalcedonem Bithyniæ urbem A-
situm in memoriam ei redegit, eam vt habitatoribus complendam, quippe quæ no-
men Constantini curaret, admonuit. Itaque Dei verbis obsecutus, oppidum, quod By-
zantium vocabatur, dilatare, & maximis amplissimisque mœnibus erigere cœpit. Ita So-
zomenus. Ferunt^a illud diuinæ voluntatis index accidisse prodigium, vt ædificantium
apud Ilium urbem instrumenta, nulla hominis arte, in aduersum litus reperirentur esse
translata; aquilam verò sustulisse funiculum cæmentariorum, & iuxta Byzantium deie-
cisse illum, testatur Zonaras^b: de lapidibus idem Cedrenus^c affirmat: qui & non vnus,
sed plura ferunt murata à Constantino adhuc ancipite vrbis condendæ loca.

Adit ad hæc Nicephorus^d: De ea illud quoque memoriæ proditum est, vt Impera-
tor ipse pedibus, hastam manu tenens, ambitum & mœnia eius definiens, circumiit:
quod comitibus eius, vltcrius quàm conueniret, pomœria vrbis proferre videretur; B
quemdam ex eis ad eum accessisse, rogasseque: Quousque tandem here? Illūmq; di-
sertè respondisse: Eousque, dum, qui me præcedit ductor, constiterit. Vnde satis con-
stabat, caelestem quampiam ei præiisse virtutem, quæ eum, quod fieri deberet, instrue-
ret.] Ad hæc fortasse allusit Iustinianus Imperator^e, dum ait, Constantinopolitanam
urbem melioribus auspiciis esse ædificatam, quàm veterem Romam. Fertur & alia visio
Constantino apparuisse, de anicula corâ ipso in iuuentulam mutata, & ab eo diadema-
te insignita, quæ nouâ Romam ex vetere factam prænuntiaret: ibi & de Angelo equum
ducete, cum situs eius circumscriberetur. Reperiuntur hæc fusiùs enarrata in Appendice
ad Acta Siluestri: sed credimus imposturam, quod illic mentio habeatur de Sisinnio
tunc Episcopo Constantinopolitano, cum nullus eius nominis Episcopus ei sedi præse-
tus esset, nisi tempore Theodosij, & ille quidem ex parte Nouatianorum Antistes. C

Ceterum quod ad Byzantium spectat, nequaquam erat antehac ignobilis ciuitas, cu-
ius clarissimorum Auctorum scriptis memoria celebratur: nam vt præmittamus quæ
à Cosmographis de ea habentur summa cum gloria posteris commendata; Cicero ea
Oratione, quam habuit de Prouinciis Consularibus, magna cum laude eiusdem memi-
nit, liberam eam prædicat, ciuitatem Romanis fidelissimam, ornatisissimam, atque signis
refertissimam, egregiis nobilitatis monumentis. Sed multis postea est exagitata cladi-
bus, & iactata naufragiis. Fuit enim à Vespasiano (vt Suetonius^f tradit) libertate priua-
ta, à Pescennio Nigro tyranno deinde occupata, & à Seuero diu obsessa, & nonnisi fame
capta: Vrbis (vt ait Herodianus^g) aliarum omnium in Thracia maximè felicissima,
viribus & opibus ea tempestate florens: quam & Seuerus indignans (vt dictum est supe-
rius) redegit in vici formam: tamen benignitate Imperatoris Antonini Caracallæ, qui D
(vt auctor est Spartianus^h) vetera iura reddidit, in pristinum restituta est: Gallieno ve-
rò imperante, iterum pessumdatam esse, testatur Trebelliusⁱ, cum ait: Ne quid mali
deesset Gallieni temporibus, Byzantium ciuitas clata naualibus bellis, claustrū Pon-
ticum, per eiusdem Gallieni milites ita omnis vastata est, vt prorsus nemo superesset:
denique nulla vetus familia apud Byzantios inuenitur, nisi qui peregrinatione vel mili-
tia occupatus euasit, qui antiquitatem generis, nobilitatemque repræsentet.] hæc ipse.
Restaurauit autem eandem Gallienus per Cleodamum & Athenæum Byzantios, at-
que muniuit, à quibus & victi sunt barbari. Porro in bello Liciniano Byzantium fortif-
simum propugnaculū redditū expugnare numquā potuit Constantinus, sed propugna-
toribus sponte, Licinio victo, se dantibus, eo potitus est, vt superius est enarratum. Hanc
ergo ciuitatē antiquitate & rebus præclarè gestis egregiè nobilitatam Constantinus E
rificè auxit & illustrauit, quibus autem ornamentis, suo loco referemus, cum de eius
dedicatione prolixior sermo erit. Hic tantūmodò meminisse oportuit quæ aliàs Tomo
secundo sub Seuero Imperatore dicta sunt: fuisse nempe eandē ciuitatem Christianis
quoque refertā, ad quos in illo exitu Byzanceno (vt ait Tertullianus^k) Cæcilius Capella
dirus persecutor exclamauit: Christiani gaudete.] tantæ posterioris claritatis omen.

Iam verò reliquum est, vt ad præsentis anni rerum gestarum absolutionem, quinam
huius temporis status esset Orientalis Ecclesiæ, oratione prosequamur, atque primū
turbas Antiochenas hic describamus. Hoc enim ipso anno defuncto Paulino Epif-
scopo Antiocheno, post multas disceptationes ad eius sedis regimen accersitur ex sede
Berœensi Eustathius ob insignem vitæ in fide Catholica defendenda constantiam. Li-
cet autem Theodoretus^l (quod demonstratum est superius) velit Eustathium fuisse
atum

atum fuisse in locum Philogonij; tamen cum S. Hieronymus in Chronico, tum Nice-
phorus, subrogatum ponunt Eustathium Paulino eius sedis quinquennij administra-
tione perfuncto. Ceterum secundum Nicephori Chronicon, numerantis annos Antio-
chiæ Episcoporum sub Constantino, apparet non hoc anno, sed ante biennium, nempe
Christi trecentesimo vigesimo secundo, creatum esse Eustathium Episcopum Antio-
chenum, eundemque sedisse annos decem & octo, sicque anno Christi trecentesimo
quadragesimo fuisse depositum. Ad illum namque annum peruenisse cum sede Eusta-
thium, ibidem nos perspicue demonstrauimus; vbi pariter diligenti habita peruestiga-
tione, probauimus, turbas illas Antiochenas descriptas ab Eusebio in creatione noui
Episcopi, cum Constantinus Imperator Eusebium suis litteris eligendum proposuit,
non accidisse (vt plures existimant) tempore quo depositus est Eustathius, sed quan-
do creatus. Cui huic nostræ sententiæ, cum sciamus complures aduersari: de hac aga-
mus hic breuiter, vbi agitur de Eustathij electione. Scimus eius sententiæ, vt, quæ sunt
scripta ab Eusebio de turbis Antiochenis, contigerint in depositione, non autem crea-
tione Eustathij eius Episcopi, fuisse Socratem^b, Theodoretum^c, atque^d Sozomenum,
cōtra quos antiquos Historicos vno consensu conspirantes obniti, summæ esse demen-
tiæ facile quisque sapiens dixerit, nisi antiquiores & præstantiores contingeret nos testes
habere, qui contrariæ sententiæ stipulantur, & fortiores nactos esse rationes, & plane
inuincibiles demonstrationes, quibus affirmari possit, non in depositione Eustathij, sed
in creatione ipsius eadem perturbationes Antiochenas scriptas ab Eusebio contigisse.
Propter Eustathium enim eas factas esse, testatur Eusebius, præfixo titulo suæ narratio-
nis huiusmodi: De tumultu propter Eustathium Antiochiæ suscitato.] Vt igitur cre-
derentur ista contigisse tempore depositionis Eustathij, illud induxit, quod Eusebius in
Vita Constantini de his longè post Nicænum Concilium agit, cum tamen satis apertè
constet ex ipsis Actis Nicæni Concilij, Eustathium ante ipsum Concilium creatū fuisse
Antiochenum Episcopum, quippe quod ipse reperiatur interfuisse eidem Concilio, &
sacerdotales functiones obisse. quod negari non potest. At verò vt ita ibi ageret de tur-
bis Antiochenis Eusebius, non tam temporum quàm locorum ratio persuasit, vt pote
quod agens de Syriæ locis per Constantinum Imperatorem ab idolorum superstitione
purgatis, mox ad hos tumultus Antiochenos ibidem in Syria propter Eustathium
suscitatos conuertit orationem. Quos quidem non in depositione Eustathij, sed in crea-
tione excitatos esse, pluribus ostendimus in depositione ipsius Eustathij, anno Redem-
ptoris trecentesimo quadragesimo. Ex quibus illud vnum hic satis præponere argu-
mentum, videlicet, impossibile esse, ad tempus depositionis Eustathij has recitatas ab
Eusebio sub Constantino turbas Antiochenas posse referri, cum constet, depositionem
Eustathij non sub Constantino, sub quo narratur, sed sub Constantio contigisse, id
disertis verbis testante S. Athanasio^f, qui spectabat hæc oculis, & S. Hieronymo^g, qui
quod ab eo accepit, scriptis credidit. Quod cum tantorum auctoritate virorum, tum
etiam aliis subsistat ibi positus rationibus confirmatum, vt suo loco ibidem videre poteris:
omnis prorsus cessat de tempore turbarum propter Eustathium dubitatio: nimirum
quod cum certū sit, teste ipso qui narrat Eusebio, eas tempore contigisse Constantini vi-
uentis, & non mortui, referenda esse ea omnia ad tēpora creationis Eustathij, nō autem
ad eius depositionem, quam fieri contigit sub eius successore Constantio. At hæc & alia
prolixius suo loco, nempe (vt diximus) quadragesimo anno post trecentesimū, quo Eu-
stathius redactus in ordinē, exulauit. Sic igitur rursus admonendū Lectorem putamus,
ab Eusebio electionē Eustathij, & turbas Antiochenas eius causā excitatas, nequaquam
secundum ordinem temporum recitari: nam longè post narrationem de Nicæno Con-
cilio eiusmodi de Eustathio res Antiochiæ gestas aggreditur, cum omnium testificatio-
ne perspectum habeatur, eundem Eustathium iam creatum Episcopum Antiochenum
Magnæ illi Synodo interfuisse, & in ea sacris itidem peractis, eidem pariter subscripsisse.

Sed vnde tam præpostera rerum narratio? Videor planè mihi quasi per transfennam
inspicere incredibilem vafri viri versutiam: nimirum qui acceperat ex Ariana impia-
te inustam notam in Nicæno Concilio, post illud contexuisse voluit laudum suarum
præconia ex litteris Constantini, quas si suo loco, vt oportuit, recitasset, obscuranda illa
forent ex rebus postea gestis in dicta Nicæna Synodo, in qua omnium Orthodoxorum
sententia cognitus est Arianus. ponendo verò eas post Nicænum Concilium, perinde ac
atum

TVMVETVS
ANTIO-
CHIAE IN
CREATIONE
EUSTATHII
EPISC. EX-
CITATVS.

^b *Socr. lib. 1. c. 18.*
^c *Theod. lib. 1. c. 11.*
^d *Sozom. l. 2. c. 17. 18.*

^e *Euseb. Vit. Conf. lib. 3. c. 57.*

^f *Athanas. epi. ad Solit.*
^g *Hieron. de Script. Eccl.*

CXLV.
EUSEBII
CONSILIVM
IN INVER-
TENDO RE-
RVN GR-
STARVM
TEMPORE.

si numquam deliquisset, summam se apud Imperatorem & alios aestimationis fuisse voluit A demonstrasse. Quod verò ad Antiochenas spectat controuersias: scissam in duas partes apparet fuisse eam Ecclesiam; quarum altera ab Arianis labefactata; Eusebio Episcopo Cæsariensi studebat, vt Antiochenam sedis ordinaretur Antistes: cuius rei si minus voti compos fieri valuisset, Euphronius & Gregorius Ariani presbyteri ab eisdem eligendi, scriptis ad Imperatorem litteris, ab eodem nominantur. Ceterum cum longè superior Catholicorum pars esset, nec effectum consecutura quæ ab ipso proposita essent, facile posset existimari: Eusebius præferens inuolabilem Apostolicam traditionis obseruantiam, ne à sede in aliam transferretur Episcopus, summam continentiam specimen edere prætulit, ob quam à Constantino meruit litteris commendari, quas ostentans ipse, eandem integram in Vita Constantini à se conscripta recensuit. Verum quod nondum habitum esset Nicænum Concilium, quo discriminarentur Catholici ab Arianis, cum B omnes æquè se esse Catholicos affirmaret: Constantinus tum ad ipsum Eusebium, tum ad eos qui illi studebant, scribens, eosdem perinde ac Catholicos allocutus est; vt ex eis spectare licet, quæ ex eodem Eusebio recitabimus.

CXLVI.
Euseb. Vit.
Constant. l. 3.
c. 57.
ANTIOCHENAE DISCORDIAE.

Sed primum quomodo eiusmodi Antiochenam discordiam ab ipso Eusebio describatur, audiamus: Verum (inquit) interea temporis, cum omnes vitam iucundam degerent, & Ecclesia Dei passim apud omnes gentes omni ratione esset tamquam in sublime sublata: rursus inuidus daemon, qui solet rebus honestis insidiari, ob tantam bonorum prosperitatem ad bilem commotus est: ac quoniam suspicabatur, ipsum Imperatorem nostro tumultu, & perturbata omnium rerum confusione exulceratum, ab alienato animo in nos futurum, idcirco dissensionis face accensa, Ecclesiam Antiochenorum sic tragicis dilacerauit calamitatibus, vt parum abesset, quin vniuersa ciuitas funditus esset excisa. In duas enim factiones populus Ecclesiam diuisus est: quippe plebs, & magistratus, & milites prædianij more hostium vsque eò concitati fuerunt, vt si non quædam Dei prouidentia, metuque ab Imperatore ipsorum animis incussus multitudinis impetus compressisset, & iterum eiusdem lenitas, instar conseruatoris & medici animorum, orationis suauitate illis contentionis morbo diuexatis medicinam attulisset, gladios ipsi in se mutuo distinxissent.

CXLVII.
LEGATVS
MITTITVR.

Quapropter ex illis viris, qui & propter virtutem satis spectati erant, & propter præstantiam honore Comitum affecti, vnum fidelissimum legatum misit, quod lenius & benignius cum populo ageret: litterisque eos adhortatus est, vt in eas res, quæ ad pacem inter ipsos mutuo facerent, attentam cogitatione incumberent: quin etiam quo pacto pietatis officia decenter exequerentur, perdocuit. Persuasit etiam illis, immò per litteras ad eos scriptas deprecatus est, vt ipse seditionis causam audire possit. Quas quidem litteras (quæ & singularis doctrina plurimum & vtilitatis non minus continent) si non calumniam notam iis qui erant in crimen vocati inuisse videri potuissent, in præsentem historiam contulisset. Quocirca istas missas faciam; quippe cum malorum memoriam minimè refricandam putem, easque solum in hunc sermonem includam, quas quidem Imperator, vt pote ex hominum concordia permultum animo capiens voluptatis, perscripsit: in quibus Antiochenos cohortabatur, vt Episcopum alterius Ecclesiam, sub quo pacem facerent, appetere neutiquam in animum inducerent: sed Ecclesiam institutò & more eum sibi deligerent pastorem, quem communis omnium Saluator illis commonstraret. Ad populum igitur Antiochiæ, & Episcopos separatim, quæ sequuntur, epistolas scripsit: E

Victor Constantinus Max. Aug. Populo Antiocheno S.

CXLVIII.
CONSTANT.
AD ANTIOCHENOS
LITTERAR.

Vestra concordia aliis omnibus, qui consilio & sapientia multum pollent, pergrata futura esset, tum mihi in primis, qui partim lege diuina, & vestra pia vitæ ratione, partim vestris erga me studiis prouocatus, vos fratres sempiterna beneuolentia complexus sum. Et cum hoc sit reuera verum, à rebus honestis fructum percipere, nimirum vt in omnibus quæ quisque molitur, recta & integra animi cogitatione vtatur: quid, quæso, est, quod tantopere vobis possit conuenire? Nec cuiquam mirum videatur, si veritatem vobis dixerò, quæ amicitiam potius erga me, quam odium in vestris animis parere debet. Atque inter vos fratres, quos vna eademque animorum affectio, sinceraque mens, recto itinere quasi digito demonstrato, ad Deum deducit, & in puram sanctamque eius Ecclesiam velut ciues adscribit, quid præstabilius esse poterit, quam vt, cum omnes res nobis prosperè & ad

A & ad voluntatem fluant, concordiam & animorum tranquillitatem egregiè amplectamini: idque maximè, cum & diuinæ legis disciplina vestram voluntatem ad vitam rectè honesteque moderandam impellat, & nostam vehementer expetamus vestrum iudicium sic ratione confirmare, vt de omnibus rebus verè sincereque decernatis?

At fortasse vobis non nihil videtur asserere admirationis, quid tandem hoc orationis meæ initium voluerit. Idcirco causam illius dicendo explicare nec recuso, nec inficio. Fateor equidem me litteras quasdam perlegisse, in quibus ex illustri laudum & testimoniorum præconio, quo tantopere extulistis Eusebium Episcopum Cæsariensem (quem etiam ipse eruditionis & modestiæ causa plurimi faciendum iam diu existimaui) planè animaduertebam, vos magno studio erga illum incendi, & velle libenter eum vestra vobis Episcopum constituere. Quantum putatis me animo agitasse, quam curam, vt vestro studio satisfactum esset, suscepisse; dum ad optimum virum conquirendum, qui vestrum Episcopatum capefferet, accurata cogitatione incumberem? Te, o Fides, quæ quidem ex verbo & doctrina Saluatoris tamquam exemplar sanctè sincereque, viuendi nobis proponis, quæque etiam peregrè vitiosis hominibus ipsa resisteres, si non tua virtus talis esset, vt nullo modo potestatem cuiquam facias ea ad quæstum perditè abducendi: te, inquam, in hac causa testem cito. Mihi sanè is potissimum in hac controuersia victoriam consequi videbitur, qui pacis & concordiam studio flagrat maximè; quippe cum neminem reperias, qui non ex pace, vbi eam nihil indecori asserere putet, magnam animo capiat oblectationem.

CXLIX.
LAUDES
SVAS EUSEBIVS
PÆR
CONSTANTINVM
PRÆDICATIONE.

Proinde istud à vobis quæso, fratres, vt quoniam pro cupiditate rerum à nobis expetitarum explenda, aliis etiam è fratribus ignominiam & contumeliæ nota iniusta est, idcirco deinceps illa consecutemur, quæ fidem nostram omni suspitione & infamia penitus liberent. Ego verò quamquam hominem, qui à vobis & tantis honoris ornamentis decorandus, & tanto amore ac beneuolentia complectendus iudicatur, laudo plurimum: tamen Ecclesiam canon, qui singulis ratur & stabilis debet manere, non ob eam causam infringendus aut debilitandus est, vt singulorum sententiis separatim satisfactum sit, & vniuersi, quod expectant, assequantur. Sed in ancipiti & controuersa disceptatione, in qua viri huius virtutes cum aliorum comparantur, non vnum, sed plures liberè, quid sentiant, eloqui oportet: propterea quod cum honores Ecclesiastici in eo loco & statu sint, vt in illis mandandis nihil insit vel perturbationis, vel discordiam, omnium suffragia similiter sunt & ex æquo omnino expetenda. Neque profectò rationi consentaneum est, vt propositum vestrum, susceptumque de Eusebio deligendo cõsilium, præiudicium contra alterum fiat, quippe cum nulli, siue abiectiones illi sunt, siue illustriores, qui sincerè & ex animo similiter diuina præcepta ac disciplinam approbant obseruantque, vlla in re, per communem eius disciplinam legem, alijs inferiores putari debeant.

CL.
CANON
ECCLESIAE
SERVANDVS.

Porrò autem, si id quod planè verum est, ingenuè fateri volumus, concedendum est necessarium, quod Eusebium non ipsius voluntate vobis acquirere, sed vi potius à Cæsarea abducere conamini: quod profectò violentiæ potius est, quam electionis legitime. Atque siue isto modo, siue secus multitudo sentit: ipse liberè & audacter affirmare audeo, hanc rem non leuem & exiguum tumultum illum quidem excitaturam, sed eam contentio- nis subministraturam materiam, quæ efficiet, vt vnus vestrum alteri crimina obiectare magnopere laborauerit: nã perinde facitis atque oues, quæ cum ob consuetam pastoris curationem per negligentiam ad deteriorem partem prolapsam, priore educatione destitutæ sunt, fruges vastare, & ita perspicuè, quid dentium suorum natura & vis valeat, ostendere solent. Quæ num ita se habeant, & nos neutiquam opinione fallamur, vestrum est fratres (multa enim & magna ipsa prima deliberatione animis vestris se offerent) vobiscum diligenter considerare. Ac primum omnium, ecquid de ingenio & mutuo inter vos amore detractum videatur: deinde, quod qui consentientibus hominum prudenter de ipso deligendo deliberantium suffragiis ad Episcopatus dignitatem ascendat, diuino iudicio veros ex ea fructus percepturus est, atque adeo non vulgare beneficii consecutus, quod vestro omnium consensu illustre probitatis testimonium sibi tributum habeat: postremò & vos, sicut vestra consuetudinis est, æqua & incorrupta mente in homine conquirendo, qui vobis opus fuerit, diligentem operam nauetis, omni seditioso & turbulento tumultu compresso. Nam tumultus semper iniquus esse, & odiosa variorum hominum inter se comparatione, nõ scintillæ exigua, sed magna inuidiam incendia excitari solent.

CLI.
COMMENTVS
DATVS
EUSEBIVS.

Verum

CHRISTI
324.SILVESTRI PAP.
II.CONSTANTINI IMP.
19.CLII.
EXHORTATIO
AD
CONCORDIAM.

Verum vt tandem dicendi finem faciam, ita Deo placeam, & ita vestrum causa, vti A optatis, vita mihi suppetat, sicut & vos amo, & tranquillum pacis quasi portum, in quo animi vestri conuiescant, vobis exopto. Ex quo portu sordibus seditionis præterita cietis, pacato mentis statu, concordiam in earum locum inducite: vexillum quoque firmæ dilectionis in nauigio animorum vestrorum erigite, & cursum caelestem ad lucem æternitatis, gubernaculis (vt ita dicam) ferreis robustisque rectum, tenete. Atque ea ratione illud integrum & incorruptum deinceps fore putatote, quodd discordia erat antea labefactatum. Nam sordes seditionis, quæ nauem antè propè corruerant, vniuersæ ex animis vestris, tamquam ex sentina, iam spero exhaustæ sunt. Quocirca iam consilio prouidete, vt is rerum omnium status sit, vti nihil in posterum, quod ex vsu Ecclesiæ non sit, incõsulta & vana contentione vel suscipiatur, vel ratum fiat. Deus vos, charissimi fratres, seruet incolumes.] Subdit deinde Eusebius epistolam eiusdem Constantini ad se scriptam, hoc præfixo eidem titulo:

CLIII.
CONSTANTINI
AD EUSEBIUM
EPISTOLA.

Imperatoris epistola ad nos Episcopatu Antiocheno à nobis repudiato.
Epistolam tuam legi diligentissimè, ex qua Ecclesiæ canonem exquisitè abs te seruatum intellexi. In his namque persistere, quæ Deo grata, quæque traditioni Apostolicæ cõsentanea videntur, permagnæ pietatis est. Ac sic putato, te in hoc ipso planè beatum, quodd totius, propè dixerim, orbis terrarum testimonio dignus iudicatus sis, qui vniuersæ Ecclesiæ Episcopatu perfungaris: & huic tuæ felicitati reverà quasi accessionem adiunctam, quodd omnes ea tui cupiditate ducantur, vt te velint esse apud se.] Nominat Constantinus Antiochenæ Ecclesiæ curam, Episcopatum vniuersæ Ecclesiæ, quodd metropolis esset totius Orientis. sed sic pergit: Porro abs te prudenter factum est, quodd & Domini mandatum, Apostolicumque Ecclesiæ canonem seruare decreuisti, Episcopatum Ecclesiæ Antiochenæ prorsus repudiando: & in eo Episcopatu fungendo permanere laborasti, quem ab initio Dei voluntate suscepisses. Hac de re litteras dedi tum ad populum, tum ad alios Ecclesiæ ministros, qui quidem de eadem etiam ipsi scripserant ad me, suamque sententiam declarauerant. Quas quidem litteras cum tua sanctitas perlegerit, facilè intelliget, me, cum iustitia ipsa illis contradicere videretur, diuina quadam impulsione ad eos rescripsisse: quorum consilio tuam interesse prudentiam, opus est; vt hoc, quidd quid sit negotij, in Antiochena Ecclesia recta ratione transigatur. Deus te, frater charissime, conseruet.] hucusque Constantinus. At quod ad ipsum Eusebium pertinet, noluit prudens Historicus, quomodocumque occasione captata, laudes suas præteruisse silentio, cum tamen Imperatoriis litteris earum contemptor voluerit callidè apparere in repudiando Episcopatu Antiocheno: sed subdit his ipse alias eiusdem Constantini litteras ad Episcopos scriptas, qui conuenerant Antiochiæ, vt nouum deligerent Antistitem.

Victor Constantinus Max. Aug. Theodoto, Theodoro, Narcisso, Aëtio, Alpheo, & ceteris Episcopis qui sunt Antiochiæ, S.

CLIV.
CONSTANTINI
EPISTOLA
AD EPISCOPOS
ANTIOCHENAE
AGENTES.

Litteras à vestra prudentia ad me scriptas perlegi, & prudens Eusebij collegæ vestri institutum ac sententiam in eisdem à vobis declaratam admodum approbau; quæque gerebantur omnia, partim ex vestris, partim ex Acacij & Strategij clarissimorum Comitum epistolis cognoui. Ac cum rationem mecum accuratè iniuissim; ad populum Antiochenum, quidd Deo acceptum, quiddque Ecclesiæ cõsentaneum foret, epistolam scripsi, cuius exemplar his litteris subiungendum præcepi: vti vos intelligatis, quidd tandem ipse iuris æquitatisque causa adductus, ad populum Antiochenum scripserim. Ac cum litteræ vestræ hoc complectebantur, vt cum populi, tum vestro prudenti consilio & instituto Eusebius sanctissimus Cæsariensis Ecclesiæ Episcopus, Antiochenæ præsideret Ecclesiæ, eiusque curam susciperet: oportebat & Eusebij litteras, qui decretum Ecclesiæ maximè obseruare videbatur, & meam simul sententiam vestræ prudentiæ ostendere.

CLV.
COMPETITORES
EPISCOPATVS
ANTIOCHENI.

Et quoniam Euphronius presbyter ex vrbe Cæsarea Cappadociæ ortus, & Georgius Archiflorum itidem presbyter (quem Alexander ad presbyterij ordinem Alexandria euexerat) viri propter fidei integritatem planè spectatissimi ad me forte fortuna venerant: idcirco rectum videbatur, non solum hos, qui sunt ad Episcopatum petendum designati, sed alios etiã, quos vos ipsi ad Episcopatus honorem capessendũ dignos iudicaueritis, vestræ prudentiæ significare, vt decernatis ea quæ cum Apostolorum traditione penitus consentiant. Quibus hominibus vobis iam opportunè & commodè suppe-

CHRISTI
324.SILVESTRI PAP.
II.CONSTANTINI IMP.
19.

A suppedatis, vestra prudentia ex Ecclesiæ canone & traditione Apostolica ita vestram poterit electionem moderari, vti Ecclesiæ disciplina ratio præscribit. Deus vos, fratres chari, diu seruet incolumes.] Ista (subdit Eusebius) cum Imperator Ecclesiarum Præsidibus præcepisset, hortatus est, vt omnia ad laudem diuini Verbi illustrandam exsequerentur.] hæc ipse, & quidem stomachatus ob Eustathij electionem, silentio omnino eam condemnans: nam quidd Antiochiæ post has datas litteras statutum sit, ne verbum quidem protulit: vt ex his intelligas, quàm obsit in historia conscribenda priuatus affectus.

Quodd autem in iisdem litteris sæpè mentio habeatur de Apostolica traditione atque mandato, ne vnus Ecclesiæ Episcopus in aliam transferatur, egregiè probatum habes canonem illum Apostolorum, quo sic dicitur: Episcopo non licere alienam parochiam, propria relicta, peruadere, licet cogatur à plurimis: nisi fortè quis cum rationabili causa compellatur, tamquam qui possit ibidem constitutus plus lucri conferre, & in causa religionis aliquid profectus prospicere: & hoc non à semetipso pertentet, sed multorum Episcoporum iudicio, & maxima supplicatione perficiat.] hæc canon.

Cuius quidem sic habita ratio est, vt à Catholicis Episcopis electoribus, ob viri præstantiam, & Ecclesiæ illius ab Arianis appetitæ opportunitatem, Eustathius (vt dictum est) Berœensis sedis Episcopus ad Antiochenam Ecclesiam regendam transferretur, de quo Theodoretus b: Eustathius ille Magnus, qui, Philogonio, cuius supra mentionem feci, ex hac vita ad meliorem translato, Episcopatum Ecclesiæ Antiochenæ obtinuit: quippe hunc Episcopi & sacerdotes, & vniuersus populus Christo deditus, communibus suffragiis inuitum Ecclesiam illam pro Philogonio pascere coegerunt.] ita de ipso

C Theodoretus, sed & de eius excellentia Athanasius c: Fuit (inquit) Eustathius Episcopus Antiochiæ vir confessione clarus, religione pius, quem magno studio pro veritate stantem, & Arianam hæresin odio prosequentem, auersantemque, homines Arianæ opinionis, ita apud Constantium ficta calumnia accusarunt, &c.] sed hæc postea. S. Hieronymus itidem, ad Euagrium scribens d, in hunc modum de Eustathio: Primus (inquit) Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus contra Arium clarissima tuba bellicum cecinit.] Ceterum Philogonium, qui eum præcessit, eiusdem sedis Episcopum, id ipsum aduersus Arium egregiè præstitisse, superius est demonstratum. Verum sic inter Arianæ impietatis expugnatores primæ sunt Eustathio deferendæ, quodd cum adhuc Berœensis esset Antistes, aduersus eam prima acie ante alios cum Philogonio verbi gladium exruerit, ad quos pro pietate certantes sanctum Alexandrum Episcopum Alexandrinum litteras dedisse, Theodoretus affirmat e. sed de eo aliàs sæpè inferius.

Non tantum autem eiusmodi Antiochiæ dissensiones turbantes Ecclesiæ pacem in Oriente, sed & rixæ inter Aegyptios atque Thebanos (hi erant schismatis Meletiani) præcesserunt Nicænum Concilium sequenti anno celebratũ, de quibus hæc Eusebius f: Quibus ex rebus ad exitum perductis licet nõ parum ceperit voluptatis, tamen inuidia flamma, quæ Ecclesiam Alexandrinam grauiter perturbabat, & pestiferũ schisma quodd inter Thebanos & Aegyptios versabatur, ipsius animum non parum commouit; quippe in singulis ciuitatibus Episcopi cum Episcopis dissidere, & populus contra populum tumultus ciere, & impetu quodam repentino instar Symplegadum, & mutuis pugnis se ipse concidere cœpit, vsque eò, vti animis insanis ac desperatis impia scelera aggredi, & Imperatoris imagines contumelia afficere nõ dubitarent. Verum Imperatorem non tam ad iram, quàm ad imensam animi ægritudinem, qua furiosorum amentiam supra modum deplorauit, incitarunt.] hucusque verba Eusebij.

Addit ad hæc S. Ioannes Chryostomus g pro concione differens coram populo Antiocheno ex Oratione Flauiani, quæ recitat: Fertur beatus Constantinus, effigie sua quædoque lapidata, multis ipsum instigantibus ad supplicium de auctoribus contumelia sumendum, & dicentibus, quodd omnem ipsius faciem saxis conuulnerarint; manu faciem palpans, & leniter ridens, dixisse: Ego verò nusquam vulnus in fronte factum video, sed sanum quidem caput, sana verò & facies tota. Illi verò reueriti, & confusi, ab hoc iniquo destitere consilio. Et hoc verbum hæctenus canit omnes, nec tantum temporis labefecit, aut huius sapientiæ memoriam extinxit. Quot non sit hoc trophæus splendidus? Multas vrbes ille condidit, & multos barbaros superauit; sed meminimus illorum nihil: hæc autem verbum vsque in presentem diem canitur, & posteri nostri

CLVI.
CANON
APOSTOLICVS
DE
TRANSLATIONE
EPISCOPORVM.
Cm. Apo.
14.CLVII.
Theodor.
lib. 1. c. 7.EUSTATHII
EXCELLEN-
TIA.
Athanas.
epist. ad sol.
Hieron.
epi. 126.Theodor.
lib. 1. c. 4. in
fine.CLVIII.
AEGYPTII
ET THEBA-
NI ALTER-
CANTVR.
Euseb. Hist.
Constan. l. 3.
c. 4.CLIX.
Chrysof.
Hom. 10. ad
pop. Antioch.
CONSTAN-
TINI MANU
SVETVDI-
NIS NOBIL-
IB ENEM-
PRVM.

nostri & posterius illorum omnes id ipsum audient: nec hoc solum est admirandum quod A audient, verum quod laudibus & faustis verbis prosequuntur, dicentesque laudabunt, & audientes grate suscipient: nec vllus est, qui haec audiens, silere possit, quin pariter exclamet, & talia dicentem laudet, & innumera ipsi vel defuncto bona precetur. quod si propter illud verbum apud homines tanta potius est gloria, quot apud benignum Deum coronas assequatur?] haec Ioannes Chrysostomus, immo Flavianus Episcopus Antiochenus, reuocat in memoria ministris Theodosij Imperatoris, paratis vlcisci scelus Antiochenorum, de statu ipsius ab eis prostratis atque contractis. Sed haec ed magis admiratione digna sunt in Constantino, quod qui ante susceptum sacrum Baptismum animo ferrox & ingenio truculentus, parcere nescius, de sanguine intimè sibi coniunctis supplicium sumpsit, ac tempore summæ pacis (vt vidimus) tempora Neroniana reddidit: simulac Sacramento Baptismi initiatus est, mox tantam sibi gratiam impertitam sibi cæli-

a Tom. 2. An. nal. an. 251. CLX. b Euseb. in Vit. Constantini, l. 3. c. 5. ASIANAE ALTERATIONES OB PASCHA.

ritam, quamque furens in rixando, quam obstinata ac pertinax in moriendo, quæ dicta sunt de eadem superius Tomo secundo^a, amplissimam fidem faciunt. Sed & Asiae populos hoc quoque tempore magnopere inter se conflixisse occasione diuersitatis rituum in celebrandi sacri Paschatis die, Eusebius subdit^b: Morbus porro (inquit) alius longè grauissimus istas res antegressus est, qui longo tempore Ecclesiae multum exhibuisset molestiae: dissensionem dico de salutari Paschatis festo ortam. Etenim alij Iudæorum ritum sequendum asseruerunt; alij temporis quidem articulum in eo festo celebrando accuratè obseruandum esse affirmarunt, non tamen imitandam consuetudinem eorum, qui errore cæcati, alieni à gratia Euangelij esse viderentur. In hac igitur controuersia, cum prolixo iam temporis spatio populus vbique admodum dissentisset, diuinaeque leges & instituta confusione quadam essent permixta, ita vt temporis in vno eodemque festo obseruando varietas & discrepantia maximam discordiam Paschatis solemnitate celebrantibus excitaret (quippe eodem tempore alij ieiunijs & corporis afflictione se exercebant, nonnulli se tradebant otio & remissioni animorum) quamquam nemo certè erat qui huic malo remedium inuenire potuerit, præsertim cum contentio dissidentium animos ex æquo exagitaret: Deo tamen, qui omnia potest, istis rebus mederi, erat perfacile. Ex hominibus autem, qui adhuc in terris aeternam debebant, solus restare videbatur Constantinus, qui rectè factis sedulo operam daret; qui quidem, simulatque rerum istarum commemoratarum fama ad ipsius aures permanauit, intellexitque litteras ad Alexandrinos à se missas nihil habuisse ponderis, nouum consilium animo cepit agitare, inquit: Alio prelio contra occultum illum & clandestinum hostem, Ecclesiae statum perturbantem, deintegrò decertandum.] hucusque Eusebius, qui eiusmodi Constantini consilium declarat fuisse cogendi vniuersalis Concilij, de quo anno sequenti agendum.

c LXI. d Sozom. l. 1. c. 15. OSII LEGATIO IN AEGYPTVM.

Addit ad hæc Sozomenus^c, ad huiusmodi de Paschate sedandas populorum controuersias missum antea fuisse Osium Episcopum Cordubensem, qui etiam (vt dictum est) Legatus fuerat ad componendas dissensiones inter Arium & Alexandrum Episcopum Alexandrinum obortas: vna tamen legatione, diuersa negotia diuersis in locis obiisse Osium à Siluestro Papa Roma legatum, superius dictum est. Quinam autem essent populi, qui à Catholica Ecclesia communi vsu dissentirent, atque ob eam causam turbascerent, S. Athanasius^d tradit, nempe fuisse Cilices, Syros, atque Mesopotamos. Nec enim eiusmodi sæpè compressa tempore Victoris Romani Pontificis, ac sæpius pullulans, adeo leuis videbatur esse controuersia, vt breui temporis spatio per transitum ab Osio transigi potuisset, sed quæ multo tempore indigeret, cum nec (vt dictum est) vnam Asiae prouinciam tantum, sed & Syriam, atque Mesopotamiam magna ex parte eiusmodi tabes confecisset, & ob id Magna Synodo opus haberet, de cuius indictione agemus anno sequenti.

e LXII. f Epilogvs RERVVM GESTARVM ANNI HV. 179.

Sed iam præfenti anno figamus terminum, qui multiplicitate & prolixitate rerum, atque elucidatione quam plurimarum obscuritatum, vltèriùs quàm par erat, progressus videtur: hoc enim res Romæ gestas à Constantino ante Baptismum, Baptismi tempore, ac postea, profecuti sumus, cum recedens idem Augustus ab Vrbe, de his quæ spectarent ad Oecumenicum conuocandum Concilium, vnà cum S. Siluestro Romano Pontifice

A tifice consilio communicato, & quæ agenda forent, firmiter stabilitis, profectus est in Orientem, ciuitatem suo nomine conditurus, consulturus pariter afflictata Orientali Ecclesia hæresibus atque schismatibus lacerata. Sed quoniam monitore nouus Christianus recens baptizatus tanta molitur, atque rem aggreditur maximi omnium momenti, in quo totius Catholicae fidei cardo verteretur, colligendo tanti ponderis Episcoporum conuentu? quoniam, inquam, potius auspice atque impulsore, quàm ipso S. Siluestro, à quo nuper fuerat (vt demonstratum est) baptizatus, tam salubre consilium iniisse, atque felicissimè perfecisse putandus? At quod hæc omnia, qui veritatis amator est, & veri accuratus inspector, haud ingratus vel inuitus Siluestro feret accepta: agendum cuncta, vt se habuerunt, & ordine temporis quo gesta sunt, sequenti anno, Deo duce, narremus.

B IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP. ANNVS 325. ANNVS 12. ANNVS 20.

T RECENTESIMVS vigesimus quintus Christi Redemptoris nostri agebatur annus, Consulibus Paulino & Iuliano, cum sacrosancta Oecumenica Synodus Nicæna in Bithynia celebrata est. Antequam autem narratione prosequi aggrediamur rerum gestarum historiam, more nostro, de tempore differemus: quo iacto veritatis solidamento, deinceps superædificanda moles stabili firmitate consistat. His igitur Consulibus Paulino & Iuliano celebratum esse Nicænum Concilium, Acta Synodi Chalcedonensis manifestè testantur: dum enim Nicænum fidei Symbolum ibidem recitatur, hæc ex eodem Concilio præmittuntur^a: Consulatu Paulini & Iuliani viro- rum clarissimorum Cons. anno post Alexandrum sexcentesimo trigesimo sexto, mensis secundum Græcos Desij die nonodecimo, quod est tercio decimo Kalendas Iuliarum, in Nicæa metropoli prouinciæ Bithyniæ. Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, &c.]

Sed hac in re illud magnopere considerandum est, eiusmodi inscriptionem, qua tam exactè duplici chronographia, nempe Consulibus, & annis Alexandri, atque vnà simul certo mense & die tempus describitur, nequaquam ipsi Nicænae confessioni (vt illic se habet) fuisse præpositam, at ipsi Oecumenicæ Synodo: siquidem, vt fidei professio sub die & Consule ederetur, non Catholicorum, sed hæreticorum tantum fuisse consuetudinem, S. Athanasius, harum omnium rerum, quibus præfens fuit, optimè conscius, testatur his verbis^b, cum eiusmodi primum cogendæ Synodi causas affert: Nicæna (inquit) Synodus non temerè habita est, vt quæ habeat grauissimos vsus, & legitimam rationem. Syri etenim, Cilices, Mesopotamiani in causa Festi claudicabant, atque vnà cum Iudæis Pascha celebrabant: & iam tum Ariana hæresis, quæ contra Ecclesiam insurrexerat, suos propugnatores habebat, qui ipsam defenderent, & qui pijs insidias facerent, Eusebianos scilicet. Atque ea causa fuit, cur vniuersus orbis in Concilium coiret, vt & eodem die vbique festum celebraretur; & hæresis, qua suppullulauerat, anathemate percuteretur: quod & factum est. nam & Syri in aliorum sententiam traducti sunt, & Arianam hæresim decreuerunt pro Antichristi præcuratrice habendam esse, & scriptis contra eam editis placita sua promulgarunt. Sed tamè cum tot & tanti viri essent, nihil tale, quale isti, qui non nisi tres aut quatuor sunt, ausi fuerunt facere: siquidem nec Consulem, nec mensem, nec diem addiderunt, &c.]

Ex his igitur perspicuè declaratur, recitatos diem & Consules non fuisse (vt in alijs accidit) ad Nicænam confessionem inditos in inscriptione, vel additos ad appendicem, sed ipsius potius extitisse Concilij inscriptionem: sicut & in alijs quoque Oecumenicis Synodis primum omnium quo anno, mense, & die fuerint celebratae, solitum fuit inscribi. Certis quidem monumentis, quo tempore eadem celebrata sit Synodus, declaratum oportuit, adeo vt nulla posteris de re perspicua potuerit dubitatio suboriri: siquidem edita Imperatoris Constantini, quæ vel Synodum præcessere, vel eandem sunt subsécuta, necesse fuit Consulibus consignari. Etenim iam antea ab ipso Constantino emanat constitutio^c, qua cauerat, vt constitutiones & edicta postinde deprehensa

1. TEMPVS CELEBRATI NICÆNI CONCILII. a Consil. Chal. A. 2.

II. FIDEI SYMBOLVM ABSQVE NOTA TEMPORIS CONSIGNARI SOLITVM. b Athanas. de Synod.

III. PVBLICA ACTA ET EDICTA NOTARE CONSULIBVS SOLITA. c l. 1. De con. sit. Pænic. C. 11. 2.

absque die & Consule, auctoritate carent. Quamobrem intrepidè Socrates de Syno- A di tempore hæc locutus est: Quod autem ad tempus Concilij attinet, coactum quidem fuit (sicut ex Annalium commentariis constat^b) Paulino & Iuliano Consulibus, vnde- cimo Kal. Iunij, anno sexcentesimo trigesimo sexto post regnum Alexandri Regis Ma- cedonum.] sic ipse. Sed quòd diuersa dies & mensis positus habeatur; cum in Chalce- donensi Concilio signetur XI I I. Kalend. Iuliarum, apud Socratem verò XI. Kal. Iunia- rum: nisi error irreptat vitio libroriorum, affirmare necesse est, id ex diuersis Synodi Actio- nibus (cum singulæ suis diebus consignari consueuerint) accidisse, vel, si carerent Syno- di Actis, ex diuersis Constantini litteris tunc scriptis diuersos dies esse notatos.

IV. Cum autem hæc de Consulibus constent; corrigendum in primis est, quod in fine mendoſè habet Eusebij Chronicon, decimoquinto Imperij Constantini, & Domini trecentesimo vigesimo quarto; cum ex emendationibus Fastis necesse sit sub iisdè Con- B sulibus numerare Constantini annum vigesimum, Christi verò trecentimum vigesi- mum quintum. Ipsi quidem Constantini Vicennialibus celebratum fuisse Nicænum Concilium, Eusebius non obscure testatur, cum ait^b: Quibus ad exitum perductis (nempe Actis Nicæni Concilij) secundam istam victoriam Imperator se contra Ecclesiæ hostem consecutum affirmavit: & propterea festum triumphale ad Dei honorem illustrandum egit. Eodem tempore vigesimus eius regni annus completus est. Item quæ alibi^c agens de Constantio creato Cæsare: Secundus, inquit, filius Constantii, cui nomine appella- tus Constantius, vigesimo ferè Imperij paterni anno, quando publicus solemnissq; om- nium hominum conuentus agebatur, renuntiatus est Cæsar.] ac rursus inferius^d: Ille Nicænus, triumphii nomine, vigesimo Imperij anno constitutus in vrbe Nicææ; vnde, id est, præclaram de hostibus victoriam reportabat.]

V. Sic igitur, cum liqueat quibus S. Synodus sit celebrata Consulibus, & quoto Imperij Constantini anno corrigendum pariter est Cassiodori Chronicon, in quo ponitur Ni- cænum Concilium sub Ianuarij & Iusti Consulatu, quo numeratur annus Constantini vigesimustertius, Christi verò trecentesimus vigesimooctauus. Quomodo autem Cas- siodorus in re tam perspicua fuerit hallucinatus, aperiam. Cum enim ex Eusebij tribus citatis locis acceperit, Concilium Nicænum esse habitum anno vigesimo Imperij Con- stantini: id non accidisse putauit sub Consulatu Paulini & Iuliani, sed post annos tres, Ianuario & Iusto Consulibus: tot enim numerantur anni ab eo tempore, quo ipse po- nit Constantini exordium, nempe à Diocletiani Consulatu decimo, & Maximiani se- ptimo; & deducit annorum numerum illum vsque ad dictum Ianuarij atque Iusti Con- sulatum. Porò Constantij patris obitum, & ingressum Constantini in Imperium con- D tigit sub Consulatu Constantij & Maximini sexto, superius manifestè demonstratum est, vt nullus videatur esse relictus dubitationi locus. Quot ergo errauit in numerando annos ab exordio Imperij Constantini, totidem oportuit errasse in statuendo certo Ni- cæni Concilij anno, quod ipsius Vicennialibus celebratum fuisse constat.

VI. Hæc non attendentes complures tam Latini^e quam Græci Scriptores, in eam sen- tentiam abierunt, Nicænum Concilium triennio perdurasse, cœptumque esse dictis Consulibus Paulino & Iuliano, ipsumq; perductum vsque ad Consulatum Ianuarij at- que Iusti. immò incertus Auctor apud Metaphrastem^f profitetur perdurasse Conci- lium sex^g etiam menses ultra triennium; quod sibi vendicat testimonio Alexandri, quem ait scripsisse Acta Synodi: sunt verò hæc eius verba: Cœpit enim quintodecimo Aprilis; finita autem Synodus est, cum triennium rursus peruenisset ad Aprilem, & ex- E currisset vsque ad Septembrem: sic enim sapiens adnotauit Alexander, qui scripsit Acta Synodi.] hæc ille: sed quisquis fuerit, mendaciorum concinnator extitit, quod inferius suis locis contingeret demonstrari. Eiusdem quoque sententiæ assertor visus est esse Nice- phorus^h; at grauiora coagmentat mendacia: nam dum consentit celebratam esse Syn- odum Paulino & Iuliano Coll. itemque anno vigesimo Constantini, ex quo in Britan- nia creatus est Imperator, addit, decimotertio anno postquã idem Imperator venit By- zantium, & vigesimatertia (fortasse legendũ decimatertia) Indictione, vndecima men- sis Maij cœptam esse, durasseque annis tribus paulò amplius, ex quibus videas, haud ali- qua temporis & rerum gestarum habita exacta ratione, quæ superaddit, leniter essutisse, cum nulla prorsus ex parte subsistant. Sed non tam miramur Nicephorum errore la- psam, quam apud aliquos fidem inuenisse: cum tam euidenter ab Eusebio in primis, qui

IV. CORRIGITVR EUSEBII CHRONICON.

^b Euseb. in Vit. Const. l. 3. c. 14.

^c Idem lib. 4. c. 40.

^d Ibid. c. 47.

V. CASSIODORVS CORRIGITVR.

VI. ^e Conaruius lib. 4. Var. lect. c. 15. ^f Joseph Scal. de Emend. temp. l. 5. c. de Indictionib. ^g Apud Euseb. Tom. 6. INCERTVS AVCTOR EX NICEPHORVS REDARGITVR. ^h Niceph. l. 8. c. 16. in fin.

A qui præsens fuit, mendacij arguatur, dum in locis superius recitatis testatur, ipsis Con- stantini Vicennialibus absolutam fuisse Synodum. Quæ igitur cœpta dicitur Paulino & Iuliano Consulibus, & absoluta anno Constantini vigesimo, vtique affirmandum est, vno eodemque anno fuisse inchoatam, ac pariter consummatam.

Ceterum sicut manifestò errare deprehenduntur, qui dicunt Synodum sub dictis Consulibus & anno vigesimo cœptam, sed ad triennium propagatam, ita etiam qui tradiderunt ante triennium cœptam, absolutam verò nominatis Consulibus, & an- no eodem Imperatoris. quorum sententia planè dicendum esset (quo nihil stultius estlingi potest) tempore Nicæni Concilij Constantinum Imperatorem Romæ Cri- spum Cæsarem filium, fratres, & vxorem occidisse, & Neroniana tempora red- didisse: hæc enim omnia hisce tribus superioribus annis gesta esse, quæ superius enar- rata sunt, & diligenti examinatione discussa, absque vlla ambiguitate confirmant. B affirmareque eundem Imperatorem eodem tempore Nicæna interfuisse Synodo, ac Romæ itidem commoratum esse, & ea quæ dicta sunt ibidem peregrisse: risu digna sunt hæc, atque sibilis explodenda. Quamobrem sicut quatuor quæ subsequuta sunt Conci- lia Oecumenica, Sardicense, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense, paucorum mensium spatio, eodem quo cœpta anno, fuerunt pariter absoluta, ita & Nicænum Concilium hoc ipso quo inchoatum anno, est ad exitum perductum: nec apud antiquiores reperitur exemplum, quòd ultra annum Synodus perduraret, licet Oecumenica fuerit, & in eam Episcopi ab omni Orbis parte conuenerint.

Extant in peruetusta Cresconiana Collectione post Marcellini Papæ Acta, in nostro autem codice pagina ducentesima vigesima, columna tertia, verba hæc scri- C pta: Factum est Concilium apud Nicæam metropolim Bithyniæ à die XVIII. Kal. Iulias: quod tenuit vsque ad diem VI II. Kal. Septembr. Paulino & Iuliano Consulibus, qui est apud Græcos XVIII. die mensis * eorum dies secundus, Alexandrian- no sexcentesimo trigesimo sexto. Et alia manu: Atticus Episcopus Ecclesiæ Constan- tinopolitanæ dixit: Edidi canones sanctorum Patrum, Olographa, manu mea sub- scriptos. Amen.] sequitur in codice conficiendæ Formata ex eodem Nicæno Con- cilio forma præscripta. Porò cuique rectè intuenti perspicuè constare potest, hæc quæ recitata sunt, fuisse appendicem ad Nicænos canones ab eodem Attico ad Afri- canos Episcopos, cum ab illis de iis esset interpellatus, missos: ipsos autem Nicæ- nos canones, qui præcedebant in volumine, fuisse ab Antiquario, siue ab ipso Colle- ctore prætermisissos, quòd descripti superius haberentur in Nicæno Concilio. Ex Syno- D do enim sexta Carthageniensi huiusmodi rogatio facta erat^a: Vnde petimus venera- tionem tuam, sancte Papa Aureli, vt quia hoc authenticum Concilium Nicænum in vrbe dicitur esse Constantinopolitanum, aliquos cum scriptis tuæ sanctitatis mittere digneris, &c.] Missa namque fuit legatio ad Atticum Episcopum Constantinopolitanum: qui rescribens ad Aurelium Antistitem Carthagenensem & collegas, cano- nes per Marcellum legatum misit. extat ipsius epistola: nosque eam inferius suo loco ponemus.

Inscriptio autem illa, quæ præfixa legitur sacris Nicænis regulis, qua per Æram tem- pus Synodi definitur, licet ea ex parte vera cõsistat, cum celebrata ponatur, Æra trecen- tesima sexagesimatertia; tamen cum Synodum habitam dicat, viuente adhuc Licinio Iuniore, haudquaquam probari potest: sed & in annis ab Alexandri regno numeratis E deprauata esse dignoscitur: sic enim se habet: Itaque cum conuenisset hoc sanctum & Magnum Concilium apud Nicæam Bithyniæ ciuitatem, Constantino Augusto & Li- cinio Cæsare, Consulatu Paulini & Iuliani, decimotertio Kal. Iuliarum, qui est apud Græcos decimusnonus dies mensis eorum Δεσις, secundum Alexandriam triginta vnum *, Æra trecentesima sexagesimatertia, statuta sunt ab Episcopis, quæ infra scripta sunt, & ex Græco in Latinum versa sermonem. Et placuit vt hæc omnia mitterentur ad Episcopum vrbs Romæ Siluestrum.] ita ibi. Fortasse Osius, quòd Hispanus esset, Cordubensis Episcopus, apposuit Æræ numerum, quæ est peculiaris numerandi ratio Hispanorum.

Sed quod ad tempus itidem spectare videtur: quidnam est, cum tam perspicuè con- stet eandem S. Synodum celebratã esse sub Siluestro Romano Pontifice, id quidẽ ma- nifestè protestantibus Legatis suis ipsorum subscriptionibus: quidnam est, inquam, quod

VII. ALIASSENTENTIA DE SYNODI TEMPORE CONEPTA- TVR.

VIII. TEMPVS NI- CÆNI CON- CILII TE- STIMONIO ATTICVS * Auctis

a Concil. Car- thag. 6. c. 4.

IX. QUOTA Æ- RÆ NICE- NÆ SYN- ODVS HA- BITA.

X. ERROR SO- ZOMENIDE IULIO PR.

Sozomenus sub Iulio Papa celebratum affirmat: nam ait: Iulius autem Episcopus Romanus, etate quidem ingrauescente praeputus, abfuit, sed Vitus & Vincentius, eiusdem Ecclesiae presbyteri, pro illo adfuerunt. Hae ipse. Secutus est Nicephorus quoque Sozomenus tam turpiter errantem. Sed quam occasione ille prior tam clara luce lapsus impedit? Equidem arbitror, Iulij Papae sententiam ab eo minus exacte percognitam errandi officulum ipsi fuisse. Recitat S. Athanasius eiusdem Iulij Papae epistolam, in qua scripta ista leguntur: Nostri presbyteri, qui tunc in Nicæno Concilio aderant, de ipsius recta fide contestabantur. Hæc, puto, verba legens Sozomenus, firmiter asseuerare non est veritus, sub Iulio Nicænum Concilium celebratum, & Legatos illos ab eodem Iulio missos esse. Sed sic ipsum dixisse: Nostri presbyteri, constat, quod Romanæ Ecclesiae ministri essent, sed ab ipso Siluestro Romano Pontifice missi, nec alius potest esse verborum illorum sensus. Potuit etiam ex mendoso, ne dicam mendaci, Eusebij Chronico idem Sozomenus decipi, dum dicto Constantini anno ponitur ingressus Siluestri Romani Pontificis, cui duo tantum anni tribuuntur: cum liqueat, longe post ipsum sedere coepisse. & adhuc anno eiusdem Imperatoris nono sub Consulatu Volusiani Melchiamdem fuisse superstitem; (vt ex ijs quæ tum ex Oprato, tum etiam Augustino dicta sunt, constat) atque insuper annos propemodum nouem post Nicænum Concilium Siluestrum superuixisse, quod inferius anno eiusdem obitus apparebit.

XI. Sed enormior Photij error est, qui eandem Nicænam Synodum sub Siluestro & Iulio Ecclesiae Romanæ Pontificibus tradidit celebratam. At quare non sub Marco etiam, qui mediis intercessit inter Siluestrum & Iulium? Quod si coeptam vult esse sub Siluestro, absolutam verò sub Iulio, certè quidem ad annorum duodecim spatium perdurasse eam oportuit: quo insulsius nihil posset excogitari. Vide, obsecro, in quot deformes ferantur errores, qui semel rectam regulam temporis transgrediuntur. Sed ad dictorum omnium Græcorum Auctorum excusationem dici posse existimauit doctissimus Iacobus Dauy Episcopus Ebroicensis, librarium potius fuisse vitium, qui pro τολιδος (quod est fenex) Γούλιος scripserint, dixisseque Photium Siluestrum senem mutatum à Sozomeno nomen (licet ipse neminem proprio vocet nomine) atque librarius itidem, quod duo putauit esse illa nomina propria, pluralem addiderit numerum, dixeritque Romanæ Ecclesiae Pontificibus. ita ipse pio semper animo querens quomodo quemque excuset, magis quam erroris arguat. Sed hæc de tempore coactæ Synodi satis.

XII. Causa autem cogendi huius ex vniuerso Christiano orbe Episcoporum Concilij, tum ex ijs quæ in fine anni superioris dicta sunt, tum etiam ex ijs quæ huius anni exordio ex Athanasio recitauimus, manifesta redditur: nimirum vt Orientali Ecclesiae duabus præcipue infestatae cladibus ex Arianorum hæresi, quæ nimium inualescebat, & Quartadecimanorum secta, quæ compressa sæpius iterum reuiuifcebat, ijdem Episcopi opem ferrent. Erant & alia turbæ Alexandrinam Ecclesiam exagitant, schismata nempe Meletianum, & Colluthiana factio, qui postea Ariani dantes manus, perinde ac riuus in flumen semel immissi, deserunt antiquo nomine percenseri, & noua sunt Arianorum appellatione nuncupati.

XIII. Cum igitur (vt dictum est) interpellato Arianorum potissimum causa Siluestro Papa ab Alexandro Episcopo Alexandrino, ab eodem Osius Cordubensis Legatus missus esset in Aegyptum, ac postea in Orientem eodem munere functus, vt qui discesserant populi ab Ecclesia ob causam Paschatis, reuocaret: vtroque labore ob repugnantium pertinaciâ casto reddito, opus esse, ad tot tantaque Ecclesiastica dissidia componenda, vniuersali Synodo, eidem Romano Pontifici visum est, quod & ab eodem Imperatori Constantino tum Romæ agenti fuit facile persuasum. Alexandrum quoque, quem diximus, Episcopum Alexandrinum, de hac ipsa re literis apud eumdem Imperatorem egisse, Epiphanius tradit. Hinc est quod Rufinus ait, ex sacerdotum sententia Constantinum Nicænum conuocasse Concilium, sed & redeuntem ex legatione Osium ipsum id præstitisse, Sozomenus demonstrare videtur his verbis: Verum vbi contra quam expectabat, res succederet, & contentio reconciliationis concordie impediret, Osiusque ad pacem faciendam missus, re infecta, reuenteretur: Constantinus indicit Concilium Nicææ vrbis Bithyniæ, scribitque ad omnes Ecclesiarum Præsides, vt ad diem præstitutum adsint. Hæc Sozomenus: qui sic dicit à Constantino indictum esse Concilium, quod litteris Imperatoris Episcopi conuocati fuissent. Ceterum quod religio esset, absque Romani Pontificis auctoritate vniuer-

Epiph. hæc. s. 68. Rufin. lib. 1. c. 1. in fine. Sozom. lib. 1. c. 16.

CAUSA COGENDI NICÆNI CONCILII. QVORVM PERSVASIONE CONCILII FERIT CONVOCATVM.

APHORISMVS DE SEPTEM CONCILII DELIRIIVM.

A Vniuersale Concilium congregare, quod (vt ait Socrates) id Ecclesiasticus cano omnino prohiberet, quo (inquit) vetitum erat, ne decreta absque sententia Episcopi Romani Ecclesiis fanciantur: ac subinde eo inconsulto nequidquam tractare liceret: interpositam esse Siluestri auctoritatem, nemo iure poterit dubitare, idque cogente antiqua Ecclesiae traditione. Quod enim non alicuius specialis Concilij, sed absolutè citetur à Socrate canon Ecclesiasticus, planè declarat id firma regula in Ecclesia Catholica inuolabiliter seruari solitum. Præcessisse igitur ante omnia Siluestri Papae auctoritatem, planè dignum atque æquum est existimare, immò & affirmare necessarium: actum namque de his anno præterito inter Siluestrum & Constantinum, cum idem Imperator Romæ esset, superius dictum est.

B Quale autem studium, quantamve diligentiam Constantinus Imperator ad tam egregium opus præstandum adhibuerit, Eusebius declarat his verbis: Deinceps igitur Concilium Generale, tamquam quemdam Dei exercitum instruens, in vnum locum coegit, & Episcopos vniuersos per litteras honorificè scriptas, vt eò maturarent, acciuit. Neque mandatum dumtaxat erat ad hanc rem datum, sed in ea peragenda multum attulit subsidij auctoritas Imperatoris ac nutus, qui nonnullis fecit potestatem equis publicè ad iter celeriter conficiendum dispositis vtendi: alijs permagnum iumentorum instratum, quibus veherentur, numerum suppeditauit. Ciuitas autem Bithyniæ, quæ Nicæa dicitur, id est, in victoria nomen traxit, Concilio celebrando admodum idonea, designata fuit. Vbi autem edictum in quaque prouincia diuulgatum erat, omnes simul cum animorum alacritate, tamquam è carceribus ad cursum emissi, properè aduolauerunt. Nam bonorum spes ipsorum mentibus iniecta, vel potius pacis fructus potestas, & noui ac peregrini cuiusdam miraculi spectaculum, quod in tali Imperatoris vultu ostendebatur, eos allexit plurimum. Postquam autem omnes in vnum conuenerunt, opus illud diuina prouidentia facilitatum, pro certo iam intellectum fuit. Nam non solum qui animorum diffensione erant, sed etiam qui corporibus, regionibus, locis, gentibus longissimè disuncti, vnum in locum aggregati sunt; atque vna ciuitas eos omnes, tamquam maximam sacerdotum coronam ex multiplici nitidorum flosculorum varietate contextam, excepit. Ex omnibus namque Ecclesijs, quæ frequentes in tota Europa, Africa, & Asia extiterunt, Dei ministri, qui facillè primas ferre putabantur, in vnum conuocati.

C Templum etiam Nicææ, velut Dei nutu, amplificatum, intra parietes suos Syros pariter & Cilices, Phœnices, Arabes, & Palæstinos, Ægyptios porro, Thebanos, Afros, aliosque ex Mesopotamia profectos recepit. Aderat etiam vnà in Concilio Persidis Episcopus, nec ab hoc choro Scythia abfuit. Pontus item, Galatia, Pamphilia, Cappadocia, Asia, & Phrygia viros apud se lectissimos suppeditarunt. Quinetiam Thracæ, Macedones, Achæi, Epitotæ, & quorum domicilia multo longiore interuallo distabant, eò aduenerunt. Ex ipsis Hispanijs vnus nominis & famæ celebritate insignis cum alijs multis in confessu illo adfuit. Et quamquam vrbis illius, penes quam Imperium est, Episcopus, ingrauescente etate præputus, abfuit, eius tamen presbyteri, qui aderant, illius locum suppleuerunt. Talem coronam solum ex omni præteritæ etatis memoria vnus Imperator Constantinus pacis vinculo ad Christi gloriam deuinxit; & quod Saluatori suo gratias ageret, eximium istud victoriæ ab hostibus & inimicis partæ monumentum obtulit, effigie chori Apostolici pulchrè in hoc nostro conuentu expressa. Nam dicitur in Sacris litteris, illorum temporibus viros pios ex omni natione, quæ sub caelo est, in vnum conuenisse, inter quos erant Parthi, Medi, Elamitæ, & qui incolunt Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphiliam, Ægyptum, & partes Libyæ quæ est circa Cyrenem, & aduentæ Romani, Iudæi, & Profelytæ, Cretes, & Arabes. Verum hoc illis defuit, quod non omnes, qui eò conuenerunt, ex Dei ministrorum numero erant illi quidem: sed in hoc præsentis choro fuit Episcoporum multitudo ad numerum ducentorum quinquaginta & amplius: presbyterorum autem, diaconorum, aculatorum, & aliorum qui istos comitabantur, turba ne enumerari quidem potest. Atque ex his Dei ministris alij prudenter & disertè dicendo, alij vitæ grauitate & constanti reum arduatum perpessione, nonnulli, quasi media inter istos interiecta viuendi consuetudine eximij, præclara laudis insignia adepti sunt. Erant inter hos etiam non pauci, qui propter longinquum temporis spatium, quo vixerant, multum honorati fuerunt;

Socrae. l. 2. c. 13. ABSQVE ROM. PONT. NON POTEST AGI CONCILIVM.

XIV. Euseb. in Vita Const. lib. 3. c. 6. 7. 8. 9. CONSTANTINI STUDIUM IN CONVOCANDO NICÆNO CONCILIO.

XV. EX QVIBVS PROVINCIIS EPISCOPI VBERE.

Act. 2.

multi qui in ipso ætatis flore propter ingeniorum acumen magnum splendorem sunt A consecuti, quidam modò in ministerij quasi cursum ingressi. Quibus quidem omni- bus cibaria in singulos dies Imperator largè & liberaliter suppeditari mandauit.] hu- usque Eusebius.

XVI. Apud Met. die 10. Julij. CONSTANTINVS VE- NIENTIBVS OCCVRRIT EPISCOPIS.

Addit Gregorius presbyter Cæsariensis a: Cùm sancti Patres, non secus ac quædam apes operariæ ex floridis pratis, vnusquisque ex proprijs Ecclesijs surgentes, perueniunt Nicæam, locum qui componit aluearia Orthodoxæ opinionis: diuinus Constantinus cùm audisset sacram & Angelis reuerendâ sanctorum Patrum venisse præsentiam, sta- tim ex vestibulo conuenientibus eos prosequitur honoribus.] Quinam verò esse sole- rent eiusmodi, quos Gregorius dicit, conuenientes honores, quibus Constantinus ad se accedentes suscepit Episcopos, declarat ex Eustorgio Suidas, cùm agit de Leontio Tri- polis Lydiæ Episcopo ab Eusebia Augusta fastuosa muliere accersito: ad quam hæc ille B respondit b: Si me verò ad te venire volueris, debita Episcopis reuerentia conseruata, ego quidem ingrediar: tu autem statim de sublimi isto solio descendens reuerenter mihi obuiam procedas, & caput meis manibus supponas, benedictionem acceptura: ac dein- de ego sedeam; tu verecundè astes, cùm iussero dato signo, sessura. Si hæc, inquam, tibi condiciones placuerint, veniam ad te: sin alio modo, non tam multa dabis, tam magna non poteris, vt nos, honore Episcopis conueniente neglecto, diuinum sacerdotij institu- tum violemus.] hæc Leontius, quem ob exactam rerum & Ecclesiasticorum rituum obseruationem nonnulli Ecclesiæ Regulam nominabant.

XVII. HONORES EPISCOPIS DEBITI ET MIRACULO CONFIRMA- TI.

Quòd si hæc tamquam debita sacerdotio sibi vendicat Episcopus, licet à Catholicæ communionis consortio exclusus: quanto æquius exhibenda Orthodoxo erunt Epi- scopo? At ne quis putet, Dei sacerdotes eiusmodi honores indebitè sibi vsurpare: hic C obiter de diuino hac in re iudicio meminisse sit satis, cùm Valentiniano dedignantia as- surgere S. Martino Episcopo, è sella egressus est ignis, qui eum nõ assurgere modò com- pulsit, & viro occurrere, atque manibus eius caput submittere, sed & ad genua accidere, coëgitque prosterni vestigijs. de quo Venantius Fortunatus hisce carminibus præclarè admodum e:

a Venantius Fort. de Vita S. Martini, lib. 3.

Hinc celer exilijt raptens se Cæsar, & ardens Martini genua amplectens, pedibusq; volutans: Sicq; superbum hominem se agnoscere pæna coëgit, Vilia regna probans, & celsa cacumina curuans, Imperiale caput Sancti ad vestigia subdens.] At de his aliàs: ad Patres nunc veluti postliminiò reuertamur.

XVIII. HVMERVS EPISCOPO- RVM NIC. CONCIL. Sacrat. l. 1. c. 5. Theod. l. 1. c. 8.

Quòd ergo Eusebius recensens Episcopos, qui ad Concilium conueniunt, dicit ad numerum ducentorum quinquaginta & ampliùs peruenisse, attentius est exquirendum: videtur enim in numeri notam irrepisse mendum: nam Socrates d, Eusebij ver- ba recitans, ait ad trecentorum numerum & ampliùs eò conuenisse. Itemque depraua- tum putamus locum epistolæ Eustathij Antiocheni Episcopi, qui Synodo interfuit, quam recitat Theodoretus e, vbi scribitur numerus ducentorum septuaginta Episcopo- rum Nicæni conuentus. Sed præstat his omnibus Athanasij sententia, quæ purior reli- cta, ac proinde verior, duobus in locis eadem reperitur, cùm in epistola ad Iouianum Imperatorem, tum in disputatione aduersus Arium scripta, in quibus trecenti decem & octo Episcopi Synodo interfuisse dicuntur. Profitetur id ipsum bis Epiphanius f, Hila- rius g idem, Rufinus h, & Theodoretus i, sed & Sozomenus k idem significasse visus E est, cùm ait, eidem Concilio præstò fuisse Episcopos circiter trecentos atq; viginti: Ma- rius Victorinus l, qui eodem fermè vixit tempore, trecentos quindecim numerat. Por- rò ea sententia ceteris præualuisse visa est, qua dicitur, trecentos decem & octo eidem Magno Concilio interfuisse Episcopos: quam quidem vsus probasse videtur: nam quo- tiescumque contingit citari Nicænum Concilium, & de Episcoporum numero men- tionem haberi, totidem recensentur trecenti decem & octo Patres, ad eò vt stultum pla- nè sit, ne dicam temerarium, id iterùm in controuersiam reuocare. Nec quemquam de hac re ambiguum reddat longè minor his Episcoporum numerus, quo modo reperiunt esse subscripti: si quidem ex immenso atque irreparabili Nicænorum Actorum nau- fragio, eos ibi conscriptos haberi, pro miraculo panè censerì posse existimarim. Deesse enim in ea scriptione quam plurimos, ex eo quoque quis conijcere poterit, quòd cùm non-

f Epiph. hares. c. 9. in An- corato. g Hilari. l. 2. c. 12. Constans. h Rufin. lib. 1. c. 1. i Theod. lib. 1. c. 7. k Sozom. l. 1. c. 16. l Mar. Victor. aduers. Ariu. l. 2. prepe. s- non.

A nonnullarum prouinciarum longè positarum, vt Palæstina, Phœnicæ, Cœlesyriæ, Aeg- ypti, & aliarum, Episcopi plurimi subscripti reperiantur, aliarum tamen minori spatio distantium perpauca tantum modò recensentur.

Præquam autem res in Nicæno Concilio gestas oratione prosequamur, cõsiste, ob- secro, ac cõquiesce mecum hic paulisper, amice Lector, donec nobilissimi sanctorum cœ- tus, florentissimæ Patrum coronæ, & celeberrimi conuentus sanctissimorum Antistitum, qui ceteris fama præstantiores atque eminentiores elucere videntur, attentius vnà spe- ctemus, quos aliqua antiquitatis memoria in tanta rerum obscuritate illustriores reddidit. Qui primus omnium se oculis offert, duplici legatione conspicuus, est Osius Episcopus Cordubensis, Hispaniarum Episcoporum vicem, atque (vt dictum est) Siluestri Roma- ni Pontificis personam gerens, & collegarum Legatorum primarius.

XIX. VTRIUSQUE STRIS QUI INTERVE- RVNT NI- CAENO CONCIL.

B Accidit enim ei, perinde ac postea Cyrillo Alexandrino Episcopo, qui quòd ipsi dele- gasset vices suas Cælestinus Romanus Antistes, in Concilio Ephesino locum primum inter alios deinde missos Legatos tenuit. At quanam ratio, vt Osius primo loco ante collegas Legatos, & secundæ sedis & tertiæ, Alexandrinæ & Antiochenæ Episcopos, & ante totius Africanæ Ecclesiæ Primatem Cæcilianum (vt de alijs taceam) ipse subscri- pserit, nisi locum teneret & personam repræsenteret amplissimæ omnium potestatis? Præter autem Episcoporum subscriptionem, quam citauimus, de legatione Osiij à Ro- mano Pontifice expressè testari videtur ipsorum Legatorum epistola ad Siluestrum; quæ licet in multis mendosa ac deprauata penitus habeatur, hæc tamen pura verba in ea reli- cta extant ipsius exordio: Beatissimo Papæ vrbis Romæ omni reuerentia colendo Sil- uestro Osius Episcopus prouinciæ Hispaniæ, ciuitatis Cordubensis, Victor & Vincen- tius presbyteri vrbis Romæ ordinati ex directione tua, &c.] Sic pariter videas in Conci- lio Oecumenico Sardicensi, primo loco Osiium subscripsisse, ac post eum deinceps Ar- chidamum & Philoxenum Legatos Romanos presbyteros, vt ex Actis eiusdem Conci- lij ab Athanasio recitatis apparet. Confirmat hoc ipsum de Osiij legatione, quòd S. Leo a Atha Apo- log. 2. & alij Romani Pontifices tres ferè Legatos ad Oecumenica Concilia ex antiquo vsu mittere consueuerunt, & ex eis vnum saltem Episcopum. Nihil hac de re dubitarunt Græci Scriptores, qui de Synodo Magna Nicæna tractarunt, vt Dalmatius Cyzici Epi- scopus, qui Osiium inter Legatos Apostolicos numerat. Sed & Photius b id ipsum visus est affirmasse, cùm Victori, seu Vito, atq; Vincentio Legatis Apostolicæ Sedis adiungit ipsum Episcopum Cordubensem. Sed & Hadrianus Papa in Epitome canonum ad Carolum Magnum, absque controuersia Osiium ab Apostolica Sede vnà cum Victore & Vincentio presbyteris destinatū ad Nicænum Concilium affirmat. Delectus hic fuit inter omnes Occidentalis Ecclesiæ Episcopos, quorum præclara eruditio erat, spectata- que vitæ sanctimonia, ob singularem quamdam tum doctrinæ: tum virtutum præstan- tiam, & admirabilem in rebus agendis dexteritatem atque prudentiam: quem & tem- pore Maximiani Imperatoris Confessionis gloria effulsisse, satis superius dictum est: quamobrem Athanasius eum, Magnum Osiium, nominare consuevit: sed de eo plura inferius. Porrò ex Romanis presbyteris delectos fuisse ad id muneris obeundum præ- stantiores, quis dubitet?

XX. OSIVS LE- GATUS SIL- VESTRI.

C Quòd si hæc tamquam debita sacerdotio sibi vendicat Episcopus, licet à Catholicæ communionis consortio exclusus: quanto æquius exhibenda Orthodoxo erunt Epi- scopo? At ne quis putet, Dei sacerdotes eiusmodi honores indebitè sibi vsurpare: hic C obiter de diuino hac in re iudicio meminisse sit satis, cùm Valentiniano dedignantia as- surgere S. Martino Episcopo, è sella egressus est ignis, qui eum nõ assurgere modò com- pulsit, & viro occurrere, atque manibus eius caput submittere, sed & ad genua accidere, coëgitque prosterni vestigijs. de quo Venantius Fortunatus hisce carminibus præclarè admodum e:

a Atha Apo- log. 2.

b Phot. de Se- pt. Synodis.

D Quòd ergo Eusebius recensens Episcopos, qui ad Concilium conueniunt, dicit ad numerum ducentorum quinquaginta & ampliùs peruenisse, attentius est exquirendum: videtur enim in numeri notam irrepisse mendum: nam Socrates d, Eusebij ver- ba recitans, ait ad trecentorum numerum & ampliùs eò conuenisse. Itemque depraua- tum putamus locum epistolæ Eustathij Antiocheni Episcopi, qui Synodo interfuit, quam recitat Theodoretus e, vbi scribitur numerus ducentorum septuaginta Episcopo- rum Nicæni conuentus. Sed præstat his omnibus Athanasij sententia, quæ purior reli- cta, ac proinde verior, duobus in locis eadem reperitur, cùm in epistola ad Iouianum Imperatorem, tum in disputatione aduersus Arium scripta, in quibus trecenti decem & octo Episcopi Synodo interfuisse dicuntur. Profitetur id ipsum bis Epiphanius f, Hila- rius g idem, Rufinus h, & Theodoretus i, sed & Sozomenus k idem significasse visus E est, cùm ait, eidem Concilio præstò fuisse Episcopos circiter trecentos atq; viginti: Ma- rius Victorinus l, qui eodem fermè vixit tempore, trecentos quindecim numerat. Por- rò ea sententia ceteris præualuisse visa est, qua dicitur, trecentos decem & octo eidem Magno Concilio interfuisse Episcopos: quam quidem vsus probasse videtur: nam quo- tiescumque contingit citari Nicænum Concilium, & de Episcoporum numero men- tionem haberi, totidem recensentur trecenti decem & octo Patres, ad eò vt stultum pla- nè sit, ne dicam temerarium, id iterùm in controuersiam reuocare. Nec quemquam de hac re ambiguum reddat longè minor his Episcoporum numerus, quo modo reperiunt esse subscripti: si quidem ex immenso atque irreparabili Nicænorum Actorum nau- fragio, eos ibi conscriptos haberi, pro miraculo panè censerì posse existimarim. Deesse enim in ea scriptione quam plurimos, ex eo quoque quis conijcere poterit, quòd cùm non-

XXI. ALEXAN- DRI EPISC. ALEX. SPE- CTATA VIR- TUS, ET IV- STITIA.

E Qui verò primus omnium aduersus grassantem Arij impietatem sublime vexillum crexit & Synodo interfuit, Alexander Episcopus Alexandrinus extitit, Catholicæ Ec- clesiæ præclarissimum decus & ornamentum; qui innumeris fermè Sanctorum elogijs prædicatur, ac denique anniuersaria memoria in S. Ecclesia celebratur. Sed & qui præ- meritorum excellentia ex Berœnsi ad Antiochenam Ecclesiam (vt diximus) transla- tus est, Eustathius, eidem Magnæ Synodo præstò fuit, qui ex tot tantisque sanctissimis Episcopis delectus est, vt in eodem sacro Concilio publicas Deo gratias ageret: hunc Athanasius, ad solitariam vitæ agentes scribens, Confessione clarum fuisse tradit. Verùm ad antea vitæ gloriam in eò parabilem, futuris certaminibus, cùm pro pietate exilium subiit, & exul occubuit, mirificam superaddidit claritudinem, cuius memoria pariter in Ecclesia Catholica die anniuersaria reuiuiscit d. Macarius item Ecclesiæ Ierosolymita- næ venerandus Antistes interfuit; cui satis ad laudem, quòd hostes ipsi Catholicæ fi- dei, Ariani, illum sibi præcipuè aduersarum esse, suis ipsorum litteris testati sunt e; ob id- que eundem Athanasius f adnumerat eum inter præclarissimos fidei defensores, ceu pla- nè dignum, qui sacris tabulis cum sanctis viris adscriberetur, & nomen eius annua-

d Mar. Rom. die 16. Julij. e Apud Epiph. hares. c. 69. f Ath. Orat. 1. c. 17. contra Arij.

tim in Ecclesia audiretur. Porro horum omnium res gestas suis locis opportunius di- A

XXII. Duxit secum Alexander Episcopus Alexandrinus eximios quosdam, & qui pra- ceteris in Aegypto videbantur effulgere pietate, sacros Antistites, quos sacra stigmata de- corabant, atque adeo ut quisque eorum ad confutandam Arianam impietatem posset

Galat. 6. Apostolicum illud ore libero intonare: De cetero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto. Quot enim erant eorum cicatrices ob- ductae, tot esse ora videbantur aperta, quae Christi Filij Dei Diuinitatem, pro qua testan- da vulnera illa magna constantia acceperant, iugiter glorioso praeconio proclamarent. Quorum duo tantum nobis noti sunt nomine, Potamon, atque Paphnutius; ille He- racleae in Aegypto, hic verò Thebaidis superioris (ut Socrates tradit) Episcopus: repe- ritur ille subscriptus Nicæno Concilio vnà cum alijs Aegypti Episcopis, hic autem se- cùs: ut planè vel hoc saltem exemplo intelligas, multos in serie illa Episcoporum desi- derari; cum hic, cuius celebris est mentio apud omnes, & testificatio non obscura, in- terfuisse ipsum Nicæno Concilio, inter illos tamen minimè numeretur. Quod autem ad Potamonem spectat, iam diximus, hunc in persecutione Maximini ob egregiam Christi nominis confessionem, altero oculorum, effosso illo, priuatum: quo tempore Eusebius Caesariensis cōcapitius hoc ipsum sibi metuens, Praesidi parens, euasit. Spre- nit iste Meletium, simulac malam causam eum fouere cognouit, & Alexandro inhæ-rens, inter primos aduersus Arianam hæresin decertant, cuius causa (ut S. Athanasius auctor est, nosque suo loco dicemus) sub Philagrio seuissimo Praeside Ariano, infraeto animi robore, martyrium consummauit: quo summæ gloriæ titulo descriptus habetur in Ecclesiasticis monumentis.

XXIII. Paphnutius & ipse orbatu oculo, ac poplite insuper excisus, eadem vrgente persecu- tione, sic clariùs videns, & recto pede incedens in Euangelium, in acie aduersus Arium inter primos comparuit, qui antea in eremo sub Magno illo Antonio militauerat. Athanasius in rebus gestis eiusdem Antonij, hunc non oculo, sed oculis, fidei causa, sub Maximiano orbatum tradit, hisque stigmatibus insignitum vixisse monachum apud Antonium: sed puto errorem Interpretis, cum omnes de vno tantum effosso oculo af- firmant, hunc pariter vnà cum Potamone iunctis manibus aduersus Arianos strenuè decertasse, indicat epistola quadraginta septem Aegyptiorum Episcoporum scripta ad Conciliabulum Tyri habitum, cui inter alios sanctos Episcopos mox post Potamonem Paphnutius subscriptus habetur. Affirmat Rufinus, hunc claruisse miraculis: de eo enim sic scribit: Fuit praeterea in illo Concilio & Paphnutius homo Dei, Episcopus ex Aegypti partibus, Confessor ex illis, quos Maximinus dexteris oculis effossis, & sini- stro poplite succiso, ad metalla damnauerat. Sed in hoc tanta virtutum inerat gra- tia, ut signa per eum non minus quam dudum per Apostolos fierent. Nam & dæ- mones verbo tantum fugabat, & ægros sola oratione curabat; sed & cæcis dicitur vi- sum reddidisse, & paralyticos ad stabilitatem corporis reuocasse. Quem Constantinus in tanta veneratione & affectu habuit, ut saepius eum intra Palatium euocatum com- plecteretur, & oculum illum, qui in confessione fidei euulsus fuerat, auidioribus oscu- lis demulceret.] hæc Rufinus. Porro natalis eius dies anniuerfaria memoria celebris est in Ecclesia.

XXIV. At ne quis Paphnutij pulchro nomine decipiatur, scire debet, hoc eodem tempore alterum vixisse Paphnutium, eundemque apud suos clarum confessionis gloria, pro- fessione Monachum, sed ex Meletij schismate fauentem Arianis: cuius epistolam cum recitat Athanasius, à quorum partibus steterit, manifestè declarat. Meminit eiusdem Epiphanius, & ipsum non Confessorem tantum, sed & filium feminæ quæ confessio- nem fecerat, tradit, missumque legatum cum alijs à Meletianis ad Constantinum, quando illi cum Eusebio Nicomediensi amicitiam inierunt, & Ariana hæresi infecti sunt, de quorum legatione suo loco dicitur. Ab aduersarijs autem Epiphanius de Me- letianis mutuatum esse historiam illam diximus.

XXV. Inter alios porro Catholicae fidei coryphæos enituit in sacro illo Patrum confes- su Paulus Neocæsareæ Euphratesiæ Episcopus, qui & ipse persecutionis tēpore multa atq; grauiā perpeffus, de impietate prostrata victoriæ trophæa secum gerebat: de quo hæc Theodoretus: Paulum praeterea Episcopum Neocæsareæ (est hoc quidem castellum ad

Epiph. h. ref. 68.

Athanas. epi. ad solitar.

Marr. Rom. die 18. Maij.

DE PAPH- NUTIO CON- FESSORE.

Apud Ath. Apolog. 2.

Ruffin. l. 1. c. 4.

Marr. Rom. die 11. Sept.

XXIV. DVO PAPH- NUTII.

Atha. Apo- log. 2.

Epiph. h. ref. 68.

XXV. PAVLVVS EPISC. NEO- CAESAREAE EUPHRATE- SIAE.

Theod. l. 1. c. 7.

A ad Euphratis littora situm) Licinij rabies tunc acerbè torferat: nam primum ambæ manus ei colligatae erant: deinde ferrum candens illis admotum, quo nerui, quibus ar- ticuli commoueri solent, contracti labefactatiq; fuerunt.] De eodem quoque Gre- gorius presbyter: Neocæsareæ Euphratesiæ sanctus Paulus genitalia membra igne amiserit, Licinij insanix effectus ludibrium.] Causam autem, cur sic eum Licinius mul- tarit, superius attulimus.

Sed & omnibus spectatissimus in eodem conuentu præclarus eluxit Iacobus Nisibis in Mesopotamia Episcopus: subscriptus enim & ipse habetur inter Syriae Episcopos, de quo Theodoretus: Iacobus Episcopus Antiochiæ vrbis Mygdoniæ (hanc autem Syriæ & Assyriæ Nisibin appellant) vixit id temporis: qui & mortuos excitauit, inque nume- rum viuorum restituit, & infinita alia edidit miracula, quæ in hoc rursus Opere inferere superuacaneum arbitror, praesertim cum ea sint à me in Historia, quæ Philotheus in- scribitur, commemorata.] Quantum hic ipse praeterea fuerit diuinis litteris imbutus, Gennadius, recensens ab eo scriptos commentarios, ostendit, qui & de aduentu eius ad Nicænum Concilium meminit, sicut & alij plures: iste autem secundo loco subscriptus reperitur inter prouinciæ Mesopotamiæ Episcopos. Viget in Ecclesia eiusdem memo- ria annua celebritate solemnis titulo Confessoris insigniti ob certamen fidei exantla- tum tempore Maximini. Sed de eo inferius sæpè.

Ex superiore Armenia aduenit Magnus ille Arostanus Episcopus. successit hic insi- gni atque celebris fama viro Gregorio Armeno, qui Maioris Armeniae Regem (ut di- ctum est) ad Christi fidem conuertit, qui pari studio cum Constantino ad propagan- dam Christianam religionem, & idololatriam destruendam, incubuit. Ambo hi noui Principes Christiani litteris se mutuò solabantur. In Actis enim eiusdem Gregorij hæc leguntur: Erant autem hi, Constantinus inquam & Tyridates, tamquam lucidæ stel- læ, alter quidem Occidentem, Constantinus scilicet (respectu enim Maioris Armeniae Occidentem versus situm est Romanum Imperium) alter verò Orientem, Iustrantes, honesteq; & suauiter resplendentes. Euaserat Tyridates pietate feruentissimus, & nulli icunijs & oratione ne monachis quidem cedens, qui in his se exercent monasteriis. In hac ergo sacra Synodo & alter alterum inuenerunt Reges, & tum alio honore se inuicem affecerunt, tum etiam per litteras collatati sunt sententia: communionem, & vera pieta- te. Porro autem accessit etiam Armeniae Episcopus Arostanus, cum Imperator Con- stantinus eum accersisset, qui ipse quoque fuit pars sacri cœtus.] hæc ibi. Reperitur & ipse subscriptus, sed deprauata voce Aristus, seu Acrites, vel Aristarces dictus. At mani- fessi erroris arguitur Nicephorus, cum ait interfuisse Nicænae Synodo huius praedecef- sorem Gregorium, quem longè antea constat esse defunctum. Minoris autem Arme- niæ, hoc eodem tempore Constantini, Rex erat Arsaces, qui tributum pendebat eidem Constantino Imperatori, à quo tamen eum absoluit, sic rescribens ad Probianum: Praeter priuatas res nostras, & Ecclesia Catholica, & domum clarissimæ memoriæ Eusebij ex Consule & ex Magistro equitum & peditum, & Arsacis Regis Armenio- rum, nemo ex nostra iussione praecipuis emolumentis familiaris inueter substantiæ, &c.] Sed prosequamur Episcoporum seriem, qui virtutum praestantia celebrioris sunt nominis.

Astuit & inter alios ille toti Orienti conspicuus, numquam fatis laudandus Leon- tius Caesareæ in Cappadocia Episcopus, quem Gregorius presbyter Angelis parem appellat. Cuius, inquit, multi quidem, etiam antequam veniret ad Nicænam Synodum, emanarunt sudores propter fidem: multi autem per ipsum Martyres & victores athletæ prostrauerunt aduersarium: multiq; vsi vitæ eius doctrina, ciues euasere caelestes. Ex enim vnus quoque est Gregorius Magnus inter victores athletas, qui inuenit reli- quis sanctorum martyrum Riplimes & Gainæ, & impudicū Tyridatem prius quidem euertit, deinde etiam vsque ad fidem conuertit.] hæc Gregorius de Leontio, qui Ma- gnum illum Gregorium Maioris Armeniae (ut dictū est superius) ordinauit Episcopum. Eiusdem quoque summa cum laude meminit S. Gregorius cognomento Theologus, dum de patre suo agit, qui ad Christi fidem capeffendam (Gentilis enim erat) inductus, baptizatus est coram ipso ac collegis Episcopis. contigit id hoc ipso anno, cum Caesareā discedens, venturus ad publicum Patrum conuentum Nicænum, Nazianzo transiens, apud eundem diuertit. Rem gestam haud silentio praetereundam, hic ipsius Gregorij Nazian-

Genad. de Viris illust.

Martyr. Rom. 15. Iulij.

AROSTANVS EPISC. IN ARMENIA.

Apud Me. die 29. Sept. & Lipom. Tom. 6.

Niceph. li. 3. c. 14.

Gl. De an- non. & syb. Cod. Theod.

XXVIII. LEONTIVS CAESAREAE EPISCOPVS.

Greg. de Leontio.

Greg. Theolog.

Greg. Nazian.

Nazianzeni verbis, qui accuratè eam profecutus est, intexere, dignum existimauimus. A Recensitis enim impensis à pia matre officiis, vt virum adhuc Gentilitio errore deten-

Greg. Orat. in sumere p. 4. tris.

XXIX. GREGORIVS PATER GREGORII NAZIANZ. BAPTIZATVR. Psal. 121.

Huic autem (nempe parenti) ad salutem adipiscendam adiumento erat cum ratio ipsa curationem paulatim admittens, tum in somniorum etiam visio, quibus animam salute dignam plerumque Deus beneficio afficit. Sed quæ tandem fuit ista visio? Neque enim quidquam in tota narratione mihi perinde iucundum videtur. Putabat se, quod numquam fecerat (quamuis vxor in oratione frequens esset) ex Davidis Psalmis eam partem canere: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus. Nouus erat & inuetus hic cantus; simulq; cum cantu cupiditas ingreditur. Quod vbi mulier intellexit, voti iam compos facta, oblatam occasionem arripit, visionem in hanc iucundissimam partem interpretans, beneficiiq; magnitudinem animi lætitia declarans, salutemque adurgens; ne quid, quod vocationi obstaret, intercederet, negotiumq; abrumperet, in quod tanto studio incubabat: ac proinde cum res ita nata fuisset, vt ad profiliandum nuper exortum Arij insanū dogma, quo Diuinitas scindebatur, permulti Episcopi Nicæam properarent, Deo sese, veritatisq; præconibus tradidit, ac desiderium confitetur, communisq; salutis auxilium ab iis poscit, in quibus illustis quoque Leontius erat, qui metropolim tum nostram moderabatur.

XXX. QVÆ MIRAB. DE GREG. SENIORI.

Miraculum autem, quod hic quoque diuina gratia editum est, si reticero, malè certè de ipsa gratia meritis videri possim. Huius porrò testes sunt non pauci. Spirituale quoddam erratum exactæ disciplinæ magistri committunt: idq; quod futurum erat superina gratia præsignat, & sacerdotij forma cum Christiana institutione miscetur. O in C iatiationem minimè spontaneam: etenim in genu flexus, fidei elementis imbuatur: adeo vt multi non perspicaciores eant, sed etiam minore ingenij acumine præditi, non obscuris signis confirmati, quod postmodum euenit, prædicerent.] hac in catechesi acciderunt, cum in solemnibus quibusdam verbis mutata forma est, vt non quæ ad inician-

XXXI. QVÆ IN BAPTISMA TE CONTIGERE.

dum sacro Baptismate, sed quæ ad imbuendum aliquem sacerdotio solent dici, fuerint errore prolata, futuri eius præfagium sacerdotij. Sed quod accidit diuinitus ostensum prodigium, dum baptizatus est, idem subdit his verbis: Non multum temporis interfluxerat, cum huic miraculo miraculum aliud adiungitur: hunc autem sermonem pijs auribus commendabo; nam apud profanas animas nulla res præclara fidem inuenire potest. Ad eam regenerationem, qua per aquam & Spiritum renascimur, accedit, per quam Christiani nominis creationem atque consecrationem, terreniq; ad spirituales immutationem transitumq; profitemur: & quidem cum ardenti cupiditate & luculenta spe accedit, nimirum pro viribus antè perpuratus, atq; tum animo, tum corpore maiori cura diligentiaque lustratus, quàm qui olim à Moysè tabulas accepturi erant: illis enim non vltra vestem, exiguamq; ventris compressionem ad breuem quamdam & extemporalem corporis castimoniam, lustratio sese porrigebat: huic verò ad diuinam illuminationem omnis intermedia vita præparatio quædam fuit, & purgatione præcedens purgatio, cælesti dono securitatem afferens, vt Baptismus vitæ puritati tutè committeretur, minimeque periclitaretur bonum illud in animi habitu dine aduersus gratiã audace. Egressum verò ex aqua lux & gloria eo animi affectu, cum quo ad fidei donum accessit, digna circumfulsit, nonnullis quidem etiam aliis perspicua, qui tum miraculum illud apud se continebant, idcirco efferre non ausi, quòd vnusquisque visionem hanc sibi obtigisse crederet: sed aliquantò post, illud inter se disseminarunt: ei autem qui baptizatus & initiatoris munereungebatur, ita clara & perspicua, vt ne mysterium quidem pectore clausum tenere potuerit, sed eum, quem inungebat, sibi in Episcopatu successurum, palàm publiceque clamauerit.] hucusque Gregorius de parente hoc anno sacro initiato Baptismate.

XXXII. GREGOR. SENIOR. EPISC. ELIGITVR.

Ceterum accidit, vt paulò post sanctus ille Episcopus, qui eum baptizauerat, ex humanis sublatus sit, & vacante diu cathedra illa, tandem idem pater ipsius ad sacerdotium & Episcopatus munus fuerit assumptus, vt idem declarat his verbis: Cum filiosam & agrestem accepisset Ecclesiam, non ita pridem ab Episcopis gubernari solitam, sed quæ ab vno tantum ex antecessoribus suis exornata fuisset, viro vt eximij atque angelicis moribus prædito, ita simpliciori quàm sint qui hac tempestate populo præfunt, eoque

A eoque etiam celerrimè rebus humanis exempto, perditu neglectam, & quia nullius Antistitis cura excolebatur, desertam, & in vepres redactam: eam, inquam, cum talem accepisset, primum ferinos hominum mores haud magno negotio mitigauit, &c.]

Sed iam vnde occasione Leontij digressa est oratio, paulò latiùs peruagata ad ea quæ XXXIII. ab ipso in itinere gesta sunt, ad propria reuocetur. Hunc ipsum Magnus Athanasius in Atha. Ora. 1. con. Arian. ter illos recenset, qui hoc tempore in Ecclesia videbantur esse columnæ, cuius & celebre nomen in Ecclesiasticis tabulis hoc laudum titulo celebratur: Hic sub Licinio aduersus Gentiles, & sub Constantino aduersus Arianos plurimum decertauit. Illud verò monendum putamus: cum omnes affirmant citati Auctores, Leontium Cæsareæ in Cappadocia Episcopum interfuisse Nicæno Concilio, cui & subscriptus inter alios reperitur in calce, vt nulla de his possit suboriri dubitatio, putatur S. Basilius (quod humanum est) memoria lapsus esse, cum Leontij successorem Hermogenem sedisse ait cum Patribus in Nicæno Concilio, sic dicens: Hermogenes ex diametro hostis erat Arij improbatæ opinionis, quemadmodum manifestum est ex fide, quæ primum ab illo viro Nicææ pronuntiata est.] alio loco idem Basilius nominat eundem Hermogenem Episcopum Cæsareæ Cappadociæ ciuitatis.

Ex nobili autem vrbe Amasena Eutyechius aduenit Episcopus, successor martyris Basilei, qui secundum præcedentes prophetias, ob egregia virtutis merita, hunc ipsum designauit eligendum successorem Episcopum, vt eiusdem Basilei Acta testantur superius magna ex parte recitata. subscriptus hic reperitur Nicæno Concilio inter Episcopos Maioris Armeniæ. Recensetur præterea à Sozomeno inter celebriores sanctitate Antistites, qui sacrosancto huic Concilio interfuerunt, Amphion Episcopus Epiphaniæ vrbis Ciliciæ, qui eidem Synodo subscriptus habetur, clarus & ipse perenni memoria confessionis sub Maximino. Tantæ verò æstimationis in tam celebri Patrum conuentu hic fuit, vt (quod dicitur suo loco pluribus) deposito antesignano Arianorum Eusebio Nicomedienfi, in locum eius fuerit ex omnium sententia subrogatus.

Provincia verò Thraciæ clariore enituerunt Alexander Episcopus Constantinopolitanus, de quo plura superius, & inferius de eodem rursus dicturi sumus. Magnæ quoque famæ fuit Hypatius Gangrensis Episcopus, qui & auctus est (vt suo loco narrabitur) corona martyrij: tali enim præconio eum Græci in primis celebrant bis in Menologio, necnon Latini, cum anniuersariam eius natalem diem commemorant. S. Athanasius agens contra Arianos, quosdam recenset sanctos Episcopos magni nominis viros Apostolicos, fidei Catholicæ defensores acerrimos, inter quos numerantur Eupfychius Episcopus Tyanensis in Cappadocia, Longinus Episcopus Neocæsariensis in Ponto, Protopogenes Sardicensis, quem (vt vidimus) Constantini quoque Imperatoris illustrat editum, sed & Piltus Episcopus Atheniensis: hos autem, & alios quos nominat, eiusmodi esse tradit, vt nihil sit quod in eorum scriptis suspicari quis possit erroris: Sincera enim (inquit) & simplicia Apostolicorum virorum ingenia sunt.] qui omnes subscripti pariter leguntur eidem Nicæno Concilio.

Inter tot planè rutilantia cæli astra, ceu fulgentissimum sidus apparuit Nicolaus Episcopus Myræ in Lycia: quod eius Acta testantur tum à Methodio, tum etiam ab aliis scripta. Porrò quanta fuerit eiusdem sanctissimi viri excellentia, innumera propè miracula, quibus & viuens & post obitum claruit, satis apertè significant, sed de eo rursus inferius.

Præterea verò huic non impar eluxit in Nicæno conuentu Spiridion Episcopus Trimituntis in Cypro, & ipse vnus ex illis nobilissimis Confessoribus, quos Maximinus, dextro item effosso oculo, & sinistro poplite successo, ad metalla damnauerat: eiuscmodi enim gloriæ titulo, tam in Græcorum quàm Latinorum tabulis descriptus habetur. Quod autem de eo hic obiter Rufinus scribit, & nos describamus; ait enim: Ex eorum numero (& si quid adhuc eminentius) fuisse dicitur etiam Spiridion Cyprius Episcopus, vir vnus ex ordine Prophetarum; quantum etiam nos eorum, qui cum viderunt, narratione cõperimus. Hic pastor ouium etiam in Episcopatu positus permansit. Quadã verò nocte, cum ad caulas fares venissent, & manus improbas, quò aditum educendis ouibus facerent, extendissent, inuisibilibus quibusdam vinculis restricti, vsque ad lucem, veluti traditi tortoribus, permanserunt. Cum verò oues ducturus ad pascua, matutinus se ageret senior, videt iuuenes absque humanis vinculis in caulis pendere distinctos.

XXXIII. Atha. Ora. 1. con. Arian. Mart. Rom. die 13. Ian.

Basil. epist. 82.

Idem epist. 74.

XXXIV. EUTYCHIVS EPISCOPV8 AMASEN. Sozom. l. 1. c. 20.

AMPHION EPISC. EPIPHANIE. Mart. Rom. die 11. Junij. Ath. Apolog. 2. Theodor. l. 1. c. 20. Epist.

XXXV. FIDE ET OPERIBVS PRAESTANTES EPISC. Menolog. die 29. Martij. Epist. 14. Nouè.

Mart. Rom. die 14. Nou. Ath. Or. 1. contra Arian.

XXXVI. NICOLAVS EPISCOV8 MYRAE.

XXXVII. SPIRIDION EPISC. TRIMITUNTIS.

Ruffin. l. 1. c. 5.

distritos Cumque causam noxae comperisset, absoluit sermone, quos meritis vinxe- A rat: & ne eis inanis nocturna cederet occupatio, Tollite, inquit, o iuvenes, vnum vo- bis arietem, ne sine causa venisse videamini, quem melius prece, quam furto quassisse conuenerat.

XXXVIII. Tradunt de hoc etiam illud factum mirabile. Filiam habuit Irenem nomine, quae ei cum bene ministrasset, virgo defuncta est. Post eius obitum venit quidam dicens, se ei quoddam depositum comendasse. Rem gestam ignorauerat pater. Perquisitum in tota do- mo, nusquam, quod poscebatur, inuentum est. Persistebat tamen ille qui commenda- uerat, & fletu ac lacrymis perurgebat; vitae suae quoque se illaturum exitium, nisi com- mendata reciperet, testabatur. Permotus lacrymis eius senex, ad sepulchrum filiae prope- rat, atque eam ex nomine clamat. Tum illa de sepulchro, Quid vis, ait, pater? Com- mendatum, inquit, illius vbi posuisti? At illa locum designans, Illic, ait, desolatum inue- nies. Regressus domum, rem, sicut filia de sepulchro responderat, repertam tradidit re- poscenti. Sed & multa alia feruntur gesta mirabilia, quae etiam nunc ore omnium cele- brantur.] hucusque Rufinus: eadem quoque Socrates recitat. Ceterum res ab eo ge- stas Triphyllium Episcopum, eius olim discipulum, fuisse iambicis persecutum, Suidas affirmat, quae exciderunt: soluta enim tantum oratione leguntur hodie res ab eo gestae, nosque de eodem saepe agemus inferius. Desideratur Spiridionis nomen in serie subscri- ptorum Antistitum, sicut & aliorum plurimum, inter lapsum, cum tamen testificatione om- nium, ipsum sacra Synodo interfuisse, exploratissimum sit: prout etiam ibi nec reperiun- tur nomina Herpocratonis, atque Cynonis, quos ex libello Synodico Athanasij recen- set Theodoretus inter celebriores eius conuentus Episcopos. Porro citatus a Theodore- to Synodicus Athanasij liber, in quo inter alia, Episcoporum omnium, qui Synodo in- terfuerunt, nomina scripta erant, excidisse videtur: nam in eiusdem Auctoris libro illo, qui de Synodis Arimini inscribitur, & alijs, nihil prorsus de his habetur. Celebris item fama fuit Theodoretus Tarsensis Episcopus, Auxentij Episcopi frater, de quo suo loco superius mentio facta est. praecessit hunc Lupus Episcopus, qui ob fidei integritatem ab Athanasio comendatur. Ceterum habuit Theodorus successores haereticos, Antonium, deinde Siluanum, Episcopos Arianos. diuersus plane hic Theodorus ab illo eiusdem no- minis Episcopo Heracleae, qui hoc eodem tempore vixit, de quo agit S. Hieronymus.

Socrat. l. i. c. 8. Apud Me- taph. die 12. Decembr.

Hieron. de Scrip. Eccl. in Theod.

XXXIX. CAECILIA- NVS EPISC. CARTHAG.

Athanas. Orat. i. con- tra Arian.

Theod. l. i. c. 7. Euseb. Vit. aduersus Arium lib. i.

Euseb. Vit. Const. l. 3. c. 7. SABINICA- LVNIA AD OMNIBVS EXPLOSA.

Soerat. l. i. c. 5.

XL. At sicut olium (quod apud Iob describitur) cum venissent filij Dei, vt assisteret coram Domino, affuit inter eos etiam satan: ita prorsus in sanctissimo hoc Patrum confes- su affuit diabolus in membris suis. Siquidem (inquit Theodoretus) diuinus iste & veneran- dus coetus hostibus Dei non caruit: sed aderant quidam, licet pauci numero, ijque vetera- tores,

tores, qui maris breuia imitati, calliditatem suam occultarunt.] Nam licet eadem sen- tirent cum Ario, tamen a parte Catholicorum se stare simulabant, temporii inseruien- tes: alij vero sub vexillo impietatis, sicut turpiter, ita & aperte profitebantur. Erant ho- rum omnium duces Eusebius Nicomediensis Episcopus, alterque Eusebius Praesul Ca- sariae Palaestinae, Paulinus Episcopus Tyri, Menophantes Ephesi, Theognis * Nicae- nus Antistes, Patrophilus Scythopolitanus, Narcissus Nerodiadis Episcopus, Theo- nas Marmaricae, Theodorus Laodiceae, Athanasius Anazarbi, Gregorius Berythi, Ae- cius Lydae, Mares Chalcedonenfis, Secundus Ptolemaidis, Paulus Larandis, & si qui alij iisdem inhærentes: quorum Eusebius Nicomediensis, Mares Chalcedonenfis, Theognis Nicænus; inter illos discipulos Luciani connumerati habentur, qui tempo- re persecutionis, tyranni crudelitatis cedentes, a fide ad superstitionem Gentilium de- flexerant, sed per magistrum Lucianum postea reuocati sunt. recensentur & alij, qui pariter deinde Ario adhæserunt, vt Antonius qui post hæc Episcopus Tarsi factus est ab Arianis, Leontius praefectus deinde ab iisdem Ecclesiae Antiochenae, Numerius, Eu- dexius, Alexander, & Asterius Cappadox, de quo inferius dicturi sumus. Vides ex schola apostatarum Arij doctrinam inualuisse: nam & de Eusebio Casariensi eodem crimine asperfo superius dictum est. at quàm dispares hi ab illis, qui traditam à maiori- bus veritatem de Filij Dei Diuinitate tutati sunt: verum horum perfidia eò detestabilior est, quòd cum in Constantini gratiam, non veritatis amore, eidem Nicænae fidei sub- scriperint (nam in hanc diem reperiuntur esse subscripti) tamen euestigio praeruaricati, Arium secuti sunt.

* al. Theo- gnis QVALES EPISCOPI ARIANI.

Nicoph. l. 8. c. 31.

Horum autem illud fuisse studium apparet, vt simulac ad Synodum peruenirent, spre- to iudicio Ecclesiastico, & tantorum Iudicum reuerendo quoque Angelis tribunali (quòd malae causae diffident) singuli aduersus collegas Episcopos Constantino Imper-atori libellos offerrent. Hos vero fuisse Arianos, inde certam ducimus coniecturam, quòd religio esset, id inter Catholicos factitari, vt dictum est superius: fuisseque haereti- corum atque schismaticorum, iudicio praetermisso Episcoporum, saecularem aduersus Antistites potestatem implorare, non semel est demonstratum. praestiterant id olim saepius Donatistae. Nefas est igitur id de Catholicis suspicari, qui aduersus eiusmodi temerariam praesumptionem, vt immane scelus, semper consueverint declamare, & in hac praesumentes acerrimè inuehi.

XLI. ARIANI CALLIDE TERGIVER- SANTVR.

Hiscæ artibus Arianos pertentasse putamus, Catholicos qui maioris essent nominis, infensos reddere Constantino; quo ad expugnandam Catholicam fidem, his prostratis & calumniis circumuentis, faciliorem sibi aditum aperirent. Porro non vanos esse nos coniectores, facillimè declarant quae postea subsecuta sunt, cum aduersus Eustathium Antiochenum Episcopum, Athanasium Alexandrinum, & alios, tot extruxere calum- nias, quibus tandem eundem Constantinum, inuitum licet, compulerunt tamen, vt eos è sedibus eiceret, & in exilium amandaret. At qui ex Donatistarum causa diutius ven- tilata prudentior erat redditus Constantinus, à libellorum prorsus abstinuit lectione, quos omnes igne cremados, ac sic penitus abolendos curauit. Rem vero ante Synodum gestam Sozomenus narrat his verbis: Multi autem ex sacerdotum numero, qui (vti eue- nire solet) tamquam ad causas suas ac priuatas disceptandas in vnum conuenerant, tem- pus opportunum sibi iam oblatum putarunt ad res eas corrigendas, quae ipsorum ani- mos offendissent. Itaque singuli libellum de criminibus, quae alijs obiicerent, Imperato- ri offerre, & peccata in se admissa iam ante exponere coeperunt. Cum autè illud in dies ferè singulos accideret, dat mandatum Imperator, vt singuli crimina, quae alijs obiicere constituerant, ad certum diem proponerent. Vbi dictus dies venit, Imperator oblati sibi libellis acceptis, Ista, inquit, criminationes tempus quidem sibi praestitutum habent, diem videlicet magni Iudicij, Iudicem autem, qui sit tum de omnibus sententiam pronuntiaturus: mihi vero non est fas, cum homo sum, eiusmodi causarum cognitionem arrogare, praesertim cum & qui accusant, & qui accusantur, sacerdotes sint. Nam non deberent se tales praebere, vt ab altero iudicentur. Age igitur deletis criminibus, exem- plum diuinæ clementiae in danda mutò venia imitati, iungamus amicitiae foedera: & fidei negotia, quae vos in hunc locum conuenire compulerunt, seridè pertractemus. Hac habita oratione, Imperator iubet tum criminationes illatas nullius momenti esse, tum libellos comburi, diemque praestituit, ad quem de rebus fidei vocatis in controuersiam

XLII.

CONSTAN- TINVS QVE- RELARVM LIBELLOS CREMAT. b Sozom. l. i. c. 16.

decideretur.] hucusque Sozomenus de rebus gestis antequam sacra Comitia de ijs, A quæ ad fidem pertinent, haberentur.

XLIII. Ruffin. l. 1. c. 2. Gregor. l. 4. epist. 75. SCITE DICITE DI- CTVM CON- STANTINI.

Describit eadem Ruffinus^a, eandemq; ipsam citat historiam S. Gregorius Papa scribens ad Mauritium Imperatorem^b, & Nicolaus item Romanus Pontifex, dum litteris monuit Michaëlem Augustum, cum iidem præter ius falsq; sibi aduersus viros Ecclesiasticos potestatem arrogassent. Referunt ea ex Ruffino accepta, ac potissimum quæ tunc à Constantino ad Episcopos dicta narrantur, nimirum: Deus vos constituit sacerdotes, & potestatem dedit de nobis quoque iudicandi: & ideo nos à vobis rectè iudicamur: vos autem non potestis ab hominibus iudicari. propter quod Dei solius inter vos expectare iudicium; & vestra iurgia, quæcumque sunt, ad illud diuinum referentur examen. Vos autem nobis à Deo dati estis dij, & conueniens non est, vt homo iudicet deos, sed ille solus, de quo scriptum est: Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit.] hæc ex Ruffino, quæ in Sozomeno desiderantur. Sed & Theodoretus ista addit: Constantinum iureiurando adiecto dixisse, se ne verbum quidem inscriptum perlegisse: Nam sacerdotum (inquit) vitia non sunt populo aperienda, ne ille, inde causa offendiculi arrepta, licenter peccare aggrediatur. Quinetiam cum hoc quoque adiecisset memorant: Si suis oculis Episcopum alienæ vxori stuprum inferre fortè videret, facinus illud nefandum suo paludamento se obiecturum, ne facinoris aspectus eos, qui id ipsum cernerent, vlla ex parte læderet.] hæc Theodoretus, quæ tamen in fine Synodi recenset, sed nos ex plurium sententia & verisimili coniectura ante Concilium gesta fuisse putamus.

XLIV. SACERDOTI DIGNITAS REVERENDA.

Ad hæc Gregorius addit: In quâ tamen sententia, pie domine, sibi magis ex humilitate, quàm illis aliquid præstitit ex reuerentia impensa. Ante eum quippe Pagani in Republica Principes fuerunt, qui verum Deum nescientes, deos ligneos & lapideos colebant: & tamen eorum sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum, si Christianus Imperator veri Dei sacerdotes dignetur honorare, dum Pagani (vt prædiximus) Principes honorem impendere sacerdotibus nouerunt, qui diis ligneis & lapideis feruebant? Hæc ergo pietati dominorum non pro me, sed pro cunctis sacerdotibus suggero: ego enim homo peccator sum, &c.] Certè quidem tantam fuisse, superius diximus ex eorum Auctoribus, Pontificum Augurumque potestatem, & ius in omnes, vt etiam Consules à Consulatu abire iubere possent, & ab Imperio deponere magistratus: quod ne contingere sibi posset, Imperatores iidem cum Imperio sacerdotum arrogarunt, vt essent ac dicerentur Pontifices Maximi. At de his aliàs pluribus actum est: iam verò reliqua prosequamur.

XLV. GENTILES PHILOSOPHI AD SYNODVM CONVENI- R. B.

Verùm non tantùm Nicæam confluxerunt Episcopi litteris accersiti, sed & ex Gentilibus plerique philosophicis imbuti facultatibus, vt tamquàm in publico quodam certaminis campo atque vniuersi Orbis theatro cunctis spectantibus, ingenij vires ostentarent, & agminibus Dei viuientis insultarent: cum non deessent ex nostris, qui hac quoque ex parte nequaquam essent inferiores, parati cum illis congredi, ac publicè redarguere: sed diremit curiosum ad ostentationem, non autem ad veritatem indagandam comparatum certamen vir quidem simplex & sermone imperitus, verùm diuina apprime imbutus sapientia. Rem gestam Socrates narrat bis verbis^d: Paulò antè quàm Episcopi in locum vnum conuenerant, Dialectici in quibusdam disputandi tamquam prælusionibus aduersus plerosque se exercuerunt. Ac cum nonnulli quasi illecebris ad differendum traherentur, laicus quidam ex Confessorum numero, simplici ac sincero animo præditus, cum Dialecticis illis congregitur, sicque contra illos verba facit: Christum certè & Apostolos artem differendi neutiq; nobis tradidisse, neque inanes fallacias, sed mentem apertam & simplicem, quæ fide & operibus integra seruari solet. Quæ cum dixisset, cum alij omnes qui aderant, & eum admirati sunt, & illius approbauerunt sententiam, tum Dialectici, vt primum sincerum veritatis sermonem audierant, a quo animo & placido conuiuere. Sic igitur tumultus ille ex differendi facultate concitatus tandem penitus repressus est.] At id quidem non absque diuina virtute, cum haud facile videri potuerit, compefcere petulantiam sophistarum. Hæc autem pridie eius diei, quàm Synodus inchoaretur, facta esse, idem Auctor affirmat.

Sozom. l. 1. c. 17. XLVI. Ruffin. l. 1. c. 5.

Ceterùm diuersam ab hac disceptationem philosophi aduersus Episcopos recitant Sozomenus^e arque Ruffinus^f. Ille igitur exordians narrationem de instituto & consilio phi-

A philosophorum Nicæam tunc aduentantiũ, hæc ait: Quidam præterea, qui apud Gentiles pro sapientibus habiti erant, disputationibus in hoc Concilio agitatis, dedita opera interfuerunt: quorum nonnulli, quænam tandem esset Christiana doctrina, admodum scire auebant: alij odio in Christianos propterea inflammati, quòd superstiosa Gentilium religio nuper antiquari cœpta erat, quæstionem de fide Christiana propositam ad inanem quamdam verborum concertationem deduxerunt, adeò vt ipsi inter se digladiari, & secum pugnare viderentur. Fertur igitur, quòd cum quidam illorum præ insolenti dicendi arrogantia se inaniter iactaret, & sacerdotes petulanter irrideret, senex quidam simplex ex illustrium confessorum numero superbiam eius non tulit: qui tamen inceptæ subtilitatis & præstigiarij penitus expertus erat, tamen cum eo disputare cœpit. At cum hæc res petulantibus, qui Confessorem hominem simplicè esse cognoscebant, risum moueret quidem, à modestis iniiceret timorem, qui veriti sunt, ne cum viro dicendi perito congressus haberetur pro ludibrio: tamen cum facultas (cui, cum talis & tam prouectæ ætatis esset, pudor erat resistere) data esset, liberè quæ veller loquendi: In nomine Iesu Christi, inquit, philosophè, audito. Vnus est Deus cæli, terræ, & omnium rerum tam oculis subiectarum, quàm eorum aciem fugientium opifex: qui hæc omnia & virtute Verbi fabricatus est, & sacro Spiritus sancti afflatu stabiliiuit. Quare hoc Verbum, inquit, quos nos Filium Dei nuncupamus, misertum humani erroris & belluina viuendi rationis, ex Virgine nasci, cum hominibus vnà versari, proque iisdem mortem oppetere voluit. Est quoque iterùm venturus, de ijs rebus, quas quisque gesserit in vita, dicturus sententiam. ista ita se habere, sine vlla alia curiosa indagatione pro certo credimus. Noli ergo in his, quæ fide dumtaxat rectè intelliguntur, curiosè refutandis, laborem frustra consumere, quærere, quæ ista fieri aut non fieri possint. Quod si credis, mihi quidem sciscitanti responde. Quibus obstupescit philosophus, Credo, inquit, & gratis illi actis, quòd ipsum deuicisset, non solùm eadem cum sene ipse sentire, verùm etiam consilium dare cœpit illis, qui perinde erga fidem Christianam, atque ipse antè, affecti erant, vt iam doctrinæ Christianæ assentirentur: atque iniurandum adiecit, se non modò non sine Numine diuino mutatum esse, sed etiam vi ac virtute quadam inexplicabili ad Christianam religionem conuersum.]

Sed ad hæc Ruffinus: Philosophus conuersus ad discipulos suos, vel ad eos qui audiendi gratia conuenerant, Audite, inquit, o eruditi viri. Donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuertit. vbi verò pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo si quis vestrum potuit, in his quæ dicta sunt, sentire quæ sensi, credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus. Ita philosophus Christianus effectus, tandem se gratulatus est victum.] hucusq; Ruffinus. Eadem Gregorius presbyter Cæsariensis, & alij ferme omnes tam Græci quàm Latini recentiores Historici. Addit tamen idem Gregorius^a Menophantem Episcopum Ephesinum philosophicis facultatibus apprime imbutum, sed Arianismo infectum, adeò ex miraculo obstupuisse, vt deserens Arium, Concilio Nicæano subscripserit. Quisnã porò iste philosophus fuerit, Dalmatianus in sua Collectione Nicæni Concilij, Phædonem hunc tradit appellatum fuisse, Glycas verò Eulogium nominatum. Sed horum nulla est apud Eunapium Sardinianum mentio, qui numerans huius temporis philosophos, Sopatrum Apamiensem, & Eustachium Cappadocem, charos aliquando Constantino fuisse tradit.

E At quinam fuerit Episcopus ille, qui Christiana simplicitate munitus, tam gloriosa de fastu philosophicæ disciplinæ trophæa crexit: conueniunt in eandem sententiã Scriptores^b, fuisse Magnum Spiridionem, de quo nuper mentio facta est, Episcopum Trimituntis in Cypro. Hic quidem tenacissimus Ecclesiasticæ antiquitatis, custosque patrum traditionum, nec vnus voculæ mutatione passus est eam quauis occasione labefactari: vnde accidit, vt cum aliquando gentilem suum Triphyllium Ledrensem in Cypro Episcopum, virum (vt testatur sanctus Hieronymus^c) omnium suæ ætatis eloquentissimum, in Synodo orantem audiret, & locum illum Marci Euangelistæ citaret^d, Tolle grabatum tuum, & ambula] & loco *νεγέλαρον*, quod habet textus, dixisset *σχιμυρόδρον*, id est, lectum humilem: assurgens Spiridion, Tu ne, inquit, melior es illo qui *νεγέλαρον* dixit, vt eius verbis vti dedigneris? Quod cum dixisset, exiit è sede sacerdotali, populo inspectante: atque hoc modo Triphyllium eloquentia se arroganter esferentem,

XLVII. CONTESTATIO VERA PROFITENTIS PHILOSOPHI.

^a Greg. presb. de Patrib. Nicæan. Syn.

XLVIII. SPIRIDION EPISC. EX PUGNATOR PHILOSOPHI. ^b Metaph. die 10. Decemb. Niceph. l. 8. c. 15. Glyc. in Annal. ^c Hier. De Scrip. Eccl. in Triphyl. ^d Marr. 2.

a Sozom. l. 1. c. 11. e. N. i. ceph. l. 8. c. 41

b Sozom. l. 1. c. 7.

XLIX. ALEX. EPISC. CONSTANTINOPOLITANI. NOB. QUID CVM PHILOSOPHO.

ad modestiam erudiuit: nam satis in se habuit auctoritatis ad pudorem alteri incutien- dum; quippe cum & veneratione dignus esset, & rerum admirabiliter gestarum gloria maximè nobilitatus; quinetiam cum eum & ætate anteiret, & dignitate sacerdotali.] hæc Sozomenus, atque alij. Ceterum Triphyllius, qui diu Beryti Ius ciuile professus erat, admiratus viri egregiæ vitæ institutionem, miraculorum virtute mirificè illustratam, eo licet homine agresti & custode ouium, vti voluit præceptore, magnam sibi inde gloriam comparans, quoddam Spiridionis discipulus effectus esset. Sed ad Sozomenum redeamus, qui post enarratam historiam de philosopho reddito Christiano, simile huic exemplum subtexit de S. Alexandro Episcopo Constantinopolitano, his verbis rei gestæ seriem narrans b:

Fertur item miraculum huic non dissimile ab Alexandro Episcopo Constantinopolitanae Ecclesiæ editum. Nam cum Constantinus fortè Byzantiu aduenit, accesserunt ad eum quidam philosophi, criminique illi dedere, quoddam haud rectam religionem coleret, quodque res diuinas mutare, nonnumquam cultum contra instituta cum maioru suorum, tum Principum omnium, qui vel Græcis vel Romanis omni seculorum memoria præfuisent, in Rempublicam introducere studeret. Rogauerè item, vt cum Alexandro Episcopo de doctrina Christiana disputarent. Alexander igitur in eò exercitationis genere haud quaquam exquisitè versatus, fortasse etiam vitæ bonitate fretus (erat enim vir perhonestus & spectata vita) Imperatoris iussu in differendi certamen cum illis descendit. Philosophis autem in vnu coactis, cum omnes disputare cuperent; postulauit Alexander, vt vnum, quem vellent, ad disputandum deligerent, ceterique præsentès audirent eum silentio. Itaque cum vnus disputandi onus suscepisset: tum Alexander, In nomine Iesu Christi, inquit, præcipio tibi, ne loquare. Quod vt primùm dixerat: homo cuectigido, obstructo ore, conticuit. An non igitur maius miraculum meritò censendum est, loquelam homini, ei que philosopho, tam facile adimere, atque lapidem manu per verbum quoddam prolatum diuidere? quod à quibusdam de Iuliano Chaldæo gloriosè iactatum audiui. Sed de his quidem hoc modo.] hæc Sozomenus.

L. a Ruffin. l. 1. c. 5.

DISCEPTATIONES VARIÆ.

d Sozom. l. 1. c. 16.

Quod verò ad causam spectat, qua Episcopi Nicæam conuocati sunt, nempe de Arii hæresi cognitari: simul ac Nicæam conuenerunt Patres (inquit Ruffinus e) per dies singulos agebantur conuentus, nec facile aut temerè de re tanta statuere audebant. Euocabatur frequenter Arius in Conciliu, & assiduo tractatu assertiones eius discutiebantur; & quid aduersum hæc teneri deberet, aut statui, summa cum libratione quærebatur.] Sed hæc antequam Comitium illa agerentur, quibus Constantinus Imperator interfuit, facta sunt. Cum verò in his certaminibus, tum aliorum multorum eruditorum hominum, tum maximè Athanasij Ecclesiæ Alexandrinæ diaconi in differendo peritia & acumen ingenij eniteret: præ ceteris ipse Athanasius Arii & Arianorum omniu in se odium atque inuidiam prouocauit. Ceterum in singulis de fide disceptationibus Catholici illud potissimùm contendebant, ne quid ab eo, quod traditum esset, innouaretur, sed in omnibus seruarietur antiquitas. Id quidem Sozomenus testatur, cum ait d: Interea temporis Episcopi in vnum conuenientes, accersunt Arium, & opinionibus suis in medio positis, inter se differere cœperunt. Atque cum disputatio (vt erat ferè simile) in varias distraheretur quæstiones; alij eorum, ij que potissimùm quos morum simplicitas induxit ad fidem in Deum sine curiosa inquisitione amplexandam, nihil noui contra fidem initio temporis Apostolorum traditam molendum censuerunt. Alij affirmarunt, opinionones veterum nullo iudicio exploratas neuti quam sequendas esse.] hæc Sozomenus. Sed E ad Athanasium redeamus: quem Ariani cum viderent Catholicæ veritatis præ se ferre acerrimum defenforem, quibusdam quæstionibus eum tentare cœperunt: verum & ipse Arius aperto Marte ipsum inuadens, expugnare conatus est; at incassum tela coniecit in hominem fidei scuto contentum, quo omnes inoffensus iustus exceptit, & verbi Dei ancipiti gladio hostes exagitans, oculos cunctorum in se conuertit; quod maximam hostium inuidiam concitauit, adeo vt manus omnium essent contra eum, & manus eius aduersus omnes strenuè dimicarent.

LI. COMMENTARIUM SCRIPSUM.

Fertur disputatio quædam inter Arium & Athanasium habita in Nicæno Concilio, relata inter Commentarios Athanasij: sed eius Præfatio docet eam seorsum potius quam in Concilio habitam: & cum nulla prorsus sit tibi mentio de Nicæno conuentu, nequaquam Nicææ habita esse creditur. Rursum verò cum in ipsa Arius acerbissimè im-

A impugnet Diuinitatem Spiritus sancti, cum Creaturam pariter nominans, Arius potius homo, quam Arius esse conuincitur: nam ea sanctorum Patrum (vt dicemus) sententia est, nihil expressius de Diuinitate Spiritus sancti, sicut de Filio, in Nicæno Symbolo positum esse, quod nulla ea de re ab Ario quæstio mota esset. quod si eius Diuinitatem Arius impugnasset; nequaquam sanctissimi illi prætermisissent, ipsam disertis verbis testatam, in omnibusque perspectam, defensionemque à cunctis aduersarij obiectionibus reddere, cum accuratissimè id præstare conati sint de Diuinitate Filij, quam tantum Arius impugnabat. Certè quidem ipse Athanasius in epistola posteriori ad Serapionem scripta, eiusmodi in Spiritum sanctum blasphemias prodiisse tradit ab Arii successoribus potius, quam ab ipso Ario. subinducta autem videtur in ea disputatione persona Arii potius, quam ipse Arius Athanasio credere nescius, qui ibi ponitur Athanasio confensisse. Porro Vigilium Episcopum Tridentinum eiusdem argumenti sub nomine Athanasij scripsisse Commentarios, ipse testatur agens contra Eutychem a: sed de eo inferius erit sermo, cum agemus de disputatione alia Athanasij nomine coram Probo contra Arium scripta.

a Vigilian. contra Eutychem. l. 5.

Hæc autem omnia superius recitata, gesta quidem esse coram Patribus, antequam Constantinus Concilio adesset, Sozomenus post enarrata quæ de philosophis dicta sunt, tradit; & de controuersis aduersus Arium mox hæc subdit b: Episcopi autem, qui intelligendi prudentia multum valebant, Ario in medium adducto, accurate ea quæ erant ab eo proposita, inquirere cœperunt: cauerunt que sedulo, ne in alterutram partem temerè sententiam pronuntiarent. Vbi autem venit præstituta dies, in qua constitutum erat de rebus controuersis decidere: Episcopi in Palatiu conueniunt, vt decreuerat Imperator, vt i consilium vnà cum illis de rebus iniret, &c.] At ipse Episcoporum confensus ab Eusebio, qui præfens erat, in hunc modum describitur c: Die autem Concilio, quo res in controuersiam vocatæ dirimerentur, præstituta, singuli parati erant in ipsa media regalis Palatii aula, quæ amplitudine ceteris facile præstabat, illud celebraturi. Ac compluribus sedibus in vtroque aulæ latere ordine dispositis, qui erant accersiti, intus præsto fuerunt; & sedem, quæ quemque decebat, capiebat quisque. Atque cum vniuersus ministrorum Dei conuentus decenti ordine collocatus esset, propter Imperatoris aduentum, qui iam erat in expectatione, omnibus silentium fuit. Ac primùm vnus ex Principis familia, denique alter ac tertius ingreditur: Imperatorem antecedunt alij non ex armatis & satellitibus, qui ei adesse consueuissent; sed ex amicis solùm, qui Christi fidem amplexarentur. Signo verò dato, quod Imperatoris introitum indicabat, confurrexissent omnes dicuntur. Imperator deinde tamquam quidam cælestis Dei Angelus, purpureo vestitu & nitido, velut claro luminis fulgore splendescens, coruscantibusque illius radiis illustratus, & conspicuo auri lapidumque pretiosorum nitore pulchrè adornatus, per medium confessum intrat. Atque hæc sunt quæ ad corporis decus spectant.

LII.

b Sozom. l. 1. c. 18.

c Euseb. Hist. Constantini lib. 3. c. 10. NICAENVS CONSENSVS.

Quod autem ad animum attinet, eum timore Dei & vera pietate insigniter decoratum constat: quas quidem res oculi demissi, vultus pudor, & incessus moderatio satis indicabant. Quin etiam reliqua formæ species & proceritas, tum pulchritudinis excellentia, tum magnifica totius corporis conformatione, tum inuicti roboris firmitate eximia, facile omnem omnium suorum præstantiam superauit. Quæ certè cum morum modestia & mansuetudinis verè regis suauitate temperata, singularem mentis indolem, quæ nulla dicendi facultate explicari potest, declarabant. Simulac verò ad summum locum venit, primùm in medio conuentu erectus constitit; ac cum parua quædam sella ex auro fabricata illi esset loco posita, non prius confedit, quam Episcopi ad id innuisent: idemque omnes post Imperatorem factitarunt.] hæc Eusebius, Socrates d, Theodoretus e, Sozomenus f, & alij nihil ab inuicem discrepantes affirmant. Commendatur etiam in eo potissimùm à S. Ambrosio g de rebus gestis in Nicæno Concilio Constantini modestia, quod libera in omnibus esse voluit de fide differentium suffragia sacerdotum: quam scribens ad Valentinianum Imperatorem, eidem proposuit imitandam, cum ait: Si conferendum de fide, sacerdotum debet esse ista collatio: sicut factum est sub Constantino augustæ memoriæ Principe, qui nullas leges antè præmisit, sed liberum dedit iudicium sacerdotibus.] sed ad Eusebium redeamus, qui subdit h:

LIII. CONSTANTINVS MODESTIA.

d Socrat. l. 1. c. 5.

e Theod. l. 1. c. 7.

f Sozom. l. 1. c. 18.

g Amb. ep. 32.

h Euseb. Hist. Const. l. 3. c. 11.

LIV.

Episcopus autem qui in dextero ordine primam sedem occupabat, assurgens, per breui oratione Imperatorem affatus est, hymnumque, quo Deo omnipotenti grauas age-

EUSTATHII RVNVS IN SYNODO. a Synod. l. 1. c. 18.

ret, recitavit.] Quisnam Episcopus iste fuerit, qui ab Eusebio tam ingrato silentio con-

b Theod. l. 1. c. 7.

c Greg. presb. Orat. De sanct. Patr. Nicam. Conc. apud Lipom. Tom. 6.

EUSTATHII ORATIO HABITA IN SYNODO.

d Hieron. epi. 126.

LVI. DERATIO-NE CONSES- SVS.

demnatur: Sozomenus arbitratus eundem Eusebium modestia causa de seipso dicere siluisse, cum fuisse ipsum Eusebium, absque aliqua controuersia confirmavit, aitque: Cum vero omnes confedissent, surrexit Eusebius, cognomento Pamphilus, ac Imperatorem oratione compellavit, hymnumque recitavit, quo eius causa Deo gratias ageret. Sed parum Sozomenus mores Eusebij perspectos visus est habuisse, qui nullam vquam occasionem praetermisit honorifice de se dicendi, ea tantum silentio obuoluta relinquens, quae suam ipsius turpitudinem potuissent arguere, quod superius est saepius demonstratum. At satis perspicuum redditur, ipsum absque inuidia reticuisse nomen Episcopi, qui in magnificentissimo illo confessu in dextero latere locum primum tenebat, & primus omnium ea Oratione affatus est Imperatorem. Fuit autem hic ille Magnus Eustathius Episcopus Antiochenus, in sede illa (vt enarratum est) ipsi praelatus Eusebio: quod non ignorauit Theodoretus, qui ait b: Statim vt sessum est, Eustathius ille magnus, qui Philogonio, cuius supra mentionem feci, ex hac vita ad aliam meliorem translato, Episcopatum Ecclesiae Antiochenae obtinuit: quippe hunc Episcopi, & sacerdotes, & vniuersus populus Christo deditus, communibus suffragiis, inuitu Ecclesiam illam pro Philogonio pascere coegerunt: ille, inquam, Eustathius Imperatorem laudibus insignibus ornare, & ei pro singulari suo studio erga res sacras eximia gloriae praerogativa tribuere coepit.] haec de Oratione Eustathij Theodoretus. Porro Cassiodorus conciliare conatus est Sozomenum cum Theodoro, dum ait, post Eustathium, Eusebium perorasse: cum tamen ipse Eusebius non nisi ab vno oratum esse testetur, nec post eum aliquem eodem munere in Synodo functum. Eam vero ab Eustathio habitam Orationem perbreuem recitat Gregorius presbyter Caesariensis his verbis c:

LVI. Sed priusquam cetera prosequamur, de loco Eustathij nodus ille soluendus se nobis offert: quidnam est, quod ipse tertiae sedis Episcopus in dextero Episcoporum ordine primo loco sedet, cui praeposendus fuisset Alexander Episcopus Alexandrinus, & ante eum tres Legati Apostolicae sedis vrbis Romae, Osius, Vitus, atque Vincentius? Existimauit aliquando, quod de eo scribatur, hymnum Deo cecinisse, quo illi gratias egit, Eustathium in sacro illo conuentu, ob eam causam primum, qui videbatur, omnium locum nactus esse. Sed nec tanti ponderis aestimo hymni eucharistici recitatione, vt propterea in tanto confessu locum principem obtineret. Verum nec quod ibidem publice peroravit, primariam illum sedem decuit occupasse. Rursum vero nec dicere possumus, ipsum primo loco sedisse tamquam patronum Synodi, cuius partes erant singulorum rogare sententias, vt suo loco dicemus. Nam cui magis credendum de Eustathio, quam sibi ipsi

A ipsi de se testanti, nempe praeter illa quae de fide Catholica adducta essent in controuersiam, reliqua adeo neglexisse, vt nec, quot in Synodo congregati essent Episcopi, scire curarit? At reddam ipsius verba: Nicam (inquit) aduentavit maximus Episcoporum coetus, numero ducentorum & septuaginta ad minimum in vnum coactorum: nam propter ingentem eorum multitudinem nihil certi de hoc numero scribere possum, quandoquidem in eo curiosè inuestigando minimè laboravi.] huiusmodi quidem haud sunt verba hominis Synodo praesidentis, & cui ex officio haec & alia exactè scire necessarid incumberet.

a Apud Theodor. l. 1. c. 8.

Sed ad haec cognoscenda nulla verior poterit ratio suffragari, quam quae petitur exemplo rerum gestarum in aliis sacrosanctis Synodis Oecumenicis: ex quatuor namque illis antiquioribus Conciliis Generalibus, solius Chalcedonensis Acta integra extant, in cuius prima Actione, qualisnam esse solet Episcoporum confessus in Synodo, perspicue demonstratur, dum haec ibi scripta leguntur b: Residentibus magnificentissimis & gloriosissimis Iudicibus, & amplissimo Senatu in medio ante cancellos sanctissimi altaris; & in laeva quidem parte sedentibus sanctissimis & reuerendissimis Episcopis, & Vicariis Deo amicissimis sanctissimi & reuerendissimi Leonis Antistitis praefae vrbis Romae, & Anatolio religiosissimo Archiepiscopo Constantinopolitanae regiae ciuitatis, & Maximo religiosissimo Episcopo Antiochia, &c.] Anatolius ibi est superadditus, cum nulla esset ratio qua Antiocheno Episcopo praeferi deberet. Et paulo post: Ex dextera vero parte similiter sedentibus Dioscoro religiosissimo Episcopo Alexandrino, & Iuuenale religiosissimo Episcopo Ierusalemorum, &c.] Haec cum situ & sessionis ordine in Synodo Chalcedonensi disposita inueniantur, & haud dubium ex antiquo & vltimo rerum ordine, nempe quod factum Patres scissent in Nicæno Concilio, Constantinopolitano pariter, & Ephesino: quis non intelligat, locum sinistrum ab illis sanctiorem & digniorem esse existimatum? nam cum Dioscorus Episcopus Alexandrinus haereticus infamatus, cuius causa in Synodo examinanda erat, primum locum dexterae partis tenuerit, Legati vero Apostolicae Sedis primum laeva, plane absque aliqua ambiguitate perspectum notumque redditur, sinistram partem dextera digniorem esse existimatum.

LVII.

b Concil. Chalced. Act. 1. Tom. 1. Concil. CONSCESSVS PUBLICI RATIO.

Quod duplici ratione potuit contingere: siue quod (vt dixisse quoque meminimus secundo Annalium Tomo) apud Romanos in sacris potior locus semper sinister sit habitus, dexter vero posterior: siue quod in Ecclesia Christi ex benedictione illa Patriarchali c in Ephraim atque Manasse mutatae sint rerum vices & ordo, vt quae sinistra esset, in dexteram, & dextera in sinistram dignitatis & benedictionis ordine mutaretur. Id quidem tam in Orientali quam in Occidentali Ecclesia vsu receptum esse, praefae docent exempla. Etenim de Orientali Ecclesia fidem facit Sophronius Ierosolymitanus Episcopus in Homilia ad populum habita, ex qua haec recitata leguntur in posteriore Nicæno Concilio: Ecce (inquit) imaginem maximam & mirificam vidimus) representantem in medio quidem picturam Domini nostri Iesu Christi, matrem autem Christi & dominam nostram Deiparam semper virginem Mariam à sinistris, à dextris Baptistam Saluatoris nostri praecursorem, &c.] & de Occidentali Ecclesia atque ipsa Vrbe id ipsum manifestè illud demonstrat, dum olim, cum in basilicis distincta essent loca seminarum atque virorum, in dextera parte collocatae erant mulieres, in sinistra vero viri, vt eiusdem Ecclesiae vetustissima monumenta docent, quorum alibi meminimus. Hinc & ille veterrimus vsus, vt in sacris Diplomatum à dextris Paulus, Petrus vero à parte laeva collocaretur.

LVIII. SINISTRA POTIOR DEXTERA. c Gen. 49.

Hac igitur ratione affirmandum est, in hoc Nicæno sacro Episcoporum confessu à laeva parte sedisse Osum, Vitam, atque Vincentium missos à Siluestro Legatos à latere, moxque assedisse Alexandrum Episcopum Alexandrinum, ac reliquos suo ordine, à dextris vero primum (vt visum est) obtinuisse locum Episcopum Antiochenum. Rursum vero in medio eiusdem confessus (vt habent Acta dictae Synodi Chalcedonensis d & aliorum Conciliorum) poni solitum erat sacrosanctum Euangelium, in quod vultus omnium conuersi essent. At quid hoc mysticum significaret, S. Cyrillus Alexandrinus declarare videtur, dum ait in Apologia: Sancta Synodus (nempe Ephesina) in sancta ecclesia, quae Mariana vocatur, congregata est: Christumque assessorum capitis loco adiunxit: venerandum enim Euangelium in sancto throno collocavit, tantum non in aures facer-

LIX.

d Com. Chalced. Act. 1. paulo infra riuus LOCVS EVANGELII.

dotum clamans: Iustum iudiciū iudicate, &c.] Liber igitur ille in sede regia collocatus, A
 diuinam præfererebat personam, secundum illud Psalmi^a: Deus stetit in Synagoga deo-
 rum, in medio autem deos diiudicat.] Sed ad ipsa Nicæna Acta reuertatur oratio. Quid
 autem actum sit postquam perorauit Eustathius, atque hymnum absoluit, Eusebius, in-
 stitutam semel profecutus orationem, narrat, sic dicens^b: Postquam ille assederat,
 omnibus aciem oculorum in Imperatorem acriter intendentibus, silentium factum
 est. Imperator verò primū alacri obtutu, & placidos oculos in omnes coniciens,
 suæque ipsius mentis & ingenij vires colligens, sedata ac leni voce, hoc modo apud
 eos dicere ingressus est: Quoniam mihi admodum in optatis fuit, amici charissimi,
 isto vestro confessu aliquando frui: iam verò potitus, Regi & moderatori omnium Deo
 ideò me gratias agere debere fateor, quod mihi præter ceteros largitus est, vt istud, quod
 omnibus ferè bonis antecellit, nempe vos in vnum conuocatos, vnamque omnium &
 consentientem esse voluntatem, oculis tandem aspiciam. Nolite ergo pati, vt villa inui-
 diæ tempestas nostris rebus prosperis inimica istud bonum labefaciat: neque cum ty-
 rannorum dimicatio contra Deum suscepta iam Dei Saluatoris virtute profligata sit, vt
 denuò perditus dæmon diuinam Christi disciplinam & religionem maleuolorum ob-
 trectationibus lacerandam obiiciat: quandoquidē intestina feditio in Ecclesia Dei con-
 flata multò plus molestiarum & acerbatis, quàm quoduis bellum pugnauit, videtur mi-
 hi in se completi: atque istæ res ad animum spectantes, longè plus, quàm quæ ad corpus
 pertinent, doloris afferre videntur. Cùm igitur Dei Opt. Max. nutu victoriam ab ho-
 stibus reportassem, nihilque amplius mihi reliquum esse putarem, quàm vt tum Deo
 gratias agerem, tum vnà cum his, qui, Deo opem ferente, per me essent in libertatem
 vindicati, communem lætitiā animo perciperem: vt primū dissensio vestra ad aures
 meas præter omnem spem peruenit, rumorem illum de ea allatum non planè negli-
 gebam; sed optans in primis, vt huic rei mea opera & sedulitate remedium inueniretur,
 omnes vos absque mora accersebam. Attamen lætor equidem vehementer, cùm iam
 vestrum confessum intueor: tunc tamen arbitror rem me maximè ex animi sententia
 gessisse, vbi vos animorum coniunctione colligatos, & vnam eamdemque communem
 inter omnes & tranquillam concordiam (quam quidem vos, cùm sitis Deo consecrati,
 aliis etiam à Deo impetrare, consentaneum est) vigere florereque intellexero. Itaque ne
 villa sit quæso in vobis mora, o charissimi, ne grauemini, o sancti Dei ministri, & spectati
 communis omnium nostri Domini ac Saluatoris famuli, ne grauemini, inquam, deinceps
 causas dissensionis inter vos grassantis iam penitus tollere: primoque omnium
 operam detis, vt omnia vincula, quibus restricta tenetur controuersia, pacis legibus
 omnino dissoluantur. Sic enim estis & Deo omnium gubernatori rem gratam facturi,
 & mihi vestro in Domino conferuo maximum præstaturi beneficium. Hic ista Latino
 sermone, altero eadem interpretante, locutus, sermonem omnem deinceps Concilij
 Præsidibus concessit.]

LX. Cur autem Latino magis quàm Græco sermone vsus sit, cùm, teste eodem Eusebio^c,
 idem Græcam linguam calleret; ea potissimum ratio redditur, quod ob maiestatem
 Romani Imperij, nec inferiores quidem Iudices decebat interloquendo, & sententiam
 ferendo, peregrina vti dialecto, sed tantum Romanā: quod fusiū nos dixisse alia occa-
 sione meminimus primo Annalium Tomo. Porro eamdem Constantini ab Eusebio re-
 citatam orationem referunt Sozomenus atque Gregorius^d in eamdem fermè senten-
 tiam. Dalmatianus verò Episcopus Cyzicenus, qui tempore Zenonis Imperatoris colle-
 git (vt profiteretur) Acta Nicæni Concilij, longè prolixiorē ab his recitat Constantini in
 Synodo orationem, qua inter alia Imperator opportuna occasione de sacro initiatum
 esse Baptismate profiteretur, quam facilius fuit negotij ab Eusebio prætermitti. de cete-
 ris Scriptoribus eamdem orationem omittentibus nulla est suspicio doli, cùm siue rem
 ipsam, siue verba, non alia quàm quæ ab Eusebio scripta esse repererint, memoriæ com-
 mendasse intelligantur.

LXI. Quæ autem post hæc in Synodo gesta sint, vtinam integrum esset hæc integra Acta
 describere, singulorumque sanctorum Patrum sententias tamquam monilia quædam
 attexere. Sed quoniam ea deperdita esse noscuntur, ex fragmentis hinc inde collectis
 opus haud ingratum compingere satagemus. Fuisse quidem Acta Nicæna accuratissimè
 scripta, sanctus Athanasius auctor est in libro De Synodis: verum iniuria temporis &
 Arian-

ACTA NICÆ-
 NA PVTAN-
 TYREX STA
 R. E.

CONSTANTINI
 CYRILLI
 NO SERMO
 NE VSU IN
 DICENDO,
 c. Euseb. vit.
 Conf. lib. 3.
 c. 13.
 d. Greg. Presb.
 Orat. De Pa-
 trib. Nicæni
 Concilij.

A Arianorum conatibus passa esse naufragia, certum est. Ceterum scimus, nonnullos,
 qui longè post Nicænum Concilium vixere, profiteri Acta Nicæna reperiri: siquidem
 testatur Photius se legisse Acta Nicæna tribus distincta voluminibus à Gelasio quo-
 dam scripta: non tamen (vt ait) ipsa verè Synodi Acta, verum de rebus gestis in Syn-
 odo historiam, humili quidem sermone, sed diligentij tractantem quæ in Synodo con-
 tingerunt. Astruere videtur idipsum Theodorus Balsamon eius interpres. Ex nostris
 Latinis Isidorus, non ille Hispalensis Episcopus, (ne quis pulchro nomine decipiatur)
 sed ille cognomento Mercator, haud tantæ fidei Auctor (vt experti sumus in multis)
 hæc de his tradit^a: Nobis autem (inquit) quidam è consortio fratrum nostrorum
 Orientales testari sunt, se vidisse Concilium Nicænum, habens potiorē quàm qua-
 tuor Euangeliorum magnitudinem, continens in se sessiones Episcoporum, & intro-
 ductiones, iudiciaque querimoniarum, atque definitiones, & constitutiones, necnon &
 subscriptiones eorum: ad cuius similitudinem Magnum Chalcedonense Concilium
 conscriptum esse confirmarunt.] hæc ipse. Sed & qui nostro sæculo vixit, & ante pau-
 cos annos ex hac vita decessit, D. Franciscus Turrianus, dignæ memoriæ vir, asseuerare
 non dubitat, eadem hodie reperiri Alexandriæ apud illius Sedis, qui illic moratur, Epi-
 scopum. Credidit ipse aliis istæc referentibus. Alios audiui affirmantes eadem Acta
 apud Arabes asseruari.

Sed, vt liberè dicam, somnia puto hæc omnia: vtinam falsus coniector inueniar: nam
 illud scimus, omne sæculum, quod ab eo tempore ad nostram vsque ætatem interlapsum
 est, cupidissimum fuisse tam egregiæ atque omnium nobilissimæ antiquitatis, nec ta-
 men ea hominum quemquam potitus esse. Nec ignoramus in compluribus Conciliis
 C Oecumenicis, in quæ ex omnibus Orientis atque Occidentis prouinciis eruditi Episco-
 pi conuenere, cùm sapius Nicænorum Actorum peropportuna mentio se offerret, ab
 aliquo illorum nomine tenus cognita, vel citata. Nec nos latet, sub Honorio Impera-
 tore, cùm de Nicæno canone controuersia fuisset exorta, publica legatione Africano-
 rum Episcoporum ad Orientalium sedium præcipuos Antistites missa, esse omnia Ec-
 clesiæ archiua reserata, atque abdita quæque penetralia diligentissimè perueffigata,
 nec quidquam, præter illa quæ hodie habentur, de Nicæno Concilio inuentum esse.
 Quamobrem missis his (quod nostrarum partium est) in illud potissimum incumba-
 mus, vt quoniam vbertas messis deest, & pinguis vindemiæ nulla spes reliqua, spicas col-
 ligamus atque racemos: quæ, inquam, diuersis in locis sparsa atque dispersa inueniri pos-
 sunt, relegendes, suo ordine disponamus.

D Illud quidem memoria dignum in primis accidit: cùm ex consuetudine, scripta Arij
 de hæresi, quam protulerat, legerentur, sanctissimos Patres illos adeò exhoruisse blas-
 phemiam, vt mox aures obstruxerint. Testatur id quidem S. Athanasius, cùm aduersus
 Arianos agit, his verbis^b: Ego certè, vel solūm inter scribendum, cùm & eius impieta-
 tum recordarer, verumque de religione sensum retinerem, non potui hominem non
 execrari. Nam & in Nicæno conuentu omnes quotquot ibi aderant Episcopi aures
 suas ad ista verba obturauerunt, &c.] Lectæ sunt & literæ Eusebij Nicomediensis, to-
 tius satanicæ molitionis præcipui architecti. Quid autem tunc à Patribus de his scriptis
 actum sit, Eustathius, quem diximus, Episcopus Antiochenus narrat his verbis, quæ re-
 citat Theodoretus^c:

Vbi his de causis Nicænam aduentauit maximus Episcoporum cœtus] & paulò post:
 E Vbi etiam de fidei modo quæri cœptum est, Eusebij blasphemia per suas ipsius litteras
 satis perspicua deprehensa fuit. Quæ quidem literæ vbi fuere perlectæ, sicut auditori-
 bus immensum dolorem propter eius de Ecclesia decessionem, sic earū auctori insana-
 bile dedecoris vitium intulerunt. Ac tamen iam impia Eusebij officina patefacta erat,
 & nefariæ eius litteræ in omnium conspectu discerptæ; tamen quidam fraudulenter, no-
 mine pacis simulato, omnes qui præclarissimè concionari solebant, silere compulerunt.
 Qui autem apertè Arij insaniam sectabantur; ij, veriti ne auctoritate tanti Concilij in
 vnum coacti, in exilium eicerentur, procedentes in medium ipsi vetitum Arij dogma
 damnant anathemate, & litteris de fide omnium consensu compositis, sua manu sub-
 scribunt.] hæc de his modò Eustathius. Fuit planè Arianorum Episcoporum istiusmo-
 di sponte facta deditio perfamiliis fugæ Parthorū; sic enim contra Arium scribunt, vt in
 sedibus suis relictī, inde pro Ario (quod fecerunt) validius dimicarent. Verum scriptio
 ista

LXII.
 DE ACTIS
 NICÆNIS
 AVCTORIS
 SENTENTIA

LXIII.
 ARII HAB-
 RESIS LECTA
 IN SYNODO.
 b. Athan.
 Orat. v. con-
 tra Arian.

c. Theod. l. i.
 c. 8.
 LXIV.
 EUSEBII NI-
 COMEDI-
 LITTERAR
 LECTAR.

Ista atque subscriptio secuta est postea. Versemur nunc in his quæ ipsius Synodi exor- A dio facta sunt.

LXV. SYNODI ALEXANDRINAE ACTA PRO DVCTA.

Extat apud Athan. A. pol. I.

Athan. ep. contra her. Arii. decret.

Cum enim aduersus Arium & Arianos diutius ante Nicænum Concilium olim Synodus à Catholicis, ac præcipuè à Legato Sedis Apostolicæ Osio Episcopo Cordubensi, & Alexandro Episcopo Alexandrino, Alexandriae (vt suo loco dictum est) collecta fuisset: placuit sanctis Patribus Nicææ collectis, vt eiusdem Synodi antè habitæ Acta producerentur in medium. id quidem testatur S. Iulius Papa in epistola apud Athanasium his verbis: Quocircà Episcopi in Magna Synodo Nicææ congregati non sine Dei consilio permiserunt prioris Synodi Acta in alia Synodo examinari: vt & illi qui Iudices erant, præ oculis habentes secundum de ipsa re iudicium futurum, cum omni diligentia causam expendere, & illi qui sententiam acceperant, certò cognoscerent, se non per simultatem priorum Iudicum, sed iure & meritò condemnatos esse.] hæc Iulius. Porro de altercatione tunc habita inter hæreticos atque Catholicos, sanctus Athanasius, qui interfuit, & ad Alexandri Episcopi sui iussa pro defensione fidei præstò erat, hæc ait: Ita enim in Nicæna Synodo cum Eusebio eiusque gregalibus actum est: Cum principio in hæresi sua contumaces bella pugnasque in Deum meditarentur (nam quæ ab illis proferebantur, hæresis impietate scatebant) Episcopi contrà qui conuenerant (erant autem illi plus minus trecenti) placidè & humaniter postulabant, vt suorum dictorum rationes redderent, seque non impios esse demonstrarent. Illi autem vix inceperant hincere, cum iam & improbarentur, & ipsi quoque inter sese depugnarent, agnitæque suæ hæreseos perplexitate, muti prorsus reddebantur, ipsoque silentio suæ opinionis vitia flagitiaque prodebant. Episcopi igitur, sublatis Eusebianorum vocabulis, istam formulam sanæ fidei conceperunt; omnibusque subscribentibus, subscripserunt & ipsi Eusebiani iis verbis, quæ nunc culpant: loquor autem de vocabulis VBSTANTIA, ET CONSVBSTANTIALITATE: approbantes Dei Filium nullo modo facturam aut creaturam esse, sed factum & Verbum ex Patris substantia.] sed hæc postea.

LXVI. DIVINITAS FILII DEI QUIBUS VOCIBVS EXPONENDA. Athan. ubi supr.

LXVII. QUAE VOCES PRODITAE PARVM TARTAE.

Ceterum antequàm ad ista deuenirent Eusebiani & alij Ariani, vt Catholicæ fidei subscriberent, & detestarentur sententiam Arii, quam antè defenderant, explosa iam atque penitus confutata heresi, inter Patres non nihil laboratum est, qua potissimum voce Diuinitatem coæqualem paremque Filij Dei cum Patre possent exprimere, quò omnis illorum impietas remaneret prorsus extincta. Nam cum (inquit Athanasius) Synodus in hoc esset, vt Arianorum impia vocabula tolleret, & voces adhibere vellet, quæ sine controuersia Sacrarum literarum essent: nimirum eum filium esse, & nequaquam ex non entibus esse, sed ex Deo, eumque Verbum esse, & Sapientiam, ac nequaquam creaturam aut facturam, sed germen proprium sui Patris: Eusebiani pro inueterata sua & praua opinione volebant, illud, Ex Deo esse, commune esse, & ad homines quoque pertinere, neque quidquam Christum eo nomine à nobis differre.] & paulò post: Ibi Patres, animaduersa illorum fraude & impietatis vasticie, coacti sunt clarioribus verbis exponere quid sit, Ex Deo esse, & scribere Filium ex substantia Dei esse: ne, Ex Deo esse, & commune & æquè ad Filium & creaturas pertinere existimaretur.] & inferius:

Episcopis rursus affirmantibus, & hoc quoque scribi debere, Eum veram esse potentiam & imaginem Patris, & similem Patri, & immutabilem per omnia, & inconuertibilem, & æternum, & indiuisum in Patre subsistere: numquam enim non erat, sed semper erat, subsistebatque perpetuò apud Patrem, vt splendor lucis. Ista quidem eatenus sustinebant Eusebiani, nihil ausi contradicere, ob probum quod in dictis suis refutatis passim erant: sed ita tamen, vt deprehenderentur inter sese mullitare, nutus conferre, oculisque sibi inuicem applaudere. Quasi illud, Simile esse, & In eo esse, & Eius potentiam esse, communia Filio nobiscum essent, neque obstarat quidquam quo nobis ea ipsa quoque adaptarentur, eò quòd de similitudine nostra cum Deo scriptum habeatur, hominem esse & imaginem & glorià Dei, &c.] paulò verò post: Ceterum (inquit) Episcopi, considerata illorum hypocrisis & vasticie (prout Scriptura dicit: Dolus in cordibus fabricantium mala) ipsi quoque necessitate coacti sunt sententiam earum rerum ex Scripturis colligere, & quæ prius dixerant, apertioribus verbis repetere, & scribere, Filium consubstantialem esse Patri, vt non solum similem similitudine, sed eundem, ea voce qua ex Patre esse dicitur, significarent, &c.] multa de his ibi Athanasius.

De

A De qua quidem voce Marius Victorinus cum pluribus agit, hæc ait: Hoc vno, id est, omne venenum Ariani dogmatis inter necatur. O docti Episcopi, o sancti, o fidedem spiritu confirmantes, o verbum, verè verbum Dei, quo Deus & λόγος ostenditur ex æterno, & semper, eademque substantia. Dictum igitur Latine est ὁμοῖον: vnde necessariò etiam Græcè ponendum atque tractandum.] hæc ipse.

Porro vocem hanc acceptam tunc fuisse ex Eusebij Nicomediensis litteris in Synodo (vt vidimus) recitatis, testatur S. Ambrosius, qui in libro de Fide ad Gratianum Imperatorem sic ait: Auditor ipsorum Eusebij Nicomediensis epistola sua prodidit dicens: Si verum (inquit) Dei Filium increatum dicimus, Homouision, Consubstantialem cum Patre, incipimus confiteri. Hæc cum lecta esset epistola in Concilio Nicæno, hoc verbum in tractatu fidei posuerunt Patres, quòd viderunt aduersariis esse formidini, vt tamquam euaginato ab ipsis gladio ipsum nefandæ caput hæresis amputarent.] hæc Ambrosius. Ceterum quòd calumniarentur Ariani, vocem esse exoticam, nec reperiri in diuinis Scripturis, eius tamen significationem ex Sacris litteris esse, nomenclaturamque non nuper inuentam, sed à sanctissimis quoque Patribus vsurpatam, ab ipso præsertim sancto Dionysio Romano Pontifice, Dionysio Alexandrino Episcopo, & ante hos à Theognosto antiquo Theologo, Athanasius pluribus docet.

Hanc autem traditionem planè esse Apostolicam, vt tres personas in vna substantia, eandemque vnam substantiam in tribus personis distinctam Catholica profiteatur Ecclesia, externi etiam & impij produnt, fidemque faciunt, vt illud Luciani (quod suo loco diximus) dum, licet irridens, Christianum ducit catechizantem Ethnicum, de tanto mysterio sic paucis docens: Rogante Ethnico Christianum, atque dicente: Quemnam igitur tibi iurabo? Triephon respondit: Deum altè regnantem, magnum, æthereum, atque æternum Filium Patris, & Spiritum sanctum ex Patre procedentè: vnum ex tribus, & ex vno tria. hæc tu Iouem puta: hunc Deum existima.] sic apud Lucianum. Sed vnde hæc blasphemio veritas, nisi ex iis, quæ ipse à Christianis, siue Apostolis, siue eorum discipulis, accepisset de fide sanctissimæ Trinitatis, qua omnes qui credituri essent imbuerantur, vt vel hoc vno argumento ex veteri traditione, atque adeò Apostolorum, deprompto, omnis impietas conuicta prorsus remaneat & extincta. Nam quomodo tres vnum sunt, nisi in communicatione substantiæ? & quoniam pacto vnum tres, nisi in distinctione personarum? Ita enim Ecclesiam Fideles docuisse tempore Apostolorum, etiam (vt vides) Christianæ religionis hostes affirmant.

Cum igitur patroni Arianae hæresis se causa cadere cernerent, & contra Catholicam veritatem obniti posse vterius desperarent: de Ingenito Patre addidere propositionem, nempe, vt Pater tantum diceretur Ingenitus, vt deducere possent in consequentia, ipsum Filium factum atque creatum. Sed sancta Synodus sic Filium genitum nominauit, vt tamen ad eludendam illorum imposturam adderet, Non factum: sicque Genitum non factum, adiecerit Symbolo. Hæc enim ex Athanasio deducuntur. Porro istæ de rebus gestis in Synodo aduersus Arianae hæresim ab Athanasio scripta, Theodoretus omnia ferme recitat ex eiusdem Athanasij epistola ad Africanos; sed breuitatis causa (ne eadem iterum repetamus) omittimus. Controuersias enim in Synodo, de his quæ spectarent ad fidem, inter Catholicos & Arianos agitatae ipse Athanasius prolixiore oratione prosecutus est eo commentario, seu epistola, quam inscripsit, De iis quæ decreta sunt contra hæresim Arianae. Fuit enim in his, quæ ad mutuas confutationes pertinent, Athanasius pars magna Synodi, libera ei concessa licentia aduersus Arianos agendi.

Quid autem inter disceptandum præstiterit Constantinus, Eusebius narrat his verbis: Cum igitur multa essent ex vtraque parte proposita, magnaque controuersia ipso disputationis ingressu concitata: Imperator toleranter ac placidè omnibus animum attendere, studio acri prolatas sententias sensim excipere: vicissim ferre opem vtrique disceptantium parti: eos magna cum contentione digladiantes paulatim reconciliare: conferre cum singulis comiter & benignè sermonem: Græcè (nam ne eius quidem lingua ignarus fuit) quid ipse sentiret, eloqui: suauis fuit & dulcis, dum aliis persuadere, alios sermone lenire, alios, qui disertè dixissent, collaudare, omnes denique ad concordiam reducere contendebat: vsque eò, vti tandem eos in omnibus rebus, quæ in quæstionem aliquando venissent, rum conspirantes animis, tum opinionibus adè con-

Mar. Victorinus aduers. Arium l. 2. prope fin.

LXVIII. Ambros. de fide ad Grat. lib. 3. c. ult. VOX CONSVBSTANTIALIS VNDE.

Athan. in epist. decret. Nicænae. contra Arianae hæres.

LXIX. EXTERNI RESERANT TRADITIONEM APOSTOLICAM DE TRINITATIS VNA SUBSTANTIA. Lucian. in Philopatr. prope fin. * ues.

LXX. FILIUS DEI GENITVS, NON FACTVS.

Athan. in epist. decret. contra Arianae hæres. Theod. l. 1. c. 8.

LXXI. Euseb. Vita Constantini lib. 3. c. 13. CONSTANTINUS PARTES IN SYNODO.

consentientes redderet, vt non modò concors fides inter eos vigeret, sed etiam vnum A idemque tempus in salutare festo Paschatis celebrando obseruandum ab omnibus concederetur. Iam verò quæ erant communi omnium sententia decreta, cuiusque manu subscripta, fuerunt in commentarios relata.] hucusque Eusebius, paucis perstringens quæcumque in Synodo gesta essent, euitans Syrtis ac scopulos de se vel loci ne verbum quidem effandi, vt sic suæ suorumque turpitudini consultum silentio foret.

LXXII. ARIANI IN GRATIAM IMP. CONSENTIUNT RECTAE FIDEI.

Ceterum de Constantino illud verum ipsum egisse, vt qui hæctenus Arii sententiam defendissent, assentientes Catholico dogmati, sacre fidei regulæ in Concilio editæ se subscriberent, inter quos ipse Eusebius hoc idem præstitit. Sed declarauit rerum futurarum euentus, Arianos non amore Catholice disciplinæ, sed priuatis commodis studentes (vt dictum est) & in Constantini gratiâ, inseruientes tempori, hæresin condemnasse, fidemque Catholicam comprobasse: siquidem ab ea confessim resiliunt, & acriore B sunt eam odio persecuti. Habes rursum ex Eusebio satis expressum, quæ fuerint partes Imperatoris in Synodo assidentis, nempe atterentè audire, studere paci, fauere veritati, & fouere concordiam, tum multus comprimere, discrepantes à veritate ad rectæ fidei semitam reuocare, & in omnibus de fide Catholica benè mereri, non autem ferre suffragium, vel causam sententiæ definire, vel quampiam ad eam rem pertinentem, inconsultis Patribus, legem ferre. At nec certè maiorem hac sibi vindicare potuerunt auctoritatem, qui aliàs, absente Imperatore, loco ipsius interfuere Synodo Iudices cognitores: laici enim cum essent, sic præesse Iudices consueuerunt, non vt definirent quippiam, sed cognoscerent, & interloquendo paci consulerent & quieti. at de eiusmodi functione aliàs suo loco opportuniùs: nunc autem ad res gestas in Synodo redeamus.

LXXIII.

Consentientibus Catholicis Episcopis, & Arianis pariter assentientibus, concepta est C Catholice fidei formula, qua omnia Ariana hæresis capita truncarentur: fuit autem eius formandæ Osus in primis sapientissimus architectus, de quo hæc S. Athanasius, cum scribit in Arianos, ex verbis ipsorum in eundem Osium apud Constantium conclamantium: Hic princeps est Synodorum, & si quid scribit, vbi que auditur: hic formulam fidei in Nicæna Synodo concepit, & Arianos vbi que pro hæreticis traduxit.] Porro ipsa sacra fidei formula tunc scripta, quam Nicænum Symbolum appellare Fideles consueuerunt, cum pluribus in locis scripta habeatur; nos hic describemus eam ex epistola eiusdem Athanasij ad Iouianum Imperatorem b:

a Athanas. epist. ad Iouianum.

b Athanas. ad Iouianum de fide. SYMBOLVM NICÆNÆ FIDEI.

Credimus in Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilium creatorem: Et in Dominum Iesum Christum Filium Dei, natum ex Patre, & vnigenitum; hoc est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum ex D Deo vero, genitum non factum, & consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt tam in cælis, quam in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus est, passus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælos, venturus inde ad iudicandum viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum,] hæc est regula Catholice fidei: quæ verò sequuntur, anathematismi sunt, pronuntiatu aduersus omnes impias Arianorum positiones, ne vlla ex parte hæresis consistere posset, quos idem sic subdit: Eos autem qui dicunt, Erat, quando non erat; & antequam fieret, non erat; aut ex non entibus extitit ex alia substantia subsistentiaque; aut creatum, aut conuertibilem, aut alterabilem dicentes Filium Dei: hos anathemate ferit Catholica & Apostolica fides.] hucusque Nicænum Symbolum, quod secundum diuersas translationes in Latinum factas, interdum aliquibus diuersis verbis scriptum habetur, vt in E Synodo Chalcedonenfi c, & apud S. Basilium d, aliisque in locis.

c Synod. Chalced. Act. 2. d Basil. ep. 78.

LXXIV. c Basil. eadem epist. 78. IN NICÆNA SYNODO CVRNIHIL DE SPIRITVS SANCTO

Cum autem ad astruendam Spiritus sancti Diuinitatem nihil præterea addidisse reperiat Nicænum Concilium Symbolo Apostolorum; id eam ob causam accidisse S. Basilii ait, quòd nulla tunc ea de re controuersia mota esset e: sic enim ait, postquam Nicænum Symbolum recitauit: Quoniam igitur in hac fide reliqua quidem satis diligenter determinata sunt, alia ad correctionem noxiorum, alia ad præmuntionem contra ea quæ in futuro suboriri possunt: sententia verò de Spiritu sancto in transfursu sine omni diligentia posita est, propterea quòd nondum mota esset ista quæstio, sed adhuc credentium mentibus securus ac nullis obiectus insidiis inest de Spiritu sancto intellectus: paulatim verò peruersa impietatis semina sese exeruerunt: quæ quidem primùm ab Ario hæresis auctore seminata, postea verò ab illis, qui impia Arii com-

A comuenta susceperunt, ad perniciem Ecclesiarum nutrita sunt.] hæc S. Basilii. In eandem sententiam item S. Hieronymus a aduersus obiectionem illam pro Origene allatam: Quidam constantius aiunt, Quomodo damnabimus, quos Synodus Nicæna non tetigit? Quæ enim damnauit Arium, damnasset vti que & Origenem, si illius dogmata reproballer. Scilicet, vno medicamine omnes simul morbos debere curari, & idcirco Spiritus sancti neganda maiestas est, quia in illa Synodo super substantia eius silentium fuit. De Ario tunc, non de Origene quæstio fuit: de Filio, non de Spiritu sancto. Confessi sunt quòd negabatur, tacuerunt de quo nemo quærebat.] ita Hieronymus.

a Hier. ep. 65.

Sed & satis expressam esse Spiritus sancti Diuinitatem in Nicæno Symbolo, S. Epiphanius docet b, dum in eo posita illa sunt verba: Et in Spiritum sanctum] sicut dixerant: Credimus in Patrem, & in Filium, in vnam ipsorum (vt ait) glorificationem, in vnam Deitatis vnitatem, in vnam coessentialitatem, in tria perfecta, vnam verò Deitatem, vnam essentiam, vnam glorificationem, & vnam dominationem, à voce tertio repetita, Credimus, & Credimus, & Credimus.] in hunc modum Epiphanius. Verum & dilucidius idem qui Synodo interfuit Athanasius, scribens libellum Nicænae fidei ad Iouianum Imperatorem, post recitatum Nicænum Symbolum hæc subdit c: Sed nec alienauit Spiritum sanctum à Patre & Filio, sed eum vnâ glorificauit cum Patre & Filio, & in vna sancta Trinitatis fide, eò quòd sit vna in sancta Trinitate Deitas.] hæc ibi: rursumque scribens ad Africanos d: Eadem, inquit, illa Synodus blasphematores Spiritus sancti, dicentesque eum creaturam esse, subuertit. Nam cum Patres statuisent de fide in Filium, id statim adiectum voluere; Credimus & in Spiritum sanctum: vt perfectam & plenam de S. Trinitate fidem confessionesque absoluerent, formam eius, quæ in Christo est, fidei, & doctrinam Catholice Ecclesie exhiberent: cum & vobis & omnibus sit notum, nemini que vquam Christianorum dubium fuerit, nos in Deum, non in creaturam habere fidem: Deum, inquam, Patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilium conditorem: & in vnum Dominum Iesum Christum Filium eius vnigenitum: & in Spiritum sanctum: Vnum Deum in sancta & perfecta Trinitate cognoscentes, in qua baptizamur, & in quam cooptamur, Deitate.] hæctenus Athanasius.

LXXV. b Epiphanius hæres. 74.

c Athanas. ad Iouianum de fide. d Athanas. epist. ad Africanos in fin.

Conscripta igitur sacrosancta fidei regula singulorum Episcoporum chirographo munienda fuit. Subscriperunt Catholici omnes & Ariani, qui & hæctenus in Episcoporum subscriptione positi leguntur, nempe Eusebius Episcopus Nicomedienfis, primarius Arii propugnator, Eusebius Pamphili Cæsareæ in Palæstina Episcopus, Mares Chalcedonenfis, Theognis Nicænus, Narcissus Neroniadis, Asclepius Gazæ, Patrophilus Scythopolitanus, Gregorius Berythi, Aetius Lydæ, Secundus Ptolemaidis, Theodorus Heracleæ, & Menophantes Ephesinus. Cum autem (vt dictum est) omnes ij subscripti reperiantur Nicæno Concilio, quoniam modo Socrates ex his quatuor non subscripsisse testatur, & quintum quem addit, Theonam Marmaricæ Præsulem? ait enim e: Hanc fidem approbauerunt tercentum decem & octo Episcopi, omnesque ei assensu sunt: & (vt scriptum est apud Eusebiu) consentientibus animis opinionibusque eidem subscriperunt, quinque solum exceptis, qui hanc vocem ὁμοούσιον, id est, Consubstantiale, repudiarunt, Eusebio videlicet Nicomedie Episcopo, Theognide Nicææ, Mare Chalcedonis, Theona Marmaricæ, Secundo Ptolemaidis.] & paulò post: Proinde & vocem illam Consubstantiale, vehementer irriserunt, & abdicatio Arii subscribere noluerunt. Ob quam causam Concilium non solum Ario & omnibus eius opinionis fautoribus denuntiavit anathema; verum etiam vetuit, ne Alexandriam Arius omnino aduentaret.] hæc Socrates.

LXXVI. ARIANI EPISCOPI QUI SUBSCRIPSERE.

Sed hac in re diuersa sunt tempora consideranda, atque illud primùm, cum regula fidei scripta est: tunc enim accidit, vt ijdem à Socrate recensiti resiliunt, & subscribere recusauerint; paulò verò post oblato libello recantantes palinodiâ, ijs quæ de fide decreta fuerant, subscriperunt. At post hæc à S. Synodo in Arium, damnata iam eius hæresis, anathema inflatum est, quòd à sententia non discederet. Tunc subscribentibus omnibus Episcopis Arii anathemati, duo tantum id facere renuerunt, nempe Eusebius Nicomedienfis Episcopus, & Theognis Nicænus: quando iidem cum Ario à Synodo damnati sunt, & priuati sedibus, in locum ipsorum Nicomedie Amphione suffecto, & Chresto

e Socrates l. 2. c. 5.

LXXVII.

EUSEBII NICOMEDIENSIS ET THEOGNIDIS NICÆNENSIS PERSTINACIA.

Niceæ. Porro decreta sunt hæc quidem à Synodo, sed Constantinus ab Eusebio ipso rogatus intercessit, quò minus ista in eos statuta executioni penitus mandarentur, neve subrogati in locum ipsorum Episcopi sedes illorum capefferent. testatur id quidem ipse suis litteris, quas postea ad Nicomedienses dedit, nosque inferius eas suo loco ponemus: egitq; Imperator, ut iidem, quos sancta Magna Synodus condemnasset, recantarent palinodiam, & ipsi sacro Patrum conuentui pœnitentiæ libellum mitterent. Quamobrem hallucinati esse videntur, qui putant, Arium, Eusebium Nicomediæ, & Theognidem Nicænum, hoc ipso anno, eius Concilij sententia priuatos sedibus exulasse, atque diu post restitutos fuisse. Quando autem exilium eorumdem Episcoporum contigerit, suo loco dicturi sumus. Extat ipse libellus ab eisdem Eusebio & Theognide ad Patres missus: recitatur à Socrate, illumque nos ob euidentiorem rerum gestarum certitudinem hic describemus; est enim huiusmodi:

Socrate. l. 1. c. 10. LXXVIII. LIBELLUS EUSEBII NICOMEDIENSIS ET THEOGNIDIENSIS.

Tametsi, cum antea à vestra sanctitate essemus condemnati, nostrum fuisset, ea que erant à vobis sanctè & religiosè iudicata, tacitè & cum silentio tulisse: tamen quoniam absurdum erat, ut nos silentio nostro contra nos opinionem aliis afferremus, nos planè calumniatores esse, idcirco vobis significauimus, nos fidei decisioni consensisse, atque, vi & notione verbi Consubstantialis diligenter considerata, paci nos totos addixisse, atque nullum errorem secutos esse: sed tum quò Ecclesiarum securitati proinde consulere, ea que in nostram cogitationem venerant, vobis suggestisse, tum quò illos, qui nostro consilio & sententiæ acquiescere deberent, certa periuasione confirmaremus, fidei illi subscripsisse; anathemati autem Ario à Concilio denuntiato non ob eam causam non subscripsisse, quòd fidem illam incusaremus, sed quòd minimè crederemus, eum, qui erat accusatus, hominem eius generis fuisse; præsertim cum ex illis, quæ priuatim ad nos ab eo tum per epistolas relata erant, tum per eius sermonem coràm habitum declarata, pro certo essemus persuasi, ipsum longè alium esse. Quòd si sanctum vestrum Concilium nostris verbis voluerit fidem adhibere, illa quæ vestro iudicio decreta sunt, non contradicendo impugnare, sed consentientibus animis confirmare decreuimus: & hoc libello consensum illum roboramus: non huc inducti, quòd exilium grauius & iniquo animo ferimus, sed quòd libenter cupimus hæresis vitare suspicionem. Nam si nos iam in vestrum conspectum venire permiseritis, comperietis nos vestris decretis omnino suffragaturos. Et quoniam vestræ reuerentiæ visum est, illum, qui reru istarum reus agitur, humanitus excipere, & ad vos accersere: est planè à ratione alienum, ut cum is, qui crimine tenetur implicatus, accersitus sit, illisque quæ ipsi obiiciuntur, responderit, nos reticendo nosmetipsos culpæ conuincere videamur. Ne grauemini igitur (sicut vestram benignam decet reuerentiam) sanctissimum nostrum Imperatorem de nobis in memoriam redigere, nostra postulata illi exponere, & mature ea quæ sunt prudentiæ vestræ consentanea de nobis statuere.] hucusque libellus eorum: qui ab eis scriptus esse putatur, cum sententiæ depositionis & exilij accepissent, nondum tamen ad locum exilij peruenissent.

LXXIX. ARIUS PŒNITENTIAM SIMVLAVIT

Subdit his Socrates: Ex huius libelli verbis coniecturam facio, tum istos (quamquam fidei in Concilio decreta subscribebant) abdicationi Arij suffragari noluisse, tum Arium ante istos accersitum fuisse: verum licet hoc ita se habere videatur, Ario tamen interdictum esse ne Alexandriam accederet: quòd planè constat ex illis rebus, quas postea excogitauit, ut per falsam & commentitiæ pœnitentiæ speciem (sicut loco à nobis dicitur idoneo) reditum sibi ad Ecclesiam & urbem Alexandrinam patefaceret.] hæc ipse. Porro hæc omnia, durante adhuc Synodo, gesta esse, & Arium accersitum ad Synodum palinodiam recantasse, ex his quæ S. Hieronymus scribit in Dialogo in quo cum Luciferiano agit Orthodoxus, affirmare necesse est; cuius verba hic describere opportunum existimamus: Cum (inquit Orthodoxus) in Synodo Nicæna, quæ propter Arianam perfidiam congregata est, octo Episcopus Arianos susceptos sciamus (plures tamen his superius numerati sunt) & Episcopus iam in mundo nullus sit, nisi quos Synodus illa ordinauit: quomodo potuerunt aduersus eam facere, propter quam exilium sustinuerunt? LUCIFERIANVS dixit: An tandem & tunc recepti sunt Arian? Quinam; quæso? ORTHODOXVS dixit: Eusebius Episcopus Nicomediensis, Theogonius * Episcopus Nicænus, Saras tunc presbyter Libyæ, Eusebius Episcopus Cæsareæ Palæstinæ, & reliqui, quos enumerare longum est: ipse quoque caput horum & causa malorum Arius pre-

Hier. aduers. Lucif.

Theognis

A presbyter, & Euzoios diaconus, qui post Eudoxium Antiochenus Episcopus fuit, & Achilles lector: hi quippe tres Alexandrinæ Ecclesiæ clerici Auctores huius hærescos extiterunt. LUCIFERIANVS dixit: Si quispiam eos negasset fuisse susceptos, quomodo reuinceretur? ORTHODOXVS dixit: Superfunt adhuc homines, qui illi Synodo interfuerunt: & si hoc parum est, quia propter temporis antiquitatem rari admodum sunt, & in omni loco testes adesse non possunt; legamus Acta & nomina Episcoporum Synodi Nicænae, & hos, quos supra diximus fuisse susceptos, subscripsisse, Homo uilium, inter ceteros reperiemus.] hucusque ex Hieronymo.

Cum igitur tam constanter affirmet, Arium pœnitentem à Synodo cum aliis fuisse receptum: planè rem hunc in modum esse gestam, ex ijs quæ paulò antè sunt dicta, potest intelligi, ut primùm eius hæresis, ac subinde ipse à Synodo damnatus sit, & à Constantino in exilium missus: quem postea Synodus receperit pœnitentem, sic tamen, ut ad euertendas turbas atque tumultus, abstineret à ciuitate Alexandrina. Quòd verò spectat ad damnationem primitus factam; vnà cum ipso etiam eius scripta fuisse damnata, Sozomenus tradit his verbis: Concilium autem tum Arium, tum suæ opinionis fautores pariter abdicauit, decreuitque ne veniret Alexandriam: quin etiam & verba, quibus eius explicabatur opinio, & librum quem de eadem ediderat, inscripseratque Thalia, legi vetuit; cuius libri stylus (vt audiui, numquam enim illum legere contigit) ita dissolutus est, ut præ mollitie, qua diffluit, Sotadicis cantibus similis videatur.] in hunc modum Sozomenus de facta à Synodo damnatione Arij, & scriptorum eius. Sed quòd ad Thalia Arij pertinet, de eadem hæc Athanasius, cum loquitur de Ario: Hæresimque Thalia estematis ridiculisque numeris ad similitudinem Ægyptij Sotadæ conscripta in lucem promulgarit.] Locus hic noscitur deprauatus, cum habeat, Ægyptij Sotadæ, pro Sotadæ. Ceterum (vt hæc obiter dicam) non fuit Sotades Ægyptius, sed ipse Arius ob contumeliam Sotades Ægyptius dictus est. Suidas enim de Sotade hæc refert: Fuit Sotades Cretensis Maronita à dæmonio vexatus, Iambographus scripsit Phlyacas, siue Cinædos lingua Ionica.] pœta turpissimus: ut merito dicat de eo Athanasius: Nescio quis Sotades reperitur, homo apud Ethnicos ridiculus.] Sed quot quibusue pedibus constaret Sotadæ carmen, conscripsit Atilius Fortunatianus: Verum de eodem commentario alibi idem Athanasius his verbis, paulò fufius agens de Arianis eiusmodi scenicis scriptis vtentibus:

LXXX.

Sozom. l. 1. c. 20. ARIUS SCRIPTA DAMNATA, ET CVM EIS THALIA CO. TADICA.

Athan. De sententia Dionysij.

Suid. in verbo Sotades.

Athan. Orat. 2. contra Arian. c. 17. in Theophr. Sotadæ carmen.

LXXXI. THALIA ARII QUASDA. LIS. Athanas. Orat. contra Arian.

Quomodo de numero Ecclesiæ Catholicæ habeantur, qui Apostolicam fidem excuserunt, & nouarum pestium inuectores se præbent? qui iunctis Christi eloquijs, Gadelas Arij, hoc est, Crapulas, titulo nouæ sapientiæ cohonestant, ac bono iure eum titulu vituperant: noua enim hæresim annuntiant. Quapropter non sine admiratione est, nusquam in multis multorum Operibus & Sermionibus tum in vetus tum in nouum Testamentum conscriptis, inter titulos librorum, Gadelas, hoc est, Crapularum nomen reperiri, immò ne apud Ethnicos quidè frugi & temperantes, sed apud istos dumtaxat, qui istiusmodi res inter pocula ad risum captandum per plausum, iocum, lasciuiamque decantant. At eximius ille Arius, cum nihil aut sanctum aut graue imitandum desumeret, securus negligensque istiusmodi probitatis, depeculatis aliorum hæresibus, æmulum se in ridiculis vni Sotadæ præbuit.] & paulò post: Ita quoque fucatus & Sotadicus Arius simulat se quidem de Deo loqui, cum interponat verba Sacrarum litterarum: deprehenditur tamen vnde cumque atheos, dum Filium negat, & illum rebus conditis adnumerat.] At quodnam qualèue esset Arij Thaliæ exordium, idem reddit his verbis, quæ tamen non ad numeros metricos translata esse reperiuntur. ait ergo:

LXXXII. SACRA GE. S COENE TRACTATA.

Tale igitur exordium Crapularum Arij & vaniloquentiæ, moribus numerisque estimatum inuenias: Ex secundum fidem electis Dei, peritis Dei, pueris sanctis, vestigadis, qui sanctum Dei spiritum acceperunt, ista didici ego ex sapientiæ consortibus, ab hominibus Dei discipulis, per omnia sapientibus: horum per vestigia cum eadem dogmatum opinione uiceli: Ego ille perinelytus multa passus propter meam de Deo existimationem: à Deo autem sapientiam condidici, & cognitionem cognoui.] hucusque ex Thaliæ principio Athanasius recitat. Comparat eadem quoque Oratione superius Thalam ipsam blæ Herodiadis saltatrici; utpote quæ lasciuo solutoque numero gressu hunc inde saltans la densque se verteret, ut posset illi intendentes simplices quoque mulcendo decipere. Sed cum iusta querela Athanasij illa sit de nefandi

Annal. Eccl. Tom. 3.

D d 2

hære.

hærefiarchæ procacia, dum titulum illum Operi excogitavit, qui nec apud Ethnicos, qui frugi essent & temperantes, vsurpatus inueniretur: his addimus amplius, ea molli eneruata atque diffracta Arium in Thalia esse vsu Sotadica cantione, quam & solutus ille atque obscœnus quoque poëta vitasset, nempe Martialis, qui ad Classicum ita scribit:

* Martial. epigram. l. 2.

Quod nec carmine glorior supino, Nec retrò lego Sotadem cinadum: Nusquam Gracula quod recantat Echo: Nec dicat mihi luculentus Artis Mollem debilitate Galliambon *.

* Choliambon.

En vides, Lector, perditissimum Arium ea non veritum esse adhibere in summis Theologicis assertionibus, quæ poëta Gentilis, idemque turpis, vt nimis effeminata vitasset. Potuit ne diuino Spiritu esse ebrius, qui huiuscemodi putidam crapulam ex alieno vomitu hausit ad eò obscœnè atque turpiter eruçtauit? Siccine diuina proteruus, furore arreptus, prauoque dæmone agitatatus homo tractauit? vt vel ex hoc vno nomen eius atque doctrinam, vt portentum atque monstrum aliquod, sapiens quisque exhorrescere meritò debuisset.

LXXXIII. b Sozom. l. 1. cap. 20. IURE DAM. NATALIGNI SCRIPTA ARII.

Quid autem tam de Ario quàm de eius Thalia Constantinus edixerit, Sozomenus tradit his verbis: At verò Imperator non Arium solùm multauit exilio, verùm etiam Episcopis omnibus & populis edictum scriptum misit, vt tum illum, tum eius opinionis fautores impiorum numero ducerent; & si qui liber reperiretur ab illis scriptus, in ignem conicerent: quò neque ipsius, neque opinionis cuius auctor fuerat, vllum monumentum extaret. Quòd si quis aliquem librum eius occultare deprehenderetur, ac non illicò in publicum productum incenderet, vt capitis multaretur supplicio. Quinetiam epistolas ad ciuitates singulatim scriptas misit, quibus Arium eiusque fautores damnabat. Extat de his Constantini edictum, nempe de Ario & eius scriptis, in hæc verba:

c Apud Sozom. l. 1. c. 6.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. EPISCOPIS ET POPVLO S.

LXXXIV. CONSTANTINI EDICTVM.

Cùm Arius scelestorum & impiorum hominum consuetudinem imitetur, eamdem cum illis ignominie & turpitudinis notam meritò subire debet. Quemadmodum Porphyrius, capitalis pietatis hostis, qui nefarios libros contra religionem Christianam nuper edebat, mercedem dignam laboribus recepit, & eiusmodi quidem, vt apud posteriora sæcula non ipse solùm maximis probis vexatus fuerit, & turpissima infamie labe aspersus, verum etiam impia eius scripta deleta penitus & extincta: Sic etiam visum est, Arium & eius sectatores, Porphyrianos nuncupare, vt quorum secuti sint mores, eorum etiam nomen habeant. Quin etiam, si quod opus ab Ario scriptum reperitur, illud cremandum esse: vt non modò execrabilis eius doctrina funditus tollatur, sed etiam nullo monumentum eiusdem omnino relinquatur ad posteritatem. Illud etiam mandamus, vt si quis librum ab Ario compositum occultasse deprehensus sit, & eum non statim in medium adductum igne combusserit, morte multetur: nam mox vt comprehensus fuerit, plectatur capite. Deus vos seruet incolumes. Huius Constantini sanctionis meminit Theodosius Iunior in edicto, quod promulgauit aduersus Nestorium, cum ait: Quemadmodum Ariani lege diuinæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis Porphyriani à Porphyrio nuncupantur, sic vbique participis nefariæ sectæ Nestorij, Simoniani vocentur, &c.]

d l. vlt. De hæret. c. Theodos.

LXXXV. ARIANI CYR PORPHYRIANI DICENDI.

Quod autem cum Arium, tum Arianos ipse Imperator Porphyrianos dici voluerit, vt cuius secuti sint mores (vt ait) eius quoque nomine censerentur: cur potius Porphyrio similem dicit Arium, quàm reliquis impiis? num ob dogmatis similitudinem, quòd Arius, instar Porphyrij, Dei Verbum Parte minorem diceret? Sed hac ex parte Arius non tam Porphyrio, quàm reliquis Platonis comparandus fuisse. An verò quòd, sicut Porphyrius aduersus Christianam religionem tot volumina edens, eam prorsus destruere, idololatriam verò in omnibus integram seruauitque reddi volebat; ita & Arius impia hæresis id ipsum præstare, licet alia ratione, congruus sit? Equidem hac quoque ex parte magna intercedit similitudo Ario cum Porphyrio, quippe qui enixe studuerit, vt ille, abolita fidei veritate, idololatriam in Ecclesiam introducere. At quoniam

nam modo, Athanasius egregiè docet: cum enim sic ille prædicet vnum Deum ingenitum, vt eius Filium creaturam dicat, manifestum est, instar Gentilium creaturam adorandam exponere conatum esse in Ecclesia, ac proinde creaturæ cultores Christianos omnes efficere. Sed ipsum Athanasium audiamus.

Athanas. contra Arian. serm. 4.

Cùm (inquit) Ariani eiusmodi sententiæ sint, vitari omnino non potest, quin plura numina conficiant: id enim facinus eorum qui ab vno Deo desciscunt. Curigitur Ariani, cum hoc sensu sint, sese non adnumerant Gentilibus? siquidem ambo, omisso Creatore Deo, creaturæ inseruiant. Sed illi ad circumueniendos simpliciores, vocabulum Ethnicorum subterfugiunt, similem tamen cum illis sententiam fouent. Ecce enim sophisma illud, quod soliti sunt dicere, Non profitemus duo ingenita, id deprehenduntur ad simpliciorum imposturam dicere. Nam cum inquirunt, se non duo ingenita statuerent, duo numina constituunt, eaque diuersæ naturæ, alterum increatum, alterum creatum. Iam si Ethnicus vni increato inseruiunt, & multis creatis; isti autem vni increato, & alteri creato: ne ita quidem quidquam discriminis inter ipsos & Ethnicos fuerit: cum is qui ab ipsis creatus censeretur, vnus sit ex multitudine Gentilium deorum, & vicissim Gentiles dii eandem cum isto vnico naturam possideant. Sunt hæc planè admiratione digna, quibus sinuosis spiris atque mæandris veteris serpens, humani generis hostis diabolus, cum videret magno suo damno idololatriæ iacturam pati, colentibus iam & ipsis Imperatoribus Christum, iterum eandem Christiano nomine contestam, larua pietatis apposita, per Arium restituere conatus sit.

LXXXVI. ARII IDOLATRIAM CONATVS INTRODUCERE.

Sed & admiratione res digna est, considerare quibus dolis atque vafricie idem Christianam religionem, quam opera tot Imperatorum extinguere non potuerat, vnus hominis arte pessum dare ac penitus abolere studuerit, dum diuinum mysterium, Baptismum inquam, quò omnes consignantur ac nominantur pariter Christiani, Arij hæresis auferre molitus est. Athanasij enim hæc iusta est querela, dum ait: Ariani autem in periculum veniunt, ne amittant integritatè mysterij: loquor autem de Baptismate. Si enim in nomine Patris & Filij datur perfectio; plenaque initiatio: Patrem autem verum illi non pronuntiant, eò quòd negent aliquid ex ipso existere, & similem esse illius substantiam: negantque verum Filium, aliumque ex non entibus conditum sibi comminiscentes in Baptismate profertur: qui, quæso, igitur non planè vanum ac inutile fuerit Baptisma quod ab illis datur, cum non nisi species sit & inane simulacrum, ipsique ea re nihil solidæ opis afferant ad pietatem? Non enim in Patre & Filio tribuunt Baptisma Ariani, sed in Creatore & Creatura, in Factore & Factura, &c.] En vides quibus cuniculis vnà simul & idololatriam in Ecclesiam introducere, & ab ea auferre sacrum Baptisma per Arium hostis humani generis nifus sit: vt meritò fuerit Porphyrio comparandus; nisi quòd in hoc Arius illo deterior, dum Porphyrius aperte comparatis vndique muralibus machinis quaterere tentauit Christianam religionem; hic verò prodicione, sub nomine Christiano, dolosè eam prorsus perdere conatus est.

LXXXVII.

Athanas. contra Arian. serm. 3.

ARIUS CONATVS ABOLERE CHRISTIANISMVM.

Sed quod ad Porphyrium spectat, qui aduersus Christianam religionem tot tantaque blasphemias effutisset, & ipsum Imperatorem contumeliis profcidiisset, cum inter alia (quòd testatur Gilda) dixerit etiam in ipsius odium, Britanniam fertilem tyrannorum prouinciam esse: dignam laboribus mercedem eum recepisse Constantinus cum tradat; non tantum quòd libri eius fuerint incendio condemnati, sed & quòd exilio multatus sit, id affirmasse videtur: ac planè insinuat, eundem Porphyrium adhuc eo tempore, quo hæc contra Arium scribebat, fuisse superstitem: quem ex testificatione S. Hieronymi abhinc post triennium, nempe anno vigesimotertio eiusdem Constantini Imperatoris, missis ad eum insigni (vt ait) volumine, ab exilio liberatum apparet. Exemplo illum puto Arij ductum, quem, recantata palinodia, ab Imperatore receptum audierat: vnde & ipse quoque decrepita senectute, exilij pertæsus, volumen aduersarium iis quæ superius scripserat, ad Constantinum misit, quo ab exilio liberationem est consecutus. Et licet S. Hieronymus minimè dicat, quo argumento fuerit conscriptus liber ille Porphyrij: tamen quòd pro mercede testetur solutione ab exilio obtinuisse, quo ob nefarios contra Christianam religionem scriptos libros fuerat condemnatus, satis perspicuum perspectumque reddi videtur, non nisi confutationem eorum quæ scripserat, insigne volumen illud continuisse, quod sanè periisse, dolendum. Ad hæc planè alluisse colligitur Euanpius Sardinianus, dum ait ab eo in senecta nonnulla scripta fuisse contraria iis quæ prius

LXXXVIII. PORPHYRIUS MVLCTATUS EXILIO RECANAT PALINODIAM. c Gil. de ex-cid. Britan. d Hier. in Chron.

Euanp. Sardinian. Vir. Philosoph.

ediderat: qui & de ætate & obitu eius, multa de eo locutus, hæc dicit in fine: Videtur ex A tremam senectam attigisse, qua factum, vt multas reliquerit obseruationes libris prius ab se editis repugnantes, de quibus non possum aliter existimare, quam quod ætatis progressu sententiam mutarit. Romæ vitam cum morte commutasse dicitur.] hæc Euanapius ipse Gentilis, sed ea frigide nimis, in gloriam Christi vertentia, enarrasse satis habuit. Magna quidem hac ex parte Christianæ religioni gloria comparatur, cum in ea oraculum illud diuinum videatur impletum: Et inimici eius terram lingent.] & illud b: Venient ad te curui, qui humiliauerunt te: & adorabunt vestigia pedum tuorum, qui detrahebant tibi, & vocabunt te, Ciuitatem Domini.]

a P sal. 71.
b Psal. 60.

LXXXIX.
PORPHYRII
ABTAS.
c Socrat. l. 3.
e. 19. Niceph.
lib. 10. c. 36.

Quod verò ad Porphyrij ætatem pertinet, cum ad extremam senectutem (vt ait Euanapius) peruenerit: Libanius c (sophista eum Tyrium senem appellat, cum de Iuliano Apotata scribente aduersus Christianos, illum commendans, sic dicit: Qua in re sapientiore se Tyrio sene præstitit.] Ex his autem arguendus est Suidas, qui eum vsque ad Diocletiani tempora vixisse tradit, cuius Imperij anno decimonono Porphyrium attigisse annum ætatis suæ sexagesimum octauum, diximus, anno verò decimo Gallieni Imperatoris implese annum ætatis trigessimum, idque ex eiusdem Porphyrij scriptis. Ex quibus omnibus certa annorum Porphyrij ratione deducta, affirmandum est, hoc eundem peruenerisse ad annum ætatis nonagesimum primum. At de Porphyrio hætenus, in cuius narrationem incidimus occasione edicti Constantini Imperatoris, cum Arianos, Porphyrianos nominari præcepit. Ad hæc de Porphyrio Philosopho scripta ex recens editis veterimis monumentis libenter corrigimus, vt non de ipso S. Hieronymus dixerit, sed de Publio Optatiano Porphyrio poëta, qui cum exul esset, Panegyricum carmen artificiosissimum, sicut & laboriosissimum, in figuris variis extremis & aliis concinnatum elementis ad Constantinum misit, in quo præter Imperatoris & Crispi filij laudes, nonnulla etiam de Christiana religione intexuit, eiusque libri beneficio reuocatus est. Extat Panegyricus ipse editus primum à Pythæo, deinde auctior à M. Velfero, in cuius Præfatione meminit exilij sui, & liberationem postulat à Constantino, quæ sic se habet:

Quæ quondam fueras pulchro decorata libello,

Carmen in Augusti ferto Thaliam manus:

Ostro tota nitens, argento aurorque coruscis

Scripta notis, picto limite dicta notans.

Scriptoris bene compta manu, meritoq; veniens,

Gratifici domini visibus apta sacris.

Pallida nunc atro chartam suffusa colore,

Paupere vix minio carmina dissocians,

Hinc trepido pede testa petis venerabilis aula,

Horrida quò nimium sit tua mundicies.

Hos habitus vatis presentia fata merentur,

Vix locus hoc saltem præbuit vnde venis.

Suppliciter tamen ire potes, dominumq; precari:

Squalor & hæc sordes conueniunt miseris.

Cum dederit clemens veniam, natumq; larèmq;

Reddiderit, comitis ibis & ipsa comis

Purpurei fulgens habitu, radiantibus intus

Vt quondam scriptis ambitiosatuis.] & de exilio, quod pateretur, hæc inferiùs:

Respice me falso de crimine, maxime Rector,

Exulis afflictum pena.] Extat & in fine epistola eiusdem Constantini ad ipsum Porphyrium, qua se gratum habuisse significat, quod missum ab eo acceperat laboriosum opus:

XC.
CONSTANTINI AD
PORPHYRIUM
POETAM
LIT-
TERAR.

Inuidus Constantinus Maximus Augustus. Si tantum pondus & grauitas expectarentur in carmine, Græca post Chium Mæoniū ve vatem, & Latina post rusticum Mantuanum eloquentia vilesceret, nec frustra culpabiles forent, qui sibi materias pro ingeniorū qualitate sumentes inani opere sudassent, cum penes primos facundiarum conditores gloria tota resederit, frater charissime. Sed quoniam semper in propatulo usus istius fuit, nec vlli negatum est id ex ea dicere quod possit: illos etiam quos posterius

æuum

A æuum tulit, non penitus à fructu fauoris exclusit, qui relictis grauioribus sonis, modos ad leuiores flexerunt. Illigauit alter cothurnos; alter propè quotidianis ac moralibus verbis allectus hominum, comædiis locutus est; quibusdam inæquali pede elegiaca cantata sunt, multorum digitos semiloquacibus chordis amor lyra iucundus inferuit. Pro qualitate modulaminis ad singulos quosque expeditæ laudis gratia redundauit. Desuit quorundam ingenii temporum fauor, qui non secus doctrinæ deditas mentes rigare atque alere consuevit, quam si cliuosi tramitis sui percilio riuus elicitus scaturientibus venis arua arentia temperauerit. Sæculo meo scribentes dicentesque haud aliter benignus auditus quam lenis aura prosequitur. Denique etiam studiis meritum à me testimonium non negatur. Liber assidue cursus orationibus fuit. Eos verò qui versibus dicerent, certis finibus lex metris statuta continuit. Quare non immerito illud vsus inuenit, vt in hoc genere dicturis, Heliconis aut Parnassi sacra peterentur, cum mortalibus ingenij deficiente substantia, necessaria viderentur auxilia diuina. Gratium mihi est, studiorum tuorum facilitatem in illud exiisse, vt in pangendis versibus dum antiqua seruariet, etiam noua iura sibi conderet. Vix hoc custoditum pluribus fuit, vt nodis quibusdam artis innexi citra interuentum vitij inculpato carmen effunderent. Tibi nominum difficultate proposita, numero litterarum, distinctionibus versuum, qui ita medium corpus propositi operis intermeant, vt oculorum sensibus interstincta colorum pigmenta delectent, hoc tenere propositum, vt hæsitantia carmina multiplex legis obseruantia non separaret. Gratium igitur hoc mihi dictationis tuæ munus fuit, exercitatio mentis, & naturæ facilitas comprobata. * Si tu cum videas operis tui gratiam, quam ex meis petueras auribus, * non peris, sed prouentu præsentis temporis exultare debebis, & non indebitam laudem ingenij exercitatione captare.] Iam ad Acta Nicæni Concilij redeamus.

Damnato Ario, non hæc tantum ad omnes Christi fideles Constantinus scripsit, sed & ad Ecclesiam Alexandrinam, quam ille diu hæresi infestarat, has litteras dedit:

Constantinus Augustus Catholicæ Alexandrinorum Ecclesiæ.

Saluete plurimum, fratres charissimi. Permagnum certè & singulare beneficium à diuina prouidentia in nos collatum est, quod omni errore liberati, vnam eandemque fidem agnoscamus. Non est profectò diaboli insidiis contra nos intentatis de cetero quidquam loci relictum: nam quidquid est per fraudem in nos molitus, illud funditus sublatum est. Dissensiones autem animorum, schismata, tumultus illos, & letalia discordiarum (vt ita dicam) venena, veritatis splendor, iuxta Christi monitum, penitus obruit deleuitque. Vnum igitur Deum omnes & nomine veneramur, & esse credimus. Vt autem istud Dei admonitione ad exitum perduceretur, magnam Episcoporum turbam ad urbem Nicæam accersui, quibuscum ego (qui vnus ex vestrum numero sum, qui que eidem obsequio vnà vobiscum libentissimè me ipsum totum addico) operam dedi, vt veritas diligenter inuestigaretur. Proinde omnia, quæ aut controuersiarum aut dissensionis materiam præbere videbantur, accuratè excussa & exagitata sunt. Quanta & quàm execrabilia probra (ò bone Deus, sis nobis clemens & misericors) nonnulli in venerandum nostrum Saluatorem, in spem & vitam nostram, sceleratè nefarieque iecerunt, & Scripturis diuinitus inspiratis, fideique sacrosanctæ contraria non modò impudenter effutuerunt, sed se ita credere palàm confessi sunt! Nam cum trecenti amplius Episcopi, viri propter animi modestiam & solertiam admirabiles, vnam eandemque fidem, quæ & veritate & exquisitis legis diuinæ testimoniis vera fides esse confirmatur, constabiliuissent: solus Arius inuentus est, qui vi ac fraude diabolica victus, ab ea penitus descierit; qui que impia animi impulsione incitatus, hanc erroris labem primum apud vos, deinde apud alios sparserit. Quocirca eam, quam omnipotens Pater nobis tradidit, doctrinam amplectemur: ad fratres nostros charissimos, à quibus nequam & impudens diaboli minister nos segregauit, redeamus: ad commune corpus Ecclesiæ, & ingenua nostra membra toto pectore (vt dicitur) reuertamur. Istud enim vestra prudentiæ, fidei, & sanctitati in primis consentaneum est; vt errore illius, qui se hostem veritatis constituerit, penitus depulso, ad Dei gratiam & voluntatem vos denuò recipiatis. Nam quod trecentis Episcopis visum est, non est aliud putandum, quàm Dei sententia: præsertim cum in tallium & tam præclarorum virorum mentibus sacer insideret Spiritus, qui illis diuinam voluntatem aperuerit. Quapropter nemo vestrum hæsitet, nemo moram interponat, sed omnes lubentibus animis ad viam veritatis redite: vt, simulatque ipse ad vos ad-

XCI.
Socrat. l. 1.
c. 6.

CONSTANTINI
LIT-
TERARUM
AD
ALEXANDRINOS.

uentauero, debitas gratias Deo, qui omnia iustrat, vnà vobiscum agam, quòd non modò fidem sinceram vobis patefecerit, verùm etiam claritatem, quæ omnibus optanda erat. benè largitus sit. Deus vos, fratres charissimi, diu seruet incolumes.] haec tenus Constantini litteræ ad Alexandrinos scriptæ, mox, vt stabilito fidei Symbolo, damnatus est Arius: nam cum nulla in his de terminata de Paschate controuersia mentio habeatur (quæ quidem haud leuis erat) neque de damnato Meletiano schismate, quod magnopere vexauit Ægyptum: ea omnia post Arii damnationem, postquæ has scriptas litteras contigisse significantur.

XCII. Viis igitur haec tenus quæ iam ante & post scriptum Symbolum acta sunt ab Ario & Eusebio Nicomediae Episcopo in Nicæno Concilio, non praetermittendæ sunt res gestæ ab Eusebio Pamphili Cæsareæ Palæstinæ Episcopo. De eo enim in primis Athanasius ^a tradit, ipsum prima die admodum restitisse fidei regulæ à Patribus decretæ, post tri die verò assensum præbuisse, quæ omnia Socrates narrat his verbis ^b: Per idem tempus Eusebius cognomento Pamphilus; Cæsareæ Palæstinæ Episcopus, in illo Concilio, cum paulisper hæsitauisset, secumque attentâ cogitatione expendisset, num illam de fide decisionem deberet admittere; sic tandem vnà cum reliquis vniuersis eam & approbavit, & subscriptione ratam fecit, & populo, cui ipse præerat, eandem scriptis proditam misit: vocemque Consubstantialia, illi interpretatus est, ne cuiusquam animo de ipso iniiceretur suspicio, quòd in eo aliquantum hæsitauisset.] sic planè ipsum excusat Socrates: sed ex multis eius epistolis, quàm fuerit Ario addictus, superius est enarratum. Epistolam verò ab eo ad suos Cæsarienses scriptam idem Auctor ad verbum recitat, quæ est huiusmodi ^c:

XCIII. Et si verisimile est, fratres charissimi, ea quæ de fide Ecclesiastica in amplo & frequenti Concilio Nicææ coactò tractata sunt, ad vos antehac perlata esse, praesertim cum fama ipsa accuratam rerum gestarum narrationem sua celeritate superare soleat: tamen ne veritas, si auditione solum ea acceperitis, contra ac se habeat, vobis nuntietur; primum eam fidei formulam, quæ à nobis Concilio proposita est, deinde alteram, quam Episcopi, vbi nostris verbis pauca adiecerint, ediderunt, ad vos mittere necesse putauimus. Nostra verò formula, quæ tum coram Imperatore nostro sanctissimo perlecta est, tum rectè se habere, pro certo explorata, ad hunc modum se habet:

XCIV. Sicut ab Episcopis, qui nos antegressi sunt, accepimus; sicut cum fidei fundamenta in nostris animis primum iacta essent, cumque lauacro Baptismatis abluti essemus; audiimus; sicut à diuinis Scripturis didicimus, & sicut cum fungeremur presbyterio, & cum Episcopatum obtineremus, credidimus & docuimus; sic etiam iam credentes nostram fidem vobis patefacimus, quæ eiusmodi est: Credimus in vnū Deum, Patrem omnipotentem, visibilem omnium & inuisibilem creatorem. Et in vnū Dominum Iesum Christū, Dei Verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita, Filium vniuentum, primogenitum omnis creaturæ, ante omnia sæcula ex Deo Patre genitū, per quem omnia facta sunt. Qui propter nostram salutē incarnatus est, & inter homines uersatus: qui passus est, & resurrexit tertia die. Ascendit ad Patrem, & iterum venturus est iudicare viuos & mortuos. Credimus etiam in vnū Spiritum sanctum. Et istorum quemque esse & existere credimus, Patrem verè Patrem esse, Filium verè Filium, & Spiritum sanctum verè Spiritum sanctum, sicut Dominus noster, cum discipulos suos ad prædicandum mitteret, locutus est ^d: Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. De quibus confirmamus, nos hoc animo esse, sicque sentire, & sic etiam sensisse, & ad mortem vsque sic sensuros esse, in hac perseveraturos fide, anathemate impiæ hæresis cuique denunciato. Atque de istis rebus omnibus nos sincerè & ex animo ita sensisse, ex quo nosmet noscere poteramus, & iam etiam verè sentire, tum dicere, Deum omnipotentem & Dominum nostrum Iesum Christum coram testamur: certa que demonstratione ostendere possumus, vobisque ratione persuadere, nos temporibus præteritis ita credidisse, & huic fidei à nobis expositæ congrua prædicasse, neminemque posse nobis in hac re contradicere. Quinetiam Imperator noster sanctissimus hanc nostram fidem veritatem in se complecti, primum omnium testificatus est; seque eodem animo esse, constanter asseruit, præcepitque vt omnes ei assentirentur, decretis eiusdem subscriberent, congruerentque cum ista, dummodò vna vox, Consubstantialia videlicet, adscriberetur.]

Hanc

A Hanc quam ostendat Eusebius fidei suæ confessionē, si quis fœtui efformato in matris utero comparauerit, cui nondum sit anima rationalis infusa; minimè à scopo veritatis errauerit: utpote quæ planè imperfecta esse ostendatur & informis, quæ & nec Arii excludat impietatem, & nihil penitus habeat de coequalitate, coæternitate, & essentia Filij cum ipso Patre, ac proinde eiusmodi esse, qua Arius uti posset, & Ariani. Quam obrem ad eludendam (vt dictum est) vafriem & subdolum consilium Ariani hominis; vocem illam, Consubstantialia Verbum Patri, iure meritoque Patres addendam putarunt, quòd sicut anima rationalis infusa corpori perfectum hominem format, ita vox illa perfectum Deum æqualem Patri demonstrat Filium Dei. Sed addit Socrates:

B Quam quidem vocem, Consubstantialia, ille ipse explicauit in hunc modum: Consobstantialia de corporis affectionibus non posse intelligi, neque Filium Dei vel diuisionem, vel defectionem (vt ita dicam) ex Patre constare: nam non posse fieri, vt natura, quæ materiae experta est, quæ sola intelligentia percipitur, quæ corpore vacat, corpoream vllam affectionem in se excipiat: sed eiusmodi res nos diuinis & arcanis verbis debere complecti, sapientissimus quidem & pius noster Imperator de his isto modo philosophatus est.] hæc ipse dicens, humili planè sensu eneruat vocis istius potentissimam energiam. Recitato autem ab ipso Nicæno Symbolo, ista subnectit, quæ ab eo in Synodo actitata esse tradit:

C Cum ista formula ab illis præscripta esset, illud, Ex substantia Patris esse, & illud, Patri consubstantialia esse, quomodo essent intelligenda, ab eis diligenter quærere cœpimus. Vnde quæstiones & responsa nata sunt; rationeque accuratè peruestigatū, quæ illis verbis subiecta esset sententia. Fatebantur illi, Ex substantia esse, idem significare, quòd, Ex Patre esse, non tamen partem Patris esse. Ista sanè nobis videbantur pulchrè consentire cum piæ illius doctrinæ sententia, quæ docet, Filium ex Patre esse, non tamen partem substantiæ illius esse.] O versipellis & impudens, qui eiusmodi vocis interpretationem non erubescit, ad suos scribens, impingere toti illi sacro Patrū Concilio: Sed & subdit: Quapropter huic sententiæ etiam à nobis assensum est: neque vocem, Consobstantialia, reiicimus; propterea quòd pax tamquam scopus ad intuendum ante oculos nostros verfabatur, & cautio erat à nobis adhibita, ne recta fidei sententia excideremus.

D Pari ratione, Genitum non factum approbauimus. Nam, Factum, verbum cum ceteris creaturis, quæ per Filium facta sunt, commune esse dixerunt; nec Filium earum simile quidquam habere, ac propterea eum non esse creaturam illarum similem quæ ab ipso facta sunt, sed præstantioris esse substantiæ, quàm qua vlla creatura prædita sit, quam quidem ex Patre genitam esse Sacra litteræ perdocent; quippe cum modus eius generationis à nulla mortali natura vel verbis exprimi, vel cogitatione comprehendendi possit. Eodem modo & illud, Filium consubstantialia esse, ratione & exquisitum est, & probatum, non more corporeo debere intelligi, neque simile habere quidquam cum mortalibus animantibus: nam neque diuisione substantiæ, neque defectione, neque mutatione paternæ essentiæ & facultatis posse constare: ingenitam enim Patris naturam ab his omnibus profus alienam esse, & hoc, Patri consubstantialia esse, nihil aliud ostendit, quàm Filium Dei ad reliquas creaturas nullam habere similitudinem, sed vnus Patris, qui illum genuit omnino similem esse, neque ex alia quàm ex Patris substantia & essentia genitum. Quod quidem sic expositum rectum videbatur assensione approbare. Nam nonnullos veteres Episcopos & Scriptores, viros sanè disertos atque illustres, in Patris & Filij diuinitate explicanda, hoc verbo, Consobstantialia, vfos fuisse cognouimus. Sed de fide in Concilio Nicæno exposita & diuulgata, hæc haec tenus. Cui quidem omnes ad vnū assensum sumus, non temerè & inconsultò, sed secundum sententias coram ipso sanctissimo Imperatore propositas, discussasque, & communi omnium consensu, propter causas quæ superius memoratae sunt, approbatas.

E Quinetiam anathematis formulam, quæ post fidem explanatam ab illis proposita est, approbandam quoque putauimus: propterea quòd veret, ne quisquam vocibus à Scriptura abhorrentibus (ex quibus in Ecclesiis omnis fere confusio & discordia inuenta est) omnino vtatur. Erenim cum nulla Scriptura diuinitus inspirata his vocibus vsa sit, Filium Dei ex nihilo ortum esse, & tempus fuisse aliquando cum non esset, & quæ sequuntur in eandem sententiam, minimè consentaneum videbatur, eas vel proferre, vel docere,

docere, quandoquidem numquam antehac istiusmodi verba usurpare consueuimus. A
Ista ad vos, fratres charissimi, necessitate coacti misimus, non solum ut vobis decretum,
quod nostram disquisitionem & assensionem secutum est, planum faceremus; verum
etiam ut intelligeretis, quod primo, dum ea quae aliter ab aliis scripta erant, animum
nostrum offendere videbantur, in vna eademque sententia (sicut ratio postulabat) ad
extremam usque horam perstitimus. Verum postea facile sane & sine vlla contentione,
ea, quae nullam habebant offensionem, tum demum amplexari sumus, cum nobis ver-
borum sensum & sententiam aequis animis disquirentibus, illa quae exposita erant, con-
sentire viderentur cum his quae in fidei formula ante proposita a nobis concessa & ap-
probata fuerant. Ista Eusebius Pamphilus ad Caesaream, quae est Palaestinae ciuitas, mi-
sit.] & ut apparet, ob eam causam, ut se excusaret apud suos, si aliam ab ea, quam docue-
rat, fidei formulam suscepisse videri posset: in quibus quidem conscribendis (ut liberè B
dicam) sic se superinduisse nouum vestimentum demonstrat, ut tamen vetus nequa-
quam abiecerit, atque vlcus non curatum obduxerit.

C. Sed de eo quid S. Athanasius scribat, videamus: Quodque (inquit) maioris admira-
tionis est, Eusebius ex Caesarea Palaestinae, quam pridie abnegasset, in eam tamen sen-
tentiam postmodum subscripsit, quam etiam Ecclesiae legendam misit, dicens, eam esse
Ecclesiae fidem, & Patrum traditionem: omnibusque manifestò apparuit, eum prius &
temerè errasse, & frustra contra veritatem pugnasse. Nam tamen eum puduit scriptis
errorem fateri, & ut potuit, se Ecclesiae excusauit, in epistola tamen, in qua Dei Filium
consubstantialem & ex substantia Patris existere non inficiatur, clarè se in errore fuisse
demonstrat: miserque prorsus in eo fuit, quòd, ut se purgaret, coactus sit Arianos accu-
sare, quòd illi scriptum reliquissent, non fuisse Filium antequam gigneretur; indeque C
ratiocinari vellent, eum ne ante quidem carnis Natiuitatem extitisse. Et hoc ipsum scit
Acacius, nisi & ille quoque nunc metu temporum id dissimulandum putet, veritatem-
que inficiari velit. Certè & is in fine subiunxit epistolam Eusebij, &c.] haec Athanasius,
in eo versatus, ut demonstraret etiam Arianæ hæresis assertores subscripsisse Nicæno
Symbolo. At qualis fuerit ista Eusebij poenitentia, exitus demonstrat: nam soluto
Nicæno Concilio, eodem cum Ario & Arianis perseverante foedere amicitiae, in fidem
Catholicam structa acie, paribus cum illis studiis dimicauit, quod multis argumentis
inferius apparebit.

CI. Sic etiam (quod dictum est superius) Ariani Episcopi, immò & ipse Arius, recanta-
runt palinodiam, ut extiterint postea etiam Arianæ hæresis defensores: cum & inter hec
plures alij reperirentur, quorum ope damnata Ariana hæresis fulciebatur, qui quòd es-
sent priuatae personae, sicut non accesserunt ad Synodum, ita nec Synodo innotuerunt:
inter quos ille apostasiae macula aspersus Asterius erat, de quo haec Athanasius^b: Alte-
rius Cappadox sophista multiceps, vnus ex socijs Eusebianis, quoniam idolis in priori
persecutione, quae fuit sub auro Constantij, Maximiano Herculio scilicet, immolauerat, &
propterea nequiret in clerum cooptari: de sententia Eusebij opusculum fecit, quale &
ipse volebat, & quod sceleri immolationis magnitudine responderet, in quo locustam
& erucam cum Christo comparat, immò Christo anteponit, aliamque quam Christum
in Deo Sapientiam collocat Christi & mundi conditricem. Obambulat ille per Sy-
riam, & per alias Ecclesias ex commendatione Eusebij, ut semel Christum negare do-
ceat, atque ea sententia contra veritatem vitur. Ascendit igitur homo audacissimus in lo-
ca minus sibi licita, sedensque in gradibus clericorum, publice suum opusculum, quam
quam id multi grauiter ferrent, recitauit, &c.] haec de Alterio Cappadoce Athanasius. E
Vides ex quali improborum faece prodierint, nempe ex apostasia & Christi negatione,
qui huic scelestissimæ hæresi patrocinati sunt; quibus quidem sordibus aspersum quo-
que fuisse Eusebium Caesariensem, ex testificatione Potamonis, sanctissimi Episcopi &
Confessoris, superius dictum est: eadem quoque labe inquinatum Eusebium Nicome-
diae, & alios, iam antè meminimus.

CII. Terminatis verò illis in Synodo, quæ ad Arium & Arianam hæresim spectare vide-
bantur, quaestio illa, cuius quoque causa Concilium praecipue coactum diximus, de
tempore Paschatis celebrandi, reliqua erat. Verus hæc controuersia fuit, iam (ut narra-
tum est secundo Annalium Tomo) Polycarpi tempore in Asia agitata, sub Victore
autem Romano Pontifice celebrato in Palaestina Concilio definita. At quoniam eius
secta-

^b Athanas.
De Synod.
ASTERIUS
ET ALII
APOSTATAE
FAVTORES
ARI.

CII.
QVAESTIO
PROPOSITA
DE TEMPO-
RE PASCHA-
TIS.

A sectatores traditionem de ea re Apostolicam pretebant, hac de causa factum est, ut, li-
cet quamplurimi resipuerint, ingens tamen adhuc multitudo in eadem persisteret senten-
tia: sicque in schismate infeliciter permaneret. Erant hi ex prouincia Syriae Christiani,
qui in his quae ad tempus spectant, more Iudaeorum, die decimaquarta Lunae sanctum
Pascha celebrarent, non autem die Dominico post dictam Lunam, ut ceterae omnes Ec-
clesiae agerent. Haud tamen facile erat, eos qui contrariam tuebantur opinionem, quam
a patribus atque auis & proauis acceperant, & in ea pariter consensissent, ab ea deduce-
re, & in communè cum ceteris sententiam de Paschate vna die celebrando perducere.
Fuit (ut patet ex litteris Constantini ad Eusebium) magno cum labore eadem causa ad
finem ducta. Quam obrem controuersia illa apertissime cognita & declarata, qui haec-
tenus a ceteris diuisi erant diuerso ritu Paschatis celebrandi, sponte ad Catholicam Ecclesiam
B confortium redierunt, qui & pro Ecclesia aduersus Arianam hæresim magnis animis pu-
gnauerunt. Testatur hæc de iis S. Athanasius, cum ait^a: Syrii aliorum sententiam traducti
sunt, & Arianam hæresim decreuerunt pro Antichristi praecursatrice habendam esse, &
scriptis contra eam editis, sua placita promulgarunt.]

Compositis duabus hisce in Synodo controuersis, diuersa diuerso modo concepta de CIII.
singulis placuit edi decreta: nimirum, cum Symbolum fidei scriptum est, nullam notam
temporis, dici, vel Consulibus ad certum tempus consignandum adhibendam esse, Pa-
tres (ut diximus) existimarunt, quòd scilicet ea non esset recentis fidei constitutio, sed
profiterentur, eandem semper in Ecclesia viguisse, nec à se, sed ab Apostolis Ecclesiae
traditam: quam etiam ob causam nec illa verba in ceteris Synodicis decretis adhiberi
solita voluerunt praefigi Catholico Symbolo, VISVM EST: ne videretur recens elabora-
ta fidei confessio. Non sic quidem factum est in illa constitutione de Paschatis tempore
C ad Synodo edita, cui voluerunt diem apponi, & Consules, & cetera quae spectant ad cer-
tum tempus definiendum. Testatur id quidem S. Athanasius^b in eodem libro de Syn-
odis, ubi cum agit de Nicæno Symbolo, Nec Consulem, inquit, nec diem, nec mensem
addiderunt, sed in negotio Paschae non abhorruerunt ab istiusmodi appendice, sibi enim
placuit ut adderetur, VISVM EST: ut omnes obtemperarent. De fide verò non scripse-
runt, VISVM EST, sed AD ISTVM MODVM CREDIT CATHOLICA ECCLESIA: & statim
ipsa confessio credendi adiuncta est: ut ostenderent, eam non esse nouam sententiam,
sed Apostolicam, & quae ipsi scripserant, non esse sua inuenta, sed Apostolorum docu-
menta.] haec Athanasius.

At sicut fecisse vidimus Constantinum, damnationem Arii & Arianæ hæresis à Con- CIIV.
cilio suis quoque esse litteris publicis persecutum: ita pariter statutum decretum consen-
sionis totius Concilij de tempore sacri Paschatis celebrandi, suis litteris ad omnes Ec-
clesias datis, voluit innotescere; ne scilicet Episcopi illi (erant hi Syrii) qui ea longa con-
suetudine tenerentur, nec ad Concilium conuenissent, sancto pioque Synodi decreto ad-
uersarentur, ac proinde in schismate remaneret. Ut igitur omnes assentirentur iis quae
magna consideratione in sancta Synodo definita essent, idem Imperator ad omnes Ec-
clesiarum Episcopos humanitate ac pietate plenas litteras dedit huiusmodi^d:

Constantinus Aug. Ecclesiis S.

Cum ex florenti & prospero Reipublicae statu, quanta sit diuinæ virtutis erga nos be-
nignitas, compertum haberem: istud omnium maximè mihi propositum putavi, ut in
sanctissima Ecclesiae Catholicae multitudine vna fides, sincera charitas, & consentiens
E erga Deum omnipotentem religionis cultus seruaretur. Verum quoniam istud non po-
terit in loco tuto firmoque collocari, nisi vel omnes Episcopi, vel maxima eorum pars in
vnum conuenisset, singuli que suum iudiciū de rebus ad sacratissimam religionem per-
tinentibus interposuissent: eam ob causam cum cœtus (quantum fieri poterat) maxi-
mus coactus esset, ipse tamquam vnus è vestrum numero vnà adfui. Neque enim recu-
sabatam (ex qua re iam maximam capio lætitiā) me vobiscum in eo ministerio coniu-
gere. Atque usque eò de rebus omnibus accuratè quaesitum est, quoad sententia Deo
omnium contemplantori grata acceptaque propter concordiam & animorum consen-
sum palam pronuntiata esset: sic ut nihil, quod vel ad discordiam, vel ad fidei contro-
uersiam spectaret, omnino in posterum reliquum fieret.

Ibi cum de sanctissimo festo die Paschatis disceptaretur, communi omnium senten-
tia rectum esse videbatur, ut omnes vbique vno eodemque die illud celebrarent: Quid
enim

CVI.
VNA AB OM-
NIBUS DIE
PASCHA
ENIM
AGENDVM.

^a Athan. De
Syn. Arim.

CIII.
DIVERSA
DECRETA
DIUERSO
MODO CON-
CEPTA.

^b Athan. de
dem lib. De
Synod.

^c Apud Th.
lib. 1. c. 10.

^d Apud So-
crat. 1. 1. c. 6.

CV.
LITTERAS
IMP. DE PA-
SCHATE.

enim præstabilius, quidve augustius esse poterat, quam ut hoc festum, per quod spem nobis immortalitatis ostentatam habemus, vno modo & ratione apud omnes continenter obseruaretur? Ac primum omnium indignum planè videbatur, ut sacratissimum istud festum, Iudæorum ritum & consuetudinem imitantes, ageremus: qui quidem quoniam suas ipsorum manus detestabili scelere polluerunt, merito, ut scelestus decet, cæco animorum errore irretiti tenentur. In nostra enim situm est potestate, ut illorum more reiecto, veriore & magis sincero instituto (quod quidem vsque à prima passionis die hætenus recolimus) huius festi celebrationem ad posterorum sæculorum memoriam propagemus. Nihil igitur sit nobis commune cum Iudæorum turba omnium maximè odiosa: aliam enim viam quam instamus, à Salvatore didicimus: proponitur namque sanctissimæ nostræ religioni cursus quidam legitimus & decorus.

CVII.
NEFARIUM
INHÆRE-
RE IUDÆIS

Hunc igitur consentientibus animis inordicus tenentes, fratres honoratissimi, ab illa nefaria Iudæorum opinione nos ipsos remoueamus: est enim reverà absurdissimum, ut illi insolenter se iactent, nos absque ipsorum disciplinæ subsidio istas res nullo modo posse obseruare. Quid tandem est, de quo illi rectè sentire queant, qui post necem Domino illatum, post parricidium illud nefarium, ex mentis statu derubati, non ratione vlla, sed intolerabili animorum impetu, quocumque insita ipsis & innata insania rapiat, feruntur? Hinc etiam existit, quod ne in hac quidem parte veritatem percipiant: quippe præ errore extra exquisitam temporis in hoc festo celebrando obseruationem longissimè euagati, eodem anno alterum Pascha celebrant. Proinde quid est, cur istos imitemur, quos grauis erroris morbo laborare constat: Eodem namque anno idem festum denuò recolendo renouari non permittemus. Verum quamuis ista non à me fuissent proposita: tamen vestra solertia esset, cum diligentia adhibere, tum precibus semper optare, ut nulla de causa vestrorum animorum integritatem nequam hominum moribus admiscere cogamini. Porro illud etiam facile potest intelligi, maximum nefas esse, uti in tanto & tam solemni religionis nostræ festo regner dissensio. Vnum enim libertatis nostræ diem festum, hoc est sanctissimæ passionis, Saluator noster nobis tradidit, vnamque Ecclesiam Catholicam esse voluit, cuius quidem membra, tamen in multa & varia loca dispersa sint, tamen vno spiritu, hoc est, diuina voluntate & nutu coalescunt. Vestra igitur sanctitatis prudentia accuratè secum consideret, quam graue, immò quam indecorum sit, ut iisdem diebus alij ieiunij vacent, alij agitent conuiuia, ac post dies Paschatis alij in festis & animorum remissione versentur, alij præscriptis ieiunij se dedant. Quapropter istud rectius instituendum est, & ad vnam formam & modum redigendum: hoc enim (sicut omnes vos satis animaduertere existimo) diuina prouidentia vult.

CVIII.
VNIVERSA
ECCLĒSIA.

Et quoniam istud ita via & ratione gerendum erat, ut nihil nobis cum consuetudine parricidarum, & eorum qui necis Domini auctores extiterant, esset commune, & modus ille decorus eximiusque seruandus esset quem omnes Ecclesiæ totius orbis partes, vel versus Occidentem, vel versus Meridiem, vel versus Septentrionem incolentes seruant, ac nonnullæ quoque quæ in locis ad Orientem spectantibus habitant: idcirco omnes in præsentia hoc rectè se habere arbitrati sunt. Ipseque etiam in me recepi, vestram sapientiam facile assensuram, ut quod in vrbe Roma, in Italia, in Africa, in tota Ægypto, Hispania, Gallia, & Britannia, in Libya, & vniuersa Græcia, in diocesi Asiatica, & Pontica, in Cilicia denique vna & consentiente sententia conseruatur, hoc à vobis quoque lubentibus animis approbaretur, illud sedulo reputantibus, non solum in locis quæ modo citavi, maiorem Ecclesiarum numerum existere, sed etiam sanctissimum institutum esse, ut omnes communi consilio id ratum cupiant, quod accurata & recta ratio postulare videtur, quodque nihil cum Iudæorum petitorio habet commercij.

CIX.
DECRETUM
SYNODI DE
PASCHATE.

Verum ut summam rei breuiter complectar: visum est communi omnium iudicio, sacratissimum Paschatis festum vno eodemque die celebrandum esse: neque enim in re tam sancta atque sollempni vlla dissensio debet existere: immò verò hanc sequi sententiam, cui nullus à fide alienus error, nullumve vitium omnino admixtum sit, multò maximam habet commendationem. Quæ cum ita se habeant, lubentes hoc decretum, tamquam donum Dei, & mandatum reverà cælitus demissum, amplexamini. Nam quid in sanctis Episcoporum Conciliis decernitur, id vniuersum diuinę voluntati debet attribui. Quamobrem vos, vbi omnibus dilectis nostris fratribus res in hoc Concilio gestas, sententiam iam decretam, & sanctissimi festi obseruandi modum denuntiaueritis, eadem

A eadem ipsi approbare, riteque disponere debetis: ut, simulatque vestram rectam omnium rerum dispensationem iam pridem à me desideratam me planè perspicere contigerit, vno eodemque die vobiscum vnà sacrosanctum festum recolere possim, ut simul omnium causa permagnam animo capiam voluptatem: quod quidem fiet, cum intellexero non solum diabolicam crudelitatem per vestra rectè facta, diuina virtute opem ferente, penitus profligatam esse, verum etiam fidem nostram, pace & concordia conciliata, vbique egregie florere. Deus vos, fratres charissimi, seruet incolumes.] hucusque Constantini litteræ.

Ceterum quod spectare videbatur ad Paschales cyclos conficiendos, quibus, quo potissimum die singulis annis sanctum Pascha celebrandum esset, ostenderetur: haud leuioris negotij videri potuit esse opus, cum non omnes eandem inirent computi rationem, periculumque illud immineret ex diuersa temporum supputatione, ut licet Fideles omnes die Dominico celebraturi Pascha forent, tamen diuersis id facturi essent diebus Dominicis. Quamobrem quod omnibus constaret, ex antiquissimo tempore Ægyptios hanc peculiarem sibi vendicasse scientiam, ut anni tempora, Solis & Lunæ cursum peruestigarent: placuit sanctæ Synodo in Alexandrum Ecclesiæ Alexandrinæ Episcopum hanc curam conticere: qui adhibitis secum viris calculandi peritissimis, creditum sibi munus diligenter exsoluit: sed & successorum Alexandrinæ Ecclesiæ Episcoporum Synodus voluit esse officij, ut quo potissimum die singulis annis celebrandum Pascha foret, Romanæ Ecclesiæ Episcopis primum significarent, à quibus reliquæ omnes Ecclesiæ certiores redderentur: quod diu multumque seruatum est.

Hæc autem ne absque maiorum auctoritate leuiter dicta videantur, S. Leo Magnus locuples testis accedat, qui scribens ad Marcianum Imperatorem hæc ait: Paschale etenim festum, quo sacramentum salutis humanæ maximè continetur, quamuis in primo semper mense celebrandum sit, ita tamen est Lunaris cursus conditione mutabile, ut plerumque sacratissimi diei ambigua currat electio, & ex hoc fiat plerumque, quod non licet, ut non simul omnis Ecclesia, quod non nisi vnum esse oporteat, obseruet. Studereque sancti Patres occasione huius erroris auferre, omnem hanc curam Alexandrino Episcopo delegantes; quoniam apud Ægyptios huius supputationis antiquitus tradita esse videbatur peritia, per quam, qui annis singulis dies prædictæ solemnitatis eueniret, Sedi Apostolicæ indicaretur, ut huius scripti ad longinquiores Ecclesias iudicij generaliter percurreret.] hæc S. Leo. Proterius verò Episcopus Alexandrinus scribens ad eundem S. Leonem, magna animi summissione profertur, omnia se accepta ferre Romanæ Ecclesiæ, cum scilicet ea omnia Petrus Marcus docuerit, cum eum Alexandriam Episcopum misit. habentur hæc ex S. Leonis scripta epistola ad Proterium, cuius fragmentum in huiusmodi verba recitatur à Beda: Lætificauerunt me litteræ dilectionis tuæ, quas frater & coepiscopus noster Nestarius pio adportauit officio. Oportebat enim, ut ab Alexandrinæ Ecclesiæ Præsule talia scripta ad Sedem Apostolicam mitterentur, quæ ostenderent magisterio beati Petri Apostoli hoc ab initio per beatum Marcum eius discipulum didicisse Ægyptios, quod constat credidisse Romanos.]

Perseuerauit mos iste diu in Ecclesia Alexandrina, ut eius sedis Episcopus Paschales (quas vocabant) daret epistolas: sed interceptum eiusmodi fuit officium, postquam eidem Ecclesiæ hæresiarchæ præsidere cœperunt Episcopi, cum licet illi darent litteras, nemo tamen ab eis acciperet, quibus in fide minimè communicarent: porro quamdiu Catholicæ communionis in Ecclesia Alexandrina sederunt Episcopi, vigebat eiusmodi obseruantia. Quales nam verò esse solent eiusmodi Paschales epistolæ; quæ adhuc extant Theophili Episcopi Alexandrini, quas S. Hieronymus in Latinum vertit, docere possunt, de quibus suo loco pluribus agendum erit. Cognito igitur primum ex Episcopi Alexandrini litteris, quoto anni die celebrandum Pascha esset, eoque Apostolicæ Sedis litteris omnibus Ecclesiis promulgato, sacro Epiphaniæ die diaconi in singulis Ecclesiis inter sacra Missarum sollempnia annuntiare consueuerant. Verum & antehac vigebat antiquus in Ecclesia vsus, ut à Romano Pontifice quæreretur Paschalis dies: quod habetur expressum in Arelatensis Concilij primi canone primo, dum his verbis Synodus scribit ad Siluestrum: De obseruatione Paschæ Domini, ut vno die & tempore per omnem orbem obseruetur, & iuxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas.] Porro subscriptione Formatarum à Primati-

bus ceteris inferiorum sedium Episcopis quid nuntiandum, Carthaginense Conci-

^{a Conc Carthag. c. 7.}
CXIII. Cum verò hæc de Paschate in Nicæno Concilio discenterentur, ea occasione factū est, vt ad facilius inueniendum cuiuslibet anni Paschalem diem constitueretur numerus ille, qui Aureus nuncupari consuevit, decem & nouem annorum periodum continens. Id quidem S. Ambrosius, ad Episcopos provincie Emiliae scribens, testatur his verbis: ^{b Amb. epist. ad Episc. provinc. Emil.} Non mediocri esse sapientiae, diem celebritatis definire Paschalis, & Scriptura diuina nos instruit, & traditio maiorum: qui conuenientes ad Synodum Nicænam, inter illa fidei, vt vera, ita admiranda decreta, etiam super celebritate memorata, congregatis peritissimis calculandi, decem & nouem annorum collegere rationem, & quasi quemdam constituere circulum, ex quo exemplum in annos reliquos gigneretur: hunc circulum Enneadecaterida nuncupauerunt.] hæc S. Ambrosius. Cuius sententia cum reddatur exploratissimum, non alium quempiam, quam illos, quibus à Synodo delegatū est eiusmodi negotium, fuisse eius numeri inuentores, atque ad opus conficiendum requisitam præcipue industriam Episcopi Alexandrini: quidnam est, quòd Beda & alij post eum, qui ab eo ceperunt, auctorem circuli nouennalis Eusebium Pamphili fuisse dixerunt? Decepti hi esse videntur, quòd constet Eusebium scripsisse librum de Paschate, quem obtulit Constantino. Sed ex litteris Imperatoris ad eum redditis, cuiusnam argumenti fuerit commentarius ille, perspicue declaratur. Verum reddamus hic ipsius verba, quibus hæc idem præfatur Eusebius: ^{c Bed. de Rat. tempor. c. 42.} Cum nos, dedicate illi libello, arcanam huius festi rationem retexeremus, quemadmodum nos compensari, honorificeque responderit, quibus ex eius ad me litteris potest facile intelligere.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. EVSEBIO S.

^{d Euseb. vii. Const. lib. 4. c. 34-35.}
CXIV. Difficillimum sanè opus est, & supra omnem orationis facultatem positum, mysteria Christi pro dignitate explicare, & institutam de Paschate controuersiam, vnde orta, & quomodo laboriose quidem, sed vtiliter ad exitum adducta sit, congruenti oratione exponere: nam Numinis magnificentiam ne illi quidem, qui eam mente cogitationeque assequi queunt, satis pro dignitate sua vlla orationis facultate explicare possunt. Verum tamen incredibilis voluntatis & studij tui magnitudinem admirans, cum ipse libellum tuum libenter legi, tum etiam, vt is pluribus diuinarum rerum verè studiosis ederet, quoniam ita voluisti, edicto mandauit. Quapropter cum animaduertas, quanta aueritate ista tam præclara munera abs tua prudentia accipimus: vide, vt quibus ipse te præceptionibus educatum esse fateris, his nos, & quidem frequentioribus, alacriores reddas. Te verò (quod vulgò dici solet) sponte currentem, ad vltima tua curricula adhortor: quando quidem hæc tua fiducia ostendit, dignum te inuenisse lucubrationum tuarum interpretem, qui illas in nostram linguam conuertat; quamuis nulla sanè queat elocutio tam præclararum rerum consequi dignitatem.] lucusque Constantini ad Eusebium epistola: ex qua videas, Eusebij lucubrationem in scribendo de Paschate, non esse veratam circa Paschalem computum, sed in antiquo ritu diei Paschalis cel ebrandi.

^{e Com. Nic. cap. 20.}
CXV. Statuto igitur à S. Synodo de celebranda vno eodemque die, itemque Dominico, solemnitate Paschali, ad decretum appendix illa addita est, vt æquis ritibus omnes sanctum diem Dominicū agerent: qui enim Luna decimaquarta celebrabant Paschale festum, nulla penitus Dominicæ diei, quæ repetendæ resurrectionis Domini causa memorie qualibet hebdomada iteratur, apud illos cura erat. Ea igitur S. Synodus occasione compulsa, quòd Quartadecimani eius diei nullam rationem habentes, in communibus precibus perinde ac in reliquis diebus genua flecterent, hæc omnibus æquè obseruanda constituit, videlicet: Quoniam sunt quidam in die Dominico genua flectentes, & in diebus Pentecostes: vt omnia in vniuersis locis consonanter obseruentur, placuit sancto Concilio, stantes Domino vota persolvere.]

^{f Murtiana. Num. Schisma. Com. Ponitur.}
CXVI. His autem de sancti Paschatis die ab omnibus æquè seruando à S. Synodo constitutis, causa Meletij schismatici, qui Ecclesiam in Ægypto positam à temporibus S. Martyris Petri Alexandrini Episcopi vehementer exagitauit, in Synodum allata est: qua (vt par erat) diligenter expensa, ob Ecclesie pacem sic cum eo transactum est atque indultum, vt nomen tantum ipse Episcopi retineret, munera autè obire cessaret, & ab eo ordinati sic in officio permanerent, vt tamen cum in ordinatione confirmati essent, illis inferior-

res

^{a Theod. l. 1. c. 9.}
A res esse deberent, qui ab Alexandro ordinati fuissent. At hæc fusiùs explicata habentur in Synodicis litteris ab ipso Concilio ad Alexandrinos datis, cum nondum tamen absoluta Synodus esset, vt ex iisdem litteris colligi possit. recitat eas Theodoretus, sed antè hæc præfatur: Quoniam autem Meletius, qui non multò ante tempus, quo insanus Arij error cceptus est, Episcopus delectus fuerat, quiq; postea ob quasdam nefarias opiniones à sanctissimo Petro Episcopo Alexandrino, cui corona fuit donata martyrij, refutatus erat, & Episcopatu abdicatus: quoniam, inquam, abdicationis non acquieuit sententiæ, sed Thebaidem & Ægyptum ei finitimam tu multo ac procellis contentione referret, & tyrannidem contra Primate Alexandrinum exercuit, idcirco Episcopi scripsere epistolam ad Ecclesiam Alexandrinam, qua planè, quid de isto Meletio nouas res moliente statuisent, significarunt: cuius exemplar infra posuimus.

^{b CXVII. SYNODI LITTERÆ AD AEGYPTIOS.}
B Sanctæ eximieque Dei gratia Ecclesie Alexandrinæ, & dilectis fratribus Ægyptum, Libyam, & Pentapolin incolentibus, Episcopi Nicææ coacti, & ad amplum sanctumque Concilium conuocati, in Domino salutem.

Quoniam Dei gratia, & mandato sanctissimi Imperatoris Constantini, qui nos ex variis prouinciis & ciuitatibus in vno congregauit, Magnum & sanctum Concilium Nicænum coactum est, necessarium videret, vt à toto sancto Concilio litteræ ad vos mittantur, ex quibus possitis intelligere tum ea quæ in controuersia adducta & exquisitè disceptata sunt, tum quæ decreta & constabilia. Primum impia & pueris dogmata Arij, eorumque qui eius sectam sequuntur, coram sanctissimo Imperatore Constantino perquisita sunt: vnde placuit Concilio, communibus suffragiis anathema denuntiare eius nefaria opinionis, & verbis sententiisque execrabilibus, quibus vsus est ad Filium Dei blasphemis afficiendum; nimirum eum ex nihilo ortum esse, nec fuisse antequam natus esset, fuisse tempus aliquando cum non esset, Filium Dei libera voluntate & arbitrio, vitij & virtutis capacem esse, creaturam esse, factum esse. Quibus omnibus sanctū Concilium indicit anathema: immò verò ne pati quidem potest, vt vel impia eius opinio, vel insolens ipsius amentia, vel verba plena blasphemie ad aures perueniant. Quinetiam ea quæ ad istum pertinent, quem sint exitum consecuta, omnino vos vel audiuitis, vel saltè à nobis audietis, ne nos hominem, qui debitam mercedem suæ culpæ acceperit, temerè & sine causa insectari videamur. Eousque certè eius prorupit impietas, vt Theonam Marmaricæ Episcopum, & Secundum Ptolemaidis ad exitum: secum perduceret: nam eadem cum illo poenas ipsi luebant. Verum cum Ægyptus non modò illa opinionis perueritate, impietate, & blasphemia, sed etiam certis hominibus, qui in populo vitam ante illud tempus pacatè & tranquille degente seditionem & discordiam concitare non veriti essent, Dei gratia penitus liberata esset, tamen adhuc pertinax infestia tum Meletij, tum eorum quibus honores Ecclesiasticos derulerat, restabat. De qua re quid Concilium decreuerit, fratres charissimi, sic habetote.

^{c CXVIII. DECRETUM SYNODI DE MELETIO.}
Concilium clementius aliquanto in Meletium commotum (nam si accuratè in eum inquisitum fuisset, nihil certè commeruisse veniè) decernit, vt in propria ac sua ciuitate remaneat, nullamque habeat potestatem vel cuiquam manus imponendi; vel quemquam ad aliquod munus Ecclesiasticum deligendi, vel in alicuiam regionem ciuitatemve eius rei gratia commeandi, sed vt solum dignitatis & officij nomen retineat. Illi autem qui ab eo presbyteri designati sunt, simulatque sanctiore ordinatione confirmati fuerint, hac conditione in Ecclesia communionem admittantur, nimirum vt Ecclesiasticæ dignitatis & ministerij gradū habeant illi quidem, sed tamen omnibus presbyteris in singulis prouinciis & Ecclesiis versantibus, qui sunt ab honoratissimo viro & collega nostro Alexandro ordinati, sint omnino inferiores. Quinetiam vt nulla illis potestas sit, eos ministros Ecclesie designandi; qui ipsorum probentur arbitrio; neque nominationem penes se habeant: eorum qui sunt ad Ecclesie munera obeunda deligendi; neque quidquam absque consensu Episcoporum Catholicæ & Apostolicæ Ecclesie, quæ sub ipso Alexandro sunt, omnino transigant. Hi autem, qui Dei gratia & vestris precibus adiuti, ad nullum schisma deflexisse comperti sunt, sed se intra Catholicæ & Apostolicæ Ecclesie fines ab erroris labè vacuos continuerint, auctoritatem habeant tum ministros ordinandi, tum eos, qui clerò digni fuerint, nominandi, tum denique omnia ex lege & instituto Ecclesiastico liberè exequendi: Quòd si quis fortè eorum qui Ecclesie fungantur muneribus, diem suum obibat: tum vnus ex illis qui nuper in Ecclesiam adfecti sunt,

modò idoneus videatur, & populus illum eligat, Episcopusque Alexandria ei suffragetur, atque adedò populi electionem confirmet, in locum succedat demortui. Atque sit istud aliis quidem omnibus concessum.

CXIX. MELETII TEMERITAS

De Meletio autè nominatim aliter decisum est, vt videlicet, cum propter insolentem audaciam, qua antea Ecclesie statum perturbauerit, tum propter temeritatem & mentis incitiam, quam palam ostenderit, nulla potestas auctoritasve ei tribuatur, quippe cum is homo sit, qui eandem perturbationem in Ecclesiam denuò possit inducere. Atque ista decreta ad Ægyptum & sanctissimam Ecclesiam Alexandrinam propriè ac separatim referuntur. Quod si aliud prætereà quippiam, dum honoratissimus dominus collega & frater noster Alexander vnà adest, sancitum & statutum fuerit: ipse, vt pote qui rebus decisus cum præfuerit, tum communicauerit, vobis accuratè renuntiabit.

CXX. DECRETVM DE PASCHATE

Quod autem ad omnium consensum de sacratissimo festo Paschatis celebrando attinet, scitote, quod vestris precibus controuersia ea de re suscepta, prudenter & commodè sedata est: ita vt omnes fratres, qui Orientem incolunt, quiq; Iudæorum consuetudinem antè in eo festo obseruando imitari solent, iam Romanos nos, & omnes vos, qui eundem morem quem nos in illo recolendo à primis temporibus tenuistis, sint consentientibus animis in eodem celebrando deinceps sedulo secuturi. Quocirca vos cum ex his rebus tam prosperè gestis, tum ex pace & concordia communiter inter omnes constituta, tum denique quod omnes hærefes quasi fibræ radicitus extirpatæ sunt, lætitiâ capientes, maiore honore & amore ardentiore Alexandrum collegam nostrum & vestrum Episcopum complectimini, qui dum aderat, nobis permagnæ voluptati fuit, permultumque laboris (vt in ea ætate) suscepit, quod Ecclesie vestræ statum ad tranquillitatem traduceret. Prò nobis omnibus etiâ preces ad Deum fundite, vt quæ ritè constituta & decreta sint, ea rata stabiliaque permaneant, Dei Patris omnipotentis & Domini nostri Iesu Christi auxilio, vnà cum Spiritus sancti gratia. Cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.] hucusque Synodalis epistola ad Alexandrinam Ecclesiam: recitat eandem quoque Socrates^a. Addit post hæc omnia Theodoretus^b: At quamquam diuinus ille Episcoporum cætus in orbo, quo Meletius laborabat, hanc adhibuit curationem: tamen in hodiernum diem illius stupiditatis reliquie remanent, suntque in illis locis quædam monachorum turbæ, quæ non sanæ assentiuntur doctrinæ, sed vitæ rationem inanis quibusdam institutis informatam sequuntur, & insanæ Samaritanorum & Iudæorum dementiæ se addicunt.] hæc Theodoretus. Quoniam pacto autem Meletiani Arianis aduersus Athanasium manus dederint, suo loco dicturi sumus. Vix namque interlapsus est annus, cum ipsi ab Eusebio sollicitati, rursus perturbare Ecclesiam aggressi sunt: D

^a Socrates. l. 1. c. 6. ^b Theodoret. lib. 1. c. 9.

^c Athanas. Apolog. 2. CXXI. QUID NICÆNA SYNODVS DE MELETIANIS. à Athanas. vbi supra.

quod Athanasius dira passus ab illis affirmat^c. Sed quod ad Nicæna de Meletianis decreta spectat: his à Synodo constitutis, suspectam habens Meletij calliditatè Alexander Episcopus Alexandrinus, ne mentitos nouos tamquam à se antè ordinatos superinduceret suæ communionis Episcopos, presbyteros, & diaconos, petiit à Meletio sibi dari indiculum omniū. Hoc autem (inquit Athanasius^d) idedò Alexander fecit, ne Meletius per Ecclesiam securitati restitutos titulos plurimos venderet, & mendacio quotidie nouos tamquam à se creatos subiiceret. Breuiarium igitur (nèpe indiculus ipse) quod fecit Meletius, tale est, cui præfixa erat eiusmodi inscriptio: Breuiarium Meletij Episcopo Alexandro datum.

CXXII. INDICVLVS MELETIANORVM CLERICORVM.

Ego Meletius in Lyco, Lucius in Antinoo, Phasilaus Hermopoli, Achillas Chyfis, Ammonius Diospoli in Ptolemaide, Pachimes, Tetyris Maximianopoli, Theodorus in Copto, in Thebaide Cales in Hermete, Calathus in Superiori Cyno, Pelagius in Oxyrincho, Petrus Heracleæ, Theon in Nelupe, Isaac in Læto, Heraclides in Nycio, Isaac in Cleopatriide, Melas in Arsenoite, in Ilio Amos in Leontis, Ison in Atribia, Harpocratio in Bucalto, Moses in Phascuis, Callinicus Pelusij, Eudæmon in Taneæ, Ephraim in Thmui, in Sai Hormæon in Cyno & Busrude, Syntericus in Serbennito, Pinimutes Pherhænegi, Chromus in Metole, Agathammon in Alexandrinorū agris, in Memphi Ioannes iussus ab Imperatore vt esset vnà cum Archiepiscopo: & hi quidem Ægypti Præsules. Cleri autem Alexandrini isti fuere, Apollonius presbyter, Irenæus presbyter, Tyrannus presbyter. Diaconi verdò, Timotheus, Antinous, Ephæstion, & Mâcaris presbyter *πρεμβαλας*. Hos etiam præfente Episcopo Alexandro tradidit.] At nec sic quidem vitare potuit Alexander, quin progredierentur insani, qui se Meletij clericos esse iacta-

A iactarent, inter quos fuit Ischyas, qui se Mareote presbyterum esse mentitus fuit, quem sibi diutius aduersantem Athanasius (vt dicimus) expertus est.

Huius rei gratia S. Synodus sextum canonem edidit, quo secundū antiqua priuilegia Ecclesie Alexandrinæ vetuit, ne in Ægypto, Libya, vel Pentapoli aliquis ordinaretur Episcopus absque ipsius Metropolitanis scientia, quod etiâ tertie sedi, nempe Antiochiæ, veteri consuetudine debitum, voluit custoditum. Quoniam verdò ex varia translatione & diuersa editione idem canon redditur nonnihil obscurus, hic ipsum integrum describemus, vt pariter elucidemus. Si fidelitas atq; peritia in transferendo, & sinceritas in edendo quàm maxima requiratur: nulla exquiri potest editio exactior atque fidelior, quàm quæ elaborata est à magno illo, sed cognomèto Exiguo Dionysio, cuius eximiam in vtraque lingua peritiam, & morum egregiam probitatem Cassiodorus dignis laudibus mirificè prædicat^a. Sed nec quidem purior atque sincerior ea editione afferri possit videtur, quæ in Oecumenica Synodo Chalcedonensi in amplissimo Patrum consensu ab Apostolicæ Sedis Vicario Paschasino Episcopo est recitata. Porrò ab vno eodemque exemplari tam Dionysium transtulisse, quàm Paschasinū edidisse, apparet, cum vtriusque eadem fermè sit verborum complexio atque sententia, nisi quod Dionysius, qui postea vixit, edò liberius atque tutius antiquū secutus est exemplar, quod consentaneum esse nouit editioni à Paschasino in Synodo Oecumenica factæ: quæ in eodem Concilio Chalcedonensi^b ab eodem Apostolicæ Sedis Legato recitata sic proponitur: Gloriosissimi Iudices dixerunt: Vtraque pars canones proponant. Paschasinus vir reuerendissimus Episcopus Vicarius Sedis Apostolicæ recitauit:

CXXIII. CANONVM NICÆNO-RVM EDITIONE.

^a Cassiod. Instit. lib. 1. c. 16.

^b Concil. Chalced. Act. 16.

TRECENTORVM DECEM ET OCTO SANCTORVM PATRVM CANON SEXTVS.

Quod Ecclesia Romana semper habuit Primatum: tenuit autem & Ægyptus, vt Episcopus Alexandria omnium habeat potestatem, quoniam & Romano Episcopo hæc est consuetudo. Similiter autem & qui in Antiochia constitutus est, & in ceteris provinciis Primatus habeant Ecclesie ciuitatum ampliorum. Per omnia autem manifestum sit, vt si quis præter voluntatem Metropolitanis Episcopi fuerit ordinatus, hunc (quia statuit hæc S. Synodus) non debere esse Episcopum. Sanè si communi consensu rationabiliter probato, & secundum Ecclesiasticam regulam statuto, duo aliqui aut tres per contentionem suam contradicunt: illa obtineat sententia, in qua plures fuerint numero sacerdotes. Quoniam verdò mos antiquus obrinuit, & vetusta traditio, vt Eliæ, id est, Ierosolymorum Episcopo, deferatur, habeat consequenter honorem suum, sed & Metropolitanano sua dignitas salua sit.] hucusque canon sextus, verum & septimus secundum Græcorum editionem in Africam missam; cum aliàs non careat suspitione doli eiusmodi vnus canonis in duos facta partito, quod aliquis è vicenario antiquo numero sublatus sit, ille nimirum citatus à Zosimo Papa de appellatione ad Romanum Pontificem. sed de ea re suo loco pluribus opportunius.

CXXIV.

Quod verdò idem canon sextus sui exordio mutilatus sit in illis scilicet verbis, Quod Romana Ecclesia semper habuit Primatum] & sine truncatus in iis quæ de Ierosolymitana Ecclesia statuta sunt, ex codice Archidiaconi Ecclesie Constantinopolitanæ: æquè falsitatis suspectus redditur recitatus ex eodem codice ibidem canon nomine primæ Synodi Constantinopolitanæ de Primatu Ecclesie eiusdem post Romanam: quem perspicue falsum esse, non tantum Lucentius Sedis Apostolicæ Legatus ibidem in Synodo publicè declarauit, sed & sanctus Leo litteris^c tum ad Anatolium Episcopum Constantinopolitanū totius doli fabricæ architectum, tum ad Pulcheriam Augustam datis manifestè redarguit. Probasse autem Iudices lectionem Niceni canonis allatam ab Apostolicæ Sedis Legato, ex eorum interlocutione intelligi potest, cum dixerunt: Perpendimus omnem quidem primatum & honorem præcipuum secundum canones antiquæ Romæ Deo amatissimo Archiepiscopo conseruari.] per canones intelligentes duos ibi recitatos, alterum verum certumque ex Nicæno Concilio (vt dictum est) alterum ex Concilio Constantinopolitano præsumum.

CXXV. CONTROVERSA DE SEXTO CANONE.

^c Leo epist. 53. c. 55.

Si verdò in omissione canonis huius exordij in aliis editionibus dolum abfuisse velimus, tunc illud est verisimile accidisse, vt verba illa, Quod Romana Ecclesia semper habuit Primatum] non esse canonis, sed titulus fuerit existimatus, atque idedò prætermisus, quod desiderarentur in reliquis canonibus affixi tituli, ob idque videretur

CXXVI. CANON SEXTVS QVOMODO MUTATUS.

superflue superadditus. Sed perperam quide & iniuria: non enim censendus est ille titulus, sed ipsius sexti canonis esse verba: nam absque eo exordio redditur sensus plane obsecurus ac mutilatus, obque sui ambiguitate a Nouantibus in diuersa distractus, & a Catholicis diuersimode interpretatus. Si autem secundum lectionem propositam a Legato in Concilio Chalcedonensi legatur, Quod Romana Ecclesia semper habuit Primatum: & his iungatur quod sequitur, siue vt Dionysius e Græco sic in Latinum conuertit, Ecclesia Romana semper habuit Primatum, mos autem antiquus perduret, &c.] erit eius canonis sensus haud abstrusus. Ex priori quidem lectione illud significatum fuisse videtur, quod ex Romanæ Ecclesiæ Primatu subortum fuerit vt Ægyptus sedem habeat & Primatem Episcopum; inde euenisse, vt Episcopus Alexandria omnium Ecclesiarum quæ sunt in Ægypto, quæ continet Libyam & Pentapolim, habeat potestatem; quoniam & Romano Episcopo hæc est cõsuetudo: redditur enim causa, vt Episcopus Alexandrinus, qui a Romano, nempe a Petro per Marcum, Primatum obtinuit, habeat totius prouinciæ Episcopos sibi subiectos; quoniam sic fuit moris Romano Episcopo illi concedere. In idipsum recidit Dionysij editio, vt demonstratur ex Romanæ Ecclesiæ Primatu pendere ac firmari Primatum Episcopi Alexandrini.

CXXVII. Nec quemquam moueat, si in editione Nicæni canonis ex Romanæ Ecclesiæ archiuo producta non nisi de Ægypto mentio habeatur, in aliis autem communioribus editionibus etiam Libyæ & Pentapolis, nam Ægyptus in quantum est Augustalis Præfectura, has sub se prouincias continet, quas omnes simul Ægyptum, siue Ægyptiacam dioccesim moris erat appellari: ita Gratianus^a & Zeno^b Imperatores nominant. Erant in his decem Metropolitanis, qui parebant Alexandrino, vt constat ex epistola Theodosij Iunioris ad Diodorum^c. Immo ipsa Augustalis Præfectura (vt habet Notitia prouinciarum) continebat sub se Ægyptum, Thebaidem, Libyam Inferiorem & Superiorem, quæ alio nomine Cyrenaica, vel Pentapolis dicta reperitur, Augustanicam, & Arcadiam: cum tamen ab antiquis Cosmographis triangulus ille, Delta dictus, qui a Nilo flumine constituitur, Ægyptus nunc pari soleret: recentiori verò & communiore vsu omnes prouincias, quæ (vt diximus) Ægypti Præfecto Augustali parebant, eademque Episcopo Alexandrino subditæ erant. hinc S. Epiphanius^d: Hic enim, inquit, mos obtinet, vt Alexandria Episcopus, totius Ægypti, & Thebaidis, Mareotæ, ac Libyæ, Ammoniacæque & Mareotidis, ac Pentapolis Ecclesiasticam habeat administrationem.] quæ omnes vel vna Ægyptus dici solitæ erant, vel cum Ægypto Libya atque Pentapolis: sed cum in alias prouincias partiebantur, decem metropoles constituebant, quæ omnes parebant Alexandrino, de quibus in Concilio Chalcedonensi habetur^e, vt omnis Ægyptiaca prouincia sequeretur Archiepiscopum Alexandrinum: quæ ipsa Ægyptiaca diocesis (vt dictum est) vocabatur Ægyptus.

CXXVIII. Sed iterum ad sensum canonis. Legitimam atque germanam illam esse huius interpretationem apparet, vt sancta Synodus voluerit demonstrare ratam firmamque esse auctoritatem Ecclesiæ Alexandrinæ in omnes Ægypti prouincias, quam (vt superius est declaratum) Meletius schismaticus impugnabat: idque ex Primatu Romanæ Ecclesiæ, ex quo ea omnia Alexandrinus Præful acceperat: quod & res ipsæ postmodum gestæ ac maiorum scripta declarant. Quidnam est, rogo, quod de Iulio Papa cum scribit Theodoretus, eum vocasse Romam Arianos negotium facessentes Athanasio necnon Athanasium, sic ait^f: Ille (nempe Iulius) Ecclesiæ canonem secutus, & eos iussit Romam venire, & diuinum Athanasium, quod pro se in iudicio ipse responderet, vocauit.] Nonne ex his perspicue demonstratur, ex Romanæ Ecclesiæ auctoritate subsistere Primatum Ecclesiæ Alexandrinæ, dum Athanasius eius Episcopus calumniis Arianorum circumuentus, & eorum iudicio condemnatus, confugit ad Iulium Romanum Pontificem; & ille ad dicendam causam, scriptis litteris, eosdem Arianos Romam conuocat? Vel cum Constantinopolitanum Episcopum Anatolium vsurpantem sibi iura Ecclesiæ Alexandrinæ & Antiochenæ commentitiis canonibus, Leo Papa, pluribus datis litteris^g, retudit, atque eius audacem impetum fregit; vbi & crebrius est iterata querela de huius Nicæni canonis violatione, quo ait Alexandrinæ sedis secundam dignitatem, Antiochenæ verò tertiam esse cognitam atque probatam, sed eam antea ab Ecclesia Romana collatam: nam scribens^h ad Anatolium alienorum iurium inuasorem, citato sæpius eodem Nicæni Concilij canone, Non conuellantur, inquit, principalium iura

CXXVII. AEGYPTI PRIMATVS ET DIOECESIS I. S. I. 1. 07. De Decurio. C. Theodos. l. 1. v. c. C. De priuat. carcer. Conc. Chalc. Act. 1. ex 2. Conc. Ephes. sin. d. Epiph. heres. 68. e. Conc. Chalced. Act. 4. CXXVIII. SEXTI CANONIS SENSUS LEGITIMVS RESTITVTY R. f. Theod. l. 2. cap. 4. g. Leo ep. 53. 54. 55. 56. h. Leo ep. 53.

A iura Primatum, nec privilegii antiquitus instituti Metropolitanis Antiflites fraudentur. Nihil Alexandrinæ sedi, eius, quam per sanctum Marcum Euangelistam B. Petri discipulum meruit, percat dignitatis. Antiochena quoque Ecclesia, in qua primum prædicante B. Apostolo Petro Christianum nomen exortum est, in paternæ constitutionis ordine perseueret, & in gradu tertio collocata, numquam se fiat inferior.] hæc eadem ipsa inculcat scribens ad Marcianum Imperatorem, & aliis litteris ad Pulcheriam Augustam datis, & Iulianum. Si enim alius esse posset eiusdem canonis germanus sensus, tota illa argumentatio Leonis Papæ corrueret, & ab aduersariis solui facile potuisset atque frustrari, cum tamen appareat ex ijs Anatolij temerarium ausum esse perfractum^a, eumque a petitione repulsum.

B Nec ab his diuersam rationem Patriarchalium sedium Gelasius Romanus Pontifex iniisse reperitur, dum in eo Romano Concilio, in quo actum est de librorum censura, tres enumerans ab ipso Petro, vel Petri nomine institutas Sedes, tradit Romanam, Alexandrinam, & Antiochenam Sedes esse Petri, earumque præcipuam esse Romanam, reliquas huic subiectas vicem ipsius in suis prouinciis representare. in quarum exemplum ceteras posteriores sedes Patriarchales postea ex privilegio id ab ipsa Romana Ecclesia consecutas esse eodem modo, quo institutæ reperiuntur antiquæ, sicque in nouarum institutione sedium intelligantur quæ fuerint in antiquis seruata: ex quibus etiam verba illa, de quibus est controuersia, intelligi facile possint. Exempli causa, reperitur Nouella constitutio Iustiniani Imp. centesima trigesima prima de Ecclesiasticis titulis, ibique capite tertio, vbi agitur de erectione Ecclesiæ Primæ Iustinianæ in sedem Patriarchalem, hoc ipsi ex more legitur privilegium datum, vt in subiectis sibi prouinciis locum obrineret Sedis Apostolicæ Romanæ. hæc inquam exempli causa inducta aperiunt fati sensum verborum illorum: Quod Romana Ecclesia semper habuit primatum, &c. cum scilicet ipsa ex parte aliqua in alias propaget Ecclesias, quas constituit Patriarchales, quod accepit per Petrum a Christo.

C Qui autem sensum hunc minus exploratum habuerunt, delira quædam & somniis simillima locuti sunt, vt voluerint, S. Synodum ex verbis illis quæ habentur in vulgarioribus editionibus, Quia vrbs Romæ Episcopo parilis mos est, vel similis] exæquatum declarasse ius & potestatem Alexandrinæ Ecclesiæ cum Romana: cum, etsi deessent aliæ testificationes, atque iura deficerent, facta tamen ipsa ex aduerso clament, dum constat ex ijs quæ pluribus dicta sunt secundo Annalium Tomo, Dionysium Episcopum Alexandrinum ab Episcopis Libyæ accusatum esse apud Dionysium Romanum Pontificem, idem atque demonstrant quæ post Constantinum sub Constantio contigerunt, nempe cum Iulius Papa Arianos & Athanasium ipsum sedis Alexandrinæ Episcopum Romam ad iudicium citauit, atque causam iudicauit. Sed omitimus in his ad eò claris atque perspicuis addere alia sexcenta propemodum loca hæc ipsa testantia.

E Sed illud absurdius: quod enim in eodẽ canone mentio habeatur de Romana Ecclesia, nescio quonam pacto vel ratione in mentem venire potuerit aliquorum, quos tetra nubes odij sic excæcauit, vt palpent (quod dicitur) in meridie, dicantque Romanam Ecclesiam a Nicæno Concilio privilegia, quibus potitur, esse sortita. Qui hæc effutiit, fuit inter alios Theodorus Balsamon, qui tunc ait institutum esse Romanum Patriarchatum, atque tres alios: quo nihil insulsius dici potuit. At licet multa Tomo primo de privilegijs Romanæ Ecclesiæ, vnde manarint, a nobis sint enarrata, tamen quid hac de re professus sit Gelasius in nuper citato Romano Concilio, sic accipe: Quamuis (inquit) per orbem Catholica Ecclesia vnus thalamus Christi sit; sancta tamen Romana Catholica & Apostolica Ecclesia nullis synodicis institutis ceteris Ecclesijs prælata est, sed Euangelica voce Domini & Saluatoris nostri primatum obtinuit, Tu es Petrus, inquit, & super hanc petram, &c. idipsum quoque reliqui omnes, cum de his agendi necessitas incubuit. Sed & quid præsertim Nicolaus Papa scribat^b ad Michaëlem Imperatorem, Romanæ Sedis, eiusque primariæ dignitatis acerbissimum aduersarium, audiamus, sic enim ait: Ecclesiæ Romanæ privilegia, Christi ore in beato Petro firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitus obseruata, & a sanctis vniuersalibus Synodis celebrata, atque a cuncta Ecclesia iugiter venerata, nullatenus possunt minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari: quoniam fundamentum, quod Deus posuit, humanus non valet amovere

CXXXIX. TRES PETRI NOMINE INSTITUTE SEDES, ET QUIBUS ROMANA PRIMATVM TENET. CXXX. FATVA CANONIS SEXTI INTERPRETATIO. CXXXI. ROMANA ECCLESIA NIHIL ACCEPIT A NIC. CONC. h. Nicol. ad Mich. Imp. epist. Tom. 2. Concil.

uere conatus; & quod Deus statuit, firmum validumque consistit: illeque potissimum A peccat², qui Dei ordinationi resistere tentat. Priuilegia, inquam, eius Sedis vel Ecclesie perpetua sunt, diuinitus radicata atque plantata sunt, impingi possunt, transferri non possunt, trahi possunt, euelli non possunt. Quae ante Imperium vestrum fuerunt, & permanent (Deo gratias) haecenus illibata, post vos, & quousque Christianum nomen praedicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt immutata.

CXXXII. NICAENVM CONCILIVM NIHIL CON TVLIT ROM. ECCLESIAE.

Ista igitur priuilegia huic sanctae Ecclesiae a Christo donata, a Synodis non donata, sed solummodo celebrata & veneratione habita, per quae non tam honor quam onus nobis incumbit, licet ipsum honorem non meritis nostris, sed ordinatione Dei gratiae per beatum Petrum & in beato Petro simus adepti, nos cogunt, nosque compellunt omnium habere sollicitudinem Ecclesiarum Dei. & inferius de duabus Ecclesiis Alexandrina & Antiochena: Sicque demum Alexandrinam Ecclesiam suam fecerunt Petrus & Paulus per B. Marcum vnus, horum filium ac discipulum: hereditas quippe filij in potestate patris existit, & gloria discipuli ad magistrum sine cunctatione refertur. Fecerat autem beatissimus Petrus praesentia corporali & Ecclesiam Antiochenam iam suam, quae (sicut B. Papa dicit Innocentius) vrbis Romae sedi non cederet, nisi quod illa in transitu meruit, ista susceptum (quippe B. Petrum) apud se, consummatumque gauderet. Per has igitur tres praecipuas Ecclesias, omnium Ecclesiarum sollicitudo beatorum Apostolorum Principum Petri ac Pauli proculdubio moderamen expectat. ac paulo post:

CXXXIII. A CHRISTO PRIVILEGIATA ROMANA ECCLESIA SI AB.

Heredes quippe horum effecti, facultatem potestatis, quam a Domino perceperunt, & onus sollicitudinis nihilominus capessere nos oportet. Proinde animaduertendum est, quia non Nicæna, non denique vlla Synodus quidquam Romanae contulit Ecclesiae priuilegij, quae in Petro nouerat eam totius iura potestatis pleniter meruisse, & cunctarum Christi ouium regimen accepisse, sicut beatus Praeful Bonifacius attestatur, vniuersis Episcopis per Thessaliam constitutis scribens. Institutio vniuersalis nascentis Ecclesiae de beati Petri sumpsit honore principium, in quo regimen eius & summa consistit. Ex eius enim Ecclesiastica disciplina per omnes Ecclesias, religionis iam crescente cultura, fons emanauit. Nicænae Synodi non aliud praeccepta testantur, adeo vt non aliquid super eam ausa sit constituere, cum videret nihil supra meritum suum posse conferri. Omnia denique huic nouerat Domini sermone concessa: si omnia, ergo nihil defuit quod illi non cesserit. Denique si instituta Nicænae Synodi diligenter inspiciantur: inuenietur profecto, quia Romanae Ecclesiae nullum eadem Synodus contulit incrementum; sed potius ex eius forma, quod Alexandrinæ Ecclesiae tribueret, particulariter sumpsit exemplum. haecenus de his ipse. Alia item complura addenda essent, sed parcimus, ne ab instituto longius digredi videamur. Ex his pariter illud considera, quam procul abhorreat, vt Romani Pontifices Romanae Ecclesiae priuilegia accepta tulerint Constantino: cum nec ab ipsis Oecumenicis Synodis aliquid illi impartitum esse dici, aequo passi sint animo, a Christo dumtaxat per Petrum sibi (vt par est) omnia vendicantes.

CXXXIV. RUFFINI INTERPRETATIO SEXTI CANONIS NICAENI. b Ruffin. Hist. l. 1. c. 6.

At nec dissimulanda putamus perperam factam a Ruffino huius canonis interpretationem, dum Nicænos canones non leui prauidicio in compendium redegit, & de canone sexto sic ait: Vt apud Alexandriam & in vrbe Roma vetusta consuetudo seruetur, vt vel ille Aegypti, vel hic Suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat. quorum verborum nec vllus quidem sensus elicitur. Quamobrem sunt qui legendum velint absque geminata illa alternatiua, Vel, vt dicat: Apud Alexandria & in vrbe Roma vetusta consuetudo seruetur, vt & ille Aegypti, vt hic Suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat. Sed & haec contra canonem, vbi non legitur, Vt, comparisonem significans, sed, Quoniam, causam insinuans. An fractus hosce Ruffini nobis considerantibus, opportunè in mentem hic veniunt verba S. Hieronymi, Ruffini imperitiā suggillantem, cum post multa sic ait: Denique & ego scripta tua relegens, quamquam interdum non intelligam quid loquaris, & Heraclitum me legere putem, tamen non doleo, nec me poenitet tarditatis: id enim in legendo patior, quod tu pateris in scribendo. & alibi: Tantam habes Graeci & Latini sermonis scientiam, vt Graeci te Latinum, & Latini Graecum putent. Omittimus de eo hic referre recentiorum querelas de translatione Eusebij ab ipso perperam facta, in suggillatione hominis ignorantiae & nimis licentiosae libertatis, cum ad dederit

c Hier. Apol. 1. aduers. Ruffin. d Hier. Apol. 1. c. 3.

A dederit quae voluit, & alia ex animi voluntate deleuerit. parcerem libenter ipsi, nisi de re omnium grauissima quaestio verteretur.

Nouantes vero haeretici captantes atque arripientes qualemcumque, sibi putant oblatam occasionem, & ex aliorum erroribus proficere se existimantes, hanc nacti interpretationem Ruffini, magno tripudio gestierunt, velut hoste penitus prostrato triumphantes, quasi ex Nicæno Magno Concilio definita fuerit Romanae Ecclesiae iurisdictione, vt tantum praesit suburbanis Ecclesiis; atque hac ex parte sit amplior a Synodo circumscripta diocesis Ecclesiae Alexandrinae & Antiochenae, quam Romanae: inimò ex eiusmodi perperam facta interpretatione Ruffini verborum, quilibet Metropolitanus ditione praestare videatur Romano Pontifici, cum ille vni prouinciae, hic vero suburbanis tantum praesse videatur Ecclesiis. Sed reddam verba vnus ex ipsis, nempe illius Iuriconsulti a

CXXXV. HAERETICORVM VESANIA PATENS.

a Suggillat Auctor defensor adolm. aduersus quem etiam scripsit eruditus Ruffin.

B Catholica Ecclesia apostatae defensoris, qui ait: Ruffinus (vt apparet) fines Romanae prouinciae suburbanarum tantum vrbium terminos a Nicæna Synodo circumscriptos testatur. haec ipse. At qualisnam iste Iuriconsultus, qui nec (vt cognoscitur) voces legum intelligit? Miratus sum hominem non tantum mendaciter reddentem verba Ruffini, sed & perperam interpretantem, dum putat per Suburbicarias Ecclesias, quas Ruffinus dicit, suburbanas intelligi ciuitates; ac proinde idem esse Suburbicarium, quod Suburbanum, non intelligens ex Principum rescriptis vim vocis huius. Nam etiam interdum Vrbicarium idem sit quod Vrbicum; hincque dicta inueniantur Praefecturae Vrbicariae a Valentiniano & fociis, necnon a Zenone Imperatoribus: ampliorem tamen esse constat huius vocis significationem, quam vt his limitibus coarctetur: idque aperte diuersis Principum rescriptis manifestum reddi.

b l. 2. c. 3. C. Vbi Senator.

C Atque illud in primis, idem esse Vrbicarium, & Suburbicarium, satis expresse potest intelligi ex iis quae habentur in Notitia prouinciarum, vbi agitur de dispositione Comitatus Rerum priuatarum. Rursum vero apparere liquet, ad eam amplam esse harum vocum significationem, vt non tantum excedat loca prope Vrbem posita, sed etiam plures contineat prouincias, tam in Italia, quam etiam extra Italiam sitas, & interdum etiam transmarinas. Vnde Iulianus Imperator rescribens ad Taurum ait: Non enim per Italiam tantum, sed etiam per Vrbicarias regiones & Siciliam Patrimonialium & Emphyteuticorum fundorum vires seruandas esse perspeximus. Sed & Gratianus Augustus cum Valentiniano & Theodosio Imperatoribus sic ad Probum: Igitur sinceritas tua id ipsum per omnem Italiam, tum etiam per Vrbicarias Africanasque regiones, ac per omnem Illyricum praelata oraculi huius auctoritate firmabit. Ex quibus planè intelligas, Vrbicarias regiones aliquas fuisse extra Italiam positas. Inter Italicae autem regiones Vrbicarias, esse nominatas inuenimus Picenum & Tusciam. Sed vnde id, quaeso, nomen, & quae nam, & cur dicta reperiuntur etiam extra Italiam posita Vrbicariae regiones? Res est haud facilis exploratu: ex eo tamen quem inuenimus dictum canonem Vrbicarium, possumus etiam intelligere regiones Vrbicarias: sunt enim haec veluti cognata. In duabus constitutionibus Arcadij & Honorij Imperatorum mentio habetur de canone Vrbicario, quo tenerentur conferre in Vrbem annonam: obstricta autem erant ad eiusmodi collationem aliquae Italiae prouinciae, itemque Sicilia, Africa, & Aegyptus, & si quae aliae. Quae igitur prouinciae tenebantur ad praestandum canonem Vrbicarium, ad inferendam scilicet annonam in Vrbem, eadem dicebantur regiones atque prouinciae Vrbicariae, siue Suburbicariae nominatae: quo sensu, sicut illae dicta sunt prouinciae Vrbicariae, quae Vrbi debentes annonam, eidem peculiari nexu tenebantur obstrictae, ita eodem exemplo constat esse pariter appellatas a Ruffino Ecclesias Suburbicarias, quae Romanae Ecclesiae diocesi peculiariter praeceteris viderentur esse subiectae; quo etiam iure Episcopus Alexandrinus moderaretur omnes subditas sibi Aegypti prouincias. haec ex sensu Ruffini, sed canonis aliam fuisse sententiam diximus. At de his haecenus.

CXXXVI. l. 1. c. 14. De indul. de bit. C. Theod.

d l. 9. De ex. traord. num. C. Theod.

e l. 1. si per obrep. Cod. Theodof.

f l. 12. De indul. de bit. C. Theod.

g l. 3. c. 6. De canone frumentario vrbis Romae. C. Theod. c.

h l. 2. c. 3.

D Parce, Lector, si interdum duceris per huiusmodi perdifficiliū quaestionum anfractus: ex his planè tenebris veritate in lucem vindicata; maiorem capies animi voluntatem. Iam perspicue, puto, intelligis ex his quae dicta sunt, quam a scopo veritatis aberrant, qui perperam factam a Ruffino sexti canonis Nicæni compendiosam translationem deterius interpretantur, cum errores erroribus attextentes, adeo monstruosas deformitates compingant, atque deformia monstra effingant, dum suburbanis tantum

CXXXVII. ELVCIDATIO SEXTI CANONIS.

Alanus Co... Turria, adu... Magdeburg... lib. 1. c. 15... Remund... Rufus adu... Patronum... Molinai... Bellarm. Con... evouerf. To. 1... l. 2. De Rom... Pontif. c. 13... CXXXVIII... Magna Synodus... Ead. can. 6... Nicæn. Conc... DE ECCLIE... STA IEROSO... LYMITANA... c Theodor... Falf. in No... noc. Photij.

ciuitatibus ex Nicæni canonis præscripto volunt dicecesim Romani Pontificis defini- tam, quæ sui amplitudine toto est Christiano orbe diffusa: quandoquidem tum ex his quæ superioribus Tomis Annalium dicta sunt, tum etiam ex aliis quæ singulis ferme an- nis dicentur inferius, omni probationum genere remanent consignata. vt planè intelli- gas, non nisi erroris spiritu exagitari, qui tam obstinatè contra apertissimam veritatem insurgunt. Ceterum quod rursus spectat ad eiusdem sexti canonis interpretationem: ab aliis leuioribus hæreticorum calumniis vindicatam eam habes à plerisque eruditissimis viris, vt non sit nobis in his ampliùs laborandum.

Sed quid post hæc de Ierofolymitana Ecclesia statuerit eodem canone a sancta Magna Synodus, accipe: Quoniam mos antiquus obrinuit & vetusta traditio, vt Æliæ (id est Ierofolymæ) Episcopo honor deferatur: habeat consequenter honorem, manente tamen Metropolitana ciuitatis propria dignitate.] hæc Patres de Ecclesia Ierofolymitana. Mira quidem in huius canonis interpretatione detegitur Theodori b stupiditas, dum hoc atque superiore canone, nempe sexto & septimo, statutos tradit à sanctis Patribus quatuor Patriarchas, Romanum videlicet, Alexandrinum, Antio- chenum, atque Ierofolymitanum: quem meminisse oportuit, id primum tentatum esse à Iuuenale Episcopo Ierofolymorum post Chalcedonense absolutum Conci- lium, vt eiusmodi honoris insignia Ierofolymitana Ecclesia obtineret, cum ei restitit vehementer S. Leo Romanus Pontifex: quod ipse Nicænorum canonum obseruan- tissimus minimè ausus fuisset, si id illi Ecclesiæ à Magna Synodo collatum accepisset, sed & Iuuenalis, vir solertissimus, id à Nicæna Synodo Ecclesiæ illi collatum, tunc magnificè ostentasset.

CXXXIX. Epist. 61.

Ceterum, tantum abest vt huius canonis auctoritate Ierofolymitana Ecclesia auæta fuerit Patriarchatu, vt nec exempta fuerit, quin Ecclesiæ Cæsariensi subiecta esset totius Palæstinæ metropoli: quod quidem ita se prorsus habere, verba S. Hieronymi ad Ioan- nem Ierofolymorum Episcopum, qui post Cyrillum eidem Ecclesiæ præfuit, rexitque eam cum sanctus Hieronymus degeret Bethlehem, manifestè declarant. Scripserat enim idem Ioannes ad Theophilum Episcopum Alexandrinum Apologiam, de qua epistola agens sanctus Hieronymus, in eum sic inuehitur: Tu, qui regulas quæris Eccle- siasticas, & Nicæni Concilij canonibus vteris; & alienos clericos & cum suis Episcopis commorantes tibi niteris vsurpare, responde mihi: Ad Alexandrinum Episcopum Pa- læstina: quid pertinet? Ni fallor, hoc tibi decernitur, vt Palæstinæ metropolis Cæsarea sit, & totius Orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæsariensem Episcopum referre debueras, cui, spreta communionem tua, com munitate non noueras: aut si procul expetendum iudicium erat, Antiochiam potius litteræ dirigendæ.] Sic igitur dum S. Hieronymus tra- dat ipsum interpellari potuisse iudicium Cæsariensis Episcopi, planè apertissimè ipse si- gnificasse visus est, eidem metropolitane Ecclesiæ Cæsariensi subiectam fuisse Ierofoly- mitanam Ecclesiam. En vides restificatione tanti Patris ibidem Ierofolymis habitantis, quam procul abhorreat, vt à Magna Synodo Nicæna eadem Patriarchatu sit auæta. Sed & iurisdictionem Cæsariensis Episcopi in Ecclesiam Ierofolymitanam, eo quoque facto, hoc etiam sæculo habes expressam, dum Ioannes Episcopus Cæsariensis scribit ad Prae- lium, aliàs Cyrillum, Ierofolymitanum Episcopum; vt mittat ad se Porphyrium illius Ecclesiæ presbyterum, quem Gazæ crearet Episcopum: quod minus licuisset ab aliena Ecclesia clericum diuellere (ipsis Nicæni Concilij institutis repugnantibus) nisi Ecclesiæ Cæsariensi totius Palæstinæ metropoli Ierofolymitana quoque Ecclesia subiecta fuisset. Scribit hæc Marcus diaconus, fidelissimus historicus rerum gestarum eiusdem Gazensis Episcopi, cui ipse diaconus ministravit.

CXL. IYS ANTI- QVVM IEROSOLYMI- TANA EC- CLIA

Quid ergo contulit Magna Synodus ipsi Ierofolymorum Ecclesiæ? Nihil prorsus: naquidquam enim in ea Synodo statutum est, nisi vt qui ex antiquo vsu deferri solitus erat honor ei Ecclesiæ, sic deferretur, vt tamen salua in omnibus iura essent Ecclesiæ metropolitanæ; adeò vt ex Synodo prospectum potius habeatur Ecclesiæ Cæsariensi, quàm Ierofolymitanæ; ne scilicet ex honore illi exhiberi solito quidquam derogatum videretur primariæ Ecclesiæ; eius prouinciæ metropoli, Cæsareæ Palæstinæ. Quod enim Ierofolymitana, artema eius origine, mater sit dicta omnium Ecclesiarum (nam de primariæ in epistola Synodali Concilij Constantinopolitani Oecumenici ad Ierofolymitanos scripta, quam recitat Theodoretus) inde accidit vt ipsius ciuitatis

Epi-

Episcopus eum antiquitus honorem sit consecutus, vt inter Apostolicarum Ecclesiarum Antistites consideret, & in litteris quoque ita nominaretur: vnde etiam euenit, vt in eiusdem Magnæ Synodi litteris ad Siluestrum (licet deprauatè admodum reperiantur) post Osium Macarius Episcopus Ierofolymitanus inscriptus habeatur, quamuis excusus codex perperam legat, Macarius Constantinopolitanus. Rursum verò in Concilio Chalcedonensi iuxta Episcopum Alexandrinum confedisse legitur Episcopus Ierofoly- mitanus ante omnes Metropolitanos. Inde fertur a Polychronio eius Sedis Episcopo prauam illam inhæsisse ex ambitione sententiam, vt ausus sit dicere, Ierofolymorum Ec- clesiam locum principem obrinere, & dignitate reliquas Sedes Apostolicas antecellere. Sic igitur optimè consultum à Patribus huius Magnæ Synodi fuit, dum ita voluerunt consuetum exhiberi honorem illi esse seruatum, vt tamen nihil imminueretur dignita- tis Ecclesiæ Metropolitanæ. Intelligis iam, Lector, quàm procul abhorreat Theodorus ab huius canonis germano sensu. Vnde & illud hic obiter admonendum putamus, quod ad eundem canonem sextum spectat, longè quoque errare, qui existimarunt ex Nicæni Concilij decreto factam esse diuisionem prouinciæ, & certos limites sedi- bus dicecesibusque præfixos. id quidem Ecclesiarum institutoribus Apostolis ex Ter- tulliani b sententia tribuendum est, & S. Basilius c ab antiqua hoc sibi vindicat consue- tudine, eaque ex sanctorum Patrum communi concordique proueniente sententia: quibus penitus inhærendum affirmat.

Nicol. Pop. ep. ad Mich. Imp.

Terul. de b prescript. Apud Greg. Naz. Orat in laud. Basil. CXLII. DE SEDE CONSTANTINOP. RE- FELITVR GRARCO- RVN COM- MENTV. A.

Sed rursus ad Theodorū. Rogo modò ipsum, si (vt vult) in decreto donationis Con- stantini vna ex quatuor sedibus Patriarchalibus Constantinopolitana Ecclesia nomina- tur, cur in Nicænis his canonibus nulla de ea mentio, sicut de ceteris: Erubescens hoc ip- se, & omni se probatione destitit senties, ac proinde irrita reddi que in eo decreto de Se- de Constantinopolitana habentur apposita (nam in Magna Synodo, cui intererat Con- stantinus auctor decreti, hæc à Patribus inculcanda & confirmanda fuissent,) erubescēs, inquam, quid ait? De Constantinopolitano Patriarchatu in aliis canonibus tractabitur.] perbellè sanè sic vitans verbera quæ sibi à certa veritate ex Synodo infligebantur. Nam vbi, quæso, magis necessariū, vt decreta ab Imperatore de prerogatiuis Ecclesiarum Magnæ Synodi approbarentur assensu: & vbi etiam opportuniū, quàm cum de primis sedibus mentio haberetur: ac denique vbi vtilius, si tantæ Synodi auctoritate peragi po- tuisset, quod diuersis postea temporibus eiusdem Sedis Episcopi tot studiis perficere co- nati sunt? Sed facebant hæc tam insana atque delira, & iam quæ sunt reliqua Magnæ Synodi decretorum breuiter absoluamus. Ne quis, rogo, dum hæc fusius explicamus, existimet nos potius interpretem agere quàm historicum: sciat namq; eiusmodi historig esse connexa, sed aliorum incuria erroribus adeò vndique obuoluta & tenebris offusa, vt nisi exactius explicentur, & dilucidius elucidentur, in mille alia sit necesse impingere portentosa mendacia, & à veritate historica longius aberrare. Eiusmodi enim esse solet Christianarum rerum historia, vt quæ sapius de veritate dogmatum, Ecclesiarum iu- rium, sacrorumque Conciliorum habeat narrationem connexam, magno periculo talia pertractentur, nisi de his omnibus consideratio exactissima habeatur.

Post hæc autem sancta Synodus, ne quid relinqueret intentatum, sed quoscumque à Catholica communionem alienos errare conspiceret, ad Ecclesiam reuocaret; Nouatianos antiquius (vt dictum est) diro schismate primū, ac demum hæresi ab Ecclesia separa- tos studuit communioni Catholice restituere: sed frustra laborauit, resistente Acefio eo- rum Episcopo, quem & Constantinus Imperator officiis atque blanditiis incausam deli- nire conatus est. de eo enim hæc habet Sozomenus d. Fertur item, Imperatorē, quod om- nium Christianorum prouidere concordia, Acefium Episcopum Ecclesiæ Nouatiano- rum ad Concilium conuocasse: ostendisseque ei Concilij de fide & festo Paschæ deci- sionem, quæ iam tum Episcoporum subscriptionibus confirmata fuerat: percunctatum- que esse, vtrum ille eorum approbaret sententiam: respondisse autem Acefium, nihil noui decisum esse, Concilijque decretum laudasse: sic namque se ab ineunte ætate didicisse tum credendū, tum festum agendum esse. Cui Imperator, Cur ergo, inquit, cum eadem sentias quæ ceteri, te ab eorumdem communionem segreras? Cum verò in medium pro- ferret Acefius dissensionem, quæ regnante Decio inter Nouatianum & Cornelium in- tercesserat, & quomodo qui post Baptisma peccato illo, quod peccatum ad mortem sanctæ Scripturæ vocatur, se obstringerent, mysteriorum communionem indigni essent

CXLII. ACTVM IN CONCILIO CAEN. DE NOVIATIA- NIS. d Soz. l. 7. c. 21.

(nam non in sacerdotum, sed in Dei solius situm esse potestate illud peccati genus ignoscere) Imperator, accepto sermone, dixit: Erigito tibi scalam, Acesi, & tu solus in caelum ascendito. Quae quidem arbitror Imperatorem Acesio dixisse, non quod eum laudaret, sed quod homines existimarent, se minimè à peccati labe vacuos esse.] haecenus Sozomenus. eadem quoque Socrates a narrat, qui isthac addit: Ipse haec à viro minimè vano, qui ætate admodum prouecta erat, atque ea, quæ in Concilio gesta ipse viderat, commemorabat, equidem accepi.]

a Socrat. l. 1. c. 7.

CXLIII. At sancta Synodus, quantumlibet Acesij Nouatianorum Episcopi duritiem diu tentatam satis exploratam haberet; tamen apertam voluit, statuto canone, Nouatianis ianuam reliquisse, si ad Catholicam Ecclesiam redire vellent. Quibusnam autem conditionibus excipiendi essent, eiusmodi decreto edito significauit b.

b Concil. Nic. c. 8. PATEFACTVS AD ITVS NOVATIANIS AD ECCLESIAM.

Si qui voluerint venire ad Ecclesiam Catholicam ex Nouatianis, placuit S. Concilio, vt ordinentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant ab eis confessionem (quam per scripturam exigi oportet) vt fateantur se cum omni consensu Ecclesiae Catholicae statuta obseruatos, id est, communicatos se & ijs qui fortè secundas nuptias experti sunt, vel his qui persecutionis tempore lapsi sunt: quibus tamen lapsis poenitentiae modus & tempus adscriptum est: vt in omnibus sequantur ea quæ in Ecclesia Catholica obseruantur. Et sicubi iidem ipsi fuerint inuenti, siue in vicis, siue in vrbibus clerici ordinati à Catholicis, sic etiam in clero persistant, vnusquisque tamen in suo ordine. Si verò Episcopus vel clericus Ecclesiae Catholicae fuerit, ad quem aliqui ex his accedunt; certum est, quod Episcopus quidem Catholicus suam habeat dignitatem: similiter autem presbyteri & diaconi habeant. Hi verò qui ab istis veniunt, si fortè Episcopus fuerit, habeat sacerdotij dignitatem; nisi fortè placeat Catholico Episcopo concedere ei etiam Episcopalis nominis honorem: si verò non placuerit, inueniet ei locum, vt sit in parochia Corëpiscopus, aut in clero presbyter, vt in vna ciuitate non videantur duo Episcopi esse, & ille omnimodè in clero permanere videatur.] hucusque canon de Nouatianis recipiendis statutus. Ad hanc fortasse vltimam partem canonis, qua de ijs, quæ decreta essent, ea redditur ratio, ne in vna ciuitate duo Episcopi esse videantur, alluisse voluit S. Augustinus in Actis substitutionis Eradij, cum ait: Adhuc in corpore posito beatæ memoriæ patre & Episcopo meo sene Valerio, Episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo, quod Concilio Nicæno prohibitum fuisse nesciebam, nec ipse sciebat.] Existimant autem aliqui canonem ab Augustino citatum specificam de ea re tractationem habuisse pluribus ac dilucidius explicatam, qui tamen canon cum aliis nonnullis exciderit. Eundemque Nicæni Concilij canonem visus est citasse Innocentius Romanus Pontifex in causa S. Ioannis Chrysofomi aduersus eos qui in locum viuientis Ioannis alium creassent Episcopum. recitat eam Innocentij epistolam Sozomenus d.

c Aug. ep. 110

d Soz. lib. 8. cap. 26.

CXLIV. Rursum verò de hæreticis Paulianistis, à Paulo Samosateno sic dictis, necnon Cataphrygis (de quibus omnibus Tomo secundo fusiùs actum est) ad Ecclesiam Catholicam venire cupientibus, sancta Synodus, edito canone, hæc decreuit e: Si quis confugit ad Ecclesiam Catholicam de Paulianistis & Cataphrygis, statutum est, rebaptizari eos debere. Si qui verò clerici erant apud eos; si quidem inculpati fuerint & irreprehensibiles, rursus etiam ordinentur ab Episcopo Catholicae Ecclesiae. Si verò examinati, minus fuerint apti deprehensi, deponi eos oportet. Similiter autem & circa diacones, & de omnibus qui in eo clero inueniuntur, eadem forma seruabitur. Commemorauimus autem diaconissas, quæ in hoc ordine inuentæ sunt, quæ nec manus impositionem aliquam habeant, & omni modo inter laicas habeantur. Similiter autem diaconissæ, quæ in Catholico canone non habentur, simili loco, id est, laicæ, tamquam non consecratæ, deputentur.] hæc de his sancta Synodus. Causa autem cur iterandum esset Baptismum collatum à Cataphrygis, allata est secundo Annalium Tomo.

e CXLV. Quoniam autem præter illa quæ de fide in eodem Concilio rectè statuta sunt (inquit S. Basilius f) alia ad correctionem noxiorum, alia verò ad præmunitionem contra quæ in futuro suboriri possent, à sanctis illis Patribus instituta fuerunt: ad emendationem delictorum illa planè statuta fuisse videntur, quæ de ijs qui persecutionis Licinianæ tempore lapsi, quibus præuiis poenitentis recipiendi forent, sanctis canonibus constituta essent g, quorum à nobis superius mentio facta est. Porro huic illud præcedit decretum in

f Conc. Nic. c. 11. 12.

A in hæc verba: Si qui presbyteri sine examine sunt prouecti, vel cum discerentur peccata sua confessi sunt, & homines contra canones commoti manus confessis imponere tentauerunt, tales regula non admittit: quia quod irreprehensibile est, Catholica defendit Ecclesia.] ac rursus post hæc: Quicumque de lapsis ad Ordinem cleri promoti sunt per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem; hoc Ecclesiasticæ non præiudicat regulæ: cogniti namque deponantur.] Sed & illud b: De lapsis qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularis que seruabitur ita, vt, si quis egreditur de corpore, vltimo & necessario Viatico minimè priuetur. Quod si desperatus, & consecutus fuerit Communionem, oblationisque particeps factus iterum conualuerit: sit inter eos qui communionem orationis tantum modò consequuntur. Generaliter autem omni cuiuslibet in exitu posito, & poscenti sibi Communionis gratiâ tribui, Episcopus probabiliter ex oblatione dare debet.] hæc vna cum alijs Osius; temperans quæ seueranimis, ipso præsentè, statuta fuerant in Concilio Eliberino. Sed quod ad lapsos pariter spectat, hæc ibidem de catechumenis decreuit S. Synodus c: Placuit hoc sancto & Magno Concilio, de catechumenis qui lapsi sunt, vt tribus annis inter audientes verbum sint tantum modò, post hæc verò orent cum catechumenis. Qua quidem poena plectendus fuisset ipse Constantinus Imperator, nisi post lapsum baptizatus iam interfuisset eidem Nicæno Concilio: nam inter lapsorum catechumenorum classem ipsum, quod consuluisset Aruspices, reiciendum fuisse, quæ superius dicta sunt, manifestè declarant.

a Conc. Nic. c. 9. 10.

b Conc. Nic. c. 73.

c Conc. Nic. c. 13. vel 14.

Ad hanc quoque partem emendationis delictorum pertinet quod statutum est de his qui se sponte absciderunt, aduersus quos primus ordine positus canon à Patribus habebatur conscriptus. Non erat planè concedendum (quia exemplo Origenis penes nonnullos error inualuerat) vt prætextu quodam edomandæ libidinis, Fideles sic sibi ipsi genitalia excidendo (de quibus pluribus dictum est Tomo secundo) victores certaminis existere viderentur.

CXLVI. DE SPONTE ABSCISSIS.

Recens sanè facinus Leontij, qui postea ab Arianis creatus est Episcopus Antiochenus, canonis sancienti causam dedidit videtur: de quo in primis hæc S. Athanasius d: Leontius enim accusatus de commercio cuiusdam iuuenulæ mulieris, iussusque proinde ab Eutathio (Antiochæno Episcopo scilicet) vt ab eius contubernio abstineret: se ipsum castrandum dedit, quod ita liberè eius commercio vti posset: neque tamen vel ita suspicionem abluere potuit, quod minus, cum presbyter esset, deponeretur.] & alibi e, nec ad laicam quidè Communionem ob eam causam admittendum esse, aduersus Arianos proclamatur. illam verò Eustolium dictam fuisse nomine tradit. eadem quoque de Leontio Socrates f, & Theodorëtus g. Aduersus igitur abscissos agens sancta Synodus, illos except, quos non voluntas, sed necessitas fecisset eunuchos, sic statuens h:

CXLVII. d Athanas. Apol. de fuga sua in fine. LEONTII FACINVS CAUSAM DE DIT. LEGIS SANCIENDAE.

e Athan. ep. ad solitar.

f Socrat. l. 2. c. 21.

g Theod. l. 2. c. 24.

Si quis à medicis propter languorem defectus est, aut à barbaris excisus: hic in clero permaneat. Si quis autem se ipsum sanus abscidit: hunc & in clero constitutum abstinere conuenit, & deinceps nullum debere taliù promoueri. Sicut autem hoc claret, quod de his qui hanc rem affectant, audentque semetipsos abscindere, dictum sit: sic eos quos aut barbari aut domini castrauerunt, si inueniuntur aliàs dignissimi, tales ad clerum suscipit regula.] hæc Patres. Porro Leontius infelix sic presbyterij gradu depositus, defecit ad Arianos, apud quos ex impietate magnum consecutus est nomen. de eo enim sæpè inferius dicendum est.

CXLVIII. h Nic. Conc. c. 1. CANON DE ABSCISSIS.

E Inde quoque occasio fluxisse videtur, vt eadem Magna Synodus canone sancito vetuerit, ne quis quouis prætextu apud se subinductam mulierem retineret, hæc decreuit i: Interdixit per omnia Magna Synodus, non Episcopo, non presbytero, aut diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem, nisi fortè aut matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas, quæ suspiciones effugiunt.] Cum hæc in celeberrimo illo Episcoporum conuentu actarentur, opportuna (vt videbatur) emerit occasio, ex quo semel de clericorum celibatu & mulierum vitando contubernio agi coeptum est, vt de illis quoque clericis ageretur, qui, antequam ordinarentur, coniugati essent, num initiati postea sacris Ordinibus cum iisdem consuetudinem habere possent. Quid autem de his à Patribus statutum fuerit, non apparet: de eiusmodi verò rogatione hæc recitat Sozomenus k: Dum (inquit) est de hac re deliberatum; aliis visum est, legem introducere, quæ iuberet, vt Episcopi,

XLIX. i Conc. Nic. c. 3.

NE CVM FEMINIS CLERICI HABERENT.

k Soz. lib. 2. c. 22.

presbyteri, diaconi, & subdiaconi cum vxoribus, quas ante duxissent quam essent sacris A initiati, nequam dormirent. At Paphnutius Confessor in medio confessus surgens, illi legi contradixit, nuptiasque honorabiles, & consuetudinem virorum cum suis vxoribus, continentiam vocauit. Postremo Concilium hortatus est, vt talem legem minime promulgaret: nam rem esse ad ferendum difficilem, & fortasse causam illorum vxoribus fore, vt non satis caste vitam traducant; ac veterem Ecclesie traditionem esse, vt qui caelibes gradum sacerdotalem consecuti fuissent, postea minime vxores ducerent: qui autem post nuptias vel ad eum ordinem vocati essent, hi ab vxoribus, quas habebant, minime separarentur. Atque ista quidem, licet coniugij expers fuisset Paphnutius: cuius sententiam approbauit Concilium, & de hac re nullam legem tulit, sed eam in cuiusque arbitrio, non in necessitate poni voluit.] hæc Sozomenus, atque etiam Socrates a.

Socrat. l. 1. c. 8.

CL. REPELLUNTUR SOZOMENVS ET SOCRATES. h. Annal. Eccl. Tom. 1. anno Domini 38.

Habes, Lector, ex his in primis veterem in Ecclesia traditionem fuisse, eandemque B cum in Oriente tum in Occidente vbiq; seruata, vt caelibes ordinati nullo modo possent denuo sperare coniugia. Id quidem in Ecclesia Dei semper obseruatum esse, primo Tomo b fusiùs disseruimus, cum & huius à Sozomeno & Socrate recitata historiam discussimus, & vt adulterinam excussimus, vtpote quæ cum primis Nicæno nuper recensito canoni aduersari videatur. Nam cum expressè habeantur in eo femina, quibuscum permittantur clerici habitare, nec de vxore vlla prorsus mentio facta sit, planè ipsa esse explora conspicitur: quòd enim ea in re dubitatum esset, planè vxoris nomen ante alias fuerat exprimendum, quod silentio omnino censeretur exclusum. Nec veritati consentaneum est, quod dicit Sozomenus, nullum à Patribus ea de re sancitum esse canonem, ob id quòd non cogere vellent quemquam, sed relinquere cuique, quod vellet facere, liberum: nam id necessariò scripta lege sancitum erat, cum scriptus cano C nis his contrarius militaret, quo personæ illæ fuerant definitæ, quibuscum clericis liceret habitare.

CLL. CAELIBATVS ANTIQVA TRADITIO. Hier. ep. 50 in fine.

Hier. adu. Iovinian. l. 1.

Hier. ad Pammach. epist. 10. Epiph. in Compend. l. 3.

Sed & quomodo sine decreto scriptis prodito potuit sancta Synodus antiqua à temporibus Apostolorum consuetudinem in Ecclesia abrogare, quæ ordinatos coniugatos à sacris arcebat, si se iterum vxoribus miscuissent? Est enim huius veterrimi vsus locuples testis sanctus Hieronymus, cum ad Pammachium scribens hæc ait c: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes: Episcopi, presbyteri, diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.] & aduersus Iouinianum agens, id ipsum nec caelibatus impugnatores negare audere tradit, cum inquit d: Certè confiteris, non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.] Nec est quòd quis D possit obicere, de consuetudine Occidentalis Ecclesie hæc ab ipso dici: nam aduersus Vigilantium agens, Quid, inquit, facient Orientis Ecclesie: quid Ægypti, & Sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desierunt: & qui (vt alibi ait e) se norunt hostias offerre non posse, si operi inseruiant coniugali.] Sed etiam non tantum de Orientali Ecclesia testimonium, verum & testem eiusdem Ecclesie quæris: habes S. Epiphanium, qui hæc tradit f: Sanctum sacerdotium ex virginibus quidem vt plurimum procedens: si verò non ex virginibus, at ex solitariam vitam degentibus: si verò hi non suffecerint ad ministerium, hi qui continent à propriis vxoribus, accipiuntur, &c.]

CLLII. CERTA CAELIBATVS RATIO. Hier. adu. Luciferian.

Conc. Arelat. l. 1. c. 2. Eod. Conc. c. 3. Greg. Turon. Hist. Franc. lib. 1. c. 43.

Vides igitur ex testibus, qui vixerunt eodem sæculo quo sacrosanctum Nicænum Concilium celebratum est, quorum tempore (vt idem refert S. Hieronymus g) nonnulli si superstites erant, qui eidem Nicæno conuentui interfuerunt, testatum reddi, non modò minime liberum cuique relictum vti vxoribus post susceptos sacros Ordines, sed fuisse id expressè veritum, & absque controuersia ab omnibus obseruatum. Sed & illud quoque Synodicis decretis cautum constat in Arelatensi Concilio, neminem assumendum ad sacerdotium coniugij vinculo obligatum, nisi spondidisset conuersionem, continentiam scilicet ab vxore h, licet sicut mater & auia, soror vel filia, conuersa vxor cum viro caste habitare ab eodem permilla sit i, sed id præter consuetudinem Ecclesiasticam, de qua Gregorius Turonensis sic testatur k: Apud Arianum post Asteomonium Episcopum primus fuit Vrbicus ex Senatoribus conuersus, vxorem habens: quæ iuxta consuetudinem Ecclesiasticam, remota à consortio sacerdotis, religiosè vivebat.] Quando autem id vsurpari sit ceptum à Græcis, vt coniugati ordinati, contra ius

A ius fasque suas penes se in vsu coniugij retinerent vxores, alibi dictum est a. Ceterum quod ad Nicænum canonem spectat, eum Patres inuiolatè obseruatum custodierunt: vnde S. Basilius b, huius potissimum canonis nisus auctoritate, non permisit septuagenarium senem habitantem secum habere mulierem. Sed, inquit, eiice illam ex ædibus tuis, & trade in monasterium. Sit illa cum virginibus, tu inter viros ministra.] idque ex præscripto Nicæni canonis, iam ait: Lege canonem à sanctis Patribus nostris in Nicæna Synodo constitutum, qui manifestè interdixit, ne quis mulierculam subintroductam habeat.]

Annal. Tom. 1. an. Dom. 58. Basil. ep. 17 ad Pargor. in addit.

Pertinet quoque ad præteritorum prauorum morum correctionem, quod sancta Synodus aduersus clericos scenus exercentes constituit c. Rursum verò emendauit prauum illum qui penes aliquos abusus irrepserat, quo diaconi Eucharistiam porrigebant presbyteris: ne id vsquam fieret, vetuit sancta Synodus, simulque prohibuit ne diaconi sederent coram presbyteris. Porro ex administratione rerum temporalium ad eum creuit diaconorum fastus in locupletibus præsertim Ecclesiis, postquam sub Christianis Imperatoribus sunt aucta diuitiis, vt sedere cœperint coram presbyteris, absente Episcopo, & alia sibi illicita vsurpare, quæ S. Hieronymus scribens ad Euagrium damnat d. At de his aliàs pluribus.

CLIII. DE CLERICIS FOENRATORIBVS Conc. Nic. c. 17.

Hier. ep. 83

Sed & praua illa quoque consuetudo sublata est e, qua Episcopi, presbyteri, atque diaconi de Ecclesia, in qua ordinati sunt, in aliam transferebantur. Vt autem id corrigeret sancta Synodus, turbæ Antiochenæ, cum ex Ecclesiis externis sibi postulassent Episcopum, aliis Eusebium Cæsariensem Antistitem expetentibus, aliis verò Eustathium Pontificem Bercensem, occasionem dedisse videntur. Quòd planè intelligendum est, quando id affectent Episcopi, vel studia populorum & clericorum sibi inuicem diffidentia & mutuo altercantia æmulatione procurent: nam cum vehemens id aliqua ratio persuadeat, nempe vt alicui sedi ab hæreticis pessumdata insignis aliquis alterius Ecclesie præficiatur Episcopus, id sancta ac Magna Synodus exemplo docuisse videtur, cum depositis (vt dictum est) insignioribus Arianis Episcopis, Eusebio Nicomedensi, & Theognide Nicæno, in sedem ipsorum aliarum sedium Antistites suffecerunt. His addidit sancta Synodus f, ne quis alterius Ecclesie aliquem ordinaret clericum absque consensu illius Ecclesie Episcopi.

CLIV. Conc. Nic. c. 15, 16, 17. DE TRANSLATIONE SEDI VM.

Ceterum quòd ex distinctione S. Basilij non tantum ad correctionem præteritorum noxiorum, sed ad præmunitionem quoque eorum quæ suboriri possent, canones statuerit sancta Synodus: ad hæc in primis spectat quòd decretum est, ne recens baptizati in Episcopos assumerentur, vel presbyteri ordinarerentur. eiusmodi enim constitutio sic se habet g: Quoniam plura aut per necessitatè, aut aliàs cogentibus hominibus, aduersus Ecclesiasticam facta sunt regulam: vt homines ex Gentili vita nuper accedentes ad fidem & instructos breui tempore mox ad spirituale lauacrum perducerent; simulque vt baptizati sunt, ad Episcopatum vel presbyteratum promouerent: optimè placuit, nihil tale de reliquo fieri: nam & tempore opus est ei qui catechizatur, & post Baptismum probatione quamplurima. Manifesta est Apostolica scriptura, quæ dicit h: Non neophyrum; ne in superbiam elatus in iudicium incidat, & in laqueum diaboli. Si verò processu temporis aliquod delictum animæ circa personam reperiatur huiusmodi, & à duobus vel tribus testibus arguatur, à clero talis abstineat. Si quis autem præter hæc fecerit, quasi contra Magnum Concilium se efferens, ipse de clericatus honore periclitabitur.] hæc Patres. Ceterum ob insigniorem personam aliquam, & ad sedandos concitatos tumultus, tum in Ambrosio, tum in Nestario fuit canonis derogatum.

CLV. DE NEOPHYTIS NON ORDINANDIS. Conc. Nic. c. 2.

1. Tim. 3.

Sed quod ad Episcoporum pariter ordinationem spectat; quomodo facienda esset, hæc ibidem sunt à Patribus definita i: Episcopum conuenit maximè quidem ab omnibus qui sunt in prouincia Episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in id ipsum conuenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & per scripta consentientibus, tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum quæ geruntur, per vnamquamque prouinciam Metropolitanò tribuatur Episcopo.] Citatur hic canon in Synodali epistola sanctorum Patrum, qui conuenerunt ad sacrosanctum Constantino-politanum Concilium Oecumenicum, ad Damasum, cum hoc additamento: Vt singularum prouinciarum Antistites vnà cum finitimis, modò ipsis ita visum fuerit Episcopis,

CLVI. DE ORDINATIONE EPISCOPO. RVM. Conc. Nic. c. 4.

pis, &c.] quæ verba in dicto canone desiderantur: recitat eum Theodoretus. Quod in super forma rataque concordia perduraret inter Episcopos: illud his additum, vt excommunicatus ab vno, ab altero non recipiatur Episcopo: vtque bis in anno Antistites Concilia celebrarent, ad quæ causæ deferrentur eorum, qui ab Episcopo se iniuste passos aliquid conquererentur. delecta verò ad Concilia celebranda anni sunt tempora ante Quadragesimam, & in autumno.

Sunt autem canones omnes, quos recensimus, viginti numero, non eadem tamen partitione & ordine vbique dispositi, sicut nec eadem versione Latinitati redditi: quarum duarum Auctore incerto extant Tomo primo Conciliorum: alia præterea Dionysij, qui collegit Græcos canones, & in Latinum conuertit, tradiditque Stephano Episcopo Salonitano: habetur & alia sub Attico Antistite Constantinopolitano, elaborata à Theolone & Thearisto, quando ab eodem Attico ijdem canones missi sunt ad Concilium Carthaginense sextum, cui annexi fuerunt, & hætenus extant. in quibus omnibus editionibus viginti tantum modò canones enumerantur, qui licet à Ruffino viginti duo recenscantur, ijdem tamen esse noscuntur, cum ab eo duo ex illis in duas secti partes effecerint quatuor. Sed & Theodoretus viginti tantum canones in Magna Synodo statutos affirmat: totidemque repositos esse in archiuis Alexandrinæ, Antiochenæ, & Constantinopolitanæ Ecclesiæ, cum illi magna diligentia perquisiti sunt ab Episcopis Africanis, dictæ Synodi sextæ Carthaginensis Acta, & epistolæ ea de causa tunc scriptæ certissimam fidem faciunt.

Ceterum Nicænos canones aliquod passos esse naufragium, tabulæ quæ hinc inde dispersæ reperiuntur, manifestè significant. Quis neget, immò quis auctoritate sancti Hieronymi non asserat, atque tutò confirmet, in eadem Magna Synodo de diuinis Scripturis authenticis editum esse canonem? ipse enim sic præfatur in Iudith: Apud Hebræos liber Iudith inter Hagiographa legitur, cuius auctoritas ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur: Chaldæo autem sermone conscriptus, inter historias computatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero sanctarum Scripturarum legitur computasse, ac quæsi postulationi vestræ, &c.] Nemo igitur inficias ire poterit, eiusmodi canonem, quo libri Canonici numerati erant (nescio quo casu) penitus excidisse. At hæc quantumlibet iure dici posse videantur: tamen considerando, quòd qui post Nicænum Concilium scripti reperiuntur Canones sacrorum librorum catalogum continentes, vt à Concilio Laodiceno, siue à Patribus, vt Athanasio, Gregorio Nazianzeno, Amphilochio, vel aliis, in illis liber Iudith inter Hagiographa non numeretur: haud affirmandum omnino existimarem, Canonem de libris sacris statutum esse à Nicæno Concilio, à quo neminem ausum fuisse recedere, iure debet existimari. Sed non ex Canone de sacris libris confecto id asseruisse S. Hieronymum, verum potius ex Actis eius, in quibus obiter citatus idem liber inuentus fuerit. Nisi dixerimus, librum quem apud Occidentales in Canone sacrorum librorum inuenerit, cum aliis Hagiographis annumeratum, existimauerit ex Nicæni Concilij fonte manasse.

Rursum verò de bigamis non ordinandis Nicænum canonem citat S. Ambrosius, qui pariter desideratur: ait enim: Sed prius cognoscamus, non solum hoc Apostolum de Episcopo & presbytero statuisse, sed etiam Patres in Concilio Nicæno tractatus addidisse; neque clericum quemquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit. Hæc ipse. At quis, rogo, tam perfrectæ frontis homo tot tantisque Patres mendacij adeò impudenter redarguerit, & affirmare ausit eos esse mentitos, quòd hi duo canones extra numerum illorum viginti positi videantur? Qua pariter ratione falsarius haud dicendus est sanctissimus ille Zosimus Papa, quòd citauerit Nicænum canonem de appellatione ad Apostolicam Sedem, qui tamen inter viginti illos nequaquam numeratus habetur, neque apud Græcos inuenitur, sicut nec duo alij superius recensiti: cum tamen Theodoretus illum ipsum digito signet, dum scribit Athanasium Arianorum calumniis circumuentum, & illorum iudiciis exagitatam in Occidentem venisse, & Arianos litteris contra eundem causam persecutos esse; quando inquit de Iulio: Ille Ecclesiæ canonem secutus, & eos iussit Romam venire; & diuinum Athanasium, quo pro se in iudicio ipse responderet, vocauit.]

Sed quoniam iste Ecclesiæ canon non certè Sardicensis Concilij, quòd (vt idem demonstrat

Theod. l. 5. c. 9. Conc. Nic. c. 5. Eod. c. 5.

CLVII. NUMERVS NICAENORVM CANONVM.

In prime. Concil. 6. Carth. c. Ruffin. l. 1. cap. 6.

Theod. l. 1. c. 8. in fine.

CLVIII. CANON DE LIBRIS HAGIOGRAPHIS.

CLIX. CANON DE BIGAMIS NON ORDINANDIS.

Conc. Carth. c. 3.

Theod. l. 2. cap. 4.

CLX.

Astrat Auctor sequenti capite) nondum fuerat celebratum. Compelleris ergo fateri, per Ecclesiæ canonem, non alium significatum esse, quàm citatum Nicæni Concilij canonem de appellando ad Romanum Pontificem, quem Athanasius (vt suo loco pluribus declarabimus) aduersus Arianorum iudicia contra se lata legitime appellauerat. Cum verò constet longè grauiori ex Ariana hæresi tempestate iactatam esse Orientalem quàm Occidentalem Ecclesiam, haud mirum sit, Hieronymum, Ambrosium, & Zosimum Papam, ex Romanæ Ecclesiæ archiuis, atque aliunde petitos alios, præter viginti illos, nouisse Nicænos canones: quod intelligentes Patres Catholici, qui Sardicam ad Occumenicum Concilium conuenere, complures ex canonibus Nicæni in Magno Concilio editis, tamquam in recentiori theca recondentes, decretis Sardicensibus, additis quibusdam aliis, intexuere. Sed de his velim consulas quæ dicta sunt quinto Annalium Tomo suo loco, cum de eadem controuersia inter Romanam & Africanam Ecclesiam actum est.

Insuper quòd quæ antea aduersus Arium in Concilio Alexandrino gesta essent, cognita sunt etiam in eodem Nicæno Concilio: ille itidem à Patribus canon sancitus est, quo cautum fuit, vt res cognitæ in minori Synodo, in maiori iterum examinari atque tractari possent. Huius quidem canonis meminit Iulius Papa in epistola ad Arianos recitata, & intexta ab Athanasio in Apologia secunda, in qua hæc verba leguntur: Episcopi in Magna Synodo Nicæni congregata non sine Dei consilio permiserunt prioris Synodi Acta in alia Synodo examinari. & paulò post: Quòd si istiusmodi consuetudo olim fuit, eiusque memoria renouata est & scripto prodita in Magna Synodo, eamque apud vos valere non sinitis, rem profectò indecoram facitis. Hæc Athanasius. At quidem sicut cuncta ista superius recitata, ex Nicæno prodidisse Concilio, dubitandi locus nullus relictus esse videtur, tantis testibus id asserentibus: ita certos de his sancitos fuisse Canones, & non magis ex eiusdem Concilij Actis prodidisse, haud adeò facillè affirmandum putarem.

Ceterum nec ipsi Græci, quantumlibet austeri & tenacissimi Nicænorum canonum numeri vicenarij custodes & iudices, negare vsquã potuerunt, nihil præterea in Magna illa Synodo esse statutum, quod extra viginti illos canones inueniatur: cum ab Attico ipso Episcopo Constantinopolitano editum sit exemplar Formatæ scribendæ, cuius communicatione (vt Tomo secundo dictum est pluribus) vniuersa compaginari deberet Ecclesiæ, quòd excusum haberet post Concilium Chalcedonense, sed in Cresconiana Collectione sub eiusdem Attici titulo descriptum reperitur in hæc verba:

Græca elementa litterarum numeros etiam exprimere, nullus, qui vel tenuiter Græci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus Formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temerè præsumeretur; hoc à Patribus trecentis decem & octo Nicæni congregatis saluberrimè inuentum est & constitutum, vt Formata epistolæ hanc calculationis seu supputationis habeant rationem: id est, vt assumantur in supputationem prima Græca elementa Patris, & Filij, & Spiritus sancti, hoc est ω, υ, α, quæ elementa & octogenarium, & quadringentesimum, & primum significant numerum: Petri quoque Apostoli prima littera, id est π, quæ numerum octoginta significat: eius quoque qui scripsit epistolam, prima littera, cui scribitur, secunda littera, accipientis tertia littera; ciuitatis quoque, de qua scribitur, quarta; & Indictionis (quæcumque est) eiusdem temporis, idem qui fuerit numerus assumatur. Atque ita his omnibus Græcis litteris, quæ (vt diximus) numeros exprimunt, in vnum ductis, vnam, quæcumque collecta fuerit, summam epistola teneat. Hanc qui suscipit, omni cum cautela exquirat expressè. Addat præterea separatim, αμην, Amen, quod in epistola nonagesimum & nonum numerum secundum Græca elementa significat. Valere in Domino. Hætenus ex Collectione Cresconiana, quæ hæc habet amplius: XLVIII. l. Nam numerus noster non tenetur in epistola Græcus, sed Latinus explanatur, quæ directa vnanimitè ab Episcopo Olio, & Victore & Vincentio presbyteris ad Episcopum vrbs Romæ Siluestrum: per quorum nomen seruantes gremium direximus Sedi Apostolicæ. Hucusque ibi, vt se habent in nostro codice: quibus quidem manifesti erroris redarguuntur illi, à quibus in Formatae canone vox αμην, prætermittitur, cum ex ipso textu liqueat, easdem Græcas litteras reddere numerum nonagesimum nonum. Quamobrem ad canonis huius elucidationem, hic describenda putamus, quæ ex Iuone leguntur his verbis:

Annal. Eccl. Tom. 3.

Ff 3

Græca

CANON DE APPELLATIONE AD ROM. PONT.

Nic. Conc. c. 5. Sardic. c. 16. 17.

Sard. c. 18. 19.

CLXI. DE MINORE SYNODO AE MAIOREM PROVOCA- TIO.

CLXII. CANON DE CONFICIENDA FORMA- TA.

CLXIII. FORMATAE FORMAE.

Iuone de Cass. Cleric. part. 6. c. 433.

CLXIV. FORMATAE EXPL. ICA. 710.

Græca elementa litterarum numeros etiam exprimere, nullus qui vel tenuiter Græci A sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus Formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temerè præsumeretur, hoc à Patribus trecentis octodecim Nicææ congregatis saluberrimè inuentum est & constitutum, vt Formatae epistolæ hanc calculationis seu supputationis suæ habeat rationem: id est, vt assumantur ad supputationem prima Græca elementa Patris, & Filij, & Spiritus sancti, id est. ω, υ, α, quæ elementa octogenarium, quadragesimum, & primum seruant numeros: Petri quoque Apostoli prima littera, id est ω, quæ numerum octogesimum significat. Eius qui scribit epistolam prima littera, cui scribitur secunda, accipientis tertia, ciuitatis quoque, de qua scribitur, quarta, & Indictionis (quæcumque est) illius temporis numerus assumatur.

CLXV. DE NUMERIS LITTERARVM.

Atque his ita omnibus Græcis litteris, quæ (vt diximus) numeros exprimunt, in vnum B ductis, vnam, quæcumque collecta fuerit, summam epistola teneat. Addat præterea separatim in epistola etiam nonagenarium & nonum numeros, qui secundum Græca elementa significant, α, μ, η. Tres igitur prædictæ litteræ Græcæ, id est, ω, υ, α, & prima littera ex nomine Petri id est, ω, quingentesimum, sexagesimum, & vnum faciunt numeros: π, enim prima, quæ est in nomine summi Patris, 80. numerat: υ, verò, quæ est prima in nomine Filij, 400. numerat: α, verò, quæ prima est in nomine Spiritus sancti, vnum indicat. Si addas ω, quæ est in nomine Petri prima, id est 80. reperies 561. α, μ, η, verò, quod in prædictæ epistolæ sine scriptum est, 99. indicat, α enim, vnum; μ, quadraginta; η, octo; υ, quinquaginta numerum, qui nonagintanouem efficiunt numeros. Si verò totam summam simul iungas, 660. epistola numeros tenet.] hucusque ipse.

CLXVI. OBIECTIO.

Sed hic illud animaduertendum est, quod habetur in canone, id inuentum à Patri- C bus, ne (quod ait) aliqua fraus falsitatis temerè præsumeretur. Non video, quomodo quilibet impostor non valuerit eiusmodi litteras fingere: nempe si exempli causa dicamus aliquem Arianum cupientem videri Catholicum, hoc perlecto canone, ad eius præscriptum, iisdem signatis elementis litteras exarasse. Vt cum finxerit eas datas ab Athanasio Alexandria ad Iulium Romanum Pontificem per Serapionem diaconum, addita Indictione, ex quæ singularum vocum primis Græcis elementis numerum collectum conscripserit: quid hoc, quæso, tanti negotij opus, vt non valuerit ab impostore quolibet factitari, & hæretico homine vel schismatico fingi? At quonam pacto poterunt, publica lege conscripta regula Formatarum secreta fieri litterarum commercia, quæ vix secretioribus, notis & singulis inter paucos mutuo assensu contestatione condita perfici solent?

CLXVII. DE SVS FORMATAE.

Quamobrem in eam sententiam inus, vt existimemus eiusmodi canonem nequa- quam esse cum ceteris editis, sed penes Episcopos Catholicos retentum esse secretum: atque illud de eiusmodi formula Formatarum fuisse Patrum consilium, vt dantibus & accipientibus communicationis Catholicæ tessera hæc elementis exprimerent: nempe vt qui fidem & communicationem Catholicam his elementis significatam scriberet, vel deferret, censeretur esse Catholicus, sicque vt Catholicus inter Catholicos mereretur Catholica communicatione recipi: nam huius rei causa in vsu fuisse Formatas, nempe vt qui has scriberet, vel afferret, existimaretur esse Catholicus, secundo Annaliū Tomo dictum est. Quoniam verò ad Catholicam communicationem, vt alicui impertiri posset, duo potissimum esse necessaria videbantur, nimirum ne hæresi vel schismate ab Ecclesia Catholica diuisus esset: ea de causa talis formula fuit à sanctis Patribus præscripta Formatis, qua vtrumque significaretur, nempe, qui daret, & deferret epistolam, de fide rectè sentire, & communicatione Ecclesiæ Catholicæ in hære.

CLXVIII. MYSTERIVM INFORMATÆ.

Sic igitur quod in hac Formata tribus illis prioribus elementis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, perfectæ & sanctissimæ Trinitatis nomine adnotarentur; veluti symbolicis formulis aduersus ipsos, qui tunc insurrexissent, hæreticos Arianos fides Nicæna eademque Catholica videbatur esse descripta. Quod verò non solum in rectæ fidei confessione, sed & ex vera cum Ecclesia Catholica cōmunicatione probari deberet, qui recipiendus esset: inde additum est à sanctis Patribus primum illud quod sequitur elementū, ω, nominis Petri: idque ea de causa, quod in sede Petri vigeret totius Ecclesiæ Catholicæ principatus; aded vt ille probaretur verè esse Catholicus, qui Petri successor esset cōmunionem coniunctus: quo quidem perspicuo argumento probat (prout superius di-

atum

atum est) Optatus Mileuitanus se Catholicum, Parmenianum verò & alios Donatistas, aduersus quos agit, esse schismaticos, dum enumerans seriem Romanorum Pontificum, qui sederunt (vt ait) in cathedra Petri, ad Siricium vsque descendens, de eo addit: Hic noster est socius, cum quo nobis totus orbis commercio Formatarum in vna cōmunionis societate concordat.] de Donatistis verò subdit, procul abesse vt Formatis communicent cum cathedra Petri.

Vides ex his manifestè, Lector, ad quid nomen Petri potius, quàm (si sanctioris personæ ponendum fuisset) Dei genitricis Mariæ, vel Ioannis Baptistæ; aut si ω littera ad constituendum certum numerum requireretur, magis ipsius Petri, quàm Pauli Vasis electonis & Doctoris Gentium nomen, post trium personarum sanctissimæ Trinitatis nomina, statim habeatur expressum; nempe ob cōmunicationem cum cathedra Petri, per quod signum, qui esset Catholicus, posset aperte significari. Exarabantur autem in Formata quatuor hæ litteræ, quæ numquam à quouis mutari deberent, ω, υ, α, ω, id est, Pater, Filius, Spiritus sanctus, Petrus; & quod adiciebatur in fine, α, μ, η, Amen. Reliquæ autem, quibus indicabantur nomina scribentis, afferentis, recipientis, temporis quo scripta, & loci ex quo data Formata erat, pro occasione diuersarum personarum, locorum, & temporum mutabantur. In hærebant itaque dicta elementa cuique Formatae immutabilia, quibus hæ voces (vt dictum est) PATER, FILIVS, SPIRITVS SANCTVS, PETRVS, AMEN; eo modo primis litteris haberentur inscriptæ; idque Apostolorum exemplo: nam vidimus Paulum solitum pro signi nota (vt ait^a) apponere illas voces, GRATIA DOMINI, &c. Sanctum verò Ignatium has, AMEN, GRATIA, vt superius primo & secundo Annaliū Tomis pluribus est explicatum.

CLXIX. NOMEN PETRI CVR INFORMATÆ.

Porro quod eadem Græcæ litteræ numerum significarent, in hoc potuit aliquod latere secretum, vt scribendo etiam (si placeret) Latini numeri elementis numerum illum expressum in canone Græcis litteris, quid intelligeretur, haberetur incognitum: vt in appendice eiusdem Formatae apud Cresconium his notis XLVIII. & L. idem est quod AMEN. Et siue Græcè scriberentur, numeri potius esse crederentur, quàm voces: re ipsa autem voces, rei que maximi ponderis significatiuæ. licet sciamus, etiam Latinos Græcis vti solitos characteribus, quod complura exempla declarant. Sicque siue Latinè ex Græcis, siue Græcè notæ numeri scriberentur, nomina & voces illæ, quæ communicationis Catholicæ erant indicatiuæ, non nisi eius tesserae consciis fierent manifestæ, ceteris autem extra Ecclesiam positis (nisi proditio aliqua intercederet) occultæ essent. At de his hæctenus: quæ fortasse prolixius quàm par erat sunt pertractata, sed planè necessitate cogente, quod neminem reperimus, qui isthæc de Formatis ita ex Concilio Nicæno præscriptis elucidarit.

CLXX. SECRETVM INFORMATÆ.

Post verò descriptum canonem de Formatis in dicta Cresconiana Collectione, postque recitatam breuem illam appendicem, mox subiiciuntur S. Synodi litteræ ad Siluestrum Romanum Pontificem: quas, collatione habita cum aliis exemplaribus (vt licuit) paulò emendatioribus reddidimus, relicta in margine varia lectione: sunt autem huiusmodi:

CLXXI.

Beatissimo Papæ vrbis Romæ cum omni reuerentia colendo Siluestro, Osus Episcopus prouinciæ Hispaniæ ciuitatis Cordubæ, Macarius Episcopus Ecclesiæ Ierosolymitanæ*, Victor* & Vincentius presbyteri vrbis Romæ ordinati ex directione tua, & ceteri Episcopi cccxviii. in Domino salutem. Quoniam omnia corroborantur* diuinis mysterijs Ecclesiasticæ vtilitatis causa: quæ ad robur pertinent S. Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ, ad Sedem tuam Romanam explanata, & de Græco redacta scribere confitemur: nunc itaque ad veræ* fidei augmentum* accurrimus roborari. Itaque censeat vestra Apostolica doctrina, Episcopos totius vestræ Apostolicæ vrbis in vnum conuenire, vestrūque habere Concilium*: sicut docet mystica veritas, confirmet* nostra sancta*, vt gradus fixos connexa* ordinationi tuæ sanctimonix nostra possit habere regula: quoniam decet numerum dictorum cōepiscoporum à te discere gradus conformes* conscendere Verbi. Quidquid autem constitutum in Concilio Nicæno, precamur vestro oris consortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro vniuerso Concilio. Dat. viii. Kalend. Iulias. Accepit. xiiii. Kal. Nouemb. Paulino & Iuliano summis Coss.] huic habetur coniuncta Siluestri epistola ad Synodum, sed mendosissima, quæ & ob Confules perperam positos commentitia reputatur, vt pote quæ data & accepta habetur

LITTERAE SYNODI AD SILVESTRVM PAPA M. CONSTANTINOPOLITANÆ, * Vrbis * corroborata * vestre Sedis * argumenti * concilium: * vt firmet * sanctimonix, * contexta, * fornices confirmetur Vrbis

tur sub Consulatu Constantij quarto cum Constantini octavo, siue septimo, qui est ab hoc annus quintus. Porro cum his litteris missum æquè fuisse decretum fidei, & reliqua in Synodo gesta, certum est.

CLXXII. SYNO DI CONFIRMA TIO.

a Socras. l. 2. c. 13.

Ceterum quod ad Magnæ Synodi confirmationem spectat: etiam si dicta epistola non extaret, vel omnino reiceretur vt spuria, quis ignorat antiqua Ecclesiastica iura, quibus traditum & obseruatum est, omnia decreta Synodica ab Episcopo Romanæ Ecclesiæ accipere firmitatem? unde apud Socratem a: Canon Ecclesiasticus vetat ne decreta absque sententia Episcopi Romani Ecclesiis fiantur. Sed quoniam iste canon, qui in re tanta, tanta decernat, vt inuolabiliter & semper fuerit vbiq; seruandus? non equidem in Synodo aliqua reperitur esse sancitus, sed potius antiquo vsu, vti Apostolica institutio, ad posteros iugi obseruatione omnium appareat stabilitus, quod & superioribus demonstratum est.

CLXXIII.

b Sozom. l. 3. c. 19. in fine. NICAENVS CANON DE SACRO HYMNO GLORIA PATRI, &c.

c Mat. vlt.

Sed quod rursus ad Nicæna pertinet instituta, non prætermittimus dicere, indicare videri Sozomenum b, ex instituto Nicæni Concilij, secundum traditam in eo fidei formulam, hymnos cani consueuisse; cum agens de Leontio Ariano Episcopo Antiocheno, ait eum passum esse Catholicos hymnis fidei Concilij Nicæni consentientibus Deum laudare. Etenim Ariani sicut Baptismi formam, ita quoque glorificationis Hymnum corruerant, vt dicerent, Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto: Catholici vero more vsitato & antiquitus tradito canerent: Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto: idque ex præscripto verborum Domini ad suos dicentis c: Euntes ergo docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. At ex Concilio Nicæno (vt dicemus) ad eiusmodi Hymnum glorificationis illud accessit additamentum, vt post Gloria Patri, &c. diceretur: Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

CLXXIV. HYMNVS GLORIFICATIONIS EX TRAD. APOSTOL.

d Basl. de Spir. sanct. c. 7.

e Basl. de Spir. sanct. c. 27. 29. f Eod. c. 27. in fine.

Sed ad hæc omnia certius exploranda, illud in primis monendum putamus, eiusmodi Hymnum glorificationis, sic à maioribus dictum, nequaquam (vt aliqui putant) inuentum esse à Nicæno Concilio, sed ab ipsis Apostolorum temporibus Fideles, cum in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizarentur, easdem tres personas sanctissimæ Trinitatis eiusmodi Hymno conglorificare cœpisse. Quod quidem ex maiorum traditione, absque aliquo scripto, sibi Ecclesiam vindicare, pluribus affirmat S. Basilius d ad Amphiloichium scribens de Spiritu sancto, vt cum ait: Proinde quod à maioribus nostris dictum est, & nos dicimus, gloriam esse communem Patri cum Filio: quapropter & glorificationis Hymnos Patri simul cum Filio offerimus. Sed & cœptam esse in Ecclesia Dei eiusmodi Glorificationem ex eo tempore quo ab Apostolis promulgatum est Euangelium, & cum (vt diximus) factum Baptismum ab eisdem iussu Domini in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti collatum est, à Fidelibus occini cœptam, & absque scripto Fidelibus traditam, pluribus idem inferius docet e, eandemque pronuntiantiam esse monet, vt à Domino accepit Ecclesia, licet ab aliquibus, cum, pro ET, dictum reperiri tradat, nam ait f: Dictum est igitur, nihil referre ad sensum, siue dicas, Gloria Patri & Filio cum Spiritu sancto, siue dicas, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto. Non igitur fas est cuiquam syllabam Et ex ore Domini profectam eiicere, aut aliter scribere. Hæc & alia huiusmodi Basilius de huius Glorificationis ab Apostolis Ecclesiæ traditæ vsu: quam tanti ponderis esse nouerunt Patres, vt cum postea in Constantinopolitano Concilio firmanda esset aduersus hæreticos Spiritus sancti negantes Diuinitatem regula fidei, huiusmodi Conglorificationis testimonium in ipsa in-textum voluerint atque scriptum illud de Spiritu sancto: Qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur.]

CLXXV. GLORIA IN FINE PSALMORVM.

g Cassian. l. 1. c. 8.

Porro quod attinet ad decreta Nicæna Synodi: sicut nullo modo dicendum est, glorificationis sanctissimæ Trinitatis Hymnum ab ea primùm inuentum; ita nec, vt in fine cuiusque Psalmi caneretur, esse statutum putamus. Equidem si Magna Synodus id statuisset, vniuersam regulam (sicut in ceteris) Ecclesiis omnibus pariter præscripsisset, à qua nullus vnquam deuiare, vel latum vnquam præterire aliquando, præsumsisset, cum tamen videamus diuersas ea de re fuisse diuersarum Ecclesiarum consuetudines, ritusque dissimiles: sic namque Cassianus ait g: Illud etiam (quod in hac pronuncia vidimus) vt vno cantante, in clausula Psalmi omnes astantes concinant cum claniore, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto: nusquam per Orientem audiuimus: sed

A sed cum omni silentio ab eo qui cantat, finito psalmo, orationem succedere; hæc verò glorificatione Trinitatis tantummodò solere Antiphonam terminari.] hæc ipse: ex quibus etiam, sicut ex multis aliis, commentitia planè detegitur epistola illa Hieronymi nomine ad Damasum consignata, quæ merito ab eruditis, Hieronymi res accuratius expendentibus, vt adulterina iure exploditur, in qua hæc leguntur a: Precatur ergo cliens tuus, vt vox ista psallenti in sede tua Romana die noctuque canatur, & in fine Psalmi cuiuslibet, siue matutinis, siue vespertinis Horis coniungi præcipiat Apostolatus tui ordo, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Sicut erat in principio, &c.] Si enim in Oriente nusquam se audisse inquit Cassianus, vt in fine Psalmi diceretur, Gloria Patri, &c. quomodo ex Orientis more de eiusmodi psallendi genere Hieronymus potuit Damasum monuisse, cum antea tam in Occidentali Ecclesia, quam in Orientali, eiusmodi psallendi vsu viguisse, idem affirmet? Qui tamen eidem epistolæ fidem adhibuerunt, ex S. Hieronymi monitu id sancitum à Damaso existimarunt.

Quod igitur ante Nicænum Concilium, ex traditione (vt vidimus) Apostolorum, videret vsus in Ecclesia, vt à Fidelibus glorificationis dictus Hymnus occineretur vbiq; licet diuerso ritu: alia occasione recens accepit additamentum. Nam cum Ariani blasphemantes dicerent Filium à Patre in tempore factum, & fuisse tempus quando non erat: placuit sanctæ Synodo aduersus eiusmodi hæresim addi ad antiquum glorificationis Hymnum, Gloria Patri, &c. illam appendicem, qua dicitur: Sicut erat in principio, &c. Testatum habetur id ex Concilio Vasensi, vbi hæc reperiuntur expressa b: Et quia non solum in Sede Apostolica, sed etiam per totum Orientem, & totam Africam, vel Italiam, propter hæreticorum astutiam, qua Dei Filium non semper cum Patre fuisse, sed à tempore cœpisse blasphemant, in omnibus clausulis post GLORIA PATRI ET FILIO ET SPIRITUI SANCTO,] SICVT ERAT IN PRINCIPIO ET NUNC ET SEMPER ET IN SÆCULA SÆCULORVM, AMEN. dicitur: etiam & nos in vniuersis Ecclesiis nostris hoc ita dicendum esse decernimus.

Hic autem illud Lectorem admonendum putamus, canones Concilij Vasensis primi confusos existere cum illis Vasensis secundæ Synodi, huncque recitatum hic canonem esse Vasensis primæ, quæ paulò post Nicænum Conciliū celebrata est temporibus Constantij Imperatoris, cum S. Nectarius Episcopus Viennensis federet, qui eidem Synodo interfuit, de quo sic Ado eiusdem Ecclesiæ Episcopus c: Florebat, inquit, & tunc temporis, quo Maximinus Episcopus Treuerensis, hospes Athanasij, Nectarius Viennensis Episcopus in doctrina fidei eximius: qui in Vasenti illa Synodo venerabili primus interfuit, & Patris & Filij & Spiritus sancti vnã esse naturam, & potestatem, & Deitatem, & virtutem, in Ecclesia publicè prædicauit & docuit.] hæc Ado. Quamobrem qui subscripti Episcopi ibi in fine ponuntur, alterius Vasensis Synodi esse oportuit, illic verò (quod etiam accidit de Arelatensibus Synodis) per errorem appositos. Sic igitur, quod dicitur à Sozomeno, cani Hymnos à Catholicis Nicæna fidei consentientes, de glorificationis antiquo Hymno, tunc verò eo additamento aucto, debere intelligi, potius assentimur. At de his modò satis.

Putarunt nonnulli, vt sicut huiusmodi sic auctus glorificationis Hymnus ad confutandam grassantem publicè in Ecclesia hæresim Arianam, vt frequentius caneretur, ex hoc tempore Nicæni Concilij fuerit à Patribus laudabili consuetudine introductum; vbi canitur ita pariter, vt Nicænum fidei Symbolum in Ecclesia publicè concineretur. Verum eiusmodi institutionis antiqua vestigia in Ecclesia Orientali facilius reperio: nam vbi Arij hæresis magis inualuit, ibi potissimum eiusmodi Symbolum in sacris solemnibus publicè debuit frequentari. De his enim hæc testatur Theodorus Lector d: Timotheus (erat hic Constantinopolitanus Episcopus) ab amicis rogatus, Symbolum fidei trecentorum decem & octo Patrum per singulas Synaxes dici curauit, ad reprehensionem videlicet Macedonij, quasi ille Symbolum hoc non receperit; cum antea semel tantum in anno, in parasæue scilicet Dominicæ Passionis, tempore quo Episcopus catechizabat, recitatum esset.] ita Theodorus.

In Romana autem Ecclesia secus accidit; quippe quæ custos tenacissima ac fidelissima antiquitatis, quod didicerat ab Apostolis, nullo penitus aucto additamento, seu elucidatione, Symbolo diutius vsa est. De ea enim Rufinus e hæc tradit, Symbolum explicans: CREDO IN DEVM PATREM OMNIPOTENTE M. Verum (inquit) prius-

a Habes eam To. 1. Conc. in reb. Damas.

CLXXVI. GLORIFICATIONIS APPENDIX.

b Conc. Vas. in fine c. 5. Tom. 1. Concil.

CLXXVII.

c Ado in Chro. ann. Dom. 337.

CLXXVIII. SYMBOLVM NICAENVM VBI CANITUR PARITER, VT NICAENVM FIDEI SYMBOLVM IN ECCLESIA.

d Theod. Lect. lib. Collectanorum Bibl. sanct.

CLXXIX. e Rufin. in exposit. Symbol. apud Cyprian.

SYMBOLVM
APOST. IN
VSV ROM.
ECCLESIAE

priusquam incipiam de ipsis sermonum virtutibus disputare, illud non importunè a commonendum puto, quòd in diuersis Ecclesiis aliqua in his verbis inueniuntur addita: in Ecclesia autem vrbs Romæ hoc non deprehenditur factum. quod ego propterea esse arbitror; quòd neque hæresis vlla illic sumpsit exordium, & mos ibi seruetur antiquus, eos, qui gratiam Baptismi suscepturi sunt, publicè, id est, Fidelium populo audiente, Symbolum reddere: & vtique adiectionem vnus saltem sermonis eorum qui præcesserunt in fide, non admittit auditus. In ceteris autem locis, quantum intelligi datur, propter nonnullos hæreticos addita quædam videntur, per quæ nouellæ doctrinæ sensus crederetur excludi.] hucusque Ruffinus. De vsu verò Symboli Constantinopolitani suo loco dicendum.

CLXXX.
DE NUMERO
CANONVM
NICÆNORVM.

Quod autem rursus spectat ad numerum Nicænorum canonum: quòd illi in epistola quadam, Marci nomine, septuaginta recensentur, atque nonnulli ex iis in litteris, quæ Iulij & Felicis Papæ dicuntur, descripti habeantur, quòd insuper Dalmatius Episcopus Cyzicenus quædam constitutiones eiusdem Synodi ad rectè viuendi formam præscriptas ferri tradat, ex eisquæ nouem recitet, quodque demum Turrianus profiteatur, octoginta Nicænos canones Arabica lingua scriptos inuentos se Latinitate donasse, secundum epistolam illam nomine Athanasij ad Marcum editam, de octoginta pariter capitulis in eadem (vt ibi dicitur) Synodo constitutis, & in septuaginta recatis: quoniam hæc ignorasse maiores visi sunt, quando, oborta controuersia in Ecclesia Africana, de iis mentio necessaria incubisset, hæc libentiùs aliis differenda relinquimus: cum tamen nullo pacto inficiari erimus, ex iis quæ dicta sunt, canones Nicænos numerum vicenarium excessisse.

CLXXXI.
MYSTERIVM
IN NUMERO
ET IN NOMINIBVS.
Gen. 14.

His omnibus in sacrosancta Synodo absolutis, consecuta est subscriptio Patrum; qui tum fidem Catholicam Symbolo illo, quod recensimus, explicatam, tum etiam sanctos canones singuli suo chirographo munierunt, omnes simul recenti decem & octo: numerus videlicet in magno illo, Patre fidei dicto, Abraham, consecratus, cum totidem ex suis vernaculis aduersus quinque Reges, quos & vicit, armasset: eodem quippe numero Patrum certatum est non tantum aduersus Arium & Arianos, sed quotquot antea extitissent Filij Dei Diuinitatis impios aduersarios, obtaque est victoria in ciuitate Victoriæ, Victore atque Vincentio vnâ cum Osio primariis ducibus pietatis: vt & in his nominibus quoque intelligas admirabile sacramentum. Quid autem mirandum acciderit de duobus Episcopis nuper, antequam subscriberent, vita functis, cum narrent Gregorius presbyter Casariensis, atque Nicephorus, & si qui alij ex recentioribus (apud antiquiores enim id frustra queritur) hic describemus, ne quid temerè aut inconsultò prætermisisse videamur potius, quam probasse.

CLXXXII.
b Apud Li-
pomp. Tom. 6.
DE CHRYSANTHO ET
MVSONIO
EPISCOPIBVS.

Gregorius igitur in ea Oratione, quam de Nicæna Magna Synodo habuit, hæc ait: Duo sancti Episcopi, Chrysanthus & Musonius, cum nondum decisioni suas adiecissent subscriptiones, accidit vt diuina prouidentia ab humanis excederent. Diuini ergo Patres, cum venissent ad communem locum, in quo dormiebant, cumque simul cum eis essent, & quæ dicebantur, audirent, O Patres, dixerunt, & fratres, præclarum certamen nobiscum decertastis, cursum perfecistis, fidem seruastis. Si ergo quod factum est, Deo gratum iudicastis (nunc enim purius cernitis) nequid sit impedimento, quo minus vos quoque decisionem subscribetis. Hæc simul & dixerunt, & signata decisione sanctorum Patrum loculo imposta, totam illam noctem infomnem peragunt in oratione. Die autem sequenti, cum venissent ad loculum, solutis, quæ erant imposta, signaculis, cum sanctam reuoluissent decisionem, inuenerunt sanctorum Patrum ad eos adiectas subscriptiones: adeò vt. citra dubitationem vnusquisque, etiam ex eis qui erant extrinsecus, fateretur sanctum illum sanctorum Patrum chorum constare præsentia & ope sanctissimæ Trinitatis, eamque suam ostendere defensionem ijs qui digni habentur vt videant.] hæc Gregorius. addit his Nicephorus eorundem subscriptionem in huiusmodi verba: Chrysanthus & Musonius, qui cum Patribus omnibus in S. prima Oecumenica Synodo consensus, quamuis corpore translati, manu tamen propria nos quoque libello subscripsimus.] hæc ille: quorum omnium fides sit apud Auctores, cum tantæ rei nullum vestigium sit reperire penes Athanasium, Hilarium, & alios, qui nihil planè reliquere intactum, quo insultantem Arianam heresim oppugnare potuissent. Sed nec fuit moris, fidem inter Fideles velle miraculis

c Nicoph. l. 8.
c. 23.

pro-

A probatam reddere, cui suffragarentur firmiores diuinæ Scripturæ sermões.

At Nicæni Concilij hic finis esto: cuius quidem singularem cum primis excellentiam, ac venerandam insuper eximiamque maiestatem, vix credi potest, quot laudibus atque præconijs profecuti sint sanctissimi Patres: quorum vnus S. Leonis Papæ scribentis tum ad Anatolium Constantinopolitanum Episcopum, tum ad Pulcheriam Augustam, hæc satis sit elogia sanè præclarissima recitare, cum inquit: Nulla sibi met de multiplicatione congregationis Synodalia Concilia blandiantur, neque trecentis illis decem atque octo quantumlibet copiosior numerus sacerdotum vel comparare se audeat, vel præferre, cum tanto diuinitus priuilegio Nicæna sit Synodus consecrata, vt siue per pauciores, siue per plures Ecclesiastica iudicia celebrentur, omni penè auctoritate sit vacuū, quidquid ab illorum fuerit constitutione diuersum. Nimis ergo hæc improba, nimis sunt praua, quæ sacratissimis canonibus inueniuntur esse contraria.] & inferius: Sancti illi ac venerabiles Patres, qui in vrbe Nicæna, sacrilego Ario cum sua impietate damnato, mansuras vsque in finem mundi leges Ecclesiasticorum canonum condiderunt, & apud nos in toto orbe terrarum in suis constitutionibus viuunt, & si quid vsquam aliter, quam illi statuerunt, præsumitur, sine cunctatione cassatur: vt quæ ad perpetuam utilitatem generaliter instituta sunt, nulla commutatione varientur; nec ad priuatum trahantur commodum, quæ ad bonum sunt commune præfixa.

Idemque ad Pulcheriam Augustam in hæc verba: Contra statuta paternorum canonum, quæ ante longissimæ ætatis annos in vrbe Nicæna spiritualibus sunt fundata decretis, nihil cuiquam audere conceditur: ita vt si quis diuersum aliquid decernere velit, se potius minuatur, quam illa corumpat, quæ si (vt oportet) à cunctis Pontificibus intemperate seruentur, per vniuersas Ecclesias tranquilla erit pax, & firma cõcordia.] & in calce: Confessiones verò Episcoporum sanctorum canonum apud Nicænam conditorum regulis repugnantes, vnita nobiscum vestræ fidei pietate, in irritum mittimus, & per auctoritatem beati Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus, in omnibus Ecclesiasticis his legibus obsequentes, quas ad pacificationem omnium sacerdotum per trecentos decem & octo Antistites Spiritus sanctus instituit: ita vt, etiam si multo plures aliud, quam illi, statuere decernerent, in nulla reuerentia sit habendum, quidquid fuerit à prædictorum constitutione diuersum.] hæc tenus Magnus Leo, horribilis deserti immanes belluas, feræque sæuissimas rugitus sui terrore concutiens, iuxta Propheticum epiphonema illud: Leo rugiet, quis non timebit?]

At sicut cum diuina illa Arca mansit tribus mensibus in domo Obededom Gethæi, magna inde ille benedictionem consecutus est: ita Nicæna ciuitas, licet antea non ignobilis, longè clarior atque celebrior reddita est toti dem mensium Magni illius Concilij incolatu, admirandis quibusdam sibi diuinitus impertitis potita beneficijs, quæ Gregorius presbyter recenset, his annectens quæ sua quoque ætate peracta sunt, ait enim: Cum Patres postridie essent precaturi Saluatorem vniuersorum pro suo domum reditu, & pro ea quæ illos excepit ciuitate: accidit, vt in eo qui dicitur Μεσόμαλα, id est Medius vmbilicus, ingressus Orientalis, scaturirent fontes circa medium apsidis, circa quam constiterat sanctorum chorus: qui quidem in hodiernum vsque diem apparens, ostendit orationum fructuosos effectus, & nunc apud omnes celebratur & nominatur Nicæa. Quantum autem illi pro ea laborauerint, & quantam eius curam gesserint, conicere licet ex ea re admirabili, quæ nostra ætate facta est. Nam cum ingrati fuissent Assyrij, & per quod eis parta est salus, Romanum Imperium depopulati essent & vexassent, omniaque barbarica consumerent insolentia: remansit intacta omnino à Babylonica contumelia, vt quæ nec igne nec gladio, virorum, aut mulierum, aut infantium senserit captiuitatem, cum eam sæpè clanculū & apertè adorti essent. Dicitur autem superbum quoque quemdam ex eius exercitu Tribunum militum impudenter audax cõceptum aggressum esse, nempe vt magiæ illic execranda piacula faceret: nocturna autem visione (quæ illi soli apparebat) & diurnis terroribus ei incussum esse timorem, vt acerbè periret, adeò vt mutatus sceleratus, templum, vel potius templi habitatorem Christum verum Deum nostrum honoraret, & lucernis accensis placaret: atque ex eo tempore omnem Babylonicum exercitum à sancto templo arcuisse, & hospitem mansuetudinem barbaricæ ferocia minimè respondentem, iis qui in ipsa ciuitate vitam agerent, ostendisse.] hæc Gregorius, qui & multa addit de incorruptione, qua donata sunt sacra illorum

CLXXXIII
PRÆCONIA
NICÆNI
CONCILII.
a Leo ep. 53.CLXXXIV.
b Leo ep. 55.
EXCELLEN-
TIA NICÆ-
NORVM CA-
NONVM.c Amos 3.
CLXXXV.
d 2. Reg. 6.
NICÆNA CI-
VITAS MI-
RA EST CON-
SECUTA EX
CONCILIO.
e Greg. pre-
sbyter. Orat.
De Patribus
Nicæni Con-
cilij. apud Li-
pomp. Tom. 6.
die 19. Iulij.

illorum Patrum reliquia; qui magnæ Synodo interfuerunt, quorum memoriam Orientalis Ecclesia quinto Kalendas Iunij (vt Græcorum indicat Menologium) celebritate anniuersaria consecrauit.

CLXXXVI. Eusebius. Vit. Const. lib. 4. c. 40. 13. 214. 15.

Quid autem; absoluta Magna Synodo, egerit Constantinus, sic Eusebius tradit: Quibus ad exitum perductis, secundam istam victoriam Imperator se contra Ecclesie hostem consecutum affirmauit; & propterea festum triumphale ad Dei honorem illustrandum egit. Eodem tempore vigesimus eius regni annus completus est, in quo conuentus celebres etiam apud reliquas gentes agitabantur. Vicennalia enim cum agerentur, tum ob solutionem publicorum nuncupatorum pro Imperatore votorum, tum & in nouis iterum nuncupandis festi dies in exhibitione munerum agebantur: sed & hæc Constantini Vicennalia, aucta creatione noui Cæsaris, nempe Constantij, augustiora atque celebriora reddita sunt.

CLXXXVII. Eusebius. Vit. Const. lib. 4. c. 40. CONSTANTINVS CÆSAR.

His quippe Vicennialibus creatum fuisse Constantium Cæsarem, testatur idem Eusebius, cum alibi ait: Secundus aui nomine appellatus Constantius, vigesimo ferè Imperij paterni anno, quando publicus solemnisque omnium hominum conuentus agebatur, renuntiatus est. eadem in Oratione habita de laudibus Constantini in Tricennialibus, ubi nulla prorsus de Crispo Cæsare creato memoria; quem Eusebius (vt dictum est) ne videretur patris læuum facinus refricare, silentio condemnauit, tantum de tribus filiis mentionem faciens, tribus decenniis Cæsaribus omnibus creatis. Habuit in his Vicennialibus Eusebius ipse Cæsareæ Palæstinæ Episcopus in laudem Imperatoris Orationem, vt ipsemet testatur, cum sic præfatur in libros Vitæ eiusdem Constantini, quos scripsit: Quemadmodum vniuersum hominum genus illustrem & præpotentem nostrum Imperatorem ad decimum quemque Imperij annum ratis conuersionibus iterum ac tertio reuolutum, diebus festis epulisque solemnibus magnificè celebravit: ita nos quoque, non solum cum iam viginti annos regnasset, multique victoriae trophæis esset nobilitatus, illum amplo ministrorum Dei confesso stipatum, diuinis laudibus ad cælum vsque extulimus: verum etiam cum triginta annos modò in hoc imperandi munere confecisset, &c.] desideratur hæc Eusebij Oratio; eius enim illa tantum extat in Tricennialibus habita. Studuisse planè vstrum hominem, Græcicæ eloquentiæ lenociniis Imperatorem demulcere, sibi que conciliatum in omnibus reddere, quis poterit dubitare, cum ipse testetur se eum illa Oratione diuinis laudibus in cælum euexisse? Sed quid tum in ea celebritate cum Patribus Constantinus? hæc in loco antea citato habentur:

Euseb. ubi supra lib. 3. c. 14. 15.

CLXXXVIII. CONSTANTINI STVDIVM ERGA EPISCOPOS

Inter Dei ministros iam pace conciliata, ipse Imperator conuiuium celebrare cœpit, & hoc tamquam sacrificium Deo valdè accommodatum per illorum præsentiam obtulit; neque quisquam ex Episcoporum numero ab illo regali epulo absuit. Istud porro, quod ibi factitatum est, omnem dicendi facultatem superat. Satellites enim armati districtis gladiis vndique regia vestibula obseruabant, per quorum mediam turbam sancti Dei homines absque formidine ingressi sunt, & ad interiores Palatij ædes perrexerunt. Ex quibus alij deinde vnà cum Imperatore accumbere, pars prope triclinij valuas vtriusque assidere. regni Christi effigies ea in re adumbrari videbatur: quam rem somnij similius, quam rei gestæ, aliquis existimare potuerit. Vbi autem conuiuium magno cum splendore venit ad exitum, illud præterea, quod omnes magnificentius & liberalius exciperentur, accessit: quisque nimirum pro dignitate muneribus honorificè donatus fuit. De hoc porro Concilio Imperator illos etiam, qui ei nequiquam interfuissent, certiores fecit per litteras, quas quidem in hanc nostram historiam, tamquam in columellam quamdam, inscribam; quæ ita se habent, &c.] Describuntur mox ab eo litteræ datæ à Constantino de ijs quæ in Synodo gesta essent de Paschatis festi celebratione ab omnibus vnà eademque die vbique seruanda; quæ quidem à nobis suo loco opportunius sunt recitatae.

CLXXXIX. EUSEBIJ VSTRVM CONSILIVM

Sed non cesso Eusebij calliditatem vehementius admirari, dum ipse retexens historiam de Nicæno Concilio, nihil prorsus habet de Arii atque Arianorum damnatione, nec quidquam meminit de datis litteris aduersus Arium & scripta ipsius: atque perinde ac in Magna Synodo nihil præterea gestum fuisse, quam de Paschate obortam dirimere controuersiam, amplissimas illas Constantini ea de re scriptas litteras ad verbum recitat. Iam quid post eas subinferat, cum ad propria dimisit, hic reddamus: De cetero autem

A autem (inquit) ubi Concilium erat dimitendum, sermonem apud Episcopos de rebus ordine dispensandis instituit. Omnibus igitur vno eodemque die in vnum conuocatis, eos, cum adessent, admonuit sedulo, vt pacis inter ipsos mutuo colenda diligentem curam adhiberent, & contentiosas lites auerterent: & si quisquam inter illos ex sapientiæ præstantia multum laudis adeptus fuisset, nulla in illum flagrarent inuidia, sed virtutis vnus commune bonum esse censerent; qui autem præstabiliores viderentur, non aduersus tenuiores se insolenter efferrent: Nam qui, inquit, sint re vera bonitate superiores, diuini Numinis est decernere.

Euseb. Vit. Const. lib. 3. cap. 20.

B Dixit porro, oportere eos, propter animi lenitatem & indulgentiam, se inferiorum imbecillitati submittere: rarum esse illud, quod sit expletum omnibus suis numeris & partibus: & propterea inter ipsos, iis qui leuiter peccant, veniam debere tribuere, benignè gratificari, & quæ humanæ sunt fragilitatis, condonare; concordem animorum consensum in primis colere; ne ipsi inter se concertantes, illis qui ad obtrectandum verbo Dei parati sunt, anam eidem illudendi præberent. quam rem omnium maxime præcaueri debere; posse autem facile præcaueri, dummodò quæ apud nos sunt, illis admiratione digna videantur. Neque cuiquam nostrum obscurum esse, vtilitatem quæ ex Sacris litteris capitur, non omnibus conferre solere: alios enim deliciis ad tempus oblectari; nonnullos in eorum familiaritatem, qui aliquem dignitatis gradum adepti sunt, se callidè insinuare: complures, eos qui humanitus & benignè ipsos excipiunt, amplectari: multos muneribus donatos ad diligendum compelli: sed paucos admodum veræ doctrinæ amore flagrare, & amicam veritatis perrare reperiri. Quare omnibus esse in primis consentaneum, vt ea quæ ad salutem vtilia sunt, quisque alteri instar medici suppeditet: ad eum planè finem, vt apud omnes omnino salutis disciplina magno in honore habeatur. Ista cum primis adhortatus est Imperator.

CXC. CONSTANTINI ADMONITIO AD EPISCOPOS.

C Ad extremum etiam illud adiecit, vt pro ipso ad Deum preces obnixè funderent. Cum igitur his præceptis eos instruxisset, omnibus fecit potestatem ad sua domicilia reuertendi. Illi lætitia gestientes redierunt. Ad hunc modum cum illi propter dissidentes opiniones longo quasi interuallo ab se mutuo diuisi fuerant, tamquam in vnum corpus essent denuò coagmentati, deinceps vna apud omnes viguit sententia, ipsius Imperatoris consensu confirmata. Proinde Imperator de prospero rei euentu lætus, illis, qui Concilio nequiquam interfuissent, per litteras fructum eiusdem vberem præbuit; populòque vniuerso cum per agros, tum per ciuitates disperso ingentem pecuniam vim distribui mandauit: sicque festum diem ad recolendam vigesimi anni sui memoriam celebratum cohonestauit. hucusque Eusebius: eadem quoque Sozomenus. Theodoretus insuper de conuiuio & donis collatis hæc addit:

CXCI. ROGAT PREGES FIDELIVM CONSTANTINVS

Sozom. lib. 1. cap. 11. Theod. lib. 1. cap. 11.

E Insuper vt sedes multæ pararentur, quod illis pariter omnibus epulum daret: qui autem erant illustriores, eos suæ ipsius mensæ fecit particeps, alios verò ad alias dimisit mensas. Et cum videret dextros oculos quibusdam effoscos, intellexissetque quod constantia pro pietate eam cladem illis attulisset; labra vulneribus admouit, pro certo persuasus, osculo se benedictionem inde hausturum esse. Eiusmodi insigne Constantini pietatis officium iterum ab eo exhibitum tum in aduentu ipsorum Episcoporum, tum cum iidem postea recessuri essent, ab Eusebio silentio fuit prætermisum, quod Arius ipse, vt pote nequam oculus, Orthodoxorum constantiæ inuideret, quæ præsertim suggillasset ipsius ignauiam, quod in persecutione negasset. Sed prosequitur Theodoretus:

CXCII. CONSTANTINVS EXOSCULATVR CECATRICES CONFESSORVM.

E Conuiuio tandem peracto, alia dona rursus illis distribuit: quin etiam litteras ad prouinciarum Præfectos dedit; mandauitque, vt certus frumeti numerus viduis, & iis quæ perpetuam seruant virginitatem, quin etiam illis qui diuinis ministeriis obeundis consecrati sunt, in singulis ciuitatibus quotannis suppeditaretur; eumque non tam egentium necessitate, quam sua ipsius munificencia mensus est. Huius congiarij adhuc tertia pars suppeditatur: quippe impius tyrannus Iulianus totum peritum abstulerat ille quidem; sed qui ei successit in Imperio, quo quod iam suppeditatur, donari mandauit: fames enim, quæ tum grassabatur, subsidia quæ talibus tribui consueuerat, exigua admodum effecerat. Quod si congiarium, quod id temporis à Constantino donatum erat, triplo maius fuit, quam quod iam datur: facile inde quisque, si modò voluerit, Imperatoris magnificenciam poterit perspicere. hæc Theodoretus: quod autè subdit de contributis ab eo in Episcopos querelarum libellis, id primitus accidisse, superius dictum est.

CXCIII. MVNIFICENTIA CONSTANTINI.

CXCIV. At quidni daret clericis singulis congiarium Constantinus, cum Gentilium deorum A sacerdotibus sæculi Principes ex publicis horreis victum affatim suppeditarint? Et enim ait diuina Scriptura: ^a Ægyptiis sacerdotibus, præter terram quæ à Rege illis tradita fuerat, statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur.] & apud Iudæos, præter ciuitates sacerdotales, & aliarum ciuitatum suburbana, quæ sacerdotum erant, de omnibus iidem accipiebant decimam, & ab hominibus quoque ex Legis præscripto pecunias exigebant. Gentilium verò sacerdotes cum multiplicis & diuersi generis essent, vt de propinquieribus Bithyniæ regionibus agamus, nempe Ponticis, quorum exemplo idem Constantinus permoueri potuisset, apud eos sacerdotum summo honore habebantur, atque ad eò vt eorum Pontifex gestaret regium diadema certis diebus, & secundus à Rege honore haberetur; cuius sacerdotij erant sex millia seruatorum sacrorum, quibus & ager publicus suppeditabat impensas. tradit hæc Strabo^b: additque B tantæ fuisse æstimationis Comanensè sacerdotium, vt Pompeius Magnus Asia positus, Archelao Regi pro magno munere & honore illud ipsum contulerit sacerdotium, auxeritque agrum sacerdotalem.

CXCV. De Romanis, penes quos nihil antiquius cultu deorum; sacerdotes, qui apud eos amplissimi erant honoris & potestatis (vt aliàs diximus) ex publica pecunia accipere consueuerunt. stipendia & rerum sacrarum impensas: quæ omnia tandem Gratiani Imperatoris edicto ablata sunt, & Fisco arcæque publicæ vendicata. ^c Quid, inquam, mirum, si cum tot tantæque vbique gentium sacerdotes è publico accipere consueuerint, Constantinus perpetuum tribuerit sacris ministris, virginibus, ac viduis congiarium? Sed illud planè miramur, quòd cum hæc scribat Theodoretus, S. Ambrosius tamen agens aduersus Symmachum, nequidquam huiusmodi factum fuisse affirmare C videatur, cum sic ait^d: Ponamus tamen subsidia largitatum conferenda virginibus: quæ Christianis munera redundabunt? quid tantas opes sufficiet ærarium?] Itæc idcirco, quòd tam immensa erat vbique in Ecclesiis sacrarum virginum multitudo, vt Imperij diuitias vix sufficere existimaret, si, sicut olim Vestales, ita Christianæ Deo dicatæ virgines fuissent alendæ publico sumptu. Verùm nec sacerdotibus Christianis quidquam præstari ex ærario, immò potius demi, iustæ sunt eiusdem Ambrosij ibidem ad Valentinianum Imperatorem querelæ. Sed de his aliàs.

CXCVI. Post hæc autem, rogatu Constantini, Patres, qui Magno Concilio interfuere, Constantinopolim perrexisse, eamque ciuitatem ex Byzantio Nouam Romam, Constantinopolim cognominasse, atque dedicasse Dei Genitrici Mariæ, Nicephorus^e tradit. Ceterum Eusebius, qui de eius vrbs dedicatione agit^f, de accessu Episcoporum nihil penitus, sed ait eam ab eodem Imperatore Memoris Martyrū illustratam, & Deo Martyrum consecratam: nec alius quispiam antiquiorum de aduentu Patrum post Nicænum Concilium Constantinopolim meminit: incertus tamen Auctor^g narrat, illos eò migrasse, Metrophanemque eius ciuitatis Episcopum conuenisse, atque ab Imperatore de successore sibi nominando rogatum, sibi suffici Alexandrum petiisse. hæc ibi, & alia, quæ quidem fide carent, cum longè ante Nicænum Concilium Metrophanem defunctum esse, & in eius locum Alexandrum subrogatum, ex certa Sozomeni^h assertione superius sit demonstratum. Sed & probatione deficiunt, quæ à Nicephoro vel à quouis alio recentiore de eius ciuitatis dedicatione sunt tradita. Siquidem ex certis manifestisque testificationibus constat, eius ciuitatis dedicationem post annos quinque ab hoc tempore contigisse, nosque suo loco de ea fusius disseremus, & cum Nicephorum, E tum alios ea in re planè hallucinatos esse perspicuè demonstrabimus.

CXCVII. Sic igitur absoluta Synodo, Episcopi qui ex diuersis regionibus Nicæam in vnum conuenerant, inde recedentes, veluti ex fonte exuberante largissimi riuus in diuersa ducti, vniuersam Dei Ecclesiam Catholicæ doctrinæ laticibus copiosissimè irrigarunt: quam enim acceperant à SS. Magna Synodo Orthodoxæ fidei Regulam à Romano Pontifice confirmatam, ceteris Episcopis qui non interfuerant, & fidelibus populis communicarunt. Etenim Metropolitanis colligentes sub sua diocesi constitutos Episcopos, & Antistites sibi subiectos clericos, & illi plebem sub se positam; quæ decreta fuissent trecentorum decem & octo Patrum consensione, edicta promulgant, & in Albo Ecclesiastico cunctis inspicienda proponunt. Et inter alia perlata quoque fuisse in Africam statuta Nicæni Concilij per Cæcilianum Episcopum Carthaginiensem, qui eidem interfuit, Concilium sextum Carthaginense^a palam testatur. **CXCVIII.**

^a Genes. 47. QVO HONORE SACERDOTES HABERENT SOLENT.

^b Strab. li. i.

^c ROMANO-RVM ERGA SACERDOTES OBSERVANTIA. ^d Ambros. epist. ad Valentinianum. ^e Imp. ante recitationem Symmachii. ^f Ambros. ad Valentinianum. ^g Imp. aduersus Symmachum.

^h DEDICATIO CIVITATIS CONSTANTINOPOLITANÆ. ⁱ Nicephorus li. 8. c. 16. ^j Euseb. vit. Const. lib. 3. cap. 47. ^k Apud Metrophanem die 10. Julij.

^l Sozom. lib. 3. cap. 3.

^m SYNODI DECRETA TOTO ORBE VULGATA.

A thaginensem, qui eidem interfuit, Concilium sextum Carthaginense^a palam testatur. Dum verò fidei formam perlegunt; eamque in omnibus consentientem iis quæ hætenus credidissent, intelligunt, licet verbis pluribus declaratam, nihil tamen penitus immutatam: immensas sanctissimæ Trinitati, cuius in sacro Baptismate signaculum suscepissent, gratias agunt, seque omnes eiusdem custodes fidelissimos exhibent, quam in omnibus integram illibatamque seruare contendunt. Tunc & Alexander Episcopus Alexandrinus cum eadem factam testam & in omnibus cuperet custoditam, præcauens in futurum, illud in ea Ecclesia statuit esse seruandum, ne scilicet ibi, quantumlibet amplissima ciuitate, populum fidelem alius quispiam, licet presbyter, sed ipse tantum doceret Episcopus. de quo quidem instituto sic tradit Sozomenus^b: Apud Alexandrinus verò solus ciuitatis Episcopus docet: aiunt tamen hanc consuetudinem non prius inoleuisse, quam ex quo Arius presbyter de doctrina dissentiens, insolitam introduceret.] hæc ipse. sed cum sciamus, peregrinum Episcopum, Paulum Emesenum legatum, rogatum à S. Cyrillo^c, ad populum de fide Catholica publice sermonem habuisse; munus prædicandi verbi Dei Alexandrinis presbyteris tantum in prohibitum fuisse, dici posse videtur.

Perlati autem Romam decretis SS. Magnæ Synodi, atque litteris quas superius recitauimus, Siluester collegit ex Italia Episcoporum Cœcilium, cuius hæc tantum fragmenta supersunt: Siluester Episcopus sanctæ & Apostolicæ Sedis vrbs Romæ dixit^d: Quidquid in Nicæa Bithyniæ cõstitutum est, ad robur sanctæ Matris Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ à sanctis sacerdotibus trecentis decem & octo, nostro ore conformiter confirmamus. Omnes qui ausi fuerint dissoluere definitionem sancti & Magni Concilij, quod apud Nicæam congregatū est sub præsentia piissimi & venerandi Principis Constantini Augusti, anathematizamus. Et dixerunt omnes: Placet.] Hic admonemus Lectorem, eum qui huius Synodi fragmentis præfixit titulum, in eo esse hallucinatum, quòd præsentem Constantino Augusto, hoc à Siluestro Romæ Concilium celebratum tradit, deceptus nimirum ex recitatis primi capitis verbis, quibus de Constantino habetur mentio. quæ cum referenda essent ad ea quæ præcedunt de Nicæno Concilio, cui interfuit Constantinus: ille imprudens, ad ea quæ sequuntur, eadem verba retulit, vt dictum putarit à S. Siluestro: Anathematizamus sub præsentia Constantini.

Addidit ad hæc Siluester de Paschate: Omnibus Episcopis & presbyteris præceptum est, Paschæ obseruantiam custodire à Luna decimaquarta vsque ad vigesimam primam, ita vt Dominicus dies coruscet. Et dixerunt Episcopi: Placet. Rursus ad eos Siluester dixit: Robustius duximus Cœcilium (si placet) vt omnis Episcopus qui conuenit ad Concilium, fidem suam * chirographo confirmet: vt deinceps rediens ad parochiam suam, compaginem nostræ salutationis plebi suæ innotescat, vt, fide Concilij declarata, intemeratus ordo seruetur. Et dixerunt Episcopi: Placet.] In hac idem Synodo idem Siluester Pontifex, de clericis, ne iudicent publicè secularia, nec coram Iudice seculari causam dicant, statuit, his verbis: Nulli omnino licere clerico causam quamlibet in publico examinare, nec vllum clericū ante Iudicem laicum stare. Et dixerunt Episcopi: Placet.] sunt alia ibi statuta; quæ Lector, si cupit, inspiciet. Consueuisse enim, quæ decreta essent in Oecumenica Synodo, ad Romanū Pontificem confirmanda deferri, & ab eo ad alias deinde Ecclesias mitti, cum ea quæ sunt hætenus dicta demonstrant, tum etiam gesta postea, absoluto Concilio Ephesino, declarant, quando à S. Leone Papa de his quæ acta essent, redditi sunt absentes Episcopi certiores, & illi coacta Synodo, & consignata fide chirographo, ad eundem Pontificem rescripserunt^e.

Quod autem post dictum Concilium Romæ habitum de confirmatione Nicænorum decretorum, in codice aliud attextatur Romanum Concilium ab eodem Siluestro Pontifice celebratum (vt illic dicitur) eodem tempore, quo Nicææ Magnum Concilium ageretur, XIII. Kalendas Iulij, haud certa fide & ratione consistere posse videtur. Nam quòd ibi habetur, Nicææ tunc non tantum Arium, sed Photinum quoque fuisse damnatum, eundemque in ea tunc Romæ Synodo habita pariter condemnatum: hoc vno mendacio tota illa narratio suspecta redditur, ac fide infirma: siquidem Photinus (vt suo loco dicemus) longè post hæc vixit. Reliqua autem, quæ ibi reperiuntur esse posita, à vero Romano Concilio putantur esse desumpta, atque in compendium redacta, quibus tamen incertus Auctor & mendax Præfationem affixerit.

^a Conc. sextis Carthag. c. 9. ^b Sozom. li. 7. cap. 19. ^c Cyril. Alex. h. 7. c. 8. ^d CXCIX. ROMANVM CONCILIVM. ^e Exist. 10. 1. Concilij.

VT TANTVM EPISCOPIVS DOCEAT ALEXANDRIAS POPYLVN.

CXCIX. ROMANVM CONCILIVM. ^f Exist. 10. 1. Concilij.

CC. ACTA SYNODO.

^g Apud S. Leonem post epist. 52.

CCI.

DEPHOTINO DAMNATO OBISTIO.

Ceterum nec illud dicere prætermittimus; tria illa Romana Concilia sub Siluestro A ordine præpostero esse in edito codice posita; cum quod habetur ordine tertium, illud ante Nicænum Concilium (ut suo loco demonstratum est) celebratum fuisse constet, ac proinde primo loco ponendum.

CCII. Quod verò ad Constantinum Imperatorem spectat; compositis in Nicæno Concilio rebus Ecclesiasticis; quæ ad politicum statum rectè disponendum pertinere viderentur, sollicitè procuravit. Quoniam autem quales in Republica Principes ac magistratus; tales & reliqui illis subiecti esse soleant: cum de seipso optimi Principis in omnibus specimen ederet, de magistratibus ac sibi ministrantibus aulicis rectè moderandis ac disponendis subiit eum potissimum cura; quamobrem ut eos in omni probitatis officio contineret, aduersus ipsos eiusmodi edidit sanctionem^a; sic ad vniuersos prouinciales scribens:

^a A. De actib. Cod. Theod.

CCIII. CONSTANTINI EDICTVM ADVERSVS MAGISTRATVS.

Si quis est cuiuscumque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcumque Iudicum, Comitum, amicorum, vel Palatinorum meorum aliquid veraciter & manifestè probare posse confidit, quod non integrè atque iuste gessisse videatur; intrepidus & securus accedat, interpellet me. Ipse audiam omnia, ipse cognoscam. Et si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo. Dicat securus, & bene sibi conscius dicat. Si probauerit (ut dixi) ipse me vindicabo de eo, qui me vsque ad hoc tempus simulata integritate deceperit. Illum autem qui hoc prodiderit & comprobauerit, & dignitatibus & rebus augebo. Ita mihi summa Diuinitas semper propicia sit, & me incolumem præstet, ut cupio, felicissima efflorente Republica. PP. xv. Kal. Octobr. Nicomedie, Paulino & Iuliano Coss.] hucusque sanctio, & quidem sanctissima, Constantini, digna sanè quæ ad veluti cuiusque Principis pro foribus affigatur: cum sæpe contingat, bonos Principes, aulicorum ministrorum & magistratuum perperam gestis rebus enormiter infamari. Sed præstitit re ipsa quæ comminatus est Constantinus, qui in præcipuos domesticos viros, & inter alios gratia apud eum præ ceteris pollentem Sopatrum iussit animaduerti. At de his suo loco opportuniùs agendum erit.

CCIV. BLI. De gladiar. C. Theod. VETITVS GLADIATO. RES.

Rursum verò hoc eodem anno cruenta gladiatorum spectacula, lege sancita, antiquari iussit, sic de his rescribens ad Maximum Præfectum Prætorio^b: Cruenta spectacula in otio ciuili & domestica quiete non placent. Quapropter qui omnino gladiatores esse prohibemus, eos qui fortè delictorum causa hanc conditionem atque sententiam mereri consueuerant, metallo magis facies inferuire; ut sine sanguine, suorum scelerum penas agnoscant. PP. Berythi, Kal. Octobr. Paulino & Iuliano Coss.] Ceterum haud valuit, eiusmodi Constantini lege edita, ludus gladiatorum penitus tolli, sed nec legibus Constantij eius filij potuit omnino abrogari, quin perseverarit diutius sub Christianis quoque Imperatoribus: quando autem & qua occasione profus sublati fuerit, suo loco dicemus. Verum ab horum planè sanguine temperatum voluit Imperator, quem furor inhumanus, non autem ab illo quem iuste exertus gladius magistratus effunderet, ut de clarissimo viro nuper dicto (etsi de aliis taceatur) exemplum restatur. Quamobrem sicut mendacij, ita turpis adulationis Eusebius arguendus est, dum tradit fuisse Constantini Imperium sine sanguine, cum in primis sic ait: Totò illo tempore quo regnabat Constantinus, dum populus cuiusque nationis, & ciues paternis potiùs gubernati legibus, quàm necessitate adducti parebant, gladius quisque, quo iudicum sententia supplicium de maleficis sumi solet, otiosus suspensus fuit.] ac deinde^d. Cum Imperator se totum ad humanitatem & misericordiã dedisset, & qui singulis prouinciis præerant, nullam profus de maleficis supplicium sumerent: res hæc vniuersæ administrationi non minimam reprehensionem peperit: quæ siue iusta, siue secus, iudicet quisque pro sua voluntate: mihi liceat, quæ vera sunt, monumentis mandare.] hæc Eusebius, scilicet, ut quas silentio obuolutas reliquit, de Crispi filij, vxoris & aliorum domesticorum cædibus conceptam suspitionem quamcumque supprimeret.

^c Euseb. Vit. Constantin. li. 3. c. 1. in fine.

^d Lib. 4. c. 31.

CCV. CRUCI SVPLI CVM SVBLATVM. ^e Sozom. li. 1. c. 8. in fine ^f Aug. in Mat. Serm. 18. ^g Sermon. 2. in Parasceue.

At quod etiam commendat Imperatoris humanitatem, illud est, quod sicut gladiatorum supplicium à legibus irrogari solitum sustulit, ita & supplicium crucis penitus abdicauit: de his enim hæc tradit Sozomenus^e: Postremò supplicium crucis, à Romanis olim decretum maleficis, lege sustulit.] Sed & S. Augustinus^f: Christus ipse, quia ipse honoraturus erat Fideles suos in fine huius sæculi, priùs honorauit crucem in hoc sæculo, ut terrarum Principes credentes in eum, prohiberent aliquem nocentium cruci-

A crucifigi.] Affirmant id ipsum alij complures. Verum sciendum est, haud statim post debellatum Maxentium à Constantino (quod putant aliqui) sublatum fuisse crucis supplicium, immò in seruos accusantes dominos irrogatum esse, ex rescripto eiusdem Constantini ad Maximum constat, dato anno nono eius Imperij, Volusiano & Aniano Consulibus; cum ait de eius criminis reo^a: Denegata audientia, patibulo affigatur.]

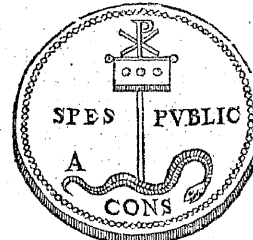
^a A. vnic. ad legem Iuliam Maiest. in fine Cod. Theod.

Sed ad Sozomenum redeamus, qui ita subdit: Quinetiam suam imaginem Constantinus, seu in nummis expressam, seu depictam in tabulis iussit semper hoc quoque diuino signo inscribi consignarique: cuius rei adhuc testimonio sunt imagines eius hac figura descriptæ.] ita ipse.

CCVI. IMAGO CONSTANTINI CVM CRUCE EFFINGISOLITA.

Quod autem spectat ad Constantini imagines in nummis cufas, ac (ut ait Sozomenus) effigatas diuino signo; tum numismata superius formis expressa, tum alia complura ære, argento, vel auro formata, quæ Romæ præsertim apud viros antiquariæ facultatis peritos inueniuntur, apertè demonstrant: quorum satis erit hæc illud representare numisma^b, quod eamdem fermè refert imaginem, quæ testatur Eusebius^c in tabula pingendam effingendamque; ante vestibulum Palatij Constantinum curasse, nempe draconem medio ventre Cruce transfixum, ac Christi virtute penitus superatum. cuius rei analogiam idem Eusebius ex Constantini ipsius mente (ut vidimus superius) declarauit, nempe Crucis Christi virtute draconem illum, qui in ea specie humanum genus superauit, iam penitus esse prostratum, vnde salus & spes publica parta est.

^b Habet num. aureum Rom. Angelus Erastranus Papiens. Euseb. Vit. Constantin. li. 3. cap. 1.

Porrò posteriores Augusti, æmuli gloriæ Constantini, nomen Christi & signum Crucis non tantum in Labaris (ut vidimus) atque armis, galeis, & clypeis expresserunt, verum etiam superati humani generis hostis eiusmodi hieroglyphicum in compresso dracone æquè reddere cupierunt, ut quod huic subdimus Maioriani Aug. numisma^d egregio declarat exemplo.

^d Num. aur. D. Lely Pass. qualini Rom. Cano. S. Maioris.

In quo vides in primis clypeum Christi nomen & Crucem simul exprimente signo decorum, & Imperatorem Cruce potentem dextero pede caput nefandi percalcere draconis.

Rursum verò quod spectat ad insignem Constantini, de quo agimus, pietatem, nummorum signis variis modis expressam, hæc his idem Eusebius addit. Quanta autem fidei vis diuino quodam instinctu in eius animo defixa fuerit, vel ex eo intelligi potest, quòd in aureis nummis imaginem ita insculpi curauit, ut panis manibus instar precantis calum contueri videretur: quod genus nummi hac effigie sculpi per omnes Romani Imperij gentes volitabat.] Ceterum nullum hactenus (etsi sollicitè exquisimus)

CCVII. DE NUMMIS ALIIS A CONSTANTINO VSIS.

rimus) inuenire licuit nummum tali forma, quam describit Eusebius, eusum: si quis A autem ex iis aliquem, quem & germanum esse nouerimus, suppeditabit, in alia editione hic exprimentum curabimus. Sed rursus de eiusdem imaginibus Eusebius: Iam in ipsis Regiis per quasdam ianuas in tabellis, quæ summis vestibulorum partibus affixæ erant, erecto statu pingebatur, sursum in cælum contemplans, & precantis forma manus sursum tollens. Hoc modo cum in tabellis se Deo supplicentem repræsentasset, lege cauit, ne ipsius effigies in idolorum templis poneretur, ne ipsa tabella, vel minima lineamentorum parte, propter vitiorum idolorum errorem labem aliquam contraheret.] hucusque Eusebius. At nec illud ad postremum, eiusdem Imperatoris pietatis insinuandæ causa, his addere præmittimus, eundem Constantinum Augustum lanceam etiam, qua uti soleret in præliis, in similitudinem Crucis elaborandam curasse, eam verò à successoribus Imperatoribus hereditario iure possessam, B ad Henricum quoque Imperatorem, & Othonem eius filium peruenisse, ac magno in pretio habitam esse constat^b.

^b Vide Act. S. Gerardi Abbatis apud Sur. tom. 5. die 3. Octobr. CCVIII. LEGATIONES DIVERSAE AD CONSTANTINUM. ^c Euseb. in Vita Constantini, lib. 4. c. 7.

Quod rursus pertinet ad anni huius Constantini Magni res gestas: hoc potissimum anno (postquam omni ex parte pacatissimum redditum est Romanum Imperium) quo & Vicennalia festa solemnia toto orbe Romano celebrata sunt, & Constantius eius filius creatus est Cæsar, accidisse putamus quod scribit Eusebius, complures ex diuersis provinciis extra Romanum quoque Imperium positas ad Constantinum missos esse legatos. ait enim ^c: Inde quæ factum est, ut frequentes undique ex omnibus gentibus legati adessent, secumque pretiosa dona ad Imperatorem afferent: ita ut qui fortuito ad vestibulum regiarum portarum accederent, claras & illustres barbarorum personas quasi ordine quodam dispositas animaduertere possent: quibus vestis non eadem, formarum species dispar, coma verò tum capitis tum genarum valde dissimilis, vultus ipse truculentus, barbarus, horribilis, corporum incredibilis præne magnitudo: iam aliis ora rubebant, aliis niue erant candidiora, nonnullis mediocri colore imbuta: nam Blemium & Indorum legati, Æthiopumque simul, quorum iacet extrema tellus in ista hominum serie conspiciantur. Ij singuli tamquam in tabulis depicta honoraria munera ad Imperatorem deferebant: coronas hi aureas, illi ex pretiosis lapidibus diademata. Iam alij flauam comam, alij auro & floribus contextas barbaricas vestes, equos alij, alij clypeos & lógas hastas, & sagittas, & arcus: quibus Imperatori, si ita ei videretur, officium & societatem in omnibus bellis se offerre significabant. Quæ postquam accepisset Imperator, suumque singulis tribuisset locum, vicissim eos tantis muneribus donisque ornabat, ut eodem puncto & momento temporis legati locupletissimi euaderent. In quibus etiam nonnullos ceteris clariore & nobiliores Romanis honoribus sic illustrabat, ut plerique obliti ad patrios lares reuerfionis, genus hoc vitæ amplexi sint.] in huc modum de legatorum vario genere Eusebius, qui hoc anno, cum Nicæam ad Concilium venit, eos quos tam exacte describit, vidisse potuit, qui & de Persis hæc subdit^d:

^d Euseb. ibid. cap. 8.

CCIX. Cum verò etiam Persarum Rex Constantino per legatos notus esse cuperet, eique dona quædam mitteret, tamquam fœderis & amicitia signa: cum hoc quoque se Imperator societate & fœdere iunxit, & incredibili quodam studio perfecit, ut à quo ipse primum honorum præmiis prouocatus esset, eundem refundendis honoribus & præmiis longè superaret. Idemque cum accepisset apud Persas frequentes esse Dei Ecclesias, & infinitum præne populum Christi gregibus contineri, non mediocri ex hac fama E affectus voluptate, utpote quem communis quædam omnium cura tangeret, de iis etiam sollicitus erat.] hæc Eusebius. Ioannes enim Christianorum, qui in Perside erant, Episcopus, cum hoc anno ad Nicænum magnum Concilium venit, ut par est credere, de Ecclesia quæ erat in Perside Constantinum certiore reddidit, ab eoque ipse Imperator persuasus dedit litteras ad Regem Persarum (Sapores is erat) quibus Christianos omnes, qui agebant in regno illi subiecto, magnopere commendauit. Porro epistolam ad eum tunc scriptam Eusebius ad verbum recitat, quæ est huiusmodi:

^e Euseb. in Vita Constantini, lib. 4. c. 9.

CCX. LITTERAE CONSTANTINI AD REGEM PERSARVM PRO CHRISTIANIS.

Diuinam fidem seruans, veritatis luce perfruo: & huius veritatis luce ductus diuinam fidem intelligo. His igitur (ut res ipsa confirmant) sanctissimum Dei cultum percipiens, hanc colendi rationem quasi magistram me habere profiteor ad cognitionem sancti Dei. Huius Dei vim & potentiam auxiliatrices meorum bellorum nactus,

ab

A ab ipsa vltimi Oceani ora exorsus, vniuersum inde orbem firma & salutari spe erecta: ita ut omnes gentes, quæ tot tyrannorum dominatu oppressæ, dum quotidianis calamitatibus cederent, propè extinctæ essent, mea opera meisque laboribus ad commodiorem statum reuocatae sint. Hunc Deum immortali memoria me honorare profiteor: hunc liquida & pura mente celsissima in sede locatum auidissimè contemplor, hunc humi procumbens inuoco, omnem sanguinem execrandum & odores ingratos ac detestandos abhorrens, omnem terrestrem è sacrificio flammam fugiens, quibus omnibus turpiter pollutus nefandus & inexplicabilis error multas gentes & totas ferè nationes ad profundissima tartara proiecit. Nam quæ huius vniuersitatis Deus ad humanæ prouidentia necessarium vsum benignitate quadam sua in lucem edidit, hæc ad cuiusque cupiditatem rapi, nullo modo patitur; puram solum modò mentem, & B animum omni labe vacantem, ab hominibus flagitat, quibus ille virtutis & pietatis actiones ponderat. Bonitatis enim & mansuetudinis officiis placatur, complectens mites, turbulentos auersans, amans fidem, coercens infidelitatem, omnemque cum superbia iunctum dominatum perumpens, arrogantium vim reprimens, quos factus extulit, de solio deturbans, humiles & iniuriarum perferentes iustis præmiis afficiens; eodem modo iustum etiam Imperium magni faciens, suis subsidiis & opibus communit, regiamque prudentiam pacistranquillitate conseruat.

Minimè sanè errare mihi videor, frater mi, si hunc solum Deum profiteor omnium ducem & parentem: quem multi hinc, cum Imperium tenerent, insanis erroribus agitati, respuere & aspernari conati sunt. Sed horum iam acerbus exitus fuit, ut omnium mortalium iudicio illorum calamitates exempli loco proponerentur similia scelera persequentibus. In hoc numero illum vnum fuisse arbitror, qui diuina ira tamquam aliquo fulmine ex hoc loco deiectus, in vestras oras delatus est, patefacto de famosa sua turpitudine triumpho nostro*. Sed illud benè accidit, quòd nostris potissimum temporibus in eiusmodi sacrilegos tale supplicij exemplum editum est. Nam & mihi contigit nonnullorum exitus animaduertere, qui paulò antè populum Deo consecratum nefandis edictis perturbauerant. Quapropter immortales Deo gratias ago, quòd singulari prouidentia erga vniuersum hominum genus, qui diuinam legem colunt ac venerantur, restituta pace, incredibili lætitia & voluptate afficiuntur: ex quo facile mihi persuadeo, optimo tutissimoque statu omnia collocata esse, cum per eorum castam & acceptam Dei colendi rationem, & ipsorum inter se de diuina natura consensionem, omnes ad se Deus rapere & colligere dignetur.

D Hunc præclarum hominum cœtum, Christianorum inquam, de quibus omnis est à me suscepta oratio, cum audiam etiam Persidis potissimam partem (quod mihi sanè est gratissimum) exornasse; quanta me putas perfundi voluptate? Tecum igitur præclarissimè agitur, & cum illis etiam: quoniam vtrique vestrum hæc felicitas communis est. Isto enim modo Deum huius vniuersitatis dominum ac parentem propitiū & placatum habebis. Hos igitur, quoniam hac dignitate es, tuæ fidei commendo: hos eosdem propter insignem tuam pietatem tibi in manu strado: hos, ut decet humanitatem tuam, complectere & amare: sic enim & tibi & nobis ista tua fide immensum beneficium præstabis.] hucusque epistola Constantini ad Saporem Regem Persarum. Meminit huius etiam Sozomenus^a: sed planè errare videtur, dum putat eam scriptam esse, postquam Sapores aggressus est Christianos persequi, cum nulla prorsus mentio in ea de persecutione habeatur, quæ multos ab hinc annos cœpta est, sub Constantio Imperatore.

De propagatione autem Christianæ fidei ad Persas, Armenos, aliasque finitimas gentes, hæc idem Sozomenus ait^b: Deinceps autem religio Christiana ad gentes finitimas permanauit, & in multos diffusa est. Armenos autem iam antea se ad fidem Christi recepisse, accepi. Nam fertur, Tyridatem, qui tunc huic genti præerat, admirabili quadam & diuina visione, quæ circa illius aedes fortè apparuerat, non modò ad Christianam religionem vocatum esse, verum etiam edicto omnibus subiectis imperasse, ut fidei Christi se addicerent. Postea verò ad vicinas gentes eadem peruasit religio, & ad multos vagata est. Quod ad Persas spectat; ex illis etiam initio Christianos arbitror factos fuisse nonnullos, qui, propter consuetudinè quam habebant cum Osroënis & Armenis in colloquium (ut verisimile est) cum diuinis viris, qui ibi erant, venerant,

G g 4

& vir-

CCXI. RATIO SVSCEPTAE FIDEI.

* vestro.

^a Sozom. li. 2. cap. 14.

CCXII. b Sozom. li. 2. cap. 7. FIDEI CHRISTIANAE PROPAGATIO.

& virtutis eorum periculum fecerant.] hæc Sozomenus. At de Tyridate & Christinis A Maioris Armeniæ à nobis superius actum est: Persas verò complures longè ante hæc tempora accepisse Euangelium, quæ de Persis Martyribus secundo Tomo dicta sunt, fidem faciunt. Quamobrem Iberorum conuersionem per Christianam feminam factam, quam ante hæc idem Auctor recenset, postea contigisse, suo loco dicemus.

CCXIII.
DE CHRO-
NICO EUSE-
BII AC HIE-
RONYMI.
^a Hieron. in
Præfat. ad
Eusebii Chro-
nicon.

At demum ad huius anni res gestas coronidem apponamus, quæ ad exactam explo-
randam temporum rationem plurimum confert. Eusebius, qui Historiarum libros vi-
que ad Licinium extinctum perduxit, Chronicon in hunc annum Constantini vige-
simum propagauit, cui sanctus Hieronymus (vt ipsemet testatur^a) appendicem addidit
vsque ad Consulatum Valentis sextum & Valentiniani iterum. Sic enim habent
Chronica rectè disposita veluti bases quædam & fundamenta; super quæ vniuersa
construendæ historiæ moles consurgat: quamobrem quæ reperimus in eis interdum
nutantia & infirma, solidioribus ac firmiteribus curauimus suffulciti repagulis. Fuit in
his sanè nobis magnopere insudandum, quòd Hieronymi lucubrationes, librariorum
negligentia, non in omnibus integræ atque sincera, vt ab ipso elaborata, nobis sunt
reddita: vt qui ista exactius non consideret, ei planè accidat (quod ipse ait, cum præ-
fatur in Eusebii Chronicon) vt vitia librariorum ad Auctorem facile referantur. Ne
igitur tum Eusebius, tum Hieronymus hanc iniuste calumniam patiantur, neque nos
temeritatis leuiter arguamur, cum interdum diuersam ab ea, quæ in eorum Chronico
habetur, ineamus temporis rationem: hæc quadam veluti necessitate compulsi, repe-
tere cogimur, quæ idem ipse Hieronymus in Eusebii Chronicon inter multa alia, quæ
ad hanc tantum rem spectant, præfatus est: sic enim ait:

CCXIV.
MIRA DILI-
GENTIA
S. HERO-
NYMI IN EUSE-
BII CHRO-
NICO AD-
HIBITA.

Vt autem manifesto cognoscatur indicio, ad quem numerum historia quæque per-
tineat, has distinctiones positas Lector aduertat.

Vt si ad primum numerum regni primitus adnotati historia referenda est, primatin
litteram in explicatione historiæ contempletur: & si quidem eam ex minio viderit,
illi temporis applicandam vel anno sciat, quem suggererit numerus similiter eodem
minio figuratus.

Si verò numerum non puro minio, sed mixto nigro notatum esse peruiderit, secun-
dæ lineæ numero debetur historia.

Si autem tertio numerorum ordini applicandum est, quod fuerit adscriptum, me-
dium puro minio numerum, & partem reliquã ex solo nigro expressam conspicabitur.

Quarta numeri linea nihil habebit ex minio, sed indicio erit, quòd sibi historia de-
beat cum minio facta littera in principio enotationis historiæ, quæ etiam superiori-
bus signis subdenda est; nihilo minus apparebit nullo superius memoratorum in nu-
meris respondere.

Sin verò non minio, sed mixtum nigro rubroque littera fuerit expressa, resurgens
ex rubro numerus in quintam numerorum lineam poterit aduerti: & ita sexta linea
numeri vt secunda, septima vt tertia designabitur, octaua quoque vt quarta, apparente
littera bicolori.

Cum verò nec in numeris, nec in explicatione historiæ vllum illorum, quæ prædixi-
mus, signorum fuerit: non linea quod adnotatum fuerit vendicabit. Non tamen om-
nia huiusmodi requirenda sunt necessariò, cum minor est numerus linearum.

Vnde propemodum puto, vt, prout quoque scripta sunt, etiam colorum diuersita-
tes seruentur: ne quis irrationabili existimet voluptate oculis tantum rem esse quæsi-
tam, & idem scribendi tædium fugit, labyrinthum erroris intexat. Id enim elucubra-
tum est, vt regnorum tramites, qui per vicinitatem nimiam pænè mixti erant, distin-
ctione minij separarentur, & eundem coloris locum, quem prior membrana signa-
uerat, ex aduerso positi numeri retinerent, vel etiam posterior scriptura seruaret. Hæc
ipse: ac planè accidit, quòd antea dixerat, vt pænè difficilior esset legendi ordinem
discere, quàm ad lectiois notitiam peruenire.

CCXV.
EUSEBII
CHRONI-
CON COR-
RIPITUM.

Quàm verò diuersum ab his sit Eusebii ac Hieronymi Chronicon, quod habetur
typis excusum, vel scriptum in antiquis codicibus, nemo non videt: vt planè appa-
reat, librarios perreptos eiusmodi linearum & litterarum distinctionum & colorum va-
rietates, in aliam ac planè diuersam redeigisse formam Eusebii atq; Hieronymi Chro-
nicon, multa (vt puto) ex eodem subducentes: nam si nonnisi quæ extant, fuerant or-
dine

A dine temporum disponenda, cur adeò fuit Hieronymo laborandum, vt tot litterarum
linearum, & colorum adhibitis differentiis, lectorem inutiliter fatigaret: cum tamen
ea omnia adeò necessaria fuisse testetur, vt librarius si tædio victus aliquid prætermis-
sit, intexeret non tam Chronicon, quàm (vt ait) labyrinthum erroris. Quamobrem ob
paulò prolixiorum rerum gestarum narrationem, quàm simplex Chronicon postulat,
eiusmodi opus Eusebii idem Hieronymus in exordio suæ Appendicis, Historiam no-
minat, cum ait: Hucusque Historiam scribit Eusebius Pamphili martyris contuberna-
lis, cui nos ista subieciimus.] De Chronico enim hæc ipsum loqui, non autem de libris
decem Historiæ, certum est, cum illi Licinij exitu terminentur. Nominat etiam alibi
idem Hieronymus eiusmodi opus, Historiã, distinctam planè à decem libris illis, qui-
bus indidit titulum, Historiæ Ecclesiasticæ: nam sic ait^a, dum eiusdem Eusebii lucubra-
tiones recenset post alias: Ecclesiasticæ historiæ libri decem, Chronicorum canonum
omnimoda historia, & eorum *ἱστοριαι*.] hæc ipse: cuius labores non in Epitome, sed in
Chronicorum historia adhibitos esse, ex iis quæ nuper recitauimus ex ipsius Præfatio-
ne, satis expressè intelligi potest, atque pariter cognosci, Chronicon quod extat, non
esse illam ab Eusebio confectam Epitomen, sed Chronicon historiæ mutilatum. At
minimè recens Eusebii Chronicon eiusmodi vulnus accepit, quod librariorum negli-
gentia decurtatum conqueritur S. Augustinus^b. Qui igitur Eusebii & Hieronymi
Chronicon sic decurtauit, & in aliam formam temerè commutauit, cum ipsos Aucto-
res in erroris sæpè culpam adduxit, tum nobis de his differendis, arguendis erroribus,
iisdemque confutandis, atque emendandis & restituendis, planè incredibiles labores
peperit. Hinc & in eodem opere inter alia in annis Christi inconstantia orta est, dum
C quos ad rectæ chronographiæ ordinem dispositos esse superius demonstrauimus, postea
à iusta linea effluere videas, & enormiter aberrare: nam & præsens annus, qui est Con-
stantini vigesimus, anno Domini trecentesimo vigesimoquinto consignatus, apud Eu-
sebii Chronicon annoratur anno Domini trecentesimo atque trigesimo: qui quidem
error, si non corrigatur, alios pariat, & immensas gignat difficultates.

Sed quæ partes fuerint sancti Hieronymi in tradendo Latinitati Eusebii Chro-
nicon, atque suum addendo, ipsummet audi, qui ait^a: Sciendum etenim, me esse &
Interpretis & Scriptoris ex parte officio vsu: quia & Græca fidelissimè expressi, &
nonnulla, quæ mihi intermissa videbantur, adieci in Romana maximè historia, quam
Eusebius huius conditor libri non tam ignorasse, vt pote eruditissimus, quàm vt Græca
scribens, parum suis necessarium perstrinxisse, mihi videtur. Itaque à Nino & Abra-
ham vsque ad Troiæ captiuitatem pura Græca translatio est. A Troia vsque ad vi-
gesimum Constantini annum nunc addita, nunc mixta sunt plurima, quæ de Tran-
quillo & ceteris illustribus Historicis curiosissimè excerptimus. A Constantini autem
supradicto anno vsque ad Consulatum Augustorum Valentis sextum & Valentiniani
iterum, totum meum est. Quo sine contentus, reliquum tempus Gratiani & Theo-
dosij latioris historiæ stylo reseruauit, non quòd de viuentibus timuerim liberè & verè
scribere (timor enim Dei hominum timorem expellit) sed quoniam debacchantibus
adhuc in terra nostra barbaris, incerta sunt omnia.] hucusque Hieronymus: ex quo
quidem perspicuum redditur, ipsum, edidisse Chronicon Gratiani & Theodosij Im-
peratorum temporibus. At licet huiusmodi lucubrationis non fecerit mentionem
in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, cum sua in fine operis recenset scripta: idem ta-
men ipse in epistola ad Oceanum de optimo genere interpretandi, ingenuè profitetur,
dum & dictæ præfationis suæ præpositæ Eusebii Chronico meminit, & ex ea aliqua
recitat. nam ait^d: Cum Eusebii Cæsariensis *ἱστοριαι* in Latinum verterem, tali inter
cetera vsus sum præfatione: Difficile est alienas lineas insequentem, &c.] Citat in
commentariis in Daniele idem Eusebii Chronicon à se translatum^e. Hæc igitur de
Eusebii & Hieronymi Chronico disseruisse adstrictos nos necessitate quadam oport-
uit, aduersus eos qui maiorem nomini (minus re ipsa perspecta) quàm veritati tri-
buunt auctoritatem: vt & intelligat ex his Lector, nobis immensos ac planè incredibi-
les opus fuisse subire labores, ad res Ecclesiasticæ historiæ per annos singulos scite &
congruè disponendas.

^a Hieron. De
Scrip. Ecclesi-
in Euseb.

^b Aug. de Ci-
uit. Dei.
lib. 1. c. 31.

CCXVII.
^a Hier. in ed-
dem Præfat.
EUSEBII
CHRONICOM
A S. HIE-
RONYMO
AUCTUM.

^d Hier. epist.
101.

^e Hieron. in
Daniel. c. 9.

I. MORTVO ALEXANDRO ATHANASIVS SVPR ROGAVIT.

Ath. Orat. I contra Arij.

Theod. li. 1. cap. 26.

Athanas. Apolog. 2.

Epiph. ha. res. 69.

II. ELECTIO ATHANASII QUOMODO SE HABVIT. Sozom. li. 1. 616.

Apud Athanas. Apol. 2 circa princip.

III. DILVITVR CALVMNIA AB ARIANIS ELIATA.

TRECENTESIMVS vigesimus sextus, qui sequitur, Christi annus Consulatu Constantini Aug. septimo cum collega Constantio Cesare antiquis Fastis adscriptus habetur: quo anno moritur S. Alexander Episcopus Alexandrinus, & in locum ipsius Athanasius eiusdem Ecclesiae diaconus subrogatur. Etate longævum, & in assiduis laboribus vita perfunctum cum decessisse, Athanasius verbis illis ipse testatur, quibus ait: Quod si res quoque nostri temporis contemplandæ sunt, nostris quomodo beatus Alexander vsque ad mortem contra hanc hæresim depugnavit, & quot tribulationes, quantosq; labores, quamquam iam senex, in decrepita ætate sustinuerit: qui & ipse ad patres suos appositus est. Quod autem spectat ad tempus obitus eiusdẽ Alexandri: vt hoc potissimum anno eum contigisse dicamus, Athanasiumq; suffectũ esse, Theodoretus testificatio persuadet, sic scribens: Cum Episcopus ille egregius Alexander, qui tam strenuè contra Arij blasphemiam decertauerat, quinque menses post Concilium Nicææ celebratum finem viuẽdi fecisset, Ecclesiae Alexandrinæ Episcopatum capessit Athanasius, &c. Hæc Theodoretus, cuius explorator fides redditur ex iis, quæ Athanasius ipse in Apologia secunda scribit de Synodo Nicæna, dum ait: Ceterum ea in Synodo anathemate damnata est hæresis Ariana, Arianiq; reiecti sunt: Meletiani aliquo modo recepti sunt (neque necessum est vt eius rei causam dicam) nondum quinque menses præterierant, cum beatus Alexander mortem obiit. Ita Athanasius. At nec contrarium est quod Epiphanius tradit, eodem anno, quo à Magna Synodo damnatus est Arius, decessisse e vita Alexandrum: nondum enim anni spatium fuerat euolutum, circulus scilicet duodecim mensium, cum id fieri contigit, licet anno sequenti à Nicæno Concilio, nempe sub huius anni Consulibus, id ponatur.

His hunc in modum de tempore obitus Alexandri & subrogatione Athanasij stabilitis, quomodo eiusmodi electionem fieri obtigerit (quod diuersæ hac de re inueniantur scriptæ sententiæ) accuratè est perquirendum. Primum omnium Sozomenus, non aliunde, puto, quàm ex Ariariorum calumniis, atque officina Sabinii, de electione Athanasij huiusmodi historiam recitat: Ariani (inquit) dicunt, quod Alexandro mortuo, quinquagintaquatuor Episcopi, qui partibus Alexandri & Meletij fauebant, ex Thebaide & Ægypto in vnum coacti communicarunt inter se de Episcopo creando: & dato iureiurando, communibus suffragiis consenserunt de vno eligendo, qui Ecclesiae Alexandrinæ gubernacula susciperet: sed septem eorum, violato iureiurando, contra omnium voluntate, clam Athanasium Episcopum ordinasse: & propter eam causam multos tum ex populo, tum ex clericis Ægypti, eius vitasse communionem. Istæ cum Ariani dicerent, de quæ his scriberent ad Imperatorem: Synodus Alexandriæ celebrata ab omnibus Ægypti, Libyæ, Thebaidis, atque Pentapoleos Episcopis, eiusmodi apertissimè calumniam refellens, ita de Athanasij electione Encyclica epistola inter alia conscripsit:

Aiunt igitur post obitum Episcopi Alexandri, cum paucissimi essent, qui Athanasij mentionem facerent, sex aut septem Episcopos clanculum & in loco obscuro eum in Præsulem elegisse. hæc eadem illi, quibus nullum mendaciorum genus reformidandũ videtur, Imperatoribus scripsere. Nos autem contra cum tota ciuitate & vniuersa prouincia testamur, omnem multitudinem populumq; Catholicæ Ecclesiae in vnum coactum, quasi in speciem vnus corporis & animæ, clamoribus vociferationibusq; postulasse Athanasium Ecclesiae Episcopum dari, idq; publicis votis à Christo expectasse, nosq; vt faceremus, per multos dies & noctes iureiurando obtestatos fuisse, cum interea nec ipsi ab ecclesia discederent, neq; nobis discedendi facultatem permetterent. Hoc nostrum totiusq; ciuitatis & vniuersæ prouinciæ testimonium, nec mali quidquam de eo, quod ab illis sit, pronuntiamus, sed optima quæque prædicamus, Bonum illum esse, religiosum, Christianum, deuotarium, & verè Episcopum. Porro quod nostrum plerique sub omnium oculis exclamationibusq; Athanasium Episcopum crearent, nos ipsos testes offerimus, quibus vt creatoris auctoribus, maior quàm istis qui tunc aberant, & nunc mentiuntur, fides haberi debet.] & post multa: Fingunt fuisse

A fuisse (scilicet in Athanasij introitu) seditiones; luctus, populorumq; lamentationes, indignè ferentium illius creationem. Nihil ibi tale contigit, sed potius omnia contraria; gaudia scilicet, animorumq; alacritates, & populorum desiderio videndi hominis accursus, vbique per ecclesias lætitiæ & gratulationes ad Dominum.] in hunc modum Episcopi ex Concilio Alexandrino.

Hæc cum Synodus Generalis dicta amplissimè testata sit, nescio vnde acceperit Epiphanius, subrogatum fuisse in locum Alexandri à Meletianis Theonam, eumq; post tres menses vita functum. ait enim: Mortuus est autem Alexander Episcopus Alexandriæ post Synodum Nicænam: non aderat autem Athanasius post Alexandri mortem: erat enim diaconus illo tempore sub Alexandro, & missus fuerat ab ipso ad Comitatum. Cum autem Alexander præcepisset, nullum præficiendum esse nisi Athanasium, velut ipse, & qui de regula erant, ac tota Ecclesia constabantur: qui Meletium Ægypti Episcopum sequebantur, arrepta occasione, Episcopo Alexandriæ non presente (numquam enim Alexandria duos Episcopos habuit, velut aliæ vrbes) constituerunt pro Alexandro Theonam quemdam nomine, qui mensibus tribus peractis mortuus est. Et non longè post accessit Athanasius, post Theonæ obitum, & vndiqueque congregatus est Orthodoxorum conuentus, & sic eius institutio facta est, & traditus est ipsi thronus digno, & cui præparatus erat iuxta Dei voluntatem, & iuxta beati Alexandri testimonium ac præcepta.] alibi autem alia addit: nempe post Alexandri obitum, cum Theonam à Meletianis creatus esset, ab Orthodoxis fuisse suffectum Achillam, quod Athanasius non adesset: nam mos in illa Ecclesia erat, non cunctari post obitum Episcopi successoris electionem; ne scilicet contentiones in populo fierent, eò quod factiosissima gens sit, & ad capeffenda atque fouenda diuersorum studia valdè propensa. Ne igitur turbæ exorirentur, neve schismaticus electus à Meletianis sedem inuaderet, iussum esse sedere Achillam, ipsum verò post menses tres, Athanasio adueniente, illi thronum cessisse.

Quæ autem contigerint de facta diuinitus Athanasij in Episcopatum electione, præcedentes more Apollinico prophetias ostensa, Sozomenus ex Apollinario narrat, cum ait: Eodem tempore Alexander Episcopus Alexandrinus, cum iam de vita discessurus esset, suum in Episcopatu successorem Athanasium reliquit, diuina quadam impulsione, mea quidem sententia, ad ei suffragandum inductus. Siquidem ferunt, illum, cum conatus esset aufugere, inuitum ab Alexandro ad Episcopatum illum capeffendum compulsus fuisse. Cuius rei testis est Apollinarius Syrus, qui sic scribit: Neque postea à bello destitit impij: sed vt in initio aduersus beatum huius viri magistrũ arma sumpserant, & ipse non aliter atque filius patri, ei aduocatus aderat, ita post in hunc ipsum, vt primum in Episcopatum successerat, impetum fecere. Qui tamen aufugerat, ne in illo gradu locaretur, diuinitus tamen denuò repertus est: quandoquidem diuinitus quibusdam indiciis præsignificatum fuerat beato illi viro, qui Episcopatum administrauerat, non alium quàm hunc ei successorem fore. Nam cum ex hac vita vocaretur, essetq; iam morti vicinus: Athanasium, qui nequitiam aderat, nominatim appellat. Atque vbi eius gentilis, qui fortè aderat, cum nomen illud audiret, respondisset, obtulit illi, quasi eum non vocasset. Rursum vocat Athanasium: & quia hoc sæpius fecisset, ille alter Athanasius qui aderat, deinceps silentio vsus est: siquidem ille qui aberat, significabatur. Quod etiam beatus ipse Alexander more Prophetæ aperte indicauit, cum diceret: Athanasii, putas te posse effugere? non tamen effugies. Quibus verbis ostendit, eum ad certamen vocatum esse. Hæc de Athanasio scribit Apollinarius.] Captus visus est Athanasius eundi ad Comitatum occasionem, cum iam Alexander senio & morbo grauatus, crederetur è vita proximè migraturus: quem absentem & quasi fuga lapsum idem Alexander moriens interpellaret. Rediens autem, omnium consensu, legitime riteq; magno vniuersorum desiderio & expectatione, creatus est Episcopus Alexandrinæ ciuitatis; de cuius electione hæc Gregorius Nazianzenus: Sic igitur atque eas ob causas, totius populi suffragiis, non autem secundum peruersum exemplum, quod postea inoleuit, neque per vim ac cædem, sed Apostolicè & spiritualiter in Marci thronum euehitur, non minus pietatis quàm primariæ Sedis successor.] Primariam sedem vocat Ecclesiam Alexandrinam, quod primatum haberet omnium quæ sunt recensitæ superius prouinciarum.

IV. Epiph. ha. res. 68.

DE ALEXANDRO ERROR CORRIGITVR.

Epiph. ha. res. 69.

V. Sozom. li. 2. cap. 16. ELECTIO ATHANASII PRÆCOGNITA.

Greg. Naz. Orat. in laud. Athanasij.

VI. LABORES ATHANASII ad Socrat. li. 4. cap. 16. b. Ruffin. li. 1. c. 14. c. Act. 7. d. Psal. 26.

Apud Athan. Apol. 2.

VII. Athan. Apol. 2. MELETIANORVM STUDIA CVM ARIANIS. b. Socrat. li. 2. c. 20.

Athan. Apol. 2.

Athan. Apol. 2.

VIII. QVANDO ARIANI CVM MELETIANIS CONSPIRARVNT. Epiph. h. res. 64. Socrat. li. 1. cap. 3.

IX.

Sic igitur creatus Episcopus Alexandrinus, sedit annos quadraginta quinque: peruenit namque (quod tradit Socrates^a) vsque ad Consulatum Gratiani secundum & Probi: Cuius quidem (inquit Ruffinus^b) tanti in Ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, vt etiam de hoc videatur dictum esse quod scriptum est^c: Ego enim ostendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim persecutiones vnuerfus coniuuratus orbis, & commoti sunt Principes terræ: gentes, regna, exercitus coierant aduersus eum. Ille autem diuinum illud conseruabat eloquium dicens^d: Si consistant aduersus me castra, non timebit cor meum, &c.] At non tantum simulac Athanasius creatus est Episcopus Alexandrinus, ab Ariani est certaminibus appetitus; sed iam antea, viuente Alexandro, cui veluti Ionathæ armiger accedebat, acerbissima illorum in se concitata odia & simulates expertus est. Testantur id quidem Aegypti omnes Episcopi in dicta Synodali epistola circulari, quam scripserunt ex Concilio Aléxandrino, cum inter alia multa de Athanasio hæc habent^e: Cum autem Arius, vnde Ariomanitarum hæresis conflata est, ab Ecclesia per beatum Alexandrum Episcopum eiectus esset: Eusebiant discipuli pariter & socij impietatis, semetipsos eiectos esse arbitantes, multis adhortationibus Alexandro scripserunt, ne Arium extra Ecclesiam relinqueret. Alexandro autem, ob pietatem in Christum, hominem impium non recipiente, in Athanasium eius diaconum iras conuertunt: & quia eum assiduam esse apud Alexandrum, & in pretio haberi, curiosè animaduertent, & quia iam antea eius pro Christo pietatem in Synodo Nicæna, vbi magna cum libertate contra Ariam hæresin disseruerat, experti essent, in grauissimum odium exarserunt. Vbi autem Deus eum ad Episcopatum prouexit; veterem iam olim malitiam refouentes, veriti illius Orthodoxam mentem, & in resistendo contra impietatem robor, conscientia vecordes, omnibus rationibus coniurationes in eum coquebant, princepsq; hac in re Eusebius fuit, conscientia suæ futuri agitur præceps, &c.] Quibus autem certaminibus eum Ariani primo impetu appetuerint, suo loco dicemus.

At quid inter hæc Meletiani, qui (vt vidimus) summa Patrum humanitate, pacis Ecclesie confouendæ causa, honestissimis conditionibus recepti fuerunt in Nicæno Concilio, Athanasius narrat his verbis^f: Nondum quinque menses præterierant (à Nicæno Concilio scilicet, in quo Meletiani recepti sunt) cum beatus Alexander mortem obiit. Meletiani autem, quos & quietos & gratos esse oportuit, quod aliquo saltem modo recepti essent, more canum, non oblitivi vomitus sui, rursus Ecclesias perturbare cœperunt. sed quonam modo, Sozomenus sic tradit^g: Meletius Alexandro in Aegyptum reuerso ex Nicæno Concilio, Ecclesias, quas iniquè occupasset, reddidit: ipse in Lycæ iam æratem degit: tamen non multo post, cum erat è vita migraturus, Ioannem vnum ex familiaribus suis contra decretum Nicæni Concilij in suum locum suffecit; sicque Ecclesias denuò conturbandi auctor & causa extitit. Ordinavit pariter Meletius contra decreta Nicæna Aisenium Episcopum Hypselitarum; quibus ipse Meletius (vt ait Athanasius^h) aliquando præfuit. Hæc quidem Meletio viuente: eo verò defuncto (hoc eodem, vt videtur, anno) Meletiani scissam à Meletio rursus Ecclesie pacem turpius lacerarunt: nam præter Theonæ ordinationem, cuius meminit Epiphanius, Athanasio electo Episcopo Alexandrino rebelles ac contumaces, omnia pro arbitrio voluntatis agentes, magnas iterum turbas excitarunt in Aegypto: quando Eusebius Nicomedienfis (vt Athanasius inquitⁱ) propugnator Ariane hæreseos, re cognita, ad illos litteras dat, magnisque promissis societatem & amicitiam clanculum inuit, sibi que ipsis rebus agendis tempus constituunt. Sed quænam iuncti Meletianis Ariani in Athanasium moliti sint, dicemus inferius.

Cum igitur ex his omnibus constat, coisse cum Ariani Meletianos post Meletij obitum & Alexandri: planè erroris arguuntur, qui antea hæc accidisse tradunt^k, nempe Meletianos tunc occasione legationis, quam ad Constantinum Imperatorem susceperant Nicomediam, ab eius ciuitatis Episcopo Eusebio persuasos mutuo inter se iniuisse foedus. Sic & Socrates^l pariter hallucinatur, dum ait, ante Nicænum Concilium eam inter Meletianos & Arianos ininitam concordiam: cum instar omnium habendus sit Athanasius, qui (vt vidimus) contrarium asserit.

Epiphanius Meletium ante Alexandrum mortuum esse tradit, qui ex Meletianorum fauore (vt superius dictum est) mutuatus historiam, totam culpam conuertens in Alexandrum

A Alexandrum, hæc ait^a: Iam verò beatus Alexander in Alexandria post obitum Meletij prædicti confessoris, zelo contra sectam ac dissidium Ecclesie assumpto, vndique priuatim inter communitatem habentes & à Meletio relictos turbare videbatur, continereque ac cogere, ne ab vna Ecclesia dissentirent. Illi verò non volentes, turbam mouebant, ac tumultus excitabant: & cum sic premerentur, ac continerentur à beato Alexandro, aggrediuntur quidam ex ipsis principes ac primas ferentes tum in pietate, tum in vita, & proficiscuntur ad Comitatum colloquij gratia, quò assequantur, vt & offerant, & communionem habeant priuatim, & non impediuntur. Erant autem Paphnutius quidam magnus vir anachoreta, & ipse filius feminae quæ confessionem fecerat, immò etiam ipse aliquo modo confessionem attigerat, & Ioannes Episcopus ipsorum; vir & ipse venerandissimus, & Callimicus in Pelusio Episcopus, & alij quidam, qui hoc fecerunt: qui sanè profecti ac delati ad Regem, repellebantur ac reiciebantur: qui enim in palatio erant, audito Meletianorum nomine, & ignorantes quidnam esset tale, non permittebant ipsis colloqui Regi. Et in hoc contigit, vt Paphnutius & Ioannes, ac reliqui multum temporis tererent in partibus Constantinopolis & Nicomedie. Tunc verò in amicitiam veniunt cum Eusebio Nicomedie Episcopo, & causam suam ad ipsum deferunt. Nouerant enim ipsum dicendi libertatem apud Regem Constantinum habere: rogantque ipsum, vt Regi per ipsum noti fiant. Hic verò postquam promississet, se ad Regem delaturum esse ipsos, & negotium, quod perierant, curaturum: petiit vicissim ab ipsis hanc petitionem, vt suscipiant Arium secum in societatem, nimirum qui simulatè & per ironiam pœnitentiã egerat. Hi verò pollicentur, se suscepturos esse ipsum. Atque hinc defert ipsos Eusebius ad Regem, & causam ipsorum Regi exponit: & conceditur Meletianis, vt ex eo tempore per se communitatem habeant, & à nullis impediuntur. Atque vtinam iidem Meletiani, qui summam iustitiam veritatis demonstrabant, cum lapsis post actam pœnitentiã communionem habuissent potius, quàm cum Ario & sectatoribus eius: contigit enim ipsis iuxta hoc proverbium: Fugientes fumum, in ignem inciderunt. Neque enim Arius potuisset habere statum & dicendi libertatem, nisi per huiusmodi occasionem: quæ mala coniunctio contigit ipsis vsque in hanc diem: permixti enim sunt hi, qui quondam purè debebant, & summe iusti erant, ac fide Meletiani cum Arii discipulis, & plerique iam imitati sunt mala Arii à fide emoti in his temporibus: quidam verò, etiam si manserint in vera fide, non tamen alieni sunt à cœnosis fordibus propter societatem, cum Ario & Arianis.] hucusque Epiphanius de coniunctione Meletianorum cum Ariani.

Meminisse debet Lector, quod superius perspicuè demonstrauius, S. Epiphanium historiam de Meletio & Meletianis à parum fideli Auctore sumptisse, qui cum illi, tum ipsis magnopere faueat, hominesque tempore persecutionis fidei desertores, obstinatosque schismaticos nimis laudet, & indignis eos titulis prædicet. Sed & intolerabilis planè est nota ista, quam idem hanc historiam recensendo inurit Constantino Imperatori, cum ait ab illo iis fuisse concessum, vt seorsum ab Episcopo Alexandrino colligerent agerentque Synaxes. Absit vt tantus Imperator tam leuiter voluerit abrogare, quæ de illis in sacrosancto Concilio Nicæno fuerant firmata decreta. Porro ab hac tanta calumnia suis ipsius litteris Constantinus, quibus, quo esset animo aduersus Meletianos, postea scripsit ad Athanasium, omnino purgatur, cum ait^b: De illis autem omni execratione dignis Meletianis, immanibus, inquam, & nefariis hominibus, qui quasi apoplexia isti stupent, & solummodò inuidia & æmulatione & tumultibus ad scelera motum habent, &c.

Sed & Eusebius auctor est (cum alioqui ob hæresim Ariam posset esse suspectus) in his controuersis in Aegypto post Nicænum Concilium exortis & agitis, Constantinum Imperatorem humanitus cum illis agentem, conatum esse ad concordiam reuocare, studuisseque in primis vt Nicæna decreta in suo vigore ac robore permanerent: sunt enim hæc verba^c: Verum cum, absoluto Nicæno Concilio, inter omnes pax esset conciliata, solos Aegyptios seditiosa contentio mutuo inter ipsos distraxit: ita vt Imperatori de integro non nihil negotij facefferent illi quidem, sed tamen bilem ei minimè commouerent: quippe eos vt patres, immò verò vt Dei Prophetas omnino honorificè reuerens, illos secundò accersere dignatus est: se rursus non inuitum, tantquam arbitrum, eorum controuersis interponere: illis iterum munera honorificè

Epiph. h. res. 61. LEGATIO MELETIANORVM AD IMP.

X. HISTORIA DE MELETIANIS SVBOLA.

Apud Athan. Apol. 2.

XI. CONSTANTINVS STUDIVM PACIS.

Euseb. Vit. Const. l. 3. c. 22. c. 23.

impertire: arbitrium suum & sententiam per epistolam significare, & Concilij decreta A suo sigillo rata facere: hortari etiam, vt concordia adhaerescerent, vt non distraherent Ecclesiam, dirimerentque consensum, sed diuini iudicij recordationem intima cogitatione complecterentur. Ista per litteras Imperator illis significauit. Alia item infinita his similia scripsit; vixque dici potest, quot & quam multas epistolas exarauit, interdum Episcopis ea quae ad Ecclesiarum Dei commodum spectabant praescribendo, interdum etiam cum ipsa multitudine per litteras colloquendo, & vt beatum decer, singulos e populo fratres & conseruos appellando.] hucusque Eusebius.

XII.

LEGATIM-
LETIANO-
RYM QVA-
LES.
a Sozom. li. 2.
cap. 20.
b Atha. Apo-
log. 2.

c Atha. in
Vita Antonij.

d Atha. Apo-
log. 2.

e Apud A-
thana. Apol. 2.

Sed quod spectat ad tres illos Meletianorum insigniores ab Epiphiano nominatos Legatos, Ioannem, Paphnutium, & Callinicum, erat Ioannes qui in locum Meletij in Episcopatu subrogatus est, de quo supra ex Sozomeno, cuius & Athanasius meminit, nominans eum histrionem Arianorum, nempe ad fabulam de nece Arsenij simulata B repraesentandam praecipuum simulatorem. Paphnutius vero teterrimus ille monachus, cuius extat epistola apud Athanasium, qui & de fabricandis iisdem in Athanasium dolis cum illis ante conuenerat, longè alius fuit à Paphnutio illo Antonij Magni discipulo, quem ipse Athanasius summis laudibus celebrat: atque rursus longissimè diuersus ab illo Paphnutio, qui interfuit, & in omnibus egregie spectatus est in Nicæno Concilio. Sed & de Callinico eius doli telæ textore idem quoque meminit Athanasius. At hi ac reliqui omnes Meletiani, non noui atque recentes Ecclesiae hostes, sed (vt dictum est ex Synodo Alexandrina) vetusti iam olim à temporibus beati Petri, cui infidias posuerunt; & Achillæ eius successoris, quem calumniati sunt; & Alexandri, quem vsque ad tribunalia Caesaris calumniis persecuti sunt: & postremò ita meditando calumniis exercitati, Athanasium inuaserunt, nihil alienum à sua malicia facientes.] hæc ex Synodo Aegypti Episcopi.

XIII.

COTTIOME-
LETIANO-
RYM CVM
ARIANIS.
f Atha. O-
ras. 1. contra
Arian.

Callidè igitur atque vafre admodum Ariani (vt dictum est) ad inuadendam rursus Ecclesiam, Meletianos sibi conciliarunt, quos antè sibi ob hæresin experti essent in- sensos: sed & hi flagrantis odio vehementissimo in Athanasium, cum inimicis fœdus inierunt, & in Ecclesiae damnum Alexandrinæ eisdem sibi adscuerunt commilito- nes, de quibus hæc idem Athanasius: Qui (nempe Ariani & Meletiani) cum ad ea inter se contentiosi essent, nunc vt Herodes & Pontius in blasphemias aduersus Chris- tum consentiunt. Quapropter meritò quis eos exosos habeat, quòd cum de priuatis rebus inter se similitates gerant, odio tamèn inimicitiaque communi aduersus verita- tem conspirent, & in impietate aduersus Deum fœdera conglutinent, seseque mutuo amplexentur, securi quiduis facere & pati, modò id quod semel animo conceperint, D tueantur. Meletiani quidem tum ambitione, vt rebus praesint, tum insano auaritiæ studio: Ariani verò vltro sua ipsorum impietate incitantur, vt huiusmodi conspiratio- nibus mutuo inuicem animi sui prauitatem promoieant. Et isti quidem horum im- pietatis personam induunt: hi verò illorum malitiæ accedunt & adstipulantur, ac in commune scelera sua veluti Babylonis poculum commiscentes, infidias illis neunt, qui rectè pieq; de Domino nostro sentiunt.] Et paulò post de Arianis, quòd nihil præ- terea ex Meletianorù coniunctione intenderent, nisi vt hæresin propagarent, docet his verbis: Ceterùm ex iis quæ nunc fecerunt, clara iam in reliquum tempus documenta data sunt, eos non alia de causa tum contra nos, tum reliquos Orthodoxos Episcopos iam ab initio infidias tetendisse, nisi vt impietatis suæ hæresin propagarent.] hæc ipse.

XIV.

ATHANAS.
VRGET ME-
LETIANOS.

g Epiphani. hæ-
res. 69.

Porrò Meletianis ad Constantinum accedendi inde putatur oborta occasio, quòd E sanctus Athanasius, cum Alexandrinus Episcopus creatus est, sollicitus pro custodia Magnæ Synodi decretorum, quæ Meletius viuens soluisset, Episcopum Ioannem sui successorem ordinando; vt ceteros Meletianos rursus schismate diuisos reuocaret ad Ecclesiae vnitatem, magnopere studuisset, & legibus Ecclesiasticis eos obtemporantes reddere compulisset: de eo enim hæc habet Epiphanius: Cum igitur venisset Atha- nasius, & confirmatus esset, qui circa fidem magnus zelotes erat, & pro Ecclesia afficie- batur: cum iam congregationes & auulsiones vndique fierent à Meletianis nominatis ob eam causam, quam in tractatione de Meletio supra declarauit; & vellet coiuuatio- nem Ecclesiae facere, conquirebatur, & minabatur, admonebatque ac nihil efficiebat, nemoque aduertebat. Vnde omnia contra ipsum commota ex superexcellente de ipso diuinitus zelo facta sunt atque constructa, &c.]

Huius

A Huius igitur rei causa cum Meletiani (vt dictum est) abiissent ad Constantinum ex- postulaturi aduersus Athanasium, Eusebius & qui cum eo erant Ariani, oblatam sibi optatam occasionem arripientes, aduersus Athanasium commouere Imperatorem conati sunt: Quare (inquit Sozomenus) eum apud Constantinum vt seditionis & tu- multus in Ecclesia auctorem falsò insimulant, & quòd plerosque in Ecclesiam ingredi cupientes prohiberet, cum liceret concordiam inter omnes constitui, si istud vnum permitteretur. Quas criminationes contra eum confictas, multi Episcopi & clerici qui cum Ioanne conspirabant, qui que continenter ferè ad Imperatorem accedebant, veras esse confirmauere, atque aded dixerunt, se Orthodoxos esse: & tum eum, tum Episco- pos sibi subiectos, caedis, vinculorum, plagarum iniuste inflictarum, vulnere, & in- cendij Ecclesiarum accusauere. Vbi verò Athanasius etiam significasset Imperatori B iniqvas Ioannis & Episcoporum vt fauentium ordinationes, & non ea solùm, verùm etiam inuouationem decretorum Concilij Nicæni, fidem corruptam, seditiones & contumelias Orthodoxis impositas, criminis loco illis obiectasset; Imperator deinceps non habebat cui crederet, &c.] Quæ autem subdit Sozomenus scripta à Constantino ad Athanasium de recipiendo Ario & aliis in Ecclesiam, hæc postea contigerunt: egisse enim primò Constantinum blanditiis, vt Aegyptiacos eiusmodi tumultus com- pefceret, iam ex Eusebio superius demonstratum est. At de rebus Meletianorum & Arianorum, quæ pertinent ad hunc annum, hætenus: quas verò simul aduersus Atha- nasium calumnias concinnarint, suo tempore dicturi sumus.

Quod autem spectat ad Constantinum; quos obstinatos in schismate Meletianos esse cognosceret, & hæreticos post Nicænum Concilium in hæresi permanere; eos C primùm quos humanitas atque benignitas non curasset, priuilegiis reliquis Christianæ legis cultoribus concessis, hoc anno edita sanctione, priuauit, & aliis oneribus obliga- uit; quæ est huiusmodi:

Priuilegia, quæ contemplatione religionis indulta sunt, Catholicæ tantùm legis obseruatoribus prodesse oportet. Hæreticos autem atque schismaticos non tantùm ab his priuilegiis alienos esse volumus, sed etiam diuersis muneribus constringi & subici. PP. Kal. Septemb. Generatio, Constantino A. VII. & Constantio Coss.] De Nouatiani autem ad Bassum hoc eodem anno hunc in modum rescriptit:

Nouatianos non comperimus prædamatos, vt iis, quæ petierunt, crederemus mi- nimè largienda: itaque Ecclesiae suæ domus & loca sepulchris apta sine inquietudine eos firmiter possidere præcipimus, ea scilicet, quæ ex diuturno tempore, vel ex empto habuerunt, vel qualibet quæsuerunt ratione. prouidendum crit, ne quid sibi vsurpare conentur ex iis quæ dissidium ad Ecclesias perpetuæ sanctitatis pertinuisse, manifestum est. Dat. nono Kal. Octob. Spoleti, Constantino A. VII. & Constantio Coss.]

At quid est quòd ait, Nouatianos non comperimus prædamatos? Numquid non XVIII. Nicænum Concilium, cum agit de Nouatianis ad Ecclesiam Catholicam venire vo- lentibus, demonstrat eos extra Ecclesiam Catholicam positos? Sed fortasse dici potuit, eos connumerandos fuisse inter schismaticos, non autem inter hæreticos; quòd de Christi persona atque natura cum Catholicis rectè sentirent. Hæreses enim à schismate S. Basilii ad Amphilochiū scribens sic distinguebat: Schisma est, in poenitentia aliter se gerere, quam qui sunt Ecclesiae: hæresis autem est, vt Manicheorum, Valentinianorù, & Marcionitarorù, & horum ipsorum Pepuzenoruar.] Et S. Augustinus hæreticos ait esse ab Ecclesia fide diuulsos, schismaticos charitate ab eadem separatos. At S. Ambro- sius hæc fidem schismaticis tribuit. Ceterùm quod spectat ad Nouatianos, non tantùm inuenimus numeratos inter schismaticos, sed inter hæreticos recensitos, quippe qui etiam de sanctissima Trinitate rectè sentirent, in nonnullis tamen à sinceris famisque Eccle- siæ dogmatibus longius aberrarent, vt cum de eis superius locuti sumus secundo An- naliū Tomò plenius demonstrauimus. Quamobrem consultius sanè idem Constans Imperator in alia prolixiore sanctione, quam aduersus hæreticos edidit, primo loco Nouatianos posuit. recenset eam Eusebius, hæc antè præfatus:

Postquam Ecclesiam Dei, sublati è medio discordiis, in tranquillo statu Constans Imperator collocauerat: inde aliud impiorum hominum genus, tanquam la- tens venenum humanæ vitæ paratum, comprimendum censuit. Isti corruptores quidem erant, qui honestatis specie & simulatione ciuitates labefactabant: eos verò

XV.

a Sozom. li. 2.
cap. 21.
CALVMNIAE
DE LATAR
AD IMP. IN
ATHANAS.

XVI.

CONSTANT.
QVID IN
SCHISMA-
TICOS ET
HAERETIC.
b l. 1. De her.
Cod. Theod.
c Justin.
cod. 117.

d l. 2. Cod. eod.

XVII.

DE NOVA-
TIANIS.

XVIII.

HAERETICE
A SCHISMA-
TICIS DI-
STINCTI.
e Basil. ep. ca-
non. ad Am-
philochium.
f Aug. de ser.
Don. in vi. l.
lib. 1. c. 9. &
24. q. 1. c. Vbi
sana.
g Amb. Orat.
in funere Sa-
tyri fratris.
h 24. q. 1.
c. Aduocatus

i Euseb. Vir.
Cod. Const. l. 3.
c. 61. 62.

XIX.

NOVATIA-
NI IVRE
RECENTI
INTER HA-
RETICOS.

Maub. 7. pseudoprophetas & lupos rapaces Saluatoris vox diuinitus vaticinando nuncupauit in A hunc modum: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoscetis eos. Edictum igitur Imperatoris, quod ad prouinciarum Præfectos missum fuit, vniuersum illud hominum genus grauius infectatum est. Et præter ipsum edictum Imperator etiam salutarem admoitionem illis ipsi proposuit, hortatus admodum, vt maturè respicerent. Nam asseruit, illos Ecclesiam Dei salutis portum habere, quò se reciperent. Attende ergo quo pacto cum illis per litteras sermonem contulerit.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. HÆRETICIS.

XXI.
CONSTAN-
TINI EDI-
CTVM AD-
VERSVS HÆ-
RETICOS.

Cognoscite iam per legem hanc, quæ à me sancita est, ó Nouatiani, Valentiniiani, Marcionita, Pauliani, quiq̃ue Cataphrygum nomen vsurpatis, & omnes omnino qui per conspirationes à vobis constatas, hæreses ac sectas etiam atque etiam augere cona- B mini: cognoscite, inquam, quibus mendacis vestra doctrina manitas implicata teneatur, & quatenus pestiferis quibusdam venenis vestra vsque eò inficiatur disciplina, vt per eam integri ac valentes ad morbum, viui autem ad sempiternum interitum abstrahantur. O veritatis inimici, hostes vitæ, internecionis auctores & consiliarij: omnia apud vos veritati contraria, turpibus consentientia maleficijs, ineptiis & commentitijs fabulis exultantis: quibus certè mendacia struitis, premitis infontes, Fidelibus veritatis lucem denegatis. Nam falsa visione & specie pietatis semper delinquentes, omnia contagione vestra contaminatis, conscientias integras & labe vacuas letalibus plagis vulneratis: ipsum diem (pænè dixerim) hominum oculis adimitis. At quid attinet singula persequi, cum de vestris flagitijs, sicut eorum natura postulat, dicere, neq; temporis angustia, neque occupationes, quibus districti sumus, sinant? Nam scelera vestra adeò grandia, adeò immenta sunt, adeò etiam turpia, & omni crudelitate redundantia, C vt dies integer ad ea explicanda non sufficeret. Immo verò ab huiusmodi rebus aures abducere, oculosq̃ue auertere conuenit, ne singulorum explanatione sincera & incorrupta fidei nostræ professio cõmaculetur. Quid ergo? Patiemur ne eiusmodi malorum contagionem longius serpere, præsertim cum longa dilatio faciat, vt sani ac valentes ea tamquam pestifero morbo inficiantur? Cur igitur non cum maxima celeritate eiusmodi prauitatis (vt ita dicam) radices animaduersione & pœna publica amputamus?

XXI.
QVIBVS IN
HÆRETICIS
CON-
STANTINVS

Atque quò ista vestra pestis, pernicies longius grassari impediatur, per hanc legem mandamus, ne quis vestrum posthac conuentus cogere audeat. Et propterea etiam iubemus, vt vniuersæ ædes vestra, in quibus congressus illos celebrare consueuistis, penitus euertantur. Et hæc cautio eò vim suam porrigat, vt non modò in publicis, sed D ne in priuatis quidè ædificijs, aut in locis vllis separatis huius vestrae superstitionis amentia factiones coeant. At verò quò multò præstabilius est, si qui vestrum veræ & sinceræ religionis curam habeant, ad Catholicam Ecclesiam reuertantur, & eius sanctitatis sint participes, per quam poterunt ad veritatem peruenire, fraudulenta vestra peruerse mentis astutia, hoc est, scelerata & perdita hæreticorū & schismaticorum seditio, omnino ab hac prospera temporum nostrorum conditione seiungatur. Nostræ enim prosperæ ac beatæ vitæ rationi, qua Dei beneficio fruimur, est admodum consentaneum, vt qui ætatem bona spe sustentatam degant, ab omni vago & cæco errore ad rectam viam, à tenebris ad lucem, ab inficitia ad veritatem, à morte denique ad salutem traducantur. Ac quò protius hæc in curandis erroribus robur & firmitatem sibi necessariam assequatur, mandauimus (vt supra dictum est) vt omnia superstitionis vestrae loca, in quibus conuenire solebatis, omnia dico hæreticorum templa (si modò templa appellare conuenit) sine reculatione aut controuersia diruantur, & diruta absque mora Catholica tradantur Ecclesie; reliqua loca publica Reipublicæ vsui addicantur, ne vlla in posterum vobis conuentus celebrandi relinquatur facultas. Sit igitur hoc ratum, statutumq̃ue, vt post hunc diem nullo in loco, vel publico, vel priuato, nefarij vestri conuentus in vnum coire audeant.] hucusque Constantini Imperatoris edictum.

XXII.
DOLVS EV-
SEBII.

Sed miramur, quomodo inter recensitos superius hæreticos Ariani, quorum præcipua mentio habenda fuisset, vtpote qui totum pænè Orientalem orbem exagitassent, reperiantur omisso. Quocirca suspecta redditur perfidia Eusebii, hominis Ariani, recensentis edictum, potius quam reuocari possit in dubium Constantini pietas. Quòd si dolum malum abfuisse ab Eusebio quis velit, ad eius excusationem fortasse posset afferre,

A afferre, quæ tradit Sozomenus, dum eiusmodi edicti visus est meminisse, sic dicens: a Sozom. li. 2. cap. 30. Dogma autem Arii, quamuis illud quidem per disceptationes à plerisque laboratum esset, nondum tamen peculiari alicui populo separatim attributum est, aut nomine inuentoris appellatum; sed omnes simul conuentus egerunt, & communicarunt inter se, exceptis solum Nouatianis, Cataphrygis, Valentiniianis, Marcionistis, Paulianis, & si qui alij aliasiam inuentas hæreses consecrarentur. Nam contra istos omnes legem tulit Imperator, mandauitq̃ue vt templa ipsi adimerentur, Ecclesiisque adiungerentur, & neque in ædibus priuatorum, neque in loco publico conuentus haberent. Quinetiam illis exposuit, quòd præstaret cum Ecclesia Catholica communicare, atque ad eam accedere hortatus est.] Sed haud possumus Sozomeno consentire, dum ait nomen Arianum nondum inditum fuisse Arii sectatoribus: nam ex mille pænè locis B superius citatis liquet, statim promulgata ab Arii hæresi, eius sectatores nuncupatos esse Arianos. Quamobrem dolum malum in Eusebio supprime in edicto nomen Arianum fuisse putamus. At post hæc addit Sozomenus:

Hac lege promulgata, istarum sectarum memoria magna ex parte deleta est. Nam dum superiores regnarent Imperatores, omnes qui Christum colebant, tametsi opinionibus dissentirent, tamen eodem in numero ac loco habebantur à Gentilibus, & paratione torquebantur: nec poterant præ communibus calamitatibus curiose in se ipsi inquirere. Et propterea singuli seorsum per se facile in vnum conuenire, conuentus agere, crebrò in mutuum venire colloquium solebant: & licet essent numero pauci, non tamen disuncti sunt. At hac lege sancita, hæretici, propter Episcopos & clericos qui eos assidue obseruabant, facultatem minimè habuerunt, vel palam, vel in occulto conuentus peragendi. C Qua de causa complures eorum admodum perterriti, se Ecclesie Catholice addixerunt. Alij autem, qui in eadem persistabant sententia, quoniam neque in vnum conuenire permitti erant, neque poterant sine metu suæ opinionis fautores docere, idcirco, nullis suæ sectæ successoribus post se relictis, è vita exiuerunt. Siquidem alia omnes ferè sectæ initio perpauos habebant æmulos, vel propter peruersitatem dogmatum, vel propter inuentorum & auctorum suorum improbitatem.

At Nouatiani, tum quòd duces suæ opinionis viros bonos sunt consecuti, tum quòd eandem quam Ecclesia Catholica de Deo doctrinam tuebantur, ab initio permulti extiterunt, & manserunt hætenus, nec multum incommodi ex hac lege acceperunt. Nam Imperator, mea quidem sententia, dum institueret subditis suis non exitio esse, sed terrori solum, de legis seueritate sua sponte non nihil remisit. D Quinetiam Acefius, qui id temporis Constantinopoli sectæ Nouatiane Episcopus fuit, quoniam propter vitæ integritatem Imperatori charus erat, non parum (vt est verisimile) suæ Ecclesie attulit præsidij. Cataphrygæ autem eadem afficiebantur pœna, qua ceteri hæretici Imperio subiecti: exceptis solum illis, qui Phrygiam incolebant, & in reliquis gentibus illis finitimis ætatem debebant. In quibus locis permulti Cataphrygæ & à temporibus Montani extiterunt, & adhuc sunt.] hæc Sozomenus, & ipse idem sectæ Nouatianorum addictus. Quæ autem istæ fuerint subsecuta, Eusebius narrat his verbis:

XXIV.
AVCTOR
NOVATIANVS
GLO-
RIOSE DE
NOVATIA-
NIS.

b Euseb. Vir.
Constit. l. 3.
cap. ult.

Ad hunc modum occultæ quasi latebræ & recessus eorum, qui alienam ab Ecclesia Catholica doctrinam & opinionem tenebant, Imperatorio edicto euoluti patuerunt: bestia etiam immanes, quæ huius erant impietatis auctores, exactæ. Ex illis verò qui essent istorum impulsu in fraudem & errorem inducti, alij Imperatoris minis perterriti, fallaci & fucata specie in Ecclesiam obrepere cœperunt, temporum conditioni callidè & dissimulanter cedentes. Ac quoniam lex hominum libros perscrutari iusserat, tandem manifestò deprehensi fuerunt ij qui veritas & interdictas illas artes ad hominum perniciem comparatas consecrati fuissent, qua de re omnibus (vt dicitur) opibus viribusq̃ue elaborabant, vt simulatione salutem sibi adipiscerentur. Alij fortè ad spem, quæ in Deo optimo maximo poni debet, verè & ex animo se transferre. Quos cum Ecclesiarum Præsides internoscere studerent, alteros ouium pellibus obretos, adumbrata specie se insinuare conantes, procul amandarunt; alteros verò, qui idem integra & incorrupta mente instituerent, vbi temporis longinquitate explorando, de illis satis exquisitè periculum fecissent, in multitudinem adscitiorum adscriperunt. Hoc modo cum illis, qui alienam ab Ecclesia opinionem & doctrinam seque-

XXV.
CONVERSIO
PLVRIMO-
RVM.

bantur, actum est. Alios autem, qui, dum in eorum dogmatum disciplina versabantur, nihil concepissent impietatis, sed schismaticorum culpa se temerè à communi Ecclesie congregatione & frequentia seiunxissent, abiecta omni cunctatione, in Ecclesiam receperunt. Hi igitur grègatim tamquam ex colonia reuertentes, suam recuperarunt patriam, & matrem Ecclesiam agnouerunt, à qua diu aberrantes, cum gaudio & lætitia ad eam redierunt, membraque communis corporis fuere in vnum coagmentata, & concordie quasi compagibus firmè copulata: solaque Dei Ecclesia in se coalescens tum resplenduit, cum nusquam gentium vel hæreticæ vel schismaticæ factionis vestigium reliquum quidem esset. Cuius præclari facinoris causam Imperator Deo (cui solus ex omnibus Imperatoribus, qui aliquando extitissent, curæ erat) acceptam planè tulit.] hætenus Eusebius. Sed illud planè per hyperbolen, cum ait, industria Constantini ne vestigium quidem hæreticæ vel schismaticæ prauitatis relictum fuisse: nam ex rebus gestis singulorum annorum sequentium satis apparet, numquam intermissum esse temporis spatium, quin ab hæreticis atque schismaticis, nempe Arianis, atque Meletianis, negotium Catholicis fuerit faceffitum.

XXVI. CONSTANTINVS IDOLATRIAM PESSYMDAT
a Eusebius Sarr. de Vit. Philosph. in Aedesio.

b Socrat. li. 1. cap. 12.

c Euseb. Vita Const. lib. 3. c. 24. & seq.

XXVII. CONSTANTINVS STUDIUM ERGA LOCA SANCTA IEROSOLYMIS.

XXVIII.

ABOMINATIO IN LOCO SANCTO.

Sed laudanda planè est in omnibus Constantini pietas, qui stabilita anno superiore in Nicæno Concilio fide Catholica, & hæresibus atque schismatibus (quantum licuit) legibus profligatis, ad extirpandum idolorum cultum, & Dei Ecclesiam in Oriente (quod in Occidente fecerat) ædificiis illustrandam, animi addixit. Quam porro multus in his fuerit, Ethnicus Auctor, Christianis rebus insensus, Eunapius Sardiæ testatur, cum de Aedesio sic scribit: Fieri namq; potest, vt istud occultum habuerit Aedesius ob temporum iniquitatem, quod tum Constantinus Imperium regeret, qui sana toto orbe celebratissima euertebat, & Christianorum ædificia extruebat.] Hæc quidè hoc anno gesta esse, postquam de conciliandis schismaticis in Ægyptum litteras scripserat, Eusebius auctor est. sed & alij quoque antiqui historiarum Ecclesiasticarum Scriptores eadem facta referunt statim post Nicænum Concilium. ait enim Socrates: Imperator post confectum Concilium, in magna lætitia ætatem degit: & simul vt festum solemne ad vigesimum annum Imperij sui, vt assolet, celebrauerat; nulla interposita mora, ad ecclesias construendas omne suum studium contulit.] hæc ipse. Quænam autem fuerint istæ, primùm ex Eusebio aggrediamur enarrare, qui sic exorditur:

His rebus hunc in modum constitutis, aliud quoddam opus maximè memorabile apud Palæstinorum gentem diuinus iste Imperator efficere aggressus est. At quodnam, quæso? Sanctissimum illum salutaris Christi resurrectionis locum Ierosolymis existimauit ita à se illustrari debere, vt omnibus eximius & veneratione dignus videretur. Idcirco mandauit, in eo statim templum construi: neque istud opus aggredi absque diuino impulsu, immò verò istorum subsidio vniuersum dæmonum genus omni studio incubuit, vt diuinum illud immortalitatis monumentum tenebris obrueret, obliuioneque penitus deleteret: ad quod quidem Angelus de cælo delapsus, luminis claritate resurgens, non solum lapidem reuoluebat ab illis quorum animi instar lapidis obduruissent; verùm etiam quem ipsi inter mortuos adhuc versari putabant, cum muliebus viuere annuntiauit; & ad vitam & resurrectionem illius, qui quærebatur, illustrandam, incredulitatis lapidem ab eorum mentibus amouit. Istud Saluatoris sepulchrum impij quidam & scelerati homines ex hominum memoria delere cogitabant, & (quæ eorum inscitia fuit) censebant veritatem ad hunc modum se posse occultare.

Itaque primùm permultum capere laboris cœperunt in terra aliunde & extrinsecus inuehenda, qua locum vniuersum obducerent. Deinde cum molem terræ in immentam altitudinem crexissent, constrauissentque lapidibus, diuinum sepulchrum, ingenti aggere superiniecto, obtegere. Pòst cum nihil iam illis ad opus explendum deesset, super illum terræ cumulum nefandum reuerà & execrabile bustum animarum construere, & recessum læciæ Veneris dæmoni vnà edificare, simulacrisque mortuis complere: rum detestabiles ibi victimas super impuras aras & omni nequitie labe pollutas immolare. Nam non aliter illud quod instituerant, se putabant ad exitum posse perducere, quàm vt per ista nefanda scelera salutare illud sepulchrum penitus obruerent. Verùm miseri illi neutiquam illud poterant intelligere, quòd Sol ipse (modò terram suo splendore collustrare & consuetum sibi cursum in cælo obire pergeret) non posset

A posset præclarum illud facinus Christi, qui contra mortem tam præclara victorie trophæa fuisset adeptus, ita in obscuro relinquere, illudque vniuersum hominum genus prorsus celare. Immo verò salutaris & diuina huius rei potentia & virtus, quæ non corpora, sed animos hominum maximè solet illuminare, suæ lucis fulgore vniuersum orbem terrarum compleuit. Veruntamen impiorum & nequam hominum molitiones contra veritatem paratæ longinquo temporis spatio processerunt. Nemo enim vel ex Præfectis, vel ex Ducibus, vel ex ipsis Imperatoribus ad eorum conatus euertendos satis idoneus repertus est, præter vnum solum: qui quidem, vt pote Deo omnium gubernatori charus, & diuino eius afflatu Spiritu, locum illum qui supra est demonstratus, per fraudulentos hostium conatus omni impura materia obductum, & obliuione ignorationeque obrutum iri non passus est, neque auctorum eius facinoris cessit malitiæ; sed, Deo adiutore inuocato, illam terræ particulam hostium scelere contaminatam, in primis purgari iussit: quam quidem censuit admirabili & singulari Dei optimi maximi beneficio per illum potiri debere.

Confestim igitur eius mandato machinamenta ad homines in errorem inducendos comparata de sublimi ad solum prostertere, & ædificia falso cultui consecrata vnà cum statu & dæmonibus disturbare diruerique cœpit. Neque his rebus gestis alacre Imperatoris studium acquieuit; sed de integro mandatum dedit, vt materia eorum quæ erant deiecta, siue lapidea esset, siue lignea, tolleretur penitus, & quàm longissimè extra loci fines eiceretur: cui quidem mandato rei exitus planè respondebat. Neque satis habebat Imperator in istis solis rebus expediendis progredi, sed rursus diuini Numinis instinctu impulsus, iubet vt ipsum solum ad ingentem altitudinem defossum (quippe impura dæmonum contagione infectum erat) foras procul cum ipso aggere exportaretur, quod euestigiò effectum est. Simulatque verò solum terræ oppletum (fordibus egestum fuit, & aliud solum, id est, locus ille monumenti, ex abditis terræ sedibus eminebat, ipsum etiam venerandum & sacrosanctum salutaris Christi resurrectionis monumentum præter omnium spem vnà emerit; & sepulchrum, quod merito sanctissimum appelletur, resurrectionis Saluatoris aptè propterea expressit effigiem, quod post tenebrarum caliginem, quibus quasi sepultum iacuisset, in lucem denuò produit, & illustrem sanè miraculorum ibi editorum visum (qui reuerà omni voce clariùs Saluatoris resurrectionem testificatus est) sub aspectu eorum, qui ad illud ipsum contemplandum veniebant, subiecit.

His rebus in hunc modum confectis, extemplò Imperator non modò sacratis legibus sanciuit, vt templum augustum circa salutare illud antrum extrueretur, verùm etiam subsidiis ad eam rem suppeditatis (quippe hoc opus longo iam tempore apud animum proposuerat, attentioneque cogitatione prospexerat quod erat futurum) illud magnificè ac splendide exædificandum curauit. Gentium igitur Præfectis Orientem versus habitantium mandat, vt adiumentis necessariis abundanter & copiosè subministratis, opus eximium, amplum, & magnificum fabricandum curarent. Quinetiam ad Episcopum, qui id temporis Ecclesie Ierosolymitanæ præerat, tales misit litteras, quales sinceram & salutarem de fide nostra doctrinam planè & apertis verbis complexæ sunt: sic enim scribit:

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVGVST. MACARIO S.

E Tanta Saluatoris nostri erga nos benignitas declarata est, vt nulla tam accurata dicendi ratio & vis sit, quæ præfens miraculum pro dignitate explicare posse videatur. Nam vt insignè illud sanctissimæ illius passionis monumentum, quod terræ visceribus abditum, tot tamque multis annorum conuersionibus iam delituisset, tum illucesceret seruis Dei, cum illi, hoste deuicto, in libertatem essent vindicati: omnem profectò hominum admirationem longè superat. Etenim si omnes, qui in vniuersi orbis terræ ambitu sapientes videntur, in vnum locum congregati, aliquid pro rei dignitate dicere aggredierentur, nec minima huius parti oratione ex æquo satisfacere possent: miraculi enim magnitudo tantò plus vniuersum humanæ rationis & naturæ captum vincit, quantò res cælestes & diuinæ humanis sunt valentiores. Quapropter hoc mihi vnum in primis propositum sit ad dicendum, quòd sicut vera fides seiplam quotidie nouis miraculis patefacit, sic nostri omnium animi omni modestia & concordia alacritate ad sanctas Euangelij leges colendas attentiores fieri debent. Præterea illud,

XXIX. EXPYRGAN TVR LOCA SANCTA.

XXX. RESURRECTIONIS TEMPLVM ERIGITVR.

XXXI. EPISTOLA CONSTANTINI AD MACARIVM EPISCOPVM

CHRISTI
326.SILVESTRI PAP.
13.CONSTANTINI IMP.
21.

quod cuique perspicuum esse arbitror, pro certo tibi in primis persuasum esse velimus, A hoc nobis præ ceteris rebus omnibus maximæ curæ esse, vt locus ille sacer, quem Dei iussu turpissima simulacrorum mole, tamquam quodam graui onere imposito, purgauimus, quemque vt primis mundi temporibus, ipsius Dei iudicio sanctum habitum esse, & postea etiam, quia fidem passionis Saluatoris tamquam è tenebris in lucem euocavit, multò clariorem sanctitatis suæ significationem dedisse cognouimus, præclara ædificiorum structura exornetur. Par est igitur, vt tua prudentia ita opus disponat, vt prouidè res quasque accurè necessarias, quò non modò sanctuarium templi reliquis omnibus, quæ vbiq; sunt, pulchritudine antecellat, sed etiam ceteræ eius partes tales sint, vt omnia templa, quæ in singulis ciuitatibus primas tenent, huius ædificij dignitate longè superentur, ac de parietibus erigendis, exquisitòque artificio expoliendis, tum Draciliano amico nostro, qui nonnullas aliarum prouinciarum partes administrat, tum vestræ etiam prouinciæ Præfecto, scito à nobis curam esse impositam. A nostra enim benignitate illis imperatum est, vt qui artifices, qui operarij, quæue res aliæ fuerint ad illud ædificium necessaria, à tua prudentia discant, ac statim ipsorum prouisione eò mittantur.

XXXII. Quod autem attinet ad columnas ceterasque partes marmore conficiendas, quas ipse existimaueris vel ad decus illustriores, vel accommodatiores ad diuturnitatem fore: cum eas quasi summam tecum consideraueris, fac ad nos diligenter perscribas, vt cum ex litteris tuis, quibus rebus opus fuerit, intellexerimus, vndique eadem illò comportari possint: nam locus ille, qui totius orbis terrarum facilè primas fert, omnibus ornamentis meritò illustrandus est. Testudinem verò sanctuarij, laqueatamne facere, an alio quodam fabricæ genere extruere placeat, abs te certior fieri velim. Quod C si fiat laqueata, scitè quoque inaurari poterit. Restat igitur, vt tua sanctitas illis, quorum iudicio (vt supra dictum est) rem permisisimus, quibus operariis, quibus artificibus, quibus denique sumptibus opus fuerit, quàm celeberrimè significet. Quinetiam nos non solum de columnis, aliisque partibus ex marmore conficiendis, verum etiam de testudinis laquearibus (si modò illud fabricæ genus pulchrius esse censeas) quamprimum facias certiores. Deus te, frater charissime, diu seruet incolumem.] hæcenus Constantinus ad Maçarium. Dracilianus autem iste, cui de templi constructione Constantinus mandatum dedit, ille ipse est, ad quem idem Imperator (vt dictum est) aduersus hæreticos rescriptum dedit. At quid post hæc factum sit, Eusebius subdit:

XXXIII. Ista (inquit) ab Imperatore præscripta fuerunt; rerumque nulla interposita mora, prosperè successit euentus. Atque ad illud salutare Christi monumentum noua Ierusalem ædificata est è regione veteris illius, quæ hominum sermone iam diu celebrata fuisset, quæque post cruentam cædem Domini ad extremam vastitatem prolapsa pro impietate ciuium eam inclementium pœnas dederit. Imperator itaque huic ex aduerso salutare victoriæ Christi contra mortem comparatæ monumentum (quæ fortasse recens est illa & noua Ierusalem, Prophetarum oraculis prædicata, de qua vaticinationes pluribus verbis explicatæ plurima Spiritus sancti instinctu canere videntur) liberali & abundanti sumptus magnificentia erigendum extruendumque curauit. Et primum omnium sacrum antrum, diuinum illud videlicet monumentum, ad quod olim Angelus fulgore enitens delapsus, spem regenerationis, quæ est à Salvatore nobis illic ostentata, omnibus annuntiauit: primum, inquam, omnium Imperatoris magnificentia istud, velut totius ædificij caput, eximiis columnis illustrare, & ornatu splendido maximoque decorare, atque adeò variis cuiusque generis insignibus illuminare cepit.

XXXIV. Deinde ad amplissimum templi locum libero celo patentem exornandum se contulit: cui & solum lapide eximio costratum, & porticus longis ambulacrorum spatiis ex tribus lateribus circumdati, permultum decoris attulerunt. Aduerso autem lateri antri, quod Solem orientem spectabat, regale & augustale sanctuarium adiunctum fuit, opus planè eximium, ad infinitam altitudinem erectum, longitudine & latitudine immensa patens. Cuius ædificij partes interiores marmoris versicoloris materia incrustatæ: exterior autem parietum superficies politis lapidibus, qui commissuris quibusdam inter singulos interiectis colligabantur, exornata, singularem quamdam pulchritudinis speciem, eamque non minus ad aspectum illustrem, quàm si mar-

more

CHRISTI
326.SILVESTRI PAP.
13.CONSTANTINI IMP.
21.

A more obducta fuisset, præbuit. Quod autem ad ipsa testæ in sublimi posita attinet, exteriore eorum partes plumbea obtexit materia, quæ tamquam firmum munimentum tempestuosos imbres depelleret. Interiores verò cæclatis laquearibus affabrè inter se compactæ, & tamquam vastum quoddam pelagus per vniuersum sanctuarium coagmentationibus quibusdam inter se continenter coherentibus, diffusæ, dilatataeque, & fulgente auro passim coopertæ, totum templum, velut lucis claritate, mirè illuminarunt. Duabus porticibus partim subterraneis, partim supra terram eminentibus, xyli gemini ex utroque latere adiecti, in longitudinem sanctuarij porrigebantur: quorum testudines erant auro insigniter & vario artificio illustratæ: ex quibus alter à fronte inferioris templi columnis ingentibus suffulciebatur, alter intrò spectans, substratis postibus, magno extrinsecus ornatu decoratis, erigebatur: tres portæ ad orientem Solem aptè & eleganter dispositæ multitudini ingredientium patuerunt. Iis ex aduerso erat fornix dimidiati vniuersi cæli circuli speciem adumbrans in summo sanctuario in orbem ductus: quem duodecim columnæ, Saluatoris Apostolis numero pares, tamquam corona, cingebant, crateribus ex argento confectis circa fastigia concinnè expolitæ, quas Imperator Deo illic pro monumento pulcherrimo dicauit. Inde ad introitus pro templo locatos accedentibus area patuit.

Erant inibi vtrinq; primò atrium, deinde porticus, ad extremum atrienses portæ, post quas in ipsa media platea è foro eò deducente rotius ædificij vestibula perpolitè constructa, iter illac facientibus admirabile visu spectaculum, quod rerum intus fabricatarum pulchritudinem quodammodò monstrabat, exhibuerunt. Istud verò templum, quo tamquam testimonio salutaris Domini resurrectio illustris & nota fiebat, extruxit Imperator: & quo totum illud magnifico & regali ornatu decoraret, insignibus, quæ oratione explicari nequeunt, & monumentis auri, argenti, & lapidum pretiosorum materie distinctis, & quasi depictis, quæ erant numero ferè infinita, adornauit. Quorum apparatus tum magnitudine, tum multitudine, tum varietate, denique adeò artificiosè elaboratum, singillatim iam oratione prosequendi otium non datur.] hucusque Eusebius de templo Ierosolymitano. Fuisse autem operis architectum Eustathium presbyterum, Constantinopolitanum, S. Hieronymus in Chronico tradit. Porò ipsum absolutum dedicatumque esse anno trigésimo Constantini maxima omnium celebritate, suo loco dicturi sumus.

Ceterum quod ad nomen templi huius spectat, Cyrillus Ierosolymitanus scribit nominatè fuisse MARTYRION, hoc est, Testimonium, nempe Christi resurrectio nis monumentum & testem, idque, (vt ait) ex Prophetarum oraculo. Dicitum idem reperitur ab aliis pluribus Basilica Constantiniana: quam inter complura ornamenta fuisse etiam sacris picturis decoratam, & inter alios Deiparæ imagine, Acta Mariæ Aegyptiacæ fidem faciunt, quæ recitantur in Nicæno Concilio, & à Ioanne Damasceno. Eusebius ea Oratione quam in Constantini Tricennialibus habuit in laudem Imperatoris, tria ab eo tradit Ierosolymis templa erecta esse, cum ait: Quæ autem sequuntur, in Palæstina ab eo etiam gesta fuere. In media vrbe, quæ apud Hebræos primas optinet, non modò ecclesiam amplissimam, quæ ad memoriam Christi passionis ædificata fuit, verum etiam templum sanctum salutari signo Crucis dedicatum magnificis sumptuosisque insignibus exornauit: quinetiam monumentum Saluatoris, quod sempiternæ memoriæ commendandum est, illiusque trophæa contra mortem statutæ, ornamentis, quæ dicendo exprimi non possunt, honestauit.] Sed & de aliis meminit: at de his inferius.

Subdit Eusebius, eundem Constantinum in matris suæ memoriam, eius scilicet nomine, duo alia celeberrima templa ibidem ædificari iussisse; Bethlehem, vbi Christus natus est, alterum; alterum verò in vertice montis Oliueti, vbi idem Dominus ad celos ascendit. ait enim: Eodem tempore, cum alia duo loca, quibus duo abdita & quasi mystica antra multum honoris & dignitatis afferebant, reperisset, ea magnifico apparatu sumptuose honestare instituit. Ac primum illud, in quo primum Saluator noster diuini numinis virtute in carne apparuit, honoribus decenter affecit: deinde alterum, quod fuit in celos ascensionis monumentum, in summo montis vertice situm, præclaris ornamentis illustrauit; atque ista tam splendide decorauit loca, quo matris suæ memoriam, quæ tantum benignitatis hominum vitæ detulisset, immortalitati

DE CON-
STRVENDA
BASILICA.

XXXV.

EUSTATHIUS
ARCHITE-
CTVS.
a Hieron. in
Chr. an. 30.
Constantini
Imp.XXXVI.
b Cyril. Ca-
teches. 14.
MARTY-
RIUM CVR
DICTVM
TEMPLVM.
c Nycen. Cõ-
2. Ab. 4.
d Ioa. Damas
de Imag. lib. 3
e Euseb. Orat.
in laud. Con-
stantini.XXXVII.
f Euseb. Vita
Const. lib. 3.
g 4. q. 1. q. 1.
ALIA TEM-
PLA CON-
STANTINO
ERECTA.

talitati commendaret.] ipsam namque diuino instinctu, licet senio pragruatam, A pietatis ergo Ierosolymam petiisse, idem Eusebius narrat his verbis:

XXXVIII S. HELENA AVGVSTA IEROSOLY- MAM PE- TIT.

Illam enim cum Deo omnium gubernatori debitum piæ mentis & affectionis munus impertire in animo haberet, & pro filio suo tanto & tam præclaro Imperatore, proque liberis eius Cæsaribus Deo charissimis, suis nepotibus, gratias per preces agendas esse putaret, ætate iam ingrauescente, singulari quodam consilio, & prouida animi cogitatione, vcreque regia, adducta, prope instar adolescentulæ venit, tum sacrosanctam Ter- ram oculis lustratura, tum gentes Orientem incolentes, plebemque pariter ac populi multitudinem conspectura. Ac postquam locis, in quibus Saluatoris erant impressa vestigia, debitam venerationem adhibuerat, idque conuenienter prophetico sermone dicente a, Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius: pietatis suæ monumenta, quibus post se relictis, posteris hominibus prodesset, statim fabricare aggreditur. B

*Psal. 131.

XXXIX.

HELENAE PIVM STV- DIVM.

Tam Deo, quem adorauerat, duo dicauit templa: quorum alterum ædificauit in monte vbi ascenderat, alterum ad obscurum illud antrum natiuitatis eius. Etenim nobiscum Deus in terris nasci (locus autem illius natiuitatis proprio nomine apud Hebræos, Bethlehem appellatur) pro nobis sustinuit. Ac propterea Imperatrix sanctissima Dei- paræ partum eximium monumentis exornare, & sacrum illud antrum variis cuiusque generis insignibus illustrare studuit, Imperator autem pauld post eundem locum ornametis regalibus ornare, & monumentis ex auro & argento, variisque aulæ matris suæ magnificentiam adaugere cœpit. Rursus eius mater, quod omnium nostri Saluatoris in cælos ascensionis memoriam celebraret, excelsa quædam ædificia in monte Oliuarum extruere parat. Ac primum in summo totius montis vertice Sanctuarium Eccle- siæ Dei erexit: templumque inferius etiam ædificauit in eo ipso antro, in quo (vt vera C & sacra Dei testantur eloquia) Discipuli & Apostoli à Saluatore omnium arcanis mysteriis initiati fuerunt. Imperator quoque ibidem variis monumentis & insignibus Regem magnum Deum veneratus est. Ista igitur duo templa memoria perpetua celebra- branda, angusta & eximia, in duobus obscuris quasi antris & mysticis Helena Augusta, pij Imperatoris pia mater, suæ piæ mentis tamquam indicia Deo Saluatori fundauit, filio suo ei opem per regiam suam potentiam & auctoritatem porrigente.

XL.

MIRACV- LVM IN STRVCTVRA TEMPLI.

Itaque illa neque adeo multo post præmia digna laboribus reportauit. Nam cum iam plenè grandis esset, inque omnium bonorum affluentia omne vitæ suæ tempus ad extremam vsque senectutem obiisset, & tum verbis, tum rebus ipsis veros pietatis fru- ctus, quos præcepta Saluatoris præscribunt, extulisset, atque ita vitam suam florentem, & expertem cuiusque molestiæ, valenti corporis simul & animæ virtute, transegit D fer: deinceps eximium pietatis suæ exitum, & præclaram rectè factorum à Deo remunerationem etiam in hac vita consecuta est.] hæc Eusebius. At priusquam cetera ab eo narrata de rebus ab ipsa Helena gestis prosequamur, quæ ab aliis antiquis & specta- ta fidei Auctoribus de templo in montis vertice tunc erecto scripta sunt, & à nobis primo Annalium Tomo descripta, hic breui compendio repetamus. Hieronymus in pri- mis, Paulinus e, atque Seuerus d tradunt, in loco illo montis Oliueti, vbi Dominus, vi- dentibus Discipulis, eleuatus ascendit in cælum, impressa remansisse eius vestigia cun- ctis perspicua, eademque diuino miraculo indelebilia facta esse, locumque illum abs- que pauimento relictum, quod solum ipsum excuteret quidquid ad ornatum loci de- super poneretur: insuper & qua recta linea cælum aspicitur, partem aëris, qua Dominus transit, concamerari minimè fornice potuisse, sed sic patentem esse relictam, indicem E semitæ Domini ascendentis in cælum, de qua Cyrillus Ierosolymitanus Episcopus e, Stat, inquit, ad hodiernum vsque diem mons Oliuarum, qui ascendentem in nube oculis Fidelium modò demonstrat, & portam qua ascendit in cælum, indicat.]

b Hier. de Lo- eis Flovraic. in Ab. Apost. Paulin. au Seuer. ep. 1. c. S. uer. Hist. lib. 2.

c Cyril Ca- toch. 14.

XLI.

Chrysof. in Luc. cap. 2. SEXTEMPLE ERGIA. Euseb. O- rar. in laud. Constant.

Quod verò ad basilicam ad Domini præsepe structam pertinet, fuisse locum illum, in quo Dominus natus est, rectum auro atque argento, eodem Tomo superius dictum est auctoritate Chrysofomi f. Demum Eusebius breui compendio singulas basilicas tunc ibi ædificatas recensens, sex videtur enumerasse in ea Oratione, quam habuit de laudibus Constantini, cum ait, primam erectam esse in memoriam Christi passio- nis, secundam dedicatam in memoriam sanctissimæ Crucis, tertiam exædifica- tam in loco vbi sepultus est: quibus recensitis, hæc addit g: Tria præterea loca, tribus mysticis nostræ salutis antris nobilitata, amplis & eximium illustrauit ædificiis. Primum

A Primum illi antro, in quo Christus mundo primum apparebat, debitum decus imper- titit. Deinde ad illius antri memoriam, vbi postremo assumptus est, in montis iugo monumentum præclarum extruxit. Ad extremum, antrum illud inter hæc duo inter- iectum, vbi Saluator totius suæ passionis quasi certamen obibat, victoriamque mundo salutarem ab hostibus reportabat, templo extracto, illustre reddidit.] hæc Eusebius: quæ quidem loca dilucidius distinguuntur, ac pariter describuntur ab illis, qui de Lo- cis sanctis Tractationes scripserunt.

Sed magna planè tenet omnes admiratio, quid sit quoddam Eusebius ædificationem om- nium harum basilicarum relegens, & de Helena prolixiorum mentionem faciens, de Cruce ab ea inuenta ne verbum quidem: cum eam repertam esse sub Constantino, nulli sit dubium, sic scribente Cyrillo Episcopo Ierosolymitano ad Constantium Constantini ipsius filium Imperatorem: Tempore quidem (inquit) Deo dilectissimi & beatæ memo- riæ Constantini patris tui salutare Crucis lignum Ierosolymis repertum est, &c.] Scimus tamen eundem Eusebium inuentionis S. Crucis in Chronico meminisse, sed alio (vt videtur) tempore, nempe anno decimoquinto Imperij Constantini, vbi hæc ait: He- lena Constantini mater, diuinis admonita visionibus, beatissimum Crucis lignum, in quo mundi salus pependit, apud Ierosolymam reperit.] Ceterum quoddam Eusebij Chro- nicon à librariis admodum esse deprauatum, in fine anni superioris euidentissimè de- monstrauerimus, & in eodè Chronico appareat, etsi in numero annorum Constantini sit error, tamen constare, ibi positam Crucis inuentionem anno sequenti post Nicænum Concilium: non immerito sanè ab antiquis omnibus Græcis Auctoribus hoc anno, nempe sequenti à Nicæno Concilio, aduentus Helenæ Ierosolymam, & Crucis inuen- tio poni videtur. At non audiendus omnino Zonaras a, dum ait, Helenam post bap- tizatum Constantinum, adscito sibi comite S. Siluestro, Ierosolymam profectam esse: commentum enim iure dicendum est, quod nulla vel maiorum traditione probatur, vel antiquorum Scriptorum auctoritate fulcitur. Sed & alia complura minus solidæ veritatis itidem in historiam inuentionis sanctissimæ Crucis non nuper, sed antiqui- tus irrepere, quæ Gelasius Romanus Pontifex sic reliquit dubia atq; incerta, vt in arbi- trium prudentis lectoris reiciat, qui separare sciat pretiosum à vili, & verum à falso, vt, æqua lance cunctis examinatis, recto libramento omnia iudicet. Verum reddamus hæc verba Gelasij b: Item scripturam (inquit) de inuentione Crucis Dominicæ, & aliam scri- pturam de inuentione capitis Ioannis Baptistæ, nouellæ quædam reuelationes sunt, & nonnulli eas Catholicis legunt: sed cum hæc ad Catholicorum manus adueniunt, beati Pauli Apostoli præcedat sententia c: Omnia probate, quod bonum est tenete.] hæc ipse. Nos autem ex more, quo nouimus antiquioribus Patribus esse probata, omnium- que fide recepta, hæc describemus, cetera verò legentium arbitrio relinquentes.

Ambrosius igitur rem gestam coram amplissimo magistratu consensu sic pro con- cione recensuit d, cum laudes Theodosij Imperatoris defuncti egregia profecutus est oratione: Venit ergo Helena, cœpit reuiscere loca sancta: infudit ei Spiritus, vt lignum Crucis requireret. Accessit ad Golgotham, & ait: Ecce locus pugnae, vbi est victoria? Quæro vexillum salutis, & non inuenio. Ego (inquit) in regnis: & Crux Domini in puluere? Ego in aulis, & in ruinis Christi triumphus? Ille adhuc later, & latet palma vitæ æterna? Quo modo me redemptam arbitror, si redemptio ipsa non cernitur? Vi- deo quid egeris, diabole, vt gladius, quo peremptus es, obstrueretur. Sed Isaac obstru- ctos ab alienigenis puteos eruderauit, nec latere aquam passus est. Tollatur igitur ruina, vt vita appareat. Promatur gladius, quo veri Golix caput est amputatum. Aperiat humus, vt salus fulgeat. Quid egisti, diabole, vt absconderes lignum, nisi iterum vin- cereris? Vicet te Maria, quæ genuit triumphatorem, quæ sine imminutione virginita- tis edidit eum, qui crucifixus vinceret te, & mortuus subiugaret. Vinceris & hodie, vt mulier tuas insidias deprehendat. Illa quasi sancta Dominum gestauit, ego Crucem eius inuestigabo. Illa generatum docuit, ego resuscitatum. Illa fecit vt Deus inter ho- mines videretur, ego ad remedium peccatorum diuinum de ruinis eleuabo vexillum. Aperit itaque humum: decuit pulucrem: tria patibula confusa reperit, quæ ruina XLIV. contexerat, inimicus absconderat. Sed non potuit obliterari Christi triumphus. In- certa hæret vt mulier, sed certam indaginem Spiritus sanctus inspirat, eò quod duo latrones cum Domino crucifixi fuerint. Quærit ergo mediū lignum: sed poterat fieri, vt

XLII. CRUX IN- VENTAM TEM- PORE CON- STANTINI.

a Zonar. An- nal. Tom. 3.

b Gelas. in Rom. Conc. De lib. antiq. & apocryph. c. 1. T. best. 5.

XLIII. Ambros. Orar. in fun. Theod. CRUCIS IN- VENTAE HI- STORIA A S. AMBROS. RECITATA.

DE TITULO CRUCIS.

7° Jan. 19.

XLV. CRUCIS DOMINICAE MANIFESTATIO QUOMODO FACTA.

Paul. ep. II. Tom. 9. lib. 1. de ioh. ian. 1.

XLVI. MIRACULUM IN CRUCIS INVENTIONE.

* pro Cruce

Seuer. hist. lib. 2.

vt patibula inter se ruina confunderet, casus mutaret & inuenteret. Rediit ad Euange-
 A
 lij lectionem: inuenit quia in medio patibulo praelatus titulus erat, IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM. Hinc collecta est series veritatis, titulo Crux paruit salutaris. Hoc est quod petētibz Iudæis Pilatus respondit: Quod scripsi, scripsi: id est, Non ea scripsi quæ vobis placerent, sed quæ ætas futura cognosceret: non vobis scripsi, sed posteritati. propemodum dicens: Habeat Helena quæ legat, vnde Crucem Domini recognoscat. Inuenit ergo titulum: Regem adorauit, non lignum, quia hic Gentilis est error, & vanitas impiorum: sed adorauit illum qui pependit in ligno scriptus in titulo: illum qui sicut scarabeus clamauit, vt persecutoribus suis peccata donaret. Auida mulier festinabit tangere remedium immortalitatis, metuebat calcare sacramentum salutis. Læto corde & trepidante vestigio quid faceret nesciebat. Pertendit tamen ad cubile veritatis. Lignum refulsit, & gratia micuit.] hucusque de Crucis in-
 B
 uentione: quæ autem subdit de clauis, paulò post dicturi sumus.

Quòd verò ait, S. Ambrosius S. Helenam, tribus inuentis crucibus, ad discrimina-
 tionem Crucis Domini ab illis quæ latronum essent, vsam esse titulo indice: discrepant
 plane (vt dictum est aliàs) ab eo ceteri omnes antiqui Scriptores, & inter alios eiusdem
 sæculi Auctores S. Paulinus Nolanus Episcopus, atque Ruffinus. Ille enim ad Seue-
 rum scribens, nonnulla alia habet quæ in Ambrosio desiderari videntur: ea ergo à no-
 bis hic describantur: sic enim exorditur: Sed in historia Crucis accipite magnum &
 verè diuinum miraculum. Regina illa venerabilis vt venit Ierosolymam, diligenter
 & piè locis illis, & circè omnibus, diuinorum curiosa insignium, & oculis haurire ge-
 stiens fidem, quam piis auribus litterisq; perceperat, Crucem Domini studiosissimè
 perquirere adorsa est.] & inferius: Itaque non solum de Christianis doctrina & sanctita-
 te plenos viros, sed & de Iudæis peritissimos, vt propria, qua miserii & gloriantur, im-
 pietatis indices exquisiuit, & accitos in Ierosolymam congregauit. Tum omnium vnà
 de loco testificatione confirmata, iussit illicò, vrgente sine dubio conceptæ reuelatio-
 nis instinctu, in ipsum locum operam fossionis accingi.] Par est credere ex iis quæ tra-
 dit Paulinus, Rabbios illos in consilium adhibitos, traditionem Iudæorum referasse,
 cuius meminimus primo Annalium Tomo, nimirum moris fuisse, instrumenta quibus
 fonti alicui illata mors esset, iuxta eum conspeliari: quamobrem cum constaret de
 loco vbi sepultus Dominus esset, omnium sententia fuisse decretum, ab eodem proxi-
 mo loco terram effodere.

Sed subdit Paulinus: Paratæque mox ciuium pariter & militari manu, breui labo-
 rem istius molitionis haustit, & contra spem omnium, sed secundum tantum ipsius Re-
 ginæ fidem alta egestione referatis terræ sinibus, abdita Crucis arcana patuerunt. Sed
 cum tres pariter cruces, vt quondam fixæ Domino & latronibus steterant, repertæ
 fuissent: gratulatio repertarum coepit anxia dubitatione confundi iusto piorum metu,
 ne forsitan aut per Crucem * Domini patibulum latronis eligerent, aut salutare li-
 gnum pro stipite latronis abiciendo violarent. Respexit pijs fideliter æstantium curas
 Dominus, & ipsi potissimum, quæ tam piæ sollicitudinis princeps erat, huius consi-
 lij lumen infudit, vt aliquem recens mortuum inquiri & inferri iuberet. Nec mora,
 verbum factum, cadauer illatum est; deponitur; iacenti vna de crucibus admouetur,
 sed earum ligna mors spreuit. Postremò Dominicam Crucem prodit resurrectio: &
 ad salutaris ligni tactum, morte profuga, funus excussum & corpus erectum est; tre-
 mefactisq; viuentibus, stetit mortuus, & funebribus, vt Lazarus quondam, vinculis
 expeditus, illicò inter expectatores suos rediuius incessit. Ergo Crux Domini tot
 opera ætatibus, & Iudæis in tempore passionis abscondita, deq; Gentibus in ædifi-
 catione sani, terram sine dubio ad ipsam fabricam egerentibus, reuelata est: nonne di-
 uina manu latuit, vt nunc inueniretur, cum religiosè quæreretur? Ita (vt Crucem
 Christi decuit) experimento resurrectionis inuenta & probata Crux Christi est, digno-
 que mox ambitu consecratur, condita in passionibus loco basilica, quæ auratis cornicæ
 laquearibus, & aureis diues altaribus, arcano positam sacrario Crucem seruat, quam
 Episcopus vrbis eius quotannis, cum Pascha Domini agitur, adorandam populo prin-
 ceptus ipse venerantium promit.] hucusque de Crucis inuentione Paulinus. Confirmat
 id ipsum Seuerus, qui & ex resurrectione extincti cadaueris Cruci admoti Crucem
 Christi innotuisse testatur.

Ruffi.

Ruffinus autem non mortuum reuocatum ad vitam, sed seminecem feminam resti-
 tutam tradit incolumitati, cum ait: Accidit in eadem vrbe, primariam quamdam loci
 illius feminam graui egritudine confectâ, seminecem iacere. Macarius per idem tempus
 Ecclesiæ illius Episcopus erat: is vbi cunctantem Reginam, atque omnes pariter qui ade-
 rant, videt, Afferte, inquit, huc totas quæ repertæ sunt Cruces, & quæ sit quæ portauerit
 Dominum, nunc nobis aperiet Deus. Et ingressus cum Regina pariter & populis ad eam
 quæ decumbebat, defixis genibus, huiuscemodi ad Deum precem profudit: Tu Domi-
 ne, qui vnigenitum Filium tuum salutem generi humano per passionem Crucis confer-
 re dignatus es, & nunc in nouissimis temporibus adspirasti in corde ancillæ tuæ perqui-
 rare lignum beatum, in quo salus nostra pependit: ostende euidenter ex his tribus, quæ
 Crux fuerit ad Dominicam gloriam, vel quæ extiterit ad seruale supplicium: vt hæc mul-
 B
 lier, quæ semiuiua decumbit, statim vt eam lignum salutare contigerit, à mortis ianuis
 reuocetur ad vitam. Et cum hæc dixisset, adhibuit primò vnâ ex tribus, & nihil profe-
 cit; adhibuit secundam, & ne sic quidem aliquid actum est: vt verò admouit tertiam, re-
 pentè ad apertis oculis mulier consurrexit, & stabilitate virium recepta, alacrior multò,
 quàm cum sana fuerat, tota domo discurrere & magnificare Dei potentiam coepit. Sic
 euidenti indicio Regina voti compos effecta, templum mirificum eo in loco, in quo
 Crucem repererat, regia ambitione construxit.] In hunc modum de inuenta Cruce
 Ruffinus: eadem quoque Theodoretus^b, Socrates^c, atque Sozomenus^d. Sed & vtrum-
 que miraculum accidisse, Nicephorus^e tradit, cum subdit: Dicunt quoque, postea mor-
 tuo prorsus Crucem impositam, in vitam illum repentè reuocasse.]

Addit ad hæc Sozomenus, in altera parte antri illius, in quo sepulchrum Domini in-
 uentum fuit, tres illas esse Cruces repertas, & tabellam tituli seorsum positam: vt non sit
 mirum, si post trecentos septem minis annos Cruces subtus terram absconditæ non pe-
 nitus emarcuerint: nam (vt taceamus de ligno Crucis Christi, quam à putrefactione po-
 tuit miraculum præseruasse) quòd aliæ duæ integræ sint repertæ, non potuit alia ratione
 contingere: sic etiam nec eas fuisse ex diuersa ligni materia, sed & sicut illam, ex ligno,
 quod cariem non admitteret, possumus intelligere. Rursum verò apparet nec fuisse figu-
 ras distinctas, quas oportuit discriminari miraculo, sed eamdem omnes tres illas imagi-
 nem reddidisse, quæ à S. Irenæo^f de Christi Cruce loquente his verbis describitur: Ipse
 habitus Crucis fines & summitates habet quinque, duos in longitudinem, & duos in
 latitudinem, vnum in medio, in quo requiescit qui clauis affigitur.] Nam si aliter conti-
 gisset, ex Cruce figura quam Irenæus expressit, qui longè ante hæc tempora scripsit, sa-
 dit Crux Christi quæ esset, intelligi absque experimento miraculo potuisset.

Crux autem inuentæ partem alteram Ierosolymis esse relictam, alteram verò ad
 Constantinum allatam, idem Sozomenus affirmat^g, necnon Theodoretus^h. Quam
 (inquit Socratesⁱ) vbi Constantinus accepisset, ratus ciuitatem, in qua illa seruaretur,
 omnino saluam & incolumem fore, in suam ipsius inclusit statuam, quæ Constantino-
 poli in foro, quod ab ipso Constantino nomen traxit, super columnam ingentem ex la-
 pide porphyrite confectam collocata est. Istud quamquam ipse auditione solum acci-
 piens, scriptis mando: tamen omnes ferè, qui Constantinopolim incolunt, verum esse
 affirmant.] Huius quoque tunc factæ Crucis diuisionis Ruffinus^k meminit. Ceterum
 haud magna potuit esse Crucis portio illa quæ aliquo statuarum membro includeretur; sed
 particula aliqua ibi recondita, reliquam constat Romam esse perlata, & in basilica ad
 E
 Atrium Sessorianum, de qua diximus, collocatam.

At non hanc tantum passa est Crux ipsa diuisionem: sed vt de partibus aliis & ex aliis
 subdiuisis dicere prætermittamus: ex maxima illa omnium portione quæ Ierosolymis
 relicta erat, Fidelibus eò peregrinantibus, pietatis ergò, & pro mercede longi itineris,
 aliquid ex Dominicæ Crucis ligno sibi impertiri obnixè petentibus, à loci Episcopo
 erat solitum fructū concedi: sed operante diuina virtute iugi miraculo (quod ait S. Pau-
 linus^l, & nos alibi diximus) Crux in materia insensata vim viuam tenens, ita ex illo
 tempore innumeris pænè quotidie hominum votis lignum suum commodat, vt detri-
 menta non sentiat, & quasi intacta permaneat, quotidie diuiduam sumentibus, & sem-
 per totam venerantibus: sed istam impuibilem virtutem & inderribilem soliditatem
 de illius profecto carnis sanguine bibit, quæ passa mortem, non vidit corruptionem.]
 ita Paulinus. Sed & sanctus Cyrillus Ierosolymitanus Antistes, qui his temporibus

XLVII. Ruffin. hist. lib. 1. c. 17. DIUERSA DE MIRACULO EDITO RVF FINI RE-LATIO.

Theod. l. 1. cap. 18. Socrates. l. 1. cap. 13. Sozom. l. 2. c. 1. Niceph. l. 8. cap. 29. XLVIII. CRUX QUAE...

Iren. lib. 2. cap. 42.

XLIX. CRUX IN PARTIBUS DIUISA. Sozom. l. 2. c. 1. Theod. l. 1. c. 18. Socrates. l. 1. c. 13. Ruffin. l. 1. cap. 8.

L. Paul. ep. II. LIGNVM CRUCIS MULTIPAL-CATVM.

vixit, & interfuisse potuit eiusdem Crucis inuentioni (nam sub Constantio filio Constantini eidem sedi post Maximum Macarij successorem fuit praefectus Episcopus) de Crucis innumerabiles ferè per partes facta diuisione hæc habet Catechesi quarta: Ligno Crucis vniuersus terrarum orbis per partes repletus est. Ac rursum Catechesi decimatertia: Per particulas ex hoc loco per vniuersum orbem sparsum est. Qui item de multiplicatione in Crucis diuisione diuinitus impartita, quam Paulinus testatur, testis fidelis accedere videtur, cum ait: Quinque panes testantur in quinque millia multiplicati: lignum Crucis testatur, ad hodiernum diem apud nos apparens, & apud eos qui secundum fidem ex illo capientes, hinc vniuersum orbem ferè iam replerunt. Hæc igitur à Cyrillo tertium repetita, & à sancto Paulino disertis verbis asserta, ora obstruunt subsannantium hæreticorum, atque aded obiectantium, quo modò fieri possit, vt Crux vna tot in partes toto reperiat orbe diffusa. Sed quod rursus ad Crucis inuentionis narrationem spectat: circumfertur Historia, in qua inter alia narratur de Iudæo quodam, Iuda nomine, qui secretum locum, in quo Crux haberetur abscondita, reuelauit: eumdemque virum redditum Christianum, nominatum fuisse Cyriacum, cuius etiam mentio cum in libro de Romanis Pontificibus, tum etiam apud Gregorium Turonensem habetur.

Cyrl. Catech. 10.

In Eusebio Papa. Greg. Turon. Hist. l. 1. c. 36.

DE CLAVORVM INVENTIONE. d. Socrat. l. 1. c. 13. Ambros. Orat. in fun. Theod.

Theod. Hist. lib. 1. c. 18. Zach. 14. Hier. in Zachar. c. ult.

III. Rufin. Hist. lib. 1. c. 8. QVOT CLAVIS CRUCIS CONFIXVS. Greg. Turon. de Glor. Mart. cap. 6.

Quod autem ad repositos clauos pertinet, eos non fuisse tam longa temporis diuinitate consumptos rubigine, sed eodem in antro in monumento positos & inuentos, testatur Socrates: aded vt non opus fuerit eosdem ab aliis alio miraculo discriminari, vt vidimus factum de Cruce. De inuentione verò eorundem clauorum iudem omnes citati superius Auctores affirmant, & quem primus ordine posuimus, Ambrosius hæc de his tradit: Quæsiuit clauos, quibus crucifixus est Dominus: & inuenit. De vno clauo frenos fieri præcepit, de altero diadema intexuit, vnum ad decorem, alterum ad deuotionem verit. Visitata est Maria, vt Euam liberaret: visitata est Helena, vt Imperatores redimerentur. Misit itaque filio suo Constantino diadema gemmis insignitum, quas pretiosior ferro innexas Crucis redemptionis diuinæ gemma conneret: misit & frenum. vtroque vsus est Constantinus, & fidem transiit ad posteros Reges. Principium itaque credentium Imperatorum, sanctum est, quod super frenum; ex illo fides; vt persecutio cessaret, deuotio succederet. & paulò post: Rectè in capite clauus; vt vbi sensus est, ibi præsidium: in vertice corona, in manibus habena. Corona de Cruce, vt fides luceat; habena quoque de Cruce, vt potestas regat, sitque iusta moderatio, non iniusta præceptio. ac post multa eodem argumento tractata, Quid ergo (inquit) aliud egit Helena operatio, vt frena dirigeret, nisi vt omnibus Imperatoribus sancto dicere Spiritu videretur, Nolite fieri sicut equus & mulus: sed in freno & camo maxillas eorum constringeret, qui se non agnoscerent Reges, vt regerent sibi subditos? Alludit & inter alios Theodoretus de clauo in freno posito ad id quod olimper Zachariam Prophetam prænuntiatum fuerat. In die illa erit quod super frenum equi est, sanctum Domino. Sed hoc S. Hieronymo explicanti verba Prophetæ parum arridet.

Cum autem tres saltem clauos, quibus Cruci affixus est Dominus, esse oportuerit (cuius crucifixionis speciem exhibent hodie eiusdem Christi crucifixi imagines) ex illorum duobus frenum esse confectum tradunt (licet frenos quasi plures Rufinus dicat) tertio autem regium diadema compactum. Verum quatuor potius fuisse clauos, Gregorius Turonensis, qui ante mille & centum propemodum annos vixit, constanter affirmat; & de singulorum vsu hæc scribit: Speciosi autem, omnique metallo nobiliores Dominicæ Crucis clauus, qui beata membra tenuerunt, ab Helena Regina post ipsius sacræ Crucis inuentionem reperti sunt: & de duobus quidem frenum Imperatoris munivit, quò facilius, si aduersæ gentes restitissent Principi, hac virtute fugarentur, de quibus non est ignotum Zachariam vaticinasse Prophetam, &c. Ac mox subdit de vsu clauus tertij: Eo enim (inquit) tempora Hadriaticum mare magnis fluctibus mouebatur: in quo cum frequentia erant naufragia & demersio hominum, vt Vorago nauigantium diceretur; tunc prouida Regina condolens excidia miserorum, vnum ex quatuor clauis deponi iubet in pelagus, confisa de Domini misericordia, quòd sauas fluctuum commotiones facillè posset opprimere. Quo facto, redditur mare quietum, tranquillaque deinceps nauigantibus stabra præstantur. Vnde vsque hodie nauæ sancti.

A Ætificatum mare venerantur, & cum ingressi fuerint, ieiuniis, orationibus, & psalterio vacant. Clauorum ergo Dominicorum gratia, quòd quatuor fuerint, hæc est ratio: duo sunt affixi in palmis, & duo in plantis. hæc ipse: nonnullæ enim antiquæ Christi Domini Cruci affixi imagines id quidem expriment, vt scorsum pedes singuli Cruci habeantur affixi: licet alia eademque frequentiores (quòd recentior vsus id recepisse videatur) pedum plantis inuicem superpositis, vnico tantum clauo prominentiori suppedaneo ligno Cruci inhærenti confixis, vbique visantur eiusdem Crucifixi imagines sculptæ, vel pictæ.

De quarto autè clauo Gregorius ait ipsum in galea statuæ Constantini fuisse positum: testaturque post alios id ipsam Zonaras. At cum omnium sententia confet, clauum positum in corona, qua ipse vt soletur Constantinus: puto potius coronam simulacro impositam, ad illius, quam gestare soletur Imperator, exemplum, esse compositam, quàm illam reuerà alio clauo Crucis ornatam fuisse. Sed quæ Gregorius scribit de freno ex duobus clauis affabrè facto: hæc idem habet, dum res gestas enarrat quæ sub Iustino Imperatore, eodem quo Auctor vixit sæculo, contigerunt: Magnam (inquit) ferunt virtutem esse huius freni: quod ambigi nequaquam potest, quod Iustinus Imperator publice expertus est, ac suis omnibus patefecit. Illusus enim à quodam mago propter pecuniam, emissas sibi à dæmonis vmbra intolerabiles per duarum curricula noctium sustulit insidias: sed cum tertia nocte frenum capiti collocasset, locum insidiandi inimicus vltra non habuit: repertumque auctorem insidiarum gladio percussit. hæc Gregorius.

LIII. Zonar. part. 3. Annal.

Greg. Turon. De glor. Mart. ubi sup. DE FRENO MIRACVLYM.

Quòd verò clauus, quibus cruce suffixus est Christus, plures diuersis in locis hodie reperiri dicantur: nihil est quòd pluribus quàm tribus, vel ad summum quatuor, Christi manus & pedes confixos esse putemus: licet multa extent exempla sanctorum Martyrum, & inter alia quod S. Ambrosius recitat de Martyre multiplicibus clauis affixo patibulo. Ait enim ipse, cum agit de inuentione Agricolæ martyris crucifixi: Nos legimus Martyris clauos, & multos quidem, & plura fuerunt vulnera quàm membra. Sed fortasse accidit, vt ex aliquo clauorum Christi modica singulis accesserit ferri portio, vel potius, deperditis antiquioribus rem testantibus monumentis, clauus illi, quibus compacta sunt ligna sanctissimæ Crucis, crediti ipsi fuerint, quibus Christi membra Cruci fuerunt infixi: nisi fortè alicubi accidit, vt clauus aliquis inter sacras reliquias asseruatus, quo mystica membra Christi, nempe Martyr quispiam confixus est, idem vnus ex ipsis passionis Christi clauis fuerit existimatus. Quidquid sit, fides (quod ait Ambrosius) purgat facinus: cum nemo Fidelium ferrum colat, sed Christi potius passionem veneretur & adoret in ferro. Sed ad Helenam redeamus.

LIV. CLAVORVM CHRISTI MULTIPLICITAS VNDE. Ambros. ad Virg. anbert.

Reliquit Ierosolymis etiam (inquit Rufinus) indicium hoc religiosi animi Regina venerabilis: Virgines, quas ibi reperit Deo sacratas, inuitasse ad prandium, & tanta eas deuotione curasse dicitur, vt indignum crederet, si famularum vterentur officiis, sed ipsa manibus suis, famulæ habitu succincta, cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet, & Regina Orbis ac mater Imperij, famularum Christi se famulam deputaret. Ita Rufinus. Porro tantam rem Gregorum quoque Scriptorum monumentis esse proditam, & egregiè testatam reliquam, scimus, nempe à Theodoro, Socrate, & Sozomeno: omittimus recensere innumeros penè alios recentiores eiusdem gestæ rei egregios laudatores. Coluisse plurimum & eius filium Constantinum sanctas Dei virgines, eaque ex publico aluisse, præter illa quæ superius dicta sunt, Eusebius testatur his verbis: Maximis autem eos honoribus prosequeretur, qui vitam suam cælesti philosophiæ dedicasset. Sanctissimum ergo perpetuarum virginum cœtum constanter colebat, quòd in earum mentibus Deum ipsum, cui se consecrarent, inhabitare crederet. Rursum verò de eadem Helena hæc idem habet Eusebius:

LV. Rufin. l. 1. c. 8. HELENÆ PIETAS.

Theod. l. 1. c. 8. Socrat. l. 1. c. 13. in fine. Sozom. l. 2. c. 1. Euseb. Vir. Const. lib. 4. c. 28. Euseb. Vir. Const. lib. 3. c. 43. 44.

Porro autem dum regiarum opum magnificentia instructa omnem Orientem peragravit, cum vniuerso populo quasque ciuitates incolenti simul, tum priuatim singulis eorum qui ad ipsam accedebant, infinita munera largita est: infinita etià Ordinibus militarium quasi plena manu distribuit. Quæ verò pauperibus, omnibus rebus nudatis, omnique ope & auxilio destitutis dispertierit, vix enumerari possunt: quippe in alios grandem pecuniarum vim conferre, aliis corporis tegumenta prolixè & largiter suppeditare, vinculis eripere alios, alios tum laboribus in metallis effodiendis afflictatos, tum fraude & iniuria oppressos liberare, denique ab exilio alios in patriam reuocare dignata est.

LVI. MVNIFICENTIA S. HELENÆ.

Quæ quidem, licet eiusmodi rebus esset insigniter nobilitata, alia tamen in Deum pietatis munera minimè neglexit. Nam vbique cernebatur in ecclesiam Dei intrare, templaque splendidis exornare monumentis: inque aedes sacras vel in minimis vrbibus extractas suam benignitatem ostendere licebat: præterea eam & decoro eximioque apparatu admirabilem videre sæpè versari cum multitudine, & verum cultum erga Deum omnibus piis vitæ officiis declarare.] hæc Eusebius.

LVII. LUCIANI MARTYRIS BASILICA.

Reliquit in ea peregrinatione S. Helena & illud pietatis suæ nobile monumentum, nempe egregiam memoriam Luciani martyris Drepani in Bithynia regia munificentia excitatam. Recens quippe erat in mentibus hominum tanti Martyris certaminis recordatio, & insigne quod post martyrium fuerat de corpore eius in mare demerso subsequutum miraculum, cum delphinorū dorso delatum esset ad littus, quando (vt ferebat iniqua temporis conditio) Drepani fuit humili sepultura donatum. Hæc igitur omniū ore vulgata cum S. Helena percepisset, quæ erat sanctorum Martyrum studiosissima, digno trophæo triumphum Martyris ornare decreuit, atque illic, vbi Drepani est collocatum eius corpus, sumptuosam desuper basilicam erigendam curauit. Testantur hæc eiusdem Luciani Acta martyrij antiquitus scripta, in quibus istæc in fine leguntur: Postea autem quàm nobis salutarem Domini restituit Crucem, quæ Magnum inter claros Imperatores genuit Constantinum, veneranda Helena, quando reuertebatur Ierosolymis, locum honorans, & in eo condidit ciuitatem, conuocatis habitatoribus ex ijs quæ circumcirca erant regionibus, & effectis operis participibus, & validis eam cinxit mœnibus, & Martyri templum ædificauit maximum, quod nunc quoque insigne & pulchrè extractum cernitur ab iis qui & terra & mari ingrediuntur ac nauigant.]

LVIII. HELENOPO- LIS, HELENO-PONTVM b Sozom. l. 2. c. 1. in fine. Niceph. lib. 8. cap. 31. c Collat. l. 4. constit. 28. incip. Quod pulchre.

Filius autem, qui ad omnia sumptus copiosissimos suppeditabat, Constantinus, voluit à matris nomine, ciuitatem redditam ampliozem, Helenopolim appellari, quod Sozomenus^b atque alij post eum affirmant. Sed & Pontum ipsum, Polemaicum antea dictum, à matre sua, Helenopontum voluit nominari. testatur id Iustinianus in Nouella constitutione, cum ait: Ab omnibus Helenopontus nuncupator: quod illi nomen à pientissimo Principe Constantino impositum est, occasione honestissimæ suæ matris, Helenæ scilicet pientissimæ mulieris: quæ nobis etiam sacrum Christianorum lignum inuenit. Vetus enim illud nomen Polemonis, quo plerique in Ponti tyranno vñ fuerunt, dehinc quiescito: primum, quia tyranni extitit: secundò, quia de suo nomine urbem appellatam habet, scilicet Polemonium: tum etiam, quia pulchrius fuerit regiones Christianorum & Regum nominibus designare, quàm ijs quæ Polemi, hoc est belli & tumultus notionem præfererunt.] hæc ibi. At non vnâ tantum, sed duas ciuitates à Constantino erectas Helenæ matris nomine, Sozomenus^d affirmat; alteram nempe, de qua actum est, in Bithynia; alteram verò in Palæstina. sed repugnant ijs quæ tradit Socrates his verbis: Quod autem Imperator in condendis vrbibus multum studij posuerit, quod ex nonnullis vicis ciuitates effecerit, vt Drepanum matris nomine appellarit, vt Constantiam sororis Constantiæ nomine nuncupatam in Palæstina ædificarit: litteris in præsentia mandare, minimè opportunum arbitror.] in hunc modum Socrates, quod & verius esse probatur, cum ciuitas nulla reperiat in Palæstina, quæ fuerit Helenopolis appellata. Fuit autem apud Antiochiam ad Daphnidis lucum celebris memoria Helenæ, dicta Augustale, vbi idem Constantinus Imperator Helenæ suæ matris statuam collocauit. Hæc apud Suidam^f.

LIX. DE HELENAE OBITU.

At quæ de Helenæ obitu Eusebius & alij veteres narrant, his intexamus. Cùm enim quotò potissimum anno Domini defuncta ipsa fuerit, incomperitum penitus habeatur, neque obitum eius certis consignare Consulibus concessum sit: hic, vbi de rebus ab ea gestis agitur, eius quoque beatum finem annectere, haud erit incongruum: cum tamen affirmare non dubitemus, aliquot illam amplius vixisse annos, vtpote quæ octogenaria ætate ex hac vita decessit. De ea enim Eusebius hæc narrat: Demum verò cum naturam viuendi satietate expleuisset, & ad meliorem statum euocaretur, octogesimumque ferè ætatis suæ annum confecisset, & ad extremum vitæ exitum prope venisset: decreuit secum, statuitque coram Imperatore filio suo, vnico Principe mundi pientissimo, huiusque liberis Cæsariibus nepotibus suis, testamentum suum facere: & sigillatim nepotibus suas, quæ sibi in toto orbe terrarum suppeterent, facultates disperire. Quibus rebus hunc in modum constituitis, suo filio tanto & tam eximio Imperatore ipsi præstito

d Sozom. l. 2. c. 1. in fine. e Socrat. l. 1. cap. 14.

f Suid. in verb. Augustale.

g Euseb. in vit. Const. l. 3. c. 45. 46.

A præstito assistente, sedulo inferuiente, & manus illius tenente, finem ita viuendi fecit, vt beatissima quidem iure optimo non moti prudentibus videretur, sed vitam caducam & fragilem cum cælesti & æterna reuera commutare. Anima igitur corporis compagibus soluta, ad immortalem & Angelicam naturam, atque adeò ad ipsum Saluatorem assumpta est.

Eius autem tabernaculum splendidis exequiis decoratum: nam maxima satellitum turba ad ciuitatem, quæ principem locum tenet Imperij, deportatum fuit, ibique regali sepulchro conditum. Sic igitur Imperatoris mater diem suum obiit: quæ quidem est immortalis planè memoria celebranda, non modò propter pia vitæ officia, sed etià propter eximium illud & admirabile germen ab ea editum, Constantinum dico, quem quidem cum ob ceteras res omnes, tum ob pietatem in parentem & procreatricem suam, beatum iudicare par est: qui illam, cum iam antea pietate minimè esset imbuta, ita piam reddidit, vt à primo tempore atatis ab ipso communis Saluatoris ore instituta fuisse videretur: ita etià honore regio exornauit, vt cum apud omnes gentes, tum apud eos qui in aliquo gradu militari collocati essent, Augusta & Imperatrix nuncuparetur, aureaque numismata eius imprimerentur effigie. Iam verò thesauro regio pro arbitratu vtendi, proque animi sententia, & vt sibi commodissimum fore putaret, singula libere dispensandi, filius ei liberam fecit potestatem, quò etiam in his omnibus eam & splendore eximiam, & amplitudine admirabilem efficeret. Quare inter ea, quæ ad eius memoriam illustrandam faciunt, ista etiam non sine causa repetita sunt: quæ dum propter singularem pietatis præstantiâ in matre colenda exercebat, præcepta etiam diuina, quæ honorem parentibus decenter impertiendum tradunt, accuratè expleuit.] hucusque Eusebius de obitu Helenæ, & pietate ipsius, & Constantini in ea officiis frequentanda sedulitate. Addit Theodoretus^a, morientem Helenam plurima de pia viuendi ratione filio præcepta dedisse, eundemque benedictionibus munuisse.

Quod autem spectat ad numismata eius effigie (quod tradit Eusebius) iussa formari, vel vnum hic reddendum putauimus.

Porrò illa quatuor elementa, DN MR, Domini Nostri Matrem, nempe Helenam significare, antiquariæ rei peritorum eadem est sententia. Cur autem sic velamine eadem imagines cernantur obductæ, dicturi sumus inferius, dum de nummis Constantini eo modo post obitum consignatis agemus: sed iam de eiusdem Helenæ sepultura differamus.

E Vbinam autem ea sepulta sit, ex Eusebij verborum recta interpretatione exquirendum est: cum enim ait, delatam ad ciuitatem, quæ principem locum tenet Imperij, Socrates, Eusebium perperam interpretatus, ita scribit: Corpus eius ad Constantinopolim, quæ Noua Roma appellata erat, deportatum, regali sepulchro conditum est.] hæc Socrates, existimans Constantinopolim ab Eusebio verbis illis esse descriptam, Eusebij phrasin (vt apparet) minus exploratam habens: nam urbem Romam iisdem verbis eundem intelligere consueuisset, quod alibi, dum agit de Legatis ad Nicænum Concilium missis, ait, aperte declarat, cum in significanda Roma, vtitur eadem nomenclatura, sic dicens: Et quamquam illius vrbis, penes quam Imperium est, Episcopus, &c.] intelligens de Romana vrbis Episcopo Siluestro. Cùm autem agit de Constantinopoli, Urbem eius nomine appellatam nuncupare solitus est. Nicephorus^c non Romæ tantum eam esse sepultam, sed & defunctam affirmat, translata verò post biennium Constantino

LX. RVNVS ET SEPVLTVRA HELENÆ.

a Theod. l. 1. cap. 18.

LXI. NUMISMA CVM IMAGINE HELENÆ.

b Num. æreus exat Roma apud R. D. Latum Pasqual. Canon. S. Maria Maioris. idem apud Angelum Breuerannum Papiensem.

LXII. HELENA ROMÆ SEPULTA.

d Euseb. vit. Constantini lib. 3. c. 7. e Niceph. l. 2. cap. 31.

tinopolim. sic enim tradit: Cum autem ei finis vitæ instaret, cum celeberrima memoria Romæ decessit, vnde octogesimo agens annu[m] & paulo post: Extra urbem Romam sepulta, in templo rotundo, marmorea vna deposita, atque biennio post vna cum vna Constantinopolim deportata est. Princeps ipsa in Imperialia monumenta ædis sanctorum Apostolorum illata, lætisque posthac atque etiam nocturnis memoriis (vt par erat) est celebrata. Ierosolymis autem venerandæ illæ virgines, quibus veluti quædam ancilla inferuerat, præcipuis eam sunt memoriis solemniter profecuræ.] hæc Nicephorus. Scd & citatus superius Anastasij liber de Munificentia Constantini erga Urbis ecclesias, cum agit de basilica sanctorum martyrum Marcellini & Petri via Lauicana inter duas lauros posita, hæc habet de Constantino: Et Mausoleum condidit, vbi beatissimam Augustam matrem suam posuit in sarcophago porphyretico.] Romæ igitur cum sepulta dicatur, de translatione facta Constantinopolim penes antiquos nulla mentio est, immo Sigebertus ab Vrbe translata[m] tradit in Galliam. Constat tamen fuisse Constantinopoli sacram adem S. Helenæ, quæ (vt testatur Iustinianus Imp.º) sanctissimæ maiori ecclesiæ copulata erat.

Tom. I. Conc. in Silvestro. Sigebert. anno Dom. 349. Authent. Coll. I. tit. 3. Vt determinat. Const. cap. 1. LXIII. CONSTANTINVS REVERSVS IN OCCIDENTEM.

Quod verò testetur Eusebius, Constantinum matris obitui fuisse præsentem; dicendum est, eum, postquam in Orientem profectus est, iterum rediisse in Occidentem: & quidem verisimile est, ipsum modò huc, modò illuc (vt ferebat occasio) esse profectum. De Helena quidem in Occidentem reuersa satis constat, cum ex his quæ modò dicta sunt, tum etiam cum de maris tempestate, quam passa est, quando Hadriaticum mare nauigans, in illud Crucis clauum ad sedandos turgentis ipsius fluctus proiecit, vt superius dictum est. Adueniens autem ipsa in Urbem, in basilica, dicta Heleniana, partem quam secum vexit sanctissimæ Crucis, & alias inde secum allatas reliquias, vt titulum eiusdem Crucis, & vnum ex clavis, religiosissimè collocavit.

LXIV.

In eadem basilica, in basi statuæ in eiusdem Helenæ Augustæ memoriæ erectæ, eiusmodi inscriptio legitur:

DOMINÆ NOSTRÆ FL. IVL. HELENÆ PISSIMÆ AVG. GENETRICI. D. N. CONSTANTINI MAXIMI VICTORIS CLEMENTISSIMI SEMPER AVGVSTI AVIÆ CONSTANTINI ET CONSTANTII BEATISSIMORVM AC FLORENTISSIMORVM CÆSARVM IVLIVS MAXIMIANVS V. C. COMES PIETATI EIVS SEMPER DICATIS.

Huic persimilis extat inscriptio Neapoli in Montano sedili his verbis exarata:

PISSIMÆ AC VENERABILI DOMINÆ NOSTRÆ HELENÆ AVGVSTÆ MATRI DOMINI NOSTRI VICTORIS SEMPER AVG. CONSTANTINI ET AVIÆ DD. NOSTRORVM BEATISSIMORVM CÆSARVM ORDO ET POPVLVS NEAPOLITANVS.

At de S. Helena hætenus. Referatis Constantini & Helenæ operâ Ierosolymis locis sanctis, & Christi passionis instrumentis adiuuentis, vix credi potest, quæ fuerit omnium Fidelium frequentia è remotioribus quoque orbis partibus Ierosolymam confluentium: cum alioqui nec cum loca ipsa terræ oppleta essent aggere, & superstitione polluta Gentilium, decissent qui religionis ergò (quod secundo Annalium Tomo diximus) Ierosolymam peterent. At de peregrinatione ad eadem loca sancta primo etiam Tomo actum est, & inferius de ea dicendi passim se dabit occasio.

LXV. DOMINI CVM AVREVM ANTIQVVM

Quod rursus spectat ad basilicas à Constantino Imperatore (vt ad institutam orationem redeamus) in Oriente erectas; inter alias plurimas diuersis in locis, quas tradit Sotomenus esse ab eo ædificatas ecclesias, excelluit basilica Antiochena, dicta à maioribus ob sui mirificam in omnibus excellentiam, Dominicum aureum, cui, præter augustissimam eius structuram, accessit in Sacris ex auro confectis vasis effusa Constantini munificentia: sed de his alio loco dicendum. Ipsum autem templum ab Eusebio paucis describitur, cum ait: Ciuitates item quæ apud ceteras gentes videbantur vel maximè propter splendorem excellere, templis egregiis magnificisque curauit exornandas, sicut ex præcipua vrbe totius Orientis, quæ nomen traxit ab Antiocho, constare poterit. In qua, tamquam in ciuitate illius gentis ac regionis primaria, ecclesiâ tum propter amplitudinem, tum propter pulchritudinem maximè eximiam Deo dicauit. Quippe vniuersum templum longis porticibus extrinsecus adiectis circumdedit: sanctuarium autem interius ad

Euseb. Vit. Const. lib. 3. c. 49. Orat. de laudib. Constant.

A infinitam erexit altitudinem, quod quidem ad speciem folij octangularis fabricatum, multis adiculis exedrisque vndique constructis, compluribus item tabulatis super terram eminentibus, denique fornicibus subter eandem abditis ex omni parte circumsepta fuit. Quam etiam permagna auri ærisque copia & reliquæ pretiosæ materiæ ornamentis decorauit.] hæc ipse, qui & sumptuosissimum quoque ab eo erectum fuisse Nicomediam templum in Bithynia tradit; sed & de aliis ecclesiis ab ipso exædificatis Constantinopoli meminit: nos verò de eisdem agentis in dedicatione eiusdem ab eo extructæ suo nomine ciuitatis. At de templis hætenus.

Iam autem ad sana Gentilium, cloacas omnium turpitudinum, ab eodem diruta, narrationem conuertamus; atque illa ipsa quæ ab Eusebio eius prouinciæ Archiepiscopo sunt memoriæ commendata, eiusdem insistentes vestigiis, affectemur; qui ait: Ita quidem erant augustissima templa ab Imperatore hætenus consecrata. Verum vt audierat, ipsum Saluatorem, qui nuper in mundo versatus fuisset, etiam olim sanctis viris ex Palæstina prope quercum Mambre (sic enim appellabatur) diuinitus apparuisse, ibi quoque Deo viso templum exædificari mandat. Gentium ergo Præfectis Imperatoris voluntas per litteras ad singulos scriptas significata est, quæ eos admonuit, vt, quod esset imperatum, illic ad exitum perduceretur. Nobis etiam, qui hanc historiam litteris mandamus, epistolam accuratius scriptam misit; cuius exemplar mihi consentaneum videtur huic præsentis sermoni annectere, quò Imperatoris sanctissimi studium & diligentia plenius intelligatur. Proinde quò liberè pro his, quæ gesta acceperat, nobiscum exposcularet, ista totidem verbis perscripsit.] Quæ verò subsequitur Constantini epistola, cum ad Macarium Episcopum Ierosolymitanum habeatur: inscripta, non autem ad Eusebium, expunctum putamus Eusebij nomen: nisi dixerimus, eam dem ad vtrumque missam, immò (vt præferebat titulus) ad omnes Palæstinæ Episcopos. est huiusmodi:

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVGVST. MACARIO & ceteris Palæstinæ Episcopis S.

Est hoc vnum maximum meæ sanctissimæ sollicitudinis erga vos beneficium, vt quorundam nefandorum hominum amentiam, quæ hætenus apud vos in obscuro latuerit, per litteras vobis significem: quò licet mihi quidem serò, necessariò tamen, erratum segnitie neglectum, diligentia rectè probeque corrigatur. Permagna enim prope loca sancta nefandorum scelorum maculis contaminentur. At quidnam est, fratres charissimi, quòd cum vestram solertiam præterierit, mea etiam, quam dixi, sollicitudo propter obseruantiam, qua Deum veneror, possit silentio præmittere? Locum qui prope quercum Mambre dicitur, in quo Abrahamum domicilium habuisse cognoscimus, variis modis à quibusdam superstitioni deditis inquinari ferunt: idola enim, quæ nullo non vastationis genere deleri debent, in illo erecta esse, & altare prope locatum, & impuras victimas sine intermissione immolari. Quapropter cum illud & ab Imperio nostro alienum, & indignum loci sanctitate videatur: vestram grauitatem certior fieri velim, à nobis per litteras Acacio illustrissimo Comiti amico nostro significatum esse, vt absque cunctatione, & idola, quæ in loco prædicto reperta fuerint, ignis tradantur incendio, & altare sedibus conuulsam euertatur. Quinetiam neminem non, qui post nostrum mandatum aliquid impietatis in eiusmodi loco audeat admittere, supplicio coercendum statuimus: quem sanè locum decreuimus eximia templi structura adornare, vt confessus dignus sanctis viris in eo deinceps existat.

E Quòd si quidquam contra hoc mandatum committi acciderit, par est, vt absque mora, nostra clementia per vestras litteras certior fiat; quò nostro mandato, qui illud violasse deprehensus fuerit, summo afficiatur supplicio. Non enim ignoratis, illic primum Deum omnium rectorem tum apparuisse Abrahamo, tum cum eo sermonem contulisse: illic enim primum sacrosanctæ legis cultum & obseruationem initium habuisse: illic primum Saluatorem ipsum cum duobus Angelis seipsum clementer & benigne Abrahamo ostendisse: illic Deum cepisse ab hominibus videri: illic prædixisse Abrahamo de semine suo futuro, ac confestim promissum præstitisse: illic prædicasse, eum plurimarum gentium patrem futurum. Quæ cum ita sint, æquum est, meo quidem iudicio, vestra cura & diligentia prouideri, vt tum locus iste purus & integer à labe conseruetur, tum ad pristinam reuocetur sanctimoniam, quò aliud nihil in eo præter cultum Deo omnipotenti moderatori omnium & Saluatori nostro decorum

LXVI.

Euseb. in Vita Const. l. 3. c. 50. TEMPLVM AD QUERCVM MAMBRE.

Euseb. ibidem c. 51.

LXVII. LITTERÆ CONSTANTINI AD MACARIVM

Gen. 18.

& consentaneum peragatur. Quod quidem studiosè & decenter à vobis obseruari A conuenit: siquidem vestra grauitas (sicut mihi pro certo persuasum habeo) ea quæ cum vero cultu & religione in primis coherent, alacri studio explere desiderat: Deus vos, fratres charissimi, incolumes seruet.] hæcenus Constantini litteræ, quibus subdit Eusebius:

* Euseb. in Vita Const. l. 3. c. 52.

LXVIII. DELUBRA SPOLIATA.

Ista omnia Imperator ad salutis Dei virtutis gloriam illustrandam perficere admodum elaborauit, hocque pacto non solum Saluatorem suum magno affectu honore, verum etiam superstitiosum Gentium errorem omnibus modis coarguit. Itaque quorundam delubrorum vestibula eius mandato in quaque ciuitate nudata, portæque dirutæ: aliorum tectum cum laquearibus, regulis ablatis, deturbatum: aliorum insignia monumenta ex ære fabricata (in quibus veterum error longo iam temporis spatio se insolenter iactasset) in foro ciuitatis Imperatoris nomine nuncupatæ omnibus palam propolita, vt intuentiū oculis pro turpi spectaculo subiicerentur. Hic Pythius, illic Sminthius, in ipso Circo tripodes Delphici, Heliconides Musæ in Palatio. Quinetiam eadem ipsa ciuitas Imperatoris nomine (vt modò dixi) nuncupata, tota simulachris, quæ erant apud quasque gentes dijs consecrata, & ex ære artificiosè elaborata, passim referta fuit. Atque his ipsis simulachris deorum nomine erectis, quibus homines erroris morbo oppressi infinitas hecatombas, victimasque igne crematas frustra obtulissent, seroque tandem sapere didicissent, tamquam ludicris rebus ad risum iocumque spectatorum Imperator vsus est. In statutis verò aureis aliam quamdam viam & rationem secutus est: nam vt primùm intellexit, multitudinem, instar stultorum infantium, illas erroris tamquam laruas ex aurea argenteaque materia effictas, temerè extimescentem, eas è medio penitus tollendas, velut lapides ante pedes incedentium in tenebris ad impingendum proiectos, putauit, viamque regiam, quæ plana & æqualis est, omnibus in posterum patefaciendam.

LXIX.

Ista igitur animo complexus, non armata manu, aut ingenti exercitu ad eas res corrigendas sibi opus esse: sed vnum & alterum ex illis, quos spectatos habebat, ad hoc munus subeundum satis habere virium arbitratus est; quos vna eademque auctoritate donatos ad singulas gentes misit. Illi autem tum singularis Imperatoris sanctimonia, tum sua ipsorum in Deum pietate freti, per mediam plebem, perque medium populum multitudinem infinitum proficiscentes, in singulis vrbibus regionibusque errore longinqua tempore inueteratum omnino profligarunt: ac primùm ipsos idolorum sacerdotes magna cum irrisione & turpitudine suos ipsorum deos ex tenebricosis recessibus in lucem proferre mandarunt: deinde exteriori illorum effigie detecta, etiam interioris formæ colore obductæ deformitatem ante oculos omnium statuerunt: tum illis abrasis, materiæ partem, quæ videbatur habere aliquid bonitatis, fornace & igne probarunt, eamque referuarunt in tuto collocatam: quæ verò vilis erat, & ad nullam rem vtilis, superstitiosis ad memoriam suæ turpitudinis largiti sunt. Porro autem hoc quod sequitur, non multum huic dissimile ab isto Imperatore admirabili gestum fuit. Postquam verò simulachra mortua ex pretiosa materia confata, ad hunc modum, quem dixi, expoliauerat: reliqua ad perpetuandam hominum memoriam erecta, quæ ex ære fabricata erant, aggressus est, deosque quos veteres fabulæ celebrant, funibus ex pilis contextis constrictos, abstrahendos curauit.

DEORVM IMAGINES LVDBRIO EXPOSITAE.

LXX.

* Euseb. ibid. c. 53.

Præterea regio suo obtutu, tamquam clara face accensa, sedulo iustitiam, ne vlla erroris reliquæ vsipiam delitescerent: quemadmodum enim aquila, in superiora aëris loca subuolans, res in terra longissimo intervallo ab se distantes acutissimè cernit, sic iste dum in regali Palatio, quod in præclara illa vrbe ab ipso ædificata situm est, versabatur, ex eo velut specula periculosum quoddam rete, quo hominum animæ illaqueabantur, in gente Phœnicum latitare despexit, nemo videlicet & delubrum turpi & flagitioso Veneris dæmoni dedicatum, non in media aliqua ciuitate, non in foro, non in plateis (vt multa quæ in vrbibus ornatus gratia magno splendore decorantur) sed extra semitam, extra triuia, extra viam publicam, in summo vertice montis Libani inter arbuta collocatum. Erat tamquam schola quædam nequitiae ijs qui erant libidini dediti, qui que nimia licentia corpus labefactauerant suum, corrumperantque. Nam quidam molles & effeminati viri, non viri reverè, pudore prorsus exuto, instar mulierum turpissima contagione se ipsi inficientes, dæmonem placabant. Scelerati præterea & nefarii

VENERIS PAVVM DIKVTVM.

A nefarii mulierum congressus, clandestinæ falsorum connubiorum corruptelæ, infanda & turpia facinora in eo delubro, vtpote in loco impuro & foedo, admissa erant: Nec quisquam fuit, qui in hæc scelera animaduertent, propterea quòd ex viris grauibus & honestis nemo illic audebat accedere. Verùm Imperatorem eximium turpia facinora illic edita latere non poterant: quibus quidem regia sua prouidentia indagatis erutisque, indignum censuit, vt Solis splendor huiusmodi delubrum intueretur: proinde vniuersum illud cum ipsis statutis & monumentis funditus deleri iussit. Extemplo igitur Imperatoris mandato machinamenta, quibus petulans & lasciuus error propugnabatur, penitus euersa sunt: quippe militum manus loco purgando operam nauauit. Qui autem ad hoc vsque tempus luxuria diffuxissent, Imperatoris minis perterriti, continentiam deinceps modestiamque colere didicerunt: non dissimili ratione etiam superstitiosi Gentiles, qui erant opinione sapientes, re ipsa suam ipsorum inanitatem animaduertente cœperunt.

Vbi namque error eorum, qui inter Cilices sapientissimi videbantur, in dæmone ibi colendo longius serpsit, infinitis super eo tamquam conseruatore & medico propterea in admirationem traductis, quòd interdum dormientibus apparuit: nonnumquam ægrotantium corpora morbis releuauit (erat hinc sine dubio animarum corruptor, quippe qui homines incalidos à vero Saluatore abstraxisset, & res verisimiles efficiendo, ad impiam peruersitatem rapuisset.) Imperator, qui Deum zelotem, verè Saluatorem sibi ad defensionem semper proponebat, istud delubrum Aesculapij apud Aegeas deiici, soloque æquari mandauit. Ac res illa admiranda nobilium Philosophorum celebrata sermonibus, quæ latebris abdita, non dæmonis, neque Dei, sed erroris cuiusdam speciem plurimis & diuturnis temporum curriculis hominum animos in fraudem illicentis perspicuè repræsentauit, solo nutu & significatione, manu militari disturbata, humique prostrata iacuit. Qui enim deus alios malis eripere & calamitate leuare simulauerat, non magis iam remedium ad sui propugnationem reperire potuit, quam cum (vt in fabulis est) fulmine percussus interiit.]

LXXI. AESCULAPII TEMPLVM DEMOLITVM.

Agens de iisdem Sozomenus, tam de Aesculapij templo in Aegeis, quam Veneris in Libano, sic ait: Erant ambo quidem fana illustrissima, & magna veneratione à veteribus dignata: quandoquidem Aegeatæ gloriabantur, hominum corpora apud se vi & potestate dæmonis noctu ibi apparentis, medicinamque illis facientis, morbis liberata esse. In Aphacis autem, memorant, ignem per quamdam inuocationem certo die, tamquam stellam, à summo vertice Libani percurrentem in vicinum fluuium se imderuisse: quem ignem Vraniam (hoc enim nomine nuncupabant Venerem) esse dixerunt.] hæc Sozomenus, qui & superius tradit, Pan illum multorum ore celebratum, quem Pausanias Lacedæmonius, & ciuitates Græciæ post bellum contra Medos dedicarunt, à Constantino sublatum esse, eius autem simulacrum deductum Constantino-polim. sed subdit de dicto Aesculapij templo Eusebius: Verùm præclara officia, quæ in hac re Imperator noster ad Dei gloriam obiit, non inter fabulas adnumeranda sunt: siquidem illustri & testata Saluatoris ipsius virtutè delubrum illud radicitus sic euersum fuit, vt insanix amentiaque, quæ illic antea oberrauerat, ne vestigium quidem iam relictum esset.

LXXII. SOZOMENI 2. c. 4.

PANIS SIMULACRVM SVBLATVM.

* Euseb. in Vita Const. l. 3. c. 54. 55.

Ex omnibus igitur, qui ante illud tempus se superstitione obligassent, cum errorem suum patefactum & perspicuè refutatum oculis cernerent, cumque delubrorum & statuarum vbique vastitatem re ipsa intuerentur, alij ad salutare Dei Verbum se totos conferre, alij licet non illud ipsum agerent, patriam tamen & auitam inscitiam improbare, & quos olim deos existimauerant, risu & ludibrio insectari cœperunt. Ac quidnam, quæso, ita in animum inducerent, cum immensam illam nequitiam interius latentem exteriori quadam statuarum specie obductam satis manifestè perspicerent? Aut enim extinctorum cadauerum ossa, exiccataque caluæ versutis præstigiatorum dolis callidè oblectæ, aut sordidæ lacerataeque vestes horridæ & impura foeditate farcitæ, aut congeries ex foeno & stipula collecta suberant. Quæ cum in simulacra inanima congesta conspicerentur, vehementer & suam & patrum suorum amentiam incensarunt, præsertim cum planè intellexissent, neminem in illis abditis recessibus, aut in ipsis statutis, vel dæmonem, vel ariolum, vel deum, vel vatem, sicut sibi antea persuaserant, tamquam habitatorem considerare, immò verò ne obscurum quidem & ymbratile spectrum super-

LXXIII.

DI GENTI LVM RIVY EXPOSITA.

supereffe. Quapropter illis qui erant ab Imperatore ad id negotij delegati, ad omne A obscurum antrum, omnemque latentem & apertum recessum facilis patebat aditus. Quinetiam adyta, ad quae accedere fas non erat, & intima sacraria pedibus militum proterebantur: adeo ut mentis caecitas, quae longinquo temporis spatio vniuersos Gentiles occupauisset, horum opera & labore perspicue deprehensa, in omnium oculis defigeretur.

LXXIV. ^a Ibid. c. 56.

TVRPIV- DO GENTI- LIVM CO- HIBITA.

Atque a ut ista Imperatoris praecclare recteque factis accepta referri debent, sic ea quoque quae particulatim apud singulas gentes ab ipso erant administrata, ut illud quod Heliopoli Phoeniciae factum est, in qua vrbe nonnulli obscenam & libidinosam voluptatem pro dea venerantes, simulatione religionis, vxoribus & filiabus stupri admittendi facultatem, nulla habita pudoris ratione concesserunt. Ceterum iam lex noua plena modestiae & castimoniae ab Imperatore promulgata est, quae iubet ne quis eorum B vllum flagitium ibi in more positum vsurpatumque deinceps audeat committere. His rursus documenta scriptis mandata proposuit, quasi fuisset ob hanc causam potissimum a Deo missus, ut omnes homines temperantiae legibus institueret. Quamobrem non est dedignatus cum his per litteras suas familiariter colloqui, eosque cohortari, ut se ad Dei optimi maximi cognitionem mature transferrent. Atque in eo loco etiam eius dictis facta verè & appositè responderunt: quippe apud istos etiam templi amplissimi fundamenta iecit, ita ut, quod ab omni saeculorum memoria non sit auditione acceptum, hoc iam ipsa re perfectum esset: nimirum ut ciuitas eorum, qui superstitione fuissent excacati, Dei efficeretur ecclesia, presbyteris diaconisque compleretur, & Episcopus Deo omnium rectori consecratus illis praesideret. Praeterea Imperator animo sedulo prospiciens, uti quamplurimi ad Dei verbum se conferrent, ea quae ad C subleuandos pauperes pertinebant, copiose suppeditauit. Atque hac ratione ad salutarem Christi disciplinam eos se properè recipere impulit, verbis ferè cum Paulo dicente consentiens: Siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuntietur.] hucusque Eusebius.

^b Philip. 1.

LXXV. TEMPLA DEORVM NON PENITVS SVBLATA.

^c Theod. l. 5. c. 10.

Qui tamen cum ait, vbi que sacra Gentilium, & idolorum fana vna cum idolis ab Imperatore Constantino esse sublata, hyperbolicè planè locutus esse videtur, cum longè lateque per orbem complura eademque famosissima remanserint templa ab eo intacta penitus, ut Romae, Alexandriae, Gazae in Palaestina, Apameae in Syria, immò & in vicis & aliis nonnullis in locis, quae postea ab ijs qui eum secuti sunt Imperatoribus (quod suis dicimus temporibus) prostrata penitus & solo aequata sunt. Nam Theodoretus, dum agit de idolorum demolitione per Theodosium facta, haec scribit de Constantini D aduersus cultum Gentilium rebus gestis: Constantinus Magnus omnibus laudis praeconijs merito efferendus, qui primus Imperium vero Dei cultu exornare studebat, videns adhuc orbem terrarum caeco errore furentem, tamen vetuit omnino demonibus immolare hostias, non tamen eorum delubra demolitus est, sed mandatum solum dedit, ne quisquam ad ea accederet: quinetiam istius filij sunt paterna diligenter secuti vestigia.] haec Theodoretus. Sed & Paulus Orosius: Tum deinde primus Constantinus iusto ordine & pio vicem vertit edicto: siquidem statuit citra villam hominum caedem Paganorum templa claudi.]

^d Oros. lib. 7. c. 28. in fine.

LXXVI. c. 1. de Pag. Cod. Theod. SACRA A CONSTANTINO PROHIBITA.

^e l. 4. de Pag. Cod. Theod. Euseb. in Vita Const. l. 4. c. 25. ^h Euseb. ibid. c. 25.

Constantini quidem edicto prohibita fuisse sacrificia diis offerri, eiusdem filij rescriptum ad Magdalianum testatur, cum ait: Cesser superstitioni, sacrificiorum aboleatur infamia. Nam quicumque contra legem diui Principis parentis nostri, & hanc nostrae mansuetudinis iussionem ausus fuerit sacrificia celebrare, competens in eum vindicta & praesens sententia exeratur.] ita Constantius, qui & post haec de claudendis templis deorum rescripsit ad Taurum: ut planè intelligas, nequaquam ea omnia fuisse à Constantino deiecta. Sed & his consentientia de statutis ab eo aduersus Gentiles legibus haec ipse Eusebius tradit: Hac autem ratione adductus est, & rectè sanè, ut frequentibus legibus & edictis praeciperet omnibus, ne idolis immolarent, nec oracula curiose scelerentur, nec statuas dedicarent, nec occulta sacrificia facerent.] & alibi: Omnino omnibus Romano Imperio subiectis gentibus & legionibus idololatriae fores clausae erant, repressumque quoduis idolis sacrificandi genus.] Itæc autem cum Eusebius tradat, reuocari tamen possunt in dubium, vera ne omnino sint, an eiusmodi de non sacrificando editum generale fuerit: constat enim diu post Constantinum fuisse hostias immolatas: Romae

Romae

A Romae siquidem Gentilitiae superstitionis cultores mordicus patriam sacra retinebant, vixque tandem tempore Theodosij Senioris Imperatoris idolis immolari sacrificia Romanis penitus prohibita fuisse noscuntur. Vnde Prudentius ad Honorium Imperatorem:

Quodque patris superest, successor laudis habes. Ille urbem vetuit taurorum sanguine tingi: Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari.]

^a Prudent. ad Honorium in fine.

LXXVII. TVRPIA OMNIA ABOLENTVR SACRA.

Quod verò ad templorum ruinas pertinet: sicut Constantinus non dicendus omnium idolorum templorum euerfor, ita nec ab ipsorum ruina abstinuisse affirmandus est. Quantum enim ex his quae dicta sunt intelligi potest, idem Constantinus Imperator, cum esset pudicitiae & honestatis amantissimus, in ea potissimum deorum delubra, ut diuerentur, mandato egit, quae essent omnium turpitudinum promptuariae: sed & eorum cultores seuerissimis legibus constat exagitate: nam praeter illa quae eodem argumento sunt enarrata superius, & paulò ante hoc eodem anno ex Eusebio recensita, idem Auctor in loco nuper citato haec subdit: Cum autem apud Aegyptios & Alexandriae patrio more fluuius quidam ab hominibus mulierosis coleretur: ad hos etiam perlata lex est, qua cautum, ut omnis haec Androgynorum gens tamquam adulterina & spuria è vita tolleretur, nec cuiquam liceret vel oculis intueri impura hac lasciuia aegrotantes.] Putamus hos illos fuisse, qui Antiochia sacra peragerent. Tum addit:

^b Euseb. in Vita Const. l. 4. c. 25.

Sed cum superstitioni exitimarent, minimè deinceps fluuium pro consuetudine sua in agros suos effluxurum: Deus fauens Imperatoris legi, longè secus quam illi expectauerant, vberissimum flumen reddidit. Nam cum impura illa sax, quae suis sordibus ciuitatem turpificasset, profusus esset sublata: fluuius, quasi expurgata expiataque tota regione, maiore quam ante cursu ferebatur, & magnis ac abundantibus gurgitibus intumescens, omnes agros quaquaersum irrigabat, tamquam re ipsa demonstraret, homines impios & sceleratos remouendos esse, & ad Deum solum omnis salutis auctorem omnium praecclararum rerum causam esse referendam. Sed huius generis cum paene infinita ab Imperatore singulis in prouincijs gesta sint: magno sanè otio est ei opus & vacuo tempore, qui singula litterarum monumentis persequi velit.] haec Eusebius.

LXXVIII. NILI FLVXVS VERBOR REDDITVS.

Quod porro ad Constantini aduersus idololatrias in Aegypto res gestas spectat: eiusdem quoque tunc opera fuit, ut Serapidis cubitus, Nili excrecentiae index, à deorum templo sublatus, in ecclesiam Christianorum Alexandriae inferretur. id quidem Socrates docet his verbis: Cum Gentiles affirmarent, Serapidem esse, qui Nilum ad agros Aegypti irrigandos introduceret, propterea quòd vna quaedam, id est, mensura aquae inundantis, quam *πηνον* vocant, in templum Serapidis esset deportata, Imperator vnam illam ad ecclesiam Alexandrinam transferri iubet. Cum autem sermo percrebresceret, Nilum praeter Serapidis ira deinceps minimè inundaturum: non modò flumen anno sequenti extra ripas, ut solet, diffluit, inque posterum diffluit, verum etiam inde re ipsa planum factum est, Nilum non propter eiusmodi superstitionis religionem, sed propter diuinae prouidentiae decreta inundare consueuisse.] haec Socrates. Porro ipsum templum Serapidis sub Theodosio Imperatore dirutum est.

LXXIX. CVBITVS SVBLATVS A TEMPLO SERAPIDIS.

Quid in super in ora littoris Palaestinae ad Nauale Gazae fecerit Constantinus, Sozomenus narrat his verbis: Nauale urbis Gazae, quod Maiumam appellant, quodque valde superstitioni deditum esse, & ante veteres ritus in diis colendis cum primis admirari condueuerat, subito vniuersum ad religionem Christianam conuersum est: cuius habitatores, quòd eos pietatis causa remuneraretur, magno honore affecit, & locum illum, qui ciuitas non erat, ciuitatem effecit, & nomine filij, qui summum inter filios honoris gradum obtinuit, Constantiam nuncupauit, illamque dignitatem propter religionem ei tribuit.] verum Eusebius & Socrates (ut dictum est) sic appellatam esse à Constantia sorore Imperatoris affirmant. sed subdit idem Sozomenus: Simili etiam de causa Constantiam urbem Phoeniciae Imperatoris nomine appellatam cognoui. Sed singula litteris persequi, magni laboris esset: nam aliae vrbes quamplurimè eodem tempore sua sponte ad religionem Christianam se translulere, & suapte voluntate, abique vilo Imperatoris mandato, fana quae apud se erant & simulacra deturbauere, sacrasque extruxere ecclesias.] Sed Maiuma Nauale Gazae sub Iuliano Apostata iterum ad pristinum impietatis & obscenitatis usum reuocata ciuitas fuit, at sub Theodosio denuò liberata.

LXXX. d Sozom. l. 2. c. 4. CONSTANTIA CIVITAS IN PALAESTINA.

^c Euseb. in Vita Const. l. 4. c. 28.

Cete-

LXXXI. Ceterum sicut Constantinus huiuscemodi templa impudicitiarum officinas vna cum A eorum sacrificiis atq; cultoribus penitus euertenda atque abolenda curauit: ita à reliquis templis visus est quieuisse, nec aliud nisi in illis offerri consueta sacrificia vetuisse: nam cetera donaria in ea inferri permessa fuisse videntur, eisdemque integra conseruata, vt ex verbis illis Ambrosij intelligi potest, cum aduersus Symmachum agens sic ait: Dicant & ipsi (*Gentiles scilicet*) quis templis dona detraxit? & inferius: Nemo tamen donaria delubris & legata Aruspicius denegauit. A nonnullis tamen illorum Constantinum simulacra sustulisse, & ex eisdem aliqua euertisse, superius dictum est. Exhorruit & illud Constantinus, imaginem suam in templis idolorum appendi, legeque sancita vetuit ne id fieret. Exhibebant illi eiusmodi officia, non tam Constantini honorandi gratia, quem odio prosequerentur, quam vt eiusmodi imagines loco alicui affixæ se haberent tamquam tituli, qui eum ab omni iniuria tutarentur. Quibus autem in locis imagines B Imperatorum poni concederentur, Theodosius declarauit: qualiter item Constantinus ipse pingi voluerit, superius dictum est.

CONSTANT.
IMP. VETUIT
SVAM IMAGI-
NEM AP-
PENDI
IN TEMPLIS.
Euseb. in
Vita Const.
lib. 4. c. 16.

l. 4. c. De
speet. lib. 11.

LXXXII. Quod etiam pertinet ad amplificandum Christianæ religionis cultum, idem Constantinus Imperator non modò (quod diximus) quam plurimas vbique locorum, atque in ijs potissimum locis vbi magis Gentilitia superstitione vigeat, ecclesias erigendas curauit, & sanctorum Martyrum Memorias extruxit, sed & eorum natales voluit celebrari: de his enim hæc Eusebius: Idem consecratos Martyribus dies honore prosequerentur, & festorum solemnitates in ecclesiis celebrabant: quæ omnia secundum Imperatoris voluntatem gerebantur. hæc Eusebius.

Euseb. in
Vita Const.
lib. 4. c. 23.

LXXXIII. Hoc item anno, quo Imperator Constantinus publicas libidinum scholas (vt diximus) deturbauit, sanctione edita occultas quasque, etiam turpitudines infectas est, nimirum vt si que ingenua mulier proprio seruo se occultè miscuisset, capitaliter puniretur, seruus autem ignibus exureretur: deditque potestatem cuicumque accusare volenti, etiam si serui vel ancillæ forent, apposito præmio consequendæ libertatis, si probassent. his & aliis poenis excrecentem vbique libidinem sedulo coercere studuit: quod alij complures superiores Imperatores frustra tentarant. Sed & aduersus virginum raptos hoc pariter anno rescriptum: nam Constantinus pro Constantio ex Fastis Consularibus restituendus est in lege illa; & loco Constantij, ponendus Constantinus.

l. 1. De muni-
cipal. quæ
ser. C. Theod.

l. 1. De rapt.
Cod. Theod.

LXXXIV. Rescripsit idem Imperator hoc anno ad Ablaium Præfectum Prætorio de nobilibus, qui ad euitandam militiæ munera, & vt fruere priuilegiis ab eodè ministris Christianæ religionis concessis, sese haud recta mente in clericatum obtrudebant: quos repellendos esse (non sine Episcoporum, puto, consilio) existimauit, rescribens aduersus eiusmodi, quos & superius (vt vidimus) alio exagitarat edicto. Rerum quidem Ecclesiasticarum tanta gloria (vt dictum est) erat, vt nobilissimi Decuriones cuperent in clerum adscribi, cum præsertim ex clericatu vacationem à muneribus consequerentur. At verò his omnibus obuians Constantinus eiusmodi edidit sanctionem:

QUINQUE
RVM PRO-
HIBENTVR
ADSCRIBI.

l. 6. De Epif.
et cler. Cod.
Theod.

LXXXV. Neque vulgari consensu, neque quibuslibet petentibus sub specie clericorū à muneribus publicis vacatio deferatur: nec temerè, & citra modum, populi clericis connectantur: sed cum defunctus fuerit clericus, ad vicem defuncti alius allegetur *, cui nulla ex municipibus profapia fuerit, neque ea est opulentia facultatū, quæ publicas functiones facillimè queat tolerare. Ita vt si inter ciuitatem & clericos super alicuius nomine dubitetur, si eum æquitas ad publica trahat obsequia, & progenie municeps, vel patrimonio idoneus dignoscatur, exemptus clericis, ciuitati tradatur. Opulentos enim sæculi subire necessitates oportet, pauperes Ecclesiarum diuitiis sustentari. PP. Kal. Iun. Constantino A. VII. & Constante * Cæs. Coss.] hæc Constantinus ad Ablaium Præfectum Prætorio, de quo magistratu eidem collato meminit Ammianus Marcellinus: Augustus (inquit) summam commisit rerum Constantinus ad Ablaium Præfectum Prætorio. Verum quod spectat ad eiusmodi ab eodem Imperatore ad ipsum datum rescriptum: quamlibet id Constantinus decernere æquum existimaret, haud tamen valuit hæc constitutio posterioribus temporibus suo vigore subsistere, eamdem ipso populo irritante, cum sapius contingeret, nobilissimos viros, atque eos etiam qui gerent in prouinciis amplissimos magistratus, inuitos licet, à populo ad Episcopatum compelli: innumera enim de his exempla suppetunt inferius suis prodenda temporibus.

Constant.
8. Ann. Mar-
cel. lib. 17.

Cum

A Cum autem ex nuper recitata Constantini Imperatoris sanctione constet, hoc anno Ablaium, ad quem scripsit, Prætorij Præfecturam gessisse: quid mirandū sub eiusdem magistratu Constantinopoli contigerit diuina virtute fieri à S. Nicolao Myrensi Episcopo fama notissimo, temporis ratio, & argumenti dignitas, vt hæc accuratè describamus, exposcit. Scripserunt ex antiquioribus monumentis Acta S. Nicolai Methodius, Ioannes Diaconus, & Metaphrastes: huius quidem & Methodij habentur typis excusa, atque Latinitate donata: Ioannis verò Diaconi, qui Latine ea conscripsit, lucubratio continetur adhuc in libris antiquitus scriptis, & in nostra bibliotheca extat exemplar, cuius Præfationis exordium est: Sicut omnis materies si ab imperfecto artifice, &c.] Horum nos potius affectantes vestigia quam recentioris Auctoris, qui haud in omnibus nobis probatur, rem gestam sic describemus.

LXXXVI.
ABLAII
PRÆFECTVS
RA PRÆTORIO
R. I. I.

B Exoritur in Phrygia Superiori seditio à populo, qui Athajphi * dicebantur, qui defectionem fecerant ab Imperio. Hæc cum ad Constantinum perlata essent, euestigio tres militiæ principes, quos antiquitas consuevit nominare Tribunos, ad eos coercendos cum copiis misit. fuerunt hi Nepotianus, Vrsus, & Herpalio: qui nauali apparatu profecti, ventorum vi per Carpatum mare delati in Lyciam, vix ad Nauale Myrensi, cui nomen Andriaces, iactis anchoris, consistere valuerunt. Accidit post hæc, vt è nauibus egressi milites emendi causa cibos, peruenirent ad locum vbi nundina agebantur, qui Placomata vocabatur, & inter mercandum, quod quedam sibi plus debito vendicarent, non leuis tumultus exoriretur, & seditio conflaretur. Quod cum celeri nuntio Nicolaus Episcopus Myris agens audisset, ad Nauale, quod tribus à ciuitate miliaribus distat, festinus aduenit, conuenitque Tribunos, atque rogat vt militum coercerent insolentiam. Reueriti illi sanctissimi veri veneratione summa dignam præsentiam, eiusdemque oratione quid diuinum spirante suasi, coercitis militibus, Episcopum ad hospitium inuitati secuti sunt.

LXXXVII.
Thajphali
S. NICOLAE
RES MIRAN-
DAE.

Cum in huiuscemodi suscipiendis omnia humanitatis & Christianæ charitatis officia Nicolaus abundanter exhibuisset: iamque hospites ad suos reditū properarent: à lugentibus ciuibus ex improviso quaritur, enixisque, rogatur precibus, vt quàm citissimè innocentibus pereuntibus opem ferat. erant hi tres ciues, qui iniquissima Eustathij Proconfulis auro corrupti capitali sententia condemnati, magno omnium conciuum luctu ducebantur ad necem. Nec mora, Nicolaus dicto citius iter arripit: sequuntur eum tres illi hospites Tribuni militum: peruenit ad locum, cui nomen Leonti: interrogat de damnatis: accipit apud Dioscoros peruenisse, iamque expectare securim. Erat locus ille, Dioscoros appellatus, non ob Dioscoros illos sic dictos Castorem atque Pollucem, vt recentior male putauit Nicolai Aëtorum paraphrastes, sed, quod vetusta citata superius Acta restantur, ob proximam illic positam Memoriam Martyrum Dioscori atque Crescentij, qui pro Christo passi sunt, Dioscoros locus ille est appellatus: hi enim celebres inter Martyres, reddita Ecclesiæ pace, à Myrensi Christianis celebri ecclesia illic superedificata, fuerant honorati: quorum Natalis dies vna cum Paulo & Helladio tam Græcis quàm Latinis adscriptis tabulis Ecclesiasticis celebris perseverat quinto Kalendas Iunij. Cum autem Nicolaus ad Dioscoros peruenisset, non inuenit, sed audiuit eos extra ciuitatis portas progressos ad Birram, vbi erat locus supplicij damnatorum, perducere. Festinans ad locum, peruenit eodem propè articulo temporis, quo carnifex vibraturus ictum, securim acceperat, compositis damnatorum ceruicibus ad ferrum excipiendum: cum Nicolaus inclamans, sistere carnificem iubet, & diuino actus numine, de manu eius magnanimus securim in terram excussit, vincitque soluit.

LXXXVIII
NICOLAUS
LIBERAT IN-
NOCENTES.

a Leonard.
Iustinian.
correctur.

b Menolog.
Martyrol.
Rom. ea die.

Quod enim Constantini lege liceret Episcopo perperam latas à Præsidibus prouinciarum sententias retractare, promulgata ab eo (vt dictum est superius) sanctione: id agendi fiducia creuit Episcopis, quos amplissimi magistratus etiam eam ob causam magnopere venerari atque timere solerent, eos præsertim quos æqui amantissimos esse seirent, & ipsorum actuum pro defensione oppressorum solertissimos inspectores. Sed accidit postea, vt cum ed vique prolapsa res esset, vt etiã inferiores Clerici, immodè & Monachi cœnobitæ eiusmodi damnatos vltimo supplicio sententia Præsidum, vi etiam publica ab apparitoribus auferre solerent, Arcadius & Honorius Imperatores, ne in posterum id fieret, veterint, remedium tamen appellationis ipsis damnatis humanius concedentes: sed de his suo loco plenius.

LXXXIX.

CLERICI ET
MONACHE
QUE SIBI
ARROGANT

cl. 16. De pa-
nis C. Theod.

XC. Solutis iniuste damnatis, Nicolaus cum illis properat ad Prætorium: quod cum accepisset Eustathius Proconsul, quamprimum occurrit, quem ad pedes eius accidentem repellit Episcopus, hominem dire obiurgans, quod innoxiorum sanguinem corruptus muneribus condemnasset: sed reiecit ille culpam in Eudoxiu atque Simonidem primarios ciuitatis. Ne autem hæc per Nicolaum Constantino Imperatori (quod minabatur) innotescerent, per Tribunos militum, qui aderant, Episcopum rogat. Impetrata ergo Proconsuli venia, Tribuni facinus constantissimum ac pientissimum admirantes, ad suos in naues redeunt, ac benedictione precibusque viri sanctissimi comitati, quod tendebant, proficiscuntur in Phrygiam: vbi feliciter gesto negotio, sedatisque omnibus, reuerfi sunt Constantinopolim, & ab Imperatore, quasi è bello reuertetes victores, magna sunt excepti læticia & honore. Cum autem ob rem præclare gestam, summam Tribuni apud Imperatorem sibi gratiam comparassent, atque proinde multorum in se inuidiam concitassent: ex iisdem quidam Præfectum adeunt (hunc fuisse Ablaium, Methodius habet) in eiusque aures aduersus Tribunos insurrant, dolos consuunt, atque calumniam struunt, crimenque maiestatis impingunt: eundemque Præfectum vi auri corruptum impellunt, vt deferat ad Imperatorem, ipsos moliri res nouas, ac aduersus eum iunctis animis conspirare, remque haud dissimulandam esse, cum facile possent exercitum sibi conciliare, eumque à fide Imperatoris auertere.

TRIBUNI RE BENE CONECTA REDEYNT AD IMP.

XCII. TRIBUNI REI MAIESTATIS DE TRSI IN CARCEREM

XCIII. TRIBUNI DAMNATI S. NICOLAVI INVOCANIT.

XCIII. VISIO OSTENSA CONSTANTINO ET ABLAVIO.

Cum autem in eiusmodi rebus leuissimæ quæque suspiciones minimè contemnantur, sed perinde ac manifesta crimina molestas. Regibus inferre soleant: delatis hisce summo doli artificio concinnatis calumniis ad Imperatorem, per talem præsertim tantumque virum Ablaium, qui (vt tradit Eunapius) apud ipsum Imperatorem inter aulicos omnes & magistratus locum sibi principem vendicabat: iubet Constantinus in carcerem detrudi Tribunos. Sic illis custodiae mancipatis, quod res iam, victis illis, videtur in tuto reposita, nec vllum instare posse periculum: idem Constantinus, de eis quid agendum esset, decernere negligit, & humanitatis obrutu dissimulat, ægro ferens animo in clarissimos militiæ Tribunos de salute Romani Imperij optimè meritis lege agere. Sed calumniarum artifices ad malum vigiles, moræ pertaxi, denuò Ablaium adeunt, nouis fucant coloribus rethoricam, arefcentem que iam longo tempore intermissam in Tribunos calumniosam delationem, recentioribus mendaciorum foliis superinductis, reddunt viridem, atque ad persuadendum adeò præpotentem, vt Ablaii animum magnopere sollicitum anxiumque reddiderint: qui maiori sollicitudine de eisdem concepta, omnia desert ad Imperatorem, remque haud diutiùs dissimulandam esse confirmat: ad sumendumque tandem supplicium de maiestatis reis animum ipsius adigit, qui in eos capitalem sententiam protulit.

Quid inter hæc accidit? dum securim carnifex parat, Hilarius carceris custos dolens mærensque sententiã ab Imperatore prolatam Tribunis annuntiat. In sperato illi nuntio consternantur, inopisque consilij ratio absorpta mærore tabescit, omni que spe destituta torpescit: sed inter hæc, quos nuntium repentinum oppresserat, erigit innocentia, & fiducia in Deum corroborat, vni que ipsorum in mentem reuocat similem suo casum, quem oculis spectasset Myris, cum tres illos innocentes ciues Myrenses sub securi positos S. Nicolaus diuina virtute pollens fortissimè liberarat: egregiumque facinus, quasi præfens, mentis contemplans obrutu, videbatur sibi Nicolaum videre præsentem, seque ex illorum numero vnum, qui sub carnifice mortem opperiretur: quam obrem illud ipsum factum, quod eius versabatur in mente, in sociorum memoriam pariter repræsentat: cum omnes simul ad Deum conuersi, Deum Nicolai, voce, suspiriis, atque fletibus inuocant, & clamoribus interpellant; ipsumque denique Nicolaum, vt præstò esset, enixius rogant: id genus verba iungentes, quæ ipse Spiritus postulans pro eis gemitibus inenarrabilibus potuit efformasse.

Cum Deus optimus maximus, qui non relinquit virgam peccatorum extendi super sortem iustorum, mirabile dictu, ingenti edito miraculo, victos educit liberos è custodia. Et quonam modo? Quiescentibus noctis tempore singulis in lectis suis, Ablaius Præfecto Prætorio, & Constantino, visus est vir imaginem præferens Episcopi, aspectu graui, vultuque seuro eos acriter obiurgantis de iniquissima in fontes prolata sententia, ac pariter comminantis, se affore à Deo missum vltorem, nisi à ceptis omnino desisterent. Sed & quinam esset, eodem pariter minaciter admonente, significatum est, nempe

A se esse Nicolaum Myrensem Episcopum, missum à Deo eiusmodi sceleris vindicem. Tali visu ambo perterriti, reliquum noctis ducunt insomnes: cum primo diluculo Constantinus Ablaium accersiri iubet, quem aduenientem de ea quam accepit visione reddidit certior: cum ille admirans ab Imperatore referri, quæ ipse solum se vidisse putabat, de iisdem, quæ illi simillima accidissent, Constantinum admonuit: præ stupore eadem secum repetunt, & sermone versant, atque de aduocandis ad se Tribunis vnâ consentiunt, subdubitantes ne quid ab illis esset arte magica comparatum, qua vtriusque mens dormientis esset elusa.

Perductos ad se victos Constantinus de arte magica exagitat quæstionibus: cum ipsi verbis illis, quæ libera innocentia liberè loqui dedit, se excusantes, omnem de magia suspicionem ab animo Imperatoris amouent. Tunc ille eosdem de Nicolai Episcopi nomine percontatur, si noscent hominem, & quinam esset. licet alij dicant, de Nicolai nomine, dum eum inuocarent illi, mentionem obiter incidisse. Quidquid sit, de rebus Myris gestis S. Nicolai Constantinus certior redditus, in omnibus persuasus, facti pœnitens, officiis compensare festinans quod nesciens deliquisset, victos liberat, & in pristinam restituit dignitatem, quos & ad sanctum virum iussit abire Legatos, vt de accepto ab eo beneficio gratias agerent: quibus hæc ad eum perferenda munera dedit, opertum auro Euangelium, vas ad sacra mysteria aptum aureum gemmis ornatum, atque duo candela aurea ad vsum Ecclesiæ, cui S. Nicolaus præfesset Episcopus (ponunt alij & aureas chirothecas) ac dedit ad eum litteras, & quidem officiosissimas. Obeunt ipsi hilares munus ab Imperatore mandatum, profectique Myras, Nicolao summas gratias agunt, & allatas litteras & munera offerunt. suscepit ille, de que omnibus Deo immensas vnâ cum eis rependit gratias. Cum hæc igitur non in angulo, sed in ipsa Regia, & in florentissima ac frequentissima ciuitate facta sint, Nicolai virtus & nomen redditum est omnibus celeberrimum: nam illorum exemplo Fideles admoniti, cum aliqua pulsarentur aduersitate, eum licet longè positum, quasi præsentem, vt præstò esset, precibus iugiter efflagitabant, ac voti compotes efficiebantur.

XCIV. TRIBUNI LIBERATI LEGATI AD S. NICOLAVI MITTVNTVR.

XCIV. NICOLAI OBITU ET EFFIGIES.

Nicæan. Con. 2. AG. 4.

At non post hæc diu sanctissimus vir ille vinculis carnis exutus, quibus tamen nunquam sic fuit obstructus, ne animo versaretur in cælis, in bona senectute & pace reddidit Deo spiritum, relinquens vberem gratiarum fontem, vnguentum, inquam, iugiter ex oculis eius scatenens, quod & in hanc vsque diem manare non desinit: de quibus consule notata à nobis in Romano Martyrologio. Addimus ad hæc appendicem, nempe quæ de eius vultus effigie sunt in Nicæano secundo Concilio recitata his verbis: Theodorus Myrorum Episcopus dixit: Ego quoque, ijs non multum dissimilia passus sum. Nam cum aliquando ab aulicis quibusdam iniuria essem affectus, venit ad me diaconus meus, vir pius & timens Deum, retulitque in somnis sibi visum Metropolitanum nostrum pollicentem negotiis meis expectatum finem & successum. Ibi mihi inquirenti, qua effigie visus sibi esset Patriarcha, respondit: Facie rubicunda, & capite cano. Inquam ego, non esse eam Patriarchæ similitudinem, sed sancti Nicolai imaginem, quemadmodum fertur. Respondit tum is mihi, me rectè dixisse: sic enim circum fertur eius imago passim expressa, quemadmodum mihi in somnis astitit. Mox itaque confusus sermonibus, in sacram & regiam urbem profectus, res quæ ad Episcopatum meum pertinebant, ex animi sententia composui.] hæc ibi.

Sed quod ad Ablaium pertinet, cuius Præfecturæ Prætoris huius anni occasione ad ea de S. Nicolao narranda diuertimus; homo erat auri cupidissimus, qui & auro corruptus adeò præclaris viris de Imperio optimè meritis necem inferre pro viribus studebat. Hunc & illum puto ab Eusebio intelligi, dum agit de pio officio Constantini in curandis suorum aulicorum morbis, atque ait: Fertur præterea cuidam ex suis ab se aliquando prehensò dixisse: Quousque tandem, ô bone, inexplebilem hanc auaritiam cumulamus? Deinde cum corporis humani perfectæ ætatis circumscriptam mensuram, hasta, quam manu tenebat, humi impressisset: Omnes (inquit) vitæ diuitias, & totius orbis opes si domi haberes, tamen plus hoc à me circumscripto loculo non possidebis, si è illud fortè possederis. Huiusmodi dictorum & factorum modum sibi nullum statuebat beatus Imperator: resque ipsæ persuadebant, Imperatoris hæc quasi diuinitus edita præcepta, non nudis verbis, sed diuinis oraculis similia esse.] hæc Eusebius, ac probè quidem secundum illud diuinæ Scripturæ: Diuinitio in labijs Regis.] nam Constantinus

XCVI. ABLAVIUS PP. AVARRISSIMVS.

Euseb. in Vita Const. 1. c. 29. in fin. c. 30.

Proton. 16.

tinus de Ablauio vera vaticinatus est, cum sinem infelicissimum sit consecutus: in motem enim pecudis frustarim dissectus, incertum est an vel ubi fuerit humili saltem sepultura donatus. Sed de his, cum ea contigerint sub Constantio Constantini filio, suo loco pluribus agemus.

XCVII. ADVOCATO RVM RAPTINAE COH. SIT AB. 1. De p. sub. C. Theod. des.

1. C. De p. sub. iud.

c Eunap. Vit. Philosoph. XCVIII. QUID ABLAIVS IN SOPATRVN PHILOSOPHVVM.

SOPATER PHILOSOPH. OCCIDITV. BETVR.

XCIX. EDICTVM OCCASIONE NICOLAI SANCTIVM.

1. De Epif. iud. C. Th.

Rursum vero ad compescendam magistratuum auaritiam idem Imperator diuersas sanxit leges, sed aduersus Aduocatorum rapinas hunc in modum hoc anno ad Bassum rescripit: Aduocatos, qui consceleratis depactionibus suae opis egentes spoliant atque denudant, non iure causa, sed fundorum, pecorum, & mancipiorum qualitate rationeque tractata, dum eorum praecipua poscunt, coacta sibi pactione, transcribi, ab honestorum coetu, iudiciorumque conspectu segregari praecipimus. PP. VIII. Id. Mart. Constantinopol. Constantino VII. & Constantio Coss.] Sed & superiore anno, Consulibus Paulo & Iuliano, aduersus eosdem aliam edidit sanctionem. Est praeterea in eundem Ablaium vehemens Eunapij Sardiani querela de nece Sopatri huius temporis inter Philosophos Platonicos facile principis, de quo superius mentio facta est, quem plurimum laudat, & apud Constantinum praecipuum ferme locum obtinuisse tradit, cuius felicitate Ablaium liuore exarsuantem hac arte machinatum illi esse nece[m] affirmat.

Constantinopolis (inquit) vetusto nomine Byzantiu[m], antiquitus suppedibat Atheniensibus annonam, si demque omnem excedebat frumenti inde aduecti vis: at nostro saeculo neque onerariae naues, quas Aegyptus mittit, totaque Asia cum Syria & Phoenice, neque frumentariae copiae ex alijs prouincijs vectigalibus comportatae explere valent aut satiare circumfluentem & copiosam populi multitudinem, quam Constantinus debellatis urbibus Byzantium transtulit, ac circum se habere voluit ad captandos in theatro a temulentis & crapulam reiectantibus plausus: ambiens scilicet a titubante populo laudari, nominarique ab his qui difficulter nomen sonant, nisi ex vsu. Accidit forte, ut cum Byzantij situ male conueniret nauium appellationum accessus, nisi secundus purusque Auster afflaret: quod cum ob montium naturam vsu veniret, tuncque frequentius malum illud occurreret, plebs stimulante fame incensa ad theatrum conuenit: ingens raritas laudum ebrii populi stuporem Imperatori incusserat. Interea inuidi opportunum cum primis tempus se inuenisse rati: Sopater, inquit, tantis per te honoribus cumulatus, beneficio summam peritiae, quae te quoque laudatorem habet, & per quam Imperatorio in solio refidet, ventos vinxit, magica nimirum arte. Quo audito, credulus Constantinus securi virum percuti mandat: maleuoli dicto citius exequi iussa festinant. Istius mali auctor fuit Ablaius Praetorij Praefectus, qui a Sopatro claritate superabatur. Ihucufque Eunapius: ex quibus pariter videas Constantinum Imperatorem magos vehementer infectatum esse. At digna plane retulit Sopater de impietate praemia, & temerario ausu, dum eo consilio transtulerat se in Regiam, ut Constantinum a pietatis instituto reuocaret.

Ad eundem Ablaium Praefecturam Praetoriam hoc anno agentem extat sanctio eiusdem Constantini Imperatoris de Episcopali iudicio & testimonio, quod ratum firmumque in omnibus & ab omnibus voluit custoditum. Cum enim ea quae in eadem causa idem Imperator ante rescripserat, iam propemodum exoleuissent: Ablaius Praefectus Praetorio, sic, ut dictum est, per visum territus a S. Nicolao, grauiora timens, si Episcoporum iudicia paruipenderet, consuluit ea de re Constantinum Imperatorem, qui & ipse non immemor eorum quae per visum passus esset, ad eundem Ablaium, ut par erat, rescripit, nempe ut eorum iudicia seruarentur in omnibus inconcussa, & summo honore haberentur ab vniuersis. Constitutio autem Imperatoris sic se habet:

Imp. Constantinus A. Ablaius Praef. Praet.

Religionis est, clementiam nostram sciscitari voluisse, quid de sententijs Episcoporum vel ante moderatio nostra censuerit, vel nunc seruari cupiamus, Ablai parens charissime. Itaque quia a nobis instrui voluisti, olim praerogatae legis ordinem salubri rursus Imperio propagamus. Sanximus namque, sicut edicti nostri forma declarat, sententias Episcoporum, quolibet genere prolatas, sine aliqua aetatis discretionem inuolatas semper incorruptasque, seruari: scilicet, ut pro sanctis semper & venerabilibus habeatur, quidquid Episcoporum fuerit sententia terminatum. Siue itaque inter minores, siue inter maiores ab Episcopis fuerit iudicatum, apud vos qui iudiciorum summam tenetis, & apud ceteros

A ceteros omnes Iudices ad executionem volumus peruenire. Quicumque itaque litem habens, siue possessor siue petitor erit, inter initia litis, vel decurtis temporum curricula, siue cum negotium peroratur, siue cum iam coeperit promi sententia, iudicium eligit sacrosanctae legis Antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiam si alia pars refragatur, ad Episcopum cum sermone litigantium dirigatur. Multa enim quae in iudicio captio sae praescriptionis vincula non patiuntur, inuestigat & promit sacrosanctae religionis auctoritas. Omnes itaque causa, quae vel Praetorio iure, vel Ciuili tractantur, Episcoporum sententia terminatae, perpetuo stabilitatis iure firmentur. Nec liceat ulterius retractare negotium, quod Episcoporum sententia deciderit. Testimonium etiam ab vno licet Episcopo perhibitum omnes Iudices indubitanter accipiant: nec alius audiatur, cum testimonium Episcopi a qualibet parte fuerit re promissum: illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis illibat & protulerit. Hoc nos edicto salubri aliquando censuimus, hoc perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina comprimentes, ut miseri homines longis ac paene perpetuis actionum laqueis implicati, ab improbis petitionibus, vel a cupiditate praepropera maturo sine discedant. Quidquid itaque de Episcoporum sententijs clementia nostra censuerat, & iam hac sumus lege complexi, grauitatem tuam & ceteros pro utilitate omnium laram in perpetuum obseruare conueniet. Dat. III. Non. Maij, Constantinopoli.] Vides igitur, nulli sum morum etiam magistratuum tantum deferri, duplici lata lege, voluisse Constantinum, ac Episcoporum Ecclesiastico tribunali. Atque iam, quod ad res geitas praesentis anni, hic finis esto.

C IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS ANNVS ANNVS 327. 14. 22.

CHRISTI annus trecentessimus vigesimus septimus Constantini Caesaris quarto & Maximi Consulatu descriptus reperitur in Fastis, licet perperam apud Cassiodorum eiusdem Constantini Caesaris quintus hic Consulatus dicatur: sed inde manauit error, quod non Constantius, verum idem Constantinus Caesar anno superiore cum patre quartum Consul ponatur. Quo quidem tempore, Arius & Arianorum falsa poenitentia male obducta cicatrix iterum recrudescit, & palam, quam diu occultarant, erumpit in sanem. Cum enim (quod pluribus dictum est superius) tum Arius, tum Ariani simulata poenitentia, dolose palinodiam recantantes, quam antea profitebantur damnassent haeresin, ipseque Arius sic receptus a S. Magna Synodo esset, ut tamen ab Alexandria ciuitate, in qua tot dissidia vna cum haeresi propagarat, omnino abstineret: qui ei patrocinauerant Eusebiani, atque in primis Dux omnium Eusebius Nicomediensis, inuito cum Meletianis foedere, de restituendo Arium Alexandriam consilium ineunt, & ut perficiant, magno studio collaborant. Id quidem hoc anno factum esse, quae S. Athanasius tradit his verbis, insinuant: Eusebius igitur propugnator Arianae haereseos, recognita, ad Meletianos litteras dat (quinque post menses, ut paulo superius ait, ab obitu Alexandri Episcopi Alexandrini) magnisque promissis amicitiam & societatem clanculum init, sibi que inuicem rebus gerendis tempus constituunt. Quapropter primum ad nos litteras hortatorias scribit de Ario recipiendo, sed ita, ut sine scripto minaretur, scriptis autem speciem rogantis praesferret. Verum ubi illi responsum esset, haereseos inuentores veritati infestos, & damnatos ab vniuersi orbis Concilio, minimè recipiendos esse; Caesarem beatae memoriae Constantinum inducit, ut mihi cum minis scriberet, ea nos expectare debere, quae & nunc & antea passi sumus, nisi Arium reciperem. pars autem epistolae sic se habet, quam detulerunt Palatini Synclitius & Gaudentius.] Sed haec de epistola ad Athanasium a Constantino scripta, postea contigerunt, nosque eam suo loco ponemus.

Incredibile dictum est, quibus se artibus Eusebius in aulicorum intruserit amicitiam, atque Constantinum contra Athanasium commouerit. Iam diu antea, cum Eusebius ageret Nicomedia, Constantia Augusta, Licinij Imperatoris vxor, in eius (ut diximus) amicitiam se magnopere insinuauerat, qua apud Constantinum praecipua utebatur

administra in omnibus quæ aduersus Athanasium moliretur: curauitque pariter, vt erga Arium eandem redderet propensioem: quod intercurrentibus mutuis inter eos litteris ex animi sententia factum est, vt omnia Regiæ studia in fauendo Ario conuersa essent. Vnde egregiè illud S. Hieronymi ad Cresiphontem: Arius vt orbem deciperet, sororem Principis antè decepit.] quod defuncta Helena eius matre, facilius est consecutus: ait enim Ruffinus: Postquam religiosi Principis mater Helena, summis Romani regni honoribus affecta, ex hac luce discessit, Constantia tunc Licinij relicta, fratris Augusti solatiis utebatur. Huic accidit presbyterum quemdam venire in notitiam, latenter Arij partibus fauentem. Sed is primò nihil omnino de his apud sororem Principis aperire: vbi verò multa familiaritas copiam tribuit, paulatim cœpit sermonem aspergere, inuidiam dicens Ario generatam, & pro simultatibus priuatis Episcopum suum rem contentiosè exagitate, amulationis stimulo confixum, quòd Arius apud plebem satis charus haberetur. Hæc atque huiusmodi alia frequentius suggerens, animos Constantiæ suos efficit. Quæ cum diem obitura visitaretur à fratre, atque ab eo blandè religiose que compellaretur, extremam ab eo dicitur gratiam poposcisse, vt presbyterum in familiaritatem reciperet, & quæ sibi ab eo pro spe & salute suggererentur, audiret, se quidem iam ex hac luce discedentem nihil curare, pro fratris verò statu esse sollicitam, ne forte pro innocentium pœnis, regni sui pateretur excidium. Quibus ille monitis à sorore susceptis, & fidelem pro se germanæ sollicitudinem credens, accommodauit aurem presbytero, & interim acceriri de exilio Arium iubet, &c.] Quæ enim sequuntur, alio postea tempore acciderunt.

Ruffin. l. 1. c. 11.

CONSTANTIA AVG. SEDUCTA AB ARIANIS.

III. b Socrat. l. 1. c. 19. ARIUS NON EXVLAVIT. c Hier. adu. Lucifer.

a Apud Socr. lib. 1. c. 19.

e Extor apud Athan. in disp. Athanasij cum Ario coram Probo.

f Athanas. Apolog. 2.

g Athan. ad Antioch.

IV.

Eusebius igitur Nicomedia cum videret (vt dictum est) se frustra pro restitutione Arij apud Athanasium agere, Constantinum Imperatorem adiens, in Athanasium re-

centem

centem Episcopum multa oblocutus, eiusdem priuatos affectus aduersus Arium criminatus, alias in eum calumnias corrogans, atque Arium verè pœnitentem affirmans, eò animum Imperatoris in eundem Athanasium concitauit, vt Constantinus planè indignans, minaces ad Athanasium litteras scripserit. id quidem Athanasius ipse illis testatur verbis, quibus ait de Eusebio, postquam eum in recipiendo Ario renitentem expertus fuerat: Casarem beate memoriæ Constantinum inducit, vt mihi cum minis scriberet, ea nos expectare debere, quæ & nunc & antea passi sumus, nisi Arium reciperem.] hæc tunc molitus est Eusebius Nicomediensis Episcopus in Athanasium; qui eundem Constantini ad se scriptæ epistolæ fragmenta recitat, cum subdit: Pars autem epistolæ sic se habet, quam detulerunt Palatini Synclitius & Gaudentius: Cum igitur mentis meæ sententiam intelligas, omnibus qui in Ecclesiam intrare postulant, aditum inoffensum præbebis. Quòd si prohibueris quempiam, qui se Ecclesiæ participem esse vult, aut si exclusis ab ingressu: mittam continuo cum meis mandatis, qui te deponant, & in alium locum deportent.] hæc quidem & alia ad Athanasium Constantinus, ab Ariano homine, qui se dolosè Catholicum profitebatur, Eusebio ita percitus atque valde commotus, conscripsit.

CONSTANTINVS AB EUSEBIO IN ATHANASIVM COMMOVTVR. Athanas. Apolog. 2.

Athanasius autem, his acceptis litteris, sic rescripsit ad eum quæ veritati consentanea essent, vt animum eius placaret: nimirum istæc omnia ab illo agi, vt damnatam Ariana hæresim, iterum occulto tramite restitueret, cum alioqui nec Arius verè pœnitens erroris esset. hæc & alia ipse id genus multa, quibus Constantini animus antè concitatus quieuit. Cum verò intelligeret Eusebius, numquam Alexandriam Arium habiturum accessum, donec Athanasius præfesset Ecclesiæ Alexandrinæ: vt eum è sede depellat, cum Meletianis consilium agit, quo calumniarum artificio, confictis in Athanasium criminibus, eundem reddant Constantino insensissimum, atque hac via è sede deturbent. hæc quidem omnia paucis his in superiùs citato loco Athanasius demonstrat, cum subdit: Hic cum ego Casari persuasissem, nullam esse debere Ecclesiæ Catholicæ cum hæresi Christi oppugnatrice communionem: tum demum tempus obuensis arbitratus Eusebius, quod cum Meletianis constituerat, litteras ad eos scribit, vt scelera de nobis confingerent, &c.] Quasnam autem illi in Athanasium calumnias excogitarint, trademus anno sequenti.

V. ATHANASIVS FLAGITAT CONSTANTINVM

Porrò non aliud egisse Eusebianos, Athanasium insequendo, nisi vt Arium restituerent, & per eum damnatâ hæresim restaurarent, idem ipse Athanasius disertis plane verbis affirmat, hæc dicens: Siquidem eo ipso, quòd dicerent depulsam esse omnem inuidiam, & quia post Athanasij exilium scribebant, Arium cum suis recipiendum esse; satis indicant, sese non alia causa Athanasio, ceterisq; Episcopis quos sibi refragatores sentiebant, insidias struxisse, quàm vt Arium reducerent, & hæresim introducerent.] hæc Athanasius, qui easdè alibi repetit querelas. Ex quibus errare conuincuntur, qui Arium mox post Nicænum Concilium tradunt Alexandriam reuersum, & diu ibidem commoratum. Sed & Constantini epistola ad Arium scripta, quam recitat Socrates, non cum primùm actum est de eiusdem Arij restitutione, ab eo data est, verum longè postea, & paulò ante Arij obitum, vt suo loco perspicuè demonstrabimus.

VI. b Athan. De Syn. Arimin. EVSEBIANI INSEQUVNTVR ATHANASIVM. VT HÆRESIM PROPAGARENT. Athanas. Apolog. 2. d Theod. l. 1. c. 14. e Socrat. l. 1. c. 19.

Vix equidem credi potest, quot perplexitatibus obtenebrata, notissima omnibus habeatur historia de Arij rebus gestis post Nicænum Concilium: aded vt ad rectam temporis regulam & veritatem ea omnia congruè disponendo, non mediocriter nobis fuerit laborandū. Affirmat quidem Socrates, Arium post Nicænum Concilium versatum diu Alexandriæ, sed per Tyriam Synodum plenius restitutum, ac demū anno trigésimo Constantini, Dei vindicta periisse. Sozomenus verò tradit, restitutum Arium per Concilium Ierosolymitanum, additque Tyri Concilium ab Arianis post Ierosolymitanum celebratum fuisse. Theodoretus autem cotionem Ariatorum cum Meletianis post Arij obitum recenset. Ruffinus eiusdem Arij interitum ponit post Constantini obitum, atque confusè nimis conciliabulū Tyrium factum putat sub Constantio Imperatore. Epiphanius verò his omnibus senior, qui & his temporibus, quibus hæc agitabantur, iuuenis erat, affirmat Arij obitum contigisse viuente adhuc Alexandro Episcopo Alexandrino, antequam etiam cogeret Nicænum Concilium. In tanta igitur Auctorum diuersitate, atque rerum difficultate, vnus nobis sit instar omnium Athanasius, qui ea cuncta spectauit, atque pro rerum & temporum occa-

VII. PERPLEXA DE ARIO HISTORIA. Socrat. l. 1. c. 20. 21. 22. f Sozom. l. 2. c. 25. 26. 27. g Theod. l. 1. c. 14. Ep. 26. h Ruffin. l. 1. c. 11. 12. 13. i Epiph. hæresi. 69.

K k 4 sione

fione conscripsit, protulitque eadem ipsis hostibus examinanda, cum aduersus eos Apologias composuit, ne quis putet ipsum ea in angulo oblocutum, nemine arbitro, vel contradicatore. Ex cuius quidem testificatione constat, primum omnium pro restitutione Arij Alexandriam, Eusebium Nicomediensem & Arianos plurimum laborasse, & acres litteras à Constantino ad Athanasium extorsisse: & cum ne sic quidem profecisse se aliquid intellexissent, ad exturbandum e sede eundem Athanasium cum Meletianis conspirasse. Quæ autem, eodem Athanasio auctore, post hæc accidisse noscuntur, eo, qui sequitur, anno disturi sumus.

VIII.
2 Ruffin. l. 1.
c. 9.
EVANGELII
AD INDOS
PROPAGA-
TIO.

His ipsis primordiis Athanasij sacerdotij, quem anno superiore vidimus in locum Alexandri subrogatum fuisse, hæc de propagatione Euangelij ad Indos contigisse Ruffinus^a narrat: In ea (inquit) diuisione orbis terræ, quæ ad prædicandum verbum Dei sorte per Apostolos celebrata est, cum aliæ aliis prouinciæ obuenerint, Thome Parthia, & Matthæo Æthiopia, eique adhærens citerior India Bartholomæo dicitur sorte decreta. Inter quam Parthiamque media, sed longo interior tractu India vltior iacet, multis variisque linguis & gentibus habitata; quam velut longè remotam nullus Apostolicæ prædicationis vomere impresserat: quæ tamen temporibus Constantini tali quadam ex causa femina fidei prima suscepit. Metrodorus quidam philosophus, inspiciendum locorum, & orbis perscrutandi gratia, vltiorem dicitur Indiam penetrasse. Cuius exemplo etiam inuitatus Metropius quidam Tyrius philosophus, simili ex causa, adire Indiam voluit, habens secum duos puerulos, quos liberalibus litteris, vt pote propinquos, instituebat. Quorum vnus, qui erat iunior, Aedesius, alter Frumentius vocabatur. Igitur peruisis, & in notitiam captis his quibus animus pascebatur, cum philosophus redire cœpisset, aquæ vel ceterorum necessariorum causa ad portum quemdam nauis, qua vehebat, applicuit. Moris est inibi barbarorum; vt si quando scædus sibi cum Romanis turbatum vicinæ nuntiauerint gentes, omnes qui apud eos ex Romanis inuenti fuerint, iugulentur. Inuaditur nauis philosophi, cuncti cum ipso pariter perimuntur. Pueruli reperti sub arbore meditantès, & lectiones suas parantes, barbarorum miseratione seruari, ducuntur ad Regem. Horum ille alterum, id est, Aedesium, sibi pincernam fecit: Frumentio verò, quem quasi perspicacem deprehenderat & prudentem, rationes suas scriniaque commisit: ex quo & in honore magno apud Regem habitus, & in amore.

IX.
CVRA RE-
GNI DELE-
GATA FRU-
MENTIO.

At verò moriens Rex, vxorem cum paruulo filio dereliquit heredè; adolescentibus autem, quid vellent, agendi dedit liberam facultatem. Quos tamen Regina suppliciter exorat, tamquàm quæ nihil haberet in toto regno fidelius, vt secum, vsquequò adulesceret filius, regendi regni sollicitudinem partirentur, & præcipuè Frumentium, cuius prudentia ad moderandum sufficeret regnum: nam alius fidem puram & sobriam mentem simpliciter exhibebat. Idque dum agerent, & regni gubernacula Frumentius haberet in manibus, Deo mentem eius & animos instigante, requirere sollicitus cœpit, si qui inter negotiatores Romanos Christiani essent, & ipsis potestatem maximam dare, ac monere, vt conuenticula per loca singula facerent, ad quæ, Romano ritu, orationis causa confluerent: sed & ipse multò magis eadem facere, & ita ceteros cohortari, fauore & beneficiis inuitare, præstare quidquid opportunum fuisset, loca ædificiis, aliisque necessaria præbere, & omnino gestire, vt Christianorum ibi semen exurgeret.

X.
FRUMENTIUS QUID
EVM ATHA-
NASIO.

Sed cum regius puer adoleuisset, qui procurationem regni gerebant, expletis omnibus, & ex fide traditis, multum licet detinentibus & rogantibus vt manerent Regina vel filio, ad orbem tamen nostrum reuertuntur. Et Aedesio festinante Tyrum, parentes propinquosque reuifere, Frumentius Alexandriam pergit, dicens, æquum non esse, opus occultare Dominicum. Igitur rem omnem, vt gesta est, exponit Episcopo, ac monet vt provideat virum aliquem dignum, quem congregatis iam plurimis Christianis, & ecclesiis constructis in barbarico loco, Episcopum mittat. Tum verò Athanasius (nam is nuper sacerdotium susceperat, attentius & propensius Frumentij dicta gesta que considerans, in Concilio sacerdotum ait: Et quem alium inueniemus virum talem, in quo sit Spiritus Dei, sicut in te, qui hæc possit implere? Et tradito ei sacerdotio, redire eum cum Domini gratia, vnde venerat, iubet. Qui cum Episcopus perrexisset ad Indiam, tanta ei data esse à Deo virtutum gratia dicitur, vt signa per eum Apostolica fierent, & infinitus numerus barbarorum conuerteretur ad fidem. Ex quo in Indiæ partibus & populi

A populi Christianorum & ecclesiæ factæ sunt, & sacerdotium cœpit. Quæ nos ita gesta, non opinione vulgi, sed ipso Aedesio, Tyri presbytero postmodum facto, qui Frumentij comes prius fuerat, referente, cognouimus.] hæcenus de his Ruffinus: eadem Socrates^a ex eodem Ruffino recitat, itemque Theodoretus^b, atque Sozomenus^c. At verò nulla de Metrodoro atque Meropio Philosophis memoria est apud Euanapium Sardinum, vt pote Christianis ab eo neglectis: de Metrodoro tamen mentio habetur apud Hieronymi Chronicon.

^a Sozom. l. 1.
c. 15.
^b Theod. l. 1.
c. 21.
^c Sozom. l. 2.
c. 23.
^d Ruffin. l. 1.
c. 10.

At de Iberis quam his Ruffinus^d subnectit historiam recenscamus: eam enim à certo homine, Bacurio Comite, eius gentis Rege, fidelissimo viro, se accepisse testatur: Per idem (inquit) tempus etiam Iberorū gens, quæ sub axe Pontico iacet, verbi Dei fœdera, & fidem futuri susceperat regni. Sed huius tanti boni præstitit causam mulier quædam captiua: quæ apud eos reperta, cum fidelem ac sobriam fati daceret vitam, totisque diebus ac noctibus obsecrationes Deo peruigiles exhiberet, in admiratione esse ipsa rei nouitas barbaris cœpit, & quid hoc sibi velit, curiosius perquirebant. Illa, vt res erat, simpliciter Christum se Deum hoc ritu colere fatebatur. Nihil ex hoc amplius barbari præter nouitatem nominis mirabantur. Verum (vt fieri solet) ipsa perseverantia curiositatē quandam mulierculis inferebat, si quid emolumenti ex tanta deuotione caperetur. Moris apud eos esse dicitur, vt si paruulus agrotet, circumferatur à matre per singulas domos, quò scilicet si quis experti aliquid remedij nouerit, conferat laboranti. Cumque mulier quardam paruulum suum per omnes circumtulisset ex more, nec aliquid remedij, cunctas domos lustrando, cepisset: venit etiam ad captiuam, vt, si quid sciret, ostenderet. Illa se humani quidem remedij nihil scire testatur: Deum tamen suum Christum, quem colebat, dare ei desperatam ab hominibus posse salutem, confirmat. Cumque cilicio suo paruulum superposuisset, atque ipsa desuper orationem fudisset ad Dominum, sanum matri reddidit infantem.

XI.
IBERI PER
ANGILLAM
AD FIDEM
PERDUCTI.

Sermo autem defertur ad plures, factique fama magnifici vsque ad aures Regina: perlabitur: quæ dolore quodam grauissimo corporis afflicta, in desperatione maxima erat. Rogat ad se captiuam deduci. Illa ire abnuat, ne præsumere amplius aliquid, quam sexus fineret, videretur. Ipsam se Regina deferri ad captiuæ cellulam iubet: quam similiter supra cilicium suum positam, inuocato Christi nomine, continuo post precem, sanam & alacrem facit exurgere: Christumque esse Deum, Dei summi Filium, qui salutem hanc conulerit, docet: eumque, quem sibi auctorem suæ sciret esse incolumitatis & vitæ, commonet inuocandum: ipsum namque esse, qui & Regibus regna distribuit, & mortalibus vitam. At illa cum læticia domum regressa, marito percontanti, causam tam subitæ sanitatis aperuit: quique cum pro salute coniugis lactus, mulieri munera deferri iuberet, illa, Horum, inquit, ô Rex, nihil captiua dignatur, aurum despicit, argentum respuit, ieiunio quasi cibo pascitur: hoc solum ei muneris dabimus, si eum, qui me, illa inuocantē, sanauit, Christum Deum colamus.

XII.
REGINA CV-
RATVR AB
ANCILLA.

Ad hoc tunc Rex segnior fuit, & interim distulit, sapius licet ab vxore commonitus: donec accidit quadam die, venante eo in siluis cum comitibus suis, obscurari densissimis tenebris diem, & per tetram noctis horrorem, luce subducta, cæcis iter gressibus denegari: alius aliò diuersi ex comitibus oberrant, ipse solus densissima obscuritate circumdatus, quid ageret, quò se verteret, nesciebat: cum repente anxios salutis desperatione animos cogitatio talis ascendit: Si verè Deus est Christus ille, quem vxori suæ captiua prædixerat, nunc se de his tenebris liberet, vt ipsum ex hoc, ommissis omnibus, coleret. Illicò vt hæc nondū verbo, sed sola mente deuouerat, reddita mundo dies Regem ad urbem perducit incolumem. Quique, Regina rem protinus, vt gesta est, pandit. Euocari iamque captiuam, & colendi ritum vt sibi tradat, exposcit: neque se vltra alium Deum, quam Christum, veneraturum esse confirmat. Adest captiua, edocet Deum Christum, supplicandi ritum, venerandique modum, in quantum de his aperire feminæ fas erat, pandit. Fabricari tamen ecclesiam monet, formamque describit.

XIII.
REX INVO-
CAT CHRIS-
TVM.

Igitur Rex, totius gentis populo conuocato, rem ab initio, quæ erga se ac Reginam gesta fuerat, exponit, fidemque edocet, & nondum sacris initiatus, sit suæ gentis Apostolus. Credunt viri per Regem, feminæ per Reginam: cunctisque idem volentibus, ecclesia extruitur instanter: & eleuato iam permiciter murorum ambitu, tempus erat, quo columna collocari deberent. Cumque crecta prima vel secunda, ventum fuisset ad tertiam,

XIV.
CREDVNT
IBERI.

tertiam, consumptis omnibus machinis, & boum hominumq; viribus, cum media iam A in obliquu fuisset erecta, & pars reliqua nullis machinis erigeretur, repetitis secundo & tertio ac septius viribus, ne loco quidem moueri, attritis omnibus, potuit. Admiratio erat totius populi: Regis animositas hebescebat: quid fieri deberet, omnes simul latebat. Sed cum interuentu noctis omnes abcessissent, cunctique mortales & ipsa opera cessarent, captiua sola in oratione pernoctans, mansit intrinsecus. Cum ecce matutinus & anxius cum suis omnibus ingrediens Rex, videt columnam, quam tot machinae & tot populi mouere non quierant, erectam, & super basim suam librate suspensam, nec tamen superpositam, sed quantum vnus pedis spatium in aere pendentem. Tunc vero omnes populi contuentes, & magnificantes Deum, veram esse Regis fidem & captiuae religionem, praesentis miraculi testimonio perhibebant. Et ecce iam mirantibus adhuc & stupentibus cunctis, in oculis eorum sensim supra basim suam, nullo contingente, columna deposita, summa cum libratione confedit. Post hoc reliquas columnarum numerus tanta facilitate suspensus est, ut omnes, quae superfuerant, ipsa die locarentur.

XV. LEGATIO AB IBERIS AD CONST.

Socrat. l. 1. c. 16. Sozom. l. 2. c. 24. Theod. l. 1. c. 6. Plin. lib. 6. c. 10.

Postea vero quam ecclesia magnifice constructa est, & populi fidem Dei maiori ardore sitiebant, captiuae monitis, ad Imperatorem Constantinum totius gentis legatio mittitur. Res gesta exponitur: sacerdotis mittere oratur, qui coeptum erga se Dei munus implerent. Quibus ille cum omni gaudio & honore transmissis, multo amplius ex hoc letatus est, quam si incognitas Romano Imperio gentes & regna ignota iunxisset. Haec nobis ita gesta fidelissimus vir Bacurius gentis ipsius Rex, & apud nos Domesticorum Comes, cui summa erat cura & religionis & veritatis, exposuit, cum nobilium Palaestini tunc limitis Dux Ierosolymis satis vnanimiter degeret.] hucusque Ruffinus de Iberis illis ad Christu conuersis: eadem quoque Socrates^a, Sozomenus^b, atque Theodoratus^c, & alij recentiores, qui ex eisdem descriperunt. Fuerunt Iberi, siue dixerimus Iberes (ut monet Plinius^d) populi prope Albaniam & Colchos positi, non longe a mari Caspio & Caucasii montibus. Ceterum partem illam Iberiae, quae vergit ad mare Ponticum, Colchicam dictam, olim sub Traiano Imperatore praedicatione S. Clementis Papae Euangelium suscepisse, superius dictum est: & Irenaei quoque testificatione constat, longe ante haec tempora Iberos Christianam fidem amplexatos esse. Qui autem iuxta Caucasum incolunt Iberi inferiores vergentes ad mare Caspium, ij putantur sub Constantino Christi fidem sectati esse.

XVI. QUA OCCASIONE BARBARIFACTI CHRISTIANI.

Sozom. l. 2. c. 5. QUA OCCASIONE BARBARIFACTI CHRISTIANI.

Certe quidem occasione bellorum & persecutione Imperatorum, Gentilium magnam factam esse ad fidem Christianam accessionem, dum Christiani vel ducebantur a barbaris captiui, vel metu tormentorum illum confugerent, testatur Sozomenus, dum ait: Cum vero ad hunc modum per vniversum Imperium Romanum se dilataret Ecclesia, Christiana religio etiam ad ipsos barbaros peruasit. Nam gentes circa Rhenum accolentes fidei Christianae se dederunt. Celtae enim, & populi Galliae ultimi, qui proximi ad Oceanum habitant, Gothi etiam, & gentes illis finitimae, qui ante ad ripas Istri habitauerant, iam pridem fide in Christum recepta, se ad cultum & humanitatem ciuiliorem conuertant. Causa autem cur omnes ferè barbari Christianam religionem amplecti coeperint, fuere bella variis temporibus (utpote regnante Gallieno & Imperatoribus, à quibus ei successum est) à Romanis & exteris hominibus administrata: nam cum infinita ferè & promiscua gentium multitudo ex Thracia in Asiam traiecisset, eamque incursionibus factis occupasset, alijque barbari in aliis locis Romanis sibi finitimis idem praestitissent, multi sacerdotes Christi pariter captiui à barbaris abducebantur. Qui quidem cum homines in illis locis morbis afflictatos sanarent, & daemonibus occupatos, solo nomine Christi Filij Dei inuocato, liberarent, & sincerum prater ea ac pium vitae genus colere, & virtutum praestantia obrectatorum ora penitus obturare viderentur, barbari eos, cum vita, tum factorum admirabilium causam magnopere admirari, & valde prudentes esse, & se, si tam praestabiles hominum mores imitarentur, Numenque diuinum ad eorum exemplum colerent, Deum sibi propitium habituros. Itaque ab illis, quid sibi agendum sit, doceri constituunt: discunt fidei nostrae praecipua, Baptismum recipiunt, & conuentus more Christianorum celebrant.] haec tamen Sozomenus: quae tamen haud in omnibus probamus: nam longe ante Gallieni tempora Christianam religionem propagatam esse ad barbaros remotissimos, dictum est superiore Tomo Annalium^e, testificatione Irenaei, Iustini martyris, Tertulliani, & aliorum.

Annal. Tom. 2. an. Dom. 140. & illis in locis.

Ve

A Vt vero ad Bacurium Iberorum Regem, quem tradit Ruffinus ab Imperatore creatum Comitem Domesticorum, redeamus, quem & fidelissimum testem citat: illum nos esse existimamus, quem Ammianus^a item Bacurium nominat, alias Baturium Iberum, qui in exercitu Romano (ut ait) ducebat ordines scutariorum & sagittariorum: quem etiam creatum dicit ab Imperatore Comitem Domesticorum. Sublimiorum quidem magistratum hic erat ordo: cum alioqui (ut Eusebius^b auctor est) Comites triplicis ordinis esse solerent. Porro Comitatus nobilissima dignitate consueuisse Constantinum Imperatorem insignire sublimes ac nobiles viros illos, qui, spreto patrii ritibus, se ad Christianam religionem conferrent, cum agit de Iosepho Iudaeo, S. Epiphanius^c testatur, quem inter Iudaeos primarium eadem Comitatus dignitate donatum tradit, quando post multos variosque casus, magna Dei clementia, Christianam religionem professus est. At cum in his versetur, nempe in propagatione fidei mirabili Dei consilio diuersis in locis facta, & tempus hoc à nobis exigat, quod euenisse id constet sub eodem Constantino Imperatore; ea omnia, quae ea de re ab eodem Auctore scite fideliterque sunt memoriae commendata, ipsius verbis narratione hic prosequi, operae pretium esse ducimus.

XVII. DE BACURIO REGE IBERORVM. Ammian. Marcell. l. 31. Eusebius Vita Const. l. 4. c. 1.

Epiph. haesi 30.

Erat (inquit) ex Iudaeis quidam Iosephus (non scriptor est Historiographus ille vetus, sed à Tiberiade) qui temporibus felicis Constantini Imperatoris illius Senioris vixit, & ab ipso Imperatore Comitum dignitatem assecutus est, & potestatem accepit aedificandi Ecclesiam Christo in eadem Tiberiade, & in Diocæsarea, & in Capharnaum, & aliis ciuitatibus: qui & multa passus est ab ipsis Iudaeis, priusquam Imperatori manifestaretur. Hic Iosephus inter dignitate praestantes viros apud ipsos connumeratus erat. Sunt autem hi post Patriarcham, Apostoli appellati, assidentque Patriarchae, & cum ipso saepe assidue in nocte ac die degunt consulendi gratia, & ut referant ad ipsum ea quae sunt in lege.] Bene conueniunt haec, quae de nominibus magistratuum Iudaeorum Epiphanius tradit, cum eiusdem Constantini Imperatoris rescriptis^d, quibus eisdem indulget priuilegia, in quibus exprimuntur haec eorum nomina magistratuum, Patriarcha, Presbyteri, Hieros, Archisynagogi: & in rescripto Arcadij Imperatoris^e nominantur Apostoli, qui ad exigendum aurum & argentum à Patriarcha certo tempore diriguntur: quos & morum inquisitores & moderatores apud eos fuisse, alias diximus. Sed subdit Epiphanius:

XVIII. DE IOSEPHO COMITE EX IUDAEIS CHRISTIANO.

l. 2. c. 3. De Iudaeis C. Theodos. l. 14. De Iudaeis C. Theodos.

Patriarcha vero illo tempore Hellel nomine erat: arbitrò enim Iosephum sic nomen eius dixisse, si non ex tempore fallor. Ex genere vero Gamalielis erat, qui apud ipsos Patriarcha fuit. Ratiocinari autem licet (veluti etiam alij prodiderunt) hunc esse generis illius primi Gamalielis, qui temporibus Saluatoris vixit, & secundum Deum contulium dedit, ut abstineret ab insidiis contra Apostolos struendis. Cum autem morti vicinus esset Hellel, cupiuit Episcopum vicinum vrbi Tiberiadis ad se venire, & accepit ab ipso sacrum lauacrum in excessu per medicam curationis praetextum. Ipsum enim per praedictum Iosephum, velut quod medicus esset, accersiuit: & omnibus à se remotis, Episcopum rogauit, dicens: Largire mihi signaculum in Christo. Ille vero accersitis ministris, praecipit aquam parari, velut qui morbi gratia auxilium aliquod adhibere vellet per aquas, cum Patriarcha grauitè aegrotaret. Ministri autem fecerunt iussa: non enim nouerunt, cum Patriarcha, pudoris gratia, omnes à se remouisset. Quare sic sacro lauacro & sanctis mysterijs Patriarcha dignus euasit.

XIX. HELLEL PATRIARCHA IUDAEORVM. Act. 3.

At vero Iosephus mihi ipsi haec retulit: ex ore enim ipsius haec omnia audiui, & non ab aliquo alio, in senecta ipsius, circa septuagesimum aetatis ipsius annum, aut etiam vltra. Ab ipso enim perductus sum Scythopolim. Cum enim migrasset à Tiberiade, possessiones illic in Scythopoli preclaras acquisiuit. Nam in domo ipsius beatus Eusebius in Italia Episcopus Vercellensis, à Constantio ob fidem Catholicam fugatus, hospitio exceptus erat: & ad huius visitationem ego & alij fratres illuc profecti, etiam ipsi apud eum diuertimus. Ex conuersatione vero ipsius Iosephi intra aedes eius & de rebus ipsis percontantes, & cognoscentes quod ex illustribus apud Iudaeos fuit, exquirentesque ipsius propositum, & quomodo ad Christianissimum deuenit, haec omnia clare audiimus, & non ex auidiu alterius cuiusdam. Vnde etiam memoratu digna ad credentium aedificationem opinati ea quae circa virum transacta sunt, propter ea quae in Hebraicam linguam translata, in Gazophylacio eius reperta sunt, non incassum omnem rem praedicti Iosephi apposuiimus: erat enim vir qui non solum Christianus fidelis fieri dignus factus

XX. IOSEPHVS HOSPIES CATHOLICORVM EPISCOPO RVM.

factus est, sed qui etiam Arianos valde notavit. In illa enim civitate, Scythopoli inquam, solus hic orthodoxus fuit, omnes vero alij Ariani. Et nisi Comes fuisset, & Comitibus dignitas Arianorum persecutionem ab ipso prohibuisset, non sustinisset hic vie in vrbe morari, praesertim sub Patrophilo Ariano Episcopo, qui multum potens fuit, & divitiis & auctoritate, & apud Regem Constantium notitia & dicendi libertate. Erat porro & alius quidam iunior in vrbe ex Hebraeis rectam fidem habens, qui non ausus fuit in aperto, sed occulte nos visitabat. Verisimile vero quiddam & ridiculum Iosephus narrabat, & puto etiam haec ipsum vera dixisse. Dicebat enim, quod mortua ipsius coniuge, veritus fuerit, ne ipsum raperent Ariani, & clericum efficerent: saepe enim blanditi ipsi fuerant, & si haeresi ipsorum cohaereret, polliciti maiores profectus, vel etiam Episcopatum. Qua de causa dicebat se alteri vxori coniunctum esse, quod ipsorum electionem effugeret.

XXI. Verum redeo ad narrationem argumenti de Patriarcha, & ipso Iosepho, ut, si qui legere velint, per illius verba a me relata id ipsum exacte clarum faciamus. Et iam (velut ille narrabat) Patriarcha lauacrum suscipiente, per commissuras in foribus introspectans, inquit, considerabam quae ab Episcopo & Patriarcha fiebant, menteque recondebam, & apud me ipsum reponebam. Et idem Patriarcha auri molem quamdam satis magnam in manibus habens, extensa manu, Episcopo dabat, dicens: Offer pro me: scriptum est enim, per sacerdotes Dei ligari ac solui in terra, & erunt eadem soluta & ligata in caelo. Cum igitur haec facta essent, inquit, & aperta essent fores, interrogabatur Patriarcha a visitantibus, quomodo per auxilium se haberet: & confitebatur, se optime habere: etenim norat quod dicebat.

XXII. Postea vero cum Episcopus per duos aut tres dies ipsum visitaret sub medici praetextu, obdormiunt Patriarcha cum bono deposito, tradito proprio filio valde puero ipsi Iosepho, & alteri cuidam aequissimo. Omnia itaque peragebantur per hos duos, propterea quod Patriarcha adhuc puer & infans esset, & in manibus ipsorum educaretur. In hoc tempore cum mens Iosephi saepe vexaretur propter mystica quae facta erant in lauacri tractatione, considerabat quidnam faceret. Et erat quaedam Gazophylacii domus conclusa (Gaza autem interpretatur Hebraica lingua thesaurus.) Cum itaque multi multa cogitarent de hoc Gazophylacio propter conclusionem per sigillum: Iosephus clandestine ausus id aperuit, & pecunias nullas reperit, verum libros pecuniis praestantiores. Legens autem inter hos (velut iam dixi) Euangelium secundum Ioannem de Graeca lingua in Hebraeam translatum, inuenit etiam Acta Apostolorum, quin & Euangelium secundum Matthaeum, Hebraicam plantam. Et his perlectis, rursus animo vexabatur, tristatus quodammodo de fide Christi. Iam vero ex duobus argumentis compunctus, nimirum & librorum lectio, & mystico Patriarchae ductu ac imitatione, & tamen corde indurabatur, qualia fieri solent.

XXIII. Cum autem in his attereretur, adolescit puer relictus ab Hellel, qui in Patriarcham educabatur: nemo enim alius rapit principatus apud Iudaeos, sed filius patri succedit. Vbi igitur ad vigorem aetatis adolescens peruenisset, corrumpebatur ipsum quidam coetanei otiosi & affucti malis: forralis autem (ut puto) Iudas vocabatur hic recens Patriarcha, non tamen certo scio, propter tempus. Transulerunt itaque coetanei iuniores ad multa mala studia, ad corrupendas mulierculas, & scelestas libidines, ita ut per magicas quasdam incantationes conarentur ipsi opitulari ad proteruitatem, illecebras quasdam perficiendo, & per praestigias cogendo liberas mulieres, ut necessario perducerentur eo, ut ab illo corrumpentur. Iosephus autem, & ille alter cum ipso senex, necessario puerum comitantes, aegre ferebant, & saepe reprehendebant ipsum, atque verbis admonebant. Ille vero magis adolescentibus obediebat, occultans turpia, & negans: neque enim audebat Iosephus aperto sermone eloqui illius facinora, sed velut per scientiam exhortabatur.

XXIV. Proficiscuntur itaque ad Gadara, ad aquas calidas, quo loco singulis annis conuentus celebrabatur: accedunt enim vndique qui lauare volunt ad dies aliquot, morborum videlicet curandorum gratia: id quod diabolicum est stratagemata. Vbi enim miracula a Deo facta sunt, ibi aduersarius perniciose sua retia ponere anticipauit: nam & viri & feminae illic lauantur. Iuxta Sycyriam vero femina quaedam libera in balneo erat, formae pulchritudine excellens: & adolescens ille proteruitatis suae consuetudine illectus, deambulans ad

EVANGELIA ET ACTA APOSTOL. INVENTA IN GAZOPHYLACIO.

IVDAS NOVVS PATRIARCHA.

BALNEA GADAREN. SIA.

A ad auram, latus suum ad feminae latus affricuit, illa autem signavit se in nomine Christi, ut quae Christiana esset: cui neque necessarium erat delinquere, & inter viros & feminas lauari. contingunt autem haec simplicibus & idiotis hominibus, qui per praecceptorum negligentiam non sunt muniti doctrina. Et tamen ut ostenderet Deus sua miracula, adolescenti suus conatus non successit, ipsi, inquam, Patriarchae.]

B At quoniam de balneis Gadarensibus incidit mentio, antequam de Iosepho relatum ab Epiphonio historiam ulterius prosequamur, quae scribat Eunapius Sardinus de Iamblichio fama insigni Philosopho ad eadem balnea accedente, consentientia his quae scribit Epiphanius de diaboli praestigis, enarrandi opportunè se offert occasio, ait igitur: Aliquanto post tempore placuit cunctis, statò anni tempore accedere Gadara, qui locus est thermarum in Syria, secundas à Baijs in Romano Imperio obtinens, quibus nullae balneae calidae comparari possunt. Istic cum laudaret, pariterque ceteri darent lauationi operam, nata de balneis disceptatione, subridens Iamblichus, Tametsi religione, inquit, impediatur, quod minus ista aperiam, vestra tamen causa id fiet. Simulque iussit discipulos sciscitari à popularibus indigenis, quibus iam olim nominibus donati fuissent duo de calidis fonticulis minores, sed ceteris elegantiores venustioresque. Illi postquam imperata fecissent, negarunt se causam nominum posse rescire, vni tamen Amori nomen esse, alteri Anteroti deo amantium iniuriam vindicari. Confestim ipse contacta manu aqua (sedebat enim forte in crepidine fontis, ubi depletur ac superfunditur alueus) paucis admurmuratis verbulis, de fontis imo pusionem exciuit candidum, commoda statura, capillitio in fuluum aurum tincto, dorso cute nitida, qui totus lauantii aut loto assimilis erat.

C Attonitis rei novitate comitibus, Transeamus, inquit, ad proximum fonticulum, simulque exurgens praecedebat, in cogitatione defixus, ac suspensò vultu; ibique eadem quae prius peragens, alterum Amorem euocavit, prioris per omnia similem, extra comas nigrantes huic magis & rutilas & per collum sparsas. Ambo pueruli circumfusi arctis complexibus Iamblichio velut naturali patri inharebant: quos ille in proprias suas sedes euestigio restituit, lotusque excessit, obstupefacto comitum & familiarium coetu, qui ab eo tempore scrutari quidquam desierunt, & argumentis & signis, quae viderant, tamquam validis habentis pertracti, in omnibus credulos se praebuerunt. Ferebantur de illo in vulgus & alia fidei absone, monstrisque similia, quorum ego nihil scriptis mandare volui, ratus id parum tutum esse, Deoque inuisum, si quis historiae veraci & solida fide nixae fabulas inanes, commentitias & fluxas inferat. Quid quod & haec ipsa scribo

D non sine religione quadam, metuens ne rumores sint & fictae auditiones, nisi quod viros sequor, qui fidem non adhibentes aliis, rei visæ sensu permoti fuerunt: Jhaec Eunapius, quae ab Aedasio inter primos Iamblichii familiares se accepisse testatur. Ita quidem acciderunt his ipsis prope temporibus: nam (quod & Suidas habet) claruit Iamblichus sub Constantino, ad ultimamque senectutem eum peruenisse idem Eunapius tradit. En vides (quod saepius dictum est superius S. Augustini testificatione) Philosophos ferme omnes, qui reuerunt inter Christi discipulos profiteri, sectatos esse improbatam magicæ artis studia.

E Sed ad ceptam narrationem de adolescente Patriarcha redeamus: qui etsi vires magicæ imposturae irritas redditas videret in Christiana femina, haud tamen à ceptis desistit, verum maiora tentavit, & quoniam, haec subdit Epiphanius: Misit enim ad ipsam, & munera constitit. Illa vero nuntiis contumelia affectis, non flectebatur proterui illius inani opera. Hinc auxiliarij eius, cognito adolescentis dolore, quem ex femina illa conceperat, aggrediuntur maiores quasdam praestigias construere, velut ipse Iosephus mihi per longum clarè exposuit. Abducunt enim miserum illum adolescentem post occasum Solis in propinquas tumbas (sepulchra autem sic appellantur, spelunca videlicet in petris effosae ac constructae) illuc abducunt praedictum adolescentem praestigiatos qui cum eo erant, & incantationes ac eiurationes & studia impietatis plena in ipsum faciunt, & in nomen praedictae feminae.

F Ceterum ex voluntate Dei haec in mentem veniunt alterius senioris, qui cum Iosepho erat: & ille quidem sentiens quae fiebant, ea Iosepho communicat, & primum quidem miserum seipsum praenuntians, dixit: Miseri nos, o frater, & perditionis vasa cui assidemus? Iosephus autem causam percontatus, non prius audiuit ex ipso per sermones,

XXV.

Eunap. in Vit. Philo. Soph. in Iamblichio.

IAMBlichus MA. QVS QVID GADARAE OPERATVS.

XXVI. DAEMON DICTVS AMOR MAGO INSERVIT.

XXVII. TENTATVR I TERVM CHRISTIANA FEMINA

XXVIII.

quam vbi senex correptum ipsum manu abduxisset ed, vbi conuentum perditum illi cum A adolescentulo in monumentis incantationis gratia faciebant: & pro foribus quidem stantes, quæ ab illis fiebant, auscultabant, illis verò ingredientibus, secedebant: nondum enim multa vespera erat, sed velut esse solet ad Solis occasum, oculo adhuc obscure videre potente. Post exitum igitur impiissimorum è monumento, ingressus est Iosephus, ac deprehendit etiam alia quædam curiositatis studia humi prostrata, quibus vbi vrinam & sanguinem adieciissent, & puluerem admiscuissent, illi egressi sunt, velut ille dixit. Cognouit autem insidias, ob qualem feminam hæc ab illis maleficè perpetrata essent, & obseruabant an præualerent. Vbi igitur non præualuerunt præstigiatores (nam per signaculum Christi & fidem femina auxilium percepit) cognouit adolescentem per tres noctes tolerare & expectare feminæ accessum: deinde verò pugnare aduersus eos qui hanc curiositatem fecerant (sic magiam Iudæi appellare consue-

VICTAR MA
GTICAR IN
CANTATIO
NES SIGNO
CRVCIS.

Ab. 19.

XXIX.

CHRISTVS
APPARET
IOSEPHO.

XXX.

XXXI.
R V R S V M
PER VISVM
IOSEPHVS
ADMONE
T V R.

Ab. 19.

XXXII.

runt secundum illud Actuum: Qui fuerant curiosa sectati, &c.) quod allecutus illam non esset.]

Hucusque profecutus est Epiphanius de Iuda nouo Patriarcha Iudæorum historiam. post hæc autem de Iosepho Comite, quomodo post multa signa ad Christum conuersus sit, narrationem instituit, atque ait: Tertium hoc instructionis ad fidem opus Iosepho contigit, quod non valuit incantationis vis, vbi erat Christi nomen, & signaculum Crucis: non tamen persuasus est vt Christianus fieret. Postea verò apparet illi in somnis Christus, dicens: Ego sum Iesus, quem parentes tui crucifixerunt: verum crede in me. Ille verò necdum persuasus, incidit in morbum magnum & desperatum. At Dominus rursus apparet ipsi, iubens vt credat in ipsum, & sanitatem allecuturum esse promittens. Ille verò promissione facta, rursus resiliit, & in duritia permansit. Recidit autem secundo in morbum, eumque similiter desperatum: relictusque velut moriturus à cognatis suis Iudæis, quod mysticè ab ipsis semper fieri solet, id ab eis audiuit: nam vir quidam senior Legis peritus ad eum accedens, in aurem insurrexit, dicens: Crede in Iesum crucifixum sub Pontio Pilato Præside, qui filius est Dei, & ex Maria postea natus est, & Christus Dei est, & ex mortuis resurrexit: nam ipse veniet iudicare viuos & mortuos. Hæc ipsa Iosephus palam mihi recitauit, id quod verè dicere possum.

Sed & ab alio quodam tale quid audiui, qui adhuc Iudæus erat propter metum Iudæorum, sed inter Christianos sæpe versabatur, & Christianos colebat ac diligebat, atque mihi comes erat in deserto Bethel & Ephraim, dum ad montanam regionem ascenderem à Ierichunte, & obitcerem ipsi de Christi aduentu, ipso nihil contradicente. Cum autem admirarer, & interrogarem ipsum causam (erat enim legis peritus, & contradicere potens) cur non contradiceret, sed persuaderetur tot & talia de Christo nostro audiens: reuelauit mihi etiam hic, quod morti vicinus audierit ab ipsis sursum in aurem, nimirum: Iesus Christus crucifixus Filius Dei de te iudicaturus est. Verum hæc mihi de his, & circa hunc sermonem hoc loco, velut quæ reverà audiui, apposita sunt.

Iosephus autem adhuc ægrotabat: & cum audiuisset à seniore (velut dixi) cum aliis, Iesus Christus te iudicaturus est, adhuc obdurabatur. At Dominus rursus ex benignitate sua per somnij visum, Ecce, inquit, sano te: sed tu vbi surrexeris, crede. Vbi autem conualuisset rursus à morbo, non credidit. Itaque sano ipsi rursus Dominus apparet per somnium, conquerens de ipso, quam ob causam non crederet; & promittit ipsi Dominus dicens: In fidei certitudinem, si quod volueris signum diuinum in nomine meo operari, inuoca me, & ego faciam. Erat autem quidam insanus in ciuitate, qui nudus per urbem circuibat, in Tiberiade videlicet: & cum sæpe ipse veste indueretur, eam dilaniabat, veluti tales facere solent. Iosephus igitur volens experiri visionem, dubitans autem adhuc, verecundia detinebatur. Assumit autem hunc intro, & preclusis foribus, acceptaque aqua in manum, eaque Crucis signaculo signata, insanum hominem respergit, ac dixit: In nomine Iesu Nazareni crucifixi, egredere dæmonium ab ipso, & sanus fiat. Homo verò, magno clamore edito, in humum prolapsus, & multa spuma ab ore demissa lancinatus, ad multum tempus immotus permansit. Quis miretur hæc à Iosepho tentata, cum testentur Acta Apostolorum, eadem actitata à filiis Scæuæ Principis sacerdotum: licet res illis haud ita feliciter acciderit, ac Iosepho.

Qui autem putabatur esse mortuus (subdit Epiphanius) post tempus, perfricta facie surrexit, & conspicuus suam nuditatē, seipsum occultauit, & manus pudendis prætendit,

præterdit, non amplius sustinens propriam nuditatem videre. Itaq; amiculo ex his, quæ apud ipsum Iosephum erant, indutus, ad statum prudentiæ ac modestiæ deuenit, ipsique viro ac Deo magnas gratias egit, sciens quod per ipsum salus sibi contigisset, & virum per urbem prædicabat. Et hoc sanè signum notum factum est Iudæis qui illic erant, & multus rumor sequebatur ex his qui dicebant: Iosephus Gazophylacis apertis, & inuento nomine Dei scripto, eoque lecto, magna signa facit. Erat autem verum quod ab his dicebatur, sed non sic velut ipsi suspicabantur. Adhuc verò permansit Iosephus obduratus corde: sed benignus Deus, occasiones semper præbens salutis bonas ijs qui ipsum diligunt, eas exhibet hominibus qui digni facti sunt vita æterna.

QVID OFFI
NATI IV
DAE DE IO
SEPHO.

Accidit enim, vt postquam adoleuisset Iudas Patriarcha, de quo antea diximus, præmium ac remunerationem, Apostolorum Iosepho daret. Et hic cum epistolis ablegatur in Cilicum terram: illincque reuersus, ab vnaquaque Ciliciæ ciuitate decimas ac primitias de ijs qui in prouincia Iudæorum sunt, exegit. In hoc autem tempore propius se Ecclesiæ applicat (haud scio in qua ciuitate) in amicitiamque venit eius loci Episcopi, qui clandestinè ab ipso Euangelia petiuit, ac legit. Quandoquidem igitur, velut Apostolus (sic enim apud ipsos, veluti dixi, dignitas appellatur) potentissimus esset, & ad constitutionem bonæ disciplinæ legis (sic enim se facere prætendebat) multos malè constitutos synagogæ principes, & sacerdotes, ac presbyteros, & Azanitas, quos ipsi diaconos aut ministros interpretantur, deponeret, & à dignitate amoueret; in multorum inuidiam deuenit, qui velut vlcisci in ipsum conantes, curiosè hunc obseruare, & quæ ab ipso fiebant, inuestigare non parum studebant. Et ob hanc sanè causam curiosiores aceruatim in domum ipsius irruerunt, & deprehenderunt ipsum Euangelia perlegentem: librumque occupant, & virum rapiunt, humi trahentes, acclamantes, & non vulgares torturas ipsi inferentes: & abducunt quidem in synagogam; & flagris ipsum cadunt: & per legem hoc certamen primum ipsi contigit. Institit autem Episcopus ciuitatis, & abstulit ipsum.

XXXIII.
IOSEPHVS
APOSTOLA
TVM CONSE
CVTVS.

Aliquando verò deprehendunt ipsum in itinere quodam (velut ipse nobis narrauit) & proiciunt ipsum in Cydnum fluium (est amnis in Cilicia, de quo plura apud Quintum Curtium & alios.) Cum autem à fluctibus raperetur, cogitarunt ex coniectura ipsum submersum esse, ac periisse. Verum ipse paulò post sacro lauacro adhibetur: seruatus enim fuit. Ascendit autem ad Comitatum, & Constantini Regis amicus euadit, & obtulit atque exposuit omnem ipsi suarum rerum statum, quomodo eminentissimam apud Iudæos dignitatem habuisset, & quomodo visiones Dei sibi pariter apparuissent, Christo ipsum vocante ad sanctam vocationem & salutem fidei ac cognitionis sue. At bonus ille Rex, cum Christi seruus esset in veritate, & zelum Dei inter Reges post Dauidem, & Ezechiam ac Iosiam haberet, honorem dei ipsi (velut iam dixi) dignitatis in regno suo: Comitatem enim ipsum constituit, iussitque insuper perere quidquid vellet. Iosephus autem nihil petiit, præterquam vt maximum hoc beneficium à Rege consequeretur, vt permitteretur ei per mandatum regium, quo Christo Ecclesias ædificaret in ciuitatibus ac vicis Iudæorum, vbi numquam quisquam potuit Ecclesias construere, propterea quod neque Græcus, neque Samarita, neque Christianus inter ipsos esset, & hoc maximè in Tiberiade, & in Diocæsarea (quæ & Sepphurin appellatur) & in Nazareth, & in Capharnaum: obseruatur enim apud ipsos, vt non sit aliquis inter eos alterius gentis.] Quando autem & à quo Imperatore concessum sit Iudæis habitare in aliis quibus locis Palæstinae, & nec alios alterius gentis inter eos commorari posse, planè incompertum habetur: ab ea enim prouincia eosdem ignominiosè sæpe eiecctos fuisse, superius dictum est.

XXXIV.

Q. CURT.
LIB. 3.
INSTR. I. II.
& ALIJ.
IOSEPHVS
MIRACVLO
LIBERATVS
CONSTAN
TINVM
AD IIT.

Porro occasione, puto, Iosephi, aduersus Iudæos lex olim lata Murgilli in Pannonia sub Consulatu quarto Constantini atq; Licinij, postea Constantinopoli, ad cohibendos Iudæos qui agebant in Oriente, iterum sancita reperitur, his verbis eodem Imperatore ad Euagrium rescribente: Iudæis, & Cælicolis, & maioribus eorum, & Patriarchis volumus intimari: Quod si quis post hanc legem aliquem, qui horum feralem fugerit sectam, & ad Dei cultum respexerit, faxis aut alio furoris genere (quod nunc fieri cognouimus) ausus fuerit attentare, mox flammis dedendus est, & cum omnibus suis participibus concremandus. D. xv. Kal. Nouemb. Constantinopoli, Constantino Aug. viii. & Constantio vi. Coss.] est is annus post sequentē, licet ex germanis Fastis, Constantino quartum,

XXXV.
LEX SANCTA
IN IV.
DAE OS.
I. I. C. DE
Iudæis.

tum, pro Constantio sextum (numero deprauato) sit restituendum. Sed iam ceptam A historiam prosequamur. Subdit autem hac Epiphanius:

XXVI. IOSEPHVS ECCLESIAS AEDIFICAT.

Iosephus itaque, acceptis litteris & potestate vna cum dignitate, in Tiberiadem venit, habens etiam epistolas, vt de Regis impensis sumptum faceret: immo etiam ipse stipendiis a Rege honoratus erat. Incipit autem a Tiberiade aedificare. Templum autem maximum prius in vrbe fuit, & puto Hadrianum hoc esse vocatum. Cum vero hoc Hadrianum imperfectum permanisset, ciues ad publicum balneum id instaurare conabantur, Quo comperto, Iosephus ex hoc occasionem habebat: & vbi inuenisset id per lapides quatuor cubitorum & quatuor pedum ad aliquam altitudinem euectum, hinc incipit facere Ecclesiam structuram. Erat autem opus calce, & alia materie: caminos itaque extra urbem multos facere iussit, forte septem numero, fornaces autem vernacula lingua vocant. At vero callidi & omnia facere audentes Iudaei, a praestigijs apud ipsos fieri solitis non abstinuerunt: incantationibus enim quibusdam ac curiosa sedulitate ignem ligare ac disperdere generosi illi aggressi sunt: sed non perfecte potuerunt: cessabat enim ignis, & non operabatur, sed extra propriam (vt ita dicam) naturam constitutus erat. Vbi autem ij qui combustibilem materiam igni addere iussi erant, ligna videlicet, siue farramenta, nihil effecissent: Iosepho rem ipsam significarunt.

XXVII. MIRACVLVM EX AQUA BENEDICTA.

Commotus igitur vir ipse, & zelo erga Dominum correptus, extra ciuitatem cucurrit: & vbi aqua in vase afferri iussisset, accepto aquae vase coram omnibus (multitudo enim ingens Iudeorum confluxerat ad spectaculum, euentum videre cupidi, & quid Iosephus facturus esset) magna voce Crucis signaculum proprio suo digito vasi imposuit, & inuocato nomine Iesu, sic dixit: In nomine Iesu Nazareni, quem crucifixerunt patres mei & omnium horum circumstantium, fiat virtus in hac aqua ad reprobationem omnis incantationis atque magiae, quam hi fecerunt, & ad efficaciam potentiae ignis, & ad perficiendam domum Domini. Et sic accepit aquam in manum, & de aqua singulas fornaces resperxit: & dissoluta sunt incantamenta, & ignis coram omnibus emerit. Turbæ vero praesentes, clamore edito, Vnus Deus qui auxiliatur Christianis, secesserunt. Porro cum sepe illi viro molesti essent, postea parte aliqua templi in Tiberiade extructa, & parua Ecclesia absoluta, sic illinc discessit. Ad Scythopolim vero digressus, illic permansit: verum in Diocæsarea & alijs quibusdam vrbibus perfecte aedificauit. Hac autem facta a me hic relata sunt librorum interpretationis gratia, quomodo a Graeca lingua in Hebraicam Euangelium translatus est, itemque Acta Apostolorum. Et sit hic huius historiae ac narrationis finis.] haecenus de his Epiphanius: cui gratias agimus, quod tam egregiam historiam, adeoque certa & firma fide testatam, scriptorum monumentis, posterorum memoriae commendarit.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.

Table with 3 columns: ANNVS, ANNVS, ANNVS. Values: 328., 15., 23.

I. CHRISTI Domini annus trecentessimus vigesimosextus Consulatu Ianuarij atque Iusti reperitur Fastis adscriptus: quo S. Athanasius, qui ante superiorem annu creatus Episcopus Alexandrinus, mox lacesitus Meletianorum calumnijs, conuiuentibus Eusebianis, anno proxime elapso (vt vidimus) laboratibus ijs pro restitutione Arij Alexandriam, in praesentem vsque annum direxerunt, repulsis his, persuasione Constantino, tandem quieuit: nactusque nunc primum hosce tranquillitatis dies Alcyonios diutius expectatos, vt susceptum Episcopale munus, vt par erat, obiret, quod magis sibi necessarium visum est, opus aggreditur, perdifficile quidem, nempe vt vniuersam, eandemque amplissimam Alexandrinae Ecclesiae subiectam perlustrando diocesin, quod haereticis, & schisma, prauisq; mores in Ecclesijs corrupissent, vigilantissimo studio restauraret, restitueretque in eis fidem & pacem exulem, moresque corruptos Ecclesiastica disciplina componeret. Iam tertius agebatur annus, ex quo, Alexandro praedeessore defuncto, Alexandrinae Ecclesiae gubernacula suscepit, cum visitans Ecclesias peragravit Aegypti prouincias, Alexandrinae subiectas Ecclesias.

ATHANAS. DIOECESIN VISITAT.

II. Huius quidem peregrinationis ex Episcopali susceptae munere idem ipse meminit,

A nit, cum, quid tunc sibi contigerit in emendatione temeritatis Ischyra pseudopresbyteri, narrat his verbis: Marcotis regio quaedam Alexandrina est, vbi quondam Meletius schisma inducere non potuit. Cum igitur ibi Ecclesiastici certas suas sedes obtinerent, & presbyteri synaxes in Ecclesia celebrarent, populisque in quiete esset: Ischyra quidem, vt nequaquam clericus, ita moribus improbissimus, conatus est sui pagi incolas decipere, iactans sese clericum esse. Id vbi rescuisset eius loci presbyter, mihi tum Ecclesias perlustranti renuntiavit. Ego igitur illum ipsum cum Macario presbytero ablego ad Ischyram accersendum: quem cum morbo decumbentem in cubiculo inuenissent, patri iniunxere, vt filio denuntiet, ne tale quid, quod de eo ferebatur, tentaret. Ille autem vbi a morbo surrexisset, & ab amicis atque adeo suomet ipsius patre coerceretur, ad Meletianos confugit, &c.] Quomodo vero hinc Meletiani in Macarium calumniam de facto calice compararint, & nouas easdemque enormes accusationes aduersus Athanasium concinnarint, suo loco dicturi sumus: relegamus modò pacifice iter eius, de praeculis acturi postea.

A Athanas. Apolog. 2. DE ISCHYRA.

Cum igitur S. Athanasius cunctas ex officio visitaret Ecclesias, non in ciuitatibus tantum, oppidis, atque vicis positas, sed & quae in solitudinibus desertisque locis penes sanctos Monachos erant, inuisit. At quo pacto visitatione eadem ad monasterium S. Pachomij peruenerit, sic habent Acta ipsius: Hoc autem tempore venit ad Alexandrinum Episcopatum sanctissimus Athanasius: qui cum magno studio cuperet superioris Thebaidis & Syenes Dei Ecclesias videre, & eas per spiritualem suam doctrinam confirmare, praeternauigauit Tabenise. Cum autem hoc cognouisset Pachomius, egressus est cum fratribus in gaudio & exultatione animi, cum psalmis & hymnis, vt susciperent Pontificem: erat autem circa eum magna turba fratrum, Deum laudantium propter eius aduentum. Pachomius vero non aperiebat seipsum, sed se subtrahebat & occultabat in fratrum multitudine: Tentyrorum enim Ecclesiae Episcopus pro ipso rogabat S. Athanasium, dicens: Habeo patrem Monachorum in locis mihi subiectis virum admirabilem, & magnum, & vere hominem Dei: quamobrem rogo tuam sanctitatem, vt eum constituas patrem omnium Monachorum, cum susceperis iam munus Pontificatus. Et ideo se subtrahebat senex, & celabat inter fratres, donec venit Athanasius. Audiens autem eius ex Deo zelum, & vitam quam agebat in virtute, & persecutiones quas sustinuit pro Saluatore in fide verae confessionis, & eius quidem charitatem in omnes, praecipue autem in fratres, valde gaudebat, & eum quidem amplectebatur, Deum laudans.] haec de his ibi.

III. Vita S. Pachomij Snt. Tom. 3. ATHANAS. VISITAT MONASTERIUM S. PACHOMII.

D Qui igitur anno primo belli Liciniani Pachomius natus erat annos viginti, eo anno scilicet, qui Domini numeratur (vt dictum est superius) trecentessimus decimus sextus, erat hoc anno aetatis annorum triginta duorum, habens monasticae institutionis annos duodecim. Quamobrem quod ipse in Actis illis senex sit dictus, veneratione potius quam aetate sic nominatus apparet, utpote quod pater multorum Monachorum effectus erat, qui & ipsi egregia floruerunt sanctitate. Sed praeter monachorum monasteria, sanctorumque virorum coetus in vnum ibi collectos, cum eius soror ad ipsum venisset, & eiusdem vitae genus arripuisset, sanctarum quoque virginum coenobium erexit: quod senioris atque sanctioris Monachi curae subiectum, velut caelestium spirituum absque carne degentium habitatio factum est; de his enim praecleara admodum Scriptorum monumentis consignata sunt. Acceperat S. Pachomius, veluti alter Moyses, in deserto diuinas leges, E quibus suos ad vitam in terris perfectam beatamque ducendam imbueret.

IV. VIRGINVM MONASTERIUM.

At ad Athanasium vniuersas Aegypti Ecclesias & ipsa monasteria perlustrantem redeamus: qui enim Pachomium inuisit, Magnum quoque Antonium Monachorum omnium fama celeberrimum, utpote antiquiorem, & vitae praestantia sanctiorem, atque Coenobitarum omnium Auctorem & principem, quocum ab adolescentia assueuerat, & (vt ipse in eius Vita a se scripta testatur) inseruierat, visitauit; ad eumque benedictionis gratia duo pallia attulit, quorum altero (vt auctor est S. Hieronymus) Pauli primi Eremitae corpus, cum ex hac vita migrasset, eius rogatu, festine allatum inuoluit: alterum idem Antonius moriens, eidem qui dederat Athanasio, vltimo legauit elogio, dicens: Melotem & pallium tritum, cui superiaco, Athanasio Episcopo date, quod nouum ipse detulerat.] Cum vero illud ab eo ad se allatum, non missum, dicat: plane significat, Athanasium S. Antonium visitasse; nec ipsum modò, sed & Monachos eius

V. ATHANAS. VISITAT ANTONIUM MAGNUM. Hieron. in Vit Pauli primi Eremitae. Athan. in Vit. Anton. in fine.

discipulos, ecclesias atque monasteria in eremo posita Episcopali munere perlustrasse. **A** Ceterum ipse Athanasius in Præfatione testatur, se Antonium sæpè visitasse, immò & olim eidem aquam ferentem sedulo officio ministrasse. Sed admiranda planè in his quoque elucet Athanasij in omnibus spectata modestia: quippe qui res gestas Antonij scribens, numquam de eiusmodi congressu cum eodem vel verbum facit: verum & quæ tum cum ipso, tum cum aliis viris sanctissimis transacta fuerint, haud dubium memoria digna, silentio obvoluta reliquit; ne videretur, dum aliorum præclaras res gestas contexeret, suarum ipsius laudum prædicator existere; malens rectè factorum periclitari memoriam, quàm modestiam.

VI. Sed ex quo Athanasij affectantes vestigia peruenimus ad Antonium, hæc paululum subsistemus. His quidem temporibus eiusdem percelebris fama ad eò percrebuerat, ut esset ubique terrarum diffusa: nam cum Alexandria existeret (ut ex Dione diximus) totius **B** orbis emporium: quæ natio potuit ignorasse, quæ ibidem fuissent ore omnium peruulgata? Sed & quòd Constantinopolim eiusdem fama peruasit, & in ipsa Regia Constantini summo honore nomen Antonij haberetur, aliis quoque colendi ubique hominè antiquissimum patuit omnibus aditus: quòd idem eius Vitæ scriptor Athanasius admittit: Hoc etiam, fratres, quòd per omnes prouincias amor eius & fama volitauit, quem nec librorum disseminatorum oratio luculenta, nec mundanæ sapientiæ disputatio, nec generis nobilitas, nec opum infinita congestio commendauit, cui omnium orè est adscribendum, nisi Christo, cuius hoc donum est; qui deuotos eius animos erga suam præuidens maiestatem, hominem alio præne orbe celatum, inter tantas positum solitudines, Africa, Hispaniæ, Galliar, Italiæ, Illyrico, ipsi etiam, quæ urbium caput est, Romæ, ut in exordio promiserat, demonstrauit. **C** At verò quonam modo non solum Antonij nomen, sed & eiusdem ad summam perfectionem compositum vitæ genus toto Christiano orbe fuerit propagatum, paulò inferius suo loco dicetur.

VII. Antonij igitur virtutum vehementi fama commotus, atque in omnibus persuasus Constantinus Imperator religiosissimus, atque filij eius Cæsares, ad eum pietatis ergò, officij & amoris plenas litteras dedere, ut quem tam longè positum non liceret aspicere, atque præsentem alloqui, internumtio litterarum inuiderent, & cum eo pariter loquerentur. Testatur id quidem eius res gestas relegens S. Athanasius, dicens: ^b Hoc in eo viro admirabile est, ut hominem in extremo mundi limite conditum, & Principum fauor, & omnis celebraret aula regalis. Nam & Constantinus Augustus, & eius liberi Constans atque Constantius, talia cognoscentes, crebrò ad ipsum quasi ad patrem missis litteris, obsecrabant, ut reciprocis se scriptis exhilararet. At illè eiusmodi manens, qualis, antequam litteræ ad eum venirent, fuerat; nec salutatione Principum mouebatur, & tamquam non acceptis litteris, conuocatis monachis, aiebat: Reges sæculi ad nos miserunt epistolas. Quæ hæc Christianis adhibenda admiratio est? licet enim diuersa sit dignitas, attamen eadem nascendi & moriendi conditio est. Illa sunt omni veneratione percolenda, illa toto animi affectu retinenda sunt, quòd hominibus Deus legem scripserit, quòd per Filium suum propriis Ecclesiis ditant eloquiis. Quæ monachis ratio est cum Regum epistolis? Cur accipiam litteras, quibus consueta nesciam reddere salutationis obsequia? Igitur rogatus ab vniuersis fratribus, ut Christianos Reges suis litteris refrigeraret, ne scilicet per silentium eius exasperarentur, ad susceptas litteras conuenientia rescripsit. Laudauit primùm, quòd Christum colerent: deinde salutaria persuasit, ne magnam putarent regiam potestatem, ne præsentis carnis imperio tumentes, se homines esse nescirent, & à Christo iudicandos obliuiscerentur. Ad postremum clementiæ circa subiectos, & iustitiæ, curæ quoque inopum admonuit, atque vnum sempiternum esse Regem omnium sæculorum Christum Iesum, epistolis testatus est. His Principes susceptis, vehementissimè lætabantur, &c.]

VIII. Ceterum non Christum colentes tantum, sed & Gentiles, & qui inter eos præ ceteris in Christianam religionem oblatrare consueuerunt Philosophi, Antonium inuiderent, & cum eo sermones conferre cupierunt: etenim molestè ferebant, illiteratum hominem tam eximio ferri præconio, quasi summum Philosophiæ verticem attingisset. Quorum cum ipso congressum ab Athanasio conscriptum hæc intexere dignum existimamus. Si enim victorias ex hostibus armatis, Crucis virtute paratas, superius enarrasse pergratum

A fuit: quantò iucundius accipi deber, absque armis hostes Christi insuperabiles, potentia Crucis penitus demonstrare superatos? Audiamus igitur Athanasium istæ ipsa disertè admodum scribentem: Erat (inquit) valdè sapiens; & hoc in se mirabile habebat, quia, cum litteras non didicisset, ingeniosissimus & prudentissimus, immobilis & mansuetus erat. Aliquando enim Philosophi duo Gentiles venerunt ad eum, putantes Antonium se posse decipere: erat verò in superiore monte. Quos cum vidisset, Paganos esse intellexit ex vultu: & procedens ad eos per interpretem ita cœpit loqui: Quare tam longè ad stultum hominem venire sapientes se vexare voluerunt? Illis dicentibus, non esse illum stultum, sed & nimium sapientem; vigilanter respondit: Si ad stultum venistis, superfluum est labor vester: si autem putatis me sapientem esse, & sapientiam habere, bonum est: imitamini quod probatis, quia bona conuenit imitari. Si ego ad **B** vos venissem, vos imitaret: sed quia vos ad me, quasi ad sapientem venistis, estote, sicut ego sum, Christiani. Abscesserunt Philosophi, vtrumque mirantes, & acumen ingenij, & daemonum expulsionem.

Alios quoque similiter mundi sapientes, qui eum irridere cupiebant, quia litteras ignoraret, tali disputatione colligauit, dicens: Respondete mihi, quid prius, sensus, an litteræ? & quid cuiusque exordium? sensus ne ex litteris, an litteræ oriuntur ex sensu? Illis asserentibus quòd sensus esset auctor atque inuentor litterarum, ait: Igitur cui sensus incolumis est, hic litteras non requirit. Quis præsentium post hanc colluctationem non exclamarit, cum obstupuerint, & ipsi victi sint, tantam in imperito sagacitatè animi admirantes? neque enim ut in solitudine & montibus versatus, atque omnem ibidem exigens vitam agrestis & rudis erat, sed iucundus atque affabilis: sermonem, secundum **C** Apostoli præceptum, diuino conditum sale proferebat, ita ut inuidia careret, & amore omnium potiretur. Inter hæc, quasi parum esset, bis gentilitatem fuisse superatam, & tertio venerunt viri ad eum, omnis sæcularis prudentiæ nube cæcati, atque vniuersis Philosophiæ studiis, artium suarum æstimatione doctissimi.

X. Hi cum rationem ab eo exigent fidei quam in Christo habemus, & niterentur arguta sophismatum interrogatione de diuina Cruce eum illudere; in silentium paululum voce compressa, primò eorum miserum errorem est; deinde per interpretem, qui eius verba in Græcum diligentissimè solebat exprimere, sermonem ita exorsus est, dicens: Quid pulchrius est, quidve honestius, Crucem colere, an adulteria, parricidium, vel incestum his assignare quos colitis? cum in altero sit contemptus mortis, in sine virtutum, in altero turpis religio, obsecratis magistra? Quid melius, dicere, quòd Dei **D** Verbum manens ut erat, ob salutem nostram humanum corpus assumpserit, ut societate immortalitatis nos eueheret ad cælum, participesque naturæ cælestis efficeret; an, ut ipsi asseritis, diuinæ mentis haustum ad terrena veneranda caput submittere, & pecudum atque serpentum formis cæleste nomen * includere? Erant hæc (ut apparet) * numen Platonici Philosophi, qui aiebant animam esse diuinæ mentis manationem atque substantiam. Sed subdit:

XI. Quo ore Christianorum credulitatem audetis irridere, dicentium Christum Filium Dei sine sui detrimento & cœpisse esse quod non erat, & mansisse quod fuerat, cum ipsi animam de cælestibus detrahentes, non hominū tantum, sed & pecudum soleatis sepe- **INCARNATIONE DE- PENSIO.** lire corporibus? Christiana credulitas pro salute mundi Deum suū venisse testatur: vos verò innatam animam prædicantes, vtrò citroque transfertis. Christiana fides, quæ omnipotentiam Dei clementiamque veneratur, consequenter dicit incarnationem Deo fuisse possibilem, ita tamen, ut non euacuauerit dignatio dignitatem. Vos autè, qui animam ex splendidissimi Dei fonte manantem turpiter decidisse iactatis, qui mutabilem & conuertibilem eam post sui diminutionem audetis asserere, iam illam quoque naturam dominam sæculorū per animæ contumelias impia lingua temeratis: imagine enim, quæ secundum nos naturalem similitudinem sui retinet auctoris, cui vna est ex quo defluit, eademque substantia, humilitates proprias & iniurias consequenter ad suam remittit originem. Igitur animaduertite, contumelias animarum ad patrem (ut appellatis) earum per vestram blasphemiam redundare. Argutè quidem retorquet illorum de Verbi incarnatione derisionem: nam cum vnam tantum Christiani credant Dei incarnationem, & eandem absque Verbi aliqua mutatione, vel iniuria, illi verò, quot homines, quotque bestia vnamquam fuerint, tot Dei factas esse fateri conabantur incarnationes, cum

dicerent animas diuinam esse substantiam, eademque turpes fieri & ignominiosas, atque peccatis obnoxias. Sed & ad id, quod obiiciebant illi de Cruce Christi, respondit, hæc subdens:

XII. DE GLORIA CRUCIS CHRISTI.

Crux Christi Domini Dei nostri hæc nobis ingeritur. Rogo, quæ hæc est religionis obsecratis? Nonne potius est, Crucem attollere, aut alicuius alterius generis mortem ab iniquis hominibus illatam patienter sustinere, quam Isis plangere post Osyrim vagos incertolque discursus? Pudeat vos, quæso, insidiarum Typhonis; pudeat Saturni fugæ, & deuorationis crudelissimæ liberorum. Erubescite parricidium Iouis & incestum: erubescite raptum eius & coitum mulierum & puerorum, &c.] Multa subdit Gentilitæ superstitionis deorum turpia & obscæna, ac demum pulchro hoc dilemmate philosophos urget: A quo (deprecor pro vestra salute) nostra dicta pensate iudicio. Cuncta, an nihil, libris credenda sunt Christianis? Si nihil, nec Crucis quoque, cui detrahitis, nomen agnoscitis. Si vniuersa credenda sunt; cur, cum in iisdem libris Cruci resurrectio copuletur, passionem diuinam stolido laceratis eloquio, & non statim iungitis cæcorum visum, surdorum auditum, claudorum gressum, lepræ emundationem, seruientis ambulanti Deo suo mare, dæmonum fugas, resurrectionem mortuorum, & defunctorum ab inferis reditus? His dictis, & illa confutauit quæ illi dicere potuissent de allegoriis, quibus iudem contegere solent pudenda deorum, & cuncta referre ad cælestia corpora & naturæ diuersos motus: ostendens magna affici ignominia Creatorem, si debitum sibi honorem & gloriam, non ipsi, sed impendant homines creaturis.

XIII. VIRTUS CRUCIS REBUS GESTIS EXPENDITUR.

Demum ab opere & experimento ipso veræ fidei atque religionis probationem adducit: & consentientibus illis, ipsa facta esse verbis potentiora, & virtutem sermone præstantiorem, hæc adiicit: Nos Christiani mysterium vitæ nostræ non in sapientia mundi habemus repositum, sed in virtute fidei, quæ nobis à Deo tributa per Christum est. Hanc orationis meæ veritatem, quotidie quæ geruntur, ordo commendat. Nobis imperitis & litterarum vestrarum ignaris, ad dignationem eius solum verba sufficiunt. Ecce nos tot Gentilitatis gregibus abstracti, in vniuersum orbem quotidie propagamur: vobis verò post aduentum Domini nodosæ sophismatis defecerunt versutiæ. Ecce nos simplicem Christi fidem edocti, idololatriam debellauimus; & per prædicationem ignominiosæ Crucis aurata templa conciderunt. Vos, si potestis, ostendite, qua contextione verborum Gentilitatem Christo præponere suaseritis. Per omnes iam terras Deus Dei Filius Christus est agnitus: nihil eloquentia sophismatum, nihil disputatio Philosophiæ, multitudini potest obesse credentium. Crucifixum nominamus: & vniuersi dæmones, quos vos vt deos colitis, rugiunt, atque ab obitu corporibus ad primum Dominicæ Crucis signum fugantur. Vbi sunt illa fabulosa oracula? Vbi Ægyptiorum incantationes? quod magorum profecta sunt carmina? Certè nunc vastata sunt omnia, cum de sua Cruce mundo Christus innotuit. Nihilominus vos, prætermisissis debilitatorum cateruis, gloriosam Iesu Christi mortem irridere conamini.

XIV. GENTILITAS COLAPSA.

Illud autem quale est, quod nunquam regio furore concussa Gætilitas, immò sæculo chara, & hominum præsidis fulta, iam corruit; nos Christi famuli quò plus preminur, eò magis assurgimus & floremus? Vestræ simulacra ornatis quondam septa parietibus, iam vetustate collapsa sunt: Christi verò doctrina, quæ vobis stultitia videtur & ludus, licet tyrannica persequentium Principum tentamenta pertulerit, licet variis sit incurfata terribilibus, nullo tamen terrarum orbe concluditur, nullo barbararum gentium sine prohibetur. Quando tot simul in se conuenere virtutes? continentia in matrimonio, virginitas in Ecclesia, floret Martyrum pro Domino suo gloriosa constantia, quorum omnium Crux Christi principium est.

XV.

Cum interim vos inter tantos virtutum choros syllogismorum retia tenditis, & veram rerum lucem tenebris conamini argumentationibus obuoluerit: ecce vos (vt dixit Doctor noster) non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in fide apertissima suademus, quæ verborum affirmationem præuenire consuevit. Adstant quippe patientes à dæmonibus vexati. Quos cum in medium produxisset, verba repetiuit, dicens: Nunc vos collectionibus vestris, & quo vultis malefico carmine, deos vestros, quos putatis, expellite. Sin autem non potestis, victas submitte manus, & ad Christi trophæa confugite, & statim Crucifixi fidem maiestatis potentia prosequetur. Dixit, & inuocato Iesu nomine, cum vitale signum in sacro numero Trinitatis præsisset in frontibus:

A vna cum expulsi demonibus vana præsentium Philosophorum confutata sapientia est: expauerunt enim, stupentes hominem, cui post tantum ingenium affluerat signorum diuinorum largitio. At ille vniuersa Christo, qui curauerat, adscribens, vsus est affatu reciproco, & ait: Nolite putare me his sanitatem dedisse: Christus per seruos suos facit ista miracula: credite, & vos videbitis, quia deuota Deo fides, non eloquentiæ vanus tumor talia signa mereatur. Confugite ad Crucifixi legem, nosque eius imitamini famulos, & hac scientia contenti sitis, & nulla deinceps sæcularis impudentiæ argumenta quaratis. Hactenus Antonio dicente, miro Philosophi stupore perculsi, cum honorifico salutato ab eo recedentes, multum eius sibi fatebantur profuisse conspectum.] lucusque de his Athanasius.

FIDES FIR- MATA MI- RACVLIS. I. Cor. 2.

Cum verò (vt idem Auctor testatur) ex omni hominum genere ad eum inuisendum confluerent, & ab eodem ad contemptum sæculi, & perfectæ vitæ studium arripiendum sedulo inuitati, idem viuendi genus & institutum capefferent; complura condidit monasteria, Cœnobiticæque ipse primus vitæ iecit in eremo fundamenta: adeò vt Cœnobitarum Monachorum idem institutor sit habitus, vel potius restitutor, si Essenorum, qui in Ægypto sub Marco primo Alexandrinorum Episcopo floruerunt, ratio aliqua habenda esse videatur, quos Christianos fuisse, suo loco superius perspicue demonstrauimus. Porro grauioribus persecutionum procellis obortis, quibus non Christiani tantum si mul agentes, & conuentus publicè celebrantes, sed & latentes in penetralibus aliisque latibulis quaesiti abriperentur ad necem, intermitti illud cæleste viuendi genus oportuit: quod S. Antonius non modò restituit, verum longè lateque in Christianum orbem copiosissimo foetu propagauit.

XVI. CŒNOBITICAE VITAE ANTONIUS RESTITUTOR.

Erant quidem ante Antonium qui timore persecutionis ciuitatibus derelictis, siue ruris, siue in desertis locis abditi, Angelis similem vitam ducebant, quorum nonnullos ex Eusebio diximus fuisse martyrio coronatos: reperit & horum aliquos ipsemet Antonius, cum, vt illatam Ecclesiæ persecutionem vitaret (vt dictum est) in desertum locum secessit, & ab vno illorum prima rudimenta monasticæ institutionis accepit: quæ perfecit delitescens in solitudine: cum postea diuino afflatus Numine Monachos in vnum collegit, & in diuersa loca, tamquam in diuersis aluariis apum examina, distribuit, qui sub eius disciplina à sæculi abdicacione ad monasticam professionem amplexandam fuerant persuasi. De his enim sic Athanasius: Erant in monte monasteria, tamquam tabernacula, plena diuinis choris psallentium, legentium, orantium: tantumque ieiunandi & vigiliarum ardorem cunctorum mentibus sermo eius afflauerat, vt futuræ spei auiditate ad mutuam charitatem & misericordiâ indigentibus exhibendam iugi studio laborarent, qui infinitam regionem quamdam, & oppidum à mundana conuersatione seiunctum plenum pietatis & iustitiæ videbantur incolere, &c.] Quam autem illustrata esset Ægypti eremus sanctorum Monachorum classibus, sanctus Ioannes Chrysostomus narrat his verbis: Denique si quis nunc ad Ægypti veniat solitudines, paradiso quouis omnem illam videbit eremum digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus, &c.] Sed quonam modo in immensum auctus & dilatatus sit monasticus ordo, institutam prosequamur orationem.

XVII. MONASTERIA ANTONIOERECTA.

Asban. in Vit. Anson.

Chrysostr. hom. 8. in Mat. c. 2.

Qui igitur Antonium adeuntes, eide se subicere discipuli, ex iis alij in eisdem cum illo montibus monasticam exercere disciplinam: alij verò eadem ex planta palmites succidentes, & in diuersis provinciis complantantes, breui tempore factum est, nempe hoc ipso sæculo, vt replerint terrarum orbem tam sancta propagine, nimirum Palaestinam, Syriam, Asiam Minorem, Cappadociam, Pontum, Armeniam, Mesopotamiam, & Boreales regiones, vsque ad latrones Bessas & Dacos, de quibus S. Paulinus hæc cecinit in reditu S. Nicetæ viri sanctissimi, à quo accepit quod scribit:

XVIII. MONACHISMVS LATIS SIMÈ PROPAGATVS.

Paulin in Car. vit. De reditu Nicetæ ad Nicen. S. Felici.

O vices rerum bene versa fama! Inui montes prius & cruenti, Nunc tegunt versos monachi latrones Pacis alumnos. Sanguinis quondam, modo terra vita est: Veritur celo pia vis latronum, Et sanet Christus supera occupanti Regna rapina.

XXIV. MONASTICA INSTITVTIO CONGRVIT EPISCOPA TVL.

A Athon. in Apolog. de fuga sua. XXV.

MONACHORVM INSTVTIVM DIVINO CALCVLO PROBATA VM.

XXVI.

B Hier. ep. 22. DIVERSA MONACHORVM GENERA.

XXVII. COENOBITARVM INSTVTIVM.

Psal. 54.

XXVIII. NOCTVRNA CVSTODIA.

Quapropter cum istiusmodi habeas exempla, dilectissime Draconti, ne dicas, nec di- centibus credas, Episcopatum esse causam peccati, aut quod inde nascantur occasiones delinquendi: licebit tibi in Episcopatu esurire, sitire cum Paulo: licebit vinum non bibe- re, sicut Timotheus fecit, & ieiunare frequenter, vt Paulus solitus, ita vt secundum il- lum ieiunans, alios sermonibus nutrias, & sitiens abstinendo a potu, aliis, docendo, po- tum praebeas. Ne igitur talia obiciant consiliarij tui: nouimus enim Episcopos ieiunan- tes, & Monachos comedentes, &c.] haec & alia plura id genus Athanasius ad Dracon- tium, quem tandem persuasisse constat, & pro fide Catholica strenue certantem, cum aliis orthodoxis sanctis Episcopis pro ipsa fide exilium subiisse, idem Athanasius tra- dit: sed de his inferius.

Negari quidem non potest, fuisse Monachismum seminarium in Ecclesia Dei sanctif- simorum Episcoporum, ex quo Basilij, Gregorij, Chrysostomi, & alij tam in Oriente quam in Occidente viri spectatissimi prodierunt, quorum omnium qui Antonium Ma- gnum dixerit Patriarcham, veritatis scopu attingent: in quo mille signis atque virtutibus quam sit Deo gratum, relicto saeculo, & quae saeculi sunt vitae concupiscentis, monasti- cam vitam deligere ac profiteri, fuit euidentissime declaratum, & in aliis eiusdem generis vitae agentibus Domini calculo firmissime stabilitum, vt in Pachomio, Hilarione, Ma- carijs, Ioanne, Ammone, & aliis ferme innumeriis his similibus, in quibus sunt inuouata antiqua miracula Prophetarum & Apostolorum.

Ceterum degentium in Aegypto Monachorum non idem erat genus omnium & in- stitutio, atque vitae perfectio; dum nonnulli declinantes ab Antonij institutis, aliam inie- runt vitae rationem. Quamobrem Hieronymus de his pluribus agens, haec ait ad Eusto- chium scribens: Tria sunt in Aegypto genera Monachorum: Primum Coenobiticum, quod illi Sauses gentili lingua vocant, nos in communi viuentes possumus appellare. Secun- dum Anachoreticam, qui soli habitant per deserta, & ab eo quod procul ab hominibus re- cesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum, aut primum est.] de quibus ultimo loco, quid scribat S. Hieronymus, dicturi sumus.

Quanam vero esse soleret institutio Coenobitarum, idem inferius his verbis narrat: Prima apud eos confederatio est, obedire maioribus, & quidquid iusserint, facere. Di- uisi sunt per decurias atque ceturias: ita vt nouem hominibus decimus praesit, & rursus decem Praepositos sub se centesimus habeat. Manent separati, sed iunctis cellulis. Usque ad horam nonam (vt est institutum) nemo pergit ad alium, exceptis his decanis, quos diximus, vt si cogitationibus forte quis fluctuet, illius consoletur alloquijs. Post horam nonam in commune concurrunt, Psalmi resonant, Scripturae recitantur ex more: & completis orationibus, cunctisque residens, medius, quem Patrem vocant, incipit disputare: quo loquente, tantum silentium fit, vt nemo alium respicere, nemo audeat excreare: dicentis laus in fletu est audientium, tacitae voluntur per ora lacrymae, & ne in singultus quidem erumpit dolor. Cum vero de regno Christi & de futura beatitudi- ne & de gloria coeperit annuntiare ventura, videas cunctos moderato suspirio, & oculis ad caelum leuatis, intra se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbae, & volabo, & requiescam? Post haec Concilium soluitur, & vnaquaeque decuria cum suo parente per- git ad mensam, quibus per singulas hebdomadas vicissim ministrant. Nullus in cibo strepitus est, nemo comedens loquitur. Viuitur pane leguminibus & oleribus, quae sale solo condiuntur: vinum tantum senes accipiunt, quibus & paruulis saepe fit prandium, vt aliorum fessa sustentetur aetas, aliorum non frangatur incipiens. Dehinc consurgunt pariter, & hymno dicto ad praesepia redeunt: ibi vsque ad vespem cum suis vnusquis- que loquitur, & dicit: Vidistis illum, & illum? quanta in ipso sit gratia, quantum silen- tium, quam moderatus incessus: Si infirmum viderint, consolantur: si in Dei amore fer- uentem, cohortantur ad studium.

Et quia nocte extra orationes publicas in suo cubili vnusquisque vigilat, circumeunt cellas singulorum, & aure apposita, quid faciant, diligenter explorant: quem tardio- rem deprehenderit, non increpant, sed dissimulato quod norunt, eum sapius visi- tant, & prius incipientes, prouocant magis orare, quam cogunt. Opus diei statum est, quod decano redditum, fertur ad oconomum: qui & ipse per singulos menses Patri omnium cum magno tremore reddit rationem: a quo etiam cum cibi facti fuerint, pra-

A praequantur. Et quia non licet dicere cuiquam, Tunicam & sagum, textaque iuncis strata non habeo: ille ita vnuerfa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non ha- beat. Si quis vero coeperit egrotare, transfertur ad exedram latiore, & tanto senum ministerio confouetur, vt nec delicias vrbium, nec matris queraat affectum. Dominicis diebus orationi tantum & lectionibus vacant: quod quidem & omni tempore comple- tis opusculis faciunt. Quotidie aliquid de Scripturis dicitur. Ieiunium totius anni aequa- le est, excepta Quadragesima, in qua sola conceditur districtius viuere. A Pascha ad Pentecosten coena mutantur in prandia, quod & traditioni Ecclesiasticae fatisciat, & ven- trem cibo non onerent duplicato.] hucusque de his S. Hieronymus, qui hos similes tradit Essenis a Philone atque Iosepho descriptis, de quibus suo loco fusijs actum est. Sed haec quidem generatim ipse complexus est, cum alioqui existent prolixiores de in- stitutis Coenobitarum antiquorum formae conscriptae a Pachomio, Basilio, Cassiano, Climacho, atque demum in Occidente a S. Benedicto, & aliis recentioribus sanctissimis viris, de quibus singulis suo loco opportunijs.

Quod vero spectat ad coenobitas Moniales, quarum superius mentio facta est, istae habet S. Augustinus: Haec est etiam vita seminarum, Deo sollicitudine casteque seruien- tium, quae habitaculis segregatae, ac remotae a viris quam longissime decet, pia tantum illis charitate iunguntur, & imitatione virtutis: ad quas iuuenum nullus accessus est, ne- que ipsorum quamuis grauissimorum ac probatissimorum senum, nisi vsque ad vesti- bulum, necessaria praebendi, quibus indigent, gratia. Lanificio namque corpus exer- cent atque sustentant, vestesque ipsas fratribus tradunt, ab iis inuicem, quod victui opus est, resumentes.] Sed & de Aegypti seminarum monasterijs haec Hieronymus ad Sabinianum: Moris est (inquit) in Aegypti & Syriae monasterijs, vt tam virgo, quam vidua, quae se Deo vouerint, & saeculo renuntiantes, omnes delicias saeculi conculcarint, cri- nem monasteriorum matribus offerant descandam, non in tecto postea contra Apo- stoli voluntatem incessurae capite, sed ligato pariter ac velato.] At de institutis sancta- rum virginum Monialium plura idem Hieronymus ad Eustochium, S. Basilius, S. Am- brosius, & alij.

De Anachoretis autem Hieronymus haec tantum: Hi exeunt de coenobio, & excepto pone & sale, ad deserta nihil perferunt amplius. Ipsius vitae auctor Paulus, illustrator Antonius, & vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista.] & deinde: Ho- rum laborem & conuersationem in carne non carnis, alio tempore, si volueris, explica- bo. Porro quod ait, Antonium illustrasse vitam anachoreticam, sic accipiendum est, quod idem Antonius primo illud genus viuendi exercuit, qui postea coenobiticam vi- tam excoluit, & rursus ad anachoreticam rediit, licet suorum curam non dimiserit: cuius exemplo contigit, reciproco quodam ordine, Anachoretas generare Coenobitas, & Coenobitas vice versa parere Anachoretas: qui scilicet sic voluntate Patris omnium praesidis agere solitarij permittantur, vt tamen vinculo quoque obedientiae astringan- tur: cum alioqui non defuerint viri sanctissimi, qui ipso primo ingressu vitae monasticae, eremum petentes, solitariam vitam sectati sunt. Habet ferme eadem Epiphanius, & S. Augustinus.

Sed quod ad Monachorum tertium genus spectat, quod respectu optimi atque perfe- cti idem S. Hieronymus appellat deterrimum: haec de his ait: Hi bini, vel terni, nec mul- to plures simul habitant, suo arbitratu ac ditione viuentes, de eo quod laborauerint, in medium partes conferunt, vt habeant alimenta communia: habitant autem quamplu- rimum in vrbibus & castellis: & quasi ars sit sancta, non vita; quidquid vendiderint, ma- ioris est pretij. Inter hos saepe sunt iurgia; quia suo viuentes cibo, non patiuntur se alicui esse subiectos: revera solent certare ieiunijs, & rem secreti victoriae faciunt. Apud hos affectata sunt omnia, laxa manicæ, caligæ follicantes, vestis crassior, crebra suspiria, visi- tatio virginum, detractio clericorum, & si quando dies festus venerit, saturantur ad vo- mitum.] ita de his sanctus Hieronymus: a quibus paulo diuersi erant, quos Cassianus Sarabaitas nominatos esse tradit, de quibus ait: Emerfit istud Sarabaitarum genus, qui ab eo quod semetipsos a Coenobiorum congregationibus sequestrarent, ac singillatim suas curarent necessitates, Aegyptiae linguae proprietate, Sarabaitae nuncupati sunt.] haec ipse, agens tamen pluribus de iisdem.

At ne Monachorum quidem nomine digni, sed plane pseudomonachi appellandi sunt.

XXIX. MONIALIVM INSTVTIO.

Hier. ep. 48.

Hier. ep. 22. Basil. de Virgin.

XXX. ANACHORETARVM INSTVTIVM.

Epiph. here- stico. Ang. de Morib. Eccl. cap. 31.

XXXI. TERTIVM GENVS MONACHORVM.

Cassian. Col. 18. c. 7.

sunt illi, quos sanctus Augustinus describit his verbis: Tam multos hypocritas sub habitu monachorum vsquequaque dispersit, hostis scilicet humani generis, circumeuntes provincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Alij membra Martyrum, si tamen Martyrum, venditant: alij simbrias & phylacteria sua magnificant: alij parentes vel consanguineos suos in illa regione se audisse viuere, & ad eos pergere mentiuntur: & omnes petunt, omnes * exigunt aut sumptus lucrosae egestatis, aut simulatae pretium sanctitatis: cum interea vbicumque in factis suis malis deprehensi fuerint, vel quoquo modo innotuerint, sub generali nomine Monachorum vestrum propositum blasphematur, tam bonum, tam sanctum, quod in Christi nomine cupimus, sicut per alias terras, sic per totam Africam pullulare.] haec Augustinus: cuius etiam hinc sententia illa plane aurea recitanda est, qua dicit b:

Simpliciter autem fateor charitati vestrae coram Domino Deo nostro, qui testis est B super animam meam: ex quo Deo seruire coepi, quomodo difficile sum expertus meliores, quam qui in monasteriis profecerunt; ita non sum expertus peiores, quam qui in monasteriis occiderunt: ita ut hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum c: Iustus iustior fiat; & qui in sordibus, sordescat adhuc.] Quod exemplo in primis demonstrari potest in nonnullis Aegypti monachis, qui a recto disciplinae tramite deuiantes, Meletianis schismaticis adhaeserunt & Arianis, ac monstrosas quidem calumnias aduersus S. Athanasium suum ipsorum Episcopum construxerunt. Ex iisdem pariter prodire complures haeresiarchae, ex quibus denominati haeretici Euchaitae, Aeriani, Eustathiani, Massaliani, Anthropolomorphitae, Iouinianei, Origenistae, Eutychniani, Seueriani, & alij quamplurimi vsque ad praesens saeculum, quo quidem nullum vniquam fuit fecundius defertoribus regularis & monasticae disciplinae, iisdem iam in haeresiarchas in diaboli confatoria officina transfusus, utpote ad tam deformia effigianda monstra, idonea delecta materia, nempe ex argento purissimo scoria reiectanea. At de his haecenus, in qua diuertimus occasione Athanasij peragrantis Aegyptum, & monachorum cenobia inuisentis.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS ANNVS ANNVS 329. 16. 24.

TRECENTESIMVS vigesimus nonus Christi annus Constantino Aug. VIII. & D Constantino Caes. IIII. Cosl. annotatur: quando Meletiani ex Athanasij visitatione, qua ille omne adhibuit studium, ut eos sub iure & obedientia ipsorum Primatis Episcopi Alexandrini redigeret, non nihil in ipsum commoti, iterum cum Eusebianis isto foedere, nouis calumniis aduersus eum apud Constantinum Imperatorem agere moliantur. Certiorem autem fecerat Athanasius Imperatorem de eorum schismate iterum acrius recrudescente: quando his acceptis idem Constantinus Imperator eos ad se accersit. id ipse suis testatur litteris ad Nicomedienses scriptis, quas paulo post, hoc eodem anno, descripturi sumus. Arripiunt autem Eusebiani libenter occasionem, quam magna industria conquisissent. Siquidem experti fuerant, sedente Athanasio, nullam fore Ario spem reliquam Alexandriam redeundi, neque haeresis propagandae. Meletiani igitur, communicato simul consilio, mittunt ad Imperatorem Isonem, Eudamionem, & Callinicum, qui & Athanasium calumniis infamarent, nempe indixisse Aegyptiis tributum de pendendis ecclesiae linteis, atque illud pariter exegisse. Secunda haec fuit Meletianorum ad Imperatorem missa legatio cum accusationibus in Athanasium: sed qui alia occasione praesentes tunc aderant duo presbyteri Alexandrini, Apis atque Macarius, illatum maiestatis crimen in Athanasium facile diluerunt, & (vt existimo) de re per Athanasium gesta Constantinum reddidere certiorem; non fuisse (quod calumniabantur aduersarij) eiusmodi indictionem & tributum exactionem, sed Athanasij rogationem ad populum, seu collectam Christianorum more fieri solitam ad ecclesiarum ornamenta & Dei cultum amplificandum de contribuendis linteaminibus factam; populi vero fuisse non coactam, sed liberam collationem, spontaneamque oblationem, idque sibi Athanasio ex more & instituto Apostolico vendicante: Paulus enim Graecia

MELETIANI RVRSUM IN ATHANAS. IN SVRGVNT.

cia & Asiae etiam pecuniarum collectam indixit, sed ea moderatione, ut a sponte dantibus vellet accipere, non autem quemquam cogeret ad praestandum, ut ipse ad Corinthios a scribens pluribus monet.

Agit de his S. Athanasius, rem paucis perstringens, cum in Apologia retexens quaecumque passus esset ab Eusebianis, eadem, prout gesta sunt, ordine temporum recensens, sic ait b: Cum ego Caesari persuasissem, nullam esse debere Ecclesiae Catholicae cum haeresi Christi oppugnatrice communionem; tum demum tempus obuennisse arbitratu Eusebii, quod cum Meletianis constituerat, litteras ad eos scribit, ut scelera ea de nobis fingerent, & fama spargerent, quibus se aduersus Petrum, Achillam, & Alexandrum praedecessores Episcopos Alexandrinos exacerant. Sed cum plurima captantibus nihil reperiretur, ex Eusebianorum sententia tale crimen per Isonem, Eudamionem, & Callinicum de ordinariis linteis ementiuntur, quasi ego canonem istiusmodi tributum Aegyptiis indicerem, & primis omnium exigerem. Sed id frustra fuit: presbyteri enim nostri Apis & Macarius, qui ibi forte praesentes aderant, eos, audiente Imperatore, de calumnia vicerunt.] haec Athanasius: eadem quoque Sozomenus c; qui tamen loco linteorum, quae ponit Athanasius, habet vestes lineas, quibus in sacris ministri ecclesiae uti solent.

Ceterum consueuisse Fideles linteaminibus ecclesias exornare, eaque ecclesiis offerri solita, S. Paulini d versus illi testantur in natali die S. Felicitis, quibus vna cum aliis oblationibus a Christianis ecclesiae tribui consuetis sic de linteis, seu velis:

Cedo, alij pretiosa serant donaria, meq; Officij sumptu superent, qui pulchra tegendis Vela serant foribus, seu puro splendida lino, Sine coloratis textum fucata figuris.]

Ut velis exornarentur ecclesiae, diutius perseverauit vsus. Habes de Rusticiana Patricia, e Greg. epist. 38. lib. 9. mississe ad ecclesiam S. Petri Romam vela e. Monet hoc ipsum querela illa f ad S. Gregorium Papam de Natali Episcopo Salonitaco perlata, quod vasa sacra & velamina suis dedisset affinibus, & de Fulco Abbate, qui sacros codices & vela secum asportasset. Sed sunt de his innumera plane exempla.

Eiusmodi autem purgata calumnia, haud quieuerunt Athanasij aduersarij: siquidem Eusebiani Meletianos licet victos non permiserunt abire, verum ad nouas confarcindas calumnias conducunt perditos homines: qui in primis aduersus Macarium presbyterum, qui apud Imperatorem defenderat Athanasium, scelus effingunt, quod vas sacrum confregerit: Athanasium autem ut inensissimum reddant Imperatori, maiestatis rursum reum constituunt, accusantes nimirum, ingentem auri vim misisse cuidam Philumeno, qui aduersus Imperatorem rebellauerat: quam ob causam, quod grauis admodum haec accusatio videretur, ab eodem Constantino Imperatore Athanasius Constantinopolim accersitur. Testatur istae quidem ipsemet, qui & patefacta sua innocentia Constantino, Imperatori litteris suae integritatis testibus acceptis, Alexandriam se reuersum tradit, cum ait h: Imperator damnato Istone prioris calumniae delatore, me istiusmodi litteris ad se accersit: re cognita, Eusebius iis auctor est, ne loco se moueant: ex eius enim consilio rem apud Caesarem nouis criminibus tentant, accusantes Macarium de calice: mihi autem non quoduis crimen, sed quod maximum est omnium, imposuere, quasi hostis Imperatoris crumenam auri cuidam Philumeno misissem. Psammathiae causa audita, illos quidem merito, ut calumniolos, reiecit; nos autem in patriam redeuntes cum istiusmodi epistola ad populos remisit:

Constantinus Maximus Augustus populo Catholicae per Alexandriam Ecclesiae. Dilecti fratres, saluto vos, inuocans Deum summum meae voluntatis testem, & nostrae legis vniigenitum Creatorem, qui omnium vitae praesidet, & discordias odit. Verum quidnam potissimum dicam? An scilicet nos bene valere? Verum id quidem: sed multo felicis agere liceret, si vos mutuo, excussis odiis, amaretis: rixosorum enim hominum procellis occurrere debemus, quod portus dilectionis a vobis relictus sit. O rem absurdam! Vah quantae quotidie calamitates per inuidiam omnia miscentem existunt! unde fit, ut populus Dei infamia laboret. Quod igitur iustitiae fides recessit, cum tantarum tenebrarum caligine obuoluamur? neque id tam ex errore, qui multiplex est, quam malignorum hominum vitiiis, dum & propugnatores veretundiae

1. Cor. 16. II.

Athanas. Apolog. 2. CALVMNIAE IN ATHANASIVM.

Sozom. l. 2. c. 21.

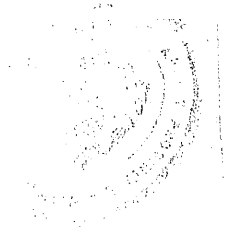
III. Paulin. Natal. S. Fel. VELIS EXORNARI ECCLESIAE SOLITAE.

Greg. epist. 38. lib. 9. Greg. epist. 14. lib. 2. eadem epist. 15. lib. 8.

IV. RVRSUM CALVMNIAE IN ATHANASIVM.

Athanas. Apolog. 1.

V. CONSTANTINI LITTEAE PRO ATHANASIO.

sustinemus, & eos qui æquitatem & veritatem profigant, etiam cum id sensibus nostris percipiamus, negligendos putemus. Quodnam id genus nostræ perversitatis, si inimicos non reprehendimus, sed latrocinio nos comites damus? Vnde fit, ut viam quamdam sibi facillimè strauerit, nemine repugnante, perniciosissima fraus. Nul-
sus ne tandem sensus est; ne pro dotibus quidem communis omnium naturæ, si legis præcepta contemnenda duximus? Sed dixerit aliquis: Saltem charitas, prout ductus naturæ est, reperitur. Admodum scilicet, qui & Dei lege & bono ingenio instructi, to-
leremus tamen inimicosurbationum & tumultuum facibus quasi incendia miscere: idque neque oculis præditi cernimus, neque legis sententia imbuti sentimus. Quantus igitur stupor nostram vitam incescit, cum nostrimet tam incurij simus, etiam Deo ad-
monente?

VI.
TV STAE
QVERELAE
CONSTAN-
TINI.

Quid igitur? num id mediocre aut tolerabile malum est? Num pro hostibus habendi sunt? Nōne in domum & populum Dei ante oculos nostros per sevitiam debacchantur, & probra iaciunt scelerati illi? Iam quanta id cum vesania faciant, vobis ipsis cogitandum relinquo. Stulti enim illi in lingua sua stam habent malitiam, plumbeasque iras ita secum circumferunt, ut seipfos mutuis vicibus feriant, & nos secum ad auctarium sui supplicij abstrahant, interim qui recta docet, hostis iudicatur: qui autem invidiæ vitium præsert, populum mansuetum (quod minimè oportuit) inuadit, va-
stiat, absumit, & semetipsum vltro corrumpit, gloriatur, extollit, veritatem subuertit, & fidem circumuenit, donec suæ conscientia cauernam & latibulum queritando inueniat. Ferocitas igitur agrestis eos miseros facit, qui ita temerè seipfos, cum indigni sint, effertant, inclamantes: Hem scelera, ille ne presbyter est, aut ille ne puer? Mea existimatio attingitur, mihi hoc ipsum debetur, ab illo ablatum est. Ego igitur omnibus spoliatis pro viribus nocebo. Luculentum insaniam tumultum dicas, si acies, conciliabula, aut comitia istorum importunissimorum conuentuum videas. O nostram in Ecclesiam Dei perversitatem, spectaculumque maligni & demptis animi! Numquam ne tandem pudefient? numquam ne semetipsi improbabunt? numquam ne in animo morsus sentient, ut vel nunc saltem contra imposturam & rixas dignum aliquid animo concipiant & sentire videantur? Vis sola invidiæ est, suis fucis & pigmentis innitens. Sed tamen nihil mali isti aduersus Episcopum vestrum potuerunt. Mihi credite, fratres: nihil aliud studio habent, quam afflictis nostris temporibus nullum sibi locum penitentia in hac vita relinquere.

VII.
HORTATVR
ALEXAN-
DRINOS.

Ipsi igitur vobismetipsis auxilio estote (obtestor charitatè vestram) ipsi vos inuicem diligite, & omni ope pro vestra concordia istos persequimini, qui vestram concordiam gratiam demoliri student, Deumque præ oculis habentes, in mutua charitate consistite. Ego enim Episcopum vestrum Athanasium libenter recepi, eumque ut virum Dei allocutus sum. Vestri autem est, non mei iudicij, ea de re cognoscere. Quantum autem attinet ad officij salutationis, colloquiique cum reuerendissimo Athanasio, idoneum eum necessariumque arbitratus sum, qui vobis in sacris minister esset: ea est hominis in æquitate tuenda sedulitas, non indigna profectò, nec inepta nostræ pacificæ religioni, ut quæ dotes salutari sententia semper foueat, & rationis adhortamenta sequatur. Deus vos conseruet, dilecti fratres.] hucusque Constantinus.

VIII.
CONSTANT.
MODESTIA.

Intelligis, puto, Lector, modestiam Christianissimi Principis, qui eum accusatorum nequitiam plus certo exploratam habuisset, innocentiamque Athanasij in omnibus dilucidè comperisset, quem & suis litteris honorificentissimis comitatur Alexandriam redeuntem, tamen non suæ iurisdictionis esse fatetur de his cognoscere atque sententiam ferre: quod res Ecclesiastica inter Ecclesiasticos agenda esset. Verùm quod ait; Vestri autem est, non mei iudicij, de ea re cognoscere:] ad comprouinciales Episcopos cognitionem causæ remittit, ut non Athanasij modò, sed & Macarij presbyteri de fracto calice accusati causam ipsi peruestigent. Sed cum hæc omnia aduersus Athanasium Constantinus intelligeret à Titari ab Eusebio Nicomediensi, qui Constantinopolim venientes susceperat Meletianos, & Theognide Episcopo Nicano, damnatis atque depositis iam in Nicæno Concilio, ac simulatè palinodiam recantantibus ab eodem Concilio Constantini precibus restitutis: aduersus eos vehementer commotus, ut sedibus pellerentur, secundum priorem Synodi sententiam, data ad Nicomedienses epistola, aperte declarauit, quam Theodoretus recitat sic scriptam:

at Theod. lib. 1.
c. 20.

Quis

A Quis innocentem multitudinem ista docuit? Eusebius videlicet tyrannicæ crudelitatatis administer. Nam quod tyranni partibus penitus adhæserat, nempe Licinio, ex multis illius rebus gestis facile potest intelligi: siquidem istud partim Episcoporum, eorumque verè Episcoporum cades testantur, partim crudelissima Christianorum persecutio palam clamat.] Conspirasse quidem cum Licinio in persecutione aduersus Episcopos commouenda, suggillat Constantinus Eusebium, quem tempore superioris persecutionis à fide in Christum defecisse, superius dictum est. Sed subdit Constantinus: Neque certè de iniuriis illius, quibus me affecerit, hoc loco verba faciam, per quem aduersariorum contra me concursus, quantum fieri poterat, maximè procurabantur.] Significat planè his verbis Constantinus, Eusebium vnà cum Licinio barbaros sollicitasse aduersus eum; ac proinde addit: Qui & oculis tamquam speculatoribus me obseruauit, quin etiam ministerio propè militari, quo tyranno opem ferret, perfunctus est. At nemo existimet, me imparatum minusque instructum esse etiam ad istas res, si opus fuerit, certissimis argumentis confirmandas: verissimè enim ostendi potest, tum presbyteros tum diaconos à me manifestè deprehensos, qui Eusebium assidue stipabant. Sed missa istæ facio, quæ non dicuntur à me, quod ipse ea grauiter & inimico animo feram, sed quod eos suæ ipsorum pudeat inscitia.

IX.
EPISTOLA
CONSTAN-
TINI AD NI-
COMEDIEN-
SES.

Illud solum metuo, illudque animum meum cura implicitum tenet, quod vos video in huius criminis societatem vocari: nam improba Eusebij institutione & peruersa doctrina conscientia vestra à veritate deflexit. Verùm huius rei expedita est & facilis curatio, si modò Episcopum fidelem & animo simplici ac sincero nacti, oculos ad Deum denudè conuertere volueritis: quod quidem in præsentia est in vestra situm potestate, quodque etiam dudum penes vestrum iudicium fuerat: nisi aut Eusebius ipse, de quo dixi, aut alius quidam eorum, quibuscum conuentus agere solet, huc præceptis ruisset, & rectum eligendi ordinem conturbasset.] Porro hunc locum perperam valdè interpretatus Theodoretus, dicit tum scriptam esse hanc à Constantino epistolam, cum Eusebius Nicomediensis Episcopus, mortuo Alexandro Antistite Constantinopolitano, intrudere se conatus est in Constantinopolitanam sedem: nam post annos decem ab obitu Constantini (ut diximus ex Sozomeno, & suo loco pluribus aperiemus) Alexander Episcopus Constantinopolitanus ex hac vita decessit. Sed & errasse quoque liquet, dum has litteras post Arij obitum datas affirmat: atqui certum annum obitus Arij suo loco manifestè signabimus. At rursum Constantini epistola:

X.
DE ELIGEN-
DO EPISCO-
PO ORTHO-
DOXO.

at Theod. l. 1.
cap. 19.

Sed quoniam mihi de hoc ipso Eusebio pauca ad vos dicenda sunt: Non vos præterit Concilium Nicææ celebratum, cui ipse (sicut conscientia mea munus postulabat) interfui, non alio sanè animo, quam ut tum concordiam inter omnes constituerem, tum maximè omnium eam Ecclesiæ perturbationem, quæ ex Arij Alexandrini amentia exorta est, reprimerem, penitusque inde submouerem. Quæ quidem perturbatio illic ex absurdo & pernicioso conatu Eusebij vires collegit. Nam quanta concursione, amantissimi honoratissimique fratres, Eusebius iste, utpote ipsa conscientia conuictus, quanta cum ignominia mendaciis vndique deprehensis, aggressus est primum certos quosdam homines subornare, qui pro eo deprecarentur, deinde à me auxilium petere, ne tanti sceleris damnatus, honoris sui gradu deiceretur?] Intelligit Constantinus de studio quo eidem Eusebio apud Patres Nicæni Concilij præstò fuit, ne à sede penitus pelleretur. sed subdit: Huius rei testis est mihi Deus, qui tum mihi tum vobis benignus perpetuò adsit, quod & meum peruertit iudicium, & turpiter à veritate abduxit: quod vobis etiam planum faciam. Nam tum omnia idè gesta sunt ex eius sententia, qui perniciem planè pestiferam adhuc intra cogitationis suæ domicilium occultam tenuit.

XI.
QVID IN
EUSEBIUM
ET THEO-
GNIDEM IN
NICÆNO
CONCILIO.

Ac primum, ut cetera illius nequitia facinora taceam, audite, quæso, quid sceleris cum Theognide, quem suæ socium habet amicitia, consciuerit. Ipse fortè quosdam Alexandrinos, qui à fide nostræ defecerant, huc mitti iusseram: quandoquidem eorum opera dissidij flamma incensa erat.] Meletianos intelligit, quos diximus venientes Constantinopolim, accusatores egisse contra Athanasium. At de Eusebianis eos suscipientibus hæc adiicit: Sed isti honesti bonique scilicet Episcopi, qui vera Concilij diuinatione ad penitentiam agendam referuati sunt, non solum eos admiserunt ad se, & secum in tuto collocauerunt, verùm etiam illorum deprauatis moribus comunicant.

XII.
TV STAE
CONSTAN-
TINI QVE-
RELAE.

Annal. Eccl. Tom. 3.

M m 3

Quant-

Quamobrem erga istos ingratos aliquod supplicium censui statuendum: & propterea A mandatum dedi, ut à suis abrepti sedibus, quam longissimè ablegarentur. Iam iam vestrum est, ea fide in Deum aciem mentis vestrae intendere, in qua vos semper mansisse constat, & in qua manere, omniaque pietatis officia exequi, consentaneum est. Quòd si ita fiat, ut Episcopus tum vitæ integritate, tum sana doctrina, tum benignitate in omnes eximios habeamus; iure lætari debemus. Sin autem quisquam temeritate & audacia accensus, eas Ecclesiæ pestes vel memoria vel laudibus celebrare aggrediatur; confestim opera & diligentia famuli Dei (me ipsum dico) poenas suæ insectiæ dabit. Deus vos, fratres charissimi, incolumes seruet.] hæc Constantini epistola. Porro non integram ipsam à Theodoro recitatam scias, sed partem ipsius tantum. Reperimus autem ipsam nullo deficientem, vna cum alia eiusdem Imperatoris epistola ad Alexandrinos, quas (ut apposita significabat inscriptio) Iustinianus Imperator nactus è Græco in Latinum translatis misit ad Vigilium Papam. Nos verò accepimus eas vna cum alijs antiquitatis monumentis à viro egregio Nicolao Fabro Parisiensi, quam tibi hæc describendam curauimus, vti nam sicut integram, ita mendis quibus valde abundat, emaculatam. Vt cumque sit, Constantini nominis reuerentia, eam Lectori haud ingrati fore putamus. sic se habet:

XIII.
E A D E M
CONSTAN-
TINI AD
NICOMED-
EPIST. MA-
GIS PLE-
NA, ET SI
MENDOSA,
non
Improprie
verbis usus
adhuc Neo-
phytus Con-
stantinus.

Locus de-
prauius.

*

XIV.

Constantinus Augustus Catholicæ Ecclesiæ Nicomediensum.
Dominum Deum & Salvatorem Christum subtiliter omnes cognoscitis, dilecti fratres, Patrem & Filium esse, Patrem dico sine principio, sine fine, generatorem sæculi ipsius: Filium autem, hoc est, voluntatem Patris, quæ nec per cogitationem aliquam recepta est, nec ad perfectionem operum per aliquam exquisitam substantiam deprehensa est. Qui * nam hoc & intelligit, & intellexit, iste habebit ad omne genus poenæ C inlassabilem patientiam. Sed enim Dei Filius Christus opifex omnium, & ipsius immortalitatis dator genitus est, quantum pertinet ad fidem cui credimus, natus est. Magis autem processit ipse, qui & semper in Patre est ad condecorationem illorum quæ ab ipso facta sunt. Genitus est igitur indiuidua processione. Voluntas enim & in habitaculo suo simul fixa est & ista, qua diuerso indigent cultu, secundum vniuersi cuiusque qualitatem & agit & administrat. Quid igitur? est aliquid inter Dominum Patrem & Filium? nihil scilicet: ipsa enim rerum plenitudo sensu accepit voluntatis præceptum, non autem diuisam ex Patris substantia voluntatem separauit. Quid autem ista sequitur, quid est qui Christi mei Domini sequax per reuerentiam habitus vel stultitiam reformidat? Igitur non patitur nomen cum venerabilis corporis ad habitum ad cognitionem suæ sanctitatis ruit, vel tactui succedit illud quod corpore superius est, nomine distat hoc D corporis humilitati ablatum est, non autem viuimus, licet ad mortem anima & gloria corpus aduocauerit.

Quid igitur hæc inlæsa & sincera fides dignum dubitatione occupauit: an non videtis quòd venerabilissimum corpus Deus elegit, per quod & fidei argumenta & propriæ virtutis exempla manifestare futurus esset, & iam confusam exitiali errore humani generis perditionem expellere, & nouam religionis dare doctrinam, & castitatis exemplo indignos mentis actus expurgare, deinde autem mortis quidem tormentum dissoluere, immortalitatis autem præmia pronuntiare. Sed vos quos iam, fratres, communiō charitatis, meritò ex me appellari facit, non ignoratis me vestrum conseruum, non ignoratis vestrae munimen salutis, cuius curam diligenter suscepi, & per quod inimicorum no- E strorum non solum arma expugnauimus, sed etiam viuos adhuc anima inclusimus ad manifestandam veram fidem clementiæ, sed ego super istis donis propter renouationem maximè orbis terrarum gaudebam. Etenim dignum erat verè miraculo in concordiam tot Gentes adducere, quæ paulò antè ignorare Dominum dicebantur. Tamen quid haberent istæ Gentes cognoscent, quæ nullam certaminis curam susceperunt? Quid igitur intelligitis, dilecti fratres: nam vos ipsos accuso. Christiani sumus, & mediocri affectu dissentimus? Hæc inest nostra fides, hæc sanctissimæ legis doctrina, sed quæ causa est propter quam præsentis mali exitium suscitatum est? O flagitium! o odium supra modum omnis indignationis magnitudinem superans! quæ istius latrocinij atrocitas extitit, quæ Filium Dei abnegat ex indiuidua Patris substantia processisse? Nonne vbiq; est Deus, cum certè istum semper nobis adesse sentimus? Nonne per eius virtutem omnium decoratio constat, cum certè separatione dissipationis careat?

Num

A Num igitur vobis aliquid actum est? O dilecti fratres, considerate modò, deprecor, tormenta præsentis doloris. Confessores vos esse istius promittebatis, quem esse denegatis. In hoc vobis doctore persuadente in omnibus perditio: † supplico, quis est qui ita docuit ita simplicem multitudinem? Eusebius scilicet, qui tyrannicæ crudelitatis conscius est. Quòd enim vbique tyranni factus est cliens, ex multis est peruidere. Iam enim cædes Episcoporum testantur, sed verè Episcoporum, quam fauissima Christianorum persecutio manifesta clamat: nihil enim de factis in me iniurijs modò dicam, per quas eum maximè aduersarum partium festinauerunt concursiones istæ, & oculos speculatores contra me submittebat, & per me etiam armato tyranno ministeria conferebat. nec me quidam esse arbitretur ad istorum probationem imparatum. Argumentum enim subtile est, quo presbyteros & diaconos, qui Eusebium B assequebantur, manifestè à me compressos esse constat. Sed ista quidem prætermitto, quæ nunc non indignationis causa, sed ad illorum confusionem à me probata sunt. Illud autem solum timeo, illud cogito, quòd vos video ad criminis vocari communionem. nam per Eusebium conuersationem & peruersionem conscientiam suscepistis à veritate separatam. Sed est non tardum remedium, si Episcopum fidelem & integrum vel nunc accipientes ad Dominum respiciatis, quod in præsentem in vobis est. Et iam pridem oportebat à vestro pendere iudicio, nisi prædictus Eusebius cum turbulenta multitudine eorum qui eum sequebantur, huc peruenisset, & ordinis rectitudinem impudenter conturbasset. Sed quoniam de ipso Eusebio ad vestram charitatem pauca oportet dicere,

Meminit vestra patientia in Nicæna ciuitate factum esse Concilium, cui & ego ipse C decenter aderam seruitute conscientia: nihil alterum volens, quàm concordiam omnibus operari, & ante omnia conuincere, & hanc causam depellere, quæ initium quidem ceperat per Arij Alexandrini insolentiam, corroborata est autem statim per Eusebii flagitiosam & perniciosam festinationem. Sed iste ipse Eusebii amicissimi & charissimi, cum quanta putatis concursione (quando ab ipsa conscientia vincebatur) cum quanta autem confusione vndique conuictus falsiloquium defendebat, submittebat quidem mihi diuersos pro ipso supplicantes, postulans ex me aliquid auxilij, quatenus vel in tanto conuictus delicto non eijceretur honore quem habebat. Testis mihi est in hoc Deus ipse qui mihi & vobis benignus permaneat, quoniam & me ille peruertit, & indecenter subripuit, quod & vos cognoscitis. Omnia enim tunc acta sunt, sicut ipse desiderabat, cum quodlibet malum in sua mente abscondens. Sed primùm, vt cetera eius D prauitatis prætermittam, quid maximè cum Theognio, quem dementiae consortem habet, peregerit, audite supplico. Alexandrinos quosdam, qui à nostra fide recefferunt huc iussi transmitti, quia per istorum ministerium ignis discordiæ surgebat. Sed isti boni & benigni Episcopi, quos semel Concilij veritas ad poenitentiam seruabat, nò solum illos susceperunt, & apud se seruauerunt, sed etiam consortes morum fecerunt eorum prauitatis. Propter quod circa istos ingratos hoc agere censui: raptos enim eos iussi quàm longissimè exterminari. Nunc vestrum est, ad Deum fide illa respicere, qua semper & fuisse constat, & esse decet, & sic peragere, vt Episcopos castos & Orthodoxos & clementes habentes gaudeamus. Si quis autem vel ad pestiferorum memoriam illorum, vel ad laudem inconstitè exardere audeat, confestim à sua audacia per operationem serui Dei, hoc est, me ipsum, compefctetur. Deus vos conseruet, fratres dilectissimi.] post E hæc ista subijciebantur in codice:

Hæc exemplaria duarum epistolarum dominus Imperator Iustinianus beatissimo Papæ Vigilio translatis de Græco in Latinum direxit, die quinto Kalendarum Iuniarum, sexies post Consulatum Basilij viri clarissimi.] Alia autem quæ post hanc sequebatur eiusdem Constantini epistola ad Alexandrinos, cusa habetur hoc eodem Tomo tertio, anno Christi trecentesimo vigesimo quinto. Subdit his mox Theodorèus:

Isti igitur quamquam tum & honorum gradibus abdicati, & ciuitatibus eiectioni erant, & Nicomediæ Episcopatum Amphion, Nicææ autem Crestus obtinuit: tamen rursus EPISC. SVB-
machinis, quibus antè vti consueuerant, vsi, & Imperatoris facilitatem velut subsidium STITVTI IN
ad fraudem faciendam nacti, certamine reintegrato, priorem suam recuperauerunt LOCVM
potestatem.] quod putamus accidisse sequenti anno, cum Quinquennalia Constan- ARIANO-
tij Cæsaris agerentur, & ciuitas Constantinopolitana pariter dedicaretur: id enim RVM.

M m 4

III

in his celebratibus obtinuisse Constantium Casarem, qui semper studuit Eusebianis, A par est credere. Ceterum quod spectat ad Constantinum, non nouam in Episcopos de- positionis & exilij sententiam protulit, sed quam sciebat olim latam à Nicæno Conci- lio, suis verò precibus reuocaram, voluit iterum validari: depositos hos namque in Ni- cæno Concilio, constat tum ex his quæ superius suo loco sunt dicta, tum etiam ex his quæ habentur in epistola Synodali Concilij Alexandrini, vbi hæc leguntur^a, postquam de Eusebio ac Theognide Arianis Episcopis depositis in Nicæno Concilio plura Patres locuti fuerant: Benè siquidem cognitum habetis, Amphionem Nicomediæ, Crestum verò Nicææ in eorum locum ob impietatem & communionem, quam cum Arianis à Concilio Nicæno reprobatis habuerunt, Episcopos constitutos esse. hanc igitur Syno- dum perditam cupientes, &c.

^a Athan. Apolog. 2.

XIX.

Sed præter communicationem cum Meletianis, quam in Eusebio & Theognide tan- B topere Constantinus est execratus, addidisse eosdem deterius scelus, quam ob causam Imperator commotus fuerit, vt eisdem exilium decerneret, Sozomenus declarat his verbis^b: Quinetiam cum in aliis vrbibus, tum maximè in Bithyniæ & Hellepontii ciui- tatibus, tum Constantinopoli quoque dogmata Arij deintegrò accensa. Denique fer- tur, Eusebium Nicomediæ Episcopum, & Nicææ Theognidem, cum falsa persuasione cum, cui Imperator libellum de Actis Concilij Nicæni custodiendum commiserat, cir- cumuenissent, suas in eo subscriptiones deleuisse; iamque conatos palam docere, non existimandum Filium Patri consubstantialem esse. De qua re Eusebium, cum esset ac- cusatus, apertè ac liberè respondisse Imperatori; atque veste quadam, qua induebatur, demonstrata, dixisse: Si vestis illa, se inspectante, diuideretur, se tamen numquam af- firmaturum, vtramque eius partem, vnam eandemque essentiam habere. Quibus ver- C his valdè grauiter commotus est Imperator: nam cum persuasum haberet, tales qua- siones post Nicænum Concilium penitus compressas fore, præter spem eas denuò ex- citatas vidit. Maximè autem omnium eius animum offenderant Eusebius & Theo- gnis, quòd cum quibusdam Alexandrinis, quos, vt parum restè de fide sentientes, ad pœnitentiam agendam Concilium conseruarat, communicassent: quam ob causam eos, veluti dissidij auctores, exilij causa solum vertere imperauit. A nonnullis enim Im- peratorem hac de re iracundia accensum, Eusebium & Theognidem exilio addixisse, memoratum est.] hætenus de his Sozomenus: qui post hæc de horum molitionibus aduersus Athanasium pertentatis orationem aggreditur: nos autem eas cœptas esse pau- lò post Athanasij creationem, antè diximus, ipsius Athanasij auctoritate. Ceterum nec quod Sozomenus tradit, tam Eusebium quam Theognidem palam aueratos esse D Nicænum Concilium, & formam fidei conatos esse conuellere, satis liquet: nam Euse- bianorum neminem, nec ipsam licet Arium ausum esse, viuente Constantino, in Nicæ- num Concilium vel quidquam mutire, sed se eius professores cum dicerent, non nisi occulto tramite illud aggredi enixè studuisse constat; vt gesta ab eis in Ierosolymitano Concilio, quæ nos dicemus inferius, manifestè significabunt.

^b Sozom. l. 2. c. 20.

EUSEBII ET THEOGNI- DIS SCHLV.

XX.

ADVERSVS CONCVBI- NARIOS LEX EDITA. c. l. c. de concub.

Hoc eodem quoq; anno Constantinus Imperator, cum propensiori studio esset non tantum ad prauæ religionis cultum abolendum, sed etiam ad inolita vitia extirpanda, edita sanctione, concubinatum penitus sustulit, sic rescribens ad Populum^c: Nemini licentia concedatur, constante matrimonio, concubinam penes se habere. Datum XVII. Kal. Iul. Constantinis patre & filio Coss.]

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS ANNVS ANNVS 330. 17. 25.

I. DEDICATIO VRBIS CON- STANTINO- POLITA- NÆ.

TRECENTESIMO trigesimo Christi anno, Gallicano secundum & Symmacho Consulibus, quo celebrata sunt Quinquennalia Constantij Casaris, ipsa ciuitas Constantinopolitana à Constantino Imperatore Deo dicata fuit. Quoniam verò in his quæ ad tempus spectant, diuersæ sententiæ reperiuntur, & falsa interdum astruitur magno præiudicio cum rerù gestarum, tum temporis chronologiæ, ex qua sæpius com- plures posteriora consueuerunt tempora numerare: quænam verior sit, ab antiquis probata,

A probata, est diligentius perquirendum. Fuit ea quorundam sententia (haud tamen an- tiquorum^a) eo ipso anno, quo Magnum Nicænum Concilium absolutum est, nempe Consulibus Paulo & Iuliano, Constantini anno vigesimo, factam eiusmodi dedicatio- nem à sanctis Patribus qui Nicææ contuenerunt; dicentes, absoluta Synodo, inuitatos esse Episcopos ad nouæ Encarnia vrbs: quæ quidem sententia cum ex iis quæ superius dicta sunt, cum actum est de Nicæno Concilio, tum etiam ex ijs quæ modò dicentur, erroris arguitur.

^a Niceph. l. 8. cap. 26. & Greg. presb. in Orat. de Nicæno Concil.

Rursum verò apud Cassiodori Chronicon eiusmodi facta dedicatio reperitur, Paca- tiano & Hilariano Coss. qui numeratur à Nicæno Concilio annus septimus. Ceterum si numeres annos Constantini ex Chronico Cassiodori, inuenies dedicationem eius ci- uitatis incidere in annum vigesimum quintum Imperij Constantini, qui præsens annus B est. Quamobrem Cassiodorus occasionem errandi inde sumpsisse videtur, quòd perpe- ram numerat annos Imperij Constantini, & (quod superius est demonstratum) duos præteriens annos, eius Vicennalia ponit sub Consulatu Ianuarij & Iusti, quæ sunt celebra- ta duos ante annos, nempe sub Consulatu Pauli & Iuliani: quo errore semel illapso, qui hoc anno sub dictis Consulibus ponere debuisset dedicationem eiusdem vrbs, eam collocat post duos annos. Sed cum quinque annis post Vicennalia Constantini ciuita- tem dicari contigisse dicat; planè sentit hoc ipso anno eam dedicationem factam esse: quod constat etiam ex Hieronymi sententia, in cuius Chronico habetur eius dedi- catio vrbs facta anno vigesimo quinto Imperij Constantini: verum cur posita ibi chronologia de annis Domini huic nostræ minùs respondeat, consule quæ ea de re su- perius dicta sunt, scilicet in fine anni Domini vigesimi quinti supra trecentesimo. Huic quoque sententiæ assentitur Anastasius Bibliothecarius, qui in breui memoria tempo- rum, quam elucubrauit, sub præsentis anno eandem celebritatem collocasse reperitur. Nec aliud planè ab his sensisse maiores, ex eo certum deducitur argumentum, quòd cum Marcellinus Comes in suo Chronico numeret ab anno regis vrbs conditæ vsque ad Consulatum Mauortij, quo Iustinus obiit, & cœpit imperare Iustinianus, annos cen- tum nonaginta septem; liquidò constat, ab hoc anno eum numerare cœpisse. Rursum verò cum Suidas^b dicat, Nouam Romam conditam à Constantino anno ab Augusti monarchia trecentesimo sexagesimo; hoc planè anno conditam, nempe absolutam & dedicatam, affirmare videtur. Ceterum tunc cœptos esse numerari annos ab vrbe con- dita, cum eadem dedicata est, quæ & anniuersaria celebritate populo recurrere consti- uit, nulli dubium est. Sed cum ibi Suidas ab eo anno vsq; ad Imperium Basilij & Con- stantini Porphyrogenitorum subdat numerari annos trecentos & octo, apparet omni- no in notas numeri mendam irrepsisse, cum iidem imperare cœpisse reperiuntur anno Domini nongentesimo nonagesimo septimo: atque ob eam causam numerandi essent anni sexcenti sexaginta septem.

II. TEM- PORE CON- STANTINI DEDICATIO VRBIS.

His igitur de anno, quo Constantinopolis dedicata est, elucidatis, dies ipsa dedicatio- nis publicis perpetuisque monumentis commendata est, vt anniuersaria die natalis No- uæ Romæ, sicut antiquæ, celebraretur. extat de his sanctio Imperatorum, in qua, cum de feriis agitur, hæc habentur: His adiicimus natalitios dies vrbium maximarum, Ro- mæ atq; Constantinopolis, quibus debent iura deferre, quia & ab ipsis quoq; nata sunt.] Porro in Menologio decima die mensis Maij natalis dies Nouæ Romæ Constantino- polis in Ecclesia publicè annis singulis recitandus descriptus reperitur, licet apud Zona- ram^d vndecima mensis Maij eadem fuisse absoluta legatur.

III. DIES NATALIS VRBIS CONSTANTINOPOLITANÆ. c. l. 2. de feriis. Cod. Theod. d. Zonar. An- nal. par. 3. c. Nicoph. l. 8. c. 26.

Quod verò ad dedicationem spectat, eam à Christianissimo Imperatore non nisi Chri- stianis ritibus oportuit esse dicatam. Cum agit de his Nicephorus^e, affirmat eam in- cruento sacrificio, precibus, votisque fuisse Dei Genitrici Mariæ cōsecratam. Ceterum quòd dedicatio ad cultum latriæ Deo tantum debita pertinet, non nisi Deo dedicari con- sueuisset à Christianis ecclesiis, S. Augustinus^f sæpè testatur. verum sicut constat eodem auctore, dedicari Deo ecclesias in memoriam Martyrum; ita etiam potuit accidisse, vt Constantinopolis Deo cōsecraretur in memoriam sanctissimæ Virginis Dei Genitri- cis Mariæ: Deo autem omnino dicatam esse, Eusebius tradit^g.

IV. CUI DICA- TA CIVITAS CONSTANTINOPOLITANÆ. c. l. 2. de feriis. c. 10. & alit. in locis. g. Euseb. l. 11. Constantin. lib. 3. c. 47.

Sed quod ad eius vrbs extruccionem pertinet; quæ de ea re in primis Zosimus scri- pserit, vt eadem dilucidemus, sunt recitanda: nisi enim quis ex alijs Zosimo antiquo- ribus ac magis probatis Historicis cunstarum rerum perspectam habuerit veritatem, existi-

V.

existimare fortasse posset Constantinopolim totam factam esse deorum sedem & domicilium, sed re accuratè percognita, aliter sentiet. Post igitur descriptum ab eodem situm vrbis illius, cum agit de ædificiis publicis ab Imperatore in ea constructis, hæc ait: Constantinus autem eo loco, quo porta quondam erat, extructo foro rotundo, quod porticibus distentis inclusit, fornices duos è marmore Proconesio maximos fecit oppositos sibi, per quos ire licet in Seueri porticus, & vrbe prisca egredi: cumque longè maiorem urbem efficere vellet, eam vltra veterem murum decem & quinque stadiis muro nouo circumdedit, qui totum Isthmum à mari ad mare complecteretur. Hoc modo cum urbem priorem multò maiorem reddidisset, Palatium quoque condidit Romano non multum cedens. Idem Circum ad omnem elegantiam perpoliuit, cuius partem fecit Castoris & Pollucis ædem, quorum simulacra nunc etiam in Circi porticibus stantia videre licet. Statuit & quadam in parte Circi Apollinis Delphici tripodem in se continentem ipsius Apollinis simulacrum. Cumque Byzantij forum maximum esset, quatuor porticibus inclusum, ad extremas partes vnus ex hisce porticibus, ad quam gradus non pauci sursum ducunt, ædes duas extruxit, colloçato in harum altera Matris deum Rheæ simulacro, quod in monte Dindymo, qui oppido Cyzico imminet, olim illi constituerant, quos Iason nauigationis socios habuit. Et aiunt, eum hoc quadam ex recordia nihili faciente res diuinas mutilasse, leonibus vtrimque sublatis, & manuum figura mutata: nam cum olim tenere leones videretur, nunc speciem precantis exhibet, urbem inspectans & obseruans: in altera Fortunæ Romanæ simulacrum posuit. Præterea quibusdam Româ secutis eum Senatoribus domos ædificauit.] hæcenus de structura Zosimus.

^a Zosim. l. 2.
VRBIS
STRUCTURA
ET ORNA-
MENTA.

VI.
^b Aug. de Ci-
uit. Dei, l. 5.
c. 25.

IDOLA
CONTEM-
PTI EX-
POSITA.

^c Euseb. in
Vit. Const.
l. 3, c. 52.

VII.
^d Euseb. in
Vit. Const.
l. 3, c. 47, 48.
ECCLESIAE
CONSTAN-
TINOPOLI
ERECTAE.

At quis hæc audiens, non putet S. Augustinum esse mentitum, dum Constantini felicitatem recensens, hæc ait: Cui etiam condere ciuitatem Romano Imperio sociam, velut ipsius Romæ filiam, sed sine aliquo dæmonum templo simulacrumque, concessit Deus.] At veritati per omnia consentanea sanctum Augustinum esse locutum, quæ Eusebius & alij Historici scribunt, satis apertè declarant. Ea enim cum ornatus causa, veluti de deuictis hostibus erecta victoriæ trophæa, in loco conspicuo collocata, tum præcipuè ad derisionem deorum Gentilium à Constantino fuisse in locis publicis posita, Eusebius illis verbis superius recitatis, hæc autem necessariò repetendis, ostendit, quibus ait: Aliorum insignia monumenta ex ære fabricata (in quibus veterum error longo iam temporis spatio se insolenter iactasset) in foro ciuitatis Imperatoris nomine nuncupatæ omnibus palàm propofita, vt intuentium oculis pro turpi spectaculo subijcerentur: hæc Pythius, illic Sminthius, in ipso Circo tripodes Delphici, Heliconides Musæ in Palatio. Quinetiam ciuitas ipsa Imperatoris (vt modò dixi) nomine appellata, tota simulacris, quæ erant apud quasdam gentes diis consecrata, & ex ære artificiosè elaborata, passim referta fuit. Atque his ipsis simulacris deorum nomine erectis, quibus homines erroris morbo oppressi infinitas hecatombas, victimasque igne crematas frustra obtulissent, ferocè tandem sapere didicissent, tamquam ludicris rebus ad risum iocumque spectatorum Imperator usus est.] hæcenus Eusebius, qui mox subdit de statuis deorum aureis & argenteis ab eodem Imperatore conflatis, atque in massam redactis.

Quid insuper idem Auctor tradat de sacris Memoriis in eadè ciuitate erectis, hæc describam: Ciuitatem (inquit) ipsius nomine nuncupatam eximio splendore illustrare instituens, permultis templis, hoc est præclarissimis ecclesiis in honorem Martyrum, illustrissimisque ædibus sacris adornauit, quæ partim in suburbiis erant, partim in ipsa vrbe; quibus tum Martyrum celebravit memorias, tum ipsam urbem Martyrum Deo consecrauit. Ad summam, cum sapientia diuina esset imbutus, ciuitatem quam sui nominis appellatione donandam statuerat, primùm omni idolorum cultu purgari debere censuit, vt nusquam in illa vel statuarum eorum, qui dii putantur, in templis honoratæ, vel altaria impura cruoris contagione inquinata, vel hostiæ ignis incendio penitus exustæ absumptæque, vel festa dæmonum nomine celebrata, vel aliud quidquam eorum quæ apud supersticiosos vsurpari soleant, omnino apparerent. Videas etiam adhuc, licet, apud fontes in medio foro positos, Pastoris præclari symbola, illis, qui sacris litteris eruditi sunt, satis cognita; Daniele quoque cum leonibus in ære incisum, auriq; laminis splendescentem. Tantis item & tam diuinus amor Imperatoris animum

animum complexus est, vt in ipso Palatij introitu, in ædificio omnium excellentissimo, in medio recti laqueari inaurato, in tabula maxima explicata, salutaris passionis insigne ex lapillis pretiosis cuiusque modi, auroque multo politè elaboratis confectum, signandum curauerit. Istud Imperatori sanctissimo regni firmum videbatur esse propugnaculum. His igitur ornamentis suam illustrauit ciuitatem.] hæcenus Eusebius: eadem de statuis ornamentis causa locatis testantur Socrates^a & Sozomenus^b.

Quod autem ad nouum ciuitatis nomen spectat; vt eadem ab Imperatoris nomine nuncupata, Noua Roma diceretur, Constantinum lege publica statuiffe, idem Socrates tradit, cum ait: Illam ciuitatem Constantinopolim nuncupauit, lege denique fanciuit, vt Secunda Roma vocaretur; quæ lex est in columna lapidea incisa, atque ad eò publicè apud Prætorium prope ipsius Imperatoris statuam equestrem collocata.] Sane quidem non nomine tantum, sed re ipsa conatus est Constantinus, ciuitatem illam alteram Romam facere, quæ in omnibus ex æquo, si liceret, veteri Romæ responderet: nam vt illam, in quatuordecim primùm regiones diuisit, Capitolium erexit, Miliarium aureum colloçauit, Circum Maximum, Amphitheatrum, Fora, Porticus, & alia publica Romæ instar ædificia, idque (vt ait S. Hieronymus^c) omnium vrbium nuditate, cum quidquid nobile in aliis antiquioribus totius Orientis ciuitatibus inueniretur, à Constantino Constantinopolim inferretur: cum & inter alia prisorum Regum Ægypti, quod integrum supererat clarissimum monumentum, obeliscum illum omnium maximum, qui Thebis erat, in mensæ molis opus, Alexandriam vehendum curauit, vt nauimpositu deferret Constantinopolim; sed antè præuentus est morte, quam ingens opus ac planè admirabile absoluerit valuisset: quomodo autem ab eius filio Constantio Imperatore tandem perlatum sit Romam, suo loco dicemus.

Quod verò ad vrbis amplitudinem pertinet, & eandem incolentium frequentiam, hæc Zosimus: Constantinopolim ad amplitudinem vrbis longè maximæ tam felicitatus auxit, vt plerique post eum Principes ibidem constituto domicilio, maiorem, quam vnus poscat, hominum multitudinem ed pellegerint; quæ vndique terrarum istuc, vel militiæ, vel mercaturæ, vel aliorum negotiorum causa confluit. Quapropter & muris longè capacioribus, quam essent ij quos Constantinus struxit, eam circumdederunt, & ædificia tam esse contigua permiserunt, vt habitatores eius, siue domi se contineant, siue in compitis sint, ardentur, nec sine periculo propter ingentem hominum & animalium copiam incendant: nec pars vicini maris exigua solo cessit, vndique defixis palis, & ædificiis in eos impositis, quæ securum ad complendam urbem amplam sufficerent.] hæc Zosimus de ædificata à Constantino, & aucta ab aliis ciuitate Constantinopolitana. Aperuerat autem ille ad ampliandam eam ædificiis ciuitatem huiuscemodi viam, cum annonam publicam viritim omnibus eandem habitantibus distribuerit, quam & ad posteros transmitti voluerit: ediditque de his omnibus sanctionem, cuius Theodosius Imperator in rescripto ad Proculum Præfectum Vrbis meminit his verbis:

Annonas ciuicas non tam titulis dignitatum, quam singulorum viritim meritis attributas, diu Constantini liberalitate sat claruit: ideoque nihil ex his scholarum nomine vindicetur, sed pro vnus cuiusque merito, quæ sunt concessa, feruentur: vt quicumque perceptarum annonarum emolumenta vel in heredes proprios iure sanguinis transfuderunt, vel in extraneos distractionis titulo transcripserunt; maneat quod gestum est, vel hereditatis merito, vel venditionis arbitrio.] hæc ibi Theodosius. Sed quam ad causam ad huiusmodi effusam & perpetuam largitionem præstandam impulsus Constantinus fuerit, quidque præstari voluerit ab accipientibus annonam, idem Theodosius Imperator aliò ad Aurelianum rescripto declarat his verbis: Annonas ciuicas adhuc militariibus viris beneficium diuale distribuit, vt, qui emolumenta perciperent, ædificandi studio magnitudinem vrbis auergerent. Ac proinde ne frustra deputatis commodis perfruantur, quorum ope incrementa mœnium non iuuantur; id super his annonis, quæ scholis erogari solent, seruandum est, vt hi tantum qui domos habent, deputata suo nomini commoda consequantur, &c.]

Sed & Arcadius Imperator ad Africanum^d, Eos (inquit) quos in hac vrbe domos non habere cognoueris, annonis nouis quolibet titulo acceptis priuari, tua magnitudo præcipiet, nec vllis emolumentis ciuicis adiuari. Neque enim fas est, vt qui vrbis affectum

^a Socrat. l. 2.
cap. 12.
^b Sozom. l. 2.
c. 4.

VIII.
^c Socrat. l. 1.
c. 22.
CONSTAN-
TINOPOLIS
DICTA NO-
VA ROMA.

^d Hieron. in
Chron. hoc
an. 25. Const.

IX.
^e Zosim. lib. 2.
VRBIS AM-
PLITUDO
ET FRE-
QUENTIA.

X.
ANNONA
DATA CIVI-
BUS VR-
BEM ILLU-
STRANTI-
BUS.

XI.
ANNONA
COLLATA
AB ARCA-
DIO.

XI.
ANNONA
COLLATA
AB ARCA-
DIO.

affectum domus indicio monstrare neglexerint, eius commodis perfruantur. Sin verò quisquam est, qui se ædes spondeat habiturum, nisi intra sex menses instruxerit, nequam publicarum annonarum modum potiat.] hæc ibi. Solitam verò fieri eiusmodi erogationem in pane cocto, & magnæ fuisse impensæ, eamdemq; à Theodosio auctam esse, inuolabiliterque præstari solitam, Theodosij Iunioris constitutio declarat his verbis: Nulli, ne diuinæ quidem domui nostræ, frumentum de horreis publicis pro annona penitus præbeatur, sed integer canon mancibus consignetur, annona in pane cocto domibus exhibenda: ita enim debet canon ab inclytæ memoriæ Constantino præstiturus, necnon à diuo pietatis meæ auo auctus, expendi, &c.] Meminit & Zosimus eiusmodi munificentiæ Constantini, cum ait: Populo Byzantino publicam annonam distribuit, quam & hæcenus ille semper habuit.] hæcque omnia ille (vt vidimus) ampliandæ vrbs causa.

^a l. 2. De frumento vrbs Constantin. Cod. Theod.

^b Zosim. l. 2.

XII. COMPARATIO INTER VETEREM ET NOVAM CONSTANTINOP.

Quantum autem augmenti atque decoris consecuta fuerit vrbs Constantinopolitana, opera ac studio Theodosij Senioris, Themistius philosophus sexta Oratione declarat, vbi post multa hæc ad postremum habet: Quod si quotidie Rex huius desiderio magis ac magis accendatur, futuro anno maiore certè ambitu opus est nobis. Quod si factum fuerit, iam in controuersiam veniet, vtra vrbs maior ac illustrior sit, illa ne, quam Theodosius ciuitati Constantini adiunxit, an illa, quam Constantinus addidit ei quæ Byzantis opera fuit extracta. Ego certè, o viri optimi, si mihi per ingrauescentem iam ætatem liceat, diuturniore vita frui vellem: neq; id sanè fruendæ alicuius voluptatis causa: iam enim omnes euauerunt, id quod mihi periuicundum est: sed vt tertiam vrbs spectarem, quam Princeps noster non multo post tempore prior adiunget.] hæc & alia Themistius. Porro persoluisse opus quod cœperat Theodosius, possumus intelligere: nam multos annos post eam Themistij Orationem in Imperio vitam propagauit. Tres verò ciuitates vnam vrbs appellat Themistius, nempe vetus Byzantium, Constantinopolim à Constantino illi additam, & quam numerosa tum publicarum tum priuatarum ædium ædificatione Theodosius Imperator adiecit.

XIII. QUANTVM PRÆSTARET VRBS VETVS NOVAE.

Ceterum quantumlibet cum ipse, tum alij certauerint eodem studio posteriores Imperatores Orientalis Orbis, vt æmulam Romæ Constantinopolim illi æqualem redderent, & si possent, clariorem efficerent: tamen quamuis omnem ad id perficiendum conatum atque laborem insumpserint, hoc perficere minus licuit. Id quidem, quæ hæcenus præ manibus habetur, excusa in Notitia prouinciarum, vrbs Constantinopolitana in quatuordecim regiones distincta, & quibus essent singulae publicis ædificiis exornatæ, accuratè descripta, omni ex parte quàm minor hæc esset, facile monstrat: vnde verissima comprobatur illa de hac re Suidæ sententia, qua dicit: Constantinopolis tanto est aliis omnibus vrbs maior, quanto Romæ esse minor videtur, à qua secundam numerari longè mihi certè quidem videtur esse melius, quàm ceterarum omnium primam existimari.] in hunc modum Suidas. Ex quibus iure redarguitur Sozomenus, qui cum veterem Romam nunquam inuiserit, nouam antiquæ prætulit, dicens de Constantino: Denique in omnibus rebus vrbs illam suo nomine nuncupatam, Romæ, quæ est in Italia, parem studuit efficere: neq; certè suus eum fecellit conatus. Nam virgula diuina (quod aiunt) tantum creuit, vt tum frequentia hominum, tum pecuniæ & diuitiarum abundantia Romam omnium consensu longè superaret.] hæc Sozomenus. Infrenanda pariter ex his S. Gregorij Nazianzeni hyperbole, dum in carmine de ciuitate Constantinopolitana ait, tantum excellere Constantinopolim pulchritudine inter ceteras omnes vrbes, quantum cælum terræ præstat: nec enim ipse Romanam inuisit vrbs.

^c Suid. in historic. verb. Constantinopolis.

^d Sozom. l. 2. c. 2.

XIV. AEMULATIO PRINCIPVM TRANSVSA IN EPISCO.

Sed & (quod dolendum est) æmulatio illa Principum dimanauit in recentiores post eam sacerdotes, cum eius Ecclesiæ Episcopi malis artibus, quod iure non possent (vt suo loco dicitur) nomen sibi Oecumenicum arrogarint: vt meritò Nicolaus Papa Michaeli Imperatori exprobrat, solam Constantinopolim spoliis & opibus, quas violentè abstulit, esse ditatam: vnde iure illud infelix elogium propheticum sic tandem experita: Væ, qui prædatis: nonne & ipse prædaberis? cum consummaueris de prædationem, prædaberis.

XV. Zonar. Anal. par. 3.

At quod rursus ad Constantinum spectat, hæc insuper addit Zonaras: Denique teretem illam columnam porphyreticam, Romæ (vt ferunt) allatam, in foro lapideis tabellis

A tabellis instrato (vnde à Græcis Placoton nominatur) erexit: iuxtaque simulacrum æneum tum artificio mirabili antiquæ manus, penè viuentis instar, expressum, tum magnitudine insigni spectabile dedicauit: eam statuam Apollinis esse ferunt, Illo Phrygiæ translata. Sed diuinus Imperator ille nomen suum ipsi indidit, clauis quibusdam capiti insertis, qui corpus Domini salutiferæ Cruci affixerant. Ea ad nostram quoque ætatem permansit integra columnæ insistent: sed sub Alexio Comneno vehementis ventu impetu deiecta concidit: nec ipsa solum comminuta est, sed multos etiam, qui casu illic aderant, contriuit. Palladium item Troiæ in forum Placoton transtulit.] istæ ipse. Addit his Nicephorus, in eiusdem statua super porphyreticam columnam collocata positum in dextera malum aureum, cui veneranda Crux erat superposita, cum tali inscriptione: TIBI CHRIS TE DEVS VRBEM HANC COMMENDO. Sed & de sacris reliquiis in basi eiusdem columnæ collocatis hæc subdit: Quatuor autem solidis firmisque apsidis pulchrè circumcircà basi columnæ fundata, sub ea ipsa basi duodecim cophinos, & septem portas, necnon reliquias septem panum, quibus benedictione sanctificatis Christus multitudinem pauperum: præterea dolabram Noë, qua ille Arcam construxit, manibus ipse suis Imperator sigillo suo ea omnia obliquata repositi: quæ ad nostra vsque tempora etiamnum vrbi ipsi, intactus inuolutusque thesaurus, permant.] Cedrenus de eadem columna porphyretica verba faciens, hos in ea versus incisos fuisse testatur:

*Tibi Christe, mundi Domine, rectorq; optime,
Vrbem hanc, tibi qua seruiat, modo subsidit,
Et sceptrâ, Romanamq; omnem potentiam
Hæc tu malis defendes semper ab omnibus.*

^b Cedren. in Compend.

C Subter eam iacent duodecim corbes. Rursum verò Nicephorus agens de eiusdem Constantini erectis Constantinopoli pietatis monumentis, sic ait: Ad imitationem igitur triplicis istius visionis, tres ex ære fieri curauit Cruces, eisq; sacra hæc imposuit nomina, ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΝΙΚΑΖ, IESVS CHRISTVS VINCIT. Ex his, cui nomen Iesus inditum, auro per omnes partes diffusio ornata, collocata est super fornitem seu arcum triumphalem in foro, vt obscuriore significatione ardorem pietatis ipsius indicaret: potentia namque roboris eius Græcam superstitionem debellauit. Alteram verò venerandam sacramque Crucem, Christi nomen præferentem, in porphyretica Romana statuit columna, in loco qui Φιλαδέλφειον, hoc est, Fraternalis amor, dicitur. Tertiam verò, quæ Constantinus Nisi, id est, Victoriæ vocauit, Heraclius autem Ανιπικον, hoc est, inuisctam, in alta columna marmorea posuit, in loco cui nomen Αγοπ αλιον, id est, Forum panarium: ad quam marmore etiam supra opinionem hominum virtutes sunt editæ: atque in primis, si qui rigore inflammationis vexarentur, & oculorum doloribus & suffusionibus premerentur, sanati sunt. de qua factum quoddam, quod admodum in admiratione fuit, exponam. Ne verò quisquam narranti mihi fidem non habeat: nihil enim tam præter opinionem & præter fidem est, quod Deus non perficiat, neque etiam quidquam, quod Deus velit, impossibile est.

Dicitur namque, & verè dicitur, cum ad eam Angelus Domini ter quotannis per altissimum intempestæ noctis silentium, perinde atque micans quoddam cælitus fulgur, cum splendore insustentabili venit, Crucem eum circumire, suffitum facientem; suauisque voce, quasi cuiusdam tenuis indicis, præsentiam suam illis, qui puritate vitæ à vitiiis abhorrentes, talia & videre & audire idonei sunt, insinuare: atq; vbi cantu ineffabili diuinum carmen tersancti Hymni psallens concinuerit, rursus illum veluti stellam magnificè micantem ad munia redire sua. Hanc verò venerandam Domini Crucem longo post tempore, decimum octauum annum Mauritio imperante, quod immenso terræ motu corruerat, ferreis quibusdam operibus Heraclius firmavit, & in basi eius huiusmodi incidit inscriptione: OPVS DEO ACCEPTVM IMPERATORIS MAGNI HERACLIVS FIRMAVIT. quæ inscriptio ad mea vsque tempora durauit. hæc de tribus Crucibus à Constantino constructis.] atque hucusque Nicephorus.

XVII. ANGELICA APPARITIO.

E De Cruce rursus super triumphalem fornitem posita Cedrenus meminisse visus est, cum ait: Supra Milliarj fornice duæ sunt statuæ, Magni Constantini, & matris eius, & in harum medio Crux.] Porro idem Auctor recenset alia eiusdem vrbs nobilissima

XVIIII. Cedren. in Compend. in Theod.

DE ALIIS
INSIGNI-
BUS VRBIS
MONVME-
NTIS.

^a Apoc. 1.

XIX.

QUOT EC-
CLESIAE
CONSTAN-
TINOP.
^b Euf. Orat.
De Laud.
Constant.
^c Socrat. l. 1.
cap. 12.
^d Niceph. l. 7.
c. 49. in fine.
^e Operat. lib. 2.
f Socrat. l. 2.
c. 2.

XX.

MICHAELIUM
IN
SVBRARIO.

XXI.
MIRACU-
LVM IBI
EDITVM.

XXII.
PROBIANVS
IBIDEM
CVRATVS.

simulacra à vitis clarissimis elaborata, non à Constantino tantum, sed à Theodosio quoque Imperatore illuc è diuersis locis translata, quæ gentes potissimum colebant: sed ea præmittimus. At de bouis ænei simulacro memoria non prætereat, utpote necesse sanctissimi Martyris sanctificato: Pergami in Asia illud erat, instas Phalaridis tauri ad miserorum necem compositi, quod illud ipsum fuisse Cedrenus tradit, in quo Aristipus testis fidelis, cuius clarissima mentio est in Apocalypsi^a, martyrium subiit. translatum autem eiusmodi bouis ænei simulacrum positum fuit in Vaderina regione, in qua erat templum Apostolorum.

Quod pertinet ad ecclesias ab eodem Constantino erectas Constantinopoli, auctor est Eusebius^b, ipsum primum omnium aggressum esse templa quæ illic erigenda erant. meminit de duobus tantummodò Socrates^c, nempe de ecclesia Apostolorum; & altera Pacis dicta, quæ & alio nomine, Sapientia, nominata reperitur. Sed & Martyrum has constat ibidem fuisse erectas Memorias, nempe Mocij, Agathonici, Menæ^d, & Acaei, quæ extant in regione decima. Omnes verò ecclesiæ ibi ædificatæ, vsque ad Arcadij & Honorij Imperatorum tempora, in descriptione citata superius vrbis Constantinopolitanæ numero sunt quatuordecim. Sed hac quoque ex parte intueri licet quantum Roma vetus nouæ præstaret; cum in ea reperiri quadraginta basilicas & amplius Optatus affirmet^e. Illam insuper ecclesiam ibidem extra urbem ab eodem Imperatore ædificatam in honorem S. Michaelis Archangeli, satis celebrem fuisse, Sozomenus tradit, qui & diuinas virtutes in ea perfici iugiter consuuisse narrat his verbis^f.

Hanc igitur ciuitatem Constantinus suo appellatam nomine, & velut recens ad Christi honorem extructam, multis maximisque ecclesiis exornauit: cuius propensio studio Deus ipse opem tulit, & visionibus quibusdam confirmauit, ecclesias in ea vrbe ædificatas, sanctas & salutare esse. Ex quibus eam quæ est in loco qui E^gia, id est, Vestæ sacer olim dicebatur, sita, in maximo honore tum à peregrinis, tum à ciuibus ex illo tempore habitam fuisse constat. Idem tamen locus iam Michaelium nominatur, estque nauigantibus ex Ponto Constantinopolim ad dexteram positus; atque abest ab vrbe, si naue traicias, trigintaquinque stadia, sin autem sinum, qui interiacet, pedibus aut equo vndique circuire velis, septuaginta. Loco verò istud nomen eò impositum est, quòd pro certo crederetur, diuum Michaelem Archangelum ibi apparuisse: quod etiam ipse quidem, non paruum eodem in loco beneficium adeptus, verissimum esse confiteor. atque id ita se habere, argumento prætereà esse possunt multæ aliæ res, quas compertum est ibidem gestas esse. Nam nonnulli in graues casus & pericula, è quibus nullo modo possent emergere, alij in morbos aut perturbationes corporis incognitas delapsi, simulac in eo loco Deum precati essent, calamitatibus, quibus premebantur, penitus liberati sunt. Verum quo pacto ista, & quibus hominibus euenerint, sigillatim persequi, longum esset. Attamen quid Aquilino nobiscum etiamnum ætatem degenti, & in eodem foro causas agenti, eodem in loco acciderit, partim vt ab eo audiui, partim vt ipse conspicatus sum, iam opportunè commemorabo.

Cum enim vehemens febris, eaque paulò ardentior ex flaua bile orta eum occupasset; Medici dederunt illi bibere medicamentum ad aluum purgandam; quod quidem euomuit; atque simul cum vomitione bilis in omnes corporis partes diffusa, cutis extremitatem coloris specie sibi simili tinxit: ex quo factum est, vt omnem cibum & potum euomeret. Vbi autem longo temporis spatio istud perpeffus fuerat, & nihil alimenti in stomacho conquiescebat, de morbo curando Medici desperare coeperunt. At cum femimortuus esset, dat suis mandatum vt eum in ecclesiam deportent, affirmatque se ibi aut mortem obiturum, aut morbo liberatum iri. Cui in ecclesia iacenti de nocte visio quædam diuina obiecta iuber, vt cibum potione, quæ ex melle, vino, & pipere pariter mixtis conficeretur, tingeret. quæ quidem potio cum esset calidissima, quamuis Medicis, ex artis ratione eam considerantibus, morbis è flaua bile contractis contraria videretur, hominem tamen morbo recreauit.

Accepi porrò, Probianum vnum ex satellitibus qui Imperatorem in Palatio stipabant, cum dolore pedum grauius affligeretur, eo in loco etiam cruciatu leuatum, & admirabili quadam ac diuina visione dignatum fuisse. Nam iste cum in initio Gentilis esset, postea tamen Christianus factus, quamquam omnia alia religionis nostræ instituta pro-

A probabilia putabat, sanctam tamen Crucem salutis omnium causam extitisse, neutiquam admittere voluit. Cui sic animo affecto, visio diuinitus oblata, quamdam Crucis effigiem, quæ in altari illius ecclesiæ statui solet, ante oculos proposuit, declarauitque manifestò, res, quæcumque à tempore quo Christus in Crucem actus erat, vel ad utilitatem humani generis communem, vel ad priuatam quorundam, seu à diuinis Angelis, seu à pijs & perfectis hominibus gestæ fuerunt, non sine virtute Crucis salutaris rectè gestas esse. Sed quoniam tempus opportunum minimè suppetebat ad ea omnia recensenda, quæ in hoc templo accidisse cognoui: ista solùm commemorare, cõsiliu fuit.] hætenus Sozomenus: eadem Nicephorus^a, qui Probianum hunc, Medicum fuisse Imperatoris affirmat; locum verò, in quo ecclesia S. Michaelis fuit ædificata, nominatum esse tradit Sosthenium, sic dictum à salute, vbi Imperator inuenisset viri simulacrum alatum, quod præferret speciem (qua soleret effigiari) Michaelis Archangeli; cuius apparitione facta per visum, templum illud extruere aggressus esset. Equidem diuino quodam consilio accidit, vt quo tempore Constantinus abstulisset deorum quæ videntur celebriora templa, ac potissimum Æsculapij, qui, Gentilium sententia, morbis hominum mederetur; in ecclesiis Christianorum longè maiora atque certiora, diuina virtute, in curandis morbis miracula ederentur.

At quod rursus spectat ad ecclesias Constantinopoli à Constantino erectas, easdem omnes regijs donariis, iisdemque varij generis ac magni pretij exornasse, ex alijs in diuersas ecclesias ab eo collatis; quibus existimare facile potest. Sed & illud iisdem ecclesiis summa diligentia præstitisse, vt diuinæ Scripturæ libris ad diuina officia celebranda abundarent, Eusebius auctor est. Inter alios autem eiusmodi negotium ab eodem Imperatore iniunctum esse ipsi Eusebio Episcopo Cæsareæ Palæstinæ, vt codices sacri exactè describerentur, idem ipse testatur; qui & litteras à Constantino ad se eo argumento conscriptas recitat; quæ sic habent^b:

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS EYSEBIO. Cum Dei Saluatoris nostri prouidentia factum sit, vt in hac vrbe nostri cognomine, infinita ferè multitudo sanctissimæ se Ecclesiæ consecret: æquum sanè in primis esse videtur, vt vniuerso eorù cœtu mirabiliter aucto, ecclesiæ quoque plures in ea instituantur. Quapropter, quid nobis videatur, accipe. Visum est hoc significare prudentiæ tuæ, vt quinquaginta illarum Scripturarum volumina, quarum & apparitionem & usum maximè Ecclesiæ necessarium cognoscis, quæque prætereà facile legi & circumferri queunt, ab artificibus scitè scribendi peritis politiori membrana describi cures. Nostra clementia ad prouinciæ Præfectum litteras dedimus, penes quem totius administrationis summa est, vt quæ ad eas conficiendas necessaria videantur, omnia summa diligentia suppeditari curet. Nam vt scripti codices quàm celerrimè apparentur, tuarù id partium est. Ad eos verò referendos vehiculâ duo publica nostræ huius epistolæ auctoritate accipies: ita enim quæ pulchrè descripta sunt, etiam ad nostrum conspectum facillimè perferentur, si ad hoc munus obeundum aliquem ex tua Ecclesia ministrum delegeris: qui, vt ad nos venerit, nostram erga seipsum humanitatem sentiet. Deus te conferuet, frater dilecte.] hætenus Constantini epistola. subdit his Eusebius^c: Hoc Imperatoris mandatum res ipsa celeriter confecta est, cum in membranis curiosè elaboratis terniones & quaterniones mitteremus.] Vt autem Eusebij operam hac in re requisierit Constantinus, inde accedisse putamus, quòd, vnde emendatioribus libri exscribi possent, apud eum fideliora esse vetusta exemplaria viderentur, utpote heredem bibliothecæ Pamphili martyris, quæ nullam in persecutione iacturam (vt dictum est superius) passa esset: ac prætereà cum versipellis homo palinodiam recantasset in Concilio Nicæno, eum talem perseuerare, Constantinus existimaret.

Quod insuper ad perfectionem conditæ vrbis videbatur requiri posse: scientiarum scholas, in quibus docerent præstantissimi viri, in ea Imperator ædificauit: laudantur illar à sancto Gregorio Nazianzeno^d, quas ait excellentissimis Oratoribus atq; Philosophis fuisse refertas, in eisdemque S. Basilium tyrocinium exegisse tradit; vnde profectus Athenas, magistri potius, quàm discipuli specimen ediderit. Testatur Aurelius Victor^e de Constantino, fuisse ipsam nutritorem bonarum artium, ac fouisse præcipue studia litterarum: demonstrant hoc ipsum priuilegia, quibus eorum professores inuitos voluit esse, atque in primis illa ad Volusianum edita constitutio^f: Medicos, Grammaticos,

^a Niceph. l. 7.
c. 50.
SOSTHE-
NIUM.

XXIII.
DONA COL-
LATA EC-
CLESIIIS.

^b Euseb. in
Vir. Cæsar.
lib. 4. c. 36.

XXIV.
LIBRI SAC-
RI AB EY-
SEBIO CV-
RANDI.

^c Euseb. in
Vir. Constant.
l. 4. c. 37.

XXV.
SCHOLAE
SCIENTIA-
RVM EX-
TRUCTAE.
^d Greg. Na-
zian. Orat.
in laud. Bas.
^e Aurel. Vict.
in Constant.
^f De ma-
dic. & pro-
fes. C. Theod.

maticos, & Professores alios litterarum, immunes esse cum rebus, quas in ciuitatibus suis possident, precipimus, & honoribus fungi: in ius vocari eos, vel pati iniuriam, prohibemus: ita vt si quis eos vexauerit, centum millia nummorum Arario inferat: à magistratibus vel quinquennialibus exactus*, nec ipsi hanc poenam sustineant. Seruus eis si iniuriam fecerit, flagellis debeat à suo domino verberari coram eo cui fecerit iniuriam: vel si dominus consensit, viginti millia nummorum Fisco inferat, seruo pro pignore, donec summa hæc exoluitur, retinendo. Mercedem eorum & salaria reddi precipimus. Quoniam grauissimis dignitatibus vel parentes, vel domini, vel tutores esse non debent: fungi eos honoribus volentes permittimus, inuitos non cogimus.] hæc ipse, qui & de his aliàs eadem rescripsit ad populum^a.

* exactis,

al. 3. C. Theo.

XXVI.

BIBLIOTHECA PVBLICA.

b Paul. diacon. in Miscel. l. 1. in Leone Isaurico.

c Zonar. 3.

par. Annal. in Basilico.

d Zosim. l. 3.

e Glyc. lib. 4.

XXVII.

SENATVS CONSTANTINOPOLITANVS.

f Sozom. l. 2. c. 2.

g Glyc. lib. 4.

h Menolog. die ult. Decemb. Martyrolog. Rom. ead. die.

i Zoticvs pietate insignis.

k Dieult. Decembr. g. l. Euseb. lib. 4. c. 44.

l. c. 44.

m Zosim. l. 1.

n Zosim. l. 1.

o Zosim. l. 1.

p Zosim. l. 1.

q Zosim. l. 1.

r Zosim. l. 1.

s Zosim. l. 1.

t Zosim. l. 1.

u Zosim. l. 1.

v Zosim. l. 1.

w Zosim. l. 1.

x Zosim. l. 1.

y Zosim. l. 1.

z Zosim. l. 1.

aa Zosim. l. 1.

ab Zosim. l. 1.

ac Zosim. l. 1.

ad Zosim. l. 1.

ae Zosim. l. 1.

af Zosim. l. 1.

ag Zosim. l. 1.

ah Zosim. l. 1.

ai Zosim. l. 1.

aj Zosim. l. 1.

ak Zosim. l. 1.

al Zosim. l. 1.

am Zosim. l. 1.

an Zosim. l. 1.

ao Zosim. l. 1.

ap Zosim. l. 1.

aq Zosim. l. 1.

ar Zosim. l. 1.

as Zosim. l. 1.

at Zosim. l. 1.

au Zosim. l. 1.

av Zosim. l. 1.

aw Zosim. l. 1.

ax Zosim. l. 1.

ay Zosim. l. 1.

az Zosim. l. 1.

ba Zosim. l. 1.

bb Zosim. l. 1.

bc Zosim. l. 1.

bd Zosim. l. 1.

be Zosim. l. 1.

bf Zosim. l. 1.

bg Zosim. l. 1.

bh Zosim. l. 1.

bi Zosim. l. 1.

bj Zosim. l. 1.

bk Zosim. l. 1.

bl Zosim. l. 1.

bm Zosim. l. 1.

bn Zosim. l. 1.

bo Zosim. l. 1.

bp Zosim. l. 1.

bq Zosim. l. 1.

br Zosim. l. 1.

bs Zosim. l. 1.

bt Zosim. l. 1.

bu Zosim. l. 1.

bv Zosim. l. 1.

bw Zosim. l. 1.

bx Zosim. l. 1.

by Zosim. l. 1.

bz Zosim. l. 1.

ca Zosim. l. 1.

cb Zosim. l. 1.

cc Zosim. l. 1.

cd Zosim. l. 1.

ce Zosim. l. 1.

cf Zosim. l. 1.

cg Zosim. l. 1.

ch Zosim. l. 1.

ci Zosim. l. 1.

cj Zosim. l. 1.

ck Zosim. l. 1.

cl Zosim. l. 1.

cm Zosim. l. 1.

cn Zosim. l. 1.

co Zosim. l. 1.

cp Zosim. l. 1.

cq Zosim. l. 1.

cr Zosim. l. 1.

cs Zosim. l. 1.

ct Zosim. l. 1.

cu Zosim. l. 1.

cv Zosim. l. 1.

cw Zosim. l. 1.

cx Zosim. l. 1.

cy Zosim. l. 1.

cz Zosim. l. 1.

ca Zosim. l. 1.

cb Zosim. l. 1.

cc Zosim. l. 1.

cd Zosim. l. 1.

ce Zosim. l. 1.

cf Zosim. l. 1.

cg Zosim. l. 1.

ch Zosim. l. 1.

ci Zosim. l. 1.

cj Zosim. l. 1.

ck Zosim. l. 1.

cl Zosim. l. 1.

cm Zosim. l. 1.

cn Zosim. l. 1.

co Zosim. l. 1.

cp Zosim. l. 1.

cq Zosim. l. 1.

cr Zosim. l. 1.

cs Zosim. l. 1.

ct Zosim. l. 1.

cu Zosim. l. 1.

cv Zosim. l. 1.

cw Zosim. l. 1.

cx Zosim. l. 1.

cy Zosim. l. 1.

cz Zosim. l. 1.

ca Zosim. l. 1.

cb Zosim. l. 1.

cc Zosim. l. 1.

cd Zosim. l. 1.

ce Zosim. l. 1.

cf Zosim. l. 1.

cg Zosim. l. 1.

ch Zosim. l. 1.

ci Zosim. l. 1.

cj Zosim. l. 1.

ck Zosim. l. 1.

cl Zosim. l. 1.

cm Zosim. l. 1.

cn Zosim. l. 1.

co Zosim. l. 1.

cp Zosim. l. 1.

cq Zosim. l. 1.

cr Zosim. l. 1.

cs Zosim. l. 1.

ct Zosim. l. 1.

cu Zosim. l. 1.

cv Zosim. l. 1.

cw Zosim. l. 1.

cx Zosim. l. 1.

cy Zosim. l. 1.

cz Zosim. l. 1.

ca Zosim. l. 1.

cb Zosim. l. 1.

cc Zosim. l. 1.

cd Zosim. l. 1.

ce Zosim. l. 1.

cf Zosim. l. 1.

cg Zosim. l. 1.

ch Zosim. l. 1.

ci Zosim. l. 1.

cj Zosim. l. 1.

ck Zosim. l. 1.

cl Zosim. l. 1.

cm Zosim. l. 1.

cn Zosim. l. 1.

co Zosim. l. 1.

cp Zosim. l. 1.

cq Zosim. l. 1.

cr Zosim. l. 1.

cs Zosim. l. 1.

ct Zosim. l. 1.

cu Zosim. l. 1.

cv Zosim. l. 1.

cw Zosim. l. 1.

cx Zosim. l. 1.

cy Zosim. l. 1.

cz Zosim. l. 1.

ca Zosim. l. 1.

cb Zosim. l. 1.

cc Zosim. l. 1.

cd Zosim. l. 1.

ce Zosim. l. 1.

cf Zosim. l. 1.

cg Zosim. l. 1.

ch Zosim. l. 1.

ci Zosim. l. 1.

cj Zosim. l. 1.

ck Zosim. l. 1.

cl Zosim. l. 1.

cm Zosim. l. 1.

cn Zosim. l. 1.

co Zosim. l. 1.

cp Zosim. l. 1.

cq Zosim. l. 1.

cr Zosim. l. 1.

cs Zosim. l. 1.

ct Zosim. l. 1.

cu Zosim. l. 1.

cv Zosim. l. 1.

cw Zosim. l. 1.

cx Zosim. l. 1.

cy Zosim. l. 1.

cz Zosim. l. 1.

ca Zosim. l. 1.

cb Zosim. l. 1.

cc Zosim. l. 1.

cd Zosim. l. 1.

ce Zosim. l. 1.

cf Zosim. l. 1.

cg Zosim. l. 1.

ch Zosim. l. 1.

ci Zosim. l. 1.

cj Zosim. l. 1.

ck Zosim. l. 1.

cl Zosim. l. 1.

cm Zosim. l. 1.

cn Zosim. l. 1.

co Zosim. l. 1.

cp Zosim. l. 1.

cq Zosim. l. 1.

cr Zosim. l. 1.

cs Zosim. l. 1.

ct Zosim. l. 1.

cu Zosim. l. 1.

cv Zosim. l. 1.

cw Zosim. l. 1.

cx Zosim. l. 1.

cy Zosim. l. 1.

cz Zosim. l. 1.

ca Zosim. l. 1.

cb Zosim. l. 1.

cc Zosim. l. 1.

cd Zosim. l. 1.

ce Zosim. l. 1.

cf Zosim. l. 1.

cg Zosim. l. 1.

ch Zosim. l. 1.

ci Zosim. l. 1.

cj Zosim. l. 1.

ck Zosim. l. 1.

cl Zosim. l. 1.

cm Zosim. l. 1.

cn Zosim. l. 1.

co Zosim. l. 1.

cp Zosim. l. 1.

cq Zosim. l. 1.

cr Zosim. l. 1.

cs Zosim. l. 1.

ct Zosim. l. 1.

cu Zosim. l. 1.

cv Zosim. l. 1.

cw Zosim. l. 1.

cx Zosim. l. 1.

cy Zosim. l. 1.

cz Zosim. l. 1.

ca Zosim. l. 1.

cb Zosim. l. 1

bus, qui nulli esse vsui poterant: nam prodigalitate pro munificentia ducebat. Idem & Auri & argenti collationem imposuit omnibus vbique terrarum negotiationes exercen-
tibus, & Dardanariis oppidorum, ad vilissimos vsque, ne miseris quidem meretriculis
hoc incommodo liberatis. Itaque videre erat, quoties quartus quisque annus appeteret,
quo vectigal illud pendendum erat, meras per vniuersam urbem lacrymas & ploratus:
vbi verò iam aduenisset, non nisi flagra tormentaque corporibus eorum adhibita, qui
propter extremam paupertatem damnum hoc sustinere non possent. Quin & liberos
ipsa matres distrahebant, & patres filias prostituiebant, ex harum quaestu Chrysfargyri
(quasi dicas Aurargenti) exactoribus pecuniam offerre coacti.]

XXXIV.

REFELLI-
TVR CA-
LYMNIA
ZOSIMI
l. 3. De ex-
actionib. Cod.
Theod.
l. 4. De ex-
action. C. cod.
l. 2. De ex-
actionibus.
Cod. Theo.d. l. 1. De ali-
ment. Cod.
Theod.
l. 1. De
his qui num-
lib. Cod. cod.

XXXV.

ZOSIMI RE-
LIQVAE CA-
LYMNIAE
CONVEYAN-
TVR.f. Euagr. l. 3.
c. 41.XXXVI.
CHRYSAR-
GYRYM QVI
TVS IMPRO-
BITVM.

At quàm caluniosum hoc sit quod dicitur de sauis exactioibus, satis apertè supe-
rius est demonstratum, cum legibus eiusdem Imperatoris, his planè còtraria ab eo fuis-
se statuta, omnibus perspicuum factum est; adeò vt nullus tergiuersationi locus possit ef-
se relictus. Siquidem illis vetuit^a, ne debitores experiri cogentur carcerem, vel pœ-
nas aliquas corporales, quibus antea affligebantur: & licet Fisci debitores essent, non-
nisi in eorum bona agi permisit^b: qui de Fiscalibus debitoribus ad Ælianum hæc quo-
que rescipisse^c reperitur: Exactionem sine omni fieri concussionem oportet: ita vt si quis
in iudicio questus, quòd indebitè exactus est, vel aliquam inquietudinem sustinuit, hoc
ipsum probare poterit; seuera in exactores sententia proferatur. At quonam modo rur-
sum passus est Imperator Constantinus ob tributorum exactiones distrahere parentes
liberos suos, & filias prostituere, si, ne id cogentur agere inopes, iisdem vt de publico
Ærario suppeditaretur victus atque vestitus, lege canit^d, atque pariter indulsit^e vt pau-
peres vacationem haberent à muneribus personalibus? Vt ex his atque aliis perspicuè
appareat, nihil apud Constantinum antiquius fuisse humanitate, & in pauperes commi-
seratione, & liberalitate erga omnes.

Sed rursum ille subdit: Cumque splendidioris etiam fortunæ hominibus excogitare
quiddam vellet, quod eos morderet, quemlibet horum ad Præturæ dignitatem euoca-
bat, & honoris prætextu magnum pecuniæ pondus exigebat. Idcirco quoties ad vrbes
venissent qui huius rei mandatum habebant, erat videre fugam omnium & profectio-
nem ad extraneos, metuentium ne cum patrimonij sui detrimento dignitatem hanc
adipiscerentur. Sed cur non memorat etiam leges Zosimus à Constantino statutas ad-
uersus magistratus, iniustum aliquid in quemlibet decernentes, quarum aliæ sunt su-
perius recensitæ, aliæ verò suo loco ponentur inferius? certè quidem inuenisset hac in
re, quid in eo primùm commendare debuisset. At in eundem rursus: Habebat autem
(inquit) descripta virorum clarissimorum patrimonia, quibus & tributum imposuit,
quod ipse Follem nuncupauit; quibus sanè collationibus vrbes exhaustis. Nam cum
longo tempore post Constantinum duraret earum exactio, paulatim exhaustis oppido-
rum diuitiis, ab habitatoribus complura deserta sunt.] hæcenus iniustissimæ Zosimi
querelæ: ex quibus arguendus esset oscitantia Iulianus Apostata, qui cum in Cæsariis
coram diis (quod fingit) reum habitum reciter Constantinum, nequidquam penitus
tale à Sileno in eum obiectum tradit, sed tantum quòd deliciis deditus esset. haud certè
pepercisset Apostata Constantino infensissimus, quem minimè tot tantaque latere
valuerunt, quæ oculis potuit inspexisse, & certiora habere atque recentiora, quàm Zo-
simus, qui post Honorium Imperatorem, vel ipso adhuc viuente (quod putat Eua-
grius^f) scripsit.

Ceterum quòd de tributis à Constantino impositis extet aduersus eum querela Zo-
simi, sunt hæc accuratius examinanda: quòd enim ait, auri argenti que collationem im-
positam negotiatoribus omnibus, Dardanariis, nempe fraudulentis venditoribus an-
nonæ, atq; personis quibuscumque vilissimis, ac meretricibus, confundit planè diuersa
tributorum genera: nam quod impositum erat negotiatoribus, propriè auri & argenti erat,
dictumque Chrysfargyrum, diuersumque ab eo quod pendere consueuerant lenones, me-
getrices, & exoleti: quod quidem tantum abest vt à Constantino Christiano Principe im-
positum fuerit, vt etiam longè ante Alexandri Imperatoris tempora Romæ exigì con-
sueuerit, quod idè Imperator æquissimus, cum ex turpi lucro colligeretur, vetuit in Æ-
rarium inferri, non tamen abstulit, sed ad publicas fabricas deputauit. testatur id qui-
dem Lampridius in Alexandro, cum ait: Lenonum vectigal & meretricum & exole-
torum in sacrum Ærarium inferri vetuit, sed sumptibus publicis ad instauracionem
Circi

A Circi Amphitheatri deputauit.] A Caio Caligula eiusmodi tributi genus excogitatum
esse, atque auctum aliis probrosis exactionibus, tradit Suetonius^a. Hæc igitur cum ita se
habeant, planè confutatur Zosimi in Constantinum calumnia, quòd meretricibus tri-
butum imposuerit, cum longè ante (vt dictum est) Constantini Imperium eiusmodi
tributi pensatio Romæ vigeret: quamobrem nihil est quòd dicat Zosimus, inuentum
illud fuisse à Constantino; qui si fortè non ademit, saltem ea ex parte minuit, quæ ad
exoletos pertinet, quos, ne essent, lege lata proscrispuit.

Rursum verò quod spectat ad auri & argenti tributum, tantum abest vt indictum il-
lud fuerit meretricibus, vel humilis status personis, iisdemque pauperibus, vt cum à ne-
gotiatoribus solum exigendum illud esse statuerint^b Principes, immunes ab eo esse
voluerint etiam rusticanos atque colonos, vel alios omnes, qui victum manu quare-
rent. Ceterum eo obligari quoscumque mercaturam exercentes, etiam si Decuriones
essent aut clerici, ex compluribus legibus sub titulo De lustrali collatione positis aper-
tissime demonstratur^c. Sed nec quisquam eiusmodi tributum esse inuentum à Con-
stantino poterit affirmare, cum aurum negotiatorum, sicut & Coronarium, pendi so-
leret Alexandri temporibus; quod illi remisisse aliquando, non autem abstulisse, Lam-
pridius tradit^d. Quòd verò tunc tantum imperatum aurum, sub Constantino autem
aurum & argentum pendi iussum sit, id factum à Constantino, nemo poterit demon-
strare. At si demus eiusmodi ab ipso negotiatorum auctum esse tributum; iam si id con-
feras cum illis ab Ethnicis Imperatoribus indictis, leuissimum debet existimari. An
non, qui modestissimus habetur inter eos, Alexander ad Thermas conficiendas tribu-
tum exegit à brachariis, linteonibus, vitrariis, pellionibus, plaustrariis, argentariis, auri-
ficibus, ac ceteris omnibus artibus? quod tamen non damnat, sed commendat Lam-
pridius, pulcherrimum vectigal id nominans; qui item ait, eundem imperasse vectigalia
ciuitatibus ad publica earum opera conficienda. Qua quidem ex parte quantò po-
rior Constantini causa, qui tot publica ædificauit monumenta? nam vt præmittamus
dicere de sacris vbique toto panè orbe terrarum erectis ædificiis, & ciuitate instar Ro-
mæ constructa: quis satis poterit numerare incredibiles impensas illas ad pontem super
Danubium ex lapide extruendum? legat Dionem^e, qui hæc cupit exactius intueri, cum
agit de alio ponte à Traiano Imperatore super eundem vastissimum & rapidissimum
amnem constructo, ac planè inueniet quod in Constantino maximè admiretur. Omit-
timus dicere de publicis Thermis ab eodem Romæ ædificatis, & basilica ad negotia ob-
eunda apud forum erecta, quæ, licet augustissima fuerint ædificia, respectu tamen alio-
rum, vt humilia, remanserunt panè obliuione sepulta.

Sed vt ad Chrysfargyrum redeamus, iure refellit & Euagrius^f Zosimi calumniam de
eo tributo falsò Constantino adscripto; quod ait postea ab Anastasio Imperatore sub-
latum. Porro quale illud fuerit, quod Anastasius aboleuit, describit his verbis Zona-
ras^g: Cumque vectigal, quod Aurargenteum dicebatur, subditos premeret, aboleuit.
huiusmodi autem illud erat: Omnes mendici & pauperes, omnes meretrices, omnes li-
berti in agris & vrbibus annum Fisco tributum pendere cogebantur. Exigebatur tri-
butum de equis, mulis, bobus, asinis, & canibus: de vnoquoque homine nummus ar-
genteus; de equo, mulo, & boue tantumdem, de asino sex folles (nummi genus est) &
de cane totidem: quo tributo attriti homines, vbique lamentabantur. Eo igitur abro-
gato, Anastasius Commentarios illos in Hippico, spectante populo, concremauit.] hæc
Zonaras. At quid hoc cum illo, de quo agitur, Chrysfargyro, commune habet? hoc
enim annum fuisse tradit, Zosimus verò illud quolibet quarto adueniente anno con-
sueuisse persolui. istud quoque mendicis ait imperatum fuisse: illud non nisi negotiato-
ribus impositum, ex scriptis legibus manifestè vidimus, adeò vt nullum aliud pertinge-
ret genus hominum. Vel quomodo dictum ait Zonaras eiusmodi tributum Chrysfar-
gyrum, si non aurum, sed nummus tantum (vt tradit) pendebatur argenteus? vt planè
appareat, improprie, ac nomine tenuis, non autem re ipsa illud appellatum esse Chry-
sfargyrum.

Qua in re illud in primis intelligendum est, sic eiusmodi descriptum à Zosimo tri-
butum, dictum esse Chrysfargyrum, siue Aurargenteum, quòd vtraque species pendere-
tur, aurum scilicet & argentum: efformari enim solitos nummos siue aureos, siue ar-
genteos, iuxta pondus indicti tributi, diximus superius ex Lampridio in Alexandro,
distin-

XXXVII.
ARGVITVR
ZOSIMI PA-
TENS CA-
LYMNIA.
bl. 10. De lu-
stral. collat.
Cod. Theod.
l. 3. 4. 10. 11.
De lustr. col.
Cod. Theod.Lamprid.
in Alexand.Dio in Tra-
iano.Euagr. l. 3.
c. 39. 40. 41.
Zonar. An-
nal. Tom 3.
CHRYSAR-
GYRYM AB
ANASTASIO
SVBLATVM.XXXIX.
AVRARGEN-
TEVM DE-
SCRIPTVM
A ZOSIMO.

distinctamque planè fuisse pensationem auri ab argenti: aded vt cum auri tributum A indistinctum esset, non penderetur argentum; nec vice versa, si argentum imperatum esset, soleret aurum tantæ æstimationis pendere. Vt autem argenti pretium in auro persolui posset, Arcadius & Honorius primi statuissse reperiuntur, sic referentes ad Euty-chianum Præfectum Prætorio: Iubemus, vt pro argenti summa, quam quis thesauris fuerat illaturus, inferendi auri accipiat facultatem: ita vt pro singulis libris argenti quinos solidos inferat.] Habes ex his pretium auri illius temporis, sed & pondus solidorum; cum constet ex Constantini ad Euphraxium Rationalem rescripto b, singulos solidos continuisse quaternos scrupulos, septemque solidos appendisse auri vnciam. nam ait: Si quis solidos appendere voluerit auri cocti, septem solidos quaternorum scrupulorum nostris vultibus figuratos appendat pro singulis vnciis, quatuordecim verò pro duabus, iuxta hanc formam omnem summam debiti illaturus: eadem ratione seruanda, & si materiâ quis inferat, vt solidos dedisse videatur.] Sed & quod sequitur, æquifimum Principis animum etiam in minimis intentissimum demonstrat, dum quomodo appendendum sit aurum ad fraudem arcendam lege præscribens, hæc subdit: Aurum verò, quod inferitur, æqua lance & libramentis paribus suscipiatur: scilicet vt duobus digitis summitas lini retineatur, tres reliqui liberi ad susceptorem emineant, nec pondera deprimant, nullo examinis libramento seruato, nec æquis ac paribus suspensio stateræ momentis, &c.]

a l. vnic. De argenti pret. Cod. Theod.

b l. 1. De ponderatoribus. Cod. Theod.

XL. c l. vnic. Si quis solidi circulum. C. Theod. PRETIUM SOLIDI ET ARGENTII. d l. 13. De septuaginta duos solidos soluere teneretur. hæc quod ad solidos aureos. Quod autem pertinet ad argenteum nummum; consueuisse libram vnam argenti in argenteos sexaginta diuidi, constitutio Imperatorum declarat e, aded vt quinque argentei vnciam explerent argenti. Erat insuper & tributum, quo iubebatur æs solui, quod si quis auro redimere voluisset, statuit Arcadius Imperator f vt vnus solidus penderetur pro viginti libris æris.

e l. 1. De expens. l. i. Cod. Theod. f l. vnic. De col. æris. C. lib. 10.

XL I. TRIBVTVM AEQVIVSITVM CHRYSARGVRVM.

g l. 33. De annuati. tribu. Cod. Theod.

XLII. FOLLISTRI-BVTVM NO-BILLVM.

h Alciat. De Prat. Sprat. honore. i Cuiac. in annuati. tit. l. 2. k Epiph. de Mensur. & pond.

XLIII. FOLLES DI-VERSI GE-NERIS.

Porro solidos omnes vnus esse ponderis consueuisse, idem Constantinus ad Leon-tium Præfectum Prætorio declarat his verbis e: Omnes solidi, in quibus nostri vultus & veneratio vna est, vno pretio æstimandi sunt atque vendendi, quamquam diuersæ formæ mensura sit: nec enim qui maiore habitu faciei extenditur, maioris est pretij, aut qui angustiori expressione concluditur, minoris haberi credendus est, cum pondus idem existat.] Sed & illud postea statutum est à Valentiniano Imperatore d, vt, quoniam quamplurimi adulterini solidi essent cusi, qui pro tributo tot solidos pensuri es-sent, totidem persoluerent redactos in massam; sic vt libram auri in massa inferret, qui septuagintaduos solidos soluere teneretur. hæc quod ad solidos aureos. Quod autem pertinet ad argenteum nummum; consueuisse libram vnam argenti in argenteos sex-aginta diuidi, constitutio Imperatorum declarat e, aded vt quinque argentei vnciam explerent argenti. Erat insuper & tributum, quo iubebatur æs solui, quod si quis auro redimere voluisset, statuit Arcadius Imperator f vt vnus solidus penderetur pro viginti libris æris.

Quod igitur spectat ad Chrysfargyrum, quod pendeatur collatione lustrali: tri-butum erat huiusmodi, quo negotiatores tantum (quod sæpe diximus) inferre in æ-rarium tenerentur auri summam & argenti; quota autem hæc esset, nusquam expres-sim reperimus. Ceterum eiusmodi indicendi tributum ratio æquissima erat. si enim agros possidentes ex eis pendere solerent Imperatori partem mediæ quantitatis, inter-dum verò tertiam, vt ex rescripto Theodosij Imperatoris ad Isidorum apparet g: cur-lucrantes ex negotiatione, mercatura scilicet, à tributi solutione esse deberent immu-nes, cum illa præsertim ex agricultura tributum annis singulis præstari soleret, hæc autem quolibet quadriennio? At de Chrysfargyri tributo satis ad refellendam Zosimi calumniam.

Sed cum idem rursus ex eo etiam inflecteretur Constantinum, quod clarissimis quo-que viris tributum imposuerit, idemque Follem ipsum nominasse tradat: quodnam ef-fet eiusmodi tributum genus, primò exquirendum putamus, ac demum vindicare à Zosi-mi hac quoque calumnia Constantinum: haud enim erit otiosa eiusmodi peruestigatio, cum ex his compluratum in historia, tum etiam in aliis sanctorum Patrum scriptis, & diuersarum facultatum memoriis, loca veniant elucidanda. & licet sciamus Alciatum h atque Cuiacium i Iuris consultissimos in his dignoscendis non modicum laboris in-sumpsisse, haud tamen rem obscurissimam ita vendicantur in lucem, vt adhuc lucerna minus egeat, & superuacaneus sit omnis labor superimpensus, utpote qui se coniectura nifos esse profiteantur: at ubi inest opinandi diuersa ratio, diuersam quoque sententiam subsequi necesse est; atque ob id præstat audire omnes.

Duplicis igitur generis Follem fuisse, Epiphanius docet his verbis k: Follis, quod & Talantium vocatur, duplex est, ex duobus argenteis compositum, & sunt ducenti &

A octo denarij, & folles duo minuta iuxta denarium, non iuxta argentum.] hæc ip-sic. Qua ratione cum dictum sit quamlibet argenti libram continuisse sexaginta dena-rios, quilibet follis prioris generis tres libras & semis, minus duobus denariis, contine-bar argenti, solidos verò decemseptem & semis: & hic quidem follis erat maioris pre-tij. De folle autem alterius generis posito ab Epiphanio, paulò post dicemus; quem ter-tio loco ponimus: sed modò de secundo genere follis agamus.

Rursum verò aliud genus follis reperiri videtur minoris pretij; nempe trium num-morum argenti, vt colligitur ex Constantij rescripto ad Senatam, iuncto simul illo Gra-tiani ad eundem Senatam a dato. Priori enim dicitur, à Constantiniana Prætura con-ferri solete editionis munerum causa viginti millia follium, & quadraginta libras ar-genti. Quòd autem huiusmodi collatio nimia videretur, posteriore rescripto temperata est, vt duæ Præturæ simul iunctæ tantumdem soluerent, quantum vna conferre soleret: Sicque (inquit b) Præturæ duæ, Constantiniana, & Constantiana, conferrent argenti li-bras mille.] & in fine: Ac bini (inquit) posthac incipiant agnoscere, quod singuli an-teà transigebant.] Cum igitur quòd duæ penderent simul, eiusdem esse dicatur quan-titatis, & tot libras continerent duæ, quot illa vna: ac proinde, quod Constantiniana & Constantiana Prætura simul penderent mille argenti libras, tantumdem esset, quan-tum vna ex ipsis antea conferebat, nempe viginti millia follium, & quadraginta libras argenti: opus est dicere, tantæ æstimationis fuisse viginti millia follium & quadraginta libras argenti, quantæ essent argenti libras mille: qua ratione dicendum, quamlibet ar-genti libram viginti folles paulò minus continuisse. Cum verò argenti libra huius tem-poris esset sexaginta nummorum, affirmandum est quemlibet follem fuisse pretij num-morum trium, atque illius generis, quòd à Romanis (inquit Marcellinus Comes in Chronico) nominatum erat Terentianum, seu potius restituendum, Tertianum, seu Tertiarium, quòd tres nummos contineret.

C Tertium follis genus erat minimi pretij, quod Epiphanius ait continuisse duo minu-ta denarij. Suidas e verò follem, obolum appellat, quorum ducenti & decem efficerent staterem aureum: Porro Iustinianus (inquit ipse) priuati emolumenti studio tantum centum octoginta dari iussit, sexta stateris aurei parte subtracta.] Octogesimam verò partem vnciæ obolum argenteum continuisse, Epiphanius tradit d. Ceterum huiusce-modi minimi pretij folles olim æreos, Lampridij locus in Heliogabalo significat: re videtur, dum ait, centum aureos, mille argenteos, centum folles æris habuisse in for-te Heliogabalum. Secundum hanc autem minimi pretij follium rationem intelligen-dum est Iuliani Apostatæ rescriptum ad Apronianum, quo prohibet ne quis carnis por-cinæ libram ultra sex folles venderet, item quod S. Augustinus e air, venditum piscem trecentis follibus: iuxta verò summi pretij folles illos putamus intelligendos, quos Con-stantinus Imperator numero trium millium misit ad Cæcilianum Episcopum Cartha-ginensem erogandos in ministros ecclesiarum Africæ, Numidiæ, & Mauritanie, vt su-perius ex Eusebio f enarrauimus. Vt ex his locis elucidatis, aliis verò elucidandis, haud ingratus tibi, Lector, hac in re susceptus labor noster videri possit.

Quod verò ad nomē spectat, Marcellinus Comes testari videtur fuisse nomen pecu-niæ Græcis potius, quam Latinis. nam ait g: Nummis, quos Romani Terentianos, Græ-ci Follares vocant, Anastasius Princeps suo nomine figuratis, placabilem plebi com-mutationem distraxit.] hæc Marcellinus. Cum igitur follis vox Græca esse dicatur, & apud Græcos φολδ & φολδς non nisi squamma interpretetur, siue piscis, siue anguis, & in-terdum æris: fortasse accidit, vt excusus nummus argenteus tenuissimus, dictus obolus ab Epiphanio ubi supra, ob sui exiguitatem squammarum speciem præferret; ac pro-inde eiusmodi pecunia minutissima dicta sit folles *, seu pholes, vtroque enim modo scripta reperitur hæc vox. Porro cum horum summa in vno congesta conficeret nume-rum ducentorum & octo denariorū, secundum Epiphaniij calculum, nominabatur quo-que talentum, Græcè τάλαντον: vt autem eadem diceretur & folles, ex eo potuit conti-gisse, quòd eadē summa pelliceo sacculo, nempe crumena, includeretur, atq; quot nu-merarentur sacculi, tot folles esse dicerentur: sic enim veteres appellabāt saccos ex corio factos, vt citat Nonius ex Lucillo: quo sensu & Vegetius, saccos pecuniæ militaris, folles nominat h. Accidisse autem propemodum videtur in folle, quod in sestertio, vt vna ea-demque; fermè vox longè inter se diuersam summam contineat. At de follibus hætenus.

FOLLES DI-VERSI GE-NERIS.

XLIV. FOLLES ME-NORIS PRE-TII.

bl. 5. De Præ-turib. Cod. Theod.

bl. 15. Cod. Theod.

XLV. TERTIVM GENVS FOL-LIS.

e Suid. verb. Kερατα. d Epiph. de Mensur. in fi-ne.

e August. de Ciuit. Dei lib. 22. c. 8.

f Euseb. l. 10. cap. 6.

g Marcell. in Chron.

FOLLIS NO-MEN VNDE.

* follis.

h Veget. lib. 2. c. 20.

Sed

XLVII. ARGVITVR ZOSIMVS. Dio hist. Rom. lib. 53.

b Euseb. Vit. Const. l. 4. c. 2. 3. 4.

XLVIII. TRIBVTO RVN RELAXATIO.

XLIX. Euseb. Vit. Const. l. 4. c. 5.

d Zosim. l. 2.

CONSTANTINVS SCYTHAS REDEGIT SVB TRIBVTO. Cedren. an. 25. Constantini. Hier. Chron. an. 27. Constantini.

Sed quod ad Zosimum pertinet, demus verum esse quod ait, Constantinum imposuisse tributum Senatoribus follem. si eum velimus esse summi pretij, quid demum? an non tolerabilis videbatur eiusmodi tributi exactio? Oportuisset quidem ipsum meminisse Augusti Imperatoris, de quo tradit Dio, tam graue tributum Senatoribus indixisse, vt complures eorum coacti fuerint à Senatu migrare. Ceterum hac, ex parte magnam sibi laudem comparasse Constantinum, quod non tantum noua non imposuerit, sed nonnulla ex impositis ab alijs indicta abstulerit; quæ superius à nobis allata sunt, fidem faciunt: nam etsi non aliud, certè legis Papiæ ex ea parte detruncatio, ex qua ingentem pecuniarum vim corraderè potuisset, magnum eius largitatis & à populorum vexatione continentia fuit experimentum. Quibus omnibus optimè suffragantur ea quæ ab Eusebio eodem argumento de Constantino traduntur, cum ait b:

Quanto autem studio curauerit, vt plebem & inferiorum hominum animos exhiberet, vel ex vno exemplo, quod erat & ad vitam commodissimum, & ad omnes etiam perueniebat, hodieque durat, facile perspicere licet. Nam cum annua ei tributa agrorum nomine penderentur, quartam his detractam partem, agrorum possessoribus donauit, vt annuam detractiõnem ad calculum reuocanti facillè appareret, frugum dominos quarto quoque anno à pendendo tributo fore leuatos: id quod etiam lege firmatum, & in omne reliquum tempus stabilitum, non viuentibus solum, sed etiam eorum liberis & successoribus indelebilem & perennem beneficentiã præstitit. Cum verò nonnulli agrorum metationes à superioribus Imperatoribus factas reprehenderent, hisque fines suos premi quererentur: hic rursus arbitros misit, qui, re diligenter inspecta, postulantes illæsos præstarent. Ceterorũ causas pecuniarias ipse Imperator audiens, cum minimè vellet, vt, qui causa cecidissent, deteriori cõditione discederent, libenter eis ex suis bonis nonnuquam agros, aliquando pecunias largiebatur: vt iudicio cõuictus, quoniam dignus habitus est vt in conspectum Imperatoris veniret, non minore cum læticia discederet, quàm quæ causam erat adeptus. Etenim cum nõ decere existimaret, vt qui coram tanto Imperatore compareret, demisso & lugubri animo dimitteretur, ista ratione perfecit, vt vtraque pars placido & sereno vultu iudicio liberaretur. Ita accidit, vt hanc animi Imperatoris celsitudinem omnes admirarentur.] hætenus de his Eusebius.

Hiscæ autem enarratis, mox subinfert idem c Auctor vnà simul Constantini bella aduersus Scythas atque Sauromatas gesta, quæ ex Zosimi sententia diuersis temporibus accidisse videntur: ac primum quidem Sauromaticum bellum aduersus Raufimodum ipsorum Regem, de quo & nos superius egimus; postea verò ait Scythas, Thaisale eorum duce, Romanorum ditionem inuadere ausos esse, cum Constantinus otiose ageret quietus ab omni belli tumultu: quod his ipsis temporibus, quibus Noua Roma Constantinopolis ab eo ædificaretur, contigisse, Zosimus tradit d: quo prælio Constantinum maiorem exercitus partem amisisse, & sibi consuluisse fugam, testatur: cum tamen Eusebius, & alij omnes qui profecuti sunt res Constantini, affirmant, ipsum Scythas superasse, Romanumque Imperium à vectigali, quod illis pendebat, prælio redemisse, ac denique (quod nemo antea fecerat) sub tributo etiam redegisse. Hæc quidem his planè temporibus contigisse, cum extructo ponte super Istrum, eò transmissio, Scythas debellauit, Cedrenus quoque testatur e; hosque eos putamus esse, quos S. Hieronymus Gothos vocat f. Declarat hoc ipsum antiquum numisma, quod hic tibi formis reddendum curauimus: accepimus illud è diuite antiquitatum promptuario D. Lælij Pasqualini Canonici S. Mariæ Maioris in Vrbe.

Porro

Porro eiusmodi libellum, quo deuicti sunt Scythæ idemque Gothi, & sub tributo redacti, gestum esse à Gallicano viro clarissimo, qui ea ex causa promeruit Consulatum, Acta sanctorum-martyrum Ioannis & Pauli testantur, quæ feruntur à Terentiano conscripta. commendauit memoria ille quidem eorumdem Martyrum sub Iuliano Apostata passionem, quam ipse Iudex Martyribus intulit: quæ autem interferuntur de Gallicano, dilucidatione indigere videntur: multa enim habent, quæ fidem possent retardare Lectoris: idque nos pro facultate præstabimus.

Bellum quidem Scythicum à Constantino per Gallicanum feliciter confectum habetur ibi, cum ille victor rediens (quod antea ab eo promissum erat) Consul creatus est. Ceterum duo reperiuntur Consulatus Quinij Gallicani, alter cum Baso anno vndecimo Constantini, alter verò vnà cum Symmacho hoc ipso anno eiusdem Imperatoris vigesimoquinto. Priori quidem Consulatu ea de bello Scythico minimè aptari posse videntur, siquidem tunc in Thracia, vbi ait Auctor bellum esse confectum, regnabat Licinius, & nihil ad Constantinum res Scythicæ. Sed & cum Auctor tradat Gallicanum se à Consulatu abdicasse, & Curia nuntium penitus remississe, atque amplexatum esse humile, Christi causa, viuendi genus, in eoque vsque ad Iulianum perseuerasse, nihil est quod hæc ad priorem Consulatum aptari possint, post quem eum Senatu & Curia constat vsu, & iterum Consulem creatum esse. Quamobrem ea omnia de Gallicano ad secundum hunc eius Consulatum præsentis anni esse referenda, affirmare necesse est. consentiunt his quæ nuper ex Zosimo & alijs dicta sunt, his scilicet temporibus bellum Scythicum accidisse. & licet annus certus non describatur, tamen quod ibi dicatur, post victoriam Gallicanum creatum esse Consulem; confectum illud oportuit anno superiore, dum (vt ibidem ponitur) Constantinus Romæ ageret, & S. Helena Augusta eius mater adhuc superstes esset: eam enim post Nicænum Concilium aliquot annos vixisse, ex Eusebio & alijs superius diximus; & Constantinum; licet Constantinopolim migrasset, antiquam Romam interdum repetiisse, pariter demonstratum est: quem tamen hoc anno ad Nouæ Romæ dedicationem Constantinopoli fuisse, in dubium reuocari minimè posse videtur.

Quod autem habeant Acta, Gallicanum adhuc Gentilem & diis immolantem perseuerasse vsque ad annum superiorem, haud mirum videri debet; cum liqueat, complures ex Senatoribus & ex familijs Senatorijs Romæ adhuc Ethnicos perseuerasse, immolasse diis, atque etiam deorum templa ibidem aperta mansisse, licet alibi multis in locis essent clausa, sicut sub Constantio quoque, qui (vt auctor est Symmachus a) facer-dotia repleuit nobilibus, & carimonijs non negauit impensas. Scimus tamen his de Gallicano aduersari nonnulla, quod minus ad perfectos & vndique absolutos veritatis numeros eiusmodi in omnibus reduci possit historia: nam testatur Eusebius b in primis, Constantinum Imperatorem vel Christianos homines ad magistratus gerendos assumpsisse, vel cum ad eiusmodi munus Gentiles adsciuisset, eis, ne hostias diis immolarent, vetuisse. Rursus verò idem cum agit de bello Scythico, Constantinum ipsum ad bellum profectum esse, & prænio signo sanctissimæ Crucis aduersus eos pugnasse, atque feliciter hostes superasse, confirmat c. Quamobrem de Quinio Gallicano historiam illam ab aliquo deprauatam, & nonnullis auctam (vt moris fuit quorundam, qui de re magna breuis pertæsi narrationis, multa periphraçicè, vt eis opinari contingit, cumularunt) facillè existimare possumus: nisi velimus Eusebium potiùs esse mentitum.

Nos autem ea hic tantum reddemus, quæ ibi inuenimus de victis ab eo Scythijs, & Romanæ reditu, atque abdicatione facta à Consulatu, & exhibitio ab eodem pio pauperibus ministerio, iisdem verbis quibus in ipsis Actis scripta leguntur. Post enarrata ibi sponsalia Constantiæ filij Constantini cum Gallicano, & conuersionem Acticæ & Artemiæ virginum eiusdem Gallicani filiarum, hæc de parta ab eodem Gallicano victoria sic recensita habentur d: Cum Scythica gens me in Thraciarum Philippopoli conclusisset, stragesque nostrorum plurimas edidisset: formidante me cum illis configere, quod exigua esset mihi militum manus, illorum autem innumera multitudo; insistebam sacrificijs, & varias Marti victimas offerebam: & quid multis moror? Creuit tandem obfidio, & omnes Tribuni & milites mei se hostibus dedidere. Cum autè ego cuperem fugæ aditum reperire, Paulus & Ioannes, quorũ alter Præpositus, alter Primicerius est

L. GALLICANVS P. G. N. A. T. ADVERSVS SCYTHAS.

LI. NON VBIQ. IDOLOLATRIA EXTINCTA.

a Symmachii relatio ad Imp. Valent. apud S. Amb.

b Euseb. Vit. Constantini lib. 2. c. 49.

c Euseb. ibid. lib. 4. c. 5.

d Apud Str. & alios die 26. Iunij.

INSPERATA VICTORIA GALlicani.

est domina mea, filia pietatis vestrae Constantiae Augustae, dixerunt mihi: Nuncupa...

LIII. GALlicanus EFFECTVS CHRISTIANVS.

Porro me ipsum iam Christianum effectum ita Deo deuoui, vt etiam a coniugio pro...

LIV. GALlicanus CREATVS CONSVMISTRAT PAYERIB.

Cum autem vellet priuatus abscedere, rogatus ab Augustis, Consul processit, & in...

Rom. Martyr. Bede, & Vitar. die 25. Junij. Ad eadem die. Euseb. Vita. Constant. l. 4. c. 5.

LV. Tom. I. Concil. in Siluestro MYNERA OBLATA GALlicano.

Extat praeterea de eiusdem Gallicani munificentia in superius citato libello Anastasij...

A Gargilianam in territorio Sueffano, praestantem solidos sexcentos quinquaginta sex.]...

Hoc eodem anno, iisdem Consulibus, datum reperitur rescriptum Constantini Imperatoris...

LVI. DONATISTAE VEXANT CA. THOLICOS.

17. De Episc. & cler. Cod. Theod.

Hoc pariter anno, quo Quinquennalia Constantij Caesaris celebrata sunt, in gratiam...

LVII. RELAXATI AB EXILIO ARIANI.

Nicoph. l. 9. c. 21.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.

Table with 3 columns: ANNVS 331, ANNVS 18, ANNVS 26.

SEQUENTI anno Domini trecentesimo trigesimo primo, Quinius Bassus iterum & Ablauis Aegyptius Consules creati sunt: quo tempore S. Athanasius Episcopus...

I. ATHANAS. ITERVM VEXATVR.

Arhan. Apol. 2.

fecissimam, ad ostentationem circumferre: Ischyram, quem non nouerant, ut presbyterum celebrare, ut, cum de calice loqueretur, auctoritate tituli commodior ad fraudem esset.] hæc de veteri instaurata calumnia, & noua superinducta, habet Athanasius.

III. ISCHYRAE POENITENTIA.

Cum istæ autem per totam Ægyptum opera Meletianorum & Eusebianorum spargerentur in vulgus, atque ubique diffamarentur: qui Ischyram nouerant auctorem calumniarum, quibus factum esset ut tanti Patris nomen malè audiret, eum conuenientes, amicè redarguerunt, atque adedò efficaciter, ut suaserint viro à societate perditorum hominum illorum omnino recedere, & ad Ecclesiam Catholicam se conferre, veniamque ab Athanasio postulare: quibus cum ille persuasus Athanasium adiret, ab eo obiurgatus, reiectus est, utpote indignus qui reciperetur, nisi de admisis sceleribus pœnitentiam agens, quas concinnasset calumnias, easdem publica in facie Ecclesiæ facta confessione destrueret: quod ipse facere non pratermisit. Hæc quidem omnia idem recenset Athanasius, dum eandem profecutus, de his quæ accidissent; narrationem hanc subdit: Ibi cum Ischyra à suis reprehenderetur, ad nos lamentabundus accessit, nihil quidquam inquiring tale factum esse à Macario, qualia iactabant, sed se subornatum à Meletianis ad istud flagitium comminiscendum: quapropter & ista quoque scriptis protulit:

Beato Præsuli Athanasio Ischyra in Domino salutem.

III. ISCHYRAE LIBELLUS.

Quia me, domine Præsul, te adeundo, ut in Ecclesiam reciperer, obiurgasti, quod istiusmodi locutus essem, quasi ego vltro hoc fecissem, ac non vi potius huc adactus essem: idedò hanc satisfactionem tibi scripto porrigendam putauit, ut cognosceres vim mihi factam esse tum ab Heraclide; ab Isaac porro Letois, & à sociis eius etiam verberibus cæsum esse. Ego autè, Deo in testem adhibito, pro excusatione mea dico me nihil eorum, quæ illi à te facta iactant, consciuum esse, neque vllum calicem contrafractum scire, aut mensam subuersam esse; meque ad ista omnia calumnianda eorum vi adactum esse. Hanc autem pro me excusationem facio, tibi que eam scripto trado, optans me vnum eorum esse, qui ad tuos conuentus pertinent, & tuis iudiciis parent. Valere te in Christo exopto. Tradidi autè manu mea tibi Episcopo Athanasio in præsentia presbyterorum Ammonis, Dicellæ, Heraclidis, Pasci, Bocchonis, Chenebri, Achillæ, Myrsenes, Didymi, Taphrosieris, & Iusti ab Comatheo; diaconorum autem eorum qui Alexandrini erant, Pauli, Petri, & Olympij; Mareoticorum verò Olympij, Ammonij, Pisti, Demetrij, & Caij.] Hæc Ischyra.

IV. MELETIANI CONTRA ATHANASIO IMP. PERSVNT.

At tantum abest ut Meletiani confessione Ischyrae repressi fuerint, ut etiam acrioribus odij stimulis exagitati, profecuturi in Athanasium & Macarium accusationes, ad Constantinum Constantinopolim proficisci decreuerint. Quid autem, his auditis, Imperator rescripserit, idem Athanasius narrat his verbis: Hæc cum ita confessus, esset Ischyra; æque tamen illi istiusmodi crimina passim iactitarunt, remque ad Imperatorem Constantinum detulerunt. Ceterum ille antea Psammathia de hoc calice audierat, cum nos ibi præsentem essemus: qua propter repudiata aduersariorum sycophantia, Antiochiam litteras ad Delmatium * Censorem * misit, ut cognosceret de causâ homicidij.] At quid qualève ea de re fuerit Delmatij iudicium, sequenti anno, quo illud contigisse, ex iis quæ dicenda sunt inferius, potest intelligi, dicturi sumus.

* Delmatianum * Casarem

V.

Horum autem omnium scelerum, quæ Meletiani in Athanasium moliti sunt hætenus, & in posterum ardentioribus in dies studiis profecui non desierunt, auctor & promotor fuit (quod sæpè demonstratum est) Eusebius Nicomediæ Episcopus: nam Ischyram non ad Meletianos tantum, sed & per eos profectum esse Nicomediæ ad Eusebium, à quo de concinnandis calumniis optimè instructus fuerit, testantur Socrates & Sozomenus. Porro maximo omnium malo fuisse eundem Eusebium in sedem Nicomediensem restitutum, etiam portentoso calitus est declaratum, dum hoc vel sequenti anno basilica Nicomediensis recens extructa, tacta fulmine conflagrauit. Protenisiste ad decipiendos homines egregiè comparatus, pallio pietatis decepit sapius Constantinum: quippe cum Ario faueret intrinsecus, Nicænam tamen fidem coram ipso ardentem profitebatur: & cum Athanasium acerbissimo odio insectaretur, ipse tamen quasi rerum ignarus considere visus, aliorum opera utebatur: & quod maximum attulit Ecclesiæ detrimentum, insinuauit se in Constantij Casaris amicitiam, cui

Socrat. lib. 1. c. 20. & Sozom. lib. 2. c. 22. & Cyr. Comp. penult. an. 26. c. 27. Constantini.

pater

A pater Constantinus latioribus regiminis uti petmisse habens, quod Orientalis Imperij cum heredem relinquere (quod & fecit) in animo haberet.

Hoc pariter anno Domini trecentesimo trigesimo primo S. Hieronymus inter alia hæc habet in Chronico: Donatus agnoscitur, à quo per Africam Donatiani.] ita ipse, licet chronologia Imperatoris ibi perperam consignetur eiusmodi annus vigesimus secundus Imperij Constantini. Fuit hic Donatus partis schismaticorum Episcopus Carthaginensis post Maiorinum, de quo superius pluribus actum est: quo autem potissimum anno ille decesserit, hic verò fuerit subrogatus, haud liquet; potuit hoc anno contigisse, quo eum innotuisse sanctus Hieronymus tradit: cognitus est autem haud dubium, cum fuit factus Episcopus, & suæ partis homines à se denominatos voluit Donatistas, seu Donatianos appellari; quod sub Constante Imperatore accidisse, idem sanctus Hieronymus tradit: quem & ex libris suis edidit, inter suos fuisse celebris famæ, testatur, cum addit: Extant eius multa ad suam hæresim pertinentia opuscula, & de Spiritu sancto liber, Ariano dogmati congruens.]

VI. DONATY PSEVD EPISCOPVS CARTHAG.

Ceterò quidem qui eum præcesserunt Episcopi Donatistæ, quantumlibet audacissimi, visi sunt, comparatione Donati huius, de quo agimus, frigidissimi. Ed enim procaciatque superbia iste peruenit, ut perinde ac Deus esset, per nomen sui ipsius tamquam numen suos iurare pertulerit: de cuius incredibili fastu ac mentis elatione hæc Optatus ait: Exultat cor suum, ut nullum hominem sibi comparandum arbitrareretur, & de tumore mentis suæ altior visus esse; quia quidquid est supra homines, iam quasi Deus est. Deinde cum Episcopi Deo debeant famulari, tantum sibi de Episcopis exegit, ut eum omnes non minori timore venerarentur, quam Deum: hoc est, quod sibi Deus visus est. Et cum per solum Deum soleant homines iurare, passus est homines per se sic iurare, tamquam per Deum. In quo si vnusquisque hominum errauerat, ipse prohibere debuerat: cum non prohibuit, Deus sibi visus est.] hæc Optatus: qui subdit de eius nomine, quod imperitus est suis, ut dicerentur ab omnibus Donatistæ, non autem Christiani.

VII. DONATI PERBIA.

Optat. l. 3.

Rursum verò, ad conciliandam sibi apud suos maiorem fidem, callidissimus homo locutum sibi de celo Deum effinxit. quod S. Augustinus ita testatur: Hæc quidem iactabantur à suis: Donatus orauit, & respondit ei Deus de celo.] Ed insuper arrogantia venit, ut Præfectos contumeliis laceraret, & in Imperatores conuitia & probra conuiceret. De Præfectis quidem, Optatus recitat de Gregorio: Ad quem (inquit) sic scribere minime dubitauit: Gregori, macula Senatus, & dedecus Præfectorum: & cetera talia cui Donato Præfectus patientia Episcopali rescripsit.] Hunc ipsum opinor esse Gregorium, ad quem extat datum Constantini rescriptum in Codice Theodosiano.

VIII. Aug. in 108. epist. 13. p. 6. de sermone.

Optat. l. 3.

Quænam autem postea esset in Constantem Imperatorem, suo loco dicturi sumus, cum agemus de legatione Pauli atque Macarij ab eo in Africam missa. Sub eodem Donato, ipso docente, puto, & hortante, oborti sunt in Africa Circumcelliones, vulgò dicti Circelliones, de quorum nomine hæc S. Augustinus: Quid sibi vult nomen Circellionum? Sed non, inquiunt, vocantur Circelliones, fortè corrupto sono nominis eos appellamus. Dicturi sumus vobis integrum nomen ipsorum? Fortè Circumcelliones vocantur, non Circelliones. Planè si hoc vocantur, exponant quid sint. nam Circumcelliones dicti sunt, quia circum cellas vagantur.] in hunc modum Augustinus. At de eo quod spectat ad nomen, eos tamen à Donato Agonisticos, & eorum Præfectos, Duces sanctorum, nominatos esse, Optatus testatur. erant hi sectæ defensores, qui auderent Præfectis quoque resistere, qui que per nundinas, villas, vicusque circumuagantes, præferebant se esse publicæ iustitiæ vindices: quo prætextu & seruos vocabant ad pileum, & oppressos are alieno à creditoribus liberabant, minaces litteras ad eos scribentes, quibus mortem minarentur, nisi expungerent eorum debita, atque chirographa delerent, quibus tenebantur adstricti. Omnia hæc Optatus, & frequentius Augustinus, ex quo potissimum immania scelera ab iisdem aduersus Catholicos perpetrata, suis locis, ordine temporum quibus sunt gesta, narrabimus. Porro eiusmodi grassatores sub Donato exortos & propagatos, duodecimo verò Constantis anno per Paulum atque Macarium Legatos non nihil fuisse repressos, eodem anno dicturi sumus.

Cl. 2. De cons. trah. emp. Cod. Theod.

IX. CIRCUMCELLIONES EXORTI.

August. in 108. epist. 13. p. 6. de sermone.

Optat. l. 3.

Optat. l. 3.

x. Ad hos autem coercendos, ante dictorum legationem constat ex Optato & Augu- A stino esse missos primò Leontium, deinde Vrsacium, de quibus Optatus: Querelam per ordinem deponitis, sub Leontio, sub Vrsacio iniuriatos esse. quamplurimos.] post hos verò apparet Paulum & Macarium esse legatos, anno quo diximus, duodecimo eiusdem Constantis Imperatoris. De eodem Vrsacio est mentio apud Augustinum b ex Petiliano, qui eius interitum Christianis exprobrabat, dicens: Perit Macarius, perit Vrsacius, cunctique comites vestri Dei pariter vindicta perierunt. Vrsacium namque barbarica pugna prostratum, suis vnguibus alites, canumque avidi dentes morsibus disceperunt.] hæc ille, non sic quidem post Macarium Vrsacium nominans, quasi post eum vixerit, quem ipsum Macarium præcessisse Optatus docet. Ceterum consueuisse ea de causa Donatistas appellare Catholicos, Macarianos, non autem Vrsacianos, quòd ipsius Vrsacii vexatio nequaquam vsque ad alicuius ex illis necem progressa fuerit, Augustinus tradit, cum omnia Petiliano obiecta fortiter confutat.

x. i. Sub tali igitur tantoque Doctore aded superbo, tumido & insano, Donato, crevit Donatistis pariter cum furore stultitia: nam eò dementia peruenerunt, vt quasi Martyrum gloriæ cupidi, nouum excogitarint genus martyrij, seipfos scilicet necantes præcipitio, aqua, vel igne, vel alios ad inferendam sibi ipsis necem cogentes: quos ita vita functos insana Donatistarum turba colligere, & loco digno Martyre condere, atque honore Martyribus congruo venerari soleret. hæc quidem de eorumdem amentia Optatus meminit c, & Augustinus innumeris penè locis: de quibus nos sæpè inferius dicturi sumus, hinc autem modò satis attigisse ipsorum originem. Ante quidem primum Carthaginense Conciliū, quod celebratum est Macarianæ legationis temporibus, in hæc tam immania atque stulta facinora Donatistas schismaticos progressos esse, eiusdem Concilij d canon contra eiusmodi pseudomartyres editus fidem facit. Atque ista modò satis de Donato & Donatistis vsque ad duodecimum annum Constantij & Constantis Imperatorum.

xii. Vides, Lector, quos semel vel hæresis vel schisma à Catholica Ecclesia, vbi diuina veraq; sunt dona Spiritus, separat, per quæ abrupta loca, & Gentilibus quoque, qui Deum ignorant, inuia & inaccessa, à malo dæmone impellantur. Vix apud Ethnicos (vt fabulas taceamus) vnū Empedoclem, vel alterum inuenias Peregrinum scilicet flammis sponte dedentes, qui & ab ipsis tamquam monstra habentur ostentui: apud Donatistas verò horum examina reperias, ab eisdem Donatistis, vt sanctissimos Martyres, immensis honoribus cumularos. hoc enim planè hæreticis omnibus atque schismaticis solet esse commune, vt ipsi in seipfos existant suæ prauitatis vitores, & illud in primis, cum sponte à qua essent abiiciendi, se ab Ecclesia segregent, cuius precibus valuisse multipliciter adiuuari.

xiii. Hoc ipso anno Macarius Episcopus Ierosolymitanus, cum sedisset annos decem & nouem, longæuus, & plenus Domini benedictionibus, cum tot tantaque à Deo per Constantinum Ecclesiæ Ierosolymitanæ dona collata vidisset, reddidit in pace Deo spiritum, eiusque memoria iugi commemoratione die annua repetita in Ecclesia hætenus perseuerat e. In ipsius verò locum subrogatus est Maximus, de quo hæc habet Sozomenus f: Fama est, Episcopum Ecclesiæ Diospolitanae à Macario Maximum ordinatum fuisse, sed à populo Ierosolymitano, ne eam sedem capefferet, impeditum: nam quia Confessor erat, & vir alioqui spectatus, populi suffragiis decretum fuit, vt post mortem Macarij in illius vrbis Episcopatum succederet. Itaque cum multitudo ægrè ferret se eo priuatum fore, cuius virtutem exploratè cognitam haberet, & seditio ex ea re oriri videretur: visum est Diospolitani alium Episcopum eligere, vt i Maximus maneret Ierosolymis, & sacro Episcopatus munere vnà cum Macario fungeretur, & post eius mortem Ecclesiam illam solus gubernaret. Attamen intelligendum est, quòd hi qui in hac re cognoscenda accuratius laborarint, affirmant plebem istam omnia de sententia Macarij & fecisse & summo studio conatam esse. nam cum omni cura incubuisset, vt Maximus post se constitueretur Episcopus, memorant: propterea quòd mente complectebatur, illum, cum rectam veramque de Deo opinionem teneret, & ob fidei confessionem populo percharus esset, necessariò ad sibi succedendum referuandum esse. Siquidem veritus est, ne, se mortuo, Eusebius, Cæsareæ Episcopus scilicet,

Optat. lib. 3. LEONTIVS ET VRSACIVS PRAECIUS PRAE-FECTI. b Aug. contra Petilian. l. 2. c. 92.

x. i. STULTITIA DONATISTARVM.

c Optat. l. 3.

d Concil. I. Carth. c. 2.

xii. DETERIORES ETHNICIS. HÆRETICI ATQ; SCHISMATICI.

e Martyrol. Romanum 10. Martij. f Sozom. l. 2. c. 19. MAXIMVS EPISC. IEROSOLYMITANVS.

A & Patrophilus Episcopus Scythopolitanus, sectæ Arianae fautores, tempus idoneum nacti, illam Episcopalem sedem alicui suæ opinioni dedito tribuerent: quandoquidem dum Macarius maneret in vita, nouis rebus studere cœperunt illi quidem; sed cum ab eo essent ea de causa ab Ecclesia segregati, conquieuerunt.] hæc de Maximi in locum Macarij substitutione Sozomenus: quot verò annis sederit, dicemus in eius obitu.

Quod autem ad civilem statum spectat, hoc item anno, iisdemque Consulibus, Constantinus Imperator inuigilans ex more, ne prouinciales à prouinciarum Reçtoribus comprimerentur variis pecuniarum indebitis exactionibus, eiusmodi Christiano Principe dignam edidit sanctionem a:

B Cessent iam nunc rapaces Officialium manus, cessent inquam: nam si moniti non cessauerint, gladiis præcedentur. Non sit venale Iudicis velum, non ingressus redempti, non infame licitationibus Secretarium, non visio ipsa Præsidis cum pretio. Equæ aures iudicantis pauperum ac diuitibus referentur. Absit ab inducendo * eius, qui Officij princeps dicitur, deprædatio. Nullas litigatoribus adiutores eorumdem Officij principum concussiones adhibeant. Centurionum, aliorumque Officialium, parua magnaque poscentium, intolerandi impetus oblidantur; eorumque qui iurgantibus acta restitunt, inexplera auuiditas temperetur. Semper inuigilet industria Præsidalis, ne quidquam à prædictis generibus hominum de litigatore sumatur. Qui si de civilibus causis quidquam putauerint esse poscendum, aderit armata censura, quæ nefariorum capita ceruicesque detruent: data copia vniuersis qui concussi fuerint, vt Præsidum instruant notionem. Qui si dissimulauerint, super eodem conquerendi vocem omnibus aperimus. C apud Comites cunctos prouinciarum, aut apud Præfectum Prætorio, si magis fuerit in vicino: vt his referentibus edocti, super talibus atrociniis supplicia referamus. Dat. Kalend. Nouembris, Constantinopoli, Basso & Ablauio VV. CC. Coss.] sub quibus etiam aliæ Imperiales leges datae habentur, sed nihil ad rem.

Porrò quod prohibet Iudicis velum esse venale; aduersus eos qui aliquid à litigatoribus exigebant, vt admitterentur ad Iudicem, pœnam intendit. Vocabantur hi Admissionales, vnde Lampridius dicit de Alexandro, quòd saluaretur quasi vnus de Senatoribus, patente velo (quod Italicè portiera dicimus) remotis Admissionalibus. Secretarium verò locum fuisse vbi Iudices causas audirent & cognoscerent, cum ex pluribus legibus, tum etiam ex Actis Martyrum superius recitatis, perspicuum redditur. Ceterum, eiusmodi vitium haud penitus valuit extirpari: nam sæpè post hæc sub Constantini successoribus Imp. Christianis est inuenire pretio vela redempta, vel Admissionalibus aliquid sponte solutum.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP. ANNVS 332. ANNVS 19. ANNVS 27.

QVI sequitur annus Christi trecentimus trigessimus secundus, Consulibus Qui- nio Pacatiano & Mecilio Hilariano annotatus est Fastis. Quo tempore cum Imperator Constantinus Delmatio delegasset causæ cognitionem, qua S. Athanasius Episcopus Alexandrinus à Meletianis reus homicidij fuerat constitutus; ipse Iudex impigrè negotium gerens, Athanasio scripsit, vt se ad defensionem pararet: qui tandem rem tantam minimè negligendam existimans, Thebaidem, vbi esse Arsenium audierat, quem à se occisum Meletiani, duce eorum primo Episcopo Ioanne, fuerant calumniati, diaconum suum exploratum misit. Hæc quidem ipse Athanasius recenset his verbis b: Delmatius Cenfor * igitur mihi prescribit, vt me pararem ad criminis defensionem. Ego autem, litteris acceptis, principio eius rei nullam curam feci, eò quòd mihi conscius essem, nihil veri ab illis dici: sed tamen quia Imperator commotus erat, certiores eius rei facio comministros nostros in sacris per Ægyptum; & diaconum amando, qui de Arsenio cognosceret, quem intra quinque vel sex annos profus non videram. Is, vt compendio loquar, primum quidem in Ægypto, dum ibi occultaretur, repertus est.] hæc ipse. Quomodo autem repertus sit viuere, idem inferius declarat

a l. i. De offic. Reçt. prouin. C. Theod. MAGISTRATVM AVARITIA COHIBETVR. * ob inducendum

xv. ADMISSIONALES.

i. DELMATIVS COGNOSCENT CAUSAM ATHANASII.

b Athanas. Apolog. 2. c. 22.

ex Meletianorum litteris, quibus istaec permittit: iam idè eum occultatum fuisse, vt eadem verisimilem facerent, testantur eius familiares: quorum Pinnes, reperto tandem post longam inuestigationem Arsenio, ad Ioannem histriorem istius sycophantiæ in hunc modum scripsit:

Dilecto Patri Ioanni, Pinnes presbyter domicilij Premengyris, quæ est in Antepolitæ Nomo.

II. ARSENIUS QUÆRI- TYR.

Scire te volumus, Athanasium misisse Thebaidem diaconum suum, vt omnia scrutaretur ad Arsenium quærendum. Primum autem obuig repertique Pecysius presbyter, Siluanus Helia frater, Tapenacerameus, & Paulus monachus, Hypseles, confessi sunt eum apud nos esse. Id cum rescisceremus, curauimus illum in nauem conici, vt ad partes inferiores cum monacho Helia auheretur. Non ita diu post diaconus cum quibusdam superueniens, Arseniumque quærens, in nostras ades irrupit: verum illum ablegatum iam ad partes inferiores (quemadmodum dixi) non inuenerunt; me autem cum monacho Helia, qui Arsenium auexerat, secum Alexandriam deportauerunt. Ducique nos obtulerunt. ibi mihi minimè licuit inficias ire, sed confessus sum eum viuere, & interfectum non esse. eadem quoque Monachus, qui eum auexerat, falsus est. Hæc idè tibi significauimus, Pater, vt scires Athanasium tibi accusandum non esse: dixerunt enim eum viuere, & apud nos in abditis haberi; resque innotuit vniuersæ Egypto, neque celari potest. Paphnutius monachus eiusdem domicilij hanc epistolam scripsit. Plurimum te saluto, & valere opto.] in hunc modum illi, cum coram Iudice Alexandrino rem, vt se habuisset, confessi essent.

III. ARSENIUS AD LOCA REMOTA AMANDATVR

Cum verò hæc scisset Ioannes Episcopus & Meletianorum caput, Arsenium, quem nauigio in inferiorem Thebaidis partem diximus amandatum, per Nilum ad mare perductum, in externas regiones compulit nauigare. Appulit nauis Tyrum, vbi sese iterum occultauit. Athanasius autem vigilantissimo studio, cuius semel vestigia inuenisset, exploratores perinde ac venaticos canes post eum misit; & cum illum soluisse audisset à Nili ostiis, ne sic quidem è spe eum inueniendi atque comprehendendi excidit, sed cum nauim illam Tyrum appulisse intellexisset, suos illuc misit. Hi verò tandem quæsitum diu Arsenium Episcopum inuenerunt, inuentumque stiterunt iudicio Pauli eius ciuitatis Episcopi Catholici: vbi rogatus causam dicere, se Arsenium verè esse, confessus est, & totam de simulatione suæ necis ex Eusebij Nicomediensis consilio fabulam pandit. His igitur rebus gestis, Athanasius tanta calumnia liber, litteras dedit ad Constantinum Imperatorem, quibus totius commentu catastrophem declarauit. Istæc omnia idem Athanasius in Apologia citata superius sic summatim enarrat:

a Athanas. Apolog. 2.

IV. ARSENIUS INVENITVR

Is, nempe Arsenius (vt compendio loquar) primum quidem in Egypto, dum ibi occultaretur, repertus est; postmodum eundem Tyri se abstrudentem nostri inuenerunt. Er, quod mireris, repertus deprehensusque noluit se agnoscere Arsenium esse, nisi iudicio à Paulo eius loci Episcopo conuictus: ab eo enim tempore pudore impeditus, se ipsum negare non est ausus. Id autem idè faciebat, quòd pacta Eusebio seruata cuperet, ne, se reperto, argumentum fabulæ dissolueretur.] Sed quomodo his omnibus ad veritatis lucem perductis, Athanasius cum hisce testificationibus & Arsenij confessione Macarium diaconum suum Constantinopolim ad Imperatorem miserit; & ille, re comperta, publicis litteris toti orbi voluerit Athanasij innocentiam innotescere, dicemus anno sequenti: in his enim præfens annus, & eo amplius insumptus esse E putatur.

V. ARSENIUS EVIT EPISC. b Sozom. l. 2. c. 22. & alij eum secuti. Epiph. ha. ref. 68. c Sozom. vbi sup.

Porro quod ad Arsenium spectat, hallucinati planè de eo esse reperiuntur, qui eum clericum lectorem, vel presbyterum nominant: nam cum & Athanasij testimonio pluribus in locis, & ipsiusmet Arsenij professione in epistola quam post hæc ad Athanasium scripsit, luce clariùs, eum Episcopum fuisse, reddatur; de his nullus est locus vel minimum dubitandi. Addit quoque Sozomenus de Arsenio: ipsum, ob perpetratum olim immensum quoddam facinus, sese ab Athanasij oculis subduxisse; ex cuius lateribus, ad struendam Athanasio de homicidio calumniam, occasionem sumpsisse Meletianos, illaque vfos esse, immò etiam magicarum præstigiarum eundem Athanasium accusasse; quòd ea de causa Arsenium interfecisset, vt eius brachio ad incantationes vteretur. sed de magia calumniæ postea emerere. Cum autem complures eiusmodi

hiltoriam

A historiam de Athanasio Meletianorum atque Eusebianorum calumniis circumuento sint profecuti; nos ea potissimum conscribemus, quæ ipsemet Athanasius publico scripto, nempe Apologia, tamquam patentibus litteris ab omnibus inspiciendis, complexus est. quamobrem iure respicimus quæ ab aliis scripta repugnant historia: ab ipso Athanasio enarrata, vt pote contraria veritati: cuiusmodi illa esse videntur, quæ à Socrate de inuentione Arsenij facta Tyri his verbis enarrantur:

a Socrat. l. 1. cap. 21.

Factum est Dei prouidentia, vt Arsenium etiam Tyrum aduentaret: nam neglectis mandatis, quæ calumniatores, qui ei pecunias largiti fuerant, dedissent, ex occulto ad res quæ ibi gererentur cognoscendas accedit. Euenit, vt famuli Archelai viri Consularis in taberna ex quorundam sermone intelligerent, Arsenium, quem rumor erat interfectum esse, illic in hominis cuiusdam ædibus clam delitescere: quæ cum accepissent, eosque qui narrabant, diligenter norassent; ea quæ audierant, ad dominum suum referunt. Illa extemplò, omni abiecta cunctatione, hominem conquirat, conquisitum inuenit, inuentum in loco tuto concludit: Athanasio significat, vt bono animo sit, &c.] Attamen vt cumque demus vt rumque accidere potuisse, vt exploratores ab Athanasio missi, per famulos Archelai Arsenium inuenerint: certè quidem id contigisse, cum Tyri Concilium haberetur (quod abhinc tertio anno, Athanasij testificatione, celebratum constat) à veritate prorsus alienum est; id enim & quæ singulis annis dicentur inferius, manifestissime declarabunt. Sicut & ab omni prorsus scopo veritatis abhorret, quod apud Epiphanium legitur, post Constantini Imperatoris obitum, temporibus Constantini, Constantij, & Constantis filiorum Augustorum, Arsenium esse repertum. Hæc igitur nisi recta temporum ratione distinguantur, quantumlibet appareant veritate perspicua, redduntur tamen varia Scriptorum narratione obscura admodum atque perplexa. At prosequamur cetera ab eodem Athanasio quo sunt ordine recensita.

VI. QUAE CON- EVTENTVR DE ARSENIIO SCRIPTA.

b Epiph. ha. ref. 68.

IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS ANNVS ANNVS 333. 20. 28.

CHRISTI anno trecentesimo trigesimo tertio, Delmatius atque Zenophilus Conules creati sunt: quo S. Athanasius, cum de inuento Arsenio Episcopo, quem ab ipso occisum calumniati fuerant aduersarij, cuncta exactè explorata, liquidoque probata habuisset; mittit Macarium suum presbyterum Constantinopolim; qui Constantinum Imperatorem, ea de re grauissimè antea commotum, reddat de omnibus certiorè. At Imperator, his acceptis, Delmatium, ad quem iam scripserat, à causæ cognitione cessare fecit, accusatores abire iussit, & pro Athanasio dignas litteras scripsit. Hæc autem ipse Athanasius breui compendio in eadem Apologia his profecutus est verbis: Cum enim scripsissem Cæsari, Arsenium repertum esse, & in memoriàm reuocassem quæ de Macario Pammathie audierat; inhiuit iudicium Censoris, litterasque misit, quibus nostri calumnias improbat: Eusebianosque ad se in Orientem contra nos venientes, re infecta, abire iussit.] Quas verò tunc idem Imperator Constantinus ad Athanasium litteras dederit, ipse recitat, easque intexuit in eadem Apologia; quæ sunt huiusmodi:

I. LEGATIO MACARII AD IMP.

c Athan. Apolog. 2. * Cælianus.

d Apud Ath. Apolog. 2.

Victor Constantinus Max. Augustus Papæ Athanasio.

II. CONSTANT. LITTERAE AD ATHANASIVM.

Litteris tuæ prudentiæ perlectis, in eam veni sententiam, vt putarim te rescriptis nostris adhortandum, vt populum Dei ad modestiam & misericordiam adduceres. Meo enim in animo hæc inter præcipua habeo, vt & veritatem colam, & in mente semper iustitiam conseruem, iisque potissimum gaudeam, qui recta via incedunt. De illis autem omni execratione dignis Meletianis, immanibus, inquam, & nefariis hominibus, qui quasi apoplexia isti stupent, & solummodò inuidia & æmulatione & tumultibus ad scelera motum habent, nefariam suam mentem declarantes, ista mihi dicenda puto. Vides enim, homines illos, quos ipsi ferro interfectos aiebant, in medio versari, & vita frui. quo ipso nullum vniquam fuerit grauius præiudicium, quòdque tam clarè eorum causam oneret, quàm eos, quos ipsi necatos asseuerabant, viuere, & luce frui, qui ipsi pro

se causam dicere possunt. Deinde & id quoque additum fuit Meletianorum crimini- A
bus: te nefario impetu irrupentem, rapientemque poculum, quod in sacratissimo lo-
co repositum erat, confregisse: quo scelere nullam unquam profecto grauius esse pos-
set, si quidem id ita factum & contestatum esset.] Apparet ex his planè, calumniam,
quam Meletiani in Macarium diaconum Athanasij coniecissent, cum ille Ischyra (vt
vidimus) aperta testificatione purgatus esset, illos eandem in Athanasium conuertisse,
eumque calicis perfractorem inelamasse.

III. Vides insuper, Lector, quantam adhiberi solitam esse vasis sacris reuerentiam & ho-
norem Imperator demonstrat, vt quantumlibet ea schismaticorum essent, tamen, quod
sacro vsui inseruirent, tanta in æstimatione habenda esse putarit, vt facinus nullum hoc
gravius admitti potuisse testetur. Sed subdit in eadem epistola Constantinus: At quod-
nam hoc genus criminationis? quæve ista desultoria personarum transmutatio, & reo- B
rum diuersitas, vt nunc in hunc, nunc in alium crimen conferant? quæ res ipsa luce lu-
cidior est, ipsos tuæ prudentiæ insidias tetendisse. Denique quis iam deinceps homines
istos tam multa ad noxam fingentes sequi velit? maximè cum ipsi seipos in barathrum
ducant; cumque in conspectu sit, eos fictarum & falsarum rerum accusatores esse? Vt
iterum dicam: Quis eos sequi velit, & iter exitij præceps inire, in quo illi soli mortali-
um spem salutis auxiliūque constituunt? Si enim pura vellent conscientia ingredi, &
bonæ mentis meminisse, & sanum animum induere; facile intelligerent, nullam ipsis
opem à Dei prouidentia expectandam esse, cum se talium rerum æmulatores ad suam
perniciem præbeant. Hanc igitur, quam denuntio, non asperitatem, sed seueritatem iu-
re appellauero.

IV. Postremò etiam illud adiungimus, vt operam des, quò ista quæ scripsimus, subinde C
ad populum recitentur, vt res ad omnium notitiam veniat, & præcipuè vt illi qui ita
agunt, & ad istum modum conuersantur, resciscere possint, quòd ista, quæ nunc à no-
bis emendationis causa dicuntur, re ipsa & factis demonstrantur vera esse. Iam cum in
hoc negotio tanta sit malitiæ importunitas, certum habeant, me ita decreuisse, atque
huius esse sententiæ: si quid tale iterum mouerint, non pro more Ecclesiarum, sed legi-
bus publicis mea ipsa opera causæ cognitionem suscepturum: ac deinde cognoscent, se
non solum humani generis, sed etiam diuinæ disciplinæ latrones esse. Deus te seruet,
frater dilecte.] hætenus Constantini litteræ.

V. Alias quoque eiusdem Imperatoris id genus litteras datas esse cuique patentes, epi-
stola Alexandri Episcopi Theffalonicensis, Athanasio adgratulantis, ad ipsum missa
testatur: scripsit ad eum ipse, cum per Macarium diaconum Athanasij legatum de re- D
bus gestis Constantinopoli certior redditus esset: recitat easdem Athanasius, hæc præ-
mittens: Quòd autem me de cæde Arsenij accusarint: ne multorum scriptis ad eam
probandam vtar, sufficit si vnã dumtaxat Alexandri Theffalonicensis Episcopi epi-
stolam, vnde & ceterorum existimes, apposuerò. Ille enim cum sciret quæ de cæde Ar-
senij aduersum nos vulgò sparsa essent, non ignarus Arsenium viuere, istiusmodi episto-
lam scripsit:

VI. Domino dilecto filio vnanimi, & suo in sacris collegæ Athanasio, Alexander Episco-
pus in Domino salutem.] Filium nominat Athanasium senior Alexander, ætatis causa,
quem tamen Patriarcham sciret esse totius Ægypti. Sed ad ipsam epistolam accedamus:

Congratulor optimo Serapioni ita se sacris moribus exornare satagenti, & patris me-
moriã laudabiliorem efficiendi. Consummatus est enim ille (vt alicubi dicit Scriptu- E
ra sacra) & non mortuus est: reliquit enim vitæ suæ monumentum. Quo igitur nos af-
fectu esse erga eum, qui ita virum memoria dignum in se conseruat, existimas? quàm tu,
domine, & sacram eius viri memoriã, & recentioris humanitatem cognitã habeas,
per quem vnã solum à tua reuerentia epistolam accepi? Significanti igitur hoc ipsum
tibi, vt scire posses, domine, dilectum nostrum & diaconum Macarium, litteris Con-
stantinopoli huc ad me missis, ingenti me gaudio affectisse, dum mihi scriptis suis refer-
ret opprobrium dedecusque Achabiscophantæ de calumnia conuicti, quòd homi-
nem viuum quasi interfectum sermonibus apud omnes diuulgasset. Condignam autem
eum sua audacia mercedem à iusto Iudice cum sua cohorte relaturum esse, Sacrae litte-
ræ mentiendi nesciæ satis prædicant. Omnia Dominus te virum optimum quàm diu-
tissimè conseruet.] hæc Alexander.

Eiusmodi

A Eiusmodi autem aduersus Athanasium ab aduersariis contextam calumniam, &
probatam Athanasij innocentiam commemorat post alios Cyrillus Episcopus Alexan-
drinus in sua ad Theodosium Imperatorem Apologia, vbi ait: Perseuerarunt hoc pa-
cto seducetes multo tempore, donec Arsenius ille, qui absconditus fuerat, adhuc vi-
uus deprehenderetur: atque ita vix tandem improbitatis ipsorum deprehensus est co-
natus. Erat enim sycophantia ista animis liberis, bonamque conscientiam habentibus,
molesta & acerba, consideratque vehementer animus eorum quibus ista acciderant;
& molestissimum erat indubitatò frustra hos, qui nihil læserant, insidias passos esse.]
Ceterum tam immane scelus bonum illud planè incomparabile subsecutum est, vt
cum Arsenius ipse Episcopus, tum etiam Ioannes Antistes Meletianorum antesigna-
nus, facti pœnitentes, supplices pro venia consequenda Athanasio litteras dederint, at-
que à schismate recedentes eidem se Catholica communione coniunxerint, Extant ad-
huc eiusdem Arsenij Episcopi litteræ ad Athanasium, qui eas recitat in Apologia his
verbis conscriptas:

Athanasio beatissimo Pontifici Arsenius Episcopus ciuitatis Hypselitarum, cui ali-
quando præfuit Meletius, vnã cum presbyteris & diaconis in Domino S. P. D.

Et nos quoque diligentes pacem & vnanimiã cum Ecclesia Catholica, cui tu
per Dei gratiam præfectus es, volentesque, Ecclesiastico canoni pro veteri instituto subij-
ci, scribimus tibi, Pontifex dilecte, promittimusque in nomine Domini nos deinceps
non communicaturos cum schismaticis, aut cum iis, quibus nondum pax est cum Ec-
clesia Catholica, siue Episcopi sint, siue presbyteri, siue diaconi: neque cum illis in con-
silio coituros, neque litteras pacatas ad eos daturus, neque inuicem ab illis recepturos,
neque citra tuam Metropolitanam Episcopi sententiam vllum de Episcopis aut alio dog-
mate communi & Ecclesiastico decretum edituros, sed cessuros canonibus antè susce-
ptis, ad exemplar & modum Episcoporum Ammoniani, & Tyranni, & Plusiani, & reli-
quorum Episcoporum. Præterea obsecramus tuam humanitatem, vt nobis quàm pri-
mum rescribas, & de nobis ad nostros in sacris collegas: indicesque nos iam stare pri-
stinis decretis, pacemque agere cum Ecclesia Catholica, & regionum istarum Episcopis
cœuantes esse: credimusque tuis precibus, vt gratis & efficacibus apud Deum, istam pa-
cem firmam indissolubilemque perpetuò futuram secundum Dei voluntatem Domi-
ni omnium per Iesum Christum Dominum nostrum. Totum cœtum sacrorum viro-
rum, qui sub tua iurisdictione est, nos, & qui nobiscum sunt, salutamus: & cum primùm
Deus permiserit, excurram ad tuam humanitatem. Valere te exopto multis tempori-
bus, Pontifex beatissime.] Sed rursus idem Athanasius:

Maius autem & liquidius argumentum, nos calumniis impetitos fuisse, Ioannis pœ-
nitentia demonstrat, cuius testis fuit ipse Deo gratissimus beatæ memoriæ Imperator
Constantinus: qui cum sciret qualia crimina Ioannes ad se detulisset, litterasque eius-
dem iam pœnitentiæ accepisset, in hunc modum scripsit:

Constantinus Maximus Augustus Ioanni.] erat hic (vt sæpè dictum est) post Mele-
tij obitum princeps Meletianorum, & illi in Episcopatu successor.

Ex animo mihi gratæ fuere tuæ prudentiæ litteræ: Iudex enim didici, quæ desidera-
bam scire, omnem te malitiam animi deposuisse, & cum Ecclesia, vt par erat, communi-
casse, & cum Athanasio Episcopo reuerendissimo quàm maximè in concordiam venisse.
Certum igitur habeas, te à nobis collaudari, quòd relicta omni conferendæ manus
E cupidine, id quod Deo gratum erat, feceris. Vt igitur quæ concupisti, affectus esse vi-
dearis, tibi permittendum putauit, vt ascenso publico vehiculo ad nostras stationes ve-
nias. Restat igitur, vt nihil cures, cum hæc epistola tibi facultatem publici vehiculi præ-
beat, vt quàm celerrimè ad nos peruenias, & votis tuis implearis, nobisque conspectis,
congrua fruaris lætitia. Deus te conseruet, frater dilecte. Hæc Constantinus. Habuit
conspiratio finem hunc. Meletiani igitur cum pudore recesserunt.] hætenus de his
Athanasius. Quomodo autem per Eusebianos rursus inuersus fuerit ac perturbatus te-
rum status, dicemus anno sequenti.

IESV

I. **S**EQVITVR trecentessimus trigessimusquartus Domini annus, Optato & Paulino Consulibus consignatus. Mentio est horum Consulatus apud Iulium Firmicum Maternum, cum ait sub iisdem contigisse Solis eclipsim. Quo ipso anno Eusebiani bellum aduersus Athanasium, iam poenitentia Meletianorum præcipuorum Episcoporum aliquantulum consopitum, instaurant, de quo Athanasius post enarratum exitum Meletianæ conspirationis hæc subdit: Eusebiani autem ne ita quidem quiescere potuerunt, ed quod ipsis non Meletiani, sed Ariani cura essent. Veriti igitur, ne Meletianis conquiescentibus, destituerentur huiusmodi calumniæ histrionibus, denud eos in nos exasperant. Iterum Imperatori Synodum Tyri indicendam persuadent, &c.] **A** Accessu enim illo Ioannis ad Imperatorem, cum ab eo, anno superiore (vt dictum est) euocatus fuit, occasio data est Eusebio atque aliis cum eo iterum agendi: tunc enim ipsum Ioannem iam reconciliatum Athanasio iterum persuadent ab eodem resilire, & cum veteres calumnias instaurare, tum nouas excogitare. Quid plura? talia tantaque Eusebiani commenti sunt in Athanasium, atque adeo admiranda structura dolos & fraudes sibi inuicem iunctas concinnarunt, atque prætexerunt pietatis tegumento; vt Constantinum alioqui erga Athanasium ipsum propensiosem, hominiquæ studiofissimum, à proposito mentis, velut incantatione magica auerterent, illique eum suspectum redderent, & planè dignum qui coram Synodo Episcoporum reus constitutus causam diceret, ac proinde de Tyrio Concilio indicendo, eidem persuaserint.

II. Non possum verò non mirari nimiam Constantini animi facilitatem (sic dixerim potius, quam leuitatem) quippe cum tot tantisque perspicuis omnibus iam redditis argumentis, aduersariorum Athanasij calumnias compertas habuerit, vt pote ipsorummet confessione sæpè testatas, adhuc tamen præbuerit aures scelestissimis illis, quos suæ ipsorum imposturæ crebrò reddidissent infames: vt hac ex parte nihil propemodum sit, quo eum dignè iustèque valeam excusare. Certè quidem nec laudator eius Eusebius Cæsariensis Episcopus id potuit præteruisse silentio, qui, dum eius humanitatem commendat, hæc ait: Pari ratione animus ei ad summum omnis humanæ perfectionis fastigium ascendit, omni virtutum genere exornatus, præcipuè verò humanitate: quæ tamen propter improborum hominum in scelere licentiam à multis reprehensa est, cum in eis peccandi causam Imperatoris lenitati assignarent. Et quidem certè nosmetipsi comperimus duo non ferenda vitia temporibus illis viguisse: primum corruptelam vanam inexplabilem quorundam & sceleratorum hominum, qui reliqua vita dissoluti erant: deinde aliorum inexplicabilem simulationem, qui specie quadam ficta prætextuque Christiani nominis in Ecclesiam surrepebant. Imperatoris verò humanitas, bonitas, sincera fides, & morum constantia, ac veritas facile eum adduxerant, vt fidem haberet huic istorum in speciem factæ professioni, qui opinione tantum Christiani sunt habiti: maximè quod iidem veram erga illum beneuolentiam, sed falsis ac fallacibus animis, conseruare simularent, quibus cum se credidisset, eiusmodi fortasse calumniis, longè aliter quàm par erat, infamabatur; inuidia scilicet hanc labem reliquis eius immiscente virtutibus. Sed hos non multò post diuinitus immissa pœna consumpsit.] hæc Eusebius. At quinam hi fuerint, quos ait diuina vindicta consumptos, haud facile est diuinare.

III. Ceterum quantumlibet eam Constantini animi facilitatè, qua facile improbi abuterentur, bonitati ipsius adscribat, haud tamen in Principe, cum præsertim eadem vitur in rebus grauissimis, commendatione digna est, sed improbanda penitus, cum ex ea hæreticis atque schismaticis in Ecclesiam Dei virosque sanctissimos debacchandi ansa tribuatur, vt factum vidimus à Donatistis, quos contra ius fasque omne sapius appellantes semper audiuit: & nunc fermè idem in causa Athanasij actitari videmus, quem cum iterum aduersariorum calumniis manifestè nouerit circumuentum, & perspicuè notum habuerit innocentem, quod & datis à se litteris publicis firmiter est contestatus atque professus: nihilominus tantum abfuit vt calumniantes Athanasium digno supplicio afficiendos curauerit, ac detestandos homines procul (vt par erat) ab humano

o Athan. A. polog 2. EUSEBIANI RVRSVS VAGENT ATHANASIVM.

CONSTANTINI NI MIA FACILITAS.

b Euseb. in Vit. Constant. lib. 4. c. 14.

CONSTANTINVS REPREHENSIVS.

A consortio separauerit, quin potius iisdem in eundem rursus insurgentibus aures accommodauerit, atque ex eorundem sententia, quidquid petissent illi, decerneret, nempe Tyrium Conciliabulum, cui præsiderent omnes qui Ario olim manifestè fauissent, modò autem poenitentiam simularent, in quo pariter detestabiles Meletiani sæpè conuicti agerent accusatores & testes. hæc autem laudet qui velit in Constantino; nos quidem certè commendare non possumus: sic enim comparati sumus, vt in historia veritatem potissimum excolamus, abhorreamusque ab Eusebij instituto, qui vt Ariano Principi adularetur, nempe Constantio, de eius parte Constantino, cum vitam ipsius scripsit, laudibus dicendis totus intentus, multa (quod suis locis demonstrauimus) turpiter mentitus est. At de Tyrio hæreticorum Conuentu, sequenti anno, quo celebratum esse liquet, dicturi sumus.

B Quid autem auribus Constantini insurrasse potuerint Eusebiani, postquam audissent Meletianorum Principem Ioannem facti poenitentem cum Athanasio iniussè concordiam; aliud quod existimem nihil est, nisi ipsos iactasse Ioannem ab Athanasio blanditiis delinitum, pollicitationibus pellectum, & pecuniis etiam fortasse corruptum, vt à criminum obiectorum prosecutione desisteret; immò (quod significanti Constantini litteræ de cogenda Synodo, paulò post recitandæ) Meletianos omnes Athanasij potentia esse compressos, & in magno periculo constitutos, vt nec fari præ timore auderent: rursus eosdem inculcasse, quæ propalata erant de inuento Arsenio, stropham esse, ab Athanasioque suppositum hominem, qui nomen assumeret, & referret Arsenij personam. hæc & alia plura ab impostoribus in Athanasium coagmentata, & miro artificio concinnata, credita verisimilia Constantino, reddiderunt animum eius ancipitem, ac de Athanasij innocentia fluctuantem; quem & leui negotio ad illud primum impulerunt, vt eundem Ioannem, à quo cuncta esset exploraturus, quanto cyus, publico impertito vehiculo, accersiret, datis ad eum litteris illis, quæ superius sunt recitata.

C Cum verò Constantinopolim ille ad Imperatorem venisset, ab Eusebianis quid transactum cum eodem Constantino, admonitus fuit: quem & iisdem rogarunt vt omnia iisdem consentientia, vocatus ab eo, firmiter diceret & affirmaret. Vt autem id faceret, pristinum initium inter ipsos aduersus Athanasium fœdus iisdem in memoriâ reuocasse putantur, & alia complura admiscuisse, quibus male obductam in Ioanne cicatricem confricantes, animum eius in Athanasium acrius concitarint: accidisseque tandem ex sententia, vt titubantem animum Constantini, ad id quod videbatur honestum, induxerint, nempe (quod dictum est) vt sacer Episcoporum cogeretur conuentus, vbi præsertim sancto Antistitum cœtu more maiorum, quæ obijcerentur in Athanasium accusationes, proferrentur in medium, ipse verò iudicandus, si bonæ causæ fideret, præsens assisteret. hæc planè illi. Sed qualem delegerint illi locum ad Episcoporum conuentum, & qui apostatarum & Ario fauentium cœtus accurrerit, ac quinam fuerint qui istæ Imperatori suggererint, Theodoretus in primis narrat his verbis:

D At ne sic quidem impios Arianos puduit, sed aliam talem de integro texere fabulam aggressi sunt, qualem nemo veterum Tragicorum Comicoꝝve aliquando effinxerit. Nam accusatoribus ex sua ipsorum factione conductis, eos deducunt ad Imperatorem. Illi clamant, Athanasium virtutis athletam multa infanda scelera conseruisse. Horum causam tutatus est Eusebius, Theognis, & Theodorus Perinthius (Perinthus autem hoc tempore Heraclæa nominatur:) dicunt istas res adeò indignas intolerabileque, vt hominum aures eas audire refugiant. Proinde persuadent Imperatori, vt Cæsareæ Palæstinæ (ibi enim erant complures Athanasio infesti) Concilium conuocetur, iuberetque in ea vrbe iudicium de Athanasio exerceri. Imperator autem illis, vt pote sacerdotibus, obsecutus (siquidem ignorabat penitus fraudulentos eorum conatus) quod postulauerant, fieri mandauit. Verum sanctus Athanasius, intellecto Iudicium odio, ad Concilium non venit. Ariani igitur, ansa inde ad calumniandum arrepta, & bello contra veritatem suscepto, præter alia nefanda facinora, tyrannidis præterea & contumaciæ eum coram Imperatore insimulant. Neque certè spes eorum frustrata est: nam Imperator alioqui mansuetissimus, eorum verbis ad iracundiam prouocatus, scripsit ad Athanasium epistolam, qua & bilem suam aperuit, & ei, vt Tyrium peteret, mandauit. Etenim quoniam suspicabatur (quemadmodum ego censeo)

IV. QVIBVS PERMOTVS CONSTANTINVS CONTRA ATHANAS. AGE RE.

V. ARTES ARIANORVM.

Theod. l. 1. c. 28. & Sc. 20m. lib. 2. c. 14.

VI. EUSEBIANI DOLOSE PERVINTE CONCIIVM.

Atha-

A Athanasium Caesareae, propter illius urbis Antistitem, minime velle comparere; idcirco iussit ut Concilium Tyri coegeretur.] Hoc plane anno, qui praecessit Conuentum Tyrium, ex Imperatoris mandato iussu esse conuocari Concilium Caesareae Palaestinae; Athanasium vero, licet litteris Imperatoris accersitum, ire noluisse, quod detrectaret subire iudicium Eusebii eius ciuitatis Episcopi, & aliorum Arianorum, Sozomenus affirmat.

Sozom. l. 2. c. 24. in prin. & in fine.

VII. PRAETENSAE CAESARIS CONCILII COGENDI. Euseb. Vit. Const. l. 4. c. 41.

Cogendi autem Tyri Concilium, illam quoque causam praetexerunt, nimirum ut basilicam famosissimam Ierosolymis erectam Episcopi dedicarent: quod testatur Eusebius, dum illud Conciliabulum malignantium perinde ac oecumenicum quoddam Concilium celebrans, ait: Sed virtutis hostis inuidia etiam hac in re quasi tenebricosam nebulam clarissimis solis luminibus offundens, per controuersias quasdam, turbatis denud Aegyptiis Ecclesiis, instituta huius celebritatis splendorem obscurare conata est] nempe Tricennalium solemnitatem, quae sequenti anno trigesimo Constantini celebrata est, quo anno ipsum (ut dicemus) contigit Tyrium Conuenticulum peragi. Subdit autem: Sed Imperator, omni cura & cogitatione in Deum defixa, collegit ex omni Aegypto, Asia, Africa, Europa frequentem Episcoporum coetum: cumque tamquam Dei exercitum armis contestum obiecit huic inuido diabolo: mandauitque primum, ut quam celeriter renouatae contentionis finem facerent; deinde ut Martyrum domum, de qua dixi, consecrarent; obiterque, ut in Phoeniciae metropoli conceptas rixas delerent. Non enim licere sententiis & opinionibus dissentientes ad diuinum cultum adesse; quod in diuina lege disertis verbis editum sit, non debere secum discordantes munera prius sua offerre, quam, amicitia reconciliata, ad mutuam pacem gratiamque redierint. His salutaribus praeceptis Imperatoris animus intus cum recrearetur, omni ut consensione concordiaeque institutum persequerentur, litteris suis in hanc ferendam sententiam significauit.

Matth. 5.

Euseb. in Vita Const. lib. 4. c. 42.

VIII. CONSTANTINI LITTERARUM DE SYNODO CELEBRANDA.

Victor Constantinus Maximus Augustus ad sanctam Synodum Tyri congregatam. Erat fortasse consentaneum, & ad praesentis temporis opportunitatem maxime accommodatum, carere omni contentione Ecclesiam Catholicam, & Christi seruos ab omnibus rixis solutos ac liberos esse. Sed quoniam nonnulli sceleratae cuiusdam contentionis furore incitati, ac (ne quid grauius dicam) vitam sua professione indignam agentes, omnia turbare & miscere conati sunt (quod scelus super omnem calamitatem mihi sane positum esse videtur) propterea vos vestra (ut est in prouerbio) sponte currentes hortor, ut nulla interposita mora, sed omni qua possitis celeritate, in vnum locum confluentes, Synodum instituatis, & egentibus opem feratis, in periculo positis fratribus medicinam adhibeatis, diuulsa membra ad consensionem reuocetis, errata omnia interea emendetis, dum ipsum tempus ferat: ut hisce tantis prouinciis, quae maxime decet, concordiam restituatis, quam (o fuitiles ineptias!) paucorum hominum deleuit arrogantia. Nam hoc & Deo totius huius vniuersitatis Domino gratum, & nobis quauis re vel optatissima magis iucundum, & vobis ipsis, si concordiam & pacem reuocaueritis, magna gloriae, vel omnium mortalium iudicio consensuque futurum, plane arbitrator. Nolite igitur cunctari, sed acerrimo studio his quibus decet terminis praesentes controuersias definite, utpote qui cum omni puritate & fide coistis, quam in omni coetu propere clarissima voce Saluator noster, cui seruimus, in primis flagitat. Nihil vero, quod est nostrarum partium nostraeque prudentiae, deerit: nam quae litteris mihi vestris significastis, omnia curauit scripsi ad quos volebatis Episcopos, ut vestras curas & sollicitudines praesentia & laboribus suis adiuuarent.

IX. DIONYSIVS CONSULARIS MISSVS TYRVM.

Misi etiam Dionysium Consularem, ut omnium rerum gerendarum eos admonerem, qui vestrae Synodo adesse debent: maxime vero, ut idem animaduersor sit & custos conseruandae aequilibratae & ordinis. Quod si quis (quod equidem non futurum arbitror) reiecto & spreto mandato nostro, adesse noluerit: delegabimus aliquem, qui regia illius auctoritate in exilium eiectum, docebit, hominem minime decere summi Imperatoris praeeptionibus ad tuendam veritatem editis repugnare. De cetero, vestrae sanctitatis partes sunt, non odio, vel gratia vlla, sed consentientibus studiis, secundum Ecclesiasticam & Apostolicam regulam omnibus erratis errore aliquo admissis propriam curationem adhibere: ut omni aliena contumelia Ecclesiam liberetis, & meas curas

A curas alleuetis, & rebus turbatis per vos constitutis, maximam vobis ipsi gloriam comparetis. Deus vos conseruet, fratres dilecti.] haecenus Constantini epistola de conuocanda Tyri Synodo apud Eusebium: recitat eamdem Theodoretus. Quinam vero conuenerint, quorū numero, & reliqua Acta Synodi, anno sequenti, quo celebrata fuit, dicemus.

Theod. l. 1. c. 29.

Iisdem Consulibus quamplures à Constantino leges sancitae reperiuntur, & inter alias illa pro miserabilibus personis, pupillis, viduis, debilibus, & aegrotantibus, ne ab vilo Iudice compelli possent Imperatorem adire. Faut & militibus in expeditione positis in testando, ut eorum vltima voluntas rata habenda esset, licet in vagina, vel clypeo, vel in puluere scripta foret. At nos Ecclesiastica prosequamur.

X. PRO MISERABILIBUS PERSONIS QUID CONSTANTINI. l. 2. De offic. omni. Ind. Cod. Theod. l. 15. C. De rest. milit.

B IESV CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP. ANNVS 335. 22. 30.

TRECENTESIMVS trigessimusquintus Christi annus Constantio & Albino Consulibus annotatur, celebris Tricennalium Constantini Imperatoris solemnitate: quo ab Eusebianis aduersus Athanasium Episcopum Alexandrinum Tyri in Phoenicia Conciliabulum celebratum est, conspirantibus vna cum eis schismaticis Meletianis. Conciliabulum plane dixerimus, atque conuentum malignantium, non ex nostra tantum, sed maiorum sententia, atque Synodali testificatione sanctorum Patrum: in literis enim Concilij Alexandrini paulo post celebrati haec scripta leguntur apud S. Athanasium: At praecleari Eusebiani, quod veritatem scriptaque sua obliterent, nomen Synodi suis Actis praerexunt, cum res ipsa negotium Imperatorium, non Synodale haberi debeat: quippe vbi Comes praesideat, & milites Episcopos suo satellitio cingant, & Imperatoria edicta, quos ipsi volunt, coire compellant.] & paulo post: Si enim veluti Episcopi sese Iudices volebant esse, quid opus erat vel Comite, vel militibus, aut edictis ad coeundum Imperialibus? Quod si Caesare indigebant, & ab eo Acta robur accipere voluerunt, quo iure ipsi iudicium Caesaris irritum fecere? aut qua de causa, cum Caesar Meletianos & calumniatores & nefarios non sine detestatione ob eadem de viuo homine confectam, Athanasium vero innocentissimum suis scriptis pronuntiauit, ipsi Meletianos verum dicere, & Athanasium reum esse definiunt?] haec ibi: quae ante omnia

I. CONCILIA BVVM TYRVM QVAE.

pro foribus synagoga satanae tamquam nobilem de rebus in ea gestis titulum voluimus affixisse. Rursum vero de eodem acturi Concilio, quod ad rectam temporis rationem consignantam ex more pertinet, hoc ipso anno eiusmodi conuentum malignantium fuisse collectum, Eusebii in primis auctoritate probatur, dum ait: ipsis Tricennialibus Imperatoris, tum Tyri, tum etiam Ierosolymis eosdem Episcopos conuenisse, tum (ut dictum est) dedicationis ecclesiarum occasione, tum etiam componendi (ut ait) discordias obortas inter Aegyptios. Rursum autem id etiam competissimum redditur, ex epistola Ecclesiae Marcoticae in Aegypto, dum Tyri Synodus ageretur, data sub huius anni Consulibus; nam in fine istae habet: Consulibus Iulio Constantio illustrissimo Patricio, fratre religiosissimi Constantini Augusti, & Rufino Albino, clarissimis & Deo gratissimis viris.]

II. ATHANASII APOLOG. 2.

III. TEMPVS CONVENTVS TYRII. Euseb. in Vit. Const. l. 4. cap. 11.

His igitur de certo Synodi anno exploratis redditis, de numero Episcoporum, & ipsis qui interfuerunt Episcopis, agendum est. Nullus certus numerus ab Eusebio definitur, sed res suas atque suorum ostentare solitus, dum ait illuc conuenisse Episcopos ex Asia, Africa, & Europa, visus est demonstrare eiusmodi fuisse conuentum amplissimum, atque propemodum Concilio Nicæno non imparem, cum tamen nonnisi sexaginta omnes numero fuisse testetur Socrates, nec inter eos ex Occidentalibus aliquem, sed illos tantum praesto fuisse Episcopos, quos Eusebius & Eusebiani aduocandos esse, Constantino persuaserunt: nam ipse ad eos litteris superius recitatis: Scripsi (inquit) ad quos volebatis Episcopos, ut vestras curas & sollicitudines praesentia & laboribus suis adiuuarent.] At quinam fuerunt hi? omnes propere qui Ario studuissent tempore Nicæni Magni Concilij, vel postea eius fautoribus inhæssissent, sententia Ariani; qui tamen

IV. APUD ALIAS APOLOG. 2.

V. QVOT ET QVALES EPISC. CONVENTVS TYRII. Socras. l. 1. cap. 20.

(quod deterius erat) vt deciperent Imperatorem, se Catholicos, & hostes Arianæ hæ-

Athanas. Apolog. 2. Theod. l. 1. e. 28. Maris

IV. DIONYSIVS COMES PRAESBYS SYNODI.

e. l. 4. De scriptis libel. C. Theod.

Ruffin. l. 1. c. 16. & 17.

V. QVALIS SYNODI FACIES.

Athanas. Apolog. 2.

VI.

Sozom. lib. 2. c. 24. ATHANASIVS CVM SVIS VENIT TYRVM.

Athanas. Apolog. 2.

Accessit

A Accessit igitur Tyrum Athanasius, ne, si abesset, videretur causâ diffidere, & aduer-

VII. NVLLVS SE- DENDI LO- CVS ATHA- NASIO IN SYNODO DATVS.

Epiphani. haresi 68.

B Cum autem zelotes esset pro veritate & recta fide prædictus beatus Potamon, li-

VIII.

POTAMO- NIS EPISC. IN BVSED. CAESARIEN. INVECTIVA.

C Mentio quoque est apostasie Eusebij Cæsariensis in epistola Synodali Episcopo-

IX.

Apud Athanas. Apolog. 2. EUSEBIUS SCÆLVS DE- TECTVM.

E Ingressus (vt diximus) Synodum Athanasius, & cum eo Aegypti Episcopi, ipse nomi-

X.

Athanas. Apolog. 2.

Annal. Eccl. Tom. 3.

P p 2

ven-

PARTESME-
LETIANO-
RVM ET EV-
SEBIANO-
RVM IN
SYNODO.

vendicarent. Nos igitur Eusebianos, vt inimicos nobis ob hæresin, ab hac lite reieci-
mus, &c.] Sed cum minimè audiretur, & Meletiani accusatores Iudicum fauore au-
dentiore facti, in medium prodeuntes, in Athanasium accusationes inferrent: ipse ve-
ritate fretus, & alij Orthodoxi qui aderant certi de innocentia eiusdem Athanasij, et-
iam coram hostibus talia iudicari passi sunt; existimantes, quantumlibet inimici es-
sent, non tamen in publico Conuentu (qui vtrumque esset, retineret saltem no-
men Concilij) Iudices grassaturos fore more latronum, sed manifestissima dilutio-
ne obiectorum criminum rubore suffundendos, & cum eis pariter Dionysium Comi-
tem confundendum, si quid modò à natura insitæ quibuscumque hominibus æquita-
tis eorum animis insideret. Sed quænam crimina in Athanasium obiecta tum fuerint,
videamus.

XI.
CRIMINA
IN ATHA-
NASIVM OB-
IECTA.

Veteres in primis accusationes illæ, quæ aduersariorum quoque confessione calum-
niosa fuerunt comprobata, & litteris Constantini Imperatoris aded improbatæ atque
reiectæ, iterum afferuntur in medium. At quisnam primus prodiit accusator? famosus
ille Ischyra, qui redargutus quondam fuerat ab Athanasio, quodd, cum presbyter mini-
mè esset, presbyterum tamen ageret, & conductus à Meletianis de fractura calicis testi-
monium ferre aduersus Macarium diaconum Athanasij, atque in ipsum Athanasium,
facti demum poenitens, supplicem libellum, veniam deprecans, obtulerat eidem Atha-
nasio: hic, inquam, impudens conuentus iterum ab aduersariis, spe polliciti Episcopatus
illectus, inexpectatus prodiit accusator. De cuius gradu malè præsumpto, Athanasius
primùm omnium euidenter demonstrauit ex catalogo clericorum omnium Meletia-
norum à Meletio ipso confecto post Concilium Nicænum, & tradito Alexandro tunc
Episcopo Alexandrino, in quo de Ischyra presbytero nulla prorsus mentio esset. Verùm
(inquit Athanasius^a) ea res nihil remorata est inimicos, cum & presbyter fingeretur, qui
presbyter non erat, & Comes vim adhiberet, & milites nos traherent: sed tamen Dei
gratia victoriam retuli: neque enim de calice Macarium conuincere potuerunt.] sic
ipse. Cum hæc autem pluribus discuterentur, Aegyptijque Episcopi rerum omnium
optimè conscij pro Athanasio starent atque Macario: ab Eusebianis sæpè interpolati at-
que repulsi sunt, qui intentabant etiam minas Iudicibus illis, qui, re euidenter perfecta,
erga Catholicos propensiores essent. Id quidem ipsi suo ipsorum libello significant; cum
dicunt: Hic tamen nos veritate freti, vbi Meletianorum calumnias refellere cupere-
mus, nescio quibus artibus Eusebiani nostros conatus inturbare studuerunt, magnam-
que operam impendere, vt nostra dicta reiicerentur, nunc sincere iudicantibus intermi-
nantes, nunc etiam nonnullis contumeliam inferentes, non alio scopo, quam vt id
quod contra nos molirentur, progressum haberet.]

^a Athanasij
Apolog. 2.

^b Apud Ath.
Apolog. 2.

XII.
^c Athanasij
Apolog. 2.
^d Apud Ath.
Apolog. 2.
ARSENII
CAUSA ITE-
RVM IN
SYNODVM
PRODVCTA.

Sed hæc (vt ipse Athanasius ait^c) fusiùs persecuti sunt Episcopi ex Concilio Alexan-
drino, in quorù Synodali epistola isthæc leguntur^d: Iam si, quid in accusando sit actum,
quæras, longè maiori admiratione capieris. Arsenium quemdam occisum ab Athana-
sio criminabantur, & poculum mysticum fractum esse. At Arsenius iste in vita superest,
& placet sibi de vestra communionem, neque aliunde testimonia expectat, vt viuus esse
doceatur, sed ipse sese confitetur viuere; idque in litteris suis ad Episcopum nostrum
Athanasium perscripsit, quem isti Arsenij interfectorem asseuerabant. Nec puduit im-
pios, hominem tanta interapedine locorum & itineribus terra, marique disunctum, ab
eo occisum comminisci, cuius per illa tempora locus, vbi agebat, nemini mortalium
cognitus fuit; aded ille nullo dum attractus malo ab accusatoribus celabatur, quem,
quoad licuit, in alium orbem transtulerant occisuri eum libenter; vt, homine verè ex-
tincto, Athanasium quasi de certâ cæde conuictum occidere possent. Sed diuinæ hinc
prouidentia gratia agendæ sunt, quæ nihil iniusti inualecere sinit, Arseniumque sub
omnium oculos viuum produxit, dilucidè sua præsentia calumnias eorum & figmenta
retegentem.] hæc de his illi. Sed & Athanasius^e ipse: Immodè (inquit) & Arsenius, quem
diuulgauerant à nobis interfectum esse, viuus astabat, & eorum sycophantiam claram
euidentemque faciebat.]

^e Athanasij
Apolog. 2.
ARSENII
SYNODO
PERSPICVVS
FACTVS.

XIII.

Quod rursum ad eandem de Arsenio occiso causam spectat, vndenam manarit oc-
casio, vt quem viuere certo certius etiam aduersariorum litteris (vt vidimus) fuerat
diuulgatum, tam stupidè, vel temerè, aut potius dicendum audacter atque procaci-
ter iterum de occiso ab Athanasio Arsenio accusationem in Synodo illa propofuerint?
Non

A Non aliunde quidem, nisi quòd Arsenius, sibi timens, se iterum occultasset: nam sicut
Iudæi impij Dei hostes resuscitatum Lazarum in odium Christi interficere quærebant,
ita pariter Eusebiani atque Meletiani, cum viderent quem occisum prædicassent, ite-
rum apparuisse, & in eorum summam infamiam adhuc viuere, studiosè peruestigarunt
eundem perimere, conati que sunt eidem necem inferre (id enim innuunt quoq; Syn-
odales litteræ de Arsenio superius recitata:) quod persentens ille, mortem metuens
delituit, sed tandem palàm in Tyrio Conuentu se prodidit. Sozomenus autem de Ar-
senio testatur^a, sponte se, vt Athanasium periclitantem eriperet, Synodo obtulisse. ait^b
enim: Arsenius iste seu diuina impulsione motus, seu (vt fertur) ab Athanasij insidia-
toribus occultatus, fortè fortuna, cum quidam ei nuntiaffet; Episcopum eius causa in
periculum incidisse, de nocte inde discessit, & pridie quam iudicium de Athanasio ex-
erceretur, Tyrum appulit.] in hunc modum Sozomenus. Theodoretus verò hæc ad-
dit^b: Ibi (inquit) tum manus illa ad hanc tragœdiam comparata (*venpe, quod ait supe-
rius, sale condita, & in capsâ reposita*) coram Iudicibus proferebatur. Istum Arsenium
Athanasij necessarij conquirunt, adducunt, cogunt in diuersorio parum per latere.] At
istæc de causa Arsenij postea gesta sunt; eiusmodi enim quæstionem accusatio illa præ-
cessit, quam idem Theodoretus recenset his verbis:

^a Sozom. l. 2.
c. 24.

^b Theod. lib. 1.
cap. 30.

Interim illustris ille Athanasius primo manè venit ad Concilium. Ad quem accusan-
dam introducta est muliercula libidinosa ac petulans. Clamat impudenter; se profes-
sam esse virginitatem, sed ab Athanasio, quem hospitio exceperat, per vim compres-
sam, & inuitam stupratam fuisse. Quæ cum dixisset, ingreditur Athanasius, quem ac-
cusauerat, presbytero perquam laudato, cui Timotheus nomen erat, comitatus. Vbi au-
tem à Iudicibus imperatum Athanasio fuit, vt crimini responderet; obtulit ipse, per-
inde ac si Athanasius non esset: atque Timotheus sic mulierculam alloquitur: Ego nè
tecum aliquando rem habui: ego ne in tuas ædes ingressus sum? Tum illa impudentius
petulantiusque clamare, digladiari cum Timotheo, manum educere, ostendere annu-
lum, ac dicere: Tu mihi abstulisti virginitatem: tu castitate me spoliasti: & alia, quæ im-
pudentes meretrices propter intemperantiæ exuberantiã loqui solent. Ad hunc mo-
dum igitur tum iis qui fabulam texuerant, ignominia, tum Iudicibus qui facinoris con-
scij erant, pudoris iniusta nota, muliercula educta est è Concilio. Tum magnus ille
Athanasius, Non est (inquit) dimittenda mulier, sed inquirendum in eam, cognoscen-
dumque quis hæc crimina confinxerit.

XIV.
MERETRI-
CVLA ACCV-
SATRIX A-
THANASII.

At Ariani vociferati, alia cõtra eum multò grauiora restare crimina, quæ nulla dicen-
di arte acuminè dilui possent, de quibus cum proferrentur, non audiendi, sed cernen-
di sensus iudicium faceret: quæ cum dixissent, capsam, de qua tam creber sermo fuit,
ostendunt, & manum sale conditam detegunt. Tum singuli, qui eam conspicabantur,
clamorem tollere; ac pars eorum scelus verè admissum esse putabant, pars rem fictam
fallamque esse sciebant, & Arsenium adhuc occultatum latitare arbitrabantur. Atque vix
momento temporis silentium fuit, cum Athanasius, cui crimen intende batur, sciscita-
tus est à Iudicibus: Ecquis inter eos Arsenium nosceret? Cum à multis responsum esset,
se accuratè hominem noscere: eum introduci iubet: ac rursus sic percontatur: Hic cine
est Arsenius, à me quidem interfectus, ab istis autem quæstus, post cædem affectus con-
tumelia, & dextera manu priuatus? Vbi verò assensum est, illum ipsum esse; Athanasius
exiit eum pallio, & vtramque manum tum dexteram tum sinistram ostendit, aitque: Aliam
manum nemo, opinor, quæret: nã ampliùs quàm duas manus ab vniuersitatis conditore
accepit nemo. Quibus rebus in hunc modum patefactis, cum oporteret & accusatores,
& Iudices, qui facinoris erant conscij, præ pudore se in latebras abdere, optareque vt
tellus sibi dehisceret, Concilium tumultu ac seditione complere, veneficumque appel-
lare Athanasium, eum hominum oculos præstigijs fefellisse, affirmare cœperunt: quin-
etiam qui eum paulò antè cædis reum egerant, iidem ipsi hominem discernere macta-
reque aggrediuntur. Verùm quibus negotium ab Imperatore dabatur, vt paci ac tran-
quillitati prouiderent, cædem prohibuerunt. Nam Athanasium, qui in causâ discepta-
tione superior discesserat, hostium manibus ereptum, in scapham curauerunt imponen-
dum, sicque eius saluti consuluerunt, qui rectà ad Imperatorem profectus, totam tragœ-
diam, vt gesta est, ei narrat.] hæc Theodoretus, necnon Sozomenus^c, & Socrates^d. Ve-
rùm accessus Athanasij ad Constantinum postea accidit.

XV.

ARSENII
MANIFE-
STATIO.

^c Sozom. l. 1.
c. 24.
^d Socrat. l. 1.
c. 11.

XVI.

*Pelusianū,
QVĪD RVR-
SVM IN
ATHANA-
SIVM.

Quod denuò ad eiusdem Arsenij causam spectare videbatur, hæc ab aduersariis Sozomenus tradit fuisse tunc superaddita, dicens: Quod autem ad posterius attinet, accusatores pro suis partibus defendendis satis putabant dicere, Plutianum *, vnum ex Episcopis qui Athanasio parebant, mandato eius, Arsenij domum incendisse, ipsum alligasse ad columnam, loris verberasse, in ædiculam denique compegisse, at Arsenium per fenestram inde aufugisse, ac cum esset conquirendus, aliquam diu abditum delituisse, & quia non comparebat, hominibus opinionem fuisse, non sine causa allatam, eum mortem obiisse, quam ob causam Episcopos, qui partibus Ioannis fauebant, illum vt virum illustrem & Confessorem quæsiuisse, rem detulisse ad magistratus.] hæc Sozomenus, qui & multa alia in Athanasium obiecta tradit, quæ ab aliis sunt prætermissa, nec quidem ab ipso Athanasio ponuntur, vel Synodus Alexandrina illa epistola, qua aduersariorum calumnias & accusationes in eum, atque ea potissimum quæ Tyri sunt gesta, B profecuta est, recenser. At quænam prodantur à Sozomeno, hinc eius verbis describamus. ait igitur a:

*Sozom. l. 2.
c. 24.

XVII.

DE FRACTV-
RA CALICIS
REFRICA-
TVR ACCV-
SATIO.

Callinicus Episcopus, & Ischyron quidam ex factione Ioannis eum accusauerant, quòd calicem mysticum fregerat, quodque folium Episcopale deturbarat, ipsumque Ischyronem, qui erat presbyter, sæpè in carcerem concluderat: quineriam quòd nomine ipsius ad Hyginum Aegypti Præfectum falso delato, quòd videlicet in imagines Imperatoris lapides coniecerat, vinculis constringendum curauerat: itemque quòd Callinicum Episcopum Ecclesiæ Catholicæ, quæ est in Pelusio, & conuentum cum Alexandro agentem, propterea abdicauerat, quòd noluit alia conditione cum eo communicare, nisi de calicis mystici fractura, de qua erat in suspicionem vocatus, verum pro certo cognosceret. Præterea quòd Marco cuidam, qui fuerat presbyterio abdicatus, Ecclesiæ C Pelusianæ gubernationem commiserat, ipsumque Callinicum à militibus custodiri, verberibus cædi, & in iudicium adduci fecerat. Porro Euplus, Pachomius, Isaac, Achilles, & Hermæon Episcopi factionis Ioannis illum insimularunt, quòd ab eo vapularant. Denique omnes communiter ei obiectabant, quòd quorumdam periurio ad Episcopatum ascenderat: idque cum vniuersi Episcopi asseuerassent, neminem debere prius ordinari, quàm crimina sibi illata diluerit, seque ita in fraudem inductos, propterea ab illius communionem abstinuisse. Eum autem dedignatum esse causam suam persuadendo obtinere, sed vi cogendo homines, & in vincula conijciendo, suam in sententiam perducere laborasse.] & paulò post: Quineriam tabulæ legebantur, in quibus scriptæ fuerunt populi contra eum vociferationes, perinde quasi plebs Alexandrina propter eum ad conuentus in Ecclesia agendos venire renuisset.] hucusque Sozomenus: quæ cum D sint prætermissa (vt dictum est) ab ipso Athanasio, & à Concilio Alexandrino cuncta in Athanasium obiecta crimina epistola sua contextente: in eam interdum venimus opinionem, hæc à Meletianis sive Eusebianis fuisse superaddita Actis Tyriis. Sed vt cumque demus verè in Athanasium hæc tunc fuisse coniecta, ex aliis grauioribus his satis conijcere licet, cuius fidei istiusmodi accusationes fuerint.

XVIII.

At cum de duabus tantum querelis ab Ischyra & aliis Meletianis in Athanasium in eodem Tyrio Conuentu illatis mentio habeatur tum apud Athanasium ipsum, tum etiam apud Synodalem epistolam Alexandrini Concilij, quarum altera erat de nece Arsenij, altera verò de sacri calicis fractura, visis his quæ ibidem gesta sunt in priore atque immaniore crimine diluendo, reliquum est, vt, quæ acta fuerunt de causa fracturæ calicis, hinc describamus, quæ & publica testificatione consignata habentur legitimi E sacrique Episcoporum Conuentus, nempe ea, quam diximus, Synodali epistola Alexandrini Concilij, de quo etiam suo loco plura dicturi sumus. Hæc enim ibi scripta leguntur: b Poculum autem mysticum quod, aut quonam in loco à Macario fractum est? Id enim sursum atque deorsum obuoluitantes iactant. Atqui Athanasium ne accusatores quidem ausi fuissent eius criminis incescere, nisi ab ipsis submissi instructique fuissent. Sed tamen illi summam eius criminis in Athanasium referunt, quod ne in Macarium quidem, qui victus non est, referri debet. Nec pudet eos, coram catechumenis, & quod peius est, Ethnicis, ita de mysteriis tragicè agere: cum oporteat (sicut scriptum est c) mysterium Regis celare, & vt Dominus præcipit d, non esse sancta porrigenda canibus, neque projiciendas margaritas ante porcos, non enim fas est mysteria Gentibus prodere, ne per imperitiam ea subsannent, aut catechumeni per curiositatem

b Apud Athan. Apo-
log. 2.
DEFENSIO
MACARII
ET ATHA-
NASII EX
SYNODO
ALEX.
c Tob. 12.
d Matth. 7.

scandalizantur.

A

scandalizentur. Sed tamen quodnam poculum, quo in loco, & apud quos comminuit? Meletiani scilicet sunt, qui hinc se accusatores præbent, homines prorsus fide indigni, vt schismatici & hostes Ecclesiæ, neque hi noui aut recentes, sed vetusti iam olim à temporibus beati Petri, cui insidias posuerunt, & Achillæ eius successoris, quem calumniati sunt, & Alexandri, quem vsque ad tribunalia Cæsaris calumniis profecuti sunt: & postremò ita meditando criminibus exercitati, Athanasium inuaserunt, nihil alienum à sua malitia facientes: vt enim Athanasij antecessores, ita quoque & ipsum Athanasium calumniatur. Quorum calumnia antea inefficaces, nunc tandem successum habuere, ex quo Eusebianos in gratiam Arianæ impietatis socios & patronos adepti sunt, pro qua tuenda, vt in multos alios Episcopos, ita quoque in Athanasium conspirationes faciunt.

B

At qui locus ille, in quo poculum fractum iactant? Ecclesia non erat, neque quicumque presbyterorum ei loco vicinus, nec dies, quo id factum à Macario voluit, Dominica. Cum igitur neque ecclesia ibi esset, neque sacra fierent, neque dies hoc ipsum requireret: quale, aut quando, aut vbi mysticum illud poculum fractum est? Pocula multa passim in ædibus, atque aded in medio foro haberi, nemini dubium, quæ collisa collidentem non faciunt impium: mysticum autem poculum, quod impium eum reddit qui id vltro frangit, nusquam nisi apud legitimos ecclesiæ Præsides inuenies: hic enim vnus est vsus calicis, & præter eum alius nullus, eoque solo vos legitimo ritu propinatis populo; eumque vos pro canone Ecclesiastico accepistis, idemque dumtaxat penes eos habetur qui ecclesiis præsent; solum enim vestrum est propinare sanguinem Christi, & præterea nullius. Ceterum vt impius est qui hunc mysticum calicem frangit, ita multò magis impius est qui Sanguini Christi contumeliam facit: contumeliam autem irrogat, qui præter Ecclesiæ institutum calice illo abutitur. Et hæc quidem ed à nobis dicuntur, non quòd vel schismaticum poculum Macarius fregerit, sed quòd ibi omnino nullum fuerit: qui enim fieri potuit, cum nec locus ipse Dominicus esset, neque quisquam ibi Ecclesiasticus, atque aded ne tempus quidem mysteriorum ageretur?

XIX.
REFELLITVR CALVMNIA DE FRACTO POCULO.

C

Presbyter autem qui fingitur affuisse, ille est toties rumoribus iactatus Ischyras, qui neque ab Ecclesia electus est presbyter, neque cum à Meletio constitutos presbyteros Alexander in Ecclesiam recipiebat, in eorum numero vnquam habitus fuit, aut ab eo creatus. Quo pacto igitur presbyter Ischyras? aut quo tandem auctore constitutus? numquid à Collutho? id enim restat. Atqui Colluthum in gradu presbyterij mortuum, omnemque eius manuum impositionem rescissam, omnesque ab eo constitutos, in laicorum ordinem redactos esse, & sub nomine laicorum ad synaxin admissos, aded apud omnes constat, vt nemo ea de re dubitandum putet. Quomodo igitur homo priuatus, & priuatus ædes inhabitans, poculum mysticum sibi conceditum habuit? Sed illi hominem priuatum, presbyterum appellant, & in nostram iniuriam hoc nomen illi indiderunt: eidemque pro mercede calumniarum, ædificandæ ecclesiæ potestatem conciliarunt. Qui ergo per id tempus nullam habuit ecclesiam, nunc ad compensationem sceleris, obsequijque in accusando præstiti, ecclesiam accepit, forsitan etiam Episcopatu donandus: id enim passim iactat, & minis fremit. talia (proh dolor!) præmia deinceps per Episcopos accusatoribus & sycophantis deferuntur, neque id im meritò: quem enim ad ministrum suæ libidinis habuere, & eum vt rerum consiliorumque socium, consimili

XX.
DE ISCHYRA ASSERTO PRESBYTERO.

D

Episcopatu dignum censuere. Obsecro igitur, vt non hætenus tantum, sed ad sequentia quoque vos attentos præbeatis, vt cognoscere possitis quid deinde ab illis factum sit. Impares ergo veritati, quamquam se omnibus modis communicant, ed quòd Ischyras Tyri pro calumniatore habitus, nihil probare possent, & ipsa calumnia sua vanitate corrueret: iudicium causæ suspensum voluere, donec de probationibus constaret. Promittunt igitur, se aliquot ex suis Mareoten amandatos, qui rem curiosè scrutarentur, quos vos euestigiò multis de causis reiiciendos docuimus, in primis quòd & Ariani essent, & propter Arianismum nobis propalàm infensi. Verum illi potentia magistratum freti, clam emittunt Theognidem, Marim, Theodorum, Macedonium annis ingenisque putidos, & venales, his addunt Vrsacium & Valentem homines Pannonios, qui ab vltimis illis finibus Tyrum profecti sunt, vt sententiam in aduersarium dicerent, &c.] Delecti

XXI.

DECERNVNTVR INIMICI LEGATI IN AEGYPTVM.

sunt autem hi ab Eusebianis Iudicibus præter sententiam omnium Orthodoxorum, A qui Tyri conuenerant ad Concilium: quod cum fieri viderent ex aduersariorum sententia, & contra omne ius fasque præsumi, dederunt primò Aegypti Episcopi illi quadraginta septem contestationis libellos tum ad Synodum, tum etiam ad Dionysium Comitem: addidit deinde eodem argumento & suum Alexander Episcopus Thessalonicensis ad eundem Dionysium. recitat omnes Athanasius in sua Apologia, atque in primis sic ait:

*Athanas.
Apolog. 2.
XXII.*

Quæ autem Episcopi scripserint, qui mecum ex Aegypto Tyrum conuenerant, quæque illi, re animaduersa, de illorum conspiratione & insidiis pro testimonio dixerunt, sunt ista: Episcopis Tyri congregatis dominis pretiosissimis, hi qui cum Athanasio ex Aegypto ad Concilium conuenerunt, in Domino S. P. D.

*LIBELLVS
CONTESTA-
TIONIS AD
SYNOVDM.
* Theogni-
dis,*

Non arbitramur vltius Eusebij, Theogonij*, Maris, Narcissi, Theophili, & Patrophili conspirationem incertam dubiamque habere. Principio quidem omnes reclamabamus per comministrum nostrum in sacris Athanasium, ne illis, cum adessent, causa cognitio permitteretur, vt non ignari, vel vnus inimici præsentia, nedum plurium, iudicia turbari & lædi posse. Neque vobis in occulto est odium eorum non solum in nos, sed in omnes Orthodoxos, & quam Arianæ rei furioso & immani studio, & zelo impiæ doctrinæ omnibus immineant, & aduersus omnes conspirant. Hic tamen nos veritate freti, vbi Meletianorum culumias refellere cuperemus, nescio quibus artibus Eusebiani nostros conatus inturbare studuerunt, magnamque operam impendere, vt nostra dicta rejicerentur, nunc sincerè indicantibus interminantes, nunc etiam nonnullis contumeliam inferentes, non alio scopo, quam vt id, quod contra nos molirentur, progressum haberet. Fortasse diuina vestra religio, domini honoratissimi, per id temporis ignorabat eorum conspirationem, quam nunc putamus vobis manifestò apparere, cum sese quales essent, tam clarè ostenderint. Quotquot enim ex toto grege suspectissimi erant, Mareoten ablegarunt, vt per nostram absentiam, quibus hic hærendum est, populos perturbent, & studia sua perficiant. Ecce enim Arianos, Colluthianos, & Meletianos hostes Catholicæ Ecclesiæ idè potissimum emittere studuerunt, vt per præsentiam hostium nostrorum, futelas, quas velent, aduersus nos facerent. Certè Meletiani, qui hic Tyri apud nos sunt, ante quadriduum, quasi certi essent hoc in Concilio decretum iri, quosdam ex suis vesperi per veredarios ablegarunt, qui Meletianos etiam ex reliqua Aegypto Mareoten, cum ibi nulli essent, conuocarent, eodemque Colluthianos & Arianos ex aliis locis contraherent, vt eos instruerent quid contra nos dictum vellent. Memores enim estis, ipsum Ischyram confessum esse coram vobis, non D plures se habere quam septem communicantes.

*XXIII.
PROTESTA-
TIO OR-
THODOXO-
RVM.*

Ceterum quia post futelas suas, submissosque suspectissimos homines, audiuius eos singulos vestrum ambientes, postulare vestram subscriptionem, vt omnium vestrum Concilio id actum videri possit: idè nos & ista scribimus, & pro testimonio dicimus, protestantes coniurationes insidiasque, quas & ab illis & per illos patimur: oramusque vt suscepto Dei timore, indignantesque sine vestra auctoritate illos missos esse, quos ipsi voluerunt, abstinere à subscriptione; ne quas ipsi per futelas consuunt, eas tamquam vobis auctoribus factas iactent: cum deceat homines in Christo, non humana respicere, sed veritatem omnibus antepone; neque minas eorum, aut conspirationem in omnes, sed potius Deum metuere. Aequum certè erat, si quidem Legati Mareoten mittendi fuerant, nos quoque vnà cum illis ibi præstò esse, ad hostes Ecclesiæ indicandos, E peregrinosque eliminandos, vt purum istius rei scrutinium haberi possit. Scitis enim Eusebianos suis futelis curauisse epistolam reddi, quasi à Colluthianis, Meletianis, & Arianis contra nos scriptam; neque ignota res est, hostes Catholicæ Ecclesiæ nihil veri de nobis, sed omnia infesta locuturos. Lex autem Dei, inimicum neque testem, neque Iudicem esse vult. Reliquum est igitur, vt tamquam in die Iudicij rationem reddaturi, accepta hac nostra protestatione, certique fraudis aduersus nos institutæ, nostrisque precibus maturè admoniti, caueatis quidquam contra nos facere, aut Eusebianorum consilium adiunare: scitis enim (quemadmodum superius diximus) eos nostros inimicos esse, & cur ita pridem Eusebius Cæsariensis odium in nos susceperit. Valere vos optamus, domini desideratissimi. Adamantius Episcopus has litteras dedi.] Subscripserunt huic contestationi Episcopi quadraginta septem, quorum nomina ibi

A ibi sunt expressa, & inter alios magni illi Confessores Potamon atque Paphnutius, de quibus sæpe superius.

Iidem quoque Episcopi publico scripto contestati sunt Dionysium Comitem, ne quid amplius ab eo in eadem causa ageretur, sed cuncta quæ spectarent ad eiusdem causæ cognitionem, reseruaret integra cognoscenda per Constantinum Imperatorem. Contestatio autem est huiusmodi:

Episcopi qui Tyri conuenerunt ex parte Catholicæ Ecclesiæ, Flauio Dionysio Comiti illustrissimo.

*Apud A-
thanas. eadem
Apolog. 2.*

Cum multarum videremus calumniarum confarcinationem, & ex confarcinationibus insidias Eusebij, Narcissi, Flacilli, Theogonij*, Maris, Theodori, & Patrophili aduersum nos: quos quia principio detestantes reicere nõ licuit, necessariò ad hanc protestationem deuenimus: præsertim cum animaduertamus, multa ad gratiam Meletianorum, multa rursus ad insidias Catholicæ Ecclesiæ, sub nostri criminibus agitari: necessariò ob id quoque libellum hunc tibi porrigimus, cum multis obsecrationibus, vt Dei metu in animo seruato, qui Imperium augustissimi & piensissimi Imperatoris Constantini tuetur, cognitionem causarum nostrarum ipsi augustissimo Imperatori reserues. Aequum est enim, te ab Imperatore missum, negotium hoc integrum Imperatori retinere. Quandoquidem tolerare non possumus compositas istas calumnias, quibus insidiosè ab Eusebianis premimur: ideoque postulamus, causam istam piensissimo & religiosissimo Imperatori reseruari, apud quem licebit & iura Ecclesiæ & nostra proponere. Planè enim confidimus, eius pietatem, cognitit nostris rationibus, nequaquam nos condemnaturam esse. Quapropter denuò te obtestamur, adiuramusque per omnipotentem Deum (ita piensissimus Imperator per multos annorum recursus cum liberis suæ pietatis valeat) vt nihil in hoc negotio deinceps facias; neque tibi indulgeas, vt quidquam contra nos in Synodo commoueas, sed reserues rei cognitionem eius pietati.] hucusque libellus contestationis. subdit autem hæc Athanasius: De iisdem rebus etiam dominis nostris Episcopis Orthodoxis significauimus. Quibus certior factus Alexander Episcopus Thessalonicensis (erat hic Tyri cum aliis Episcopis in Concilio assidentibus) scripsit ad Dionysium Comitem in hæc verba:

Domino suo Dionysio Alexander Episcopus Thessalonicensis.

Clarè video Athanasio calumnias strui: omnes enim quos recusauit, nescio quo pacto, illi emittere voluerunt, nullo nobis eius rei indicio facto. Erat enim decretum, vt consultatio haberetur, quosnam eò amandare oporteret. Consule igitur illis, ne quid temerè faciant. Venerunt enim ad me turbidi cum his verbis: Belluas inhorruisse, & in proximo esse vt exiliant, eò quòd sonitu strepituque consternatæ sint, audierintque; Ioannem nonnullos emisisse. Vide ergo ne anteuertant, & ita vt velint, futelas faciant. Nosti porrò Colluthianos vnà cum Arianis & Meletianis hostes Ecclesiæ esse: isti que nunc inter se animo calculisque confociati ingentia mala patrare possunt. Vide igitur quid vtile sit, ne quid triste emergat; ne subiiciamur obtreccationi, quasi qui nequaquam iuste iudicauerimus. Ea autem de illis potissimum suspicio est, ne peragratis ecclesiis, quarum Episcopi hic sunt, per merum & vim totam Aegyptum perturbent, vt ita Meletianis ecclesiæ tradantur: quod quidem agitari iam pridem animaduersum est.] hucusque ad Dionysium Alexander.

XXV.

*LIBELLVS
AB ALEX.
EPISCOPO
THESSAL.
OBLATVS
DIONYSIO.*

Dionysius autem Comes, his acceptis contestatoriis libellis, ad Eusebianos totius rei gestæ artifices istæ tunc scripsit, recitatque eadem in Apologia Athanasius: Hæc ipsa (inquit) erant, quæ dicebam domino meo Flacillo: Athanasius insurget, dicetque quos ipse eiecerat, eos ad istud negotium submitti, seque iniuria tractari & circumueniri, vociferabitur. Hæc quoque eadem illa sunt, quæ dominus animæ meæ Alexander suis epistolis mihi significauit. Verum vt sciretis ratione constare quæ mihi illius humanitate perscripta sunt, ipsius epistolam, vt à vobis quoque legeretur, subieci. Memores autem estis eorum quæ prius scripsi, cum admonerem vestram bonitatem, Legatos communi iudicio & suffragio deligendos esse. Videte igitur, ne res ista culpæ obnoxia sit, neve iniustam obtreccandi nostri occasionem criminatibus præbeamus. Vt enim accusantium partem grauari non oportet, ita neque reorum. Arbitror porrò, non minam nostri obtreccandi materiam datum iri, si dominus meus Alexander Adis nostris non videatur suffragari.] in hunc modum ad eos Dionysius Comes. At cum nequid-

XXVI.

*DIONYSII
QUERELA
AD SVOS
SCRIPTA.*

nequidquam proficeretur, nec ipse Dionysius missam à Iudicibus Arianis legationem A reuocandam curaret, atque omnia in gratiam fierent Arianorum, qui iam non cum aliis Episcopis de rebus consulerent, sed seorsum ab illis agerent conuenticula: Athanasius meliorum rerum desperatione recessit Tyro, atque profectus est ad Constantinum Imperatorem ex postulaturus de his quæ cum ab Eusebianis, tum à Dionysio gesta essent in Tyrio illo conuentu. Quid autem egerit his auditis Imperator, dicemus inferius suo loco: de sua enim à Synodo profectioe idem Athanasius tradit his verbis: Cum res ita ageretur, tamquam è Concilio iniuriosorum recessimus, &c.]

Athanas. Apolog. 2.

XXVII. b Apud Athanas. Apol. 2. QUID EYSEBIANORVM LEGATIO IN AEGYPTO.

Interim autem prosequamur res gestas ab Arianis Legatis in Aegyptum missis: recitantur eadem in eadem epistola Synodali Concilij Alexandrini, his scilicet verbis: Et post tantum itineris Tyro Alexandriam contenderunt, nullo cum pudore, quod se ex Iudicibus testes facerent. Qui in potius omnibus insidiandi rationibus propalam susce- B ptis, quo suis labores itineraque subiere, vt calumniam semel initam absoluerent. Hostes ergo Athanasij, Athanasio peregrè detento, Alexandriam in populum Ecclesiamque debacchaturi contendunt: immò, quod est absurdus, Ischyra accusatore secum abducto, Macarium reum custodiis Tyri inclusum non permiserunt in comitatu hære, quem antea sub pretextu eius criminis sursum deorsumque, raptauerant. Soli igitur Alexandriam cum accusatore Ischyra ipsorum contubernali sodale, compotore ingressi, assumpto vnà Præfecto Aegypti Philagrio, in Mareoten abscedunt: atque illic soli pro libidine sua cum Philagrio quæstionibus incumbunt, nulla permilla presbyteris simul adeundi facultate, quamquam id multis precibus requirerent. Erant autem illi qui hoc postulabant omnes tum Alexandrinæ ciuitatis, tum vniuersæ prouinciæ presbyteri, petentes vt sibi ostendere liceret quosnam testes Ischyras subornasset, & quale hoc homi- C num genus & ciuitates essent.

XXVIII. QUANTA SIMVL SCELERA ARIANI PERPETRARVNT.

Sacrorum igitur ministris exclusis, coram Ethnicis hominibus quæstiones de Ecclesiis, de calice, de mensa Domini, de Sanctis sanctorum habuere, & quod grauius est, Ethnicos in quæstione de mystico poculo in testes citauerunt; & quinam illud ab Athanasio rapuissent, Catholici interpellatione definierunt: nec puduit eos, eorum testimonia coram se & solo dumtaxat Præfecto recipere, qui vnde gentium essent ignorabant: nec veriti sunt, eos dicere ab Athanasio occisos, quorum testimoniis aduersus Athanasium abusi sunt: quin immò necem Athanasio molientes, nouis mendaciis fabulam de euentu nece Arsenij imitantur, eosque qui viui sunt, mortuos fingunt, & vt interfectos, qui adhuc supersunt, & hominum oculis in suis sedibus apparent, apud vos longè inde semotos miserimè deplorant: vt cum è longinquo petenda sint rerum do- D cumenta, nostrum in sacris ministeriis collegam Athanasium calumniari possint, quasi vi & potentia grassantem, cum ipsi per vim & potentiam omnia agant: eadem enim denud apud Mareoten, quæ Tyri, designata sunt. Vt enim illic Comes erat cum militari satellitio, nihil quod ipsis displiceret, aut dici, aut fieri permittens: ita quoque & hic Præfectus manu militari succinctus, omnes Ecclesiasticos terrefaciens, nulli permisit ex vero testimonium dicere: & quod absurdus est, in ipsis adibus accusationis & commorabantur, & quæstionibus operam dandam, prout libuit, decernebant, eosque tam Iudices, quam testes, ceterique eiusdem studij, vel (quod deterius est) Eusebianæ factionis administri conueniebant.

XXIX. SCELERA ARIANORVM ALEXANDRIAE PATRATA.

Quæ porrò Alexandriæ ausi sunt, arbitramur vobis non ignota esse; cum ea vbique gentium fama diuulgata sint, strictos scilicet gladios in sanctas virgines & fratres intentos, flagella pretiosis apud Deum corporibus incussa, pedesque sustigationibus ad claudicationem illis mutilatos esse, quæ mentem in castitate & in omnibus solidis bonis exercebant, calumnias quoque vbique ingestas fuisse. Gentilium vulgus interim nudare corpora virginum, verberare, libidinari, & virginibus aras idolorum victimasque interminari: adeo vt homo quidam proteruus, veluti istiusmodi potestas iam deinceps concessa esset in gratiam Episcoporum, virginem manu arreptam ad altare, quod fortè obuium erat, protulerit, necessitatem sacrificandi & vim persecutionis præsentans. Inter hæc scelera virgines fugere, Ethnicis Ecclesiæ insultare, Episcopis in illis ipsis adibus, vbi ista perpetrabantur, versantibus; in quorum gratiam virgines miseræ strictos gladios, omnia genera periculorum, & quamlibet contumeliam & debacchationem experiri coactæ sunt. Et hæc quidem passi sunt ipso ieiunij die à coëpulonibus Episcoporum,

Aporum, cum quibus conuiuium agitabant, Episcopis intus epulantibus. Hæc cum futura prouideremus, nec vulgarem, sed quasi ex hostili incurfu vastitatem: detrectaui, factor, hoc genus iudicij. Ea res igitur cum Alexandri Theſſalonicensis Episcopi animum permouisset, scripsit ad eos qui Tyri adhuc commorabantur, nihil nisi per coniurationem & calumniam cum Athanasio agi.] hæc Aegypti Episcopi ex Synodo postea Alexandria habita.

Agens idem ipse Athanasius de eadem legatione ex Conciliabulo Tyrio in Aegyptum missa, meminit & de contestatione tunc facta à presbyteris Ecclesiæ Alexandrinæ, & alia habita ab Episcopis & vniuersa Ecclesia prouinciæ Mareotidis, his verbis ad eosdem Legatos Tyro missos descripta, cui hæc ipse præfatur: Presbyteri Alexandriæ & Mareotes, animaduersa illorum malitia, ad hunc modum scripserunt, & protesta- XXX. Apolog. 2.

ti sunt:

Theogonio*, Mari, Macedonio, Theodoro, Vrsacio, & Valenti Episcopis è Tyro profectis, presbyteri & diaconi sub reuerendissimo Episcopo Athanasio Catholice Ecclesiæ Alexandrinæ. *Theognidi CLERICO- RVM ALEXANDRINO- RVM CON- TESTATIO.

Decuit in primis, cum huc veniebatis cum ipso accusatore, adducere quoque vobiscum presbyterum Macarium. Ita enim iudicia constitui debent secundum sacram Scripturam, vt reus & accusator simul appareant. Postquam autem nec Macarium adduxistis, neque reuerendissimus Episcopus noster Athanasius ad iudicium receptus est: postulauimus vt saltem nobis interesset liceret; vt nobis presentibus certa inquisitio haberi posset, vt ad istum modum rebus actis, iure fidem vestris iudiciis haberemus. Verum & hoc nobis pernegatum, & soli cum Præfecto Aegypti vnà cum accusatore id agitis, quod liber. Prostemur igitur nos videre in vestris Actis malitiæ suspicionem: animaduertimusque vestrum aduentum nihil aliud in se habere, quam conspirationem & insidias; eaque de causa epistolam hanc vobis dedimus, monumentum testimoniumque istius rei aliquando futurum in vera & legitima Synodo; vt omnibus innotescat, quod inaudita altera parte, ea quæ libuit, inter vos egeritis, & nihil studuisse, nisi vt conspiratione nos opprimeretis. Exemplar harum litterarum etiam Palladio dedimus Imperatoris Curioso, ne celerari posset à vobis. Scelera enim, quæ fecistis, talia nos de vobis suspicari cogunt. Dionysius presbyter has litteras dedi, Alexander presbyter, &c.] omnes presbyteri numero sexdecim, & diaconi quatuor, eorumque nomina ibidem subscripta habentur. Subdit Athanasius: Clerici autem Mareotes, qui mores accusatoris norant, & mecum prouincias lustrabant, ad ipsum scripserunt, ad Conuentum Tyrium scilicet.

Sanctæ Synodo beatorum Episcoporum Catholice Ecclesiæ, Mareotici omnes & presbyteri & diaconi in Domino S. P. D. XXXI. MAREOTICORVM LIBELLVS AD SYNODVM PRO ATHANASIO.

Nos nequaquam ignari huius scripturæ, quæ ita dicit; Quod viderunt oculi tui, loquere; & item illud, Quod falsus testis impunitus non erit: ea quæ vidimus, testanda arbitramur: & potissimum, quia testimonium hoc nostrum necessarium reddidit conspiratio aduersus Athanasium Episcopum nostrum inita. Admiramur autem, quo modo vel vlla tandem ratione Ischyras pro Ecclesiastico habeatur; de qua re primum nobis referendum arbitramur. Ischyras enim numquam ex sacris Ecclesiæ comministris fuit; sed primum iactauit se Colluthi presbyterum; verum ita vt neminem haberet, qui ipsi crederet, exceptis dumtaxat cognatis suis, vt qui nec vquam ecclesiam obtinuerit, nec clericus ab vllis, nisi qui longius ab illius pago habitarent, vquam sit creditus, solis dumtaxat eius cognatis exceptis. Idemque cum talem sibi titulum vendicasset, in Alexandrina Synodo in presentia patris nostri Osij depositus est, & cum laicis in ordinem redactus, atque in eo statu reliquum iam inde tempus permansit. Ad istum igitur modum inanis illius fama presbyterij excussa est: nam de moribus eius loqui superuacaneum, cum ij ab omnibus sciri possint. Ceterum quia calumniam impexit nostro Episcopo Athanasio de colliso calice, & mensa subuersa; de his necessum est vt verba faciam. Ante omnia dicimus, illum nullam vquam ecclesiam in Mareote habuisse: qua in re Deum testem facimus, neque calicem vllum contractum esse, neque mensam à nostro Episcopo Athanasio, neque à quoquam aliorum qui cum illo degunt, euerfam esse, nihilque in istis verbis esse, nisi calumniam. Et ista quidem vt concilij pro testimonio loquimur, vtpote qui nec longis sinibus ab Episcopo distamus,

distamus, & comites ei in lustranda Mareote adhaesimus. Numquam enim ille solus A visitandi causa itinera obire solet, sed comites secum trahere presbyteros, & diaconos, & non paucos ex plebe: & quia illi per omnia itinera comites fuimus, quo tempore ad nos accessit, id eod hanc vobis pro testimonio dicimus, nec poculum contractum esse, nec mensam subuersam, sed omnia Ischyram mentiri, quod & ipse sua manu testatum confitetur.

XXXII. Nam cum ille post defectionem ad Meletianos nobis reconciliari & coniungi vellet, quemadmodum & Pistus, qui ipse quoque talia de Athanasio in vulgus sparserat: neutrum tamen, quamquam propria manu testarentur nihil tale factum esse, & se subornatos à certis hominibus ut talia dicerent, recipere voluerunt. Ac proinde Theognium*, Theodorum, & Marim, & Macedonium, Vrsacium, & Valentem in Mareoten profectos, nulla documenta reatus deprehendere potuisse. Verum cum res eod tenderet, ut illorum sycophantia in Athanasium in apertum proditura videretur: Theognis inimicus Athanasio cognatos suos & quosdam Arianos ita instituit, ut quæ ipse vellet pro testimonio loquerentur. Nemo enim ex populo quidquam contra Athanasium locutus fuisset, nisi terrore Philagrij Ægypti Præfecti, importunitateque Arianorum vehementer instantium victi coactique essent ad ea facienda, quæ ipsis liberet. Siquidem nos ad calumnias refutandas eod venientes non admiserunt, nobisque reiectis, eos, quos idoneos putauerunt, ad calumniam instruendam receperunt, qui metu Philagrij Præfecti in partes eorum concesserunt: atque id eod nimirum erat, quod nos summos volebant, ne scilicet subornatos ab ipsis criminatores aut Ecclesiasticos non esse, aut, si essent, Arianos esse, doceremus. Scitis autem, dilecti fratres, in Sacris litteris præcipi, non valere inimicorum testimonia. Ceterum à vobis vera dici, attestatur manus ipsa Ischyrae, attestantur quoque ipsorum facta, qui nobis nihil istiusmodi criminum cõscis, præsidio Philagrij, & armorum terrore ea confecere, quæ voluerunt. Hæc ut coram Deo testamur, hæc ut certi de futuro Dei iudicio loquimur. Nostra quidem voluntas fuit huc excurrendi, sed tamen in eo acquievimus, ut nonnulli ex nostris istuc venirent cum litteris nostrorum, qui hic remanserunt; ut ita eorum vicem absentiamque sustinerent & compensarent. Ingenius presbyter, vos valere in Domino opto, dilecti fratres, Theon presbyter.] atque alij omnes numero quindecim, totidemque diaconi. Iidemque ad Philagrium & alios Constantini magistratus sic scripserunt:

XXXIII. Flauio Philagrio, & Flauio Palladio Ducenario Palatino Curioso, & Flauio Antonino Com meatuum Præfecto Centenario dominorum meorum illustrissimorum Præfectorum sacri Prætorij, presbyteri & diaconi Mareotici ex regione & Nomo, cuius D Episcopatum gerit reuerendissimus Athanasius, hæc vobis cum subscriptione nostra pro testimonio porrigimus.

Quoniam Theognius*, Mares, Macedonius, Theodorus, item Vrsacius & Valens missi ab Episcopis qui Tyri in Concilium coierant, ad nostram parœciam profecti, dixere sese in mandatis habere, ut inquirerent in quædam Ecclesiastica facinora, & inter cetera de calice contracto cum iam antea ad id Ischyram quemdam subornasset, quem secum adduxerunt, hominem minimè presbyterum, tametsi eo se nomine iactitet, quippe ordinatum à Collutho quodam, non vero, sed imaginario Episcopo, cui in generali Concilio ab Osio, & à ceteris Episcopis qui vnà aderant, iussum fuit, ut se pro presbytero, qualis antea fuerat, haberet, atque id eod omnes ab illo constitutos in veterem suum ordinem recurrisse, inter quos etiam Ischyras numerandus est, E qui dicit se eam ecclesiam habere, quæ numquam fuit, quippe quæ domuncula sit in prædiis cuiusdam pupilli nomine Isonis: ea res in causa est, ut hoc testimonio vtendum putaremus, vos religiosè adiutantes per omnipotentem Deum, & per dominos nostros Constantinum Augustum, & liberos eius illustrissimos Cæsares, ut hæc in cognitionem eorum pietatis referatis. Non enim Ischyras presbyter est Catholicæ Ecclesiæ, neque ecclesiam habet, neque vmquam calix contractus est; sed hæc omnia falsa & conficta sunt. Consulibus Iulio Constantio illustrissimo Patricio fratre religiosissimi Constantini Augusti, & Rufino Albino, clarissimis & Deo gratissimis.] hæc presbyteri.

XXXIV. Quid autem egerint eiusmodi impij & ab impietate directi legati, S. Athanasius^a narrat. sed primum hæc de illorum perfidia & legum humanarum ac diuinarum contemptu:

*Theognidem, LEGATORVM FRATRES DEBENT GVNVR.

TESTES EMENDICATI ATQUE COACTI.

XXXIII. MAREOTICORVM CLERICORVM LIBELLVS DATVS PRAEFECTIS.

*Theognis.

XXXIV. ^aAthanas. Apolog. 2.

A temptu: Quod enim libuit, fecere: sed tamen ea quæ inaudita altera parte fiunt, nihil habere roboris, nemo omnium mortalium ignorauerit. Hoc enim & lex diuina præcipit; hoc quoque cum insidias pateretur beatus Apostolus, & reus esset, postulabat: Oportebat, inquit, Iudæos ex Asia coram te adesse, & accusare si quid haberent aduersum me. Quo tempore & Festus^b, conantibus Iudæis eadem contra Paulum insidias, quales ego nunc patior, ita locutus est: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur, presentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad diluenda crimina. Eusebiani autem & legem mutare ausi sunt, & illis ipsis iniustissimis Iudæis iniustiores sese exhibuerunt. Non enim statim à principio ista seorsum sine reliquis agere tentauerunt, sed tum demum, cum coram à me in præsentia refutati succubissent. Ex eo namque tempore, quemadmodum Iudæi, consilium seorsum & soli inierunt, ut & nos perderent, & hæresin introducerent; & quemadmodum illi Barabbam postulauerunt, ita quoque & ipsi omnia ob hæresin se facere profitentur.

Et hæc quidem abundè sufficiunt ad defensionem meam: sed tamen ut eorum scelera, & veritatis libertas magis appareant, nihil vetat quo minus denuò earum rerum mentio fiat, ut pateat ipsos sibi met contraria egisse, & in tenebris consilia sua constantes, in semetiplos impegisse, & studio nos occidendi, se ipsos (ut infani solent) vulnerasse. Nam de mysteris inquirentes, Iudæos interrogarunt, & catechumenos examinauerunt: Vbinam, inquit, eratis, cum Macarius accessit, & mensam subuertit? Illique responderunt: Nos intus fuimus. Nam si id verum est, ergo eo tempore oblatio celebrari non potuit; siquidem catechumeni intus erant: æque tamen passim scripturarunt, stante presbytero, & sacrificium faciente, Macarium ingressum subuertisse omnia. Et cum interrogarent quos vellent, ita percontati sunt: Quo in loco erat Ischyra, cum Macarius superueniret? Illique rursus responderunt: In cubiculo ægrotus decumbebat. Ergo in sacro non stabat, qui per morbum decumbebat, neque oblationem facere poterat, qui in cellula sua ægrotus iacebat. Insuper dicente Ischyra, combusto esse libros à Macario subornati ad eam rem testes, nihil tale factum esse, & mentiri Ischyram asseuerarunt. Iam, quod admireris, cum litteris suis famam eam spargant, ubique terrarum à nobis sublatos esse qui consicij testimonium ferre possent, eosdem tamen cum iam appeterent, percontati sunt, nullo interim pudore tacti, cum se viderent vnde cumque quadruplatores declarari. Sed tamen quamquam seorsum sine aliorum auctoritate ita pro libidine agerent, nutibusque testes admonerent, Præfectus minas id stare, militesque tela & vulnera intentarent: nihilominus tamen Dominus veritatem patefecit, eosque sycophantia coarguit. Illi ergo Actorum monumenta, quæ habebant, suppresserunt, & Notariis iniungere ut ea amolirentur, neque vlla exemplaria euulgari sinerent. Sed frustra hæc omnia. Nam qui ea scripsit, Rufus est, qui nunc in Augustalliana spiculatorum agit, & testis eius recitari potest. Atque ad eod ipsi Eusebiani ea per suos Romam miserunt; eademque illa ab Iulio Episcopo ad me transmissa sunt. Infamium igitur, sua arcana in manibus nostris haberi, & à nobis recitari. His & istiusmodi facinoribus patris, causam, cur ea facerent, manifestam reddidere.] hætenus de his Athanasius. Ceterum quod spectat ad Acta Mareotica ab Eusebianis ad Iulium Pappam missa, hæc longè post contigerunt, post mortem videlicet Constantini Imperatoris, cum, sedente eodem Iulio, causa ipsa ad Romanam Ecclesiam delata est, ut suo loco dicemus, quando & Eusebiani per Martyrium & Hefychium ad ipsum eadem Acta miserunt, ut idem Iulius litteris suis testatur^c, atque multis prosequitur hæc ipsa de Ischyra & falsis testibus in eadem causam ab ipsis Eusebianis Legatis tunc examinatis ac circumuentis.

Quibus magna celeritate confectis, Tyrumque perlatis, secuta est Athanasij, qui Tyro profectus erat Constantinopolim versus ad Imperatorem, ex Eusebianorum sententia condemnatio, de qua hæc habet Sozomenus^d: Concilium verò eum, indicta causa, condemnat, abdicatque Episcopatu, decernit denique ne postea Alexandria habitet: ne, inquit, tumultus & seditiones, si adsit, cogitare aggrediatur. Ioannem autem, & omnes, qui ab eo stabant, Meletianos scilicet, uti incommo dis per iniuriam affectos, in communionem recipit: & quam illorum quisque in Clero dignitatem obtinuerat, cuique reddit. Episcopi porrò in eod Concilio coacti, Acta Concilij Imperatori significarunt, scripseruntque

Annal. Eccl. Tom. 3.

Q q

runtque

IVDICE DEPRAVATVM.

^a Act. 24. ^b Act. 25.

XXXV. RES A LEGATIS STATÆ.

ACTA SUPPRESSA.

^c Apud Athanas. Apolog. 2.

XXXVI. IN ATHANASIVM AB EUSEBIANIS SENTENTIA LATA. ^d Sozom. l. 7. c. 24.

runtque ad alios omnes vbiq[ue] Episcopos, vt minimè cum Athanasio communicent, A nevé ad eum scribant, neu ab illo litteras accipiant: quandoquidem & criminum, de quibus certiores facti fuissent, conuictus erat, & partim fuga, partim quòd causam suam iudicio agere recusauerat, reus deprehensus.

XXXVII. Præterea per litteras ostenderunt, se ad eiusmodi sententiam contra eum pronuntian- dam idèdè compulsos, primum quod agrè admodum ferebant, quòd cum Imperator anno præterito dedisset mandatum vt Episcopi Orientis eius causa Casareæ in vnum conuenirent, ipse non eò accesserat, idq[ue] cum videret Concilium longo tempore ipsum expectando fatigatum, quodq[ue] etiam Imperatoris mandata contempserat: deinde, quod cum permulti Episcopi Tyrum conuenissent, hominum multitudine stipatus eò venerat, & turbas & tumultus in Concilio excitat, modò pro se respondere tergiuer- sando, modò Episcopos sigillatim contumeliis onerando; interdum cum vocaretur ab illis, dicto ipsorum minimè audiendo; aliquando iudicium subire, indignè & grauiter ferendo. Quinetiam planè compertum esse, quòd calicem mysticum fregerat, declara- runt: testesq[ue] ad eam rem adduxerunt Theognidem Nicææ Episcopum, Marin Chal- cedonis, Theodorum Heracleæ, Valentem item, Vrsacium, & Macedonium: quos quid- em se misisse in Ægyptum dixerunt, eo consilio, vt cum in pagum veniret, vbi calix fuerat contractus, verum elicerent. Hæc scripsere Episcopi, singulaq[ue] crimina (vt mos forensis fert) perstrinxere, dedereq[ue] operam, vt calumniam Athanasio velut arte qua- dam contexerent. Verùm complures sacerdotes, qui aderant in Concilio, hoc iudicium minimè sincerum esse existimauerunt. Et ob eam causam dicitur, Paphnutium confesso- rem, qui Concilio interfuit,prehendisse manum Maximi Episcopi Ierosolymitani, ac monuisse vt surgeret: nam non oportere se, cum essent Confessores, & pro pietate tum C oculos effoscos, tum pedum flexus debilitatos haberent, Concilio hominum perditio- rum communicare.] hæc Sozomenus.

QVID PAPH NUTIUS CONFESSOR

XXXVIII. Porro hallucinatus est planè Rufinus^a, dum putat, Athanasium è Tyrio concilia- bulo fuga lapsum per annos sex delituisse: quæ quidem longè post hæc contigerunt. Quòd verò Iulius Romanus Pontifex in epistola quam scripsit ad Arianos (recitatur ea ab Athanasio in secunda Apologia) dicat ipsum Athanasium nequaquam Tyri con- demnatum esse; intelligendum putamus, à maiori & saniori parte ipsius Concilij ibi- dem celebrati: siquidem qui ibi aderant pietatis cultores, à damnatione Athanasij ab- hortuerunt, Arianisq[ue] contradixerunt, atque inde penitus discesserunt; cum Euse- biani seorsum ab ijs coeuntes, in Athanasium, quæ sibi visa sunt, decreuerunt. Sunt autem hæc verba Iulij: Athanasij quoque sinceritas in tuenda fide spectata fuit: qui D nec Tyri condemnatus est, nec Mareote præsens fuit, vbi contra eum absentem in lite processum est.]

XXXIX. Addidisse ad hæc Eusebianos, vt apud Imperatorem agerent de erigenda ecclesia Ischyrae accusatori, idem tradit Athanasius; ait^b enim: Ceterum præmia redempta- rum calumniarum multò adhuc magis eorum malitiam & impium propositum de- clarant. Mareotes enim (vt dixi) ager est Alexandriae, quo in loco numquam Episco- pus fuit, immò ne Corèpiscopus quidem, sed vniuersæ eius loci ecclesiæ Episcopo Alexandrino subiacent, ita tamen vt singuli pagi suos presbyteros habeant. Sunt au- tem pagi isti maximi decem numero, aut aliquantò plures. Pagus autem, vbi habitat Ischyra, minimus est, & paucissimorum hominum, aded vt non ibi, sed in proximo pago ecclesia constituta sit. Nihilò tamen minùs hominem, qui ne presbyter quidem E erat, huius pagi præter maiorum traditionem, Episcopum scilicet appellauerunt: non quidem ignari ne ipsi quidem, quàm hoc absurdum esset; sed promissis redemptæ calumniæ adaçti, etiam illud sustinendum putauerunt: ne malignè habitus sceleratissi- mus Ischyrae veritatem enuntiaret, Eusebianorumq[ue] malitiam proderet. Verùm ille neque ecclesiam, neque populum sibi obedientem habet, atque vt canis ab omnibus agitur. Eusebiani autem Imperatori auctores fuerunt litterarum mittendarum ad Colluthum (aded omnia illis licent) vt iuberet Ischyrae ædificari ecclesiam, vt auctus ea dignitate, fide dignus habeatur in suis de calice & mensa calumniis. Staçim igitur curauere, vt Episcopus nominaretur; eò quòd si nec ecclesiam possideret, neque pre- sbyter esset, pro sycophanta necessariò haberetur, & mentiri videretur. Ille tamen cum nec populum habeat, nec suos sibi obsequentes, quemadmodum inane nomen Episco-

A Episcopi, ita quoque epistolam illam Imperatoriam sine vilo fructu detinet, quippe quæ argumentum sit ipsius Eusebianorumq[ue] terribilæ & intentionis & voluntatis.] hucusq[ue] de rebus Ischyrae Athanasius. Sequitur post hæc epistola Colluthi presbyteri exarchon Mareotes. Porro longè hic alius à priori illo Collutho, ex quo Colluthiani dicti sunt: nam ille se gerebat Episcopum, hic autem presbyter nominatur: decessit enim ille longè ante hæc tempora, vt dictum est. Sed extat ibi epistola ipsa perbreuis his verbis:

Ad preces Ischyrae presbyteri pietati dominorum meorum Augustorum & Casarum supplicantis, vt sibi in loco Pacis Secontaururi ecclesia ædificaretur: decreuit diuinitas il- lorum, vt id quamprimù fieret. Cura igitur, exemplaribus istius diuini diplomatis, quod primò loco positum est, nostræq[ue] sanctitatis monumentis perlectis, breuiterq[ue] perlu- stratis, vt in negotio procedatur, & quæ diuinitus constituta sunt, ad effectum perduc- queant.] hætenus de ecclesia Ischyrae ædificanda. Sed obserua, Lector, Arianorum di- cendi consuetudinem, & in adulando blasphemiam, quæ cum hic, tum etiam in com- pluribus aliis locis sæpiùs demonstrari contingeret, dum qui negarent Diuinitatem Filij Dei, ijdem tamen Imperatores diuinitatis confortes non erubescerent appellare, vt cum habet Colluthus in hac epistola: Decreuit diuinitas illorum, nempe Imperatorum] & Di- uinum diploma] & alia id genus, quæ inferiùs crebriùs etiam impudentiusq[ue] dicta re- periantur. Sed institutam prosequamur orationem.

His igitur in hunc modum ex sententia Eusebianorum in Athanasium Tyri confectis, qui remanserant ibi Episcopi, ex iussione Constantini Imperatoris, qui (vt superiùs ex Eusebio^a recitauimus) mandauerat, vt quàm celeriter altercationibus Episcoporum sine C imposito dedicarent basilicam Ierosolymis erectã, ritu id Ecclesiastico solemniter per- fecerunt. Quomodo enim Constantini Imperatoris iussu, ijdem qui Tyri Synodum cele- brarunt Episcopi, magna celeritate profecti sint Ierosolymam, ibiq[ue] eximium templum illud ceteris augustius, quod idem Imperator crexerat, dedicarint, iam dicendum est: & illud in primis quod ad tempus spectat certa fide consignandum; illud factum esse hoc ipso anno trigésimo Constantini, ipsis Tricennalibus Imperatoris, quibus Constans mi- nimus natu filiorum eius ab ipso creatus est Cæsar, Eusebius testatur his verbis^b: Tertius filius Constans fuit, qui ipso nomine & appellatione præsens constansq[ue], tempus perspi- cuè præferens, trigésimo paterni regni anno ad honorem Casaris euectus est. Ita cum triplicem assimilationem ad Trinitatem liberorum factum Deo gratum acceptumq[ue] procreasset, eumdemq[ue] decimo quouis anno regia dignitate decorasset: extremum tri- gesimum annum accommodatissimum tempus sibi oblatum esse putauit, in quo om- nium Regum Regi grates persolueret: quo tempore etiam optimum existimauit, Marty- rum domum incredibili & optimo studio ab se Ierosolymis coædificatam consecrare.] Id quidem factum esse mox post Conuentum Tyrium, idem Auctor inferiùs affirmat, cum ait^c: Interea verò dum hæc ab Imperatore demandata gererentur, alter ab eodem nuntius festinaans superuenit, qui Synodum Imperatoriis litteris commonet, vt celeriter & sine procrastinatione Ierosolymas proficiscerentur.

Cum igitur omnes Phœnicum Episcopi publicis vehiculis ad constitutum locum contenderent, celeriter totus ille locus frequentissimo Dei cœtu repletus est, confluen- tibus nimirum eodem tempore Ierosolymas cuiusq[ue] prouincia Episcopis. Nam Ma- cedones suæ Metropolis Episcopum legabant.] hic erat Alexander Antistes Thesalo- nicensis, de quo plura superiùs. Addit Eusebius: Pannonij & Myrij suum etiam iuuentu- tis florem, tamquam Dei impuberem cœtum, miserant.] hi erant Valens & Vrsacius, quos veluti in Ariana impietate collegas Auctor commendat. Tum subdit: Aderat ex Persiæ Episcopis diuinum monumentum, vir summus, & in sacris Scripturis exercitatissi- mus.] Milles hic nominatus erat, qui (vt auctor est Sozomenus^d) ad inuisenda loca san- cta Ierosolymam se contulit: hic autem postea in persecutione aduersus Christianos in Perside excitata Martyr occubuit, sed de eo suo loco dicendum pluribus. Rursum Eu- sebius: Iam Bithyni & Thracæ Synodi frequentiam sua præsentia ornabant, nec decrant lectissimi quique Ciliciæ, sed & ex Cappadocia, qui doctrina & eruditione præcipui vi- debantur, medijs inter eos collocati eniterunt. Præterea omnis Syria, & Mesopotamia, Phœnicia, Arabia, Palaestina, Ægyptus etiam, & Africa, & Thebanæ gentis Episcopi magnificum illum Dei cœtum simul omnes implebant, quos innumeras panem ex

XL.

XLI. DEDICATIO BASILICAE TYRIAE. Euseb. Vita Constant. l. 4. c. 41.

Euseb. Vita Constant. l. 4. c. 40. QUANDO DEDICATA FUIT TEMPLVM IEROSOL.

Euseb. eod. lib. 4. c. 44. 45, 46.

XLII. EPISCOPI QUI DEDICATIONE INTERFVERUNT.

Sozom. l. 2. c. 13.

omnibus prouinciis multitudo sequebatur.] hinc vides, Eusebium Eusebianorum conuenticulum tantopere ostentare, quod Arij confessio ibi probata maiorem sibi fidem vendicaret, & Arianorum in eo facta restitutio firma rataque ab omnibus haberetur. Nam etsi aliqui magni nominis ibi fuerunt orthodoxi Episcopi ad dedicationem basilica conuocati, seorsum tamen ab illis Eusebianos conuenisse, vel post illorum discessum, certum est: etenim Eusebianorum conuentus potius, quam legitima Synodus, ille aestimatus est. Sed rursus Eusebius:

XLIII. MARIANVS PRAEFE- CTVS LAV- DATVR.

XLIII. Hisce vero omnibus praesto fuerunt certi ministri: nam ex Curia ipsa delegati erant spectata probitate viri, qui Imperatoris sumptibus celebritatem hanc illustrarent: sed horum facile princeps Marianus fide & prudentia, vel ipsi Imperatori perquam necessarius: cui, quod sacrarum Scripturarum singularem vsu haberet, & professione verae religionis diris illis tyrannorum temporibus clarus euaserat, non sine causa rerum istarum dispositio data est. Is vero se Imperatoris voluntati castissimum & integerrimum ministrum praebens, cum grata quadam & suavi humanitate, tum splendidis conuiuibus & laetis comotationibus ceterum illum honorifice tractabat. Iam pauperum nudis corporibus, & ceterorum tum virorum tum feminarum infinitae praene multitudini, in summa victus inopia & reliquarum opportunitatum egestate positae, prolixae & abundanter pecunias & vestes largitus est. Templum vero omne magnificis regisque donis ornauerat. Atque hic quidem hoc officij genere perfunctus est.

XLIV. QVAE ACTA IEROSOLYMIS AB EPISCOPIS.

XLIV. Interea sacerdotes & precibus & disputationibus hanc celebritatem ornabant. Iam alij diuini Regis praeclearam in Saluatorem benignitatem praedicabant, simul etiam oratione prosequantur summam sacrae Martyrum ardis magnificentiam.] sic nominat Auctor templum illud sumptuosissimum, quod (vt superius dictum est) S. Cyrillus Martyrion nominat. sed pergit: Alij celebri diuinarum rerum apparatu, qui de sacris monumentis depromebatur, praesentibus conuiuium, quod & animos & aures dapibus & reliquo deliciarum genere pascerent, instruebant. Alij sacras lectiones interpretantes, abditos & occultos sensus in lucem proferebant. Alij, qui horum nihil poterant efficere, in-eruentis sacrificiis & mysticis consecrationibus diuinum Numen placabant, & supplices Deo preces pro communi pace, pro Ecclesia Dei, ipsoque Imperatore harum praeclearissimarum rerum auctore, proque eius Deo charis liberis, offerebant. Quo etiam in loco nosmetipsi, cui multa supra nostram dignitatem tributa sunt, publicis, iisque sane variis Orationibus celebritatem illam exornabamus: cum aliquando quae magnifice ab Imperatore gesta essent, scriptis ederemus; aliquando propheticos sensus, propositis quibusdam euidentibus signis explicaremus. Hoc modo huius Martyrij dedicationis consecrationisque celebritas, ipso trigesimo Imperatoris regni anno, summo omnium gaudio ac laetitia consummata est.

XLV.

XLV. Quale vero Saluatoris templum, quale item Saluatoris antrum fuerit, atque etiam quam praecleari conatus Imperatoris, quanta etiam in ipso templo donorum turba ex auro, argento, pretioso lapide, separatim suo, quoad fieri potuit, volumine conscriptum Imperatori dedimus, eiusque nomini dedicauimus: quod etiam, cum videbitur, & absoluto quod in manibus est Opere, edemus; simul etiam adiungentes trigesimali anni Imperatoris laudationem, quam paulo post Constantinopolim profecti (secundum scilicet hoc tempus nacti, quo in ipsa Regia Regum omnium Deum gloriosae praedicaremus) coram ipso Imperatore recitauimus: quam is vere amicus Dei cum audiuisset, nimia laetitia gestienti similis visus est: idque re ipsa paulo post declarauit, cum omnes Episcopos conuiuio exciperet, maximumque eis honorem deferret.] Accessus iste Eusebij Constantinopolim contigit anno sequenti, quo ipse & collegarum calumnia decretum fuit Athanasio exilium. agemus de his suo loco pluribus. Sed rursus ipse de Conuentu Ierosolymitano:

a Euseb. Vita Constant. lib. 4. c. 47. XLVI. LAVDES NIMIAE SYNODI IEROSOL.

XLVI. Hunc secundum Conuentum, quem equidem scimus maximam post illum Bithyniae celebratum clarissimum Nicenum, Imperator Ierosolymis collegit. Sed ille Nicenus triumphum nomine vigesimo Imperij anno constitutus in ipsa vrbe Nicenia, id est, praeclearam de hostibus victoriam reportabat: hic vero Ierosolymitanus trigessimus eius Imperij annum decorabat, in quo Imperator Martyrium consecrans, circa ipsum Saluatoris monumentum, quasi donum quoddam pacis Deo omnium bonorum largitori offerre visus est.] hucque de his Eusebius. Addit ad haec Sozomenus, non solum templi

b Sozom. l. 2. c. 15.

A templi ipsius, sed & vasorum ministerialium consecrationem factam esse secundum Christianae religionis antiquum ritum, ac demum subdit: Ex quo tempore Ierosolymitana Ecclesia quotannis diem festum splendide ad modum celebrat, adeo vt in eo initiationes sacrorum peragantur, & dies octo deinceps conuentus fiant, compluresque ex omnibus totius orbis terrae partibus, qui vndique ad sacra loca visenda confluerent, tempore quo dies festus celebrabatur, eo conuenerunt.] haec Sozomenus: quibus adeo manifeste declaratur, non ecclesiarum tantum & sacrorum vasorum consecrationem, sed & anniuersariam templi dedicationem solemni ritu celebrari solitam, cuius rei frequentem in Ecclesia Catholica vsu hodie esse videmus.

Rursus vero quod ait Eusebius, eiusmodi celebritatem disputationibus quoque exornatam fuisse; ad hoc spectat, quod in eodem Conuentu de recipiendis ad suas Ecclesias Arianis poenitentiam praeserentibus actum est. Sed & quod iidem recepti fuerint, atque Ecclesiae conciliati, inde est quod idem Eusebius ait, per eiusmodi Episcoporum Concilium donum quoddam pacis per Imperatorem Constantinum Deo esse oblatum: Arium enim veram certamque simulantem poenitentiam antea receptum, ab eodem Concilio fuisse susceptum, & Alexandriae Ecclesiae restitutum, Socrates quoque auctor est, cum ait: Solemne festum ob locorum illorum consecrationem celebratur. Arius cum suis in Ecclesiam recipitur: nam dicebatur ab Episcopis, se in ea re litteris Imperatoris obtemperasse, quibus illis significauerat, se fidem Arij & Euzoij penitus perspectam habere. Quinetiam ab Episcopis litterae Ecclesiae Alexandriae dabantur, vt, omni inuidiae flamma extincta, res suas pacate & tranquille administraret: referebatur item, Arium erroris sui poenituisse, veritatem agnouisse, de cetero Ecclesiae velle adhærere, & propterea ab ipsis merito receptum esse, Athanasium autem communi consensu relegatum (sed hoc de Athanasio in Tyri Concilio actum est.) De his etiam ipsum Imperatorem certiorem faciunt.] haec Socrates: eadem quoque Sozomenus, qui & litteras recitat Arij atque Euzoij ad Constantinum Imperatorem, quibus se cum Ecclesia Catholica sentire mentiebantur. reddemus hic ipsas.

XLVII. Euseb. Vita Constant. l. 4. c. 45. ARIUS ET ARIANI IN SYNODO RECEPTI. Euseb. ibid. c. 47. Socrat. l. 1. c. 22.

d Sozom. l. 2. c. 26.

Sed illud hoc loco admonendum putamus, nequaquam, vt ait, Arium hoc tempore fuisse ab exilio relaxatum, quem constat ex his, quae S. Hieronymus testatur, in Niceno Concilio palinodiam recantasse, atque receptum fuisse, non tamen vt Alexandriam redire posset: sed & Eusebianos (vt superius vidimus) nisos esse itidem litteris Constantini eundem Alexandriam reuocare, verum obnitente Athanasio, id minime concessum fuisse: qua ob causam tot tantaeque molitiones ab eis depellendo ab Ecclesia Alexandriae Athanasio sunt comparatae. At quomodo dicendum est exulasse Arium, quem ante haec, suadentibus Eusebianis, Constantinus scriptis ad eum liberè agentem litteris, cur non ad se venerit, admitti se dicit? & cum quamprimum venire, concessio regio diplomate pro viatico, iubet, hoc ipso anno, cum Ierosolymitana Synodus agenda esset: quando auditis tandem Ario & Euzoio, & eorum fidei professione scriptis prodita simul accepta, ambos vnà cum ipso libello fidei Ierosolymam ad Synodum iudicandos misit. Sed reddamus hic cuncta eodem quo gesta sunt ordine, ac primum epistolam Constantini, qua honorifice Arium ad se accersit: sic enim se habet:

XLVIII. Hier. adu. Luciferianos.

f Socrat. l. 1. c. 19.

Iamdudum tuae grauitati significatum est, vt ad mea castra venires, quod posses nostro aspectu frui: vnde vix satis mirari possumus, cur hoc abs te non extemplo factum fuerit. Iam igitur, publico curru conscenso, nostra castra adire propera, vt nostram benignitatem & studium erga te expertus, in patriam redire queas, Deus te conseruet, charissime. Data ad quintum Kalend. Decembris.] Persuasus enim ab Eusebianis Constantinus, Arium priorem verè mutasse sententiam, & Catholicam fidem profiteri, haec ad illum scripsit: cum ipse vnà cum Euzoio ad Imperatorem veniens, eidem fidei suae libellum obrulit, qui à Sozomeno recitatur in haec verba:

XLIX. LITTERAE CONSTANTINI AD ARIUM.

Religiosissimo sanctissimoque domino nostro Imperat. Constantino Arius & Euzoios. Nos quidem, sicut singularis tua erga Deum pietas, domine Imperator, in mandatis dedit, fidem nostram scriptis prodidimus, & de Deo cum ipsi, tum ceteri qui nobiscum sunt, ita credere confitemur, vt sequitur.

g Sozom. l. 2. cap. 26. L.

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, & in Dominum Iesum Christum Filium eius ex ipso ante omnia saecula genitum Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, tum quae in caelis, tum quae in terris: qui descendit & incarnatus est,

LIBELLVS ARII ET EUZOII.

& passus est, & resurrexit, & ascendit ad caelos, & iterum venturus est iudicare vivos & mortuos. Et in Spiritum sanctum, In carnis resurrectionem, In vitam venturi saeculi, In regnum caelorum, In vnam Catholicam Ecclesiam Dei, ab vna Orbis terrarum ora ad alteram vsque se porrigentem.

II. Hanc fidem à sacrosanctis Euangeliis accepimus, ipso Domino suis discipulis dicente: Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Si verò ista non credimus, sicut vniuersa Catholica Ecclesia & Scripturae docent, quibus quidem omnino fidem adhibemus, Iudex noster Deus sit & in praesentia, & in futuro Iudicio. Quapropter tuam pietatem obsecramus, Imperator sanctissime, vt quoniam viri Ecclesiastici sumus, & sensum tum Ecclesiae, tum Sacrarum litterarum tenemus; nos pro tua sanctimonia, quae & pacem conciliat, & Deum augustè veneratur, controuersis omnibus & inanibus argutiis sublatis, matri nostrae, Ecclesiae scilicet, adiungas: vt & nos & Ecclesia tranquille vitam degentes, inter nos mutuo pro pacato & pio regni tui statu, & pro vniuerso hominum genere omnes communiter consuetas preces peragamus.] haec tenus libellus, subdit his Sozomenus:

LII. Hanc fidei formulam nonnulli ita callide compositam esse dicebant, vt verbis solum ab Ariana doctrina discrepare, te ipsa cum eadem consentire videretur: quandoquidem voces in ea positae talem facultatem dabant in vtramque partem ambigendi, vt sensus vterque tum Orthodoxorum, tum Arianorum, ex illis colligi posset. Verum Imperator Arium & Euzoium eadem cum Episcopis in Concilio Nicæno coactis sentire arbitratus, re admodum delectabatur: attamen sibi non tantum sumptit auctoritatis, vt eos ante in communionem reciperet, quam causa ab illis, penes quos esset potestas, sicut Ecclesiae norma postulat, & diiudicaretur, & diligenter examinaretur. Itaque illos mittit ad Episcopos Ierosolymis id temporis conuocatos: scripsitque vt formulam fidei ab istis editam accuratè expenderent, atque vt Concilium benignam de illis pronuntiaret sententiam: si vel rectè de religione sentire viderentur, perque inuidiam structae sint insidiae: vel cum nihil causae habeant, cur factum iam de se iudicium incusent, respicere velint. Ex quibus litteris illi qui istorum causae studebant, occasione denuò naeti, eos in communionem receperunt. Atque cum hoc fecissent, litteras dedere Imperatori, scripsereque tum ad Ecclesiam Alexandrinam, tum ad Episcopos & clericos Aegypti, Thebaidis, & Libyae, eos cohortati admodum, vt Arium & Euzoium lubentibus animis reciperent: quippe tum eorum fidem veram esse, testimonio Imperatoris confirmatam fuisse (quam quidem fidem suis litteris subiunxerunt) tum Concilium iudicio Imperatoris suffragatum esse. Atque haec quidem in hunc modum Ierosolymis Arianorum studio facta esse cognouimus.] haec tenus Sozomenus, eademque fermè Socrates b.

Recitat S. Athanasius c scripta ab eis tunc Synodalem epistolam de rebus in Synodo gestis, atque ait: Coeunt igitur (Eusebiani scilicet) Ierosolymis, & istiusmodi scribunt: Sancta Synodus Ierosolymis coacta, Ecclesiae Dei quae est Alexandriae, & per Aegyptum, Thebaida, Libyam, Pentapolim, reliquisque per orbem Episcopis, presbyteris, & diaconis in Domino salutem.

Omibus nobis ex diuersis prouinciis in vnum congregatis ad Panegyrim celebrandam pro dedicatione Martyrii Saluatoris, quod religiosissimus Imperator Deo omnium Regi & Christo eius aedificauit: maiorem nobis animorum laetitiam, Dei gratia, litterarum eiusdem religiosissimi Imperatoris praebuerunt, quibus nos ad ea quae oportuit instigans, omnem inuidiam ab Ecclesia Dei expellit, & omne odium procul abigit, per quae Christi membra iam pridem dissidebant, auctorque fuit, vt simplici & placido animo reciperemus Arianos, quos aliquamdiu improba inuidia extra Ecclesiam detinuit, & viris istis de rectitudine fidei in litteris suis testimonium praebet, quam cum antea fama audierat, ipse eandem ex viua eorum voce cognouit, cognitamque approbavit, eamque rem nobis manifestam reddidit, eò quod litteris suis orthodoxas eorum virorum opiniones scripto comprehensas subiunxerit, quas omnes agnouimus sanas & Ecclesiasticas esse. Quapropter iure admonuit, vt viri isti reciperentur, & coadunirentur cum Ecclesia Dei, vt vos ex epistola eius exemplaribus cognoscetis, quae nos ad pietatem vestram misimus. Credimusque vobis ipsis veluti propria membra vestri corporis recuperantibus, magnum ex ea re gaudium laetitiamque oborituram; dum ipsi viscera vestra, fratres

LII. FIDES ARIANA SIGVA ET DOLOSA.

Socrat. l. i. cap. 19. LIII. Athanas. de Synod.

EPISTOLA CONCILII IEROSOL.

A fratres scilicet & patres, agnoscitis & recipitis, non solum presbyteris Arianis, sed vniuerso populo cum omni multitudine vobis restituto, quae ob causam istorum virorum longo iam pridem tempore à vobis dissidebat: deceretque vos, cognitis quae hic acta sunt, quodque viri isti nobiscum communicauerunt, & à tanta Synodo recepti sunt, quam promptissimè eos, vt membra Ecclesiae coeant, & in pace sint, consalutare: maximè, quod promulgata & publicè edita eorum fides indubitata & apud omnes approbatam Apostolicam traditionem & doctrinam complectatur.] haec tenus Synodalis epistola Ierosolymitani Concilij.

Recitatur pars eiusdem epistolae ab eodem Athanasio in sua Apologia, vbi haec subdit: Certè ipse Imperator religiosissimus suo testimonio istorum virorum rectitudinem in fide ambulationem commendat, eamque ex eorum viua voce cognitam approbavit: & nobis eam significauit, certamque & indubitata reddidit litteris suis, subiecta eorum virorum orthodoxa mente, quam scripto ediderant. Quis igitur, auditis istis, fabricas eorum & technas non perspiciat? Non enim dissimulauerunt quod ipsis in animo fuit, & fortasse etiam inuiti veritate confessi sunt. Nam si ego is eram qui Arianos ab Ecclesia arcebam; Ariani quae me oppresso, recepti sunt, quid aliud intelligas, quam omnia in gratiam Arianorum facta esse, omniaque contra me instituta esse, tam calumniam poculi contracti, quam Arsenij cadem, vt & haeresin in Ecclesiam immitterent, & ipsi interim haereticos damnati non haberentur? Id profectò erat, quod antea Imperator mihi per minas scripserat: nec verentur in dictis suis eos affirmare rectè sentire, quos vniuersum orbis Concilium anathemate damnauit: neque timuerunt, tam praeclearam Synodum, nempe Nicenam, quantum in ipsis est, in angulis demoliri, homines quiduis temerè & dicentes & facientes.] haec Athanasius: quibus planè intelligas, ea professione fidei Arium (quam iure ambiguam dicit Sozomenus) nihil aliud efficere conatum esse, quam vt abolito ex Nicæna fide verbo, Consubstantiali, tota pariter extracta à sanctis Patribus sincerae fidei machina corrueret: nam (vt superius late disputatum est) omnia quaecumque à Catholicis ad destructionem Arianæ haeresis afferrentur, haud satis esse videri poterant, quae omnes illorum tergiversationes dolosas, captiosasque technas penitus tollerent: nisi verbum, Consubstantialia, ad fidei confessionem adderetur. quam obrem eam vocem reticuisse, idem videri poterat, quod Arianam haeresin ipsos instaurasse. Rursum verò ex iisdem Athanasij verbis, cum ait Eusebianos conatos esse in angulis demoliri Magnam Nicenam Synodum, intelligas planè deregè sic Ierosolymis actum esse, vt peracta templi dedicatione, dimissoque coetu, ipsi tantum Eusebiani relicti conuenerint, Ariisque fidem probarint, ac tum ipsum, tum alios recipiendos esse statuerint. Qui enim fieri potuit, vt, si orthodoxi simul ea de causa coiuisissent Episcopi, nullus ex eis Nicenam fidem conuelli penitus reclamaret, deque viollata cunctas Catholicorum moneret Ecclesias?

Rursum verò agens Athanasius de eodem Eusebianorum Conuenticulo, quod vnum idemque existimatum est cum Tyrio Conciliabulo, vt pote quod eodem fermè tempore & ab iisdem Eusebianis Episcopis fuerit celebratum; ipsum exordium Synodorum Arianorum nominat, cum ait b, post recitatam ab eo scriptam epistolam Synodalem: Tale Synodorum exordium fuit, in quo quàm celerrimè sua studia, quae vltimis dissimulare nequibant, comprodiderunt: siquidem eo ipso, quod dicerent, depulsam esse omnem inuidiam, & quia post Athanasij exilium scribebant, Arium cum suis recipiendum esse, satis indicant, sese non alia de causa Athanasio, ceterisque Episcopis, quos sibi refragatores sentiebant, insidias struxisse, quàm vt Arium reducerent, & haeresin introducerent.] haec ipse, qui mox agere perguit de Antiocheno Conuentu ab eisdem Eusebianis eadem Encæniorum occasione postea Constantij Imperatoris auctoritate collecto.

Quod autem hic Athanasius ait, post sui ipsius exilium ab Eusebianis tractatum de Arii restitutione: planè declaratur, non statim atque Arius receptus est Ierosolymis ab Eusebianorum Concilio actum esse de restitutione eiusdem Alexandriam, sed tum demum id fuisse tentatum, cum ipse Athanasius in Gallias amandatus est, quod Socrates quoque affirmat: quam obrem sicut de exilio Athanasij, ita etiam de Arii restitutione Alexandriam agendum erit anno sequenti. Quod igitur tum Sozomenus d, tum alij quoque tradunt, post Ierosolymitanum Concilium restitutum esse Arium Alexandriam, non sic accipiendum est, vt statim Ierosolymis eò fuerit missus, sed postquam Eusebianis

Q. 9. 4

LIV. Athanas. Apolog. 2. PROBAT IMP. ACTA IN SYNODO IEROSOL.

SUBLATVM VERBUM CONSUBSTANTIALIA.

LVI. CONCILII IEROSOL. ET TYRIVM IDEM. Athanas. de Synod.

Socrat. l. i. cap. 25. d. Sozom. l. 2. c. 18. DE RESTITUTIONE ARII QVANDO ET VBI ACTVM.

CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.
335. 22. 30.

nis profectis Constantinopolim, noua inuenta calumnia, nouisque secum adductis testibus, Athanasius ibi agens, sed inauditus, iussus est solum vertere, & in Gallias proficisci. Quod rursus, ait Socrates^a, cuncta hæc gesta esse anno trigesimo Constantini Imperatoris, non sic intelligenda sunt, vt hoc anno Domini trecentesimo trigesimo quinto absoluta fuerint: siquidem alia ratio est annorum Imperij Constantini ab annis Domini, vt superius demonstraui: non enim cum ipsis Kalendis Ianuarij inchoantur, sed octauo Kalendas Augusti, quo pater eius Constantius mortuus est, vel alia eiusdem anni die ex diuersorum sententiis. quamobrem multa quæ facta dicuntur ipsis Constantini Tricennialibus, reiciuntur in annum sequentem vsque ad exitum eiusdem Constantini anni trigesimi. Ceterum quod ex sententia omnium, & testificatione Eusebij qui interfuit, dicitur Concilium Ierosolymitanum celebratum ipsis Tricennialibus Constantini Imperatoris, haud necesse est vt spatio presentis anni Domini includatur, cum ipsa Tricennalia in sequentem quoque annum prorogentur, & ipsum Tyrium Conuentum, ob legationem Mareotem missam, tam citò haud potuerit absolui. Hæc de his quæ ad temporis rationem spectant, ad ea quæ superius dicta sunt, addidisse oportuit.

^a Socrat. l. 1.
cap. 25.

LVII. Quod rursus pertinet ad res gestas, in eodem Ierosolymitano Conuentu causam Marcelli Episcopi Ancyran in Galatia, & Asterij Cappadocis, tractatam fuisse, tradit Socrates^b: sed quod eandem repetitam dicit in Synodo Eusebianorum sequenti anno Constantinopoli celebrata, agemus de ijs suo loco: sicut & Sozomenum fecisse vidimus, qui ait^c, Marcellum ad Ierosolymitanum Conuentum vocatum, accedere contempsisse.

^b Socrat. l. 1.
cap. 24.

^c Sozom. l. 2.
c. 31.

LVIII. Hoc eodem anno, pridie Kalendas Ianuarij, S. Siluester Romanus Pontifex ex hac vita migravit, cum sedisset annos vigintivnum, menses vndecim vno minus die. Quod autem sciamus Siluestri annos à diuersis Scriptoribus diuerso numero consignatos, cum sint alij qui eius sedi tribuerint annos vigintiquatuor & menses aliquot atque dies, rursus etiam apud Nicephori Chronicon legantur eius sedis anni viginti octo, & ex deprauata Eusebij chronographia, cum additamento Hieronymi, annos tantum reperitur sedisse decem & nouem: vt nos eiusmodi inierimus rationem annorum Siluestri, illud potissimum persuasit, quod cum in libro de Romanis Pontificibus ponatur ingressus Siluestri sub Consulatu Volusiani, tempore Constantini (sic legendum est, non sub Consulatu Constantini & Volusiani) rursus verò Marci successoris Siluestri subrogatio ponatur anno sequenti, sub Consulatu Nepotiani atque Secundi: presentem annum nequaquam potuit excessisse Siluester. Porro in eodem Commentario hæc scripta de ipso habentur: Siluester fecit ordinationes sex per mensem Decembrem; ordinauit presbyteros quadragintaduos, diacones vigintifex, Episcopos per diuersa loca sexagintaquinque, alias trigintafex. Hic sepultus est in cœmeterio Priscillæ via Salaria apud Urbem milliario tertio, pridie Kal. Ianuarij: qui Catholicus & confessor quieuit. Cessauit Episcopatus eius diebus quindecim.] hæc ibi. De S. Siluestro illud habetur expressum in epistola Hadriani Papæ, ecclesias Urbis mira amplitudine à Constantino erectas exornasse sacris picturis, siue musico opere, siue coloribus. De eodem etiam Siluestro non prætermittimus, eius plantationem fuisse nobilissimam virginem, Romanam nomine, filiam Calpurnij Præfeti Urbis, cuius habetur mentio in Concilio Romano superius recitato: baptizata hæc enim ab eodem S. Siluestro perpetuam coluit virginitatem; cuius natalis dies septimo Kalendas Martij adscriptus^d tabulis Ecclesiasticis, anniuersaria commemoratione in Ecclesia perseuerat, coliturque Tuderæ præferti, vbi eius venerandæ reliquæ asseruantur.

^d Mavryvo-
log. Rom. ca
di o.

LIX. At ex plurimis vix pauca, iniuria temporis, tanti Pontificis memoriæ commendata reperimus. Verum eius præclaræ res gestæ, licet in terris nobis obscuræ, Deo tamen, Angelis, & hominibus satis perspicuæ atque conspicuæ in cælis apparent: Quarum Ecclesia Catholica benè conscia, solemni celebritate, anniuersaria commemoratione recollit nomen eius, vt pote Sacerdotis verè magni, Pontificis Maximi, Principis Episcoporum, heredis Apostolorum, qui & primatu alter Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, ac denique exitit auctoritate Christus, cuius dignitatis magnus propugnator enituit ac propalator eximius: cui meritò post Petrum eiusdem dogmatis primum

CHRISTI SILVESTRI PAP. CONSTANTINI IMP.
335. 22. 30.

A mum ac præcipuum assertorem tantum debeat Ecclesia, quantum alij de ea quam optime merito: ac propterea dignus existit, vt & in eius memoriam non Romæ modò, hoc est, in primaria Vrbe ipsius patria, verum in omnibus Christiani orbis ciuitatibus ad ipsos vsque extremos Antipodas, insignes basilicæ erectæ, vel oratoria, atque sacella, & aræ Deo dicentur. Iam verò vltimo clauso die anni huius tanti Patris glorioso natali, finem pariter anni præcedentis rebus gestis feliciter imponentes, ad anni sequentis Acta enarranda progrediamur.

IESV CHRISTI MARCI PAP. CONSTANTINI IMP.

ANNVS ANNVS ANNVS
336. I. 31.

B CHRISTI anno trecentesimo trigesimosexto, Nepotiano atque Facundo Consulibus, decimo septimo Kalendas Februarij, Marcus Prisci filius, natione Romanus, in locum Siluestri subrogatus est Romanæ Ecclesiæ Pontifex, feditque annos duos, menses octo, & dies viginti vnum. Hæc ex libro de Romanis Pontificibus. Ceterum de ratione annorum sedis ipsius dicemus in eius obitu.

Quo ipso anno cum Athanasius Episcopus Alexandrinus ex Tyrio Eusebianorum conuenticulo se abstrahens Constantinopolim profectus esset ad Constantinum Imperatorem (quod dictum est anno superiore) ipsumque acerrimis querimoniis ob toleratas ab Eusebianis calumnias aduersus eos interpellasset: illud obtinuit, vt ijdem Eusebiani, qui ipsius causam Tyri indicassent, Constantinopolim se conferrent: dedit enim ad eos ea de re litteras Constantinus, quas ipse S. Athanasius^a recitat, his præmissis: Nos autem, ad i-
ro Principe qui Synodum indixerat, in qua ipsius Comes præfiderat, Eusebianorum scelera patefecimus: quibus ille auditis, grauitè commotus, in hæc verba scripsit:

Victor Constantinus Magnus Augustus.

Ego ignoro, quid sibi velint ista quæ à vestra Synodo per tumultum & tempestatem iudicata sunt. Mihi sanè videtur, nescio quo pacto veritas per immodestiam opprimi, dum per vestram contentionem, quam inuictam cupitis, ea quæ Deo placent, non consideratis. Sed erit diuinæ prouidentia officium, & explorare scelera istius contentionis, & explorata dissipare: vobisque clarè ostendere, quantam in vestro congressu veritatis curam habueritis, & an vestra iudicia citra gratiam & odium calculum suum prompserint. Quocirca festinanter ad meam pietatem accurrite, vt rerum istarum excussam exactamque fidem coram me in præsentia ipsi præsentibus doceatis. Quare autem ista scribere voluerim, & quapropter litteris meis vos accersendos putauerim, ex sequentibus cognoscetis.

Ingrediendi mihi cognominem ac felicem patriam meam Constantinopolim (eram autem in equo) subito Athanasius Episcopus in media via cum nonnullis aliis, quos circum se habebat, ita expectatus occurrit, vt non leuem mihi causam admirationis præberet. Testis mihi Deus omnium speculator, me, quisquis esset, primo aspectu cognoscere nequiuisset; nisi nostrorum quidam, quisnam ille, & quamnam iniuriam passus esset, iam antea auditam (vt fieri solet) mihi indicasset. Ego igitur per illud temporis verba cum illo non habui, neque colloquium miscui. Cum autem ille se audiri postularet, & hoc recusarem, & propemodum eum sum moueri iuberem; magna libertate nihil aliud postulauit, quam vt vos huc euocari iuberem; quò vobis presentibus, quæ per vim passus esset, conqueri posset. quod cum mihi æquum & temporibus meis congruum videretur, scripto vobis denuntiatum volui, vt quotquot Synodum Tyri absoluissetis, sine omni tergiversatione ad Prætorium nostræ clementiæ conueniatis; re ipsa, quantum sinceritatis integritatisque sit in vestris sententiis, coram me ipso sincero famulo Dei (quod ne ipsi quidem abnegaueritis) declaraturi. Certè per meum erga Deum cultum obseruantiamque iam vbique terrarum pax est, & à barbaris ipsis nomen Dei sincerè benedicunt, qui hæcenus veritatem ignorabant. Nihil dubij autem est, eum qui veritatem ignorat, etiam Deum ignorare: sed tamen (vt antea dixi) barbari per me sincerum Dei famulum Deum agnouerunt, & iam metuere didicerunt; idè quòd illum mihi protectorem esse, meique curam gerere, re ipsa experti sint, atque ita in nostris

I.
MARCUS
PAPA.

II.
EUSEBIANORUM
VOCATI
CONSTANTINOPOLIM.

a Athanas.
Apolog. 2.

III.
LITTERAE
CONSTANTINI AD
EUSEBIANOS.

IV.
ISTI IV-
RENTVR EV-
SEBIANI
PRÆTORIO
CONSTANTINI.

RBUS

rebus Deum agniti, nostri formidine, barbari reuerentur. Nos contra, qui mysteria A clementiae eius ostentare & praefere videmur (non enim dixerim tueri) nos, inquam, nihil facimus, nisi ea quae ad discordiam & odium pertinent, & ut semel dicam, quae ad humani generis perniciem referuntur. Quapropter vos meo Praetorio sistite, quem admodum dixi: & festinate huc quam celerrime: certi que sitis, me omni ope studioque adnifurum, ut ea quae sunt legis Dei, quam maxime inoffensa illabefactataque seruentur, quibus nullum nec probum nec infamia allini possit, profligatis scilicet & contritis semel inimicis legis, qui sub specie sancti nominis multiplices & diuersas blasphemias afferunt.] haec Constantinus.

V. Ex his in primis videas, quam septa vndique atque vallata fuerit ipsa Constantini Regia Eusebianorum fautoribus, ut numquam patuerit tanto Episcopo ad Imperatorem aditus, qui etiam necesse habuerit in via illi obequitanti occurrere: & quam male B persuasus ipse de Athanasio fuerit Constantinus, ut neque occurrentem in via sibi fuerit res suas, ut par erat, prolixiore prosequi oratione, vel in Palatium eum secum duxerit, vel postea venire iusserit, quod ab eo singula, quae aduersum ipsum gesta Tyri vel in Aegypto essent, audiret: ex quo enim (ut diximus superius) Constantius creatus est Caesar, aded vires Eusebianorum inualuerunt, ut Catholicis ad Constantinum aditus pene omnis interclusus esse videretur, patuerit vero tantummodò nebulonibus illis Ario occulte fauentibus. Ea enim est aulicorum natura, ut respiciant (quod aiebat Tiberius Imperator) in Solem orientem potius, quam occidentem; nempe ut ijdem magis Constantio filio iuniori, iam Caesari, futuro mox post obitum parentis Augusto, quam senio confecto, & haud post multum temporis ex hac vita recessuro Constantino Imperatori, obsequi, & officiis praesto esse satagerent, ad eiusque arbitrium cuncta peragerent, & quos illum velle scirent, ad Imperatorem admitterent, vel reicerent. Considerare pariter ex his quae Constantinus scripsit ad Episcopos qui Tyri conuenerant, eius amantissimum aequi animum licet: quippe qui, quantumlibet erga Athanasium minus videretur propensus, tamen eidem, quod postulasset, indulfit, & ex eius sententia litteras illas dedit de euocando Tyrio Conuentu Constantinopolim.

ERGA CONSTANTIVM AVVICI STVDIOSI.

Dio l. 59. in fine.

VI.

EUSEBIANIS SE CONSERVANTINO POLIM. Athanasii Apolog. 2. Euseb. Vita Constant. l. 4. c. 46. Euseb. eod. c. 46.

Euseb. Orat. De laud. Constant.

VII. EUSEBIVS HABVIT ORATIONEM DE LAVDIBVS CONSTANTINI.

Qui autem venerunt Constantinopolim, hi fuerunt, nimirum Eusebius Nicomediae, & alter Eusebius Episcopus Caesariensis, Theognis Nicenus, Patrophilus Scythopolitanus, Valens atque Ursacius Episcopi in Pannonia & Mysia: quod constat Athanasij testimonio, cuius causa agebatur. Sed & Eusebius ipse Caesarea Episcopus eiusdem sui Constantinopolim aduentus meminit, quem non ante absolutum Ierosolymitanum Conuentum contigisse affirmat, ut nulla esse possit de his dubitatio. Etenim ipse petiturus Athanasij caput (inftar Herodiadis, saltatricem filiam praemittentis, quae salutationis illecebris animum Regis ad concedendum quae velle sibi deuinciret) Orationem de Imperatoris laudibus recitauit, cuius auditione (ut ipse testatur) summa ille affectus est voluptate. Excuset licet seipsum; quo tamen animo fuerit in demulcendo Constantino, & ad sua vota trahendo, exitus declarauit. Haec enim quae dicimus, iam & tunc ore piorum omnium ferebantur: vnde ad suam excusationem tunc ipse sibi visus est hoc modo in ea Oratione praefari:

Causa mihi in hunc locum veniendi, amici & sacerdotes Dei, non fuit illa quidem, ut fabularum commentis, aut sermonis elegantia ad auras capiendas conquisita, tamquam suavi Syrenarum cantu vestros animos permulcerem; aut in aureis poculis (ut E poëtice loquar) id est, nitidis orationis flosculis, concinna verborum structura collustratis, voluptatis lenocinia his, qui eiusmodi rebus oblectantur, proponerem: sed partim, uti vos, qui sapientum consilio inducti, sancti Dei verbi ministri estis, commonefacerem in concionando, ut tum à tritis illis Rhetorum viis deflectatis declinetisque, tum sedulo caueatis, ne vestrum sermonem ad imperitae multitudinis accommodetis arbitrium: partim ut nouo orationis genere apud vos Imperatoris laudes percelebrarem, &c.] Videas hominem in adulando profusum, miro quodam artificio, pietatis coloribus vndique comparatis, conatum esse laqueos Athanasio fabricatos intus conterege: cum nimirum sic suis laudibus veluti vinculis quibusdam iretine animum studuit Constantini, ut sic deuinctum postea ad necem Athanasio inferendam impelleret: licet, quod ad ipsum Imperatorem spectat, ab eodem Eusebio eius modestia commenda-

A detur, animique summissio in laudibus contemendis: nam postquam de recitata à se coram eo oratione in Vita ipsius mentionem habuit, haec subdit:

Hicce iam rebus omnibus absolutis atque confectis, cum per omnium ora de maximo Imperatoris virtute fama volitaret, ausus est à Sacerdotibus aliquis illum in os beatum dicere, quippe qui tum in hac vita dignus esset qui summam rerum omnium potestatem haberet, tum vero in futura vna cum Filio Dei regnaret. Sed is cum haec se moleste audire significasset, hortatus etiam est, ne auderet aliquando eiusmodi vocem vsurpare, sed à Deo potius precibus contendere, ut & in hac vita & in futura Dei famulari dignus videretur.] haec ipse. Sed expende, quae so, diligenter Ariani proculdubio hominis laudem: nam bene precari Constantino ut in futura vita regnaret cum Filio Dei, nihil est in his verbis quod vitio verti possit, cum omnes Fideles id expectent & expetant, cuius rei gratia omnes dicant, Adueniat regnum tuum.] secundum illud Apocalypsis de iustis dictum: Regnabunt in saecula saeculorum vna cum Deo in gloria sempiterna.] & alia multa id genus in diuinis Scripturis. Sed quod id respuerit Constantinus, & ut dictum minus se dignum exhorruerit: haud dubium adulantis hominis fuit illa laudatio, qua dignum diceret Constantinum in terris omnium rerum summa potiri, & aequali cum Filio Dei in caelesti gloria conregnare: etenim fuit haec Ariani hominis precatio de Filio Dei humiliter sentientis, atque creaturam dicentis, consueto Arianorum (ut dictum est) loquendi more.

Quanam autem post haec Eusebianorum fraude secuta aspera atque acerba, orthodoxis omnibus maximum luctum intulerunt, S. Athanasius, post recitam Constantini ad Eusebianos epistolam, mox subdit his verbis: Quibus (inquit) cognitis, consensu suorum facinorum, ceteris Episcopis à profectione retentis, soli Eusebius, Theognis, Patrophilus, & alter Eusebius, Ursacius, & Valens Principem adierunt absque omni mentione calicis, aut Arsenij, deerat enim illis eius rei fiducia: sed aliud crimen commentium detulerunt: Athanasium scilicet minatum esse, se impediturum, quod minus frumentum ex Alexandria in patriam Caesaris, nempe Constantinopolim, deueheretur, idque Episcopos Adamantium, Anubionem, Agathammonem, Arbetionem, & Petrum praesentes ex eo audiuisse.] haec ipse de accusatione recens allata, & ceteris omnibus ad commouendum Imperatoris animum magis accommodata, sed & quod eiusmodi esset, quae in reliquis omnibus veritatis imaginem praeferebat. utpote à testibus fide dignissimis, iisdemque Catholicis Episcopis, immò & defensoribus aliis Athanasij, & ex illis qui in Tyrio Conciliabulo aduersus Eusebianos pro illo steterunt, atque viriliter Degissent: hi enim ex illorum quadraginta septem Aegyptiorum numero esse noscuntur, qui in eo Conuentu contra Eusebianos atque Dionysium Comitem iniuste agentes in Athanasium, publicas contestationes scriptis editas obtulerunt: quibus ijdem subscripti reperiuntur: licet apud Athanasium mendose Ambius scribatur, pro Anubion, ut est apud Socratem: in dicta enim contestatione primo loco subscribitur Adamantius, atque tres reliqui inter alios nominati, nempe Petrus, Anubion, Agathammon, & Arbetion.

Hos namque vel Comitis blanditijs, vel alijs Eusebianorum fallacis deceptos, à sanctis collegis auulsi impietas, & aduersus eorum Primatem Athanasium hostes instruxit, atque ad expugnandam innocentiam Eusebianis adiunxit: qui aded forti & valido stipati cuneo, relictiis collegis ceteris, & ablegatis omnibus alijs accusationibus, pro quibus struendis aded laborauerant, ut de fracto calice & Arsenij nece calumnijs, nouae recentiq; vni huic & quidem vehementi accusationi intendunt, quae in ipsius Imperatoris maiestatis offensionem, detrimentum totius Imperij, & iacturam amplissimae ciuitatis vergere intelligerent: nam aliàs occasione retardati frumenti, ex imaginaria tantum causa vulgi ore iactata, idem Constantinus (quod superius dictum est) Sopatrum philosophum amicissimum sibi hominem securi percute iusserat. Quomodo igitur idem parceret Athanasio, id praesertim suis atque aded sibi charissimis aduersus eum testantibus patronis Episcopis? Quid itaque tunc, auditis his, ipse Imperator, cum accusatores praesentes se ab Athanasio ea testarentur audisse? Idem plane Athanasius subdit, cum ait: Emicuit ibi Caesaris ira, aded ut post tot atroces minas, & tantopere damnatas Eusebianorum iniurias, inaudita causa, euestigio esserbuerit, & omisso iudicio quod in expectatione erat, nos in Gallias relegarit.] haec ipse, qui quidem infracto animi vigore, ea liber-

Euseb. Vita Constant. l. 4. c. 46. Euseb. eod. lib. c. 48. VIII. MODESTIA CONSTANTINI.

Apoc. 22.

IX. NOVAE CALVMNIAE IN ATHANASIVM STRUCTAE. Athanasii Apolog. 2.

QUI DEFENDEBANT ATHANASIVM ACVSANT.

Socrat. l. 1. cap. 23.

Euseb. in Vita. Philos.

Athanasii Apolog. 2.

IN ATHANASIVM
FERTUR RELEGATIO
NIS SENTENTIA ARIANORUM
Epiphanius
hæres. 68.

XI.

CONSTANTINVS EXCVSATVR.
d. Apud Athanasium
log. 2.

c. Apud Athanasium
ubi scribitur
* alius presbyter

XII.

NOVA CALUMNIA
ATHANASIVS VRGETVR.

XIII.
ATHANASIVS EXCVSAT
CONSTANTINVM.
d. Athanasius
ad Solitar.

c. Apud Athanasium
log. 2.

Lucifer pro sancto Athanasio
lib. 1.

XIV.
REPELLITVR LVCFERI SENTENTIA.

libertate quæ Episcopum decet Catholica fidei defensorem, aduersus Constantinum adeo iniuriam sententiam proferentem non veritus est diuinum comminari iudicium. Tum enim, Constantino Imperatore indignante (inquit Epiphanius *) Papa Athanasius grauem sermonem aduersus Regem protulit, nempe: Iudicabit Dominus inter me & te, quoniam tu consentis calumniatoribus modestiæ nostræ. Sic igitur traditus est Athanasius militibus, qui ad locum exilij eum in Gallias perducerent.

Porro tanti viri exilio vniuersa Dei Ecclesia Catholica, veluti ingenti terremoto concussa contremuit: tum & Sol ille, qui pietatis radiis totum terrarum orbem hætenus illustrabat, ipse, inquam Imperator Constantinus, deliquium passus, visus est obscurari, magno omnium mœrore spectantium. Ceterum eiusmodi tam immane Constantini facinus Alexandrinum Concilium excusat, cum scriptis publicis de Arianorum impietate litteris, istac inter alia de eorumdem immanitate testatur: Tota enim eorum accusatrix epistola nihil aliud nisi necem spectat, aut necem moluntur, si ipsis liceat, aut saltem exules facere, quod & impetrauerunt ab ipso Cæsarum patre, qui iras suas offensasque cum supplicium capitale posceretur, exilio damnatorum expleuit. In hunc modum Synodus, intelligens etiam cum Athanasio alios pariter in exilium missos: nam in eadem Synodali epistola Alexandrini Concilij hæc habentur: Et eodem tempore quatuor presbyteros Alexandriæ, quamquam Tyrum non venerant, è sinibus suis extirpauerunt. Macarius verò diaconus nequaquam exulasse reperitur, qui Constantino-poli inuentus est tempore mortis Arij: quod ipse Athanasius in epistola ad Serapionem testatur. Sed & in eadem nuper citata Synodali epistola, de ea ipsa Athanasij causa tunc acta, iidem hæc inferius: Nihil hoc Athanasio profuit, qui oppressus calumnia, quasi verus homicida, ab illis in exilium actus est: non enim parens Imperatorum, sed horum calumniæ illum in exilium exterminauerunt. Animaduertite, quæso, num ita se habeant, vt dicimus. Et post narrata breui compendio quæ Tyri idem passus est Athanasius, & aduentum eius ad Imperatorem, de recentiore calumnia, qua circumuentus in exilium actus est, addunt:

Eusebiani autem vbi comparuissent, nihil inter accusandum de obiectis Tyri criminibus meminere: sed frumentum ab Athanasio, nauesque detentas calumniati sunt: eumque gloriatum esse dixere, quod frumenti deportationem ex Alexandria Constantinopolim impedire posset. Hæc nonnulli ex nostris, qui in Synodo erant, ex Imperatore admirationis pleno audierunt. Hic cum Athanasius ad tantas calumnias ingemisceret, affirmaretque eas falsas esse; nec fieri posse vt homo priuatus & pauper tantum virium haberet: Eusebius, ne publicè quidem detrectans calumniatoris munus, deierauit, Athanasium perquam opulentum esse, & satis virium atque auctoritatis ad ista omnia patranda habere, vt ita verisimiliter calumnia videretur. Ad istum modum res actæ sunt per sanctos illos & venerandos sycophantas Episcopos: sed Dei gratia plus in hoc negotio valuit, quam illorum scelerata malitia, quæ Principis animum religiosum ad clementiam retraxit, vt satis haberet, pro morte exilium irrogare. hæc Patres ex Synodo Alexandrina.

Quin & ipsemet Athanasius in ea epistola, quam scripsit ad solitariam vitam agentes, eundem Constantinum excusat, egregium planè edens exemplum Christianæ modestiæ de facinoribus Principem excusandis. ait enim: Siquidem pater, nempe Constantinus, calumnia Eusebianorum, Athanasium in Gallias ad tempus amandauit, quod liber esset ab eorum crudelitate, qui illi per insidias imminabant: hoc enim à beato Constantino eius fratre post mortem patris scriptum fuit, vt ex litteris illius patet. Sed & Constantinus Iunior, Maioris filius, istac suis litteris ad Alexandrinos postea datis: Ad hanc igitur feritatem eludendam, tot faucibus inhiantium Athanasius subtrahitur, vt sub me ageret, iussus est, atque ita in hac vrbe, nempe Treueris, commoratus est, vt omnibus rebus necessariis abundaret. addit & paulò post, consilium Constantini parentis fuisse, vt eum ad suam Ecclesiam resisteret: sed & morte præoccupatus, quod animo conceperat, implere haud valuit.

Vnus tantum Lucifer Calaritanus, libris illis, quos ad Constantium Augustum pro Athanasio scripsit, culpam omnem in Constantinum reiecit, & quidem iniuste, vt pote quæ ab eo longè longius abhorruerit. nam ait: Quod enim propter fidem quam semper tenuit Ecclesia & tenet, quod eam damnare noluerit, missus fuerit ad exilium, quia videlicet

A licet noluerit esse Arianus, idcirco namque Athanasium perosum habitum à patre tuo, non te fugit, quandoquidè & tu in ea eum digneris persequi causa, in qua fuerit & tuus pater persecutus. hæc ille, sed iniuria sanè, quod & abhorret penitus à veritate: siquidem nec ipsemet Athanasius, neque defensores eius Episcopi qui conuenerant ad Synodum Alexandrinam, & alij plures eiusdem propugnatores innocentia, quidquid eiusmodi in Constantinum obiiciunt, sed tantum quod deceptus fraudulentis Eusebianorum commentis, exilij sententiam in Athanasium tulerit. id quidem rei gestæ series cum ex eiusdem Athanasij scriptis, tum etiam ex Synodali epistola Concilij Alexandrini collecta (vt omittamus alios testes adducere) patenti veritate declarat. Porro rerum tunc gestarum prorsus ignarus ille, quod scisset, Constantinum Eusebianorum persuasione, itidemque Arianorum, Athanasium in exilium in Gallias amandasse, credidit omnino id factum, quod Constantinus transisset ad Arianam hæresin: idque in eum, inconsultè nimis, declamare non destitit. hocque ipsum Constantium profiteri faciens, personam inducit, cum ait: Nisi pater meus benè fecisset, conferre se ad Arianos, non eius filij regnarem. hæc & alia ipse multa id genus, sed planè falsa, quæ omni probationis genere refellantur. at de fide recta Constantini paulò inferius iterum pluribus.

Ceterum non quantum voluerunt, licuit Eusebianis. Cum enim viderent Athanasium in exilium missum, & Alexandrinam Ecclesiam scirent destitutam esse pastore, sollicitè & ad hoc Constantinum impellere fategerunt, vt alium in locum Athanasij eisdem Ecclesiæ ordinatum Episcopum mitteret: sed restitit ille, nec cessit eorum libidini. quod idem ipse Athanasius tradit in loco superius citato epistolæ ad solitarios, cum subdit: Sed tamen illi quidem non persuasum est ab Eusebianis, vt in Athanasij locum Episcopum, quem ipsi postulabant, summitteret: inimò eos, qui id moliebantur, compressit, & eam rem ipsam conantes grauibis minis deterruit. hæc ipse: ex quibus planè intelligi potest, Constantinum non fuisse penitus animo ab Athanasio auersum, ac proinde neque à fide Catholica alienum.

Rursus verò de eodem Constantino in fraudem ab Arianis allecto, hæc ad eius executionem haud incongruè Theodoretus assert: Nemini (inquit) certè mirum videri debet, quod Imperator in fraudem illeclus tam illustres viros solum vertere coëgit. Nam fidem adhibuit Episcopis, qui occultare studebant veritatem, illustrem quamdam vitæ speciem præferentes, qua Imperatorem dolo deluserunt. Neque sanè eos fugit qui sunt in Sacris litteris eruditi, Dauidem Prophetam reuera deceptum fuisse: quem non Pontifex, sed verna & verbero (Sibam dico, qui falsum crimen contra Miphiboseth detulit ad Regem, illiusque agrum, suum ita reddidit) veteratoriè circumuenit. Atque ista quidem dico, non quod Prophetam insimulem, sed quod pro Imperatore respondeam, ostendamque humanæ naturæ imbecillitatem; & doceam simul, non solis accusatoribus credendum, quamuis digni videantur quibus sit habenda fides, sed alteram aurem integram seruandam reo. hæc Theodoretus.

Cum autem de rebus Constantinopoli gestis esset perlatum nuntiū Alexandriam & in totam Ægyptum, atque id quoque Monachi percepissent: quid tunc Alexandrini & Monachorum princeps Antonius egerint, Sozomenus docet his verbis: Cum populus Alexandrinus continenter vociferaretur, & precibus Deum sollicitaret pro Athanasij reditu, & Magnus ille Antonius Monachus de eo persæpè ad Imperatorem scriberet, obsecraretque eum, vt Meletianorum sententiæ minimè assentiret, sed eorum criminatio- nes calumniarum loco duceret: Imperator tamen neutiquam suaderi potuit, sed scripsit ad Alexandrinos litteras, eisque criminis loco pertinaciam & turbulentum animorum motum obiecit: deditque etiam mandatum clericis & sanctis virginibus, vt quietè se gererent: quinetiã constanter asseruit, se neque destitutum de sententia, neque Athanasium, vt pote seditiosum, & iudicio Ecclesiastico condemnatum, reuocaturum. Rescripsit præterea Antonio, se non posse sententiã Concilij contemnere. Nam etsi pauci vel ad odium, vel ad gratiam iudicare solent, tamen non esse probabile, vt tanta illustrium & spectatorum Episcoporum multitudo in simili errore versaretur: Athanasium autem contumeliosum esse, arrogantem, dissidij & seditionis auctorem. Etenim qui erant animo ab Athanasio abalienato, hæc vitia potissimum ei falsò obiecerant, propterea quod satis certò sciebant, Imperatorem eius generis homines supra modum detestari.

Porro cum accepisset Imperator Ecclesiam (Alexandrinam scilicet) in duas partes di-

Lucif. eod. lib. 1.

XV.
CONSTANTINVS REICIT ARIANORVM PETITIONEM.

b. Athan. ep. ad Solitar.

XVI.
c. Theod. 1. 1. c. 33.
EXCVSATVR ITERVM CONSTANTINVS.

d. 2. Reg. 16 c. 19.

XVII.
ANTONIVS MAGNVS SOLLICITVS PRO ATHANASIO.
c. Sozom. 1. 1. cap. 29.

XVIII.

PRINCEPS MELETIANORVM MVLTATVS EXILIO.

rempam, atque alteram Athanasium, Ioannem alteram cum admiratione colere: iniquo animo tulit, & Ioannem multauit exilio. hic Ioannes Meletij successor fuit, in flusque a Concilio Tyri habito Ecclesiae communicare, & ut tum ipse, tum omnes eiusdem cum eo sententiae fautores, honores suos in clero capefferent. At quamuis istud, nempe de exilio Ioannis, minimè ex sententia aduersariorum Athanasij euenerit, tamen factum est. Verum decreta Episcoporum Tyri congregatorum nihil omnino Ioanni profuere: nam Imperator neque precibus, neque vilo postulationis genere induci poterat, ut beneuolo erga eum animo esset, quem suspicaretur multitudines populi Christiani ad tumultum & discordiam excitaturum.] haec tenentur Sozomenus.

XIX. ALII EPISC. EXYLES. a Apud Athan. Apol. 2.

At non Athanasium tantum, sed & illi communionem inhaerentes Aegypti Episcopos de sedibus suis expulsos esse, & exulare iussos, ipsimet testantur epistola Synodali ex Concilio Alexandrino, celebrato post reditum ab exilio, in qua haec leguntur: Cur (inquiunt) qui alios calamitates miserorum lacrymis prosequi oportere docent, ne ab exilio quidem nostro se quieti tradunt? Publica enim omnium Episcoporum profligatio ex suis sedibus, exterminatioque facta est, qui ut nos antea pro exulibus habuerunt, ita nunc cum Athanasio patriae redditi, pro superioribus doctoribus, lacrymisque quibus eius vicem miserabamur, maximam vicissim hilaritatem & gaudium recepimus.] istae ipsi, qui ea passi sunt. Eusebiani enim sicut in Athanasium, ita pariter in alios illi communicantes Aegypti Episcopos visi sunt damnationis sententiam irrogasse, & ut consortes criminum cum Athanasio, ab Imperatore, ut in exilium pellerentur, itidem petiisse.

XX. CONSTANTINVS NON LATOR, SED EXECVTOR SENTENTIAE.

Ceterum quod rursus ad Constantinum pertinet, dicere aequum est, de damnatione Episcoporum, ipsum excusando, illud sibi videri potuisse iure pratexere, quod non ipse damnarit Episcopos, sed a Concilio praedamnatos, iusserit exilio solum vertere; utpote qui optime sciret, non esse Imperatorum in Episcopos ferre sententiam, sed tantum a Concilio ante latam executioni mandare. In Ioannem vero schismaticum & Nicænorum decretorum contemptorem ex Athanasij sententia iure agere visus est; idque praestitit, ut aliqua ex parte leniret Catholicæ Ecclesiae moerorem, cum aduersarium Athanasij pari cum illo poena multauit; existimans hac via Ecclesiarum paci consultum fore, si ambo, quorum causa videbantur esse turbatae, simili sententia exilij percussi, sic de medio tollerentur. Verum quod ad Athanasium spectat, aequiorem se postea erga eum exhibuit Constantinus, qui sequenti anno, quo & obiit, Athanasium Alexandriam reuocare in animum induxit, fecissetque, si vita comite licuisset, id quidem de restituendo eo ab exilio, cum litterae Constantini Iunioris suo loco recitandae, tum ipsius Athanasij testificatio manifestè confirmant; ait enim ipse: Quamuis tum religiosissimus Imperator Constantinus curam egerit, ut pacifice in patriam & ad bonam Ecclesiam deduceremur, & in primis rationem concordiae populorum habuerit, &c.]

b Athanas. Orat. 1. cont. Ariam.

Quamuis tum religiosissimus Imperator Constantinus curam egerit, ut pacifice in patriam & ad bonam Ecclesiam deduceremur, & in primis rationem concordiae populorum habuerit, &c.]

XXI. ATHANASIVS HONORIFICE EXCEPTVS TREVIRIS.

Treuiros ad destinatum exilij locum cum tandem Athanasius peruenisset, nequaquam ut exulem sententia Imperatoris affectum eundem populus Christianus excepit, sed ut egregium fidei athletam, qui semper aduersus Arij impietatem strenuè pugnasset, atque eius causa ab Eusebians innumeras insidias passus, denique exilium subiens, clarissimus Confessor effectus esset. Talis est virtutis summa potentia, ut, quod magis videtur esse depressa atque compressa, eod lucidiore fulgore coruscet. Suscepit illum Treuiris sanctus Maximinus eius ciuitatis Episcopus, & ipse sincera fide praclarus, & gloria sanctitatis illustris, de quo haec sanctus Hieronymus: Maximinus Treuirorum Episcopus clarus habetur, a quo Athanasius Alexandriae Episcopus, cum a Constantino quaereretur ad praenam, honorifice susceptus est.] istae ipse: sed perperam interpretatus est ea verba Lupus auctor, qui res gestas Maximini contexit, dum existimauit tunc Treuiros Athanasium concessisse, cum fuga lapsus a Constantio Imperatore Constantini filio ad poenas exeret, cum ex ijs quae dicta sunt superius, luce clarius appareat, aduentum eius Treuiros contigisse, cum exulare iussus est a Constantino, eamque ciuitatem non fuisse Athanasij latebras, sed exilium. Sicut pariter reperitur hallucinatus Rufinus, dum Athanasij absconsonem, cum sex annis delituit, statim post Concilium Tyrium euenisse putauit. At obseruatione quidem digna res est, Athanasij exilium haudquaquam impunitum a Deo esse relictum: Imperium siquidem haec tenentur felicissimum, inuasionem Persarum ceptum est perturbari, & Imperator ipse, cui Eusebius iam Quadricennalia fuerat illa Oratione augu-

c Hier. in Chronico.

d Rufin. l. 1. cap. 13.

A auguratus, sequenti anno ex hac vita subtractus est; quantumlibet videri posset penes homines excusatus.

Ariani autem, sublato iam de medio Athanasio, Arij aduersario acerbissimo, agunt apud Constantinum de restitutione eiusdem Arij Alexandriam. id non ipse tantum Athanasius, sed & Socrates, atque etiam Sozomenus testantur. Porro Arius tum Eusebianorum, tum etiam Imperatoris litteris communitus, non est receptus ab Alexandrinis, ut Socrates narrat his verbis: Dum haec geruntur, trigessimus annus regni Constantini ad exitum venit. Arius cum suis Alexandriam reuersus, eam ciuitatem vniuersam de integro in magnas turbas coniecit. Populus Alexandrinus acerbè & grauiter tulit, tum quod Arius cum suis redierat, tum quod significatum erat, Athanasium suum Episcopum in exilium eiectum esse. Vbi autem Imperator acceperat de peruersa Arij mente & instituto, cum denuò Constantinopolim accersi iubet, rationem de tumultu & seditione, quam concitare aggressus erat, redditurum.] Quid autem actum sit, cum Arius Alexandria Constantinopolim reuersus est, dicemus inferius: nunc verò, quae laeta tunc euenisse Eusebius tradit, his attextamus.

B tuto, cum denuò Constantinopolim accersi iubet, rationem de tumultu & seditione, quam concitare aggressus erat, redditurum.] Quid autem actum sit, cum Arius Alexandria Constantinopolim reuersus est, dicemus inferius: nunc verò, quae laeta tunc euenisse Eusebius tradit, his attextamus.

Confecto igitur (inquit) trigesimo Imperij anno, quoniam iam multò antè grandiorum natu filium in matrimonio collocasset, secundo filio suo, nempe Constantio, nuptias apparabat, in quibus omnium laetitia celebrata fuere conuiuia, cum ipse Imperator sponsum filium manu deduceret, conuiuiumque splendide & magnifice instrueret, cumque separatim virorum coetus, separatim mulierum choros, praeterea vniuersos populos & ciuitates satis largè & prolixè muneribus afficeret.] Iuncta est Constantio matrimonio Eusebia, quae (inquit Zosimus) summa praestabat eruditione, supraque muliebrem sexum prudens erat.] fuit tamen sterilis, & aliarum partui insidiatrix (ut tradit Ammianus) & inuida: sed, quod deterius est, Ariano infecta contagio.

C Verum ad Eusebium, Eodem (inquit) ferè tempore aederant ab Indis Orientalibus Legati, qui dona Imperatori afferebant, in quibus erant omnia propè clarissimarum & pretiosissimarum gemmarum genera, animantia etiam tota natura ab hisce nostris discrepantia: quae omnia ad Imperatorem deferebant, ut significarent eius Imperium vsque ad vltimam Oceani oram pertinere, Principesque Indorum, picturarum & statuarum muneribus declarare, se illum summa cum potestate omnium Imperatorem & Regem agnoscere & profiteri. Ita accidit, ut ei primum ad Imperium venienti, initio Britannii ad vltimas fere Occidentalis Solis oras Oceano cincti parerent: nunc verò postremum Indii in extremis Orientis partibus siti.

D Ut verò vltimis orbis terrarum finibus victorias suas terminasset, vniuersum Imperij statum tribus suis filiis partitus est, quod tamquam hereditatem paternam pius pater clarissimis liberis assignabat: cum auita sortem grandiori natu filio Constantino, Orientis partes huic, nempe Constantio, natu proximo, quod verò inter haec medium interiacebat, tertio filio, Constanti nimirum, tribueret. Sed cum vellet hanc eis fortunam feliciter cedere, & ex animorum salute esse, pietatis etiam in eis semina sparsit, cum suis diuinis praeeptionibus tum magistrorum diligentia, quos omnibus virtutibus insignes eis praefecerat, quemadmodum etiam & in alijs disciplinis eos adsciuerat, qui essent in suo genere consummatissimi: nam alij eos bellicis disciplinis exercebant, alij praeeptis de Republica imbuebant, alij legum peritos efficiebant. Iam apparatus & splendor singulis regibus tributus est, armati, satellites, stipatores, & omnis generis ac ordinis milites, tum horum antesignani, manipulares, duces, ordinum Praefecti, quorum ipse pater & rei militaris vsus, & constantem erga ipsos beneuolentiam expertus esset.

E Igitur dum iam Caesares essent, sed aetate adhuc tenera, dabantur eis quorum & opera & opera publicas res administrabant. Sed ad virilem aetatem maturescenibus, paternam institutio satis erat, qui praesentes eos ad paternam studia extimulauit, & ad imitandam pietatem eius instituit, absentes autem regibus litteris compellans, salutaria praeepta tradidit. In quibus istud maximum & praecipuum fuit, ut Dei, qui rerum omnium Dominus est, cognitionem, & sanctam erga illum religionem omnibus opibus, atque ad eum ipsi regno anteponerent. Iam aliquando liberum eis fecit, ut per se aliquid ad Reipublicae vtilitatem gererent: in primis verò hortabatur, ut summa cura afficerentur erga Ecclesiam Dei, praecipiebantque; ut plane & sine fuco Christiani essent. Atque eos quidem pater sic instituebat. Ceterum hi maturo iudicio sensusque, praediti cum essent, non iam eius ad-

XXII.

a Athanas. De Synod. b Socrates. l. 1. cap. 15. c Sozom. l. 2. cap. 18. ARIVS NON RECIPITVR ALEXAND.

XXIII.

d Euseb. in Vita Const. lib. 4. cap. 49. 50. 51. NVTIAR CONSTANTINII CAESARIS. e Zosim. l. 3. Ammian. lib. 16.

XXIV.

XXV.

CONSTANTINVS FILII PARTITVR IMPERIVM.

XXVI.

OPTIMAM INSTITVTIO FILIORVM CAESARVM.

monitionibus, sed sua ipsorum diligentia nixi, patris exhortationes longè superabant, A mentes semper ad pietatem intentas habentes, & Ecclesie ritus in ipso Palatio cum suis omnibus obseruantes. Sed illud quoque paterna cura sollicitudoque prouidit, vt tum filiis suis contubernales adhiberentur hi, qui vera religione pietateque pollerent; tum magistratum primores, quorum fidei rerum publicarum cura delegata foret, eiusdem generis essent.] haecenus de his Eusebius.

XXVII. Hier in Chronica. DELMATIUS CAESAR.

Quod verò dicatur, ipsi Constantini Tricennalibus Delmatium ab eo creatum esse Caesarem: filius hic erat Delmatij Constantini fratris: verum nec quidquam tale apud Eusebium legitur, qui de tribus tantum Caesaribus meminit; nam in Oratione de laudibus Constantini, cum de tribus Caesaribus agit, quolibet ipsorum interstitio decem annorum creato, mox addit: Nunc verò si Imperium ad eius annum quadragesimum propageretur, vt Dei nutu temporis spatium crescit, sic numerosa sobole Imperium erit amplificatum, Caesarumque declaratione Prophetarum vaticinationes expleta, quae iam pridem & olim sic palam praedicabant.] haec Eusebius, more suo ex diuinis quoque Scripturis comparans sibi adulandi materiam] sed (vt diximus) extitit planè falsus vates, dum, cui auguratur annum Imperij quadragesimum, anno sequenti ex hac vita sublatus est. Ceterum quod ad Delmatium spectat, Eusebij de eo silentium (quod Victor & Eutropius dicunt) creato Caesare, me in suspicionem adduxit, vt aliquando existimari errore factum, vt loco Censoris, dictus sit Caesar. Censorem quidem fuisse à Constantino creatum, eiusdem Imperatoris rescriptum ad eum datum, atque superius recitatum, quo demandata est illi accusationum cognitio in Athanasium obiectarum, fidem facit. Inter tot Caesares alium addere fratris filium, haud satis persuasibile videri posset: siquidem si fratrum filiorum habenda ratio fuisset, erant duo alij ex Constantio fratre C geniti, Gallus & Iulianus, quos optima disciplina tradidit imbuendos. Verum cum ferè omnes de dignitate Caesaris Delmatio collata affirmant, & nummi idipsum habeant, sic conciliandi hi sunt cum Eusebio, nimirum vt tres tantum in successione atque administratione Imperij creati Caesares fuerint, Constantinus filius, atque eius fratres Constantius & Constans, Delmatius verò titulo tenus eam dignitatem fuerit consecutus; sicut & pater eius & patruus, idque ex sententia Zosimi, dum ait: Erant & Imperij quodammodo participes Delmatius à Constantino Caesar dictus, & Constantius eius frater, & Anniballianus, qui purpurea & aureis ornata limbis veste utebantur, dignitatem Nobilissimus (vt vocant) ab ipso Constantino propter agnationis reuerentiam consecuti.] hucusque Zosimus: ex quo & illud considerandum, potuisse in Constantini rescriptum irrepsisse mendam, vt Delmatius, loco Caesaris, Censor habeatur inscriptus.

Zosim. l. 2.

XXVIII. Panuin. Rom. Prine. l. 1. idq. ter. riu. Co. Comment. Fast. in Consulatu Delmatij. Adolph lib. Numis. iteru. Zonar. Annal. Tom. 2. ad finem. Cedren. in Constantio Choro. Zosim. l. 2. Apud Mographio 20. Orob. habet Sur. Tom. 1. Hier. in Chronica. Vitz. Epito. Oros. l. 7.

XXIX.

Nunc verò ad res Ecclesiasticas redeamus. Substituerunt Eusebiani Constantinopoli, Arium expectantes, què Imperator Constantinus cum non receptum audisset ab Alexandrinis

A drinis eam ob causam, quòd à fide Catholica alienus esset, ad explorandam rursus eius fidem, Constantinopolim acciuerat, vbi propinquorum Episcoporum conuentus collegatus erat, ex maxima tamen eorum parte qui Eusebianis studebant. Huius autem conuentus Concilij fuit illis causa Marcellus Ancyrae Episcopus. Meminit eiusdem conuentus Rufinus quoque, licet ordine praepostero, dum, nulla penitus habita temporis ratione, ante Athanasij Episcopatum ponit. ait enim: Arium nequidquam apud Alexandriam commorantem venire facit Imperator, & Imperialibus edictis Concilium denuò Constantinopolim conuocari: quòd conuenere illi maxime qui Arium atque Eusebium sectabantur, qui que saepe cum Alexandro congressi, vt Arium susciperet.] Constat quidem ex iis quae dicenda sunt, eiusmodi Concilium Constantinopoli celebratum fuisse statim post Concilium Ierosolymitanum, de quo superiore anno actum est. Eiusdem Synodi mentio habetur in Synodali Arianorum Epistola, qui postea sub Basilio eius ciuitatis Episcopo Ancyrae conuenerunt (recitat eam S. Epiphanius) habitaque dicitur propter Marcellum. Hunc quidem senserat Ariani in Nicæno Concilio Ario acerbissimum aduersarium, vt testatur Iulius Papa in epistola ad Arianos, quam S. Athanasius in secunda sua Apologia intexuit: in ea enim haec leguntur: Quinam igitur sunt qui Synodum vituperant (nempe Nicenam) & trecentorum Patrum calculos pro nihilo habent, & impietatem pietati anteponunt, nisi Ariani ab omnibus vbique Episcopis condemnati & abdicati? Athanasius contra & Marcellus Episcopi plurimos habent, qui verbis scriptisque suis eorum innocentiam tuerunt. Marcelli enim fides confessioque Nicæae spectata est, cum Ariani contradiceret: ibidem quoque Athanasij sinceritas in tuenda fide spectata fuit.] haec ibi.

Ruffin. l. 1. c. 12. SYNOD. CONSTANTINOP. SCRIVTATUR ARII FIDEM.

Epiph. ha. ref. 73.

Apud Athan. Apolog. 2.

Cum igitur hos duos sibi infensissimos esse sensissent Eusebiani, in vtrumque potissimum iacula direxerunt: quorum altero, Athanasio scilicet, iam in exiliu pulso, vt Marcellus modò eadem percellatur sententia, viribus omnibus collaborant. Accesserat recens in Marcello causa, quam illi oblatam sponte arripuerit: nimirum quòd ad Encarnia vocatus Ierosolymam, cum Eusebianis communicare noluerit, sed inde recesserit, vel, quod alij tradunt, accedere noluerit, affectis hunc in modum iniuria Eusebianis, qui rem ad Imperatorem detulere, cuius auctoritate Constantinopolim causam dicturus coram Synodo conuocatur: scilicet ex scriptis quibusdam eiusdem Marcelli anam sumentes, eum vt haeticum condemnandi, de his enim sic Sozomenus: Hos, inquit, (nempe Eusebianos) ei grauer succensuisse, quòd neque in Concilio Tyri vrbs Phoeniciae habito ipsorum decreta sentiret, neque Ierosolymis de Ario in Ecclesiam admittendo concederet, neque consecrationi magni templi ibi à Constantino aedificati interesse veller: idque non alia de causa, quam vt ipsorum vitaret communionem. Denique scripsere isti ad Imperatorem, haecque ad calumniam probandam ei detulere, quòd ipsum quoque Marcellus ideò contumelia affecerit, quòd dedignatus esset consecrationem templi Ierosolymis extructi sua praesentia honorare.] haec in Marcellum primò obiecta sunt, aliaque rursus addita, sed per calumniam ex eiusdem Marcelli scriptis comparata, de qua mox idem subdit Sozomenus:

XXX. MARCELLO EUSEBIANI INFESTI.

Sozom. l. 2. cap. 31.

XXXI. CAUSA MARCELLI.

Causa autem cur Marcellus accusatus sit, fuit Asterius quidam sophista Cappadociae, qui cum libros de Christiana religione opinioni Arij consentientes scripsisset, per oppida circumcurfare, eosque Episcopis demonstrare cepit. Conciliis denique vbique conuocatis interfuit. Cui Marcellus contradicens, in opinionem Pauli Samosatani, seu sponte, seu imprudens, nescio, delapsus est. Verum postea cum in Concilio Sardicensi ratione ostendisset, se haudquaquam ita sensisse, ad Episcopatum denuò restitutus est.] haecenus Sozomenus: quae quidem vt apertius intelligantur, praeter illa quae de Asterio à nobis ex Athanasio dicta sunt, quae de eodem habet Socrates, ac de Marcello calumniam passo de errore Pauli Samosatani, hic reddamus:

Socrat. l. 1. cap. 24.

Episcopi (inquit) qui id temporis Constantinopoli congregati erant, Marcellum etiam Episcopum Ancyrae vrbs, quae est in Galatia, tali de causa Episcopatu abdicarunt. Asterius quidam, qui in Cappadocia litteras humaniores docuisset, illis relictis, Christi fidem profiteri cepit, & libros scribere aggressus est, qui ad hodiernum vsque diem hominum habentur in manibus: illorum autem testimoniis Arij dogma confirmatur, Christum videlicet eodem modo virtutem Dei esse, sicut apud Moysen dicitur, locustani & bruchum virtutè Dei esse, & alia his similia. Assidue cum Episcopis, illisque potissimum, à quibus

XXXII. ASTERIUS INFENSUS MARCELLO.

quibus Arij opinio minimè reiecta erat, versabatur Asterius, atque ad eò ad eorum conuentus accedebat, magno desiderio flagrans ad Episcopatum alicuius ciuitatis arrendendi. Ceterum quoniam tempore persecutionis sacrificauerat idolis, ne ad sacerdotis quidem munus obeundum admissus est. Per vrbes Syriae vndique vagatur, libros, quos confecerat, ostendit. Marcellus autem de his certior factus, dum Asterio ex aduerso se opponere volebat, in contrarium errorem ipse dilapsus est. Nam Christum, sicut Paulus Samosatensis, solum hominem esse non dubitauit asserere.] hæc ipse.

XXXIII. At quomodo in tam profundum hæresis barathrum, oppugnans Asterium, potuit Marcellus esse delapsus, qui Nicænæ fidei erat propugnator acerrimus, & ob eam causam cum Arium tum Eusebianos adeo immensè detestabatur? Sed subdit Socrates: Quæ cum Episcopi Ierosolymis conuocati intellexissent, Asterij nullam rationem duxerunt; quandoquidem in numerum sacerdotum non erat adscriptus.] perinde ac si errantes laici non essent ad rectam credendi normam sollicitè reducendi: sed verior illa fuit causa, quod Asterius Arij fatebat erroris, cuius ipsi patrocinium suscepissent. Immo iidem ipsi Eusebiani, quod sibi non liceret palam Arij hæresin promulgare ac propugnare, eiusmodi laicum hominem quocumque vagantem constituerunt hæresis præconem atque patronum. hinc sanctus Athanasius ait: Inde nimirum est quod Asterium imolatorum & sophistarum impietatis antesignanum faciunt, vt nihil pareat contra Dominum loqui, aut simpliciores eloquentia seducere. Verum ignorant stolidi id sese in suam noxam facere: sceler enim victimarum idolis casarum in antesignano suo, istam hæresin Christo hostilem & perduellem esse, euidentiùs demonstrat.] hæc de Asterio Athanasius. At subdit Socrates: Sed à Marcello, vt pote sacris initiato, libri ab eo conscripti rationem poposcerunt.]

XXXIV. Quæ autem his addit Socrates, ex falsis Arianorum Actis mutuatus creditur, cum ait: Vt primum compererant eamdem cum Paulo Samosateno opinionem tueri, præceperunt vt mutaret sententiam. Ille ad pudendum inductus, librum se combusturum promittit: vbi verò Concilium cum festinatione dimissum erat (Imperator enim Episcopos Constantinopolim accersuerat) tandem de Marcelli causa Constantinopoli coram Eusebio & aliis Episcopis, qui cum eo erant, denuò disceptatum est. Simulatque verò Marcellus recusauerat, sicut antea erat pollicitus, librum illum tam inconsideratè scriptum comburere: Episcopi qui aderant, cum de gradu Episcopatus deiciunt: Basilium eius loco Ancyram mittunt. Quinetiam librum illius Eusebius tribus libris confutat.] At hæc Marcello falsò fuisse adscripta ab Arianis, tum Iulius Romanus Pontifex, tum etiam Synodus Sardicensis, Acta Marcelli diligenter examinantes, intellexerunt. vnde & Socrates subdit: Marcellus postea in Concilio Sardicensi, cum librum à se editum neutiquam intellectum esse, & ob eam causam se in suspensionem vocatum, quod cum Paulo Samosateno sentiret, Episcopatum recuperauit: sed quid nos de isto auguremur, dicemus suo loco.] hucusque Socrates.

XXXV. Verum & de Marcelli exilio, & calumnia ab Eusebianis aduersus eum confata, hæc Athanasius: De Marcello autem Episcopo Galatiæ superuacuum fuerit fortasse mentionem facere, cum nulli non constet, Eusebianos ab eo de hæresi reprehensos, hæreseos re- criminationem pro talione illi vicissim impigisse, senemque hominem in exiliu eiecisse. Ille autem Romam profectus, sese innocentem docuit, & vt iustus ab illis fuerat, scripto suam fidem, quam Sardica Synodus amplexa est, edidit.] hucusque ex Athanasio. Sic igitur eucurrit fama Marcelli Ancyranus vsque ad tempora Iulij & Sardicensis Concilij: quomodo autem postea mutata fuerint vices eius, & iterum suspectus sit redditus & accusatus Sabellianismi, suo loco dicemus: atque etiam de infelicissimo Asterio, qui, vindice Dei ira, precibus Iuliani anachoretæ extinctus est, suo pariter loco agemus.

XXXVI. Ceterum quod non Athanasio tantum atque Marcello, sed & aliis Episcopis fuerunt exilia irrogata ab Eusebianis contra ius fasque, more prædonum, non expectata sententia Sedis Apostolicæ, Iulius Papa alia occasione postea iure conquestus est, ad eosdem Arianos alia ex causa scribens, quæ hic intexere, quod eadem causa & de iisdem quoque personis vertatur, dignum existimamus. Ait ergo de iisdem denuò à sedibus suis abreptis: O dilecti, non iam vltèrius Ecclesiæ iudicia secundum Euangelium, sed vel ad exilium, vel ad mortem instituuntur. Nam si, vt dicitis, omnino in culpa fuerunt, oportuit secundum canonem, & non isto modo iudicium fieri: oportuit scribere omnibus nobis,

EXCVSATVS MARCELLVS
Athanas. de Synod.
Socrat. l. i. cap. 24.
FALSA HISTORIA DE MARCELLO.
Athanas. ep. ad Solitar.
MARCELLVS AB ATHANASIO EXCVSATVS.
Apud Athanas. Apo. log. 2.
SENTENTIA ROM. PONT. EXPECTANDA IN DAMNATIONE EPISCOPO. R. V. M.

A vt ita ab omnibus, quod iustum esset, decerneretur. Episcopi enim erant, & non vulgari Ecclesiæ, qui ista patiebantur, sed quam ipsi Apostoli sua ope ad fidem instruxerunt. Cur igitur & in primis de Alexandrina ciuitate nihil nobis scribere voluistis? An ignari estis, hanc consuetudinem esse, vt primum nobis scribatur, vt hinc, quod iustum est, definitur possit?] hæc Iulius Papa.

Quod verò Constantinus Imperator non Athanasium tantum & alios ei coniunctos communicatione Ægypti Episcopos (vt vidimus) sed & Marcellum Ancyranum Episcopum, tunc magni nominis virum, lata in eum ab Eusebianis sententia, exulare iussit: planè accidit, vt apud nonnullos eiusdem Constantini optima fama Catholici nominis perichitaretur. hinc de eo illud Seueri: Imperator etiam deprauatur, dum que sibi religionis officium videtur implere, vim persecutionis exercuit, acti que in exilium Episcopi, seuitum in clericos, animaduersum in laicos, qui se ab Arianorum communione seceuerunt.] hæc ipse. Et Ruffinus, post condemnatum ab Eusebianis Athanasium: Et gesta (inquit) in hunc modum facta per orbem terræ mittentes, ad sceleris sui confesum, Imperator cogente, ceteros Episcopos perpulerunt.] Lucifer Calaritanus sapius (quod diximus, dum de exilio Athanasij sermonem habuimus) Arianæ hæreseos Constantinum insinuat. Sed & apud Hieronymi Chronicon pariter legitur in obitu Constantini, ipsum in dogma Ananum declinasse.

At, pace horum omnium dictum sit, longè à rerum gestarum certa explorataque scientia aberrarunt: hi enim ob id, quod Constantinus ex Eusebianorum sententia cum Athanasium, tum Marcellum, Nicænæ fidei defensores acerrimos, exilio condemnarit, & Arium atque Arianos æquè restituendos esse scripserit, quodque (si quis tamen his fidem adhibuit) voluerit in extremo vitæ articulo constitutus ab Eusebio Nicomediensi baptizari: his, inquam, complures persuasi, putarunt Constantinum in Arianorum hæresin lapsum esse. At licet ea quæ à nobis dicta sunt superius, cum egimus de Constantini Baptismo, vel quæ paulò antè, cum de Athanasij exilio actum est, satis esse possint ad refellendam falsam illorum opinionem, qui existimarunt ipsum Constantinum à fide Catholica ad Arianam hæresin defecisse: tamen, quod res magni momenti agatur, alia his, quæ diximus, addere, ad probandam ac planè demonstrandam eiusdem Imperatoris Catholicam fidem integram, haud putamus esse superuacaneum, immò maximè necessarium, ne vel leuissima saltem suspicio cuiusuis animum pulset, quod non vulgares Auctores aliter sensisse conspexerimus.

Hæc igitur vt cunctis reddantur perspicua, illud in primis intelligendum est: Eusebianos, vsque dum vixit Constantinus, cui semel subscripsissent, Nicænæ fidei professores forinsecus prætulisse, & si quod bellum Catholicis intulerunt, nequaquam vt Ariani, at potius vt bonorum morum vindices præstiterunt, sed & Ecclesiasticæ disciplinæ custodes, cum Athanasium damnauerunt, vel cum damnantes Marcellum ob hæresin, se exhibuerunt fidei Catholicæ acerrimos defensores. Quibus persuasus Constantinus, cum illis iisdem in rebus fauit, sibi visus est tum Catholicæ fidei, tum etiam Ecclesiasticis institutis integrè conseruandis religioso officio præstò fuisse, de quo & illud euidens ac planè apertissimum specimen edidit, dum (quod fustis dicitur paulò inferius) haud assensit in Catholicam Ecclesiam esse Arium admittendum, nisi iuratum, & abdicata penitus sua hæresi, ex animo professum fidem Catholicam, quam & ab eodem exegit scripto editam.

E Rursum verò, quod commendat fidem Constantini, illud planè est, quod, quousque ipse vixit, Eusebiani nequidquam aduersus Nicænæ fidei regulam mutire saltem ausi sunt: quod quidem Athanasij testificatione certum redditur & exploratum, dum in libro de Synodis id ab eis ceptum agi tradit in Concilio Antiocheno, cum illic conuenerunt Episcopi sub Constantio Imperatore, occasione dedicationis eiusdem ciuitatis augustissimi templi; vbi præter illam fidei regulam Nicænæ à Patribus traditam, aliam constituerunt, sed ita tamen, vt haudquaquam se Arium sequi contestarentur publicis scriptis litteris, quas ibidem ipse Athanasius recitat, cum sic in eis præfati sunt: Nos certè Arij acoluthi, id est, sectatores non sumus, nec, cum sumus Episcopalis ordinis, presbyterum sequimur, neque aliam fidem præterquam ab initio traditam recipimus, &c.] Sed etsi (quod vult Sozomenus) aliquam interpretationem fidei Nicænæ Symbolo, eodem tempore cum Marcelli causa ageretur, addiderunt, verbum ta-

XXXVII. CONSTANTINVS MARCELLVS AVDITVS
Seuer. lib. 2.
Ruffin. l. 1. c. 17. in fine.
Hier. in Chronico an. 31. Constantini.
XXXVIII. DEFENDITVR CONSTANTINVS
XXXIX. EUSEBIANI VIDERI VOLEBANT CATHOLICI.
XL. QUANDO V EUSEBIANI DE REGI ARIANI NEVERUNT.
Apud Athanas. de Syn.

men illud Confubstantialitatis, in quo tota vis erat & robur Catholicae sententiae, quo ad vixit Constantinus, quem scirent acerrimum Nicanae fidei professorem & defensor-

Sozom. l. 2. c. 30. in fine. XLII. DEFENDITUR REGRE- GIE CON- STANTINVS

rem, a Synodi Nicanae Symbolo nequaquam demere tentauerunt. testatur id quidem Sozomenus, cum ait: Sub idem tempus Eusebius Episcopus Nicomediae, & Theognis Nicæ Episcopus, scriptis ceperunt formulam fidei a Nicæno Concilio editam innovare: ac tamen non auderent palam denegare Filium Patri confubstantialem esse (pro certo enim sciebant Imperatorem ita sentire) aliam tamen formulam composuerunt, verbaque fidei in Concilio Nicæno editæ ab Episcopis Orientis, interpretationibus quibusdam additis, recepta esse, omnibus indicant. Quæ quidem formula & sensus eiusdem effecerunt, ut superior controversia in disceptationem rursus vocaretur, & cum iam videretur sedata esse, de integro ageretur.] hæc Sozomenus. Verum illa de noua ab eis excogitata fidei formula, non sub Constantino facta esse; sed sub Constantio in Synodo Antiochena, quæ suo loco dicturi sumus, manifestius declarabunt. Aded igitur, viuentis Constantino, Eusebiani abhorreere præferebant ab Ariana hæresi, ut nec ipso defuncto, sub Constantio eorum licet patrono, auderent, cum tamen impij essent, se Arianos publice profiteri. Si ergo Eusebiani ipsi, regnante Constantino, & diu postea sub Constantio, se Arij sectatores esse nec dici nec velle videri passi sunt: quomodo ipsum Constantinum in Arianam hæresin ab his seductum fuisse dixerimus? Tantum itaque abest, ut Constantinus ab his deceptus potuerit lapsus esse in hæresin Arianam, ut nec ipsi qui talia agerent Eusebiani, ipsum veriti, Arianos se esse voluerint demonstrare. Vini rationis expende, Lector, quæ plus satis tibi videri poterit ad declarandam exploratam in omnibus fidem Catholicam Constantini.

XLIII. b Athanas. ad Solim. ATHANAS. PROBANT FIDEM CON- STANTINI.

His consentiens accedit ipsius Athanasij testimonium, cum aduersus eius filium Constantium Imperatorem agens, quod patris vestigia pietatis impressa non consecetur, sed ab hæreticis se patiatur seduci, conqueritur, ubi ait: Idem Constantius ob sceleratam & Christo odiosam hæresin, nec quod iuris sit, nouit, & erga fratres se in officiosum præbet, propter quam nec patris quidem sui voluntatem integrè obseruari permittit; sed quod volupe est hæreticis, obseruat, quod autem illis graue est, ibi nequit patris sui reuerentiam tueri. Siquidem pater ex calumnia Eusebianorum Athanasium in Gallias ad tempus amandauit, quod liber esset ab eorum crudelitate, qui illi per insidias imminebant: hoc enim à beato Constante eius fratre post mortem patris scriptum fuit,] & paulò post: Quod si (inquit) pater eius Arium sub oculos suos admittit, eum tamen cum periurum, ac proinde effusis visceribus disruptum iacere cognouisset, nulla beneuolentia profectus est; sed eum, re cognita, damnatum, & pro hæretico habuit.] hæc tunc Athanasius.

XLIII. c Epiphani. hæresi 69. CETERI SS. PATRES PROBANT FIDEM CON- STANT.

Sed & Epiphanius, cum agit de eodem Constantio filio Constantini, hæc ait: Constantius Rex in aliis quidem omnibus mitis & bonus veluti filius Magni & perfecti Constantini pij, qui rectam fidem integrè seruauit: sed & ipse Constantius pius fuit & bonus iuxta multos modos: verum in hoc solum, quod non secundum fidem parentis processit, deuiavit, atque deliquit, non ex sui causa, sed ab his qui rationem redditori sunt in die Iudicij, qui in apparentia quidem Episcopi dicuntur, veram autem Dei fidem corrumpunt.] Quinetiam & de Catholica fide Constantini testata ex Constantij impietate, certum deducimus argumentum ex S. Hilario, cum in eundem Constantium acrius inuectus sic ait: Audi hæretice damnationis publicum sensum, & intellige te diuinæ religionis hostem, & inimicum memoriis Sanctorum, & paternæ pietatis heredem rebellem, &c.] Id ipsum quoque magis exploratum redditur ex iis quæ ipse Athanasius post obitum Constantini Constantem filium adiens rogauit eum, & ut vindex & custos esset paternæ fidei, hortatus est, cum de Arianorum insidijs apud ipsum conquestus est.

XLIV. c Theod. l. 2. cap. 5.

Rem gestam Theodoretus sic narrat: Athanasius verò ad Constantem accedens, de factionis Arianae insidijs conqueri, bellum contra fidem Catholicam excitatum lamentari, & tum patris, tum Magni Concilij Nicæni, quod ille conuocauerat, eum in memoriam reducere cepit: quinetiam decreta Patrum, quibus ille vnà interfuerat, ab eo lege confirmata fuisse. Talia cum gemitu & lacrymis apud Constantem Imperatorem elocutus, eum ad patrem æmulandum excitauit. Nam simulatque ista audiuit, litteras scripsit ad

Ad fratrem, nempe Constantium, uti hereditate pietatis paternæ integram inuiolatamque seruet.] hæc Theodoretus. quibus omnibus luce clarior testata redditur fides Catholica Constantini vsque ad vitæ exitum illibate seruata: unde vniuersa Catholicorum posteritas, ipsaque publica Synodalia Acta, magno præconio ex fide Catholica potissimum comparato, consueuerunt ipsum laudare, quod & superius dixisse meminimus.

Sed iam cetera, quæ spectant ad dictum Constantinopolitanum Concilium, in causa Marcelli congregatum Constantinopoli, prosequamur. Arius ergo, quem diximus ab Alexandrinis minimè fuisse receptum, quod dicerent eadem illum tunc sentire de fide, quæ prius, & ob eam causam Constantini litteris vocatum Constantinopolim: cum eo venisset, num reverè, abiecta penitus antiqua perfidia, eadè cum ceteris Orthodoxis crederet, magna diligentia ab eodè Imperatore explorari iubetur: cum ille, Eusebianorum consilio, ad horam profiteri Catholicam Nicanam fidem, in promptu habuit, quam suo chirographo scriptam atque subscriptione munitam obtulit Constantino. At quomodo eius perfidiam atque periurium vltus est Dominus, & quemadmodum cuncta ad eius vsque exitum se habuerint, ea tum ab Athanasio, tum etiam ab alijs eiusdem seculi Scriptoribus memoriæ commendata, hic describamus. quæ enim idem Athanasius acceperat à Macario presbytero, qui tunc præfens rei gestæ fuit, Constantinopoli existens, scribit ad Serapionem hæc rogantem. Putamus hunc illum fuisse Serapionem fama celebrem, Thumis Episcopum, de quo apud eundem frequens mentio est: de tertio (inquit) capite (nimirum de morte Arij) multa mecum perpendi: metuens, ne, si id agerem, hominis morti insultare viderer. Vetuntamen quia disputatio apud vos de hæresi habita in hanc quæstionem desit, An communionem celebrata cum Ecclesia, diem suum obicit Arius, ut quæstio de eius morte dissoluatur, dicam quod res est, in pari numero collocans & rem gestam indicare, & contentiosos compescere. Persuadeo enim mihi, cognito mortis eius miraculo, non ausuros esse qui prius dubij erant, rem denuò in dubium vocare, sit ne Ariana hæresis Deo odiosa, an non.]

XLV. ARII IN SYNODO EX PLORATVS FIDES.

a Athan. ad Serapionem.

Alibi quoque idem Athanasius pro concione differens aduersus Arianos, necessitate quadam, eadem imbutus Christiana verecundia, sic præfatus est: Omnibus quidè hominibus communis vitæ exitus mors est, neque vlli defuncto tamen inimico insultandum, cum incertum sit, num ante vesperam ipse quoque à morte sis apprehendus: sed tamen exitus Arij, quia non vulgaris est, operæpretium est, ut enarretur.] At quid mirum si hæc Athanasius, cum nec apud Gentiles quidem fas esset in defunctos obloqui? verus quidem Prouerbius erat, NON FAS MORTUIS, ex Homeri Odyssea acceptum, δὲ χ ὄσιν

XLVI. b Athanas. Orat. i. cont. Arian. DEFUNCTIS NON IN SVLTANDVM.

vsurpat eandem quoque partem ex eodem Auctore Cicero, adeoque ea ore omnium versabatur, ut non licere putaretur in defunctum insultare, nec quidem si pessimum extitisset, ut Nero: unde & audita morte ipsius Neronis, Musonius ita ad Menecratem: Sed ne gloriemur: Nam mortuis (ut aiunt) non decet conuitari.] Si istæ Philosophi Epicureus, quanto magis oportuit id præstitisse Christianum Episcopum, ut ea enarrare compulsi ad dogmatis veritatem insinuandam, eadem semper præfando præmitteret? Sed rursus idem hæc ad Serapionem.

c Cicer. ad Atticum l. 4. epist. 7.

d Lucian. in Menecrate.

Ego quidè non aderam, cum ille vita defunctus est. Aderat autem Macarius presbyter, ut ex eius relatu didici. Accersitus autè erat ab Imperatore Constantino Arius, opera & studio Eusebianorum: quem ingredientem Imperator interrogauit, an fidem Ecclesiæ Catholice seruet? Ille autem se rectè credere iureiurando affirmavit, suppressis iis ob quæ ab Ecclesia eiectus erat per Alexandrum Pontificem, adductis in speciem verbis Scripturæ. Illum igitur ita iuratum, se nihil eorum, ob quæ ab Alexandro eiectus erat, fecisse; absoluit Imperator eum his verbis: Si recta est tua fides, benè iurasti: si autem impia est, & tamen iurasti, Deus te pro iuramento condemnet.] his quæ dicit S. Athanasius (antequam vltè progrediamur) reliqua hic atexamus, quæ tum ipse alibi, tum verò Socrates tunc facta tradunt. In Oratione enim aduersus Arianos idem Athanasius ait, ab eo scriptis proditam Catholice veræque fidei confessionem. Insuper (inquit) ut scripto ederet fidem suam, callidè per dolum, suppressis suis impietatibus, prolatisque, uti diabolus solet, Sacrarum litterarum simplicibus, uti scripta erat, verbis, formulam suæ fidei conscripsit. Deinde ab Augusto interrogatus, nihil ne aliud in animo haberet, & an verè sentiret quod profiteretur? Dominum enim periurij vindicem futurum. Miser iureiurando respondit, se nihil habere præter ea quæ scripto edidisset, neque dixisse aliter,

XLVII. DE MISE- RANDO ARIOTOBITV

a Ath. mas. Orat. i. cont. Arian.

Socrat. l. i. cap. 25. XLVIII. ARII DO- Z V S.

aliter, neque cogitasse.] Socrates autem tradit, hac minimè facta esse in conuentu Epi- A scoporum, sed cum scorum in Palatium à Constantino vocatus est. nam ait :

Imperator autem opinionis Arij periculum facere cupiens, illum ad Palatium suum accersit, rogat, vtrum Concilij Nicani decretis consentiret. Ille sine mora, alacri & prompto animo, coram Imperatore subscribit; cum tamen ea quæ in Concilio de fide decisa erant, astutè & veteratorie iudificatus sit. Imperator hoc admiratus, illum etiam ad iusiurandum adigit. Ille simulatè & fallaciter istud quoque præsistit. Fucata verò ratio, qua ad fraudem in subscribendo vsus sit (sicut ipse audiui) eiusmodi fuit. Arius suam ipsius opinionem in charta, quam habebat, conscribit: eam sub ala gestat. Iurat se verè & ex animo sentire, quemadmodum scripserat. Istud ita factum esse, fama solum & auditione accipiens, litteris mando: verum quòd iusiurandum subscriptioni adiciebat, perspicuè ex Imperatoris litteris colligo. Imperator illi fidem adhibens, dat mandatum B Alexandro Episcopo Constantinopolis, vt in communionem eum recipiat.] Antè enim

Socrat. l. i. cap. 25. ALEXAND. EPISCOP. CONSTANTINOP. PVGNA ADVERSVS ARIVM.

valdè restiterat, atque omnino id facere recusauerat. Nam (inquit idem Auctor superioris) Alexander in graue certamen deuenit, idque maximè quòd Eusebius Nicomediae Episcopus sapè & grauius illi interminatus fuisset, se quamprimùm eum Episcopatu abdicaturum, si non Arium cum suis in communionem reciperet. At Alexander non tantum de abdicatione laborabat, quantum de doctrina Concilij Nicani, quam omni cura & studio euertere contendebant. Nam cum se patronum decretorum illius Concilij duceret; omnibus viribus sibi nitendum censuit, ne illius formulæ & præscripta vlllo modo labefactarentur.

XLIX.

In hac igitur concertatione constitutus, Dialecticè argutias penitus missas facit, ad Dei auxiliù confugit, in ieiunijs assiduis se attentè desigit, nullam precandi formam prætermittit, tale denique obsequij genus studiosè amplexatur. Itaque in ecclesiam, quæ Pacis nomine nuncupata est, se solum occludens, ea quæ sibi videbantur conuenientia peregrinatus ad altare progressus, humi coram sacra mensa se in faciem prostrauit, cum lacrymis Deum orauit, per multas noctes diesque continuos in ijs rebus versatus est: nam à Deo opem postulauit, postulationis compos factus est. Postulatio enim talis fuit: O Deus (inquit) largire, vt, si Arij opinio vera est, ipse diem disceptationi præstitutam neuitquam videam: sin autem fides quam ego teneo, vera est, Arius malorum istorum omnium auctor debitas suæ impietatis pœnas luat.] hucusque Socrates. At eiusmodi apud Deum Alexandri contestationem alijs & ab his diuersis verbis atque sententia conceptam fuisse, quæ de his inferiùs dicemus ex Athanasio, demonstrabunt.

L. IACOBUS EPISCOP. NISIBIS PVGNAT CONTRA ARIVM. Theod. in lib. sum. Patrum c. 1. in Iacobo Nisibi ex versione Lipom. apud eum Tom. 2.

Porrò non Alexandrum tantùm de imminente periculo fuisse sollicitum, sed & pios D cunctos ingenti mœrore affectos, & timore percussos, tradunt; cum audire iuratum Arium esse, inuito & renitente Alexandro, introducendum fore in ecclesiam. Aderat tunc quoque Constantinopoli magnus ille Iacobus Nisibis Episcopus, de quo superiùs, cum egimus, de Nicæno Concilio, facta est mentio, qui Alexandro, ad resistendum Arij præsumptioni, magno fuit adiumento. Hic enim (inquit Theodoretus) tunc hortatus est omnes, vt septem dies & ieiunio se macerarent, & in oratione pariter incumberent, Deumque rogarent, vt id fieri iuberet, quod vtile futurum esset Ecclesijs. Probato igitur ab omnibus viri sancti consilio (norant enim illum Apostolica gratia præditum) confessionem ieiunio iunctæ sunt preces. Quamobrem Ecclesijs omnibus à supremo earum Rectore id consultum est, quod eis erat vtile & salutare.] Quæ autem post hæc subsequuta sunt, dicemus paulò inferiùs.

XLI. d Athan. ep. ad Serapion. EUSEBIANI VIM PARANT.

Iam quæ de eiusmodi re gesta ab Athanasio ad horum confirmationem scripta sunt, ceptam ab eo narrari historiam prosequamur: prioribus enim hæc addit de Ario post præstitum dolosè de professione fidei iuramentù. Ita eum digressum à Principe voluerunt Eusebiani solita sua vi in ecclesiã introducere. Sed contradicebat Constantinopolitanus Episcopus beatus Alexander, non debere, inquiens, hæresis inuentorem in communionem recipi. Ibi iam minabundi Eusebiani, Quemadmodum, inquiunt, eum vobis inuitis curauimus ab Imperatore euocari, ita crastino die, etiam si vobis minimè ex sententia sit, in communionem Ecclesiæ adducemus. Sabbatum autem erat, cum hæc loquerentur. Quibus auditis, Alexander magno cum mœrore ecclesiã intravit, & porrectis ad Deum manibus, lamentatus est, pronus in vultu cadens, humi que iacens ita orauit: aderat enim cum eo Macarius socius orationis, qui eius verba exceperit. Postulabat autem

A autem alterutrum: Si Arius, inquiens, crastina die in synaxin introducetur; nunc dimittas, quæso, seruum tuum, Domine, & non pium cum impio perdas. Sin autem Ecclesiæ tuæ partes (scio autem quòd partes) respice in verba Eusebij; neque des in exitium & vituperium sortem tuam; & tolle Arium, ne eo recepto in Ecclesiam, videatur simul cum eo hæresis recipi, neve deinde impietas pro pietate habeatur.

Hæc precatu Episcopus, plurimùm cogitabundus & anxius, inde recessit: & res mira III. INFAMIS OBITYS ARII. incredibilisque euenit. Eusebians minantibus, Episcopus orabat. Arius autem Eusebianis fretus, multa blaterans, in secessum abiit, quasi ad vsu alui; & derepentè (iuxta quod scriptum est) pronus factus, medius crepuit, humique expirauit, vtroque & vita & communionem fraudatus. hic finis Arij. Eusebians autem magnopere confusi, socium coniturationis sepelierunt: Alexander verò, gaudente Ecclesia, cum pietate & sana fide B communionem celebrauit vnà cum omnibus fratribus, Deum, gratias agendo, magnopere glorificans, non quòd de morte hominis lætaretur, absit (omnibus enim hominibus constitutum est semel mori) sed quòd ea res humana iudicia superauerit. Ipse siquidem Dominus Iudicem se præbens, minis Eusebij, & Alexandri precibus, Arianam hæresin condemnauit, ostendens eam indignam esse Ecclesiæ communionem: omnibusque manifestum reddidit, eam, tamesi ab Imperatore & omnibus mortalibus adiuuetur, ab Ecclesia tamen damnatam esse: declaratumque est, officinam Arianorum non Deo gratam, sed impiam & inimicam esse.

Certè plurimi ex ijs qui antè decepti erant, conuersi sunt; idè nimirum, quòd non LIII. QUIUIS ALIUS, sed ipse Dominus blasphemis impetitus condemnauerit hæresim aduersus PROFCIA MULTIS MORI ARII. illam tamen esse ex sese incommunicabilem Ecclesiæ, & cælo alienam. Quamobrem apud vos hæc iam deinceps quæstio consopiat (id enim in pactis fuit) nemoque adiungatur hæresi; sed qui recepti sunt, respiciant: quam enim Dominus reprobat; quis approbat? & quam ipse incommunicabilem reddidit, quomodo, qui eam recipit, non ingens piaculum commiserit, & palàm se Christo hostem declarauerit? hoc igitur sufficit ad cohibendos contentiosos. Ista ergo illis, qui tum hanc quæstionem mouerant, recitentur vnà cum his quæ in compendio de hæresi hac ad Monachos scripta sunt; vt inde docti, magis ac magis impietatem & malitias Arianorum reprobent.] hætenus ex Athanasio.

Hæc quidem cum tam Græcorum quam etiam Latinorum Historici omnes affirmant, illud modò de Athanasio elucidandum est, quod alibi ait: Nondum sol exortus erat; D cum necessitas Arium in eum locum detraxit, vbi collapsus est.] At hæc quidem verba nequaquam sic accipiuntur, vt id acciderit Ario, domi cum esset, & necessitas purgandi ventris eum, antèquam egrederetur foras, ad secretum locum impulerit: longè enim aliter se res habuit. Summo quidem mane (vt Rufinus & alij tradunt) ab Eusebianis Episcopis educitur domo, vt, antequam ecclesia ab Alexandro præoccuparetur, eam inuaderent: atque in via positus, cum perurgeretur ea alui exonerandi necessitate, paulò diuertens à via, eo miserando interitu extinctus est. Rufinus, inquam, sic rem geitam aggredditur enarrare: Eusebius cum suis omnibus, velut hæretici belli signifer, domum Arij matutinus ascendit, eumque properè sequi ad ecclesiam iubet, &c.] E domo verò Imperatoris eductum Arium, Socrates tradit. Euenisse autem facile potuit, vt qui alias publicis vehiculis (quod paucis concedi solebat) ab eodem Constantino Arius accersitus E esset, idem Imperator in domo quoque regia eum hospitari voluerit. Vbi autem in via posito Ario id acciderit, ex Socrate audiamus:

Postquam enim aulà Imperatoris egressus est Arius, Eusebij fautoribus stipatus, magna cum celeritate & pompa per mediam vrbe incedit. Simulatque forum Constantini (sic enim appellatù est) appropinquauerat, in quo columna ex prophyrice locata est, timor ex conscientia sceleris exortus Arium opprimit, cuius vi laxatur aluus: rogat, vtrum latrinæ essent in proximo. cum pone forù Constantini vnas esse didicisset, rectà eò se confert. Hominem igitur animi defectio occupat, ac simul cum excrementis anus subitò delabatur, magna sanguinis copia sequitur, viscera tenuia pariter effluunt, sanguis cum ipso splene & iecore effunditur, mortem continuò appetit. Latrinæ illæ ad hoc vsque tempus Constantinopoli, prope forum (vt dixi) Constantini, & macellum, in porticu cernuntur: omnesque qui illac transeunt, digitum ad locum intendunt, quòd com-

III. INFAMIS OBITYS ARII. LIII. QUIUIS ALIUS, sed ipse Dominus blasphemis impetitus condemnauerit hæresim aduersus PROFCIA MULTIS MORI ARII. LIV. CONCIILIAN TVR HISTO RIC I. Athanas. Orat. 1. cont. Arian. Rufin. l. 1. cap. 11. Socrat. l. 1. cap. 23. IV. LOCVS ARII MORTE INFAMIS. MEMO-

* Socr. l. 1. c. 18. in fine.

memorabilem mortis rationem, qua Arius ibi occubuerit, demonstrent.] addit his Socratus: Fama est, neminem eas latrinas, in quibus moriebatur, longo tempore, post frequentasse. sed cum iam ad eum locum visendum, utpote vsu publicum, homines confertim, ut in multitudine fieri solet, ruerent, cumque introeuntes se mutuo cohortarentur, ut ab illis latrinis cauerent: locus posteris detestabilis factus est, propterea quod in eo Arius debitas impietatis suae poenas perfoluisset. Verum ubi multum iam temporis praeterierat, vir quidam locuples & potens, sectae Arianae fautor, dedit operam sedulo, ut locum illum a Republica emeret: quem cum emisset, priore eius forma deleta, aedes in illo extruxit, eo consilio, ut apud populum veniret in obliuionem, & Arij mors nequam loci recordatione deinceps carperetur.] haec ipse.

LVI. YEMEVSB OBITVS ARII. b Socr. l. 1. cap. 25.

Quae quidem non ante hunc annum gesta esse, sed post elapsum trigefimum Imperij Constantini annum, cum ex iis quae dicta sunt, facile potest intelligi, tum etiam auctoritate Socratis b comprobatur. Quamobrem errore lapsos esse constat, tam qui statim post Nicenum Concilium ea accidisse putarunt, quam eos qui ante, vel postea sub Constantio, vel alio quouis tempore posuerunt. Cum enim liqueat, tempore Concilij Ierosolymitani, quod celebratum est ipsis Tricennialibus Imperatoris, eiusdem Synodi decreto Arium in Ecclesiam receptum, & Alexandriam restitutum: nihil est dubij, quin eius probrosus exitus hoc ipso, sed in eius tamen fine, acciderit anno: siquidem misso prius Athanasio in exilium, & restituto Ario Alexandriam, & inde demum Constantinopolim reuocato, atque ibi iterum causa eius discussa, haec oportuit contigisse, eiusdem scilicet anni exitu, nisi forte sequentis exordio, quo pariter obiit Constantinus, cum esse extinctum, magis verisimili coniectura quis affirmandum putet.

LVII. c Socr. l. 1. cap. 25.

Hac igitur res gesta (inquit Socrates c) ingens terror & exanimatio Eusebianae factioni incussa est. fama rei non solum per totam ciuitatem, sed etiam per vniuersum propè dixerim orbem terrarum permanuit. Imperator verò hac ratione Christianae fidei firmius adhaesit: fidem Concilij Niceni auctoritate & nutu diuino revera confirmatam asseruit, & propterea exitu illo Arij magnopere laetatus est.] Ex quibus planè apparuit, cuius sententiae essent Eusebiani, qui eidem Ario propensiore studio, ac planè dixerim animo obstinato fauissent. Hinc etiam & vniuersi ex illis, nempe Eusebij Caesariensis, detegas imposturam, dum (quod pluribus demonstratum est superius) in gratiam Constantij Imperatoris Ariani Constantinum fingit baptizatum paulò ante obitum, qui contigit anno sequenti, apud Nicomediam ab loci illius Episcopo, cum ex recenti memoria ignominiosae mortis Arij, quisque vel leuiter tantum pietate in sanctis exhorrescere ac penitus execrari debuisset omnes Ario familiaritate & communicatione coniunctos. Qui igitur Arij & Arianorum detestatus est Imperator, tunc prodigio persuasus, errorem: seipsum quoque arguit leuitatis ob missum Athanasium in exilium, quem reuocandum Alexandriam destinavit, sed obitu praeventus non potest. id quidem (ut dictum est superius) ipsemet testatur Athanasius d: Ex his sane modicum temporis spatium intercessisse videri potest inter mortem Arij atque obitum Constantini: quippe morte praoccupatus, quod animo statuerat de restitutione Athanasij, perficere minimè valuit. Vnde (quod nuper diximus) sequenti potius anno quam praesenti accidisse obitum Arij possumus opinari.

LVIII. DE ARII OBITV SENTENTIA EPITAPHIA. e Greg. Naz. in laud. Ath. f Amb. de Fide ad Gratianum l. 1. cap. 9.

Hunc planè finem, Numine vlciscente, sortitus est Arius Iudae simillimū: eidem enim iure à sanctis Patribus comparatur, quorum sententias hinc veluti digna eius sepulturae gloria intexemus: & in primis quod S. Gregorius Nazianzenus ait e: Arius petulantis & effrenatae linguae poenas dedit, in obscenis & impuris locis extinctus, atque orationis, non morbi viribus oppressus, ac Iudae instar disruptus in eadem Verbi proditione.] & ex Latinis S. Ambrosius f, qui haec de eo ad Gratianum Imperatorem: Cui ergo credimus, Ioanni in Christi pectore recumbentij, an Ario inter effusa sua viscera volutanti: ut agnosceremus similem Iudae proditoris Arij quoque fuisse perfidiam, quem similis poena damnauit: effusa sunt enim & Arij viscera: pudet dicere, vbi: atque ita crepuit mediis prostratus in faciem, ea, quibus Christum negauerat, foeda ora pollutus: crepuit enim, sicut etiam de Iuda Petrus Apostolus dixit g.] & paulò post: Non est fortuita mors, vbi in sacrilegio pari poenae parile processit exemplum.] haec Ambrosius. Et illius aequalis S. Gaudentius h: Execrabilis Arius, qui Principis Constantini temporibus, cum venenato corde Catholicae fidei confessionem simularet, ambiens in amicitiam Regis, & in gra-

g Act. 2. h Bibliab sanct. Tom 7

A dum presbyterij, vnde meritò pulsus fuerat, reuocari, ad similitudinem Iudae traditoris crepuit mediis, & effusa sunt omnia viscera eius, ne sub tegumento ouis lupus ad deuorandum gregem Domini introiret.] ita ipse ad Paulum Diaconum. Et ne quid desit ad laudem eius, haec Christianus ille poeta his versibus:

Ruit Arius aluo
Infelix plus mente cadens, letumq; peremptus
Cum Iuda commune tulit, qui gutture pendens
Visceribus curuatus obit: nec poena sequestrat,
Quos par culpa ligat, qui Maiestatis honori
Vulnus ab ore parant, hic prodidit, ille diremit
Sacilega de voce, &c.] Iam verò de Arij probroso exitu satis.

B At contra, quam nobilissimo epitaphio egregium facinus Alexandri Episcopi Constantinopolitani in resistendo Ario à S. Gregorio Nazianzeno a remansit posterorum perpetuae memoriae consignatum. cum enim pro concione Constantinopolitanos ciues alloquitur, istae habet: Dicam enim quod res est: siquidem egregij illius Alexandri discipuli estis, magni Trinitatis propugnatoris & praconis, qui & verbis & rebus impium errorem depulit ac profligauit. Neque enim memoria vobis excidat Apostolica illa oratio, quae impietatis auctorem atque antistitem sustulit, idque in locis impurissima lingua dignis, ut nimirum contumelia contumeliam vlcisceretur, ac iusta morte mors animarum iniusta sempiterno dedecore inureretur.] haec Gregorius. At de ipso Alexandro aliàs saepe inferius.

LIX. LAVDVS ALEXANDRI EPISCOPI. a Greg. Naz. Orat. De ipso quod in theodram Const. non efficit.

C Hoc anno, iisdem Consulibus, decimo Kalendas Nouembris, data legitur b Marci nomine epistola ad S. Athanasium Episcopum Alexandrinum, & ad ceteros Aegypti Episcopos, cuius argumentum ex scripta superius ibi posita epistola Athanasij & aliorum eiusdem prouinciae Episcoporum ad eundem Marcum facilius intelligitur: Nempe Aegyptios dira Arianorum persecutione vexatos, inter alia dispendium passos esse Nicenorum canonum, qui vna cum omnibus alijs libris ab iisdem incensi fuerint, quorum exemplar à Romana Ecclesia, iisdem datis ad Marcum Papam litteris, postulant imperitari. Quibus quidem litteris tum Aegyptiorum, tum Marci, Nicenorum canonum numerus definitur, nimirum ab eadem Magna Synodo statuta fuisse septuaginta, secundum (ut aiunt) numerum discipulorum, capitula.

LX. b Tomo 1. Conc. in Marco. DE MARCI EPISTOLA AD ATHANASIVM.

Mirum certè, cum diu multumque inter Ecclesiam Africanam c & Romanos Pontifices Zosimum ac Bonifacium agitata sit controuersia de numero Nicenorum canonum, d ipsos eiusmodi epistolas praeterisse. At mercatoris merces non nihil suspectae redduntur, utpote quae germano rectae rationis temporis signo minimè inueniantur esse signatae. Quoniam pacto, quae sub dictis Consulibus potuit Athanasius Alexandriam ad Marcum scripsisse, qui iam exul hoc anno agebat in Galliis? Et quoniam sub Constantino grassatio Arianorum contigit in Aegypto, cum non Marci tempore, sed multò post, quando Constantius Georgium in locum Athanasij subrogauit, passa sit Ecclesia Alexandrina violentam Arianorum vastationem? Sed & quoniam pacto Marcus potuit decimo Kalendas Nouembris scripsisse ad Athanasium, cum hoc ipso anno Nonis Octobris reperiat esse defunctus? Eum quidem non nisi octo menses sedisse, S. Hieronymus testatur in Chronico. Videat haec, qui eas citat, Marianus Scorus, & pariter contendit, non nisi octo mensibus sedisse Marcum: quoniam modo fieri potuit, eam datam esse ab ipso Marco epistolam, si iam antè ipse ex humana vita desierat?

LXI. c C. 6. Carthag. c. 1. SUSPICIO DE IMPOSTURA.

Quidquid sit, vnum eundemque esse putamus auctorem, qui has concinnauit litteras, cum eo qui finxit epistolam illam Bonifacij Papae ad Eulalium Episcopum Alexandrinum de restituta communionem Ecclesiae Africanae; de qua consule quae diximus in nostris ad Romanum Martyrologium Notis d. Voluit ille sapiens architectus benè esse consultum assertioni Zosimi & Bonifacij de Niceno canone extra numerum vicensium allegatum: homo ille ad fictionem confugit, qui ignorauit ex apertissima veritate solutionem asserre, de quo superius dictum est, cum egimus de numero Nicenorum canonum. Procul absit ad Ecclesiastico tractatore omnis turpis suspicio fictionis & imposturae, qui pura luce tantummodò gaudeat veritatis: praestet enim ingenuè ignorantiam fateri magis, quam ex mendacis emendicatam scientiam affectare.

LXII.

d Dio 16. Octobris, b ECCLESIA DEI PROCVLA FICTIONE.

Quod autem ad Marci Papae annos spectat: cum S. Hieronymus disertis verbis eum

LXIII. S f odo

ocho tantum mensibus sedisse affirmet, cum que etiam de ipso testetur Sozomenus ad A exiguum tempus sedem tenuisse, sed & Auctor libri de Romanis Pontificibus, de Julio Papa habeat, ipsum sedere coepisse Consulibus Feliciano & Maximo, nempe anno sequenti, quo numeratur primus Iulij sedis annus: hoc potius anno, quam sequenti, vel, quod alij dicunt, post biennium, defunctum esse putamus; ob eamque causam totum illud de duabus ab eo habitis ordinationibus mense Decembri, annis singulis, euanescente. adstipulantur huic de tempore Sedis Marci cum Marianus Scotus, tum alij recentiores b, qui rem accuratius scrutati sunt. Qui igitur sedere coepisse reperitur decimasexta Ianuarij, & diem obiisse septima mensis Octobris, qua anniuersaria eius natalis memoria ex antiquiore vsu in Ecclesia agitur; dicendum est, eum in Pontificatu vixisse menses nouem, minus diebus nouem.

De eodem Marco hac in eodẽ libro de Romanis Pontificibus leguntur: Hic constituit, vt Episcopus Ostiensis, qui consecrat Episcopos Urbis, tunc pallio vteretur, & ab eodem Urbis Episcopus consecraretur. Hic fecit constitutum de omni Ecclesiastico ordine. Hic fecit duas basilicas, vnã via Ardeatina, vbi requiescit; & allã in vrbe Roma, iuxta Palatinas.] eas redditibus à Constantino locupletatas esse, & pretiosis vasis ornatas, ibidem traditur. Quod autem dicitur institutum à Marco, vt Ostiensis Episcopus Romanum Pontificem consecraret; antiquior fuisse videtur eius rei vsus: nam Dionysius Papa à Maximiano Ostiensi Episcopo consecratus habetur: meminit quoque S. Augustinus c eiusmodi vetustissimi ritus, agens aduersus Donatistas.

Quod verò ad pallium spectat, eo donatum à Marco Ostiensem Episcopum, haud inficias imus. Primò autem hic mentio in Rebus gestis Romanorum Pontificum habetur de pallio summi honoris & potestatis plenitudinis indice; idemque dictum reperitur Phrygium, quod potissimũ esset Pontificis Romani insigne, ab eodem Metropolitanis aliquando solitum impertiri. Collatum fuisse eiusmodi Phrygium à Cælestino Romano Pontifice Cyrillo Episcopo Alexandrino, cum eidem vices suas delegasset, Greci d testantur. Cur autem Phrygium, quod crucibus intextum est, pallium appellaretur; cum veteris pallij forma longè diuersa esset & amplior (vt quæ superius dicta sunt tam in primo quàm secundo Annalium Tomo de pallio, satis docent) haud arbitrator me rem penitus habuisse compertam: dicam tamen quæ coniectura suggererit, atque in primis illud: Sicut olim in sacerdotio Hebræorum e erat Summi Sacerdotis superhumèrale insigne, quod nefas esset aliquem alium Sacerdotum vel Pontificum indui, de quo etiam primo Tomo sæpè locuti sumus: ita in Christianæ religionis sacerdotio, genus illud indumenti, quod pallium dicimus, Summi tantum Pontificis cœssit vsui, ab eo tamen compluribus Episcopis magna ex causa communicatum: Phrygium idem dictum, quod Phrygionum opere crucibus contexi soletur.

Quod verò inhæreret, dum Pontifex sacra ageret, indumento illi, quod (vt primo Tomo demonstratum est) pallij præseferbat imaginem, nos autem nunc planetam seu casulam dicimus, inde fortasse accidit, vt Phrygium ipsum præcipuum sacerdotialis pallij ornamentum, itidem pallium appellaretur: cum alioqui pallij nomine omne operimentum in rebus sacris significari soletur. hinc est quod vela oblata sanctæ Crucis in ecclesia à Gregorio Turonensi Episcopo erecta Venantius Fortunatus pallia appellat, quæ & ipsa crucum imaginibus essent contexta, vt ipse declarat his versibus f:

Demique sancta Crucis hæc templa Gregorius offerre,
Pallia dum coperit signa gerendo Crucis.
Dona repente dedit diuina potentia Christi:
Mox fuit & voti causa secuta p̄j.
Pallia nam meruit, sunt quæ Cruce textile pulchra:
Obsequiisq; suis Crux habet alma Cruces:
Serica cui nunciis agnata est bractea relis,
Et textis Crucibus magnificatur opus.
Sic citò Pontifici dedit hæc deuota voluntas,
Atque dicata Crucis condita vela placent.]

At quod ad sacerdotale pallium pertinet, cur e lana confici soletur, ex Isidoro Pelusiota secundo Annalium Tomo diximus. Sed istæc obiter: de pallio enim sæpe inferius continget haberi sermonem.

Rursum

TEMPVS SEDIS MARCI PAPAE. Sozom. l. 2. c. 19.

b Pannum. & alij ante ipsam plures.

LXIV. RES A MARCO GESTA.

c Aug. in Breuic. Collat. dicit 2. c. 16.

LXV. DE PALLIO EPISCOPALI.

d Theodor. Bals. & alij.

e Exod. 28.

LXVI. PALLIA CRUCIBVS ORNATA.

f Venant. Fortunat. l. 2. Epigr. 3. de S. Cruce.

Rursum verò de Marco hac in eodem Commentario in fine leguntur: Sepultus est in cœmeterio Balbinæ, via Ardeatina, quod ipse constituens fecit, pridie Nonas Octobris. Extat eiusdem sancti Marci epitaphium à Damaso Papa conscriptum, quod nuper in lucem emissum, hic tibi reddendum curauimus, vt cumque vindicatum ab iniuria temporis a:

VITA FVIT MARCI QVAM NOVIMVS OMNES
ORE DEI POSSET QVI TEMNERE MVNDVM
ORAVIT POPVLVS QVOD DISCERET OMNIS
HONOR VITAE GRANDIS CONTEMPTVS HABENDI
VIRTVS TENVIT PENETRALIA CORDIS
TE CVSTOS CHRISTI PERFECTVS AMICVS
ET DAMASVS TVMVLVM CVM REDDIT HONOREM.
HIC MARCVS MARCI VITA FIDE NOMINE CONSORS
ET MERITIS.]

Cessauit Episcopatus eius dies viginti.] Sic igitur vigesima sexta eiusdem mensis Octobris creatur Romanus Pontifex Iulius cuius Romanus, Rustici filius: quantum autem temporis federit, in obitu eius, ex more, dicemus.

Hoc eodem anno Constantinus aduersus Persas expeditionem parauit, sed pace con-

sopita, ad extruendam Apostolorum ecclesiam, in qua sepeliretur, adiecit animum. De his autem hæc Eusebius b: Simul etiam illud memoratu dignum, quod hoc ipso tempore cum de tumultu quodam Orientalium barbarorum audiuisset, hanc sibi postremam de illis victoriam reliquam esse affirmans, exercitum contra Persas educere properaret. Nam cum id planè secum statuisset, militares ordines eduxit, & de expeditione cum Episcopis, quos secum habebat, communicabat, existimans oportere ex his aliquos ad pietatis officia maximè idoneos perpetuò sibi adesse. Illi verò libenter quidem secuturos se, nec vestigium ab eo discessuros, sed vnã militiam obituros, & apud Deum supplicibus votis se pugnuros recipiebant. Hac ille voluntate & studiorum professione vehementer delectatus, totius expeditionis quasi vestigia eis expressit, ac ad bellum illud suscipiendum, tabernaculum interim ad ecclesiæ similitudinem magnificentia faciendum curauit, in quo Deo victoriarum datori ipse cum Episcopis supplicaret. Interea verò Persæ, cum Imperatoris animum de mouendo bello fama intellexissent, ac pugna cum illo congregari metuisent, Oratores ad eum de petenda pace mittebant. Ille vicissim (vt erat pacis amantissimus) Legatos obuuiis vnus excepit humanissimè, porrectaque dextera, amicitia cum illis foedus lubens iniuit. Magna autem agebatur diei Paschæ eo tempore celebritas, & Imperator cum ceteris pernoctans, vota precesque Deo persolvebat.] hæc Eusebius de expeditione aduersus Persas, & pace cum illis composita, quæ quidem accidisse anno vltimo Constantini, Hieronymus testatur in Chronico.

Huius belli motus causa, verum inanis prorsus, illa ponitur à Cedreno, nempe à Rege Persarum Metrodorum Philosophum gemmis spoliatum fuisse, quas ex Indiis ad Constantinum ferebat. Sed ex his quæ scribunt Rufinus c & Socrates d, mendax arguitur; dum longè ante hæc tempore peregrinationem Metrodori contigisse significant ex rebus gestis Meropij, qui eum est imitatus, & secum pueros duxit Aedesium & Frumentium, qui ætate prouectus, ipso exordio Athanasij sedis fuit ab eo ordinatus Episcopus. E Ar nec persecutio aliqua à Rege Persarum aduersus Persas Christianos sub Constantino (quod falsò idem Auctor putat) excitata est, sed sub Constantio eius filio, vt constabit ex iis quæ suo loco dicemus.

Ceterum iam quæ à Constantino gesta sunt post initam pacem cum Persis, hic ex Eusebio e describamus. Vbi (inquit) hæc peracta fuerunt omnia, Apostolorum templum in vrbe sui cognomine ædificare coepit. Illud verò cum in infinitam extruxisset altitudinem, lapidumque omnis generis ac crustarum varietate ab ipso solo ad superiorem contignationem collustrasset, summo artificio factis laquearibus tectum intus complexus est, auroque vniuersum contexit. supra verò pro tegula inductum, a toto opere imbrum iniurias arcebat: quod ipsum etiam multo auro fulgebat, ita vt longè contemplantibus, per reciprocatos Solis radios incredibilis splendor effundi videretur. Interiorem ædis partem vndique in ambitu circumductam, reticulari opere ex are & muro affabrè facto

LXVII. Ansig. Inscr. in Append. p. 1171. num. 12. S. MARCI EPITAPH.

LXVIII. IULIUS PAPA CREATA TVR.

LXVIII. Euseb. Vita Const. lib. 4. c. 57. CONSTANT. EXPEDITIO CONTRA PERSAS.

LXIX. DE METRODORO. c Rufin. l. 1. cap. 19. d Socrat. l. 1. cap. 15.

LXX. Euseb. Vita Const. lib. 4. c. 58. 59. 60. APOSTOLORVM TEMPLVM EXTRVITVR.

conuestiuit: ac templum quidem hunc in modum per magna Imperatoris & cura & studio exornatum est. Huic autem atrium ingens & subdiale circumdatum, in apertum purumque aërem explicabatur. Huius per quatuor latera porticus erant dispositæ, quæ medium atrium cum templo ipso compledebantur. Porticibus accommodabantur regia domus, deambulatoria, aliarque habitationes plurimæ, ad necessitatem illorum, qui locum custodirent, constructæ. hæc omnia dedicauit Imperator, vt Saluatoris nostri Apostolorum memoriæ apud omnes gentes æternitatem compararet. Attamen in ipsa coædificatione etiam illud quiddam spectabat, quod primis temporibus obscurum, ad extremum ab omnibus manifestè deprehensum est.

LXXI. PREGIBVS IUVARIANI MAS DEFFVN CTORVM.

* Sicut

His igitur in opportunum venturæ mortis diem hæc locum sibi prouida dispensatione designauit, incredibili fidei propensione prouidens, cum iam corpus suum communem cum Apostolis appellationem post mortem participaret, fore vt defunctus quoque, B precationum, quæ ibidem essent ad Apostolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur. Quare cappas * illic duodecim, quasi sacras quasdam columnas, ad Apostolici collegij honorem memoriæque attollens, medium inter ipsos conditorium suum locabat, quod vtriusque seni claudebant Apostoli: sano certè (vt dixi) consilio præcogitans, quod mortui corporis tabernaculum ibi dignè decenterque quiesceret. Atque hæc ille longo antè tempore cogitatione cum depinxisset, ecclesiam Apostolis dedicauit, quamplurimum vtilitatis illorum memoriæ animæ suæ conciliaturam existimans. Neque sanè vota eius expectationemque fefellit Deus. Nam vt primas Paschalis celebratis exercitationes expleisset, ipsumque salutarem diem cum sibi ipsi charum & illustrem egisset, tum aliis omnibus omni cum læticia celebrem reddidisset, cum eodem tempore & extremum diem obiret, & has celebritates curaret: Deus, cuius nutu hæc C omnia gesta sunt, hoc peraccommodato tempore ad meliorem eum vitæ conditionem diuinitus transferre voluit. Jæ de eius obitu, anno sequenti. Vides Constantinum à sanctis Episcopis institutum in fide; ea de causa sibi in ecclesia Apostolorum delegisse sepulturam, vt defunctus particeps fieret precum quæ ibidem peragi solerent: optimè sciens, in Ecclesia Catholica illud ratum ac firmum haberi, animas defunctorum, viuorum precibus adiuuari.

LXXII. a. Sacrat. l. i. e. ultimo.

ANDREAE, LVCÆ, ET TIMOTHEI RELIQUIÆ TRANSLATAE.

b. Procop. l. i. De edific. Iustiniani Imp.

Addit Socrates^a, ædificatum à Constantino templum illud, ne Apostolorum reliquiis Imperatores destituerentur: illuc enim postea transferri iussa esse Andreæ Apostoli, Lucæ Euangelistæ, & Timothei Pauli discipuli corpora, satis liquet. Ait enim Procopius^b, cum agit de eodem templo à Iustiniano Imperatore restituto: Erat antiqua apud Byzantium ædes Apostolis consecrata, longitudine temporis iam emota, & quæ (vt fud- D spicabatur) amplius stare non poterat: hanc instaurauit pro dignitate. Vbi latomi & artifices, effosso fundamento, inuenerunt ligneas arcas tres, inculptis litteris indicantes, trium scilicet Apostolorum esse corpora, Andreæ, Lucæ, & Timothei: quæ Rex ipse & omnes Christiani maximo cum seruore conspexerunt, & conspecta rursum terra occuluerunt. J hæc Procopius.

LXXIII.

S. PAVLINI ADVERSVS CLAVDIUM TAURINENSEM VERSVS

* taurinæ * deus

Extant apud Dungalum aduersus Claudium Taurinensem recitati S. Paulini versus complures ex Natali (vt citat) XI. S. Felicis de translatione facta per Constantinum Imp. sanctorum Andreæ atque Timothei Constantinopolim, qui sic se habent:

Nam Constantinus proprij dum conderet urbem Nominis, & primus Romano in nomine regum Christicolam gereret, diuinum mente recepit Consilium, vt quoniam Romana manibus Urbis Aemula magnificis strueret tunc mania captis, His quoque Romuleam sequeretur dotibus Urbem: Vt sua Apostolicis * numeret mania letus Corporibus, tunc Andreæ * deusit Achuis, Timotheumq; Asta: geminis ita turribus extat Constantinopolis magnæ caput amula Rome. Verius hoc similis Romanis culmine muris, Quod Petrum, Paulumq; pari Deus ambitione Compensauit ei, meruit quia sumere Pauli Discipulum cum fratre Petri. Nam quanta per istam

San-

A

Sanctorum per longa viam diuortia terra Crenerit vtilitas ad nostra munia vita, Ipsa docent hodieq; loca, in quibus illa beati Rheda capax oneris posita statione resedit, Omnibus in spatiis, quacumque aut mansio sanctis Corporibus, requiesq; fuit veltantibus illos Sacratos cineres miris clamantia signis. Nam diuina manus medica virtute per omnes Est illic operata vias, qua corpora sancta Impresere sacro vestigia vna meatu. Inde igitur suadente fide, data copia fidei Tunc comitum studiis, quadam vt sibi pignora velent Ossibus à sanctis meruit decerpere fructum, Vt quasi mercedem officij, pretiumq; laboris Presidia ad prinata domum sibi quisque referret, Ex illo sacri cineres quasi semina vita Diuersis sunt sparsa locis, quacumque ex osse minuto De modica sacri stipe * caperis exiguus ros Decidit ingentes illic pia gratia fontes At fluuios vita generauit gutta fauillas. J

B

C

hucusque S. Paulinus apud Dungalum. Quæ accepi à viro doctissimo Nicolao Fabro Parisiensi vnà cum aliis fragmentis eiusdem Auctoris quæ extant. Tribuit eandem translationem S. Hieronymus in Vigilantium eidem Constantio Imp. alij autem Constantino, de quo dicitur inferius anno Christi 359.

Fuisse autem eandem ecclesiam Imperatorum sepulchrum, S. Iohannes Chrysostomus testari videtur, dum ait: Et Constantinopoli Reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantque piscatorum ostiarij Reges. Neque hinc in morte confunduntur, sed honestantur & ipsi & eorum nepotes & pronepotes. J hæc Chrysostomus. Ex quibus quoque intelligas, non intra ipsam basilicam, sed in atrio ipsius ecclesiæ Imperatores sepeliri consueuisse, quod alibi eidem Auctori expressè de sepulchro Constantini testatur, nosque suo loco dicemus, cum sequenti anno de eius obitu ageimus atque sepulchro.

His quoque Consulibus Constantinus Imperator, Christianæ modestiæ amanti- D mus, ne cuiusvis zeli prætextu eadem à Fidelium animis perichitaretur, ad Felicem Præfectum Prætorio, ne conuersi ad fidem ex Iudæis in Iudæos persecutionem excitarent, rescripsit his verbis^b:

Eum qui ex Iudæo Christianus factus est, inquietare Iudæos non liceat, vel aliqua pulsare iniuria: pro qualitate commissi, istiusmodi contumelia puniendæ, &c. Dat. XI. Kal. Nouemb. Constantinopoli, PP. octauo Idus Maij, Nepotiano & Facundo Coss. J Rursum verò ad eundem Felicem de Iudæis, ne Christianum mancipium possiderent, in hæc verba rescripsit^c: Si quis Iudæorum Christianum mancipium, vel cuiuslibet alterius sectæ mercatus circumciderit: minimè in seruitute retineat circumcisum, sed libertatis priuilegiis, qui hoc sustinuerit, potiat. Dat. XI. Kal. Maij, Constantinop. Nepotiano & Facundo Coss. J Et ad Euagrium^d: Si quis Iudæorum mancipium sectæ alterius seu nationis crediderit comparandum, mancipium Fisco protinus vindicetur. si verò emptum circumciderit, non solum mancipij damno mulctetur, verum etiam capitali sententia puniatur. Quod si venerandæ fidei conscia mancipia Iudæus mercari non dubitet: omnia quæ apud eum reperiuntur, protinus auferantur, nec interponatur quidquam moræ, quin eorum hominum, qui Christiani sunt, possessione careant. J Meminit eiusdem legis Eusebius^e, quam & commendat sic dicens: Sanxit etiam, ne Christianus quisquam seruiret Iudæis. Etenim nefas esse, vt qui Prophetas trucidassent, & Dominum ipsum crudeliter maclassent, hi Domini Saluatoris Sanguine redemptos seruitutis iugo subicerent. J hæc ipse. Iisdem quoque Consulibus legem^f tulit aduersus spurios, ne quid caperent ex patris vltima voluntate.

Sed & illud sanè memoria dignum statuit, & primus auctor fuit, vt ad corpora defunctorum humana Corpus constitueretur ex nongentis & quinquaginta diuersorum colle-

* corporis

LXXIV. a. Chrys. aduersus Gentiles, quod Christus sit Deus, Tom. 5

LXXV.

b. l. 5. de Iudæis. c. Theod. d. de Iudæis sancitas LEGES.

c. l. 1. c. 2. de Christianis. d. mancip. Cod. Theod. d. l. 2. tit. eod. Cod. Theod.

e. Euseb. Vita Constant. lib. 4. cap. 27.

f. l. 1. c. de natural. lib.

LXXVI.

CVRATORES SEPULCRORVM MORTVORVM.

collegiorum & artium officinis, qui huic muneri mancipati essent ad efferenda atque curanda defunctorum cadavera: hos vero ad hoc opus delectos, voluit ab omnibus publicis muneribus esse immunes, & in vectigalibus liberos. Testatur id quidem Iustinianus Imperator in Nouella constitutione quadragesimanona, De impensis quas fieri oportet in defunctorum muneribus, cum ait: Princeps Constantinus recte excogitatum disposuit, & postmodum Anastasius piensissimus Princeps confirmavit, adiecto insuper & reddito. Id nos, ruinam minitans, reparare simul, & vndique ad stabilitatem redactum conuenientibus astringere iuramentis properamus, efficientes ea re, ut immortale permaneat. Nam cum piensissimus Princeps Constantinus nongentas quinquaginta officinas ex diuersis collegiis huius almae urbis sacrosanctae maiori Ecclesiae cum immunitate dederit: Anastasius quoque item piensissimus Princeps non solum officinis centum quinquaginta alias apposuerit, sed etiam pro liberalitate sua per duas pragmaticas formas certum redditum constituerit, &c. Idemque Imperator rursus in Nouella constitutione De officinis (est numero signata quadragesimo tertio decimae collationis) haec de iisdem ait: Quoniam potentiae nostrae subditi nostri siue viuant, siue moriantur, curae sunt, ne vel graues ipsis sepulturae, vel defuncti cognatis damnosae existant: propterea & haec quae eorum sepulturam concernunt, quo conueniat modo, disposuimus. Et quia tam diu memoriae Constantinus amplae huius nostrae urbis conditor, quam etiam piensissimus Princeps Anastasius Lecticariorum, siue Decanorum (ut vocant) numerum ad certam mensuram redegerunt, mille & centum tantum modum Decanis totidemque officinis definitis, & infra declarat quomodo hi subiecti essent Ecclesiae, & immunes a vectigalibus. Opus igitur pium ac religiosum inuentum a Constantino, maiore augmento inde auctum est a posteris Imperatoribus: sed iam abolitum & antiquatum, hoc nostro saeculo Romae sanctioribus legibus & institutis instauratum est, & in diuersas Catholici orbis Ecclesias propagatum eiusmodi piorum virorum collegium, Mortis Confraternitas nominatum, Christianae pietatis dignum exemplar.

I. **C**HRISTI annus trecentessimus trigessimus septimus Feliciani & Titiani Consulatu cadnotatur in Fastis tam Latinis quam Graecis, licet in Commentario de Romanis Pontificibus, & in Romana Synodo sub Iulio, loco Titiani ponatur Maximianus, siue Maximianus. Sanctiones autem Constantini Imperatoris hoc anno datae, dictis Consulibus Feliciano & Titiano consignatae reperuntur. Quo quidem anno Constantinus Imperator ex hac vita discessit, ut Socrates disertis verbis affirmat, dum chronologia tum Consulatum, tum Olympiadam, rem testatam reddit: Vixit (inquit) Imperator Constantinus annos sexaginta quinque: triginta vnum regnauit: mortem obiit Feliciano & Titiano Consulibus, ad vndecimum Kalendas Iunij, anno secundo septuagesimae octauae Olympiadis. Consentit his S. Hieronymus, dum Constantini obitum trigessimoprimum eius Imperij anno potuit: Ruffinus etiam, atque Sozomenus, qui sexaginta quinque annis eum vixisse pariter affirmant: Eutropius autem, cum itidem triginta & vnius anni eius Imperij sit assertor, sexaginta tamen & sex annorum aetatem egisse tradit. Qui ergo Socrati consentientes, huius anni Consulibus Feliciano & Titiano Constantinum dicunt esse defunctum: sic eos oportuit affirmasse eundem annos triginta & vnum regnasse, ut tamen vltimum non absoluerit, tantumque defuerit ad anni eius consummationem, quantum intercurrit temporis ab xi. Kalend. Iunij, quo defunctus est, vsque ad viii. Kalend. Augusti, quo ipse Constantio patri successit.

II. Eusebius autem, Epiphanius, Victor, Zonaras, & si qui alij sunt ex recentioribus, trigintaduobus annis Constantinum dicunt imperasse. ait enim Eusebius: Duos igitur & triginta annos, extra paucos menses & dies, cum Imperio fuit, eundemque annorum numerum vita duplicabat: quo omni tempore corpus ei praeclare constiit, sine morbo, sine dolore, nulla conspurcatione labe, quouis iuuenili corpore valentius, aspectu pulchrum, & ad omnes functiones obeundas, ad quas viribus esset opus, robustum. Itaque facile

a l. i. De contrahenda emp. Cod. Theod. & alio ll.
b Ruffin. l. i. cap. 11.
c Sozom. l. 2. c. vlt.
d Eutropium lib. 10.
e Euseb. in Vita Const. lib. 4. cap. 61.
f Epiph. lib. De mensur. & victor. in Constantino.
g Zonar. 3. part. 1. anal.

A facile se exercere, equitare, itinera conficere, bellorum periculis se obicere, trophaea de hostibus constituere, & illas (quibus plurimum vti solebat) sine sanguine, sine caede de hostibus victorias reportare.] haec Eusebius, cuius quidem sententia dicendum esset, peruenisse Constantinum vsque ad sequentem annum, atque ad Consulatum Vrso ac Polemij, decessisseque dicta die xi. Kal. Iuniarum.

Ceterum ut consignatae a Socrate de Constantini obitu chronographiae huius anni Consulibus Feliciano & Titiano consentiamus, illud in primis maximè persuadet, quod leges posthac datae nominibus Constantij & aliorum nouorum Imperatorum reperiuntur inscriptae potius, quam Constantini. Extant de his plura exempla, ut in Codice Theodosiano, titulo De annona & tributis, vbi quarta constitutio data legitur a Constantio viii. Idus Decembris, & Thessalonicae, Feliciano & Titiano Consulibus. Sed & in titulo De distrahendis pignoribus habetur rescriptum Constantij Augusti ad Egnatium Faustinum a datu iisdem Consulibus, pridie Idus Decembris. Rursus verò eodem in Codice, titulo De honorariis codicillis, sub sequentis anni Consulibus Vrso atque Polemio, xvii. Kalendas Iunij extat data Constantij constitutio ad Asconium Africæ Vicarium: quae quidem omnes leges, sicut aliae a Constantino latae, inscribendae erant titulo Constantini, si fuisset superstes, & in sequentem annum vitam propagasset, verum quod ex hac vita migrarit, eius filij Constantij Augusti nomine notatae habentur. Sed & quod leges a Constantino sancitae, in hunc vsque annum datae reperiuntur, erroris arguuntur qui tradiderunt eum anno Imperij sui trigesimo obiisse.

Quamobrem inhaerentes ijs quae a Socrate & ab alijs antiquis nuper citatis Auctoribus de annis triginta & vno Constantini Imperij dicta sunt, affirmamus cum ipsis, Constantinum hoc anno xi. Kalendas Iunij e vita decessisse, Feliciano ac Titiano Consulibus, Olympiade ducentesima septuagesima octaua, anno. (ut ait Socrates) secundo, sed iuxta Eusebij supputationem anno eiusdem quarto: haecque habita ratione, dicendum imperasse annos triginta & vnum, minus mensibus duobus atque diebus tribus. Sed & quod Eusebius ait, eundem, quo imperauit, annorum numerum viuendo duplicasse extra paucos menses & dies, dicendum est, eum ex hac vita decessisse anno suae aetatis sexagesimo secundo, vel sexagesimo tertio exacto, secundum eiusdem Eusebij sententiam, adherentis eum imperasse (ut diximus) annos triginta duos praeter paucos menses & dies. His igitur de tempore Constantini obitus elucidatis, iam quae Eusebius ad eum spectantia narrat, hic recitemus, atque in primis quae de eiusdem vitae institutis ad obitum vsque seruatis, & mala corporis valetudine ipse praemittit, dum ait:

D Imperator autem vsque adeo mente rationisque viribus constabat, ut vsque ad vltimam senectutem pro consueto more Orationes conscriberet, solitos cum amicis congressus faceret, & dignas homine Christiano disciplinas auditoribus suppeditaret. Assidue etiam leges ferebat, aliquando de rebus ciuilibus, aliquando de bellicis: omnia verò quae ad vitam degendam essent necessaria, mente & intelligentia comprehendebat. Iam illud dignum sanè sempiterna memoria est, quod cum eius extremus propè vitae dies adesset, recitabat funebrem quamdam Orationem, eo ipso ferè loco, quo dicere consueuerat, in qua etiam multa disputabat perpetua Oratione de animorum immortalitate, deque his qui vitam pie sancteque egissent, & de praemijs quae bonis & gratis acceptisque Deo hominibus apud ipsum Deum reposita essent: ad haec etiam, quem finem habituri essent, qui contrariam partem sequerentur, copiosa & longa oratione demonstrabat, E impiorum euersionem & interitum praesentium auribus obiter inculcans. Haec ille cum constanter & grauitate contestaretur, ita visus est domesticos quosdam suos tangere, ut ex eis aliquis, qui sapiens haberi volebat, interrogatus, quid sibi videretur de Imperatoris Oratione, licet inuitus, responderet tamen: Vera quidem illum sibi videri dicere, atque adeo vehementer laudare, quae contra numerosam deorum turbam ab Imperatore disputata essent. Haec ille cum familiaribus suis paulò ante mortem commentans, visus est genere hoc sermone sibi ad meliorem vitam mollem atque aequabilem praestituere.] His praemissis, & alijs de Apostolorum templo, & sepultura sibi in eo condita, haec subdit:

Cum primum oboriretur ei quaedam corporis inaequalis intemperies, ad eamque iam vehementior dolor accessisset, ad calida ciuitatis balnea proficiscitur, & inde ad ciuitatem matris suae cognominem, nempe Helenopolim in Bithynia, vbi in Martyrum sacra

III. CONTIGIT HOC ANNO OBITVS CONSTANTINI.
l. 2. De distrahendis pign. Cod. Theod.
IV. ARTAS CONSTANTINI.
b Euseb. in Vita Const. lib. 4. c. 55.
V. CONSTANTINI VITAE TOTVS EXERCITIA.
c Euseb. in Vita Const. lib. 4. cap. 61.
VI. CONST. OBITVS EXERCITIA.

ade diu versatus, supplices preces & vota publica adhibuit Deo.] hæc de Constantino A Eusebius, qui de suscepto ab eodem in suburbano Nicomedia Bapismo narrationem subinfert: quæ quidem sunt à nobis superius recitata & confutata; eaque in gratiâ Constantij Imperatoris, eius filij, hæreticorum Arianorum fautoris, ab ipso fuisse conficta, atque dolo malo composita, cum de Constantini Bapismo Romæ suscepto est fufius disputatum, apertè nos demonstrasse existimamus. Sed etsi ceteris omnibus destituemur probationibus & verisimilibus coniecturis, satis hæc vel ex eo infirma, fide dubia, & labefactata reddi videntur, quod ab Arianorum omnium callidissimo homine, & in præsidium hæresis Arianæ, atque ad Arianorum patroni, ipsius scilicet Constantij Imperatoris, nuntum ostendimus esse conscripta, ab Eusebio, inquam, illo, qui in his, quæ spectant quouis prætextu ad causam Arianorum aduersus Catholicos confouendam, quàm egregius semper extiterit mendaciorum concinnator, acta Tyria atque Constantinopolitana contra S. Athanasium superius recensita locupletissimam fidem faciunt. Tacuit Eusebius quod de Constantini obitus causa peruulgatum fuit: nempe ipsum à fratribus suis (hi erant Constantius & Anniballianus) potatum esse veneno; ob eamque causam à Constantino datas esse Eusebio Nicomediensi litteras ad Constantiū filium, ut caueret sibi à patris. Istæc vera ne sint, & quibus ferantur Auctores, dicemus inferius, cum de eorumdem nece agemus. At quid post hæc addat Eusebius, eodem quo ea textit ordine hic reddamus:

^a Euseb. in Vita Const. lib. 4. c. 63. 64. VII. VLTIMA ACTA ET ELOGIA CONSTANTINI.

Cum verò (inquit) Centuriones & Duces militares intromissi, casum suum deplorarent, quod deinceps se orbos fore, lugubri voce testarentur, longioremq; ei vitam optarent: etiam his respondit: Se nunc veram vitam adeptum esse, seque ipsum solum intelligere, cuius felicitatis particeps factus sit: ac propterea festinare, nec migrationem ad Deum suum procrastinare. Deinde quæ videbantur, extrema quasi voluntate sua disponebat; ac Romanos, qui regiam ciuitatem incolabant, annuis pensionibus honorificè donabat; liberis verò suis regni hereditatem, tamquam patrimonium, relinquebat; ceteraque omnia quæ ei videbantur, expressè disertisque verbis describebat. Hæc sigillatim omnia gesta & consummata sunt maxima illa celebritate veneranda & sacræ Pentecostes, quæ septem continuas hebdomadas omnibus honoribus decorata, ad extremum vnitatis numero consignata est: quo tempore, Sacræ litteræ testantur, & communis nostri Saluatoris in cælos ascensum, & sancti ad homines Spiritus descensum accidisse. Huius celebritatis extremo ferè die (quam si quis omnium celebritatum principem & maximam vocet, hæc aberrauerit) omnia ista consecutus Imperator, ipso meridie ad Deum suum assumptus est, partem sui mortalem mortalibus cognatam relinquens humi, sed animi partem intelligentem & diuinam Deo coniungens suo. Hic Constantini extremus vitæ dies fuit.] hæc Eusebius, historiam profecutus vsque ad obitum Constantini. Prænantiam verò Constantini obitus apparuisse in cælo crinitam stellam, quæ inuisitæ magnitudinis diu refulsit, auctor est Eutropius ^b.

^b Eutropius lib. 10.

VIII. c. Ruffin. l. 1. cap. 11. TABULAE CONSTANTINI.

Quæ autem ad Constantini pertinent testamentum, Ruffinus hæc addit: Venerabilis Augustus Constantinus in suburbana villa Nicomedia trigesimo & primo Imperij sui anno defunctus est, liberis de successione Romani orbis testamento heredibus scriptis. Quo in tempore, quoniam quidem Constantinus, cui Orientis regnum decreuerat, præsens non erat, dicitur secretò accersiens presbyterum, quem à sorore commendatum supra diximus, & exinde familiariter habitum, tradidisse ei testamentum quod scripserat, & obtestatus sub sacramento, ne vlli, nisi Constantio, cum venisset, in manus traderet. Cui etiam quod eunuchi qui erant in Palatio fauebant, arte, indicio de Imperatoris morte suppresso vsque ad Constantij præsentiam, multis noua tentantibus oppressis, res tutæ integræque remanserunt. Cum verò Constantius affuisset, depositum presbyter restituit. Cuius beneficij gratia, Imperator regni cupidus, ita ei deuinctus est, ut, qui imperare cunctis ambierit, ab illo sibi imperari æquanimitè pateret: ex quo deuincto sibi Imperatore, cœpit de Arii restitutione suggerere, & nolentes acquiescere sacerdotes uti cogeret, persuadet.] hæc Ruffinus: sed in his quæ de tractata Arii restitutione dicit post obitum Constantini, ex his quæ superius ea de re omni ex parte testata, perspicua reddita sunt, omnino refellitur. Eadem quoque de concredito testamento presbytero illi, affirmant Socrates ^d atque Sozomenus ^e. Spectare etiam iure dixerimus ad Constantini testamentum, quod declarauit vltima voluntate, Atha-

^d Socrat. l. 1. cap. 26. ^e Sozom. l. 2. cap. 32.

A Athanasium in suam esse restituendum Ecclesiam: quod superius, dum de eius exilio actum est, pluribus demonstrauiamus.

Quisnam autem fuerit presbyter ille, qui primò apud Constantiam Augustam, deinde apud Constantinum Imperatorem, ac denique penes filium eius Constantium tanta fuit existimationis, quem & dicunt secta fuisse Arianum, nemo vquam (quod sciam) scriptis prodidit: coniecturâ tamen si res agitur, videtur hic ille fuisse Acacius Luscius presbyter, qui in sede Casariensi Palæstina metropoli successit, cum defunctus est Eusebius Pamphili. Ut autem id existimemus, illud magnopere persuadet, quod dicant hunc imperasse Constantio Imperatori. De Acacio tradit S. Hieronymus ^a, ea claruisse fama sub Constantio, ut ipse Romæ in locum Liberij Papæ Felicem Episcopum constituerit: quod ei haud facere quidem, sed nec tentare licuisset, nisi summa præ ceteris apud Constantium ipsum gratia, amicitia, atque etiam sacerdotali auctoritate plurimum valuisset. Sed de his liberum esto cuique, ut vult, opinari.

IX. ARIANVS PRESBYTER IGNOTVS.

^a Hieronym. de Script. Eccl. in Acacio.

Ceterum nullius commoueat animum & in suspensionem adducat de Catholica fide Constantini intimus eiusmodi amicitia vsus & consuetudo cum presbytero Ariano; cum ille nequaquam se proderet, qualis esset, qui ad omnem perfectæ vitæ integritatem ex industria mores componens, summum de se ederet omnibus in rebus ad decipiendum Imperatorem specimen sanctitudinis; sed &, sicut Eusebianos omnes fecisse narratum est, nequaquam se manifestaret Arianum; licet, sicut illi, Arium gestaret intrinsecus. viuo enim Constantino, omnes quantumlibet Arianæ hæresis studiosissimos, in gratiam Imperatoris se exhibuisse Catholicos, sed & Arium ipsum, suo damno, id iuramento quoque affirmare conatum esse, satis superque est superius demonstratum, cum de Eusebianis egimus, ad circumueniendum Imperatorem ea arte optimè comparatis. Quod verò idem Ruffinus hæc narrando dicat, eunuchorum operâ Constantini obitum vsque ad Constantij Imperatoris aduentum silentio fuisse suppressum, indeputo accidit, ut apud ipsum Constantium Imperatorem magno in pretio & æstimatione eunuchi fuerint: cuius rei causa idem Constantius pessimè semper audiuit: cum tamen apud Constantinum, eius patrem, eiusmodi genus hominum humili loco contineri soleret: quod Lampridius ^b tradit in Alexandro, cum ait: Scio, Imperator Constantine, quo periculo ista dicantur apud Imperatorem qui talibus seruit: sed salua Republica, posteaquam intellexisti quid mali clades istæ habeant, & quemadmodum Principes circumueniant, & tu eos eo loci habes, ut nec chlamyde uti iusseris, sed necessitatibus domesticis delegaris.]

X. CONSTANTINVS EXCVSATVR.

^b Lamprid. in Alexand. in fine.

D Sed iam quæ sunt Constantini funeris prosequamur. Eusebius itaque res gestas post eius obitum sic subdit: Satellites igitur & vniuersus stipatorum cœtus, dilaceratis vestibus, corporibusque ad pavimenta proiectis, & collisis ad solum capitis, lugubres voces cum magno luctu & clamoribus edebant: cum identidem dominum, Principem, Imperatorem, & tamen non ut dominum & tyrannum, sed ut patrem pij liberi & germani inclamarent; Centuriones verò manipulares seruatorem, custodem, beneficium prædicarent; totus exercitus cum omni reuerentia, tamquam ouium greges, pastorem suum desiderarent; populus omnis per omnem urbem volitaret, occultum animi vulnus apertis vociferationibus & clamoribus contestans; reliqui demisso vultu tamquam obstupefacti incederent; singuli eam sibi calamitatem præcipuè accidisse putarent, seque ipsos quasi communi humanæ vitæ salute orbatos miserabiliter E affligerent.

XI. c. Euseb. Vita Const. lib. 4. c. 63. 66. CONSTANTINI FUNVS

Hic milites arreptum cadaver aurea capsula includunt, & vndique purpurea veste contextum, Constantinopolim perducunt. Ibi tum in omnium magnificentissimis Imperatoris ædibus, cælo atque edito loco, deponunt: luminibusque circum funus aurea super candelabra accensis, admirabile spectaculum intuentibus præbebant, & sanè huiusmodi, quale numquam in terris vllum à condito mundo sub sole visum est. Nam intus in ipso ferè medio regij Palatij, excelsa & aurea capsula inclusum Imperatoris corpus, Imperiali apparatu, id est, purpura & diademate ornatum, permulti circum fusi vigiles die noctuque afferuabant. Iam totius exercitus Duces & Comites, omniumque Principum cœtus, quibus antea in more fuit Imperatorem venerari, pristinum morem & consuetudinem seruantes, stans temporibus introcuntes, Imperatorem in capsula iacentem tamquam viuum etiam post mortem humi procumbentes salutabant.

XII. POMPA FUNERIS EGREGIA.

bant. Horum reverentiam eodem pietatis officio subsecutus est Senatus, & omnes reliqui magistratus. Tunc verò cuiusque ordinis hominum, etiam mulierularum & puerorum, infinita turba ad idem spectaculum confluebat. Hæc per multos dies factitata, quod exercitus consistere funus eo loco, & per se asseruari constituerat, quoad eius filij reuerſi, efferendo paterno per ipsos funere, patrem suum honorassent. Solus verè iste beatus Imperator etiam mortuus regnavit, cum ei soli post hominum memoriam, vel ipſo Deo auctore, omnes qui solebant honores tamquam superſtiti tribuerentur. Nam cum is solus ex omnibus Imperatoribus Regem omnium Deum, & Christum eius, omnibus vitæ actionibus piè sanctèque coluerit, iure sanè etiam hunc honorem solus adeptus est, vt Dei voluntate, quod in eo morte sepultum erat, tamen apud homines regnaret: vt ista scilicet ratione nobis Deus significaret, animorum regnum his qui non profus obdurerunt, numquam consensere, numquam emori. Atque hæc quidem isto modo.

XIII. Interea a Duces selectos quosdam è toto exercitu, homines quorum aliquando erga Principem fides & benevolentia perspecta fuit, ad Cæsares mittunt; qui omnem rem gestam eis nuntiarent. Id quod illi cum diligenter fecissent, cumque statim quasi diuiniore quodam afflatu cunctæ per omnes oras sparſæ legiones de Imperatoris morte audiissent: eodem animo & consensione statuunt, se perinde atque si adhuc sibi Magnus Imperator Constantinus viueret, neminem præter eius filios Romani Imperij Principem agnituos. De concordia autem militum, eorumdemque Christianorum erga Constantium Cæsarem, qui propè aderat, numisima hæc cudendum curauimus, quo potissimum Christianæ religionis insignia eniteſcunt, nempe Labara signo Crucis & Christi nomine insignita.

b Acceptum à Jano Pasqualino Rom.

b

D

Quem verò intueris hæc Constantium Cæsarem tantum nuncupatum, & absque diademate, planè præsentis temporis indicat eius statum: nam paulò post tum ipse, tum fratres eius Augusti sunt appellati. subdit enim Eusebius: Ac non multò post, non iam eos Cæsares solum, verum etiam Augustos omnes nuncupari volebant: quæ vox maximæ cuiusdam dignitatis plena celsissimi Imperij propria nota est. Hæcque omnium copiarum, quocumque loco essent, vna eademque consensio, vel ipſo temporis momento ad omnium aures peruenerat, cum ipſi sua decreta & sententias vicissim secum per scripta communicarent. & paulò inferius:

XIV. Hic honor ei à legionibus, homini ab ipſo Deo honorato, delatus est. Sed minor natu filius ad patris funus accedens, idemque princeps efferendi funeris, in urbem id deduxit. Præibant turmatim militum cohortes, infinita hominum turba sequebatur. Imperatoris funus hastatis & armatis militibus ingebatur. Vt verò ad Saluatoris nostri Apostolorum ædem ventum est, funus deponunt. Sic adolescens Constantius Imperator, cum præsentia sua, tum reliquis rebus tanto homine dignis, omnia patri pietatis officia præstabat. Sed cum is iam cum reliquis militum cohortibus secessisset, aderant Dei Sacerdotes circumfusi turba, ac vniuerso pietatis studioſo populo, à quibus diuinus per preces cultus adhibitus est. Vides pium Fidelium ritum fuisse, prosequi precibus animas defunctorum. Sed de hoc ipſo rursus, cum subdit: Hoc igitur loco, excelſo folio iacens beatus Princeps, gloriosè prædicabatur.

XV. Iam populus frequens vnà cum Sacerdotibus non sine lacrymis, & sanè magno cum gemitu

A gemitu preces pro anima Imperatoris Deo fundebant: in quo & illi gratum atque optatum pio Principi officium præstabant, & Deus ipse singularem benevolentiam erga famulum suum ostendit: quod post mortem charis eius ac germanis filiis patris sui successoribus, Imperium donasset: & quem votis expetiuit, locum vnà cum Apostolorum Memoria consecutus est. Nam adhuc quidem licet contemplari ter beatæ animæ tumulum Apostolici nominis appellatione decorari, & ad Dei populum aggregari, diuinisque cærimonis & mystico sacrificio, sanctarumque precationum societate perfrui, atque etiam post mortem cum Imperio esse, tamquam iam in filiis reuiuiscens, summam Imperij administraret, Victor, Maximus, Augustus ipsa appellatione vocitatus.

Neque tamen ita, vt Ægyptia illa auis, nempe phœnix, quam aiunt, cum naturæ providentia vnica sit, sibi ipſi mortem consciscentem in aromatum aceto emori, ex cineribus verò eius reuiuiscere & excitari aliam eiusmodi, qualis ipsa fuit: sed Saluatoris sui exemplo, qui pro vno serè tritici semine, benedicente Deo, spicam multis seminibus refertam exhibuit, suoque fructu vniuersum orbem compleuit, ita is ter beatus per trium liberorum successionem, pro vno multiplex redditus est, ita vt in imaginibus & picturis apud omnes gentes vnà cum liberis suis eundem honorem adeptus sit, & Constantini nomen etiam vita functus retineat. Iam verò in ipſis nummis excelsæ formæ, quæ vna parte beatum hunc nostrum obuoluto capite repræsentabant, altera parte quadrigis instar aurigæ insidentem, demissa illi cælitus manu dextera exceptum.

Hæc exempla cum omnium mortalium Deus in solo Constantino, qui ex omnibus Christianis maximè tandem aliquando Christianus declaratus est, nostris oculis proponeret, nimirum ostendere voluit, quantum inter eos interſit, qui ipſum Christumque suum colere vellent, quique contrariam sectam sequerentur, id est, qui Ecclesiæ eius bellum inferentes, ipſum sibi hostem & inimicum redderent: cum cuiusque vitæ exitus manifestum argumentum præberet suæ cum Deo inimicitie: quemadmodum Constantini extremus dies, quanta pietate Deum coluisset, apertè demonstrabat. Solus enim ex omnibus Romanis Imperatoribus Deum omnium Regem incredibili pietatis studio honorauit: solus omni cum libertate vocis & linguæ Christi verbum personuit; solus, vt ita dicam, Ecclesiam eius præter ceteros ab omni auro honoribus affectit: solus impium multorum deorum fictitium cultum sustulit, omnesque vias idololatriæ refutauit: solus igitur & dum viueret, & postquam mortuus est, his honoribus cumulatus est, quales neminem aliquando nec apud Græcos, nec barbaros, sed ne antiquissimis quidem Romanorum temporibus (cum neminem cum isto conferendum vlla vquam sæculorum memoria nobis profuderit) adeptum esse, quisquam commemorare potest. hætenus Eusebius.

XVIII. Quod verò spectat ad cufos nummos, quorum Eusebius meminit, qui Constantinum altera parte capite obuolutum reddant, altera verò instar aurigæ, quem insidentem quadrigæ demissa manus in cælum accipiat: vidimus ex eis plures eiusdem generis: quorum vnum formis diligenter expressum, hæc (vt vides) reddendum curauimus.

E

b

CONSTANTINI NUMISMA. Num. aureus extat apud D. Horatii Tygrinum de Maris Rom.

Sed cur operto capite, immò & tota velata, Constantini effigies post mortem, cum ad superos transiit, expressa haberetur? Num more Gentilium, quod Romani deos adeunt (quod ait Plutarchus) eo signo animi demissionem profiterentur, velatoque capite numina venerari solerent? sicque Constantinum relatum inter diuos, mortalem inter mortales, eo habitu (tum missionem animi præferentem, æquum fuerit demonstrari) cum id præsertim nec à Christiano ritu procul abhorreere videretur, quod de Elia Diuinis litte.

CHRISTI
337.IVLII PAP.
I.CONSTANTINI IMP.
an.vlt.

litteris proditum sit, transeunte Domino, pallio vultum operuisse. An quod sicut velo obducta Æternitas effigiari solet, ita Constantinus, post obitum in cælum receptus, æternam gloriam sit consecutus? Vel dicemus potius, quod veli appositio hieroglyphicum apud Gentiles esset noctis, ac vitæ humanæ termini, vltimique eius finis? ipsamque quadrigam summa actam velocitate, totius vitæ hominis per quatuor anni tempora significare curriculum? prout in antiquis sepulchris hæc omnia egregie expressa cernuntur: quorum illud in exemplum adducimus, quod est perspicuum omnibus in ecclesia S. Laurentij in Agro Verano, ad cœmeterium Cæriacæ, in cuius ingressu à dextris sepulchrum adest his signis nobiliter sculptum: vbi in vitæ cursu sine, quadrigæ equis in proclive deorsum ad inferna loca labentibus, Noctis inest simulacrum velum obtendentis, per quod finis temporum designatur: quod & in alio sarcophago egregia sculptura celebri visitur in ædibus V.I. Tiberij Ceuli in atrio ad secundum scalarum B ordinem posito, vbi iuxta Cereris quærentis Proserpinam curram Noctis inest simulacrum, nempe alata femina velum prætendens, quo cum diei, tum lucis præsentis vitæ finis significatur.

Sic igitur cum veli superinductio esset hieroglyphicum noctis, simulque mortis indicium, æquè congruè videri potest, vt, quas cernis imagines Constantini, demonstrent eum vita defunctum, verum nequaquam deorsum vt alios descendentes ad tartara, sed extenta manu cælitus subuectum ad superos. Quod quidem cum de nullo alio Imperatorum, à Senatu patris ritibus, quo scribit Herodianus^a, inter diuos relatorum, sit in numismatibus reperiri, in quibus, aliis planè signis ab his longe diuersis, eorumdem consecratio habetur expressa: à Christianis potius quam à Gentilibus Constantinum sic post mortem in nummis effigiatum esse, possumus intelligere. Sed & his addimus, quod nec abhorreret à Christianorum more, sic Constantinum post obitum velatum ostendere, quibus solemne erat (vt suo loco superius dictum est) funebri linteo ad opus composito defuncti corpus obuoluere. Ceterum quod tradit Eutropius^b, Constantinum inter diuos esse relatum: vel potuit ille intellexisse eiusmodi recensita officia à Christianis eadem post mortem exhibita, vel quid à Gentilibus Senatoribus more patrio actitatum. Illud quidem notum est omnibus, à Græcis solemnè celebritate Constantinum coli vt Sanctum, animamque eius subuectam inter Beatos in cælum: inter Sanctos enim relatus reperitur in Ecclesiasticis eorumdem Græcorum tabulis, qui diem anniuersarium natalis eius religioso cultu hæcenus prosequuntur.

Porro quod ad locum sepulchri spectat, quantumlibet ipsum Imperatorem summo honore funeratum atque sepultum Eusebius prædicet, nequaquam tamen Constantius^D eius filius ausus est eum tumulare intra ipsam basilicam Apostolorum, sed foris in atrio. Quod, præter illa quæ dicta sunt superius, accuratè considerans S. Ioannes Chryso-stomus ait^c: Hic quoque (Constantinopoli nempe) Constantinum Magnum filium ita demum ingenti honore se affecturum existimauit, si eum in Piscatoris vestibulo conderet: quodque Imperatoribus sunt in aulis ianitores, hoc in sepulchro Piscatoribus sunt Imperatores. Atque illi quidem, velut domini, interiores loci partes obtinent: hi autem, velut accolæ ac vicini, præclare secum agi putarunt, si vestibuli ianua ipsis assignetur.] hæc ipse & alia plura, amplificans gloriam seruorum Dei, quos præ cunctis regibus terræ voluit honorari. Eadem quoque concionatus aliàs^d, Nec hoc tantum, inquit, quis Romæ fieri viderit, verum & Constantinopoli: nam & hic Constantinum Magnum ipsius filium in honore magno censuit haberi, si pro foribus Piscatoris paternum corpus^E collocaret.] In eadem verò Apostolorum basilica non tantum (vt dictum est) Imperatores, sed & Episcopus sepeliri consueuisse, Sozomenus testatur, cum ait^e: Ab eo igitur, tamquam ex eius rei auctore consuetudine ducta, Imperatores Christiani ibi sepeliuntur, atque Episcopi etiam: quippe cum dignitas sacerdotalis Imperij dignitati par sit, imò verò in locis sacris primas partes obtineat.] sic ipse. Et hæc quidem tum Constantinopoli facta sunt.

Sed & quanto in cœrore ac luctu prosecuta sit vetus Roma Constantini obitum, Eusebius docet huiusmodi narratione^f: Vt verò Imperatorem vita functum esse, Senatus populisque Romanus, ac tota Imperatoria ciuitas accepisset: cum hac fama nihil sibi grauius aut luctuosius accidere posse existimarent, nullum dolori & lamentationi modum statuebant: nam balnea clausa, & fora, publica item spectacula sumnota, & prætercæ omnia

XX.
CONSTANTINVS RE-
LATVS AD
SVPEROS.^a Herodianus
lib. 4.^b Eutropius
lib. 10.XXI.
LOCVS SE-
PULTVRÆ
CONSTAN-
TINI.^c Chryso-
stom. 26. in
2. Epist. ad
Corinth.^d Chryso-
stom. 66. ad
pop. Antio-
chenum.^e Sozom. l. 2.
cap. vlt. in
fine.^f Euseb. in
Vita Const.
lib. 4. c. 69.
XXII.
ROMANO-
RVM LVCIVS
IN OBITV
CONSTANT.CHRISTI
337.IVLII PAP.
I.CONSTANTINI IMP.
an.vlt.

A omnia quæ per vitæ otium & tranquillitatem facere solebat animus pacatus & nulla perturbatione impeditus: nam qui antè lætitiis omnibus affluēbant, nunc tristi & demisso vultu in publicum procedebant: & omnes tamen beatum Imperatorem, acceptumque Deo, & verè Imperio dignum prædicabant. Neque hæc voce tantum & clamoribus significabant, verum etiam re ipsa declarabant: cum eum vita functum pictis tabellis tamquam viuum colerent: nam cum cæli effigiem in tabellis propriis coloribus expressissent, depingunt eum super cælestes orbes in æthereo cœtu requiescentem. Iam liberos eius hi solos rerum dominos & Augustos nuncupabant, adhibitisque supplicibus vocibus, funus Imperatoris sui ad ipsos efferre, & in Imperatoria vrbē deponerē cupiebant.] in hunc modum Eusebius, acque hæcenus de Constantini funere: cuius quidem corporis effigies sic à Nicephoro describitur:

B Fuit Constantinus formæ decore nemini secundus: & cum graciosus maximè fuit, tum decentiæ ipsi magnificentiam coniunxit: statura quoque corporis spectabilis: nam neque nimium procerus est habitus, & exiguam breuitatem longè supergressus est: humeris latis, sensim ceruicem crassiores prætulit: colore corporis rubicundus, minus densum habuit capillum, eumque flavescentem: barba mediocriter tenuis & rara, neque admodum demissa erat: ita vt in pleraque faciei parte succrescere non videretur: oculi quales virum decent, & placidi, ex quibus mirifica quædam eminebat gratia, acutioreque illi, & grandiores: nasus subadunatus, cui carnosum quiddam infidebat: facies ipsa lator, & magnanima admodum.] hæc Nicephorus.

Animæ verò faciem ex rebus gestis facilè deprehendes, quam ethnici quoque Scriptores perpauca quibusdam lineamentis sic expressere: etenim Victor^b hæc de eo: Commodissimus rebus multis fuit, calumnias sedare legibus sincerissimis, nutrire artes bonas, præcipuè studia litterarum: legere ipse, scribere, meditari, audire legationes & quærimonias prouinciarum.] ita quidem Victor. sed & Eutropius^c: Ciuilibus (inquit) artibus & liberalibus studiis deditus erat, affectator iustitiæ & amoris, quæ omnino tibi liberalitate & docilitate quæsuit.]

Dat tamen crimini Constantino Victor, quod (vt ait) fuerit ultra quam æstimari potest, laudis avidus, verum quod mox subdit, eum deisorem potius quam appetitorem fuisse laudis significat: dum illud superius à nobis recitatum inculcat: Hic Traianum, herbam parietariam, ob titulos multos in ædibus inscriptos, appellare solitus erat.] eum certè in tot (vt aliàs diximus) vbique locorum erectis à Constantino basilicis, ceterisque ædificiis publicis, quæ supersunt, numquam vel rarissimè inueniat quis in aliquo Dipforum Constantini nomen inscriptum: vt ex his saltem eiusdem Victoris testimonio refellere liceat illatam in eum ab ipso calumniam. Sed alterius fortasse generis gloria, quæ ex militia comparatur, Constantinum cupidissimum fuisse, Victor^b vbiuit significasse, secundum ea quæ de eodem Eutropius affirmat his verbis: Inuicemque in eo animi corporisque virtutes claruerunt: militaris gloriæ appetentissimus, fortuna in bello prospera fuit, verum ita vt non superaret industriam.] At hæc ex parte laude quoque dignissimus Constantinus fuit: quippe qui secundum illud Apostoli^d, Qui gloriatur, in Domino gloriatur,] omnes aduersus tyrannos & barbaros vni Christo victorias acceptas ferret: quod in omnibus pænè edictis superius recitatis, ingenuè ac liberè profiteretur. Non igitur humanæ iactantiæ, sed grato est animo adscribenda cuncta eius gloriatio in Deum refusa, quem bonorum omnium (vt vidimus) suis scriptis semper prædicabat auctorem.

Rursum verò ea fuit Iuliani Apostatæ in Constantinum querela, quod magistratus amplissimos contulerit quoque barbaris. Quod si hoc delictum est, grauius in hoc peccasse ipsum Iulianum, idem Ammianus docet his verbis^e: Tunc & memoriam Constantini, vt nouatoris, turbatorisque præscarum legum & moris antiquitus recepti, vexauit, eum apertè inculsans, quod barbaros omnium primus ad vsque falces auxerat & trabas Consulares: insulse nimirum & leniter, qui cum vitare deberet id quod infestius obiurgauit, breui postea Mamertinum ad Consulatum euexit, nec vira, nec splendore, nec vlt, nec gloria horum cuiusquam similem; quibus magistratum detulerat amplissimum Constantinus; contra, inconsultum matum, & subagrestem, & quod minus erat ferendum, celsa in potestate crudelem.] hæc Ammianus. At quid adeò nouum atque mirandum, si Magnus Constantinus, pressis bellis ciuilibus, cuiusmodi magistratibus

Niceph. l. 8.
cap. 55.
XXIII.
CONSTANTINI EFFIGIES ET HABITVS CORPORIS.XXIV.
MORVS
EIVSDEM.
^b Victor in
Constantino.^c Eutrop. l. 10XXV.
CALVMNIA
VICTORIS
ARGVITVR.XXVI.
CONSTANTINVS EXCVSATVR.
^e Ammianus
lib. 21.

barbaros sibi deuinxit, cum ex barbarorum nationibus homines scierit ad Romanum Imperium administrandum iam antea peruenisse, ut Seuerum ex Africa, Maximinum e barbaris ortum parentibus, quorum alter e Gothia, ex Alanis alter genitus perhibetur, Philippum ex Arabia, e Pannonia Probum, Carum e Gallia Narbonensi, Diocletianum e Dalmatia libertinum, e Dacia vero Ripensi Galerium armentorum pastorem? cum alioqui praeter vnum Ablauium Aegyptium, quem ex barbaris creauit Constantinus Consulem, inuenerimus neminem: verum & ipsos Aegyptios iam inter Romanos ciues & Senatores alleetos ab Antonino Caracalla, ex Dione superius dictum est. Sed prolixi nimis esse videmur in excusando Constantino ab hac Iuliani calumnia, in qua, etiam sententia Ammiani Ethnici hominis, eiusdem Iuliani studiosissimi, ipse accusator tulit posteriores.

XXVII. Sed & grauius vrgetur carpitur que etiam Constantinus ab eodem Apostata Iuliano, ipsi ob derelictum deorum cultum & Christianam susceptam religionem in omnibus infensissimo, quod voluptatibus atque deliciis deditus fuerit, conuiuui tantum & comae capitis exornandae intentus, quam ob causam fingit deorum sententia iudicatum, ne inter deos, sed cum dea deliciarum, ac veste muliebri amictus ageret. Verum & quod solebat (vt Zosimus tradit) femineo amictu ad irrogandam summam ignominiae notam vestire milites desertores, ea ratione etiam eundem Constantinum muliebri vestitu, calumnioso stylo contexto, vt deorum desertorem voluit induisse: mirum tamen est, quod non, vt complures alios ad tartari inferna loca ipsum detruserit, siquidem id quoque facere in fabula, quam commentus est, ex animi arbitrio licuisset. Sed magnae profecto cedit laudi ipsius Constantini, beneque cum eo actum est, quod ab hoste acerbissimo appetitus, & caninis dilaceratus dentibus, tantum vestis iacturam sit passus, qui ipsos deos eorumque delubra fuerat demolitus, cultumque ipsorum & sacra deturbarat, atque magna ex parte funditus pessumdederat: quodque vna illa animaduersione vltus in ipsum sit, qui de Iouis manu fulmen excusserat, acu vindicans iacturam fulminis, dum ea vestem illam consuit Constantino: quam tamen ipse, licet nolens & imprudens, exiit atque conscidit, dum fortissimum ducem Constantinum fuisse vel ex eo cogitur affirmare, quod inter alios ab eo domitos barbaros, Dacos ait Romano Imperio subiugasse, tanto iam ante labore atque proeliis a Traiano tandem vix superatos: quos, superbe excusso e ceruicibus iugo Romano, redditos duriores atque acerbiores, post tot Imperatores solus Constantinus Imperator Crucis virtute perdomuit.

XXVIII. Sed & indignans Iulianus in Constantini comam conuertitur stultus, dum iniquo fert animo caprinam barbam suam a Christianis carpi diceretis atque scommatibus. Quod enim ait, comae exornandae fuisse Constantinum intentum, ad illud alludere visus est, quod de eodem ait Victor, eidem Iuliano adiectissimus, a quo Consulari praefectura Secundae Pannoniae honoratus, & statua aenea (vt auctor est Ammianus) donatus fuit; ipsum exornare caput solitum perpetuo diademate gemmatum illud erat, corona nimirum auro gemmisque contexta, muliebri praeseferebat ornamentum. Vnde inter alia Lampridius a Helio Gabalo etiam infamissimo Principi vitio vertit, quod gemmato diademate vreretur, quod pulchrior appareret. Sed qualenam idem esse solet, hic ex numismate Constantini reddi curauimus.

XXIX. Cur autem Constantinus laureas demum, ipsa nempe lauri folia, in auri gemmasque mutauerit, existimatur quidem id ipsum pie sancteque fecisse, utpote religiosissimum Christi-

SVKIANI CALVMNIA REPELLIT TVN.

Zosim. l. 3.

SVLIANVS QVID DE ORNATV CA PITTIS CONSTANTINI b. viii. in Constantino. c. Ammian. lib. 21. d. Lamprid. in Helio Gab.

A Christianum, qui exhorruerit quod sciret ex Gentilium superstitionis officina manare: nam Apollinem, comitante Victoria, eidem ad huc Gentili ministrasse laureas, Gallicanus Orator in Panegyrico quarto testatur: indecens enim iam sibi visum, ex arbore Apollini dedicata victricia insignia sumere, qui cunctas Christo victorias ferret acceptas; indignumque; ratus ornare tempora ex foliis sacris Apollini, cuius ipse pleraque templa demoliri iussisset, viderique velle ab eo donari corona, cuius virtutem atque potentiam superasset: cum praesertim in diuina Scriptura de impio Rege damnetur exemplum, qui cogebat Iudaeos hedera coronatos Libero circumire. At Christianissimus Princeps, qui superstitione contextas laureas respuit, & loco foliorum connexas auro gemmas in diademate positas gestare consuevit, nequaquam impurissimum imitatus est Helio Gabalum, sed potius Deo charum sanctissimum Regem Dauid, ex quo Christus secundum carnem, vnde & Christiani omnes sunt dicti: hic enim de seipso a Deo coronato sic ait: Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.] vt nullus mortalis audeat redarguere, quod constat consilio atque auctoritate factum esse diuina. Si quae autem reperiuntur numismata Constantini capite laureato, eadem sciat vel a Gentilibus cusa, vel, antequam Christianus esset, impressa, aut cum Apollinis Daphnem, suo nomine indito, expiauit, vt suo loco pluribus dicturi sumus.

Ceterum sic Constantini exemplum secuti sunt posteriores Imperatores, vt tamen interdum laureis in numismatibus appareant coronati; quod scirent eiusmodi de abiiciendis Gentilitiis laureis ex scrupulositate Tertulliani Montano iam additi manasse: quam certo constaret absque verae pietatis offensa a Christianis militibus fuisse iure contemptam, quod suo loco superius pluribus est demonstratum, secundum illud: Omnia munda mundis.] cum nec desit ex diuina Scriptura de eodem Dauid exemplum, qui regium ornate caput consuevit corona illa ex gemmis & auro, quam abstulerat e vertice Melchom. Vidimus enim numismata Constantini Iunioris atque Constantij, filiorum Magni Constantini, de quo agimus, in quibus eorumdem Imperatorum capita cernuntur laureis redimita.

Ad haec vero digressi sumus occasione Iuliani atque Victoris calumniosè saggillantium de nimio ornatu capitis Constantinum: cum alioqui omnia ferme eiusdem Iuliani numismata eius vultum reddant, capite fertis contextis ex margaritis ornato, vt vides ex vno ipsorum exempli causa hic expresso.

Sed displicuit fortasse pecca Constantini coma Cynico canem in hircum barba & capilo mutanti.

Verum sic Constantino mundities cordi fuit, vt, obduratis iam militia membris, ab effeminatis deliciis abhorreret. Deliciis ne vacabat & genio indulgebat homo cuius labores belli pacisque tempore essent propemodum incredibiles? qui que frequenter dicere soleret: ijs qui eum ab immensis susceptis laboribus auocare tentarent, pro vtilitate Reipublicae Imperatores non debere labores recusare? Sed & si quid a bellorum curis & administratione tam vasti Imperij toto orbe diffusi otij superesset, illud in scribendo infumere consueuerat: elucubratur enim (vt dictum est) pijs sanctisque conciones, quas etiam interdum coram populo recitabat: nec quidem eam re segnis, sed vigilans ac fedulus apparebat, nam de illo haec habet Eusebius:

Equidem suam ipsius mentem quodam quasi afflatu & instinctu diuinarum rerum exaggerans, totas saepe noctes sine somno traduxit: & cum per otium liceret, Orationes

CONSTANTINVS CORONA CVR NON EX LAVRO SED EX GEMMIS.

2. Mach. 6.

Psal. 20.

XXX. ALII IMPER. CHRISTIANI ETIAM LAUREIS VTI SVNT. Tertul. de Coron. milit. d. Tit. 1.

1. Petr. 2.0.

XXXI. IVLIANVS VSVS QVOQUE EST DIADEMATIS GEMMATO.

XXXII. LABORIOSA CONSTANTINI VITA. Pomp. Lat. in Vita Constantini in fine.

8 Euseb. in Vita Const. l. 4. c. 29.

XXXIII.

CHRISTI
337.IULII PAP.
I.CONSTANTINI IMP.
an.vlt.CONSTANTINI
LVCY-
RRATIONES

scribens, frequentes cum suis inibat congressus, quod suarum esse partium existimaret, A rationis freno Imperio suo parentes cogere, atque aded vniuersum regnum rationis imperio subiicere. Quapropter infinita multitudo solebat ad Imperatoris nutum confluere, vt eum philosophantem audiret. Quod si eo dicente, aliquando aliqua occasio incidisset de Theologia loquendi, erecto corpore consistens, contractoq; vultu, & depressa voce, adhibita summa prudentia & moderatione, presentium animos caelesti disciplina initiare & deuouere videbatur. quam rem cum sequeretur populi grata acclamatio: solebat nutu significare, vt caelum suspicerent, & venerandis laudibus omnium Regem Deum admirarentur & colerent.

XXXIV.
CONSTANTINI
DICENDI
PERITVS.

Cum vero distributè de pluribus rebus loqui vellet, primum refutabat argumenta, quibus magno errore deorum multitudo introducebatur, probans Gentium superstitionem fraudis esse causam, & huius de Deo erroris propugnaculum. Deinde Deum vnum B vni Imperio presidentem eis commendabat: cuius de prouidentia deinceps generatim & particulatim disputabat: indeque ad Saluatoris nostri dispensationem descendens, hanc quoque ostendebat, vt eius ratio postulabat, necessariò extitisse. Ab isto loco digrediens, disputationem mouebat de Dei tribunali, quo genere maximo terrore ferire videbatur audientium animos, cum seuerè reprehenderet raptos, iniuriarum auctores, & qui se in inexplebili diuitiarum auiditati mancipassent. Familiares vero nonnullos suos oratione quasi verberans & flagellans, cogebat aliquando sua ipsorum conscientia percussos, humi oculos desistere, cum eis clara voce contestaretur & predicaret, actionum suarum omnium rationem Deo daturus esse: nam se & terrenum quoduis Imperium illius Dei imperio subiicere, eique rationes singularum rerum redditurum esse: cunctos enim mortales magno Regi aliquando rationem suae vitae relatuos. Hæc ille perpetuò C contestabatur, hæc suggerebat, horum magister & auctor fuit.

XXXV.

Sed is quidem veram & minimè simulatam fidem peculiari quodam modo retinens, hæc sentiebat, hæc præcipiebat: at illi ad hæc percipienda tardi, & ad præclara ista præcepta obfuscescentes, voce & acclamatione applaudebant, sed inexplebili cupiditate obæcati, reipsa contemnebant, &c.] hæc Eusebius, qui & de eiusdem Imperatoris lucubrationibus sic paulò post subdit: Romana lingua Orationes Imperator conscripsit: quas interpretes quidam, ad quos illud interpretandi munus pertinebat, Græcè fecerunt. Ex his è Latinis Græcè factis Orationibus, exempli causa, postquam institutum opus absoluero, attexam orationem illam, quam ipse hoc titulo inscripsit. AD SANCTORVM Cœtum Oratio, quamque præterea Ecclesie Dei dedicauit: ne quis meum de eo testimonium vanum & ostentatoriam prædicationem esse iudicet.] ita Eusebius, qui (vt superius diximus) alibi, testatur eundem Constantium vsque ad extremum vitæ tempus Orationes conscribere minimè prætermisisse: qui & quasi sui proximè futuri exitus præficus, postremam omnium funebrem elaborauit scriptionem. Verum perierunt isthæc nobilissima Imperatoris monumenta: quæ si æstimanda sunt comparatione vnius quæ superest, Ad Sanctorum Cœtum inscripta, talis habendus est Constantinus, vt in eo dicendi genere inter Christianos Imperatores & complures alios Scriptores peritia & facultate scribendi nulli concedat: liberalibus quidem eum studiis deditum fuisse, affirmat Eutropius, & legere ac scribere ipsum solitum, Victor tradit.

XXXVI.
IMPERATOR
QVI
FELICISSI-
MVS HABEN-
DVS SIT.
c Aug. de Ci-
uit. Dei, l. 5.
c. 24.

Vindicato igitur à tot tantisque aduersariorum calumniis Constantino, sententia bonorum omnium optimum Principem fuisse constat, ac planè felicissimum existimandum. Non tam autem ex rerum temporalium affluentia, & debellatis hostibus, rebusque belli & pacis tempore præclare gestis, Christianorum Principum felicitatem metiendam esse, quam ex morum præstantia, Christiana regula docet. nam S. Augustinus hæc ait: Neque enim nos Christianos quosdam Imperatores idèò felices dicimus, quia vel diutius imperarunt, vel imperantes filios morte placida reliquerunt, vel hostes Reipublicæ domuerunt, vel inimicos ciues aduersus se insurgentes & cauere & opprimere potuerunt: hæc enim & alia vitæ huius ærumnosa vel munera vel solatia, quidam etiam cultores dæmonum accipere meruerunt, qui non pertinent ad regnum Dei, quò peruenient isti. Et hoc ipsius misericordia factum est, ne ab illo ista qui in eum crederent velut summa bona desiderarent. Sed felices eos dicimus, si iuste imperant: si inter linguas sublimiter honorantium, & obsequia nimis humiliter salutantium, non extolluntur, sed se homines esse meminerunt: si suam potestatem ad Dei cultum maximè dilatandum maiestati eius

eius

CHRISTI
337.IULII PAP.
I.CONSTANTINI IMP.
an. vlt.

A eius famulam faciunt: si Deum timent, diligunt, colunt: si plus amant illud regnum, vbi non timent habere consortes: si tardius vindicant, facile ignoscunt: si eandem vindictam pro necessitate regendæ tuendæque Reipublicæ, non pro saturandis inimicitiarum odiis exerunt: si eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent: si quod asperè coguntur plerumque decernere, misericordiæ lenitate & beneficiorum largitate compensant: si luxuria tantò eis est castigatio, quanto posset esse liberior: si malunt cupiditatibus prauis, quam quibuslibet gentibus imperare: & si hæc omnia faciunt non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter charitatem felicitatis æternæ: si pro suis peccatis, humilitatis & miserationis & orationis sacrificium Deo suo vero immolare non negligunt. Tales Christianos Imperatores dicimus esse felices, interim spe, postea re ipsa futuros, cum id, quod expectamus, aduenerit.] hæc Augustinus: cuius quidem sententiæ calculo, Constantinum felicem fuisse, non dubitamus; quin & felicissimum appellandum; nisi falsorum hominum, hypocritarum, inquam, Eusebianorum, dolosis artibus circumuentus, à recto iustitiæ tramite nolens abductus, S. Athanasium & alios Episcopos multasset exilio, licet facti poenitentia (vt dictum est) facinus diluisset.

Cur autem Constantinum Imperatorem voluerit Deus aded prosperis rebus clarescere, idem S. Augustinus eiusmodi rationem affert, cum ait: Bonus Deus, ne homines qui eum crederent propter æternam vitam colendum, has sublimitates & regna terrena existimarent posse neminem consequi, nisi dæmonibus supplicaret, quòd hi spiritus in talibus multum valerent; Constantinum Imperatorem non supplicentem dæmonibus, sed ipsum verum Deum colentem, tantis terrenis impleuit muneribus, quanta optare nullus auderet. Cui etiam condere ciuitatem Romano Imperio sociam, velut ipsius Romæ filiam, sed sine aliquo dæmonum templo simulacroque concessit. Diu imperauit: vniuersum orbem Romanum vnus Augustus tenuit & defendit: in administrandis & gerendis bellis victoriosissimus fuit: in tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est: grandæuis ægritudine & senectute defunctus est: filios imperantes reliquit. Sed rursus ne Imperator quisquam idèò Christianus esset, vt felicitatem Constantini mereretur, cum propter vitam æternam quisque debeat esse Christianus: Iouianum multò citius quam Iulianum abstulit.] hæc Augustinus; atque de his hætenus.

Constantini autem temporibus claruisse Dei Ecclesiam viris doctrina atque sanctitate insignibus, rerum gestarum continuata series annis singulis digesta, facile demonstrabit. Quibus addendi sunt alij, & inter ceteros Parthenius Episcopus Lampfaci ciuitatis in Helleponto, cuius Acta à Crispino conscripta candido & puro stylo extant. b. meminuit eiusdem quoque Nicephorus, cum ait: Parthis (nempe Nicolao & Spiridioni Episcopis) etiam fuit Parthenius, vrbis vnius in Helleponto Episcopus, vitæ splendore, humanitate, & prodigiis ingentibus clarus, aded, vt accepta à Deo potestate mortuos excitaret, dæmonibus imperaret, & variorum morborum curator gratuitus & promptus fuerit.] Innotuit autem hic Constantino Augusto: qui ei petenti vt liceret idolorum templa suæ ciuitatis euertere, rescripto dato, concessit, quin etiam vt Ecclesiam erigeret, pecunias suppeditauit. Res gesta sic describitur ab Auctore, postquam eius ordinationem factam ab Ascholio Episcopo Cyziceno, eiusdemque prædicationem Euangelij idololatris habitam enarrauit:

Cum verò (inquit) vidisset eos proficere in fide, & simulacra despiciere, voluit idolorum templum diruere, & adificare Ecclesiam in nomine Domini nostri Iesu Christi. Cum se autem sustinuisset, sic statuit: quòd, cum Imperator sit Christianus & pius, iustum sit eius sententia templorum idolorum fieri demolitionem. hæc cum apud se statuisset Christi seruus Parthenius, & soluisset ex ciuitate Lampfaco, venit in vrbem regiã. Fortè autem accidit, vt die sequenti pius Imperator Constantinus descenderet in vehiculo ad videndos agros. Ad eum itaq; accedens vir sanctus, exposuit ei suam petitionem: venerandus verò & planè Christi amans Imperator Constantinus benignè accepit eius petitionem, & valdè lætatus est, iussitq; eum ire in Regiam, & expectare, donec ipse rediret ab agris. Reuersus itaque Imperator in Palatium, lubenter accepit virum sanctum, & complexus rogauit vt pro se deprecaretur, & protinus iussit fieri Sacram pro idolorum & eorum templorum demolitione; & cum hoc diuinis suis confirmasset syllabis, dat Parthenio cum multo auro ad extruccionem sanctæ Dei Ecclesie, & eum amplexatus misit in pa-

Annal. Eccl. Tom. 3.

Et 3

ce.]

XXXVII.
Aug. de Ci-
uit. Dei, l. 5.
c. 25.
CONSTANTINVS
CVR
A DEO TOT
CONSECV-
TVS EST
BO NA.a Euseb. Vitæ
Constant.
lib. 4. c. 32.
CONSTANTINI
LVCY-
RRATIONESb Euseb. eo-
dem lib. c. 55XXXVIII.
VIRI CELE-
BRES SVB
CONSTANTINO.
b Apud Me-
taph. die 17.
Febr. recitat
Str. Tom. 1.
c Niceph. l. 8.
c. 42. in fine.
PARTHENIUS
EPISCO-
LAMPFACI.

XXXIX.

CHRISTI
337.IULII PAP.
I.CONSTANTINI IMP.
an.vlt.

ce.] Quid autem valdè admirandum acciderit, cum altare Ecclesie erecturus esset mag-
gnus Parthenius, idem Auctor narrat his verbis:

XL.
TEMPLA
PARTHE-
NIUS DI-
RVIT, ET
ECCLESIAM
ARIFICAT.

Reuerfus autem Parthenius in suam ciuitatem Lampfacum, templa diruit, & cum
pulcherrimam & ornatissimam descripsisset Dei Ecclesiam, ipse per se assistens operi,
magno studio eam curabat excitandam.] & post enarratum de liberato à demone
homine miraculum ab eo editum, hæc de eiusdem Ecclesie construendo altari con-
scripsit: Perfecto autem opere ædificationis sanctæ Dei Ecclesie, studium ponebat ho-
mo Dei, vt poneretur mensa, in qua oportebat Domino offerri spiritale & incruentum
sacrificium. Cum autem inuenisset in quodam loco dedicato idolis lapidem pretio-
sum, & aptum ad sanctæ mensæ concinnandum opus, quod quærebatur, effecit id pul-
chre elaborari & adaptari ab artificibus. Perfecto verò opere, iussit id afferri in Eccle-
siam. Cum ergo artifices lapides currui imposuissent, & boues iunxissent, ducebant ad
ciuitatem. Inuidens autem & bonorum operum æmulus diabolus, non ferens ignem
diuini zeli sancti viri, conturbatis bobus, effecit, vt ij repente, impetu qui cohiberi non
poterat, excitari, supinum in terram proiecerint eum qui trahebat boues, nomine Euty-
chianum: quem excipiens currus, per rotam perfregit omnem viscerum eius compa-
gem; sicque is expirauit.

XLI.
INGENS ME-
RACVIVM
A PARTHE-
NIO EDI-
TVM.

Cum autem accepisset quod acciderat seruus Dei Parthenius, dixit: Hoc satanica pla-
nè fecit malitia. Non impedies in hoc, diabole, opus Dei. Et statim assumens secum pios
vivos, qui cum ipso erant, cucurrit ad locum, & stans prope cadauer, & sancta sua in-
clinans genua cum lacrymis intentè orauit ad Deum, dicens: Tu Domine omnipo-
tens, supplicator vitæ & mortis, non ignoras propter quam causam auctor malorum
inimicus machinatus est mortem in tuum figmentum. Sed ò benignissime, nunc quo-
que ostende inanem eius conatum: vitæ autem participem fac seruum tuum Eutychia-
num, ostendens iis qui in te credunt, inuictam tuam potentiam: quoniam tu es solus
Deus, & te decet gloria in sæcula, Amen. Cum autem vir iustus Deo emisisset has pre-
ces, reuersus est mortui spiritus in corpus eius, & cepit, qui fuerat mortuus, dicere in
conspetu vniuersi populi: Gloria tibi Christe Deus, qui suscitasti mortuos. Et cum pro-
tinus supressisset, & factus esset sanus sicut prius, & accepisset boues, traxit currum vs-
que ad ædem Ecclesie.] hæc ibi & alia plura insignia miracula ab Auctore fidei narra-
tur, dignissima quidem quæ hic sigillatim intexerentur, nisi instituti ratio ad alia euoca-
ret. Putamus hunc quoque interfuisse Nicæno Concilio, sed desiderantur cum ipsius,
tum etiam aliorum eius provincie Episcoporum nomina in ea, quæ ibi extat omni ex
parte decurtata, subscriptione.

XLII.
GENTILES
AB ABRA-
HAMIO
CONVERSI.
Apud Syr.
Tom. 2. die
16. Martii.

Sed ex quo opportuna incidit de Lampfacena Ecclesia mentio, dignam hic historiam
de Gentilium conuersione his temporibus sub dicecefi eiusdem Ecclesie diuina virtute
per Abrahami Anachoretam facta, enarrare, iucundum fore & ad institutum valdè ac-
commodatum putamus, cum presertim ab Auctore scripta fidelissimo, nempe Ephræm^a
Syro, diacono Ecclesie Edeffe, certam fidem ab omnibus sibi vendicer. Auctor igitur
post complura alia de sanctissimo viro recensita, huiusmodi subnectit orationem: Lam-
psaci, quod est oppidum ad Hellespontum, erat quidam magnus vicus & frequens po-
pulo, qui vocatur Tænia. Quoniam autem qui in eo vico habitabant, tenebantur à gra-
ui errore Gentilium, magna quidem multitudo sacerdotum & diaconorum ab Episco-
po ad eos mittebatur, plurimi quoque ex eis, qui vitam susceperant monasticam, ab eo
constituti erant vici magistri: sed nemo eos poterat conuertere ab errore: immò piis po-
tius illi inferebant tormenta & supplicia, neque vllum erat pœnæ genus quod non ter-
ribiliter eis intentaretur. Cum ergo dubitaret Episcopus quidnam oporteret facere, vt
qui errabant, errorem agnoscerent, & rem aliquando cum suis communicaret: venit eis
interim in mentem Abrahamij admirabilis. Tum non expectans ipse aliorum de eo re-
stimoniam, eis statim ostendit quid de illo esset sibi persuasum, dicens: Credite mihi, filij,
dicturo teste veritate, quod in tota vita numquam mihi contigit videre talem virum, &
qui in tanta virtute viueret & pietate.] Quid plura? Inito simul consilio de ipso adæun-
do, atque sacerdote creando, eodemque adscribendo vico illi: perfecit hæc omnia ad
eum cum suis accedens Episcopus, illo licet inuito ac reclamante, qui accepta pecunia
ædificauit eo in loco Ecclesiam, in qua incruentum Deo sacrificium offerebat, & itera-
tis precibus pro idololatra populo Deum rogabat: quibus absolutis, priuato quodam
impul-

CHRISTI
337.IULII PAP.
I.CONSTANTINI IMP.
an.vlt.

A impulsu diuini Spiritus roboratus, idola, quæ apud eos erant, euertit, illis absentibus.

Cum autem post hæc accessissent quidam ex infidelibus, vt illis sacrificarent statuis, &
eas precarentur, vidissentque graui casu corruisse, non ignorarunt hostem: statimque cor-
reptis lignis ac lapidibus, repente in sanctum virum irruerunt, nec prius cessarunt eum
petere, & crudelissimè percutere, quam ipsum vidissent planè defecisse, & extremâ iam
agere animam. Receperunt enim existimantes eum mox moriturum. Ille autem cum
circa mediam noctem recreatus esset ab illis intolerabilibus doloribus, vix tandem sur-
gens in Ecclesiam ingressus est, & cum se pronus humi deiecisset, flens grauiter, & fronte
solum verberans, acerrimo & maximo studio fundebat preces pro illorum salute, vt de-
pelleret impietatis nubem, quæ eos detinebat, & purè aspicerent ad radios veritatis. Ma-
nè autem cum illi ad Ecclesiam accessissent, non gratia orationis (quomodo enim, cum
eorum animi fluctuarent adhuc (salo impietatis?) sed ad videndam ædificiorum structu-
ram: erat enim templum benè figuratum, & ea, qua par erat, symmetria constructum, &
quod animum & oculos satis poterat lætificare: cum, inquam, venissent ad templum, &
offendissent sanctum virum in eo precantem, priorem rursus sanctitatem & rabiem in eum
ostenderunt, & cum eum rursus variis modis & vehementer cecidissent, vinculis & fu-
nibus omni ex parte comprehensum trahunt per medium vicum, & in eum omni ex
parte lapides niue cadente densiores coniecerunt; ignorantes stulti, pro quali gratia, pro
quali pro ipsis facta precatione, qualem ei redderent remunerationem. Ille ergo tunc
quidem ab eis relictus est semimortuus, iam à plagis dissolutus ex in terram sanguinis
fluxionibus. Cum autem media nocte ad se rediisset, dicebat: Domine, quousque obli-
uisceris mei in finem? quousque auertis faciem tuam à me? quousque opera manuum
tuarum despicias, quæ pereunt? Hæc Deo dicebat, & verba miscebat lacrymis. Deinde
autem vix tandem è solo surgit, perinde ac si non esset confectus tot plagis ac vulneri-
bus, & in dictam Ecclesiam rursus ingreditur.

XLIII.
ABRAHA-
MIUS DI-
PASSVS.

Die autem sequenti belluæ illæ Christi inimicæ cum illuc rursus venissent, & eum
orantem inuenissent, ne tum quidem id ferre potuerunt moderatè: sed cum ei plagas
priors ac etiã multò maiores imposuissent, & eum similibus vinculis alligassent, & tra-
xissent, procul à vico proiecerunt. In his ergo se tres annos deinceps fortiter gessit Abra-
hamius, non fractus, non cedens, nec vlli malè precans, sed odio charitatem adiungens,
iræ mansuetudinem, male dictis benedictiones, admonens, consulens, adhortans, tenes,
adolescentes, omnem (vt semel dicam) ætatem, vt patres & filios, vt fratres; nihilque
omnino ostendens quod sit pusilli & abiecti animi, sed reipsa implens quæ sunt diuini
C Davidis^a, & inter necessitates & afflictiones meditans præcepta Domini. Propter hæc
super ipsum floruit eius sanctificatio^b. Nam cum repente conuenissent illi qui nuper
erant impij & infideles (est enim hoc Dei omnino, qui docet hominem scientiam, &
illius gratiæ in Abrahamium) omnesque qui illum vicum habitabant congregati essent,
& vt est consentaneum, in cœtu multitudinis sermones omni ex parte haberentur; res
Abrahamij in medium adducebatur, & omnium animi adimbebantur admiratione.
Itaque cum præ stupore in magnam adducti essent dubitationem, Videtis, dicebant in-
ter se inuicem, qualia à nobis facta sunt aduersus Abrahamium: ille autem quàm beni-
gnè & clementer in nos se gerit, quamque fortiter & generosè tulit mala quæ sunt ei il-
lata? Omnino, nisi esset verè Deus aliquis æternus & immortalis, qui potest pro laborum
meritis reddere remunerationes, non ostendisset tantam pro ipso tolerantiam. Porro
E autem deorum nostrorum imagines videtis quàm facile & citra vllum laborem euertit,
neque vllus ex ijs diis potuit à se propulsare iniuriam.

XLIV.
MIRA AERA
HAMII PA-
TIENTIA.

Hæc ipsi quidè inter se dicebant: Deus autem verbis illis finem imposuit conuenien-
tem. Ij enim protinus incitati animis dixerunt: Adeste omnes, ad huius boni viri genua
procidamus, consentientes Deo qui ab ipso prædicatur. Quæ simulatque dixissent, con-
currunt protinus ad Ecclesiam, tamquam vna lingua & anima clamantes: Gloria tibi
Deo celi, qui misisti seruum tuum Abrahamium, vt nos à simulacrorum liberaret cali-
gine. Quod quidem cum ille beatus vidisset præter omnem spem, ineffabili in corde re-
pletus lætitia, repente tempus quoque arripit, & ait: O patres in Domino, & filij, & fratres
adeste, & Deo simul reddamus gloriam, qui tam admirabiliter & arcanè illuminauit
vestros animæ oculos: & accipite signaculum Spiritus. Accedite^d ad ipsum, & illumina-
mini, & facies vestræ non confundentur. His verbis coniungit etiam doctrinam veri-

XLV.
MIRA GEM-
TILIVM
CONVERSO

tatis.

ratis. Et cum, quomodo credere oporteat, verbis esset profecutus, eos in filiorum ad- A pationem adsciuit per Baptismum, cum essent numero circa mille. Et deinceps erat mul- tus in eis quotidie ad monendis & docendis. Illi autem, tamquam bona terra & pinguis & aquis irrigua, reddiderunt fructus multiplicatos diuinorum seminum. Atque annus quidem in his fuit consumptus ab Abrahamio.]

XLVI. Quomodo autem post hæc redditis illis perfectè Christianis, & in Christi fide stabi- litis, clam fugam arripiens, reuersus sit in solitudinem; & Episcopus Lampfacenus, re cognita, ministros illuc miserit qui eam gubernarent Ecclesiam, Auctor pluribus pro se- quitur, & reliquas admirandas sanctissimi viri res gestas vsque ad obitum eius, qui con- tigit decimosextimo Kalend. Aprilis, quo die natalis ipsius, tabulis affixus Ecclesiasti- cis, remansit posteris anniuersaria commemoratione in Ecclesia rediuiuus: meminit- que eiusdem rursus Ephræm in suo Testamenti libello, quod scripsit. Hæc quidem tum B occasione Ecclesiæ Lampfacenæ, tum etiam quoddam incertum inexploratumque habe- retur, quibus potissimum annis Imperij Constantini gesta essent, hoc in loco, in fine inquam eius Imperij volumus collocasse cum aliis nonnullis, quibus certa anni sedes præscribi non possit. Intelligis ex his pariter, Lector, quæ superius dicta sunt; sic à Con- stantino iussa esse dirui idolorum templa, atque idola subuerti, vt tamen abstinerit vim inferre nolentibus, & pro suis diis paratis resistere atque arma capessere: quorum verò locorum habitatores facti essent Christiani, vel si non omnes, maxima tamen ex parte effecti Fideles, apud hos templa esse diruta, fano aliquo interdum relicto impiis, multis declaratur exemplis.

QVORVM TEMPLA DIRUTA ET IDOLA FRACTA.

XLVII. Rursum verò sub eodem Constantino Imperatore claruisse in Galliis, suo loco dixi- mus, S. Rhetici Episcopi Augustodunensem, cum sanctitate tum etiam eruditione C conspicuum, de quo S. Hieronymus hæc habet: Rheticius Heduerum, id est, Augusto- dunensis Episcopus, sub Constantino celeberrimæ famæ habitus est in Galliis. leguntur eius Commentarij in Cantica Canticorum, & aliud grande volumen aduersus Noua- tianum: nec præter hæc quidquam eius Operum reperi.] Insignis quoque famæ vixit eius collega Marinus Episcopus Arelatensis, & Maternus Agrippinensis, delecti olim Iudi- ces in causa Cæciliani. Claudius etiam Episcopus Viennensis Catholico dogmate (in- quit Ado) clarissimus fuit. Sed & sub eodem Constantino vixisse tradit Nectarium eiusdem sedis Episcopum (hoc enim ipso anno eius meminit) cuius superius mentionem habuimus, cum actum est de Vasensi priore Synodo. At non impar his meritis & do- ctina effulsit Maximinus Episcopus Treuerensis; cuius mentio facta est, cum egimus de Athanasij exilio, & inferius item de eo agendum. D

b Ado in Chron.

XLVIII. Sed & S. Euortius Aurelianensis Episcopus eximio diuinæ gratiæ fulgore, cum in sui electione, tum etiam in administratione eiusdem Ecclesiæ conuulcauit. Inter illos autem qui eruditione insignes sub Constantino vixerunt, S. Hieronymus Iuencium Hispanum adnumerat, de quo ait: Iuencus nobilissimi generis Hispanus presbyter, quatuor Euan- gelia hexametris versibus penè ad verbum transferens, quatuor libros composuit, & non- nulla eodem metro ad Sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino Principe.] De iisdem libris & Gelasius: Iuenci laboriosum opus non spernimus, sed miramur.] Inter claros verò Oratores qui his Constantini temporibus floruerunt, præ- ter Arnobium atque Lactantium, quorum superius mentio facta est, commendatur à S. Hieronymo Patherius, qui Romæ docuit: sed & laudatur Nazarij Rhetoris filia Euo- nomia, Christiana virgo, patri eloquentia haud impar. Perierunt horum lucubraciones, E ac proinde iidem Auctores obscuri remanserunt.

XLIX. Ceterum in Ægypto propè innumeri claruerunt eminehti sanctitate conspicui, san- ctissimi Monachi Magni Antonij collegæ vel discipuli, nam præter illos quorum superius mentionem habuimus, vixit inter eos Ammon ille, de quo hæc S. Athanasius in Anto- nio: Alio rursus tempore, cum Antonius sederet in monte, & oculos tetendisset in cæ- lum, vidit nescio quam animam, latantibus in eius occursum Angelis, ad calum pergere: cuius spectaculi nouitate stupefactus, beatum dixit sanctorum chororum: orauitque, vt sibi rei præsentis agnitio panderetur: & statim ad eum vox facta est, inquiens, istam esse Am- monis Monachi animam, qui Nitriæ morabatur. Erat autem Ammon vir grandævus, qui perseueranter à pueritia vsque ad senectutem in sanctitate vixerat. Itinere quoque dierum tredecim spatio à Nitria locus, in quo sedebat Antonius, diuidebatur. Videntes autem

AMMON MONACHVS. S. Athan. in Vita Antonij.

d Gelas. do- cret. De lib. archont. & apocryph. e Hieron. in Chronico.

A autem cum monachi admirantem, qui venerant, deprecati sunt vt causam hilaritatis ediceret. Quibus ait, modò Ammonem quieuisse, quem propter frequentem eius ad Antonium com meatum, & propter celebritatem indultorum ei à Domino signorum optimè nouerant.] & paulò post: Monachi verò, quibus dixerat Antonius de morte Ammonis, notarunt diem, & venientibus de Nitria fratribus post dies triginta sciscitan- tes, repperunt illo die illaque hora dormisse Ammonem, qua animam eius ferri senex viderat.] hæc Athanasius, qui & de eodem Ammone insigne illud miraculum narrat, cum ab altera ripa fluminis in alteram absque nauigio vel fluctuum calcatione diuini- cus eodem momento translatus est.

At quoniam ex Athanasio Ammonis felicissimum exitum recensuimus, par est etiam vt eiusdem celsa primordia ex Socrate perbreuiter, multis omissis, his adiungamus: B ait enim, ipsum inuitum ad nuptias inductum, sponsæ suasse vnà simul in corporis in- tregitate vitam ducere: Quæ persuasa, ambo, inquit, quasi foedere de ea re pacto, ad montem qui Nitria vocatur, restà se conferunt: ibique ad exiguum tempus in tugurio ætatem degentes, communem vitæ monasticæ disciplinam exercuerunt, nullo virilis aut muliebris sexus discrimine habito; sed vnum corpus (vt est apud Apostolum) fue- runt in Christo. Non longo post tempore noua sponsa & virgo incorrupta Ammonem sic affatur: Non te decet, qui temperantiæ & castitati colendæ te totum dedisti, femi- nam in tantillo domicilio conspiciari. Quare, si videtur, quisque nostrum separatim in monastico vitæ genere exercendo se ponat. Hoc itaque de vtriusque sententia pactum est, atque alter ab altera segregatus, quod reliquum erat vitæ, eo pacto contriuit. A vino & oleo vterque abstinet, & panem siccum aridumque comedit; idque interdum post vnum integrum diem, nonnumquam post duos, aliquando post plures.] hæc Socrates. At de Ægypti Monachis ista libasse, satis: qui plura his cupit, consulat Vitas Patrum: nos autem aliò tendimus.

Iam ad nouos Imperatores, eosdemque Christianos, Constantini filios, stylum con- uertamus: simulatque enim patrem suum ex hac vita sublatum esse audierunt, tum Senatus, tum etiam exercitus studio, quisque eorum relictam sibi ex patris testamento Imperij partem festinus accepit. Quod autem ad eius diuisionem spectat, sic Imperium diuisum esse Zosimus tradit: Primum nationes inter se partiebantur: & Constans quidem natu maximus cum minimo natu Constante omnia trans Alpes sita, & Italiam, & Illyricum sortitus est, præterea Ponto Euxino finitima, & Africæ quidquid ad Carthaginem pertinet: Constantio datum est quidquid esset in Asia, & Oriente, & Ægypto.]

Victor autem sic inter tres fratres testatur Imperium esse diuisum, nempe accepisse Constantium cunctas trans Alpes regiones, Constantium à freto Propontidis Asiam & Orientem, Constantem Illyricum, Italiamque & Africam, Dalmatiam, Thraciam, Macedoniamque, & Achaiam.] hæc Victor, sed perperam quidem à ditione Constans demit Thraciam. Zonaras verò sic: Inter tres illius filios diuisum Imperium, vel ab ipso Constantino, vt quidam scribunt, vel eo defuncto ex ipsorum consensu in hunc modum: Constanti tributam esse Italiam & Romam ipsam, Africam, Siciliam cum reliquis insulis, atque etiam Illyricum, Macedoniam, & cum Achaia Peloponnesum: Constantino Alpes Cottias cum Galliis, & tractum Pyrenæi vsque ad Mauritaniam Oceani angusto freto diremptam ab Hispaniis: Constantio ea obuensis que in Orientali parte Romanæ ditionis erant, & Thraciam cum vrbe paterna.] ita Zonaras. Sanè quidem cum auitam sortem Constantino primogenito suo tradidisse Constantinum patrem Eusebius, qui hæc optimè nosse potuit, disertè testatur: erroris quidem arguuntur qui dixerunt, Italiam & Africam eidem à patre traditas: nam eas prouincias Constantius auus cesserat Galerio Maximiano, vt suo loco superius dictum est. Ipsum verò in Galliis & Britannis imperasse, hancque partem auitam à Constantino Magno Constantino filio traditam Eusebius affirmat, confirmat etiam Theodoretus, qui hæc ait de ipso: Quo quidem tempore Constantinus filius Constantini Magni antea inaximus, qui Galliæ versus Occidentem Imperium obtinuit, litteras scripsit.

Constantius autem cum liberis suæ ditionis habenas nactus esset, scire cœpit in do- mesticos Constantini, atque in ipsos præcipuè consanguineos. Zosimus rem gestam sic narrat: Diaiso in hunc modum Imperio, Constantius, quasi data opera in hoc incum- beret,

L. AMMONIS PRIMORDIA. Socrat. l. 4. c. 1.

LII. CONSTANTINVS, ET CONSTANS IMPER. Zosim. l. 2.

LIII. Viti. in Constantino. IMPERIVM DIUISVM INTER TRES AVGVSTOS. d Zonar. An- nal. Tom. 3.

Theodor. lib. 2. cap. 1.

Zosim. l. 2.

CONSTANTINVS IN PRO PINQVOS ABVIIT.

Die 27. Augusti. Eutrop. l. 10. LIV. DELMATIVS OCCISVS. Vili. in Constantino in sine. Cedr. in Compend. Hieron. in Chronico. Panuin. in Rom. Impp.

Apud Me. saphr. die 20. Octob. LV. GALLVS ET IVLIVS SALVATI. Sozom. l. 5. c. 22. GALLI ET IVLIANI ARTAS.

Ammian. l. 13. in sine.

Ammian. Marcell. l. 20.

Apud Me. saphr. ins. 10. Chrysostr.

Sozom. l. 5. c. 22. LVI.

beret, ne impietate a patre superaretur, exorsus ab ipso lare, cognati sanguinis effusione A virilem omnibus animum probare voluit: ac primum quidem Constantium patrum a militibus interfici curat; deinde Delmatio Caesari similes insidias struit.] & pauld inferius: Ac veluti contra cognationem vniuersam grassatus, etiam his Anniballianum adiecit, cum subornasset milites vt acclamarent, alterius neminis imperium se ferre posse, quam Constantini filiorum.] hac quod ad affinium neces. De aliis vero clarissimis viris sic idem Auctor: Optatus quoque cum hoc interfectus est, qui Patricij dignitatem adeptus a Constantino fuerat: eum honoris titulum primus Constantinus excogitauerat, lataque lege sanxerat, vt, qui eum consecuti fuissent, supra ipsos Praefectos Praetorio festarent.] ita Zosimus. Porro Patricij nomen antiquum erat, & cum Romana Republica congenitum: sed vt ea dignitas his aucta priuilegiis esset Constantinopoli, Constantinus merito dicendus est auctor. At de Patricijs & Patricia dignitate consule quae a nobis B dicta sunt in Notationibus ad Romanum Martyrologium.

Quod spectat ad Delmatij necem, Eutropius Constantium sic aliqua ex parte excusat. Verum Delmatius Caesar prosperrima indole, neque patruo ab similibus, haud multo post oppressus est factione militari, & Constantio patruo sine potius, quam iubente.] Sed & vi militum Delmatium oppressum, Victor affirmat; quod alij anno secundo, alij vero tertio Constantini, alij rursus hoc anno sub Consulatu Feliciani & Titiani factum tradunt. Causam autem inferendi necem patruis suis Constantio Cedrenus hanc tribuit: Creditum (inquit) fuit, Constantinum a suis fratribus, exhibito letali veneno, extinctum fuisse; ideoque eum sua manu scriptis litteris mandasse filio, nempe Constantio, vt a patruis sibi caueret, in eosque vlceretur: eas litteras Eusebium Nicomediae Episcopum accepisse, & Constantio recens ex Oriente reuerso tradidisse, indeque etiam Episcopatu Constantinopolitano potitum. Visum autem fuit absurdum, patruos istos simul vniuersos velle occidere: ideoque decretum est rem caute agendam.] hucusque ex Cedreno. Sed quod ait de Episcopatu Constantinopolitano Eusebio collato, id postea accidit. Artemius Martyr sic excusat Constantinum de imperata fratrum nece: Pater tuus Constantius (sic Iulianum alloquitur) & eius fratres priores ei fecerunt iniuriam: vt qui ei malum venenum miscuerunt, nulla omnino ab eo affecti iniuria.] hac coram Iuliano Apostata Artemius Praefectus Augustalis, quae & descripta leguntur in Actis ipsius martyrij.

Cum Delmatio filio Delmatij, fratris Constantij, pene periclitati sunt Gallus & Iulianus filij Constantij fratris Constantini ex Theodora Maximiani filia geniti, nisi Gallum agra valetudo corporis, Iulianum vero atas adeo tenera liberasset, sic enim de eis tradit Sozomenus: Iulianus & Gallus patre orbati etiam cum Delmatio in periculum necis inciderunt. Verum Gallum morbus, quo forte vexabatur, insidiis eripuit, propterea quod quamprimum naturali morte occasurum expectaretur: Iulianum autem atas tenera liberavit, quippe qui annum octauum suae aetatis nondum confecerat.] Ad quod ad aetatem Iuliani pertinet: cum de eo scribat Eutropius, annos triginta & vnum vixisse, quem constat occisum esse anno Domini trecentesimo sexagesimo tertio, dicere opus est, ipsum natum anno Domini trecentesimo trigesimo secundo, Pacatiano & Hilariano Consulibus, sicque hoc anno fuisse tantum aetate quinquennem, Gallum autem natum annos duodecim: etenim cum liqueat ex Ammiano annos vixisse vnde triginta, defunctumque anno Domini trecentesimo quinquagesimo quarto, ortum esse oportuit anno trecentesimo vigesimo quinto, Paulo & Iuliano Consulibus, atque in hanc diem ad E duodecim annos vitam propagasse. Ceterum licet eodem ambo patre geniti essent, nempe Constantio Maioris Constantij Augusti filio ex Theodora, nequaquam tamen eadem sunt matre nati, sed plane diuersa: fuit enim Gallo mater Galla soror Ruffini & Cecealis Consularium virorum; Iulianus vero ortus est (vt testatur Ammianus) Constantinopoli, & (vt alij tradunt) ex Basilina nobilissima femina, quam constat Christianam fuisse, ac pientissimam: extat enim eius mentio in Actis Synodi illius Constantinopoli celebratae, in qua inter alia sanctus Ioannes Chrysostr. iudicauit causam Episcopi Ephesini: nam in libello accusationis aduersus eum oblato, hoc quoque scriptum erat: Quod praedia a Basilina, quae mater erat Iuliani abominandi Imperatoris, Ecclesiae consecrata vendidisset, & pretium sibi vsurpasset.] De eorum autem educatione hac subdit Sozomenus: Quibus ita praeter omnium opi-

opi.

EDVCATIO GALLI ET IVLIANI.

LVII. CONSTANTII STVDIVM ERGA EDVCAIONEM IVLIANI.

Eunap. Sardian. in Vita Philosophi.

LVIII. CVRA IVLIANI COMMISSA EVSEBIO.

LIX. Greg. Nazian. Orat. I. in Iul. CONATVS CONSTANTII, CVM SVMPSET IMPERIVM.

A opinionem conseruatis, dabatur mandatum, vt aetatem degerent in Macello: est locus plane regius ad Argaeum montem, non longe a Caesarea situs, in quo est magnificum Palatium, balnea, horti, & fontes perennes. Vbi igitur & cultu & educatione digna Principibus dignati sunt, ibi disciplinis & exercitationibus illi aetati accommodatis instructi, ibi denique ab artis dicendi magistris & sanctarum litterarum doctoribus ita instituti, vt in numerum Cleri adscriberentur, & libros Ecclesiasticos ac diuinos populo perlegerent.] Sed & hac de Clericatus initiatione, & sacrorum librorum lectione, postea.

Quod autem spectat ad Iuliani, de quo agimus, institutionem a puero: constat summam industriam Imperatoris Constantij in hoc ipso inuigilasse: etenim de se Iulianus, quod Philosophicis moribus imbutus fuerit, testatur in Misopogone, vbi hac ipse ad Antiochenos: Saepenumero mihi adhuc puero (testor Iouem & Musas) dicebat praetor ille: Ne sinas te a tuorum aequalium multitudine in theatra induci, neque vlla eius spectaculi cupiditate teneris. Circenses desideras? apud Homerum eos elegantissime descriptos inuenies.] & pauld post: Vultis (inquit) illius nomen praetoris & genus profiteri? Homo barbarus mehercle & genere Scythia is erat, eodem nomine cum illo qui Xerxen ad bellum in Graciam, nobilesque Argiuos induxit, nempe Mardonius. Hoc vero nomen, quod ante vigesimum mensem honoris, nunquam contumeliae appellatur, Eunuchus erat, sub meo auo educatus, vt matris meae Homeri atque Hesiodi poemata exponeret. Cumque illa paucis post mensibus mortua esset, meque primum & solum filium reliquisset: cum ego tamquam virgo orba & deserta, multis calamitatibus erepta puella & tenera, post annum septimum ipsi traditus fui. Is ab eo tempore cum me ad magistros duceret, vnicam bene viuendi viam esse mihi persuasit. Cumque ille aliam neque scire veller, neque mihi ingredi permitteret, effecit vt omnium vestrum odium incurrerem, &c.] Pluribus docet se in eo viuendi genere perseverasse, quo sub tali praetore fuerat institutus a puero: vt non obscure significet deorum cultum, & a Christo discessionem ab eodem didicisse. Hoc fortasse odoratus Constantius Imperator, custodes adhibuit Iuliano puero, nequid minimum a Christiana professione deflueret: nam de ipso hac ait Eunapius Sardianus: Decrescente autem ac deficiente Constantini progenie, solus relictus fuit Iulianus, ob aetatis teneritudinem & ingenij molliciem despectui habitus, quamquam eunuchi Palatini ministeria illius obirent, adhibiti que essent custodes, diligenter obseruaturi, ne in Christiana fide vacillaret.] hac Eunapius: quod autem subdit de Maximo Philosopho praetore illi dato, id postea contigit, cum iam adoleuisset.

Ceterum Iuliani praecipua cura Eusebio Episcopo Nicomediensi potissimum delegata est, vtpote ex materno genere illi propinquo: de cuius quidem sanguinis cum Iuliano coniunctione, licet a longe proueniente, testatur Ammianus, cum ait de aduentu eius Nicomediae: Agnoscebat quosdam ibidem ab Eusebio educatos Episcopo, quem genere longius attingebat.] Eidem quoque Eusebio, cui plurimum Constantius fideret, cuius institutione & ipse imbutus est Arianismo, cum Iuliani educatio credita esset, ab eo haud dubium tamquam a studiosissimo impietatis architecto iacta esse videntur fundamenta occultae Iuliani apostasiae. Qui enim (vt dictum est) persecutionis tempore idolis immolauerat, quique eadem professus est se cum Ario de Christo sentire, vbi que impius & scelestus, sic se sub Christianis Imperatoribus Christi cultorem exhibebat, vt lucrum & honores ex simulata pietate captaret; cum numquam destiterit, quoties opportuna se dedit occasio, praebere se Christianae religionis in omnibus perduellem.

Quod rursus pertinet ad Constantij excusationem, & rationem atque consiliu eius in puerorum educatione, Gregorius Nazianzenus in Iulianum hac ait: Vnum igitur & primum illius est facinus, quod a Magno Constantio, qui patri in Imperio successerat, salutem consecutus (quo tempore exercitus rerum nouarum metu, res nouas moliens, aduersus eos qui dignitatibus florebant, arma cepit, ac per novos Praefectos aula Imperatoria constituebatur) & quidem salutem inopinatam & incredibilem cum fratre consecutus, nec Deo ob salutem gratiam habuit, nec Imperatori, per quem salutem acceperat: verum vtrique malum ac ingratum se praebuit, illi defectionem parturiens, huic rebellionem. Quod autem mihi prius necessario exponendum est, victu & cultu Imperatorio in Imperatorio quodam loco ab humanissimo Imperatore digni habebantur, ac

velut

velut generis reliquæ ad Imperiũ seruabantur. Id autem eo consilio faciebat: primum, A vt se de his rebus, quæ Imperij sui auspiciis temerè & inconsideratè perpetrata fuerant, purgaret, velut ex eius animi sententia minimè admissis: deinde, vt iis ad Imperij societatem adsciscendis, magnitudinis animi, præstantiæque argumentum ederet: postremò, vt Principatum his incrementis firmius stabiliret.] hætenus Gregorius: & inferiùs addit, eosdem non cogente Constantio, sed sponte seipso ambos iam grandiores in Clericorum ordinum cooptari curasse: quod redditur ex eo quoque verisimile, quòd scissent à militibus suos ipsorum parentes occisos esse ea de causa, vt omnis suspicio inuadendi Imperij tolleretur: ne igitur & ipsi iam prouectioris ætatis, concepta eadem suspicione, peterentur ad cædem; clericali professione se ab ea re longius abhorreere significarunt. at de eis rursus inferiùs.

LX. Inter alios quoq; clarissimos viros ipso Constantij Imperij ingressu necatos, adnume- B rat Zosimus Ablaium virum Consularem, & Prætorij Præfectura aliisque insignibus decoratum. Equidem recta iustaque Dei dispensatione accidisse videtur, vt qui facilitate animi Constantini abusi, nec eius monitis ad meliorem frugem conuersi essent, neque ab immani illa diuitiarum auiditate se aliquando temperassent, sed ex nimia Principis indulgentia magis magisque delinquendi licentiam arripuissent; iidem, ipso defuncto, iustissime pœnas darent. Ed namq; inter illos amplitudinis peruenit Ablaius iste, vt Imperatoris focer euaserit: filiam enim suam Olympiadem Constanti Augusto Constantij fratri sponndit vxorem, quam, occiso Constante, Constantius nuptui tradidit Arsaci Armeniæ Regi. testatur id Ammianus, cum agit de eodem Arsace dicens: Olympiadem Ablaij filiam, Præfecti quondam Prætorio, ei copulauerat coniugem, sponsam fratris sui Constantis.] Et hæc quidem, cum ipse humili loco natus, & planè infimo, ad tantam celsitudinem prouectus esset, vt meritò nominatus fuerit Pila Fortune; cum eleuatus sublimis, deorsum rursus magno ac miserando casu demissus sit. de eo enim hæc Zosimus: Tunc & Ablaius Præfectus Prætorio necatus est, ipsa vindicta merita hominem pœna multante, qui per insidias Sopatro Philosopho mortem machinatus fuisset, dum ei Constantini familiaritatem inuideret.]

LXI. At quòd res magis admiranda appareat quæ fertur de eius exitu, hæc etiam eius natalis repetendus est, qui ab Eunapio sic describitur, cum eius miserandum casum narrat: Ablaius Sopatri cædis architecto & machinatori genus fuit obscurissimum, & quòd ad paternam originem infra mediocritatem abiectum & humile. Viuitque in animis hominum huiusmodi fabula, cui à nemine contradicitur: Ægyptius quidam è tractu qui Mendefius vocatur, Constantinopolim hospes veniens, in opiparam cauponam irrum- D pit (norunt enim Ægyptij, etiam in publico, quoties peregrinantur, turpiter se dare, quibus eos moribus domi imbui verisimile sit) ieiunus etiã magno confecto itinere, ac præsit propè enectus, iussit vinum molle ac conditum aromatibus misceri sibi, adnumerata pecunia. Cauponaria, viso præsentis argento, ministerio se accingebat, & discursabat satagendo. (erat autem eadem mulier artis quoq; obstetriciæ in puerperis perita) dumque Ægyptio poculum apponit, & de promptum vinum defundit, ecce è vicinia accurrens vna, in aurem illius narrat, sodalem & affinem suam de salute periclitari tertio iam nixu, nisi ocyùs succurratur. Hoc audiens illa, relicto Ægyptio, priusquam hiscentem & anhelam calida perfunderet, & puerperam à partus laboribus liberauit, & ex vsu compositis in eo ministerio rebus omnibus, post elotas prius manus ad hospitem recurrit: quem grauiter commotum, iraque æstuantem vbi offendit, moræ suæ causam illi aperit. BONUS ille Ægyptius, hoc audito, maiore siti narrandi quod infanti diuinitus esset euenturum, flagrans, quàm suæ siti medendi, confestim tempus diei & horam obseruat & in- quirit, claraque voce: Abi (inquit) mulier, & puerperæ dicito, quòd tantum non Imperatorem enixa sit. Hoc elocutus, pleno poculo se proluit, nomenque suum mulieri cognoscendum dedit. Nato infanti fuit nomen Ablaius, qui vsque adeò pila & ludus exitit Fortunæ noua semper molientis, vt Imperatore plus potuerit: quare & Sopatrum tollendam curauit, causam necis futilem & Socratica vaniorem populo indomito, tunc Imperium quoddam obtinenti, afferens. Itaque Constantinus, ob euectum ad amplos honores Ablaium, noxam incurrit, vecordiaque pœnas dedit, de cuius obitu in historia ipsius proditum est.] Ista homo Ethnicus infensissimus Constantino in eum effudit; sed hæc de Ablaij necè mox subdit:

Reli-

A Reliquis filium Constantium Ablaius: qui cum Imperium æquo iure regeret, postquam paternum successionis Imperium cum Constante & Constantino fratribus suscepisset, de quibus in diuinitimo illo Iuliano exactius dictum est. Proinde Constantius Imperium adeptus, ac sortem suam cuique fratrum partitus, obtinuit quidquid ab Illyrio ad Nilum vsque extenditur: mox Ablaium Imperio exiit, aliosque administratores subrogat. Ille apud extructam sibi olim in Bithynia villam, locum regali otio & secessui dicatum, omnibus rebus affluens substitit, cunctis admirantibus quòd imperare nollet. Paulò post ex vrbe patris nomen præferente percussores non paucos submisit, iussis primis litteras dare: qui in genua procumbentes (qui mos inoleuit apud Romanos in salutando Imperatore) honorarias illi in manum dedere litteras. Ille magno fastu receptis tabulis, metu solutus omni, purpuram aduenas poposcit iam feueriore supercilio, & aspectantibus formidolosus. At illi nihil se amplius in mandatis habere professi, pro foribus stare quibus tradendæ purpuræ cura incumberet dixerunt: quos ille insolenti atque elato animo confestim accessit iussit. At hi, iniecta manu, virum adorti, pro stola purpurea, necem illi purpuream obtulerunt, frustatim dissecto in modum pecudis, quæ publico in epulo conciditur.] hic finis præpotentis Ablaij.

B At vti nam qui Ablaium occidi mandauit, ceterosque à patre clarissimis dignitatibus insignitos viros, alios in occisorum locum sufficiens delegisset his meliores, sed sic se liberare voluit ab illis qui cum patre confenerant viris insignibus, ne videretur prædaggis indigere, quorum cogeret reuereri præsentiam. Quamobrem Eusebij Nicomediensis Episcopi arbitratu, qui (vt diximus) Constantini temporibus in Regiam se insinuauerat aulam, & iam ipsius Constantij mille viis fuerat amicitiam occupatus, viri illi ad magistratus gerendos eliguntur, qui Ariana hæreses aspersi labe, eiusdem propagandæ suscepturi essent patrocinium. Patet aula cunctis Ariana hæresis sectatoribus, præficiuntur hi quoque cubiculis, qui & aures nacli Imperatoris, quæ velint illis ingerant, & quos libeat, ad eiusdem aures transmittant: vnde manauit malorum omnium in Ecclesiam impetuosa torrens exundans, cuius alluione fuit diu multumque vndique pessumdata. Exstitit autem horum princeps Eusebius eunuchus primarius Præfectus cubiculi Imperatoris, sub se habens eunuchos & alios aulicos ipse Ariana hæresis aspersos, de quo sæpè inferiùs dicturi sumus. Eusebius igitur Nicomediensis vnà cum suis iam olim ad propagandam Ariana hæresin sacerdotibus comparatis, hisce ad malum potentibus superadditis pugnantibus femiuis, sus deque omnia commiscens, primum illud aggreditur facinus post Constantini obitum, vt per Constantium, quem seduxerat, Imperatorem, nouus Episcopus Alexandria, qui eius ciuitatis sedem occuparet, Athanasio exule, mitteretur. Horum verò ad hæc implenda conatus Socrates narrat his verbis:

Mortuo Imperatore Constantino, Eusebius Nicomediensis, & Theognis Nicæ Episcopus, tempus opportunum se naatos arbitrati, omnes suos neruos contenderunt, vt fidem de consubstantiali confirmatam exturbarent ab Ecclesia, Arii que opinionem in eius locum introducerent. Verum hoc se minimè consequi & efficere posse intellexerunt, si Athanasius rediret Alexandriam. Ista quidè callidè aggressi sunt, subsidiis illius presbyteri, quem causam fuisse antè diximus, cur Arius esset reuocatus, adiuti.] & paulò post: Constantius presbyterum in magno honore habere, multum illi tribuere coepit libertatis: liberè & audacter in Regiam ingredi iubet. Quæ quidem libertas illi ab Imperatore concessa, tum ad vxoris Imperatoris, tum ad eunuchorum eius familiaritatem aditum citò patefecit. Eodem tempore eunuchus quidam, cui nomen erat Eusebius, primarius fuit Imperatoris cubicularius: hic presbyteri suasu peruersæ Arii opinionem assensit, reliquosque eunuchos in eandem induxit sententiam. Quinetiam Imperatoris coniunx, eunuchorum & presbyteri hortatu & consilio, in Arii errorem prolapsa est. Paulò post Imperator ipse rem in quæstionem vocauit: pedetentim passim vagari coepit, ac primum inter satellites qui Palatium frequentabant, deinde per multitudinis animos quæ vrbe incolebat, peruadere. De opinione illa in ipsa Regia cubicularij Imperatoris cura mulierculis digladiantur, in singulis vrbeis familiis litigiosa differendi pugna fuit. Mali igitur illius contagio ad alias prouincias & ciuitates celeriter permanauit; & controuersia velut scintilla ex paruis admodum initiis

Annal. Eccl. Tom. 3.

V V

EXORTA.

LXII. CONSTANTIVS ABLAVIO MORTEM MACHINATVS.

LXIII. AVLICIVS ARIANVS.

Socrates lib. 2 cap. 2.

LXIV. ARIANVS VNIUS MACHINATIO.

EUSEBIVS VNIUS.

LX. ABLAVI INFELICISSIMVS ENTVS.

Ammian. lib. 22. Ablaij

Zosim. l. 2.

LXI. Eunap. in Vita Philof. NATALIS ABLAVI ET VITAE PROGRESSVS.

CHRISTI
327.IULII PAP.
I.CONSTANTINI
CONSTANTII
CONSTANTIS
IMPPP. I.

exorta, audientium animos ad discordiam concitauit. Nam cuique causam tumultus A
sciscitanti, anfa statim disceptandi oblata est, & quisque non modò de ea rogare, ve-
rùm etiam pugnaciter disserere voluit. Ita contentionis procella tranquillus rerum
status penitus labefactatus & euersus est: Atque istæ quidem concertationes vrbes so-
lum ad Orientem vergentes exagitarunt. Nam Illyrium & alia: regiones versus Occi-
dentem interea temporis pacata & quietæ fuerunt: quippe quæ Concilij Nicæni de-
creta nullo modo perfringere voluerint. Postquam igitur contentionis flamma erat
accensa, & indies magis magisque exardescerebat, factio Eusebiana multitudinis tumultum
in lucro deputauit: sic enim posse fieri sperabat, vt aliquis Alexandria: Episco-
pus deligeretur, qui eandem tueretur opinionem.] hæc Socrates.

LXV.
ARIANA
HAERESIS
INVALE-
SCIT.
^aGreg. Naz.
Orat. in laud
Hieronis.
^bAmmian.
lib. 14.
LXVI.
^cAthanas. ep.
ad Solitar.
EUNUCHO-
RVM APUD
CONSTAN-
TIAM GRA-
TIA.
^dAct. 8.

Sic igitur videas, cum Eusebianorum secta, tum eunuchorum classe, tum denique
feminarum grege, pellectis per hos ad malum Constantio & eius vxore Augusta, Aria-
nam hæresin iterum inualefcere, atque validius renouiscere. Hoc planè illud tempus
est, quod à S. Gregorio Nazianzeno his verbis describitur, cum eius hæresis ortum at-
que progressum recenseret, ac post alia sic ait^a: Rursus malum imperium, & rursus
malum recrudescit, atque instar subputridi maleque obducti vulneris aperitur, & foras
erumpit; grauesque lupi, alij aliunde nos intercipientes, Ecclesiam decerpunt. Ar-
mantur sacerdotes aduersus sacerdotes: plebs aduersus plebem furibundo impetu fer-
tur: Imperator ipse plenam impietati libertatem potestatemque concedit, atque ad-
uersus Orthodoxam doctrinam leges instituit, iisque præterea qui nec virorum nec
mulierum numero censendi sunt, quorum magna erat apud eum auctoritas & potentia.
Quis verò temporis illius calamitates pro rei acerbitate commemorare ac deplora-
re queat? &c.] Quæ autem his subdit, alio tempore contigerunt, quo & nos recen-
sebimus. At rursus ipsius de eisdem eunuchis hæc illa querela: Ex his potissimum
muliebres homines, & inter viros virorum nomine indignos, sexuque dubios, impie-
tate autem certos & perspicuos, quibus cum muliercularum cura committatur, haud
scio qui fiat vt Imperatores Romani eosdem virorum officiis muneribusque præsi-
ciant.] Sed & Ammianus^b de eodem Eusebio cubiculi Præposito & collegis spadoni-
bus meminit: Horum (inquit) ea tempestate plus habendi cupiditas vltra mortalem
modum adolefcebat inter ministeria vitæ secretoris per arcanos susurrus nutrimenta
fictis criminibus subserentes.]

Quantum autem possent hi apud Constantium, & quàm numerosus esset eorum
grex tunc in aula Imperatoris, S. Athanasius declarat his verbis^c: Eodem & ceteros
quoque spadones protocat: plerique enim apud Constantium vel potius omnes eunu-
chi sunt, omniaque apud illum possunt, & sine illis nihil ibi rerum geritur.] & inferius:
Eunuchi crant qui ista & reliqua in omnes mouebant: & (quod in istis insidiis mireris)
Ariana hæresis, abnegans Filium Dei, præsidium sibi ex eunuchis comparabat, homi-
nibus vt natura, ita animo ad gignendum sterilibus, & qui proinde ægrè patiuntur vl-
lam mentionem de sobole, nempe Filio Dei, fieri. Atque Ethiopicus eunuchus^d, cum
non caperet quæ legebat, credidit Philippo de Salvatore docenti: Constantij eunuchi
contra ne Petri quidem de Filio confessionem sustinent: immò quem Pater declarat
sibi esse Filium, auersantur, furuntque in eos qui dicunt illum genuinum ex Patre.
Meritò lex vetuit eunuchos in Concilium Ecclesiasticum assumi: atqui illi nunc Ec-
clesiasticorum iudiciorum principes reputantur; &, quod ipsis videtur, Constantius
iudicat; atque istiusmodi rebus, qui nomen Episcopi ferunt, inseruiunt. Me miserum, E
quis hanc historiam describet? Quis ista renuntiabit generationi alteri? Quis ista nar-
ranti fidem habebit? Spadones, quibus domorum gubernacula vix creduntur (volu-
ptuarium enim & nequam hoc genus hominum, quibusque nihil tam curæ est, quàm
illud impedire, quod ipsis natura negauit) illos nunc Ecclesiis dominari? His ergo de-
ditus & obnoxius Constantius, omnibus insidias molitus est, &c.] Quæ verò subdit,
suo loco dicemus. En apparet, quàm degenerarit Constantius à moribus Constantini
parentis, qui eunuchos aulicos omnibus exutos voluit nobilitatis insignibus, & à ge-
rendis magistratibus alienos. At quonam pacto, licet conspirantibus his, vt in locum
Athanasij in Alexandria Ecclesia alius sufficeretur Episcopus, eisdemque assentien-
te, immò & coniuente Imperatore Constantio, minimè tamen id impleri valuerit,
obnitente Constantino in Galliis Imperatore, suo loco dicemus anno sequenti.

His

CHRISTI
337.IULII PAP.
I.CONSTANTINI
CONSTANTII
CONSTANTIS
IMPPP. I.

A His quoque Consulibus, Feliciano & Titiano, consignata reperitur Romana Syn-
odus sub Iulio Papa centum & sexdecim Episcoporum, in qua tamen Maximus Con-
sul cum Feliciano ponitur, cum Cassiodori & Græcorum Factorum consensu Felicia-
no nonnisi Titianus collega iungatur. Quod autem spectat ad Synodum dictis Con-
sulibus annotatam, cum triplici & inter se diuersa chronographia signetur, mendum in
notas numeri irrepsisse, facile est intelligere. primum enim anno quarto dictorum Au-
gustorum, rursus Indictione sexta, atque demum nominatis Consulibus, ponitur ea-
dem Synodus celebrata. Si igitur moueatur controuersia, quænam harum trium chro-
nographia fidelior habenda sit: mea quidem sententia notatis Consulibus potius in-
herendum existimari, illa potissimum inter alias ratione persuasus, quòd facilius sit
in notas numeri errores illabi, quàm in ipsa nomina: quod omnes puto iustissime con-
cessuros. Hinc enim est, quòd mos inoleuit, vt cum vel anni Imperatoris, vel Indictio-
nis, in legibus Imperatoribus latis mentio haberetur, Consulibus quoque nomina ad-
derentur, eam nimirum ob causam, vt Factorum soliditate, annorum Imperatorum
numerus, vel Indictionis, semper integer seruetur; vel, si librariorum vitio corrum-
peretur, ex notatis Consulibus restitui perfacile posset. Extant de his complura exem-
pla in Codice Theodosiano, in cuius libro vndecimo, titulo vigesimo octauo de In-
dulgentiis debitorum, multæ insunt leges, in quibus res ab Imperatoribus reperiens sta-
tutas, certo tempore definitas, Indictionibus simul atque Consulibus consignatas. Sed
etsi hac destitueremur ratione; tamen quia lectionem illam de sexta Indictione substi-
tere nullatenus posse, euidentius demonstrabimus, & ea notata annis Imperatorum
rebus gestis haud satis congruè aptari posse videatur; meritò chronologia illa consigna-
ta Consulibus magis probata videri debet.

C His igitur rationibus cum eadem Synodum præsentis anno potius ponendam ex-
istimemus, aliis quoque de causis id facere permouemur; quòd scilicet Iulius Papa
ipso sui Pontificatus exordio, vt par erat, eodem conuocato Concilio, voluerit Nicæ-
nam Synodum suo quoque calculo confirmari, damnatamque hæresin iterum ex-
communicatione percelli. Hoc quidem recens electi Pontificis munus esse videbatur,
vt fidem Catholicam suo ipsius ingressu primum omnium Catholicæ Ecclesiæ publi-
cis monumentis testatam redderet. Rursus verò quòd hæc ibi scripta legantur de
causa eius cogenda: Synodi^a: Ad hoc conuenimus, vt hoc primum secundum Dei
voluntatem faciamus, & à fundamento Christi Iesu incipiamus, & denuò pro fratrum
oppressionem tractantes laboremus: quia dum illi tam grauius affliguntur, nos nec re-
spirare nec quiescere possumus: quia dum membra vexantur, corpus reliquum pacem
aut quietem minimè habere poterit:] hæc, inquam, cum ibi scripta habeantur, perse-
cutio Eusebianorum in Oriente, qua Athanasius primò, deinde verò Marcellus An-
cyranus pulsus fuerant in exilium, insinuari videtur. Sed & quòd inferius de Arij interit-
tu, vt re quæ paulò antè contigisset, meminit; planè significat, ipso primo tempore
Iulij eam Synodum esse habitam. ait enim: Ea quidem quæ de illo gesta sunt, qualem
terminum habuerint, omnia iam audiuitis, & audietis, ne vos fortè videamur viro
obloqui propter delictum suum impropria digna portanti.] hæc ibi: quibus omni-
bus persuasi, hoc (vt diximus) anno, secundum nominatos Consules, libuit eam Syn-
odum collocasse: de qua nihil præter confessionem rectæ fidei, & detestationem Aria-
næ hæresis, reperitur.

E Porro ex centum illis & sexdecim Episcopis, qui Concilio huic interfuere, hi tantum
illic nominati leguntur: Benedictus Aquileiensis Episcopus, qui præcessit Fortu-
natianum eiusdem ciuitatis Præsulem, de quo sæpè inferius; Rufus Carthaginensis,
qui successit Cæciliano, & habuit successorem Gratum, qui interfuit Concilio Car-
thaginensi. Ponitur ibidem Agapitus Antistes Ecclesiæ Rauennatis, qui præcessit Se-
uerum eiusdem vrbs Episcopum, qui reperitur interfuisse Concilio Sardicensi post
decennium celebrato: sed in edita serie Rauennatum Episcoporum perperam ponitur
post Seuerum Agapitus. Cum enim nihil sit quòd dici possit istud Romanum Con-
cilium sexta Indictione (vt habet lectio deprauata) esse celebratum; nam sexta Indictio
sub Constantio Imperatore & Iulio Papa vna tantum numeratur, eademque ipso an-
no Sardicensis Synodi, cui (vt dictum est) non Agapitus interfuit, sed Seuerus: luce
clarius constat, longè antè celebratum fuisse Romanum Concilium, sub Iulio de quo

Annal. Eccl. Tom. 3.

V v 2

agimus,

LXVII.
CONCILIUM
ROMANVM.LXVIII.
TEMPVS CO-
ACTAE SYN-
ODI ROM.^aHæc
so. 1. Concil.LXIX.
EPISCOPI
QUI SYN-
ODO ROM.
INTERFVE-
RE.

agimus, quàm Contentium Sardicensem. Sed id quidem ea quoque potissimum factis manifesta ratione probatur, quòd Synodo Sardicensi successores horum Episcoporum, qui presentes fuerunt dictæ Romanæ Synodo, suscripti reperiantur: nempe cum in hac Synodo Romana habeatur interfuisse Benedictus Aquileiæ Episcopus, Concilio Sardicensi præfens fuisse reperitur eius successor Fortunatianus: & cum in hoc reperiat præfens fuisse Rufus Carthaginensis Episcopus, in Sardicensi, qui in locum eius successit, Gratus inter alios nominatur. atque cum huic pariter habeatur Iulius Mediolanensis præfens fuisse; Synodo tamen Sardicensi huius successor post Eustorgium ponitur Protasius, licet in ea quæ perperam deducta est Episcoporum Mediolanensium successione, in qua & cuiusque eorum sedis tempus temere ponitur, Dionysius describatur: cum tam ex Athanasio, quàm etiam ex Actis ipsis quæ extant Sardicensis Synodi, nominatus Protasius habeatur. At quisnam fuerit Iulius iste Mediolanensis Episcopus, qui interfuit cum Agapito Rauennate & aliis huic Romano Concilio sub Iulio, paulò post dicemus.

a Apud Pan.
win. in East.

LXXI.
DE SEVERO
EPISCOPO
RAVENNATE.

LXXXI.

Hæc autem de successione Rauennatum Episcoporum cum hic, tum etiam in nostris ad Romanum Martyrologium Notis Plantinianæ editionis oportuit prolixius differuisse, ad confutandum illapsum errorem in feriem eorumdem Episcoporum, in quibus Seuerus ante Agapitum ponitur, eumque; sedisse à Valeriani temporibus vique ad Synodum Sardicensem, annos vt minimum sexagintaquatuor. Par erat nostrum Rubeum à nobis de iis amicè admonitum, ad eò perspicuis, omni que ex parte redditis certioribus rationibus acquiescisse, atque emendasse in sua ipsius posteriori editione Historiæ Rauennatis: sed puto, dabit manus, si quæ astruit de Synodo Romana sub Iulio habita, sexta (vt vult) Indictione, nulla ex parte posse subsistere demonstrabimus.

Vno enim illo nititur ipse potissimum fundamento, vt dicta Romana Synodus non sub nominatis Consulibus, sed sexta Indictione (quod habet diuersa ibi posita chronographia) fuerit celebrata. Incidit ea sexta Indictio (quod & ipse testatur) in annum Domini trecentesimo quadagesimo octauum: sed sic tamen (quod ipsum in primis oportuerat animaduertisse) vt eodem anno à mense Septembris Indictio septima inchoetur: neque enim aliter quàm à dicto mense consueuisse maiores auspicari Indictionem, nemo est qui dubitet. Quòd ergo eadem Romana Synodus (vt ex eius Actis liquet) cœpta habeatur decimo octauo Kalendas Octobris, absoluta (vt in fine eiusdem ponitur) ipsis Kalendis Nouembris; alterum de duobus affirmare necesse est: Aut si vult eam habitam esse anno Domini trecentesimo quadagesimo octauo, quo & Agapitum sexta Indictione vult successisse Severo: tunc nequaquam dici potest sexta Indictione celebrata esse, sed septima inchoata: Aut si vult eam ad superiorem annum reuocare, vt verè sexta Indictione esse habita dici possit, tunc illud in primis falsum erit, quod ait, Agapitum esse creatum Episcopum anno Domini trecentesimo quadagesimo octauo, qui iam anno superiori reperitur præfens fuisse Romanæ Synodæ, sexta Indictione celebratæ, anno trecentesimo quadagesimo septimo. Sed & illud sequeretur absurdius, si dixerimus eandem Romanam Synodum habitam esse sexta Indictione: tunc enim affirmare necesse erit, ipsam eodem anno esse celebratam, quo & Synodus Sardicensis reperitur esse collecta, anno Domini trecentesimo quadagesimo septimo, quo & sexta Indictio incipit mense Septembris. At quod monstrum illud erit, vt earumdem Ecclesiarum Episcopi diuersi nominis habeantur in vtrisque; Synodis scripti, vno eodemque anno habitis? Quamobrem cum hæc nulla ex parte subsistant, nec aliqua alia sexta reperiat Indictio sub Iulio Romano Pontifice, quem ante absolutam illam periodum Indictionum constat esse defunctum: iam euanescit omnino illa de sexta Indictione argumentatio.

LXXXII.
DE GRATO
EPISCOPO
CARTH.

Sed vt quid in dubium reuocat, num Gratus ipse, cuius est querela illa in Concilio Sardicensi de Africanis Episcopis, fuerit Episcopus Carthaginensis? nam quisnam alius potuit esse Episcopus ille Gratus, qui subiectos haberet Episcopos Africanos, vt ibi demonstratur, nisi Episcopus Carthaginensis? eum præfertim ex Synodo Carthaginensi prima, quæ (vt suo loco dicitur) anno sequenti à Concilio Sardicensi habita est; certum habeatur, eius nominis Episcopum Carthaginensem Gratum eidem interfuisse, immò & præfuisse Concilio, in cuius canone quinto mentio habeatur de celebrato antea Concilio Sardicensi, vnde ex tam explorata, certa constantique ratione explodendus

A dus est additicius ille eidem Synodo affixus titulus, quo dicitur celebratum illud esse Concilium temporibus Siluestri, vel Marci: ex legatione enim illa Pauli atque Marcarij, cuius est frequentissima mentio apud Optatum & Augustinum, certum redditur tempus eiusdem primi, sic dicti, Concilij Carthaginensis, quod suo loco constabit.

Quòd insuper Protasium Episcopum Mediolanensem ante Iulium eius ciuitatis Antistitem ponit, errore labitur, secutus Panuinium, quem, reclamantibus omnibus, constat errasse, dum Diocletiani temporibus in laterculo suorum Factorum habet Protasium, & post eum Maternum, & deinde Eustorgium, post illum verò Dionysium temporibus Concilij Sardicensis: nam ex Actis eiusdem Synodi Sardicensis liquet, Protasium eidem præsentem fuisse. Rursumque in re comperta hætat, dum Fortunatianum Episcopum Aquileiensem; qui Concilio Sardicensi interfuit, Fortunatum potius existimat appellandum, ex quadam sibi (vt ait) cognita lectione. sed si hoc attendendum est, vt cum apud Athanasium recensetur series Episcoporum qui interfuerunt Concilio Sardicensi, legatur perperam Fortunatius, pro Fortunatianus, non duo, vt vult, sed tres dicendi sunt eodem fermè tempore præfuisse Ecclesiæ Aquileiensi, Fortunatianus, cuius est mentio quoque apud S. Hieronymum, Fortunatus, & Fortunatius. Sed facestant leuia istæ: vnum tantum nouit Ecclesia Aquileiensi, & veteres Scriptores, Fortunatianum Aquileiensem Episcopum, licet mendosi codices, loco Fortunatiani, Fortunatianum habeant, vel Fortunatum. At otiosè nimis, & cum tædio Lectoris (vt video) in re ad eò perspicua detinemur.

LXXIII.
DE PROTASIO
EPISCOPO
MEDIOLAN.

Agendum transeamus ad Iulium illi Episcopum Mediolanensem, qui legitur interfuisse eidem Romanæ Synodo hoc anno sub Iulio Romano Pontifice celebratæ. Miramur profectò hunc ipsum ab eodem Auctore prætermisum, qui (vt apparet) ad eò perperam texuit successione Mediolanensium Episcoporum, & ad libitum ex animi sui sententia annos sedis cuiusque eorum apposuit: nam si alicuius Ecclesiæ antiqui quærantur Episcopi, illi certiores erunt, quos veterum Conciliorum Acta suppeditant. Quamobrem cum Iulium hunc ipsum considero, suspicione interdum pulsor, num idem hic sit cum Materno eiusdem ciuitatis Antistite, antiquis scriptis & memoria anniuersaria ex tabulis Ecclesiasticis celeberrimo; idemque cognominatus fuerit Iulius Maternus; atque fortasse idem ille sit, cuius extat nobilissimus Commentarius hoc titulo inscriptus, Iulij Firmici Materni V. C. De mysterijs & erroribus profanarum religionum ad Constantinum & Constantem Augustos liber.] Nomina quidem probè consentiunt, & tempora æque conueniunt, licet in titulo illo nomen tantum Episcopi desideretur, errore forsitan librarium omisum. Voluimus hæc innuisse solum, prudens verò Lector accuratè diiudicet.

LXXIV.

a Panuin. in
East.

DE IVLIO
MATERNO.

b Estat to. 5.
Bibliotheca
sancta.

Ceterum quod ad ipsum Commentarium pertinet, si quis diligenter eius argumentum consideret, in eam planè sententiam conspirabit, illum ab Auctore conscriptum post Constantini Magni obitum; cum eius filij Constantinus Minor & Constans in Occidentale Imperium successissent. Ne igitur illi à paterno desisterent instituto, & ad autum idolorum cultum à Gentilibus pellicerentur, qui tunc temporis quæ de dijs scripta essent turpia & obscœna, physica quadam interpretatione honestare studeant: ne, inquam, ipsi seducerentur, sed continerentur in officio pietatis, idem Iulius Maternus his occurrit, eo edito, illisque; indica to egregio Commentario, quo etiam ipsis pluribus persuadet, vt idololatriam funditus pessum dent, in hisque multus est Auctor, & in primis cum ait: Amputanda sunt hæc, sacratissimi Imperatores, penitus, atque delenda, & seuerissimis edictorum vestrorum legibus corrigenda; ne diutius Romanum orbem præsumptionis istius error funestus commaculet, ne pestiferæ consuetudinis conualescat improbitas: quidquid hominem Dei conatur perdere, ne diutius in terra dominetur. Nolunt quidam, & repugnant, & exitium suum prona cupiditate desiderant: sed subuenite miseris, liberate pereuntes. Ad hoc vobis Deus summus commisit Imperium, vt per vos vulneris istius plaga curetur. Facinoris eorum periculum scimus, erroris notæ sunt pœnæ: sed melius est vt liberetis inuitos, quàm vt volentibus concedatis exitium. Agrotantes contraria delectant, & cum corpus hominis aduersa valetudo possederit, contra salutem suam à laborantibus peruersa poscuntur. Capta mens laboris vitio morborum semper augmenta desiderat, & medelas artificum aspernata contemnit: respuit remedium medicinæ, & in exitium suum prona animositate festinat. Tunc si malum morbi fortius creuerit, maiora remedia quæruntur; &

LXXV.
IVLII MATERNI
STVDIIUM
PIETATIS.

c Int. Mater.
de Myster.
& errorib.
profan. relig.
tom. 5. c. 12.
Bibliotheca
sancta.
*honorati

pro salute hominis sollicita fortius se medicina opponit: asperi cibi, amari porus nolentibus ingeruntur; & si inualuerit malum, & ignis adhibetur & ferrum. sic homo recepta sanitate, & salute sibi reddita, quidquid ægrotantis corporis vitio inuitus passus est, hoc totum pro utilitate sua factum esse stantis animi iudicio confitetur.] hæc ipse: atque ea quidem ratione his insistit, quod complures Gentilium & Senatorum Romanorum præcipui pro antiquo deorum cultu certarent; haud patientes patrium superstitionis cultum, noua recepta religione, penitus antiquari: quorum pertinaciam Constantinus Magnus pertæsus (vt dictum est) nouam condere ciuitatem, dæmonum sacrificiorum expertem, quod & perfecit, olim in animum induxit.

LXXVI. Ne igitur Constantini morte, idololatria siue Romæ siue alibi, iam propè sepulta, iterum reuiuisceret, magno studio nisus est Auctor isdem persuadere, vt, quod reliquum esset superstitionis Gentilitiæ, abolerent; eosdemque eiusmodi interpellans oratione,

*ibid. c. 11.
DE TOLLEN-
DA PENITVS
IDOLOLA-
TRIA.*

exercitiu.

*Matern.
cap. 29.*

LXXVII. EXHORTATIO AD PRINCIPES.

*Matern.
cap. 30.*

LXXVIII

victoriae

VICTORIAE
EX CVLTV
VERAE RE-
LIGIONIS
ACCEPTAE.

hæc addit^a: Vos nunc Constantine & Constans, sacratissimi Imperatores, appello, vt venerandæ fidei vestræ imploranda virtus est, quæ supra homines erigitur, & à terrena fragilitate separatur, cælestiumque se rerum societati coniungit: quæque in omnibus actibus suis, prout potest, Dei summi sequitur voluntatem: modicum talium superest, vt legibus vestris funditus prostratus diabolus iaceat, vt extinctæ idololatriæ pereat funesta contagio. Veneni huius virus euauit, & per dies singulos substantia profanæ cupiditatis expirat. Erigite vexillum fidei: vobis hoc Diuinitas reseruauit, cuius fauore eminentes prostratores estis omnium hostium vestrorum, quorum opera Romanum firmatur Imperium. Signum venerandæ legis erigite, sancite, promulgate quod proficit. Sit faustum felixque Reipublicæ, quod tot acervos cæstrum hostium prostrauistis exercitum*. Felices vos quoque gloriæ ac voluntatis suæ Deus fecit esse participes. Idololatriæ excidium, & profanarum ædium ruinas, propitius Christus populo, vestris manibus reseruauit. Ille spiritualibus armis malos spiritus, vos mala terrena vicistis. Erigite victoriæ trophæa, & proferatur ingens titulus triumphorum. Profanarum rerum strage gaudentes, exultate fortius, exultate fidenter. Felicitas vestra cum Dei virtute coniungitur: pro salute hominum, Christo pugnante, vicistis.] & post nonnulla^b:

LXXVII. Tollite securi, sacratissimi Imperatores, ornamenta templorum. Deos istos aut monetæ ignis, aut metallorum coquat flamma. Donaria vniuersa ad utilitatem vestram dominiumque transferte. Post excidia templorum, in maius Dei estis virtute prouecti. Vicistis hostes, propagastis Imperium: & vt virtutibus vestris gloria maior accederet, mutato ac contempto templorum ordine, hieme (quod nec factum est aliquando, nec fiet) tumentes ac sæuientes vndas calcaistis Oceani: sub remis vestris incogniti iam nobis panè maris vnda contremuit, & inperatam Imperatoris faciem Britannus expauit. Quid amplius vultis? Virtutibus vestris victa elementa cesserunt. Quod autem Deus iubeat idola non fieri, sacrosanctæ Legis scripta declarant, &c.] ac post multa aduersus idololatriam hæc subdit^c: Sed & vobis, sacratissimi Imperatores, ad vindicandum & puniendum hoc malum, necessitas imponitur, & hoc vobis Dei summi lege præcipitur, vt seueritas vestra idololatriæ facinus omnifariam persequatur. Hæc ibi, atque pluribus diuinæ Scripturæ testimoniis eos ad id faciendum impellit; ac demum perorans sic habet:

LXXVIII. Misericordiæ suæ vobis, sacratissimi Imperatores, Deus summus præmia pollicetur, & amplificationis, maximè argumenta decernit. Facite itaque quod iubet, complete quod præcipit. Auspicia vestra maioribus cumulata sunt donis: initio fidei positæ, diuini fauoris incrementa sensistis. Numquam vos manus Dei veneranda deseruit, numquam vobis laborantibus denegauit auxilium. Strati sunt aduersantium cunei, & rebellantia ante conspectum vestrum semper arma ceciderunt. Missi sunt superbi sub iugum populi, & Persica vota collapsa sunt: nec stare diu contra vos poterit malis suis armata crudelitas: Dei virtutem vtrique diuerso sensistis euentu. Vobis cælestis victoris* corona collata: & felicitate vestra, nostra releuantur incommoda. Hæc vobis Deus summus, sacratissimi Imperatores, pro fide vestra reddidit præmia: his vos iterum remuneratos insignibus, ad arcana venerandæ Legis inuitat. Pura mente, deuota conscientia, incorrupto animo, clementia vestra cælum semper aspiciat: à Deo semper expectet auxilium: Christi venerandum numen imploret: & pro salute orbis terrarum, ac vestra, salutari Deo spirituales offerat victimas. Sic vobis feliciter cuncta pro-

uenient,

A uenient, victoriæ, opulentia, pax, copia, sanitas, & triumphus, vt diuina maiestate protecti, orbem terræ felici gubernetis Imperio.] hæcenus Iulius Maternus: quæ quidem minimè oportuit prætermisisse, cum sæpè de victoriis aduersus hostes diuina virtutis partis mentio habeatur, quarum nulla panè memoria apud Scriptores alios reperitur: contigisse enim ea videntur, cum, patre agente in Oriente, ipsi Occidentale administrarent Imperium, & barbaros in Britannia atque aliis in locis rebellantes feliciter compresserunt: sed quoto potissimum anno illa acciderint, ignoratur.

At quod in veterum Scriptorum codicibus minimè datur reperire, ære expressum inuenimus post primam Tomi huius editionem in antiquo numismate accepto à nobili rerum antiquarum thesauro Lælij Pasqualini, his, (vt vides) formis expresso, quibus intelligas Constantinum Iuniorem adhuc Cæsarem Alamannos subiugasse.

B

C

IESV CHRISTI IVLII PAP. CONSTANTINI
ANNVS ANNVS CONSTANTII IMPPP. 2.
338. 2. CONSTANTIS

QVI sequitur trigessimus octauus supra trecentimum annus Domini, Consulatu Vri atque Polemij annotatus reperitur in Fastis. Quo maior natu fratrum Imperatorum Constantinus Augustus, Athanasium, quem viuente patre exceperat Treueris, regio diplomate datis ad Alexandrinos litteris, in suam Ecclesiam summo cum honore restituit. At in primis quod ad tempus spectat, sine quo certo indice, veritatis

D historiciæ intercipitur via: cum testetur Theodoretus, eum exulem egisse annos duos & menses quatuor; & ex his, quæ dicta sunt superius, satis liqueat, ipsum exilij titulo amandatum à Constantino in Gallias anno Domini trecentesimo trigesimo sexto circa vernum tempus: opus est affirmare, eum hoc ipso anno fuisse in suam sedem Alexandrinam restitutum. Theodoretus enim de eius exilij tempore & reditu in Ægyptum ex Galliis hæc ait^a: Diuinus ille Athanasius, biennio integro & mensibus quatuor Treueris commoratus, reuertit Alexandriam. Quo quidem tempore Constantinus filius Constantini Magni natu maximus, qui Gallias versus Occidentem Imperium obtinuit, litteras scripsit ad Ecclesiam Alexandrinam.] Meminit earumdem litterarum ipse Athanasius, qui & eas recitaturus hæc præmittit^b: Certè quidem beatus Constantinus Minor, memor scriptorum patris sui, dum nos patriæ restitueret, in hæc verba epistolam misit:

Constantinus Cæsar populo Catholice Ecclesiæ Alexandrinæ S.

Neque vestram sacram mentem latere arbitror, ideò Athanasium adorandæ Legis interpretem in Gallias missum esse, ne quo tempore sanguinolentorum hostium feritas sacro eius capiti quàm maximè immineret, implicitusque malorum collimitio, aliquid intolerandum, & cui remedium nullum esset, pateretur. Ad hanc igitur feritatem eludendam, tot faucibus inhiantium subtrahus, vt sub me ageret, iussus est. Atque ita in hac vrbe commoratus est, vt omnibus rebus necessariis abundaret: tamen eius reuerenda virtus, diuina ope fretus, onera asperioris fortunæ vilipenderet. Iam cum imprimis vestræ in Deum pietati, suisque sedibus hunc Episcopum dominus noster & pater Constantinus restituere vellent, & humana sorte præuentus, antequam hoc votum impleret, requieuit: ego mihi conuenire puto, vt suscepta voluntate sacræ memoriæ

V v 4

Impe-

LXXIX.

I. ATHANASIVS RESTITVTIVS ALEXANDRIAM.

^aTheod. lib. 2 cap. 1.

^bAthan. Apolog. 2.

II. LITTERAB CONSTANTINI PRO ATHANASIO

Imperatoris, id ipsum adimpleam, quod ille non potuit. Cum igitur Athanasius ad vestrum conspectum penetraverit, tunc demum intelligetis, quantæ apud nos reuerentiæ fuerit. Neque id mirum videri debet, si quid huiusmodi in eius gratiam fecerim: ad hoc enim faciendum, meam mentem & vestri desiderij imago, & species tanti viri instigavit. Diuina prouidentia vos seruet, dilecti fratres. Dat. Treueris, decimoquinto Kal. Iulias.] hæcenus Constantini Iunioris Augusti Epistola: recitat eandem Theodoretus^a, sed alterius translationis, sicut & Socrates^b, atque Sozomenus^c. Ceterum dum de his agit Socrates^d, Ruffinum iure redarguit temporis ordinem inuertentem, cuncta sua deque miscentem, cum Conciliabulum Tyrium non sub Constantino, sed Constantio, & sub eodem exilium, siue fugam (vt vult) Athanasij, accidisse existimauit: verum & deformius errauit, dum, antequam restitueretur Alexandriam idem Athanasius, sexennium interlapsum putat, quod insumptum tradit in latebris: sed illæ longè postea contigerunt. Porro & illud falsum magis, quod apud Epiphanium^e legitur, ipsum exulem mansisse in partibus Italiae annos plures quàm duodecim, aut quatuordecim: qui enim eum restituit Constantinus, nec quadriennium exegit in Imperio; sed & statim post obitum patris sui id effecisse, litteræ ipsius nuper recitatæ non obscure significant.

^aTheod. li. 2. cap. 2.
^bSocr. li. 2. cap. 2.
^cSozom. li. 3. cap. 2.
^dSocr. li. 2. cap. 1.

^eEpiph. hæres. 68.

III. CONSTANTINVS INUITVS CONSENSIT RESTITVTIO NI ATHANASII.
^fLucif. Conlarit. lib. 1. pro Athanasio.

* Saporis

At Constantius Imperator licet inuito animo ferret Athanasij restitutionem, quod ex Eusebianorum persuasione iam cogitaret de subrogando alium in locum ipsius Athanasij Episcopum Alexandrinum: tulit tamen, tum quod ex Magni Constantini litteris id se facere Constantinus Iunior profiteretur, tum etiam ne ea occasione, si aduersaretur, fratrem natu maiorem infensum sibi redderet & inimicum. Lucifer Calaritanus aduersus Constantium pro Athanasio cum agit, hoc ipsum vehemèter exprobrat, quod quem passus est in suam Ecclesiam à fratre restitui, iterum persequatur, atque ait: Si rectè fuerat missus ad exilium, cur eum passus es contra patris tui statuta recipere dignitatem, quam ei se tulisse tuus arbitratus fuerat pater? Sed, inquis, fratris mei Constantini factum est interuentu. Sed potuisti occurrere Constanti, dicens: Pater noster quem probauit hæreticum, nisi se correxerit, recipere in partes regni mei non possum. Sed inquis, Timui ne inter nos bella fuissent exorta. Ergo quia Saporinus* Persarum Rex nunc contra te gerit proelium, si tibi dixerit, Suscipe religionem meas, & ero tecum pacatus: te oportet cum omnibus in imperio tuo demorantibus facere transitum ad religionem dæmonum? dæmoniis enim sacrificans est Saporinus. Conspicis enim non te egisse vt Dei seruum, suscipiendo eum, & loco reuocando suo, quem meminisses in causam fidei deportatum. Primum, quod impotentem iudicaueris Deum, tamquam te tueri non potuerit tuentem veritatem, hæreticis resistentem: deinde, quod magis propitium tibi esse volueris Constantem, quàm Deum: quem vtique Constantem Regem si hæreticum factum memineras fauendo Athanasio, quem tu iam probatum habebas sacrilegum; non solum non regnum tuum Deo debueras præponere, sed nec ipsam tuam animam. Tu etenim ipse testis es conscientia tua: quod enim propter fidem quam semper tenuit Ecclesia ac tenet, quod eam damnare noluerit, missus fuerit in exilium, quia videlicet noluerit esse Arianus, &c.] hæc Lucifer in Constantium, sed dum per Constantem restitutum ait, vel ipse memoria lapsus, vel vitio librariorum accidit, vt Constans pro Constantino positus fuerit: Constans enim haud modò, sed post Concilium Sardicense, cum iterum pulsus esset, Athanasium restituendum curauit.

IV. De reditu verò eius Alexandriam hæc Theodoretus^g: Cum istis Constantini litteris S. Athanasius redit Alexandriam: quem omnes tum ciues, tum rustici, tum nobiles, tum plebei cupidè perlubenterque excipiunt, exceptis solum Arianis, quibus eius reditus molestia & angore fuit.] At quàm faustus latusque acciderit Catholicis omnibus Athanasij Alexandriam reditus, Ægyptij Episcopi testati sunt epistola^h Synodali, in qua istæ inter alia aduersus Arianos calumniantes eius reditum insultum fuisse, & multorum malorum causam: Prorsus enim (inquiunt) eiusdem veritatis sunt cum superioribus, quæ nunc fingunt, fuisse scilicet in Athanasij introitu seditiones, luctus, populorumque lamentationes, indignè ferentium illius creationem. Nihil ibi tale contigit; sed potius omnia his contraria, gaudia scilicet, animorumque alacritates, & populorum desiderio videndi hominis accursus: vbiq; per Ecclesias lætitiæ & gratula-

^gTheod. li. 2. c. 2. in fine.
REDITVS ATHANASII ALEXANDRIAM.
^hApud Athan. Apolog. 2.

tulationes ad Dominum. Ministri autem & clerici ita eum intuebantur, vt animis gaudium conciperent, & illum diem omnibus faustissimum arbitrarentur: nostram autem, qui Episcopi sumus, inenarrabilem lætitiæ quid opus est scribere, cum iam antea testati simus, quidquid ei acciderit, nobis videri accidere? hæc ipsi. Ceterum non Athanasius tantum exul, sed & reliqui Ægyptij Catholici Episcopi eius causa antea profligati, postliminiò reuersti, suas receperunt Ecclesias. testantur enim id ipsi in eadem Synodali epistola ex Concilio Alexandrino, cum aiunt^a: Publica enim omnium Episcoporum profligatio ex suis sedibus, exterminatioque facta est: qui vt nos antea pro exulibus habuere, ita nunc cum Athanasio patriæ redditi, pro superioribus doloribus lacrymisque quibus eius vicem miserabamur, maximam vicissim hilaritatem & gaudium recepimus; quod vtinam Dominus, ne ab Eusebianis subuertatur, nobis incolume seruet.]

Cum autem Athanasij reditu pariter reddita esset pax Ecclesiæ, Ariani ipsum, licet munitum litteris maioris Imperatoris, exagitare noua persecutione non prætermiserunt, cum in alios illi inhærentes furorem conuertunt, scribentes ad suos qui in Ægypto erant Episcopi. testatur id ipse Athanasius, cum ait^b: In istis scribendis secum habent eos qui cum Ario eiekti fuere, nimirum Secundum Pentapoliten, clericosque Alexandriæ repudiatos. Istis Alexandriam scribunt, & quod mirere, operam dederunt, vt nos, ceterique qui nobiscum sunt, persecutionibus diuexaremur.] in hunc modum ipse. Crebræ tunc, cum Athanasius est restitutus Alexandriam, fuerunt apud Constantium Imperatorem querelæ, quod ad libitum tantum Constantini absque Synodali decreto idem Athanasius à Synodo Tyria prædaminatus Alexandriam in Ecclesiam restitutus esset. quod quidem Socrates^c affirmat, sic dicens: Verum qui in ea vrbe labe Arianae opinionis aspersi erant, contra illum conspirarunt. Inde crebræ seditiones ortæ, quæ factioni Eusebianae ansam ad Athanasium apud Imperatorem falsò accusandum præbuerunt: ei que crimini datum est, quod suo ipsius arbitrio (cum communis Episcoporum Conuentus illud minimè decidisset) Ecclesiæ illius administrationem denuò occupasset.] hæc eadem Sozomenus^d, & alij.

At quoniam reverà non sua sponte Athanasius Alexandriam rediisset, sed litteris Constantini Imperatoris munitus suam recepisset Ecclesiam, periculosa alea Constantio videbatur, eum denuò exturbare, quem sciebat à Constantino Augusto, suo germano, restitutum: haud enim ausus est eum cogere solum vertere, ne in se fratris Imperatoris iustam iracundiam prouocaret: quamobrè quod mente coquebat, diffimulat: cum interim Ariani solitas merces congerunt, nouas calumnias comparant, parantque legationem aduersus Athanasium ad tres Imperatores, ad Constantinum scilicet, qui eius susceperat patrocinium; ad Constantem, in eum dem quoque propensio- rem; & ad Constantium, quem in eum reddiderant infensissimum. At de eiusmodi legatione agemus anno sequenti, quo missa putatur.

Quinam verò fuerint Arianorum antesignani, qui istæ in Athanasium commenti sunt, & Constantio detulerunt, præter presbyterum illum, alios recenset Theodoretus, cum ait^e: Hoc adiutore vti Eusebius, Theognis, Theodorus Perinthius (erat quidem Theodorus vir doctrina præter ceteros exquisita, scripsitque Commentarios in sacra Euangelia, vulgò Heracleotes nominatur) frequenter admodum, quoniam habitabant in proximo, in Imperatoris venere conspectum, reditumque Athanasij ab exilio multorum malorum causam extitisse dixere, & non Ægyptum solum, verum etiam Palæstinam, Phœniciam, & alias finitimas gentes turbulètis illorum fluctibus grauius agitari.] hæc Theodoretus. Quod autè ad Theodorum spectat, agit de eodem S. Hieronymus^f, adnumeratque eum inter Scriptores Ecclesiasticos, atque ait: Theodorus Heracleæ Thraciarum Episcopus, elegantis apertique sermonis, & magis historice intelligentiæ, edidit sub Constantio Principe Commentarios in Matthæum, & in Ioannem, & in Apostolum, & in Psalterium. Jsic ipse, qui eum interdum citare consuevit. dictus verò est quoque Perinthius: nam idem est Perinthius (vt idem ait) cum Heraclea.

Fertur est illud factum; nempe hoc anno secundo Constantij Imperatoris, scilicet eiusdem iussu de hoc scribètis ad Probum, publice disseruisse Laodiceæ in Syria Athanasium cum Ario: sed cum illum ante hæc tempora liqueat esse defunctum; alium volunt hunc fuisse Ariu, qui se contulerit cum Athanasio. Non inciciasimus alterum

^aAthanas. Apolog. 2.

V. ARIANI INDI- GNE FER- VNT A- THANASII REDITVM.
^bAthanas. Orat. 1. in Arianos.

^cSocr. li. 3. cap. 2.

^dSozom. li. 3. cap. 2.

V I.

ARIANO- RVM LEGA- TIO IN OC- CIDENTEM.

VII. ARIANO- RVM ANTE- SIGNANI.
^eTheod. li. 2. cap. 2.

^fHieron. de Scrip. Eccl. in Theodor.

^gHieron. epist. 15.

VIII. COMMEN- TITIA DIS- PUTATIO.

IX. VIGILII GENVS TRA GRANDI.

1 Vigil. contra Eutyche. li. 5.

XI. 1. 4. De trip. eur. Cod. Theod. 1. 23. De Decurion. Cod. Theod. CONSTANTIVS CVRA TVRA SPIRIDIONE. e Suid. in Triphyl. 4. Apud Adeta phrast. dia 12 Decemb. Surnus Tom. 6.

VISIO FACTA CONSTANTIO.

XII. CONSTANTII STVDIVM COGNOSCENDI SPIRIDIONIS.

his temporibus vixisse Arium Episcopum, de quo inferius plura ex Actis Concilij Sardicenis. Verum quod in Epistola illa Constantij ad Probum, Athanasius, diaconus nominetur, & quod in ipso disputationis progressu arguat Athanasius Arium esse Photiniani dogmatis; plane deregitur euidentior error: siquidem longe ante emerit Arij haeresis, quam Photini, & ex Ario potius Photinus, quam ex Photino Arius: de Photino autem, quo tempore innotuerit, suo loco dicemus.

Ceterum in eiusmodi argumenti & generis scriptionibus versatum esse Vigilium Episcopum Tridentinum, nimirum ut aduersus Arium, Sabellium, & Photinum per dialogismum Athanasij nomine scripserit Commentarios, ipsemet testatur, cum agit contra Eutychem: cuius verba, ut haec exploratiora habeantur, hic reddere dignum existimamus; ait enim: Plenissime in eis libris, quos aduersus Sabellium, Photinum, & Arium sub nomine Athanasij, tamquam si praesentes cum praesentibus agerent, ubi etiam cognitoris persona videtur inducta, conscripsimus, &c.] Sive ergo Vigilius, sive alius eodem scribendi genere vsus est, cum non tantum Athanasium & aduersarium haeresiarum sic disputantes induxit, sed etiam (quod ait) Iudicem cognitorem saepe interloquentem adhibuit, quod in ista vidimus disputatione habita coram Probo; nequaquam Athanasio haec tribuenda sunt.

Quod autem spectat ad res Constantij Imperatoris, ipse hoc anno, iisdem Consulibus, Antiochiam se contulit, ob expeditionem aduersus Persas parandam, quod & data ab eo ibi rescripta declarant, quando vlcere, incurabili plane morbo affectus, & ut putatur, diuinitus immisso, ut a qua desistere videbatur & fauens Eusebianis pietatem ardentius coleret & sollicitius custodiret. Sed plane accidit illi quod Pharaoni, dum percussus a Deo, Moysen lubenter, a quo salutem consequeretur, audiuit; verum eum curatus contempsit, suscepta semel inharens impietati. Quoniam modo autem aegrotantem ibi Constantium Imperatorem magnus ille Spiridion, de quo superius mentio facta, ad bonam valetudinem reuocavit, eius Acta significant: quorum licet auctor non prodatur qui scripsit, creduntur tamen ex illis esse deducta, & soluta oratione conscripta, quae eius discipulus Triphyllius Ledrensis Episcopus (ut testatur Suidas) veribus Iambicis cecinit. Ait ergo auctor:

Ut autem Antiochia quoque possit videre Spiridionis virtutem & gratiam, & de ea ferre testimonium, hoc quoque sit valde mirabiliter & contra opinionem. Quo modo vero, iam ostendet oratio. Nuper quidem Magnus Constantinus, relicto Imperio, & viuis excesserat: id autem filij diuiserant. Et Constantius quidem, cui forte obtigerat ut teneret Imperium Orientis, in magna vrbe Caelesyriae, nempe Antiochia, versabatur. Eum autem grauis morbus inuadit, qui Medicorum manus & artem reprobabat. Hac de causa, aliorum omnium spe abiecta, eum precabatur solus, qui potest curare animas & corpora. Cum vero precatione vteretur intentius, noctu in visione ei apparet Angelus, ostendens ei chororum sanctorum multorum Episcoporum: in quos cum Imperator defixisset oculos, in medio quidem eorum videt quosdam duos stantes, qui erant ipsi quoque Episcopis similes, videbantur autem esse duces & praesides aliorum. cum eos ipsi ostendisset Angelos, solos eos esse dicebat eius morbi curatores. Cum vero eum dimisisset somnus, considerabat quidem quoniam ij essent, non poterat autem somnium conuicere: quo modo enim, cum eorum nec nomen nec patria ei esset nota? maximè cum alter eorum, qui apparuerat ut Episcopus, nondum revera erat factus, sed quod futurum erat, tamquam quod iam factum fuerat, apparuerat.

Cum propter haec esset animi dubius Imperator, & simul quidem visione moueretur, cruciaretur autè doloribus; nesciebat quidnam ageret: feruor vero fidei illum optime admonere, non aded temere illam apparuisse visionem: vnde etiam ei persuadet, ut praclarum, & Imperatore dignum, & in praesentia quidem sapientia minime vacuum caperet consilium. Quotquot enim Episcopi per vniuersum Romanum Imperium, sibi scilicet subiectum, vitæ ex virtute agendæ curam gerebant, iussit conuenire: non enim omnes accersiuit Episcopos, sed quos audisset esse virtute praestates; ut cum simul omnes conuenissent, duo quoque qui ei apparuerant, noti euaderent. Misit sunt ergo littere per vniuersam regionem sibi subiectam, quibus vocabat Episcopos: & quoniam cum alij accessissent, ij qui quærebantur, nequaquam agnoscerentur; mittit etiam

A in Cyprum insulam, accersens Spiridionem, & illius gratiam. Ille autem omnia quidem spiritu prauiderat de Imperatore: in somnis enim ei singula significabat gratia. Cum vero Imperatoris quoque verba ei consentirent, non inuitus ad eum proficiscitur, illum quoque virum secum ducens, qui in ea, quae prius apparuerat, visione, cum illo assiterat Imperatori: ei nomen erat Triphyllius, qui nondum quidem erat adeptus sacerdotium, a superis autem, antequam eligeretur ab hominibus, fuerat designatus.

Cum eo ergo simul ingreditur Spiridion in Regiam, tenuiter admodum ornatus & simpliciter: nam vestis quidem erat admodum vilis, in manu autem habebat virgam ex palua, & tiaram gestabat in capite: praeterea vasculum quoque quoddam fictile ei pendebat ex collo, ut qui (sicut mos erat iis qui sanctam habitabant ciuitatem) statuisset ferre oleum sanctae Crucis. Quoniam autem non satis erat, tenuitate & a rebus superfluis aliena simplicitate, sed etiam in ferendis iniuriis moderatione suam imitari Dominum: quidam in Regia, eius irridens tenuitatem, & indecorum esse arbitrans eum ingredi in Regiam, qui ita esset vestitus, illi sacrae maxillae incussit colaphum. Fulmen autem non fuit a caelo missum in eum qui percusserat; sed id omnino passus est, qui ipse quoque in seipso diuine id erat passus. Ille vero (o generosum animam & ad patientiam ambitiosissimum!) ei qui ipsum afficiebat iniuria, praebuit & alteram, promptus ad Dominicam legem implendam, & se promptum exhibendo ad patientiam, vincens nimiam illam celeritatem manus simul & impudentiam: hoc illum insolentem & iniuriosum cepit hominem, & magno pudore affecti, & maxime quod acceperat eum esse Episcopum, qui affectus fuerat iniuria: vnde etiam mutatus, sic ei supplex, & petit veniam, inconsiderate lapsus audaciae curare contendens calore poenitentiae. Ille autem (didicerat enim, sicut ferre iniurias, ita debita remittere; immo vero eum, qui ipsi molestiam attulerat, remunerari bonis) verbis quibus potuit, eum affecti beneficio, paternè consulens, & meliorem eius reddens animam. quo factum est, ut qui apud Imperatorem primos honores obtinebant, eum reuerenter prosequerentur, & ut par erat, ducerent ad Imperatorem.

Non sunt praetermittenda quae interim euenerunt; quae sunt studio digna, & quae possunt magnam afferre vtilitatem animis studiosis sapientiae. Videns ille magnus suum discipulum Triphyllium perfectum mox futurum, & ei similem, in praesentia vero ea quae in mundo sunt magna, & pro quibus multi esse contendendum existimant, magna esse existimantem, ut qui adhuc esset aetate iuuenis, & haberet aetatem ad hoc opulentem, & eaque admirantem quae erant in Regia, vestes, inquam, splendidas, & auri nitorem, & ante omnia quidem ipsum Imperatorem, qui in excelso quidem praesidebat, conspiciebatur vero terribilis & specie insignis: cum propter haec omnia videret eum stare sublimem, & erectum, & quasi a se discessisse; ei veluti somnum soluens, & quae vere habebat somnia manu palpans & depellens, Sed mihi (inquit) Triphylli, illum ipsum ostende Imperatorem; neque enim possum scire quidnam sit. Is autem non intelligens quid magnus sibi vellet Spiridion, Hic est, inquit: manu ostendens Imperatorem. Quid est ergo (inquit Spiridion) hic aliis admirabilior, nisi eum etiam dixeris iustitiam, ob factum & splendorem? Non aequè ac quius patet ignotus morietur, similiter vero sepulturae mandabitur & interibit, similiter quoque sistetur ante incorruptum Iudicem? Cur quae fluunt, tamquam quae stabilia sunt, honoras, & quae nihil sunt, habes in admiratione; cum liceat potius ea quae sunt materiae expertia & aeterna quærere, & gloriam amare caelestem, in quam non cadit interitus.

Cum haec autem diceret Triphyllio, Imperator ex tribunali excelso in sanctum coniecit oculos: & primum quidem eum attrahebat habitus & amictus, formae, quae visa fuerat, conueniens: sic enim visus fuerat ei adesse in somnis, & erant omnia eadem, virga, tiara, vas a collo pendens, & vestis. Eum ergo statim cognouit ex alto: Triphyllium autem non poterat conuicere, neque enim curabat eius speciem curiosè inquirere, quoniam eum non videbat Episcopum, sicut somnus significabat. Quamobrem statim surgens a sede, vadit ad magnam Spiridionem: desiderium enim recuperandae sanitatis faciebat eum alia contemnere: splendorem certè Imperatorum & Imperij magnitudinem postponens honori magni Spiridionis, se humiliter admodum & abiectè in eum gerit, humilitate captans misericordiam, & ostendens quantum intersit inter Regem,

XIII. SPIRIDION IN REGIA MALE HABITVS.

1 Matth. 5.

XIV. DE TRIPHYLLIO VATICANVM.

XV. CONGRESVS SPIRIDIONIS CVM CONSANTIO.

XVI. SPIRIDIONIS VIRTUTIS PRAE DICATAE.

Regem, qui ad tempus est, & eum qui seruit Regi aeterno. Ille ergo inclinato capite A placabat eum lacrymis, & eius petebat preces, tamquam validissimum aliquod medicamentum, quod omnem molestiam potest facile solvere. Postquam ergo manus illius tetigit caput Imperatoris, statim fugatus est morbus, & conualuit Imperator.

Quis, quae postea consecuta sunt, narrabit, eorum qui aderant, & ipsius Imperatoris, quemadmodum toto die festum agebant, & propemodum exiiebant, & neque se praegaudio poterant continere? Solus Spiridion erat in labiis omnium, aspiciebatur Spiridion, Spiridion erat id quod studio erat omnibus. Imperatori itaque fuit quidem corpus restitutum sanitati, ut autem sana esset eius anima, numquid ut paruum & a medico contemnendum fuit despectum? Vbinam verò hoc fecit sacrosancta illa anima? Sed ei quoque omnino conueniens adhibuit medicamentum, ut qui suaserit quidem, ut meminisset Dei beneficii, in eos autem qui eius parebant Imperio, iis quidem qui B offendebant, & aliquam attulerant molestiam, clementem se praeberet & misericordem; iis verò qui secus se gesserant, benignum & liberalem; iis autem qui priuati erant, rebus necessariis, patris & curatoris munus obeuntem, manumque & viscera eis benignissimè aperientem. Quantum enim (inquit) praestas ceteris, tantum te esse oportet virtute celsiorem: qui enim non sic est affectus in subiectos, tyrannum oportet eum potius vocare, quam Imperatorem, qui non est censendus beatus propter potestatem, sed qui censetur miser & odio habetur propter superbiam. Postremo adhortatus est, ut accuratè teneret & obseruaret ea quae pertinent ad pietatem, & ne tantillum quidem admitteret, quod non Dei videretur Ecclesiae. Hæc quidem ad Constantium Spiridion, probè sciens hominem ad Eusebianos propensioem, per quos posset induci in Arianam impietatem; atque idcirco hæc illi oportuit ab eo instantius ingeri & inculcari. Subdit Auctor Spiridionis contemptum auri, quo donatus ab Imperatore, & accipere coactus, illud erogauit in aulicos: additque de Imperatore ad meliorem frugem reddito, eiusque studio in subleuandis inopum afflictionibus atque molestiis, deque immunitate concessa viris Ecclesiasticis, nequod genus penderent vestigalium, sed in omnibus essent immunes: subditque his quoque de puero defuncto, & ad vitam ibidem, cum esset Antiochia, reuocato, & post hæc alia plurima ab eo edita signa, cum in Cyprium insulam reuersus est.

XVII. IMMUNITAS CONCESSA CLERICIS. A. S. De Episc. & Cleric. Cod. Theod.

Quod autem spectat ad immunitatem concessam Clericis in gratiam Spiridionis, excidit quidem datum de ea re à Constantio rescriptum, cuius tamen mentionem ipse fecisse videtur, cum aliàs in hunc modum rescripsit ad clericos: Iuxta sanctionem, quam dudum meruisse perhibemini, & vos, & mancipia vestra nullus nouis collationibus obligabit; sed vacatione gaudebitis. Præterea neque hospites suscipietis: & si qui de vobis alimonie causa negotiationem exercere volunt, immunitate potientur. Data VI. Kalendas Septemb. Placido & Romulo Coss.]

XVIII. IACOBI NISIBITAE INSIGNE FACTVM.

Verùm haud immuneratam reliquit Deus Constantij munificentiam tum erga pauperes omnes, tum potissimum Clericos tunc impensam, sed longè maiora rependit, & quidem per alium sanctissimum virum Spiridioni non imparem, per Iacobum, inquam, illum Episcopum Nisibis toto Orienti spectatum, de quo sæpè superius mentio incidit opportuna: ex quibus planè innotuit magna Dei prouidentia erga Constantium, quem ut in officio pietatis contineret, modò perterret minis, exagitat plagis, modò verò beneficiis demeretur, quæ per viros pientissimos, atque Catholica religione præstantes, illi voluit exhiberi: ut ex his saltem perdisceret pietatem colere, & auersari scelestissimos Eusebianos, ab ea ipsum conantes auertere. At quodnam hoc tandem adeò ingens beneficium per Iacobum Episcopum fuit eidem impertitum? eximium illud sanè, atque ita excellens, ut vix sit qui dignè prosequi valeat oratione. Sapores quidem ille potentissimus Persarum Rex, audita Constantini morte, cuius summa potentia sæpè coercitus, haud ausus fuit inuadere Romanum Imperium, eo sublato, tempus idoneum inuenisse ratus diutius expectatum, validissimo exercitu comparato, fines Romanorum inuadit; & quæ sibi fortior atque prior occurrit, Nisibin dura atque diurina obsidione perstringit: sed abvno præstantissimo eodemque Deo charissimo viro Iacobo eius ciuitatis Episcopo vincitur, confunditur, atque cum ignominia ad propria in gloriam redire compellitur. hæc autè quomodo se habuerint, sunt auctore Theodoro narranda.

XIX.

Sed illud primum, quod ad tempus spectat, ut certiore statuamus chronographiam:

A phiam; ista quidem accidisse ipso exordio Imperij Constantij & collegarum fratrum, S. Hieronymus testatur, cum sic habet primo ipsorum Augustorum anno: Sapor Rex Persarum, Mesopotamia vastata, duobus ferme mensibus Nisibim obsedit. Hæc inquam, ipso anno primo Constantij, qui (ut diximus) cœptus anno præterito post obitum patris decimo Kalendas Iunij, in præsentem vite annum, dicto mense ac die proteritur. Et Theodoretus in Philotheo hæc in eadem sententiam: Cum autem aliquantum processisset temporis, Imperator quidem Magnus & admirabilis (Constantinus scilicet) excessit è vita cum coronis pietatis. Illius autem filij fuere heredes Imperij orbis terræ. Tunc rex Persarum, cui nomen erat Sapor, contemptis filiis, ut quorum potentia non esset patriæ æqualis, bellum mouet adversus Nisibim magnis & equitum & peditum copiis: duxit autem elephantos quoque quadrum plurimos, &c. Hæc quidem quod ad tempus pertinet. Res autem quomodo se habuerint, eodem Theodoro B. narrat his verbis:

SAPORIS REGIS PERSARVM BELLYM IN MESOPOTAMIA Hieron. in Chronico. Theod. in Philoth. in Iacobo Nisibis.

Theod. li. 2. cap. 30. XX.

NISIBIS OBSIDITVR.

Cum Sapor Persarum Rex contra Romanos bellum gereret, Constantius collecto exercitu venit Antiochiam. Quo quidem tempore, dum moraretur Antiochia, hostes erant profligati non exercitus Romani viribus, sed virtute pij viri inter Romanos sanctè coluerunt. Victoriæ autem rationem ac modum exponere decreui. Nisibis vrbs, quam nonnulli Antiochiam Mygdoniæ appellant, in finibus, quibus Romanorum & Persarum terminatur Imperium, posita est, Episcopus moderator & dux fuit Iacobus, de quo supra mentio facta est: in isto gratiæ Apostolicæ radij elucebant: cuius mirabilia & multorum celebrata sermonibus miracula, quoniam in Historia, quæ inscribitur Philotheus, complexus sum, ea rursus enumerare, ut superuacaneum, sic alienum ab instituto arbitror. Itaque vnum dumtaxat narrationis præpositæ causâ commemorabo. Urbem, cui iste Episcopus præfuit, Romanorum dirioni subiectam, fortè Persarum exercitus obsidebat: quam ad septuaginta dies obsessam, tamen multas machinas mœnibus admouebat, & eam vndique variis bellicis tentabat instrumentis, atque adeò vallo & fossa circumdabat, capere tamen non potuit.

Postea alio fluuij per mediam urbem labentis, qui Mygdonius vocatur, satis longo interuallo supra urbem obstructo, & ripis ad ingentem altitudinem, uti impetum aquæ inhiherent, exaggeratis: vbi videt tantam aquæ copiam, ut de cetero aggerem inundaret, subito eam velut machinam in murum præcipiti cursu ferri permittit: cuius impetus tam vehemens fuit, ut murus eum non potuerit sustinere, sed in alteram partem inclinatus ad terram ruerit. eandem calamitatem altera muri pars, per quam erumpebat fluuius, etiam passa est; quandoquidem cum aquæ violentiam ferre non posset, disturbata concidit. Quod vbi vidit Sapor, spem concepit animo, se nullo negotio reliquam urbem expugnaturum: Atque ille quidem idè quiescit, ut cœnosa aquæ inundatio arefceret, & flumen vado transiri posset. Postridie autem, vbi cum omnibus copiis vrbi appropinquabat, expectabatque per disiectas muri partes in eam ingredi: tum murum vtrumque de integro ædificatum, tum laborem à se frustra susceptum videt. Nam diuinus ille vir Iacobus, suæ precatationis virtute, non solum militum aliorumque incolarum confirmauit animos, verum etiam murum denuò extruxit, & machinis oppositis hostes irruentes repulit: quas res perfecit non accedendo ad mœnia, sed intus in sacrosancto templo Deum precibus enixè sollicitando. Sapores autem non modò ædificandi celeritate obstupefactus est, verum etiam visione quadam perterritus. Etenim vidit in ipso muro quemdam regali planè vestitu amictum, cuius purpura & diadema mirè resplendebant: quem Imperatorem Romanum esse suspicatus, minabatur illis mortem, qui nuntiarant eum minimè adesse. Qui cum constanter affirmarent, vera esse quæ dixerant, & Constantium Imperatorem esse Antiochiæ: intellexit cum visionis significationem, tum Deum pro Romanis (sic enim aciebat) bellum gerere. Itaque miser, rem indignatus, telum coniecit in aërem; non quòd putabat Deum se posse ferire, quem sciebat corporis expertem; sed quòd impetum insanie suæ sustinere non potuit.

XXI.

MIRACULO VRBS DEFENDITVR.

Eodem tempore Ephraim, vir sanè admirabilis, & Scriptor inter Syros facile excellentissimus, orat Iacobum, ut conscendat mœnia, barbaros conspicetur, & execrationis tela in eos coniciat. Cuius postulationi obsecutus sanctus vir, in quamdam turrim ascendit: Annal. Eccl. Tom. 3. X X ac

XXII. CVLICIBVS VINCVR TYRHOSTES

REXPERSA- RVM TVR- PITER CE- DIT.

XXIII. MAGNA CONSTAN- TII OBLI- VIO RECT.

XXIV. Gennadii de Pivis illustr. cap. 1. IACOBI OB- ITVS ET SE- PULTVRA.

XXV. IACOBI NI- SIBIS EPISC. SCRIPTA.

ac cum videret ingentem eorum multitudinem, non aliud est illis imprecatus, quam A vt sciniphes ac culices in eos immitterentur, vt minutarum bestiarum morfu eius po- tentiam, qui ipsis Romanis auxiliu[m] tulerat, agnoscerent. Quare a Deo postulata, statim sciniphum & culicum examina, tamquam nubes, Persarum copiis circumfunduntur, atque tum elephantorum proboscidas, quae sunt instar fistulae, tum equorum & alio- rum iumentorum aures nare[rum]q[ue] compleverunt. Qui cum bestiarum morsus ferre non possent, fræna rumpere, seffor[um]q[ue] deiicere, & aciem disturbare ceperunt, ac tandem, re- licto exercitu, fugiunt quamvis possunt. Itaque miserimus ille Rex, cum ex hac leui & clementi castigatione poenitentiam Dei, curam piorum gerentis, perspexisset, inde domu[m] reuertitur, ex ea obsidione non victoriam, sed ignominiam consecutus.] haec tenus Theo- doretus. Haec quidem felicia omnia Romanu[m] Imperium meruisse per Iacobum eius loci Episcopu[m], decessit eventus: nam quoad vixit ipse, licet sepe munitio illa tentata, B numquam tam valuit ab hostibus capi: sed & eo ex hac vita sublato, quam diu corpus illius Nisibi mansit (quod validissimum vrbis extitit propugnaculum) planè facta est inexpugnabilis ciuitas illa, & numquam in Persarum Regis manus deuenit, quod suo loco dictum sumus, non enim semel, sed saepe virtute Iacobi Nisibin liberatam, testatur pariter Hieronymus in Chronico paucis his: Iacobus Nisibenus agnoscitur, ad cuius preceptu[m] vrbs discrimine liberata est.] ita ipse anno primo Constantij Imperatoris. C quidem satis, & plusquam satis dixerimus, esse poterant Constantio, ad conti- num se in fide Catholica, à cuius cultoribus Deo charissimis videbat tot tantaque cessari: cum à suis Eusebianis, nequidquam tale, immò ne minimum quidem diuinæ gratiae in illis vniquam elucere conspexerit. Fuerunt ambo hi, nempe Iacobus & Spi- ridion, praesentes sacrosancto magno Nicæno Concilio, suoque ipsorum chirographo fidei Symbolo subscripserunt, cuius semper extiterunt acerrimi defensores: dederant enim hi sibi manus, qui in Ecclesia Dei videbantur esse columnæ: quorum quidem signis atque prodigijs, tamquam à Moysè atque Aaron, potuisset de veritate Catholi- cae fidei Constantius admoneri, nisi (quod ex suis Magis accidit Pharaoni) ab Eusebia- norum praestigijs fuisset penitus dementatus. Meminisse quidem debuisset, quid ipsius pater sibi dederat in mandatis, nempe vt non Iacobum tantum viuentem coleret & obseruaret, sed eius quoque cadauer honore prosequeretur, ac proinde non abhorre- ret à fide, quam sciebat ab eodem sancto Episcopo praedicari. At ille sic virum viuente[m] atque defunctu[m] coluit, vt tamen nequaquam ab Ariana impietate recederet: atque pro monstro planè sit habitus, illum ab ipso affici honore, à cuius sententia in fide Catholica procul abesset: conuocauit enim eum post hæc ad Encania Antioche- D na, vt suo loco demonstrabimus.

Gennadius cum de eius obitu agit, hæc quoque de Constantino atque Constantio in memoriam reuocat: Moritur (inquit) hic vir Constantij temporibus: iuxta praecceptum patris eius Constantini, intra muros vrbs Nisibena sepelitur, ob custodiam videlicet ciuitatis: quod secundum Constantini fidem euenit. Nam post multos annos ingressus Iulianus vrbs, & vel gloriae sepulci inuidens, vel fidei Constantini, cuius ob id do- mum persequeretur, iussit efferr[em] de ciuitate sancti corporis reliquias, & post paucos menses, consulendi scilicet Reipublicae causa, Iouianus Imperator, qui Iuliano suc- cesserat, tradidit barbaris ciuitatem, quae vsque hodie Persarum ditioni cum finibus suis subiecta seruit.] sed de his suo loco prolixius.

Qui verò mirabilium rerum gestarum operatione adeò visus est coruscasse, doctrina E quoque & rerum diuinarum eruditione haud leuiter tinctus, sed apprimè imbutus fuit. Cur autem à S. Hieronymo in Catalogo Scriptorum illustrium minimè fuerit recensitus, facile (inquit Gennadius) excusabitur, si consideremus, quòd ipsos tres vel quatuor Syros, quos posuit, in Graecum versos se legisse testetur. Vnde constat, eum illo tempore ignorasse Syram linguam, vel litteras, & ideo hunc, qui necdum versus est in aliam linguam, nescisse Scriptorem. Comprehendit autem omne opus suum in vigintifex libris, De fide, De contra omnes hæreses, De charitate generali, De dilectione erga proximum speciali, De ieiunio, De oratione, De resurrectione, De vita post morte[m], De humilitate, De patientia, De poenitentia, De satisfactione, De virginitate, De sensu animae, De circumcisione, De acino benedicto, pro quo in Isaia legitur, Non est exterminandus botrus: De Christo, quòd Filius Dei sit, & consubstantialis Patri, De

A De castitate, Aduersus Gentes, De constructione tabernaculi, De Gentium conuer- sione, De regno Persarum, De persecutione Christianorum: composuit & Chroni- con minoris quidem quam Graecorum curiositatis, sed maioris fiducia: quia diuina- rum Scripturarum tanta auctoritate conscriptum comprimit ora eorum, qui praesum- ptuosa suspitione de aduentu Christi Domini nostri inaniter philosophantur.] hæc Gennadius, dum sui Commentarij exordium Iacobi huius illustrat auctoritate atque splendore. Vtinam tantum thesaurum Syri Graecis, & hi Latinis communicassent, sicut res ab eo praeclare gestas nobiscum participarunt. Porro tanta viri memoria qua- libet anniuersaria natali die non Syris tantum, sed Graecis, atque Latinis, cuiuslibet an- ni periodo Idibus Iulij consummata, expectata reuertitur.

Cum autem in recitatis superius Actis Iacobi Nisibitæ Episcopi, facta sit mentio B Ephraem diaconi Edeffeni tunc Nisibi apud Iacobum adhuc agentis (Nisibi enim & ipse natus est, vt Sozomenus testatur*) apparet ipsum eodem Iacobo absque dubio in diuinis potissimum litteris vsu[m] esse magistro: etenim quinam alius; quòd ad Syram linguam spectat, inuentus est hoc tempore Iacobo eruditione praestantior? Num apud alios, quorum nulla fama extaret, quaerendus sibi doctor esset, cum talem tantumque toti Orienti conspicuum, quiq[ue] cum eximia doctrina, vitae quoque simul in omnibus incomparabilem sanctitudinem coniunxisset, domi, paternisque in laribus secum ha- beret? Dignus planè tanto viro Ephraem discipulus extitit, cuius primordia, qualis, quantu[m] ipse futurus esset, admirandis quibusdam signis diuinitus demonstrant: quae ab ipso met absque iactantia (longè enim ipsum ab omni cupidine humanae glo- ria abhorruisse, eiusdem planè scripta, si alia deessent testimonia, aperte significant) ali- C quando amico communicata, à S. Gregorio Nyffeno his verbis sunt scriptorum mo- numentis posteris tradita: Fertur (inquit) hæc ipse de se dixisse sibi, cum primu[m] è tenera illa excederet aetate pueritiae, arcana eiusmodi contigisse visa. Ipsi etenim iuxta linguam admodum fructifera enasci videbatur vitis, quae quidem ita exercebatur, vt vniuersum terrarum repletet orbem: cuncta autem caeli volatilia aduentabant, & de fructu eius comedebant: ipsa autem vitis, quando plures volucres decerpentes fructus excipiebant, tanto amplius racemis abundabat.

Aliud praeterea quod ad ipsum pertineret, alius quidam se conspexisse testatus est: D Angelorum scilicet copiam descendentem è caelo, volumin intus ac foris conscriptum detinere manibus: sic verò sanctam illam colloqui visam esse aciem. Quis putas, volu- men istud in manus accipiet? Et hos quidem hunc, alios illum, alios verò alium ex praestantioribus eo tempore hominibus, respondisse. Deinde autem post omnium proba- tionem subiecisse: Isti quidem sancti, ac ministri Dei sunt, sed hoc volumen in manus accipere nequeunt. Cumque iam varios ex tunc viuentibus nominassent, nec quisquam ex his placuisset: demum communi omnium consensu in eam pariter conue- nerunt sententiam, vt dicerent, à nullo alio volumen istud in manus posse sumi, praeterquam ab Ephraem Syro. Tuncq[ue] caelestes Angelos, idem conspexisse fertur, Ephraem volumen tradere: noctuque surgens, ad ecclesiam, visum illud conspiciens, perrexisse, auditoque ipso Ephraem, qui tunc insignem gratiaq[ue] plenam habebat orationem, quid visum illud designaret, cognouisse, Deumque collaudasse, qui tam praeclarum dicen- di donum viro sancto tribuisset. Tantam enim sapientiae abundantiam largitus illi Deus fuerat, vt, quantumvis ei perpetui quasi verborum fontes suppeterent, rebus ta- men explicandis pares nequaquam essent; illudque non tam linguae tarditate, quam cogitationis celeritate accidebat.] hæc Nyssenus de Ephraem adhuc adolescente, qua aetate ipse tunc Nisibi (vt dictum est) morabatur, & magno illi Iacobo inhærescebat. At de ipso Ephraem continget saepe inferius habere sermonem.

Quod autem ad politicum statum Romani Imperij pertinet; hoc eodem anno, iif- demque Consulibus Vrso atque Polemio, Constantius Imperator ad Aconium Ca- tullinum Africae Vicarium aduersus honores ambientes sic rescripsit: Ab honoribus mercandis per suffragia, vel qualibet ambitione quaerendis, certa multa prohibuit: cui addimus, vt quicumque fugientes obsequia Curiarum, umbras & nomina affe- ctauerint dignitatum, tricenae libras argenti inferre cogantur, manente illa praeterita illatione auri, qua perpetua lege constructi sunt. PP. v. Kal. Decemb. Acc. xvi. Kal. Iunij, Thamugadi, Vrso & Polemio Coss.]

XXVI.

Sozom. li. 3 cap. 15. EPHRAEM DIAC. DISCIPVLVS IACOBI NI- SIB.

Greg. Nyff. de S. Ephraem VISIONE FACTA EPH. RAEM.

XXVII. ALIA VISIONE FACTA EPH. RAEM.

XXVIII. CONSTAN- TII CON- STITVTIO IN AMBIEN- TES MAGI- STRATVS. l. 2. De ho- nor. et offic. Cod. Theod. l. 14. De Decret. Cod. Theod.

CHRISTI
338.

IVLII PAP.
2.

CONSTANTINI
CONSTANTII IMPPP. 2.
CONSTANTIS

XXIX. Hos autem qui se sic intrusissent, idem honoribus priuandos esse censuit, ita ad eundem iis ipsis Consulibus rescribens: Quoniam emptæ dignitatis obtentu, Curias vacuatas esse, non dubium est: placuit, ut cuncti qui suffragiis dignitatū insignia consecuti sunt, immeriti honoris splendore priuati, ciuiliū munerum solemnitate fungantur. Eorum sanè intemeratas concussa s̄que dignitates volumus permanere, qui vel iudicio prouinciarum in officium legationis electi sunt, vel honestis testimoniis, ad miniculis enitentes, talium dignitatum priuilegia insigniaque meruerunt. Dat. v. Kal. Nouemb. Emesa, Vrso & Polemio Coss.]

XXX. Idemque ad Afros hæc de famosis libellis hoc anno rescripsit: Libellis, quos famosos vocant, si fieri possit, abolendis, inclytus pater noster prouidit: & huiusmodi libellos ne in cognitionem quidē suam vel publicam iussit admitti. Non igitur vita cuiusquam, non dignitas concussa his machinis vacillabit. Nam omnes huiusmodi libellos concremari decernimus. Dat. xiiii. Kal. Iulij, Vrso & Polemio Coss.] Sed & illud aduersus occultos delatores edixit. Reipublicæ vrile: Innocentiam securitate firmantes, & quorundam audaciam prohibentes, edictum promulgauimus, ne quid occultis delationibus possit in hominum licere fortunas. Dat. prid. Id. Iun. Viminaci, Vrso & Polemio Coss.]

DE FAMOSIS
LIBELLIS ET
DELATORIBUS.
Bl. 5. Delibell.
famof. C. eod.
Cl. 4. De perit.
Cod. Theod.

IESV CHRISTI
ANNVS
339.

IVLII PAP.
ANNVS
3.

CONSTANTINI
CONSTANTII IMPPP. 3.
CONSTANTIS

I. TRECENTESIMVS vndequadagesimus Christi annus, Consulibus duobus Augustis Constantio secundum & Constante, tam in Græcis quàm in Latinis indicibus reperitur inscriptus. Quo tempore Ariani indignè ferentes Athanasium in Ecclesiā restitutum, ut eum iterum deturbarent, præter veteres in ipsum coagmentatas calumnias, nouas illis superaddentes, legationem aduersus eum mittunt ad Romanam Pontificem, & ad Occidentis Imperatores Constantinum atque Constantem. Testatur id ipse Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes, in qua inter alia hæc leguntur: Eusebiani igitur, videntes hæresin suam succumbere, & Romam, & ad Imperatores Constantinum & Constantem cōtra Athanasium scribunt.] De hisce illorum litteris ad Iulium Papam, calumniarum plenis, meminerunt Episcopi Ægypti ex Concilio Alexandrino in sua ipsorum Synodali epistola, de qua agemus inferius. Legati autem qui Romam ab Eusebianis ad Iulium Pontificem missi sunt, fuerunt Macarius presbyter, Martyrius, & Hefychius diaconi, prout eiusdem Iulij Papæ litteris significant. Horum petitio potissima illa fuit, ut Tyri facta Athanasij damnatio rata haberetur, detulerantque secum Legati Acta Tyri ab ipsis Eusebianis tunc ex animi voluntate composita. Quid autem Romæ actum sit, dicemus inferius. quid verò illi apud Imperatorem, Athanasius vnico verbo absoluit, cum addit: Sed quia ab Athanasio missi Legati mendacia eorum refutabant, ab Imperatoribus cum pudore reiecti sunt.] ita ipse.

II. At quænam hæc fuit legatio, quam ad Legatos Arianorum confutandos missam à se dicit? Non aliam quidem putamus, quàm illam missam à Synodo Alexandriæ tunc temporis eadem de causâ ex Episcopis Ægypti Alexandriæ Ecclesiæ subiectis congregata, in qua aduersus omnes Eusebianorum accusationes tum veteres Tyri productas, tum etiam ab eisde recens excogitatas, scripta est Synodalis epistola ad Iulium Romanum Pontificem, & ad omnes Episcopos Catholicæ cōmunionis toto Christiano orbe diffusos: per ipsam enim egregiè confutantur omnes ab eis in Athanasium diuersis ex causis comparatæ calumniæ. Est proluxa quidem epistola, ex qua nos ea tantum prosequemur, quæ spectant ad tria illa superaddita ad veteris criminationis capitula: recitatur verò integra ab Athanasio, ipso fermè suæ secundæ Apologiæ exordio.

III. Ceterum meminisse debemus, Athanasium post reditum Alexandriam tribus ab Eusebianis accusationibus esse vexatum: nimirum, ipsum in suo reditu à populo magno acceptum mœrore, eodemque tempore cædes plurimorum patras esse: quòd insuper, qui à Synodo damnatus esset, absque Synodo sedem recipere temerè atque contra Canones præsumpsisset: rursus verò, quòd frumentum solitum exhiberi ex Constantini

ARIANI
RVSVM IN
SVRGVNTIN
ATHANA-
SIVM.

Athanasij
epist. ad So-
litar.

LEGATIO
AB ATHANA-
SIO IN
OCCIDENTEM.

Apud Athana-
si Apolog. 2.

TRES ADDI-
TAE ACCU-
SATIONES
IN ATHANA-
SIO.

CHRISTI
339.

IVLII PAP.
3.

CONSTANTINI
CONSTANTII IMPPP. 3.
CONSTANTIS

A tini Imperatoris liberalitate Ægypti ac Libyæ viduis, surripuisset. Porro Synodalis epistola sic se habet:

Sancta Synodus Alexandriæ congregata ex Ægypto, Thebaide, Libya, Pentapoli, omnibus vbiq̄ Ecclesiæ Catholicæ Episcopis, dilectis & desideratissimis fratribus in Christo salutem.] licet autem in hac inscriptione nulla specialis mentio habeatur Iulij Romani Pontificis; scriptam tamen esse ad Iulium, testatur S. Athanasius in fine ipsius, quam recitat, epistolæ, vbi ait: Hæc quidem Ægyptij ad omnes, & ad Episcopum Romanum Iulium scripsere.] Epistola verò sic inchoatur:

Poteramus quidem, dilectissimi fratres, etiam statim ab initio confata in Athanasium criminationis, deinde post eius Alexandriam ingressum respondere super factis criminationibus Eusebianorum, eosque de iniuriis in comministrum nostrum illatis accusare, simulque ostendere, quàm nihil nisi meras calumnias obiecissent: sed quia tempora illa nihil tale permittebant, ut & ipsi nostis, & quia arbitraremur, post restitutionem Episcopi Athanasij, eos vultu submittere, & pudore in tam apertis iniuriis suffundi: putauimus rem silentio prætermittendam esse, maximè post tantas eius viri calamitates profectioesque, & vitam, relicta domo, peregrè actam, post tanta pericula, quibus minimo minus perierat, rem vrgentibus calumniosis hominibus, nisi humanitas Imperatoris obstuisset.] hæc ipsi dicentes, alludunt ad accusationem illam priorem in Athanasium ad Constantinum delatam criminis maiestatis, cum petierunt contra eundem lege agi, sed subdunt:

Tot malis cum nemo non hostium etiam crudelissimorum exfatiari potuisset: ipsi tamen effrontes insatiabilesque permanent, sæuiuntque denuò & in Athanasium, ægrè ferentes illius liberationem: ac proinde atrociora molientes, cupidè ad nouas criminationes profiliunt, nec timet illud quod in Sacris litteris scriptum est: Falsus testis impunitus non erit. &: Os quod mentitur, occidit animam. Ideò sit, ut silentium diutius retinere nequeamus. Admiramurque eorum malitiam, & insatiabilem in fruendis insidiis pernicitiam. Ecce enim, nulla sumpta quiete, rursus Imperatoris aures contra nos irritant, neque vsquam cessant litteras parricidas scribere, quò Athanasium ipsorum hæresi aduersarium è medio tollant. Siquidem iam denuò accusatrices litteras contra Athanasium Imperatoribus porrexere, iteratis calumniis homicidia ei obiectantes, quæ numquam facta sunt: ac denuò illum coniurationibus suis opprimere student, imputatis cædibus, quæ numquam factæ sunt. Et fortasse tunc eum calumniis suis interfecissent, nisi humanum Principem nacti fuisset: eundemque denuò (ut, quod minimum malorum est, referamus) in exilium protrudere fatagunt, & ob id calamitates exulum quasi ab eo factas se deplorare simulant, cum re vera plorent, nihil à nobis tale designatum esse.] & paulò post:

Tot enim cædes, hominumque mactationes, quas ne profanus quidem homo & curiosus & confector criminum in calumniis diceret, ea ipsi effundere minimè veriti sunt, non solum apud Præsidem, aut alium quemuis magnum virum, sed & apud tres Augustos: neq; in eam rem longitudines itinerum illis graues fuere, dum modò omnia maiora tribunalia calumniis impleant: calumnia enim est quam tentant, eaque grauissima & maximè omnium capitalis, idque in summis omnium rerum humanarum tribunalibus. Quis enim alius istius quæstionis finis, nisi ut mors Ecclesiastico tumultu inferatur:] & post multa, cum diluunt accusationes in Athanasium congestas, hæc subdunt de iis quæ illi obieciabant, homicidia & cædes hominum perpetrata esse in reditu Athanasij Alexandriam:

Cædes (inquiunt) omnino nulla neque ab Athanasio, neque per Athanasium commissa est: quapropter cum ad hanc inexpectatam defensionem aduersariorum iniquitate propellamur, non nihil indulgendum est necessitati excusationis. Cædes igitur & vincula aliena sunt à nostra Ecclesia: carnifici neminem vnquam Athanasius dedit; neque carcerem, quantum in ipso fuit, vinculis tradendis fatigauit. Sacraque nostra, ut in præsentia, perspicua scilicet, ita etiam semper pura innocentiaque fuere, non nisi Christi sanguine, eiusque cultu sanctificata: neque presbyter, neque diaconus ab Athanasio interfectus est; neque cædem vlli aut exilium irrogauit. Vtinam illi, qui veram persecutionem induxerunt, nihil tale contra eum perpetrassent: nullus enim opera eius patria excidit; ipse autem ab istis in exilium actus est: quem nunc iterum, quia ab

EPISTOLA
SYNODI
ALEXAN-
DRINAE.

Athanasij
Apolog. 2.
IV.

ARIANO-
RVM IN
ATHANA-
SIVM
CO-
NATVS.
Epist. 15.
C. 1.

ARIANO-
RVM ET CIA

End. Apol. 2

VII.
DILVNTVR
CRIMINA-
TIONES A
RIANORVM

ea relegatione liber dimittitur, grauioribus criminibus repetentes, linguam suam ad A omnia falsa & crudelia exacuunt. Quinimmo Iudicium Acta, & damnatos à Præfecto (vt ipsi in suis scriptis fatentur) ad Athanasij culpam transferunt: aded nihil illos pudet: scuitiæ Athanasij imputant: cum Athanasius per id tempus nondum Alexandriam ingressus fuisset, vt per Syriam in itinere ab exilio reueteretur. Quod si longinqua absentia excusationem affert, ne quis reus habeatur: quin si Præses aut Præfectus Ægypti aliquid facit; quid Athanasio remotius à crimine? qui si vel in ipsa Alexandria fuisset; quid tamen illi, quæso, cum negotiis Præfecti? Atqui in illis locis non erat, neque ad ea, quæ acta sunt à Præfecto, res Ecclesiasticæ occasionem dederunt: sed vnde id natum sit, ex monumentis Actorum intelligetis, quæ nos, cognitis illorum scriptis, & re perquam diligenter explorata, ad vos misimus.] hæc & alia multa pro defensione Athanasij de cædibus obiectis Patres.

VIII. TYRIVM CONVENCIVLVM IN DIGNVM NOMINE SYNODI.

IX. TERTIA DILIVTVR CRIMINATIO.

Socrus lib. 2. c. 2. in fine. Soc. Com. li. 3. cap. 5. d Theod. li. 2. cap. 3. e Apud Athan. Apol. 2.

X. ACCVSATOR RES DETEGVNTVR ARIANI.

XI. PERORATIO CVM EXHORTATIONE.

1. Cor. 5.

Postea verò retexunt criminationes in eum in Tyrio Conciliabulo proditas, Actaque Tyria inania, dolosa, factiosa, atque tyrannica planè fuisse, pluribus docent, ac proinde inanem reddunt obiectionem illam aduersariorum dicentium, damnatum Athanasium à Synodo, non nisi per Synodum restituendum fuisse, dum perspicuè demonstrant, nomen non meruisse Synodi, Eusebianorum conuenticulum, in quo præfuisset Comes, adstaret spiculator, apparet Commentariensis, & vniuersum Officium ad delinquentium quæstiones & damnatorum pœnas exhiberi solitum, vbi & cuncta per vim publicam atque metum agerentur, prout suo loco superiùs, eiusdem epistolæ verba recitando, dictum est. Demum ad tertiam recentem obiectionem deueniunt, cum sic aiunt:

Verùm quid obtreccionum passus sit Athanasius sacrorum nobiscum comminister, necessarium relatu est; vt vel hinc deprehendatis, nihil illis aliud nisi cædem viri querere. Frumentum dabatur à patre Imperatorum in alimentum viduarum partim Libycarum, partim Ægyptiarum, quod etiam nunc accipiunt, Athanasio nihil inde nisi operam & laborem referente. Interim dum & illè perciperent, nec vlla querela esset de non accepto alimento, idque ipsæ faterentur, accusatur per calumniam Athanasius, quod vniuersum frumentum diuenditum in suos vsus seposuisset; certè hoc Imperator, istorum calumniis inductus, in suis litteris conqueritur.] ac demum ad eandem calumniam conuincendam hæc addunt: Misimus autem ad vos testimonia comministrorum nostrorum, qui in Libya, Pentapoli, & in Ægypto degunt, vt etiam inde cognoscatis illorum in Athanasium sycophantias: quod ideo faciunt, vt ceteris per metum, qui piæ opinionis sunt, quiescentibus, impia Arianorum hæresis introducatur.

Nos autem vestræ prudentiæ gratias agimus, dilectissimi, quod sæpius anathemate Arianos notastis, neque illis locum in Ecclesia dedistis.] Fuisse autem has ipsas accusationes recens excogitatas, ac postea etiam examinatas in Concilio Antiocheno ab eisdem Eusebianis congregato, Socrates^b, Sozomenus^c, & alij quoque testantur. At post hæc iidem Patres addunt:

In proximo autem iam est, vt ex rerum documentis appareat, quales Eusebiani sint. Ecce enim post prima eorum de Arianis scripta, quorum antigrapha ad vos misimus, aperte iam Arianos homines, atque eo nomine ab vniuersa Ecclesia anathemate condemnatos contra Ecclesias irritant: Episcopumque illis constituunt, diuulsis à se ipsis per metum Ecclesiis, quo illis vbique suppetant cooperatores suæ impietatis: ac proinde diaconos suos ad Arianos legant, propalam cum Arianis communionem sumpta: litterisque vtrò citroque missitatis, Ecclesiam in schisma conuiciunt; eaque passim scribunt, quæ & hæresin commendant, & Ecclesiam conuictis lacerant, vt ex litteris eorum ad Romanum Episcopum, & fortasse ad vos ipsos scriptis deprehendere potestis. Quàm igitur ista inulta esse non debeant, etiam vos, dilectissimi, animaduertitis: graua enim sunt, & aliena à Christi doctrina.

Hac certè de causa in publico Conuentu de consilio omnium has litteras ad vos dedimus, quibus oramus vestram in Christo prudentiam, vt recipiatis hanc de Athanasio contestationem: & commercium communionemque eius admittite; & zelum indignationemque contra Eusebianos, qui istiusmodi tentant, induite, ne diutius eiusmodi prauitas & malitia contra Ecclesiam inualecat: vos certè vindices huius iniustitiæ imploramus. citantes illud Apostolicum verbum: Auferte mala ex vobis. Mala enim

A enim reverà sunt, & indigna communionem, quæ ab illis designantur. Ne igitur illis aurem præbueritis, si deuo ad vos contra Athanasium Episcopum scribant: quidquid enim ab illis proficiscitur, falsum est, etiam si nostra Ægyptiorum Episcoporum nomina epistolis suis adscribant. certum enim est, nos non eos esse, quorum nomina in scriptis subiiciunt, sed Meletianos homines perpetuò schismaticos, qui etiam nunc Ecclesias turbant, & seditiones commouent, constitutionesque absurdas & propemodum Ethnicas faciunt, eaque designant, quæ quoniam abominamur scribere, ex nostris Legatis, qui vobis hæc epistolam afferunt, cognoscere poteritis.] hætenus epistola Synodalis Episcoporum Ægyptij, quam (vt dictum est) cum ad omnes dederunt Episcopos, tum potissimum ad Iulium Romanum Pötificem per Legatos misere. Itaque eodem simul tempore Legatos Arianorum, atque Legatos Ægyptiorum Catholicæ fidei Episcoporum ex Concilio Alexandrino contigit Romæ præsentem esse, & causam, ob quam missi erant, agere coram eodem Iulio Romano Pontifice.

Quid autem inter eos actum sit, idem ipse Iulius suis litteris, quas postea dedit ad Arianos, his verbis significat: Legati vestri Macarius presbyter, & Hefiochius * diaconus, nullo modo, cum huc venissent, pares presbyteris ab Athanasio missis fuere; ac semper ab illis conuicti, refutati que, Concilium indici postularunt, litterasque & ad Eusebianos & Athanasium Alexandriam, quibus conuocarentur, mitti; vt coram omnibus iusto iudicio de causa cognosci posset: tum enim se de Athanasio probaturos esse, quòd iam nequirit: publice enim coram nobis Martyrius & Hefychius refellebantur, Athanasij presbyteris bona cum fiducia alacriter resistentibus. Martyrius verò cum suis (si vera dicenda sunt) vbique profligabatur, ac proinde Concilium generale postulauit.] & inferius de iis quæ itidem per Legatos Athanasij Romam allata sunt Acta Synodalia de causa eiusdem Athanasij (vt vidimus in superiùs recitata epistola) mentio habetur, cum agitur de damnatione Athanasij facta Tyri ab illis qui cum Arianis communicabant, atque sic subditur:

Hæc ita esse, ex iis quæ Alexandriæ acta sunt, deprehendimus. Nam Carponas quidam ab Alexandro ob Arianam hæresin cum quibusdam aliis eiusdem criminis reis olim citatus huc ad nos venit, missus à Gregorio. Idipsum quoque ex Macario presbytero, & Martyrio & Hefychio diaconis didicimus (erat hic Legati Eusebiani) qui antequam iudicio se sisterent Athanasij presbyteri, auctores nobis fuere, vt scriberemus Alexandriam cuidam Pisto: quo tempore etiam tum Athanasius Episcopus Alexandriæ versabatur. Hunc autem Pistum Athanasij presbyteri superuenientes docuerunt Arianum esse, & eo nomine & ab Alexandro & à Synodo Nicæna reum factum, gradusque ordinis sui à quodam Secundo (erat hic Episcopus Pentapolitanus) quem Magna Synodus vt Arianum reiecerat, accepisse. Videtis igitur vel ex hac causa, qui potius in culpa habendi sunt; nos ne, qui persuaderi non potuimus, vt Arianio Pisto litteras scriberemus; an illi, qui mihi consilium dedere, vt, contempto Magno Concilio, ad impios hæreticos veluti ad pios homines litteras darem.] Intelligis planè, Lector, solitas exerceri ab hæreticis technas atque versutias (quod quamplurimis exemplis est frequenter superiùs demonstratum) conatosque esse Eusebianos Legatos suffurari communionem Romanæ Ecclesiæ, quo gloriari possent, se haberi Catholicos; ob idque nisos esse persuadere Iulio Papæ litteras Pisto illi, quasi Catholico, pacificas dare; quem tamen ex Actis quoque Magni Nicæni Concilij Arianum esse constaret.

E Sed quid prætereà, eum Pistum Romam vocatus aduenerit, factum sit, idem Iulius Papa in eadem epistola subdit his verbis: Certè Macarius presbyter cum Legatus ab Eusebio venerat, vbi audiuit Athanasij presbyteros Pisto obistère, nosque eius præsentiam non admittere; vnà cum Martyrio & Hefychio, quamuis graui valetudine, de nocte profectus est: vt non incongruè diuinarem, eum impatientia refutati Pisti, fugam arripuisse.] hæc Iulius, hicque finis legationis Arianorum. Porro eiusmodi iudicium & causæ examinatio facta ab vtriusque partis Legatis, quantū tēporis spatium fuerit consummatum, licet certū quid definiti non possit, tamè nequaquam huius anni spatium expleri valuisse videtur; siquidem post alias moras expectandus fuit aduentus Pisti Alexandriæ Romam: dum enim inter vtriusque partis Legatos causa agitaretur (vt dictum est) mittitur qui Pistum Alexandriæ Romam citet: sic ille vocatus, contulit se Romam ad iudicium, vbi à Legatis Athanasij confutatus, atque hæresis conuictus est Arianæ.

XII. Apud Athan. Apol. 2. * Hefychius QUID ACTVM ROMAE PER VTRIVSQVE PARTIS LEGATOS.

XIII. ARIANICO NATI SVFFVRARI COMMVNIONEM ROMANI PONT.

XIV. PISTVS REICITVR A ROMANO PONT.

XV.
QVID IN-
DVLGET
IULIUS A-
RIANUS.

Sic igitur Synodus à Iulio Papa ob eandem causam nequaquam præfenti anno in-
dicta est, sed sequenti: quod ex aliis quoque rationibus suo loco. dicendis manifestum
omnino reddetur. Iulius ergo quantumlibet ex Actis Tyriæ Synodi Romam allatis ab
ipsis Eusebianorum Legatis, aliisq; (vt vidimus) ab aduersæ partis Legatis missis à Con-
cilio Alexandrino editis causam plenissimè cognouisset; atque insuper Eusebianos la-
befactatos esse Arianorum cõmunione, cum ex testificatione Carponæ, qui & ipse ex
Ægypto citatus Romam venit, tum etiam ex Pisto ab Athanasij Legatis conuictõ fati
perispectum habuisset: tamen, quod Legati Eusebianorum generalem Synodum pe-
tissent, id ipsum indulxit, nequando de iniquo & nimis properè exhibito iudicio Ro-
mani Pontificis conqueri possent.

XVI.
ACTA TY-
RIA ROMÆ
RELICTA.

At licet Legati Eusebianorum planè conuicti atque confutati, rubore suffusi, clan-
destinè noctu ab Vrbe recesserint, veriti nimirum ex Pisti examine sententiam Iulij: B
tamen allata Romam ab illis Acta Tyria, ac Mareotica à missis tunc Tyro Legatis olim
confecta, ibidem inter alia publica iudicij monumenta remanserunt: id quidem Deo per-
mittente, ne ab illis tam turpia atque deformia, sibi que ipsis (vt Athanasius conuincit)
sæpè contraria, omni dolo atque fallacia Acta contexta, obliuione aliquando (quod
ipsi optassent) deleri contigisset. Ex illis enim Eusebianos calumniæ conuictos esse in
Romano iudicio, Iulius tunc quoque testatur, cum ait: Sed ex monumentis Acto-
rum per Martyrium & Hefychium allatis cognouimus: ea enim perlegentes, inueni-
mus accusatorem Ischyram ibi præfõd fuisse, &c.] Quorum quidem pudendorum
Actorum exemplar idem Iulius Alexandriam misit ad Athanasium. testatur id ipse
Athanasius, cum de illorum enormi inter se discrepantia turpique inconstantia verba
facit, atque ait: Illi ergo Actorum monumenta, quæ habebant, suppresserunt, & No-
tariis iniunxere, vt ea amolirentur, neque vlla exemplaria vulgari sinerent: sed frustra
hæc omnia: nam qui ea scripsit, Rufus est, qui nûc in Augustalliana spiculatorem agit,
& testis eius recitari potest. Atque aded ipsi Eusebiani ea per suos Romam miserunt,
eademque illa ab Iulio Episcopo ad me transmissa sunt. Insaniunt igitur sua arcana
apud nos haberi, & à nobis recitari.] hæc ipse. Petiisse verò Legatos Alexandrinos à
Iulio eorum exemplar mittendum ad Athanasium (vt in iudicio accidit) quod ille pa-
raret se ad dicendam causam, & erroris ea redarguenda in futura Synodo, par quidem
est existimare. At quod minus Ariani ratione valeret, eò magis vi sibi agendum esse
proponunt. quid autem post hæc moliti sint, dicemus annis sequentibus.

XVII.

e Athanas. in
Vita Antonij

VISIOFACTA
ANTONIO
MAGNO DE
ARIANIS.

Hic ipse annus est etiam, quo S. Antonius ille Magnus, Monachorum pater, diuino
eleuatus Spiritu, horribilem visionem illà de immensa Ecclesiæ clade ab Arianis infe-
renda præuidit atque prædixit, biennio scilicet antequàm fieret. recitat eam S. Athanasius
in rebus gestis Antonij his verbis: Lamentabilis sequitur visio, & omni lacrymarum
fonte plangenda. Cum autem cum fratribus circa se confidentibus operaretur, intentè
fixit oculos in cælum, gemens atq; suspirans: & post aliquantum spatium reuelationis
inceptæ nimio dolore contremuit: & statim fixis genibus ante Dei vultum prouolutus
orauit, vt clementia sua futurum scelus auerteret. succedunt orationi lacrymæ: metus
ingens inuadit præfentes: obsecrant, vt tantæ calamitatis exponeret visionè. Singultus
occupant vocem, lingua fletibus præpeditur, & in medio conatu sermo gemitu inter-
rumpitur. Vix tandem vociferatione fluctuosa ait: Melius erat, ò filioli, impendens pia-
culum cita morte lucrari. Sic incipiès, rursus lacrymis vincitur: & inter ægra suspiria
tandem pectori accommodas vocem: Magnum (inquit) quoddam & vniuersis sæculis
inauditum imminet nefas. Magno fides Catholica turbine subuertetur, & homines iu-
mētis similes Christi sancta diripient. Vidi enim altare Domini mulorù circumdatum
multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia dissipabant. hæc est causa gemituum
meorum, quos audistis. Et facta est vox Domini, dicens: Abominabitur altare meum.

XVIII.
VISIONIS
EFFECTVS.

Nec mora, visionem sequitur effectus: nam post duos annos scæua Arianorum irrupit
insania. Tunc Ecclesiarum fuerunt rapinæ, tunc diuinorum temeratio vasorum, tunc
pollutis Ethnicorum manibus facta polluta sunt ministeria, tunc Paganorum opificum
præsidia aduersus Christum comparata cum assumptione palmari (quod idololatriæ
apud Alexandriam insigne est) ad ecclesiam pergere compellebantur Christiani, vt
Arianorum populi crederentur. Proh scelus! horret animus replicare quæ gesta sunt.
Virginum matronarumque creptus pudor; sanguis ouium in Christi templo effusus
vene-

A veneranda reserpsit altaria: Baptisterium pro voluntate Gentilium pollutum est. Nihil
defuit; visionis veritatem monstrauit effectus, quod calcitrantium mulorum indisci-
plinatio, Arianorum esset impietas. Sed istam tristitiam consequentis reuelationis pro-
speritate consolatus est, & ait: Nolite, filioli, mœrori vos penitus dare: vt enim iratus
est Dominus, sic rursus miserabitur, & suum citò Ecclesia recuperabit ornatum, eos-
que qui in persecutionibus fidem Domini seruauerint, solito videbitis fulgore relu-
centes: reuertentur ad foueas suas serpentes, & religio longius propagabitur: tantum
videte, ne fidei vestræ sinceritas labe Ariana fordescat: non Apostolorum, sed dæmo-
num, & patris eorum diaboli est ista doctrina: ob id per insipientiam iumentorum si-
milis pecudum eorum expulsi sunt animus.] hucusque Antonius. Atqui tragica hæc
atque lugubria suo loco fusiùs explicabuntur, cum scilicet agemus de Gregorij facta
per Arianos inuasionem post annos duos in Alexandriam Ecclesiam.

B Meminit quoque huius magis visionis Antonio demonstratæ S. Ioannes Chryso-
stomus, cum primùm huiuscemodi laudum præconio virum exornat: Consideret vi-
rum per cunctorum vsque hodie, ora volitantem, quem Apostolis proximum Ægyptus
protulit: dico beatum & Magnum illum, de quo sæpè audistis, Antonium: & respiciat
quod hic quoque illius fuerit regionis indigena, cuius etiam Pharao, sed nihil sit inde
viriatus. Nam & visione Dei dignus est habitus, & talem vitam prorsus ostendit, qua-
lem leges Christi requirunt. Hoc autem facile cognouerit, quisquis eum legerit librù,
qui vitæ eius textit historiam, in quo etiam prophetiam lucentem videbit. De his enim
quos Ariana pestis inuasis, manifestissimè prophetauit, quantaque Ecclesiis labe ab
illis immineret, docuit, Deo vtique reuelante hæc, & cuncta ante oculos eius figura
C pingente. Quod certè vel præcipuum Catholicæ fidei documentum est, nullum vide-
licet hæreticorum talem posse monstrari. Sed ne à me hæc audire videamini, ipsum
potius librum legentes, diligentius cuncta discetis, vt maxima inde philosophiæ inci-
tamenta capiatis.] hætenus ipse. Sed rursus quod ad eam visionem Magno S. Anto-
nio demonstratam spectat; illud etiam admonendum, errare eos qui ipsam illi osten-
sam putarunt, antequam Arij hæresis exoriretur: non enim emergentis hæresis, sed futu-
ræ cladis per Arianos infligendæ, ea fuit illi visio præmonstrata: nam longè post ex-
ortam Arij hæresin id fieri contigit, cum iam antea de cauendis atque vitandis Arianis
sæpè suos admonuisset, atque ante hæc quoque scripsisset olim ad Constantinum ac
filios, & secessisset in montis interiorum solitudinem: quæ quidem omnia longè post
ortam hæresin Ariam acciderunt.

D Hoc eodem anno, iisdemque Consulibus, data lex illa reperitur aduersus hæreti-
cos, vt à priuilegijs Catholice legis cultoribus concessis omnino excluderentur; at in
Codice Theodosiano tempore Constantini Magni ea data habetur septimo Con-
sulatu ipsius, vbi ipsam retulimus. Iisdem Consulibus aduersus adulteros ab Imperato-
ribus lex sancita est, ad Catullinum sic rescribentibus: Oportuerat te, publici insti-
tuti respectu, confessione detectos legum seueritate punire; nec frustra vitam differen-
tium moratorias prouocationes admittere: sed delatum adulterij crimen, & quæstio-
nibus adhibitis approbatum, pari sceleris immanitate damnare. Quod deinceps in
huiusmodi criminibus conuenit obseruari, vt manifestis probationibus adulterio pro-
bato, frustratoriâ prouocatio minime admittatur: cum pari similiq; ratione sacrilegos
nuptiarum tamquam manifestos parricidas insuere culleo viuos, vel exurere, iudican-
tem oporteat. Dat. iv. Kalend. Septemb. Constantio A. II. & Constante Cæs. Coss.]
E Cum igitur Imperatores nuptiarum corruptores sacrilegos nominent, & tam diro sup-
plicio eos plecti voluerint: planè declaratur, alia ratione habitum Christianorum ma-
trimonium à Gentilium nuptiis, quod, vt Ecclesiæ peculiare sacramentum, iidem sacrè
religioseque custoditum, tam immanibus pœnis appositis, voluerunt.

Oblata rursus querela de emptiis magistratibus, Constantinus Iunior agens Tre-
ueris sic ad Celsinum rescripsit: Rarum Carthaginis splendidissimæ Senatuum, & exi-
guos admodum Curiales residere cõquestus es dum vniuersi indebitæ dignitatis infu-
las scæda familiaris rei vexatione mercantur. Igitur istiusmodi viri, demptis honoribus
imaginariis, huiuscemodi illi erunt, quos fuerunt consecuti; ciuicis muneribus subiun-
gentur. Quod equidem per omnem Africam solertissimè seruari oportet. Dat. vi.
Idib. Ian. Treuer. Constantio II. & Constante Coss.] Ex quo quidem rescripto
liquet,

XIX.
Ioan. Chry-
sost. hom. 8.
in Matth.
CHRYSOSTO-
MVS DE AN-
TONIO MA-
GNO.

XX.
bl. I. C. De
hæret.
cl. i. De hæ-
ret. Cod. Theod.
l. 4. Quorù
appel. Cod.
Theod.
LEX IMPP.
ADVERSVS
ADVLTROS

XXI.
LEX ADVER-
SVS EMPTO-
RES MAGI-
STRATVM.

CHRISTI 339.

IVLII PAP. 3.

CONSTANTINI CONSTANTII CONSTANTIS IMPPP. 3.

liquet, in Imperij diuisione prouinciam Africae cessione Constantino, non autem A Constantio, vel Constanti, ut alij dicunt: sed Constantino vita defuncto, eadem sub ditionem Constantis redacta est, ut suo loco patebit. Hoc pariter anno ad Euagrium Constantius rescripsit, ne sub capitali poena Iudaei Christianas feminas ducerent in vxores. At de rebus hoc anno gestis, satis.

1.7. De Indis Cod. Theod.

IESV CHRISTI ANNVS 340.

IVLII PAP. ANNVS 4.

CONSTANTINI CONSTANTII CONSTANTIS IMPPP. 4.

I. ROMANA SYNODVS IN CAUSA ATHANASII

QVADRAGESIMVS Christi annus supra centesimum Acindini & Proculi Consulatū adscribitur Fastis: quo à Iulio Romano Pontifice indicitur Synodus in causa Athanasij, quam (ut vidimus anno superiore) Legati Ariani visi essent expolcere. licet autem reverà ea potius fuerit iuxta quaedam apparens tergiverfatio, ut sic vitarent potius aduersus se pro Athanasio pronuntiandam à Romano Pontifice sententiam, quam Synodi ex animo postulatio facta: nihilominus, ne quid in eos tyrannicum à Iulio Papa iidem quererentur perpetratum, indulfit illè benigno animo petitioni ipsorum. De hac quidem indicta Synodo hæc Athanasius habet: Episcopus autem Romanus Iulius Synodum iussit fieri vbicumque vellemus, ut tunc & crimina obiicerent, & iniucem sibi obiecta refutarent: id enim eorum Legati, cum se vinci animaduverterent, postularunt. De eadem quoque Legatorum postulatione sic idem alibi: Quin & Eusebiani ad Iulium litteras misere, & ut nos terrent, Synodum iusserunt conuocari, & ipsi Iulio, si vellet, arbitrium causæ detulerunt.

1. Athan. ad Solitar.

2. Apud Athan. Apolog. 2.

II. CAUSA CON VOCANDA SYNODI.

Ceterum vocandi Eusebianos ad Synodum, ea quoque causa præcessit, quod cum Marcellus Episcopus Ancyranus & alij complures ab iisdem Eusebianis iniuria affecti venissent Romam, aduersus eos Iulio Romano Pontifici accusationum libellos dederant, quibus ut illi satisfacerent, Romam ad Synodum à Iulio vocantur. testatur id Iulius ipse in litteris postea ad eos scriptis, quibus hæc ait: Et hæc potissima mihi scribendi causa fuit, ut huc veniretis, quo vobis presentibus omnia corrigi & sanari possent: ac propterea alacrius à vobis & sine recusatatione occurrendum fuit, ne, qui hæcenus infamia istorum scelerum laborant, contumacia non comparandi in iudicio, libellos contra se datos videantur refellere non potuisse. Hæc Iulius: quibus vides, Lector, pristinum vsu nimirum passos iniuriam ab alijs Episcopis, ex Oriente quoque migrare ad Romanam Ecclesiam, eiusque Pontifici dare libellos aduersus eos, à quibus vexati essent, consueuisse.

3. Apud Athan. Apol. 2.

III. LEGATIO IVLII PAPAE AD EUSEB.

Cum hæc igitur præcessissent, citantur à Iulio ad Synodum Eusebiani, præscribiturque ab eo certa dies, qua deberent iudicio sisti: quod litteræ postea ab eodem ad illos scriptæ aperte significant, quibus pariter declaratur tunc ab ipso Romano Pontifice missos esse Legatos Elpidium & Philoxenum. De his enim, præter illa quæ habentur ex dictis Iulij litteris, ipse Athanasius meminit, cum ait: Iulius verò presbyteros suos Elpidium & Philoxenum cum litteris ad Eusebianos misit, certum diem definiens, ut aut presentes se sisterent, aut cognoscerent se omnibus modis suspectos haberi. Hæc litterarum ipse mentionem habet Iulius in epistola ad eos postea data, ubi ait: Tamen si solus sim qui scripsi, non meam tamen solius sententiam, sed omnium Itolorum & omnium in his regionibus Episcoporum scripsi. Quibus apparet litteras Iulij ad eos ad Synodum vocandos ex Synodo esse datas: frequentia enim tunc Concilia cogebantur. Quasnam autem illi sic ad Synodum citari inanes causas, falsosque prætextus obtexerint, ne Romam ad Synodale iudicium subeundum venirent, dicemus anno sequenti.

4. Athan. epist. ad Solit.

5. Apud Athan. Apol. 2.

IV. ATHANASIVS ROMAM VENIT.

Non sic quidem Athanasius, qui & ipse Romam citatus tamquam reus causam dicturus illuc continuo conuolauit, & magna quidem animi alacritate: quod sciret res Ecclesiasticas ibi ecclesiasticè, non autem tyrannicè (quod Eusebianis in more erat) sed secundum canones pertractari. In Urbem igitur Athanasius festinus se contulit, ubi & aduersarios, qui eum accusarent, anno integro cum dimidio expectauit. testantur id quidem Iulij Papæ litteræ postea anno sequenti ad Eusebianos scriptæ, in quibus hæc de his leguntur: Præter hæc omnia annum totum & integros sex menses Athanasius apud nos hæsit, vestram præsentiam expectans, aut quotquot comparere auderent, suaque præsentia pudescere omnes: non enim iudicio stitisset, nisi fiduciam habuisset:

6. Athan. Apol. 2.

neque

CHRISTI 340.

IVLII PAP. 4.

CONSTANTINI CONSTANTII CONSTANTIS IMPPP. 4.

A neque sponte, sed litteris nostris ad iudicium vocatus comparuisset, quemadmodum vos per litteras citauimus. Hæc ipse: qui & de Episcopis Italiae ad Conciliū conuocatis superius meminit in eadem epistola, arque addit: Certè ad constitutum tempus conuenere Episcopi, & eius sententia fuere, quam vobis iterum significo. ita Iulius de indicta Romæ hoc anno Synodo. Ceterum ex longa mora anni vnus atque sex mensium Athanasij in expectando ibidem aduersarios, tempus eiusdem Synodi magnam quoque partem anni sequentis occupasse constat: quamobrem & nos quid in ea decretum sit, suo loco dicemus.

Quod autem pertinet ad Athanasij Romam aduentum, reperimus duxisse secum inter alios Iisdorū illum, de quo plura Palladius, qui eum mirificè commendat: sed & Ammonium admirandæ sanctitatis virum (alius hic ab illo quem tempore Constantini in Domino quiescisse diximus, nam hic longè post Antonij obitum defunctus est) comitem habuit, de quo sic Socrates: Alius quidam Monachus erat, vir planè admirabilis, qui Ammonius vocabatur: iste adeo parum curiosus fuit, ut cum Romæ vnà cum Athanasio fortè verfaretur, nihil ex magnificis Urbis operibus, præter tempus Petro & Paulo dicatum, videre omnino desideraret. Peruenit iste vsque ad Theophili Alexandrini Episcopi tempora, à quo creandus Episcopus cum Euagrio, auriculam sibi præcidit, ne (quod sibi videbatur) eligeretur indignus.

Porro cum Athanasius Romam vnà cum suis aduenisset, à Casarianis honorificentissimè susceptus est: apud hos enim mansit, qui eum benevolentia & magnis profecti sunt officijs. Laudat ipse in Apologia ad Constantium suorum hospitiū Romæ erga se exhibitam, Constantini magni sororem, matrem verò Nepotiani, à quo se susceptum hospitio, licet eum non nominet, videtur innuere. Cur autem tantus Episcopus tantæ Ecclesiæ apud Iulium Romanum Pontificem non diuerterit, ea causa nota omnibus intercessit: nimirum quod non decreterent reum apud Iudicem hospitari. At de Athanasij hospitibus inferius iterum.

Quam verò proficius fuerit Athanasij Romam accessus, vel ex eo potest intelligi, quod in Urbem inuenerit ipse primus Ægyptiorum Monachorum institutionem, Vitamque admirandam Antonij Magni, licet adhuc viuens, à se conscriptam detulerit: quod vitæ genus ad omnes Euangelicæ perfectionis numeros attemperatum etiam nobilissimæ Romanæ femine confectionari cœperunt. tradit enim hæc de his S. Hieronymus: Nulla eo tempore nobilium seminarum nouerat Romæ propositum Monachorum, nec audebat, propter rei nouitatem, ignominiosum (ut tunc putabatur) & vile in populis nomen assumere. Hæc (Marcella scilicet) ab Alexandrinis prius sacerdotibus, Papaque Athanasio, & postea Petro, qui persecutionem Arianæ hæreseos declinantes, quasi ad tutissimum communionis suæ portum, Romam confugerant, vitam beati Antonij adhuc tunc viuens, monasteriorumque in Thebaide Pachomij & virginum ac viduarum didicit disciplinam: nec erubuit profiteri, quod Christo placere cognouerat. Hæc Hieronymus, quæ & superius alia occasione sunt recensita.

At quibusnam persuasa eiusmodi vitæ institutum Deo gratum esse Marcella sensit, nisi ex innumeris pænè miraculis, Apostolicis planè signis atque virtutibus, quas cum Antonium, tum alios, diuino illis calculo suffragante, assidue operari cognouit? Erat quidem in Oriente summum illud viuendi genus instar Eliæ ac Ioannis Baptistæ, cuius & ceteris hominibus, etiam Ethnicis, & Imperatoribus ipsis venerandum, sed & impijs quoque hæreticis reuerendum, atque adeo cælestibus ciuibus admirandum, utpote qui se in terris conciuies habere lætantes, cum eisdem tamquam gentilibus suis amicè assidue verfarentur. Factumque feliciter est, ut Athanasio propalante inferretur ac pariter coleretur in Vrbe sublime illud viuendi genus, cuius in montibus atque desertis locis tantum cernebantur impressa vestigia: nec detrectauit vniversus Christianus Orbis in Occidente sectari, quod sciret in Ecclesia Romana susceptum, quæ hæc omnia accepta fert Athanasio: cum alioqui non defuerint (quod dictum est superius) persecutionis retrò temporibus cum in Vrbe, tum alijs quoque in locis Monachi: illos dixerim, qui in similitudinem Pauli atque Antonij à persecutionibus fugientium, eadem ex causa in cryptis, antris, iugis montium, valliumque conuexis recessibus delitescerent, instar Eliæ à fauice Achab & Iezabel fugientis, Deum propensius cole-

7. Palladius in Lausiac. c. 1.

8. Socrates. li. 4. cap. 18.

VI. ATHANASII HOSPITES

VII. ATHANASIVS INVENTIT IN VRBEM MONACHISMVM. Hieron. ad Principium, epist. 16.

VIII. EXCELLENS STUDIUM MONASTICAE DISCIPLINAE.

rent: adeo vt licet Monachi nomen visum sit Vibi nouum, res tamen ipsa vetus, sed A in tanta Ecclesie pace legibus quibusdam exulta fecundiori germine propagata.

IX. NOMEN NOVVM, RES IPSA VETVS. a August. in Psal. 132. b Psal. 131.

Donatistae haeretici, iidem & Circumcelliones dicti, qui his ipsis temporibus aduersus Catholicos grassabantur in Africa, primi ausi sunt non de re ipsa, sed de nomine a piis quaerere, & dicere (inquit S. Augustinus *) consueuerunt: Quid sibi vult nomen Monachorum? & inferius: Nobis dicunt: Ostendite vbi scriptum sit nomen Monachos, cum dicat Psalmus: Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in vnum? *μὶνος* enim vnus dicitur, & non vnus quomodocumque: nam & in turba vnus est, sed vna cum multis vnus dici potest, *μὶνος* non potest, id est, solus: *μὶνος* enim vnus solus est. Qui ergo sic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, vt sit illis vere quod scriptum est, Vna anima, & cor vnum; multa corpora, sed non multae animae; B multa corpora, sed non multa corda; recte dicitur *μὶνος*, id est, vnus solus.] & paulo post: Merito insultant nomini vnitatis, qui se ab vnitae praeciderunt. Merito illis displicet nomen Monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus; sed sequentes Donatum, Christum diuiserunt.] haec Augustinus.

c Act. 4.

X. HOSTES MONACHIS IMPII APOSTATAE.

Probè iam vides, Lector, a quorū partibus stent qui nostro hoc infelicissimo saeculo Monachorum nomen adeo execrantur, & quorumnam profiteantur se esse discipulos, cum eorum sectentur impietatem, duplo quam illi planè impij; cum illi (vt ait Augustinus) nomini insultarent Monachorum, quod ab vnitae Catholica defecissent, isti verò duplici apostasia, nempe quod ab Ecclesiae fide & monastica obseruantia turpissimè defecerunt: tales planè fuerunt qui prima iccerunt fundamenta omnium haeresum, quae hoc saeculo prodierunt. At non hac tantum ex parte duplo (vt diximus) peiores C quam Donatistae, sed triplo; quippe qui non, sicut illi, de nomine solum mouerint Catholicis quaestionem, sed rem ipsam fuerint acerbissimo odio infectati: verum & cum id agant non verbis tantum, sed rebus moreq; praedonum, in monasteria tum virorum tum sacrarum virginum, vbicumque per vim licuerit, grassati fuerint, & debacchari non cessent, etiam quadruplo deteriores illis habendi sunt. Ceterum quod ad alias res spectat, nihil est quod Sacramentarij Donatistis conferri possint; cum hi, paucis quibusdam exceptis, in reliquis omnibus cum Ecclesia Catholica consentirent. At de Monachorum origine, quod ad rem ipsam pertinet, satis diximus Tomo primo.

XI. SYMBOLVM ATHANASII

Iam ad Athanasium redeamus: Hic enim Romae cum esset, illud quoque insigne fidei suae reliquit Occidentalibus monumentum, nempe Symbolum, quod hactenus Athanasij nomine in Ecclesia Catholica publice recitatur. Qui enim Romam citatus D (vt demonstratum est) se contulit iudicandum; quantumlibet ipsius fides Catholica omnibus innotuisset, vt nulla penitus potuerit suboriri suspicio, quippe qui eius defensionis causa ab Eusebianis post tot ærumnas etiam exilium passus esset; tamen quod Romanæ Sedis communicationem haud habere licuisset, & aliorum Episcoporum qui ad Synodum conuenissent, nec planè audiendus esset qui reus aduenerat, nisi edita publicæ Catholicae fidei professione, eademque ex more, Latino sermone coram Pontifice & ei assidentibus recitata: quae cognita atque suscepta, in Romanæ fuit Ecclesiae amplissimo Archiuo vna cum Actis Synodi collocata: & aliquando tandem post multa annorum curricula inuenta & in lucem edita, ob tanti viri insignem memoriam de fide Catholica optimè meriti, tradi meruit Ecclesiae recitanda. Adeo enim post tot tantaque eius pro recta fide certamina, Athanasij nomen posteris doctrinae & sanctitatis E fulgoribus clarum effulsit, vt quaeque ipsius scripta non modò auidè legerentur, sed singulari quadam reuerentia colerentur, de quibus extat Cosmæ sanctissimi Monachi praclarum illud elogium: Cum (inquit) inuenieris aliquid ex Opusculis S. Athanasij, nec habueris chartas ad scribendum, in vestimentis tuis scribe illud.]

a Sophron. in Prato spirit. esp. 4.

XII. CVR DIVI LATYIT.

Quod igitur longo tempore inter Ecclesiastica vetera monumenta delituerit, inde accidit, vt minimè citatum ab antiquioribus nostratibus vel Graecis reperiat Symbolum illud; cum tamen ad confutandas complures haereses postinde subortas, magna ex eo suppetere argumenta. Aliquod tamen eius exemplar delatum esse ad transmarinam Africanam Ecclesiam ab aliquo Episcopo Africano, qui (vt frequenter accidere consuevit) tunc Romae repertus, eidem interfuerit Romanæ Synodo, mihi facilè persuadeo: cum illud ipsum S. Augustino videatur innotuisse, cuius scripta

A scripta verbis quibusdam atque sententis eiusdem Symboli apparent interdum conspersa. Cum autem è Romanæ Ecclesiae antiquitatis monumentis veluti eruderata eiusmodi professio fidei Athanasij emerit in lucem, tum à Latinis omnibus, tum à Graecis aequè suscepta est, & summa veneratione habita, non ab Ecclesia Constantinopolitana tantum, sed Seruiana, Bulgarica, Russica, Moscouitica, & aliis; quod & ipsi fidei hostes, recentiores Ariani, Trinitatis aduersarij, non eunt inficias: licet ab iisdem Graecis & superius recensitis Ecclesis pars illa dempta ab eodem Athanasij Symbolo sit, qua Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere expressum habetur, eo falso praetextu, quod superaddita nuper fuerit à Latinis: cum liquidò appareat, ante annos nongentos sexaginta, ita vt se nunc habet, legi solere: nam ex eodem Athanasij Symbolo ea verba primi capituli Toletani quarti Concilij deducta noscuntur, quibus dicitur: Patrem B à nullo factum, vel genitum: Filium à Patre non factum, sed genitum asserimus: Spiritum verò sanctum nec creatum, nec genitum, sed procedentem ex Patre & Filio profitemur, &c.]

Quae quidem de processione Spiritus sancti à Patre atque Filio ita se habere in eodem Athanasij Symbolo, Apostolicae Sedis Legati Graecis palam significauere, idque temporibus Gregorij IX. Romani Pontificis. Nam eius Apocrisarij Constantinopolim missi, in decreto seu definitione Catholicae fidei, idem Athanasij Symbolum cum iisdem de processione Spiritus sancti à Patre atque Filio citarunt. Reperitur illa ipsa fidei definitio in Bibliotheca Vaticana, necnon Romae itidem in Sfortiana, quam Graecè scriptam Vossius noster, vtriusque linguae apprimè gnarus, Latinitate donauit, atque praelo excusam edidit. leguntur enim haec ibi: Propterea quicumque non crediderit Spiritum sanctum à Filio procedere, in via perditionis est. Vnde S. Athanasius, dum in partibus C Occidentalibus exulabat, in expositione fidei, quam Latinis verbis reddidit, sic ait: Patrem à nullo est factus, &c.] Quod autem ipse exul illud scripsisse tradatur, sic accipiendum, quod omnis Athanasij à sua Alexandrina Ecclesia absentia, occasione suorum hostium facta, tum ab eo, tum ab aliis exilium appellari consuevit; cum reverà non exulè, sed reum ipsum tunc contigerit Romae esse. Quinetiam in decreto Eugenij Papae ad Armenos in Concilio Florentino, vbi eiusdem Symboli Athanasij memoria sit, qui illud compendiosam fidei regulam nominat ab Athanasio editam, eius quoque processionis Spiritus sancti mentio habetur.

XIII. ATHANASII SYMBOLVM SINCERVM HABERI.

Quod verò ab aliquibus feratur Treueris hoc ipsum Symbolum ab Athanasio in puteo latitante, diuino quodam praevio miraculo, esse conscriptum: corrui prorsus fabella haec, nulla ex parte veritate subnixa. Treueros enim non profugus, sed exul peruenit, tantumque abest vt illic laterit in puteo siue cisterna, vt à Constantino Iunior (quod litterae eius superius recitatae testantur) honestissimè habitus fuerit, & à Maximo eius loci Episcopo (quod suo loco diximus) amantissimè susceptus. Rursum verò S. Hilarij ² testificatione exploratum illud habetur, Ecclesiam Gallicanam sua integritate vigentem, praeter Symbolum Apostolorum, quod in Baptismo acceptum memoriter retineret, nullam aliam fidei formulam scriptam scisse. Accepimus nuper ab erudito viro ac pio D. Nicolao Serario, Herbipoli disputationes de Symbolo Athanasij nuper editas à D. Petro Clenchero, luculentas quidem atque disertas, hisque nostris consentientes, quibus intextit recentioris Hermenegildi, Illustrissimi inquam Principis Iacobi Marchionis Badeni, ad Catholicam fidem conuersionem, & fidei causa ex propinato veneno dolosè procuratum interitum, planè dignissimum, qui suo loco hisce Ecclesiasticis monumentis digno praerogio collocetur: simulque eius nobilissima coniux Marchionissa, quam antea aduersantem Catholicae fidei, post obitum (quod Martyrum est) Christo peperit, fideique Catholicae, atque dignissimae confessionis posthumam reliquit heredem. Faxit Deus, vt & optata conuersio Reccharedi sit locupletatura nostris Annales. Verum qui occasione Symboli Athanasij ad haec digressi sumus, iam ad reliquas, quae sunt huius anni, res gestas orationem reuocemus.

XIV. REFELLITVR FALSA OPINIO.

Hilar. lib. de Synod.

Hoc eodem anno, iisdemque Consulibus, S. Alexander Episcopus Constantinopolitanus, magnus pietatis athleta, atque Catholicae fidei defensor, ex hac vita migravit. Colligitur id in primis ex Socrate ^b, qui eum diem obiisse demonstrat, iisdem Acindino & Proclo Consulibus: idque etiam alia ratione tum ipse, tum Sozomenus non obscure significant, cum aiunt, eum vigesimotertio suae sedis anno esse defunctum. Porro Sozomenus de eius successore Paulo ab eo probato haec habet: Cum Alexander an-

XV. ALEXANDRI EPISC. CONSTANTINOPOLITANI POL. OBIVS. b Socrat. l. 2. cap. 3. in fin. c. 4. nos Sozo. lib. 3. cap. 3.

nos iam nonaginta octo natus esset, quorum vigintitres in Episcopatu præclare ac fortiter gerendo contriuisset, cumq; esset de vita discessurus, sciscitantibus suis Clericis, cui Ecclesiæ administratio deferenda esset: Si virum (inquit) pietate spectatum, aptumque simul ad docendum quæritis, Paulum eligit: sin hominem ad res ciuiles gerendas & consuetudinem cum Principibus habendam idoneum desideratis, Macedonius priores obtinet. Quinetiam fautores Macedonij, vtrique quidem testimonium ab Alexandro tributum consentitur; sed illud testimonium de rebus ciuilibus procurandis & de eloquentiæ præstantia Paulo, testimonium autem piæ vitæ Macedonio datum prædicant: nam Paulum vitam delicatam & dissolutam sectatum calumniabantur. ex quorum confessione constat, Paulum disertum virum fuisse, & ad docendas Ecclesias præstabilem: quem rerum euentus testificantur neque vitam effusam egisse & intemperantem, neque ad consuetudinem Principum aptum fuisse: nam insidias aduersariorum (quales verisimile est viros in huiusmodi rebus solertes machinari) ab se minimè depulit: immò verò etiam cum multitudini percharus esset, malitia eorum qui id temporis doctrinam fidei in Nicæno Concilio confirmatam reiciebant, non parum accepit incommodi, &c.] sed de his suo loco pluribus. At passus est quoque illam calumniam de sua electione Paulus ab Eusebianis, qui dicebant (vt idem Auctor testatur) eam sedem ipsum per ambitum quæsiuisse contra sententiam Eusebij Episcopi Nicomediæ, & Theodori Heracleæ vrbis Thraciæ Episcopi, penes quos & alios ipsis finitimos stetit electionem Episcopi Constantinopolitani affirmabant. Agit multis quoque Socrates de Pauli electione, deq; populo in duas partes diuiso, fauentibus alijs Paulo, alijs verò Macedonio: atque eidem Paulo studuisse eos tradit, qui erant Catholice fidei professores, Macedonio autem qui Arianismo fauebant: præualuisse tamen Orthodoxos, Paulumque elegisse in ecclesia illa quæ Pacis est appellata.

PAULI EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI NOTICIA.

XVI. ARGVITVR CALVMNIA DE IVDICIO ALEXANDRI

Sozom. li. 2. c. 11. c. 13. Apud Athan. Apolog. 2.

c. Apud Athan. epist. ad Solit.

XVII. SACRAT. II. 2. CAP. 5. PAVLVVS AB DICAT VR EPVSEBIVS SVBROGATVR.

Sed cum Alexandri Episcopi integritatem animi considero, adduci non possum, vt credam ab eo Macedonium quoque vnà cum Paulo ad electionem faciendam Episcopi Constantinopolitani nominatum fuisse: quippe qui studiosissimè Eusebianorum partes sectatus esset, ab eisq; aduersus Athanasium in Conuentu Tyrio cum alijs Legatus delectus. certè quidem qualisnam foret, Alexandrum existimo minimè latere potuisse. hæc sanè de eo in Conuentu Tyrio ita se habuisse, Athanasius ex Actis eiusdem in Apologia secunda sæpè demonstrat. quamobrem in eam facilè sententiam adducor, vt existimem tum Socratem, tum Sozomenum mutuatos istac esse à Sabino illo Macedoniano historiæ Scriptore, qui in laudè auctoris sui ea de Macedonij nominatione ab Alexandro facta putatur fuisse commentus: ipsum enim pro suis contexuisse Apologias potiùs quàm historias, & quæ viderentur reprehensione digna, in Catholicos reicere solitum esse, Socrates tradit. Porro Macedonium senem fuisse, idem affirmat; de quo & illud ex Synodo Alexandrina, cum agitur de eius & collegarum legatione ex Conciliabulo Tyrio: Clàm emittunt Theognium, Marim, Theodorum, Macedonium, annis ingenisq; putidos & venales.] Sed & eundem Macedonium aduersatum fuisse Paulo, eumque falsis accusationibus exagitasse, Athanasius docet, cum ait: Episcopum autem Constantinopolitanum, Paulum scilicet, nemini arbitror ignotum esse; quantò enim clarior ciuitas, tantò minùs factum celari potest. Etiam hec quoque crimen obiectum est; idque falsum fuisse, vel inde colligas, quòd qui illum reum fecit Macedonius, nobis in ea accusatione præsentibus, cum reo suo, cuius presbyter erat, communionem sumpsit.] Rogasse enim veniam, & à cœptis tunc desisse, vt cum eo communicare posset, non obscure demonstrat. Ceterum haud licuit Paulo diu in sede agere: quippe cum eius fides Catholica spectata esset, Arianos omnes, & ipsum in primis Constantium Imperatorem in eius inuidiam & odium concitauit, adegitque vt eum è sede pellerent.

Quæ verò electionem Pauli subsequuta fuerint, Socrates declarat his verbis: Non multò post Imperatori Constantinopolim aduentanti, electio Pauli Episcopi non mediocrem bilem mouit: atque Concilio Episcoporum improbæ Arii opinioni dediturum in vnum conuocato, Paulum Episcopatu abdicandum curat: Eusebiumque Nicomediæ eò traductum Constantinopolis Episcopum renuntiat. quibus confectis, Imperator Antiochiam iter carpit. Eusebius autem acquiescere non potuit, sed omnem lapidem (vt in prouerbio est) mouit, vti, quod animo instituisset, ad exitum perduce-

perduceret, nempe vt cogeretur in dedicatione templi Antiochiæ Concilium aduersus Athanasium & alios: quod cum sequenti anno factum esse constet, dicendum est, hæc de abdicatione Pauli non multò post suam electionem hoc ipso anno fuisse peracta. meminerunt quoque de eiusmodi Pauli exturbatione Sozomenus & alij.

Hæc autem gesta esse aduersus Paulum à Constantio Imperatore, procurante ipso Eusebio Episcopo Nicomediæ, assueto sedem mutare, atque maiori semper inhiare, epistola Synodalis Concilij Alexandrini his verbis indicat, cum de eodem Eusebio agit: Creationem vituperat homo, qui ipse prorsus Episcopus creatus non est, aut si vniquam ius Episcopi habuit, id ipsum rescidit, vt qui principio Beryti pro Episcopo egerit, relictoque Beryto, Nicomediæ se transfulerit; illam quidem cathedram præter leges destituens, istam verò nulla lege inuadens, proprii gregis sine vlla charitate de-

sertor, & alieni nulla rationabili causa occupator, prius Episcopatus charitatè alieni cupiditate aspernatus est: nec tamen illum ipsum Episcopatum, quem tanta auaritia occupauerat, seruarii: ecce enim iam denuò inde desiliens, alienum Episcopatum arripuit: semper aliorum ciuitates, oculis per inuidiam coniectis, obliuiscit atque ardit, persuasus in magnitudine vrbiū religionem esse sitam, & fortem Dei, secundum quam constitutus ordinatusque est, pro nihilo ducit; ignorans scilicet, Dominum vbi duo vel tres in eius nomine congregati fuerint, in medio esse: nec secum recogitans illud dictum Apostoli, quo proficitur se in alienis laboribus non gloriaturum: neque præ oculis habens illius præceptum: Alligatus es vxori? noli quærere solutionem? Quòd si hoc de vxore dictum est, quantò magis de Ecclesia, atque adeò de Episcopatu, cui cum quis alligatus est, alium quærere non debet, ne adulter in Sacris litteris reprehendatur? hæc Patres illi ex Concilio Alexandrino: eadem fermè Athanasius, ipsumque Paulum ab Eusebiano relegatum fuisse in Pontum affirmat.

Quod autem Theodoretus tradat, Paulum exilio amandatum post Concilium Sardicense Cuculum: sciendum est, ex Athanasij sententia, quartam illam fuisse Pauli relegationem, sic namque ait: Primùm quidem per illum in Pontum relegatus est; postea à Constantio ferro vinculus in Singra Mesopotamiæ deportatus est; rursum inde in Emesam, atque ex Emesâ in Cuculum Cappadociæ circa deserta Tauri abreptus est, &c.] sed de his singulis suo loco inferius. Ceterum quòd constat Paulum è sede pulsam, Romam confugisse ad Iulium Romanum Pontificem: id quidem nequaquam hoc tempore contigit, sed postea cum secundò è sede deturbatus est; quod & Socrates tradit: idque etiam ex Iulij Papæ epistola, quam recitat Athanasius, perspicuè colligi posse videtur: nam dum de alijs Episcopis ab Arianis vexatis, qui Romam hoc tempore aduenerant, agit, cum nominet Athanasium & Marcellum Ancyranum; de Paulo nec verbum quidem, cuius meminisse in primis oportuisset; quippe quòd facinus immane videri poterat, eum qui sedere vix cœpit, adeò tyrannicè à sede expulsam esse.

Sed iam manifestius redditur Eusebianorum consilium illud extitisse, vt præcipuos Catholicæ fidei coryphæos & Nicænæ fidei acerrimos defensores ex eorum sedibus euicentes, inque ipsas qui suæ ipsorum essent sententiæ intrudentes, liberum esset iam, quod diu ipsis in optatis erat, hæresim Arii, quam fouerent, publicè prædicare, & in Ecclesias propagare. susceptum verò fuit ab eis primùm eiusmodi certamen in Athanasium: quem cum acriorem sibi aduersarium fuissent experti, aggressi sunt etiam post hæc Paulum Constantinopolitanum Episcopum: sed quòd sciebant, qui præerat Antiochenæ Ecclesiæ, Eustathium eximij nominis virum, in magnoque Nicæno Concilio spectatissimum, eiusdem indefessum ac perualidum propugnatorem esse; vt hunc quoque è sede deponant, & in exilium euicant, collaborant. erat horum antesignanus Eusebius Constantinopolitanæ sedis inuasor perfricta fronte, tamquam alter Nabuzardan, non nisi ad Dei Ecclesiæ incendium comparatus; immanèque scelus meditatur, quod & perficere non detrectat. Quomodo autem ab eo res composita & ad finem vsque perducta sit, Theodoretus enarrat. Sed antequam rem ipsam aggrediamur, de tempore, quo id accidit, accuratius differendum est: siquidem in his cædè nimis erratum à compluribus, perspicuè demonstrari potest.

Sunt nonnulli, qui Eustathij Episcopi Antiocheni electionem referant ad tempora Constantini. id ipse, quem diximus, Theodoretus, Socrates, Sozomenus, atque

Sozom. li. 3. cap. 4. XVIII.

Apud Athan. Apolog. 2. EVSEBIVS SAEPE MVLTAT SEDES.

Matth. 18.

2. Cor. 10. 1. Cor. 7.

Athan. ep. ad Solitar.

XIX.

Theodor. li. 2. c. 5. PAVLVVS RELEGATVS IN PONTVM.

Socrat. li. 2. cap. 11. Athanas. Apolog. 2.

XX. EVSEBIANO RVM CONSILIVM.

Theod. li. 1. c. 21. 22.

XXI.

Soc. li. 1. c. 18. Soz. li. 2. c. 18.

EVSTATHIUS
EPISC. AN-
TIOCHEN.
QUANDO
LIBERTVS.

Sozom. li. 2.
cap. 18.

Athanas.
epist. ad Soli-
tar.

Hieron. de
Script. Eccl.
in Eusebia-
thio.

XXII.
EUSEBIUS
QUID IN EV-
STATHIVM.
Theod. li. 1.
cap. 21.

XXIII.

alij eos secuti. Qui primùm ex iis quæ Theodoretus scribit, manifesti redarguuntur A erroris. si enim (quod ipse testatur) non antea Eustathius è sede fuit expulsus, quàm Eusebius Episcopus Nicomediæ in Episcopatum Constantinopolitanum, eiecto Paulo, translatus est: quomodo ad tempora Constantini reicienda est Eustathij depositio, cum ex ipsis Socrate & Sozomeno (quod dictum est nuper) constet non ante hunc annum Paulum loco Alexandri sedere cœpisse? Rursum verò cum Sozomenus^a affirmet, ea de causa Eustathium esse è sede deiectum, quòd fidem Nicæni Concilij approbare, satis apparet hæc sub Constantino Magno minimè contingere potuisse: siquidem ille dum vixit (quod superius demonstratum est) nec mutare saltem aduersus Nicænum Concilium licuit, quando & ipsi Eusebiani se quoque eius esse professores præferebant. His accedit Athanasij testificatio, qui disertis dilucidisque verbis sub Constantio Eustathium damnatum affirmat, cum ait^b: Fuit quidem Eustathius Antiochiæ Episcopus, vir confessione clarus, religione pius; quem magno studio pro veritate stantem, & Arianam hæresim odio prosequentem auersantemque homines Arianae opinionis ita apud Constantium sicla calumnia accusarunt, quasi in matrem Principis contumeliosus fuisset: nec mora, in exilium eiicitur, & cum eo ingens turba presbyterorum & diaconorum: ac iam deinde eos, quos ob impietatem ne in clerum quidem recipi oportuit, post exilium Episcopi non solum in Ecclesiam introduxerunt, sed & plerisque ex illis Episcopos crearunt.] in hunc modum Athanasius. S. Hieronymus itidem de exilio Eustathij sub Constantio testis accedit, cum ait^c: Eustathius genere Pamphilius, Sidites, primùm Berceæ Syriae, deinde Antiochiæ rexit Ecclesiam, & aduersus Arianorum dogma componens multa, sub Constantio Principe pulsus est in exilium Traianopolim Thraciarum, vbi vsque hodie conditus est.] hæc ipse in editio- C ne Mariani Victorij, quam consentientem antiquissimis exemplaribus inconsulte nimis aliqui conuellere nisi sunt, vt pro Constantio redderent Constantinum. His igitur aded manifestis rationibus & auctoritatibus planè refellitur illorum error, qui sub Constantino eum è sede pulsus affirmant.

Porro Eusebij & Eusebianorum conatus ad extirpandum Eustathium, à Theodoro sic describitur^d: Eusebius postquam (vt modò dixi) ad Episcopatus Constantinopolitani honorem per vim planè tyrannicam ascendit, maiori comparata potentia, tum quòd Imperatori in proximo habitans, eum frequenter adiret, tum quòd ex crebra eius consuetudine auctoritatem nactus esset, insidias iam veritatis propugnatoribus struere cœpit. Ac primùm se magno flagrare desiderio videndi Ierosolymam simulauit; & cum Imperatorem hoc pacto sefellisset (prætulerat enim se templum ab Imperatore ibi extructum, quod omnium sermone celebratū fuit, velle visere) cum maximo honore Constantinopoli decessit: quippe Imperator ei rhedas, & alias res quibus eum ornaret, suppeditauit. Eum comitatus est Theognis Episcopus Nicææ, suorum perditorum consiliorum (vt dictum est superius) particeps & socius.] hæc cum scribat Theodoretus de simulato Eusebij prætextu inuisendi templum Ierosolymis fabricatum; ex istimo planè errasse, & de Dominico Aureo Antiocheno potius dicere voluisse: siquidem Ierosolymitanum templum (vt dictum est superius) ipsis Constantini Magni Tricennalibus dedicatum fuit, quibus Encæniis idem Eusebius tunc interfuit: sed nec antè potuit eiusmodi incessisse desiderium illud adeundi; tum quòd nondum fuerat absolutum; tum etiam quòd è breui dedicationis causa vnà cum aliis migraturus foret. Nec, si ad hæc tempora referas, potuit ab eo illa de inuisendis Ierosolymis causa prætexi, quas iam viderat, diuque cogendo illic Episcoporum conuentum, permanferat. quamobrem æquius est existimare, profectionem Antiochiam templi causa visendi, & parandi quod ad eius dedicationem factam anno sequenti, cui interfuit, opus esset, ab eo, vt necessarium, persuasam Imperatori: nisi dixerimus, ipsum non illo prætextu visendi templi peregrinationem Ierosolymam obtexisse, quod iam viderat: sed potius pietatis ergò, cum frequentes essent vndique hoc sæculo ad sancta loca colenda profectiones.

Quid autem actum sit, cum Antiochiam peruenisset, idem Auctor subdit his verbis: Cum aduentarent Antiochiam, amicitia erga Eustathium vultu & fronte simulata, honorificentissimè excepti sunt: nam magnus ille Eustathius, defensor veritatis, fraternam planè illis præstitit beneuolentiam. Illi autem vbi conuenerunt ad sancta Ierosolyma-

Ierosolymorum loca, & Eusebium Episcopum Cæsareæ, Patrophilum Scythopolitanum, Aetium Lyddæ Episcopum, & Laodiceæ Theodorum, suæ opinionis fautores, aliosque quos labe Ariana infecerat, viderunt: facinus, quod per insidias molirentur, illis aperuerunt: quibus comitati rediere Antiochiam. Quòd autem ceteri Episcopi, quos modò nominavi, eò vnà aduentarunt: honoris maioris causa factum esse prætendebatur illud quidem; sed re ipsa fraus ad veram pietatem oppugnandam parabatur. Nam cum meretricem, cuius formæ pulchritudo venalis erat, mercede conduxissent, & linguæ suæ operam vt ipsis locaret, ei persuasissent: primùm ad Concilium vnà veniunt; deinde aliis omnibus inde exire iussis, miscellam illam introducunt mulierculam. Illa puero, qui etiamnum eius fugebat vbera, ostenso, dixit se ex Eustathij concubitu eum concepisse & peperisse; & ore impudenti vociferata est, illum pueri patrem esse. Itaque Eustathius, cum criminationem istam perspicuè falsam esse pro certo cognosceret, iubet mulierculam, si quem huius facinoris conscium haberet, in medium adducere. Quæ cum responderet se nullum obiecti criminis habere testem; æquissimi illi Iudices postulant ab ea iurandum.

Et quamquam lex palam clamat^a, In ore duorum vel trium testium stat omne verbum: & Apostolus^b manifestè præcipiat, nullum crimen presbytero illatum sine duobus aut tribus testibus admittendum: isti tamen, spretis diuinis legibus, accusationem contra tam illustrem Episcopum, nullo omnino teste adducto, admittere non dubitarunt. Simulatque igitur muliercula, ea quæ dixerat antea, iurando confirmauerat, impudenterque clamarat, puerum reverà Eustathij esse, illic Iudices illi, veritatis scilicet fautores, sententiam contra eum tamquam adulterum pronuntiauerunt.

Cum autem alij Episcopi (aderant enim non pauci doctrinæ Apostolicæ propugnatores, quibus fraudulentum Eusebij conatus non erant omnino incogniti) aperte contradicerent, obstarentque quòd minùs magnus Eustathius iniquam illam sententiam exciperet, facinoris auctores maxima cum celeritate ad Imperatorem contendunt (aderat quidem propè, ipsum namque direxisse iter Antiochiam versus hoc eodem anno, paulò antè dictum est.) Cui cum persuasissent crimen Eustathio intentatum verum esse, & æquam abdicationis sententiam; perfecerunt, vt Eustathius pietatis & castitatis athleta, velut adulter simul & tyrannus, in exilium pelleretur. Ille igitur per Thraciam profectus, urbem quamdam Illyrij petiuit.] hæcenus de Eustathij depositione Theodoretus.

Sed quod spectat ad exilij locum, Traianopolim eum amandatum esse, ex Hieronymo nuper diximus; qui quidem in Rufinum agens^c, Ista, inquit, machina hæreticorum, id est, magistrorum tuorum, sunt, vt conuicti de perfidia, ad maledicta se conferant. Sic Eustathius Antiochenus Episcopus filios, dum nescit, inuenit: sic Athanasius Alexandrinæ vrbis Pontifex tertiam Arsenij amputauit manum: duas enim, qui mortuus priùs fugebatur, viuens postea habere monstratus est.] At quid post hæc Theodoretus^d de muliercula illa? sic subdit: Sed vt ad miseram illam meretricem redeam; ea in morbum grauissimum maximeque diuturnum delapsa, insidias atque aded tragœdiam Eusebianæ factionis aperuit; & non duos vel tres sacerdotes, sed quamplurimos de fraudulentis Eusebij conatibus certiores fecit; seque mercede conductam, illud fictum crimen Eustathio intendisse; & tamen iusiurandum, quo se obstrinxerat, non prorfus falsum esse: nam Eustathium quemdam fabricum ararium pueri patrem fuisse. Atque hæc quidem ab optima illa scilicet factione Eusebiana Antiochiæ patrata sunt.

At non vnà hanc criminationem contra Eustathium intentatam fuisse apparet: si quidem (vt ex Athanasio dictum est) illam quoque ad commouendum aduersus ipsum Constantinum Imperatorem commeti sunt; eum in matrem Principis, nempe Faustam, haud integrè famæ feminam verba contumeliosa protulisse. Addunt his quoque Socrates^e atque Sozomenus^f, Eustathium ab Eusebio Cæsariensi Sabellianæ hæresis accusatum esse. Sed peculiare hoc Ariani fuit, vt, qui Filij Dei consubstantialitatem cum Patre assererent, quasi eos simul confunderent, cum vnà vtriusque substantiam prædicarent, ipsos esse Sabellianos inelamarent: crimen enim Sabellianismi obiectum Eustathio, & alia plura, Socrates sibi testatur, cum inquit^g: Verum quidam prædicant alias causas parum honestas eius abdicationis extitisse: non tamen eas palam per-

CALVMNIA
IN EVSTA-
THIVM FA-
BRICATA.

XXIV.
Matth. 18.
2. Cor. 13.
1. Tim. 6.
SENTENTIA
IN EVSTA-
THIVM.

XXV.
Hieron. A-
polog. 2. ad-
uers. Rufin.

Theodor.
lib. 1. c. 22.
DEI VINDI-
CTA IN MV-
LIERCVLAM.

XXVI.
ALIAE CA-
LVMNIAE
IN EVSTA-
THIVM.
Socras. li. 1.
c. 18.
Sozom.
lib. 2. cap. 17.
in fine.

Socras.
lib. 1. c. 18.

consent: est enim hoc Episcopis in more positum, ut eos qui abdicantur accusent, impios pronuntient, causas tamen impietatis minimè adiungant. Quod autem Episcopi Eustathium, ut impiæ Sabellij doctrinæ deditum, dignitatis gradu dimouerant, Cyro Berœensi Episcopo eum in crimen illud vocante, Georgius Laodiceæ, quæ est in Syria, Episcopus, vnus ex eorum numero qui Consubstantiale detestantur, se in laudatione Eusebij Emiseni dixisse scribit. Sed de isto Eusebio Emiseno aliàs erit mihi locus commemorandi. Scribit Georgius, Eustathium, utpote Sabellij sectæ addictum, à Cyro accusatum; & rursus Cyrum eiusdem erroris conuictum, de gradu deiectum, narrat. At qui fieri potest, ut Cyrus, cum Sabelliani erroris labe ipse aspersus esset, Eustathium, utpote eadem infectum, in iudicium adduceret? Proinde Eustathius, ut videtur, aliis de causis ab Episcopatu abdicatus est.] hæc Socrates. Quantum verò credendum sit Georgio Ariano homini de Eustathio isthæc asserenti, quis non intelligat? Qui enim laudauit Panegyrica oratione Eusebium Emisenum Arianismo addictissimum, haud potuit ei aduersantem Eustathium hæreseos non infamasse.

XXVII. CYRVS EPISCOPVS BERŒENSIS CATHOLICVS. Athan. epist. ad Solitar.

Athanas. in Apolog. de fuga sua, circa princip.

XXVIII. EUSTATHII OBITU ET SCRIPTA. Rom. Martyrologium die 26. Iulij. Hieronym. de Script. Ecclesiast. in Eustathio. Sozom. l. 2. cap. 20.

Prou. 8. Theodor. libro 1. cap. 8. in Immunitat. dialogo. 1. 2. 3.

XXIX.

Porro quod ad Cyrum pertinet, bonus ille Georgius, scoria Arianorum, ipsum æquè ac Eustathium fide Catholica eminentem, calumniosè criminatur Sabellianum fuisse, quem S. Athanasius inter illustres fidei defensores adnumerat, quos Ariana sæuitia in exilium expulit, cum post recensitam historiam de Eustathio Antiochiæ Episcopo in exilium misso, hæc de aliis eadem passis subdit: Quid? an hic saltem gressum suum reprefferunt? minimè gentium. Eutropius enim Hadrianopolis Episcopus, vir bonus, & in omnibus perfectus, quia subinde Eusebium coarguerat, & illac transcutibus auctor erat, ne impiis Eusebij verbis fidem adhiberent; eandem cum Eustathio calamitates patitur, & à ciuitate sua & Ecclesia propellitur, eò quòd Augusta illi grauiter succenset. Euphrasius autem Calanis, Cymathius Palthi, alter item Cymathius Larandi, Asclepas Gazæ, Cyrus Berœæ quæ est in Syria, Diodorus in Asia, Domnen in Siemio, Ellanicus in Tripoli, Episcopi visi sunt tantummodò hæresim odisse: & id tanti fuit, ut hos sub specie alicuius causæ, illos prorsus sine vlla causatione, diplomate Imperatoris exturbatos è ciuitate, aliò transtulerint, suffectis in locum eorum, quos impios nouerant.] hæc Athanasius, qui & alibi^b recenset eosdem atque alios eadem fidei causa passos: sed loco Cyri, Acyrus mendosè legitur Episcopus Berœæ, sicut & alia quoque nomina nonnihil deprauata esse noscuntur. Exoriantur hinc illa sanè tempora, quorum S. Hieronymus in Chronico, anno tamen secundo Constantij, meminit his verbis: Ex hoc loco Ariana impietas, Constantij Regis fulta præsidio, exiliis, carceribus, & variis afflictionum modis primò Athanasium, deinde omnes non suæ partis Episcopos persecuta est.

Ceterum Eustathius Episcopus Antiochenus in exilio perseverans, magna cum gloria Catholicæ confessionis ibi decessit, cuius natalis dies, reuoluto quolibet anni circulo, in vniuersa Ecclesia celebratur. Reliquit post se egregia scriptorum monumenta, sed horum tantum meminit Hieronymus: Extant (inquit) eius volumina, De Anima, De Engastrimytho (hoc est, de ventri loquo, qui ex dæmone responsa dabat) Aduersus Origenem, & infinitæ epistolæ, quas enumerare longum est. Verum & de eiusdem viri egregiis monumentis Sozomenus^d cum mentionem habet, in primis hæc ait: Eustathius autem (vti accepi) falsam sibi obiectam criminationem animo quieto & tranquillo ideò tulit, quòd illud sibi commodius fore putauit: vir quidem cum in aliis rebus præstabilis & spectatus, tum in eloquentia iure admirandus, quem admodum ex libris eius, qui extant, cognosci potest, in quibus & vetus loquendi ratio, sapientes sententiæ, verborum elegantia, & lepos in rebus explicandis non sine magna omnium commendatione elucet.] ita ipse. Aduersus Arianos quoque conscriptus est liber ab eodem Eustathio super illa verba Proverbiorum: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, &c.] Citatur eiusmodi Commentarius frequenter à Theodoro^f, sicut & Interpretatio in Psalmos, & alius Commentarius, cuius est titulus, τῆς σιλογογραφίας, liber etiam de Graduum descriptione, quos, inquam, omnes nouit & citat eundem Theodoretus in suis Dialogis. Latinitas autem, quod sciam, tanti viri lucubrationum prorsus experta atque ieiuna fuit. At de Eustathio hæc tenus.

Quæ verò facta sint Antiochiæ post eius abdicacionem, modò dicendum. In his enim enarrandis planè accidit, ut, qui semel errore temporis lapsi sunt, in alia mox mendacia

A dacia dilabantur: iidem autem, quos recensuimus, Theodoretus^a, Socrates^b, & Sozomenus^c, qui quæ ipsos inconsultò secuti sunt, cum in eam abierint sententiam, Eustathium fuisse è sede amotum Constantini temporibus; illud perperam addiderunt, ut dicerent, Antiochiæ tunc digladiantibus inter se mutuo qui erant partis Eustathij, & iis qui Ariana hæresi fauebant, de eligendo Episcopo successore, partem illam aduersam Catholicis delegisse Eusebium Episcopum Cæsareæ Palæstinæ, cui etiam Imperator Constantinus Magnus fuerit suffragatus, qui & ad Eusebium scripserit, ut votis suorum annueret, sedemque Antiochenam capefferet, sed renuisse illum facere, ob eamque causam tunc sedem illam fuisse collatam Euphronio ab Ariana hæresis professoribus. At quis non intelligat, hæc ab iisdem recentitis Auctoribus malè accepta esse ex eiusdem Eusebij^d scriptis in Vita Constantini? Sed illas Antiochenas turbas contigisse ante Eustathij electionem, post Pauli, siue Paulini obitum, superius dictum est.

Quibus præterea addas, ex Constantini litteris ad Episcopos scriptis fati perspicuum reddi, alium illum fuisse Conuentum Episcoporum, ab hoc, cui præfuit Eusebius Nicomedienfis, iam factus Episcopus Constantinopolis, & alij superius nominati, qui in damnationem Eustathij dixere sententias: illi autem interfuerunt Theodotus, & Theodorus, Narcissus, Aetius, Alphæus, ad quos præsertim inscriptæ habentur Constantini litteræ; non autem Eusebius Palæstinæ, nisi postquam ad electionem futuri Episcopi conuocatus est Imperatoris litteris, ut ex iisdem constat.

Rursus verò Nicephorus in Chronico huic sententiæ ad stipulatur, qui texendo ferriam Antiochenorum Episcoporum, qui sederunt à temporibus Constantini Magni Imperatoris, qui imperare cœpit (ut dictum est) anno Domini trecentesimo sexto; ab eo tempore hos numerat Episcopos Antiochenos, nempe Vitalem, quem sedisse ait annos sex, Philogonium annos quinque, Paulum annos quinque, Eustathium verò decem & octo: sicque cum omne horum sedis tempus conficiat numerum annorum trigintaquatuor, Domini verò quadraginta supra trecentos; hic ipse demonstratur annus, quo Eustathium à sede depositum esse vidimus: malè tamen ibi Auctor, dum Encænna Antiochena sub Flacillo asserit celebrata, quem præcessisse dicit Eulalium & Euphronium.

Quisnam autem post Eustathium federit, haud facile est inuenire, cum de successione Antiochenorum Episcoporum diuersæ scribantur sententiæ. Apud Hieronymi Chronicon hi post Eustathium suffecti Episcopi leguntur, iidemque omnes Ariani, videlicet, Eulalius, Eusebius, Euphronius, Flacillus, Stephanus, Leontius, & reliqui: Theodoretus^e item habet Eulalium, & Euphronium, & post hos Placentium, quem alij Placillum vel Flacillum nominat, siue Placidum. At Socrates^f: Οὐδὲ (inquit) annos continuos sedes Antiochena dicitur Episcopo caruisse: serò tandem, eorum studio & labore, qui fidem in Concilio Nicæno stabilitam euertere nitentur, Euphronius Episcopus designatus est.] hæc ipse. Sed ista de Euphronij suffectione inde manauit opinio, quòd Constantinus alterum de duobus illis eligendum optare se scripserit, vel Euphronium Cappadocem, aut Georgium Arethesium: verum neutrum horum tunc fuisse subrogatum, sed eo tempore ab Orthodoxis electum Eustathium, superius diximus. Quidquid sit de Antiochenis Episcopis; quem tunc sectemur, vnus est Athanasius, qui in epistola ad solitariam vitam agentes, quam (ut in fine habet) constat esse scriptam post Consulatum Arberionis & Lolliani, (est is annus Domini trecentesimus

quinquagesimus sextus) expressè testatur, tunc temporis sedisse Antiochiæ Leontium, qui Stephano successerat: namque post enarratam Eustathij damnationem sic ait: Post exilium Episcopi non solum in Ecclesiam introduxerunt Arianos clericos, sed & plebrosque ex eis Episcopos creauerunt, ut eos in sua impietate socios coniuratoque haberent: ex quorum numero est Leontius ille castratus, qui nunc Episcopatum tenet, & ante eum eodem in loco Stephanus tenuit.] hæc Athanasius, qui id ipsum affirmat in Oratione prima contra Arianos.

Nos igitur, quòd incertus sit annus sedis cuiusque ipsorum, prætermittimus eorum chronologiam dubij recensere vsque ad dictam annum, quo Leontium sedisse constat; cum præsertim, si octo annis eam sedem vacasse dixerimus, haud verisimile videatur, tam breui temporis spatio tot sedisse Episcopos. sed ex iis, quæ ex Athanasio recitauimus, mendax pariter conuincitur Nicephori chronographia de Episcopis

Theod. lib. 2. c. 22. Socrat. lib. 1. c. 18. in fine. Sozom. lib. 2. cap. 18. ALIVS REFELLITVR ERROR.

Euseb. Vita Constantin. lib. 3. c. 57. 58. 59. 60.

XXX. CHRONOLOGIA EPISCOPORVM ANTIOCHEN.

XXXI. SVCCESIO ANTIOCHENORVM EPISCOPO. Ariano. rvm. Theodor. lib. 1. c. 22. Socrat. lib. 1. c. 18. in fine.

Athanas. epist. ad Solitar.

XXXII.

LEONTIUS ARIANVS QVANDOSEDERE COEPIT ANTIOCHIAE.

A Athanas. Orat. l. contra Arianos.

XXXIII. Theodor. libro 1. c. 22. EUSTATHIA NI ORTHODOXI.

XXXIV. TERRAEMO TVS VNA CVM PERSECVTIONE EXORTVS.

Oros. lib. 7. cap. 29.

Ephrem in 2. l. VII. SS. Patri Proc. mio apud Lipon Tom. 2.

XXXV. Ephram Orat. de terramot. edition. Voss. Tom. 1. MONTES ARMENIAE DISSITI.

Socrates l. 2. c. 7. in fine. Soz. l. 3. c. 5. Cedren. in Compend. an. 4. c. 5. Constantij.

Antiochenis: nam secundum ipsum Leontius dicendus esset sedere coepisse anno Domini trecentesimo sexagesimo sexto: quod pro monstro habendum est; cum non tantum ex Athanasij assertione liqueat, Leontium iam sedisse dicto anno Domini trecentesimo quinquagesimo sexto; sed etiam quod anno trecentesimo quinquagesimo nono, quo celebrata est Synodus Seleuciensis, Eudoxius successor Leontij tunc sedem obtinebat, qui eidem interfuit Synodo Episcopus Antiochenus. Porro Leontius ipse sedere coepit mox post Concilium Sardicense, id decernente Constantio, anno Domini trecentesimo quadragesimo octavo. Stephanus autem Episcopus Antiochenus, qui Leontium praecessit, & depositus est in Concilio Sardicensi, quando auspiciatus sit sedem, ignoramus; nisi quod sanctus Athanasius ait, tunc electum esse ab Arianis Stephanum Praefulem Antiochia, quando Theodorus ab iisdem factus est Heraclae Antistes. De reliquis vero Episcopis Antiochenis post Eustathium ab Arianis intrusis, nulla, quod sciam, apud Athanasium extat memoria.

Ceterum cum Antiochenam sedem occupassent Ariani Episcopi, quamplurimi (inquit Theodoretus) tum ex clero, tum ex populo, quibus propositum erat Deum sancte & sincere colere, relictis publicis Ecclesiae conuentibus, separatim per se conuentus agere coeperunt: quos quidem Eustathianos omnes propterea nuncupauere, quod post obitum Eustathij in vnum coiuissent. Porro cum professores Nicanae fidei seorsum conuentum agerent, quod iam manifeste in publicis Ecclesiis Arij dogma praedicaretur; satis aperte declaratur, haec accidisse temporibus (vt diximus) Constantij, non autem Constantini, quando (vt saepe demonstratum est) qui erant Ario fauentes, immo & ipsemet Arius, simulabant se esse Nicanae fidei professores.

Hoc quoque anno quarto Constantij Imperatoris, quo aperte iam persecutio ab Arianis aduersus Catholicos excitata est, & duo magni illi Episcopi Paulus Constantinopolitanus & Eustathius Antiochenus ex suis sedibus ab iisdem exturbati sunt, admirandus plane terramotus Orientem concussit, certum de offenso Numine prodigium. meminit illius sanctus Hieronymus, cum in Chronico hoc anno quarto Imperatorum sic ait: Multae Orientis vrbes terramotu horribili conciderunt. de quo Orosius, cum de coepa a Constantio in Orthodoxos persecutione agit, haec tradit: De noua nominis electione contenditur, vt Arianorum potius Ecclesiae quam Catholicorum sint: sequitur terramotus horribilis, qui plurimas Orientis vrbes solo strauit. Sanctus Ephraem eiusdem quoque meminisse videtur, cum & haec ipsa infelicissima describit tempora, dum ait: Terra tremiscens a facie Domini sub pedibus nostris commouetur, vt nobis metum incutiat: & nec sic ob nostram duritiam formidamus. Vrbes integrae absorptae sunt, & loca ab ira Domini desolata sunt: & nec sic trepidamus. Sol semel & iterum meridianis horis super nos obscuratus est: & nec sic corde pauemus. Bella Persarum ac diuersarum gentium barbararum commota sunt, & regiones nostras desolauerunt, vt nos metuentes Deum poenitentiam ageremus, cum indigeamus vtique poenitentia non dierum aut mensium, sed temporum plurimorum: & nec sic conuerti volumus.]

Idemque alibi, dum aduersus eos agit, qui terramotus naturalibus causis tribuunt, & non comminanti Domino, cum admirabiles eorum recenter effectus, haec inter alia de montibus Armeniae tunc terramotu concussis: At dicite (inquit) nobis rursus modum quomodo per terramotum montes Armeniae ab inuicem distiti, in mutuum quasi conflictum impellantur, ita vt ignis videatur excitari, plurimumque fumare, ex sic satis etiam longa loci intercapedine; rursusque locorum interuallo disuncti montes, singuli suo ordine ac loco constant? haec & alia de his multa Ephraem. Porro cum totus Oriens ista passus esse dicatur, ipsa tamen Antiochena ciuitas, in qua Arianorum saepe conuentus celebrati sunt, & in sanctos Episcopos decretae sententiae, per annum integrum (vt ait Socrates) terramotu concussa est, idem quoque affirmat Sozomenus, cum inquit: Pars Imperij ad orientem Solem spectans maximis terramotibus concutitur, & maxime omnium Antiochia, hoc Concilio ibidem confecto. Coeptum quidem esse hoc anno quarto Imperatoris Constantij, & quinto perseverasse, tradit quoque Cedrenus.

Huius

A Huius etiam terramotus visus est meminisse Gregorius Nazianzenus, cum res puertitiae suae versibus cecinit, sic dicens:

Nam cum lata graui quateretur Graecia motu, Vlla nec auxilij iam spes aliunde pateret: At tremor horribilis gelidos inuaserat artus: Nondum etenim sacro Baptismate petus habebam Imbutum, quando trahitur laustralibus undis Gratia, & eximius splendor, quem Spiritus affert.

Erat hoc tempore Gregorius ipse natus annos sexdecim, secundum initam a nobis rationem annorum vitae eius, de qua inferius suo loco dicitur.

Eodem quoque anno Eusebius Episcopus Caesareae Palaestinae exaturatus proseriptione Eustathij Episcopi Antiocheni, quem habebat ob fidem Catholicam aduersarium, ex hac luce subtractus interiit: quod quidem hoc ipso anno accidisse, illud affirmare compellit, quod Socrates ait, haud diu post eius obitum, Imp. Constantinum Iuniorum esse necatum, huius anni Consulibus Acyndino & Proclo. sunt haec verba ipsius: Eodem tempore Eusebius cognomento Pamphilus, Caesareae Palaestinae Episcopus, mortem obiit, & Acacius eius discipulus in illius successit Episcopatum; qui quidem cum alios complures libros, tum librum de Vita praceptoris sui Eusebij scripsit. Non longo post tempore Constantinus Iunior, qui nomen a patre traxerat, frater Imperatoris Constantij, in fines Imperij Constantis fratris sui natu minoris irruptionem faciens, cum eius militibus manum conflagit, ab iisdemque interficitur, Acyndino & Proclo Coss.] haec ipse. eadem quoque habet Sozomenus, contigisse videlicet eodem ferme tempore Eusebij & Constantini obitum.

At de ipso Eusebio hic primum agamus. Certè quidem Socrates dealbat Aethiopem, dum nititur ipsum Eusebium ab Ariana haeresi excusare, ac plane immunem reddere: ipse enim Eusebius licet tandem, vt Imperatori morem gereret, Nicæno Concilio subscripsisset, iisdem plane sordibus sciens volensque turpius inquinatus est, vt suslota in volutabro luti, & canis ad vomitum suum reuersus; adeo vt qualis ipse fuerit usque ad diem obitus, non sit aliunde querendum, quam ex rebus post Nicænum Concilium ab eo gestis, singulis ferme annis superius recitatis: vt plane non sit opus verbis agere, cum ipsa facta proclament. Vt autem excuset illum ab Ariana haeresi, citat libros ab eo scriptos contra Marcellum Ancyranum Episcopum, recitatque, ex illis fragmenta quaedam, quibus demonstratur eam de Filio Dei Eusebij fuisse sententiam, vt negarit ipsum esse creaturam tamquam vnam ex reliquis creaturis, ex nihilo a Deo creatis, sed ante omnes creaturas a Deo quidem non creatum ex nihilo, vt res alias a Deo creatas, sed reuera a Patre genitum, Patri similem, propter quod Deus sit, & per quem omnia facta sint.

Verum dum ex his nititur Eusebium purgare, aperte significat se Arij & Arianorum haeresis labyrinthum minime penetrasse, atque accuratè peruestigasse. At sicut, iuxta sacrum illud Prouerbum, Qui nauigant mare, enarrant pericula: ita qui cominus aduersus Arianos concertarunt, cuncta illorum latibula, secretos recessus, atque abdita penetrabilia vigilantissimo studio perscrutati sunt; vt inter alios Athanasius omnium facile princeps, qui in Commentario illo de Nicænae Synodi decretis contra Arianam haeresim statutis, plane declarat, non satis fuisse Magnae Synodo dicere, Filium nequaquam esse creaturam, & non ex nihilo, sed a Patre genitum, Verbum, & Sapientiam eius, quod Ariani istud ipsum in suam sententiam detorquerent, ac proinde addere opus fuisse, Filium ex substantia Patris esse, & illi in omnibus consubstantialem; per quod significaretur, non tantum Filium eiusdem esse cum Patre substantiae, sed & illi coexistisse semper: vt ex hoc & illud Arianorum excluderet, quo dicerent, fuisse tempus quando non erat. Nam licet ante tempora & creaturas omnes eum extitisse traderet, per quem creata tempora essent & creaturae, tamen Patri fuisse coaeternum negabant; repugnare inter se putantes ista, esse Filium a Patre genitum, & illi in principio coexistere; calumniantes ob id Catholicos duo Ingenita dicere. Haec & alia plura, quibus illud illudere conati sunt Catholicam veritatem de eadem Filij cum Patre diuinitate atque substantia, tum ipse Athanasius, tum alij omnes qui aduersus eos Commentarios scripsere, multis prosecuti sunt, quae & nos superius, cum de Nicæna Synodo egimus, attigisse meminimus, vt non sit opus eadem hic iterum cum Lectoris tadio disputare.

Ceterum

XXXVI. Greg. Naz. in carm. de rebus suis. TERRAEMO TVS ACERBITAS.

XXXVII. EUSEBIUS PAMPHILUS OBITVS.

Socrat. l. 3. cap. 3.

Sozom. li. 3. c. 2. in fine.

XXXVIII. EUSEBIUS PAMPHILVS ARIANVS PERSEVERAVIT.

XXXIX. Eadl. 4. 3. LATIBVLA ARIANORVM OBSCVRA.

Constantius Imperator. Huius celebritatis præsentia occasione collecti sunt Episcopi nonaginta, quorum trigintasex tantum erant Arianæ communicationis & factionis, ab iisdemque Synodus est celebrata: à quibus inter alia execranda, in locum absentis Athanasij, Romæ apud Iulium Papam causam suam agentis, institutus est Episcopus Alexandrinus Gregorius, atque Alexandriam missus, qui præsidio militum Ecclesiam illam Episcopo destitutam innaderet. Hæc autem quomodo se habuerint, singula sunt accuratè peruestiganda.

II. Athan. de Synod. ANTIQ. NA.

Quod primum ad tempus pertinet, est de eo locuples testis Athanasius a, dum hæc ait: Fuere autem numero, qui Antiochiam tempore Encæniorum conueniunt, nonaginta, Consulibus Marcellino & Probino, Indictione decimaquarta, præsentem ibidem impiissimo Constantio Imperatore.] ita ipse. Quod verò ad causam spectat huius cogendi Conuentus, occasionem ob Encæniam celebranda arripuerunt libentissimè Ariani, imò sanè callidissimè excogitarunt, vt sic effugerent Romanam Synodum, ad quam à Iulio Romano Pontifice vocati erant. Siquidem iam anno superiori (vt dictum est) cum Arianorum legati, qui Athanasium accusauerant apud eundem Iulium Papam, ab eodem Pontifice, cum se causa cadere viderent, vt tunc inferendum iudicium subterfugerent, Synodum eadem in causa ab ipso Iulio indicendam petiissent: annuente illo, & Italiæ Episcopis propterea coactis, citati sunt ab eodem Romano iidem Ariani ad prosequendas accusationes ab eis in Athanasium illatas: cum interim Athanasius ipse citatus Romam venisset, stitissetque se iudicio coram Iulio in Synodo examinandum, expectatis frustra aduersariis per annum & sex menses: sed detrectantes intereà Ariani, malæ causæ diffisi, in Urbem ad Concilium se conferre, inanesque exculationes obtextentes, hoc eodem anno, occasione Encæniorum Antiochiam conuenientes, dictum conuenticulum habuere. In his etenim eos vsos esse consiliario & adiutore Constantio, ad cumque vocatos Romam ad Synodum, pauidos confugisse, Athanasius b testatur his verbis:

Athan. ad Solitar.

III. ARIANI SVBTERFUGIUNT ROM. PONT. IVDICIUM.

Episcopus autem Romanus Iulius Synodum iussit fieri vbicumque vellemus, vt tutò & crimina obiicerent, & inuicem sibi obiecta refutarent: id enim eorum Legati, cum se vinci animaduertent, postularunt. Rebus igitur inceptis, cum malè sibi vbique conscij, de causa sua in Ecclesiastico confesso desperarent; Constantium cum lamentis, vt hæresis propugnatorem, adeunt: Vides, inquiunt, omnes à nostra hæresi deficere; pauci residui sumus: incipe persequi, quoniam etiam ab istis paucis destituimur, & deserti relinquitur: quos enim vi ad communionem nostram per exilia Episcoporum adegimus, ij ab Episcopis in sedes suas reuertentibus, vt contra nos sentiant, persuadentur.] & inferius de iisdem: Ceterum Eusebiani, vbi semel audissent, Ecclesiasticum cõfessum fore, vbi nec Comes assuturus esset, neque satellites pro foribus excubarent, nec ex Cæsaris præscriptis omnia fierent, quibus rationibus & non aliis Episcopos vicerant, imò qui sine hoc præsidio ne loqui auderent quidem; ita inhorruerunt, ac metu contracti sunt, vt presbyteros detinerent (Legatos nimirum Iulij) vltra diem cõdictam, causationem interim turpem fingentes, se ob bella Persarum venire non posse: sed nihil in ea re veri, metus enim conscientia eos impediēbat. Quid enim negotij Episcopis cum bello? aut quid obstaculi illis à Persis oriebatur, quò minus Romam, quamuis longinquam & transmarinam urbem, proficiscerentur?] Hæc tum illi quidem causæ diffidentes, ac planè quæ sibi obuentura essent mala timentes, si iudicium ipsorum Romæ in Concilio ibidem congregato, præsentibus ipsis, ventiletur: quamobrem illud in primis inter se istæc omnia conferentes decernunt, vt Iulij Papæ & Romani Concilij iudicium penitus subterfugerēt, & per Præfectos res vi adhibita peragatur: sed vt quodcumque velamen suæ ipsorum superinducerent turpitudini, de cogendo Episcoporum Conuentu Antiochiæ, dictam superius ineunt rationem.

IV. NUMERVS EPISCOPORVM QUI AD ENCÆNIAM VENER. Athan. de Synod. Sozom. l. 3. cap. 5.

His igitur inter eos fraudulento artificio concinnatis, Constantij mox litteris conuocantur Episcopi, adfuerunt ex diuersis locis Antiochiæ Antistites (vt habet Athanasius) nonaginta; sed S. Hilarius nonagintaseptem numerat, nonaginta verò nouem Sozomenus d. Quòd autem ex eis maiorem partem Orthodoxorum fuisse diximus, Arianos tantum trigintasex: nihil est quòd quis admiretur, si Catholicos Episcopos cum Arianis audiatur conuenisse, atque communicasse simul in sacris Encæniorum solemnitatibus, vnaque in eodem Concilio confedisse: quandoquidem Eusebiani haud palàm se Arianos

Arianos esse profitebantur, imò (vt inferius demonstrabimus) in eodem Conuentu iidem Arianum nomen publicis scriptis auersati sunt; sed & vidimus, non solum Constantini tempore, cum iidem accusarunt Athanasium, verum etiam paulò antè sub Constantio, cum Eustathium deposuerunt, se extrinsecus fidei & morum vindices præfuisse, illum damnantes ob adulterium, & quòd Sabellianus esset inuentus. Sic igitur non eò vsque peruenerat Eusebianorum nequitia, vt iidem Ariani esse conuinci possent, seque à Catholicis subducerent, licet horum hostes, & Arianæ essent hæresi addictissimi.

Sic etiam cum quis audit tam nefanda in eo Conuentu fuisse statuta, minimè existimet ea tot Catholicorum Episcoporum suffragiis decreta, eorumdemque subscriptione firmata: siquidem obtinentibus ac contradicentibus illis, ea omnia liquet ab Eusebianis, Imperatore fauente, eorumque votis pariter annuente, fuisse peracta. Est de his explorata certa que fides Iulij Romani Pontificis, dum in litteris postea ad eos scriptis planè testatur, ex tanto Episcoporum numero non nisi trigintasex impia illa decreta sinxisse, ait enim: Qui igitur sunt qui contra canones agunt? nõsne, qui cum tantis rerum documentis virum recipimus; an qui solum ad trigintasex suffragia eorum qui Antiochiæ fuere, externum hominem Episcopum salutarunt, eumque militari manu Alexandriam deduxerunt? quod ne tunc quidem factum est, cum Athanasius in Galliam relegabatur; quod tum haud dubium factum fuisset, si verè pro damnato habitus esset.] hæc Iulius. Dicendum est ergo (quod accidisse quoque vidimus in Tyrio Conuentu) Eusebianos vel clanculum seorsum ab aliis decreuisse tam indecora atque scelesti, vel fauore Imperatoris, nulla habita ratione refragantium maioris numeri Episcoporum, quod pauci illi statuerent, ratum ac factum tectum haberi voluisse.

Ceterum qui Arianorum dolos præferant, licet vocati, tamen interesse noluerunt. Sed & inter alios (inquit Socrates b) qui haud longè distabat Maximus Episcopus Ierosolymorum, qui Macario successerat, neitquam accessit, ratus, si accessisset, se compulsum iri Athanasij abdicacioni subscribere. Quinetiam Iulius Romanus Episcopus neitquam aderat, neque quemquam, qui eum locum suppleret, eò misit; cum canon Ecclesiasticus iubeat, non oportere absque sententia Romani Pontificis decreta Ecclesiis sancire. Cogitur itaque Concilium Antiochiæ, præsentem Imperatore Constantio, Marcello & Probino Consulibus: quintus iam agebatur annus à morte Constantini, istorum Cæsaris Augustorum patris.] hæc Socrates. sed & Iulius c per litteras conquestus est; nefas fuisse dicere, ab Eusebianis, pendente Romanæ indictione Synodi, aliud interim Antiochiam conuocari Concilium.

Quæ porro in eadem Synodo acta sint, Sozomenus d describit his verbis: Vbi verò omnes Episcopi in vnum conuenere, & Constantius etiam adfuit: complures eorum indignari, & grauius Athanasium accusare cœperunt; quòd scilicet legem de sacerdotio sancitam, quam ipsi tulerant, contempserat; quòdque prius Ecclesiæ Alexandrinæ administrationem occupauerat, quam potestas esset ei à Concilio permissa. Adiecerant præterea, eum ciuibus causam mortis extitisse, propterea quòd, cum in illam ciuitatem intraret, seditione excitata, multi occisi, non pauci in iudicium adducti essent.] hæc de illatis in eum accusationibus Sozomenus. Ceterum ex Iulij litteris ad eos scriptis constat alias quoque accusationes superius recensitas his esse additas, imò & quæ in Tyria Synodo aduersus eundem fuerant allatæ, & ab eisdem dolosis artibus actitata, ingesta fuerunt: idque eo consilio, vt Athanasium iustè depositum esse è sua sede omnibus demonstrarent. quibus omnibus visis, cognitis, & Eusebianorum calculo eonfirmatis, annuenteque pariter Constantio Imperatore, damnatione Athanasij conclamata, quem in locum eius substituunt Episcopum Alexandrinum, exquirunt. Præfertur ceteris, quos contigit tunc adesse, ex sententia Eusebij Episcopi Constantinopolitani, Eusebius Emifenus, homo nondum sacris initiatus. Quomodo autem acciderit eum tunc præsentem esse Antiochiæ, Sozomenus narrat, cum subdit:

Vnà adfuit quoque Eusebius cognomento Emifenus, genere oriundus ex Ecclesia, nobili ciuitate Osroënorum, ab ineunte ætate (vt mos patrius fert) sacris in litteris eductus, deinde litteris humanioris litteraturæ institutus, idque à magistris qui illo tempore ibi ætatem debebant. Postea autem ab Eusebio cognomento Pamphili, & Patrophilo Scythopolis Antistite, interpretibus & magistris suis, sanctos Scripturæ libros ex-

ARIANI SEORSVM INIQUA DECRETA STATVNT.

Apud Athan. Apolog. 2.

v. 1. Soc. l. 2. c. 5.

EPISCOPI CATHOLICI ABHORRERE ARIANORVM CONVENTVM.

Apud Athan. Apolog. 2.

VII. d. Sozom. l. 3. cap. 5. RES GESTÆ IN SYNODO ANTIQ. NA.

VIII. EUSEBIVS EPISCOP. EMIFENVS CREATUS.

Placillo,

IX. EUSEBII E-MISENENSIS EPISCOPUS. ²Socr. om. ubi supra, e. 85.

X. EUSEBII E-MISENENSIS EPISCOPUS. ²Socr. om. ubi supra, e. 85.

b Hieron. in Chron. an. 10. Constantij. c Idem de Script. Eccl. in Eusebio Emisf.

XI. EUSEBII E-MISENENSIS EPISCOPUS. ²Socr. om. ubi supra, e. 85.

quisitius perdidit. Qui profectus Antiochiam, simul ut Eustathius fortè propter A eriminationem à Cyro sibi illatam abdicatus erat, consuetudine Euphronij Eustathij successoris multum vsus est. Inde etiam, quoniam sacris litteris initiari renuebat, Alexandriam concessit, scholasque philosophorum ibi frequentauit: quorum disciplinis accuratè institutus rediit Antiochiam, & cum Placito, qui Euphronio succedebat, commoratus est. Postea verò quàm in ea vrbe fortè Concilium erat conuocatum, ab Eusebio Episcopo Constantinopolitano ad sedem Ecclesiæ Alexandrinæ capessendam designatus est: nam putabat illum tum propter piæ vitæ institutionem, tum propter singularem in dicendo facultatem, animos Ægyptiorum à beneuolentia, qua Athanasium complectebantur, facile auocaturum. At ubi Episcopatum capessere recusauit, ratione secum inita, quàm paratum in odium apud Alexandrinos incurreret, qui videre non poterant alterum in locum Athanasij subrogatum, Ecclesiæ Alexandrinæ Episcopatus Gregorio, Emisenæ autem ei tributus est.]

At quoniam digreditur Sozomenus ex rebus gestis in Antiochena Synodo ad ea quæ post hæc dicto Eusebio Emiseno contigisse tradit: nos quoque affectantes eius vestigia, sic eadem recitabimus, ut tamen eundem, in quibus turpiter errat, corrigamus. Cum igitur Eusebius Emesam ad suam Ecclesiam se contulisset, ibi (inquit Sozomenus) tumultu oborto, cum esset idè accusatus, quod eam partem astronomiæ, quæ rerum euentus prædicat, profiteretur; inde fugit, venitque Laodiceam ad Georgium illius Ecclesiæ Episcopum, necessarium & familiarem suum: qui cum eò profectus Antiochiam ad Placitum & Narcissum Episcopos, perfecit, ut Emesam reuerteretur. Plurimi illum fecit Constantius Imperator, secumque cum bellum contra Perfas gesturus esset, duxit. Fertur item, Deum multa per eum edidisse miracula, uti Georgius Laodicensis testatur, qui cum ista tum alia præterea de eo commemorat. Verum iste, licet insignis esset, non tamen eorum effugit inuidiam, quorum animos alienæ virtutes vehementer excruciare solent: nam in crimen adductus est, quod Sabellij tueretur opinionem, cum tamen iam tum decretis Concilij Antiocheni suffragaretur.] hæc de Eusebio Sozomenus: sed mendaciter quidem multa, utpote accepta ab Ariano homine Georgio Laodicensi.

Vt enim omittamus illa de successione Episcoporum Antiochenorum superius disputata: quod idem Eusebio Emiseno piam tribuit vitam atque miracula, hæcque omnia testificatione Georgij Laodicensis de eo plura scribentis, nimis facile rem tantam tali teste dignam putauit, quæ suis scriptis commendaretur posterorum memoria; & Ariano homini existimauit esse credendum, Ariano itidem miracula tribuenti. In re tam graui tam leuiter? Nonne hic ille Georgius olim presbyter Alexandrinus, qui ab Alexandro Episcopo Alexandrino tum ob Arianam hæresim, tum etiam ob alia nefanda crimina è gradu deiectus est, & postea Eusebianorum arte, in Ecclesia Laodicensi, defuncto Theodoto, factus fuit Episcopus? Sed & illud, quod ait, eundem Eusebium inuidiæ causa de Sabellianismo insimulatum; vnde, quæso, id verum esse constare potest, cum certum sit eundem Eusebium fuisse Arianorum alumnium, ac pernecessarium, Arianamque hæresim Sabellianæ ex diametro repugnantem magno studio consecratum? id quidem eius vitæ consuetudo in primis indicat, qua semper Arianis coniunctus fuit: quod maiores non latuit, qui absque vlla controuersia in Arianorum classem hominem reiecerunt. vnde sanctus Hieronymus b de eo: Eusebius Emisenus, Arianae signifer factionis, multa & varia conscribit.] at quænam hæc, alibi numerat, cum ait c:

Innumerabiles, & qui ad plausum populi pertinent, confecit libros: magisque historiam secutus, ab his qui declamare volunt, studiosissimè legitur: è quibus vel præcipui sunt aduersus Indeos, & Gentes, & Nouatianos, & ad Galatas ῥηθωρον libri decem, & in Euangelia homiliæ breues, sed plurimæ. Floruit temporibus Constantij Imperatoris, sub quo & mortuus, & Antiochiæ sepultus est.] & apud Theodoretum d: Erantistes dicenti hæc Orthodoxo, Eusebium fortasse audisti, qui Emesæ vrbis ad Libanum fuit Pontifex? respondit: Incidi in aliquot eius scripta, & inueni eum valdè consentire cum Arij dogmatibus. Ad hæc Orthodoxus: Is erat illius sectæ, &c.] At satis hæc ad Ariani hominis sepulturæ gloriæ titulum, quem tamen alicubi, maxima Auctoris inscitia, qui eius nomine quasdam edidit homilias, inuenimus nominatum esse beatum,

tum, & ab alijs recëssum perperam inter Sanctos. decepti hi omnes fuerunt Sozomeni auctoritate, quem scite oportuit confutasse, nè amplius eius assertio existat laqueus imperitis. Auctor quoque Socrates b est, eundem qui supra Georgium Laodiceæ Episcopum Arianum scripsisse librum de Vita eiusdem Eusebij, in quo tot tantaq; de collega impietatis mendacia confarciuit: sed de his alijs in Notis ad Romanum Martyrologium dixisse meminimus.

Redeamus iam ad res gestas in Antiochena Synodo, in qua ubi recusasset Eusebius Emisenus in locum Athanasij in Alexandrina Ecclesia subrogari, delectus est ab Eusebianis (ut Socrates c atque Sozomenus d testantur) Gregorius eidem Arianis dogmatis impietate coniunctus. sic enim cum, nempe Gregorium, non Georgium, nominant Ruffinus e, Socrates f, Sozomenus, & ante hos omnes Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentis. Sed antequam progrediamur vterius, admonendus hic, Lector, ob nominis quandam similitudinem, & alia plura simul conuenientia, magnas inter Scriptores veteres reperiri obortas ambages, dum interdum apud eos Georgius pro Gregorio vsurpatur, vel Gregorius versa vice pro Georgio ponitur: quod quidem non tam historicorum imperitiæ, quàm librorum vitio tribuendum potius est; cum tamen aded vultu similes potuerint quemque fallere vel sapientem. quam obrem magna opus est diligentia, ut confusa inter se nomina & res gestæ liquidò ab inuicem discernantur: alijs enim in perplexas & insolubiles quæstionum ambages atque inextricabiles labyrinthos inuitus licet quisque ferri cogetur.

Conueniunt in primis (ut diximus) ea nominis similitudine: concordant etiam patria, cum tam Gregorium quàm Georgium fuisse Cappadoces, veteres Scriptores tradant: de Gregorio enim mendosè Georgio scripto testatur Athanasius g; de Georgio Gregorius Nazianzenus h. Consentiant ministerio pariter, dum vterque creatus est, alter post alterum successit in locum Athanasij, Episcopus Alexandrinus: sunt quoque rerum gestarum similitudine minimè dispares, cum suo ipsorum vterque ingressu grafsatus fuerit in Catholicos Ecclesiæ Alexandrinæ, & in eos armauerit infideles: verum & dogmate iidem, ambo nimirum detestabiles Ariani. Sed & quod maius videri debet, quisque eorum violenta morte diem clausit extremum, occisus vterque, diuerso quamuis tempore, à populo Alexandrino.

Ceterum licet iidem propè lineamenti iidem fermè vultus vtriusque reddantur: tamen complures sunt differentiæ, quibus ab inuicem distinguantur: Siquidem prior hic institutus Antiochiæ Episcopus Alexandrinus in locum Athanasij, Gregorius, & nō Georgius reverè nuncupatus habetur à Gregorio Nazianzeno, Athanasio, Socrate, atque Sozomeno. At id quàm disertis verbis Athanasius i: Primum quidem (inquit) Gregorium, nunc deinde Georgium depeculatorè in Episcopatum mittunt, &c.] Ex quo quidem loco corrigendus est eiusdem Athanasij textus, in quem, siue scriptorum, siue typographorum vitio, Georgij nomen pro Gregorio frequenter irrepsit. Sed & tempora ipsa euidentius eosdem constituunt diuersos, dum Gregorius ex Concilio Antiocheno sedere cœpit hoc anno, Georgius verò cum iterum post Sardicensi Concilio Athanasio restituto atque deiecto, in locum ipsius fuit ab Arianis Episcopis subrogatus.

Ceterum ex testificatione Ammiani k, necesse est eosdem ab inuicem discriminari patria. siquidem Georgius nequaquam Cappadox verè fuit, sed Cilix, Epiphania ciuitate oriundus, cuius meminit Plinius l. In subscriptione quoque Nicæni Concilij, inter Ciliciæ Episcopos recensetur Amphion eiusdè ciuitatis Epiphaniæ Præsul. Ammianus enim de Georgio ait: Natus in Fullio, nempe parente fullone, apud Epiphaniam Ciliciæ oppidum.] Quod verò spectat ad similes ab vtroque res gestas; ex iis magna ambiguitas interdum exoriri contingat, cum præsertim eadem in eosdem Alexandrinos videantur admixta: tamen ab vtriusque illatæ clades, certis notis ab inuicem distinguuntur: nam ad facinus perpetrandum in Ecclesiam Alexandrinam, diuersis ad illam inuasionem tyrannicam reperiuntur vsi esse ministris: siquidem Gregorius id fecit per Philagrium & Arfacium Magistratus, Georgius verò per Heraclium Comitem, Syriam, & Faustinum. præterea Gregorius depositus est (ut suo loco dicemus) in Concilio Sardicensi, ac post decem menses occisus; Georgius verò peruenit ad tempora Iuliani Apostatæ, quando & ab Alexandrinis necatus atque discerptus est. rursum Gregorius ex clero electus ad Episcopatum, Georgius ex Curia Imperatoris: quæ omnia

²Petr. de Vita in Catal. Sancti. lib. 7. e. 63. ³Martyrolog. die 14. Aug. ⁴Socr. li. 2. cap. 6.

XII. GREGORII EPISC. ALEX. ²Socr. li. 2. cap. 6. ³Sozom. l. 3. cap. 1. ⁴Ruffin. li. 1. cap. 19. ⁵Socr. & Soz. ubi supra.

XIII. GREGORII CVM GREGORIO FACTA CONFUSIO. ²Athanas. ad Orthodoxos. ³Greg. Naz. Orat. in laudib. Athan.

XIV. QUIBUS DISTINCTVS SIT GREGORIVS A GREGORIO. ²Athanas. ad Solitar. vitæ agentes.

XV. k Ammian. lib. 22. l Plinius l. 51. cap. 27. GREGORIVS CILIX.

diuersis in locis reperiuntur expressa apud Athanasium in epistola ad Solitarios. His igitur hunc in modum perspicue elucidatis, ea utemur optimo iure licentia, ut cum apud Auctores, qui passim citantur, mendose Georgius pro Gregorio scriptus habeatur, in eis sic describendis, ad perplexitatem & rerum confusionem vitandam, Gregorium emendate reddamus.

XVI. GREGORIVS A QVIBVS ELIGITVR. Athanas. ad Solitar.

Apud Athan. Apo. log. 2.

Athanas. ad Orthodoxos.

Athanas. libro de Synod.

XVII. IULII PAPAE QVBREBLA. Apud Athan. Apo. log. 2.

XVIII. Soc. l. 2. c. 7. ARIANI OCVLTE INVADERESTV DENT VERAM FIDEM.

Quod autem ad Gregorij electionem pertinet: etsi nonaginta saltem numero Episcopi in ea Synodo conuenerint Antiochiæ; haud tamen (ut dictum est) ab omnibus eius electio facta est, sed paucorum dumtaxat suffragiis; de quibus hæc Athanasius a: Ut igitur Arianus est Gregorius, ita & ab Arianis missus, eumque nemo in Episcopum postulauit, nisi soli Ariani, ac proinde uti mercenarius & externus, &c.] In eandem quoque sententiam Iulius b (uti diximus) triginta sex tantum numero fuisse Episcopos tradit, qui externum, inquit, hominem Episcopum salutarunt. Quisnam verò qualisve hic antea fuisset, Athanasius docet his verbis c: Ego autem quia iam pridem, cum eum Ariani ut fidum sibi in Episcopum promouebant, scripto edideram, nemini vestrum Catholicis Episcopis ignotum esse Gregorium, eumque merito à vobis pro impietate sua excommunicatum esse, & anathema edicto Ecclesiæ proclamatum: nec aliam esse causam cur eum Ariani Episcopo mittant, nisi ne denuò ex meis scriptis similia conuicia paterentur: barbara & exotica in me vi coorti.] Idemque alibi de eodem cum agit, hæc habet d: Gregorij porrò Cappadocis ab Alexandrina ciuitate eiekti nulla mentio ratioque habenda est, ut hominis neque ex superiore vita commendati, neque vilo modo Christiani, sed pro temporis conditione nomen Christiani simulantis, & quæstum religionem arbitrantis, ac proinde nemo de illo conqueri debet; si in fide labatur homo qui neque scit de quibus loquitur, neque de quibus affirmet.] Hoc quidem de Gregorio isto, de quo agimus, esse intelligendum, quòd ait eiektum de Ecclesia Alexandrina, declarat.

Porrò de eiusmodi Gregorij perperam facta in Episcopum Alexandrinum euectione, iure postea ad eos scribens conquestus est Iulius Papa e, cum inquit: Profus ignoro quam ratione facta sunt, quæ facta sunt. Primum enim (si verum dicendum est) non decebat, cum nos ad celebrandum Synodum litteras mittremus, aliquos præoccupare iudiciu Synodi: deinde non decuit novos istos modos contra Ecclesiam induci: vbi enim est istiusmodi Ecclesiasticus canon, aut istiusmodi traditio Apostolica; ut in pace agente Ecclesia, & Episcopis concordibus cum Episcopo Alexandriæ Athanasio existente, immittere Gregorium, peregrinum & externum hominem, neque Alexandriæ baptizatum, neque plebi cognitum, neque postulatam à presbyteris, eumque Antiochiæ creare Episcopum, atque inde deducere Alexandriam non cum presbyteris aut diaconis ciuitatis, non cum Ægypti Episcopis, sed cum militibus? Hæc enim dixere & conquesti sunt, qui huc venerunt. Si enim post Synodum in culpa fuisset deprehensus Athanasius, non tamen oportuit creationem noui Episcopi ita illegaliter & præter canonem Ecclesiasticum fieri: sed in ipsa Ecclesia, & ex ipso sacerdotali ordine, atque ex ipso clero eius prouinciæ Episcopos constitui, & nequaquam ex illis qui nunc Apostolorum canones violant.] hæc Iulius, ex quibus antiquus mos eligendi Episcopos ex gremio matricis Ecclesiæ referatur. Quando autem contigerit aduentus Gregorij intrusi Episcopi Alexandriam, & qualis ille fuerit, suo loco dicemus.

Post electionem autem Gregorij quid in Synodo actum sit, Socrates f narrat, & ut apparet, accepit à S. Athanasio in Commentario de Synodis scripto: ait ergo: Qua re confecta, nempe Gregorij electione, fidem commutare laborant. Qui tamen nihil eorum, quæ in Concilio Nicæno acta sunt, reprehendere volebant: reuera tamen fidem Consubstantialis per crebra Concilia labefactare & euertere, & aliàs aliter de fide decidere aggressi sunt.] ita ipse. Verum Eusebiani non per huiusmodi tantum cuniculos clandestinè Nicænam fidei professionem labefactare tentarunt, sed & illud fuit eis in consilio: scilicet, ne res ab eis tyrannicè gestæ, ut ab Arianis facta, ab Orthodoxis irritarentur, & ab vniuerso Christiano populo inuidiam eo nomine & odium sustinerent; in eadem Synodo, callidè & vafre se Arium detestari, ac procul ab eius sententia abhorre- re, scripta fidei confessione, publicè professi sunt. Subdit igitur Socrates: Ceterum qua

A qua ratione ista acta sint, sequenti sermone ostendemus. Porrò epistola ab illis de fide Catholica prodita hæc est:

Nos neque sumus Arii sectatores (qui namque fieri potest, ut, cum sumus Episcopi, Ario presbytero auscultemus) neque aliam fidem, quam quæ ab initio diuulgata sit, recipimus: sed cum in fidem eius studiosè inquirere, eamque accuratè expendere niteremur, Arium potius ad nos reuertentem admissimus, quam eius opinioni sumus ipsi obsecuti: idque ex iis quæ dicentur, facile cognoscetis. Nam nos ab initio didicimus, in vnum Deum totius vniuersitatis, omnium rerum quæ tum mente tum sensu percipiuntur, opificem & curatorem * credere: & in vnum Filium Dei vnigenitum, qui fuit ante omnia sæcula, & vnà cum Patre, qui eum genuerat, extitit: per quem omnia visibilia & inuisibilia facta sunt: qui in nouissimis diebus secundum Patris beneplacitum descendit, & carnem de sancta Virgine assumpsit: qui omnem Patris sui voluntatem expleuit: qui passus est, resurrexit, & ad cælos ascendit, & ad dexteram Patris sedet, & venturus est iudicare viuos & mortuos, & Rex ac Deus in sæcula permanens. Credimus etiam in Spiritum sanctum: & si quid ampliùs adiungendum est. Credimus carnis resurrectionem, & vitam æternam.] Ita cum in prima epistola scripissent (subdit Socrates) Ecclesiæ ministris cuiusque ciuitatis miserunt. At vbi paulò ampliùs Antiochiæ fuerant commorati (per idem festum Encæniorum, ut ait Athanasius a) hanc fidei formulam quodam modò condemnantes, aliam de integro conscribendam curarunt.] Quòd enim ieiunè nimis visi essent de Filij Dei Diuinitate egisse, ac proinde facile in suspensionem venire potuisse Arianae impietatis, aliam paulò post conscribendam professionem curarunt, qua illud potissimum affectarunt, nimirum ne viderentur nouam edere fidem, affectatores se esse Apostolicæ traditionis, nec à substantiæ nomine abhorre- re. fuit ergo his fermè concepta verbis b:

XIX. EUSEBIANO RVM PRIMAE FIDEI FORMVLA.

* creatorem

a Athan. de Synod.

b Apud Socrat. l. 2. c. 7.

XX. SECVNDA FIDEI FORMVLA IN SYNODO ANTIOCHEN. SCRIPTA.

c Ioan. 1.

XXI. CALLIDA FRVSA ARIANORVM.

d Athan. de Synodo contra bases. Arian.

XXII. Hilarius de Synod. NOVAE FIDEI EDITIO NIS CAUSA.

B Credimus secundum Euangelicam & Apostolicam traditionem, in vnum Deum Patrem omnipotentem, eum vniuersarum opificem & fabricatorem. Et in vnum Dominum Iesum Christum Filium eius vnigenitum Deum, per quem omnia facta sunt, genitum ante omnia sæcula ex Patre, Deum de Deo, totum ex toto, solum ex solo, perfectum ex perfecto, Regem ex Rege, Dominum ex Domino, Verbum viuum, Sapientiam, Vitam, Lucem veram, veritatis Viam, Resurrectionem, Pastorem, Ostium: eumque; uerti nec mutari posse, expressam Diuinitatis, essentia, virtutis, consilij, gloriæ nec cõ- Patris imaginem, Primogenitum omnis creaturæ: qui fuit in initio apud Deum, Deus Verbum (sicut in Euangelio dictum est c: Et Deus erat Verbum) per quem omnia facta sunt, & in quo omnia consistunt. Qui in nouissimis diebus descendit de cælis, &c.]

At quis tam oculatus, qui inter tot de Christo præconia, & Diuinitatis eius signa atque certas expressas notas, existimet aliquid reperiri in eiusmodi fidei cõfessione, quod Catholico dogmati aduersetur? Ceterum ex his quæ docet S. Athanasius de Nicænis decretis, per facile in hoc erit reperire ipsorum mille faciatam artibus imposturam, quam vel eo vno argumento deteges: Si enim Catholicae fidei professores exhibent, quid opus est nouam cudere fidei formulam, persistente Nicæna; à qua deuiasse, istud ipsum est, hæreticum esse? sed odio persecuti sunt in illa vocem Consubstantialis, quam male demonstrant videri voluisse in hæc suam ipsorum confessionem transferre, verum dum dicunt, Filium imaginem esse substantiæ siue essentia; Dei, eo sensu quo accipiebant ista illi, hæresim confouebant: adeò longè aberant, ut Filium consubstantialem Patri eiusmodi fidei Symbolo profiterentur; prout pluribus manifestè declarat d, qui eos probè nouerat intus & in cute Athanasius. Huic igitur editæ ab eis fidei professioni, appositis quoque in fine anathematismis, subscripserunt Eusebiani omnes, & inter alios (ut ait Socrates) Gregorius recens institutus Episcopus Alexandrinus.

Porrò sanctus Hilarius e huius scribendæ fidei confessionis causam præcessisse ait, quòd vnus ex Episcopis illis in suspensionem adductus fuisset, praua sentire. id puto obiectum Gregorio ea occasione, quòd esset tunc electus Episcopus Alexandrinus, cum alioqui Eusebiani omnes eadem suspitione laborarent: qui quidem sanctus Hilarius (ut ex scriptis eius colligitur) non tam Eusebianis, quam vniuersæ Synodo nonaginta septem Episcoporum eam tribuit: sed præstat, ut Athanasium auscultemus, qui ab Eusebians eiusmodi professionem fidei editam tradit, cum iam prioris editæ eos poenituisse. Ceterum Hilarij editio paulum diuersa est ab ea quæ apud Socratem

^a Athanas. de synod.

& Athanasium reperitur. Sed quodd in hac fidei professione Eusebiani licet non fuerint A confessi Filium eiusdem esse cum Patre substantiæ, sed substantiæ Patris imaginem, hoc ipsum tamen iidem postea deleuerunt. Quamobrem in eosdem his verbis inuectus est Athanasius^a: Cum in Encæniis promulgassent Filium esse substantiæ Patris sine omni dissimilitudine imaginem; iureiurandoque affirmassent, se ita sentire, & anathemate execrarentur qui aliter sentirent: ac præterea cum Isauriæ ita scripissent; Non refugimus fidem in Encæniis Antiochiæ editam; ubi nomen Substantiæ adscriptum inuenias: veluti horum omnium obliti, paulò post in ipsa Isauria scripserunt, se *ὁμοούσιον*, & *ὁμοούσιον*, hoc est, Consubstantialiam, & Similem substantia, reicere, vt vocabula aliena à Sacris litteris, & nomen substantiæ tollere, vt quodd non in Scripturis reperiatur. Quis igitur posthac eos Christianos reputauerit? aut quamnam denique fides apud eos, apud quos nulla nec verba nec scripta robur habent, sed omnia pro tempore mutantur B & transformantur? Si tu Acaci, & Eudoxi, non refugitis in Encæniis promulgatam fidem, & in ea scriptum est, Filium substantiæ Patris esse indifferentem imaginem; cur igitur Isauriæ scribitis, Reicimus vocem Consubstantialiam? Si enim Filius secundum substantiam non est similis Patri; quomodo sine omni dissimilitudine imago Patris fuerit? &c.] hæc ipse, redarguens eos sibi ipsis reperiri contrarios. Porro eiusmodi ab illis editam fidei regulam, Luciani martyris titulo promulgatam fuisse, Sozomenus^b tradit.

^b Sozom. l. 3. cap. 5.

XXIII. ^c Athan. de Synod.

Sed nec tunc quidem eiusmodi secundæ ab eis editæ fidei formulæ steterunt: Theophronius enim Tyanensis Episcopus (inquit Athanasius^c) aliam istiusmodi fidem à se compositam in præsentia omnium promulgauit, cui omnes, hominis religione approbata, subscripserunt.] quæ hæc est:

TERTIA FIDELI FORMULA ANTIOCHIAE EDITA.

Novit Dominus, quem testem aduersus animam meam inuoco, quodd credo in vnū Deum, Patrem omnipotentem, vniuersitatis conditorem & auctorem, ex quo omnia. Et in Filium eius vnigenitum, Deum, Verbum, Potentiam, & Sapientiam, Dominum nostrum Iesum Christum, per quem omnia: eumque genitum esse ex Patre ante sæcula, Deum perfectum ex Deo perfecto, & apud Patrem existere in sua persona, & vltimis diebus descendisse, genitumque ex Virgine esse secundum Scripturas: Et postquam homo factus esset, passum esse, & resurrexisse à mortuis, & in cælos ascendisse, & sedere ad dexteram Patris sui: eundemque iterum venturum esse cum gloria & potentia ad iudicandum viuos & mortuos: eundemque permanere in sæcula. Et in Spiritum sanctum consolatorem, Spiritum veritatis: quem etiam per Prophetam promissit Deus se effusurum super seruos suos, & quem Dominus discipulis suis pollicitus est, & secundum pollicitationem misit, vt Acta Apostolorum^d testantur. Si quis igitur præter hanc fidem docet, aut diuersa in animo retinet, anathema esto: Aut quæ Marcelli Ancyrensis, Sabellij, aut Pauli Samosatani sunt, sapiat, & ille quoque anathema esto, & quicumque cum eo communicant.]

^d Actar. 1.

XXIV. HÆRETICIS INCONSTANTES.

^e Iste 47.

^f Job 24.

^g Gen. 4.

^h Job 5.

XXV.

QUARTA FIDELI FORMULAM SCRIBUNT EUSEBIANI.

Hæc cum Antiochiæ per tempora Encæniorum egissent: ne tum quidem arbitrati satis perfecte fidem suam conscriptam esse, vt pote homines turbido fluctuantique animo, aliud scripturæ genus de fide post aliquot menses conficiunt, amandantque in Gallias Narcissum, Marim, Theodorum, & Marcum, qui quasi à Synodo emissi, ista beatæ memoriæ Constanti Augusto, ceterisque, qui ibi aderant, tradiderunt.] sic refert Athana-

B

C

D

E

A Athanasius. Fuerunt autem Legati eiusmodi ab Antiocheno Concilio missi in Occidentem ad Constantem Imperatorem, qui primi inter eos videbantur Episcopi impietate præstantes, eo nimirum fulti consilio, vt quemadmodum Constantium Orientis Imp. hæresis cassibus inclusissent, sic & eum qui Occidenti præfesset Augustus, iisdem artibus captiuarent, fieretque vt cum eis vniuersus Christianus Orbis duceretur ab Ariana impietate captiuus, sicque, iuxta diuinum oraculum, immolarent saginæ suæ^a, & sacrificarent reti suo. Tanta ergo re concepta, ad tam immane facinus peragendum delinguntur ab eis in primis veterosus hæreticus, antiquus Arianus, atque Ario planè con-
B
C
D
E
natus, Narcissus Neroniadi in Cilicia Episcopus, quem Athanasius^b ad omnem impietatem audacissimum nominat; Maris Episcopus Calcedonensis, qui Narcissum superabat in propaganda Ariana hæresi diligentia; Theodorus Heraclæ (quæ & Perinthus dicitur) Episcopus, pollens malè parata ad decipiendum Fideles scientia; & Marcus Episcopus Arethusi, ad dolosa impertientia consilia alter Achitophel^c nominandus. His igitur tanti ponderis legatio à sceleratorum factione decernitur, daturque illis, haud dubium litteris adiuncta Constantij, quam ad Constantem Augustum perferant, statuta ab iis Antiochiæ nouissimè formula fidei: ipsam autem his verbis conceptam sanctus Athanasius recitat^d:

^a Habac. 1. EUSEBIANO RVM LEGATIO IN OCCIDENTEM. ^b Athan. Orat. 1. contra Arianos.

^c 2. Reg. 15. & 16.

^d Athan. de Synodo Arimin.

XXVI. QUARTA FORMULA NOVAE FIDELI SYNODI ANTIOCH.

Credimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, conditorem & factorem rerum, ex quo omnis paternitas & in cælis & in terris nominatur. Et in vnigenitum eius Filium Dominum nostrum Iesum Christum, ante omnia sæcula ex Patre genitum, Deum ex Deo, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt in cælis & in terris, siue ea visibilia sint, siue inuisibilia: eundemque Verbum esse, Sapientiam, Virtutem, Vitam, & veram Lucem: qui propter nos postremis temporibus homo factus est, & genitus ex sancta Virgine: eundemque; credimus crucifixum, mortuum, sepultumque, tertio die ex mortuis resurrexisse, assumptumque in cælum, residere ad dexteram Patris, & venturum esse in consummatione, vt iudicet viuos & mortuos, reddatque singulis secundum opera sua. Cuius regnum indestructibile permanet per infinitas ætates: Seder enim ad dexteram Patris non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Credimusque in Spiritum sanctum, hoc est, Paraclitum, quem pollicitus Apostolis, post reditum suum in cælos, misit, vt eos erudiret, omniaque illis in memoriam subiiceret: per quem animæ sanctificantur, quæ in illum sinceriter credunt. Eos porro qui dicunt, Filium ex non ente, aut alia substantia, & non ex Deo esse: aut, erat quando non erat Filius: alienos à se censet Catholica Ecclesia.] hætenus quarta descripta ex Antiocheno Concilio fidei confessio. Diuersum ab his omnibus est illud Symbolum Antiochenum, quod recitat

^e Cassianus de Incarnat. Domini, l. 6.

XXXVII. CATHOLICIS EPISCOPIS EUSEBIANIS ADVERSARIIS SVNT.

^f Gennad de Viris illust. cap. 1.

Cassianus contra Nestorium^e agens, in quo eadem Filij cum Patre consubstantialitas asseritur, non ab his, sed à Catholicis editum. Porro hæc omnia scripta & edita fuerunt ab Eusebianis tantum, ab illis, inquam, triginta sex Episcopis, qui in Athanasij damnationem & Gregorij suffestationem turpiter consenserant: obnitentibus haud dubium reliquis Nicænæ fidei professoribus, inter quos eminebat magnus ille Iacobus Episcopus Nisibita, qui inter paucos illos, qui reperiantur scripti ante canones Concilij Antiocheni, connumeratur. Passurus ne æquo animo erat magnus Iacobus Nicenam professionem infringi, verbumque, Consubstantialis penitus aboleri: qui (vt suo loco superius dictum est ex Gennadio^f) post multos labores atque certamina pro Concilij Nicæni defensione suscepta, & fideliter exantlata, de hoc ipso, Quod Christus Filius Dei sit, & consubstantialis Patri, præclarum commentarium siue antea scripserat, siue post hæc ad horum redarguendam temeritatem confecit: quod magis credimus, cum antehac nulla suæ perfidiæ scriptis Eusebiani edidissent publica monumenta. Cur autem nouissima hæc ab eisdem quarta fidei regula ibidem Antiochiæ non statim, sed conscripta post aliquot menses à prioribus fuerit: nulla quidem, quam opinari possumus, causa nobis occurrit, nisi ingruens Antiochiæ terræ motus, quæ anno superiori quo eiusmodi Synodus indicta est, & præsentiquo est celebrata (vt superius demonstrauius) vehementer est afflictata: adeo vt defuerit facultas inita semel comitia frequentius celebrandi. hæc sanè auspiciis decuit recentes Eusebianorum fidei regulas sanciri ac promulgari, quarum causa vniuersus Catholicus contremuit atque planè concussus est Orbis.

Ceterum quod ad eandem quatuor inter se diuersas scriptas ab eis Antiochiæ fides pertinet;

QUATUOR SIMVL FI- DEI REGV- LAE APVD EYSEB.

pertinet, illud quoque admiratione dignum, quod non sic quidem posterior cum scri- A pta est, prior ab illis iussa est aboleri, vt (quod par erat, cum nonnisi vna posset esse vera fides) secunda primam, tertia secundam, ac denique quarta tertiam sua ipsorum asser- tione delerent, sed sinerent easdem omnes integras permanere, ea nimirum calliditate atque vafricie, vt pro temporis atque loci ratione, quae sibi opportunior videretur, ex il- lis quatuor vnam ederent: quod fecisse Legatos ipsorum ad Constantem missos, Sozo- menus^a affirmat. At de his suo loco dicendum. Vides igitur quot indigeat velamen- tis ad suam ipsius turpitudinem contegendam mendacium; cum sincera veritas suo- met pro indumento candore nitens, honestissima, qua pulchrior redditur, gaudeat nuditate.

XXIX. CANONES SYNODI AN- TIOCHENAE.

Reperiuntur eiusdem Concilij canones viginti quinque: verum quod ab Eusebianis instituti essent; ab antiquioribus, cum citarentur in iudicio, reiecti fuerunt: vt accidit in causa S. Ioannis Chrysoptomi, qui semel ab aduersariis in Concilio depositus, cum re- stitutus esset postea pariter ab Episcoporum Synodo; illam restitutionem ea ex causa ab aduersariis obiectum est nullius fuisse momenti, quod scilicet contra canonem Eccle- siasticum Concilij Antiocheni ad sedem reuersus esset; cum per eum sanciat, vt de- positus in Concilio, nonnisi per Concilium maioris numeri Episcoporum possit a sen- tentia, qua fuerat condemnatus, absolui. Rem gestam sic narrat Socrates^b: Episcopi qui tunc aderant, non de alio crimine queri, sed hoc solum in iudicium adduci oportere dixerunt, nimirum quod post abdicationem, absque Concilij sententia, ipse sese in sede Episcopali collocauerat. Vbi Ioannes respondit, quinquaginta Episcopos, qui cum ipso communicauerant, ei in illa re suffragatos fuisse. Leontius contra, At plures, in- quit, tibi in Concilio refragati sunt. Rursus cum Ioannes diceret, hunc canonem non ad illorum Ecclesiam, sed ad Ecclesiam Arianorum pertinere (nam qui Antiochia ad fidem Consubstantialis tollendam conuenerant, praeter odium aduersus Athanasium con- cepto, hunc canonem ediderant) eiecto illius responso, contra eum sententiam pronuntiarunt, illud ne utiquam animis complexi, quod qui hoc canone vsi fuissent, etiam Athanasium abdicarant.] haec Socrates, eadem Sozomenus^c, & alij qui scriptis profes- cuti sunt res Ioannis Chrysoptomi.

Socrat. li. 6. cap. 16.

Sozom. li. 8. cap. 20.

XXX. d. Concilium Antiocheni, c. 11. Tom. 1. CANON DE RESITV- TIONE DAM- NATI EPI- SCOPI.

Porro canon ille huius Synodi Antiochenae, cuius causa oborta est controuersia, qui- que ab eodem Ioanne Chrysoptomo, vt ab Arianis conflatus, reiectus fuit, est huiusmo- di^d: Si quis a proprio Episcopo depositus vel presbyter, aut diaconus, aut etiam si a Synodo quilibet Episcopus fuit exauctoratus, molestiam Imperialibus auribus inferre non praesumat, sed ad maiorem Episcoporum Synodum sese conuertat; & quae se putat D habere iusta, in eorum Concilio allegat, atque ab his de se expectet, quae fuerit deprom- pta sententia. Quod si deficiens pusillanimitate, hoc noluerit facere, sed Imperatori fuerit importunus: huiusmodi nullam veniam habeat, neque locum illius restitutionis suae, nec spem recipiendi gradus habeat in futurum.] haec canon, & quidem aduersus Athanasium (vt apparet) editus; quippe quem dicerent Eusebiani, litteris tantum Im- peratoris subnixum, qui depositus fuerat in Conciliabulo Tyrio, in suam Ecclesiam Alexandrinam reuersum esse. Cum igitur idem ipse canon aduersus Ioannem Chryso- ptomum ab eius aduersariis adduceretur, qui ipsum defendebant, libera voce dicebant, canonem ab Arianis sancitum, & per Sardicense Concilium peritus esse sublatum, at- que irritum omnino redditum. id sane quidem: nam Sardicenses Synodi canone ter- tio, siue quarto, atq; septimo illud decretum est, vt liberum sit deposito a quouis Con- cilio Episcopo appellare iudicium Romani Pontificis, qui per se, vel per Legatos, alio- rum Episcoporum iudicium examinet atque diiudicet.

XXXI. RESPVIT INNOCEN- TIVS PAPA CANONEM CONC. AN- TIOCH.

Sed & de his agens Innocentius Romanus Pontifex, ad clericos Constantinopolita- nos scribens in eadem causa Chrysoptomi, haec de eiusmodi canone Antiochenae Syn- odi: Si qui verò & alij (canones scilicet) a quibusdam proferuntur, qui a canonibus Ni- canis discrepant, & ab haereticis compositi deprehenduntur: hi ab Episcopis Catholi- cis reiciuntur. Haereticorum enim commenta Catholicis canonibus astruere non li- cet, semper enim vel per contraria, vel per illicita labefactare student voluntatem Con- cilij Niceni. Non solum igitur his non obtemperandum esse dicimus, sed ipsa potius cum haereticis atque schismaticis dogmatibus esse conuenienda: quomodo & antea in Sardicensi Concilio ab Episcopis praedecessoribus nostris factum est.] haec Innocen- tius,

A tius, cum in locu Ioannis Chrysoptomi alius ab aduersariis fuisset substitutus Episcopus.

Ceterum quod spectat ad eiusdem Antiocheni Concilij canones, Eusebiani, apud quos nihil antiquius fuit, quam vt, in cuius suspicionem venerant, vitarent nomen ha- reticum; hanc ob causam, sicut in prima ipsorum ibi facta fidei confessione contestati in primis sunt, se Arium minimè sectatos esse; ita in canonum editione, quo ab eis sta- tuta recipere ab omnibus, ipso ingressu canonem illum posuerunt, quo Niceni Concilij canonis de Paschatis tempore instituti se vindices exhiberent, ac proinde ma- culam illam qua aspersi erant, quod ferrentur ipsi Nicenae Synodo aduersari, hoc dolo prorsus eluerent. Ad quorum confirmandam fidem illud quoque accessit, quod inter Episcopos qui scriperunt epistolam Synodalem, insignis ille Iacobus Episcopus Nisi- bita haberetur inscriptus: & è contra nomina eorum qui Arianae sectae erant antesigna- ni, vt Eusebij Nicomedensis, iam Episcopi Constantinopolitani, Acacij Episcopi Ca- sariensis, Maris Chalcedonensis, Patrophili Scythopolitani, Theognis Niceni, & alio- rum famosissimorum Arianorum scripta minimè legerentur in epistola Synodali, quam iisdem canonibus praefixere: eam verò verborum lenocinio fucatam sic breuiter conscripserunt^a:

XXXII. EYSEBIA- NORVM DO- LOSVM MSTV- DVM.

a Praefat. Cõ- cil. Antioch. Tom. 1. Con- ciliarum.

Sancita & pacatissima Synodus in vnum congregata, his qui per singulas prouincias sunt, vnanimibus sanctis & consecratoribus in Domino salutem.

Gratia & veritas Iesu Christi Domini & Saluatoris nostri sanctam Antiochenam Ec- clesiam visitans, & in vnum connectens per concordiam pacatissimi Spiritus, multa quidem & alia perfecit; in omnibus autem & pacata, suggerente sancto & pacifico Spiritu, etiam hoc perfecit, vt quae visa sunt rectè constitui, cum plurima consideratione & iudicio vna cum omnibus nobis Antiochiam ex diuersis prouinciis in vnum col- lectis Episcopis, in vestram notitiam deferantur. Credimus autem gratiae Domini & Spiritui sancto pacis, quod & ipsi conspirabitis nobis, tamquam in vnam fuisset vir- tutem nobiscum, & orationibus adnitentes, magis autem muniti & in Spiritu sancto praesentes, iisdem ipsis quae definita sunt consentientes, & ea quae visa sunt recta robo- rantes cum consensu sancti Spiritus consignabitis.] haec illi, auspicantes & canonum e- ditionem (vt dictum est) à stabilimento Niceni canonis de Paschatis die editi. At quos non decepisset eorum impostura tot tantisque fucata pigmentis? quibus cum de- cepti possent qui tunc erant in diuersis prouinciis Episcopi; quid mirum, si complures, qui posterioribus temporibus vixerunt, eadem vt canonica receperunt?

XXXIII.

CONCILII AN- TIOCH. SYNODICA.

Vnde accidit, vt canonum collectores, in antiquorum ab ipsis facta canonum colle- ctione, eosdem quoque tamquam editos ab Orthodoxis vna collegerint, & Ecclesiae le- gendos ediderint. Quisnam autem is primus fuerit, ignoratur: illud tamen compertum est, ex quadam antiquiori nobis incompta collectione in Concilio Chalcedonensi duos canones Antiochenae Synodi in Actione quarta atque vndecima ad verbum esse citatos, sed absque titulo Antiocheni Concilij: quorum quidem in eo codice, qui in Synodo probatus est atque lectus Actione vndecima, prior nonagesimo quinto, poste- rior verò nonagesimo sexto erat numero consignatus; cum tamen iidem in Concilio Antiocheno decimus sextus & decimus septimus ordine describantur: vt planè appa- reat non ex ipso Antiocheni Concilij codice editos esse, sed ex quadam antè iam facta collectione, communi maiorum auctoritate probata.

XXXIV.

CANONES AN- TIOCH. SYNODI QUOMODO RECEPITI.

Quae enim secundum Ecclesiasticam antiquitus traditam disciplinam ab eis in ea Synodo viderentur esse disposita, planè abiicienda non erant, sed ab ipsis tamquam ab iniustus possessoribus vindicanda; quae licet optima ac digna essent, ab eisdem tamen Eusebianis in malum vsu, nempe ad persecutionem Catholicorum conuerterentur. Sit in exemplum canon eiusdem Synodi quintus, citatus ac redditus per singula ver- ba in Actione quarta Concilij Chalcedonensis, cum dicitur^b: Aetius Archidiaconus Constantinopolis sanctae & vniuersalis Ecclesiae dixit: Regula est haec cum aliis posita à sanctis Patribus, quam custodientes sanctissimi Patres Episcopi docent & clericos, & monachos, & omnes Christum colentes. Si autem inueniant aut insultantes, aut ac- quiescere non volentes, hac vtuntur regula. Et ex codice relegit haec de clericis & mo- nachis, qui semetipsos à comunione suspendunt: Si quis presbyter, aut diaconus, suum contemnens Episcopum, à comunione semetipsum suspendit Ecclesiae, & secre- tius collectam fecerit, & altare constituerit, & noluerit euocanti Episcopo consentire, & no-

XXXV.

QUOMODO EYSEBIANI ABVTVN- TVR ECCLIE- STASTICIS REGVLIS. Tom. 1. Cõ- cil.

& noluerit eidem acquiescere, neque obedire & primò & secundò vocanti : hunc omnino damnari, nec unquam hunc curationem mereri, nec recipere eum posse honorem, ordinamus. Si autem permanferit turbas faciens & seditiones Ecclesiarum; per extraneam potestatem, tamquam seditiosum, debere corrigi.] & canone recitato, subditur: Omnes reuerendissimi Episcopi clamauerunt: Hæc iusta regula, hæc regula Patrum.] ita ibi.

XXXVI.

EUSTATHIA NI CATHOLICI NOMINATI

Ceterum tam utilis atque proficiuus ad schismaticos atque seditiosos coercendos præfens canon Ecclesiasticus, ab Eusebianis tamen ad vexandos Catholicos, haud dubium, statutus fuit. Siquidem (quod dictum est anno superiore) cum in locum Eustathij Episcopi Antiocheni Eusebianus Antistes Ario fauens fuisset Euphronius subrogatus: Catholici eius communicationem ut rem execrabilem detestantes, seorsum ab eo conuentus agebant, nec adigi potuerunt, ut cum Eusebianis Arianisq; iisdem Episcopis communicarent; qui & ab illis ignominia ergo Eustathiani nominati sunt: quod & accidit Alexandria, cum illic (quod dicemus anno sequenti) amandatus est Gregorius, in locum Athanasij subrogatus; cum nec vi militum atque tormentis, ut illi communicarent Catholici, eum auersati, compelli potuerunt. At nec hoc recens, & ab Eusebianis primùm dici potest esse statutum, quo schismatici vetarentur seorsum conuentus agere; cum omnes ad altare vnum, vnumque panem vniuersos Fideles participare debere, ipso exordio nascentis Ecclesiarum, semper eadem vigerit disciplina: adeò ut eum canonem reuicere, videretur contra Apostolica instituta pugnare.

XXXVII.

CORRIGITVR GRATIANVS. 2. II. dist. 26.

580. l. 3. c. 5.

Ceterum quod ad eisdem Antiochenæ Synodi canones spectat, illud in Gratiano displicet, quòd hanc Synodum inter Concilia à Catholicis habita recenset, quiq; dum agit de eodem Concilio Antiocheno, lapsus errore videtur, cum hæc ait: Quinta est Antiochena, in qua Patres vigintiduum statuerunt canones viginti quinque, quorum maximè Auctor Eusebius Palæstinensis Episcopus extitit.] At ex Auctore qui ait Synodo præfuisse Eusebium, satis quisque intelligere potuisset, non à Catholicis, sed ab Eusebianis, iisdemque Arianis, Concilium illud fuisse collectum. Ceterum constat Eusebium Episcopum Metropolitanum Cæsareæ Palæstinæ iam superiori anno esse defunctum; huicque Synodo præfuisse, qui in eius locum successit, Acacium. testatur id quidem disertis verbis Sozomenus, dum ait: Huic Concilio interfuerunt, non Eusebium solum, qui post Paulum eiectum, Nicomedià translatus, sedem Constantinopolitanam occupauit, verum etiam Acacius Eusebij cognomento Pamphili successor, & Patrophilus Episcopus Scythopolis, &c.] numerat post hos Theodorum Heracleæ, Eudoxium Germaniciæ, Gregorium, qui fuit electus Episcopus Alexandria, Dianzum Cæsareæ Cappadociæ, & Georgium Laodiceæ quæ est in Syria: sed aliorum Eusebianorum vsque ad numerum triginta sex, quos auctoritate Iulij Papæ diximus, & ceterorum vsque ad numerum nonaginta (prout ex Athanasio est demonstratum) nomina, paucorum exceptis, habentur incerta. Si verò inter Episcopos illos nominatus est in aliquibus codicibus Eusebius Palæstinæ; idem ipse est, quod excusus codex emendatè habet, Eusebius Gadarensis, quæ in Palæstina ciuitas est. De litteris autem ex hac eadem Synodo scriptis ad Iulium Romanum Pontificem, agemus sequenti anno, ex eiusdem Iulij ad ipsos redditis litteris eo anno conscriptis.

XXXVIII.

A VD A RV S HAERESIA R CHA.

Epiph. ha. res. 70.

Hic rursus occasione primi canonis huius Concilij, quo exagitantur illi qui aduersus decretum Nicænæ Synodi celebrarent Pascha more Iudæorum Luna decima quarta; agendum est de Audianis, sic dictis ab Audæo hæresiarcha; quorum causa idem videtur canon esse statutus: hoc namque tempore idem Audæus eandem improbatam opinionem, & à tempore Nicæni Concilij consopitam, conatus est iterum excitare, atq; apud suos magnopere propagare. Mentio est eiusdem Audæi apud sanctum Hieronymum in Chronico, anno superiore, nempe quarto dictorum Imperatorum. Vixisse autem ipsum temporibus Arij, S. Epiphanius auctor est, qui de eodè hæc posteris tradidit: Fuit (inquit) Audæus in Mesopotamia oriundus, clarus in patria sua propter sinceritatem vitæ, & zeli erga Deum, & fidei, qui sæpè conspicatus ea quæ in Ecclesiis sunt, in faciem Episcoporum & presbyterorum se talibus opponebat, ac ipsos redarguebat, dicens: Non oportet hæc sic fieri, vel ea sic peragi: velut vir veritatis studiosus, quales esse solent ora vitorum, qui pietatis sunt studiosi, & vitam maximè exactam viuunt: quapropter talia videns (velut dixi) in Ecclesiis loqui cogebatur ac confutare, & non tacebat.

A Si enim aliquem videbat pecuniæ studiosum ex clero, aut Episcopum, aut presbyterum, aut alium quemdam ex regula, omnino loquebatur: & si videbat aliquem in voluptatibus & deliciis viuentem, aut aliquem adulterantem Ecclesiasticam prædicationem & Ecclesiarum statuta; non ferebat vir hic, sed verbis (velut dixi) reprehendebat.

Erat hoc graue admodum his qui vitam approbatam non habebant: atque hac de causa contumeliis afficiebatur, contradictionem sustinebat, odio habebatur: agitariq; atque protrudi, atque ignominia affici tolerabat, ad multum tempus in Ecclesiis simul degens: donec quidam potenter in ipsum irruentes, virum propter talem causam expellunt. Ipse verò non sustinebat se eiici; sed magis obnitebatur, ut veritatem diceret, & à vinculo vnus sanctæ Catholicæ Ecclesiarum vnionis non discederet. Cum autem verberaretur sæpè tum ipse, tum sodales eius, & grauius pateretur; valde ingemiscens, consiliarium sibi ipsi sumit iniuriarum necessitatem: nam se ipsum ab Ecclesia separat; multique simul cum eo discedunt: & sic diuisionem fecit, cum nihil haberet in fide diuersum, sed rectissimè crederent & ipse & sodales eius, vel etiam si id dicere maximè oportet, in paruo quodam ipsum contentiosè ferri itemque eius assecclas. Nam cum hoc quod constabatur de Patre & Filio & Spiritu sancto mirabiliter, velut Catholica Ecclesia habet, etiam iuxta fidem rectam alia omnia in vita ad admirationem vsque seruabat: propriis enim manibus laborans ipse, & Episcopi ac presbyteri qui cum ipso erant, omnes nutriebantur.

B Postea verò, vbi expulsus est ab Ecclesia, ab alio Episcopo eadem inquirente & ab Ecclia digressus, eligitur hic Episcopus.] & post multa de rebus ab eo gestis: Sustulit tamen exilium ipse senex Audæus, ad Scythiæ partes à Rege (nempe Constantio) re-

C legatus eò quòd rebelles faceret populos: ab Episcopis enim ad Regem delatus est. Illic verò annorum tempore, haud scio dicere quanto, commoratus, vltius progressus est ad intima Gothiæ; multosque Gothorum ad fidem instruxit. Ab ipso sanè multa monasteria in eadem Gothia facta sunt, & rectæ vitæ conuersatio est instituta, virginitasq; ac exercitatio pietatis non vulgaris. Est enim reverà hic ordo in valde admiranda conuersatione, & omnia in ipsorum monasteriis rectè se habent, exceptis his contentiobus.] hætenus Epiphanius, eademque alij, qui eam sunt prosecuti historiam.

At quænam essent eorum dogmata, quorum gratia seclusi essent ab Ecclesia Catholica, idem Epiphanius docet; nempe (quod stultum planè & ridiculum est) ait hos Deum credidisse humanam ferre imaginem, secundum quam creauerit hominem ad imaginem & similitudinem suam. Addidit his Audæus, ut qui semel excidit ab Ecclesiæ Catholice cõmunionem, non amplius more Orthodoxorum Pascha, sed ex consuetudine Iudæorum, quartadecima Luna celebrandum diceret, contra decretum sacrosancti Nicæni Concilij, cuius vindices (ut demonstratum est) se præbuerunt Eusebiani in celebrata hoc anno Synodo Antiochena aduersus eiusmodi hæreticos nuper exortos, licet minimè nominentur. Verum & ille communis cum ceteris subinductus est ab eis error, ut non amplius communi omnium Fidelium nomine dicerentur Christiani, sed Audiani. At nec istud nomen diu perseuerauit in ipsis, qui à præcipuo ipsorum errore appellati sunt Anthropomorphitæ.

Quod autem spectat ad horum propagationem post mortem auctoris, hæc in fine habet Epiphanius: Multi porrò & post illius obitum fuerunt cum ipsis & post ipsum ordinis ipsius Episcopi, Vranus quidam in Mesopotamia. Sed à Gothia habuit aliquos, ipsosq; constituit Episcopos: fuit & Siluanus, & alij quidam, quorum aliqui è vita decesserunt, præsertim Vranus, qui in medio eorum gloriosus erat. Verum post horum ipsorum Episcoporum, Vranij & Siluani, qui ex Gothia originem trahebant, obitum, pleriq; dissipati sunt, & valde imminuta est ipsorum congregatio & in partibus Chalcidicis ad Antiochiam sitæ, & in partibus Euphratis. Nam à Gothia plerique fugati sunt non solum ex illis, sed etiam nostri illic Christiani, persecutione magna instante sub Rege Gentili, qui valde malus fuit, & Romanis infestus, eò quòd Romani Reges Christiani essent: adeò ut vniuersa gens Christianorum ab illis partibus fugata sit: neq; remansit radix sapientiæ, neq; planta fidei. At tamen si videatur omnes Fideles esse inde fugati, omnino sunt illic homines Christianæ religionis: nõ enim possibile est fidei fontem deficere. Multi igitur ipsorum Audianorum, vbi discesserunt à Gothia, in nostris partibus, huc delati, cohabitant, ab annis quatuor. Sed & à Tauro monte rursus discesserunt eorumdem

XXXIX. AVDAEVS AGIT CEN- SOREM EC- CLESIAE.

XL. Epiph. ibid. hares. 70. PROGRESSVS AVDAEI.

XLI. ERRORES AVDAEI.

XLII. Epiph. ubi supra. SUCCESSORES AVDAEI.

rumdem monasteria, atq; à Palestina & Arabia, erant enim iam dilatati, verum de cetero pauci & pauca monasteria, fortassis autē in duobus vicis in dictis partibus iuxta exteriorē Chalcidis partem, & vltra Damascum ad Mesopotamiæ partes: vsque hodie verò est horum ordo in paucis (vt dixi) superstes.] hæcenus de his Epiphanius.

XLIII. ALII ERRORES AVDAEUS THEOD. Hæc. vet. fabul. li. 670 4.

Porro Audæo alia quoque tribuit Theodoretus, cum ait: Dicunt hunc Audæum & tenebras & aquam & ignem dicere ingenita: qui autem sunt huius appellationis participes, hæc celant.] Quos verò laudat Epiphanius Audianos probatis vixisse moribus, eosdem temporibus Theodoretu, vitæ integritate admodum deprauatos esse, ipse affirmare videtur, cum subdit: Prætexunt autem se fugere Ecclesiæ communionem propter foeneratores, & eos qui cum mulieribus cohabitant, quamuis multa etiam ab eis grauiora perpetrarentur.] & inferiùs hæc de eorum disciplina in dimittendis peccatis: Hi autem se iactant peccata remittere, hoc scilicet modo: Postquam enim sacros libros vnà cum adulterinis, O, bipertito diuiserint (eos enim admirandum in modum arcanos & mysticos existimant) & hinc & illinc per versus posuerint: iubent vnumquemque per eos transire, & quæ à se peccata sunt, confiteri. Deinde confessis donant remissionem, non tempus ad pœnitentiam (nempe satisfactionem) vt iubent leges Ecclesiæ, præscribentes, sed sua potestate condonantes. Scientes autem qui transierunt, id quod agitur, ludum esse; verè quidem peccata celant, quædam autem parua & ridicula dicunt, quæ etiam dicere vereretur aliquis, nisi eadem qua ipsi amentia laboraret.] hæc Theodoretus.

XLIV. PECCATORVM REMISSIO NON SECTIS SATISFACTIO. Conc. Antioch. cap. 2. Tom. 1. Conciliorum.

Ceterum in Ecclesia Catholica non per simplicem peccatorum confessionem peccata dimitti, nisi digna sequatur satisfactio, Eusebiani etiam ex præscripto Ecclesiasticæ disciplinæ in eodem ipso celebrato hoc anno Concilio Antiocheno professi sunt, cum ita dixerunt: Omnes qui ingrediuntur Ecclesiam Dei, & Scripturas sacras audiunt, nec communicant in oratione cum populo, sed pro quadam intemperantia se à perceptione sanctæ communionis auertunt; hi de Ecclesia remoueantur, quamdiu per confessionem pœnitentiæ fructus ostendant, & precibus indulgentiam consequantur.] vel vt alia habet editio: Donec consistentes fructum pœnitentiæ demonstrant.] hæc planè aduersus Audianos, qui postea ob priorem illum errorem (vt dictum est) Anthropomorphitæ nominati sunt. At de Anthropomorphitis rursus dicendum inferiùs, cum hiam in Ægypti eremum diffusi magnas aduersus Theophilum Episcopum Alexandrinum ciuere turbas, quos & eius successor Cyrillus scriptis exagitauit.

Sozom. li. 8. c. 11. & 12.

XLV. LEGATI APOSTOLICAE SEDIS AB ARIANIS DETENTI.

Apud Athan. Apolog. 2.

His igitur de Antiocheno Concilio, atque aliis, quæ eius occasione sese obtulerunt dicenda, pertinentia ad historiam Ecclesiasticam, enarratis; iam ad reliquas res hoc anno gestas orationem conuertamus. Legati itaque à Iulio missi Elpidius & Philoxenus in Orientem ad conuocandos Eusebianos ad indictam Romæ Synodum, diutius (vt vidimus) dolo malo Eusebianorum detenti sunt: immò & nonnisi post res impie gestas in Concilio Antiocheno de institutione Gregorij in locum Athanasij, eos redire permisso esse, eiusdem Iulij Papæ litteræ postea ad eos scriptæ significare videntur, quibus ait: Nescio, cur vobis ita rem agere placuit, vt nos in hanc opinionem redigatis, vt arbitremur nos sub specie reuerentiæ pro ludibrio esse habitos, dictaque vestra irridendum fuisse, cum & presbyteros nostros ad vos missos, quos cum gaudio remissos oportuit, cum luctu remisistis, ob ea quæ istic geri conspiciebant.] in hunc modum de Legatis à se missis, & serò redire permisis, Iulius.

XLVI. SYNODVS ROMANA IN CAUSA ATHANASII.

Apud Athan. Apolog. 2.

Sic igitur haud expectato reditu Legatorum, cum statutus terminus indictæ Synodo longius præterlapsus esset (nam Athanasius, vt dictum est, annum & dimidium expectarat) idem Iulius Papa in Synodo eiusdem Athanasij causam cognouit, ibique præcognitis quæ aduersus eum ex Actis Tyriis & Mareoticis Eusebiani congesserant, patefactisque aduersariorum calumniis, & cunctis diligentissimè examinatis, ex Ecclesiasticarum legum præscripto eum iudicauit innocentem, recepitque ad communionem atque conuiuium. Id quidem in primis Iulius in dictis litteris ad Eusebianos postea scriptis testatur his verbis: Cum igitur istiusmodi allegarentur, & tot testes pro Athanasio starent, & ipse tam iusta pro se afferret: quid, quæso, nos oportuit facere? an non quod Ecclesiastici canonis est? hominemque proinde non condemnaremus, sed potius reciperemus, eumque pro Episcopo, quemadmodum est, haberemus.] & paulò post: Qui igitur sunt, qui contra canones agunt? nõne, qui cum tantis rerum documentis vi-

rum

recipimus: an qui solùm ad triginta sex suffragia eorum qui Antiochiæ fuere, externum hominem Episcopum salutarunt?] hæc de absolutione Athanasij Iulius Papa. Porro de his etiam Athanasius sic habet: Romæ verò congregati, Episcopi propè quinquaginta, Eusebianos, vt suspectos & timentes se sistere, non receperunt, & quæ ab ipsis scripta essent, pro vanis habuerunt, nos autem receperunt, nostramque communionem amplexi sunt.] ita ipse.

Athanas. ep. ad Solitari.

At hæc non sic quidem recenset post cladem Alexandrinam, quasi post illam contigerint, sed quòd suscepta ea de re semel oratione, ad finem vsq; voluit perduxisse, & postea, quæ essent antea gesta ac prætermissa, narrasse: quod reuera cum, in his, tum aliis in locis qui non attentius obseruauerit, in complures errores delabatur necesse est: quod vel ex hoc perspicuè demonstratur. nam cum in ea Synodo quinquaginta Episcoporum Romæ habita se à Iulio Papa esse receptum Athanasius affirmet (quod & idem tradit disertis planè verbis ipso exordio secundæ Apologiæ, & inferiùs paulò antequàm recitet eiusdem Iulij Papæ litteras postea scriptas) rursusque appareat ex eiusdem Iulij litteris, Eusebianos ad Iulium scriptis, ex postulantibus aduersus eum inter alia, quòd Athanasium ad communionem admisisset: planè liquet, antè esse receptum Athanasium, quam Synodus illa alia Romæ haberetur post Alexandrinam cladem, & acceptas ab Eusebianis litteras allatas per Elpidium & Philoxenum missos ad eos à Iulio Papa Legatos; ac proinde Synodum illam ex qua rescriptis Iulius ad Eusebianos, longe diuersam ab ea quinquaginta Episcoporum esse, in qua Athanasius absolutus ad communionem ab eodem Pontifice receptus est. ageamus autem de illa suo loco inferiùs.

XLVII. AMBIGUITAS TOLLITVR DE DVABVS SYNODIS.

Rursum verò de hac ipsa Synodo & sui absolutione hæc Athanasius, antequàm recenscat epistolam Iulij: Presbyter enim Vitus plures Episcopos quam quinquaginta ad Concilium adduxit, vbi & nostra defensio recepta fuit, nõsque digni habiti sumus communionem & agape: magnaque indignatio exorta est contra Eusebianos, quibus Iulium, cum ab eis litteras accepisset, rescribere iusserunt.] sed id sequenti anno. Secundum namque hoc iudicium fuit, quo ipse Athanasius pro illis ab Eusebianis calumniis est publicè absolutus, quod ipso exordio secundæ à se scriptæ Apologiæ, testatur his verbis: Quod ad nos attinet, iudicio nullo opus est. Iudicatum est enim non semel, secundum nos, sed sæpiùs ac sæpiùs: primùm quidem in nostra prouincia, cum ad id coissent propemodum centum Episcopi: secundo Romæ, nobis, ceterisque aduersariis Eusebij ad eius criminolas litteras iudicio comparantibus: fuerunt autem in eo consensu plura quam quinquaginta Episcopi. Tertio, &c.] ea enim quæ subdit de tertia absolutione pronuntiata in Concilio Sardicensi, dicemus suo loco.

XLVIII. Athanas. Apol. 2. ATHANAS. ABSOLVTVE ACCEPITVR IN COMMVN. ET AGAPEN.

Athanasius autem, simulatque Romæ in Synodo per Iulium Romanum Pontificem sententiam absolutionis accepit, Alexandriam nauigio reuersus est, affirmat id Socrates, dum ait eundem Alexandriam esse regressum, antequàm clades illa per Gregorium illata accideret, veritumque ne sua absentia Eusebianis aliquid molendi aduersus Alexandrinam Ecclesiam daretur occasio: quod oratus enim erat, ex contumacia illorum, detestantium ad Romanam Synodum conuenire, eosdem aduersus ipsum in Concilio, quod cogere Antiochiæ illos audierat, molituros. Nec eum fefellit opinio: siquidem accepit, Gregorium ab Eusebianis, iisdemque Arianis, creatum esse Episcopum Alexandrinum: cum ipse statim Circulares litteras ad Catholicos omnes Episcopos de eiusmodi facinore dedit, quibus, qualis esset Gregorius, eos admonuit, Testatur id ipse, cum ait: Ego autem quia iam pridem, cum eum Ariani vt fidum sibi in Episcopum promouebant, scripto edideram, nemini vestrum Catholicis Episcopis ignotum esse Gregorium, eumque meritò à vobis pro impietate sua, excommunicatum esse, & anathema edicto Ecclesiæ proclamatum, nec aliam esse causam, cur eum Ariani pro Episcopo mittant, nisi ne denuò ex meis scriptis similia conuicia paterentur, barbara & exotica vi in me coorti, Ecclesias in suam potestatem rede gere, vt ita Ariani simi suspicionem vitarent.] hæc ipse, quem quidem reuersum esse Romam Alexandriam, hoc anno, vel sequentis exordio, ex eo quoque perspicuè potest intelligi, quòd constat tempore grassationis Ariatorum in Alexandrinam Ecclesiam anno sequenti eum illic fuisse repertum, quod ipse et testatur in epistola ad Orthodoxos, de qua inferiùs.

XLIX. ATHANASIVS REVERSTITVR ALEXANDRIAM.

Socrates, l. 2. cap. 11.

Athanas. epist. ad Orthodoxos.

Quid præterea in hac eadem Synodo Romana gestum sit, Iulius Papa, suis ad Eusebianos datis litteris, nobis referat, nempe, cognitam quoque esse tunc Romæ Marcelli cau-

MARCELLI CAUSA COGNITA IN SYNODO. Apud Athan. Apol. 2.

Epiph. h. 72.

LII. MARCELLI FIDEI LIBELLYS.

LIII. COGNITA ROMAE CAUSA OMNIUM AB ARIANIS EXPULSORVM. Apud Athan. Apol. 2.

LIII. DEFENSOR ATHANASII ACCVSANTVS EUSEBIANOS.

fam, qui (vt vidimus) damnatus Constantinopoli ab Eusebianis, ipsum Romanum Pontificem appellans, Romam confugerat: de quo hac ipse: De Marcello autem, postquam de illo quoque, vt impio in Christum perscripsistis, vobis studui significare: eum, cum huc venisset, affirmasse falsa esse quae de se litteris vestris scripta essent. Sed tamen cum a nobis postularetur, vt de fide diceret; tanta cum fiducia per se respondit, vt nemo non perciperet, eum nihil a veritate proferre alienum, sed eadem pietate, qua Ecclesia, de Domino ac Salvatore nostro sentire: neque iam tantummodo, sed etiam olim huius sententiae se fuisse, confirmabat, &c. Plura subdit de eodem, quod iuste atque canonicè, atque ac Athanasius, ab ipso fuerit ad communionem admissus. Porro de Marcelli causa, & rebus ab eo gestis Romae cum Iulio, plura habet Epiphanius, qui libellum quem dicit ab eo oblatum Iulio recitat: sed an ille ipse sit, dubito, in eo enim licet multa reperiantur ad Arianorum opinionem confutandam; tamen, quod potissimum exigebatur a professore Catholico, nomen Consubstantialis non ponitur: quam ob causam libentius in eam sententiam venimus, vt nequaquam illa ipsa sit fidei professio, quam Iulius per omnia consentientem esse tradit Ecclesiae Catholicae. Sed ad cognoscendam plenius Marcelli causam Romae cognitam, eiusdem Epiphanius hic verba reddamus.

Apponam (inquit) & editionem sermonis, quem fecit ad Iulium beatum Romanum Episcopum idem Marcellus, nimirum sui ipsius defensionem faciens.] ac paulò post edita Romae Acta sic describit ex libello ipsius, quem recitat hinc verbis: Beatissimo comministro Iulio Marcellus in Domino gaudium. Quandoquidem aliqui ex condemnatis prius ab hoc quod non rectè credunt, quos ego in Nicæna Synodo redargui, contra me scribere ad tuam pietatè sunt ausi, tamquam ego non rectè, neque Ecclesiasticè sentiam, suam culpam in me transferre studentes: hac de causa necessarium duxi me conferre Romam, & commonefacere te, vt eos, qui contra me scripserunt, accerlas, quod praesentes ipsi in vtrisque a me redarguerentur, & quod, quae contra me scripserunt, falsa sunt, & quod adhuc nunc permanent in suo ipsorum errore priore, & horrenda tum contra Dei Ecclesiam, tum contra nos Praesides ipsorum ausi fuerunt. Quandoquidem igitur apparere noluerunt, cum miseris tu presbyteros ad ipsos, & hoc cum ego annum & tres integros Romae vixerim: necessarium putavi, hinc discessurus, meam fidem meam tibi a me conscriptam cum omni veritate, tibi tradere, &c.] recitat enim fidei ab eo scriptae libellum, habentem hanc appendicem: Et cum hanc ex diuinis Scripturis fidem acceperim, & a maioribus secundum Deum edoctus sim, eam & in Ecclesia Dei praedico, & ad te hunc scripsi, exemplari huius scripti apud me reseruato. Et rogo te, vt exemplar in epistola, quam ad Episcopos missurus es, inseribas: vt ne aliqui ex his, qui non exactè nouerunt nos & illos, scriptis illorum animum aduertentes decipiantur.] hac Epiphanius ex libello Marcelli: atque de eo modò haec tenus: inferius autem alias saepe, de qua illius fide plenius agetur.

At verò in eodem Romano Concilio non Athanasij tantum atque Marcelli, sed & aliorum complurium qui grauià passi erant ab Arianis in Oriente, & Romam ad Iulium Papam confugerant, audita querela sunt: quod idem Romanus Pontifex in litteris ad Eusebianos postea datis tradit his verbis: Non enim solum Athanasius & Marcellus Episcopi cum querimoniis de illatis iniuriis, sed & plurimi alij Episcopi ex Thracia, Coele Syria, Phoenicia, Palaestina huc conuenere: presbyteri item non pauci partim ex Alexandria, partim aliunde huc ad Concilium occurrerunt, & coram omnibus Episcopis ibi congregatis, inter reliqua dicta sua conquesti sunt, vim & iniurias Ecclesiis illatas esse, suaque Ecclesias eadem, quae Alexandrina, passas esse, & in aliis Ecclesiis familia designata.] Quae autem ibi sequuntur de Aegypti presbyteris iterum ad Synodum Romam venientibus, suo loco dicturi sumus. Qui verò fuerint Episcopi dictarum prouinciarum ex suis Ecclesiis pulsi, Athanasius recenset in Apologia de fuga sua, nosque de iisdem superius egimus. Porro ex illis alios ante, alios verò post hac tempora exilium passos esse, quae idem scripsit ad solitariam vitam agentes declarant. De his autem qui post Concilium Antiochenum ab Eusebianis eieci sunt, & per Iulium deinde restituti, suo loco dicemus, ordine temporum ritè disposito.

Quod etiam ad hanc Synodum spectat, illud necessarid admonendum est: eos qui Romam pro Athanasio Alexandria venerant, censuisse non esse satis, Athanasium fuisse à Iulio Romano Pontifice absolutum, sed petiisse ab eodem iudiciu contra Eusebianos. Non

A Non defuisset quidem in hoc Iulij studium, nisi, nouis obortis tu multibus, res ab Eusebianis callidè interrupta fuisset. id quidem est quod idem Athanasius ait: Certè fratres nostri Romae, anno superiori in fensi prioribus eorum hominum factis, cum nondum scelera ista accesserant, pro vltione sumenda Concilium iudici celebrarique voluerunt: & rem perfecissent, nisi Eusebiani Ecclesiam perturbassent, nosque interciperere conati essent, vt liberè sine reprehensione in sceleribus suis pergerent.] hac Athanasius: vt ex his appareat ea scripta esse anno sequenti, cum Ecclesia illa grassationem iam passà est à Gregorio Episcopo Ariano per Philagrium Praefectum intruso.

Quid autem, compertis his quae Romae in Concilio acta essent, Eusebiani Antiochia diutius commorantes, dimissis tandem Legatis Iulij Romani Pontificis, ad ipsum scripserint, nunc dicendum erit. Eos quidem non antea scripsisse, Legatosque dimisisse, nisi praecognitis quae Romae peracta essent de absolutis Athanasio atque Marcello, iisdemque ad communionem susceptis, eorumdem ad Iulium datae litterae significant: quae licet non exstent, ex redditis tamen ad ipsos litteris eiusdem Iulij, quales fuerint, satis perspicue intelligi potest: ait enim ipso eius exordio scriptae ad illos epistolae: b.

Legi epistolam vestram, quam mihi presbyteri mei Elpidius & Philoxenus attulerunt: miratusque sum, cum a nobis ex vera dilectione & bona conscientia scriptum esset, contentiosè à vobis, & non vt decuit, rescriptum esse. Fastus enim & arrogantia scribentium in epistola apparebat. Atqui aliena sunt ista à fide in Christum: decuit enim eum qui cum dilectione ad vos scriberet, eamdem vicissim dilectionem, non autem contentionem referre.] & paulò post: Ego certè (inquit) cum litteras vestras euoluèrem, post varias vltro citroque cogitationes, eas suppressendas putavi, ea spe, quod crederem saltem aliquos ex vestris aduenturos, nec opus fore istiusmodi epistolis, ne, si illae in publicum promerentur, multos hic dolore afficerent. Ceterum vbi nullus vestrum superuenerat, necessum fuit vt eas proferrem. Credite mihi: omnes admiratione pleni, vix induci poterant, vt crederent istiusmodi litteras à vobis profectas esse, in quibus rixandi potius quam charitatis affectus eminebat. Quod si ambitione ostentandae eloquentiae ita exceptae sunt à dictatore, id certè studium ad alios spectat. In rebus enim Ecclesiasticis non specimen eloquentiae, sed Apostolici Canones requiruntur, operaque dari solet, ne quis ex paruis in Ecclesia scandalizetur.]

Quod verò pertinet ad illorum querimonias iisdem datis ab eis litteris expressas: prima ordine illa à Iulio recensetur, quod indigno animo tulissent, se Romam esse citatos: sed & conquesti sunt, angustum fuisse tempus ad veniendum praefixum. Illud etiam D prae texerunt, non opus fuisse in alia Synodo retractari, quae in alia iam stabilita essent, indignantes Acta Tyrii conuenticuli à Iulio iterum examinari, adducentes in exemplum iudicium prolatum de Nouato & Paulo Samosateno: nec debuisse (quod addunt ex iisdem litteris Socrates & Sozomenus) quae ab ipsis iudicata essent, per Iulium labefactari; eo peperam ad hac probanda vsi exemplo, quod videlicet, cum olim à Romano Pontifice Nouatus Romae damnatus esset, Orientales eius communionem minimè recepissent. At hac in exemplum adducta, quam mendacia, quamque disparia sunt, quae superius diximus de Nouatiano & Nouato declarant.

Sed rursus quae ex iisdem ipsorum litteris recitant Iulius Papa atque Sozomenus, planè demonstrant, eosdem Eusebianos hac scribentes, saepe mordacitatis suas litteras aspersisse, nempe vt iudicium refugerent Ecclesiae Romanae (quod est peculiare haereticorum omnium) illud inculcasse; Nequaquam ex magnitudine ciuitatum esse aestimandas dignitates Episcoporum. At ipse Iulius falsè quidem tam futilem sed proccacem assertionem, ex suis ipsorum factis petito exemplo, & inducta testificatione refellit, vt pote qui maiorum ciuitatum semper sedibus inhiantes, nullo valeret loco consistere: nam ait: Si igitur verè parem eumdemque honorem in omnibus Episcopatibus censetis esse, neque ex magnitudine ciuitatum (vt vos scribitis) honorem eius rei crescere arbitramini: oportuit eum, cui concredita est parua ciuitas, in ea quae credita ipsi est, permanere, & nequaquam reiecta concredita, ad eam quae ei concredita non est, transuolare, ne eam quae à Deo data est, aspernari, illam verò quae hominum ambitu concessa est, magni facere videatur.] Hac dicens, planè suggillat eorum principem Eusebium, qui è Berythi sede in Nicomediensem transferat, & ex illa rursus se in Constantinopolitanam contulerat.

LVIII. Expostularunt etiam iisdem litteris Eusebiani in Iulium, quod scribens ad eos, non tamen ad omnes nominatim litteras rescripsisset, quarum illa erat inscriptio: Eusebio cum suis. Sed & hæc perbellè in eisdem conuertit Iulius: frustra nimirum eos ista indignè ferre, qui non existiment eas ad se litteras scriptas esse. Insuper iisdem ab ipsis datis litteris conquesti sunt susceptos ab illo esse in communionem Catholicam Athanasium atque Marcellum, antea ab ipsis damnatos Episcopos. Hæc & alia fortasse id genus cum scripserint ad Iulium Papam Eusebiani, de rebus à se in Synodo gestis nec verbum quidem fecerunt, nec quid in Ecclesiam Alexandrinam Gregorio ab ipsis iniuste decretam egissent, ut par erat, significarunt. istæ eadem de litteris Eusebianorum ad Iulium Papam scriptis habent Socrates & Sozomenus, sed dum ab alio Concilio Antiocheno quàm ab eo in Encæniis celebrato ipsas datas ponere videntur, planè hallucinantur: nam cum constet per eosdem Legatos Elpidium & Philoxenum ad ipsos tunc missos eas redditas esse, non ab alia Antiochena Synodo, quàm ab illa, vel alio tempore, opus est dicere datas fuisse. Addit quoque ex eiusmodi Eusebianorum litteris Sozomenus, eos iisdem contestatos esse, nunquam cum Iulio pacem atque concordiam inuituros, nisi quæ ab eis fuissent constituta probasset.

QVAE TA- CVERINT ARIANI.

Socras. l. 2. cap. 11. Sozom. l. 3. c. 7.

LIX. Tom. I. Con cil. in Iulio. LITTERÆ ARIANOR. AD IVLIVM CUIVS FIDELI SINT.

Socras. l. 2. c. 13.

LX. l. 2. De Pa- ganis Cod. Theod. RESCRIPTVM CONTRA IDOLOLATRAS.

Extat epistola quedam Arianorū nomine ad Iulium Papam data, sed ut rectè intuenti appareat, videtur esse ex iis, quæ Socrates atque Sozomenus tradunt, confarcinata: nam quæ qualisve essent eisdem Eusebianorum ad Iulium scriptæ, eiusdem Iulij litteræ ad eos redditæ, & ab Athanasio recitatæ, apertè significant: multa enim in illis desiderantur, quæ ex Iulij litteris produntur ab eisdem scripta esse, compluraque inesse noscuntur aliter quàm à Iulio relata sint; diuersasque cum ex nominibus, tum ex rebus, prudens quisque indagator inueniet: ut meritò eæ ipsæ quæ ibidem habentur recitatæ, tunc à Iulio Papa ad Arianos redditæ, eadem quoque suspicione laborent, nam quæ veræ & legitimæ sint litteræ Iulij ad illos rescriptæ, Athanasius quæ eas verbatim descripsit, recitatæque in secunda sua Apologia, absque controversia vlla declarat. Porro has litteras hoc anno ex Antiochena Synodo datas, antio sequenti potiùs Romam perlatas esse, & eo ipso tempore, quo Iulius, acceptis iis quæ gesta erant in Ecclesiam Alexandrinam, litteris Athanasium accersiuit, testatur Socrates. Liqueat enim ex his quæ dicta sunt superius, eas illis esse datas ex Antiocheno Concilio, eodemque confecto, & Iulium ad eos rescripsisse anno sequenti, post denuntiatam Romæ cladem Alexandrinam, ut, quæ suo loco dicemus ex eiusdem Iulij litteris, demonstrabunt.

Huius quoque anni Consulibus consignatū habetur Constantij Imperatoris rescriptum ad Magdalianum vicem agentem Præfecti Prætorij aduersus Idololatrias his verbis: Cesset superstitio, sacrificiorum aboleatur insania. Nam quicumque contra legem diui Principis parentis nostri, & hanc nostræ mansuetudinis iussionem, ausus fuerit sacrificia celebrare, competens in eum vindicta & præfens sententia exeratur. Acc. Marcellino & Probino Cons.] Erant hæc & ad sectam Eusebianorum illecebræ, dum eorum patronus ex huiusmodi aduersus Idololatrias promulgatis edictis maxime pius ab omnibus videri voluit.

I. GREGORIUS ARIANVS INVADET ECCLESIAM ALEXAND.

II. RATIO TEMPORIS ASSE- RITVR.

QVI modò sequitur annus Christi trecentessimus quadragesimus secundus, inscribitur Consulatu duorum Augustorum Constantij tertio & Constantis secundo, Orientali Ecclesiæ, ac potissimum Alexandrinæ, ob Eusebianorū grassationes funestissimus: quo Gregorius Cappadox, electus anno superiore in Antiocheno Concilio in locum Athanasij Episcopus Alexandrinus, per Præfectum Philagrium militari manu iussu Constantij Alexandriam introducit, cum iam Paschale festum proximè instaret.

Hæc quidem hoc ipso anno, non autè elapso, accidisse (ut certam temporis rationem reddamus) illud magnopere persuadet ut asseramus: quòd cum Antiochenâ Synodum in Encæniis celebratam ad plures constet menses fuisse propagatam, rursumque liqueat ex iis quæ paulò post dicturi sumus, Gregorij aduentum Alexandriam accidisse prope Pascha-

A Paschale tempus: necesse est affirmare (habita quoque longinquitatis itineris ratione) hoc ipso anno, dicto tempore, quo navigationi solent, exacta hieme, auræ secundæ aspirare, Gregorium è Palæstina soluentem Alexandriam peruenisse. Hæc autem quomodo se habuerint, cum à Socrate, Sozomeno, Theodoro, & aliis plerisque confuso ordine & ieiunè admodum referantur: nos Athanasium ipsum, de his, cum hæc pateretur, scribentem Encyclicam epistolam ad Orthodoxos, sequemur; aliaque ex eodem diuersis in locis sparsa pariter colligemus, in iisdem qui sæpè irrepsit errorem corrigentes, dum pro Gregorio Georgius frequentius scriptus (ut dictum est) legitur, discriminantes eos ab inuicem secundum notas peculiare cuiusque distinctas, Gregoriū Georgij loco reddidimus. Athanasius igitur ex immensa clade vix fuga lapsus, de rebus gestis in ipso Gregorij introitu, immò inuasiōe Ecclesiæ Alexandrinæ, publicam patentemque atque communem Orthodoxis omnibus scripsit epistolam, quæ hæcenus integra conseruatur, reddemus hîc eam, quòd non nisi huius sit argumenti, & elegantissima ex ea accipiatur epistolæ historia. se verò habet in hunc modum:

Mala quæ passi sumus, & intoleranda sunt, & conuictè enarrari nequeunt: sed tamen ut compendiosius vim acerbiteratæque earum calamitatum significem, historia mihi ex Sacris litteris recitanda videtur. Vir Leuita iniuriam in vxore passus, vimque eius indignitatis secum reputans (mulier enim Hebræa erat, & ex stirpe Iudæ) tantisque contumeliis attonitus, quemadmodum diuina Iudicium Scriptura denuntiat, vxoris corpus in partes diuisum ad omnes Israëlitas tribus misit, ut iniuria non ad se solum, sed ad omnes æque pertinere crederetur: utque vel vicem eius dolentes, vindices se præberent, vel negligentes eius sceleris pudore suffunderentur. Nuntij autem rem, ut gesta erat, enarrarunt: illi autem qui visu audituque id cognouissent, in hæc verba proruperunt: Numquam tale quid, ex quo filij Israël, ex Ægypto ascenderunt, accidisse. Concitatæ igitur sunt vniuersæ tribus Israël: omnesque, quasi id peculiariter passi essent, in vnum coiere. In summa, debellati sunt qui hoc scelus perpetrauerant: non enim ad generis coniunctionem, qui in bellum coiere, sed ad facinus respexere. Scitis istam historiam, fratres, & quæcumque ibi perquam diligenter à Scriptura super hoc negotio recensentur: vltimus autem eam excurrere, non est animus: præsertim cum ad eos scripturus sim, qui rem cognitam habent; & ipse ardeam quam primùm ad ea indicanda, quæ magnitudine & numero superent Leuitica ista mala.

Ideo enim huius historię mentionè fecimus, ut rebus eius temporis cum præsentibus in comparationem missis, in quibus tanta & tam immanis crudelitas est, maiorem quàm illi indignationem aduersus homines nefarios conciperetis. Siquidem acerbiteratæ persecutionum nobis illata ita præponderant, ut exigua videatur Leuitæ calamitas, præ illis quæ nunc aduersus Ecclesiam designata sunt. Vel potiùs numquam quidquam tale auditum est in orbe terrarū, neque quisquam vniquam istiusmodi mala expertus est. Tunc enim vna mulier iniuriam passa est, & non nisi vnus Leuita erat, ad quem vis illa referebatur: nunc autem vniuersa Ecclesia iniuria affecta est, & sacrarium contumeliosè habitum; & quod maius est, pietas ab impietate persecutionem perpetitur. Tunc singulæ tribus, singulis partibus mulieris visis; attonitæ consternatæque ferebantur: nunc autem totius Ecclesiæ membra diuisa sunt. Rem ita esse, etiam ex illis cognoscetis, qui alij atque alij in diuersas partes, ut iniurias suas exponant, missi sunt.

Obsecro igitur vos, ut ita animos vestros commoueat rerum indignitas, quasi non nos tantummodò, sed ipsi quoque iniuriam accepissetis; quo quisque, uti læsus opem in commune conferat, ne paulatim Ecclesiastici canones, & Ecclesiæ fides corrumpatur: quæ ambo in periculum veniunt, nisi Deus vestra opera quàm celerrimè delicta castiget, & Ecclesiam vindictæ compotem reddat. Non recens aut noua res est, Ecclesiasticorum canonum institutio, sed à primis fides suam sumpsit initium, sed ab ipso Domino opera discipulorum in nostram vsque ætatem propagata est. Ne igitur ea quæ hæcenus vsque ad nostra sæcula in Ecclesiis obseruata sunt his temporibus pereant; & quæ nobis concredita sunt, à nobis requirantur: agite fratres, ita animo excitemini, eumque zelum arripite, qui bonis dispensatoribus mysteriorum Dei congruit; & non aliter sitis affecti, quàm si in oculis vestris istiusmodi populatio commissa esset. Copiosius omnia ex tabellariis cognoscetis. Ego tamen mihi imperare non potui, quin paucis ea quoque delinearem:

Socras. l. 2. c. 8. Sozom. l. 3. c. 5. Theod. l. 2. c. 4.

Athanas. ad Orthodoxos. III.

Iudic. 19. EPISTOLA ATHANAS. DE CLADE ALEXAND. ECCLESIAE.

IV. IMMANISSIMA CLADES ALEXAND. ECCLESIAE.

V. SERVAH- DVM ADMO- NET MAIO- RVM DEPO- SITVM.

quò planè vobis constaret, nullo ymquam tempore talia in Ecclesiam perpetrata esse, A ex quo Saluator noster in caelum subuectus discipulis praecepit: Ite & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

VI. EDICTVM DE GREGORIO IN OVCENDO ALEXAND.

Quæ igitur aduersus nos & Ecclesiam commissa sunt, ad istum modum se habent. Solemniter nobis in pace conuenientibus, populisq; istiusmodi conuentu lætis, & ministris sacrorum secundum Deum vita conuersationeque per Ægyptum, Thebaida, Africam in melius proficientibus, mutuaque inter se & erga nos pacè & charitate affectis: ecce ibi statim Præfectus Ægypti litteras publicè proponit in speciem edicti, quibus declarabat, Gregorium natione Cappadocem pro successore mihi datum, satellitio stipulatoribusque Comitum in cathedram introducendum. Fama istius negotij tunc, vt in re noua, & nunc quoque post rem peractam, perturbauit omnes. Maior igitur ea de causa in templa populi defluxus, & præcipuè ob id, quòd nullas querelas nec à plebe, nec à presbyteris, nec ab Episcopis contra me habitas satis scirent, neminemque nisi Arianos cum Gregorio esse: ipsumque aded Arianum & esse, & ab Ariano Eusebio missum esse cognoscerent. Scitis autem, fratres, Eusebium cum suis, præfides semper & socios ipsius hæreseos Arianorum fuisse, & per eos nobis perpetuò insidias factas, operamque dedisse, vt in Gallias exulatum abirem.

VII. POPVLVS PRO ATHANASIO AGIT

Populus igitur indignari, queritari sæpè multumque, tum ad Iudices tum ad vniuersam ciuitatem protestari, nullam aduersus nos querelam ab Ecclesiasticis motam esse, Arianorum hæreticorū opera hanc insolentiam, legumque prauaricationem in Ecclesiam immitti. Sed vt demus querelam aliquam aduersus me susceptam, meumque nomen inter reos receptum esse: non tamen oportuit in mei locum Arianum, aut qui Ariana saperet, subrogari: sed secundum Ecclesiasticos canones, prout Apostolus præcepit, congregatis populis vnà cum Spiritu sancto, qui Episcopum constituent, publicè & in præsentia Clericorum Episcopum postulantiū, inquisitionem fieri, atque ita omnia canonicè peragi: non autem ad potentiam postulationemque Arianorum, qui ab Ecclesia alieni sunt, qui que Episcopale nomen non vereantur emere, successorem mihi dari, nundinatoremque Episcopalis tituli, præter consensum eorum, qui Episcopum postulare debebant, & præter voluntatem conscientiamque omnium, qui Actis adhibiti non fuerunt, per vim opesque Iudicum extraneorum in hanc dignitatem immittere. Id enim & Ecclesiasticos canones soluit, & Ethnicos ad blasphemiam suspicionemque cogit, vt putent, non legibus, rituque diuino, sed nundinatione & potentia Episcopos constitui: præclara igitur ista Arianica Gregorij constitutio tale sui exordium habuit.

VIII.

Illius porro introitus Alexandriam quàm multa nefaria perpetrarit, quantorumque D malorum auctor extiterit, licebit vobis & ex litteris nostris, & ab istinc proficentibus resciscere. Populis ergo grauitè ferentibus istarum rerum insolentiam, ideoque in ecclesiis cœtus facientibus, ne Arianorum perfidia Ecclesiæ fidei admisceretur: Philagrius iam olim (nempe vt dictum est, tempore Tyrj Conciliabuli) in Ecclesiam & virgines contumeliosus, per id tempus Ægypti Præfectus, olim transfuga nostræ religionis, Gregorij conterraneus, homo nequaquam spectatis moribus, fretus magistratus sui auctoritate præsidioque, ad quoduis agendum promptus, vt qui apostata & in Ecclesiam infestus & præceps, Ethnicas tribus, Iudæosque item, atque alios proteruos homines adhortationibus, magnisque promissis, quæ secundum pacta pro opera præstita benè persoluit, aduersus Ecclesiam instigatos cuneatim cum gladiis & fustibus contra populos in ecclesias immittit. Iam quid inde euenerit, non simplicem posthac sermonem requirit, cum ea res nec satis dignè explicari queat, aut sine lacrymis & planctu vel ex minima parte recenferi. Vbi enim apud priscos talis tragœdia? aut quid simile in bello & persecutione factum est ymquam?

IX. ECCLESIAE ALEXAND. IMMENSÆ CLADES.

Siquidem & ecclesiis & baptisteriis flammæ iniectæ. Magnus igitur luctus, eiulatus, & planctus per ciuitatem. Ciues, ea quæ agebantur, indignè ferre, occlamare Præsidi, vim protestari: eò quòd virgines sanctæ & incontaminatæ, nudatis corporibus, nefaria paterentur: iisdemque, si contumaciùs obfisterent, periculum capitis ingereretur: monachi pedibus obruti expirarent: alij Fisco addicerentur: alij gladiis fustibusque mactarentur: alijque vulneribus plagisque malè multati discederent. In sacrosanctam autem mentem, proh, quanta impietas & facinora commissa! Vides enim eos aues & nucas piceas immolare, idola sua laudibus efferre, in Dominum nostrum Saluatorem Iesum Chri-

A Christum & Filium viuentis conuitia verborumque contumelias iacere: sacros Scripturarum libros, quos in ecclesiis inueniebant, comburere: in sacrum baptisterium (proli superit) Christicidas Iudæos & atheos Ethnicos nulla cum reuerentia ingressos, eam verborum factorumque turpitudinem nudatis corporibus designare, vt pudendum abominandumque sit relatu. Nec defuere impij homines, æmuli acerbissimarum persecutionum, qui virgines continentisque, iniectis manibus, traherent, raptarent, & ad blasphemiam Domini que abnegationem compellerent, eosque, qui id facere recusarent, conciderent, pedibusque obtererent.

In hoc genere introitus sui splendidus ille & perquam egregius Gregorius lætus de istis malis, simulque mercedem & præmia pro hac tanta scelerata victoria Ethnicis, Iudæis, ceterisque quorum opera ad talia vsus erat, dispensans, in prædam rapinasque ecclesiam dabat: semel autem vt istiusmodi generis sceleris est licentia data, multa deteriora quàm in bello, crudeliora quàm in latrocinio committebantur: cum & isti obuia diriperent, illi in cellis reposita diuiderent, magnamque copiam vini aut ebiberent, aut effunderent, aut asportarent, oleumque reconditum prædarentur, fores cancellosque tamquam reiectamenta gestarent, & candelabra ibi ad parietem deponerent, cereosque ecclesiæ idolis adolerent. In summa, magna vbique in ecclesia depopulatio, & plurima mortis imago. Non tamen ad ista impij Ariani vilo pudore commouebantur: quin tetiora adhuc atrocioraque cumulauerunt. Vidisses enim presbyteros & laicos in ius trahi, virgines è cœtu suo diuulsas ad tribunal Præfidis raptari, & in carcerem conici, alios Fisco addici, alios flagellis cædi, panes sacrificiorum ministris & virginibus interdici. Hæc autem sub Pascha in sacra Quadragesima acta sunt, per quod tempus ieiuniis dediti erant.

X. GREGORII ARIANI SCELERA.

Interim egregius ille Gregorius, arrogatis sibi moribus Caiphæ, cum Præsidi Pilato contra pios Christi cultores debacchabatur. Certè ipso die Parasceues ingressus in quamdam ecclesiam, cum duce & Præsidi Ethnicorum populorum, intellecto hominum odio, quo illius violentum introitum auersabantur, auctorem consuasoremque se præbuit crudelissimo Præsidi, vt eadem hora trigintaquatuor virgines, & matronæ item, virique ingenui publicè flagellis cæderentur, & in curricula conicerentur: inter quos virginem quamdam studiosam litterarum, & adhuc Pfalterium manibus retinentem, publicè flagellari iussit: ereptus virgini à carnificibus liber, ipsa autem post flagra in carcerem reclusa est.

XI. DIE PARASCEUES QUOT SACRILEGIA

His autem ad hunc modum patris, ne in reliquum quidem tempus otium egeret: D quippe qui in alia illa ecclesia, in qua ego potissimum per hos dies commorabar, eadem prorsus molientes, furore ipsorum etiam in templum immisso, nihil non egere, vt ibi me interceptum de medio tollerent: nec aliter euenisset, nisi gratiam propitiam Christi auxiliaremque mihi expertus fuisset. Vnde ita delapso licuit mihi pauca ista ex innumeris mala recensere: ego enim videns eos ad extremam rabiem deuenisse, mecumque rationem iniens, quòd ne vel ecclesia noxam acciperet, aut virgines indigna paterentur, cædesque denuò committerentur, eademque iterum iniuria contumeliaque in populum incumberet, furtim me populis subdixi, memor verbi Saluatoris nostri: Si vos persecuti fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Noueram enim ex ijs quæ aduersus primam illam ecclesiam perpetrauerant, nihil sceleris eos in istam ecclesiam omisso: vbi ne ipsam quidem Dominicam diem sanctissimi festi vlla in reuerentia habuere, quòd minus eo ipso tempore, quo Dominus omnes ex mortis vinculis compedibusque eripuit, homines eius ecclesiæ in vincula conicerent. Gregorius autem cum suis gregalibus, veluti bello in Christum suscepto, fretus confususque Præfidis potentia, diem illam liberalem vindicemque seruis Christi in luctum & mœrorem vertit: Ethnicis contra oculis animisque malignis diem illum sanctissimum intuentes, læticia gestiebant. Gregorius verò (credo ex mandatis Eusebij) vinculis compedibusque per id tempus Christianos ad luctum complorationemque compellebat.

XII.

ATHANASIVS CLAM ELAPSUS.

Mat. 10.

Hoc genere violentiæ Præses ecclesias diripuit, direptasque Gregorio & furiosis Arianis tradidit. Reiecitij igitur homines, & sum moti ab Eusebio, in ecclesiarum direptionibus sibi gratulantur: populus autem Dei, & clericis Catholica Ecclesiæ ea necessitas inlicita est, vt cum impijs hæreticis Arianis communiceant, aut ab introitu ecclesiæ abstineant. Quin & naucleris, aliisque marinas nauigationes obeuntibus, non exigua vis adhibita

XIII. A PRÆSIDE ALEXAND. CAUSA ATHANASII SAERITVM IN ALIOS.

CHRISTI
342.IULII PAP.
6.CONSTANTII
CONSTANTIS IMPR. 6.

est à Gregorio, dum alios opera Præsidis in tormentis habet, alios verò in carcerem A conicit, & compedibus astringit ea de causa, vt & ipsius sceleribus metuerent contradicere, & litteras ab eo deferendas acciperent. Verùm ne ita quidem contentus; quò se nostro sanguine satiaret, induxit crudelissimum Præsidem facinorum socium, vt decretum sub populi nomine aduersum me odiosissimis verbis descriptum ad pientissimum Imperatorem Constantium mitteret, vnde non solum exilium, verùm etiam mille mortes expectandas putes. Is autem qui decretum scripsit, transfuga est nostræ religionis, quippe qui, relictis Christianis, idola Gentium turpiter adoraret: qui autem litteris istis subscripserunt, Ethnici sunt.

XIV. Et ne multum in scribendo, persecutio adest, eaque persecutio, qualis numquam anteà aduersus Ecclesiam oborta est: Nam in superioribus persecutionibus, cum quis ad fugam adigeretur, erat vbi suas partes cum aliis coniungeret, & cum occultaretur, non deerat Baptismi copia: hæc autem multa & præfens crudelitas Babyloniorum impietatem amulatur: vt enim illi Daniele, ita præclarus iste Gregorius eos qui domi orationes faciunt, ad Præsidem defert, & ministros sacrorum infensissimè obseruat: adeò vt ex ista violentia multi destituti, inopia Baptismatis, periclitentur, multiq̄ sine visitatoribus ægrotent & lamententur, acerbiorum sibi hanc calamitatem quam morbum arbitantes: populiq̄ sacrorum ministris abactis, non ignari impietatis Arianorum, præoptant potius ita ægrotare & periclitari, quam vt Arianorū manus capitibus suis imponi sustineant. Vt igitur Arianus est Gregorius, ita & ab Arianis missus est, eumq̄ nemo in Episcopum postulauit, nisi soli Ariani; ac proinde vt mercenarius & externus, grauias & perquam acerba in populos Catholicæ Ecclesiæ, quasi alienos, & non sui gregis per fidem, facit.

XV. Ego autem quia iam pridem, cum eum Ariani vt fidum sibi in Episcopum promouebant, scripto edideram, nemini vestrum Catholicis Episcopis ignotum esse Gregorium, eumq̄ merito à vobis pro impietate sua excommunicatum esse, & anathema edicto Ecclesiæ proclamatum, nec aliam esse causam cur eum Ariani pro Episcopo mittant, nisi ne denuò ex meis scriptis similia conuicia paterentur; barbara & exotica vi in me coorti, Ecclesias in suam potestatem rede gere, vt ita Arianismi suspensionem vitarent. Verùm & hic quoque magnopere frustrati sunt: nemo enim Ecclesiasticorum hominum Gregorio se adiunxit, exceptis hæreticis, ceterisq̄ ob crimina sua ab Ecclesia reiectis, illisq̄ item qui metu Præsidis communionem simulant. Hanc tragediam ille iam olim quidem cum suis meditatus est, sed nunc eius dramatis agendi facultatem per calumnias nactus est, quibus nos ad Imperatorem accusauit. Sed enim ne ita quidem conuiescere potuit, vt qui etiam nunc mercedem quærat, & notis amicissimisq̄ adeò se terribilem infestumq̄ præbet, vt nemo non metu mortis in exilium fugiat.

XVI. Verùm non idè de sceleribus eorum formidinem, sed potius indignationem & vindictæ cupidinem concipere debetis, cum hoc nouo genere scelerum aduersus nos vsi sint. Si enim patiente vno membro, compatiuntur & reliqua membra, & secundum beatum Paulum, flendum est cum flentibus: certè tanta Ecclesia læsa, quisque, quasi ipse læsus esset, ad vindictam se accingere debet. Communis enim omnium Saluator est, qui ab illis blasphematur, & omnes quotquot sunt Canones, ab iisdè violantur. Si vobis in Ecclesia sine vilius querela sedentibus, subitò per edictum Principis successor mittatur, & talia contra vos designarentur, an id, quæso, sine indignatione toleraturi essetis? an non potius vindicandum censeretis? Est igitur æquum, vestram indignationem commoueri, si ita res silentio transmittatur, paulatim in singulas Ecclesias idem malum propagetur, nostraq̄ disciplina in mercatus nundinationesq̄ abeat.

XVII. Quod igitur ad Arianos pertinet, rem vobis compertam dico: sæpè enim eorū impietatem publicè priuatimq̄ damnatis; neque ignari estis, qualis sit Eusebius cum suis, & quantopere cum Arianis eandem hæresin foueat: quæ res in causa fuit, cur nobis olim insidiatus sit. Porro quæ per eum eiusq̄ socios designata sunt, quantoq̄; ea sint atrociora vel bellicis calamitatibus, idè meis scriptis ostendi, vt statim à rebus narratis sumpto zelo, rectè tenderetis ad tollendos talium scelerum in Ecclesiam auctores. Certè fratres nostri Romæ anno superiore infensi prioribus eorumdem hominū factis, cum nondum scelera ista accesserant, pro vltione sumenda, Concilium indici celebrariq̄ voluerunt: & rem perfecissent, nisi Eusebiani Ecclesiam turbassent, nosq̄; interciperere conati essent,

CHRISTI
342.IULII PAP.
6.CONSTANTII
CONSTANTIS IMPR. 6.

A vt liberè sine reprehensione in sceleribus suis pergerent. Quòd si Episcopi illi Romæ tunc temporis in hæreticos iras sumptere: quanto infior grauiorq̄ vestra & ira & indignatio fuerit, cum prioribus maleficiis tantum scelerum addiderint? Obsecro vos igitur, ne tanta facinora leuia aut negligenda putetis, neve inclytam Alexandrinorum Ecclesiam, hæreticorum pedibus obterere conculcariq̄ sinatis. Certè indignitas ista rerum in causa est, vt populi sacerdotisque seorsum sine synaxibus viuant, taciti quidem ob vim Præsidis, animo tamen impietatem Arianorum execrantes.

Si igitur aut ipse Gregorius, vel alius quispiam ad vos scribat, ne recipiatis, fratres, illorum litteras, sed oblatas disrumpite, eorumq̄ tabellarios vt impios & scelerum administratos eiicite. Quòd si formulam pacificatoriam scribat, ne illam quoque recipiatis: metu enim Præsidis, violentiaq̄ Gregorij, ad has litteras perferendas compulsi sunt. Ego autem (quia verisimile est, Gregorij gregales de Gregorio scripturos esse) meis litteris vos præmonere studui, vt reiecto personarum delectu, sicuti Dei amuloribus congruit, subornatos submissosq̄ ab hoc hominum genere expellatis, qui hoc ipso tempore in Arianorum gratiam, Iudæos, Ethnicosq̄ homines ad persecutiones, virginum stupra, cædes, Ecclesiarum depopulationes, incendia, blasphemias instigarunt. Neque enim impius & furiosus Gregorius, quòd Arianus non sit, inficiari poterit; cum is, qui litteris subscribit, pro documento in contrarium sit: Ammon enim iste eius subscriptor iam olim à beato Alexandro ante me Episcopo ob multa mala impietatemq̄ ab Ecclesia eiectus est. Ob hæc omnia, quæso, rescribite, & impios condemnate: vt sacerdotes qui hic sunt, populiq̄ Orthodoxam vestram religionem, zelumq̄ vestrum aduersus malos conspicientes, de vestra gaudeant concordia fide: isti q̄ scelerum in Ecclesiam auctores, vestris litteris, vel serò, errorem suum respuant, & pœnitentia capiantur. Salute eam, quæ apud vos est, fraternitatem: qui mecum sunt fratres, vos salutant. Dominus autem vos sanos, nostrisq̄ memores conferuet, domini verè desideratissimi.] hæcenus Athanasij ad Orthodoxos epistola, quam, priusquam Alexandria recederet, è latebris scripsisse certum est ex iis quæ eadem continentur.

Hic rursus Lectorem monendum putamus, ne, quòd habet deprauatus textus epistolæ Athanasij ad Orthodoxos de Georgio, puter nos hallucinatos, quòd referre velimus ad Gregoriū, qui primus ex Arianis institutus est Antiochiæ Alexandrinæ sedis Episcopus, atque magis existimet ea omnia referenda ad tempora Georgij, secundum institutum Ariani Episcopi Alexandrini, opineturq̄ eo tempore illa de grassatione Philagrii accidisse, & eo quoq; tempore eandem ab Athanasio ad Orthodoxos esse scriptam epistolam. Nam cum habeat in eadem epistola, hæc facta esse sub Præfeto Philagrío: planè non nisi ad tempora, quibus Gregorius sedit, referri possunt. Siquidem ex litteris eiusdem Athanasij scriptis ad solitariam vitam agentes pluribus locis eorum constat, inuasionem illam factam sub Georgio, nequaquam sub Philagrío, sed sub Syriano Duce, Cataphronio Præfeto, Heracliano Comite, Diogene, Hilario, Faustino, Sebastiano publicis magistratibus, nec de Philagrío vlla penitus ibi memoria. Rursus verò cum ex hac eadem epistola recitata habeatur mentio de Eusebio adhuc viuente, nempe Nicomedienis dicto, qui Gregorium Alexandrinam mittendum curauit; haud possunt hæc aptari ad Georgium, qui Alexandrinam inuasit Ecclesiam, Constantino & Iuliano Consulibus, anno Domini trecentesimo quinquagesimo sexto: nam Eusebius, de quo hic est mentio, hoc eodem anno (vt dicitur) ex hac vita sublatus est. Quæcumque igitur post Gregorij ingressum reperiuntur acta sub Philagrío Præfeto, non nisi ad hæc Gregorij tempora sunt referenda, quem constat sedisse vsq̄ ad Concilium Sardicense, à quo depositus est, & post decem menses (vt S. Athanasius testatur) defunctus.

Quòd autem hæc epistola scripta fuerit statim post primam grassationem Philagrii atque Gregorij, profiteretur etiã ipse Athanasius iisdem litteris, quas festinè tunc scripsit, vt Catholicæ Ecclesiæ Episcopos præmuniret, & anteuertere scribendas à nouo Episcopo Gregorio ad eos litteras: quibus cum ex multis pauca summatim collegerit, ac proinde complura prætermiserit, dignum existimamus, vt quæ ab ipso Athanasio de eadem illata clade postea maiori otio scripta sunt, his insuamus, ex ea præsertim, quæ ad solitariam vitam agentes scripta epistola est, quæ quidem præsertim breuiarium rerum ab Arianis gestarum aduersus Ecclesiam Catholicam, ac potissimum Alexandrinam. De qua quidem illud admonendus est Lector, cum Auctor multiplici rerum obrueretur

XVIII.
ATHANASI
AD CATHO
LICOS COM
MONITIO.XIX.
GEORGIUS
PRO GREGO
RIO MALE
SUMPTVS.Athanasij
ad solitariam
viam agentes.
XX.
DE TEMPO
RE SCRIP
TAE EPI
STOLAE.

narratione, non semper idem filum texere orationis, sed inter scribendum ad alia sepe diuertere, aded vt alio tempore gesta interdum cum aliis intermiscat: quod nisi quis accuratè consideret, facilè (quod ad temporum ordinem spectat) in varios labatur errores. Verùm & in ea illud quoque attendendum, quod licet eiusdem scriptionis absque controuersia idem Athanasius auctor sit habitus; tamen tamquam ab alio quopiam scripta epistola, ipse sepe suis ipsius Athanasij nomen inter loquendum interfert. Sed iam hæc reddamus, quæ eodem argumento in eadem posita leguntur.

XXI. a Athan. ad Solitar. INVASIO ECCLESIAE ALEXAND.

Mittit (inquit) litteras Constantius, & in omnes persecutionem mouit, emissariis ad eam rem vsus Philagrio & quodam Arsacio eunucho: missus quoque est Gregorius militari manu: eadem statim designata sunt quæ prius. Coacta enim multitudine ex bubulcis, opilionibus, & forensi vulgo, vnà cum proteruis iuuenibus, cum gladijs & fustibus templum Quirini inuadunt, alios mactant, alios pedibus obrutur, plerosque concisos partim in carcerem, partim in exilium coniciunt, multasque feminas miseris modis raptas publicè ad tribunalia crinibus trahunt, tractasque contumeliosè indignissimè afficiunt: aliorum bona Fisco addicunt, aliorum alimenta interuertunt, nulla alia de causa, quam vt eos ad partes Arianorum, & Gregorium recipiendum, quem Imperator miserat, compellerent.] & paulò inferius:

XXII. EXILIUM CONFESSORVM.

Orientis igitur loca, suasque prouincias obeuntes quærebant, si quis ipsis aduersaretur, vt eum per calumniam in exilium profligarent. Certè presbyteros suos dimiserunt cum hac absurdissima excusatione, hoc genere colloquij inter ipsos habito: Quandoquidem Ecclesiastico iudicio vincere non possumus, solita nostra vi agamus. Dant igitur litteras ad Philagrium, auctoresque sunt, vt ille quamprimum cum Gregorio in Egyptum abeat. Ac statim iam inde Episcopi flagellabantur, & acerbis vinculis constringebantur. Serapam monem confessorem in exilium mittunt; Potamonem quoque & ipsum confessorem, qui oculum in persecutione perdiderat, ita conciderunt plagis in ceruicem, non antè desinentes, quam vbi illum pro mortuo abiicerent: aded vt vix post aliquas horas curationibus fomentisque spiritum recolleret, Deo quidem illi concedente vitam, sed admodum breuem: paulò enim post ex labore & plagis ex hac vita decessit, adeptus in Christo gloriam iterati martyrij.] Est de hoc celebris memoria in tabulis Ecclesiasticis, quibus natalis eius dies, anniuersaria commemoratione clarus, descriptus habetur. Sed subdit Athanasius:

b Martyrol. Roman. die 18. Maij.

XXIII. GREGORIVS COGIT COMMVNICARE SIBI CATHOLICIS.

Deinde miser Gregorius post tanta scelera inuitabat omnes vt secum communicarent. Atqui si communionem ab illis postulabas, indigni erant qui verberarentur. quod si vt malos eos verberandos censuisti, cur illos vt sanctos inuitas? Verùm nihil illi curæ erat, quàm vt eorum iussa, à quibus missus erat, adimpleret, & hæresin stabiliret: eas ob causas stultus ille homicida, carnifex, & contumeliosus, fraudulentus, & in summa Christi hostis factus est. Episcopi autem materteram ita persecutus est, vt ne extinctam quidè humani fineret, & quod voluit, consecutus esset, & insepulta abiecta fuisset, nisi qui eam sustulissent, suū se cadauer efferre, dixissent. tam impius iste moribus fuit. Nam cum & alij mendici erronee elemosynam acciperent; iussit ea quæ elemosynis destinata essent, diripi, & vasa, quibus oleū & vinum deferebatur, confringi: vt non solum in accipiendo se impium præberet, sed re ipsa Dominum contumeliosè tractaret, auditur iam iam ex Domino: Quatenus spreuisti istos, & me spreuisti. Multa etiam alia fecit, quæ dicendi facultatem transcendunt, & quibus auditor fidem negaret. Ceterum, ista ideò patrauit, quia neque secundum Ecclesiastica instituta creatus erat, neque pro Apostolica traditione Episcopi nomen obtinebat, sed ex Palatio cum militari manu & magnifica pompa missus fuit, non aliter quàm si secularis magistratus ei demandatus esset. Ideoque maiori studio Magistratum amicitiam, quàm Episcoporum aut Monachorum, sectabatur.

XXIV. GREGORIVS ARIAN. CONTUMELIOSVS IN SAN. TONIVM. c. Pron. 2.

Si quando igitur pater Antonius ad illum è montanis scriberet, quemadmodum pietas peccatori in abominatione est, eodem quoque modo sancti viri scripta abominabatur. Quod si Imperator, aut Dux exercitus, aut alius quispiam Iudex ad eum litteras dedisset, ita latus alacerque erat, quemadmodum ij de quibus in Proverbis non sine querimoniis dicitur: O qui relinquitis vias rectas, qui malis oblectamini, & gaudetis conuersatione malorum. Certè qui huiusmodi litteras afferebant, pecunias honorabat. Antonij aliquando epistolam Duci Blacio conspuendam abiiciendamque tradidit: sed hoc diuina vindicta inultum non prætermisit: siquidem non diu postea Blacij femur

A femur proficiscentis ad primam mansionem, equus cui infidebat, ceruicibus retortis, ita momordit, atque è dorso excussum humi affixit, vt intra triduum proximum periret.] hæcenus Athanasius. Sed hæc de Blacio paulò fusiùs atque nonnihil diuersè ab eodem S. Athanasio recitantur in Vita S. Antonij: quod fortasse accidit vitio librarium. Verùm & illa hæc recenseamus, sic enim se habent:

XXV. * Blacius, BLACIVS BLASPHEMVS QVID IVSTE PASSVS SIT.

Præterea cum Blacius *, qui sub Nestorio Præfecto Alexandriae Dux & Egypti fuit, homo Arianae iniquitatis studiosissimus fautor, ita Christi Ecclesiam persequeretur, vt animo vesano Virgines Monachosque nudatos verberaret in publico: ad eum Antonius litteras misit, quarum ista sententia est: Video iram Dei venientem super te. Desine persequi Christianos: ne te ira occupet, quæ proximum iam tibi minatur interitum. Legit infelix epistolam, & irrisit, atque in eam expuens, proiecit in terram: portitores quoque multis afficiens iniurijs, Antonio talia renuntiari precepit: Quoniam cura tibi tantopere Monachorum est, etiam ad te mei vigoris transibit disciplina. Sed confestim minitorem oppressit supplicium: & post quinque dies os effrenatum vltio diuina compescuit. Egre ditur enim ad primam mansionem Alexandriae, quæ appellatur Chareum, cum supra dicto Egypti Præfecto Nestorio: vehuntur equis, quos inter omnes Blacius, cuius erant, mansuetissimos nutrierat. Cum ergo pariter sibi met equi alluderent: mitior, quo Nestorius vehebatur, morfu repentino Blacium decussit in terram, ac sic in eum inhians, femora eius laceravit atque corrosit, vt statim relatus in ciuitatem, post tertium diem moreretur, vniuersique agnoscerent minarum ab Antonio prædictarum effectum quanto cyis consecutum, digno persecutoris sine completo.] hæc de his ibi.

Qui verò Alexandria tunc temporis fugientes, Romam tamquam ad tutum asyllum se contulerunt, necnon Egypti Episcopi, suis litteris de his omnibus quæ per Gregorium Antistitem gesta essent, certiores reddiderunt Iulium Romanum Pontificem, vt de clade ipse in litteris rescriptis hoc anno ad Eusebianos testatur, cum ait: Quæ in Gregorij introitu acta fuerunt, ostendunt qualis fuerit ordo in eius ordinatione: temporibus enim ita pacatis (prout renuntiant qui inde veniunt, & quemadmodum Episcopi scribunt) ipsa Ecclesia incendium passa est, virgines nudatæ, monachi conculcati, presbyteri & multi ex populo indignè habiti & violati, Episcopi in carcerem detrusi, multi item spoliati: sacra mysteria, de quibus incusabant Macarium presbyterum, ab Ethnicis diræpta; & in terram abiecta sunt, vt vi cogere nonnullos ad constitutionem Gregorij approbandam.] & inferius: Ex Egypto autem & Alexandria, cum denuò superuenissent presbyteri, litteras secum attulere, quibus plurimorum Episcoporum & presbyterorum quæritæ monia continebatur, se, cum huc ad Concilium pergerent, detentos fuisse, ac etiam nunquam detineri, & quemadmodum post Athanasij exilium (sic enim appellat fugam ipsius) contigit, Episcopos, homines Confessores, flagris conscindi, alios in carcere haberi, Præfulesque longissimi in suo Episcopatu temporis publicis ministerijs mancipari, & ferè omnes clericos & populum Ecclesie Catholice insidijs appeti, & persecutionem pati, quosdam item Episcopos & fratres finibus suis eiectos esse: nulla alia ex causa, nisi vt inuiti cogereutur communicare cum Gregorio & Arianis, & Ancyra, quæ in Galatia est, non pauca aut parua designata esse, sed prorsus eadem cum factis Alexandrinis.] hæc Iulius. At de clade Alexandrina hæcenus.

XXVI. IVLIVS PAPA ADIT DE CLADE ECCLESIAE ALEXAND. * Apud Athan. Apol. 2.

Vides planè, Lector, qualia esse soleant hæreticorum opera, qui semel exuti Catholicam fidem, omnem cum ea humanitatem, & quod proprium est hominis, rationem pariter abiectis videantur, superinduentes cum impietate sceleratam, præferentes imaginem eius cuius afflantur spiritu, & ex quo geniti esse noscuntur, dicente de eorum confortibus Domino: Vos ex patre diabolo estis, & opera eius facitis, qui fuit homicida ab initio, semper aduersus Ecclesiam bellum gerens. Qui igitur sic in otile ouium ingrediuntur, vt furentur, perdant, & mactent, planè non esse pastores, sed, Domini sententia, latrones atque fures penitus conuincuntur. Essent sanè hæc, horum occasione, his similia longeque deteriora, quæ ab hæreticis nostri temporis non in vna ciuitate, sed pluribus ac ferè innumeris, in diuersis prouincijs inmanissimè perpetrata sunt, recensenda, lacrymisque Athanasij nostræ iungendæ: sed quod non sint huiusmodi, quæ paucis vel summatim saltem enarrando exprimi queant, satis modò, Lector, te ex Athanasij scriptis hæc recitatis, nostri temporis Ecclesie cladum contemplatum esse quamdam imaginem, vel deducta potiùs lineamenta quædam monstrorum illorum quæ hoc nostro deplo-

XXVII. QVALIS HAERETICVS ESSE SOLEANT.

b Ioan. 3. c Ioan. 10.

deploratissimo saeculo loca infera euomuerunt. At hoc tibi satis, vt (quod ab illius tem-

XXVIII. CONCILIIUM ROMAE CELEBRATUM.

Athanas. Apolog. 2.

Concil. Afric. c. 52. LITTERAE IVLII PAE AD EUSEBIANOS.

Apud Athanas. Apolog. 2.

XXX. ROMANAE SEDIS IUDICIUM EXPECTANDUM.

XXXI.

Cum iam Elpidius & Philoxenus presbyteri Legati Romam Antiochia redissent, acceptis ab eis litteris Eusebianorum, Iulius Papa illas (vt ipse testatur) quod indignissimae essent quae efferrentur in publicum, suppressere cogitavit, sed cum nullus ab eis Romam mitteretur, qui saltem perpetrata facinora excusaret: eas tandem publice recitavit, & quidem puto in ea Synodo, ex qua ad eosdem ipse rescripsit. Etenim Concilium Romae celebratum hoc anno esse, Patresque qui conuenerant, per Iulium eas rescripsisse, quae eiusdem Iulij tantum nomine feruntur litterae, Athanasius ipse tradit, cum post easdem in sua Apologia descriptas litteras mox addit: Hae cum Romae Synodus per Iulium Romanum Episcopum scripserit, improba iterum audacia Eusebiani in Ecclesijs perturbandis, infidiisque tendendis, vsi sunt. Honoris ergo id antiquitus obseruari solitum fuit, vt quae in Synodo decreta essent, folijs Romani Pontificis litteris vulgarentur: quod & postea emulata est Ecclesia Africana, cum in Carthaginensi Concilio decretum istud ipsum est, vt dum ex Synodo litterae scribendae essent, ab Episcopo Carthaginensi prouinciae illius Primatē darentur.

Respondens igitur Iulius, cum in primis quae ab illis scripta essent, quae & suo loco recitauimus, confutasset, & quae a se in superiore Synodo, qua absoluti sunt Athanasius atque Marcellus, iure legitimeque esse facta monstrasset, prolataeque ab ipsis in eosdem calumnias redarguisset: hae tandem ad eos, monens vt a ceptis desisterent, atque mala perpetrata corrigerent, ad finem apposuit: Postquam autem (vt dixi) canonicae & non iniuste cum iis fouemus communionem; obsecro vos per Iesum Christum, ne sinatis discindi membra Christi: neque praecipitationibus fidem posthabete, sed Domini pacem anteponeatis: non enim ius aut fas est, ob paucorum degeneres animos, eos abici, qui condemnati non sunt, aut Spiritum Domini contristari. Quod si creditis posse quaedam illis obiecta ostendi, & coram in facie argui: veniant qui volunt: nam & separatos esse, & probaturos dicunt, quae denuntiauerunt. Certiores igitur nos, dilectissimi, de ea re facite, quod & illis scribamus, & ceteris item Episcopis qui huc debent conuenire: vt coram omnibus, qui culpae obnoxij sunt, condemnentur, & ne ulterius in Ecclesia perturbatio fiat: sufficiunt enim quae facta sunt, sufficit quoque, in praesentia Episcoporum Episcopos in exilium actos esse: de qua re non est prolixior sermo habendus, ne grauius videantur qui tum affuere. Hae dicens Iulius, suggillat eos qui Concilio interfuerunt Antiocheno, ex quo tam iniqua sententia prodiit, vt in locum viuentis Athanasij successor decerneretur; ac subdit: Nam, si verum dicendum est, minimè decuit eò vsque procedere, aut eò vsque euadere istas animorum degeneres pusillanimitates. Esto vt sint Athanasius & Marcellus (vt scribitis) transfari sedibus suis: sed quid de alijs dicas, qui ex vniuersis locis cum Episcopi tum presbyteri (quemadmodum dixi) huc venire? nam & isti se denud abreptos, & istiusmodi passos esse, dixerunt.

O dilecti, non iam ulterius Ecclesiae iudicia secundum Euangelium, sed vel ad exilium, vel ad mortē instituuntur. Nam si (vt dicitis) omnino in culpa fuerunt, oportuit secundum Canonem, & non isto modo, iudicium fieri: oportuit scribere omnibus nobis, vt ita ab omnibus, quod iustum esset, decerneretur: Episcopi enim erant, & non vulgaris Ecclesiae, qui ista patiebantur; sed quam ipsi Apostoli suamet opera ad fidem instruxerant. Cur igitur & in primis de Alexandria ciuitate nihil nobis scribere voluistis? An ignari estis, hanc consuetudinem esse, vt primam nobis scribatur, vt hinc, quod iustum esset, definitum posset? Cum ista ad Eusebianos scribat Iulius Papa, en, quam perspicue declaratur, tum ex canone Ecclesiae, tum etiam ex consuetudine, sic legitima Episcoporum iudicia exerceri solita, vt de his in primis scriberetur ad Romanum Pontificem, a quo quid definiendum esset, acciperetur: ac proinde subdit: Quapropter si istic huiusmodi suspicio in Episcopum concepta fuerat, id huc ad nostram Ecclesiam referre oportuit. Nunc autem nos, quos certiores minimè fecerunt, postquam iam egerint quod libuit, suffragatores suae damnationis, cui non interfuimus, esse volunt. Non ita se habent Pauli ordinationes; non ita Patres docuerunt; sed factus iste & nouum studium est.

Obsecro vos, cum alacritate audite: pro publico bono ista scribo: quae enim accepimus a be-

A à beato Petro Apostolo, ea vobis significo, non scripturus alioqui, quae nota apud vos esse arbitror, nisi facta ipsa nos conturbassent. Episcopi abripiuntur, & à suis sedibus pelluntur: alij verò aliunde in eorum loca reponuntur. Alij verò infidiis appetuntur, vt subditi & de abreptis doleant, & ab immisissis vim patiantur, vt quos optant, frustra requirant; quos nolunt, inuiti recipiant. Obsecro ne ista ulterius fiant: vel potius contra illos scribite qui talia moluntur, ne deinceps has iniurias Ecclesiae patiantur, aut Episcopus, aut presbyter huiusmodi contumelias sentiat, aut praeter animi sententiam ea quae nolint (vt nobis indicant) cogantur facere: ne apud Ethnicos ridiculi efficiamur, aut, quod pra omnibus grauissimum est, Deum exacerbemus. Vnusquisque enim nostrum, eorum quae hic turbauit, rationem reddet in die Iudicij. Opto quae vt omnes secundum Deum sentiant, quod Ecclesiae, suis Episcopis receptis, perpetuo gaudeant in Christo Iesu Domino nostro, per quem gloria Patri in saecula saeculorum. Amen. Valere vos in Christo opto, desideratissimi fratres. Misit has litteras Iulius (inquit Athanasius) per Gabianum * Comitem.

IVLII AD EUSEBIAN. HORTATIO.

Athanas. 1. epistol. 2. ante epistolam Iulij. * Gabianum XXXII. b. Secret. l. 2. cap. 13. SABINI HIST. ERROR ARGV. TVR.

Agens de iisdem Iulij Papae litteris ad Eusebianos missis Socrates, eas summatim perstringit, atque dolum malum Sabini Macedoniani Historici aperit, cum ait: Sabinus erroris Macedoniani propugnator, de quo iam antea mentionem feci, quamquam in libro eius, qui rerum in Concilio gestarum Collectio inscribitur, epistolam Episcoporum Antiochiae conuocatorum ad Iulium scriptam minimè praetermisit, epistolas tamen ipsius Iulij in eodem minimè intexuit: verum istud facere, illi in more positum erat: nam quaecumque epistolae in Concilijs conscriptae verbum Consubstantiale vel silentio transiere, vel penitus irritum fecere, eas studiosè & diligenter citauit, contrarias autem de industria missas fecit. Hae Socrates, qui dum ait, non hanc tantum, sed plures Iulij epistolas ab eodem silentio praetermissas, ad priorem illam quoque alludit Iulij epistolam, qua (vt dictum est) missis Legatis Elpidio & Philoxeno, eosdem ad Synodum Romae habendam vocauit.

Quod verò ad posteriorem hanc epistolam spectat: mitius quidem visus est cum Eusebianis Iulius agere, quam par erat in tanto immanium criminum admissorum aceruo, tum vt eos ad Concilium (quod suadet) Romam pertraheret; tum etiam quod sciret eosdem tot tantaque praesumere, sultis Imperatoris potentia: quam obrem & ipse (cum ab eis Ecclesiastica iudicia omnino subterfugi atque contemni videret) apud Occidentalis orbis Imperatorem Constantem egit, atque per eum tandem effecit, vt scribente illo ad fratrem suum Augustum, refragantibus licet Ariani omnibus, generale tamen Concilium decerneretur, ac pariter indiceretur; at hae vix post annos quatuor, quod suo loco dicemus. Nondum enim (vt ex eorum professione, immò contestatione facta in Synodo Antiochena superius vidimus) Eusebiani Ariani esse conuinci poterant, vt à Iulio damnarentur: sed & quod quae ab eis gesta essent in subrogatione Gregorij in sedem Alexandrinam, non priuatim ab ipsis, sed Synodali iudicio, cui praesens fuerat Constantius Imperator, acta esse praeseferebant, alio erant iudicio retractanda, quam ob causam eos ad Synodum Romam Iulius litteris suis inuitat.

XXXIII. IVLII PAE CVR CVM EUSEBIANIS MITIUS AGAT.

At nihil est quod mireris tam frequentes haberi Romae Episcoporum Conuentus, nempe anno superiore, quo Athanasius absolutus est, praesenti, ex quo Iulius ea rescripsit in Orientem, & qui sequenti indictus esse videtur: semel enim saltem, & bis interdum, eiusmodi conprovincialium Antistitum Conuentus cogi à Metropolitanis Episcopis solitos, satis superius demonstratum est: quod ab Eusebianis in dicto Concilio Antiocheno, edito canone, vt bis in anno coirent Episcopi, fuit lege praescriptum, cum alioqui complures ea de re ex alijs Synodis canones extant, secundum antiquam Ecclesiasticam disciplinam, etiam tempore Gentilium Imperatorum (vt vidimus, auctore Cypriano) inuiolatè in Ecclesia custoditam.

XXXIV. FREQUENTES ROMAE SYNODI.

Qui igitur hoc anno in sedem Alexandrinam intrusus est Gregorius Cappadox, eam tyrannicè occupauit vsque ad Conciliū Sardicense, à quo ipse depositus, & Athanasius fuit cum honore Alexandriam restitutus. Hinc videas hallucinatos esse Socratem atque Sozomenum & alios plerosque, qui dixerunt Gregorium à suis abdicatum, quod segniter se haberet in defendenda Ariana haerese, atque alijs ex causis, quas his verbis Socrates refert: Interea temporis (nempe Constantio tertium & Constante secundum Constantem paulo ante recenset) Ariani Gregorium, vt pote à populo magnopere inuisum, Alexandria

XXXV. GREGORII QUANDIUM SEBERIT.

Secret. l. 2. cap. 10.

transferunt: idq; non ea de causa solum, sed etiam tum propter templi incendium, tum propterea quod non satis videbatur ipsorum opinioni patrocinari: Georgium igitur acceperunt, &c.] eadem plane Sozomenus. Præstat autem magis auscultare Athanasium, ex cuius scriptis tum superius citatis, tum etiam inferius recitandis, illud redditur exploratum, à tempore Synodi Antiochenæ vsque ad Iulianum Apostatam duos extraneos à Catholica fide temporibus Athanasij fuisse Episcopos: prior est Gregorius, de quo agimus, qui perseveravit (vt diximus) vsque ad Sardicense Concilium, in quo depositus est, &c. (vt testatur Athanasius^b) post decem menses obiit: posterior verò Arianus Episcopus Georgius item Cappadox, vel potius ex Ammiani sententia Cilix, Athanasio subrogatus longè post Sardicensem Synodum, Arbetione & Lolliano Consulibus, superuixit vsque ad Iuliani Apostatæ tempora, quando & ab Alexandrinis occisus est. In cum quoque errorem Socrates lapsus esse apparet, dum eiusmodi inuasionem Alexandrinæ Ecclesiæ factam dicit per Syrianum ducem Gregorio fauentem: confundens nimirum hanc grassationem cum illa quæ post annos quatuordecim accidit, quo tempore iterum Athanasius ab Ecclesia Alexandrina depulsus est.

XXXVI. Vides igitur, quàm dispar sit quod Socrates & Sozomenus tradunt, Gregorium scilicet ab Arianis, ipsi fuisse depositum, quod in Ariana hæresi stabilienda tardior fuerit & negligens, quem tamen constat ex his quæ diximus, fuisse omnium ea in re studiosissimum, in eoque potissimum inuigilasse, vt minis, carcere, bonorum multatione, flagris, exiliis, ac denique cædibus Catholicos quosque ad suam, nempe Arianam communicationem vrgeret; ad hæcque vsum esse non ordinariæ tantum apparituræ militibus, sed adhibuisse inconstans vulgus, hominesque pariter Indæos atque Gentiles. Manifesti quoque erroris idem redarguuntur de Gregorij facta depositione ab Arianis, quem ex Synodali epistola Concilij Sardicenis constat tunc in ea Synodo à Catholicis esse exauctōratum.

XXXVII. Quibus & illum etiam errorem insuunt, quo tradunt statim ab eisdem fuisse suffectum Georgium Cappadocem: nam tunc Alexandrinæ sedi restitutus est Athanasius, quo post multos annos deposito, Georgium ipsum (vt nuper dictum est) sub dictis Consulibus post annos quatuordecim liquet in locum Athanasij rursus expulsi subrogatum fuisse. Rectius his longè quidem & accuratius Theodoretus^c hæc de Gregorio habet: Vbi, *Eusebiani scilicet*, oues gregis Alexandrini destitutas pastore vident, quemdam nomine Gregorium, lupum videlicet in locum pastoris, substituunt: qui ad sex annos multò maiore crudelitate quàm agræstes belluæ in gregem vsus, tandem à suis ipsius ouibus miserè extinctus fuit, debitaque suæ improbitatis pœnas persoluit.] Rectè sanè hæc Theodoretus, cuius quoque probatur sententia de tempore sedis Gregorij: nam numerando ab anno superiore, quo in Concilio Antiocheno Gregorius creatus est Alexandrinus Episcopus, vsque ad Synodum Sardicensem, in qua damnatus est, nempe anno Domini trecentesimo quadragesimo sexto, eundem Gregorium sex annos inchoatos saltem sedisse oportuit.

XXXVIII. Quod rursus ad Gregoriū spectat, misit ad Iulium Papam Legatum Carponam quemdam Arianum hominem, iam olim ab Alexandro Episcopo Alexandrino eo nomine notatum: sed ei, sicut aliis ea labe conspersis, idem Pontifex suum denegavit aspectum (horum mentio est in eiusdè Iulij Papæ epistola ad Eusebianos^d) contra verò, profugis Alexandrinis, aliisque diuersarum Ecclesiarum extorribus Episcopis atque presbyteris Ecclesiasticam communicationem impertiuit, atque Christiana charitate confouit.

XXXIX. Athanasius quoque ipse fuga lapsus, ne hostium pateret incurfui, eius necem auide stituentium, accessit ad tutum tranquillumque portum, Romanam, inquam, Ecclesiam, vbi haud diu antè in Synodo absolutus, Catholica communione, Iulij sententia, dignus fuerat iudicatus. De aduentu autem eius in Italiam testatur Sozomenus, qui ait: Athanasius verò fugiens, Romam aduentauit.] Socrates tamen tradit, eum à Iulio Romam esse vocatum, nam ait: Tum Iulius Episcopus Romanus, cum de iniuriis Athanasio ab Arianis illatis certior factus esset, & litteras Eusebij, qui iam mortem obierat, receperat: Athanasium, vbi de loco, in quo occultabatur, audierat, ad se accersit. Eodem temporis momento litteræ, quas Episcopi Antiochiæ paulò antè congregati miserant, afferuntur.] sed de litteris hisce superius. Rursum verò de aduentu Athanasij Romam, cum à clade Alexandrina se proripuit, hæc habet Cælestinus Papa in epistola ad clerum Constantino-

^a Sozom. l. 3. c. 6. in fin.

^b Athan. ep. ad Orthod. xos.

XXXVI. GREGORII SÆVISSIMVS PERSECUTOR.

THEODOR. TI. VERIOR SENTENTIA. c. Theod. l. 2. c. 4.

XXXVIII. GREGORII LEGATIO AD IVLIVM. ^d Apul. Athan. Apol. 2.

XXXIX. ATHANASIVS ROMAM EVGIT. ^a Sozom. l. 3. c. 7. ^b Socrat. l. 2. c. 13.

A nopolitanum: Athanasius illinc fugatus, in nostris partibus roboratus est: denique hinc ei redintegratus est status, & in hac sede requiem communionis inuenit, à qua semper Catholicis subuenitur.]

De suo quoque, eo persecutionis tempore, Romam accessu meminit Athanasius ipse in Apologia ad Constantium Imperatorem, cum apud eum illa suspicione laboraret, quasi fratrem ipsius Constantem aduersus ipsum sollicitasset: scribens igitur ea de causa suam ipse defensionem, hæc dicit: Profectus sum Alexandria non ad castra fratris tui, aut alium quempiam, sed Romam dumtaxat, me meaque Ecclesiæ commendaturus. Ea enim mihi vnica cura fuit: quo tempore multus eram in Synaxibus celebrandis: neque vnquam fratri tuo scripsi, nisi vbi Eusebiani calumniosas de me litteras ad eum misissent: necessumque erat, vt me etiam tum, cum Alexandria adhuc eram, excusa-

B rem:] sic ibi Athanasius. At quænam fuerint eiusmodi litteræ, ab Eusebiano ad Constantem Imperatorem datæ, hic meminisse debemus, quæ dicta sunt superius, cum egimus de Concilio Antiocheno, ipso Athanasio auctore: nimirum misisse Eusebiano ex eodem suo ipsorum Conuenticulo Legatos ad Constantem Imperatorem in Occidentem, quatuor præcipuos Arianæ factionis Episcopos, videlicet Marin Chalcedonis, Narcissum Neroniadis, Theodorum Heracleæ, & Marcum Aretius. at licet, quid per hos scripserit ea Synodus ad Constantem, non liquet, constat tamen ipsius Athanasij testimonio, in primis ad eum misisse fidei formulam ab illis recens, tunc in Synodo scriptam, nec non (quod nunc eodem auctore dictum est) calumnias in ipsum Athanasium: quas cum idem compertas habuisset, ad eundem rescribens, excusationem pro se contexit, quæ tamen desideratur.

C Constans ergo Augustus, cum in omnibus exploratum haberet eiusdem sanctissimi viri summa cum pietate vitæ candorem & innocentiam, eum tum amore, tum etiam reuerentia profectus est; à quo illud item, quod magnæ erga ipsum fuit fiducia argumentum, petiit, vt vniuersam diuinam Scripturam redigeret in compendium, breuiariumque ex ea conficeret, quod ad se mitteret: occupato enim Imperij curis, haud tantum sibi otij suppetere videbatur, vt omnes diuinæ Scripturæ libros, quorum audis erat, perlegere posset. Præstitit id ipsum egregiè Athanasius, scripsitque rotius sanctæ Scripturæ Synopsis: cuius ipse visus est meminisse, dum in eadem ad Constantium Apologia, post illa quæ superius sunt recitata, hæc subdit: Iterumque ad eum scripsi, cum mihi mandasset vt tabulas sacrarum litterarum conficerem: quæ confectas ad eum misi.] Extant quidem ipsæ tabulæ, sed exciderunt eius litteræ, quas dicit se tunc ea occasione ad Constantem scripsisse.

Qui igitur S. Athanasius hoc anno fugiens Alexandria Romam se contulit, ibidem mansit ultra triennium, vsque dum ab eodem Imperatore Mediolanum vocatus est. restatur id ipse in eadem nuper citata ad Constantium Apologia, cum addit: Post triennium, quarto denique anno litteris iussit, vt ad se veniret: agebat autem per id tempus Mediolani.] sed quomodo actū sit iis temporibus de cogendo Concilio Sardicensi, suo loco dicturi sumus. Felix planè tunc Romana Ecclesia, quæ ad triennij & amplius annorum spatium, tam illustri Catholice fidei confessore & defensore, iam à tempore Nicæni Concilij vniuerso orbi spectatissimo, frui meruit: quo temporis interuallo (vt ait) in Synaxibus celebrandis multus fuit. Quis dubitat eum toto illo quadriennio cunctas sacras Sanctorum Memorias, atque potissimum sanctissima ipsa Apostolorum limina frequentasse? propensiorique studio excubasse ad Petri confessionem, tamquam ad primarij fontis crepidinem, ex quo per Marcum discipulū suum Euangelij copioso fluente, longè præstantius quàm Nilus, vniuersam irrigauit Ægyptum? sed & numerosa illa ditissima atque amplissima Martyrum promptuaria, ipsa, inquam, subtus terram abdita cœmeteria, amplissimos illos sacros recessus, Vrbs iam Christianæ ornamenta præclara, ipsosque abditos quidem, sed piis patentes inexhaustos Ecclesiæ Romanæ thesauros studiosè peruestigasse, & religiose veneratum esse virum maxime piū, & ergo Martyres propensiorum, existimare par est. Quo pacto autem non ipse modò Athanasius, sed & Paulus Episcopus Constantinopolitanus hoc item anno profugus Romam se receperit, atque alij complures Orientis Anustites, dicemus paulò inferius.

Hoc eodem anno, ac planè eius exordio, cum scriptæ ab Eusebio Nicomedienfi iam Episcopo Constantinopolitano ex Antiochena Synodo ad Iulium Romanum Ponti-

XI.

^a Athan. Apol. ad Cōstans.

LITTERÆ EUSEBIAN. AD CONSTANTEM IMP.

^b Athan. de Synod.

XII. CONSTANS IMP. QUALIS ERGA ATHANASIVM.

^c Athanas. Apol. ad Constant.

XIII. ATHANAS. ULTRA TRIENNIVM ROMAM MORATUR.

XLIH.

EVSEBII NI COMEDIEN SIS OBITVS a Socrat. l. 2. c. 13.

b 3. Reg. 21

c Socrat. l. 2. c. 9. d Athanas. Apol. 2.

c Socrat. l. 2. cap. 9. 10. XLIV.

PAVLVS ITI RVN SEDET CONSTAN TINOPOLI.

XLV. PAVLVS BELLI IV. BETVR.

XLVI. CONSTAN TIVS IMP. QVID IN CONSTAN TINOP. CA THOLICOS.

ficem per Legatos Elpidium & Philoxenum contumaces litterę nondum Romam per- A latae essent; ipse Eusebius, qui Romanę Ecclesię iudicium subterfugerat, ad diuini exa- minis seueritatem (vt auctor est Socrates a) mortuus, inuitus licet, venire compellitur. Visus est itaque non sine admiratione summę Dei erga homines delinquentes patienti- tię diu toleratus scelestissimus omnium hominum, bis apostata, in omnes contumelio- sus, blasphemus, vbique tyrannus, & instar Achab, de quo diuina Scriptura tradit b: Non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domi- ni.] At tandem, ex hac vita sublatus est: cuius labor in eo potissimum fuit, vt nuper Christo credentes Imperatores à Catholica fide diuelleret: quod licet frustra tentasset in Constantino, in Constantio tamen factus est voti compos, cuius opera, extincta in Nicæno Concilio hæresis Ariana reuixit, ex qua vniuersus propè Christianorum orbis incendio conflagrauit; & cuius fuerat cum Ario auctor atque defensor, post sublatum B eumdem Arium eximius extitit propagator. Hic, inquam, tam diu patienter à Deo tole- ratus, tunc cum blasphemię & pertinacię cornua in ipsam Ecclesiam Romanam ere- xit, ex hac vita infelix recedere, & ad horrendum iustitię diuinę tribunal se sistere co- actus est. Testatur hoc idem Socrates c, eum scilicet paulò post dimissum Concilium Antiochenum è vita migrasse. Quod igitur S. Athanasius d dicit, Eusebium ante Syno- dum Sardicensem defunctum esse, ad hæc tempora referendum putamus; cum & ex Consulibus inferius à Socrate nominatis, hoc ipso anno eum ex humanis decessisse, cer- tum sit argumentum. Quid autem post mortem Eusebij tunc Episcopi Constantino- politani acciderit, narrat idem his verbis e:

Quapropter, defuncto Eusebio, populus Constantinopolitanus Paulum in Eccle- siam denuò introducunt. Eodem temporis momento Ariani in ecclesia sancto Paulo C dicata Macedonium deligunt Episcopum. Istud quidem ab illis factum est, qui iam pri- dem Eusebio vniuersum Ecclesię statù perturbanti opem tulerant. Qui autem id tem- poris auctoritate multum valebant, fuere isti, Theognis Nicęę Episcopus, Maris Chal- cedonis, Theodorus Heracleę quę est in Thracia, Vrsacius Singidonis Superioris My- się, Valens Murforum Superioris Pannoniæ. Verum Vrsacius & Valens postea respisce- re, libello quę pœnitentię Iulio Episcopo donato, fidei Consubstantialis assentiri, cum- que Ecclesia Catholica communicare cœpere. Per idem tempus qui sectam Arianam ardentè tuebantur, bella valde grauiã contra Ecclesias commouent, ex quibus vnum Constantinopoli per Macedonij fautores excitatur: atque ex isto intestino bello Chri- stianorum crebrę in ea ciuitate seditiones constantur, multi que earum violentia protri- ti intereunt. Fama istarum rerum ad aures Imperatoris Constantij, qui tum Antiochię D commorabatur, permanuit.

Mandatum igitur dat Hermogeni Duci, qui erat ad partes Thraciæ missus, vt ab in- stituto itinere paululum digressus, Paulum Ecclesiã expelleret. Ille Constantinopolim profectus, vniuersam urbem, dum Episcopum vi conatur eiicere, vehementer contur- bat. statim namque populi tumultus insecutus est, parati que erant Episcopum defende- re. Vt verò instabat Hermogenes, copiis que, militaribus Paulum exigere acriter nitebatur: multitudo bile percita, temerè & inconsultò (vt in huiusmodi seditionibus fieri solet) impetum in illum facit: ædes, in quibus erat, incendit, illum ipsum inde extractum inter- imit. Ista acta sunt duobus Augustis Consulibus, ad tertium scilicet Consulatum Con- stantij, ad secundum Constantis. Quo quidem tempore Constans gentem deuicit Fran- corum, eos que fœderatos & socios Romanis fecit. E

Constantius autem Imperator de cæde Hermogenis certior factus, equo ascenso An- tiochiã recedens, Constantinopolim rectã iter carpit: Paulum eiicit è ciuitate: ipsam ci- uitatem, ablato frumento congiario, supra quadragies centena millia medimnorum, quod illi ab eius patre in dies singulos donatum erat, multauit. Nam ante illud tempus circiter octuagies centena millia medimnorum frumenti, quod Alexandriã ed aduehi solet, illi urbi erant suppeditata. Macedonium verò Imperator Episcopum eius ciuitatis renuntiare distulit. Etenim in illũ, non solum quod de eius sententia & concilio neuti- quam delectus fuisset, verum etiã quod propter graues tumultus inter ipsum & Paulum excitatos, cum alij multi, tum Dux eius Hermogenes trucidatus fuisset, iracundia ad- modum exarsit. Itaque potestate Macedonio, conuentus in ea solum ecclesia celebra- di, in qua electus erat Episcopus, permissa, Antiochiam reuertit.] hucusque Socrates de rebus

A de rebus Constantinopoli gestis post Eusebij obitum inter Paulum & Macedonium: a Sozom. l. 3. eadem quoque Sozomenus a habet. Paulum verò è sede pulsum, Romam aduenisse ad Iulium Papam, aliosque eodem naufragio iactatos, Socrates subdit, cum ait b:

Eodem tempore Paulus Episcopus Constantinopolis, Asclepas Gaza, Marcellus An- cyræ, & Lucius Hadrianopolis, alij ob aliam causam accusati, & Ecclesiis suis eiecti, Ro- mæ omnium ciuitatum faciliè principis versantes, Iulium Episcopum Romanum de suo ipsorum statu certiores faciunt. Ille verò, quoniam Ecclesia Romana priuilegium præter ceteras obtinebat, litteris suis ad Episcopos Orientales liberius per scriptis, illorum partes tueri studet: in Orientem litteras mittit, quò & suis cuique locus restitueretur, & eos, qui illos temerè abdicarant, grauius reprehenderet. Illi decedunt Romã, litteris que Iulij Episcopi confisi, ad suas ipsorum Ecclesias redeunt: litteras, ad quos scriptæ erant, B mittunt. Hi vbi eas acceperunt, Iulij reprehensionem contumeliæ loco ducunt, Con- ciliũ Antiochię conuocant, &c.] quæ autem enarrare pergit de litteris scriptis ad Iu- lium à Concilio Antiochena, in ijs planè hallucinatur; cum constet, eas datas ad ipsum ex Synodo illa Antiochena in Encaniis celebrata. Porro Pauli restitutionem irritam fuisse redditam, ex eo liquet, quòd non nisi post Concilium Sardicensem suam sedem ipsi recipere licuit. Quæ autem tam Socrates c quàm Sozomenus d post hæc subnectunt de Pauli Episcopi Constantinopolitani persecutione per Philippum Præsidem excitata; ea contigisse non hoc tempore, vel huic proximo, sed post Conuentum Sardicensem, suo loco manifestum erit.

Rursum verò, quod idem Socrates ait, postquam Paulus à Philippo Duce dirè exagi- ratus est, venisse in Italiam ad Constantem Imperatorem: cum non nisi semel eum con- tigerit migrasse in Italiam, ad hoc ipsum tempus id referendum est; quod ex his quæ sub- dit magis exploratum redditur. Siquidem tradit, tum accidisse eius in Italiam aduen- tum, cum legatio quatuor illorum Arianorum Episcoporum ex Concilio Antiochena in Encaniis celebrato ad Constantem Imperatorem missa est. Ait igitur Socrates e: Non longo tempore post Paulus Thessalonicæ decedere, & Corinthum se pergere simulans, f recta in Italiam proficiscitur. Ibi ille & Athanasius vnã suam ipsorum conditionem Im- peratori patefaciunt. Imperator, cuius ditioni partes versus Occidentem subiectæ erant, illorum iniurias suam ipsius calamitatem statuens, litteras ad fratrem dat, per que illas ei significat, vt tres Episcopi rationem de Pauli & Athanasij abdicatione reddaturi ad ipsum mittantur. Missi sunt Narcissus Cilix, Neroniadis hic erat Episcopus, Theodo- rus Thrax, Heracleę Aristes, Maris Chalcedonensis, & Marcus Syrus Arethusæ Epi- D scopus. Qui vt accesserunt, cum Athanasio noluerunt in colloquium venire: quin et- iam fidei decisionem Antiochię editam occultantes, aliam, quàm Episcopi contextu- rant, Imperatori exposuerunt his ferè verbis: Credimus in vnum Deum, &c.] hæc So- crates: qui & cum subdat f, ex alio Concilio post triennium celebrato missum esse Eudoxium cum collegis in Occidentem Legatum; planè necesse est ferre dictorum g quatuor Episcoporum legationem ad priorem Antiochenum Conuentum in Encaniis celebratum: nam Concilium illud Antiochię, ex quo Eudoxio ac sociis deman- data fuit legatio in Occidentem, post annos tres à dicta priore Antiochena Synodo habi- tum est: quod S. Athanasius disertis verbis affirmat; quamobrem de ea suo loco agen- dum erit. Sed hæc iam satis ad corrigendos aliorum errores, in quibus detinemur in- uiti, molestè ferentes in his frequentius diutius que remorari, qui cupeternus ad soli- dam veram que rerum gestarum narrationem absque aliquo offendiculo longiores face- re progressus.

His à Socrate g recensitis, mox subditur: Porro autem dum adhuc, tum qui Orientem versus, tum qui ad Occidentem incolebant, absque discrimine ipsi inter se communicant; Sirmij, quæ est ciuitas Illyrij, noua hæresis exoritur: nam Photinus, qui Ecclesiis ibi præ- fuit, ex parua Galatia ortus, Marcelli, qui Episcopatu abdicatus erat, discipulus, Filium Dei solum hominem affirmavit, præceptoris insistentis vestigijs.] hæc Socrates. Sanè qui- dem his temporibus iam palàm factã esse Photini hæresin, professio fidei scripta iterum ab Eusebianis in posteriore Concilio Antiochena post annum sequentem habito, fidem facit h: nam in ea sicut Marcelliani, ita & Photiniani taxantur hæretici: licet apud Atha- nasium, cum recitatur eadem ipsorum fidei assertio, loco Photini, Scotini legatur, veluti aliàs sæpè apud aliquos etiam. Ceterum sicut Marcelli causa adhuc sub dubia alea ver- sabatur,

a Sozom. l. 3. cap. 5. b Socrat. l. 2. cap. 11. XLVII. PAULVS ET ALIORVM ROMAM CONFV- CIVM.

c Socrat. l. 2. c. 12. d Sozom. l. 3. cap. 8.

XLVIII. PAVLVS EPI SCOPVS HOC ANNO RO- MAM VENIT

e Socrat. l. 2. c. 15.

XLIX. Socrat. l. 2. c. 14. in fine. PHOTINVS HAERESI- ARCHIA.

h Apud So- crat. l. 2. c. 15.

^a Epiph. he. v. 71.

^b Hier. in Pref. Comm. in Epist. ad Galatas.

^c l. 31. C. ad leg. Tul. De adulter. SCILVS NEFANDVM LEGE PVNITVR. d. l. 3. C. Th. cod. tit.

fabatur, dum Eusebiani illum damnassent, Catholici verò, edita ab eo Orthodoxæ fidei professione, receperunt: ita pariter de eius discipulo Photino accidisse putamus, vt, licet ipsum Eusebiani damnarent, non tamen adhuc, qualis esset, Catholicæ Ecclesiæ innotuerit: siquidem (vt auctor est Epiphanius ^a) à Concilio Sardicensi iussus est reddere suæ fidei rationem, à quo & damnatus est. Corrigendus tamen in eo ipse Epiphanius, quòd ait eum à Sirmio originem ducere, quem constat fuisse patria Ancyranum, Sirmiensis tamen Episcopum. Porro auctore S. Hieronymo ^b, Ancyra fuit eiusmodi monstrorum ferax. Sed de Photino inferius pluribus.

Hoc eodem anno, in fine ipsius, iisdem Consulibus, à Constantio Imperatore edita sententia reperitur aduersus nefandum scelus, his verbis: Cum vir nubit, in femina viros paritura quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id quod non proficit scire? vbi Venus mutatur in alteram formam: vbi amor queritur, nec videtur: libemus infringere leges, armari iura, gladio vtore, vt exquisitis pœnis subdantur infames qui sunt vel futuri sunt rei. PP. Romæ, XII. Kalend. Ianuarij, Constantio III. & Constante II. AA. Coss. Mendosa legitur eadem in Codice Theodosiano ^d, cum præsertim ibi ponatur Consulatus nonus Constantij cum Constante, qui numquam extitit.

IESV CHRISTI ANNVS 343. IVLII PAP. ANNVS 7. CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 7.

^I PAVLVS PRIMVS EREMITA MIGRATA IN CAELVM.

ANNVS Christi trecentessimus quadragesimus tertius, Placido & Romulo Consulibus adnotatur, memorabilis ob felicem S. Pauli Primi Eremitæ ad Deum transitum, cuius vitæ res gestæ à S. Hieronymo egregijs scriptorum monumentis posteris commendatæ, factæ sunt cuique Fideli notissimæ. Quod verò ad rationem temporis spectat, hoc ipso exordio septimi anni Constantij Imperatoris, ipsum ab Antonio Magno inuentum, & defunctum quoque humatum; quæ dicta sunt superius Tomo secundo, cum egimus de eius fuga persecutionis tempore in eremum, exploratissimam fidem faciunt. Cuius quidem vitæ historiæ diuina prouidentia benè consultum voluit, vt à S. Hieronymo scriberetur, viro ab omni fabularum commento longissimè abhorrente, & qui non nisi sibi exploratissima stylo suo perpetuæ memoriæ potuerit conscribere; cum præsertim sui sæculi res gestas conscribens, à quouis prudente mendacij re-dargui valuisset, atque à quolibet è vulgo homine pariter derideri; & qui sciret se aduersarios emunctæ naris habere, quamlibet leuissimam licet occasionem captantes ipsius scripta, carpendi.

^{II} VITA PAVLI CARDITVR ANOVATO RIBVS.

^a Hier. in Vita Pauli.

^V VIVS HIPPOCENTAVRVS.

At (quod dolendum est) quæ tot succedentia sibi sæcula assidua lectione probarunt & venerata sunt scripta, effugere minimè potuerunt nostri temporis Hagiomachos Aristarchos, ex Hippocentaurò atque Fauno, quorum in eius vitæ Actis mentio habetur, ducentes argumentum, totum id quod scribitur, ludicrum esse commentum. Sed quænam qualiæve sint ista, vt cuncta euidentius elucescant, accuratiùs expendamus. sunt hæc verba Hieronymi ^c: Cum iam centum tredecim annos beatus Paulus vitam cælestem ageret in terris, & nonagenarius in alia solitudine Antonius moraretur, vt ipse afferere solebat, hæc in mentem eius cogitatio incidit, nullum ultra se perfectum Monachum in eremo confedisse. At illi per noctem quiescenti reuelatum est, esse alium vterius multò se meliorem, ad quem visendum deberet proficisci. Illicò, erumpente luce, venerabilis senex infirmos artus baculo regente sustentans, cœpit ire velle quòd nesciebat: & iam media dies, coquente desuper sole, efferuebat; nec tamen à cœpto itinere abducebatur, dicens: Credo in Deum meum, quòd seruum suum, quem mihi promisit, ostendet. Nec plura his: conspicit hominem equo mixtum, cui opinio Poëtarum, Hippocentaurò, vocabulum indidit: quo viso salutaris impressione signi armat frontem: &, Hæus tu (inquit) quanam in parte hîc seruus Dei habitat? At ille barbarum nescio quid infrendens, & frangens potius verba quàm perloquens, inter horrentia orationis blandum quæsiuit alloquium: & dexteræ protensione manus, cupitum indicat iter: & sic patentes campos volucri transmittens fuga, ex oculis mirantis evanuit. Verùm hæc utrùm diabolus ad terrendum cum simulauerit, an vt solet eremus monstrorum

A forum animalium ferax, istam quoque gignat bestiam, incertum habemus.] hæctenus de visione Hippocentauri Hieronymus: cuius frustra, mea sententia, & iniuria quidem exigitur fides, qui de his dubitans quidnam fuerit, num spectrum, an monstrum, liberrasse voluit fidem suam.

Ceterùm, nec inuisa vel inanis fuit ipsius dubitatio, an Ægyptus, monstrorum ferax, eiusmodi quoque ex duabus speciebus mixtum animal genuisse potuerit. Quamuis enim, quod de Ixione atque Centauris Poëtæ cecinerunt, signum esse, non est qui dubitet ^a, & secundum Celsum ^b de exhibendo Hippocentaurò vana sponsio habeatur, cum inquit, Si ita stipulatus fuero, Te siste, & nisi stiteris, Hippocentaurum dari,] nec sit qui exigit à natura Centauros tamquam speciem animalis: tamen eiusmodi eandem interdum peperisse monstra, quis neget? Nam sic Plinius & Claudius Cæsar scribit, Hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interiisse: & nos Principatu eius allatum illi ex Ægypto in melle vidimus.] in melle, inquam, quòd eius virtutis sit, vt compurescere corpora non sinat. sic & in melle marinum hominè ab vltima Mauritania ad Hispanias allatum, testatur Alexander ^d ab Alexandro solidæ fidei Auctor: quem qui legitur de Tritonibus diuersis in locis suo sæculo visis & captis, iisdemque vultu homine præferentibus, & corpore prorsus humano absoluta similitudine pube tenus, postremis in piscem desinentibus; haud dubitabit in terris posse reperiri, quæ maria quoque producant; cum hominis habitatio sit potius terra quàm mare, ex cuius admixtione cum iumento possint eiusmodi concipi monstra ac generari.

At subdit post hæc S. Hieronymus: Stupens autem Antonius, & de eo quod viderat, secum voluens, vterius progreditur: nec mora, inter saxosam conuallem haud grandem homunculù videt ad uncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat: infractisquè & hoc Antonius spectaculo, securi fidei, & loriam spei, vt bonus præliator arripuit: nihilominus memoratum animal palmarum fructus eidem ad viaticum, quasi pacis obseques, afferbat. Quo cognito, gradum pressit Antonius: & quisnâ esset, interrogans, hoc ab eo responsum accepit: Mortalis ego sum, & vnus ex accolis eremi, quos vario delusa errore Gentilitas Faunos, Satyrosquè, & Incubos vocans colit. legatione fungor gregis mei: precamur, vt pro nobis communem Deum depreceris, quem pro salute mundi venisse cognouimus, & in vniuersam terram exiit sonus eius. Talia eo loquente, longæus viator vbertim faciem lacrymis rigabat, quas magnitudo lætitiæ indices cordis effuderat. Gaudebat quippe de Christi gloria, & de interitu satanæ: simulquè, admirans, quòd eius posset intelligere sermonem, & baculo humum percutiens, aiebat: Væ tibi Alexandria, quæ pro Deo portenta veneraris: væ tibi ciuitas meretrix, in quam totius orbis dæmonia confluxere: quid nunc dictura es? bestia Christum loquuntur, & tu pro Deo portenta veneraris. Nondum verba compleuerat, & quasi pennigero volatu petulcum animal aufugit: Hoc ne cuiquam ob incredulitatem scrupulum moueat, sub Rege Constantino, vniuerso mundo teste, defenditur: nam Alexandriam istiusmodi homo viuus perductus, magnum populo spectaculum præbuit: & postea cadaver exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso, Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum est.] hæc de his Hieronymus.

Est frequens de Faunis apud antiquos Historicos (vt Poëtarum fabulas missas faciamus) certa que mentio: inter quos Plinius ^e cum dicat, præter effigiem nihil in eis esse moris humani, cuncta hæc quæ accidisse Antonio à Hieronymo enarrantur, miraculo euenisse, dicendum est: vt de multis aliis animalibus rationis licet expertibus sæpè legitur, ea veluti humano intellectu prædita, ac Dei nutu reddita pænè rationabilia, qualia solent homines, exhibuisse sanctis viris ministeria: vt (ne à Paulo recedamus) de coruo contigit, qui cum diebus singulis per tot annorum curricula dimidium panis eidem Paulo afferre solet, aduentu tamen Antonij (quod in admiratione fuit) integrum attulit, quòd reficeretur vterque.

Quòd autè in Vita Antonij ab Athanasio conscripta de congressu Pauli cum eo nulla penitus mentio habeatur, inde accidit, quòd (vt eodem Hieronymo auctore dictum est) Athanasius res gestas Antonij, ipso adhuc viuente, scriptis commendauit, easque Romam detulit ante biennium, cum à Iulio Papa vocatus est, quo tempore hæc de Paulo nondum acciderant: postea verò, multis prætermisissis, appositus est eius obitus, sed an ab eodem Athanasio, haud asserere audeam. At inter res memorabiles à S. Hieronymo

^{III} DE HIPPOCENTAVRO. QVOD INVSURI SIT.

^a Aug. de Ciuit. lib. 18. c. 13. ^b l. 97. ff. De verb. oblig. ^c Plin. lib. 7. cap. 3.

^d Alexander ab Alex. l. 3. c. 3.

^{IV} DE FAVNO INVENTO NARRATIO.

^V DE FAUNIS. c. Plin. lib. 5. c. 8. in fine.

^{VI} 0

CVR PAV-
LVS EXPE-
DIT PAL-
LIVM ATHA-
NASII.

nymo de Paulo conscriptas, illud contemplos attentius, quod ait expetisse ab Antonio A
pallium illi largitum ab Athanasio, ad suum ipsius defuncti corpusculum inuoluen-
dum: id enim ab eo non idcirco tantum factum puto (quod tradit S. Hieronymus) vt
ab eo recedendo, mœror suæ mortis leuaretur: sed quod qui prophetico spiritu Athana-
sium nouerat, & (quod leuissimum videbatur) pallium donatum Antonio intellexerat;
de ipso etiam summos illos tot annos exatantos pro Catholica fide labores, exilia, fu-
gam, ærumnas, innumerasque alias molestias minime ignorarit: quamobrem sic Atha-
nasij pallium potius quam aliud alterius hominis tegumentum exposcere ab Antonio
visus est, vt eo saltem communicationis simbolo & propensionis animi erga Athana-
sium significaret, se plurimi facere hominem, quem tot pro fide suscepta certamina il-
lustrasset; ac proinde omnibus innotesceret; à tanto viro probari fidem, quam Atha-
nasius tam acriter strenueque propugnaret: quod quidem haud videbatur mediocris B
esse momenti ad erigendos titubantium animos, & roborandos illos qui solidi in fide
perstarent. Siquidem tanti facere solebat populus illustrium Monachorum de fide
Catholica testimonium, vt Ariani hoc sentientes, mentiri non sint veriti, Magnum Anto-
nium eadem de fide secum vnâ sentire; aded vt eam ob causam ipsi opus fuerit, relicta
intima eremi solitudine, Alexandriam vsque descendere, & de Catholica fide, quam
coleret, publice, ne populus laberetur, specimen edere. Affirmat id sanè Athanasius in
Vita ipsius, cum hæc præmittit^a:

^a Athanas.
in Vita An-
tonij.

VII.
ANTONIUS
CALVM-
NIAM PAS-
SVS AB
ARIANIS
VENIT ALEX-
ANDRIAN.

Sic etiam Antonius Arianos detestabatur, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidem
esse accedendum. Nam cum venissent quidam Ariani, reperit post eorum examinatio-
nem infidelissimam sectam, & fugauit eos de monte, dicens, multo serpentibus deterio-
res horum esse sermones. Mentientibus autem Arianis aliquando, Antonium ita, vt se, C
credere; admiratus eorum audaciam, & iusti doloris ira commotus, rogatusque ab Epi-
scopis atque vniuersis fratribus, Alexandriam descendit: ibique Arianos publico sermo-
ne condemnauit, vltimam hanc esse hæresin & præcursorem Antichristi affirmans: præ-
dicauitque populo, Filium Dei non esse facturam, non ex vllis extantibus, sed proprium,
& vnus cum Patre substantiæ, ne creatura potius, aut adoptio, aut appellatio videretur:
impium esse dicens, vel mente concipere, Erat quando non erat; cum Verbum Dei Deus
qui est, semper sit Patri coæternus, quia ex eo natus est Patre qui semper est. Vnde aie-
bat: Cum Arianis nulla vobis sit coniunctio. Quæ enim societas luci ad tenebras? Vos
fideliter credentes, Christiani estis: illi Verbum, id est, Filium qui ex Deo Patre est, crea-
turam docentes, nullo interuallo à Gentilibus separantur, qui seruiunt creaturæ potius
quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Ipsa, mihi credite, irascuntur elementa, & D
omnis contra Arianum furor (secundum Apostoli dictum) ingemiscit creatura,
quod sibi Dominum suum, per quem omnia, & in quo omnia facta sunt, videat coæ-
quari, vel aggregari. Hæc tanti viri prædicatio, exprimi non potest, quantum ad fidem
populos roborauerit: lætabantur quippe, hostilem & Christo inimicam hæresin ana-
thematizari ab Ecclesiæ columna.]

VIII.
ANTONIUS
MIRACVLIS
FIRMAT
FIDEM.

Quomodo autem Catholicam fidem, quam Alexandriæ prædicauit, ibidem signis quo-
que sequentibus confirmarit, idem S. Athanasius docet, cum subdit: Nulla tunc ætas,
nullus sexus domi remansit: taceo de Christianis: Pagani quoque & ipsi idolorum sacer-
dotes ad Dominicum imperium conuolabant, dicentes: Precamur vt videamus homi-
nem Dei: quia hoc apud vniuersos conspicuum erat nomen Antonij. Ambiebant quoque
saltem simbriam vestimenti eius attingere, multum sibi & tactum prodesse credentes. E
Quot tunc diabolica obsidione & variis infirmitatibus liberati? quot simulacris erepta
sunt spolia? quot etiam ab errore Gentilium retracti nostro iuncti sunt gregi? Tot certe,
vt paucorum dierum spatio ex idolorum superstitione conuersio omnem per annu
credentium vinceret turbam. Præterea cum irruentem multitudinem comites repellent,
existimantes illi quod conuentum populi fore; ille tranquillo animo dicebat: Numquid
hic cœtus maior est dæmonum turbis? Numquid obsequentiũ multitudo colluctato-
rum in monte nostrorum cateruis est numerosior? Accidit etiam, vt cum eum redeun-
tem circa portam prosequeremur, à tergo quedam mulier clamaret, dicens: Expecta ho-
mo Dei, filia mea atrocissimo vexatur dæmonio: expecta, obsecro, expecta, ne & ego
corruens inteream. Hoc audito, mirabilis senex à nobis admonitus, volens tandem, &
ipse paululum substitit: cum que appropinquante muliere, puella iaceret explosa, orauit
tacitus

A tacitus Dominum Iesum; & ad comminationem eius statim spiritus impurus egressus est:
puella incolumis, populus in laudibus Dei, mater in gaudio fuit; ipse autem lætabatur,
quia ad desideratam solitudinem repedabat.] hæc Athanasius de Antonij Alexan-
driæ cum verbis tum signis Catholica fide restata, occasione Pauli per communicatio-
nem (quod aliter non liceret) pallij cum Athanasio fidem Catholicam roborantis.
Quando autem hæc de Antonij aduentu Alexandriam contigerint, minime liquet:
quam ob causam hic ea intexere visum est opportunum.

Quibus & ea subiicimus, quæ habet idem S. Hieronymus de eadem S. Antonij profe- IX.
sione Alexandriæ ad confutandos Arianos, sic inter alia ad Castrutium scribens: ^a Beatus Antonius cum à S. Athanasio Alexandriæ Episcopo propter confutationem hæreti-
corum in urbem Alexandriam esset accitus, & isset ad eum Didymus, vir eruditissimus, ^b ^c
captus oculis: inter ceteras sermocinationes, quas de Scripturis sanctis habebant, cum ^d
eius admiraretur ingenium, & acumen animi collaudaret, sciscitans ait: Num tristises, ^e
quod oculis carnis careas: Cum ille pudore reticeret, secundò tertioque; interrogans, tan-
dem elicit, vt mœrorem animi simpliciter fateatur. Cui Antonius, Miror, ait, pruden-
tem virum eius rei dolere damno, quam formicæ, & muscæ, & culices habent; & non
lætari illius possessione, quam Sancti soli & Apostoli meruerunt.] hæc apud S. Hierony-
mum. Vocatum quoque esse ab eodem S. Athanasio aliquando Alexandriam Abbatem
Pœmenem, spectatæ sanctitatis virum, habetur in Vitis Patrum ^b.

Hoc itidem septimo anno Constantij & Constantis Imperatorum, ponitur in Chro-
nico à sancto Hieronymo excitata in Christianos Persas à Sapore Rege Persarum dira
persecutio: cui potius assentimur, quam iis qui referunt illam ad tempora Constantini,
C occasione litterarum ab eo ad ipsum Saporem Regem scriptarum permoti, quas alia ex
causa fuisse conscriptas, superius suo loco monstrauimus: quamobrem sancti Hierony-
mi magis sententiam approbamus, eadem ad Constantij & Constantis Augustorum
tempora referentis, & quidem opportunius, quod inter Saporem & Constantium tunc
acre vigeret bellum: regnante autem Constantino, reueritus ille tanti culminis maiesta-
tem, legatione præuenit ipsum Imperatorem extremo propè vitæ exitu aduersus eum
expeditionem parantem. nemo igitur Scriptorum illorum temporum, eorum, inquam,
qui sub Constantino vixere, persecutionem aliquam à Sapore Rege Persarum aduersus
Christianos fuisse commotam, vel leuiter meminit: quam certe haud par est credere
fuisse ab Eusebio prætermisam, si contigisset. Rei verò gestæ series à Sozomeno ^d scite
describitur, hac scilicet oratione:

D Cum autem tempore progrediente, numerus Christianorum in Perside vehementer XI.
cresceret, aded vt conuentus agere, & sacerdotes ac diaconos habere cœperint: hæc res
non mediocriter offendeat animos Magorum, qui velut Tribus aliqua sacerdotalis
stirpis, successione quadam religionem Persarum inde ferè ab initio administrauerant.
Iudæos quoque permagna affectit molestia, qui præ inuidia naturaliter quodammodò
ipsis insita, religioni Christianæ semper infensi esse solent: & ob eam causam Simeonem
id temporis Seleuciæ & Ctesiphontis vrbis in Perside primariæ Archiepiscopum cœpe-
runt apud Saporem tum Regem Persarum accusare, quod Imperatori amicus esset,
quodque ei res Persarum proderet. Quorum calumniis persuasus Sapores, primò om-
nium tributis immoderatis ed affligit Christianos, quod ipsorum quamplurimos volun-
tariam egestatem excolere norat: deinde viris difficilibus & inhumanis illorum tri-
butorum exigendorum potestatem dat, quod & inopia pecuniæ, & exactorum feriti-
tate coacti, suam religionem aspernari inciperent. De qua vna re sum mopere ab eo la-
boratum est.

Post hæc sacerdotes & ministros Dei gladio trucidare, ecclesias dirui, earum thesau-
ros & monumenta in publicum proferri, & Simeonem, vt regni Persarum & religionis
proditorum, adduci iubet. Itaque Magi, ope Iudæorum, qui in ea re eos alacri animo iu-
uabant, ecclesias demoliuntur: Simeonem comprehensum, & catenis ferreis victum
ad Regem perducunt: qui se ibi & spectatum & strenuum virum præstitit. Nam cum
Sapores eum, vt daretur in quæstionem, introduci iussisset: neque veritus est quidquam,
neque Regem adorauit. Qua re grauiter commotus Rex, sciscitatur, quid sit causæ
cur iam neququam ipsum adoret, cum antè id fecisset? Cui Simeon: Non antè, in-
quit, ductus eram ad Deum verum prodendum; & propterea non recusabam debitos
hono-

^a Hieron.
ep. 13. Tom. 8
ANTONIUS
QVID AD
DIDYMUM.

^b Vita. SS. Pa-
trū parte 2.
X.

PERSEC-
TIO CHRIS-
TIANORVM
IN PERSIDE
^c Theod. l. 1.
c. 24. in fine.
Cæren. in
Compend.
an. 21. Con-
stant. Imp.

^d Sozom. l. 2.
cap. 8.

XI.
SAPOR REX
SÆVIT IN
CHRISTIA-
NOS.

XII.
SIMEONIS
CERTAMEIS

honores Regi præstare: at iam idipsum facere non fas est: nam iam pro pietate & no-
stra religione certaturus venio. Quæ cum dixisset; iubet Rex, vt Solem adoret: quod
quidem si facere velit, pollicetur se ei multa daturum munera, & in magno honore
habiturum: sin autem detreçet, & illum & vniuersum Christianorum genus è medio
sublatum minatur.

XIII.

VSTHAZANIS RESISTIT.

Vbi verò Simeonem neque minis terrere, neque promissis flectere posset, sed virili
& constanti animo affirmantem se numquam vel Solem adoraturum, vel suam ipsius
religionem proditurum, audiret: iubet in vinculis aliquamdiu teneri, ratus (vt vide-
tur) eum velle respicere. Quem in carcerem deductum conspicatus Vst hazanes se-
nex eunuchus, educator Saporis, & in familia regia principem locum tenens, confur-
gens (sedebat fortè pro foribus Palatij) eum honorificè salutatur. At Simeon verbis illum
contumeliosis increpare, & bile incensus vociferari cœpit: atque aucto vultu ideò præ-
terit, quòd, cum esset Christianus, paulò antè, vi coactus, Solem adorauerat. Quare
Vst hazanes eunuchus fundere lacrymas, ingemiscere, vestem splendidam, qua erat in-
dutus, exuere, & tamquam homo in luctu constitutus, nigram circumicere cœpit: pro
portis Regiæ sedet, lamentatur, plorat cum gemitu, sicque ait: Heu me miserum, qua-
lem erga me Deum fore debeo expectare, quem iam dudum denegauerim? nam ob
hanc causam Simeon ne verbum quidem mihi loqui dignatus, sic ore aucto, prope
prætergressus est.

XIV. CONFESSIO VSTHAZANIS.

Vbi ista rescituit Saporis, illum accersit: rogat causam luctus: ecqua illi in ædibus
obtigisset calamitas? Cui Vst hazanes: In hisce diebus, inquit, ô Rex, nihil mihi acci-
dit infortunij. Vtinam enim, pro eo quod mihi contigit, in omnia alia calamitatum
genera incidissem; quippe id quidem certè fuisset toleratu multò facilius. Iam verò
lugeo, quòd maneam in vita, quòdque cum deum mori debuissem, adhuc tamen
Solem videam, quem, quòd tibi gratificer, non reuerà ex animo, sed specie solùm simu-
lata adorauerim: adeò vt vtraque de causa mortem meritis sim, tum quòd Christi
proditorum, tum quòd veteratorem erga te meipsum ostenderit. Quæ cum dixisset,
cæli & terræ opificem Deum cum iureiurando testatur, se in posterum de ea senten-
tia numquam desitutum. Saporis autem incredibilem eunuchi mutationem vehe-
menter admiratus, grauiore quidem iracundia in Christianos exaruit, perinde quasi illi
præstigijs hanc rem confecissent: sed tamen misericordia erga senem commotus, mo-
dò mansuetum, modò ferum se in illum ostendit, atque omnibus viribus laborauit vt
de sententia deduceret.

XV. VSTHAZANIS MARTYRIVM.

Vbi verò nihil profecit, constanter asseuerante Vst hazane, se numquam tam stultum
fore, vt pro omnium conditore Deo res ab eo conditas colat, tum ira inflammatus.
mandat caput ense cervicibus abscindi. Ad quod supplicium à lictoribus deductus
Vst hazanes, orat eos, vt paulisper expectent: rem enim se animo tenere, quam Regi si-
gnificare velit. Vocato igitur ad se eunuchum sibi fidelissimum, iubet ista Saporis nuntiare:
Quam tandem benevolentiam ab ineunte adolescentia ad hoc vsque tempus, ô Rex,
erga tuam familiam præstiterim, & quanto studio cum patri tuo, tum tibi inferuierim,
nullis videor egere testibus, apud te præsertim qui hæc satis exploratè cognita habeas.
Quare pro omnibus officijs, quæ in vos aliquando tam beneuolè contulerim, hoc mi-
hi vnum velut remunerationis loco concede, vt ijs, qui me ignorant, non videar tam-
quam infidus erga regnum tuum, aut in aliquo maleficijs genere deprehensus, supplicium
istud subire. Et vt hoc pateat omnibus, fac præco palàm prædicet, Caput Vst hazani am-
putatum esse, non quòd improbitatis cuiusquam in Palatio ab ipso admittæ conuictus
sit, sed quòd sit Christianus, & Deum suum, quòd Regis voluntati morem gereret, ne-
gare noluerit. Atque ista quidem Regi nuntiauit Eunuchus. Saporis autem eadem, sic-
ut Vst hazanes postulauerat, præconem prædicare iubet. Nam ratus est, alios prompto
& parato animo de Christiana religione descituros, si certiores fierent, nemini Chris-
tiano misericordiam tributam fore: quippe cum Vst hazanes, senex, educator Regis,
ei familiaris & beneuolus, etiam esset interfectus. At Vst hazanes ad alium finem sup-
plicij sui causam prædicari tam impensè desiderauit: siquidem cogitauit, quòd sicut
quando timore perterritus Solem adorabat, multis Christianis metum iniecerat: ita
etiam non pauciores ad suam animi magnitudinem & constantiam imitandam incita-
ret, si modò intelligerent cum pro Christiana religione trucidatum esse. Hoc modo
Vst ha-

A Vst hazanes vitam, quam hic in maxima gloria duxerat, deseruit, Simeon autem de
eius morte in carcere certior factus, Deo gratias pro illo egit.

Postridie eius diei, qui erat sextus hebdomadæ, in quo ante celebrem diem festum
Resurrectionis, memoria salutaris Christi passionis quotannis recolitur: decernit Rex,
vt Simeon gladio feriat. Nam antè denuò è carcere deductus ad Regem, forti & ma-
gno animo cum Sapore de Christiana fide disseruit, & neque illum, neque Solem ado-
rare voluit. Eodem die centum alios quoque, qui erant in carcere, Rex itidem obrun-
cari iubet: ad extremum Simeonem, cum ceterorum omnium mortem oculis aspexis-
set, trucidari. horum pars Episcopi, pars presbyteri, pars ex alio clericorum ordine fue-
runt. Cum omnes ad locum, in quo erant necis supplicium subituri, deducerentur, prin-
ceps Magorum percunctatur ab illis, vtrum velint viuere, & eandem cum Rege reli-
gionem colere, Solemque venerari. At vbi nemo eorum his conditionibus vellet in vi-
ta manere, restà ad locum, in quo erant securi feriendi, deducuntur. Ac dum lictores in
opus incumbunt, & in cæde Martyrum occupantur; Simeon astans illis, dum inter-
ficiuntur, iubet bono animo esse, verbaque ad eos facit de morte, de resurrectione, de
pietate, & testimonijs ex Sacris litteris depromptis confirmat, ita mori, esse verè viuere,
atque præ ignauia Deum prodere, esse verè mori: eos enim, etiam si nemo ipsis necem
afferret, breui morituros; quandoquidem à nemine in hanc lucem edito hic finis vitari
potest: post mortem verò, ea quæ sunt æterna, non eodem modo omnibus euentura,
sed singulos veluti trutina quadam examinatos, accuratam antè actæ vitæ rationem
reddituros, & hos pro rectè factis præmia percepturos immortalia, illos pro maleficijs
pœnas sempiternas licturos: denique pro Deo vellè mori, esse in bonis summum, & rem
multò beatissimam. Dum ista Simeon dicendo percurreret, & tamquam gymnasij ma-
gister præciperet quomodo in certaminibus se gererent, singuli aures attentas ei præben-
tes, ad necem cupidè gradiebantur. Lictor autem, postquam centum illos interemit, pos-
tremò in loco Simeonem obrunt, atque Abedechalaam & Ananiam vnà, ambos
senes, presbyteros Ecclesiæ, cuius Simeon esset Episcopus, pariter cum illo & compre-
hensos, & in vincula coniectos.

XVI. SIMEONIS ET ALIORVM MARTYRIVM.

Eodem temporis momento Pusices Præfectus omnium Regis artificum ibi fortè stans,
cum videret Ananiam, cui iam cædes parabatur, contremiscentem: Paulisper (inquit)
ô senex, oculos claudito, & bono animo esto: nam statim lumen Dei videbis. Vix est hæc
locutus, cum comprehensus est, & ad Regem deductus: atque cum esset se Christianum
confessus, quoniam libero ore apud Regem pro Christiana religione & pro Martyribus
verba fecerat, idcirco quasi aliquod nefas dixisset, dabatur lictoribus, vt admodum pere-
grino & crudeli in primis mortis genere afficeretur. Lictores igitur, collo eius circa ten-
dinem perforato, illac linguam extrahunt. Porro autem eius filia virgo, falsò à quibus-
dam in prifer vocata, & comprehenditur, eodemque temporis articulo occiditur.] ha-
stenus Sozomenus de persecutione Christianorum in Perside, reliqua verò, quæ sequen-
ti anno facta dicit, suo loco narrabimus. Horum autem omnium Martyrum natales
dies inferti publicis Ecclesiasticis monumentis, anniuersarijs repetitis honoribus, in Ec-
clesia Catholica celebrantur.

XVII. PUSICES ET ALIORVM MARTYRIVM.

Eodem quoque Constantij & Constantis Imperatorum anno septimo, Neocæsarea
in Ponto (inquit S. Hieronymus) subuersa est terræ motu, excepta ecclesia, ac Episcopo,
ceterisque qui ibidem reperti sunt.] Obtinuisse autem hanc diuinitus prærogatiuam ec-
clesiam illam, in qua S. Gregorius eius ciuitatis olim Episcopus eognomento Thaumatur-
gus, sepultus erat, vt ceteris ædificijs terræ motu sape prostratis, ipsa remanserit sem-
per incolumis, superius dictum est.

XVIII. INGENS ET ALIORVM MARTYRIVM.

Porro Neocæsariensis Ecclesia à temporibus Magni illius Gregorij vsque ad S. Basi-
lium, qui præfuit Ecclesiæ Cæsariensis in Cappadocia, florentissima perseuerauit; quod
eiusdem Basilij præconio commendatur his verbis: A tempore Magni Præsidis Eccle-
siæ vestræ Gregorij, vsque ad beatum istum (Musonij scilicet) alium post alium semper,
quasi ex quadam pretiosorum lapidum serie depromptos, adiiciens & adaptans, admi-
rabilem Ecclesiæ vestræ Dominus pulchritudinem largitus est. Fuisse verò eam ciuita-
tem cunabula eiusdem magni Basilij, ipse ad Neocæsarienses scribens ingenue profes-
sus est, cum ait: Ego cum propter loci huius consuetudinem, qua illi à puero assueui
(hic enim à nutrice mea educatus sum) tum propterea quòd sæpenuerò hoc in loco
verfa-

XIX. BASILII EPISCOPI.

Basil. ep. 64.

CHRISTI 343.

IVLII PAP. 7.

CONSTANTII IMP. 7. CONSTANTIS

BASILII IN FIDE NVTRIX. Basil ep. 75

versatus sum, quem, cum vrbanos tumultus fugerem, & propter solitudinis silentium illum ad Philosophiæ studium commodum esse scirem, complures continuos annos incolui.] Quam autem nominat nutricem suam, putamus intelligere sanctam ipsius aniam Macrinam, quæ eum puerulum elementis imbuerat Catholicæ fidei: hoc quidem nomine alibi ipsam appellat, cum inquit: Fidei verò nostræ quæ poterit esse euidentior probatio, quàm quòd à nutrice beata femina, quæ ex vestro gremio progressa est, (Macrinam dico illustrem illam) educati sumus, à qua & beatissimi Gregorij verba, quæ memoriæ beneficio ad illius vsque ætatem seruata ipsa retinuit, edocti sumus, quibus illa nos adhuc infantes tamquam pietatis dogmatibus sinxit ac formauit?] hæc Basilius, qui aliàs eiusdem sanctæ Macrinæ meminit, de qua & nos superius. Sed iam progrediamur ad res gestas sequentis anni.

IESV CHRISTI ANNVS 344.

IVLII PAP. ANNVS 8.

CONSTANTII IMP. 8. CONSTANTIS

I. CONCILIVM ANTIOCHENVM SECVNDVM.

CHRISTI annus trecentessimus quadragesimus quartus reperitur notatus Consulibus Leontio atque Sallustio, quo ab Arianis secundum Concilium Antiochenum celebratum est: in quo illud præcipue iisdem conati sunt, vt quòd malè audirent apud omnes Catholicorum Ecclesias, præsertim verò apud Occidentales, penes quas nullum adhuc serpserat virus hæresis Ariana: nouam fidei formam, eandemque ceteris antè editis prolixiorē, conscribant, qua se ab Ariano contagio procul abhorreere significarent. Sed quòd longioribus ambagibus puritatem fidei circumuoluunt, & per distortos viarum anfractus veritatem circumducunt, se magis magisque reddidere suspectos: siquidem ad abluendam labem ex Ariana opinione contractam, satis erat Catholicæ fidei Nicænum Symbolum profiteri. At antequam de his agamus, recta ratio temporis huius celebratæ Synodi statuenda est. Hoc itaq; anno habitam esse, manifestè ex Athanasio colligitur, cum ait: Rursum quasi istorum pœnitentia laborarent (nempe de editis quatuor fidei regulis) pœnitentes, post triennium iterum in consessum veniunt.] computat trium annorum spatium interlapsum à priorè Synodo ibidem Antiochiæ in Encaniis habita anno Domini trecentesimo quadragesimo primo, vsque ad hanc posteriorem hoc ipso anno collectam. His quoque consentientia de eodem Concilio hæc habet Sozomenus:

b Athan. de Synod.

c Sozom. l. 2. cap. 10.

II. ALIA PROLIXIOR AB ARIANIS EDITA FIDEI REGVLA.

Triennio verò iam intermisso, Episcopi Orientis aliam fidei formulam, quam Maximo, id est, Prolixam, vel multas lineas comprehendentem, nominabant, propterea quòd inultò pluribus verbis ac nominibus, quàm priores formulæ, conscripta erat, Episcopis Occidentis miserunt. In qua vt essentia Dei nullam fecere mentionem; sic illis qui Filium Dei asserbant vel ex nihilo ortum esse, vel ex alia essentia quàm Dei Patri constare, vel tempus sæculumve fuisse quando non erat, anathema indixere. Quam formulam ab Eudoxio Episcopo iam tum Germaniciæ & Martyrii & Macedonio ad se perlatam Episcopi Occidentis non receperunt: nam responderunt, se decretis Nicæni Concilij velle acquiescere: & præter illa nihil amplius curiosè exquirendum putarunt.] hæc Sozomenus.

III. a Socrate l. 2. c. 15.

CORRIGITVR SOCRATES.

Eadem de tempore quoq; Socrates, qui ipsam recitat fidei scriptam regulam: sed cur non recepta sit ab Occidentalibus, illud planè insulsè, quòd habet in fine: Ista (inquit) Episcopi qui partes versus Occidentem accolebant, tum quòd linguæ Græcæ ignari erant, tum quòd eam propter eandem causam non intelligebant, neutiquam recepere, sed fidem in Nicæno Concilio stabilitam satis esse, nihilq; vterius curiosius inuestigandum, dixere.] Istæc Socrates, & fortasse ex Sabino Macedoniano, qui sic de Synodis libros conscripsit, vt, quæ hæretici tam Ariana quàm Macedonianæ non fauerent (vt paulò superius dictum est) prætermiserit: nam quid tam ineptum, quàm dicere, in vniuersa Occidentali Ecclesia, vel in ipsa Vrbe non extare qui Græcæ apprime callerent litteras, qui potuissent eandem fidei ceptam regulam interpretari? quasi verò non recens esset exemplum de aliis eorumdem Orientalium litteris ad Iulium Papam scriptis, ab eodem, perinde ac si Latinæ fuissent, accuratè perlectis, cognitis, & confutatis, vt ex litteris ipsius Iulij Papæ ad eodē redditis perspicue demonstratum est.

Cete-

CHRISTI 344.

IVLII PAP. 8.

CONSTANTII IMP. 8. CONSTANTIS

IV. EVSEBIANO RVM PRO-FESSIO ROMANÆ RETRACTA.

A Ceterum cur Romæ, vbi potissimum hac laborabant iisdem Orientales suspicione Arianae hæresis, non sit recepta eorū confessio, illud fuit, quòd (vt ex ea fidei regula apparet, quam recitat Athanasius) eadem confessio concepta esset verborum inuolucro, late-retq; anguis in herbis: nam quantumlibet ipsi positiones Arii destruere viderentur; numquam tamen eò adigi potuerunt, vt Filium dicerent esse Patri consubstantialem: & licet vsi essent nomine Essentia, vel aliis nomenclaturis, ex quibus Arius haberetur exclusus; suspectam tamen fuisse quamlibet ipsorum dictionem, in qua non adhibuissent nomen Consubstantialis, egregie S. Athanasius in Oratione illa de Nicæni Concilij decretis contra Arianos pluribus docet. Sapiensissimè igitur Occidentales eiusmodi formulam recens conscriptam, vt futilem, siue superfluum, vel erroneam, reiecere: quandoquidem, si, quòd nitebantur ostendere, se esse Catholicos, verè, legitime, & non fictè ac veteratorie consequi expetissent, satis esse videbatur, Nicænam formam suo ipsorum chirographo consignatam mittere ad Occidentales; à quibus (sicut cum aliis vel antea vel postea factum est) Catholicam Romani Pontificis, ceterorumque Occidentalium Episcoporum communionem fuissent absque aliquo discrimine consecuti; accidissetq; quòd ipsimet in sua ipsorum missa fidei professione vehementer se optare dicebant, vt ab omni prorsus Arianae hæresis suspicione liberarentur: in calce enim eiusdem scriptæ ab se regulæ fidei huiusmodi appendicem addiderunt: Hæc coacti sumus post fidem compendio editam latius explicare, non ambitionis causa, sed vt nos ab omni suspicione, quæ minime in nos competit, purgaremus apud eos, quibus res nostræ cognitæ sunt: & vt Occidentales pariter intelligerent & calumnias eorum qui diuersas opiniones fouent, & Orientalium in Christo Ecclesiasticos animos: rem ita esse testantibus liberè sacris Scripturis apud eos saltem qui incorrupti sunt.]

Hac illi vsi sunt ad suam ipsorū perfidiam contegendam excusatione & tergiversatione, vel potius dixerim, ad fallendos simplices impostura, vt hac arte non tam Ariana impietatem specie tenus damnarent, quàm vt probatū in Magna Nicæna Synodo nomen Consubstantialis deleerent, cuius causa ab hoc tempore tot pugnae atque certamina aduersus Ecclesiam Catholicam ab eisdem excitata sunt vsque ad Conciliū Ariminense; illud totis viribus conantibus, vt quasi validis crebrisque arietum ictibus solidū Catholicæ fidei robur, Consubstantialis vocabulum quatientes atq; demolientes, omnem simul cum eo fidem Orthodoxam prosternerent, sicque Arii impietatem diu dolo suppressam erigerent: quæ quidem ipsorum fraus euidentibus postea signis declarata est: vt cum iidem Legati Mediolanum ad Constantem Imperatorem se conferrent, nempe Eudoxius nominatus ab Athanasio, Martyrius & Macedonius positi à Socrate a atque Sozomeno b, necnon Demophilus, iactarentq; se esse Catholicos, coacto tum ibi Concilio, cum Orthodoxi qui illic considebant Episcopi damnare vellent Arii sententias, Legati isti, qui hæcenus & verbis & scriptis se idiplum præstituros esse præseferbant, continuò resistentes, quinam qualisve essent, apertissimè demonstrarunt.

V. AR IANO RVM DOCTVS.

a Socrate l. 2. cap. 15. b Sozom. l. 3. c. 10.

Testatur id quidem Liberius c Romanus Pontifex in epistola quam ad Constantium scripsit, in qua hæc leguntur: Significant Orientales pacis * & nostræ velle coniungi. Quæ est pax, clementissime Imperator, cum sint ex partibus ipsis quatuor Episcopi, Demophilus, Macedonius, Eudoxius, Martyrius, qui ante annos octo, cum apud Mediolanum Arii hæreticam sententiam noluisent damnare, de Concilio iratis animis exierunt? Horum si fas est sententis *, quale sit, aut quid habeat commodare consensum, Equitas & clementia tua poterit æstimare. Non est nouum, quòd salubriter, & sub occasione nominis sancti Athanasij attentatur.] sic Liberius: qui cum dicat, ante annos octo, id quòd narrat, accidisse, hæc planè ipsa tempora eiusmodi legationis visus est demonstrasse, cum ab hoc anno vsque ad tempus illud quo ea ad Constantium Imperatorem scripsit, octo integri interlabantur anni: sed si extrema tempora ponas, decem fient, duobus ex his tantummodò inchoatis. hunc finem habuit tanta Arianorum legatio per quatuor Episcopos magno apparatu missa ex Antiocheno ipsorum Concilio in Occidentem, ab Ecclesia Romana (vt dictum est) omnino reiecta, Mediolani verò prorsus Arianorum esse detecta: sicque totus ille verborum technis & miro artificio concinnatus ab eis in Synodo Antiochena scriptus fidei libellus omnino euauit, explosus atque derisus est.

VI. PACI EXTRAS IN APPENDICE AD LUCIFERI CALARITANI OPERA, & TOM. 9. BIBL. SANCTÆ. EVSEBIANO DETECTVS PENITVS ARIANI. * inhærete.

Vix credi potest, quor quantisve dolis atque fallaciis septa, conata sit impietas Ariana VII. Ccc aduer-

Annal. Eccl. Tom. 3.

EUSEBIANO RVM IN NICENAM PIDE M PVGNAE.

aduersus Catholicam veritatem insurgere: hinc enim primò (quod Liberius Papa in A recitata modò ipsius sententia refricat) totus ille praxtextus Athanasium fctis crimini- bus accusandi atque damnandi ab iisdem est excogitatus;& ad alios quoque magni nomi- nis Orthodoxos, & præcipuarum sedium Episcopos è sede pellendos, idem com- mentum ex calumniis compositum est: sed cum licet his eiectis, necdum tamen se voti compotes factos intelligerent, obnitentibus in eos magnis animis Episcopis Occidenta- libus, inde illud iudem ipsi consilium captarunt, vt crebra de fide Catholica exquirenda Concilia cogere, quorum mole Nicænum obruerent; indeque frequenter mutatae sunt ab eis fidei formulæ, vt vnicam fidei professionem in Nicæna Synodo declaratam eandemque vniuersæ Ecclesiæ Catholicæ communem, eliminarent. Quotum quidem in his molendis mentis propositum cum satis superque Athanasius perspectum habe- ret, hæc de ipsis ait:

Athanas. Orat. 1. contra Arian. VIII. CREBRAE SYNODI AB EUSEBIANO COLLECTAE

Quotannis enim in vnum coeunt, veluti qui tabulas pactaque scribunt, simulantque se pro fide scripta conficere: mirè interim & foedi & ridiculi, cum scripta eorum non modò ab aliis, sed & ab ipsismet explodantur. Nam si fidere ausi fuissent prioribus suis scriptis, non secundò scripsissent, neque illis denuò repudiatis; ad tertiam scripturam profiliissent, prorsus studio habentes, vt rursus ea mutent, si vel pusillum temporis intercesserit, vel occasionem naçti fuerint pro ipsorum consuetudine insidiandi. Tunc enim cum insidiis student, magnopere se simulant de fide scribere: vt quemadmodum Pilatus lauit manus, ita & ipsi pios religiososque in Christum scribendo interficiant; ac dum de fide definienda negotiosos se fingunt (vt iam superius dixi) in crimen infamiamque diuersæ alienaque à recta fide opinionis incurrunt. Ceterum nec sic quidem latere aut effugere poterunt: quamdiu enim non aduersariis, sed sibi ipsis causas red- dunt, tamdiu sese sui accusatores præbent.] & paulò post: Ergo dum perpetuò scribunt, suamet ipsi immutantes; incertam suam fidem, vel potius certam infidelitatem demen- tiamque ostendunt, idque meritò illis accidere videtur, cum semel veritatem vt trans- fugæ deseruerint, Nicænamque fidem rectè scriptam euertere studeant.] hæc Athana- sius, qui eadem in libro de Synodis sæpè reciprocatur.

IX. IN CON- STANTIA HAERETI- CORVM.

Quæ si accuratiùs spectes, Lector, ex Arianorù vultu est quod intelligas cum alios om- nes, tum præsertim hæreticos nostri sæculi, qui à Catholica fide facti semel extorres, re- liçta veritate, quæ non nisi, tamquam punctus in centro, vna esse potest, ex secta sectas propagantes circumferuntur omni vento doctrinæ; prioraque posterioribus conuellen- tes, & nouis vetera destruentes, cum nec his etiam acquiescunt, & in incertū vagantur, suo ipsorum testimonio conuincuntur, ab vnico veritatis tramite aberrasse, vt planè cer- do discant experimento, falsa fuisse, quæ priùs, ab Ecclesiâ Catholica recedendo, ipsi vera ac solida visa essent: adeò vt in deterius dilabantur magis, cum ex erroribus in er- rores feruntur, quam cum primùm à veritate errantes, in mendacium sunt prolapsi, & Propheticum illud iure ipsis aptetur: Errauerunt in inuio, & non in via.]

b Psal. 62. X. EUSEBIA- NORVM FAL- SA CIAE.

Rursum verò quod spectat ad Eusebianos, eosdemque itidem Arianos; licet pluribus editis fidei formulis nomen Catholicum affectarent, & Arij hæresin detestari se profite- rentur; longè tamen ab ipsis scriptis facta eorum discrepabant & verba, quibus fidem Catholicam de consubstantialitate Filij cum Patre, & cum eodem coæternitatem in- fringere nitentur, quibusdam interrogationibus pulsantes animos imperitorum, ex naturæ operibus petentes exempla de his quæ omnem excedunt naturæ ordinem: vt inter alia cum pios interdum sic compellarent parentes: Num antequam genuissent fi- lios, dicerentur esse parentes, vel existeret filius, antequam gigneretur? his scilicet & aliis id genus ambagibus mentes simplicium inuoluentes; prout S. Athanasius, dum hæc confutat, aduersus eos pluribus disputans tradit:

c Athan. O- rat. 2. contra Arian. Orat. 4. m. 1. na.

Aliis quoque vsi sunt artibus, quibus & perosam hæresin calice aureo propinarent, nempe eloquentiæ fucis illito sermone, & sophismatibus pollente oratione, quibus sim- plicium animos deuincirent. de his enim questus est Iulius Papa (vt nuper vidimus) in epistola ad eos reddita. Sed & Lucifer d Calaritanus de iisdem sic expostulat in ip- sum Constantiū Imperatorem: Nos verò (inquit) quibus ad loquendum natura suffi- cit, alieni ab omni sententia, & hinc alieni litterarum, ad omnem destruendam hære- sin valemus: quia res ipsa ac veritas loquitur. Tu ac tui adiutores litterarum, & hinc aliam plenam auxillis artem. Nos sumus tantum sacras litteras scientes: noster sermo com-

AFFECTANT DICENDI ARTEM EV- SEBIANI. d Lucif. lib. Meritendum pro Filio Dei

A communis est: contra vester politus, ornatus, qui etiam dici mereatur disertus: & ta- men suadere dulcis per artem quæsitus sermo vester nulli obest Christianorum; nisi ei qui non sit, sed tantum videatur, vt tu, qui cum sis lupus, vnus esse de ouibus inficis iudicaris.

De his quoque temporibus est iusta illa Gregorij Nazianzenī querela, cum perditif- simum præsens sæculum deplorans sic ait: Fuit (inquit) quondam tempus, cum res nostræ florent, ac præclarè se haberent; cum nimirum superflua hæc & verborum le- pore atque arte fucata tractanda Theologia ratio ad diuinæ causas ne aditum quidem habebat: verum idem erat calculus ludere, inuersionis celeritate aspectum fallentibus, aut omnigenis & lasciuis corporis flexibus spectatores ludificari, quod non quippiam ac curiosi de Deo dicere vel audire: simplex contra ingenuaque oratio atque doctrina, pietas existimabatur. At postquam Sexti & Pyrrhones & contradicendi libidine incita- ta lingua, velut grauis quidam & malignus morbus, in Ecclesias nostras infeliciter irre- perunt; quodq; Actorum liber de Atheniensibus narrat, ad nihil aliud vacamus, quam ad aliquid noui dicendum vel audiendum. O quis Ieremias confusionem nostram caliginemque deplorabit, qui solus lamentationes calamitatis exaquare nouit: Hanc rabiem auspicatorum est ille quidem, qui à furore nomen habens Arius, qui etiam petulan- tis & effrenatæ linguæ poenas dedit in obscenis & turpibus locis extinctus, atque preci- bus, non morbi vinibus oppressus, ac Iudæ instar disruptus, ob eandem Verbi proditio- nem.] hucusque Gregorius.

XII. ZVSTA QVE- RELA GRE- GORII NA- ZIANZ. a Greg. Naz. Orat. in laud. Athan.

Sed nec illud de Eusebianis & Arianis omitteremus, ea quoque vfos arte ad stabilien- dum suum ipsorum dogma impietatis, vt, quos scissent antiquos clarissimos fuisse viros, eosdem suæ ipsorum hæresis falsò asseruerent assertores; cum tamen constaret eos tanti sceleris fuisse maximè refragatores; nam (vt prætermitramus dicere de magno illo Lu- ciano, de quo fusiùs superius actum est) Dionysium Episcopum Alexandrinum insignis cum pietatis, tum etiam eruditionis virum, eadem cum ipsis sentisse, turpiter mentiti sunt, quem sanctus Athanasius scitè ab eorum calumniis vindicauit. At ne Origeni qui- dem pepercerunt, quem hæc ex parte Catholicum, in suam ipsorum sententiam, repu- gnantem licet, adducere conari sunt, dum quæ aliquando ille disputando (vt a solet) in contrariam partem dixisset, illi, vt ab Origene dictum, citiùs arripuerunt: vt inuitum relu- ctantemque facerent Arianum, quem Athanasius, hæc ipsa scribens, ab eorum dem calumniis reddit immunem. At de Arianorum malis artibus ab ipsis excogitatis ad hæ- resim validandam, modò satis.

XIII. EUSEBIANO RVM PRÆ- SVMPTIO.

D Sed iam ad res Christianorù in Perside redeamus. Secundus hic annus persecutionis aduersus eos illatæ à Sozomeno ponitur, cum eiusmodi narrationem aggreditur: Se- quenti anno, eo ipso die, quo memoria passionis Christi recolitur: cum iam dies cele- bris Resurrectionis expectaretur, exiit edictum Saporis crudelissimū in vniuersam Per- sidem, quod iubebat, vt omnes, qui se confiterentur Christianos, morti addicerentur. Quo quidem tempore multitudo Christianorum, quæ ne numerari quidem potest, se- curi percussa est. Si quidē Magi eos ex vrbibus & vicis, in quibus latitabant, summa cum diligentia eruerunt. Nonnulli autem sui inducti voluntate, nemine eos ducente, se ipsi ideo indicauerunt, ne silentio Christū negare viderentur. Ac dum omnes, qui erant Chri- stiani, morte mulctarentur, plurimi etiam, qui in ipso Palatio aratem egissent, maçtati sunt, in quorum numero erat Azades eumachus Regi longè charissimus: quem cum Sa- pores interfectum accepisset, incredibilem animo dolorem hausit, hancque commu- nem eadem sedauit, atque solos religionis nostræ doctores trucidari iussit.

XIV. d Sozom. l. 2. c. 10. PERSECVT. IN CHRIS- TIANOS IN PERSIDE ANNVS DE- CVNVS.

Per idem tempus Regina in morbum delapsa, Tarbula soror Simeonis Episcopi fan- cta virgo simul cum ancilla idem vitæ genus colente, & sorore eius, quæ post viri mor- tem abstinuit à nuptiis, & eandem viuendi rationem tenuit, comprehenditur. Causa autem cur hæ mulieres fuerint comprehensæ, fuit falsa criminatio à Iudæis in eas con- fecta, quòd videlicet ob mortem Simeonis iratæ venenâ Reginæ insidiosè parassent. Reg- ina verò (vt solent agrotantes malis omnibus facile aures accommodare) calumniam veram esse, & maximè quidem quod erat à Iudæis obiecta, existimauit: nam eiusdem erat cum Iudæis opinionis. ad horum morem vitam instituebat, & veraces illos, sibi que maximè beneuolos putabat. Magi igitur Tarbulam & reliquas duas arreptas, morte condemnant. Ac cum ferra dissectas patibulis suffixissent, effecerunt, vt Regina spatium

XV. TARBVLAE VIRG. CER- TAMEN.

inter patibula intermissum transiret, perinde quasi morbus eo pacto depelleretur. Fertur hanc Tarbulam forma valde liberali & honesta fuisse, Magnum quemdam eam deperisse, mercedemque vti cum illa rem haberet, clam misisse: promississe denique, si vellet ipse parere libidini, tum ipsam tum socias salvas fore: at illam hanc turpitudinem ne audire quidem voluisse, sed nuntios verbis contumeliosis excepisse, intemperantiaque crimen cum probro illis obiecitasse: se multo libentius velle mori, quam virginitatem perdere respondisse.

XVI. Porro cum edicto Saporis ratum esset (vti supra demonstratum est) vt soli sacerdotes & doctores Christiane fidei comprehenderentur: Magi, & eorum principes, totam Persidem obeuntes, Episcopos & sacerdotes grauib. afficiunt incommotis, cum in aliis locis, tum maxime omnium in Adiabengrum regione, qua est pars Persidis, tota fidei Christianae dicata. Sub idem tempus Magi Acepsimam quoque Episcopu, & complures ex eius clericis vna quidem comprehendunt: sed cum Antistitem velut praedam per insidias cepissent, eo contenti, ceteros, direptis illorum bonis, dimiserunt. At vero Iacobus quidam presbyter Acepsimam sua sponte sequitur, & potestate a Magis postulata, in eundem carcerem cum eo concluditur: ei que, vtpote aetate valde proeecto, lubens inferuit, subleuat quantum potest eius calamitates, & plagarum vibices sanat: nam paulo postquam erat comprehensus, Magi loris crudis, quod Solem adorare cogent, eum acerbe verberant: sed vbi non cessisset, rursus coniciebant in vincula. Per idem tempus Aeithalas etiam & Iacobus presbyteri, Azadanes & Abdiesus diaconi, ob Christianam religionem in carcere iacuerunt, crudelissime a Magis casti.

XVII. Multo autem iam dilapso tempore, Princeps Magoru cum Rege de illis communicat: atque nactus potestatem eos pro arbitrio suo torquendi, nisi Solem adorarent, mandatum Saporis illis qui in carcere tenebantur, significauit. Atque simulac respondissent, se numquam prodituros Christum, neque Solem adoraturos, aded crudelibus tormentis eos cruciauit, vt Acepsimas, in fidei confessione fortiter perstans, mortem obierit, cuius reliquias quidam ex Armenia, qui obides erant, apud Persas, tumulo condidere. Alij autem, licet minus acerbe quam ille verberati, praeter omnium opinionem in vita manserunt: qui cum in eadem perseuerarent sententia, in carcerem denuo compinguntur, quorum de numero fuit Aeithalas, cuius brachia inter vapulandum sic vsque ab humeris violenta extensione diuisa & enervata fuere, vt manus tamquam mortuae inde penderent: quo factum est, vt alij cibum illius ori ad mouerent.

XVIII. Isto Sapore regnante, infinita multitudo presbyterorum, diaconorum, monachorum, sanctarum virginum, & aliorum qui in Ecclesiarum ministerio versabantur, & erga religionem praeclearo animo affecti erant, egregia pie vitae testimonia dedit. Episcopi autem, quos accepi mortem in hac persecutione oppetiuisse, sunt, Barbasyms, Paulus, Gaddiabes, Sabinus, Mareas, Mocius, Ioannes, Hormisdas, Papas, Iacobus, Romas, Maars, Agas, Boctes, Abdas, Abdiesus, Ioannes, Abramius, Agdelas, Sabores, Isaac, & Daufas, qui a loco quodam, qui Zaudzus dicitur, a Persis captiuus abductus fuerat, & illo tempore pro fide Christiana morte multatus, vna cum Mauream de Corépiscope, & clericis, qui in eius dicecesi erant, numero plus minus ducentis quinquaginta, qui comprehensi a Persis, & captiui abducti fuerant.

XIX. Per idem tempus etiam Milles martyrio occubuit, qui primum apud Persas militauerat, postea autem relicta militia, vitae genus plane Apostolicum excolere cepit. Fertur, illum, cum esset Episcopus vrbis cuiusdam in Perside creatus, multos saepenumero cruciatus perpeffum esse, verbera etiam & distractiones membrorum pertulisse: at cum neminem in ea ciuitate posset ad fidem Christianam perducere, aegro & iniquo animo ferentem, ciuitatem execratum esse, indeque discessisse: non longo post tempore, cum primarij viri illius vrbis in Regem peccassent, exercitum cum trecentis elephantis eo profectum, urbem euertisse, & velut agrum colentes, in ea sementem fecisse: Millem vero peram solum, in qua sacratum Euangeliorum librum habebat, secum gestantem, Ierosolymam precatum se contulisse: indeque in Aegyptum ad visendos monachos, qui ibi aetatem degebant, concessisse. Quae autem, quamque mirabilia, ac quam diuina facinora ab isto Mille edita fuerint, testes sunt Syri, qui eius res gestas & vitam literis prodiderunt.

XX. Mihi certe fati visum est, haec de eo, & de iis qui in Perside, regnante Sapore, martyrio

ACEPSIMAE ET SOCIORVM MARTYRIVM.

XVII. TENTANTIVR RVRSVS ACEPSIMAE ET SOCIORVM MARTYRIVM.

EPISCOPORVM MARTYRIVM NOMINA.

XIX. MILLIS EPISCOPI MARTYRIVM.

A tyrio obierunt, haecenus differuisse: nam tormenta illis inflata, aut quinam fuerint, ex quo loco, aut quo genere cruciamentorum martyrio defuncti sint, aut quibus supplicii affecti, vix a quoquam percenseri possunt: quippe cum tam varij cruciandi modi a Persis tanto cum studio ad crudelitatem inuenti fuerint. Verum, vt summatim dicam, fertur, viros ac mulieres, quorum nomina recensebantur, martyrium id temporis pertulisse ad numerum sexdecim millium: at eorum multitudinem, qui praeter hos trucidati sunt, ne numero quidem comprehendi posse, & propterea perdifficile visum esse Persis, Syris, & incolis Edeffae, qui multum de hac re laborabant, illorum nomina percensere.] haecenus de his Sozomenus litteras autem quas post haec recitat Constantini, alio longe diuerso tempore datas esse, superius dictum est.

B Etsi vero dictorum Martyrum nominibus singulis percensitoru Acta periisse videantur, ex eorundem tamen numero per paucorum quidem tantum modo res gestae, quae ad Graecos peruenerunt, integrae conseruatae reperiuntur, & a Metaphraste diuersis diebus, quibus martyrium subiisse inuenti sunt, recitatae: vt in primis Acepsimae & sociorum eius, in quibus de Iosepho presbytero plura. Extant etiam Acta Sadothi Episcopi successoris Simeonis, cuius superius mentio facta est, & centum ac viginti Martyrum tam ex clero quam Monachis, qui cum eodem subiere martyrium. Insuper illustri passio Ionae & Barachisij sub eodem Sapore Rege passorum, ex veteribus monumentis prodita, Latinitate quoque donata legitur. Sed & Bandeni Archimandrita vna cum sociis martyrij Acta quoque extant. Quinetiam Acindyni, Pegasij, & aliorum qui sub eodem Principe simul cum iisdem decertarunt, res gestae scriptorum monumentis commendatae habentur, & fortasse aliorum, quorum nomina memoriae minime superant, vel haecenus nobis incognita sunt.

C Ceterum quod diutius bellum perseuerarit inter Romanos ac Persas, & in dies acrius fuerit exacerbatum, non tantum temporibus Constantij Imperatoris, sed & Iuliani eius successoris vsque ad Iouianum; persecutionem ab eodem Sapore Rege in Christianos Persas semel edicto promulgatam, haudquaquam duorum annoru curriculis tantummodo viguisse putandum, sed toto ferme tempore, quo ab eodem Rege aduersus Romanos bellatum est: etenim Christiani, licet Persae natione essent, tamen quod cultu religionis a Persis recessisse visi essent, & Romanis inhaesisse, quorum Deum colerent, quodammodo transfugae habebantur, atque ob id magis magisque ab eodem Rege Persarum dira iugique persecutione vexati sunt: ad quos plane Cyrillus Ierosolymorum Episcopus respectum habuisse visus est, cum ait: Persae & Gothi & omnes gentes Christianum testantur, morientes pro illo.] sed & S. Augustinus de persecutione in Perside excitata, ac saepe restaurata, haec tradit: Quid modo in Perside? Nonne ita in Christianos feruit persecutio, si tamen iam quicuique, vt fugientes inde nonnulli vsque ad Romana oppida peruenerint?]

Quod rursus ad Persarum Ecclesiam spectat, quod subiecta fuerit Ecclesiae Antiochenae, canon extat, qui & proditur fuisse Niceni Magni Concilij, sic statuens: Non permittit Magna Synodus, vt Episcopi congregentur in prouincia Persidis ad disponendum aliquid ad ordinem Ecclesiae pertinens sine consensu & auctoritate Patriarchae Antiocheni: quia quamuis Praelatus sit loco Patriarchae, & non quarat aliud praeter quietem & tranquillitatem ipsorum Persarum, tamen non licet immittere se ad constituendum ordinem Ecclesiae, sed potius in omnibus sint Metropolitani Patriarchae obediens. & qui contradixerit, Synodus eum excommunicat.] haec ex Arabicis canonibus nuper Latine redditus, sed fide certa nutantibus.

IESV CHRISTI IVLII PAP. CONSTANTII IMP. 8. CONSTANTIS

ANNVS 345.

ANNVS 9.

IMPP. 9.

QVADRAGESIMVS QVINTVS supra trecentimum Christi annus Consulatu Amantij & Albini adscriptus est Fastis: quibus Cons. datum habetur Constantij Imperatoris rescriptum Nisibi ad Nemesianum Praefectum Vrbi: quod est euidentis argumentu, ipsum cum expeditione aduersus Persas Antiochia profectum esse, & ad Persarum fines sum cum expeditione aduersus Persas Antiochia profectum esse, & ad Persarum fines

MARTYRES SEXDECIM MILLE.

XXI. ACTA DIVERSORVM MARTYRVMAcepsimae & sociorum eius, in quibus de Iosepho presbytero plura. Extant etiam Acta Sadothi Episcopi successoris Simeonis, cuius superius mentio facta est, & centum ac viginti Martyrum tam ex clero quam Monachis, qui cum eodem subiere martyrium. Insuper illustri passio Ionae & Barachisij sub eodem Sapore Rege passorum, ex veteribus monumentis prodita, Latinitate quoque donata legitur. Sed & Bandeni Archimandrita vna cum sociis martyrij Acta quoque extant. Quinetiam Acindyni, Pegasij, & aliorum qui sub eodem Principe simul cum iisdem decertarunt, res gestae scriptorum monumentis commendatae habentur, & fortasse aliorum, quorum nomina memoriae minime superant, vel haecenus nobis incognita sunt.

XXII. DIVTYRNITAS PERSICVTIONIS.

Cyril. Catech. 10. Aug. de Ciuit. Dei, l. 18. c. 52.

XXIII. Recitat Turrian. in Appen. ad Constitur. Clement. CANON DE ECCLESIA PERSARVM.

CONSTANTINIANUM BELLEVICUM IN PERSAS.

ET EUTROPII.

II. COMPARATIO CONSTANTINIANI ET CONSTANTII IN BELLEVICUM.

III. GALLVS ET IVLIANVS INCIPIENTIS TYRANNICAE.

IV. GREGORII NAZIANZENI ORATIO IN IVLIANUM.

patruelis

V. DIVERSA CONDITIO GALLI ET IVLIANI.

VI. IVLIANI RESPICIENS DONVM.

Nisi cum exercitu confedisse. Cum autem (vt dictum est) multis annis Constantium aduersus Saporem fines Romani Imperij inuadentem pugnasse, certum sit, vix perpauca quaedam extant de rebus gestis posteris tradita, quae & summam ab Eutropio recensentur his verbis: Diuersa Constantij fortuna fuit: a Persis enim multa & graua perpressus, saepe captis oppidis, obsessis vrbibus, caesis exercitibus: nullumque ei contra Saporem Regem Persarum prosperum praecelium fuit; nisi quoddam apud Singaram haud dubiam victoriam ferocia militum amisit, qui pugnam seditiosè & stolidè, contra rationem belli, die iam praecipiti poposcerunt.] haec Eutropius.

At quam dispar fuit conditio in bellis gerendis Constantini parentis, atque Constantij: Ille enim fide Catholica roboratus, secumque Catholicos Episcopos ducens, praeuio vexillo Crucis, numquam de barbaris atque tyrannis non rediit victor ac triumphator: Constantius vero tot praecelium cum Sapore iniis (nouem enim Orosius numerat) numquam fermè nisi victus & cum ignominia reuersus est, cum secum duceret Episcopos Arianos, & inter alios, de quo superius mentionem fecimus, impietate notum Eusebium Emisenum. Quod si postea in Occidente aduersus Magnentium tyrannum certans, priores retulit, id planè accidit in vitionem innocentis sanguinis Constantis Imperatoris effusi, & aliis de causis, de quibus dicendum inferius.

Ad haec quoque tempora referenda putamus, quae de Iuliano & Gallo tum à Gregorio Nazianzeno, tum etiam ab aliis antiquis Scriptoribus sunt memoriae commendata. Cum enim iam adoleuissent, & Gallus vigesimum annum attingeret, Iulianus verò minor natus, nempe, secundum Sozomeni rationem, sexdecim esset annorum, vel iuxta supputationem Eunapij, tredecim: siue ipsi sponte (ne quid molendi in Imperium posset de eis exoriri suspicio, qui precariam vitam ducerent Imperatoris arbitrio) siue Constantij iussu, quod omnem illis Imperium affectandi spem amputaret: crine deposito, inter clericos profitentur. Rem gestam à multis conscriptam, ab antiquiore ac digniore Auctore petendam putamus, nempe à Gregorio Nazianzeno; qui vitae ipsorum institutum paulò altiùs repetens, sic ait:

Cum autè ab omnibus rebus otiantur, tum quoddam Imperium adhuc eos moraretur, atque in cogitatione & meditatione esset, tum quoddam aetas & spes nondum eos secundis dignitatibus admoueret: vtebantur illi quidem aliarum quoque artium praecceptoribus, nimirum auunculo * Imperatore in omni liberalium disciplinarum genere eos instituentem; verum nostrati philosophiae impensius operam dabant, non huic solum, quae in verbis & doctrina versatur, sed illi etiam, quae pietatem in moribus positam habet; atque & cum optimis quibusque; viris commercium habebant, & elegantissimis actionibus ac luculentum virtutis specimen praesferentibus incumbebant. Quinetiam in cleri ordinem seipsos cooptarunt, adeo vt diuinos quoque libros plebi lectarent, non minus id sibi amplum & honorificum esse existimantes, quam aliud quiduis, immò omnium ornamentorum maximum praestantissimumque pietatem esse censentes.

Iam sumptuosissimis quoque Martyrum monumentis, & donatorum munificentis, omnibusque aliis rebus, quibus diuinus timor velut nota quadam exprimitur, sapientiae studium, Christi quoque amorem iudicabant: alter quidem verè & serio pietatem profitens (tametsi enim natura acriori ac feruentiori esset, verus tamen ac sincerus pietatis cultor erat) hic autem occasionem captans & redimens (Iulianus videlicet) fictaque pietatis specie animi prauitatem occultans. Quod quidem ex eo conicere licebit (neque enim miraculù, quod tum accidit, silentio praeterire queam, utpote illustre & memorandum, atque huiusmodi, vt multis impiis documentum afferre possit.) Martyribus (vt diximus) ambo laborabant, munificentiaque & liberalitate praecclare inter se contendebant, cum multarum manuum opera, tum multis impensis adem extruentes. Verum quoniam non eadem voluntate, animique proposito in hoc opus incumbant, idcirco nec in eundem finem labor vtrique progrediebatur. Etenim alterius, hoc est, Galli fratris natu maioris opus perficiebatur, ac ritè procedebat, Deo videlicet munus illud libenter admittente, vt olim Abel sacrificium, cum ritè oblatum, tum diuisum: atque haec oblatio veluti quaedam primogeniti consecratio erat.

Alterius autem, nempe Iuliani (hien tristem in hac quoque vita impiorum contemptum), futurae ignominiae testem, paruis in diciis magna praenuntiantem) non secus ac Cain sacrificium, Deus Martyrum repudiabat. Itaque ille quidem laborabat: sed terra, quod elabor-

elaboratum fuerat, excutiebatur. Ille enim contendebar: haec imbecillis impietate hominis fundamenta capere detrectabat, velut terramotum ob ipsius scelus euenturum clamans; atque impiissimi hominis dedecore Martyres exornans. Hoc opus infecuta ipsius contumaciae & amentiae ignominiaque in Martyres scelerisque in aedes sanctas vaticinium quoddam extitit, alios quidem fallens, ceterum persecutorem longè antè insectans, atque impietatis poenas antè significans.] hucusque Gregorius.

Porro templum quod aggressus erat Iulianus extruere, fuisse nomine Maniae martyris, quem alij Mamantem appellant, cum Sozomenus a tum alij quoque testantur. Ad hoc fortasse spectat, quod idem Iulianus in Commentario, quem aduersus Christianam religionem conscripsit, in locum illum Genesis de oblatione Abel & Cain offendens, sic ait: Profectò (inquit) non sacrificiù, sed distinctionem reprehendit, ad Cain dicens: Nonne si rectè obtuleris, rectè autem non diuiseris, peccasti? Hoc dixit ad me vnus ex valde sapientissimis Episcopis. At ille decepit primùm seipsum, deinde & alios.] haec, inquam, puto dixisse sanctissimum illum Episcopum: quod S. Gregorius Nazianzenus, eodem vtens exemplo, in eundem exprobrat, comparans oblationem Iuliani in erectione templi, quam licet bene illo offerente, sed malè diuidente, Deus non probaret, sacrificio per Cain oblato. Institutus enim Iulianus à puero sub Gentili Philosopho, ab eodemque imbutus apprime Ethnicismo: ne eius rei, quam arbitrio tantum praecceptore seruabat in animo, in suspitionem aliquam adduci posset, eiusmodi Christianae religionis summa laude digna opera conficere satagebat, nempe ecclesias erigere, & Martyres honore prosequi, vt sic ea arte custodiam eunuchorum eluderet, & gratiam Imperatoris Constantij promereret.

Successit priori illi Ethnico praecceptor Mardonio, de quo superius, Maximus philosophus, non tantùm Ethnicus, & Christianae religionis perduellis, sed magus, occultè tamen ob Constantij metum incantationes exercens; de quo isthaec Eunapius Sardiannus: Vnus fuit eorum quos Aedesij doctrina imbuit, Iuliano Imperatori delectus magister solus, ceteris omnibus à Constantio sublati.] & paulò post de Iuliani indole: At ille hic ingenij vim & magnitudinem ostendit: quidquid enim librorum proferebatur, memoria complectebatur: ita vt praecocem eruditionem agrè ferre magistri viderentur, quafi non habituri quod puero instillarent. Postquam nec illi quod docerent, nec Iulianus haberet amplius quod disceret: rogauerunt consobrinum Constantium, vt permitteretur ei oratoriae arti ac philosophiae audiendis vacare: quod ille, iubente Deo, concessit, in libris volutari eum atque otari potius cupiens, quam de generis successione atque Imperio cogitare. Postquam itaque hoc illi indultum fuit, suppetentibus vnde cumque amplissimis maximisque redditibus, cum regali fastu satellitioque proficiscebatur, iterque faciebat quocumque ipsi visum foret. Peruenit igitur Pergamum excelsae fama summae Aedesij doctrinae, &c.]

De Maximo autem Philosopho Iulianum docente, haec his addit Sozomenus: Quae in vrbe (nempe Nicomedia) Maximus Ephesus philosophus in eius consuetudinem fortè incidens, illum & philosophiam docuit, & odium Christianae religionis in eius animum infudit: & tamquam vates, illud quod vulgò de eo ferebatur, verum esse affirmavit. Ille autem, quod multis solet accidere, cum metu rerum incommodarum grauius affligeretur, in spem bonam per fraudem à Maximo inductus, eum charum habere coepit. Quibus rebus Imperatori nuntiatis, timore perculsus cutem abrasit, & vitam monasticam simulauit, secretò tamen aduersam religionem amplexatus est. Vbi autem aetate robusta esse coepit, paratiore animo cum ad has res inductus est, tum easdem executus. Artem, si qua res futuras praedicere profiteretur, admirari, & eius cognitionem (quam quidem exercere Christianis nefas est) necessariam ducere coepit; de qua ea periculum facere, in animum induxit; atque ex eo tempore cum his qui eiusmodi rerum periti essent, amicitiam iunxit. Qui cum hoc animo esset, Nicomedia in Asiam concessit, & cum viris eius professionis ibi in congressum veniens, multò acriori studio in eas res accensus incubuit.] haec Sozomenus vsque ad tempora superius ex Eunapio recitata, nempe ad accessum Iuliani Pergamum, & congressum cum Aedesio philosopho pariter atque mago, alii quoque, quos nominat, eiusdem facultatis viris.

Ceterum haud inuito Constantio humanioribus idem Iulianus instituebatur disciplinis: immò & in his quoque currenti adolescentulo addebat calcetia, dum à foecunditate eius

VII. Sozom. l. 5. c. 2. MAMANTIS MARTYRIS TEMPLVM. Gen. 4. Atul. Cy. v. 10. in Iulian. To. 3.

VIII. MAXIMVS PHILOSOPHVS MARDONIVS IULIANVS. Eunapius Sardi. in Vita Philosoph.

IX. Sozom. l. 5. c. 2. INSTITVTIO IVLIANI SVB MAXIMO.

X.

IULIANVS QVO ANIMO LITTERIS SACRIS STV D B B A T.

cuius ingenij aliquam solum lucubrationem exigere. Vnde ipse ad Iamblichum Philo- sophum aliquando scribens, hæc habet in fine: Accipies igitur primū (quando ita vis) Ora- tiones, quas nuper Imperatoris iussu in nobilem illam maris coniunctionem elaboravi: paruum certè munusculū, si cum tuo conferatur, omninoque æs pro auro reddimus: sed tamen quo possumus munere nostrum Mercuriū prosequimur.] isthæc Iulianus. Porro Iamblichi consuetudine, utpote hominis qui omnes Ethnicos Philosophos fama facile antecelleret, æquè ipse didicit impietatem, nempe despiciere religionis Christianæ cul- tum, & deos Gentium magnificare, magicæque iacantationes, quibus idem Iamblichus (vt ex Eunapio constat) apprimè imbutus erat, sub silentio exercere. Quanti autem Iu- lianus Iamblichū fecerit, verbis illis potissimum declaravit, quibus ad eum scribens ait: Hanc epistolam vnam Iamblichi malim, quàm totum Lydiū aurum possiderè. Quòd si amatorum tuorum vlla tibi cura est (est autem aliqua, nisi fallor) ne nos quasi pullos negligas, qui cibo tuo magnopere egemus, sed scribe assidue, neque tuis bonis pacere desine.] At de Iamblichò & Iuliano aliàs. Reliqua autem de eo post hæc facta, & de ac- cessu ipsius Athenas, suo loco dicenda sunt.

XI. IULIANVS QVO ANIMO LITTERIS SACRIS STV D B B A T.

Qui igitur à natura tam pernici ad litteras addiscendas præditus erat ingenio, Chri- stianæ religionis facultates haud segniter exploravit, dum ad conciliandū sibi animum Imperatoris in eis assidue versabatur: sed non sic quidem, vt ex iisdem pietatem eliceret, verum potius vt ipsas, cum morte Constantij liberum sibi esset, impugnaret, & paratis interea argumentis penitus confutaret: quod & suo tempore magno conatu præstitit, si- mulac solus post Constantij obitum imperavit: cum, quod diu conceperat, monstrum peperit, & arma bellica in silentio comparata, continuo in Christianam religionem fe- rali impetu violentus intorsit. sed de his suo loco dicendum.

I. DE CONSULATV AMANTII ET ALBINI.

ANNVS Christi trecentesimus quadragesimus sextus in communioribus Fastis, qui vsui sunt Latinis, non Consulibus nouis ex more descriptus habetur, sed (vt interdum accidit, à superioris anni Consulibus annū denominari) post Consulatum Aman- tij & Albinī notatus extat: quod & vetera quoque monumenta declarant, vt quæ exem- pli causa hic exaranda putamus.

a Extas Roma in adibus Porcariorū, iuxta ades Masserum, ex Plantin. edit. pag. 68. num. 2.

L. a TVRCIO APRONIANO FILIO V. C. FILIO LTVRCI APRO- NIANI V. C. PRÆFECTI VRBIS. NEPOTI L. TVRCI SECVNDI C. V. CONSVLIS, QVÆSTORI, PRÆTORI, QVINDECIMVIRO SACRIS FACIENDIS, CORRECTORI TVSCIÆ ET VMBRIÆ, OMNI VIRTVTE PRÆSTANTI STATVAM EX ÆRE ORDO SPO- LETINORVM AD MEMORIAM PERPETVI NOMINIS CONLO- CAVIT. CVRANTIBVS FLAVIO SPEV. ET CONDONIO TAVRO. POST. AMANTI. ET ALBINI CONS.]

Vides & ex hac pariter inscriptione, Lector, idololatriæ magistratus Romæ in summis viris adhuc temporibus Christianorum Principum viguisse.

II. ALIORVM CONSVLVM NOTA.

Fasti verò Græci habent hoc anno Consules Constantium quartò & Constantem tertio, quibus etiam complures leges consignatæ esse reperiuntur. Cassiodorus autem hæc sentiens, eiusmodi Augustorum Consulatum ante Consulatum Amantij & Albinī collocavit. Quòd igitur diuersis Consulatibus hoc anno habeantur annotata publica monumenta, inde euenisse putatur, quòd nouis Consulibus annum minime aperire ex more contigerit: cuius rei causam non existimamus eam, quæ asseritur, intercessisse, nempe discordias inter Constantem atque Constantium, quæ nondum constat erant; sed potius quòd detento (vt vidimus) Constantio in expeditione aduersus Persas in finibus Mesopotamiæ, in tanto regionum interiacentium spatio, multis casibus potuit accidisse, vt de quarto Consulatu eiusdem Constantij placitum Romam tardius perferretur, quorum Consulatum interregno oportuerit superioris anni Consulatu Acta publi- ca consignare.

Hic

A Hic ille est annus quartus commorationis Romæ Magni Athanasij, quo se accersitum esse Mediolanum ab Imperatore Constante illic agente, ipse testatur, cum sic ait ad Constantium scribens: Post triennium quarto denique anno litteris iussit vt ad se venirem. Agebat autem per id tempus Constans Mediolani. Sciscitabar, quid causæ esset, cur euocarer; quippe ignarus omnium, testis est mihi Deus. Comperiebam autem, quosdam Episcopos, qui eò profecti erant, precibus ab eo postulasse, vt tuæ pietati de Synodo facienda scriberet. Mihi crede, Imperator, res ita acta est, vt dico, & nihil mentior. Cum igitur venissem Mediolanum, expertus sum illius mirificam humanitatem, dum & me suis oculis dignatur, verbisque indicat, se ad te de celebrando Concilio litteras misisse. Idem me rursus agentem in suburbio, in Gallias euocauit: eò enim pater Osius concesserat, vt inde ad Sardicense Concilium proficisceremur.] hæc Athanasius, ac planè indicat, præcessisse suum ad Imperatorem aduentum Episcopos à Iulio Romano Pontifice missos, interpellaturos Imperatorem, vt ad fratrem Constantium scriberet de Synodo cogenda; nimirum vt Ariani toties Romam vocati, ad Concilium venire detre- stant, adesse compellerentur: actumque fuit à Legatis à Iulio missis cum Constante de Sardicensi Synodo indicenda.

III. ATHANAS. AD CON- STANTEM PROFICISCI TVR. a Athan. A- pol. ad Con- stantium.

Quoniam autè de eo quoque infamatus postea fuit ab Arianis Athanasius, quòd con- ueniens Constantem Imperatorem, illum aduersus Constantium incitasset: eam tunc ad ipsum scribens Apologiam, quibus arbitris Episcopis semper Constantem allocutus esset, singulorū qui aderant retexens nomina, docet his verbis: Numquam sine comi- tibus aut arbitris fratrem tuum vidi, neque ille ymquam mecum solus cum solo verba miscuit, sed semper cum Episcopo eius loci vbi agebat, aliisque qui ibi aderant, ad colloquium intraui, simul cum illis eum vidi, simul cum illis ab eius conspectu recessi. Hu- ius rei testis est Fortunatianus Aquileiæ Episcopus, & plenam eius rei historiam pater Osius docere posset: Crispinus item Patavij Episcopus, Lucillus Veronæ, & Dionysius Leidæ*, & Vincentius Campaniæ (quia defuncti sunt Maximinus Treueris & Protasius* Landæ, Mediolani Præsules, Eugeniūque qui magister erat) testes citari possunt: hic enim ante ostium stabat, audiebatque & nostras tum postulationes, & quid vicissim ab illo respon- deretur.] hæc de his Athanasius: ex quo etiam obseruatu illud dignum est, hoc anno, cum ipse Athanasius à Constante Mediolanum vocatus esset, sedi Mediolanensi præfuisse Protasium: quo defuncto, antequam illam ad Constantium scriberet Apolo- giam, subrogatum fuisse Dionysium: præcessisse verò Protasium (vt ex Actis Concilij Romani sub Iulio dictum est) Iulium Maternum. Quæ cum ex solidis firmisque aucto- ritatibus explorata habeantur, videant hæc, qui in extendenda serie Episcoporum Medio- lanensium aliam ab hac diuersam rationem inierunt.

IV. b Athanas. ibid. CONGRES- SVS ATHA- NASII CVM CONSTANTIB.

Quod igitur pertinet ad indicationē Concilij Sardicensis, Iulium quidem Romanum Pontificem fuisse primum auctorem, tum ea quæ sunt dicta significant (nam & qui cum aliis aderat coram Constante, Vincentius Episcopus Capuæ in Campania, obire solitus erat legationem ab Apostolica Sede) tum etiam Sozomenus insinuare planè videtur, hæc dicens de ipso Iulio: At cum litteris apud Episcopos Orientis, de rebus propter quas scripsisset, nihil proficeret: causam Athanasij & Pauli ad Constantem retulit: qui qui- dem dedit litteras ad fratrem Constantium, &c.] Ceterum & litteris quoque ipsius Iulij potissimum conuocatos esse ad Synodum Episcopos omnes, & ab eodem certam diem ad conueniendum Sardicam fuisse præscriptam, ex iis quæ Socrates tradit, necessarium deducitur argumentum: cum enim ait, quosdam Episcopos ad Concilium non venisse propter præsentem corporis infirmitatem, alios verò cautos angustiam temporis à Iulio præstituti, planè declarat apertissimis quidem notis, ipsos ab eodem Romano Ponti- fice esse vocatos, & ad conueniendum Sardicam certa die tempus definitum. At de in- dictione Synodi satis.

V. CONCILIVM SARDICEN. A ROM. PON. PROCURATV ET IN- DICTVM. c Sozom. l. 3. 6. 9.

Quod autem ad Athanasij spectat, licet de Constantio (vt ipse liberè ingerueq; pro- fitetur) minime expostularit, tamen naufragium Orientalis Ecclesiæ illi notum facere nullatenus prætermisit, & Arianos malorum omnium incensores esse, pariter deplora- uit. testatur id quidè de eo Theodoretus, cum ait: Athanasius verò ad Constantem ac- cedens (Constantinus enim filius Constantini natu maximus in bello interemptus erat) de factionis Ariani infidiis conqueri, bellum contra fidem Apostolicam excitatum lamentari: & tum patris, tum Magni Concilij Nicani, quod ille conuocauerat, cum in

VI. QVERELAS ATHANASII DI FIDE PROCVECA- T A. c Theod. l. 2. 6. 5.

CHRISTI 346.

IVLII PAP. IO.

CONSTANTII IMP. IO. CONSTANTIS

in memoriam reducere cepit: quinetiam decreta Patrum, quibus ille vna interfuerat, A ab eo lege confirmata fuisse. Talia cum gemitu & lacrymis apud Constantem Imperatorem elocutus, eum ad patrem æmulandum excitauit. Nam simulatque ista audiuit, litteras scripsit ad fratrem, quibus eum hortabatur, uti hereditatem pietatis paternæ integram inuiolatamque seruaret: illum enim Imperium pietate stabiluisse, tyrannos, qui Romanos oppræsserant, profligasse, & barbaros vndique in suam potestatem redegis- Quibus litteris persuasus Constantius, mandatum dedit, ut Episcopi tam Orientis, quam Occidentis, Sardicam, quæ est in Illyria vrbs Daciæ primaria, aduentarent: nam aliis multis morbis vexabatur Ecclesia, ad quos curandos Concilium necessariò requirebatur.]hactenus Theodoretus. Sed de ipsa Synodo anno sequenti.

VII. Tom. I. Conciliorum. CONCILIVM AGRIPPINENSE CVLVS FIDELI.

Hoc quoque anno, nempe post Consulatum Amantij & Albini, quarto Idus Maias, celebratum habetur Concilium Agrippinense a aduersus Euphratem Colonia Agrip- B pinæ ciuitatis Episcopum, Christi negantem Diuinitatem: ob eamq; causam, ab Episcopis qui illuc contenerunt, à sede depositus est. Perlegentes autem nos eius Synodi Acta, & quæ ipsam præcessisse atque subsequuta esse dicuntur, eadem omnia imposturæ suspi- cione vehementer laborare cognouimus. Qui enim hoc ipso anno ad eò ignominiosè damnatus est Euphrates, ut nec laica quidem communione dignus fuerit existimatus à Valentino Episcopo Arelatenfi, & calculo omnium turpiter è sede deiectus; ille ipse sequenti anno reperitur ex Synodo Sardicensi vna cum Vincentio Episcopo Capuano honorificentissima legatione functus esse ad Constantium Imperatorem Antiochiæ commorantem, ut, quos ipse eiecerat, à Synodo absolutos pareretur in suas sedes reuer- ti. id quidem S. Athanasius disertis verbis affirmat b, ut nulla de eius reificatione possit vel leuissima suboriri suspicio; quod etiam Theodoretus c & alij omnes post eum asse- runt. Haud enim facile adduci possumus, ut credamus, hominem qui ad eò infami nota esset inustus, quantumlibet palinodiam recantasset, tam breui temporis spatio in pristinam sedem restitutum, & inter eximios sanctitate & doctrina viros, Galliarum Episco- pos, qui Sardicensi Synodo interfuerunt, esse delectum, quem præsertim grauior hære- sis quam Arij infamasset.

b Athan. ad Solitar. c Theod. l. 2. c. 9. 10.

Scimus Trithemium d, hanc Synodum, in qua damnatus ponitur Euphrates, reicere in annum Domini trecentessimum septuagesimum quintum: sed planè hallucinatur, cum constet, eosdem ferme Episcopos qui interfuerunt Concilio Colonienfi, à quo deposi- tus est Euphrates, præsentibus quoque fuisse Synodo Sardicensi, nempe Maximinum, Va- lentinum, Seuerinum, Opratianum, Victorem, Simplicium, Amandum, Iustinianum, Seruatium, Dioscholum, Martyrium, Eusebium, Superiorem, Mercurium, Victorinum, D & Eulogium: hos, inquam, qui cum aliis octo præstò fuerunt Concilio Colonienfi, nomi- natos etiam reperies ab Athanasio e assistisse Synodo Sardicensi: ut ex hac parte nihil sit quod idem Concilium reici possit ad triginta post annos; cum etsi non omnes, maio- rem saltem partem ex his Episcopis ante tempus illud constet fuisse defunctam, & alios in locum ipsorum esse successores: ad eò ut in dubium reuocandum non sit, circa tempus Concilij Sardicensis, Coloniensem Synodum habitam esse, & hoc ipso anno, ut ex nota Consulatum patet. An autem reuerà in ea tunc damnatus sit Euphrates, ex his quæ di- cta sunt, non nihil dubitari contigit.

VIII. d Trithemius in Maximo: apud Sur. Tom. 6. die 15. Nouemb. TEMPSER TYM CONC. AGRIPPINENSE SIS. e Athanas. Apol. 3.

Sed nec recipimus quæ ad Synodum ipsam appendix addita f est de legatione ob- graflationem Hunnicam imminentem, à Seruatio, hoc eodem anno, mox suscepta post dictum Colonienfe Concilium, Romam ad limina Apostolorum: quam longè post hæc tempora oportuit contigisse: nam & qui ibidem nominatur Exuperius Episcopus Tolosanus, constat vixisse imperantibus Theodosio & filiis. Ceterum de Seruatij lega- tione opportunius suo loco dicemus.

IX. f Apud Sur. Tom. I. Conc. APPENDIX RELICTIVR

Huius quoque anni Consulibus à Constantio Imperatore rescriptum est ad Catulli- num Præfectum Vrbi de non diruendis templorum ædibus extra Urbem positis, in hæc verba g: Quamquam omnis superstitiò penitus eruenda sit: tamen volumus, ut ædes templorum, quæ extra muros sunt posite, intactæ incorruptæque consistant. Nam cum ex nonnullis vel ludorum, vel Circensium, vel Agonum origo fuerit exorta, non conue- nit ea conuelli, ex quibus populo Romano præbeatur præscarum solemnitas volupta- tum. Dat. Kal. Nouemb. Constantio quartum & Constante tertium AA. Coss.] At ne propterea quòd parcere iussisset templorum ædibus Imperator, ne à Christianis deice- rentur,

X. g l. 3. de l'oga- nis, C. Theod. CONSTAN- TII RESCRI- PTVM DE TEM- PLO- RVM AEDI- BVS.

rentur,

CHRISTI 346.

IVLII PAP. IO.

CONSTANTII IMP. IO. CONSTANTIS

A rentur, existimaretur ad templa ingredi & sacrificia immolare licere Gentilibus; mox nonnisi vnus mensis spatio intercurrente, ab eodem Imperatore hæc scripta est sanctio ad Taurum Præfectum Prætorio h:

Placuit, omnibus locis atque urbibus vniuersis claudi protinus templa, & accessu ve- titis omnibus licentiam delinquendi perditis abnegari. Volumus etiam cunctos sacrifi- cii abstinerere. Quòd si quis forte aliquid huiusmodi perpetrarit, gladio vltore sternatur. Facultates etiam perempti Fisco decernimus vindicari: & similiter affligi Rectores pro- vinciarum, si facinora vindicare neglexerint. Dat. Kal. Decemb. Constantio quartum & Constante AA. Coss.] Sic igitur hoc (ut dictum est) anno, Romæ & alibi clausa sunt ido- lorum templa, & sacrificia penitus offerri vetita; quod vsque ad successorem Constantij Iulianum Apostatâ perseuerauit. At licet Constantij nomine eiusmodi edicta ferantur;

h. l. 4. de Tæ. gan. C. Th. XI. TEMPLA CLAVDI IVSSA.

B Constantis tamen in his præcipuum declaratum esse studium, ex eo potest intelligi, quòd in ipsum Constantem est illa querela & exprobratio Symmachi b Consulatis ad Valentianum Iuniorem Imperatorem: Meritò (inquit) diui Constantis (sic legendum puto, non Constantij, ex his quæ postea sequuntur de Constantio) factum diu non stetit: omnia vobis exempla vitanda sunt, quæ mox remota didicistis.] Exprobrat, inquam, hostis Christianæ religionis, Constantis Imperium non diu stetit, eò quòd vernisset sacra diis offerri, ob eamque causam citò illum per Magnentium tyrannum sublata fuisse. At subdit post hæc de Constantio: Sed diuus Constantius idem fecisse dicitur: cetera potiùs illius Principis æmulemur; qui nihil tale esset aggressus, si quis ante se alius non deuiaffet.] isthæc ipse. Restituisse autem Magnentium tyrannum Romanis tantum sa- cra nocturna, rescriptum c Constantij, quo ea mox vetuit, apertè declarat: sed de illo in- ferius suo loco agemus.

b Symmachi relatio apud Ambrosium.

C At ad exprobrationem Symmachi, quòd idcirco Constans citò deserit, cum templa claudi iussisset, & sacrificia vernisset, dicendum: Cur tam felicissimum ac diuturnum Imperium Constantini, qui primus Christum sequens aduersus idolorum cultum com- plures edidit sanctiones, atque aliis ad hæc agenda viam aperuit? In primum auctorem certè violatæ religionis læsa numina oportuisset vlcisci, vel in Constantis successorem Constantium, qui & ipse, debellatis magna felicitate tyrannis, ad vinctiquinque an- nos Imperium propagauit, pari cum fratre animo incensus aduersus idola. Sed & se- cundum Symmachi rationem, ad plures annorum decades debuisset restitutoris ido- lolatriæ Iuliani Apostatæ Imperium prorogari, cui tamen nec explere biennium, ab his, quos coleret, superis datum fuit. Aliam igitur, quàm violatorum numinum, exti- ditisse oportuit causam illatæ necis Constanti; hac ex parte comparando eum laudatissi- mo Regi Iosia d, qui inuenis occisus ex hac vita sublatus est, cum præ cunctis Regibus Israël fuerit diuinæ legis tenacissimus vindex, & cultus deorum acerrimus profligator. Sed de Constantis nece inferius.

c l. 5. De Pas- gim. C. Theo- dof.

XII. QUID IN SYMMACHI EXPROBRA- TIONEM.

d 4. Reg. 23

IESV CHRISTI ANNVS 347.

IVLII PAP. ANNVS II.

CONSTANTII IMP. IO. CONSTANTIS

E TRECENTESIMO quadragesimo septimo Christi anno, Ruffino & Eusebio Coss. cele- brata est Synodus Oecumenica Sardicensis. Id quidè, quod ad tempus spectat, re- statur in primis Socrates disertis verbis, cum ait e: Vndecimo anno post mortem patris duorum Augustorum, Ruffino & Eusebio Coss. Concilium Sardicense coactum est.] Affirmat hoc ipsum Sozomenus f, qui sub iisdem Consulibus, & anno decimo, nume- rando ab anno sequenti post obitum Constantini, idem Concilium celebratum tradit. Sed mendacissima planè inscriptio illa est, quæ ab incerto Auctore præfixa reperitur Su- rianæ editioni Concilij Sardicensis, qua dicitur hæc ipsa Synodus habita anno sexto Constantij Imperatoris, Leontio & Sallustio Consulibus, Æra trecentelima octogesima- prima: nam cum ex nuper citatis Auctoribus, tum etià ex iis quæ singulis annis accura- tè temporis ordine & ratione digesta sunt, tum deniq; ex iis quæ ibi contraria ea inscri- ptione ponuntur, omni ex parte erroris arguitur, & confutatur. Siquidem Consulatu Leontij & Sallustij, non sextus, sed octauus annus Imperatoris Constantij consignatur,

g. CONCILIVM SARDICEN. e Socrates. l. 2. c. 15.

f Sozom. l. 3. c. 11. in fine.

atque

atque Æra trecentesima octogesima secunda. At inscriptio illa recens appofita esse videtur; siquidem Cresconiana collectio ea caret, & aliæ antiquiores editiones. Quod rursum ad tempus pertinet coactæ Synodi Sardicenfis; longè quoque vifus est Seuerus errasse, dum ait idem Concilium à Constantino Magno conuocatum, quem & tunc temporis mortuum esse testatur.

II. Sed & errore hi lapsi sunt, qui Sardicam ciuitatē, in qua Synodus habita est, eamdem esse putarunt cum Sardis, quæ est in Minori Asia ciuitas, cuius fit mentio in Apocalypsi^b, sed frequentius apud Strabonem^c, Plinium^d, & alios: diuersa enim admodum est Sardis à Sardica, quæ confinis Illyrij, Myfiæ, atque Thraciæ reperitur, à Philippopoli, montis interstitio, cui nomen Tituris, separata^e, nobilis sanè tunc ciuitas, in qua Constantinus Imperator aliquando habitauit, vt eius rescripta complura illic data testantur: quam postea, cum cœpit esse sub Turcis, mutato nomine, dictam esse Triaditze, Theodoros^f affirmat. Electa ad Synodum ex Imperatorum consilio ea est ciuitas, vtpote quæ confinis propè esset inter Orientale atque Occidentale Imperium, secundum partitionem à Constantino Magno inter filios Cæsares factam, quam superius recensuimus; ceterum in ditone Constantij ciuitas sita erat.

III. De numero autem Episcoporum qui Sardicam ad Concilium conuenerunt, variae sunt diuersorum antiquorum assertiones: sed illorum penitus explodendæ, qui numerant tantum eos qui hodie post eiusdem Synodi canones leguntur: qua ratione Gratianus^g sexaginta solum Sardicenfis Concilio interfuisse tradit. Ceterum Theodoretus^h ducentos & quinquaginta Episcopos ad Synodum conuenisse affirmat. Sozomenusⁱ ad hæc, Conuenere (inquit) ex vrbibus versus Solis occasum fitis Episcopi numero circiter trecenti, ex Oriente autem septuaginta sex.] sic ille. hæc eadem refert etiam Socrates^k ex testificatione Athanasij atque Sabini, illo testante de trecentis Episcopis orbis Occidentalis, isto verò de septuaginta sex Orientalibus.

IV. Ceterum sanctus Athanasius, qui eidem interfuit Concilio, præ ceteris audiendus est, qui in epistola ad Solitarios ait, conuenisse ex Oriente & Occidente Antistites numero plus minus trecentum: ipso autem fermè exordio scriptæ à se Apologiæ secundæ affirmat, suam innocentiam exploratam habuisse atque probasse plusquam trecentos Episcopos: sed inferius recensens nomina singulorum Episcoporum Occidentalium eiusdem Concilij Sardicenfis, numerat ex Italia Antistites septuaginta octo, è Canalis Italia Episcopos quatuordecim, ex Gallia trigintaquatuor, ex Africa triginta sex, ex Ægypto nonaginta duos, ex Cypro duodecim, ex Palæstina quindecim, omnes numero ducentos octoginta: cui quidem Episcoporum indiculo hæc præmittit^l. Eorum autem qui D Synodo subscripserunt, nomina, ceterorumque aliorum, ista sunt, Ofius ab Hispania, &c.] quibus recitatis, sic rursus in fine: Qui igitur decretis Synodi subscripserunt, sunt isti (superius nimirum recensiti) plurimique item alij, qui ante hanc Synodum pro nobis scripserant, tum ex Asia, tum ex Phrygia, tum ex Isauria, quorum singulorum nomina cum suis epistolis circumferuntur propè sexaginta, in vniuersum verò trecenti quadragintaquatuor.] Perficiunt autem numerum hunc (vt ex superius recitatis apparet) additis his tamen sexaginta qui ante Synodum suis epistolis Athanasij innocentiam restati fuerant. quamobrem cum totidem detrahendi sint ex numero illo trecentorum quadragintaquatuor qui subscripserunt, qui reliqui sunt, conficiunt numerum ducentorum & octogintaquatuor Episcoporum.

V. At quoniam in ea serie Antistitum, Italiæ, Galliæ, Africae, Ægypti, Cypri, & Palæstinae tantum numerantur Episcopi; cum tamen aliarum complurium prouinciarum Antistites Sardicam conuenisse, Athanasius ipse testetur: non omnes ibi recensitos esse Episcopos, & Orientalium præsertim plurimos esse prætermisissos, cum nonnisi Palæstini & Cyprij illic numerentur Antistites, opus est affirmare. Nam esto quòd Hispani cum Italis adnumerati sint (vt constat de Ofio) & Britanni cum Gallis, Sardi cum Afris coniuncti simul ab Athanasio fuerint: tamen Arianos, Thracos, Græcos, & aliarum diuersarum prouinciarum Orientis Episcopos comprehensos esse numero quindecim illorum Palæstinorum, nemo quidem prudens aliquando dixerit. quamobrem in Socratis atque Sozomeni sententiam eundem putamus, vt conuenerint Sardicæ trecenti ex Occidente, ex Oriente verò septuaginta sex Episcopi, ijdemque omnes Catholicae communionis: nam Arianos Synodum refugisse, atque conuiffe seorsum, suo loco dice-

^a Seuer. l. 2. Hist. sacr.

^b Apoc. 1.

SARDICA DIFFERT A SARDIS.

^c Strab. l. 13. ^d Plin. lib. 3. c. 29.

^e Socrat. l. 2. c. 18.

^f Theod. Com. ment. in Pref. ad Canones Conc. Sardic.

III.

NUMERVS EPISCOP. CONCILII SARDICEN. ^g Distinct. 16. c. 11.

^h Theod. l. 2. cap. 7.

ⁱ Sozom. l. 3. c. 11. in fin. ^k Socrat. l. 2. c. 16.

IV.

^l Athanas. Apolog. 2.

V. NON OMNES NUMERATI EPISCOPI.

A dicemus. descripserunt eiusmodi numerum illi (vt Socrates profiteretur) ex Sabini, qui extabat, de Synodis Commentario, & Athanasij scriptis, quæ tunc absque mendis integra legebantur, quæ hodie ex diuersitate variorum locorum numeri ab eodem Auctore recensiti, deprauata esse, necesse est affirmare.

Prouincia autem Catholici orbis Episcoporum, qui Sardicenfis Concilio subscripserunt, ab eodem Athanasio numerantur his verbis^a: Tertiò iterum in Magno Sardicenfis Concilio ad edictum religiosissimorum Principum Constantij & Constantis, in quo iudicio ita ceciderunt aduersarij, vt habitus pro calumniatoribus, depositionem exauctorationemque ordinis sui retulerint, nostrâ verò innocentiam plures quam trecenti Episcopi suis calculis comprobarint, qui ex multis prouinciis, Ægypti, Libyæ, Pentapoleos, Palæstinae, Arabiæ, Isauriæ, Cypri, Pamphiliæ, Lyciæ, Galatiæ, Daciæ, Myfiæ, Thraciæ, Dardaniæ, Macedoniæ, Epiri, Thessaliæ, Achaiæ, Cretæ, Dalmatiæ, Scisciæ, Pannoniarum, Norici, Italiæ, Piceni, Tusciæ, Campaniæ, Calabriae, Apuliæ, Brutiorum, Siciliae, Africae vniuersæ, Sardiniae, Hispaniarum, Galliarum, Britanniarum se eò ad Concilium contulerunt.] hæc quidem Athanasius in Apologia contra Arianos, eadem quæ ab eisdem inspicienda atque examinanda, vt omnem procul oportuerit abesse suspitionem mendacij: immò cum hæc ab eo numerentur triginta sex prouinciæ, in eiusdem Concilij Sardicenfis epistolæ Synodalis inscriptione reperiuntur^b apud Theodoretum^c, qui eam recitat, prouinciæ triginta septem, quarum ab Athanasio^d, cum eamdem describit epistolam, vna est prætermissa: vt meritò ipse alibi^e affirmet, ex pluribus quam trigintaquinque prouinciis coactam esse Synodum Sardicensem. Ceterum maiorem quoque numerum Episcoporum ad idem Concilium vocatum esse, sed diuersis ex causis impeditos, apud suas sedes remansisse, Socrates^f auctor est ea sententia, quam alia occasione superius recitauimus, cum ait: Alij, qui defuerunt, corporis infirmitatem causantur, alij de temporis præstituti queruntur angustia, culpam illius rei in Iulium Episcopum Romanum conferunt: cum tamen ex eo tempore, quo tum Concilium indictum fuerat, cum Athanasius Concilium expectans Romæ commoratus erat, annus & sex menses iam præterissent.

Quòd igitur ex totius fermè Christiani orbis prouinciis Episcopi ad Synodum fuerint à Romano Pontifice cõuocati, interfuerintque, & Apostolicæ Sedis Legati ab eodem Iulio Papa missi, meritò censendum est Concilium Oecumenicum. In quo illud monendum putamus, diuersam reperiri de his antiquorum nomenclaturam, ab illa qua vtimur. Siquidem ad significandum plenissimum Concilium, quod dicimus Oecumenicum, Patres olim Magnum illud nominare consueuerunt; sicque sapissimè hoc nomine reperies nuncupatum Nicænum Concilium: id quidem quæ dicta sunt superius sexcentis fermè locis declarant. qua etiam ratione sanctus Athanasius, instar Nicænae, hanc quoque Synodum Sardicensem, Magnam appellat^g. Idem verò quod Oecumenicum dicimus, maiores Plenarium Concilium appellare consueuerunt. ita enim à sancto Augustino nominatur, cum ait^h: Ecce putemus, illos Episcopos, qui Romæ iudicantur, non bonos Indices fuisse: restabat adhuc plenarium Ecclesiæ vniuersæ Concilium, vbi etiam cum ipsis Iudicibus causa posset agitari.]

Cum verò conuocarentur in vnum omnes Episcopi earum prouinciarum quæ sub vno Primatè Antistite essent, idem Concilium consuevit olim à maioribus Generale dici. hoc quidem nomine appellasse reperitur Athanasiusⁱ Concilium quod collectum erat Alexandriae ex Episcopis Ægypti; in quo inter alia, coram Ofio qui aderat, & aliis Antistitibus, Colluthi causa tractata est. In Synodo quoque Carthaginensi tertia^j nominatur illud Vniuersale Concilium anniuersarium, ad quod singulis annis ex omnibus Africae prouinciis Episcopi conuenire in vnum consueuerant. In Gallia verò, vt quolibet triennio celebraretur Vniuersalis Synodus, statutum est^k. Sunt & de his alia complura exempla.

Obtinuit tamen postea vsus, vt Concilium Vniuersale idem diceretur quod Oecumenicum, ab antiquis Magna Synodus, siue Plenarium Ecclesiæ vniuersæ Concilium appellari solitum. Porro vt Oecumenicum nuncuparetur, prouenit à Græca voce *oikoumenon*, quod est, orbis terrarum, & *oikoumenides*, quod spectat ad orbem terrarum; ob idque Concilium illud collectum ex totius Christiani orbis prouinciarum Episcopis, nominari Oecumenicum consuevit; vel ea ex causa, quòd, licet non ex omnibus

VI. Athan. A. pol. 2. EPISCOPI EX DIVERSIS Prouinciis.

^b Theod. li. 2. cap. 8. ^c Athan. Apolog. 2. ^d Athanas. ep. ad Solit.

^e Socrat. li. 2. cap. 16.

VII. CONCILIVM OECUMENICVM.

^g Athan. Apolog. 2. in prin. ^h Augustin. epist. 162.

VIII. CONCILIVM GENERALE. ⁱ Athan. Apolog. 2. ^j Concil. Carthag. 3. c. 7.

IX. VNDE ET CVR DICTVM OECUMENICVM.

orbis terrarum prouincijs Antistites sint conuocati, tamen cum in eo quae ad totam Christianam religionem pertinent decernerentur, rectè Oecumenicum (si vim uerbi expendas) dici posse uideretur, nempe quod spectaret ad orbem terrarum, ipsam uniuersalem Ecclesiam. Quòd igitur ex Oriente & Occidente ac Septentrione Sardicam accersiti sunt Episcopi, & praefuit Synodo illi legatio Apostolicae Sedis; his saltem ex causis Sardicense Concilium, Oecumenicum dici debet. Certè quidem nonnisi Oecumenicum esse & appellari oportet, secundum recitata nuper Augustini uerba; in quo Iulij Romani Pontificis sententiam Romae pro Athanasio latam, ipso Iulio id uolente, contigit iterum examinari, atque probari.

X. LEGATI APOSTOLICI QUI MISSI SINT. Athan. Apo. log. 2. b. Distinct. 16 c. 11.

Missi sunt Legati Sardicam ad Concilium à Iulio Romano Pontifice Archidamus atque Philoxenus presbyteri. testatur id Athanasius, cui multò magis credendum putamus, quàm Gratiano, qui numerat alios Legatos Sedis Apostolicae in Synodo Sardicensi, nempe Vincentium Capuanum, Ianuarium Beneuentanum, & Calepodium Neapolitanum Episcopos: Athanasio enim, qui interfuit, omniaque uidit, & Synodi pars magna fuit, quis non iudicet potius acquiescendum, quàm Scriptoribus ceteris? Quòd si quis ex Episcopis, qui interfuerunt Concilio, Apostolicae Sedis Legatus putandus est; Osius potius dicendus, cui inter Antistites idem Athanasius primas defert, dum inter illos, quos recenset, primo loco ponit Osium Episcopum Cordubensem, & Protogenem Episcopum Sardicensem, spectatos ambos in Nicæno Concilio, & Constantini Magni litteris (ut superius dictum est) commendatos: hos enim principem locum in Synodo tenuisse post Legatos, Sozomenus tradit: agebat autem Osius patronum Synodi, cuius muneris erat definienda proponere, atque singulorum rogare sententias.

c. Sozom. li. 3 cap. 11.

XI. CELEBRIOSES EPISCOPI CONC. SARDICENSIS.

Porrò inter alios celebres sanctitate viros, qui eidem Sardicensi Concilio interfuerunt, numeratur Maximus Ierosolymitanus, & ipse olim tempore persecutionis Confessor. Ex Aegypto praeter Athanasium omnibus notum, Paphnutius quoque magnus ille Confessor aduenit, qui & in Nicæno Concilio inter primos effulsit: Serapion praeterea insignis ille, & cuius superius facta mentio est, simul & alij, nempe Apollonius, Ammonius, Paulus, Agathonius, & ceteri, qui ex Monachis uirtutibus omnibus consummatissimis ad Episcopatus functionem (ut suo loco patuit) uocati fuerant. Ex Cypro autem insula eximius ille Spiridion interfuit, qui sua quoque praesentia Nicænorum Patrum confessum ornat: adfuit cum eo etiam discipulus ipsius Triphyllius iam creatus Episcopus: & fortasse in hoc Conuentu contigit, quod est superius enarratum, nempe ipsum Triphyllium orantem in Synodo (celebris enim Orator erat) à Spiridione reprehensum, quòd nimia diffuens eloquentia dedignatus esset ut simpliciter diuinæ Scripturae. Ex Italia uero lumina clarissima eandem Synodum illustrarunt, nobiles sanctitate & illustrium sedium Episcopi, nimirum Protasius Antistes Mediolanensis, Seuerus Rauennas, Lucillus Veronensis, Ianuarius Beneuentanus, diuersus à Martyre eiusdem nominis & ciuitatis Episcopo. Ex Galliis uero inter alios celebris nominis ob egregiam sanctitatem Antistites interfuisse ponuntur Maximinus Episcopus Treuerensis, Seruatus Tungrensis, Simplicius Augustodunensis, & alij ex illis, qui praesentem fuerunt Concilio Colonensi, de quo superiori anno dictum est.

a. Nicoph. li. 3 cap. 53.

XII. ARIANI QUI SARDICAM VENERUNT.

Qui autem ex Arianis ob scelus magis famosi Sardicam uenerunt potius quàm ad Concilium conuenerunt, hi numerantur in eiusdem Concilij epistola Synodali: Theodorus Heracleae, Narcissus Neroniadis Ciliciae, Stephanus Antiochia, Georgius Laodiceae, Acacius Caesareae Palaestinae, Menophantes Ephesi, Ursacius Singidonis Myliae, & Valens Mursa in Pannonia. Sed quid sceleratissimi isti in ipso itinere, uenturi Sardicam, secum statuerint, ibidem narratur his uerbis: Dum iter faciunt uersus Sardicam, cogunt inter ipsos separatim Concilium, atque paciscuntur, cum minis adiectis se, cum uenirent Sardicam, nequaquam uel ad iudicium accessuros, nec intraturos in sanctum ac celebre Concilium: sed simul ut eò peruenirent, & se accedendo ad eam urbem suo perfunctos officio ostenderent, quamprimum inde fugituros. Haec boni illi inter se in itinere adhuc positi condixere: quod & impleuerunt, ut inferius suo loco dicitur.

XIII.

Qualis uero fuerit Orthodoxorum, qualisque Ariatorum ingressus Sardicam, Athanasius

Athanasius ipse sic describit: Conueniunt igitur ab Oriente & Occidente in urbem Sardicam numero plus minus centum Episcopi. Occidentales unum dumtaxat Osium habuere, ducem scilicet: Orientales contra stipati paedagogis & aduocatis, Musariano Comite & Helychio Castrensi, aduenere, eorumque fiducia nixi audacter sese praesentes obtulerunt, sperantes eorum uiribus iterum omnia confici posse. Horum enim opera se, quibus uolebat, ostendebant terribiles, & insidias, quibus libitum erat, innectebant.

INGRESSVS EPISCOPI SARDICAM. Athanas. epist. ad Solitar. c. 14.

Ceterum ubi iam re ipsa experiebantur Ecclesiasticum morem tantum modò obseruari, & ex singulis Ecclesijs ciuitatibusque accusatores ibi praesentem esse, & documenta rerumque probationes aduersus se in promptu esse, conspicati que ibidem Arium & Alterum uenerabiles Episcopos unà quidem secum ex Oriente profectos, sed diuerso itinere ingressos, nobisque in ueniendo comites factos, eosdemque memorantes uastitiam ipsorum, & quantopere res suas suspectas haberent, iudiciumque metuerent, ne à nobis quidem sycophantiae, ab accusatoribus uero ab ipsis subornatis omnia per dolum fecisse conuincerentur: haec, inquam, illi conspicati, etsi alacriter aduenierant, arbitrati nos metu conterritos minime occursuros: tamen cum animaduertent nostram fiduciam, intra Palatium se recluserunt, quo in loco domicilium habebant, atque ibi inter se ita confusurrarunt: Ad alia uenimus, & alia conspicimus, accessimus cum Comitibus, & sine Comitibus res agitur: prorsus futurum est ut condemnemur. Nostis qualia sint decreta, ordinationesque: Athanasio in manu sunt monumenta omnium Aetorum, quibus ille quidem purgatur, nos autem confundimur. Quid igitur haesitamus? quid moramur? Fingamus aliam causationem, & discedamus, ne, si manserimus, condemnemur. Melius est de fuga erubescere, quàm conuictos de sycophantia condemnari. Si fugerimus, poterimus aliquo modo haeresin propugnare: quòd si nos fugientes condemnauerint, habemus Caesarem propugnatorem, qui non permissurus est ut à populis de Ecclesijs eiiciamur. Ad istum modum ipsi inter se disceptabant.

XIV. Macarium in Athanas. Apolog. 2. Quid Ariani, cum Sardicam uenerunt.

Osus autem, ceterique Episcopi crebro illis Athanasij fiduciam renuntiabant, & quàm promptus ad causam dicendam esset, & quantopere iactaret se eos sycophantiae conuicturum, & inter cetera dicebat: Si timetis iudicium, cur huc uenistis? Oportebat aut huc non uenire, aut huc profectos iudicium non subterfugere. Haec ad eos Osus: eadem quoque habet Athanasius in sua Apologia de tribus Comitibus cum illis ad Synodum uenientibus, de Concilio sine militari apparitura cogendo, deque eorum Synodalis iudicij dissidentia, & in Palatio mansione, compellationeque Catholico-rum Episcoporum ad eos, ut ad Synodum conuenirent. At quid demum illi? idem subdit his uerbis: Illi cum haec audirent, & magis magisque percellerentur, absurdiore quàm Antiochia excusatione usi sunt, & sub eo praetextu, quasi Imperator ipsis triumphalia de Persis per litteras scripsisset, fugam adornarunt, & sine omni pudore hanc cauillationem per Eustathium presbyterum Sardicensis Ecclesiae renuntiarunt.

XV. Ariani uolunt conuicti. Athanas. Apolog. 2.

Verum ne ita quidem ipsi fuga & sententia successit: statim enim Synodus, cuius patronus erat Osus, illis diserte scripsit, ut aut occurrerent responsuri & de suis in alios, aliorumque in ipsos criminibus; aut certò scirent, se pro reis à Synodo condemnandos, & Athanasium cum suis, ut puros ab omni crimine liberandos. Illi autem maiori metu conscientiae angebantur, quàm ut istiusmodi litteris obtemperarent. Nam cum uiderent eos quos iniuria affecerant, ne ad respondendum quidem ausi se reflectere, summa intentione fugam rapiebant. Talis igitur & tam foeda fuga illorum fuit. Haec Athanasius: reliqua autem quae subdit de sui absolutione, & Eusebianorum damnatione, ponenda erunt inferius suo loco.

XVI. Ciantur a Synodo Ariani.

Extant litterae Osij Episcopi post multum temporis ad Constantium scriptae, in quibus de officiis à se erga Arianos, ut Synodo se sisterent, tum adhibitis, his uerbis meminit: Fui (inquit) ipse in Sardicensi Concilio, cum tu, tuusque frater beatus Constantinus nos omnes eò conuocabat, ipseque uerò Athanasij inimicos prouocauit, cum ad ecclesiam, ubi ego morabar, conuenissent; ut, si quid contra eum haberent, ederent: promissique eis securitatem, ne uel quidquam aliud expectarent, quàm rectum in omnibus iudicium; idque non semel, sed bis feci: quòd si nollet rem ab uniuersa Synodo disceptari, saltem me Iudice uerentur: promissique etiam nos Athanasium, si in noxa repereretur, omnibus modis eiecturos esse. Quòd si innocens deprehendatur, & uos ostenderit

XVII. Quid osiue cum Ariani. Athanas. in epist. ad Solitar.

CHRISTI
347.IVLII PAP.
II.CONSTANTII IMPP. II.
CONSTANTIS

derit calumniatores, & aequè illum recufaueritis: ego illi persuadebo, vt mecum in Hispanias veniat. Athanasius autem his conditionibus obtemperauit, nihil contra oblocutus: illi verò ad omnia diffidentes, recesserunt.] in hunc modum ad Constantium Augustum Osius de gestis Sardicensibus.

XVII.
ATHANAS.
ABSOLVVS

Quæ verò in ipsa Synodo post hæc gesta sint de absolutione Athanasij, & condemnatione Eusebianorum, Athanasius in epistola ad Solitarios nuper citata, rem summam complexus, docet his verbis: Synodus autem ex pluribus quàm trigintaquinque prouinciis coacta, cognita Arianorum malitia, permiscere Athanasio cum suis, vt causam diceret tum de calamitatibus suis, tum de calumniis quas passus esset, auditisque eius rationibus, hominem innocentem (quemadmodum superius dixi) pronuntiarunt, eumque magna admiratione profecuti sunt; aded vt eius communionem amplecterentur, & litteras passim missitarent tum ad cuiusque diocesim, tum potissimum in Ægyptum, Alexandriam, & Libyam, quibus significabant, Athanasium cum suis pueros & extra omnem culpam esse; eorumque accusatores, sycophantas, & facinorosos, & quiduis potius quàm Christianos appellari debere. eos igitur cum pace dimiserunt: Stephanum autem, & Menophantem, Acacium, & Georgium qui Laodicæ pro Episcopo fuit, Vrsacium & Valentem, & Theodorum, & Narcissum deposuerunt: Gregorij Alexandriam missi Episcopi nomen ita, eum condemnando, recitarunt, vt nec vnumquam eum Episcopum, nec dignum qui Christianus appellaretur, censerent: resciderunt enim omnes illius in Ordinibus dandis constitutiones, interdicientes, ne quisquam ab eo ordinatus in Ecclesia, vel nomen sui ordinis obtineret, idque in odium inauditorum scelerum Gregorij. Et ita quidem Athanasius cum suis dimissus est in pace. litteras autem, quæ in hac pace scriptæ fuerunt, propter longitudinem omisimus. C Synodus verò ad istum modum soluta est.] hæc ibi perpaucis Athanasius complexus est, qui & in Oratione prima contra Arianos, alios quoque recenset excommunicatos à Synodo, cum ait: His connumerantur Acacius quoque & Patrophilus & Narcissus ad omnem impietatem audacissimi, qui in Magno Concilio Sardicensi ab Ecclesia reiecti fuere; vnaque cum his Eustathius, qui nunc Sebaste est, & Eudoxius, & Basilus patrocinio impietatis ad istos fortunas subuecti.] hæc (vt diximus) summam Athanasius de iudicio Sardicensi.

XIX.
CAUSA ATHANASII VEN-
TILATA.

Iam verò singula quæcumque in Synodo gesta sunt, hic, quantum ex diuersis scriptis sancti Athanasij & aliis colligere licet, ordine prosequamur. Cum Osius priuatim amicè (vt vidimus) cum Arianis egisset, vt Synodo præstò essent, eisdemque & honestam in ea causa transactionem pollicitus esset, nihilque remisisset omnis humanitatis officij, quò eos ad iudicium Synodale excipiendum induceret: illi tamen causæ cognitionem penitus exhorruerunt recusaruntque omnino Patrum Concilio interesse, quod & fuga testati sunt. Confidentibus igitur in vnum Patribus, quæ acta antea essent in causa Athanasij, Romæ postea edita, & à Iulio Romano Pontifice cognita fuerant & iudicata, in medium allata sunt. Reintegratur iudicium, & tum Athanasius, tum alij ab Arianis antea condemnati, sistuntur iudicio causam dicturi. Produnt inter hæc accusatores libellos criminum, atque ipsos aduersus eosdem Arianos Episcopos Synodo offerunt. Quamobrem secundum rectum iudicij ordinem citari iussi sunt iidem Episcopi Ariani, tum vt accusatores aduersus Athanasium dicturi, tum vt rei ad obiecta crimina responsuri. Sed illis omnino recusantibus ad Concilium se conferre, placuit eidem sacro Conuentui, quæ contra Athanasium confecta olim ab Eusebianis Acta fuissent, accuratè cognoscere: quibus exactè perspectis, & illorum calumniis, dolis, fallaciisque apertè detectis, calculo omnium Patrum, secundum Iulij sententiam antea Romæ latam, Athanasium absolui, simulque omnes ab Eusebianis ab Alexandrina Ecclesia eiectiones atque damnatos, postliminè in pristinum statum S. Synodus restituendos esse decreuit: Gregorium verò in sedem Alexandrinam ab eisdem Eusebianis per vim militarem intrusum non tantum deposuit, sed & execrata est, omniaque ab eo in sede Alexandrina gesta, Ordines collatos, & alia, irrita prorsus habenda esse constituit.

XX.
CAUSA MARCELLI ANCYRANI ET ASCLEPAE GAZENSIS.

Absoluto autem iudicio Athanasij, & his quæ spectabant ad Ecclesiam Alexandrinam, causa Marcelli Episcopi Ancyranus & Asclepæ Episcopi Gazæ Synodo exposita est: ambo enim vt hæretici ab Eusebianis damnati fuerant, & sedibus expoliati, qui

CHRISTI
347.IVLII PAP.
II.CONSTANTII IMPP. II.
CONSTANTIS

A qui Catholicæ fidei professione Romæ apud Iulium Papam edita, ab eodem absoluti, recepti in communionem fuerant. Causa igitur ex scriptis prodita examinata, cum nihil præterea accusatores qui aberant, atque citati venire recusarant, obiicerent contra eos; paribus omnium Episcoporum suffragiis sunt absoluti, atque sedibus; quibus priuati fuerant, sententia Synodi restituti; damnatis iam atque depositis iis qui ab Eusebianis in locum ipsorum fuerant subrogati, Basilio Ancyra, & Quintiano Gazæ:

His igitur innocentibus iudicatis, datus est accusatoribus locus aduersus Eusebianos eosdemque Arianos; quorum immensa copia extitit, Antistitum in primis, qui ab eisdem in exilium acti fuerant, & multa dira passi; itemque affinium & amicorum cuiusque ordinis ac status hominum exclamantium suorum cædes, exilia, & carceres; contumeliasque ab Arianis crudelissime perpetratas: ostentata sunt ab eisdem catenæ & dira vincula, quibus sanctissimi Episcopi ab iisdem vincti fuerant. Perlatæ quoque & perlectæ sunt litteræ Theognidis Nicæni Episcopi aduersus Athanasium, Marcellum, & Asclepam, & Imperatorem, ad eum concitandam commenta: expositationes de sedium aliorum Episcoporum inuersione, ordinationibusque perperam factis, & aliis innumeris immanibusque ab eisdem in Catholicam Ecclesiam commissis: hisque additæ & auditæ sunt relationes duorum illorum Episcoporum Arij & Asterij, qui ab ipsis Arianis Episcopis fugientes, sese Synodo dederant.

XXI.
QUERELAE
ADVERSUS
ARIANOS.

Auditis itaque & examinatis omnibus his, verisque in omnibus comprobatis, & Arianis Episcopis sæpè vocatis venire reuocantibus, ab eadem sacrosancta Synodo lata est aduersus nominatos Antistites damnationis sententia, qua sede depositi, & Catholica communionem priuati essent. His igitur secundum Ecclesiasticos canones ritè gestis, de omnibus quæ hæc in Concilio de causa inter Arianos & Catholicos gesta essent, scribuntur à sacrosancta Synodo litteræ ad Iulium Romanum Pontificem, & ad Imperatores Constantium atque Constantem, quibus Patres rogarunt eos, vt qui hæc ab Arianis vincti tenerentur & exules, quamprimum solui ac liberari iuberent, omnesque Catholici iniuriam passi, & è sedibus eiectionis, in statum pristinum vindicarentur, monentes eosdem, ne in posterum iudiciis se Ecclesiasticis immiscerent, sed sinerent cuncta peragi ex Ecclesiasticarum legum præscripto. Mentio habetur litterarum ad Imperatores in eiusdem Magni Concilij epistola Synodali data ad Iulium Ecclesiæ Romanæ Episcopum: accepimus eam ex Collectionis Crescentianæ codice Cassinate peruerusto, sed mendis obsitam ac maximè deprauatam, detruncatamque, quam, vt licuit, summa industria restitutam hic edendam curauimus. si emendatior erit, quàm Parisiis mittendam expectamus, describemus hic eam in secunda Tomi huius editione; interim autem hac, vt se habet, fructu Lector antiquitatis Ecclesiasticæ studiose.

XXII.
SENTENTIA
SYNODI IN
ARIANOS.

Incipit exemplar epistolæ Synodi Sardicensis factæ ad Iulium vrbis Romæ Episcopum.

Quod semper credidimus, etiam sentimus, vt experientia probat & confirmat, quæ quisque auditione audiuit. verum est enim quod beatissimus magister Gentium Paulus Apostolus de se locutus est: An experimentum quaritis eius qui in me loquitur Christus? Quamquam vti que, quia in ipso Dominus Christus habitauit, dubitari non possit spiritum per animum etiam locutum, & organum corporis personasse. Sic itaque, dilectissime frater, corpore separatus, mente, concordia, voluntate affuisti: sed honesta fuit & necessaria excusatio de absentia, ne lupi schismatici, aut canes hæretici rabido furore excitati insani oblatrant, aut certè serpens diabolus blasphemiarum venenum effunderet. Hoc enim optimum & valdè congruentissimum esse videbitur, si ad caput, id est, ad Petri Apostoli Sedem de singulis quibuscumque prouinciis Domini referant sacerdotes. Quoniam ergo vniuersa quæ gesta sunt, quæ acta, quæ constituta, & charta continent, & viua voces charissimorum fratrum & presbyterorum nostrorum Archidami & Philoxeni, & charissimi filij nostri Leonis diaconi verissimè & fideliter exponere poterunt; pænè superuacuum videatur, eadem his inferri litteris, quæ patuerunt apud omnes, qui conuenerunt ex partibus Orientis, qui se appellant Episcopos: quamquam sint ex his certi auctores, quorum sacrilegas mentes Ariana hæresis pestifero tinxit veneno, diu tergiuersatos propter diffidentiam, ad iudicium venire noluisse, tuamque & nostram reprehendisse communionem, quæ nullam habebat culpam; quia non solum octuaginta Episcopis restantibus de inno-

XXIII.
EPIST. SYN-
ODI SARD.
AD IULIUM
PAPAM.
2. Cor. 13.

^aquod ^bcausa trahatur. centia Athanasij pariter credidimus, sed & * conuenti per presbyteros tuos & per A epistolam, ad Synodum, qua eorum * . . . . . venire noluerunt: satis erat iniquum, illis confitentibus, sacerdotibus testimonium perhibentibus, Marcello & Athanasio denegare societatem . . . . . fuerunt quanta . . . . . & ipsi religiosissimi Imperatores permiserunt, vt de integro vniuersa discussa disputarentur: & ante omnia de sanctæ fidei integritate veritatis, quam violauerunt: secunda de personis, quas dicebant esse delectas, de iniquo iudicio, vel si potuissent probare, iusta fieret confirmatio. Tertia verò quæstio appellanda * est, quòd graues & acerbas iniurias, intolerabiles etiam & nefarias contumelias Ecclesiis fecissent, cum raperent Episcopos, presbyteros, diaconos, & omnes clericos in exilium mitterent, ad deserta loca transfuderent, & fame, siti, nuditate, & omni egestate necarent nonnullos ferreis vinculis . . . . . * vicies eis B arctissimis circulis . . . . . denique ex ipsis quidam vincti in eadem iniuste defecerunt pœna: quorum ambigi non potest martyrij gloriosam mortem exitisse. Adhuc quoque audent quosdam retinere: nec causa vlla fuit criminis, nisi quòd repugnarent, & clamarent, quòdque execrarentur Arianam & Eusebianam hæresim, & nolent habere cum talibus communionem. Iis autem qui secum sentire maluerunt, prodesse, & qui antè fuerant deiectioni, non solum recepti sunt, sed etiam ad clericalem dignitatem promoti, & acceperunt præmium falsitatis. Quid autem de impiis & de imperitis . . . . . Vrsacio & Valente statutum fuit, accipe, beatissime frater . . . . . quia manifestum erat eos non cessare adulterinæ doctrinæ in Italia semina spargere, & quòd Valens relicta Ecclesia aliam inuadere voluisset, & eo tempore, quo seditionem commouit, vnus ex fratribus nostris, qui fugere non potuit, viator * obrutus & conculcatus in eadem Aquileiensi C ciuitate tertia die defecit (causam vtique mortis præbuit, qui sollicitauit) sed ea quæ beatissimis Augustis significauimus cum legeritis, facile peruidebitis nihil nos prætermisisse, quantum ratio patiebatur: & ne molesta esset longa narratio, quæ fecissent insinuauius: tua autem excellens prudentia disponere debet, vt per tua scripta, qui in Sicilia, qui in Sardinia, * in Italia sunt fratres nostri, quæ acta sunt, & quæ definita, cognoscant, & ne ignorantes eorum accipiant litteras communicatorias, quos extra Episcopatum iusta sententia declarauit. Perseuerent autem Marcellus, Athanasius, & Asclepius in nostra communione, quia obesse eis non poterat iniquum iudicium: de fuga & tergiuersatione eorum, qui ad iudicium omnium Episcoporum, quò venimus, venire noluerunt, plena relatio fratrum, quos sincera charitas tua misit, immunitatem * tuam perdocebit. Eorum autem nomina, qui pro facinoribus suis deiectioni sunt, subiicere curauimus, vt sciret eximia grauitas tua qui essent communionem priuati, vt antè prolocuti sumus. Omnes fratres & Coepiscopos nostros litteris tuis admonere digneris, ne epistolas inde allatas communicatorias eorum accipiant. Item * nomina hæreticorum, Acacius à Casarea, Vrsacius à Syngidone, Menophantes ab Epheso, Valens à Mursia, Georgius à Laodicea, Narcissus à Neropolis, Stephanus ab Antiochia . . . . . reliqua defunt in exemplari.

XXIV. Accidit verò tandem his diebus, vt eam diu expectatam, numquam acceptam, causam viderimus in nuper edito Parisiensi libello, suo titulo Hilarij Fragmentorum, depromptam ex bibliotheca Petri Pithœi, editamque studio Nicolai Fabri viri ornatissimi ac disertissimi, quæ sic se habet *:

Incipit exemplum epistolæ factæ ad Iulium Urbis Romæ Episcopum: Iulio Episcopo à Synodo directa.

Quod semper credidimus, etiam nunc sentimus: experientia enim probat & confirmat quæ quisque auditione audiuit. Verum est enim quod beatissimus magister Gentium Paulus Apostolus de se locutus est: quamquam vtique quia in ipso Dominus Christus habitauit, dubitari non possit Spiritum sanctum per animam eius locutum & organum corporis personasse. Et tu itaque, dilectissime frater, corpore separatus, mente concordia ac voluntate adfuisisti. & honesta fuit & necessaria excusatio absentia, ne aut lupi schismatici furtum facerent & raperent per insidias, aut canes hæretici rabido furore exciti infani oblatrarent, aut certè serpens diabolus blasphemiarum venenum

EPISTOLA SYNODALIS AD IVLIVM PAPAM.

Hilar. frag. lib. I. pag. 15. 16. 17.

A num effunderet. Hoc enim optimum & valde congruentissimum esse videbitur, si ad caput, id est ad Petri Apostoli Sedem, de singulis quibuscumque prouincijs Domini referant sacerdotes.

Quoniam ergo vniuersa quæ gesta sunt, quæ acta, quæ constituta, & chartæ continent, & viuz voces charissimorum fratrum & presbyterorum nostrorum Arcydamii & Filoxeni, & charissimi filij nostri Leonis diaconi verissime & fideliter exponere potuerunt, panè superuacuum videatur eadem his inferere litteris. Patuit apud omnes qui conuenerunt ex partibus Orientis, qui se appellant Episcopos (quamquam sint ex his certi auctores, quorum sacrilegas mentes Ariana hæresis pestifero tinxit veneno) diu tergiuersatos propter diffidentiam ad iudicium venire noluisse, tuamque & nostram reprehendere communionem, quæ nullam habebat culpam, quia non solum octoginta Episcopis testantibus de innocentia Athanasij pariter credidimus, sed & conuenti per presbyteros tuos & per epistolam à Synodo quæ futura erat in vrbe Roma, venire noluerunt: & satis erat iniquum, illis contemnentibus, tot sacerdotibus testimonium perhibentibus, Marcello & Athanasio denegare societatem.

Tria fuerunt quæ tractanda erant. Nā & ipsi religiosissimi Imperatores permiserunt, vt de integro vniuersa discussa disputarentur, & ante omnia de sancta fide & de integritate veritatis quam violauerunt. Secunda de personis, quos dicebāt esse deiectioni de iniquo iudicio, vt si potuissent probare, iusta fieret confirmatio. Tertia verò quæstio, quæ verè quæstio appellanda est, quòd graues & acerbas iniurias, intolerabiles etiam & nefarias contumelias Ecclesiis fecissent, cum raperent Episcopos, presbyteros, diaconos, & omnes clericos in exilium mitterent, ad deserta loca traducerēt, fame, siti, nuditate, & omni egestate necarent: alios clausos carcere, & squalore & putore conficerent: nonnullos ferreis vinculis ita, vt ceruices eis arctissimis circulis strangularentur: denique ex ipsis quidam vincti in eadem iniusta defecerunt pœna: quorum ambigi non potest martyrio gloriosam mortem exitisse. adhuc quoque audent quosdam retinere: nec vlli causa fuit criminis, nisi quòd repugnarent, & clamarent quòd execrarentur Arianam & Eusebij hæresim, & nolent habere cū talibus communionem, qui autem sæculo seruire noluerunt, * prodesse, & qui antè fuerant deiectioni, non solum recepti sunt, sed etiam ad clericalem dignitatem promoti, & receperunt præmium falsitatis.

Quid autem de impiis & de imperitis adolescentibus Vrsacio & Valente statutum sit, accipe, beatissime frater: Quia manifestum erat hos non cessare adulterinæ doctrinæ letalia semina spargere, & quòd Valens relicta Ecclesia aliam inuadere voluisset, eo tempore quo seditionem commouit, vnus ex fratribus nostris, qui fugere non potuit Viator obrutus & conculcatus in eadem Aquileiensi ciuitate die tertia defecit. Causa vtique mortis, Valens qui perturbauit, qui sollicitauit. Sed ea quæ beatissimis Augustis significauimus, cum legeritis, facile peruidebitis nihil nos prætermisisse, quantum ratio patiebatur: & ne molesta esset longa narratio, qui fecissent & commisissent, insinuauius.

Tua autem excellens prudentia disponere debet vt per tua scripta qui in Sicilia, qui in Sardinia, qui in Italia sunt fratres nostri, quæ acta sunt & quæ definita cognoscant, & ne ignorantes eorum accipiant litteras communicatorias, id est, epistolia, quos iusta sententia redarguit. Perseuerent autem Marcellus, Athanasius & Asclepius nostra communione, quia obesse eis non poterat iniquum iudicium, & fuga, & tergiuersatio eorum, qui ad iudicium omnium Episcoporum qui conuenimus, venire noluerunt. Cetera, sicuti superius commemorauimus, plena relatio fratrum quos sincera charitas tua misit, vnanimiter tuam perdocebit. Eorum autem nomina qui pro facinoribus deiectioni sunt, subiicere curauimus, vt sciret eximia grauitas tua qui essent communionem priuati, vt antè prolocuti sumus. Omnes fratres & Coepiscopos nostros litteris tuis admonere digneris, ne epistolia, id est litteras communicatorias eorum accipiant.

NOMINA HÆRETICORVM.
 Vrsacius à Singiduno   Stephanus ab Antiochia
 Valens à Mursia   Acacius à Casarea
 Narcissus ab Ieropoli   Menofantus ab Efeso
 Georgius à Laodicia. Sequitur in libro edito series Episcoporum Orthodoxorum,
 D d d 4   rum,

rum, in qua vnde sexaginta tantum recensiti numerantur, cum tamen longe numero-
siorem fuisse eum Conuentum, superius haud dubiis assertionibus sit demonstratum.

XXX. Addiderunt his Patres litteras ad Ægypti Ecclesiam de absolute Episcopi Athanasij, & condemnatione Gregorij. Scripserunt & Circularem epistolam ad omnes ubique positas Catholicorum per orbem Ecclesias, quibus de iis, quæ hæcenus gesta essent & definita à sacrosancto Concilio, omnes certiores redderentur. Exciderunt verò litteræ datæ ad Imperatores, quarum tantum notum est argumentum ex aliis eiusdem Synodi litteris; quæ autem ad Ægyptios scriptæ fuerunt, extant integræ, licet ob perperam factam scriptionem & translationem mendis aliquot illapsi sint expurgandæ. Habetur etiam illa vniuersalis Encyclica ad omnes Ecclesias data: recitat ambas Athanasius, & primo loco eam, quæ ad Ægyptios missa est, epistolam: quam, quod epistolarum completatur historiam de iis quæ in causa Athanasij in eadem Synodo gesta sunt, hæc integram describere dignum putamus sic se habentem:

XXXI. Sacra Synodus per gratiam Dei Sardicæ congregata è Roma, Hispaniis, Galliis, Campania, Calabria, Apulia, Africa, Sardinia, Pannoniis, Daciis, Norico, Sciscia, Dardania, & Secunda Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiro, Thracia, Rhodope, Palæstina, Arabia, Creta, &c.] defunt nomina complurium aliarum prouinciarum, quæ in posterioribus litteris postea ab eadem Synodo datis reperiuntur inscripta. ad quos autem eadem scriberentur litteræ, sic mox ibi subditur: Ægypto, presbyteris, & diaconis, & vniuersæ Ecclesiæ Dei per Alexandrinam paræciam dilectis in Christo fratribus salutem.

Etiam antequam acciperem litteras vestræ religionis, non ignotum id nobis, sed profusus compertum fuit, antesignanos infelicium Arianorum, multa & graua, sed magis in exitium suarum animarum, quam in Ecclesiam, molitos esse. Ea enim eorum ars & vafrities fuit, semperque eius pestiferi propositi fuere, ut omnes ubique Orthodoxæ fidei homines, & Catholicæ Ecclesiæ doctrinam à Patribus traditam seruantes, exagitant & persequerentur: quorum nonnullos falsis criminibus circūuenerunt, alios extra fines suos relegarunt, alios in ipsis suppliciis absumpserunt: certè fratris nostri & Coepiscopi Athanasij innocentiam vi & tyrânide circumuenire & opprimere conati sunt, nulla in eius iudicio, neque sedulitate, neque fide, neque iustitia adhibita. Iam ergo diffisi suis fabulis & vanis rumoribus, ac coram intuentes, quam non possent de his rebus iusta documenta afferre, cum essent in vrbe Sardicæ, non ausi sunt in Concilio sanctorum Episcoporum apparere. Qua ex re æquitas iudicij fratris & Coepiscopi nostri Iulij liquidissime apparuit: qui non temerario consilio, sed cum matura deliberatione sententiam tulit: ad eum vt nihil relinquatur dubij de communionem fratris nostri Athanasij adducendis octoginta Episcopos veros testes pro se in iudicium, atque eò potiore iure nitentis, quod per dilectos fratres nostros presbyteros suos, & per litteras, Eusebianos non iure sed vi grassantes, sapienter eluserit. Quapropter omnes vndique Episcopi communionem viri ob eius innocentiam confirmarunt.

XXXII. Illud quoque vestra charitas conspiciat, post Athanasij ad sacram Synodum Sardicam congregatam aduentum, Orientales litteris mandatisque citatos fuisse, vt se iudicio sisterent: verum illos sua conscientia prædamnatos inhonestis causationibus tergiverfari cœpisse, poscentes interim vt innocentem quasi nocentem à nostra communionem submoueremus, nihil spectantes quam indecentia vel potius impossibilia postularent. Atque ad eum commentaria Actaque Mareote non nisi à sceleratis & perditissimis quibusdam nouitiis, quibus ne vulgarem quidem gradum clericatus committas, per absentiam alterius partis confecta esse: neque enim frater noster Athanasius Episcopus, & Macarius presbyter, quem accusabant, præsentem adesse voluerunt, quamquam alioqui illorum inquinatio seu potius insidiatio nullo non probro scaturiebat, cum nunc Ethnicis, nunc catechumenis interrogarentur, non vt quæ scirent, dicerent, sed, quæ ab illis didicerant, mentirentur. nulla enim vestri ratio habita est, qui estis compresbyteri Athanasij, & curam eius absentiam susceperatis, cupientes interesse quæstioni, & veritatem ostendere, & falsa redarguere: tantum enim abest vt præsentem esse voluerint, vt etiam contumeliosè eiecerint. Ex istis rebus quamquam sycophantiam esse clarissime constaret: tamen dum euoluimus Acta, deprehendimus ipsum sceleratum Ischyram titulo Episcopi in mercedem calumniæ remuneratum suam

A suam sycophantiam suis verbis prodere. Ipse enim Ischyras in monumentis Actorum diserte testatus est, se ea ipsa hora, qua Macarius in suam cellam venerat, ægrotum iacuisse, Eusebianis contra scribentibus eum tum sterisse, & oblationes fecisse, cum Macarius superueniret.

Quin & illa calumnia, qua postea vti sunt, manifesta apparuit, cum vociferarentur & miserè deplangerent, eadem Athanasium fecisse, & Arsenium Meletianum Episcopum eius opera è medio sublaturum: quam rem fictitio gemitu & falsis lacrymis, vt vera videretur, deplorabant, iusseruntque eius qui viueret, quasi qui extinctus esset, cadauer exhiberi. Sed figmenta eorum non latuerunt: notum enim erat omnibus, hominem incolumem esse, & inter viuos recenseri. Verum nec sic quidem, cum vidissent figmenta sua renudari, ipso Arsenio se viuum & minimè interfectum aut mortuum exhibente, quiescere potuerunt; sed nouas sycophantias veteribus cumulantes, omnibus machinis id egere, vt hominem calumniis inuoluerent. Quid igitur, dilecti? Non hic quidem frater noster Athanasius animum despondit, sed magna cum fiducia eos etiam in hac causa ad iudicium prouocauit: quod & nobis in voto fuit; ac proinde eos citauimus, vt iudicio se sisterent, & si possent, reum certis documentis perurgerent. Sed o magnam improbitatem! o grauem superbiam! vel potius, si verum dicendum est, o malum & obnoxiam conscientiam! ac rem ita esse, nulli non clarissime innotuit.

Quocirca, dilectissimi fratres, commonitos vos cupimus, & diligenter adhortamur, vt præ omnibus fidem Catholicæ Ecclesiæ retineatis. Multa certè & graua & acerbata perpeffistis: multas vicissim contumelias & iniurias sustinuit Catholica Ecclesia: sed qui perseverauerit vsque ad finem, saluus erit. Quapropter si denud auferint aliquid facere contra vos, tribulatio illa vobis pro gaudio esto: nam istiusmodi passiones pars aliquamartyrij haberi debent, & istiusmodi vestræ confessiones & tormenta non carebunt sua mercede, cum præmia à Deo recepturi sitis. Qua de re in primis decernite pro sana fide, & pro innocentia Athanasij Episcopi & in sacris nostri comministri: nam neque silentio suppressimus, aut negleximus ea quæ ad vestram securitatem pertinebant, sed eius rei curam præcipuam habuimus, eaque egimus, quæ dilectionis ratio postulabat. Compatimur enim fratribus nostris patientibus; & eorum passiones, nostras proprias arbitramur, & nostras lacrymas cum vestris commiscuimus: neque vos soli dumtaxat passi estis; sed eadem alij complures comministri nostri, cum huc venissent, deplorarunt. Quamobrem preces nostras ad religiosissimos & amantissimos Dei Imperatores retulimus, vt illorum humanitas eos, qui adhuc grauantur & affliguntur, solui iubeat, constituatque ne quis iudicium, quorum munus est publica curare, de clericis sententiam ferat, aut vlla ratione in posterum sub prætextu Ecclesiarum quidquam contra fratres molitur; sed vt quisquis citra persecutionem, aut vim, aut auaritiam, prout optat & cupit, vitam instituat, & cum quiete & pace Catholicam & Apostolicam fidem sequatur.

Gregorium igitur illegitimè ab hæreticis Episcopum constitutum, & in vestram ciuitatem ab illis deductum, ab vniuersa sancta Synodo ab Episcopatu, tamen reverè numquam Episcopus fuerit, depositum esse, vestram vnanimiorem scire volumus. Valete igitur, & recipite vestrum Episcopum Athanasium, quem ob id ipsum cum pace dimissimus. Vnde admonemus omnes, qui vel per metum vel per dolum circumuenti, cum Gregorio communicarunt, vt nunc nostra admonitione respicientes, deinceps ab illius nefaria communionem abstineant, & sese Catholicæ Ecclesiæ adglutinent. Ceterum quia cognouimus & Aphthonium, & Athanasium Capitonis filium, & Plautum, & Plucionem compresbyteros vestros eandem fraudem ab Eusebianis perpeffos esse, & quosdam eorum in exilium eieptos, quosdam metu mortisque interminationibus profugos esse: scire vos cupimus, etiam istos à nobis receptos esse, & vt innocentes crimine liberatos, cum non ignari sitis, omnia ab Eusebianis contra Orthodoxos per fraudem & libidinem acta esse. Equum ergo fuerat, ipsum Athanasium vos de istis rebus, vt suis ac propriis, certiores facere: sed tamen quia sacra Synodus ea potius vobis ad certius testimonium scribere voluit, ideò nos quoque non supersedendum putauimus, sed statim significare studuimus, vt quemadmodum nos, ita vos quoque hos viros recipiatis, qui & ipsi quoque laudem merentur, quod ob pietatem in Christum digni habitii sunt, qui ab hæreticis contumeliam

XXXIII.
CALUMNIÆ
ARIANO-
RVM PATE-
FACTAB.

XXXIV.
COHORTATIO
SYNO-
DALIS.
Mat. 10.
c. 24.

XXXV.
DE GREGO-
RIO ARIA-
NO EPISC.
DAMNATO.

liam paterentur. Quæ autem decreta sunt à sancta Synodo in Theodorum, Nar-

XXXVI. CORRIGITVR ERROR TITVLORVM

o Athan. Apo log. 2. Theod. li. 2. cap. 8.

XXXVII. EPISTOLA SYNODALIS ENCYCLICA

o Athan. Apolog. 2. DE REBUS GESTIS IN SYNODO SARDI- CENSI.

Quæ autem post sequitur, ad vniuersas Ecclesias missa est, sed accidit, vt librariorum vitio inscriptiones immutatae sint, atque hæc quam retulimus ad Ægyptios missa, loco illius ad vniuersos vbique terrarum Episcopos scriptæ posita habeatur, illa verò Vniuersalis & Circularis sub titulo eius quæ data est ad Ægyptios & Africanos errore sit collocata: quod ex ipsarum argumento nemo non intelligit. Subiicimus his ipsam Synodalem epistolam Encyclicam ab Athanasio recitatam, qua pariter quæ in Synodo Sardicensi, vsque in eam horam qua scribebat, gesta erant, exactè sunt enarrata, habet eandem Theodoretus: describemus nos hic illà ex Athanasij textu, ex quo prior quoque accepta est, multa prætermittentes; quæ de causa eiusdem Athanasij in Synodo iudicata, in litteris ad Ægyptios superius recensuimus. Apud Theodoretum in scripto ponitur, quæ in Athanasio desideratur, in qua numerantur diligenter prouinciæ omnes, ex quibus Episcopi ad Synodum conuenere. sic enim se habet:

Sanctum Concilium ab Episcopis Romæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Campaniæ, Calabriae, Africæ, Sardiniae, Pannoniæ, Mysiæ, Daciæ, Dardaniæ, & Daciæ Inferioris, Macedoniæ, Thessaliæ, Achaïæ, Epiri, Thraciæ, Rhodopæ, Asiæ, Cariæ, Bithyniæ, Hellepontis, Phrygiæ, Pisidiæ, Cappadociæ, Ponti, Phrygiæ Minoris, Ciliciæ, Pamphiliæ, Lydiæ, insularum Cycladum, Ægypti, Thebaidis, Libyæ, Galatiæ, Palæstinae, Arabiæ, per Dei gratiam Sardicæ celebratum, omnibus vbique Episcopis & ministris Catholiciæ & Apostolicæ Ecclesiæ dilectis fratribus in Domino S.

Sapè multumque in seruos Dei rectæ fidei cultores audaciã suam exercuerunt Ariani, &c.] post aliqua verò, hæc ab exordio Actorum Sardicensium de Arianis: Cùm ad Sardorum ciuitatem accessissent, conspectis ibi Athanasio, Marcello, Asclepa, aliisque nonnullis, veriti sunt in iudicium prodire; & cùm non semel aut bis, sed iterum atque iterum citati essent, citationibus non obtemperauerunt, tametsi omnes Episcopi simul congregati essent, & in primis grauissima ætate Osius, homo & ob æui longitudinem, & confessionem suam, & ob tantos suos labores omni reuerentia dignus. Expectauimus igitur eos, & cohortati sumus, vt in iudicium prodirent, & ea, quæ rumoribus & litteris nostris absentibus iactauerant, præsentibus iustis rationibus comprobarent. Verùm illi, quantumcumque citati, prodire noluerunt.] & paulò post: Fugerunt autem, non solum quòd sycophantiam suam agnoscerent, sed quòd præsto viderent qui ipsos de variis criminibus incesserent, qui vincula & ferrum promebant, quæ secum ab exilio extulerant. Cognati autem eorum qui illic adhuc victi asseruantur, ibi quoque præsentibus eorum oculis apparebant, vnaque cum iis amici eorum quos ipsi trucidauerant: & quod maximum est, aderant Episcopi, quorum aliqui ferrum & catenas sibi ab ipsis inditas circumferebant, aliqui mortes illorum calumniis illatas detestabantur: eò enim furoris processerant, vt etiam Episcopos interficere conarentur: & interfecissent, nisi eorum manibus erepti fuissent. Certè comminister noster beatus Theodolus, per calumniam eorum iussus interfici, fuga salutem sibi quaesuit: alij ictus gladiorum ostentabant: alij famem toleratam conquirebantur: neque harum rerum vulgares homines, sed integræ Ecclesiæ testes erant, quarum nomine Legati, qui huc venerant, de militum gladiis, turbarum fustigationibus, ludicum minis, adulteriis, & subornatis falsis litteris, certa documenta afferbant: lectæ enim sunt litteræ, quas Theognis in fraudem Athanasij, Marcelli, & Asclepæ adulterauerat, vt Imperatores in hos viros concitaret: & hoc ita esse, hi qui Theognidi per id temporis diaconi fuerunt, monstrauerunt: vt interim omittamus virginum denudationes, ecclesiarum incendia, carceres eorum qui in sacris ministri erant. Quæ scelera, nulla alia de causa, quàm ob infaustam abominandamque Arianorum hæresin, commiserunt. Omnia enim ista mala coacti sunt experiri, qui eorum communionem recusabant. His igitur inspectis, in arcum cogebantur

bantur eorum consilia, cùm & facta perpuderet confiteri, nec dissimulandi spes esset.

Venerant illi quidem in Sardorum ciuitatem, vt aduentu suo existimationem, quasi non peccassent, excitarent. Ceterum cùm eos accusatores suos futuros esse conspicerent, quos vel calumniis, vel calamitatibus affligerant, & inhererent oculis & sub conspectu essent rerum quæ obicerentur documenta: noluerunt ad citationem in iudicio comparere, quamuis magna fiducia & libertate à comministris nostris Athanasio, Marcello, & Asclepa incesserentur, querelas suas proponentibus, ac nulla non ratione prouocantibus, cùm denuntiarent se esse paratos, non solum calumnias eorum refellere, sed ostendere quoque quæ contra Ecclesiam publicè deliquissent. Igitur tanto metu correpti sunt, vt se fugæ mandarent, & fugiendo calumnias suas patefecerint; & quæ peccauerant, cursu illo confessi sint. Et quamquam eorum prauitas non modò ex superioribus, sed ex istis quoque innotesceret; tamen, ne de fuga sua nouum aliquod scelus mutarentur, decretum fuit, vt secundum veritatis rationem illorum fictæ fabulæ examinarentur.] subditur ibi de Actis eorum contra Athanasium confectis, de quibus satis ex eorumdem epistola ad Alexandrinos superius dictum est. quibus recensitis, hæc habentur de Marcello, ac subinde de Asclepa:

Recitata quoque sunt scripta collegæ nostri in sacris Marcelli, & deprehensa est Eusebij dolosa vafrities. Quæ enim Marcellus per modum quaestionis tractauerat, ea tamquam ita esse profiteretur, calumniati sunt. Recitata quoque sunt in his quaestionibus quæ intercederent & subsequerentur, & inuenta est bona & recta fides istius viri: non enim ex Maria (vt ipsi asseuerabant) Verbo Dei initium attribuit, neque finem eius regno constituit, sed regnum eius initio & sine carere, scriptis prodidit.] hæc in præsens fuit Synodi sententia, & antea Iulij Romani Pontificis de Marcello, secundum ea quæ in publicum iudicium allata erant: sin autem ille aliter corde sentiret (vt postea ex patefactis conuictus est) nequaquam veritatis infamiam Synodo secundum Acta edita iudicanti. At mox subditur de Asclepa in eadem epistola: Asclepas autem comminister noster in sacris, prolatis Actorum monumentis Antiochiæ confectis, docuit cùm ibi simul & accusatores & ipse Eusebius Cæsariensis adessent, iudiciis Episcoporum, qui huic causæ præsidebant, se innocentem pronuntiatum esse.] hæc ibi. Quod verò ad eundem Asclepam Gazæ Episcopum spectat, coigit aliquando hic cum Arianis ante Nicænum Concilium: vbi verò illud est celebratum, Catholicam fidem vnà cum Orthodoxis professus est: quamobrem Eusebiani in eum exacerbati in Conuenticulo Tyrio (vt Theodoretus restatur) prauæ doctrinæ illum accusarunt: sed in Conuentu Antiocheno (quinam hic fuerit, ignoratur) causa cognita, innocens ab Episcopis inuentus est; verùm ab eisdem Eusebianis exagitatus, sedeque spoliatus, Romam confugit ad Iulium Romanum Pontificem: qui Actis contra eum diligenter inspectis, atque aduersariorum calumniis perspicuè patefactis, ipsum innoxium, ac dignum communionem Catholica declarauit. Sed rursus epistola.

Non igitur sine causa est, dilectissimi, quòd citati sæpius non obtemperarint, sed fugere maluerint, & conscientia ad fugam propulsi, crimen suæ sycophantiæ confirmauerint, & causam dederint, vt quæ accusatores eorum præsentibus obicerent & demonstrarent, pro veris haberentur: immò præter hæc omnia, depositos olim & eictos ob Arianam hæresin, non solum receperint, sed ad maiores gradus euexerint, ex diaconis presbyteros, ex presbyteris Episcopos facientes, non in alium vsum, quàm vt impietatem disseminarent, latiusque diffunderent, & piam fidem corrumpent. Quo in negotio post Eusebium facile principes sunt Theodorus ab Heraclea, Narcissus à Neroniade Ciliciæ, Stephanus ab Antiochia, Georgius à Laodicea, Acacius à Cæsarea Palæstinae, Menophantes ab Epheso quæ est Asia, Vrsacius à Singidone Mysiæ, Valens à Mursis in Pannonia: nam & isti eos qui secum ab Oriente descendebant Sardicam, non permiserunt in sacrosanctam Synodum introire, aut vilo modo ad Dei Ecclesiam appellere; & in itinere Sardicam versus certis in locis Conciliabula in morem Synodi per se habuerunt, & scelerum cum interminationibus conflauerunt. Quapropter cùm Sardicam peruenissent, minimè omnium iudicio steterunt, aut in eundem locum cum sacra Synodo conuenire voluerunt; sed mox vbi eò peruenissent, & pro perfugia specie purgationis aduentum suum ostentassent, raptim inde aufugerunt.

Rem ita actam esse, per comministros nostros Macarium Palæstinum, & Asterium

XXXVIII. DE ARIANIS FUGAM ARRIPIENTIBVS.

XXXIX. DE MARCELLO ET ASCLEPA.

Theod. li. 1. c. 24. in fine.

XL.

ANTESTIGNANI ARIANORVM.

XLI. Arium

DE MACARIO SVPER ARIANO ET ASTERIO.

Arabem, qui vnà cum ipsis in itinere fuerunt, & ab eorum infidelitate recesserunt, re-

XLII. ABSOLVUNTUR A SYNODO ANTEAM AMNATI AB ARIANIS

Idem nos dilectos fratres & coministros nostros Athanasium, Marcellum, Aselebam,

XLIII. APPENDIX COMMENTITIA.

Ceterum quæ est hîc descripta ex Athanasio epistola Synodalis Concilij Sardicenis,

à Theod. li. 2. cap. 9.

Arianæ hæreseos accusati. Sed & cum iidem in Synodo & apud Iulium Romanum Pontificem recantantur palinodiam, oblati ipsi libellis poenitentiae, sese Arianam hæ-

Atqui eadem facilitate qua Theodoretus, Sozomenus videtur errore lapsus, ut ap-

Verum in Concilio Sardicensi nullam prorsus editam esse Catholicæ fidei regulam,

His (inquit) etiam Eusebius Latine subscripsit, quorum hæc interpretatio: Ego Eu-

Vides ex his pariter superius recitatis, inter alia decreta Concilij Sardicensis deside-

XLIV. COMMENTVM DE FIDE LATINE EXPLICATA. Sozom. li. 3. cap. 11.

XLV.

à Athanas. ad Antioch. NULLA EDITA FIDEI FORMVLA NOVA IN CONC. SARDICENSI.

XLVI. EUSEBII VERCELLENSIS SVBSCRIPITIO.

à Vigil. contra Eutychem. li. 5.

XLVII. DESIDERATA CANONICITATIS AB ATHANASIO

tatur à Theodoro^a, de Mari Episcopo Chalcedonensi, Vrsacio, & Valente hæc ha-
bentur: Idem in eodem Concilio Sardicensi libellos supplices dederunt, postula-
untque veniam pro eo; quod commentarios vnus partis suffragiis per calumniam
contra Athanasium in Mareote confecerant, quos libellos iam habemus in manibus.]
ita Liberius Papa coram Constantio Imperatore de Actis Sardicensibus ore libero lo-
cutus est. Sed hæc cum non extarent in binis superiùs sacræ Synodi recensitis epistolis,
in quibus omnia quæ in causâ Athanasij hæcenus essent gesta narrantur: in eam imus
sententiam, vt post datas illas epistolas ea de libellis dictorum Arianorum Episcopo-
rum contigerint. multa quidem post scriptas easdem litteras facta esse Sardicæ ab Epi-
scopis in Synodo commemorantibus, quorum nulla sit mentio in eis; tum quæ dicta sunt
de Nicænâ fidei decreto, tum quæ subduntur, certam exploratamque fidem faciunt.
Potuit autem perfacile contigisse, vt iidem Ariani Episcopi simul cum aliis dissidentes,
libellum illum ad Synodum Sardicam miserint: cum alioqui de Valente atque Vrsacio
liquet, id genus aliàs (vt suo loco dicemus) Romano Pontifici obtulisse libellos,
sæpè poenitentes, & in errorem iterum relabentes.

Rursum verò ex S. Hilario^b illud compertum haberi videtur, Constantium Impe-
ratorem ad Synodum Sardicensem litteras dedisse, quibus profiteretur Filium Dei
eiusdem esse cum Patre substantiæ, ait enim in eum scribens: Damnas quoque & sub-
stantiæ nomen, quò te in Sardicensi Synodo & Sirmiensi pium esse, Occidentalibus
mentibaris.] hæc Hilarius. Sed & Epiphanius^c auctor est, in eodem Concilio Sardi-
centi damnatum fuisse Photinum Episcopum Sirmiensem hæresiarcham, de quo sic
scribit: Photinus, ex quo sunt Photiniani, hoc tempore vixit, & Episcopus sanctæ Ca-
tholicæ Ecclesiæ fuit: qui insania non minima elatus, & supra omnes ante se furiosus
factus, similia his quæ Paulus Samosatenus docuit, de Filio Dei sensit, & verba male-
dicentia nequiquam consistere valentia euomuit. Hic originem à Sirmio duxit, &
quando zizaniâ in mundum inuexit, quod temporibus Constantij factum est, vsque
huc in vita superfuit, à Synodo Occidentali in Sardica congregata subuersus ob eam
quam emouit blasphemiam.

Asserit autem hic, ab initio Christum non esse, verum à Maria, & hucusque ipsum
existere, ex quo Spiritus sanctus, inquit, superuenit in ipsum, & genitus est ex Spiritu
sancto. Spiritum autem sanctum dicit veluti temerarius architectus, & velut inenarra-
bilibium rerum cæli dimensor, se putare Christi esse. Fuit hic Photinus loquax & acuta
linguæ, & qui multos posset sermones pronuntiare, & disceptandi promptitudine de-
cipere: sæpè enim à multis confutatus, & post illam defensionem ipsius tunc in Sardi-
ca factam, quando ab Episcopis vocatus fuit ad reddendum rationem de maligna à se
proposita fide, impetrauit à Constantio Rege, veluti qui frustra depositus esset, vt rur-
sum acciperet auditores, coram quibus demonstraret se frustra depositum esse.] At
hæc postea. Sed putatur Epiphanius errore lapsus, & loco Sirmiensi posuisse Synodum
Sardicensem; sicut & Seuerus^d, qui de Photino cum agit, tradit eum ante Sardicen-
sem Synodum, ibique confirmatum fuisse hæreticum, roboratamque sententiam
in eum antea promulgatam.

Quod rursum spectat ad Synodum Sardicensem: præter illa etiam quæ superiùs re-
citata sunt, Socrates^e atq; Sozomenus^f affirmant Paulum Episcopum Constantinopoli-
tanum vnâ cum Athanasio eidem Synodo interfuisse, Arianos verò Episcopos fuisse
hos aded detestatos, vt his in cõmunionem susceptis, noluerint Concilio cum aliis præ-
sentes esse. Theodoretus^g autem tradit de Paulo, vetitum ipsum fuisse à Catholico
populo Constantinopolitano ad idem Concilium Sardicam progredi, quod sciret pa-
ratas illi esse insidias ab Arianis: quod & verius putamus; cum in duabus illis epistolis,
vbi agit de causâ Episcoporum qui ab Arianis fuerunt calumniis & aliis diris exagi-
tati, & de eorundem facta in Synodo absolute, nullum penitus de Paulo verbum
habeatur. Quomodo autem idem rursus in exilium actus sit, dicemus inferiùs.

Postquam igitur causæ diuersorum Antistitum tractatæ sunt, & alia complura, quo-
rum signa quædam tantum relicta esse meminimus: vltimo loco, fex more, ad ea quæ
ad Ecclesiasticam disciplinam spectare viderentur tractanda, Patres iteratis sacris
Comitiis se conuerterunt: atque secundum diuersas Episcoporum suggestiones,
rogante

XLVIII.
Hilari con-
tra Constantium.
Epiphanius hæresi 71.
PHOTINVS DAMNATVS IN CONCILIO SARDIC.

*al. Consti-
tini

XLIX.
PHOTINI BLASPHE-
MIA.

d Seuer. li. 2.
Hist.

L.
Sozomen. li. 2.
cap. 16.
Theod. li. 3.
cap. 10.
DE PAULO EPISCOPO CONSTANTINOPOLITANO.

LI.
CANONES CONCILII SARDIC.

A rogante Olio Synodi patrono sententias Patrum, canones viginti & vnus ab eisdem
sancti sunt. Prima igitur ea Olij Episcopi rogatio^a fuit de praua consuetudine, quæ
irreperat in Ecclesiam, de Episcopis, qui humanæ gloriæ libidine incitati, è minoribus
ad maiores sedes prouehi laborarent: vnde fiebat, vt, qui essent eiusmodi, negotium
facellerent iis qui maioribus præssent Antistites ciuitatibus. Recens erat exemplum
Eusebij Nicomedienfis, qui post duas sedes mutatas, Constantinopolim se transferri
curauit, cum & electis ex suis sedibus aliis Orthodoxis Episcopis, alij itidem Antistites,
sed minorum sedium, ab Arianis prouehantur: quod facinus sacra Synodus auste-
rius statuit puniendum, nimirum, vt nedum hi inter Episcopos adnumerari non debe-
rent, sed ab omni penitus ordinis Ecclesiastici gradu deiecti, inter laicos commorarentur,
immo ne laica eadem vel in fine vitæ cõmunionem impartirentur: aduersus quos
tamen mitius olim egerat Nicæna Synodus^b, iubens eosdem, licet inuitos, in pristinam
sedem debere reduci.

Secunda^c ea rogatio fuit, de Episcopis in alias prouincias transeuntibus: quod non
licere, nisi inuitati fuerint ab aliis Episcopis eius prouinciæ, statuit sancta Synodus:
& id quidem decretum ob Eusebianos, eosdemque Arianos errores, qui longè à sedi-
bus suis per diuersas prouincias ex animi sententia vagarentur: inter quos Vrsacius &
Valens erant, qui cum in Mysia & Pannonia sedes haberent, semper extra prouinciam
cum impietatis focus inuenti sunt. Sed quod ad hæc spectat; ambitiosus quoque
illis Episcopis obuiatum est^d, qui, alienæ sedis cupidine, ad Episcopos aliarum Eccle-
siarum se conferrent, in quibus diuturniores motas neccentes, ostentantes scientiam,
frequentes ad populum conciones haberent, vt sic sibi omnem gratiam concilia-
rent, à quibus expetendi essent Episcopi, contemptui habito qui tunc eis præssent.
Veruit itaque sancta Synodus, ne Episcopo, nisi grauis vrgeret necessitas, vltra tres
hebdomadas abesse liceret ab Ecclesia cui præfectus esset Antistes: sed si fundos in
aliena dioccesi haberet, in illis liceret post tres hebdomadas commorari, si necessitas
illic eum detineret.

Horum quoque causâ illud videtur adiectum^e, vt, si quis in iudicio comprouincia-
lium Episcoporum se iniuste damnatum putet, liberum sit ei ad Romanum Pontifi-
cem prouocare: qui, vt liberit, vel iudicata confirmet, vel denuò eandem causam
cognoscat. Quis enim non intelligat hac occasione eorumdem Arianorum reno-
uata fuisse: qui aded indignè ferebant, condemnatos à se Episcopos Marcellum,
Aclepam, Athanasium, Paulum, & alios, eosdemque sede depositos, per Iulium
absolutos esse, & sedi pristina restitutos? Sed & quod pendente Athanasij causâ coram
Iulio Romano Pontifice, Eusebiani, qui eum condemnauerant, in eius locum, non ex-
pectata sententia ipsius Iulij, Gregorium Episcopum subrogauerunt; inde factum est,
vt Gaudentius^f Antistes suggereret, addendum esse decretum, ne liceret aliquem
sufficere in locum damnati Episcopi, dum ille, qui Romanum Pontificem appellasset,
eius expectaret sententiam.

Ex Olij quoque rogatione statutum^g, vt vicinioris prouinciæ Episcopi supplerent
Antistitum ordinationem, quos comprouinciales ordinare neglexerint. His etiam ad-
ditum, ne fas esset in vicis & modicis ciuitatibus, quibus satis vnus presbyter esse pos-
sit, Episcopum ordinari: quod decretum ea de causâ sancitum est, quod Ariani Ischy-
ram Episcopatu ad calumnias in Athanasium extruendas redemptum ab iisdem (vt
superius diximus) Episcopum sui ipsius vici crearunt. Rursum per Olium^h inculcatum
est de Episcopis depositis appellantis ad Romanum Pontificem, vt liberum sit
eidem vel causam delegare finitimis Episcopis: aut, si velit, è latere presbyteros in pro-
uinciam mittere.

Suggerente quoque Grato Episcopo Carthaginensi, qui primus nominatus reperit
eius ciuitatis Antistes post Rufum qui successit Cæciliano, illud etiam in sancta
Synodo definitumⁱ, ne liceret Episcopis ad Comitatum proficisci, ad Curiam scilicet
vbi ageret Imperator, nisi ab eodem Imperatore vocatis. Cum autem miserabilium
personarum auxilium ab Ecclesia exposcentium incubuerit necessitas ab Imperatore
indulgentiam, vel quod æquum est, obtinendi; harum preces ab Episcopo non esse
despiciendas, sed vt per diaconum agat, qui acceptis quoque à Primæte cõmmedatiis
litteris, ad Imperatorem accedat, monuit sancta Synodus: & si in Urbem venire

a Conc. Sard.
cap. 1.

b Conc. Nicæ.
cap. 15.

LII.
c Conc. Sard.
cap. 2.
COHIBEN-
TUR VAGAN-
TES PER DI-
VERSAS SE-
DES.

d Conc. Sard.
c. 14. 15.

LIII.
e Eod. Concil.
cap. 3.
DE APPEL-
LATIONE
AD ROM.
PONT.

f Ibid. c. 4.

LIV.
g Conc. Sard.
cap. 5. 6.
NE EPISCO-
PI DENENTUR
PARVIS CI-
UITATIBVS.
h Ibid. c. 7.

LV.

i Conc. Sard.
c. 9. 10. 11.
12.
DE PROFI-
CISSENTIB.
AD COMI-
TATVM.

contingat, Romano Pontifici libellos precum aperiendos esse definiit; quæ cuncta A prius examinet, & curet, si digna sibi visa fuerint, vt ad Comitatum magna diligentia perferantur. Additumque his est ex suggestione Gaudentij, ne Episcopi qui in Cana- lio sunt, recipiant Antistites ad communionem, quos non vocatos ab Imperatore, vel absque litteris Primatis contigerit proficisci ad Comitatum, carituros honore & digni- tate, qui eo modo ad Imperatorem contenderent. Dicebantur autem Episcopi illi in Cana- lio constituti, qui sedes haberent in cursu publico, via scilicet qua equi publici per stationes singulas dispositi essent ad iter agendum, vt Imperatorum a rescripta de- clarant. Episcopi igitur peregrinos Antistites munitos litteris commendatitiis cum sus- ciperent, legitimis illis inuentis, eisdem subscribere se soliti erant, & sic reliqui omnes penes quos in itinere hospitari contingeret. Ceterum ne eos reciperent, neque eorum subscriberent litteris, ad communionemve admitterent, qui carent litteris primæ B sedis Episcopi, admonuit sancta Synodus.

1. I. J. De causa pub. C. Theod.

LVI. Conc. Sard. c. 13. DE HIS QUAE SPE- CIANT AD ORDINES. Ibid. c. 16. 17. Ibid. c. 18. 19. Ibid. c. 20. 21.

Theod. Bals. apud Nomoc. Phot. in Praef. ad Conc. Sard.

LVII. CONC. SARD. LATINE EDITVM.

LVIII. PHOTII TVR- TIS TERGI- VERSATIO.

Nicol. Pont. epist. 4. in vet. edit.

De ordinatione quoque Episcoporum suggestit Osius, ne laicus postulatus Epi- scopus ordinari deberet, nisi in singulis Ecclesiasticis ordinibus prolixo tempore exer- citatus atque probatus foret. Illud etiam suggestit Osius, non debere clericum excom- municatum recipi ab alio Episcopo: iniuste autem ab Episcopo suo communionem pri- uatus permittitur finitimorum Episcoporum iudicium implorare. Sed & ne Antistes alienum clericum ordinet, & suis locis praeficiat, fuit suggestio Ianuarij: horumque ordinationem esse irritam, S. Synodus confirmavit. Ab Aetio Episcopo Thessalonicae de clericis diuitius extra suas Ecclesias commorantibus exhibita querela est: de quibus Patres illud decreuerunt, ne iidem, sicut Episcopi, ultra tres hebdomadas a suis Ec- clesiis abesse deberent: Nisi (quod Olympius Episcopus addidit) contingeret clericum C ob fidei Catholicæ confessionem pati persecutionem, & ea causa expelli, vel extorrem fieri.] haftenus de iis, quæ ad Ecclesiasticam disciplinam spectare visa sunt, Patres in Concilio Sardicensi. Quod autem in Latina editione habetur, eidem sub- scripisse Episcopos centum vigintivnum, desideratur in Græcis exemplaribus, quæ extant apud Theodorum eiusdem Synodi canonum interpretem, qui trecentos qua- draginta & vnum Episcopos Sardicæ conuenisse, atque hæc decreuisse, testatur: deest tamen in Græcis exemplaribus canon decimus octauus.

Auctor est Dionysius cognomento Exiguus in epistola ad Stephanum Papam, quæ exstat in Collectione Cresconiana, ipsum Sardicense Concilium à principio inter La- tinis Latine editum esse: sed & Græcè quoque scriptum à Græcis, testatur Nicolaus Romanus Pontifex in epistola ad Photium, cuius exordium est, Innumerabilium, D dum ait: Quomodo autem non esse apud vos Sardicenses canones, tu solus astruere poteris, cum non solum à Latina, verum etiam cum aliis à Græcæ linguae hominibus statuti sint & promulgati? qua de re credibile non est, quod ibi definitum est, vnum- quemque ipsorum minimè propria lingua tradidisse.] hæc ipse.

Quæ enim in sacrosancto Oecumenico Sardicensi Concilio siue in causis Episco- porum definita sunt, siue ad disciplinam Ecclesiasticam componendam à Patribus con- stituta, eademque ab vniuersa Catholica Ecclesia accepta, atque obseruationis vsu probata, ab vno Photio ignorari callidè simulari, indigno passus est animo idè Roma- nus Pontifex, cuius iustissima extitit illa querela scribentis ad eundem Photium Episco- pum Constantinopolitanum. est eius epistolæ exordiū: Postquam beato Petro, &c.] cum ex præscripto canonis Sardicensis eius ordinationem illegitimam fuisse demon- straret: quando ille ad eundem Pontificem Romam rescribens, non reperiri apud se canones, turpiter mentitus est: quem rursus idem Nicolaus his quoque verbis com- pellat: Quod verò dicitis, neque Sardicense Concilium, neque decreta alia vos ha- bere sanctorum Pontificum, vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur, maximè cum Sardicense Concilium, quod penes vos in vestris regionibus actum est, & omnis Ecclesia recepit: qua ratione conuenerat, vt hoc sancta Constantinopolitana Ecclesia abiiceret, & (vt dignum est) non retineret? Decretalia autem, quæ à sanctis Pontificibus primæ Sedis Romanæ Ecclesiæ sunt instituta, cuius auctoritate atque san- ctione omnes Synodi & sancta Concilia roborantur, & stabilitatem sumunt, cur vos non habere vel obseruare dicitis, nisi quia vestræ ordinationi contradicunt, & ex laico subito ad culmen Patriarchatus transuolare resistunt?

Quod

A Quod igitur sentiret Photius suam ipsius ordinationem ex canone decimotertio Sardicensis Concilij labefactari, ac penitus destrui, prohibente ne quis ex laico ad Epi- scopalem sedem absque diuturna in quolibet inferiore gradu exercitatione promoue- retur, negabat veteratoriè penes se reperiri canones Sardicenses. Mira planè calliditas hominis versipellis, & pudenda tergiversatio, negantis esse Constantinopoli dictos Ca- nones, quos ipsemet in suo Nomocanone honoris causa crebrò inter primos intexuit, & illius canonis Concilij Sardicensis de his qui perperam ex laicis fiunt Episcopi, idem ipse meminit, cum alioqui & ceterorum eiusdem Concilij canonum sit apud eum in eodem suo ipsius Commentario frequentissima mentio.

LIX. PHOTII DO- LVS MALVS.

Phot. Nomoc. tit. 1. cap. 11.

Sed & de Sardicensi Synodo illud non omittendum, duplici ex causa haud leuem passam esse iacturam: ac primùm quidem quod Marcellum Episcopum in Ancyranum absoluerit, qui compertus postea fuit esse hæreticus Sabellianus. vnde non parua occa- sio patuit Arianis obloquendi in idem Concilium, in quo absolutus fuisset, qui ab ip- sio antea hæresis damnatus esset, ac postea, qualis reverà existeret, fuisset compertus hæreticus, condemnatus quoque deinde sententia Athanasij, de quo hæc Seuerus: In- teriecto deinde tempore Athanasius, cum Marcellum parum sanæ fidei esse, penitus comperisset, à communionem suspendit. Ceterum antea innocens, postea deprauatus, videri poterat etiam tum nocens fuisse, cum de eo fuerat iudicatum. Naeti igitur Ari- ani istiusmodi occasionem, conspirant penitus Sardicensis Concilij decreta subuertere: erentim eis color quidam suppetere videbatur, quod tam iniuste fuisset pro Athanasio iudicatum, quam Marcellus fuerat absolutus, qui nunc etiam Athanasij iudicio hæ- reticus esse probaretur: namque Marcellus Sabellianæ hæresis assertor extiterat.] huc- usque Seuerus.

LX. DVO NAV- FRAGIA CONCIL. SARDIC. Tit. 1. c. 5. 6. 11. 26. Tit. 2. c. 11. Tit. 8. c. 2. 3. 4. 5. 7. Tit. 9. c. 5. 6. 10. 14. Tit. 10. c. 6. Tit. 13. c. 1. Seuer. Hist. sacr. lib. 2.

C At non tantum penes Arianos fuit querela ista de Synodo Sardicensi, sed & viri Catholici magni nominis ea de re conuesti sunt, quod Marcellus scilicet aliquando fuisset in communionem acceptus. Siquidem Basilius hæc de ipso scripsit ad Atha- nasium, cum libros ab eodem Marcello conscriptos legisset: Quæritur (inquit) & hoc à nonnullis illic (vt & à nobis ipsis videtur necessarium) vt Marcelli hæresin illi, cum ve- neant, Legati scilicet à Romano Pontifice in Orientem missi, tamquam malam ac nociuam, & à sana fide alienam exterminent. Quoniam ad hunc vsque diem in omnibus quas scribunt litteris, pessimè audientem quidem Arium sursum & deorsum versantes, ana- thematizate, atque ex Ecclesiis eliminare non cessant: Marcellum verò, qui ex dia- metro respondentem Ario impietatem attulit, atque contra eandem Vnigeniti Diui- nitatisque essentiam impiè egit, Verbi que appellationem malè vsurpauit, ne semel qui- dem accusare videntur: quod Verbum quidem Vnigenitum vocari tradit ratione mi- nisterij & dispensationis, & quatenus in tempore natus produit: ceterum ad eum, vnde egressus erat, reuersum, nec ante egressum fuisse, nec post regressum subsistere. Et hu- ius experimentum ac demonstrationem reconditi apud me iniquæ illius synographæ libri continent. Attamen istum nequaquam reprobare visi sunt: & per hæc culpandi veniunt, vt qui ab initio illum per ignorantiam veritatis in Ecclesiasticam etiam com- munionem receperint. Igitur & illius, vt decet, fieri mentionem, præsentia negotia ex- pofcunt. Itaque ne occasionem habeant qui occasionem quærunt, ex eo quod sancti- tati tuæ coniungantur qui fide sani sunt, manifestandi sunt omnibus, qui ad veram fidem claudicant; & vt posthac cognoscamus consentientes; & non perinde atque in nocturna pugna, inter amicos & inimicos sine discrimine versetur.] hæc Basilius.

LXI. BASILIVS MAGNVS QUID DE MARCELLO. Basil. ep. 52.

E His planè declaratur, nondum Marcellum eo tempore damnatum, sed, quod ait Seuerus, postea ipsum ab Athanasio fuisse à communionem suspensum, qui antehac inter Catholicos gloriosè profitebatur; quippe qui, cum vrgeretur ab aliquo, munitum se aiebat communicatione Iulij Romani Pontificis & Athanasij. testatur enim id san- ctus Hieronymus, dum de eodem ait: Marcellus Ancyranus Episcopus sub Constans- tio & Constante Principibus floruit, multa que diuersarum *ἑπολιτικῶν* scripsit volumi- na, & maximè aduersus Arianos. Feruntur contra hunc Alterij & Apollinarij libri, Sabellianæ eum hæresis arguentes: sed & Hilarius in septimo aduersus Arianos libro, nominis eius, quasi hæretici, meminit. Porro ille defendit, se non esse eius dogmatis, cuius accusatur, sed communionem Iulij & Athanasij, Romanæ & Alexandrinæ vrbs Pontificum, se esse munitum.] haftenus Hieronymus.

XLII. Seuer. lib. 2. MARCELLVS SERO COGNITVS AB ATHANAS. Hieron. de Script. Eccles. in Marcello.

CHRISTI
347.IVLII PAP.
II.CONSTANTII
CONSTANTIS IMPP. II.

LXIII. Sic igitur Marcellus semper inter Orthodoxos Catholicam fidem profiteri conatus A est; quippe qui primum omnium (vt diximus) in Concilio Nicæno vehementissimè Arii hæresin oppugnauit: rursus Romæ (vt vidimus) apud Iulium causam dicens, id ipsum præstitit, cum edita fidei professione, se contraria illis sentire ab his, quibus impugnabatur, cum Iulio, tum omni Ecclesiæ demonstrauit; quemadmodum postea in Sardicensi Concilio: in quo, inquit Patres in Synodali tunc scripta epistola^a (vt hæc nunc necessariò repetamus) Recitata sunt quoque scripta collegæ nostri in sacris Marcelli, & deprehensa est Eusebij dolosa vafrities. Quæ enim Marcellus per modum questionis tractauerat, ea tamquam ita esse profiteretur, calumniati sunt. Recitata quoque sunt in his quæstionibus quæ intercederent & subsequerentur, & inuenta est bona & recta fides viri. Non enim ex Maria (vt ipsi asseuerabant) Verbo Dei initium attribuit, neque finem eius regno constituit, sed regnum eius initio & sine carere, scriptis B prodidit.] hæc de Marcelli causa in Synodo peruestigata Patres Concilij Sardicensis: quæ quidem cum ex aduerso pugnent his quæ ex scriptis eiusdem Marcelli S. Basilius ad sanctum Athanasium scripsit; manifestum redditur, alia à Marcello scripta esse, quibus ea tam absurda liquidò explicarentur: vt nullum planè faciendum sit negotium Synodo Sardicensi, si quid post ipsam Marcellus impiè delirauit, vel quod impiè antea credidisset, occultauit: sicut nec adscribendum est Nicæno Concilio, cum Arium & Arianos vel hæresin occultantes, vel palinodiam recantantes, vel Catholicam fidem profitentes suscepit, cum iidem postea ad vomitum reuersi sunt. Porrò ex illa ipsius Marcelli fidei professione Romæ facta coram Iulio, quam scripto edidit, & in orbem vulgari peritit (recitatur ipsa integra ab Epiphano^b) de his quæ cum ab Acacio Ariano, tum à Basilio in eum scripta habentur, Marcellus immunis reddi- C tur: atque ob eam causam iniusta est expositio de Iulio, Athanasio, & Sardicensi Concilio, quòd Marcellum omni labe purgatum ex illa confessione ad communionem admiserint.

LXIV. Ceterum qui cuncta Marcelli accuratissimè perscrutatus est Epiphanius, & quando de eo scripsit (vt ipse testatur) idem Marcellus non nisi ante biennium è vita excesserat, affirmat de ipso varias fuisse diuersorum sententias; nam ait: A quibusdam incessitur ex parte (veluti dixi) tamquam qui Sabellianorum nugæ habuerit: quidam verò pro ipso rationem reddiderunt, non sic rem habere, sed rectè ipsum vixisse, & rectè ipsum quoque sensisse affirmarunt: quare multa de hoc quæstio fuit: & occulta quidem mentis Deo nota sunt.] hæc Epiphanius: quibus planè declarat, ex prioribus Marcelli scriptis, ipsum hæreticum fuisse, conuinci minimè potuisse; secus autem ex his quæ D postea edidit. sic enim subdit: Hic verò cum voluerit quædam diffusius apud quosdam dicere, declarauit se cum Sabellio sentire: quapropter etiam ipse inter hæreticos adnumeratus, ac confutatus est.] ita ipse: qui & rursus inferius, ista ab eo fuisse emendata, Athanasij testimonio demonstrare videtur, cum ait: Interrogauit aliquando ipse beatorum Papam Athanasium de hoc Marcello, quomodo de eo sentiret: ille neque ipsum defendit, neque rursus grauiter aduersus eum inuectus est; verum solum risu leui edito, ostendit flagitium non magnum ipsum esse: sed habebat eum velut qui se purgasset.] ita Epiphanius: qui & inferius, qualis esse solet Marcelli professio & discipulorum eius, quibus Cōfessores & alij non immeritò communionem impartirentur, & Athanasius quoque cum eisdem communicaret, declarat ex eorum epistola ad Episcopos confessores scripta, quam recitat, estque huiusmodi^d hac notata inscriptio: E ne: Fides Marcelli conscripta:

LXV. Reuerendissimis ac sanctissimis Episcopis in Diocæsarea exultantibus propter Orthodoxam in Saluatorem nostrum Iesum Christum fidem, Eulogio, Adelphio, Alexandro, Ammonio, Harpocrati, Isaac, Isidoro, Annubioni, Piteno, Euphratio, Aarone, presbyteri in Ancyra Galatiæ Photinus, Eustathius, alius Photinus, Sigerius, & diaconus Hyginus, & hypodiaton Heracides, & lector Elpidius, & Præses Cyriacus in Domino gaudium.

Cum nos profecti fuerimus ad vestram pietatem à prædicta nostra patria, debitam visitationem facientes; & cum nos interrogati simus à vestra sanctitate de fide nostra, quomodo hac parte habeamus; & susceperimus vestram eiusmodi sollicitam interrogationem quam maximè fecistis propter eos qui vanè de nobis falsa diulgare volunt: necessa-

^b Epiphanius hæresis 72.

QUALIS CAUSA MARCELLI. Epiphanius hæresis 72.

^d Epiphanius hæresis 72.

EPISTOLA DISCIPULORVM MARCELLI.

CHRISTI
347.IVLII PAP.
II.CONSTANTII
CONSTANTIS IMPP. II.

A necessarium duximus, vos de hoc certiores facere, non solum ex ostensis vestrae sanctitati à nobis litteris, quas ad nos beatissimus Papa Athanasius socialiter ac familiariter scripsit, sed etiam ex hac nostra conscripta confessione, quòd neque sentimus neque sensimus vniquam aliquid extra decretam in Nicæa vniuersalem & Ecclesiasticam fidem, quam sanè confitemur nos potenter sentire, detestantes eos qui audent creaturam dicere Spiritum sanctum, & hæresin Arianam, Sabellij, ac Photini & Pauli Samosatani, & eos qui non dicunt sanctam Trinitatem tres personas in circumscriptas, & in substantia existentes, & coessentialis, ac consempiternas, & perfectas, detestantes item eos qui dilatationem & contractionem, aut operationem Patris Filium dicunt, & eos qui Deum Verbum Filium Dei ante sæcula, & consempiternum Patri & in substantia, & perfectum Filium non consentunt. Si quis eundem Patrem & Filium & B Spiritum sanctum dicit, anathema sit. Si quis principium aut finem Filio Dei & Verbo, aut regno ipsius tribuit, anathema sit. Si quis partem Patris dicit Filium, aut Spiritum sanctum, & non consentit Filium Dei ex existentia Partis ante omne consilium genitum esse, anathema sit.] hæc tenus eorum fidei professio in his quibus Marcellus impugnabatur, cui & subiecerunt Nicænum Symbolum, hisque omnibus singuli subscripserunt.

Cum hac igitur prodita ab eo ac suis ipsius discipulis fide, cum Athanasius tum Iulius & Patres omnes in Sardicensi Concilio eis communicassent, nulla horum potuit esse culpa, quam Ariani ad explodendum idem Concilium iactabant. Verum non modicam Marcello inussit notam Photini eius discipuli execranda impietas, necnon vulgata ab Arianis in deteriore parte accepta scripta Marcelli, & quòd eiusdem discipuli postea (vt idem testatur Epiphanius^a) tres in Trinitate substantias confiteri minimè voluerunt. nam ait: Verum qui ab ipso facti sunt & instructi, qui illius mentem ignorant, & non veritatem illius recensent, neque tres substantias confiteri voluerunt, quemadmodum habet veritas.] Sic igitur & ex his factum est, vt Marcelli quoque nomen apud posteros pessimè audiret, cum præsertim in eum tum Basilius, tum Hilarius visi sunt sæpius declamasse, & S. Ioannes Chrysostomus^b coniungat eum Photino atque Sophronio, qui Verbum ab humanitate Christi separabat. Sed & Theodoretus^c eandem ipsi impingit hæresin, & alij omnes recentiores: Ariani igitur eadem de Marcello diffamantes, in Sardicensi Synodo, à qua fuerat absolutus; labem criminis conuerterunt, vt eam redderent omnibus contemptibilem.

Accessit & ad Sardicense Concilium illud quoque damnum, quo mira Ariatorum calliditate factum est, vt illud Orthodoxis execrabile fieret: cum scilicet iidem ipsi Sardica fuga lapsi, seorsum cum suis egerunt Conciliabulum, quod & Sardicensis Concilij nomine honestarunt, taliq; indito titulo per Christiani orbis prouincias vulgauerunt. additæ sunt vires mendacio, cum secuta Constantis morte, & Constantio Ariatorum patrono vbique regnante, veritas depressa, & impostura est potentia Principis roborata: adè vt illud tantum Sardicense Concilium omnibus in locis peruulgaretur, quod confectum constaret ab Arianis: multiq; nescientes duplicis esse generis Concilium Sardicense, audientes illud collectum ex Arianis, nec in auresmitterent, sed penitus ipsum refertum impietate putantes execrarentur: vt accidisse nouimus S. Augustino, quod suo loco proximè dicturi sumus.

Nunc autem quæ ab antiquioribus de eiusmodi Conuenticulo hoc eodem anno ab Arianis celebrato scripta habentur, in medium adducamus, atq; in primis quæ paucis e complexu est Socrates^d sic dicens: Episcopi Orientales confestim decedunt: cumque ventum esset ad urbem Philippi quæ est in Thracia, priuatim inter ipsos Concilium constituere: de cetero aperte verbum consubstantiale anathemate damnare; opinionemque quòd Filius Patris dissimilis esset, per litteras scriptas vbique disseminare cœperunt.] additque Sozomenus^e de iisdem hæc etiam, Separatim (inquit) per se in vnum coacti, Acta contraria sanxerunt. Quare Episcopi Orientis decretis suis, quæ de Athanasio, Paulo, Marcello, & Asclepa ediderant, stabilitis; primum omnium Iulium Episcopum Romanum, quòd primus omnium cum istis communicauerat, deinde Osium confessorem, cum propter eandem causam, tum propterea quòd amicus fuerat Paulino & Eustathio, qui Ecclesiæ Antiochena: Antistites fuissent, deinceps Maximum^f Treueris Episcopum, quòd primus cum Paulo communi-

LXVI. ABSQUE CVLPA SVSCEPTA COMMUNICATIO MARCELLI. Epiphanius hæresis 73.

^b Chrysostomus in epistola ad Philippum. Theodoretus hæresis 73.

LXVII. ARIANI SVSPICANT NOMEN CONCILII SARDICENSIS.

LXVIII. CONCILIABVLVM DISCVTVM SARDICENSE. Socrates lib. 2. cap. 16.

^e Sozomenus lib. 3. cap. 10.^f Maximinū

CHRISTI
347.IVLII PAP.
II.CONSTANTII
CONSTANTIS IMPP. II.

cauerat, & eius Constantinopolim reuerfionis auctor extiterat, & Episcopis ex Oriente A
in Galliam profectis Ecclesiam communionem interdixerat, abdicarunt.

LXIX.
PROTOGE-
NES ET GAU-
DENTIUS
ABDICATI.

Præter istos abdicarunt etiam Protogenem Episcopum Sardicensem, & Gauden-
tium: alterum quidem, quod Marcelli susceperat patrocinium, quem antè suffragio
condemnerat: Gaudentium autem, quod contrario studio ducebatur, quàm Cy-
riacus, cui successerat, & magnificiebat eos quos ille abdicauerat. Hæc cum decre-
uissent, omnibus Episcopis per litteras significarunt ad eum finem, vt istos neque in
communione admitterent, neque scriberent ad eos, neque litteras ab illis scriptas re-
ciperent. De Deo autem eo modo sentire iubebant, quo formula fidei epistolæ sub-
iuncta præscriberet: quæ vt nullam verbi Consubstantialis fecit mentionem, sic illis
communione Ecclesie interdicit, qui dicerent tres Deos esse, aut Christum non esse
Deum, aut Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum eundem esse, aut Filium ingeni- B
tum, aut tempus sæculumve fuisse, quando non erat.] hucusque de Arianorum de-
cretis in pseudosynodo ab illis habita.

LXX.

ARIANI PR-
MIUM AVSI
EXCOMMV-
NICARE
ROM. PONT.

Hic primum furor hæreticæ prauitatis terminos omnes præsumptæ ab aliis temeritatis excessit. Ausa enim est Ariana procacia illud nefas, quod vel attingere quælibet
execranda hæresis hæcenus sibi inconcessum putauit. Quæuis namque classes scele-
ratorum & factiosorum hæreticorum per omnia retrò sæcula præcesserunt, quantum-
libet laceffitæ atque exagitæ sibi visæ essent à primæ Sedis Episcopo, Romanæ, in-
quam, Ecclesie Pontifice; nullus vquam ex ipsis, licet perditissimus habitus hære-
ticus fuerit, eò peruenit audaciæ, vt quantūlibet prouocatus, & (vt sibi videbatur) iniu-
riam passus, quod ab eo damnatus atq; depositus esset, in ipsum Romanum Pontificem
ausus sit ferre sententiam: quod impudens & execrandum facinus Ariani, omne veritatis C
& æquitatis asyllum furioso impetu irrumperet, modò aggressi sunt pertentare, dum
in Iulium Papam æquè ac alios Catholicæ communionis Episcopos sententiam ex-
communicationis procaciter intulerunt; & quibus iustè percussi sunt iaculis anathe-
matis, eadem ipsi violenti in percussores petulanter intorserunt, dum instar canum fu-
runt in petram, eamque dentibus frustra corrodunt, cuius ictu se esse læsos oblatrant.

LXXI.
NOVA FIDEI
PROFESSIO
AB ARI-
ANIS EDITA.

Sed quod alia furore insanientes, alia verò dolo fallentes in suo ipsorum Conuentu-
culo perpetrarunt, nouam ibi post quatuor alias antè ab eis editas cuderunt fidei regu-
lam, deformeque monstrum honesto Sardicensis Concilij nomine decorarunt. id
quidem primum demonstratum est superius ad Antiochenos scribentis Athanasij tes-
timonio, atque testantis non esse omnino Sardicensis Concilij, quæ eiusdem Sardi-
censis Synodi nomine circumferrentur tabellæ de fide conscriptæ. Quod & impuden- D
ter professi sunt iidem Ariani in congregato ab ipsis Concilio Ancyrano, cum in ep-
istola Synodali ex eo Conuentu ab eis tunc scripta, recensentes Synodos à se diuersis in
locis ac temporibus actas, hæc habent^a: Sancta Synodus Ancyrana.] ac paulò post:
Optamus quidem post tentationis Ecclesiasticæ fidei tormentum, quod velut in igne
factum est iis, qui pro fide in medio fuerunt (*taxare videntur Nicænum Concilium*) &
post ea quæ Constantinopoli facta sunt propter Marcellum, & post editionem fidei in
Synodo congregata ob festum dedicationis ecclesie Antiochiæ, & post ea quæ facta
sunt in Sardicensi Synodo, & fidem quæ illic effloruit, & amplius post ea quæ Sirmij
propter Photinum facta sunt in his recantationibus, quas ob singula de fide capita in-
terrogati de iis, qui in Sardica aduersus Orientem dissenserunt, exposuimus, de ce-
tero conuiescere, &c.]

LXXII.
AVCTORES
PERFIDIAE
PSEUDOSAR-
DICENSIS
CONCILLII.

Vides igitur, ab eisdem auctoribus iactari esse conscriptam fidem Sardicensem, qui E
conuenerant Constantinopoli, à quibus actus est in exilium Athanasius, & damnatus
Marcellus, & qui interfuerunt Synodo Antiochenæ in Encæniis celebrata, ex qua mis-
sus est Gregorius Episcopus in locum Athanasij Alexandriam, nec non ab his qui post-
eà Sirmij aduersus Photinum conuenerunt, de quo Arianorum Conuentu plura suo
loco dicturi sumus. sed & cum in eadem ab ipsis scripta epistola inferius dicatur, eum-
dem esse receptum in eadem Synodo Sirmiensi, satis perspicuè demonstratur, quo-
rundam & à quibus conscripta & edita fuerit fidei professio Sardicensis: vt de his
nulla dubitatio esse possit, impostores, qui Philippis hoc anno conuenerunt Ariani, eam
quam scripserunt fidei formulam edidisse nomine Concilij Sardicensis. Extat eadem
ipsa fidei formula, Sardicensis Synodi nomine insignita, qua iidem Ariani licet à pro-
fessione

CHRISTI
347.IVLII PAP.
II.CONSTANTII
CONSTANTIS IMPP. II.

A fessione Nicæna deflexerint, non recipientes nomen Consubstantialitatis in Dei Filio;
tamen, quò se abhorre ab hæresi Ariana monstrarent, positiones quasdam Arij dam-
nauerunt: ex quo id luci apud nonnullos consecuti sunt, vt Semiariani fuerint nomi-
nati^a. Ex argumento autem eorundem tunc scriptæ fidei è Sozomeno nuper recitato,
planè eadem ipsa esse conspiciuntur, quæ à S. Hilario recensentur his verbis^b:

^a Epiph.
hæresi 73.
^b Hilari. lib.
de Synod.

Sancta Synodus in Sardica congregata ex diuersis prouinciis Orientalium partium,
Thebaide, Ægypto, Palæstina, Arabia, Phœnice, Syria, Cœle, Mesopotamia, Cilicia, LXXIII.
Cappadocia, Ponto, Paphlagonia, Galatia, Bithynia, Helleponto, Asia, Phrygiis dua-
bus, Pisidia, Cycladum insularum, Pamphylia, Caria, Lydia, Europa, Thracia, Emi-
monto, Massilia, cum Myfia, Pannoniis duabus, hanc exposuimus fidem.] hæc illius
inscriptio. Vides ex his planè Arianam cum dolo iactantiam: qui enim semel men-
tiendo vnus ciuitatis suffurati sunt nomen, vt diceretur ab eis scripta fides, professio
Sardicensis, non sunt veriti prouinciarum quoque sibi tot nomina vendicare, & plures
nominare prouincias, quàm essent Episcopi. Porro eorum professio melle illita sic se
habet, ab eodem S. Hilario recitata:

SARDICEN-
SIS CONCI-
LII NOMI-
NE EDITA
NOVA FIDEI
FORMULA.

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, creatorem & factorem vniter-
forum, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Credimus & in vnige-
nitum eius Filium Dominum nostrum Iesum Christum, qui ante omnia sæcula ex Pa-
tre genitus est, Deum ex Deo, Lumen ex Lumine: per quem facta sunt omnia & quæ
in cælis & quæ in terra, visibilia & inuisibilia: qui est Verbum, & Sapientia, & Virtus,
& Vita, & Lumen verum. Et qui in nouissimis diebus propter nos incarnatus est, na-
tus ex sancta Virgine: qui crucifixus, & mortuus, & sepultus est: resurrexit ex mortuis
tertia die, & recepit in cælo, & sedet in dextera Patris, venturus iudicare viuos
& mortuos, & reddere vnicuique secundum opera eius: cuius regnum sine cessatione
permanet, per immensam sæcula: sedet enim in dextera Patris non solum in hoc sæculo,
sed etiam in futuro. Credimus & in Spiritum sanctum, hoc est, Paracletum, quem
promittens Apostolis post reditum in cælos, misit docere eos, ac memorari omnia:
per quem & sanctificantur sinceriter in eum credentium animæ. Eos autem qui cre-
dunt de non extantibus esse Filium Dei, vel ex alia substantia, & non ex Deo, & quod
erat aliquando tempus, aut sæculum, quando non erat; alienos nouit sancta & Ca-
tholica Ecclesia: Similiter & eos qui dicunt tres esse Deos, vel Christum non esse
Deum; & ante sæcula neque Christum, neque Filium eum esse Dei, vel eum ipsum
esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vel innascibilem Filium, vel quod ne-
que consilio neque voluntate Pater genuerit Filium, anathematizat sancta & Catho-
lica Ecclesia.] hæcenus eorum professio Sardicensis, ac planè vera, vt eam interpreta-
tus demonstrat S. Hilarius: sed quæ tamen reiiciens nomen Consubstantialitatis im-
perfecta censeretur.

Semiarianos enim se, essentialem Filium cum Patre, non autem coessentialem esse,
proferri velle, testatos esse, S. Epiphanius^c tradit; de quibus ait, eos tamquam ludio-
nes in scena decipere conatos fuisse Fideles, superinducentes aliam suo ipsorum vultui
personam, qua se Arij præferrent hostes, & fidei Catholicæ professores; cum tamen
intus Arium haberent inclusum, & deformius monstrum concepissent, quod postea
pepererunt, cum negarunt palam Spiritum sanctum esse Deum. Quales igitur essent
eorum fidei professiones, quibus cum Antiochiæ sapè, tum hic Filio Dei tribuerunt
diuinam substantiam, exitus comprobavit. quiduis enim potius dicere parati erant,
dumodò præmitterent Consubstantialitatem Filij cum Patre, optimè scientes (quod
superius ex Athanasio est pluribus demonstratum) hoc vno relicto ad inuadendam
Nicænam fidem foramine, ad omnem protinus superinducendam impietatem fore
sibi aditum patefactam. Huius autem strophæ architectos fuisse Georgium Laodicen-
sem, & Basilium Ancyranum, idem qui supra Epiphanius tradit, exitisseque eorum
illas voces: Nos non dicimus Coessentialem Filium, sed Essentialem.] horum quo-
que Semiarianorum fuisse Synodos, Antiochenam in Encæniis, Sirmianam, Ancyra-
nam, & quam Philippopoli Thraciæ congregarunt, necnon Sardicensem, de qua egi-
mus, nominatam, idem Auctor inferius docet.

LXXIV.
^c Epiph. hæ-
resi 73.
SEMIARIA-
NORVM
SYBDDOLA
PROFESSIO.

Hic autem obiter, antequam ulterius progrediamur, admonendum Lectorem pu-
mus, non sic quidem, siue Antiochenam, siue Sardicensem, vel alias ab Arianis con-
scriptas

LXXV.

CHRISTI
347.IVLII PAP.
II.CONSTANTII
CONSTANTIS IMPR. II.S. HILARI
INSTITVTI
RATIO.Hilari de
Synodis.

LXXVI.

ATHANASI
INSTITVTI
RATIO.Hilarius de
Synodis.

LXXVII.

ARIANI
CONIVN-
GVNT SIBI
DONATI-
STAS.Aug. contra
Crescon. li. 3.
cap. 34.

scriptas fidei professiones ab Hilario probari, vt neget eas ab eisdem Arianis esse con- A
fectas, vel illas ipsas Catholicæ Ecclesiæ vtendas proponat: nam quæ eius instituti ra-
tio fuerit, ipso propè exordio sui de Synodis Commentarij, idem monet his verbis re-
scribens ad Gallos^a: Obsequor igitur charitatis vestræ impatientissimæ voluntati: &
omnes fides, quæ post sanctam Synodum Nicænam diuersis temporibus & locis edi-
tæ sunt, cum sententiarum omnium atque etiam verborum additis per me expositio-
nibus, destinaui. In quibus si quid vitiosum inesse intelligetur, nemo mihi vitium po-
test assignare dictorum: internuntius enim (vt voluistis) sum ipse, & non conditor. Si
quid verò rectum atque ex doctrinis Apostolicis deprehendatur, nemo ambigit, non
interpretantis in eo esse gloriam, sed auctoris. Ego tamen, quæ gesta sunt, fideliter
transmisi: vos, an Catholica, an hæretica sint, fidei vestræ iudicio comprobate.] hæc
Hilarius, qui tamen nihil disputat à quibus eadem singulæ editæ sint, vel qua occa- B
sione quæve mente compositæ fuerint: nec nisi quæ aperte aduersaria sensisset esse Ca-
tholicæ fidei, voluit redarguere.

Fortasse eo quoque consilio illas non damnat fidei professiones, in quibus vna Filij
cum Patre substantia prædicatur, licet sciuerit ab Arianis esse conscriptas, vt eosdem
in deterius declinantes, ad ea quæ prius edidisset, reducere posset. Quod & S. Athana-
sius fecisse videtur, qui & ipse scribens librum de Synodis, quas sciret ab Arianis di-
uersis temporibus & locis scriptas, refert: dum eos in Concilio Seleuciæ reiciendis no-
men Consubstantialis, & similis substantiæ Filij cum Patre, idem prouocat ad eam
quam scripsissent ipsimet fidem in Concilio Antiocheno in Eucæniis celebrato, vbi
tum ingenuè confessi fuissent Filium eiusdem cum Patre esse substantiæ. Ceterum
non ipse tantum Athanasius nouit suspectum esse substantiæ nomen in hæreticorum C
professionibus, ac proinde haud illis acquiescendum, nisi & consubstantialitatem Filij
cum Patre profiterentur: verum eodem quoque modo Hilarius de iisdem sentit dicto
libro de Synodis, cum inferius ait^b: Multi ex nobis, fratres charissimi, ita vnam substā-
tiam Patris & Filij prædicat, vt videri possint non magis id piè quàm impiè prædicare:
habet enim hoc verbum in se fidei conscientiam, & fraudem paratam, &c.] at quoniam
modo id accidat, pluribus docet. Hæc igitur voluimus inculcasse, vt quisque intelligat
Hilarij consilium de interpretatione fidei Sardicensis: nam quantumlibet vera esse de-
monstrari potuisset; ex eo tamen quòd vocem Consubstantialitatis non admitteret,
vt minus integra, ac proinde dolosa, ab Ecclesia Catholica respuenda esset.

At non iidem tantum Ariani Episcopi seorsum conuenticulum Philippopoli (vt di-
ctum est) agentes, suæ ipsorum fidei professioni indiderunt nomen Concilij Sardicen-
sis; sed etiam scriptis ab eis ad diuersos Synodalibus epistolis, eandem à Conuencu S
ardicensi datas esse, ipsa inscriptione profitebantur. exciderunt ipsæ litteræ: extat ta-
men memoria, eosdem tunc dedisse litteras ad Donatū Carthaginensem Episcopum
Donatistarum schismaticorum. Quòd enim scissent ex parte Catholicorum Antisti-
tum Afrorū interfuisse Concilio Sardicensi Gratum Carthaginensem Episcopum Ca-
tholicæ communicationis: ipsi Ariani aduersariam partem, nempe schismaticos Do-
natistas scriptis ex ea Synodo epistolis sibi conciliare conati sunt. Vnde Cresconius
Donatista, cum probare niteretur, ipsos cum Orientalibus communionem fuisse con-
iunctos, litteras prodidit Concilij Sardicensis ad Donatum conscriptas: in quem S. Au-
gustinus illud iure obiicit, Concilium illud ab Arianis fuisse collectum, cum hæc in
Cresconium ait^c: Sed Orientales, quos modò nostros esse concedis, non latuisse hoc E
facinus dicis, atque vt hoc probes, inseris principium epistolæ Concilij Sardicensis, vbi
Donati Carthaginis Episcopi vestri nomen inuenitur adscriptū. Quod idè factum pu-
tas & affirmas, quòd videlicet Orientalibus, qui de Concilio suo hæc scripta miserunt,
facinas displicuerit Traditorum, & ab eorum se communionem retraxerint; & propter
eà Donato vestro communicabant. Disce ergo quod nescis: Sardicense Concilium
Arianorum fuit, quod non iam diu est, vt habemus in manibus contractum, maxi-
mè contra Athanasium Episcopum Alexandrinum Catholicum, qui eorum errorem
ex ipsa ciuitate ortum præ ceteris acriter arguebat & resellebat. Non igitur mirum,
si illi hæretici Donatum sibi adsciscere tentauerunt, quos per totum orbem Catho-
lica damnabat Ecclesia: quamquam nos sine ciuitatum nominibus Episcopos, ad quos
hæc litteræ datæ sunt, habeamus.]

Idem

CHRISTI
347.IVLII PAP.
II.CONSTANTII
CONSTANTIS IMPR. II.

Idem alibi scribens ad Eleusium & socios, hæc eodem habet argumento fusius enar- LXXVIII
rata his verbis^a: Tunc protulit quoddam volumen, vbi volebat ostendere, Sardicense
Concilium ad Episcopos Afros, qui erant communionis Donati, dedisse litteras. Quod
cum legeretur, audiuius Donati nomen inter ceteros Episcopos, quibus illi scripse-
rant. Itaque flagitare cœpimus, vt doceretur, vtrum ipse esset Donatus, de cuius parte
isti cognominantur: fieri enim potuisse, vt alicui Donato alterius hæresis Episcopo
scripserint, cum maxime in illis nominibus nec Africa mentio facta fuerit.] & paulò
pòst: Sanè quoniam nescio quando audieramus, Arianos, cum à communionem Catho-
lica discrepassent, Donatistas in Africa sibi sociare tentasse; ad aurem mihi hoc ipsum
frater Alypius suggestit. Tunc accepto ipso volumine, eiusdem Concilij statuta con-
siderans, legi Athanasium Episcopum Alexandrinum Catholicum, cuius maxime
B aduersus Arianos acerrimarum disputationum conflictus eminuit, & Iulium Ecclesiæ
Romanæ Episcopum, nihilominus Catholicum, illo Concilio Sardicensi fuisse impro-
bato. Vnde apud nos constitit, Arianorum fuisse Concilium, quibus isti Episcopi Ca-
tholici vehementissimè resistebant. Itaque ad diligentiorum etiam temporum discus-
sionem voluimus ipsum volumen accipere, atque auferre nobiscum; qui noluit
dare, &c.] At non sefellit Augustinum, illum ipsum, ex quo litteræ datæ erant, fuisse
Arianum Conuentum, Sardicensem ab ipsis nuncupatum: ac iure quidem excepit,
Sardicense quod citabatur, extitisse Arianorum Concilium.

Ceterum satis liquet, ipsum Augustinum præterisse legitimum ac verum Sardicen- LXXIX.
se Concilium; nec ipsum tantum, sed & collegam Alypium, aliosque Catholicos, qui
in eodem confectu erant Episcopi, illud ipsum ignorasse: cum nemo ex eis, quodnam
C germanum, quòdve spurium & mentitum nomine fuerit Concilium Sardicense, ne-
cessariam adhibuerit distinctionem, & ex canonibus atque subscriptione ceterisque
Actis legitimis Concilij Sardicensis vindicare studuerint sibi certam communicationem
totius Catholici orbis, quam Donatistæ nominatione tantum Donati ex commenti-
tio titulo litterarum Arianorum sibi adsciscere satagebant. Sed opportunè accidit, vt
ex antiquitatum promptuario Petri Pithæi reperta sit ipsa integra epistola Pseudofyn-
odi Sardicensis, cuius sæpè meminit (vt vidisti) S. Augustinus: inest posteriori libro, velut
appendix ad scriptum à S. Hilario librum de Synodo Ariminensi, quem fidelissimus
eius contubernalis Nicolaus Faber, nuper edidit. Quòd igitur eius epistolæ, quam vt
ab hæreticis factam S. Augustinus damnat, Ecclesiasticæ antiquitatis studiosus plenius
cognoscendæ semper fuerit desiderium: hic tibi eam describendam curauimus. At li-
cet vel ex translatione facta ab inerudito homine Latinorum litterarum, vel à descri-
D bentibus eam librariis dormitantibus, atque etiam ex nimia vetustate ipsa mendis ob-
sita videatur: erit planè vt ex ipsa vel eam capias vtilitatem, vt cōsuetum morem cog-
noscas hæreticorum, qui quòd minus veritate pollent, eò amplius calumniis atq; men-
daciis nituntur; vt non mireris si tantas in Romanos Pontifices coaceruant calumnias
Nouatores, cum videris hos in magnum Athanasium, S. Prothogenem, S. Iulium
Romanum Pontificem, S. Paulum Constantinopolitanum Episcopum, Osum tum
temporis probatissimum, & sanctum Maximum Episcopum Treuerensem calum-
niarum plaustra vexisse, & mendaciorum sarcinis onerasse nauigia; ad eò vt & quæ
ipsi fecissent, adscribere Catholicis non sint veriti. Sed accipe eam, cuius sic se ha-
bet inscriptio^b:

E Incipit decretum Synodi Orientalium apud Sardicam Episcoporum à parte Aria-
norum, quod miserunt ad Africam.

Gregorio Alexandriæ Episcopo, Ansoni Nicomediæ Episcopo, Donato Cartha-
ginis Episcopo, Desiderio Campaniæ Episcopo, Fortunato Neapolis Campaniæ Epi-
scopo, Eutichio Arimini adeno Campaniæ Episcopo, Maximo Salonarum Dalmatiæ
Episcopo, Siferunti, & omnibus per orbem terrarum confacerdotibus nostris, pre-
sbyteris & diaconibus; & omnibus qui sub cælo sunt in Ecclesia sancta Catholica Epi-
scopis, qui à diuersis Orientalium prouinciis, id est, prouincia Thebaida & prouincia
Palæstina, Arabia, Fenice, Syria, Mesopotamia, Cilicia, Isantia, Cappadocia, Gallacia,
Ponto, Bitlunia, Pamphilia, Paflagonia, Caria, Frigia, Pisidia, & ex insulis Cycladum,
Lydia, Asia, Europæ, Hellepontu, Thraciæ, Hamimontu, ad ciuitatem Sardicam
congregati Concilium celebrauimus, in Domino æterna salus.

Et

LXXVIII
Aug. epist.
163.LXXIX.
S. AVGVSTI-
NVM PRÆ-
TERTIUM
CONCILII
SARDICENSIS
LEGITIMVM.HÆRETICI
CALVMNIIS
ET MENDA-
CIIS NITI
SOLENT.Hilari frag.
li. 2. pag. 67.
8.9. 10. 11. 12.LXXX.
EPISTOLA
PSEVDOPRO-
SYNODI
SARDICEN-
SIS.

CHRISTI
347.IVLII PAP.
II.CONSTANTII
CONSTANTIS IMP. II.

Est quidem nobis omnibus indeficiens oratio, dilectissimi fratres, primò ut sancta A Domini & Catholica Ecclesia dissensionibus omnibus & schismatibus carens, unitatem spiritus & vinculum charitatis ubique conferret per fidem rectam: sed & vitam immaculatam quoque tenere, amplecti, custodire, seruare omnibus inuocantibus Dominum est quidem iustum, præcipuè Episcopis, qui Ecclesiis sanctis præsumus. Secundum, ut Ecclesiæ regula sancta que parentum traditio atque iudicia in perpetuum firma solidaque permaneant, nec nobis semper * gentibus, sectis, traditionibusque peruersis, maximè in constituendis Episcopis, vel in exponendis, aliquando turberetur, quò minus teneat Euangelica sancta que præcepta: & quæ sanctis & beatissimis Apostolis iussa sunt, & à maioribus nostris atque à nobis ipsis in hodiernum vsque seruata sunt, seruantur.

LXXXI. Extitit namque temporibus nostris Marcellus quidam Galatiæ hæreticorum om- B nium execrabilior pestis, qui que sacrilega mente, ore profano perditoque argumento velit Christi Domini regnum perpetuum, æternum & sine tempore determinasse, initium regnandi accepisse Dominum dicens ante quadringentos annos, sinemque ei venturum simul cum mundi occasu. Etiam hoc asserere cœpti temeritate conatur, quòd in corporis conceptione tunc factus sit, imago inuisibilis Dei, tuncque & panis, & ianua, & vita effectus. eadem hæc non solum verbis nec loquacitatis assertionem confirmat, sed totum quidquid fuerat sacrilega mente conceptum blasphemique ore pro-

* larum, concupiscentia nitenti, libro blasphemis & execrationibus pleno indens, etiam alia multa peiora, calumniam in ipsis faciens diuinis Scripturis cum sua interpretatione & scelerata mente, quæ contra illis ex suo pestifero sensu applicabat. quibus ex rebus aperte manifesteque constitit hæreticus: qui que assertiones suas quibusdam squaloribus C miscens nunc falsitatibus Sabellij, nunc malitiæ Pauli Samosatensis, nunc blasphemis Montani hæreticorum omnium ducis aperte permiscens, vnamque confusionem de supradictis faciens, ut impudens Galata in aliud Euangelium declinauit, quod non est aliud, secundum quod beatus Paulus tales condemnans ait: Et si Angelus de celo aliter annuntiauerit vobis, quàm quod accepistis, anathema sit.

LXXXII. Magna autem fuit parentibus atque maioribus nostris sollicitudo de supradicta prædicatione sacrilega. Conditur namque in Constantinopolim ciuitatem sub præsentia beatissimæ memoriæ Constantini Imperatoris, Concilium Episcoporum qui ex multis Orientalium prouinciis aduenerunt, ut hominem malis rebus imbutum salubri consilio reformarent; & ille admonitione sanctissima correptus à prædicatione sacrilega discederet: qui que increpantes illum & exprobrantes, necnon charitatis D affectu postulantes multo tempore nec quidquam proficiebant. Namque post vnam & secundam multaque correptiones, cum nihil proficere potuissent (perdurabat enim & contradicebat rectæ fidei, & contentione maligna Ecclesiæ Catholicæ resistebat) exinde illum omnes horrere ac vitare cœperunt: & videntes quoniam subuersus est à peccato, & est à semetipso damnatus, actis eum Ecclesiasticis damnauerunt, ne ulterius oues Christi pestiferis contactibus magis macularet. Tunc namque etiam eius aliquos prauissimos sensus contra fidem rectam Ecclesiamque sanctissimam, propter memoriam posterorum cautelamque, suis sanctissimis scripturis in archiuo Ecclesiæ condiderunt.

LXXXIII. Sed hæc quidem secundum impietatem Marcelli hæretici prima fuerunt, peiora sunt deinde subsequuta. Nam quis fidelium credat aut patiar ea, quæ ab ipso male E gesta atque conscripta sunt, quæque dignè anathematizata sunt: Nam cum ipso Marcello à parentibus nostris in Constantinopolim ciuitatem. * Namque liber sententiarum extat in ipsum ab Episcopis conscriptus, in quo libro etiam isti, qui nunc cum ipso sunt Marcello atque illi fauent, id est Protogenes Sardicæ ciuitatis Episcopus & * Siraacusanus in ipsa sententia manu propria conscripserunt, quorum manus valens testatur fidem sanctissimam nullo genere mutandam, nec Ecclesiam sanctam prædicatione falsa subuertendam, ne hoc modo pestes ac lues animalium omnibus grauissima importetur, Paulo dicente: Siue nos, siue Angelus de celo aliter annuntiauerit vobis, quàm quod accepistis, anathema sit. Vehementer autem admirati sumus, quatenus eum qui aliter quàm in vero est, audeat Euangelium prædicare, quidam qui se Ecclesiasticos esse volunt, facile ad communionem recipiunt, nec blasphemias eius quæ in ipsius libro

CHRISTI
347.IVLII PAP.
II.CONSTANTII
CONSTANTIS IMP. II.

A libro signatae sunt, inquirentes, nec illis qui sollicitè cuncta inuestigauerunt, & inuenientes iuste damnauerunt, consensum accommodare voluerunt. Etenim Marcellus cum apud suos hæreticus haberetur, peregrinationis auxilia requisit, scilicet ut & illos falleret qui & ipsum & eius scripta pestifera ignorarent. Sed quidquid apud illos agit, impia sua scripta sensusque profanos occultat, falsa pro veris opponens; quæstum sibi de simplicibus atque innocentibus fecit.

Qui que sub prætextu Ecclesiasticæ regulæ multos Ecclesiæ pastores induxit, eosque in suam redigens potestatem, Sabellij hæretici sectam inducens callida fraude decipit, restaurans Pauli Samosatensis & artes & dolos. Mixta enim est omnium hæreticorum sectis Marcelli extranea traditio, sicut supra memoratum est. Vnde conuenerat omnes Ecclesiæ sanctæ præpositos memores dictorum Domini Christi dicentis: Cauete vos à pseudoprophetais, qui veniunt ad vos in vestitu ouium; intrinsecus autem sunt lupi rapaces; à fructibus eorum agnosceite eos; vitare ab huiusmodi & horrore, nec illis facile communicare, agnoscere illos ex actibus suis, atque ex eorum scriptis sacrilegis prædicatione. Nunc vero vehementer metumimus, ne nostris temporibus compleatur quod scriptum est: Cum dormiunt homines, venit inimicus & spargit zizania inter frumentum. Cum enim non vigilat hi, quos vigilare oportet in custodia Ecclesiæ, falsa verba inuentione, funditis id quod rectum est, vertunt.

Quapropter nos qui plene ex libro Marcelli, eius sectam sceleraque cognouimus, scripsimus vobis, dilectissimi fratres, ut neque Marcellum, neque eos qui illi iunguntur ad communionem sanctæ Ecclesiæ admittatis. memores quoque sitis Prophetæ David dicentis: Dixi eis qui faciunt facinus, ne feceritis facinus, & delinquentibus, ne exaltaueritis cornu. Nolite in altum tollere cornu vestrum: ne loquamini aduersus Dominum iniqua. Et credite Salomoni dicenti: Nolite transferre terminos æternos, quos constituerunt patres vestri. Quæ cum ita sint, nolite supradicti Marcelli prauissimi scilicet errores, & ea quæ ab ipso iniusta prædicatione contra Dominum Christum inuenta traditaque sunt, prædicatione, ne blasphemis sceleribusque etiam ipsi participes sitis. Sed propter compendium, & hætenus de Marcello.

Verum de Athanasio quondam Alexandriæ Episcopo accipite, quæ gesta sunt: Accusatus & grauius iuxta Deum sacrilegus, & iuxta mysteria Ecclesiæ sanctæ profanus, qui que propriis manibus comminuit poculum Deo & Christo dicatum, ipsumque altare venerandum confregit, sedemque sacerdotalem subuertit ipse, atque ipsam basilicam, Dei domum, Ecclesiam Christi demolitus vsque ad solum est. Presbyterum vero D ipsum virum grauem & iustum, nomine Narchen tradidit custodiæ militari. Accusatus præterea est de iniuriis, violentia, cæde, atque ipsa Episcopi internecione, qui que etiam diebus sacratissimis Paschæ tyrannico more sæuens, Ducibus atque Comitibus iunctus: qui que propter ipsum aliquos in custodiam recludebant; aliquos vero verberibus flagellisque vexabant, ceteros diuersis tormentis ad communionem eius sacrilegam adigebant (nec actus commissi vquam ab innocentibus fuerant) sperans hoc modo suos suamque præualere posse factionem, ut per Duces & Iudices, perque carceres ipsos, verbera diuersaque tormenta inuitos ad communionem suam cogeret, nolentes adigeret, repugnantes atque resistentes sibi tyrannico more terreret. Erant quidem illa graua & acerba ab accusatoribus obiecta.

Nam propter hæc necessariò Concilium apud Cæsaream Palæstinam primò videtur E esse condictum: & cum minimè ab ipso vel ab satellitibus ad supradictum Concilium occurreretur, post alterum annum in Tyro, propter eius facinora necessariò iterum celebratur. Aduenerunt Episcopi de Macedonia, & de Pannonia, Bithynia, & omnibus partibus Orientis, Imperatoris iussione constricti, qui que * Actis Athanasij flagitia criminaque cognoscentes, non passim nec temerè accusatoribus credunt, sed suo de Concilio salubres & laudabiles Episcopos eligunt, atque in rem præsentem vbi res gesta erant, de quibus arguebatur Athanasius, mittunt: qui que oculata fide cuncta aspicientes atque vera cognoscentes ad Concilium redeunt, eiusque crimina, quæ ab accusatoribus obiciebantur, suo testimonio vera confirmant. Vnde in præsentem Athanasium dignam pro criminibus sententiam dicunt. Propter quod Tyro fugiens, Imperatorem appellat. Audit etiam Imperator, qui que interrogatione habita, omnia eius flagitia recognoscentes, sua illum sententia in exilium deportauit. His ergo ita ceden-

tibus rebus, cum Athanasius damnatus dignè, in exilio haberetur ob meritum facinororum suorum, sacrilegus in Deum, in mysteria sacra profanus, in basilicæ demolitione violentus, in Episcoporum exitiis innocentiumque fratrum persecutor horrendus, ab omnibus Episcopis in reiciendis malis seruatur auctoritas legis, canon Ecclesiæ, & Apostolorum sancta traditio.

lxxxviii Sed dum Athanasius post damnationem suam reditum sibi de exilio compararet, de Gallia ad Alexandriam post plurimum tempus aduenit: qui quæ præterita in nihilum ducens, acrius in nequitia præualebat. Nam comparatione sequentium, leuia sunt quæ ab ipso prima commissa sunt. Etenim per omnem viam reditus sui Ecclesiam subuerrebat, damnatos Episcopos aliquos restaurabat, aliquibus spem ad Episcopatum reditum promittebat: aliquos ex infidelibus constituerebat Episcopos, saluis & permanentibus integris sacerdotibus per pugnas & cædes Gentilium nihil respiciens: leges, desperationi tribuens totum: unde per vim, per cædem, per bellum, Alexandrinorum basilicas deprædatur. Constituto iam in eius locum ex iudicio Concilij sancto & integro sacerdote, vt barbarus hostis, vt pestis sacrilega, adductis Gentilium populis Dei templum incendit, altare comminuit, & clam exiit de ciuitate, deindeque profugit.

lxxxix Sed de Paulo Constantinopolitanæ ciuitatis quondam Episcopo post reditum exilij sui si quis audierit, perhorrescet. Fuere namque & in Ancyra prouincia Galliciæ post reditum Marcelli hæretici, domorum incendia & genera diuersa bellorum: nudi ab ipso ad forum trahebantur presbyteri, & (quod cum lacrymis luctuque est dicendum) consecratum Domini corpus ad sacerdotum colla suspensum palam publiceque profanabat; virginesque sanctissimas Deo Christoque dicatas publice in foro, mediaque in ciuitate, concurrentibus populis, abstractis vestibus, horrenda sceditate nudabat. Sed in ciuitate Gaza prouinciæ Palaestinae, post reditum suum Aselepas altare comminuit, multasque seditiones effecit. Præterea Adrianopoli Lucius post reditum suum sacrificium à sanctis & integris sacerdotibus confectum (si fas est dicere) canibus proiciendum iubebat. Igitur cum hæc ita sint, numquidnam lupis tantis ac talibus oues Christi adhucque credimus, & membra Christi, membra fornicatoriæ faciemus? absit.

xc. Nam postea Athanasius peragrans per diuersas partes orbis terrarum, scilicet seducens aliquos, per suam fallaciam adulationemque pestiferam decipiens innocentes Episcopos qui eius facinora ignorabant, vel Aegyptios aliquos eius actus ignorantes, scripta à singulis emendicando, Ecclesias pacificas perturbabat, aut ipse sibi nouas pro sua voluntate * Nihil tamen hoc valere potuit ad iudicium iam dudum à sanctissimis & iustissimis Episcopis consecratum. Non enim commendatio eorum, qui nec in Concilio Iudices fuerunt, nec Concilij iudicium habuerunt aliquando, nec præsertim cum supradictus Athanasius audiretur, fuisse noscuntur, aut valere illi potuit, aut prodesse. Denique cum sibi hæc incassum prouenisse cognosceret, ad Iulium Romam perrexit, sed & ad Italiae quosdam ipsius partis Episcopos, quos seducens per epistoliarum falsitatem, ab eisdem perfacile in communione receptus est. Deinde cœpere illi non tam pro ipso, quam pro suis actibus laborare, quod illi pertemerè credendo communicauerant. Etenim si fuerant illa littera aliquorum, non tamen eorum qui Iudices fuerant, aut in Concilio adfuerant: quæ quidem etiam si essent aliquorum, temerè illi fidem * proferunt credere noluerunt: ideò quia & alij quique * in prætorium pro suis facinoribus detecti sunt, nunc cum Marcello & Athanasio coniuncti sunt.

xc. Decimus autem Aselepas ante decem & septem annos Episcopatus honore distinctus est. deinde Paulum & Lucium & quotquot talibus coniuncti sunt, circumuectes simul exteras regiones, persuadebant Iudicibus non esse credendum illis qui in eos dignè sententiam protulerunt, vt hoc genere commercij sibi quemdam ad Episcopatum reditum procurarent. Nec in ipsis locis in quibus peccauerant, nec in proximis, vel vbi accusatores habebant, se defendebant, sed iuxta peregrinos & longè à regionibus suis positos, ignorantes gestorum fidem, iustam sententiam conabantur perfringere, ad illos referentes actus suos qui illos per omnia nesciebant. Astute hoc faciunt. Scientes enim de Iudicibus, de accusatoribus, de testibus multos decessisse, post

tot

A tot tantisque sententias, putauerunt aliud restaurare Iudicium, volentes apud nos causam dicere, qui neque illos excusauimus, neque iudicauimus. Qui enim iudicauerunt, iam ad Dominum perrexerunt. Voluerunt autem etiam Orientalibus Episcopis * & veniunt pro Iudicibus defensores, pro defensoribus rei, eo tempore cum eorum defensio non valebat: maximè cum tunc defendi minimè potuerunt, quando illos accusatores sui faciem ad faciem arguebant, nouam legem introducere putauerunt, vt Orientales Episcopi ab Occidentalibus iudicarentur. Et volebant Ecclesiæ iudicium per eos posse constare, qui non tam illorum miserebantur, quam actibus suis *.

Hoc itaque nefas quoniam numquam recepit Ecclesiastica disciplina, quæsumus, dilectissimi fratres, vt sceleratam perniciem conatusque mortiferos perditorum, nobiscum etiam ipsi damnentis. Etenim cum adhuc esset Episcopus Athanasius, Aselepas depositum sua sententia ipse damnauit: sed & Marcellus similiter illi numquam communicauit: Paulus verò Athanasij expositioni interfuit, manuque propria sententiam scribens, cum ceteris eum etiam ipse damnauit: & quamdiu quisque eorum Episcopus fuit, sua iudicia confirmauit, sed cum diuersis ex causis diuersisque temporibus singuli eorum dignè de Ecclesia suis pro meritis pellerentur, maiorem concordiam vna conspiratione fecerunt, donantes sibi quisque delicta, quæ cum Episcopi essent, pro auctoritate diuina damnarunt. Namque quando Athanasius in Italia & Galliam pergens sibi iudicium comparauit, post mortem aliquorum accusatorum, testium, Iudicumque, & credidit posse se denuò tempore audiri quod eius flagitia vetustas temporis obscuraret, cui consensum commodantes, non rectè, Iulius vrbs Romæ Episcopus, Maximus, & Ossius ceterique complures ipsorum Concilium apud Serdicam fieri ex Imperatoris benignitate sumperunt, occurrimus ad Serdicam litteris Imperatoris conuenti: quod cum venissemus, didicimus in media Ecclesia Athanasium, Marcellum omnes sceleratos Concilij sententia pulsos, & meritò singulos pro suis facinoribus prædamnatos, cum Ossio & Prothogene federe simul & disputare, & quod est deterius, diuina mysteria celebrare. Nec confundebatur Prothogenes Serdices Episcopus communicare Marcello hæretico, cuius & sectam & reprobum sensum in Concilio quater sententis Episcoporum subscribens, propria voce ipse damnauerat. Vnde manifestum est quia sese ipse sua sententia condemnauit, cum se illi communicando participem fecit.

Verum nos tenentes Ecclesiasticæ regulæ disciplinam, & volentes miseròs in aliquantulum viuere, mandauimus illis qui cum Prothogene & Ossio fuerunt, vt de suo cœtu damnatos excluderent, neque peccatoribus communicarent: deinde vnà nobiscum audirent ea quæ à Patribus nostris contra ipsos in præteritum fuerant iudicata, (nam liber Marcelli non expectabat accusationem, per se enim apertè hæreticus noscebatur): & ne falsis suggestionibus crederent, * non eorum quisquam prauissimam mentem propter locum Episcopatus obscurant. * At illi contra hæc resistebant, quæ ratione, nescimus: nec se voluerunt ab ipsorum communione secernere, confirmantes Marcelli hæretici sectam, & facinora Athanasij ceterorumque scelera fidei Ecclesiasticæ paci que præponebant.

His itaque cognitis nos octoginta Episcopi, qui propter pacem confirmandam Ecclesiæ ex diuersis longinquisque prouinciis cum ingenti exitu & labore ad Serdicam veneramus, videntes hæc non sine lacrymis ferebamus. Leue enim non erat quod à se eos dimittere omnino negabant, quos Patres nostri meritò suis pro criminibus antè damnarunt. His itaque communicare nefas duximus, neque cum profanis volumus sancta Domini Sacramenta miscere, seruantes & tenentes regulam Ecclesiasticæ disciplinæ. Nam vt supradictos Ossium à se Prothogenemque non dimitterent, conscientia fortè mala quam sibi eorum vnusquisque debebat * nudari aliquo quam ad palam fieri magnopere pertimescebant: nec sic in eis audebat eorum aliquis sententiam dicere, ne & se ipse damnaret quod illis contra interdictum communicassent, quibus communicare nullo genere oporteret. Verum nos iterum illos atque iterum rogabamus, ne firma solidaque concuterent, ne subuerterent legem, nec iura diuina turbarent; ne cuncta confunderent, atque traditionem Ecclesiæ, ne quidem modica pace, frustrarent: sed nec nouam sectam inducerent,

cerent, aut Orientalibus Episcopis Conciliisque sanctissimis de Occidente venientes aliqua in parte præponerent. At illi contra despicientes hæc, nobis minabantur, & se Athanasium & ceteros sceleratos vindicatuos pollicebantur. quasi verò aliud facere aut dicere possint, qui sceleratos omnes ac perditos in suum consortium reciperent. Præterea ingente hoc tumore proponunt, audacia potius ac temeritate quàm legitima ratione possessi. Videntes enim quòd ij qui damnatos recipiunt, in offensam crimenque occurrunt, vt violatores cælestium legum, tali auctoritate iudicium constituere conabantur, vt sese Iudices Iudicum dicere vellent, atque eorum qui iam cum Deo sunt, si fas est, sententiam refricare. Nos verò rogabamus illos per plurimos dies, vt à se damnatos abiicerent, & se Ecclesiæ sanctæ coniungerent, atque Patribus vera dicentibus consensum accommodarent. Sed illi se hoc facturos omnino negabant.

xcv.

Altercantibus igitur nobis, emerferunt quinque Episcopi ex partibus nostris, qui superstitibus de sexto numero eorum qui ad Mareotam directi fuerant, remanserant, & talem illis optionem proponunt: mittendos esse ex utroque Concilio Episcopos aliquos ad loca in quibus Athanasius scelera flagitiaque commisit, vt sub testificatione Dei, cuncta fideliter scriberent: & si falsa inuenta fuerint quæ Concilio nuntiauerimus, ipsi damnemur, nec Imperatoribus, nec Concilio, nec cuiquam Episcopo conqueramur: Quòd si verum constiterit quod antè diximus, ad numerum nostrum ex vobis quod delegistis, id est, qui Athanasio post damnationem communicauerunt, sed & eos qui Athanasio & Marcello fautores defensoresque sunt exponamus, nec Imperatoribus, nec Concilio, nec cuiquam Episcopo aliqui vestrum conquerantur. Hanc optionem à nostris propositam Ossius & Prothogenes omnesque eorum socij suscipere timuerunt. Immensa autem confluxerat ad Serdicam multitudo sceleratorum omnium ac perditorum aduentantium de Constantinopoli, de Alexandria, qui rei homicidiorum, rei sanguinis, rei cædis, rei latrociniorum, rei prædarum, rei spoliolum nefandorumque omnium sacrilegiorum, criminum rei, qui altaria confregerunt, ecclesias incenderunt, domosque priuatorum compilauerunt, profanatores mysteriorum Dei, proditoresque sacramentorum Christi, qui impiam sceleratamque hæreticorum doctrinam contra Ecclesiæ fidem adferentes, sapientissimos presbyteros Dei, diacones, sacerdotes atrociter demactauerunt: & eos omnes secum collectos in suo conuenticulo habuerunt Ossius & Prothogenes, eosque honorantes, nos omnes diacones & sacerdotes Dei despiciebant, quia nec ipsi volebamus talibus aliquando coniungi, iique vulgò omnibusque gentibus, id quod inter nos fuerat, referebant, pro veris falsa fingentes, nec discordiam inter nos ex causa Dei ortam, sed ex humana præsumptione narrabant, diuinis humana miscentes, & Ecclesiasticis rebus priuatas adiungentes, ciuitatis nobis concentum seditionemque confluxerunt, dicentes nos grauem schismate ciuitati importasse iniuriam, nisi illis (quod nefas erat) communicaremus: & hæc frequenter acclamabant. Nos enim omnino illis communicare noluimus, nisi eos quos damnauerimus, proiecissent, & dignum honorem Concilio Orientis tribuerent.

xcvi.

Quæ verò ipsi egerint, vel quale Concilium habuerint, hinc addiscere poteritis. Nam Prothogenes (sicut supra diximus) apud Acta anathematizans Marcellum & Paulum, postea eos in communionem suscepit. Dionysium verò ab Edica prouinciæ Achaia, quem ipsi exposuerunt, in Concilio habuerunt simul secum & exponentes & expositi, Iudices & rei communicantes mysteria diuina pertractant. Bassum autem de Diocletiana ciuitate in flagitiis sceleribusque detectum, & meritò de Syria deportatum, ordinauerunt Episcopum, qui que apud ipsos sceleratius viuens detectus & ab ipsis damnatus, cum ipsis hodie videtur esse coniunctus. Et quia Ioannes Thessalonicensis Prothogeni frequenter probra multa criminaque obiecit, quòd diceret illum concubas & habuisse & habere, cui communicare numquam voluit, nunc verò in amicitiã receptus quasi peiorum consortio expurgatus, apud ipsos habetur vt iustus. Asclepas autem cum ad Constantinopolim ciuitatem propter Paulum venisset, post immanitatem rerum atrocitatemque, commisit quæ media in Ecclesiã Constantinopolitanã gesta sunt, post mille homicidia quæ altaria ipsa humano sanguine coinquinauerunt,

post

A post interfectiones fratrum extinctionesque Gentilium, hodieque cum Paulo, cuius causa hæc gesta sunt, communicare non cessat: sed & illi qui per Asclepam Paulo communicant, accipientes ab eodem scripta, atque ad illum mittentes.

Ex hac igitur coagulatione atque ex perditorum congregatione quale potuerit celebrari Concilium, in quo flagitia sua non tam puniebant, quàm agnoscebant? Non enim secundum nos qui Ecclesiis sanctissimis præsidemus, populisque rectores sumus, donantes & dimittentes quæ ab ipsis nec dimitti vnquam possunt, nec donari: qui que etiam Marcello & Athanasio ceterisque sceleratis flagitia, blasphemia, quæ nefas fuerit dimittere, condonarunt, cum scriptum sit: Si peccauerit homo in hominem, orabunt pro eo ad Dominum: si autem in Deum peccauerit homo, quis orabit pro eo? Nos autem talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesiã Dei. Sed nec hoc docere aliquos patimur, nec nouas traditiones inducere, ne proditores fidei traditoresque Scripturarum diuinarum (quod nefas est) dicamur, ne à Domino & ab hominibus condemnemur. Verum illi supradicti etiam hæc aduersus nos machinabantur, & quoniam sciebant nos non posse sibi sceleratorum beneficio communicare: ex scriptis nos Imperatorum terrere putabant, vt inuitos ad suam communionem traherent, & spectabant diuidi totius mundi profundum Ecclesiæ, æternamque pacem propter Athanasium & Marcellum, propter quos nomen Domini blasphematur in Gentibus, quos oportebat, si in se aliquid timoris Dei habuissent, ne turbo iste qui per ipsos natus est, permaneret, à sua prauissima præsumptione vel serò discedere, ne ipsorum causa contra sese scinderetur Ecclesiã: aut si in iis qui pro ipsis certant, metus Dei esset, etiam si nihil esse damnabile apud ipsos inueniretur, tamen quòd propter ipsos vnitas Ecclesiæ scinditur, & propter insaniam, rabiem, cupiditatemque honoris pax profunda subuertitur, execrari eos ac perhorrere deberent.

Cum ita res currere videremus, ad suam patriam regredi nostrum vnusquisque decreuit: placuitque nobis de Serdica scribere, & ea quæ gesta sunt, nuntiare, nostramque sententiam declarare. Nos enim Athanasium & Marcellum, qui in Dominum impiè blasphemantes scelerati vixerunt, expositos olim atque damnatos, non possumus iterum in Episcopatus honorem suscipere, quiq; crucifigentes verum Filium Dei, atque illum denudò publicantes, acerbis ictibus confixerunt. Alter enim ipsorum blasphemando in Filium Dei atque in eius regno, æterna morte mortuus est semel: alter in corpus Domini mysteria eius profano more atrociter peccans, ceteraque flagitia immaniter gerens, Episcoporum sententia eiectus est atque damnatus. Quamobrem quoniam à parentum traditione discedere non possumus, quia nec talem auctoritatem sumpsit Ecclesiã, nec talem potestatem à Deo accepit, supradictos ad honorem dignitatemque Ecclesiæ nec ipsi suscipimus, & suscipientes, dignè damnamus. Sed nec alios qui aut olim, aut postea meritò damnati sunt, in Ecclesiã recipimus, adherentes legibus Dei, traditionibusque paternis atque Ecclesiasticis disciplinis, credentes Prophetæ dicenti: Noli transgredi terminos æternos quos posuerunt patres tui. Quare nos numquam fixa solidaque concutimus, sed magis ea quæ sunt à parentibus constituta seruamus.

Post multa igitur, dilectissimi fratres, hæc vobis ex aperto mandamus, ne quis vestrum ab aliquo circumuentus aliquando communicet, id est Ossio, Prothogeni, Athanasio, Marcello, Asclepæ, Paulo, Iulio: sed nec cuiquam damnatorum de Ecclesiã sancta reiectis, neque sociis ipsorum qui illis siue per se, siue per scripta communicant. Quare nec vos ad illos scribere vnquam debetis, nec ab ipsis scripta suscipere.

Iam quod superest, oramus vos, dilectissimi fratres, vt vnitati Ecclesiæ consuletis & paci perpetuæ, sanctos Episcopos eligatis, in quibus & fides integra & sancta sit vita, abhorrentes eos qui pro criminibus suis ab Episcopatus honore distincti sunt, voluntque iterum recipere locum, quem dignè pro suis facinoribus amiserunt, magisque hos execramini quos post facinus videtis peiora committere, nec Dominum audire dicentem: Peccasti, quiesce: inhibere nesciunt enim, & fortiores de sceleribus efficiuntur, & quantò plus in gurgitem vitiorum mergunt, tantò plus orbem subuertunt, seditionibus vacantes, bella persecutionesque acerrimas sanctis Ecclesiis ingerunt, & tyrannico more populos Domini in suum dominium

nilium captiuare contendunt. Namque ex his rebus pessimos eorum conatus agnosci-
te, quando talem mundo tempestatis procellam induxerunt, vt Orientem propè to-
tùm Occidentemque turbarent, vt relinquentes singuli Ecclesiasticas curas, populof-
que Dei deferentes, atque ipsam Euangelij doctrinam postponentes, de longinquo ad-
ueniremus senes ætate graues, corpore debiles, ægritudine infirmi, trahebamurque
per diuersa, nostrosque ægrotantes in itineribus deserebamus propter perpaucos sce-
lestos olim dignè damnatos, primatus Ecclesiæ contra fas appetentes, * geratque
curam de nobis Imperium atque religiosi Imperatores, Tribuni & Duces dirissima
republica de Episcoporum vita statuque exercebantur. Sed nec populi silent. Omnis
enim fraternitas omnibus in prouinciis suspensa ac sollicita expectat, in quem finem
hæc malorum procella succedat, cursuque ipse publicus attritus, ad nihilum dedu-
citur. Et quid pluribus? Ortus Occasusque mundi propter vnum vel duos paucos
que sceleratos, impiè sentientes & turpiter viuentes, funditus subuertitur, & dura sa-
uaque tempestate turbatur, in quibus nulla religionis semina resederunt; quæ si ha-
buissent, imitarentur Prophetam dicentem: Tollite & mittite me in mare, & tran-
quillabit mare à vobis, quando hæc tempesta propter me facta. Sed idèd hæc non
imitantur, quia nec iustos sequuntur; ita autem sceleratorum omnium duces quærun-
t Ecclesiæ Principatum, quasi aliquod tyrannidis regnum. nec hoc propter bonum
quòque iustitiæ inquirunt. Non enim Ecclesiis consulunt, qui leges iuraque diuina, ce-
terorum decreta dissoluere perconantur. Propterea hanc nouitatem moliebantur in-
ducere, quam horret vetus consuetudo Ecclesiæ, vt in Concilio Orientales Episcopi
quidquid fortè statuissent, ab Episcopis Occidentalibus refricaretur: similiter quid-
quid Occidentalium partium Episcopi, ab Orientalibus solueretur. Sed hoc ex illo suo
prauissimo sensu tractabant. Verùm omnium Conciliorum iuste legitimeque actorum
decreta firmanda, maiorum nostrorum gesta consignant. Nam in vrbe Roma sub
Nouato & Sabellio & Valentino hæreticis factum Concilium, ab Orientalibus confir-
matum est: & iterùm in Oriente sub Paulo * Asonus ait quod statutum est, ab omni-
bus est signatum.

* Samofate-
no.

Ob quam rem hortamur vos, dilectissimi fratres, considerantes ordinem Eccle-
siasticæ disciplinæ, & paci totius orbis consulentes, corripiatis eos qui sceleratis com-
municant, & malos de Ecclesiis radicitus amputetis, vt tempestate ruente ipsorum
causa innatans Christus Dominus omnibus imperet ventis procellisque maritimis
discedere, & tribuat Ecclesiæ sanctæ pacem perpetuam & quietem. Nos verò nulli in-
iuriam facimus, sed legis præcepta seruamus. Nam iniuriati grauer & malè tractati
sumus ab iis qui volebant Ecclesiæ Catholicæ regulam sua prauitate turbare: sed an-
te oculos habentes timorem Dei, iudicium Christi, verum & iustum considerantes,
nullius personam accepimus, neque alicui pepercimus quòd minus Ecclesiasticam di-
sciplinam seruarem. Vnde Iulium vrbe Romæ, Ossium & Prothogenem, & Gau-
dentium & Maximinum à Treuiris damnauit omne Concilium secundùm antiquis-
simam legem, vt auctores communionis Marcelli & Athanasij ceterorumque sce-
leratorum, qui que etiam homicidiis Pauli Constantinopolitani & cruentis actibus eius
communicauerunt. Prothogenem namque esse anathematizatum vnà cum Marcello,
subscribendo frequenter sententiæ in ipsum, vel in eius librum inlatæ, qui que etiam in
Paulum Constantinopolitanum sententiam dederunt, & illi postea communicauerunt.
Gaudentium autem vt immemorem decessoris Cyriaci subscribentis sententiæ in
sceleratos dignè inlatis, commixtumque criminibus Pauli, quem etiam impudenter de-
fendebat. Iulium verò vrbe Romæ vt principem & ducem malorum, qui primus ian-
nuam communionis sceleratis atque damnatis aperuit, ceterisque aditum fecit ad sol-
uenda iura diuina, defendebatque Athanasium præsumenter atque audaciter, homi-
nem, cuius nec testes nouerat, nec accusatores. Sed Ossium propter supradictam causam
& propter beatissimæ memoriæ Marcum, cui graues semper iniurias irrogauit: sed &
quòd malos omnes pro criminibus suis dignè damnatos totis viribus defendebat, &
quòd conuixerit in Oriente cum sceleratis ac perditis. Turpiter namque Paulino quon-
dam Episcopo Daciæ indiuiduus amicus fuit, homini qui primò maleficus fuerit accu-
satus, & de Ecclesia pulsus, vsque in hodiernum diem in apostasia permanens, cum con-
subinis publicè & meretricibus fornicetur, cuius maleficio liberos Macedonius
Episcopus

A Episcopus atque confessor à Mopso, combussit: sed & Eustasio & Quimaffio adhære-
rebat pessimè & charus fuit, de quorum vitæ infamia turpi dicendum nihil est: exitus
enim illorum eos omnibus declarauit.

His itaque ac talibus inductus ab initio Ossius, sceleratis semper fauens, contra Eccle-
siam veniebat, & inimicis Dei semper ferebat auxilium. Maximinum verò à Treuiris,
propter quòd collegas nostros Episcopos, quos ad Gallias miseramus, noluerit suscipe-
re, & quoniam Paulo Constantino * nefario homini ac perdito primus ipse commu-
nicauit, & quòd ipse tantæ cladis causa fuit, vt Paulus ad Constantinopolim ciuitatem
reuocaretur, propter quòd homicidia multa facta sunt. Causa igitur homicidiorum
tantorum ipse fuit, qui Paulum olim damnatum ad Constantinopolim reuocauit. Pro-
pter has igitur causas iustum duxit Concilium, vt Iulium vrbe Romæ & Ossium cete-
rosque supra memoratos discingeret atque damnaret.

Quæ cum ita sint, custodire vos ab ipsis & abstinere debetis, dilectissimi fratres, nec
eos aliquando ad communionem admittere: sed nec ipsorum litteras accipere, nec ad
illos litteras dominicas dare. Et quoniam Catholicam & Apostolicam fidem volue-
runt infringere ij qui cum Ossio erant, inducentisque nouam sectam * inde cro-
niti Marcelli mixta Sabellio & Paulo, Inde * artem necessariò ordinauimus Catho-
licæ Ecclesiæ fidem, quam negauerunt supradicti qui cum Ossio sunt & Marcello
hæretici induxerunt, consequens est, vt acceptis litteris nostris singuli consensum huic
sententiæ commodantes, decreta nostra propria subscriptione signetis. Est autem fides
nostra talis:

Credimus vnum Deum Patrem omnipotentem, institutorem & creatorem om-
nium, ex quo omnis creatura in celo & in terra nominatur. Et in vnum genitum Fi-
lium eius Dominum nostrum Iesum Christum, qui ante æuum ex Patre generatus est,
& ex Deo Deus, ex luce lux, per quem facta sunt omnia, quæ in cælis & quæ in terra vi-
sibilia & inuisibilia, sermo qui sit & sapientia, virtus, & vita, & lux vera, qui in nouissi-
mis temporibus propter nos induerit hominem, & natus sit de sancta virgine Maria,
& crucifixus, & mortuus, & sepultus sit: tertia die resurrexit à mortuis, & adsumptus
in cælum, sedet in dextra Patris, venturus in fine mundi iudicare viuos & mortuos,
& reddere unicuique secundùm opera sua; cuius regnum incessabile permanet in
æterna sæcula. Est enim sedens in dextra Patris, non solum in isto sæculo, sed
& in futuro. Credimus in Spiritum sanctum, hoc est in paraclitum, quem mit-
tens Apostolis post assumptionem suam in cælum, misit docens illos & instruens de
omnibus, per quem sanctificantur animæ in ipsum fideliter credentes. Credimus &
in sanctam Ecclesiam, in remissionem peccatorum, in carnis resurrectionem, in vitam
æternam. Illos verò qui dicunt * id quod non fuit filius Dei: aut ex alia substantia &
non ex Deo: aut qui dicunt, fuisse aliquando tempus vel sæculum quando non fuit
filius, hæreticos damnat sancta & Catholica Ecclesia. Similiter & illos qui dicunt
tres esse Deos, aut Christum non esse Deum, aut ante ea vnum non fuisse Christum,
neque Filium Dei, aut ipsum Patrem & Filium & Spiritum sanctum, aut non natum
Filium, aut non sententia neque voluntate Deum Patrem genuisse Filium. hos om-
nes anathematizat & execratur sancta & Catholica Ecclesia. Opto vos in Domino
bene valere.

Stephanus Episcopus Antiochiæ prouinciæ Sprecilæ opto vos in Dño bene valere. Cv.
E Olimpius Episcopus Doliceus opto vos in Domino bene valere.
Gerontius Episcopus Lamphantæ.
Menophantus Episcopus ab Efeso opto vos in Domino bene valere.
Paulus Episcopus * opto vos in Domino bene valere.
Eulalius Episcopus ab Amantias opto vos in Domino bene valere.
Macedonius Episcopus ab Amarquetias opto vos in Domino bene valere.
Thelaphius Episcopus à Chalcedonia opto vos in Domino bene valere.
Acacius Episcopus à Cæsarea opto vos in Domino bene valere.
Theodorus Episcopus ab Heraclia opto vos in Domino bene valere.
Quintianus Episcopus à Taxe opto vos in Domino bene valere.
Marcus Episcopus ab Aretis * opto vos in Domino bene valere. * Aretusa
Cyrotus Episcopus à Roço opto vos in Domino bene valere.

CHRISTI 347. IULII PAP. II. CONSTANTII IMP. II. CONSTANTIS

Eugeus Episcopus à Lificia opto vos in Domino bene valere. A
 Antonius Episcopus à Zeumate opto vos in Domino bene valere.
 Antonius Episcopus à Docimo opto vos in Domino bene valere.
 Dion Episcopus à Cafarea opto vos in Domino bene valere.
 Vitalis Episcopus à Tyro opto vos in Domino bene valere.
 Eudofius Episcopus à Germania * opto vos in Domino bene valere.
 Dionysius Episcopus ab Alexandria * prouinciæ opto vos in Domino bene valere.
 Macedonius Episcopus à Iurito opto vos in Domino bene valere.
 Eufenius Episcopus ab Dorlani opto vos in Domino bene valere.
 Basilius Episcopus ab Anquira opto vos in Domino bene valere.
 Proæresius Episcopus à Sinopa opto vos in Domino bene valere.
 Eustacius Episcopus ab Epiphania opto vos in Domino bene valere. B
 Pancratius Episcopus à Pernafo opto vos in Domino bene valere.
 Eufemius Episcopus à Pergamo opto vos in Domino bene valere.
 Sabinianus Episcopus à Charimera opto vos in Domino bene valere.
 Bitinicus Episcopus à Zelon opto vos in Domino bene valere.
 Dominus Episcopus à Palladiano opto vos in Domino bene valere.
 Pison Episcopus à Troada opto vos in Domino bene valere.
 Cartherius Episcopus ab Alpona opto vos in Domino bene valere.
 Filetus Episcopus à Iuliopoli opto vos in Domino bene valere.
 Quirius Episcopus à Marcota opto vos in Domino bene valere.
 Filetus Episcopus à Cratia opto vos in Domino bene valere.
 Thimafarcus Episcopus * opto vos in Domino bene valere. C
 Eufemius Episcopus à Mignenia opto vos in Domino bene valere.
 Quirius Episcopus à Philadelfia opto vos in Domino bene valere.
 Pison Episcopus à Vanis opto vos in Domino bene valere.
 Timotheus Episcopus * opto vos in Domino bene valere.
 Euthemon Episcopus à Thaneos opto vos in Domino bene valere.
 Callenicus Episcopus à Pelusio opto vos in Domino bene valere.
 Eusebius Episcopus à Pergamo opto vos in Domino bene valere.
 Leucadas Episcopus ab Illo opto vos in Domino bene valere.
 Noconius Episcopus à Troade opto vos in Domino bene valere.
 Adamantius Episcopus à Cio opto vos in Domino bene valere.
 Eddefius Episcopus à Coo opto vos in Domino bene valere. D
 Theodolus Episcopus à Neocæsaria opto vos in Domino bene valere.
 Sion Episcopus * opto vos in Domino bene valere.
 Theogenes Episcopus à Lizia opto vos in Domino bene valere.
 Florentius Episcopus ab Anchara opto vos in Domino bene valere.
 Isaac Episcopus à Lueto opto vos in Domino bene valere.
 Eudæmon Episcopus * subscripsi pro ipso, opto vos in Domino bene valere.
 Agapius Episcopus à Therico opto vos in Domino bene valere.
 Bassus Episcopus à Car opto vos in Domino bene valere.
 Narcissus Episcopus ab Anapoli opto vos in Domino bene valere.
 Embracius Episcopus à Nisilecto opto vos in Domino bene valere.
 Lucius Episcopus à Baptino opto vos in Domino bene valere. E
 Nonnius Episcopus à Laudocia opto vos in Domino bene valere.
 Pantagathus Episcopus à Gallia opto vos in Domino bene valere.
 Flaccus Episcopus ab Ieropoli opto vos in Domino bene valere.
 Sylimius Episcopus à Perge opto vos in Domino bene valere.
 Diogenes Episcopus * opto vos in Domino bene valere.
 Cresconius Episcopus * opto vos in Domino bene valere.
 Nestorius Episcopus * opto vos in Domino bene valere.
 Emmonius Episcopus * opto vos in Domino bene valere.
 Eugenius Episcopus * opto vos in Domino bene valere.
 Antonius Episcopus à Gusia opto vos in Domino bene valere.
 Demofilus Episcopus ab Cooe opto vos in Domino bene valere.

*Germani-
cia

Euticius

CHRISTI 347. IULII PAP. II. CONSTANTII IMP. II. CONSTANTIS

A Euticius Episcopus à Philopoli opto vos in Domino bene valere.
 Seuerus Episcopus à Cabula opto vos in Domino bene valere.
 Timotheus Episcopus ab Anquilo opto vos in Domino bene valere.
 Valens Episcopus à Murfa opto vos in Domino bene valere.
 Explicit decretum Synodi Orientalium apud Serdicam Episcoporum à parte Ari-
 norum, quod miserunt ad Africam.] Quo accepto Donatistæ, gloriabantur Con-
 ciliium Sardicense cum Donato Carthaginensi eorum Episcopo communicasse: ad
 quod refellendum (vt vidisti superius) laborarunt Catholici, quod nescirent legi-
 tumum quodnam fuerit Conciliium Sardicense. quasi nonnisi illud spurium in Afri-
 cam peruenisset, cum germani Sardicensis nulla ad posteros memoria dimanar-
 rit. Istud ipsum est, quod admirari non desino: quonam pacto accidisse potuerit, vt
 B verum atque sincerum Conciliium Sardicense Catholicos Africanæ Ecclesiæ Episco-
 pos præterierit, eodem ferme sæculo quo fuerat celebratum, cui interfuisset Gra-
 tus Episcopus Carthaginensis, ille ipse cuius est frequens mentio in primo Concilio
 Carthaginensi anno sequenti coacto: cum & Athanasij testificatione exploratum ha-
 beatur^a, vnà cum Grato trigintaquinque eiusdem Africanæ Ecclesiæ Episcopos ei-
 dem Synodo Sardicensi præsto fuisse, ac pariter eam suo ipsorum chirographo mu-
 niuisse; quorum singulorum nomina ab eodem Athanasio recensentur. Nec est
 quod quis vel fingere saltem possit, omnes Episcopos illos in reditu naufragio periisse,
 & vnà cum eis Acta Sardicensia pariter interiisse: nam in nuper citato Concilio pri-
 mo Carthaginensi mentio habetur eiusdem Synodi Sardicensis, ex ipsius Grati sug-
 gestionem. ibi enim sic legitur^b: Gratus Episcopus dixit: Hæc obseruantia pacem cu-
 C stodit: nam & memini in sanctissimo Concilio Sardicensi statutum, vt nemo alterius
 plebis hominem vsurpet: sed si forte erit necessarius, petat à collega suo, & per consen-
 sum habeat.]
 Cum igitur ex ipsis publicis Ecclesiæ Africanæ monumentis satis compertum ha-
 beatur, innotuisse Afris Catholicæ communionis Episcopis germanum legitimumque
 Conciliium Sardicense: quomodo accidit, vt memoriam posterorum illud ipsum peni-
 tus fugerit, cuius saltem nomen in eiusdem Ecclesiæ chartis publicis, in ipsorum, in-
 quam, primo Concilio Carthaginensi disertis notis reperiretur expressum? Quomodo,
 inquam, id ipsum tunc S. Augustinum præterit, vel fortè dissimulandum putauit? Et
 quonam pacto, quæso, tam liberè atque securè, absque distinctione aliqua interposita,
 absolute dixit Conciliium Sardicense ab Arianis fuisse collectum, quod & ex eius Actis
 D nifus est accuratè probare; si in primo Conuentu Carthaginensi citatum haberetur à
 Grato, totius Africanæ Ecclesiæ, Catholicæ communionis Primate Episcopo, Conci-
 lium Sardicense? Frequenter hinc per eandem lineam admirabunda nostra (vt sentio)
 sæpè recurrit oratio, hæret in salebris, & quod tandem euadat, ignorat, cum planè nefas
 sit, tantum Ecclesiæ magistrum ignorasse Ecclesiasticos canones, suspicari. Quamuis
 enim ipse testetur de suo tyrocinio, cum fuit ab Aurelio adhuc viuente institutus Epi-
 scopus^c, se ignorasse Nicænos canones: iam verò factum senem, & in controuersis de
 rebus atque dogmatibus Ecclesiasticis semper versatum, omnia oportuit Concilia scri-
 pta euoluisse, & archiua referasse.
 Quamobrem nihil est quod in hac tanta rerum ambage æquius existimare possi-
 mus, nisi ex tot tantisque inuasionibus atque grassationibus à Donatistis aduersus Ca-
 tholicos sæpè conflatis, factam esse iacturam Sardicensium canonum, vel aliquo alio
 E casu nobis incomperito eosdem penitus excidisse, ipsumque primùm Carthaginense
 Conciliium eo tempore latuisse. Quod quidem maximè deplorandum fuit: nam eorum
 ignoratione discordiæ illæ Africanorum Episcoporum cum Zosimo & Bonifacio Ro-
 manis Pontificibus semel exortæ, & magno scandalo in immensum auctæ, eorumdem
 Sardicensium canonum certa scientia componi atq; prorsus sedari protinus valuissent:
 quomodo enim refragati essent canonibus Oecumenici Sardicensis Concilij, Nicæno
 hac ex parte nihil minus habentis? Immo, si numero tantum res agenda fuisset, hoc illi
 præstaret, cui & ex Africa præsertim plures Episcopi subscripsissent. illi enim vnus Cæ-
 cilianus Antistes Carthaginensis præfens fuisse legitur: Sardicensi verò vnà cum Grato
 Episcopo Carthaginensi Antistites numero triginta sex reperiuntur subscripti. Vnde
 illud accidit infortunium, vt Sardicensium canonum iactura, vniuersa propemodum
 Eccle-

^a Athan.
Apolog. 2.

^b Concil. 1.
Carth. c. 5.
Tom. 1. Contr.

CVI.

QUOMODO
PRAETER-
LAPSA M-
MORIA
CONCILII
SARDICENSIS

^c August.
epist. 110.

CVII.

CONCILII
SARDICEN-
SIS PASSVM
IACTURAM
IN AFRICA.

CHRISTI 347. IVLII PAP. II. CONSTANTII CONSTANTIS IMP. II.

Ecclesia Africana in maximum illud fuerit discrimen abducta, parumque abfuerit A quin diro schismate ab ipsa Romana Ecclesia scinderetur. Inter immensas porro illas diffensiones nunquam abruptum inter eas fuisse vinculum Catholicae communionis, suo loco dicemus.

CVIII. Conc. Carthag. 6. c. 3.

Conc. Afric. can. 101.

QUOMODO CONFESI CANONES NI CAENI CVM SARDICENSIBVS.

At quod nos in maiorem admirationem ac plane stuporem adducit, illud est: quomodo acciderit, vt Zosimus & Bonifacius Romani Pontifices per Legatos a se in Africam missos in causa Apianj presbyteri, canones Oecumenici Concilij Sardicenis citauerint nomine Nicænae Synodi, vt constat ex litteris Concilij Africani ad eundem Bonifacium redditus. Nulla equidem in primis in his de dolo malo & impostura potest esse suspicio, cum æqui ponderis essent canones Concilij Sardicenis, atque Nicæni, nam vtrumque Concilium (vt diximus) Oecumenicum fuit, & æquè ex hoc atque illo conuincendi necessariò fuissent Africani Episcopi, qui tunc sanè resilierunt, cum ex Nicæno Concilio citatos canones, inter eos qui extarent, minimè repererunt. Cum igitur omnis prorsus ratio cesset suspicionis de impostura, alterum de duobus contigisse oportuit: vel, sicut plures alios, Nicæni Concilij canones reperitos esse in Sardicensi Conuentu (quod superius est demonstratum) & ab ipso Nicæno Concilio, sicut alios multos, excidisse, in Romano autem codice integros conseruatos fuisse: vel quod in vulgato eodem codice, qui Romanæ Ecclesiæ vsui esset, ab aliquo Canonum collectore, quod sciret nomen Concilij Sardicenis ab Arianis esse magnopere infamatum, abque titulo Synodi Sardicenis, eosdem canones Concilij æquè Oecumenici collocatos fuisse dixerimus sub canonibus Nicænae Synodi, sicque accidisse, eosdem citari sub nomine Nicæni Concilij, quod verisimilius contigisse viderur. At de Sardicenis Concilij canonibus hactenus. Misit demum sancta Synodus legationem Antiochiam ad Constantium Imperatorem ibi agentem, quæ peteret vt absoluti à Synodo Episcopi exules suam ipsorum sedem singuli absque Arianorum impedimento recipere possent. Quid autem ea legatione actum sit, dicendum anno sequenti, quo peruenisse Legati videntur.

IESV CHRISTI ANNVS 348. IVLII PAP. ANNVS 12. CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 12.

I. LEGATIO EX CONCILIO SARDICENSI AD CONSTANTIVM IMP.

QUI sequitur annus Christi trecentessimus quadragesimus octauus, Flauio Philippo & Flauio Salla Consulibus annotatur: quo legatio à Concilio Sardicensi ad Imperatorem Constantium Antiochiæ tunc degentem peruenit prope Paschale tempus, vt ex iis, quæ dicemus inferius ex Athanasio, demonstrabitur: circa finem enim anni superioris, antequam Synodus solueretur, eam fuisse decretam, ipsos verò Legatos, transacta hieme, mox vnà Antiochiam ad Imperatorem nauigasse, apparet. Delecti ad hoc munus fuerunt Legati Vincentius Episcopus Capuæ in Campania, vir clarissimus, & in Concilio Nicæno ob perfundam tum Apostolicæ Sedis legationem magna laude versatus, & Euphratas Episcopus Coloniae Agrippinæ, de quo plura superius. Antequam verò Sardicensem legationem narratione prosequamur, quæ interim & postea perpetrata sint scelera ab Arianis Episcopis, postquam dimisso Conuenticulo ad propria remearunt, hic rerum ordine sunt enarranda ex Athanasij epistola, qui accuratè, licet summam, res ab eis gestas persecutus est, his scilicet verbis:

Atham. epi. ad Solim.

II. ARIANO RVMSCELEBRA POST CONCIL. SARD.

Qui autem exauctorati erant (nempe à sancta Synodo Sardicensi nominati superius Episcopi Ariani) cum æquum esset, vt sic quiescerent; vnà cum iis, qui tam foeda fuga recesserant, ea in abeundo designarunt, vt priora omnia facinora pro minimis æstimes. Cum enim eorum communionem, vt fugientium à Synodo & noxiorum, Adrianopolitani auersarentur, rem detulerunt ad Imperatorem Constantium; effecereque, vt illi è logo, Fabrica cognomine, more laicorum, capitibus truncarentur, administro in istis rebus Philagrio, præsentè quoque & ibi Comite. Huius rei monumenta ante vrbem consistunt, quæ nos inter prætereundum vidimus: idque idè fecere, quod eo modo fugam suam se, ne sycophantæ haberentur, corrigere posse existimarent. Imperatore verò prompto ad omnia quæ ipsi vellent, effecere, vt ab Alexandria in Armeniam

CHRISTI 348. IVLII PAP. 12. CONSTANTII CONSTANTIS IMP. 12.

A niam duo presbyteri & tres diaconi relegarentur. Arium porro & Asterium, alterum in Petra Palæstina, alterum in Petra Arabiæ Episcopum, qui ab ipsis desciuerant, non solum in Superiorem Africam relegarunt, sed vt contumelias paterentur, operam dederunt: Lucij porro Hadrianopoleos Episcopi manus, ceruicemque, plurima aduersus ipsos animositatè vtentis, & impietatem redarguentis, iterum, vt prius, ferro vinxerunt, vincumque in exilium deportarunt, ibique (quod ipsos minimè lateat) extinctus est.

Porro cum Lucij, tum reliquorum Hadrianopolitanorum Martyrum tunc passorum natalis dies anniuersaria commemoratione tertio Idus Februarij in Ecclesia Catholica celebratur: sed & Macarij, qui aliàs Arius dictus reperitur Episcopus Petræ in Palæstina, natalis dies à prima memoria duodecimo Kalendas Iulij in Ecclesia colitur, itemque Alterij Episcopi Petræ in Arabia quarto Idus Iunij natalis dies recurrit anniuersaria, Ecclesiasticis monumentis adscripta. Verum & de alijs Catholicis Episcopis tunc ab Arianis dire exagitatis subdit hæc Athanasius: Diodorum quoque Episcopum sua sede expulerunt: Olympium item ex Enis, & Theophilum ex Traianopoli, ambos Episcopos Thraciæ, bbnos & Orthodoxos viros, in fensos hæresi calumniis appetuerunt, semel quidem cum ad Eusebianorum calumnias Constantius Imperator edictum misit, iterum autem, cum istius rei memoria ab Eusebianis reficata est. Habebat autem edictum, vt non solum è ciuitatibus & ecclesijs eicerentur, sed & capitali pœna, vbicumque inuenti essent, plèterentur: mirum quidem facinus, sed non alienum ab ipsorum moribus: siquidem non aliter, quam Eusebij discipulos, Eusebianæque ferociæ successores decuit, sese gessere; adeò vt æquè terribiles se in Thracia exhiberent, ac patres ipsorum Alexandriæ sese gesserant.

Curauere igitur edicta fieri, quibus portus & introitus ciuitatum obseruari iuberentur, ne, quibus à Synodo concessum erat, reditus ad Ecclesias suas pateret, simulque diplomata ad Iudices Alexandrinos nominatim de Athanasio & presbyteris certis impetrauerunt, vt siue Athanasius, siue quisquam suorum vrbes aut fines illos ingredi deprehenderetur, capite idlueret. Ad eum modum Iudaica ista hæresis non solum Christum inficiari, sed etiam ædes facere condidit. Verum ne hoc quidem satis fuit, vt quietem vellent: nam velut ipsorum hæreseos pater vt leo circuit, quærens quem deuoret, ita isti publici cursus facultatem nacti, ac proinde circumcursitantes, in quoscumque incidunt, qui vel fugam eorum capiunt, vel hæresin auersantur, eos dignis modis nunc flagris concidunt, nunc vinculis constringunt, nunc è natali solo exterminant. Tantus certè terror eorum hominum fuit, vt multos coegerint ad hæreseos simulationem; multosque eo metu affecere, vt maluerint in eremum fugere, quàm vel semel in illos incidere. hæc sunt post fugam eorum audaciæ & insanæ facinora.] hæc ipse.

His verò recensitis ab Arianis post recessum Sardicæ perpetratis, idem Athanasius de his quæ Antiochiæ acciderunt Legatis à Synodo Sardiceni missis, huiuscemodi narrationem instituit: Quin & nouum quiddam mirumque designant, quod vt probè eorum hæresin deceret, ita nunquam prius auditum est; & tale, quod fortasse ne apud Gentiles quidem præteruires, nedum apud Christianos futurum putes. Missis enim à sancto Concilio in legationem Episcopis, Vincentio Capuæ, quæ metropolis est Campaniæ, & Euphrate Agrippinæ, quæ est metropolis Superioris Galliar, vt pro Synodi decretis Imperator Constantius Episcopos, quos ipse eiecerat, in suas ædes reuerti pateretur, & in eam sententiam à Constante piensissimo ad fratrem suum litteris datis, quibus Episcopos illi commendabat: viri isti mirifici ad quoduis facinus prompti, cum Legatos istos Antiochiæ vidissent, in commune quidem concilium ineunt, sed ita tamen vt Stephanus (hic erat Episcopus Antiochiæ Ariannus) fabulam in initio concilij peragendam susciperet, vt pote ad istiusmodi res longè aptissimus. Suscepto negotio, conducit ille publicam meretricem in ipsis fertis sanctissimi Paschatis, eamque nudam per tenebras immittunt in ædes Euphratæ Episcopi.

Meretrix autem principio quia credebatur iuuenem esse à quo accerseretur, promptè sequebatur. Postquam autem ita destituta ab illis, hominem dormientem, ignarum omnium intueretur, diligentiusque considerans senis vultum, & Episcopi speciem animaduertit, statim clamorem edit, ac vim queritur. Illi contra, eam orare, vt taceret, & falsum crimen Episcopo concinnaret. Die igitur illucescente, vulgatur facinus,

III. EPISCOPI MARTYRES ET CONFESORES. Martyrol. Rom. die 11. Febr. Idem Rom. Martyrol. die 11. diebus.

IV. PROHIBIT EPISCOPI CATHOLICI REDIRE AD SVAS SEDES.

V. LEGATI EX SYNODO QUID ANTIQVIAR PASSI.

VI.

cius, & vniuersa ciuitas concurrir; & qui in Palatio erant, rei admiratione commo- uebantur, neque eam silentio tradi volebant. Itur ad iudicium: leno prodit eos qui me- retricem accersierant: illique deinde auctorem istius rei Stephanum esse ostendunt: erant enim eius clerici, qui cum lenone conuenerant. Stephanus igitur Episcopali dignitate exiuit, & in locum eius sufficitur Leontius ille castratus, non ob aliud, quam vt non deesset hæreseos propugnator. Imperator verò Constantius paulisper compun- ctus, ad se rediit; coniecturaque ex iis, quæ aduersus Euphratam designauerant, facta, consimiles esse eorum in alios calumnias arbitratus, relegatos ex Alexandria Armeniæ præbyteros & diaconos euestigio redire iubet, & diserte Alexandriam scribit, ne vlti- rius Athanasij aut clericos aut laicos persequerentur. Deinde post menses decem de- functo Gregorio, accersit & Athanasium, &c.] hæc Athanasius. At de eius accensione litteris eiusdem Constantij facta, suo loco dicendum pluribus.

VII. LEGATIO CONSTANTIS IMP.

Theod. l. 2. c. 8. in fin. 9. 10.

VIII. LEGATIO NIS SARDI- CENSIS PLE- NIORE NAR- RATIO.

IX. CALVMNIA STRVITVR ES. EPISCO- PIS.

Quod autem spectat ad legationem ad Constantium missam à Concilio Sardicensi: cum eadem à multis recensetur, qui ipsam pluribus persecutus est Theodoretus, ex his quæ recitauimus ex Athanasio corrigendus est, dum ait, eam missam esse à Constante Imperatore, additumque duobus Legatis Episcopis Salianum Prætorem. Quæ in re il- lud euenisse putandum est, vt à sancta Synodo (quod decebat) duo illi Episcopi Lega- ti fuerint, ab Imperatore autem Constante postea Salianus. Quæ verò ab eis gesta sint de suscepto apud Constantium negotio, quæ ab impio Stephano Episcopo An- tiocheno tum in Catholicos omnes, tum in Legatos perpetrata fuerint, quod ea Atha- nsius breui compendio persecutus sit, prolixiorum rei gestæ narrationem ingerimus cupido Lectori rem exactius cognoscendi ex Theodoro, qui ab initio missæ legationis sic exorditur:

Constans itaque Imperator duos Episcopos, quos ex eorum numero, qui Sardicæ conuenerant, ad eam rem delegerat, cum litteris ad fratrem vnâ cum Saliano Prætore, viro & pietatis & iustitiæ insignibus eximie ornato, misit. Quæ litteræ non exhortatio- nem solum & consilium, verum etiam minas dignas sanè pio Imperatore complexæ sunt. Nam scripsit primum, vt duobus illis Episcopis aures attentas præberet, & iniqua facinora à Stephano & aliis admissa diligenter cognosceret, deinde regi suo restituere- ret Athanasium; quippe cum & calumnia accusatorum, & iniqua eorum, qui dudum de eo iudicauerant, sententia, atque adeo acerbum in eum odium perspicue deprehensum esset. Postremò ista adiecit: Se, nisi his conditionibus obtemperaret, & quod æ- quitas postulat exequeretur, Alexandriam profecturum: ouibus, à quibus tantopere ex- pectabatur, restitutum Athanasium, & hostium turbam inde exturbaturum. Con- stantius igitur, his litteris Antiochiæ, vbi tum commorabatur, acceptis, pollicetur se fa- cturum, quod socius Imperij & communis de Republica curæ particeps ipsi per litte- ras significarat. Verum Ariani veritatis oppugnatores, his rebus grauiter commoti, per- ditum atque impium planè facinus edere moluntur. Interim duo illi Episcopi ad do- mum quamdam in cliuo positam diuertunt: Prætor autem aliud capeffit diuersorium. Stephanus, qui id temporis susceptis Ecclesiæ Antiochenæ gubernaculis naufragium in ea facere constituebat, cum alios habuit suorum tyrannicorum scelerum adiutores, quorum vsus opera, veræ doctrinæ patronos variis affectis incommodis, tum iuuenem quemdam animo ad audaciam proiecto, vita impia ac scelerata, qui istorum dux fuit, quique non homines solum è foro abducere, contumeliis vexare, verberibus cadere, verum etiam facta in ædes irruptione, tum homines, tum mulieres grauitate insignes E impudenter extrahere non veritus est. Sed ne longus sim in istius nequitia describenda, vnum solum facinus ab eo contra viros facile præstantissimos admissum exponam, ex quo de reliquis eius nefariis maleficiis aduersus optimos viros patris satis coniecturæ capere poterimus.

Iste primum ad quamdam meretricem accedens, dixit peregrinos quosdam nuper venisse, qui noctu eius operam requirebant: deinde quindecim hominibus seditionis collectis, hos circa sepes cliuum ambientes occultat. Venit eò cum meretrice, & signo seditionis, quod præscripserat, dato, vbi intellexit facinoris socios adesse, pergit ad atri- um ianuam diuersorij in quo duo Episcopi pernoctabant. Quam apertam offendens (vnum namque è seruis ad id faciendum pecunia conduxerat) introducit meretricem: cui ostio ostenso cubiculi, in quo alter Episcopus fortè dormiebat, ingredi iubet: ipse it

interea

interea seditiones suos accesserunt. Euphratas verò (hoc enim Episcopo prouectiori ætate nomen fuit) in cubiculo exteriore dormiuit. Vincentius autem (sic namque al- ter appellabatur) in interiore cubiculo quieti se dederat. Dum meretrix intrat cubicu- li limen, Euphratas sentiens pedum strepitum, percontatur quis sit qui introiret. Respondente autem meretrice, Euphratas grauiter animo conturbatur, ratus sanè dæ- monem esse qui vocem muliebrem effinxerat: ac statim Christi Saluatoris implorat auxilium: Onager verò (ita enim dux illius improbæ & seditionis turbæ vocabatur) qui præter manuum pedumque vim armis præterea ad pios oppugnandos vsus est, cum factiosorum turba in domum ingreditur: Episcopus iniquos appellat, propterea, quod ipsis in animo esset iniquum exercere iudicium. Multo igitur sublato clamore, serui ac- currunt: surgit è lecto Vincentius, atque oclusa atrij ianua, septem ex seditionis illis Bprehenduntur: Onager enim reliquis aufugiebat. Cum illis autem vnâ, qui compre- hensi erant, custoditur meretrix.

Vbi illuxit dies, Episcopi Prætorem, qui cum ipsis venerat, excitant, vnâ ad eum Pa- latium, grauiter contra audacia Stephani facinora vociferantur: dicunt istius scœlera non iudicium neque quæstionem requirere. Prætor autem maxime omnium coepit ad- uersum Stephanum clamare: orare Imperatorem, vt de iniquo indignoque eius faci- none non Episcoporum concilio, sed pro tribunali iudicium quæretur: seque pollicetur primum Episcoporum clericos, qui facinoris conscij erant, supplicio coercendos tradi- turum; Stephani quoque ministros eodem modo puniendos esse. At cum Step- hanus petulantè ore illis contradiceret, affirmaretque plagas clericis non infligendas esse: placuit Imperatori & magistratibus, vt quæstio de facto in Regia haberetur. Itaque pri- mum interrogatur meretrix, quis eam ad Episcoporum diuersorium deduxisset. Tum illa, Iuuenis quidam, inquit, ad me accedens dixit, & peregrinos venisse in urbem, & meam operam postulare: sub vesperum igitur redit ad me, & ad diuersorium rectâ de- ducit: deinde cum turbam hominum, quam quæsierat, paratam offendisset, eam per ia- nuam atrij in ædes introducit, & in cubiculum exteriùs intrare iubet. Narrabat præter- eam meretrix, quid Episcopus rogasset, & quo pacto, metu percussus, Dei opem precibus implorasset; & quemadmodum denique seditionis illi in ædem irruissent.

His rebus cognitis, Iudices minimum natu eorum qui comprehensi erant, in me- dium adduci iubent: qui non vsque eò expectat, quoad verberibus rem fateri cogere- tur, sed facinus factum illico aperit, & Onagram illius auctorem fuisse, planè fatetur. Qui coram adductus, impellente atque adeo iubente Stephano, illud ipsum se aggressum fuisse, affirmat. Ad hunc modum ergo intellecta Stephani improbitate, primum Episcopis, qui tunc aderant, mandatum dant, vt hominem abdicent Episcopatu, deinde illi ipsi eum Ecclesiâ penitus expellant. Non tamen propterea Ecclesia Antiochena labe Ariana omnino liberata est: nam ei successit in administrationem Episcopatus il- lius Leontius genere Phryx, animo versutus, & saxis in vndis maris latentibus similis: sed de isto quidem paulò post dicam plura. Per id temporis Constantius cum pro cer- to comperisset fraudulentos aduersum Episcopos conatus, scripsit ad Magnum Atha- nasium semel, iterum, ac tertio, quò illum, vt de Occidente reuertetur Alexandriam, impelleret.] hæc tenus Theodoretus. Ceterum cum constet ex ipso Athanasio, non nisi post decem menses ab hac legatione perfuncta, à Constantio litteras ad eum conscri- ptas, post scilicet Gregorij obitum, qui Alexandriam Ecclesiam violentus inuaserat, non alio quam sequenti anno ea accidisse apparet, agemus igitur de his suo loco.

Vbinam verò hoc anno & sequenti, vsque dum ex Occidente digressus est, Athana- sium manere, vel aliò proficisci contigerit, idem ipse significat his verbis ad eundem Constantium scribens: Post verò Concilium Sardicense Naissi mihi commoranti denud ab eodem Constante Augusto scribitur. Confecto igitur itinere, per reliquum tempus Aquileiæ hæsi, vbi me litteræ tuæ pietatis deprehenderunt: inde rursus à beatæ memoriæ viro, Constante Imperatore scilicet, euocatus, in Gallias profectus sum, at- que ita perueni ad tuam maiestatem.] at de his suo tempore dicendum. Quòd verò decem mensum moras traxerit Constantius scribendi ad Athanasium, vt Alexan- driam rediret, planè arguit, minaces illas litteras, quas dicit Theodoretus missas hac legatione per Salianum Prætorem, non statim post Sardicense Concilium, sed post Constantij has prolixas moras esse conscriptas: quibus ille tandem impulsus, acres eas,

X. STEPHANVS ARIANVS EPISC. SCE- LERIS AV- CTOR.

XI. QUÆSTIO HABITA DE PATRATO SCELERE.

XII. ATHANASII ITINERA. Ath. Apol. ad Constant.

CHRISTI
348.IULII PAP.
12.CONSTANTII
CONSTANTIS IMPP. 12.ª Socrat. l. 2.
cap. 18.

quod contemni videretur, ad Constantium fratrem litteras dedit: licet Socrates^a confestim ipsas datas esse demonstrat, dum ait: Statim verò (*post absolutum scilicet Sardicense Concilium*) Imperator, qui partium ad Occidentem vergentium dominabatur, ea quæ in Concilio Sardicensi facta erant, fratri suo Constantio significat, hortaturque, ut Paulum & Athanasium ad proprias sedes restituendos curet. Verùm ubi Constantius fratris postulata de die in diem differebat, ille (Imperatorem dico Occidentis) optionem fratri dat, vel Paulum & Athanasium ad suas ipsorum sedes & Ecclesias restituendi, vel, si hoc minus præstaret, ipsum sibi hostem reddendi, nihilque aliud quam bellum expectandi. Litteræ autem, quas ad fratrem scripsit, ita se habent:

XIII.
EPIST. CON-
STANTIS
AD CON-
STANTIUM.

Sunt hic apud me Athanasius & Paulus, quos auditione accepi pietatis causa persecutionem passos esse. Quod si pollicear, te illis suas ipsorum sedes redditurum, inque eos à quibus sine causa iniuria affecti sunt, animaduersurum, viros ipsos ad te mittam: B sin autem recuses ista hoc modo perficere; pro certò velim cognoscas, me eò venturum, & te inuito, illis suas ipsorum sedes restitutum.] hæcenus litteræ ad Constantium. Subdit Socrates:

XIV.

Quæ cum intellexisset Orientis Imperator, non mediocrem animo concepit ægritudinem. Accersitis igitur non paucis Orientis Episcopis, optionem sibi datam illis exponit: rogat quid faciendum sit. Illi melius esse respondent, ut Athanasio Ecclesiæ suæ concederet administrationem, quam ut bellum intestinum susciperet. Vnde Imperator necessitate adductus Athanasium ad se accersit.] sed id anno sequenti: decem quippe menses (ut dictum est) his vltro citroque gestis rebus insumpti sunt. Quod verò ad nomen Saliani Legati spectat, non leuis est coniectura, hunc eundem esse cum Sallea hoc anno Consulatum agente, sequenti verò Prætura fungente, eundemque C missum fuisse Legatum ad Imperatorem Constantium in re maximi momenti, nimirum ad indicendum Constantio bellum, nisi Athanasium & alios Orthodoxos exules Episcopos restitueret. Subdit autem ad ea quæ superius dicta sunt, Socrates^b: Interea temporis Constans Occidentis Imperator Paulum cum duobus Episcopis cum litteris suis, eumque etiam litteris Concilij, quò tutior esset, honorificè Constantinopolim mitit. Cùm Athanasius adhuc extimesceret; animoque, ad Constantium necne proficisceretur, hæsitaret (metuebat namque falsas calumniarum criminationes) Constantius Orientis Imperator illum non semel modò, verùm etiam eum iterum ac tertio ad se acciuit.] at hæc anno sequenti.

^b Socrat. l. 2.
cap. 18.XV.
CONSTANS
CVRAT RE-
STITVTIO-
NEM PAULI.

Quod autem ait Socrates, litteris à Concilio acceptis, suas addidisse pro Pauli restitutione Constantem; non sic quidem accidit, ut hoc quoque anno Sardicenis Synodus D perduraret; sed pro ceteris aliis sedè pulsis à Synodo litteris antea datis, suis postea additis, Constantem hoc anno Paulum restituendum curasse: quod cum factum fuisset persuasione Maximini Treuiorum Episcopi, conquesti fuerint Ariani, & ea de causa tradat Sozomenus^c illum ab eis fuisse excommunicatum; dictum Ariarum Conciliabulum in præsentem potius annum referendum, quam in superiorem, foret. Athanasius certè, eandem illorum fugam ex Concilio Sardicensi recensens, de Conuentu ab eis tunc celebrato ne leuiter quidem meminit.

^c Sozom. l. 3.
cap. 10.XVI.
TIMET CON-
STANTIUS
CONSTAN-
TIUM.

Quod verò Constantius, inuitus licet, oblatam optionem de Athanasio Alexandriam restituendo acceperit potius, & id suaserint ei Episcopi Ariani; hoc non eorum animi liberalitate accidit, sed quod vigente iugi bello Persico cum Sapore Rege, iam actum esse videri posset de Constantij Imperio, si & Constans bellum mouerit in eum, E cum vix satis resistere Persis posset, à quibus (ut dictum est) complures clades acceperat; & superiori proximo anno, nempe vndecimo eius Imperij (ut habet Hieronymi Chronicon) ab eodem Sapore Nisibis iterum obsessa, & Bizabda atque Amida captæ fuissent. Post tantum itaque rerum discrimen, in quo versabatur Orientale Imperium, iam deploratus videri poterat status Constantij, si pressus mole belli Persici, maioris ponderis prælium inferendum à Constante fratre subire coactus fuisset: præstabat namque Constans Constantio viribus, utpote auctus tertia Imperij parte, quam Constantinus Minor, Augustorum trium natu maior, ex patris testamento possidebat. cum igitur Imperij tripartiti duarum partium Constans dominus esset, meritò factus est Constantio metuendus.

XVII.
SYNODVS
CARTHAGI-
NENSIS DI-
CTA PRIMA.

Hoc eodè anno, vel sequenti, habita est Synodus Carthaginensis, occasione legationis

CHRISTI
348.IULII PAP.
12.CONSTANTII
CONSTANTIS IMPP. 12.

A nis à Constante Imperatore in Africam missæ per Paulum & Macarium clarissimos viros, ad vniendos diuisos schismate Donatistas Ecclesiæ Catholicæ. Sunt hæc illa tempora dicta Macariana, sic denominata ab altero Legatorum Macario, quorum frequens fit mentio tum apud Optatum Milenitanum & S. Augustinum, tum etiam apud ipsos Donatistas. Sed antequam rerum gestarum narrationem aggrediamur, de veritate & certitudine temporis, ex more, differendum putamus. In quo quidem illud primum occurrit, perperam poni eiusmodi Concilium tempore Siluestri, vel Marci Papæ; itemque mendosè legi in eiusdem Synodi Præfatione Constantinum, loco Constantis Imperatoris; cum legationem Macarij atque collegæ, ipsaque Macariana tempora contigisse sub Constante Augusto, frequentius Optatus & Augustinus inculcent: ut nihil sit quod hac de re in controuersiam deduci possit; quod & è citandis inferius locis perspicuè apparebit.

B Cùm autem satis apertè liqueat eorundem legationem missam fuisse à Constante Imperatore, cur potius hoc anno, vel sequenti eius Imperij, quam alio aliquo, ponendam esse ducamus, nunc aperiendum est. Constat in primis ex Præfatione indita eidem primo Concilio Carthaginensi, eodem anno, quo ipsa Synodus est habita, ad conciliandos dissidentes in vnam Ecclesiam, missos esse dictos Legatos Paulum atque Macarium. Rursum verò & illud ex eadem Synodo exploratum habetur, ipsam celebratam fuisse non ante, sed post Concilium Sardicense, siquidem in eius quinto canone citatur decretum eiusdem Concilij Sardicensis ex Grati Episcopi Carthaginensis rogatione ad præsentem tunc Episcopos. sed & cum illud certum exploratumque sit, ipsum Constantem Imperatorem post annum sequentem, ipso eius exordio, necatum esse, necesse est affirmare, dictum Concilium post Sardicensem Conuentum, & viuente Constante Imperatore, hoc vel sequenti anno fuisse collectum: sic & Macariana tempora iisdem limitibus terminanda.

Quoniam autem prius contigit, eisdem Legatos ab ipso Constante Imperatore in Africam mitti, ac postea cogi Synodum Carthaginensem: hac ratione de legatione primum, deinde verò de Synodo nobis agendum proponimus. Quantum igitur coniectura consequi licet, qui anno superiori vnà cum trigintaquinque collegis Africanis Episcopis venit ad Sardicense Concilium Gratus Antistes Carthaginensis, ipsum quoque Constantem Imperatorem conuenisse, eumque & de statu deploratissimo Africanæ Ecclesiæ, iam à temporibus persecutionis Diocletiani Imperatoris diro & implicabili schismate scissæ, certiore reddidisse, atque obortis lacrymis inculcasse Donati tyrannidem, existimamus, ad cuius nutum grassarentur vbique in Catholicorum ruinam prædones, quos ipsi Donatistæ nominarent Sanctorum duces, reverà Circumcelliones proprio nomine nuncupatos; interpellasseque his aliisque suggestis eundem Imperatorem magna instantia, ut supplices ferret, ac reuocasse in memoriam impenos ad eam rem à Magno Constantino eius parente labores: suggestisse pariter opinamur ad hæc præstanda magno opus esse remedio. Quod si quorundam ex ipsis, qui ceteris præessent, Donatistarum curatio præ ipsorum animorum obstinatione videri posset penitus desperata; tamen populi illis subditi fore perfacilem ad pacem & Catholicam vnitatem accessionem, si legatione ab Imperatore missa inuitarentur ad pacem, & collatis in eos beneficiis iisdem ab eodem Constante demeriti allicerentur ad concordiam, & prouocarentur ad vnitatem. His auditis Constans Augustus, cuius studium & cura omnis inuigilabat, ut toto terrarum orbe Christiana religio ab hæresibus atque schismatibus vindicata, vna omnium fide atque concordia simul coagmentata consistere atque floresceret, libenter annuit: qui enim propensiore sollicitudine, ut sub fratris Imperatoris ditione in Oriente Ecclesiæ positæ suos ipsarum Episcopos ab Ariani eiectiones recipientes in pace agerent (ut vidimus) procurauit, haud negligendam putauit Ecclesiam Africanam, ob sui amplitudinem atque nobilitatem totius Occidentalis Imperij sibi subiecti decus ingens & ornamentum.

Quamobrem selectos ex multis maximè pios atque amplissimos viros ad tanti muneris obeundam prouinciam, Paulum atque Macarium, in Africam Legatos decernit, eo quidem titulo, ut munificentia Imperatoris pauperum omnium subleuant inopia; ita forinsecus apparebat; reuerà tamen ut populum sic beneficentia Constantis Augusti demeritum, & ab imbuta ferocia his officiis delinitum, ad incundam cum

SYNODVS
CARTHAG.
DICTA PRIMA.XVIII.
PAVLVS ET
MACARIVS
QUANDO
LEGATI
MISSI IN
AFRICAM.XIX.
OCCASIO
LEGATIO-
NIS AFRI-
CANÆ EX
GRATI E-
PISCO-
GESTIONE.XX.
QVOD IN
MANDATIS
LEGATIS
DATVM.

fratribus concordiam prouocarent. Quid autem ab iisdem Legatis Paulo atque Macario, cum ventum est in Africam, actum sit; Optatus Mileuitanus in primis, interpolata licet oratione, commemorat, cum his antea verbis Parmenianum, aduersus quem scribit, compellat: *Quem enim latet præter te, quia peregrinus es, & potuerunt tibi falsa narrari? aut quis negare potest rem, cui tota Carthago principaliter testis est, Imperatorem Constantem & Paulum & Macarium primitus non ad faciendam vnitatem misisse, sed cum eleemosynis, quibus subleuata per Ecclesias singulas possit respirare; vestiri, pasci, gaudere paupertas?*] hæc ipse.

XXI. Quod verò ait, hæc primitus non ad faciendam vnitatem esse missa, sic intelligas (vt dictum est) quòd extrinsecus non aliud titulo ipso legationis obtenderetur, nisi effusa largitio in pauperes; cum tamen eo prætextu ipsorum conciliatio quæretur. nam idem inferius subdit: *Veniebant Paulus & Macarius, qui pauperes vbique dispungerent, & ad vnitatem singulos hortarentur.*] Certè superius Optatus declarat, hos operarios vnitatis esse nominatos, cum ait: *Ab operariis vnitatis multa quidem aspera gesta sunt: sed ea ad quid imputatis Leontio, Macario, vel Taurino? imputate maioribus vestris, qui (sicut in Propheta scriptum est) vt vobis stupefcerent dentes, ipsi vnas acidas comederunt, illis primò qui populum Dei diuiserunt, & basilicas fecerunt non necessarias; deinde Donato Carthaginis, qui prouocauit vt vnitas proximo tempore fieri tentaretur.*] sic enim dicitur Donatus prouocasse vnitatem, non quòd ipse id exposceret, sed potius quòd ob suum ipsius in schismate studium atque tyrannidem, ad id efflagitandum ab Imperatore Episcopos Catholicos impulerit, & ad præstandum traduxerit ipsum Constantem Augustum.

XXII. Quantum autem creuisset in Donato de Præfectis, atque etiam de ipso Imperatore contemptus; idem Optatus, de iisdem Legatis agens, hæc subdit: *Qui cum ad Donatum patrem tuum (hic erat Episcopus Donatistarum Carthagine) venirent, & quare venerant, indicarent: ille solito furore succensus, in hæc verba prorupit: Quid est Imperatori cum Ecclesia? Et de fonte leuitatis suæ multa maledicta effudit, non minus quam in Gregorium aliquando, ad quem sic scribere minimè dubitauit: Gregori macula Senatus, & dedecus Præfectorum, & cetera talia.*] sed de his superius. Rursum & de eadem Constantis Imperatoris erga Africanas Ecclesias munificencia, in quam Donatus Iudæ instar infremuit: *Miserat (inquit Optatus) ornamenta domibus Dei, miserat pauperibus eleemosynam, nihil Donato. Cur ergo insanit? cur iratus est? cur, quod missum fuerat, repudiauit? Et cum illi qui missi fuerant, dicerent, se ire per provincias singulas, & volentibus accipere, se duros; ille dixit, vbique se litteras præmississe, ne id, quod allatum fuerat, pauperibus alicubi dispensaretur. O consulere miseris! o prouidere fuerat pauperibus! o peccatoribus subuenire!*] ita ipse, quòd prohiberet Donatus suos eleemosynam accipere à Constante, ea ratione videlicet, quòd Catholica & à sua alienæ communicationis esset: illud eos admonens, à peccatore eleemosynam minimè accipiendam esse.

XXIII. In quem subdit Optatus: *Clamat Deus dicens: Ego sum qui feci pauperem & diuitem. non quia non potuit pauperi dare: sed si ambobus daret; peccator, qua sibi succurreret, inuenire non posset. Denique sic scriptum est: Quemadmodum aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum.* Certè iam apud Deum sunt ambo, & qui dare voluit, & qui obstitit ne daretur. *Quid si iam Deus dicat Donato: Quid vis fuisse Constantem? Si innocentem, quare ab innocente accipere noluit? Si peccatorem, quare non permisisti dare propter quem fecit pauperem? Sub hac interrogatione qualis futurus est, qui de leuitate & furore laborauit tantis pauperibus impedire?* Carthagine principatum se tenuisse crediderat: & cum super Imperatorem non sit nisi solus Deus, qui fecit Imperatorem; dum se Donatus super Imperatorem extollit, iam quasi hominum excellerat metas, vt se vt Deum, non hominem æstimaret.

XXIV. Hæc iure quidem Optatus de Donati superbia, qua cum primò se ab Apostolica Sedis Antistite iam diu antè schismate diuisisset, nec seculari dignitati sibi parendum putaret, sed vni se æqualem Deo comparandum existimaret: haud enim prius ab eiusmodi infania visus est procax schismaticus temperasse, cum (vt diximus) per suum ipsius nomen, tamquam numen, suos iurare docuisset. Vnde post multa ex Ezechielis oraculo de Principe Tyri, quod concinnè aptat Donato, mox subdit: *Hoc modo exaltatum*

Optat. lib. 3.
XXI.
VNITAS
QUÆSITA
ELEEMOSY-
NIS.
Optat. l. 3.

XXII.
DONATVS
SPERNIT
PRÆFECTOS
ET IMPERATOREM.

XXIII.
Optat. lib. 3.
diua Parm.
DONATI
ARROGANTIA.

*impertini?

XXIV.
DONATVS
DIVINOS
AFFECTAT
HONORES.

A tum est cor eius, vt sibi iam non homo, sed Deus fuisse videretur. Denique in ore populi rarò est appellatus Episcopus, sed Donatus Carthaginis dicebatur.] & inferius: *Deinde cum ante ipsius superbiam, omnes qui in Christum crediderant, Christiani vocarentur; ausus est populum cum Deo diuidere: vt, qui illum secuti sunt, iam non Christiani vocarentur, sed Donatistæ: & si quando ad eum aliqui ex aliqua Africana prouincia veniebant, non quærebat illud, quod humana semper exigit consuetudo, de pluuiis, de pace, de prouentu anni aliquid interrogare: sed illicò ad singulos quosque venientes hæc erant verba: Quid apud vos agitur de parte mea? quasi iam verè populum cum Deo diuiserat, vt intrepidè suam diceret partem. Nam à temporibus eius & vsque in hodiernum, si quando de rebus Ecclesiasticis in iudiciis publicis aliqua celebrata est actio, interrogati singuli, sic apud Acta locuti sunt, vt dicerent se de parte esse Donati, de Christo tacuerunt.*]

B Rursum verò de eodem Donato iacente in Imperatorem conuitia, & suis pariter obstitente ne quid acciperet ex illius largitate, hæc addit: *Meritò & benè eius sapientia humiliata est, qua putauit se Daniele esse sapientior in repudiandis muneribus Regis, dum accipere noluit quod ab Imperatore Christiano missum esse videbatur: & visus est sibi aut Daniel nouus, vel sapientior Daniele: quia & ipse Daniel aliquando à Balthasar Rege cum cogebatur accipere munera, id est, annulum, torquem, & cetera, dixisse legitur: Tua dona tecum sint, Rex: & sapienter respondit, & conuitia Regi non fecit; & quod offerrebat, non damnauit, sed distulit. Non quomodo Donatus, qui & conuitia Constanti, quanta potuit, dixit; & quod ab eo pauperibus missum fuerat, repudiauit.*] & post aliqua aduersus eosdem Donatistas, qui dicerent Catholicos fuisse malorum omnium causam, quæ post hæc ex Donatistarum incurfionibus accidissent, idem Auctor sic describit, ostendens omnem culpam in vnum Donatum obstitentem Imperatoris munificentia reiciendam esse: *²*

C Donatus, qui increpari meruit, Constanti Imperatori Christiano, ne misericors esset, obstitit, idè increpatur, quòd eum sapientes non docuerunt sapientiam suam. *Quidquid à Rege missum fuerat, per se dari passus non est. Vnde constat, Donatum omnium malorum fontem fuisse causarum. Quidquid itaque in vnitate facienda asperè potuit geri, vides, frater Parmeniane, cui debeat imputari. A nobis Catholicis petum militem esse dicitis. Si ita est, quare in prouincia Proconsulari tunc nullus armatum militem vidit? Veniebant Paulus & Macarius, qui pauperes vbique dispungerent, & ad vnitatem singulos hortarentur: & cum Bagaïensem ciuitatem proximarent; tunc alter Donatus (sicut supra diximus) eiusdem ciuitatis Episcopus impedimentum vnitati, & obicem venientibus supra memoratis opponere cupiens, præcones per vicina loca, & per omnes nundinas misit Circumcelliones, Agonisticos nuncupans, ad prædictum locum, vbi concurrerent, inuitauit: & eorum illo tempore concursus est flagitatus, quorum dementia paulò antè ab ipsis Episcopis impiè videbatur esse succensa.*

D Nam cum huiusmodi hominum genus ante vnitatem per loca singula vagaretur, cum Maxido & Fasit ab ipsis insanientibus Sanctorum duces appellarentur, nulli licuit securum esse in possessionibus suis: debitorum chirographa amiserant vires: nullus creditor illo tempore exigendi habuit libertatem: terrebantur omnes litteris eorum, qui se Sanctorum duces fuisse iactabant. Et si obtemperando eorum iussionibus tardaretur, aduolabat subito multitudo insana, & præcedente terrore, creditores periculis vallabantur, vt, qui pro præstitis suis rogari meruerant, metu mortis humiles impellerentur in preces. Festinabat vnusquisque debita etiam maxima perdere: & lucrum computabatur, euasisse ab eorum iniuriis. Etiam itinera non poterant esse tutissima. Quot domini de vehiculis suis excussi ante mancipia sua, minorum locis sedentia, feruuliter cucurrerunt: Illorum iudicio & imperio inter dominos & seruos conditio mutabatur.

E Vnde cum vestra partis Episcopis tunc inuidia fieret, Taurino tunc Comiti scripsisse dicuntur, huiusmodi homines corrigi in Ecclesia non posse: mandauerunt vt à supra dicto Comite acciperent disciplinam. Tunc Taurinus ad eorum litteras ire militem iussit armatum per nundinas, vbi Circumcellionum furor vagari consueuerat. In loco Octauiensi occisi sunt plurimi, detruncati multi: quorum corpora vsque in hodiernum per dealbatas aras aut mensas poterunt numerari. Ex quorum numero cum aliqui

XXV.
DONATVS
CONTVMELIOSVS
IN IMP.

Optat. eodem lib. 3.

XXVI.
DONATVS
MALORVM
CAUSA.

XXVII.
CIRCVMCELLIONVM
GRASSATIO.

XXVIII.
CIRCVMCELLIONES
NECATI,
REPVTATI
MARTYRES.

in basilicis sepeliri cœpissent; Clarius presbyter in loco Subbulenti ab Episcopo suo A coactus est, ut insepultam faceret sepulturam. vnde proditum est, mandatum fuisse fieri quod factum est; quando nec sepultura in domo Dei exhiberi concessa est: eorum postea conualuerat multitudo. Sic inuenit Donatus Bagaiensis vnde contra Macarium furiosam conduceret turbam. Ex ipso genere fuerunt qui sibi percussores sub cupiditate falsi martyrij in suam perniciem conducebant: inde etiam illi, qui ex aliorum montium cacuminibus viles animas proicientes, sese præcipites dabant. Ecce ex quali numero sibi Episcopus alter Donatus cohortes effecerat.

XXIX. MILITES PRO DEFENSIONE QUÆSTITI.

Hoc metu deterriti illi, nempe Paulus & Macarius, qui propè thesauros ferrent, quos pauperibus erogarent: inuenerunt in tanta necessitate consilium, vt à Siluestro Comite armatum militem postulerent, non per quem alicui vim facerent, sed vt vim à Donato suprâ memorato Episcopo dispositam prohiberent. hac ratione factum est, vt milites videretur armatus. iam quidquid subsecutum est, videte cui debeat ac possit adscribi. Furebant illic vocatorum infinita millia populorum, pro quibus & annonam competentem constat fuisse præparatam: de basilica quasi publica fecerunt horrea, expectantes vt venirent in quos furorem suum exercere potuissent, & facerent quidquid illis dementia sua dictasset, nisi præsentia armati militis obstidisset. Nam cum ante venturos milites, metatores (vt fieri solet) mitterentur: contra Apostoli præcepta compe- renter suscepti non sunt, qui ait: Cui honorem, honorem; cui vectigal, vectigal; cui tributum, tributum; nemini quidquam debueritis.

XXX. MILES IRATVS IN DONATISTAS.

Qui missi fuerant, cum equis suis præoccupati sunt ab iis quorum nomina sabello inuidiæ ventilasti: ipsi magistri fuerant iniuriæ suæ: & quid pati possent, ipsi prærogatis iniuriis docuerunt. Reuerſi sunt vexati milites ad numeros suos; & quod duo vel tres C passi fuerant, vniuersi doluerunt. Commoti sunt omnes, iratos milites retinere nec eorum Præpositi valuerunt. sic admissum est, quod inuidiam vnitati factam esse memorasti. hæc & cetera gesta & suas causas habent, & quas ostendi personas obnoxias. Hoc nos nec vidimus quidem, sed vobiscum audiuiſimus. Si auditus facit reos, tenemus vos focios, quia similiter audiuiſimus. Si à facto auditus immunis est; quod ab aliis, vobis pronocantibus, factum est, nobis non debet imputari.

XXXI. INIVSTA DONATISTARVM QUERELA.

Querelam per ordinem deponitis, sub Leontio, sub Vrsacio iniuriatos esse quamplurimos, sub Paulo & Macario aliquos necatos, à sequentibus nescio quos ad tempus esse proscriptos. Quid hoc ad nos? quid ad Ecclesiam Catholicam pertinet? Quidquid obiecistis, vos fecistis. A Deo commendatam noluitis libenter accipere vnitatem, cariorem æstimantes hereditatem schismatis, quàm præcepta præpositi Saluatoris. Arguistis operarios vnitatis: ipsam vnitatem improbate, si potestis: nam æstimo vos non negare, vnitatem summum bonum esse. Quid nostra, quales fuerint operarij, dummodò, quod operatum est, bonum esse constat: nam & vinum à peccatoribus operarijs & calcatur & premittur; & sic inde Deo sacrificium offertur. Oleum quoque, à sordidis & nonnullis malè viuentibus & immunda loquentibus cõficitur; & tamen in sapore & lumine, etiam in sancto chrismate simpliciter erogatur. Operarios vnitatis malos fuisse dicitis: fortasse cum voluntate Dei, cui nonnumquam placet etiam quod ab ipso potuit prohiberi. Nam quædam mala malè sunt: quædam mala benè sunt. Malum malè latro facit: malum benè Iudex facit, &c.] Cum autem hæc pluribus demonstrasset, subdit:

XXXII. MARCVLVS ET DONATVS IVSTE OCCISI.

Inuitus cogor hoc loco etiam illorum, quorum nolo, hominũ facere mentionem: quos vos inter Martyres ponitis: per quos, tamquã per vnicam religionem, vestræ communionis homines iurant. Quos quidem vellem silentio præterire, sed ratio veritatis se sileri non patitur. Et ex ipsis nominibus contra vnitatem inconsideratè latrat inuidia; & aspernantes aliqui, accusandam, aut fugiendam æstimant vnitatem, quod Marcus & Donatus dicantur occisi & mortui: quasi omnino in vindictam Dei nullus mereatur occidi. Nemo erat lædendus ab operarijs vnitatis: sed nec ab Episcopo mandata diuina contemni debuerant, quibus præceptũ est, Quære pacem, & conlequaris eam, &c.] subditque ex diuina Scriptura exempla de sanctissimis viris, qui zelo pietatis gladium in impios exeruerunt. Hæc autem Optatus pluribus profecutus est, quod illi qui tunc viuebant, ad concitandam inuidiam atque odium aduersus Catholicos, iactarent in vulgus, se sub Pauli atque Macarij legatione diram persecutionem passos esse, & duos istos à militibus cæcos Circumcelliones martyrij palmam consecutos fuisse.

Ad

A Ad eludendam porrò omnem eorum de his cum ostentatione calumniam, eleganti collatione adhibita inter nouissimum persecutorem Florum Ecclesiam in Numidia positam vexantem, atque Macarium, hæc addit: Sub persecutore Floro Christiani idolorum cogebantur ad templa: sub Macario pigri compellebantur ad basilicam. Sub Floro dicebatur, vt negaretur Christus, & idola rogarentur: contrâ sub Macario commonebantur omnes, vt Deus vnus pariter in Ecclesia ab omnibus rogaretur. Si suprâ memoratos videri Martyres vultis, probate illos amasse pacem, in qua prima sunt fundamenta martyrij, aut dilexisse Deo placitam vnitatem, aut habuisse cum fratribus charitatem. sed & inferius, quibusnam coloribus Donatistæ hanc ad vnitatem legationem fuisse persecutionem inumbrasset, declarat his verbis:

XXXIII. QUI VERE PERSECUTORES DICENDI. Optat. eodem lib. 3.

Dum dicitis, auditum esse eorum, qui iam dudum in vestro collegio fuerant: B Quod qui gustarent aut acciperent de sacrificio aduentantis vnitatis, de sacro (nempe idoloshyro) gustare viderentur: Non negamus ab aliquibus esse hæc dicta; quos constat postcâ tora securitate fecisse, vnde paulò antè populos deterrebant: sed alia ratio exegit has voces, alia inuitavit in factum. Nam vt hæc dicerent, qui feruntur ista dixisse, opinio falsa eorum aures & omnium populorum oppleuerat. Dicebatur enim illo tempore venturos esse Paulum & Macarium, qui interessent sacrificio, vt cum altaria solemniter aptarentur, proferrent illi imaginem, quam primò in altari ponerent: sic sacrificium offerretur. Alludebant planè illi hæc dicentes ad Gentilium sacra, dum proposita Imperatoris imagine, thus adolerent, vel sacrificium offerrent.

XXXIV. CALVMNIA DE PERSECVTIONE.

Ceterum illationes imaginum Christianorum Imperatorum consueuerunt esse pura, absque aliquo suspicionis contagio. vnde Gratiani constitutio: Si sacros vultus in- chiantibus forè populis inferimus; hoc sine immodico pretio nuntiari, excipique sancimus: actum iubemus esse castissimum: indigentibus, non munerariis esse præbendum. Et Theodosius Imperator ad Cæsarium PP. Si quando, inquit, nostræ statuarum vel imagines eriguntur, seu diebus (vt assolet) festis, siue communibus; adit Iudex sine adorationis ambitioso fastigio. & in sine: Excedens cultura hominum dignitatem superno Numini referuetur. Meritò igitur perculit omnium animos, quod diceretur ab illis id genus imaginis; nempe effigiem Constantis Imperatoris statuendam esse, dum sacrificaretur, super altari: nam quoniam pacto id tolerabile videri poterat, si nec ad latus templi passus est. S. Ioannes Chrysostomus Eudoxiæ Augustæ statuari collocari: Sed rursum Optatus:

XXXV. cl. vnic. publ. latitia. Cod. lib. 12. ABSQVE IDOLATRIA COLLENTVR IMAGINES IMP. d. l. vnic. De imag. Imp. C. Theod.

D Hoc cum acciperent aures, percussus sunt & animi, & vniuscuiusque lingua in hæc verba commota est, vt omnis qui hoc audierat, diceret: Qui inde gustat, de sacro gustat. Et rectè dictum erat, si talem famam similis veritas sequeretur. At vbi ventum est à supradictis, nihil tale visum est ex eo, quod fuerat paulò antè mentita fama: nihil viderunt oculi Christiani, quod horrerent: nihil probauit aspectus ex his, quibus perturbatus erat auditus. Visa est puritas, & ritu solito solemniter consuetudo perspecta est; cum viderent diuinis sacrificiis nec mutatum quidquam, nec additum, nec ablatum. Pax à Deo commendata volentibus placuit. Quare nullus eorum debet argui, qui de collegio vestro ad pacem transitum fecit: qui fuerant sinistra opinione turbati, simplici ac pura veritate firmati sunt.] hæc Optatus.

XXXVI. FALSVS RMOR DE IDOLOLATRIA.

Idemque aduersus omnes illos qui resiliunt, & oblatam pacem atque vnitatem contempserunt, sic superius: Nuntiata vnitatem, fugistis omnes. Nulli dictum est: Negate Deum. Nulli dictum est: Incende testamentum. Nulli dictum est: Aut thus pone, aut basilicas dirue. Istæ enim res solent martyria generare. Renuntiata est vnitatem sola: fuerant hortamenta, vt Deus & Christus eius à populo in vnum conueniente pariter rogaretur: nullus erat primitus terror: nemo vidit virgam, nemo custodiam: sola (vt suprâ diximus) fuerant hortamenta. Timuistis omnes, fugistis, trepidastis: vt pro certo de vobis dictum sit, quod in Psalmo scriptum est: Trepidauerunt vbi non erat timor. Fugerunt igitur omnes Episcopi cum clericis suis; aliqui mortui sunt, qui fortiores fuerant, capti longè relegati sunt. Et tamen horum omnium nihil actum est cum voto nostro, nihil cum consilio, nihil cum conscientia, nihil cum opere.] hæc Optatus.

XXXVII. PAX ET NON PERSECVTIO NVNTIATA.

Porrò Donatistæ hæc gesta per Paulum atque Macarium, in Orthodoxorum perpetuam inuidiam publicis monumentis consignata suis posteris tradiderunt, quæ in Catholicos ab illis frequenter obiectari solerent: vt inter alios Petilianum fecisse constat, qui

XXXVIII. MACARIANI INVIDIOSE DICIT CATHOLICI.

^a August. contra lit. Potiliana. l. 2. 6. 39.

^b August. epist. 103.

XXIX. CATHOLICI A DONATISTIS NOMINATI PAGANI. Optat. lib. 3.

^d Gennad. de Viris illust. cap. 4.

XI. DVO DONATI EPISCOPI FACTIOSES.

^c Optat. l. 3. in fine.

^f Cde. Carth. l. in Praefat.

^g Optat. l. 3. iuxta princ.

XLI. CARTHAG. CONCILIUM SVB GRATO EPISCOPO. h Concil. i. Carthag. in princ. tom. 1. Concil. * Constantino

qui eam ob causam Catholicos consuevit nuncupare Macarianos; aduersus quem inter alia S. Augustinus ^a: Macarium inquam istum, de cuius parte rios dicitis, omnino non nouimus.] Ac deinde: Vos per sacramentū, quod in vobis est, sicut Caiphas Domini persecutor, nescientes prophetatis; quod enim Græcè *Μανδύς*, Latine beatus est: ita planè de parte Macarij sumus.] hæc Augustinus, penes quem frequens mentio est de hisce Macarianis temporibus; quibus se à nostris diram persecutionem passos esse Donatistæ ad concitandum populi odium contra Catholicos iactabant, inculcantes insuper, Transmarinas Ecclesias tam diu conseruatas fuisse innocentes atque Catholicas, donec consenserint in eorum sanguinem, quos (vt dicebant) persecutio Macariana sustulisset ^b.

Sed iniusta semel Catholicis hoc tempore de illata persecutione calumnia, sic fuit in eorum posteros propagata, vt Catholicos perditos esse homines, nequaquam Fideles B dicerent & Christianos, sed eosdem solerent nominare Paganos. Vnde Optatus ^c: Quid est, inquit, quod dicitis: Redimite animas vestras? Iam illud quale est, quod hominibus Christianis etiam clericis dicitis: Estote Christiani? & cum admiraculo quodam vnicuique dicere: Cai, Sei, aut Caia, Seia, adhuc Paganus es, aut Pagana?] Quomodo autem per Paganū intelligat idololatram, deque origine huius in hoc sensu vocis & vsu, dicturi sumus suo loco postea. Rursum verò Donatistarum querelis, & de illata in eos à Catholicis persecutione clamoribus vires & quidem ingentes addidit ipsorum communionis Vitellius Afer, de quo hæc habet Gennadius ^d: Vitellius Afer, Donatistarum schisma defendens, scripsit de eo, Quod odio sint mundo serui Dei: in quo si tacuisset de nostro veluti persecutorum nomine, egregiam doctrinam ediderat. Scripsit & aduersum Gentes, & aduersum nos, veluti Traditores in persecutione diuinarum C Scripturarum: & ad regulam Ecclesiasticam pertinentia multa disseruit. Claruit sub Constante filio Constantini Principis.] ita ipse, cuius auctoritate Catholici habiti sunt, persecutores.

Ceterum quantumlibet Donati illi duo Donatistarum Episcoporum factiosissimi (Carthaginensem dico & Bagaïensem Episcopos) sanctæ pacis legationi magno conatu restiterint, vt etiam ipsi Imperatori Constanti alter illorum contumelias irrogarit, blasphemisq; profciderit, præmiseritq; per totam Africam ad homines suarum ipsius partium præcursores, quibus tam piam sanctamq; anteuertit vnitatem; alter verò armatis quoque Circumcellionibus resistere obnitus esset: tamen, etsi non in ipsis Donatistarum Episcopis, qui primi ad concordiam inuitati fuerunt, in populo saltem illis subiecto optatum finem est legatio consecuta: quod tum Optatus annuit verbis illis, quibus ait ^e: Nullus eorum debet argui, qui de collegio vestro ad pacem transitum fecit. Qui fuerant sinistra opinione turbati, simplici ac pura veritate firmati sunt.] tum etiam Carthaginense ^f Concilium, de quo proximè dicturi sumus, non obscure significat. Ipsos autem Donatistas vnà cum clericis fugam arripuisse, & ex eis aliquos esse defunctos, fortiores verò & captos & procul relegatos, idem Optatus tradit ^g: quam tunc sententiam cum in alios, tum in Donatum omnium Donatistarum principem, Carthaginensem Episcopum, fuisse potissimum irrogatam, quem malorum omnium auctorem & fontem nominat, nemo iure poterit dubitare. Meminit S. Hieronymus in Chronico, sed Constantij Imperatoris anno vigesimo, eundem Donatum Carthagine expulsum esse: at planè inest error in tempore, cum constet ex his quæ mox ex Optato dicturi sumus, Donatistas Episcopos à Constante relegatos, & numquam nisi per Iulianum E Apostatam esse restitutos.

Sic igitur schismaticis Episcopis exturbatis, & qui illis parebant populis ad Catholicæ Ecclesiæ vnitatem compaginatis, mox per Gratum Catholicæ communionis Episcopum Carthaginensem Carthagine Concilium conuocatum est, in quo ipse de pace & vnitate confecta hæc coram Episcopis in Synodo confidentibus præfatus est ^h: Gratias Deo omnipotenti & Christo eius, qui dedit malis schismaticis finem, & respexit Ecclesiam suam, vt in eius gremium erigeret vniuersa membra dispersa: qui imperavit religiosissimo Constanti * Imperatori, vt votum gereret vnitatis, & mitteret ministros sancti operis, famulos Dei Paulum & Macarium. Dei nutu ergo congregati ad vnitatem, vt per diuersas provincias Concilia celebremus, & vniuersæ provinciæ Africæ hodierna die ad Concilium gratia Dei Carthaginem venirent. Vnde con-

A siderantibus vobis cum mea mediocritate tractentur tituli necessarij, de quibus necesse est, vos memores præceptorum diuinorum & magisterij diuinarum Scripturarum, contemplantis vnitatis tempus, id de singulis definire, quod nec Carthago vigorem legis infringat, nec tamen tempore vnitatis aliquid durissimum statuamus.] hæc in Synodo præfatus est Gratus: qui mox eam coram Patribus rogationem proposuit de iis quæ spectare viderentur ad religionis Christianæ principium, quod à Donatistis labefactum in Africa esse sciebat, cum nimirum baptizatos à Catholicis iterum baptizarent. An autem ferendus esset ampliùs in Africa anabaptismus, rogante Grato sententias singulorum, vna omnium fuit illa responsio ^a: Absit, absit. Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum à sincera fide & Catholica disciplina.

B Euulsa igitur primùm de rebaptizatione antiquitus fixa radice, quæ Donatistarum cultura infelicibus aucta fructibus vniuersam propè Africanam Ecclesiam occuparat, cetera, quæ ab eisdem fuerant in Christiana disciplina corrupta, iidem Catholici Episcopi Africani ad Catholicæ Ecclesiæ vsum pristinum restituere laborarunt. Quoniam verò opera Donatistarum, execrandum illud atque nefandum scelus inter ipsos schismaticos coaluerat, vt ipsorum sectæ homines, qui, illecti gloria Martyrum, se ipsos vel præcipitio necassent, vel aliter ab aliis illatam, ad hoc illos ipsis cogentibus, mortem voluntariam oppetiissent (vt nuper ex Optato vidimus) apud eos titulo Martyrum & honore illis congruo frequentarentur: ne id ampliùs ageretur, pœnis tam laicis quàm clericis indictis, si secus facerent, eadem sancta Synodus edito decreto ^b sanciuit, cuius est exordium: Martyrum dignitatem nemo profanus infamet, &c.] Fuerunt & alij canones ibi, Patrum omnium sententia rogata, conscripti, omnèsque numero quatuordecim, sed satis modò horum meminisse, qui rebus gestis ex Optato nuper recitatis consentientes esse noscuntur.

Ceterum quod inter Concilia Carthaginensia hoc primum ordine ponatur & nominetur, non sic quidem accipiendum est, vt nullum aliud hoc ipsum præcesserit, cum multa antea fuerint celebrata; adeo vt (quod superiùs ex S. Cypriano demonstrauimus) nec sub Ethnicis & persecutoribus Imperatoribus desierit frequenter eiusmodi sancta in Ecclesiis ex prouincialibus saltem Episcopis haberi Comititia: sed idèd primum dictum ac positum ordine, quod alia perierint, & illorum quæ exstarent post Constantinum, hoc ipsum antiquissimum probaretur. Hoc igitur statu Africana Ecclesia, vnitate Catholica populo fœderata permansit vsque ad Constantij Imperatoris obitum: cui cum succederet Iulianus Apostata, iidem Donatistæ infrenata licentia in Catholicam Ecclesiam ferentius sauerunt.

Porrò hæc felicitas Africanæ Ecclesiæ pacis tempora vsque ad Iulianum cum ab Optato Mileuitano describuntur ^c, Constantem pro Constantino puto legendum; cum nulla vnitas & concordia in Africana Ecclesia, de quibus Auctor agit, contigerit sub Constantino eam frustra tentante, sed potiùs sub Constante. sunt hæc eius verba: Redeat in memoriam Constantinus * Imperator Christianus, quem famularum exhibuerit Deo, quæ habuerit vota, vt remotis schismatibus, inter mortua omni diffensione, sub toto cælo filios suos gaudens in vnum videret sancta mater Ecclesia. Reddiderat vnã communionem, masculis vxores, parentibus filios, fratribus fratres: quibus rebus Deus se latari testatur, dum dicit: Ecce quàm bonum, & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Etenim cum Africanos populos, & Orientales, & ceteros Transmarinos pax vna coniungeret; & ipsa vnitas, representatis omnibus membris, corpus Ecclesiæ coagularet: dolebat hoc diabolus, qui semper de fratrum pace torquetur.

Illo tempore sub Imperatore Christiano desertus in idolis, tamquam inclusus latebat in templis. Hoc eodem tempore duces & principes vestros merita relegauerant sua. In Ecclesia nulla fuerant schismata, nec Paganis licebat exercere sacra sacrilega. Pax Deo placita apud omnes Christianos populos habitabat: diabolus mœrebat in templis, vos in regionibus alienis. Deinde alter (vt omnibus notum est) secutus est Imperator, vobiscum vota sinistra cõcipiens, ex famulo Dei factus est minister Inimici: Apostatam se edictis suis testatus est. Quem precibus rogastis, vt reuerti possetis.] hucusque Optatus, significans eosdem hoc tempore à Constante factos exules, sic ad Iulianum

XLII. FALSVM MARTYRIVM COHIBITVM.

^b Concil. i. Carthag. c. 1.

XLIII. CONCILIUM HOC CARTHAG. CVR PRIMVM DICTVM.

XLIV. OPTAT. L. 2. PAX REDDITA IN AFRICANA ECCL. SVB CONSTANT. * Constantino

XLV. DONATISTAE SVB CONSTANT. TE EXVLANT.

num vsque mansisse. Quod autem ait, tunc temporis vnam pacem vnisse populos Africanos, Orientales, & Transmarinos; non ita accipiendum est, vt toto orbe terrarum vna pace Ecclesia Catholica his temporibus potiretur, quæ tota & vbique erat ab Ariani hæreticis lancinata: sed de pace Africanæ Ecclesiæ, de qua agit, intelligenda sunt, vt pote quod non Ecclesia tantum Africanæ inita pace atque concordia potiretur, verum eadem vnitate coniungeretur Orientalibus & Transmarinis Catholicæ communionis Ecclesiis. Sed iam ad res anni sequentis progrediamur.

IESV CHRISTI ANNVS 349. IVLII PAP. ANNVS 13. CONSTANTII CONSTANTIS IMPR. 13.

I. OBITVS GREGORII, ET ATHANASII RESTITVTIO.

a Athan. epi. ad Solitar. b Theod. l. 2. c. 12.

ANNVS sequitur Christi trecentessimus vndequingagesimus, Vlpio Limenio & Catullino Philoniano Consulibus: quo Gregorio Ariano Episcopo Alexandrino defuncto, S. Athanasius à Constantio Imperatore sæpè litteris Constantis fratris admonito, vt ad suam rediret Ecclesiam, crebris litteris inuitatur. Post decem enim menses à legatione ad Constantium missa ex Concilio Sardinensi (vt diximus) Gregorium in ualidorem Alexandrinæ sedis mortuum esse, Athanasius ipse testatur: illum verò ab Orthodoxis Alexandrinis occisum, auctor est Theodoretus, dum ait: Iam occubuerat Gregorius ab ipsis Alexandrinis casus. Sed & quod Georgius quoque postea missus, cum iterum exturbatus est Athanasius ab Alexandrinis, sub Iuliano Apostata pariter necatus sit; inde etiam oborta est occasio Gregorij cum Georgio confundendi: at de his aliàs. Sanè existimo aliquos è Catholicis Alexandrinis pertæfos longas Athanasij moras Alexandriam reuertendi, vbi mox expectabatur iam absolutus à Concilio Sardinensi, & ægro atque infenso animo ferentes ipsum Gregorium in eodem Concilio condemnatum, atque depositum, adhuc tamen obstinato animo alienæ Ecclesiæ incubare, in eius necem impulsos esse.

II. Athan. epi. ad Solitar. CONSTANTIS ACCEPIT ATHANASIVM.

a Ath. Apolog. 2.

III. CONSTANTII LITTERAE AD ATHANASIVM.

IV. CONSTANTII EPIST. SECUNDA AD ATHANASIVM.

Non igitur antè, sed, cum Gregorius ipse ex hac vita sublatus est, Constantius ad Athanasium de reditu litteras dedit, siquidem sic ait: Deinde post menses decem defuncto Gregorio, accersit & Athanasium cum omni honore, non semel aut iterum, sed tertio ad illum amicissimas litteras scribens, quibus illum animabat, & ad veniendum hortabatur; misitque ad illum presbyterum & diaconum, vt maiore cum fiducia ad se rediret. Affirmabat enim totum se annum Athanasium expectasse, nec permisisse vniquam quidquam noui fieri, aut quempiam in eius locum Episcopum creari, vt seruaret Athanasio suas Ecclesias, ita scribente eo, & plurium cohortatione ad eam rem vtente: nam & Comites suos, Polemium, Dacianum, Bardionem, Thalassum, Taurum, Florentium, quibus etiam magis fidendum erat, in eandem sententiam scribere iussit. Litteras autem scriptas à Constantio ad Athanasium recitat ipse in sua Apologia in hæc verba:

Constantius Victor Augustus Athanasio.

Diu te iactari vexarique immanibus vndarum procellis nostræ clementiæ humanitas non permisit: nudatum siquidem paternis sedibus, bonisque tuis spoliatum, & in iniquis feralibusque locis errandum nostrâ indefatigabilis pietas non deseruit. Nam tamen si iam pridem super sedem mentis meæ propositum ad te scribere, eò quod te vltro aduenturum expectarem, & postulaturum malorum tuorum remedium: tamen, quia forsasse voluntatem propositi tui metus impediuit, ideò litteras munificentiæ nostræ plenissimas ad tuam constantiam misimus, vt securè conspectui nostro quamprimum tuam præsentiam offeras, vt voti particeps, nostramque humanitatem expertus, tuis restituaris. Hac enim de causa dominum meum & fratrem, Constantem Victorem Augustum pro te adhortationibus conueni, vt tibi veniendi facultatem daret, quod vtriusque nutu patriæ restituaris, & hoc pro pignore nostræ gratiæ habeas. hætenus prima epistola, sequitur secunda:

Et si superioribus litteris significauimus, vt securè ad nostrum Comitatum accederes, eò quod maxime cupiamus te ad tuos remittere: tamen etiam has litteras nunc ad tuam soliditatem misimus, quibus adhortamur, vt sine omni diffidentia aut metu publica

A publica vehicula ascendas, & properes ad nos, vt quæ concupiscis assequare. Ita secunda: tertia verò epistola sic habet:

Cum Edeffæ commoraremur, præsentibus tuis presbyteris, placuit, vt misso ad te presbytero, festinares ad nostrum Comitatum venire: vt, vbi nostrum vidisses conspectum, statim Alexandriam transires. Sed quia plurimum temporis intercessit, ex quo litteris nostris acceptis non venisti; ideò te nunc denuò admonitum volumus, vt vel nunc saltem quàm celerrimè ad nos te conferas: quod tu ita patriæ tuæ restituaris, & nos tuis precibus frui possimus. Ad pleniorè autem cognitionem Achitam diaconum ad te misimus, à quo discere licebit & mentis nostræ voluntatem, & te assequi posse, quæ voris optas. hætenus tres epistolæ Constantij Imperatoris ad Athanasium, quæ à Sostrate etiam recitantur.

TERTIA CONSTANTII EPIST. AD ATHANASIVM.

a Sostrate. l. 2. cap. 18.

B Porro idem quoque Athanasius auctor est, scripsisse ea de re eundem Constantium ad germanum suum Constantem Imperatorem, nam ait: Seorsum autem ad fratrem suum beatum Constantem scripsit: ad nos quoque semel atque tertio litteras misit. Cuius autem fuerint argumenti, hæc idem alibi: Scribit quoque fratri suo Constanti, vt ipse quoque me ad reditum hortaretur. Erat tunc Athanasius Aquileiæ, cum has à Constantio litteras accepit: inde rursus à Constante (vt ait) euocatur in Gallias: postea verò paululum (vt apparet) illic moratus, venturus in Orientem ad Constantium; in Italiam rediit, Romamque venit ad Iulium Romanum Pontificem, testatur id quidem ipse Athanasius, cum post recitatas Constantij dictas litteras, subdit: Imperator igitur istas litteras misit, quibus acceptis, Romam ascendi, Ecclesiam & Episcopum aditurus. Hic primum attende Lector (ne ipse sibi Auctor contrarius videatur) non Aquileiâ Romam, sed in Galliam vocatum à Constante profectum esse, prout in Apologia ad Constantium (vt dictum est) ipse testatur: nisi potius dicendum quis putet, Aquileiâ Romam, & inde in Gallias ad Constantem, ac postea in Orientem ad Constantium esse profectum.

VI. CONSTANTIS AD CONSTANTEM DE REDITU ATHANASII.

b Athanas. Apolog. 2. c Athan. epi. ad Solitar. d Athanas. Apol. ad Constantium. e Athanas. Apolog. 2.

Sed & ipsa quoque verba Athanasij attentius contemplare, dum eam causam aduentus sui Romam, antequam proficisceretur ad Constantium in Orientem, fuisse tradidit, nimirum (quod ait) vt adiret Ecclesiam & Episcopum. significans, illam quæ Romæ est, antonomasticè dictam esse Ecclesiam, ex qua & in qua omnes vnitate Catholica coniungantur, ipsumque vnum esse Episcopum antonomasticum, ex quo omnes, & in quo, & per quem, qui sunt, esse intelligantur Episcopi. hæc igitur fuit maiorum nomenclatura, vt per Ecclesiam & Episcopum, Romanam Ecclesiam, atque eius Pontificem significarent. De aduentu verò suo Romam sic idem Athanasius subdit: Ingens igitur gaudium in Ecclesia: Pontifexque Iulius, vt gratularetur nostræ restitutioni, litteras ad Ecclesiam misit Alexandrinam: nos autem, quacumque transiuimus, cum pace ab omnibus Episcopis deducti sumus. litteræ autem istiusmodi fuerunt:

VII. ECCLESIA ANTONOMASTICE DICTA ROMANA.

f Athanas. dict. Apol. 2.

IULIUS presbyteris, diaconis, & populo in parocchia Alexandria.

Gratulor vobis, dilectissimi fratres, quod fructum fidei vestræ ante oculos videatis: id enim ita esse, liquidissimo apparet in fratre & Coepiscopo nostro Athanasio, quem Deus & ob vitæ sanctitatem & orationes vestras vobis restituit. Ex qua re spectare licet, quàm puras semper preces & charitatis plenas ad Deum extuleritis. Memores quippe cælestium promissorum & cælestis conuersationis, quam ex doctrina prædicti patris vestri didicistis, certò vereque cognitum habuistis, & pro vestra recta fide apprehendistis, numquam illum perpetuò à vobis diremptum iri, quem in piis pectoribus vestris, tamquam præsentem, retinebatis. Non mihi igitur ad vos scribenti multis verbis opus est: quæcumque enim à me dici poterint, ea fides vestra iam anticipauit, & impleuit secundum Dei gratiam quidquid à nobis optari possit. Gratulor igitur vobis: rursus enim dicam, gratulor, quod animas vestras in tuenda fide inexpugnabiles conseruastis. Sed interim fratri meo Athanasio non minus gratulor, quod, quamquam multa acerbitereretur, nulla tamen hora vestræ charitatis vestriusque desiderij obliuionem induxerit; nam tamen corpore ad tempus videretur à vobis separari, spiritu tamen perpetuò vobiscum agebat.

VIII. LITTERÆ IULII PAP. AD ALEXANDRINOS.

Redit igitur ad vos splendidior nunc, quàm cum à vobis discederet. Quod si res pretiosas aurum & argentum ad puritatem ignis explorat; quid, quæso, dignum eloquaris tanto viro, qui ex tantis maiorum periculis purus innocensque vobis restituitur, talisque

IX.

ATHANASII LAYDES A IULIO PA- PA PRAEDI- CATAE.

talisque non nostro dumtaxat iudicio, sed ab vniuersa Synodo iudicatus est? Excipite A igitur, dilecti fratres, cum omni secundum Deum gloria & latitia Episcopum vestrum Athanasium, & cum eo quotquot socij tantarum arumnarum fuere, latique sitis de fructu orationum vestrarum, qui pastorem vestrum (vt sic dicam) desiderantem & si- cientem vestram pietatem salutaribus scriptis aluistis, potumque ei dedistis: nam pe- regrè illi commoranti consolationi fuistis, eumque persecutiones tolerantem fidelissi- mis animis & mentibus vestris refocillastis. Mihi certè voluptati est, contemplanti & iam animo perspicienti vniuersi cuiusque in eius reditu latitiam, & multitudinis religio- sissimæ occursum, & celebrem conuenientium festiuitatem.

X. AGIT APVD DEVM PRE- CIBVS IV- LIVS.

Quis, putas, aut qualis erit vobis ille dies, cum & frater noster reuertetur, & mala su- periora finem accipiet? cumque pretiosus & optabilis illius reditus omnes alacritate plenissimi gaudij in vnum cooptabit? Tale gaudium maxima ex parte etiam ad nos B vsque pertingit, quibus diuinitus tanti viri notitia concessa est. In preces igitur episto- lam definire oportet. Deus omnipotens & eius Filius Dominus & Saluator noster Iesus Christus perpetuam vobis gratiam præbeat, referens præmia vestræ admirabi- lis fidei, quam claro martyrio erga Athanasium Episcopum vestrum exhibuistis, vt vobis vestrisque posteris & hæc & in futuro optima impertiat, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem omnipotenti Deo gloria in sæ- cula sæculorum, Amen. Valere vos omnes in Domino exopto, fratres dilecti.] hæc Iu- lius ad Alexandrinos. recitat & Socrates easdem litteras, extantque Latine reddita: alia versione.

Socrat. li. 2. cap. 18.

XI. ATHANAS. VENIT AN- TIOCHIAM.

His acceptis à Romano Pontifice litteris Athanasius, recedens ab Vrbe, terrestri ne itinere via Appia Brundisium vsque peruenerit, an verò in Portu Romano nauim con- scenderit, incertum est: illud autem habetur exploratissimum, Româ recedentem, non Alexandriam ad suam Ecclesiam, sed Antiochiam concessisse. Peruenit igitur Atha- nasius Antiochiam, vbi tum erat Constantius Imperator, à quo benignè excipi visus est. id quidem ipse de se restatur, cum ait: Venit igitur tandem Athanasius, venientem- que sincero serenoque vultu intuetur, ei que liberum facit, vt in patriam & suas Eccle- sias rediret, litteris ad eius loci Iudices datis (quia priore edicto aditus seruati iustum erat) vt nunc eum inoffensè transire permitterent. Episcopo autem suas calamitates ca- lumniisque deplorante, & admonente ne denud, se absente, calumniæ reciperentur: vt iam nunc accusatores euocaret: siquidem se non intercedere, quò minus illi sese ad Cæsarem sistant, vt eos ita conuincere posset. Hæc quidem Cæsar facere noluit, sed ta- men omnia quæ contra ipsum per calumniam scripta essent, tolli & aboleri iussit, iu- rans se in posterum nullas calumnias admitturum, suumque in hac re propositum fir- mum & inconcussum fore: neque id simpliciter dixit, sed & iureiurando, Deo in testi- monium vocato, obsignauit.] hæc ipse.

Athanas. ad Solitar.

XII. QUID AT- HANASIVS AN- TIO- CHIAE CVM CON- STAN- TIO.

Meminit huius quoque congressus Athanasij cum Constantio Osius Cordubensis Episcopus in litteris, quas multo post dedit ad eundem Constantium, redarguens ipsum de persecutione in Athanasium iterum excitata, cum ait: Athanasius deinde tuis litteris accersitus venit in castra tua; omnesque inimicos suos, qui Antiochiæ præ- stò erant, sigillatim vocari iussit, vt aut redarguerent, aut redarguerentur, & aut se præ- sente commonstrarent ea fecisse quæ obiecerant, aut ne absentem calumniarentur: sed ne te quidem hæc ipsi denuntiantem sustinuerunt, minimè istiusmodi condiciones ad- mittentes.] hæc Osius.

Apud Ath. epi. ad Solit.

XIII. CONSTAN- TII IVRA- MENTVM. d. Lucif. pro Athan. ad Const. lib. 1.

Meminit & Lucifer Calaritanus de iuramento Constantij scriptis etiam præstito, de non laceffendo amplius Athanasio, quod tradit fuisse pollicitum Alexandrinis. sunt hæc eius verba: Litteris tuis iurasti Alexandrinis, nihil mali facturum te deinceps Athanasio: & nunc quæris eum interficere.] Fuit congressus hic Athanasij cum Con- stantio Imperatore tertius, cum bis iam antea, dum esset idem Athanasius in Oriente, ab eodem diuersis fuisset locis & temporibus conuocatus: in quibus omnibus quàm se mo- deste habuerit etiam erga aduersarios, idem ipse, ad eundem Constantium scribens, tradit his verbis: Obsecro te (noui vim memoriæ tuæ) reminiscere eorum verbo- rum, quæ tecum habui, cum dignatus esses me sub tuum conspectum venire, primum Viminaci, iterum Cæsareæ quæ est in Cappadocia, tertio Antiochiæ: an vel tum de Eu- lebio,

Athanas. Apol. ad Constanti.

A febio, quamquam vexatore meo acerbissimo, quidquam sinistri dixerim: an cuiquam eorum, qui mihi iniurias fecere, asperius locutus sim. Si igitur contra quos mihi pro defensione dicendum erat, non maledixerim: quæ illa fuisset mea infania, Imperato- ri apud Imperatorem obtretere, & fratrem cum fratre collidere? hæc Athanasius, apud Constantium se excusans, dum quereretur de ipso, quod aduersus se Constan- tem Imperatorem concitasset.

Quòd autem Antiochenæ Ecclesiæ præfesset Leontius Arianus Episcopus, abstinuit Athanasius ab eius communicatione, atque (vt inquit Sozomenus) cum illis qui Eu- stathiani vocabantur, nempe Catholicæ communionis hominibus, magni illius Eu- stathij Ariatorum oppugnatoris Episcopi Antiocheni sobole, conuentus in ædibus priuatis agebat: nulla enim illis erat ecclesia, ab Arianis omnibus vendicatis. Subdit B Sozomenus: Vbi autem Constantium Imperatorem Athanasius erga se beneuolum & facilem expertus est, & putauit suam sibi Ecclesiam restitutam fore, Imperator ad- monitus ab Ariana sectæ præfidibus, Sum equidem (inquit) paratus ad promissa præ- standam, quibus impulsus te accersui. Quare ipse beneficium, quod ego abs te petam, iure debes mihi concedere. Id quidem est, vt ex multis ecclesiis, quæ tuæ ditioni sub- ieiuntur, vnam habeant illi, qui tecum communicare detrectant.]

XIV. Sozom. li. 3. cap. 19. ATHANA- SIVS CVM EUSTATHIA NIS CONVE- NIT.

Id accipiens Athanasius, egregia responsione Constantij petitionem, dum non nega- ret, elusit, sic dicens: Maximè (inquit) ò Imperator; quandoquidem æquum, immodè necesse est tuis mandatis obtemperare (neque tibi equidem contradicam) verum cum Antiochiæ quoque sint qui communionem eorum, qui aliter atque nos de religione sentiunt, omnino refugiant; idcirco, simile beneficium abs te mihi tribui postulo, vt C videlicet isti itidem in hac vrbe vnam habeant ecclesiam, in qua liberè & sine metu in vnum conueniant. Postulatione igitur Athanasij ab Imperatore velut æqua probata; commodum visum est Arianis rem silentio præterire: quippe existimarunt, suam opi- nionem propter Athanasium nullam omnino apud Alexandrinos progressionem fa- cturam, præsertim cum ille non modò ad suæ doctrinæ fautores in eadem firmè conti- nendos, verum etiam ad pelliciendos aduersarios, satis haberet virium & facultatis: Apud Antiochenos autem si istud fieret, primum Eustathianos, qui multi erant nu- mero, conuentus facturos; deinde, vt simile verum erat, nouas res molituros, cum im- punè suos in vnum cogere possent: quandoquidem Arianis etiam ecclesias occupanti- bus, totus clerus & populus Antiochenus eorum opinionibus minimè obsequerentur; sed in cæcis pro more, dum Deum hymnis collaudabant, distributi, sub finem hym- norum singuli suam opinionem declararent: & alij non Patrem modò, sed Filium et- iam, vt pote Patri honore æqualem, gloria efferrent: alij, nempe Ariani, Patrem in Fi- lio esse dicerent, atque per hanc præpositionem, In, Filium Patre inferiorem ostende- re conarentur.

XV. ATHANA- SIVS CON- STANTII PETITIO- NEM ELV- DIT.

Tandem his rebus ita comparatis, Leontius, qui sectæ Arianae deditus illo tempore sedem Episcopalem Antiochenam gubernaret, incertus animi quid ageret, tametsi non aggrediretur eos, qui hymnis fidei Concilij Nicæni consentientibus Deum lauda- rent, prohibere; metuebat enim ne populus seditionem conflaret: tamen manu ad caput, quod iam valdè canescebat, admota, dixisse fertur: Hac niue liquefacta, mul- tum erit luti. quo significare voluit, se mortuo, dispares illorum hymnorum modos tandem in populi seditionem recasuros, quando Episcopi, qui ei succederent, nullo modo passuri essent, itidem se populi arbitrio in omnes partes circumferri.] hæc tamen de rebus gestis Athanasij cum Constantio Antiochiæ Sozomenus. Socrates verò re- ciprocã illam petitionem Athanasij amplio rem fuisse tradit, nempe vt liceret Catho- licis non tantum Antiochiæ, sed in omnibus ciuitatibus, quibus præerant Episcopi Ariani, ecclesiam habere.

XVI. LEONTIVS ARIANVS PATIVR EUSTA- THIANOS.

Post hæc autem tum de Athanasij, tum aliorum Episcoporum exulum restitutione facta per Constantium, hæc subdit Socrates: Quapropter Imperator Athanasio, Pau- lo, & Marcello, quin etiam Asclepæ Gazæ Episcopo, & Lucio Episcopo Hadrianopo- lis proprias suas ipsorum sedes restituit. Isti duo posteriores etiam à Concilio Sardi- censi admissi erant: Asclepas quidem, quod commentarios ostenderat, ex quibus con- stabat, Eusebium Pamphilum cum aliis nonnullis eius causam diligenter cognouisse, tum ei proprium dignitatis gradum reddidisse] magna quippe illa probata esse videba- Annal. Eccl. Tom. 3.

XVII. Socrat. ibid. RESTITV- TIO EPI- SCOPORVM EAVLVM.

H h h tur

tur innocētia, quæ etiam aduersariorum animos persuadere & erga eundem Asclepam A inflectere potuisset. Lucius autem, quod accusatores au fugisset, ibidem fuerat innocens comprobatus. prosequitur Socrates: Mandata igitur Imperatoris ad proprias cuiusq; illorum ciuitates exiuerunt; quibus erat imperatum, vt illos prompto & parato animo reciperent. Ancyrae igitur, quoniam Basilius erat exturbatus, Marcellusq; in eius locum venerat, non exiguus tumultus concitatus est: qui quidem illis, qui aduersariam opinionem tuebantur, ansam præbuit ad Marcello obrectandum. Ciues Gazæ Asclepam libenter exceperunt. Constantinopoli autem Macedonius Paulo ad tempus locum concessit, & in ecclesia quadam ciuitatis separatim conuentus fecit. Pro Athanasio verò Imperator ad Episcopos & clericos & populum Alexandrinum scripsit litteras, vt illum libentibus animis exciperent. Porro litteras tunc à Constantio Alexandriam scriptas Athanasius singulas recitat, hancq; primam ordine:

Athanas. Apolog. 2. XVIII. CONSTANTII LITTERAE PRO ATHANASIO.

Victor Constantius Maximus Augustus Episcopis & presbyteris Catholice Ecclesie S. Non est derelictus à Dei gratia reuerendissimus Athanasius, tametsi ad breue tempus humanæ probationi subiectus fuerit: iustum enim debitumq; iam ab omnia ferente & sustinente prouidentia calculum retulit, eò quod & voluntate Optimi, Desideret, & iudicio nostro, patriam, & Ecclesiam, quam antea diuino nutu possedit, recipiat: ad quem congruentia etiam à nostra humanitate perferri oportet: adeò vt omnia, quæ antea contra eos, qui cum eo communionem celebrarunt, decreta fuere, obliuioni tradi velim, omnisq; deinceps suspicio contra aboleatur, & immunitas, quam olim habuere ipsius clerici, firma illis & rata (prout decet) conseruetur. Quin & hoc quoque eius gratia adici, æquum arbitrati sumus, vt apud vniuersos sacri ordinis viros promulgetur, cunctis qui Athanasio adhæserunt, datam esse securitatem, siue Episcopi, siue clerici sint. Abundè enim argumenti est, vnumquemque eorum probi animi esse, vel eo solo, quod Athanasio confociati fuere. Quicumque enim meliori & iudicio & factione huius communionem elegerunt, hos omnes iussimus ad exemplar superioris prouidentia, & secundum nostram voluntatem, vt gratia ab optimo Deo tributa securiter perfruantur. Deus vos seruet.] Secunda verò epistola sic se habet:

XIX. ALIÆ CONSTANTII LITTERAE PRO ATHANASIO.

Victor Constantius Maximus Augustus populo Alexandriae Catholice Ecclesie S. Cum ante oculos habeamus vestram in omnibus disciplinam, & nequaquam inscij simus, vos iam pridem Episcopali prouidentia destitutos: decreuimus Athanasium Episcopum, virum apud omnes rectitudine morumq; probitate clarum, ad vos remittere. Hunc igitur si libenter & decenter receperitis, eumq; vestris precibus opitulatorem adhibueritis, concordiam & vobis decoram & nobis gratissimam simul, pacemq; perpetuam, & Ecclesie legem conseruabitis. Absurdum enim est, discordiam aut seditionem inter vos agitari, & alienum hoc ipsum est à nostrorum temporum integritate. Volumus igitur & hoc vitium prorsus à vobis abesse, & vos in vestris precibus perpetim illo (vt dixi) præside & opitulatore apud Deum vti, & in eo studio solito more perseverare: vt tali proposito, vestro omnium ore celebrato, Gentiles, qui etiamnum idolorum erroribus inhaerent, ad sacrae religionis cognitionem promptissime decurrant.

XX. ROGAT SYSCIPATHANASIVM.

Quapropter denuò vos ad monemus, vt superioribus dictis acquiescentes, Episcopum suffragio Optimi, & nostra voluntate, huc remissum, libenter suscipiatis, eumq; ab animis sententiisque vestris indissolubilem putetis: id enim vos decet, & nostræ mansuetudini congruum est. Ad omnem siquidem conturbationis & seditionis materiam extirpandam, qua cupidi malorum libenter vruntur, nostris apud vos iudicibus per litteras iniunximus, vt, quotquot seditiosos inuenerint, pœnis supplicisque legum coërceant. Omnia igitur ista præ oculis habentes, & nostram cum optimo Deo coniunctam sententiam, curamq; vestram simul & concordia, pœnamq; in immodestos constitutam, congrua decenciaq; sacrae religionis legibus seruantes, prædictum Athanasium cum omni reuerentia & honore colite, vestrasq; pœces cum eo & pro vestra & pro cuiusque vita sanctitate ad omnium parentem Deum offerte.] hæc ad Catholicum populum Constantius Imperator, multis inculcans pacem & concordiam; quod vereretur, ne qui ab Arianis, Gentilibus, ac Iudæis tot tantaq; passi erant (vt dictum est suo loco superius) cum Gregorius Arianus in sedem Alexandrinam intruderetur, illorum memores, hac temporis prosperitate abusi, in illos insurgentes vices redderent: qui enim

A enim paulò antè, nondum Athanasio restituto (vt è Theodoro dictum est) ipsum Gregorium Episcopum Arianum necassent, haud temperaturos esse à cæde eorum qui cum eo aduersus Orthodoxos conuenerant, iustus metus Constantij esse potuit.

Hiscæ litteris recitatis, hæc Athanasius subdit: His scriptis, iussit ea, quæ prius aduersum me decreta erant per calumnias Eusebij, abrogari, tolliq; de tabulis Ducis & Præfecti Ægypti; missusq; ea de causa Eusebius Decurio sustulit ea de tabulis. scripta autem sese hunc in modum habent:

Victor Constantius Augustus Nestorio S. Et eadem forma Augustannicæ, Thebaidis, & Africae Præfectis.

Si quid vniquam ad noxam contumeliæve eorum, qui Athanasio communicarunt, decretum inuenitur, id omnino deleri volumus. Nam & officium, quod antea habuerunt eius clerici, iterum eosdem habere volumus. Hoc enim decretum obseruari iubemus, vt restituto Athanasio suæ Ecclesie, communicatores illius idem habeant officium, quod antea possederunt, quo & ipsi se gaudeant prorsus restitutos esse.] hæc ad Nestorium, cuius mentio habetur in Actis persecutionis Arianorum in Ecclesiam Alexandrinam: erat etiam hic idem tum in magistratu, opemq; ferens Arianis. Quæ verò ibi sequuntur de Concilio Ierosolymis habito, deq; litteris ex eo scriptis ad Ægypti & Libyæ Ecclesiam, dicuntur anno sequenti, quo peracta esse noscuntur.

Recedens Athanasius Antiochia Ierosolymam venturus transit Laodiceam, vbi cum Apollinare eius Ecclesie Lectore familiarem congressum habuit: quam ob causam idem Apollinaris à Georgio eius loci Episcopo Ariano expulsus ab Ecclesia fuit. C andrinæ post exilium, quod fuerat regnante Constantio perpeffus, redire in Ægyptum iussus esset; ei iter fortè per Laodiceam facienti Apollinaris familiaris & amicus in primis factus est. Et quoniam communicare cum Athanasio execrabile quiddam videbatur Arianis, è quorum numero fuit Georgius illius vrbis Episcopus; idcirco Apollinaris Ecclesia per contumeliam expellitur, perinde ac si contra canones & leges sacerdotum in congressum cum Athanasio venisset. Atque eum Georgius non de his rebus solum accusauit, verum etiam peccata, quæ iam olim pœnitentia deleuerat, criminis loco obiecit. Nam dum Theodotus, cui Georgius successit, Laodicensem Ecclesiam adhuc regebat, Epiphanius illius ætatis sophista insignis hymnum in Bacchi laudem ediderat: quo præceptore vsus Apollinaris (adhuc enim adolescens erat) vnà cum patre eodem ipso nomine vocato, Grammatico sanè haud obscuro, ad hymnum illum audiendum proficisceretur. Vbi autem hymnum recitare orsus est Epiphanius, eos qui mysteriis Bacchi haud initiati, quiq; profani erant (vti consuetudo fert eorum qui talia dicendo se ostentare solent) foras exire iubet. At neque Apollinarem adolescentem, neque eius patrem senem, neque quemquam alium Christianum, qui fortè aderat, ab se audiendo excludit.

Qua re cognita, Theodotus Episcopus iniquo animo & grauitè tulit: & vt laicis aliquantum obiurgatis veniam tribuit, sic ambos Apollinares palàm delicti criminosos, ab Ecclesia segregauit: erat enim vterque ex clero, pater quidem presbyter, filius autem etiam tum litterarum sanctarum Lector. Quodam autem temporis spatio intermisso, Theodotus eos, cum lacrymis & ieiuniis debitam pro peccatis pœnitentiam egissent, in Ecclesiam denuò recepit. At Georgius vbi eum est consecutus Episcopatum, & Apollinaris in consuetudinem & familiaritatem Athanasij (vt dictum est) venerat; eum à communionem excludit, & ab Ecclesia alienum pronuntiat. Quem dicunt ab eo sæpè petiuisse, vt se in communionem reciperet. Verum cum illud impetrare non posset, graui quadam animi offensione pulsus, Ecclesiam turbare, & doctrinæ nouitatem, quam diximus, nempe quod veram Christi negabat humanitatem, asserens diuinitatem pro anima corpori illi coniunctam, introducere cœpit: & quantum in ipso situm erat, arte dicendi aduersarium vlcisci atque vehementer arguere, quod cum doctrina sacrarum litterarum inferior esset, præstantiorem se non vereretur abdicare.

Ita sanè priuatæ inter clericos variis temporibus susceptæ inimicitia maximo detrimento Ecclesie fuerunt, & religionem in varias sectas distraxerunt, cuius rei hoc factis est argumenti: nam si Georgius pari ratione atque Theodotus Apollinarem, cum eum pœnituisset culpæ commissa, ad Ecclesiam recepisset, non arbitror hanc hæresim

XXI.

ALIAE RVRSVM LITTERAE PRO ATHANASIO.

XXII.

ATHANASII ADVENTVS LAODICEAM SVRIAE: *Sozom. l. 6. cap. 25.

XXIII.

APOLLINARES EXCOMMUNICATI A THEODOTO.

APOLLINARIS HAERESIS SORTVS.

XXIV.

eius nomine nuncupatam, ortam aliquando fuisse. Ea enim est humana natura, vt, A cum despecta sit, obstinatè insolescat, & cum contentionis, tum rerum nouandarum studio flagrare incipiat: at cum æquales partes ferat, soleat se moderatè gerere, & intra eosdem rationis velut cancellos manere.] hætenus Sozomenus de congressione Athanasij cum Apollinare amicè pieque facta, cuius tamen occasione Georgius Laodiceus Episcopus Arianus Apollinarem Iuniorem ad tantum scelus impulit. Eadem ferè de Apollinarem hæresis origine habet Socrates^a: qui & genus Senioris Apollinaris recensens, ait, fuisse Alexandrinum, ac primùm Berythi, inde verò Laodiceæ ludum aperuisse litterarium, ac docuisse Grammaticas facultates: Iuniorem verò Apollinarem excultum Rhetoricis disciplinis: alios autem esse, qui de ambobus referant, sponte illos ab Ecclesia recessisse, quòd eorum Episcopus Arianus constantissimus esset, cum iidem Nicænæ fidei professores existerent.

^aSocrat. li. 2. cap. 36.

XXV.

At certè quidem nulla potuit esse eis ignominia, ab Ecclesia cui præsideret Ariano- rum antesignanus, fuisse eiectos, in qua vel manere tatum, videri poterat extra Catho- licam Ecclesiam positos esse; & ab illa recedere, esse vniuersali Fidelium cœtui incor- porari: ac proinde stultam fuisse huiuscemodi Apollinarem vindictam, in odium Georgij, aduersus Ecclesiam Catholicam pugnantem hæresim excogitasse, & illam quidem, cuius (vt auctor est Epiphanius in Nicæno secundo Concilio^b differens) ipsi- met Ariani auctores fuere, quod & teste Gregorio Nazianzeno confirmat. nam de A- rianis ait: Opinantur enim extra animam rationalem Dominum nostrum factum hominem, & pro anima Deitatem habuisse, vt affectiones quoque illi assignent, quem- admodum Gregorius Theologus testificatur.] hæc ipse. Ceterum Socrates & alij po- nunt auctorem huius hæresis Apollinarem Iuniorem, qua à Christo animam rationa- lem ademit; Diuinitatem dicens, nempe Verbum, corpus ipsum animasse: deinde in- constans, à priore sententia, correctus, protinus discedens Christi humanitati animam ita tribuerit ipse amens, vt ea mente caruerit, cuius loco diceret inditum esse Verbum. Ista ex Socrate: verùm alia complura ad hæc ipsorum erroris principia superaddita esse deliramenta, dicemus inferius: hæc modò satis attigisse occasione congressus Apollina- ris Iunioris cū Athanasio Laodicea transeunte, dum Alexandriam reuersurus pergeret Ierosolymam, cuius reliqua itineris pro ratione temporis assectabimur anno sequenti.

^aConc. Nicæ. 2. Act. 6. ARIANO- RVM ET A- POLLINA- RIANORVM HÆRESIS.

XXVI.

Ceterum non sic præsentis anno recè fuisse voluimus duorum Apollinarem lapsum, vt hoc ipso anno ille acciderit, & eorum hæresis innotuerit, quam longè post diffama- tam esse in Ecclesia constat, sed occasione congressus hoc anno initi cum Athanasio: cum tamen liqueat Epiphanijs^c testificatione, dum hæc Constantij tempore de Ariana hæresi vigerent discrimina, ambos Apollinares magna cum laude in Ecclesia vixisse, & in medio nationis prauæ eluxisse confessione Nicænæ fidei, tamquam lucernas ardètes in caliginoso loco, cui princeps tenebrarū dominabatur, Athanasio ac ceteris Catholicæ fidei defensoribus addictissimos: adeò vt cum de huiusmodi hæretica eorum senten- tia per ipsorum discipulos postea rumor increbuisse, apud Orthodoxos eorumdem stu- diosios fidem non inueniret. vnde & Epiphanius ait^d: Primùm quidem cum audissemus à quibusdam ipsius discipulis, fidem non habebamus, quòd talis vir (nempe Iunior Apo- llinaris) hanc sententiam inuexisset: amplius in expectatione rei longanimes, donec rei certitudinem cognosceremus. Dicebant enim, eos, qui ad nos ab ipso venerant, non intelligere profunditatem eorum quæ à tam docto & prudente doctore dicerentur; & à se ipsis hæc eos dicere, quæ ab ipso non didicissent.] hæc Epiphanius de primordijs Apollinaris: qui tamen semel in præceptis actus, cum tantum antea abhorreret ab hæ- resi Ariana, postea infelix illi se afinitate coniunxit, nam sic de ipso Gregorius^e Na- zianzenus: Illud scire necesse est, Apollinarem, quamuis Diuinitatis nomen Spiritui sancto dederit, vim tamen Diuinitatis minimè retinuisse. Etenim ex magno, maiori, & maximo, hoc est, ex Spiritu sancto, & Filio, & Patre, tamquam ex splendore, radio, ac sole Trinitatem constituere (quod quidem in libris eius disertis verbis scriptum est.) Diuinitatis scala est non in cælum subuehens, sed è cælo deiiciens.] hæc Nazianzenus. At de proparatione hæresis Apollinaris suo loco dicendum est,

^cEpipha. hæ- resis 76. APOLLINA- RIS HÆRE- SIS DIV LA- TVIC.

^dEpiph. ibid.

^eGreg. Naz. opist. ad Cle- donium, pro- pe finem.

XXVII. LEGES AD- VERSVS DE- MOLITORES SEPULCHRO- RVM.

His de rebus Ecclesiasticis percentitis; haud prætermittendum, quod hoc eodem anno etiam sub iidem Consulibus extat datum Imperatorum rescriptum^f aduersus se- pulchrorū demolitores. Adeò enim Christianis creuerat (vt dictum est) conceptum se- mel

A mel odium in idola, vt pati non possent in eorum agris diis manibus dicatas memorias defunctorum integrè conseruari, quas, vt antea cœperant, euertere ac demoliri, licet veti- titi (vt vidimus) legibus eorumdem Imperatorum minimè abstinerent: quamobrem iidem seueriores de his sanxere leges, quibus non tantum qui post hæc talia auderent, indicta pœna mulctari voluerunt, sed illos pariter qui à Consulatu Dalmatij atque Ze- nophili similia præsumpsissent. Sed quòd nec ita eos coërcere his terroribus valuerint, alia rursus postea hac de re editæ sanctiones sunt eodem argumento.

Rescribere hoc ipso anno iidem Principes aduersus raptos virginum^a, vt capitali xxviii. sententia ferirentur, secūdum quam, refert Ammianus^b, Perrum Valuomerem, raptorem virginum, facinus supplicio capitis iussit.

Iisdem quoque Coss. ad Seuerianum Achaia Proconsulem de immunitate clerico- rum Constantius Imperator in hæc verba rescripsit^c: Curialibus muneribus, atq; om- ni inquietudine ciuiliu factionum exortos cunctos clericos esse oportet: filios tamen eorum, si Curijs obnoxij non tenentur, in Ecclesia perseuerare. Dat. 111. Id April. Li- mentio & Catullino Coss.] Contingebat (vt dictum est, auctore Hieronymo aduersus Iouinianum agente) frequenter ordinari coniugatos, quorum filij iam adstricti muneribus publicis, vetiti sunt in Ecclesia clerici ordinari.

^al. 2. de rapt. virgin. Cod. Theod. ALIAE CON- STANTII LEGES. ^bAmmian. lib. 15. ^cl. 9. de Episc. & cler. Cod. Theod.

IESV CHRISTI IVLII PAP. CONSTANTII IMP.

ANNVS 350.

ANNVS 14.

ANNVS 14.

C^HRISTI anno trecentesimo quinquagesimo, Sergio & Nigrino Consulibus, Con- stans Imperator mense Martij occiditur à Magnentio sibi Imperium vendicante. id his Consulibus factum, Socrates^d auctor est, qui vnà cum Sozomeno^e alia quoque chronographia hoc ipsum tempus consignat necis Constantis, quam accidisse tradunt quarto post Concilium Sardicense, hoc nempe, anno. Rem gestam Aurelius Victor sic narrat^f: Constans verò venandi cupidine dum per silvas saltusque erraret, conspiraue- re aliquanti militares in eius necem, auctoribus Chretio & Marcellino, simulque Ma- gnentio. Qui vbi patrandi negotij dies placuit, Marcellinus natalem filij simulans, plerosque ad cœnam rogat. Itaque in multam noctem conuiuio celebrato, Magnen- tius, quasi ad ventris secreta secedens, habitum venerabilem (nempe purpuram Impera- toriam) capit. Ea re cognita, Constans, fugere conatus apud Helenam oppidum Pire- nae proximum, à Gaisone cum selectissimis^g misso interficitur anno decimotertio Augustæ dominationis (nam Cæsar triennio fuerat) aui septimo vigesimoque. Hic fuit debilis pedibus manibusque articularum dolore, fortunatus cæli temperie, fru- ctuum prouentu, nulla à barbaris formidine: quæ profectò maiora fuerint, si prouin- ciarum Rectores non pretio, sed iudicio prouexisset.] hucusque de Constante Victor. Quòd verò Eutropius tribuat regno illius annos decem & septem; numerat cum eo tempus quoque, quo Cæsar cum patre regnauit.

De obitu Constantis eadem etiam Zosimus^h, qui & Augustoduni à Magnentio sumptam purpuram tradit, eumque præfectum fuisse Legatum militibus Iouianis & Herculianis. erant horum legiones à Diocleriano atque Maximiano Imperatoribus in- stitutæ, & suo ipsorum cognomine insignitæ, eoque honoris prouectæ, vt Imperatorem comitari solerent, quod Prætorianorum militum muneris erat: eademque non ampli- us ex Ethnicis, sed Christianis constantes militibus; quippe quæ sub Christi signi vexillo militarent expresso, nempe sub Labaro, & Christiano inseruient Imperatori, cuius custodia haud erat aduersariae religionis militibus committenda: ob quam quoq; causam iidem præfecti Tribuni Ducesque deligebantur Christianæ religionis cultores homines, quales fuisse ipsum Magnentium Legatum exercitus, atque Decentium eius germanum, quem mox Cæsarem dixit, numismatâ Christi nomine consignata expressè declarantⁱ, quæ hic reddenda curauimus, ac primùm ipsius tyranni Magnentij, in Chri- sti nomine ipem salutis se simulantis habere, vt signa ac litteræ ex aduersa parte numi- smatis posita præfererent.

I. CONSTANS IMP. OCCI- DITVR. ^dSocrat. l. 2. c. 9. & 10 in fine. ^eSozom. l. 4. cap. 1. ^fAurel. Vict. Epitom. hist. in Ambal. Const. & Constant. ^gapplicuit; ^hl. c. 11. in fine.

II. ZOSIM. l. 2. MAGNEN- TIUS TY- RANNVS OCCIDEN- TALE INVA- DIT IMPER- RIVM.

ⁱExcute plu- ra id genus. hac accipi- mus à D. An- gelo Bre- nnerano Pæ- piens. Alia hic similia ponuntur ab Adolph. Occ.

CHRISTI 350.

IVLII PAP. 14.

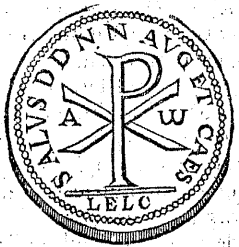
CONSTANTII IMP. 14.

CHRISTI 350.

IVLII PAP. 14.

CONSTANTII IMP. 14.

MAGNENTII SIGNA.

III. Parem quoque pietatis cultum quod subicitur Decentij numisma declarat, dum pro victoriis vota publica nuncupata Christi nominis signo pariter consecrata noscuntur.

DECENTII SIGNA.

IV. PRODIGIO TECTA RELIGIONE.

Vides feralia monstra ex pulchris hominis Christi signis diram aucupari tyrannidem, iisdemque sacris titulis proditorie vti ad inuadendum Imperium, sanctisque Christi notis Christianissimo Imperatori machinari necem. Agebat securus Constans, qui sciret Legatum dedisse exercitum Christianum: nec timebat aliquid in Imperium moliri posse a deorum cultoribus, ad quos continuo reprimendos nosset se habere duces ac milites Christianos. Hic primum (proh dolor!) dira perciti regnandi libidine Christiani duces in Christianum conspirant Imperatorem, cum olim ne gregarius quidem miles (teste Tertulliano) inueniri posset, qui aduersus Imperatores, licet Ethnicos, & Christianorum quoque persecutores, a partibus aliquando steterit insurgentium tyrannorum. Ceterum simulatè fideque potius quam verè Christianam religionem Magnentium coluisse (quod & ad tempus fecisse scimus Iulianum Apostatam) magno quidem est argumento, quod simulac liberatus est habenas Imperij, proscripta deorum sacrificia lege Constantis, restituit Idololatrias, prout ex rescripto Constantij Imperatoris dato post eundem Magnentium tyrannum extinctum apparet, quod suo loco ponetur inferius.

a) Forul. ad Scapil. in Apolog.

b) s. de Pagan. C. Theod. def.

V. MAGNENTIVS QVALIS HABEVIS.

Quod verò spectat ad necem innocentissimi Principis, S. Athanasius, cum prosequitur inueniēdo luctu rāram Christianæ religioni illatam cladem, ipsum Constantem à nefando perditoque Magnentio occisum, Martyrem nominat, ipsumque Magnentium, diabolum, incantatorem, perfidum, periurum, atque monstrum appellat: nam ad Constantium Imperatorem scribens, inter alia de Constantis fratris eius nece hæc habet per ironiam: Credo, magnam scilicet & multam illi gratiam debebam, quod pietati memoriæ tuum fratrem, cuius donariis ecclesiæ plenæ sunt, ipse Magnentius eius Legatus occiderit, nihil eam necessitudinem, cum ante oculos versaretur, reueritus, nihilque gratiam beato tuo fratri in Baptismate donatam respiciens, veluti dæmon & furia infernalis in eum insiluit. Atque ita sanctissimus ille vir martyrium assecutus est.] hactenus Athanasius.

c) Athanas. Apolog. ad Constantiū.

VI. CONSTANTIIS AVGDIGNAE LAVDES.

Sint hæc epitaphiū & dignus titulus sepulchralis Christianissimi Imperatoris, Magni Constantini dignissimi filij, qui & parentis pietatem in his visus est plurimum superasse (haud enim inuidiosa huiusmodi erit comparatio. Nam gloria patris est filius sapiens) dum adeo coluit officis Athanasii exulem, etiam aduersus Constantium fratrem, paratus

A tus pro vno Athanasio illi bellum inferre, nec destitit totum Orientem & Occidentem commouere, donec, Oecumenico Sardicensi coacto Concilio, Arianorum violentos retuderit impetus; & Orthodoxos calumniam passos, ab suisque ipsorum sedibus eiectos Episcopos, sententia absolutos, in proprias Ecclesias, inuito & moras necente Constantio, aduersantibus & reclamantibus Arianis, postliminio restituerit; quos olim primò pater Constantinus imprudens deceptus ab Eusebianis eiecerat, & deinde eorumdem instigatione perfidorum Constantius frater maiore ignominia atque iactura proscrisperat. At quantam sibi Constans inde etiam apud Deum gratiam, & apud Christianos homines in Ecclesia Catholica laudem & gloriam comparauit, dum quod pater eius frustra tentauit, ipse perfecit: cum quassatam fractamque diro & diuturno schismate Africanam Ecclesiam, ipse Imperatoria munificentia populum sibi deuinciens, & militari terrore exagitans refragantes obstinatos Episcopos, fidei & pacis vnitatem compaginavit?

B Accipe & ex sacro Conuentu Orthodoxorum Episcoporum præclarum de eodem Constante præconiū, ea epistola, quam iidem scripserunt ad Imperatorem Constantium, ubi post habitam mentionem de Mediolanensi Synodo, in quam admissi sunt Ursacius atque Valens Ariani Episcopi penitentes, hæc subsequuntur de promulgata fide Catholica à Constante: Fuit (inquiunt) proinde nobis persuasissimū, iniquum esse, cum Imperator Constans ab obitu suo dignus omni memoria hanc fidem omni cura & diligentia conscriptam promulgaret; tum demum, ex quo ille baptizatus, ex hominibus in requiem sibi debitam translatus est, aliquid noui in ea fide moliri velle.] hæc de Constante Patres illi sanctissimi: licet apud Theodoretum perperam legi Constantinum loco Constantis, ex germana Athanasij lectione superius demonstrauerimus; consentientiaque esse his quæ ex eodem Athanasio de Constante iam antea baptizato, modò sunt recensita. Vides igitur, prudens Lector, quàm calumniosè eum infamant Scriptores Ethnici, & ex nostris qui nimis facilè iisdem fidem præstiterunt, dum ipsum obscenæ voluptatis & auaritiæ fuggillant; quem Athanasius cum illo versatus, & cunctarum rerū ipsius optimè conscius (vitia enim Principum haud occulta esse sinuntur, sed maiora quoque veris ob illorum amplitudinem suspicio fingit atque diffamat) homo alioqui ab adulatione procul abhorrens, celebrat scriptorum publicis monumentis, quem & non vnus aut alter, sed Orthodoxorum Concilium, præuia recta fide & dignis operibus, in beatam requiem translatum affirmat. At de Constante hactenus.

VII. QUID EPISCOPI DE CONSTANTIA. a) Apud Athanas. lib. de Synod.

C Eodem fermè tempore, quo nuntiatum est Magnentium in Gallis Imperium arripuisse, Vetricano in Pannonia exercitus Dux, eadem ambitione percitus, apud Mursum legionum suffragio acclamatur Imperator. Quamobrem & Romæ audita Constantis nece, Nepotianus Constantini Magni sororis Eutropiæ filius, Augusti nomen assumpsit, id sibi sanguinis iure vendicans, cum præter Constantium qui imperabat in Oriente, qui Constanti succederet, nullus esset propinquior. Verum haud felix fuit eius progressus; nam vigesimo octauo à suscepto Imperio die, per Anicetum Præfectum Romæ à Magnentio constitutum occiditur. Hæc pluribus Zosimus, Victor, & alij. Sed & occisa pariter est ipsa Eutropia, & alij eorumdem pernecessarij, Romæ hospites Athanasij, qui de his agens Apologia sua ad Constantium postea scripta, cum illam recentem in se illatam dimouet calumniam, quod aduersus ipsum Constantium scripserat ad Magnentium tyrannum, inter alia multa, hæc de horum nece subinfert: Quæ igitur causa me incognitum ad ignotum propulit, aut quæ denique occasio pertraxit, ut ad talem hominem litteras mitterem? Quod initium epistolæ, si ei scribere libuisset, sumendum fuerat? Illud ne scilicet, benè eum & rectè fecisse, quod virum, apud quem in honore & pretio eram, cuiusque beneficiorum numquam obliuisci poteram, occidisset, meque proinde, quod notos meos, Christianosque homines & fidelissimos, hac luce spoliasset? An quod hospites meos Romæ, qui me multa & vera beneuolentia tractauerant, occidit? An quod beatam materteram tuam, iure meritoque à bonis moribus Eutropiam dictam, & Abuceonem sincerissimum hominem, & Sperantium fidelissimum, aliosque complures peremisset?] sic ipse.

VIII. VETRANIO TYRANNVS ET NEPOTIANVS IMPERIVM SVMVNT.

b) Zosim. l. 2. c) Vict. Epit.

d) Athanas. Apolog. ad Constantium.

E Inter hæc autem cum idem Athanasius Alexandriam reuersurus adhuc in itinere esset, litteras Constantij Imperatoris recens scriptas accepit de sui securitate, ea nimirum occasione, quod Ariani, audita in Aegypto morte Constantis, quem scissent eiusdem

IX. ARIANI REVERSUM ATHANAS.

^aSocrat. li. 2. cap. 21.

^bAthanas. epist. ad Solitar.

X. CONSTANTI LITTE RAE AD ATHANASIVM.

XI. ATHANAS. REDIENS A PALAESTINIS DIGNIS EXCIPITVR.

XIII. CONCILIVM IEROSOLYMITANVM.

^cAthanas. Apolog. 2.

XIII.

LITTERAE EXSYNODO IEROSOLYMITANA.

A Athanasij fuisse patronum, in cuius gratiam visus esset Constantius annuisse, vt ipse in suam reuerteretur Ecclesiam, magnopere exultarent, eundemque Athanasium terrent, quod eodem abrepto morte Constante, interceptus pariter esse videretur eius reditus Alexandriam. hoc namque est quod ait Socrates^a: Cum nondum Alexandriam aduentaret, grauisissima crimina de integro confingunt, &c.] Hac vero audiens Constantius Imperator, scriptis ad eum denuo litteris, iubet bono animo esse. Recitat eas idem Athanasius, quae sunt huiusmodi^b:

Victor Constantius Augustus Athanasio S.

Votum meum fuisse, vt omnia ex sententia fratri meo Constanti procederent, neque vel tuam conscientiam lateret. In quanto autem incerto fuerim, cum didicissem eum a quibusdam impiis sublatum esse, facile iterum tua providentia diuinauerit. Ceterum quia nonnulli sunt in hoc luctuoso tempore, qui te terrere satagunt, ideo has litteras tuae firmitudini porrigendas censuimus: quibus tibi auctor sum, vt quemadmodum Episcopum decet, ea quae ad sacram religionem pertinent, populos doceas, tuisque consuetis precibus vaces, neque vanis rumoribus credas, quicumque etiam fuerint. In nostro autem animo fixum est, vt secundum nostram voluntatem perpetuo in sede tua Episcopus maneat. Diuina providentia te plurimis annis conseruet, parens charissime.] sic ipse. Allatae sunt haec Constantij litterae ad Athanasium a Palladio Palatii Magistro, & ab Asterio Armeniae Duce, vt ipsemet in Apologia ad eundem Constantium testatur, vbi eandem quoque recitat litteras, quibus haec mox subdit:

Rebus igitur ad istum modum actis & constitutis, Athanasium cum suis iter carpentem, amici quidem amicum intuentes, gratulari, alij vero ad conspectum eius pudefcere, alij, quibus nulla erat fiducia, sese abdere, alij poenitentiam de his, quae contra Episcopum scripserat, agere. Certè Palaestini omnes Episcopi, exceptis duobus, aut ad summum tribus, iisque suspectis (erant hi Acacius Caesareae, & Patrophilus Scythopolis Episcopi, inter Arianos ob insignem impietatem notissimi) ita Athanasium exceperunt, & communionem eius amplexi sunt, vt & scriptis & verbis pro satisfactione protestarentur, omnia quae prius scripserant, ea se non voluntate, sed vi coactos fecisse.]

Sed haud leue id visum est esse negotium, cuius causa Maximus Episcopus Ierosolymitanus coegit Ierosolymis Synodum, in qua Episcopi illi, qui olim sententiae in Athanasium subscripserant, facti poenitentes, illudque detestantes, eidem communionem confociari enixius postularunt. Praesens fuit eidem Synodo Athanasius, cuius honoris causa fuerat congregata, vbi ipse iis, qui olim contra se deliquissent, pepercit, eosdemque ad pacem communionemque benignus accepit. Meminit huius Concilij Ierosolymitani ipse Athanasius, cum sic res suas narrare pergit^b: Deductus igitur cum suis ad istum modum Athanasius in peragrandia Syria, Syros & Palaestinos conuenit, qui, Synodo Ierosolymis coacta, sinceriter eum cum suis exceperunt, & cum pace dederunt, simulque scripserunt has litteras ad Episcopos:

Sancta Synodus Ierosolymitana omnibus sacrorum in Africa & in Aegypto comministris nostris, presbyteris item Alexandrinis, diaconis, populoque dilectissimis fratribus in Christo salutem.

Pro dignitate rerum omnium Domino gratias agere non sufficimus de miraculis quae vbiq; & potissimum erga vestram Ecclesiam operatur: cum vobis restituat pastorem vestrum & dominum comministrum nostrum Athanasium. Quis enim sperauit vniquam ea se oculis visurum, quae nunc re ipsa experimini? Certè preces vestrae exauditae sunt ab omnium rerum Domino, qui pro tanta Ecclesia curam gerit, vestrasque lacrymas & lamentationes intuetur, ac proinde vestras obsecrationes ratas voluit. Eratis tamquam oues abiectae, dispersaeque sine pastore: propterea ad vos caelitus respexit verus Pastor ouium suarum mirè sollicitus, eumque vobis restituit, quem desiderabatis. Ecce enim nos omnia pro Ecclesiastica pace agentes, & cum vestra dilectione conspirantes, priores illum complexi sumus, & communionem cum eo inita, has salutationes vobis mittimus, & haec nostra gratulantia vota, vt cognoscatis, nos copula communionis illi coniunctos esse. Vestrum autem est pro pietate religiosissimorum Imperatorum orare: qui & ipsi in gratiam vestri desiderij, illiusque innocentiae, quam iam cognitam habent, eum cum omni honore restituere voluerunt. Pronis igitur manibus eum excipientes, gratulatorias preces (vt par est) Deo qui haec tribuit, offerre studete, vt semper

B

C

D

E

per

A per in Deo gaudeatis, & glorificetis Deum in Iesu Christo Domino nostro, per quem Patri suo gloria in saecula saeculorum.] haec litterae ex Synodo. subdit his Athanasius: Horum subscribentium nomina etiam antea significauimus, tamen eadem iterum edenda arbitratus sum. Sunt enim isti, Maximus, Aetius, Arius, Theodorus, Germanus, Siluanus, Paulus, Patricius, Elpidius, Germanus, Eusebius, Zenobius, Paulus, Macrinus, Petrus, Claudius.] haec Athanasius.

His de Ierosolymitana Synodo recitatis, refellendus est Socrates^a, dum ait, Maximum Episcopum Ierosolymitanum, quod antea suo calculo Athanasium abdicasset, facti poenitentem eidem fuisse reconciliatum, Catholica cum eo inita communicatione. hallucinatur planè: nam quid opus fuit, etiam si Maximus in eum olim deliquisset, hoc coacto Concilio eidem communionem confociari, qui in oecumenica Synodo Sardicensi vna cum Episcopis omnibus Orthodoxis Athanasij & ceterorum damnatorum absolutionis sententiae subscripserat, atque iisdem, sicut & vniuersa Synodus, communicasset? Recitat sane Athanasius^b cum Maximo, tum quatuordecim collegarum Palaestinae Episcoporum Sardicensis Concilij subscriptionem, singulorum nomina recensens: qui planè iidem esse noscuntur cum iis, qui litteris huius Synodi subscripserunt, vno excepto Macrino, qui non legitur inter alios subscriptos Concilio Sardicensi, quorum omnium par erat causa cum Maximo, cum & ipsi sententiae pro Athanasio antea in Magna Synodo Sardicensi subscripserant.

Sed nec est quod dici possit Maximus vniquam antea Athanasij damnationi ab Eusebianis in Conciliabulo Tyrio latae consensisse: qui (vt suo loco dictum est superius) à Poramone confessore & ipse confessor manu apprehensus, cum ferèda esset in Athanasium sententia, è loco subductus est. Quamobrem aliorum potius Palaestinarum Episcoporum eam oportuit esse de conspiratione vna cum Arianis inita aduersus Athanasium poenitentiam: etenim cum omnes Palaestinae Episcopi eo Conuentu Athanasium exceperint, duobus tantum (vt ait) vel tribus exceptis, certè plures eos fuisse par est, quam qui ibi nominantur: nam sicut vnus Macrinus his litteris subscripsisse reperitur, qui deest nominatis in Sardicensi Synodo; ita fortasse & alij (vt accidit in proluxa nominum serie) fuerunt à librario praetermissi.

At prosequamur Athanasium Alexandriam redeuntem, qui, narratis his quae in itinere Ierosolymis gesta sunt, de communionem scilicet omnium ferè Palaestinarum Episcoporum sibi collata, mox haec de aliis in occursum sibi venientibus subdit^c: Nam de Aegyptiis & Libycis Episcopis, earumque prouinciarum, & Alexandriae populis, superuacaneum est verba facere; cum & omnes occurrerint, & ineffabili gaudio imbuti fuerint, non solummodo quod suos praeter spem incolumes reciperent, sed quia ab haereticis, veluti à tyrannis & rabidis canibus, in libertatem vindicarentur.] Addit his Theodoretus^d: Viso suo pastore Alexandrini, publica conuiuia celebrare, festos dies agere splendidissimos, eum magno honore afficere, & Deum denique laudibus extollere ceperunt.] subdit autem ipse Athanasius^e:

Magna igitur laetitia populorum fuit, in sacris Synaxibus mutuo se ad virtutem cohortantium. Quot, putas, in nuptiis quidem, sed tamen haec ad nuptias promptae, virgines in Christo remanserunt? Quot item iuuenes, aliorum exempla intuentes, monasticam vitam amplexi sunt? Quot parentes liberos, liberi inuicem parentes suos obtestati, ne se à studio pietatis in Christum reuocarent? Quot mulieres viris persuaserunt, quot item à viris persuasae sunt, vt orationibus vacarent, quemadmodum dixit Apostolus? Quot viduae, quot orphani, antea famelici & nudi, ingenti populorum ad eleemosynam alacritate, postmodum neque esurierunt, & vestiti prodierunt? In summa, tanta aemulatio fuit ad virtutem, vt singulas familias, singulas domos, ecclesiam esse, ob probitatem incolentium & preces ad Deum, existimares. Eratque in Ecclesia profunda & admirabilis pax, inuicem vndecumque Athanasio scribentibus, iisdemque ab Athanasio consuetas pacis & tranquillitatis litteras accipientibus.

Quin Vrsacus & Valens, quasi à sua ipsorum conscientia flagellati, poenitentiam professi sunt, litterasque amicas & pacatas ad Episcopum, quas nullas ab eo acceperant, misere, Romamque abeuntes poenitentiam egere, confitentes, omnia quae vel dixissent, vel fecissent contra Athanasium, falsa esse, & nihil aliud quam calumniam: neque id simpliciter egere, sed ita vt anathemate execrarentur Arianam haeresim, & poenitentiam

XIV. ^aSocrat. li. 2. cap. 19. MAXIMVS EPISCOP. IEROSOL. SEMPER PATR. ATHANASIO.

^bAthanas. Apolog. 2.

XV. ^cEXCVSATVR MAXIMVS.

XVI.

^cAthanas. epist. ad Solitar. REDITVS ATHANAS. ALEXAND.

^dTheod. li. 2. c. 12. in fine.

^eAthanas. epist. ad Solitar.

XVII. ^fFRVCTVSVS ATHANASII REDITVS.

XVIII. ^gDE POENITENTIA VRSAII ET VALENTIS.

tiam suam scripto promulgarent.] hucusque Athanasius, qui mox subdit litteras, seu libellum pœnitentiæ ad Iulium Papam scriptum. Verùm antequam hîc ipsum describamus, quæ hæc præcesserunt de iisdem enarranda sunt.

XIX. VALENTIS ET VRSA CII PœNITENTIA. Apud Athanasium lib. de Synod.

Priusquam enim Romam iidem se conferrent, Mediolanum perrexerunt, vbi Episcoporum Conuentus celebris agebatur: nam Concilio intererant Romanæ quoque Ecclesiæ presbyteri. Mentio huius Synodi Mediolanensis hoc anno celebratæ habetur in epistola Synodali sanctorum Patrum, qui ex parte Catholica interfuerunt Concilio Ariminensi, vbi hæc scripta leguntur: Ea de causa Vrsacius & Valens, iam pridem focij & ad stipulatores Ariani dogmatis, à nostra communione, sententia data, segregati fuere: quam vt denuò recuperarent, de peccatis suis, in quibus se conscios cognoscebant, pœnitentiam veniamque postularunt, vt eorum syngraphæ testantur: & ob id illis venia gratiaque facta est. Hæc autem per id temporis facta sunt, cum Mediolani Synodus in confessum ibat, præsentibus ibidem Romanæ Ecclesiæ presbyteris.] hæc ibi.

XX. DE SYNODI TEMPORE.

Porro hanc Synodum celebratam esse hoc anno, cum adhuc Constantius Imperator in humanis esset, non tamen ipsum præsentem fuisse, Osius Episcopus Cordubensis testatur in epistola ad Constantium Augustum, quam recitat Athanasius scribens ad solitariam vitam agentes. Nam cum iidem Valens & Vrsacius dicerent, se vi compulsos esse recantare palinodiam: Non vi, inquit Osius, adacti, vt ipsi causantur, cum nulli ibi milites incumberent, & tuus frater nesciret, nihil enim tale sub ipso agebatur, qualia nunc fiunt: sed illi vltro Romam venerunt, & coram Episcopo presbyterisque ibi præsentibus confessionem suam scripto ediderunt, cum prius pacatas litteras & amicas ad Athanasium dedissent.] hæc & alia de his Osius. Verùm litteras tum ad Iulium Romanum Pontificem, tum ad Athanasium ab iisdem Vrsacio atque Valente Episcopis scriptas idem recitat Athanasius: quarum exemplaria transmissa sibi Roma à Paulino Tiberis Episcopo testatur. Epistola autem, seu potius libellus pœnitentiæ ab iisdem Iulio Papæ datus, sic se habet Latino sermone translatus:

XXI. LIBELLVS PœNITENTIAE VRSA CII ET VALENTIS.

Quandoquidem satis constat, & nos superioribus temporibus multa graua de Athanasio per epistolas criminatos esse, & tuæ humanitatis litteris admonitos vt crimina probarem, numquam earum rerum documenta afferre potuisse: idèd confitemur tuæ humanitati coram vniuersis nostris fratribus presbyteris, omnia quæ antehac ad vestras aures de Athanasio perlata fuere, falsa & ficta esse, & omnibus modis ob eo aliena. Ac proinde recipimus eius communionem, maximè quia tua erga Deum pietas veniam secundùm genuinam suam bonitatem nostro errori impartiri dignata est. Quin & hoc promittimus, numquam, si aliquando Orientales, atque aded ipse Eusebius velit malitiosè eum ad iudicium vocare, nos citra tuam sententiam eò abituros. Hæreticum porro Arium, eiusque propugnatores, qui dicunt, Erat, quando non erat Filius, aut eum ex non ente ad essentiam emerfisse, aut qui neget Christum Deum esse Dei Filium ante sæcula, quemadmodum in priore nostro libello Mediolani edidimus; & nunc & semper anathemate damnamus, nostraque manu denuò protestamur, nos Ariam hæresim, eiusque auctores in æternum damnare. Ego Vrsacius, cum præsens meæ confessioni interesset, subscripsi: quod iidem & Valens fecit.] Recitat easdem quoque litteras Sozomenus, in quibus nulla sanè de Eusebio mentio habetur, cuius nomen apud Athanasium irrepsisse videtur: siquidem nemo illorum Eusebiorum, Caesariensis, Nicomediensis, atque Emeseni superstes erat, qui omnes longè ante præsentem annum defuncti sunt. Subiicit his Athanasius epistolam ab iisdem ad se scriptam his verbis:

XXXII. LITTERAE VRSA CII ET VALENTIS AD ATHANAS.

Domino & fratri Athanasio Episcopo Vrsacius & Valens Episcopi S. Nacti occasionem per fratrem & compresbyterum nostrum Musæum istuc ad tuam dilectionem euntem, chare frater, eius opera admodum te ex Aquileia salutarum voluimus: optamusque te saluum nostras epistolas perlegere: cuius rei fiduciam nobis daturus es, si tu quoque in scribendo vices obseruaueris. Scire enim te volumus, pacem tibi nobiscum esse, & communionem Ecclesiasticam intercedere: cuius rei fidem esse volumus nostram istis litteris inscriptam salutationem. Diuina prouidentia te conferuet, dilecte frater.] hæc tunc Vrsacius & Valens.

XXXIII.

Porro tam graue negotium, nempe duorum Episcoporum pœnitentiam, qui (vt Athana-

A Athanasius testatur antiquissimi fuere Arii discipuli, ab ipso nimirum Ario Alexandria olim catechizati, haud eiusmodi esse existimantur Patres, qui in ea Mediolanensi Synodo conuenerunt, vt licet præsentibus Romanis presbyteris, illud ipsi absoluerent: sed miserunt eos ad Iulium Romanum Pontificem, vt coram ipso, spectante Romana Ecclesia, exomologesin agerent. Ex quibus planè vides, Lector, veterem illum morem in Ecclesia Catholica coalitum, semperque seruari solitum, compluribus exemplis superius demonstratum: nimirum hæreticos recantaturos palinodiam, Romam abire, & pœnitentiæ libellum scribere ad Romanum Pontificem consueuisse: nam constat, Marcionem, Praxeam, Origenem, Natalium, & alios olim id fecisse, quod modò egerunt Vrsacius atque Valens, vt supplices cum pœnitentiæ libello adirent Romanum Pontificem, cuius muneris erat de ipsorum fide cognoscere, & communicationem, si videretur, Catholicam impartire: haud enim sibi satisfactum penitus videbatur, si in Synodo coram Apostolica quoque Sedis Legatis iidem detestati esset quod docuissent atque gessissent, nisi speciatim libellum pœnitentiæ offerrent Romanæ Ecclesiæ Episcopo. At de eorumdem pœnitentiæ libellis Iulio Papæ oblati S. Epiphanius etiam meminit, atque Seuerus, & alij. Porro hanc Synodum Mediolani, & exomologesin Romæ hoc anno putamus contigisse, cum adhuc ipse Iulius superesset, quem anno sequenti, ipso veris initio, ex hac vita migrasse dicemus.

A Athanas. Orat. 1 contra Ariam. HAERETICI CORAM ROMAN. PONT. PœNITENTIAM ARGVNT.

Epiph. haeres. 68. Seuer. hist. lib. 2.

Rursum verò quod ad eosdem Vrsacium atque Valentem spectat, subscripserunt iidem pacificis seu communicatoriis Encyclicis Athanasij litteris, cum eas ferentes nacti opportuè essent ipsius Legatos. Sed quænam hæc fuerint, dicendum est. Cum enim ad suam Ecclesiam Athanasius Alexandriam peruenisset, sicut in itinere fecerat, Palæstinorum Episcoporum communionem suis ipsorum litteris testatam accepit, atque ex Libyæ & ceteris proximarum regionum Episcopis datis & acceptis mutuo litteris, eandem (vt vidimus) consecutus est: vt autem eodem communicationis symbolo reliquis longè positas Ecclesias sibi coniunctas redderet, elaborauit.

XXIV. VRSA CII ET VALENTIS SVBSCRIPTIO VRSA CII ET VALENTIS AD ATHANAS.

Sed cur hæc ageret Athanasius (cum plus quàm satis ei esse poterat sententia promulgata in Concilio Sardicensi, omnium qui interfuerant subscriptione firmata) illud mihi quidem facilè persuadeo, ipsum vel diuino Spiritu admonitum, prænouisse acriter, quæ instabat, venturam persecutionem, vel fortasse eandem ex obitu Constantis coniectura assequi potuisse: atque eam ob causam, vt sua ipsorum subscriptione obligatos in officio continere posset Episcopos, ne rursus ingruente Arianorum toto Orbe procella quaterentur, hac iacta anchora, Catholica communionem (si tamen satis esset) voluit confirmasse. Qui autem ab eodem Athanasio ad hoc opus legati fuerint, & qui subscriperint, ipse institutam profecutus orationem de rebus gestis Alexandria, cum rediisset, deque Vrsacij & Valentis pœnitentia Romæ peracta, hæc subdit:

XXV. ATHANAS. SVBSCRIPTIONE PRAECCURSAT EPISCOPORVM.

Has cum dedissent litteras Vrsacius & Valens, vltro subscripserunt epistolis pacificis, quas Athanasij presbyteri, Petrus, Irenæus, & Ammonius laicus, ad id circumueñtes, colligebant: cum tamen Athanasius nihil tale ab Vrsacio & Valente postulasset. Quis igitur ista & tantam Ecclesiæ pacem non admiratus est? Quis non gauisus de tanta & tot Episcoporum inter se concordia? Quis Deum non glorificauit, conspecta in Synaxis tanta populi læticia? Quot igitur inimici simultatem deposuerunt? Quot prius calumniam passi, calumnias suas damnauerunt? Quot prius odio infesti, Athanasium postea dilexerunt? Quot palinodiam suorum in eum scriptorum cecinerunt? Multi, qui vi, non voluntate apud Arianos agebant, noctu ad Athanasium venientes, sese ei purgabant, hæresimque simul anathemate execrabantur, & veniam de insidiis & calumniis suis postulabant: corporibus quidem se apud illos apparere, animo autem cum Athanasio Synaxin facere, & semper cum eo esse, postulantes hac in re sibi fidè haberi.

Athanas. epist. ad Solitar.

XXVI. LEGATI AB ATHANASIO MISSI.

Hæc cum audirent & conspicerent sententiæ Eusebianæ hæreseosque successores, inter quos Laurentius ille castratus, quem ne sub laici quidem specie ad communionem admitti oportuit, eò quod seipsum abscidit, vt liberè cum Eustolio dormiret, reuera quidem muliere, sed quam ille virginem prædicaret, Georgius item, & Acacius, Theodorus, Narcissus, qui in Synodo depositi exauctorati que erant, magno pudore suffundebantur. Deinde cum videretur tantum cum Athanasio animorum consensum & pacem agitari, erant enim plures in hoc numero quàm quadringenti tum è magna Roma, atque vniuersa Italia, Calabria, Apulia, Campania, Brutio, Sicilia, Sardinia, Corsica, tum ex vniuersa

XXVII. INVIDIA EXAGITAT ARIANOS.

vniuersa Africa, Galliis, Britannia, Hispaniis vnà cum magno illo confessore Osio, & A Pannoniis item, & Norico, Sciscia, Dalmatia, Sardica, Dacia, Mysia, Macedonia, Thes-

XXVIII. LEGATIO MAGNENTII AD CONSTANTIVM IMP.

Hoc eodem tempore missa est à Magnentio tyranno ad Constantium Imperatorem legatio: fuerunt autem ad hoc opus electi qui maioris nominis esse in Galliis vide-

* Athanas. Apolog. ad Constantium.

XXIX. VNDE NOVA CALVMNIA IN ATHANASIO COMPARATA.

* Maximus

Ego igitur admiratione prodigioque calumnie perculsus hæsito, quid oporteat respondere; meque in mille mortes condemno, si vel suspicio talis de me vsipiam fuerit;

XXX.

Quando autem isthæc & alia crimina in eundem Athanasium obiecta fuerint, suo loco dicemus: longè enim errant, qui putant ipsam, mox vt Alexandriam peruenit, ex-

* Athanas. ep. ad Solitar. CONSTANTINVS ETIAM POST CONSTANTIS MORTEM FOUIT ATHANAS.

mandatis ad Felicissimum tunc temporis Ducem, & Nestorium Præfectum cum his mandatis misit, vt curæ ipsis esset, ne Philippus, aut quiuis alius Athanasio insidias mo-

His igitur Constantij litteris Athanasius communitus, ad triennium in sua Ecclesia perseverat, quo tempore totus erat in sacris Synaxibus celebrandis: additq; his Socra-

Verum de frequenti populo quæ alia quadam occasione dicat ipsemet Athanasius, audiamus: sed primum de ipsa Magna ecclesia, cuius occasione conflata est calumnia eidem Athanasio, quid de eius origine Epiphanius tradat, hic describamus:

Festum erat Paschæ, & tanta vis populorum aderat, quantum Christianorum in vrbem esse Christicola: Principes optarint. Cum igitur & ecclesiæ paucæ parvæque essent, magnoque tumultu posceretur, vt in Magna ecclesia conuentus celebrarentur;

Beatæ siquidem memoriæ Alexander, cum alia loca angusta essent, in ecclesia Maiore Theonæ, quam ædificabat, Synaxes celebrare voluit; id enim iubebat hominum frequentia: nec in cogendo populo respexit, eam nondum exædificatam esse.

xxxv. QUID ATHANASIVS ALEXANDRIÆ.

xxxii. Epiph. hæ. ref. 69. ERBQVENSIS SIMVS POPVLVS ALEXANDRINVS. Athanas. Apolog. ad Constantium.

xxxviii. PASCHÆ PRIMO VBI CELEBRATA SYNAXIS.

xxxiv. EXEMPLVM ALEXANDRI EPISC. ALEX.

celebrata sunt à nobis Encænia, sed tantummodò precationum Synaxis habita est. Tu igitur, sat scio pro tuo in Deum studio, approbasses populorum alacritatem & deuotionem, mihiq̃ue veniam dedisses non impediendi tantorum populorum preces.

XXXV. IN ECCLESIA NON DEDICATA LICERE SYNAXIN AGERE.

Ego autem obreſtatore meum libens iterum interrogari: Vtrobina rectum erat populū suis orationibus vacare, in desertis ne, an in oratorio non ad plenum exedificato? Vbi conueniens erat & sanctum, vt populus audiret acclamationē hanc, Amen; in solitudine, an in templo, quod iam Dominicum appellabatur? Tu autem, religiosissime Imperator, vbinam malles populū manus extendere, & pro te orare; ibi ne vbi Ethnici oberrabant, an in loco tuum nomen & titulum præfererent, quem iam in præsentia, immò etiam tunc temporis cum prima fundamenta iacerentur, Dominicum vniuersi appellabant? Sentio tibi tuum locum magis probari: reticendo enim, hoc ipsum significas. At hoc ipsum (inquit aduersarius) in ecclesiis faciendum erat. Verum (vt dixi) paruæ nimis & angustæ erant pro tanta multitudine populorum. Deinde preces faciendæ erant.

XXXVI. POPULI COMMODITATI CONSULENDUM.

Quid ergo rectius putas, particulatim & diuise vnà cum periculo elisionis populū Synaxes facere, an potius vt in locum omnium benè capacem conueniat, & vnā eandemq̃ue sine dissonantia vocem reddat? certè id rectius est, cum id concordiam vnanimis multitudinis ostendat, & Deum ad exaudiendum promptiorem habeat. Nam si pro ipsius Saluatoris pacto in consensu duorum quodcumq̃ue petierint, fiet: quid igitur futurum, vbi ex tot tantisque populis in vnum congregatis vna vox respondeatur acclamantium, Amen? Quis hoc ipsum non admiratione prosequetur, aut non inter felicia prædicet, cum videat tantam multitudinem in vnum locum conuenire? Quid gaudij ibi ex mutuo inuicem conspectu, antea solitis in diuersa loca dispersi? Omnibus certè, præter vnum calumniatorem hoc ipsum dolentem, incredibili lætitiæ fuit.] hætenus Athanasius, quæ prolixa licet, non piguit recensuisse, quòd in his multa prædicantur de antiqui ritus Ecclesiastici disciplina.

XXXVII. CONSTANTIVS CVR BENE HABUIT ATHANASIVM.

Constantius igitur, quòd grauioribus Romani Imperij periculis vrgeretur, contempsit omnia quæ in Athanasium ab aduersariis inferrentur, immò (vt diximus) iteratis tertio litteris, eum ab omnibus tutum redditum in omnibus voluit: haud puto quidem pietatis ergò, vt pote qui numquam se à consuetudine Arianorum Episcoporum abstulit: sed potius, quòd haud videretur tempus opportunum aduersus Athanasium inire certamen, & reddere sibi Ægypti populū Christianum insensum, qui erga Athanasium propensior esset. Haud enim leue periculum videri poterat, Athanasio inferendo negotio, populū in se Ægyptium concitare, quem (vt demonstratum est) à Magnentio missa legatio Valentis atque Clementis Comitum permouisset.

XXXVIII. ÆGYPTII QVALES. Ammian. l. 22. in fine.

Iidem planè, quales olim semper fuisse diximus, moribus esse perseuerabant Ægyptij, vt Ammianus horum temporum Scriptor ait: Ad singulos motus excandescetes, controuersi & repositores acerrimi. Erubescit apud eos, si quis non inficiando tributa, plurimas in corpore vibices ostentat: & nulla tormentorum vis inueniri adhuc potuit, quæ obduratum vllius pectus latrocinij inuitum elicere potuit, vt nomen proprium dicat.] Hos, inquam, modò laceſcit, nihil aliud videri poterat, quàm nouum gignere bellum, tunc præfertim, cum tam bello Persarum in Oriente, quàm duobus tyrannis in Occidente recens exortis, vniuersum quod reliquum erat, Romanum Imperium sub dubia alea versaretur.

XXXIX. CONSTANTIVS TOTVS IN EXPEDITIONE. lib. 4. de re milit. Cod. Theod. * separati otio tradentur.

Contempsit igitur Constantius cetera, qui in colligendis copiis ad nouum exercitum comparandum totus erat. Cuius rei causa in primis illud reperitur hoc anno sanciuisse decretum, vt qui ex indulgentia Principis militiæ vacationem acceperant ante tempus legitimum absolutum, ad militiam denuò reuocari deberent. Extat de his reſcriptum ad Cretionem Comitem his verbis: Quamuis omni tempore opera dari debuerit, ne sacramentis militaribus separatio traderentur, qui nec stipendiorum numero, nec contraria corporis valetudine quiete perfrui debent: tamen prudentiæ tuæ prosecutione admilla, quæ apud nos verbis facta est, præcepimus, vt qui ante stipendia emensa, vel integra corporis valetudine otio mancipati sunt, restituantur pristinis numeris. Dat. v. Kal. Iulij, Sergio & Nigriano Coss.]

XLI.

Quod verò imminente prælio ex tyrannis & bello Persico instante, totum videretur Romanum Imperium esse in discrimen adductum: Constantius aggreditur inite

noua

A noua consilia: cum enim mascula prole careret, nec spes reliqua propinqua videretur liberorum deinceps suscipiendorum; de creando Cæsare Gallo ex Constantio fratre Magni Constantini & Galla matre genito consilium iniit, eiq̃ue in matrimonium collocare Constantinam sororem suam, filiam eiusdem Constantini, decreuit; quòd profecturus ipse in Occidentem cum exercitu aduersus tyrannos, eidem administrationem cederet Orientalis Imperij. Agebat Gallus hoc tempore ætatem annorum viginti quinque, qui, mortuo Constantino, natus erat annos duodecim. Sed & eadem ex causa etiam Iuliano, quem sub disciplina diutius continuerat, latiores laxat habenas. Quamdiu enim de suscipienda ex coniuge prole spes resedit in animo, vterque tam Gallus quàm Iulianus, ne quid vniquam noui moliri possent, arctiori sunt vallati custodia, nec publicus aliquis illis est traditus magistratus, sed ne inter suffectos quidem Consules vel alios honores vmbrales quisquam illorum adscitus est.

CONSTANTIVS CREARE GALLOS CAESAREM COGITAT.

At quoniam anno, præsentis ne, an sequenti potius, Gallus creatus sit Cæsar, cum diuersæ de his sententiæ reperiantur: in eam magis descendimus, quòd sequenti anno eam Gallus à Constantio dignitatem fuerit consecutus, ipsis nempe Constantij Quinquennialibus tertio reperitis, quibus solemnitibus Cæsares dici solere, compluribus exemplis superius est demonstratum. His accedit etiam, quòd cum Ammiano Marcellino auctore liqueat, ipsum Gallum quarto sui Imperij occisum fuisse, planè sequenti potius illud ipsum auspiciatum esse, dicendum est. Ceterum interuersum in hoc esse Hieronymi Chronicon, nullus poterit dubitare, quo Galli Cæsaris creatio recensetur anno decimo septimo Constantij Imperatoris, post occisum quoque Magnentium. Commendata verò extitit pietas Galli, etiam martyris testimonio: & quidem de egregia eius animi indole & sincera religione signa plura edita sunt, quæ tamen postea mores incompositi macularunt. Sed de eo sæpè inferius agendum erit, cum singulis quibus vixit annis, res ab eodem præclare gestas ordine temporis recensebimus.

XLI. QVANDO GALLVS CREATVS SIT CAESAR.

IESV CHRISTI IVLII PAP. CONSTANTII IMP.

ANNVS 351.

ANNVS 15.

ANNVS 15.

QVI sequitur ordine annus Domini trecentessimus quinquagesimus primus, ob tyrannicos motus, absque nouis Consulibus transactus, nota Consulū anni superioris factis adſcribitur, post Consulatum scilicet Sergij & Nigriani: quo Flavius Constantius Gallus creatus est Cæsar à Constantio Imperatore, cum ageret Antiochiæ, vbi tunc egregium illud specimen Christianæ sibi instæ pietatis edidit, quod à Sozomeno ita describitur: Vbi verò Gallus frater Iuliani, Cæsar à Constantio designatus, Antiochiæ ætatem degit, quoniam Christianus erat, & quia in primis eos, qui pro religione Christiana martyrium obierant, colebat: constituit hunc locum, nempe nemus Daphnes in suburbis positum, purgare tum superstitione Gentium, tum intemperantium hominum contumelia. Atque cum persuasum haberet, se facile hoc perfecturum, si modo ecclesiam ibi in delubri loco extrueret: transtulit in Daphnem loculum Babylæ martyris, qui Ecclesiam Antiochenam præclare admodum rexisset, martyrioque occubisset.

GALLVS CREATVS CAESAR. Sozom. l. 5. cap. 18.

TRANSFER- TVR CORPVS BABYLAE IN DAPHNEM.

Ex quo quidem tempore dicitur, dæmonium nullum oraculum, vti consueuerat, edidisse. Videbatur quidem primò id propterea accidisse, quòd victimis iam carebat, & cultu illo, quo antea designatus fuerat: sed postea tamen ab eo ipso patefactum est, quòd martyr, cuius corpus in proximo repositum erat, impedimento fuit, quòd minus istud, vt solet, præstaret.] At id de querelis idoli aduersus Babylam, quòd sub Imperio Iuliani contigerit, & prolixiore indigeat oratione, ad illud ipsum tempus reuicimus. Collocauerat ibi olim (vt dictum est) Constantinus statuam Helenæ matris suæ; locumq̃ue illum, mutato Daphnis nomine, Augustale appellasse, ex Suida superius in obitu Helenæ diximus. Conatus illud quidem Constantinus fuisse videtur, vt, abolito Apollinis nomine, Daphne ex superstitione in religionem transfiret.

Suid. verb. Augustale.

At dicet aliquis: Cur, sicut compluribus aliis in locis fecit, Constantinus non est demolitus templum illud formosissimum Apollinis in Daphne positum, sed nec Constantius,

III.

Annal. Eccl. Tom. 3.

Iii 2

stantius,

CONATYS
CONSTAN-
TINI IN DE-
MOLIENDIS
TEMPLIS
QVOVSQVE
PROGRES-
SVE.

stantius, vel Gallus ipse, qui locum expurgare, & reliquiis martyris sanctificare contem- A
dit, id ipsum præstitit? Dicam, quod & superius artigi: illud tam de Constantino, quàm
de filiis imperantibus obseruatum, vt quæ in amplissimis vrbibus erant augustissima
templa, iidem minimè demoliti fuerint; quòd scirent, Gentiles ciues, quibus eadem
ciuitates confertæ essent, pro defensione deorum patriorum atque templorum vsque
ad vitæ exitum certaturos. Ex hoc videas, Romæ Capitolium, & Alexandria Serapium
illæsa penitus remansisse, pariterque templum Apollinis Daphnes in Antiocheno sub-
urbio collocatum, de quo agimus, ab omni iniuria liberum esse relictum, necnon nobi-
lissimum structura & antiquitate Marnæ templum Gazæ, & alia his similia, pro quibus
tuendis ciues vitam profunderent; demolitis nonnullis aliis, quæ essent in minoribus
ciuitatibus collocata, pro quorum defensione haud facîle colligerentur qui certamen
inirent ex Gentilibus ciues, ceteris redditis Christianis.

IV.

DAPHNE
CONSTAN-
TINI ANA
DICTA.

Ceterum de antiquanda memoria Apollinis in Daphne, nisus est magno studio B
Constantinus, vt locus ille non ampliùs diceretur Apollinis, sed sui ipsius nominis Con-
stantini: quòd non tantùm quæ sunt ex Suida recitata declarant, verùm etiam antiqua
numismata id egregiè præferunt, quorum vnus, exemplar hîc tibi accuratè formis
reddere laborauimus:

CONSTANTI
NISIGNVM.
* Extat apud
R. D. Laliu
Pasqualinu
Canon sacra
Mariæ Ma-
ioris, &
D. Angelum
Brentianu
Papies. Ful-
siuui Vrsi-
ni & alios.
b Galz. in
Thesauru,
& Orco de
nummis.

a

c

cuius generis nummi multi^b meminere, licet de eius interpretatione germana, simulq;
legitima lectione certauerint: dum alij, quod habet à tergo numisma, C O N S T A N T I N I
A N A D A F N E, vt ponuntur, ab inuicem separatas eas diuisiones esse vulerint: alij
rursum illud, A N A, cum litteris illis, C O N S T A N T I N I, iungendum existiment, vt sit
verborum illa connexio, C O N S T A N T I N I A N A D A F N E. quod vt magis probem,
quæ recitauimus ex Suida, suadent. Quibus accedit, quod idem Constantinus vige-
matertæ legioni, quam recens scribendam curauit, nomen indidit vt diceretur Con-
stantiniana Daphnensis, vt ex antiquis inscriptionibus^c apparet: cui vincenti, & de su-
peratis hostibus triumphanti, iam non ex Apollinis, sed Constantini Daphne, nempe
Laureto (quod propriè *δαφνῶν* est) laureas ad triumphum Victoria ministraret.

^c Habes The-
saur. Hubert.
Galz.

V.

Porro locum illum peramcenum sibi iniuste Apollinem proprium vendicasse, non-
nisi ex fabula à Poëtis conficta, S. Ioannes Chrysostomus, & ipse ciuis Antiochenus, as-
firmat^d, quem iniustum possessorem Constantinus spoliasse videri poterat, titulo in eo
Imperatoris affixo; nisi in idolo vocali, immò loquaci, Apolline reclamante, omne Con-
stantini studium irritum penitus redditum esset. Deridet quippe dæmon (quod est in
Iob^e) vibrantem hastam: nec (quod superius ait) fugabit eum vir sagittarius: in sti-
pula enim versu sunt ei lapides fundæ. Quamobrem qui^f infirma eligit Deus, vt fortia
quæque confundat, contumax idolum Imperatori, martyris ossibus expugnandum du-
xit, cum in Galli Cæsaris animum salubre illud immitit consilium, vt Babylæ marty-
ris (quod diximus) illuc reliquias opportunè transferret, quas in Apolline latens dæ-
mon horresceret: sicque innotesceret omnibus, non esse Dominatoris Imperij Roma-
ni roboris violentum inuasorem à possessione deiicere, atque humanarum virium fa-
cultatem, proteruum superbumque compescere dæmonem, sed diuinæ id tantùm esse
potentiæ, quæ in reliquiis martyris elucesceret. De hac enim Babylæ martyris in Daph-
nem facta per Gallum Cæsarem translatione cum suis agit idem Chrysostomus, post
multas, hæc denique habet de idolo reddito prorsus muto, obstruente martyre eius os,
nonnisi ad gloriam Dei hætenus apertum relictum:

^d Chrysof.
lib. contra
Gent.

VI.

At quomodo (inquit) idem Babylæ & dæmonis potestatem extinxit? Primum quidem
tum dæmonis inibi habitantis obidionem, tum fabulæ noxam in iis ipsis, quas dixi,
rebus

A rebus inefficacem reddidit: deinde & dæmonem ipsum exegit: Verùm antequam ad
exactionis modum veniam, illud vos annotare postulo, Babylam non statim vbi adue-
nit, dæmonem eiecisse: sed manentem eum otiosum, inerrem agendisque rebus ineptum
reddidisse. Illi enim osita obstruxit, vt vel lapidibus ipsis magis mutus redderetur. Et
quidem manentem inibi dæmonem superauisse, non minus fuit, quàm si eum de loco
exegisset; cum, qui loci illius accolis omnibus fucum priùs feterat, ne extincti qui-
dem Babylæ cineres contueri sustineret. Ea enim est Sanctorum potestas, vt illorum
supersticum dæmones ne umbrasquidem aut vestes ferre possint, vita autem functorum
& loculos quoque reformident. Itaque si quis quæ ab Apostolis facta fuisse prædican-
tur, fidem non habet: is tamen, memoriæ huius miracula intuitus, ab impudentia sua
desistat. Nam qui de omnibus olim Gentilibus victoriam reportabat, à martyre tam-
quam ab hero increpitus, suppressa voce, latrare desit.] hæc & alia de his Chryso-
stomus. Quomodo autem sub Iuliano Apostata, sui ipsius aded diuturni silentij causam
Babylam esse, Apollo confessus fuerit, atque ictus fulmine conflagrarit, suo loco dicturi
sumus: at iterum ad laureas Daphnis.

MARTYRIS
RELIQVIA-
RYM POTEN-
TIA ADVER-
SUS DAB-
MONEM.

Quòd igitur non ampliùs ab Apolline Imperatores ipsi, atque milites cum iis trium-
phantis, coronas acciperent, sed à Christo, qui victoriæ auctor fuerat; inde accidit, vt
cum laureas exercitus victor in corona gestaret, ad omnem superstitionis memoriam
abolendam, eamdem Christi nomine insigniret: verùm id quonam modo fieri con-
tingeret, vt assequi Lector possis, egregium hîc tibi exemplum ex prototypo, vt se habet,
reddendum curauimus ex ærea antiqua corona, quæ extat Romæ apud R. D. Lælium
Pasqualinum Canonicum S. Mariæ Maioris, quo ob morum suauitatem atque peri-
tiam familiarissimè vtor, egregium planè antiquitatis monumentum, quod in suo re-
rum antiquarum thesauro afferuatum custodit: quam quidem coronam ex Christi no-

VII.
DE CORONA
NOMINE
CHRISTI
AVCTA.

D mipe, quod expressum elucet in fronte, nonnisi Christiani hominis gestamen fuisse,
absque controuersia omnes intelligent. At de his modò satis. Iam quæ anni huius re-
liqua sunt, prosequamur.

Euecto in sortem Imperij Gallo creato iam Cæsare, inuidia animum Iuliani pupu-
git, qui & ipse (vt dictum est) Constantij Augusti fratre erat natus; atque progressu feli-
cissimo Galli in eam spem erigitur, vt ipse quoque aliquando esset potiturus Imperio:
quam conceptam spem vatum arcanis responsis in dies magis aluit atque nutriuit: in
his enim consulendis, & clandestinis oraculis sciscitandis, hoc potissimum tempore,
multus fuit: nam de eo in primis Theodoretus hæc tradit^a: Postea verò quàm Con-
stantius venit in Occidentem, quò bellum aduersus Magnentium gerendum eum per-
traxerat, & Gallum Cæsarem Orientis renunciauit, qui & vir pius fuit, & ad extremum
vitæ diem pietatem excolere nõ destitit: Iulianus metum, qui ei perutilis & necessarius
fuerat,

VIII.
IULIANVS
TOTVS IN
CONSVLEN-
DIS MAGIS.

^a Theod. li. 3.
cap. 3.

fuerat, eiecit ex animo, & iam armare se audacia, & praterquam debuerat, Imperij cupiditate exardescere coepit. Proinde perlustrare Graciam, conquirere vates & ariolos, sciscitaturus ab illis, voti ne compos futurus esset: atque incidit in hominem qui ei hoc predicere pollicitus sit.

IX. Qui quidem, deducto eo in fanum simulacrorum, & intra eius adyta collocato, fraudulentos daemones inuocat. Quibus, specie qua solent, apparentibus; metus coegit Iulianum signo Crucis frontem suam signare. Daemones igitur Dominici trophaei conspicati figuram, & suae ipsorum cladis recordati, confestim euasuerunt. Tum praestigiator, causa, cur fugerent, intellecta, Iulianum obiurgat: qui eum timorem, in quo erat, declarauit, & se virtutem Crucis vehementer admirari dixit: nam daemones, quoniam eius figuram ferre non poterant, au fugisse. Cui praestigiator: Ne (inquit) amabere, sic existimes: siquidem non ob eam causam, quam tu affers, formidabant, sed tuum factum detestati, se ab oculis nostris remouerunt. Ita miser ab eo in fraudem impulsus, tum impiis initiatur mysteriis, tum peccatis eius scelere completur, & infelix propter Imperij cupiditatem pietate omnino spoliatur. hucusque Theodoretus.

X. Quae quidem dum pluribus a Gregorio Nazianzeno narrantur, iunguntur rebus ab eo gestis cum iam Imperator esset. Porro Eunapio quoque auctore scimus, hisce eum hominum consuetudinibus delectatum: siquidem praeter Maximum illum magum, de quo plura superius, familiariter quoque vsus est Aedesio illo famosissimo, summo totius Gentilitiae superstitionis antistite, & huic non imparibus Chrysantio Sardiano, Eusebio, Prisco, & aliis illorum temporum magiae eius, quae sit per inuocationem daemorum, peritissimis: quam quidem Deo execrandam, & hominibus detestandam professionem honesto philosophiae pallio contegebant: quo deceptus Constantius, Maximum illi in addiscendis philosophicis facultatibus magistrum dederat; qui sane in praestigiis edendis quam solers artifex esset, exemplum vnum a Sardiano conscriptum satis superque poterit demonstrare, cum haec de illo ait:

XI. Aliquot e nobis, qui simul eramus, ad Hecates aedem Maximus conuocauit, multosque stultitiae suae citauit testes: nam cum eo ventum esset, deamque salutassemus, ille ad nos conuersus, Desiderate, ait, charissimi sodales, & quod veterum est contempnamini, vt & intelligatis ecquid ego vulgo hominum promiscuo praestem. A quibus verbis cum humi confedissemus omnes; ipse emundata thuris mica, admurmuratoque apud se ad finem vsque hymno nescio quo, ed ostentationis processit, vt deae simulacrum ridere coepit, si quidem is risus fuit. Iamque perturbatis nobis omnibus ob spectrum, Neminem, inquit, vestrum istam ob rem commoueri volo: mox enim faces etiam, quas dea manibus tenet, inflammabuntur. Anteuertit verborum finem luminis splendor, qui faces accendit. ista ex Eusebio recitat Sardianus.

XII. Quantum etiam idem Iulianus fuerit Iamblichi studiosus (quem ex his, quae auctore Sardiano dicta sunt, magum omnium praestantissimum fuisse liquet) cum recitata superius ex ipsius Iuliani litteris manifestant, tum quae habet in alia ad eum epistola scripta declarant his verbis: At ego (inquit Iulianus) ne me hominem quidem esse, dicere ausum (vt est in prouerbio) quamdiu absum a Iamblicho. & rursum in fine epistolae: Certè cum veteres pro Homero, Platone, Socrate, & si quis alius in Orbem hunc incidit, iusta vota feliciter atque ex animi sententia fecerint, vitamque illorum hoc modo produxerint: non erit incommodum, hominem nostra aetate viris illis & vita & oratione parem similibus votis ad summam senectutem cum omnium felicitate transmittere. haec Iulianus, magiae Iamblichi studiosus. Quanta verò hisce praceptoribus fuerit imbutus impietate, & quam maxime sub talibus artificibus fuerit excultus ad praestigias atque magias, & sub eiusmodi educatoibus imbiberit odium Christi, declarauit euentus. Quomodo autem post haec in suspicionem adductus affectata tyrannidis, instar Protei in alium se mutauerit, Athenasque contulerit, suo loco dicturi sumus.

XIII. Haec planè sunt illa Iuliani tempora, quae a S. Gregorio Nazianzeno sic describuntur: At verò postquam fratre Gallo ab humanissimo Principe ad Imperij societate adscito, parteq; Orbis terrarum haud parua in administrationem accepta, pro animi libidine, ac sine vlllo metu perniciosissimis studiis & praceptoribus operam dare licuit; ipsi porro Asia (Pergamum nempe, vt dictum est) impietatis schola erat, tam quae circa siderum scientiam, & natiuitates, inanemque praescientiae imaginationem vanissime occupatur,

IGNO CAUCIS DAEMON ABIGITVR.

Greg. Naz. in Iul. Orat. 1. IULIANI FAMILIARES MAGI.

Eunapio Sard. Vit. Philosoph.

MAXIMI PRAESTIGIAE.

IULIANVS STUDIOSSISSIMVS IAMBLICHI.

Greg. Naz. Orat. 1. in Iul. IULIANVS MAGIAR INTENTVS.

A cupatur, quam quae circa praestigiarum artem earum asseclam versatur: vnum hoc iam restabat, vt ad impietatem vis & potestas accederet. Non multum temporis interfluxit, cum hanc quoque illi aduersum nos concedit exundans multorum iniquitas, &c.] quibus omnibus facile declaratur, vsque ad praesentem annum, quo Gallus creatus est Caesar, Iulianum in clericali vita, qua fuerat initiatus, perseuerasse, hancque secundam illius fuisse apostasiam.

Siquidem prior illa adnumeranda est, cum clam culturae daemorum se addicens, Christianam religionem penitus detestatur, quod immane scelus inanis illa ab eo saepe tentata aedificatio, & diuinitus secuta demolitio templi martyris patefecit. Secunda vero praesens apostasia censenda est, cum exiit, quod induerat, clericum, siue monachum. Tertia autem illa solemnior, cum quod specie tenus ac simulate Christianum nomen praeseferebat, ad id quod moliebatur tunc sibi proficuum, iam adeptus Imperium, aperte procul abiicit, ac detestatur. Sic videas in Iuliano nouum Proteum diuersas pro temporibus mutare formas: nam & qui hoc tempore, solutis timoris habenis, quod vult facit, & liber incedit, pauld post (vt dicemus affectati) Imperij apud Constantium suspicionem laborans, vt ea se liberaret, pallium induens philosophicum, professurus philosophiam, Athenas profectus est. sed de his suo loco inferius.

Hoc eodem anno Constantius Imperator aduersus Magnentium tyrannum, necnon Vetranionem expeditionem futuram cogitans, salubre consilium inuit, vt omnes quos in tyrannum armauit milites, Christiana religione imbuti & sacro Baptismo initiati essent: quod si quis facere detrectaret, exui mox cingulo militari, & ad propria reuerti praecipit. Theodoretus enim de his haec tradit: In bello namque contra Magnentium suscepto, toto suo exercitu coacto in vnum, omnes cohortatus est, vt diuina percipiant mysteria: quippe exitum vitae tum aliàs semper, tum in bello potissimum incertum esse, praesertim cum in eo infinita tela, iacula, hastae, vtrunque mittantur, quin etiam intententur gladij, sicar, & alia instrumenta bellica, quibus violenta infertur mors. Proinde oportere singulos stolam illam pretiosam induere, quae in illa altera vita nobis omnibus cum primis necessaria est. Quod si quisquam eam vestem accipere recuset, eum inde iam domum abire iubet: nam se nolle cum hominibus, mysteriis minimè initiatis bellum gerere. haec Theodoretus.

Cum igitur tantum modò Christianos baptizatos militiae Constantius adscribi praeciperit: inde accidit, vt Gentiles, qui id facere recusarent, exuti militia, ad paganitatem redacti, Pagani pariter, hoc est, non milites, dicerentur: indeque etiam postea vsu venit, vt Ethnicis omnes à Christianis Pagani sint nominati, qui multos deos colerent. vnde Marius Victorinus, Graeci, inquit, quos ελλήνας, vel Paganos vocant, multos deos dicunt. At de hac quidem voce consule quae sunt à nobis pluribus disputata in nostris ad Romanum Martyrologium Notis. Vt autem iidem dicerentur Gentiles, id acceptum est ex Iudaeis, vnde Paulus: Siue Iudaeus, siue Gentilis. Apud Romanos verò, Barbari tantum hoc tempore dicebantur Gentiles, vt constat ex Imp. rescripto. Ex hoc ergo tempore cum tantum Christianis militare liceret, non nisi vnum esse coepit militum iuramentum in militari professione, quod ita ponitur à Vegetio: Iurant (inquit) per Deum & Christum & Spiritum sanctum, & per maiestatem Imperatoris, quae secundum Deum generi humano diligenda est & colenda. sic Vegetius, qui scripsit Valentiniiani temporibus.

E Haec igitur lex, qua factum est, vt omnes militaturi imbuerentur sacro Baptismo, pariter effecit, vt, qui in exercitu erant catechumeni, sacro Baptismate initiarentur: cum S. Martinus adhuc catechumenus & ipse pariter fuit baptizatus, annum agens suae aetatis (vt auctor est Gregorius Turonensis, qui eum vndecimo anno Constantini Magni natum affirmat) trigésimum quintum: qui enim dicto anno vndecimo Constantini genitus est, Sabino & Rufino Consulibus, anno Domini scilicet trecentesimo decimo sexto, vsque in hunc annum oportuit ipsum propagasse dictam trigintaquinque annorum aetatem. Sanè quidem abhorrerem penitus à Gregorij sententia, vt abhorruimus in Notis ad Martyrologium Romanum, quas corrigas ex his quae dicturi sumus, vt quae à Seucro, qui res gestas S. Martini scripsit, tantopere discrepat, nisi eiusdem Seueri scirem esse confirmatam auctoritate. Quam enim à Gregorio de aetate S. Martini Seuerus discrepare videatur, ex his accipe, quae ipse in Vita eiusdem S. Martini habet his verbis:

XIV. IULIANI PLVRES APOSTASIAE.

XV. EXPEDITIO RELIGIOSA CONSTANTII.

Theodor. libro 3. cap. 3.

XVI. PAGANICVR DICICOEPTI GENTILES.

Marius Victor. de Homouiso recip.

1. Cor. 12. uti. demp. Gen. Cod. Theodof.

Veget. de re mil. l. 1. c. 5. MILITARE IVRAMENTVM.

XVII. S. MARTINI AETAS ET BAPTISMVS Greg. Turon. hist. Franc. l. 1. cap. 36.

Seuer. Vit. S. Mart. c. 1.

bis: Cùm edictum esset à Regibus, vt veteranorum filij ad militiam scriberentur, pro-
dente patre, qui felicibus eius actibus inuidebat, cùm esset annorum quindecim, raptus
& catenatus, sacramentis militaribus implicatus est.] & paulò post: Triennium ferè
ante Baptismum in armis fuit.] ac proinde ipsum anno decimo octauo suæ ætatis bap-
tizatum esse, affirmare videtur; & quod sequitur, tantùm biennio postquam baptizatus
est, militasse.

XVIII. Cùm, inquam, tantopere discrepent quæ de ætate Martini Gregorius tradit, ab his
quæ ex Seuero recitauimus, planè ea reiicienda putarem: cùm, omnium sententia,
maior sit præstanda fides Seuero, quàm Gregorio; cùm ille eodem cum Martino sæculo
vixerit, quo & vsus est familiarissimè, iste verò post annos fermè ducentos ab obitu
S. Martini claruerit: nisi sententiæ Gregorij alio in loco (vt dictum est) eundem Seue-
rum a haberemus auctorem: etenim in Dialogis ait S. Martinum septuagenarium tunc
fuisse, cùm Maximum Imp. conuenit: quod eiusdem constat auctoritate b eo anno
contigisse, quo Euodius Consulatum gerebat: estis annus Domini trecentismus octo-
gesimus sextus. qui igitur dicto anno septuagenarius erat, necesse est affirmare ipsum
natum fuisse anno Domini trecentesimo decimo sexto, ipse est annus vndecimus Con-
stantini, quo ponitur à Gregorio S. Martini natalis: qua etiam ratione consentit Seue-
rus, hoc anno egisse Martinum cùm ætatis trigessimum quintum, & sub Iuliano, cùm
dimissus est à militia, attigisse annum quadragesimum. Sed cùm adedè deformiter ipse
sibi contrarius videatur, qui (vt dictum est alibi) ait non excessisse ætatem annorum
viginti, cùm missionem à militia postulauit à Iuliano: nihil est planè quòd putemus,
nisi ipsum exordium Vitæ S. Martini librorum vitio esse deprauatum, cùm & alia
ibidè insint Seuero prorsus indigna: qui cùm suorum temporum res gestas, & amici in-
timi, quocum magnâ habuit consuetudinem, scripserit; haud possumus suaderi, ipsum
adedè contraria inter se litteris commendasse, & tam turpiter hallucinatum esse, is præ-
sertim in rebus, de quibus à plurimis tum viuètibz mendacij redargui facilè potuisset.

XIX. Attende, amabo te, pie Lector, quibusnam aliis argumentis ex eodem Seuero hæc
vera esse de annis S. Martini monstrantur, vnde menda in Seuerum illapsa facilius cog-
noscantur, ac pariter corrigantur: habet enim, tunc Martinum adscriptum fuisse mili-
tiæ, cùm promulgatum fuit edictum, quo iuberentur filij veteranorum ad militiam
scribi. Extat ipsum edictum d à Constantino Imperatore sancitum Consulibus Paca-
tiano & Hilariano, habens relationem ad aliud rescriptum e ad Seuerum de filiis vete-
ranorum, vt ad militiam cogentur. reperiuntur ambo in Codice Theodosiano: quo-
rum posteriore pariter significatur, adscribendos esse filios veteranorum castrensi mili-
tiæ post exactum ipsorum ætatis annum decimum sextum, nempe decimo septimo, d
idque more maiorum, vt Gellius e docet. Cuius quidem posterioris edicti tempore
cùm inueniatur S. Martinus fuisse annorum septemdecim (tot enim numerantur à
Consulatu Sabini atque Ruffini, quo natus ponitur, vsque ad Pacatiani atque Hilariani
Consulatum, nempe ab ipso anno Domini trecentesimo decimo sexto, vsque ad an-
num eiusdem trecentisimum trigessimum secundum, quo iidem Pacatianus & Hila-
rianus Consulatum gesserunt) illud planè ipsum tempus esse cognoscitur, quod à Se-
uero describitur, Martinum edicto Imperatoris coactum fuisse nomen dare militiæ, ip-
so nimirum exordio anni ætatis suæ decimo septimi.

XX. Ex quibus quoque illapsum errorem in Seuerum emendes, quo ibidem dicitur Mar-
tinus natus annos quindecim militare coactus, cùm id planè aduersetur tum antiquis
militiæ legibus, tum etiam recentioribus ab ipso Constantino tunc editis. In reliquis
verò mira quadam concinnatione concordare videas quæ scribit Seuerus. At indecens
planè est in his errorem adscribi Seuero, quæ de ætate describendorum tyronum ex fre-
quenti vsu saltem, si non ex legibus, omnibus nota essent: nam exceptis annorum num-
meris in omnibus deprauatis, cetera ab eo conscripta egregiè cum duobus illis edictis
eo tempore promulgatis concordant: nempe non tantùm (quod diximus) tum adscri-
ptum fuisse Martinum militiæ, cùm ad hoc præstandum recens edictum impelleret, sed
& quod ab eodem Auctore superius e traditum est, ipsum tyronem inter scholares alas
militasse (erat hæc equestris militia) quod quidem priore Constantini edicto filij ve-
teranorum indultum erat: nam inter alia hæc ibi leguntur b: Si autem veteranorum
filij, qui equestrem militiam tolerauerunt, inter equites probari voluerint, habeant
faculta-

SEVERI TEX-
TVS IN SIGNI-
TER DE PRA-
VATVS.

Seuer. Dia-
log. l. 2. c. 7.
Seuer. Vita
S. Martini
cap. 23.

Seuer. Vit.
S. Martini,
cap. 1.
MILITIAE
LEGES.
l. 1. de filiis
milit. Cod.
Theod.
cl. 2. eod. tit.
C. Theod.
Gell. lib. 10.
cap. 18.

SEVERI
TEXTVS
DE PRA-
VATVS.

Seuer. Vit.
S. Mart. c. 1.
l. 2. de filiis
milit. Cod.
Theod.

A facultatem.] Hanc planè apparet ex Seuero Martinum militiam delegisse, cuius pater
primariis dignatus militiæ honoribus militabat Tribunus.

Rurfus verò quod idem Seuerus a ait, Martinum postulasse à Iuliano Cæsare missio-
nem, cùm ille militans in Galliis, esset aduersus barbaros propugnaturus: consentit hoc
militaribus legibus eorum temporum, quibus Ripenses milites, post vigintiquatuor sti-
pendia, honestam missionem auctam priuilegiis accipere soliti erant, quod ex eiusdem
Imperatoris rescripto ad Maximum habetur expressum b: talis namque esse militia
Martini atque parentis eius videri poterat, vt pote in Pannonia militum. Cùm igitur
Iulianum, Ammiano auctore, & aliis, constet fuisse sub Consulatu Arbeticionis & Lol-
liani, qui est annus Domini trecentisimus quinquagesimus quintus, octauo Idus No-
uembris creatum Cæsarem, atque sequenti anno in Gallias missum ad barbaros coër-
cendos, nempe anno Domini trecentesimo quinquagesimo sexto, Consulibus Constan-
tino octauum & Iuliano: si numeres ab anno Domini trecentesimo trigesimo secundo,
quo Martinum fuisse adscriptum militiæ demonstrauimus, vsq; ad dictum annum tre-
centisimum quinquagesimum sextum, inuenies eum vigintiquatuor stipendia meruif-
se, ac proinde honestam à Iuliano, non autem causariam quam dicunt, missionem mili-
tiæ postulasse, cùm causaria nulla esse posset, quæ tantùm ægrotantibus & corpore in-
ualidis dari soleret; nec nisi emeritis stipendiis omnibus honesta missio impertiretur.

Vides igitur, quàm absurda, ac planè dixerim portentosa apud Seuerum in annorum
numeros illapsa sint menda, dum ibi dicitur Martinus ante Baptismum triennio mili-
tasse, biennio verò post Baptismum, ac si quinquennij temporis perfunctum militia à
Iuliano missionem rogasse, quem liquet ex his, quæ dicta sunt, ante Baptismum annos
viginti militasse, & quatuor post Baptismum expleffe, ac subinde missionem legitimam
postulasse. At verò procul abhorret, vt Martinus, quòd Christianus esset, missionem
petierit, quasi Christiano homini militare minimè liceret (quod vnà cum in aliis Seue-
ro est emendandum) cùm non nisi qui Christiani essent, decreto Constantij (vt nuper
demonstrauimus) militare deberent. Sed de missione Martini pluribus suo loco di-
cendum est: hæc autem occasione Baptismi eiusdem S. Martini, & expeditionis exerci-
tus Christiani, hæc oportuit differuisse de eius ætate. Sic igitur qui his Consulibus in-
iunctus est sacro Baptismo, anno suæ ætatis trigesimo quinto, redè (quod ait Seuerus)
tempore congressus cum Maximo Imperatore, septuagenarius erat: sed & qui ab eo-
dem Seuero e dicitur ab eo tempore superuixisse annos sexdecim, constat peruenisse ad
annum ætatis octogesimo sextum: in quibus tamen corrigendus est Gregorius, qui
eum obiisse tradit Cæsario & Attico Consulibus, annos octoginta & vnum, vel
alij qui diuersam ab his ex Seuero stabilitam de Martini ætate chronographiam sta-
tuisse noscuntur: in qua quidem si errare contingat, haud fiet absque magno dispendio
historicæ veritatis rerum Francorum, cùm ab obitu S. Martini apud eos olim solerent
tempora numerari.

Scriptis igitur à Constantio (vt dictum est) hoc anno militibus, in sequentem an-
num aduersus Vetranionem tyrannum agentem in Pannoniis cum exercitu primùm
profectionem instituit, inde verò aduersus Magnentium (si daretur) victrices copias
perducturus. Res enim eo statu esse positæ videbantur, vt qui Vetranionem superaret,
vel idò cœdere sibi coniungeret, totius Romani Imperij summam foret consecuturus.
Quamobrem cùm ipse Constantius, tum Magnentius demulcere virum, atque officiis
demereri certabat, quòd adscisceret quisq; sibi eum aduersus alterum in pugna socium;
promittens vterque, eundem & collegam Imperij se assumpturum. At quomodo se-
quenti anno Magnentium Constantius anteuerterit, & copias Vetranionis, illo exuto
militia, sibi opportunè coniunxerit, suo loco dicturi sumus in fine sequentis anni: mo-
dò autem ad res Ecclesiasticas redeamus, ipsas nempe dissensiones obortas in Palæstina
non inter Catholicos tantùm & Arianos, sed inter ipsos quoque Arianos & alios ex ea-
dem Arij radice pullulantes hæreticos, Semiarianos nomine nuncupatos: eaque omnia
occasione Ierosolymitanæ Ecclesiæ, Maximi obitu, successore vacantis, studiisque di-
uersorum erga diuersos (vt fieri solet) inclinantibus.

Hoc igitur anno Domini trecentesimo quinquagesimo primo ponitur à S. Hierony-
mo in Chronico obitus Maximi Episcopi Ierosolymitani: sed perperam sub eodem
laterculo notatus habetur Constantij Imperatoris annus vndecimus, cùm (vt vidimus)

XXI.
Seuer. Vita
S. Martini
cap. 3.
ELUCIDAN-
TVR LOCA
SEVERI DE-
PRAVATA.
cl. 4. de Vete-
ran. C. Theod.

XXII.
FALSA CAV-
SA MISSIO-
NIS MARTI-
NI.

ANNI
S. MARTI-
NI.

Seuer. Dia-
log. l. 3.

XXIII.
STATVS RO-
MANI IM-
PERII.

XXIV.
MAXIMI E-
PISC. IERO-
SOLYMIT.
OBITVS.

idem Maximus reperiatur anno superiore, qui est Constantij decimusquartus, vna A cum Athanasio Ierosolymis Synodum habuisse. qui igitur sedere cepit anno Domini trecentesimo trigesimo primo, & hoc anno defunctus est, annos viginti sedisse dicendus est. Ex quibus deformis erroris arguitur Nicephori Chronicon, in quo annis sex tantum Maximus sedi praefuisse ponitur.

XXV. CONFUSA SUCCESSIO EPISCOPO. RVM IEROSOLYM.

Post obitum vero Maximi (subdit idem Hieronymus) Ecclesiam Ariani inuadunt, primum Cyrillus Eutyechius, rursus Cyrillus Irenaeus, tertio Cyrillus Hilarius, quarto B Cyrillus. Quorum Cyrillus cum a Maximo fuisset presbyter ordinatus, & post mortem ei ab Acacio Episcopo Caesariensi & ceteris Arianis Episcopis Episcopatus promitteretur, si ordinationem Maximi repudiasset, diaconus in ecclesia ministravit: ob quam impietatem, sacerdotij mercede pensatus, in Heraclium, quem moriens Maximus in suum locum substituerat, varia fraude sollicitans, de Episcopo in presbyterum regradauit. Quo in exilium ob fidem truso, omnes clerici iurauerunt, ut nullum alium susciperent.] haec de successione Episcoporum sedis Ierosolymitanae Hieronymus: sed, ut puto, mendose multa leguntur. Acacius itaque Episcopus Caesareae, Palaestinae totius metropolis, inter Arianos Episcopos facile princeps, & apud Constantium plurimum valens, atque ab eo praeter ceteris in honore habitus, cum alias multas Ecclesias, tum etiam Ierosolymitanam inuasit, totisque incubuit viribus, ut, expulso Orthodoxo Episcopo a Maximo viuentem probato, Cyrillum hunc a Hieronymo recensitum, malis redemptum artibus, hominem Ariantum, Ecclesiae illi praeficeret.

XXVI. Epiph. ha. ref. 66. CYRILLI PLURES.

Ceterum, successio Episcoporum post Maximum non nihil interuersa putatur, & iisdem confusa nominibus, quatuor enim Cyrilli cum ponantur a S. Hieronymo, ab Epiphano non nisi duo cogniti sunt, atque hoc ordine recensiti: Post Macarium Maximus, qui hoc anno obiit, post Maximum Cyrillus, inde Irenaeus, quem Hieronymus C Cyrillum cognomine appellat, post hunc Cyrillus alius, quem puto Cyrillum Eutyechium ab eodem Hieronymo nominatum, quarto demum loco Hilarionem, quem Cyrillum Hilarium idem Hieronymus appellat, qui (inquit Epiphanius) nunc detinet Ecclesiam, cui obiicitur quod sit Ariantium sectae.] haec Epiphanius. Rufinus vero vnum tantum sedisse Cyrillum demonstrat, cum ait: Ierosolymis vero Cyrillus, post Maximum sacerdotio, confusa iam ordinatione, suscepto, aliquando in fide, saepius in communione variabat.] Sed & Nicephorus in Chronico vnum tantum & ipse Cyrillum ponit, eundemque Catholicum, de quo ait: Cyrillus succedens Maximo, expulsus ab Arianis: in eius locum constituuntur tres, Arsenius, Heraclius, & Hilarius; & rursus reuocatus tempore Gratiani, in secunda Synodo inuentus est Constantinopoli.] D Ac procul dubio hic ille Cyrillus, de quo sanctus Hieronymus meminit iisdem ferme verbis, cum inquit: Cyrillus Ierosolymorum Episcopus saepe Ecclesia pulsus, & receptus, ad extremum sub Theodosio Principe octo annis inconcussum Episcopatum tenuit.] haec ipse.

Hieronym. de Script. Eccl. in Cyrillo.

XXVII. IEROSOLYM. ECCLESIA AGITATA TURBIS.

Quod igitur Ecclesiae Ierosolymorum successiones aded inter se confusae & inuolutae habeantur, non Acacius tantum Ariantium signifer, sed & alij Episcopi, qui Semiariani sunt nominati, in causa fuerunt: erant hi Basilus Episcopus Ancyrae, Theodorus Heracleae, & alij, quorum saepe superius mentio facta est: accidit enim, ut Ariani & Semiariani inter se conflantes, cum & res Orthodoxorum collapsae penitus essent in Oriente, quasi qui Arii se hostes esse profiterentur, Basilio & aliis inhaerent, illique horum susciperent patrocinium, in quorum inuidiam alij non ob dogma, sed ut ab eo defenderentur, Acacio accederent. haec quidem ita se habuisse, quae S. Epiphanius tradit de controuersis inter Eutyechium & Cyrillum Ierosolymorum Episcopos, satis aperte significant, qui ista de Eutychio in primis habet: Eutyechius enim Eleutheropolita, nimirum ut qui a beato Maximo Ierosolymitano confessore & Episcopo fidem haberet manifeste Orthodoxam; propter inimicitias aduersus Cyrillum, non admixtus fuit Acacio, Orthodoxam quidem fidem habens usque ad tempus, simulans autem ob proprium thronum. Et alij plures Palaestini (propter quos Acacius cum suis instructus erat) eandem rabiem habentes & insaniam, malamque fidem, tamen ad tempus nihil cogitabant de his, neque confitebantur, neque negabant.] haec tenus Epiphanius.

Epiph. ha. ref. 73.

XXVIII. Qui & ex his quae superius de eodem Eutychio scribit, communionem ipsum cum Acacio iniisse demonstrat in odium Cyrilli, ait enim: Acacius Palaestinae Caesareae Episco-

A Episcopus cum Meletio & Vranio Tyrio & Eutychio Eleutheropolita, propter amulationem & odium aduersus Cyrillum, restitit Basilio, & Georgio Laodiceno, & aliis Semiarianis Episcopis.] a quorum parte stetit Cyrillum, idem Auctor inferius quoque significat, cum sic ait: Verum ad scissuras inter se dissecti sunt, aut ob inuidiam, aut propter odium quoddam mutuum, eo quod Cyrillus Ierosolymitanus aduersus Eutyechium iram haberet, & hic rursus aduersus illum, & quod Cyrillus esset cum Basilio Galatae, & Aniano Episcopo Antiochiae, & Georgio Laodiceae.] At sicut Eutyechius sic inhæsit Acacio, ut tamen nequaquam cum eo factus sit Arii sententiam; ita Cyrillus quoque Basilio & aliis Semiarianis visus est inhæsisse, ut tamen nequaquam eorum fidei professioni consenserit: siquidem dum recitat Epiphanius horum fidei professionem cum subscriptione Episcoporum eisdem consentientium, nequaquam inter eos reperitur Cyrillus subscriptus. Ceterum quod duo saltem ab Epiphano tradantur esse Cyrilli, auctor ille Catecheticos, cum suis ipsius scriptis, tum refectione Concilij Constantinopolitani probatur fuisse Catholicus, fideique Nicænae assertor, de quo saepe inferius.

DISSENSIONES INTER EUTYCHIVM ET CYRILLVM. Epiph. ha. ref. 73.

Cum sic igitur Ierosolymorum Ecclesia, defuncto Maximo Athanasij studiosissimo, ab Acacio Caesariensi Episcopo, Ariantium successione, perturbata penitus esset: rebus prosperis idem Acacius elatus, maiora audet, nempe Athanasium ab Alexandria Ecclesia exturbare; reque communicata cum suis, iudem omnes id ipsum perficere nituntur auxilio Constantij Imperatoris. Porro quonam modo se res habuerit, sanctus Athanasius post recensitos totius ferè Christiani Orbis prouinciarum Episcopos, quos suae communicationi coniunxerat, ob idque acrioribus stimulis inuidiae Ariantium exagitarat, haec de illis mox subdit: Primum igitur Ursacio & Valenti persuadent, ut, mutato proposito, quasi canes ad proprium vomitum reuertantur, & ut sues in pristino impietatis luto denuo se voluant; causantes, poenitentiam, quam simularant, ex metu B Constantis religiosissimi Principis exortam esse.] Sed ita respondet ad haec Athanasius: Iam cum metus nullus fuerit, & merum mendacium sit quod dicunt: qui, quæso, non omni probro digni habeantur? Quippe cum nullus ibi neque satelles, neque Palatini, que Notarij affuerint, qui ab illis adhiberi solent; immo ne ipse quidem Imperator ibi praesens fuerit: & quod maius est, ipsi a nemine accersiti, confessionem suam scriptis prodiderint, Romanque vltro profecti sint, & in Ecclesia, vbi nullius nisi Dei metus, & vbi liberam quisque sententiam proferebat, sponte poenitentiam suam professi sint, & scripto ediderint. Nihilominus tamen iterum Ariani facti, nihil in tam futili causatione fingenda comminiscendaque erubuerunt; nec ita diu post Ariani, inuito consilio, Imperatorem Constantium istiusmodi verbis exacerbauerunt: Etiam tum cum primum deprecamur, fides nobis habita non fuit: denuntiaimus enim iam tunc cum reuocares Athanasium, quod illa ipsa reuocatione nostram haeresim tolleres, cui ille ab initio se aduersarium praebuit, neque vnumquam eam desinet anathemate persequi. Quin iam quidquid terrarum est, scriptis suis, quibus nos imperit, adimpleuit; & ferè omnes cum eo communionem sociantur. Ex iis autem qui nostrae factionis esse videbantur, alij sese illi adiunxerunt, alij id ipsum iamiam facturi existimantur. nos interim destituti desertique relinquimur: neque leue periculum est, ne haeresis nostra palam innotescat, ac deinde tu nobiscum haereticus iudicaris: quod si fit, vide ne cum Manichæis in eandem classem computemur. Age igitur, incipe eos persequi, & suscipe patrocinium tuæ sectae; siquidem illa suum te Imperatorem agnoscit. haec erant illorum sceleratorum verba.

XXX. ACACIVS CONTRA ATHANASIVM INSGRIT.

Ath. epist. ad Solitar.

XXXI. QUOD VRSA CII ET VALENTIS CONFESSIO SPONTANEA FVERIT.

Ille igitur (nempe Constantius) cum in expeditione iret aduersus Magnentium, videtque Episcoporum cum Athanasio communionem, quasi ignis succensus, sententiam suam mutat, nihil iam iurifurandi memor, & suarum litterarum oblitus, gratitudinis officium erga fratrem non retinuit: nam cum illi scriberet, & Athanasium vidisset, iuramentum conceperat, se numquam aliter facturum, quam quod populus vellent, & Episcopo gratum esset; sed studium impietatis omnium simul illi obliuionem induxit. Neque admirationi esse debet, si post tot epistolas, tot iuramenta, Constantius mutatus sit; siquidem & tyrannus Aegypti Pharaon subinde promittens, atque inde relaxationem mali adeptus, tam diu sese mutauit, donec profus tandem cum suis regalibus periret. Hos igitur singulis in urbibus ad sententiae mutationem coegit.] hucusque

XXXI. CONSTANTII IMP. INCONSTANTIA.

CHRISTI
351.IULII PAP.
15.CONSTANTII IMP.
15.

usq; Athanasius: quæ autem his subiungit, post deuiſum Magnentium acciderunt, A quo tempore, suo loco eadem recensebimus.

XXXII.

FRASVRIA
NORVM IN
ATHANAS.^a Athanas.
Apolog. ad
Constantium.

His ab Arianiſ Constantius perſuaſus, conceptam in Athanaſium indignationem lento gradu coquebat in ſtomacho: non enim palam aggreſſus eſt eum perſequi; ſiquidem ſuam ipſius inconstantiam idem Constantius erubeſcebat. At moram eius Ariani ipſius miniſtri pertæſi, litteras ſimulant Athanaſij ad Constantium, quibus eum rogaret, vt proficiſcendi in Italiam ſibi facultas impartiretur: cum ad eundem Constantius ipſe reſcripſit, & pro itinere commodè conſiciendo diploma dedit. Hac igitur arte Ariani tentarunt Athanaſium ab Alexandria dimouere, quaſi à Conſtantio litteris vocatus eſſet. At quid tunc actum ſit per Montanum Palatinum horum omnium miniſtrum ad omne neſas aptiſſimum, idem Athanaſius docet his verbis^a: Venit Montanus Palatinus cum huiusmodi epiſtola, quaſi ego ſcriptis meis à te ius in Italiam abeundi poſtulaſſem ad ea inſtauranda, quæ ibi deficere videbantur. Tuæ quidem pietati gratias ago, quòd ad ſcripta aliena, quia mea putabas, annueris, curamque itineris mei, vt id commodiſſimè fieret, ſuſceperis. Miror tamen interim eos ſine vlla abominatione & horrore mendacij ita falſa apud tuas præſertim aures (*alloquitur litteris ipſum Conſtantium*) potuiſſe dicere, cum mendacia patrem diabolum habeant, iique qui mentiuntur, alieni ſint ab eo qui dicit, Ego ſum Veritas^b. Nihil enim huiusmodi ſcripti, neque vquam talem epiſtolam, quæ quidem mea ſit, aduerſarius inueniet, etiam ſi quotidie litteras miſero, vt bonum illum vultum tuum conſpiciam: immò nec fas eſt Eccleſiam relinquere, aut tuæ pietati moleſtum eſſe, maximè cum etiam abſentibus nobis in Eccleſiaſticis poſtulationibus annuas.

^b Ioan. 14.

XXXIII.

EPISTOLA
NOMINE
ATHANASII
CONFICTA.

Quæ enim Montanus attulit, ſi iubebis epiſtolam recitari, talia eſſe deprehendes. C Vnde autem hanc epiſtolam naſti ſint accuſatores, quiſ illis dederit, libenter cognoſcerem: iube, quaſo, vt tibi reſpondeant: nam planè cognoſces, eos eadem fide hæc ſinxiſſe, qua calumniam de abominando & diro Magnentio (*nempe quòd Athanaſius litteris ſuis ſolicitaſſet eundem Magnentium in Conſtantium.*) Iam enim hic deprehenſi, ad quam nos denuò pertrahent neceſſitatem reſpondendi? Id enim meditantur, & ſtudio habent, vt omnia moueant & perturbent, fortaſe ea ſpe, quòd te, multum obgannendo, aduerſum me irritare poſſe credant. Atque eo ipſo digni ſunt, quos auerſeris, odioque habeas, quòd quales ipſi ſunt, tales etiam ſuos auditores exiſtiment, perſuadeantque ſibi calumnias plurimum valituras, exemplo à Doëg^c mutuato, cuius inſidiæ contra ſacerdotes plurimum valere, ſed auditor ibi Saul ille iniuſtus fait.] ac paulò poſt:

^c 1. Reg. 22.

XXXIV.

IUSTA EX-
CVSATIO
ATHANASII.

Crede mihi: nam par eſt te id credere, vt falſus ſermo à te procul pellatur. Propter eam & ego, quoniam per calumniam epiſtola ſubieſta erat, nec imperabat quidquam de itinere inuendo, ſatis intellexi non fuiſſe tuæ voluntatis, vt ad te profectionem inſtituerem. Non enim ita ſcribebas, tamquam qui venire iuberis: ſed idèd mihi profectionem concedebas, quòd ego hoc litteris meis poſtulaſſem. Hic etiam ſi omnes rem ſilentio preman; manifesta tamen res eſt, id ex animi tui ſententia ſcriptum non eſſe, ſed alienæ voluntati hoc ipſum petenti indultum, quod & omnes arbitrati ſunt, & ego ſcriptis præ me tuli. Scitque ipſe Montanus, me non detrectaſſe profectionem; ſed inhoneſtum mihi viſum fuiſſe, eo nomine iter arripere, quaſi ego de aduentu impetrando litteras miſiſſem: ſimul veritus, ne hic quoque ſycophantæ occaſionem inuenirent, quòd moleſtior eſſem pietati tuæ. Certè me profectioni adornabam: nam & huius quoque rei conſcius eſt Montanus, vt litteris tuis acceptis, ſi dignatus fuiſſes ſcribere, ſtatim decederem, & promptitudine obſequendi mandatum tuum anteuertentem. Non enim ita inſanio, vt iſtiusmodi præceptis contradicendum putarim. Cum igitur nihil ſcriptum eſſet à maiestate tua, mihi que nihil iniunctum eſſet: vbi, queſo, mandatis reſtitit aut qua fronte dicere poſſunt, me non obſecutum imperiis fuiſſe? Porro ſi nihil in mandatis erat, quid cauſæ eſt, vt hinc calumnia abeſſe exiſtinetur, præſertim cum id fingant factum eſſe, quod factum non eſt? Vereor, ne hoc quoque, quod dignatus ſim reſpondere, ad calumniam detorqueant: tantopere & ego expoſitus ſum detractionibus, & tam prompti ſunt illi ad criminationes texendas, & ad ſacram ſcripturam, quæ ita loquitur, contemnendam: Ne ames obloqui, ne extollaris.] hæc ipſe vſque ad profectionem Montani Alexandria, quando ad Athanaſium venit Diogenes Notarius. Sed quæ ſequuntur, ſuo loco opportuniùs, quo geſta ſunt tempore, dicenda ſunt.

Cum

CHRISTI
351.IULII PAP.
15.CONSTANTII IMP.
15.

A Cum igitur in hunc modum Ariani ruruſum Conſtantium aduerſus Athanaſiũ con- citaveſſent, & à priore illo animo, quo erga eum propenſior videbatur, penitus dimouif- ſent, nouis Athanaſium preſſuris exagitant: ſed quòd Constantius detineretur expedi- tione in Vetricionem atque Magnentium occupatus; haud queunt eodem tempore omnes, quas aduerſus eum fabricarant, machinas admouere. Differunt reliqua poſt bel- lum exactum; nam ex Imperatoris ſententia longè abſentis cuncta ſe agere decreue- runt, qui totus in expeditione bellica poſitus poſthæc frigidè curare videbatur. Dice- mus ergo de his quæ poſt hæc ſubſecuta ſunt, anno ſequenti.

Hoc eodem anno, antequam Constantius Antiochiã recederet (ſequenti enim ad- uerſus Vetricionem proſectum in Pannoniam eſſe conſtat) idem Constantius Paulum Conſtantinopolitanum Episcopum, quem Conſtans frater reſtituendum curarat, ſolu- tus iam eius metu, à ſede pellendum, & Macedonium in eius locum ſubrogandum eſſe decreuit. Id quidem accidiſſe antequam Constantius receſſerit Antiochiã, Socrates^a & Sozomenus^b teſtantur. Sed & Socrates primùm omnium Orthodoxorum Episcoporum Conſtantium exilio damnate Paulum affirmat^c. Hallucinati ſunt tamen, dum vltimum Pauli exilium per Philippum iuſſum (quem ſapienter exulante, ſuperius dictum eſt) contigiſſe putant ante Concilium Sardicenſe: nam poſt ipſum liquet Paulum fauore Constantis fuiſſe reſtitutum.

Nos igitur, quæ de Pauli exilio à Socrate primùm atque aliis ſcripta ſunt, hic redde- mus, ac demum dicemus quæ de eius martyrio ab Athanaſio recenſentur. Conſtan- tius Imperator (inquit Socrates^d) Antiochiæ commemoratus, ſimulatque acceperat Paulum Episcopatum Conſtantinopolitani ſedem denuò occupate, rem acerbè & grauiter tulit. Philippo igitur Præfecto (vtpote maiorem ceteris prouinciarum Præſidibus potè- ſtatem conſecuto, ſecundus namque ab Imperatore nuncupatus eſt) mandatum ſcriptis proditum mittit, vt Paulum eiiceret Eccleſia, Macedoniumque in eius locum introdu- ceret. Præfectus verò Philippus, populi tumultum veritus, Paulum aſtute admodum ag- greditur, Imperatoris voluntatem tacitus occultat. Atque ſimulata ſpecie publicis ciui- tatis rebus diligenter prouidendi, ad balneum publicum, quod Zeutippus dicitur, reſta pergit. Mittitque inde quemdam, qui Paulum honorificè accerſeret, diceretque illum ad Præfectum venire debere neceſſariò. Poſtquam ille accitus venerat, Præfectus abſque mora Imperatoris mandatum oſtendit. Episcopos ſententiam, licet iniquè contra eum pronuntiatam, æquo animo fert. Præfectus autem tum eos qui circumſiſtebant, tum multitudinis impetum admodum reformidans (multi namq; timoris ſuſpitione com- moti ad publicum illud balneum concurſarant) vnã balnei fenestram aperiri iubet: Paulus per eam in nauigium ad eam rem paratum demiſſus, cum feſtinatione in exilium mittitur. Cui in mandatis dedit Præfectus, vt Theſſalonicam primariam Macedoniæ ciuitatem (in ea enim à maioribus ſuis oriundus erat) proficiſcetur, inque illa vitam degeret, libereque & ſecuro animo ciuitates etiam adiret Illyrij: verùm ad partes verſus Orientem reuertendi nullam omnino ei facere voluit poteſtatem.

Paulus igitur præter expectationem & eccleſia pariter & ciuitate eiectus, cum cele- ritate abducitur. Imperatoris Præfectus Philippus ex balneo publico ad eccleſiam ma- turat. Cum illo, quaſi composito factum fuiſſet, aderat Macedonius, inque rheda pari- ter aſſidens, omnium vndique oculis oſtenditur. Militum manus cum gladiis eos ſti- pat: inde multitudinis animis terror iniectus eſt. Omnes itaque ad eccleſias confluunt: E & tam illi qui ſidem Conſubſtantialis, quam qui Arij dogma tutabantur, ad eccleſiam ire contendunt. Simul ac Præfectus vnã cum Macedonio eccleſiæ appropinquabat, in- gens certè metus tum multitudinem, tum milites etiam ipſos perculit. Nam quoniam tanta aderat turba, vt nullus tranſitus Præfecto Macedonium deducenti pateret; mili- tes multitudinè violenter trudere cœperunt. Atque cum ita multitudo coarctata eſſet, vt præ anguſtia loci ſecedere non poſſet; milites illam ex aduerſo ſe illis oppoſuiſſe, & ſuapte ſponte tranſitū Præfecto intercluſiſſe arbitrati, diſtictis gladiis in eam impetum facere, acriterque ad pugnam incumbere cœperunt. Circiter tria millia hominum & centum quinquaginta occubiſſe feruntur, quorum alij à militibus trucidati, alij à mul- titudine oppreſſi interierunt. Macedonius verò poſt tam præclara facta, perinde ac ni- hil feſciſſet mali, ſed iſtorum ſcelerum integer & innocens fuiſſet, arbitrio potiùs Præ- ſecti, quam canone Eccleſiaſtico, in ſede Episcopali collocatur. Ad hunc modum igitur

Annal. Eccl. Tom. 3.

K k k

Mace-

XXXV.
COGNITVR
ARIANI
DIFFERRE
PARATOS
DOLOS.XXXVI.
PAVLVS SE-
DE PELLITVR,
MACE-
DONIUS
SVBROGA-
TVR.^a Socrat. l. 2.
cap. 12.
^b Sozom. l. 3.
^c Socrat. l. 2.
c. 21.XXXVII.
EXILIUM
PAVLVS EPI-
SCOPI CON-
STANTI-
NOR.
^d Socrat. l. 2.
c. 12.XXXVIII.
MACEDO-
NIUS OSTEN-
DITVR E-
PISCOPI CON-
STANTI-
NOR.

CHRISTI
351.IULII PAP.
15.CONSTANTII IMP.
15.

^a Sozom. l. 1. Macedonius & Ariani per tantam hominum cædem ad Ecclesiæ gubernationem ad-
scenderunt.] hæcenus Socrates. eadem quoque Sozomenus^a, qui hæc subdit de rebus
tunc ab impio Macedonio gestis^b:

XXXIX. Macedonius Ecclesia Constantinopolitana occupata, præfidiis monasteriorum com-
plurium, quæ ipse Constantinopoli extruenda curauerat, & feoderibus cum finitimis
Episcopis percussis, seipsum muniens, dicitur Pauli fautores variis affecisse incommo-
dis; ac primùm Ecclesiis eos exturbasse; deinde vim illis idè intulisse, ut cum ipso
communicarent: unde factum est, ut multi verberibus grauius cæsi perirent: postremò
alios fortunis, vrbe alios priuasse, alios in fronte notis ab ipso compunctos fuisse, ut præ
ceteris insignes essent. Qua re intellecta, Imperatorem factum condemnasse, & in cri-
men vocasse Macedonium. Eodem igitur tempore cum Macedonius hanc ob causam
esset Episcopatu Ecclesiæ Constantinopolitanæ abdicatus, malum ad cædem prorupit. B
Nam cum alij nonnulli, tum Martyrius & Marcianus obruncati sunt; quos, utpote
Pauli conuictores, à Macedonio fertur Præfetto traditos esse; & cum accusarentur
tamquam auctores necis Hermogenis, & seditionis contra eum constata, fortiter mor-
tem appetiuisse, quorum alter subdiaconus erat, alter, videlicet Marcianus, Cantor, &
sanctarum Scripturarum lector.

XL. Horum quidem insigne sepulchrum est pro mœnibus Constantinopolis extructum,
& velut Martyrum monumentum templo circumdatum: quod templum ædificare
cœpit Ioannes quidem, nempe Chrysofostomus, Sifinnius autem absoluit, perfecitque: qui
duo postea Ecclesiæ Constantinopolitanæ fuere Antistites. Nam indignum censuerunt,
eos honore Martyrum carere, quos Deus ipse honore affecerat: quandoquidem locus,
ad quem adducti, securi percussi sunt, cum antè inaccessus esset, à spectris purgatus est: C
inque eo homines dæmonis agitati morbo liberati, atque multa alia miracula præterea
ad eorum sepulchrum edita. Sed de Martyrio & Marciano hæc hæcenus. Quod si ea-
dem cuiquam minimè credibilia videantur: nullius pænè negotij erit, ab illis qui ea
exploratè cognita habent, accuratiùs perdiscere: etenim istis multò sunt fortasse ad-
mirabiliora narraturi.] Porro eorum nomina inter reliquos Ecclesiæ Martyres in Ec-
clesiasticis tabulis relata, anniuersaria memoria perseuerant in Ecclesia, die eorum na-
taliuo rediuiua^c, qua ipsorum martyrij Acta, quæ exstant^d, publicè, ex more, recita-
ri consueuerunt.

XLI. At licet de Macedonij abdicatione Sozomenus hinc narrationè inculcet, eam tamen
factam esse liquet, cum in Orientem Constantius reuersus est, & cum post Synodum Se-
leucensem conuocauit Concilium Constantinopoli, ubi, se præfente, ob illas cædes in
ordinem redactus est, ut suo loco dicemus. Sed iam nunc reliqua impiè & crudeliter à
Macedonio gesta hinc prosequamur. Socrates ea recenset, additque de Nouatianis ab
eodem dirè exagitatis, quod & ipsi Consubstantialitatis professores essent: sed & ab eius
studio in hæresi propaganda sic exorditur^e: Macedonius autem prouincias & vrbes
Constantinopoli finitimas, ministris sui instituti contra Ecclesias suffectis, prorsus euer-
tere conatus est. Nam Ecclesiæ Cyzicensis Eleusium creauit Episcopum, Nicomediens-
is Marathonium, qui antea diaconus sub ipso Macedonio constitutus, multum operæ
ac studij in rebus ad virorum ac mulierum monasteria spectantibus sedulo procurandis
collocauerat. Ceterùm quo pacto Macedonius prouincias & vrbes Constantinopoli
vicinas euertere studuerit, iam dicemus.

XLII. Iste (ut suprà dixi) cum Episcopatum acquisiuisset, eos qui ipsius opinionem sequi
non in animum inducerent, infinitis ferè affecit incommodis. Et non solum eos qui in
Concilio ab eo dissentire existimabantur, expulit, verùm etiam Nouatianos (hos nam-
que fidem Consubstantialis amplexari, pro certo agnouit) eiecit, cruciatusque illis in-
flixit intolerabiles. Agelius autem illorum Episcopus salutem fuga quæsiuit. Multi præ-
terea viri pietate eximij prehensi, tormentisque propterea grauius afflicti, quod cum
illo communicare recusauerant. Quinetiam isti, postquam tormenta illis infixerant,
per vim mysteria cum ipsis participare coegerunt. Nam illorum ora ligno distendunt,
mysteriaque ingerunt: qui autem hunc cruciatum subibant, ipsum aliis tormentis mul-
to putauerunt acerbiorum. Mulieres porro & pueros abripiunt, mysteriorumque cum
illis participes fieri compellunt. Quod si renueret quisquam, aut illis contradiceret,
statim verberibus cæsus fuit, & post verbera in vincula & carcerem coniectus, co-
actus.

^c Martyrol.
die 25. Octob.
^d Metaphr.
die 25. Octob.

STVDIVM
MACEDONII
IN PROPAGANDA
HAERESI.

^e Socras. l. 2.
c. 30.

NOVATIA-
NIA MACEDONIO EX-
AGITATI.

CHRISTI
351.IULII PAP.
15.CONSTANTII IMP.
15.

A actusque alia acerba cruciamentorum genera sustinere. Ex quibus vnum & alterum,
quod seuitia & crudelitas tum Macedonij, tum aliorum qui id temporis fuerunt propter
eam rem nobilitati, apud omnes liquidò constet, in medio ponam. Vbera mulierum
mysteria cum illis participare renuentium inter arcuatum labra intrusa ferris abscide-
runt. Eisdem item partes aliis mulieribus partim ferro candente, partim ouis in igne
quàm maximè fieri poterat calefactis, exusserunt. nouum hoc quidem cruciatus genus,
etiam apud ipsos Gentiles non aliquando auditum, isti qui se Christianos profiteban-
tur, excogitarunt.

Ista ab Auxanonte, cuius etiam in primo libro à me facta est mentio, vitam in longis-
simum tempus protrahente ipse equidem audiui: qui quamquam presbyter Nouatiana
erat ecclesiæ, tamen non exigua mala ab Arianis, cum nondum ad gradum presbyterij
B ascendisset, se perpeffum memorauit: nam vnà cum Alexandro Paphlagone, qui religio-
sum & seuerum vitæ genus cum eo exercebat, in carcerem coniectum esse, multas pla-
gas sustinuisse, tormenta tolerasse: Alexandrum autem propter plagarum acerbicatem
in carcere occubuisse, qui quidem ad dexteram homini iam in sinum Byzantium (quod
Ceras, id est, Cornu vocatur) nauiganti prope fluminum ripas sepultus est, vbi etiam
ecclesia est Nouatianorum, Alexandri nomine nuncupata.

Diruerunt autem Macedonij mandato cum alias ecclesias in aliis ciuitatibus, tum et-
iam Nouatianorum in vrbe Constantinopolitana sitam, quæ non multum abest Pelargo.
At cur istius separatim mentionè fecerim, iam sicut ab Auxanonte, viro qui vitam lon-
gissimè propagauit, ipse accepi, dicturus venio. Lege Imperatoris & Macedonij violentia
mandatū est, ut ecclesiæ eorum, qui fidem complectebantur Consubstantialis, prorsus
C vastarentur. Ista lex vnà cum violentia Macedonij iuncta, etià ad istius ecclesiæ euer-
sionem impellebat: qui autem ad hoc facinus obeundum erant comparati, illud propere
aggrediuntur.] Ista quidem & alia de Nouatianis suis (nam & ipse eidem sectæ addi-
ctus erat) ab Arianis dirè vexatis Socrates habet, ac demum causam, cur postea in Ma-
cedonium Constantius Imperator fuerit exacerbatus, subinfert his verbis:^a

At tamen multæ fuere res eiusmodi à Macedonio Christianæ religionis ergo præcla-
rè gestæ, in quibus cædes, pugnae, seruitus, bella denique intestina acciderant: istud ta-
men facinus non solum apud eos qui erant ab eo læsi, verùm etiam apud suos ingen-
tem odij flammam meritissimè contra ipsum incendit, Imperatorisque animus partim
hæc de re ab eo est alienatus, partim alia de causa, quæ eius generis fuit: Templum, vbi
loculus in quo corpus Imperatoris Constantini erat conditum, ruinam minari: populus
D qui intus versabatur, seque precibus dicauerat, propterea in magno metu esse cœpit.
Macedonius igitur habebat in animo, Imperatoris ossa transferre, ne templi ruina lo-
culus ille penitus obrueretur. Populus, re intellecta, eius conatum prohibere aggredi-
tur, inquit, nefas esse, Imperatoris ossa transferre: nam perinde esse, ac si è sepulchro
effoderentur.

Populus in duas dispertitur factiones: quarum altera corpus mortuum translatione
illa minimè læsum iri, altera facinus impium factu affirmabat. Qui autem Consubstan-
tialis fidem amplexabantur, communi consensu facto, restiterunt. At Macedonius eos,
qui reluctabantur, parui ducens, corpus in ecclesiam, in qua corpus Acacij martyris erat
repositum, transfert. Quo facto, à multitudine dissentiente propere in eam ecclesiam
concurrunt. Factio aduersatur factioni, & absque mora manu grauius confligitur. Tan-
E ta hominum cædes facta est, ut tota ecclesiæ pars inferior sanguine redundaret: idemque
ab ipsa porticu ecclesiæ adiuncta ad ipsam plateam factum esse censebatur. Quod fa-
ctum miserabile & calamitosum vbi ad aures Imperatoris peruenit, illum contra Mac-
cedonium ad iracundiam prouocauit, tum quod tanta hominum occidisset multitudo,
tum quod patris corpus absque ipsius consilio transferre ausus esset.] hæcenus Socrates
de rebus gestis à Macedonio vsque ad tempus, quo ab ipso Constantio è sede iustus est
deici, de quo suo loco dicturi sumus.

At quid interea Paulus Episcopus Constantinopolitanus à Philippo Præfide passus sit
in diuersa translatus exilia, S. Athanasius docet his verbis, dum periodum eius in diuersa
loca exilio amandati recenset^b: Primùm quidem per illos in Pontum relegatus est, postea
à Constantio ferro vincus in Singra Mesopotamiæ deportatus est, rursus inde in Eme-
sam, atque ex Emeſa in Cucufum Cappadociæ circa deferta Tauri abreptus est, quo in

Annal. Eccl. Tom. 3.

Kkk 2

loco

XLIII.
AVXANON
ALIVAN-
DO CONFES-
SOR.XLIV.
DIRVIT MA-
CEDONIVS
ECCLESIAS.^a Socras. l. 2.
c. 30.
XLV.MACEDO-
NIVS TRANS-
FERT COR-
PVS CON-
STANTINI.XLVI.
CATHOLICI
OBSISTVNT
MACEDO-
NIO.XLVII.
^b Athan. ep.
ad Solitar.
PAVLI EPIS.
CONSTAN-
TINOP MAR-
TYRIVM.

CHRISTI 351.

IULII PAP. 15.

CONSTANTII IMP. 15.

loco (vt ab illis renuntiatus est qui cum illo fuere) laqueo per Eusebianos strangulatus, vitam finit. Eusebiani verò, hoc scelere commisso, sine omni pudore, vt vbique mendaces, hominis extincti aliam causam finxere, tamquã ex morbo periisset, cum longè aliud constet omnibus eius loci incolis. Siquidem Philagrius per id tempus eorum locorum Vicarius, omniumque quæ ipsi vellent histrio, sed tamen super hoc scelere stupens & mœrens (credo, quòd alius, ac non ipse potius eius necis auctor esset) plurimis rem prodidit, & inter reliquos mihi notos Serapioni Episcopo: Paulum ab Eusebianis in arctissimo & obscurissimo loco reclusum fuisse, relictumque ibi, vt fame periret: deinde post sex dies, cum ed ingressi Eusebiani hominem adhuc spirantem inuenissent, per vim Episcopum strangulasse, atque eo genere finis vitam clausisse, & diaconum dixisse, inferendæ necis ministrum Philippum Præfectum fuisse.

XLVIII. Verùm ad hoc scelus vindicta diuina conuiuendum sibi non putauit. Philippus enim, nondum vertente anno, Præfectura sua, magna cum ignominia, spoliatus est: ac iam inde priuatus, iis, quibus minimè volebat, ludibrio fuit: mœstus igitur mirum in modum, & quemadmodum Cain gemens & tremens, & quotidie percussorem expectans, longè à suis ac patria sua veluti attonitus, quod minimè volebat, morte extinctus est.] hæc Athanasius, qui & de nece Pauli per Philippum Præsidentem perpetrata meminit in Apologia de fuga sua, quem locum, de his agens, citat Theodoretus. Est & huius Philippi mentio apud Zosimum, vnumque ex illis fuisse tradit, qui in magnis dignitatibus constituti erant, prudentiaque præstantem, qui in bello Murfensi, quo Magnentius tyrannus victus fuit, ad eum Legatus à Constantio missus est: cuius sanè cum nulla deinceps extet memoria, neque apud Zosimum, neque Ammianum, facile persuademur, ipsum haud diu postea vixisse, sed, quam Athanasius narrat, Dei vindictam expertum esse. Iam verò ad res gestas anni sequentis progrediamur, quo Constantius recedens ex Oriente aduersus Vetricanionem tyrannum venit cum copiis in Pannoniam.

PHILIPPVS PRÆFECTVS DAT POENAS SCELE R I S.

a Theod. l. 2. c. 5. b Zosim. l. 2.

IESV CHRISTI ANNVS 352. IULII PAP. ANNVS 16. CONSTANTII IMP. ANNVS 16.

I. CHRISTI anno trecentesimo quinquagesimo secundo, Constantius Imperator quintum adiit Consulatum, adsciuitque tibi collegam Gallum Cæsarem: quo anno, pridie Idus Aprilis, Iulius Romanus Pontifex ex hac vita migravit, cum sedisset annos quindecim, menses quinque, & dies decem ac septem. De annis quibus idem Iulius sederit, consentiunt, quos sæpè citauimus, Indices Vaticanæ: de mensibus & diebus licet diuersa inueniantur diuersorum assertio, ex eo tamen quòd habetur Iulium sedere cœpisse vigesima sexta mensis Octobris, ac desisse duodecima Aprilis, totidem planè menses & dies supra decimum quintum annum, eum Romanæ præfuisse Ecclesiæ, opus est affirmare. Sententia quoque S. Hieronymi ponentis in Chronico ingressum Liberij Papæ hoc ipso anno Domini trecentesimo quinquagesimo secundo, idem Iulius hoc itidem anno ex hac vita migrasse significatur, licet id neque respondeat annis Imperij Constantij, cum hoc anno ponatur ibi eiusdem duodecimus, qui numerandus est decimus sextus.

II. De Iulio rursus expendamus quæ habentur in libro de Romanis Pontificibus, errore (quod sæpè dictum est) à nonnullis citato nomine Damasi. leguntur enim hæc ibi de eo: Hic post multas tribulationes in exilio fuit mensibus decem, & post huius Constantij mortem cum gloria est reuersus ad Sedem beati Petri Apostoli.] Iulij tribulationem causa fidei illatam nullam scimus, nisi quam ipse sponte aliorum causa suscepit, secundum illud Apostoli: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror?] quippe qui non tantum Episcopos exules ab Arianis eiectos, Romam ad se confugientes excepit, sed, quod vidimus, vt ipsos ad suas ipsorum sedes restitueret, magnopere laborauit, atque tandem summo insumpto labore perfecit. Quod autem ad Iulij exilium spectat, & restitutionem factam post Constantij Augusti obitum, aded hæc abhorrent à veritate, vt nec conici, vel fingi saltem aliquo modo possint. Quis enim ignorat, viuente adhuc Constantio, Liberium Romanum Pontificem ad multos annos sedisse, & ab ipso Constantio exilium passum esse? id quidem cum omnes no-

CORRIGENDUM DE IULIO PAPA MENDACITER SCRIPTA.

stri,

CHRISTI 352.

IULII PAP. 16.

CONSTANTII IMP. 16.

A stri, tum ex Ethnicis Ammianus quoque testatur, consentiuntque pariter vniuersi, nullam antea vexationem illatam fuisse à Constantio aduersus Occidentalem Ecclesiam, nisi postquam expugnatus est tyrannus Magnentius; & vsque ad illud tempus res cunctas Occidentales Impetij in tuto collocatas esse, cum iam Iulius, de quo agimus, ex humanis desisset, & Liberius Papa Ecclesiæ Romanæ præfesset.

B Certe quidem si elapsa superiora tempora consideres, nec locum nec tempus inuenies, quibus Iulij exilium ponas: nam viuente adhuc Constante, integerrimæ fidei Principe, Arianorum hoste, exulum ex Oriente Episcoporum vindice atque patrono, dicere Iulium exulasse, nihil ineptius potest excogitari, cum testificatione tam Athanasij quam ceterorum veterum Scriptorum exploratissimum sit, Iulium Romæ agentem pro exulum restitutione assidue laborasse. Mortuo verò Constante, nec id liberum fuit Constantio, Iulium ex Vrbe dimouere; cum non ipse, sed Magnentius tyrannus cum Vrbe toto potiretur Imperio Occidentali, à quo quidem vllum factum esse negotium Iulio, à nemine traditur. Sed nec, viuente Magnentio, à Constantio quispiam ex Orientalis Ecclesiæ Episcopis, excepto Paulo, de quo anno superiore dictum est, ab Ecclesia sua expulsus est: Athanasius tantum abire, falsarum litterarum obtentu, Alexandria fuit tentatus: ille tamen, cognito (vt vidimus) dolo, nequaquam inde voluit proficisci: qui quidem cum sæpè in Arianos exprobrans, recenseat Episcopos diuersarum Ecclesiarum ab Arianis per Constantium ex ipsorum sedibus pullos; de Iulio, qui prior ceteris fuerat nominandus, ne verbum quidem. Explosis igitur his, quæ de Iulij exilio perperam sunt in librum illum illata; quæ illic habentur reliqua de eodem Iulio, describamus.

C Fecit basilicas duas, vnam iuxta Forū, & aliam via Flaminia, & cœmeteria tria, vnum via Flaminia, aliud via Aurelia, & aliud via Portuensi.] Porro has ab eodem Iulio egregia pictura sanctorum imaginum exornatas, Hadrianus Papa testatur. Sed subditur: Hic constitutum fecit, vt nullus clericus causam quamlibet in publico ageret, nisi in Ecclesia per Notarios colligeretur, & vt omnium monumentorum in Ecclesia confectio per Præmicerium Notariorum celebraretur, siue quòd cauriones, vel instrumenta, vel donationes, vel commutationes, vel traditiones, aut testamenta, vel colligationes, aut missiones clericorum per scribium sanctum celebrarentur. Hic fecit ordinationes tres in vrbe Roma per mensem Decembrem, presbyteros octodecim, diacones tres, Episcopos per diuersa loca nouem.] hæc ibi de Iulij Papæ rebus gestis.

D At quid de scriptis eius Gennadius tradat, his addamus: Iulius (inquit ille) vrbis Romanæ Episcopus scripsit ad Dionysium quemdam de Incarnatione Domini epistolam vnam: quæ illo quidem tempore utilis visa est aduersus eos, qui ita duas per incarnationem asserbant in Christo personas, sicut & naturas. Nunc autem perniciofa probatur: fomentum enim est Eutychnæ & Timotheanæ impietatis.] hæc Gennadius. Sed optassem, rem tantam ab eo accuratius esse perspectam, & auctorem eius epistolæ solertiùs indagatum, prout Euagrius atque Leontius Græci Scriptores fecisse noscuntur. Euagrius enim ait de Nestorianis hæreticis: Sanctorum Patrum libros sæpè deprauarunt, multosque Apollinaris libros Athanasio, Gregorio Thaumaturgo, & Iulio, inscriptionibus commutatis, attribuerunt: quibus quidem libros plurimos in suum impium errorem induxerunt.] in hunc modum Euagrius.

E At audiamus ista à Leontio accuratius peruestigata, atque prolixius pertractata. ipse enim in Commentario, quem scripsit de Sectis, hæc habet: Afferunt (inquit) aliud quoque dictum vel à beato Iulio profectum, quod extat in epistola scripta ad Dionysium Corinthi Episcopum, cuius initium est: Miror de quibusdam audiens, &c. estq; dictum huiusmodi: Necessè est eos, cum duas naturas dicunt, vnam adorare, alteram non adorare: ac tamen diuinam quidem baptizari, at in humanâ non baptizari. Aliaque plura isthæc epistola continet.] At ex his quidem quæ Leontius ex ipsa epistola ad Dionysium recitat, qui & eam optime perspectam habuit, satis detegitur Gennadius illam tantum nomine audisse, nequaquam tamen legisse. Nam quomodo, quæso, dicere potuisset, eiusmodi epistolam his temporibus fuisse vtilem aduersus eos qui duas dicerent per incarnationem esse in Christo personas, cum aded immanes manifestæque blasphemias contineret, quibus Nestoriana hæresis penitus confirmaretur?

Sed audiamus Leontium imposturam hæreticorū aperientem, subdit enim: Sed nos

III. REPELLITVR COMMENTVM DE IULIO PP. EXILIO.

IV. DE BASILICIS IULII.

* obligationes. * scrutinium

V. IULII PAPÆ SCRIPTA. a Gennad. de Script. Eccl. c. 2. b Euagr. l. 3. c. 31.

VI. Leontius de Sectis, lib. 2. Tom. 9. Bibl. sanctæ. AB HÆRETICIS SVPOSITA SCRIPTA NOMINE IULII.

VII. plu-

DETEGITUR IMPOSTURA HAERETICORVM.

pluribus argumentis conuincimus, illam epistolam non esse beati illius Iulij, sed Apollinaris. Primum ex eo, quod si quis eam subtiliter consideret, nihil Iuliano dignum nomine habeat. Quin & septem illarum epistolarum, quas eius esse dicunt, Apollinaris sunt. Deinde quod in eadem epistola, corporis mentione facta, nusquam id mente praeditum, vel animatum dixerit: erat autem in more Patribus illius saeculi, ut sicubi corporis mentionem facerent, id ipsum mente praeditum, animatumque dicerent: quod quidem usque adeo verum est, ut reformidantibus eis hoc crimen, ideoque deinceps illas voces, Mentem praeditum, & Animatum adiacentibus, nulli posteriorum libri reperiantur, qui hanc veterum appendicem non habeant.]

VIII. APOLLINARIS HAERESIS EXARIO

a Concilio Nicom. 2. Act. 6.

Verum & in his addimus ad Leontium, hoc idcirco factum a Patribus, non tantum propter haeresim Apollinaris, qui post Iulium vixit, & haeresim eam docuit; sed propter Arium, quem eiusmodi quoque blasphemiam scriptis suis effutisse tradunt, primumque auctorem fuisse, qui diceret, corpus Christi caruisse anima, fuisseque illi Verbum loci mentis. id quidem de Arianis habetur expressum in Synodo Nicana secunda his verbis alibi repetitis. Cum hac autem abominanda haeresi insani isti Ariani & vnam naturam in vnitione hypostasis esse dicunt. Opinantur autem Christum Dominum nostrum carnem sine anima assumpsisse; addentes, in salutari illius dispensatione Diuinitatem impleuisse animae consilia, motionesque, &c.] haec ibi. Huius autem erroris complicem fuisse Eusebium Caesariensem, ibidem affirmatur.

IX. RVRVSVM LEONTII APOLOGIA PRO IULIO.

At reuertamur ad Leontium aduersus hereticos de impostura in Iulium differentem, atque superius dictis addentem haec ipsa: Praeterea de hoc quoque non beati Iulij, sed Apollinaris esse redarguitur, quod Nyssenus ille Gregorius in Opere contra Apollinarem aperte multa recitet, quae haec epistola continentur, eaque, ceu praua refutet. Potest & aliunde conuinci, quod beati Iulij non sit. Aiunt enim Actis Synodi Ephesinae sub beato Cyrillo inserta: quod quidem aperte mentiuntur: nam nihil ibi in textu tale reperitur; sed alia quadam inserta est epistola velut à Iulio scripta, nec ipsa Iulij, sed Timothei, quemadmodum ex multis exemplaribus intelligi potest: enim uero cum nihil nobis illa aduerferet, quod eam Iulij dicunt, flocci scilicet faciendum.] haec tenus Leontius pro Iulij defensione, qui & aliam huic annexam de ceteris haereticorum scriptis Gregorio Thaumaturgo suppositis detegit imposturam. at de his satis. De sepultura vero Iulij, & cessatione Sedis eius, haec in eodem libro de Romanis Pontificibus ir sine leguntur: Sepultus est via Aurelia in coemeterio Calepodij, pridie Idus Aprilis. Cessauit Episcopatus eius dies vigintiquinque.] hucusque ibi. Hac quidem ratione dicendum est, Liberium, qui in locum ipsius Iulij subrogatus est Romanus Episcopus, sedere coepisse die octaua Maij. fuit hic Romanus cuius: quantum autem federit, dicemus in eius obitu.

LIBERII PAP.

X. Epist. Liberij ad Constantium ex lat. apud Luc. in fin. Ep. Tom. 9. Bibl. sanctae. * fide,

Qualis vero ante sedem in minoribus Ecclesiasticis functionibus Liberius vixerit, & quomodo inuitus electus sit Romanae Ecclesiae Pontifex, ipsemet in contestatione illa ad Constantium facta, iureiurando quoque adhibito, declarat his verbis: Testis autem est mihi Deus, testis est tota cum suis membris Ecclesia, me fidelem *, & me in Deum meum cuncta mundana (ita ut Euangelica & Apostolica ratio praecipit) calcare, atque calcasse, non furore temerario, sed constituto atque obseruato iure diuino: atque in alio ministerio Ecclesiasticus viuens, nihil per gloriae cupiditatem, quod ad legem pertinebat, implui: atque ad istud officium (testis est mihi Deus meus) inuitus accessi: in quo cupio quidem sine offensa Dei, quamdiu in saeculo fuero, permanere.] haec ipse.

XI. ARIANI QUID AD LIBERIVM.

Cum autem Orientales Episcopi Ariani cognouissent de morte Iulij Papae, quem sibi aduersantem in omnibus vehementer experti erant, rursusque accepissent nuntium de subrogatione Liberij: collectis suae communionis Episcopis, Concilium habent, ex quodam litteras ad eundem Liberium, quibus Catholicae ab eo vnitatis communionem exposcunt, atque iisdem quoque Athanasium accusant. Verum eodem ferme tempore redditae sunt eidem Liberio Romanae litterae ex Synodo septuagintaquinque Aegyptiorum Episcoporum pro Athanasij defensione. Quibus ipse acceptis ex vtraque parte epistolis, eisdemque recitatis in Concilio tunc Romae collecto, negatum est Arianis quod à Liberio postulabant. Ne tamen eiusmodi occasione Constantius Imperator, cuius voluntate cuncta ista fieri sentiebant omnes qui in eadem Synodo cura Liberio erant, in Romanam Ecclesiam grassandi animum arriperet: illud ibi tunc ab eis decretum fuit, ut legatio ad ipsum Constantium mitteretur de cogendo Concilio. Verum Magnentianum bellum

DECERNITUR LEGATIO AD CONSTANTIVM.

A lum impedimento fuit, quod minus haec potuerint pertractari: dilata est erga legatio ad annum sequentem post expugnatum tyrannum. habentur isthaec omnia in eadem epistola Liberij Papae ad Constantium postea scripta.

Quoniam autem post secundam Romae usam Annalium editionem, editus est Parisiis liber sub titulo S. Hilarij De rebus gestis in Concilio Ariminensi, à doctissimo Nicolao Fabro (de quo etiam superius mentio facta est) in quo diuersa fragmenta collecta leguntur, & inter alia epistola Liberij Papae nomine, ipso ferme suae Sedis ingressu conscripta, qua significat, Athanasium à sua communione, quod Romam vocatus venire nolisset, redditum alienum, quae planè contraria sunt iis quae modò sunt dicta: reddenda hic eadem est epistola, & de veritate quam exactissima erit habenda discussio. Sic enim ipsa se habet, eiusmodi affixo titulo:

XII.

a Hilarij frag. l. 1. pag. 36.

B Incipit exemplum epistolae Liberij Episcopi Urbis Romae ad Orientales Episcopos. Dilectissimis fratribus & Coepiscopis nostris vniuersis per Orientem constitutis, Liberius Urbis Romae Episcopus Salutem.

XIII.

FALSA AVT SVBSTITITA LIBERII PAPAE DE ATHANASII DAMNATIONE EPISTOLA.

Studens paci & concordiae Ecclesiarum, postea quam litteras charitatis vestrae de nomine Athanasij & ceterorum factas ad nomen Iulij bonae memoriae Episcopi accepit, secutus traditionem maiorum, presbyteros urbis Romae Lucium, Paulum, & Helianum, è laterè meo ad Alexandriam ad supradictum Athanasium direxi, ut ad urbem Romam veniret, ut in praesenti, id quod Ecclesiae disciplina exigit, in eum statueretur. Litteras etiam ad eundem per supradictos presbyteros dedi, quibus continebatur, quod si non veniret, sciret se alienum esse ab Ecclesiae Romanae communione. Reuersi ergo presbyteri nuntiauerunt eum venire noluisse. Secutus denique litteras charitatis vestrae, quas de nomine dicti Athanasij ad nos dedistis, sciatis his litteris quas ad vnanimitatem nostram * me cum omnibus vobis & cum vniuersis Episcopis Ecclesiae Catholicae pacem habere: supradictum autem Athanasium alienum esse à communione mea siue Ecclesiae Romanae, & consortio litterarum Ecclesiasticarum.] haec tenus Liberij Papae nomine scripta epistola, cui mox ista subiiciuntur in edito codice, ex eodem volumine titulo Hilarij inscripto:

*

Quid in his litteris non sanctitatis, quid non ex metu Dei eueniens est? &c.] ex his certe intelligas, non esse Hilarij verba ista, quibus probatur Athanasij condemnatio per Liberium facta, sed potius Ariani alicuius, Athanasij damnationem praeter ceteris omnibus aliis rebus optantis. Ne, tu igitur, cum audis hanc contineri epistolam sub sancti Hilarij libello scripto de Synodo Ariminensi, putes ab Hilario intextam in Commentario illo: audi Fabrum, de eodem libro vndique decurtato quid scribat, dum in eundem quam doctissimam Praefationem praemittit, cum inter iteratas saepe querelas de mutilato saepe inuento volumine, ista habet:

XIV.

b Eodem volum. in Praefatione p. 4. 5. X.

Idem etiam perspicere est pagina trigesima quinta, in qua cum B. Hilarius lucem narrationi suae allaturam dixisset illam Orationem, quam eadem Sardicenis Synodus per Vincentium Capuae & Euphratem Coloniam Agrippinae Episcopos, Antiochiam usque ad Constantium missos habuit, magno tamen historiae detrimento nulla hic extraxit, sed eius loco quadam Liberij Papae Romani, & aliorum epistola, nullo temporis vel rerum ordine seruato, velut in fasciculum congestae leguntur.] Quod igitur nullam cum superioribus, quae ex Hilario sunt recitata, coherentiam cum his habere vides, neque ea quae post eam sequuntur, Hilarij esse possint: quam procul abest, ut nomen Hilarij, ex libro illo Hilarij aliquam ei tribuere quis possit auctoritatem?

Sed idem noster Faber, quasi eadem epistola esset Liberij, ista mox subiicit: Nam quae prima occurrit, à Liberio circa sui Pontificatus initium, quod in annum salutis trecentessimum quinquagesimum tertium incidit, scripta videtur. Par est enim ipsum accusationem coram Iulio praecessore suo inchoatam non diu protraxisse, sed statim ut Pontifex renuntiatus est, Legatos illos suos ad Athanasium misisse Alexandriam, detrectantemque iudicium condemnasse.] haec ipse. Qui quod sciret multa his aduersari, meum hac in re appellat iudicium, & laudibus plus satis ornans ista subiicit: In quo tamen nodus, Deo vindice, id est, ornatissimo illo doctissimoque Annalium Ecclesiasticorum Scriptore dignus subest. Cum enim Auctorem omnium scriptis constet, Athanasium iam olim ante Liberium aduersariorum artes versutiasque detexisse; manifestoque mendacicio traduxisse: quis potuit esse tot Synodis confixorum accusationi aut tot sententias

XVI.

absoluti condemnationi locus? Aut quomodo communionem sua potuit Athanasio Liborius interdicere, cuius condemnationem ab Orientalibus aliquot Episcopis factam, & ad se Pontificatus sui initio missam, si ratam eam haberet, quemadmodum idem ipse Liborius in epistola ad Constantium, quæ hinc edita habetur, testis est, accepta eodem tempore septuagintaquinque Episcoporum Ægyptiorum Athanasij innocentiam testante sententia, comprobare noluit? Omitto quod huiusce condemnationis nec Athanasius ipse, qui res suas diligentissime non vno libro complexus est, nec quisquam alius, quod sciam, veterum vsquam meminit.] hæc ipse, quàm disertissime disputans, tandem epistolam reddit omni auctoritate vacuam & inanem. Sed subdit de falsitate subdubitans: Falsam autem aut subditiciam esse stylus negat. & præterea cui bono? Ad eod verum est illud Tragici:

Ἀπὸ τῶν ὁ κἀκεῖς ἢ ἀπαεθμῶτος ἄβου
Φύτῃ τ' ἀδύλα, ἢ φανέντε κρύπτεται.

cum nobis relinquat nodum soluendum, quem ipse ex his quæ præmisit, & aliis addendis soluere facile potuisset, etsi non aliter, eo certè modo, quo Alexander Gordium nodum præcidendo dissoluit, nimirum negando omnino necessariis argumentis eam epistolam esse posse Liberij, & ostendere imposturam. Quod cum nos certis demonstrationibus reddiderimus manifestum, erit ut nodus iste insita falsitate patescens, sponte solvatur, ut nec indigeat gladio Alexandri.

XVII.
 EPISTOLAE
 FALSITAS
 MULTIS ARGUMENTIS
 COMPROBATA VR.

Atque in primis ad id quod noster Faber ait: Falsam autem aut subditiciam esse, stylus negat. Id significare volens, ipsum stylum redolere antiquitatè, ut longè abesse videatur de impostura suspicio. Sentio id ipsum, contendoq; (si quis & hoc velit) Liberij tempore scriptam. sed quod Liberij sit, nihil est quod affirmare cogat, & plurima sunt quæ omnino negare compellant. Atque illud primùm quod qui eam illis scriptis inseruit, non solum Hilarius non fuisse (vti diximus) demonstratur, sed planè ex Arianis aliquis esse necessario conuincatur, utpote qui post recitatam ipsam epistolam eam laudet, quæ plurima execratione digna esset: ea enim significat ipse Liborius, se habere pacem cum omnibus Orientalibus, nempe Arianis, Athanasium verò pronuntiasse ab omni communicatione alienum. Ista quidem de Liberio, neque ab Hilario, neque ab aliquo quouis Catholico potuerunt vllatenus commendari. Nam Hilarius, cum hæc reuera postea contigisse nouit, non ita locutus est. Sed quid tunc ipse in Constantiũ scribens? Vertisti, inquit, vsque ad Romam bellum tuum, eripuisti illinc Episcopum. O te miserum, qui nescio vtrum maiore impietate relegaueris, quàm remiseris, cum videlicet compulit Liberium communicare cum Arianis, & Athanasium condemnare.] hæc Hilarius, adeo facinora ista detestatus, ut planè non nisi Arianus esse potuisse demonstratur, qui in Liberio ista laudat. Si ergo esse Arianus, qui recitat eam epistolam, perspicuè auctor ostenditur, quid non falsitatis & imposturæ inesse posse negarit? Moris fuisse Arianis, falsas in causa eiusdem Athanasij scribere, immò & nomine ipsius Athanasij ad Imperatorem fictas litteras dare, iusta querela est eiusdem Athanasij in Apologia ad Constantium scripta.

XVIII.

Sed de falsitate manifesta eiusdem epistolæ, illa erit adhuc perspicua demonstratio, si ostendatur fieri non potuisse, ut ista hoc tempore à Liberio scriberentur, idque in primis ipsius Athanasij assertionem, qui in Apologia secunda, vbi agit de Liberio Papa & Osio Cordubensi, antequam in exilium mitterentur, hæc ait: Hi cum viderent ea quæ contra nos agerentur, omnia pati maluerunt, quàm aut veritatem, aut causam nostram prodere: idque bono & sancto consilio fecerunt.] ac rursus de eodem Liberio, de his quæ post exilium acciderunt, hæc ait idem Athanasius in epistola ad Solitarios: Liborius deinde post exactum in exilio biennium inflexus est, minisque mortis ad subscriptionem inductus est: verum id ipsum quoque & eorum violentiam, & Liberij in hæresim odium, & suum pro Athanasio suffragium, cum liberos affectus habebat, satis coarguit: quæ enim per tormenta contra priorem sententiam extorta sunt, ea iam non metuentium, sed cogentium voluntates habendæ sunt.] intelligis qualis semper vsque ad finem exilij Liborius perseverarit? tantum abesse demonstrans ut ipso suæ sedis initio de damnatione Athanasij & communionem cum Arianis litteras ad Orientales dederit. Quinetiam teste eodem Athanasio liquet, Liberium pro Athanasio aduersus Arianos antea fortissimas ad Constantium Imp. dedisse litteras, per Eutropium presbyterum, & Hilarium diaconum: quarum causa perturbatus ipse Constantius, pre-

A presbyterum in exilium misit, diaconum flagellis cæsum fecit extorrem. Hæc quidem & alia ex Athanasio sumpta planè declarant; numquam esse potuisse, ut ipso Sedis suæ exordio Liborius communicauerit cum Orientalibus Arianis, & Athanasium anathemate condemnarit.

Equidem sufficere ista possent ad redarguendam tam evidenti demonstratione eandem epistolam falsitatis. Sed & pro sua causa ipse Liborius defensionem parat. Extat ipsius epistola, post annum sequentem ad Constantium scripta, tam in defensionem Athanasij, quàm in detestationem Arianæ communionis, leges eam inferius suo loco. Quomodo, rogo, potuit ista tam liberè Liborius profiteri ad Constantium scribens, si suis litteris iisdemque publicis ad Orientales omnes scriptis, redargui potuisset, & Athanasium damnasse, & pacem cum Orientalibus iniisse? Sed & audi quæ de ipsius testificatione Liberij, ingerat Athanasius in epistola ad Solitarios: Profectus igitur Romam Spado, primùm incitabat Liberium, ut contra Athanasium subscriberet, & cum Arianis communicaret: id enim Imperatorem velle & pro imperio iubere. Deinde munera ostentans, verbis instabat, manuque Liberij apprehensa, ita locutus est: Obtempera Regi, & ista accipe. Episcopus contra verbis quærebat, quomodo hoc contra Athanasium possit fieri: Quem enim (inquiens) non vna, sed iam altera Synodus probè ab omni crimine liberum pronuntiauit, & Romana Ecclesia cum pace dimisit, quomodo poterimus condemnare? Aut quis nos probaret, si quem præsentem dileximus, & habuimus in nostra communionem, eundem absentem auersemur? Non sic se habet Ecclesiasticus canon, neque vniquam accepimus talem à Patribus traditionem, quam ipsi à beato & magno Apostolo Petro acceperunt, &c.] Potuissent ne, rogo, ista à Liberio dici, si iam suæ Sedis initio absentem Athanasium condemnasset? At tantum abest, ut vel fingi posset, ipsum aduersus Athanasium scripsisse, ut ibidem paulò post testetur, pro Athanasio se scripsisse, vbi ait: Si scripta à nobis pro Athanasio deleri iubet, deleantur quoque ea, quæ contra illum scripta sunt, fiatque deinde Ecclesiastica Synodus longè à Palatio.] Porro hæc eadem, & his potiora idem Liborius coram Imperatore Constantio locutus est, quæ ipse Lector si vult aspiciat, vbi etiam Constantij ipsius testificationem haud dubiam leget de Liberij pro Athanasio perseverante iugiter in illud tempus defensione, ut etiam hostium habeat testimonio demonstratum, mendacem atque falsam omnino esse dictam Liberij nomine scriptam epistolam: nec omnino fingi quomodolibet posse, ut vera sit, ut Liberio adscribi aliquo modo valeat.

XIX.

D Sed audi rursus eiusdem Liberij assertionem de Athanasij semper post obitum Iulij, vsque ad vltimum exilij annum à se habita defensione, ea enim quam tunc verè scripsit ad Orientales de ipsius Athanasij damnatione, hæc habet ipso exordio: Ego Athanasium non defendo, sed quia susceperat illum bonæ memoriæ Iulius decessor meus, verebar ne fortè in aliquo præuaricator iudicaret. At vbi cognoui, quando placuit Deo, iuste vos illū condemnasse, mox consensum commodavi sententiis vestris, &c. Sed quando hoc? sexto anno ipsius Liberij Pontificatus, qui & secundus fuit annus eius exilij, ad quod vsque tempus (ut ipse testatur) de Athanasij absolutione secutū se tradit Iulij Papæ sui prædecessoris iudicium. ut planè nullus locus sit, ut fingi possit veram eam esse Liberij epistolam, qua ipsius suæ Sedis initio Athanasius communionem Ecclesiæ Romanæ priuatur. Quibus his omnibus & aliis nuper ex Athanasio ipso, Liberio, & Constantio dictis, redarguas pariter epistolam eiusdem nomine scriptam ad Vrsacium, Valentem, & Germinium, qua dicitur Athanasius Romæ damnatus antequam ad Comitatum traheretur ipse Liborius, cum non ob aliam causam abductus ipse fuerit Romæ, & ad Constantium ductus, & in exilium inde missus, nisi quod Athanasium damnare noluisset. Vna planè eademque fuit manus Scorpj, quæ vtramque scripsit epistolam nomine Liberij, ea nimirum occasione, quod diceretur Liborius vi coactus contra Athanasium scripsisse, atque eum damnasse. ne id igitur dici posset, fictæ sunt epistolæ, quibus assereretur iam ipso suæ Sedis exordio damnatum fuisse Athanasium à Liberio, & Romæ id factum coram Romanæ Ecclesiæ Presbyterio. hæc de his satis sunt. Sed erit ut & inferius quoque aperta luce monstratur, alia adhuc esse, quæ in eodem volumine Hilarij esse dicantur, quæ eius esse non possint.

XX.

Sed iam res Constantij prosequamur. Hic cum venisset in Pannoniam, simulans cum

XXI.

CHRISTI
352.LIBERII PAP.
I.CONSTANTII IMP.
16.

VETRANIO cum Vetracione tyranno amicitiam, quasi accepturus eum in collegam Imperij, magnis A pollicitationibus ipsum primò à Magnentio, à quo magnopere sollicitabatur, retraxit, ac demum habens ad eius milites concionem, id effecit, vt ab iisdem purpura exueretur, & folio detractus priuatus viuere cogeretur. hæc Zosimus^a. Factum est istud in Pannonia apud Mursum * ciuitatem. Hallucinatur autem idem Zosimus, dum post eiectum ab Imperio Vetracionem, Gallum Cæsarem creatum tradit. Constantius igitur, redacto in ordinem Vetracione, eiusque copiis sibi adiunctis, in Magnentium parat grauius bellum, quod confectum est anno sequenti.

XXII. Hoc quoque anno, sub Consulatu quinto Constantij, licet perperam addatur ei collega Constans (irrepit enim error, vt pro Gallo positus sit Constans) extat eiusdem Constantij rescriptum^b datum Sirmij in Pannonia, quo eunuchis facienda testamenti tribuit facultatem: ex quo quidem satis intelligitur, ipsum Constantium hoc anno in Pannonia B egisse, vbi in sequentem vsque mansit, quo bellum initum est aduersus Magnentium. Fuisse nimirum, quàm par erat, eunuchis Constantium Imperatorem, fuit iusta querela Athanasij & aliorum quoque Scriptorum illorum temporum. sed de his aliàs. Iam verò ad res gestas anni sequentis progrediamur.

IESV CHRISTI LIBERII PAP. CONSTANTII IMP.

ANNVS
353.ANNVS
2.ANNVS
17.

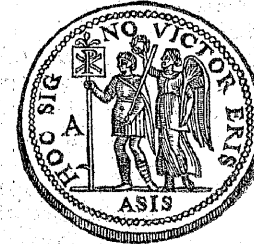
I. PRÆSENS annus Domini trecentessimus quinquagesimustertius, Constantij Con- C stantij Imperatoris aduersus Magnentium tyrannum obtenta in Pannonia apud Mursum, vbi & Vetracione fuerat anno superiori (vt vidimus) Imperio cum exercitu spoliatus. Aduersus igitur tyrannum crudelissimum, Imperij perduellem, Constantis Augusti interfectorem, Constantius pugnaturus, quod eo sciret proelio totius Romani Imperij momentum verti: memor paterni consilij, quo de tot tyrannis atque barbaris superatis, semper diuino Numine præuio, victor ad propria remeasset, illud sibi propitium reddere omni studio laborauit. Ad hoc namque spectabat, quod superius dixisse meminimus, omnes in suo exercitu præliaturos voluisse prius ante diem prælij initiari sacro Baptismate, reuocantes verò dimitti, imitatus quodam modò Gedeonem^c, dum aqua prius probatos voluit, quos in hostes ducturus esset: quo quidem ex facto cuncta illi dextera ac planè D felicissima contigere.

II. At licet ex consortio cum Arianis Episcopis, & patrocinio quod eorum hæresis suscipisset, indignus prorsus videri potuisset, qui de hostibus victoriam consequi mereretur: quod tamen Deus de Magnentij tyranni immani scelere tunc pœnas exposceret, clamante in eum innocentissimo sanguine, Abelis instar, iustissimam vitionem; Constantij delicta ad aliud tempus punienda dilata sunt, atque interim dissimulata. Distulit plane a Deut. 32. Deus, quam iuste merebatur ille, vindictam, ne fortè (quod est in Moyſis Cantico^d) superbirent hostes eorum.] cum alioqui idem Constantius est non de fide Catholica, certè quidem de Christiana religione, idololatriam atque idololatræ vehementi odio profecutus, videri potuerit optimè meritis: qua ex parte à Gregorio Nazianzeno, habita eius cum Iuliano Apostata collatione, meruit egregio laudum præconio celebrari: quo nomine vt quid temporalium rerum conferret illi diuina clementia, haud incongruum penitus haberetur.

III. Paterno igitur in tanto rerum discrimine Constantius vsus exemplo, quem sciebat fiducia omnem de victoria consequenda non in exercitus viribus collocasse, sed in Crucis virtute ac Christi nomine, secundum illud quod illi cælitus fuerat demonstratum, IN HOC VINCE: eadem ipse spe munitus, ac fiducia roboratus, totus pendens erat è diuino præsidio, è cælo sperans sibi aduersus tyrannum victoriam impertitum iri. Sunt planè eiusmodi Constantij animi in Deo spem habentis ab eodem tunc temporis confata numismata iisdem signis, quæ hæc videbis expressa, & inscriptione luculenta signata, HOC SIGNO VICTOR ERIS, suaque imagine militari, tenente dextera Labarum, in quo cum Cruce Christi quoque nomen (vt est superius declaratum) habetur expressum: quo

CHRISTI
353.LIBERII PAP.
2.CONSTANTII IMP.
17.

A quo signo præuio, ipsum consecuturum victoriam imago Victoræ cum palma, à tergo posita, capiti coronam dextera ponens, haud obscure significat^a.

^a Numisma aureum, quod exhibuit D. Horatius Tygrinus de Martio Rom.

Eiusmodi autem grandiora numismata (vt obiter hæc modò dicamus) arbitrio Imperatoris efformari solita, ab vsualibus nummis distincta erant, illaque eadem ipsa, quæ munificentie causa ab Imperatoribus erogabantur in suos, & (quod Herodianus^b ait) ipsis Kalendis Ianuarii alter alteri missitare solebat: cuius quidem antiquissimi vsus adhuc penes Christianos remanet quædam imago, dum iisdem Kalendis Ianuarii, vel frequentius die Natali Domini, beneficentiæ causa nummi ab hominibus dignioris conditionis inferioribus donantur.

Sed ad expeditionem Constantij aduersus Magnentium redeamus, & Magnentij in Constantium apparatus. Erat iste (vt diximus) Christianus, sicut & Decentius frater ipsius, iisdemque Crucis & Christi nomine insignitis eos vsos esse militaribus signis, quæ superius reddita sunt formis eorum numismata aperte declarant: sed & virtute Crucis & nominis Christi eundem Magnentium certam sibi ipsi pollicitum esse victoriam, numisma^c illud ipsius demonstrare videtur, cuius à tergo figura ipsius militaris stans, dextera Victoriolam, sinistra Labarum habet, in quo pariter salutiferum idem signum expressum habetur. In hoc primum bello illud (proh scelus!) velut portentum apparuit, Crucem ✠ contra Crucem in prælium ferri, Christi que nomen aduersus Christum in Labaro ostentari, & Christianos in Christianos armatos progredi: sed quorum alterius partis tyrannus dux esset, alterius verò hæreticus Imperator. at non aliis planè quàm his auspiciis tantum decebat ingredi nefas.

Quæ autem velitationes prælium, vbi de summa rerum concertabatur, antè præcesserint, quo ordine acies dispositæ fuerint, & ante bellum ipsum internuntia inter duces vtrumque præierint, quòve defectu Magnentij exercitus cedere cœperit, ac tandem victus penitus fuerit, ad Zosimū, rem prolixius prosequentem, Lectorem amandamus. De summa rerum illud tantum pro instituto, quo tenemur adstricti, satis sit in præsentiarum admonuisse, quod duces sceleratorum, tyrannus ipse Magnentius, atque Decentius, vindicta de innoxio Constantis sanguine exposcente Numine, miserimè periere: ille quippe diuersis antea exagitatus præliis, vltimo tandem certamine exercitu cæso ac penitus profligato, desperatione melioris fortunæ, sibi ipsi mortem conscivit, gladio se transfuerans. Decentius autem eius frater, quem crearat Cæsarem, impacto sibi laqueo vitam finiuit. ista verò pluribus narrantur à Zosimo^d. hic finis crudelium tyrannorum, libidine E imperandi fas omne iusque calcantium. Acciderunt Magnentio hæc, cum occupasset Imperium annos tres & menses sex. id ipse Zosimus, Victor, Eutropiusque testantur. Contigisse horum exitum hoc anno iisdemque Consulibus, decimo octauo Kal. Septembris, Paulus Diaconus habet^e, licet mendosè anni Imperij Consulatus loco ponantur. Addit idem Auctor, ab ipso Magnentio fuga lapsa, atque dolore amissi Imperij superato, cum ipsius matrem, tum etiam fratrem maiorem natu occisos esse.

Ceterum quod ad mensem & diem spectat, cum Acta Artemij martyris referant eiusmodi cladem Magnentij accidisse antequam Ierosolymis insigne illud de Cruce prodigium appareret, constatque ex Cyrilli epistola eam visionem contigisse tempore Pentecostes, nempe septima mensis Maij, Paulus Diaconus erroris argui posse videtur. Ageamus autem nos de eadem Crucis apparitione ad finem præsentis anni, quod verissimilius sit, hoc anno, veris tempore, exercitus aduersarum partium confluisse.

At

VIII. Sever. Hist. l. 2. Tom. 2. Bibl. sanct. VALENTIS ARIANI EPISCOPI DOLVS.

At quid de Ariano Episcopo Valente apud Constantium agente scribat Seuerus A hic in medium adducamus: Eo (inquit) tempore, quo apud Mursum contra Magnentium armis certatum, Constantius descendere in conspectum pugnae non ausus, in basilica Martyrum extra oppidum sita, Valente tum eius loci Episcopo in solatium assumpto, diuersatus est. Ceterum Valens callide per suos disposuerat, vt, quis proclij fuisset euentus primus cognosceret: vel gratiam Regis captans, si prior bonum nuntium detulisset: vel vitæ consulens, ante capturus fugiendi spatium, si quid contra accidisset. Itaque paucis, qui circa Regem erant, metu trepidis, Imperatore anxio, primus nuntiat hostes fugere, cum ille indicem ipsum intronitti posceret. Valens, vt reuerentiam sui adderet, Angelum fuisse sibi nuntium respondit. Facilis ad credendum Imperator, palam postea dicere est solitus, se Valentis meritis, non virtute exercitui vicisse. Ab hoc initio ille cti Principis, extulere animos Ariani, potestate Regis vsuri, vbi auctoritate sua parum valuissent.] hæc Seuerus.

IX. NERATII INSCRIPTIO.

Extincto tyranno, Neratius Cerealis Praefectus Vrbi in honorem Constantij statuam erexit, in cuius basi eiusmodi gloriosum incidit insignis victoriae monumentum:

RESTITVTORI VRBIS ROMÆ ADQVE ORB... ET EXTINCTORI PESTIFERÆ TYRANNIDIS D. N. FL. IVL. CONSTANTIO VICTORI. AC. TRIUMFATORI SEMPER. AVGVSTO

NERATIVS. CEREALIS. V. C. PRÆFECTVS. VRBI VICESACRA. IVDICANS. D. N. M. QVE. EIVS.] ita se habet inscriptio, quæ errore describentis ad Constantini patris tempora relata, hic suo loco redditur.

X. CONSTANTIVS EX PROSPERIS FIT DETERIOR. b Senec. lib. de Dinia. p. 101. c. 3. ex Demet. Origenes in Periarchon. Hieronym. ep. 33. Aug. ep. 5. necnon Greg. in Moral. c. 11. c. Habuc. c. 1. d. Lucifer Cpl. de Reg. apostat. in princip.

At tanta parta victoria, accidit planè Constantio secundum illam antiquorum sententiam, tam Gentilium quam Christianorum consensu receptam, qua dicitur b: Nihil infelicius felicitate peccantium. Quippe qui Arianae impietati (proh nefas!) tantam vicioriam, qua sibi vniuersum Occidentale Imperium vendicauit, acceptam retulit. im- piæ; quam in vltionem saeuissimi tyranni Deus illi concesserat. vnde & iuxta Propheti- cum illud euenit ipsi, quo dicitur f: Super hoc lætabitur & exultabit: propterea immo- labit sigena: suæ, & sacrificabit reti suo.] siquidem qui visus est hætenus fauisse Aria- nis, postea ad eod excoluit ipsam hæresin, cuius causa Orientale videbatur Imperium, cui tyrannus inhiabat, liberatum, & Occidentali se auctum; vt nihil apud eum antiquius fuerit, quam de ipsa bene mereri, & longè lateque in vniuersum Romanum Imperium propagare; quod, dum vixit; pro viribus præstitit. Erat illud frequens in ore eius (quod testatur Lucifer Calaritanus d) atque gloriose iactabat, probatam diuino calculo suam fidem, cum sibi secundum Ariam credenti tot tantaque Deus præstitisset, & ea maio- ribus indies accessionibus cumularer. cuius blasphemiae causa postea pernotus est ipse Lucifer, vt librum ad eum scriberet, De Regibus apostatis, quorum exemplis omnem illam ipsius inanem de probatione veræ fidei ex felicitate præsentis vitæ iactantiam re- primit, atque falsum inde argumentum deductum penitus confutat; ostendens nimi- rum, sæpè accidisse, vt impij ac scelestissimi Principes, & Deo in omnibus aduersarij, ab ipso nihilominus fuerint diutiùs tolerati, immò & rebus prosperis atque felicibus sæ- piùs munerati.

XI. CONSTAN- TII FALSA PERSVASIO * circa

Est porro hoc Commentarij illius exordium: V sitatum quia habere dignaris verbum: quod enim nisi & integrè crederes, & hæc, quæ geris contra * nos, Deo essent placita, iam fuisses extinctus; paucorum tibi in apostasia & crudelitate æqualium Regum facta desideravi referare, quod possit vox illa tua sepeliri, quæ dicit: Nisi Catholica esset fides Arij, hoc est, mea; nisi placitum esset Deo, quod illam persequar fidem, quam contra nos scripserunt apud Nicæam: numquam profecto adhuc in Imperio florerem, &c.] illud sæpiùs repetens: Nolo dicas, Si hæreticus essem, numquam tantum imperarem, numquam me permetteret adhuc Deus in regno esse: quando videas viginti quatuor an- nis regnasse Basam filium Achia, de quo scriptum inuenisti in Regnorum libro tertio: Et fecit malignum coram Domino, & abiit in viam Ieroboam.] eadem subdit de filio Afa, qui triginta quinque annis idololatra regnavit, & aliis. Sed quod hæc ipsi frequenter modò & in futurum, cum eiecit Episcopos ab Ecclesia, crebrò versarentur in lingua; idem Lucifer subdit: Ne tibi adscribas ad gloriam, & dicas: Idcirco non aliqua vulneror pla- ga, idcirco iam non extinctus sum, sed adhuc viuo, regnum Romani Imperij possidens, quia

A

quia sim bene credens, quia Arij recta fides sit, quia fecerim bene remouere Episcopos, & alios tales instituerim, quales concupierit Arius. Noli, inquam, hinc tibi gloriari, quod, cum hæc sis faciens, tamen superbas, quando videas istum, nempe filium Basa, Regem triginta quinque annis tenuisse regnum, & in pace fuisse exemptum.]

Sic igitur Constantius in Catholicos dirissimam exercens persecutionem, instar Eth- nici Imperatoris, eadem ad sui exculationem & quasi benefacti defensionem aduersus omnes reperere consuevit. quod idem Auctor indicat, cum ait: Manu militari pugna- sti contra Ecclesiam Alexandrinam, quam plurimos Episcoporum relegasti in exiliis *, in metallis *, coniecisti in carcerem, certum etiam numerum interfecisti ex omnibus Dei cultoribus. Cum hæc egeris, tamen dicis: Nisi bene essem faciens, & integrè essem cre- dens, numquam me adhuc Deus regnare permetteret. tamquam idcirco & circa Achab ac ceteros idololatrias tuos fuerit Deus patiens, quia fuerint rectam tenentes viam.] & rursum inferiùs: Ne dixeris, Nisi bene agerem, numquam tanto tempore imperarem, numquam adhuc viuere fuisset permittus: quando & Manassem cernas filium Ezechia Regis, Regem Iudæ sexdecim annorum suscepisse regnum, & quinquaginta septem an- nis regnasse.] cum tamen fuisset omnium scelestissimus. Vnde hæc idem Auctor in eum peregre quidem: Vides, Constanti, tametsi contingat tibi in summa felicitate in hac temporaria versari vita, tamen magis timere debes, quod Dei refereris iudicio. Et licet etiam ij qui statim extinguuntur, quibus hic aliqua diuinitus irrogantur poenarum, post discessum semper torqueantur; tamen tu, si in summa viuens felicitate fueris hinc rap- tus, aduerte qualiter in te vindicta sit processura, qui in tanto inueniaris scelere.] hæc & alia in impium Regem libero ore Lucifer.

XII. EX PRAVO DETERIOR FIT CON- STANTIVS. * exilia. * metalla.

C

Certe quidem post debellatum tyrannum, magna sui placencia atque gloria cum iactantia elatum esse Constantium, atque inde apertam fuisse calumniantibus viam ad optimos quosque comprimendos, Zosimus quoque testatur, cum ait d: Secundum hæc cum vniuersa rerum summa soli Constantio cessisset, arrogantior esse coepit, quod eam fortunæ prosperitatem moderatè ferre non posset. Su mebant & incrementum officinae calumniarum, quæ circa tales existere consueuerunt, & iis potissimum insidiantur, quo- rum fortunæ bene constitutæ videntur: nam dum alios felicitate sua deiciunt, & di- gnitates eorum se consecuturos sperant, ad calumnias aduersus eos instituendas sese conuertunt.] Ista quidem Zosimus: quæ omnia veriora sunt demonstrata ex persecu- tione illata aduersus Catholicæ Ecclesiæ Episcopos, illos præsertim qui maioribus sedi- bus præessent Antistites, quibus (Arianorum calumniis) iussu Constantij exturbatis, ip- sorum sedes iisdem calumniantibus datæ ab eodem sunt Arianis: de quibus singulis suo loco suscipiendum erit.

XIII. CONSTAN- TIVS ELA- TVS SVPER- BIA. d Zosim. l. 2. in fine.

D

At non Zosimo tantum, sed & Ammiano Marcellino fuit Constantij ex debellatis aduersariis conceptus fastus ostentui, de quo ait b: Quo ille studio blanditiarum ex- quisito sublati, immunemque se deinde fore ab omni mortalitatis incommodo fiden- ter existimans, confestim à iustitia declinavit ita intemperanter, vt, ATERNITATEM MEAM, aliquoties subfereret ipse dictando; scribendoque propria manu, orbis totius se dominum appellaret. Quod dicentibus aliis, indignanter admodum ferre deberet is, qui ad æmulationem ciuiliū Principum vitam formare, moreque suos, vt prædica- bat, diligentia laborabat enixa, &c.] Ista Ammianus. Adulantes verò Ariani hisce titu- lis, exornare ne dicam, an potius (quod verius est) dehonestare consueuerunt eum dem E Constantium Imperatorem. Vnde S. Athanasius c sic de illis: Omnia respectu suæ hæ- resis scripserunt: deinde cum simularent se de Domino scribere, alium sibi dominum, Constantium scilicet, creauerunt: ille enim ipsis impiè agendi facultatem præbuit: sum- que Cæsarem æternum appellauerunt, qui Filium Dei æternum esse negant, tantos se pro impietate Christi hostes præbent.] hæc Athanasius. In rescriptis etiam sæpè est re- perire, Constantium seipsum Æternum nominare. Tali igitur fastu infamavit Chri- stianam religionem hæreticus Imperator, in qua animi summa summissio atque man- suetudo potissimum commendatur.

XIV. b Ammian. l. 15. in prin- cipio. INSOLENS FASTVS CON- STANTI I IMP.

S

Sed planè tunc contigit quod est in Psalmo d: Dum superbit impius, incenditur pau- per.] Etenim cum audisset Constantius, non ex Arianorum sententia euenisse, vt à Libe- rio Papa ipsi iidem Ariani in communionem acciperentur, atq; Athanasius damnaretur: in furorē exarsit, & vt ab omnibus Episcopis Athanasius condemnaretur, publico

XV. d Psal. 9. CONSTAN- TII FVRO- R IN ATHANA- SIVM CON- VERSVS.

^a *Seuer. hist. l. 1.* mandauit edicto id quidem Seuerus narrat his verbis: Igitur cum sententiam eorum, quam de Athanasio dederant, nostri non reciperent, edictum ab Imperatore proponitur, ut, qui in damnationem Athanasij non subscriberent, in exilium pellerentur. His sic se habentibus, Liberius Papa ex Romano (ut dictum est) ad hoc collecto Concilio ad Imperatorem legationem mittit, quod ipsum ab eo concepto furore placare posset.

XVI. *LEGATI SEDIS APOSTOLICAE AD CONSTANTIVM.* Hoc igitur anno Arelate cum esset Constantius, conuenerunt eum Apostolicae Sedis Legati Vincentius atque collegae, qui de cogendo Concilio ipsum interpellarunt: eo enim remedio anteuertere conatus est idem Liberius Papa imminentem non tam aduersus Athanasium, quam vniuersam Ecclesiam Catholicam, ac praesertim in Occidentales Orthodoxos Episcopos, persecutionem, cum (ut diximus anno superiore) id ipsum legatione sua ad Liberium missa tentassent Ariani, nempe communicationem Apostolicae Sedis, a qua per Iulium Romanum Pontificem abstenti fuerant, & damnationem Athanasij, quem idem Iulius atque Concilium Sardicense absoluerant: cum & nouas insuper in eum accusationes instituisent. haec quidem omnia expressa habentur disertis verbis in epistola eiusdem Liberij Papae, quam posteriore legatione ad eundem Constantium misit: eam nos suo loco integram describemus, simulque eiusdem Liberij ad Osium Cordubensem Episcopum litteras reddemus, quibus etiam declaratur, inter alios Legatos cum Vincentio missos, fuisse Marcellum aequum Episcopum in Campania, eosdemque Legatos iussos esse a Liberio apud Constantium agere de cogendo Aquileiae Concilio. Sic igitur Occidentalis Ecclesia hoc anno, cum eius orbis Imperio Constantius potiretur, coepta est grauissimis ex Arianorum furore turbinibus agitari, atque diris virgeri procellis.

XVII. *QUID ACTVM ARELATE A LEGATIS APOST. SEDIS.* Cum autem Apostolicae Sedis Legati Arelatem ad Imperatorem Constantium peruenissent, inuenerunt ibi complures Arianae factionis Episcopos, & aliquos Occidentales, quos idem per Constantium in suam ipsorum communicationem pellebant, nempe eiusdem Arelatensis ciuitatis Episcopum Saturnium, & Fortunatianum Aquileiae Episcopum, magni tunc nominis virum, qui pro Athanasio & fide Catholica cum aliis Orthodoxis steterat in Concilio Sardicensi. Quid autem Ariani Episcopi Orientales ab ipsis Apostolicae Sedis Legatis importune exoptassent, Liberius Papa ex eorumdem litteris ad se scriptis, his verbis significat in ea epistola, quam deinde ad Constantium scripsit, ubi haec leguntur: Manent Legatorum litterae, qui ad clementiam tuam fuerunt destinati: quae nuper venerunt: quibus significant, propter turbationem quidem omnium Ecclesiarum, se quidem antea succumbere sententiis Orientalium voluisse (nempe de subscribendo contra Athanasium) proposuisse tamen conditionem, si iidem Arii haeresin condempnassent, hoc genere se inclinandos eorum sententiis obedire. Placitum (ut ipsi significant) Scriptura teste firmatur. Itur in Concilio: accipiunt cum deliberatione responsa; Arii doctrinam se damnare non posse: Athanasium (quod solum exigebant) communionem esse priuandum.] haec tamen ex Legatorum litteris Liberius.

XVIII. *VINCENTII LEGATI LAPSVS ET ALIORVM.* Sed post haec illud lugubre accidit, ut Vincentius ipse primarius Apostolicae Sedis Legatus, importunitate Arianorum & Constantij victus imperio, tandem sic deceptus atque coactus subscripserit Athanasij damnationi: quod praestitit etiam idem Fortunatianus Aquileiae Episcopus, & Herminus Thessalonicae. Id quidem in primis testatur ipse Athanasius in Apologia ad Constantium, cum ait: Vincentium Capuae, & Fortunatianum Aquileiae, & Herminum Thessalonicae, ceterosque in Occidente Episcopos vim non vulgarem, grauesque contumelias passos esse, donec promitterent sese a nostra communione abstinere.] haec Athanasius. Porro lapsus Fortunatianus nequaquam hoc anno contigit, sed post sequentem, siquidem ad eum adhuc stantem Liberius (ut ipse in epistola ad Eusebium scripta testatur) litteras scripsit anno sequenti. Porro perperam factum Vincentij ipse Liberius Papa magnopere deplorauit: qui de eodem ad Osium Episcopum Cordubensem epistolam scribens, haec habet inter alia:

^c *Exat haec ep. in Cod. Vaticano n. 2672. cuius est inscriptio, Concordia canonum.* Quia in nullo conscientiam tuam deo praerire: multi ex Italia Episcopi conuenerunt, qui mecum religiosissimum Imperatorem Constantium fuerant deprecati, ut iuberet, sicut ipsi placuerat, dudum Concilium Aquileiense congregari. Vincentium Capuensem cum Marcello aequum ex Campania Episcopo legationem nostram suscepisse, Sanctitati tuae insinuo. De quo cum multa sperarem, quod & causam optime reuineret, & Iudex in eadem causa cum Sanctitate tua frequenter resedisset: credideram Dei Evangelium sua

A sua legatione posse seruari. Non tantum nihil impetrauit, sed & ipse in illam ductus est simulationem. Post cuius factum duplici maerore confectus, moriendum magis pro Deo decreui, ne videar nouissimus delator existere: nam videtur sententiis accommodasse consensum.] haec tamen de his Liberius ad Osium, illud plane vltimis verbis significans, in prodicionem Catholicae fidei conuertit, aduersus Athanasium calculum ferre. Verum quod habet ipse Athanasius, alios Episcopos Occidentales in eandem cum Vincentio misisse sententiam: tentatum quidem id fuisse, sed obstitisse Liberium, missa sequenti anno legatione ad Constantium Imperatorem, idem ipse Liberius aliis explicat litteris, scriptis anno sequenti (ut dicemus) ad Eusebium Episcopum Vercellensem, quas tamen acceptas ab archiuo Vercellensis Ecclesiae, editaque vna cum aliis rebus gestis ipsius Eusebij, hic inteximus: sunt autem huiusmodi:

B Liberius fratri Eusebio. Me, frater charissime, ad solatium vitae praesentis erigit inuicta fides tua, qua secutus Euangeliorum praesepa, nullo genere a consortio Sedis Apostolicae discrepasti: quod credo non sine Dei impulsu, qui digno sibi in sacerdotio detinet, beneuolentia complecti. Cum igitur post legationem Vincentius in illam ductus est simulationem, reliqui per Italiam Episcopi publica conuentione coacti fuissent sententiis Orientalium obedire. Deo procurante, frater & Coepiscopus noster Lucifer de Sardinia superuenit. Qui cum latebras causae interioris cognouisset, & peruenisset ad eius conscientiam, sub occasione nominis Athanasij, haereticos haec velle tentare: pro deuotione fidei suae, subire voluit iustum laborem, & ad Comitatum religiosi Principis pergere: ut tandem, exposito ordine totius causae, impetraret, ut omnia, quae in medium venerunt, in coetu posset sacerdotum Dei tractari. Idem, quia scio sanctum fidei tuae calorem cum eius animo concordare, prudentiam tuam peto, ut si, procurante Deo, habuerit te praesentem, per quoscumque poteris, sollicitè excubare contendas, ut possitis vniuersa, quae fides Catholica exigit, clementissimo Imperatori insinuare: ut tandem aliquando, deposita animi indignatione, faciat quod & quieti nostrae & saluti tuae possit in omnibus conuenire. Ex superfluo autem credidi, ordinationem causae totius honorificentiae tuae litteris insinuare, cum supra dictus frater meus, vel eius comites in praesenti possint omnia relatione sua referre. Deus te incolumem custodiat, domine frater charissime.] Scripta est haec epistola a Liberio (ut diximus) anno sequenti, cum Lucifer Episcopus, Pancratius presbyter, & Hilarius diaconus missi sunt Legati ad Constantium, quos secutus est Eusebius Episcopus Vercellensis, ad quem haec litteras dedit: quas hic volumus recitare occasione lapsus Vincentij, de quo agitur.

At quis eiusmodi Vincentij casum considerans, dolore non ingemiscat, & stupore immobilis haereat, atque humanae inconstantiae concutiatur horrore? Ecce enim tibi, hic ille Vincentius Episcopus Capuanus, qui ad Nicenum Magnum Concilium vna cum collegis a Siluestro missis legatione honorificentissima perfunctus est, idemque ipse (quod exprobrat Liberius) tum Romae, tum in aequum Magno Concilio Sardicensi federat cum aliis Episcopis Iudex ad cognoscendam ac iudicandam sepius ventilatam Athanasij causam, & candidum (ut aiunt) calculum pro eiusdem absolutione in vnam saepe coniecerat: hic, inquam, stipendiis omnibus Christianae militiae dignissime per omne tempus emeritus, in vltimo senio constitutus, minime considerans munus suum, quo Romani Pontificis vices ageret, nullam ducens rationem suae iam Angelis & hominibus venerandae canitiae, nec denique veritus Deum & homines, aded turpiter inflexus est vel precibus vel minis Arianorum atque Constantij, ut in summum Catholicae fidei athletam, innocentissimum virum, toto Catholico orbe spectatum, in ipsum, inquam, Magnum Athanasium aded ignauiter atque deformiter, quam optabant Ariani sententiam damnationis intulerit, tam foeda subscriptione obliterans tot honestis perfunctis laboribus partam gloriam, aspergensque tam fordida macula tantam sui celebris nominis claritudinem. Verum in lapsu continuit gressum, ne in profundum praecipitium deferretur impietatis: nam non sic ipse, velut Fortunatianus Episcopus Aquileiae, subscripsit in Athanasium, ut factus aduersus eum proditor fidei, & sicut ille, perpetuo Arianis adhaerit, quippe qui postea aduersus eosdem pro tuenda fide Catholica persequeretur infractus, prout res post haec ab eo gesta, inferius suis locis iuxta ordinem temporum describendae declarant: quod vti nam & eius exemplo ceteri praestitissent.

XXII. Sever. l. 2. Tom. 2. Bibliobeca sancta. ACTA IN ARELATENSI CONGILIO.

Quid praterea Arelate in eo Episcoporu Conuentu factum sit, Seuerus significat his verbis: Ceterum a nostris tum apud Arelatem ac Bytarras, Galliarum oppida, Episcoporum Concilia fuere. Petebatur, vt priusquam in Athanasium subscribere cogentur, de fide potius disceptarent, & tum demum de re cognoscendum, cum de persona iudicium constitisset. Sed Valens sociiq; eius prius Athanasij damnationem extorquere cupiebant, de fide certare non ausi. Ab hoc partium conflictu agitur in exiliu Paulinus.] fuit hic clarissimus Confessor, Maximino susceptus in nobili Ecclesia Treuerensi. Ceterum licet simul iungat duo Concilia, Arelatense & Bytarrense; constat tamen prius hoc anno esse celebratu, posterius vero post annos tres accidisse, vt suo loco dicemus. Quod autem idem Seuerus subdit de Concilio Mediolanensi, sequenti anno liquet fuisse collectum: agemus de eo suo tempore. Ex eodem quoque Arianorum Conuenticulo, vna cum Paulo in exilium missum esse Rodianum * Episcopum, necnon Lucium Anneum Episcopum Moguntinum relegatum in Phrygiam, & secundo anno sui exilij, nempe sequenti, fuisse Arianorum insidiis strangulatum, in locumq; eius ab Orthodoxis Maximum esse subrogatum, Acta eiusdem Maximi saepe testantur. Quae post haec autem his grauiora ab Arianis atque Constantio tentata sint, dicemus anno sequenti.

* Rodianum

b Collegij Pythemi, recitat Sur. Tom. 6. die 18. Nouemb.

XXIII. CRUCIS SIGNUM AD PARENTEM ROSOLYMITANUM Apud Sur. Tom. 5. die 19. Octob.

Hoc pariter anno decimo septimo Constantij Imperatoris prodigium ingens in caelo visum ponitur in Chronico a S. Hieronymo his verbis: Syriae populis Crucis signum, & maximo insipientium terrore, in Orientali plaga apparuit] super sanctum Golgotham Ierosolymis visum. Quod enim ad tempus quoque spectat, id contigisse hoc anno, postquam Magnentius tyrannus victus est, declarant Acta Artemij martyris sub Iuliano, vbi haec verba leguntur: Quo quidem tempore, cum expugnatus esset Magnentius, signum Crucis maximum mirifice apparens, adeo vt admirabili splendore superaret lucem dici, visum est Ierosolymis circa tertiam diei horam, cum esset dies festus qui dicitur Pentecoste, pertingens a loco qui dicitur Caluaria, vsque ad montem Oliueti.] haec ibi. Meminit eiusdem Crucis Socrates d, eamque apparuisse dicit, cum Gallus hoc anno venisset Antiochiam. De eodem quoque prodigio sic Sozomenus:

d Socrat. l. 2. c. 24.

e Sozom. l. 4. cap. 4.

XXIV. INGENS PRODIGIUM

Eodem tempore, Cyrillo post Maximum Ecclesiam Ierosolymitanam administrante, signum Crucis in caelo visum est: quod clare admodum resplenduit, non vt cometes solet, diffusis radiis; sed luce multa in vnum conferta, valde densa iurare & perlucido emicuit: tantum pertinebat ad longitudinem, quantum est intervallum inter Caluariae locum & montem Oliuarum: quindecim autem stadia supra locum in caelo suspensum haesit: latitudo vero longitudini proportionem respondit. Quo quidem velut insigni miraculo, omnes obstupuerunt: ita vt singuli, adibus, foro, & opere, quod quisque forte habebat in manibus, relicto, pariter cum liberis & vxoribus in ecclesiam conuenerint, & vno ore Christum laudibus celebrarint, & Deum laetis animis confessi sint. Quae res ad nostram regionem quoque perlata, non mediocriter omnes obstupescit. Nam quamquam visio non admodum diu continuata est; tamen quia ex omnibus propè dixerim terrae oris, vti fieri solet, homines vel precandi, vel illa loca visendi causa Ierosolymam aduenissent; res, quas id temporis aspexissent, suis indicarunt. Erat enim Imperator de hoc viso certior factus cum per alios complures nuntios, tum per litteras Cyrilli. Dicebatur autem a viris rerum eius generis peritis, hanc visionem diuina quadam prophetia in Sanctis litteris quoque praesignatam fuisse. Quod quidem certe cum ita accidisset, multos cum Gentiles tum Iudaeos ad fidem Christianam deduxit.] hucusque Sozomenus. Certè quidem ad eam praedictionem Domini Cyrillus, scribens ad Constantium hanc apparitionem, alludit, qua de futuro iudicio Dominus verba faciens, ait: Et tunc apparebit signum Filij hominis.] Sed quam congruè, ipse viderit: vsus tamen est hac opportuna occasione ad comprimendam Constantij in Ecclesiam insolentis audaciam, quem & delinire blandis & immeritis laudibus, & gloriae titulis celebrare, iisdem ad eundem Constantium datis litteris studuit.

XXV. QUID PORTENDERIT CRUX APPARENENS.

At vero quid portenderit tantum prodigiū, quidve caelesti hoc hieroglyphico voluerit Dominus significasse, tempora ipsa declarare videntur. Etenim cum totius orbis Imperator, bellum gesturus aduersus Catholicam Dei Ecclesiam, vexillum (vt modò vidimus) erexisset impietatis, & quod numquā ante acciderat, Imperatoria fureret accensa face impietas Ariana: Christus, aduersus cuius Diuinitatē bellum iuratum esset, in caelo regnans,

A regnans, illud ipsum, quo vniuersam cum impiis debellauerat impietatem, diuinum signum supra sanctum montem, immensa claritate coruscans, caelitus demonstrauit, quo & illud auribus Fidelium videretur in tonuisse lingua caelesti: Confidite, ego vici mundum.] Rem sanè probauit euentus, cum diuina virtute fides Catholica ed effulserit gloriosior, quod magis existimabatur armis impietatis extincta. Sed reddamus hic opportunè Cyrilli epistolam, tanta de re sic scribentis ad Constantium Imperatore in a:

Imperatori Deo dilectissimo & pietissimo Constantio Augusto Cyrillus Episcopus Ierosolymitanus in Domino S.

Primas haec ex Ierosolymis ad te, Deo dilecte Imperator, mitto litterarum primitias, quas & te deceat accipere, & me dare, non verborum adulatione refertas, sed caelestium diuina declarantes prodigia; neque sermonum oratorio splendore persuasiones aliquas continentes, sed sanctorum Angelorum ostentis, per rerum euentum testantes veritatem. Ac alij quidem, vnde habeant honorem, aureas coronas gemmis splendidissimis exornatas afferentes, caput tuum persæpe coronant: nos autem non rebus huiusce terrenis (quae enim de terra sunt, finem habent terram) sed caelestium rerum diuinam virtutem, tempore Deo dilecti regni tui Ierosolymis apparentem, pietati tuae in notitiam studiosè deducimus: non vt nunc primum ex ignorantia peruenias in Dei cognitionem (videris enim ipse iam alios posse docere, in quibus piè agis) sed vt ista percipiens confirmaris, & regni a parentibus accepta hereditate, amplioribus te diuinitus coronis caelestibus honoratum non ignorans, Deo vniuersorum Regi, & nunc eas quas decet, gratias agas, & deinceps maiorem animum aduersus hostes geras. Reuera enim Imperium tuum amat a Deo; quandoquidem hoc tempore tuo tanta prodigia monstrare non dubitat. Ac tempore quidem Deo dilectissimi & beatæ memoriae Constantini patris tui, salutare Crucis lignum Ierosolymis repertum est; diuina gratia concedente ei, qui rectè querebat pietatem, etiam abstrusam locorum sanctorum inuentionem. Tempore vero tuo, domine omnium pietissime Imperator, qui tua erga Deum pietate maiori parentes tuos superasti, non iam amplius de terra, sed de caelis sunt prodigia: quoniam Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi, vniigeniti Filij Dei, mortis deuitæ trophaum, beata, inquam, Crux splendoribus luminis coruscans Ierosolymis apparuit.

Sanctis enim huiusce diebus sanctæ Pentecostes, circiter horam tertiam, omnium maxima Crux ex lumine constituta in caelo super sanctissimum montem Golgotham, & vsque ad sanctum montem Oliuarum extensa apparuit, non vni aut alteri tantum visa, sed & vniuersæ ciuitatis multitudini manifestissimè ostensa: neque, vt aliquis fortè putarit, celeriter secundum phantasiam percurrens, sed compluribus horis supra terram aperte inspecta, coruscis splendoribus radios superans Solares: nam si ab illis superaretur, certè offuscaretur & lateret: adeo excellentiores quam Sol emittebat fulgores, vt illic vniuersa ciuitatis multitudo ad sanctam ecclesiam concurreret, metu diuini illius prodigij, non sine laetitia concitata. Iuuenum simul ac senum, virorum & mulierum, & omnis ætatis ad ipsas vsque in thalamis per domos recumbentes puellas, vicinorum hospitum Christianorum, & aliunde aduenientium Ethnicorum ingens erat spectaculum, qui tum concordis & vno ore omnes Iesum Christum Dominum nostrum, Filium Dei vniogenitum, eiusmodi mirabilium effectorem laudabant, re ipsa & experientia discentes, quod Christianorum pietissimum dogma non est in persuasibilibus humanæ sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, non ab hominibus tantum annuntiatum, sed de caelis diuinitus testificatum.

Cum igitur nos incolæ Ierosolymitani paradoxum hoc prodigium huiusce oculis percipissemus: Deo quidem omnium Regi, & Filio Dei vniogenito, ita vt æquum est, gratias cum adoratione egimus, & preces pro tua Deo dilecta potentia in his locis sanctis effudimus. Operæpretium autem putavi, caelestes haec & diuinas ostensiones silentio non præterire: quin potius bonum nuntium tibi, diuinamque ex his benignitatem per has litteras studui afferre: vt in bono fundamento antea partæ fidei, ex his quæ subito diuinitus demonstrata sunt, amplio rem extruens notitiam, firmiorem in Dominum nostrum Iesum Christum spem assumas, atque confidens, & omni fortitudine repletus, tamquam is qui Deum desuper habet socium, Crucis trophaum efferas, honorificentissimè, gloriationem gloriationum, signum producat, quod in caelo ostensum est; cuius

a Apud Cyrill. in fine Catech. mystag.

XXVI. EPISTOLA CYRILLI AD CONSTANTIVM IMP.

XXVII. TEMPVS AD PARTITIONIS.

XXVIII. BONVM NVNTIVM CRUCIS AD PARTITIO.

XXXIX. PRAEDICATIONES DE APPARITIONE CRUCIS.

effigiem cum ostenderet hominibus, etiam caelum multum gloriabatur & laetabatur. A Atque hoc quidem prodigium, Imperator Deo dilectissime, Prophetarum testimoniis, ac verbis Christi quae sunt in Euangelis, praedictum, & nunc iam peractum est, & deinceps amplius perficietur. Nam in Euangelio secundum Matthaeum, cum Saluator rerum futurarum cognitionem beatis Apostolis suis traderet, & post illos alii qui cum eo versabantur, apertissime praedixit: Et tunc (inquit) apparebit signum Filii hominis in caelo. Quem sacrum Euangeliorum librum de more in manum accipiens, quae de isto signo ibi sunt praedictiones & testimonia scripta reperies: quibus Euangelis ut maius adhibeas studium, te domine admoneo, propter earum, quae reliquae istis descriptae sunt, seriem rerum a Salvatore praedictarum, & magna indigentium obseruatione, non sine pietate, ne aliquod ab aduersaria virtute detrimentum patiamur.

XXX. PROFUSA LAVDATIO.

Has tibi, Imperator, Deo dilectissime, sermonum meorum offero primitias: has ab B Ierosolymis primas annuntio voces tibi maxime germano & omnis pietatis studioso, Christi vnigeniti Filij Dei & Saluatoris nostri vna nobiscum adoratori: qui secundum diuinas Scripturas Ierosolymis mundi operatus est salutem: qui mortem quidem hinc perpeffus est, proprioque ac pretioso Sanguine suo hominum peccata deleuit, vitam vero & incorruptibilitatem spirituales, caelestemque gratiam credentibus omnibus praebuit, cuius potentia & gratia te custoditum & laetantem, splendidioribusque ac maioribus in officijs pietatis versantem, atque filium proprium regis insignentem ornamentis, ipse Rex omnium Deus, totius beneficentiae exhibitor, multis annorum periodis pacificis ad honorem & gloriam, Christianis, mundoque, vniuerso seruet perpetuo, potentiorumque te efficiat, & omni ornatum virtute: & pro more sanctarum Ecclesiarum, Imperiique Romani humanitatem demonstras, & amplioribus pietatis coronis in multos annorum C circulos quietos resplendeas. Deus vniuersorum id nobis concedat, Auguste Imperator dilectissime, laudantibus semper sanctum & omnia, id est, Consubstantialem Trinitatem, verum Deum nostrum, quem decet omnis gloria in saecula saeculorum. Amen.] haec tenus ad Constantium Cyrillus.

XXXI. Nisepb. l. 9. c. 32. RESTVM AP. PARTITIONIS S. CRUCIS.

Redarguitur porro ex his quae tum ex Sozomeno, tum Cyrillo narrata sunt, Nicephorus, dum ait, idem signum Crucis Romano exercitui in Pannonia militanti factum esse perspicuum: nam haud in ea aeris regione adeo sublimem apparuit, ut in longe remotis regionibus videri potuerit. Porro tantae rei gestae memoria non diuersorum tantum Scriptorum egregijs monumentis remansit posteris consignata, sed etiam publicis Ecclesiasticis tabulis penes Orientales conscripta est, anniuersaria celebritate Christiano populo rediuiua, die septima mensis Maij, quo idem signum sanctissimae Crucis D contigit apparere.

XXXII. CONSTANTII RESCRIPTVM ADVERSUS GEN. TILES. l. 5. De Pragm. & sa. cris. C. Th.

Hoc pariter anno Constantius Imperator, aduersus Magnentij tyranni indulgentiam, qua nocturnis sacrificijs iusserat patere deorum templa, dedit resciptum in haec verba ad Cerealem Vrbi Praefectum: Aboleantur sacrificia nocturna, Magnentio auctore permiffa, & nefaria deinceps licentia repellatur, &c. Dat. viii. Kal. Dec. Constantio Aug. vi. & Constante Caes. ii. Coss.] haec tenus sanctio decurtata in hunc modum (quam optatam integram) posita in Codice Theodosiano.

l. 5. De in. firmantibus his qua subty. rannus. Cod. Theod.

Rursum vero haec idem Constantius aduersus ea quae a Magnentio tyranno & eius magistratibus gesta essent, eadem irritans, rescipsit ad vniuersos Prouinciales & Populum d:

* VI.

Quae tyrannus, vel eius Iudices contra ius statuerunt, infirmari iubemus, reddita possessione expulsis, ut, qui vult, ab initio agat. Emancipationes autem, & manumissiones, & pacta sub eo facta, & transactiones valere oportet. Dat. iiii. Non. Nouembrijs, Mediolani, Constantio Aug. v. * & Constante Coss.] Deprauate tamen legitur quintus Consulatus Constantij, loco sexti, quem gessit hoc anno: deprehenditur enim ex eo certus error, quod satis liqueat, non ante praesentem annum liberum fuisse Constantio, Mediolanum adire, vbi datum est resciptum, nisi debellato Magnentio, qui dominabatur toti Imperio Occidentali. Iisdem quoque Consulibus ab eodem Imperatore sanctio promulgata est de clericorum immunitate, data ad vniuersas prouincias atque populos Imperio Romano subiectos, his verbis e:

l. 10. De Ep. & cleric. Cod. Theod. XXXIII.

Vt Ecclesiarum coetus concursu populorum ingentium frequentetur, Clericis ac iuuenibus

uenibus praebatur immunitas: repellaturque ab his exactio munerum sordidorum, negotiatorumque dispendijs minime obligeatur: cum certum sit, quaestus, quos ex tabernaculis atque ergasterijs colligunt, pauperibus profuturos. Ab hominibus etiam eorum qui mercimonijs student, cuncta dispendia esse sancimus: perangiarum quoque parili modo cesset exactio: Quod & coniugibus & liberis eorum, & ministerijs maioribus pariter ac feminis indulgemus, quos a censibus etiam iubemus perseuerare immunes. Dat. vii. Kal. Iunij Constantinop. Constantio vi. & Constante AA. Coss.] Quod vero vxoribus atque liberis clericorum tribuit Imperator immunitatem, de illis sane intelligendum est, qui, cum essent matrimonij vinculo obligati, adsciscerentur in clericos, secundum ea quae superius dicta sunt.

DE CLERICORVM IMMUNITATE.

Quod insuper ad politicum statum pertinet, ad Restitutum Sardiniae Praesidem de non infligendis poenis corporibus debitorum sic rescipsit: Prouinciales pro debitis plumbi verbera & custodiam carceris minime sustinere oportet: cum hos cruciatus non infontibus, sed noxijs constitutos esse, noscatur. Satis vero sit debitorem ad soluendi necessitatem capione pignorum conueniri. Dat. viii. Id. Decemb. Constantio vi. & Constante iiii. * AA. Coss.] Constantium autem hoc anno in Gallijs hiemem egisse Arelate, auctor est Ammianus, ibique, asserit celebrasse natalem diem suum sexto Idus Octobris, quo aetatis suae annum trigessimum terminabat: quam quidem celebritatem infontium idem tradidit fuisse sanguine madidam, eorum scilicet, qui vel leuissima qualibet suspitione de amicitia cum Magnentio laborassent, vel alijs ex causis delatorum calumnijs obnoxij fuissent. Sed quod ad natalem diem Constantij pertinet, eum Idibus Augusti celebrari solitum, ipsius ad Senatum resciptum e datum declarat.

XXXIV. l. 7. De ex. act. C. Theo.

* II. b Ammian. lib. 14. ARELATE CELEBRATIONES CONSTANTII DIES NATALIS.

Inter haec autem fluctuabant res Orientales, Isauricis latronibus longe lateque grassantibus, aliaque ex parte Saracenis collimitis instantibus, atque etiam Persis Mesopotamiam inuadentibus: cum interim Gallus Caesar, quod tyrannidem affectaret, in magistratus complures, diuersis praetensis causis, immaniter fureret, sed ista Ammianus pluribus recenset, cuius iactura librorum, quae ab eodem Gallo gesta sunt aduersus Iudaeos, desiderantur. haec tantum de his a S. Hieronymo in Chronico, hoc ipso anno Constantij decimo septimo, breuiter adnotantur potius, quam describuntur: Gallus Iudaeos, qui interfectis per noctem militibus arma ad rebellandum inuaserant, oppressit, caesis multis hominum millibus usque ad innoxiam aetatem: & ciuitates eorum Diocesarem, Tiberiadem, & Diospolim, plurimaque oppida igni tradidit.] haec Hieronymus, eadem quoque Sozomenus, cetera autem de Gallo anno sequenti.

l. 16. De Prae. torib. C. Th. XXXV. STATVS ORIENTALIS IMPERII.

IVDAEI A GALLO COM. PRESSI.

d Sozom. l. 4. cap. 6.

D IESV CHRISTI LIBERII PAP. CONSTANTII IMP.

ANNVS 354. ANNVS 3. ANNVS 18.

CONSULIBVS Constantio Augusto septimum & Gallo Caesare tertium, aperitur novus annus, idemque Domini trecentessimus quinquagesimus quartus: quo Liberius Papa, auditis iis quae prioribus a se missis Legatis ad Constantium Imperatorem contigissent, aliam rursus legationem ad eum de Imperatorem mittere festinauit. Mox enim posteriorem hanc legationem priorem subsecutam esse, nimirum simulac litteris Legatorum quod gestum esset Liberius accepisset, litterae ipsius hac noua legatione ad eundem Constantium datae significant illis plane verbis: Manent litterae Legatorum, qui ad clementiam tuam fuerant destinati, quae nuper venerunt, &c.] Rursum vero cum in iisdem litteris ad Constantium missis idem Liberius numeret annos octo elapsos a tempore, quo Legati Arianorum Constantem Imperatorem Mediolani conuenere, nempe Demophilus, Macedonius, Eudoxius, & Martyrius (quam quidem ipsorum legationem, testificatione quoque Athanasij, missam diximus anno Domini trecentesimo quadragesimo quarto) plane dicendum est, vel in fine anni praeteriti, vel praesentis initio, eiusmodi legationem ad Constantium contigisse. Legati autem ad tantum opus plane difficillimum delecti sunt Lucifer Episcopus Calaritanus in Sardinia, qui Romam opportunis diebus aduenerat, quem fide integrum, constantia infractum, zelo pietatis aestuantem Liberius cognouerat: iteque collegae, Pancratius Romanae Ecclesiae presbyter, & Hi-

I. SECUNDA LEGATIO LIBERII AD CONSTANTIVM.

^a *Exstant in appendice ad Luciferi Opera.*
II. LIBERII PAP. LITTE-
RAR AD CON-
STANTIVM.

& Hilarius eiusdem Ecclesie diaconus. missi fuerunt hi ad Constantium Imperatorem A
in Gallia tunc agentem, ad quem hæc datæ sunt ab eodem Romano Pontifice litteræ:
Gloriosissimo Constantio Augusto Liberius Episcops.

Opto, tranquillissime Imperator, ut mihi benignas aures clementia tua tribuat, quod
possim mansuetudini tuæ mentis meæ propositum aperire. De Christiano etenim Im-
peratore, & sanctæ memoriæ filio Constantini, hoc ipsum sine cunctatione mereor im-
petrare. Sed in eo me laborare intelligo, qui, repetita satisfactione, placabilem etiam cir-
ca reos animum tuum in gratiam meam reuocare non possum. Sermo enim pietatis tuæ
iam dudum ad populum missus, me quidem, quem patienter omnia ferre necesse est,
plurimum lacerat: sed animum tuum, qui lenitati semper vacat, qui numquam (ut scri-
ptum est) in occasum diei iracundiam seruat, retinere circa me indignationem, miracu-
lo mihi est. Ego enim, religiosissime Imperator, tecum veram pacem requiro, quæ non B
sit verbis composita interna dispositione fallaciæ, sed præceptis Evangeliorum rationa-
biliter confirmata. Non Athanasij tantum negotium, sed multa alia in medium vene-
rant, propter quæ Concilium fieri mansuetudinem tuam fueram deprecatus: ut ante
omnia, quod specialiter optat mentis tuæ erga Deum sincera deuotio, cum fidei causa,
in qua nobis prima spes est, ad Deum diligenter fuisset tractata: nec eorum qui nostram
circa Deum obseruantiam mirari debent, possent finire . . . & dignum fuerat Dei cul-
tore, dignum Imperio tuo, quod Christi pietate regitur & augetur, specialiter hoc ip-
sum pro reuerentia sanctæ religionis, cui prudenter intentus es, clementiam tuam nobis
ad hæc impetranda præstare.

III. Sed multi Ecclesie membra lacerare festinant, qui confinxerunt, me litteras suppres-
sisse, ne crimina eius, quem dicebant condemnasse, apud omnes patenter: quas illas lit-
teras Episcoporum Orientalium & Aegyptiorum, quibus in omnibus eadem in Athana-
sium crimina continebantur*. At satis omnibus clarum est, nec quisquam negat, nos O-
rientalium litteras intinasse, legisse Ecclesie, legisse Concilio, atque ad hæc etiam Orien-
talibus respondisse: qui fidem & sententiam non commodauimus nostram, quod eod-
em tempore septuagintaquinque Episcoporum Aegyptiorum de Athanasio sententia
repugnabat; quam similiter tecitauimus atque, insinuauimus Episcopis Italis. Vnde con-
tra diuinam legem visum est etiam, cum Episcoporum numerus pro Athanasio maior ex-
isteret, in parte aliqua commodare consensum. Hæc scripta, si Deo fidem habet Theo-
sebius*, qui missus fuerat festinans in Africam, nobis reliquit. Quæ tamen post omnia
scripta ne ad impetrandum fortè Concilium deessent, Vincentius, qui cum ceteris Lega-
tus missus fuerat, Arelatum peruénit. Videt igitur prudentia tua nihil animi meum in-
troisse, quod Deo seruientibus non dignum fuerat cogitare. Testis autem est mihi Deus, D
testis est tota cum suis membris Ecclesia, me fide, & me in Deum autem cuncta munda-
na (ita ut Euangelica & Apostolica ratio præcipit) calcare atque calcasse, non furore tem-
merario, sed constituto atque obseruato iure diuino: atque in alio ministerio Ecclesiasti-
cus viuens, nihil per iactantiam, nihil per gloriæ cupiditatē, quod ad legem pertinebat,
impleui: atque ad istud officium (testis est mihi Deus) inuitus accessi, in quo cupio qui-
dem sine offensa Dei, quamdiu in sæculo fuero, permanere: & numquam mea statuta,
sed Apostolica, ut essent semper firmata & custodita, perfeci: securus morem ordinem-
que maiorum, nihil addi Episcopatu urbis Romæ, nihil minui, passus sum: & illam fi-
dem seruans, quæ per successionem tantorum Episcoporum cucurrit, ex quibus plures
Martyres extiterunt, illibatam custodiri semper exopto: sed neque perire meam cau-
sam, pietati tuæ sollicitudo Ecclesiastica atque ipsa deuotio persuadet.

IV. Significant Orientales paci & nostræ velle coniungi. Quæ est pax, clementissime Im-
perator, cum sint ex partibus ipsis quatuor Episcopi, Demophilus*, Macedonius, Eudo-
xius, Martyrius, qui ante annos octo, cum apud Mediolanum Arij hæreticam sententiam
noluissent damnare, de Concilio iratis animis exire: Horum, si fas est, sententiis, quale
sit, aut quid habeat, commodare consensum, æquitas & clementia tua poterit affirmare.
Non est nouum, quod non subtiliter, & sub occasione nominis Athanasij attentetur.
Manent litteræ Alexandri Episcopi olim ad Siluestrum sanctæ memoriæ destinatæ, qui-
bus significat ante ordinationem Athanasij undecim tam presbyteros quam etiam dia-
cones, quod Arij hæresin sequerentur, se Ecclesia eiectisse. ex quibus nunc quidam extra
Ecclesiam Catholicam foris positi dicuntur sibi conciliabula inuenisse, quibus assue-
ratur

* Patrophili-
us,
PAGEM INI-
RICVM HÆ-
RETICIS
NON POSSE.

* Theoba-
dius,

EXCVSAT SE
LIBERIVS.

A ratur etiam Georgius in Alexandria per litteras communicare. Quæ ergo potest paz
esse, tranquillissime Imperator, si Episcopi (ut nunc per Italiam factum est) cogantur
taliū sententiis obedire?

Accipe & aliud (quia tranquillitas tua patienter admittit.) Manent litteræ Legato-
rum, qui ad clementiam tuam fuerant destinati, quæ nuper venerunt: quibus significant,
propter turbationem omnium Ecclesiarum se quidem ante succumbere sententiis O-
rientalium voluisse: proposuisse tamen conditionem, si iidem Arij hæresin condemnas-
sent, hoc genere se inclinatos eorum sententiis obedire. Placitum, ut ipsi significant, scri-
ptura teste, firmatur. Itur in Concilium, accipiunt cum deliberatione responsa: Arij do-
ctrinam se damnare non posse: Athanasium, quod solum exigebant, communionem esse
priuandum. Hinc iam clementia tua hoc quoque consideret, rectè Catholice religio-
nis iure seruato, an hominis causa debeat diligenter excusseque tractari. Vnde iterum B
atque iterum mansuetudinem tuam, animum tuum Deo deditum rogo per eius virtu-
tem, qui se in defensione tua, quantus sis, vniuersis mortalibus approbavit, habens an-
te oculos eius beneficia, qui Imperium tuum in omnibus regit: hæc in cœtu Episcopo-
rum diligenter faciat omni cum consideratione tractari*, ut pacatis per te, Deo fauen-
te, temporibus, tranquillitate tua consentiente, sic omnia discutiantur, ut quæ fuerint
iudicio sacerdotum Dei confirmata, cum constiterit omnes in expositione fidei, quæ
inter tantos Episcopos apud Nicæam, præsentem sanctæ memoriæ patre tuo, confirmata
est, vniuersos consensisse, cum exemplo possent in posterum custodiri. Ut ipse Saluator,
qui super mentis tuæ propositum intuetur, in tanta rerum expeditione læteretur, causam
fidei & pacis etiam Reipublicæ necessitatibus non immeritò præposuisse. Ad exoran-
dam igitur mansuetudinem tuam, ut beneuolo animo allegationes nostras audire di-
gneris, fratrem & Coepiscopum meum sanctum virum Luciferum cum Pancratio
presbytero meo & Hilario diacono placuit proficisci: quos credimus de clementia
tua ad pacem omnium Ecclesiarum Catholicarum non difficulter posse Concilium
impetrare. Dei omnipotentis clementia te nobis custodiat, clementissime ac religio-
sissime Imperator.] hæc nunc Liberii litteræ ad Constantium, honestissimis titulis, licet
imueritis, cum demulcere conantis.

VI. Iisdem Legatis ad Imperatorem in Galliam proficiscentibus idem Liberius Papa de-
dit litteras ad Eusebium Episcopum Vercellensem, quibus illum vehementer rogauit,
ut vnâ cum iis susciperet apud Imperatorem fidei patrocinium, est verò huiusmodi ear-
um exordium: Me, frater charissime, ad solatium vitæ, &c.] descriptæ extant anno su-
D periore, ibi recitatæ occasione lapsus Vincentij Episcopi Capuani. Addidit eodem fer-
mè argumento alias ad eundem ipse Liberius pauld post datas his verbis:

Dilectissimo fratri Eusebio Liberii Episcopus.
Remecto filio meo Callepio* ad patriam suam, optimum credidi per hunc sancti-
tatem tuam salutare, domine frater charissime, orans Dei clementiam, ut saluus atque
hilaris litteras meas accipias. Sanè quia scio inuictum animum tuum fideliter agere quæ
Deus præcepit, commendo tibi fratrem & Coepiscopum nostrum Luciferum, sed &
charissimos filios meos Pancratium presbyterum & Hilarium diaconum, qui pro statu
Ecclesie animò virili & virtute deifica, tempore tempestiuo aggressi sunt* contra ini-
micos Ecclesie, quos Deus Spiritu oris sui destruet. Scio enim feruentem Spiritum Dei
esse in te, ut simul cum iisdem aggrediaris, ut fides, quæ ab Apostolis tradita est Ecclesie
E Catholicæ, nullo modo irrumpi possit. certè dignaris retinere, si leges publicæ absen-
tem non condemnant, ut eorum consortio iungat se fides tua, & similis, vbi fuerit, adfir-
sanctitas tua; vno colloquio, vno consilio id agatis, quod Deo & Angelis eius placet, &
Ecclesie Catholicæ expedit. Pro hac labore præmium cæleste, coronam immarcesci-
bilem, hereditatem regni cælorum, Christus Dominus noster retribuatur vobis. Saluta-
mus omnes qui tecum Deo fideliter seruiunt. Salutate omnem clerum. Deus te incolu-
mem custodiat, domine frater charissime.]

VII. His acceptis litteris, Legatisque (ut par erat) honorificè exceptis, Eusebius vnâ cum illis
ad Constantium Imperatorem in Gallias profectus est, apud quem enixius agens, quid-
quid ea legatione petebatur, obtinuit, nempe ut Conciliū celebraretur, quod sequenti
anno Mediolani collectum est. De his autem certior factus Liberius atque in primis de
sedulo officio quod in ea functione Eusebius impendisset, has ad eum litteras dedit:

* V.
ARIANO-
RVM PER-
VERSITAS.

* testari.

VI.

* Exstat apud
Acta Vir.
Euseb. Episc.
Vercel.
* Callepio-
dio
LIBERII
PAP. LITTE-
RAR AD EV-
SEB. EPISC.
VERCEL.
* paginæ

VII.

* Habentur
eadem apud
Libe-
Eusebii Acta

Liberius Episcopus dilectissimo fratri Eusebio.

VIII. LIBERII LITTERAE AD EUSEB. EPISC. VERA. CEL.

Sciebam, domine frater charissime, quod Spiritu Dei feruens in causa fidei, quae nos potest Domino commendare, fratre & Coepiscopo nostro Lucifero, & Pancratio compresbytero nostro, qui simul erat profectus cum filio meo Hilario diacono, fida dignare...

IX. CONSTANTIVS DETINENTVR IN GALLIIS. Ammian. lib. 14. tertium.

Ceterum quod hoc anno Constantium aduersus barbaros oportuit militasse, qui in Gallias irruerant, & tantum, hiberno adueniente tempore, concessum fuit, superatis Alpibus, se Mediolanum conferre: Concilium ibidem celebrandum, dilatum est in annum sequentem.

X. GALLIYS CAES. NECATVR.

Quemadmodum autem id in Gallum, & per quos effecerit ipse Constantius, idem Ammianus pluribus narrat, quae praetermittimus. Sat namque scire, hoc ipso anno hiemis tempore Gallum Polae in Istria oppido circumuentum, atque circumdatum a Constantianis, spoliatum Caesaris ornamentis, in priuatam fortunam redactum, ab iisdem tandem truncari capite iustum esse, anno aetatis suae nono supra vigesimum, cum quadriennio imperasset, vxore eius Constantina paulo ante febribus absumpta.

Theod. l. 3. cap. 3.

Greg. Naz. Orat. 1. in Jul.

Ammian. lib. 15.

XI. CONSTANTIVS QVID IN AMICOS GALLI.

De compluribus autem necatis iussu Constantij, quod ob amicitiam cum Gallo in suspicionem venissent, pluribus agit Ammianus. Quo etiam tempore Eudoxium & Aetium haereticos non ob haeresin, sed quod Gallo fauissent, eiectionem in exilium fuisse, immo

A

B

C

D

E

& pra-

A & praclarum illum Theophilum, qui apud Indos Christianam fidem propagasset, eadem ex causa Antiochia Heracleam in Pontum esse deportatum, Nicephorus tradit. At reddamus hic modum quae idem Auditor de eiusdem Theophili ad Indos profectioe ac praedicatione tradit: atque num omnia veritati consentiant, expendamus. ait igitur:

Fuit tum etiam propter virtutem & doctrinam magnopere laudatus Theophilus ille, qui cognominatus est Indus, non ille quidem haeresis alicuius auctor, sed Arianismo plurimum addictus: qui sub Constantino ab Adiabenis, admodum adhuc iuuenis, obles in Romanam ditionem fuerat missus (Adiabene vero regia est Indica, ampla & celebris.) At Theophilus consuetudine diuturna aded mores ad Romanorum instituta conformauit, ut monasticam delegerit vitam, & diaconi suscepit dignitatem, Eusebio Nicomediensi manus ei imponente. Cum autem legatio a Constantio propagandae verae pietatis & confirmandae fidei gratia ad Orientales nationes mittenda esset, ambitiosa munificentia eam instituit, & princeps eius, quem modò dixi, Theophilus designatus est.

Nam qui in regionibus eis regnum obtinebat, a Graeca superstitione ad verae pietatis religionem deflexit, & ecclesias tres in diuersis locis erexit, non tantum quae ab Imperatore missa acceperat, donis, sed maxime etiam, quos ipse addiderat, sumptibus, per animi alacritatem cum illo concertans. Ecclesiarum istarum vna in metropoli & principe vrbe totius gentis; Thapharum eam nominant: secunda in loco vbi Romanorum emporium versum, regio Adane vocatur: tertia in alia terrae eius parte, vbi est quod Persicum emporium dicitur, in Persici maris ore constructa.

Theophilus porò, rebus apud Homeritas ampliter dispositis, templisque eis consecratis, atque etiam pro rerum copia exornatis, in Adiabenen, quam patriam eius esse diximus, traiecit; ac deinceps in reliquam quoque Indiam transiit, multaque apud eos, quae non rite agebantur, correxit: etenim confidentes Euangelicum audiebant oraculum, & alia multa faciebant, quae sanctiones Ecclesiasticae non iubebant: ea omnia pulchre immutans ad Ecclesiae placitum morem composuit: vna saltem & quidem maxima re incommodans, quod in *emegaron* altero substantiale colere docuit. Porò ex India & Arabia Magna ad Auxumitas Aethiopes progressus est.] & inferius: At Theophilus, rectè constitutis Auxumitarum rebus, in Romanorum reuersus est ditionem: atque post reditum in magno habitu honore, suam quidem ille urbem, aut Ecclesiam, cui Episcopus praesert, sortitus non est: vbi tamen locorum propter hominis reuerentiam, in eum, ut miraculum quoddam, omnium coniecti oculi erant, donec Aetio & Eudoxio in exilium, quod consilia cum Gallo communicassent, eiusque rebus fauissent, actis, & ipse Heracleam in Pontum esse deportatus, Gallo in intimis habitus.]

haec ille de Theophilo. Ceterum cum res ab eo gestas, sic summatim recensitas, scriptis mandatas esse a Philostorgio haereticorum infamissimo, tradat: omnia planè de eodem enarrata, in mendacij suspicionem adducit, cum nihil aliud de Theophilo nifus sit demonstrare, quam ipsum Arianam haeresin in Indiam inuexisse, non autem reuera religionem Christianam propagasse: nam Homeritas, ad quos a Constantio Legatum missum esse Theophilum ait, iam antea acceperant Euangelium, nec non alij adiacentes Indorum populi, praedicatione primò Apostolorum, Bartholomaei, Thomae, ac Matthaei, qui Aethiopibus praedicauit, deinde Pantheni, ac nouissimè Frumentij & Aedesij, qui sub Constantino Indis Euangelium annuntiarunt, ut suis locis superius demonstraui: sed & ipsos populos Adiabenos iam longè ante haec tempora Christianos euasisse, ex Sozomeno superius dictum est: ut de his nulla penitus dubitatio esse possit.

Haec itaque volumus addidisse, ut Lectorem admoneremus, cautè legenda esse quae ex lutofo haereticorum fonte Nicephorus aded inconsideratè deriuat, quae ve Suidas ex Thalassio prodit eiusdem farinae homine: vixit hic hoc eodem tempore, quem Constantij delatorem Ammianus appellat, cuius est quoque mentio apud Athanasium in epistola ad Solitarios. Iste igitur suo Theophilo, cui summa erat familiaritate coniunctus,

XII. THEOPHILI INDIAS GESTAS.

XIII. LEGATIO THEOPHILI AD INDOS.

XIV. HOMERTAB QVANTO AD TIDEM CONVERSI. Soerat. l. 1. c. 15. Euseb. l. 5. cap. 10. d. Ruffin. l. 1. cap. 9. c. Sozom. l. 2. c. 10.

XV. THALASSIOS SCRIPTOR ARIANVS. Ammian. lib. 14.

tan-

tantum tribuit, ut etiam defunctam feminam Iudæam ad vitam reuocasse, afferere non erubuerit, quod Suidas refert, & ipse minimè exactè quidem res Theophili exploratas habens, sicut & Nicephorus, qui ex scriptis hæretici hominis Philostorgij ea edidit, quæ antiquiores Græci historici, Theodoretus, Socrates, ac Sozomenus, & si qui alij horum successores fuere, sunt penitus auersati, utpote referta mendacijs, & omni prorsus fide carentia; atque aded contempserunt, ut nullus prorsus illorum huius Theophili meminisse vel leuiter saltem reperiatur: nam ipsum Philostorgij vel tantum nomen sic exhorruerunt, ut cuncta ab eo scripta execranda duxerint, & digna quæ perpetuo silentio damnarentur.

XVI. PHALOSTORGIUS HISTORICVS ARIANVS.

At quoniam auctore Philostorgio alia complura produntur, age, qualis hic fuerit, ut prudentior fias, Lector, hic ex Photio recitemus, de quo hæc in sua Bibliotheca: Philostorgius Arianus librum scripsit de Religione, quasi historiam texens Ecclesiasticam: omnes Arianos extollit, & contumelia afficit Catholicos: ut non sit historia, sed encomium Arianorum. Incipit ab origine Arianae hæresis vsque ad Aëtij reuocationem ab exilio factam per Iulianum: Aëtium extollit in caelum, & Eusebium Nicomediensem, & alios similes. Jac demum: Quamuis (inquit) Orthodoxos omnes carpat, non est ausus attingere Gregorium Theologum: Basilio autem non pepercit. Vixisse verò hunc tradit sub Theodosio Iuniore, ad quod tempus posterioris libri historiam perduxit. At de Philostorgio Theophili laudatore fati. ad hæc enim enarranda de Theophilo digressi sumus occasione proscriptionis à Constantio factæ in eos qui Gallo Cæsari studuissent: Ceterum liquet, tum Eudoxium, tum Aëtium postea exilio relaxatos, ipsum verò Eudoxium creatum deinde Episcopum Antiochenum, ac mox Constantinopolitanum: tantum valuit apud Constantium hæresis Ariana, ut eius patroni, quamuis maiestatis criminis condemnati essent, fuerint tamen non solum ad propria restituti, sed amplissimis honoribus & dignitatibus aucti.

XVII. ATHANASIVS VEXATOR ALEXANDRIÆ.

Constantius igitur his curis de rebus Galli hoc anno detentus, diram illam quam meditabatur aduersus Catholicam Ecclesiam persecutionem, edicto iam de subscribendo in Athanasij damnationem anno superiori (ut vidimus) promulgato, ad tempus continuit, cum tamen interea veluti præludijs quibusdã Athanasius Alexandria à magistratibus vexaretur, quorum illud opus erat, ut, qualibet excogitata occasione, primum omnium eum Alexandria dimouerent. Tentauerat id antea (ut dictum est) Montanus Palatinus: qui cum à cæptis destitisset, hoc ipso anno, nempe post biennium & duos menses elapsos à Montani temporibus, idem Athanasius à Diogene exagitari cœpit, post quem Syrius Dux apertò demum Marte eam inuasit Ecclesiam. Testatur id ipse quidem, cum ad Constantium scribit his verbis: Cum igitur aliò Montanus profectus esset, superuenit Diogenes Notarius post sextum demum & vigesimū mensem, qui nec ipse quoque epistolam exhibuit (de proficiscendo ad Constantium scilicet) aut sub murum conspectum venit, neque tamquam mandatum haberet, quidquã mihi præcepit. Quin cum ipse Syrius exercitus ductor Alexandriam ingrederetur, & quædam ab Arianis iactarentur, qui sese, quod liberet, acturos denuntiabant: quærebam, num istiusmodi litteræ, quales illi iactarent, allatæ essent. Litteras enim mandati tui, fateor, ab illis deposcebam. Postquam ipsi eas se habere pernegarent, postulabam, ut saltem vel ipse Syrius, vel Præfectus Ægypti Maximus mihi id ipsum suo scripto iniungeret: postulabamque; id ea de causa, quod tua humanitas in suo diplomate veruerat, ne quis me turbaret, utque ego negligerem aliorum terrores, & securè in Ecclesijs permanerem. Qui autem huiusmodi diplomata ad me detulerunt, Palladius est olim Palatij Magister, & Asterius Dux Armeniae. Exemplar autem litterarum, quod tale est, velim mihi liceat cum tua venia recitare: Constantius Victor, &c. Habes has superius, eo tempore quo allatæ sunt, descriptas. His autem hæc ab Athanasio recitatis, idem mox subdit:

XVIII. ATHANASIVS MAGISTRATVS.

De hac epistola & illi cum Iudicibus disceptabant, & eam nos manibus præferebamus. Quid igitur? an non meritò ab illis diplomata postulabam? nec illorum simplicibus verbis obsequar? Illi igitur cum non ederent, neque proferrent mandatum tuæ pietatis, nonne planè & directè contra iussa huius diplomatis agebant? Ego igitur, cum illi litteras nullas exhiberent, probè mecum colligere & ratiocinari videbar, ipsos nihil nisi verba afferre, præsertim cum tuo diplomate iubebar, ne quid istiusmodi curarem. Iure igitur hoc feci, religiosissime Auguste, ut quemadmodum cum epistolis tuis ingressus

Agressus essem in patriam, ita acceptis tuis mandatis, è patria discederem: quò non, ut fugiens Ecclesiam, reus culpabilisque haberer, sed ut ex mandato tuo haberem causam discessionis. Idemque omnes populi cum presbyteris, & maior pars ciuitatis (ne plures nominem) à Syriano, quem ea de causa adierant, postulabant: quò tempore illic quoque aderat maximus Ægypti Præfectus. Postulatio autem istiusmodi fuit, ut nihil vel scriptis vel verbis ederent quod vellent, aut ne Ecclesias interea turbarent, dum ipsi populi ea de re Legatos ad te mitterent.

Ista cum diu multumque à Syriano, non ignaro quàm æqua peterentur, postularent: confirmauit id se facturum, idque iureiurando cum attestatione tuæ salutis. Istis, dum fierent, agereturque de ea re ad tuam maiestatem deferenda, interfuit Hilarius, conscientiaque est eius rei cohors Præfecti Ægyptiaci, & verba, quibus res acta est, apud Pritanum ciuitatis conseruantur. vnde facile intelliges, nec me, nec quemquam alium tuis iussis contradixisse, sed omnes tuam voluntatem in tuis scriptis voluisse videre. Dicta scriptaque Imperatoris pari pondere æstimanda sunt, cum is qui ea reportat, liberè se ea in mandatis habere profiteretur. Verum cum illi neque iniunctum sibi, manifestò affererent, neque scriptis ederent quod imperabant, sed omnia ita instituerent, ut appareret, eos suo nomine & auctoritate id agere: fateor citra omnem dissimulationem, cœpi eos habere suspectos, & in primis ea de causa, quòd à multis Arianis stiparentur, quòdque cum iis & epula & consilia inirent, nihilque propalam & sinceriter agerent, sed dolos tantum & insidias neçerent, nec quidquam tamquam pro edicto Imperatoris agerent, sed prout ab inimicis rogarentur: necessariò me eò contuli, ut diplomata ab iis in rebus suspectis postularem. Id quoque angebat animum meum, quòd indecorum arbitrabar, cum tor diplomatibus Ecclesiam ingressus essem, sine diplomatibus inde discedere. hæc Athanasius. Quæ verò de grassatione facta in Alexandrinam Ecclesiam à Syriano Duce subinfert, suo loco narrabimus: eiusmodi enim magistratuum cum Athanasio altercationes in sequentem quoque annum productæ sunt. Post hæc autem ab eodem Athanasio ad Constantium Imperatorem legatio missa est, cuius his verbis meminit Sozomenus:

XIX. REFELLVNTVR CALVMNIÆ.

Athanasius verò, quoniam persuasum habebat, sibi in Palatio Imperatoris paratas insidias, ipse neque ad Imperatorem venire ausus est, neque in rem suam esse existimauit. Itaque quinque Episcopis Ægypti ad eam rem delectis (ex quorum numero erat Serapion Thmuetensis, vir tum vitæ institutione sanctissimus, tum oratione disertus) eos ad Imperatorem iam tum in ea Imperij parte, quæ ad Solem occidentem spectat, atatem degentem mittit; quibuscum vnà iungit quoque tres suæ Ecclesiæ presbyteros, qui tum Imperatoris gratiam sibi concilient; tum ad calumnias aduersariorum, si opus sit, respondeant; tum denique alias res obeant, quas Ecclesiæ & ipsi commodissimas fore animaduertent. Non multò autem postquam illi Alexandria soluisent, recepit Imperatoris litteras, quæ eum ad aulam vocabant. Quare & ipse Athanasius & populus Ecclesiæ grauiter conturbati sunt, & ancipiti cura & dubia distracti. Nam neque Imperatori, qui opinionem à fide alienam tueretur, morem gerere, tutum; neque ei resistere, extra periculum esse existimarunt. Attamen Athanasius mansit Alexandria, & qui litteras attulerat, re infecta, reuertit. Sequenti autem æstate alter Imperatoris mandato cum magistratibus eiusdem gentis accedens ad Athanasium, cœgit eum ex vrbe exire, clerumque illius Ecclesiæ grauiter exagitauit. At cum primum populum, Ecclesia causa, magnos sumere spiritus, & ad bellum se instruere videret, iste quoque, labore frustra suscepto, inde recessit. hæc Sozomenus.

a Sozom. l. 4. cap. 8. XX. LEGATIO ATHANASII AD CONSTANTIVM IMP.

Sed talia profectò quæ erroris arguantur ex his quæ nuper ex Athanasio recitata sunt: nimirum voces fuisse Arianorum, litteras scriptas esse ab Imperatore, quibus Athanasius acceriretur, sed eas ab ipso Athanasio exactas, nec editas esse, quòd non extarent. Apertè igitur conuincitur Sozomenus non legisse ea quæ hoc argumento ab eodem Athanasio in Apologia ad Constantium scripta tractantur; sed inpegisse in Sabinum illum Macedonianum hæreticum, totam rerum gestarum historiam horum temporum in odium Orthodoxorū (quòd aliàs dictum est) inuertentem. Si enim verè adfuisent nuntij cum litteris Imperatoris ad Athanasium, se absque controuersia Alexandria recessurum fuisse, & ad Imperatorem profecturum, sæpè iisdem scriptis contestatus est: sed resedisse Alexandria, quòd quæ ferebantur missæ ab eodem Imperatore litteræ, eas

XXI. SOZOMENVS ERRORIS ARGVITVR.

numquam, quod non extarent, aduersarij ostendissent. Nec est quod dici possit, litteras A postea de profectioe eiusdem Athanasij scriptas esse, & Alexandriam ad ipsum allatas: nam si ita accidisset, necessariò in dicta Apologia earum idem Athanasius meminisset: alioquin inanis & futilis illa omnis tot rationibus comparata, ad ipsum, qui hæc sciret, Constantium, fuisset Apologia. Sed illud Sozomieno concedimus, verè contigisse, len- tius cum Athanasio actum esse, quod populus Alexandrinus in eum propentior, tur- bas ciere, atque seditionem conflare paratus esset. Quàm autem ad rixas prompti essent Ægyptij, & quàm periculosè à Præfectis tentari solerent, satis ac sæpè superius dictum est. Opus ergo fuit (quod subdit Sozomenus) ad exturbandum ab Ecclesia Athana- sium, ex reliqua Ægypto & Libya legiones Alexandriam conuocare: sed de his suo lo- cò dicendum.

XXII. Inter hæc autem Iulianus Galli Cæsaris frater in suspicionem adductus conspirationis B cum eo in Romanum Imperium, ad Constantium Augustum Mediolani agentem se confert: quid verò cum eo transactum sit, Ammianus & ipse Gentilis illi plurimum ad- dictus scribens. Inde, inquit, ad Iulianum recens perductum calumniarum vertitur ma- china: memorabilem postea Principem gemino crimine (vt iniquitas æstimabat) impli- citum, quod à Marcelli fundo in Cappadocia posito ad Asiam demigrarat liberaliù desi- derio doctrinarum, & quod per Constantinopolim transeuntem viderat fratrem, & c.] Prima accusatio ista de discessione è fundo Marcelli in Asiã, id pertigisse videtur, quod Iulianus è loco illi statuto à Constantio (quem alij legunt Macellum) de quo supra, in Asiam profectus esset addiscendæ magiæ causa ad Gentiles philosophos idololatrias ac magiæ studiosos, prout superius vidimus id ab eo esse factum: quam tamen accusatio- nem Ammianus honesto colore fucat, nomine videlicet addiscendarum litterarum. sed C ad hæc mox subdit de Iuliano: Qui cum obiecta dilueret, ostenderetque neutrum sine iussu fecisse, nefando affectatorum cœtu vrgentium periisset, ni aspiratione superi numi- nis, Eusebia suffragante Regina, ductus ad Comam oppidum Mediolano vicinum, ibi- que paulisper moratus, pro eadem ingenti causa, vt cupidine flagrauit, ad Græciam ire permissus est] nempe Athenas. hæc Ammianus.

XXIII. Aderat tunc Athenis Gregorius Nazianzenus, cum Iulianus illuc se contulit, quem conspicatus, de homine haud falsus coniector extitit. quid autem ex aspectu eius vaticina- tus sit, cum illum vidit, idem tradit his verbis. A me autem, quæ postea gessit, procul antè perspecta quoquo modo fuerunt, ex quo Athenis cum eo versatus sum. Nam illuc quoque statim post ea, quæ aduersus fratrem designata sunt, profectus est, Imperatorem hoc ipsum deprecatus. Duplicem enim eò proficiscendi causam habebat, alteram spe- D ciosiore & honestiore, vt Græciam eiusque scholas viferet; alteram tæctiorem, pau- cisque notam, vt regionis illius sacrificos & impostores de rebus suis consuleret, impie- tate videlicet nondum plenam libertatem habente. Tunc igitur me non malum huius viri coniectorem fuisse memini, quamquam alioqui ad has res non optimè à natura comparatus. Sed me morum ipsius inconstantia, atque incredibilis quædam mentis emotio vatem efficiebat: siquidem ille optimus vates est, qui rectè conicere nouit. Ne- que enim mihi boni quidquam significare aut ominari videbantur ceruix non stata, hu- meri subsultantes, & ad æquilibrium subinde agitati, oculus insolens & vagus, furio se- que intuens, pedes instabiles & titubantes, nasus contumeliam & contemptum spirans, vultus lineamenta ridicula idem significantia, risus petulantes & effrenati, nutus & re- nutus temerarij, sermo hærens, spirituque concisus, interrogationes stultæ & præcipites, E responsiones nihilo his meliores, aliæ in alias insultantes, nec graues & constantes, nec eruditionis ordine progredientes.

XXIV. Quid singula describere necesse est? talem ante opera conspicatus sum, qualem in operibus postea cognoui. Quod si quidam ex iis qui tum simul erant, quidque dixerim, audierunt, nunc mihi præstò essent, haud ægrè testarentur: quibus, vt hæc aspexi, statim prolucutus sum: Quale malum Romanorum terra nutrit! præfatus licet, ac mihi, vt fal- sus vates essem, imprecatus: præstabilius enim id fuerat, quàm talibus malis orbem ter- rarum impleri, taleque monstrum existere, quale nullis antè sæculis, etiam si alioqui di- luuia multa sermone iactentur, & multa incendia, ebullientesque terræ quassationes, & hiatus, ac multi insuper immaniissimi homines, belluæque prodigiosæ & compositæ, quas natura nouo more produxit.] hæc Gregorius. Cui, quod dicit aduentus Iuliani Athe-

Ammian. lib. 15. Quid Iulianus ad Constantium.

Greg. Naz. Orat. 2. in Iul. Iulianus Athenas venit.

DE IULIA- NO QUID AVGVRA- TVS EST GREG. NA- ZIANZ.

A Athenas secretiorem illam fuisse causam, vt sacrificos & impostores de rebus suis con- suleret, en quàm eleganter adstipulatur Eunapius a dicens: Istic pulchrè instructus, à Maximo scilicet atque Chrysanthio, intellecto plus aliquanto latefe in Græcia apud Eleusinarum dearum Antistitem, velociter illuc accurrit.] Præfetuisset autem homi- nem illum scientiam futura prænuntiandi, idem Auctor ab eodem & ipse Antistite ini- tiatus sacrorum arcanis, & inter Eumolpidas relatus postea, testatur. At de diuinatione per dæmonem fieri solita dicemus suo loco.

Florentissimæ videbantur hoc tempore esse Athenarum scholæ, quarum causa Iu- lianus se eò proficisci, vehementer cupere demonstrat. Docuisse enim reperitur Athe- nis Constantij temporibus Anatholius clarus Orator, eidemque Imperatori percharus, qui ipsum Romam vocauit, atque Præfectura Prætorij insigniuit. Proæresius etiam B ibi docebat, qui ob facultatem dicendi ab eodem Imperatore in Gallias primùm, de- inde Romam ab ipso Constantio missus, ibidem ex Senatusconsulto statua donatus est, eiusmodi inscriptione nobilitata; REGINA RERVM ROMA REGI ELOQVENTIÆ. De eo Sozomenus b, atque Eunapius c, qui illum, vt gentilem suum, sibi vendicat ho- minem: fuisse tamen Christianum, est aliqua coniectura; cum tradat S. Hieronymus d lege lata à Iuliano ne Christiani liberalium artium doctores essent, permissum ab eo illi docere, ipsum verò sponte scholas deseruisse. Sed & Eunapius quoque affirmat, eundem Proæresium, sententia Iuliani, lectione fuisse abdicatum: quod quidem par- est credere minimè contigisse, nisi Christianus fuisset, cum ipse Ethnicorum professio- rum studiosissimus fuerit. sed de his iterum suo loco. Docebat hoc eodem tempore Athenis Musonius, quem etiam Iulianus cessare iussit: insuper constat ibidem C tunc publicè professos esse Hemerium & Libanium, quibus tradit Sozomenus, Gre- gorium Nazianzenum & Basilium præceptoribus vsos esse: affirmat de Libanio hoc ipsum Basilium e.

Erant tunc in Oriente in aliis quoque præclarioribus vrribus diuersarum facultatum gymnasia, vt Cæsareæ Palæstinæ, Alexandria, & Constantinopoli; sed ceteris omnibus eminebant Athenæ; accedereque solebat, vt prius in dictarum ciuitatù scholas imbuen- di diuersis scientiis se conferrent, ac demum Athenas accederent, vbi & penitus con- sumarentur. Sic planè factum vidimus à Gregorio Nazianzeno, qui Cæsareæ pri- mùm, inde Alexandria auditor fuit: postremò Athenas profectus, illic primò discipu- lus, deinde doctor publicè professus est: sed & post eum Basilus Cæsariensis Cappadox, cum prius Cæsareæ Palæstinæ, inde verò Constantinopoli egregiè litteris excultus esset, D Athenas concessit, litterarum & litteratorum asyllum: vbi illud inter discipulos erat in more positum, vt quicumque recens adueniret Athenas, quò deprimerent fastum illius ex scientia quam alibi didicisset, eum circuire solerent qui illic erant discipuli, atque cum illo de rebus, quas alibi professus esset, disserere, ac tandem ludibrio traducere ho- minem, veluti in comœdia ludionem. Liber autem hic eadem recensere, quò Lector iamdiu inter crudelia tyrannorum monstra, & Ariana hæresis sæuas bestias pertæsus ac mœrens incedens, paululùm recreetur, exhilareturque duorum talium incomparabi- lium amicorum consortio, Gregorij atque Basilij.

Prius igitur Athenas venit Gregorius, inde verò Basilus. Ille quidem antea primò egressus domo (vt dictum est) Cæsaream Palæstinæ se contulerat, vbi audiuit (vt auctor est S. Hieronymus f) Thespium egregium Oratorè. testatur id ipse quoque, cum ait: Ego artis oratoricæ amore inflammatus, in Palæstinæ academiis tum florentibus pedem E fixi, Cæsarius Alexandriam perrexit, vrbe tunc & hoc quoque tempore doctrinarum omnium officinam non falsò æstimatam.] hæc ipse. Erat Cæsarius eius germanus pari studio inflammatus, secutus postea ipsum Gregorius, Alexandriam eadem ex causa pro- fectus est: atque vbi tum Cæsariensium scholarum fontes, tum riuos doctrinæ Alexan- drini gymnasij auido pectore exhaustisset, ardentiori animi ardore flumina Athenarum sitiuit; atque aded vehementer, vt nec expectato opportuno anni tempore nauigandi nauim conscendens, in magnum discrimen vitam adduxerit, ereptus tamen precibus sanctæ matris Nonnæ: quod ipse testatur iterum, cum m res suas accuratè descripsit h, vbi de immenso suo desiderio Athenarum hæc cecinit i.

Sola meum ardenti pectus stimulauit amore Doctrina Argolica, quam gloria gentis Athena Annal. Eccl. Tom. 3.

M m m 2

Quæ reb. suis.

Eunap. Vit. Philosoph.

XXV. ATHENAE HIS TEM- PORIBVS.

Sozom. lib. 6. cap. 17. Eunap. de Vit. Philo- soph. Hieron. in Chronico.

Basilus epist. 146.

XXVI. SCHOLAE NOBILITATE HVIVS TEM- PORIS.

Hieron. de Script. Eccl. in Enchirid. Gregor.

Nazian. in laud. Cæsar. Greg. Naz. et Basilius profecti Athenas.

Gregor. Nazianzen. carm. de reb. suis, & Orat. in su- uer.

Gregor. Nazianzen. carm. de reb. suis.

CHRISTI
354.LIBERII PAP.
3.CONSTANTII IMP.
18.

*Quæsiuere mihi, Solisq; occasus & ortus:
In qua multum opera posui, multumq; laboris
Per multis annis subij, sed & hanc quoque Christi
Ante pedes humilem pronamq; iacere coëgi.]*

XXVIII. Sed relegamus Basilij itidem scientiarum cunabula atque progressus ab eodem quoque concinnè descriptos^a. Cæsaream, Palæstinæ scilicet, ut eius vr̄bis scholarum particeps esset, celeriter contendit, hanc, inquam, eximiam ciuitatem, & nostram (nam meorum quoque studiorum dux & magister extitit) non minùs litterarum atque doctrinæ, quam vr̄bium quibus præest & dominatur, metropolim: quam si quis doctrinæ palma spoliauerit, rem omnium pulcherrimam ipsiq; maximè propriam eripuerit.] ac post alia: Hinc Byzantium vr̄bem totius Orientis principatum tenentem (excellentissimis enim Oratoribus Philosophisq; florebat, quorum breui optima quæque ingenij celeritate ac magnitudine collegit) atque inde Athenas, hoc est, litterarû domicilium, à Deo, atque inexplabili eademq; laudanda doctrinæ cupiditate mittitur: Athenas, inquam, mihi verè aureas, ac si cuiquam alij, bonorum parentes: nam illæ hominem, non illum quidem antè ignotum, sed tamen notiozem reddiderunt.] cum dicat ipse, antè nouisse Basilium; id accidisse puto Cæsareæ Palæstinæ, quæ fuit prima ipsorum palæstra ad vires ingenij exercendas. Et inferiùs:

XXIX. Habebant nos Athenæ profluuij cuiusdam fluuiialis instar ex eodem patriæ fonte in diuersas regiones doctrinæ cupiditate dissectos, rursumq; velut ex composito, Deo videlicet ita impellente, coëuntes. Ac me quidem aliquantò antè habebant, illum autem haud multò post, & quidem cum mirifica & luculenta spe expectatum: etenim in multorum linguis versabatur, antequam aduenisset, nec quisquam erat, qui non præclare agi secum putaret, si id quod summo studio expetebat, prior occuparet.] subdit quoque hæc de immenso discipulorum studio, satagentium quemque discendi causa Athenas aduenientem præoccupando lucrari, & suo cuique ipsos (nam in partes diuisi erant) addiscere præceptor: In hoc (inquit) elaborantes, ut & numero crescant, & illos opera sua locupletiores efficiant. atque ea res vehementer absurda est: præoccupantur vr̄bes, viæ, portus, summa montium, planicies, solitudines omnes, denique Atticæ & reliquæ Græciæ partes, atque aded incolarum permulti: nam & illos in partes ac studia distractos habet.

XXX. Cum autem iuuenis quispiam accesserit, atque vel libens, vel inuitus in eorum, à quibus captus est, manibus & potestate fuerit, tum verò Attica hæc illis consuetudo est, ludusque rei sericæ admixtus. Primum apud eorû aliquem, qui priores ipsum arripuerint, D hospitio accipitur, vel amicorum, vel propinquorum, vel qui eiusdem sunt patriæ, vel qui artem sophistices apprimè callent, & lucra magistris conciliant, eorq; nomine apud eos summo honore atque pretio sunt: quod quidem illis mercedis loco est, habere qui ipsorum commodis studeant. Deinde à quouis volente cauillis laceffitur: quod quidem, ni fallor, ea de causa faciunt, ut nouitiorum fastum & superbiam retundant, atque à principio ipsos in potestatem redigant. Laceffitur autem ab alijs impudentius atque audaciùs, ab alijs eruditiùs, prout ille vel rusticis vel ineptis moribus, vel vr̄banitate fuerit præditus. Atque id ignaris quidem terribile atque inhumanum videtur; ijs autem periuicundum, suauitatisq; plenum, quibus non ignota est ea consuetudo: plus enim terroris habet hæc minarum ostentatio, quam res ipsa. Tum per forum ad balneum cum pompa deducitur: pompa autem hoc modo se habet. Qui deducendi iuuenis munere funguntur, ordine dispositi atque æquis spatijs distincti, bini eum ad balneum antecedunt. Cum autem propiùs accesserint, quasi fanatico furore correpti, clamorem ingentem tollentes (hic autem clamor iubet, ut vterius progredi definant, ac suo loco consistant, tamquam eos balneum minimè admittat) simulque fores pulsantes, & iuuenem strepitu perterrentes, ac deinde introeundi potestatem ipsi facientes, ita demum eum in libertatem asserunt, atque à balneo redeuntem, deinceps ut æqualem ac sodalem accipiunt. Atque hoc ipsis est totius carimonix iucundissimum, nimirum ab his, qui molestiam exhibent, quamprimùm liberari.

XXXI. Tunc igitur meum Magnumq; Basilium non ipse solùm venerabar, perspicuus illius tum in moribus grauitatem atque constantiam, tum in sermone dexteritatem: sed & alijs etiam quibus perinde cognitus non erat, ut idem facerent, persuadebam: nam plerisque

CHRISTI
354.LIBERII PAP.
3.CONSTANTII IMP.
18.

A plerisque statim venerationi erat, ut qui fama & auditione iam eum percepissent. Ex quo effectum est, ut solus ferè ex omnibus qui studiorû causa Athenas veniebant, communi lege solutus sit, maiorem vtiq; honorem, quam nouitij conditio ferè videbatur, consecutus. Hoc nobis amicitix principium, hinc coniunctionis igniculus: sic mutuo amore fauciati sumus. Postea huifmodi quoque quiddam accidit: nam ne hoc quidem prætermisione dignum est. Haud simplicem apertamq; nationem Armenios esse inuenio, qui potius admodû rectam & simulatam. Tum ergo nonnulli iam pridem cum ipso familiaritate & amicitia coniuncti, utpote ex patre & veteri sodalicio (nam in illius schola instituti fuerant) ad ipsum per amicitix speciem accedentes (inuidia autem, non beneuolentia ducebantur) contentiosis potius quam doctis & argutis interrogationibus eum vr̄gebant, ac primo impetu sibi subiicere conabantur, tum quòd egregiam ipsius indolem iam pridem nossent, tum quòd ipsum tanto in honore haberi, eo tempore, permolestè ferrent: graue enim minimeque ferendum esse, eos qui philosophica pallia priores induissent, atque in ratione scitè & facundè dicendi elaborassent, ex tero atque nouitio nequaquam anteferri.

Ego autem ille Athenarum amans ac stultus (non enim eorum inuidiam senseram, frontis integumento fidem habens) Athenarum gloriam in ipsis conuulsam celeriter meque contemptam indigno animo ferens, succumbentes iam adolefcentes & terga vertentes, reducta disputatione suffulciebam; atque auxiliij mei momentum afferens (in talibus autem rebus vel perexigua accessio quiduis potest) æqualia (ut ille ait, nempe Homerus) prælij capita constitui. At vbi disputationis arcanum intellexi, quod iam ne contineri quidem poterat, sed iam perspicuè detegebatur: repente mutato consilio, remigrationem ad puppim conuerti, ab illius partibus stans, dubiamq; victoriam reddidi. Qua in re, ut erat ingenio in primis acuto, magnam statim voluptatem cepit, atque alacritate perfusus (ut eum Homericis verbis omnino describam) egregios illos iuuenes disputatione perturbatos insectabatur, nec antè argumentationibus ferire desistit, quam eos in effusam fugam vertisset, victoriamq; haud dubiam adeptus fuisset. Hæc nobis amicitix iam non scintilla, sed fax conspicua & sublimis accenditur. Atque illi quidem sic insecto negotio discesserunt, cum suam temeritatem multum incusantes, cum fraudem nostram animo vsque aded iniquo ferentes, ut apertas mihi inimicitias indicerent, ac proditorem criminose appellarent, non modò eorum, sed Athenarum quoque ipsarum: quoniam primo impetu ab vno homine confutati atque ignominia affecti fuerant, idque ab eiusmodi homine, cui ne fidenti quidem animo esse per tempus licebat.]

Subdit autem post hæc, eundem Basilium ed scientiarum esse progressum, antequam Athenas se conferret, ut illuc cum aduenisset, & explorata complura habuisset, magno affectus sit angore animi, quòd non, quales putabat, Athenas eruditas adinueniret: vix enim sunt illi ipsæ ieiunæ, cum, quid ibi addisceret, non reperit. Solabatur tamen eum Gregorius, qui id ipsum sibi visum esse, cum primùm illuc se contulisset, affirmabat: consolabatur eum, inquam, spe meliorum, quæ hætenus ipsi inexplorata dicebat. hæc & alia de his multa locutus Gregorius: rursus, quænam fuerint mutua Athenis conuersatio atque studia, quibus hisce principiis exorta amicitia, maioribus in dies adaugebatur accessionibus, sic ipse describit:

Par spes doctrinæ, hoc est, rei omnium inuidiosissimæ, nos ducebat: & tamen aberat inuidia, sola æmulatione flagrabamus. Hoc vtrique certamen, non vter primas ferret, sed vter alteri primas cederet: vterque enim alterius gloriam, suam existimabat: vna vtrique anima videbatur duo corpora ferens. Quòd si minor fides ijs habenda est, qui omnia in omnibus posita esse dicunt (quod dicebant Empedocles & Anaxagoras) at nobis certè credendum est, quòd vterque in altero & apud alterum positi eramus. Vnum hoc ab vtroque nostrum agebatur, ut virtutem coleremus, atque ad futuras spes vitæ nostræ rationes accommodaremus, ante mortem è vita migrantes. Quod quidem nobis ob oculos proponentes, vitam actionesq; omnes nostras dirigebamur, tum diuini præcepti ductum sequentes, tum alter alteri virtutis studium extimulantes: atque (nisi hoc arrogantiùs dicere videar) vterque alteri norma & amussis eramus, quæ rectum à prauo discernitur. Nec enim cum flagitiosissimis & petulantissimis quibusque sodalium nostrorum consuetudinem habebamus, sed cum optimis & honestissimis:

CHRISTI
354.LIBERII PAP.
3.CONSTANTII IMP.
18.

nec cum pugnacissimis, sed cum tranquillissimis & pacatissimis, ipsique quorum consuetudo maximos fructus afferebat: illud nimirum exploratum habentes, multo facilius vitium contrahi, quam virtutem communicari, quemadmodum facilius quoque morbus contrahitur, quam sanitas impartitur. Disciplinis porro non tam iucundissimis, quam præclarissimis oblectabamur: nam hinc quoque vel ad virtutem, vel ad vitium iuvenes informantur.

XXXV. Duæ nobis viæ notæ erant: altera primaria & præstantior, quæ videlicet ad sacras domos nostras, sacrosque doctores ferebat: altera secundaria, nec eiusdem honoris, nimirum quæ ad externæ doctrinæ professores ducebat. Reliquas omnes, quæ ad festa & spectacula, celebres conuentus, epulas ferebant, volentibus relinquebamus. Nihil enim, mea quidem sententia, magnificandum est, quod nihil affert ad rectè honesteque viuendum, nec sui studiosos meliores reddit. Iam cum alijs alia quedam cognomenta sint vel à parentibus accepta, vel ex se ipsis, hoc est, ex propriæ vitæ studiis institutisque, comparata: nobis contra magna res erat, & illustre nomen, Christianos & esse & nominari, atque ea re magis efferebamur, &c.] paulò verò post: Atque ut rem in pauca contraham, perniciosæ quidem alijs quoad animæ salutem Athenæ sunt (nec enim à pijs viris id temerè existimatur: nefariis enim opibus, hoc est, simulacris magis affluunt, quam reliqua omnis Græcia: difficileque est non simul cum eorum laudatoribus & patronis in errorem abripi) nobis autem nihil detrimenti ab ijs allatum est, utpote animo communitis, firmissimeque obseptis. Quin potius (quod vix credibile est) hinc ad fidem confirmati sumus, ipsorum fraudem & imposturam cognoscentes, atque illic dæmones contemnes, vbi in mirifica laude sunt dæmones, &c.]

XXXVI. Iam vidimus ex Eunapio, horum fama pellectum impium Iulianum Athenas expulsi, vbi consuetudinem intimam habuit cum Eleusinarum Antistite, clàm sacris homines inicianc, atque futura prædicente. Porro asylū illud impietatis postea ab Alarico tyranno, illi in hoc fauentibus Christianis, fuisse dirutum ac penitus dissipatum, idem Auctor, dum illius Antistitis recitat prædictiones, narrat his verbis: Eas Græciæ angustias, nempe Thermophilæ fauces, Alarico prodidit impia natio fuscis vtens vestibus, qui nullo prohibente, simul cum eo irruperunt, rescissa iam Pontificalium institutorum lege atque vinculo.] sed hæc postea, hic autem obiter recensita, occasione cultus idololatriæ Athenis plus quam in reliquis Orbis locis occultè vigentis: ad quæ nefanda opera destruenda, quod non satis esse viderentur leges Imperatoris diuersis temporibus lata, armauit Deus postea tyrannum, qui omnia illa furore bellico atque barbarico perfundaret. Profecerunt ex ijs quoque ijdem Gregorius atque Basilius, quod maiore odio in ea omnia incitati sint, & ad bellum aduersus idola gerendum magis incensi, aduersusque Imperatorem ipsum Iulianum Apostatam, pro eis omni conatu pugnantem, iniire certamen minimè veriti. Sed de his suo loco dicendum.

XXXVII. Sic igitur benè instituta, atque optimè ducta, ad omnes numeros attemperata Gregorij atque Basilij Athenis vita fuit, ut fama per celebres euaserint, non Athenis tantum vel in Græcia, sed vbiq; terrarum. nam hæc de his ipse Gregorius: Ex quo (inquit) id assequabamur, ut non solum apud præceptores & socios, sed apud totam etiam Græciam, ac præsertim clarissimos quosque Græciæ viros, illustri fama celebraremur: quin etiam vltra Græciæ fines progressi sumus, sicut multorum sermone compertum est. nam ut quocumque Athenarum fama, eodem quoque præceptorum nostrorum fama sese proferebat, ita quicumque præceptores, ijdem quoque nos cognoscebant, simulque de nobis audiebant & proloquebantur: ac par quoddam non obscurum & incelebre apud eos & eramus & dicebatur, nec nobiscum Orestes suos & Pylades vlllo modo comprehensos putabant, &c.] At de commemoratione eorum Athenis, iam satis: cetera porro ab eis gesta suo loco opportunè sunt referenda.

XXXVIII. Discessit prior Athenis Basilius, cum Gregorius vix ut remaneret potuerit inuitus compelli, cum iam ageret ætatis annum trigésimum: eum enim, ut publicè profiteretur Oratoriam artem, coëgere Athenienses. id quidem ipse testatur his iambicis

^b Greg. carm. versibus
de Vita sua.

*Nam tempus ingens fluxerat iam in litteris,
Triginta & annos penè tunc exegeram:
Hic esset in nos quinam amor sodalium,*

Opinio-

CHRISTI
354.LIBERII PAP.
3.CONSTANTII IMP.
18.

A *Opinioque, comperi certa fide.
Aderat dies iam, magnus & labor simul:
Amplexibusque, tristibusque, in exitu
Verbis opus erat, queis amor flammæ capis.
Socio quidem cessere, nolentes licet,
Multa afferenti, cogerent que excedere.
At mihi etiamnum lacryma ex oculis fluunt,
Turbationis illius dum sum memor.
Namque vniuersa me cohors aequalium
Cingens magistris, cogniti, ignoti mihi,
(Precibus, querelis, vi quoque admixta simul,
Suadebat id amor) mordicus me detinent,
Atque excundi mihi potestatem negant.
Neque enim decere, dicitur, nos perdere
Doctas Athenas: ac simul facundie
Mibi principatum calculis spondent suis.
Quid multa? slector (sola nam tot lacrymis
Verbisque, quercus restitisset) nec tamen
Omnino, nam me patrium contra solum
Trahebat, omnes emineus gentes fide,
(Pulchrum vbi putabam me pijs studijs dare)
Annisque, vterque fractus & senio parens.
Quocirca Athenis immoratus paululum,
Subduco furtim penè me, ac repeto domum.]* hæc tenus res Gregorij vsque ad discessionem Athenis.

Ex quibus (quod spectat ad rerum gestarum veritatem elucidandam) planè^a Rufinus erroris arguitur, dum ait à Gregorio subductum Basilium è doctoris cathedra, manuque iniecta secum in monasterium esse perductum. In primis enim Basilium, inde verò Gregorium Athenis recessisse, ipsiusmet Gregorij testificatione exploratum habetur. Qui quidem, quam cœperat vnà cum Gregorio, reuersus in patriam, sanctissimam vitam excoluit, corporis virginitatem ab omni carnis illecebra seruans immaculatam: licet non ita mentis puritatem illibatam seruasse, scribens ad Chilonem discipulum, conqueri videatur, cum ait: Quin & mulieres se meis hinc oculis visendas offerebant, quarum præcellenti elegantia & decore spectabili meæ tentaretur integritas pudicitie. Et quidem flagitium vitæ fornicationis, at munditiæ virginalis florem arcana cordis cogitatione fœdauit.] hæc sanè ipse, qui veram virginitatem ex animæ perfecta integritate arctissimis limitibus circumscripsit, quo argumento de Vera virginitate ad Lætoium Episcopum Melitensem scripsit commentarium. Ceterum Gregorius Nazianzenus in Oratione funebri in laudem eiusdem Basilij, ipsum perfectissimum virginitatis cultorem fuisse demonstrat his verbis: Quis igitur virginitatem magis honorauit, quam Basilius, aut carnis puritatem quasi lege sancit non solum proprio exemplo, sed eorum quibus studebat? &c.] hæc de Basilio modò satis: de Gregorio quoque ista in præsentiarum dicta sufficiant, de reditu, inquam, ipsius in patriam post Basilium.

Recedens Athenis Gregorius, Constantinopolim venit, quo loci cum esset, diuina quadam providentia accidit, ut Cæsius ipse frater Alexandria, vbi litterarum causa eatenus moratus erat, appelleret Constantinopolim, iam philosophicis litteris egregie excultus, & artis medicinæ apprime gnarus: quem celebris fama ad eum nobilitauerat, ut à Senatoribus Senatoria dignitas atque insuper nobile matrimonium eidem, ut his vinculis retineretur in vrbe, oblatum fuerit, sed & id ipsum ab Imperatore per Legatos petunt fuit. Verum his omnibus tunc plus ad ipsum valuit fraternus amor, ac pietas erga parentes, quorum visendorum causa sequi maluit Gregorium redeuntem: alio autem tempore postea opportunius in Imperatoris aulam se contulit. Quæ omnia pluribus ab eodem Gregorio scripta sunt. Sed iam his relictis, quos sæpe in progressu conueniemus, ad sequentis anni res tetras ac tragicas, cunctantem, hærentemque, immò & prædensis horrentem veptibus orationem conuertamus.

IESV CHRISTI LIBERII PAP. CONSTANTII IMP.
ANNVS 355. ANNVS 4. ANNVS 19.

I. TRECENTESIMO quinquagesimo quinto Domini anno Arbetio & Lollianus Con-
sules creati sunt. Est mentio Consulatus Lolliani apud Iulium Firmicum Mater-
num, qui librum illum de Mathesi scribere aggressus est anno superiori, cum Lollianus Consul designatus esset, absolutusque sequenti anno post Consulatum eiusdem, ad quem Proconsulem ipsum inscripsit, ut ex eiusdem praefationibus constat. Vnde & illud intelligere possumus, diuersum hunc Iulium Maternum ab eo qui ad Constantium atque Constantem commentarium edidit aduersus errores profanae religionis: longè enim abesse videtur, ut qui adedò disertè atque piè de Christiana religione aduersus Gentilium superstitionem tractatum edidit, idem postea de Mathesi omni ex parte impium scripserit.

DE IULIO FIRMICIO MATERNO.

II. Quod verò ad res gestas anni huius pertinet: extitit planè ipse Catholicae Ecclesiae cladibus famosissimus: quo indicitur ac celebratur Mediolani Concilium, quod missa à Liberio Papa anno superiore ad Constantium Imperatorem Legatione publica fuerat expetitum. Cum enim edicto Imperatoris cogerentur Episcopi Occidentales ad subscribendum laetè ab Arianis sententiae in Athanasium, & ingens ea ex te naufragium Catholicae Ecclesiae immineret: ut hæc in Concilio Episcoporum examinarentur, Liberius Papa, missis anno superiore Lucifero Episcopo Calaritano, Pancratio presbytero, & Hilario diacono ad eundem Imperatorem Legatis, litteris ad eum scriptis postularat, ratus fore, ut, cognita ex constatis in Athanasium calumnijs Arianorum perfidia, tum à subscriptione in ipsum Athanasium, tum à communicatione cum Arianis, ac multò magis ab eorum hæresi, Occidentales omnes procul abhorrerent Episcopi. Atqui aliud fuit Constantij Imperatoris huius cogendi Conuentus consilium, nempe, ut in vnum Catholicos omnes, quos posset, ita conuocaret Episcopos, ut sic in locum vnum includeret, vbi ipse praesens ad subscribendum in Athanasium, adhibita vi quoque, compelleret, quod & infelicissimè praestitit. Hæc autem cuncta quo gesta sunt ordine, ex fragmentis hinc inde magna industria, nec leui sanè labore comparatis, quòd eius Acta perierint, utpote omnibus execranda, ac perpetuo digna silentio, hæc describemus.

III. Ac primùm omnium quod ad tempus spectat, Concilium ipsum hoc anno Mediolani esse celebratum, cum ex his quæ anno superiore diximus manifestum appareat, & ex ijs quæ sunt hoc eodem anno dicenda exploratum in omnibus habeatur, id ipsum etiam Seuerus a disertis verbis certum reddit, dum exilia Episcoporum ex eodem Concilio irrogata contigisse ait hoc anno, Arbetione nimirum & Lolliano Consulibus. De frequentia verò huius Synodi hæc habet Sozomenus: Concilio igitur impulsu Imperatoris Constantij Mediolani conuocato, ex Oriente pauci Episcopi illò aduentarunt, propterea quòd alij morbo (ut est verisimile) praepediti, alij itineris longitudine deterriti, eò accedere recusabant: at Episcoporum Occidentis ibi congregati fuere trecenti & amplius. Hæc ipse: eadem quoque Socrates.

IV. Verum quantumlibet istiusmodi Episcoporum conuentus Ecclesiastici Concilij nomen praefulerit: veriùs tamen dicenda fuit tyrannica consultatio, coniuratio Ariana, factio sceleratorum, cõspiratio impiorum, atque (ut propriùs dicam) publicorum latronum violenta grassatio: quippe cui praesideret vnà cum satellitio adhuc cruentus innoxiorum sanguine hæreticus Imperator: vbi Arianis totù concessum, Catholicis Episcopis denegata omnia, suffragia vetita, vel intercisa, vilipensa: vbi praestò essent satellites, & parati astarent commentarienses atque expediti lictores: vbi non sacri sancirentur canones, sed Episcoporum degradationes, exiliorumque scriberentur & subscriberentur sententiae: vbi demum nihil non auderet Ariana procacia, & nihil valeret, Imperatoria vi suppressa, Orthodoxorum constantia atque in dicendo libertas.

V. Isthæc omnia antea odorati Apostolicae Sedis Legati Lucifer Episcopus atque collega, necnon S. Eusebius Episcopus Vercellensis, illò conuenire detrectantes, venire tamen postea iussi sunt. nam de Eusebio hæc habet S. Hilarius: Venio nunc ad id quod recens gestum est, in quo se etiam professio sceleris in secreto artis suæ dedignata est continere. Eusebius Vercellensis Episcopus vir est omni vita Deo seruienti. Iste post

TEMPVS CONCILII ET PRAESENTIA. Sener. lib. 2. Sozom. li. 4. cap. 8.

Socru. lib. 2. cap. 29.

Hilar. ad Constant.

ADVENTVS LEGATO RVM AD SYNODVM ET EUSEBII VERCCELL. EPISCOPI.

CHRISTY 355. LIBERII PAP. 4. CONSTANTII IMP. 19.

A Arelatensem Synodum, cum Paulinus Episcopus tantis istorum sceleribus contraisset, venire Mediolanum praecipitur, collecta iam illic malignantium synagoga. Decem diebus ad ecclesiam vetitus est accedere, dum aduersus tam sanctum virum malicia se peruersa consumit. Soporatis deinde concilij omnibus, vbi libitum est, aduocatur. Adest vnà cum Romanis clericis & Lucifero Sardiniae Episcopo.] erant verò hi Apostolicae Sedis Legati.

Antequam autem cogere Eusebius Synodo interesse, missi sunt ab Arianis Episcopi duo ad eundem Eusebium, quibus ad eum nomine Synodi has dederunt litteras:

Concilium Mediolanense Eusebio fratri in Domino salutem. Non ignorat charissima nobis dilectio tua, quam sit pretiosum vinculum charitatis & pacis, domine charissime frater. Et quia hoc custodire nos, qui Ecclesiae Catholicae praesumus, diuina Domini praeccepta docuerunt: idè plenum sanctitatis & iustitiae arbitratum sumus, ut charissimos Coepiscopos nostros Eustomium * & Germinium, qui ad Concilium conuenimus, ut ad dilectionem tuam pergerent, mitteremus, & omnia patienter quæ aguntur insinuarent & patefacere, ut nobis coniuncta fides tua pariter atque concordia ea sequantur, & quæ Deo & vnitati placeant, complectantur. Itaque sincerissima prudentia tua (quod specialiter & salubriter admonemus) audiat supradictos, & communicato pariter cum his consilio, definiat quod de nomine hæreticorum Marcelli, & Photini, necnon & Athanasij sacrilegi, torus propè definiuit orbis: ne non tam veritati, quam intentioni parere videaris. Multa in litteris nos scribere non oportuit: eos enim ad te misimus, qui, quod litteris nunc necesse non fuit comprehendere, rectius prosequantur. Quòd si aliàs, quam optamus, charitas tua putauerit esse faciendum; scito, iuxta Ecclesiasticam disciplinam id nos definituros, quod regula Euangelica iubet: nec nobis postea imputabis, qui infinitam patientiam retinentes, fratres nostros memoratos, ad te ut venirent, deprecati sumus.] hucusque Arianorum ad Eusebium epistola. Vocatus est autem idem Eusebius litteris Constantij Imperatoris, cui ipse istam rescripsit epistolam quam accepimus nuper à Ioanne Stephano Ferrerio Episcopo Vercellensi, ex Archiuo eius Ecclesiae, quæ sic se habet:

Eusebius Constantio Imp. Augusto Sal. Ego, clementissime Imperator, videns animum tuum Deo deuotum hoc cupere, quemadmodum per orbem terrarum firma pax Ecclesiastica permaneret: satis cum gaudio litteras tuas accepi. Suscepi etiam litteras fratrum & Coepiscoporum meorum, quibus hoc intimare dignati sunt, ut plena mihi relatio per ipsos, quos tuæ parere hoc necessarium duxi, Mediolanum venire properarem. Quidquid, Domine Imperator, cum in praesentiam venero, iustum fuerit visum & Domino placitum, id me facturum promitto. Deus te custodiat, gloriosissime Imperator.] hucusque Eusebij epistola. Sed & ipsi Legati Apostolicae Sedis optauerunt ipsum Eusebium eidem Synodo ad profligandam Arianam hæresim interesse, quem fortissimum sciebant esse Catholicae veritatis defensorem. epistola autem tunc ab eis ad ipsum scripta, quam nuper accepimus ex Archiuo Vercellensis Ecclesiae, sic se habet:

Domino honorificentissimo Eusebio Episcopo Lucifer Episcopus, Pancratius presbyter, & Hilarius. Calcato capite diaboli & suggestionibus prauis, Domine sancte, gratiam tibi à Domino nostro concessam noli negligere; sed, ut quantocyus, te inuadente, effugeretur Arianum dogma, iam accelerare dignare. Scit enim Dominus & Christus eius, quia sic ut in aduentu beatissimorum Apostolorum glorificatur Dei nomen in ruina Simonis: ita Valente expulso in aduentu tuo, dissoluta blasphemantium Arianorum machina penitus destruetur. Nos, Domine sanctissime, à prima die, qua Vercellas venimus, religionem tuam vsque in hodiernum cupimus. Et Dominum rogamus, ut in hac Ecclesia restorationem perpetuam laudent Sancti omnes, tuamque spiritualem virtutem debita laude prosequantur. Quod credimus prouenturum, quia passionem Saluatoris superari non posse confidimus. Christus Dominus te gloriosam conferuet, sanctissime ac beatissime.] his permotus litteris sanctus Eusebius acquieuit, seque illis ad certamen coniunxit.

Qui vbi Mediolanum venisset cum Legatis Apostolicis; conuentus (subdit Hilarius)

VI. Ex Archiuo Vercellensi edita cum Adu. Vita S. Eusebij. LITTERAE SYNODI AB EUSEBIO VERCCELL. EPISCOPO. Eudoxium.

* contentio.

VII.

EUSEBII AD CONSTANTIVM IMPERATOREM. LITTERAE. * iussioni, in hoc.

VIII. LEGATO RVM APOSTOLICAE SEDIS AD EUSEBIVM EPISCOPV M. EPISTOLA.

IX.

² Hilari. ubi rarius³) idem Eusebius vt in Athanasium subscriberet, ait, de sacerdotali fide prius oportere constare: compertos sibi quosdam ex ijs, qui adessent, hæretica labe pollutos. Expositam fidem apud Nicæam, cuius superius meminimus, posuit in medio: spondens, omnia quæ postularent, esse facturum, si pro fidei professione scripissent. Dionysius Mediolanensis Episcopus chartam primus accepit. Vbi profiteri scribendo cœpit: Valens calamum & chartam è manibus eius violenter extorsit; clamans, non posse fieri, vt aliquid inde gereretur. Res post clamorem multum deducta in conscientiam plebis est: grauis omnium dolor ortus est: impugnata est à sacerdotibus fides. Verentes igitur illi populi iudicium, è Dominico ad Palatium transeunt. Cuiusmodi sententiam in Eusebium, longè antequam ecclesiam ingrederetur, scripserint, de se loquitur ipsa sententia.] hucusque Hilarius.

X. Quid autem tunc in Palatio actum sit, Seuerus narrat his verbis: Valens & Vrsacius, ceterique, metu plebis, quæ Catholicam fidem egregio studio conseruabat, non autè piacula profiteri, intra Palatium congregantur. Illinc epistolam sub Imperatoris nomine emittunt, omni prauitate refertam: eo nimirum consilio, vt, si eam æquis auribus populus recepisset, publica auctoritate cupita proferrent, sin aliter fuisset excepta, omnis inuidia esset in Rege, & ipsa venialis: quia etiam tunc catechumenus sacramentum fidei meritò videretur potuisse nescire. Igitur lectam in ecclesia epistolam populus auersatur.] hæc ipse. At quæ sequuntur de Dionysio Mediolanensi Episcopo, dicentur inferius.

XI. Hic rogo paululum in sese gradum, Lector. Quæ necessitas Arianos impulit, de Ecclesia, vbi legitime collectum videri poterat, ad Palatium transferre Concilium? Dices, vt quò minus illi causæ iustæ fiderent, eò magis (vt omnes testantur) pollerent viribus Imperatoris. Probè quidem: hæc enim ea de re est omnium vna sententia. Sed cur, quæso, ipse Constantius Imp. ad conuentum congregatum in ecclesia non accessit? Percelebris quidem ille erat, nempe (vt dictum est) tantummodò Occidentalium absque Orientalibus trecentorum & amplius Episcoporum, aderant quoque Apostolicæ Sedis Legati à Liberio missi: adeò vt nihil minus ista Synodus haberet ab ipso Magno Nicæno Concilio, cui magna sui gloria pater eius Constantinus Imperator interfuit. Nihil est ergo, vt eiusmodi Concilium in ecclesia ex more collectum, dicendum omni ex parte plenissimum, Nicæno haud impar, à Constantio contemni debuerit, quo minus ad illud accederet, si licuisset.

XII. Est planè, Lector, vt ex isto discrimine Constantini atque Constantij, patris ac filij, veluti digito tangas Magni Constantini Baptismum: népe (quod pluribus superius demonstratum est) sic illum interfuisse Nicæno Concilio, atque cum Patribus in eo sedisse, quod sacro Baptismo iam initiatus esset, aliter ex Ecclesiasticis sanctionibus id ipsi minimè concessum fuisset: Constantium verò, quem tum ex Seuerus (vt diximus) tum ex alijs, catechumenum adhuc Concilij huius tempore fuisse liquet, minimè ausum esse (quod sciret catechumeno non licere) sese in amplissimum illum confessum inferre. Sed quid Ariana fraus est meditata? Ne Imperatoris præsentia destituti, tanta multitidine Occidentalium Episcoporum oppressi, ac penitus victi, posteriores ferrent hæretici, clamoroso progressu ex ecclesia se transferunt in Palatium, & ab Imperatore licet catechumeno illam ad populum extorquent epistolam, quam (vt ait Seuerus) in ecclesia lectam populus iure auersatus est, vt catechumeni, cuius haud muneris esset de fide discernere, & quòd sciret iam Synodum in sæculare iudicium esse mutatam. Enituit quidem tunc magna cum laude sincera fides atque infracta populi Mediolanensis constantia, posthabentis & nihil facientis etiam epistolam Imperatoris, quam sciret Catholicæ fidei aduersari: perstititque semper in eadem quoque sententia, licet sibi ablatas postea fuerit Episcopus, & Arianus suffectus.

XIII. Sed ex quo (vt dictum est) de ecclesia in Palatiū coram Imperatore tractum ab Arianis iudicium fuit, quid etiam actum sit in causa Athanasij, idem ipse hunc in modum exactè describit, hæc de Constantio prolocutus: Quid igitur hic (nempe Constantius Imperator) quod Antichristi non sit, omisit? Aut quid ille, vbi venerit, plus committere poterit? Aut quomodo ille in aduentu suo non repererit sibi expeditam viam ad dolos ab isto præparatam? Siquidem iam denuò in locum Ecclesiasticæ cognitionis suum Palatium tribunal earum causarum constituit, seq; earum litium summum principem & aucto-

² Hilari. ubi rarius³)
sup. ad Constantiam.
EUSEBIUM
CONCILIUM
DICENDI
LIBERTAS.

Seuer. lib. 2.
QVID IN
PALATIUM
TRANSLATA
SYNODUS.

CELEBRATISSIMA
SYNODUS.

CVR CONSTANTINVS
NON INTERFUIT
CONCILIO.

e Athanasij
epist. ad Solitar.
CONSTANTINVS
ANTICHRISTI
SPECIEM
PERIT.

A & auctorem facit: Et, quod mireris, si quando viderit criminatores hæerere, & perplexos esse, ipse eorum vices subit, vt nihil ob eius vim contradicere liceat falsò accusatis: quod aperte in causa Athanasij ostendit: ibi enim, cognita Paulini, Luciferi, Eusebij, Dionysij Episcoporum libertate, docentium ex pœnitentia Vrsacij & Valentis falsos esse Athanasij criminatores, neque vltèrius habendam esse fidem dictis Vrsacij & Valentis, quæ ipsi sua pœnitentia reuocauerant, euestigio assurgens, ita locutus est: Ego sum Athanasij accusator: meo nomine illis credite.

Hic illis vicissim respondentibus, Quonam modo accusator esse possis, non præsentè reo? esto vt accusator sis; absentia tamen rei facit, vt in causa iudicari non liceat: non enim de re Romana iudicium est, quòd tibi, vt Imperatori, fides adhibeatur: sed de Episcopo agitur, & oportet in hoc iudicio pari iure cum reò & accusatore agi. Quomodo autem accusabis eum, qui ob longinquitatem loci adesse non potuit? Quòd si quæ obiicis, ex auditu habes, æquum est, vt ijs, quæ pro se dicit Athanasius, fidem quoque habeas. Quòd si illi non credis, credideris autem istis: videbuntur isti, ea quæ dicunt, propter te & in gratiam tuam dicere, & Athanasium accusare. Hæc cum audisset, & rectè dicta pro contumelia accepisset, illos quidem in exilium cecit: concitator autem in Athanasium factus, atrocius in eum edictum promulgat, nimirum & eum debere suas pœnas luere, & Ecclesias Arianis tradi, usque se liberum facere, vt agant quod velint.

Graua sunt ista, & plus quàm graua, sed tamen istiusmodi, quæ congruant in eum qui Antichristi imaginem induerit. Quis enim videns ipsum in decernendo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudicijs Ecclesiasticis, non meritò dicat illum eam ipsam abominationè desolationis esse, quæ à Daniele² prædicta est? Nam cum circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibi consistens ecclesias deuastet, canones abrogans, vi cogens vt sua obtineant, quis vniquàm dicere audebit, hoc tempus Christianis pacatum esse? & non potius persecutionem, talemque persecutionem, qualis nec antea fuerit, & qualem fortasse nemo vniquam fecerit, nisi filius ille iniquitatis?] hæc Athanasius: quibus vides, Lector, cui à sanctis Patribus Principes comparantur, qui super Episcopos ius sibi facilegè vendicant: & vtrinam in his magis auscultandum putes, Magno ne Athanasio, caelesti planè viro, an recentiori putido hæresiarchæ scelestissimo, ne nomine quidem ipso à me dignando?

In hunc modum igitur publico Imperatoris edicto, Athanasio condemnato, nonnulli Episcopi eiusdem damnationi consenserunt, sperantes ipsius condemnatione consopitum fore Ecclesiasticum bellum. Verum non satis fuit Arianis, illos Episcopos ad subscribendum aduersus eumdem Athanasium adegisse: quin & eosdem vnà secum communicare pariter suadebant, intentantes minas ijs qui facere recusassent. Quæ tunc porrò fuerint illorum in Synodo verba, Lucifer ipse^b, qui præsens fuit atque audiuit, sic refert, cum in ipsum Constantium Imperatorem inuehitur: Haud tentabis negare esse dictum: Desiderantes sumus nos Ariani, & vos Christiani, vnum effici corpus. Derelinquite fidem, quam apud Nicæam contra nos tenetis conscriptam: acquiescite Arii doctrinæ: alioquin quia nos multum possumus (Imperium nostrum est) quibus velimus vos modis grauabimus, & omnes tollemini è vestris sedibus. Non poteris, hæc ita se habere, negare, cum Deo perosæ meditationes tuæ rebus gestis fuerint reuelatæ. Cur enim cogebamur, etiam si non damnaremus Athanasium, tamen communioni misceremur Arianorum; nisi quia tu leno hæresis Arianae cunctos nos cuperes quouis modo fieri consacrilegos tuos?] in hunc modum ipse.

Tunc temporis Constantius Imperator, vt S. Eusebium ad communicandum cum Arianis induceret, ad eum litteras dedit, cum antea quatuor Episcopis Arianis ad eum missis nullatenus adhærescere voluisset. accepimus has Constantij litteras erutas ex Archiuo Vercellensis Ecclesiæ, mendis quantum licuit, expurgatas, quæ sic se habent:

Constantius Victor ac triumphator semper Augustus Eusebio Episcopo. Metiri facile posse, rei magnitudine comonente, grauitatem tuam, omnibus ad meam diligentiam pertinentibus præferre me coram religione superna quod præcellit, & in meo animo præeminere, confido: tamen id prudentiæ tuæ, documentis etiam frequenter emissis compertum, cum perspicias id me agere noctibus ac diebus, quod ad venerabilem cultum proficere posse confido. Quid enim mihi gratius esse aut vtilius quàm

XIV.
DEFENSIO
RES ATHANASII
LIBERE AGERE.

XV.
TYPVS ANTICHRISTE.
Dan. 9.

XVI.
CVR ALIQUVS
EPISCOPVS
CONSENTIANT
DAMNATIONI
ATHANASII.
Lucif. pro Athan. lib. 2.

XVII.
CONSTANTINVS
IMP. EUSEBIVS
EPISCOPVS
AD ARIANIS
SMVM
CONVERTERE.

* facerem

* contraria

* pertinet

XVII. LEGATI APOSTOLICI MALE HABITI. a Hieronym. de Script. Eccl. in Lucif.

b Athanas. epist. ad Solitar.

XVIII. DIONYSII EPISCOPI MEDIOL. SVBSCRIPTIO IN ATHANASIVM.

XIX. EUSEBII EPISCOPI DIONVM FACINVS.

quam Deo animum deuouisse, vsque adeo, vt huiusmodi studio facilitatem * omnem A sententiam esse obnixam: Itaque Ecclesias venerabiles ex intimo mentis affectu semper intueor, earumque vnitatem omnibus salutarem cupio recuperare ac firmiter obtinere. Ob quam causam conuentum sanctorum Episcoporum in Mediolanensi placuit fieri ciuitate, eorum vel maximè qui alibi gesta possint facile reuelare: in diuersis quippe prouincijs Episcoporum sunt contra * coacta Concilia. Sed quid per singulos concordia vnanimitate decreuerunt prudentissimi Episcopi in Synodo Mediolanensi, perspicue declaratum est. Denique venientes pauci de prouincijs singulis voluntate communi vnanimis pertulerunt, & iuxta venerationem legi debitam firmauerunt. Quod ergo religioni fuerat consentaneum, eorumdem placito roboratum est, & ad sanctitatem tuam quatuor de consortio suo censuerunt esse mittendos, pariter commentes, si id sequi grauitatem tuam, quod * ad vtilitatem Ecclesie, non abhorret: nos certè qui esse Dei famulos gloriamur, hortamur pariter ac moneamus, vt consensui fratrum tuorum adherere non differas. Confidimus quippe, cum hoc fuerit factum, vnitatem firmissimam posse Ecclesias gratulari. Deus te semper tueatur multos annos, pater charissime atque amantissime.] eadem ad Dionysium ab Eusebio data.] Cum autem nihil his litteris Constantius profecisset, eum in eum quam in alios Orthodoxos Episcopos eius furor exarsit: sed hæc postea. Sed qua arte idem Eusebius deluserit Arianos ante dicendum.

At cum in alios omnes Arianis resistentes Constantij Imperatoris furor exarserit, in Legatos Apostolicæ Sedis præcipue conuersa est eius indignatio, de quibus sic habet S. Hieronymus: Lucifer Calaritanus Episcopus cum Pancratio & Hilario Romanæ Ecclesie clericis ad Constantiũ Imperatorem à Liberio Episcopo pro fide Legatus missus, cum nollet sub nomine Athanasij Nicænam damnare fidem, Palæstinam relegatus, miræ constantiæ & præparati animi ad martyrium contra Constantium Imperatorem scribit librum, eique legendum misit.] hæc de Lucifero. Quid autem passi sint alij duo Legati Romanæ Ecclesie clerici, Pancratius presbyter, & Hilarius diaconus, S. Athanasius docet his verbis: Quis enim, qui hæc facinora audierit, non putabit quiduis eos potius, quam Christianos esse? missis enim à Liberio ad Cæsarem Pancratium presbytero & Hilario diacono; alterum eorum, nempe presbyterum, in exilium miser, alterius verò terga, detractis vestibus, flagellis conciderunt; flagellatumque extorrem fecere, inter verbera ipsa diacono verbis insultantes: Quare Liberio non restitisti, sed eius litteras attulisti? Auctores huius facinoris Vrsacius & Valens cum eunuchis, qui ibi quoque aderant. Diaconus verò inter crepitus ictusque flagellorum Domino benedicebat, non memoristorum verborum Domini: Dorsum meum dedi percutientibus. Flagellatores autem risu disterisique virum subannabant, neque vilo pudore tangebantur, quòd Leuitam ea contumelia afficerent: prorsusque decorum erat, & subsannatores eos animos præferre, & diaconum in suis benedictionibus perseverare. Verberari enim, proprium Christianorum est: flagellare autem Christianos, Pilati & Caiphæ officia sunt.] hæc Athanasius.

Quid verò in S. Dionysium actum sit, qui magna cum laude Catholici nominis præerat Ecclesie Mediolanensi, modò dicendum. Pellectus est & ipse subscribere in Athanasium, dum modò in reliquo Catholice fidei in omnibus consultum foret. id accidit antequam Eusebius vnà cum Apostolicæ Sedis Legatis ad Synodum se conferret: quod cum ipse intellexisset, ægro animo tulit: sed cum facti iam poenitentem eum inuenisset, artem quoque excogitauit, qua eius subscriptio deleri posset. Erat Eusebius Dionysio longè ætate maior, adeò vt ipse Dionysius filius videri posset: pater namque Eusebius, præ ætate, & sedis, cui præerat, temporis diuturnitate, ab eodem nominari consueuerat. Requisitus igitur cum eò peruenisset Eusebius, vt exemplo Dionysij ipse damnationem Athanasij suo quoque chirographo communiret: visus est illis annuere, ea tamen lege, si (vt dicebat) sua subscriptio ante Dionysij subscriptionem in charta perspicue omnibus poneretur: indignum planè esse affirmans, si iunior Episcopus seniori, atque parenti filius in charta, præter Ecclesie morem, ab omnibus legeretur.

Illi autem, quibus nihil magis in optatis erat, quam vt fama celebrem toti Occidentali orbi conspicuum Eusebium in Athanasium ad subscribendum pellicerent, euestigiò ex tabella sententiæ Dionysij nomen expungunt, atq; obliterant penitus, vt ne elementum quidem superesset, quo vel existimari potuisset nomen Dionysij ibi vnquam fuisse nota-

nota-

A notatum. Hoc factò, mox Eusebius, omni fictionis larua deposita, subscribere in hominem innocentem & inauditum (diuina id prohibente lege, & aduersantibus Ecclesiasticis atque etiam sæculi legibus) nullo pacto se posse testatus est, sicque in hunc modum ab Eusebio delusa est Ariana impietas. Scimus, in quibusdam alijs sermonibus incerto Auctore editis, hæc de subscriptione ab Eusebio requisita, alio diuersoq; modo referrì, insuper & perperam narrari, eundem Dionysium ab Eusebio subrogatum in locum Auxentij: cum potius contrarium appareat, nempe Auxentium, non nisi post Dionysium damnatum exilio, intrusum esse in Mediolanensem Ecclesiam a.

Hæc enim sunt quæ in S. Ambrosij, seu S. Maximi Taurinensis potius, Sermone in natali die S. Eusebij habito, ad populum pro concione narrantur his verbis: Illud autem tacendum omnino non arbitror, quod cum Arianorum detestanda perfidia toram cum vniuerso mundo Italiam perturbasset, atque eiusdem pestilentie sacerdotes simplicitate S. Dionysij Martyris captiuassent, ita vt subscriptionis eius vinculi retinerent: qua illum è manibus eorum sapientia liberauit. Sicut enim ait S. Paulus: Factus sum Iudæis tamquam Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem: ita Eusebius hæreticis hæreticum se esse mentitus est, vt de hæresi filium liberaret. Dixit enim, eorum se consentire perfidia, hoc sibi placere quod illis, sed quòd sibi filium Dionysium in subscribendo præponerent, grauitè se moueri. Vos enim (inquit) qui dicitis Filium Dei Patri Deo æqualem esse non posse, cur mihi filium prætulistis? Qua illi ratione permoti, statim S. Dionysij chirographum deleuerunt, priorem locum describendi beato Eusebio deferentes. Quos ille increpans, & irridens, ait: Neque ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum vobiscum participare permitto. Vnde cum dicat Euangelium, in hac generatione prudentiores filios tenebrarum esse, quam lucis: ecce hic ipsis tenebris prudentior filius lucis inuentus est.] hæc ibi.

Offendere Lectorem candidæ mentis possent verba Auctoris illa: Eusebius hæreticis hæreticum se esse mentitus est.] cum non liceat hæresin vel specie tenus per fictionem simulare. Sed sunt hæc intelligenda secundum ea quæ superius dicta sunt, nempe simulasse Eusebium se in eo Arianis assentiri velle, in Athanasio scilicet, condemnando; nec quidem aliud Legati illi Arianis ab Arianis missi, ea ad eum data epistola, præter id ab ipso expetierunt, quam vt (quod & alij plures fecerant) Athanasium condemnaret, necnon Marcellum atque Photinum, qui (vt demonstratum est) hæretici habebantur. Sed nec Dionysium quidem ipsorum hæresi subscripsisse, verum tantum sententiæ in Athanasium ab ipsis lata, restantur omnes: immò nec id in ea Synodo ab Arianis expostulabatur: sed & (quod ait Seuerus) ea lege Dionysius subscripsit in Athanasij damnationem, vt tamen in detestationem Arianae hæresis inter sacerdotes de fide vera exquireretur, ea nimirum ex causa, vt, qui aduersari reperti essent Catholice fidei, damnarentur. Sed & Lucifer Calaritanus hæc de Dionysio in Constantium Imperatorem: Quomodo (inquit) negare poteris, cum sanctissimum Dionysium Mediolanensem Episcopum, qui iam tibi falsa assententi credens damnauerat Athanasium, quòd Arianus esse noluerit, miseris in exilium?] Quod igitur ob intemeratam fidem Catholicam in omnibus custoditam voluerit Dionysium exilium subiisse: exulem ibi defunctum esse, ac proinde martyrem, sanctus quoque testatur Ambrosius.

Extat adhuc in Archiuo Ecclesie Vercellensis, cuius tunc S. Eusebius erat Episcopus, tabula, in qua sunt nomina Episcoporum qui subscriperunt in Athanasium, inter quos Dionysius adnumeratus legitur, quam hic tibi reddendam putauimus: sic enina se habet posita post epistolam Concilij Mediolanensis ad Eusebium, iam superius recitata, quæ incipit: Non ignorat charissima dilectio tua, &c. Nomina autem ibi scripta sunt ista:

Extat adhuc in Archiuo Ecclesie Vercellensis, cuius tunc S. Eusebius erat Episcopus, tabula, in qua sunt nomina Episcoporum qui subscriperunt in Athanasium, inter quos Dionysius adnumeratus legitur, quam hic tibi reddendam putauimus: sic enina se habet posita post epistolam Concilij Mediolanensis ad Eusebium, iam superius recitata, quæ incipit: Non ignorat charissima dilectio tua, &c. Nomina autem ibi scripta sunt ista:

1. Cæcilianus	9. Probus	17. Epictetus	NOMINA EPISCOPORVM QUI SVBSCRIPTVSERE IN ATHANASIVM, † Rodianus
2. Valens	10. Gregorius	18. Leontius	
3. Vrsacius	11. Victor	19. Olympius	
4. Saturninus	12. Vitalianus	20. Tryphon	
5. Euthymius	13. Gaius	21. Dionysius	
6. Iunior	14. Paulus	22. Acacius	
7. Proculus	15. Germinius	23. Eustatius	
8. Marinianus	16. Euagrius	24. Rotamus †	
		N n n	
		25. Olym-	

Agual. Eccl. Tom. 3.

a Vit. S. Euseb. lib.

X X.

b Apud Ambros. Ser. 69.

LIBERATVS DIONYSIVS A SVA SVBSCRIPTIO-

NE.

c 1. Cor. 9.

d Luc. 16.

e Seuer. lib. 5.

f Lucif. pro Athanas. lib. 2.

g Ambros. lib. Auxent.

X X I.

NODVS SOLVITVR DE VERBIS MAXIMI

CHRISTI 355. LIBERII PAP. 4. CONSTANTII IMP. 19.

25. Olympius 27. Florentius 29. Quintillus A
26. Stratophilus † 28. Synedius 30. Capreus.

Hæc est prima subscriptio, quæ postea ex aliis superuenientibus Episcopis aucta est. Eusebius verò secundum illud Apostoli: Cum astutus essem, cepi vos dolo. ea qua vidimus arte, Dionysij nomen ex eadem subscriptione expungendum curauit.

At quid in Eusebium tunc ab eo Ariani sic delusi, indignatione succensi, admiserint, idem Maximus subdit his verbis: Tunc illi grauiter indignantes ita nequitiam suam fuisse delusam, nouis eum per Constantium Principem passionibus vexauerunt.

Nam post multas iniurias Orientis plagæ, illum in exilio relegarunt, in quo tanta passus est, vt martyrij victoriam reportaret. Sed quæ subdit, postea acciderunt. Agit S. Athanasius de exilio Eusebij ac sociorum; & sententia tunc aduersus eos à Constantio lata, dum ait: Sed cum se arbitrantur plurimis insidiari, non animaduertunt se

plures facere confessores: ex quorum numero clarissimæ sunt confessionis, viri religiosi & Episcopi boni, Paulinus Episcopus Treuerorum, quæ Galliarum metropolis est, (hic enim ex Conciliabulo Arelatensi anno superiore exulauerat,) Lucifer Metropolitanus Episcopus Sardinia, Eusebius Vercellis ciuitate Italia, Dionysius Mediolani, quod & ipsam est Italia metropolis.]

Quoddam nos Maximi nomine citauerimus Sermonem illum qui apud S. Ambrosium numeratur sexagesimus nonus: id Gennadius persuasit, qui libro quem scripsit De illustribus Scriptoribus Ecclesiasticis capite quadragesimo, recensens S. Maximi Taurinensis Episcopi scripta, hæc inter alia habet: Fecit & duos de S. Eusebij Vercellensis Episcopi & Confessoris vita tractatus. cumque totidem sint qui apud S. Ambrosium extant de S. Eusebio Sermones, & nihil sit, quo S. Ambrosio tribui possint, vt ex

ipsis apparet, alios ipse secutus, citauit eos nomine Maximi, cum tamen re magis accurate perspecta, nec eos esse Maximi, dici posse, inde certum colligitur argumentum. Nam cum citatus Sermo scriptus esse inueniatur ab Auctore qui vixit tempore Exuperantij Episcopi discipuli S. Eusebij, cuius illic honorifica mentio est, qui subscriptus habetur vnà cum S. Ambrosio Concilio Aquileiensi, celebrato anno Domini ccc. lxxxi.

planè diuersum à Maximo Taurinensi constituere eum oportet auctorem: nam idem S. Maximus longè post hæc vixit tempora, vtpote qui subscriptus reperitur Concilio Romano sub Hilario Papa anno ccc. lxxv. Quamobrem quinam duorum illorum Sermonum verè sit auctor, adhuc quærendum remanet.

Sed antequam vterius progrediamur, hæc obserua, sic dici Mediolanum Italia metropolim, sicut Treuerim Gallia, non quod omnes Gallia sub Treuere fuerint constituta, cum plures alia ciuitates essent earumdem prouinciarum metropoles: sed sic Mediolanum dici metropolim Italia, hoc est, metropolim in Italia: est enim phrasis hæc consueta Athanasio. Ridendi autem sunt potius, quam confutandi, qui huius loci Athanasij auctoritate, Mediolanensem Ecclesiam, quasi totius Italia metropolim, Romanæ Ecclesie, magna veneratione, seu reuerentia potius, prætulere. Prouoco eos ad quæ idem paulò inferius addit, cum de Liberio Papa agens, hæc de Romana Ecclesia habet: Nulla reuerentia ducti, quod Sedes illa Apostolica esset, vel quod Roma metropolis esset Romanæ ditionis. nempe Romanam Ecclesiam esse metropolim totius Romani Imperij Ecclesiarum. Sed de amplitudine & limitibus Mediolanensis Ecclesie suo loco opportunius, Ambrosij nimirum tempore, agendum inferius. Age nunc cceptam ex Athanasio narrationem prosequamur.

His igitur ad se vocatis Episcopis, iussit Imperator, vt contra Athanasium subscriberent, & cum hæreticis communionem inirent. Quibus admirantibus nouum eius studium, dicentibusque id non esse Ecclesiastici canonis, statim subiecit: At quod ego volo, pro canone sit: ita enim me loquentem Syriæ Episcopi sustinent. Aut igitur obtemperate, aut vos quoque exules estote. Id cum audissent Episcopi, magnopere admirantes, & ad Deum manus tendentes, multa cum libertate illi suas rationes proposuerunt, docentes, regnum non ipsius esse, sed Dei, à quo acceperat, eumque metuendum, ne illud quod dederat, deropente adimeret. Denuntiabant illi diem Iudicij, suadebantque ne Ecclesiastica corrumpere, neve Romanum Imperium Ecclesiasticis constitutionibus immisceret, neve Arianam hæresin introduceret in Ecclesiam Dei. Verum nec ille audijt, nec eos plura dicere permisit. Quin ob hoc ipsum acriter minabundus, & gladium

† ut. Pato-philus
2. Cor. 12.
XXIII.
b Apud Ambros. ser. 69.
EUSEBIUS
ET COLLE-
GAE DAM-
NANTVR IN
EXILIVM.
c Athanas.
epist. ad So-
litar.

SERMONVM
DE VITA
S. EUSEBII
AUCTOR
INCERTVS.

MEDIOLA-
NVM QVO-
MODO ME-
TROPOLIS
ITALIAE.

XXVI.
d Athanas.
ad Solitar.
MAGNA
CONSTAN-
TII TEME-
RITAS.

CHRISTI 355. LIBERII PAP. 4. CONSTANTII IMP. 19.

A dium intentans, quosdam ex eis adduci iussit, sententiam suam, quam antè professus erat, vti Pharao, reuocans.

Excusso igitur sancti puluere, & oculis in Deum coniectis, nec Cæsaris minas verebantur, neque obstrictos enses veritatem prodiderunt, & exilium veluti ministerij sui officium acceptarunt, pergentes de loco in locum, & de ciuitate in ciuitatem; & nihilominus, quamquam in vinculis essent, euangelizabant, piam quidem fidem prædicantes, Arianam autem hæresin anathemate damnantes, & pœnitentiam Vrsacij & Valentis multa infamia traducetes: resq; illa insidiatoribus planè in contrarium abiit. Quantò enim longioris interualli exilium erat, tantò magis odium aduersus insidiatores accumulabatur, iterq; sanctorum, non nisi prædicatio erat contra Arianam hæresin. Quis enim eos in itinere conspectos, non vt confessores admiratus est? & istos non vt impios cum abominatione, vel potius vt carnifices & homicidas auersus est, & quiduis potius quàm Christianos nominauit? Meliusque à principio fuisset, prorsus non attigisse Constantium hanc hæresin; aut, vbi attigerat, non tantò pere indulgere impietati, aut, si iis indulgere vellet, hic saltem vestigium sistere.] hæc Athanasius.

Sed & B. Ambrosius eisdem sanctos Episcopos, Eusebium atque Dionysium, exulantes, eiusmodi præconio celebrat, scribens ad Vercellenses: Pro fide quoque Eusebius exilij dura præoptauit atque elegit, coniuncto sibi sanctæ memoriæ Dionysio, qui posthabuit Imperatoris amicitiam exilio voluntario. Itaque memorabiles viri circumdati armis, vallati exercitu, cum raperentur de Ecclesia, maiore triumphabant imperio: quia contumelia terrestri mercabantur mentis fortitudinem, regni potentiam, quibus militaris armorum strepitus extorquere non potuit fidem: subegerunt bestialis animi

feritatem, quæ nocere sanctis nequiuit. Ira enim Regis, ira leonis, vt in Prouerbijs habes. Confessus est, victum se esse, qui rogabat vt mutarent sententiam: sed illi validiorem calamum suum ferreis gladijs arbitrabantur. Denique vulnerata est perfidia, vt occideret: non est vulnerata sanctorum fides: non desiderarunt patrium sepulchrum, quibus referuabatur caeleste domicilium.] hucusque Ambrosius. Hunc tandem nactus est finem conuentus malignatum, & multitudo operantium iniquitatem. De iisdem item agunt Rufinus, Seuerus, Socrates, Sozomenus, & alij; sed in quibus insit aliquid quod corrigatur, dum Rufinus atque Seuerus iisdem exulibus coniungunt S. Hilarium, qui quidem non ex Concilio Mediolanensi, sed Byterrensi postea exulauit anno sequenti: sicut & Liberius, qui post idem Concilium celebratum reuocatus est. Sed errat & Socrates, dum damnatis ab hac Synodo adiungit Paulinum Episcopum Treuerensem, quem

conuenticulum Arelatense (vt dictum est) exturbauit, dumque etiam Episcopum Mediolanensem Dionysium, Antistitem nominat Albæ primariæ ciuitatis Italia: sed hallucinatur etiam, cum ante hoc tempus Athanasium ab Ecclesia Alexandrina eiec tum testatur, ipsum Athanasio contrarium asserente. Verum & quod iisdem habent, post huiusmodi Concilium Mediolanense, mox subsecutum esse Ariminense, æque errare deprehenduntur: siquidem Mediolanense subsecuta sunt Concilia Ancyrantum, Seleucienste, & Sirmianum, ac demum celebratum est Ariminense.

Quæ autem fuerint reliqua Constantij opera, his ipsis temporibus, aduersus alios Episcopos in suis ipsorum Ecclesijs commorantes, S. Athanasius summam collegit his verbis: Ceterum cum esset Arelare & Mediolani Constantius, omnia pro hæreticorum hortatu suggestioneq; faciebat: vel potius illi ipsi agebant: insultabantque in omnes, Cæsaris potestate succincti. Statim igitur mandata litteræque ad Præfectum (Aegypti scilicet) vt frumentum, quod hætenus Athanasio ac suis (id enim liberalitate, vt dictum est, Constantij Imperatoris impendebatur) adimeretur, dareturq; illis qui Ariana saperent, & vt liberum esset contumeliam inferre in Athanasij communicatores: minæ item denuntiatae Iudicibus, nisi cum hæreticis communionem celebrarent. Erant autem ista præludia eorum quæ postea per Syriam Ducem commissa sunt. Rursus ad alias partes edicta missa. Notariique præstò in singulis vrbibus, & Palatini minas secum ad Episcopos & Indices deferentes, vt isti quidem de causa iudicarent, illi verò contra Athanasium scriberent, vt aut communionem cum Arianis haberent, aut pœnam exilij sustinerent; populi que qui ad communionem cum illis non coirent, vincula, contumelias, bonorumque suorum direptionem expectarent. neque negotium negligenter curatum est: habebant secum in comitatu Vrsacij & Valentis clericos, qui eos incita-

Annal. Eccl. Tom. 3. N n n 2

XXVII.
EXILIVM
CONFESSORVM
EPI-
SCOPORVM.

XXVIII.
a Ambros.
epist. 12.
PRÆCO-
NIA EUSE-
BII ET DIO-
NYSII.

Rufin.
lib. 1. c. 20.
Seuer.
lib. 2.
Socrat.
lib. 2. c. 29.
Sozom.
lib. 4. c. 8.

XXIX.
d Athanas.
epist. ad So-
litar.
CONSTAN-
TII PRO-
GRESSVS
ADVERSVS
CATHOLICO-
S.

rent, & negligentiores Iudices ad Cæsarem deferrent: aliasque hæreses minores, vt fo- A rores suas, permittebant blasphemias in Dominum proferre, & Christianis tantum- modò suis insidiis imminebant, non sustinentes vllos pios de Christo sermones.

XXX. CLADE ECCLESIA- RVM.

Quot igitur Episcopi (prout in Sacris litteris est) ad Præsides & Reges abducti sunt, & à Iudicibus hanc sententiam audierunt: Aut subscribe, aut ab Ecclesiis recedite: de- trahi enim vos ab Ecclesiis Imperator iussit? Quot in singulis vrbibus palabundi sese sparserunt, ne vt Episcoporum amici accusarentur? Nam & magistratibus scriptum est, & multa pecuniarum denunciata, nisi quisque suæ ciuitatis Episcopum subscribere coëgisset. In summa, omnia loca, omnes ciuitates implebantur terroribus & tumulti- bus, cum & Episcopi traherentur, & Iudices viderent luctus & suspiria populorum. Hæc quidem à Palatinis in Legationem missis agebantur: illi verò freti tanta potentia sua, ni- hil non moliebantur: & nunc hos Episcopos ad Imperatorem citabant, nunc illos litte- B ris circumueniebant, comminantes aduersus eos has & illas causas: vt illi præsentem Imperatorem perhorrescerent, isti verò Legatos & minas falsarum criminationum for- midantes, de recta & pia sententia decederent. eo enim modo Imperator tantum nu- merum Episcoporum coëgit, cum partim minis tererent, partim promissis allicerent, vt se faterentur non amplius communionem cum Athanasio habere.

XXXI. STVDIA ARIANO- RVM IN PROPAGA- GANDA HAERESI.

Quotquot enim ad Imperatorem profecti sunt, non prius ad eius conspectum ad- missi fuere, ne tantillo quidem laxamento indulto, vt vel ex domicilio ipsis prodire li- ceret, prius quàm subscriberent; aut, si recusarent, in exilium mitterentur: idq; ideò faciebar, quòd animaduertat ab omnibus hæresin odio haberi. Quæ res in causa fuit, cur tam multos impelleret, vt se hæreticorum paucitati adiungerent, magnopere id stu- dens, vt multorum nomina corrogaret, tum ad inuidiam Episcoporum, tum vt speciem C aliquam dignitatisq; imaginem Arianae hæresi conciliaret, cuius iste propugnator erat; existimans, quòd quemadmodum hominum sententias, ita quoque veritatem immuta- re posset; inscius ignarusque Sadducæos & Herodianos non ideò validiores factos esse ad veritatem opprimendam, quia sibi Phariseos associauerant.] hucusque Athanasius.

XXXII. HILAR. CONTRA CONSTANTIUM QUID EX- PROBRET HILARIUS IN CON- STANTIUM.

Deplorat hæc itidem S. Hilarius, cum ipsum Constantium Imperatorem magno a- nimi robore compellat his verbis ^a: At nunc fructus operum tuorum, lupe rapax, audi. Neq; alia potius, quàm quæ gesta sunt in Ecclesiam, refero; vt tyrannidem aliam in Ecclesiam Dei referrem. Non quia causam ignoro; sed tamen querela famosa est: Inssos à te Episcopos non esse, quos condemnare nullus audebat: etiam nunc in Eccle- siasticis frontibus scriptos metallicæ damnationis titulo recenser. Adest mecum Alex- andria tot concussa bellis, tantum commotarum expeditionum pauens tumultum. D Brcuius enim aduersum Persiam, quàm aduersus eam, armis certatum est. Mutati Præ- sides, electi duces, corrupti populi, commotæ legiones ne ab Athanasio Christus prædi- caretur. Taceo de minoribus populis & ciuitatibus, quibus per totum Orientem aut terror, aut bellum est. Postquam omnia contulisti arma aduersus fidem Occidentis, & exercitus tuos conuertisti in oues Christi; refugere nihil sub Nerone licuit.

XXXIII. QUID CON- STANTIUS IN PAULI- NVM TRE- VER. EPISC.

At tu Paulinum, beatæ passionis virum, blandimento sollicitatum relegasti, & Eccle- siam sanctam Treuerorum tali sacerdote spoliasti. Edictis fidem tenuisti: ipsum vsque ad mortem demutasti exiliis, & fatigasti, extra Christianum quoque nomen relegasti; ne panem aut de horreo tuo sumeret, aut de Montani Maximillæque antro profana- tum expectaret.] hæc idcirco Hilarius de Paulino, quòd prius relegatus fuerit in Phry- giam, vbi erant Cataphrygæ hæretici, Montani & Maximillæ sectarij; inde verò ad bar- baros amandatus. Tum subdit: Mediolanensem piissimam plebem tu furore terroris tui turbasti: Tribuni tui adierunt sancta sanctorum, & viam sibi omni per populū cru- delitate pendentes, protraxerunt de altario sacerdotes. Leuius te putas, scelestè, Iudæo- rum impietate peccasse? Etfuderunt quidem illi Zachariæ sanguinem; sed quantum in te est, concorporatos Christo, à Christo discidisti. Vertisti deinde ad vsque Romam bellum tuum, &c.] at de rebus aduersus Liberium gestis, suo loco inferius pluribus.

XXXIV. AVXENTIUS IN LOCVM DIONYSII SVBROGA- TVS ad Solitar.

Eiusmodi autem ab Hilario recensitam militum in Ecclesiam grassationem accidisse putandum, cum, Dionysio eius ciuitatis Episcopo in exilium relegato, ab eisdem Aria- nis, ope Imperatoris, Auxentius Arianorum deterrimus in illius locum subrogatus est. Sed & Athanasius ^b, agens de Episcopis à Constantio in locum Orthodoxorum substitutis, de Auxentio meminit, dum ab ipso exordio tragediam repetens, rem aded

A aded luctuosam paucis tamen absoluit his verbis: Ipse omnes, qui ante ipsum fuere, sceleribus vicit, nouo excogitato persecutionis modo: & statim, tribus Regibus, Bri- tannione *, Magnentio, & Gallo interfectis, tutelam impiæ religionis suscepit, & vt ^{* Vetraniô.} gigas contra Altrissimum arrogantia sese efferre ausus est, & rationes mutandæ legis excogitauit, dissoluens Christi & Apostolorum instituta, moresq; Ecclesiæ inuertens; & ex locis peregrinis cum satellitio militari Episcopos ad populos inuitos submittit, qui pro mutua inuicem cum populo notitia minas secum deferunt, & diplomata ad Iudices. Ita enim Georgium Cappadocem Alexandriam, ita Germinium è Cyzico Sir- mium, ita è Laodicea Nicomediam Cecropium misit; ita Auxentium, delatorem poti- us quàm Christianum, è Cappadocia Mediolanum amandauit, vt, expulso inde ob suam in Christum pietatem quid Dionysio viro religioso, eum ibi Episcopum constituat, B hominem ne Romanæ quidem linguæ, sed tantummodò hæreseos peritum.] hæc de Auxentij genere & impietate Athanasius.

Ceterum Auxentij perfidiam pallio Catholici nominis Mediolani contestam cum ^{XXXV. AVXENTII PRIMOR- DIA. a Hilar. con- tra Auxent.} S. Hilarius aperta luce detegit, eius institutionem recolat, dicens ^a: Negat quoque Au- xentius se scire Arium; cum in Alexandria, in Ariana ecclesia, cui Gregorius præerat, presbyter esse cœpisset.] Callidus enim serpens Auxentius, quòd sciret populo Medio- lanensium perosam Ariam esse doctrinam, & nomen quoque Arii execrabile, astute ad- modum hæresin diu studuit occultare, sicque aureo calice Babylonis blasphemias eius- dem Arii propinauit; cum tamen vix paucos aliquot sibi inuenerit obsequentes: nam longè maior erat numerus eundem exhorrentium & detestantium: cuius tempore Ec- clesia Mediolanensis diris est exagitata turbinibus, & vehementioribus fluctibus agi- tata, ex statu auræ Constantij in Auxentij gratiam omnia commouentis.

Prospectis igitur ex diuersis prouinciis Occidentalis Ecclesiæ sacerdotibus, missisque ^{XXXVI. b Extant in- ter Acta Eu- seb. Episcop. Vercellens.} in exilium Episcopis insignioribus illis, qui in Athanasium subscribere recusassent: Li- berius Romanus Episcopus, cum, quæ in eos gesta fuissent, accepisset, mox ad eos hæc litteras dedit ^b:

Quamuis sub imagine pacis humani generis inimicus vehementer in membra Ec- clesiæ videbatur esse grassatus: vos tamen, acceptissimi in Domino sacerdotes, egregia & singularis fidei & hic probabiles Deo ostendit, & etiam ad futuram gloriam marty- res designauit. Quo itaque præconio laudis, qua vocis exultatione merita virtutis vestræ proferam, positus inter mœrorem absentiae vestræ, & gaudium gloriæ? prorsus inuenire non possum: nisi quòd scio, hinc me probabiliora vobis solatia exhibere, si credatis me D vobiscum in exilium esse detrusum. Denique me in ipsa nunc expectatione pendente, quia consortio vestro dura necessitas interim distrahit, satis contristor. Optarem enim, fratres charissimi, prior pro omnibus vobis impendi, vt exempla gloriæ per me magis vestra dilectio consequeretur. Sed fuit hæc palma meritorum vestrorum, vt priores de perseverantia fidei ad confessionis illustrem gloriam veniretis.

Quæso igitur dilectionem vestram, vt me præsentem vobiscum esse credatis: vt intel- ^{XXXVII.} ligatis, dolere satis, quòd sim interim à vestro consortio separatus. Quantam denique fueritis gloriam consecuti, hinc magis scire potestis, quòd qui in persecutione coronati sunt, solius persecutionis cruentes gladios sentire potuerunt: contra vos deuoti per om- nia Dei milites, etiam falsos fratres inimicos experti, victoriam de perfidis pertulistis: quorum quantò violentia in sæculo crescere potuit, tantò sanctis sacerdotibus præmia E laudis inueniuntur conferre. Estote itaque de promissione cælesti securi. Et quia proxi- miores estis Deo effecti, orationibus me vestrum consacerdotem famulum Dei ad Do- minum subleuate; vt superuenientes impetus, qui de die in diem, cum annuntiantur, grauiora vulnèra infligunt, tolerabiliter ferre possimus: vt inuiolata fide, saluo statu Ec- clesiæ Catholice, præmia nobis Dominus dignetur asferre.

Et quia cupio quæ gesta sunt in ipsa congregatione * fidelius scire; obsecro sanctita- ^{XXXVIII. * congrega- tionè} tem vestram, vt vniuersa litteris intimare dignemini, vt additamentum maius vel ipse animus, qui diuersis morbis, vel vires corporis ipsius, quæ iam extenuatæ sunt, de vestra exhortatione possint sentire.] & alia manu: Deus vos incolumes custodiat.] hæc- tenus Liberij epistola ad exules Episcopos, & quidem ad confessores omnes diuersis in locis exulantes Encyclica pluribus exemplaribus conscripta: nam apud Acta Eu- sebij Vercellensis, ad Eusebium ipsum tantum habetur inscripta: in codice autem

Vaticano, cum ad ipsum, tum ad reliquos Episcopos exules, Dionysium, Lucife- rum, & alios omnes, data legitur.

XXXIX. LIBERII PAPA VE- NATVR A CONSTAN- TIO. a Ammian. Marcellin. lib. 17.

At paulo post hanc scriptam epistolam, hoc anno ipse Liberius, Constantij Imperatoris litteris ad Leontium Praefectum Vrbi conscriptis, Mediolanum mitti praecipitur. id quidem Ammianus Marcellinus sub huius anni Consulibus narrat his verbis: Hoc administrante Leontio, Liberius Christianae religionis Antistes a Constantio ad Comitatum mitti praecipus est, tamquam Imperatoris iussui, & plurimorum scitis per consortium decretis (nempe Conciliabulo Arianorum) obfistens, in re, quam breui textu percurram. Refert Auctor, licet Ethnicus, & rerum nostrarum ignarus, ac proinde secundum vulgi (immò potius Arianorum) rumorem, causam cur Liberius Mediolanum iussus sit proficisci: ac propterea haud omnia ita vera sunt quae de Athanasio narrat, dum ait:

XL. DE ATHANASIO QUID AMMIANVS.

Athanasium Episcopum eo tempore apud Alexandriam ultra possessionem altius se efferentem, sciscitarique conatum externa (vt prodidere rumores assidui) coetus in vnum quaesitus eiusdem loci multorum, Synodus (vt appellant) remouit a sacramento, quod obtinebat. Dicebatur enim fatidicarum sortium fidem, quae augurales portenderent alites, scientissimè callens, aliquoties praedixisse futura. Super his intendebantur ei alia quoque a proposito legis abhorrentia, cui praesidebat. Hunc per subscriptionem abiicere sede sacerdotali, paria sentiens ceteris, iubente Principe, Liberius monitus, perseueranter renitebatur, nec visum hominem, nec auditum damnare, nefas vltimum, saepe exclamans, apertè scilicet recalcitrans Imperatoris arbitrio. Id enim ille, Athanasio semper infestus, licet sciret impletum, tamen auctoritate, qua potiuntur aeternae Urbis Episcopi, firmari desiderio nitebatur ardenti. Quo non impetrato, Liberius

b Athanas. ad Solitar.

XLI. PERSECVTIO IN LIBERII PAPA.

ægrè populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna difficultate, noctis medio potuit asportari. Et hæc quidem Romæ, vt ostendit textus superior, agebantur. haecenus de his Ammianus, breuiter quidem, sed quantum licuit externo homini nostra referre. Praestat autem, vt hanc ipsam de Liberio historiam ab Athanasio integrè illam prosequente accipiamus, qui ait:

XLII. EUSEBIVS EVNVCHVS QUID IN LIBERII V.M.

Ne Liberio quidem Romano Episcopo pepercerunt, nulla reuerentia ducti, vel quod Sedes ista Apostolica esset, vel quod Roma metropolis esset Romanæ ditionis, vel quod eos Apostolicos viros in suis litteris appellassent, sed omnia simul miscerent, æquè omnium obliuiscerentur, neque quidquam illis curæ, nisi sola impietas fuit. Nam cum Liberium vidissent Orthodoxum, & osorem quidem Arianæ sectæ, studiosum verò in hoc, vt cunctos ab ea hæresi retraheret; ista secum impij cogitarunt: Si Liberium in nostram sententiam traxerimus, omnes breui superabimus. Rem igitur ad Imperatorem deferunt: ille autem sperans per Liberium se posse omnes attrahere, mittit eunuchum quemdam Eusebium (hic erat Praefectus cubiculi) cum litteris & donis ad eum, vt donis quidem blandiretur, litteris autem minareretur.

XLIII. LIBERII RESTITIT EVNVCHO.

Profectus igitur Romam spado, primùm incitabat Liberium, vt contra Athanasium subscriberet, & cum Arianis communicaret: id enim Imperatorem velle, & pro imperio iubere. Deinde munera ostentans, verbis instabat; manuque Liberij apprehensa, ita locutus est: Obtempera Regi, & ista accipe. Episcopus contra verbis quærebat: Quomodo hoc contra Athanasium posset fieri? Quem enim (inquiens) non vna, sed iam altera Synodus probè ab omni crimine liberum pronuntiauit, & Romana Ecclesia cum pace dimisit (datis nempe illi pacificis litteris, iisdemque communicatoriis) quomodo poterimus condemnare? Aut quis non probaret, si quem praesentem dileximus, & habuimus in nostra communione, eundem absentem auersemur? Non ita se habet Ecclesiasticus canon, neque vnumquam accepimus talem a Patribus traditionem, quam ipsi a beato & magno Apostolo Petro acceperunt.

Quod si omnino Imperator curam suam pro Ecclesiastica pace interponere quaerit, aut si scripta a nobis pro Athanasio deleri iubet: deleantur quoque ea quæ contra illum scripta sunt, fiatque deinde Ecclesiastica Synodus longè a Palatio, vbi nec Imperator praesens est, nec Comes se ingerit, nec Iudex minatur, & vbi solus timor Dei ad omnia sufficit & Apostolorum institutio, vt eo in loco ante omnia Ecclesiastica fides asseratur, quemadmodum a Patribus definitum est in Nicæno Concilio; iique qui Arianæ sententiae sunt, eiiciantur, & eorum hæresis anathemate damnetur; ac deinde iudicium de

A de Athanasio fiat, aut si quis alius reus agitur: & quod ab ipsis iustum est, quotquot noxij reperti fuerint, eiiciantur; quotquot autem puri, reatu absoluantur. Non enim fieri potest, vt locum in Synodo habeant, qui fide impij sunt: neque fas est, prius quaestionem de factis alicuius, quàm de fide religionis haberi: primum enim omnis fidei discordia rescindenda est, & tum quaestionem de negotiis fieri oportet. Nam & Dominus noster Iesus Christus non prius sanabat ægros, quàm vbi ostendissent, & prolocuti fuissent, quam fidem in ipsum haberent. Hæc a Patribus didicimus: hæc renuntia Imperatori; siquidem ea ipsa & illi vitia sunt, & Ecclesiam aedificant.

Eunuchus autem tristis, non tantopere quod non subscripsisset, quàm quod eum hæresi infestum reperiebat, oblitus sui, quod coram Episcopo staret, magnis minarum denuntiationibus iactis, cum muneribus suis domo egreditur, & facinus designat, quod a moribus Christianorum abhorret, & quod audacius est quàm pro spadone: imitatus quidem Saulis præuaricationem, templum Apostoli Petri ingreditur, ibique ea ipsa dona consecrauit. Quod cum rescitum esset a Liberio, magnopere increpuit custodem loci, quod id non prohibuisset. Ipse deinde progressus, dona illa vt victimam illicitam proiecit. Quæ res longè adhuc magis spadonis iram commouit. Imperatorem igitur his verbis irritat: Non iam nobis curæ esse debet, vt Liberius subscribat, sed potius quod in hæresin tam malè affectus est, vt qui nominatim Arianos anathemate damnet. Eodem & ceteros quoque spadones prouocat: plerique enim apud Constantium, vel potius omnes, eunuchi sunt, omniaque apud illum possunt, & sine illis nihil ibi rerum agitur.

Scribit igitur Imperator Romam: rursusque Palatini & Comites emittuntur, & litteræ ad Praefectum, vt Liberium aut per dolum è Roma subductum in castra ad se mitterent, aut vim in eo persequendo adhiberent. Quibus scriptis, statim per Urbem ingens terror & insidiae increbrescebant. Quot igitur familiis minæ denuntiatae sunt? Quot & ad quot aedes mandata contra Athanasium data? Quot, istis conspectis Episcopi sese in latebras abdiderunt? Quot liberi homines ruri latuerunt ob calumnias Christi perduellium? Quot deuotariis insidiae factæ sunt? Quot ibi commorantes, & iam fixum domicilium habentes, in fugam compulsi sunt? Quoties & quanto studio portus aditusque portarum custodierunt, ne quis Orthodoxus ingressus Liberium videret?

Cepit tunc Roma experimentum Christi perduellium: cognouit tandem quod antea non credebat, quomodo ecclesias in singulis vrribus euastassent. Eunuchi erant, qui ista & reliqua in omnes mouebant. Et, quod in istis insidiis mireris, Ariana hæresis abnegans Filium Dei, praesidium sibi ex eunuchis comparabat, hominibus, vt natura ita & animo ad gignendum sterilibus; & qui proinde ægrè patiuntur, vllam mentionem de sobole fieri. Atqui Aethiopicus eunuchus cum non caperet quæ legebat, credidit Philippo de Salvatore docenti. Constantij eunuchi contra, ne Petri quidem de Filio confessionem sustinent; immò quem Pater declarat sibi esse Filium, auersantur, rabiuntque contra eos qui illum dicunt genuinum Filium ex Patre. Ideò lex vetuit eunuchos in Concilium Ecclesiasticum assumi: atqui illi nunc Ecclesiasticorum iudiciorum principes reputantur; & quod ipsis videtur, Constantius iudicat, atque istiusmodi rebus, qui nomen Episcopi ferunt, inseruiunt. Me miserum! Quis ista renuntiabit generationi alteri? Quis ista narranti fidem habebit? Spadones, quibus domorum gubernacula vix creduntur (voluptuarii enim & nequam hoc genus hominum, qui busque nihil tam curæ est, quàm quod ipsis natura negauit) illos nunc Ecclesiis dominari? His ergo deditus & obnoxius Constantius, omnibus insidias molitus est, & Liberium in exilium eiecit. Et cum multus esset in scribendo Romam, multusque in minis denuntiandis, Legatis mittendis, insidiisque parandis, etiam Alexandriae persecutionem mouit. Eodem tempore, quo hæc aduersus Liberium Constantius scribebat, in Alexandrinam Ecclesiam, dirissimam persecutionem praeparauit. Sed subdit Athanasius:

Trahitur ergo Liberius ad Imperatorem: quod cum peruenisset, magna quoque & ibi libertate dicendi vsus est: Desine (inquiens) persequi Christianos. Ne tenta per me hæreticam impietatem in Ecclesiam intrudere. Ad omnia potius sustinenda parati sumus, quàm nos Christiani edeueniamus, vt Ariani appellemur. Ne cogas nos fieri Christi perduelles. Hoc tibi suademus, ne pugnes contra eum, qui tibi hoc Imperatoris

XLIV. OBLATIONEM INFERT IN BASILICAM S. PETRI ARIANVS HOMO.

XLV. MANDATVR LIBERII A BVCE ROMA AD IMP.

XLVI. EVNVCHI SVB CONSTANTIO QVANTA AVDEANT. a Alter. S.

XLVII. QUID LIBERII PAPA CORAM CONSTANTIO.

* Aeth. 5. rium dedit: ne pro gratia impietate illi referas: ne persequere illos, qui in eum credunt; A ne & tu etiam audias; Durum^a est tibi contra stimulum calcitrare: atque vti nam sic audias, ut & tu quoque, quemadmodum Paulus, credas. Ecce praesens sumus, venimus antequam causam aliquam contra nos fingerent. Ideo enim iter acceleravimus, certi de exilio, in quod a te mittendi sumus, ut ante obiectum crimen, supplicium patiamur, quod omnibus evidentiis constet, reliquos omnes eodem modo, quo nos, afflictos esse, causamque ipsis crimini datas fectas fuisse ab inimicis, & omnia in illos per sycophantiam esse tentata, nihilque ibi nisi mendacia versata fuisse. Ita nunc Liberius locutus, omnibus admirationi erat.

XLVIII. CONSTANTIIUS DETECTOR CERIS PERSECUTORIBVS. Caesar contra, pro responsione danda, nihil aliud quam imperiis & exiliis utebatur, singulosque a se inuicem distinxit, quod & in aliis prius fecerat: quam formam in exiliis observavit, ut se in suppliciis immaniores superioribus tyrannis & persecutoribus ostenderet. Nam in superiori persecutione, multos confessores in commune simul exilium ire Maximianus iussit, & supplicium leuius fecit mutuae praesentiae consolatione: hic autem illo crudelior, eos qui simul liberè locuti erant, & confessores se praestiterant, vnaque fide copulati erant, ne vel in morte mutuo aspectu fruerentur, a se inuicem diuulsit; arbitratus corporum separationem omnino etiam animorum affectus distingere, aut ipsos loco disiectos, & concordiae mutuae vnanimitatisque oblituros; ignorans, quamuis singuli ab aliis distarent, illos tamen secum habere, quem in commune, cum simul erant, confitebantur, Dominum Iesum Christum, qui singulis longè plures associavit (ut in Propheta Eliseo fecit) quam milites sunt circa Constantium. Sed reuera, caeca res malitia: eo enim ipso quo putabant vexare confessores, cum eos a se inuicem diremerunt, magnopere ipsi sese laeserunt. Nam planè si confociati fuissent, ex vno tantummodo loco impietatis odium promanasset: nunc quia eos separarunt, id egere, ut per omnia loca ipsorum impia haeresis & malitia in notitiam veniret & diuulgaretur.] haec de Liberio Athanasius: quae autem his subdit, antea, quo tempore contigerunt, relata sunt. Cum verò hac ipsa narratione idem dicat, ad verba Liberij nihil aliud Constantium respondisse, nisi imperia atque exilia: praeteriisse eum apparet integra illa Acta publica, à Notariis tunc excepta, de rebus coram Imperatore inter ipsam atque Liberium transactis, quae his verbis à Theodoro^b fideliter per dialogismum, ut gesta sunt, recitantur:

KLIX. DIALOGVS INTER LIBERIVM ET CONSTANTIVM. Imperator Constantius: Nos, quoniam Christianus es, & nostrae civitatis Episcopus, idcirco duximus operæpretium te accersere, hortarique ut communionem nefariae impij Athanasij dementiae repudies: nam hoc rectè se habere, censorius terrarum orbis, & eum sententia Concilij ab Ecclesiastica communione segregandum iudicavit. Liberius Episcopus: Iudicia quidem Ecclesiastica, ò Imperator, summa cum aequitate fieri debent. Quapropter, si tuae clementiae ita visum sit, iudicium haberi in beto. Et si Athanasius videatur damnationem commeruisse; tum sententia, prout ordinis Ecclesiastici formula postulat, contra eum pronuntiabitur. Nam fieri non potest, ut quemquam condemnemus, de quo non factum sit iudicium. Constantius: Totus terrarum orbis non de eius impietate solum, verum etiam quòd semper tempus ludere conatus est, sententiam tulit. Liberius Episcopus: Qui eius damnationi subscripserunt, non res gestas oculis ipsi aspexerant: sed hoc est ab aliis factitatum, vel quòd gloriam abs te assequi, vel quòd metu perculsi, vel denique quòd infamiam extimescere viderentur. Constantius: Quid est, quæso, gloria, quid metus, quid infamia? Liberius: Qui gloriam Dei non amplectantur, sed tua munera ei prætulere, hi hominem absque iudicio condemnabant, quem numquam oculis vidissent: quod est à Christianorum officio planè alienissimum. Constantius: Atqui in Concilio Tyri celebrato, de Athanasio, cum ipse praesens adesset, iudicium factum est, & omnes orbis terrarum Episcopi, qui in eo Concilio aderant, eum condemnauerunt. Liberius Episcopus: Numquam sanè de eo praesente iudicium exercebatur. Nam Episcopi, qui conuenerant, illum tum condemnabant cum è consensu egressus fuerat: & certè temerè atque inconsultò condemnabant.

L. PROCAE EVSEBII CALVMNIA, ET MENDACIVM PORTENTOSVM. Hoc loco Eusebius eunuchus: Athanasius (inquit) alienus à fide Catholica in Concilio Nicæno declaratus est.] Insanit planè homo: & ob eam causam, puto, ad hac non respondit Liberius, tam insigne mendacium responsione minimè dignum existimans. Potuit fortasse petulanti eunuchò inde nasci occasio errandi, ut, quòd audisset dam-

A damnatum in Nicæno Concilio Athanasium Anazarbenum, de Alexandrino putauerit intelligendum. at ille collega intimus fuit Arij, hic verò acerrimus oppugnator eiusdem haeresiarum. Sed post hæc Liberius: Quinque tantummodo, qui cum eo vnà nauigarant, in Mareote iudicium de eo fecerunt, quos quidem aduersarij eius eò miserant, ut contra eum reum factum commentarios contexerent: atque ex illis, qui missi erant, duo exierunt è vita, Theognis nimirum & Theodorus: reliqui tres, hoc est, Mares, Valens, & Vrsacius, etiamnum supersunt: de quibus ad eandem rem missis, in Concilio Sardicensi sententia de hac controuersia lata est: qui etiam in eodem Concilio libellos supplices dederunt, postulaueruntque veniam pro eo, quòd commentarios vnus partis suffragiis per calumniam contra Athanasium in Mareote confecerant; quos libellos iam habemus in manibus. Vtrius istorum, Imperator, nobis credendum communicandumque est: illis ne, qui primò eos condemnauerunt, secundò autem veniam petierunt; an his, quorum iam sunt condemnati sententiis?

B Hic tum Epictetus Episcopus: Non fidei (inquit) causa, Imperator, hodie neque iudiciorum Ecclesiasticorum faciendorum studio adductus Liberius, hunc instituit sermonem; sed quòd possit apud Senatos Romanos gloriari, se rationibus Imperatorem superasse. Constantius: Tanta ne orbis terrarum pars, Liberi, in te residet, ut tu solus homini impio subsidio venire, & pacem orbis ac mundi totius dirimere audeas? Liberius: Esto quòd ego solus sim: non tamen propterea causa fidei sit inferior. Nam olim tres solum erant reperti qui Regis mandato resisterent. Tunc Eusebius eunuchus: Tu (inquit) Imperatorem facis alterum Nabuchodonosor? Liberius: Minimè sanè: sed non minùs temerè tu hominem condemnas, de quo nullum factum sit iudicium, quàm ille olim. At ego æquum censeo, ut prius proponatur generalis Episcoporum subscriptio, qua fides in Concilio Nicæno exposita confirmatur: deinde ut fratribus nostris ab exilio reuocatis, & ad suas ipsorum sedes restitutis, si isti, qui nunc tumultus cient, fidei Apostolicæ assentire comperiantur; tunc omnes contendamus Alexandriam, ubi reus, ubi accusatores, & causæ eorum patroni sunt: atque litigantium causa diligenter cognita, sententiam de ea pariter seramus.

C Epictetus: At ad Episcopos eò conuehentos equi, iumenta, & rhedæ, quibus cursus publicus confici solet, non satis erunt. Liberius: Negotia Ecclesiastica publicam vecturam non desiderant: quandoquidem Ecclesiae Episcopos suos à mari vsque ad mare deducendi satis habent facultatem. Constantius Imperator: Res, de quibus constituta est formula, infringi nequeunt: siquidem plurium Episcoporum rata debet esse sententia. **D** Tu solus impij illius amicitiam complexaris. Liberius: Numquam auditum est, Imperator, reo absente, Iudicem de impietate ac scelere sententiam pronuntiasse, quasi priuatum odium in hominem exercent. Constantius: Et si omnes communiter, me tamen maiore quàm ceteros affectu iniuria; nam non contentus est post fratris nostri maioris natu Constantini interneccionem, sed beatæ memoriæ Constantem minorem natu fratrem numquam cessauit ad inimicitias nobiscum suscipiendas incitare: quod sanè factum fuisset, nisi nos æquiore animo & incitantis bilem tulissemus. Quare præclaram illam victoriam de Magnentio & Siluano partam non tanti facerem, quanti istius ab Ecclesiasticarum rerum administratione abdicationem.

E Liberius: Noli per Episcopos tuas vlcisci inimicitias: nam virorum Ecclesiasticorum manus sanctificationi vacare debent. Quapropter, si placet, iube Episcopos ad proprias sedes restitui. Atque si videantur cum eo, qui etiam iam rectam veramque fidem in Nicæno Concilio expositam tueri, consentire: tum in vnum conuenientes, paci orbis terrarum prouideant: perficiantque, ut non compertum sit aliquando, hominem, qui non deliquerit, damnatum esse. Constantius: Vnum est quod quaeritur: Volo ut tu Ecclesiarum communionem amplectaris, & deinde Romam redeas. Proinde consule paci, subscribe, ut Romam reuertaris. Liberius: Iam fratres, qui Romæ sunt, valere iussi. Nam leges Ecclesiasticas obseruare, pluris faciendum censeo, quàm Romæ habere domicilium. Constantius: Itaque trium dierum spatium tibi ad deliberandum concedimus, vtrum subscribere volueris, & ita Romam redire; an tecum constitueris, quem ad locum transferri placeat. Liberius: Spatium trium dierum, aut mentium, rationem non mutat: quare mitte me quòd lubet. Constantius: Post biduum, cum iudicium actum fuerit de Liberio, si consilium non mutet, exulet velim vsque Beroeam Thraciæ.

Liberio

LI.
EPICTETVS
EPISC. A-
RIANVS
QVID IN
LIBERIVM.LII.
LIBERII
MAGNAN-
IMITAS.LIII.
DELEGIT
CONSTAN-
TII ANIMI
PRAVVM
AFFECTVM.

LIV.
R. SPYIA
RIANI IMP.
MVNS LI
BERIVS.

a Theodor.
lib. 2. c. 17.

L.V.
LIBERIO
IN EXI
LIVM MIS
SO FELIX
DIAC. SVB
ROGATVS.

b Hieronym.
de script.
Eccles. in
Acacio.

LVI.
Theodor.
lib. 2. c. 17.
FELIX CA
THOLICVS,
NON ARIA
NVS.
d Sozom.
lib. 4. c. 10.

e Socrat.
lib. 2. c. 29.

f Ruffin.
lib. 1. c. 22.

* conue
uicntia

LVII
Athanas.
epist. ad So
litar.
ORDINA
TIO FELI
CIS FACTA
AB ARIA
NIS.

Liberio inde decedenti Imperator misit in sumptum quingentos aureos. Liberius A
autem ei, qui atrulerat, dixit: Abi domum, & istos ipsos aureos redde Imperatori; si qui-
dem eis opus habet ad militum stipendia. Imperatrix itidem misit ei totidem: quos,
eum qui apportauerat, iubet quoq; Imperatori tribuere: Sunt enim (inquit) illi ad mi-
litarem expeditionem necessarij: quod si is eorum non indigeat, det Auxentio & Epi-
cteto: nam illi eisdem egent. Postea verò quàm istos recusauerat aureos accipere, Eule-
bius eunuchus alios ei affert. Ad quem Liberius: Tu (inquit) Ecclesias Orbis terræ ex-
pilasti: & iam mihi, vt damnato egentiq; affers elemosynam? Abi primum, & Chri-
stianus ipse fias. Ac triduo contesto, Liberius, nulla accepta pecunia, in exilium
mittitur.] hucusque Acta Liberij cum Constantio. subdit Theodoretus^a: Iste stre-
nuus veritatis propugnator & victor illustris Liberius, in Thraciam, sicut erat ei
imperatum, recta contendit.] Quæ autem postea illi contigerint, suo loco di-
cemus.

Sed (quod magnæ admirationis est) reueriti Ariani & ipse Constantius Romanæ Ec-
clesiæ maiestatem, non sicut in aliis fecerant ciuitatibus, è quibus Catholicis expulsis
Episcopis, Arianos in locum ipsorum subrogauere, licet è regione remotissima accer-
tos, vt Gregorium Cappadocem Alexandriæ, & Auxentium pariter Cappadocem Me-
diolani: sed amandato in exilium Liberio, Felicem Romanæ Ecclesiæ diaconum in
locum ipsius sufficiunt, id ipsum operante Acacio Episcopo Cæsariensi, de quo ita Hie-
ronymus^b: In tantum autem sub Constantio Imperatore claruit, vt in Liberij locum
Romæ Felicem Episcopum constitueret.] hæc Hieronymus. Quod autem in aliqui-
bus codicibus errore additum Felici reperitur nomen Arianum, exploditur illa lectio,
& redarguitur ex antiquioribus codicibus, & Græco Sophronij textu: quod alij
quoque complures obseruarunt: secundum quam germanam lectionem, idem S. Hie-
ronymus, ab Ariani substitutum Felicem, non autem ipsum Arianum fuisse, habet
in Chronico.

Sed & sententiæ de Orthodoxa fide Felicis ad stipulatur Theodoretus^c, dum ait:
Successum est Liberio à fidei quodam illius diacono, nomine Felice: qui tametsi fidem
in Nicæno Concilio expositam ipse seruauit integram, tamen cum illis, qui eandem
labefactare studebant, liberè communicauit: ac propterea nemo ex Romæ habitatori-
bus in ecclesiam, dum ille intrus erat, ingredi voluit.] hæc ipse: sed & addit Sozome-
nus^d: Romanæ Ecclesiæ Episcopatu præficitur Felix, illius cleri diaconus, quem aiunt
fidei Concilij Nicæni semper consensisse, & omnino, quantum ad religionem perti-
nebat, reprehensione caruisse, atque ob id solum in crimen vocatum esse, quod non
modò Arianos ministros Ecclesiæ ordinaret, verum etiam quod eorum communionem
vteretur.] ista Sozomenus. Sic & intelligendum est, quod ait Socrates^e, fuisse Felicem
Arianæ sectæ addictum, nimirum, quod illis communicaret, & ex eorum voluntate
(quod Liberius facere renuisset) in Athanasium sententiæ subscripsisset. Sed quid ante
hos Græcos omnes Ruffinus? In Liberij locum (inquit^f) Felix diaconus suus ab hæ-
reticis subrogatur; & non tam sectæ diuersitate, quàm communionis & ordinationis
conuenientia * maculatur.] Atqui repugnare hæc videntur inter se, quod scilicet Felix
fuerit Liberij diaconus, & idem Arianus extiterit: quoniam modo enim, quæso, passus
fuisse Liberius, auersatus semper Arianum nomen, ministrare sibi Arianum diaconum?
Nisi quis Ruffino, verbis parum rectè loquenti, illam sententiam potius accom-
modandam putarit, vt sic dicere voluerit, non ita sectæ diuersitate Felix, sicut com-
munionem cum illis inita, & ordinationem ab eis accepta maculatur.

Athanasius verò de subrogatione Felicis agens sic ait^g: Hoc ministro (nempe Epicteto
to) vtens, incredibile facinus Constantius designauit, & quod verè referat imaginem
Antichristi, vt qui in locum ecclesiæ Palatinum suum succedere voluerit, & pro conuen-
tu populi, & iure Comitiorum, tres eunuchos præfentes esse iusserit, tres item *ναγώνο-
υς*, hoc est, exploratores (non enim Episcopos dixeris) vt ipsi Felicem quemdam Epi-
scopum in Palatio crearent, dignum profectò talibus suffragatoribus. Ceterum populi
omnes, cognita hæreticorū prauitate, non permisere eos in ecclesiam intrare, proculq;
ab eis recesserunt.] hæc Athanasius. Cum verò Felix, etsi fide Catholicus, Arianorum
tamen communionem pollutus, à tribus Ariani Episcopis in ordinatione manus impo-
sitionem acceperit, viuente adhuc legitimo, eodemque confessionis gloria celebri,
Libe-

A Liberio Romanæ Ecclesiæ Episcopo, fidei causa exilium passo: nihil est quod esse vel
dici eius Ecclesiæ potuisset Episcopus, licet sic appellatus esset à suis suffragatoribus
Arianis: cum alioqui, neque si à Catholicis ordinatus esset, Pontifex Romanæ Eccle-
siæ nominari debuisset, superflite legitimo eius Sedis Antistite, de cuius ordinatione in
controuersiam ne ab hostibus quidem calumniantibus aliquid adduci potuisset. Vnius
enim Ecclesiæ vnum tantum esse caput oportet; cui si alterum addas, horrendum mon-
strum profectò erit.

Cum igitur, Hieronymi sententia, constet Felicem ab Acacio Arianorum principe
electum esse, & Athanasij testificatione, Epicteti molitione à tribus Ariani Episcopis
ordinatum, idque Ruffini quoque assertionem firmetur, sed & Socratis auctoritate li-
queat, ab Vrsacio ad eum dignitatis gradum electum: haud subsistere posse videntur,
quæ de Felicis ordinatione habentur in libro de Romanis Pontificibus, titulo Damasi,
falsò adscripto, nempe Felicem substitutum in locum Liberij à Concilio sacerdotum,
vel, quod aliter legitur, procurante Liberio. Certè quidem his refragantur citati Aucto-
res omnes, quos coniectura etiam vehemens illa sequitur. Quis enim sibi persuadeat,
tantam rem ab Ariani concessam Catholicis sacerdotibus, vel ipsi Liberio; cum (vt
dictum est) iidem, quos scirent sibi communionem non iungi, ab Ecclesia pellerent, vt ex
sua ipsorum sententia alios subrogarent? Sed vt cuique demus id ab Ariani esse Ca-
tholicis datum, vt è Catholicis aliquis, & è Romanæ Ecclesiæ clericis, in locum Libe-
rij exulantis, administraret Romanam Ecclesiam: quoniam titulo dicere possumus Fe-
licem in locum Liberij substitutum? Non certè Romanum Episcopum, superflite ad-
huc, atque Romanum Pontificem agente Liberio, & amplissimam dignitatem clarissi-
mo gloriosæ confessionis titulo illustrante. quam obrem siue à Concilio sacerdotum, si-
ue procurante Liberio, siue simul suffragantibus Concilio atque Liberio, non nisi Co-
repiuscopus Romanæ Ecclesiæ potuit Felix esse delectus, nec ei à Catholicis valuit titu-
lus Episcopatus conferti, viuente adhuc & Episcopum agente eiusdè Ecclesiæ Roma-
næ ipso Liberio, ne vnus Catholicæ Ecclesiæ duo essent Episcopi, & vnus corporis
duo capita turpiter emerent. Nihil ergo felicius Felici potuit contrigisse, quàm si à
Catholicis tunc delectus fuerit Romanæ Ecclesiæ Corepiuscopus, cum nullus hoc maior
titulus esset, qui superflite ipso Romano Pontifice potuisset illi conferri. Quod si dix-
erimus cum S. Athanasio sui temporis res accuratè scribente, cum ad suam omnia hæc
causam spectarent, & cum aliis omnibus citatis Auctoribus, Felicem in locum Liberij
subrogatum atq; ordinatum Rom. Pontif. ab Ariani Episcopis: nullæ profus potue-
runt eius ordinationis esse vires, hætenus de ordinatione Felicis. At quoniam modo
mutata sint rerum vices de Felice atque Liberio, suo loco opportunitus dicturi sumus.

Quod autem ab Epictetum spectat, recens emergentem factiosissimum Arianum,
quem tam audacter coram Constantio aduersus Liberium interlocutum vidimus, &
eius factione ab Ariani Felicem substitutum fuisse, Athanasius tradit: Fuit hic Episco-
pus Centumcellensis, de quo mentio est apud Marcellinum presbyterum schismaticum
in Commentario de schismate Vrsicini, eumq; seuisimum Arianorum fuisse tes-
tatur, de quo plura inferius dicturi sumus: vt planè consentiat iis quæ ab Athanasio de
eodem narrantur, cum agit de Episcopis ordinatis per Constantium ab Ariani, atque
ait^a: Deinde repertum quemdam Epictetum neophytum hominem, iuuentute fero-

cem, audacem, in amoribus Constantius habet, eò quod eum ad omnia scelera prom-
ptum alacremque conspiceret; eiusque opera Episcopis, quibus velit, insidias struit: ni-
hil enim est, quod ille grauetur facere, modò Imperatori placeat.] hæc Athanasius; qui
& alibi cum de ipso, tum de aliis eius in impietate collegis sic habet^b:

Iam de Cecropio, (hic erat Episcopus Nicomedia) Auxentio, & Epicteto hypocrita,
superfluum est dicere: cum omnibus liqueat, quo modo, ob quas causas, & per quos
inimicos Ecclesiæ etiam isti promoti sint, nimirum qui se calumniarum in Episcopos
Orthodoxos, quibus insidias parabantur, actores histrionisque præbuerunt. Hi cum es-
sent non nisi in presbyterij ordine constituti, nec vulgò cogniti haberentur; tamen per
impietatem sibi Episcopatus titulum procurarunt.] in tanta namque rerum perturba-
tione patebat quibuscumque scelestis aditus ad Episcopatus: simulac enim effecti es-
sent Catholicæ militiæ desertores, & transfugæ ad castra impietatis, illic inter pri-
mos militiæ ordines cooptati, mox, quasi portentum, ex improuiso apparebant
Episcopi.

LVIIX.
FELIX EXI
STENTE
PONTIFICE
LIBERIO,
NON PO-
TUIT ESSE
ROM. EPISC.

LIX.
EPICETVS
EPISC. CEN-
TVMCELL.

a Athanas.
epist. ad So-
litar.

b Athanas.
Orat. ad
uers. Arian.

LX.
DESERTO-
RES PIDRI
HONORAN-
TUR EPI-
SCOPATV.

A Athanas. ad Epictetum. b Epiphani. hares. 76. LXI. CONSTANTIS VERAX OSIVM EPISC. CORDVB.

c Athanas. epist. ad Solitar.

LXII. OSII EPISC. LAVDES.

LXIII. ITE EVM TENTATVR OSIVS.

LXIV. OSII AD CONSTANTIVM EPISTOLA.

Episcopi. Erant hæ ad sectam illecebræ, & quidem potentes ad alliciendos animos A omnium, quorum non esset solidum inconcussumque fidei robur: cum contra Ortho- doxi traducerentur infamia, proscriptione atque exilio damnarentur. At quod rur- sum ad Epictetum pertinet, diuersus hic omnino est ab illo Corinthiorum Episcopo eiusdem nominis viro, ad quem extat Athanasij epistola: hunc enim, de quo habetur sermo, Arianum, illum verò Apollinarianum fuisse liquet, de quo suo loco dicturi su- mus ex ipso Athanasio a, & Epiphaniob.

Ut autem ad institutam narrationem de Constantij persecutione redeamus, tantum abest vt Liberij exilio ipse fuerit exatiatus, vt maiorem inde in ceteros magni nominis Catholicos viros sæuendi acerbiter conceperit: vt pote indignum ratus, audere quemquam vexillum confessionis attollere, signifero ipso Catholici nominis in exi- lium relegato, vehementiore itaque impetu furorem suum conuertit in Osium Epi- scopum Cordubensem, gloria confessionis illustrem, & toti orbi Christiano ob res præclarè gestas fama cõspicuum, de cuius aduersus Constantium certamine hæc Atha- nasius habet c: Tantis & talibus sceleribus factis, nihil omnino adhuc se fecisse Ariani arbitrabantur, quam diu magnus ille Osius eorum malitiam expertus non esset: nam in eum talem tantumque virum suam rabiem protendere studuerunt: neque quòd pater esset Episcoporum, reueriti sunt; neque quòd confessor erat, pudore moti, neque quòd sexagesimum annum & eo amplius à confessione agebat, respexerunt: sed omnia simul vilipendentes, ad solam suam ipsorum hæresim oculos intentos habuere, homines re- verà neque Deum timentes, neque hominem verentes.

Adorti igitur Constantium, talibus verbis alloquuntur: Omnia quidem à nobis fa- cta sunt: profligauimus in exilium Romanum Pontificem, & iam ante eum extorres C fecimus quamplurimos Episcopos, loca omnia terroribus impleuimus: sed tamen pro nihilo sunt tanta tua opera, neque quidquam profecimus, quam diu reliquus est Osius: quam diu enim ille in suis agit, omnes in suis Ecclesiis agere videntur: potest ille & ver- bis, & auctoritate fidei suæ, omnes contra nos inducere. Hic princeps est Synodorum, & si quid scribit, vbique auditur: hic formulam fidei in Nicæna Synodo concepit, & Arianos vbique pro hæreticis traduxit. Quòd si ille igitur in suo statu maneat, superua- cuum est ceterorum exilium: hæresis enim nostra cedere cogitur. Incipe igitur & hunc persequi: neque illi ob annos parcendum putes; siquidem hæresis nostra non curat se- niorum canitiem. Auditis igitur istorum verbis, non cunctandum sibi ratus Constantius, vt qui virum nosset, & quantæ auctoritatis senex ille esset, scribit, & edicit, vt ad se veniat, quemadmodum & Liberium initio tentauit. Venientem igitur rogabat homi- nem, & solitis suis verbis, quibus alios circumuenire pro more habebat, excipit; cohori- taturque, vt in nos subscriberet, & cum Arianis communionem haberet. Senex verò eius rei vel auditum ægrè ferens, in celsusque quòd vel tinnitum eorum verborum sentiret, Imperatorem magnis rationibus conterritum de sententia deduxit; atque ita in patriam suam atque Ecclesiam redit.

Verùm cum Ariani denuò lamentarentur, Imperatorem irritarent; & eunuchi ser- monibus seruietes, eum maiorem adhuc in modum exacerbarent: scribit denuò cum minis ad Osium. Ille autem contumelias quidem afficiebatur, sed tamen ob terrores illos de sententia sua non discessit, & decretum animi constanter retinuit; quippe qui supra firmam petram fidei domicilium suum ædificauerat, & liberrimè contra hære- sim, imbres & ventos epistolarum minas arbitrans, locutus est. Subinde igitur Con- stantio scribente, & nunc quidem blandiente, patremque eum appellante, nunc inter- minante, & relegatos enumerante, & his verbis eum conueniente: Solusne etiamnum hostis hæreseos manebis? Obsequere, & scribe contra Athanasium: qui enim contra eum scribit, ille planè nobiscum Arianas sententias amplectitur. Nihil ad ista expauit Osius, quin inter contumelias, quas patiebatur, istiusmodi scripsit epistolam, quam ipsi legimus, & ad finem adiecimus:

Osius Constantio Imperatori S. P. D.

Ego confessionis munus expleui, primùm cum persecutio moueretur ab auo tuo Maximiano. Quòd si tu quoque persecutionem moues; etiam nunc ad quiduis potiùs sustinendum paratus sum, quam vt effundam innocentem sanguinem, & veritatè pro- dam. Teq; nequaquam probo talia scribentè, & istiusmodi minas denuntiantè. Desinas igitur

A igitur istiusmodi scribere, neque sentias cum Ario, neque audias Orientales, neque Vrsacio & Valenti fidem habeas: quæ enim illi dicunt, non ob Athanasium, sed ob suam hæresim dicunt. Mihi crede, qui tuus auus atate esse possem. Fui ipse in Sardi- centi Concilio, cum tu, tuusque frater beatus Constans nos omnes ed conuocabat, ipseque vltro Athanasij inimicos prouocauit, cum ad ecclesiam, vbi ego commorabar, aduenissent, vt, si quid contra eum haberent, ederent; pro misique eis securitatem, neve quidquam aliud expectarent, quam rectum in omnibus iudicium, idque non semel, sed bis feci. Quòd si nollent rem ab vniuersa Synodo disceptari; saltem me Iudice vterentur: promisi que etiam, nos Athanasium, si in noxa reperiretur, omnibus mo- dis eiekturos esse. Quòd si innocens deprehendatur, & vos ostenderit calumniatores, & æquè illum recusaueritis: ego illi persuadebo, vt mecum in Hispanias veniat. B Athanasius autem his conditionibus obtemperauit, nihil contra oblocutus: illi verò, ad omnia æquè diffidentes, recesserunt.

Athanasius deinde tuis litteris accersitus venit in castra tua, omnesque inimicos suos, qui Antiochiæ præstod erant, sigillatim accersiri iussit, vt aut redarguerent, aut redar- guerentur, & aut se præsentem commonstrarent ea fecisse quæ obiccerant, aut ne absentem calumniarentur. Sed ne te quidem hæc ipsis denuntiantem sustinuerunt, minimè istiusmodi condiciones admittentes. Cur igitur nunc audis obtrektatores eius? Aut cur toleras Valentis & Vrsacij criminatores, pœnitentia & scripto professos, se calumniam fecisse? Confessi enim sunt suam sycophantiam, non vi adacti, vt ipsi cau- santur, cum nulli ibi milites incumberent, & tuus frater nesciret. Nihil enim tale sub ipso agebatur, qualia nunc fiunt: sed illi vltro Romam venerunt, & coram Episcopo presbyterisque ibi præsentibus confessionem suam scripto ediderunt, cum priùs pacatas litteras & amicas ad Athanasium dedissent. Quòd si iis liber vim causari, idque pro malo habent, nec à te probatur: omitte igitur & tu violentiam tuam, nec litteras scribe, nec Comites mitte, sed relegatos exiliis libera: ne te de vi querente, maiorem vim illi sub tuo nomine exerceant. Quid enim tale à Constante actum est? aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quando iudiciis Ecclesiasticis interfuit? aut quis ipsius Pa- latinus vim adhibuit, vt contra aliquem subscriptio fieret? vt idem Valens cum suis aliquid colligat, habeatque quod obiciat.

Desine, quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem Iudicij, serua te in illam diem purum, ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis hoc in genere præcipe, sed potiùs ea à nobis disce. Tibi Deus Imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ con- dididit. Et quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne, quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo. Neque enim fas est nobis, in terris Imperium tenere: neque tu thymiamatum & sacro- rum potestatem habes, Imperator. Hæc quidem ob curam tuæ salutis scribo: & de iis quæ in epistolis scribis, hanc meam sententiam accipe. Ego neque Arianis affideo, ne- que suffragor, sed eorum hæresim anathemate damno: neque in Athanasium accusa- tionibus subscribo; quem nos, & Romana Ecclesia, & vniuersa Synodus innocentem pronuntiauit. Nam & tu quoque cum rem cognitam perspectamque haberes, Atha- nasium accersuisti, fecisti que ei copiam, vt cum honore in patriam & in Ecclesiam re- uerteretur. Quæ igitur causa est tantæ huius mutationis, cum iidem inimici eius sint,

E qui antea fuerunt? & quæ nunc susurrant, nihil eorum, cum ille præfens esset, hiscere audebant, sed ea, antequam accerferes Athanasium, obmurmurabant: quo tempore à me conuenti (quemadmodum superius dixi) vt ederent criminum documenta, nihil in medium adducere potuerunt: nam si quidquam potuissent, non ita turpiter aufu- gissent. Quis te igitur induxit, vt post tantum temporis, tuarum litterarum & sermo- num obliuisceris? Inhibe te, quæso, neque aures præbeas malis hominibus, neque ob mutuas inuicem cum illis gratificationes te ipsum reum facias. Quæ enim eis indulgeris, de illis in Iudicio solus coges causam reddere: isti suum inimicum per te fatagunt iniuria afficere, teque volunt ministrum suæ malitiæ esse, vt per te dete- stabilem hæresim in Ecclesia seminent. Non est prudentis, in gratiam alienæ libidinis seipsum in periculum certum conicere. Desine, quæso, & ausculta mihi, Constanti: hoc enim decet & me scribere, & te non vilipendere.] hætenus epistola. subdit Atha- nasius:

LXV. OSIVS DE- FENDIT ATHANA- SIVM.

LXVI. OSII CON- STANS ET PIA ADMO- NITIO.

Mat. 22. Luc. 20.

nasius: Hæc Abrahamicus ille senex, verè Osius, id est, sanctus, & senit, & scripsit. A

LXVII.
QVID AV-
LICI IN O-
SIVM.

Ille autem neque insidias de manibus deposuit, neque criminandi occasiones quaerere desiit, sed grauius semper minabatur, vt eum vi oppressum in suas partes transferret, aut inobsequentem exterminaret. Sed vt occasionem Duces & Satrapæ Babylonis sedulo quærentes contra Danielelem, non inueniebant, nisi ex causa legis Dei: ita nunc quoque Satrapæ impietatis ne fingere quidem quidquam contra senem poterunt. Omnibus enim ille notus erat, ac verus pro nomine Osii, hoc est, sanctus, habebatur, vitaque eius irreprehensibilis, nisi ex odio eius contra hæresin crimen mutarentur. Calumniabantur igitur eum, sed non vt illi^a Danielelem apud Darium illibenter talia audientem, sed vt Iezabel^b contra Naboth, & vt Iudæi apud Herodem, his verbis agentes: Non solùm nõ subscripsit contra Athanasium, sed & nos ob Athanasium condemnat, & hæresin tali odio persequitur, vt aliis scribat, melius esse mortem perferre, quàm proditores fieri veritatis. ob hæresin deinde ait dilectum fratrem Athanasium persecutionem sustinere, & Liberium Romanum Episcopum, ceterosque omnes insidijs tentari.

LXVIII.
DEFINE-
TVR OSIVS
AB IMP.

Hæc cum audisset impietatis propugnator Constantius Cæsar, & quoddam alij essent per Hispanias eiusdem cum Osio sententiæ, quos cum sollicitasset ad subscriptionem, impellere nequiuisset: accessit Osium, & pro exilio detinet illum integrum annum Sirmij, nihil veritus impius nec Deum, nec patris sui, quem erga Osium habebat, affectum; nec senectutem hominis iam centenarij inhumanus ille respexit: omnia namque ob amorem hæresis neglectui habebat nouus ille Achab, & nostris temporibus secundus Balthasar.] hætenus Athanasius: quæ autem post hæc de Osio subdit, suo loco dicemus.

LXIX.
CLERICI
OMNES ET
LAICI VERA
TY PERSE-
CVTIONE
CONSTAN-
TII.

At Ariani, qui ad eò impie exagitabant tam insignes ac nobiles Catholicae Ecclesiae Episcopos, nequaquam pepercerunt clericis inferioris ordinis, & laicis Catholicae fidei professoribus. Nam Constantius, iisdem Arianis impellentibus, ad prouinciarum Rectores litteras dedit, cum mandatis, vt omnes Orthodoxos compellerent communicare cum Arianis Episcopis, quos illi in Catholicorum locum subrogauerant: sciebat enim Orthodoxos clericos & populum eos exhorrescere, & penitus execrari, nullaque cum illis communicatione fieri velle participes. Hæc sciens & legens S. Hilarius Pictauiensis haud ita pridem Episcopus factus, supplicem libellum ad Constantium Imperatorem dedit hoc ipso anno (vt ex eius contextu apparet) quo cessare iam mala hæc, & Episcopos recens in exilium eiectiones restitui, exorauit. Quàm verò opportunè Deus consuluit deploratissimis hisce temporibus, vt Ecclesiae Gallicanae tam immani turbine persecutionis exagitatae, ipso Imperatore Constantio præsentia sua virgente, & Ari- D
norum Antesignanis, ac simul primario Episcopo Galliarum Arelatense Saturnino, in eam simul conspirantibus, Hilarium daret Pictauiorum Episcopum, qui periclitanti fidei præstò esset, labantemque fratres erigeret, ac stantes firmitus solidaret.

LXX.
HILARIUS
CREATUS
EPISC. PI-
CTAVIENSIS.

Quando autem ipsum contigerit creari Episcopum, haud satis exploratum haberi potest. Quòd verò de eo nulla prorsus mentio habeatur in conciliabulo Arelatensi, ex quo nominati Episcopi exularunt; quodque ipse testetur nonnisi à tempore Concilij Bytterrensis se cum aliis Episcopis Gallicanis separasse à communione Saturnini: Hilarium post illud conuenticulum fuisse creatum Episcopum, opinari quis potest. Præcella hæc erat in filua Gentilium arbor, quam ad magnæ Ecclesiae vsum summus ille architectus aptauit: nam S. Hieronymus propheticum illud oraculum apud Isaiam^c: Gloria Libani adueniet in cyparisso, pinu, & cedro] Cypriano & Hilario accommodans E
ait: Vir sanctus & eloquentissimus martyr Cyprianus, & nostri temporis confessor Hilarius, nõne tibi videntur excelsæ quondam in sæculo arbores, ædificasse Ecclesiam Dei? Sed & iam prouecta propè ætate factum esse Christianum, illud persuadet. quòd ipse testatur^d, post Philosophos cognitos, ac vanos deprehensos, diuinæ Scripturæ libros perscrutatum esse, atque ex eis veri Dei cultum accepisse; veritateque peruestigata & inuenta, ac perfecte cognita, se tandem in classem Fidelium per lauacri Sacramentum coniecisse. Plurimum quidem ad pietatem eidem contulisse Heliodorum presbyterum, par est credere, nam & eundem habuit in Græcis litteris monitorem^e.

^d Hilari. De
Trinit. lib. 1.
circa princip.

^e Hieron. e-
pist. 141.

LXXI.
HILARIUS
CONVICA-
TVS EST E-
LECTVS EPI-
SCOPVS.

Redditus verò, velut miraculo magno, Fidelium omnium gaudio, Christianus, aliquo temporis spatio interlapso, defuncto Pictauiensis ciuitatis, cuius & ciuis erat, Episcopo, miro vniuersorum consensu fuit eius sedis electus Antistes, quantumlibet (vt auctor

A auctor est Fortunatus) coniugatus esset, & filia vna auctus. Cur autem coniugatos contigerit eligi Episcopos, rationem reddit S. Hieronymus^a, nosque de his primo Tomo Annalium pluribus egimus, vt opus non sit hic eadem repetere. Ceterum sic electorum ea ex legibus Ecclesiasticis conditio erat, vt, quod ad procreationem liberorum spectat, desineret esse mariti. Certè (inquit Hieronymus ad Iouinianum) confiteris non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioqui si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.] quod quidem præstitum esse à S. Hilario, quis poterit dubitare? cuius animus virginalis amantissimus integritatis; filiam quoque suam, quam vnice diligebat, virginem conseruare atque Deo dicare quantopere expetierit, quæ ad eam scripta ab ipso extat epistola, docet. Videas in ea virum sanctissimum, pariterque eloquentissimum, styli sui natura sublimem inclinare puellæ, & de industria humilem reddere, atque ad persuadendum facilem, simplicibusque virginis auribus accommodare.

Sic igitur à populo ex insperato ad sedem Episcopalem euectus Hilarius, diuinaque ope ad fortia peragenda forti animo roboratus: oculos in acerbissimam Ecclesiae cladem coniciens, obfirmansque, eius miseratus, mox in occursum robore sacerdotali confurgit, atque auctorem omnium Constantium Imperatorem libello scripto conuenit, eique vel inuito ob oculos ponit miserandum illius temporis statum, lugubremque Ecclesiae faciem representat. Ac primum omnium efferatam Arianorum suggestionibus, cruentumque domesticorum cædibus Imperatoris animum demulcere atque lenire conatus est: grauius post hæc inuectiua insectatus Arianos Episcopos ad mala omnia perpetrata egregie comparatos artifices, ipsum Augustum eidem fauentem, & ad nutum obtemperantem, eadem Oratione perstrinxit. Sed ipsum iam hic apponamus libellum, quo primum bellum aduersus Arianos ipse legitur auspicatus. sic enim se habet^b:

LXXII.
HILAR. IN-
SVRGIT IN
CONSTAN-
TIVM.

Benignifica natura tua, domine beatissime Auguste, cum benigna voluntate concordat. Et quoniam de fonte paternæ pietatis tuæ misericordia largiter profluit, quod rogamus, facile nos impetrare posse confidimus. Non solùm verbis, sed etiam lacrymibus deprecamur, ne diutiùs Catholicae Ecclesiae grauius iniurijs afficiantur, & intolerabiles sustineant persecutiones & contumelias, & quod est nefarium, à fratribus nostris. Prouideat & decernat clementia tua, vt omnes vbique Iudices, quibus prouinciarum administrationes creditæ sunt, ad quos sola cura & sollicitudo publicorum negotiorum pertinere debet, à religiosa se obseruantia abstineant, neque posthac præsumant, atque vsurpent, & putent se causas cognoscere clericorum, & innocentes homines varijs afflictationibus, minis, violentia, terroribus frangere atque vexare.

Intelligit singularis & admirabilis sapientia tua, non decere, non oportere cogi & compelli inuitos ac repugnantes, vt se his subiiciant, & addicant vi oppressi, qui non cessant adulterinæ doctrinæ corrupta semina spargere. Idcirco laboratis, & salutaribus consilijs Republicam regitis, excubatis etiam & vigilatis, vt omnes, quibus imperatis, dulcissima libertate potiantur. Non alia ratione, quæ turbata sunt, componi; quæ diuisa sunt, coerceri possunt, nisi vnusquisque, nulla seruitutis necessitate adstrictus, integrum habeat viuendi arbitrium.

^b Hilari. ad
Constantium
LXXIII.
HILARIUS LI-
BELLVS PRO
CATHOLI-
CIS.

LXXIV.
IUDICES
SABCVLA-
RES ABSTI-
NENT A
CAVVIS CLE-
RICORVM.

Certè voces exclamantium à tua mansuetudine exaudiri decet: Catholicus sum, nolo esse hæreticus: Christianus sum, non Arianus: & melius est mihi in hoc sæculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante, castam veritatis virginitatem corrumpere. Equumque debet videri sanctitatis tuæ, gloriosissime Auguste, vt qui timent Dominum Deum & diuinum iudicium, non polluantur aut contaminentur execrandis blasphemias, sed habeant potestatem, vt eos se quantur Episcopos & Præpositos, qui & inuolata conseruant fœdera charitatis, & cupiunt perpetuam & sinceram habere pacem. Nec fieri potest, nec ratio patitur, vt repugnantia congruant, dissimilia conglutinentur, vera & falsa misceantur, lux & tenebræ confundantur, dies quoque & nox habeant aliquam coniunctionem. Si igitur (quod sine dubitatione & speramus & credimus) hæc permouent non instant, sed ingenitam tuam bonitatem: præcipe, vt non stidium, non gratiam, non fauorem, locorum rectores grauius hæreticis præsent. Permittat lenitas tua populis, vt quos voluerint, quos putauerint, quos elegerint, audiant docentes, & diuina myteriorum solemnia concelebrent, & pro incolunitate &

XXV.
VOCES PIO-
RVM TEM-
PORE PER-
SECVTIONIS

beatitudine tua preces offerant. Non quisquam peruersus aut inuidus maligna loquatur. Nulla quidem suspicio erit non modò seditionis, sed nec asperæ murmurationis, quieta sint omnia & verecunda.

LXXXVII.
ARIANO-
RVM STV-
DIA ET AR-
TES.

At nunc qui Ariana & pestifera contagione inquinati sunt, non cessant ore impio & sacrilego animo Euangeliorum sinceritatem corumpere, & rectam Apostolorum regulam deprauare: diuinos Prophetas non intelligunt: callidi & astuti artificio quodam vtuntur: inclusam perniciosam corruptelam exquisitorum verborum velamine contegunt: non prius venenatum virus infundunt, quàm simplices & innocentes sub prætextu nominis Christiani raptos atque iretitos inuoluant; ne soli pereant, sed participes horrendi criminis sui reos faciant. Et hoc obsecramus pietatem tuam, vt eos, qui adhuc, egregij videlicet sacerdotes, qui tanti nominis præpollent dignitate, aut in exilio, aut in desertis locis tenentur, iubeas ad sedes suas remeare: vt vbique grata libertas sit, & incunda lætitia.

LXXXVIII.
NOVVM IN-
VENTVM A-
RIANA HAB-
RESIS.

Quis non videt? quis non intelligit? post quadringentos ferè annos, postquam Dei vnigenitus Filius humano generi pereunti subuenire dignatus est, quasi antè non Apostoli, non post eorum martyria & excessus fuerint Christiani, nouella nunc & teterima lues non corrupti aëris, sed execrandorum blasphemorum Ariana effusa est. Ita ne illi, qui antè crediderunt, inanem spem immortalitatis habuerunt? Nuper, didicimus, commenta hæc fuisse inuenta, & à duobus Eusebiis, & à Narcisso & Theodoro, ab Stephano, & Acacio, & Menophante, & imperitis atque improbis duobus adolescentibus Vrsacio & Valente, quorum epistolæ proferuntur, & idoneis testibus etiamnum conuincuntur, qui eos magis oblatrantes, quàm disputantes audierint, quibusque communionem suam imprudentes & incautè commiserunt, quia sicut socij fecerunt, participes criminum, necesse est etiam eos qui in hoc sæculo abiecti sunt & abdicati, cum aduenerit dies iudicij, pari supplicia sempiterna.

LXXXIX.
PERSECV-
TORVM SAE-
VITIA.

Iam nemini dubium est, cuiuscemodi curam in absolutionem Athanasij, sancti viri illi receperint, vt post Synodi sententias, quas pro sacerdotali iudicij reuerentia fas fuerat sacerdotali vel Ecclesiastica continentia contineri, scribi ad Regem, legationemque instrui oportuerit. Sed quid aliud his litteris, quàm libertatem fidei, & contagionem Ariani nominis deprecantur, orantque vincula, carceris tribunalia, & omne illud ferale habitum, nouas etiam in reos quaestiones inhiberi? Deus cognitionem sui docuit potius quàm exegit, & operationum caelestium admiratione præceptis suis concilians auctoritatem, coactam confitendi se aspernatus est voluntatem. Si ad fidem veram istiusmodi vis adhiberetur, Episcopalis doctrina obuiam pergeret, diceretque: Deus vniuersitatis est, obsequio non eget necessario, non requirit coactam confessionem: non fallendus est, sed promerendus: nostra potius, non sua causa venerandus est. Non possum nisi volentem recipere, nisi orantem audire, nisi profitentem signare: simplicitate quaerendus est, confessione dicendus est, charitate amandus est, timore venerandus est, voluntatis probitate retinendus est.

LXXX.
ARIANO-
RVM FACTA

At verò quid istud, quòd sacerdotes timere Deum vinculis coguntur, pœnis iubentur, sacerdotes carceribus continentur, plebs in custodiam catenati ordinis constricta disponitur, virgines nudantur ad pœnam, sacrata Deo corpora publico exposita conspectui ad fructum spectaculi & quaestionis aptantur? Cogunt nempe, non vt Christiani omnes sint, sed vt Ariani: & confessam in Deo fidem ad consortium piaculi sui sceleris compellunt: auctoritate etiam nominis sui, in errorem Imperatorem transfundunt, rectum affirmantes, vt sub specie timoris Dei in hac peruersitate subditos sibi tradant: quaestiones poscunt, iudiciorum subsidia desiderant, auctoritatem regiam implorant, & nec sic peruersitatem sceleris sui erubescunt, extorquere conuiuentiam plebium, nec cogi de iure poterunt.

LXXXI.
DAMNATI
ARIANI MA-
GIS INSA-
MIVNT.

Hæc si de veteribus chartulis prolata aratis nostræ tempus instruerent, ambigendum (vt opinor) tantis de rebus fuisset, & cum ab aliis quibusque pronuntari posceretur reus, quaereretur in fidem litterarum, in iudicium vitam, in accusatorum fidem, in ipsius quoque hominis mores atque actus: moueret enim absolutionem eius Ariatorum iuncta damnatio, magnique periculi esset, iudicium simul cum reatus & innocentia non suscepta rursus inquisitione dissoluere, totaque in patrocinium suum cum fidei doctrina auctoritas sibi antiquitatis assisteret. At cum ipsi qui tunc Ariani

hære-

A hæretici damnati sunt, rem exagitant, turbent omnia, omnesque ex potestate & ambitione corrumpant; & Athanasius, si fuit, esse adhuc reus potest, testes loquantur, videant Iudices, fidei doctrina præceptis Euangelicis atque Apostolicis eluceat: quæ obtusio intelligentiæ est? quæ cordis hebetudo? quæ obliuio spei? quæ fors scelerum? quod odium veritatis? in damnatorum fauorem? Dei amorem transducunt. Venio nunc ad id quod recens gestum est, &c.] nempe ad exilium Eusebij Vercellensis, & Dionysij Mediolanensis, de quibus superius actum hoc anno est: vnde apparet, post dictorum Episcoporum exilium hæc à S. Hilario ad Constantium esse conscripta.

Sed dicit aliquis: Vnde accidit, vt, exultantibus ceteris Orthodoxis, Hilarius adhuc liber in sua permitteretur Ecclesia permanere? Dicam ingenuè hac in re quid sentiam. Non enim id ex patientia vel clementia Constantij Imperatoris accidit, cuius furor atque saeuitia ad exturbandum Romanæ Sedis Episcopum, & toti orbi spectatum Osiu ex Hispania abducendum, præcipiti Arianorum impulsu progressa esset; sed quòd barbaris in Gallias irrupentibus, nequaquam tempus visum est opportunum Gallorum animos exacerbandi, quos sciebat benè Catholicos, & à maioribus acceptam fidem inuiolatam firma constantia custodire. De barbarorum enim motibus in Gallias hoc anno sub dictis Arbetione & Lolliano Consulibus, Ammianus^a his verbis meminit post recentiam Liberij Papæ ab Vrbe exturbationem: Constantium verò exagitabant assidui nuntij, deploratas iam Gallias indicantes, nullo renitente, ad internecionem barbaris vastantibus vniuersa. Estuansque diu, qua vi propulsaret ærumnas ipse in Italia residens, vt cupiebat, (periculosum enim existimabat se in partem contrudere longè dimotam) reperit tandem consilium rectum: & Iulianum patruelem fratrem, haud ita dudum ab Achaia contractum, ac ritu etiam tum palliatum, in societatem Imperij adsciscere cogitabat.] quod (vt dicemus) perfecit.

His igitur afflictus molestiis, & lacescitis periculis, abstinuit Constantius hoc anno ab Hilario & aliis Episcopis Gallicanis: immò ad continendam in officio populum illum titubantem, videri voluit, Hilario, ea petenti, aliquid indulgisse. Quoniam, inquam, inter alia à Constantio illud Hilarius experierat eo libello, ne iudices vsurparent sibi negotia Ecclesiastica, nève causas cognoscerent clericorum: idem Constantius, in gratiam, putamus, Hilarij, hoc anno de his sic rescripsit ad Seuerum^b:

Manuetudinis nostræ lege prohibemus in iudiciis Episcopos accusari: ne, dum ad futura ipsorum beneficio impunitas æstimatur, libera sit ad arguendos eos animis ferialibus copia. Si quid est igitur querelarum, quod quispiam defert, apud alios potissimum Episcopos conuenit explorari, vt opportuna atque commoda cunctorum quaestionibus audientia commodetur. Data epistola vii. Kalend. Octob. Acc. Non. Octob. Arbetione & Lolliano Cons.] hæc Constantius, licet vbi persecutio vigeret, omnia (vt vidimus) Officii Palatinis aduersus clericos licenter permiserit, atque tyrannicè agi, cum tamen scriptis videri voluit æqui amantissimus. Quomodo autem fedatis belli tumultibus, & imminentibus ex barbaris cladibus propulsatis, coacto in Gallia Concilio Byterrensi, Hilarius quoque exilio iussus sit solum vertere, suo loco dicendum erit.

At ex barbaricis hisce in Gallias motibus accidit opportuna occasio Iuliano, vt ex pallio Philosophi, Athenis (vt vidimus) accepto, ad Imperium assumeretur. Quo pacto autem id acciderit, ex Ammiano dicamus, mox ad institutam auctamque persecutionem aduersus reliquos, qui adhuc supererant agentes in sedibus suis, Episcopos reuerfuri. Fuit itaque Constantij Imp. consilium, ad comprimendos barbaros vexantes Gallias Iulianum mittere, eumque creare Cæsarem. De his enim Ammianus agens, hæc ait^c: Constantius, id vrgente malorum impendentium mole, confessus est proximis, succumbere tot necessitatibus, tamque crebris, vnum se (quod nunquam fecerat) apertè demonstrans. Illi in assentionem nimiam eruditi, infatuabant hominem, nihil esse ita asperum dicitantes, quod præpotens eius virtus, fortunaque tam vicina sideribus non superaret ex more. Addebantque noxarum conscientia stimulante complures, deinceps cauere debere Cæsaris nomen, replicantes gesta sub Gallo: quibus admittentibus oblitante, opponebat se sola Regina, incertam migrationem ad longinqua pertimescens, ac pro natua prudentia consulens in commune, omnibusque memorans anteponi debere propinquum. Post multa quæ per deliberationes ambi-

* firetem

LXXXII.
HILARIUS
CVR RULI-
CVS LIBER
INECCLE-
SIA.

^a Ammianus
Marcell. li. 15

LXXXIII.
QVOD HILA-
RIO INDEVL-
SERIT CON-
STANTIUS.
h. li. 2. De E-
pif. & clericis.
C. Theod.

LXXXIV.
RESCRI-
PTVM CON-
STANTII DE
IUDICIO
ECCLES.

LXXXV.
CONCILIVM
CONSTAN-
TII DE
CREANDO
CAESARE
IULIANO.

^c Ammianus
lib. 15.

guas actitaret, stetit fixa sententia: abiecitque disputationibus irritis, ad Imperium A placuit Iulianum assumere.]

LXXXVI.
IULIANVS
CREATVS
CAESAR.

Quomodo autem ipsum accitum induit purpuram, idem Auctor pluribus profecutus est, atque in fine addit: Hæc die octauo Iduum Nouembrium gesta sunt, cum Arbetionem Consulem annus haberet & Lollianum. Deinde diebus paucis Helena virgine, Constantij sorore, eidem Casari iugali fœdere copulata, paratissimæque vniuersis, quæ maturitas proficiscendi poscebat, comitatu paruo suscepto, Kalendis Decembris egressus est, deductisque ab Augusto ad vsque locum duabus columnis insignem, qui Laomellum interiaceret & Ticinum, itineribus rectis Taurinum peruenit, &c.] Subdit de eodem, cum Viennam peruenisset, ab anu luminibus orba acclamatum, ipsum deorum templa reparaturum. Visum est hoc admirandum. nam ait Eunapius, Iulianum in Gallias venientem, ab omnibus ignoratum, quod deorum cultui addictus foret.

^aEunap. in
Vic. Philof.

LXXXVII
IULIANVS
IN GALLIA
FAVIT CA-
THOLICIS.

At non ipse tantum prætulit in Galliis Christianum; sed vt populi illius, quem sciret esse Catholicum, animos sibi conciliaret, fauit quoque Catholicis, & eiusdem provincie Ecclesie Episcopos officii pluribus conatus est demereri. qui enim Casar iam factus plenum Imperium affectabat, hac arte se piis populis studuit insinuare, quibus haud ignorabat inuisum atque perosum esse Constantium. Præstò quidem fuisse Iulianum S. Hilario Episcopo Pictanensi, non obscure ipse significat in libro ad Constantium^b ab exilio scripto, verbis illis: Nec leuem habeo querelam meam testem, dominum meum religiosum Casarem tuum, Iulianum, qui plus in exilio meo à malis contumeliarum, quam ego iniuriarum, pertulit.] hæc ipse.

^bHilar. ad
Constantium

LXXXVIII
IULIANVS
ARTES SVB-
DOLAR.

Sic itaque Iulianus, vt Orthodoxæ fidei studiosos conciliaret sibi Galliarum populos, non tantum, licet intus idololatra & impius esset, Christianus voluit apparere, sed & Catholicus, atque fauere Catholicis, cuius rei causa etiam aliquam contumeliam ab Arianis (vt ait Hilarius) passus esset: cum tamen reverè ipse, vt pote educatus (vt dictum est) ab Eusebio Nicomediensi Arianorum antesignano, Ario addictissimus fuisset: quod sanè idem ipse Iulianus in vna epistolarum, quas scripsit ad Alexandrinos (describemus eam suo loco) testatur, cum ipsum Athanasium impium, tum etiam impiam eius doctrinam appellans. At de Iuliani rebus in Gallia gestis, sequenti anno agemus. Ceterum quod ad eiusdem Iuliani electionem in Casarem spectat, nihil tam proprium accidit, quam vt impius Imperator duplo impium adsciverit sibi Casarem à quo iusto atque æquè pensato Dei iudicio expelleretur ab Imperio. Ceterum Gregorius Nazianzenus^c acriter inuehitur in Constantium, quod Iulianum creans Casarem tamquam luem facemque in orbem inuexerit.

^cGreg. Naz.
in Iulian.
Orat. I.

LXXXIX.
CONSTAN-
TII PERSE-
CVTIONIS
ACERBITAS.

Ad hæc de creatione Iuliani Casaris digressa oratio, reuocetur ad persecutionem in Occidentalem Ecclesiam à Constantio excitatam; in qua ex iis quæ dicta sunt de quarundam Ecclesiarum vexatione, quid ceterarum passæ sint, licet potius existimare, quam scribere. si enim tot tantaque esse monstrantur, quæ ex diuersorum Scriptorum temporum illorum fragmentis collecta, nuper recensuimus; qualianam quantave reliqua fuisse putanda sunt, quæ sepulta silentio remanserunt: cum si vel vnus saltem Ecclesie, cui Catholicus in communionem Catholicam cleri atque populi præesset Episcopus, res conscriptæ fuissent, grande volumen ex illatis ab Arianis cladibus proculdubio diligens Historicus confecisset.

XC.
^aAthan. A-
polog. 2. m. ff.
AFRICANA
ECCLESIA
VEXATA A
CONSTAN-
TIO.

Trans mare quoque aduersus Catholicos Africanos Constantij furorem progressum esse, & interiacentes aquas flagrans persecutionis incendium superasse, Athanasij^d assertionem compertum habetur; licet, quid speciatim passæ ibi sint Orthodoxorum Ecclesie, nulla profus Scriptorum memoria posteris traditum sit. Certè quidem quod de eis Constans frater optimè meritis fuerit, Constantium (cuius illud præcipuum studium fuisse visum est, vt à fratre pro Catholicis benè statuta conscinderet, & illis contraria omnino decerneret) in Africanos Catholicos acrius saeuisse, facile vt credamus, inducimur; instigantibus præsertim ad hoc eum, etiam si ipse torpesceret, Donatistis, ab eodem Constante Imperatore (vt suo loco superius dictum est) pro eorum impietate iure vexatis. Sed exciderunt de his omnia monumenta, vel ob malorum multiplicatam atque frequentiam absque memoria præterierunt.

A

CHRISTI sequitur annus quinquagesimus sextus supra trecentesimo, Consulatu octauo Constantij ac Iuliani Casaris inchoatus: cuius exordio, nempe octauo Kalend. Februarij, idem Imperator Constantius aduersus Aruspices atque Magos & alios Gentilitæ superstitionis cultores ad populum sic rescripsit:

I.

^aU. C. de Ma-
themat.

QVID IN DI-
VINATORIS
ET IDOLOLA-
TRAS CON-
STANTIVS.

Nemo Aruspice consulat, aut Mathematicum, nemo Ariolum. Augurum & Vatum praua confessio conticescat. Chaldaei, ac Magi, & ceteri, quos maleficos ob facinorum magnitudinem, vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuò omnis diuinandi curiositas. Etenim supplicio capitis ferietur, gladio ultore prostratus, quicumque iussis nostris obsequium denegauerit. Dat. viii. Kalend. Februarij, Mediolani, Constantio A. viii. i. & Iuliano C. Coss.]

B

* VIII.

^bU. C. de Pa-
gan. C. Theod.

Idemque sequenti mense Februarij aduersus idololatrias eiusmodi promulgauit edictum: Pœna capitis subiugari præcipimus eos, quos operam sacrificiis dare, vel colere simulacra constitit. Dat. xi. Kalend. Martij, Mediolani, Constantio viii. & Iuliano Coss.] Has haud dubium veritas est ipse Iulianus Casar leges: nam de eo Ammianus^c sub hoc anno iisdemque Consulibus testatur, quod noctu surgens, occultè supplicabat Mercurio. Porro sanctionem quoque hoc ipso anno idem Constantius^d edidit aduersus apostatas.

^cAmmian.
lib. 16.
^dU. C. de
Apostat.

Videam ex his omnibus, Imperatorem, vt decebat, Christianæ religionis seuerum vindicam agere: vtinam sic in hæreticos, quibus aded fauit, vt hæretis causa diram persecutionem in Ecclesiam concitaret. Nam hoc eodem anno, ipso exitu mensis Ianuarij, Alexandrina Ecclesia grauissima persecutione eiusdem Constantij Imperatoris iussu exagitata est. Id quidem hoc anno & dicto mense accidisse, litteræ Ecclesie Alexandrinæ paulò post recitandæ restantur: sed & Athanasius^e, cum scriptis suis tradat, se de exilio Occidentalium Episcoporum tunc accepisse nuntium, cum fugalapsum ad Constantium pararet aduentum, id pariter affirmare videtur: cum Olij præsertim exilium, ex iis quæ dicta sunt, non nisi in fine anni superioris, vel sequentis exordio potuerit contrigiisse. At præstat isthæc omnia audire ex litteris Alexandrinorum tunc scriptis, quibus tragœdiæ totius catastrophæ in medium, tamquam in scena, profertur. Constantius enim cum subscriptione plurimorum Episcoporum aduersus Athanasium extorsisset, quasi iam tot suffragationibus sibi iustitiam comparasset (nè quid tyrannicè agere videretur, si, quem restituendum curarat, iterum è sede pelleret) quasi iusto aduersus eum bello indicto, mittit Syriam Ducem cum militum legionibus aduersus Ecclesiam Alexandrinam: quid autem per eum factum sit, dictæ litteræ Alexandrinorum significant: licet prudenter iidem exultantes Imperatorem, in Syriam culpam omnem conuertant, eò quod optarent has litteras ad Imperatorem ipsum perferri: cum tamen ex ipsius Constantij litteris postea datis constet, omnia eius arbitrio facta esse. Sunt verò illæ huiusmodi:

II.
QVID CON-
STANTIVS
IN ECCLE-
SIAM A-
LEXAND.

^eApud A-
than. epist.
ad Solitar.

D

Populus Alexandrinus Catholicæ Ecclesie, quæ est sub Athanasio reuerendissimo Episcopo.

^fApud Atha-
post. epist. ad
Solitar.

Iam pridem prostrati sumus de nocturna, quam passi sumus tam nos, quam templum Dominicum, inuasione: tamen ibi testimonio opus non fuit, quæ vniuersa ciuitas cognita habet. Occisorum enim corpora reperta, & in publico exposita fuere: arma item & arcus in templo Dominico, scelera quæ facta sunt, quasi vociferantur. Sed tamen quia post testimonia nostra clarissimus Dux Syrius vi nos omnes coram pellit, vt nullum tumultum factum fuisse, neque quemquam occisum esse, testimoniis nostris sibi adstipulemur: quod ipsum non leue argumentum est, ea non ex sententia humanissimi Imperatoris Constantij acta esse: non enim de factis suis metum concepisset, si ex mandato ea fecisset: qui quidem nos homines Christianos precibus ipsum conuenientes, ne vi grassari, aut facta inficiari vellent, suscipibus concidi iussit: qua re abundè declarauit, belli nocturni in ecclesia se auctorem fuisse. propter ista omnia quæ recensuimus, nunc denuò eadè pro hoc testimonio dicimus. Deinde cum quidam ad pientissimum Augustum iter haberent, adiurauimus eos per salutem pientissimi Casaris Constantij, quam Deus omnipotens illi largiatur, obsecraui musq; item Ægypti Præfectum Maximum, & Curiosos,

III.
EPISTOLA
ALEXAN-
DRINORVM
DE PERSE-
CVTIONE
ARIANO-
RVM.

Curiosos, & clarissimos Praefectos, ut omnia Principi enarrarent: Adiurauimus quoque naucleros omnes, ut omnia ista ubique diuulgarent, & ad aures religiosissimi Augusti, ceterosque Praefectos, & quotquot singulis in locis Iudices, deferrent: ut bellum contra Ecclesiam gestum ubique innotesceret, & quod temporibus Constantij Syriani virgines, aliosque complures, Martyres fecisset.

IV. SYRIANI DUCIS GRASSATIO IN ECCLES. ALEXAND.

Illucescente enim quinto Kalendas Februarias die, hoc est, decimoquarto mensis eius qui Mecher dicitur, vigilantibus nobis in Dominico, & precibus vacantibus, eod quod Synaxis parasceues die celebranda esset, derepente per iatempestam noctem clarissimus Dux Syriani cum multis legionibus militum, sagittas, strictosque enses, aliaque id genus tela gestantium, non sine galeis, ceterisque armis, superuenit. Ibi nobis plane precibus intentis, in ipsis recitationibus sacrarum lectionum ianuas fregit: foribusque vi multitudinis patefactis, statim ex illius edicto alij sagittas mittere, alij B bellicum clamare ceperunt: magnus interea fragor armorum audiri, ensesque ad lucem candelarum micare; virgines multae calcibus elidi, & in sese mutuo formidine irruentium militum impingere: viri sagittis perfossi concidere: aliqui militum ad praedam versi, virgines denudare, quibus formido vel minimi tactus ipsa morte grauior erat. Episcopus per id tempus sedebat in throno, omnes ad preces cohortans. Dux autem militum acies disponebat, comitem secum trahens Hilarium Scribam, qui illi hanc mentem afflabat, quod ipse rerum exitus declarauit.

V. ATHANASII QUAE BASSVS.

Episcopus autem, cum hinc illinc raperetur, minimo minus discerptus fuit, & cum in graui deliquio animi pro mortuo iacuerit, & eorum opera iam nusquam compareat, nescimus quid de illo factum sit: certe illi necem omnibus modis moliti sunt. Deinde cum videret tot occisorum hominum corpora, iusserunt milites ea in oculis abdere. C Sanctissimas autem virgines interfectas, ibidemque relictas, in monumentis sepelierunt, quibus laus martyrij temporibus religiosissimi Constantij obuenerit. Diaconi porro in ipso Dominico alij plagis concidebantur, alij vinculis constringebantur. Nam post tanta facinora quisque pro libidine sua, fractis ossibus, introrumpebat, scrutabaturque omnia, ea loca penetrans, in qua non omnibus Christianis fas est introire.

VI. CONTESTATIO ALEXANDRINORVM.

Dux autem ciuitatis Gorgonius ista, qui praesens erat, suis oculis conspexit: nec proleui argumento istius hostilis incurfionis arma illa haberi debent, quae in Dominico ab illis qui irruerant, relictas fuere, quae etiam in ecclesia pendent, adeo ut scelera sua inficiari nequeant. Saepem autem ille misit ordinum militarium carnificem vn cum Duce, ut ea tollerent: verum id illi haecenus a nobis, ut res omnibus innotesceret, negatum fuit. Quod si edictum Principis est, ut persecutio in nos fieret; parati sumus D omnes ad martyrium subeundum: sin minus, oramus Aegypti Praefectum Maximum, ceterosque magistratus, ut a Principe postulent, ne talia in posterum committantur: obsecramusque, ut nostrae istae preces ad eum perueniant; ut obtineamus, ne illis liberum fiat, alium Episcopum introducere. Quod ne fieret, vsque ad mortem restitimus, Athanasium reuerendissimum desiderantes, quem Deus ab initio nobis dedit, secundum successionem Patrum nostrorum; quem ipse Constantius religiosissimus Augustus cum litteris iuramentisque huc misit. Confidimus enim, si eius pietas ista rescuerit, eum rem ipsam indignè laturum, & nihil contra iusturandum facturum esse; sed iusturum, ut Episcopus Athanasius nobiscum maneat. Illustrissimis Consulibus post Consulatum Arberionis & Lolliani designatis, septimo die mensis Mecher, quae est pridie Kalend. Februarij.] haecenus litterae Alexandrinorum, scriptae tertia die post eladem illatam, quando nondum praesentis anni quinam renuntiati Consules essent, Alexandriae ad huc sciretur: ob idque datas litteras ponunt sub Consulibus designatis post Arbetionem & Lollianum.

VII. ATHANASII QUOMODO FUGA BASSVS.

Quonam pacto autem Athanasius quaesitus ad necem, diuino protegente auxilio, fuga salutem sibi quaesisset, ipse docet in Apologia quam scripsit de fuga sua, his verbis: Nox erat, multique ex populo ad proximam Synaxim in orationibus peruigilabant, cum Dux exercitus Syriani ingessit se pluribus quam quinque millibus, quorum alij arma, alij strictos enses gestabant, alij arcus, iacula, fustes, quemadmodum prius dictum est: & ecclesiam militibus, propè inter se confertis manibus, ne quisquam inde exiret, aut elaberetur, cinxit. Ego autem cum in tanta tribulatione populos desecere, absurdum putarem; & rectius esse, ut pro aliis pericula susciperem; manebam sedens

A sedens in cathedra mea, diacono iussu, ut Psalmum recitaret, Quoniam in saeculum misericordia eius: & post recitationem quisque domum abiret. Vbi cum Dux istarum cohortium vi in templum irrupisset, militesque sacratum, ad me intercipiendum, obfiderent; quotquot ex clero populoque residui erant, clamitare, obsecrare, ut me subducerem. Ego contra, nisi omnibus ad vnum digressis, me recessurum, pernegabam: quapropter relicta cathedra, iunctisque precibus obsecrabam, ut abitum maturarent: melius enim esse, si ipse in periculum venirem, quam si quisquam illorum in discrimen veniret.

Psal. 105.

Digressis igitur plerisque, ceterisque eos subsequētibz, monachi mei & nonnulli ex clericis inter abeundum me secum abstraxerunt. Atque ita (testor veritatem) per milites, quorum alij sanctorum cingebant, alij per templum oberrabant, inoffense transiimus, Domino duce & protectore, nihilque ipsis sentientibus, elapsi sumus, Deum interim magnificè glorificantes, quod neque populum prodidissimus, & quod, is prius sine noxa dimissis, quaerentium manus effugissimus. Cum igitur diuina propudencia nos ita mirabiliter ex hoc periculo eripuerit, quis mihi id iure vitio vertendum putet, quod non vltro me in manus quaerentium reiecerim, ac remisso itinere, me eorum oculis ingesserim? Id enim esset plane se ingratum Deo praestare, & praeter eius mandatum agere, & cum actis Sanctorum pugnare.] in hunc modum ipse.

VIII. MONACHI SVBVCNNT ATHANASIVM.

Sanè quidem proditio magna ista Syriani Ducis fuit, qui Alexandrinis perentibus, nihil molendum aduersus eos, donec legationem mitterent ad Constantium Imperatorem, cum iureiurando pollicitus esset, ex improviso tamen eisdem hostiliter inuasit. Queritur enim de his Athanasius, cum postea ad Imperatorem scripsit, his C verbis: Syriano igitur hanc rerum quietem tranquillitatemque promittente, conuentus omnium cum gaudio & securitate in ecclesiis fiebant. quo tempore cum subito Syrianus cum militibus in ecclesiam irrupit, assidui in precibus eram: in tali enim habitu me, dum irruptio fieret, conspicari sunt: & quia ad proximam Synaxim ab omnibus in vigiliis pernoctabatur, ea quae Ariani voluere, designata sunt. Ij enim & cum Duce exercitus semel venerunt: iidemque consuafores auctoresque erant illius irruptionis. Neque est vt incredibile putes, religiosissime Imperator, cum nec ipsi latuerint, & res ubique vulgi sermone iactata sit. Ego igitur, visa istiusmodi impressione, primum admonui populum, vt discederet: quibus digressis, tum deum, auxiliatore & duce Domino Deo, quod ab omnibus qui aderant conspectum est, abitionem inde molitus sum, ac iam inde in solitudine versor.] haec Athanasius, qui sic fuga elapsus, dignatus fuisse visus est eorum, quae ibidem post fugam suam in ecclesia acciderunt, nempe caedum ex inuasiōe militum, prout in dicta Alexandrinorum epistola enarratur.

IX. PERFDIA SYRIANI.

Athanas. Apolog. ad Constantium.

Nesciuit pariter quae deinceps subsecuta sunt eodem anno post Pascha: ea enim X. postea didicit, ac scripsit his verbis: Deinde superueniens tempore Quadragesimae, qui ab ipsis Arianis à Cappadocia missus fuerat Georgius, scelera, quae ab ipsis didicerat, cumulatora reddidit. Videre enim erat, post septimanam Paschae, virgines in carcerem detrudi, Episcopos vincitos à militibus duci, pupillorum viduarumque ades populari (nam & in domos irruptiones factae sunt) noctu Christianos raptari, aedesque obsignari, & fratres clericorum pro fratribz in periculum deuocari. Graua sunt quidem ista, grauiora tamen quae postmodum commissa sunt] nempe tempore Pentecostes: sed de his suo loco inferiis.

X. Athanas. Apolog. De fuga sua. GEORGIUS INTRVDITVR IN ECCLES. ALEXANDRIN.

E At verò, antequam vltius prosequamur clades Catholicis Alexandrinis & Aegyptiis ab Arianis illatas, hic de Georgio per Constantium in Ecclesiam Alexandrinam in locum Athanasij subrogato agendum est, de quo haec Athanasius: Nunc autem de nouo Georgium quendam Cappadocem, ararij Constantinopolitani Quaestorem, & depeculatore omnium, atque eo crimine profugum, Alexandriam specie militari & auctoritate Ducis in Episcopatum immitit.] Sed quisnam hic qualisve esset, à S. Gregorio Nazianzeno, ipsius gentili, pluribus & exactius describitur, cum ait: Monbrofius quidam Cappadox ex vltimis terrae nostrae finibus oriundus, malus genere, animo peior, ne quidem omni ex parte liber, sed dubius & permixtus, cuiusmodi mularum genus esse scimus, primum alienae mensae seruus, atque ita vilis nulliusque pretij, vt hordeacea massa veniret, atque ita omnia ad ventris gratiam tum facere, tum loqui iudicasset: tandem cum ad Rempub. gerendam perniciosè accessisset, atque extremo

XI. Athanas. ad Solitar. GEORGIUS QUALIS.

Greg. Naz. Orat. in lau. Athanas.

extremo & fordidissimo illius muneri, hoc est suillis carnibus, quibus turba militaris alitur, suscipiendis, praefectus fuisset, ac scelere commissam sibi provinciam admi-

XII. IUSTI CVR A DEO SI- NANTVR AB IMPIIIS AR- FLIGI. P sal. 33. Greg. ubi supra.

ATHANA- SII FVGA.

XIII. GEORGII GRASSATIO IN ECCL- ESIAS.

XIV. Lucifer pro Athan. lib. 1. ORIVRGA- TVR CON- STANTIVS OB GEOR- GIVM.

Lucifer pro Athan. lib. 2.

XV.

Perfape enim in impiorum manus ac potestatem iusti veniunt, non ut illis honor habeatur, sed ut horum virtus exploretur: & quamquam mali in morte asperrima sint, quemadmodum Scriptura testatur, iridentur tamen interim in hac vita pietatis cultores, quantisper Dei benignitas occultatur, ac magna earum rerum promptuaria, quae in posterum vtrisque reconduntur, tum cum & sermo & actio & cogitatio iusta Dei trutina expenduntur.] & post nonnulla super his philosophatus, haec addit: Proinde ne hic quidem mirum videri debet, quod meliori conditione Georgius quam Athanasius fuerit: sed illud mirabilis videri debuisset, si calumniarum igne vir iustus exploratus non fuisset. Immo ne hoc quidem valde mirandum: verum illud potius admirationem adhibuisset, si in longum haec flammae pertracta fuissent. Hinc ille solum vertit, ac de exilio quam praeclarissime statuit. Nam ad sacra illa & diuina Aegypti monasteria se confert, in quibus homines a mundi consortio distracti, ac solitudinem amplectentes, Deo viuunt magis, quam ceteri omnes qui in corpore versantur.] ac rursus inferius de eodem sic habet:

At Georgius, nemine iam ipsius imperum propellente, Aegyptum incursionibus vastat, atque impietatis robore Syriam populatur, Orientis etiam quantum potest arripit aegros & infirmos quotidie, quemadmodum torrentes ea quae simul voluuntur, assumens, ac leuiore aut ignauiores adoriens. Quinetiam Imperatoris simplicitatem sibi conciliat: pietate enim ipsius moueor, ne leuitatem dicam. Nam, si verè dicendum est, zelum habet, verum non secundum scientiam. Tum ex principibus eos sibi pecunia comparat, qui auri amorem Christo praeferebant (ipse enim opes & copia, bona pauperum erant, in flagitiosissimos vsus insumpta) atque ex his potissimum muliebres homines, & inter viros nomine virorum indignos, sexu quidem dubios, impietate autem certos atque perspicuos, quibus cum muliercularum cura committatur, haud scio qui fiat, ut Imperatores Romani eosdem virorum officiis muneribusque praeficiant. Tantum valuit ille diaboli administrator, ille zizaniarum sator, ille Antichristi praefor, ita negotium partiens, ut Episcopo quodam ea tempestate disertissimo linguae vice vteretur (si cui tamen disertum eum appellare libeat, qui non tam impius sectarius fuit, quam hostis, & contentionis studio flagrans: nomen enim haud inuitis prateribo) ipse autem manus instar cohorti suae esset, ac veritatem auro conuelleret, quod quidem ad pios vsus collectum, impietatis instrumentum scelerati fecerunt.] haec Nazianzenus, intelligens Acacium, non autem Eusebium Caesariensem, vel alium Eusebium Emesenum, quorum neuter interfuit Concilio Seleuciensi cuius idem paulo post meminit, quod post sequentem annum celebratum fuisse constat.

Rursus verò Lucifer Calaritanus de intrusione & inuasionem Georgij ista in Constantium: Persequeris eum, per quem te audire praeeperit Dominus, agente eo (nempe Athanasio) in rebus humanis, coharetium tuum Georgium mittis successorem.] & inferius: Talis est Georgius, qualis fuerat Arius, qualesque sunt Valens & Ursacius, vel, ad quem me destinasti, Germaniciensium Eudoxius: neque enim possent nisi de spinis spinæ procedere. Haec ita se habere, ex Actibus ipsius Georgij, legens contestationes Alexandrinorum, poteris colligere: & quamuis tibi sceleratum, blasphemum illum esse placeat, neque enim aliter tibi esset amantissimus, nisi quia sit sceleratus, &c.] haec ipse, qui & eadem aliàs in eundem exprobrat. His de Georgij subrogatione in locum Athanasij enarratis, iam reliqua prosequamur; ac primum ipsius ad eremum fugientis vestigia affectemur.

Ipse quidem fuga lapsus, cum lateret in solitudine, rerum, quae post discessum suum Alexan-

A Alexandria vel alibi facta essent, ignarus, ut periclitanti Ecclesiae suae consuleret; ad Constantium Imperatorem in Occidentem proficisci disposuit; sed a cepto itinere reuocatur, cum inter haec accepisset nuntium de tyrannide Constantij vbiq; grafsante, nempe de exilio Occidentalium Episcoporum, de cladibus in Ecclesias totius orbis illatis, & aliis, quae ipse recenser ad Constantium sic scribens: Haec cum mihi in oculis essent, nihil mihi conscius, ad pietatem tuam cum hac defensione properabam, ut qui non ignorarem tuam maiestatem in memoria habere suas certissimae fidei promissiones, simulque confidens, iuxta prouerbium, Apud Regem acceptabiles esse iustas verborum rationes. Iamque mihi iter ingredienti, relicta eremo, fama derepente aduolat: quae cum principio falsa videretur, postmodum tamen vera deprehensa est. Vbiq; enim iactabatur, Liberium Romae Episcopum, & Hispaniarum magnum illum Osium, Paulinumque item Galliarum, Dionysium quoque & Eusebium Italiae, Luciferum Sardiniae Episcopos, aliosque plures vna cum presbyteris & diaconis in exilium exterminatos esse, eod quod contra nos subscribere recusassent: & hos quidem in exilium eiectos esse, Vincentium autem Capuae, & Fortunatianum Aquileiae, & Irenaeum Thessalonicae, ceterosque in Occidente Episcopos vim non vulgarem, grauesque contumelias passos esse, donec promitterent sese a nostra communione abstinere.

Haec cum ego admirarer, & in iis cogitatione perplexus haerem, ecce denuo alia atrox fama de Aegypto & Libya nobis ad aures allabitur, Episcopis prope nonaginta puls, Ecclesiisque professoribus Arij traditis, sexdecim in exilium actis, ceteris deinde aut fugatis, aut ad simulationem haereseos coactis, summam illatam fuisse persecutionem. Siquidem cum Alexandria per diem Paschae, in Dominicis templis, locis desertis iuxta coemeterium in orationibus haerent: Tribunus militum tribus armatorum millibus succinctus, gladios relaque ferentibus, impressionem in Christianos fecit: ceteraque deinde consecuta sunt, quae in tali incurfu fieri solent, eamque vim in feminas quoque & pueros, nihil aliud quam Deum orantes, illatam esse. Praestiterit fortasse omittere eius rei expositionem, ne vel sola eius calamitatis mentio omnibus lacrymas excutiat. Tanta siquidem immanitas fuit, ut & virgines denudarint, corporaque plagis interfectorum aliquamdiu reddere ad sepulturam negauerint, sed foras obicerent canibus, donec deperfa ingenti multa, clanculum a necessariis subducerentur. Magnus ibi in distinguendis cadaueribus labor, eod quod nemo suos agnosceret.

Cetera quae facta sunt, quamquam fortasse incredibilia, & tam tetra, ut sensum audientis obstupefaciant: tamen vel ea narranda existimo, ut tua Christianissima cura & pietas in Deum certo intelligat, criminationes mei calumniasque non alio sine in- stitutas esse, quam ut, nobis ab Ecclesiis expulsi, suam haerese in Ecclesias immitterent. Nam posteaquam ex veris senibusque Episcopis alij in exilium deportati essent, alij metu fugati: Ethnici homines catechumeni, primariique Decurionum, & quisquis fama opulentiae notus erat, ad spem Episcopatus, pro Christiana religione Arianismum profitebantur: neque deinde, ut Apostolus praecipit, quaesitum, si quis esset irreprehensibilis; sed iuxta scelera impiissimi Ieroboam, si quis plus pecuniae offerret, nomine Episcopi honorabatur: neque apud illos villo in discrimine erat, siue Ethnicus esset, siue non, modò aurum daret. Atque ita Episcopi, & Monachi, & deuotarij ab Alexandria profligati sunt.] & paulò post:

Haec cum fama vulgarentur, rebus sursum deorsumque iactatis; ne sic quidem destiti a mea alacritate, sed aequè ad tuam pietatem tendebam, idque eod studiosius, quod ista considerarem inscio te fieri, ac, vbi scires, intercessurum ne fiant: non enim est pij Regis, ut velit Episcopos exterminari, virgines nudari, totas Ecclesias perturbari. Verum nobis ita cogitantibus, & ceptu iter vrgentibus, ecce tertia denuo allabitur fama, scriptum tyrannis in Auxomei, ut Frumentium Episcopum Auxumis abducerent, ac me vbiq; etiam apud Barbaros, perquirerent, & ad custodias Praefectorum, quae Commentaria nominantur, deportarent; populosque & clericos ad communionem Arianæ haerese cogent; eosque qui huic non obtemperarent, interfici curarent. Quae res non verbis tantum iactata, sed opere quoque completa fuit. Ceterum quia tua humanitas hoc mihi concedere videtur, en tibi epistolam, quam illi assidue recitantes, nulli non mortem denuntiabant.] Sunt autem haec litterae ab eo scriptae hoc anno, cum accepisset quae Alexandriae contigissent, quibus non probat tantum quae gesta

ATHANA- SIVS PROFE- CTVS AD CON- STAN- TIVM DETI- NETVR IN- VITVS. Athanas. Apolog. ad Constantiu.

XVI. QVID PASSI EPISCOPI AEGYPTI ET LIBYAE.

XVII. SVEPISCO- PATVS MYL TI HAERE- SIN PROFI- TENTVR.

XVIII.

PERSECV- TIO ARIANO RVM MAGIS SAEBIT.

CHRISTI
356.LIBERII PAP.
5.CONSTANTII IMP.
20.

gesta essent, sed & iisdem Athanasium plurimis prosequitur contumeliis; ac demum, A
vt Georgium Episcopum recipiant, adhortatur. sunt enim huiusmodi:

Victor Constantius Maximus Augustus Alexandrinis.

e. Apud A-
than. Apol. I
XIX.
LITTERAE
CONSTAN-
TII AD A-
LEXANDRI-
MOS.

Ciuitas quidem vestra patrio more, nec immemor virtutis conditorum suorum,
docilem se obsequentemque (vti solet) etiam nunc in praesentia praebuit. Nos vero
nisi Alexandrum benevolentiae in hanc urbem vestram luce perstringamus, obscure-
musque, non mediocriter nobis peccare videmur. Sicut enim temperantiae proprium
est, vt modestam se per omnia praebat, ita regiae virtutis vestrae est (sinite, quaeso, me
ita loqui) pra omnibus in gratia & amore esse, eo quod & primi sapientiae interpretes
constitueritis, primi que Deum, qui est, agnoueritis, simul que interpretibus delectis,
nostro que suffragio vltro recepto, & impostore circulatorum que reiecto, viris grauibus
omni que admiratione maioribus vere adhaeritis. Nam cui extremi orbis incolae B
ignotum est, quanta sit in istis rebus adhibita industria? ita vt nesciam quid ei compa-
rari possit: siquidem plerique in hac vrbe caecutiebant, rerum que potiebatur homo
ab infimis barathris emerfus, qui quasi in tenebras cupidos veritatis ad mendacia ab-
ducens, non frugi sermonibus, sed praestigijs animos corrumpebat.

XX.
QVAE IN
ATHANA-
SIVM CON-
STANTIUS.

Affentatores igitur acclamare, applaudere, aliisque admiratione percellere, quos adhuc
intra dentes mulitare, verisimile est; simpliciores vero ad istorum hominum dictata
vivere, resque publica quasi aestu rapi omnibus, tamquam si diluuium inundasset, con-
temptis. isque vir multitudini praerat, qui (vt quam verissime dicam) nihil a cerdonibus
differebat, cui ea de causa vnica contentio cum ciuitate fuit, quod eam in barathrum
deicere non posset. Atqui praclarus ille & egregius vir se sistere ad causam dicendam
minime ausus, quasi iudicio condemnatus, vltro in exilium abiit: quem etiam ex re bar-
barorum est e medio tolli, ne etiam illos, dum vt quisque ei primum obuius est, quasi
in scena lamentans, impietatem condoceat. Iste igitur in longum valere iubebitur. C

XXI.
ADHORTA-
TIO AD A-
RIANISMVM

Vobis autem conuenit cum paucis sociari, vel potius solos, omnes alios grauitate
antecellere, cum virtute & mente tantopere abundetis, quantum ipsa facta clamant,
quae per vniuersum propere orbem depraedantur, maeste prudentia. Vtinam detur
mihi, vt & secundo tot nuntios de vestris laudibus praconis que magnificis audiam!
O qui & maiores industria obscuratis, & posteris vos praclarum exemplum relinqui-
tis, qui que soli duces verbis factisque praestantissimum delegistis, id que sine vlla vel
ad breue tempus dubitatione. Ergo animose ab humilibus istis & terrenis deficientes, ad
caelestia euahamini, duce itinerisque commonstratore reuerendissimo Georgio, viro
in huiusmodi rebus omnium mortalium exercitatissimo, cuius opera & in futurum D
cum optima spe agetis, & in praesentia sine difficultate viuētis.

XXII.
CALVMNIA-
TVR ATHA-
NASIVM.

Vtinam publice omnes in hac vrbe ab eius voce, velut à sacra anchora, pendeant;
ne sectionibus & aduersionibus aduersus eos indigeamus, quorum mentes corruptae
sunt: quibus quam maxime denuntiamus, vt absistant ab Athanasij studio, ne ve re-
cordentur superfluae illius garrulitatis: alioqui sero sentient, se summis periculis ob-
noxios teneri; ex quibus haud scio an quisquam eloquentium seditiosos illos eripere
possit. Siquidem absurdum esset, perditissimum Athanasium, & de turpissimis sceleri-
bus conuictum, quibus numquam par supplicium luerit, etiam si decies occidatur, so-
lum ex solo vertentem in alias perpetuo sedes depelli, & eius affentatores & ministros,
homines praestigiatos, tales que quos nefas sit nominare, sincere hic turbas facere: de
quibus iam pridem iudicibus praecipuum est, vt eos occidant: qui fortasse ne sic qui-
dem perituri sunt, si mature à prioribus delictis resiliant, & tandem ab iis transfugiant
quibus sceleratissimus Athanasius se duces praebuit, qui reipublicae nocuit, & san-
ctissimis hominibus impias & nefarias manus intulit.] hucusque Constantij epistola
ad Alexandrinos: cui Athanasius mox subdit illam aduersus Frumentium Episcopum
datam Tyrannis (vt ait) eius loci, hisce planè verbis: E

e. Apud A-
than. ubi su-
pra.

XXIII.
CONSTAN-
TIVS QUID
INFRUMEN-
TIVM RE-
SCRIBAT.

Magno nobis studio & cura est optimi cognitio: arbitrabar enim hoc genus soler-
tiae & diligentiae omnibus mortalibus aequè impertiri debere, quod talia de Numine
sentientes vitam cum spe transigant, sine controuersis dissensionibus que de vero &
iusto. Hac igitur cura cum & vos prosequi dignamur, paria cum Romanis impertien-
tes, vnum cum illis in Ecclesijs dogma retinere iubemus. Quapropter Frumentium
Episcopum, quamprimum in Aegyptum dimittite, & venerabilissimum Georgium,
& alios

CHRISTI
356.LIBERII PAP.
5.CONSTANTII IMP.
20.

A & alios per Aegyptum Episcopos, qui in creandis diiudicandisque Episcopis summam
auctoritatem habent. Scitis, & meministis (nisi eorum quae publice constant ignorantiam
simuletis) Frumentium ab Athanasio, homine omnibus malis obnoxio, in hunc
ordinem vitae cooptatum esse: qui cum ex omnibus criminibus iure ipsi obiectis,
nihil profus diluere posset; excidit statim à sua cathedra, & vt in vita, ita & in locis
omnibus errabundus solum semper ex solo vertit, quasi mutatis sedibus scelera sua
effugere posset.

Si igitur sponte obtemperet Frumentius, rationes que reddat de vniuersa seditione;
certum est apud omnes, eum nihil à legibus Ecclesiasticis, fide que quam nunc obtinet,
dissentire, eum que iudicio accepto, rationibus que vitae redditis, ab illis, penes quos est
earum rerum auctoritas & censura, Episcopum constitui debere, si modo ipse se revera
& iure Episcopum videri velit. Quod si procrastinationes aucupetur, iudicium que
B fugiat, euidentis omnino documentum est, eum sceleratissimi Athanasij verbis indu-
ctum, impie aduersus Deum agere: cum eodem modo in sceleribus, quorum ille con-
uictus est, pergat: periculum que est, ne, peragrata Auximi, vestraes nefariis & impiis
sermonibus corrumperet, nec solum Ecclesias confundat ac turbet, & in summum Nu-
men blasphemias dicat, sed ne singulis quoque gentibus vastationem excidium que
concliet. Certus enim sum, eum, vbi aliquid addiderit, comparata ingenti in publi-
cum utilitate ex venerandi Georgij familiaritate, & ceterorum qui doctrina pollent,
ad suas sedes reuersurum esse, vt pote iam exacte in disciplinis Ecclesiasticis eruditum.
Deus vos seruet, fratres charissimi.] haec tenus ad Auximates Constantius Imperator.
Subdit haec autem Athanasius:

XXIV.
CVNCTA IN
ATHANA-
SIVM CON-
VERTVN-
TVR.

C His ego auditis, & per eorum lacrymas, qui ista recensabant, visis, fateor quod res
est, in eremum me reuerti, id ipsum cogitans, quod & tua maiestas vider, in eo ipso ad te
perueniendi esse impedimentum, quod ideo querebar, vt ad Praefectos abducerer. Nam
si contra me subscribere recusantes, talia tanta que passi sunt, laicisque, qui noluerunt
cum Arianis communicare, mors imperata est: cui dubium, quin sycophantae in me
nouas & infinitas species occidendi moliti essent, post mortem meam, in quos & quod
libitum fuisset, acturi, maiora que aduersus nos mendacia conficturi, vt pote securi libe-
ri que ab omni reprehensore? Non enim metu tuae pietatis fugi: sed quod eorum furo-
rem ex actis ipsorum cognitum haberem, cogitarem que eos, ne de iis quae prae-ter ani-
mi sententiam gesserant, conuinci possent, quiduis, vt me occiderent, ausuros.

XXV.
IN EREMO
ATHANA-
SIVS REMO-
RATUR.

Ecce enim cum tua humanitas non vltra quam extra ciuitatem, prouinciam que
D suam, Episcopos euocari iusserat: isti praecari viri, supra mandatum tuum temerarij,
longius quam vltra tres prouincias, in loca deserta, insolita, horribilia, homines senes,
& annosos Episcopos eiecerunt: alij enim ex Libya in magnam Oasim, alij ex Thebai-
de in Ammoniacum Libya deportati sunt. Neque rursus formidine mortis me in fu-
gam dedi, ne quis me timiditatis accuset, sed vt Saluatoris praeccepto obtemperarem,
cuius mandatum est, vt contra persecutores fuga, contra indagatores latebris vtamur:
ne si nos in apertum periculum offeramus, acius prouocemus persequentium furo-
rem: siquidem in aequilibrio est, & seipsum occidere, & se inimicis ad occidendum
propinare: qui autem fugit, vt Dominus praecipit, is temporum articulos nouit, &
vere suis persecutionibus cauet, ne vsque ad sanguinem fundendum euecti, rei fiant
eius praeccepti, quod homicidium verat.

XXVI.
PROSCRIP-
TIO EPI-
SCOPORVM.

E Quam autem nos perituri criminatores voluerint, satis constat ex iis quae denuo
committunt, quibus studium suum, sanguinariam que voluntatem egregie produunt.
Quae si audieris, religiosissime Princeps, satis scio, magnopere admiraberis: audacia
enim eorum talis est, vt nemo non obstupescat. Quanta autem sit illa, paucis, quaeso,
accipe. Dei Filius, Dominus & Saluator noster Iesus Christus, homo propter nos
factus, profligata morte, & liberato e seruitute & corruptione humano genere, inter
cetera dona sua largitus est nobis in virginitate exemplar angelicae sanctitatis. Certè
puellas ea virtute praeditas, sponfas Christi Catholica Ecclesia appellare solita est, quas
Ethnici conspicias, vt templum Verbi, admiratione prosequuntur. Nusquam enim
alibi sanctum illud & caeleste aeternae virginitatis mandatum feliciter adimpletur, nisi
dumtaxat apud nos Christianos, atque in eo magnum documentum est, planè apud
nos esse veram religionem. Has pra reliquis omnibus beatae memoriae religiosissimus
pater

XXVII.

LAVS SA-
CRARVM
VIRGINVM.

pater tuus Constantinus Augustus in pretio habuit; & tua religioſitas ſæpè eas in ſuis A ſcriptis pretioſas & ſanctas nominauit.

XXVIII. QUID IN SACRAS VIRGINES ARIANI.

Has nuper præſtantes viri Ariani, noſtri ſcilicet calumniatores, inſidiatoresque, vſi ad hoc & Episcoporum opera, & miniſterio Iudicum, detractis veſtibus denudarunt, & ab eremitariis ſuſpenderunt; lateribus earum ita iam tertio laceratis, vt numquam quidquam tale neque facinoroſiſſimi quidem homines paſſi ſint. Pilatus enim, qui inſeruebat per id temporis Iudæis, lancea vnum latus Saluatoris perfodit: iſti autem rabie ſua Pilatum vicerunt, cum non vnum latus Chriſti, ſed vtrumque lacerarint: membra enim virginum præcipua & propria Chriſti ſunt. Omnes certè, quotquot ſcelera iſta audiunt, vel ad ſolam famam exhorreſcunt: iſti ſoli nihil veriti ſunt, denudare & lancinare impolluta membra, quæ puellarum æterna virginitas Chriſto dedicauerat. Et, quod teterrimum eſt, ſi quando malè audirent, & conuitiis ob tantam crudelitatem pulſarentur; pro erubeſcentia, qua tingi debuerant, cauſabantur, ſeſe id tuo iuſſu & imperio perpetrare: tanta illis audacia eſt & improbitas ad omne facinus.

XXIX. HAERETICIS GENTILIBUS CRUDELTATES.

Nihil certè in perſecutionibus tale quid geſtum eſſe audimus. quòd ſi tale quid geſtum repertur, non decuit tamen ſub te Chriſtiano Principe virginitatem iſtiusmodi contumeliis exagitari, aut tantam crudelitatem tuæ maieltati imponi & adſcribi: talia enim ſcelera impietatis in Filium Dei, & in conſecratas eius virgines, hæreticis conueniunt.] En audis, Lector, tanti Patris ſententia, quorumnam ſit opera, dicatas Deo virgines ludibriis afficere, & probris atque pudendis contumeliis labefactare: vt ex his planè intelligas, in quorum claſſem reiiciendi ſint perditiffimi hæretici noſtri temporis, Arianos impietate ſuperantes; dum eas illi, ad extorquendam communionem ab ipsis, eo modo flagellis cadere conſueuerunt, Imperatoris cauſantes mandatum; iſti verò in odium ſanctiſſimæ, quæ à temporibus Apoſtolorum vigit in Eccleſia, obſeruantia, ſacratas Deo virgines (proh dolor!) proſtituere veneranda Chriſto dicata membra cogunt, eaſque reddunt & Catholicæ religionis & religioſiſſimæ profeſſionis apoſtatas, vt hac ex parte lugubriores nobis threni, quàm Athanaſio, ſcribendi eſſent, & terriores nœniæ concinendæ. Sed res geſtas mœſta oratio proſequatur.

XXX. Atha. epiſt. ad Solitar. HERACLIVS MITTITVR CONTRA ATHANASIVM.

Quomodo autem ab Heraclio Comite Conſtantij Imperatoris eiufmodi litteræ & edicta contra Athanaſium Alexandriam perlata fuerint, idem S. Athanaſius alibi ſignificat his ſcilicet verbis: Deinde poſt acta iſta Syriani, poſt tanta facinora, poſt virginum contumelias, approbans huiufmodi mala, iterum ſcribit Senatui populoque Alexandrino, iuuentutem ſollicitans, vt omnes in vnum coacti Athanaſium perſequantur, aut ſcirent ſibi inſeſtos peſtiferosque eſſe. Athanaſius autem, antequam iſta mandata ſuperuenirent, inuaſa iam Eccleſia à Syriano, aliò abſceſſerat, non immemor eius quod ſcriptum eſt: Abſcondere pauliſper, donec furor pertranſeat. Harum tamen litterarum adminiſter Heraclius fuit, titulo dignitatis Comes, præcurſor cuiuſdam Georgij à Cæſare miſſi, non Episcopi quidem, ſed exploratoris: num enim Episcopus fuerit qui ab illo mittitur? minimè gentium, vt ea quæ facta ſunt, & proœmia ipſius introitus abundè teſtatur. Edicta igitur, quæ Imperator ſcripſit, publicè propoſita ſunt. Poſtquam enim à Magno Oſio eas litteras acceperat, nec inueniret ſuæ mutationis veriſimilem cauſam, excogitauit illam, quæ minimè ſibi ſuiſque conſiliariis congrueret. Dixit enim, ſe fratris ſui diuinæ & beatæ memoriæ amicitiam reueritum, temporarium Athanaſio acceſſum ad ſe permiſiſſe. Quæ res & ipſum in promiſſis fallacem, & E erga fratrem mortuū ingratum oſtendit.] & poſt multa in eiufdem deteſtationè, inſtitutam ſemel de Heraclio Comite miſſo cum litteris orationem aſſumens, hæc habet:

XXXI. QUID HERACLIVS ALEXANDRIAE.

Ita nunc quoque contra Athanaſium, Comitem Heraclium miſit, & edicta ſua publicè propoſuit: & minas de auferendis panibus, & idolis euertendis, per litteras denuntiauit, & magiſtratum & plebeiòrum captiuitatem expectandam eſſe, niſi pareatur. Et in his periculis denūtiandis non, veritus eſt Heraclius publicè & magna voce dicere, Cæſarem iubere, vt Athanaſius repudietur, & Arianiſ Eccleſiæ dentur. Omnibus ibi non ſine admiratione nutu inter ſe verbis; interrogantibus, Num Conſtantius hæreticus factus eſſet? quantò ea res flagitioſior erat, tantò maiori vi eam vrgebat, Senatoribus, magiſtratibusque, & Ethnicis idolorum Aedituis compulſis, vt iſtiusmodi poſtularis ſubſcriberent, pollicerenturque ſe pro Episcopo recepturos, quem Imperator mitteret.

Probè

A Probè admodum Conſtantius ad canones vindicandos iſta deſignauit, qui in locum vicemque Eccleſiæ & populorum Chriſtianorum, à foro, & idolorum Aedituis iſtiusmodi pacti ſyngraphas poſtulauit, vt pote conſcius ſe non Episcopum Chriſtianis, ſed ſcriptoribus iſtius pacti Curioſum immittere. Ethnicus igitur vt idolorum ſuorum ſecuritatem redimerent, nonnulli vt quaſtum ſuū aſſererent, inuitis animis ſubſcripſerunt, atque perinde ab illis habitum eſt, ac ſi non Episcopus, ſed Præſes aut Prætor aliquis in prouinciam à Cæſare mitteretur: tanta erat, edictis adhibitis, vis minarum. Quid enim Ethnicus homines facerent, niſi hoc ipſum quod Imperatori placeret?

B Populis autem in Magnam Eccleſiam conuenientibus (erat enim quarta ſabbati ante Pentecoſten) poſtridie Heraclius Comes, adiuncto ſibi Aegypti Præfecto Caphronio & Fauſtino Catholico (erat eius nominis magiſtratus) homine & genere Bithynico, & opinionibus hæretico, iuuenes forenſes & idolorum adoratores concitat, vt ex præcepto Imperatoris inuaderent Eccleſias, & populos lapidarent: plerique autem populorum iuſſione è ſacris facta abierant, aliquot mulierculis remanentibus. Res agitur, vt imperatum fuit, oriturque miſerabile ſpectaculum. Modò enim ab oratione ſe mulierculæ ſeſſum receperant, cum leuis armaturæ forenſis illa iuuentus cum lapidibus & ſuſtibus irruens, ceteras lapidibus inceſſerent; ſacra autem virginum corpora plagis concidunt, iniectaque in veſtes manu trahunt, capita denudant, eas verò quæ inter trahendum obnitebantur, calcibus pulſant.

C Grauia quidem iſta & nimium grauia: ſed tamen quæ inſecuta ſunt, multò grauiora, & genere contumeliæ proſus intoleranda. Cum enim ſcirent pudicitiam virginum, & aurium integritatem, & quòd patientius ferrent lapides & ſuſtes, quàm obſcena verba, ſœdiſſimis dictis inter inuadendum vtebantur: & hæc Ariani iuuentuti ſuggerabant, quippe qui ad iſta dicta & facinora cachinnarentur. Sacrae autem virgines, & alia caſtre mulieres, vt morſus aſpidum, ab iſtiusmodi vocibus refugiebant. Chriſti verò perduelles ſuam quoque operam, vt hæc fierent, addebant: nec diſſimile eſt veritati, ipſos eaſdem cum iuuentute illas voces concinuiſſe: delectabantur certè petulantia & obſcœnitate verborum, quæ à iuuentute iactabantur.

D Deinde cum mandatum Cæſaris omnibus ſuis partibus impleuiſſent (hoc enim illis ſtudio erat, hoc Comes & Catholicus præcipiebant) ſubſellia, thronum, menſam ligneam, tabulas Eccleſiæ, & cetera quæ poterant, foras elata combuſſerunt ante veſtibus in magna platea, & thura ſparſerunt. O quis hæc audiens non fleuerit? immò quis non, ne iſta audiat, aures occluſerit? Idola igitur ſua laudibus ferebant, dicebantque: Conſtantius Ethnicus factus eſt, & Ariani noſtra agnoſcunt: nihil enim curant Ethnicos mores præ ſe ferre, modò ipſorum hæreſis ſtabiliatur. Nam & buculam Cæſareos hortos irrigantem adorti ſunt immolare: atque immolaſſent, niſi femina fuiſſet: eas enim immolari, ſuis ritibus nefas eſſe aiebant. Hæc religioſi Ariani, quòd exiſtimabant in noſtram ignominiam redundare, vnà cum Ethnicis faciebant. Ceterum diuinum ſupplicium eorum ſcelera declarauit, maniſeſtè demonſtrans, eos, vt impiè credendo, non in alium quàm in ipſum Dominum peccare; ita quoque & iſta faciendo, in ipſum Dominum ſuas iniurias committere: quæ res exitu iſtius miraculi euidentiùs patuit.

E Quidam enim ex petulantioribus iuuenibus interiora penetrans, audacter ſe in throno ſeſſum recepit, & inter ſedendum fornicarios ronchos de naribus inſonuit: mox deinde conſurgens, magna vi thronum conuellens ad ſe diſtrahit, minimè aduertens in ſe vltionem diuinam attrahere. Vt enim olim Azoti incolæ auſi Arcam attingere, quam illis vel oculis attingere nefas fuit, ſtatimque ſecundum hoc factum periebant, ſed ita vt priùs ſedium tormentis excruciantur: ita quoque miſer iſte auſus ſellam conuellere, fragmento ligni inde in ventrem ipſius reſiliente, & quaſi ab ipſa vltione impacto, inteſtina ſua perforauit, & eadem vi qua ſolum diſrumpere conabatur, rupta aluo, ſua inteſtina effudit; celeriuſque quàm ipſe thronum auferret, thronus ei vitam ſuſtulit: effuſus enim (vt dictum eſt) viſceribus collapſus eſt; & inde aſportatus, poſt vnum diem expirauit. Alius item cum frondibus ingreſſus, & vt Ethnicus, eas manu per ludibrium agitans, ſtatim obortis tenebris, ita oculis caligauit, vt nihil videret, neque intelligeret vbi terrarum eſſet: quem iam iam collapſurum ij qui aderant manibus ducentes, vel potius geſtantes, è templo extulerunt, adeò vt vix poſt diem ad mentem

XXXII. GRASSATIO IN ALEXANDRINIS CATHOLICIS.

XXXIII. QUID IN SACRAS VIRGINES.

XXXIV. SUPPELLICILIA ECCLISIAE INCENSA.

XXXV. S. THRONVS IGNOMINIA AFFECTVS. 1. Reg. 5. DIVINA VLTIO IN SACRILEGOS.

mentem redierit, nihil memor eorum quæ vel fecerat, vel passus erat. Quibus conspēctis, Ethnicis quidem in metu erant, neque plura auli sunt.

XXXVI.
FAVSTINVS
PERSECY-
TOR.

Ariani autem ne ita quidem vilo rubore repressi, quemadmodum Pharao, magis magisque indurabantur: quippe qui & ipsi quoque suas spes humi & infernæ haberent, in Cæsare nimirum, & in eius eunuchis: Ethnicos igitur, vel potius ex Ethnicis terribios quosque talia designare permittebant. Habebat autem sibi ad istiusmodi histriionem, & Ethnicos concitantem Faustinum titulo Catholicum, moribus autem circumforaneum, & animo proteruum. Ipsi quoque persimilia instituerunt facere: vt quemadmodum hæresin suam ex aliis hæresibus expresserant; ita quoque cum proteruis hominibus in commune peccantes, aliquid tamen proprii sui in scelerebus & quasi peculiare sibi quærebant. Alij igitur (quemadmodum iam dixi) per illos faciebant.

XXXVII.
BAEVA PER-
SECYTIO
ARIANO-
RVML.

Quæ autem per se designantur, qui, quæso, non superant omnem malitiam & carnicis immanitatem? Quas aedes non depopulati sunt? Quam domum sub specie quærendi non diripuerunt? Quem hortum non conculcauerunt? Quod sepulchrum non aperuerunt, eo prætextu, quasi Arhanasium quærent, cum nihil nisi rapere & spoliare studerent? Quot hominû aedes obsignatæ sunt? Quam multa, quæ in hospitalibus erant, militibus administris suis donauerunt? Quis illorum scelus expers fuit? Quis illis obuius non sese in foro occultauit? Quis non ob istos, relictis adibus, in deserto pernoctauit? Quis cum sua seruare ab istis festinaret, non plura insuper perdidit? Quis maris imperitus, non maluerit mare marisque pericula experiri, quam illos minaces videre? Multi autem domicilia permutarunt, de porticu in porticum, & ex vrbe in suburbana transilientes. Quam multi & quam magnas multas sustinuerunt, & cum non esset vnde luerent, mutuo pecuniam sub vsuris acceperunt, non alia de causa, quam vt eorum insidias effugerent? Omnibus enim se terribiles ostendebant, ad omnes se magnificè iactabant, Imperatorem in ore habentes, eiusque terrorem & minas denuntiantes: cum ministros ad sua scelera haberent Ducem Sebastianum, secta Manichæum, petulantem, ferocem, Præfectum item, & Comitum, & hypocritam Catholicum.

XXXVIII
IGNOMINIA
AFFECTAE
VIRGINES.

Multas certè virgines, quæ & eorum impietatem damnabant, & veritatem agnoscebant, ex aedibus suis deportarunt, aliasque ad nogotia sua euntes contumeliis affecerunt; operamque dedere, vt à proteruioribus adolescentibus denudarentur: suisque mulieribus potestatem concessere, vt quam vellent indignè tractarent. Graues igitur & fideles matronæ illis de via cedebant: vxores autem eorum, veluti Bacchæ & Furia circumcurstantes, pro calamitate habebant, si neminem inuenirent, cui iniuriam facerent; eumque diem, quo malefacere non dabatur, cum mœrore transigebat. In summa, ita erant feri & acerbi in omnes, vt carnifices, homicidæ, nefarii delatores, malefici, & quiduis potius quam Christiani ab omnibus vocarentur. Quippe qui Scythas imitantes, rapuerint Eutychem subdiaconum, virum probè Ecclesiæ interuentem, quem primum scuticis vsque ad mortem curauerunt verberari, deinde ita moribundum in metallum mitti, & non in quoduis metallum, sed in id quod Phæno appellatur, in quod homicida cum condemnatur, non nisi ad paucissimos dies superesse potest: & quod immanius est, ne paucis quidem horis ad curationem vulnerum concessis, hominem statim in metallum deportarunt: prædicantes, si hoc fieret, omnes in metu futuros, & secum consociatum iri. Ceterum ille non longè auctus, cum imbecillior esset, quam vt ad metallum perducere posset, ex dolore vulnerum in itinere decessit. Et ita ille quidem cum gaudio mortuus est, possidens gloriam martyrij.

XXXIX.
ARIANO-
RVML
DELITAS.

Impij autem ne ita quidem rubore repressi sunt, habentes (sicut scriptum est) viscera sine misericordia: immò quiddam prorsus satanicum meditatio studio designarunt. Cum enim populi pro Eutychio precibus suis suppliciter intercederent; reiectis populorum precibus, quatuor pro eo bonos & ingenuos viros, & inter alios Hermiam lauantem pedes peregrinorum, abripi iusserunt: quos Dux multis plagis concisos in carcerem coniecit. Ibi Ariani Scythas crudeliores, postquã videre eos verberibus nondum eneatos, exoptulare cum Duce occipiunt, minati quoque sunt, se eunuchis scripturos quod non ad ipsorum arbitrium flagellaret. Quorum verbis ille conterritus, iterum homines flagellare incipit: ipsi autem qui verberabantur, non ignari cur vapularent, & per quos falsò delati essent, nihil aliud dicebant, nisi se ob veritatem flagellari: Non communicamus, dicentes, cum hæreticis: verberato, vt libet: Deus autem ob ista te iudi-

A iudicabit. Impij verò eos in carceribus periclitari morique cupiebant. Populus autem Dei, cognita opportunitate temporis; pro eis intercessit; atque ita, vt inde post dies septem plus minus liberati fuerint.

Eusebiani verò quasi eo ipso grauius habiti fuissent, alia crudeliora magisque nefaria moliti sunt facere; quæ quidem immani aliorum ingeniis videntur; ipsorum verò hæresi hostilia in Christum profitenti prorsus consentanea. Siquidem Christus nos admonet, vt pauperum memores essemus, & vendenda esse bona, & danda in eleemosynam: Esuriui (inquit) & dedistis mihi manducare, sitiui; & dedistis bibere: quod enim vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Isti autem, vt reverà Christo infesti, eius voluntati hac in parte obistere conati sunt. Cum enim à fratribus in egenos & viduas, quibus in Ecclesiis, quæ iam per Ducem in Arianorum potestatem concesserant, sedere non liceret, ac proinde in locis per clericos, in quorum tutela erant, assignatis versarentur, eleemosynas benignè conferri conspicerent: non ferentes hanc pietatem, miseros illos ferire ac verberibus insectari cœperunt: criminibus quoque in donatores eleemosynarum intentatis, illos apud Ducem eo nomine accusarunt, vtentes ad ea operâ cuiusdam militis.

Gratum id admodum fuit Sebastiano: nam apud Manichæos misericordia non est, & pro re hostili habetur pauperum commiseratio. Erat igitur noua exoptulatio, & tribunal primum ab ipsis excogitatum, vbi de beneficio reatus fieret, & miserator accusatione impeteretur: & is qui beneficium acceperat, vapulare. Malueruntque pauperem esurire, quam liberam aliis misericordiam permittere: & hoc quoque ab antiquis Iudæis ipsi noui Iudæi didicerant. Nam & illi cum vidissent, cæcum à natiuitate, visum recepisse, & eum qui multis temporibus paralyticus fuerat, sanatum esse: auctorem quidem beneficii Dominum nostrum vituperabant; beneficio autem illo affectos, vt transgressores condemnabant. Quis igitur non ad ista obstupuit? Quis non hanc hæresin eiusque assertores execratus est? Quis non cognouit Arianos belluis immaniores esse?

Atqui scelerati, id quod per ista sua facinora captabant, minimè affecti sunt, sed magis odium suum apud omnes intenderunt. Sperabāt enim vi & insidiis multos cogi posse, vt secum communicarent: sed res illis in contrarium cessit. Qui enim ista patientur, eas calamitates tamquam martyrium sustinebant, minimè prodentes aut inficiantes piam in Christum fidem. Extranei autem, qui ista spectabant, in quo numero etiam Ethnicis erant, Arianos, vt Antichristos & carnifices, execrabantur: est enim genus humanum amans pauperum, & pronum ad misericordiam; sed Eusebiani humanam mentem exuerant. Egeni porò, qui ita vapulabant, optassent forsitan vel à quouis beneficio accipere: verum id Eusebiani iudicium & Comitum imperio succincti, quibus libera potestas erat quem libet affligendi, nequaquam permittere voluerunt.

Quæ enim in presbyteros & diaconos fecerit, & quomodo ipsos sub Duce & Iudicibus in exilium egere, eorumque amicos militari manu extraxerunt, Duce Gorgonio plagis eos concidente, & quomodo omnium, quod summæ crudelitatis est, etiam iam mortuorum membra artusque per summam sæuitiam discerperint, non est vt verbis enunties: vincit immanitas omnem rationem eloquendi: quid enim tantum dixeris, vt rem ipsam elocutus videare? aut cuius primum mentionem facias, vt non inuenias primis secunda, secundis tertia, ac deinceps posteriora quæque efferatiora? omnes enim eorum conatus cæde & impietate redundant.] & paulò post, hos immaniores fuisse persecutoribus Ethnicis, apta inter eos facta collatione, declarat his verbis:

Ego enim à patribus audiui (& verum arbitror) cum persecutio esset nata sub Maximiano, Ethnicos homines, fratres nostros Christianos, cum quærentur, latebris abdidisse, eosque sæpè pecunia multatos, & carceri mancipatos fuisse, non ob aliud, quam quod profugientes ad se prodere nollent, eosque eadem fide qua se ipsos tuendos putarent, non veriti ob id sese periculis obicere. At nunc mirifici isti nouæ hæreseos inuentores, nulla æquè re vt insidiis clari, omnia in contrarium faciunt: ipsi enim vltro carnifices effecti, & occultatos rimantur, vt eos è latebris eruant; & occultatoribus insidias nectunt, æquè sibi inimicum & occultatum & occultatorem arbitantes: ita natura cruenti sunt, & homicidæ, & scelerum æmuli.] & paulò post:

Adhuc enim hæresis sæuit, eosque qui illam nondum cognitam habent, ad noxam

XL.

Mat. 19.
25.

ARIANI
PROHIBENT
ELEMOSY-
NAM.

XLV.

SEBASTIA-
NVS MANI-
CHÆVS.

XLII.

ARIANO-
RVML
IMMANI-
TATEM
OMNES EXE-
CRANTVR.

XLIII.

QVIV ARTA-
NI IN PRE-
SBYTEROS
ET DIACO-
NOS.

XLIV.

PERSECY-
TIO ARIA-
NORVM CE-
TERIS CRV-
DELIOK.

XLV.

BARCAB
MARTY-
RIVM.

^a Athanas.
Apolog. De
fuga sua.

XLVI.
QVID ARIA
NI TEMPO-
RE PENTE-
COSTES.

XLVII.
EPISCOPI
XVLES ET
EXTORRES.

XLVIII.
DRACON-
TIVS EPI-
SCOPVS.

^b Hieron. in
Vita S. Hila-
rionis.

circuit: quibus autem nocuit, iis nouam iniuriam meditatur. Ecce enim post noctur-
nam grassationem, malaque inde propagata, non intermittunt apud Casarem crimi-
nationem struere: neque id mirum, cum certi sint sese audiendos, modo impia affe-
rant. Agunt igitur, ut damnatio grauior exilio infligatur, & ad necem rapiantur, quot-
quot impiae haeresi non obtemperauerint: & certe nunc eo genere crudelitatis sauiunt.
Secundus igitur Pentapolitanus nomine tenus Episcopus, homo omnium mortalium
tetricus, eiusque in coniuratione socius Stephanus, non ignari se de quauis iniuria
ob haeresis gratiam excusari posse, Barcam quemdam presbyterum nacti, nomine qui-
dem Secundo similem, fide dissimillimum, ipsis non obtemperantem, calcibus obtri-
tum interfecerunt. Ille autem cum occideretur, Sanctum imitatus, ita locutus est:
Nemo me apud Iudicem vindicet: habeo vindicem Dominum Iesum, pro cuius no-
mine ista patior. Illi contra hominis ita loquentis nihil quidquam miseri sunt, neque
diei ullam reuerentiam habuere, cum in ipsa Pentecoste hominem calcitrando eliderent.
O nouam haeresin, sceleribus & impietatibus diabolū totum, quantus est, induentem!]
hæc Athanasius, post alias illatas Paschatis temporibus clades, paucis attingens res Pen-
tecostes festo gestas: quarum aliis in locis vberiore prosequitur narrationem sic ait:
Grauia quidem ista, grauiora tamen quæ postmodum commissa sunt. In hebdo-
made siquidem post sacram Pentecosten, populus, completis ieiuniis, ad orandum ad
cœmeterium abiit, eò quod abhorrerent à communione Georgij. Quod cum homo
omnibus modis sceleratissimus intellexisset, Ducem copiarum Sebastianum, secta Ma-
nichæum, ad vim & ad arma instigat. Igitur ille militari manu, infestis telis, cum alij
gladios strictos, alij arcus gestarent, impetum in populum facit, rarosque illic oratores
deprehendens (nam plerique, ut erat diei tempus, discesserant) talia designauit, qualia
par erat eum designare, qui istiusmodi hominibus aurem præbuisset. Virgines enim
ignibus flammantis rogi admotas adigebat ad confessionem Arianæ religionis: ibi
cum eas inuictas cerneret, corpora nudat, atque ita in faciem cædit, ut vix longo post
tempore à suis potuerint agnosci. Viros autem quadraginta comprehensos noua ra-
tione lacerauit: virgis enim palmeis aculeos suos adhuc retinentibus ita terga eorum
ceciderit, ut alij sæpius à Medicis ob tenacius inhaerentes aculeos frustra curati, alij, cura-
tionem non ferentes, mortem oppetierint. Ceteros deinde omnes, quotquot com-
prehenderant, in eam partem Ægypti, quæ magna Oasis appellatur, relegarunt. Cor-
pora autem defunctorum initio ne suis quidem dari voluerunt, eaque pro libidine sui
consilij insepulta clanculum habuerunt, quod putarent suam crudelitatem posse la-
tere. Qua in re records illi magno errore mentis tenebantur: necessarij enim amici
que interfectorum, de confessione quidem suorum læti, sed mœsti admodum de sub-
ductis corporibus, nec tacentes facti immanitatem, causam dedere, ut scelerum tra-
gœdiæ semper in maius diuulgarentur.

Illi autem ex Ægypto & Africa hos Episcopos ad fugam exiliumque compulerunt,
Ammonium, Muim, Caium, Philonem, Hermem, Pliniū, Psenosyrin, Palemonem,
Agathonem, Anaganphon, Marcum, Ammonium, & alterum eiusdem nominis
Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum, presbyteros verò Hieracem &
Dioscorum, quos tanta acerbitate raptauerūt, ut quidam in via, quidam in exilio mor-
tem oppetierint, actis in fugam pluribus quam triginta Episcopis: siquidem illis stu-
dium fuit, secundum Achab, quoquo modo, si fieri posset, veritatem è medio tollere.]

Quod ad Dracontium Episcopum spectat; hunc illum esse putamus eius nominis
virum, quem ex Monacho diu renuentem, ipse Athanasius adegit tamen, ut Episcopa-
tus onus susciperet: est verò mentio apud S. Hieronymum de eodem Dracontio Epi-
scopo exulante, atque Philone collega, quos S. Hilarion, cum petiit Ægyptum, inuifit:
ait enim, cum ait de eius aduentu in Ægyptum: Quinto igitur die Hilarion venit
Pelusium; visitatisque fratribus qui in vicina eremo erant, & in loco, qui dicitur
Lychnos, morabantur, perrexit post triduum ad castrum Theaubathum, ut vide-
ret Dracontium Episcopum & confessorem, qui ibi exulabat: quo incredibili-
ter consolato tanti viri presentia, post aliud triduum multo Babylonem labore per-
uenit, ut videret Philonem Episcopum & ipsum confessorem. Constantius enim
Rex Arianorum fauens haeresi, vtrumque in ea loca deportauerat.] hæc de S. Hilario-
ne Hieronymus; ex cuius testificatione & illud proditur, inuifisse ipsum Christo con-
fessores

XLIX.
HILARIO-
NIS ACTAS
ET PROFES-
SIO.

L.
^a Athanas.
ad Solitar.
TRADITAE
ECCLESIAE
ARIANIS.

LII.

CERRICI
ECCLESIAE
CATHOLI-
CAE VNDI-
QVE PVLSA.

*Scuricula,

EPISCOPI
RELEGATI

LII.
DIRA PER-
SECVTIO.

A fessores anno qui sequitur Antonij obitum, qui contigit post sequentem annum.
Poste eiusdem quoque Auctoris assertionem compertum habetur, tempore mortis
ipius Antonij eundem Hilarionem fuisse annorū ætatis sexaginta quinque: qui cum
puer inuifisset olim Antonium annos quindecim natus, largitus sua bona pauperibus,
monasticam vitam arripuit, quando desertum à Maiuma Nauale Gazæ septem mil-
liaribus distans petiit, vbi magna mira que operatus non Palæstinis tantum innotuit,
sed toti pænè orbi conspicuus factus fuit; cuius ad monasticam perfectionem profes-
sus, & præclaras ob eo virtutes & miracula edita, idem Auctor pluribus persecutus est.
Sed iam ad cladem Orthodoxorum Ægypti Episcoporum reuertamur, & quæ sin-
gulis Episcopis exilibus loca singula fuerint præscripta, eodem auctore Athanasio re-
censeamus, ac primum quæ his præmittit ita scribens: Ecce enim nunc denuò
Alexandriæ, & in Ægypto, & per vniuersam Libyam Constantius Imperator Ecclesias
turbauit, & propalàm edixit, ut Catholica Ecclesiæ, eiectione pæ religionis Episcopis,
in vniuersum hominibus Arianæ opinionis tradantur. Hoc dux exercitus facere ince-
pit; ac iam inde Episcopi, presbyterique & monachi ferro vincti, plagis vsque ad mor-
tem cæsi, aliò atque aliò transmittuntur: omniaque in singulis locis tumultibus agi-
tantur: Ægyptus & vniuersa Libya in periculum venit, populis rerum iniquitatem
indignè ferentibus, cum ante oculos suos videant Antichristo viam parari, sua sibi eri-
pi, eaque hæreticis dari. Quando igitur vniuersam audita est tanta iniquitas? Quando
tale malum vel in persecutione visum fuit? Ethnici erant qui prius persequebantur,
sed tamen in Ecclesias idola non inferebant. Zenobia Iudæa erat, & protectrix Pauli
Samosatani, sed tamen ecclesias Iudæis in synagogas non tradidit. Nouum istud
odium est, neque simplex persecutio, sed immanitas quædam omni persecutione ple-
na, proœmiumque & præparatio Antichristi. Esto, contra Athanasium aliosque Epi-
scopos quos in exilium misere, comminisci potuerunt criminum causas, sed nihil illa
ad hoc nouum genus malorum. Quid criminis confingere possunt contra vniuersam
Ægyptum, Libyam, & Pentapolim? Non enim in singulos insidias moliti sunt, ut
mentiendi occasionem haberent, sed simul omnes adorti sunt: vnde fit, ut, si quid sin-
gere auserint, falsi statim mendacesque appareant.

Excæcauit eorum animos malitia eo ipso, quod simpliciter postularunt, omnes Epi-
scopos sine exceptione submoueri, ut clarum facerent, se contra Athanasium cete-
rosque Episcopos quos in exilium misere, non alia de causa, quam ob impiam hære-
sin, falsum crimen confixisse. Res enim non amplius latet, sed iam omnibus comper-
tissima est, eo quod & Athanasium è ciuitate eiici, & Arianis Ecclesiam tradi iusserit:
adeò ut iam presbyteri & diaconi, qui cum Athanasio à Petro vsque Alexandrino &
Alexandro in clero & Ecclesia fuere, profligentur; & hominibus certè Arianis, neque
illis nouitiis, sed veteranis, ac iam olim cum Ario ab Alexandro Episcopo damnatis,
Ecclesiæ donentur. Ita in Superiore Libya Secundus, in Alexandria Euzois ille Cha-
nanæus, Iulius, Ammon, Marcus, Irenæus Zosimus, Serapion, cognomento Scurri-
culas*, in Libya verò Sisinnius cum iuuenibus eiusdem secū hæreticos cultoribus Ec-
clesias accipiunt. Sebastianus verò exercituum Dux singulorum locorum præpositis &
militaribus Præfectis in eam sententiam litteras misit, ut veros Episcopos persequeren-
tur, & pro illis suffragatores hæreticos in Ecclesiam introducerent. Nihil horum omni-
sum: relegarunt enim Episcopos qui in clero consenserunt, & per multos annos in
Episcopatu versati fuere, ex quibus Ammonium in Superiorem Oasin, Muim, Pseno-
syrin, Illammona, Plenum, Marcum, Athenodorum in Ammoniacam in exilium mi-
serunt, nihil aliud captantes, quam ut in desertis solisque locis oberrando perirent.

Nihil eorum, qui aduersa valetudine laborabant, miseri; adeò ut iter ægrè ob im-
becillitatem ferentes, lecticis asportati sint, à tergo ob morbum funeralibus instrumen-
tis subsecuti iussis: certè vnus ex eo numero extinctus est, cuius ne cadauer quidem ad
suos referri permiserunt. Atque hinc est, quod Dracontium Episcopum in solitudi-
nem eam, quæ circa Clyma est, retruserint, Philonem Babylonem, Adelphium in
Psinabla Thebaidis, Hieracem autem & Dioscorum presbyteros in Soinem; Ammo-
nium item, Agatham, Agathodæmonem, Apollonium, Eulogium, Apollo, Paph-
nutium, Caium, Flauium veteres Episcopos profugos fecere: & hos quidem in lapidi-
cinis manciparunt: illos ad necem persecuti sunt, multosque laicos numero quadra-
ginta

ginta spoliauerunt: virgines autem, quas antea flammis admouerant, & ita palmarum flagellis verberauerant, vt quinto die alix perirent, alix sub chirurgorum manibus obstimulos palmarum corporibus impactos, grauiore morte dolores paterentur, e suis finibus eiecerunt: & quod grauius apud omnes qui mente valent, sed tamen (quod proprium est impiorum) cum vapulantes feminæ inter verbera Christum inuocarent, illi pro maiori contumelia dentibus suis in eas stridebant: Quinimodò ne corpora quidem occisorum suis ad sepulturam concessere, sed locis occultis abdiderunt, vt laterent scilicet ipsorum homicidia: verum ea minime latuerunt; vniuersa enim ciuitas hanc crudelitatem vidit; omnesque eos vt carnifices, vt maleficos, vt latrones auerfati sunt: quippe qui & monasteria euerterint, & ignes iniecerint ad Monachos comburendos, domosque diriperint, & deposita ab Episcopis in ædibus ingenuorum hominum irruentes deprædatis sint & interuerterint, viduasque calcibus obtriuierint, B eleemosynis obstiterint: istiusmodi sunt scelera Arianorum.

QVID IN MONASTERIA ET MONACHOS.

LIII. QVALESEPISCOPI SVBRECTI MARTYRIBUS ET CONFESSORIBUS.

Quid autem pro impia sua hæresi conentur, quis, quæso, vel audiendo non exhorrescat? qui tot & tam graues ætate Episcopos relegarunt, & in illorum locum iuuenes libidinosos, Ethnicos, ne catechismo quidem imbutos (ea spe, quasi res statim confici posset) necnon & bigamos, & de maximis criminibus male audientes, opum gratia & potentia commendatione, modò aurum darent, veluti emptores, e foro ad Episcopatus misere. At iam inde grauior calamitas populum pressit: qui cum auerfarentur mercenarios istos ab Arianis quidem pro Episcopis submissos, sed tamen publicè pro alienis habitos; flagellis miserè à Duce, bonis Filco addictis, concidebantur. Quod admodum libenter faciebat homo Manichæus, nempe Sebastianus dux, eo animo, ne illi suos Episcopos reposcerent, & quos auerfabantur, reciperent, homines nimirum C ea agentes, quæ prius inter idola sua luserant. Quis hæc videns vel audiens, quis item considerans ferocitatem impiorum & tantam iniustitiam, modò ipse iustus sit, non ingemiscat? in locis enim infidelium suspirant iusti.

LIV. IVSTA IN CONSTANTIVM INVECTIVA.

Dan. 7.

b Epiph. h. 72. IN CAPPADOCIA EPISCOPI RELEGATI.

Quis igitur, cum ista fiant, & cum impietas tantam impudèciam sibi vendicer, ausit iam inde Constantium hominem Christianum appellare, ac non potius Antichristi imaginem esse? Quid enim ex notis Antichristi huic deest? aut quid est, cur non omnibus modis Constantius Antichristus, & vicissim Antichristus Constantius habeatur? Nonne in magna ecclesia, in Cæsareo victimas contra Christum, & blasphemias, veluti ex præcepto eius, Arianis & Ethnici fecere? Nonne visio Danielis istiusmodi notis Antichristum significat? nimirum quòd bellum gesturus cum sanctis sit, & quòd inualefceret contra eos, &c.] Quod item spectat ad Episcopos à Constantio in exilium missos; Epiphanius b auctor est, quamplures eorum in Cappadociam fuisse relegatos, nempe Eulogium, Adelphium, Alexandrum, Ammonium, Arpocratonem, Isaac, Ildorum, Annubionem, Pitimum, Euphrationem, & Aaronem, quorum superius mentio facta est; hosque Diocæsaream amandatos, conuentos esse à Marcelli discipulis, idem ait, sed ab eis vt suspectos non fuisse susceptos.

LV. Marcellin. de Schismate Vrsicini. THEODORVS EPISC. OXYRINCHI ARIANVS.

Marcellinus presbyter * in libello de Schismate Vrsicini, consentientia his, quæ ab Athanasio scripta sunt de populis non recipientibus ordinatos ab Arianis, hæc narrat de Theodoro Episcopo Oxyrinchi illustris in Ægypto ciuitatis, qui ab Arianis pellectus atque seductus e Catholica Ecclesiæ castris defecit ad ipsos Arianos, adhærensque Georgio, fidem Orthodoxam abiurans, & sacerdotium execratus quod acceperat in Ecclesia Catholica, se laicum professus, petiit ab eodem sacrilego Georgio ordinari, & sic in Ecclesia Episcopus ministrare. Huius verò communionem cum plebs vehementer detestaretur, Athanasium delitescentem conueniens, ab eo petiit Heraclidem virum sanctissimum ordinari sibi Episcopum, cuius ipsa doctrinam confectaretur & mores: cum Theodorus ille nequam, sumptis secum militibus lanceariis, in populum in ecclesia existentem barbarico impetu grassatus est, vbi magna fuit facta Fidelium cædes, & virginum pudor contaminatus, altare profanatum, quando & Heraclidem ipsum contumeliis affectum aliò transtulit: at de ipso Heraclide rursus inferiis. Sed hæc pluribus Marcellinus.

LVI. MACHETA ET DIDYMVS ARIANI.

Meminit & Lucifer Calaritanus d de duobus presbyteris Ecclesiæ Alexandrinæ, qui ab Athanasio & fide Catholica deficientes Georgio adhæserunt, cum hæc in Constantium ait: Non enim apud Alexandriam Machetam & Didymum ex presbyteris

A teris execraris, qui noscuntur ex Christianis facti Ariani: sed auerfari scilicet quos cognoscis stare nobiscum. Aut si non ita est, cur nunc non execraris Didymum & Macheram, quos antea execrabaris? nisi quia tunc à te fuissent execrabiles habiti, quia essent adhuc scilicet Christiani: nunc verò sint tibi charissimi, quia videlicet esse cœperunt, vt tu, apostata, blasphemus.] ita ipse.

At qui profecuti sumus Athanasium in eremum fugientem: cum eodem ibidem commorante versetur oratio. Superstes adhuc erat Magnus Antonius, quem saltem inuissis, si manere apud eum diu non licuit, mihi facile persuadeo. Porro ad euitandos curiosissimè indagantes eum Arianos, perinde ac venaticos canes, occultiores latebras ipsum quassisse oportuit: vbi vsque ad Constantij obitum commoratus, haud otiosus vitam transegit: ibi enim complura conscripsit, quæ ad roborandos in fide Catholicos, & lapsos erigendos, magnopere conducerent: quibus insuper ipse Arianos, & eorum fautorem Imperatorem, atque Praefectos impietatem excolentes, magnopere exagitarer. Tunc enim luculentam illam epistolam lucubrauit ad omnes in eremo solitariam vitam agentes. Nam quòd non liceret singulos inuisere, coramque (vt in optatis erat) cum omnibus sermone habere; voluit ea nobili scriptione cunctis præstò esse, eisdemque ne ex aduersariorum calumniis quauis posset pulsare tentatio, de cunctis quæ ab Arianis aduersus Ecclesiam Alexandrinam gesta essent, reddere certiores, cum id complures ex ipsis magnopere expetissent. Quamquidem hoc ipso anno ab eodem scriptam esse, ex eo facile potest intelligi, dum apparet res gestas vsque ad præsentem annum oratione profecutum fuisse; quæ autem post hæc acciderunt, minime attigisse.

LVII. ATHANASII LATEBRÆ IN EREMO PROFICVAR

ATHANASII SCRIPSIT ADSOLITARIOS.

C Tunc etiam cum durissimum nuntium accepisset de his quæ dicarè Deo virgines passæ essent, acerbissimos casus iugiter lacrymis profecutus, eas cõsolaturus, litteras ad ipsas scripsit: verum illæ non extant, sed tantum ex eis breue fragmentum, quod Theodoretus recitat, cum ait a: Idem Athanasius ad virgines illas, quæ acerbos cruciatos illos pertulissent, orationes, quibus eas consolaretur, scripsit, in quibus quidem inseruit ista: Ob hanc causam nulla vestrum in mœstitia sit. Quamuis isti impij vobis inuideant sepulturam, & funera ducere prohibeant (nam hæcenus quidem Arianæ tragœdiæ exitus) & portas ocludant, & prope monumenta tamquam laruæ assideant obseruantes ne mortuorum quisquam tumultu condatur, &c.] hæc ibi.

LVIII. ATHANASIIVS SCRIPSITVS CONSOLATVS EST VIRGINES. Theod. lib. 2. cap. 14.

Quòd insuper accepisset, Arianos ignauia & socordia nomine fugam suam infamare penes populum non desinere, calumniatis scilicet, quòd malæ causæ diffusus, maleque sibi conscius solum vertisset, nec ea ex parte optimi pastoris numeros explefset, cuius muneris est animam suam pro quibus ponere; sed mercenarij, cuius est sibi potius quam omnibus consulere: Athanasius ipse tunc ad hos redarguendos, qui, quòd optassent illum occidere, ad eum agrè ferrent iam fuga lapsum, & e manibus ipsorum ereptum, egregium planè commentarium tum elaborauit, quo texuit Apologiam de fuga sua, in cuius hæc habet exordio: Audio, Leontium Antiochenum, & Narcissum Nereopolitanum, & Georgium Laodicensem, reliquosque cum ipsis Arianos multa de me obgannire, & crimen timiditatis opprobare, quòd, cum ab iis ad necem quærerer, non me ipsis in deditonem obtulerim, &c:] Plura etiam inculcat, quibus cum illorum in persequendo furorem, vesanamque rabiem ex crudelibus factis testatam reddidit, tum ad sui defensionem oracula diuina adduxit in medium, quibus & ipsorum petulantia retunderetur, atque sua fuga, ab eorumdem calumniis vindicata, laudabilis haberetur. Certè quidem ab aliis, tum præsertim à S. Augustino, vt commendabilis, adducitur in exemplum eiusmodi Athanasij fuga, cum ait b: Fugit Apostolus, cum à persecutore proprie ipse quæreretur, aliis vtique necessitatem similem non habentibus, à quibus illic ministerium ablit vt desereretur Ecclesia: sicut fugit sanctus Athanasius Alexandrinus Episcopus, cum eum specialiter apprehendere Constantius cuperet Imperator; nequaquam à ceteris ministris deserta plebe Catholica, quæ in Alexandria commanebat.] hæc ipse.

LIX. ATHANASIIVS SCRIPSIT APOLOGIA DE FUGA SV A.

b Aug. ad Haereticos. ep. 180.

Quòd autem Ariani, & in primis (vt vidimus) ipse Constantius Imperator, quòd sua ipsorum facta aliquo prætextu iustitiæ obuclarent, maledicta in Athanasium, vt in impostorem & hominem omnium scelestissimum iactarent, immò & plura in eum etiam scriptis spargerent, quibus simpliciores fidem adhibentes, possent in ipsum

LX. ATHANASIIVS SCRIPSIT APOLOGIA AD CONSTANTIVM.

A Athanasium facile commoueri: necessarium eidem Athanasio visum est, ad eundem Imperatorem Constantium scribere Apologiam; quem potius optasset, si licuisset, presentem conuenire, & coram dicere causam suam: iam enim ad illum profecturus (vt vidimus) statim post fugam in eremum, iter aggressus erat, sed non licuit ex causis superius enarratis. Ea igitur scripta Apologia, in illa omnes calumnias quas in ipsum Ariani obiecerant, per singulas, eadem confutando, recenset.

LXI.
CALVARNIAE
IN ATHANA
SIVM CON
GESTA.

B Erant enim istae, quarum diuersis in locis pro rerum tractandarum occasione superius mentio facta est, Tyriae illae calumniae, à tot Conciliis, nempe Alexandrino, Romano, & Sardicensi discussae pariter & excussae: his additum, ad exasperandum Constantij animum, figmentum illud, nimirum quod Athanasius agens in Occidente, Constantem Imperatorem aduersus Constantium concitasset: sed haud huic inferius fuit illud ab iisdem Ariani in eundem excogitatum commentum, quod, cum esset Alexandriae, litteras scripserat ad Magnentium tyrannum, quibus eum aduersus eundem Constantium prouocasset. Contemptus insuper eiusdem Imperatoris fuit Athanasius ab iisdem insimulatus, quod basilica ab eo Alexandriae erecta, ad sacra, ipso infcio, usus esset. Verum ceteris recentior illa fuit in eum illata calumnia, quod vocatus à Constantio, ad eum accedere contempsisset. Diffamabantur haec ore Ariano- rum; quae fidem inuenisse apud Imperatorem, ab aliis, quibus parum Athanasius perspectus erat, facile credebantur. Sed quam veteratorie atque calumniose istae ab illis fuerint adiuuentae fallaciae, & huiusmodi coagmentata mendacia, dicta Apologia ad Constantium scripta ipsemet Athanasius apertissima luce demonstrat, quibus planè permoueri potuisset Constantij animus, nisi obduratae perfidiae & obstinatae impietatis arctis vinculis alligatus, & insolubilibus pæne nodis obstrictus fuisset.

LXII.
MAGIAE A
THANASIVS
ACCUSATVS
a Sozom. li. 4.
cap. 5.

C Sed ad haec insuper, tam Arianorum quam Gentilium assertionem, ea de Athanasio erat vulgata calumnia, quod magus esset, atque augurandi calleret scientiam, quod & ex Ammiano superius dictum est: vnde verò emerferit eiusmodi falsae famae occasio, Sozomenus narrat, ac primum haec ait: Iraque his rebus & aliis permultis, quae simili- ter ab eo praesignabantur, ex Gentilibus aduersariis suis & Ariani in crimen falsò vo- catus est, quod eas per praestigias magicas conficeret. Nam fama est, quodam tempore, cum per plateas ciuitatis incederet, forte fortuna coruum versus eum volitantem cro- citasse, turbamque Gentilium casu astantem, eum tamquam praestigiatorem irrisisse, atque adeò ab illo postulasse, vt, quid dixisset coruus, ipsis memoraret: illum autem leniter subridentem respondiisse, Cras: quod Latino sermone diem proximè sequen- tem significat. Quare cum istam vocem emisisset, obnuntiat vobis, diem crastinum D peracerbum vobis futurum: praemonstrat enim vobis mandato Imperatoris prohibi- tum fore, ne vestrum diem festum, qui proximè sequitur, celebretis. Quae Athanasij praedictio, licet ipsis videretur ridicula, vera tamen extitit. Nam die crastino litterae Imperatoris sunt magistratibus ciuitatis redditae, quae iubebant ne Gentilibus amplius potestas permitteretur vel ad sana sua accedendi, vel consueros ritus & conuentus ce- lebrandi. Itaque festus dies, qui tum fortè incidit, usque Gentilibus venerandus atque magnificus, sublatus est. Verum quod Athanasius dono prophetiae imbutus fuerit, ista quidem dixisse sat est.] hucusque Sozomenus.

LXIII.
b Prom. 28.
ATHANASII
INTENTIO.

E Qui igitur ab Ethnicis Athanasius deridebatur, voluit ea occasione ipsos Ethnicos eo modo illusisse, iuxta illud Prouerbiorum: Responde stulto secundum stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.] vt qui ab eis de augurio stultè admodum rogare- tur, diuinum cõsiliu aduersus ipsos paratum ac breuiter affuturum, diuinitus cog- nitum patefecerit. Cetera autem quae ibidem habet Sozomenus de latebris Athanasij in cisterna, ea postea contigerunt, sicut & cum nauigio fugam arripuit: alio namque tempore illa accidisse dicemus. Ceterum de exagitatis Aegyptiis Gentilibus à Con- stantio Imp. est mentio in litteris Iuliani Apostatae datis postea ad eisdem Alexandri- nos. Sed ad Athanasium latitantem in eremo redeamus.

LXIV.
c Athanas.
Apolog. 2.
ATHANASII
APOLOGIA
SECVNDA.

Eodem quoque latebrarum ipsius tempore, sed vltimo fermè eius articulo, nempe post biennium, soluto iam Liberio ab exilij poena, idem Athanasius prolixiorum pro se scripsit Apologiam, quam secundam vocant, eandemque cunctis perspicuam & com- munem omnibus. Hisce Athanasius latitans aduersus impios Arianos pugnavit ar- mis; quibus illi confossi iaculis, maiori odio in eum accensi, vbi nam gentium lateret, per-

A peruestigare sollicitius conati sunt: sed frustra quaesierunt, quem Dominus, secundum illud Psalmographi, absconderat in abscondito faciei suae & conturbatione homi- num. at de his inferius. Antequam autem Athanasius latebris illis abstrusioribus con- foueretur, à magno illo Serapione Thmucos Episcopo aequè exule fidei causa accepit litteras, quibus rogabatur scribere quae passus esset ab Ariani, deque Ariana haeresi, & auctore Ario, ac denique de ipsius interitu, quo sine diem clausisset extremum, ex- poscebat. haec ille non sui causa, vt pote qui omnia satis perspecta haberet, sed aliorum titubantium in fide fratrum, vt rerum veritate percognita, confirmarentur. Sed quod primum loco petebatur, Athanasius iam praestiterat (vt ait) in epistola illa ad Monachos scripta: quod reliquum erat, spectans ad infamem obitum Arij, reddita ad eum epi- stola rei gestae narrationem conscripsit: quae autem ab eodem Athanasio ad eundem B Serapionem exulem ex eremo aduersus impugnantem diuinitatem Spiritus sancti scri- pta fuerint, suo loco ac tempore dicturi sumus.

Psal. 130.

At qui Athanasij tuendae innocentiae causa Episcopi iam antea proscripti fuerant, qui inquam ne in illum lateat Ariani sententiae subscriberent, in exilium ex Medio- lanensi conciliabulo in diuersa loca fuerant deportati, quantumlibet inter hostes, ta- men non desiere eiusdem Athanasij innocentiam praedicare, atque, cum liceret, etiam litteris contestari: quod inter primos egregiè praestitit Lucifer Episcopus Calaritanus. Hic enim, cum exul ageret, pro Athanasio in primis aduersus Constantium duos li- bros conscripsit, tertium autem eundem de non communicando cum haereticis, rur- sus alterum de Regibus apostaticis. Quas quidem suas lucubrations Lucifer nequa- quam apud se retinuit edendas post mortem Imperatoris, quem vehementer iisdem C exagitasset, sed certo homini dedit, qui eas ipsi deferret Imperatori. Accepit illas Con- stantius; & cum videret se ex eis grauiter contumeliis perstringi, Florentio Magi- stro officiorum illas dedit ad Luciferum perferendas, quod, si reuera ab ipso fuissent scriptae, cognosceret. Florentius igitur iis acceptis, atque ad eum missis, haec illis litteras alligauit:

LXV.
EXVLVM EPI
SCOPO RVM
CONSTAN
TIA IN DE
FENDENDO
ATHANASIO

Domino benignissimo Lucifero Florentius.

Beneat apud
Lucif. in fine.

Nomine tuo codicem quidam Domino & Augusto nostro obtulit. Hunc ad san- ctitatem tuam perferri mandauit: & cognoscere desiderat, si idem codex à te destina- tus sit. Id ergo quod in fide veri est, perscribere debebis, & codicem remittere, vt pos- sit Aeternitati eius denud offerri.] His acceptis Lucifer à Florentio litteris, magna ani- mi constantia haec ad eundem rescripsit:

LXVI.
FLORENTII
EPIST. AD
LVCIFERVM
EPISCOPV M

D Florentio Magistro officiorum Lucifer Episcopus.

Codicis perlatores, quem memorat honorificentia tua nomine meo adiisse Impe- ratorem, à mea fuisse destinatum mediocritate, ipsum quoque codicem, vt es admo- nere dignatus, sollicitè inspectum, atque Bonoso in rebus agenti perferendum tradi- tum; his informanda fuit religiosa prudentia tua, fili charissime. Iam tuae erit genero- sitatis, agnitum à me sine vlla cunctatione defendere. Nos etenim, propitio Deo, con- tra ea quae in nostram parantur necem, stare laetos, cum causas, cur tali scripserim modo, discutere coeperit, inueniet.] haec Lucifer.

LXVII.
LVCIFER
EPISCOPO AD
FLOREN
TIVM.

Quid autem his acceptis Constantius fecerit, haud liquet: scimus tamen hominem fuisse saeuissimum, Imperiumque suum ipso eius ingressu multis propinquorum & alio- rum (quod dictum est) caedibus cruentasse, & quod pluribus Ammianus testatur, saepe in domesticos dira caede sauisse: sed nihilominus affectasse ipsum interdum patientiam philosophicam, ex iis quae de eo scribit S. Gregorius Nazianzenus facile colligi potest: Ipsum enim cuidam ex suis prouocanti ad iracundiam & vindictam, atque dicenti: Quid ape mitius ac lenius? nequaquam tamen illa fauis eximentibus parcat: respon- dit: Non ignoras, vir optime, ne api quidem stimulum securum esse? Ferit enim, sed ipsa quoque, mox perit.] Ceterum aduersus reprehensorem suum ex postulasse Constan- tium, illis lectis libris, ipse Lucifer eo cõmentario, quem postea in eundem ingeminas scripsit, De non parcendo in Deum delinquentibus, demonstrat ipsius exordio, cum ait: Superatum te, Imperator, à Dei seruis ex omni cum conspexisses parte, dixisti, pas- sum te, ac pati contra monita Scripturarum contumeliam. Dicis, nos insolentes exti- tisse circa te, quem honorari decuerit. Si quisquam Dei cultorum pepercit apostatis, sint vera quae dicis de nobis, &c.] Porro grauioribus eum illo libro exagitat inuectiuis. Rursum

LXVIII.
CONSTAN
TIVS APE
CTAY PA
TIENTIAM.
c Greg. Naz.
in carm. De
iracundia.

LXXIX.
LUCIFERI
INFRACTVS
VIGOR.

Rursum verò idem Lucifer, quòd autumaret Constantium atque ministros eius in necem suam conspiraturos, alium addidit commentarium, cuius est titulus & argumentum, Moriendum pro Filio Dei: sed hos postea scriptos esse constat, nempe post conciliabulum Sirmianum, & Constantinopolitanum, in quo Eudoxius, cuius mentionem habet, suffectus est in locum Macedonij. Videas hominem maiore semper animi libertate atque constantia insurgere in Constantium, quòd ex hac vna vel altera eiusdem voluminis scripta sententia (vt innumeras alias prætereamus) datur inspicere, cum ipsum Imperatorem hisce verbis compellat:

Lucifer lib.
Moriendum pro
Filio Dei.
LXX.
LUCIFERI
IN IMPERA
TOREM DI
CENDILI
BERTAS.

Maçtasti quamplurimos in Alexandria, laniasti certos toto in orbe, dispersisti resistentes tibi variis in locis: sed hi omnes (quod tu audire minimè vis) Martyres sunt: illos omnes beatissimos tuo maçtatos gladio; in paradiso esse quidem credimus. Crede mihi, quòd à te statuerimus interfici: quia & melius esse viderimus, in omnia æua Deum habere amatorem, quam tecum Iudas Scarioth Iudæorum imitatore puniri. Hinc est denique, Constanti, quòd frendores colubri per te illatos non timentes, subire parati sumus omne exitium: numquam nos consiliorum nostrorum pœnitere potest, si per te maçtati, qui adhuc tuis crudelibus restitisse videmur manibus, fuerimus. Mors etenim, quam nobis tu minitaris inferre, omnibus est parata. Tantam verò beatitudinem, quantam sancti sunt Martyres adepti, nemo (vt videmus) est consecutus, nisi hi qui mortem propter vnicum Dei Filium moriundo vicerunt. Dicat Deus homines torques, interficis, exterminas: & cur hæc geras, causas odiorum reddere non vales. quia tu erras, etiam nobis irasceris, cur veram teneamus viam: & cum nostra salubri admonitione corrigere te possis; errores tuos insuper crudelibus factis coaceruas, dicat Deus mentes, euisceratis corporibus, extorquens eorum, qui statuerimus Deo fidem vsque ad extrema vitæ seruare curricula.] & post multa id genus, sic rursum in eundem Constantium Imperatorem:

LXXI.
IVSTA IN
VECTIVA
LUCIFERI
IN CON
STANTIVM.

Indignè fers (inquit) Arii vermis, cur defendamus, quòd claritas, potestas, magnitudo, æternitas, diuinitas vna sit Patris & vnici eius Filij. Non esse nouum quod nos Legati asseuerabamus in tuo Palatio, & confirmando non desumus semper sic fuisse & esse creditum à Christianis, sicuti apud Nicæam contra hæresin tuam Arianam & omnes errores videtur esse sacra fides conscripta: si tandem oculos serpentis moribus confoslos cordis tui aperias, inuenies quod hanc habet, hanc defendit Ecclesia fidem, quam sibi traditam cognoscit per beatos Apostolos. Omnes memento peragrarè si posses gentes; inuenisses, stolidissime Imperator, vbique Christianos, sicuti nos, credere; in hac defensione nostra perstantes, pro Dei Filio, vt nos, mori cupere. At tua nouella prædicatio & recens religio sub prætextu fidei blasphemia, in perniciem salutis tuæ per te prolata non solum adhuc limitem Romanum peragrarè non valui, & vtiq; te satis agente, sed & vbi radices figere tentauerat, aruit, recedentibus scilicet omnibus Dei famulis à te, atque paucis tuis, quos lolium esse super frumentum seminatos Dominus prædixerit, tecum manentibus.] hæc ipse. Ex quibus videas, quantumlibet Ariani fauore Constantij, & ipse Constantium omni Arianorum conatu totum Christianum orbem miscuerint, vt Arianam hæresin, fide explosa Catholica, in Ecclesia seminarent; haud tamen voti compotes factos esse, sed euasisse eorum segetes (sicut in Psalmis^b est) tamquam fœnum tectorum, quod priusquam euellatur, exaruit: de quo non implebit manum suam qui metet, neque sinum suum qui manipulos colliget.

^bPsalm. 128.

LXXII.

Sed & quòd idem Lucifer omnibus suis scriptis ageret Athanasij causam, cuius studio exilium prætulit gratiæ Imperatoris, res ab eo in Alexandrinos crudeliter atque tyrannicè gestas reuocat in mentem, hæc dicens: Recordate, Constanti, de scelerum tuorum memoria recenti, quam tibi in ciuitate Alexandrinorum inuissisti: quantos per abrupta vna tincta subscriptionis tuæ deiecerit, quantos gladio demeti fecerit, quantos fame sitiq; exedi, vel carceribus necari, quantos intercepto effecerit spiritum strangulari: & tamen his omnibus crudelitatibus in sanctos Martyres, quos tuus interfecit gladiatorius animus, cum faueris in nos, crudelius fauis, dum retines gladium, dum das operam, ne in remedium velocius exitus succurrat mortis. Dilacerari toto corpore vtiq; nos patimur, probantes nihil magis congruere sapientium grauitati atque constantiæ, quam nullis terroribus de proposito atque sapientia depelli, sed esse

Lucif. lib.
Moriendum
pro Dei Filio.
LUCIFER EX
PROBRAT
CONSTAN
TIO SCELE
RA ARIA
NORVM.

vti-

A vtilissimum pro Deo cruciari, & mori non posse Deo mancipatos, nec per tua vincit tormenta; sed te magis prosterni, atque deduci in nihilum.] in hunc modum ipse, in his totus ea scriptione versatus.

Verum ex his quæ eodem libro inferius de Eudoxio ait ab eo suffecto in locum Macedonij in sedem Constantinopolitanam, post biennium Commentarium illum fuisse scriptum apparet, ac proinde quæ nuper dicit ab ipso facta esse suo rescripto in Ecclesiam Alexandrinam, diuersa ab illis fuisse, quæ ex Athanasio superius sunt recensita, liquet. Hæc quidem sunt, & alia plura his similia, quæ Lucifer Apostolicæ Sedis Legatus, Apostolico pectore, in Constantium ab exilio tela coniecit. Ista autem cum perlata essent ad Athanasium in eremo latitantem, non nihil gauisus est, mittensque ad Luciferum diaconum suum Eutychem hæc litteras dedit:

B Domino dilectissimo fratri Lucifero Episcopo & confessori Athanasius in Domino salutem.

Deo fauente, corpore valentes misimus etiam nunc charissimum nostrum Eutychem diaconum, vt tua quoque religiosa sanctitas, quod est nobis optandum & desiderabile, de tua incolumitate, tuorumque omnium, certiores nos efficere dignetur. Vobis namque confessoribus, ac feruis Dei viuentibus, credimus statum Ecclesiæ Catholicæ renouari: & quod hæretici conscindere tentauerunt, hoc Dominum nostrum Iesum Christum per vos ad integrum restituere. Quamquam enim persecutores Antichristi per potentiam huius mundi omnia egerint, vt extinguerent lucernam veritatis; tamen Diuinitas per vestram confessionem clariorem eius lucem ostendit: vt neminem latere possit eorum fallacia. Antehac vel simulare poterant: nunc Antichristi nominantur.

C Quis enim non execretur? quis eorum communionem tamquam maculam ac virus anguis non fugiat?

Omnis vbique Ecclesia luget, omnis ciuitas gemit, senes Episcopi in exilio laborant, & hæretici dissimulant; qui dum negant Christum, publicanos se effecerunt, sedentes in ecclesiis, & exigentes vestigalia. O nouum genus hominum & persecutionis, quod adinuenit diabolus, vt ipsis ministris ad malefaciendum, & hi tanta crudelitate vterentur. Sed etiam hæc tanta agunt, & superbiam & blasphemias extenderunt; confessio tamen & religio & sapientia vestra non modicum, sed maximum solatium & magna consolatio est fraternitati. Peruenit enim ad nos, scripsisse sanctitatem tuam Augusto Constantio, & magis magisque miramur: quia in medio tamquam scorpionum habitans, animi tamen libertate vteris, vt vel monendo, vel docendo, vel emendando, errantem ad lumen veritatis adducas. Rogo igitur, rogant mecum etiam omnes confessores, vt digneris nobis exemplum destinare, vt non tantum auditu, sed etiam ex litteris perspicere possint omnes animæ tuæ virtutem, fideique fiduciam & libertatem. Saluant sanctitatem tuam qui tecum sunt. Saluto omnes qui tecum sunt. Diuinitas te incolumem, vegetum, memoremque nostri semper tueatur, domine dilectissime, & verè homo Dei.]

His Lucifer acceptis litteris, exemplar omnium scriptorum, quas ad Constantium dederat, libenter impertitus est: quas cum Athanasius magna animi admiratione atque lætitia perlegisset, alias ad eundem litteras misit, quibus & quo statu res suæ essent, reddidit certiorum, nempe de grassatione facta in sanctos monachos in odium Athanasij, ad Athanasium quasi ipsum recepissent & occultassent: de quæ fuga iterum ab ipso captata, & in occultioribus latebris quæsito perfugio. hinc eam describemus integram, nefas putantes vel apicem vnum præterisse tanti confessoris ad confessorem talem scribentis, eo præsertim tempore, quo arctioribus angustiis premeretur.

Domino gloriosissimo ac meritò desideratissimo Coepiscopo Lucifero Athanasius in Domino salutem.

Etsi credo peruenisse etiam ad sanctitatem tuam de persecutione, quam etiam nunc aduersus fraternitatem facere conati sunt inimici Christi, quærentes sanguinem nostrum: possunt tamen charissimi nostri referre quoque religioni tuæ. In tantum enim rabiem per milites extendere ausi sunt, vt non solum ciuitatis clericos effugarent, sed etiam ad eremitas exirent, & fenestras suas manus aduersus monachos immitterent. Inde factum est vt etiam ego me longius abducerem; ne etiam qui nos susceperunt, negotium ab eisdem paterentur. Cui enim parcerent Ariani, qui nec animis suis pepercerunt. Quan-

LXXIII.

Apud Lucif.
prope st.
nem.
ATHANASII
LITTERAE
AD LUCIFE
RVM EPISC.

LXXIV.
LUGVBRI
ECCLESIA
STATVS.

LXXV.
LUCIFER
MITTIT SV
SCRIPTA
AD ATHA
NASIVM.

LXXVI.
POSTPRIO
RES LITTE
RAE ATHA
NAS. AD LV
CIFERVM.

do

QVID IN
EREMITIS
ARIANI.

do autem possunt recedere à suis nefandis actibus, dum permanent negando Dominum Christum unicum Filium Dei? Hæc est radix eorum prauitatis, hoc suo arenoso fundamento ædificant peruersas suas vias, sicut scriptum inuenimus in tertio decimo Psalmo: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. & mox sequitur: Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in operibus suis. Inde Iudæi negantes Filium Dei, digni fuerunt audire: Væ gens peccatrix, populus plenus delictis, semen malignum, filij sine lege. Vnde sine lege? quippe quia dereliquisti Dominum. Inde beatissimus Paulus, cum cepisset non tantum credere Filium Dei, verum etiam prædicare Deitatem ipsius, scribebat: In nullo mihi mali conscius sum. Ita iuxta vestram confessionem etiam nos optamus tenentes Apostolicam traditionem, viuere iuxta diuinæ legis mandata, vt possimus vobiscum inueniri in choro illo, in quo nunc exultant Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, ac Martyres.

LXXXVII.
ATHANASII
LATEBRÆ
ABSTRUSIO-
RES.

Licet igitur Ariana insania cum extranea potentia ita se mouebat, vt non liceret, nec fratres, nec (quantum illi sciebant) liberè aërem videre: tamen iuxta orationes tuas, Deo fauente, etsi cum labore & periculo, videre potui fratrem, qui solet tam necessaria, quam epistolæ tam sanctitatis tuæ, quam aliorum destinare. Accepimus itaque epistolæ & libros religiosissimæ ac sapientissimæ animæ tuæ, in quibus perspeximus imaginem Apostolicam, fiduciam propheticam, magisterium veritatis, doctrinam veræ fidei, viam cælestem, martyrij gloriam, triumphos aduersus hæresim Arianam, traditionem integram, Patrum nostrorum regulam rectam Ecclesiastici ordinis. O verè Lucifer, qui iuxta nomen, lumen veritatis ferens, posuisti super candelabrum, vt luceat omnibus. Quis enim, exceptis Arianis, non peruidet ex tua doctrina veram quidem fidem, maculam autem Ariarum valde & admirabiliter? Vt est lumen à tenebris, ita separasti veritatem à calliditate: & ab hypocritis hereticorum defendisti Catholicam Ecclesiam: probasti nihil esse, sed tantum phantasiam Ariarum verba: docuisti callidos esse frendores diabolicos. Quam bona & iucunda hortamenta tua ad martyrium! quam desideratissimam ostendisti mortem esse pro Christo Filio Dei! quam futuri seculi & vitæ cælestis amorem manifestasti. Videris esse verum templum Saluatoris: qui in te habitans, hæc ipse per te loquitur, ipse qui tantam gratiam præbuit sermonibus tuis: quippe qui antè eras apud omnes amabilis, nunc autem tantus est amor affectionis tuæ in animis omnium collocatus, vt Eliam te nostris temporibus nominent. & non mirum: si enim qui Deo placere videntur, filij Dei nominantur, tantò magis participes Prophetarum, Confessores, & maximè te, appellare dignum est.

LXXXVIII.
SCRIPTA
LUCIFERI
EX SPIRITU
SANTO.

Crede mihi, Lucifer, non tu solus hæc locutus es, sed Spiritus sanctus tecum. Vnde hæc tanta memoria Scripturarum? Vnde sensus & intellectus earundem integer? Vnde talis ordo sermonis compositus? Vnde tanta hortamenta ad viam cælestem? Vnde fiducia contra diabolum, & probationes aduersus hæreticos, nisi Spiritus sanctus collocatus esset in te? Gaude igitur in eo, te esse, iam peruidens in quo etiam prædecessores tui tunc sunt martyres, hoc est, in choro Angelorum. Gaudemus etiam nos, habentes & exemplum virtutis & patientiæ & libertatis. Nam de his quæ scripsisti de nomine meo, erubescio aliquid proferre, ne videar adulator: sed scio, & credo ipsum Dominum, qui sancto & religioso animo tuo reuelauit omnem notitiam, redditurum tibi etiam pro hoc labore præmium in regno cælorum. Quia ergo talis es, præcatorem te esse pro nobis, per orationes Dominum petimus, vt iam inspicere dignetur (vt est misericors) Ecclesiam Catholicam, & eripiat omnes famulos suos de manibus persecutorum: quò etiam hi omnes, qui propter metum temporalem exciderunt, leuare se tandem possint, & reuerti ad vitam iustitiæ, à qua seducti vagantur, nescientes in qua fouea sint miseri. Specialiter autem ego peto, si aliquid minus à me dictum est, ignoscere digneris: à tanto enim fonte quod potuit imperitia, ea vix haurire valuit.

LXXXIX.
ARIANO-
RYM STV-
DVM IN
PER QUI-
RENDO
ATHANA-
SIVM.

De fratribus autem nostris, si minus potui videre eosdem, iterum ignoscas peto: est enim ipsa Veritas testis, optasse me, & desiderasse hoc impetrare, & tantum habuisse dolorem, quòd non potui: nam nec lacrymæ cessauerunt ab oculis, nec gemitus ab animo, quia nec fratres permittimur videre. Testis est autem Dominus, quia nec parentes, quos habeo, potui videre, ex quo persequuntur nos. Quid enim non faciunt Ariani? itinera obseruant, curas agunt de proficiscentibus & exeuntibus de ciuitate,

naues

naues quarunt, eremos circunt, domos perturbant, concutiunt fratres, singulis negotiis concinnant. Sed Deo gratias. Dum hæc agunt, tantò magis & plus execrantur ab omnibus, & cognoscuntur verè (vt dicit sanctitas tua) mancipia esse Antichristi: & ipsi, miseri dum odio habentur, durant in malignitate sua, donec morte cum suo Pharaone & ipsi damnentur. Salutant religionem tuam qui mecum sunt. Dignare salutarem qui tecum sunt. Diuina Dei gratia incolumem te, memorem nostri semper beatum conseruet, meritò homo Dei, famule Christi, particeps Apostolorum, solatium fraternitatis, magister veritatis, & in omnibus desideratissime.] hætenus Athanasius ad Luciferum. Acceptos autem ab eo scriptos libros idem Athanasius in Græcum sermonem conuertit, quò Orientalibus omnibus iidem communiore essent. testatur id quidem Marcellinus in libello ad Theodosium de schismate Vrsicini.

Quod rursum ad Luciferum spectat, planè constat, tum Constantium ipsum, tum Arianos ceteros illi gloriam martyrij inuidisse, cuius se ad eum cupidum esse, tot tantisque scriptis editis præfererebat: cum alioqui in alios mille modis (vt vidimus) mortis supplicia irrogare, pro nihilo ducerent. Ceterum haud est permittitur quietè agere: nam auctor est idem Marcellinus presbyter, Luciferum nequaquam vno, in loco exilium duxisse, sed ab Arianis iam quartò in diuersa loca mutatum: de eodemque testatur, cum Eleutheropoli exularit apud Eutyrium eius loci Episcopum Ariantum, dira ab eo passum esse; sed & eo defuncto, ab illius successore, Turbone nomine, grauius exagitationem: accidisseque sæpè, ait, vt cum idem omnes, qui Catholicæ communionis essent, grauius insectaretur, inueniens eos apud Luciferum sacros conuentus agentes occideret, ac sacra vasa sacrosque codices diriperet. Sed quòd vni ipsi pepercerit, planè apparet, expressam iussionem fuisse Constantij, ne idem Lucifer, quam auide cupiebat, dignaretur corona martyrij. Quòd autem eodem auctore constat, ipsum sæpè coactum exilij loca mutare; ex his conciliandi sunt, qui de loco, vbi Lucifer exularit, diuersa inter se scripsere: dum scilicet S. Hieronymus eum in Palæstinam amandatum tradit, alij verò dicunt missum esse in Ægyptum ad superiores Thebas.

Sed relicto interea Lucifero, alio tempore eum sæpius conuenturi, redeamus ad abstrusas latebras S. Athanasij, cum (vt ipse superioribus suis litteris testatus est) militibus eremum peruadentibus, & cuncta loca exquisita indagine perlustrantibus, & abdita quæque rimantibus, ipse eò loci perfugium quæserit, vbi nec liberè aërem, nec fratres videre sibi liceret, vno excepto, qui ei necessaria ministraret, & epistolæ ad eum missas afferret: hæc, inquam, cum ipse testetur, in eam adducimur sententiam, vt locus ille fuerit cisterna sicca, in qua annis sex illum delituisse Ruffinus tradit, licet perperam ad alia tempora eiusmodi latebras ipse referat, qui de his hæc scribit: Hinc iam toto orbe profugus agitur Athanasius, nec vllus ei tutus ad latendum supererat locus. Tribuni, Præfecti, Comites, exercitus quoque ad peruestigandum eum mouentur edictis Imperialibus: præmia delatoribus proponuntur, si quis eum viuum; si id minus, caput certè Athanasij detulisset. ita totis regni viribus frustra aduersus eum, cui Deus aderat, certabat ut. Interea sex continuis annis ita latuisse fertur in lacu cisternæ non habentis aquam, vt Solem numquam videret. Sed cum per ancillam, quæ sola conscia minorum officij, qui ei latebras præbuerant, videbatur, indicatus fuisset; tamquam Dei Spiritu admonitus, ipsa nocte qua ad eum comprehendendum cum iudicibus veniebat, post annos sex migravit ad alium locum. Ita illi qui venerant, frustrati, dominisque in fugam versis, de ancilla, vt falsa indice, pœnas sumunt.] hucusque Ruffinus. Sed & quoniam ab his diuersa Sozomenus narrat, hic pariter eadem recitemus; atque de eum vitis hæc omnibus, & accuratè perpenis, quid magis ardeat veritati, dicendum est.

Sozomenus igitur, recitatis in primis quæ à Ruffino scripta sunt, alias postea latebras Athanasij his verbis recenset: Athanasius fuga (vti supra demonstratum est) ex Constantij manibus elapsus, ad Imperium Iuliani, de quo nunc agitur, apud quamdam sacratam virginem in ipsa vrbe Alexandria latitauit, quam quidem virginem pulchritudine tantum omnibus illius temporis mulieribus antecelluisse accepimus, vt sicut omnibus in eam intuentibus miraculum putabatur, sic viris modestiam & continentiam profitentibus fugienda videretur, ne ex suspitione labes aliqua ipsis aspergeretur infamiae: erat enim in ipso etiam ætatis flore pudica eum primis & casta: quæ res, etiam

Annal. Eccl. Tom. 3.

Q99 2

si natu-

LXXX.
ARIANIN-
VIDENTIV-
CIPERO
MARTYRII
GLORIAM.Hieron. de
Script. Eccl.
in Lucif.
Ruffin. l. 1.
cap. 27.
Sozat. li. 3.
cap. 4.
Theod. l. 3.
cap. 4.
Sozom. l. 5.
cap. 11.LXXXI.
ATHANASII
LATEBRÆ
INACCES-
SAB.Ruffin. li. 3.
cap. 13.LXXXII.
Sozom. l. 4.
cap. 9.
Soz. l. 5. c. 6.
LATEBRÆ
ATHANASII
APUD VIR-
GINEM.

si natura adiumentum non accedat, afferre tamen ad insignem corporis pulchritudinem solet non parum ornamenti. Nam, ut verum dicamus, non ut quibusdam placet, qualia sunt corpora, talem consueuisse animum esse; sed ex animi institutis habitudinem corporis effingi solere, & qualem rem quisque fortè in animo instituat, talem ipsum quoque videri eo tempore, quo eam instituat. cui quidem sententia nemò, certò credo, si modò in eam accuratè inquirat, omnino contradicturus est.

LXXXIII. Athanasium autem ferunt diuina visione, quæ eum ita saluum fore submonuerat, impulsus, ad hanc virginem profugisse. Ac mihi profectò in rei euentum intuenti, ista non sine diuina prouidentia administrata videntur; ut scilicet tum Athanasij necessarii, si quis ab eis de eo quærere aggrediretur, vel iurare cogeret, nihil exhiberetur negotij; tum ille ipse apud hanc occultatus, tutò posset delitescere: quæ quamquam ob pulchritudinem non satis integrum putauit, ut sacerdos secum ætatem degeret, ne inde in suspicionem vocaretur; tamen propter animi magnitudinem eum in suas ædes excepit, & summa prudentia ac cautione adhibita seruauit incolumem; & tam fidam custodem ministramque tam sedulam ei se præbuit, ut pedes eius lauaret, & res ad victum necessarias, aliasque etiam omnes, quas natura, dum vrget necessitas, nos subire cogit, ipsa sola subministraret: quinetiam libros, quibus opus habebat, ab aliis pro eo mutuò acciperet: & tamen ista in prolixum temporis spatium facta essent, tamen ne vnus quidem ex ciuibus Alexandrinis omnino ea cognosceret.] hæc tamen Sozomenus.

LXXXIV. Palladius quoque eandem historiam recitans, se eam virginem nouisse testatur, de qua & ipse eiusmodi narrationem instituit: Virginem quamdam in Alexandrina noueram ciuitate, quam ego septuaginta annos habentem vidisse memini. Cui testimonium clerici illi omnes ferebant, quòd cum ad huc iuuenis videretur, viginri fortassis annorum, pulchritudinis magnæ, cum aspectus omnium vitare consueuisset, ne qua propter miraculum vultus eius ex suspitione quadam macula notaretur. Quo tempore accidit, ut Ariani sub Constantio Imperatore per Præpositum eius Eusebium beato Athanasio Episcopo facerent factionem, & execrandas ei criminum calumnias excitarent. Tunc igitur ille venerabilis corruptum iudicium pollutumque declinans, non amico, non clerico, non parenti, non cuique alij se credidit atque commisit: sed cum subito quidam Præfecturæ apparitores ipsum inuestigassent, domumque eius intrassent; tunica ille tantum sua & byrro vestitus, medio noctis fugiens, ad hanc virginem venit. Ad quam tantæ rei nouitate perterritam his sanctus Episcopus locutus est verbis: Ab Arianis, inquit, plurimum quæror, & calumniosus criminibus inceptor: ne igitur & ego irrationabili nota defamer, & propter me, qui ad meam pœnam inique parati sunt, in peccatum ruant, fugiendum magis credidi. Deus autem mihi hac nocte reuelare dignatus est, dicens: Apud nullum ito: apud illam scias te posse saluari. At illa tum gaudio lætitiæ spiritualis erecta, proiectis cogitationibus vanis, cœpit totis sensibus esse cum Deo, sanctumque illum virum per sex annos intra cellæ suæ secreta celauit, quoad memoratus Constantius vixit.] hæc Palladius: cetera autem de ministerio eadem ut supra Sozomenus.

LXXXV. His in medium adductis, illud primùm considerandum est, non posse vtramque historiam esse veram, quarum altera Ruffinum, altera verò cum Sozomeno habet quoque assertorem Palladium. Nam cum nullæ aliæ quæsitæ fuerint ab Athanasio latebræ, nisi postquam à Syriano Duce grassatio facta est in Ecclesiam Alexandrinam, quæ (ut diximus) huius anni exordio accidit: fieri non potuit, ut, quod tradit Ruffinus, sexennio delituerit in cisterna, ministerio vsus ancillæ, quæ ipsum detulit ad Arianos: totidemque annos vsque ad obitum Constantij habitauerit apud virginem illam, de qua facta mentio est: nam ab hoc anno vsque ad obitum Constantij non nisi quinque annorum spatium intercedit, cum ad veritatem vtriusque historiæ duodecim ab hoc tempore vsque ad eiusdem Imperatoris mortem statuendi essent; cum tamen ex eius sententia, sex annis ponatur absconditus in cisterna, ac sex itidem apud virginem commoratus. Sed nec antehac vllum potest sexennij tempus inueniri, immò ne annus quidem, quo Athanasius detulisse probari valeat, præsertim Constantis Imperatoris temporibus, quibus ea accidisse de absconsione in cisterna, iidem citati Auctores perperam tradunt. Relegat, quæso, curiosus Lector omnes singulosque retrò annos superius recensitos à tempore Nicæni Concilij; & videat, num vel annus integer reperiri

A reperiri queat, in quo Athanasius non factus sit perspicuus omnibus, vbi cumque locorum ipsum manere contigerit. Cum igitur ex his quæ dicta sunt, alterutra de latebris Athanasij historia necessariò sit explòdenda: illa à Ruffino descripta, & priori loco superius recitata, ex veritate temporis falsa redarguitur. Sed videndum est, an posteriori loco posita, & à Sozomeno atque Palladio recensita, aliquo modo sibi constare valeat.

Certè quidem magna æstimari potest Palladij auctoritas, qui eam virginem iam septuagenariam nouisse affirmat: ceterum haud tanta est, ut non maioris fidei ipse Athanasius habendus sit, qui (ut vidimus) sæpius testatur, se, cum inuasa esset noctu ecclesia à Syriano, non Alexandria amplius commoratum esse, sed solum vertentem, euestigò fuga lapsum, eremum petiisse; quod (ut vidimus) Gregorius Nazianzenus item affirmat: mansisseque ibi, litteræ datæ post sequentem annum (ut ipse ait) ex eremo ad Serapionem Episcopum (quod suo loco demonstrabimus) manifestè significant, ut de his nulla dubitatio suboriri possit: nisi quis dixerit (quod est Athanasij nomine profus indignum) ipsum sæpius esse mentitum, atque ne ab hostibus inueniretur, datas à se Alexandria è latebris litteras, ex eremo illas scripsisse (quod dicendum non est) mendaciter affirmasse: cum præsertim in recitatis nuper eiusdem Athanasij litteris ad Luciferum tam exacta mentio habeatur de grassatione militum in eremi monasteria, ex qua ipse compulsus sit longius proficisci, ne, qui eum excepissent, molestia afficerentur; atque ob id opus fuerit in abditum locum secedere, in quo nec aëris luce liberè sibi frui liceret, neque à quoquam fratrum inuisi.

His, inquam, permotus, mendacij suspectam semper habui secessionem illam, quam dicunt, Athanasij apud formosissimam virginem, & commorationem apud eam annorum sex, nullo arbitro: interdumque existimaui, id fuisse, ad infamandum sanctissimum virum, Arianorum commentum, cum elusa esset eorum in eo perquirendo sollicita cura: ceterum id ipsum ab eis in vulgus sparsum, post tot annorum curricula, ut verum, fuisse quoque Catholicis persuasum, quòd esset honestatis coloribus egregiè pigmentatum. Nam quòd (ut vidimus) Athanasius sæpè testetur, virgines Alexandrinæ Arianis communicare renuentes, grauissima passas esse; haud putandum tam impios atque sæuissimos homines spectatissimam forma virginem ignorasse, quæ à prociacioribus illis tum Arianis, tum Genilibus in primis appetenda fuisset.

Sed nec illud ex Ecclesiasticarum legum præscripto recitatur à Sozomeno atque Palladio: pulcherrimam illam virginem per se lauare solitam pedes Athanasij; viduarum enim tantum id munus erat in Ecclesia, & earum quæ essent ætate prouectæ: nec Athanasius ita deliciosus erat, ut, deficiente ministerio viduarum, opus haberet per aded formosam virginem illud expleri periculofum charitatis officium. Sic igitur cum nulla ex parte ista probentur, & quæ ex ipso Athanasio sunt recitata, eisdem aduersentur, ex Arianorum potius (ut alia multæ calumniæ officina produisse, mihi facile persuadeo. Illud tamen non negauerim cõtingere potuisse (ut ratio aliqua habeatur Palladij afferentis se virginem illam iam factam septuagenariam cognouisse) vereque, euenisse putauerim, ipsum Athanasium, eo fugæ inopinatæ improuiso impetu, qualescumque latebras sibi opportunè tunc obuias captantem, dictæ virginis domum ingressum esse; sed mox inde (quod ipse testatur) recedentem eremum petiisse. Sed & quod ait Palladius, se Alexandria nouisse virginem illam iam septuagenariam: cum eiusdem assertione constet, ipsam non ante secundum Consulatum Theodosij Senioris Alexandriam perrexisse, anno nimirum Domini trecentesimo octogesimo octauo; vti que affirmare necesse est, virginem illam hoc tempore propè quadragenariam fuisse, nempe duodequadraginta annos natam: apud quam licet demus (vtrumque ex inopinata fuga contigit) Athanasium diuertisse; certè minimè apud ipsam permanisse diutius potuit, cuius latebras quinquennales in eremo fuisse constat. Quamobrem ex verbis eiusdem Athanasij recitatis, in eam sententiam pedibus iuerim; latebras illas post fugam è monachorum consortio in eum locum, vbi nec lucem aëris liberè videre posset, verè fuisse cisternam veterem, sed aquis siccam, instar illius in agro quoque positæ, in quam Ioseph à fratribus demissus est; atque ibi, conscio tantum ministro illo qui ei necessaria suppeditabat, vsque ad obitum Constantij eum quinquennio propè vixisse.

Sed quod argumenti ratio postulat, & Christiana pietas exigit, iam inuisamus illos

CASITAS
ATHANASII
PROBATA.

LXXXIV.
Pallad. in
Lausiac.
EADEM HI-
STORIA A
PALLADIO
FIDEM AC-
CIPIT.

LXXXV.
RUFFINI
NARRATIO
ARGVITVR
ERRORIS.

LXXXVI.
HISTORIA
RECITATA
A PALLA-
DIO ET SO-
ZOM. HAVD
SIBI GON-
STAT.

LXXXVII.
LATEBRÆ
APVD VIR-
GINEM FVE-
RE COM-
MENTVM
ARIANO-
RYM.

LXXXVIII.

AB ARI-
NIS COM-
MENTA FA-
BELLÆ.

Gen. 37.

FIDELIUM
PRIMUM OFFI-
CIUM ERGA
EXULES EPI-
SCOPOS.
Seuer. li. 2.

h Ambrosius ad
Vercellens.
epist. 72.

XC.
EUSEBIUS
SCYTHOPO-
LI EXVLANS
QUAE PAS-
SVS SIT.

c Epiph. ha-
ref. 30.

XC I.
PATROPHI-
LVS ARIA-
NVS EPI-
SCOPVS QVID
IN EYSE-
QVAM.

Apud Li-
pom. Tom. 2.
in Actis S.
Euseb.

XCII.
EPISTOLA
EUSEBII AD
SVOS.

gloriosos confessores, sanctos Episcopos, quos vnà cum Lucifero anno superiori à Con-
stantio Augusto in exilium missos diximus: hos enim sicut Catholicorum charitas om-
nis generis officiis profecuta est, ita Ariana crudelitas quibus valuit malis exagitare non
desistit. De Fidelium autem in eos obsequio hæc Seuerus^a habet: Ceterum exules, sa-
tis constat, totius orbis studiis celebratos, pecuniisque eis in sumptum affatim conge-
stas, legationibus quoque eos plebis Catholicæ ex omnibus ferè prouinciis frequenta-
tos.] ita Seuerus. Sed de ipsis confessoribus hæc S. Ambrosius^b: Errauerunt toto or-
be, vt nihil habentes, & possidentes omnia. Quocumque missi essent, locus deliciarum
putabatur: neque enim illis quidquam deerat, quibus fides locuples abundabat. Deni-
que locupletabant alios ipsi inopes ad sumptum, opimi ad gratiam. Tentabantur, sed
non mortificabantur, in ieiuniis, in laboribus, in custodiis, in vigiliis. Euaferunt de in-
firmitate fortes: non expectabant deliciarum illecebras, quos saginabat fames: non
adurebant eos torrida æstatis, quos refrigerabat æternæ spes gratiæ: non frangebatur vincu-
la hominum, quos Iesus soluerat: non desiderabant redimi à morte, qui præsumebant
à Christo resuscitari.] hæc S. Ambrosius, agens de sanctis Episcopis Eusebio Vercellensi
& Dionysio Mediolanensi.

At verò vt primum conueniamus ipsum Eusebium exulem, cuius certior sedes &
vno in loco mansio diuturnior: ablegatus ipse cum esset Scythopolim in Palestina, erat
sub custodia Patrophili veterinosi hæretici, Arii quondam socii, hominis planè sœuissimi,
omniumque teterrimi: fuit tamen præsidio eidem Eusebio & aliis ibidem exulanti-
bus Iosephus Comes, qui (quod pluribus suo loco dictum est superius) ex nobili Iudæo
factus sub Constantino Magno Christianus, Comitatus dignitate ab eodem ornatus
fuerat, quem (vt S. Epiphanius auctor est) Ariani sæpè frustra tentarunt, vt ad suas par-
tes allicerent: cum ille pietatis obseruantissimus custos, tantum absuit, vt illorum præ-
cibus flecteretur, vel minis, quin potius Christiana libertate parui faciens Imperatoris
edictum, Dei tantum mandati memor, exules cōfessores Episcopos apud se suscipiens,
eosdem summo charitatis studio confoueret. Ipse igitur S. Eusebium hospitatus est:
apud quem agentem cum alij plures Orthodoxi eum inuiserent, sanctus Epiphanius ex
Cypro insula ad illum venit: testatur enim id ipse, cum de eodem Iosepho narrationem
prosequitur, atque ait: In domo ipsius beatus Eusebius Italiae Episcopus vrbs Ver-
cellensis, à Constantio ob fidem Catholicam fugatus, hospitio exceptus erat: & ad
huius visitationem ego & alij fratres illuc profecti, etiam ipsi apud eum diuertimus.]
hæc ipse.

Ceterum quod Ariani pollerent Imperatoris auctoritate, haud passi sunt eum apud
tantum hospitem commorari, quem Patrophilus à Iosepho diuulsum diræ custodiæ
mancipauit: indignè enim ferebant, cum ipse tum Constantius & ceteri Ariani, vt,
quem à sua Ecclesia exilio abstraxissent, in Arianorum parocia tanto dignaretur ho-
nore, cum hospitio Comitum, tum etiam visitatione ex diuersis circum circa prouin-
ciis insignium fama vitorum. Quæ autem Eusebius passus sit à Patrophilo Episcopo
Ariano; scripto ad eum libello, quem illigauit litteris ad suos in Italiam missis, Euse-
bius ipse significat: quæ quidem scripta licet (vt in aliis sæpè accidit) ex nimia anti-
quitate non nihil videantur esse mendosa, tamen sicut effossum informe aurum & ru-
de eo carius esse solet, quod nihil videatur alterius metalli habere commixtum; ita tan-
ti confessoris egregia monumenta, sua ipsius vetustate atque simplicitate micantia, qui-
bus res potius quàm verba in pretio esse solent, gratiora planè erunt atque iucundiora
quouis scripto recentioris auctoris quibuscumque eloquentiæ phaleris exornato: quid-
quid enim obducitur fuce atque pigmentis, suspectum redditur; pulchriorque eni-
telcit ipsa sui puritate simplicitas, quæ quod mentiri nesciat, omne quamuis ad or-
natum compositum velamentum abhorret. Sed age iam clarissimi Præfulis, ac
fortissimi confessoris, scriptam in vinculis, missam è carcere hæc describamus episto-
lam, quæ sic se habet^d:

Dilectissimis fratribus, & satis desideratissimis presbyteris, sed & sanctis in fide con-
sistentibus plebibus Vercellensibus, Nouariensibus, Hipporegiensibus, necnon etiam
Dertonensibus, Eusebius Episcopus in Domino æternam salutem.

Licet nos multis Dominus noster à vobis corpore separatos foueret bonis, & ve-
stram

A stram admodum in aduentu & visitatione plurimorum fratrum nobis præsentiam ex-
hiberet: tamen mœsti ac tristes & sine lacrymis nõ eramus: quia longo temporis inter-
uallo vestræ sanctitatis non accipiebamus scripta. Verebamur enim, ne qua vos aut ac-
cepisset diabolica subrilitas, aut potestas humana infidelibus subiugasset. His ergo
dum afficeremur cogitationibus, & omnem consolationem fratrum, qui ad nos ex di-
uersis veniebant prouinciis; ad dolorem magis absentiae vestræ, quàm ad lætitiã ver-
teremus: hoc præstare dignatus est Dominus, vt id, de quo eram sollicitus, non solum
litteris sinceritatis vestræ, sed & præsentia charorum nostrorum Syri diaconis, & Victo-
rini exorcistæ, cognoscere potuerim. Agnoui itaque, fratres charissimi, vos (vt desidera-
bam) esse incolumes: & quasi subito raptum omni longinquitate terrarum (vt Haba-
cuc factum est, qui per Angelum portatus fuit vsque ad Daniele) sic me iudicauit ad
B vos peruenisse, dum singulorum litteras accipio, dumque sanctos animos vestros &
amorem in scriptis vestris percurro.

Miscebantur mihi cum gaudio lacrymæ, & avidus ad legendum animus occupatio-
ne lacrymarum tenebatur. Et erant vtrique necessaria, vt singuli sensus in hoc com-
plementum desiderij sua dilectionis officia cuperent præuenire. Sic per dies in hoc oc-
cupatus, vobiscum me fabulari iudicans, præteritos labores obliuiscabar: ita enim vn-
dique circumdabant me gaudia, hinc stabilem fidem, hinc dilectionem, hinc fructum
porrigentia, vt in tot tantisque, constitutus bonis, subito me (vt superius dixi) non in exi-
lio, sed vobiscum esse iudicarem. Gaudeo itaque, fratres charissimi, de fide vestra; gau-
deo de salute, quæ fidem sequitur; gaudeo de fructibus, quod non solum illis consti-
tuti, sed & longè pergitis. Vt enim agricola arbori bonæ inseruit illi, quæ fructuum
causa non securim patitur, non ignibus mancipatur: ita & nos vestræ sanctitati non so-
lum seruitium secundum carnem volumus & cupimus exhibere, sed & animas nostras
pro vestra salute impendere. Extendistis (vt dixi) firmos cum fructu ramos, & per tam
longa terrarum spatia ad me pertingere laborastis. Gaudeo agricola, & libens vestri la-
boris poma decerpo (quia tantum facere voluistis) nec solum ego, vel qui mecum sunt,
sanctissimi nostri presbyteri, & diacones, vel ceteri fratres, sed & omnes qui desideran-
tes sumus. Replestis enim (vt Apostolus beatissimus dicit) viscera mea, cum comple-
stis mandata diuina, quæ complere decebat Christianos in Episcopum, vel Ecclesiasti-
cos viros, quos in exilio fidei causa nostis laborare. Complestis quæ oportebat fratres
fratribus facere, & patri filios exhibere. Sed cum nos, secundum mandata diuina, vo-
bis volentes de terrenis cælestes, de caducis stabiles, de fragilibus sempiternos fructus
facere, cœpimus per necessitatem patientes quotidie seminare: gaudebant de vestris
fructibus pauperes, glorificabant Deum non solum ciuitatis ipsius homines, sed & om-
nes qui aut videre aut audire potuerunt, quantam mecum dilectionem haberetis ex ip-
sis fructibus videntes, glorificabant Deum, & omni nos honore cum vestra benedictio-
ne nominabant.

Videns hoc diabolus innocentium hostis, iustitiæ inimicus, contrarius fidei, quia in
hoc opere benedicebatur Deus, inflammat aduersum nos Ariomanitas suos, qui iam
longo tempore suspirabant non solum de hoc opere, sed & de sua infidelitate, ad quam
nos persuadere non poterant: vt existerent violenti more hoc, quo semper est vsus, vt
quos persuadere non poterat, vi & potestate terreret. Congregauit itaque suorum mul-
titudinem: qui nos ad officinam infidelitatis suæ rapiunt, & eludunt, & totam hanc po-
testatem traditam sibi ab Imperatore dicunt. His ergo multa dicentibus, & de sua po-
testate gloriantibus; in hoc illis ostendere volui quia nihil erant quæ poterant, dum ta-
cens, vt carnificibus corpus tradidi, quod Dominus dicebat posse in persecutionibus
tradi. Quàm libero autem fuerim animo, dum ab ipsis patior & recludor, & per qua-
triduum seruo, & diuersorum increpationes & persuasiones audio: in hoc ostendi, quia
nec vnum sermonem dixi. Addere voluerunt ad malitiam suam, vt à me cessarent fra-
tres, id est, presbyteri & diacones; sed & ceteros dicebant se esse prohibituos, ne ad me
accederent. Ego, ne ab infidelium manibus, vel potius transgressorum (quod dete-
rius est) infidelium, vt Apostolus dicit, manducarem cibum, libellum ad ipsos hoc
more feci:

Seruus Dei Eusebius cum seruis suis, qui mecum fidei causa laborant, Patro-
philo Custodi cum suis.] sic namque Eusebius ad Arianum Episcopum scribens, noluit
stram

XCIII.
LAVDATVR
AB EUSEBIO
SEDVLVM
SVORVM
PRIMUM OFFI-
CIUM.

XCIV.
ARIANO-
RVM IN EV-
SEBIVM CRV-
DELITAS.

xcv.

EUSEBIY
VIRG. EPISC.
LIBELLVS
AD PATRO
PHILVM.

* reficere;

XCVI.
EUSEBIVS
RENVIT CI-
BVM ACCT-
PERE AB
ARIANIS.

XCVII.
EVR EUSE-
BIVS RECV-
SARIT CI-
BVM ACCT-
PERE A PA-
TROPHILO.

XCVIII.

RVRVM A-
RIANI IN
EUSEBIVM
GRASSAN-
TVR.

um dignari Episcopi nomine, sed Custodem voluit nominare, cui cura potissimum esset Catholicos in carcerem detrudere, & per suos excubias detentis in carcere sollicitè exhibere. Libellus autem sic se habet, vt de rebus ab eo summa fœuitia gestis narrationem historicam representet. est verò ille huiusmodi: Qua me vi multorum & furore non solum tractum per terram, sed interdum nudato corpore supinum portastis de hoc hospitio, quod mihi per vestros & Agentes in rebus dedistis, è quo numquam nisi nunc vestra violentia egressus sum, & Deus scit, & ciuitas nouit, nec vos hic & in futuro negare potestis. Idè Deo causam referuo: vt quemadmodum ipse ordinauerit, sinem possit accipere. Interim me hoc decreuisse sciatis (vt ratio nunc & in futuro & hic possit stare) in hospitio quo me clausum tenetis, in quo me post primam portationem retrudentes crudelius, ausi fuistis inde eodem modo portare, & in vnam cellam reicere*, non panem manducaturum, neque aquam bibiturum, nisi antè signuli professi fueritis, non solum verbo, sed & manu, vos non prohibituros, fratres meos qui mecum hæc fidei causa libenter patiuntur, de hospitio quo manent, necessarias escas offerre, nec eos qui me dignati fuerint requirere.]

Subobscura hæc videri possunt: sed illa est verborum planè sententia, vt Eusebius eo scripto fuerit Patrophilum Episcopum contestatus, se potius impasum perseueraturum in carcere, quàm ab ipsis Arianis cibum accipere, quem tantum à fratribus, vel aliis qui ipsum inuiderent, sibi voluit ministrari, ne videri quoquo modo posset cum Arianis in cibo communicare. Sed subdit in eodem perstans argumento: Oportuerat quidem exire de corpore, ne tantum scelus, quod contra ius diuinum & publicum commisistis, sæpè scire volentibus cogere dicere: sed ne quis de infidelibus vos in nobis crudeles appelleret, & ignorantem diuina præcepta, putet nos confusionem potius vitare voluisse, quàm Domino parere; idè hoc voluisse præsumere: iterum dico, quod nisi professi & verbo & conscriptione fueritis, eritis homicidæ, prohibendo. Nouit hoc omnipotens Deus: nouit & eius vnigenitus inenarrabiliter de ipso natus Filius, qui salutis nostræ causa, Deus sempiternæ virtutis, hominem perfectum induit, pati voluit, morte triumphata, tertio die resurrexit, ad dexteram Patris sedet, venturus iudicare viuos & mortuos: nouit & Spiritus sanctus: testis est Ecclesia Catholica, quæ sic constititur: quia non ego in me reus ero, sed vos, qui conseruos meos necessaria ministraturos prohibere voluistis.]

Cur autem eiusmodi contestationem ad Patrophilum scriptam, eandem vniuersæ Ecclesiæ communem esse voluerit, causa ista præcessit: Cum enim Patrophilus (quod dictum est) nulla valuisset Eusebium arte pellicere ad secum comunicandum: consilium illud inuit, vt in ergastulum eum detentum cogere ad se missum pro alimento cibum accipere: quod si sumpsisset, gloriari posset, licet inaniter, Eusebium secum in cibo potuque communicare: si verò id facere dereliquisset, atque ob eam causam fame periret, illud calumniosè de eo omnibus diffamaret, Eusebium (quod magna esset ignominia) voluntario exitio diem extremum clausisse. ac propterea ipse hæc eodem libello mox subdit: Et si hoc putaueritis vos debere contemnere, non quasi mortem timentem, sed ne post excessum meum dicatis me voluntaria morte exire voluisse, & quamdam nobis nebulam accusationis inueniatis: conuenturum me scitote Ecclesias, quas clausis interim litteris possem pertingere, conuenturum & Dei seruos, vt in ipsis concurrentibus, orbis terrarum, quid fides integra, quæ ab vniuersis Catholicis Episcopis comprobata est, ab Ariomanitis patiatur, quos antè damnauit, possit agnoscere.

Item subscripsi ego Eusebius Episcopus.] eiusmodi autem sua subscriptione libello firmato, hanc ad ipsum contestationem adiecit:

Adiuo te qui has litteras legeris, per Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, vt non supprimas, sed aliis legendas tradas.] Sequitur in eadem epistola de rebus post hæc gestis exacta narratio his verbis:

Hi ergo vix quarta die ad hunc libellum mitigati, ieiunos ad hospitium, in quo manseramus, reuerti nos compulerunt. Viderunt interea, quemadmodum nos reuertentes populi cum gaudio susceperunt: lucernis nostrum hospitium circumdederunt. Cœpimus, annuente Domino, iterum egentibus ministrare. Non hoc sustinuit ipsorum inhumanitas, & nostrum amorem in suum odium perdiderunt. Vix ferè viginti & quin-

A & quinque tolerare potuerunt dies. Erumpunt denudè, & cum perdita multorum manu ad nostrum hospitium veniunt armati fustibus: per aliena claustra parietem rumpunt, & ad nos violenti perueniunt. Iterum rapiunt, & arctiori custodia cum solo clarissimo Tegrino presbytero recludunt. Nostros quoque fratres, id est, presbyteros & diacones omnes rapiunt & includunt. Post triduum potestate sua per loca diuersa in exilium mittunt. Alios fratres, qui ad nos venerant visitandos, in carcere publico mittunt, per plurimos dies reclusos tenent. Aduolantes iterum ad hospitium, omnia quæ aut in sumptu, aut pauperibus fuerant comparata, diruunt*. Sed quia hoc publicum ipsorum facinus ab omnibus ciuibus notabatur, argumento hoc vsi sunt, vt aliqua redderent leuiora, & se nobis nostra reddidisse iactarent: sumptus verò apud se tenuerunt: & post tantum scelus quærebant, si fieri posset, sic negare, vt nullum de meis ad me venire permitterent, qui escas corpori necessarias afferrent. Vix sexta die, clamantibus sibi diuersis, vnum venire permiserunt. Quantum ad se fuit, ostenderunt homicidæ animos, quem primùm (ne à malignitate cessarent) quarta die dimiserunt: postmodum sexta vix, deficientibus nobis, olim cum victu venire permiserunt. Hæc itaque sunt Ariomanitarum opera.

Videte sanctissimi fratres, si non est persecutio, dum hæc patimur qui fidem Catholicam custodimus: & altiùs cogitate, num valdè etiam deterior sit, quàm illa quæ fiebat per hos qui idolis seruiebant. Illi mittebant in carcerem, non tamen prohibebant ad se venire suos. Quantum ergo satanas Ecclesias vulnerauerit per Ariomanitarum crudelitatem? In custodia publica mittunt, qui liberare debent: violentiam faciunt, qui, vt patiantur iustitiæ causa, discunt: aliena diripiunt, qui, sua direpta ne repetant, de diuina lege docentur. Prætereo quanta illos inuasit crudelitas, dum facultatibus temporalibus gaudent. In carcere latronibus clausis à Quæstionariis, vel à Iudicibus non denegatur facultas videndi suos: à nobis & nostri prohibentur, & deuoti fratres, ne veniant, non solum ab hospitio arcentur quo tenemur, sed ne adeant carcerem, comminatione terrentur: sic cunctos subiugauerunt, vt manifestissimè agnouerim*. Ab Episcopis incipiam; dum honorem quidem timent amittere, ipsos fidem perdidisse, dum quæ facultates terrenas & immunitates nolunt perdere, cælestes thesauros & veram securitatem nullam iudicasse. Sic quoque ducti ceteri, dum Episcopos hæc timentes perdere vident, amare cœperunt quæ semper habere non possunt.

Sic Ariomanitæ diuites terrent, dum ipsis proscriptionem minantur; sic pauperes, dum potestatem in carcere recludendi habent. Et quanta infania est! In loco quo tenemur, non solum viros qui nobis seruiunt, in carcerem mittunt, sed & puellas sanctimoniales sine villo diuino timore in custodia publica recludunt. Sed vt gauisi non sunt seniores mali, qui pudicitiam Susannæ violare quærebant; ita nec hi gaudebunt semper, qui Ecclesiam persecutione varia & depressione nimia suæ infidelitati conantur subicere. Dicit enim S. Daniel ad illos: Sic timentes filiæ Israel concumbabant vobiscum. Sed recedat, sanctissimi, humanus timor à vestris animis, cum habeatis Domini consolationem, qui dicit: Nolite timere illos qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt. Tempus est probationis: tempus est, vt probati innotescant manifesti. Idè acceperunt humanum adiutorium, quia diuinum non habent: quod si haberent, numquam potestate terrena innocentium sibi animas subiugarent. Multa de illorum malis, quibus non solus ego, sed plurimi deprimimur, debueramus scribere: sed ne possemus hæc facere, & ipsorum crudelitatem litteris intimare, arctissima custodia seruamur ab ipsis: idè ad nos & alij nostri & amici prohibentur accedere. Sed concessit mihi Dominus hanc epistolam per charissimum nostrum ad vos Syrum diaconem mittere, quem in potestate mittendi habui: quia prouidentia Domini nostri eo tempore ad videnda loca sancta accesserat, & cum ceteris fratribus inuentus non est.

Ceterum vix hanc epistolam quomodocumque conscripsimus, Deum semper postulantes, vt custodes in horas refrænaret, & concederet ne ad vos diaconus nuntium magis laboris nostri, quàm qualescumque salutationis litteras ferret. Propter quod factis vos peto, vt cum omni vigilantia custodiatis fidem, seruetis concordiam, orationibus incumbatis, nostri memores sine intermissione sitis: vt dignetur Dominus Ecclesiam suam liberare, quæ per vniuersum orbem laborat: & vt nos, qui deprimimur, possimus

* diripiunt.

XCIX.
DIRA PER-
SECUTIO A-
RIANORVM.

C.
PVELLAR
SANCTIMO-
NIALES
QUAR PAS-
SAR.

CI.
EXHORTA-
TIO EUSEBII
AD SVOS.

possimus vobiscum liberati gaudere: quod præstare dignabitur Dominus, petentibus A vobis, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui est secum à sæculis, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

CII. Iterum peto, & vos per misericordiam Dei rogo, vt vnusquisque in hac epistola salutationem suam nuncpet: quia singulis, vt solebam, faciente necessitate, scribere non potui. Ita in hac vos omnes fratres, sed & sanctæ sorores, filij & filix, omnem sexum appello, omnem ætatem peto, vt, hac contenti salutatione, nostro obsequio etiam hos qui foris sunt, & nos dignantur diligere, salutare dignemini. Salutant vos fratres nostri, qui mecum sunt presbyteri, & diacones, sed & omnes nostri: qui vnà mecum satis petunt, vt nostri memores, omnes vestros nostro dignemini obsequio salutare. Transmisi præterea litteras, quas ad Patrophilum custodem meum feci; vt ex his agnoscat, nos Ariomanitarum nec minis posse terri, neque ipsorum serpentina blanda subtilitate posse ad ipsorum societatem perduc. Diuinitas vos protegat, florentesque viuere & hic & in futuro faciat cum omnibus vestris, fratres charissimi & satis desideratissimi.] hæcenus litteræ Eusebij ad suos.

CIII. Sed non hic finis ærumnarum Eusebij: tunc siquidem accidisse tradit Maximus^a, quod ipse, de exilio eius agens, narrat his verbis: Post multas iniurias Orientis plagæ, illum in exilium relegarunt; in quo tanta passus est, vt martyrij inuictam gloriam reportaret. Dicitur enim inter cetera passionum genera, hoc pœnale passionis supplicium pertulisse, vt dum interrogaretur ab Arianis, & se eorum communicare perfidiæ denegasset, scalarum procliu tractu supinis pedibus ad imum vsque pertraheretur; & iterum reuocatus ad summum, interrogatus denuò, cum eadem respondisset, eadem paterebatur: ac sic frequentem interrogationem frequenter huiusmodi supplicium fuerit subsecutum.] hæc ipse. At nequaquam tunc (quod multi putant) consummauit martyrium, quem & constat ad longa quoque tempora superuixisse, ac diu multumque pro tuenda fide Catholica laborasse. Sed illud etiam, auctore S. Hieronymo^b, liquet, ipsum è Scythopoli ab iisdem Arianis ad grauiores pœnas amandatum fuisse exilem in Cappadociam. Quod autem Ruffinus^c, Socrates^d, Theodoretus^e, atque Sozomenus^f de eodem Eusebio tradant, vnà cum Lucifero Calaritano esse relegatum in superiores Ægypti Thebaidas; hæc his quæ diximus aduersari videntur; nisi ex inconstantia Ariatorum cum scruitijs coniuncta sumpserimus argumentum, plus quam semel Eusebio esse mutatum locum exilij. At de Eusebio modò satis: reliqua de ipso posteriori tempore dicturi sumus.

CIV. Inter alios illos Occidentis confessione claros Episcopos exules, duo ex ipsis promeriti sunt coronam martyrij, nempe S. Dionysius Mediolanensis, & S. Paulinus Episcopus Treuerensis. De Dionysio enim hæc habet S. Ambrosius^g: Denique S. Dionysius exegit votis, vt in exilio vitam poneret, ne regressus confusa institutus & vsu infidelium studia plebis aut cleri inueniret. Meruit hanc gratiam, vt pacem Domini tranquillo affectu secum referret. Itaque vt Eusebius sanctus prior leuauit vexillum confessionis, ita beatus Dionysius in exilij locis propiore martyribus titulo exhalauit.] hæc Ambrosius. Cum igitur exularet Dionysius in Cappadocia (vnde enim Auxentius venerat, eò Dionysius in grauiorem pœnam exulare iussus est) ibi Ariatorum ex more exagitatus ærumnis, mortuus est: cuius corpus postea S. Basilius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ Mediolanum misit ad S. Ambrosium, qui illic tunc præerat Ecclesiæ. Quoto autem anno eius exilij Dionysius moriendo martyrium consummauerit, in exploratum est nobis. Paulinus verò anno vigesimotertio Constantij Imperatoris corona martyrij morte auctus ponitur in Chronico à sancto Hieronymo. At de exulibus Episcopis hæcenus. Iam ad res gestas in Occidente aduersus Catholicos orationem conuertamus.

CV. Hoc eodem anno agitur in Gallia Narbonensi prope Arelatem Byterris Concilium, ex quo, factione Saturnini Arelatensis Episcopi Ariani, S. Hilarius Pictauiensis Episcopus, quòd resisteret Ariana impietati, mittitur in exilium in Orientem. Id autem hoc ipso anno accidisse, inde primò colligimus, dum Seuerus^h tradit, quòd quartam iam annum agebat Hilarius in exilio, cum Seleuciæ in Isauria ab Arianis Concilium collectum est. At cum apertè liqueat eam Synodum habitam sub Consulatu Eusebij & Hippatij, anno Domini scilicet trecentesimo quinquagesimonono; satis intelli-

^a Apud sanctum Ambrosium Serm. 69. ^b Hieron de Script. Eccl. in Eusebio Sard. ^c Ruffin li. 2. cap. 27. ^d Sozom. l. 3. cap. 4. ^e Theod. li. 3. cap. 4. ^f Sozom li. 5. cap. 11. ^g Ambros. ad Verul. epi. fol. 82. ^h Seuer. l. 2. Tom. 2. Biblioth. s. 8. 8.

A intelligitur, hoc ipso anno cum in exilium missum fuisse, huncque numerandum esse annum primum ipsius exilij. Verum cum idem Seuerus, recensens superius Episcopos exules à Constantio damnatos, adnumeret inter eos Hilarium, contigisseque eorum exilium dicat Arbetione & Lolliano Consulibus, anno superiori: illud quidem de reliquis omnibus ibidem nominatis, non autem de Hilario esse accipiendum, superius dictum est: quod & nos id affirmare compellit, nimirum, quod idem S. Hilarius affirmat, tunc ipsum exulare contigisse, cum Iulianus Cæsar in Galliis ageret, & pro Hilario agens, contumelias passus sit: at Iulianus cum anno superiori Kalendis Decembris Mediolano profectus dicatur ab Ammiano in Gallias; non nisi anni præsentis exordio ipsum illuc peruenisse, & ea causa Hilarij esse passum, affirmare opus est. Ipse enim hæc eade re locutus est coram Constantio^a de suo exilio: Exulo (inquit) non crimine, sed factione, & falsis nuntijs Synodi apud te Imperatorem pium non ob aliquam criminum meorum conscientiam per impios homines delatus. Nec leuem habeo querelam meam testem, dominum meum religiosum Cæsarem tuum Iulianum, qui plus in exilio meo à malis contumeliis, quam ego iniurijs, pertulit. In promptu enim sunt pietatis vestræ litteræ: falsa autem eorum omnia, qui exilium meum procurauerunt, non in obscuro sunt, ipse quoque vel minister, vel auctor gestorum omnium intra hanc urbem est. Circumuentum te Augustum, illu sumque Cæsarem tuum, ea confidens conscientiarum mearum conditione patefaciam, vt si indignum aliquid, non modò Episcopi sanctitate, sed etiam laici integritate gestisse docear, non iam sacerdotium per veniam expectem, sed intra poenitentiam laici consensum, &c.]

Cum ex hisce igitur pateat, hæc in Hilarium facta esse, cum Iulianus in Galliis ageret, quem testem inuocat: non nisi hoc anno ea contingere potuisse, exploratum videtur. His accedit, quòd idem ipse Hilarius, non nisi post exilium Eusebij, Luciferi, & aliorum, se à communione Saturnini Arelatensis separasse dicit, eaq; de causa postea Concilium Byterrense celebratum esse: quo planè declaratur, non eodem tempore, quo illi, sed post, Hilarium exulasse, significat enim hæc ipse his verbis^b: Post sanctorum virorum exilia Paulini, Eusebij, Luciferi, Dionysij, quinto ab hinc anno à Saturnini & Vrsacij & Valentis communiione, me cum Gallicanis Episcopis separati, indulta ceteris confortibus eorum respiscendi facultate, vt nec pacis abesset voluntas, & principalium morborum scetida & in corruptionem totius corporis membra proficientia descenderent, si tamen hoc ipsum beatissimis confessoribus Christi editum decretum, tum à nobis manare placuisset. Quibus postea per factionem eorum pseudoapostolorum ad Byterrensem Synodum compulsus, cognitionem huius hæreseos obtuli, &c.] Ex his Hilarij verbis illud primum probè testatur habetur, quinquennium esse iam temporis, ex quo dicti Episcopi in exilium pulsati sunt, cum ipse illa scriberet, nempe anno quarto sui exilij: non enim amplius in eo detentus est (quod Martyrologia^c & Gregorius^d quoque testantur) sicque in omnibus eadem consentanea sunt, quæ diximus, nempe anno superiori nominatos Episcopos exilio solum vertisse, hoc autem anno ipsum Hilarium eadem sententia damnatum esse.

Insuper ex iisdem ab Hilario enarratis satis certa aperitur causa cogendi ab Arianis conuenticuli Byterrensis: quòd scilicet cum ad eam fama celebres Episcopi in exilium ob fidem Catholicam acti essent, iamque satis persecutio Ariatorum aduersus Ecclesiam Catholicam declarata esset, Hilarius & Episcopi Gallicani in vnum conuenientes, mutuo consensu sese, decreto edito, separarunt à communione Saturnini, Valentis, & Vrsacij, quòd re iam patefacta, haud esset illis amplius locus simulandi; eadem quoque excommunicationis sententia statuentes feriendos illos, qui eisdem communicarent, nisi quamprimum ab illorum communiione recessissent. Id autem cum iniquo animo ferrent Episcopi Ariani, ac potissimum Saturninus Arelatensis, quòd se videret ab Episcopis suæ prouinciæ communicatione secludi, & anathemati traditum, ab omnibus euitari, egit fauore Constantij, vt in sua ipsius diocesi prope Arelatem Byterris Concilium cogeretur; ad quod, Præsidum vi, Catholicis Episcopis venire compellerentur; sicque collectum est Conciliabulum Byterrense, non ante præsentem annum, vt perspicuè demonstrauimus. Ex quibus erroris arguuntur, qui eodem tempore, quo nominati superius Episcopi exularunt, nempe decimonono anno Constantij, putarunt Hilarium ex Byterrensi Concilio exilij sententia condemnatum.

HILARI EXILIUM QUANDO CONTIGERIT. ^a Hilari. ad Constantium.

CVI.

^b Hilarius contra Constantium.

^c Martyrol. 16. Januarij. ^d Greg. Turon. l. 1. c. 38. hist. Franc.

CAUSA CELEBRANDI CONCILII BYTERRENSIS.

SATURNINVS EPISC. ARIANVS QVOD IN EPISC. CATHOLICOS MOLITVS.

CVIII. HILARIUS STUDIVM PRO FIDE CATHOLICA.

^a Hilarius contra Constantium.

CIX. ^b Hilarius de Synod. GALLICANORVM IN FIDE RECTA CONSTANTIA.

CX. HILARIUS ET RHODANII EXILIVM. ^c Sever. li. 2. ^d Dolanum

^e prepotens

^d Ruffin. l. 1. cap. 20.

CXI. HILARIUS DIVINO MIRACULO PRODIT EX IMPROVISO THEOLOGVS.

^e Hilari. li. de Synod. in fine

^f Hilari. ibid. GALLICANAE ECCLESIAE VIRGINITAS. ^g Hieron. de Script. Eccl. in Chron.

CXII.

Coacto igitur Byterrensi Conuentu, S. Hilarius timens ne idem Ariani (vt alijs saepe fecerant) simulatione agerent, & mentito substantia nomine, simplicitatem plurimorum Orthodoxorum Episcoporum circumuenirent, libellum legendum obtulit, quo Arianorum latebræ & dolosæ eorum panderentur insidiæ; eosdemque esse hæreticos, cunctis perspicue demonstraret: sed resisterunt complures, ne ingesta ab Hilario legerentur. testatur id quidem ipse his verbis^a: Ad Byterrensem Synodum compulsus, cognitionem huius hæreseos obtuli. Sed hi, timentes publicæ conscientia, audire ingesta à me noluerunt, putantes se innocentiam suam Christo posse mentiri, si volentes nescirent, quid gesturi postmodum essent, scientes. Atque exinde toto ex tempore in exilio detentus, neque decedendum mihi esse de Christi confessione decreui.] hæc Hilarius, dolens quod in ea Synodo Confessorum fides laudata tepuisset, cum ipse solus inuentus esset, qui Saturnino Arianorum antesignano obnixè staret pro muro domui Israel, fidei Catholicæ fortissimus propugnator.

Mansit tamen Catholicorum mentibus fixus libellus ille fidei ab Hilario scriptus, quo pij tamquam scuto vti sunt aduersus omnes impietatis insultus. id quidem ipse ad eos ab exilio postea scribens docet his verbis^b: Qui per metum incertorum, conscientia tantum antea meæ, quod ab his omnibus essem liber, gratulabar: nunc autem communis fidei nostræ integritate gauderem. O gloriosæ conscientia vestra inconcussam stabilitatem! O firmam fidelis petrae fundamine domum! O intemeratæ voluntatis illaefam imperturbatamque constantiam! Mansit namque atque etiam nunc permanet post Synodi Byterrensis professionem, in qua patronos huius hæreseos ingerenda quibusdam vobis testibus denuntiaueram, innocens inuolataque religio. Expectatis enim sanctæ & indemutabilis perseverantia gloriosum triumphum, non cedendo Saturnini minis, potestatis, bellis: & cum omnia inchoanda blasphemia in Deum certamina mouerentur, manentes nunc vsque mecum in Christo fideles, neque antea ad occasionem proruptæ hæreseos cessistis, & nunc omnem eius petulantiam in proruptionis congressione fregistis.] hæc de his Hilarius.

Idemque superius de suo exilio agens, illud à Saturnino procuratum ait, circumuento Imperatore. At non tantum Hilarium, sed & Rhodanium Episcopum Tolosanum eadem sententia exilij condemnatum esse, Seuerus testatur, cum ait^c: Hilarius Pictaunorum Episcopus damnatur exilio: Rhodanium quoque Tolosanum * Antistitem, qui natura lenior, non tam suis viribus, quam Hilarij societate, non cesserat Ariani, eadem conditio implicuit.] & post multa idem Seuerus subdit: Gallias nostras Saturninus Arelatenus Episcopus, homo impotens * & factiosus, premebat.] Deprauatum hunc locum Seueri (sic vt vides) restituendum curauimus ex antiquiori exemplari, vt loco, Dolanum, sit legendum Tolosanum. De exilio Hilarij atque Rhodanij meminit quoque Ruffinus^d: ceteris (vt ait) remanentibus vel ignorantibus, vel non credentibus fraudem.

Sed illud planè mirandum, Hilarium ex coniugio ad Episcopatum assumptum, virum altoqui eruditum, controuersiarum tam Ecclesiasticarum prorsus ignarum, adeo vt ipsum quoque præteriret Nicænum Concilium notum omnibus; cum tamen opus fuit aduersus Arianos agere, ex improviso, non nisi (vt puto) diuino miraculo, euasisse atque ad pugnam progressum esse doctorem. Id quidem haud cuiquam affirmanti credere valuissem, nisi ipsi testanti, cum ait^e: Regeneratus pridem, & in Episcopatu aliquantisper permanens, fidem Nicænam numquam nisi exulaturus audiui: sed mihi Homousij & Homiuisij intelligentiam Euangelia & Apostoli intimauerunt.] ita Hilarius: idque idcirco accidit (vt superius ipse testatur) quod Ecclesiam Gallicanam hæresis nulla pertigerat; sic enim ait^f: Sed inter hæc o beatos vos in Domino & gloriosos, qui perfectam atque Apostolicam fidem conscientia & professione retinentes, conscriptas fides hucusque nescistis: non enim eguistis littera, qui spiritu abundatis; neque officium manus ad scribendum desiderastis, qui, quod corde à vobis debebatur, ore ad salutem profitebamini. Neque necessarium habuistis Episcopi legere, quod regenerati neophyti tenebatis.] hæc S. Hilarius, quem ex hac ipsa Synodo Byterrensi in Phrygiam esse relegatum, etiam S. Hieronymus ^g auctor est. Sed iam reliquas huius anni res gestas ordine prosequamur.

Hoc eodem anno, tertio Kal. Maias, Constantius Imperator in Urbem se contulit, triumphum.

triumphum agens de Magnentio tyranno extincto. ipsa pompa ab Ammiano describitur^a: sed nihil ad rem nostram. Quod autem spectat ad institutum, illud est, quod à Theodoreto his verbis describitur^b: Biennio dilapso, Constantius proficiscitur Romam: magistratum autem & nobilium coniuges orant maritos, vt à Constantio supplices petant, vt pastor Liberius (qui exulabat in Thracia) suo gregi reddatur: sequenti cum exorarent, deserturas eos, & ad egregium illum pastorem conuolaturas. Quibus responderunt mariti, se non parum Imperatoris iram pertimescere, & cum viri sint, nullam fortasse veniam ab eo impetraturos. Quod si vos ipsæ Imperatorem pro Liberio deprecari volueritis, est vobis planè condonaturus: atque è duobus alterum eueniet, vt vel vestram vobis sit concessurus postulationem, vel, si minus ad id faciendum adduci possit, vos illas dimissurus.

Quo audito consilio, præstantes illæ feminae splendide (vt solent) & magnifice amictæ accedunt ad Imperatorem, vt eas, ex vestitus splendore, nobiles illustresque esse arbitratum, tum reuerentia erga ipsas, tum clementia vtendum existimaret. Quæ cum hoc modo ornatæ ad eum aduentassent, orant, vt Virbis pastore orbatæ, & luporum expositæ insidijs, misereatur. Quibus respondet Imperator, altero pastore ciuitati opus non esse, quippe cum haberet vnum, qui ei posset prouidere. etenim successum est Liberio à fideli quodam eius diacono nomine Felice. qui tamen fidem in Concilio Nicæno expositam ipse seruaui integram; tamen cum illis, qui eandem labefactare studebant, liberè communicauit: ac propterea nemo ex Romæ habitatoribus in Ecclesiam, dum ille intus erat, ingredi voluit. Quam rem etiam mulieres Imperatori significarunt. Quæ causa sic inflectebatur Imperatoris animus, vt pastorem illum longè præstantissimum Romam redire, & utrosque communiter inter se Ecclesiam illam regere iuberet.

Itaque lectis Imperatoris in Circo litteris plebs clamat, æquam esse Imperatoris sententiam: nam bifariam diuisos esse spectatores, quibus nomen impositum est ex colorum varietate, & propterea alterum Episcopum his, illis alterum præesse debere. Itaque cum hoc modo Imperatoris litteras irratione lussissent, omnes vno ore vociferantur: Vnus Deus, vnus Christus, vnus Episcopus. has enim voces emittere, rectum esse censebant.] Ad hæc planè pertinere videtur, quod de Constantio Circenses spectante ait Ammianus^c, plebem in spectaculis solita dicacitate vsam in Constantium Imperatorem, ipsum autem ea esse oblectatum. Quid verò tum ad plebem Constantius, sic subdit Theodorettus^d: Quibus vocibus cum pietate & iustitia à pia plebe profusus, redijt Liberius Episcopus: Felix autem clam Roma se subducens, ad aliam urbem migravit.] hucusque Theodorettus: eadem sermè Ruffinus^e, atque Seuerus^f, quod scilicet ad preces Romani populi permissus sit Liberius redire Romam: Sozomenus^g autem addit, ea lege id annuisse Constantium, si Liberius consensurus esset Episcopis, quos ipse Constantius secum haberet. At de Liberio pluribus sequenti anno agemus, quo illum Romam redijisse contigit.

Magnas sanè altercationes extitisse Romæ inter Catholicos & hæreticos, cum ibi esset Constantius, Marius^h Victorinus innuit illis verbis: Tunc tu, patrone dogmatis, non solum in vita, sed Episcopus fuisti: tacuisti & tu, & socij, & discipuli, & condiscipuli, & toto tempore postea, vsquequod Imperator Romæ fuit præsens, audisti multa contraria, conuiuia existens istorum hominum, quos nunc anathematizas, iratus quod sine te fidem scripserunt. An coactus à magistris legatus venisti, in defensionem perditionis? &c.] hæc ipse ad Episcopum ex Arianismo factum Catholicum.

Quod rursus ad Constantij Romæ res gestas pertinet, ex relatione Symmachi Consularis apparet, Constantium Augustum post Constantem fratrem abstulisse Romanis vnicum idolum in Capitolio relictum, Victoriae simulacrum cum ara. erat illud (quod testatur Tacitusⁱ) super rhedam impositum, in vestibulo Capitolij collocatum: quod à Constantini patre Constantio cultum, à Constantio autem Christiano Principe non remotum, à Constante verò sublatum (Constantem, non Constantium, legendum diximus, propterea quod eundem Imperatorem citò necatum tradat) restitutum illum per Magnentium tyrannum, à Constantio rursus sublatum, idem Symmachus^k conquestus est. Reddamus hæc verba ipsius, quibus hæc ait: Sed diuus Constantius idem fecisse dicitur, quod Constantius scilicet frater fecerat. cetera potius illius Principis æmulemur, qui nihil tale eisset aggressus, si quis ante se alius non deuiasset: corrigat enim

^a Ammian. lib. 16. CONSTANTII IMP. ROMAM ADVENTVS. ^b Theod. lib. 2. cap. 17. ROMANORVM MAGISTRUM MA- TRONARVM STUDIVM PRO LIBERIO.

CXI II.

CXIV. DECRETVM CONSTANTII DECRETVM IN CIRCO.

^c Ammian. lib. 16. ^d Theod. ubi supra. c. 17. FELIX LIBERIO CES- SIT.

^e Ruffin. lib. 1. c. 17. ^f Seuerus lib. 2. ^g Sozom. lib. 4. c. 10.

CXV.

^h Marius Victorin. lib. 1. aduersus Arium, tom. 5. Biblioth. sanctæ ALTERCATVM ROMAE CAUSA FE- DELI.

CXV I. SIMVLA- CRVM VI- CTORIAN- CVM ARA SVBLATVM.

ⁱ Tacit. l. 17. ^k Symmach. in relac. ad Valentinian. Ang.

sequentem lapsus prioris, & de reprehensione antecedentis exempli nascitur emenda- A
tio.] ista Symmachus: & S. Ambrosius aduersus eum agens de eodem sic ait: Con-
stantius Augustæ memoriæ nondum sacris initiatus mysterijs, contaminari se putauit, si
aram illam videret: iussit auferri, non iussit reponi] vt scilicet à Gentilibus Senatori-
bus restitueretur iterum. Recentis enim à se editæ hoc anno legis memor Constantius^b
erat, qua sancierat, ne quis sacrificaret, vel coleret simulacra, quam nos superius alia oc-
casione recensuimus.

His à Constantio Romæ gestis, inquit Ammianus^c: Cupiens itaque augustissima
omnium sede morari diutius Imperator, vt otio priore * frueretur & voluptate: assiduis
nuntijs tenebatur & certis, indicantibus, Sueuos Rhætiam incurfare, Quadosque Vale-
riam, & Sarinatas latrocinandis peritissimum genus superiorum Mœtiam & secundam
populari Pannoniam: quibus percitus, trigesimo postquam ingressus est die, quarto Kal. B
Iunias ab Vrbe profectus, per Tridentum iter in Illyricum festinauit, &c.] Haud super-
num passum est numen, Arianum Imperatorem stipatum Arianorum Episcoporum
phalange, Romæ diutius commorari: ne tanta sordium colluue Romana inficeretur
Ecclesia, quam absens damnatione Liberij, & subrogatione Felicis tantopere perturbas-
set. Cùm igitur in Illyricum venisset, Sirmium concessit, vbi & aliquamdiu quieuit.

Hoc eodem anno, cùm adhuc Romæ Constantius ageret (inquit Socrates^d) Eudoxius
Germaniciæ Syriæ vrbis Episcopus, qui tum Romæ aderat, audita morte Leontij Epi-
scopi Antiocheni, maturè sibi in Orientem reuertendum putat: agitque veteratoriè cum
Imperatore, vt sibi potestas ocyùs redeundi propterea fieret, quòd Germanicia ciuitas
ipsius consolatione & subsidio magnopere egere videretur. Imperator verò, qui minùs
quid esset illi in animo præuiderat, hominem dimittit. Iste cubiculariorum Imperatoris C
operam & auxilium nactus, sua ipsius ciuitate derelicta, per dolum in Episcopatum An-
tiochiæ subrepsit: moliturque, vt Aetium in Ecclesiam denuò reducat, contenditque,
vt, Concilio Episcoporum conuocato, illum ad diaconatus gradum restituat. Verùm
isud propterea nequam confici poterat, quòd odium contra Aetium conceptum
plus ad illum repellendum, quàm studium Eudoxij ad restituendum valebat.] hæc So-
crates, sed præpostero planè ordine id factum refert temporibus Concilij Ariminensis,
ignarus temporis Constantij Romam aduentus, quem ex Consulibus ab Ammiano po-
nit, hoc anno contigisse, certum exploratumque redditur.

Ceterum quòd compertus sit Eudoxius Aetij dogma fouere, quo asserbatur, Fi-
lium Patri substantia omnino fuisse dissimilem; cùm alioqui ceteri Ariani, qui mo-
destiores haberi vellent, licet negarent Filium Patri consubstantialem esse, tamen D
fuisse similis substantiæ facile concederent: orta est inter Eudoxium & alios Episcopos
Arianos magna dissensio, resistentibus illi in primis Basilio Ancyranò atque Geotgio
Laodiceno: hic enim eos, nempe Aetium & Eudoxium, detulit ad Synodum Ancyra-
nam: ex qua procuratum est, vt eadem hæresis etiam Sirmij damnaretur: at de his anno
sequenti pluribus.

Sed quid de eodem Aetio Suidas tradat, cùm eius vitæ periodum breuiter scripsit, his
addamus: Fuit (inquit) Aetius natione Antiochenus, Eunomij magister, pauperibus &
vilibus parentibus natus. Pater eius infelicio, ceteris ad malitiam delectis, obiit, hoc
admodum puero relicto: qui extrema conflans inopia, in aurificinam se contulit, &
summus artifex euasit. Cùm autem eius ingenium maiora studia desideraret, disciplinas
eruditas complexus, ad Paulinum se confert, recens Antiochiam Tyro profectum, E
Constantino adhuc regnante. Hunc audiens, vires impietatis suæ satis euidenter demon-
strabat in quæstionibus, quæ cum aduersariis agitabantur: neque iam à multis ei resisti
poterat. Post Paulini obitum, cùm Eulalius vigesimustertius ab Apostolis sedem tene-
ret; multi eorum, qui ab Aetio arguebantur, indignati se ab homine opifice & adole-
scente vi exagitari; conspiratione inita, cum Antiochia expulerunt. Expulsus Anazar-
bum peruenit, & iam celerrimè omnibus viribus instructus, subinde maiores quàm pro-
datis occasionibus reportabat fructus: neque desisteat vniquam vel aduersarios con-
uincere, vel vili amictu & victu vti.

Hic hæresiarcha fuit, Impius cognominatus, sub Constantino Magno: etsi autem
idem sentiebat quod Arius, eiusque opinionem stabiliebat; tam è ab Arianis discerneba-
tur. Fuit prius etiam homo hæreticus Aetius magno studio defendendi Ariani dogmatis
incitatus.

CKVII.
c Ammian.
lib. 16.
* priore
CONSTAN-
TIVS COGI-
TVR RECE-
DERE AB
VRBE.

CKVIII.
d Socrat.
lib. 2. c. 29.
EUDOXIVS
ARIANVS
AVCPATVR
EPISCOPA-
TVM AN-
TIQVVM.

CKIX.
DISSENSIO
INTER EV-
DOXIVM ET
ARIANOS.

CKX.
AETII IM-
PII ORIGO
ET RES GE-
STAE.

A incitatus. Nam cùm Alexandriæ pauca didicisset, Antiochiam, vnde oriundus erat,
profectus, à Leontio, qui per id tempus Episcopatum Antiochenum tenebat, diaconus
creatur: statim igitur euocabat suos auditores ex Aristotelis Categorijs differens, vt in
litigiosis orationibus probè versatus; & litteras componebat ad Cæsarem Constantium.
Etsi autem Arianam doctrinam tradebat; tamen à suis propter perplexitatem rationum,
quas illi non intelligebant, hæreticus habebatur is qui illis assentiretur. Itaque illorum
ecclesia expulsus, alienus ab illis esse putabatur: & adhuc ex eo sunt, qui tum Aetiani, tum
Eunomiani dicuntur. Nam Eunomius notarius illius, & ab illo eruditus in hæretica di-
ctione, factioni illi præfuit.] hæc Suidas.

Verùm Aetij cùm morum & impiæ doctrinæ cloaca à S. Epiphano, qui Syriæ proxi- CXXI.
mus erat, & propius est contemplatus, aperitur, ipso auditu bonorum animi exhorre-
scunt. Eò enim progressus est impius, vt non in Filium tantum & Spiritum sanctum, ne-
gans vtriusque diuinitatem, blasphemus extiterit, sed & ab homine quoque quod diui-
num est, nempe detestationem vitorum, & virtutis amorem, corrumpere atque penitus
amputare contenderit, dum perfectionem hominis in rerum diuinarum cognitione,
non autem in operatione virtutum positam esse iactaret, nihilque meriti esse, ad præscri-
ptum diuinarum atque humanarum legum vitam attemperare: immò (prohi nefas!)
contra legis diuinæ decretum ausus est affirmare, nullum fornicationi, vel cui libet car-
nis insanæ voluptati inesse peccatum, & perinde ac necessaria naturæ opera, idem esse,
quod aures scalpere, nares emungere, & reliqua naturæ excrementa egerere.

At licet lutulentus porcus toto corpore sic prostratus iaceret in limo, animò tamen se CXXII.
supra cæli cardines perambulare iactabat: vnde & illam erat solitus effutire blasphe-
miam: Scio Deum, & ad eò ipsum noui, vt ne quidem me magis noscam, quàm Deum.]
ac probè quidem: cùm enim à recta sui cognitione longè longius abhorreret, à diuina
pariter intelligentia oportuit esse discretum: & si quando ad retundendam perfrictam
frontem hominis procacissimi, ex Prophetis vel Apostolis à piis dicta aduersus eum ad-
ducerentur, eò blasphemix prolaberetur, vt diceret, eosdem sicut homines in errorem
lapsos esse: cùm tamen (vt de eo testatur Socrates^a) diuinæ Scripturæ rudis admodum
& ignarus esset, elenchis Aristotelicis tantum excultus. Hæc quæ diximus, & alia plura
audita horrenda de monstro hoc Epiphanius^b pluribus profecturus, se accepisse testa-
tur: vt planè appareat, ad tam immanes blasphemias peruulgandas dignum à diabolo
esse delectum ministrum; per cuius ministerij tam euidentia signa, qualis eius posset esse
doctrina, absque alia de eo facta peruestigatione constaret.

D Ceterum quantum libet propter horrendas blasphemias hunc execrari visi sint Aria-
ni, & ob eam causam frequenter Synodos cogere; vna tamen ipsorum omnium erat in
Filij Dei diuinitate neganda latens impietas. vnde Athanasius^c hæc de ipso: Porro Ae-
tius, cognomento Impius, quem pro causa habendi Concilij toties iactitant, non de pro-
pria insania quasi à se inuenta superbit: sed in Arianam, quæ alterius dogmatibus con-
stat, transiens cum suis, quos decepit, naufragium fecit.] hæc ipse. Ceterum & palàm co-
ram Constantio liberè dicere Aetium solitum esse ea verba, Epiphanius tradit^d: Quali-
ter ipsi habent, & ego habeo, velut etiam ipsi omnes: sed quod in me verum est, ipsi oc-
culant: & quod ego clarè ostendo & confiteor, hi omnes eadem dicunt.] Sed planè de
Aetio accidit, vt præ impietatis excellentia nequaquam voluerit se intra confines Aria-
næ perfidiæ contineri: verùm supra Arium se extollens, voluit nouæ hæresis dici & au-
ctor & architectus, ac, si posset, plures quàm ille habuerit adsciscere sibi sectarios. No-
bilitauit autem Aetij etiam odibilem nefandamque hæresin Eudoxius, qui (vt dictum
est) hoc anno subripuit Antiochenæ Ecclesiæ præfecturam. Eudoxius enim, quòd (vt
Suidas quoque affirmat) Cæsarij martyris in Arabiis Minoris Armeniæ filius fuisset,
ea abusus est gloria ad hæresin illustrandam. At de Eudoxio & Aetio, ac de Synodo ad-
uersus eos Ancyriæ habita, deque Constantij litteris contra eosdem Sirmio ad Antio-
chenos datis, ægemus anno sequenti.

Hoc eodem anno Iulianus Cæsar aduersus barbaros in Galliis effusus bellum ge-
rens, eosdem ad pacem compulit. Hæc pluribus Ammianus^e. Tunc planè accidit, vt
S. Martinus, cùm iam cuncta stipendia meruisset, à Iuliano honestam peteret missionem,
de quo Seuerus ista tradit^f. Interea, irruentibus intra Galliis barbaris, Iulianus Cæsar,
coactò in vni exercitu, apud Vangionum ciuitatem, donatium cepit erogare militibus.

CKXI.
AETII IM-
PIA DOGMA-
TA.

CKXII.
AETII TVR-
PIVVO ET
ARROGAN-
TIA.

a Socrat.
lib. 2. c. 28.
b Epiph. ha-
resi 76.

CKXIII.
AETII ET
ARIANORUM
DOCTRINA.
c Athanas.
de Synod.

d Epiph.
hæresi 76.

CKXIV.
e Ammian.
lib. 16.

f Seuerus
de S. Mar-
tini, c. 3.

QVID IV-
LIANVS
CAES. CVM
MARTINO.

Vt est consuetudinis, singuli citabantur, donec ad Martinum ventum est. Tum verò A
opportunitate existimans, quo peteret missionem (neque enim integrum sibi
fore arbitrabatur, si donatium non militaturus acciperet.) Hactenus (inquit ad Cæ-
sarem) militavi tibi: patere, ut nunc militem Deo: donatium tuum militaturus acci-
piat: Christi ego miles sum, pugnare mihi non licet. Tum verò aduersus hanc vocem
tyrannus infremuit, dicens, cum metu pugna, quæ postera die erat futura, non religio-
nis gratia detrectare militiam.

CXXV.
S. MARTI-
NVS MAGNA
POLLICE-
TVR VIRTV-
TE CHRISTI.

At Martinus intrepidus, immò illato sibi terrore constantior, Si hoc (inquit) ignaviae
adscribitur, non fidei, crastina die ante aciem inermis stabo, & in nomine Domini Iesu,
signo Crucis non clypeo protectus aut galea, hostium cuneos penetrabo securus. Retru-
di ergo in custodiam iubetur, facturus fidem dictis, ut inermis barbaris obiiceretur. B
Postera die hostes legatos de pace miserunt, sua omnia seseque dederunt. Vnde quis dubi-
ret hanc verè beati viri fuisse victoriam, cui prælitum sit, ne inermis ad prælium mitte-
retur? Et quamuis pius Dominus seruare militem suum, licet inter hostium gladios &
tela, potuisset, tamen, ne vel aliorum morte sancti violarentur obrutus, exemit pugnae
necessitate. Neque enim aliam pro milite suo Christus debuit præstare victoriam, quam
ut, subactis sine sanguine hostibus, nemo moreretur.] hucusque Seuerus. Ceterum de
hac missione, atque ætate S. Martini, & de emendatione complurium errorum, qui ir-
repperunt in Seuerum, diximus superius, cum de eiusdem S. Martini Baptismo actū est.

CXXVI.

EVSEBIA
AVGVSTA
QVID IN
HELENAM
IULIANI
CONIUGEM.
a Ammian.
lib. 16.
* successio-
nis

Quod autem idem Seuerus subdit de Martino, cum relicta militia conuenisse S. Hi-
larium Ecclesiae Pictauiensis Episcopum; id contigisse oportuit antequam Hilarius ab
Arianis in exilium mitteretur, sicut idem Auctor affirmat. Quod insuper ad Iulianum
spectat, quæ eum è periculo subtraxit, Eusebia Augusta vxor Constantij, eadem ipsa, C
quod careret liberis, cœpit eius inuidere in Imperium successione: quid autem in
eiusdem Iuliani coniugem Helenam ipsa impiè sit operata, Ammianus narrat his ver-
bis: Inter hæc Helenæ sorori Constantij, Iuliani coniugi Cæsaris, Romam affectionis *
specie ducta, Regina tunc insidiabatur Eusebia, ipsa, quoad vixerat, sterilis, quæ situm-
que venenum bibere per fraudem illexit, ut, quotiescumque concepisset, immaturum
abijceret partum. Nam & pridem in Galliis cum marem genuisset infantem, hoc per-
didit dolo, quod obstetrix corrupta mercede, mox natum, præfecto plusquam conuen-
erat umbilico, necauit: tanta tamque diligens opera nauabatur, ne fortissimi viri soboles
appareret.] At consilium Dei erat hoc, ne in apostata: à fide sobole propagaretur impie-
tas. Sed & Eusebiæ Augustæ, Arianorum patronæ, ijdem ab Ammiano descripti conue-
niunt mores, cuius etiam sententia omnes Constantij magistratus aduersus fidem Ca-
tholicam mouerentur, quæ eò ad nocendum procliuor erat, quod (vt de ea tradit Zo-
simus) summa præstaret eruditione doctrinæ, supraque muliebrem sexum videretur esse
prudensior, cuius consilio Constantius cuncta perageret: ad eò vt si quis eam facem, gla-
dium, luemque Ecclesiae Catholicae nominet, propriam ac rebus gestis congruentem
nomenclaturam adinuenisse, certò sciat.

EVSEBIAE
PERDITI
MORES.

CXXVII.
CLERICI
EXEMTI A
COLLATIO-
NELVSTRA-
TI.
b l. 1. de Col-
lat. Iusfrali.
c. Th.

Hoc item anno, mense Decembris, Constantius Imperator, dato rescripto ad Tau-
rum Præfectum Prætorio, exemptos voluit clericos à collatione Iustitiae, reliquos autem
homines obligari. ea verò lex est huiusmodi: Negotiatores omnes protinus conuenit
aurum argentumque præbere; clericos excipi tantum, qui Copiatæ appellantur, nec
alium quemquam esse immunem ab huius collationis obsequio. Dat. IIII. Non. De-
cemb. Acc. Rom. V III. Id. Feb. Constantio A. IX. & Iuliano Cæs. II. Coss.] E

IESV CHRISTI LIBERII PAP. CONSTANTII IMP.

ANNVS
357.

ANNVS
6.

ANNVS
21.

I.
CONCILIVM
SIRMIENSE
c Sozom.
lib. 2 c 24.
d Sozom.
lib. 4. c. 1.

Sequenti anno Domini trecentesimo quinquagesimo septimo Constantius nonum &
Iulianus Cæsar secundum adeunt Consulatum: quo Sirmij dum Constantius ageret,
cogendum curauit Concilium Sirmiense, dicendum potius conuenticulum Iutanæ:
cuius quidem tempus perperam constituitur à Socrate, atque Sozomeno anno post
Consulatum Sergij & Nigriani, qui est annus Domini trecentessimus quinquagesimus
primus; nam ex suis ipsorum scriptis (ne aliunde testimonium modò queramus) apertissi-
mè

me confutantur: siquidem eorumdem assertione in eodem contextu dicitur, illuc inui-
tum perductum fuisse Osum Episcopum Cordubensem, atque ad subscriptionem in
Athanasium (quod antea facere renuisset) compulsus esse. Quod si tunc liquet cele-
bratam esse Synodum Sirmiensem, quando Osius ad id ipsum præstandum inuitus ad-
actus est: iam affirmare necesse erit, non ante præsentem annum eam habitam fuisse; si-
quidem lapsus Osi non nisi post eius exilium, quod accidit post Liberij relegationem,
contigisse dici potest. Porro Liberij exilium ante annum superiore à Constantio de-
cretum, Arbetione & Lolliano Consulibus, certis firmisque rationibus superius de-
monstratum est, nempe Athanasij omnia illa præ oculis habentis atque exactè descri-
bentis auctoritate, necnon Seueri testificatione.

Cum insuper idem testetur Athanasius, detentum exilio Osum annum integrum, ad
hunc usque annum eum id passum, affirmare opus est: qui in fine (vt diximus) anni tre-
centesimo quinquagesimo quinti, vel potius sequentis exordio, iniquam illam Constantij
sententiam pertulit. Sunt hæc enim, de tempore & loco exilij Osi, verba Athanasij su-
perius recitata: Accersit Osum, & pro exilio detinet illum integrum annum Sirmij,
nihil veritus impius Deum, &c.] Rursum verò cum S. Hilarij b assertione pateat, Syno-
dum Sirmiensem celebratam esse post triennium ex quo Saturnino Episcopo Arelaten-
si Ariano professori negata est communicatio à Catholicis Episcopis Galliarum: affirmare
oportet hoc ipso anno eandem fuisse collectam: siquidem contigit manifesta apostasia
Saturnini ante triennium, cum Constantius, expugnato Magnentio, Arelatē se contu-
lit, vbi conuenticulum illud habuit. Insuper cum constet, eiusmodi Synodum habitam
esse Sirmij, præsentem Constantio Imperatore, quod & Sozomenus c affirmat, planè di-
cendum est, hoc ipso anno celebratam esse, quo idem Constantius (vt demonstraui-
mus, Ammiano auctore) Sirmij confedisse probatur. Vides igitur, quanto veritatis dis-
pendio & rerum confusione Sirmienſe Concilium hoc anno habitum, à Socrate & So-
zomeno ante annos sex, Consulū notatione, ponatur.

His de tempore elucidatis, causa huiusmodi agendi Conuentus est exquirenda. Aria-
ni enim cum iam se hæreticos dici non amplius paterentur, affectantes (quod ait S. Epi-
phanius d) Catholicum nomen, itidem quod Catholicorum partium esset, explere in
omnibus student, atque ob eam causam bellum suscipiunt aduersus hæreticos, qui de
Filio Dei humiliter & abiectione nimis sentirent; ac propterea Ancyrae in Galatia aduersus
Aetium decreuerunt Concilium Ancyranum, & aduersus Photinum Episcopum Sir-
miensem, pariter negantem diuinam in Filio cum Patre substantiam, & omnimodam
cum eo similitudinem: Synodumque indcentes contra hæreticos diuinitatis Filij Dei
hostes, sese rectæ fidei vindices præferunt.

At de Photino diximus superius, cum eius hæresis innotescere visa est: quibus, ad
insinuandum hominem, & eius memoriam refricandam, hinc addimus, quæ de ipso
habet Vincentius Lirinensis e, postquam factus est Episcopus Sirmienſis, his verbis: Hic
cum in Ecclesiam Sirmianam magno omnium fauore fuisset adscitus, & aliquamdiu
tamquam Catholicum administraret: subitò, vt malus ille Propheta, aut somniator,
deos alienos, id est, errores extraneos, quos antea nesciebat. Sed hoc vsitatum; illud
verò perniciosum, quod ad tantum nefas non mediocribus adminiculis utebatur: nam
erat ingenij viribus florens, & doctrinæ opibus excellens, & eloquio præpotens, quip-
pe qui vtroque sermone copiosè & grauius disputaret & scriberet, vt monumentis libro-
rum suorum manifestatur, quos idem partim Græco, partim Latino sermone compo-
suit.] hæc Vincentius.

Constantius igitur quantumlibet Photino non esset impietate secundus, tamen quò
se pium Catholicumque & hæreticus aduersarium ostentaret, tamquam in scena ludum,
Photinum adduxit in medium, & contra eum Episcopos Arianos, licet reuerà haud
multum inter se differrent: nam cum iidem dicerent Filium creaturam, hac ex parte
æquè ac Photinus Filio diuinitatem amputabant, licet iste alia ratione. Detexit Lucifer
Iaranorum atque Constantij, dum aduersus eum hæc ait: Interea oro te, respon-
deas, quid intersit inter te & Conscortium tuum, quem verso ordine Smyrnienses f vo-
cant Photinum? quid intersit, quid distet: rogaris, distinguas, &c.] & inferius: Ecce
Photinus hominem tantum profiteretur Dei Filium; dicit illum non fuisse ante beatam
Mariam:

Annal. Eccl. Tom. 3.

Rrr 3

Mariam:

II.
TEMPVS
SYNO-
DI
SIRMIEN-
SIS.
a Athanas.
ad Soltan.
b Hilarij de
Synod in
princ.

c Sozom.
lib. 4. cap. 5.

III.
CVR COLLE-
CTA SYNO-
DVS SIRMI-
ENSIS.
d Epiph. hæ-
res. 37.

IV.
e Vincent.
Lir. contra
hæres. c. 16.
PHOTINVS
HAERESIS
DOCVIT
SVOS.

V.
LATENS
CONVEN-
TIA ARIA-
NORVM
CVM PHO-
TINO.
f Lucif. de
non parcenti-
m Deum de-
linguent.
* Sirmienſes

Mariam: tua quoque hæc est professio. Quodd enim ante omnia quidem, hoc est, ante A caelos, terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, Filius Dei fit, sed quodd extiterit ex nihilo, sed quodd sit creatura; quid interesse arbitraris inter te & Paulum Samosatenum, vel eum, tum eius discipulum tuum Conscotinum, nisi quia tu ante omnia dieis, ille verò post omnia? Ceterum vna vobis credulitatis & incredulitatis mens est, vt diceretis non habere Deum verum Filium, &c.]

VI. PRODIGIUM CONCILII ARIANO-RVM. Greg. Naz. Ora. in laud. Athanasij.

Verum Ariani, quò se verè Catholicos demonstrarent, aduersus diuinam substantiam negantem Photinum agentes, videri ipsi voluerunt esse eiusdem diuinæ substantiæ in Filio assertores. Affectatam ab ipsis eiusmodi damnationem hæreticorum, quò se specie tenus Catholicos exhiberent, nouit ac scripsit quoque S. Gregorius Nazianzenus: sed citò citiùs appositam sibi laruam iudem exuerunt, cum declararunt, sese omnia aduersus Photinum per simulationem veterariè peregrisse, dum præteritum & al. B fertum in eadem Synodo substantiæ nomen in Filio, mox (vt dicitur) illud ipsum per professionem contrariam abiecerunt. hinc S. Hilarius agens contra Constantium ait: Post Synodum deinde Sardicensem, omnem rursus aduersus Photinum Sirmij Catholice doctrinæ tuæ commoues curam; sed tibi statim hoc, quod vtraque fide continebatur, exhorret.] & paulò post: Damnas quoque & substantiæ nomen, quo te & in Sardicensi Synodo, & Sirmiensium esse Occidentalibus mentiebaris.] hæc Hilarius.

VII. PHOTINVS A CONSTANTIO PETIT RVRVS AVDIRI.

Fuit autem eiusmodi in scenam allata totius comœdiæ argumentum, quod S. Epiphanius præfatur his verbis: Post illam defensionem ipsius tunc in Sardica factam, quando ab Episcopis vocatus fuit ad reddendam rationem de maligna à se proposita fide: impetrauit à Constantio, veluti qui frustra depositus esset, vt rursus acciperet auditores, coram quibus demonstraret se frustra depositum esse. Vnde Rex, illo tempore, admisit Iudices & auditores suæ futuræ purgationis, Thalassium, & Dacianum, & Cercallium, & Taurum, & Marcellinum, & Euanthium, & Olympium, & Leontium (erant omnes hi Comites & magistratus Imperatoris) Basilio Episcopo Ancyrano ipsum interrogante, & contradicente his verbis, quæ ipse defensus aut admissurus esset. Non modicam autem disputationem aduersus Basilium habuit; sed, instar perfrictæ frontis leuis mulierculæ, colorem suum per verba in disputatione mutabat, falsoque adducebat dicta inconstantia ad intelligendam veritatem, sed quæ essent ex eius mente fictæ excogitata. Verum per fraudulentam suam vocem ac dicendi promptitudinem ad se ipsum & auditores confirmandos per linguam instructus, de doctrina proposita centum testimonia generosus ille cum iactantia se producturum esse promittebat, etiam si ipsi sæpè aduersus illum instarent. Quemadmodum etiam in disputatione aduersus Basilium reperimus in his, quæ iussi sunt scribere velociter scribendi periti notarij exceptores, Anylius diaconus Basilij, & Callycrates exceptor Ruffini Prædis provincie, & Olympius ac Nicetes memoristaræ siue à memoria ipsius Basilij, & Eutyches, & Theodolus notarij Basilij: & demissa est pars vna ob signata ad Regem Constantium, altera remansit in Synodo apud Basilium, & adhuc alia pars apud Comites similiter ob signata, prout ipse ex sententia sua pronuntiarat.] hæc Epiphanius, qui se ea legisse testatur, & ex eis aliqua recitat.

VIII. CUM igitur ista de Photino Epiphanius affirmet se ex Actis ipsius Synodi Sirmiensis accepisse, haud facile concedendum putamus ijs, qui putant ipsum hallucinatum, cum ait eundem Photinum prædamnatum fuisse in Concilio Sardicensi, quasi non ante Synodum Sirmiensis de ipso agi ceceptum sit. Damnatu itaque Photinus semel (vt vult Epiphanius) in Concilio Sardicensi, quod hæreticorum & schismaticorum est, haud latæ sententiæ acquieuit, sed adiit Imperatorem, petens ab eo, causam rursus audiri. Verum vtrumque sit, constat Photinum in Conuentu illo Sirmiensis à Basilio Ancyrano confutatum sententiam damnationis accepisse, de qua Sozomenus: Photinus, licet ab Arianis, æquam tamen pro merito accepit sententiam, vt qui non tantum Pauli Samosateni, sed Cherinthi & Ebionis damnatas hæreses de Christo, quodd non fuerit ante Mariam, restituere conatus est.] Ob quam causam apparet, eundem Photinum ab Hilario sæpè nuncupatum Ebionem: Ebionis namque hæresin ab eo instructam, æque affirmat S. Hieronymus: sed deteriorem hunc Ebione fuisse apparet: Ebion enim Christum Deum esse negabat omnino: Photinus autem id minus habuit, vt diceret non antè fuisse, sed tunc Christum esse ceepisse, cum Spiritus sanctus vitus est super illum; quamob-

Sozom. lib. 4. c. 5. PHOTINVS VICTVS ATQVE DAMNATVS EST. Hier. de Serp. Eccl. in Photin.

A quamobrem ex Spiritu sancto genitum esse dicebat, vt de eodem tradit Epiphanius. Sed quod rursus ad Photini dogmata pertinet; de diuinis personis idem sensisse quod Paulus Samosatenus ac Sabellius, ait Theodoretus, vnamque tantum operationem Patris & Filij & Spiritus sancti esse docuisse: aduersus quem, Theodorum Cilicem quatuor libros scripsisse tradit. Cum tamen ipse Photinus, licet damnatus exilio, pro defensione hæresis multa conscripserit. nam de eo Socrates: De reliquo (inquit) Photinus in exilio degens librum tum Græca tum Latina lingua (nam ne huius quidem linguæ ignarus fuit) composuit. Scripsit autem contra omnes hæreses, dum suum ipsius dogma diuulgare laborauit.] & quidem suæ impietatis reliquit improbos successores, eosdemque ab auctore nominatos Photinianos: quos etiam ob detestandam blasphemiam, quodd Christum non nisi hominem affirmarent, eosdem dictos quoque fuisse Homuncionistas, S. Augustinus testatur.

Damnato autem Photino, qui ad Synodum conuenerant Ariani Episcopi nouam fidei formulam edidere, qua quidem ab eisdem tunc scriptis anathematissimis vigintisepem, damnando Photini hæresin, videri voluerunt esse Catholici. recitant eam Athanasius atque Hilarius, cui sic ille præfatur: Sed neque in his permanserunt, quæ antè statuerant: rursus enim Sirmij aduersus Photinum congregati, aliam fidem composuerunt, non ita prolixam, neque tot verbis abundantem (sicut vltimo loco editam): nam plerisque detractis, alia addiderunt, veluti ea per suggestionem ab alijs audiissent. sunt autem ista: Credimus in vnum Deum, &c.] Porrò ne, qui verè essent, Ariani viderentur, secundum Catholicam fidei assertionem hæc in primo anathematismo posuerunt: Eos porrò qui dicunt, ex non ente, aut ex alia substantia, & non ex Deo Filium extitisse, aut quodd tempus aut ætas fuit, quando ille non erat; alienos à se censet sancta & Catholica Ecclesia.] hæc, inquam, sic vera sunt (quod dictum est alijs sæpè superius) vt contradicant doctrinæ Arij, non tamen plenè, vt præclusus sit omnis aditus eidem hæresi irreperere satagenti in fidem Catholicam; nisi pariter, secundum regulam Nicænæ fidei, vox Consubstantialis apponatur. Eandem cum recitat Hilarius, etiam interpretatur, & quidem consentientem fuisse Catholice veritati, demonstrat, sicut & quoddam alias, vt puta Antiochenam & Sardicensem, ab iisdem pariter editas: sed quoddnam fuerit Hilarij consilium in regulis fidei interpretandis, quas constaret extra Ecclesiam Catholicam esse scriptas, suo loco dicemus.

Hanc autem Sirmiensis fidei formulam scriptam fuisse à Marco Arethustio Episcopo, quem sæpè superius inter Arianos profitentem inuenimus, Socrates testatur, cum ait: Isti Episcopi Sirmij ad tempus commorati, alia Acta sanciuere: nam vetera sua de fide decreta condemnare, nouaque fidei formulæ condere ceperunt: vnam, quam Marcus Arethustius Græco sermone conscripsit: duas autem alias Latino sermone, quæ nec verbis, nec compositione ac sensu vel ipsæ secum, vel cum illa quam Episcopus Arethustius Græcè scripserat, congruerunt: alteram tamen earum, quæ Latine conscriptæ erant, formulæ illi à Marco Græcè editæ hoc loco subiungam, &c.] Meminit item Sozomenus de tribus formulis, vna Græcè, duabus verò Latine conscriptis: sed planè in eo fallitur, dum in nulla ipsarum substantiæ nomen assertum putat, cum ex ipsa formula fidei prius edita, atque ab Athanasio & Hilario & Socrate recitata, appareat expressè positum substantiæ nomen.

Secunda in super ibi edita est fidei regula Latino sermone, quæ Græcè postea reddita fuit, vt S. Athanasius testatur, cum post recensitam primam fidei formulam, in qua inerat nomen substantiæ, hæc subdit: Istis omnibus neglectis, ac veluti melioribus reperitis, aliam fidem decernunt, & Sirmij scriptam referunt Romano quidem sermone, sed quæ Græcè interpretata hunc sensum habet: Quoniam de fide placuerat disceptationem fieri, omnia cum sedulitate inquisita & examinata fuere Sirmij in præsentia Valentis, Vrsacij, Germinij, ceterorumque omnium, &c.] At magnopere considerandum est, quodd dum S. Hilarius posteriorem hanc, quam ipse priori loco recitat, ex Græco in Latinum translata dicit, apparet ipsum nequaquam in germanam editionem incidisse, sed in eam quæ ex Latino in Græcum translata fuit, sunt autem hæc ipsius verba: Et quidem rectum & conueniens existimo, vt, antequam de verborum suspicionibus ac disensionibus in eam sermonem, ea quæ ab Orientalibus Episcopis aduersus corruptam apud Sirmium hæresin dicta & constituta sunt, verbis quam possim absolutissimis,

fuit, vt S. Athanasius testatur, cum post recensitam primam fidei formulam, in qua inerat nomen substantiæ, hæc subdit: Istis omnibus neglectis, ac veluti melioribus reperitis, aliam fidem decernunt, & Sirmij scriptam referunt Romano quidem sermone, sed quæ Græcè interpretata hunc sensum habet: Quoniam de fide placuerat disceptationem fieri, omnia cum sedulitate inquisita & examinata fuere Sirmij in præsentia Valentis, Vrsacij, Germinij, ceterorumque omnium, &c.] At magnopere considerandum est, quodd dum S. Hilarius posteriorem hanc, quam ipse priori loco recitat, ex Græco in Latinum translata dicit, apparet ipsum nequaquam in germanam editionem incidisse, sed in eam quæ ex Latino in Græcum translata fuit, sunt autem hæc ipsius verba: Et quidem rectum & conueniens existimo, vt, antequam de verborum suspicionibus ac disensionibus in eam sermonem, ea quæ ab Orientalibus Episcopis aduersus corruptam apud Sirmium hæresin dicta & constituta sunt, verbis quam possim absolutissimis,

Epiph. h. 71. Theod. h. 1. Sabul. lib. 2. Socrat. lib. 2. c. 7. Aug. Serm. 26. ex addit. fragment. edit. Louan. mens. IX. NOVA FIDEI FORMULA SIRMII SCRIPTA. Athan. lib. de Synod. Hilari. lib. de Synod. XI. SECUNDA FIDEI FORMULA SIRMII EDITA. Hieron. lib. de Synod.

mis, demonstrum: non quod ab alijs planissime omnia edita sint, sed quod ex Græco in Latinum ad verbum expressa translatio affert plerumque obscuritatem, dum custodia verborum collatio eandem absolutionem non potest ad intelligentiæ simplicitatem conferuare.] hæc ipse consentit & Socrates, secundam illam fidei formulam fuisse Latino sermone conscriptam, postea verò in Græcum conuersam (vt ait) ab eodem Marco Episcopo Arethufio, qui primam conscripserat: de tertia autem dicemus paulò inferius.

Socras. lib. 2. c. 25.

XII. Hilarij de Synod. IMPIETAS ARIANA DIV OCCULTATA PANDITUR.

Apud Athanasij de Synod.

Quid verò conati fuerint Ariani hac secunda professione Sirmiana, S. Hilarius declarat verbis illis, quibus nuper recitatis mox subdit: Meministis namque in ea ipsa scripta proximè apud Sirmium blasphemiam id tentatum ac laboratum fuisse, vt dum Pater vnus & solus omnium Deus prædicatur, Deus Filius esse negetur: & dum de Homoufio & Homiufio taceri decernitur, id decretum esse, vt aut ex nihilo, vt creatura, aut ex alia essentia, vt consequentia creaturarum, & non ex Deo Patre Deus Filius natus confirmaretur. Tum porò in eo quod honore, dignitate, maiestate Pater maior diceretur, id esse quæsitum, vt Filius his omnibus, quibus Pater maior est, indigeret. Postremò, dum ignorabilis natiuitas eius asseritur, per hoc ignotantiæ decretum, nescire quod ex Deo sit, iuberemur.] hæc Hilarius, qui eam recitat, ac planè eandem quam habent Athanasius atque Socrates, in qua quidem de abdicatione vocis substantiæ sic apud eundem Athanasium scribitur: Ceterùm quia multos commouet vox Latine quidem dicta, Substantia, Græcè autem εἶσα, hoc est, vt diligentius cognoscatur, illud quod ὁμοῖον, aut ὁμοῦσιον dicitur: nullam earum vocum mentionem debere fieri, neque de ea id fermocinandum in Ecclesia censemus, quod de his nihil scriptum sit in Sacris litteris, & quod illa nominum intellectum & mentem transcendant, & quod nemo possit Filij generationem enarrare, &c.] Vides, Lector, hæreticorum inconstantiam: qui enim nuper in confutatione Photini tam appositè substantiæ nomine vsi essent, quod non nisi Catholicæ Ecclesiæ armis ad pugnacem hæresiarcham prosternendum satis sibi virium esset: illo superato, armis illis, quibus vsi fuerant, procul eiectis, quales nam essent, se palàm prodidere.

XIII. FALSVS IN DITVS TITVLVS SIRMIANAE BLASPHEMIÆ.

Sed illud modò accuratiùs peruestigandum est, quod S. Hilarius, cum eiusmodi blasphemiam recitat, eidem præfixum hunc titulum ponit: Exemplum blasphemiam apud Sirmium per Osium & Potamium conscriptæ.] sub quo quidem titulo dicta Sirmiana blasphemiam descripta habetur. caret planè eo titulo quæ recensetur ab Athanasio, & quæ à Socrate ponitur, nec vlla apud eos prorsus mentio, quod Osius & Potamius eam scripserint. Quamobrem cum superius sit demonstratum, S. Hilarium haud nactum esse germanam atque originalem eius fidei professionem Latino sermone conscriptam, sed ex Græco depromptam, illud affirmare cogimur, titulum illum, qui desiderabatur in authentico Latino exemplari, superadditum ab Arianiis, & fortasse ab ipso Marco Arethufio, quem Græco eam sermone reddidisse, Socrates tradit, atque eo magnorum confessorum titulo illam Orientalibus, quò faciliùs acciperetur, promulgare curasse. Sed quod ad Potamium spectat, haud quis putet hunc illum Episcopum fuisse in Aegypto Potamionem, seu Potamonem nuncupatum, quem ante annum ab Arianiis multa passum, martyrium quoque consummasse, ex Athanasio superius dictum est: porò hic, de quo agitur, Potamius, vnus erat ex putentibus Arianiis, quem Soebadius, qui his temporibus viuebat atque scribebat Episcopus Agenni in Gallia, vnà cum Vrsacio ac Valente coniungit, atque eiusdem epistolæ meminit confertæ blasphemiam ad Orientales atque Occidentales missæ.

XIV. OSII LAPSVS IN SYNODO SIRMIANENSIS.

Socras. lib. 2. c. 26.

Ceterùm ipsum Osium Sirmij eidem fidei formulæ subscripsisse, non autem eam scripsisse, tum Socrates, tum etiam Sozomenus affirmant. id autem vt se habuerit, idem narrat Socrates, cum ait: Quamquam iste paulò antè per fraudulentum Ariariorum conatum erat in exilium missus, id temporis tamen studio & labore Episcoporum, qui Sirmij conuenerant, factum est, vt Imperator illum accerferet, habens in animo vel persuadendo, vel cogendo, eum inducere, vt cum Episcopis ibi coactis consentiret. Nam si istud factum esset, illorum fides perillustri testimonio confirmata videretur. hac de causa inuitus (vt dixi) accessit ad Concilium. Simulatque verò senex ille eorum fidei assertori abnuebat, plagæ illi erant inflictæ, membraque machinis distorta. Quapropter fidei formulis eo tempore editis, vi & necessitate compulsus, consentit, subscripsitque.] hæc Socrates, eadem quoque Sozomenus.

Sozom. lib. 2. c. 5.

Epiphanius

A Epiphanius autem affirmat, ab epistola quadam Osij eam ipsos hauisse ac promulgasse blasphemiam. Nam ait: Alterum verò est, quod cum antea scripserint dissimilem secundum essentiam Filium Patri, & putarent se condemnare Ecclesiam per litteras, quas à venerando Episcopo Osio venari essent, in quibus dissimilis secundum essentiam habetur, &c.] Vbi quidem extortam fuisse ab Osio eiusmodi impietatem, S. Athanasius testatur in hunc modum ad Solitarios scribens: Tantam vim intulit seni, quem Sirmij pro exilio detinebat, & ita eum arctè tenuit, vt afflictus attritusque malis, tandem agreque cum Vrsacio & Valente communicaret, sed tamen vt contra Athanasium non subscriberet: verum ne ita quidem eam rem pro leui habuit: moriturus enim, quasi in testamento suo, eorum vim protestatus est, & Arianam hæresim condemnauit, vetuitque eam à quocumque probari ac recipi.] hæc Athanasius, idemque alibi sic de Osio: Et si Osius, minis Constantij conterritus, non videbatur Eusebianis contradicere, vis tamen illa & Constantij tyranni potestas, multæque contumeliæ & interminationes satis ostendunt, minimè eum in nostri condemnationem consensisse, sed senij imbecillitate imparem verberibus, ad tempus cessisse.] hæc ipse.

XV. Epiphani. hæresi 73. OSIVS VIM PAVSVS RECANTAT PALLIOTIAM. Athanasij ad Solitar.

Sed & Seuerus quoque hæc de eodem: Osium quoque ab Hispania in eandem perfidiam consensisse, opinio fuit: quod ed mirum atque incredibile videtur, quia omniferè ætatis suæ tempore constantissimus nostrarum partium, & Nicæna Synodus illo auctore confecta habebatur: nisi fatiscente æuo (etenim maior centenarius fuit, vt S. Hilarius in epistolis refert) delirauerit.] ita ipse. hinc & Hilarij querela illa in Osium est, quod sepulchri sui, nempe corporis, nimium amans fuerit. De lapsu quoque Osij meminit Soebadius in libro contra Arianos scripto, de quo est mentio apud S. Hieronymum:

XVI. Extat 10. Biblioth. sand.

vbi hæc de Osio in fine libri: Sed non sum nescius, his omnibus discussis, & in lucem intelligentiæ publicæ propositis, antiquissimi sacerdotis & promptæ semper fidei Osij nomen quasi quemdam in nos arietem temperari, quo contradictionis temeritas propulsetur. Sed hanc contra nos erigentibus machinam, breui admodum sermone respondeo: Non potest eius auctoritate præscribi: quia aut nunc errat, aut semper errauit. Non enim mundus, quæ in hanc tenuerit ætatem, qua constantia apud Sardicam & in Nicæno tractatu assensus sit, & damnauerit Arianos. Quid si diuersa nunc sentit, & quæcumque ab eo retrò damnata fuerant, defenduntur, quæ defensa, damnantur? Rursus dico: Non mihi eius auctoritate præscribitur. Nam si nonaginta ferè annis malè credidit, post nonaginta illum rectè sentire non credam. Aut si nunc rectè, quid de eis opinandum est, qui ab eodem signati, fidei, in qua tunc ipse erat, de sæculo transferunt?

Hieron. ad Scrip. Eccl. in Soebadio. OSII LAPSVS NVLLVM PRÆIUDICIUM AFFERT ECCLESIAE.

D quid & de ipso pronuntiaretur, si ante hanc Synodum dormisset? Ergo (vt supra diximus) præiudicatæ opinionis auctoritas nihil valebit, quia contra semetipsam ipsa consistit.] hæc Soebadius, quem adhuc fuisse sua ætate superstitem, tunc cum scriberet tractatum de Scriptoribus Ecclesiasticis, Hieronymus testatur, ab eoque alia opuscula scripta tradit. Meminit & Vigilij martyr de eisdem Osij lapsu, & cum Valente & Vrsacio conspiratione.

Vigil. contra Euseb. lib. 5.

Immenso sanè luctu & implacabilibus lamentis profecti sunt sancti Patres funus præclarissimi viri, qui cum nauem, qua tot tantaque maria nauigaret inter syrtes, scopulos, atque piratas, validis vndique aduersariis vrgentibus ventis, iam ad portum salutis magna gloria perduxisset incolumem, ibi insperatò naufragium fecit, vniuersa Catholica Ecclesia expauescente. Eiusmodi Osij planè miserabili casu Catholicus orbis contremuit, concussaque sunt solidissima petra. Quis, rogo, de sui exitu potuit esse securus, si omnium Synodorum laudibus Osium celebratum, & Scriptorum cunctorum illorum temporum præconiis exaltatum, totque ex diuersis atque multiplicibus certaminibus coronis auctum, hominem in Conciliis agentem patronum atque magistrum, videat tam inopinatè prosterni, ac instar salis infatuati pedibus proculcari, tantumque duce effici exercitus desertorem, immò ad hostes deficientem, & in castris hostium profitentem, transfugam adedò ignominiosè constitui? eoque potissimum tempore (proh dolor!) quo de laboribus immensis præmium accepturus, & de innumeris victoriis fuisset donandus à summo Imperatore coronis? Meritò igitur abietes vlularunt, quia cecidit cedrus: atque pauentes sibi que timentes viri sancti, ad Deum clamantes, propheticum illud occinuerunt: Ne proicias me in tempore senectutis: cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.]

XVII. DE OSII LAPSV LVCTVS.

Zach. 11. Psal. 70.

Superauit,

XVIII. Superavit, mea sententia, lapsus Osij prætorum omnium casum, siue Origenis, A siue Tertulliani, vel quorumvis aliorum dixeris: nullus enim æquè ac ipse, neque tanta temporis diuturnitate, tot tantisque publicis actionibus, iisdemque summis, ad statum totius Reipublicæ Christianæ spectantibus, tum in Occidente, tum in Oriente perfundis, nullus, inquam, æquè ut Osius, spectatus est. Cui non Concilio hinc interfuit, atque magna pars fuit, ut Eliberino, Arelatensi, Neocæsariensi, Alexandrino, Gangrensi, duobus Magnis atque Oecumenicis Concilijs Nicæno ac Sardicensi, & alijs quorum memoria excidit: Quem tot tantisque ponderis Legationes Apostolicæ decorarunt, quem in suo ipsius Christianæ fidei tyrocinio Constantinus Imperator inhaerentem suo lateri habere voluit monitorem; quem parentem nomine diceret, atque filiali affectu coleret: hunc illum ipsum Osium, quem & Ariani Synodorum principem dicerent, & Nicæni Symboli formulam concepisse^a: hunc, inquam, in Conciliabulo Sirmienfi ignominiosè prostratum, turpissimè factum esse eiusdem Nicæni fidei proditorem?

XIX. At licet lapsu Osij ingenti fuerit Ecclesia Dei tremore concussa, utpote quæ esset illi Catholica communicationis compaginatione coniuncta, haud tamen cum corruebat, quippe quæ minimè gentium tali inniteretur fundamento, quæ fundata est super firmam petram, & quæ sciret Osium hominem, & non Angelum, didicissetque neque Angelum reuereri debere, sed anathemate & execratione percellere, qui aliter annuntiaret, quàm quod ab Apostolis^b traditum est, atque præstare cuilibet turbulentæ ac violentæ eribationi diaboli solidam promissionem Christi verbo firmatam, atque precibus stabilitam. At si quando contigit illud videre de fidei veritate miraculum, quod dixit Dominus^c: Si isti tacebunt, lapides clamabunt] hoc planè tempore fuit perspicuè demonstratum. Nam sicut olim negante Petro, & ceteris fuga lapsis Apostolis, latro Christum Deum est confessus in cruce, itidemque Centurio, qui crucifixerat Christum, publica confessione clamavit: Verè filius Dei erat iste; & qui blasphemarant, reuertebantur percutientes pectora sua: ita pariter (ò excellens miraculum, & omnia superans de veritate fidei Christianæ prodigium!) cum negat Osius, hostes fidei confitentur Ariani: ablegata siquidem ab Osio in Filio Dei diuina substantia, eadem ab eius impugnatoribus restituitur: prædicat denique ipse Constantius Imperator, publicisque edictis demolendum curat, quod Osius vnà cum alijs impiè ædificarat.

XX. S. Hilarius enim, recitata Sirmiana impietate, ab Osio, atque Potamio (ut ait) conscripta, vel saltem subscripta, mox subdit^d: His itaque tot & tantis impietatis professionibus editis, has rursus è contrario Orientales Episcopi in vnu congregati sententiarum definitiones condiderunt, &c.] recenset post hæc ex eis duodecim capitibus definitiones distinctas aduersus Sirmiensem perfidiam, in qua tacendum esse de substantiæ nomine (ut vidimus) fuerat constitutum, eamdemque interpretatus, ac denique post eas epilogo breui retexas, ista addit^e: Hæc conscientiæ suæ, & adeptæ iam pridem doctrinæ suæ instituta decernunt; & eos qui hanc apud Sirmium hæresin conscripserunt, vel conscriptam susceperant, ignorantem confitentes, ad subscriptionem decretorum talium coegerunt: Vbi Filius imago Patris perfecta est: Vbi sub indifferentis imaginis proprietate, per fraudem profanam Filius non aboletur, ut Pater sit: Vbi imago Patris Filius prædicatur per similitudinis veritatem, à substantia Patris, cuius imago est, substantiæ diuersitate non differt: Vbi per habitam à Patre vitam, & acceptam à Filio vitam, nihil differens in substantia, quæ significatur in vita, habeat Pater, quam Filius accepit ad habendum: Vbi non creatura est Filius genitus, sed à natura Patris indiscreta substantia est: Vbi sicut inter Patrem & Filium indifferens virtus est, ita nullam inter se diuersitatem patiatur essentia: Vbi Pater generando Filium, nihil ex se in eodem degenerat diuersitate natura: Vbi quia nihil differat in vtroque naturæ proprietate, tamen similitudinis personalium nominum respuunt vnionem, ne subsistens vnus sit, qui & Pater dicatur & Filius: Vbi quia piè dicitur & Pater mittens, & Filius missus: in nullo tamen inter Patrem & Filium, id est, inter missum atque mittentem, discernatur essentia: Vbi non intra tempora paterni nominis veritas continetur: Vbi Filius Patre non est posterior in tempore: Vbi ultra tempus omne perfecta natiuitas, innascibilitatis in se non admittit errorem. Et hæc quidè, fratres charissimi, omnis quæ edita est fidei doctrina, per paucos iuxta vniuersitatis modum Orientales, sub ipsis propè diebus, quibus vos ingestam hæresin respuistis.

^a Athanas. ad Solitar.
^b Galat. 1.
^c Lucæ 18.

^d Hilari. de Synod.
NOVA FIDELI FORMULA EDITA CONTRA PRÆCEDENTEM.
^e Hilari. ibidem.

A respuistis, emerit, cuius exponendæ ea fuit ratio, quod vnus substantiæ silentium diceretur.] hæcenus Hilarius.

Sic quidem pertæsi Sirmianæ perfidiæ Orientales Episcopi, statim Sirmio recedentes in Asiam commigrarunt, atque Ancyra in Galatia conuenerunt: ibique restituto in Filio Dei ablegato substantiæ nomine, scriptis recensitis fidei regulis, eas per Legatos Sirmium miserunt ad Constantium Imperatorem: ad quos ut de pietate in tanto naufragio benemerentes hæc habet S. Hilarius^a: Domino gratias, quod ignorantem per vos admonitus Imperator, ignorantiam & errorem non suum, sed astantium per has fidei vestræ sententias recognouit, & se inuidia apud Deum & homines impiæ voluntatis exemit: cum legationem vestram honorificè habens, falsitatem eorum quorum auctoritate in inuidiam ducebatur, coacta à vobis ignorantia suæ professione, cognouit.] ista B. S. Hilarius, qui & eosdem Orientales hortatur ad suscipiendam vocem Consubstantialitatis, sine qua nomen quoque Substantiæ videretur periclitari posse, habereque secum fraudem paratam ab ijs, qui in suum sensum eius verbi significationem extorquent.

Vides iam ex his & admirare, Lector, quomodo cum ex Osij, Potamij, atque aliorum præscripto iubetur Sirmij de nomine taceri substantiæ: ab alijs tamen, licet fidei Catholicæ hostibus (erant hi Semiariani dicti) quantopere in Filio idem nomē substantiæ prædicatur: quorum sententiæ & subscribere coacti sint (ut ait) iidem qui nuper de Filij cum Patre substantia silentium indixissent. Porro autem præclaros nominis substantiæ vindices fuisse Basilium Ancyranum Episcopum, qui interfuerat Concilio Sirmienfi, & aduersus Photinum certamen subierat, insuper & Georgium Laodicenum, & alios, S. Epiphanius^b numerat, dum eorundem fidei professionem prolixiorē quàm Hilarius recitat editam ab eis, cum Ancyra in Galatia Synodum habuerunt. In quo autem isti tot tantaque vera de Dei Filio prædicantes, Catholicis consentientes, minimè tamen Catholici habiti sint, sed Semiariani fuerint nuncupati, idem Epiphanius ibi declarat, nosque eadem superius attingimus. Idemque de Constantio alia subdit, quem & piū in hoc nominat, quod contra nuper pronuntiatam fidem Sirmiensem, qua sicut de nomine substantiæ, ita de similitudine Filij cum Patre tacendum esse, decretum erat, ipse iusserit scribi, Filium Dei per omnia Patri similem: Et sic (inquit^c) sentiens, pio ore decreuit, per omnia (veluti nos Catholici credimus) similem esse Filium Patri, ut & per ipsum non procederent insidiae contra Ecclesiasticam fidem constructæ, quæ volebant essentia nomen tollere: nihil enim lucri fecerunt, coacti confiteri Filium Patri per omnia similem.] qua sententia pariter affirmaretur, & secundum quoque substantiam & coessentialitatem & æternitatem Filij cum Patre similem esse, quod idem Epiphanius latius explicat.

Sed & de Valente hæreticorum pessimo ac refractario hæc subdit: Cum suo more Valens subscripsisset, & in subscriptione apparuisset, similem Filium Patri, & non apposuisset, per omnia, & ostendisset quomodo assensus esset præscriptis, aut quomodo similitudinem vocis intellexisset: annotauit hunc pius Rex, & coegit ipsum addere, per omnia. hæc circa tempus Pentecostes.] hæcenus Epiphanius, declarans id factum ex professione Orientalium: quos cum Imperator timeret ab alijs diuelli, & in hæreses Catholicis, eam ob causam ex illorum præscripto Filium Dei per omnia Patri similem, ac proinde etiam substantia, horum omnium subscriptione firmari voluit, tertiamque ab eis editam Sirmianam professionem. Meminit de hisdè dictis duodecim capitibus agens S. Vigilius contra Eutychem, qui hæc ait^d: Deinde aduersus sacrilegam impiæ professionis vnitate, quæ per Osium, Valentem, Ursacium, & Germinium, ceterosque similis prauitatis apud Sirmium fuerant conscripta, vniuersi Orientales Episcopi conuenientes, alias, id est, duodecim sententiarum definitiones ediderunt, quæ Nicæno Concilio non continentur.

At quanta cum celeritate reuocare curarint, quod nuper eadem impia professione statuisent, S. Athanasius quoque his verbis significat post eandem recentitam perfidiam Sirmianam^e: Hæc (inquit) vbi misissent, denuò mutata sententia, composuerunt eam fidem, quam quia cum Consulibus edidissent, multo pudore & probro perfusi sunt; eiusque exemplaria curauerunt, ut, cum suo more sententiam mutassent ab iis qui eam tenebant, per Notarium Marcianum surriperentur: & persuaso Constantio, ut contra eam fidem edicta promulgaret, aliam rursus fidem constituunt; additis, ut quidem solent, quibusdam dictis.] hæc Athanasius. fuit ista quidem tertia professio fidei Sirmiana, in qua (ut ait Epiphanius^f) Filius Patri similis per omnia prædicabatur: quæ

XXI. ORIENTALES DESTRVNT IMPIETATEM SIRMIANAM.
^a Hilari. de Synod.

XXII. NOMEN SVBSTANTIAS IN FILIO DEI RESTITVNT SEMIARIANI.

^b Epiphani. hæresi 73.

^c Epiphani. hæresi 73.

XXIII. VALENS EPISCOP. ARIANVS TERGVERTI SATVR.

^d Vigil. contra Eutychem. lib. 5. tom. 5. Biblioth. sancta.

XXIV. REVOCATA SIRMIANA PROFESSIO.
^e Athan. lib. de Synod.

^f Epiph. hæresi 73.

^a Socrat.
lib. 2. c. 29.

TERTIA
SIRMIENSIS
PROFESSIO
QUANDO
EDITA.

quæ quidem Latinè edita est, eademque in Concilio Ariminensi (vt testatur Socrates^a) A recitata: desiderantur tamen in ea verba illa, ista habentur, Per omnia similem, sed tantum, Filium esse Patri similem: quæ verba tunc cum à Valente impiè subducerentur, Constantius voluit omnino scribi. Sic igitur quod ad eò deformiter Osius cum alijs delirasset, ab alijs continuò, quasi miraculo est emendatum: tum per Concilium Ancyranum, tum per tertiam Sirmiensis professionem: cuius etsi hoc anno fecimus mentionem, quòd id exigeret argumentum, haud tamen existimes hoc anno elaboratam vel editam, quam constat eodem anno, quo Ariminense Concilium est celebratum, sub Consulatu Eusebij & Hypatij (vt inferius suo loco dicitur) Sirmij esse conscriptam. Constat quidem Epiphano auctore, post promulgatam Sirmij Osij & Potamij perfidiae professionem, qua dicebatur inter alia Filius Dei à Patre dissimilis secundum essentiam, recessisse inde Orientales Episcopos, & rediisse in Orientem, & aduersus tantam impietatem Ancyra celebrasse Concilium, vbi quæ valde impiè statuta fuerant Sirmij condemnarent, assertis omnibus quæ piè sancteque de Filio dici possunt, Consubstantiali dumtaxat voce sublata, esse eum nimirum etiam secundum substantiam per omnia Patri similem. Inde verò accidisse, vt cum Orientales Episcopi rursus in Occidentem venirent, Sirmijque vbi Constantius Imperator erat consisterent, nouam illam & tertio ordine ederent fidei confessionem, in qua dempto in Filio substantiæ nomine, eum per omnia Patri similem esse conscriberent: occasione inde haud dubium oborta, quòd cum Orientales Episcopi, qui post & Semiariani sunt dicti, iterum atque iterum nomen substantiæ in Filio professi fuerint, offensi non nihil Ariani ea professione, quæ in omnibus esse Catholica videri posset, ijs contradicentes, diuque disputantes, acquieuerunt tandem, vt ita inter vtramque partem transigeretur, nimirum vt Semiariani relinquere nomen substantiæ, Ariani verò admitterent, vt Filius diceretur Patri per omnia similis, licet Valens id profiteri refugeret, & nisi Constantio iubente, non faceret. Sic igitur tunc Sirmij composita & ornata fidei professio est, quam deferrent Ariminum, ibidem promulgandam, refragante Basilio Ancyrano, qui (vt ait Epiphanius) in sua subscriptione substantiæ nomen apposuit. Acta sunt hæc Sirmij (vt S. Epiphanius tradit) nocte illucescentis sacri diei Pentecostes, vndecimo Kalendas Iunias, sicuti habet Athanasius in libro de Synodis, nec non Socrates.

XXV.

Quis autem scripserit hanc tertiam formulam Sirmianam, hætenus incognitum fuit, patefactum autem, vbi editus est à viro disertissimo nostroque amicissimo Fabro liber fragmentorum de Synodo Ariminensi, S. Hilarij Episcopi Pictauiensis titulo insignitus, in quo inter alia vetera monumenta recens edita, est epistola Germinij ad alios D Arianos Episcopos, qua ipse testatur eiusmodi fidei professionem fuisse à Marco dictatam: hic ille Marcus Arethusiæ Episcopus, qui primo loco subscripsisse ab Epiphano ponitur. Tribuit Socrates eidem Marco scriptionem primæ Sirmiensis: non enim repugnant ista, cum nihil prohibeat scripsisse primam qui tertiam dictauit, dum idem cum Basilio qui aduersus Photinum disputauit, esset tunc eiusdem de Diuinitate Filij Dei sententiæ; in qua & postea perseverarunt ambo, vt apparet ex professione Seleuciensi, cui vterque primo loco subscripsit, cum & professi sunt eandem æquipollentem esse primæ confessioni Sirmianæ. sed præstat hic ipsam Germinij integram epistolam reddere, qua etiam cognoscatur, qualis fuerit tertia Sirmiana professio, quam Valens (vt Epiphanius affirmat) Ariminum detulit. sic enim se habet^b:

^b Hilarij
frag. lib. 1.
pag. 41. 42.
43.

XXVI.
GERMINI
DE SIRMIAN
NA PROFES
SIONE EPI
STOLA.

Dominis fratribus religiosissimis Rufiano, Palladio, Seuerino, Nichæ, Heliodoro, E Romulo, Muciano & Stercorio, Germinius in Domino, Salutem.

Vitalis nunc militantis in officio sublimis Præfecturæ relatione comperimus, desiderare sanctitatem vestram significari vobis aperte, quid est quod de fide nostra Valenti, Vrsacio, Gaio & Paulo displiceat. Necessarium duxi his litteris patefaciendum sanctitati vestræ, & id quod in vobis ipsis ab initio esse confido, dicere, nos hoc quod & à Patribus traditum accepimus, & diuinis Scripturis, quod semel didicimus & quotidie docemus, Christum Dei Filium Dominum nostrum per omnia Patri similem, excepta in natiuitate, Deum de Deo, lumen de lumine, virtutem de virtute, integram de integro, perfectum de perfecto, ante sæcula & ante vniuersa, quæ intelligi vel dici possunt, genitum, cuius natiuitatem nemo scit nisi solus Pater, ipso Filio adferente: Quia nemo nouit Filium nisi Pater, neque Patrem quis nouit nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare: per quem

A quem facta sunt omnia, sine quo factum est nihil, secundum diuinas voces ipsius Saluatoris nostri Filij dicentis: Pater meus vsque modò operatur, & ego operor. Et iterum: Quæcumque enim Pater facit, hæc & similiter Filius facit. Et iterum: Ego & Pater vnum sumus. Et iterum: Qui me vidit, vidit & Patrem. Et iterum: Quomodo Pater vitam habet à semetipso, ita dedit & Filio vitam habere in semetipso. Et iterum: Sicut & Pater suscitatur mortuos & viuificat, ita & Filius quod vult, viuificat. Et iterum: Creditis in Deum, & in me credite. Et iterum: Neque enim Pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. Et iterum cui Pater dixit: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: nec dixit ad imaginem tuam, vel ad imaginem meam, ne aliquam dissimilitudinem in Filij sui Diuinitate demonstraret, sed propterea coniunxit, ad imaginem & similitudinem nostram, vt Filium suum sibi similem per omnia Deum manifestaret. Iterum Euangelista: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratia & veritate. Et Apostolus ad Corinthios: In quibus Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium, vt non refulgerent in luminatione Euangelij gloriæ Christi, quæ est imago Dei. Et iterum idem Apostolus: Et transtulit in regno Filij charitatis, in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum, qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Et iterum idem Apostolus: Hoc enim sentite in vobis quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed semetipsum exinaniiuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus. Quis non intelligat, quia quemadmodum secundum serui formam reuera fuit caro nostra in Christo, ita & in Dei forma vera sit Diuinitas C Patris in Filio: Et iterum: Videte ne quis vos seducat per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa huius mundi, & non secundum Christum, quia in ipso habitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter. Si ergo omnis plenitudo Diuinitatis inhabitat in Christo, iam non ex parte similis & ex parte dissimilis, sicut nunc asserunt qui propter contentionem suæ libidinis retrorsum abeuntes, semetipsos à nobis auertunt.

Nam quod putant se pro magno de diuinis Scripturis proferre, vt dicant, Christum facturam & creaturam: è contrario nos secundum Scripturas dicimus, & viam, & ianuam, & lapidem offensionis, & petram scandali, & fundamentum, & brachium, & manum, & sapientiam, & verbum, & agnum, & ouem, & pastorem, & sacerdotem, & vitem, & diem, & alia. Sed hæc omnia sic intelligimus & dicimus, vt virtutes & operationes Filij Dei intelligamus, non vt diuinam eius ex Patre natiuitatem huiusmodi nominibus comparemus, quia ex nihilo omnia per Filium facta sunt, Filius autem non ex nihilo, sed ex Deo Patre est genitus.

Miror autem prædictum Valentem aut oblitum esse, aut certè subdolè dissimulare, quid in præteritum gestum definitumque sit. Nam sub bonæ memoriæ Constantio Imperatore, quando inter quosdam cœperat esse de fide dissensio, in cõspectu eiusdem Imperatoris presentibus Georgio Episcopo Alexandrinorum Ecclesiæ... * Pelusiorum, Basilio Episcopo tunc Anquiritano, presente etiam ipso Valente & Vrsacio, & in ea prauitate post habitam vsque in noctem de fide disputationem & ad certam regulam perductam, Marcum ab omnibus nobis eiectum fidem dictasse, in qua fide sic conscriptum est: Filium similem Patri per omnia, vt sanctæ dicunt & docent Scripturæ: cuius integræ professioni consensimus omnes & manu nostra subscripsimus. Si autem nunc aliquid spiritus huius mundi suggerit, ex aperto adhuc scire non possumus. Nam, vt nos professi sumus de Scripturis, quemadmodum parte similis sit, parte dissimilis. Et ideo, fratres dilectissimi, hæc intrepidanter & sine mora vestræ dilectionis ad conscientiam, per Cyriacum officialem, cuius prima inuenta occasio est post Carinium diaconum quem ad vos misi, professionem desinaui, vt per vestram quoque vigilantissimam deuotionem apud Deum, vniuersæ fraternitati intimeret, ne quis fallacia diaboli laqueis ignorans implicetur. Iam vestræ est vnanimitatis rescribere mihi, quid vobis sanctus Spiritus suggerat. Sanè intimo charitati vestræ, me huic epistolæ, propterea quòd manus dolerem, subscribere non potuisse: subscribendum autem mandasse fratribus & presbyteris nostris Innocentio, & Octauio, & Catulo.] hucusque Germinij epistola. Ex quibus pariter

ter cognoscas eundem Germinium non inter Arianos, sed Semiarianos militasse. Hac tenus de Sirmiana tertia confessione, qua emendatus est deformis error secundæ Sirmianæ professionis per Osiu & Potamium editæ, siue subscriptæ.

XXIX. ^a Isidor. de Vir. illust. in Oso, c. I. OSII FINIS ^b ALIS. ^c Clementio

Sed qualem finem sortitus sit idem Osius, modò dicendum est. Auctor qui asseritur Isidorus^a Episcopus Hispalensis, dum agit de Gregorio Episcopo Eliberitano, de Osiij exitu hæc describit: Post impiam Osiij præuaricationem, dum S. Gregorius Eliberitanus Episcopus in Cordubensi vrbe iuxta imperiale decretum fuisset adductus, ac minimè veller illi communicare: com motus Osius dicit Clementino * Constantij Præfecti Vicario, vt mitteret eum in exilium. At ille: Non audeo (inquit) Episcopum in exilium mittere, nisi prius eum ab Episcopatu deieceris. Vt autem vidit S. Gregorius, quòd Osius veller dare sententiam; appellat Christum, totis fidei suæ visceribus exclamans: Christe Deus, qui venturus es iudicare viuos & mortuos, ne patiaris hodie inhumanam * proferri sententiam aduersus me minimum seruum tuum, qui pro fide nominis tui, vt reus assistens, spectaculum factus sum: sed tu ipse, quæso, in causa tua hodie iudica, ipse sententiam proferre dignare per vltionem. Non ego, quasi metuens, de exilio fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium graue sit; sed vt multi præuaricationis errore liberentur, cum præsentem viderint vltionem. His dictis, ecce repente Osius residens fastu quasi regalis imperij, cum sententiam conaretur exprimere, eos vertit, distortuens pariter & ceruicem, ac de fessu in terram eliditur, atque illic expirauit. Tunc admirantibus cunctis, etiam Clementinus ille Gentilis expauit: & licet esset Iudex, tamen timens ne in se simile supplicium vindicaretur, prostravit se ad pedes sancti viri, obsecrans vt sibi parceret, quia in eum diuinæ legis ignoratione peccasset, & non tam proprio arbitrio, quàm mandantis imperio. Inde est, quòd solus Gregorius ex numero vindicantium integram fidem, nec in fugam conuersus est, neque passus est exilium: vnusquisque enim timuit de illo vltèrius iudicare.] hucusque de Osiio Auctor.

XXX. DISCVSSIO VERITATIS HISTORIAE NARRATAE.

At hæc vera ne sint, studio vigilantissimo exquirenda sunt. Haud est aded magnæ auctoritatis qui Isidorus falsè asseritur, vt eius testificatio præferenda sit sanctis Patribus qui eodem tempore vitæ & obitus Osiij superstites erant, cum ipse post annos ducentos ab eiusdem Osiij temporibus vixerit. Verùm admonemus, à nemine alio quàm à cœnoso schismaticorum fonte istæc poruisse ipsam haurire: siquidem eiusmodi historia primus auctor esse reperitur Marcellinus presbyter ille schismaticus sectæ Luciferianæ, qui vixit temporibus Theodosij, ad quem Commétarium illum, quo ista narrantur, vnà cum Faustino sociò impietatis conscripsit: quibus sanè nec fidem penitus abrogarem, nisi multa essent, quæ eidem magnopere contradicunt. Cuinam, quæso, primæ deferendæ sunt solidæ veritatis, Magno Athanasio ne, an perditissimo Marcellino? at nimis discrepans atque dissimilis est ista collatio. Quid insuper dicendum, si Athanasio coniungas Hilarium, atque adijcias Augustinum? cum alioqui testimonium Marcellini nullius alterius illorum temporum Scriptoris fulciatur auxilio: atque ea quoque ex parte fides nutet Auctoris, qui congestarum etiam in S. Hilarium atque alios Orthodoxos calumniarum arguitur. Quid autem de Osiij exitu S. Athanasius tradat, quod paulò antè alia occasione recitatum est, hic vrgenti præsentis occasione repetere, haud erit incongruum. ait agitur^b: Tantam vim intulit seni (nempe Constantius) & ita eum arctè tenuit, vt afflictus, astrictusque malis, tandem ægreque cum Vrsacio & Valente communicaret, sed tamen vt contra Athanasium non subscriberet. Verùm ne ita quidem eam rem pro leui habuit: moriturus enim, quasi in testamento suo, eorum vim protestatus est, & Erianam hæresin condemnauit, vetuitque eam à quoquam probari aut recipi.] hæc Athanasius. Quis igitur tanti Patris testificationi, sui præsertim temporis res conscribentis, obniti audeat?

XXXI. ALIA EX ATHANASIO ARGUMENTATIO.

Est & ex eodem Auctore ea de re aliud firmissimum argumētum, ex prima Oratione contra Arianos habita; ad cuius finem cum numeret ab vniuersali Synodo, in qua damnati sunt Ariani, nempe Nicæna, vsque ad illud tempus quo ea scribebat, annos triginta sex; anno Domini trecentesimo sexagesimo primo eam ab Athanasio Orationem dictam esse oportuit. Cum igitur illa Oratione idem sanctus Athanasius, recensens præclarissimos viros de fide Catholica optimè meritos, primo loco atque titulo honorifico ponat Osiu: planè declarat, eundem in Catholica communicatione esse defunctum; alioqui nefas fuisset ac magnum scelus, Osiu inter præstantissimos Orthodoxos Episcopos

A Episcopos connumerasse, quem aded infelicissimè constaret esse defunctum. Rursum verò, lapsu Osiij ex timore verberibus extortum ad tempus fuisse, cum idem Athanasius dicat; iam apparet illum respuisse. sunt enim ea Athanasij verba ex Apologia secunda superius recitata, quibus dicitur: Vis tamen illa & tyrannica Constantij potestas, multæque contumeliæ & interminationes satis ostendunt, minimè eum in nostri condemnationem, sed senij imbecillitate imparem verberibus ad tempus cessisse. Qui igitur cessisse ad tempus dicitur, post illud planè tempus in pristinum statum reuocatum esse, satis Athanasius significasse videtur. Nec certe aliud S. Hilarius^a illis verbis demonstrasse visus est, quibus ait: Sed de eo (nempe Osiio) nihil queror: qui idcirco est reueruatus, ne iudicio humano ignoraretur, qualis ante vixisset. Rursum verò, quomodo dici vel fingi potest, Osiu in hæresi, quam scripserat, vel subscripserat, perdurasse; si ipsa scripta professio impietatis statim est reuocata atque suppressa, & Imperatoris edito vetita? cum æquè periculum illi fuisset illud asserere, ac quod antè fecerat, affirmando se esse Catholicum.

His addimus, quòd est mentio apud S. Augustinum de Osiij innocentia, cum eum Donatistæ criminarentur (habebant namque hominem inuisum, quòd tempore Constantini Cæciliano magnopere contra ipsos patrocinatus esset.) ait igitur^b: Quod enim de Osiio dicunt Cordubensi quondam Catholico Episcopo; flagitandum est, vt probent, non solum talem illum fuisse, qualem dicunt, sed quòd talis fuerit, manifestum illis fuisse, quibus eum communicasse asserunt. Hoc enim nisi probauerint, frustra dicunt se scisse qualis fuerit, quia nescientibus obesse non potuit, à quibus se isti innocentibus separando, propter ipsam separationis sacrilegam iniquitatem innocentes esse non possunt. Hoc enim magis credibile est: si tamen Osius ab Hispani damnatus, à Gallis est absolutus; sic fieri potuisse, vt falsis criminationibus Hispani circumuenti, & callida insidiarum fraude decepti, contra innocentem ferrent sententiam, & postea pacificè in humilitate Christiana cederent sententiæ collegarum, quibus illius innocentia comprobata est; ne perniciaci & animosa peruerlitate priores suas sententias defendendo, in sacrilegium schismatis, quod omnia scelera supergreditur, exccitate impietatis irruerent, sicuti isti miseri fecerunt, &c.] hæc S. Augustinus.

Quæ licet de alia quæstione dicantur, nempe de accusatione communicationis cum Traditoribus illata à Donatistis contra Osiu, quòd fauens Cæciliano, tum ipsi, tum alijs quoque collegis communicasset: tamen hæc satis ad rem, quòd hostes Osiij idem Donatistæ nihil præterea contra ipsum haberent quod dicerent, dum ea admodum exoleta aduersus Osiu iam longè antè defunctum per Parmenianum obiecissent. Quòd si tam enormis & Dei iudicio infamis atque dirus eius obitus fuit, vt Marcellinus tradit; tacuissent ne hæc obijcere Donatistæ, & exprobare Parmenianus? minimè gentium.

At quæ dicta sunt de impostura Marcellini ab Isidoro descripta de portentoso Osiij obitu, falsa omnino esse, eruta à Pithæo & nuper edita cum Hilarij Fragmentis à viro insignis doctrinæ & integræ probitatis Nicolao Fabro epistola Eusebij Vercellensis in exilio constituti, ad Gregorium in Hispania Episcopum, nempe Eliberitanum, planè demonstrat, dum Osiu non statim defunctum post Sirmienfè Concilium, cum redijt in Hispaniam, sed superuixisse etiam Concilio Ariminensè apertè significat. epistola autem sic se habet:

E Eusebius ad Gregorium Episcopum Span. Domino sanctissimo Fratri Gregorio Episcopo, Eusebius in Domino, Salutem. Litteras sinceritatis tuæ accepi, quibus, vt decet Episcopum & Dei sacerdotem, transgressori te Osiio didici restitisse, & plurimis cadentibus Arimino communicatione Valentis & Vrsacii & ceterorum, quos ipsi agnito blasphemix crimine antè damnauerunt, assensum tuum denegasse, fidem scilicet seruans quam Patres Nicæni scripserunt. Gratulamur tibi in hoc, gratulamur & nobis: quia hoc * cuius proposito & hac fide pollens nostri dignatus es meminisse. Permanente autem tibi in eadem confessione, & nullam cum hypocritis retinenti societatem, nostram tibi communicationem promitte, quibus potes tractabis, quanto labore præuales, transgressores: obiurga infideles, increpa, nihil metuens de regno sæculari, vt fecisti: quia potior est qui in nobis est, quàm qui in hoc mundo.

CHRISTI
357.LIBERII PAP.
6.CONSTANTII IMP.
21.

XXXVI. * Nos verò tui confacerdotes tertio laborantes exilio, hoc dicimus quod manifestum A esse putauimus: quoniam omnis spes Ariomanitarum non in * sua aut limitato consensu, sed in protectione pendet regni sæcularis, ignorantes scripta, quia maledicti sunt qui spem habent in hominem: nostram autem adiutorium in nomine Domini, qui fecit caelum & terram. In passionibus perdurare cupimus, vt secundum quod dictum est, in regno glorificari possimus. Dignare nobis scribere quid malos corrigendo profeceris, vel quantos fratres aut stantes agnoueris, aut ipse monendo correxeris. Salutant te omnes qui mecum sunt, maximè diaconus, simulque petunt vt cunctos lateri tuo fideliter adhaerentes nostro digneris obsequio salutare.] hucusque Eusebius ad Gregorium, vt apparet, post Concilium Ariminense, adhuc viuentem Constantio, cuius nonnisi post obitum solutus est ab eo quo in Oriente detinebatur exilio, & tunc planè temporis cum post lapsum Ariminensem, Episcopi pœnitentes ad suas Ecclesias rediere, quibus Gregorius non communicauit aliquando Luciferi defendens errorem, cum alioqui ipse Eusebius (vt suo loco pluribus diceretur) non solum eos pœnitentes recepit, sed ad eos reuocandos in Ecclesiam legationem suscepit in Orientem. Rursum verò ex dicta epistola elicere potes dilucidam sententiam verborum sancti Augustini, quæ sunt superius recitata, quibus ait: Si ab Hispanis Osius est damnatus, ab Hispanis est absolutus.] nimirum quòd in Hispania, vbi fauente Gregorio vigeat error Luciferianus, Osius non receptus est, in Gallijs verò receptus, cum defendente Hilario lapsi Episcopi in errorem, pœnitentes in Ecclesiam admitterentur, vt suo loco diffusius ista patebunt. Sicque ex his certum redditur, quòd Episcopi post lapsum, pœnitentia præuia, à Galliarum Episcopis recipebantur. Sed quæ sunt facti ignorans S. Augustinus, alijs rationibus Osiu exulare atque defendere aduersus Donatistas conatus est.

XXXVII. Quando autem obierit Osius, equidem ex quo S. Athanasius de eius obitu, & testata tunc ab eo Catholica fide meminit in epistola ad Solitarios scripta, haud diu post Ariminensem Synodum eum vixisse oportuit, siquidem illa hæc circa tempora scripta esse apparet: qua quidem epistola, post eius obitum scripta, cum idem S. Athanasius, de ipso agens, ipsum sæpè laudet, nequaquam tot tantisque eum præconijs exornasset, sed temperatius planè egisset, si ipse prodigiosa & diuinitus inflata morte diem clausisset extremum. Porro obitum Osiij contigisse eodem ipso anno, quo moritur Constantius, anno scilicet Domini trecentesimo sexagesimo, inde certum deducitur argumentum, quòd cum probetur vixisse post Concilium Ariminense, & Athanasius (vt dictum est) ipsius cum meminit vt defuncti, in Oratione prima contra Arianos, numeretque à tempore Concilij Nicæni vsque ad illud tempus annos triginta sex, qui est annus Domini trecentesimo sexagesimo primus, necesse est dicere tempus illud non excessisse, obijisseque anno sequenti à Concilio Ariminensi, qui numeratur annus Redemptoris trecentesimo sexagesimo. At de Osiio hæc tenetur, de quo agens idem qui asseritur Isidorus, eum scripsisse tradit librū de Laude virginitatis, pulchro (vt ait) & disertio eloquio exornatum.

XXXVIII. Sed ad res Sirmianas reuocanda est oratio: haud enim Osiij lapsu tragœdia illa finem accepit, sed casu quoque Liberij Romani Pontificis longè tertior reddita est atque lugubrior, quòd tantæ Urbis ac totius Ecclesiæ Catholice Antistes esset, & qui ante biennium aded infracto animo & libertate sacerdotali visus fuerit Imperatori Constantio restituisse, atque eam ob causam gloriosum, ne iustitiam atque fidem proderet, exilium subiisset. Verum quisnam qualisve tanti Antistitis lapsus fuerit, num perinde ac Osius perfidiæ illi Sirmianæ consenserit vel damnationi Athanasij consensum præstiterit, & Arianorum communicatione se maculauerit, est id diligentius exquirendum: res quidem haud facilis inuestigatu, quippe quæ nonnullis eius sæculi eruditio viris obscura visa fuerit; nam ait Ruffinus: Liberius vrbis Romanæ Episcopus, Constantio viuentem, regressus est. Sed hoc, vtrum quòd acquieuerit voluntati suæ adscribendum; an ad populi Romani gratiam, à quo proficiscens fuerit exoratus, indulserit: pro certo compertum non habeo.] ita Ruffinus. Vt igitur rem obscuram, ac nexibus implicatam, elucidemus atque pariter explicemus, primum omnium quid de his veteres Historici scripserint, quid item Patres obiter dixerint, ac demum ipsam historiam puram atque germanam, ex eiusdem Liberij Papæ litteris acceptam, hæc enarremus. Ex antiquis autem historiarum sacrarum Historicis Sozomenus rem videtur fusiùs profecutus: qui eam ab ipso rerum exordio his verbis recenset:

^a Ruffin.
lib. 1. c. 27.

^b Sozom.
lib. 4. cap. 14.

Haud

CHRISTI
357.LIBERII PAP.
6.CONSTANTII IMP.
21.

A Haud longo tempore post, Imperator Roma Sirmium reuersus, rogatu Legatorum, quos Episcopi Occidentis ad ipsum miserant, Liberium Berœa reuocauit: atque presentibus Legatis Episcoporum Orientis, & quibusdam sacerdotibus, qui erant fortè in exercitu, in vnum coactis, compellere tentauit eum fateri, Filium Patri non esse consubstantialem. Instabant porro, & Imperatorem ad hanc rem incitabant Basilius, Eustathius, & Eleusius, qui apud eum auctoritate & gratia plurimum poterant: hi que id temporis cum decreta de Paulo Samosareno & Photino Sirmiano, quin etiam formulam fidei in Ecclesiæ Antiochena consecratione editam in vnum libellum congesissent, causa confecta, nimirum quòd quidam simulatione huius verbi, Consubstantialis, hæresin priuatum stabilire molirentur, conantur vt Liberius & Athanasius quoque (alter tamen ab Alexandrino) Alexander, Seuerianus, & Crescens, qui in Africa sacerdotij munere fungerentur, huic consentiant. Consentiant itidem Ursacius, Germinius Episcopus Sirmij, Valens Mursorum Episcopus, & quotquot Orientis Episcopi ibi fortè aderant. Vicissim autem confessionis fidei formulam à Liberio abduxerunt, quæ illis, qui Filium Patri non substantia & ceteris rebus omnibus similem asseuerarent, interdixit Ecclesia. Nam cum Eudoxius & ceteri cum eo Antiochiæ hæresis Aetianæ fautores epistolam Osiij nati fuissent, rurem dissiparunt, Liberium quoque verbum Consubstantiale reiecit, asseuerasseque Filium Patri dissimilem esse. Vbi verò hæc res Legatis Episcoporum Occidentis hoc pacto successere, Imperator dat Liberio potestatem Romam reuertendi, atque Episcopi Sirmij congregati scribunt litteras Felici tum Romanæ Ecclesiæ Antistiti, & clero eiusdem Ecclesiæ, vt Liberium recipiant, &c.] quæ autem de reditu Liberij subdit, postea fusiùs dicemus.

C His igitur à Sozomeno enarratis, quid Patres de casu Liberij scripserint, & in primis Athanasius, hæc recitemus: sic enim habet in epistola ad Solitarios: Liberius deinde post exactum in exilio biennium inflexus est, minisque mortis ad subscriptionem inductus est. Verum illud ipsum quoque, & eorum violentiam, & Liberij in hæresin odium, & suum pro Athanasio suffragium, cum liberos affectus habebat, satis coarguit: quæ enim per tormenta contra priorem eius sententiam extorta sunt, eæ iam non metuentium, sed ira cogentium voluntates habendæ sunt.] ita Athanasius. in quam sententiam hæc quoque S. Hilarius ad Constantium: Vertisti deinde vsque ad Romam bellum tuum, eripuisti illinc Episcopum: & de te miserum, qui nescio vtrum maiore impietate relegaueris, quam remisseris.] Sed & S. Hieronymus dum de Fortunatiano agit Episcopo Aquileiæ, hæc ait: In hoc habetur detestabilis, quòd Liberium Romanæ vrbis Episcopum pro fide ad exilium pergentem primus sollicitauit, ac fregit, & ad subscriptionem hæreseos compulit.] & idem in Chronico: Liberius tadio victus exilij, in hæreticam prauitatem subscribens, Romam quasi victor intrauit.] in libro autem de Romanis Pontificibus de eodem scriptum legitur, quòd consensit Constantio hæretico, communicatque cum hæreticis, extra tamen secundum baptismum: quòd scilicet, etsi cum Arianis communicauerit, non tamen factus fuerit Arianus per secundum baptismum, quo solerent illi Catholicos ad se deficientes iterum baptizare. sed hæc quidem superflua, & ab aliquo addita: nam nondum Ariani rebaptizabant, quin & Ecclesia hoc quoque tempore non respuebat Arianorum baptismum, vt S. Hieronymus aduersus Luciferianos scribens testatur. His igitur de Liberio ex Patrum sententia recitatis, iam reliquum est, vt ex litteris ipsius (qua præstantior ac verior historia nulla inueniri potest) res gestas eiusdem Liberij, vt se habuerint, enarremus. Extant ipsæ, quas hæc descripturi sumus, epistolæ in Collectione Cresconiana, easque, habita diligenti collatione cum codice Vaticano, & eo quem habemus in nostra bibliotheca, hæc describimus.

Damnato itaque Photino in Concilio Sirmienfi, & scripta aduersus eum prima illa fidei professione, tentauit Constantius per Demophilum & Fortunatianum, Liberium adhuc exulem Berœa existentem, vt sententiæ aduersus Athanasium late subscriberet, atque decreta fidei in Sirmienfi Concilio scripta susciperet: cum ille, qui instar Samsonis valide aduersus impios Philisthæos ac strenuè decertauerat, & vsque aded ipsos impetus fregisset Imperatoris, atque Arianorum phalanges tolerantia exilij superasset, exciso nescio quo pacto ab eius vertice fortitudinis crine, hebetatoque prorsus robore pristino sacerdotalis constantiæ, exurgit imbellis, & datur piter manus ipsum quærentibus aduersarijs. Quòd si coniectura interdum ex effectibus intima cordis scrutari

XXXIX.
TENTATVR
LIBERIVS
AB IMPE-
RATORIB.XL.
LAPSVS LI-
BERII EX
TESTIMO-
NIO PA-
TRVM.^a Hilarij ad
Constantium.^b Hier. de
Scrip. Eccles.
in Fortunatiano.XLI.
TENTATVR
LIBERIVS
PER DEMO-
PHILVM ET
FORTUNA-
TIANVM.
c Iud. 16.

licet, non alia Dalila illi detrimento fuit, quàm inuidia humanæ laudis gloria compta: A quippe qui ægro ferebat animo, intrusum ab Arianis (vt dictum est) Felicem agere Romæ Pontificem, se verò exulem atque à sua sede procul extorrem, quam vt reciperet, & ex ea Felicem eijceret, oblatas illas fordidas conditiones accepit tandem. Hæc quidem omnia scripta in primis ab eo ad Orientales epistola planè significat: est autem huiusmodi:

Dilectissimis fratribus & Episcopis Orientalibus Liberius S.

XLII.
LIBERII
EPISTOLA
AD ORIENTALES.

Pro deifico timore sancta fides vestra Deo, cognita est hominibus bonæ voluntatis, sicut lex loquitur: Iustè iudicate, filij hominum. Ego Athanasium non defendo: sed quia susceperat illum bonæ memoriæ Iulius Episcopus decessor meus, verebar ne fortè ab aliquo præuaricator iudicaret. At vbi cognoui, quando Deo placuit, iustè vos illum condemnasse, mox consensum meum commodauit sententijs vestris: litteras ad hæc quæ super nomine eius, id est, de damnatione ipsius, per fratrem nostrum Fortunatianum dedi perferendas ad Imperatorem nostrum Constantium. Itaque amoto Athanasio, super quo statuta omnium vestrum à me cum Sede Apostolica suscipienda sunt; dico, me cum omnibus vobis, & cum vniuersis Episcopis Orientalibus, seu per vniuersas prouincias pacem & vnitatem habere. Nam vt veriùs sciatis, me veram fidem per hanc epistolam meam proloqui: dominus meus & frater communis Demophilus, qui dignatus est pro sua benevolentia fidem veram & Catholicam exponere, quæ Sirmij à pluribus fratribus & Coëpiscopis nostris tractata & exposita & suscepta est; hanc ego libenti animo suscepi, in nullo contradicens. Sanè petendam credidi sanctitatem vestram, quia semper videtis in omnibus me vobis consentaneum esse: dignamini communi consilio ac studio elaborare, quatenus de exilio iam dimittar, & ad sedem, quæ mihi diuinitus credita est, reuertar. Ihucusque Liberij litteræ ad Orientales, nempe Episcopos illos qui ex Oriente Sirmij ad Synodum conuenere; hi verò ab incerto auctore mox post epistolam recitatam ponuntur, nempe Narcissus, Theodorus, Basilus, Eudoxius, Demophilus, Cecropius, Siluanus, Vrsacius, Valens, Euagrius, Irenæus, Exuperantius, Terentianus, Buftus, Gaudentius, Macedonius, Marcus, Aetius, Iulius, Seuerinus, Simplicius, & alij. Scripsit insuper eodem quoque argumento Liberius priuatas litteras ad Vrsacium, Valentem, atque Germinium, qui ceteris apud Imperatorem præstare viderentur. sunt verò huiusmodi:

Vrsacio, Valenti, & Germinio Liberius.

XLIII.
ALIA EPISTOLA
LIBERII.

Quia scio vos filios pacis esse, diligere etiam concordiam & vnitatem Ecclesiæ Catholicæ; idcirco non aliqua necessitate compulsus, teste Deo dico, sed pro bono pacis & concordia, quæ martyrio præponitur, his litteris conuenio vos, domini mei charissimi. Cognoscat prudentia vestra, Athanasium, qui Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus fuit, priusquam ad Comitatum sancti Imperatoris peruenissem, secundum litteras Orientalium Episcoporum, ab Ecclesiæ Romanæ communionem separatam esse, sicut testis est omne presbyterium Ecclesiæ Romanæ: sola hæc causa fuit, vt tardiùs viderer de nomine ipsius litteras ad fratres & Coëpiscopos nostros Orientales dare, vt Legati mei, quos ab vrbe Roma ad Comitatum direxeram, seu Episcopi, qui fuerant deportati, & ipsi vnà cum his (si fieri posset) de exilio reuocarentur. Et hoc etiam scire vos volo, quòd fratrem Fortunatianum petij, vt litteras meas ad clementissimum Imperatorem perferat, quas ad Orientales Episcopos feci, vt scirent & ipsi vnà secum Athanasij communionem esse separatam: quas credo quòd pietas ipsius pro bono pacis gratulanter accepit, quarum exemplar etiam Philagrio Imperatoris eunucho prodat charitas vestra, hæc me benigno & innocenti animo gessisse. Quapropter his litteris meis conuenio vos, & adiuro per Dominum omnipotentem, & Christum Iesum Filium eius & Dominum nostrum, & Spiritum sanctum, vt dignemini ad clementissimum Imperatorem Constantium Augustum pergere, & petere, vt bono pacis & concordia, in qua pietas eius semper exultat, me ad Ecclesiam mihi diuinitus traditam iubeat reuerti; vt, temporibus ipsius, Ecclesia Romana nullam sustineat tribulationem. Me autem cum omnibus vobis Episcopis Ecclesiæ Catholicæ pacem habere, his litteris meis æquo & simplici animo scire debetis, fratres charissimi. Magnum etiam vobis præmium in die retributionis acquiretis, si per vos pax Ecclesiæ Romanæ fuerit reddita. Scire autem volo etiam fratres & Coëpiscopos nostros Episcetum & Auxentium, pacem me & communionem Ecclesiasticam

A siasticam cum ipsis habere, quod credo gratanter suscepturos. Quicumque autem à pace & concordia nostra, quæ per Orbem terrarum firmata est, dissenferit, sciat se separatam esse à nostra communione. Præuaricatori anathema vnà cum Arianis à me dictum.] hætenus Liberij epistola ad dictos Episcopos.

Quo etiam tempore, cum adhuc detineretur exilio, idem ad Vincentium Episcopum Capuæ litteras dedit, quibus, quo statu res suæ essent, certiore reddidit his verbis: XLIV.

Non doceo, sed moneo sanctum animum tuum, frater, eò quòd colloquia mala moribus bonos corrumpant. Insidiæ malorum hominum benè tibi cognitæ sunt, vnde ad hunc laborem perueni: & ora vt det Dominus tolerantiam. Dilectissimus filius noster Urbicus diaconus, quem videbar habere solatium, à me per Venerium Agentem in rebus sublatus est. Et idèd sanctitati tuæ significandum credidi, me de contentione illa nominis Athanasij recessisse, & ad fratres & Coëpiscopos nostros Orientales litteras dedisse desuper eius nomine. Pax nobis vbique est. Dignaberis conuenire omnes Episcopos Campaniæ, & hæc illis insinuare, & ex eorum numero vnà cum epistola vestra de vnanimitate nostra & pace ad clementissimum Imperatorem nostrum scribere, quòd possim & ego de tristitia magna liberari.] & manu ipsius: Dominus te incolumem custodiat, domine frater charissime. Item manu ipsius in eadem pagina conscripta: Cum omnibus Episcopis Orientalibus pacem habemus, & vobiscum ego. Me ad Dominum solui, vos videritis, si volueritis me in exilio deficere. Dominus iudex inter me & vos.] hucusque ibi. Hæc quidem Liberius ad Vincentium Capuæ Episcopum, quòd ipse iam diu antè, subscripta (vt dictum est) Arianorum in Athanasium sententia, illis communicauerat, & ob eam causam à communionem Catholica factus erat extorris; quocum pacem inire

B his litteris, sicut fecerat cum Orientalibus, Liberius nititur, ob id nimirum, vt ille pro suo ipsius reditu Romam ad Ecclesiam, apud Imperatorem Constantium intercederet, quòd factum quoque & impletum est.

C Ex his omnibus, quæ tum ex Historicis, atque sanctis Patribus, necnon ex eiusdem litteris hic recitata sunt, nihil est quòd excusari Liberius possit, quin communionem inierit cum Arianis, & in Athanasium latam ab eisdem sententiam ratam habuerit: hæc, inquam, omnia, si aliorum deficerent assertiones, ipsomet recitatis his litteris profitente, vera esse, in dubium reuocari haud possunt. Num autem eam ob causam dicendus hæreticus? minime gentium. Attende Lector: licet enim per syrtes & scopulos nauigationi vela pandisse oratio videatur; erit tamen vt tutò ad veritatis portum magno gaudio (si veritatis es cupidus) perueharis. Meminisse in primis debes, tres fidei formulas in eodem

D Sirmienti Conuenticulo esse editas: primam scriptam à Marco Arethustio ad confutandas omnes Photini blasphemias; secundam quam recitat S. Hilarius nomine Osij atque Potamij, tertiam verò, quæ secundam diximus emendatam. In prima egregiè expressum atque restatum esse nomen substantiæ Filium cum Patre communis: in secunda autem sublaturum esse nomen substantiæ, ac similitudinis pariter ablegatum: in tertia verò assertam omnimodam Filij cum Patre similitudinem. Primam, eam interpretando, Catholicam esse probat Hilarius: & tertiam existere consentientem pariter Catholicæ professioni, ex S. Epiphano demonstratum est. Quæ quidem omnia vera certa que esse, ex his quæ hoc ipso anno paulò antè sunt dicta, absque vlla dubitatione liquet. Rursum & illud in mentem reuoca, quæ secundo loco in eo Conuentu scripta est regula fidei, eandem confestim ab ipsidem ipsius explosam esse, & eius exemplaria perquisita, ne vulgarentur, atque sublata; Constantijque edicto fuisse vetita: quam obrem neminem ita insanæ mentis hominem puto, qui dicere audeat, Liberium Berocæ à Thracia ab Imperatore Sirmium accessitum, vt impietati subscriberet, quam iidem, qui scripserant & ediderant, fuerant detestati: nulla igitur vel leuis suspicio esse potest, vt dictæ perfidiæ Liberius Sirmium vocatus subscripserit.

E Sed frustra in his laboramus, cum testificatione Sozomeni in primis appareat, quamnam fidei regulam Liberius ratam habuerit; ait enim: Vicissim autem confessionis fidei formulam à Liberio abduxerunt, quæ illis, qui Filium Patri non substantia & ceteris omnibus similem asseuerarent, interdixit Ecclesia.] Ecce tibi quàm perspicuè declaratur Liberianæ fidei Sirmianæ aduersus Photinum editæ assensum præbuisse; in qua inter alia piè aduersus Photinum statuta, hæc habet primus ordine positus anathematismus itidem superius recitatus: Eos autem qui dicunt, De nullis extantibus est Filius,

TERTIA EPISTOLA LIBERII EODEM ARGUMENTO.

SVBSCRIPTIO ET APPENDIX.

LIBERIVS MINIME DICENDVS HAERETICVS.

XLVI. CVINAM FIDEI FORMULAE LIBERIVS SVBSCRIPSERIT a Sozom. lib. 4. c. 14.

vel de alia substantia, & non ex Deo, & quod erat tempus vel seculum, quando non erat, A
alienos scit sancta & Catholica Ecclesia.] ista & alia in prima illa Sirmienfi professione,
quam S. Hilarius interpretatus cognoscit esse Catholicam. Quin & Vigilus Episcopus
eamdem Synodum hac ex parte nouit æquè esse Catholicam, cuius decretis obniti, ni-
hil aliud esse dicit, quàm uelle cum Photino damnari. sunt hæc uerba ipsius: Illius uerò
Catholici Concilij apud Sirmium contra Photinum ex toto Oriente congregati, quis
sufficiat fidei sanctiones comprehendere, quæ apud Nicænam Synodum (quia talis rei
necessitas fuerat) nulla non sunt omnino sancita; quæ nullus Fidelium audet respuere,
aut cunctatur recipere, si nõ uult cum Photino anathematis eorũ sententiæ subiacerere?]

^a Vigil. ad
uers. Epi-
tych. lib. 5.
c. 5. Biblioth.
sanct.

XLVII.

LIBERII VS
PROFESSVS
IN FILIO
DIVINAM
SUBSTANTI-
AM ET SIMILI-
TUD.

^b Hilari. de
Synod.

^c Sozom.
lib. 4. c. 14.

XLVIII.

CONSUB-
STANTIALE
NOMEN TA-
CVISSE, NON
EST HAERE-
SIS.

^d Augustin.
epist. 174.

XLIX.

FORMULA,
QUA PHO-
TINVS ET
AETIVS
DAMNATI
SVNT, QVA-
LIS.

^e Hilari. lib.
de Synod.

Dicam ampliùs, quod cum Aetius in Syria, tum Photinus in Illyrico atque alijs pro-
uincijs abiectè nimis de Filij Dei diuinitate prædicassent, immò illam ab eo penitus
reiecessent; inde factum est, ut Eleusius, ac socij eius, nempe Basilus, Demophilus, at-
que alij; qui professi essent Sirmij aduersus huiusmodi hæresin vnam Filij cum Patre
substantiam, habiti fuerint tunc à nostris quoque Catholicis; idque testificatione S. Hi-
larij, cum ait: Non peregrina loquor, neque ignorata scribo: audiui ac vidi vitia præ-
sentium, non laicorum, sed Episcoporum. Nam absque Episcopo Eleusio, & paucis cum
eo, ex maiori parte Asiæ decem prouinciæ, intra quas consisto, verè Deum nesciunt:
atque vtiinam eum nescirent, cum procliuiore enim uenia ignorarent, quàm obtrecta-
rent. Sed horum Episcoporum dolor, se intra silentium non continens, vnitatem fidei
huius quaerit, quam iam dudum per alios amisit, &c.] cum alioqui hic Eleusius Episco-
pus Cyzicenus ab Epiphano, & alijs, vnà cum Basilio Ancyrano inter Semiarianos ad-
nume-

B

C

D

E

numeretur, & à Sozomeno inter illos recensetur, qui Liberio ob pacem Ecclesiarum
persuaserit, ut vocem illam Nicæni Concilij, Consubstantialis, pratermitteret: quod ex-
pedire dixerunt, quod in eandem fidem simul conuenientes, aduersus eos bellum gere-
rent, qui Photini & Aetij hæresin susceperant. quibus sic Liberius assensus est, ut tamen,
quod substantiæ nomini benè consultum esset, Ecclesia (ut ait Sozomenus) interdixit
omnes qui Filium Patri non substantia & ceteris rebus omnibus similem asseuerarent.
Ex quibus planè intelliges non esse sancti Hilarij, quæ in recitata nuper epistola Liberij
ad Orientales in textu leguntur, apud Hilarium de Synodo Ariminensi in libro Parisijs
nuper edito, de quo sæpè superius dictum est: vbi enim profitetur Liberius ipse se rece-
pisse confessionem Sirmiensem à Demophilo sibi oblatam, ista intexit mira audacia
qui exscripsit: *Hæc est perfidia Ariana, hoc ego notavi, non Apostata.* & paulò post rursus:
Anathema tibi anathema, & tertio, præuaricator Liberij. Quomodo inquam quis fingere
potest, ista esse Hilarij, qui eam non Demophili, vel alterius alicuius superius nomina-
torum, sed Olij & Potamij fuisse Sirmiensem illam detestandam perfidiam affirmat li-
bro de Synodis, quam ipse Demophilus cum alijs suis Semiarianis est magnopere dete-
status, tantum abest, ut obrulerit eam ipse Liberio, & non potiùs suam ipsorum Semi-
arianorum, quæ fuit prima Sirmienfis nominata. Et quis nesciat testificatione eiusdem
Hilarij, Epiphanijs, & aliorum, eos qui scripsisse ponuntur primam professionem fidei,
fuisse Semiarianos, Basilium, Marcum, Demophilum, Eleusium & Eustathium, quos
hæc procurasse à Constantio, ut Liberius suæ ipsorum professioni subscriberet, tradit
Sozomenus, hosque omnes eiusdem farinae homines fuisse professores eiusdem Filij
cum Patre substantiæ & perfectæ similitudinis: quam primam Sirmiensem, idem Hila-
rius cognouit esse Catholicam, cum eam est interpretatus?

Nullò quidem modo potuit nisi primam Sirmianam approbasse Liberius, dum eam
epistolam scribens ad Orientales, se cum illis hoc facto pacem habere testatur: at per
Orientales dici Semiarianos, omnia huius temporis scripta, Hilarij, Epiphanijs, & alio-
rum testantur, atque ea ipsa etiam quæ eodem libello clauduntur: quibuscum certè Li-
berius pacem habere minimè potuisset, si Photiniana blasphemiam subscripsisset, aduer-
sus quam, ijdem ipsi Orientales, teste Hilario, primam professionem Sirmianam, dam-
nando illam hæresim, edidissent. Procul igitur abest, ut Hilarij esse dicamus, quæ aduer-
sus ea, quæ in germanis Hilarij scriptis reperiuntur, pugnare noscuntur, prout ea quæ nu-
per sunt dicta, tum ex ipso Hilario, tum Sozomeno apertè demonstrant.

Procul etiam abest, ut quæ incerto auctore prodita sunt fragmenta, præferamus ger-
manis scriptis certorum auctorum, & ipsiusmet Hilarij iam de falsò sibi obiecta calumnia
reclamantis. Habet Cresconiana collectio eamdem Liberij epistolam cum ijdem ad-
uersus eum interpositis additamentis anathematis, & execrationis, non tamen Hilarij
nomine, sed incerto auctore proditis. Optassemus ista à Fabro nostro fuisse paulò accu-
ratiùs considerata, antequam sententiam ferret, & affirmaret eiusmodi execrationes in
Liberium esse ab Hilario eidem epistolæ additas, nec rem tantam adedè facillè iudicasset
sub incerta fide mutilati omni ex parte voluminis, in quo (ut ipse testatur) vix per pauca
paginae sibi cohærent, ut benè ipse dicat, totum volumen illud instar fasciculi se habere,
in quem res diuersæ congestæ legantur, ut non vacet periculo, si absque delectu, & ex-
acta rerum cognitione, cuncta quæ in eo sunt sub nomine Hilarij admittantur.

Nihil est igitur, quod vel fingi possit, vel aliquo modo dici, esse Hilarij execrationes
illas in Liberium dictas, dum nonnisi primæ Sirmianæ Liberius subscripsisse probetur,
quam (ut sæpè dictum est) Hilarius non improbat: nec est quod dici possit, secundæ
Sirmianæ professioni onini impietate refertæ ab Olio & Potamio scriptæ, siue subscri-
ptæ, Liberium subscripsisse; siquidem non potuisset illa oblata esse (ut ibi legitur) à De-
mophilo, neque facta opera Eleusij & Eustrasij & aliorum, qui communicantes cum Ba-
silio Ancyrano, Marco Arethusio, & alijs Semiarianis eamdem secundam Sirmiensem
sunt execrati, tum ibi, tum in Concilio Ancyrano aduersus eam postea celebrato, tum
etiam apud Sirmium in edita tertia Sirmienfi, nec non Seleuciensi, ut apud Epiphanium
legitur hæresi septuagesimatercia.

Nec rursus dici vllatenus potest subscripsisse Liberius tertiæ Sirmianæ, quæ longè
post eius lapsum scripta est, Eusebio & Hypatio Consulibus, ut ex ijs quæ dicenda erunt,
mani-

^a Epiph. hæ-
res. 73.
^b Sozom.
lib. 4. c. 14.

^c Hilari. frag.
lib. 1. pag. 47.

I.
LIBERII VS
PAPA NON
NISI PRI-
MAM SIR-
MIANAM
PROFESSIO-
NEM AP-
PROBAVIT.

II.

III.

LI.

CHRISTI
357.LIBERII PAP.
6.CONSTANTII IMP.
21.

manifestissime apparebit. Sed etsi Liberius illi subscripserit, nequaquam hæresi adstipulatus esset, cum in illa prædicaretur Filij Dei vnà cum Patre omnimodò (vt aiunt) & in omnibus perfecta similitudo. Aliquis enim (vt existimo) in illa incidens, & eiusmodi delectum habere nesciens, vbi illa legit, mox in Liberium percitus zelo sine scientia, ea scriptis ipsius Liberij litteris interfecit.

LIV.
LIBERIUS
IN QVIBVS
VIRE RE-
PREHENSVS

At licet ex his omnibus perspicuè demonstratum sit, Liberium perseuerasse semper fide Catholicum, haud tamen probari possunt, aut iuste facta defendi, quòd victus labefecit sacerdotalem constantiam, iniuste contra S. Athanasium subscribendo, quodque communicauerit (vt ipse fatetur) cum illis, quorum communionem hætenus exhoruisset: sed & quòd etiam professioni illi subscripserit, quæ licet Catholica videri posset, tamen voce illa Nicæna careret, Consubstantialitatis, quam maiores omnes aduersus Arianos magna semper gloria defendissent. His igitur de Liberio tam in Orientali, quàm etiam Occidentali Ecclesia peruulgatis, quòd maior persona extitit, eò fama velocior emanauit, atque (vt accidit) maiora quoque veris effinxit: vt in Oriente dictum sit, Liberium non tantum verbum Consubstantiale reiecisse, sed asseuerasse etiam (quod diximus ex Sozomeno) Filium Patri omnino dissimilem. Verum & in Occidente increbuit rumor, Liberium in hæsi Constantio, & hæreticum euasisse, quòd Nicænam fidem proderè visus esset tum omittendo confessionem Consubstantialitatis, tum etiam eius propugnatorum Athanasium condemnando: tanti enim momenti existimabatur Athanasij causa, vt, qui in eum subscriberent, in Nicænam pariter fidem ferre calculum viderentur. hinc S. Hieronymus de Lucifero ait^a, quòd noluisse sub nomine Athanasij Nicænam fidem damnare: cum prætextu Athanasij (vt sapius dictum est) Ariani aduersus Nicænam fidei decreta bellum inferrent. Secundum igitur eam famam de Liberio longè lateque sparsam, S. Hieronymus tradidit, ipsum hæresin subscripsisse. Hic finis Sirmianæ hæresis condemnandæ, summos illos Catholicæ fidei defensores ad sua vota adedò turpiter inflexisset, & hæreticorum communionem labefecisset.

^a Hier. de
Scrip. Eccl. in
Lucif.

LV.
Socr. l. 4.
6. 14.
LIBERIUS
ROMAN RE-
VERTI IV-
BEVR.

Quæ autem hæc fuerint consecuta, Sozomenus^b ita describit: Vbi verò hæres Legatis Episcoporum Occidentalium hoc pacto successere, Imperator dat Liberio potestatem Romanæ reuertendi: atque Episcopi Sirmij congregati scribunt litteras Felicium Romanæ Ecclesiæ Antistiti, & clero eiusdem Ecclesiæ, vt Liberium recipiant, & ambo pariter Sedem Apostolicam administrant, communiq; consensu & concordia sacerdotio illo fungantur, atque tum casum acerbum, qui in electione Felicis obtigisset, tum exilium Liberij, obliuione deleant. Nam populus Romanus Liberium, cum quòd in alijs rebus vir excellens & spectatus erat, tum quòd Imperatori animo adedò excelso & constanti in fide defendenda contradixerat, tam eximie charum habuit, vt seditionem planè maximam eius exilij causa conflaret, resque ad cædem prorumperet. Haud ita diu post moritur Felix, solusque Liberius Ecclesiæ illi præest. Quod quidem non sine diuina prouidentia factum est, ne sedes Petri à duobus Præsulibus gubernata (quæ est planè nota dissidij, & à sacrosanctis Ecclesiæ legibus aliena) vlla infamiae macula aspergeretur. Atque Sirmij quidem hæc gesta sunt, quo quidem tempore propter metum Imperatoris Ecclesia Orientalis & Occidentis in doctrina fidei consentire visa est.] hætenus Sozomenus. Ceterum quod ad Felicem pertinet: si fidem habemus libro de Romanis Pontificibus, in Synodo Sirmiana sic decretum esse restitutionem Liberij dicitur, vt Felix depositus, cessare iussus esset. sed quæ post hæc sint subsequuta vsque ad Felicis obitum prosequamur.

LVI.
LIBERIUS
REDIENS
ROMAN RE-
SPVITVR.

Rediens Romam Liberius, nequaquam (vt multi putant) tunc detentus est in cœmeterio S. Agnetis (quod habetur in libro de Romanis Pontificibus) id enim postea alia occasione contigit: sed, quod ait S. Hieronymus, tunc Liberius quasi victor in Urbem intrauit: tamen quòd adedò turpiter Constantio consensisset, plurimorum à se animos abalienatos inuenit: sicque qui Felicem antea abhorrebant, vitataque eius communionem, inherentes erant Liberio; re audita, ab eo deficientes, Felici Catholicæ fidei vexillum extollenti sese iunxerunt. A quò tempore cœpit Felix, antè schismaticus, haberi iam ab illis legitimus Romanæ Ecclesiæ Pontifex. existimatusque Liberius, ob manifestam cum hæreticis communicationem ex epistolis ab ipso scriptis de conuientia cum Arianis, à communicatione Catholicorum prorsus extorris: impossibile esse iudicantibus

CHRISTI
357.LIBERII PAP.
6.CONSTANTII IMP.
21.

A cantibus cunctis, eundem Liberium communicare posse hæreticis atque Catholicis. Cum igitur adedò manifestè constaret de eius communionem inita Sirmij cum hæreticis, ex eo ipso necessariò videbatur exclusus à communionem Catholica, atque ob id etiam à Pontificatus functione penitus alienus.

His igitur tunc Liberio obnixius resistentibus, eiusque communicationem Ariano foedatam contagio execrantibus; magna Romæ turbatio facta est, & planè persecutio excitata à magistratibus aduersus eos qui non parerent litteris Imperatoris pro Liberij restitutione conscriptis. Tunc planè accidit quod sic legitur in eodem Commentario de Romanis Pontificibus: Ab eodem die (nempe quo Liberius in Urbem ingressus est) fuit persecutio maxima in clero, ita vt intra ecclesiam presbyteri & clerici plures necarentur, & martyrio coronarentur.] & inferius: Persecutio magna fuit in vrbe Roma, ita vt clerici & sacerdotes neque in ecclesiam, neque in balnea haberent introitum.] passi sunt haud dubium hæc ij qui Liberio non communicarunt: hi enim ab ecclesia, vbi Liberius suos conuocabat, abhorrentes, etiam à balneis publicis abstinebant, ne vnà cum illis lauerentur; vt qui scirent ex sententia Ioannis Euangelistæ, neque balnei lotionem cum hæreticis participandum esse. in quos cum magistratus scirent, aliquotque necarent, tunc pariter contigit, vt Eusebius Romanus presbyter à ministris Constantij intra cubiculum clausus, illic mensibus septem perseuerans, fame consumptus spiritum exhalaret, cuius natalis dies meruit publicis adscribi tabulis, & anniuersaria memoria in Ecclesia celebrari^a. Extat de Eusebio epigramma, quo significatur, ipsum alibi esse morte multatum exulem, si tamen ipse est idem cum Eusebio de quo agitur^b:

LVII.
POST LIBE-
RII REDI-
TVM PERSE-
CVTIO EXCI-
TATA IN
ECCLESIA
ROM.

C
HERACLIVS VETVIT LAPSOS PECCATA DOLERE
EVSEBIVS MISEROS DOCVIT SVA CRIMINA FLERE
SCINDITVR IN PARTES POPVLVS GLISCENTE FVRORE
* SEDET LOCA EDE BELLVM DISCORDIA LITES
EXEMPLO PARITER PVLSI FERITATE TYRANNI
INTEGRA CVM RECTOR SERVARET FOEDERA PACIS
PERTVLIT EXILIVM OMNINO SVB IVDICE LÆTVS
LITORE TRINACRIO MVNDVM VITAMQVE RELIQVIT.

^a Martyro-
log. Rom. die
24. Augusti.
^b Antiq. in-
scrip. in Ap-
pend. pag.
1171. n. 17.
^c SEDITIO
CAEDES

Sanè quidem de ipso loqui Eusebio, de quo est sermo, plura sunt quæ suadeant, utpote qui passus dicatur tempore, iam conciliata Ecclesiæ pace; iudice exilio decernente. Etenim magistratibus vi agendum, necessarium visum est, quòd non pauci, vel paræ æstimationis viri essent, qui à Liberio discessissent, & Felicem sequerentur Antistitem: siquidem Damasus, magni nominis vir, inter alios staret à parte Felicis: cuius licet ingressus existimari potuerit vitiosus, quòd viuentem Catholico Romanæ Sedis Episcopo, & eodem pariter confessore, Romanæ Ecclesiæ ab Arianis præfatus esset; tamen quòd præuaricationem Liberij aduersus impietatem Constantij strenuè infutrexisset, quem & anathemate ferisset, vice sic rerum inuersa, quamplurimi, qui antea ipsum fuerant execrati, & Liberio communionem tenebantur adstricti (vt dictum est) hunc protinus detestati, Felicem veluti vindicem Catholicæ fidei consecrati sunt. Tantus ab ipsis Apostolorum temporibus viguit in Romano populo amor Catholicæ disciplinæ, atque odium in hæreticos, necnon & eis vel leuiter communionem coniunctos.

Porro de Felicis exitu diuersa planè scripta reperiuntur: dum in Liberio de Felice scribitur, depositum ab Episcopatu, habitasse in prædio suo, via Portuensi, atque ibi in pace quieuisse quarto Kalendas Augusti; rursus in eodem libro cum agitur de rebus gestis eiusdem Felicis, habetur, ipsum ob damnationem Constantij, obruncationem capitis, martyrio coronatum esse: & inferius, id factum dicitur in ciuitate Cære. sic restituendum esse pro Cora, ex antiquis Cærensis Ecclesiæ monumentis didicimus. Est Cære ciuitas in Faliscis, via Aurelia posita, decimosextimo ab Vrbe lapide, vbi idem Felix vt patronus colitur, cuius Pontificis illustrata memoria, facta olim fuit sedes Episcopalis: est inuenire frequenter inter alios Episcopos in publicis conuentibus Cære Episcopus. Corpus verò eius in Urbem relatum, primò ad Thermas Traiani occultè esse sepultum, inde verò à Damaso presbytero & alijs clericis eiusdem Felicis communionis esse translatum ad basilicam quam construxerat via Aurelia.

LVIII.
FELICIS
EXITVS
QUALIS.

CAERE CH-
VITAS IN
FALISCIS.

Ceterum ministrorum quidem impetu potius, quàm præcepto Constantij, contigisse necem

LIX.

QUALIS ESSE SOLERET CONSTANTII PERSECUTIO IN EPISCOPOS. a Hilari. in Constantium

necem Felicis, ex eo quisque facile valeat autumare, quod licet (vt dictum est) ipse sanctissimus esset, tamen erga viros Ecclesiasticos inhumanam quamdam patientiam affectauerit, cum sic eos discrucari pateretur, vt tamen absque martyrio iidem viuerent in tormentis; quod S. Hilarius in eum scribens, his planè verbis exprobrat: Omnia sanctissima sine inuidia pretiosarum mortium peragis, nouo inauditoque ingenij triumpho de diabolo vincis, & sine martyrio persequeris. Plus crudelitati vestrae, Nero, Decii, Maximiane, debemus: diabolum enim per vos vicimus, sanctus vbique beatorum martyrum sanguis exceptus est, dum in his demones mugiunt, dum aegritudines depelluntur, dum admirationum opera cernuntur, eleuari sine laqueis corpora, & dispensis pede feminis vestes non desluere in faciem, vri sine ignibus spiritus, confiteri sine interrogantis incremento fidei. At tu omnium crudelitatum crudelissime, damno maiore in nos & venia maiore desceus.] & paulò post: Scelestissime mortalium, omnia persecutionis mala ita temperas, vt excludas & in peccato veniam, & in confessione martyrium: sed hæc ille pater tuus artifex humanarum mortium docuit, vincere sine contumacia, iugulare sine gladio, &c.]

LX. TEMPVSB. OBITVS FELICIS. b Sozom. lib. 4. c. 14.

Sed & si fidem præstemus Marcellino schismatico, post Constantij quoque obitum, Felicem mortem oppetiisse, dicendum est: nam de Felice ait, ipsum superuixisse, non, quod tradit Sozomenus, post Liberij reditum ad modicum temporis spatium; sed vsque ad Consulatum Valentiniani atque Valentis, annis videlicet octo post Liberij reuersionem fuisse superstitem. Habetur ibidem mentio de Romano clero, quod Liberio in exilium misso iurauerit, se nullum creaturum Pontificem, donec Liberius ipse restitueretur: quosdam tamen ex illis periuros effectos intrussisse Felicem. ac subdit: Reuertente autem Liberio, cum gaudio exceptus est in Vrbe, quando & pulsus est Felix: qui paulò post fauore periuorum reuersus est in Vrbe, Transiberinamque occupauit regionem: qui iterum Vrbe pellitur, ac demum Valentiniano & Valente Conss. decimo Kalendas Decembris migravit è vita.] hæc ipse: sed fauens partibus Vrsicini contra Damasum, qui postea se Felici coniunxit, nihil de eius martyrio meminit: quod cum occultè Felicem subijisse habeat Romanum Martyrologium, fortasse ipsum præterijt. Constat etiam, eodem quoque auctore, Liberium, defuncto Felice, Ecclesiam Romanam schismaticè scissam vniisse, atque eos, qui à Felice fuerant ordinati, in clerum cum ordinibus & honoribus recepisse, factumque vnum pastorem ouilis vnius.

LXI. CAUSA MORTIS FELICIS.

c Hilari. de Synod. d Seuer. lib. 2. e Lucif. pro Athanasio. f Athan. lib. de Synod. g Sacrat. l. 2. e. vlt. h Niceph. lib. 9. c. 50.

Ceterum causa illa, quæ in libro de Romanis Pontificibus asseritur, necis Felicis, nempe quod declarauerit Constantium esse hæreticum, eo quod secundò rebaptizatus esset ab Ensebio Nicomediensi, minimè probari potest; cum constet assertionem maiorum, D Constantium his temporibus adhuc perseuerasse catechumenum: id præsertim Hilario attestante, cum in ipsum inuehitur, quod nondum regeneratus (vt ait) credendi formam præscribere auderet Ecclesijs: id ipsum Seuero probante, necnon Lucifero agente apud ipsum pro Athanasio, cum eidem persuadet, vt ab eodem Athanasio Baptismum acciperet: idemque Athanasius de Constantio affirmet, cum tempore mortis ab Euzoio Ariano initiatum esse Baptismo, quod & ceteri quoque testantur. At non hæc tantum, sed & alia pleraque in eodem Commentario cum in Liberio, tum in Felice habentur, quæ erroris facile redarguantur, ac nonnulla obscura, mendisque deprauata, & aliqua inter se inuicem discrepantia, vt ex eis vix veritas aliqua elici possit, atque firmari.

LXII. CONTROVERSIA ROMAE DE FELICE HABITA.

Quamobrem cum ingressus Felicis absque controuersia à maioribus fuerit existimatus iniquus, & de exitu ipsius eadem inter se pugnantia scripta nutent, inde & accidit, vt temporibus Pontificatus Gregorij Decimiertij, dum de emendatione Romani Martyrologij à viris eruditis ad hoc delectis frequentes haberentur conuentus, & de Felice non leuis controuersia incidisset, expungendus ne esset ob vitiosum ingressum eius, vel absque martyrij titulo relinquendus; deque his diu multumque altercatum esset, & ego in eam sententiam pedibus irem, vt Felicis nomen expungendum esset, eoque argumento volumen haud breue scripisssem, cui fauerent astipularenturque complures viri eruditi in Vrbe tunc existentes: accidit planè, veluti diuino miraculo, vt cum in Diaconia sanctorum martyrum Cosmæ & Damiani in Foro, ad templum Pacis posita, quidam malè consulti, sed non sine diuina prouidentia, clam altare vnum à dextris positum suffoderent, vt thesaurum inuenirent, quem acceperant, nescio quo reuelante, ibi esse repositum; in marmoream arcam inciderent, in cuius altero latere, tabulæ lapideæ interstitio

ab

A ab altero distincto, repositæ inuenirentur reliquæ sanctorum martyrum Marci atque Marcelliani & Tranquillini; in altero verò arcæ latere corpus S. Felicis, de quo agimus, vnà cum lapideo laterculo ibidem intus posito hisce litteris exarato: CORPVS S. FELICIS PAPÆ ET MARTYRIS, QUI DAMNAVIT CONSTANTIVM. quod accidit pridie eius diei, quo eiusdem S. Felicis in Ecclesia natalis dies agi consuevit, quarto Kalendas Augusti, anno Dòmini millesimo quingentesimo octogesimo secundo, cum de eius meritis disceptatio magna esset, iamque pænè ob innumeras contrarias assertiones causa cadere videretur: quando opportunè ipsemet Felix visus est admiratione omnium rediuius comparuisse, per se suam ipse causam acturus, cum iam valdè stylo contradicentium esset oppressus.

Tantæ rei non nihil tunc ipse vnà cum aliis admiratione percussus, adiuuentisque L X I I. postea recitatis superius Liberij litteris de inita ad tempus communicatione cum Ari- AVCTORIS nio; accedenteque ad hæc omnia (quod maioris ponderis apud me erat) ipsa de ea re sententia Romani Pontificis: stylum modestia Christiana repressi, quem zelo veritatis acuerat: vinctusque à Felice, felicissimè accidisse putauit: cedereque Illustrissimo ac Reuerendissimo D. Iulio Antonio Sanctorio S. R. E. amplissimo Cardinali, simulque disertissimo viro, qui egregiè pro Felice susceperat patrocinium, me cum ipso triumphum magna gloria agere existimaui; ipsa veritate in vtroque vincente.

Quod autem ad vniuersam rerum gestarum inter Liberium atque Felicem seriem I X I V. spectat; intuere mecum, atque admirare pariter, Lector, summam Dei prouidentiam, DEI IN MODERANDA ECCLESIA PROUIDENTIA. qua semper moderatus est ipsam Romanam Ecclesiam. Nam labefactato ex Ariano- rum communicatione, etsi non hæresis participatione, Liberio, Felicem antea eorum- dem communicatione coniunctum excitat ex aduerso, statimque erigit aduersus eos ipsos Arianos, quorum sanè ope fuerat. Romanam cathedram consecutus, & magno præsidio contra aduersarios confirmat: sicque ad pugnam roborat, vt exagitans Arianos omnes, eorumque principem Constantium feriens anathemate, fuerit pro mercede insignitus corona martyrij.

Quæ verò fertur Anathasij nomine ad Felicem Romanum Pontificem ex Synodo I X V. Alexandrina pistola scripta ab Episcopis Ægypti, Thebaidis, atque Libyæ, haud æquè probatur: quippe quod qualis fuerit status Ecclesiæ Alexandrinæ ab eo tempore, quo, EXULANTE Liberio, Felix sedere cœpit, iam satis superius est demonstratum: vt nullus planè locus, vel tempus cogendæ Synodi potuerit esse; Athanasio fuga lapsos, & in eremo latitante, atque alijs Episcopis pariter exturbatis. Sunt præter hæc multa alia, quæ D ibi posita minùs arrident, vt cum de ipsius Felicis ordinatione Athanasius eundem Felicem reddit certiorum. At ipse suas merces mercator emat. de reliquis autem alij iudicent.

Quantum verò temporis Felix sederit, & hoc reuocatur in dubium: sed illud planè I X V I. esse debet omnibus exploratum, totum illud biennium, quo sedit, cum Liberius Be- TEMPVSB. ræ exularet, nequaquam in numerum annorum computandum: siquidem tunc intrusus atque schismaticus erat, necnon Arianorum communione pollutus. Quod si velimus etiam accedente confessione Liberij ipsum Romanæ Ecclesiæ præfuisse; certè non Episcopus, sed Corepiscopus dicendus fuit, cum viueret adhuc ipse Liberius, legitimus Ecclesiæ Pontifex. Dicebantur autem Corepiscopi Vicarij Episcoporum, qui tamen erant Episcopi consecrati, conferreque Ordines sacros poterant, vt Concilij Antiocheni canones a docent. Ceterum ipsum Felicem, contradicente Liberio, sedere cœpisse, ipsoque inuito in sede perseuerasse, quæ superius dicta sunt, satis apertè significant.

Quamobrem illud certum est, haud antè numerari debuiffe tempus sedis Felicis, quam cum Liberius, Arianorum communicatione implicatus, à Catholica communione videri poterat excidisse, nemine cum illo communicante, nisi qui pariter cum Arianis coniuncti essent, quibus ipse communione, licet non hæresi, adhæssisset. A tempore igitur, quo sedit Felix, cum Pontifex declaratus est, ab hoc scilicet anno, quantum sederit, haud equidem omnino probare possumus, quod Marcellinus tradit, peruenisse vsque ad Consulatum Valentiniani atque Valentis, abhinc annos octo; sed potiùs ipsum Felicem sedisse annum tantum, ac tres menses, totidemque dies, vt habetur scriptum in libro de Romanis Pontificibus, quod & verius existimamus: huic enim sententiæ consentit Sozomenus, qui eum haud diu post reditum Liberij mortem oppetiisse tradit:

Annal. Eccl. Tom. 3.

T t t

cui

a Optat. li. 2. contra Parmen. b Augustin. epist. 165.

LXVII. LIBERII REBELLIS EVANDO CONTIGIT.

cl. 14. de Episc. & cler. C. The.

LXVIII. RESCRIPTUM AD FELICEM.

LXIX. CARVIT SUCCESSORE NOVO FELIX. d Conrad. Halberst. Herman. Gyg. qui versantur ab omnibus.

LXX. LIBERII POSTERIORI CONFESSIONE PRIOREM MACVLAM ABLVIT.

cui quoque sententia illud consentaneum est, quod non nisi vnam ordinationem fecisse dicatur, in qua, mense Decembris, ordinaverit presbyteros vigintivnum, diaconos quoque & Episcopos per diversa loca decem & novem. Ob brevitatem igitur temporis sedis eius, quod & habetur inclusum Pontificatu Liberij, vel ex eo quod ingressus Felicis fuerat vitiosus, inde factum reor, ut cum Optatus a Mileuitanus, tum etiam S. Augustinus b, cum recenserent seriem Romanorum Pontificum, post Liberium, Damasum, omisso Felice, successisse tradant: obiter enim cum illa tractent, atque cursim expediant, eam sedis vnius Pontificis, nempe Liberij, factam iterationem, & sedis Felicis temporis distinctionem consulto praetermississe, vixi sunt.

Demum de Felice atque Liberio: (quod ad exactam temporum discretionem pertinet): illud admonendum est, non sic nos omnia haec de eisdem sub hoc anno recensuisse, ut sub eodem facta esse contendamus, sed ad Lectoris faciliorem intelligentiam: cum Sirmiensium Conuentum, tot fidei formulis in eo deletis, & renouatis, in sequentem quoque annum constet fuisse perductum, quo & Liberium in Urbem restitutum esse putamus: ea ratione potissimum persuasi, quod de immunitate clericorum Constantius edictum promulgans mense Decembris, non ad Liberium, utpote qui nondum Romam fuerat restitutus, sed ad Felicem agentem Episcopum illud rescriptum de Ecclesiastica immunitate: at licet cuius sit Episcopus civitatis minimè exprimitur, par est credere illud datum ad Felicem Romanum Pontificem. Quod enim (ut dictum est superius ex Hilario) Iulianus in odium Constantij Occidentalis Ecclesiae Catholicis fauerit, æquum est existimare, quantum licuit, eundem studuisse Felici. Rescriptum autem ita se habet:

Constantius Aug. & Iulianus Cæsar Felici Episcopo.

Omnis à clericis indebitæ conuentionis iniuria & iniqua exactionis expellatur improbitas: nullaque conuentio sit circa eos munerum, sordidorum, &c.] in fine autem sic: Dat. v i i i. Id. Decemb. Mediolani. Lecta v. Kalendas Ianuarij, apud Acta, Constantio nonum & Iuliano Cæsare secundum Coss.] Praecesserat paulò antè, nempe mense Nouembris, aliud eiuſdem Constantij Imperatoris rescriptum de confirmatione priuilegiorum clericorum Romanæ Ecclesiae ad Leontium his verbis datum: Ecclesiae vrbis Romanæ & clericis concessa priuilegia firmiter præcipimus custodiri. Dat. i i i i. Id. Nouemb. Mediolani, Constantio Augusto I X. & Iuliano Cæs. I I. Coss.] quineriam apparet sic (ut dictum est) Constantium hoc anno & sequenti, ex sententia Ammianij, Sirmij degisse, ut tamen se interdum Mediolanum conferret, sub qua metropoli Sirmium (ut suo loco dicemus) positum erat.

Felice defuncto, nullus in locum eius subrogatus est; quod Liberius, abrupta penitus, quæ recipiendæ sedis causa intercesserat, cum Arianis communicatione, ab omnibus legitimus Romanæ Ecclesiae Pontifex, ut erat antea, cognitus & acceptus est. Risu potius quam redargutione dignum est recentiorum quorundam Historicorum commentum d, dicentium Felici fuisse suffectum Leonem quemdam in sanctum Hilarium parum æquum, quem serò accedentem ad Synodum, in pœnam, humi confidere iusserit: ipsum verò diuina vindicta, eadem, qua Arius, pœna mulctatum, vna cum visceribus animam efflauisse. Somniasse ista putantur, vel sua ipsorum mente effinxisse fabellam, cuius tantæ rei, in tanto viro, in totius Orbis theatro confectæ, antiquorum nullus reperitur assertor.

Sed iam hîc integram de fide Liberij historiam prosequamur: qualis enim post hæc fuerit, pluribus demonstrandum est: Qui agitatus æmulatione Felicis (ut diximus) suam ipsius sedem occupantis, eius potiundæ nimis cupidus, ut restitui in eam posset, adeò ignominiosè sui oblitus, ab Arianis implorans auxilium, eorumdem, etsi non hæresi, fuerat tamen communicatione pollutus: haudquaquam tamen in ea impietate diutius mansit sui obliuione sepultus: sed qui sic ceciderat, denud surgens, magna animi constantia certamen iterum strenuè reparauit, & fidem Nicænam, quam ex communicatione cum Arianis, & tacendo vocem Confubstantialis, videri poterat prodidisse, magnificè prædicauit. Hæc autem ut de his dubitantibus demonstremus, operæpretium visum est, cunctas Liberij res gestas, quæ post obitum Felicis sunt subsecutæ, & quæ præterea de eodem sint Patrum testimonia, hîc reddere. Quod enim in primis post Felicis obitum ipse receperit ad Ecclesiasticam communionem clericos qui erant ex parte

A parte Felicis, conseruatis illis ordinibus & dignitate, quodque eodem Felice defuncto, nulla fuerit cura eius communionis clericis alium in locum Felicis subrogandi Pontificem Maximum: planè argumento esse videtur, iam Liberium, abiecta procul Arianorum communicatione, se in omnibus benè Catholicum exhibuisse: aliàs nequaquam passi essent cleri communionis Catholice, & inter alios Damasus, Liberij se communicatione scdari.

At id quidem non intra domesticos parietes, sed in publicis Episcoporum Conuentibus rebus egregiè gestis idem Liberius prædicauit. siquidem in naufragio illo immenso Concilij Ariminensis, in quo (inquit S. Hieronymus a) Viæ nomen abolitum est, & Nicænae fidei damnatio conclamata, quando & totus Orbis ingemuit, & Arianum se esse miratus est: tunc Liberij Romani Pontificis virtus enituit, & eius Legati Vincentij Episcopi Capuani, quem habuerat in lapsu consortem. Id sanè haud vulgaris Auctoris, sed sancti Damasi testificatione perspicuè demonstratur in illa epistola, quam ad Illyrij Episcopos dedit. recitat eam Theodoretus b, vbi inter alia scripta hæc leguntur: Numerus Episcoporum, qui erant Arimini in vnum congregati, præiudicij vim habere non debet: præsertim cum formula illa composita sit, neque Episcopo Romano, cuius sententia præ ceteris omnibus expectanda erat, neque Vincentio, qui tot annis Episcopatum integrè gesserat, neque aliis, &c.] At hæc quæ dicit de Romano Pontifice minimè consentiente blasphemiam Ariminensium, de Liberio intelligenda esse, Sozomenus c, atque Nicephorus d fidem faciunt, cum tradunt, ea de causa Liberium primum omnium fuisse ab Ecclesia exturbatum: at quomodo se ista habuerint, suo loco fusiùs enarrabimus. sed & hæc satis litteris tunc contestati sunt Episcopi Catholice communionis ad Constantium scribentes, nempe affirmantes, magna ex his concitanda fore dissidia ob eam causam, in Romana Ecclesia, ipso scilicet Pontifice Romano contradicente. recitat eas litteras, in quibus hæc insunt, Sozomenus e: quæ quidem omnia apertè demonstrant, ipsum Liberium magna animi fiducia, Arianorum prociacia, perditissimis illis temporibus, restitisse.

Est etiam illud certum de Orthodoxa fide Liberij argumentum, quod Siricius f paia ait, post cessatum Concilium Ariminense, missa esse à Liberio, quem prædecessorem suum venerandæ memoriæ nominat, decreta generalia, quomodo recipiendi essent hi qui ab Ariana hæresi ad Ecclesiam Catholicam redire vellent: quod quidem ipsi statuere minimè licuisset, nisi in Catholica Ecclesia Catholicus præsideret Episcopus. Extat etiam eiusdem Liberij fidei professio ad Athanasium scripta, cui in signum Catholice communionis, ut ipse quoque subscriberet, rogat: quam datam fuisse postquam hæc acciderunt in Concilio Sirmiensî, facile quisque sibi persuadere potest, dum ea à Liberio pro reconciliationis scdere esse scripta videatur, cum antea intercedente inter ambos actæo communionis vinculo superfluum visum esset fidem suam Athanasio vel le testatam, vel Athanasij Liberio fieri manifestam, quæ iam publicis monumentis antè Romæ fuerat consignata. Ipsa autem Liberij ad Athanasium scripta fidei professio sic se habet:

Est igitur nostra confessio, optatissime Athanasi, Verbum, Dei Filium, secundum naturam ex Deo, eodemque Patre suo genitum esse, non creatam, semper in imperio collegam Deo & Patri, & indefinenter regnum obtinere in infinita sæcula, Amen. Spiritum quoque sanctum verè ex Deo naturaliter Deum, indiuisibilem à Deo, secundum diuinas Scripturas, ut sit verè Pater, verè Filius, & verè Spiritus sanctus: neque transferri debere vnumquodque nomen à suo significato, cui assignatum est, quo vera sit Trinitas sub vna Deitate, sub vna potestate, & vna substantia: non enim dispertitur Filius, aut Spiritus sanctus à Patris substantia, quæ implet cælum & terram. Est igitur Trinitas (ut dixi) in vna substantia non diuisa, sed per essentiam vna, Deitate vna, potentia vna, & regno vna, vna quoque gloria, vna item imagine, vna denique spiritu: Spiritus enim non diuiditur. Anathema igitur dicis Sabellij & Arij dogmata, & supra annotatas hæreses, ad æternam pœnam, secundum Saluatoris vocem. Huic igitur confessioni, frater Athanasi, quæ vera fides in sancta Catholica & Apostolica Ecclesia censetur, si mecum sentis, coram Iudice Deo & Christo, quæso, subscribas: quod certiores reddamur, num eiusdem nobiscum suffragij sis, eademque statuas de vera fide: ut ego & securior efficiar, tuaque mandata inhaerenter obeam. Id quoque tibi cognitum velim, charis-

charissime, filios Veritatis confiteri, impassibilem esse Deitatem, & de aduentu Verbi & Dei in carne ita sentire: Verbum scilicet genitum ex Patre Deo, hominem perfectum absque peccato assumpsisse ex Maria Virgine, secundum Euangelia in Christo Iesu. Amen.] haecenus Liberij professio, sequestris (vt apparet) ad disruptam, quae intercedebat inter eos, communionem Catholicam conciliandam. Quam quidem post haec tempora scriptam esse, ex eo quoque facile potest intelligi, quod tam exacta habeatur de Spiritu sancti Diuinitate assertio, aduersus Semiarianos haereticos, qui eandem haeresin post haec fouere coeperunt, quibus ipse Sirmij communicasset: & quod de carne Christi ex sanctissima Maria Virgine sumpta, testificationem annexam habeat, vt aduersus nouam haeresin Epicteti esse conscriptam appareat.

LXXXIV.

LIBERII
FIDES SIN-
GERA PRO-
DATA.
Athanas.
Orat. l. con-
tra Arian.
in princip.
Epiphani.
haesi 75.
Basiliius
epist. 74.
d. Socrat.
lib. 4. c. 11.
Niceph. lib. 9
c. 60.

LXXXV.

QUALIS FI-
DE ET ME-
RITIS LI-
BERIUS.

Ambros. de
Virg. lib. 3.

Quod igitur adeo testata atque explorata reddita esset fides Liberij Athanasio, illud quoque accidit, vt idem Athanasius in Oratione, quam scripsit contra Arianos, anno (vt ait) trigesimo sexto à damnatis haereticis Arianis in vniuersali Nicæno Concilio, nempe post annos abhinc quatuor, vnà cum ceteris magni nominis Orthodoxis, post Iulium Romanum Pontificem, Liberium quoque recensuerit. Quid insuper? Nihil planè opportunius ad testificandam certioremq; toto Orbe reddendam Liberij fidei dem accidere potuit, quàm cum Valentiniani & Valentis Imperatorum temporibus ex Oriente Romam legatio mitteretur illorum Episcoporum, quibus cum ipse Liberius impiè Sirmij communicasset, qui postea propriam consecrati sunt de Spiritu sancto haeresin Macedonij: hos, inquam, Legatos, Eustathium Sebastenum Episcopum, Siluanum Tarfensem, & Theophilum Castalorum, Romam ad Liberium venientes, ipse recipere noluit, nisi praemissa fidei professione Catholica ex Nicæno Concilio scripta, quod quidem S. Epiphanius, S. Basiliius, Socrates, & alij testantur.

Qua insuper fama fuerit Liberius in Ecclesia Catholica apud praestantissimos quosque viros, S. Ambrosij elogium praedicat, dum libro tertio, quem scripsit de Virginitate ad Marcellinam sororem, ornamenti gratia, tamquam praestans quoddam emblemata, intexuisse voluit eiusdem Liberij sermonem habitum in eiusdem Marcellinae spiritua-libus nuptiis, cum se Deo perpetua virginitate dicaret, cui haec ipse praefatur Ambrosius: Quoniam quae habuimus, digessimus superioribus libris duobus; tempus est, foror sancta, ea quae mecum conferre soles, beatæ memoriae Liberij praecepta reuolue-re, vt, quod vir sanctior, ed sermo accedat gratior, &c.] Inest in ea Oratione de Filij Dei Diuinitate excellens assertio occasione celebritatis Natalis Domini, quo idem Liberius eam ad populum habuit Homiliam: qua ad verbum integrè recitata, sic potest fatur Am-brosius: Haec tecum sanctae memoriae Liberius, quae apud alios maiora verbis, apud te

LXXXVI.

AETII HAERESIS FALSO PRAESENTY VALIDATVR.

Sozom.
lib. 4. c. 14.

Iam verò ad res gestas à Constantio Sirmij redeamus: quem quidem non praesenti tantum anno, sed & sequenti quoque ibidem consedisse, ex Ammiano colligimus. Licet autem tertia Sirmiana fidei professione damnati essent omnes qui assererent Filium Patri dissimilem, atque iidem Imperatoris aduersus eosdem edictum promulgassent, tamen qui in Syria fauebant Aetio, istud ipsum impio dogmate affirmanti (inter quos Eudoxius erat, qui malis artibus inuaserat Antiochenam sedem) eandem haeresin propugnabant, atque auctoritate Olij defendebant; quin & calumniosè nomen quoque Liberij ad validandam impietatem procaciter vsurpabant; cuius causa (vt dictum est) Liberius publicè illud edixerat: Qui Filium Patri non substantia & ceteris rebus omnibus similem asseueraret, anathema sit.] Horum autem conatus cum accepisset Constantius à Legatis Synodi Ancyrae hoc eodem anno habitae, ad Antiochenos aduersus Eudoxium litteras dedit, quas recitat Sozomenus; quibus & praeponeit Georgij Episcopi Laodiceni litteras ad eos qui Ancyrae conuenerant, quae sic se habent:

Sozom.
lib. 4. c. 13.

LXXXVII.

Domini honoratissimis, Macedonio, Basilio, & Cecropio, Georgius in Domino S. Naufragium fidei, quod ab Aetio factum est, vniuersam parè Antiochiam occupa-uit. Nam Eudoxius discipulos execrabilis Aetij, qui sunt à vobis honoris Ecclesiasti-

ci gra-

ci gradibus dimoti, ad se adscitos in clerum adscribit, & ipsum Aetium haereticum habet in eorum numero, quos summo honore prosequitur. Quare subuenite huic tam illustri ciuitati, ne eius naufragio totus Orbis terrarum etiam euertatur. Atque vos cum sitis iam in vnum coacti, vnà cum ceteris qui ad vos fortè sunt conuenturi, subscriptiones ab aliis quoque Episcopis exigite, ad eum finem, vt Eudoxius cum ipsum Aetium eiciat Ecclesia Antiochena, tum discipulos eius in clerum delectos inde amandet. Quod si pergat cum Aetio Filium Patri dissimilem vocare, & hos qui istud dicere audeant, illis qui contradicant, antepone-re; aetum est penitus (vt dixi antè) de Ecclesia Antiochena.] hucusque Georgij litterae: quibus illi acceptis, vnà cum anathematis illis, quos recensuimus, aduersus tum Sirmianam impietatem; tum Aetij haeresin constitutis, haec omnia Sirmium ad Constantium per Legatos misere. Qui, cum cunctis accurate perspectis, ad Antiochenos aduersus Eudoxium in huic modum scripsit:

B

Victor Constantius Max. Aug. Sanctae Ecclesiae Antiochenae S.

Eudoxius, non à nobis missus, ad vos venit: neque quisquam sic putet: Ab eo enim longè absumus, vt huiusmodi hominibus fauere velimus. Quod si praeter cetera istud praeterea comminiscuntur; certè perspicuum est, eos in Deum optimum maximum falsò ementitos esse. At eorum res sunt, à quibus se sua sponte abstineant illi, qui dominandi libidine accensi, ciuitates inuadere, & velut transfugae ex vna in aliam deuolare, omnes denique recessus & latebras, potentiae & facultatum augendarum studio, rimari non cessant: Fama est praeterea, apud hos esse praestigiatos quosdam & sophistas, quos ne nominare quidem fas est, officinam planè maleficam, & maximè impiam. Omnino certè & vos ipsi horum conspirationem perspicitis: omnino etiam ex verbis ipsius haereticus, tum eius auctorem agnoscitis, tum ceteros; qui ad eandem haeresin propagandam, operam ac studium conferunt; à quibus hoc vnum dumtaxat laboratur, vt populum sui erroris contagione inficiant. Ceterum veteratores isti, & audacia ad omnia proiecti, iam tale quoddam apud quosdam iuueniliter iactarunt; quod nos simus eorum ordinatione, qua ipsi se ministros Ecclesiae ordinarint, laetati. Ista quidem ab illis decantantur, qui talia passim iactare solent. Verum res neque omnino ita se habet, neque propè ad id quidem accedit. Quin reuocate, quaeso, ad memoriam verba prima, quae tum habebantur, cum de fide deliberatum est; quibus quidem demonstrabatur, Saluatorem nostrum, Filium Dei, substantia Patri similem esse.

D

At verò generosi isti, ea quae temerè sibi succurrunt, de Deo effluentibus, ed impietatis processerunt, vt, cum res à veritate alienas ipsi asserant, tum easdem alios docere moliantur. In quorum caput licet hanc impietatem tandem recusatam credamus; tamen interim placet eos à conuentibus Ecclesiasticis & communi populi congressu prohibere. Etenim in praesentia illis haec praedicere cogor, quae breui potest, nisi à rabie ista se temperent, sunt profectò subituri. Qui quidem (nam quid est hoc, quod non tentent, quod malum hoc adaugeant?) improbissimos homines, tamquam ex mandato, in vnum cogunt, hosque errorum scilicet duces, qui venerandum sacerdotum habitum adulterant, in clerum adscribunt; perinde ac si ipsis liceret agere & ferre omnia. At quis est inter viuos numeratus, qui istos ferre possit? qui quidem vrbes impietate referciunt, suam superbiam vi occultare student, atque hoc vnum opus ipsis voluptati est, nimirum vt bonis perpetuò inuideant. Ac desinat tandem malitiosa haereticorum conspiratio diuinis Episcoporum sedibus insidias tendere: iam tempus est, vt veritatis alumni in lucem prodeant, hique veniant in medium, qui domiciliis ac sedibus relictis aufugerunt, metuque iam pridem implicati fuerunt. Nam & horum sapientia exploratè perspecta est, & nulla noua machinationis ratio excogitari potest, quae illos impietate queat eximere. Bonorum officium est, fide Patrum viuere, hancque (vt dictum est) adaugere, neque vltra curiosè inquirere. Cohortaret autem eos, qui licet serò ex hoc erroris barathro se exemerint, vt assentiantur huic decisioni, quam Episcopi litterarum sanctarum valdè eruditi de Deo Opt. Max. aptè & conuenienter sanciuerint.] hucusque Constantius ad Antiochenos. Subdit haec de his Sozomenus:

E

Ex illo quidem tempore haereticis Anomianorum, id est, eorum qui Filium Dei Patri dissimilem assererent, inualuisset; nisi Imperator ipse Episcoporum opera & diligentia intercessisset] tertia scilicet Sirmiana confessione, qua assereretur (vt dictum est) Filius

GEORGII
LITTERAE
AD OPPV-
GNATORES
AETII.

LXXXVIII
CONSTAN-
TII LITTE-
RAE AD AN-
TIOCHEN.

LXXXIX.
QVID IN
EVDOXIA-
NOS CON-
STANTIVS.

Sozom.
lib. 4. c. 13.
LXXXIX.
HAERTIS
ANOMIA-
NORVM.

Filius per omnia Patri similis esse. Probè vides, Lector, quibus coloribus ab ipso Constantio describantur impugnatores Christi Diuinitatis: vt ex his ipsis, fera licet ipsius testificatione, Constantij perfidia conuincatur: qui tantopere damians eiusmodi hæresin, eiusque sectatores hæreticos, instar Saul interdum prophetantis inter Prophetas, vera dicit, prout videmus ab eo in dicta epistola factum esse: sed idem arripitur postea à malo demone, furensque lanceam iacit in Dauid, in ipsum, inquam, Christum blasphemiam iacula vibrans, eius Diuinitatem (proh amentia!) conatus est, si possit, occidere: atque aded nihil propius Constantio inhæsit, quam inconstantia cum impietate coniuncta. In quem enim hac epistola aded inuectus est, paulò post (vt dicemus) eumdem creat ex Antiocheno Constantinopolitanum Episcopum.

LXXXI.
HILARI
INVECTIVA
IN INCON-
STANTIAM
CONSTAN-
TII IMPE-
RATORIS.

Sed audi, rogo, quam iustè ea de causa in ipsum S. Hilarius inuehatur, dum ait: Post Synodum deinde Sardicensem, omnem rursus aduersus Photinum Sirmij Catholicam doctrinam tuam commoues curam. Sed tibi statim hoc, quod vtraque fide continebatur, exhorret. Eos autem qui dicunt de non extantibus esse Filium Dei, vel ex alia substantia, & non ex Deo, & quòd erat aliquando tempus, aut sæculum, quando erat, alienos non nouit sancta Catholica Ecclesia. Tu his ipsis dissides, & aduersus tuos hostis rebellas, nouis vetera subuertis: noua ipsa rursus innouata emendatione scindis, emendata autem iterum emendando condemnas. Suscipis etiam aduersus deliramenta Olij, & incrementa Vrsacij & Valentis, emendationum tuarum damnationem: sed mox emendanda tua omnia esse, vel potius damnanda constituis: offenderis enim his paucis inimicissimis tibi verbis.] & paulò post: Taceo (inquit) cur nostra apud Nicæam à Patribus gesta rescindis: non enim cum his tibi conuenit: hoc tantum querar; cur tua damnas? Fidem enim vnam, & vnum baptismum Apostolus prædicat. Iam quidquid apud te præter fidem vnam est, perfidia, non fides est. Nam qui fidem emendando condemnas, damnationem fidei esse constituis, dum apud te aboletur per alteram, quæ per alteram rursus abolenda est. Cuius enim tu exinde Episcopi manum innocentem reliquisti? Quam linguam non ad falsiloquium coëgisti? Quod cor non ad damnationem anterioris sententiæ demutasti?] atque deinde:

LXXXII.
REDA R-
GUIT LEVI-
TATEM
CONSTAN-
TII.

Damnas quoque & substantiæ nomen, quo te & Sardicensi Synodo & Sirmiensium esse, Occidentalibus mentiebaris; quod tamen, prophetica auctoritate suscepta, fidei intelligentiam continebat. Omne itaque quod probatum antea est, damnare iubes, quod improbatum semper est, sanctificari compellis. O tu scelestè, quod ludibrium de Ecclesia facis? Soli canes ad vomitum suum redeunt: tu sacerdotes Christi resorbere ea quæ exspuerant, coëgisti: probare eos id in suis confessionibus præcipis, quod antè damnauerant: in negando reos suos absoluunt, & se ipsos reos reddunt. Omnia in impietatem & in reatum detulisti; dum omnes reos esse atque impios, aut ex presentibus statuunt, aut ex præteritis consentunt. Non recipit mendacium veritas, nec patitur religio impietatem. Christianum te loqueris? sed quam non sis, ipse testaris. Nec confessioni tuæ gesta conueniunt. Substrauisti enim voluntati tuæ, sed & violentiæ. Mandas tibi subscriptiones Afrorum, quibus blasphemiam Vrsacij & Valentis condemnauerant, reddi: renitentibus comminaris, & postremò ad diripiendos mittis. Quid existimas Christum non nisi per litteram iudicare, & ad arguendam voluntatem indigere chartula Deum? aut quod semel scriptum est, & per te violenter abreptum, id de conscientia posse diuinæ potestatis aboleri? Sequentur quidem te in cineres chartulæ, sed criminorum apud Deum viuunt condemnationes.] hæc Hilarius. Subscripserunt Africani Episcopi (quod ex Sozomeno dictum est) Sirmianæ professioni, in qua diuina substantia Filij asserbatur. Quæ verò rursus ad abolendam à Filio Dei diuinam substantiam Constantius cum suis sit operatus, dicemus anno sequenti, in quem eumdem Conuentum Sirmiensium esse productum, prolixitas rerum gestarum admonet.

Sozom.
lib. 4. c. 14.

LXXXIII.
Amman.
lib. 16.
IVLIANVS
ACCLAMA-
TVS AVGV-
STVS.

Quod autem ad externa pertinet, quæ ad cognitionem quoque rerum nostrarum maximè interdum conducunt, constat Ammiani assertionem, hoc anno Iulianum Cæsarem, ab exercitu esse acclamatum Augustum; quòd huius anni exordium, cum sex Alemannorum Reges aduersus Romanos, Gallias incurfando, bella mouissent, à Iuliano victi essent.

Hoc

A Hoc pariter anno Constantinus Imp. aduersus gladiatorum munera exhibentes, ad Orficum Vrbi Præfectum, eiusmodi rescriptum dedit: Vniuersi qui in vrbe Roma gladiatorum munus impendunt, prohibitum esse cognoscant, sollicitandi auctorandos milites, vel eos qui Palatina sunt præditi dignitate; sex auri librarum multa imminente, si quis contra tentauerit. Sponte etiam ad Munerarium adeuntes, per officium sublimitatis tuæ ad Magistros equitum ac peditum, aut eos qui gubernant officia Palatina, oneratos ferreis vinculis mitti conueniet: vt huius legis statuto Palatij dignitas à gladiatorio detestando nomine vindicetur. Dat. xvi. Kal. Nouemb. Constantio Aug. VIIII. & Iuliano Cæs. II. Coss.]

1. l. de Glad.
C. Theod.
QVID IN
GLADIATO-
RES CON-
STANTIVS.

Hoc eodem anno, iisdem Coss. sub præfectura eiusdem Orfiti, cuius modò mentio facta est, obeliscus omnium maximus Alexandria allatus, Constantij iussu erectus est in Circo Maximo. rem gestam Ammianus describit. Quem in eodem Circo fractum, iacentem, terra sepultum, nuper Sixtus Quintus in Lateranum translatum, ac pænè integrum restitutum, Crucis vexillo nobilitatum, Christi gloriæ consecrauit: de quo plura omittimus dicere, cum huius argumenti pereruditum Commentarium haud pridem ediderit eodem tempore Michael Mercatus Miniatensis, S. R. E. Protonotarius: quanta autem insit ornatissimo atque eruditissimo viro, post alias naturalium rerum scientias, litterarum antiquarum peritia, cum Commentarius id ipse proclamet, nostro non opus est præconio commendari.

LXXXIV.
OBELISCVS
ERECTVS
ET RESTI-
TVTVS.
Amman.
lib. 17.

Eisdem quoque Consulibus, aduersus maleficos ad Populum prope finem anni huius idem Constantius rescriptum dedit, in quo hæc inter alia: Multi magicis artibus aut elementa turbare, vitas infantium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, vt quisque suos conficiat malis artibus inimicos. Hos, quoniam naturæ peregrini sunt, feralis pestis absumat. Dat. prid. Non. Decemb. Mediol. Constantio VIIII. & Iuliano Cæs. Coss.] quibus etiam Consulibus notatum habetur eiusdem argumenti rescriptum in Codice Theodosiano: sed in Codice Iustiniano, octauo Consulatu Constantij, nempe anno superiore, sub quo superius est recitatum. At cur aduersus huiusmodi facinorosos frequenter edixerit, dicemus anno sequenti.

LXXXV.
CONSTAN-
TIVS EXA-
GITAT MA-
LEFICOS.
l. s. de Ma-
lef. C. Theod.

IESV CHRISTI LIBERII PAP. CONSTANTII IMP.

ANNVS	ANNVS	ANNVS
358.	7.	22.

D QVI sequitur annus Domini trecentismus quinquagesimus octauus, Consolatu Daciani & Cerealis aperitur: quo versa rerum vice Liberius Romam à Constantio restitutus, à clero deseritur, quòd videretur Arianorum communicatione pollutus; & Felix in Arianos magnis se spiritibus erigens, ab illis etiam, qui hætenus Liberio inhæssissent, Pontifex salutatur. Hæc autem quomodo se habuerint, superiori anno, quo cœpta esse diximus, sunt fusiùs enarrata. Quo item anno absoluta Sirmiana pseudo-synodo, vbi triplici professione fidei illuc edita, non tam pax inter eos sanciri visa est, quam inter ipsos etiam Arianos cœpta dissidia maioribus incrementis augeri; rursus ad hos componendos maior sollicitudo Constantij Imperatoris mentem exagitat, atque de celebrando Nicomediæ Concilio primum omnium consilium inuit; quod tamen magno prodigio diuinitus edito est impeditum. ait enim Socrates: Visum erat Constantio, vt Episcopi Nicomediæ Bithyniæ cogerebantur: tamen terræ motus maximus, qui illic accidebat, cuius imperu Nicomedia corruit, impedimento fuit quo minus in eum locum conuenirent. istud factum est Tatiano * & Cereali Coss. quinto * Daciano Kal. Septembr.] hæc Socrates.

CONCILIVM
NICOME-
DIÆ INDI-
CTVM IM-
PERIVR.

Socrat.
lib. 2. c. 31.

Cecidit, cecidit Babylon magna (vox fuit piorum) Reges terræ cum illa fornicati sunt. In ipsa Eusebius, ex quo Eusebiani Arianæ hæresis defensores, impietatis aperuit officinam, ex qua Reges, & cum eis totus pænè Orbis factus est impius. At memorabilis ac diuinitus immixta clades sic ab Ammiano describitur: Iisdem diebus terræ motus horrendi per Macedoniam, Asiamque, & Pontum, assiduis impulsibus oppida multa concusserunt & montes. Inter monumenta tamen multiformium ærumnarum eminuere Nicomediæ clades, Bithyniæ vrbum matris, cuius ruinarum euentum verè breuiterque absoluam. Primo lucis exortu dies 1 x. Kal. Septembrium concretj nubium

11.
Apoc. 18.

Amman.
lib. 17.
NICOME-
DIÆ TER-
RAE MOTV
CORRIVIT.

globo nigrantium lætam paulò antè cæli speciem confuderunt, & amandato Solis splendore, nec contigua, vel apposita cernebantur: ita oculorum obtutu perstricto, humo inuolutus vastæ caliginis squalor infedit. Dein velut Numine summo fatales contorquente manubias, ventosque ab ipsis excitante cardinibus, magnitudo furentium incubuit * procellarum. Cuius impetu pulforum auditus est montium gemitus, & elisi littoris fragor: hæcque secuti typhones atque præsteres, cum horrifico tremore terrarum, ciuitatem & suburbana funditus euerterunt. Et quoniam ad ciuitatem * collium ædes pleræque uehebantur, aliæ super alias concidebant, relanguentibus * cunctis sonitu ruinarum immenso.

II. Interimque clamoribus variis excelsa culmina resultabant queritantium coniugum, liberorumque, & si quid necessitudinis, arctè constringunt. Post horam denique secundam, multò ante tertiam, aër iam sudus & liquidus latentes rexit funereas strages. Nonnulli enim superruentium ruderum vi nimia constipati, sub ipsis interiere ponderibus: quidam collo tenus aggeribus obruti, cum superesse possent, si qui iuuissent, auxiliorum inopia necabantur. Alij lignorum extantium à culminibus fixi pendebant, vno ictu cæsi complures paulò antè homines, tunc promiscuè strages cadauerum cernebantur. Quosdam domorum inclinata fastigia intrinsecus ferebant intactos, angore & inedia consumendos. Inter quos Aristænetus affectatam regens diœcesim, curans vicaria potestate, quam Constantius ad honorem vxoris Eusebiæ, Pietatis eo cognominat, animam hoc casu cruciatam diutiùs exhalauit. Alij subita magnitudine oppressi, iisdem adhuc molibus conteguntur. Collis quidam capitibus, vel humeris præfectis, aut cruribus, inter vitæ mortisque consinia, aliorum adiumenta, paria perferentium, implorantes cum obtestatione magna, deserebantur. Et superesse potuit ædium sacrarum & priuatarum, hominumque pars maior; ni palantes abrupti flammarum ardores per quinquaginta dies & noctes, quidquid consumi poterat, exussissent.] hæcenus de clade Nicomedienfi Auctor.

IV. Erant Episcopi in itinere conuenturi ad Synodum, quorum princeps inter alios eminare videbatur Basilius Ancyranus, qui aduersus Arianos, Photinianos, atque Aetianos, inferni monstra Ecclesiam inuadentia, pro substantia diuina in Filio Dei, vnà cum suis videbatur subiisse certamen. Agit de iisdem Episcopis & eadem quoque Nicomedienfi ruina Sozomenus his verbis: Iam verò cum multi Episcopi essent in itinere, nuntiatum est, grauem calamitatem Nicomediam occupasse, Deumque vniuersam urbem terræmotu concussisse. Postquam autem fama vbique percrebuit, ciuitatem funditus euerfam esse; impedimento fuit quò minus Episcopi longius in itinere progredirentur. Nam fama, quod quidem solet efficere, his qui longè aberant nuntiauit, hanc cladem non modò eos afflicta, quos reuera afflictauerat, verum etiam Nicæam, Perinthum, & alias vrbes finitimas, quin etiam Constantinopolim in eiusdem calamitatis societatem venisse promulgauit. Qui quidem casus non mediocri dolore affecit Episcopos qui sanæ doctrinæ fauebant, propterea quòd ecclesia, quæ tam mirificè in ea vrbe extructa fuerat, terræmotu quassata corruit. Vnde homines nostræ religioni infensi, Gentiles scilicet, arripere occasionem, Imperatori nuntiandi, quòd multitudo Episcoporum, & aliorum virorum, puerorum, & mulierum, qui spe inducti, se in ea ecclesia fore incolumes, eò profugerant, ibi oppressa periisset, quòd quidem minimè verum fuit; nam hora secunda diei, quo die nullus in ecclesia ageretur conuentus, terræmotus urbem inuasit, atque ex Episcopis solus Cecropius Episcopus ipsius vrbis Nicomedie (hic erat Arianorum impietatis Eusebio dignus successor) & alij ex Bosphoro extra ecclesiam oppressi interierunt. Quinetiam ciuitas tam exiguo temporis momento terræmotu concussa est, vt, qui cuperent aliò confugere, non possent; sed prima periculi aggressione, quo quisque litet loco, in eo magna ex parte aut seruatus est, aut perit.

V. Est præterea multis in orè, Arfacium hanc antè vidisse calamitatem, quam acciderit. Hic genere Persa fuit, & ex milite, qui Imperatoris leones nutriebat, insignis confessor regnante Licinio factus; relictaque militia, in arce Nicomedie intra murum, monasticam disciplinam exercens, habitauit. Quo in loco diuina visio ei oblata, iussit ex vrbe egredi, quò vitaret cladem, quæ esset eam postea occupatura. Qua re confecta, maturè ad ecclesiam profectus, dat mandatum clericis, vt Deo preces supplices sedulò adhibeant, & orationes ad eum placandum faciant, quò clades, quam

* inuadit
* accliuitate
* relanguentibus

HORRENDI CASVS EX TERRAE MOTV.

EPISCOPI INANES REDEVNT.

Sozom. lib. 4. c. 15.

CECROPIVS EPISC. ARIANVS MALE PERIIT.

ARSACIVS CONFESSOR CLADIS VENTVRAE PRAENVTIVS.

vrbi

A vrbi minatus fuerat, ab ea depelli posset. Vbi autem illis frustra persuadere conatus est, & pro ludibrio habitus, simul vt calamitatem eos nec opinantes oppressuram præsignificauerat, ad arcem reuertitur, & humi in faciem proiectus; Deum precatus est.] & post aliqua, quibus terræmotum describit, hæc de Arfacio tradit: Arfacius autem in turri, quæ steterat inconcussa, pronus decumbens, sicut se, cum orate cœpisset, extenderat, mortuus repertus est. Fama verò est, eum à Deo precibus contendisse, vt ante cladem mortem oppeteret; morique maluisse, quàm calamitatem oculis cernere vrbs illius, in qua primùm Christum cognouerat, & Ecclesiastica disciplina imbutus fuerat.]

Subdit post hæc Auctor multa de Arfacij virtute in editione signorum: sed quod spectat ad ceptam narrationem de Synodis hoc anno à Constantio Imperatore pro Arianis indictis, ista addit: Imperator autem, quoniam incertus erat quid ageret, scripsit ad Basilium (Episcopus hic erat Ancyra) litteras, à quo sciscitatus est, quid de Concilio fieret. Qui cum eum ob pietatè, vt videtur, per epistolam laudasset, & de clade Nicomedie inuecta, exemplis ex sacris historiis petitis, consolatus esset; hortatur vt Concilium maret, & ne desistat à proposito: præsertim cum studium pro pietate susceptum sit: neque Episcopos ad hanc rem conuocatos, cum iam domo exierint, sintque in itinere, re infecta, dimittat. Locum autem Concilio designauit, pro Nicomedia Nicæam urbem, vt ibi de fide ritè decideretur, vbi iam pridem de ea quæri cœptum est. Atque hæc quidem scripsit Basilius Imperatori; ratus ita se illi rem gratam significaturum, propterea quòd ipse initio Concilium Nicææ congregari statuerat.

His Basilij litteris acceptis, Imperator primùm dat mandatum, vt ineunte æstate Episcopi omnes Nicæam conueniant, exceptis illis, quibus inualentudo esset impedimento; hi que suo loco presbyteros, vel diaconos, quos vellent, edmitterent, qui ipsorum declararent sententiam, & de rebus controuersis consilium inirent, vt communitè omnes de omnibus inter se concordarent. Deinde, vt Episcopi decem ex partibus Occidentis, & totidem Orientis, quos Concilium communi sententia deligeret, ad Palatium suum vnà veniret, sibi que ea, quæ decreta essent, exponeret: ad eum finem, vt ipse quoque non cognosceret solum, vtrū conuenienter Scripturæ sacræ inter se consensissent; verum etiam, quid optimum factu videretur, decerneret. At verò his confectis rebus, inito rursùm consilio, iussit vt omnes aut ibi iam essent, aut in propriis Ecclesiis usque eò manerent, quoad locus Concilio præferberetur, significareturque ipsis, vt illò accederent.

D Postremò scribit Basilio, vti per litteras sciscitaretur ab omnibus Orientis Episcopis, quo in loco Concilium commodè celebrari posset, vti sub initium veris istud omnibus constaret. Nam Nicæam locum Concilio habendo minimè iam opportunum censuit, propterea quòd gens illius vrbs terræmotibus afflictata in mœrore esset.] Fuisse autem consilium Eudoxij Episcopi Antiocheni, id ipsum per aulicos procurantis, vt Nicææ Synodus cogere, Theodoretus auctor est. Sed terræmotu impedita fuit. Quòd quidem factum (inquit) diuinæ planè sapientiæ adscribendum arbitror. Nam cum in illa vrbe fidei Apostolicæ doctrina à sanctis Patribus descripta esset; & alij postea ibi congregari, contrariam doctrinam conscribere in animo haberent: Deus, qui Ecclesie providere non desinit, Concilium illud propterea prohibuit, ne ex similitudine nominis, ansam Arianis arriperent ad fraudem; neve Concilium istud Nicæanum quoque appellando, simplicium animos circumuenirent.] in hunc modum Theodoretus: Subdit his Sozomenus:

Basilius autem, litteris Imperatoris præpositis suis litteris, Episcopis cuiuscumque gentis significat, vti maturè consilium de re capiant, & quam primùm locum, qui ipsis opportunus videretur, indicarent. At cum, vt in eiusmodi rebus euenire solet, non omnes vnum eundemque locum delegissent, iter suscipit Basilius ad Imperatorem; qui tum Sirmij commorabatur, & cum alios quosdam ibi offendit Episcopos priuatis ac suis negotiis occupatos, tum Marcum Arethusum, & Georgium Episcopum Alexandriæ. Vbi verò iam visum est, Concilium Seleucia, quæ est vrbs Hauriæ, cogendum; Valens cum suis (hic enim iam Sirmij fortè aderat) Anomianorum hæresi delectatus, laborat, vt Episcopi, qui aderant in castris, formulæ fidei, quam habebat in promptu, subscribant: in qua formula nomen substantiæ minimè positum fuit.

Interè

VI.
NOVVM CONCILIVM NICAE NVM DECERNITVR.

VII.
DECERNIT CONST. DE CONVENTV NICAE NVM.

VIII.
IRRITVM REDDITVR PROPOSITVM DENICAE NVM CONCIL. COGENDO.

Sozom. lib. 4. c. 15.

IX.
BASILIVS ANCYRANVS AD CONSTANTIVM SE CONFERRE.

X. DVO DE- CERNVN TVR CON- CILIA, AR- MINI ET SELEVCIAE.

X I V. DE GALLO- RVM CON- STANTIA GA VDET HILARIVS.

a Sobrat. lib. 2. c. 31.

b Hilarius lib. de Synod. HILARIVS PRAEMO- NET GAL- LOS, NE AB ARIANIS DECIPIAN- TVR.

GALLESVAM FIDEM TE- STA TAM REDDUNT HILARIO.

c Hilarius de Synod. in princip.

SILENTIVM GALLORVM SVSPECTVM HILARIO.

X. Interea dum de Concilio habendo ferèd laboratum est; Eudoxius, Acacius, Vrfacius, A & Valens, quoniam inducebant in animum, quòd Episcoporum omnium alij formulae fidei in Concilio Nicæno, alij fidei in consecratione ecclesiae Antiochenae editae faue- rent; atque quòd vtraque fidei formula nomen substantiae contineret, & Filium Patri in omnibus rebus similem assereret, quinetiam, quòd si in vnum omnes conuenirent, fore vt reuerà Actij condemnarent opinionem, quam ipsi, licet ab vtraque formula discrepantem, laudabant: idcirco perficiunt, vt Episcopi Occidentis Arimini, Episcopi autem Orientis Seleucia vrbis Isauriae in vnum conueniant, eo consilio, quòd puta- bant facilius esse paucis quam omnibus persuadere, & si quidam ipsorum ad hoc, qui- dam ad illud Concilium profecti, efficerent, vt vtrumque Concilium suae suffrageretur sententiae, rectè esset, sin minus, vt alterum saltem, quòd haeresis Actij non omnium suf- fragiis reiceretur. Atque in his rebus illis fuere subsidio tum Eusebio primarius eunu- chus familiae Imperatoris, qui & necessitudine cum Eudoxio, & opinione etiam con- iunctus fuit; tum complures alij potentes viri, qui Eusebio gratificari studebant.] Ac verò Concilium ipsum Ariminense sequenti anno celebratum constat, de quo dicen- dum suo loco.

X I. In tanta rerum confidatione de loco deligendo, in quo Concilium ageretur, anni huius tempus insumptum est. nam non tantum de conueniendo Nicomediam, siue Nicæam, tractatum est; sed etiam de conueniendo Tarfi Ciliciae statutum fuisse, Socra- tes tradit a, quod irritum quoque redditum est: quinetiam & illud pro constanti vul- gatum fuit, Episcopos in Oriente Ancyrae conuenturos, in Occidente Arimini affir- mat id S. Hilarius b, qui hac ipsa de causa, vt Gallorum fidei integritati haecenus con- seruatae consulere, hoc ipso tempore ad Gallos de Synodis commentarium scripsit, quòd eos à dolis haereticorum cautos redderet: quod ipse profiteretur his verbis: Quam- quam enim responderi litteris vestris necessarium fuerit, quibus mihi communionem Dominicam fidei vestrae scriptis miseratis; & quidam etiam ex vobis ad Synodum, quae in Bithynia futura videbatur, acciti, firmissima fidei constantia intra communionem se meam continentes, à ceteris extra Gallias abstinerent: & dignum sanè erat Episcopali ministerio ac voce, in tanto haereticorum furore, aliqua vobiscum per litteras pia fidei consilia conferre: non enim cum corporibus nostris exulans vinculum ac detentum esse potuit Dei verbum, vt non communicari vobiscum posset vbiicumque: sed maximè cum comperissem Synodos in Ancyra atque Arimini congregandas, & ex singulis pro- uincijs Gallicanis binos vel singulos eò esse venturos; ea quae inter nos atque Orientales Episcopos mutuis suspicionibus detinentur, per me, qui in Orientis partibus detine- bar, exponenda vobis, licet iam scientibus, atque edenda existimaui: vt cum hanc pro- mumpentem è Sirmio haeresin & vos condemnassetis; & illi cum anathemate iudicaf- sent, seiretis tamen, in cuius fidei professione id ipsum, quod vos gesseratis, etiam ab Orientalibus Episcopis esset effectum; & vos, quos maximè vellem futuris Synodis probabiles elucere, non paterer vno atq; eodem Apostolicae fidei sensu Catholica sentien- tes, aliqua saltem à Catholica fidei sinceritate, ignorata verborum opinione, differre.]

X I I. Hæc habet, declarans animi sui consilium de conscribendo libro de Synodis ad suos Hilarius, qui eo voluit ipsos, ad Ariminesem Synodum conuocandos, de omnibus ad- monitos reddere. Huius igitur anni sine illum ab Hilario commentarium scriptum esse, non tantum quae dicta sunt, manifestè declarant; sed & quòd ipse eius exordio trien- niur ait iam esse sui tempus exilij. Ex his quae modò sunt ex Hilario recitata, illud quo- que liquidò apparet, vocatos hoc anno Episcopos Gallicanos ad Synodum in Bithynia, nempe (vt dictum est) Nicomediae celebrandam, scripsisse litteras ad Hilarium exu- lantem in Phrygia, eisdemque professionem suae ipsorum Catholicae fidei eidem Hila- rio reddidisse testatam: idque eam ob causam, quòd cum sæpè ex dictis exilij locis Hi- larius ad eos litteras dedisset, nec abiis aliquas accepisset, in suspicionem non medio- crem venerat, eos à sua ipsius communione abalienatos fuisse, ac propterea & ipse quoque scribendi amplius ad eos munus intermiserat. Hæc quidem ipse testatur Hila- rius, cum sic ad eos praefatur c:

X I I I. Constitutum mecum habebam, fratres charissimi, in tanto silentij vestri tempore nul- las ad vos Ecclesiastici sermonis litteras mittere. Nam cum frequenter vobis ex pluri- mis Romanarum prouinciatarum vrbibus significassem, quid cum religiosis fratribus no- stris,

A stris, Orientis Episcopis, fidei studijque esset, quantaque sub occasione temporalium motuum diabolus venenato ore atque lingua mortiferae doctrinae sibiila protulisset; ve- rens ne in tanto ac plurimorum Episcoporum calamitosa impietatis vel erroris pericu- lo taciturnitas vestra de polluta atque impiata conscientiae esset desperatione suspecta (namque ignorare vobis frequenter admonitis non licebat) mihi quoque apud vos ta- cendum arbitrabar, Dominicae sententiae admodum memor, quae post primam atque iteratam conuentionem, eos qui etiam sub testimonio Ecclesiae inobedientes existe- rent, haberi sicut Ethnicos Publicanosque iussisset.

Sed beatæ fidei vestrae litteris sumptis, quarum lenitudinem ac raritatem de exilij mei & longitudine & secreto intelligo constituisse, gratulatus sum in Domino, in conta- minatos vos & illaesos ab omni contagio detestandae haereseos perstitisse; vosque com- participes exilij mei, in quod me Saturninus, ipsam conscientiam suam veritus, circum- uento Imperatore, detruferat, negata ipsi vsque ad hoc tempus toto iam triennio com- munione, fide mihi ac spiritu coherere, & missam proximè vobis ex Sirmij oppido in- fidelis fidei impietatem non modò non suscepisse, sed nuntiatam etiam significatamque; damnasse: necessarium mihi ac religiosum intellexi, vt nunc quasi Episcopus, Episco- pis mecum in Christo communicantibus, salutaris ac fidelis sermonis colloquia trans- mitterem; & qui per metum incertorum, conscientiae tantum anteà meae (quòd ab his omnibus essem liber) gratulabar, nunc iam communis fidei nostrae integritate gauderem, &c.] plura enim in laudem ipsorum ob conseruatam in tanto naufragio fidem Catholicam praedicat, de quibus & nos quoque superius.

Sed & quodnam praeterea fuerit consilium Hilarij in hisce scribendis, pluribus ape- riamus. Ad quod dignoscendum, illud hic primò admonendum putamus, seu potius iterum inculcandum, quòd diuersis in locis pro occasione rerum gestarum attigimus: nimirum contigisse de Arianis, quod omnium haereticorum solet esse commune, nem- pe vt semel à veritatis tramite declinantes, & ab Ecclesia Catholica exidentes, non vna eademque semper incedant via, sed diuisi ab inuicem, in diuersas semitas deuiant, & si- bi ipsi inuicem aduersentur; qua ex interdum fiat, vt acrius inter eos proelium agi- tur, quam quod aduersus Ecclesiam Catholicam gerunt. Hinc accidit, vt cum vno eodemque nomine omnes Ariani dicerentur; ex his alij, qui se detestari praesferrent Arii nomen, & diuinam in Filio Dei substantiam vt cumque specie tenuis confiterentur; quòd tamen vocem Consubstantialitatis non recipere, Semiariani sint nominati; quorum illa erat fidei confessio, quae tum Antiochiae in Encænijs, tum Sardicae, tum Sir- mij primo loco edita fuit, atque postea Ancyrae (vt dictum est fusiùs) declarata: quo- rum principes esse videbantur Basilius Ancyranus, Eleutius Cyzicenus, Siluanus Tar- sentis, Georgius Laodiceus, Macedonius Constantinopolitanus, Eustathius Seabaste- nus, & illi pauci, qui subscripti apud Epiphanium reperiuntur Concilio Ancyrano a. Alij verò erant, qui in deterius prolabentes, nullam in Filio admittent vocem diuinæ sub- stantiae, vel omnimodæ cum Patre similitudinis: erant horum antesignani Acacius Cae- sariensis, Eudoxius Antiochenus, Valens & Vrfacius saepius nominati, atque impietate spectatissimi Episcopi in Pannonia, & alij his inherentes, quorum factio superiore longè copiosior erat: adeò vt queratur Hilarius b, in decem Asiae prouincijs vnum tantum re- periri Eleusium Episcopum, & paucos cum eo, qui essent Filij Dei substantiae assertores.

Sed quid accidit in tanta errorum offusa caligine, & densis tenebris Orientem ope- rientibus: illud nimirum, vt, qui substantiae Filij Dei assertores essent, quasi lucernae ar- dentes in caliginoso loco à nostris quoque in pretio haberentur: vt pote quòd (vt supe- rius dictum est saepius) nulla videretur inter eos esse discrepantia, cum in eo quod sum- mum erat, in vnam eandemque sententiam conuenirent, nempe Filium Dei, Patris Verbum, non creatum in tempore, factum ex nihilo, sed diuinæ esse substantiae, à Patre ante omnia saecula genitum; verum hoc tantum plus illis Catholicis haberent, quòd vo- ce Consubstantialitatis vterentur, atque idèd perfectior horum videretur esse confessio, ad excludendas ambiguitates omnes, quae in nomen substantiae obrepere potuissent: cum alioqui, si in ipso diuinæ substantiae nomine nullus admisceretur cauillus, vna ea- demque esset omnino confessio fidei.

Rebus igitur in hunc modum hoc ipso tempore se habentibus; in odium & con- futationem illorum qui Filium Dei à Patre substantia diuidebant, ac proinde inter

X I V. DE GALLO- RVM CON- STANTIA GA VDET HILARIVS.

X V. CONSILIVM HILARII IN ADMO- NENDO GALLOS DE SYNODIS.

a Epiph. ha- resi 73.

b Hilnr. de Synod.

X V I. QUOMODO SEMIARIA- NI VISI CATHOLI- CI.

X V I I. crea-

HILARIUS ADVERSUS ARIANOS FAVIT SEMIARIANIS.

creaturas adnumerabant; Hilarius aduersæ parti, qua defenderetur substantia Filij Dei, non nihil fauisse visus est; ita tamen, vt ad id quod perfectius esset, de bono ad optimum, conaretur adducere, quod in habentibus symbolum facilius transitus esse soleat. Quamobrem hoc ipso secum inuito consilio, non suorum tantum Gallorum causa, sed Orientalium quoque, Commentarium illum scripsit de Synodis, ac mira quadam prudentia editas ab illis in primis diuersis locis fidei regulas, nempe Antiochiæ, Sardicæ, Ancyræ, Sirmij, recitat & interpretatur, & quidem secundum potiorem sensum eas demonstrat Catholicæ fidei consentientes; licet (vt superius dictum est) quod sciret eos ob Confubstantialitatis nomen cum Ecclesia Catholica minimè communicasse, magna cautela adhibita, eam, quam superius recitauimus, contestationem præmiserit, se nimirum internuntium esse, qui sic eas prodat, vt hæreticæ ne, an Catholicæ sint, piorum sententiæ subiciat.

XVIII. HILARIUS QUID AD ORIENTALES.

Qui igitur (vt dictum est) Orientalium quoque causa volumen illud de Synodis scripsit, & conditas ab eis fidei formulas est iuxta sensum Catholicum interpretatus, sic ad eos conuersus affatur: Reliquus mihi sermo ad sanctos viros Orientales Episcopos dirigendus est, vt, quia iam de fide nostra nihil inter nos suspitionis relictum est, ea quæ adhuc in suspitionem ex verbis veniunt, purgentur: & dabunt veniam ex communi conscientia fide secum liberius locuturo. O studiosi tandem Apostolicæ atque Euangelicæ doctrinæ viri, quos fidei calor in tantis tenebris hæreticæ noctis accendit! Quantam spem reuocandæ veræ fidei attulistis, constanter audacis perfidiam impetum retundendo! Antea enim in obscuro atque in angulis Dominus Christus Dei esse secundum naturam Filius negabatur, & essentiæ inops paternæ, accepisse cum creaturis originem de non extantibus prædicabatur: at verò nunc publicæ auctoritatis professione hæresis prorumpens, id quod antea furtim mussitabat, nunc victrix gloriatur. Quibus enim antea curriculum in Catholicam Ecclesiam non tentauit irrepere? quas non exercuit, falsæ religionis blandimento, sæculi potestates? Homines enim peruersi eò vsque proruperant, vt, cum hoc ipsi prædicare publicè non auderent, Imperatorem tamen fallerent ad audiendum. Fefellerunt enim ignorantem Regem, vt istiusmodi perfidiam fidem belis occupatus exponeret, & credendi formam Ecclesiis nondum regeneratus imponeret: contradicentes Episcopos ad exilium coegerunt: coegerunt enim nos ad voluntatem exulandi, dum impietatis imponunt necessitatem. Sed exulemus semper, dum modo incipiat verum prædicari. Domino autem gratias, quod ignoracionem per vos admonitus Imperator agnouit, & errorem non suum, sed astantium, per has fidei nostræ sententias recognouit, & se inuidia apud Deum atque homines impiæ voluntatis eximit: cum legationem vestram honorificè habens, falsitatem eorum, quorum in inuidiam deducebatur, coacta à vobis ignorantia suæ professione, cognouit.]

XIX. NOMEN SUBSTANTIAE AMBIGVVM.

Post hæc autem multa differens, eos etsi rectè quidem, minus tamen securè affirmare & profiteri solere diuinam substantiam in Filio, pluribus docet, cum ista præmittit: Multi ex nobis, fratres charissimi, ita vnam substantiam Patris & Filij prædicant, vt videri possint non magis id piè, quàm impiè prædicare: habet enim hoc verbum in se & fidei conscientiam, & fraudem paratam.] quoniam pacto id accidat, pluribus declarat, & quomodo vna substantia Filij cum Patre in Ecclesia Catholica prædicetur, insinuat. Sic & similitudinis vocem ambiguum habere sensum, atque ad eò quosdam esse tradit, qui sic similitudinem confitentes, negent æqualitatem. Quamobrem eos ad non excludendam vocem Confubstantialitatis, vt sic, cum ipsi substantiam sæpè essent professi, ab omni qua laborarent suspicione liberarentur, his verbis hortatur in fine: Oro vos, fratres, adimite suspicionem, sed audite occasionem: Vt probari possit ὁμοιότητος, non improbemus ἰσοότητος. Cogitemus tot sacerdotes sanctos etiam quiescentes. Quid de nobis Dominus iudicabit, si nunc anathematizantur à nobis? Quid de nobis erit, qui rem eò deducimus, vt, quia Episcopi non fuerunt, nos quoque nec ceperimus? Ordinati enim ab his sumus, & eorum sumus successores. Renuntiemus Episcopatu, quia officium eius ab anathemate sumpserimus. Date veniam, fratres, dolori meo. Impium est quod audetis: non patiar hanc vocem, vt in anathemate sit, ὁμοιότητος secundum religiosam intelligentiam confitens. Nomen nihil habere criminis, quod sensum non perturbat religionis: ὁμοιότητος nescio, &c.] hæc S. Hilarius, qui (vt de eo testatur S. Hieronymus) in exilio positus, alios libros de religione nostra conscripsit.

Hieron. in Chronico.

Huius

A Huius discipulus S. Martinus gloriosum pro fide Catholica certamen exegit, dum eius causa & vincula & verbera expertus est; de quo Sozomenus: Primùm quidem apud Illyricos ætatem degit; ac cum veram fidem tueri prompto animo contenderet, & quosdam illius regionis Episcopos Arii doctrinam olere deprehendisset, insidijs appetitus, & sæpè palam verberibus cæsus, demum in exilium pulsus est. Qui cum Mediolanum venisset, solus vitam egit. Inde etiam cum Auxentius illius vrbis Episcopus, qui erga fidem Concilij Nicæni parum sano & sincero animo affectus erat, ei parasset insidias, se clam subduxit, &c.] His consentientia Seuerus tradit, additque, Martinum Mediolani in monasterio agentem, ab Auxentio dira passum, exturbatum fuisse: quando secessit ipse in insulam Gallinariam, vbi mansit vsque in annum sequentem, quo Hilarius ab exilio relaxatus redijt in Italiam.

B Hoc eodem anno sanctus ille toto Orbe conspicuus Antonius Magnus, sextodecimo Kalend. Februarij, ex hac vita in cælum migravit, cum iam quintum supra centesimum vixisset annum. Hæc quidem cum Athanasius tum Hieronymus affirmat in Chronico. Moriturus Antonius, nihil antiquius habuit, quàm fidem Catholicam suis præclare testatam relinquere, de cuius fideli custodia eisdem sæpius antea admonuisset. Hoc enim elogio fidem suis discipulis astantibus quasi nobile depositum commendauit, ista post alia subdens: Custodienda est pia fides in Christum, & Patrum religiosa traditio, quam ex Scripturarum lectione, & crebro meæ paruitatis didicistis admonitu.] & post alia: Schismaticorum quoque & hæreticorum venena vitate, meumque circa eos odium confectamini; quia Christi sunt inimici. Scitis ipsi, quod nullus mihi nec pacificus quidem sermo cum eis aliquando fuerit, propter eorum prauam voluntatem, & pertinax contra Christum bellum.]

C Sed & qui fidem Catholicam suis tantopere commendauit, eius defensores gloriosissimos confessores voluit suis exuijs honorare, dum ad testamentum fidei, eiusmodi apposuit codicillum: Vestimentorum autem meorum sit ista diuisio. Melotem & pallium tritum, cui superiaceo, Athanasio Episcopo date, quod mihi nouum ipse detulerat. Serapion Episcopus (hic ille est Thmucos Antistes confessione celebris, cuius sæpè mentio superius facta est) aliam accipiat melotem. Vos cilicinum habetote vestimentum, & valete viscera mea: Antonius enim migrat, & iam non erit in præsentis sæculi vobiscum. Verba finierat, & osculantibus se discipulis, extendens paululum pedes, mortem lætus aspexit: ita vt ex hilaritate vultus eius, Angelorum sanctorum, qui ad perferendam animam eius descenderant, præsentia nosceretur.] At quid de seipso Athanasius? Legatarius autem (inquit) Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tamquam magna hereditate ditatus, lætenter vestimentum recordatur imaginem sanctitatis.] hæc ipse adhuc in eremi latebris delitescens.

D Sepultus est autem Antonius incognito loco: ea nimirum ex causa, quod id ipsemet præcepisset, vt S. Hieronymus testatur in Hilarione; ne scilicet Pergamus quidam ipsius studiosissimus, qui in illis locis ditissimus erat, sublato ad villam suam Sancti corpore, Marryrium fabricaret: non enim tanti se meriti esse rebatur, vt æqualem Sanctis in terris honorem sibi impertiri vellet: ob quam etiam causam, antiquum illum in Ægypto morem inolitum, & ad Christianos propagatum, detestatus est, quo charorum corpora nequaquam sepulturæ traderentur; sed pollinctorum arte delibuta, ita arida reddebantur, vt absque corruptione, integra seruarentur; quæ sic reddita quasi ænea, ab Ægyptijs (vt auctor est S. Augustinus) Gabbaras dicebantur. id, inquam, ad eò displicuit Antonio, vt nec Sanctorum cadaueribus id officij exhibendum esse diceret: cum exemplo corporis Christi, Sanctorum quoque corpora essent recondenda sepulchro, quod præstare Ecclesia Catholica consuevit, vt beatorum cadauera sepulchris clauderet, sed honorificentissimis tamen, nempe sacris altaribus. Verùm quantumlibet id magnis contestationibus discipulos suos admonens fuerit consecutus, vt corpus suum mandaretur occulto loco sepulchro: haud tamen voluit prohibere, quin honoris Sanctis & Deo dilectis impertiri soliti particeps fieret; vt nempe natalis eius migrationis dies, ex antiquo Ecclesiæ more, peruigilio & sacris ceteris ritibus coleretur. Nam de sancto Hilarione scribit Hieronymus, quod cognito, licet longè absens, Antonij obitu, illuc magno labore se contulit, ea nimirum ex causa, vt anniuersariam illius dormitionis diem,

eodem in quo defunctus erat loco, præuijs nocturnis vigilijs celebraret: quod pium officium cum ceteri in Ægypto Catholici, tu m etiam vniuersa Ecclesia Catholica præstare hæcenus non prætermisit.

XXIV. Post eius obitum triennio clauso cælo, elementa quoque luxisse Antonij obitum, erat in ore piorum. De scriptorum monumentis, licet de eo S. Athanasius a tradat, nequaquam eum claruisse librorum scriptorum memoria; multas tamen ex munere constat scripsisse epistolas patria lingua, ex quibus septem in Græcum translatas fuisse, auctor est S. Hieronymus b. Res autem ab eo gestas, scriptas esse à sancto Athanasio, cum ipse Hieronymus c, tum reliqui Scriptores omnes affirmant: quas ex Græco Euagrius Episcopus Antiochenus in Latinum conuertit. Sed & hoc ipsum à se quoque prælitum, idem Hieronymus ait d: qui dum sententias sententijs reddidit, Gelasius ab eo scriptam Antonij Vitam tradidit e. Quomodo autem quæsitum corpus Antonij, inuentum tandem, at- B que demum Viennam translatum sit, suo loco dicendum.

Quod verò spectat ad res à Constantio gestas, eum Sirmio hoc anno profectum aduersus Sarmatas, iisdemque debellatis Sirmium esse reuersum, & Sarmaticum iterum appellari voluisse, Ammianus, res ab eo gestas pluribus prosecutus, affirmat f. In rebus item gestis S. Artemij martyris habetur g, Constantium post Sarmaticum bellum à se feliciter gestum, mandasse Artemio Duci, vt Constantinopoli m corpora SS. Andreæ Apostoli & Lucæ Euangelistæ ex Achaia transferret: eumque ab ipso, ob negotium benè gestum, Ægypti præfectura donatum. Apud Ammianum autem legitur, hoc anno defuncto Basso Vrbi Præfecto, in eius locum esse subrogatum eundem Artemium; quem quidem post hæc Ægypti præfecturam consecutum fuisse, negari non potest, vbi eodem Ammiano auctore constat, eo magistratu fungentem, ipso Iuliano imperante, C occisum esse.

Ceterum quòd pertinet ad Bassi obitus tempus, corrigendus est Ammianus, dum eum hoc anno esse defunctum tradit, cum eius sepulchri inscriptio potius anno sequenti sub Consulatu Eusebij & Hypatij mortuum esse doceat. Siquidem anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, mense Septembris, dum apud Confessionem S. Petri terræ aliquantulum, ad ornatum loci, opus fuisset effodi, detectus est sarcophagus fabre factus, & exculptis sacris imaginibus exornatus, longitudinis decem pedum, latitudinis sex, ad cuius summitatem, in eius crepidine, vno versu exarata hæc legebatur inscriptio:

IVN. BASSVS V.C. QVI VIXIT ANNIS XLII. MENSES II. IN IPSA PRAEFECTURA VRBI NEOFITVS IIT AD DEVM VIII. KAL. SEPTEMB. D E VSEBIO ET YPATIO COSS. EXTAT ADHUC IPSUM SEPULCHRUM APUD EAMDEM CONFES- sionem decentius collocatum.

XXVII. Quod autem spectat ad translationem eorundem Andreæ atque Lucæ, consule notata à nobis in Romano Martyrologio: quibus addimus, quòd cum Apostolorum templum, vbi eorum veneranda corpora condita esse constat, hoc tempore ex ingruenti terræ motu superius recensito adeò concussum esset, vt ruinam proximam minaretur, corpus Constantini Imperatoris Macedonius Episcopus Constantinopolitanus inde transfuit, atque in ecclesia sancti Acacij martyris condidit; ob quod factum magnopere in se Imperatoris Constantij animum exacerbauit. Si propter imminentem ruinam, corpora mandata sepulchro, transferenda inde fuissent, in primis (si ibi antea condita essent) id ipsorum diuinorum virorum corporibus præstandum erat vnde ex ijs aliqua eli- E ci videtur coniectura, vt nonnisi restaurato à Constantio ipso Apostolorum templo, tunc aduectæ sacræ reliquiæ, illic collocatæ fuerint.

Inter alias sanctiones hoc anno à Constantio promulgatas, illa magnopere pietati consentiens fuit, quæ ad Taurum Præfectum Prætorio scripta sic se habet h: Etsi excepta tormentis sunt corpora honoribus præditorum; præter illa videlicet crimina, quæ legibus demonstrantur (etsi omnes Magi, in quacumque sint parte terrarum, humani generis inimici credendi sunt) tamen quoniam qui in comitatu nostro sunt, ipsam pul- sant propemodum Maiestatem: Si quis Magus, vel magicis contaminibus affluetus, qui maleficus vulgi consuetudine nuncupatur, aut Aruspex, aut Ariolus, aut certè Augur, vel & Mathematicus, aut narrandis somnijs occultans artem aliquam diuinandi, aut certè aliquid horum simile exercens, in comitatu meo, vel Cæsaris, fuerit depre- hensus;

a Athan. in Vita Antonij in fine. b Hieronym. de Script. Eccl. in Antonio. c Hier. ibid. Euagrius. d Hieron. epist. 101. e Gelas. Decret. lib. aucthen. & apocryph. f Ammian. lib. 17. g Metaph. 28. Octobr.

XXVI. DE BASSI OBITU.

CONSTANTINI CORPORIS FACTA TRANSLATIO.

XXVIII. LEX ADVERSUS MAGOS. h l. 6. de malef. & mathem. Cod. Theod.

hensus; præsidio dignitatis, cruciatus & tormenta non fugiat. Si conuictus proprium facinus detegentibus repugnauerit pernegando, sit equuleo deditus, vngulisque sulcanti- bus latera, perferat pœnas proprio dignas facinore. Dat. 111. Non. Iulij, Arimini, Dacia- no & Cereale Consulibus.]

Quantum cum ex hoc, tum ex alijs anno superiore aduersus Magos datis rescriptis conijcere possumus, odoratus esse videtur Constantius Iuliani Cæsaris nocturnos ma- gicos susurros, sed & hoc ipso rescripto perstringere voluisse, qui essent in eiusdem Iu- liani Cæsaris comitatu; aliquid enim ipsum credimus accepisse de Iuliano & Iuliani comitibus magica in Gallijs exercentibus. Eunapius a namque de his hæc habet, & ipse b impius: Præter omnem expectationem, deorum beneficio ac voluntate, Iulianus vni- uersa Gallia potitus est, ab omnibus ignoratus, quòd deorum cultui addictus esset. Tra- B iccit & Rhenum amnem, receptis in ditionem, aut subactis interioris Germaniæ popu- lis, sospesque varias infidias & machinationes ipsi nexas euasit, vti in eius historia per- scriptum à nobis est. Idem accitò à Græcia Antistite, postquam cum eo, remotis arbi- tris, nonnulla solis ipsis cognita peregerat, ad abolendam Constantij tyrannidem sese accinxit. Horum conscij fuerant soli Oribasius Pergamenus, & Eumerus Libya (quam patria lingua Africam Romani nominant) oriundus; quæ res in historia, Iuliani tem- pora tangente, perscripta est.] hæc Eunapius. Igitur præstigiatores suggillasse visus est Constantius hoc edicto, qui decore pallij philosophici magica exercebant: quantope- rare autem hos ipse cuperet homines hoc tempore cum in Gallijs ageret, litteris illis, quas postea ad Maximum philosophum dedit, declarat his verbis c: Bellum gerens in barbaros, & trimestri spatio in ea militia consumpto, ad Gallos reuertens, circumspi- ciebam & perconctabat de hominibus, qui illinc venirent, num quis philosophus, num quis scholasticus, aut pallio penulæve indutus eò appulisset, &c.] Id autem genus ho- minum totum fuisse in laruis magicis occupatum, atque diuinationibus, dictum est su- perius ex Sardiniano.

IESV CHRISTI LIBERII PAP. CONSTANTII IMP. ANNVS ANNVS ANNVS 359. 8. 23.

SEQUITUR annus à Christo trecentessimus vnde sexagesimus, Eusebij & Hypatij Consulatu relatus in Fastos. fuisse hos germanos fratres, & Constantij Imperatoris affines, auctor est Ammianus c. Quo anno ab Imperatore indicitur ad controuersias causa fidei componendas Oecumenica Synodus: sed eamdem consilio Arianorum in duas diuidere persuasus est Constantius, nempe vt Orientalis Synodus Seleuciæ in Isau- ria, Occidentalis in Arimineni Aemiliæ ciuitate agi deberent, ipse datis ea de re litteris declarauit. De his agens S. Athanasius ait d: Primum quidem ego admiror, idemque arbitror quemlibet prudentem facere, quòd cum vniuersale Concilium indictum es- set, idque omnes expectarent, derepentè diuisio facta sit, adeò vt isti illuc, illi conue- nirent istuc: sed hoc absque dubio Numinis prouidentia procuratum est, vt in singulis Concilijs, hic quidem sinceræ puræque fidei sententiæ apparerent; illic autem suspen- da incertaque ingenia cum suis moribus sese ostenderent.] & inferius, quodnam fue- rit Arianorum consilium in his decernendis, idem explicat his verbis, personam illorum agens e: Nos, qui maioribus nostris contradicimus, & præuaricamur Patrum traditio- nes, postulauimus Synodum promulgari: metuentes autem, si omnes in vnum conue- niant, ne frustra laborauerimus, ita volumus Synodum indici, vt ea in duas partes diri- matur; quòd ita à se inuicem disunctis, scriptisque nostris exhibitis, aliquid suffurari pos- simus: minas Constantij impiæ sectæ propugnatoris assidue iactantes, simplicitatemque nimiam Nicænorum Patrum cauillantes, Acta Nicæna irrita otiosaque reddamus. Hæc tamen verba non proferebant, ad eum tamen finem omnia faciunt ac moliantur.] in hunc modum Athanasius.

His de causa vniuersalis indicte Synodi in duas diuidendæ præcognitis, de amba- bus acturi, ab Arimineni Synodo auspicabimur, de cuius collectione hæc in primis Seuerus f habet: Constantius apud Ariminum Italiæ urbem Synodum congregari iu- bet, idque Tauro Præfecto imperat, vt collectos in vnum non antè dimitteret, quam in Annal. Eccl. Tom. 3. VVV 2 vnam

XXIX. IULIANVS IN GALLIIS MAGIÆ ADDICTVS. Eunap. in Vita Philo- sophorum. b Iulian. ep. ad Max.

Ammian. lib. 29. DVÆ SYNO- DI IN DE- CTAE SE- LEUCIÆ ET ARIMINI. c Athanas. de Synod.

II. COLLIGI- TVR SYNO- DVS ARI- MINE. f Seuer. l. 2.

vnam fidem consentirent; promisso eidem Consulatu, si rem effectui tradidisset. Ita Amisissis per Illyricum, Italiam, Africam, Hispanias, Galliasque Magistris officialibus, acciti atque tracti quadringenti & aliquot amplius Occidentales Episcopi Ariminum conuenere, quibus omnibus annonas & cellaria dari Imperator præceperat. Sed id nostris, id est, Aquitanis, Gallis, & Britannis, indecens visum: repudiatis fiscalibus, proprijs sumptibus viuere maluerunt: tres tantum ex Britannia, inopia proprij, publico vsi sunt, cum oblatam à ceteris collationem respuisent; sanctius putantes Fiscum grauare, quam singulos. Hoc ego Gaudium Episcopum nostrum, quali obtrestantem, referre solitum audiui. Sed longè aliter senserim; laudique attribuo Episcopis, tam pauperes fuisse, vt nihil proprium haberent; neque ab alijs potius quam à Fisco sumerent, vbi neminem grauabant: ita in vtrisque egregium exemplum. De reliquis nihil memoria dignum traditur.] hæc Seuerus.

III.
CONC. ARIMINENS. NV-
MERVS EPISCO-
PORVM.
a Athanas.
de Synod.
b Athanas.
ad African.

Quod verò ad numerum Episcoporum spectat, idem subdit, quòd ex quadringentis illis, non amplius quam octoginta erant Ariani, reliqui omnes fidei Catholicæ defensores. Athanasius^a verò quinquaginta vel plures ex Arianis fuisse tradit, illorumque facile principes Vrsacium, Valentem, Auxentium, Demophilum, & Caium. Sed deprauatum esse ex hoc conijci potest eiusdem Athanasij textum in epistola ad Africanos^b, vbi ait, ducentos partium Catholicarum Ariminum conuenisse: nam patet eorum extitisse numerum trecentorum, inter quos eminuerit legatio missa à Liberio Papa, cuius Vincentius Episcopus Capuanus tantummodò nominatus habetur, qui (vt vidimus) antè communionem Ariana labefactatus, vnà cum Liberio ipsèdem sordibus inquinato, cum eo pariter ad meliorem frugem conuersus, pro fide Catholica vnà cum collegis in eodem Concilio aduersus ingruentem Ariarum furorē stetit intrepidus, vt, quæ suo loco dicemus, facile demonstrabunt.

IV.
Seuer. l. 2.
SECESSIO
CATHOLICO-
RVM AB
ARIANIS.

Cum igitur ambarum partium Episcopi Ariminum peruenissent; mox fit (inquit Seuerus^c) partium secessio: ecclesiam nostri obtinent, Ariani tantum locum de industria vacantem orationis loco capiunt; sed hi non amplius quam octoginta, reliqui nostrarum partium erant.] Præerat magna cum laude Ariminensi Ecclesiæ sanctus Gaudentius, de cuius egregio pro fide Catholica certamine exantlato, opportuno loco dicturi sumus. Perierunt Comitiorum Acta: quamobrem quæ ex diuersis antiquis Auctoribus potuerunt reperiri fragmenta, congrua compaginatione sibi inuicem coherrentia hæc intexemus: ex quibus ipsum Concilium, quantum fas est, propè integrum reddamus.

V.
de Sozom.
lib. 4. c. 16.
ACTA SYN-
ODI ARIMINENSIS.

His ergo in vnum coactis, lectæ sunt litteræ Constantij Imperatoris ad Synodum scriptæ, cuiusnam autem illæ fuerint argumenti, Sozomenus his verbis significat^d: Vt primum de his, quæ in fide ambigua viderentur, Episcopi deciderent; ad extremum, vt lex Ecclesiæ postulat, causas etiam Episcoporum, qui quererentur se vel iniuste abdicatos esse, vel in exilium missos (quorum vnus erat Cyrillus Episcopus Ierosolymitanus) disceptarent; de quæ criminibus quibusdam Episcopis illatis accuratè iudicarent (nam alij alios accusauerant, Aegyptij autem Georgium rapinæ & contumeliarum insimulabant) rebusque omnibus iudicatis, decem vtriusque partis ad Aulam accederent, qui, quæ acta essent, ipsi renuntiarent. & paulò post: De Athanasio quidem hi, qui in senso animo atque inimico erga eum affectu erant, commodissimum duxerunt, vt nulla omnino institueretur actio.]

VI.
QUALIA
CONCILIA
HAERETICO-
RVM
PRINCI-
PVM.

Obserua, quæso, qualia esse solerent Concilia ab Imperatore hæretico congregata: Eita nimirum sincerè libera esse suffragia, (si tamen libera, immò vi publica infamata) vt nihilominus totius causæ arbitrium Imperator integrum sibi veller. Subdit Sozomenus: Cum autem quæri cœptum est de fide, Valens & Vrsacius in medium simul prodeuntes (quibus subsidio fuere Germinius, Auxentius, Caius, & Demophilus) postulant, vt formulæ fidei iam antè editæ antiquentur, teneaturque ea, quam dudum Sirmij Latino sermone composuerant, quæ Filium Patri similem secundum Scripturas docuit: atque vt nulla fieret in Deo mentio substantiæ: quam formulam etiam Imperatorem approbasse dicebant, eamque à Concilio recipendam esse necessariò, atque Concilium de cetero non debere curiosè quid quisque sentiret inquirere, ne dissidia & contentiones inde nascerentur, cum verba in disceptationem, accuratamque disquisitionem vocarentur: nam præstare imperitiis disserere, modò rectè de Deo sentiant, quam inanes verborum

A verborum argutias introducere, quæ sunt cum captiosis dialecticorum præstigijs cognitione quadam coniunctæ: significabant autem obscure, immò verò aperte arguebant verbum Consubstantialitatis, vt pote nec in Sanctis litteris repertum, & multis obscurum & ignotum: volebant vt pro eo diceretur, Filium Patri rebus in omnibus similem secundum Scripturas.] hæc Sozomenus.

Porro ipsa fidei formula tunc à Valente in Synodo recitata, descripta habetur tum ab Athanasio, tum etiam à Socrate: sed diuersa inscriptione posita, mendum in eam irrepsisse dignoscitur. Apud Athanasium^a ita legitur ex Actis Ariminensibus: Edita est Catholica fides in præsentia domini nostri religiosissimi, præclarique Victoris, Regis Constantij Augusti, Aeterni, Consulibus clarissimis viris Eusebio & Hypatio, Arimini, vndecimo Kalend. Iunias.] apud Socratem autem sic^b: Fides ista Catholica coram domino nostro Constantio, Flauio Eusebio & Hypatio Consulibus, Sirmij ad vndecimum Kalend. Iunij edita fuit.] Cum verò constet Constantium non interfuisse Concilio Ariminensi; & quæ Arimini ab Arianis fides edita est, fuisse antea scriptam Sirmij, & lectam coram Imperatore, atque ab eodem probatam: necessariò sic inscriptio restituenda est, vt dicat, eam esse Sirmij editam coram Constantio, Arimini verò recitatam dicto die atque Consulibus.

De eius autem die & Consule facta mentione, hæc Athanasius præmisit^c: Cum enim scripsissent eam fidem quam voluerunt, addidere & Consulem, & mensē, & diem eius temporis; vt omnibus prudentibus palam facerent, non olim, sed nunc demum eorum fidem sub Constantio initium accepisse: omnia enim respectu suæ hæreseos scripserunt. Deinde cum simularent se de Domino scribere, alium sibi Dominum, Constantium scilicet, creauerunt, ille enim ipsis impiè agendi facultatem præbuit: suumque Cæsarem Aeternum appellauerunt, qui Filium Dei æternum esse negant: tantos se pro impietate Christo hostes exhibent. Sed fortasse causam additorum Consulium se mutuatos esse ex chronographia sanctorum Prophetarum iactauerunt: quod si ausi sint, dicere, multò liquidius suam inscitiam manifestabunt: nam sanctorum prophetiarum temporum memoriam habent. Isaias quidem & Osee in diebus Osæ, Ioathan, Achab, & Ezechiae vixerunt, Ieremias verò in diebus Iosæ, Ezechiel porro & Daniel sub Cyro & Dario, alijque aliorum temporibus prophetarunt, non religionis fundamenta iacentes; nam ea & ante ipsos, & ante constitutionem mundi fuit & semper est fides, quam Deus nobis in Christo preparauit. Neque fidei suæ tempora assignarunt, siquidem & ante ea tempora fideles homines extiterant; sed tempora suæ annuntiationis notauerunt.] ista Athanasius, & alia plura eodem argumento, in eisdem pariter inuentas, quòd aut fuerint ipsorum impietatis professioni indere titulum Catholicæ fidei. Sirmiana autem professio tertia illic ab eis edita, in Concilio Ariminensi primo loco à Valente recitata, sic se habet^d:

Credimus in vnum solum & verum Deum Patrem omnipotentem, conditorem opificemque omnium: & in vnigenitum Filium Dei, ante omnia sæcula & initia, & ante omne tempus, quod in intellectum cadere potest, existentem; & ante omnem comprehensibilem substantiam, natū impassibiliter ex Deo, solum ex solo Patre, Deum de Deo, similem Patri suo, qui ipsum genuit: cuius (secundum Scripturas) generationem nemo nouit, nisi solus, qui eum genuit, Pater. Hunc scimus vnigenitum Dei Filium nutu paterno aduenisse de caelis ad demolienda peccata, genitum ex Maria Virgine, versatumque cum discipulis fuisse, & vbi omne officium dispensationis adimpleuisset, secundum Patris voluntatē, crucifixum & mortuum esse, & ad inferos descendisse, atque ibi, quod sui officij erat, peregrisse: quem ianitores inferorum conspicati exhorruerunt: eumque tertio die ab inferis resurrexisse, & versatum cum discipulis fuisse: eumque, vbi negotia sua absoluerat, impletis quinquaginta diebus, in caelos assumptum esse, & sedere ad dexteram Patris, & vltimis diebus resurrectionis venturum in gloria paterna, vt tribuat vnicuique secundum opera sua. Et in S. Spiritum, quem Vnigenitus promisit se missurum humano generi paracletū, quemadmodum scriptum est: Vado ad Patrem meum, eumque rogabo, & alium paracletum mittet vobis Spiritum veritatis: ille de meo accipiet, & docebit vos, omniumque admonebit. Vocabulum porro substantiæ, quia simpliciū à Patribus positum est, & à populis ignoratur, & scandalum affert, eò quòd in Scripturis non continetur, placuit vt de medio tolleretur, & nullam posthac de Dei

substantia mentionem esse faciendam, eod quod sacra Scriptura numquam meminere A substantia Patris & Filij: Filium autem Patri per omnia similem dicimus, quemadmodum Sacrae litterae dicunt & docent.] haec haeretici.

X. QVALES CONFESSIO SIRMIANA.

Quam tamen fidei professionem, ex Epiphano superius dictum est, non ita aduersam fuisse Catholicae fidei, ut manifestam haeresein contineret: quod etiam S. Hieronymus, aduersus Luciferianos agens, pluribus docet. Scimus tamen ab Athanasio hanc & omnes Arianorum formulas, in quibus consubstantialitas Filij Dei cum Patre non exprimeretur, ut haereticas esse repudiatas, ea tantum ex causa, quod abdicatione vocis substantiae, iam ad Arianam blasphemiam apertus aditus videretur.

XI. DETECTA VAFRICIS ARIANO-RVM.

Quibus recitatis (inquit Athanasius) non longe postea cognita est Episcoporum, qui haec scripserant, vafricies. Episcopis enim proponentibus, ut cetera cum Ariana damnarentur haereses, reliquisque omnibus ad id consentientibus, Valens & Vrsacius cum socijs suis abnuerunt; ac inde cognitum est, eos non sincerè, sed ad abolitionem eorum quae Nicæa acta essent, ita scripsisse, ut infaustam haeresein introducerent. Mirantes igitur dolosa eorum hominum verba, & vafrum institutum, dixerunt ad eos: Nos, non quia fide indigeremus, huc conuenimus, habemus enim sanam fidem: sed ut eos qui veritati contradicunt, & noua molirentur, confunderemus. Si igitur vos, quasi nunc incipientes credere, ista scripsistis, nondum clerici haberi potestis, ut qui nunc rudimenta fidei condiscere incipiatis. Quod si eo animo, quo nos, huc venistis; sit omnium concordia, & haereses anathemate execremur; & quae Patrum sunt, retineamus, ne posthac captata Conciliorum occasiones obuersione: cum semel illi, qui Nicæa conuenerant, omnia praecipiant, & nihil non egerint pro Catholica fide. Ut autem pro ratione temporis cuncta Acta reddantur, ista subiicimus: Antequam quidquam Catholici statuerent contra Arianos, sex post dies a promulgata ab aduersarijs professione Sirmiensi, contigit Constantium Imperatorem alias ad Synodum scribere litteras sexto Kalendas Iunias; quibus Synodum monuit, ne quid de Orientalibus qui seorsum conuenirent, praesumerent definire. depromptam igitur hanc epistolam ex eodem libro de Synodo Ariminensi hic reddimus, sic enim se habet:

* Hilar. frag. lib. 2. pag. 44. 45.

XII. * Constantius CONSTANTII IMP. LITTERAE AD SYNODVM ARIMINENSEM * insisteret.

Victor Constantinus * Maximus triumphator semper Augustus, Episcopis. Continent priora instituta, Venerabiles, sanctimoniam legis rebus Ecclesiasticis niti: satis superque perspeximus litteris ad nostram prudentiam datis iisdem oportere operam dare: cum profecto & Episcoporum id officio congruat, & salus omnium longe lateque populorum hoc fundamine roboretur. Sed res admonuit instituta rursus existere. * Non enim aliquis definita geminari superfluum iudicabit, cum rebus consueuerit admonitio augere cumulum diligentiae. His ita se habentibus, de fide atque vnitate tractari debere cognoscat sinceritas vestra, & operam dari ut Ecclesiasticis rebus ordo comperens praebatur. Discurret namque cunctorum posteritas vbique populorum, & concordia fida seruabitur, cum penitus amputatis nec * huiusmodi quaestionibus cunctis sectando commouerit, res ista non debet ita intentionem animi propagare. Non enim de Orientalibus Episcopis in Concilio vestro patitur ratio aliquid definiri. Proinde super his tantum quae ad vos pertinere cognoscat grauitas vestra, tractare debetis, & completis celeriter vniuersis, consentiente consensu, decem mittere ad comitatum meum, ut prudentiae vestrae prioribus litteris intimauius. Praedicti enim poterunt omnibus, quae eisdem Orientalibus proposuerint, respondere, vel tractare de fide, ut exitu comperenti omnis quaestio terminetur & ambiguitas sopiatur. Quae cum ita sint, aduersus Orientales nihil statuere vos oportet, aut si aliquid volueritis contra eosdem praedictis absentibus definire, id quod fuerit vsurparum inuito euanescent effectu. Non enim illa vires habere poterit definitio, cui nostra statuta testantur iam nunc robur & * cupiam denegari. Quae cum ita sint, moderatione religionis venerabilibus Antistitibus consentanea debetis veneranda perficere, ut id quod religio postulat, explicetur, & quod audiri prohibet ratio, nullus vsurpet. Diuinitas vos seruet per multos annos, Parentes K. DAT. VI. KAL. IUNIASEVSEBIO ET HYPATIO COSS.]

* copiam

XIII.

Paruerunt ipsi quidem nihil de Orientalibus decernentes, nisi quod isti diuersa ab illis statuerunt, licet nullam de illis habuerint mentionem. Orthodoxi verò promulgata ab Arianis in Concilio sua ipsorum perfidia, qua conuellebatur professio Nicæna, qua & condemnatus est Osius, pro viribus obniti coeperunt, nihil antiquius habentes, quam

vt

A vt bene statutum fidei symbolum confirmarent, Arianamque haeresein iterum condemnarent, eamque sectantes anathemate profligarent: nam audi Athanasium: Omnibus ergo Episcopis ita suffragijs inter se consentientibus, illis ex aduerso abnuentibus, ac proinde ut incitis, dolosis, ac potius haereticis condemnatis, totum Concilium suis calculis Nicænam Synodum approbauit, & eam ad omnia sufficere iudicauit: Vrsacium verò, & Valentem, Germinium, Auxentium, Caium, Demophilum haereticos pronuntiauit; & contra eos submotos ab Ecclesia, ut non verè Christianos, litteras scripserunt. Ipsa autem sententia à Synodo prolata aduersus hos, recitatur ab Athanasio, quae sic se habet:

a Athan lib. de Synod. PROBATA CATHOLICIS FIDES NICÆANA.

b Athan de Synod.

XIV. SENTENTIA SYNODI.

Sententia Synodi. Quamdiu par & possibile erat, fratres charissimi, Catholica Synodus, & sancta Ecclesia, sua patientia & tolerantia pertulit indignè Vrsacium, & Valentem, Caium, Germinium, & Auxentium; qui aliàs alia sentientes, omnes Ecclesias perturbauerunt; & nunc in praesentia ausi sunt haereticas sententias Orthodoxae fidei asserere, & Nicænam Synodum hostem Arianæ haeresis demoliri, suamque, sed peregrinam & alienissimam à sanctissima Ecclesia, fidem conscriptam promulgare, quam nos recipere, nefarium putauimus. Qui cum iam pridem haeretici essent, etiam nunc deprehensi sunt contraria sentire: quos ad communionem nostram accedere prohibuimus, eosque in praesentia, nostris verbis condemnantes, à cœtu Fidelium reijcimus. Vos item quod videbitur de istis statuere, ut vniuersiusque cognitio ex sua subscriptione robur habeat. Vnanimiter nos Episcopi dicimus. Praedicti isti inimici detrahantur ab Ecclesia, ut Catholica Ecclesia in pace permaneat.] haec sententia ab Episcopis omnibus Catholicis subscripta. Subdit Athanasius:

C Et haec quidem Arimini acta celeriter istiusmodi finem acceperunt. Nemo enim ibi destitit, sed omnes concorditer sua iudicia conscripserunt, & Arianos reiecerunt.] His peractis, decernitur legatio ad Imperatorem Constantium; Legatisque Synodales litteras dederunt (ut idem ait Athanasius) Romana quidem lingua, sed in Graecam linguam, quoad fieri potuit, ad istum modum interpretatas.] haec Athanasius: eadem quoque Socrumenus ex ipso (ut apparet) Athanasio desumpta. Recitat eandem etiam fidei formulam Socrates, sed alia planè translatione. Sed accipe quae habentur apud S. Hilarium libro de Synodo Ariminensi posteriori, his verbis:

XV. FINIS LEGATIONIS LEGATVM CONC. ARIMIN.

c Socr. lib. 4. c. 16. d Socrat. lib. 2. c. 29.

e Hilar. frag. lib. 2. pag. 45. 46.

Incipit definitio Catholica habita ab omnibus Catholicis Episcopis, priusquam per terrenam potestatem territi, haeticorum consortio sociarentur, in Concilio Ariminensi.

XVI. DEFINITIO CATHOLICA LEGITIMA CONCILII ARIMIN.

D Sic credimus placere omnibus posse Catholicis à simbolo accepto nos recedere non oportere, quod in collatione apud omnes integrum recognouimus: nec à fide recessuros, quam per Prophetas à Deo Patre per Christum Dominum nostrum, docente Spiritu sancto, & in Euangelijs & in Apostolis omnibus suscepimus, ut per traditionem Patrum secundum successionem Apostolorum vsque ad tractatum, apud Nicæam habitum contra haeresein, quae tunc temporis exsurrexerat, positum nunc vsque permanet. Quibus omnibus nec addendum aliquid credimus, nec minui posse manifestum est. Placet ergo nihil nouum fieri: substantiae quoque nomen & rem à multis sanctis scripturis insinuatam mentibus nostris, obtinere debere sui firmitatem. Quam rem cum suo nomine Ecclesia Catholica, cum doctrina Deifica semper confiteri & profiteri consuevit.] Subdit Auctor: Huic definitioni omnes in vnum Catholici conspirantes subscripserunt.

E Eodem in Concilio postquam statutum est nihil debere paternam minui traditionem, etiam qui contra hanc veniebant, omnium in vnum conspirantium spiritali voce sunt damnati. Cuius tractatus hoc est exemplum:

XVII. TRADITIONIS PATRVM VIOLATORES DAMNATI.

Eusebio & Hypatio Coss. duodecimo Kal. Augusti.

Cum apud locum Ariminensem Episcoporum Synodus fuisset collecta, & tractatum fuisset de fide, & sedisset animo quid agi deberet, Graecianus Episcopus à Calle dixit: Quantum dicunt, FF. CC. Catholica Synodus patientiam habuit & piam Ecclesiam toriens exhibuit iuxta Vrsacium & Valentem, Germinium, Caium, qui toriens mutando quod crediderant, omnes Ecclesias turbauerunt, & nunc conantur haeticum animum suum inferere animis Christianis: subuertere enim volunt tractatum habitum apud Nicæam, qui positus est contra Arianam haeresein & ceteras. Attulerunt nobis

præterea conscriptam à se fidem quam recipere nos non licebat. Iam quidem hæretici antehac nobis pronuntiati sunt, & multis diebus est comprobatum: quos & ad nostram communionem non admisimus, voce nostra damnantes eos præsentés. Nunc iterum quid vobis placet, iterum dicite, ut singulorum subscriptione firmetur. Vniuersi Episcopi dixerunt: Placet ut hæretici SS. damnentur, quò possit Ecclesia fide inconcussa quæ verè Catholica est, in pace perpetua permanere. At non solum hoc præstiterit Catholici, sed firmata fide Nicæna, & damnatis eius aduersarijs, damnationem eiusdem hæresis & aliarum apposuerunt, cui huiusmodi habetur præfixus titulus:

a Apud eundem lib. posteriori de Synod. Arim. ex Cod. Dervent. prodita.

XVIII. BLASPHEMIAE ARII DAMNATAE.

Damnatio blasphemiae Arii, & expositio integræ & Catholicæ fidei, quam Catholicis in tractatu Ariminensi firmauerunt, & manu sua subscripserunt. Blasphemiae Arii, licet antehac fuerint damnatae, latebant tamen occultæ, quia eum blasphemasse ignorabatur. Verum fauente Deo, procuratum est, ut constitutis nobis apud Ariminum, eius pestifera hæresis repeteretur. Et ideò simul cum eius blasphemijs omnes quoque hæreses, quæ antehac exortæ erant contra Catholicam & Apostolicam traditionem, sicut iam dudum damnatae sunt præteritis Concilijs & diuersis in locis, nos quoque damnamus & anathematizamus eos, qui dicunt Filium Dei nullis extantibus, & de alia substantia, & non de Deo Patre natum Deum verum de Deo vero.

XIX.

Et si quis Patrem & Filium duos Deos, hoc est, non nota duo principia dixerit, & non Patris & Filij vnâ Deitatem profiteatur, anathema sit.

Si quis Filium Dei creaturam vel facturam dixerit, anathema sit.

Si quis Deum Patrem ipsum de Maria virgine natum, eumdemque Patrem & Filium dixerit, anathema sit.

Si quis Filium Dei de Maria initium sumpsisse dixerit, vel fuisse tempus quando non erat Filius, anathema sit.

Si quis Filium Dei non verè inenarrabiliter de Deo Patre natum, sed adoptiuum Filium dixerit, anathema sit.

Si quis Filium Dei aut temporalem, aut hominem solum, & non ante omnia sæcula de Deo Patre natum profiteatur, anathema sit.

Si quis Patris & Filij & Spiritus sancti vnâ personam, aut tres substantias diuisas dixerit, & non perfectæ Trinitatis vnâ Deitatem profiteatur, anathema sit.

Si quis Filium Dei esse ante omnia quidem sæcula, & non ante omne omnino tempus, ut ei tempus assignet, anathema sit.

Si quis creata omnia non per Verbum, sed sine eo vel ante eum facta dixerit, anathema sit.

Si quæ autem alia blasphemiae Arii, vel cuiuslibet reperta fuerint, similiter anathematizamus. haecenus ibi. His autem à Synodo Catholica definitis, visum est omnibus Orthodoxis de his certiore reddere Imperatorem, ad ipsumque Synodalem epistolam scribere, quod & nauiter præstiterunt. Exemplum autem epistolæ Synodalis ad Constantium Augustum apud Athanasium sic se habet:

b Athanas. de Synod.

XX. LITTERAE LEGITIMAE SYNODI ARIMINENSIS AD CONSTANTIUM.

Dei iussu, tuoque pio edicto parentes, quæ olim dogmatibus tradita ita esse, ut tradita sunt, nostris suffragijs stabilienda iudicauimus. Nam Ariminum ex omnibus ad Occidentem positis ciuitatibus in vnum conuenimus, ut fides Catholicæ Ecclesiæ cognosceretur, & qui alterius opinionis essent, manifesti fierent. Ibi que post longam deliberationem optima visa est ea fides, quæ hæcenus vsque à præcis temporibus perdurauit, quam & Prophetæ, & Euangelistæ, & Apostoli per Dominum nostrum Iesum Christum prædicauerunt, qui est tui Imperij custos, & tuæ valetudinis defensor. Statutum est igitur, ut eam retinentes coleremus, & colentes vsque ad finem conseruaremus. Indecens enim & nefarium, aliquid ex rectè & iustè decretis, & ex rebus Nicææ publicè cum illustrissimo Principe Constantino patre tuo per accuratam deliberationem constitutis immutare velle: in quibus tanta doctrina est & prudentia, ut ea vbique deprædicata ad omnium aures animosque perueniret, quæ sola hostis & interfectrix Arianae hæreseos, & per quam non illa sola, sed & reliquæ hæreses sublatae sunt: in qua certè & addere aliquid, temerarium est, & auferre, periculosum: quorum si alterutrum fiat, erit hostibus quilibet agendi libera facultas.

XXI. DE DAMNATIONE VRSACII ET VALENTIS.

Atque ea de causa Vrsacius & Valens, iam pridem focij & adstipulatores Ariani dogmatis, à nostra communione, sententia data, segregati fuere: quam ut denuò recuperarent, &

A de peccatis suis, in quibus se conscios agnoscebant, poenitentiam veniamque postularunt, ut eorum synographæ testantur; & ob id illis venia gratiaque delictorum facta est. Hæc autem per id temporis facta sunt, cum Mediolani Synodus in confessum ibat, præsentibus ibidem Romanæ Ecclesiæ presbyteris: fuitque proinde nobis persuasissimum, iniquum esse, cum Imperator Constantius ab obitu suo dignus omni memoria hanc fidem omni cura & diligentia conscriptam promulgarit, tum demum ex quo ille baptizatus, ex hominibus in requiem sibi debitam translatus est, aliquid noui in ea fide moliri velle, & tot sanctos confessores & martyres huius placiti scriptores auctoresque contemnere, qui pro veteri lege, rituque Ecclesiæ, in ea sententia permanere: quorum fidem Deus per Dominum Iesum Christum in tempora tui Imperij contulit; per quem ita latè regnas, ut etiam nostro Orbi imperes.

B Verum denuò miseris isti deplorati animi, nefario ausu, impia sententiæ sese præcones ostendunt, & omnia veritatis decreta cõuellere nituntur. Eo enim tempore, quo pro tuo edicto Synodus cogebatur, ipsi fraudis suæ consilia denudarunt: conati enim sunt per vafriem & tumultum, cum focijs istius factionis, Germinio, Auxentio, Caio, contentiones discordiasque seminantibus, nouas res facere. Quorum doctrina vna eademque omne genus blasphemiarum superat. Vbi autem viderent, non esse ibi homines eiusdem studij, neque qui illorum prauis sententijs adstipularentur, in nostrum consilium se transtulerunt, ut viderentur aliud quippiam scribere: sed ipsi non ita diu postea animum suum ostenderunt. Ne igitur res Ecclesiasticæ in eadem molestias cadant, neque turbatio & tumultus denuò omnia inuoluat & confundat, constanter visum est, olim decreta pro legitimis inconcussè seruanda, & istos à nostra communione submouendos esse.

C Atque ideò Legatos nostros ad tuam æquitatem misimus, qui tibi sententiam Synodi ex epistola ostenderent: idque Legatis nostris ante omnia mandatum est, ut veritatem præcis & iustis rerum allegationibus probarent, & tuæ sanctitati ostenderent, quòd non quemadmodum Vrsacius & Valens iniquiunt, pax futura sit, si aliqua ex rebus iustis subuertantur. Nam quomodo pacificè agere poterunt, qui pacem tollunt? sed potius inde contentionem turbationemque tum reliquis ciuitatibus, tum Romanæ vrbi oborituras esse. Quapropter supplicamus tuæ humanitati, ut benignis auribus & sereno vultu nostros Legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas; sed nos sinas in institutis decretisque maiorum permanere, quos magno ingenio, prudentia, & Spiritu sancto omnia fecisse, asseuerauimus. Certè res nouæ, quas isti moliantur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt.

D Iterum te nostris supplicationibus conuenimus, ut iubeas Episcopos peregrè commorantes, quos & grauitas ætatis & paupertas affligit, quàm facillimè in patriam deduci; ne Ecclesiæ, absentibus Episcopis, desertæ relinquuntur. Id quoque nostris precibus addimus, quòd nihil desit rerum præcarum, nihilque exuberet, sed omnia firma maneant, vsque à temporibus beati Patris tui in hodiernum diem obseruata; ne nos posthac vexari, & à nostris diocesibus segregari permittas; sed ut Episcopi cum suis populis pacem ad preces cultusque diuinis & otium habeant, orantes pro tuo Imperio, salute, & pace, quam tibi in perpetuum Diuinitas largiatur. Nostri porrò Legati, subscriptiones, salutationesque Episcoporum asserunt, qui tuam sanctitatem de hac causa ex ipsis Sacris litteris edocèbunt. hucusque Synodalis ad Constantium epistola, in qua apud alios mendosè (ut superius alia dictum est occasione) legitur circa medium, Constantinus, pro Constante. Hisce litteris acceptis, decem ex Synodo profecti sunt Legati ex parte Catholicorum ad Imperatorem, totidemque (ut ait Seuerus) missi fuerunt ab Arianijs, quòd & litteræ Constantij ad eos reddita indicant. In titulo autem dictæ Synodalis epistolæ ad Constantium Imperatorem nequaquam Orthodoxi Patres inscribere voluerunt Constantium æternum, ut Ariani facere consueuerant; quòd & Sozomenus tradit, qui & hæc subdit:

Vrsacius autem & Valens Legatos à Concilio missos præuertentes, formulam fidei, quam in Concilio perlegerant, Imperatori ostendere, Conciliumque falsò in simulare cõperunt. Imperator verò grauitè propterea fortasse commotus, quòd formulam fidei, quæ se præsentè Sirmij confirmata fuisset, reiecessent, hos duos in magno honore habere, Legatos autem Concilij contemnere, eosque longa mora fatigatos negligere. Tandem verò, licet serius, scripsit ad Concilium, excusatione pro se allata, quòd iter quoddam

XXII. DE INCONSTANTIA VRSACII ET VALENTIS.

XXIII. DELEGATIO NE AD CONSTANTIUM MISSA.

XXIV. EPISCOPI DETINENT MISSIONEM

a Seuer. li. 2.

b Sozom. lib. 4. c. 16. ibid. c. 18.

XXV. IMPERATOR CONSTANTINUS DETINET LEGATOS.

quoddam necessarium, quod quidem esset iam ad barbaros suscepturus, ipsum districtum teneret, & propterea se non potuisse Legatos illius videre: itaque dedisse eis mandatum, ut Hadrianopoli ad suum reditum expectarent, uti cum Reipub. negotia rectè constituta essent, animo à curis vacuo, illorum legationem audiret, diligenterque cognosceret: nam oportere eum, qui de rebus diuinis disceptaret, animum ab alijs rebus penitus habere liberum. hæc ferè ad Concilium scripsit Imperator.] Itæc quidem omnia consilio Legatorum Arianorum: Quod propterea ab istis (inquit Theodoretus^a) factum est, quòd putabant Episcopos, quia longinquam moram agrè essent laturi, desideraturique ad vrbes sibi commissas redire, coactos fore, vallum, quod contra hæresin struxerant, subuertere disturbareque. Sed frustra hic conatus ab illis susceptus est: nam generosi illi fidei propugnatores aliam denuò scripsere ad Imperatorem epistolam, orauereque, ut tum reciperet Legatos, tum ipsos à Concilio dimitteret: B quam epistolam in historia etiam inseram.] At quoniam illa post litteras à Constantio ad eos missas data est, hic primum epistolam Imperatoris ad eos scriptam describemus, quæ sic se habet^b:

^a Theodoret.
lib. 2. c. 19.
in fine.

^b Apud So-
crat. lib. 2.
c. 29.

XXVI.
CONSTAN-
TII LITTE-
RAE AD
CONCIL.
ARIMINI.

Constantius Victor & Triumphator Augustus, omnibus Episcopis, qui sunt Arimini coacti, salutem.
Quamquam vestræ sanctitati minimè obscurum est, nos maximam curam diuinæ & venerandæ religionis Christi semper habuisse: tamen viginti Episcopos, quos vestra prudentia ad legationem vestram obeundam misistis, hoc tempore ad nostrum conspectum admittendi, orium non erat: nam expeditio, quam contra barbaros in præsentia suscipimus, nos districtos tenet: & par est (vti nostis) vt ei, qui sit sacrosanctæ religionis negotia tractaturus, animus ab omni cura & perturbatione liber sit. Proinde Episcopis C mandauimus, vt Hadrianopoli nostrum reditum expectent: vti, cum ea, quæ à Rempub. pertinent, ritè procurata fuerint, illa deinceps, quæ sunt nobis proposituri, diligenter audire expendereque possimus. Vestræ autem grauitati interea ne molestam sit eorum reuersionem expectare, vt cum redierint, nostraque retulerint ad vos responsa, illa quæ sint ex vsu Ecclesiæ Catholicæ futura, possitis ad exitum perducere.] hucusque Constantius ad Synodum Arimini congregatam. Has litteras cum accepissent Episcopi, qui scilicet erant è partibus Catholicorum, hoc modo ad Imperatorem rescripsere^c:

^c Apud So-
crat. lib. 2.
c. 29.

XXVII.
EPISTOLA
CATHOLICORUM
EPISCOP.
ARIMINI
CONGREG.

Tuæ clementiæ litteras accepimus, Imperator sanctissime, ex quibus didicimus, tibi, propter necessaria Reipub. negotia, eo tempore non satis suppetiuisse otij Legatos nostros in conspectum tuum admittendi, nobisque in mandatis dare, vt illorum reditum D vsque eò expectemus, quoad tua prudentia intellexerit ea, quæ sunt à nobis conuenienter maiorum nostrorum institutis decisa decretaque. Ceterum iam per hæc litteras constemur, tibi que confirmamus, nos à nostro proposito & sententia nequaquam discessuros: Legatis etiam nostris idem imperauimus. Quamobrem rogamus te, vt placido vultu litteras hæc, à nostra modestia ad te perscriptas, legendas cures: quoniam etiam ea, quæ nostris Legatis obeunda imposuimus, æqui bonique consulas. Illud præterea tua benignitas ista nobiscum intelligit, quàm tristis & acerba res sit, tot Ecclesias, in tuis istis beatissimis temporibus, Episcopis suis destitutas esse: & propterea tuam clementiam iterum atque iterum obtestamur, Imperator Augustissime, vt ante hiemis asperitatem (modò tuæ pietati ita visum fuerit) nobis ad nostras Ecclesias reuertendi facias potestatem, quòd possimus Deo Patri omnipotenti, & Domino ac Saluatori nostro Christo Filio eius vnigenito, pro tuo regno consueta preces cum populo fundere, sicut & antè E semper fecimus, & adhuc facere non desistimus.] hæcenus Orthodoxorum litteræ ad Constantium Imperatorem.

XXVIII.
CONSTAN-
TIVS NI-
CAEAE
THRACIAE
PARAT
SYNODV.
à Theodoret.
lib. 2. c. 11.

Sed quid interea à Constantio & Legatis Arianorum ad obruendam Nicænam Catholicam fidem actum est? Ridiculum quidem, sed tamen valdè temerarium illud excogitatum commentum fuit, vt Nicææ Thraciæ, qui illic aderant, conuenirent Episcopi, iussu Imperatoris, ibique nouam fidei formulam ex eiusdem Constantij sententia scriberent, quam æquè Nicænam appellarent. hæc enim his verbis Theodoretus^d recenset: Hac epistola ex Synodo Arimineni ad Imperatorem allata; Ariani, cum eius animum ad iracundiam concitassent, perficiunt, vt plurimi Episcopi Nicæam Thraciæ vrbe inuiti traducerentur: quorum partem propter animorum simplicitatem callidè circum-

A circumueniendo, partem minis deterendo impellunt, vt eadem machina ad pietatem oppugnandam vtantur, quam ipsi iam pridem excogitarant: nimirum vt has voces, Substantia & Consubstantialis, ex fidei formula eximant, inque earum loco, Similis, ponant. Fidei autem formulam ab istis editam, non vt quæ rectè se habeat, sed vt quæ factionem Arianam manifestè coarguat, hoc loco citare est animus: qua tamen impij huius nostræ ætatis hæretici non contenti sunt, sed pro hac voce, Similis, vocem, Dissimilis, vsurpare non verentur. Credimus in vnum & solum verum Deum, &c.] Consentiens est per omnia Sirmianæ terciæ recitatæ in Concilio Arimineni, nisi quòd hæc illa id minus habet, quòd etiam ibi dicatur Filius per omnia Patri similis; hic verò tantum, Patri similis, quod ex sententia Valentis factum est, istud ipsum olim tentantis in Concilio Sirmienfi, vt diximus, cui tunc ipsemet Constantius Imperator fuerat refragatus.

B Vides, quibus lapsibus Ariani, à fide Catholica semel excidentés, præcipites deferantur ad ima, abijcientes primò vocem Consubstantialis, vt exoticam & peregrinam, contenti verbo Substantiæ: sed & hanc ablegantes, Per omnia similis, apposuere, modò verò tantum, Similis, ac denique, Omnino dissimilis: atque proinde dixerit impius non tantum in corde suo, sed (quod maioris procaciæ est) scriptis suis, Non est Christus Deus. Quod non solum Orthodoxis visum est execrandum, sed hæreticis ipsis Orientalibus, qui Semiariani dicebantur, quorum Germinius præfens aduersatus, diuersam ab illis scripsit fidei professionem, quæ extat apud librum S. Hilarij Fragmentorum, eiusmodi inscriptione proposita^a:

XXXIX.
ARIANI IN
DETERIVS
PROLAPSI.

Incipit epistola Germinij aduersus Arianos, qui iam subscripserant in Concilio Ariminenfi, scientes quòd malè fecerunt.

^a Hilarij frag.
l. 2. pag. 5. 6.
XXX.

C Ego Germinius Episcopus credo & profiteor esse vnum verum Deum Patrem æternum omnipotentem: & Christum Filium eius vnicum & Dominum Deum nostrum, de vero Deo Patre verum Dei Filium ante omnia genitum, Diuinitate, charitate, maiestate, virtute, claritate, vita, sapientia, scientia Patri per omnia similem, vt pote perfectum de perfecto genitum. Susceptionem etiam hominis ex virgine Maria, sicut Prophetæ futurum prædixerant, & Euangelicæ atque Apostolicæ voces completum docent. Passiones quoque eius & mortem & resurrectionem & in cælis ascensionem suscipimus, credimus, profiteamur: & quòd in fine mundi de cælis descensurus sit iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuique secundum opera eius. Et in Spiritum sanctum, id est, Patrem, qui nobis à Deo Patre per Filium datus est. Explicit.]

GERMINII
SEMIARIA-
NI PROFES-
SIO FIDEI
ADVERSUS
ARIANOS.

D Sed & qui in Oriente erant Semiariani Episcopi, vbi audierunt decem Legatos ad Constantium missos, pro confirmatione perfidiæ ab ipsi Arimini constitutæ, statim his pro viribus resistere laborarunt, quorum in hanc sententiam, hoc tempore, data reperitur epistola, cum notis exhibitæ ab edito volumine Hilarij Fragmentorum, quam hic tibi describimus, sic enim se habet^b:

XXXI.

Dilectissimis fratribus Vrsacio, Valenti, Magdonio*, Megasio, Gaio, Iustino, Optato Marciali & ceteris Arimineni Synodi Legatis, Sylluanus, Sophronius, Neo, Herodianus, Patricius, Helpidius, Theophilus, Theodorus, Eumacius*, Didimion, Ecdicius, Arsenius, Passumicus, Valentinus, Eucarpus, Leontius, Eortasius*, & Macarius in Domino, salutem.

^b Hilarij frag.
l. 1. pa. 51. 52
EPISCOPO-
RVM IN
ORIENTE
SEMIARIA-
NORVM AD-
VERSUS
ARIANOS
EPIST.

Vnitati & veræ paci studentes, & ex Synodi mandato hæresi renitentes, manifesta fieri vobis ea quæ circa Ecclesiam aguntur, iustum putauimus, ne ignoratio vos socios tantæ impietatis efficeret. Et quamquam non cessare vos arbitremur, non sine totius Synodi Legatis, Episcoporum scilicet numero ferè multò ampliùs centum nunc vsque ingressu huius Ecclesiæ nosmetipsos abstinere: ob quod instructos etiam vos esse volumus, ne penitus dominans iam intra Ecclesiam hæresis inualecat, quæ Dominum nostrum Iesum Christum verè Filium Dei vnigenitum, Deum de Deo Patri similem ausa est denegare: ita quæ prædicationes blasphemix de vnigenito* Deo essentialiter ab his prædicetur, cognitum haberetis. Nam & pijsimo Imperatori Constantio hoc ipsum probauimus, & anathematizari hæc omnia commotus religiosissimè voluit. Dolus autem hic præparatur, vt Aëtius auctor huius hæresis ipse potius, quàm hæc impiè dicta damnentur, magisque in hominem quàm in doctrinam sententia lata esse videatur. Monemus ergo vos, fratres, vt hæc diligenter retractetis, detis que operam vt fides Catholica maneat. Ceterum non ambigit

* Migdonio,
* Eumacius
* Protasius,

CHRISTI
359.LIBERII PAP.
8.CONSTANTII IMP.
23.

ambigit charitas vestra, vniuersa ita vt geruntur, Occidentalibus esse Ecclesijs nuntian- A
da. Optamus vos fratres, in Domino benè valere.] hætenus Semiariani ad Legatos ab
Arianis ex Ariminensi Concilio ad Constantium missos. Sed tantum abest vt quid-
quam isti profecerint, vt hæresim confirmare etiam mentito nomine laborarent. Quod
enim scirent apud omnes Orthodoxos Nicænam fidem magno haberi pretio, altisque
fixam radicibus manere apud eos penitus inconuulsam, hoc quod dictum est addide-
runt, vt suam ipsorum professionem hæreticam, Nicænam fidem aliquo saltem, vel
mentito colore appellare possent, eiusmodi extemporaneum coegerunt Nicææ Thra-
ciæ Conuenticulum, vt superius est demonstratum.

XXXII.
^a Socras.
lib. 2. c. 29.

De eorum quoque consilio Nicææ Thraciæ conueniendi, hæc Socrates: Fidei for-
mulam, quæ Arimini perlecta erat, in Græcum sermonem (sicut antea scripsimus) con-
uerfam, cœpit Vrsacius ratam facere, publicare, tamquam ex generali Concilio editam B
præconijs celebrare, & fidem Nicææ stabilitam appellare, eo planè animo, vt homines
imperitos, ac simplices, nominis similitudine in errorem raperet. Nam illi eam putabant
fidem fuisse, quæ Nicææ vrbs Bithyniæ erat olim confirmata. Verùm istud commen-
tum illis non magno adiumento fuit: nam non longo pòst tempore patefactum est, illi-
que ipsi ludibrio habiti.]

XXXIII.
^b Seuer. l. 2.
LEGATI CO-
GVTVR
SVBSCRI-
BERE.

Sed luctuosum illud tunc accidit, quod testatur Seuerus^b, Legatos illic otiosè agentes,
à Constantio detentos, ab eodem quoque esse compulsos ad Arianorum perfidiam sub-
scribendam, atque cum ipsis (proh nefas!) communicandum. Ceterùm autem fuisse
eos ætate iuniores, & parum cautos, idem Auctor affirmat. sicque eos suæ ipsius commu-
nionis participes redditos Constantius dimisit, vt Ariminum, vbi expectabant Episcopi,
redirent. Quanta verò fuerit Constantij persecutio, ex his planè metiri licet, quòd ei ces-
ferit consolidata in fidei Catholicæ confessione senectus in Osiò, sed & iuuenum Lega-
torum ex quadringentis fide præstantium delectorum infracta constantia aded turpiter
fuerit inclinata. De eadem vi Episcopis illata ad hanc stabiliendam perfidiam, ista in
Auxentium S. Hilarius^c: Nam primum ea quæ Nicææ Thraciæ omnium impietas ex
se exoluisset, sancta esse testatur, vim scilicet illatam Episcopis, fidem veræ esse confes-
sionis affirmans. De eadem quoque vi adhibita sic Athanasius^d: Qui (inquit) Arimini
exauctorati erant, profugientes ad Constantium, operam dederunt, vt ij, quorum senten-
tiis ceciderant, quàm indignissimè haberentur, minæque adderentur, ne in suas parce-
cias discederent: quibus etiam vim in Thracia per hiemem intulerunt, quòd eos cogerent
ad res nouas, quas ipsi moliebantur, suscipiendas, &c.] Extant in nuper edito volumine
S. Hilarij Fragmentorum, in posteriori libro hæc, ex Actis Conuentus Nicææ Thraciæ, D
de præuaricatione Legatorum, qui missi sunt ab Orthodoxis, quibus eiusmodi inscriptio
præposita legitur:

^c Hilarij in
Auxentium.^d Athanasij
ep. ad Afric-
tam.^e Hilarij frag.
lib. 2. pag. 36.
37.

Gesta vbi præuaricati sunt Episcopi Legati à fide vera, incipiunt.

XXXV.

Eusebio & Hypatio Coss. sexto Idus Octobris.

Dum confedissent Episcopi mansionis Nicææ, quæ antehac Vstodizo vocabatur in
prouincia Thracia, Restitutus, Gregorius, Honoratus, Athenius, Iginus, Iustinus, Priscus,
Primus, Taurinus, Lucius, Mustacius, Vrbanus, Honoratus, Solutor. Restitutus Epi-
scopus Carthaginis dixit: Scit prudentia vestra, consecratos sanctissimi, quòd cum
apud Ariminum de fide tractatus haberetur, contentio sic dissidium fecerat, vt de sacer-
dotibus Dei, immittente diabolo discordia fieret, atque exinde factum fuerit, vt in fra-
tres nostros ego Restitutus & pars Episcoporum, quæ sequebatur Vrsacium, Valentem, E
Germinium & Gaium quasi in auctores mali intellectus sententiam promeremus, id
est, vt à nostra communione segregarentur: sed quia in cominus positi vniuersa tracta-
uimus, & vniuersa discussimus; inuenimusque quòd nulli displicere debeat, id est, fi-
dem in his Catholicam, iuxta professionem suam, cui & nos subscripsimus omnes,
neque vniquam hæreticos fuisse. Et ideò quia pacis concordia apud Deum res est ma-
xima, placuit vt communi consensu nostro omnia quæ apud Ariminum tractata sunt,
in irritum deducantur, & communio eorum, Deo fauente, integra conueniret, nec quis-
quam in dissidium remaneat, quòd eos aut maculare possit aut debeat. Et ideò, vt dixi,
quia præsentibus sumus, vnusquisque debet dicere, an dictum sit, quòd persecutus sum, &
manu sua subscribere. Ab vniuersis Episcopis dictum est: Placet: & subscriperunt,] per-
git Auctor collectionis:

Quæ

CHRISTI
359.LIBERII PAP.
8.CONSTANTII IMP.
23.

A Quæ sit autem fidei confessio, cui postea subscriperunt, quam etiam Valens secum XXXVI.
in Ariminum pertulit, ex infra scripto recognoscis.

Incipit exemplum fidei epistolæ missæ ad Constantium Imperatorem à perfidis PERFIDO-
Episcopis. RVM EPI-
SCOPORVM

Domino meritò gloriosissimo; victoriosissimo Augusto Constantio, Synodus Ari-
minensis Orientalibus consentiens, id est, *Migdonius, Megastus, Valens, Epictetus, & ce-* AD CON-
teri qui hæresim conserunt. STANTIAM
LITTERAR.

Inlustrati pietatis tuæ scriptis, maximas Deo retulimus & referimus gratias, quòd
nos beaueris, intinans nobis illa, quæ cum discursione pietatis tuæ facere debere-
mus, Ne quis Vixæ, vel Omousij nomina Ecclesiæ Dei ignota aliquando nominet;
quod scandalum inter fratres facere solet, plurimum gratulati sumus, quia id quod
tenebamus, recognouimus. O nos beatos quibus occurrit tanta felicitas, vt cog-
nitione tuæ pietatis ceteris qui hæc nomina pro Deo, & Dei Filio assumere solent, mo-
dum acceperint reuicti! Nos igitur reddentes obsequium clementiæ tuæ; quod co-
ràm veritatis status eluxit, quæ quòd nesciat vinci, & obtinuit victoriam, vt indig-
num Deo nomen, quod nusquam in legibus sanctis scriptum est, iam à nullo dica-
tur. Vnde oramus pietatem tuam, quoniam in eo loco, vbi Synodus gesta est, vn-
de responsum per nostros Legatos dedimus, adhuc detinemur: iubeat nos qui inte-
gram in Orientalibus doctrinam retinemus, iam ad nostras plebes dimitti, vt ex hac
parte appareant amatores veritatis, qui Deo non mutant nomen, nec cum eis qui
peruersa doctrina infecti sunt, diutius nos qui veritatem Catholicam tenemus, deti-
neamur.

C Vnde impensè oramus, domine, pietatem tuam ante Deum Patrem & Dominum XXXVII.
nostrum Iesum Christum Deum & Dei filium, facias nos qui subscripsimus sanæ do-
ctrinæ, recedentes ab Vixæ nomine, te imperante, & iubeas nos ad nostras plebes di-
mitti, vt lætetur Ecclesia, quæ immutare nomina Dei & Filij eius non admittit, in to-
tum imperio tuæ virtutis & gloriæ, cui tantum Diuinitas contulit, vt apparet * dica-
tionis sacrilegis iam Vixæ & Omousij nomina recedant, quæ in diuinis Scripturis de
Deo & Dei Filio non inueniuntur scripta: Subueni, pie Imperator, Dei summi cul-
toribus: Subueni eis qui per Christum Dei Filium, Deum Patrem omnipotentem
orant: Subueni eis, qui iudicio tuo deuotus * offerunt omnes, qui nesciunt colere
nisi Deum Patrem, per Dominum nostrum Iesum Christum gloriæ eius Filium. Et
præcipuè, Domine Imperator, ad nostras nos plebes remeare, datis litteris ad * hunc
D Præfectum Prætorij Taurum, quia & nos in prædicatione nominis Dei, Orientalibus
& tuæ dispositioni plenum reddidimus obsequium * inhere in qua semper tenui-
mus, iam ad nostras plebes redire debemus. De hac autem re ad Archiepiscopos
nostros Orientales, litteras dedimus, vt sciant hoc semper tenuisse, & in fide Ca-
tholica cum ipsis permanere. Domini pietas gloriosissimum te semper & vbique per
omnia faciat vindicem, Domine piissime Imperator. Explicit.] Sed quæ post hæc
secuta sunt, audi ex Seuero, qui res tunc gestas Arimini fidelissimè profecutus est
in hæc verba:

Ita dimissis Legatis (inquit Seuerus^d) Imperator Præfecto Tauro mandatum dat, XXXVIII.
vt Synodum non antè laxaret, quàm conscriptæ fidei consentire se omnes subscriptio-
nibus profiterentur: ac si qui pertinaciùs obstisterent, dum modò is numerus intra
quindecim esset, in exilium pellerentur. Sed regressis Legatis, licet vim regiam causan-
tibus *, denegata est communio.] At lugubris casus incidit, dum exemplo Legatorum
quamplurimi alij ex Catholicis manus dederunt. nam subdit: Enimverò compertis
quæ decreta erant, maior rerum & consiliorum perturbatio. Deinde paulatim plerique
nostrum, partim imbecillitate ingenij, partim rædio peregrinationis eucti, dedere se
aduersariis, iam post reditum Legatorum superioribus, & ecclesiam (nostris inde detru-
sis) obtinentibus. Factaque semel inclinatione animorum, cateruatim in partem
alteram concessum, donec ad viginti vsque numerus nostrorum imminutus est: sed hi
quantò pauciores, tantò validiores erant. Constantissimus inter eos habebatur no-
ster Fagadius, & Seruatio Tungrorum Episcopus. Hos, quia minis & terriculis non
cesserant, Taurus Præfectus precibus aggreditur, ac lacrymans obtestatur, mitiora vt
consulerent: Clausos intra vnam urbem Episcopos iam septimum mentem agere

Annal. Eccl. Tom. 3.

XXX

Iudicia

iniuria hiemis & inopia confectis nullam spem reuersionis dari: quis tandem esset finis? A
sequerentur plurium exemplum, auctoritatem saltem ex numero sumerent. Etenim
verò Fagadius paratum se exilio, atque ad omne supplicium, in quo deposceretur, pro-
fiteri, se ab Arianis conceptam fidem non recepturum. Ita in hoc certamine aliquot
dies tracti, ubi parum ad pacem proficiebant: paulatim & ipse infractor ad extremum
proposita conditione euincitur. Namque Valens & Vrsacius affirmantes*, presentem
fidem Catholica ratione conceptam ab Orientalibus, Imperatore auctore prolatam,
cum periculo repudiari: at quis discordiarum finis foret, si quæ Orientalibus placuis-
set, Occidentalibus displiceret? Postremò si quid minus plenè præsentem fide editum
videretur, ipsi adderent quæ addenda putarent: præbituros se in his, quæ essent adie-
cta, consentum.

* affirma-
bant,

XXXIX. Favorabilis professio* pronis omnium animis excepta, nec vltra nostri repugna- B
re ausi, iam quoquo modo finem rebus imponere cupientes. Deinde conceptæ à
Fagadio & Seruatione professiones edi cœpere; in quibus primùm damnatur A-
rius, totaque eius perfidia. Ceterum non etiam Patri æqualis, & sine initio, si-
ne tempore Dei Filius pronuntiat. Tum Valens, tamquam nostros adiuuans,
subiecit sententiam, cui inerat occultus dolus; Filium Dei non esse creaturam, sicut
ceteras creaturas. Fefellitque audientes fraus professionis. Etenim his verbis, qui-
bus similis esse ceteris creaturis Filius negabatur, creatura tamen potior tantùm ce-
teris pronuntiabatur. Ita neutra pars vicisse se penitus, aut victam putare poterat:
quia fides ipsa pro Arianis, professiones verò postea adiectæ pro nostris erant, præter
illam quam Valens subiunxerat; quæ tum non intellecta, serò demum animaduersa
est. Hoc verò modo Concilium dimissum, bono initio, foedo exitu est consumma- C
tum.] hætenus Seuerus.

XL. Sed videamus quæ sanctus Hieronymus ex Actis eiusdem Concilij Ariminensis re-
citatur: Sub Rege (inquit) Constantio, Eusebio & Hypatio Consulibus, nomine vni-
tatis & fidei infidelitas scripta est, vt nunc agnoscitur. Nam illo tempore nihil tam
pium, nihil tam conueniens seruo Dei videbatur, quàm vnitatem sequi, & à totius
mundi communionem non scindi: præsertim cum superficies expositionis nihil iam
facilem præferret. Credimus, aiebant, in vnum verum Deum Patrem omnipoten-
tem. hoc etiam nos confitemur. Credimus in vnigenitum Dei Filium, qui ante
omne principium natus est ex Deo: natum autem vnigenitum solum ex Deo Patre,
Deum ex Deo, similem genitori suo Patri secundum Scripturas: cuius natiuitatem
nullus nouit, nisi qui solus eum genuit Pater. Numquid hic insertum est, Erat tem- D
pus quando non erat? vel, De nullis extantibus creatura est Filius Dei? Perfecta fides
est, Deum de Deo credere. Et natum aiebant vnigenitum solum ex Deo Patre.
Quid est, natum? certè, non factum: natiuitas suspicionem auferebat creaturæ.
Addebant præterea: Qui de cælo descendit, conceptus est de Spiritu sancto, na-
tus ex Maria Virgine: crucifixus à Pontio Pilato, tertia die resurrexit à mortuis,
ascendit in cælum, sedet ad dexteram Patris, venturus iudicare viuos & mortuos.
Sonabant verba pietatem, & inter tanta illa præconia nemo venenum insertum
putabat.

XLI. De Vitiæ verò nomine abiiciendo, verisimilis ratio præbebatur; quia in Scriptu-
ris, aiebant, non inuenitur, & multos suppliciores nouitate sua scandalizat, placuit
auferrî. Non erat curæ Episcopis de vocabulo, cum sensus esset in tuto. Denique E
ipso in tempore, cum fraudem fuisse in expositione, rumor populi ventilaret: Va-
lens Mursensis Episcopus, qui eam conscripserat, præsentem Tauro Prætorij Præse-
cto, qui ex iussu Regis Synodo aderat, professus est, se Arianum non esse, & peni-
tus ab eorum blasphemis abhorreret. Res secretè gesta opinionem vulgi non extin-
xerat. Itaque alia die in ecclesia quæ est apud Ariminum, & Episcoporum simul &
laicorum turbis concurrentibus, Musonius Episcopus prouinciæ Byzantiæ, cui
propter ætatem primæ ab omnibus deferebantur, ita locutus est: Ea quæ sunt ia-
ctata per publicum, & ad nos vsque perlata, aliquem è vobis sanctitati vestræ le-
gere præcipimus: vt quæ sunt mala, & ab auribus & à cordibus nostris abhorre-
re debent, omnium vna voce damnentur. Responsum est ab vniuersis Episcopis:
Placet.

Itaque

A Itaque cum Claudius Episcopus prouinciæ Picensis, ex præcepto, omnium blas-
phemias, quæ Valentis ferebantur, legere cœpisset, Valens suas esse negans exclama-
uit, & dixit: Si quis negat Christum Deum, Dei Filium, ante sæcula ex Patre geni-
tum, anathema sit. Ab vniuersis consonatum est: Anathema sit. Si quis negat Fi-
lium Patri similem, secundum Scripturas, anathema sit. Ab vniuersis conclamatum
est: Anathema sit. Si quis dixerit creaturam Filium Dei, vt sunt ceteræ creaturæ,
anathema sit. Similiter dictum est: Anathema sit. Si quis dixerit, de nullis extantibus
Filius, & non de Deo Patre, anathema sit. Omnes conclamauerunt: Anathema
sit. Si quis dixerit, Erat tempus, quando non erat Filius, anathema sit. In hoc ve-
rò cuncti Episcopi, & tota simul Ecclesia plausu quodam & tripudio, Valentis vo-
cem exceperunt. Quod si quis à nobis fictum putat, scrinia publica scrutetur: plenæ
B sunt certæ Ecclesiarum arcæ, & recens adhuc rei memoria est: supersunt homines, qui
illi Synodo interfuerunt: & quod veritatem firmet, ipsi Ariani hæc ita, vt diximus,
gesta non denegant.

Cum ergo cuncti Valentem ad cælum laudibus tollerent, & suam in eum suspicio-
nem cum pœnitentia damnarent: idem Claudius, qui supra legere cœperat, ait: Ad-
huc sunt aliqua, quæ subterfugerunt dominum & fratrem meum Valentem: quæ, si
vobis videtur, ne quis scrupulus remaneat, in commune damnemus. Si quis dixerit,
Filius Dei esse quidem ante omnia sæcula, sed non ante omne omnino tempus, vt ei
aliquid anteferat, anathema sit. Dixerunt cuncti: Anathema sit. Multaque alia, quæ
suspiciosa videbantur, ad pronuntiationem Claudij Valens condemnauit: quæ si quis
plenè discere cupit, in Ariminensis Synodi Actis reperiet, vnde & nos ista libauimus.
C His ita gestis, Concilium soluitur; læti omnes ad prouincias reuertuntur: idem enim
Regi & bonis omnibus curæ fuerat, vt Oriens atque Occidens communionis sibi vin-
culo nequerentur.

Sed diu scelera non latent, & cicatrix malè obducta, incocto pure, dirumpitur. Cœ-
perunt postea Valens & Vrsacius, ceteriq; nequitæ eorum socij, egregij scilicet Chri-
sti sacerdotes, palmas suas iactare, dicentes, se Filiū non creaturam negasse, sed similem
ceteris creaturis. Tunc Vitiæ nomen abolitum est: tunc Nicænæ fidei damnatio concla-
mata est. Ingemuit totus orbis, & Arianum se esse miratus est. Alij igitur intra suam
communione remanere: alij ad eos confessores, qui sub nomine Athanasij exula-
bant, cœperunt litteras mittere: nonnulli in vitam societatem meliorum desperatione
planxerunt: pauci verò (vt se natura hominum habet) errorem pro consilio defen-
dere. Periclitabatur nauicula Apostolorum, vrgebant venti, fluctibus latera tunde-
bantur, nihil iam supererat spei, &c.] quæ autem inde sequuntur, post obitum Con-
stantij acciderunt, nosque de iis suo loco.

Sed quod ad hæc spectat, hic illud appositè dictum Apostoli iure optimo vsurpa-
bo: Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illo-
rum fidem Dei euacuauit? Absit.] Quid inquam: num, quia Valens in hæreticum
sensum verba illa detorsit, fiet, vt quadringenti Episcopi in optimam potioremq; si-
gnificationem eam sententiam interpretati, euaserint hæretici ex Catholicis? Absit:
cùm præsertim noscatur, quod explicatio illa Valentis, fuerit subdola potius cauil-
latio, quàm quæ posset ex regula illa fidei interpretatio germana deduci. Nam in quam
deteriorem sententiam potuit Valens verba deflectere: Si quis dixerit creaturam Filium
E Dei, vt sunt ceteræ creaturæ, anathema sit?] cum nihil sit, quod eam ob causam
creatura super alias creaturas dici potuisset Filius Dei; de quo in eadem professione
Valentis (vt ex S. Hieronymo recitauimus) ab eo appositum fuerit, eum nequaquam
ex non extantibus, sed ex Deo Patre genitum, & ante omnia quæ concipi mente pos-
sint tempora, nec omnino fuisse tempus quando non erat? quæ quidem sententiæ om-
nes excludunt, vt Filius Dei, quouis modo accepta, dici creatura potuisset; cum om-
nem creaturam in tempore factam esse, affirmare oporteat. Inanis igitur fuisse vide-
tur iactantia ac petulantia effrontis hæretici, dicentis, se Filium Dei non creaturam
negasse, sed similem ceteris creaturis: qua quidem sententia, se primò versipellem atq;
dolosum in illis verbis pronuntiantis ostendit, deinde profus ineruditum & incon-
stantem: imperitum, inquam, dum sensum ex verbis illis elicit contrarium planè ce-
teris ab ipso tunc pronuntiatum atque confirmatis anathemate regulis: inconstantem

Annal. Eccl. Tom. 3.

Xxx 2

verò

XLII.
CLAUDIUS
EPISCOPVS
PICENVS
PARAT FO-
VEAM LA-
PVS.

RVRSVM
CLAUDIUS
EPISCOP.

XLIII.
DETEGUNT
ARIANI
PROPINA-
TYM VENE-
NYM.

XLIV.
Rom. 3.
IN ANIS
TERGIVER-
SATIO VA-
LENTIS.

XL.
Hieronymus
aduersus Li-
ciferianos.
ACTA ARIM-
SYNODI EX
S. HIERO-
NYMO.

XLI.
VOCIS SVB-
STANTIAE
CVR FACTA
ABLEGA-
TIO.

verò cum vna eademque fidei professione de Filij Dei coaeternitate cum Patre affirmet A & neget.

XLV. IN QVO DE LIQVERINT PATRES CONCILII ARIMINI.

Ceterum sicut indignum est, tot Patres dicta ex causa aspergere quavis leui macula haereticis; ita nihilominus reprehensione minimè caruerunt, quod passi sint silentio se- peliri nomen Substantiae, & vocem illam Consubstantialitatis in Nicæno Concilio sta- bilitam, tamquam ostentum & scandalum inferentem, omitti. Grauis quidem fuit il- lorum in eo culpa, quod colorato nomine pacis, non institere impressis sanctorum Pa- trum vestigiis, & Catholicam fidem nouis contextam verbis ab hominibus impietate vbique famosis, nimis incautè suscipere adacti sunt, ex quorum sententia, turpis facta est illa de damnatione Nicænae fidei conclamatio; atque perinde ac iidem ipsi omnes verba illa aequè vt ipsi essent quadam necessitate compulsi interpretari, in Arianam haeresin incidentes, fecissent vnà cum illis fidei veræ iacturam. Quod igitur ait S. Hieronymus, orbem ingemuisse, seque Arianum esse miratum, haud sic accipiendum est, vt quam adeò detestati erant, atque hætenus abominarentur, Arianam haeresin crede- rent se inuitos dolentesque esse complexos, cum tamen nonnisi volens quis effici possit haereticus: sed quod in noua fidei regula, Consubstantialitatis nomine prætermisso, at- que Substantiae pariter ablegato, patefacto eam ob causam Arianis aditu ad inuaden- dam Catholicam fidem, iidem visi essent Nicænae fidei proditores: dissecta enim mu- nitione illa fortissima, qua Patres in Magno illo Confessu Nicæno summa industria aduersus Arianorum impetus atque fallacias Catholicam fidem munissent; hostium negotium egisse videbantur, atque cum Arianis conuiuissè in dispendium confirmatae ac traditæ à Patribus Catholicæ veritatis.

XLVI. LIBERII PAPAE PRAEDICA- TA CON- STANTIA PRO FIDEI NICAENAE DEFEN- SIONE. Apud Theo- dor. l. 2. c. 13.

Sed tanto Catholicæ Ecclesiæ terræmotu, quo & montes ipsi de suis sedibus diuulsi sunt, planè inconcussa mansit petra solidissima verbo Christi in fundamento firmiter collocata: Romani, inquam, Antistitis Petri Apostoli successoris fides enituit; cum, fer- mè omnibus in hunc modum captiuis abductis, ipse Romanus Episcopus se à nouæ fi- dei subscriptione subtraxit. Testatur id S. Damasus Papa litteris, quas vnà cum aliis sanctis Episcopis ad Illyrici Episcopos dedit: in quibus inter alia hæc conscripta legun- tur: Numerus Episcoporum qui erant Arimini in vnum congregati, præiudicij vim habere non debet, præsertim cum formula illa composita sit, neque Episcopo Roma- no, cuius sententia præ ceteris omnibus expectanda erat, neque Vincentio, qui tot an- nis Episcopatum integrè gesserat, neque aliis eisdem consentientibus: cumque etiam (quod est omnium maximum) illi ipsi, vti antea diximus, qui in fraudem illecti à veri- tate deflexisse visi sunt, & post ad meliorem mentem denuò traducti, planè testentur, hanc formulam sibi magnopere displicere.] Ista quidem Damasus, consentientia illis, quæ nuper sunt ex S. Hieronymo recitata. At quisnam hic fuerit Pontifex, certè qui- dem Liberium extitisse, ea quæ diximus superius persuadent, & quæ mox dicturi su- mus, facilè docent.

XLVII. b Sozat. lib. 2. cap. 29. c Sozom. lib. 4. cap. 13. LIBERII EXTURBATI A CON- STANTIO CAUSA FI- DEL.

Socrates enim atque Sozomenus, post Ariminense Concilium, primum omnium Liberium tradunt ab Ecclesia exturbatum esse: licet Socrates erret, confundens extur- bationem hanc cum exilio, in quod ante triennium (vt vidimus) à Constantio Me- diolanum accesserit damnatus est. Diuersam planè ab illa hanc fuisse Liberij vexatio- nem, diuersitas rerum, temporum, & personarum declarat: nam illud exilium inflatum est in Liberium à Constantio Mediolani, post Mediolanense Concilium, quod no- uisset aduersus Athanasium subscribere: hæc autem posterior Liberij exagitatio non exilium fuit, sed simplex ab Vrbe expulsio, Romæ facta per Valentem Episcopum Arianum, qui eam potestatem ab Imperatore acceperat, eiiciendi eos, qui Concilio Ariminensi subscribere recusant. Sed & grauius in eo quoque errat Socrates, cum pu- tat, tunc Felicem loco Liberij in Romana Ecclesia subrogatum; quem, omnium sen- tentia, ante triennium constat in locum Liberij fuisse susceptum. Longè quidem accu- ratiùs Sozomenus Liberij res profecutus est, dum eiusdem Pontificis duplicem vexatio- nem recenset; priorem scilicet (vt dictum est) post Mediolanense Concilium Me- diolani factum, cum exilio ab eo damnatus, amandatus fuit in Thraciam, & Felix in eius locum intrusus: posteriori verò, cum Liberium, post Concilium Ariminense, eius regulæ fidei subscribere renuentem Valens Episcopus mandato Imperatoris ab Ec- clesia exturbauit.

d Sozom. lib. 4. c. 10. e Sozom. lib. 4. c. 18.

Ex

A Ex his etiam non Socrates tantum, sed Rufinus arguitur, qui nulla in rebus ge- stis enarrandis habita temporum ratione, eodem lapsus errore, post Ariminense Con- cilium Liberij recenset exilium, atque Felicis subrogationem. Ceterum in hac vltima Liberij exturbatione neminem reperimus in locum eius fuisse substitutum Episco- pum, sed ab ipso Liberio Damasum presbyterum Vicarium esse relictum, quem à Felici partibus stantem (vt demonstratum est) illo defuncto, Liberius vnà cum reli- quis, concordia inita, cum muneribus & honoribus recepit in clerum. Hæc quidem habent veterrima illa, antiquitate corrosa, in multis deprauata, atque admixtione & additione aliqua labefactata Liberij Papæ Acta: ex quibus illud saltem non obscure significatur, Liberium exturbatum ab Vrbe habitasse in cœmeteriis suburbanis, No- uellæ & Oltriano nuncupatis: quem ibi positum Damasus & alij ex clero Romano conuenire solerent: vbi mansit vsque ad Constantij obitum, qui contigit post annum sequentem, quando (vt testatur S. Hieronymus) reddita est pax Ecclesiæ, & ad propria exturbati Episcopi redierunt.

XLVIII. a Rufin. lib. 1. cap. 22.

LIBERII PVLSVS AB VRBE, HABITAT IN CŒMETERIIS.

Nec verò est quod quis vexationem hanc Liberij, qua coactus est in suburbiis ha- bitare, possit quoquo modo cum priore vexatione coniungere, qua constat, abreptum noctu ab Vrbe, veloci cursu Mediolanum perductum esse: restitutus verò à Constancio numquam in suburbanis commoratus est, sed (vt diximus) per Constantij mini- stros introductus quasi victor cum pompa in Vrbe intravit. quamobrem moræ istæ in cœmeteriis Liberij ab Vrbe extortis haud alij cuiquam tempori congruere possunt, quàm exturbationi factæ post Ariminense Concilium. His igitur quæ sunt ex Damasi litteris recitata de Romano Pontifice, regulæ fidei Ariminensis subscribere renuente, atque iis quæ ex Sozomeno sunt recensita de Liberij exturbatione posteriore post Con- cilium Ariminense, ac denique accedentibus iis, quæ de expulsionem Liberij ab Vrbe & habitatione in cœmeteriis enarrata sunt, in vnum consentientibus, sed & quod tacetur à Damaso nomen Pontificis, expressum habetur à Sozomeno; & quæ confusa repe- riuntur Acta Liberij, hæc ex parte tum ex Damaso, tum ex Sozomeno clariùs eluci- dantur: his, inquam, adeò concinnè sibi inuicem fide coherentibus, nullus de his iure dubitandi locus videtur esse relictus.

XLIX. DE TEMPO- RE VEXA- TIONIS HVIVS.

L. LIBERII PAPAE AB ARIANIS DAMNATI VS.

In fragmentis S. Hilarij de Synodo Ariminensi à Pithæo repertis, & à Fabio vnà cum eius vita editis, de damnato Liberio Papa ab Arianis in eodem Conciliabulo Ariminensi, haud est obscura mentio. Traditur enim, minimè contineri potuisse illos ab eius condemnatione, licet lectæ essent litteræ eiusdem Liberij nomine, quibus olim Athanasium condemnasset, & pacem cum Orientalibus iniisset. Hæc enim ibi leguntur: Potamius & Epictetus, dum damnare vrbis Romæ Episcopum gaudent (sicut in Ariminensi Synodo continetur) audire hæc noluerunt. Quinetiam Fortuna- tianus Episcopus epistolam eandem rursum diuersis Episcopis mittens, nihil profecit.] vt manifestum sit argumentum, postquam solutus ab exilio Liberius fuit, ipsum ab eo- rum communionem penitus recessisse.

Quod rursum pertinet ad Ariminense Concilium; illud accuratiùs animadu- erendum est, ab aliis damnatum vt impium, ab aliis verò commendatum atque pro- batum vt Orthodoxum, quod illius considerandi diuersa fuerit ratio diuersorum. Rei tamen veritate perspecta, nonnisi Catholicum & summa laude dignum idem Ari- minense Concilium meruit appellari, in quo Ariana fidei professio Sirmij edita, & Ari- mini in Concilio recitata, omnium Patrum sententia fuit explosa, & Nicæna confes- sio cunctorum suffragiis stabilita; ac demum ei aduersantes cum Ariani omnes, tum de- nique qui præstò erant Vrsacius, Valens, ac socij, omnium sententia, anathemate con- demnati: quibus omnibus absolutis, quorum causa vocati essent, Concilium pari- ter perfectum est; cum Patres, qui conuenerant, de rebus gestis, per Legatos & Synoda- lem epistolam, certiore reddentes Constantium Imperatorem, vt ad suas Ecclesias li- bi redire liceret, missionem perierunt. Hucusque progressa est legitima Synodus, di- cta Ariminensis.

LI. SYNODVS ARIMINENSIS IV- RE DICEN- DA CATHO- LICA.

Quamobrem S. Athanasius iure hæc commendat, cum ait: Quis igitur non ap- probauerit piam prudentiam Episcoporum Arimini congregatorum, qui tantum itineris laborem, tantaque pericula maris sustinuerunt, vt Arianam haeresin sapien- tes ab Ecclesia detraherent, & Patrum traditiones integras conseruarent, sancta & ca-

LII. a Athanas. lib. de Synod.

SATHANA-SIVS COGNOSCI LEGITIMVM CONC. ARIMINEN.

nonica decreta facientes? Quisque enim eorum sibi persuadebat, si solueret aliquid A ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt, quod ipsi egissent, rescinderetur.] ac rursus alibi: Videntur autem illi, qui Ariminese Concilium in ore habent (de Arianis intelligit) ne illa quidem scire, quæ ibi acta sunt; quippe qui alioqui obticuisse. Vos contra dilectissimi, compertum habetis ex iis, qui è vestro numero (Africanos alloquitur) ad Ariminese Concilium se contulerunt, quo modo Vrsacius & Valens illic præstò fuere, & vnà cum illis Demophilus; eosque idè depositos exautoratosque esse, quòd alia, quàm quæ in Nicæno Concilio decreta essent, conscribere vellent. Quo tempore cum ab illis postularetur, vt Arianam hæresim anathemate damnarent, postulata præstare recusarunt, malebantque se potiùs eius hæreseos duces præfectosque videri. Episcopi contra verè legitimi Christi serui, & fide recta præditi, numero fermè ducenti *, dicebant sufficere Nicæni Concilij dogmata, nec plus, nec minus aut quærendum aut credendum esse. Hæc & Constantio significarunt, cuius iussu Concilium coierat. Verùm qui Arimini exautorati erant, profugientes ad Constantium, operam dedere, vt ij, quorum sententiis ceciderant, quàm indignissimè haberentur, &c.] & inferiùs: At citant pro se Concilium Ariminese, cum liqueat eos etiam ibi ex auctoratos depositosque fuisse.] hæc ipse; qui & sæpè repetit, perperam ab Arianis Ariminese pro se citari Concilium, in quo sententiam condemnationis acceperant. Sed & S. Ambrosius b ad Valentinianum Imperatorem, Maior, inquit, numerus Arimini Nicæni Concilij fidem probauit, Ariani decreta damnauit, &c.]

*quadringenti,

b Ambrosius epist. 32.

LIV. RECENTIORA ARIMINI QUAE

Quæ igitur post multos interlapso menses, illata vi per tormenta Legatis, & Episcopis ceteris lato detentis carcere, nempe ciuitate Ariminesi, qua tenerentur inclusi, C ab iisdem (vt vidimus) acta sunt; à legitimo Ariminesi Concilio à Patribus iure fuere discreta, atque reputata nomine Concilij indigna, quòd iam piè sancteque fuerat absolutum. Quæ enim post tantum temporis ibidem, vi adhibita, procurata fuissent, alterius planè rationis & nominis vocat ea Athanasius c, Recentiora Arimini, cum ait: Quis non odio habeat illos, qui, quæ Patrum sunt, abrogant, recentiora verò Arimini per vim & metum extorta, anteponunt?] quæ detestatus est S. Ambrosius & pij omnes, utpote quòd in eis nomen Consubstantialis abdicatum esset, & Christus creatura ex praua Arianorum consequentia videretur assertus: de quibus Ambrosius in puper citata epistola ad Valentinianum Augustum, Cum iis, inquit, planè benè conuenit Ariano, qui creaturam Christum dicit, quod etiam Gentiles atque Iudæi promptissimè confitentur. Hoc scriptum est in Ariminesi Synodo; meritoque Concilium illud exhorreo, sequens tamen tractatum Concilij Nicæni, à quo me nec mors nec gladius poterit separare.] hæc Ambrosius.

c Athanasius ad Africanos.

L V. ARIANI FALSO PRÆFERUNT CONCILIVM ARIMINENSE.

Ariani igitur eodem fermè modo, quo olim æmulati gloriam Concilij Sardicenis, alterum eiusdem nominis celebrarunt; & qui nuper Nicænum aliud, ad abolendum prius sanctum & œcumenicum, collegerant; id ipsum pariter in Ariminese Catholicam Synodum præstiterunt, vt ad abolendam priorem ritè vereque peractam, aliam ibidem per vim & metum haberent; atque, abrogata priore, hanc ipsam Ariminese Synodum nominarent: quam præconiis extollere, & in ore semper habere consueuerunt. cuius veritatis aperiendæ causa, S. Athanasius insignem illam epistolam scripsit ad Africanos, in cuius propè exordio hæc habentur: Quia audiimus, nonnullos huius Nicæne fidei oppugnandæ cupidos, allegare Concilium Ariminese, E quod ipsi iactitant auctoritatem obtinuisse, necessariò visum est, vt vos scripto certiores reddito admoneremus, ne istiusmodi homines tolerare velitis, &c.] Testatur quoque S. Augustinus d, Arianos tamquam firmum sensum obicere consueuisse aduersus Nicæne fidei veritatem Concilium Ariminese, pro cuius professione postea per Iustinam Augustam à Valentiniano Imperatore rescriptum e iisdem retorserunt, eo tempore, quo S. Ambrosius ab eadem hæretica Imperatrice dirissima pateretur, Consulibus Honorio & Eudodio.

d Augustus cont. Maxim. lib. 1. cap. 3. c. 1. 4. de fide Cathol. C. Theod.

LVI. CONSTANTIVS FAVIT CONC. ARIMIN.

Sed & ad illustrandum eiusmodi conuenticulum, & delinendos animos Episcoporum, Constantij fauor accessit, dum collatum nouum Ecclesiis in Synodo priuilegium sustulit, anno sequenti rescribens ad eundem, qui eidem præfuit Synodo, Taurum Præfectum Prætorio, his verbis: f In Ariminesi Synodo super Ecclesia-

A clesiarum & clericorum priuilegiis tractatu habito, vsque eò dispositio progressa est, vt iuga, quæ videntur ad Ecclesiam pertinere, à publica functione cessarent, inquietudine desistente; quod nostra videtur dudum sanctio repulisse, &c.] Sed & rata habuit quæ statuta fuere vltimo loco Arimini, cum eadem, ad vim atque auctoritatem perpetuam obtinendam, allata sunt ad ipsum Imperatorem Constantinopoli tunc agentem, quòd ab illo confirmarentur: quod ipse præstitit in fine præsentis anni; atque eis, qui ex Seleucia venerant, Episcopis ex Synodo, de quo mox dicturi sumus, tradidit subscribenda. id quidem Sozomenus testatur a his verbis: Porro autem Imperator ad hanc formam approbandam idè inductus est, quòd rationem duceret multitudinis Episcoporum, qui Arimini conuenerant.] & paulò post:

a Sozom. lib. 4. c. 22.

Itaque cum in hac esset sententia, dat mandatum Episcopis, vt fidei formulæ in Concilio Ariminesi editæ consentirent. Et quamuis se pararet postridie ad pompam celebrandam, quæ more Romano Kalendis Ianuarij in creandis Consulibus fieri solet; tamen totum illum diem, & magnam partem noctis sequentis consumere decreuit, quoad Episcopi, qui Seleucia illò venerant, formulæ fidei ex Concilio Ariminesi allatæ subscriberent.] ista Sozomenus. De eadem confirmatione facta Constantinopoli, mentio habetur in superiùs citato Valentiniani Iunioris rescripto, vbi hæc leguntur b: Damus copiam colligendi his qui secundum ea sentiunt, quæ temporibus diuæ memoriæ Constantij, sacerdotibus conuocatis ex omni orbe Romano, expositaque fide ab iis ipsis, qui dissentire noscuntur, Ariminesi Concilio, Constantinopoli etiam confirmata, in æternum mansura, decreta sunt, &c.]

LVII. CONFIRMANTVR VLTIMA ACTA ARIMINARIANIS.

b l. 4. de fide Cathol. C. Theod.

His de rebus gestis Arimini enarratis; qualis eius temporis esset Ecclesiæ status, Rufinus hisce coloribus tamquam in imagine repræsentat: Ea tempestate facies Ecclesiæ foeda admodum ac turpis erat: non enim, sicut priùs, ab externis, sed à propriis vastabatur. Fugabat alius, alius fugabatur, & perque de Ecclesia erat. Ara nusquam, nec immolatio, nec libamina: præuaricatio tantùm & lapsus erat, ac ruina multorum. Similis poena, sed impar victoria. Similiter concionabantur; sed non similiter glorificabantur: quia dolebat Ecclesia etiam illius casum; qui impellebat ad lapsum.] hæc Rufinus: qui subdit mox de Liberio ea de causa ab Vrbe expulso; de quo nos nuper egimus.

LVIII. c. Ruffin. lib. 1. cap. 21. PRÆSENS STATUS ECCLESIAE.

Est locus inter Ariminum atque Pisaurum, idemque Vicus, cui Catholica nomen est, ad litus maris positus; cuius nominis ratio illa redditur, ex traditione à maioribus ad posteros propagata, quòd post naufragium quod passa est fides Catholica in Ariminesi conuentu, perpauci Orthodoxi Episcopi simul conuenientes, illic seorsum ab Arianiis sacra facerent, & Catholica communicatione Catholicos impertirent. Quòd igitur illuc pergentes, se ire ad Catholicam, vsitato more veteri loquendi, dicerent; inde factum est, vt semper idem nomen retinuerit locus ille; vt Catholica diceretur. Ceterùm haud diu id facere concessum fuit, persecutione sæuiente.

LIX. VICVS DICTVS CATHOLICA.

Etenim Arimini; vbi Concilium coactum est, trægedia cepit-exordium. Nam Gaudentius Ariminesi Episcopus, qui, ingruente tum impietate, Imperatoria potestate, ad tempus excefferat, vnà cum quibusdam alijs Episcopis, Synodo iam posteriore penitus absoluta, ad suam Ecclesiam rediens, quæ ab Arianiis essent gesta damnauit, & Martianum presbyterum eadem labe infectum eiecit: quam ob causam Marciani Præsidis in se acre odium concitauit; à cuius militibus ad suburbia foras adductus, fustibus ac lapidibus impetitus, martyr gloriosus effectus est. Sed hæc in eius Actis fusiùs enarrantur, ab illis diuersa quæ spuria omnino habentur, in quibus ponitur S. Gaudentius ordinatus à Damaso Papa, cum constet ipsum Pontificem sedere cœpisse post Concilium Ariminese, cui Gaudentius interfuisse dicitur. Cum verò pro fide Catholica vnà cum S. Gaudentio stetisse dicuntur sancti Episcopi Rosilus Popiliensis, & Mercurialis Episcopus Liuiensis, de Mercuriali certum est; falsum esse: etenim obiisse ipsum anno Domini centesimo quinquagesimo sexto, ex inscriptione ad eius sepulchrum ante paucos annos reperta (vt diximus in Notis ad Romanum Martyrologium nouissimè Antuerpiæ editis) certum est. Ceteri quoque Episcopi qui iustis de causis ad Synodum non venissent, diuersis in locis, à Valente ad hoc missio Legato ad subscribendum Ariminesi impietati sollicitati sunt; renuentes verò, tum exilio, tum etiam alijs poenis mulctati.

LX. GAUDENTIVS EPISCOPVS ARIMINENSIS MARYRIVS CORONATVR.

L X I.
MAXIMVS
EPISCOP.
NEAPOLIS
QVIV PAS-
SVS AB A-
RIANIS.

Inter alios autem Maximus Episcopus Neapolis in Campania, id facere omnino re-
nuens, quantumlibet stomachi morbo laborans, durum tamen exilium subire coactus
est: qui nihil ob eam causam remittens vigoris sacerdotalis, in Zosimum^a, suo loco suf-
fectum ab Arianis, anathematis sententiam tulit: quæ quidem, iusto Dei iudicio, ne-
quaquam incassum abiit, sed inuasorem alienæ sedis ita percudit, ut ceteris fieret in
exemplum contempti Numinis, fidei temeratae, ac temeritatis præsumptæ.

L X I I.
^a Marcellin.
de schif. Vrf.
de Damaf.
DIRVM
SVPR LI-
CIVM ZOSI-
MI PSEV-
DOEPISC.

Nam (ut Marcellinus^a auctor est) ex eo tempore cum coacto populo peragere vel-
let Ecclesiasticas functiones, atque obire sacra; inter ipsa (inquit) verba sacerdotalia,
eius lingua protenditur, nec valuit eam amplius reuocare intra oris meatum, eò quòd
contra modum naturæ extra os penderet, ut boui anhelo. Qui ut vidit se linguæ offi-
cium perdidisse, egreditur basilicam: & (res mira) foris verum in officium lingua re-
uocata est. Ac primum quidem intelligit, compleri in eum sententiam martyris & con-
fessoris: Sed hoc ipsum toties passus est, quoties in basilicam diuersis diebus intrare ten-
tauit. Denique ob eam causam tandem cessit Episcopatu, ut pristinum sibi officium
linguæ integrè redderetur.] hæc Marcellinus, qui & addit: Non res antiquas referi-
mus quæ solent quadam ratione in dubium venire: nam & Zosimus hodie in corpore
est, vsum linguæ non amittens, postquam maluit cum amissione Episcopatus viuere
dolens suis impietatibus.]

L X I I I.
RVFINVS
EPISCOP.
MARTYR.

Subdit præterea hæc de Rufino Episcopo miræ simplicitatis, sed summæ con-
stantiæ viro: In eum (inquit) sciuit Episcopus Centumcellensis, Ariano-
rum antesignanus, & sanus illorum minister: qui eum deprehensum ante rhedam
suam tamdiu currere coëgit, quousque ruptis præcordiis, fuso sanguine expirauit.
Sciunt hoc (inquit) Neapolitani in Campania, vbi reliquæ cruoris eius in ob-
fessis corporibus dæmonia affligunt.] Idem quoque Marcellinus ista adiungit de
Potamone (hunc illum putamus, qui auctor ponitur vnà cum Osio perfidiæ Sir-
mianæ; quem Potamium sanctus Hilarius nominat) quod cum iam à fide Carho-
lica defecisset, & prædio ob egregiam impietatem à Fisco donatus esset; dum ad ip-
sum prædium inuisendum ire festinat, diuinam mox vltionem, in via obitu repen-
tino præuentus, excepit.

L X I V.
FLORENTII
EPISCOP
DIRVM
SVPR LI-
CIVM.

Addit quoque de Florentio Episcopo, quòd, licet minimè subscripsisset, tamen quia
cum Arianis communicasset, cum in conuentu plebis federet in throno suo, repente
diuina virtute in terram elisus est, ac palpitans foras sublatus; ac cum vires iterum re-
sumpsisset, in thronum egressus eadem quoque passus est; & rursus foras ductus, ac
tertiò denique id ipsum obstinatè pertentus, tertio elisus, ora distorquens, miserè
animam exhalauit. Hæc omnia ex Marcellino. In quibus autem eiusdem Aucto-
ris fides periclitetur, suo loco dicemus. Pugnavit pro defensione Nicænæ fidei signis
atque prodigiis Deus, cum eius prædicatores Episcopi eandem condemnassent
silentio.

L X V.
CONCIL-
LIUM SE-
LEUCIEN-
SE.
^b Socrates.
lib. 2. c. 31.
^c Athanas.
de Synod.
à Theodor.
lib. 2. c. 27.
^e Epiphani.
heres. 73.

Sed iam ad Concilium Seleuciæ, eodem tempore, quo Ariminense, celebratum in
Oriente, conuertamus orationem: de quo in primis hæc Socrates^a: Seleuciæ vrbis
Isauriæ, quæ Aspera dicitur, conueniunt Episcopi, scilicet Orientis. Ista vno e-
demque anno, Eusebio & Hypatio Consulibus confecta sunt. Episcopi, qui conuen-
erunt, erant numero centum sexaginta.] totidem quoque Athanasius^c Seleuciæ
Episcopos conuenisse tradit. At de numero Episcoporum ibidem conuenientium
paulò diuersa Theodoret^d sententia reperitur, dicentis, centum quinquaginta
Episcopos interfuisse: quorum quadragintares Epiphanius^e tradit fuisse ex parte
Acacij: erant enim & Ariani in hac Synodo inter se diuisi, quorum alij, nempe Aca-
ciani, Aetianorum consortes, Christum omnis cum Patre substantiæ expertem esse,
impiè traderent; reliqui verò, Semiariani dicti, erant diuinæ cum Patre substantiæ
assertores.

L X V I.
Seuer. lib. 2.
ver. edit.
S. HIL A-
RIVS VOCA-
TVS SELEV-
CIAM AD
SYNODVM.

Vocatum quoque ad hanc Synodum fuisse tradit Seuerus^f S. Hilarium Pictauien-
sem Episcopum, in Phrygia iam annum quartum in exilio agentem: quod nunc diui-
no accidit absque aliquo præuio Imperatoris mandato; nam ait: Interim in Oriente,
exemplo Occidentium, Imperator iubet cunctos ferè Episcopos apud Seleuciam
Isauriæ oppidum congregari: qua tempestate Hilarius quartum iam exilij annum
in Phrygia agens inter reliquos Episcopos, per Vicariam ac Præsidem data euectionis
copia,

A copia, adesse compellitur, cum tamen nihil de eo specialiter mandasset Imperator; Iu-
dices tantum generalem iussionem secuti, qua omnes Episcopos ad Concilium cogere
iubebantur; hunc quoque inter ceteros volentes miscere: ut ego coniicio, Dei nutu id
ita gestum, ut vir diuinarum rerum instructissimus, cum de fide disceptandum erat,
interesset.]

Quid autem in itinere, Seleuciam venturus fecerit memoria dignum, Fortunatus^a
narrat his verbis: Dum quoddam castellum adiiisset, die Dominico ingressus est tem-
plum; moxque Florentia puella Gentilis irrupens multitudinem populi, voce magna
seruum Dei illuc aduenisse testata est; & ad pedes eius accurrens, non cessauit petere,
nisi signum Crucis ab ipso sibi fieri fideliter impetrasset: quam Florentius pater secutus
est, & cuncta familia in nomine Domini meruerunt pariter baptizari. Quæ Florentia,
relictis parentibus, vestigiis eius inhærens, vsque Pictauios perducta est: patrem verò se
habere, non à quo generata est, sed per quem regenerata est, prædicabat. Cumque Se-
leuciam Hilarius peruenisset, magno fauore à cunctis exceptus est, eò quòd diuina
misericordia prudentissimum virum, & singulari eruditione confertum, in spectaculum
mundi perduxerit, vbi erat de fide censendum.] hæc Fortunatus.

Missi sunt ab Imperatore duo Comites, qui Synodo interessent; de quibus So-
crates^b: Aderat (inquit) vnà cum illis Leonas, vir in aula Imperatoris perquam il-
lustris; quo præserte, erat Imperatoris edicto mandatum, ut de fide quæreretur.
Lauricio etiam, militum, qui in Isauria versabantur, Duci, erat imperatum, ut Epi-
scopis, si quod opus esset, suppeditaret.] Missum fuisse hoc anno Lauricium Du-
cem, adiecta Comitis dignitate, in Isauriam à Constantio Imperatore ad com-
pescendos latrones Isauricos, Ammianus est auctor^c. In eo igitur loco (subdit So-
crates) ad quintum Kalend. Octobris congregati, disputauere; resque disputatæ,
per scribas in publicos commentarios relatæ fuere. nam aderant scribæ manu cele-
ri & exercitata, qui ea quæ dicebantur, notarent: quæ quidem in libro Sabini, qui,
Collectio rerum in Concilio gestarum, inscribitur, vberius fusiussque explanata stu-
diosius quisque poterit pro arbitrata euoluere: nos autem rerum capita dumtaxat bre-
uiter perstringemus.] Chronographia verò huius Synodi ab Athanasio^d sic descri-
bitur: Mensis erat à Romano September, ab Ægyptiis Thoth, à Macedoniis Gor-
peus nominatus: eius autem mensis decimasexta secundum Ægyptios dies, in quam
qui vocati fuerant, conuenere.] secundum Romanos, vigesima septima mensis Se-
ptembris.

D Antequam in confessum irent Episcopi, explorata est fides Hilarij: nam iactabatur
de eo, Sabellij vnà cum aliis Occidentalibus fidem fouere & hæresin. Peculiare qui-
dem fuit hæreticorum, ut assertores Confubstantialitatis Filij Dei cum Patre nomi-
narent Sabellianos. Seuerus autem hæc de his scribit^e: Primum quæsitum est ab eo,
quæ esset Gallorum fides: quia tum, Arianis praua de nobis vulgantibus, suspecti ab
Orientalibus habebamur, trionymam solitarij Dei vnionem secundum Sabellium
credidisse. Sed exposita fide sua, iuxta ea quæ Nicææ erant à Patribus conscripta, Oc-
cidentalibus perhibuit testimonium. Ita absolutis omnium animis, intra conscien-
tiam communionis, necnon etiam in societatem receptus, Concilioque adscitus est.]
hæc de Hilario Seuerus: at non sic intelligendum, Hilarium ab illis acceptum in com-
munionem, quòd ipse cum Arianis communicauerit, sed receptum esse ad dicendam
sententiam in Episcoporum confessu: communicasse tamen cum iis, qui erant Ni-
cænæ fidei assertores. erant hi Episcopi Ægypti, quorum ipse Hilarius scribens
ad Constantium meminit. At de rebus diebus singulis gestis, in hunc modum
Socrates^f:

Primo die, quo conueniebant, Leonas iussit, ut quod cuique videretur, id liberè
quisque proponeret. Verum qui aderant, dicebant, non prius debere quidquam in
quæstionem vocari, quam illi, qui in Concilio desiderabantur, aduentarent. Deside-
rabantur enim Macedonius Episcopus Constantinopolitanus, Basilius Ancyrae, &
alij nonnulli, qui, suspicantes se in crimen adductum iri, dedita opera abfuerunt: Ma-
cedonius autem morbum causam absentiae suæ artulit, Patrophilus lippitudinem: &
ob hanc causam sibi in suburbanis Seleuciæ necessariò commorandum dixerunt. Sin-
guli alij alias causas absentiae afferunt. Cum verò Leonas diceret, etiam illis absentibus
quæstio-

L X V I I.
^a Fortun. in
Vita S. Hi-
larij.

FLOREN-
TIVS CVM
SVA FAMI-
LIA AD TI-
DEM CON-
VERSVS.

LXVIII.
^b Socrates.
lib. 2. c. 31.
COMITES
MISSI CY-
RARE SYN-
ODVM.

^c Ammian.
lib. 19. in
fuo.

^d Athanas.
lib. de Synod.

L X I X.
FIDES HI-
LARI EX-
FLORATA.
^e Seuer. lib. 2.
ver. edit.

^f Socrates.
lib. 2. c. 31.

L X X.
PRIMA SES-
SIO CON-
CIL. SE-
LEUCIEN-
SIS.

CHRISTI
359.LIBERII PAP.
8.CONSTANTII IMP.
23.

questiones oportere poni; responderunt Episcopi, nihil antè in disputationem vocandum, quàm in eorum vitam & mores, qui accusabantur, esset diligenter inquisitum. Fuerant enim iam antè in crimen vocati Cyrillus Ierosolymorum Episcopus, Eustathius Sebaste urbis Armeniæ, & quidam alij: ex qua re gradus contentio inter eos, qui aderant, orta est; dum pars vitam eorum, qui infimulabantur, antè excutiendam esse dicebant; pars, nihil prius quærendum, quàm de fide disceptaretur. Contentionem illam anceps & ambigua Imperatoris sententia excitauit: nam litteræ ab eo ad Concilium afferebantur, quæ nunc hoc, nunc illud primùm quærendum præceperunt. De qua re contentio exorta, eos qui aderant, variè diffraxit: quæ res origo & causa fuit, ut illud Concilium Seleuciæ in duas partes diuideretur; quarum alteri Acacius Cæsareæ Palæstinæ Episcopus, Georgius Alexandriæ, Vranus Tyri, & Eudoxius Antiochiæ, cum quibus triginta alij solum conspirabant, præfuere: alteri Georgius Laodiceæ urbis Syriæ Episcopus, Sophronius Pompeiopolis quæ est in Paphlagonia, & Eleusius Cyzici, cum quibus alij etiam complures consentiebant.]

LXXI.
 *Athanasius
de Synod.
DISCORDIÆ
INTER IPSOS
ARIANOS.*

Horum autem mutua inter se constat discordia ab Athanasio sic describuntur: Ibi cum multi accusarentur, multi quoque accusarent, & contra alios vociferarentur, Acacius, Patrophilus, Vranus à Tyro, & Eudoxius, qui in Antiochenam Ecclesiam insiluit, Leontius, & Theodorus, Euagrius quoque, & Theodulus, & Georgius ex orbe terrarum abactus, rem callidam instituunt. Formidantes enim probationes suorum accusatorum, alios homines hæreticæ factionis sibi veluti mercenarios ad impietatem addictos, & à Secundo, per Synodum maximam exautorato, ad ordines Ecclesiasticos promotos, in societatem adiunxere: inter quos fuere Libyci homines, Stephanus, Syras*, & Pollux, de diuersis criminibus accusati: istis addidit Pancratium, Ptolemæum, & Meletianum quemdam, sub ea specie, quasi videlicet de fide inquirere vellent: verùm non ita fallere potuerunt, quin intellectum sit eos metuere accusatores, & hæresin defendere. Postea secessione facta, discissi sunt: alijque Acacio, sed pauci & suspecti, adhæserunt; alij verò, qui illum reliquerant, magno numero fuere. Acacius autem cum suis, immani vecordia audaciaque planè abnegarunt Nicæni Concilij scripta, ipsam Synodum diffamantes: alij verò, hiique permulti, reliqua Synodi approbant, tantummodò de voce Consubstantialitatis, quasi obicura, cauillantes.] Subdit his Socrates^b: Quare cum multum ipsi inter se vsque ad vesperam digladiati fuissent; tandem Siluanus Ecclesiæ Tarsensis Antistes magnopere vociferabatur; nullam nouam fidei formulam describendam esse; sed eam, quæ Antiochiæ in dedicatione ecclesiæ descripta erat, debere integram seruari. Quod cum dixisset, qui parti fauebant Acacij, se inde subducunt; qui autem in alteram partem propendebant, fidei formulam Antiochiæ editam proferunt: atque illa perlecta, Concilium illo die dimissum est.

LXXII.
SECUNDA
SESSIO
CONCILII
SELEUCIEN-
SIS.

Postridie verò in ecclesia quæ est Seleuciæ (erat hæc S. Theclæ Martyrium) foribus oclusis, fidei formulam perlectam subscriptionibus suis ratam fecere. Pro illis autem qui desiderabantur, eorum lectores & diaconi, ibi tum præsentibus (nam qui abe- rant, per illos se fidei decisionem approbaturus significarunt) illi formulæ subscripserunt. Ab Acacio autem & eius factione, ea quæ in illo Concilio confecta erant, propterea admodum reprehendebantur, quod oclusis ecclesiæ ianuis, illis subscripserant: Nam ea, inquit Acacius, quæ in occulto geruntur, ut nequam probari debent; ita sunt plena admodum suspicionis. Ita verò dicebat, quod esset illi in animo, alteram fidei formulam, quam habebat ibi paratam, introducere. Eam igitur coram principibus Lauricio & Leona perlegit: ad quam solam stabiliendam omni cura & cogitatione incubuit. Secundo die Concilij hæc acta sunt, præterea nihil.

LXXIII.
TERTIA
SESSIO
CONCILII
SELEUCIEN-
SIS.

Tertio autem die Leonas dedit operam, ut pars vtraque in vnum conueniret. Quo quidem die tum Macedonius Episcopus Constantinopolis, tum Basilius Ancyriæ, aderant. Et cum vtrique isti in vnam eandemque partem, Acacio videlicet aduersariam conuenissent, Acaciana factio ad Concilium accedere noluit; Oportere, inquit, eos antè conuentu eiici, qui & iam dudum abdicati fuerant, & in præsentia erant infimulati. Vbi verò post multam contentionem hæc pars fuit superior, decedunt à Concilio hi qui erant accusati: in quorum loco Acacius cum suis succedit. Tum Leonas ait; Libellum quidem sibi ab Acacio datum: sed quod fidei formula esset, quæ

eorum

CHRISTI
359.LIBERII PAP.
8.CONSTANTII IMP.
23.

eorum sententiam, qui partes contrarias tuebantur, partim clam, partim palam & aperte oppugnabat, eos prorsus celauit. Postquam illi qui aderant conuenere, pro certo persuasi, libellum nihil minus quàm fidei formulam in se complecti; tandem fidei formula ab Acacio composita, cum procæmio perlecta est, quæ se habet ad hunc modum:

A nobis quidem, qui heri (hoc est, ad quintum Kalendas Octobris) ex Imperatoris edicto Seleuciæ urbis Iauriæ conuenimus, summo studio laboratum est, ut pax in Ecclesia ritè conseruaretur; deque fide, sicut Prophetica Euangelicæque voces nos docent (ita enim à sanctissimo Imperatore Constantio imperatum est) tranquillis sedatisque animis disceptaretur; atque adeo nihil contra sacras Scripturas in fidem induceretur Ecclesiasticam. Verùm cum essent in Concilio nonnulli, qui hos contumeliis vexare, illis ora obturare, loquique prohibere, alios inuitos excludere, quosdam ex variis prouincijs, qui erant abdicati, sibi adiungere, eosque contra veterem Ecclesiæ canonem secum habere cœperint; ipsum Concilium (sicut Lauricus illustrissimus prouinciæ Præfectus suis ipsius oculis coram aspexit) grauissimo tumultu sanè redundauit. Sed quorsum ista? Vt intelligatis, nos fidem in dedicatione ecclesiæ Antiochenæ celebrata expositam confirmatamque minimè reicere, sed eam hinc in medium adducere. quandoquidem constat, patres nostros id temporis in hac proposita de fide controuersia inter ipsos consensisse. Verùm quoniam hæc voces, Consubstantiale, & Equiconsubstantiale, cum superioribus temporibus, tum adhuc nonnullorum animos magnopere conturbant; atque adeo fides à quibusdam, qui Filium Patri dissimilem asserunt, innouari dicitur: idecirco tum Consubstantiale, tum Equiconsubstantiale, tamquam verba à Scripturis abhorrentia, reiciimus, tum verbum, Dissimile, anathema iudicamus; omnesque qui illius verbi patrocinium suscipiunt, ab Ecclesia ducimus penitus alienos. Similitudinem autem cum Patre fatemur, manifestò Apostolum secuti, de Filio sic loquentem: Qui est imago Dei inuisibilis.

Confitemur igitur, & credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, effectorem cælorum & terræ, visibilium & inuisibilium. Credimus quoque in Dominum Iesum Christum Filium eius ab eo sine affectione ante omnia sæcula genitum, Dei Verbum, de Deo, vni genitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiam, per quem omnia facta sunt, quæ in cælis, quæ in terra, siue visibilia sunt, siue inuisibilia. Hunc credimus in fine sæculorum carnem ex sancta Virgine Maria sumpsisse, &c.] atque in fine hæc habent: Eos autem, qui præter hanc fidem, aliam vllam prædicauerint, alienos ab Ecclesia Catholica esse decernimus.] Ista quidem fidei formula fuit ab Acacio edita, cui tum Acacius, tum eius factionis fautores, qui totidem erant numero, quot paulò antè commemorauimus, subscripserunt. Contra quam, cum erat perlecta, Sophronius Pompeiopolis, quæ est in Paphlagonia, Episcopus, in hunc modum (ut eius verbis vtar) vociferatus est: Si noua in dies singulos nostræ ipsorum voluntatis & sententiæ prolatio, sit formula fidei, fieri non potest, quin accuratam veritatis perceptionem finis breui prorsus amissuri. Sic Sophronium locutum accepimus. Ac meo quidem iudicio, si qui eum atate antecirent, qui eodem tempore cum illo viuerent, eadem semper de fide Concilij Nicæni in animos induxissent, omnis seditiosa & turbulenta concertatio prorsus extincta fuisset, hicque temerarius & inconsultus in Ecclesijs tumultus minimè dominatus esset. Verùm quemadmodum istæ res se habeant, viderint illi, qui plus diligentia pollent & solertia. Vbi multa de hac re, deque illis qui essent in crimen vocati, ipsi inter se vltro citroque agitassent, tandem Concilium dimissum est.

Quarto die in vnum conueniunt omnes: iterum verbis digladiantur. Inter quos Acacius talem profert sententiam: Si fides Nicæna erat olim semel mutata, & postea sæpius; quid obstat, quod minus iam etiam noua fidei formula describatur? Ad hæc responderit Eleusius: Concilium in præsentia conuocatum, non ut discat quæ didicerit, neque ut fidem accipiat, quam non habuerit, sed ut fide Patrum incedens, ab ea ad extremum vitæ diem non aliquando defleat. Eiusmodi verbis Acacij sententiæ occurrit Eleusius, fidem Patrum, fidem Antiochiæ expositam appellans. At huic etiam poterit occurri: Quomodo, Eleusii, eos qui Antiochiæ conuenerunt, Patres nominas; illorum autem maiores, Patres esse inficiaris? Nam qui fuere Nicææ coacti, fideique Consubstantialis consenserunt, magis propriè Patres vocari conuenit, tum quod

tem-

tempore antecesserint ; tum quod qui conuenerunt Antiochiæ , ab illis fuerint ad fa- A cerdotij dignitatem delecti. Quod si , qui erant Antiochiæ congregati , suos ipsorum Patres e medio sustulerunt , isti illorum posterii parricidas imprudentes sequuntur. Et qua ratione , amabo te , eorum delectum & ordinationem tamquam probam & specta- tam amplectuntur , fidem autem , tamquam parum sinceram & exploratam , irritam faciunt ? Nam si illi Spiritum sanctum non habebant , qui per ordinationem in quem- que descendit , isti sacerdotij functionem non acceperunt. Qui enim accipere potue- runt , cum daretur ab his qui eum non habuerunt ? Ista certe contra Eleusij sententiam non in se dici possunt.

LXXVII. NOVA QUÆSTIO PROPOSITA.

Rursus alia inter ipsos quæstio orta est. Cum enim factio Acaciana , in fidei formula perlecta , Filium Dei Patri similem assereret ; quæsitum est , qua in re Filius similis esset Patri. Respondet Acacius , Filium non substantia , sed sola voluntate Patri similem esse. At pars aduersaria , eum substantia Patri similem , constanter affirmavit. De hac controuersia toto illo die certatum est. Acaciusque probè refutatus , cum quæreretur ab illo , qua ratione in libris , quos ediderat , Filium omnibus in rebus Patri similem affirmasset ; iam tamen similitudinem , quæ est Filij cum Patre , per substantiam omnino denegaret ? tum ille , Nemo (inquit) vel qui olim , vel qui recentiore memoria fuit , ex libris , quos scripserit , diiudicari solet. Cum multa essent de hac controuersia in utramque partem accuratè disputata , nec tamen posset de illa inter eos conuenire ; Leonas confurgens , Concilium dimisit. Hunc igitur exitum habuit Concilium Seleuciæ congregatum.

LXXVIII. LEONAS COMES RATVS IMPEDIT CONVENTVM XPIS.

Postridie eius diei , cum de eo continuando rogaretur , noluit denuò cum illis in vnum locum conuenire ; sed dixit , se ab Imperatore missum , vt Concilio concordati interefferet : verum cum nonnulli inter se dissentiant , non possum (inquit) adesse. Abite ergo , & in ecclesia nugas agite. Qua re confecta , Acaciana factio , occasionem , quam optabat , sibi datam existimans , ad Concilium denuò accedere recusauit. Qui autem alterius partis erant , in ecclesiam conuenientes , accersunt Acacium cum suis , quod de Cyrillo Ierosolymorum Episcopo decideretur. Hoc loco intelligamus oportet , Cyrillum iam antea accusatum fuisse (qua de re certè non habeo dicere) & ab Episcopatu sumptomum , quod sæpenumerò , vt de eo decerneretur , accersitus , iam per duos annos continuos , vti eo pacto criminatione elaboretur , non omnino comparuerit. Qui simulatque de gradu esset deiectus , appellationis libello ad eos , qui eum deiecerant , misso , ad maiores Iudices prouocauit. Cui quidem appellationi Constantius Imperator suffragatus est : atque à Cyrillo solo , ac primo , perinde ac si res apud laicos Iudices ageretur , contra Ecclesiastici canonis consuetudinem , prouocatum est.]

LXXX. CYRILLI APPELLATIO LEGITIMA NE FERRET.

Quidnam verò his verbis sibi velit Socrates , haud sanè percipio. nam quod dicit , prouocare ad maiores Iudices , fuisse contra regulas ; ignorasse certè visus est canones Sardicenis Concilij , & alia antiquiora iura , atque Ecclesiæ consuetudinem. Et quid ait id primò actitatum à Cyrillo , cum constet de Athanasio ab Arianis damnato in Conciliabulo Tyrio , & aliis , ad Romani Pontif. iudicium confugisse ? Si verò intelligit fortasse , Cyrillum ad Constantium prouocasse (quod non liquet) certè nec id ipse primus tentauit , cum hoc sæculo plura sint exempla de Donatistis prouocantibus à iudicio Episcoporum ad Constantinum. Quod verò nulla sit mentio , Cyrillum appellasse Romanum Pontificem , causa in promptu est : cum enim idem Auctor dicat , damnationem Cyrilli accidisse ante biennium ; satis liquet , eo tempore germanum Ecclesiæ Episcopum Liberium causa fidei exulasse. Sed ad Seleuciana Acta redeamus , hæc prosequencia de Cyrillo :

LXXXI. Socrat. lib. 2. cap. 32. SEMIARIANVS EXCOMMUNICANT ARIANOS.

Tandem Seleuciam , vti de eo iudicium fieret , aduentauit : & ob eam causam Episcopi Acacium cum suis (vt paulò antè dixi) accersuere : quod non solum de Cyrillo , verum etiam de illis reis qui ad partes Acacij confugissent , decideretur. At vbi sæpius accersiti non venerunt , illum ipsum Acacium , Georgium etiam Episcopum Alexandriæ , Vranium Tyri , Theodorum Chæretaporum vrbs Phrygiæ , Theodosium Philadelphicæ quæ est in Lydia , Euagrium Mitylenes insulæ , Leontium Tripolis Lydiæ , & Eudoxium , qui primò Germanicæ Episcopus fuit , postea Episcopatum Antiochiæ , quæ est in Syria , callidè adeptus est , abdicarunt ; quin etiam Patrophilum , quod à Do- rotheo

Arotheo presbytero accusatus , & ab illis accersitus non morem gessisset : atque istos solos abdicarunt. Asterium autem , Eusebium , Abgarum , Basilicum , Philum , Philedium , Eurychium , Magnum , & Eustathium excommunicarunt ; decreueruntque , vt vsque eò in illo manerent statu , quoad ipsi pro se respondentes , sua crimina diluerent. Quibus rebus confectis , litterisque ad abdicatorum Ecclesias , quæ illas de ipsis certiores facerent , datis , Anianum loco Eudoxij Episcopum Antiochiæ constituunt : quem factio Acaciana comprehendens , Leonæ & Lauricio tradit : illi eum in exilium eijciunt. Quo facto , Episcopi , qui Anianum ordinauerant , contestatione apud Leonam & Lauricium contra Acacianam factionem vsi sunt ; qua significabant , iudicium Concilij violatum esse. Ceterum vbi nihil perfecere , Constantinopolim , quod de rebus in Concilio iudicatis Imperatorem docerent , rectè contendunt.] hætenus Socrates de Actis Seleuciæ , ex Sabino tamen Macedoniano , quem parum fidelem in recensendis rebus à professoribus Nicænæ fidei gestis , idem Auctor superius testatus est : vt non mirum videatur , si de Hilario , qui interfuit eidem Synodo Seleucienfi , nullam visus sit habuisse mentionem. Cuius quænam partes fuerint , audiamus ab ipsomet Hilario de his agente aduersus Constantium Imperatorem , apud quem nonnulla leguntur , quæ apud Socratem desiderantur. ait itaque :

Hilar. contra Const. LXXXI. ACTA SYNODI SELEUCIÆ EX HILARIO.

Quæ enim dicturus sum , non aliunde cognoui , sed ipse audiui , & præfens affui , cum gerebantur (in Christo itaque non mentior , quia discipulus veritatis assisto) Orientalium in Seleucia Synodo , vbi reperi tantum blasphemorum , quantum Constantio placebat : nam post secessionem meam deprehendi ; vt Christum centum quinque Episcopi *ὁμοίσιον* , id est , similis essentia , profiterentur ; & soli Ægyptij , præter Alexandrinum hæreticum (*Georgium videlicet*) *ὁμοίσιον* constantissimè obtinerent. Cogente itaque Leona Comite , in vnum omnes congregati sunt ex his , qui *ὁμοίσιον* prædicabant. Aliqui eorum nonnulla piè verbis præferebant , quod & ex Deo esset , id est , de substantia Dei Filius , & semper fuisset. Qui verò *ὁμοίσιον* defendebant , nihil nisi profanissimum asserere negantes quidquam substantiæ Dei simile esse posse , neque de Deo posse existere generationem , sed esse Christum creaturam. Itaque quod creatus esset , id ei natiuitas deputaretur : ex nihilo autem esse , & idcirco non esse Filium , nec Deo similem. Loquor autem vobis , quod ipse recitari in conuentu publicè audiui : quod prædicatum ab Episcopo Antiochiæ , exceptum habebatur. Hæc ergo ita dicta esse ab eo , commemorantur : Erat Deus quod est. Pater non erat , quia neque ei Filius. Nam si Filius , necesse est vt femina sit , & colloquium sermonis , & compunctio coniugalis verbi , & blandimentum , & postremò ad generandum naturalis machinula. O miseras aures meas , quæ tam sanctæ vocis sonum audierunt , hæc de Deo ab homine dici , & de Christo in Ecclesia prædicari ! Post multas autem istiusmodi impietates , cum Patrem & Filium ex nominibus potius quàm ex natura comparasset , ait : Quantum enim Filius se extendit cognoscere Patrem , tantum Pater superextendit se , ne cognitus Filio sit. Quibus recitatis , tumultus exortus est.

Cum autem intellexissent & hi qui dissimilem Deum dicunt , humanas aures tantæ impietatis verba suscepturas non esse ; rursus hi ipsi Palatij potius quàm Ecclesiæ Episcopi , fidem scribunt *ὁμοίσιον* , & *ὁμοίσιον* dissimilitudinem damnant. Quod cum contrarium ipsi sensui audientium esset , ipse ego quemdam eorum , qui forte ad me pertentandum accesserat , quasi ignorans rerum gestarum , percunctatus sum , quid sibi vellet istud , vt qui vnam substantiam Filij esse cum Patre damnassent , vel esse similis substantiæ denegassent , dissimilitudinem damnarent. Tunc mihi ait , Christum Deo similem non esse , sed similem Patri esse. Rursus hoc obscurius mihi adhuc videbatur. De quo cum iterum interrogarem , tunc hæc ita locutus est : Dico enim dissimilem Deo esse , similem Patri posse intelligi , quia Pater voluisset creaturam istiusmodi creare , quæ similia sui vellet : & idcirco similem Patri esse , quia voluntatis esset potius Filius , quàm Diuinitatis : dissimilem autem Deo esse , quia neque Deus esset , neque ex Deo , id est , de substantia Patris , natus esset. Hæc audiens , hebui , neque credidi , donec publicè ex consensu omnium eorum in profanissimæ huius similitudinis ratio prædicaretur. Qui autem *ὁμοίσιον* prædicabant , omnes , qui maximè sine aliquo impietatis pudore impudentissima hæc loquebantur , condemnauerunt. Condemnati ad Regem suum conuolauerunt , &c.] hucusque de Actis Seleuciæ Hilarius.

LXXXIII. Hoc eodem anno, dum adhuc penderet Ariminese Concilium, dum, inquam, Episcopi Arimini congregati illic detinerentur licet inuiti, agitur ab Acacianis praesente Constantio (quem hoc anno Constantinopolim rediisse, Ammianus^a quoque testatur) Synodus Constantinopolitana. Antequam enim solueretur Conuentus ille Ariminen- sis, hanc actam esse Synodum, sanctus Athanasius non obscure significat, dum ait^b no- uam fidei professionem scriptam esse Constantinopoli, atque eam missam ad eos qui Arimini conuenerant. Sed & ratio temporis hoc ipsum persuadet. Nam qui coiuera- nt Seleucia (vt dictum est) quinto Kalendas Octobris, atque ibi quatuor diebus, quatuor celebratis sessionibus, manserunt, & dissidentes inter se, concito gradu conuolarunt ad Imperatorem Constantinopolim; iam circa huius anni ultimos menses hanc Const- antinopoli Synodum celebraffe perspicue demonstrantur: cum & etiam constet de profes- sione Ariminenli ab Episcopis extorta, eam perlatam esse Constantinopolim vltima fer- me (vt diximus) praesentis anni die.

LXXXIV. His igitur hunc in modum de tempore huius Synodi elucidatis, de ipsa modò agen- dum est. Dimissi iam erant qui conuenerant Seleucia, & decem tantum ex parte Basilij Ancyrani ad Imperatorem se Legati contulerant: quos Acacius cum suis praeuenterunt, atque praecupauerunt aures Imperatoris: cum alioqui tum ex rebus gestis Seleucia, tum ex his quae Constantinopoli facta sunt, ipse Imperator semper sit vilis propensior in Acacium. Ex sententia itaque Acacij à Constantio indicitur Synodus Constantino- poli, eademque festina: nam conuocati sunt tantummodò ex proxima prouincia (vt tra- dit Socrates^c) Episcopi Bithyniae, inter quos aduenit Mares Chalcedonenlis, omnes nu- mero quinquaginta. De festino horum aduentu Seleucia Constantinopolim, fidem fa- cit in primis S. Hilarius, cum ait^d: Condemnati ad Regem suum aduolauerunt, excepti- que honorifice, impietates suas quanta potuerunt ambitione confirmauerunt, similem Deo esse, vel ex Deo natum, vel naturalem esse Filium denegantes. & inferius quo- nam praetextu Constantius haud inuitus passus sit ablegari nomen Substantiae, & Con- substantialis, idem docet his verbis, cum eum redarguit:

LXXXV. Vitur etiam nunc, vt in ceteris antè, artis suae consuetudine, vt per recti speciem praua confirmet, & per rationis nomen insana constituat: Nolo (inquit) verba, quae non scripta sunt, dici. Hoc tandem, rogo, quis Episcopus iubeat? & quis Apostolicae praedicationis veteri formam? Dic prius, si rectè dici putas: Nolo aduersus noua venena nouas medica- mentorum comparationes: Nolo aduersus nouos hostes noua bella: Nolo aduersus no- uas insidias consilia recentia. & paulò post: Nouitates vocum, sed profanas, deuitari iu- bet Apostolus: Tu cur pias excludis? &c.]

LXXXVI. Ex sententia igitur Acacianorum scripta est tunc Constantinopoli in Synodo noua fi- dei formula, quam nonam numerat Socrates earum quae post Nicænum Concilium ab Arianis sunt diuersis temporibus in hanc diem conscriptae. Sed & ad hanc illud impie- tatis additum, vt, sicut abolitum est ab eis nomen substantiae, ita etiam damnatum sit silentio nomen substantiae. Vnde S. Athanasius^e: Constantinopolim profecti, veluti eius sententiae poenitudine affecti essent (eorum scilicet, quae Seleucia scripserunt) suo more immutauerunt, additis nonnullis dictis, vt nefas esset, hypostasin dicere de Patre, Filio, & Spiritu sancto: eaque transmiserunt ad eos qui Arimini conuenerant: coegeruntque homines istarum prouinciarum subscribere; exactis per Constantium in exilium, qui- cumque audent contradicere. Sunt autem ista: Credimus in vnum Deum, &c. & post multa, haec in eadem insunt professione: Nomen autem substantiae simplicius à E Patribus editum, quia ignotum populis scandalum affert, & in Sacris litteris non con- tinetur, placuit de medio tolli, & omnino nullam eius mentionem debere fieri: quo- niam Sacrae litterae nusquam substantiae Patris & Filij meminere. immò ne hypostasis quidem siue substantia de Patre, & Filio, & Spiritu sancto, nominari debet. Similem autem dicimus Patri Filium, vt loquuntur & docent sacrae Scripturae. Omnes porò hæ- reses, siue olim damnatae, siue recens ortae, contrariae huic promulgatae scripturae, ana- thema sunt.] haec illi.

LXXXVII. Recitat hanc eandem eorum impietatis regulam Epiphanius^f, & recenset cuncto- rum nomina qui subscripserunt, omnes numero quadragintatres. Altercationes autem Acacianorum cum Basileide atque Siluano, ventilatae coram ipso Constantio Impera- tore, Theodoretus^g fusiùs narrat, cum ait: Ex istorum numero, qui vocati sunt ab Im- peratore,

LXXXIII. SYNODVS CONSTANTINOPOLITANA. ^a Ammian. lib. 19. ^b Athanas. lib. de Synod.

^c Socrat. l. 2. cap. 33.

^d Hilari. contra Constantium.

LXXXV. SVLTENO- VAM VOCEM VITANT ARIANI.

LXXXVI. NOVA FIDEI FORMVLA AB ARIANIS SCRIPTA. ^e Athanas. lib. de Synod. SVBSISTEN- TIAE NO- MEN SVBLA- TVM AB ARIANIS.

LXXXVII. ^f Epiphani. heres. 73. ^g Theod. l. 2. cap. 27.

A peratore, fuerunt Eustathius Armenus, Basilius Ancyrae Galatiae, Siluanus Tarsi, & Eleu- sius Cyzici Episcopus. Isti accedentes ad Imperatorem, obsecrabant, vti Eudoxij blas- phemia & nequitia coerceretur. At Imperator doctus ex aduersariae factionis sectatori- bus, dicebat, de illis rebus primùm disceptandum, quae fidem attingunt, deinde eius causam accuratè cognoscendam esse. Cum autem Basilius superiore sua consuetudine confidens, Constantium Imperatorem, vt pote doctrinae Apostolice insidias tendentem, liberè coargueret, Constantius iniquo tulit animo; & Basilius, tamquam procellae in Ecclesijs obortae auctorem, tacere mandauit.

Vbi verò Basilius dicendi finem fecerat, Eustathius, O Imperator (inquit) quoniam placet de rebus fidei disceptari; considera, quæso, blasphemias ab Eudoxio in vnigeni- tum Dei Filium impudenter iactatas. Ac statim vt ista dixerat, formulam fidei ab Eu- doxio scriptam tradidit Imperatori, in qua praeter alia multa verba impia, haec praeterea fuere posita: Quae dissimili ratione proferuntur, ea sunt essentia dissimilia. At vnus Deus Pater, ex quo omnia; & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia; dissimi- lem habent prolationem, nimirum, Ex quo, & Per quem: proinde Filius Patri dissimi- lis est. Quam fidei formulam cum recitari iussisset Constantius, & impietate in ea com- prehensa, grauitè commotus esset; percontatur ab Eudoxio, vtrum illam ipse scripsis- set? qui extemplo negauit se eam scripsisse: Nam Aetius (inquit) scripsit. Hic est idem ipse Aetius, quem Leontius olim, veritus accusationem Flauiani & Diodori, abdicauit diaconatu; quemque Georgius, qui Alexandrinis tendebat insidias, & socium impiè di- ctorum, & sceleratè factorum adiutorem habuit: qui tamen id temporis apud Eudoxium vnà cum Eunomio aetatem degit.

C Nam mortuo Leontio, & Eudoxio Ecclesiae Antiochenae Praesulatum per ambitum nacto, redijt Aetius ab Aegypto, secumque Eunomium deduxit. Ac cum doctrina secum consentientem reperiret Eudoxium, & praeter impietatem, Sybariticam etiam molli- tiem ac delicias consecretantem, nullum locum Antiochia sibi commodiorem ad habi- tandum existimauit. Itaque simul cum Eunomio, Eudoxij toris velut clauo affixus in- harescens, vitae modum, qui est assentatorum proprius, studiosè excolere, & modò huius, modò illius consuetudine vti, ventri denique & abdomini sedulò inseruire coepit. Tum Imperator, hac re cognita, iubet Aetium introduci. Cui ingresso, illam fidei formulam ostendit: sciscitatur, num ipse esset eiusmodi verborum parens. Aetius, re- rum, quae gerebantur, profus inscius, & quorsum eius rogatum spectaret, ignarus, ratus tamen se ex confessione illa non parum laudis adepturum, se illorum verborum paren- tem esse dixit. Imperator igitur, immani eius impietate perspecta, confestim mittit in exilium, & ad locum quemdam Phrygiae duci iubet. Atque iste quidem ignominiam fructum suae blasphemiae accipiens, Regia exturbatus est.

Eustathius autem, Eudoxium quoque eadem sentire affirmat: nam Aetium eius- dem cum eo domus & mensae fuisse participem, & quò eius inseruiret voluntati, blas- phemiae scribendae se socium praebuisse; satisque argumenti esse, eum illius formulam praescriptae conscium esse, quòd Aetium dixerat eius auctorem fuisse. Tum Impera- tor: At in iudicando (inquit) non est nitendum coniecturis; sed res gestae sunt accuratè peruestigandae. Cui Eustathius: Proinde (inquit) fac Eudoxius nobis persuadeat, se non opinione cum Aetio consentire, sed formulae ab eo conscriptae anathema indicere. Quam postulationem Imperator lubens amplexatus, ita fieri mandat. At Eudoxius ter- giuersari coepit, multas etiam quaerere vias quibus postulatum illud effugeret. Vbi verò Imperatorem illud grauitè ferentem, & minantem se eum, vt pote impiè opinionis cum Aetio participem, in exilium itidem eiecturum, videt: suam doctrinam, quam necdum id temporis, verum etiam postea defendebat, omnino inficiatus est. Atqui contra vrgebat, Eustathium cum suis debere verbo, *ὁμοούσιον*, quia in Scriptura minimè extaret, anathema denuntiare. Immo verò, inquit Siluanus, voces, Ex nihilo, &, Crea- tura, &, *ἑτεροούσιον*, id est, alterius substantiae, quae neque in Sacris litteris repertae sunt, ne- que oraculis Prophetarum, neque Apostolorum doctrinae consentientes, reiiciendae sunt, & ex omnibus diuinis conuentibus excludendae. Cui assensit Imperator, & illos his vocibus anathema indicere iussit. Illi etsi primò contradicere instituerunt; postea tamen, perspecta Imperatoris ira, eas ipsas voces, quas Siluanus ipsis proposuerat, licet aegre, penitus eiurarunt.

QVID ACA- CIUS CVM BASILIO ET SILVANO.

LXXXVIII. SVLT A ARGVMENTATIO EVDOXII.

LXXXIX. AETIUS CVM EVDOXIO VITAM EGIT.

XC. EVSTA- THIVS PER- STRINGIT EVDOXIVM.

XCII. SILVANVS VRGET ARIANOS DE VOCE CON- SYSTAN- TIALIS.

Ac deinceps acrius instare coeperunt, vt verbum quoque *ὁμοίον* anathemate dam- naretur. Ceterum Siluanus ratiocinatione ritè vere que conclusa, cum illis tum Impera- tori respondit: Si Deus Filius neque ex nihilo, neque creatura, neque ex vlla alia essentia existat, idcirco Deo Patri consubstantialis est, & Deus de Deo, lumen de lumine, & eam- dem habet cum Genitore naturam. At verò quamquam ista & firma ratione & vera concludebat, tamen nemo eorum, qui aderant, ei obtemperauit: immò verò factio Aca- ciana Eudoxianaque contra Siluanum crebros clamores tollere, Imperator etiam adeò ira exardescere coepit, vt eum cum suis fautoribus in exilium pellerè minaretur. Tum Eleusius & Siluanus cum alijs nonnullis dicunt, in eius situm potestate supplicium de ipsis sumere, sed pietatem sectari, vel impietatem, penes se ipsos esse, & propterea nu- quam patrum doctrinam prodituros.

XCIII. ELEVSIVS ET SILVA- NVS DAM- NATI EXI- LIO.

Ibi Constantius, qui eorum sapientiam, fortitudinem, & in tuenda doctrina Apostoli- ca loquendi libertatem admirari debuerat, eos eiecit Ecclesijs, & alios in eorum loca substitui mandauit. Eo tempore Eudoxius sedem Ecclesiæ Constantinopolitanæ per ty- rannidem occupauit. Eleusio etiam Episcopatu Cyzici exturbato, eius locum obtinuit Eunomius. His rebus in hunc modum gestis, Imperator iubet per litteras Aetium abdi- cari. Vnde ipsi Aetij impietatis confessores inducti, suæ ipsorum doctrinæ sectatorem abdicarunt: scripseruntque etiam ad Georgium Ecclesiæ Alexandrinæ Antistitem epi- stolam, quæ, quid Aetio factum esset, significauerunt. hæc Theodoretus.

XCIII. ELVCIDA- TIO DE AS- SERTIONE SILVANI.

Sed antequam ipsas litteras de Aetij damnatione hic describamus, monendum pu- ramus, quòd ad hæc, quæ ex Theodoro de Actis Synodi Constantinopolitanæ re- citata sunt, spectat, nonnihil dubij animum pulsare, deprauatum esse textum ipsum, vt locò *ὁμοίον, ὄσιον* tantum legendum sit: quandoquidem præteritarum Synodo- rum Actis illud exploratissimum habeatur, Siluanum & eius collegas iam penitus ex tempore Synodi Antiochenæ in Encænijs abieciisse vocem Consubstantialis, & am- plexatos esse in Filio diuinam substantiam: quarum vocum diuersitas iam superius ex Athanasio discriminata est: nisi dixerimus pro miraculo accidisse, vt, impellente Numine, facti sint defensores vocis Consubstantialis ipsi etiam, qui eam impugnabant, vt hoc ipso tempore quò inualecebat Acaciana impietas, non deessent qui eam verita- tem defenderent, petita etiam ab inimicis confessione. Sed Synodalem ab eodem sca- tanæ conuenticulo datam epistolam de Aetij damnatione hic describamus, hanc scili- cet oblatam occasionem illis captantibus, vt damando hæreticum, Catholici videren- tur: quod Sirmij quoque fecerunt, condemnando Photinum. Recitatur autem à Theo- doreto his verbis:

Theod. l. 2. cap. 28.

XCIV. SYNODICA EPIST. CONC. CONSTAN- TINOP.

Sanctum Concilium Constantinopoli conuocatum domino honoratissimo Episco- po Alexandriæ Georgio S. Quòd Aetius ob nefaria sua scripta, eaque *σκανδαλον*, id est, offendiculis referta, à Concilio condemnatus sit, in ipso certè Episcopi aliud nihil, quam quod canones Ec- clesiæ postulabant, effecerunt. Nam primùm abdicatus est diaconatu, deinde Ecclesia exclusus: postremò adhortationes adhibita, ne quisquam sceleratas eius legeret episto- las, sed ab omnibus propterea abijcerentur, quòd inanitatis nonnihil & damni com- plexæ sunt. His accedit, quòd illi, & ijs qui in eadem opinione ac sententia cum eo per- seuerant, anathema denuntiamus. Atque consentaneum sanè erat, vt omnes Episco- pi, qui in hoc Concilio conuenerant, communi consensu eum vt auctorem offendicu- lorum, turbarum, schismatum, tumultuosi sermonis per orbem terrarum grassantis, & E mutua denique in Ecclesijs seditionis execrarentur, vnoque ore de sententia contra eum pronuntiata concordarent.

XCIV. DE AETII DAMNATIO- NIS CAUSA, ET SOCIOR.

Attamen contra vota nostra, contraque omnem expectationem, Seras, Stephanus, Heliodorus, Theophilus, ac eorum socij, neque nostris sunt suffragati sententijs, neque suffragijs de eo latis subscribere voluerunt. Idque cum Seras ipse aliud etiam arrogans facinus & plenum insanæ prædicto Aetio criminis loco obiecitaret, eum nimirum temeraria audacia elatum, affirmasse, Deum sibi reuelasse ea, quæ vsque ab Aposto- lorum temporibus hætenus occultauerat. Post quæ insana & insolentia verba à Sera de Aetio pro testimonio citata, illi, quos supra posuimus, ne precibus quidem adduci persuaderique poterant, vt in iudicio de illo ferendo, nobis suffragarentur. Nos au- tem patientibus animis, eorum causa, ad prolixum temporis spatium ferre sententiam distulimus,

A distulimus, nunc indignando, nunc adhortando, increpando interdum, aliquando obnixè orando, vt nobiscum conuenirent, consentientemque toti Concilio sententiam pronuntiarent. Itaque expectauimus diu, si fortè nos audire, si intelligere, si denique ce- dere vellent.

Verùm vbi longo tempore expectando, nullo modo eos ad nostris de Aetio senten- tijs obsequendum inducere poteramus, canonem Ecclesiæ eorum amicitia anteponen- dum arbitrati, eos à communionem Ecclesiæ excludendos decernimus: dato illis ad sen- tentiam mutandam, ad respiciendum, & ad alacri animo cum Concilio concordan- dum, consentiendumque, sex integrorum mensium spatio. Quòd si intra præstitutum diem, mutato consilio, amplecterentur cum Patribus concordiam, & decretis ab il- lis de Aetio sententijs assentirentur; tum non solum vt reciperentur in Ecclesiam, ve- rùm etiam vt suam in Concilij loquendi libertatem, & mutuam nobiscum charita- tem recuperarent, statuimus. Sin autem in proposito susceptoque consilio per homi- num facilitate pertinaciter manerent, & canones Ecclesiasticos contemnerent, Epi- scopatus dignitate dimouendos esse. Quòd si depositionem expectauerint, alios in eorum loca Episcopos substituendos, vti sacrosancta Ecclesia, ad ordinem sibi conuenien- tem redacta, secum ipsa consentiat, vinculo charitatis ab omnibus omnium gentium Episcopis eadem dicendo, eademque mente & sententia in vnum cohærescendo, firmè conseruato. Quare ista ad tuam reuerentiam scripsimus, vt intelligas decreta Concilij, quæ te obseruantem optamus, per gratiam Christi tuas Ecclesias tranquillè legitimeque moderari. hætenus ad Georgium Synodus. Fuisse autem hos Episcopos in Libya, Athanasius testatur.

XCVI. DATVM TEMPVS RE- SEPISCENDI

De damnatione porrò Aetij hæc Sozomenus: A nonnullis autem commemoratur, quòd non ex animo, sed quò opinione de se ab Imperatore concepta (accusabantur enim Arij doctrinæ fauere) se penitus liberarent, istum abdicabant.] Damno Aetio, subsecuta est quoque damnatio illorum Episcoporum, qui tum Seleuciæ, tum ibi Con- stantinopoli Acacianis aduersari erant. vnde subdit Sozomenus: Quinetiam occasione arrepta ex ira Imperatoris, qua contra Macedonium ob eas causas, quas antè citauimus, exardescerebat, eum, Eleusium Episcopum Cyzici, Basilium Episcopum Ancyra, Portasium Sardensem, & Dracontium Pergami Episcopum, de gradu dimouent: & quamuis de doctrina fidei ab istis dissentirent, tamen in illis abdicandis non fidem insi- mulabant, sed communiter quidem omnes criminabantur, quòd Ecclesias conturba- rant, & decreta Ecclesiastica violauerant: priuatim autem singulis singula obiecitabant crimina.] hæc Sozomenus.

XCVII. DAMNATI SEMIARIA- NT AB A- RIANIS.

Primum autem omnium constat depositum esse Macedonium Episcopum Constans- tinopolitanum, de quo sic Socrates: Qui stabant ab Acacio, iram Imperatoris, quam cum contra alios, tum contra Macedonium in primis animo conceptam explere nite- batur, tamquam ansam opportunè arripientes, primùm Macedonium Episcopatus dignitate deiciunt; tum quòd multiplicis cædis auctor fuisset, tum quòd diaconum in stupro deprehensum recepisset in communionem.] Insimulatum eum quoque apud Constantium fuisse, quòd corpus Constantini à templo Apostolorum in Acacij ecclesiam transtulisset, & aliorum criminum; quam ob causam Constantius eum im- penso odio prosequeretur; iam diximus ex Sozomeno. Eo igitur abdicato, in locum eius Eudoxius Antiochenus, fax omnium hæreticorum, in sedem Constantinopoli- tam subrogatus est.

XCVIII. Socrat. lib. 2. cap. 35. MACEDO- NIUS AB ARIANIS DAMNATVS.

De aliorum verò nonnullorum Episcoporum depositione tunc in eadem Synodo fa- cta, & criminibus in eos obiectis, hæc habet Sozomenus: Basilio Episcopo Ancyrano obiecitabant, quòd Diogeni presbytero, Alexandria Ancyram aduentanti, chartas abstu- lisset, eumque verberasset; quinetiam quòd mandasset magistratibus, vt clericos Antio- chie, vt Cilices, etiam Galatas, & Asianos prope fluium Euphratem accolentes, in- dicta causa, exilio & alijs suppliciorum generibus multarent. vnde factum est, vt tum conijcerentur in vincula, tum propterea in milites, qui eos abducebant, bona sua, ne qua ipsos afficerent contumelia, consumerent. Eum porrò accusabant, quòd cum Imperator iussisset Aetium & quosdam eius fautores Cecropium vsque abduci, quò criminibus ipsis illatis responderent, persuasisset ei, cui hanc rem mandasset Impera- tor, vt, quæ ipsi placerent, ea exequeretur. Itemque, quòd Hermogeni Præfecto &

XCIX. Sozom. lib. 4. c. 23. BASILIO ANCYRANO CRIMINA OBIECTA.

CHRISTI
359.LIBERII PAP.
8.CONSTANTII IMP.
23.

Principi Syriæ per litteras significasset, tum quinam, tum in quem locum essent relegandi: quod etiam cum Imperator hos ab exilio reuocaret, eos redire non permisisset, sed cum Principibus, tum sacerdotibus restitisset.

C.
ALIA BASTILIE ANCYR. CRIMINA.

Adiungebant præterea, quod clericos Sirmij ad seditionem contra Germanium conflandam incitasset, & per litteras eos apud Episcopos Africæ insinulasset, quod cum Vrfacio & Valente communicarant. His accedit, quod in crimen adductus, crimen negasset, deque eo peierasset, & perspicuè deprehensus periurium per caullationem eludere conatus esset, & non, Illyricis modò, Italis, & Afris, discordiæ & seditionis, verum etiam calamitatum, quæ in Ecclesia Romana accidissent, auctor & causa fuisset. Ad hæc, quod, cum ancillam ad vincula conijciendam curasset, eam falsum testimonium contra heram dicere coëgisset. Adde his, quod virum, qui turpem vitam & flagitiosam degebat, & non, vt lex postulat matrimonij, cum muliere rem habebat, cum sancto Baptismatis B tinxisset lauacro, tum ministerio diuino præfecisset: quodque circulatorum, qui cædem patrarat, non ab Ecclesia segregasset. Postremò quod ad Sacram mensam coniurationes fecisset, & cum iureiurando ipse se obstrinxisset, tum clericos quoque ad iurandum impulisset, vt se mutuo non accularent, & quod hoc callidè excogitasset ille ipse qui clero præerat, quo accusatorum criminationes effugeret. Atque hæc quidem sunt crimina, vt comprehendam breui, pro quibus Basilius abdicatus fuit.]

CT.
Pfal. 65.
IVSTA DEI IUDICIA.

At hinc opportunè Davidicum illud, dum ista contemplor, in mentem venit: Magnus Dominus & terribilis in consilijs super filios hominum. Qui enim à tempore Antiocheni Concilij ab eis celebrati, tam dira, tamque dura & aspera aduersus Catholicos vbique locorum in hanc ferè diem immaniter petraçtassent, Macedonius, Basilius, & alij eorumdem factionis satellites, modò ex insperato, & à collegis suis, quibuscum aduersus Orthodoxos conuenerant, immò & ab ipso Imperatore Constantio, in cuius gratiam tot tantaque scelera aduersus Nicææ fidei professores iugiter aceraissent, factis dignam, licet minore illis sententiam damnationis accipiunt, atque à suis ipsorum sedibus perquam ignominiosè pelluntur. Econtrà autem factum, vt S. Hilarius, ipsis licet Acacianis infensus, in Constantium Imperatorem zelo fidei vehementer inuectus, tamen ab exilio liber cum honore fuerit in prouinciam restitutus. Sed hæc de Hilario, quod prolixiorum exigant orationem, dicturi sumus inferius. Prosequamur interea, quæ de damnatione reliquorum Episcoporum hinc Sozomenus subdit:

b Sozom.
lib. 4. c. 23.

CII.
EUSTATHII CRIMINA ET DAMNATIO.

Eustathius autem accusabatur in primis, quod, cum esset presbyter, à patre Eulalio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ condemnatus fuisset, & à precum communionem separat. Deinde, quod Neocæsareæ (quod est oppidum Ponti) à Concilio communionem D Ecclesiæ interdictus, & ab Eusebio Episcopo Constantinopolitano, propterea quod quarundam rerum malè administratarum, quas habebat sibi commissas, condemnatus fuerat, abdicatus. Tum, quod à Concilio Gangrensi propterea Episcopatus gradu deiectus erat, quod contra quam debuerat, docuisset, fecisset, sensissetque: quod etiam in Concilio Antiocheno periurij conuictus esset: quodque decreta Concilij Melitinæ coacti euertere aggressus fuisset, & cum multis criminibus teneretur implicatus, Iudicis partes suscipere, & eos, qui alterius erant opinionis, incusare non dubitasset.] Sanctus Basilius c autem in epistola ad Orientales de Eustathio ait, depositum fuisse in Synodo Melitineni, Constantinopoli verò cõsensisse cum hereticis. En vides, Lector, quibus essent imbuti moribus, qui Nicææ fidei aduersabantur, & hi ipsi qui hæreticorum (vt dictum est) modestiores haberentur: quos frustra delinitos ad fidem Catholicam Hilarius adducere laborauit.

c Basil. ep. 74

CIII.
d Sozom.
ibid.
ELEVSII CRIMINA ATQVE DAMNATIO

Sed pergite de alijs Sozomenus d: Eleusium verò abdicabant, quod Heraclium quemdam genere Tyrium, sacerdotem Herculis, qui ibi colebatur, præstigijs magicarum insinulatum (qui, cum de ipso esset habenda quæstio, se ea de re fugæ mandauerat, ætatemque degebat Cyzici) inconsideratè diaconum, quod se simularet fidem Christi amplecti, designarat; & cum postea intellexisset eum esse talem, non ab Ecclesia segregasset. Denique viros ab Ecclesia condemnatos, qui Cyzicum venerunt (qualis fuit Maris Episcopus Chalcedonis, qui huic Concilio intererat) temerè & sine iudicio ministros Ecclesiæ instituisset. Pontasium gradu mouebant, quod sine consensu & approbatione Episcoporum Lydiæ, Sardiensis creatus fuisset Episcopus. Dracontio denique Pergami adimebant Episcopatum; quod

CHRISTI
359.LIBERII PAP.
8.CONSTANTII IMP.
23.

A quod primùm in Galatia, deinde Pergami Episcopus contra leges constitutus esset.

His rebus confectis, denud in vnum coacti, abdicant Siluanum Episcopum Tarli, Sophronium Pompeiopolis, quæ est vrbs Paphlagoniæ, Episcopum, Elpidum Satalorum, & Neonem Seleuciæ vrbs Isauriæ Episcopum. Abdicant autem Siluanum, quod non modò alijs tum Seleuciæ tum Constantinopoli contumaciæ auctor extitisset, verum etiam Theophilum antè ab Episcopis Palæstinæ Episcopum Eleutheropolis ordinatum, & contra voluntatem iureiurando astrictum, se non alium Episcopatum suscepturum, Ecclesiæ Castalensi Antistitem præfecisset. Abdicant Sophronium, quod Ecclesiam rebus ei oblati defraudasset, easque ad suum quæstum vendidisset: quinetiam quod semel atque iterum ad Concilium vocatus, vix aut ne vix quidem accessisset; quippe qui induxisset animum, criminibus sibi obiectatis apud ipsos minimè respondere, sed exteros Iudices ad suam causam cognoscendam deligere. Abdicant Neonem, quod dedisset operam, vt priuatim in sua Ecclesia Anianus crearetur Antiochiæ Episcopus; quodque nonnullos Sacram litterarum legumque Ecclesiæ ignaros, & vitam inconsideratè dissoluteque instituentes, Episcopos designasset: qui quidem postea possessionem pecuniæ sacerdotij administrationi anteponebant, & scriptis planè testabantur, se malle cum opibus vilo Ecclesiastico ministerio fungi, quàm sine illis Episcopatum gerere. Denique Elpidium abdicant: primùm quod se socium Basilio, quod tum multus ciceretur, adiunxisset, & auctor extitisset seditionis: deinde quod Eusebium gradu dimotum, contra decreta Concilij Melitineni, ad presbyterij dignitatem restituisset: postremò quod Nectarium quemdam, cui propter pactum & iusiurandum violatum Ecclesiæ communionem interdicitum esset, ministerio Ecclesiæ præfecisset: idque cum per leges Ecclesiæ ei nullam

CIV.
ABDICATIO ALIORVM EPISCOPOR.

C dignitatem Ecclesiasticam deferre liceret.

Porro vnà cum istis Cyrillus Episcopus Ierosolymitanus abdicatur, propterea quod cum Eustathio & Elpidio, qui Concilio Melitinenti (cui etiam ipse interfuisset) obnixè aduersabantur, communicasset: quodque post abdicationem in Palæstina factam, veniret cum Basilio, & Georgio Episcopo Laodiceæ in communionem: atque quod, cum Episcopo Ierosolymorum constitutus esset, velut sedis iam Apostolicæ Antistes, cum Acacio Cæsareæ Episcopo de iure Metropolitano dissensisset: vnde factum est, vt inimicitias inter se susciperent, & alter alterum, vtpote non verè sincereque de Deo sentientem, crimineretur. Etenim vterque antè in suspitionem venerat: alter quod doctrinæ Arii faueret: alter (Cyrillus scilicet) quod eos, qui Filium Patri consubstantialem assererent, sequeretur.] Magnæ quidem Cyrilli laudi cedit, eum ab Acacio vel alijs Arianis D in crimen vocatum esse, quod fidei regulam inter tot fluctus solidè retineret, quàm Patres Nicææ in Concilio Ecclesiæ tradidissent. Sed subdit:

CV.
CYRILLVS CVR ABDICETVR.

Itaque Acacius cum hoc animo esset, reliquis Episcopis eius gentis, eiusque opinionis fautoribus in vnum conuocatis, ipse prius Cyrillum tali de causa abdicat: Cum famem agrum Ierosolymitanum occuparet, multitudo rebus ad victum necessarijs destituta ad Cyrillum, vtpote Episcopum, opis implorandæ causa confugit. Cui cum pecuniæ ad eam suppleendam non suppetere, thesaurum Ecclesiæ & sacra aulæ vendidit. Qua re confecta, fama est, quamdam animaduertiisse mulierem scenicam indumento pretioso, quod Imperator ipse Ecclesiæ donauerat, amictam esse; curiosè ab ea quæstuisse, vnde illud haberet, comperisse, ei mercatorem vendidisse, mercatori autem Episcopum: Acacium verò, hac causa allata, Cyrillum abdicasse. Quam rem ita se habere, auditio- ne quidem accepit.] hæc ille. Porro de veste pretiosa ab ipso Cyrillo vendita, Theodoretus a paulò diuersè eam historiam recitat his verbis: Aiebat sacram stolam ex aureis filis contextam, quam excellentissimus Imperator Constantinus, ad ecclesiam Ierosolymitanam cohonestandam, Macario illius vrbs Episcopo donauerat, vt ea amictus, sacrosancti Baptismatis ministerium obiret, Cyrillum vendidisse: hancque mercatum esse quemdam eorum, qui in pulpito scenæ cantare solent, eam induisse, inter saltandum lapsam esse, & casu obtritum interijisse. hæc Theodoretus. Porro abdicato Cyrillo (inquit Sozomenus b) Episcopatum capessit Herennius: cui successit Heraclius: ei autem deinceps Hilarius. nam hos eo tempore illam rexisset Ecclesiam ad Imperium v. que Theodosij, accepimus; cuius temporibus Cyrillus ad eam dignitatis sedem reuertit.] hæc Sozomenus.

CVI.
ALIANOVA CAUSA CYRILLO OBICTA.

a Theod. lib. 2. c. 17.

b Sozom. lib. 4. c. ult. in fine.

Rursum verò de abdicatis Episcopis, & alijs in locum eorum successis, sic idem So-

CVII.

CHRISTI
359.LIBERII PAP.
8.CONSTANTII IMP.
23.

^{a Sozom.} zomenus²: Episcopus autem, quos abdicatos esse supra monstrauimus, Acaciani Con-
stantinopoli expulerunt. Alijs autem, qui vnà cum illis adhuc erant ad decem nume-
ro, qui abdicati istorum Episcoporum subscribere volebant, mandatum dede-
runt, vt separatim ab alijs ad tempus ætatem degerent, & neque diuino fungerentur
ministerio, neque Ecclesias vsque eò ministrarent, quoad abdicati illi subscribere-
rent. Quòd si non intra sex menses resipiscerent, & omnibus huius Concilij decretis
Actisq̄ assentirentur: futurum esse, vt illi quoque abdicarentur, & Episcopi cuiusque
gentis in vnum conuenientes, alios in eorum loco sufficerent. Vbi verò hæ res ab illis
non deliberatæ solùm, verùm etiam re ipsa perfectæ sunt; scribunt ad omnes omnium
gentium Episcopos, clericosq̄que, vt has obseruent, atque ad eò exequantur. Hæc So-
zomenus; qui præter illos, de quibus nuper mentio facta est, subdit ab Eudoxianis sub-
stitutos diuersos Episcopos; & inter alios, in locum Basilij Ancyræ Episcopi, Athanasium B
quemdam; in locum verò Eustathij subrogatum esse Meletium, de quo sæpe inferius
dicendum erit.

CVIII. Dum istæc agerentur Constantinopoli extremo huius anni tempore, perlata est à Le-
gatis Ariminensis Synodi professio fidei illic nouissimè scripta, cui iussu Constantij Im-
peratoris (vt dictum est superius) pridie Kalendas Ianuarij subscriperunt: ad eò vt du-
plici fidei eidem Episcopi subscriperint, Constantinopolitanæ & Ariminensis; cum ta-
men inter se diuersæ essent: quarum alteram in Oriente, in Occidente alteram (quod
ridiculum planè est) voluit obseruari.

CIX. Meminit quoque huius Synodi Constantinopolitanæ S. Basilij^b, & de Episcopis in
ea damnatis, dum ait de Acacianis: Cum ex aula regia omnes, & reliquos, qui quamplu-
rimum posse putarentur, ad se conscuissent, longè superiores impetu se in res omnes in-
rulerunt. Ipsi accusatores, ipsi Iudices, ipsi ministri publici: ipsi denique cuncta poterant,
quantum concupierant, alios eijcientes, alios in locum ipsorum substituentes, alios in
periculum vitæ deducentes: ipsi magna cum potestate inter se ciuitates fortiebantur.
Tunc è Syria etiam quidam expulsus, Constantinopolim, quasi ad tyrannidem peruenit
(hic erat Eudoxius Episcopus Antiochiæ.) Hic autem iste, nempe Eunomius, inexpugna-
bilis & grauis Orator, in peruersæ religionis præmium, Cyzicum obtinuit. Theoseb-
io verò, post maximarum blasphemiarum redargutionem, Sardicensis Ecclesia deuotata
est. Taceo Bithyniam, Paphlagoniam, Ciliciam: prætermitto ceteros, quos est depasta
circumlata improbitas.] hucusque S. Basilij.

CX. Lucifer quoque Calaritanus scriptis suis in Constantium, de his agens, sic inuehitur:
Deserens Catholicam fidem, conuersus ad fabulas, vt cancer, ita sermo tuus, quòd ser-
pere possit: cum prædixerit ore Apostoli Spiritus sanctus, Catholicos dicis hæreticos;
& paulò post, ipsam quam Catholicam dicebas, quamq̄que suscipere cogebas, dicis esse
blasphemiam. item post paululum, quam nunc astruxeras apud Antiochenos, contra
Eudoxium fatens fuisse blasphemiam, ipsam iterum nunc firmas Catholicam: vnde &
Eudoxium Constantinopoli esse censueris, &c.] pluribus enim eadem ex causa in ipsum
agit. Sic igitur intra quatuor mensium spatium duæ scelestissimæ Synodi habitæ sunt
in Oriente ab Arianis, Seleuciæ altera impia & clamorosa, altera verò Constantinopoli
execrabilis atque tyrannica.

CXI. De ambabus Synodis, quas vnum tamen Concilium vocat, sanctus Gregorius Na-
zianzenus^d loquitur, cum pluribus de his disserit; ac demum ingentem iacturam, quam
ex hac Synodo vniuersa Orientalis Ecclesia perpessa est, recenset; atque in primis sic
ait: Huius factionis potentia illud peperit, quod Seleuciæ primùm, vbi templum est
S. Theclæ egregiæ virginis, deinde in hac amplissima ciuitate (nempe Constantinopoli)
coactum est: quas vrbes, pulcherrimis antea nominibus claras, turpissimarum rerum
notis celebres illustresq̄ reddidit, siue Babylonis turrim, quæ linguas pulchrè diuisit
(quemadmodum vtinam illas quoque, ad malum nempe concordas,) siue Caiphæ
Concilium, quo Christus condemnatur; siue quocumque tandem alio nomine conuen-
tus hic appellandus est, qui omnia euertit ac perturbauit. Piam enim & veterem doctri-
nam, ac Trinitatis patronam, iacto vallo ac machinis impulsam ac labefactam Confub-
stantialis voce, sustulit: impietati autem præscripti dogmatis ambiguitate fenestram ape-
ruit; hoc quidem prætextu, quasi Scripturam vereretur, ac vocum probatissimarum
vsùm amplecteretur, re autem vera Arianismum nullo Scripturæ loco proditum intro-
ducens.

^{a Sozom.}
lib. 4. cap. 24.
ABDICATIO
ET SVBDE-
STIO ALIO-
RVM EPISC.

CVIII.
DVAE FIDES
DIVERSAE
EODEM TEM-
PORE SVB-
SCRIPTAE.

CIX.
<sup>b Basil. ad-
uers. Eunom.</sup>
lib. 1.

EVDXIVS
EPISCOPVS
FACTVS CON-
STANTI-
NOP.

CX.
^{c Lucif. lib.}
Mortendum
esse pro Dei
Filio.
INVECTIVA
IN CON-
STANTIVM.

CXI.
^{d Greg. Naz.}
Orat. in lan-
dem Athan.
DETESTAN-
DVM CONC.
ARIANOR.

CHRISTI
359.LIBERII PAP.
8.CONSTANTII IMP.
23.

Aducens. Hæc enim verba, Similis secundum Scripturas, simplicioribus hominibus il-
lecebra erat impietatis hamo circumiecta, statua ad omnes pertranseuntes sese obu-
rens, communis vtriusque pedis cothurnus, cribratio ad omnem ventum accommo-
data; ex nefario edicto recens percripto, consilioq̄que aduersus veritatem excogitato, li-
centiam atque auctoritatem affecuta. Sapientes^a enim erant ad malè agendum, ac be-
nefacere non norunt.

Hinc subdola illa & veteratoria hæreticorum condemnatio, vt speciosius ac probabi-
lius esset quod conabantur, verbis quidem ab Ecclesia proscriperunt; re ipsa autem in
medium prodixerunt, sic videlicet cum illis agentes, vt non infinitæ impietatis, sed scri-
ptionis immodicæ crimen ipsis impingerent. Hinc profani Sanctorum Iudices, & noua
& iniustata mixtio, mysticæ nempe quæstiones spectante vulgo tractatæ, atque iniqua
rerum gestarum inquisitio, & pretio conducti sycophantæ, & sententiæ stata mercede
pronuntiatæ. Hinc alij ab Ecclesiarum thronis iniuste pellebantur, alij in eorum locum
subrogabantur; sic tamen vt ab ipsis impietatis chirographa, non secus atque aliud quip-
piam necessarium, exigerentur. Atque in promptu erat atramentum & calumniator a
tergo. Ea res permultos è nobis, inuidios alioqui viros, in fraudem impulit; qui quamuis
mente nequaquam prolapsi fuerint, subscriptione tamen transuersi acti sunt, atque cum
illis vtroque nomine sceleratis consenserunt; ac si non flammæ, fumi quidem certè par-
ticipes fuerunt. Quod quidem ipse multis sæpe lacrymis persecutus sum, cum impie-
tatem longè latèscere se effundentem, & persecutionem ab ipsis Verbi patronis aduersus
Orthodoxam doctrinam excitatam viderem.

Nam proculdubio mentis errore Pastores affecti sunt, & (vt cum Scriptura loquar^b)
Pastores multi vineam meam peruastauerunt, ac desiderabilem partem dedecorant,
hoc est, Dei Ecclesiam, multis tum eorum qui Christum præcesserunt, tum eorum qui
post Christum extiterunt, sudoribus ac cadibus, ac denique magni ipsius Dei pro salute
nostra supplicij doloribusq̄que collectam. Nam si per paucos exceperis, qui vel ob nomi-
nis obscuritatem contemptui habiti fuerunt, vel propter virtutem resisterunt, quos
Israëli feminis ac radicis loco relinqui oportebat, vt de integro floreret, Spiritusque per-
fatione ad vitam reuocaretur, omnes temporis iniquitate abrepti sunt. Hoc tantum in-
ter eos discriminis fuit, quòd alij citius alij seriùs in eam noxam inciderunt; quòdque
alij duces impietatis & antesignani fuerunt, alij in secundo ordine locati sunt, vel timore
perculli, vel vilitate subacti, vel blanditijs inescati, vel ignorantia circumuenti, atque in
fraudem inducti, quod omnium leuissimum est: si cui tamen id quoque ad eorum, qui-
bus populi cura commissa est, purgationem sufficere videretur.] & inferius, cum tam
immensam cladem Orbi illatam comparat terræ motui, hæc addit:

Ego verò terræ motum hunc nostra tempestate coortum, nullo eorum, qui iam extite-
runt, inferiore esse existimo, per quem omnes monasticæ philosophiæ sectatores, Dei-
que amore præditi, atque ante tempus in cælis ciuium munere fungentes à nobis dimo-
uentur. Qui tametsi alioqui pacis studiosi ac moderati sint, hac tamen in re leues ac faci-
les esse non sustinent, cum per silentium & quietem Dei causa proditur: verùm hic ad-
modum bellaces sunt, atque in confingendo acres atque feroces (huiusmodi enim zeli
æstus est) citiusq̄que aliquid, quod non oporteat, euouerint, quàm, quod ex officio sit,
prætermiserint. Eodem motu non minima quoque populi pars abrumptur, velut in
auium grege, cum his, qui priùs auolarant, auolans, ac ne nunc quidem auolandi finem
faciens. Tantum nobis præsidij in Athanasio, egregio inquam Ecclesiæ columine erat,
quamdiu nobiscum versabatur: tantam rursus nobis eiusdem absentia calamitatem im-
portauit, postquam sceleratorum insultibus cessit.] hæc & alia de his Gregorius, dum lu-
ger ingentem cladem ex eo satanæ conuentu vniuersæ Orientali Ecclesiæ illatam, Cui
si quis addat ruinam illam superius recensitam, quam Occidentalis Ecclesia passa est, fa-
cile iudicabit, nullum vnquam antea fuisse tempus, quo vniuersus Christianus orbis ma-
gis fuerit conturbatus, cunctis fermè pastoribus Ecclesiarum, paucis dumtaxat exceptis,
in præceptis adactis, nec terriorem vnquam esse visam Ecclesiæ Catholicæ faciem.

At quod rursus ad hanc, cuius gratia instituta est oratio, Orientalis Ecclesiæ stragem
spectat: haud finis hæc thronorum Gregorij, qui alibi domesticum priuatumq̄que dam-
num acceptum luget: quòd scilicet parens eius, itidem Gregorius nominatus, licet inui-
tus nolensq̄que, lapsus esse tamen, quamuis prior omnium resurrexerit, atque alijs ad
confur-

Ier. 4.

CXII.

FALSVS

HÆRETI-

CORVM

PRAETEX-

TVS.

CLADES

ORIENTA-

LIS ECCLE-

SIAR.

CXIII.

Ier. 12.

LAPSVS PLV-

RIMORVM

EPISCOPOR.

CXIV.

FVNESTIS-

SIMA CLAD-

DES ORIEN-

TALIS EC-

CLESIAE.

CXV.

LAPSVS

GREGORII

SENIORIS.

^a Greg. Naz.
Oratione in
funere patris

confurgendum manum porrexerit, collaborante in his egregiè Gregorio ipso, qui ait: **A** Quo tempore à feruentiore Ecclesiæ parte ob eam causam seditio in nos excitata est, quòd litteris quibusdam subdolisque verbis in prauam societatem furtim pertracti fuifsemus: solus illæsum cor habere, nec animum simul cum atramento fœdasse & nigrore affecisse creditus est: tamen per animi simplicitatem abreptus fuisset, dolumque, homo doli expertus, minimè vitauisset. Quinetiam solus, aut certè primus, eos, qui à nobis ob pietatis zelum diffidebant, & sibi & ceteris reconciliauit, postremus à nobis separatus, & primus reuersus, tum ob ipsius reuerentiam, tum ob dogmatis puritatem. Ita grauis Ecclesiarum iactatio tempestasque sedata est, procellaque in auram redacta orationibus consilijque illius (liceat enim audacter dicere) fracta atque sublata à nobis interim & pietatis socijs, & actionis: qui cum in omni honesto negotio eum adiua-remus, ac velut cursim affœctaremur, tum hîc quoque, Dei beneficio, multo maxi-**B** mam laboris studijque partem impendimus.] in hunc modum Gregorius. Sed quæ ait de pace consecuta, postea acciderunt, nosque suo loco dicemus, cum de coniunctione monachorum cum patre ipsius agemus, quo tempore Theologus egregiam illam habuit de pace Orationem.

CXVI.
EXCUSATIO
PIORVM
SVBSCRI-
BENTIVM.

His addamus illud, optimos interdum viros & pios contigisse subscribere eiusmodi professioni fidei Concilij Constantinopolitani, quod scilicet (vt in Ariminensi quoque confessione accidisse dictum est) nullam expressam contineret impietatem. Nam quòd dicebatur asserendum ex diuinæ Scripturæ præscripto, Filium esse Patri similem, nullus Catholicus id abnuerit. Neque, quòd ob scandalum prætexebant tacendum de nomine essentia, siue substantia, atque subsistentia, ob id ibi negabatur expressè, Filium diuinæ esse substantia, & subsistentiam prædicandam esse de Patre, Filio, & Spiritu sancto: neque vllum in ea professione inferebatur anathema in profitescentes Nicænam fidem. Quamobrem illud (vt diximus) contingebat, vt complures pij viri ac probi, Ni-**C** cænæque fidei professores putarent absque dispendio pietatis posse professioni Constantinopolitanæ subscribere, ac pariter retinere Nicænam, licet longè ab his diuersum esset Acacianorum consilium.

CXVII.
* Bospho-
rium.
b Basfl. epist.
86.
DIANAERI
POENITEN-
TIA.

Porro id quidem non solum Gregorij Nazianzeni parenti accidisse videtur, sed & alijs religiosissimis viris, vt exstat apud S. Basilium exemplum de Dianæo insigni viro, de quo hæc scribit ad Bosphorium * idem Basilus: Circa extrema quidem vitæ illius tempora (neque enim celabo veritatem) intolerabili mœore propter ipsum cum alijs in patria, qui plurimi erant, Dominum timentibus, afficiebar; propterea quòd fidei illi, quam ex Constantinopoli reportauerant qui ad Gregorium pertinebant, subscri-**D** pererat. Vt verò erat ingenio mansuetus & humano, omnibus ita satisfaciebat, vt paterno affectu toleraretur. Vbi verò decidit Dianæus in agrotationem, ex qua & mortuus est, conuocatis nobis dicebat, testem esse Dominum, quòd simplici corde in scriptum Constantinopolitanæ fidei consenserit quidem, verum nulla in re irritam voluerit eam fidem, quæ Nicææ à sanctis Patribus exposita est: neque aliud in corde habuerit, quàm quod ab initio traditum accepisset. immò precari se quoque, vt non separaretur à sorte beatorum illorum Episcoporum trecentorum decem & octo, qui piam illam fidei prædicationem promulgauerint Orbi. Atque ista satisfactione nos ita promouit, vt, soluta omni cordium nostrorum hæsitazione, ad communionem illius accesserimus, & à concepto mœore quieuerimus.] hæc S. Basilus.

CXVIII.
EXCUSATIO
PATER GRE-
GORII.
c Greg. Naz.
in Orat. I. de
pace.

Quod verò ad Gregorium Seniore[m] spectat; monachi illi præstantissimi, quorum **E** meminuit Gregorius Nazianzenus, descivisse eos à patre ipsius, cum ille eidem scripto pariter subscripisset, non sic quidem id fecerunt, quòd putarent eum hæreticum esse, cuius mentis sinceritatem perspèctam haberent; nam hæc de illis ipse Gregorius filius, cum postea reconciliarunt se cum eo: Vos autem (sic præsentem alloquitur) relicta sinistra suspitione, quam scriptum illud asserre potuit, ad spiritum recurristis: atque vt simplicitatem nostram ob eum sensum, quem verba præferebant, minimè probauistis, ita nobis impietatis crimen numquam impègistis, perspèctum videlicet habentes, firmam apud nos immotamque Trinitatem, non minus quàm in sua natura manere, neque aliter existimare.] hæc Gregorius: qui quidem paulò antè Athenis in patriam reuersus erat vnà cum fratre Cæsario, quem Alexandria redeuntem Constantinopoli nactus erat, vt idem ipse Gregorius testatur in Oratione in funere eius habita. Porro autem Cæsarius

A autem Cæsarius cum inuississet parentes, & præclarum de se specimen edidisset, ad Imperatoris aulam, ad quam antea per Legatos fuerat inuitatus, ac pænè coactus, se contulit, cum ipse inter hæc hîc temporibus senio confectis parentibus assideret, donec ad Ponticam solitudinem diuinæ contemplationis amore se contulit: quando autem id acciderit, suo loco dicemus.

Accessit etiam ad turbas Orientalis Ecclesiæ, quòd Episcopi, qui ab Acacianis Con-**CXIX.** stantinopoli depositi erant, se haud abdicatos voluerunt cognosci, ob idque neque de-**SCHISMA** stiterunt munia obire Episcoporum, atque clericos ordinare. Vnde magna ac planè in-**IN OMNI-** credibilis illa fuit facta confusio, dum vnus eiusdemque ciuitatis diuersæ communio-**VS ORIENTIS CIVI-** nis essent Episcopi, eodemque schismate & hæresi ad posteros propagato, mutuo per-**TATIBVS.** petuoque bello, cum ipsi tum populi inter se confligerent. Declarant id quidem, quæ idem sanctus Basilus ^a ad Euaisenos conscripsit, cum inter alia sic ait: Non solum hæc ^a Basfl. ep. 72. sibi ipsis contrarietate repugnant, scripto nos traducentes; sed quòd ab Episcopis illis, qui Constantinopoli conuenerant, communi decreto ab Episcopali functione depositi, depositionem non agnouerunt; Synodum eam appellantes Synodum reproborum; nec passi quidem eos vocari Episcopos, ne contra se latam sententiam confirmarent. Et causam adiecerunt, ob quam illi non sint Episcopi: quoniam (vt inquirunt) præstant hæresi. Hæc autem ante annos nondum plene exactos decem & septem facta sunt. Erant autem ductores eorum, à quibus isti depositi sunt, Eudoxius, Euippius, Georgius, Acacius, & reliqui nobis ignoti: qui verò iam Ecclesijs dominantur, illis successerunt, alij in illorum Episcopatus ordinati, alij ab illis ipsis ad præsentiam euecti.] hæc & alia plura Basilus de hîc altercationibus post Synodum obortis etiam sub Catholicis Imperatoribus: at de his verius suo loco. Verum nouum quiddam & silentio minimè prætereundum accidit, miro quidem Dei consilio, qui (quod aliàs inculcarum est) ne veritas Christianæ fidei quauis ingruente tempestate periclitetur, ipsos Catholicæ veritatis impugnatores conuertit in prædicatores. Etenim ex his qui ab Acacianis ad sua vo-**EPISCOPI** ta explenda ordinati sunt in locum abdicatorum, nonnulli facti sunt Nicænae fidei ro-**ARIANI** bustissimi propugnatores, vt inter alios Melerius, qui in locum Eustathij est subrogatus **REDDIT** Episcopus Sebastianus, de quo plurima Tomo quarto dicturi sumus; ac ipsi non impar Athanasius Ancyranæ Ecclesiæ in locum Basilij abdicati suffectus, quem redditum plane Catholicum S. Basilus summo laudis præconio celebravit ^b, de quo pariter suo loco ^b Basfl. ep. 67. agendum pluribus.

At è contrario, qui iniuste videbantur ab Acacianis depositi (licet ob persecutionem **CXX.** in Catholicos per annos plures illatam grauioribus fuissent afficiendi supplicijs) in hæ-**SEMIARIA-** resi permansere, & quod deterius est, alia addidere: siquidem Semiariani isti (sic dicti, **NI IN DE-** quòd, cum iuxta suum ipsorum sensum profiterentur substantia nomen in Filio Dei, **TERIVS LA-** Nicænum tamen Symbolum explodebant, nec eum dici consubstantialem sunt passi) **RSI.** immanem illam addiderunt impietatem, vt Spiritus sancti Diuinitatem negarent: cuius quidem horrendæ blasphemiae auctor extitit Macedonius Episcopus Constantinopolitanus, postquam depositus est. Sed de his anno sequenti.

Ad hæc autem quæ dicta sunt de Synodis ad mutandas fidei regulas superioribus tem-**CXXI.** poribus à Constantio sæpè vocatis, & hoc anno collectis eius iussu Concilij, atque to-**CONSTAN-** tijs fidei regulis mutatis & editis, nempe Arimini, Nicææ, Thraciæ, Seleuciæ, atque Con-**TII INCON-** stantinopoli; addimus corollarium ex Ethnico quoque Scriptore, aliàs rebus nostris in-**STANTIA** fensio, Ammiano inquam Marcellino, qui prauos Constantij mores recensens, inter alia **TAXATVR.** adscribit illi hæc crimini, cum sic ait, & quidem egregiè: Christianam religionem ab-**AB ETHNI-** solutam & simplicem anili superstitione confundens: in qua scrutanda perplexus, quam-**CIS.** quam componendi gratia, excitauit dissidia plurima: quæ progressa fufius aluit concer-**c Ammian.** tatio verborum: vt cateruis Antistitum iumentis publicis vltro citroque discurrentibus, **Marcellinus** per Synodos quas appellant, dum ritum omnem ad suum trahere conatur arbitrium, rei **lib. 19. prop.** vehiculariæ succideret nervos.] hæc Ammianus. Fuit quoque Iuliani ^d Apostatae de ^d Il. de **CXXII.** Constantio querela, eius tempore cursus publicos nimium fatigatos. Porro de eodem Constantio idem Ammianus ^e ait, hoc anno valde permotum esse **C. Theod.** aduersus idololatrias, contra leges ab eo sæpius latas sacrificantes, atque responsa quæ-**CXXII.** rentes: adeoque aduersus eiusmodi scelus se vindicem seuerum præbuisse tradit, vt de **c Ammian.** illis quæ ad remedia quartanæ, vel alterius morbi, amuleta collo gestarent, vel per **lib. 19. prop.** sepulchra

CHRISTI
359.

LIBERII PAP.
8.

CONSTANTII IMP.
23.

CONSTANTIVS IN-
QUIRIT DE
IDOLOLA-
TRIS ET
MALEFICIS.
CXXIII.
PVLINVS
ET RHODA-
NVS CON-
FESSORES
MORTVI
EKVLIS.
^a Hier. in
Chronico,
anno 23.
Constantij.
^b Seuer. l. 2.

CXXIV.
CONSTAN-
TII MVTA-
TIO RERVIV
STATVS.
^c Ammian.
lib. 18. in fine.

MALCHI
MONACHI
CONVERSO
HOC ANNO.

sepulchra errare comperti essent, iuberet in quaestionem vocari, ac de eis sumi supplicia, A
dato rei negotio Paulo suo homini; qui ad harum rerum cognitionem, & iudicia exer-
cenda, ciuitatem elegit Scythopolim, mediam inter Antiochiam & Alexandriam, e
quibus permulti criminosi ad supplicia trahebantur.

Hoc item anno vigesimo tertio Constantij Imperatoris, S. Paulinum, ante annos quin-
que fidei causa exulem, apud Phrygiam vita functum, percepisse de fidei confessione
coronam, sanctus Hieronymus ^a auctor est: quem anniuersaria memoria adscriptum ta-
bulis Ecclesiasticis pridie Kalend. Septembris Catholica Ecclesia celebrat. Migrasse
quoque ex hac vita Rhodanium, quem Tolosanum Episcopum fuisse, & vna cum Hila-
rio fidei causa exulem diximus, Seuerus affirmat ^b. Horum omnium atque aliorum ma-
lorum auctor & architectus Constantius Imperator, in hanc diem, summa Dei patien-
tia, in summa felicitate permixtus est agere; adeo vt (quod dictum est superius) ex optatis B
rerum successibus sanciret perfidiae fidem: qui iam ad imum impietatis, Acacianis dans
manus, omnem substantiae similitudinem cum Patre negans in Filio, & silentio dam-
nans Concilij Niceni memoriam, inuersa rerum alea, omnibus in contrarium commu-
tatis, vsque in diem obitus habitus est posthac infelicissimus.

Ac primum quidem aduersus Persas male pugnatum est: adeo vt, quae primò occur-
rerunt Regi Persarum, Romanorum propugnacula, Remam & Borsam confestim
caperet: Vbi (inquit Ammianus ^c) inuentas virgines, Christiano ritu cultui diuino sa-
cratas, custodiri intactas, & religioni seruire solito more, nullo vetante, praecipit. Post
hac autem profligato iterum Romanorum exercitu, Amida fortissimum propugna-
culum expugnatur. Sed funestiora his secuta sunt anno sequenti, de quibus suo loco di-
cemus. Agebantur haec in Mesopotamia sub Duce Sabiniano, hoc anno ab eodem Im- C
peratore illuc cum exercitu misso, licet (vt Ammianus testatur) ad bellicas functiones
minus idoneo.

At dum cogito nomen & munus Sabiniani Praefecti Orientis, & Ducis exercitus in
Mesopotamia militantis, in mentem venit opinari hunc ipsum esse, qui apud S. Hiero-
nymum Sabinus in Mesopotamia Dux Romani exercitus nominatur in rebus ab eo
scriptis in Vita Malchi. Cui si assenserimus coniecturae; dicendum quoque erit, perele-
gantem illam historiam, qua mira Dei providentia tum puniendo tum miserando de-
claratur, hoc ipso anno contigisse. Digna quidem relatu esset historia quae intexeretur
Annalibus; sed quod cunctis ferme nota sit, & praemanibus pene omnium habeatur,
consulto hic eam describere praetermittimus; cum qui eam ignorat, Hieronymum,
quem consulat, habeat. At iam hic statuatur finis rerum gestarum praesentis anni. D

IESV CHRISTI LIBERII PAP. CONSTANTII IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
360. 9. 24.

CALAMITAS
INGENS EX
CONC. GON-
STANTI-
NOP.

^d Sozom.
lib. 4. c. 26.

S. HILARIVS
AB EXILIO
RELAXATVS

I. Sequitur annus Domini sexagesimus supra trecentimum, Consulatu Constantij
Augusti decimo, & Iuliani Caes. tertio adnotatus, haud multo felicior anno superio-
ri; cum agitationibus praeteritae tempestatis, Constantinopoli tamquam ex alto pelago
fluctus impulsus, sese in diuersa littora latius effudere: dum, inquam, quae in Constanti-
nopolitano Concilio ab impijs impiè decreta essent, edicto Imperatoris, indicta contra-
dicentibus poena exilij, fuere in omnibus Romani Imperij prouincijs promulgata. In
hunc ipsum quoque annum Concilium Constantinopolitanum propagatum esse, iam
supra dictum est. Porro cladibus singularum Ecclesiarum prosequendis impar visa est
quaeuis oratio, & planè gracilis ac debilis omnis stylus: vnde Sozomenus ^d argumenti
magnitudine superatus, summatim rem complexus, vna ferme periodo rem absoluit,
cum sic ait: Perdifficile esset, omnes Episcopos, & sacerdotes, qui tum à suis ciuitatibus
pulsati erant, enumerare: nulla enim gens Romano subiecta Imperio, ab hac calamitate,
credo, vacua liberaeque fuit. haec ipse.

Sed illud planè accidit admirandum, quod non nisi praepotenti manu Dei dici potest
esse confectum, vt inter tot Ecclesiarum naufragia, proscriptiones & exilia Episco-
porum, vnus S. Hilarius, qui exulabat, huius anni exordio, his iisdem increbrescenti-
bus turbis, fuerit ab exilio relaxatus, & in Gallias liber redire permixtus, cum alioqui
aduersus

CHRISTI
360.

LIBERII PAP.
9.

CONSTANTII IMP.
24.

A aduersus Acacianos, quibus valuit viribus, obniti conatus sit, & ipsum Imperatorem gra-
uissimis Orationibus saepe perstrinxerit. Sed quomodo isthaec se habuerint, iam aggredi-
mur enarrare: atque primum haec ex Seuero ^a, dum agit de Episcopis ex Seleucia Con-
stantinopolim conuocatis: Aderat (inquit) ibi tum Hilarius è Seleucia Legatos secutus,
nullis certis de se mandatis, opperens Imperatoris voluntatem, si forsitan redire in exi-
lium iuberetur. Is vbi extremum fidei periculum animaduertit, Occidentalibus dece-
ptis, Orientales per scelus vinci, tribus libellis publicè datis, audientiam Regis poposcit,
vt de fide coram aduersarijs disceptaret. Id verò Ariani maximo opere abnuere. Postre-
mò quasi discordiae seminarium, & perturbator Orientis, redire ad Gallias iubetur, abs-
que exilij indulgentia] nempe vt, vbicumque esset, reus haberetur exilij. Id quidem pro
miraculo habendum esse, qui legitur libellos ab eodem Hilario tunc Constantio datos
B Constantinopoli, haud puto negabit.

De his dicturi, illud primum de ipsis libellis admonendum putamus: tres illos, quos
oblato Constantio Seuerus ait, diuersos esse à libellis pro defensione fidei ad Constan-
tium datis, vel aduersus ipsum scriptis. Siquidem hi tres (vt Seuerus ipse declarat) sup-
plices erant, atque eius argumenti, vt audientiam Imperatoris exposceret, quò aduersus
insultantes haereticos coram ipso de veritate fidei disceptaret. Quod cum minimè im-
petrasset, apud eundem Constantium fusioribus scriptis egit, binos, alterum post alter-
rum, libellos scribens, de quibus singulis suo ordine dicendum est. Sed in primis, ad re-
rum gestarum elucidationem, illud praemittendum existimamus, tres reperiri libellos
ab Hilario ad Constantium, seu contra Constantium scriptos: quorum ille primus ha-
bendus, qui mox post exilium Italorum Episcoporum, Eusebij Vercellensis & collega-
rum, ad eundem Constantium scriptus est, vt ex illius contextu facile potest intelli-
gi. est eius exordium: Benignifica natura tua, &c.] de quo suo loco superius actum. Secun-
dus verò ille libellus est, seu potius Oratio, quam ipse coram Constantio hoc anno ha-
buit, cum esset Constantinopoli, quae sic incipit: Non sum nescius, Imperator, &c.] Ter-
tius demum ille, quem post praecedentem hoc pariter anno dedit Imperatori; licet per-
peram illi indita sit inscriptio, qua dicitur, ab Hilario scriptus post ipsius Constantij obi-
tum: deceptus est nimirum, quisquis ille fuit qui illam apposuit, quòd S. Hieronymus ^b
tradat, alium quemdam librum ab Hilario scriptum post mortem Constantij, cum an-
teà meminisset de libello ab eo dato eidem Imperatori, dum esset Constantinopoli,
cuius in Chronico itidem meminit. Porro libellus ille scriptus post mortem Constantij,
desiderari videtur, sicut & ille, quem idem S. Hieronymus editum affirmat aduersus Vi-
facium & Valentem, qui contineret historiam Synodorum superiore anno gestarum
D Arimini atque Seleucia: quem perijisse, dolendum est.

Agamus autem hic primò de Oratione hoc anno coram Constantio habita, cuius est
exordium: Non sum nescius, pijsissime Imperator,] quam quidem hoc anno scriptam ef-
se, ex eo certum deducimus argumentum, quòd in ea ait ^c exposulans: Incerto enim do-
ctrinarum vento vagamur, & aut dum docemus, perturbamus; aut dum docemur, erra-
mus. Iam verò proximi anni fides quid iam de immutatione in se habet? primum, quae
homiuision decernit taceri, sequens rursus, quae homiuision decernit & praedicat; ter-
tium deinceps, quae vsiam simpliciter à Patribus praesumptam per indulgentiam excu-
sat; postremum quartum, quae non excusat, sed condemnat. Et quò tandem progressum
est, vt neque penes nos, neque penes quemquam ante nos, sanctum exinde aliquid atque
inuiolabile perseueret? haec Hilarius, suggillans inconstantiam haereticorum, cum in
quatuor Synodis tunc habitis, nempe Ariminensi, Nicæna, Seleucienti, & Constantino-
politana, tum ab Acacianis, tum ab eorum aduersarijs, quadruplices diuersae formae fi-
dei editae essent. Scripsisse namque haec visus est Hilarius, cum adhuc speraret à Con-
stantio se publicè audiendum; nam post multa sic habet:

Locuturus sum tecum cum honore regni & fidei tuae, omnia ad Orientis & Occiden-
tis pacem profutura, sub publica conscientia, sub Synodo dissentiente, sub lite famosa.
Praemitto interim pignus futuri apud te sermonis mei, &c.] In ipsius verò libelli exor-
dio, cum de causa, cur exulet, plura differat, subinde admonet, ne adeo labore in immu-
tando saepius fidei, satisque illam esse, quae in Baptismo esset accepta, atque ait ^d: Recog-
nosce fidem, quam olim, optime ac religiosissime Imperator, ab Episcopis optas au-
dire, & non audis. Dum enim, à quibus ea res quaeritur, sua scribunt, non quae Dei
sunt

^a Seuer. l. 2.

III.
LIBELLI AB
HILARIO
OBLATI
CONSTAN-
TIO.

^b Hieronym.
de Script.
Eccles. in Hi-
lario.

IV.
QVOD HI-
LARIVS CO-
RAM CON-
STANTIO.
^c Hil. ad
Constantium.

V.
RETTINEN-
DA SEMEL
SVSCEPTA
FIDES.
^d Hil. ad
Constantium.

funt prædicant; orbem terrarum erroris, & redeuntis in se semper certaminis circumtul-

VI. ERRORES HAERETICORVM.

Sed quorundam aut præsumptio, aut facilitas, aut error, Apostolicæ doctrinæ in-

VII.

Hilar. ad Const. REMEDIUM NECESSARIUM OMNIBVS HAERETICIS, VT SANENTVR.

Sed illud ipsi singulare remedium proponit, atque eum egregijs hisce formulis in-

VIII. DELIBELLO OBLATO CONSTANTIO AB HILARIO.

Sed cum tertio (vt ex Seuero diximus) libellis oblatis, sibi denegatum omnino esse

IX. FALSA INSCRIPTIO LIBELLI ARGVITVR. Hilar. contra Const.

Sed antequam de ipso agamus, vt omnem de eo ex falso titulo, quæ irrepsit de scripto

A Luciferi, Dionysij, quinto ab hinc anno à Saturnini & Vrsacij & Valentis communio-

His itaque in hunc modum perspicuis de scripti libelli tempore redditis, ex eo aliqua

Si falsa dicimus, infamis sit sermo maledicus: si verò vniuersa hæc manifesta esse

At verò nunc propria tua accipe. Christianum te mentiris: Christi nouus hostis es:

Et post multa de Constantij in persequendo Christianos fraude magis infesta, quàm

X.

MIRA HILARII LIBERTAS.

XI.

CONSTANTII ARGVITVR ANTICHRISTVS.

XII.

CONSTANTII SCELESTISSIMA SYMMLECTA.

XIII.

CONSTANTII FRAYDES.

operum tuorum, lupe rapax, audi: neque alia potius, quam quæ gesta sunt in Ecclesia, A refero, &c.] Pergit enim narrare illa quæ aduersus Catholicos vbique locorum egisset; vt dicat: Breuius enim aduersus Persam, quam aduersum nos, armis certatum est. Mutati Præfecti, electi Duces, corrupti populi, &c.] Postquæ narrata exilia Episcoporum, addit, quod summum scelerum fuit, proscriptionem Liberij Papæ, & de eo quod perpetrasset in Ecclesiam Tolosanam in Galliis: Quos (inquit) tu deinde in Ecclesiam Tolosanam exercuisti furoribus? clerici fustibus cæsi, diacones plumbo elisi: & in ipsum (vt sanctissimi mecum intelligunt) Christum manus immisissæ.] ita Hilarius, intelligens Rhodanum Episcopum Tolosanum in exilium ab eo missum, ex quibus perspicias auctoritate Hilarij probari lectionem Seueri à nobis superius positam, vt loco Dosanus, legendum sit Tolosanum. Reliqua autem ab eodem in Constantium prolixius perorata, si Lector hæc auidius cupiat, apud ipsum Hilarium legat.

XIV.

^a Tob 28. HILARIUS EXINSURATO RELAXATVR. ^b Genes. 31.

At quomodo post talia tantaque in Imperatorem prolata potuit Hilarius ipse à Constantio non occidi? sed & à decreto exilio relaxari? quinimodò & in Gallias quoque restitui? Qui facit^a ventis pondus, non pro arbitrio eos perflare sinit, sed nutu compefcuit: & quemadmodum ad Laban de Jacob locutus est Dominus^b, Caue ne quidquam asperum loquaris contra Jacob, sed in pace sine abire.] ita Constantio præcepit de Hilario, quem in pace reuerti iussit ad suos. Quod autem ad Hilarij reditum spectat, hocne anno vel sequenti contigerit, reuocari posse videtur in dubium: cum, quem constat à viuente Constantio relaxatum: post eius obitum, qui anno sequenti accidit, reuerum esse in Gallias, S. Hieronymus tradat^c: cum tamen in Chronico, hoc anno vigesimoquarto Constantij Imperatoris in Gallias rediisse, idem asserat.

XV. MARTINVS QUÆRIT HILARIVM.

Redeunti verò, Romamque primùm aduentanti, S. Martinus ex Gallinaria insula, in qua solitariam vitam agebat, festinauit occurrere, sed cum iam inde abiisse comperisset, eum est secutus in Galliam. Hæc ex Seuero, eadem & Fortunatus de Hilarij in Gallias reditu: quibus addit: Sed hunc ipsum diuino nutu seruatum testificor pro correctione multorum. Nam pænè totum mundum graui errore confusum, factis sæpè in Gallia Synodis, per Hilarium fuisse ad viam veritatis adductum, constat lingua multorum. Quid autem interest, vel pro æterna vita factum martyrem fuisse, vel amplius vixisse, reliqui ne perirent? Igitur sanctissimam animam etsi gladius persecutoris non abstulit, ipse tamen palmam martyrij non amisit.] hæc Fortunatus.

XVI. DE ANTONIO CARDINALIS CARAFÆ OBITU AVCTORIS LVCTVS.

Sed luctui iam cedit oratio, & stylum è manu excutit inopinatus euentus: cum inter hæc de Hilario conscribenda, affertur nuntium acerbissimum obitus Illustrissimi ac Reuerendissimi D. Antonij Cardinalis Carafæ S. R. E. Bibliothecarij: quo auctore, D monitore, dicam & impulsore, Annales hi nostri, qualescumque sint, intra ipsa tamen septa domestica cellula, instar puellæ, sese verecundiùs continentes, prodire tandem cœperunt in lucem. Ceterum qui tanti viri claritudine atque splendore præuio summa alacritate feliciter incedere videbantur, eius discessu, densa obiecti caligine, mœsti resiliunt. Nam sicut eorum egressus ac progressus ipse exiit dux atque promotor, & totum id quod sunt, eidem Lector, debes acceptum ferre: ita iacturam quoque tuam in eo ex ipsius obitu senseris, si fortè lentiore gradu eosdem senseris mœrentes incedere. Quanta verò putas illum sollicitudine pro te laborasse, cum nutu, voce, quin & clamore impellebat ad cursum, & addebat currenti calcaria? licet ad longioris via terminum Nisæus quoque equus ipsi segnior videretur.

XVII. QUANTAE ARSTIMATIONIS ANTON. CARD. CARAFÆ.

At priuata hæc dixerim damna, & nullius fermè momenti, si conferas cum illis, quæ E vniuersa Christiana Respublica passa est tanti obitu sacerdotis, doctrina etsi non primi, inter primos certè adnumerandi, probitate verò nulli secundi. Quis vmquam compluribus retrò decursis sæculis aded de Christianis litteris benè meritus reperitur? cuius industria, inter mortua Edicio Septuaginta duorum rediuiua inexpectata comparuit, & nostra Vulgata, plurimo excusso puluere, enitescit, cuius & diligentia, Oecumenica antiqua Concilia, tam Latine quam Græcè conscripta, iam sunt candori pristino restituta: quæ Federicus Borromæus S. R. E. diaconus Cardinalis Amplissimus, ei in aded honestissima functione dignus heres accedens, recognita & aucta sub prælo habet. Sed & eiusdem venerandæ memoriæ viri industria tres etiam Tomi Epistolarum Romanorum Pontificum, ingens planè Ecclesiæ Romanæ thesaurus è ruderibus antiquitatis effossus, iam habentur excusi. Quo quidem nomine quis neget vniuersam ei

A ei Ecclesiam Catholicam debere plurimum; nisi ille tantum, qui instar porci negligit margaritas, & sacerdotum merita reddituum amplitudine & excrefcencia fordide dimetitur? At dum hæc mecum versor, haud absque speciali Dei prouidentia accidisse videtur, vt post Hilarij recensita trophæa, præclarissimi sacerdotis monumentum hic intexamus: quippe qui in eo quod spectat ad ingenuam illam, nulloque humano affectu præpeditam in dicendo sententiam, & reprehendendo, qui reprehensibilis esset, animi libertatem, Hilarium egregiè fuerit imitatus; quin & ceterarum quoque virtutum splendore coruscus, ac virginitatis præsertim nitore refulgens, verè reuerendissimus atque illusterrimus & vixit, & obiit. At iam inuita licet, tanto ductore orba, ad contextum rerum gestarum reuocetur languida ac tristis oratio.

Quod verò hæreticorum omnium commune est, nempe vt in deterius prolabantur: simulatque Macedonius Episcopatu Ecclesiæ Constantinopolitanæ abdicatus fuit, licet ab Acacio dissentiens, diceret Filium Deum esse, & cum alijs rebus omnibus, tum substantia Patri similem; Spiritum tamen sanctum non eiusdem cum Patre & Filio honoris participem esse docuit, sed ministrum eum & famulum vocauit; eademque de illo, quæ de Angelis verè dici possint, disseruit. In cuius opinionis eum eo societatem venerè Eleusius & Eustathius, & quotquot eo tempore ab illis, qui contrariam sectam sequebantur, abdicati fuerunt. Basilium quoque Ancyrantum eadem Macedonij venena ebibisse vnà cum Eustathio Sebasteno, testatur S. Hieronymus^a, eumque Macedonianæ partis principem nominat.

Quorum quidem doctrinæ (inquit Sozomenus^b) non exigua populi multitudo tum Constantinopoli, tum in Bithynia, Thracia, & Hellesponto, tum denique in alijs nationibus finitimis paruit. Etenim vitam, cui populus maximè solet animum attendere, non malè instituebant. Nam incessus grauis illis, & viuendi ratio similis monachorum fuit, oratio non indiferta, indoles ad persuadendum apta: qualem etiam eo tempore Marathonium fuisse tradunt: qui cum Quæstor esset publicus militum Præfectis inferuentium, multas collegit diuitias: & vt primùm militiam deseruit, ad conuentus ægrorum & pauperum cura ac studio subleuandos, se totum contulit; postea verò Eustathij Episcopi Sebastie vitam monasticam amplexatus est, & conuentum monachorum Constantinopoli cœgit, qui etiam ad hoc tempus successionis serie continuatus manet. Hanc hæresin partim studio, partim pecunia aded auxit Marathonius, vt non sine causa (vt mihi quidem videtur) Macedoniani à nonnullis Marathoniani vocarentur. Nam solus iste cum collegis suis monachis causa exstitit, quò minus hæc hæresis Constantinopoli penitus extincta esset. Etenim ex eo tempore quo Macedonius abdicatus erat, ad Imperium vsque Arcadij, Macedoniani neque ecclesiam, neque Episcopos habebant: nam illud minimè ab Arianis permiffum est, qui omnes secum doctrina & opinione dissentientes ecclesijs eiecere, grauiusque affecere supplicijs.] hæc Sozomenus.

Qui tamen in eo corrigendus est, quòd ait ab hoc anno vsque ad tempora Arcadij Imperatoris Macedonianos Episcopos caruisse: nam in primis liquet ex his quæ ex Basilio dicta sunt, Eustathium, Eleusium, Basilium Ancyrantum, & si qui alij depositi ab Acacianis in Concilio Constantinopolitano Episcopi, hos omnes hæresi Macedonij ad hæsisse. Ex Gregorio Nazianzeno item constat ad Nectarium Episcopum Constantinopolitanum scribente^c, iam tempore Theodosij Macedonianos sibi Episcoporum nomina vsurpasse; nam ait: Macedoniani autem factione contententes eò temeritatis & vesania proruperunt, vt Episcoporum nomen sibi ipsis adsciscant, atque his in locis appareant, caputque exerant, Eleusium suæ electionis auctorem garrientes.] hæc Gregorius. Quòd autem Eleusius Cyzici Episcopus eiusmodi Macedonianorum hæresis habitus sit facile princeps, inde accidit, quòd cum Macedonius in suburbij Constantinopolis agens, haud diu post excesserit ex hac vita^d, post obitum Constantij Eleusius Cyzici præualens, ibidem propagauit sectam Macedonianorum: ob eamque causam eadem vrbs dicta fuit ciuitas Macedonianorum: sic enim eam appellat Anastasius Nicænus Episcopus, cum præstigijs eiusdem Macedoniani magi recenset his verbis^e:

Fui & apexi hæreticum Cyzici, quæ est ciuitas Macedonianorum, qui dicuntur Pneumatomachi; qui oleam arborem, ex loco in quo stabat, in alium locum precatationis prætextu transtulit, adumbratam fenestram inanem eorum auditorij. Et cum quidam iniquus foenerator vexaret mulierem viduam propter as alienum mariti, & ab ea exigeret

XVIII. MACEDONIVS ET COLLEGA QVID IN SPIRITVM SANCTVM.

^a Hier. de Scrip. Eccles. in Basili.

XIX. SOZOMENVS.

^b Sozom. l. 4. c. 26. MARATHONIUS PROPAGATOR SECTÆ MACEDONIANÆ.

XX.

^c Greg. Naz. ad Nectar. ELEVSIVS PROPAGATOR SECTÆ MACEDONIANÆ.

^d Sozom. l. 4. c. 25. ^e Anast. Nic. c. 1. lib. 23. tom. 6. Bibl. SS. Patr.

XXI. PRÆSTIGIAE MACEDONIANI EPISCOPI.

non quod debebat, sed longè amplius; hoc cum rescuiffet prædictus Episcopus hæreti-
cus, eius marito nondum sepulto, cum adhuc efferretur, detinuit lectum in quo iacebat;
& effecit vt loqueretur mortuus, & diceret quantum deberet maritus suo creditori. Hoc
autem hæretico mortuo, in eius quoque monumento efficta sunt diuersa spectra & fi-
gna. Propterea ergo non oportet, quemlibet qui signa facit, tamquam sanctum admir-
tere, sed examinare conuenienter ei qui dicit^a: Nolite omni spiritui credere: Probate
spiritum, num ex Deo sit.] hæc ipse.

^a 2. Cor. II

XXII. QVALES AV- CTORES SE- CTAE MACE- DONIANAR.

Magna igitur facta est Macedonianis accessio tum ex affectatis operibus sanctis, tum
etiam quorundam ipsorum præstigijs. Ceterum, prouocasse eos ad suum ipsorum au-
ctorem, hoc ipsum confutasse erat. siquidem (quod testificatione antiquorum omnium
constat) Macedonio nullus vmquam hæreticorum reperitur extitisse crudelior; & Eu-
nomio sectæ propagatore nemo scelestior, vt quæ sequenti anno de ipso dicenda sunt, fa-
cile demonstrabunt: de immanitate autem Macedonij suo loco superius actum est: de
Macedonianis verò sæpè dicendum inferius: modò satis de ipso exordio hæresis post
Synodum Constantinopoli habitam, eiusque propagatione significasse.

XXIII. SERAPION AD ATHA- NASTVM DE MACE- DONIANIS SCRIBIT.

Iam verò cum increbrescens fama nouæ hæresis peruassisset quoque Ægyptum, Sera-
pion ille Magnus Episcopus Thmuis reddidit de his certiore Athanasium latentem
hoc quoque tempore in eremo: quibus ille auditis, licet è latebris, continuò & ipse pri-
mus iacula intorquere aggressus est in monstrum. id quidem redditæ ab Athanasio lit-
teræ ad Serapionem suo ipsarum initio his verbis significant^b:

XXIV. EPISTOLA SERAPIO- NIS.

^b Athan. ad Serap. de Spi- ritu sancto.

Litteræ tui sanctissimi affectus datæ mihi sunt in eremo. Etsi tum acerba erat contra
nos persecutio, & multiplex peruestigatio eorum, qui me ad necem quærebant; tamen
Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis nos in litteris tuis consolatus est: C
nam refricari mihi memoria tuæ pietatis, ceterorumque qui legitimi ingenijque Chri-
stiani sunt, videbar mihi eos præsentis habere. Diu igitur eas litteras cum gaudio in ma-
nu tenebam. Ceterum vbi eas perlegissem, incepti denuò mœrore angi. Scripsisti enim,
charissime, & verè desideratissime, & ipse quoque mœstus, quosdam ex Ariani prodij-
se, qui cum malè ferant blasphemiam in Filium, ipsi tamen malè sentiant de Spiritu san-
cto, dicuntque non solùm creaturam esse, sed vnum quoque ex spiritibus ministris, &
gradu tantùm à ceteris Angelis differre, &c.]

XXV. PROBIT HAERESIS CATHOLICO NOMINE.

Sed eò periculosius eadem hæresis grassari cœpit, quòd licet prodiret ex Ariani, ta-
men eius promulgatores aduersari se Ario profitebantur, atque ad eò venenum melle il-
litum, nempe Catholico nomine superinducto, propinabatur. Vnde idem Athanasius
ad eum dem, prope finem, post multa in confutationem nouæ hæresis egregie lucubra-
ta, hæc addit: Sed gratiæ Deo, quòd (vt scribis) latere nequiverunt sub eo prætextu, quo
se simulant Ariani contradicere: nam & apud illos in odio sunt, eò quòd Spiritum
dumtaxat, & non pariter cum eo etiam Verbum creaturam esse pronuntiant; & malè
apud omnes audiunt, vt peruelles, oppugnatoresque Spiritus sancti.] & paulò post: Ego
igitur etsi agam in eremo, tamen ob improbitatem eorum, qui alios auertunt à veritate,
nihil faciens eorum de nostræ dictionis tenuitate & humilitate subsannationes, paucis
scripsi, & tuæ pietati transmissi, plurimum te exhortans, vt in istis legendis quædam
emendes; & vbi imbecillior est dictio, veniam dones. Ego enim secundum Apostoli-
cam à patribus acceptam fidem ista tradidi, nihil prorsus aliunde adijciens, sed sicut di-
diceram, ea scripsi, quæ cum sacris Scripturis congruerent, &c.]

XXVI. ATHANA- SIVS PRI- MUS OPPU- GNAT HAERESIN MA- CEDON.

Ab Athanasio igitur, & ex eremo, vbi velut sagitta in pharetra latitabat^c, primùm
tamquam è nubibus fulmen, aduersus Pneumatomachos recens obortos, scriptio pro-
diit: vt, quem acerrimum Diuinitatis Filij vindicem idem diuinus Spiritus constitue-
rat, eumdem quoque voluerit esse suæ vnus cum Filio & Patre substantiæ defen-
sorem. Hic rursus illud, Lector, considera, à quonam eiusmodi hæresis promulgetur, &
à quo primùm pariter impugnetur: vt vel ex personis saltem discas dignoscere dogma-
tis veritatem.

XXVII. EX MERITIS PERSONA- RVM COG- NOSCI IN- TERDV M DOGMATA.

Ecce tibi Macedonius, ex hominum carnificina exiens, sanctorum cæde cruentus,
martyrum madens sanguine, totus tumens, totus furens, adeò vt eam ob causam à ce-
teris Ariani, quòd eius nomine secta nimium infamaretur, & ab ipso Imperatore Con-
stantio, Catholicorum alioqui pœnarum auido, odio haberetur, atque à sede Con-
stantinopolitana pariter deponeretur magna cum ignominia: Hic, inquam, sic com-
paratus,

A paratus, cum in odium suorum, à quibus sententiam iustam passus erat, Ariana hæresi
inceperit aduersari; ne tamen impius & veterinosus hæreticus impietate careret, hæresin
talem, tantamque fatanae afflatus spiritu sanctum blasphemiam furi-
bundus euomuit. Cui ex aduerso pro assertione Diuinitatis Spiritus sancti progreditur è
sancta eremo Athanasius, mitissimus omnium hominum, non inferens, sed patiens per-
secutiones, non perdens quemquam, sed factus ceteris causa salutis, doque exantlati pro
veritate tuenda certaminibus mille coronis auctus, vbique spectatus, & Ecclesiæ Catho-
licæ laudibus commendatus, licet numquam satis laudatus.

Hos, inquam, cum tamquam in campo ad certamen positos contemplaris, quem ho-
rum diuino afflatus Spiritu, veritatis patrocinium suscepisse dixeris? Macedonium ne
inferni fuligine planè furuum, gehennæque ignes spirantem, an Athanasium iubare
operum sanctorum coruscantem, & diuini Spiritus gratia sublimatum? Erit id per facile
cuique iudicare: vt nec opus sit, ex alijs probationibus superadditis, secundam vel ter-
tiam à Iudicibus expectare sententiam. Sit tibi (quod aliàs te admonuisse meminimus)
ad alia omnia diiudicanda dogmata, quænam vera vel falsa, collatio ista tamquam lapis
Lydius. Cum enim perspexeris, quis qualisve fuerit, & quem finem fortitus sit dogma-
tis cuiusque auctor, & qui pariter qualisve eius impugnatores extiterint, erit, vt in his
dignoscendis, compendiosa quadam via scopum veritatis attingas.

Sed vt ad Athanasium redeamus, admiranda planè in eo elucet modestia, animique
demissio, dum sua scripta à Serapione cupit emendari. Talis namque esse consuevit Or-
thodoxorum tractatorum, quantumlibet scientia eminentium, mentis non sublimè sa-
pientis, vel fastu turgentis institutio, vt libenter sua exponant aliorum arbitrio, eorum
præferim, quos nouerint cum fidei sinceritate egregiam scientiam habere coniunctam.
Erat huiusmodi quidem Serapion iste, ex monacho Episcopus, & Theologicis facultati-
bus apprime imbutus, de cuius scriptis hæc S. Hieronymus^a: Serapion (inquit) Ουσεως
Ægypti vrbis Episcopus, qui, ob elegantiam ingenij, cognomen Scholastici meruit, cha-
rus Antonia monacho, edidit aduersus Manichæum, egregium librum, & de Psalmo-
rum titulis alium, & ad diuersos vtilis epistolas: & sub Constantio Principe etiam in
confessione inclutus fuit.] hæc ipse.

Porrò blasphemiam ista postea ab ijs quoque qui Filium Dei pariter blasphemabant, ab
Ariani inquam, auidè suscepta est, ac proinde vbicumque tam in Oriente, quam in Oc-
cidente, Ariana hæresis diffunderetur, Macedoniana æquè propagabatur: adeò vt ad no-
uellam hæresin fulciendam nihil ommitteret Ariani, falsantes ea de causa etiam sacros
codices. hinc iusta illa S. Ambrosij querela in commentarijs quos edidit de Spiritu san-
cto^b: Ipse (inquit) Dominus dixit in Euangelio: Quoniam Deus Spiritus est: quem lo-
cum ita expressè Ariani testificamini esse de Spiritu, vt eum de vestris codicibus aufera-
tis: atque vtinam de vestris, & non etiam de Ecclesiæ codicibus tolleretur. Eo enim tem-
pore, quo impiæ infidelitatis Auxentius Mediolanensis Ecclesiam armis exercituque
occupauerat, vel à Valente atque Vrsacio nutantibus sacerdotibus suis incurfabatur Ec-
clesia Sirmiensis, falsum hoc & sacrilegum simulacrum tamen in Ecclesiasticis codici-
bus deprehensum est: & fortasse hoc etiam in Oriente fecistis. Et litteras quidem potui-
stis abolere, sed fidem non potuistis auferre: plus vos illa litura prodebat, plus illa litura
damnabat. neque enim vos poteratis oblinire veritatem, sed illa litura de libro vitæ no-
mina vestra debebat.] hæc Ambrosius.

Sed & eodem fermè tempore Donatum Episcopum Carthaginensem partis schisma-
ticorum, quòd scædus (vt dictum est) inisset cum Ariani, testatur S. Hieronymus scri-
psisse librum de Spiritu sancto, Ariano dogmati congruentem. Sic igitur videas, eam hæ-
resin ipso sui ortu, fauentibus Ariani, eamque ferentibus, perinde ac Ariani contem-
ptum, vniuersum propè Christianum orbem occupasse: qua de re sæpius inferius.

Quod autem ad Eudoxium hæreticorum omnium spectat, quem tamquam
ostentum Constantius Imperator in Ecclesia Constantinopolitana euexit Episcopum,
Sozomenus^c hæc habet: Ad decimum verò Consulatum Constantij, Iuliani verò Cæ-
saris tertium; primo tempore quo conuentus in dedicatione magnæ illius ecclesiæ,
quam Sapientiæ nomine nuncupant, agebantur; fertur, Eudoxium consensu Episco-
pali solio, quo populum doceret (subrogatus erat in locum Macedonij, eius ciuitatis Episco-
pi) in ipso concionis exordio dixisse, Patrem impium esse, Filium verò pium. Quo dicto

XXVIII.

PERVULGIS ADMONITIO.

XXXIX.

ATHANASII MODESTIA.

^a Hieron. de Scrip. Eccles. in Serapione.

XXX.

ARIANI IDEM ET MACE- DONIANI.

^b Ambros. de Spiritu sancto l. 3. c. 11.

XXXI.

DONATVS FAVET HAERESI MACE- DONIANÆ.

XXXII.

^c Sozom. l. 4. c. 25. EVDOXII PETVLANTIA.

cum populus tumultuari inciperet; Conquiescite, inquit: Patrem impium dico, quia A neminem colit: Filium verò pium, quia Patrem coluit. Quod cum dixisset, risu auditoribus excitatus est.] Sic iudebat scelestus in rebus maximi ponderis, veluti ioculator. At subdit Sozomenus:

XXXIII. STUDIVM EVDOKII ET ACACII.

Est porrò ab isto & Acacio communi consensu maximè laboratum, vt omnes in obliuionem decretorum Concilij Nicæni adducerentur. Quinetiam formulam fidei Arimini perlectam, cum appendiculis, quas ipsi, quasi eam meliorem effecturi, adiecerant, passim in vniuersum Imperium miserunt: iusserunt, idque de Imperatoris mandato, omnes qui ei subscribere recusarent, exilio multari. Nam ferunt hoc studium ab illis susceptum esse, quòd putabant facile se ac sine negotio conatum suum ad exitum perducturos. Quod quidem calamitatum initium erat planè maximarum. Siquidem perturbatio non dissimilis his, quas antè commemorauimus, per totum Imperium peruasit, itemque B persecutio par ferè illis, quas Gentiles Imperatores iam olim excitauerant, omnes omnium Ecclesias occupauit. Nam licet quibusdam, quantum ad cruciatu corporis attinebat, remissior videretur; prudentibus tamen propter dedecus multò reuerà acerbior. Nam vtrique, & qui persecutionem ciebant, & qui erant eadem afflictati, de Ecclesia fuerunt. Itaque eò turpior clades erat, quòd quæ hostes facere solent, eadem in tribules facta sunt. Atqui sacra lex vetat, tales nos ostendere etiam aduersus externos & peregrinos. Ita quidem nouitas à multis approbata, in dies magis magisque creuit, & ad aliarum rerum nouandarum studium serpsit; atque arrogantia elata, patria & auita instituta cœpit contemnere, legesque proprias & suas condere.] hæc ex Sozomeno.

XXXIV.

Ceterum quod item ad Eudoxium spectat; tantæ compertus est fuisse impietatis, vt cum Eunomio paria de Filio Dei sentiret, esse Patri dissimilem: occultabat tamen sce- C lus; suadens quoque scriptis Eunomio, vt horrendam blasphemiam ad tempus tegeter, fore aliquando vt eamdem magnificè propalaret. isthæc quidem de eo pluribus Theodoretus^a: cuius quoque assertionem illud compertum habetur, Eudoxio ob excellentiam impietatis Actium inhæsisse, illum verò ambitiosè obrinuisse, vt eorundem hæresis sectatores non ab Actio Actiani, sed ab ipso Eudoxio Eudoxiani nominarentur. Eunomius autem, licet ab Eudoxio aduersus accusatores sæpè defensus; tamen, cum impius esse conuictus omnino fuerit, consilio eiusdem Eudoxij fugam arripens, hæresin, quam fouerat verbis, scriptis audaciùs propalauit, atque præstans impietate euasit hæresiarcha, Actio magistro non impar, de quo S. Basilius^b:

^a Theod. l. 2. cap. 29. EVDOKIANI DICTI ACTIANI.

^b Basl. ad. narf. Eunom. lib. 1. prop. princip.

XXXV. EUNOMIUS HAERESIARCHA PRO-CACISSIMVS. ^c Sozom. l. 7. c. 17.

Eunomius iste Galata, qui è rebus sibi ipsi turpissimis factus illustrior (Gloria enim, inquit Apostolus, in confusione ipsorum) cum futuris pietati præmijs eum honorem D prætulisset, qui ipsum consequeretur, si, quæ nullus vniquam attingit, conscripisset; blasphemiam, quam pressis adhuc labijs aliqui obloquebantur, splendidis his scriptis suis ausus est prædicare: princeps enim atque defensor totius hæresis appellari concupiuit.] hæc S. Basilius: qui cum Eunomium appellet Galatam, erroris arguitur Sozomenus^c, dum eum Cappadocem patria fuisse tradit; ex eo deceptus, quòd, quem constat vixisse in Cappadocia, natum in ea prouincia existimauit: homo certè nequissimus, & si quis aliùs vniquam immenso tumore mentis elatus. Etenim quòd eius processerit fastus, vel in sania potius, vix credibile videtur; nam de eo Theodoretus^d hæc ait: Ausus est enim dicere, nihil se ex rebus diuinis ignorare, sed ipsam etiam diuinam substantiam exactè nouisse, eandemque de Deo se habere cognitionem, quam de se ipso habeat ipse Deus. Hoc eius furorè perciti qui sunt execrandæ illius sectæ participes, audent & apertè dicere, se E ita Deum nosse, vt ipse se ipsum.] ita Theodoretus.

^d Theod. l. 4. hæres. fabul.

XXXVI. BASILIUS REDARGVIT EUNOMII TEMERITATEM. ^e Basl. epist. 168.

Isthæc de procacia Eunomij cum S. Basilio accepisset, vt eius retunderet effertentem se adeò petulantiam, sic ad ipsum Eunomium scripsit^e: Qui ea quæ sunt, scrutatu facilia esse dicit, omnino viam quamdam ac rationem, ex eorum quæ sunt cognitione, mente sua complexus est, & in his quæ comprehensibilia sunt & minutiora, exercitatus, per huiusmodi cognitionem & incomprehensibilem phantasiam vltra omnem cognitionem promouit. Itaque qui se existentium scientiam affectum esse gloriatur, exponat nobis, quomodo quod minimum est eorum quæ in lucem prodierunt, natura habeat; & quæ formicæ sit natura, dicat: an spiritu, vel anhelitu vita ipsius contineatur: an corpus habeat ossium distinctione concinnatum ac discretum; neruisne ac nodulis coniuncturarum roborata sit: an muscutorum & glandularum complexu, neruorum natura

A natura vndeque conferuetur: an è sincipite per dorsuales nodos ad caudam vsque medulla prorogetur: vtrum ex nervosa pelliculæ flexione motis membris sit progrediendi facultas: habeatne hepar: an sub hepate sit flauæ bilis folliculus: vtrum renes habeat, & cor, & arterias, & venas, & membranas, & diaphragmata: nudave sit, vel crinita: an vnus tantum generis, aut multifarijs vtatur pedibus: quam diu viuat: & quæ sit illi propagandæ posteritatis ratio: quotuplo foetu, dum generat, foecundetur: & quomodo nec pedestres omnes sint formicæ, nec alatae omnes, sed aliae humi repant, aliae verò per aëra volitent. Dicat itaque formicarum nobis naturam, qui eorum, quæ in natura sunt, scientiam cum fastu se prædicat affectum: atque ita demum de potentia illa omnem intellectum superante disputet. Si verò scientia minutissimæ formicæ nondum es affectus naturam, quomodo incomprehensibilem Dei potentiam imaginatione tua comprehensam esse gloriaris?] hæcenus Basilius ad Eunomium.

At qui tantam sibi diuinarum rerum arrogabat scientiam, quiq; negabat Filium B Patri similem, ipse se (prò scelus!) similem scientia prædicabat Altissimo. Sed quid inde euexit iste, cum scrutatus diuinam maiestatem, in terram descendens homines docuit? Audi Gregorium Nazianzenum^a Eunomij & Eunomianorum prodentem horrendam auditu blasphemiam: Deum quidem (inquit) Filium esse fatentur, cum hoc ab eis & ratio ipsa & Scripturæ testimonia extorqueant; sed æquiuocè Deum dici, ac nominis solius participem esse contendunt.] perinde ac animal pictum, animal nomine tenus dicere consueuimus. Et de Incarnationis incomprehensibili mysterio quid affectum se dixerit homo vaniloquus, recitat Gregorius Nyssenus^b: nimirum, Dei Verbum non secundum substantiam, at secundum virtutes tantum humano corpori vnitum esse.

C Sed & si ad inferiora descendas, videas, quid docuerit in Ecclesia homo scientia Deo non impar: qui Filium Dei negauit Deum, nec Verbum hominem factum, Ioanne iste sapientior, affirmabat: hic, inquam, fidem, quam ipse prædicabat, sufficere ad salutem iactabat, etiam si grauius atque enormia quis crimina perpetraret, atque in ipsdẽm perseueraret assidue. Testatur id de Eunomio Augustinus^c. En quàm mirificum & excellentem recentiores hæretici gloriari possunt se nactos esse doctorem; qui, quæ ille ex intimis penetrabilibus diuinæ mentis secreta hausit, assatum participantes, id ipsum erudent, satis scilicet fidem esse absque operibus ad salutem.

Quin & hic idem illorum magister eas in ipsorum animos instillauit blasphemias, quas & auidè acceperunt, nimirum, sanctorum Martyrum reliquiarum, miraculorum, D eisdemque adhiberi soliti religiosi cultus contemptum. de eo enim hæc habet S. Hieronymus^d in Vigilantium: Rides de reliquijs Martyrum cum auctore huius hæreseos Eunomio; Ecclesijs Christi calumniam struis; nec tali societate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ illa contra Ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores eius basilicas Apostolorum & Martyrum non ingrediuntur, vt scilicet mortuum adorèt Eunomium, cuius libros maioris auctoritatis arbitrantur, quàm Euangelia, & in ipso credunt esse lumen veritatis.] & inferius de eodem Eunomio tradit, ipsum, instar Porphyrij, impiè detraxisse miraculis sanctorum Martyrum, quæ dicebat esse præstigias dæmonum. Docuisse pariter eundem Eunomium anabaptisum, cum scilicet rebaptizaret eos qui in nomine sanctissimæ Trinitatis baptizati essent, Epiphanius^e auctor est. De origine præterea & creatione animæ malè sensisse, à S. Gregorio Nysseno redarguitur^f.

E Porrò adeò insensus hostis fuit sanctissimæ Trinitatis Eunomius, vt quælibet etiam signa, quibus illa representaretur, amouerit: nempe trinam in Baptismo fieri solitam immersionem. Sed & illud ridiculum in baptizando homine excogitauit, vt magna cautela ageretur, ne aqua Baptismi alia membra, quàm quæ sunt supra pectus, cum quis baptizatur, abluerentur. Testatur id quoque de ipso Theodoretus^g, qui addit: Ad hoc, vt id integrè præstare posset, plures baptizandi modos excogitauit, & inter alios illum, cum baptizandum hominem supra subfellium inclinatum ponunt, foras tantum capite prominente: vel modum illum, cum hominem in baptisterio positum totum pannis inuolutum vsque ad vngues, parte superiori pectoris cum capite nudo relicto, baptizabat.]

Sed qualis doctrina Eunomius, talis & vitæ moribus fuit: quippe discipulus Aetij, afferentis, absque peccato licere se carnis libidinibus quomodocumque polluere, sicque

XXXVII. EUNOMII ARROGANTIA QVO PROGRESSA. ^a Greg. Naz. de Theod. Orat. 3.

^b Greg. Nyss. de anima. lib. 2. c. 12.

XXXVIII. BLASPHEMIAE ALIAE EUNOMII.

^c Aug. de hæres. c. 54.

XXXIX. RECENTIORVM HAERETICORVM CVM EUNOMIO ANTIQVA COGNATIO. ^d Hier. ad. narf. Vigil. tom. 2.

^e Epiph. hæres. 75. ^f Greg. Nyss. de anima. cap. 6.

XL. ALIA EUNOMII DELIRAMENTA.

^g Theod. l. 4. hæres. fabul.

XLI.

CHRISTI
360.LIBERII PAP.
9.CONSTANTII IMP.
24.EUNOMIUS
IMPURIS-
SIMVS.
a Ruffin. l. 1.
cap. 25.b Theo. de
har. fab. l. 4.
c Athan. de
sing. nom.
d Niceph.
lib. 2. cap. 29.XLII.
e Socrat. l. 4.
cap. 7.
EUNOMII
SCRIPTA
QUALIA.XLIII.
HAERESIS
EX ARIANA
PROPAGA-
TA E IMPIE-
TATE.
f Theo. l. 4.
har. fab.XLIV.
g Sozom. l. 4.
cap. 27.MELETIVS
AB EUDOXIO
DATVS EPI-
SCOPVS AN-
TIOCHENSIS

ficque omni ex parte turpissimus, à quibusnam putandus se temperasse impudicitijs, A
quas censeret sibi perpetrare fas esse? Vir (inquit Ruffinus^a) corpore & anima leprosus,
& interiùs exteriusque morbo regio corruptus.] Magno namque damno Fidelium, vi-
tam longiùs Eunomius propagavit: siquidem anno decimoquarto Theodosij Impera-
toris adhuc superstes erat, quando S. Hieronymus scribebat Commentariolum de Viris
illustribus: de quo cum meminit, ait: Vsq̄ hodie viuere dicitur in Cappadocia, & mul-
ta contra Ecclesiam scribere. Responderunt ei Apollinarius, Didymus, Basilius Cæsa-
riensis, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyssenus.] hæc S. Hieronymus. Legibus
quoque Imperatorum Catholicorum damnatus est, quòd secretò conuentus cogeret:
vnde (inquit Theodoretus^b) accidit, vt ijdem Eunomiani dicti fuerint Trogloditæ.
Sed & testatur, ad sua tempora in exiguum numerum eius sectam redactam esse. Habuit
discipulos magistro impietate non impares, & inter alios Vrbicum Potentinum, cuius B
meminit Athanasius^c: habuit & Philostorgium discipulum, ingentem laudum suarum
præconem^d.

Quod autem ad Eunomij lucubrationes pertinet; non tantum fuerunt impiæ, sed
planè insulsæ, vtpote hominis dialecticis tantum modò disciplinis exculsi, qui Sacras lit-
teras leuiter attigit. Socrates^e, eius scriptorum monumenta recensens, hæc de ipso ait: Eu-
nomius Aetij cognomento impij scriba fuit: qui cum eo vitam degens, fallaces ratioci-
nandi concludendique modos, qui sunt sophistarum proprij, ab illo didicit, eosque se-
dulò imitatus est. Quinetiam inanibus ineptisque vocibus operam dare, sophismataque
quibus ipse irretiretur, contexere, impudens aggressus, illisque arroganter inflatus, ad
blasphemiam præcepit. ruit.] & paulò post: At tamen Sacrarum litterarum propè igna-
rus imperitusque fuit, neque potuit omnino eas intelligere; tamen verba variare, ea-
demque semper aliter atque aliter dicere potuit. At quod sibi ad dicendum propone-
batur, numquam attigit, sicut septem tomi ab illo in Apostoli Pauli ad Romanos Epi-
stolam tam ineptè compositi satis perspicuè declarant. Nam cum multa verba inaniter
de ea Epistola profuderit; institutum tamen Apostoli animo capere nullo modo valet.
Extant alij eius libri his consimiles, de quibus si cui in animo sit periculum facere, in
magna verborum copia miram sententiarum inopiam reperiet.] hæc Socrates: his
consentientia alij quoque scripsere, & inter Græcos nouissimos latè Suidas.

Iam vides, Lector, ex infelici radice Arianae hæresis tot praua germina propagata,
nempe Eusebianos, Aetianos, Photinianos, Eudoxianos, Acacianos, Eunomianos, Mace-
donianos, atque Psatyrianos, quorum meminit Theodoretus^f: qui impiè dixerant,
idem esse in Deo gignere, atque creare: quibus adiungit Cyrtianos, atque Dulianos, qui D
Dei Filium Patris seruum phanaticè dixerunt. His igitur de hæresibus, quæ ex Ariana
hæresi pullularunt, deque amotione & suffectione diuersarum sedium Episcoporum,
ordine recensitis; reliquum est, vt de Antiochena sede, cui præerat Eudoxius translatus
Constantinopolim, cuiusnam post illum obtigerit; pauca dicamus. Atque illud primò
memoria repetendum, Anianum illum, qui Eudoxio in Concilio Seleuciensi damna-
to, ab eadem Synodo fuerat substitutus, à Comitibus eidem Synodo præsentibus
fuisse in exilium amandatum: atque ob eam causam relicta erat ipsa ciuitas absque pa-
store, libentiùs ferens solitudinem suam, quàm hæreticum sibi Episcopum dari.

Quo tempore (inquit Sozomenus^g) Eudoxio Ecclesiam Constantinopolitanam
gubernante, multi sedem Antiochenam magno studio ambire cœperunt, & conten-
tiones ac seditiones variæ (quod credibile erat in rebus eiusmodi euenire) tum in cle-
ro, tum in populo fortè ortæ sunt: nam singuli eum, quem sperabant secum fide
E
consensurum, ad Ecclesiam gubernandam delegerunt. Nondum enim desierant de do-
ctrina fidei dissidere, neque adhuc in psalmodum & hymnorum cantu consenserant:
sed, quod caneatur, singuli ad suam opinionem (vt antè dictum est) accommoda-
bant. Cum hic igitur esset Antiochenæ Ecclesiæ status; per commodum visum est Eu-
doxianis, Meletium Sebastia Antiochiam transferre, virum tum ad dicendum, tum ad
persuadendum valdè idoneum, ipsa quoque vitæ ratione spectatum, & cum ipsis iam
antè opinione coniunctum. Nam fama & æstimatione eius futurum putabant, vt non
modò accolat Antiochiæ, verum etiam vrbes finitimas, & maximè olim Eustathianos,
qui ita de Deo, sicut Concilium Nicænum tradiderat, sentiebant, omnino ad suam se-
ctam attracturus esset.

Sed

CHRISTI
360.LIBERII PAP.
9.CONSTANTII IMP.
24.

A Sed longè ipsos sua sefellit opinio. Nam vt venit Antiochiam, dicitur magnam po-
puli multitudinem tum Arianorum, tum communionis Paulini in vnum conuenisse;
partim quòd eum, de quo tam celebris fama ante eius aduentum eò peruenerat, oculis vi-
derent; partim quòd quid diciturus, & quibus partibus esset suffragaturus, intelligerent.
Etenim fama iam illò peruaserat, eum doctrinæ Concilij Nicæni approbatorem esse.
Quod quidem euentus rei planè declarauit. Nam tamen principio eo genere concio-
num, quod ad mores informandos pertinet, publicè utebatur; ad extremum tamen, Fi-
lium eiusdem cum Patre substantiæ esse, palàm asseruit.

Dicitur porrò, archidiaconum illius cleri, dum adhuc concionaretur, ad eum accu-
risse, & manu ad mota, eius os obturasse, eum autem manu multò euidentiùs, quàm vo-
ce, sententiam suam populo indicasse: nam primùm tres tantum digitos palàm, vt om-
nes viderent, extendisse, deinde eosdem rursus compressisse, vno solo porrecto. qua qui-
dem manus suæ figura, tamquam effigie quadam, populo expressit tum quæ sentiret,
tum quæ dicere constituisset. Cum autem hic conatus archidiaconi frustratus esset, &
ore dimisso manum Meletij comprehendisset, Meletius cum linguam haberet liberam,
clamore, voce, & oratione planiore suam declarauit opinionem, populumque cohorta-
tus est, decretis Nicæni Concilij ad hærescere; ingenueque apud auditores testificatus,
eos qui aliter sentirent, à veritate penitus aberrare. Vbi verò non intermisit eadem ipsa,
quantum poterat, aduersus archidiaconum ipsum impedire conantem, modò ore effere-
re, modò manu vicissim demonstrare, & in vtraque re enixè præstantia, homini omni
certaminis genere exercitato se similem præbere, Eustathiani exclamare, gestire, & præ-
gaudio tripudiare; Ariani autem animos demittere cœperunt.

Qua re audita, Eudoxiani grauius succensere, sedulo operam dare, vt Meletius vrbe
C illa pellatur: eum denudò accersere ad se, quòd penitentia adductus tum opinionem mu-
taret, tum ea quæ dixerat, corrigeret. At cum de sententia minimè desisteret, Imperato-
ris mandato & exturbatus Ecclesia est, & in exilium eiectus. Quo facto, sedes Antioche-
na Euzoio delata est, qui quidem iam antè simul cum Ario abdicatus fuerat: Meletij
autem fautores, se ab Arianis segregantes, conuentus separatim egerunt. Nam qui ab
initio Filium Patri consubstantialem asserabant, hi cum illis communicare propterea
detrectarunt, tum quòd Meletius ab Episcopis Arianis creatus fuerat Episcopus; tum
quòd hi, qui eum sequebantur, à sacerdotibus quoque Arianis baptizati. Atque isti qui-
dem, licet doctrina fidei consentientes, ob hanc causam diuisi sunt. Imperator autem,
simul vt accepit Persas res nouas moliri, venit Antiochiam.] hæc Sozomenus. Porrò ad-
uentum Imperatoris Antiochiam non nisi circa finem huius anni contigisse, Ammianus
tradit^a. Eadem quoque de concione à Meletio habita Antiochiæ Epiphanius^b memi-
nit, immodè & ipsam integrè recitat, cuius est exordium: Sapientissimus Ecclesiastes dixit,
Melior est finis orationis, quàm principium, &c.] vtpote quòd Meletius in suæ ipsius
orationis sine confessus esset sanctissimam Trinitatem. Ceterum de his agens Theodo-
retus^c confundere videtur depositionem & exilium Meletij cum ingressu eius in sedem
Antiochenam: nam Synodum, cuius meminit, tempore depositionis eius potius conti-
gisse, ex his quæ ceteri tradunt, affirmari posse videtur.

Sed quod ad Meletium spectat, hallucinatus est Socrates^d, dum ait, ipsum Meletium
ex sede Sebastena translatum Berceam, & ex hac ciuitate Antiochiam; cum potius Be-
rcea in sedem Sebastenam in locum Eustathij nuper depositi fuerit subrogatus, & com-
muni decreto populi, annuentibus Acacianis, Antiochiam accersitus. Eusebius enim
E Episcopus Samosatensis, cum Meletij animum satis exploratum haberet, sentire eum
quæ pia sunt, consentientia Nicænae fidei, ad eum eligendum Antiochenos Catholicos
persuasit, cum reliqui putantes Meletium à suis partibus stare, quòd ab Acacianis Seba-
stena Ecclesiæ præpositus fuisset, hæud inuiti electioni Meletij consenserint: quod qui-
dem decretum electionis firmatum pactis conuentis, apud Eusebium, tamquam seque-
strem, depositum est. Sed eum (vt diximus) in publica concione sese Meletius secundum
Nicænam fidem rectè sentire professus esset, ob eamque causam è sede Antiochena de-
positus: Acaciani, qui tunc erant Antiochiæ, decretum illud de electione Meletij per
ipsum Imperatorem nisi sunt surripere ab Eusebij manibus: at vicit eius constantia. Rem
porrò gestam Theodoretus^e narrat his verbis:

Eusebius verò ille admirabilis, cuius supra mentionem feci, cuique commune de
Meletio

XLV.

XLVI.

MELETIVS
EX INSPE-
RA TO FIDEM
CATHOLI-
CAM PRO-
FITETUR.

XLVII.

MELETIVS
DIRECTVS IN
EXILIVM.

a Ammian.

l. 20. in fine.

b Epiphani.

c Theod. l. 2.
c. 31.

d Socrat. l. 1.

e. 34.
EUSEBIVS
EPISCOPVS
SAMOSAT-
MELETII
PROMOTOR.e Theod. l. 2.
cap. 23.

XLIX.

EUSEBII EPISC. SAMOSATENI CONSTANTIA.

Meletio decretum commissum fuit, cum videret pacta violata, ad urbem sibi conceditam abiit. Ariani autem, veriti ne decreti illius conscripti testimonio planè coarguerentur, persuadent Constantio, ut nuntium mitteret, decretum ab Eusebio petiturum. Imperator ergo eorum impulsu mittit nuntium, qui, equis in itinere crebrò mutatis, quam celerrimè tum aliquid proficisci, tum responsa ferre consueverat. Vbi venit ad Eusebium, & mandata Imperatoris ei exponit, Eusebius, vir sanè numquam satis laudatus, Non possum, inquit, commune decretum apud me depositum reddere, nisi omnes, qui meæ fidei illud commiserunt, in vnum conueniant. Quod responsum nuntius refert ad Imperatorem. Ille ardens iracundia, nuntium mittit denuò: iubet decretum reddi: additque in litteris se mandasse nuntio, ut nisi redderet illud, dexteram eius amputaret: cum tamen hæc ad eum perterrefaciendum solum scripsisset. Siquidem veterat, tabellarium illud facere, quod per litteras Eusebio minatus fuerat. Simulatque verò diuinus ille vir resignatis litteris intellexit supplicium, quod Imperator ei minatus fuerat, non dexteram solum, sed laeuam etiam extendit, iubetque vtramque abscindere: Nam decretum (inquit) non reddam, quod Arianæ improbitatis tam clarum indicium dat. Itaque Imperator, intellecta eius animi magnitudine & constantia; & tum eum plurimum admiratus est, & postea laudibus efferre non desistit. Etenim inimici, præstantes aduersariorum virtutes, magnitudine rerum gestarum ad id compulsi, etiam admirari solent.] hæcenus de his Theodoretus.

I. SYNODVS ANTIOCH. IN CAVSA MELETII.

a Sozom. lib. 4. c. 28. LI.

EX VLTIMA PERFDIA ARIANOR. ANOMIANI HÆRETICT

b Athanas. de Synod.

LII. ACACIUS OMNIUM SCELERVM ARCHITECTVS.

c Hier. epist. 152. * Minerium

Quòd autem depositiones Episcoporum ab ipsis quoque Arianis absque Synodo minime peragi solerent; planè demonstrat, eam ipsam quæ fertur Synodus Antiochena hoc tempore habita auctoritate Constantij, ad exauctorandum Meletium, & substituendum Euzoium, fuisse collectam. Meletium verò hoc anno vigesimoquarto Constantij electum Episcopum Antiochenum, & paulò post deiectum, S. Hieronymus testatur in Chronico. Quæ igitur causa Meletij conuenit Synodus Antiochiæ, nouam rursus fidem, eandemque omnium deterrimam condidit, de qua hæc in primis Sozomenus habet: Acaciani verò adhuc quiescere non poterant, sed Antiochiæ rursus in vnum cum patricis quibusdam congregari, decreta quæ ipsi sancierunt simulabant: Itaruebantque nomen, Simile, ex formula Arimini & Constantinopoli peilecta, eximendum esse: & Filium Patri tum substantia, tum voluntate dissimilem esse, & ex nihilo ortum, sicut Ariam ab initio placuerat, docebant. Quibus fuere subsidio sectatores Aetij, qui primus post Ariam his nominibus palam ausus est uti. Vnde factum est, ut tum ipse A' Deos, id est, auersus à Deo, tum eius doctrinæ approbatores Anomiani, & Exucontij, id est, Filium Patri dissimilem & ex nihilo ortum itatuentes, appellarentur. Ac cum fautores decretorum Concilij Nicæni seiscitarentur ab illis, quemadmodum cum Filium Deum de Deo confiterentur, eum dissimilem Patri, ex nihilo ortum, idque contra suam ipsorum fidei formulam, asserere auderent: respondebant, Paulum Apostolum dixisse, omnia ex Deo esse: & Filium in hac voce, Omnia, includi: hacque ratione scriptum à se propositum, in quo fidem secundum diuinas Scripturas exposuerant, intelligendum esse. Atque istud quidem hoc modo inuertere, captioseque eludere conati sunt. Ad extremum cum non possent his qui eos accusarent, arguerentque, satis planè respondere; lecta denuò fidei formula Constantinopoli approbata, decedunt, & ad suas ipsorum ciuitates reuertuntur.] hæc Sozomenus: atque hic finis Arianorum sub Constantio Synodorum. Habet eadem Athanasius b, ex quo videtur idem accepisse Sozomenus.

Porro horum omnium fuisse Constantium Imperatorem antesignanum, idem Athanasius subdit, eumque affirmat in hac ipsa perfidia omnium extrema vsque ad obitum perseuerasse, in qua & baptizatum esse ab Euzoio hæreticorum impurissimo. Ceterum etsi ex Athanasij sententia Constantius horum omnium scelerum auctor est habitus, Acacius tamen, qui eius inhærebat lateri, ab eodem Athanasio prædicatur totius impie molitionis architectus: quod enarrata de eo superius facile docent. Cum igitur omnium sententia Acacius iste Cæsariensis Episcopus, nullo refragante, existimatus sit Arianorum omnium nefandissimus; hic elucidandus est Hieronymi c locus subobscurus, quo ab hæreticorum classe visus est Acacium subtraxisse, cum ad Minerium * scribens sic ait: Ego & in adolescentia mea, & in extrema ætate protector, & Origenem & Eusebium Cæsariensem viros esse doctissimos, sed errasse in dogmatum veritate: quod

A quod è contrario de Theodoro, Acacio, & Apollinario possumus dicere: & tamè omnes in explanationibus Scripturarum sudoris sui memoriam reliquere.] hæc S. Hieronymus. At Victorius emaculator atque elucidator scriptorum S. Hieronymi, licet vir planè disertus, nescimus quomodo, cum in locum hunc incidit, memoria temporum lapsus, quod S. Hieronymus de Theodoro & Acacio tradit, intelligendum putat de Acacio illo Episcopo Constantinopolitano, quem damnauit Geladius Papa, & Theodoro illo Episcopo Mopsuesteno, damnato in Sexta Synodo; quorum ætates longè post Hieronymi tempora successere. Ceterum licet ex recitatis Hieronymi verbis aliqua possit de eorum sensu emergere dubitatio; certè quidem de Hieronymi sententia, quin hos semper habuerit hæreticos, nulla penitus potest suboriri suspicio: nam & in eadem epistola, cum Acacij & Theodori scripta sæpe citasset, hæc subdit: Si quis autem contrariæ factionis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquiesco; sciat me illud Apostoli libenter audire; Omnia probate; quod bonum est, tenete: & Saluatoris verba, dicentis; Estote boni nummularij. Verum illud non malè Victorius, ut id quod à Hieronymo dicitur, è contrario, idem sit quod à fronte; & quod Græci dicunt ἐναντιον. At magis placet, ut pro Quod, legendum sit Quid, additò accentu interrogatiuo, in hunc modum: Quid è contrario de Theodoro, Acacio, Apollinario possumus dicere? & tamen omnes in explanationibus Scripturarum sudoris sui nobis memoriam reliquerunt.] quæ si sic legas, nihil in Hieronymo inuenies obscurum, vel prauum. At de his hæcenus.

LIII. LOCVS S. HIERON. DE ACACIO ELYCIDATVR.

Vltima hæc Antiochiæ celebrata Synodus Arianorum sub Constantio fuit; atque hic tandem finis magnæ tragædiæ ab Arianis post Nicænum Concilium per triginta & amplius annorum spatia confectæ; cuius tot fuerunt actus, quot celebrata Concilia: quorum vltimo, funestum illud, quod primum in eorum insedit animis, Dei Filium (proh scelus!) substantia & voluntate esse dissimilem, infeliciter conclusum est.

LIV. VLTIMA SYNODO RVMARIANORVM SVB CONSTANTIO.

Sed (ò prodigium!) quo tempore à Constantio adimitur Diuinitas Filio Dei, eodem quoque ab ipso Imperium abripitur, cum in Galliis Iulianus à militibus aliàs acclamatus, Imperator eligitur, & quantumlibet inuitus cogitur imperare, à quo esset anno sequenti Orientali quoque Imperio ipse Constantius exuendus & vita, nisi eum mors citior confecisset. Hæc de Iuliano creato ab exercitu Augusto, pluribus Ammianus d, inuitum autem, nolentem, atque penitus reluctantem, se ab exercitu coactum Imperium suscepisse; idem ipse Iulianus in Misopogone contestatur. Hisce peractis, celebrans Quinquennalia, diademate vsus est lapidum fulgore distincto: cum antea, præ penuria, torques aurea fuisset à milite capiti ipsius imposta. Defunctam inter hæc coniugem Helenam, Romæ in suburbano viæ Nomentanæ; vbi Constantina soror eius; Galli coniux, sepulta erat; condi præcepit. Hæc omnia apud Ammianum b;

L V. IULIANVS ACCLAMATVS IMPERATOR. a Ammian. lib. 20.

Christianæ haud dubium erant hæc femina, ambæ filia Constantini, sepultæ eodem in loco, in suburbano viæ Nomentanæ, vbi est insignis Memoria S. Agnetis virginis & martyris, quæ (ut dictum est) exposcente à patre Constantia virgine, eiusdem Constantini filia, ab eodem Imperatore erecta est. At Damasus totum id tribuit Constantiæ filia Constantini, quæ nupsit Gallo, prout S. Damasii Papæ epigramma docet his versibus:

b Ammian. lib. 21. LVI.

Constantina Deum venerans; Christoque dicata
Omnibus impensis deuota mente paratis,
Numine diuino multum Christoque iuuante,
Sacrauit templum victricis virginis Agnes,
Templorum quod vincit opus, terrenaque cuncta:
Aurea nam rutilant summi fastigia tecti.
Nomen enim Christi celebratur sedibus istis,
Tartaream solus potuit qui vincere mortem,
Inuitum solus calis inferre triumphum.
Dignum Agnes munus, martyr, deuotaque Christo,
Ex opibus nostris per sacula longa tenebis.
O felix virgo memorandi nominis Agnes.] hæcenus Damasii epigramma

EPITAPHIVM S. DAMASO SCRIPTVM.

Constantiæ verò sepulchrum adhuc visitur porphyreticum in Baptisterio apud eandem ecclesiam collocatum.

L VII. Ita dum aguntur in Occidente, inualefcunt res Perfaram aduerfus Romanos in Mesopotamia, expugnatis iam ante munitione dicta Signara, Amida, & aliis locis. Quod verò tandem exterminij prolapsa sint sub Constantio res Orientales, & in quo discrimine ipse Constantius positus fuerit, Ammianus illis verbis significat: Sabinus fortuna & genere inter municipes clarus, ore volubili, replicabar, Constantium, immani crudescente bellorum materia, superatum à Persis, deductumque postremo per fugam cum paucis adhibitam stationem intutam, panis frusto vixisse precario, ab anu quadam agresti porrecto.] Cetera autem anno sequenti, quo eadem contigerunt, dicenda sunt.

L VIII. Hoc eodem anno ciuitas Alexandrina, Georgio reuertente ex Synodo, dirè vexata est eius tyrannica potestate, de qua sic Sozomenus: Eodem tempore, Athanasio adhuc in latibulo latitante, Georgius Alexandriam reuersus, tum Gentiles, tum Christianos qui opinione ab ipso discrepabant, grauibus affectis incommodis: utrosque ad suam religionem per vim adducere conatus est: & si qui renuerent, eos acerbè exagitauit. Habebatur odio tum à viris principibus, propterea quòd ipsos contemnere, & magistratibus imperare, tum etiam plebi, quòd tyranni partes agere, & omnes potentia superare visus est. Sed maximè omnium Gentilibus inuisus erat, & quòd immolare idolis ipsos, & quòd dies festos patrios peragere prohibuerat, & quòd militibus ac Duce Ægypti cum armis in urbem introductis, statuas, monumenta, & omnia fanorum ornamenta abstulerat: quæ res causa extitit, cur sit postea interfectus.] sed de hoc inferius. De eo illa quoque fuit querela, quòd cirros puerorum licentiùs tondebat. Hæc cum dicat Ammianus, idem est ac si diceret ipsum Georgium inuitos pueros in clerum cooptaffe. Isthæc vltimis fermè Constantij Imperatoris temporibus acciderunt.

IESV CHRISTI LIBERII PAP. CONSTANTII IMP. ANNVS 361. ANNVS 10. ANNVS 25.

I. TRECENTESIMVS sexagesimus primus Christi annus Tauro & Florentio Consulibus adscribitur Fastis, famosus morte Constantij Imperatoris. At quæ sint eius obitum antegressa, seruatò rerum ac temporum ordine, describamus. Iulianus Augustus ipso mense Ianuarij, licet animo auersus à Christiana religione prorsus esset, tamen ad stabiliendum collatum sibi à militibus nuper Imperium, quòd sibi Christianorum animos conciliaret, quorum magna vis esset, eam ex more excolere simulans, vnà cum illis sacros celebrauit conuentus. Ammianus enim de eo hæc habet: Agebat (inquit) nihil interim de statu rerum præsentium mutans, sed animo tranquillo & quieto incipientia cuncta disponens, paulatimque sese corroborans, vt dignitatis augmento, virium quoque congruerent incrementa. Vtque omnes, nullo impediante, ad suum fauorem alliceret; inhære cultui Christiano fingebat, à quo iam pridem occultè descuerat, arcanorum participibus paucis, aruspiciæ auguriisque intentus, & ceteris quæ deorum semper fecere cultores. Et vt hæc interim celarentur, feriarum die, quem celebrantes mense Ianuario Christiani, Epiphaniam dictitant, progressus in eorum ecclesiam solemniter Numine orato discessit.] hæc Ammianus.

I I. At quàm diuersa à rebus gestis à Iuliano huius anni principio, quæ postea sunt ab eodem facta cessere. Siquidem obfirmato omni ex parte, vt sibi videbatur, Imperio palàm exiit, quam diutius occultauit, hypocrisin. Antehac autem, velut impellente Numine subire Imperium cogeretur, multa variaque dictabat, & ad amicos pariter conscribebat; vt illud in primis, quod narrat Ammianus his verbis: Nocte quæ declarationis Augusti præcesserat diem, iunctioribus proximis retulerat Imperator, per quietem aliquem visum, vt formari Genius publicus solet, hæc obiurgando dixisse: Olim, Iuliane, vestibulum ædium tuarum obseruo, latentè augere tuam geltius dignitatem: & aliquoties tamquam repudiatus abscessi. Si sic nunc quidem recipior sententia concordare multorum, ibo demissus & mœstus: id tamen retineo in meo corde, quòd tecum diutiùs non habitabo.]

I I I. Huic planè haud dissimile illud est, quod idem ipse Ammianus inferius de eodem tradit: Item (inquit) cum apud Viennam postea quiesceret sobrius, horrore meo die

Iulianus simulat se Christianum.

Ammianus lib. 21.

Iulianus fingit ex nomine collatum imperium.

Ammianus lib. 21.

A dia noctis imago quædam visa splendidior, hos ei versus heroos modo non vigilianti apertè dixit, eadem sæpius replicando, quibus fretus nihil asperum sibi superesse existimabat:

Ζῶδες ὄταν ἐς πλάτῳ τέρμα μόλῃ κλυτῆ Ἰδ' εὐχόιο, Παρθενικῆς δὲ Χρόνος ὑβίρη βάλῃ ἐπὶ πύμασθῃ. Εἰκόση, βασιλῶδες Κοσάντος Ἀσίδος αἰῆς Τέρμα φίλον βιοτῆ συλαεὼν καὶ ἐπαδύνον ἔξει.

DE CONSTANTII OBITU PRÆDICTIO.

Cum Iupiter in excelsum terminum veniet turbulenti Aquarum; Virginsque Saturnus in parte ingreditur quinta Vigesima, Rex Constantius Asiaticæ terra, Finem amicum, vitæ odiosum, & doloribus plenum habebit.]

B Hæc apud Ammianum ex Græco translata. Recitat eosdem versus Zosimus, diuersa tamen translatione, Latinitate donatos.

Eiusdem quoque generis & argumenti ea sunt, quæ idem ipse Iulianus ad Oribasium sophistam magni nominis his fermè temporibus scripsit in hæc verba: Ego hodie tale quiddam vidi: Arborem proceram in quodam triclinio peramplo & spatiofo sitam putabam, quæ in terra se inflecteret, atque arbusculam paruum & teneram valdeque florentem ad radices adgnatam haberet. Angebat me autem vehementer metus de exigua illa arbore, ne à quopiam vnà cum magna auelleretur. Et cum propius accessissem, cerno magnam arborem humi prostratam, paruam autem erectam quidem, sed à terra suspensam. Quod cum vidissem, æstuans ac laborans, Heu, inquam, quanta arbor! & tamen periculum est, ne furculus etiam ei adgnatus intereat. Hic quidam mihi ignotus omnino, Contemplare, ait, diligenter, & bono sis animo; radice enim humi manente, paruula illa arbor permanebit, firmiorque hærebit.] Isthæc de somnio Iulianus, seu potius de his quæ effingendo vigilans somniabat de futuro, quod iam propè adepturus erat, Imperio; se per arbusculam, Constantium per grandem arborem præfigurans.

Ceterum cum primùm tantum sibi inesse virium vidit, & exercitū ad sua vota in omnibus comparato, quod clanculūm paucis arbitris sibi amicitia & superstitione coniunctis agere (vt ait Ammianus) solebat, iam palàm, facere non erubuit. Id quidem ipse ad Maximum Ephesium scribens, quo (vt dictum est) ad omnem impietatem vsus fuerat pædago, affirmat his verbis: Illud maximè te audire conuenit, & quemadmodum vno tempore præfens auxilium deorum sensimus, & tantam insidiatorum multitudinem effugimus, nemitte occiso, aut spoliato, sed iis tantum custodiæ traditis, qui in scelere ipso deprehensi erant. Atque hæc quidem fortasse melius erit dicere, quàm scribere; puto tamen abs te libentissimo animo auditum iri. Deos publicè & palàm colimus, & totus meus exercitus pietatem amat. Nos apertè boues immolamus. Diis gratias agimus multis hecatombis. Me iubent dii purè & castè, quoad potero, viuere. Ego verò iis pareo, & quidem libenti animo. Magnos fructus laborum pollicentur, nisi segniter agamus.] sic Iulianus ad Maximum, cum ex Galliis (vt iisdem litteris ipse testatur) ad Illyrios peruenisset; cum iam vltro citroque à Iuliano atque Constantio missis legationibus, iisdemque cassis redditis, in apertum bellum progressa res esset.

Insidiæ verò illæ, à quibus se deorum beneficio liberatum tradit Iulianus, descripræ videntur ab Ammiano. Cum enim Constantius per secreta internuntia tentasset fidem Vadomari Regis Francorum sibi antea foederati, vt eum in Iulianum armaret: ille Rex ad fallendum idoneus, & ad insidias struendas satis callidus, officium omne suum per litteras Constantio pollicitus est. Sed dum hæc agerentur, litteris Vadomari ad Constantium interceptis, re comperta, capitur Vadomarus, atque vincus à Iuliano in Hispanias amandatur. quando Iulianus, mox victis barbaris, qui propè erant in armis, pro acceptis (vt ipse tradit) à diis beneficiis, placauit (vt inquit Ammianus) secretiore ritu Bellonam, habuitque ad exercitum concionem, & à singulis militare iuramentum exegit. Sic igitur cum appareat, Iulianum, quam diu fuit in Gallia, deos secretè coluisse; erroris arguitur Zosimus, qui tunc in Galliis eum publicè immolasse testatur.

Annal. Eccl. Tom. 3.

Aaaa 2

Sed

IV. Iulianus episcopus ad Oribasium Iulianus visiones Nygæges.

V. Iulianus palam cepit deos colere. Iul. episcopi ad Maxim.

VI. Insidiæ in Iulianum.

Zosimus lib. 3.

CHRISTI
361.LIBERII PAP.
10.CONSTANTII IMP.
25.^a Ammian.
lib. 22.

Sed ex Iuliani ad Maximum litteris Ammianus ^a item redarguitur, cum de Iuliano ait, non antea se palam sacrificum exhibuisse, atque manifestum deorum cultorem, quam cum Constantinopolim peruenisset. At de Iuliani rebus gestis Constantinopoli, cum nonnisi post mortem Constantij ad tertium Idus Decembris illuc ipsum contigerit peruenisse, suo loco dicendum erit.

VII.
EUGA CON-
SYLV.M.
^b Zosim.
lib. 3.

Consules autem Taurus & Florentius, cum audissent Iulianum in Pannoniam peruenisse, fuga ex Vrbe se subdixerunt: quos in publicis memoriis Iulianus describi voluit, Consules fugitios. Scripserat ad Senatum litteras Iulianus, ut Urbem sibi conseruaret. Hæc Zosimus ^b. Interea conflato iam bello inter Iulianum atque Constantium, idem Iulianus, dum ageret ille in Oriente, præoccupare Constantinopolim conatus est. Strauisse quidem Iuliano ad Imperium inuadendum, atque etiam obtinendum, viam sua impietate Constantium, certum est. Etenim quomodo passuri essent Fideles, apostatam à fide regnare, nisi Constantij tyrannidem tum in Occidente, tum etiam in Oriente, quam diu imperauit, experti essent; quem & Christianæ religionis nuper iam senserint perduellem, cum in Synodo Constantinopoli acta ipse cum suis Christum negauerit esse Deum? Christianorum igitur qui Catholici essent, consultius rati sunt, pati dirum apertum fidei inimicum, quam dolo serpentem aduersarium, qui abnegata Christi Diuinitate, ipsam integram (quod in se esset) Christianam religionem penitus conuulsisset. Ceterum qui essent hæretici, quod ipsi (ut sæpe dictum est) insitum esset temporibus inferuire, Iuliani gratiam potius promereri, quam illi aduersari, in animum induxere.

VIII.
^c Sozom.
lib. 5. c. 1.
CRUCISSI-
GNVM IN
MILITVM
VESTIBVS.

Porro quid Iuliano obtigerit, cum est ingressus Illyricum, vnde (ut dictum est) ea ad Maximum scripsit, Sozomenus narrat his verbis ^c: Fertur autem, cum primum fines Illyrici ingrederetur, vites post vindemiam, circiter Virgiliarum occasum, vuis acerbis minimeque maturis onustas visas esse: roremque tum in eius, tum in comitum suorum vestes ex aëre delapsum singulis guttis signum Crucis in eis impressisse. Quæ res cum visæ fuissent, non ipse solum, verum etiam alij qui eum comitabantur, vvas haud maturas intempestiue apparentes aliquid boni portendere, rorem autem demissum, vestem eius, in quam forte cadebat, tali nota casu ac fortuito signasse existimarunt. At verò ab alijs dicebatur, ostentorum alterum significare, Imperatorem immaturo ætatis suæ tempore non aliter atque vvas immaturas periturum, & Imperium ad exiguum tempus duraturum: alterum iudicare, religionem Christianam cælestem esse, & omnes figura Crucis signari oportere. Quæ coniecturæ fuere eorum, qui doctrina & religione ab Imperatore dissentiebant, neque certè (ut videtur) à veritate aberrantes: nam temporis progressio vtrumque demonstrauit verè dictum esse.] in hunc modum Sozomenus.

IX.
EXCVSAT SE
IULIANVS
APVD CON-
STANTIVM.
^d Gregor.
Nazianzen.
Orat. 1. in
Iulian.

Iulianus verò quantum libet sibi viam, quocumque progredere, vi exercitus appetit, tamen excusationem quamdam, ut se purgaret apud Constantium de suscepto Imperio, foris fecus obtexebat, ne videretur esse tyrannus. Id sanè S. Gregorius Nazianzenus in ipsum agens, atque acriter inuehens, testatur his verbis ^d: Primum quidem illius contumaciæ profligatæque vecordiz facinus fuit, quod sibi diadema imposuit, magnique illius nominis honorem arrogauit (quod non fortunæ insolentia, sed pro virtutis præmio vel tempus, vel Imperatoris calculus affert, vel, ut moris antiqui fuit, Senatus iudicium) nec honore modum eius arbitrio permisit, quem Imperij arbitrum dominumque habuerat. Deinde (iam enim ob ea, quæ perpetrarat, necessitatem sibi in omne flagitium ruendi impositam esse perspiciebat) quid cogitat, & quod tum impietatis, tum furoris progreditur? O miram illius animi vesaniam! aduersus eum expeditionem suscipit, atque ab Occidente pedem mouet; in speciem quidem, quasi de suscepto diademate purgare vellet (adhuc amentiam suam occultare videbatur) reuera autem, ut totum Imperium ad se transferreret, atque perfidia sua & ingratitude in hominum admirationem veniret.] hucusque Gregorius.

X.
^e Iulian. epi.
ad Iulian.
EPISTOLA
IULIANI
DE CAUSA
ADVENTVS
SVL.

At de causa aduentus sui, ipse epistola illa, quam, audita morte Constantij, scripsit ad Iulianum auunculum, agit his verbis ^e:

Ad tertiam horam noctis ineuntis, cum neminem qui scriberet, haberem, quod omnes occupati essent, vix potui hæc ad te scribere. Viuimus, deorum beneficio, liberati ab externis malis patiendis, vel faciendis. Testis mihi verò est Sol, cuius auxilium

opemque

CHRISTI
361.LIBERII PAP.
10.CONSTANTII IMP.
25.

A opemque in primis poposci; testis Iupiter Rex, quod Constantium occidere numquam optauerim; immò magis, id ne accideret, exoptauerim. Cur igitur veni? Quia videlicet dii aperte hortabantur, salutem polliciti, si parerem; sin verò remanerem, id quod dii prohibeant. Accedit, quod cum hostis iam appellatus essem, terrere eum dumtaxat cogitabam, eoque pacto res ad colloquium aliquod lenius & mitius deuenturas esse: aut si etiam bello decernendum foret, fortunæ diisque omnia permitterem; atque exitum, qualem ipsorum clementia afferret, expectarem.] hæc ad Iulianum Iulianus. Naissum autem cum peruenisset, ibidemque substitisset, accepisse nuntium de Constantij obitu, auctor est Zosimus ^a.

Sed ad res gestas Constantij hoc anno vsque ad diem obitus, reuertamur. Antiochia quidem eum hiemasse vsque ad veris tempus, cum profectus est in Persas, Ammianus testatur ^b. Ibi dum Constantius ageret, defuncto Hermogene Præfecto Prætorio in Oriente, in locum eius subrogauit H. Iulidum. Hic (idem inquit Ammianus) ex Paphlagonia oriundus aded æquus ac mitis fuit, ut, cum ei coram se innocentem quemdam Constantius torqueri iussisset, æquo animo abrogari sibi potestatem orabat, hæcque potius aliis ex sententia Principis agenda permitti.] At quod de tanto viro Præfectura nobilissima aucto incidit mentio; nolimus hæc prætermisisse, quod de eo, eiusque coniuge Aristæneta, clarissima ac prudentissima femina, scribit S. Hieronymus in rebus gestis B. Hilarionis; quam quidem historiam hic retexere, antequam ad res Constantij vterius progrediamur, dignum fore existimamus. Ipse ergo S. Hieronymus de his agit his verbis ^c: Aristæneta, Helpidij, qui postea Præfectus Prætorio fuit, vxor, valde nobilis inter suos, & inter Christianos nobilior, reuertens cum marito & tribus

C liberis à beato Antonio, Gazæ propter eorum infirmitatem remorata est: ibi enim siue ob corruptum aërem, siue (ut postea claruit) propter gloriam Hilarionis serui Dei, hemitritæo pariter arrepti, omnes à medicis desperati sunt. Iacebat vlulans mater, & quasi inter tria filiorum excurrans cadauera, quem prius plangeret, nesciebat. Cognito autem quod esset quidam monachus in vicina solitudine, oblita matronalis pompæ, tanquam se matrem nouerat: vadit comitata ancillis & eunuchis; vixque à viro persuasum est, ut a seculo sedens pergeret. Ad quem cum peruenisset; Per ego te, ait, Iesum clementissimum Deum nostrum obtestor, per Crucem eius & Sanguinem, ut reddas mihi tres filios, & glorificetur in vrbe Gentilium nomen Domini Saluatoris: ingrediatur seruus eius Gazam, & Marnas corruat (erat idolum ibi famosum, quod illi Marnam, alij Iouem nominant.)

D Renuente illo; atque dicente, numquam se egressurum de cella, nec habere consuetudinem, ut non modò ciuitatem, sed ne villulam quidem ingrederetur: prostravit se illa humi, crebrò clamitans: Hilarion, serue Christi, redde mihi liberos meos: quos Antonius tenuit in Ægypto, à te seruentur in Syria. Flebant cuncti qui aderant: sed & ipse negans fleuit. Quid multa? Non prius mulier recessit, quam ille pollicitus est, se post solis occasum Gazam introiturum. Quò postquam venit, singulorum lectulos & arcum membra considerans, inuocauit Iesum. Et (ò mira virtus!) quasi de tribus fontibus sudor pariter erupit. Eadem hora acceperunt cibos, lugentemque matrem cognoscentes, & benedicentes Deum, Sancti manus deosculari sunt. Quod postquam auditum est, & longè lateque percrebuit, certatim ad eum de Syria & Ægypto confluebant, ita ut multi crederent in Christum, & se monachos profiterentur. necdum enim tunc monasteria erant in Palæstina, nec quisquam monachos ante S. Hilarionem in Syria nouerat. Ille fundator & eruditor huius conseruationis & studij in hac prouincia fuit. Habebat Dominus Iesus in Ægypto senem Antonijum; habebat in Palæstina Hilarionem iuniorem.] hæc ad nos occasione Helpidij, hoc anno à Constantio in Hermogenis locum creati Præfecti Prætorio: quem tamen cum omni laude dignissimum dicat ob mansuetudinem & æquitatem; Ammianus ^d, more videlicet licet Gentilium carpentium quocumque Christianæ religioni addictos, suggillat hominem, dicens fuisse simplicioris ingenij.

Porro de eadem Aristæneta, cum Præfectura Helpidij, idem S. Hieronymus hæc inferius ^e: Aristæneta illa, cuius supra fecimus mentionem, Præfecti tunc vxor, sed nihil de Præfecti ambitu habens, venit iterum ad Hilarionem, volens etiam ad Antonium pergere. Cui ille flens, Vellem, ait, ipse quoque ire, si non carcere huius monasterij

Annal. Eccl. Tom. 3.

A a a 3

nasterij

DE ARI-
STAE NE-
TAE HVMI-
LITATE ET
FAIDE.

nasterij clausus tenerer, & si eundi fructus esset: biduum enim hodie est, quod totus A mundus tali parente orbatus est. Credidit illa, & substitit, & post paucos dies veniente nuntio, Antonij dormitionem audiuit.] Hæc cum ipse dicat de Helpidij Præfectura tempore mortis Antonij, nisi dixerimus, præter omnium sententiam, in hunc vsque annum Antonium fuisse superstitem; errasse oportuit Ammianum, Helpidij Præfecturam in hunc ipsum annum referentem, nisi secundum, hoc eodem anno, eum contigerit obire magistratum.

XIV.
^a Ammian.
lib. 21.
SECYNDAE
NVPTIAE
CONSTAN-
TII.
h l. 16. de
Epsf. &
de. C. Theo.

Sed iam ad Constantium redeamus: Qui Antiochiæ hiemanit, atque (vt Ammia-
nus auctor est ^a) antequam expeditionem pararet in Persas, defuncta Eusebia coniuge,
de qua multa superius, aliam, Faustina nomine, vxorem sortitus est, ex qua genita est
filia posthuma, Constantia dicta, quæ postea matrimonio iuncta est Gratiano. Con-
stantius igitur Antiochiæ agens, aduersus Persas, in Mesopotamiam irruentes, ex-
peditionem parat. Aduentante autem vere, antequam proficisceretur; conciliaturus si-
bi Numen, sic ad Antiochenos pro Christiana religione rescripsit ^b:

XV.
RESCRI-
PTVM PRO
CHRISTIA-
NIS.

In qualibet ciuitate, in quolibet oppido, vico, castello, municipio, quicumque voto
Christianæ religionis meritum eximia singularisque virtutis omnibus intimauerit, se-
curitate perpetua potiatur. Gaudere enim & gloriari ex fide semper volumus: scientes
magis religionibus, quam officiis & labore corporis, vel sudore, nostram Rempub.
contineri. Dat. xvi. Kal. Mar. Antiochiæ, Tauro & Florentio Coss.]

XVI.
cl. 12. de
Præf. Cod.
Theod.CONSTAN-
TII PROFICI-
SCITVR IN
PERSAS.

Quibus item Consulibus, contulit Themistio philosopho Præturæ insignia, de quæ
ea ad Senatium rescripsit ^c. Hic ille Themistius, qui egregis Commentariis editis, Ari-
stotelis scripta elucidauit; cuius meminit Suidas, aitque eum à Iuliano Constantij suc-
cessore designatum fuisse Constantinopolitanæ vrbs Præfectum. Porro cum aduersus
Iulianum se benè putasset Occidentale Imperium muniuisse Constantius; ipso primo
vere (vt ait Ammianus) aduersus Persas mouens exercitum, peruenit Edeffam, cum
adhuc Iulianus moraretur in Galliis: Qui cum superatis montibus peruassisset Illyri-
cum; nuntij (inquit idem Ammianus ^d) Constantium percubere certissimi, quo-
rum clara fide compertum est, Iulianum Italiam & Illyricum cursu celeri prætergre-
sum, claustra interim occupasse Succorum, ac cita vndique præsolantem auxilia, vt
multitudine stipatus armatorum peruaderet Thraciam. Quo cognito, mœrore offu-
sus Constantius, solatio vno sustentabatur, quod intestinos semper superauerat mo-
tus.] communicatoque cum suis consilio, communi omnium consensu decretum est,
eum cum expeditione reuerti; idque tunc opportunum, quod & Persarum Rex ad
propria quoque reuenteretur.

XVII.
^e Ammian.
lib. 21.
EVNESTA
VISA OBLA-
TA CON-
STANTIO.

In hoc rerum aduersarum tumultu (subdit Ammianus ^d) hærens eius fortuna, iam
& subsistens, aduentantem casum vitæ difficilem modò non loquentibus signis apertè
monstrabat. Namque & nocturnis imaginibus terrebatur, & nondum penitus mer-
sus in somnum vmbra viderat patris obtulisse pulchrum infantem, eumque susce-
ptum & locatum in gremio suo, excussam ibi proiecisit longius sphaeram, quam ipse
dextera manu gestabat. Id autem permutationem temporum indicabat: licet interpre-
tes placentia responderent. Post hæc confessus est iunctioribus proximis, quod tam-
quam desolatus secretum aliquid videre desierit, quod interdum affuisse sibi squali-
dus æstimabat, & putabatur genius esse quidam tutelæ salutis appositus eum reliquis-
se, mundo citius digressurum. Ferunt enim Theologi, in lucem editis hominibus cun-
ctis, salua firmitate fatali, huiusmodi quædam velut actus rectorum numina sociari, ad-
modum tamen paucis visa, quos multiplices auxere virtutes. Ita & oracula, & Aucto-
res docuerunt præclari.] Isthæc, & alia de his, pluribus Ammianus: quibus, paucis
quibusdam demptis, concordat Christiana religio. atque idem Auctor sic paulò post de
Constantij obitu ^f:

^f Ammian.
lib. 21.XVIII.
CONSTAN-
TII IMP.
OBITVS.

Ingressus itaque Antiochiam festinando Constantius, ad motum certaminum ciui-
lium, vt solebat, auidè surrecturus, paratis omnibus, exire properabat, immodicè re-
nitentibus plurimis murmure tenus: nec enim dissuadere palam audebat quisquam,
vel verare. Autumno iam senescente profectus, cum ad suburbanum venisset disiuun-
ctum exinde tertio lapide, Hippocephalum nomine, lucente iam die, cadaver hominis
interfecti dextera iacens, capite auulso, conspexit contra occiduum latus extensum;
terrificisque omnibus, finem parantibus fati, destinatus ipse rendeabat (*ita loquitur*
Ethnicus

A *Ethnicus Scriptor*) venitque Tarsum, vbi leuiori febre contactus, ratusque itinerario
motu imminuta valetudinis excuti posse discrimen, petit per vias difficiles Mopsue-
stiam Ciliciæ, vltimam hanc pergentibus stationem sub Tauri montis radicibus posi-
tam. Egredi que secuto die conatus, illabente morbi grauitate detentus est, paulatimque
vrente calore nimio venas, vt ne tangi quidem corpus eius posset, in modum foculi
feruens, cum vsus deficeret medelarum, vltimum spirans dessebat exitium. Mentisq;
sensu tum etiam integro, successorem suæ potestatis statuisse dicitur Iulianum. Deinde
anhelitu iam pulsante lerali, conticuit, diuque cum anima colluctatus iam discessura,
abiit è vita tertio Nonarum Octobrium, Imperij vitæque anno quadragesimo, & men-
sibus paucis.] hætenus Ammianus.

At quòd ait, Constantium vltimo elogio statuisse Iulianum sui Imperij successorem, X I X.
B puto commentum Ethnicorum Iuliano fauentium excogitatum, quo à Tyranni no-
mine ea arte redderent ipsum immunem: nam S. Gregorius Nazianzenus de Constan-
tio in extremis laborante hæc tradit ^a: Hic vitam cum morte commutat, pastoris ad-
uersarij (*nempe Gregorij*) confirmator & patronus, malum haud malo Imperio finem
imponens, atque inutuli, vt ferunt, pœnitentia in extremo vitæ spiritu affectus: cum
nimirum ob alterius sæculi tribunal, rerum suarum æquus est vnusquisque iudex.]
Tria enim hæc mala, Imperioque suo & Principatu indigna, ipsum agnouisse nar-
rat: Vnum, quod generi suo necem attulisset, ipso nimirum eius ingressu in Impe-
rium: Aliud, quod Iulianum Apostatam Imperatorem nominasset, creando eum
Cæsarem: Tertium, quod nouis fidei dogmatibus studuisset: simulque cum his voci-
bus è vita discessisse.

C Ceterum vt cumque hæc extrema Constantij se habuerint, illud exploratum habe-
tur, ipsum eo tempore fuisse ab Euozio Ariano Episcopo Antiocheno baptizatum. Id
quidem S. Athanasius testatur, cum ait ^b: Constantius hæreticus fuit, qui ad finem
vsque permanens in ea impietate, ac deinde moriens, voluit non à piis viris, sed ab
Euozio, non semel, sed sæpius ob Arianam hæresin deposito reiectoque, baptizari.]
hæc Athanasius. De obitu eiusdem Constantij sic etiam S. Hieronymus ^c ad Heliodo-
rum: Constantius Arianæ fautor hæreseos, dum contra inimicum paratur, & concii-
tus fertur ad pugnam, in Mopsi viculo moriens, magno dolore, hosti reliquit Impe-
rium.] & alibi ^d: Dominus excitatur, imperat tempestati; bestia moritur, tranquilli-
tas redit, &c. At de Baptismo suscepto ab hæretico homine Euozio, absque controuer-
sia ab omnibus affirmatur.

D Cum igitur maiorum omnium constet assertione, Constantium Catholicos exagi-
tantem, atque Arianis fauentem, vixisse impium, & impiè ab hæretico Episcopo ba-
ptizatum, clausisse infeliciter diem extremum: præconia de eo à S. Gregorio Nazian-
zeno conscripta permolestè piorum auribus ingeruntur. At quænam illa sint, hic de-
scribamus; ita tamen, vt & quonam modo valeant excusari, æquè subdamus. Ab ipso
itaque exordio laudum eius ab apostrophe illa orationem auspicemur, qua Constan-
tium ipsum hoc modo compellat: Quid (inquit ^e) tibi accidit, ô Imperatorum præ-
stantissime ac diuinissime, Christi que amantissime? Ed enim prouehor, vt tecum vel-
ut cum præsentem atque audientem exoptulem: etsi multò excellentiorem te esse non du-
bitem, quàm vt exoptulatio nostra & reprehensio in te hæreat, utpote qui Deo ad-
iunctus sis, cælestique gloriæ hereditatem acceperis, atque hætenus à nobis migraris,
vt Imperium cum maiore commutares. Quodnam hoc consilium inijsisti, qui omnes
non tui solùm temporis Imperatores, sed etiam ætate tua superiores animi solertia atque
acumine longè antecellebas? Qui barbaras nationes per gyrum repurgabas, tyrannos-
que intestinos ditioni tuæ partim sermonibus, partim armis subijciebas: & quidem
vtrumque ita dexterè & egregiè, quasi ab altero nihil molestiæ tibi exhiberetur: cuius
cum magna & eximia trophæa, armis & proelio quæsitæ, tum maiora & illustriora sine
vlla cruoris effusione parta: ad quem legationes & supplicationes vndecumque con-
fluebant: cui nationes omnes partim obediebant, partim iam iam obedituræ erant: vt in
eadem causa essent omnes hi, quorum expugnatio in spe posita erat, ac si iam domiti &
in potestatem redacti essent.

Qui Dei manu ad omnia consilia, resque omnes agendas vtcebaris: cuius denique &
prudencia maiorem admirationem sui mouebat, quam manuum vires; & rursum vi-

DE ARI-STAE NE-TAE HYMI-LI FATE ET FIDE.

nasterij clausus tener, & si eundi fructus esset: biduum enim hodie est, quod totus mundus tali parente orbatus est. Credidit illa, & substitit, & post paucos dies veniente nuntio, Antonij dormitionem audiuit.] Hæc cum ipse dicat de Helpidij Præfectura tempore mortis Antonij, nisi dixerimus, præter omnium sententiam, in hunc vsque annum Antonium fuisse superstitem; errasse oportuit Ammianum, Helpidij Præfecturam in hunc ipsum annum referentem, nisi secundum, hoc eodem anno, eum contigerit obire magistratum.

XIV. Ammian. lib. 21. SECYNDAE NYPTIAE CONSTANTII. h l 16. de Episc. & cle. C. Theo.

Sed iam ad Constantium redeamus: Qui Antiochiæ hiemauit, atque (vt Ammianus auctor est^a) antequam expeditionem pararet in Persas, defuncta Eusebia coniuge, de qua multa superius, aliam, Faustina nomine, vxorem sortitus est, ex qua genita est filia posthuma, Constantia dicta, quæ postea matrimonio iuncta est Gratiano. Constantius igitur Antiochiæ agens, aduersus Persas, in Mesopotamiam irruentes, expeditionem parat. Aduentante autem vere, antequam proficisceretur; conciliaturus sibi Numen, sic ad Antiochenos pro Christiana religione rescripsit^b:

XV. RESCRIPTVM PRO CHRISTIANIS.

In qualibet ciuitate, in quolibet oppido, vico, castello, municipio, quicumque voto Christianæ religionis meritum eximia singularisque virtutis omnibus intinuerit, securitate perpetua potiar. Gaudere enim & gloriari ex fide semper volumus: scientes magis religionibus, quam officiis & labore corporis, vel sudore, nostram Rempub. contineri. Dat. xvi. Kal. Mar. Antiochiæ, Tauro & Florentio Coss.]

XVI. cl 12. de Pres. Cod. Theod. CONSTANT. PROFICI-SITVR IN PERSAS.

Quibus item Consulibus, contulit Themistio philosopho Præturæ insignia, de quæ ea ad Senatam rescripsit^c. Hic ille Themistius, qui egregis Commentariis editis, Aristotelis scripta elucidauit, cuius meminit Suidas, atque eum à Iuliano Constantij successore designatum fuisse Constantinopolitanæ vrbs Præfectum. Porro cum aduersus Iulianum se benè putasset Occidentale Imperium muniuisse Constantius; ipso primo vere (vt ait Ammianus^d) aduersus Persas mouens exercitum, peruenit Edeslam, cum adhuc Iulianus moraretur in Galliis: Qui cum superatis montibus peruassisset Illyricum; nuntij (inquit idem Ammianus^d) Constantium percubere certissimi, quorum clara fide compertum est, Iulianum Italiam & Illyricum cursu celeri prætergressum, claustra interim occupasse Succorum, ac cita vndique præsolantem auxilia, vt multitudine stipatus armatorum peruaderet Thraciam. Quo cognito, mœrore offusus Constantius, solatio vno sustentabatur, quod intestinos semper superauerat motus.] communicatoque cum suis consilio, communi omnium consensu decretum est, eum cum expeditione reuerti, idque tunc opportunum, quod & Persarum Rex ad propria quoque reuenteretur.

XVII. Ammian. lib. 21. EVNESTA VISA OBLATA CONSTANTIO.

In hoc rerum aduersarum tumultu (subdit Ammianus^d) hærens eius fortuna, iam & subsistens, aduentantem casum vitæ difficilem modò non loquentibus signis aperte monstrabat. Namque & nocturnis imaginibus terrebatur, & nondum penitus mersus in somnum umbram viderat patris obtulisse pulchrum infantem, eumque susceptum & locatum in gremio suo, excussam ibi proiecissem longius sphæram, quam ipse dextera manu gestabat. Id autem permutationem temporum indicabat: licet interpretes placencia responderent. Post hæc confessus est iunctoribus proximis, quod tamquam desolatus secretum aliquid videre desierit, quod interdum affuisse sibi squalidius æstimabat, & putabatur genius esse quidam tutelæ salutis appositus eum reliquisse, mundo citius digressurum. Ferunt enim Theologi, in lucem editis hominibus cunctis, salua firmitate fatali, huiusmodi quædam velut actus rectora numina sociari, admodum tamen paucis visa, quos multiplices auxere virtutes. Ita & oracula, & Auctores docuerunt præclari.] Ist hæc, & alia de his, pluribus Ammianus: quibus, paucis quibusdam demptis, concordat Christiana religio, atque idem Auctor sic paulò post de Constantij obitu^e:

Ammian. lib. 21. CONSTANTII IMP. OBITVS.

Ingressus itaque Antiochiam festinando Constantius, ad motum certaminum ciuilium, vt solebat, auidè surrecturus, paratis omnibus, exire properabat, immodicè renitentibus plurimis murmure tenus: nec enim dissuadere palam audebat quisquam, vel vetare. Autumno iam senescente profectus, cum ad suburbanum venisset disunctum exinde tertio lapide, Hippocephalum nomine, lucente iam die, cadaver hominis interfecti dextera iacens, capite auulso, conspexit contra occiduum latus extensum; territisque omnibus, finem parantibus fati, destinatus ipse tendebat (ita loquitur Ethnicus

A Ethnicus Scriptor) venitque Tarsum, vbi leuiori febre contactus, ratusque itinerario motu imminuta valetudinis excuti posse discrimen, petit per vias difficiles Mopsuestiam Ciliciæ, vltimam hanc pergentibus stationem sub Tauri montis radicibus positam. Egredi que secuto die conatus, illabente morbi grauitate detentus est, paulatimque vrente calore nimio venas, vt ne tangi quidem corpus eius posset, in modum foculi feruens, cum vsus deficeret medelarum, vltimum spirans dessebat exitium. Mentisq; sensu tum etiam integro, successorem suæ potestatis statuisse dicitur Iulianum. Deinde anhelitu iam pulsante lerali, conticuit, diuque cum anima colluctatus iam discessura, abiit è vita tertio Nonarum Octobrium, Imperij vitæque anno quadragesimo, & mensibus paucis.] hæc tenus Ammianus.

At quod ait, Constantium vltimo elogio statuisse Iulianum sui Imperij successorem, xix. puto commentum Ethnicorum Iuliano fauentium excogitatum, quo à Tyranni nomine ea arte redderent ipsum immunem: nam S. Gregorius Nazianzenus de Constantio in extremis laborante hæc tradit^a: Hic vitam cum morte commutat, pastoris aduersarij (nempe Gregorij) confirmator & patronus, malum haud malo Imperio finem imponens, atque inutuli, vt ferunt, pœnitentia in extremo vitæ spiritu affectus: cum nimirum ob alterius sæculi tribunal, rerum suarum æquus est vnusquisque iudex.] Tria enim hæc mala, Imperioque suo & Principatu indigna, ipsum agnouisse narrat: Vnum, quod generi suo necem attulisset, ipso nimirum eius ingressu in Imperium: Aliud, quod Iulianum Apostatam Imperatorem nominasset, creando eum Cæsarem: Tertium, quod nouis fidei dogmatibus studuisset: simulque cum his vobus è vita discessisse.

Ceterum vt cumque hæc extrema Constantij se habuerint, illud exploratum habetur, ipsum eo tempore fuisse ab Euozio Ariano Episcopo Antiocheno baptizatum. Id quidem S. Athanasius testatur, cum ait^b: Constantius hæreticus fuit, qui ad finem vsque permanens in ea impietate, ac deinde moriens, voluit non à piis viris, sed ab Euozio, non semel, sed sæpius ob Arianam hæresin deposito reiectoque, baptizari.] hæc Athanasius. De obitu eiusdem Constantij sic etiam S. Hieronymus^c ad Heliodorum: Constantius Arianæ fautor hæreseos, dum contra inimicum paratur, & concitus fertur ad pugnam, in Mopsi viculo moriens, magno dolore, hosti reliquit Imperium.] & alibi^d: Dominus excitatur, imperat tempestati; bestia moritur, tranquillitas redit, &c. At de Baptismo suscepto ab hæretico homine Euozio, absque controuersia ab omnibus affirmatur.

Cum igitur maiorum omnium constet assertione, Constantium Catholicos exagitantem, atque Arianis fauentem, vixisse impium, & impiè ab hæretico Episcopo baptizatum, clausisse infelicitè diem extremum: præconia de eo à S. Gregorio Nazianzeno conscripta permolestè piotum auribus ingeruntur. At quænam illa sint, hæc describamus; ita tamen, vt & quonam modo valeant excusari, æquè subdamus. Ab ipso itaque exordio laudum eius ab apostrophe illa orationem auspicemur, qua Constantium ipsum hoc modo compellat: Quid (inquit^e) tibi accidit, ó Imperatorum præstantissime ac diuinissime, Christi que amantissime? Ed enim prouehor, vt tecum velut cum præsentè atque audiente exoptulem: etsi multò excellentiorem te esse non dubitem, quàm vt exoptulatio nostra & reprehensio in te hæreat, vtpote qui Deo adiunctus sis, cælestique gloriæ hereditatem acceperis, atque hæc tenus à nobis migraris, vt Imperium cum maiore commutares. Quodnam hoc consilium iniisti, qui omnes non tui solùm temporis Imperatores, sed etiam ætate tua superiores animi solertia atque acumine longè antecellebas? Qui barbaras nationes per gyrum repurgabas, tyrannosque intestinos ditioni tuæ partim sermonibus, partim armis subijciebas: & quidem vtrumque ita dexterè & egregiè, quasi ab altero nihil molestiæ tibi exhiberetur: cuius cum magna & eximia trophæa, armis & proelio quæsitæ, tum maiora & illustriora sine vlla cruoris effusione parta: ad quem legationes & supplicationes vndecumque confluebant: cui nationes omnes partim obediebant, partim iam iam obedituræ erant: vt in eadem causa essent omnes hi, quorum expugnatio in spe posita erat, ac si iam domiti & in potestatem redacti essent.

Qui Dei manu ad omnia consilia, resque omnes agendas vtebaris: cuius denique & prudentia maiorem admirationem sui mouebat, quam manuum vires; & rursum vi-

LAUDES CONSTANTII.

res maiori admirationi erant, quam prudentia, atque vtraque præclarior illustriorque erat pietatis gloria. Quoniam igitur modo hæc solum rudis & imperitus, parumque circumspæctus apparuisti? Quæ hæc inhumanæ humanitatis & clementiæ celeritas? Quis dæmonum ad hanc deliberationem simul irrepsit? Quomodo magnam illam hereditatem, & patrium decus atque ornamentum (Christianos intelligo) gentem illam toto passim orbe lucentem, Regale sacerdotium multo labore multisque sudoribus auctum, tam breui atque exiguo temporis puncto communi huic pesti ac furie tradidisti? Juliano videlicet. Et post multa eodem argumento exaggerata, de eiusdem Constantij summo in Christiana religione propaganda & cohonestanda studio, hæc subdit: Neque enim quisquam vquam vilius rei tam acri & vehementi amore ac cupiditate correptus est, quam ille Christianos crescere, atque in summam gloriæ potentiamque amplitudinem peruenire cupiebat. Ac neque subactæ nationes, neque Respublica præclaris legibus constituta atque gubernata, nec pecuniarum copia, nec amplissima gloria, neque quod Rex Regum esset & diceretur, nec quibuscumque aliis rebus hominis felicitas declaratur, neque quisquam ex omnibus rebus humanis summo pere ipsius animum oblectabat, quam ut & nos per ipsum, & per nos ipse tum apud Deum, tum apud homines floreremus, ac perpetua & in omne tempus indelebilis potentia permaneret. Illud enim probe perspiciebat, aliis videlicet, magisque regi, quam plerique soleant, de rebus nostris cogitans, quod cum Christianorum rebus. Romanorum simul increuerunt, simulque cum aduentu Christi Imperium ingressum est, cum nondum prius hoc euicisset, ut in vnius principatum planè deueniret. Atque ea de causa causam nostram, ut par erat, studiosius mihi fouere videbatur.] hæc ipse.

XXIII. EXCVSATVR A GREGORIO CONSTANTIVS.

Idemque tacitè illi occurrens obiectioni de Constantio, quod quamplurimos Christianorum & meliorem Ecclesiæ partem exagitasset, hæc statim subinfert: Qui quidem etsi quid nobis negotij faceffuit, non ed faceffuit, quod nos contemneret, contumeliaque opprimeret, aut quod aliis quibusdam potius quam nobis gratificari cuperet: sed ut omnes in vnum coiremus, consensioneque animorum iungeremur, ne dissecti, schismaticisque & dissidiis inter nos direpti atque disuncti essemus. Sed, ut dicebam, parum cauta est simplicitas, clementiæque adiuncta est imbecillitas, minimeque is malitiam fraudemque suspicatur, cuius animus à malitia liber est & immunis. Ac proinde ab optimo Principe, quod futurum erat, ignoratum est, nec fucus simulatioque deprehensa est, sensimque obrepfit impietas, ac duæ benignitates simul occurrerunt, altera erga piium genus, altera erga omnium hominum impiissimum, maximumque diuini Numinis contemptorem, nempe Iulianum.] ita ibi Gregorius. Sed & his iungamus quæ idem Auctor aduersus eumdem Iulianum agens, de funere eiusdem Constantij, quod ad hoc ipsum spectat, recenset his verbis, postquam egit de infausto Iuliani obitu: Quoniam (inquit) nos quoque mortuum habemus, cum scilicet qui ante iam è vita excessit, videamus hæc quoque, quantum inter vtrumque Imperatorem discriminis fuit, si quid hoc etiam iis ad felicitatem vel infelicitatem momenti habet, qui ex hac vita migrarunt. Ille igitur (nempe Constantius) publicis laudibus, faustisque ominationibus, pompisque deducitur, ac religionis etiam his nostratibus cultibus, nocturnis cantionibus, facumque gestationibus, quibus nos Christiani piium è vita discessum honore prosequi consueuimus. Ac læticia luctu permixta efficitur huiusmodi corporis exportatio.] sic ibi.

XXIV. CELEBRARE NIMIUM VIDETVR GREGORIVS CONSTANTIVM.

XXV. FVNVS CONSTANTII.

Post hæc verò Gregorius magnum ac planè mirandum quid subditurus, primò librans fidem suam, quam sciret apud plurimos periclitaturam, isthæc cautè præmittit: Quod si cui hæc oratio credibilis videtur, id quoque multorum auribus diuulgatum est: Quod cum corpus, Tauro monte superato, ad paternam ciuitatem (nempe Constantinopolim) hanc, inquam, illis cognominem, in primisque, claram & nobilem, veheretur, vox quædam è summis locis à nonnullis exaudiebatur, velut psallentium, & prosequentium (angelicorum, opinor, cœtuum) quod pietatis illi præmium erat, funebriisque remuneratio. Nam etsi rectam & orthodoxam fidem nonnihil luxare visus est, hoc tamen crimen procerum importunitati, fideique, peruersitati tribuendum est, qui simplicem, parumque in pietate firmam animam, minimeque barathra prospicientem, quò libuit, abduxerunt, exactæque doctrinæ fucò atque prætextu, vitij zelum effecerunt. At nos, quod communius est, tum patrem, à quo Imperatoriæ potètiæ, & fidei Christianismo fundamenta

A. menta iacta sunt, tum etiam doctrinæ hereditatem ad filium deuolutam cogitantes, eius qui iuste semper in Imperio vixerat, pioque sine vitam clauserat, nobisque Principatum reliquerat, meritò tabernaculum honore complectebamur. Ut autem magnæ & Imperatoriæ vrbi propinquus fuit, quid totius exercitus satellitium & stipationem, armatamque turmam, Imperatori, tamquam viuo exhibitam, commemorare attinet, aut præclaræ ciuitatis effusionem, omnium, quæ vquam fuerunt aut futuræ sunt, celeberrimam?] hæc tenus de laudibus atque Constantij funere Gregorius: quod curatum fuisse per Iouianum Protectorem domesticorum, Ammianus testatur.

a Ammian. lib. 27.

B. Videre iam videor, Lector, ex obducto tuæ frontis inter legendum supercilio, te hæc infenso animo accepisse: sed anabo te, animæquid est, & patere nos de his paulò suis differentes, atque suspende interea de Gregorio tanto viro ferre sententiam. Primum quidem illud absque contentione, puto, concedes, nullius animum leui saltem suspitione iure pulsari posse, Gregorium (quod sæpè factitare solent encomiastæ Oratores) in his dicendis adulationis vitio laborasse: siquidem eius laudes prædicabat, qui vita defunctus esset, à quo aliquid sperare non poterat, nec à successoribus eius, infantula posthuma tantum post se relicta.

XXVI. GREGORIVS AB AVCTORIBUS EXCVSATVR.

C. Hoc igitur narrationis ingressu paucis hisce verbis adulationis suspitione protus absterfa, quæ esse solet ad mentiendum illecebra, illud quoque velim, pie Lector, attendas, scriptio enim atque tractationum genera, cum soleant esse diuersa, non eadem ab omnibus requirenda, atque frustra in altero quæri, quod in altero tantum præstari solet. Quis, rogo, nesciat encomiastis tractatoris alios esse numeros, alios verò ab eo diuersos historiæ scriptoris? Ille namque parua, etsi vera, amplificationibus tamen reddere solet maxima, & facere verisimilia vera: coarctatur hic inter angustos limites veritatis, quos cum semel excefferit, esse desinit quod profitetur historicus, & alienis iam castris perfuga vagatur, ita ut ex huiusmodi tessera agnoscat encomiastes, & qui censetur historicus.

XXVII. DIVERSA RATIO SCRIBENTIVM DIVERSA.

D. Cum itaque Gregorius noster summo studio eloquentiæ binas illas in Iulianum luculentissimas scripserit Orationes: vnde magna vis dicendi, ac vehemens suppeditari solet Oratoribus argumentum, ex comparatione probi viri, aliquem demonstrare esse deterrimum: haud arbitror quemquam adeò seuerum ac planè rigidum posse Gregorij esse censorem, ut non hæc aliquid eidem concedendum putet, si comparans cum Iuliano Constantium, ut illum in locum infimum deprimat, hunc super sidera sit conatus extollere. Quæ enim impetu quodam dicendi copia fertur oratio, nescit habenas, cum in his præsertim opinione hominum videatur Oratoris gloria collocata, si, quæ minima existant, maxima omni ex parte esse demonstret. Hac igitur ratione licuit Gregorio, comparatione Iuliani laudare Constantium, & in laudando excusationem mereri, si petitis vndique argumentis, & quibuscumque ascitis coniecturis, in eo fuisse nimius videatur. Comparatione pessimi laudari interdum malum, vsu sæpè venisse, immò & ex diuinæ Scripturæ præscripto, quis ignorat? ut illud Ezechielis demonstrat, cum comparatione scelestissimæ Ierusalem, iustificari ait, nempe videri iustas, Sodomam atque Samariam.

XXVIII. GREGORIVS INSTITVTVM.

b Ezech. 16.

E. At cum nec liceat Oratori omnino mentiri, præsertim Christiano, hæc modò accuratius inuestigemus, an Gregorio, quem comparatione cum Iuliano in ita Constantium iure laudasse diximus, & eo in argumento versatum ex paruis magna componere voluisse, possit aliquo modo mendacij crimen impingi: in hoc namque totius huiusmodi contouersiæ verti cardo videtur. Cum enim multus est in commendando Constantio ex pietate, nempe ex cultu erga Christianam religionem exhibitò: certè quidem ex promulgatis ea de causa ab se legibus, aliisque edictis aduersus idololatrias, superstitiones, incantatores, & magos sæpè sancitis, cum patri suo Constantino, tum aliis compluribus Orthodoxæ etiam fidei Principibus, Constantius impar existimari minime potest: qua de re cum à Gregorio meritò laudatur, tum inter alios ab Ambrosio digno elogio prædicatur, cum ait: Constantius augustæ memoriæ nondum sacris initiatus mysteriis, contaminari se putauit, si aram illam videret: iussit auferri, non iussit reponi. Id quidem Romæ accidisse diximus, cum ipse ascendens Capitolium, aram Victoriæ inde tolli præcepit. Ex his igitur summarum laudum sibi Constantium præconia comparasse, nemo est qui iure inficias ire possit: hocque sensu accipienda sunt ea quæ alibi

XXIX.

CONSTANTIVS VNDE VERAE LAUDEM MERUIT.

c Ambros. ad Valent. epist. 32. ver. edit.

ide m

Gregor. Nazianzen. Carm. de iracundia. XXX. QVBM EXCVSAT, ERASSE FATEVR. Athanas. Orat. 1. contra Arian.

idem Gregorius de eodem ipso Constantio ait, fuisse religiosissimum Principem, vt A quisque alius eorum, quos ipse nouisset, Imperatorum.

Quod verò spectat ad cultum Catholicæ pietatis; licet idem Gregorius ipsum excuset, haud tamen eum non errasse defendit, quem à suis fuisse deceptum, tum ibi, tum aliis etiam in locis constanter affirmat. Qua quidem in re, id ipsum quod Gregorius, præstiterunt Athanasius & Hilarius, qui grauissimè à Constantio vexati sunt; cum scilicet interdum sic eum redarguant, vt excusent. nam inter alia sic Athanasius: Illi (nempe Episcopi Ariani) præter mentem Constantij Imperatoris humani & pij, prohibidine quæ volunt promulgant, & faciunt ea quæ libet, & in faciendo vtuntur magna vafricie, &c.] habet & id genus multa in Apologiis suis ad Constantium scriptis; id ipsum Hilarius in libris ad Constantium, aliisque locis superius recitatis, quæ, prolixitatis causa vitandæ, hæc iterum repetere prætermittimus.

XXXI. ALIQUA CONSTANTII MORIENTIS POENITENTIA.

Gregor. Nazianzen. Orat. in laud. Athanas. d. Gregor. Nazianzen. Orat. 2. in Iulian.

Verum quod Gregorius non Constantium modò excusasse, sed & visus sit absoluisse, quinetiam in cælis cum beatis spiritibus colloasse; in his quidem à ceteris longè discrepat. Sed venia dignus error: cum ignorans facti, eum putauerit poenitentem, quem vltimis illis verbis, quibus absolutis efflauit animam, doluisse ferunt, quod nouis studuisset dogmatibus. magna profectò ista fuit Imperatoris confessio, vltimo elogio rescidisse, quod viginti quinque annorum spatio magno labore & industria extruxisset. Habuit id quidem pro constanti Gregorius, quod disertis verbis affirmat, pio sine vitam clausisse Constantium. Quod si verè, prout ipse putauit, accidisse contigerit; haud abhorret à fide, quod relatione multorum fuerat diffamatum de audito cælitus cantu: cum gaudium fiat in cælo super vno peccatore poenitentiam agente. At hæc, quæ de Constantij poenitentia à Gregorio enarrantur, post susceptum ab Euzoio Baptismum oportuit accidisse, cum iam (vt ait) proximè moriturus esset. Ist hæc autem à nobis dicta sunt, non ad absoluendum Constantium, sed ad excusandum atque defendendum Gregorium, quem inuerecundè atque admodum temerè complures in crimen vocant proditæ veritatis.

XXXII. MORES LAVDATI CONSTANTII.

Vit. in Iulian.

Ammian. lib. 21.

Reliqua verò, quæ ad eius mores laudabiles spectant, eum enituisse egregia castitate, adeò vt nec aliqua potuisset aduersa vel leui suspitione pulsari, Ammianus affirmat. Quod autem pertinet ad alios probe compositos actus, necnon quæ eidem vitio vertebantur, atque de eius vultus effigie, habes hæc omnia fusiùs ab Ammiano recensita. Cum verò ipsum constet, ex iis quæ à Gregorio dicta sunt, fuisse Christiano ritu sepulture mandatum: miramur dici eundem Constantium inter diuos esse relatum: nisi fortasse id Iulianus Apostata præstitit ad abolendas contractas ex ingratitude noras. Hic tandem finis Constantij Imperatoris planè felicissimi, & nulli Augustorum secundi, nisi Catholicæ fidei professoribus negotium facessisset. Vixit (inquit Victor historicus, quem hoc anno Iulianus Consularem præfecit Secundæ Pannoniæ, & ærea quoque statua honorauit) annos quadraginta quatuor. Imperauit cum patre, fratribus, ac demum solus annos trigintanouem; factus Augustus annos viginti quatuor expletos, octo solus, cum fratribus & Magnentio sexdecim, Cæsar quindecim.] Hæc cum ita legantur apud Victorem, deprauata esse noscuntur. Illud autem de annis Imperij Constantij certum est, eius Imperium inchoatum esse ab obitu Constantini, anno Domini trecentesimo trigesimo septimo, x i. Kal. Iunij, quo ille mortuus est, productumque ad presentem vsque annum, quo obiit tertio Nonas Octobris: ex quibus constat ipsum imperasse post patrem annos viginti quatuor, menses quatuor, & dies quatuordecim. Cetera verò, quæ contigerunt hoc anno post Constantij obitum, cum Iulianus solus cœpit moderari habenas Imperij, dicemus sequenti Annalium Tomo.

XXXIII. MISERANDVS STATVS ECCLESIAE.

His igitur, quæ ad statum Romani Imperij pertinent, enarratis, modò, quonam statu essent res Ecclesiasticæ, pertractandum. Vbi que luctus, vbi que dolor, dominantibus Arianis, Orthodoxis verò fidei defensoribus magna ex parte exilio pulsas, vel factis exoribus; reliquis fermè omnibus, perpauca exceptis, fœdus fœdè ineuntibus cum Arianis. Sed qui regia si bi iuncta potentia in populum Christianum diabolus adeò publicè & apertè grassabatur vt leo; in secretiorem illam Ecclesiæ partem, quæ eremi detinebatur ergastulis, in monachos, inquam, illos, qui seclusi è sæculo, cælo viderentur inclusi, Angelis parem vitam in terris agentes, sese serpentis instar occultis spiris obuolutum ingessit: peruasitque primum (quod superius dictum est) Aegypti

A solitudinis monachos, schismatis Meletiani & Arianae hæresis complures complicatis nodis obuoluens.

Penetrauit eiusdem quoque serpentis virus monachos qui erant in Mesopotamia (extitit prouincia illa, in qua primum de abrenuntiatione iussio data est à Deo fidei parenti Abraham, monachorū germinibus fertilissima) dum per pseudomonachos quosdam, quorum nomina recenset Theodoretus, Dadoen, Sabbam, Adelphium, Siameonem, Hermam, & alios quosdam, inter eos hæresis spargitur Massalianorum, qui iidem Euchaitæ sunt dicti, Latine autem Precatores sunt nominati: quos & se Spirituales dicere solitos, idem Theodoretus affirmat. A temporibus namque Constantij hanc hæresim coaluisse in Mesopotamia, auctor est Epiphanius, cui maiorem fidem præstandam putamus, vt pote tunc viuenti, & aduersus eam scribenti, quàm Theodoro affirmanti temporibus Valentiniani atque Valentis Impp. produisse. His iure congruit illud Dauidicum: In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi.] Dum enim (quod decet sanctos monachos) orationibus iugiter vacant (nam & Dominus admonuit semper orandum) eò superbix atque arrogantix elati sunt, vt præter orationem, cetera cuncta esse parui vel nullius planè momenti, affirmarent.

Sed hic primum altius est repetenda ex Epiphanio Massalianorum origo. Secta illa erat non ex Christianis, vel Iudæis, Samaritisve comparata, dicta Euphemitarum, sed ex Gentilibus: qui cum plures deos assererent, nonnulli tamen vnum adorarent, quem dicerent Omnipotentem: hi que solent in publicis à se ædificatis oratoriis conuenire precum causa. Hos quoque seipos nominasse Martyrianos, quod, cum Gentiles essent, à prouinciarum Præsidibus persecutionem sint passi, & complures ex illis occisi à Lupicino Prætorè, idem Epiphanius tradit. Sed & Satanianos eosdem se appellasse; propter cultum quem exhiberent satanæ, ne ab eo læderentur, idem affirmat. Ceterum diuersi planè ab his sunt, de quibus hic agimus, à precibus item dicti Massaliani: qui Constantij temporibus prodire ex Christianis, iisdemque monachis, iis scilicet, qui (vt dictum est) solitudinem Mesopotamiæ incolabant: qui quidem illud primum iecerunt struendæ impietatis fundamentum, vt assererent sententia Domini semper orandum, ac proinde precationi semper vacandum esse, ac cetera omnia negligenda: idque affirmantes esse tanti momenti, vt solum sufficeret ad omnes potestates aduersarias superandas. Ex hoc in primis prouenit, vt, quod erat monasticæ disciplinæ coniunctum, opus manuum penitus prætermitterent; illud Domini vsurpantes: Operamini cibum qui non perit.] Sed & ieiunium penitus ignorabant; satis dicentes sufficere ad mentem expurgandam, orationem. Idem quoque ad preces coibant permixti mulieribus, quod à sanctis Christianorum institutis penitus abhorrebat.

At parum fuit illis, ex eiusmodi malè assumpto principio labefactare monasticam disciplinam, nisi etiam corrumperent Ecclesiastica dogmata. Siquidem eos nefandum illud dogma excogitasse Theodoretus affirmat, vt dicerent, Sacramenta Ecclesiæ nec prodesse nec obesse, sed oratione tantum peccata laxari, dæmonesque fugari: seque habere, impiè iactabant, Baptismum ad instar nouacula: vt sicut hæc pilos corradit, & tamen iidem ex radicibus iterum pullulant, ita, ex illorum sententia, post Baptismum remaneat peccatum originale: perpetua tamen oratione peccati radicem prorsus euelli assererent: habereque vnumquemque hominem dicebant habitantem in se dæmonem; nec ipso caruisse Apostolos, eum verò tantum oratione fugari, qua aiebant posse quoque effici homines impassibiles, atque participes diuini Spiritus, & coniunctione animi cum cælesti sponso, mira dulcedine perfrui. Duas insuper addebant possidere homines animas, quarum alteram esse supercælestem. Garriebant etiam capaces se esse corporeis oculis videndi sanctissimam Trinitatem. Vnde accidebat, vt huiuscemodi visionibus, quæ per dæmonum illusionem solent fieri, delectarentur: quarum apparitionibus ac pariter reuelationibus eò insanitæ peruenere, vt non tam dicerent se esse perfectos, sed vel Angelum, vel Prophetam, immò & Christum esse iactarent, reliquos autè indignos esse Christiano nomine. Addit his Theodoretus: Multa quoque alia faciunt, quæ eorum phrenesim arguunt. Nam (inquit) repenti saltant, & super dæmones se saltasse iactant: & digitis sagittantium speciem præferunt, se in dæmonem iaculari affirmantes: & quadam alia faciunt simili furore plena: & idèd Enthusiastarum, hoc est, diuinorum furore correptorum, nomen sortiti sunt.] ita Theodoretus. Et sanè quidem eiusmo-

XXXIV. MASSALIANORUM HAERETICI.

Theod. hæret. fabul. lib. 4. c. 10.

Daodem Massalian. Theod. hæret. fabul. lib. 6.

Epiphani. hæresi 80. d. p. sal. 141.

Luc. 18.

XXXV. EUPHEMITARUM MARTYRIANI HAERETICI.

Joan. 6.

XXXVI. DELIRAMENTA HAERETICORVM MASSALIANORVM.

Theod. hæret. fabul. lib. 4.

eiusmodi visi sunt esse, vt inter insanos, mente captos, & furore arreptos numerandi A
potius fuissent, quam inter hæreticos, nisi omnes hæretici diuersis modis insania labo-
rarent, & furore perciti essent.

XXXVII. Tractantur istæc non à Theodoro tantum, sed etiam à Damasceno, qui & de eo-
rum in pauperes immanitate hæc addit^a: Inhumanitatem (inquit) in mendicos in-
ducunt: negant enim iis dandum, qui publicè ea, quæ ad victum pertinent, querunt;
aut iis quorum manus opere labefactatæ sint; aut iis qui aduersa fortuna vtantur, vel
corporum debilitate, vel morbis, vel acerbitate creditorum vexentur, vel furum iniu-
riis; vel aliis, qui huiusmodi casus experti fuerint, subuenire oportere eos, qui ab illis
discreti sunt, & aliquid boni agere instituunt: sed sibi omnia esse suppeditanda, eò quòd
ipsi soli sint pauperes spiritu.] hæc Damascenus, qui de his plura subdit; additque,
eosdem docuisse, ad libitum dirimi posse coniugia, suadereque filiis neglectum paren-
tum, & ad sibi omnia conferenda solitos exhortari: negasse quoque eos, quemquam
initiari Sacramentis, nisi super quem visibilis gratia Spiritus sancti descenderet. phanta-
sticis enim huiuscemodi visionibus à dæmone illudebantur, vt super eos visibili signo
apparere videretur Spiritus sanctus, cum præsertim ordinationes celebrarent; nam
habebant sacerdotes & Episcopos.

XXXVIII. Quòd verò in vnoquoque Sacramento requirerent visibile signum, istæc de eisdem
risu digna narrat S. Augustinus^b: Nonnulli dicunt eos de purgatione animæ nescio
quam phantasticam & ridiculam fabulam narrare: porcam scilicet cum porcellis suis
videri exire de ore hominis, quando purgatur; & in eum visibili similiter specie, ignem,
qui non comburat, intrare.] hæc Augustinus. Eò quoque illusio dæmonis ipsos impu-
lit, vt (quod testatur Theodoretus^c) futurorum reuelationes se habere gloriarentur.

Quomodo autem hos expulerint Catholicæ professionis Episcopi, Latius Meliten-
sis, Amphilocheus Iconij, & Flavianus Antiochiæ, idem subdit: sed de his suo loco
dicendum. Non leuis negotij erat opus, hos habitu sancto latentes detegere: nam il-
lis ex dogmatis præscripto iurare ac peierare fas fuisse, idem qui supra tradit Damascen-
us. Massalianorum quoque eam sententiam fuisse, S. Hieronymus docet^d, vt dice-
rent posse hominem ad perfectionem, atque ad similitudinem & æqualitatem Dei,
humana virtute & scientia peruenire: ita vt assererent, se ne cogitatione quidem &
ignorantia (cum ad consummationis culmen ascenderint) posse peccare. sic de his
S. Hieronymus.

XXXIX. Quod verò ad habitum corporis spectat, hæc Epiphanius^e: Sed & in alia forma in-
uenti sunt iidem venerandi nostri fratres, qui in monasteriis per Mesopotamiam de-
gunt (quas & Mandras, hoc est, ouilia, siue cohortes appellant) nam comas mulie-
bres producunt, & sacco conspicuo incedunt. Oportebat autem filios sanctæ virginis
matris nostræ Ecclesiæ esse reuerendos in tonsura, & colere Deum occultè videntem
occulta.] & paulò pòst: Alienum est à Catholica Ecclesia saccus conspicuus; & coma
extenta, à prædicatione Apostolorum.] hæc ipse. Quod autem ad propagationem
huiuscemodi generis monachorum; haud prætergressi visi sunt Mesopotamiam, vel
Syriam, occultè serpentes, eò quòd expellerentur ab omnibus, sicubi detecti essent,
cum occultè serperent sicut cancer.

X L. Quod verò ad disciplinam monasticam pertinet; eam partem complures etiam in
Occidente tunc sectati sunt ignavi monachi, qua negarent esse manibus operandum:
aduersus quos S. Augustinus commentarium illum scripsit, De opere monachorum. E
Eiusdem planè generis ille visus est esse monachus, quem Siluanus Abbas ad melio-
rem frugem restituit; de quo sic in Vitis Patrum^f: Quidam peregrinus frater venit ad
Abbatem Siluanum in monte Sina, & vidit quòd fratres operarentur, & dicit eis:
Quare operamini escam quæ petit? Maria autem optimam partem elegit. Tunc senex
dicit discipulo suo Zachariæ: Da illi codicem, vt legat, & mitte illum in cellulam
quæ nihil habet. Hora autem nona circumspiciebat frater ille viam, si fortè vocaret
eum senex ad comedendum. Postquam autem transiit hora nona, venit ad senem, di-
cens ei: Numquid hodie non comederunt fratres, Abba? Cumque senex fateretur;
ait ille: Quare me non vocasti? Tunc dixit ei Abbas Siluanus: Tu homo Spiritualis
es, & non habes necesse hanc escam: nos autem tamquam carnales opus habemus
comedere, idèò operamur: tu autem optimam partem elegisti: legis enim quotidie, &
non

^a Damasc.
hæres. 80.
^b Crvdelli-
tas Massa-
lianorum
hæretici-
corum.

^c Theod. ha-
ret. fabul.
lib. 4.
^d Hieronym.
dial. aduers.
Pelag. in
Præfat.
^e Epiphan.
hæres. 80.
Massalia-
norum ha-
bibus.

^f Vitis. Patr.
par. 2. c. 51.

A non vis carnalem escam accipere. Quod cum audisset, cœpit poenitere, & dicere: In-
dolge mihi, Abba. Tunc respondit illi Siluanus: Ergo necessaria est Martha Mariæ:
propter Martham enim & Maria laudatur.] hæc ibi de monacho ea ex parte Massa-
lianorum errorem sectante: ipsi enim qui eius sectæ erant (vt diximus) hi Spirituales
se nominabant, reliquos verò Carnales.

Quòd autem iidem dicerent Massaliani, ab hominibus orantibus dæmones foras
egredi per excrementa, per sputa, mucum, & alia; in memoriam reuocatur, his con-
traria conatum esse dæmonem suadere monachis quibusdam Ægypti, nimirum, pec-
catum esse eiusmodi necessaria corporis excrementa egerere: in quos iure expostulat
Athanafius, sic scribens ad Ammonem monachum, cum inter alia hæc ait^a: Diabo-
li artes nequeo non mirari: qui lues & corruptela cum sit, sanctitatis & puritatis specie
B plenas rationes subiiciat: at id potius vt insidietur, quam vt probet, facit. Idèò enim
ista auribus Ascetarum insufurrat, quæ nihil ad vitam commodi aliud, quam quòd no-
uitatis & nugarum plenas rationes diligenter euitandas (vt antè monui) conferunt:
vt dum eos à consueto & salutari studio reuocarit, regnare solus & rerum potiri videat-
ur. Quid enim, rogo te dilecte, & in primis pie, sceleris aut labis habeat ipsa, quæ
postulante natura sit, excretio? verbi gratia, si quis erumpentem è naribus mucorem,
vel ipsa oris sputa vitio vertat? atque & his ampliora longè possumus addere; ventris
nempe deiectiones, quæ ita cunctis existunt necessariae, vt sine his ne viuere quidem
animal natura voluerit. Deinde cum hominem manuum Dei opus esse, diuina Scri-
ptura^b docente, credamus: qui sit, vt ex munda facultate polluti aliquid & contami-
nati operis prodeat? Deinde si, quod in Actis Apostolorum^c didicimus, Dei genus su-
mus; immundum profusus in nobis & contaminatum nihil habemus. Tum enim in-
quinamur solùm, cum pessimi odoris opus, peccatum operamur.] Subdit autem, ex
sententia Domini malè accepta, hanc eos hausisse hæresin, quia ait^d: Non quæ intrant
per os coinquinant hominem, sed quæ exeunt.]

Porro ea scripta Athanasius emergentem è scrupulo quorundam & dæmo-
nis fallacia hæresin citò compressit atque succidit: quam eò vsque progressam esse de-
clarat, vt eadem ratione matrimonium quoque damnarent, quòd in procreatione pro-
lis è corpore progredi semen necesse esset. Detecta est planè diaboli mira calliditas,
qui sic (quod est apud Isaiam^e) deduceret iniquitatem in funiculis, vt ex eis efficeret
vinculum plaustris. Demum verò Athanasius ad eundem Archimandritam Ammonem
eadem epistola hæc perorat: Quare hoc vnum abs te contenderim, Pater, vt qui
tuæ fidei commissi sunt greges, aduersus ista munias, & Apostolicis verbis horteris,
Euangelicis demulceas, iisdem Psalmis consulas, suadeasque vt secundum Dei ora-
cula viuificari postulent: quæ nihil aliud, quam vt puro corde eidem seruiamus,
docent, &c.]

In horum pariter classem adlegendi sunt illi pseudomonachi, quorum S. Epipha-
nius in sua Anacephalaxosi meminit, atque in primis de Zacchæo, cum ait: Zacchæus,
qui nuper mortuus est in Montana circa Ierosolymam regione, penitus cum nullo ho-
mine preces faciebat; sed & ob eam causam audenter sancta mysteria contrectabat; &
sacrificia, cum laicus esset, impudenter tractabat. Alius verò quidam (quisquis tan-
dem ille erat vir) qui vitam sanè piam viuere putabatur, & in monasterio circa deserta
Ægypti habitabat; itemque alius & Sinæum montem habitans; qui ex somniis iuue-
niliter ac fortiter, sed temerè egerunt, vt impositionem manuum ad Episcopatum
susceperint, sederintque, ac quæ Episcoporum sunt, facere aggressi sint, ad se non per-
tinentia. Alij autem non pauci se ipsos castrare ausi sunt, præter mandata, nimirum
iuuenilis & robusta actionis gratia. Alij verò fortiter sibi agere videntur, qui audent,
non consultis aliis, & præter aliorum morem, velut ab Orthodoxis progressi, colle-
gium sibi ipsis contrahere, & citra vniuersalis Synodi approbationem, rebaptizare eos
qui ad ipsos accedunt, nimirum ex Arianis: cum nondum res sit ex censura Synodi,
velut dixi, decisa.] & paulò pòst: Sunt & alij, quorum vnusquisque per seipsum præ-
catur, & non cum aliquo in totum (nemini scilicet communicare volentes.) Aliqui
verò precantur in vinculis præter Ecclesiæ statutum.] hæc Epiphanius.

At longè his terriora videri possunt, quibus Eustathius infecit monachos, atque, si
licuisset, vniuersam Dei Ecclesiam: hic enim adeò fauit monachismo, vt spreuerit re-
liquos

X L I.
MONACHI
Q V I D A M
Æ G Y P T I I
F A T V O E R-
R O R E L A-
P S I.
^a Athanas.
ad Ammo-
nem mona-
chum.

^b Gen. 2.
^c Act. 17.

^d Math. 23

X L I I.
NOVA HÆ-
RESIS EX-
T I N G V I-
T V R.
^e Isa. 5.

X L I I I.
MONACHO-
R V M Q V O-
R V M D A M
D E L I R I A.

X L I V.
E V S T A T H I-
V S H A E R E-
S I A R C H A.

CONCILIUM GANGRENSIS AVGTORITATE ROM. PONTIFICIS COLLECTIVUM.

liquos Christianorum ordines, & prætextu quodam sanctitatis, Dei Ecclesiam, quæ (instar lagenæ omnium genera piscium congregantis) cunctos amplectitur, pessum dederit, atque fermè penitus fuisset demolitus, nisi citò securis Apostolica infaustos palmites succidisset: cum auctoritate Rom. Pontificis, Gangris civitate in Paphlagonia congregata Synodo, quot hærefes delirus Eustathius statuerat, tot aduersus eas statutis canonibus, Patres paribus suffragiis damnauere. Porro hîc de his agere ad calcem fermè Tomi huius distulimus, vbi simul congesimus quæ ex monachis toto hoc annorum periodo, quo præsens Tomus includitur, hærefes prodire; cum quoto potissimum anno Constantini dicta Synodus fuerit celebrata, minimè apparet: cum tamen certum sit, ex præsentia Olij Episcopi Cordubentis, qui eidem Synodo interfuisse legitur, ipsam celebratam esse temporibus Constantini Magni, cum Osius à Romano Pontifice Legatus in Orientem missus est, vt omnem labantem Ecclesiarum statum componeret, prout superius pluribus diximus. Quod igitur idem Osius Apostolicæ Sedis Legatus eidem Gangrensi Concilio præsto fuit, inde puto accidit, vt Symmachus Papa in sexta Synodo Romana liberè testatus sit, canones Gangrenses Apostolica auctoritate conditos esse.

XLV.

At priusquam de his agamus, de Eustathio prauorum huiusmodi dogmatum architecto differendum est. Hunc fuisse Eustathium illum Episcopum Sebastiaz in Minori Armenia, de quo sæpè superius, atque sapius quarto Tomo dicturi sumus, Socratis a, atque Sozomeni b, & aliorum recentiorum, qui hos sunt secuti, Historicorum assertionem traditur. Quod quidem mihi nulla prorsus ratione probatur: cum è contrario plura sint, quæ dictis Auctoribus magnoperè aduersentur. Et in primis, quod S. Basilus duabus epistolis cum diligenti scopa cunctas eiusdem Eustathij Sebasteni turpitudines in vnum congerat, easdem quæ singulas spectandas palam exponat, nullam prorsus de huiuscemodi hæresibus, vel eius damnatione facta in Gangrensi Concilio, mentionem habuit, quæ quidem ad totam eius vitam suggillandam, ante omnia ponenda esse videbantur. Nec est quod dici possit, ante Conuentum illum Gangrensem, eas à S. Basilio fuisse scriptas epistolas: cum illæ datæ habeantur tempore Valentis Imperatoris; Synodus autem illa, cui interfuit Osius, Constantini temporibus superius à nobis notatis habita esse intelligatur.

XLVI.

Rursum verò cum in compluribus Synodis, teste ibidem S. Basilio, & aliis, reperitur Eustathius fuisse damnatus à Catholicis ob perfidiam Arianam, quam scetabatur; in nulla ipsarum apparet proposita fuisse querela, vel saltem in memoriam reuocata hominis damnatio, aut ad infamiam ipsius aliqua ex more facta mentio tot eius hæresum, quæ damnatæ cum auctore habentur in dicto Gangrensi Concilio. Sed & quod magis istud ipsum persuadendi vim habere posse videatur, illud planè est; quod fungente ipso Eustathio cum collegis legatione apud Liberium Romanum Pontificem (vt suo loco dicitur) cum, vt audiretur, professio ab eo exigereur Catholice fidei, nulla alia ab ipso edita est, præter illam, qua se fidei à Patribus Nicææ editæ professionem esse significaret: cum alioqui hæresum omnium, quarum causa in Synodo antè damnatus fuerat, expressa mentio habenda, & peculiaris detestatio, plenaque illarum abdicatio, ex instituto Ecclesiasticæ disciplinæ, adicienda fuisset, si reverà ipse tot hæresum prauus inuentor atque promulgator extitisset.

XLVII.

Insuper cum apud neminem antiquorum Auctorum, qui hæreticorum catalogum scriptis fuerit persecutus, idem Eustathius Sebastenus ea labore infamata, vt illorum errorum, qui Gangris recensiti atque damnati fuere, auctor esse dicatur, non apud Epiphanium, aut Philastrium, Augustinum, Theodoretum, vel Damascenum: planè satis apertè demonstrari posse videtur, aliquem alium Eustathium, à Sebasteno diuersum, fuisse earumdem hæresum institutorem. Sed rursum, cum sicut nec eius, ita nec ab eo promulgatorum dogmatum apud ipsorum aliquem, qui diligenti studio hærefes omnes atque hæresiarchas recensuere, mentio facta esse reperitur: illud facile persuadet, vt existimem ipso sui ortu hærefes illas cum hæresiarcha compressas, atque ad eò extinctas penitus esse, vt etiam ab omni memoria fuerint obliuione deletæ. Cum igitur eiusdem Gangrensis Synodi Actis Socrates & Sozomenus inuenerint eorumdem errorum in crimen adductum Eustathium quemdam: quod, quisnam ille fuerit, haud haberetur expressum, quodque alium nescirent Eustathium hæresis infamatum ea

DIVERSITAS ERRORUM DIVERSOS CONSTANTII AVCTORES.

atate,

Arate, præter Sebastenum, qui hæresis Arianæ causa reperiretur sæpè damnatus, eidem ea omnia adscribere: perinde ac si vno inuento fure, eidem furta omnia eius regionis absque alio indicio tribuantur, quem tamen complures contrariæ probationes absoluant.

Sed malus opinator Sozomenus errores ex errore deducens, atque vnà confarciens, XLVIII. tradit eundem Eustathium Sebastenum auctorem fuisse vitæ monasticæ, quæ viguit in Armenia, Ponto, & Paphlagonia; nam ait a: Apud Armenos verò, Paphlagones & Ponti accolæ fertur Eustathium Ecclesiæ Sebastiaz, quæ est vrbs Armeniæ, Episcopum, primum cœpisse vitam monasticam & austeram illius institutionem colere; à ciuis ad viuendum necessariis, & à vestibus quibus vtendum est, abstinere; morum & vitæ accuratè traductæ auctorem extitisse: ad eò vt nonnulli constanter affirmant, librum Basilij Magni Cappadocis, qui Α'στυνδης, id est, de Vita & disciplina monastica inscribitur, ab eo editum esse. Dicitur porro præ nimis exquisita disciplinæ norma in absurdas obseruationes lapsus esse, easque legibus Ecclesiasticis penitus discrepantes. Attamen sunt quidam, qui illum crimine eripiant, incusentque nonnullos ex eius discipulis, quod nuptias reprehendant, &c.] enumerat enim errores omnes in dicto Gangrensi Concilio condemnatos.

Sed hîc siste, Lector, ne inconsultò Auctorem errantem sequens, æquè cum illo in errorum foueas te præcipitem dedas. At iam singula ab eo descripta, hîc verò recitata, exactissimè disquiramus. Tantum abest vt Eustathius Sebastenus auctor dici possit monasticæ vitæ, quæ in Armenia, Paphlagonia, atque Ponto coaluit, vt nec, si ipse monachus fuerit, aliquo digno teste probari possit. Siquidem S. Basilus eiusdem viri vitam à cunabulis propè retexens b, cum eius institutionem Alexandriæ sub Ario magistro recenseat, reditumque in patriam referat, & quas passus est abdicaciones ob Arianam hæresin, antequam Episcopus esset, vel cum factus Episcopus, nullam vmquam habuit mentionem de suscepto ab eo monastico instituto: quod certè minimè prætermittendum fuisset. Quin insuper scribens ad eundem Eustathium ipse Basilus c, & c. Basilio opportuna occasione recensens diuersarum prouinciarum, quos nouerat, monachos: necessaria quadam illatione, de ipso Eustathio, quod monachus fuerit, mentionem facere debuisset. at cum ne verbum quidem, vel saltem nutum expresserit, omnis planè de Eustathij monachismo existimatio & coniectura penitus deficit. Rursum verò S. Epiphanius d, qui eodem quoque vixit tempore, dum de Aerio hæresiarcha agit, quem condiscipulum fuisse tradit Eustathij, vt pote qui simul Arianam hæresin didicerint, nullam prorsus de Eustathij monachismo habuit mentionem: qua quidem occasione, Aerij praua dogmata æquè disseminantis minimè prætermittenda erant. Quo igitur teste prodit Sozomenus Eustathium monachorum primum in Armenia, Ponto, & Paphlagonia auctorem, quem nec fuisse monachum, certa alicuius testificatione poterit affirmare?

Sed demus licet Eustathium Sebastenum ante Episcopatum fuisse monachum, non tamen vlla prorsus ratione probare quis poterit, fuisse in nominatis regionibus monachorum primum auctorem institutoremque. Etenim quoniam pacto, quæso, homo sub Ario Alexandriæ institutus, reuersus in patriam semper perseverans Arianus, potuit auctor fieri monachorum, quos fide Catholica præ ceteris enituisse constat? Id quidem de Ponticis monachis pluribus testatum esse Grægorium Nazianzenum, superius demonstrauimus. Ceterùm ante Basilium nullum viguisse cœnobiticæ vitæ vsum in Armenia, Ponto, Paphlagonia, aliisque adiacentibus prouinciis, ex his quæ S. Basilus scribit ad Neocæsarienses, persfacile intelligi potest: vbi hæc ipse, quæ licet longè superius alia occasione recensuerimus, sunt tamen hîc necessariò repetenda. Accusamur verò (inquit e) & huius, quod homines habeamus monachos, pietatis studiosos, qui mundo renuntiarint, & vniuersis sæculi istius curis, quas Dominus comparat spiritus fertilitatem verbi impediuntibus: qui huiusmodi sunt, mortificationem Iesu corpore circumferunt, ac cruce quisque sua accepta, Deum sequuntur. Ego verò omnem vitam meam impenderem, vt mihi possent ista impingi delicta, haberenaque apud me viros, qui, me doctore, hoc pietatis studium amplexi hætenus fuerint. Nunc autem in Aegypto quidem audio talem esse virorum quorundam virtutem, & forsitan in Palestina quoque sunt, qui ad Euangelij normam, vitæ suæ conuersationem perfe-

L I. MONACHORVM PONTICORVM AVCTOR BASILIUS.

etiam reddant. Audio & in Mesopotamia virose esse perfectos & beatos.] hæc Basilius. Quod si in propinquiorebus prouinciis, nempe Minori Armenia, Ponto, & Paphlagonia monachi tunc fuissent, auctore (vt ait Sozomenus) Eustathio propagati: vtique de illis dicere ob sui defensionem, sicut de ceteris, Basilius necessariò debuisset. Quid enim & Neocæsarienses, Ponti primariæ ciuitatis accolæ, stultè admodum eius rei auctorem Basilius accusassent, si antea, Eustathio inuatore, monachi iam in Ponto coaluissent? En vides, Lector, quàm longè à scopo veritatis Sozomenus erret, cum primas deferat Eustathio Sebasteno institutionis vitæ monasticæ in regionibus nominatis; quæ sunt iure tribuendæ Basilio, non tantùm sua, sed & Neocæsariensem æmulantium assertione: vt de his nihil penitus reliquum sit, quod dubites: cum tamen in Cappadocia alij tunc coeperint eiusmodi institutionem vitæ sectari, vt idem ad Eustathium ipsum scribens affirmat: quos in vnum collectos ipse Basilius regulis editis ad perfectam monasticæ disciplinæ normam primus excoluit.

L II. LIBER ASCETICVS VERE BASILII.

Sicquæ & inanis prorsus esse conuincitur illorum assertio, qui ad eò temerè effutierunt: Commentarium illum egregium sancti Basilij de Regulis, quibus monachi simul victuri essent instituendi, fuisse dicti Eustathij Sebasteni, non autem Basilij; cum assertione Gregorij Nazianzeni (vt suo loco dicturi sumus) id exploratissimum habeatur: vt hoc in dubium reuocasse, summa stultitia sit. Ceterum, in eo quod demum idem Sozomenus aliorum assertione excusare videatur Eustathium, quasi non ipse, sed discipuli eius fuerint illarum hæresum assertores; planè videtur minimo accuratè legisse dictum Gangrense Concilium, in quo primùm mentio habetur de Eustathio, inde verò de eius discipulis: quos quidem in Armenia docuisse hæreses, Synodica Patrum tunc ad Armenos scripta demonstrare videtur.

L III. EYTACTVS HÆRESIARCHA.

Sed quinam fuerit hic Eustathius, quod minimè esse potuerit ille Sebastenus Arianius; cum remaneat sanè incertum, moueor interim coniectura, vt loco Eustathij, Eutactus reponendus sit: facile enim in scribendo error potuit irrepisse, vt pro Eutacto (quod esset nomen exoricum) sciens volensque librarius Eustathium scripserit. Mentio namque est de Eutacto monacho Armeno apud Epiphanium, quem vixisse ait Constantij Imperatoris temporibus: ipsumque educatum refert in Palæstina à quodam Petro professione anachoreta, reverà autem impostore. Qui (inquit) reuersus ad suam patriam, multos eiusdem paruae Armeniæ polluit, corruptis quibusdam diuitibus & quondam Senatorij ordinis, & multis spectabilibus viris, per quos illustres homines multos illic perdidit. Verùm Dominus citius ipsum è vita sustulit.] relictos autem ab eo esse libros ait confertos hæresibus. Sed quod in dicto Concilio Gangrensi nullius earum mentio habeatur, sed tantum ipsarum quæ pertinent ad Ecclesiasticam disciplinam; facile consenserim, illas post eius obitum ex Eutacti libris ipsius discipulos promulgasse, ipsam verò Synodum adhuc eo viuente celebratam esse. Quod igitur hunc ipsum existimemus esse, quem Eustathium dicunt, cum similitudo nominis persuader, tum locus, nempe Armenia, vbi docuit, tum etiam quod sic de eius discipulis subdit Epiphanius: Decipiunt (inquit) simplices homines habitu solitariè degentium, renuntiationem quamdam iactantes.] At quænam hæc singularis renuntiatio? vtique ad illam Epiphanius visus est alluisse, qua dicerent (vt habet Patrum epistola ad Armenos) Nisi Christiani omnibus renuntient diuitiis, spem nullam apud Deum salutis suæ sibi reliquam fore: sed & illud, Non tantum filios relinquere debere parentes, & hos illos, verùm vxores viros suos, vt salutem consequerentur: aduersus quem errorem extant canones eiusdem Gangrensis Concilij.

Concil. Gangrenf. c. 14. 15. 16.

L IV. EYTACTO CONVIENT DAMNATA IN GANGRENSI CONC. d. Conc. Gangrenf. c. 12.

Sed & quod ad habitum spectat; hoc illud est quod idem ait Epiphanius, hos quamplurimos habitu decepsisse, nempe quod nouum quemdam sanctitatem præ se ferentem gestarent amictum (fuisse namque eos in sæculo nobiles atque prædiuites, ex eodem Epiphanio vidimus) ad quem canon ille Gangrensis Concilij respexisse videtur, cum hos damnat, qui sic circumspectè vestiti pallio, contemnerent eos, qui breuioribus vterentur indumentis, nempe birris. Quod insuper iidem sectarentur instituta Petri illius Palæstini, Eutacti magistri, quem Epiphanius refert quotidianas erogasse elemosynas; inde potuit accidisse, vt iidem oblationes ad erogandas in pauperes, sibi dari, populo persuaderent, aduersus quos hæc decernentes sancti fuerint in dicta Synodo canones septimus & octauus. Horum igitur omnium conuenientia inducimur, vt creda-

A credamus Eutactum pro Eustathio esse reddendum, cum præsertim nullus alius hæc ætate reperiatur, qui in minori Armenia id genus hominum in vnum collegerit: sed quod citò (vt Epiphanius ait) ex hac vita ipse decesserit, ob id remanserit eius nomen obscurum. Rursum verò quos reliquit ille post se libros impietate refertos, eisdem probè cognitos idem Epiphanius impugnavit, prætermisiss erroribus illis ad Ecclesiasticam disciplinam spectantibus in Concilio Gangrensi damnatis, quod vel post dictum Concilium esse deserint, atque obliuione sepulti, vel fuerint cum ipsorum auctore simul extincti. His addere non prætermittamus, errare Gratianum, cum existimat hos Manichæos extitisse. Nam quod isti elemosynam facerent, planè ab ipso Manichæorum instituto alieno fuisse constat: cum illi (vt superius dictum est) ex sua ipsorum legis præscripto vetarent elemosynas dari pauperibus; licet multa fuerint, quibus iidem participarent cum Manichæis. At de Eustathij nomine hæcenus: reliquum est vt singulos hæc recenseamus errores, qui ab eodem Concilio Gangrensi reperiuntur esse damnati.

Epiph. hæresif. 40. c. illud autem dist. 30.

Eustathius itaque, siue Eutactus potius dicendus, scelestissimi illius Petri discipulus, illud primùm impiè excogitauit, vt damnaret nuptias, virumque cum vxore dormientem execraretur, edentes carnes culpabiles esse iactaret: doceretque seruos debere dominos suos, cultus diuini prætextu, contemnere: inculcasset pariter, presbyteros illos contemnendos, qui aliquando habuissent vxores, nec ab illis oblationem esse accipiendam: contemptibiles esse Ecclesias, in quas Fideles promiscuè conuenirent: celebrans ipse conuentus cum suis seorsum; sibi que ac suis oblationes dandas esse absque Episcopis scientia; itemque contemnendas esse agapes à Fidelibus fieri solitas, dictitaret; vituperaretque ipse palliatus birro vtentes (quidnam autem per birrum, indumenti genus, intelligi debeat, secundo Annalium Tomo diximus) hortareturque idem Eutactus feminas sub continentia prætextu mutare habitum, induereque virilem vestem, capillos amputare, atque relinquere viros suos, necnon filios, religionis obtentu, parentibusque similiter ingratos esse, nec rependere illis vicem, præferendum his omnibus dicens diuinum cultum: admoneretque insuper suos, propter continentiam ieiunandum esse die Dominico, reliqua verò ab Ecclesia vniuersali solita seruari ieiunia dissoluenda: contemnendosque prædicaret sacros conuentus, qui in basilicis Martyrum celebrari solent, ipsasque Sanctorum Memorias execraretur; quod ex Manichæis videtur accepisse, ab ipso verò Eunomio: quæ cuncta, viginti distincta capitulis, apposito singulari anathemate, eadem S. Synodus Gangrensis damnauit. Quæ cum ex Socrate ac Sozomeno colligantur, facilius exprimuntur in epistola ab eadem Synodo scripta ad Armenos, sed vberius in dictis viginti canonibus, ex quibus hæc summatim volumus collegisse; quibus addimus appendicem ab eis hisce verbis appositam.

L V. EYTACTI PRAVA DOGMATA.

Socras. lib. 2 cap. 33. d. Sozom. lib. 3. c. 13. Concil. Gangrenf. in fine.

Hæc autem scripsimus, non vituperantes qui in Ecclesia Dei secundum Scripturas sanctum propositum continentia eligunt: sed eos, qui abutuntur proposito in superbiam, & extolluntur aduersus simplices, abscindimus: & damnamus eos, qui aduersus Scripturas, & Ecclesiasticas regulas, noua introducunt præcepta. Nos autem & virginitatem cum humilitate admiramus; & continentiam, quæ cum castitate & religione suscipitur, approbamus; & renuntiationem sæcularium negotiorum cum humilitate recipimus, & nuptiarum castum vinculum honoramus, & diuitias cum iustitia & operibus bonis non spernimus, & habitum simplicem ac vestem viliozem pro corporis indigentia non fucatam laudamus, sicut solutas & fractas in vestibus processiones reprobamus: & domos Dei honoramus; & conuentus, qui in eis sunt, tamquam sanctos & viles suscipimus, pietatem in priuatis domibus non claudentes: sed omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus; & congregationem in eadem ecclesia factam pro vtilitate communi recipimus: & bona opera, quæ iuxta vires in fratres pauperes exercentur, secundum Ecclesiasticas traditiones beatificamus; & omnia res quæ per sanctas Scripturas & per Apostolos sunt tradita, in Ecclesia celebrari exoptamus.] hæcenus Patres ad Armenos, & alia plura superius in exordio Synodi: qui & apposuere vltimo canone aduersus eosdem hæreticos, sanctorum Martyrum cultum improbant, ista decernunt:

L VI. SANCTORVM PATRVM CATHOLICÆ ASSERTIO.

supra vires

Si quis per superbiam, tamquam perfectum se existimans, conuentus qui per loca & ba-

Vnde Ha-
giomachi
slyxere.

& basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, Memoriaſq; Sanctorum contemnendas; anathema sit.] Non aliunde quippe, quam ex officina Manichæorum, vt dictum est, & ex eis Eunomium accopisse dici potest, quem post Gangrenſe Concilium, quod celebratum constat Oſij tempore, vixisse liquet, vt hac ex parte etiam ea Eustathio Sebasteno minimè posse conuenire, certum exploratumque reddatur: vt planè intelligas, ex fæce Christianorum, omniq; scelerum impuritate pollutis hæresiarchis ista blasphemia atque delira in Ecclesiam irrepisse: nam quotquot hoc sæculo pij, sancti, atque eruditi claruere in Ecclesia Catholica viri, miraculorum quoque operatione, diuina gratia, illustrati (quorum haud exiguus numerus fuit) omnes æquè ex maiorum traditione, frequenti vsu in Ecclesia stabilita, Sanctorum cultum ardenti studio retinere: cuius quidem rei testes sunt crebræ illæ atque disertæ habitæ ab ipsis ad populum in natalitijs Martyrum Homiliæ coram frequenti populo ad ipsorum Martyria vndiq; confluente. Qui autem adhuc sub tam claræ lucis fulgore cæcutiunt, iam cum impijs in tenebris conticescant^a.

^a 1. Reg. 2.LVI II.
ATHANA-
SIUS E LA-
TEBRIS
SAUCIAT
ARIANOS.

Decursis his quæ ad nouas noui hæresiarchæ blasphemias spectant, confutatissq; aliorum erroribus, quæ rursus ad huius anni res gestas spectare noscuntur, adducamus in medium, finemque iam optatum Tomi huius historiæ imponamus. Hoc ipso anno Athanasius adhuc in latebris agens, quod scisset Arianos fauore Constantij summa rerum potitos, suam ipsorum perfidiæ professionem tradidisse Catholicis subscribendam, additoque eiusdem Imperatoris præcepto quàm plurimos eamdem sua ipsorum subscriptione corroborasse, summo dolore æstuans, clamat de deserto, vt leo rugit è lacu: dum hoc ipso anno, adhuc viuente Constantio, quatuor pro veræ pietatis defensione elaborauit atque edidit Orationes, quibus Catholicæ fidei fundamenta stabiliret, & aduersariorum salitates retunderet. Extant illæ, & sanè Magno Athanasio dignæ: in quarum prima, in ipsa fermè peroratione, certis notis se eam hoc anno scripsisse declarat, dum de Arianis hæc ait^b: Isti verò ante trigésimum sextum annum hæretici declarati, & ab Ecclesia summoti, idque iudicio Synodi vniuersalis, &c.] Est quidem hic ipse annus, qui à Nicæno Concilio celebrato, in quo vniuersali sententia Ariani damnati sunt, fluxit trigésimus sextus.

^b Athanas.
Ora. 1. con-
tra Arianos.

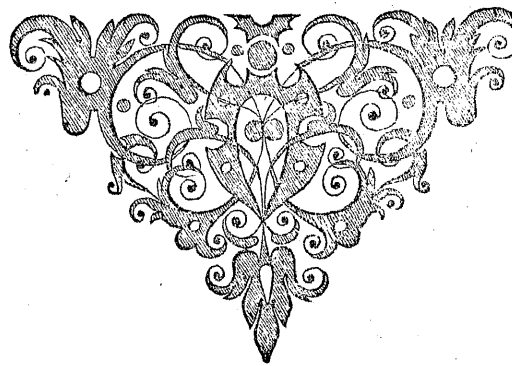
LIX.

^c Athanas.
ibidem.

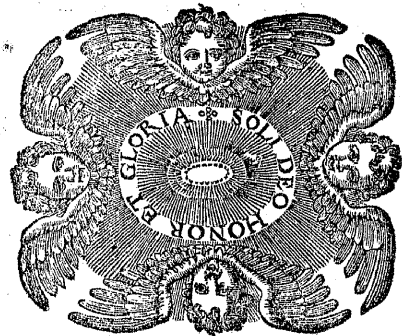
Ceterum quod hoc anno, & viuente adhuc Constantio, ex ab Athanasio elucubræ fuerint Orationes; quæ de eodem Constantio superius dicit, perspicuè demonstrare videntur, cum illum his verbis excusat^c: Illi præter mentem Constantij Imperatoris humani & pij, pro libidine, quæ volunt promulgant, & faciunt quæ libet, & in faciendo vtuntur magna vafricie; duabus potissimum de causis, vt mihi quidem videtur: quarum vna est, vt nobis subscribentibus, infamiam Ariani nominis interquiescere faciant, nec ipsi interim sentiantur Arianè sapere: altera verò causa est, vt ista scribendo obliterent Concilium Nicænum, fidemque inibi contra Arianos editam.] sic Athanasius; qui & de eodem in fine: Nos enim scimus, humanissimum Imperatorem, vbi rem cognouerit, cohibiturum esse eorum malitias; ipsosque diuturnos in vita non fore; sed secundum quod scriptum est: Corda impiorum breui deficient.] ita ipse, & quidem quod ad hæc nouissima prophetice prælocutus: nam sequenti anno (vt suo loco dicemus) eorum antesignanus, & scelerum omnium architectus Georgius, furore Gentilium debacchante, dira morte è medio sublatus est. Atiam Constantij exitu præsentem tertium Tomum claudat oratio, quartum ab imperio Iulianj aggressura.

VM autem (vt ait Ecclesiastes^a) ad locum vnde exeunt, flumina reuertantur, vt iterum fluant: dignum planè est, vt, quo^a ex fonte istæc omnia nostra dimanarunt, illuc tamquam ad suum proprium principium reuocentur, eodemque fluxu reciproco refundantur, vt inde in nos rursus effundantur vberius. Ipsi igitur, per quam à Deo totum id nobis muneris est, sanctissimæ, inquam, DEIPARAE MARIAE Virgini, præsentem tertium Annalium Tomum, sicut alios antea editos, supplicibus votis offerimus: vt, per quam in nos à Deo vberissima gratiarum fluenta fluxerunt, per eandem, quasi per alteum, ad ipsum velociore impetu plurima gratiarum actione recurrant: quò denuò ipse eadem in nos per eam copiosius influat, vt effluant, adeoque exundent, vt fiant tandem in nobis (ex promissione Domini^b) fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam. Amen.

LX.
^a Eccle. 1.
AVCTORIS
PERORA-
TIO.^b Ioan. 4.ANNALIUM TOMI TERTII
FINIS.

I N D E X
I N T O M V M T E R T I V M
A N N A L I V M E C C L E S I A S T I C O R V M .

<p>A.</p> <p>A B D A S Episcopus martyr in Perside sub Sapore. Pag. 580. d</p> <p>Abdiesus diaconus martyr in Perside sub Sapore. 580. b</p> <p>Abdiesus Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 580. d</p> <p>Abodechalaam martyr in Perside. 575. c</p> <p>Abibus diaconus martyr Edesse sub Licinio. 169. b. & seqq. mira eius constantia. 169. e. iuxta Samonem & Guvriam martyres sepelitur. 170. d</p> <p>Ablauij Consul distichon. 240. b</p> <p>Ablauus Praefectus Praetorio Constantini Imp. rescripto monetur quantum sententiis Episcoporum sic descendum. 131. c. 388. d. e</p> <p>ex litteris Constantini ad eum scriptis Christianus fuisse probatur. 134. b</p> <p>ad eum scribit Constantinus tempore Concilij Arelatenfis de tribuendis Traetorius Episcopis ad Concilium vocatis. ibid. a</p> <p>alio rescripto ab Imp. monetur, non quoslibet petentes in Clerum esse adscribendos. 384. c. d</p> <p>auro corruptus tres Tribunos lese maiestatis reos agit. 386. b. c</p> <p>quibus damnatis, per visum à S. Nicolao corripitur. ibid. e</p> <p>inexplebilem eius auariciam Constantinus perstringit. 387. e</p> <p>infelicemque eius exitum fore idem Constantinus praedicit. 387. e. 388. a</p> <p>Sopatro Philosopho nocem machinatur. 388. b</p> <p>à Constantio iubetur occidi. 504. b. 505. a</p> <p>natalis eius & vite progressus. 504. d</p> <p>merito nominatus fuit Pila fortuna. ibid. c. e</p> <p>Abrahamus eremita Geutiles ad fidem conuertit. 498. d</p> <p>Abstinentia qua probetur. 146. a</p> <p>Acacij fidei formula in Concilio Ariminensi. 803. a</p> <p>Acacius Centurio martyr Byzanti. 59. e</p> <p>in eius memoriam ibidem à Constantino ecclesia erecta. 422. b</p> <p>Acacius presbyter Sebaste martyrio coronatur. 60. a. b</p> <p>Acacius Lusca presbyter Arianns Constantio omnium gratissimus. 489. a</p> <p>sub Constantino quid molitus. ibid. & seqq.</p> <p>post Eusebium creatus Episcopus Caesarea Palaestina. 489. a. 537. b</p> <p>de eo Athanasij testificatio. 538. e</p> <p>epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 619. e</p> <p>turbat Ecclesiam Ierosolymorum. 658. b</p> <p>contra Athanasium insurgit. ibid. b</p> <p>in damnationem Athanasij subscripsit. 698. a</p>	<p>Constantinopoli à Semiarianis impugnatur. 808. a</p> <p>abolere penitus Concilium Nicenum conatus cum Eudoxio. 824. a</p> <p>apud Constantium omnium malorum auctor. 828. e</p> <p>Acaciani aduersus Semiarianos digladiantur in Concilio Selenicensi. 802. a. b</p> <p>idem vocati Eudoxiani. 807. c</p> <p>sunt recerrimi Ariani. 806. d. & seqq. 807. d</p> <p>dammare videntur Aesium. 808. d</p> <p>Acclamations Christianorum ad Constantium. 263. c</p> <p>Accusationes nouae in Athanasium. 520. e. 521. c. & seqq.</p> <p>alia in eundem Athanasium in Consuetu Tyrro. 450. a</p> <p>alia in eundem producta in Concilio Antiocheno. 541. d</p> <p>alia in eundem de fracto calice, & occiso Arsenio Episcopo. 433. e</p> <p>Accusationum libellos offerunt Ariani Constantino, qui eos igni tradidit. 301. d</p> <p>Accusatores falsi cur adeo graniter puniti in Concilio Arelatenfi. 139. c</p> <p>Acephina & sociorum martyrium in Perside. 580. b</p> <p>Aceus Episc. Nouat. quid in Niceno Concilio. 335. e</p> <p>Achillas falso ponitur subrogatus Alexandro. 359. b</p> <p>Achillas Episcopus Alexandrinus succedit Petro: eius institutio: eiusdem facilius in suscipiendo Ario reprehenditur. 51. c</p> <p>sedis eius tempus. 52. c</p> <p>Achillas quid ad Alexandrum cum Ario scripsit. 199. b</p> <p>Acindynus & Pegasus in Perside sub Sapore martyrio coronati. 581. b</p> <p>Acta Arelatenfis corrupta à Donatistis. 135. e</p> <p>Acta Arelatenfis Synodi reperta. 113. d</p> <p>Acta Abibi martyris. 169. b</p> <p>Acta Apostolorum, & Evangelia secundum Mattheum & Ioannem inuenta in Gazophylacio Indorum. 396. c</p> <p>Acta Ariminensis Concilij. 784. d. & seqq.</p> <p>eadem ex S. Hieronymo. 794. c. & seqq.</p> <p>Acta Ierosolymitani Concilij. 462. c. probata à Constantino. 463. a</p> <p>Acta Liberij de curatione Constantini à lepra. 251. b</p> <p>Acta Mareotica per Legatos Tyrios qualia. 457. a. b. & seqq.</p> <p>Acta Nicana naufragium passi. 308. e</p> <p>collecta eadem ex fragmentis. ibid.</p> <p>existimata Acta quaedam commentitia. 308. e</p> <p>à Gelasio qua scripta sunt cuius fidei & argumeti. 309. a</p> <p>Vide infra, Nicenum Concilium.</p> <p>Acta Nicena citantur & recitantur à S. Hieronymo. 314. e</p> <p>Acta probrosa Pilati nomine conficta. 67. b. c</p> <p>Acta publica in causa Felicis Episc. Apriugitani tempore persecutionis. 126. d. 127. c</p>
---	--

Acta publica consignari solebant die & Consule. 289.e
Acta Romani Concilij sub Melchiade asseruata. 111.d
Summatim ea recitat S. Augustinus. ibid. d. e
Acta Seleuciensis Synodi. 801.e. 802. 803.
Acta Siluestri antiquitas probata, haud omnino reicienda. 247. a. b
Acta Siluestri extrinsecus additamentum acceperunt. 151.d
falso inscripta Eusebij nomine. ibid.
incerto Auctore olim edita. ibid.
haud sunt contemnenda. 150.e
non tamen omnino recipienda. 151.e
que falsitatis arguantur. 151.e. 152.a
Actorum Siluestri fides haud infirma. 152.b
Acta Siluestri Papa de dracone expugnato à Siluestro cuius sint fidei. 267.e
Acta Tyria Romam allata, & cognita falsa & insulsa. 524. b
missa ad Athanasium. ibid. b. c
Acta sub Munatio Felice, repetita sub Zenophilo Consulari, reperta. 113.d
Acta sub Zenophilo quando contigerunt. 11.d
Adamantius Episcopus falsus testis contra Athanasium. 467.d
epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 620.c
Adaucus martyr insignis. 43.a. b
Adiabeni Christiani sub Sapore exagitati. 580.a
Adiabeni populi à Theophilo instituti. 633.a. & seq.
Admissionales qui dicti sint. 437.c
Admonitio Constantini ad Patres Niceni Concilij. 349.a
Adonis Viennensis error de tempore Concilij Arelatensis. 135.a
Adulteri leges cohibiti. 525.d
Aedesius cum fratre suo Frumentio à barbaris captus. 392.c
pinerna Regis India factus, Regnoque cum fratre post Regis obitum prefectus, fidei Catholice propagationem omni sollicitudine promouet. ibid. c. d
in patriam rediens, factus est Tyri presbyter. 393.a
Aedesius magus insignis Iuliano charus. 654.b
Aedificia Constantini rarissime nomen eius inscriptum praeferebant. 493.c
Aegyptij Christiani martyres passi in Palestina. 23. b
cur illuc amandati. 27. a
Aegyptij Christiani agitati discordiis ob Arianos & Meletianos. 287.d
Aegyptij confesores dira passi. 20. c. d
Aegyptij Episcopi qui venerunt ad Concilium Tyrium. 446. a. b
Aegyptij Episcopi scribunt ad Liberium Papam pro Athanasio. 666.e
Aegyptij Episcopi exules cum Athanasio restituti. 512.e
Aegyptij Episcopi communicatores Athanasij à Constantino è sedibus pulsati. 470. b. c
Aegyptij Episcopi exules sub Gregorio. 562. b. c
Aegyptij Episcopi Romam ad Iulium confugiunt. 563.c
Aegyptij Episcopi, qui in Athanasium conspirant cum Eusebianis. 567.c
Aegyptij Episcopi & Libya quid passi sub Syriano. 719. b. c
Aegyptij martyres quinque damnati in Cilicia ad metallum, quando & ubi passi. 27. e. 28. a
mutant nomina. 28. a. b
Aegyptij accipiunt litteras ex Synodo Sardicensi. 596.b
Aegyptij peritissimi culculandi. 325.b
Aegyptij quam prouisi ad rixam. 650.d
Aegyptius idem quod Magus. 245.e
Aegyptius auctor salutis Constantino. 246. a. b
Aegyptiorum confessorum fuga in montes Arabiae. 25.c

Aegyptiorum Episcoporum proscriptio. 721.d
Aegyptiorum turpia sacra à Constantino sublata. 383. a. b
Aegyptiorum mos in condendis corporibus defunctorum. 781. d. e
Aegyptus monstrorum ferax. 571. a
Aegyptus quas prouincias continet. 330. b
Aeibales martyr in Perside sub Sapore. 580. b. c
Aelianus Proconsul in Africa iussu Constantini cognoscit causam Felicis Episcopi Aprungitani. 126. c. d
Aera nota numeri apposita Niceno Concilio falsa ostenditur. 291. d. e
Aeris pretium, ut viginti libra vendantur uno solido. 428. c
Aesculapij templum demolitum à Constantino. 381. b
Aesculapij loco Michael Archangelus sanitates ministrat. 423. b
Aesculapius Episc. pseudomartyr Marcionita. 27. c
Aethiopes Legatos miserunt ad Constantinum. 354. c
Aetij & Arij eadem doctrina, licet Ariani execrantur Aetium. 747. d
Aetij impij execranda turpitudine. ibid. b
Aetij heresi à Semiarianis oppugnatur. 772. e. 773. a
Aetij damnatio in Concilio Constantinopolitano. 808. e
Aetius Episcopus Lydae sanctorum Arij. 196. d
Aetius fauens Gallo eicitur in exilium à Constantio. 682. e
Aetius impius: eius origo, & res gestae. 746. d. & seqq.
dogmata eiusdem impia. 747. a
Aetius heresiarca damnatus. 807. d
eius vita & institutio. ibid. b. & seqq.
Aetius cum Eudoxio vita agit, eademque docet. 807. c. 824. c
Aetiani damnati in Concilio Constantinopolitano cum Aetio. 809. a
Aetiani dicti Eudoxiani. 824. c
Africa penè tota à schismaticis in suas partes adducta. 35. a
Africa lata munere Constantini accepto Maxentij capite. 88. a
Africa cecit Constantino Iuniori in diuisione Imperij. 525. e. 526. a
Africana Ecclesia vexata à Constantio. 714. e
Africana Ecclesia amplexata monachismum. 407. e
Africana Ecclesia acceptum prodidit legitimum Concilium Carthaginense. 621. e
Africana Ecclesia releuatur elemosynis à Constantino. 97. d
Africana Ecclesia communionis Cecilianae cognoscitur à Constantino Catholica. 98. a
Africana Ecclesia in unitatem reducta per Constantium Imperatorem. 633. c. d
Africana Ecclesia status usque ad Iulianum. ibid. d
Africani Episcopi conueniunt ad ordinationem Episcopi Carthaginensis. 9. d
Africani clerici immunitate donati à Constantino. 97. e
Africani Episcopi schismatici Traditores quid in Cecilianum. 9. b. c
Africani Episcopi vocati ad Concilium, & data illis gloria. 134. a
Africani à Maxentio dire vexati. 8. c. d
Africanorum Catholicorum modestia in perferendo mala à Donatistis. 173. c
Africanum Concilium schismaticorum ducentorum septuaginta Episcoporum. 35. a
Agas Episcopus in Perside sub Sapore martyrio coronatus. 580. d
Agapetus Episcopus Synadorum martyr. 60. a
Agapitus Episcopus Rauennas ante Senerum. 507. e
Agapius Episcopus martyr Palestina post Theoretum. 31. c. d
Agapius Episcopus à Therico epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 620. d
Agathammon Episcopus falsus testis contra Athanasium. 467. c. d
Agathas erroris arguitur de successione Regum Persarum. 38. b
Agathon ex monacho Episcopus. 407. d
Agathonici martyris Ecclesia erecta Constantinopoli. 422. b
Agathonicus martyr Nicomedia cum sociis. 59. d
Agdelas Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 580. d
Agelius Nouatianus Episcopus fuga sibi consulit, Macedonio Nouatiano persequente. 662. e
Agelstus Iudex persecutionis. 127. e
Agitationes cur Christianis interdita. 138. c
Agonistici & Duces sanctorum, dicti à Donato facinorosi Circumcelliones. 435. e. 629. d
Agnetis martyris basilica à Constantino erecta. 270. c
quomodo eadem dicatur à Constantina Constantini filia constructa. 272. b
Agni aurea imago in Baptisterio Constantini. 256. b
Agrippinense Concilium. 586. b
in quibus fide vacillent eius Acta. ibid.
Agricolanus Praefes in Armenia Christianorum persecutor sub Licinio. 60. b. c. 168. c. d
Albinus Episcopus Andegauensis Eulogius signare compellitur. 119. c
quid postea euenerit. ibid. d
Alemanni tumultuantur, aduersusque eos mittitur Crisisps Caesar. 221. e
ab eodem sequenti anno deuicti. 223. a. b
Alexander Episcopus Alexandrinus in locum Achilla subrogatus. 52. d. 70. e
quid uaticinetur de Athanasio. 71. b
Arii hereseos conuictum damnat. 152. e. 153. a. 154. a
oburgat sepe Arium. 155. a
oborta tum heresi Ariana quos labores pro fide tuenda subierit. 199. b
de Ario ad Siluestrum Rom. Pontificem dedit litteras, & ad alios, omnes numero septuaginta. 199. d. e
ex quibus duo tantum à temporis iniuria vindicatae; una à Socrate. 199. e
altera à Theodoro. 202. e
eius de Ario & Ariana heresi alia admonitio. 203. a
eius recte fidei confessio. 206. c
eius Confessione & litteris subscripserunt Episcopi Catholici. 298. d
in culpam uocatur de dissensione oborta in Ecclesia. 210. c
excusatur atque defenditur. 211. a
Siluestrum Papam & Constantinum Imp. ad Nicenum Concilium conuocandum instigat. 292. d
eius spectata uirtus. 295. d. e
pretulantum Philosophum mutum reddit. 304. b. c
credidit Paschalis cycli auctor. 325. b
à Meletio breuiarium sine indiculum Clericorum & ecclesiarum Meletianorum exigit. 328. d. e
statuit ne presbyter concionaretur ad populum, sed tantum Episcopus. 351. a
moritur. 358. a
Ario restitit. 478. b. & seqq.
eius laudes. 481. b
ecclesis populi frequentiam non capientibus, Synaxes habet in ecclesia nondum consecrata. 649. e
eiusdem littera ad Siluestrum Papam. 680. e
Alexander Episcopus Thessalonicensis scribit ad Athanasium. 440. d
quid ad Dionysium Comitum scripserit in Concilio Tyrio. 453. c
Alexander ex Praefecto Praetorio in Africa inuadit Imperium. 8. c
Alexander Praefes Nicomedia Christianos persequitur. 47. b

Alexander Nouatianus à Maccedonio necatus, habitus à suis martyr. 663. b
Alexander Episcopus Byzantij post Metrophanem. 182. c
eius sedis anni. ibidem
Alexander martyr in Pannonia sub Maximino. 34. e
Alexander martyr liberat Antonnam à lupanari. 46. d
Alexander Imperator quibus tributa imposuerit. 427. b
Alexandri Episcopi Constantinopolitani mors. 529. e
Alexandri iudicium de futuro successore quale. 550. a
Alexandria vexata à Gregorio pseudoepiscopo Ariano. 556. e. 557. a. 558. 559. 560. 561. 562. a
Alexandria ecclesia dicta Caesarea, à Constantio ex gymnasia Licinij facta. 649. b
Alexandria Episcopus tantum docet, presbyter nequaquam. 351. a
Alexandria ecclesia quae erant. 155. e
Alexandrina Ecclesia quae & quanta passu tempore legationis Eusebianorum sub Praefecto Philagrio. 454. b
à Romana primatum accepit. 350. a
quot sub se Metropoles contineat. ibid. b. c
cur primaria Sedes dicta à Gregorio Nazianzeno. 359. e
quantum profecerit ex reuictu Athanasij. 645. d. e
motibus Arij agitur. 194. d
appellatur summum Ecclesiae Orientalis caput. 195. a
ultimo loco capta exagitari à Constantio. 706. b. 716. a. 718. a. 719. d
exilio Athanasij uiduata pastore. 469. b
dire vexata à Georgio post Synodum Antiochenam. 830. a. b
eius thronus ignominia affectus. 723. d. e
eiusdem suppellectilia combusta. ibid. c
Alexandrina Ecclesia perfectiones quomodo inter se distinxit. 561. c. d
Alexandrina Sedes Patriarchalis à S. Petro instituta, sed Romana subiecta. 331. b
Alexandrina Synodus Legatos mittit Romam ad Iulium Papam. 520. d
Alexandrina Synodi epistola encyclica. 521. a
Alexandrina Synodi Acta edita in Concilio Niceno. 310. a
Alexandrina femine eruditae. 25. b
Alexandrina uirginis uaticinium de Petro Episcopo martyre. 49. e
Alexandrina uirgines quae passae ab Ariano. 558. e
Alexandri Episcopi uenerunt cathedram sancti Marci. 50. d. e
Alexandri Episcopi cycli Paschalis auctores. 325. b
eadem acceptam ferunt eam artem Romanae Ecclesiae. ibid. c. d
Alexandri presbyteri quatuor damnati cum Athanasio in exilium. 468. d
Alexandri nolentes communicare cum Gregorio, graua patiuntur. 562. e
Alexandri gausi reditu Athanasij. 512. e
Alexandri sui pastoris amantissimi quid pro Petro egerit. 49. b
Alexandrinorum clericorum contestatio ad Legatos Tyrios. 455. a. b
Alexandrinorum Episcoporum successio. 51. c. 58. b
Alexandrinorum littera de persecutione per Syrium Duces excitata. 715. d & seqq. 22. a
Alexandrinum Concilium generale sub Ossio Legato. 210. c
Alexandrinum Concilium contra Arium ab Alexandro Episcopo celebratum. 154. b. c
Alexandrinum Concilium centum Episcoporum contra Arium. 200. e
Alexandrinus populus frequentissimus in Synaxibus sub Athanasio. 649. a. b
Althelmus Anglorum Episcopus carmen scripsit de laude uirginum. 271. e

<i>Aluta quid.</i>	109.e	<i>Anomiani heretici sex Ariariorum.</i>	828.d
<i>Ambrosij lege Constantij correcti.</i>	519.e	<i>Anomianorum heresis quando exorta.</i>	773.e
<i>Ambrosij sententia de Constantino baptizato in ultimis constituto quomodo intelligenda.</i>	254.b	<i>Antropomorphita heretici ex monachis.</i>	410.b
<i>Ammianus martyr cum sociis sub Maximino.</i>	34.e	<i>Antiochia à Constantino sublata.</i>	383.b
<i>Ammianus Marcellinus erroris arguitur de ultima voluntate Constantij.</i>	835.b	<i>Antichristi typus in Constantio expressus.</i>	695.b.c
<i>Ammon diaconus martyr sub Licinio.</i>	159.b	<i>Antichristi typum gerunt Principes omnes, qui super Episcopos sibi arrogant potestatem.</i>	ibid.c
<i>Ammon monachus floret in Aegypto.</i>	213.c	<i>Antiochena Ecclesia quomodo dicta Vniuersalis.</i>	286.b.c
<i>Ammonis anima visa in calum ferri.</i>	500.e	<i>Antiochena Ecclesia ius habet super Ecclesias Persarum.</i>	581.d
<i>Ammonis monachi ad Deū conuersio vna cū coniuge.</i>	501.b	<i>Antiochena Sedes Patriarchalis à S. Petro instituta, sed Romana subiecta.</i>	331.b
<i>Ammonius socius Athanasij Romani.</i>	527.b	<i>Antiochena Synodus in causa Meletij.</i>	828.b.829.c
<i>continentia.</i>	ibid.	<i>Antiochena sed vacante delegantur plures.</i>	282.e
<i>Ammonius cum sociis Legatus Athanasij ad Episcopos pro subscriptione litterarum Pacificarum missus.</i>	647.d	<i>constata ob eam rem discordia.</i>	284.b
<i>Ammonius ex monacho Episcopus.</i>	407.e	<i>Antiochena virgo à prostibulo liberata.</i>	44.b
<i>Ammonius martyr in Aegypto sub Maximino.</i>	54.a	<i>Antiochena virgines martyres.</i>	40.e
<i>Amphion Episcopus Epiphania confessor interfuit Nicano Concilio.</i>	299.c	<i>Antiochena fidei professio prima ab Ariaris scripta.</i>	545.a
<i>Amphion susceptus Eusebio Nicomediensi in Nicano Concilio.</i>	313.e. 415.e	<i>alia ibid.c.</i>	546.c
<i>Anabaptismus Donatistarum sublatus.</i>	633.a	<i>huic addita postea quarta.</i>	ibid.e. 547.b
<i>Anabaptista Nouatian. & Donatista.</i>	231.c	<i>Antiochena sedis Episcoporum successiones.</i>	103.d.
<i>Anachorita monachi. 408.c eorum instituta.</i>	409.c	<i>146.e. 221.c.d. 282.e. 535.c. 746.c</i>	
<i>Ananias martyr in Perside.</i>	575.c	<i>Antiochena Concilij Acta.</i>	541.d
<i>Anastasia filia Constantij Clori.</i>	6.e. 272.c	<i>eiusdem Concilij Canones.</i>	548.a
<i>Anastasius Imperator festulit tributum dictum Chrysergyrum.</i>	427.d	<i>idem à collectoribus recepti, & maiorum auctoritate probati.</i>	549.d
<i>Anastasius assertor Constantini Baptismi & temporis eius.</i>	246.c	<i>eiusdem Concilij Synodica.</i>	540.b
<i>Anathema in Arium & Arianos.</i>	200.e	<i>Antiochena Dominici dedicatio.</i>	540.b
<i>Anathema Valentis in Concilio Ariminenf.</i>	795.a	<i>Antiochena Concilio interfuerunt etiam Catholici.</i>	ibid.c
<i>Anathema Christiana conuertit Iberos ad fidem.</i>	593.a.b	<i>Antiochenorum Episcoporum consensu successio.</i>	535.c.d
<i>Ancyra Galatia hereticorum feras.</i>	570.a	<i>Antiochenum Concilium posterius ab Ariaris habitum.</i>	576.b
<i>Ancyranum Concilium quando & à quibus celebratum.</i>	144.a.b	<i>Antiochenum Concilium in Encanis celebratum.</i>	540.a.b
<i>Ancyranum Concilium contra blasphemias Sirmij editas.</i>	755.a	<i>Antiochenum Concilium hand recensendum inter Catholica.</i>	550.b.c
<i>Andreas Apostolus ponitur primus Episcopus Byzantij à Graecis recentioribus.</i>	147.c	<i>Antiochia tempore Synodi Ariariorum afflicta terremotu.</i>	547.e
<i>an id probetur.</i>	148.b	<i>Antiochia excitatur tumultus in creatione Eustachij Episcopi.</i>	283.a
<i>Andreas, Linc. & Timothei reliquia translate Constanti-nopolim.</i>	484.c.d	<i>Antiochus Dux militum martyr sub Maximino in Palestina.</i>	32.e
<i>Angeli in Cruce Procopij miraculo effigati.</i>	32.c.d	<i>Antiochus Praefectus Soricorum.</i>	648.d
<i>Angeli comites exercitus Constantini.</i>	84.c.d	<i>Antiqua scriptorum monumenta, licet mendosa, magni facienda sunt.</i>	738.e
<i>Angolorum imagines argenteae in basilica Lateranenfi.</i>	260.a	<i>Antonij Carafa Cardinalis obitus Ecclesie illustrius.</i>	820.e
<i>Angelos tuclares datos, etiam assertionem Gentilium constat.</i>	834.d.c	<i>eius scientia & mores.</i>	ibid. & 821.a
<i>Angelica apparitio Constantinopoli super Cruce.</i>	421.c.d.e	<i>eiusdem lucubraciones.</i>	ibid.
<i>Anicetus martyr Nicomedia sub Maximino.</i>	59.d	<i>Antonius Carafa Cardinalis de Ecclesiasticis litteris optime meritus.</i>	ibid.d
<i>Anicetus Praefectus occidit Nepotianum filium Eutropia sororis Constantini.</i>	643.d	<i>Antonij Magni primordia & gesta sub persecutione Maximini.</i>	52.e
<i>Anicius Iulianus Consul, idemque Christianus laudatissimus.</i>	236.a	<i>Antonius quid egerit cupiditate martyrij.</i>	53.a.b
<i>Aniciana familia Christo addicta.</i>	94.d. 236.b	<i>Egypti solitudines monachorum agminibus replet.</i>	213.c
<i>Anicula credula uasa ecclesie Carthaginensis.</i>	8.e	<i>visitatur à S. Athanasio.</i>	401.e
<i>Anilinus. Vide Anullinus.</i>		<i>eius sanctitas toti orbi innotescit.</i>	402.b
<i>Animas defunctorum inuari precibus Sanctorum.</i>	484.c	<i>littera Imperatoris ad eum scripta.</i>	ibid.c
<i>Amiballinus filius Constantij Clori.</i>	6.d	<i>que ad Constantinum rescripta.</i>	ibid.d
<i>frater Constantini.</i>	488.b	<i>à Gentilibus philosophis tentatur.</i>	ibid.e
<i>quid in Constantinum.</i>	ibid.	<i>eisdemque confutat.</i>	403.a.b
<i>occusus à militibus Constantij.</i>	502.a	<i>vita canobitica auctor plura crexit monasteria.</i>	405.b
<i>Annona militaris singulis annis indicabatur prouinci-ibus rescripto Imp.</i>	103.a	<i>frustra scribit pro Athanasio ad Constantinum.</i>	469.d
<i>Annona data cimbis Constantinopolitanis à Constantino & aliis Imperatoribus.</i>	419.d	<i>luctuosa de Ariaris prauidit.</i>	524.d
<i>sed iam res adificam bus ibi domos.</i>	611.e	<i>quando ea viderit.</i>	525.c
<i>Annus Ecclesie vniuersa felicissimus.</i>	71.d	<i>Chrysofomi testimonio in Aegypto vite sanctimonia Apollolis fuit proximum.</i>	ibid.b
		<i>vitam eius Athanasius Romanus attulit.</i>	527.c
		<i>quid passus fuerit à Gregorio Episcopo Ariano.</i>	562.d.e
		<i>quid in eundem Antonium Blacius Arianus.</i>	563.e
			scripsit

<i>scripsit pro Alexandrinis ad Blacium Ducem Aegyptii.</i>	ibid.	<i>demum & ipse martyr.</i>	ibid.
<i>inuist Paulam primum eremitam morientem.</i>	570.c	<i>Apologia pro fide Catholica Constantini.</i>	468.e. & seq.
<i>occurrit ei hippocetaurus: quid de ea re sentiendū.</i>	ibid.d	<i>475.b. 476.</i>	
<i>cum viuentis adhuc vitam scripserit Athanasius, multa post gesta praetermississe oportuit.</i>	571.d.e	<i>Apostate qualiter puniti in Concilio Arelatenfi.</i>	139.c.d
<i>ab Ariaris in crimen heresis adductus se purgat.</i>	572.b.c	<i>Apostate inccorunt prima fundamenta heresum nostris temporis.</i>	528.b
<i>quantopere detestatus sit Arianos.</i>	ibid.c	<i>Apostata à fide conuersi in heresin Arianam.</i>	301.a.b
<i>praedicat fidem Catholicam miraculis.</i>	ibid.d	<i>Apostolatus magistratus apud Iudaos qualis.</i>	395.c
<i>quid ad Didymum Alexandrinum oculis captum dixerit.</i>	573.a.b	<i>quale munus.</i>	399.b
<i>eius obitus, quoque etatis anno is acciderit.</i>	781.b	<i>Apostoli apparent Constantino.</i>	247.d
<i>moriens fidem Catholicam testatam relinquit.</i>	ibid.	<i>Apostoli à Gentilibus magi existimati.</i>	108.e
<i>quid legarit Athanasio, quid Serapioni, quid aliis.</i>	ibid.c	<i>Apostolorum Petri & Pauli imagines quomodo solite pingi.</i>	250.b.c
<i>cur loco incognito sepeliri voluerit.</i>	ibid.d	<i>Apostolorum templum Constantinus Constantinopoli eriguit.</i>	483.e
<i>dies eius natalis celebratur.</i>	ibid.e	<i>sepulchrum fuit Imperatorum.</i>	485.c
<i>quam scripta posteris reliquerit.</i>	782.a	<i>sub Constantio terremoto concussum.</i>	782.d
<i>Vitam eius scripsit Athanasius.</i>	ibid.e	<i>Apostolorum memoriae Romae.</i>	230.c.d
<i>hanc Euaerius & S. Hieronymus à Graeco in Latinum transtulere.</i>	782.a	<i>ad Apostolorum regia vestibula excubant Imperatores.</i>	492.d
<i>Antonio defuncto, calum clausum triennio.</i>	ibid.	<i>Apostolorum Symbolū tantum vsui Ecclesie Romanae.</i>	345.e
<i>Antonius Episcopus in Zenmate, & Antonius Episcopus à Docimo, epistola psendo synodi Sardicensis subscripserunt.</i>	620.a	<i>Apostolorum arbitrio diuise atq; distinctae dioceses.</i>	334.c.d.e
<i>item Antonius Episcopus à Gusia.</i>	ibid.e	<i>Apostolici Legati in Nicano Concilio.</i>	295.b
<i>Antonius martyr cum Iuliano & Basilissa Antiochia sub Maximino.</i>	47.b	<i>Apostolicos Legatos ad Synodos Oecumenicas non minus res mitti solere.</i>	ibid.c
<i>Antonina virgo damnata ad lupanar liberatur ab Alexandro.</i>	46.d	<i>Apostolicus canon citatus ab Alexandro Episcopo Alexandrino, ne Clerici ab vno Episcopo excommunicati ab alio recipiantur.</i>	203.e
<i>Antoninus martyr in Palestina sub Maximino.</i>	22.c.	<i>Apostolicus canon citatur à Constantino, ne ab vna in aliam quis transeat Ecclesiam.</i>	287.a.b
<i>Anubion falsus testis contra Athanasium.</i>	467.d	<i>Appellatio prima Donatistarum à Melchias diadico iudicio ad Constantinum.</i>	112.d
<i>Anulinus vel Anulinus Proconsul in Africa sub Constantino.</i>	97.d	<i>alia eorumdem à iudicio Eliani Proconsulis ad Constantinum.</i>	129.d
<i>olim persecutor, cogitur agere causam Christianorum.</i>	98.b	<i>Appellationi à iudicio Ecclesiastico ad Imperatorem Paulus Samosatensis viam aperuit.</i>	130.d
<i>mittit. Acta Donatistarum ad Constantinum in Gal-lia.</i>	109.b.c	<i>Appellationi à iudicio Episcoporum noluit deferre Aurelianus Imperator.</i>	ibid.
<i>ad Constantinum eiusdem relatio de rebus Donatistarum.</i>	109.d	<i>Appellare posse ad Romanum Pontificem quemlibet Episcopum ab aliis damnatum.</i>	603.c
<i>Anullinus Praefectus Praetorio conspirat cum Maxentio in Severum.</i>	16.c.d	<i>Appellare ad Romanum Pontificem Concilium Nicenum statuit.</i>	340.c. 341.a
<i>Apis & Macarius Legati apud Constantinum, S. Athanasij aduersarios calumnia conuincunt.</i>	411.b	<i>Appellare à iudicio Episcoporum ad iudicium Imperatorum, fuisse hereticorum & schismaticorum.</i>	130.d.e
<i>Apion diaconus tabellarius Alexandri Episcopi Alexandrini.</i>	208.a	<i>Appellare non licere à sententia Episcoporum statui Constantino.</i>	131.c
<i>Apollo martyr Alexandriae sub Maximino.</i>	54.b	<i>Appellare quando concessum vel denegatum, Constantinus edicto canit.</i>	141.d
<i>Apollo in Daphne reddidit mutus.</i>	653.a.b	<i>Appellati Donatiste ab Arelatenfi Concilio.</i>	140.e
<i>ab ipso iam Imperatores quam milites triumphantes antiquitus laureas accipiebant.</i>	ibid.b	<i>Appendix ad Concilium Sardicense qualis.</i>	600.d
<i>Apollinis Delphici tripodis descriptio à Constantino exposita.</i>	380.b	<i>Appellatus monachus martyr in Palestina sub Maximino.</i>	27.b
<i>Apollinis memoria in Daphne frustra conatu Constantini antiquari tentata.</i>	652.a.b	<i>Aqua benedicta superat magicas praestigias.</i>	400.b
<i>Apollinis templum in Daphne cur non demolitum à Constantino, vel Constantio.</i>	ibid.a	<i>Aquila signa militaria.</i>	82.b. & seqq.
<i>Apollinis oraculum de Christianis recitatum à Constantino.</i>	264.e	<i>Aquileia imago depicta de Constantini Imperio.</i>	3.c
<i>Apollinaris heresis origo.</i>	639.e	<i>Aquileie templum vsui fuit Synaxibus ante dedicationem.</i>	649.d
<i>Apollinaris heresis virginitas fuit Ariana dementia.</i>	640.b. 666.a.b	<i>Aquileienses Episcopi Benedictus & Fortunatianus.</i>	507.e
<i>Apollinaris particeps heresis Arii & Macedonij.</i>	ibid.c	<i>Aquilina martyr in Palestina sub Maximino.</i>	31.d
<i>Apollinaris à Georgio Episcopo Laodiceo Ariana expul-sus.</i>	639.b.c	<i>Aquilinus Causidicus experitur virtutem S. Michaelis Archangeli.</i>	422.c
<i>Apollinaris congressus Laodicea cum Athanasio.</i>	ibid.b	<i>Arbeter Episcopus falsus testis contra Athanasij.</i>	487.d
<i>Apollinares excommunicati à Theodoro ob hymnum de Bacchi laudibus auditum.</i>	ibid.c.d	<i>Archelaus Comes cum Dionysio dicitur missus Tyrum ad Concilium.</i>	446.c
<i>Apollonius martyr cum sociis sub Maximino.</i>	54.c	<i>Archidamus missus Legatus ad Concilium Sardicense.</i>	590.e
<i>Apollonius ex monacho Episcopus.</i>	407.d	<i>Archidamus diaconus Rom. sub Siluestro.</i>	278.e
<i>Apollonius Lector alium pro se supposuit ad martyrium.</i>	54.c	<i>Architectorum penuria temporibus Constantini, qui istam concessit immunitatem.</i>	270.a

I N D E X

Arcus Constantini de victoria adversus Maxentium. 88. c
 eius inscriptio. 89. b
 quando extractus. ibidem.
 ex eo declaratum studium Senatus erga ipsum. 98. c
 ex ruinis aliorum monumentorum coadificatus. ibid.
 Arcus Marci Aurelij demolitus ad construendum Arcum Constantini. 900. e
 Arcus triumphalis Constantini Imperatoris Constantinopoli Cruce inaurata decoratus. 421. c. e
 Argæus martyr in Ponto cum sociis sub Licinio. 169. a
 Argenti tributum à tributo auri distinctum. 427. e
 Argenti libra cuius pretij esset tempore Arcadij Imperatoris. 428. b. c
 Argenti sexaginta conficiunt libram argenti, sex argentei unam unciam. ibid. c
 Arelatense Concilium sub Constantino celebratum. 129. d. & seqq.
 à Siluestro Papa confirmatum. 140. c. d
 presuit ei Silvester per Legatos. 135. c
 cur eidem Constantinus interesse voluerit. 136. b
 eius Acta haud pridem inventa. 113. d. e
 quot eidem Episcopi interfuerint. 134. e
 eiusdem Acta à Donatistis corrupta. 135. e
 in iudicio absolutus Cæcilianus. 136. e. 137. a. b
 in eo iubentur Praesides provinciarum accipere litteras communicatorias ab Episcopis. 137. d
 eiusdem canones. 138. a. & seqq.
 Arelatense Concilium aliud sub Constantino. 676. a
 Arelatense Concilium primum cum secundo confusum. 135. b
 Ares martyr in Palaestina sub Maximino. 23. c
 Arius, aliàs Macarius, Episcopus Petrae in Palaestina secessit ab Ariano, & adhaesit Catholicis in Concilio Sardicensi. 600. a
 eius exilium. 623. a. b
 Arius faveat Meletio. 15. c
 dolosus & Ecclesia turbator quid sub Petro Alexandrino egerit. 48. e
 illum Christi tunicam scidisse, visione quadam doceatur Petrus Alexandrinus. ibid. e
 primum non heresis causa à se inventa, sed schismatis, nempe quod cum Meletio commiseret, excommunicatur. 48. c. d. 49. a
 penitentiam simulans ab Achilla Episcopo non solum recipitur, sed etiam Sacerdotio initiatur. 51. d
 & in ipsa civitate Alexandrina Baucalidis Ecclesie praeficitur. 51. e. 153. a
 contra Achillam se erigit. 51. e
 Virgines Deo dicatas, Clericos, & Episcopos hæreseos sua veneno inficit. 153. a
 detegitur hereticus. 152. e. 153. b. c
 ab Alexandro Presbyterio exiit, & à Concilio Alexandrino damnatur. 153. a. 154. c
 lapsus eius occasio ex Theodoro relato. 154. d
 eius cum Alexandro altercationes. ibid.
 in Concilio Alexandrino hæreseos convictus & damnatus, Alexandria recedit. 155. b
 pacem Ecclesie turbat. 194. d
 ipsius heresis non tantum Aegyptus & Libya, sed penè totus Oriens inficitur. ibid.
 cum Eusebio Nicomedienfi Episcopo conspirat. 195. d
 ad emendamque litteras mittit. 196. a
 Alexandria pulsus abiit in Palaestinam. ibid. e
 eius & sociorum littere ad Alexandrum Episcopum Alexandrinum. 198. c. d
 eius socij & collega qui fuerint. 199. b. 208. b
 non unicum Verbum, sed plura ponit. 200. d. e
 cum Ariano ab Alexandro anathemate feritur. ibid. e
 eius causa inter Episcopos contentiones abortiva. 202. a. b
 secum ducit meretriculas. 203. e

Ebionis, Arima, & Pauli Samosatani defensor. 204. b. e
 scribit ad Constantinum litteras, sed parum officiosas. 215. d
 litteris Constantini proscinditur. ibid. d. e
 eius & Constantini dialogismus. 216. c. d
 eius furor & lascinia ex Homericis versibus demonstrata. ibid. d
 eius infame Poëma. 217. e
 fax orbis oraculo Sibylla demonstratus. 218. a
 effigies eius & habitudo corporis ab Epiphano descripta. 219. c
 sæpè redargutus atque convictus ab Episcopis Nicani Concilij. 304. c. d. e
 heresis eius lecta in Synodo Nicana. 309. d
 subscribere nolens Nicane fidei, excommunicatus est. 313. d. e
 in Concilio Nicano recantat palinodiam, & subscribit Catholicæ fidei. 313. e. 315. a
 licet penitens receptus à Concilio Nicano, vetitus tamen redire Alexandriam. 315. b
 turpissimum Poëma Sotadem imitatur in re grauissima. ibid. c
 inde dictus Sotadicus. ibid. d
 Thalia eius in Concilio Nicano prohibita. 315. b. c
 eadem Constantini lege una cum reliquis eiusdem scriptis vetita. 316. b
 Porphyrio assimilatur. ibid. e
 Crapularum librum scripsit. 315. d
 ob hoc omnium turpissimus habitus. 316. a
 ut ipse & Ariani reliqui dicantur Porphyriani, Constantinus lege canit. ibid.
 idololatram conatus est in Ecclesiam Alexandrinam introducere. 317. a
 & Christianismum abolere. ibid. b. c
 laborat restituere Alexandriam. 389. e. 390. a
 non exultat, sed sub specie penitentiae vitæ exilium. 390. c
 eius res gesta licet nota, tamen perplexitatibus obvoluta. 391. d
 ipse & Ariani recepti in Concilio Ierosolymitano. 461. b
 litteris Constantini vocatur. ibid. d
 eius & Euzoij littere ad Constantinum. 461. e
 eorumdem fidei professio ad Constantinum data. ibid.
 ambigua & dolosa. 462. b
 probata in Concilio Ierosolymitano. 463. b
 de eius restitutione Alexandriam iterum ubi & quando actum. 463. e
 ab Alexandrinis non recipitur. 471. a
 eius heresis infanda omnibus etiam Eusebianis tempore Constantini. 475. c
 eius fides, recta ne sit, examinatur Constantinopoli. 477. a
 eius dolus atque perurium, dum fidei suæ rogatur sententiam. ibid. e
 dat perurij penas. ibid. e. 479. a
 infamis eius obitus. 479. a
 mors eius multis proficua. ibid. b
 locus morte eius infamis, posteris detestabilis factus est. ibid. c
 in quem Imperij Constantini annum obitus eius tempus incidit. 480. b
 de obitu eius præclare Patrum sententia. ibid. c
 Arium & Arianos cauendos esse, edicitur publicis Concilij litteris. 201. c
 Arium damnare qua arte præ se ferunt Ariani. 545. a. & seqq.
 Ariana heresis quando immortuit. 152. e
 confutata est à Basileo Episcopo Amaseno. 154. a. b
 ortus eius diuersa sunt tempora consideranda. 154. c
 quon-

IN TOMVM III. ANNAL. ECCLES.

quando toti orbi facta fuerit perspicua. 155. b. c
 fautores eius nominantur ab Ario in litteris ad Eusebium. 196. a. b. c
 qui nominantur ab Ario in suis litteris eius hostes. ibid. a
 cum Imperio Constantij in Oriente lato germine reuirescit. 505. c
 conuenit ex parte cum Apollinaris heresi. 640. b
 quod magis furit, eo magis deficit. 732. d. e
 Ariana heresis asseritur litteris Eusebij Nicomedienfis. 196. e. 197. a
 Ariana heresis perfidia ex litteris Arij. 198. d. e
 Ariane heresis confutatio. 201. b
 Ariana perfidia regula. 206. b. c
 Ariana femina crudeliter seuiunt aduersus Catholicos Alexandriae. 724. c
 Ariani haud dissimiles Nouatianis. 206. a. b
 Ariani operant, Eusebium Casariensem Episcopum, fieri Episcopum Antiochenum. 285. a
 Ariani Episcopi qui interfuerunt Nicano Concilio, qui fuerint. 301. a
 Ariani ex apostatis conflati. ibid. b
 Ariani inconstantes & tempori inservientes. ibid.
 Ariani auertere conati iudicium Concilij Nicani, accusationes Constantino dederunt aduersus alios Episcopos. ibid. c
 Ariani trahere conati, Episcopos ad iudicium Imperatoris. ibid.
 Ariani ad inferendas calumnias & falsas accusationes paratissimi. ibid. d
 Ariani & Meletiani simul iuncti contra Catholicos. 328. c
 Ariani nota excogitant nomina, diuinitatem Filij Dei excludentia potius quam probantia. 310. c
 Ariani in gratiam Constantini subscribunt Nicano Concilio. 312. a. b
 Ariani Episcopi qui subscripserunt fidei Nicane formula. 313. c. d
 Ariani qui subscribere noluerunt. ibid. e
 Ariani cur à Constantino nominati Porphyriani. 316. e
 Ariani omnes simulatè Nicano Concilio subscribentes, in heresi perseverant. 322. c
 Ariani ex face Christianorum prodire. ibid. e
 Ariani cum Meletianis quando conspirare ceperunt. 360. e
 callidam consilium ipsorum. 362. c
 Ariani quomodo pratermissi in edicto Constantini aduersus hæreticos. 364. e
 Ariani bellum mouent in Athanasium creatum Episcopum. 359. d. e
 Ariani laborant restituere Arium Alexandriam. 390. a. b
 Ariani heretici ex monachis. 410. b
 Ariani Episcopi exules Quinquennialibus Constantij restituti sunt. 433. c
 Ariani idem & Eusebiani. Vide, Eusebiani.
 Ariani soliti honorare Imperatores titulis diuinitatis, cum ipsi negarent Filij Dei diuinitatem. 459. b. 467. a
 ab Ariano curata littera pro erigenda Ischyra Ecclesia. 459. a
 Ariani elandestine sese insinuarunt Constantino Imperatori. 489. b. c
 Ariani rursum Athanasio negotium facescunt. 513. b. 520. c. 521. b
 Ariani conati suffragari communionem Romani Pontificis. 523. c
 Ariani à Iulio petunt Synodum. 524. a
 Ariani quando sub Constantio grassari ceperunt in Catholicos. 534. c
 Ariani ut declinent Romanam Synodum, coeunt Antiochia. 540. b

numerus Episcoporum. ibid.
 Ariani tempore Concilij Antiocheni se hostes Arii præ se ferunt. 540. e. 541. a
 Ariani seorsum à Catholicis Antiochiam conuenere. 541. a
 Ariani in Synodo Antiochena substituerunt Athanasio Gregorium. 543. a
 Ariani quam callidè obtexerint hæresin in Concilio Antiocheno. 545. d
 Ariani profitentur se damnare Arium, sed dolose agunt. 544. e. 545. d. 549. a
 Ariani ex Concilio Antiocheno ex multis affectant nomen Catholicum. 549. a
 Ariani quatuor fidei regulis ad libitum vsi. 547. e. 548. a
 Ariani Romæ accusati apud Iulium Papam. 554. e
 Ariani quid in Iulium Papam. 555. d. e
 Ariani litteras scripserunt ad Iulium Papam. 556. b
 Ariani quid Alexandria pro Gregorio. 558. a
 Ariani litteras dant ad Constantem Imperatorem. 567. b
 Ariani deligunt Macedonium Episcopum Constantinopolitanum. 568. c
 Ariani mentiti Antonium Magnum secum agere. 572. a
 Ariani ab Antonio Magno exagitati. ibid. b
 Ariani ad Antonium venientes ab eo fugati. ibid.
 Ariani cogunt Concilium Antiochenum posterius. 576. b
 nonamque edunt fidei formulam. ibid. d
 Ariani subdole professi nomen Substantia. 577. a
 Ariani cur non veriti sint nomen Substantia, sicut Consubstantialitatis. ibid.
 Ariani quomodo decipiebant simpliciores ex naturæ operibus. 578. d
 Ariani vsi eloquentia ad decipiendum. ibid. e
 Ariani mentientes dubitare soliti clarissimos viros secum sentire. 579. b. c
 Ariani Episcopi quid cum venere Sardicam ad Concilium. 590. e. 591. a
 fugam arripiunt. 591. c
 Ariani condemnati in Concilio Sardicensi. 592. a. 593. b. 599. d. e
 Ariani quid in Episcopos, ne adhaeserent Catholicis qui conueniant Sardicæ. 600. a
 Ariani excommunicati in Concilio Sardicensi. 599. e. 600. b. c. d. e
 Ariani sparsissent famam, in Sardicensi Concilio scriptam fuisse nouam fidei regulam. 601. b. c
 Ariani cogunt Concilium, quod nominant Sardicensi. 607. d
 Ariani primi ausi sunt excommunicare Romanum Pontificem. 608. b
 Ariani nouam fidei formulam edunt nomine Concilij Sardicensis. 608. c. d
 Ariani detestari se Arium simulant. 609. d
 Ariani associant sibi Donatistas. 610. d
 Ariani prohibent Catholicos redire ad suas ecclesias. 623. c
 Ariani quid in Legatos missos Antiochiam à Synodo Sardicensi ad Constantinum. 623. d. 624. a. & seqq.
 Ariani post obitum Constantis insurgunt in Athanasium. 643. e. 644. a
 Ariani exposcunt apud Constantinum aduersus Athanasium. 648. b. c
 Ariani & Semiariani inter se certant. 658. d
 Ariani iterum calumniis aggrediuntur Athanasium. 660. a
 Ariani fingunt epistolam scriptam ab Athanasio ad Constantinum. ibid. c
 Ariani conati sunt statim, creato Liberio Papa, eius communicationem subripere. 666. e
 Ariani titulo æternitatis honorant Constantinum Imperatorem. 673. d. 785. e
 Ari-

I N D E X

Ariani adulantur Constantio, blasphemus in Filium Dei. 673.d.e
Ariani reueriti sunt Romanam Ecclesiam post Liberij exilium. 706.b
Ariani damnati in Concilio Ariminensi. 787.a.b
Ariani ex Concilio Ariminensi Legatos mittunt ad Imperatorem. 789.e
Ariani in deterius semper prolapsi. 791.b
Ariani detegunt propinatum venenum in Concilio Ariminensi. 795.c
Ariani falso pre se ferunt Concilium Ariminense. 798.d
Ariani penitus dolent nomen Substantia in Filio Dei. 806.c.d
Ariani vocant Eusebium Vercellensem ad Synodum. 692.e
Ariani substitunt Dionysio Episcopo Mediolanensi Auxentium. 701.a
Ariani Felicem substitunt loco Liberij Papa. 706.b
Ariani dire exagitant Ecclesiam Alexandrinam. 715.b.c
Ariani quid tempore Paschatis, & post aduersus Catholicos Alexandrinos egerint. 716.b.c
quid ante Pentecosten in eisdem attentarint. 723.a.b
qualiter in eisdem post Pentecosten sauerint. 726. b. & seqq.
Ariani prohibent dare elemosynam pauperibus. 725.a
Ariani crudeliores Gentilibus. 722.b.725.e
Ariani quid in Monachos & in Monasteria. 728. a. 734.a
Ariani cum Photino conspirant, licet occultè. 749.e
Ariani ut se Catholicos doceant, damnant Photinū. 750.a
sed prodii quales essent. ibid.c
Ariani quasi ex miraculo predicant in Christo diuinam substantiam, cum canegatur ab Osiō & Potamio Episcopis. 754.c
Ariani Episcopi, cum quibus Liberius communicauit. 762.c
Ariani qui interfuerunt Concilio Ariminensi. 784.b
Ariani damnant Semiarianos. 809.c
Ariani eodem tempore duas fides diuersas scribunt, Arimini, & Constantinopoli. 812.b
Ariani Macedoniam conuincunt. 823.c
Ariani Donatistae conuincunt. ibid.e
Arianorum haeresis quot haereses progenit. 826.c.d
Arianorum blasphemie. 205.d
Arianorum arrogantia. ibid.e
Arianorum impietas occultata Sirmij panditur. 752.a.b
Arianorum baptisma quomodo irritum. 317.c
Arianorum legatio ad tres Imperatores. 513.d
Arianorum antesignani sub Constantio. ibid.
Arianorum ad Constantium lamenta. 540.c.d
Arianorum Concilia qualia esse solerent. ibid.e
Arianorum fidei formulæ Antiochia edita. 545.a. & seqq. & 546.c.d.e
Arianorum legatio ad Constantem ex Concilio Antiocheno. 547.a
Arianorum scelera nefanda patrata Alexandria. 558.e & seqq.
Arianorum labyrinthus haud omnibus facile peruenit. 537.d
Arianorum legatio ad Iulium Papam contra Athanasium. 520.c
Arianorum principes qui sub Constantio habiti. 568.c
Arianorum Legati quid Mediolani apud Constantiū. 577.c.d
Arianorum Legati pre se ferunt se esse Catholicos. ibid.
Arianorum studium in cogendis crebro Conciliis. 578.b
Arianorum artes ad destruendū Nicænum Conciliū. ibid.a
Arianorum scelera post Concilium Sardicense. 622.e
Arianorum litteræ ad Eusebium Vercellensem. 693.a.b
Arianorum persecutionis acerbitas. 712.c
Arianorum suggestio in Concilio Ariminensi. 784.e
Arianorum fidei professiones sub Consulibus. 785.b.c
Arianorum blasphemie horrenda in Concilio Seleuciensi. 805.c.d
Arianorum persecutio ex Concilio Constantinopolitano. 809.c
Arianorum in Eusebium Vercellensem crudelitas. 739.d
Arianorum in Palestina dira persecutio. 741.b
Arianorum crudelitas in Aegypto. 715. b. c. & seqq. 718.719.e
Arianorum studia in perquirendo Athanasium. 794.e
Arianos uitandos admonet Alexander. 207.e
Arianus Praeses in Aegypto persecutor, inde Martyr. 54.c
Arianus presbyter dolosus artifex, Constantino percharum, cum eodem de restitutione Arii agere incipit. 390.a. 488.d.e
ei commissum est à Constantino testamentum. 488.e
quis hic fuerit. 489.a
corrumpit aulicos. 505.d.e
Ariminense Concilium decernitur. 778.a
Ariminense Concilium inditum. 783.d
explosa perfidia Ariana, Nicænam fidem probat, & Arianos excommunicat. 787.a
idem iam finitum Legationem ad Constantium Imp. decernit. 787.c.789.c
Ariminense Concilium posterius, & eius Acta. 792.c. 793.e.794.a. & seqq.
Ariminense Concilium duplex. 798.a.b
Ariminense Concilium legitimum, Catholicū fuit. 797.d.e
Ariminense Concilium spurium, hereticum fuit. 798.d
Ariminensi Concilio aduersatus est magna constantiū Liberius Papa. 770.e.771.a.b
Ariminensis Concilij Episcopi Orthodoxi exemplo Legatorum lapsi. 793.e
viginti tantum in fide Nicæna permanserunt. ibid.
Ariminensis Concilij Catholici Synodica de Baptismo Constantini. 254.e
Ariminensium Orthodoxorum Episcoporum lapsus qualis existimandus sit. 796.a.b
nequaquam lapsi in haeresin. ibid.
Arimini congregati Episcopi inter se diuisi. 783.e
Aristaneta clarissima femina & pia quid apud Hilariōnem. 833.b.c
Aristides Praeses persecutor. 34.e
Ariston ex monacho Episcopus. 407.d
Aristotelis discipulus Aetius deterrimus hereticus. 746.e
Arma Crucis signo exornata. 80.d.e
Armenia Maior cum Rege Tyridate fidem amplexata. 60.e
Armenia exagitata persecutione Maximini. ibid.
Armenie Maioris Ecclesia florent sub Constantio. 355.e
Armenia montes ab inuicem distii ob terræ motum. 536.d.e
Arostanus Episcopus in Magna Armenia interfuit Nicæno Concilio. 297.c
Arfaces Rex Maioris Armenia Christianus. 62.b
Arfaces Rex Minoris Armenia tributum pendebat Constantino. 297.d
Arfacinus confessor sub Licinio. 166.a
Arfacinus confessor praedixit terræ motum Nicomedia. 776.e
eius obitus. 777.e
Arfacinus eunuchus persecutor Alexandria. 562.a
Arsenij occisi accusatio rursus illata in Concilio Tyrium. 448.d
Arsenius sibi timens, latebras quaesuit. 449.a
eius latebris vsi ad suam causam Eusebiani. 448.e
se tandem periculo obtulit pro Athanasio liberando. 449.a
eius in Synodo manifestatio. ibid.d
Arsen-

IN TOMVM III. ANNAL. ECCLES.

Arsenius Episcopus Hypselitarum ordinatur à Meletio. 560.d
Arsenius Episcopus, fingitur occisus ab Athanasio. 435.e
manus desumpti, quasi Arsenij, ab aduersariis circumferuntur. ibid.
Arsenius impensè queritur ab Athanasio. 437.c
ad loca remota amandatur cum suis. 438.c
inuenitur apud Tyrum. ibid.d
Arsenius Episcopus, & non presbyter. 438.e
cur ab Athanasio primum recesserit. ibid.
Arsenius Episcopus, panitens scribit ad Athanasium. 441.b
Artemij martyris Praefectura. 782.b
Artemius curat translationem corporum sanctorum Andree & Lucae. ibid.
Artemius miles testis de visione signi Crucis Constantino ostensa. 77.c
Artemon martyr Laodicea sub Maximino. 34.d
Arusticus Constantinus lege sancita exagitat. 222.a
Arusticus consulendos Constantinus ad Senatum rescripsit. 233.e
Arusticina in magno pretio apud Romanos. 234.e.235.a
Arusticus facile omnia solere in religionem Christianam concitare. 248.a.b
Ascaricus Rex à Constantino victus. 17.a
Ascla martyr cum sociis in Thebaide sub Maximino. 54.c
Asclepas Episcopus, Gaë exilium passus causa fidei. 354.c
Asclepas Gaë Episcopus Romam confugit ad Iulium. 569.a
Asclepas Episcopi Gaë causa cognita in Concilio Sardicensi. 592.e.599.c
Asclepius Praefectus persecutor. 34.d
Asclepiodotus cum sociis passus Hadrianopoli. 59.e
Asiana Ecclesia discordia agitata ob celebrationem diei Paschatis diuersorita. 288.b
Asterius Cappadox nequissimus Arianorum. 322.d
immoluit idolis. ibid.
eius causa aduersus Marcellum. 473.d
hanc tractatam scribit Socrates in Concilio Ierosolymitano. 464.b
Asterij impietas omnes excellit. 473.e
Asterius Armenia Dux sub Constantio Imp. 644.b
diploma à Constantino de Athanasio attulit. 684.d
Asterius Episcopus in Arabia recessit ab Ariani, & adhaesit Catholicis in Concilio Sardicensi. 600.a
eius exilium. 623.b
Asterius Comes in Aegypto sub Constantio. 648.d
Athanasius puer iocis pucriilibus agit Episcopus, & baptizet. 71.a.b
traditur Ecclesie erudiendus. ibid.b
idem scriba Episcopi constituitur. ibid.c
quoto aetatis eius anno haec videantur accidisse. ibid.
Antonium Magnum in eremo commorantem adit. ibid.
luris scientiam calluisse Seueri testimonio adstruitur. ibid.
idem Alexandrinæ Ecclesie diaconus in Nicæno Concilio Ariam disputando exagitat. 304.d.e
pars magna fuit Synodi Nicænae. 311.d.e
post Alexandrum creatur Episcopus Alexandrinus. 358.a
eius creatio quomodo se habuerit, & quando acciderit. ibidem.
electio eius diuinitus praecognita & praesignificata. 359.e
Episcopatum declinans aufergit uiuente adhuc Alexandro. ibid.c
eum uix creatum adorantur Ariani. 360.a
quamdiu federit. ibid.a
eius persecutiones incredibiles. ibid.
creatus Episcopus Alexandrinus, urget Meletianum illi-

cita tentantes. 362.e
restitit Arii restitutioni. 390.d.e
quid ab Eusebio Nicomediensi patiatur. 391.a
instigante Eusebio experitur Constantinum iratum. ibid.
quid pro sui defensione ad Constantinum rescripsit. ibid.b
ordinat Frumentium Episcopum Indorum. 392.c
diocesim Alexandrinam uisitat. 400.c
item monasterium S. Pachomij. 401.b
necnon Magnum Antonium. ibid.e
que illi munera attulerit. ibid.
modestia eius in scribenda Vita Antonij laudata. 402.a
vita monastica instituta Romam intulit. 406.e
monachos complures creauit Episcopos. 407.d
à Legatis suis apud Constantinum conera Meletianorum calumniis defenditur. 410.e
rursus à Meletianis & Eusebians vexatur. ibid.d
calumniam patitur de limetis pro ecclesiis exactis à populo quasi tributum. ibid.
noius iterum exagitatus calumniis, innocens probatur. 411.a
à Constantino vocatur Constantinopolim. ibid.d
dimittitur cum honore. ibid.c
litteris Constantini laudatur. 412.d
iterum ab Ariani vexatur. 433.d
rursus accusatur opera Meletianorum de fracto calice, & occiso Arsenio. ibid.e
eius causa Delmatio à Constantino commissa. 434.d.
437.d.e
diaconum suum Thebaidem ablegat ut Arsenium ibi latitantem querat. 437.e
mittit Macarium Constantinopolim ut Constantinum Imp. de Arsenio inuento & calumniis detectis certiorum reddat. 439.d
ad Constantinum de inuento Arsenio scribit. ibid.
Cesarem ad Concilium proficisci renuit. 443.e
cur ad Eusebianorum Concilium venire cunctatur. 446.d.e
in confesso Tyrio stans ut reus agere causam iubetur. 447.a
quibus accusationibus fuerit impetitus in Concilio Tyrio. 448.a.b
rursus de nece Arsenij calumniam passus in conuente Tyrio. ibid.d
innocens detectus. 449.d
patitur ibidem calumniam à meretrice. ibid.b
comparatione uiuentis Arsenij ueneficus in conuente Tyrio acclamatur. 449.e
accusatur ut incendiarius. 450.e
Tyri iterum calumniam patitur de fractura calicis. ibid.b
circumuentus calumniis, & iniustitia oppressus, à Concilio Tyrio proficiscitur ad Constantinum Imperatorem. 454.a
in Conciliabulo Tyrio condemnatur. 457.e
non tamen à Catholicis Episcopis. 458.b.c
obtinet à Constantino, ut Eusebiani Ierosolymis Constantinopolim se conferrent. 465.b
Constantinopoli non nisi in uia permissus alloqui Constantinum. 466.b
noius calumniis ab Eusebians urgetur. 467.b
criminis maiestatis accusatur. ibid.
à suis proditur. ibid.c.d
calumniis oppressus, à Constantino damnatur exilio. ibid.e
iam damnatus sententia Constantini in exilium, quid in eum libere dixerit. 467.e.468.a
eius exilio totus orbis concussus est. 468.a
Tre-

I N D E X

Treueros exul delatus, honorificè susceptus est, & bene habitus. 470.d
 modestia eius cum interitum Arii describit. 477.c
 eius nomine litteræ ad Marcum Papam cuius sint fidei. 481. c. d. e
 cum restituendum esse, Constantinus moriens præcepit. 488. e. 489. a
 revocatur Alexandriam ab exilio per Constantinum Iuniorum. 511. c. 512. e
 quæmadmodum in exilio manserit. ibid. d
 cum Alexandria commoratur, vexationem Arianorum patitur. 513. b
 ei crimini datum, quod absque Synodi decreto sit restitutus. ibid. d
 eius cum Ario disputatio commentitia. ibid. e
 iterum ab Ariano vexatur. 520. c. 521. c
 eius legatio ad Iulium Papam. 520. d
 notis urgetur accusationibus. ibid. e
 defenditur. 521. d. e. & seq.
 Romam venit, vocatus à Iulio Papa ad dicendam causam. 526. e
 annum & sex menses expectat Rome Eusebianos. ibid.
 veniens Romam, duxit secum Isidorum & Ammonium. 527. a
 apud quos Romæ sit hospitatus. ibid. b
 vitam Antonij Magni Romam attulit. ibid. c
 eius adventus Romam valde proficiens. ibid.
 in Occidente propagavit Monachismum. ibid. e
 tamquam reus non recipitur Romæ ad communionem absque fidei professione. 528. d
 scribit Romæ fidei Symbolum. ibid.
 scriptorum eius quæcumque fragmenta in magna habita veneratione. ibid. e
 in Concilio Antiochæo accusatur. 541. d
 priuatus sede in Concilio Antiochæo, accipit successorem Gregorium. 542. a. 544. a
 eius causa Romæ cognoscitur in Concilio. 552. e. & seq.
 in eodem Concilio absolvitur. ibid.
 Romæ à Iulio absolutus revertitur Alexandriam. 553. d
 eius litteræ circulares de Gregorio Episcopo Alexandrino Ariano ad Catholicos Episcopos. ibid. d
 eius defensores Romæ accusant Arianos. 554. e
 eius epistola de clade Ecclesiæ Alexandrinæ sub Gregorio. 557. b. c. d
 clam fuga clauditur. 559. d
 eiusdem de vitando Gregorio Ariano Episcopo ad Catholicos admonitio. 561. a
 versus Romam confugit ad Iulium. 566. e
 Romæ frequenter Synaxes agit. 567. a
 bene habitus à Constante Imp. ibid. c
 rogatus à Constante scripsit Synopsin diuinæ Scripturæ. ibid.
 ultra triennium Romæ commoratur. ibid. d
 quid ibi egerit. ibid.
 cum viuentis Antonij vitam scripserit, multa post facta prætermisisse oportuit. 571. e
 pallium eius à Paulo eremita expetitum ob fidei Catholicæ symbolum. 572. a
 vocat S. Antonium Alexandriam ad confutandos Arianos. ibid. e
 ob eandem causam etiam Poemenem Abbatem Alexandriam accersit. 573. b
 Romæ Mediolanum vocatus à Constante. 585. a
 infamatur de congressu cum Constante, quasi illum aduersus Constantium concitasset. ibid. b. c
 quid apud Constantem Imperatorem egerit. ibid.
 in Concilio Sardicensi absolvitur. 592. a
 quæ crimina ipsi imposuerint Ariani in Pseudo-synodo Sardicensi. 614. a. 623. e. & seqq.

eius peregrinatio post Concilium Sardicense primò Naisum, inde Aquileiam, postea in Gallias. 625. e
 tribus litteris renocatur in patriam à Constantio Imperatore. 634. c. d. e. 635. a
 ad suam Ecclesiam reuersurus, venit ante Romam ad Iulium Papam. 635. b
 eius laudes à Iulio Papa predicatæ. ibid. e
 Romæ venit Antiochiam. 636. c
 excipitur à Constantio Imperatore. ibid. d
 à Constantio recipit instrumentum fidelitatis. ibid. e
 Antiochiæ continet cum Eustathianis. 637. a. b
 Constantij petitionem eludit. ibid. b. c
 veniens Laodicæam, quid ibi egerit. 639. b
 eius cum Apollinare congressus. ibid. b. c
 luxit magnopere Constantem occisum, atque laudauit. 642. d. e
 vexatur ab Ariano post obitum Constantis. 643. e
 tutior redditur litteris Constantij Imperatoris. 644. a. b
 in Palaistinam proficiscitur, ibique Concilio Ierosolymis celebrato, lapsos Episcopos restituit. 644. c. d
 Constante defuncto, Alexandriam reuertitur. 645. c
 eius reditus quam fructuosus fuerit. ibid. d
 quod plurimi sese Athanasio adiungerent, Ariani ferunt ægerunt. 642. e
 post reditum quarit subscriptiones omnium Episcoporum, & ob id nuntios mittit. 647. c. d
 eidem constat calumnia ex susceptione Legatorum Magnentij. 648. c
 post mortem Constantij permissus agere in Ecclesia. ibid. e
 reuersus Antiochiam, concionibus & Synaxibus administrandis semper intentus. 649. a. b
 ob nimiam populi frequentiam agit Synaxin in basilica nondum consecrata. ibid. c
 cur post obitum Constantis bene habitus fuerit à Constantio. 650. c
 supposititiâ Constantij epistolâ queritur ab Ariano dimoueri Alexandriâ. 660. a
 accusatur fuisse Magnentio. ibid. c
 eiusdem de susceptis Magnentij Legatis iusta excusatio. ibid. d
 iterum à Moltiano, Syriano, & Diogene vexatur. 684. c. d
 iure diploma à Constantio postulat, antequam Alexandriâ discedat. 550. c
 cur ad Constantium proficisci detrederet. 685. c. d
 mittit quinque Episcopos Legatos ad Constantium. ibidem.
 eius damnationi cur aliqui Episcopi Catholici subscribant. 694. a. b. c
 damnatio eius proposita fuit in Concilio Mediolanensi. 694. a. 695. a. b
 magis habitus secundam rumores vulgi, ex Ammiانو. 702. b
 causa eius defenditur à Liberio coram Constantio. 704. c. d
 defenditur ab Oso aduersus Constantium Imperatorem. 708. c. d
 diram eamque nouissimam sub Constantio persecutionem patitur. 715. b. c. e. & seqq.
 que passus Alexandria sub Syriano. 716. b. c
 quomodo fugâ lapsus. ibid. e
 eiusdem ultima fuga in eremo. 718. b. c
 profecturus ad Constantium, notis exterretur nuntius. 719. a
 in eremo delitescit. 721. c
 eius in Constantium inuestina. 728. c
 eius in eremo latebra proficiscit. 729. a
 complura in latebris scripsit. ibid.
 nempe

IN TOMVM III. ANNAL. ECCLES.

nempe epistolam ad Solitarios de rebus ab Ariano ad Iulium usque tempus gestis. ibid. b
 scripsit tunc etiam Consolationem ad virgines. ibid. c
 item Apologiam de fuga sua. ibid. d
 item Apologiam contra Constantium. ibid. e
 item Apologiam secundam. 730. c
 quibus fuerit calumniis circumuentus ab Ariano. 729. c. d
 eius fuga semper commendatione digna. ibid. e
 eius propheta malè accepta, magis insimulatur. 730. c. d
 è latebris scripsit ad Serapionem de Spiritu sancto. 731. b
 eius litteræ ad Luciferum. 733. b. & seq.
 eius latebra abstrusiores in eremo. 734. b. 735. c
 delitescenti in cisterna ministrasse virgo cum dicitur, quomodo accipiendum. 735. e
 Liberij litteris respicitur. 762. a. b
 ab Antonio melote & pallio donatur. 781. c
 scripsit vitam Antonij. 782. a
 aduersus impugnatores diuinitatis Spiritus sancti primus insurrexit. 822. b
 modestia eiusdem Serapioni scripta sua corrigenda tribuenis. 823. b. c
 curat deliria quorundam Monachorum. 841. a
 è latebris scribit contra Arianos. 846. b
 Athanasius Episcopus Anazarbi fautor Arii. 196. d. 198. b
 Athanasius Episcopus Ancyra in locum Basilij successit. Catholico. 815. c
 Athena florentissima sub Constantio. 686. c. d
 Athena, quod asyllum euaserint impietatis, diruta. 690. c
 Athenis ludus aduersus novos discipulos exorceri solentus. 688. c. d
 Athenis professores quanto studio niterentur discipulos præoccupare. ibid. b. c
 Athenogenus martyr Reliquias infert Magnus Gregorius in templum à se in Armenia finibus erectum. 62. a
 Atticus Episcopus Constantinopolitanus consignat certum tempus Nicæni Concilij. 291. c
 Anaritia Præfectorum Constantinorum lege compressa. 437. a. b
 Anaritiam Præfectorum Constantinus verbis & legibus destituit. 387. c. 388. a
 Audans hæresiarcha excitare conatur hæresin Quartadecimanorum. 550. c
 eius superba libertas Episcopos redarguentis, & totius Ecclesiæ Censores agentis. 550. e. 551. a
 cur se ab Ecclesia separarit. 551. b
 cum suis sequacibus manibus laborans, inde alitur. ibidem.
 eius progressus. ibidem.
 relegatus ad barbaros, conuertit plures Gothorum ad monasticam professionem sectandam. ibid. c
 eius errores. ibid. c. d. 552. a
 Audiani hæretici quando exorti. 550. e
 affertant patientiam. 551. a
 eorum dogmata. ibid. c. d
 eidem postea Anthropomorpha dicti. 591. d
 morte quorundam sue sectæ Episcoporum dissipantur. ibid. d. e
 Auditor cum imploratione Numinis Tomum hunc exorditur. 1. b. c
 emendat, quod de persecutione Constantini tempore dixerat in Notis ad Romanum Martyrologium. 70. e
 veritatis amantissimus, seipsum corrigit libens volensque. 98. e
 retrahat quæ dixerat de germanitate numismatis Crispi Cesaris cum imagine Saluatoris. 241. d
 eius sententia de Indictionibus. 102. d
 eiusdem candor in pura confectanda veritate. 108. c. 481. e

eiusdem in disponenda temporum ratione labores. 357. e
 Augarus, scriptor Actorum Theodori. 169. a
 Augures, aruspices, arioli, & alijs id genus homines lege Constantij vetiti. 782. e
 Auguris apud Romanos potestas amplissima. 235. b
 Augustale in luco Daphnidis à Constantino edificatum, in eodemque Helene matris eiusdem Constantini statua locata. 376. d
 Augustinus mittit catalogos ad Paulinum Conf. 120. d. c
 monachismum cum clericali vita in Africa conuincit. 407. b
 ignoravit legitimum Concilium Sardicense. 611. b. c
 Aulici Constantini à Constantio occisi. 505. a
 Aulici Constantij malè habent Spiridionem. 515. a
 Aulicos respicere ad orientem, non autem ad occidentem Solem, quid significet. 466. b
 Aurargentum, vel Chrysargyrum. 427. e
 Aurargenti tributum à Constantino impostum. 426. e
 ab Anastasio sublatum, quale. 427. a. b. c
 Aurelianus Imperator noluit deferre appellationi à iudicio Episcoporum. 130. d
 Aureus numerus index Paschalis temporis. 326. a
 Aurigas agere in spectaculis, Christianis prohibitum. 138. c
 Aurum equalance pendendum. 428. b
 Auri tributum ab argenti tributo distinctum. 427. e
 Auri pretium tempore Honorij & Arcadij. 428. a
 Auxentius martyr Sebastia cum sociis. 69. b
 Auxentius confessor sub Licinio. 165. d. a
 creatur Mopsuestie Episcopus. ibid.
 Auxentius Arianorum deterrimus in locum Dionysij subrogatus in Ecclesia Mediolanensi. 700. e. 701. a
 uaser ingenio sub pallio Catholici nominis delitescere cur adeo studuerit. 701. b
 S. Martino discipulo S. Hilarij infidias Mediolani parat. 781. a
 Concilio Ariminesi interfuit. 784. b
 Azadaues martyr in Perside sub Sapore. 580. b

B.

BABBVTIVS Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 173. d
 Baccho uuas offerre, Licinius Auxentium cogere uolent. 165. e
 Bacchus martyr cum Sergio in Cæle-Syria. 47. b
 Bacurius Rex Iberorum Christianus. 395. a
 Comes domesticorum Constantini Imperatoris. 394. b. 395. a
 Balbus Præfectus Hadrianopoli, persecutor sub Licinio. 159. c
 Balnea Gadarensia deliciarum, turpitudinum, ac magicarum præstigiarum promptuarie. 396. e. & seqq.
 Balsimum ad luminaria S. Petri donauit Constantinus. 256. b. 258. e
 item ad luminaria basilicæ S. Pauli. 259. b. c
 Bandenus Archimandrita martyr in Perside sub Sapore. 581. b
 Baptisma Arianorum quomodo nullius momenti. 317. c
 Baptismus Constantini quando & qua occasione acciderit. 242. e. 243. a. 250. e
 in Aëlii Siluestri describitur. 247. e
 quod ei collatus sit paucis arbitris, valde probabile. 251. c
 idque Romæ, ex ipso Eusebio probatur. 280. e
 Baptismi Constantini assertores Gentiles Scriptores. 243. b. c. 245. d. e
 Baptismo Constantini Romæ collato qui aduersentur. 251. c. d. 252. 253. o
 Baptismi

I N D E X

Baptismi iteratio fieri solita à Donatistis, sublata.	633.a	eius in studiis progressus.	688.a
Baptismi antiquos ritus sustulit Ennomius.	825.e	Athenas profectus, una cum Gregorio ibidem instituitur.	687.e. 688.
Baptismus absque fide inanis.	51.a.b	post Gregorium eò sa contulit.	687.e
Baptismus ab Athanasio puero collatus, ab Alexandro Episcopo Alexandrino & Clericis probatur.	71.b	à Gregorio gentili suo illic amice suscipitur, & à condiscipulorum ludibrio liberatur.	689.a
Baptismus iterare ceperunt Donatista.	138.d.e	in disputatione à Gregorio adinuatur.	ibid.b
Baptisterium Constantini egregie exornatum.	255.e	eiusdem cum Gregorio incredibilis amoris conuentio.	ibid.c
multisque redditibus auctum.	256.c.d	eius excellens erudito.	ibid.d
Barachisus martyr cum Iona in Perside sub Sapore.	581.b	impollutum se seruauit à superstitione Gentilium Athenis.	690.c.d
Barbari rupto fœdere rebellant in Germania.	101.e	prior Athenis recessit, relicto inuito Gregorio.	ibid.e
victi à Constantino.	107.d	reuersus in patriam, vitam egit sanctissimam.	691.d
Barbari tumultuantes à Constantino compressi.	213.e	perfectissima virginitatis cultor.	ibid.
Barbari qua occasione Christianam religionem acceperunt.	394.d	numquam corpore, licet aliquando mente, polluitur.	ibid. & seq.
Barbari ad Consulatus & ad Romanum Imperium adsciti.	493.e	oppugnat Ennomium.	824.e
Barbari sapè debellati à filiis Constantini.	510.d.e	auctor monachorum cenobitarum in Ponto & Cappadocia.	844.a
Barbasymes Episcopus martyr in Perside sub Sapore.	580.d	Regula Monachorum ab ipso non ab Eustathio elaborata.	844.b
Barce martyrium.	726.a	Basilus Ancyra Episcopus creatus ab Ariano in loco Marcelli, deponitur.	593.a. 600.b
Basilus Episcopus Amasenus interfuit Concilio Ancyrano.	143.b	epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit.	620.a
item Neocesariensi.	146.b	disputat cum Photino.	750.c
damnat Arium.	154.a.b	quid apud Constantium post Concilium Seleuciense.	807.a
custos virginis Glaphyra.	160.e	in Concilio Constantinopolitano ab Ariano damnatur.	809.e. 810.a
eius certamen.	161.c	Basilina mater Iuliani Cesaris.	502.e
martyrium obituras decernit sibi successorem Eutyrium.	162.a	Basilissa martyr Antiochia cum Italiano sub Maximiano.	47.b
eius martyrij tempus.	ibid.e	Basilissa alia puella martyr Nicomedia sub Alexandro, ibidem.	60.a
Basilica Constantini in Numidia innaditur à Donatistis.	173.c	Basiliscus martyr cum sociis sub Maximino.	60.a
Basilica S. Petri à Constantino erecta.	257.b	Bassorum familia reddita Christiana.	94.d.e
& dona illi collata.	258.b. & seq.	Bassus Episcopus à Car epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit.	620.d
Basilica S. Pauli à Constantino erecta, & dona illi collata.	259.b	Bede error de auctore cycli nouemmalis.	326.b
Basilica Lateranensis à Constantino erecta.	259.e	Bella Constantini aduersus Barbaros.	430.d
& donis & redditibus aucta.	260.a	Bellum Armenicum à Maximino excitatum.	69.e
dicitur Basilica Saluatoris, ad differentiam alterius profana.	ibid.b	Bellum Constantini aduersus Maximinum.	74. c. 75. 76. 83.c
Basilica Vlpia, in qua Constantinus habuit Senatium.	262.a	Bellum Constantini aduersus duces Maxentij.	86.a.b
Basilica erecta à Constantino in Gallis Dei Genitrici Mariae.	274.e	Bellum Constantini aduersus Licinium quando captum.	177.e. 178.a
miraculum tunc editum.	ibid.	Bellum Cybalense.	179.d
Basilica Vatica subituario opere constructa.	269.d	Bellum Constantini in Thracia gestum aduersus Licinium.	180.b
Basilica sancte Crucis Romae erecta.	270.c	Bellum secundum in Thracia aduersus Licinium à Constantino gestum.	182.d
donis aucta.	ibid.d	Bellum nauale Constantini atque Licinij.	183.d.e
Basilica S. Agnetis à Constantino erecta.	ibid.e	Bellum Sarmaticum gestum à Constantino.	213.e
quomodo eadem à Constantina Constantini filia constructa dicatur.	272.b	Bellum aduersus Scythas.	430.c.d
Basilica S. Laurentij erecta à Constantino, & dona eidem tributa.	273.e	confectum à Gallicano.	431.a
Basilica erecta à Constantino SS. Marcellino & Petro.	274.b	Bellum Persicum Constantinus parat.	483.b.c
Basilica Constantiniana Ierosolymis.	369.d	Bellum Persicum in Mesopotamia.	517.a
Basilica Antiochia à Constantino erecta.	378.e	Bellum Persicum sub Constantio inualescens.	539.b
Templum, Ecclesia.		Bellum inditum à Constante in Constantium fratrem, nisi restituat Athanasium & Paulum.	626.a.b
Basilica à Constantino Romae constructa subituario opere.	269.d	Bellum Constantij aduersus Magnentium.	670.c
Basilicae alia plures à Constantino erectae.	274.d	Benedictus Episcopus Aquileia, cui successit Fortunatianus.	507.e
Basilica à Constantino erecta omnes absque titulo sui nominis.	275.a	Benignus Praefectus cubiculi Constantiae Augusta, proditor Glaphyrae.	160.c
Basilica Romae à Iulio Papa facta.	665.e	Besse amplexi vitam monasticam sub Constantino.	405.e
eademque ornata sacris imaginibus.	ibid.	Bethlemiticum templum à Constantino nomine Helena matris suae structum.	369.e
Basilicam curata erigi Catholicis in Africa Constantinus.	174.b.c	Bibliotheca erecta Constantinopoli.	424.b
Basilianus memoria lapsus de tempore sedis Hermogenis.	299.a.b		424.b
imitator est, non auctor vitae monasticae.	406.b		424.b
Neocesariae à S. Adarna fidei elementis imbuitur.	575.e. 576.a		424.b

I N T O M. III. ANNAL. ECCLES.

Bigamia permessa, nec absque penitentia admissa.	146.c.d	pecuniam Catholicis Ecclesiae Africana longa persecutione eius afflicta eroganda à Constantino accipit.	ibid.b.c
Bigamos ordinari prohibuit Nicanum Concilium.	340.d.e	eius causa per Donatistas trahitur ad Constantinam.	109.b.c
Bithynia, loco Britanniae, errore scripta.	4.d.e	Roma sisti iubetur, ad expediendam causam coram Episcopo Vrbs Aelchade.	110.b.c
Bithynus falso assertus Constantinus.	4.e. 5.a	in Romano Concilio reus constituitur.	111.a
Bitunicus Episcopus à Zelon epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit.	620.b	in eodem absoluitur.	ibid.c. & 115.b
Blacius Dux in Aegypto quid in S. Antonium.	563.d	Donatistas agentibus iubetur iterum Braxia detincri.	114.a
experitur diuinam vindictam.	ibid.b	eundem Roma fuisse damnatum, recentiores Donatistas calumniati sunt.	115.b.c
Blasius Episcopus Sebastienus reliquiarum Martyrum seruator.	60.b	eius causa iterum tractatur in Concilio Arelatensi.	126.b
eius martyrium insigne sub Licinio.	6c.b. 168.b.c	in eodemque iterum absoluitur.	137.b
habuit successorem Petrum.	168.d	eiusdem litterae ad Felicem Apungitanum.	127.b.c
Blemij Legatos miserunt ad Constantinum.	354.c	in Actis Concilij Arelatensis presbyter perperam nominatur.	135.e
Bochres Episcopus martyr in Perside sub Sapore.	580.d	eius nouissima purgatio ex litteris Constantini.	172.a
Bona legere Ecclesijs ab Imperatoribus vetitum.	38.c	causa eius à Constantino, licet inuito indicatur.	ibid.e
Bona Ecclesijs adempta, per Constantinum reddi iussa.	97.d	cur retardari aduentum suum ad Constantinum.	173.b.c
Bona Christianorum perdita sub Licinio, à Constantino restituta.	105.d.e. 189.b. 192.a	interfuit Concilio Nicano.	300.c
Bona Martyrum, si desint heredes, denunt Ecclesijs.	192.b	Cecilianus alter, cognomento Alsus, Drumuir.	126.d.e
Bona Ecclesiae relinquendi facta est potestas Christianis à Constantino.	233.d	Cecilianus Episcopus in condemnationem Athanasij subscripsit.	697.e
Bonifacius Episcopus Donatista Roma Victori cuidam Garbensi substituitur.	230.a	Celestus Episcopus in Africa, auctor schismatis.	8.e
Bonifacius Papa quo pacto citari Canonem Concilij Sardicensis nomine Concilij Nicanum.	622.a.b	Calibatus Clericorum iam inde à temporibus Apostolorum in vsu.	338.c
Botrus Episcopus in Africa auctor schismatis.	8.e	à Concilio Ancyrano assertus.	145.d
Bonus aenei simulacrum, in quo martyrium passus est Antipas.	422.a	item in Orientali Ecclesia.	ibid.e
Breniarum Clericorum Meletianorum cur exigit Alexander.	328.d.e	ei fauens Constantinus Imp. Leges cum damnantes abrogat.	224.a.b. & seqq. 226.a.b
Brenis, scriptum, idem quod Index, vel Inuentarium.	8.e	idem in Nicano Concilio firmatur, non destruitur.	337.d
Britannia, non Bithynia, patria Constantini.	4.e	Calibatus non exhaurit sed fecundat Romanum Imperium.	226.c
Britanni Episcopi, tribus exceptis, recusant annonam à Constantino Arimini elargitam.	784.a	de Calibatu veteres quid senserint.	224.e
Brixia cur retentus Cecilianus.	114.a.e	Care qualis ciuitas.	767.e
Brixiam cum exercitu properat Constantinus.	84.d	Casaria dicta Ecclesia à Constantio Alexandria erecta.	649.b
Byterrense Concilium, longè diuerso tempore ab Arelatensi est habitum.	676.a	Casarea Palaestina contra Athanasium Concilium petitur ab Eusebianis.	443.e
quando, & qua occasione celebratum fuerit, & à quibus.	742.e. 745.d.e	Casaris dignitas titulo tenuis aliquando.	472.e
Byzantij Constantino viriliter resistunt.	187.e	Casarius frater Gregory Nazianzeni Alexandriam studiorum causa se confert.	687.e
Romana seruatur in iugum subire detrectant. ibid.	188.b	Philosophus iam & Aedeticus celeberrimus vi Constantinopoli sebstia induci nequis, sed cum Gregorio reuersus est Nazianzum.	691.e
caelesti visione Constantinum animam expugnatum & subiunguntur.	186.e. 188.a	Casarius martyr Arabissi in minori Armenia.	60.d
Byzantina Ecclesia sub Heraclea Episcopatui fuit usque ad tempora Constantini.	147.e. 148.a	pater fuit Eudoxij perditissimi Ariani.	747.c
eandem Ecclesiam auctam Patriarchatu à Constantio, Graeci mentiuntur.	176.b.c	Calculus Paschalis ab Alexandrinis Episcopis exigebatur.	325.b.c.d
Byzantium Episcoporum catalogus.	147.c. 182.c	isque Romam primo mittebatur, unde aliae ecclesiae accipiebant.	ibid.b.e.
primus Episcopus à Petro Apostolo illis datus.	148.a.b	Calepodius Episcopus Neapolitanus an missus sit Legatus Apostolicus ad Concilium Sardicense.	590.a.b
Byzantium à Constantino in nouam ciuitatem deligitur.	281.e	Calpurnius. Vide Calpurnius.	
in eius adificatione quid acciderit.	282.a	Calicis fracti calumnia à Meletianis inferitur in Athanasium.	411.c.d. 433.e
ciuitas fuit iam olim percelebris.	ibid.	eadem iterum reficata in Concilio Tyrio.	450.b
obsideri à Constantino.	185.b.c.d	Callenicus Episcopus à Pelasio epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit.	620.c
ab eodem captus.	186.c	Callinicus Episcopus Meletianus laudatus ab Epiphano.	360.c.d.e
Byzantium in Constantinopolim mutatur, & dedicatur.	415.e. 417.a. & seqq.	Legatus cum collegis ad Constantinum Imperatorem contra Athanasium.	411.a.b
Vide Constantinopolis.		accusator prodyt Athanasij & Macarij in Concilio Tyrio.	450.b.c

Callistus damnatus in Concilio Romano.	277.e.278.a	Canones minime sancendi, nec habendi rati absque consensu Romani Pontificis.	294.a.341.e
Calpurnius, siue Calpurnius, Urbis Praefectus sub Constantino interfuit cum eodem Synodo Romana.	277.d	Canones ab haereticis editi interdum reperiuntur esse recepti.	549.e
Calpurnius pater S. Romani virginis.	464.d	Cantabra qua unde dicta.	82.b
Calumnia Donatistarum de damnatione Caeciliani Roma.	115.b.c	in quibus differant à Labaro.	ibid.e
alia Meletianorum in Athanasium de indicto populo tributo.	410.d.e	Cantabrarum qui.	ibid.b
alia eorumdem in eundem de fracto calice à Macario, & maxima pecunia vi Philumeno cuidam Imperatoris adversario submissa excogitata.	411.c	Capillorum prolixitas damnata in Monachis.	840.d
eadem de fracto calice à Macario restauratur, & alia de occiso Arsenio ab Athanasio astextitur.	432.e	Capito Donatista una cum collegis profectus ad Constantinum.	110.a
aliam in eundem committuntur Eusebiani de frumento detinendo ne Constantinopolim deuehat.	467.b	Cappadoces milites quadraginta Martyres sub Licinio Sebastia.	166.e
alia noue in Athanasium ab Ariano comparata diluuntur.	520.c.521.c.522.c	eorum nomina.	ibid.
iterum noue ab isdem in eundem congeste.	730.a	Capreus Episcopus in condemnationem Athanasij subscript.	698.a
alia in Eustachium Episcopum Antiochenum ab Ariano composita.	532.e.533.a.e	Capuanus Episcopus qui interfuit Concilio Romano sub Melchinate.	111.b
alia stricta à Stephano Ariano Episcopo adversus Legatos Sardicenses.	623.e.624.625	item interfuit Arelateni Concilio sub Siluestro.	135.d
Calumnia contra Christianos in persecutione Maximini quamplurima composita.	67.c	Carafae Cardinalis obitus Ecclesiae lucuosus: eius rationes.	820.d. Vide Antonius Carafa.
Calumnia Victoris & Iuliani in Constantinum diluuntur.	493.c.d.e	Carceres Constantinopolitani longè minores amplitudine ciuitatis.	424.b
Calumniosus & mendacius niti, familiare est haereticis.	611.d	Carponas socius Arii quid ad Alexandrum.	199.b
Canalium, dictus cursus publicus.	604.a	cum alijs Legatis à Gregorio Ariano Episcopo Alexandrino ad Iulium Papam mittitur.	523.e.566.d
Candelabra cum luminibus in funere Constantini.	489.d	Carthaginense Concilium schismaticorum ducentorum & septuaginta Episcoporum cur antiquatum fuerit.	35.a.b.c
Canon antiquus Ecclesiae, ut Romanus Episcopus ceteros omnes sub se habeat.	330.a.b. & seqq.	Carthaginensis Synodus prima dicta.	626.e.627.a.633.e
Canon Apostolicus, Ne Clerici à suo Episcopo excommunicati, ab alio Episcopo recipiantur.	203.e	quando, & sub quo Pontifice celebrata.	508.e.633.c
alius, Ne quis de una in aliam transeat Ecclesiam.	287.a.b	Carthaginensis Ecclesia uasa deposita suffragata, frustra à Caeciliano quaesita.	8.e.9.d
Canones Concilij Ancyran.	143.d	Carthaginensium Episcoporum successio, post Caecilianum Rufus, post Rufum Gratianus.	507.e.603.e
alij eiusdem de lapsorum poenitentia.	144.b	Cariberius Episcopus ab Asipona epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit.	620.b
Canones Concilij Antiocheni.	548.b	Cassianus Diaconus Romanus in crimen uocatus à Donatistis.	116.c
à collectoribus Canonum editi, quomodo recepti.	549.c.d	Cassiodori error de exordio Imperij Constantini.	2.a.290.c
qui de restitutione Episcopi per maiorem numerum Episcoporum faciendâ statuit reprobatur.	548.c. & seqq.	eius Consulatus in Chronico interdum mendaces.	290.c.389.c
Canones Concilij Arelatenensis.	137.d.e	male conciliat Sozomenum cum Theodoro.	506.b
Canones Concilij Niceni de Meletianis.	327.d	Castoris & Pollucis simulacra Constantinopoli posita.	418.a
de Paschate.	328.b.d	Castra Praetoria Maxentij diruta à Constantino ad bellum properante.	104.d
de Primatu Romanae Ecclesiae, sancitus occasione Meletianorum, eiusque legitima lectio & interpretatio.	329.c	Castrantes seipsos qua poena affecti à Niceno Concilio.	337.b.c
de Nonatianis.	335.d.e	Castratio uoluntaria à Monachis quibusdam usu recepta, improbata.	841.c
aduersus delinquentes.	336.c	Catabulum quid fuerit, ad quod etiam quandoque Episcopi à tyrannis damnabantur.	33.d.e
Ne Clerici cum feminis habitent.	337.e	Cataphronis Praefectus Aegypti sub Constantio, persecutor Alexandriae.	561.d.723.e
de Libris sacris.	340.c	Cataphrygarum causa tractata in Concilio Niceno.	336.d
de eo quid Auctor sentiat.	ibid.c.d.341.c	Cathedra S. Marci diuino fulgore coruscans S. Petro apparet.	50.e
de Bigamis non ordinandis.	340.d	Catherina uirginis certamen egregium.	25.a
de Appellatione ad Romanum Pontificem.	340.e.341.a	Catholica Ecclesia ubi esset, definitum sententia Legatorum.	114.d
Ut res cognita in minori Synodo, cognosci ualeat iterum à maiori.	341.c	Catholici, abiecto fucio eloquentia, uti simplicitate uerborum consueuerunt.	578.e
de consuetudine Formata.	341.d.342.d	Catholici cum Arianis Romae altercantur.	745.d
hunc non fuisse cum ceteris editum, sed retentum secretum.	342.d	Catholicum nomen non nisi ex communicatione cum Romano Episcopo acquiri posse.	229.d.e
de Hymno, Gloria Patri.	344.c.345.c	Catechumenis nefas audire iudicia Ecclesiastica.	450.e
Canonum Nicenorum numerus.	340.e.341.c.346.b	Cecropius Episcopus Niconedia ob impietatem charus Constantio.	707.e
Canones Concilij Romani sub Siluestro.	278.d.351.b.c		eius
inter alios hic, Ne Sedes prima ab alijs indueretur.	279.b		
Canones Concilij Sardicensis.	602.e.603.604.		
eiusdem Concilij Canon de Appellatione ad Romanum Pontificem, cur citatus nomine Concilij Niceni.	622.a.b		

eius interitum.	776.e	ius bona sua Ecclesiae relinquendi potestas concessa.	233.c.d
Cedrenus erroris arguitur de Actis Siluestri.	151.a	iterum sub Constantino uexati, ab eodem, edito edito redduntur securi.	237.b
item de tempore belli Liciniani.	178.a	eorumdem ad Constantinum acclamationes.	263.c.d
item de Metrodoro Philosofo.	483.d	in Perside à Sapore exagitati.	573.d.e. & seqq.
Celsus martyr cum Marcionilla.	47.b	uenti agitare in spectaculis.	138.c
Celsus Vicarius in Africa sub Constantino.	140.e	Theatrici excommunicantur.	ibid.
Cerealius Comes, unus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmiensis.	750.c	exules redditi postmodum per Constantinum.	188.c
Chalcedonensis Synodi confessus qualis.	307.b	ad gynaecea uel texturinas damnati, per eundem Constantinum liberati.	191.e
Charitine martyr sub Maximino.	34.e	bona illis adempta isdem restituta.	105.c.d.188.b.192.a
Chrestii nomen unde.	132.c.d	cur demoluerentur sepulchra Gentilium.	539.c
Chrestologi qui dicti fuerint.	ibid.d	Christiani Catholici pati magis delugunt Iulianum, quam Constantinum.	832.a.b
Chrestus cum sociis in necem Constantis conspirat.	641.c	Christiani contra Christianos quando primam progressi ad bellum.	671.c
Chrestus Theognidi in Episcopatu Niceno substituitur.	415.e	Christiani duces moluntur necem Constanti Imperatori.	642.c.d
Chrestus Episcopus Syracusanus uocatus ad Concilium Arelatense.	132.c	Christianus miles uirginem ad prostibulum damnatam liberat.	44.b
Christi Filij Dei diuinitas. Vide, Filius Dei, & Diuinitas.		Chronica sunt haec historia.	356.a.b
Christi Saluatoris imago in numismate Crispi.	242.c.d	Chronicon Eusebij quale.	ibid.a
Christi nomini characteres hieroglyphici.	78.c	à Hieronymo auctum.	ibid.
Christi nomen P, sub inscriptione sepulchrali cum imagine togata.	ibid.e. & 79.a	ab eo quosque perductum.	ibid.
Christi nomen expressum in Labaro.	79.a. & seqq. 333.c	Chronologia Regum Persarum.	37.d
in galea Constantini.	81.b.c	Chronographia per Consules fidelior.	507.b
in clypeo Imperatoris.	ibid.d. 353.d	Chrysanthus Episcopus iam defunctus subscripsit Nicene Synodo.	346.d
Christi uice, in medio confessus Synodalis, liber Euangelij ponebatur.	307.e	Chrysanthus magnus Iuliano charus.	654.b.c
Christi & Apostolorum imagines quomodo solite pingi.	250.c.d	Chrysargyrum tributum à Constantino indictum.	426.e
Christus Deus predicatus insignibus titulis.	124.a.b	à quibus illud exigendum.	ibid.
à Gentilibus magis creditus.	108.d.e	quale esset, & cur sic dictum.	427.e.428.a
sepius apparet Iosepho Iudaeo, & ut credat admonet.	398.b	quanti pretij.	428.a.b
quot clauis affixus fuerit.	374.d.e	Chrysargyrum ab Anastasio Imperatore sublatum quale fuerit.	427.d
Christiana captiua conuertit Iberos ad fidem.	393.a	Cicatrice Confessorum Constantinus osculatur.	349.d
Christiana femina restitit Maximino libidini.	24.e	Circumcelliones, ydem Circelliones, facinorosissimi Donatistarum.	435.d
alia Crucis signaculo prestigia demonum superat.	398.a.b	ijdem Duces Sanctorum appellati.	627.d.629.d
alia in persecutione Maxentij conseruerunt sibi mortem, ne illuderentur.	39.c.d.e	isidem dicti Agonistici.	629.d
alia prostituta & liberata ab illis uisibus.	44.b. & seqq. 45.a.46.b	hos aduersus Legatos Constantis concitauit Donatus.	629.d
duarum in tormentis pro fide illatis perferendis miraculantia.	20.e.21.a.b	eorumdem in Africa grassatio.	ibid.d.e
Christiana fides & religio laudata editis Imperatorum.	106.c.d	occisi à militibus, martyres reputati.	ibid.e
eam breui extinguendam falso oraculo probare nituntur Gentiles.	108.d	Ciuitatem nouam Romae parem erigere parat Constantinus, Senatu Romano indigno ferente ipsam Gentilium sacra detestari.	281.a. & seqq.
eamdem Arius conuelleret conatur.	317.c	Clades tempore Maximini oborta.	69.d.e
eius ampla ad diuersas Gentes sub Constantino facta propagatio.	355.e.365.d.e	Clades Ecclesiae Alexandriae sub Gregorio.	557.b. & seqq. 558.
eadem per Frumentium & Aedesum ad Indas perlatâ.	392.b.c	Clades Ecclesiae Occidentalis post Concilium Mediolanense.	700.a. & seqq.
Christiane charitatis exemplo permoti Gentiles fidem Christianam affectabantur.	163.b	Clarus presbyter in Africa quid coactus facere à Donatistis.	630.a
Christianas ancillas lenonibus tradi, Constantinus uoluit.	142.c	Claudius Legatus Siluestri in Concilio Arelateni.	135.c
Christiani Imperatores aliquamdiu dicti Pontifices Maximi.	99.a.b	Claudius Saturianus Narrator in Africa tempore persecutionis.	126.d
immunes tamen à sacris Gentilium.	100.c	Claudius Episcopus Viennensis clarus sub Constantino.	500.c
Christiani bene habiti à Maxentio.	8.a.b	Claudius Episcopus in Piceno quid in Concilio Ariminensi.	795.a
dire uexati à Maximino.	20.c.21.c	Claudianus Episcopus Donatista Romae agens Luciano item substituitur.	230.a
Imperatorum edito omnes notati infamia.	30.a	Clauis Christi Crucis reperti.	374.b.c
uicini relinquere bona sua Ecclesiae.	38.e	in quos usus conuersi.	ibid.e
iterum uexati à Maximino Iouio.	66.d	horum uno in mare iactato tempestas sedata.	ibid.e
ius mala omnia quomodocumque orbi illata à Gentilibus adscribebantur.	69.a	alter in Corona Constantini positus.	ibid.e
à Maximino in exilium pelli iubentur.	ibid.b	aerius in freno equi.	374.d.e. 375.b
edito Maximini Iouij subleuati.	121.e		mira-
eorum ob pacem sub Constantino restituta leuitia.	124.d		

I N D E X

<i>miraculum de eo.</i>	375.b	<i>Coma nimius cultus arguitur in Constantino.</i>	494.d
<i>quartus galæ statue Constantini insertus.</i>	ibid.a	<i>Cometa apparuit tempore obitus Constantini.</i>	488.d
<i>Clavorum Christi multiplicitas unde.</i>	ibid.c	<i>Comitatus, honor insignis, à Constantino Christianis insignioribus collatus.</i>	395.a
<i>Clavis quot Christus fuerit crucifixus.</i>	374.d.e.375.a	<i>Comites Constantij curant Synodum.</i>	801.b.802.b.c
<i>Clavi Crucis, & clavi quibus affixi sunt Martyres, in honore habiti.</i>	375.b	<i>Commemoratorium quid.</i>	8.e
<i>Clemens Comes Legatus ad Constantium à Magnentio.</i>	648.b.650.d	<i>Communicare Memorij Sanctorum, quid.</i>	230.c
<i>Clementinus Prasæclus sub Constantio.</i>	758.a	<i>Communicare cum oblatione, quid, & quid sine oblatione.</i>	145.c
<i>Cleonicus martyr cum sociis sub Maximino.</i>	60.a	<i>Communicare cum hæreticis nec in cibo tempore necessitatis Eusebius Vercellensis voluit.</i>	740.c.d
<i>Clericatus questuarij prohibiti à Constantino.</i>	227.d.e.384.c.d	<i>Communicatio cum Romana Ecclesia fuit aliquem esse Catholicum.</i>	229.d
<i>Clericatum appetentium multitudo unde tanta sub Constantino.</i>	227.d.e.228.b	<i>Communicatio Catholica per Formatas litteras fieri solita.</i>	341.d
<i>Clerici Africani immunitate donati à Constantino.</i>	97.e.117.b	<i>Communicatione Formatarum dignosci Catholicum.</i>	230.c
<i>Clerici immunes à nominatione.</i>	117.b	<i>Communicationes diversi generis.</i>	145.c
<i>eorum celibatus à Concilio Ancyrano confirmatur.</i>	145.d	<i>Communicationis symbola præter Eucharistiam qua esse solent.</i>	119.a.d
<i>in Nicæno Concilio firmatur, non destruitur.</i>	337.e	<i>Communione Romani Pontificis Donatista cur suffragari conati.</i>	229.d.e
<i>in Ordinum collatione reclamantes immunes olim à celibatu.</i>	145.d.e	<i>item Ariani.</i>	523.d
<i>docere feminas à Licinio Imp. vetantur.</i>	159.a.b	<i>Concilia celebrari cœpta in Oriente post obitum Maximini.</i>	142.c
<i>eorundem immunitati consulit Constantinus.</i>	222.b	<i>Concilia plura in diversis orbis partibus causâ lapsorum.</i>	ibid.
<i>item Constantinus.</i>	516.c.678.e.679.a.770.c	<i>Concilia bis in anno ex decreto Concilij Nicæni ab Episcopis celebranda.</i>	340.a
<i>necon Constantinus & Constantus.</i>	641.b	<i>idem Eusebiani statunt.</i>	565.e
<i>qui lucri tantum causa Clericatum appetent, Constantini lege arcentur.</i>	227.d.e	<i>Concilia Prouincialia frequentia post Nicænum Concilium.</i>	350.e
<i>necon qui inde vacationem à publicis muneribus caperent.</i>	384.c.d	<i>Concilia Ariariorum qualia esse solent.</i>	540.d
<i>ordinandi quomodo probarentur.</i>	228.b	<i>Concilia Episcoporum frequentia Roma.</i>	565.d
<i>pater norum bonorum successio legibus Imperatorum ijs denegata.</i>	227.e.228.a	<i>Concilia frequentia cur cogent Ariani.</i>	578.b
<i>in Concilio Nicæno prohibiti habitare cum feminis.</i>	337.e	<i>Concilia ab hæreticis Principibus congregata qualia esse soleant.</i>	784.e
<i>seueriores in eodem Concilio puniti.</i>	339.a.b	<i>Concilij medijs locus erat sedes Euangely, vice Christi sedentis.</i>	307.e
<i>ne de Ecclesia in Ecclesiam transferantur, ibidem sancitur.</i>	ibid.b	<i>Concilio, ubi de fide agitur, interesse non licere catechumeno.</i>	694.d
<i>ne vocentur ad Curiam, Constantinus rescripsit.</i>	433.b	<i>Conciliorum Oecumenicorum decreta confirmantur à Romano Pontifice.</i>	351.d
<i>inobedientes quomodo coercendi.</i>	549.e	<i>Conciliorum decreta absque assensu Romani Pontificis ratæ non haberi.</i>	541.c
<i>à Constantio exempti à collatione Iustrali.</i>	748.d	<i>Concilium & Ecclesia idem.</i>	233.d
<i>Clericorum causis non se immisceant Iudices seculares.</i>	711.d.713.c	<i>Concilium Generale absque auctoritate Romani Pontificis congregare non licet.</i>	292.e.293.a
<i>Clypei Crucis figura insignitæ.</i>	81.a	<i>Concilium quodnam dicendum Oecumenicum.</i>	589.e
<i>Clypeus Constantini Christi nomine insignitus.</i>	353.e	<i>quodnam Generale.</i>	ibid.d
<i>Coel Regulus pater Helena.</i>	6.c	<i>quodnam Plenarium.</i>	ibid.e
<i>Cœnobiticæ vitæ Antonius auctor.</i>	405.b	<i>Concilium Ancyranum celebratum ante Neocæsariense.</i>	142.c
<i>Cœnobitarum instituta.</i>	408.b	<i>Ancyranum aliud contra Conciliabulum Sirmianum conuocatum.</i>	755.b
<i>Colleciores Canonum receperunt Canones Concilij Antiocheni ab Arianis edutos.</i>	549.d	<i>Africanum schismaticorum ducentorum septuaginta Episcoporum.</i>	35.a
<i>Collegium ad sepeliendos defunctos à Constantino institutum.</i>	85.e.486.a	<i>Agrippinense.</i>	586.b
<i>Collucianistas consodales suos vocat Arius.</i>	196.c.d	<i>eius Acta fide vacillant.</i>	ibid.
<i>Colluthiani hæretici adhaferunt Arianis & Meletianis.</i>	156.b	<i>Alexandrinum contra Ariam ab Alexandro Episcopo celebratum.</i>	154.b.c
<i>Colluthus hæresarcha exoritur.</i>	155.d	<i>Alexandrinum aliud centum Episcoporum contra Ariam.</i>	200.e.201.a
<i>se gerebat pro Episcopo, cum non esset.</i>	ibid.	<i>Alexandrinum Generale sub Oso legato.</i>	210.e
<i>eius ambitio.</i>	156.a	<i>Antiocheni in Encanis ab Arianis celebrati.</i>	540.a.b
<i>una cum hæresi sua in Concilio Alexandrino damnata.</i>	220.c.d	<i>quot ad illud Episcopi conuenerint.</i>	ibid.e
<i>Colluthus Iunior ecclesiam sibi Ischyra ab Imp. erigendam obtinet.</i>	459.a.b	<i>Catholici quoque in eo.</i>	ibid.
<i>Coloniense Concilium, cuius Acta fide vacillant.</i>	586.b	<i>quid ibi Ariani seorsim ab alijs egerint.</i>	542.a
<i>& seqq.</i>		<i>eius Acta.</i>	ibid.
<i>Columna prophætica erecta Constantinopoli titulo pietatis.</i>	420.c.421.a	<i>eiusdem Synodica.</i>	549.b
<i>reliquæ in eius basi posite.</i>	421.b		band
<i>Columnæ in ciuitate Cæsarea stillant lacrymas.</i>	23.a		
<i>Columnæ, tabula anæ conscriptæ ex falsis Actis Pilati.</i>	67.e. & seqq.		

IN TOM. III. ANNAL. ECCLES.

<i>hæud recensendum inter Catholica Concilia.</i>	549.d	<i>Constantini.</i>	246.c.d
<i>Antiochenum secundum ab Arianis collectum.</i>	576.b	<i>Romanum aliud post Baptismum Constantini ab eodem Siluestro habitum.</i>	277.a
<i>Antiochenum aliud in causa Meletij.</i>	828.b.c	<i>in eius confesso, ceteris omnibus stantibus, soli sedent Episcopi.</i>	ibid.d.e
<i>Arelatense in causa Cecilianæ.</i>	130.c	<i>eius Canones.</i>	278.d. & seqq.
<i>conuocatur.</i>	132.c	<i>Romanum aliud post Nicænum ab eodem Siluestro celebratum.</i>	351.b
<i>eius decreta ad Siluestrum Papam missa.</i>	140.b.c	<i>Romanum sub Iulio.</i>	507.a
<i>Arelatense aliud sub Constantio.</i>	676.a.b	<i>Romanum aliud sub Iulio in causa Athanasij indictum.</i>	526.b
<i>Ariminense duplex, legitimum, & spurium.</i>	797.e	<i>quando celebratum.</i>	552.e
<i>Ariminense legitimum à Constantio indictum.</i>	783.d	<i>Romanum aliud sub eodem Iulio contra Eusebianos habitum.</i>	564.a
<i>ab eodem collectum.</i>	ibid.e	<i>Sardicense à Iulio Papa procuratum & indictum.</i>	585.d
<i>eius Acta.</i>	783.e.784.a.d.785.786	<i>quando celebrari cœptum.</i>	587.e
<i>reijcie perfidiam ab Arianis scriptam, & probat Concilij Nicæni fidem.</i>	786.a.b	<i>quot ad illud Episcopi conuenerint.</i>	588.b. & seqq. 590
<i>qualem finem acceperit.</i>	787.c	<i>oecumenicum fuisse declaratum.</i>	591.c
<i>eius ad Constantium epistola Synodalis.</i>	788.d. & seqq.	<i>ad illud frustra Comites ab Arianis adducti.</i>	591.a
<i>in re dicendum Catholicum.</i>	797.d	<i>eius congressum declinant Ariani, & fugam arripunt.</i>	ibid.a.b.c.d
<i>rectus eius depræuatus restituitur.</i>	255.a.b	<i>in eo damnatis Arianis, Athanasius absoluitur.</i>	ibid.d. & seqq.
<i>Ariminense hæreticum quodnam.</i>	793.e.798.d.e	<i>ab eodem causa Marcelli Ancyrani & Aselepa Gazensis cognita.</i>	592.e
<i>eius Acta.</i>	794.b.c	<i>in eo damnati Episcopi Ariani.</i>	593.b
<i>Byterrense quando celebratum.</i>	676.a.742.e	<i>epistola eius Synodalis ad Iulium Papam.</i>	ibid.d. 594.e
<i>gesta in eo.</i>	523.d	<i>eiusdem epistola circularis ad omnes Ecclesias.</i>	598.b
<i>eius celebrandi causa quam fuerit.</i>	ibid.d.e	<i>appendix eius commentitia ostenditur.</i>	600.d
<i>Carthaginense à schismaticis Traditoribus conuocatum contra Cecilianum.</i>	10.e	<i>in eo nihil noui de fide actum.</i>	601.a.b
<i>quo tempore fuerit celebratum.</i>	11.b	<i>damnatus in eo Photinus.</i>	602.b.c
<i>ei innotuit Concilium legitimum Sardicense.</i>	621.c	<i>Canones ibi statuti.</i>	ibid.e.603.604
<i>Carthaginense primum quando celebratum.</i>	508.e	<i>Latine à Latinis editum, Græcè à Græcis.</i>	604.c.d
<i>sub Iulio Papa factum.</i>	627.a	<i>eius duplex naufragium.</i>	605.a.b.606.607
<i>post expulsos Episcopos Donatistas.</i>	632.d.e	<i>Marcelli causâ infamatum.</i>	607.b
<i>Cæsarea Palaestina dolose petitur ab Eusebianis.</i>	443.d.e	<i>excusatur.</i>	607.b
<i>Constantinopolitanum ex Eusebianis sub Constantino collectum.</i>	472.e.473.a	<i>nihil minus habuit à Nicæno.</i>	621.e
<i>cognoscit causam Marcelli Ancyrani.</i>	473.d.e.474	<i>Sardicense aliud, ab Arianis habitum.</i>	607.d.e
<i>Constantinopolitanum celebratum ab Acacianis sub Constantio post Seleucienfem.</i>	806.a.807.	<i>eius Acta.</i>	608.609
<i>eius littera aduersus Aëtium.</i>	808.d	<i>in eo noua fidei formula ab Arianis edita.</i>	608.c.d
<i>quantia mala ex eo prouenerint.</i>	812.d.813.814.815	<i>ignoratum ab Augustino.</i>	611.b
<i>dictum Concilium reprobatur.</i>	815.b	<i>deperditum in Africa.</i>	621.e
<i>Ierosolymitanum sub Constantino qua ex causa collectum, & ex quibus prouincis Episcopi.</i>	459.d.e	<i>Seleucienfem ab Arianis indictum.</i>	783.d
<i>quid ibi sit actum.</i>	460.b.c. Vide, Ierosolymitanum Concilium.	<i>quot Episcopi interfuerint.</i>	800.d.e
<i>Ierosolymitanum à Maximo Episcopo Ierosolymitano pro Athanasio collectum.</i>	644.c	<i>eius Acta.</i>	801.d.e. & seqq.
<i>Mediolanense Ariariorum sub Constantio.</i>	577.d. 585.a	<i>eiusdem Acta ex S. Hilario.</i>	805.b
<i>Mediolanense, in quo Valens & Ursacius recantantur palinodiam.</i>	648.a.b	<i>cum Constantinopolitano unum à S. Gregorio Nazianzeno uocatum.</i>	812.e
<i>Mediolanense aliud sub Constantio.</i>	692.c	<i>Sirmienfem quando celebratum, & qua occasione, & qua acta in eo.</i>	748.e.749.750.751
<i>in re dicendum factio sceleratorum.</i>	ibid.	<i>noua fidei formula in eo conscripta.</i>	751.b
<i>trecentos habuit Episcopos congregatos.</i>	694.c	<i>secunda fidei formula ibidem edita.</i>	ibid.e
<i>cur idem ex Ecclesia translatus sit in Palatium.</i>	ibid.a	<i>Tyrium cogendum annuit Constantinus.</i>	443.a
<i>Neocæsariense.</i>	142.c.146.b	<i>Vide, Tyrium Concilium.</i>	
<i>eius canones.</i>	146.c	<i>Vasense versiculum illum, Sicut erat, &c. post Gloria Patri, &c. canendum statuit.</i>	345.b.c
<i>Nicaea in Bithynia à Constantio indicitur.</i>	777.b	<i>quomodo prius à posteriori Concilio discernendum. ibidem c.d</i>	
<i>sed irritum redditur.</i>	ibid.d	<i>Concubinarius lege Constantini sublatus.</i>	416.d
<i>Nicaea Thraciæ à Constantio congregatum.</i>	790.e.792.c	<i>Confessio fidei ab Ario & Euzoio scripta.</i>	461.d
<i>ibi gesta.</i>	792.d.e.793.	<i>probata in Concilio Ierosolymitano.</i>	460.a
<i>Nicaenum decernitur.</i>	278.c. Vide, Nicænum Concilium.	<i>Confessio fidei, cui perfidi Episcopi in Oriente subscriperunt, qualis.</i>	793.a
<i>Nicomedia indictum prodigioso terræmotu impeditur.</i>	775.d	<i>Confessio peccatorum apud Iudeos qua.</i>	592.b
<i>Romanum sub Melchiade in causa Cecilianæ.</i>	111.a.b	<i>Confessione coactam nun exigere à nobis Decum.</i>	263.e.265.c
<i>Romanum sub Constantino, in quod Iudæi admissi deputare.</i>	150.e	<i>Confessores Aegypti centum missi in Palastrinam ad metalla, oculis & pedibus debilitati.</i>	20.c.d
<i>Romanum aliud sub Siluestro fidem facit de Baptismo</i>		<i>alij centum triginta membris mutilati in Aegypto ad metul-</i>	

I N D E X

metalla damnati. 21.c.d
 Confessorum cicatrices osculatur Constantinus. 349.d
 Confirmandi sunt canones omnium Conciliorum à Romano Pontifice. 140.d
 Confirmatio Nicæna Synodi petitur à Siluestro Papa. 343.d.e
 Coniugatas, Mortis dicta, quando cepta, & quando re-
 sistuta. 485.e. 486.a.b.c
 Congiarium à Constantino datum Ecclesijs. 349.e
 Coniugati sic interdum eligebantur Episcopi, ut desinerent
 esse mariti. 710.e. 711.a.b
 Confessio Nicæni Concilij quomodo se habuit. 305.c
 in Confessu Synodali sinistra pars dignior existimata. 307.b
 eius ratio. ibid.
 in eius medio thronus locari solitus, in quo vice Christi
 Euangelium ponebatur. ibid.e
 Consilium Constantini erigenda noua ciuitatis quale &
 vnde. 281.c
 Constantinus Imperator quando baptizatus, in Occidente im-
 perat. 501.d
 necis fraterna excusatur. 539.a
 qualis erga Athanasium fuerit. 567.c
 sibi ab Athanasio breuiarium diuina Scriptura peti-
 t. ibid.c.d
 Francos superat. 568.d
 pro exulibus Episcopis litteras ad Constantium fra-
 trem mittit. 569.c
 Athanasium Mediolanum accersit. 585.a
 de custodienda fide Catholica ad Constantium scribit.
 586.a
 de cogendo Concilio Sardicensi cum fratre agit. ibid.
 ad Catullinum de parcendis templis extra urbem posi-
 tis scribit. ibid.e
 omnia ubique deorum templa claudi iubet, sacrificiaque
 prohibet. 587.a
 Antiochia ad Constantium fratrem Legatos mittit. 624.b
 pro restitutione Athanasij atque Pauli ad eundem
 scribit. 626.a.b
 in Africam, ad componendam scissam Ecclesiam Lega-
 tionem adornat. 627.b
 eodem ad conciliandos cum Ecclesia Donatistas, eleemo-
 synas mittit. 628.a. 629.b
 Ecclesie Africana unitatem restituit. 633.c
 quando, quomodo, ubi, & à quibus occisus. 641.c. & seq.
 Christianis Ducibus nimium fidens foedissime fuit de-
 ceptus. 642.c.d
 occisus legitur & laudatur ab Athanasio. ibid.d.e
 ab eodem Martyr nominatur. ibid.
 alia eiusdem digna laudes. ibid.e. & seq.
 in aliquibus Constantino patri suo praeferendus. ibid.e
 defunctus calumniam patitur ab Ethnicis Historicis, sed
 purgatur. 643.c
 eo superstitie conatum Concilium Mediolani, in quo Va-
 lens & Ursacius recantantur palinodiam. 646.a
 eius obitus praematurae causa à Gentilibus male cognita.
 587.b
 eius opera egregia pro fide Christiana breuiter recensita.
 642.e. 643.a.b
 eius fides Catholica laudatissima. 643.b.c
 innocens eius sanguis vindictam à Deo obtinuit. 671.d
 Constantia filia Constantij Clori. 6.d
 Licinio nupta. ibid.d. 104.e
 Christiana fuit. 151.b
 pacis inter Constantinum & Licinium reconcilianda
 sequestrem sepe se praebuit. 183.e
 Nicomedie agens, miro Christi Saluatoris imaginem
 videndi desiderio tenetur. 272.c
 quam cum ab Eusebio Pamphili Palestine Metropoli-
 tano expectaret, ab eodem Arianae perfidia veneno
 inficitur. 273.a.b.c.d
 Arianis fauet. 389.e. 390.a
 Constantia filia Constantini curata apud sepulchrum
 sancta Agnetis. 270.e
 eandem Constantinam appellandam esse, tum ex anti-
 qua Inscriptione tum ex carmine Alibelmi Anglo-
 rum Episcopi monet Auctor. 271.c. 272.e
 Gallicano desponsata. 431.e
 Constantia ciuitas in honorem Constantiae filiae Constantij
 erecta. 376.d
 ex Maiuma, portu urbis Gazae. 383.e
 Constantiniana basilica Ierosolymis. 369.c.d
 Constantiniana Daphne cur sic dicta. 652.d
 Constantiniana Daphnensis legio noua sic dicta. ibid.c
 Constantina soror Constantij data Gallo in matrimonium.
 651.a
 Roma sepulta. 829.d
 epitaphium ei à Damaso Papa scriptum. ibid.e
 Constantinopolis ciuitas quando & à quibus Dso dicata.
 350.c. 416.e. & seq.
 ventorum defectu fame vexatur. 388.c
 dies eius natalis celebrandus indicitur. 417.d
 quomodo dicatur B. Mariae Virgini dedicata. 417.e
 eius structura & ornamenta. ibid.c. 418.a
 carnis idolis. 418.c.d
 ludibrij causa illi quaedam deorum simulacra collocata.
 ibid.d
 solijs aliarum ciuitatum aucta. ibid.e. 419.b
 permultis Ecclesijs à Constantino ornata. 418.e. 422.a
 dicta noua Roma. 419.a
 eadem loca ibidem quae Roma aedificata, & nomina im-
 posita. ibid.b
 emula gloriae Romae. ibid.
 eius amplitudo & frequentia. ibid.
 nunquam equari potuit veteri Roma. 420.c
 emula Romae in omnibus, etiam quo ad Sedis Apostolicae
 primatum. ibid.c
 aedificijs veteribus ibidem magnifice ampliatis, tantum
 carceres humiles relicti, nec ampliati. 424.b
 ciuibus Romanis referta. ibid.
 non tantum Iuris Italici, sed ipsius veteris Romae prae-
 rogatiua à Theodosio Imperatore locupletata. 425.e
 caedes magna ibidem inter Catholicos & Arianos agente
 Macedonio patrata. 663.c.d
 Constantinopolitana bibliotheca à quo aedificata. 424.b
 quot in ea librorum milia recensita. ibid.
 quando flammis absumpta. ibid.
 Constantinopolitana Ecclesia à quibusdam, sed falso, inter
 Sedes Patriarchales annumerata. 276.c.d
 parochia tantum fuit Heraclienfis Ecclesia. ibid.d.e
 multa de ea consilia reseruantur. ibid.
 de ea Sede in Concilio Nicæno nulla mentio. 335.c.d
 Constantinopolitani male habitii à Constantio Imperatore
 ob eadem Hermogenis. 568.e
 Constantinopolitanis ciuibus annonam Imperatores an-
 nuam decreuere. 419.d
 sed domos aedificantibus tantum. ibid.e
 Constantinopolitanorum Episcoporum successio. 147.b. &
 seq. 529.e. & seq.
 Constantinopolitanum studium litterarum florentissimum.
 424.b
 Constantinopolitanum Concilium Arianorum sub Con-
 stantino. 473.1.b
 aliud sub Constantio post Seleucienfe. 806.a. & seqq.
 807.808.
 quanta mala ex eo. 812.e. 813. & seqq.
 inde Synodus reproborum appellatum. 815.b
 Constantinus Constantij ex Helena filius, heres Imperij re-
 lictus. 1.e. 2.a
 quo

I N T O M. III. ANNAL. ECCLES.

quo anno Imperium auspicatus sit. 2.a
 à militibus acclamatus Imperator, sed à Deo electus.
 ibid.d.e
 patris elogio Imperator declaratus. ibid.e
 eius in suscipiendo Imperium cunctatio. 3.a
 nequaquam Augustus, sed Caesar tantum dici voluit,
 usque ad coniugium cum Fausta. ibid.c
 ab exercitu acclamatus Augustus. ibid.d
 paternum eius genus à Claudio & Vespasiano. ibid.d.e
 eiusdem genus maternum vnde. ibid.e
 à quibusdam in Bithynia natus fingitur. 3.e. 4.e
 ortus eius fabula à Graecis composita. 3.e. 4.a
 ortus eius & educatio. 4.b
 Romam vna cum matre perducitur. ibid.
 puer adhuc ad Diocletianum Nicomediam mittitur.
 ibid.c
 quoto anno Imperium acceperit. ibid.c. 18.c
 sub quibus Consulibus natus. 5.a
 mater eius Helena, an fuerit Constantij concubina, an
 vxor. ibid.a. b. e. d
 paterna fuit continentiae imitator. ibid.c
 res cum Maxentio componere studet. 7.c. d
 necdum Augustus, duos barbaros Reges superat. 17.a
 gener à Maximiano adsciscitur, dolose tamen. ibid.c
 Faustam in vxorem accipit. 18.a
 ante illam duxerat Minerviniam. ibid.
 declaratur Augustus. ibid.d
 de Maximiano Herulio quam bene fuerit meritis.
 19.b.c
 adhuc Gentilis colit Apollinem. ibid.c
 ei Apollo & Victoria laureas offerre finguntur. ibid.
 item templa deorum muneribus replet. 20.a
 eius signa gentilitia. ibid.
 eiusdem numisma Martis effigiem referens. ibid.
 imagines eius Romae à Maxentio deiecit. 74.c
 patientia eiusdem commendata. ibid.d
 diuinitus motus, expeditionem aduersus Maxentium
 parat. ibid.e
 ei militans caelestes acies. 74.e. 75.a. b
 diuinitus ei de Maxentio promissa victoria. 75.e
 & quidem exiguis admodum copijs. 75.e. 76.a. 83.c
 implorato tamen prius auxilio diuino. 77.c
 eius de liberanda Vrbe consilium. ibid.b.c
 eiusdem de vero Deicelen deliberatio. ibid.e
 ei Crucis signum in aere apparet. 77.a. b
 Labarum Cruce ornatum. 78.a
 inde Christi nomen vna cum Cruce in galea gestat.
 78.b. 81.b
 eius numisma cum Labaro Christi Cruce & nomine in-
 signito. 79.c. d
 de visis signis Christianos consulit. 80.b
 militaria signa & arma Cruce decorat. ibid.c. d
 bellicus eius aduersus Maxentium apparatus. 83.c
 iras Maxentij acies inuadit & superat. 84.a
 Segusienfium ciuitatem expugnat. ibid.b
 eius pugna apud Taurinos. ibid.b. c
 alia eiusdem apud Veronam cum Ruricio. ibid.d. e
 Crucis virtute fretus, Romam properat. 85.e
 eiusdem aduersus Maxentium pugna. 86.a. b
 & victoria. ibid.c
 triumphalis eius in Urbem ingressus deuictio iam Ma-
 xentio. 87.d. e. 88.c. d. 89.e
 victoriam illam vere Religionis fert acceptam. 88.b
 memoriam B. Petri in Vaticano positam in salutarem
 praeterisse, haud credibile. ibid.d
 eius arcus, victoria de Maxentio monumentum. ibid.
 eiusdem inscriptio. 89.b
 non Ethnicorum more triumphat. 88.e
 ingressus in Urbem, de omnibus, ac potissimum de Chri-

stianis bene meretur. 90.b. c
 Maxentio extincto, miris encomijs ab omnibus lauda-
 tur. ibid.c
 Marci Aurelij & Antonini Pij Imp. memoriam co-
 luit, eorumdemque imagines aureas formauit. 91.b
 arcus triumphalis ei erectus, index studij Senatus erga
 eum. ibid.d
 ei dati tituli & praeconia de expugnato Maxentio. 91.e
 Martyrum sepulturas curat. 58.b
 prima eius erga Romanum Pontificem munificentia. ibi-
 dem b. c
 post deuictum Maxentium tributa ubiq; remittit. 97.a
 eius gloria tituli. ibid.a. b
 quomodo dictus fidei auctor. ibid.
 edictum eius ad Africanos de bonis Ecclesiarum resti-
 tuendis. ibid.d
 eiusdem aliud pro immanitate Clericorum. ibid.e
 Africanam Ecclesiam eleemosynis subleuat. 98.b
 eiusdem ad Caecilianum Episcopum Carthagenensem
 littera. ibid.b. c
 an & quando Gentilitiae superstitionis desurtor fuerit.
 99.a
 licet Christianus, tamen Gentilitiae superstitionis dictus
 est Pontifex Max. ibid.a. b
 quo anno & mense Urbem à Maxentio liberauerit.
 101.c
 ab Albula ad Albim angere Imperium. ibid.d
 currit & inopinato ab Vrbe recessit. ibid.e
 eius lex, Ne humiliores à potentioribus opprimantur.
 104.b. c
 noua tributa non sanxit, sed antiqua minuit. ibid.c
 Romam recessit. ibid.
 Lucinio occurrit. ibid.d
 castra praetoria diruit, & milites Praetorianos e medio
 tollit. ibid.
 eiusdem atque Licinij edictum de pace Ecclesiae resti-
 tuta. 105.a. b
 barbaros tumultuantes superat. 107.d
 Ludos seculariter celebrare praetermittit. ibid.e
 causam Caeciliani iudicare decreuit, sed Iudices Epi-
 scopos assignat. 110.b
 causam Episcopi iudicari absque Romano Pontifice ne-
 fas censet. ibid.
 eius ad Melchiodem Papam & Marcum littera. ibid.d. e
 Donatistarum à Concilio ad se appellatum vocis ex-
 horret. 112.c. d
 eiusdem littera ad Episcopos de appellatione Donati-
 starum. ibid.d. e
 se iudicium Christi expectare testatur. 113.b
 Caecilianum & Donatistas ad se vocat. 114.c
 ob bonum pacis Episcopos Africanos retinet. ibid.d
 eiusdem de eorumdem Episcoporum retentione littera.
 ibid.
 eius rescriptum pro Clericis. 117.a. b
 diuina ope Maximini insidias vitat. 124.c
 plura eidem ostensa miracula. ibid.c. d
 cogi vult Concilium Arelate in causa Caeciliani. 126.b
 eius littera ad Probianum Praefectum Africae in cau-
 sa Ingentij. 129.a. b
 inuitus prorsus detulit Donatistarum iniustissima ap-
 pellationi, & quomodo. 130.d. 131.d. 132.a
 prudentior factus negavit atque vicit iudicia Eccle-
 siastica tractari in iudicio seculari. 131.a
 eius edictum de iudicio Ecclesiastico tractando ab Epi-
 scopis. ibid.c
 eius littera ad Christum Syracusanum. 132.c
 eiusdem ad Ablauum littera de cogendo Concilio A-
 relatensi. 133.c. d
 Episcopis ad Concilium vocatis dat Traactorum. 134.a. b
 nec

I N D E X

nec non schismaticis ad Synodum vocatis. *ibid.*
 cur interesse voluerit Concilio Arelatenf. 136.b.c
 quando conferit appellationi Donatistarum ab Arelatenf Concilio. 140.e
 nimis humanus erga Donatistas. 140.e. 141.a.b. 172.e. 173.a
 eius littera ad Africanos post Conciliū Arelatenf. 141.b
 editum eius de appellationibus. *ibid.*
 aliud eiusdem de his qui oppressi fuerant à Maxentio. 142.a
 turpitudinis & intemperantes concubitus Lege coercet. 142.b. 213.a
 eunuchos Praefecturas & Magistratus gerere vetat. 142.b
 Decennalia eius celebrata. 148.c
 isdem filios suos Crispum & Constantinum Caesares creat. *ibid.*
 veterem votorum nuncupationem mutat. *ibid.*
 munificencia eius erga pauperes legibus testatur. 149.c. d
 Induorum in Christianos procaciam edito coercet. 150.b. c. 152.c. d
 Indeos rebellionem molientes punit. 150.c. d
 inscriptionis vultus penam Lege lata abolet. 156.b
 à quibusdam discordia inter ipsum & Licinium exorta causa scribitur. 157.d
 dictus Tracala, Latro itidem, & Pupillus, pro diuersitate temporum. *ibid.*
 Christianis magnopere fauet. 158.e
 eius de purgatione Cacilianis scriptum. 172.a
 Cacilianis causam coactus indicat. 72.e. 73.a
 eiusdem de sceleribus Donatistarum ad Episcopos Africanos littera. 173.d
 Catholicis in Africa basilicam erigendam curat. 173.d. e. 174.b. c
 ad Donatistarum furorē compescendum in Africa proficisci cogitat. *ibid.*
 eiusdem ad Celsum Africa Vicarium littera. 175.a
 cur à sanguine Donatistarum abstineat. *ibid.*
 Donatistarum calamitas exagitata, eosdem exilio multat. 176.a. b
 eius pia Lex pro matronis. *ibid.*
 alia privilegia Episcopis & Clericis ab eodem concessa. 177.a. b. c
 quando cum Licinio bellum gesserit. *ibid.*
 eius expeditio aduersus Licinium qualis. 178.b
 eundem Cybalensi bello vincit. 178.a. b. 179.d. e
 prodigio quodā ei de Licinio victoria pronuntiata. 179.c
 Licinium vitium in Thraciam fugientē sequitur. 180.a
 virtute Crucis eundem iterum in Thracia vincit. *ibid.*
 eius erga victos humanitas. 181.b
 pacem cum Licinio superato componit. *ibid.*
 iustitia eius ad Octavianum Hispaniarum Comitē de clarissimorum virorum delictis puniendis rescriptum mittentis laudata. *ibid.*
 Licinium omni modo in pace continere satagit. 182.d
 in Thracia iterum aduersus Licinium pugnare cogitur. *ibid.*
 pietas eius in bello Thracico recensita. 183.b
 iterum Licinium superat. *ibid.*
 eius mansuetudo commendata. *ibid.*
 Licinium iterum ad pacem admittit. *ibid.*
 eundem iterum rebellentem atroci proelio figat. 185.b. c
 eumque fugā clapsam Byzantij obsidet. *ibid.*
 Byzantio potitur. *ibid.*
 Licinium bello nauali vincit. *ibid.*
 diuersis ei calumnias visionibus ostensis animatur. 186.e. 187.e. 188.a
 in eius Monarchia pax summa. 188.b. c

eiusdem post deuitum Licinium pro Christiana religione leges. *ibid.*
 suaeque edicta Latinis aequè ac Graecis litteris publicari mandat. 189.c. d. e
 eius de Dei bonitate & vero Numine egregia confessio. 190.d. e
 paci Ecclesiae ab Arianis turbata studet. 209.c. d
 eius ad Alexandrum Episcopum Alexandrinum litterae. *ibid.*
 & ad Arium. *ibid.*
 in Alexandrum culpam dissensionis reicit. 210.c. d
 Episcopos propter Arium dissidentes ad concordiam exhortatur. 211.a
 ubi nuntium de Egypti ob Arium dissensionibus accepit. 212.b. c
 penam culci in parricidas renouat. *ibid.*
 cur interdum seuerior, quam Christianam decet mansuetudinem, appareat. *ibid.*
 bellum viuis omnibus indicit. 213.b
 barbaros Sarmatas tumultuantes sapiens vicit. 213.e. 214. e
 Scythas, Gothos, & Sauromatas superat. 214.a. b
 ad Arium litteras contumeliosas scribit. 215.c. d. e. 216.a. b
 eius cum Ario dialogismus. 216.c. d
 furorē & lasciuam ex Homeri versibus Ario exprobrat. 216.e. 217.a. & seq.
 ex barbarorum motibus in Occidentem renouatur. 221.e
 Aruspices, lege in eos sancita, damnat. 222.a
 pro Clericorum immunitate rescribit. *ibid.*
 eiusdem aduersus libellos famulos rescriptum. *ibid.*
 ex Oriente in Gallias venit. 223.d
 leges aduersus calibatū sancitas abrogat. 224.a. b
 pij calibatus amantissimus fuisse ostenditur. 226.a. b
 & ab auaritia alienior. *ibid.*
 Leges eius Republica valde proficua. *ibid.*
 lege sancita restantibus fauet, scrupulosa verborum positione abrogata. *ibid.*
 poenas aduersus debitores olim statutas tollit. 227.b
 qui lucri tantum causa Clericatum ambirent, eos Clericos fieri vetat. *ibid.*
 aduersus raptorem virginum & viduarum seuerissimam legem edit. 228.c
 Donatistas incorrectos à Deo puniendos ab exilio relaxat. 229.b. c
 eius de feriacione diei Dominicae sanctio. 232.b
 pietas eiusdem in sanctificandis diebus sacris laudata. *ibid.*
 militibus Deum precandi ritum praescribit. *ibid.*
 aduersus maleficos rescribit. 233.e
 Christianis bona sua Ecclesijs relinquendi facultatem concedit. *ibid.*
 in peius prolapsus, Aruspices consuli debere decernit. 233.c. 234.a
 Christianitatis eius certa indicia. 234.c. d
 iam Christianus, cum Senatu adhuc Gentili magna dexteritate agit. *ibid.*
 pro Aruspicina rescribens, multa sibi mala peperit. 234.e. 235.a. b
 eius erga pauperes munificencia. 236.c
 ob partum Crispi & Helena reus omnibus, quibusdam tantum exceptis, indulget. 236.d
 pro Christianorum securitate rescribit. 237.b
 unde visus fuerit à Christiana religione descivisse. *ibid.*
 cur Crispum filium & alios occidi iusserit. 238.d. e
 Constitutiones & leges Licinij abolet. 239.b
 crimen eius de nec suis illata ab Historicis pluribus male reticetur. *ibid.*
 tempora

I N T O M. III. A N N A L. E C C L E S.

tempora eius aurea, sed Neroniana. 240.b. c
 familiares ab eo inijs occidi. 241.a
 facti penitens, purgationem delicti querit. 242.d. e
 & apud Christianos tantum expiandi facinoris remedium per Baptismum inuenit. *ibid.*
 eius Baptismus ex Gentilibus & Christianis Scripturis satis probatus. 245.d. e
 per Hispanum Aegyptium quomodo dicatur peruersus baptizari. *ibid.*
 ab Oso ad Baptismum suscipiendum induclus. 246.a
 Petrus & Paulus Apostoli ei apparent. 247.d
 eius Baptismus in Actis Siluestri descriptus. *ibid.*
 auaritia superstitionem ex parte saltem resumpsisse videtur. 248.a. b
 à Fausta uxore deceptus ad Gentilitatem redijt. *ibid.*
 de eius lepra, veritas asserta. 249.a
 Siluestrum ad se in Urbem accersit. *ibid.*
 quomodo putauerit Episcopos esse deos. *ibid.*
 Apostolorum Petri & Pauli imagines à Siluestro ei ostenduntur. 250.b. c
 Baptismo initiatur. 250.e
 Regium diadema penitentia causa deponit. *ibid.*
 à lepra curatur. 251.a
 Baptismus ei collatus, sed paucis arbitris. *ibid.*
 Scriptores ei Baptismum Roma collatum negantes rescribitur. *ibid.*
 eius Baptismi Roma collati assertor Eusebius, licet inuitus. 253.d. 280.e
 post obitū ab omnibus pijs & sanctis predicatus. *ibid.*
 ante obitum sepe sacris interfuit, à quibus Catechumenus arceatur. *ibid.*
 coram Nicæno Concilio se baptizatum profiteretur. 254.a
 locum Baptismi insigniter ornat. 256.a
 eidem Baptisterio multa donat. *ibid.*
 in albis positus quid sancierit. *ibid.*
 S. Petri basilicam erigit, proprijsque humeris deodecim gaphinos terrā repletos adportat. 257.b
 quo ornamenta & dona S. Petri basilica contulerit. 258.b
 Roma S. Pauli basilicam erigit, eandemque ornamentis & redditibus auget. 259.b. c
 item basilicam Lateranensem. *ibid.*
 effusa eius munificencia in ornandis ac diuidandis Ecclesijs. 261.b. c
 à donis tamen templorum Gentilium deorum abstinet. *ibid.*
 Gentiles ad fidem hortatur, nō cogit. 261.e. 263.e. 265.e
 post Baptismum Senatusconsultum habet in basilica Vlpia. 262.a
 Sacerdotium Christiana Religione privilegij illustrat. 262.e. 263.a
 publico Edicto omnes ad Religionem capeffendam hortatur. 264.c. d. & seqq.
 & beneficijs allicit. 266.d
 eiusdem egregia fidei confessio edito significata. 265.d
 idololatriam lege lata prohibet. 266.e. 267.a
 Ecclesijsque Christianorum amplioribus spatijs edificari iubet. 267.a
 de erectione Ecclesiarum ad diuersos Episcopos litteras mittit, imprimisque ad Eusebium Caesaree Palestinense Episcopum. 267.b. 286.b
 eius imago cum dracone pingi solita quid innuat. 269.c
 immensum eius studium & celeritas in erigendis Ecclesijs. *ibid.*
 eius ad Menandrum de publicis edificijs citō perficiendis rescriptum. 269.e
 eiusdem de archibectis comparandis rescriptum. 270.e
 complura eius adificia ob nimiam celeritatem citō

diruta. *ibid.*
 contumelias à Gentilibus Christiana Religioni illatas piè ulciscitur. *ibid.*
 Roma basilicam S. Crucis erigit. *ibid.*
 item ibidem S. Agnetis basilicam. *ibid.*
 quibus eam donis ornamerit. 272.d
 S. Laurentio basilicam extruit. 273.e
 Martyrum Reliquias mirifice ornat. *ibid.*
 S. Marcellino & Petro via Laticana basilicam erigit. 274.b
 complures alia basilica in Italia & alijs Occidentalibus regionibus maximis impensis ab eo constructae. *ibid.*
 in Gallia sanctissima Dei genitricis Mariae templum mirando opere adificari ab eo mandatum non sine miraculo perficitur. *ibid.*
 modestia eius praedicatur, quod nulli basilica à se erecta titulum nominis sui apposuerit. 275.a. b
 Traianum contra facientem merito deridet. *ibid.*
 donatio eius Ecclesiae Romanae facta cuius fidei. *ibid.*
 dem d. & seqq.
 Romana Synodo sub Siluestro celebrata interest. 277.d
 eius pia pro Christiana religione officia. 279.c. d
 à Senatu populoque Romano contumelijs lacefitur. *ibid.*
 dem d
 Gentilium sacra palam detestatur. *ibid.*
 admiranda eiusdem post susceptum Baptisma mutatio. 281.b. 288.a. b
 qua de causa Romam deserere & nouam ciuitatem erigere decreuerit. 281.b. c
 antiquum Ilium restaurare aggreditur. *ibid.*
 eo tamen imperfecto relicto Byzantium restaurandum & ampliandum delegit. *ibid.*
 quo tempore ab Urbe in Orientem recesserit. *ibid.*
 eius ad populum Antiochenum de Episcopi electione dissidentem littere. 284.e
 eiusdem alia ad Arianos, qui Antiochia ad electionem Episcopi conuenerant. 286.d. e
 eius imago ab Aegyptijs lapidatur. 287.d
 patientia eiusdem egregium exemplum. *ibid.*
 in Orientem profecturus, de Concilio Uniuersali celebrando à Siluestro admonetur. 288.e. 289.a
 Eusebii reificatione constat, Vicennialibus eius celebratum esse Concilium Nicenum. 290.b. 348.a
 vigilans eius in conuocando & celebrando Nicæno Concilio studium. 293.b
 per publicas uenturas Episcopos ad idem Concilium conuocat. *ibid.*
 magno honore Episcopos Nicæam ad Concilium uenientes excipit. 294.a
 ab Arianis aduersus alios Episcopos interpellatur. 301.a
 & seqq.
 libellos accusationum sibi ab ijsdem in Catholicos oblatos exuri iubet. *ibid.*
 quantum sacerdotibus detulerit. *ibid.*
 eius in Synodum ingredientis habitus atque modestia. 305.d
 in Nicæno Concilio liberam unicuique esse voluit dicendi fiduciam. *ibid.*
 eius Oratio in Nicæno Concilio habita. 308.a
 cur potius Latine quam Graecè in Concilio locutus fuerit. *ibid.*
 quas partes in eodem Concilio sustinuerit. 311.e
 in eius gratiam Arianis recte fidei formula subscribunt. 312.a. b. 313.e
 alios item Arianos à Magna Synodo condemnatos palinodiam recantare induxit. 314.a
 Thalian Arij edito uentit. 316.b. c
 eius ad Porphyrium Poetam litterae, quibus eundem ab exilio renouat. 318.e
 eius

I N D E X

eiusdem ad Alexandrinos tempore Concilij Niceni de Arij condemnatione epistola. 319.c
 alia eiusdem epistola de Paschate una ab omnibus die agendo. 323.d.e
 litteris ad Eusebium Pampbili datis, eisdem quod librum de Paschatis mysterio scripsisset, collaudat. 326.c
 Aecessum Episcopum Nouatianum ad Concilium euocat, quidque inter eos actum. 335.e. 336.a
 eius erga Episcopos studium finita iam Synodo. 348.d
 eiusdem ad eosdem admonitio. 349.a.b
 cicererics Confessorum excolatur. ibid.d
 insignis eius in omnes munificencia. ibid.e
 post Concilium Nicenum aduersus Magistratus edictum promulgat. 351.b
 gladiatores Lege prohibet. ibid.c
 crucis supplicium ab eodem sublatum. ibid.e
 imagines suas Crucis signo decoras pingi voluit. 353.a
 imago eius Deum precantis instar in nummis expressa. ibid.e
 alia eiusdem imagines, representantes eum calum inuentem & orantem. 354.a
 imaginem suam idolorum templis affigi vetuit. 354.a. 384.a
 diuersarum Gentium Legationes accipit, Blemmum, Aethiopum, Indorum & Persarum. 354.b
 littera eiusdem pro Christianis ad Regem Persarum. ibid.e
 dicto Persarum Regi suscepta à se fidei rationem reddit. 355.b.c
 Meletianum post Nicenum Concilium nihil unquam indulsit. 361.c
 privilegia Catholica Ecclesia Clericis concessa Meletianus admittit. 363.b.c
 eius aduersus hereticos & schismaticos rescriptum. ibid.c
 idololatriam pessumdat. 366.b
 totaque est in sacris edificijs extruendis. ibid.c.d
 loca sacra Ierusalymis expurgat, & nouis Ecclesijs crectis exornat. ibid. & 367.b.c
 eiusdem de extruendis Ierusalymis Ecclesijs ad Macarium Episcopum littera. 367.d
 nobilissima basilica ab ipso Antiochie erecta, Domnicum aureum appellata. 378.e
 alia item sumptuosissima Nicomedia in Bithynia. 379.a
 ad Quercum Mambre templum exedificari curat, de eoque erigendo ad Macarium litteras mittit. ibid.a.b
 in monte Libano Veneris templum diruit. 380.e
 item apud Aegaeas Aesculapij. 381.b.c
 Panis simulacrum ab eo sublatum. ibid.d
 turpitudines Gentium sancita lege vetuit. 382.a
 non omnia Gentium templa euerit. ibid.c
 idolis sacrificia offerre edicto prohibet. ibid.d.e
 turpia sacra aboleri mandat. 383.a
 ea etiam Aegyptijs interdicit. ibid.b
 subitum è Serapidis templo in Alexandrinam Ecclesiam transferri mandat. ibid.c.d
 Gentium templorum donaria relinquit intacta. 384.a
 Martyrum Memorias erigit, eorumque natales celebrari curat. ibid.b
 occultas quoque turpitudines lege insoftatur. ibid.c
 quosquam in Clerum adscribi prohibuerit. ibid.c.d
 nolens in Tribunos delinquens, diuinitus à S. Nicolao admonetur. 386.e. 387.a
 ad S. Nicolauum unà cum litteris dona mittit. 387.b
 eius de Ablatio uaticinium. ibid.e
 Aduocatorum rapinas rescripto cohibet. 388.a
 quo pacto in Sopatrum Philosophum, tamquam in magnum animaduerti iusserit. ibid.b.c
 occasione S. Nicolai, iudicia & testimonia Episcopo-

rum rata decernit. ibid.d
 ab Eusebio Nicomediensi in Athanasium commouetur. 391.a
 que iratus ad Athanasium scripsit. ibid.a.b
 eius religio qua occasione ad barbaros propagata. 394.d
 nobiles viros in Christum credentes honoribus cumulat. 395.a
 Iosephum iam ex Indeo Christianum Comitatus honore donat. ibid.b
 S. Antonium litteris salutat. 402.c.d
 in delatores & calumniatores Meletianos iuste agit. 411.d.e
 Episcoporum causam cognoscere sue iurisdictionis non esse, ingenuè fatetur. 412.d.e
 Eusebium Nicomediensem cum alijs in exilium pellit. 412.e. 414.a
 eius de exilio Eusebii & successoris subrogatione ad Nicomedienses epistola. 413.a. 414.b
 concubinatum sancita lege tollit. 416.d
 statua equestri ei Constantinopoli collocata. 419.a
 Constantinopolitanis ciuibus annonam donat, & qua occasione. ibid.d.e
 ciuitatem Constantinopolitanam Deo commendat. 421.b
 S. Michaeli Archangelo templum erigit. 422.c
 eius ad Eusebium de libris sacris conscribendis & Constantinopolim mittendis littera. 423.c.d
 Scientiarum scholas Constantinopoli erigit. ibid.e
 bonarum Artium nutritor appellatur. ibid.
 earumdem professoribus privilegia indulget. ibid. 424.a
 nouos Magistratus instituit. 424.e
 pontem saxeam super Danubium extruit. 425.e. 427.c
 à Zosimo multiplicium tributorum accusatur. 425.e
 à canino demie Zosimi cum lupum appellantis vindicatur. 426.a.b.c.e
 à calumnia item Zosimi de debitorum vexatione defenditur. 427.b.c
 prater Ecclesias, sumptuosissima etiam edificia erexit. ibid.c
 tributum Folles appellatum indicit. ibid.d
 item aliud, Chrysargyrum dictum. ibid.
 an Senatoribus tributum Follis imposuerit. 428.e
 illum tributa relaxasse non anxiosè ostenditur. 430.a
 barbaris bellum infert. 430.d
 Scythas tributarios efficit. ibid.
 quid pro Clericis aduersus Donatistas rescripserit. 433.b
 exules Episcopos Arianos in gratiam Constantij & Constantia restituit. ibid.c
 Delmaro Censuri cognitionem cause Athanasij à Meletianis homicidij insimulati committit. 434.d
 auaritiam Praefectorum lege edita coërcet. 437.b
 eius ad Athanasium post inuentum Arsenium littera. 439.e
 Eusebianis de Tyrio Concilio cogendo assentit. 442.d
 & ob id merito redarguitur. ibid.e
 quibus verbis persuasus sit ab Eusebianis instaurari iudicium in Athanasium. 443.b
 eius littera de Synodo Tyri celebranda. 444.c
 lege lata vetuit miserabiles personas cogi Imperatorem adire. 445.a
 fauiri plus ceteris testamento militari. ibid.
 eius Tricennalia. ibid.b
 eiusdem de erigenda Ecclesia Ischyra rescriptum. 459.a
 eius ad Arinum littera, quibus eum honorificè ad se accersit. 461.d.e
 Concilij Ierusalymitani Acta probat. 463.a
 eius ad Eusebianos littera. 465.c
 Eusebianos Ierusalyma Constantinopolim venire iubet. ibid.c.d.e

Regia

I N T O M. I I I. A N N A L. E C C L E S.

Regia eius ab Anticis Arianis septa, ab ipsdemque Catholicis accessus ad Imperatorem interclusus. 466.a.b
 eius modestia in nimia laude vitanda. 467.a
 calumniatoribus & falsis testibus credens, Athanasium in exilium ablegat. 467.e. 468.a
 vicumque excusatur à Concilio Alexandrino. 468.a.b
 item ab ipso Athanasio. ibid.d.e
 necnon à Theodoro. 469.c
 à Lucifero Calaritano haereticos insimulatur. 468.e
 quid ad Antonium in causa Athanasij exilio multati rescripserit. 469.d.e
 Ioannem Principem Meletianorum exilio damnat. 470.a
 Episcopos Aegypti Athanasij communicatores à sedibus suis pellit. ibid.a.b
 filijs suis Imperium partitur. 471.d
 quos optimè instituit. ibid.e
 ob relegatos Episcopos male audit. 475.a
 persecutoris nomen non euasit. ibid.
 suspiciones labis Arianae laborat. ibid.c. & seq.
 ab Auctore defenditur. ibid.d.e. & seq.
 eo viso, nemo aduersus Nicenum Concilium mutire ausus, ne quidem ipsi Eusebiam publicè. ibid.e
 in Persas expeditionem parat. 483.b.c
 templum Apostolorum Constantinopoli extrui mandat. ibid.e
 nequis Iudaos inquietare audeat, lege cauet. 485.d
 alia eiusdem lex, Ne Iudaei Christianum mancipium possideant. ibid.
 obitus eius tempus, & aetas. 486.d. & seq. 487.e
 quot annis imperarit. 486.e
 corporis eius optima ac ingis valitudo. ibid.
 senectus item viridis. ibid.
 vsque ad vltimam senectutem Orationes conscripsit. 487.d
 Oratio eiusdem nouissima funebri. 487.d. 488.b.c
 veneno potatus interijt. 488.b. 502.b.c
 filios ut sibi à patris caseant moneri curat. 488.b
 eius obitus tempore Cometes visus. 488.d
 eius testamentum, & Imperij inter filios diuisio. ibid.d.e
 iam moriturus, testamentum suum Presbytero Ariano credit. ibid.d
 moriens Athanasium restituendum mandat. ibid.e
 de consuetudine cum Arianis excusatur. 489.b
 eius obitus ab eunuchis occultatus. ibid.b.c
 eunuchos infimo loco habuit. ibid.c
 corpus eius Constantinopolim delatum. ibid.e
 funeris eius pompa egregia. ibid.
 eius filij Augusti nominati. 490.b
 eius dignae laudes. 491.b.c
 post obitum relatus in castris in nummis effigietus. ibid.d.e
 imago eius velata, & instar aurigae cur in nummis cussa. ibid.
 ab Ethnicis etiam inter diuos relatus. ibid.e. 492.b
 à Graecis Sanctus colitur. 492.e
 in vestibulo basilicae Apostolorum sepultus. ibid.d
 in eius obitu quantus Romanorum luctus. ibid.e
 effigies eius & corporis habitudo. 493.b.c
 eius mores. ibid.c
 quomodo fuerit gloria militaris appetentissimus. 493.c.d
 ut nimis laudis avidus immoritur à Viltore carpiatur. ibidem
 à Iuliano Apostata suggillatur, quod Magistratus in barbaros contulerit. ibid.e
 item quod voluptatibus & delicijs deditus fuerit. 494.b
 à calumnijs aduersariorum vindicatur. 493.e. 494
 capitis & comae eius ornatus à dicto Iuliano carpiunt. 494.b.d

solum post Traianum Ducos domuit. ibid.c
 diadema perpetud gestare solebat. ibid.d
 cur lauri folia in gemmas & aurum mutaret. ibid.e.
 495.a
 Davidis exemplum in eo secutus. 495.a.b
 militia affuetus, laborumque admodum patiens. ibid.c
 complura scripsit. 496.a.c.d
 precipud aduersus idola. ibid.a.b
 frans concionabatur. ibid.a
 dicendi inprimis peritus. ibid.a.b
 omnis eius felicitas ex Christiana religione. 496.e.
 497.b.c
 gloria eius ex consuetudine cum Arianis non nihil obseruata. 497.b
 in dei ciendis idolorum templis quam rationem inuenit. 500.b. 512.a
 filij eius Imperium inter se partiuuntur. 501.d
 fratribus necem inferri mandat. 502.b.c. & seq.
 memoriam Apollinis in Daphne aboleri conatur. 511.e
 ei non cedit demon, sed martyri Babylae. 512.d.e
 corpus eius à Macedonio in Ecclesiam S. Acacij martyris translatur. 663.c
 ipsum baptizatum fuisse vnde cerid demonstratur. 694.d
 Constantinus, alius filius Constantij Clori ex Theodora. 6.d.e
 quid in Constantinum fratrem. 488.b.c
 Constantinus Constantini Magni filius Caesar creatur. 148.c
 cum fratribus imperat. 500.e
 Athanasium restituendum curat. 511.c
 eiusdem littera pro Athanasij restitutione. ibid.e
 cur ab exercitu Constantis occisus. 518.e
 Constantius Episcopus Faenianus Concilio Romano sub Melchiae celebrato interfuit. 111.b
 Constantinus Clorus quando & ubi obterit. 1.c
 eius funus honorificè celebratum. 2.c
 filium suum Constantinum Imperij heredem instituit. ibid.e
 ad Persus Legationem obitit. 3.e
 de ortu Constantini ei viso ostensa dicitur. 4.a
 ab Aureliano Imperatore in Britanniam cum exercitu mittitur. 5.a
 uxor eius fuit Helena. ibid.a.b
 quam agente Maximiano Herculo repudians, Theodoram dicti Maximiani primigam duxit. ibid.b.c
 continentia eius mirificè commendata. ibid.c
 quot ex Theodora liberos suscepit. 6.d
 Constantius Constantij Clori ex Theodora filius. 6.d
 à Constantij Constantini Magni filij militibus interceptus. 502.a
 Constantius Constantini Magni filius quando Caesar creatus. 548.b
 idolorum templa penitus claudi iussit. 382.d.e
 eius Quinquennialibus Constantinopolitana ciuitas dedicata. 416.e
 item exules Ariani Episcopi relaxati. 433.e
 nuptiae eius cum Eusebia quando celebratae. 471.b
 eunuchos plurimi fecit. 489.c. 506.c.d. 670.a
 militum erga eum concordia nimis Labaris Cruce & Christi nomine insano indicata. 490.b.c
 eius in parentem defunctum pietas laudata. ibid.e
 partito iam cum fratribus Imperio, in Oriente imperat. 501.d
 in propinquos seuit. 501.e. 502.a
 Gallum & Iulianum huiusmodi timet, interempto à militibus suis parente eorum Constantio. 503.e.
 504.a
 eius cura & sollicitudo in eis educandis eximia. ibid.
 Ablatium occidi curat. 504.b. 505.a
 aliusque

I N D E X

aliosque parentis sui Constantini aulicos. 505.b
 in eorumdemque locum sibi Arianos aulicos eligit. *ibid.*
 & seq. *ibid.*
 conix eius Ariana heresi infecta. *ibid.*
 eiusdem cubicularij omnes Ariani. *ibid.*
 restitutioni Athanasij inuitus consentit. 512.b
 metu tamen fratrum Imperatorum ei parcat. 513.c
 ad expeditionem in Persas parandam, Antiochiam proficiscitur. 514.b
 vlcere incurabili diuinitus percussus, Pharaonis instar respicit. *ibid.*
 à Spiridione curatur. *ibid.*
 quamam et agrotanti visio ostensa. *ibid.*
 Spiridionis cognoscendi desiderio flagrat. *ibid.*
 eius cum Spiridione congressus. 515.e
 in gratiam Spiridionis Clericis immunitatem concedit. 516.c.d
 munificentiam eius in pauperes & Clericos quomodo Deo immuneratam non reliquerit. *ibid.*
 Deo fuit ingratus. 518.b.c
 eius in ambientes Magistratus constitutio. 519.c
 famulos libellos lege vetat. 520.a.b
 item delatores occultos. *ibid.*
 diuersis praelijs quamuis parum felicibus cum Persis conficit. 539.b. 582.a. 626.e
 eius contra Idololatrias rescriptum. 556.d
 Gentiles exagitando, pius videri vult. *ibid.*
 Paulum Episcopum Constantinopolitanum pelli iubet. 568.d
 quid in Constantinopolitanos Catholicos egerit. *ibid.*
 Antiochiam redit. *ibid.*
 Sodomiticum scelus lege eius repressum. 570.a.b
 eius cum Constantino patre comparatio in bellis gerendis. 582.a.b
 Episcopus Arianos secum ad bellum Persicum ducit. *ibid.*
 Iulianum externis scientijs imbuendam curat. 583.d.e.
 584.a
 Constanti de Concilio Sardicensi cogendo assentitur. 586.a
 Filium Dei esse eiusdem cum Patre substantia, in litteris ad Sardicense Concilium scriptis fatetur. 602.b
 litteris Athanasium in suam Ecclesiam accersit. 625.e
 unde factum ut Constantem fratrem adeo timuerit. 626.d.e
 tres eius ad Athanasium littere, de eius Alexandriam reditu. 634.d.e. 635.a
 de reditu Athanasij ad Constantem fratrem scribit. 635.b
 Athanasium Antiochia excipit. 636.c
 quid ibidem ab Athanasio petierit. *ibid.*
 Athanasio securitatem iurat. *ibid.*
 eiusdem bina littere pro Athanasij restitutione. 638.b
 alia eiusdem ad Prefectum Aegypti pro Athanasio littere. 639.a
 de Clericorum immunitate legem sancit. 641.a.b
 eiusdem ad Athanasium post obitum Constantis littere. 644.a
 Magnentij ad eundem Legatio. 648.a.b
 eundem Athanasio post Constantis obitum omnem securitatem addicit. *ibid.*
 expeditionem aduersus Maxentium tyrannum parat. 650.e
 ad eam expeditionem nullos nisi Christiana Religione imbutos admittit. 655.b.c
 eius in Athanasium inconstantia notata. 659.e
 eius nomine epistola ab Arianis confecta, quasi Athanasium ad se euocaret. 660.a
 Paulum Episcopum Constantinopolitanum iterum pelli, & Macedoniam restituit. 661.a.b

Verranionem tyrannum dolo capis. 670.a
 eius in Maxentium expeditio. *ibid.*
 quomodo Deus ei aduersus Maxentium fauerit, cum esset Arianus. *ibid.*
 Crucis vexillo confidit. *ibid.*
 eius numisma Labarum Cruce & Christi nomine insignitum exhibens. 671.a
 à Valente de victoria aduersus Magnentium decipitur. 672.a
 ex prosperis deterior euadit. 672.c. 673.a
 beneficia sibi à Deo collata fert heresi Ariana accepta. 672.a.b.c
 magna eius superbia, & insolens fastus. 673.c
 acernitatis titulos non respuit, sed oblatos accipit. *ibid.*
 in persequendo Ecclesiam prosperis abutiur. 673.e.
 674.a
 expugnato Magnentio, Catholicos persequi aggreditur, & precipue Athanasium. *ibid.*
 Arelate Legatos Liberij Papae recipit. 674.a.b
 quid actum cum illis. *ibid.*
 eius aduersus Gentiles rescriptum. 678.d
 omnia facta Magnentij rescripto infirmat. *ibid.*
 alia eius de Clericorum immunitate rescriptum. *ibid.*
 & 679.a
 eiusdem aliud de non infligendis penis debitoribus. 679.b
 diem suum natalem Arelate celebrat. *ibid.*
 eius aetas. *ibid.*
 in amicos Magnentij dire seuit. *ibid.*
 detinetur in Gallijs. 682.c
 Gallum Casarem occidi iubet. *ibid.*
 & in amicos Galli Casaris sauit. *ibid.*
 Concilium Mediolanense indicit. 692.a
 quia catechumenus, non interfuit Concilio in Ecclesia conuocato, sed illud ad se in Palatium euocat. 694.c.d
 Antichristi speciem gerit, dum suum Palatium vult esse Ecclesiam. *ibid.*
 Eusebium Vercellensem Episcopum ad Arianismum inducere conatur. 695.e
 magna eiusdem in Concilio Mediolanensi temeritas. 698.e
 post Conciliabulum Mediolanense Ecclesiam dire persequitur. 699.d.e
 quibus nominibus dignus ab Hilario censetur. 700.c.d
 Auxentium Dionysio Episcopo Mediolanensi surrogat. *ibid.*
 Liberium Papam Mediolanum accersit. 702.a
 oblationem suam à Liberio non receptam, in basilicam S. Petri proici iubet. 703.a.b
 ceteris persecutoribus fuit deterior. 704.a.b
 eius cum Liberio Papa dialogus. *ibid.*
 munus eius respuit Liberius. 706.a
 Episcopos apostatas & impios charos habuit. 707.e
 Opium persequi aggreditur. 708.a. 709. 710
 iubet omnes Orthodoxos Occidentales cum Arianis communicare. 710.c
 in eum insurgit Hilarius. 711.b
 persecutionis eius acerbitas quanta. 712.c.d.e
 rescriptum eius de iudicio Ecclesiastico. 713.c
 eius de creando Iuliano Casare consilium. *ibid.*
 Africanam Ecclesiam acriter vexat. 714.e
 eiusdem aduersus magos & aruspices, rescriptum. 715.a
 idololatrarum sacrificia lege vetat. *ibid.*
 Alexandrinam Ecclesiam per Syriam Ducem dire persequitur. *ibid.*
 ad Alexandrinos scribens, Athanasium plurimis calumnijs proscindit. 720.a.b.c.d
 eosdem ad Arianismum instigat, utque Georgium Episcopum recipiant adhortatur. *ibid.*
 quid

I N T O M. I I I. A N N A L. E C C L E S.

quid aduersus Frumentium rescriptum. *ibid.*
 Antichristus saepe nominatur. 728.c
 patientiam affectat. 731.d.e
 Luciferi stylo acerbissime proscinditur. 731.e. 732
 vermis Arii à Lucifero appellatur. 732.c
 Lucifero martyrium cupienti inuidiose parcat. 735.b
 eius Romam aduentus quando acciderit. 444.e. 445.a
 à matronis Romanis pro restitutione Liberij Papa conuenitur. 445.a.b
 Victoria simulacrum cum ara hactenus in Capitolio relictum auferit. *ibid.*
 ab Urbe citius recedere cogitur. 746.a.b
 Clericos à collatione lustrali eximit. 748.d
 quid contra Liberium egerit. 761.a.e
 persecutio eius deterior fuit persecutione Genulium. 768.a
 à Felice Papa damnatus. 769.a
 eius de Clericorum immunitate ad Felicem rescriptum. 770.c
 aliud eiusdem de confirmatione privilegiorum Clericorum & Romana Ecclesia. *ibid.*
 eius ad Antiochenos aduersus Eudoxium & Aetium littere. 773.b
 impietas eius detecta. 774.a
 in eius inconstantiam & lenitatem inuehitur Hilarius. *ibid.*
 semper nouas fides quarit. *ibid.*
 eius aduersus gladiatores rescriptum. 775.a
 ex Aegypto obeliscum omnium maximum Romam vehendum, & in Circo erigendum curat. *ibid.*
 aliud eiusdem aduersus maleficos rescriptum. *ibid.*
 patientiam affectabat, sed per ministros suorum explebat. 767.e. 768.a
 iterum Sarmaticus appellatur. 782.b
 nouam legem aduersus magos sancit. *ibid.*
 Synodus Ariminensem & Seleuciensem cogenda curauit. 783.d
 Concilio Antiocheno in Enceniis celebrato etiam interfuit. 541.d
 anonomam Episcopis ad Synodum Ariminensem dari iussit. 784.a
 Concilio Ariminensi sanctionibus sauit. 785.b
 ab Arianis Aeternum appellatur. *ibid.*
 eius ad Synodum Ariminensem epistola. 786.d
 Legatos ex Concilio Ariminensi missos detinet. 789.e
 eiusdem alia ad Concilium Ariminense littere. 790.b
 Nicæe Thraciae Concilium conuocat. *ibid.*
 Concilium Seleuciense cogit. 800.d
 post Seleuciense Concilium Episcopos Constantinopolim conuocat. 806.b.c. & seqq.
 iustà inuestiturà à Lucifero Calaritano vrgetur. 812.d
 eius inconstantia ab Ammiano Marcelino taxata. 815.d.e
 idololatrias & alios superstitiones insequitur. *ibid.*
 rerum eius status in penus mutatur. 816.b
 scriptis Hilarij acerbissime exagitur. 817.b.c.d. 818.b
 optimum ei ab eodem Hilario remedium propinatur. 818.b.c
 ab eodem Antichristus arguitur. 819.c
 scelera eius summatim recensita. *ibid.*
 eandem fraudes. *ibid.*
 impietatis antesignanus. 828.e
 eodem tempore Imperium ei adimitur, quo ipse Divinitatem Filio Dei ademit. 829.c
 superatus à Persis, pane precario viuere cogitur. 830.a
 impietate sua parat Imperium Iuliano. 832.a.b
 eius rei gesta Antiochia ante obitum ab Ammiano recensita. 833.a.b
 defuncta Eusebia coniuge Faustina ducit. 834.a

ultimum eius pro Christianis rescriptum. *ibid.*
 ultima eius in Persas expeditio. *ibid.*
 fenestra visa eidem ante obitum oblata. *ibid.*
 eius obitus. *ibid.*
 de quibus moriens poenituerit. 835.b
 ab Euzoio Ariano Episcopo baptizatur. *ibid.*
 quomodo à Gregorio Nazianzeno laudetur. *ibid.*
 836.
 finis eius quale. 836.e
 quia de Christiana religione bene meritus, iure laudandus. 837.e
 à Patribus interdum excusatur. 838.a
 poenitens in morte creditus. *ibid.*
 eius spectata castitas. *ibid.*
 & mores laudati. *ibid.*
 eius aetas. *ibid.*
 Consubstantialis nomen in Concilio Ierosolymitano ex confessione Arii sublatum. 463.c
 Consubstantialis nomen tactisse, confitendo tamen Dei substantiam, non facit quemquam hereticum. 764.c
 Consubstantialis vocabulum à Patribus inuentum in Nicæano Concilio contra Arianam heresim. 310.c.d
 hac vox omne Arianum commentum destruit. 311.a
 quomodo inuenta occasione Arianorum. *ibid.*
 vox haud omnino noua, sed à Patribus usurpata. *ibid.*
 testantibus etiam Ethnicis. *ibid.*
 Consubstantialis vocè Eusebius dolose emendauit. 311.a.b
 Consubstantialis, & Substantialis, inter se differunt. 609.d.e
 Consubstantialitatis vox in Concilio Antiocheno admittitur à Symbolo Nicæano. 544.e. 545.a
 Consubstantialitatis nomen, & non Substantia, cur uenerint Ariani. 577.a.b
 Consulatus sub Maxentio multiplices & interuersi. 34.a.b
 Consulatus Sedis Melchitidis inuersi. 66.c
 Consulatus tempore exacto aliquando annotari Acta cur solita. 47.c.d
 Consulatus Maxentij. 34.a. 35.e
 Consules, licet criminosos, non demerere à Fastis publicis. 36.b
 Consules haud apponi soliti in fidei decretis, secus in alijs. 323.b
 Consules certius tempus signant. 507.b
 Consules apponere solitos Arianos in ipsorum fidei formulis. 785.c.d
 Consules fugitiui Taurus & Florentius. 832.a
 Consulatum differentia unde. 584.e
 Contestatio Catholicorum Episcoporum in Concilio Tyrio. 452.b
 alia eorumdem ad Dionysium Comitem in Concilio Tyrio. *ibid.*
 alia Alexandri Episcopi Thessalonicensis ad Dionysium in Concilio Tyrio. 453.c.d
 alia à Clero Alexandrino coram Legatis Tyrij Concilij facta. 455.b
 alia Clericorum Mareotis prouincia ad Concilium Tyrium pro Athanasio. *ibid.*
 alia Eusebij Episcopi Vercellensis ad Patrophilum. 740.a
 Conuentus sacri post extinctum tyrannum restituti in Ecclesia. 125.d
 Cophini duodecim, quibus collecta sunt fragmenta panum à Christo multiplicatorum, Constantinopoli asseruati. 421.b
 Corepiscopi munus. 769.d
 Corinthia uirgo damnata ad prostibulum liberatur. 44.b
 Corona militis ex lauro haud improbata. 495.b.c
 Corona Martyribus cælestis missa. 167.b.c
 Coronam debitam militi accipit custos Martyrum. *ibid.*
 Corona militum Christi nomine insignita. 653.b.c
 Coronam

I N D E X

Coronam ex auro gemmisque contextam Helio abalalus gestabat. 494.d
 Corrupta dicti Donatista. 231.d
 Crato Philosophus sub Constantino arbiter disputationis inter Iudeos & Silvestrum Papam instituta. 150.e
 Credimus, vox tertio in Symbolo Nicano repetita, eandem Divinitatem declarat in personarum trinitate. 313.b
 Crescentinus Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 173.d
 Cresconius Episcopus Pseudosynodi Sardicensis epistola subscripsit. 620.e
 Crispius, sine Chrestus, Episcopus suffectus Theognidi Nicano. 313.e. 415.e
 Crispinus Episcopus Patavinus sub Constante. 585.c
 Crispus filius Constantini ex Minecina. 18.a, b
 eius etas. ibid. b, c
 Caesar creatur. 148.c
 Lactantio imbuendus traditur. 149. b, c
 una cum patre pugnat adversus Licinium tertio rebellantem. 184.d
 obruitur silentio ab Eusebio. ibid. d. e
 a Constantino contra Alemannos premititur. 221. e
 Alemannos domat. 222. e
 pro eodem nuncupata vota publica. ibid.
 unde dictus fuerit nonus Hippolytus. 223. d. 240. e
 occiditur. 238. b
 necis eius causa. 240. d
 ab omnibus laudatur. 241. b
 Christianus fuisse probatur. ibid. 242. b, c, d
 eius nobile numisma cum imagine Salvatoris. 242. c
 calumniam id quandoque passum, ab omni prorsus impostura suspitione vindicatur. 241. c, d
 eius obitus silentio ab Eusebio suppressus. 352. e
 Crispi & Faustae necis negatores Historici Greci. 239. e
 assertores Historici Latini. 240. d
 Croas cum socijs martyr Alexandria sub Maximino. 54. a, b
 Crux Christi an sub Eusebio Papa reperta. 65. e. 66. a
 tempore Constantini Ierosolymia inuenta. 371. a
 eius inuentionis historia a S. Ambrosio recitata. ibid. d
 quomodo discreta ab alijs. 372. b
 que tunc miracula acciderint. ibid. d
 qualis fuerit. 373. a, b, c
 in partes diuisa, eius pars una ad Constantinum missa. ibid. d
 preciosis sue adamum non feruit, sed augetur. ibid. e
 non scandalo est, sed gloria. 403. c
 gloria eius & virtus ex rebus gestis exposita. 404. a, b, c
 Crux quedam, iubente Procopio, a Marco argentisabro extructa, imaginibus quibusdam miraculose in eamatis decoratur. 32. c
 eius virtute mira Procopius operatur. ibid. d, e
 Crux in capite a Gregorio Armenia Episcopo baptizatorum conspecta. 61. b, c
 Crux pura in Labaro posita aliquando. 80. d
 Crux a Constantino in medullis Urbis posita. 89. e
 Crux in prelio cruciferos liberat. 180. e
 Crux in bello Thracico a Constantino pie culta. 183. b
 Crux aurea basilica Vaticana a Constantino donata. 258. b
 alia ab eodem basilica S. Pauli. 259. c
 Crux Roma in destructi Venere & Cupidinis templi loco erecta. 270. b
 ibique in honorem Crucis Ecclesia extructa. ibid. c, d
 Crux in dextera statue Constantini super columnam porphyreicam. 421. b
 Crux contra Crucem primò armatur in expeditione Constantij adversus Maguentinum. 671. c
 Crucis forma una cum Christi nomine duobus his elementis aptè exprimitur 78. b, c

Crucis fulgor digitus Dei, & lingua celestis. 1. b
 Crucis signum ostensum Constantino, & promissa per eam victoria. 77. a, b
 Crucis signum apud Romanos infaustum prodigium. ibid. e
 apud Aegyptios vero, salutis & vite hieroglyphicum. ibid.
 Crucis signo Labarum ornat Constantinus. 78. a
 non Labarum tantum, sed alia quoque militaria signa & arma. 80. c, d
 quin & imagines suas eodem insigniri voluit. 353. b, c
 idem lancea eiusdem exprimebat. 354. a, b
 eadem pallia Episcoporum ornari solita. 482. c
 itemque omnia operimenta sacra. ibid. d
 Crucis signi apparitio facta Ierosolymis sub Constantio. 676. b. 677. 678
 quid portenderit. 676. e
 Crucis signa in vestibus militum apparentia sub Iuliano. 832. c
 Crucis signaculo femina Christiana magicas incantationes superat. 398. a, b
 eodem Iulianus demones abigit. 654. a
 Crucis supplicium Constantinus Lege sustulit. 352. e
 Crucis virtute parva victoria adversus duces Maxentij. 85. b, c
 item Roma restituta. 93. b, c
 necnon barbari debellati. 107. e
 similiter Licinius in Thracia a Constantino superatus. 180. d, e
 denique Scythæ a Gallicano duce debellati. 431. d
 Crucis virtus satis cognita Constantino. 184. b
 necnon Constantio eius filio. 670. c
 Cruces ligneas erigit Gregorius Episcopus in Armenia Maiori. 61. a, b
 Cruces tres inuenta in antro Sepulchri. 373. c
 Cruces tres erectæ a Constantino Constantinopoli ob triplices Crucis visiones. 421. e
 Cubicularij Constantij omnes Ariani. 505. e
 Cubitus, mensura Nilij sublati a templo Serapidis. 383. c
 Cne ex monacho Episcopus. 407. e
 Culices fugant Regem Persarum, & exercitum eius. 517. e. 518. a
 Culleipæna a Tyrannide in Christianos conuersa, ad parricidas renouatur. 212. e
 Cultiannus Praefectus persecutor sub Maximino dat meritas penas. 123. d
 Curia quandoque ipsos Ordines municipiorum denotat. 433. b
 Curiales qui dicantur. ibid.
 Custos Martyrum Cappadocum quo pacto martyrij coronam obtinuerit. 167. a
 Cybalensi bello Licinius a Constantino superatur. 179. d, e
 Cycli nouennalis quis auctor fuerit. 326. a
 Cyclus Paschalis ex decreto Nicani Concilij. 325. a
 eius calculus Alexandro Episcopo Alexandrino tributus. ibid. b
 Cymathius Larandi Episcopus causa fidei exilium passus. 534. c
 Cypriani specioso nomine abusi Donatista. 138. e
 Cyprianus cum Iustina Nicomedia martyrio coronatur. 59. c
 Cyriaca item cum quinque alijs virginibus. ibid.
 Cyriacus diaconus vnus ex Legatis Siluestri in Concilio Arelatensi. 135. c
 Cyrilla Syrene in Aegypto sub Maximino martyrio asfessella. 54. d
 Cyrilla virgo Nicea sub Prisciliano Praefido passa. 59. e
 Cyrilli plures Episcopi Ierosolymorum. 658. b, c
 Cyrillus Episcopus Ierosolymitanus contra Eutyrium Semiarianis quo modo adhaerit. 659. a
 eiusdem

I N T O M. I I I. A N N A L. E C C L E S.

eiusdem littera ad Constantium Imp. 677. a
 ab Ariani in exilium missus. 784. d
 crimina, ob qua ab Acacianis abdicatus in Concilio Constantianopolitano. 811. c
 in Concilio Selenicensi quid egerit. 804. d
 Cyrinus miles martyr in Hellesponto sub Licinio. 169. a
 Cyroius Episcopus a R. geo epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 619. e
 Cyruana haeresis ex Ariana propagata. 826. c, d
 Cyrus Episcopus Berocensis calumniam patitur ab Ariani. 534. a
 ipse exul causa fidei. ibid. b

D.

DACI monarchismum amplexi sub Constantino. 405. e
 post Traianum ab vno Constantino superati. 494. c
 Dada martyr cum socijs sub Maximino. 34. e
 Demon idololatriam per Ariana haeresim restitueret conatur. 317. a, b
 non cedit Constantino, sed cedit Martyri. 652. d, e
 Dalmatius, filius Constantij Clori. 6. d, e
 Vide, Delmatius.
 Damasus post lapsum Liberij adhaesit Felici. 769. d, e
 a Liberio post Concilium Ariminense exturbato Vicarius relinquitur. 796. e
 Damiani ad mortem soliti liberari per Episcopos, aliquando per monachos.
 Daniel cum socijs martyr Nicopoli sub Licinio. 168. c
 Daphne suburbium Antiochenum a Gallo reliquias martyris Babylæ eo transferente, a superstitione expurgatur. 651. d
 cur dicta Constantiniana. 652. b
 Daphnes lucus statua Helena ornatus. 376. b
 dictus Augustalis, & quare. ibid. & 651. e
 Dardanarij qui essent. 426. e
 Data pro Accepta in litteris Constantini aliquando errore posita. 141. d
 David coronatus auro & gemmis. 495. a, b
 coronamque gestant a Melchom sublatam. ibid. c
 Dausus Episcopus in Perside martyr sub Sapore. 580. d
 Debitores ex lege Constantini grauioribus penis haudquaquam exagitandi. 227. b. 426. b
 item Constantij. 679. b
 Decennalia Constantini quando celebrata, quibus creati sunt Caesares Crispus & Constantinus. 148. c, d
 Decennalis persecutio sub Diocletiano quibus incrementis aucta ac remissa. 54. e. 55. a
 quando finita. 70. a. 73. b
 Decentius tyrannus cum Maguentio fratre & ipse Christianus. 641. e
 a Maguentio Caesar creatur. ibid. & 671. e
 eiusdem Decentij numisma. 642. b
 laqueo sibi vitam adimit. 671. e
 Decreta Synodi aemnice confirmat Romanus Pontifex. 351. d
 Decreta Ecclesiastica non sancienda absque assensu Romani Pontificis. 541. c
 Decretum de fermento erogando quomodo intelligendum. 118. a. & seqq. 119.
 Decretum Nicani Concilij de Paschate. 324. e. 328. b
 aliud de Melarianis. 327. d, e
 Decretum sextum Nicani Concilij, sancitum occasione Meletianorum. 329. a
 eius legitima lectio & interpretatio. 329. 330. 331
 aliud de Nouarianis. 336. b
 aliud de libris hagiographis. 340. c
 aliud de bigamis non ordinandis. ibid. d, e
 aliud de appellatione ad Romanum Pontificem. 341. a
 aliud de consuetudine Formata. ibid. c, d, e

Decretorum Concilij Nicani numerus. 340. a. 346. b
 Decuriones immunes a tortura. 129. e
 eorum privilegium abrogatum a Constantino, decernente ut in crimine falsi torquere eos liceret. ibid.
 Decuriones & eorum filij cur veniti a Constantino fieri Clerici. 227. d
 Dedicatio urbis Constantinopolitana in Quinquennialibus Constantij Caesaris celebrata. 416. e
 Dedicatio templi Ierosolymitani decernitur. 459. b, c
 quando facta, & a quibus. ibid. c, d
 Defunctis non obirectandum. 477. c
 Defunctorum animas inuari precibus Sanctorum. 484. a, b
 Defunctorum corporibus sepeliendis Constantinus collegium instituit, privilegijque auxit. 485. e. 486. a
 Defunctorum corpora quomodo ab Aegyptijs condorentur. 781. d, e
 Defensor Molinai insignis imperitiae suggillatur. 333. a, b
 Dei iudicium adversus Semiarianos. 810. b, c
 Delatores lege Constantij damnati. 520. a, b
 Delmatius Censor causam Athanasij cognoscendam accipit a Constantino. 434. d. 437. e
 cessare iubetur. 439. d
 creatusne fuerit Caesar a Constantino. 472. a, b
 idemne Censor, an Caesar fuerit. ibid. b
 a Constantij militibus occiditur. 502. e
 Demophilus Episcopus ab Coe epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 620. c
 Demophilus Episcopus Arianus, Legatus apud Constantem. 577. d
 Demophilus Episcopus subuersor Liberij. 761. e
 Deorum laudes a Maximino predicatae. 68. c, d
 quibus falso tributa omnia bona. ibid.
 Deorum vanitas & mendacia Maximini cito detecta. 69. d
 Deorum templa nequaquam a Christianis Imperatoribus spoliata. 261. c
 Deorum simulachra a Constantino derisioni exposta. 380. a. & seqq.
 Deorum Gentium ludibria. 404. a
 Deorum cultum penitus extirpandum esse, Iulius Marternus suadere conatus est Imperatoribus Christianis. 509. d
 Deuterius Episcopus Donatista. 35. b
 Dextera pars sinistræ minus digna est habita in Synodali consessu. 307. c, d
 idque exemplis comprobatur. ibid.
 Diabolus. Vide, Damon.
 Diaconi tabellarij Episcoporum. 208. a
 Diaconi singulis parochijs duo, Rome vero septem a Concilio Romano sub Siluestro celebrato assignati. 278. e
 Diaconine Presbyteris Eucharistiam impertiant. 339. a, b
 Diaconorum calibatus a Concilio Ancyrano assertus. 145. d
 Diaconorum munus in persecutione quodnam esse soleret. 169. c
 Diadema Constantini cur non ex lauro, sed ex gemmis. 495. a
 Dialogismus Constantini & Arij. 216. c
 Dialogus Liberij Papa cum Constantio Imperatore. 704. c, d, e
 Diana lapsa penitentia. 814. c, d
 Didius martyr cum socijs sub Maximino. 54. a
 Didymus Theodoram ad prostitutam damnatam liberat. 46. c
 Didymus Alexandrinus a B. Antonio castitatem equanimiter ferre monetur. 573. a, b
 ex Catholico factus Arianus. 728. a
 Dies Dominicus ex lege Constantini Imp. qua seriatione sanctificandus. 232. b
 ex decreto Concilij Nicani uniformiter ab omnibus celebrandus. 326. d, e

I N D E X

Dici & Consulibus nota Concilia & edicta Imp. consignari solita. 289.e
 cur ea non aq̄e Symbolo Nicano ac decreto de Pascha- tis celebratione apposta. 323.c
 in fidei definitione ab Orthodoxis nequaquam poni so- lita. 289.c.d. 323.b
 sed facilitatem id ab hereticis in suis fidei formalis. *ibid.* & 785.b.c
 Diem Feria sexta venerabatur Constantinus. 232.c
 Dierum nomina à Siluestro excogitata esse, commentum. 152.a
 Dignianus Praeses in Aegypto persecutor. 54.d
 Dignus Donatista cum collegis profectus ad Constanti- num. 110.a
 Dij crediti à Constantino Petrus & Paulus. 249.e
 Diuicium distinctiones à temporibus Apostolorum insti- tuta. 335.b
 Diocletianus Imp. ad Licinij nuptias vocatus, venire re- cusat. 104.e
 quando obierit. 156.c.d
 cur diuitiis vivere permittit. *ibid.*
 eius exitus infelicissimus. *ibid.*
 inter diuos à Licinio relatus. 157.b
 gemmatos calceos ac vestes gestare solitus. *ibid.*
 Diodorus Episcopus ab Ariano post Concilium Laodicen- se in exilium missus. 623.b
 Diodorus Episcopus in Asia exilium passus causa fidei. 534.c
 Diogenes persecutor Alexandria. 561.d
 Diogenes Episcopus epistola pseudosynodi Sardicenis sub- scripsit. 620.e
 Diogenes Notarius quid in Athanasium. 684.c
 Diomedes medicus martyr. 59.e
 Dion Episcopus à Caesarea, &
 Dionysius Episcopus ab Alexandria, epistola pseudosyno- di Sardicenis subscripsit. 620.a
 Dionysij Alexandrini & Luciani par causa. 204.d.e
 Dionysium Alexandrinum secum sentire, Ariani gloria- bantur. 579.c
 Dionysij Exigui translationes fidelissime, & eius laudes. 329.b
 Dionysius Consularis profectus à Constantino Concilio Tyrio. 444.e
 eius partes, fauere Eusebianis & Meletianis, oppri- mere innocentiam, omniaque miscere terroribus & iumultu. 446.a. 447.e
 eum Comitem contestati sunt Episcopi Catholici in dicto Concilio. 453.a
 quid post haec ad suos scripserit. *ibid.*
 Dionysius Episcopus Laodice sub Constante. 585.c
 Dionysius Episcopus Mediolanensis Praesidio succedit. *ibid.*
 subscribit contra Athanasium, sed subscriptionem re- nocat. 696.d. 697.c
 liberatus ab Eusebio. 696.e
 à Constantio Imp. in exilium mittitur. 697.d
 in eoque moritur. 742.d
 venerandum eius corpus à S. Basilio Caesarea Cappa- dociae Episcopo ad Ambrasiū mittitur. *ibid.*
 Dioscorus, dictus locus supplicij prope Myras Lycia. 385.c.d
 Dioscorus cum Crescentio martyr Myris in Lycia. *ibid.*
 Dispenatio Melchiadis cum Donatista à S. Augustino laudata. 112.b.c
 Disputatio Indeorum Romae habita cum Siluestro Papa. 150.e
 Disputatio Athanasij cum Ario commentitia. 304.e. 513.e
 Disputationes variae in Niceno Concilio. 304.e
 Diminationes omnes lege Constantij veritate. 782.e
 Diuinitas Filij Dei quibus uocibus exponenda. 310.c

semper eadem in Ecclesia credita, testantibus etiam Eubnicis. 311.b.c
 Diuinitatis tituli soliti offerri Imperatoribus ab Ariano, cum ipsi negarent Diuinitatem Filij Dei. 459.b. 467.a
 Dogmata uera à falsis facile dignosci ex meritis persona- rum. 822.e
 Dominicum aureum Antiochenum à Constantino Imp. exstructum. 378.e
 sub Constantio dedicatur. 539.e
 Dominicus dies celebrandus. 232.b. 326.d.e
 Dominus Episcopus à Palladiano epistola pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 620.b
 Domitianus Episcopus Fori Claudij. 111.b
 Domnes Episcopus in Silmo, causa fidei exilium passus. 534.c
 Dona à Constantino collata baptisterio. 256.a.b
 alia collata basilicae uaricanae. 258.a.b
 Dona collata ecclesiis à Constantino superant illa templi Salomonis, uel Iouis Capitolini. 260.e
 Dona Constantini data Episcopis. 348.d
 Dona templis oblata à Constantino seruata integra. 384.a. & seqq.
 Donorum à Constantino collatorum uni tantum Ecclesia Ierolimytana, Eusebius commentarium se scripsisse restatur. 260.e. 261.a
 Donorum Constantini effusa copia. 260.d.e. & seqq.
 Donatio Constantini multis fulciunt uerisimilibus conie- cturis. 275.b. & seqq.
 haud probatur Edicto à Grecis deprauato. 276.a
 Donati multi, & quis ex his nomen scilicet dedit. 12.c.d
 Donati duo factiosissimi eodem tempore uixere. 632.c
 Donatus cum sociis martyr in Armenia. 60.c
 Donatus Episcopus Calamensis, &
 Donatus Masculianus Episcopus Traditor quid in Ca- cilianum. 9.b
 Donatus Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 173.d
 Donatus dictus à Casinigris. 12.d
 auctor schismatis. *ibid.*
 sed etiam nomen indidit. *ibid.*
 à Concilio Romano lata in eum damnationis sententia. 111.c
 à sententia Romani Pontificis atque Concilij ad Con- stantinum appellat. 112.c.d
 Ariana haeresis infectum fuisse asserunt Hieronymus & Augustinus. 232.a
 Donatus alter à Donatista creatur Episcopus Carthagi- nensis. 455.a
 eius scripta. *ibid.*
 Donatistarum omnium audacissimus ac superbissimus. *ibid.*
 fingebar sibi Deum è celo locutum. *ibid.*
 alia eius portentosa scelera. *ibid.*
 Praefectus & Imperatorem spernit. 628.c
 suos elemosynam à Legatus Constantij Imperatoris re- cipere prohibet. *ibid.*
 diuinos honores affectat. *ibid.*
 in Constantem Imperatorem contumeliosus. 629.b
 tandem Carthagine expulsus. 632.b
 Donatus Bagaiensis Episcopus Donatistas aduersus Le- gatus Imperatoris Constantij conuocat & conuocat. *ibid.*
 Donatus Donatista occisus, pro martyre à suis habitus. 630.e
 Donatista Melchiadem reum Traditionis arguunt. 8.a
 Maiorinum aduersus Cacilianum Carthaginensem Episcopum ordinant. 9.e
 unde prodierunt. 10.d
 datis contra Cacilianum per totam Africam litteris, etiam Mauritaniam Episcopos ad suam communica- tionem

I N T O M. III. A N N A L. E C C L E S.

tionem pellicunt. 12.a.b
 unde sic denominati. *ibid.*
 itaque Carthagine Concilium ducentorum septuaginta Episcoporum celebrant. *ibid.*
 allegant sibi Traditores. 35.a.b
 interpellant iudicium Constantini aduersus Cacilia- num & appellant ad Anulinum Proconsulem. 109.b
 ad Constantinum in Gallias nauigant, eique aduersus Cacilianum libellum supplicem offerunt. 110.a
 Roma coram Pontifice sibi iubentur. *ibid.*
 pacis condiciones à Melchiade oblatas respiciunt. 112.b.c
 à Melchiadis & collegarum eius Episcoporum iudicio ad Constantinum appellant. *ibid.*
 rabida eorumdem audacia à Constantino perstringitur. *ibid.*
 ex sententia Romani Concilij complures respiciunt epi- stola Constantini ad Episcopos Catholicos declarat. 113.a
 Legatis in Africam missis resistunt. 114.a. & seqq.
 post Romanum Concilium à Constantino cur retenti. *ibid.*
 dimissi, Cacilianum aduentum Carthagine antecurrunt. *ibid.*
 ex retentione Cacilianum calumniam argumentum sumunt. 115.a
 Cacilianum Romae fuisse damnatum calumniantur. *ibid.*
 eorum procacia & pernicacia Conuentui Episcoporum u- rium mouit. *ibid.*
 ad Concilium Arelatense uocantur. 126.b
 eorum obiectiones contra Cacilianum in causa Felicitis. 128.b
 eorumdem culpa à Proconsule indicantur. *ibid.*
 à iudicio Aeliani Proconsulis pro Felice ad Constanti- num appellant. 129.d
 posteriores cauillati sunt iudicium Proconsulis pro Fe- lice. 130.a
 Acta Concilij Arelatenensis corrumpunt. 135.e
 Optati scripta ab ijs decurtata. 136.a.b
 rebaptizare incipiunt. 138.d
 errorisque huic speciosum Cypriani nomen pretendunt. *ibid.*
 ab Arelatenis Synodi iudicio iterum ad Constantinum appellant. 140.e
 à Concilio Arelatenis damnati, in Africam redeunt. *ibid.*
 in causa Cacilianum tertio ad Constantinum appellant. 172.b
 coram Constantino causam contra Cacilianum agunt. *ibid.*
 eripiti licet iudicio damnati, necdum conquiescunt. 173.c
 basilicam Catholicorum in Numidia ciuitate inuadunt. *ibid.*
 cur non statim à Constantino puniti. 174.c.d.e. 175.e
 Constantinum à Catholicis fuisse corruptum calum- niantur. 175.e. 176.a
 à Constantino quidem ad supplicium duci iussi. 175.e
 exilio tamen solummodo multati, & quare. 176.a
 à Constantino ab exilio relaxantur. 229.b
 quo astra ex communicatione cum Episcopo Romano no- men sibi Catholicum comparare steterint. 229.d
 cur Montenses dicti fuerint. 230.e. 231.b.c
 eorumdem Episcopi Roma agentes qui. 230.a
 praestantiores eo missi. 231.b
 appellati etiam fuere Campite. *ibid.*
 item Rupertini. *ibid.*
 ex Traditoribus facti schismatici, in haereses prolapsi. 231.d
 quas praeter Anabaptismum docuerint. *ibid.*
 Annal. Eccl. Tom. 3.

Arianis tamen in errore de SS. Trinitate, praesente li- cet eorum coryphaeo Donato, haudquaquam consen- sere. 232.a
 Clericos Catholicos rursum vexant. 433.a
 Donatum Episcopum Carthaginensem in schismate creant. 435.a
 à Constantino per Leonium & Ursacium Praefectos coërciti. 436.a
 martyrij gloria astuantes, sibiipsis mortem inferebant. *ibid.*
 primi aduersarij monastici nominis. 528.a
 longe tamē ipsi deterioris Sacramentarij heretici. *ibid.*
 in Africa inualescunt. 627.c.d
 per Donatum tamquam per numen iurare soliti. 628.e
 ydem praedones, dicti Circumcelliones, item duces San- ctorum, dira aduersus Catholicos perpetrant. *ibid.*
 ijdem Agonistici nuncupati. 629.d
 pronocantes milites, ab eis caesi, & malè habiti sunt. 630.a.b
 pronocant ad unitatem munificentiam Imperatoris. *ibid.*
 iniusta eorumdem de nece suorum querela. *ibid.*
 Catholicis Magistratibus iniuste persecutionis calum- niam impingunt. 631.b
 ignominia causa Christianos nominabant Macarianos, uel Paganos. 631.e. 632.a
 malè à Magistratibus multati. 632.d.e
 Episcopis eorum exturbatis, celebratum est Carthagine Concilium. *ibid.*
 in eoque rebaptizatio eorum sublata. 633.a
 eorumque falsum martyrium cohibentur. *ibid.*
 Ariano coniuncti. 823.e
 Donatistarum partium pars maxima Africa erat. 172.c
 Dorothea uirgo Alexandrina. 25.a.b
 Dorothea Luciani discipula. 58.d
 Draco diabolus à Constantino nominatus. 267.b
 & pictus. 269.c
 Draco oclusus à Siluestro Papa expugnatur. 267.d.e
 Draco sacer Roma colebatur. 268.c
 Draco idem quod serpens. *ibid.*
 Draco effusus pro uero suppositus. *ibid.*
 Draco Romae sub Leone IV. Papa, habitu uenenofo ho- mines enecans, precibus fugatur. 269.b
 Draco cur pingi solitus una cum imagine S. Siluestri. *ibid.*
 Draco superatus pingi solitus una cum imagine Consttan- tini. *ibid.*
 Draco ventre hasta Labari transfixus in imagine Con- stantini. 353.c.d
 Draconem pede calcatum exemplo imaginum Constanti- ni alij Imperatores in nummis expressere. *ibid.*
 Draconarij qui. 82.a
 Dracones, signa militaria. *ibid.*
 Dracones haberi pro signis militaribus quando ceptum. *ibid.*
 Dracones pluribus in locis uisi & à sanctis uiris occisi. 269.b
 Draconius monachus Episcopatum suscipere detrectat. 407.d
 assensus est tandem, factusque confessor. 408.a
 extorris causa fidei in Aegypto. 726.e
 uisitatur à S. Hilarione monacho. *ibid.*
 exilij eius locus. 727.e
 Drepanum ciuitas falsò credita patria Constantini. 4.a. & e
 in Helenopolim mutatam. 376.d
 Duces à Constantino instrui. 424.e
 Duces Sanctorum nominati à suis Circumcelliones Dona- tista. 435.e. 627.d
 Duliana haeresis ex Ariana propagata. 826.d
 Eno-

E.
E **R**ORACI in Britannia moritur Constantius Clorus. 1. c
 Ecclesia, antonomastice dicta Romana. 635. c
 Ecclesia Catholica ubi esset, Legatorum sententia definitur. 114. a
 humilis eius status per Etham significatur. 1. a, b
 persecutorum eius finis qualis. 2. d
 eius de reddita pace post extinctos Tyrannos triumphus. 124. e
 antiqua eiusdem consuetudo, ut Conciliorum decreta à Romano Pontifice confirmantur. 140. d
 eius pax ab Ario turbata. 165. a
 status eius florentissimus sub Constantino. 280. b
 a phalarato dicendi genere abhorret. 578. e
 post Conciliabulum Mediolanense dire à Constantio vexatur. 699. e
 non fundata super homines, ut ipsi labentibus corruiat. 754. b
 sed cum ab amicis deicitur, ab adversarijs erigitur. ibidem b, c
 eius status tempore obitus Constantij qualis. 838. e
 Ecclesia Aegyptii ob Arianos & Meletianos discordiis agitata. 287. d
 item Africana ob Paschatis celebrandi ritum diuersum. 288. b
 Ecclesia Constantinopolitana Patriarchatu à Constantino aucta falsè à Gracis asseritur. 276. b, c
 Ecclesia Occidentalis à Constantio Orthodoxos omnes cum Arianis communicare iubente exagitata. 699. e
 status eius post Ariminense Concilium admodum miserandum. 799. c
 Ecclesia Orientalis tandem sub Constantino à persecutione quiescit. 62. d, e, 64. e, 65. a
 per Maximinum iterum vexatur. 66. c, d
 discordiis propter Arium exortis lancinatur. 202. b
 Ecclesia Oxynchini in Thebaide florentissima. 163. e
 Ecclesia Romana non à Constantino, sed à Christo accepit Principatum. 276. a, b
 Ecclesia S. Petri à Constantino Roma in Vaticano erecta. 257. b
 item alia, eaque praclarissima Constantinopoli. 418. e
 necnon alia Ierosolymis. 368. d, e, 370. e
 eademque picturis ornata. 369. d. Vide, Basilica.
 alia ab Helena in Monte Olivarum, & quid miri in eiusdem structura acciderit. 370. c, d
 alia ab eadem Ierosolymis fabricata & pulcherrime ornata. 390. b, c
 alia apud Iberos aedificata, in eaque columna miraculose erecta. 393. e, 394. a
 alia Tiberiade ex Hadriani templo extructa. 400. a
 Ecclesia complures Alexandria fuerunt. 155. d, e
 Ecclesia Christi dona & ornamenta plura sunt quam olim fuisse templi Salomonis. 260. e, 261. a
 Ecclesia Ierosolymitana qua dona Constantinus contrulit. ibid.
 Ecclesia bonis spoliata à Tyrannis, per Constantinum in integrum restituta. 97. c, d
 Ecclesiae in Oriente denudè reaedificari coepta. 123. a, b
 alia ibidem à Licinio solo profrae. 164. e
 alia ocellsa. ibid.
 Ecclesiae velis exornari solite. 411. b
 Ecclesia nondum consecrata usui Synaxium adhibita ob necessitatem. 649. c
 Ecclesiae bona relinquendi, facta est à Constantino potestas. 233. d
 atque exinde Ecclesiae diuinitus aucta. ibid.
 Ecclesiastica disciplina restituta coepta. 125. d
 Ecclesiasticum iudicium tractandum ab Episcopis tan-

tum, lege statuit Constantinus. 131. c, 388. e
 eorumque iudicium ratum habendum esse. ibid.
 Eddesius Episcopus à Coe epistola pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 620. c
 Edicta Constantini Latinis in primis, ac deinde Graecis litteris in Oriente data. 189. c
 Edictum Constantini ad Africa Proconsulem pro Christianis. 97. d
 aliud eiusdem ad eundem pro immunitate Clericorum. ibid. e
 aliud Constantini atq; Licinij pro pace Ecclesiae. 105. a, b
 aliud eiusdem de iudicio Ecclesiastico tractando ab Episcopis, ratioque in omnibus habendo. 131. c, 388. e
 aliud eiusdem de appellationibus. 141. d, e
 eiusdem aliud de oppressis à Tyranno Maxentio subleuandis. 142. a
 aliud eiusdem de subleuatione pauperum. 149. c, d, e
 eiusdem aliud aduersus Iudaeos. 150. b, c
 aliud eiusdem post debellatum Licinium pro Christiana religione. 189. e
 datum in Oriente, non in Occidente. 193. b
 eiusdem aliud, quo vetuit Thabiam Arij. 316. c, d
 alia eiusdem cum adhuc esset in albis. 256. e
 aliud eiusdem post Baptismum. 264. d
 Edictum Constantini donationis filitium comprobari, Ioannes Diaconus auctor. 275. e, & seq.
 aliud eiusdem aduersus omnes hereticos. 363. c
 eiusdem aliud, quo prohibuit sacrificia idolorum. 382. d, e
 Edictum Constantij de Gregorio Ariano Alexandriam inducendo. 558. a
 Edictum Maximini Iouij contra Christianos. 68. b
 aliud eiusdem pro Christianis. 106. c
 eiusdem vltimum pro Christianis. 121. e
 Euthales presbyter, focus Arij, quid cum alijs ad Alexandrum scripserit. 199. b
 Electio Episcoporum ex gremio Ecclesiae, cui datur faciendaa. 544. b, c, d
 Eleemosynas prohibent Arianis. 725. a, b
 Elementa Graeca in Formatis posita quid significent. 341. d, 342. e
 Eleusius Episcopus Cyzici à Macedonio creatur. 662. d
 ob confessionem nominis Substantiae Catholicus habetur. 764. e
 ex Seleuciensi Synodo Constantinopolim à Constantio vocatur. 807. a
 sede primatur, & in locum eius Eunomius haeresiarum sufficitur. 808. b
 eius condemnatio, & crimina in eum obiecta. 810. e
 haeresis Macedoniana propagator insignis. 821. e
 Eleutherius Byzantij martyr coronatur. 59. c
 Elias martyr in Palestina sub Maximino. 23. c
 Elias alter martyr in Palestina sub Galerio Maximiano. 28. b
 Eloquentia vsi Ariani ad decipiendum. 578. e
 Eloquentia qua occasione vsi sunt sancti Patres. ibid.
 Elpidius Legatus cum Philoxeno in Orientem. 526. d
 ydem literas Eusebianorum Romam detulerunt. 555. b
 Embracius Episcopus à Nisibeto epistola pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 620. d
 item Emmonius Episcopus. ibid.
 Empiores magistratui à Constantio coërciti. 519. e, 525. e
 Emygdium Episcopus Asculanus à Marcello Papa ordinatus. 37. a
 Encenia templi Ierosolymitani decernuntur. 459. b, c
 quando fuerint celebrata, & qui ad ea conuenerint. ibidem d
 Encenia templi Antiocheni in Quinquennialibus Constantij celebrata. 539. e
 Encel.

Encolpius Episcopus Donarista Roma agens Bonifacio successit. 230. a
 Ennathas martyr in Palestina sub Maximino. 22. c
 Ephraem Syrus discipulus & comes Iacobi Episcopi Nisibita aduersus Persas. 517. e, & 519. b
 eius primordia. 519. b
 visiones illi ostensa. ibid.
 eius tempore terrae motus Orientem concutens quid pertenderit. 536. d
 Epilectus Episcopus in condemnationem Athanasij Episcopi subscripsit. 697. e
 Epilectus Episcopus Centumcellensis Arianus interloquitur in dialogo Liberij cum Constantio. 705. b
 perditissimus Arianus, & persecutor. 707. d
 Epilectus alius, Episcopus Corinthiorum. 708. a
 Epigramma de exilio & obitu Eusebij Presbyteri Romani. 767. c
 Epiphania Domini in Ecclesia solemnitas. 830. d
 illam se celebrare simulat Iulianus. ibid.
 Epiphanius incidit in falsa Athanasij ac Petri Episcopi Alexandrini. 13. d, 14. d, 51. e
 error eius de sabrogatione Theona in locum Alexandri. 359. a
 alius eiusdem de Achilla. ibid. b
 item de tempore obitus Meletij. 360. e
 necnon de tempore obitus Arij. 391. e
 similiter de tempore exilij Athanasij. 512. b
 denique de Photini patria. 570. a
 Epiphanius Episcopus in Cypro S. Eusebium Episcopum Vercellensem Scythopoli exulanzem inuist. 738. c
 Episcopatus non est impedimento vitae monasticae. 407. d, e
 Episcopatus haud facile mutandi. 531. b
 Episcopatus spe multi ad haeresim illecti. 719. d
 Episcopus antonomastice dictus est Romanus Pontifex. 635. c
 Episcopus successor interdum à predecessore delectus. 162. a
 Episcopus eligendus probe cognitus debet esse plebi. 544. d
 Episcopus ne ordinetur laicus nisi post longam probationem. 604. b
 Episcopus depositus ut non restituatur, nisi à Synodo maioris numeri, ubi decretum. 548. c, d
 à Catholicis improbat. ibid. e
 Episcopus Tiberiadis Medici habitu Iudaorum Patriarcham baptizet. 395. d
 Episcopum Roma habere satagunt Donatiste. 229. d
 Episcopi propinquiores, non maiores, interesse debent ordinationi Primatis. 9. d
 Episcopi qui esse prohibeantur. 339. c, d
 electi coniugati, desinebant esse mariti. 711. a
 omnes ex antiquo Canone subditi Romano Pontifici. 330. d
 Episcopi sanctissimi ex Monachis assumpti. 407. d
 non deponendi, nec alij subrogandi absque auctoritate Romani Pontificis. 474. e, 564. d
 in vicis paruisque locis non ordinandi. 603. d
 saecularia iudicare possunt, nec ab eorum iudicio appellandum. 131. c, d
 sed nequaquam à iudicio saeculari iudicandi. 302. a
 Praesidium sententiae aliquando irritabant. 385. e
 ne duo sint in una ciuitate, Nicanum Concilium decreuit. 336. c
 de una in aliam sedem transire ex Canone Apostolico quomodo prohibeantur. 287. a, b, 339. b
 sedes mutantes, nec laica communione digni. 603. a
 veriti peregrinari per alienas prouincias & Ecclesias. ibid. b
 nisi ab Imperatore vocati, ad Comitatum proficisci ijs non licet. ibid. e
 ultra tres hebdomadas à sua Ecclesia non absint. 604. c

in atrijs basilicarum sepeliri soliti. 492. e
 damnati in Concilio possunt restitui per Romanum Episcopum. 548. d, e
 Episcopi Traditores in Africa quid in Caecilianum. 8. e
 Episcopi Palaestini quid passi anno septimo persecutionis. 32. e
 ipsorum corrupti mores ex Eusebij sententia. 33. a
 damnati ad seruitium iumentorum. ibid.
 Episcopi qui & quot Concilio Romano sub Melchiade interfuert. 111. a, b
 Episcopi quinam post Romanum Concilium ad concordandam Ecclesiam in Africam missi. 114. a, 115. a
 Episcopi Africani retenti à Constantino. 114. c, d
 Episcopi qui interfuerint Concilio Arelatensi, & quot numero. 134. c, 135. c, d, e
 ijs à Constantino datae fuerunt Traetoriae. 134. a, b
 Praesidibus prouinciarum praelati. 137. d
 Episcopi qui interfuerunt Concilio Ancyrano. 143. a
 & seqq.
 Episcopi Palaestini fautores Arij. 196. d
 Episcopi Catholici subscripserunt litteris Alexandri aduersus Ariam. 208. d, e
 Episcopi qui ad Concilium Romanum sub Constantino uenerint, eorumque confessus. 277. d, e
 Episcopi qui suaggerint Constantino celebrationem Concilij Nicaneni. 292. d, e
 Episcopi ex toto pane orbe Nicaenam conuocati. 293. c, d
 Episcopi quomodo excipi soleant à Principibus. 294. c
 quot numero interfuerint Nicanum Concilio. ibid. d, e
 ydemque viri praclarissimi. 295. 296. 297. e
 eorumdem consensus. 305. c
 Episcopi Ariani qui interfuerunt Nicanum Concilio. 301. a
 subscribunt fidei formulae. 312. a
 Episcopi duo defuncti Nicanum Concilio subscripsisse referuntur. 346. d, e
 Episcopi Nicaneni Concilij absoluta Synodo quomodo à Constantino habui. 348. d
 qualiter ab eodem admoniti. 349. a
 donis & muneribus ab eodem Constantino affecti. ibid. d
 rogati Constantini ad dedicationem ciuitatis Constantinopolitanae proficiscuntur. 350. c, d
 ex Concilio Nicanum redeuntes ad propria, Nicanos Canones emulgant. ibid. e
 Episcopi Meletiani per errorem laudati ab Epiphano. 361. d
 Episcopi Meletianorum Legati insigniores. 362. a, b
 Episcopi Ariani exules restituti sunt Quinquennialibus Constantij. 433. c
 Episcopi Ariani qui conuenerint ad Conciliabulum Tyrium. 445. e, 446. a
 Episcopi Catholici in Conciliabulo Tyrio contestationis libellum offerunt. 452. b
 Episcopi à Conciliabulo Tyrio conuocantur Ierosolymam. 459. c, d
 Episcopi Eusebiani, qui Ierosolymis uenerunt Constantino: polim. 466. c, d
 Episcopi, qui pro Athanasio steterunt in Conciliabulo Tyrio, aduersus eum testimonium dicunt. 467. c, d
 Episcopi Aegyptii communicantes cum Athanasio, & sedibus passi à Constantino. 470. b, c
 Episcopi qui interfuerunt Rom. Concilio sub Iulio. 507. e
 Episcopi Catholici aduersarij Ariani in Concilio Antiocheno. 541. e
 Episcopi ex diuersis prouincijs confugiunt ad Inlimum Papam Romam, cuius patrocinio subleuantur. 554. d, e
 563. c, 569. a
 Episcopi Aegyptii confessores in exilium acti. 562. b
 Episcopi in Perside martyres sub Sapore. 580. c
 Episcopi qui interfuerunt Concilio Colonienfi. 586. d
 Episcopi

I N D E X

Episcopi qui conuenerint ad Concilium Sardicense, quot & ex quibus locis. 588.b
 quique inter eos celebriores. 590.c
 Episcopi Ariani primarij qui ad dictum Concilium Sardicense uenerunt. ibid. e
 quinam in eodem Concilio damnati. 592.b
 Episcopi Catholici, qui interfuerunt Concilio Sardicensi, prohibiti ab Arianis redire ad suas Ecclesias, sed in exilium missi. 623. a, c
 per Constantium restituntur. 637. e
 Episcopi Palestini, qui subscripserunt contra Athanasium, in Concilio Ierosolymitano palinodiam recantant. 644. c
 Episcopi Catholici aliqui cur consenserint in Athanasij damnationem. 695. d
 Episcopi confessores exulant ex Concilio Mediol. 699. a
 magnopere laudati. ibid. b. & seq.
 Episcopi Aegypti, & Libya quid passi sub Syriano Duce, & Georgio Episcopo Alexandrino. 717. c. d. e
 Episcopi Aegypti, & Libya, & Pentapolis in persecutione Ariatorum in exilium eiekti. 726. a. 727. b. c. d. e
 loca exilij cuiusque. 727. b. c. d. e
 Episcopi Ariani suscepti in locum Catholicorum quales fuerunt. 728. b
 Episcopi Aegypti ab Arianis etiam in Cappadociam relegati. ibid. c
 nomina singulorum. ibid. d
 Episcopi exules causa Athanasij, etiam in exilio defendunt eius innocentiam. 731. b
 Episcopi omnes Galliarum separant se a communione Sarrnini Arelatensis studio S. Hilarij. 743. e
 Episcopi Ariani, cum quibus Liberius communicauit. 762. c
 Episcopi Semiariani qui essent. 779. d
 Episcopi Galli recusant annonam à Constantio largitam Arimini. 784. a
 Episcopi ad Concilium Ariminense quot conuenerint. ibid. b
 Arimini congregati & detenti, petunt missionem à Constantio. 789. d
 Episcopi Orthodoxi Arimini complures exemplo Legatorum lapsi. 793. e
 viginti tantum integri permansere. ibid.
 quomodo à Valente decepti. 794. b
 Episcopi Orthodoxi in quo lapsi in Concilio posteriori Arimineni. 796. a
 eorum excusatio, quod nequaquam lapsi sint in haeresim. ibid. b
 Episcopi Occidentis coacti subscribere Concilio Arimineni. 799. e
 Episcopi Concilij Selenciensis omnes haeretici, praeter Hilarium & Aegyptios. 801. d
 Episcopi totius Orientis exagitati post Concilium Selenciense. 813. d. e
 compelluntur ad subscriptionem. ibid. b
 eorum excusatio. 814. b
 Episcoporum ordinatio qualiter facienda. 339. e
 Episcoporum iudicia firma habenda Constantinus sanxit occasione S. Nicolai. 388. d
 Episcoporum abdicatio in Concilio Constantinopolitano. 811. a
 Episcoporum iudicium quale esse debet, ex sententia Constantiniani. 113. b
 Episcoporum causa ad iudicium Proconsulum ex culpa Donatistarum delata. 129. d
 eorum causas cognoscere non est Imperatoris. 412. d
 Episcoporum litteras communicatorias accipiunt Praefides prouinciarum ex decreto Concilij Arelatensis. 137. d
 Episcoporum Byzantinorum catalogus. 147. b. c
 Episcoporum quorundam Catholicorum Africanorum nomina. 173. d

Episcoporum Donatistarum Romae agentium successio. 229. e. 230. a
 eorumdem excellentia. 231. b
 Episcoporum peccata tegenda, non propalanda. 302. b. c
 Episcoporum dignitas reuerenda. ibid. c
 Episcoporum confessus in Synodis aecumenicis qualis esse solet. 307. b
 eius ratio redditur. ibid.
 Episcoporum nomina, qui exilium passi sunt ab Arianis. 534. c
 Episcoporum Aegypti, Libya, & Thebaidis proscriptio. 721. d
 Epistola. Vide infra, Littere. 38. c
 Epitaphium S. Marcelli Papae. 483. a
 Epitaphium S. Marci Papae. 114. a
 Eremita & deserua loca sub Constantino sanctissimis uiris conserua. 213. b
 Eremita in Aegypto ab Arianis dira passi. 734. a
 Eiham humilem Ecclesia statum representat. 1. b
 Euangelium S. Matthaei cum Actis Apostolorum inuentum in Gazophylacio Iudaorum. 396. c
 Euangelium ponebatur super thronum in medio confusius Synodalis, uice Christi. 307. e
 Euagrius corrigitur negans necem Crispo à patre illatam. 240. c
 Euagrius Antiochenus transtulit Vitam Antonij ex Graeco in Latinum. 782. a
 Euagrius Episcopus in condemnationem Athanasij subscripsit. 697. e
 Euagrius Praefectus Sericorum sub Constantio. 648. d
 Euandus Episcopus ab Ursino interfuit Concilio Romano in causa Caeliani. 111. b
 Euanthius Comes, unus ex Iudicibus Cognitoribus in Concilio Sirmiensis. 750. e
 Eubulus in Palestina postremus omnium sub Maximiano martyrio afficitur. 30. d. e
 Euchaita haeretici ex Monachis orti. 410. b
 Eucharistiam ne porrigant diaconi Presbyteris uenit Synodus Nicæna. 339. a
 Eudamon Meletianus cum collegis Legatus ad Constantinum contra Athanasium. 411. b
 Eudamon Episcopus epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 620. d. item
 Eudosius Episcopus à Germanicia. ibid. a
 Eudoxius quando Legationem ad Constantem Imp. obiecit. 569. d. 577. d
 quod Gallo sanisset, in exilium eiecitur. 682. e
 malis artibus Episcopatum Antiochenum subripit. 746. b
 eius cum Arianis dissensio propter Aetium. 746. c. d
 haeticus quamuis sceleratissimus, filium tamen fuit Casarij martyris. 60. d. 747. e
 litteris Constantij perstringitur. 773. b. c
 eadem cum Aetio haesiarcha sentire conuincitur. 807. d
 agit ut Semiariani in exilium pellantur. 808. a
 sedem Constantinopolitanam per tyrannidem occupat. 808. b. 812. c
 eius arrogantia. 823. e
 Aetij in haeresi collega. 824. c
 item Eunomy. ibid.
 Eudoxiani haeretici, dicti sic ab Eudoxio. ibid.
 Eusebium Episcopus ab Dorlani epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 620. a. item
 Eugenius Episcopus. ibid. e
 Eugenius cum socijs martyr Sebastia. 60. b
 Eugenius diaconus, unus ex Legatis Siluestri in Concilio Arelatensi. 135. c
 Eugenius magister Constantis. 585. c
 Eugenius Episcopus à Lysicia epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 620. a
 Eugra-

I N T O M. III. ANNAL. ECCLES.

Eugraphus martyr in Aegypto. 26. a
 Eulastius cum Fausta Cyzici passus. 59. e
 Eulastius Praefectus Nicomedia, persecutor sub Maximiano. 59. e
 Eulalius Episcopus Antiochenus Arianus. 535. c. d
 Eulalius Episcopus ab Amanias epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 619. e
 Eulogia, Catholice communicationis symbolum, quando & à quibus non accipienda. 119. b. c
 duplicis generis eas fuisse ostenditur. 120. d
 Eulogius philosophus, in Nicæno Concilio à Spiridione Episcopo uictus, redditur Christianus. 303. d
 Eumalius Vicarius in Africa sub Constantino. 172. a
 Eunomius Episcopus post Romanum Concilium sub Meletiano celebratum in Africam Legatus. 114. a
 Eunomius, exturbato Eleusio Cyzici Episcopo, in locum eius sufficitur. 808. b
 Macedoniae haeresis propagator sceleratissimus. 822. a
 eius & Eudoxij haeresis eadem. 824. c
 consilio Eudoxij haeresim propalat. ibid. c. d
 haesiarcha fuit procacissimus, & eius res gesta. ibid. d
 à S. Basilio redarguitur. ibid. e
 eiusdem incredibilis arrogantia. 825. b
 item alia blasphemata. ibid. c
 recentiorum haereticorum cum ipso antiqua cognatio. ibid. d
 Hagiomachus fuit. ibid.
 & Anabaptista. ibid. d. e
 nouusque ritus Baptismi introduxit. ibid.
 non tantum doctrina, sed moribus etiam fuit impurissimus. ibid. e. & 826. a
 diu superuixit. 826. a
 eius discipuli. ibid. b
 eiusdem scripta qualia. ibid.
 Eunomiani haeretici Hagiomachi, dicti Troglodita. 825. d
 Eunuchi à Constantino Praefecturae & magistratus gerere prohibiti. 142. b
 occultant obitum Constantini, ob idque Constantio perchari. 489. c
 à Constantino infimo loco habiti. ibid.
 sub Constantio dominantur. 506. c. d
 testamenta condendi facultatem ipsi tribuit Constantinus. 670. a. b
 in Liberium Papam iussu Constantij conspirantes, Urbem timore concutiunt. 703. c. d
 Euerius Episcopus Aurelianensis clarus sub Constantino. 500. d
 Euphemia uirgo martyr Chalcedone. 59. d
 Euphemia haeretici. 839. b
 Euphrasia uirgo damnata ad lupanar, insigni estu integrum suam prospicit, & martyrij coronam assequitur. 46. e
 Euphrasius Episcopus Calanis, causa fidei exilium passus. 534. c
 Euphrates Episcopus Colonensis. 586. a
 num à sede depositus fuerit. ibid.
 ex Concilio Sardicensi ad Constantinum Legatus. 622. d
 quid passus Antiochia dolo Ariatorum. 623. d. 624. c. d
 Euphronius presbyter Casariensis ab Arianis deligitur in Episcopum Antiochenum. 286. e
 Euphrosinus Episcopus Tyancensis in Cappadocia, Concilio Nicæno interfuit. 299. d
 Eusebia uxor Constantij Caesaris Ariana. 471. b
 munus eius à Liberio respuitur. 706. a
 quid in Helenam coniugem Iuliani. 748. b. c
 qualis ea esset femina. ibid. c. d
 Eusebiani haeretici laborant pro restituenda eum Ario haeresi Ariana. 391. d

rursum cum Meletianis in Athanasium coeunt. 410. d
 ierum cum ijsdem Meletianis in Athanasium insurgunt. 433. d
 quid in Athanasium rursus ad Constantinum. 443. c
 de indicenda Tyri Synodo cum Constantino agunt. ibidem d. e
 qui ad Concilium Tyrium conuenerint. 445. e
 president ibi Iudices. 447. d. e
 decernunt Legati in Concilio Tyrio in Aegyptum. 451. d. e
 eorumdem ibidem res gesta. 454. a. b. & seq.
 in eodem Concilio testes sunt & Iudices. 458. a. b
 Ecclesiam Ischyra erigendam curant & Episcopatum. ibid. d
 eorum machine in demolendo Nicæno Concilio. 463. b. c
 Tyro Constantinopolim à Constantino euocantur. 465. b
 Ierosolym Constantinopolim ueniunt. 466. c
 nouus calumnias in Athanasium afferunt. 467. c
 expositos caput Athanasij. 468. b
 frustra querunt in locum Athanasij alium subrogare Episcopum. 469. b
 numquam dici uoluerunt Ariani, nec postea diu. 475. d
 strenue pro Ario pugnant Constantinopoli. 478. e
 obitu nefario Arij consternantur. 480. c
 factio eorum potentissima effelta. 505. e. & seq.
 iterum in Athanasium insurgunt. 520. c
 eorum Legatio ad Iulium Papam. 521. a
 deteguntur omnino esse Ariani. 522. d. 577. e
 communionem Romani Pontificis suffragari conantur. 523. c
 à Iulio Synodum petunt. 524. a
 apud Iulium Papam accusati, Romam ad Synodum uocantur. 526. b. c. d
 eorum fastus à Iulio Papa notatur. 555. b
 eorumdem in dictum Iulium Papam querela. ibid. c. d
 conuinci non poterant esse Ariani. 565. d
 ad Constantem Imperatorem litteras mittunt. 567. b
 Eusebius natione Graecus Marcello in Pontificatu sufficitur. 38. d
 quando obierit. 68. d
 quot annis fedit. ibid.
 res gesta ipsius, aliaque sub ipso aetia breuiter recensita. 65. e. 66. a. b
 Eusebius Casariensis, dictus Pamphili, quosque uideatur Historiam suam produxisse. 31. a
 plurimos Martyres in Palestina passos praetermisit. ibidem b
 non fidelis Historicus, sed calumniator detegitur. 37. c
 quadam ad Historiam eius finem superaddita uidentur. 67. d
 eius Chronicon erroris arguitur de tempore creationis Caesarum filiorum Constantini. 148. e. & seq.
 à Theodoro inter fautores Arij recensetur. 196. d
 litterarum eiusdem ad Alexandrum pro Ario fragmenta. 197. c
 haeresis Ariana subdolos propagator. 205. e
 Arianus fauens, ut ipse Arianus, in Historia sua multa praetermisit. 209. d. 211. a
 de Constantini lege De testamentis condendis corrigendus. 217. a
 in rebus Constantini potius est encomiasta quam Historicus. 219. c. d
 necem Crispo, Faustae, alijsque domesticis à Constantino illatam silentio praeterit. ibid. & 352. d. e
 Constantinum apud Nicomediam baptizatum asserens, erroris arguitur. 252. b. & seq.
 licet inuitus, cogitur affirmare Baptizatum Roma Constantino esse collatum. 253. d
 de Donis Ecclesia Ierosolymitana à Constantino collata integrum

I N D E X

integrum librum conscripsit.	260.e	Eusebius magis Iuliano charus.	654.b
littera eius ad Constantiam Augustam veneno plena.		Eusebius Nicomediensis, Arii fautor, Berytho translatus,	
272.e & seqq.		Eustolio in Episcopatu succedit.	155.a
eius apud Patres estimationis fuerit.	273.c	Ario mordicus adhaeret.	195.d
ab is inter Theopaschitus censetur.		patrocinium eius suscipit.	ibid.e
vastitatis eius in inuertendo rerum gestarum tempore ab		ab Ario laudatur.	196.a
Auctore notatur.	283.e	eius ad Paulinum Episcopum Tyri littera.	197.a
in historia de Eustathio falsitatis arguitur.	ibid.	male fingitur Constantini baptizator.	253.a
à Constantino laudari se fingit.	285.a	eius littera recitata in Concilio Nicano.	309.e
à parte Ariannorum in Episcopum Antiochenum deli-		eiusdem pertinacia, Nicano Symbolo subscribere detre-	
gitur.	ibid. b. & seq.	stantio.	313.e
dum contemptor laudis haberi cupit, appetitor eius de-		eius & Theognidis libellus ad Synodum Nicenam	
monstratur.	286.e	missus.	314.a, b
eius Chronicon in annis Constantini corrigitur.	290.a, b	cum Meletianis conspirat.	361. b, c, d, e
falsè creditur hymnum Deo in Nicano Concilio ceci-		se aula Imperatoris insinuat.	389.e
nisse.	306.a, b	pro restitutione Arii in Ecclesiam Alexandrinam agit.	
Nicenam fidem subscriptione approbat.	320.b	390.c, d	
quid ad suos Caesarienses tempore Nicani Concilij scri-		Constantinum in Athanasium commonet.	390.e, 391.a
pserit.	ibid. c	à Constantino in exilium pellitur.	412.e
professionem fidei sua illis transmittit.	ibid. d	scelera eius ex litteris Constantini recensita.	413.a
qualis ea fuerit.	321.a	cum Licinio aduersus Constantinum conspirauit.	ibid.
frans eius & dolus insignis in explicanda voce, Con-		perfidè chirographum suum Nicani Concilij Athi-	
stantiale.	ibid. a, b	subscriptum delet.	416.b
penitentiam eius falsam fuisse Athanasius demonstrat.		Quinquennialibus Constantij Caesaris ab exilio relaxa-	
322. b, c		tur.	433.c
à quibusdam perperam creditur Auctor Cycli nouen-		Iuliani cura ei commissa.	503.d
nalis.	326.b	eius arbitrio Constantius omnia disponit.	505. b, c
in Vicennialibus Constantini Orationem habuit.	348. b	ut nouus Episcopus in locum Athanasij Alexandrianæ	
item in eiusdem Tricennialibus.	ibid. & 459. c	mittatur sagagit.	ibid. d
vastum eius in scribenda Synodi Nicana historia con-		creatur Episcopus Antiochenus.	530.e
firmum.	348. e	sapè sedes mutauit.	531.a
germanum eius Chronicon quale sit.	356. a	exilium Eustathij procurat.	ibid. d, e & seqq.
idem Historia dictum.	357. a	alter Nabuzardan appellatur.	ibid. a
item Epitome.	ibid. b	Ariana fuit hæresi infectus.	535. e
à S. Hieronymo auctum.	ibid. c	presuit Concilio Antiocheno.	550. c
dolus eius malus Constantini edicta corruptentis no-		malorum omnium Catholicis ab Arianis illatorum au-	
ratatur.	364. e	torum.	560. d, e
à Potamone Heraeleensi Episcopo in Concilio Tyrio im-		eius obitus.	568. a
molator idolorum arguitur.	447. b, c	scelera eiusdem recensita.	ibid. b, c
apostasia eiusdem alia testimonia.	ibid. d	Eusebius à Pergamo Episcopus epistola pseudo synodi Sar-	
Constantinopolis de laudibus Constantini Orationem ha-		dicensis subscripsit.	620. c
buit.	466. d, e	Eusebius Presbyter Romanus post Liberij reuersionem	
in adulando nimium profusus, à Constantino corripitur.		martyrium subiit.	767. b
ibid. e. & 467. a		de exilio eius & obitu Epigramma.	ibid. c
Constantinum Christo equiparat.	467. a, b	Eusebius Samosatensis Episcopus Meletium ad Sedem	
de exitu Constantini insidus Historicus.	488. a, b	Antiochenam promouet.	827. e
quando obierit.	537. b	mira eius constantia.	ibid. & 828. a
ab Arianis frustra excensatur.	ibid. c	Eusebius Sciscianus Episcopus martyrio sub Maximino	
hæreticus licet, habitu tamen Catholico in scena lusit.		coronatur.	34. d
538. a		Eusebius Vercellensis Episcopus ab Eusebio Papa baptri-	
Arianorum signifer dictus.	ibid.	zatus & educatus.	66. b
quomodo in Sanctorum Catalogum irrepserit.	ibid. c	à Constantio in exilium eiectus apud Iosephum Comitem	
eius scripta.	ibid. c, d	hospitatur.	395. e
Vitam & res eius gestas descripsit Acacius eius disci-		monasticam vitam cum clericali iunxit.	407. b
pulus, & in sede Episcopali successor.	ibid. e	eius studium à Liberio Papa commendatum.	681. d, e
Eusebius Emisenus ab Arianis Athanasio sufficitur.		& seqq.	
541. e & seqq.		ab eodem Liberio patrocinium fidei & missa Legationis	
eius res gesta.	542. b	suscipere rogatur.	ibid. d, e & 682. a
Arianas fuit hæresi infectus.	ibid. c, d	ad Synodum Mediolanensem venire detrectat.	692. e
ei ab Arianis attributa miracula.	ibid.	per Legatos & litteras Ariannorum ad Synodum Me-	
à S. Hieronymo factiohis Ariannorum signifer appella-		diolanensem vocatur.	693. b
tur.	ibid. d	Constantio Imp. ad eandem Synodum vocanti rescri-	
eius scripta qualia.	ibid. e	bit.	ibid. e
errore inter Sanctos relatus.	ibid. & 543. a	sequitur Legatos Liberij ad Constantium.	ibid.
Eusebius enuchus, primarius Constantij cubicularius,		in dicta Synodo contra Athanasium subscribere renuit.	
qualis fuerit.	505. c, d, e	694. a	
quid in Liberium Papam attentauit.	702. d	à Constantio Imp. ad Ariannismum sollicitatur.	695. e
in dialogo Liberij cum Constantio interloquitur.	704. e	subscriptioem à Dionysio contra Athanasium factam	
Eusebius Gadarenensis Concilio Antiocheno interfuit.	550. d	delet.	696. e

I N T O M. I I I. A N N A L. E C C L E S.

insigni astu Arianos illi.	697. a	sub Iulio I. celebrato subscripsit.	508. a
quomodo Maximus de eo dicat, Hæreticis se hereticum		Eustratius cum socijs martyr Sebaſte.	60. b
esse mentius est.	ibid. b	Eutadius monachus Armenus hæresiarcha.	844. c
apud Scythopolim in Palestina exulat.	738. a, b	Eutadius, & Eustathius, confessa nomina.	ibid.
eundem ibidem exulantem complures Episcopi inni-		Euthemon Episcopus à Thansos epistola pseudo synodi	
sunt.	ibid.	Sardicensis subscripsit.	620. c
à Patrophilo in carcerem conicitur.	ibid. d	Euthymius Episcopus in condemnationem Athanasij sub-	
contestationis eius ad Patrophilum libellus.	739. e	scribit.	697. e
cibum ab Arianis, dum esset in carcere accipere ren-		Euticus Episcopus à Philopoli epistola pseudo synodi	
nit.	740. b	Sardicensis subscripsit.	621. a
& quare.	ibid. d	Eutonomus Episcopus martyr sub Maximino.	59. e
ab Arianis dira passus.	ibid. e	Eutropia filia Constantij Clari.	6. d, 272. c
qua demum ab Arianis passus sit.	742. b, c	Athanasium Romæ hospitio excipit.	527. b, 643. d
eius epistola ad suos in vinculis scripta.	758. d	ab Aniceto Prefecto Romæ occisa.	643. d
eiusdem ad Gregorium in Hispania Episcopum epistola.		Eutropius cum socijs sub Maximino Imperatore martyrio	
759. e		coronatus.	60. a
Eusebius Episcopus à Pergamo epistola pseudo synodi Sar-		Eutropius erroris arguitur de tempore debellati Maxen-	
dicensis subscripsit.	620. b. item	tij.	83. c
Eusebius Episcopus à Mignenia. ibid. c. necnon		Eutropius, Episcopus Hadrianopolis, causâ fidei exilium	
Eustacius Episcopus ab Epiphania.	ibid. b	passus.	534. b
Eustathiani heretici ex monachis.	410. b	Eutychniani heretici ex monachis.	410. b
Eustathiani dicti Catholici Antiocheni, ob Eustathium		Eutychnius cum socijs martyr in Armenia.	60. d
ipsorum Episcopum.	536. b	Eutychnius Episcopus Amasonus, Basileæ successit.	162. a
ex canone Concilij Antiocheni cum Arianis communi-		Eutychnius Episcopus Eleutheropolis quomodo Anacio ad-	
care compulsi.	550. a	uersus Cyrillum inbæserit.	658. e, 659. a
Athanasium Antiochia excipiunt.	637. b	male habuit Luciferum.	199. b
Eustathij monachi hæreses.	841. e. & seqq.	Euzoius socius Arii quid ad Alexandrum Episcopum	
Eustathius Episcopus Berœensis ob excellentiam merito-		Alexandrinum scripsit.	199. b
rum translatus in Sedem Antiochenam, Paulino subuo-		pauens in Nicano Concilio receptus.	315. e
gatur.	282. e, 287. b	cum Ario ad Constantinum venire compellitur.	461. d, e,
eius excellentia.	287. c, 295. e	462. a, b	
in eius creatione tumultus Antiochia excitatur.	283. a	Sedes ei Antiochena, Meletio in exilium pulso, deseritur.	
contra Arium primus clarissima tuba bellicum cecinit.		827. c	
287. c		Exactionis dura tributorum reprehenditur à Zosimo Con-	
ad publicas Deo in Nicano Concilio gratias agendas de-		stantinus.	425. e & seq.
ligitur.	295. e. & 306. a, e	Excommunicare Romanum Pontificem primi ausi sunt	
eius Oratio habita in Synodo Nicana.	306. c, d	Ariani.	608. b
quomodo primum locum in dextera parte sessionis ha-		Excommunicatus à suo Episcopo, ab alio non recipiendus.	
buisse dicatur.	ibid. e	203. e	
quando in exilium eiectus.	531. e, 532. a, 535. a, b	Exercitus disimulus missi pro Constantino visi in Gallijs.	
eius depositio per Arianos facta.	532. c, d	74. e	
sub Constantio accidit, non sub Constantino.	283. d	Exercitus Constantini diuinum signum aspexit.	77. b, c
quas passus fuerit calumnias.	533. a, e. & seq.	Exercitus Constantini copiarum numerus.	81. c, d
in exilio moritur.	534. d	Exercitus Maxentij copiarum numerus.	ibid. e
dies eius natalis quot annis celebratur.	ibid.	Exilia Orthodoxorum gloriosa & Ecclesie proficua.	738. a
eius scripta.	ibid.	Exilium irrogatum à Constantino Donatistis.	176. c
quandiu sederit.	535. c	Exilium passi quatuor Presbyteri Alexandrinicam A-	
Eustathius Episcopus Sebaſtensis damnatus in Concilio		thanasio.	468. b
Sardicensi.	592. c	Exilium Athanasij in Gallijs.	ibid. a
in condemnationem Athanasij subscribit.	697. e	quomodo excusetur.	ibid. & seqq.
ab Imperatore Constantinopolim ex Seleuciensi Conci-		Exilium loco peregrinationis acceptum.	329. c
lio vocatus.	807. a	Exilium Eustathij Antiocheni quando acciderit.	531. e
crimina ei in Constantinopolitano Concilio obiecta,		confessorum Episcoporum Agypti quando.	562. b
eiusdemque damnatio.	810. d	item Orthodoxorum, Episcoporum ex Concilio Medio-	
nequaquam auctor monachorum Armenie & Ponti.		lanense.	699. a
842. c		Exilium Episcoporum & aliorum post Concilium Medio-	
non tantum non auctor monachorum, sed nec ipse mo-		lanense.	700. a. & seq.
nachus.	843. a, b	Exomologesein hæretici agere soliti Romæ coram Romano	
Eustathius pro Eutachio in Commentario Basilij de Regu-		Pontifice.	647. a
lis mendose scriptus.	844. c	Expatrio parricidij apud Gentiles non inuenta.	242. d, e,
Eustathius quidam faber ararius Antiochie, pater fuit		244. e, 245. a	
pueri, quem se meretricula ex Eustathio Antiocheno		Expatrio peccatorum apud Platonicos qualis.	244. e
Episcopo concepsisse inrabat.	533. e	Expatriationes apud Gentiles pro cæde.	245. b
Eustolia discipula Luciani.	58. a	Exucontij hæretici.	828. d
Eustolium Leontij castrati Episcopi Antiocheni concubi-			
na.	647. e		
Eustolius Episcopus Nicomediensis Ancyrano Concilio			
interfuit.	143. b		
Eustorgius Episcopus Mediolanensis Romano Concilio			
interfuit.	696. e		

F.

FABIANVS diaconus Romanus sub Siluestro. 278. e
 Faces incensa cum candelabris in sanere Constantini.
 489. e

Facio-

INDEX

Factionibus spectaculorum se immiscere, Christianis veti-
tium. 138.c
Fegadius Episcopus spectata fidei in Concilio Ariminensi.
793.e
& ipse tandem scripsit posteriorem professionem Ari-
minensem. 794.b
Fames, pestis, & bellum sub Maximino. 69.d
Fasit dux Circumcellionum Donatistarum in Africa.
629.d
Fausta Capitolina que. 268.b
Faunos & Satyros reperiri asseritur. 571.c.d.e
Fausta cum Eulasio martyrio affecta. 59.e
Fausta Maximiani Herculei filia Constantino nubit. 18.a
magis Constantino viro, quam patri studet. ibid.d.e
impudicos oculos in Crispum Casarem coniciens, noua
Pheadra affecta. 223.d.240.e
à Constantino occidi iussa. 238.b.c.239.c.240.e
necis eius causa. ibid.
Constantinum ad Gentilitatem renocasse dicitur. 248.e
Fausta domus in Laterano donata Melchiadi. 95.e.96.a
ibidem celebratum fuit Concilium sub Melchiade. 111.b
Faustina secunda vxor Constantij, ei filiam postumam
Constantiam dicitur peperit. 834.a.b
Faustinus persecutor Alexandria. 561.d
Faustus martyr Alexandria sub Maximino. 54.a
Febronie ac sociarum res gesta. 62.c
Felicissimus Dux Egypti sub Constantio. 648.d
Felicitas peccantium, summa infelicitas. 672.c
Felix Episcopus Apsungitanus ordinator Cacialiani. 8.e
in Concilio Carthaginiensi à schismaticis coacto damna-
tur. 10.e
ex Constantini Imp. mandato causa eius ab Eliano
Proconsule cognoscitur. 114.c.126.c.d
ab eodem absoluitur. 126.e
eius commendata constantia, quod noluerit coram Pro-
consule causam dicere. 128.d
verè absolutus etiam iudicio Proconsulis. ibid.
Felix diaconus Liberio in exilium missus in Pontificatu sub-
stituitur. 706.b
fuerit Catholicus. ibid.c
ingressus eius quomodo se habuerit. ibid.
Ordinatio eiusdem ab Arianis facta. ibid.d.e
Liberio Papa exulante ipse Romanus Pontifex esse non
potuit. 707.a
sed tantum Corepiscopus. ibid.c
redierit Liberio cessit. 745.d
quando cæperit haberi verus Pontifex. 766.e
Liberio iam Ariana communione polluto, cum magna
ex parte populus & Clerus sequitur. 767.d
exitus eius qualis fuerit. ibid.e
Constantij ministrorum impetu potius, quam præcepto
Constantij sublatus. 767.e.768.a
obitus eius quando contigerit. 768.b
num Constantii Imperatorem hæreses damnari. ibid.d
de eo multa mendaciter dicta. ibid.
eius causa Romæ sub Gregorio Papa XIII. diu venti-
lata. ibid.e
corpus eius magno miraculo repertum est, & cum eo cer-
ta memoria de damnatione Constantij. ibid.
tuncque controuersia de Felice cessauit. ibid.
quamuis sederit. 769.d
cur in Catalogo Romanorum Pontificum prætermisus.
770.a
Felix Episcopus Florentinus Romano Concilio sub Mel-
chiade celebrato interfuit. 111.b. item
Felix Episcopus à Tribus Tabernis. ibid.
Felix Episcopus in Africa Catholicus sub Constantino.
173.d.
Felix martyr Spalati sub Maximino. 34.e

Femina Romana magis mori delegit, quam à Maxentio
inquinari. 39.b
Femina resuscitata in Crucis inuentione. 373.a
Femina Christiana conuertit Iberos ad fidem. 393.a.b
alia signo Crucis magicas artes superat. 397.e
Femina duodecim Christiana martyres sub Maximino.
32.e Vide, Mulieres.
Femina Christiana que consciuerunt sibi mortem, ne illu-
derentur. 40.d
Femina quedam infames ad Damascum Phœnicia vt Ca-
tholicos calumniantur inducta. 67.e
Femina ex decreto Synodi Nicene ueritate cum Clericis ha-
bitare. 337.e
Femina etiam amplexata sunt vitam monasticam. 406.c.d
Feminarum locus in Ecclesia à uiris distinctus. 307.d
Feminas non trabendas ad iudicium cur sanxerit Constan-
tinus. 176.d
Femine habitu notati milites desertores. 494.b
Ferie vt iuxta ordinem numeri dierum dicerentur, num à
S. Siluestro Papa statutum. 152.a
Feriam sextam venerabatur Constantinus. 232.c
Fermentum dirigendum ad Ecclesiam ex decreto Roma-
norum Pontificum. 118.a.b
quid mystice significet. ibid.c
quomodo dictum sit Sacramentum. ibid.d
idem est quod fermentatus panis. ibid.
cur longè non esset mittendum. 119.e
Fides libera, non coacta. 263.e.265.e
Fides Catholica miraculis firmata. 405.a
miraculis item à S. Antonio propagata. 572.d
magnum cum impugnetur, accipit augmentum. 732.c.d
eadem semper, nec mutanda. 817.d.e. & seq.
Fides hæreticorum temporanea. ibid.
Fidei Catholica confessio Alexandri Episcopi Alexan-
drini. 206.c.d
Fidei definitio nulla temporis nota à Patribus consignari
solita. 289.c.d
Fidei formula. Vide, Formula.
Fidei Nicene formula ab Ofio scripta. 312.c.d
nihil in Concilio Sardicensi additum. 601.a
Fidei formula ab Arianis descripta sub die & Consule.
785.b.c
Fidentius Donatista cum collegis ad Constantinum pro-
fectus. 110.a
Filetus Episcopus à Iuliopoli, &
Filetus Episcopus à Gratia, epistola pseudo synodi Sardi-
censis subscripsit. 620.b
Filij Dei diuinitas quibus sit uocibus exponenda. 310.c
semper eadem credita in Ecclesia, temporibus etiam
Ethnicis. ibid.
Filius Dei quomodo dicatur genitus, & non factus. 311.d
Firmilianus Præfes Palestina. 20.c.22.b
eius carnificina. 27.c.d.e
de crudelitate in Martyres dat penas. 31.a
Flaccus Episcopus ab Ieropolis epistola pseudo synodi Sardi-
censis subscripsit. 620.e
Flacillus Episcopus Antiochenus Arianus. 535.c.d
Flammula, signa militaria. 82.a
Flauia gentis origo & nobilitas. 3.e
Florentius Episcopus ab Anchara epistola pseudo synodi
Sardicensis subscripsit. 620.d
Florentius Episcopus in condemnationem Athanasij sub-
scribit. 698.a
Florentij Magistri officiorum litteræ ad Luciferum Cala-
ritanum. 731.d
Florentius Episcopus communicans cum Arianis, à Deo
punitur. 800.c
Florentius Consul fugiuit. 832.a
Florianus Episcopus Casena Romano Concilio sub Mel-
chiade

IN TOM. III. ANNAL. ECCLES.

chiade celebrato interfuit. 111.b
Florus persecutor in Numidia. 631.a
Folles tribuiti genus à Constantino impostum. 426.d
clarissimis uiris inditum. 428.c
Folles triplicis generis. ibid.
nomen folis unde. 429.e
Fons Baptismatis Constantini egregiè ab ipso exornatus.
256.a.b
Fontes scaturire ubi celebratum est Nicenum Concilium.
347.d
Formata quomodo conficienda ex Niceni Concilij decreto.
341.c.d
eâ, nū quis Catholicus esset, ostendebatur. ibid. & 342.d
eius explicatio. 342.d
symbola fidei Catholica & communicationis cum Eccle-
sia Romana continebat. ibid.d.e
cur ei nomen Petri Apostoli insertum. ibid.e. & 343.a
Formula prima fidei ab Arianis Antiochia scripta. 545.a
secunda ibidem ab ipsidem. ibid.c.d
item tertia. 546.c.d
nequon quarta. ibid.e
his pro tempore ad libitum vsi Arianis. 547.e
alia prolixior Antiochia ab ipsidem Arianis edita. 576.d
denique noua quedam nomine Concilij Sardicensis ab
ipsidem concepta. 608.c.609.a
Formula prima fidei Sirmiensis. 751.b
secunda. ibid.e
tertia. 754.d
secunda per tertiam aboletur. 755.e
tertia ab Arianis Arimini proposita. 785.d
Fortuna templum Romæ incensum. 38.d
Fortunata martyr in Palestina sub Maximino. 31.e
Fortunianus Episcopus Aquileie. 507.e
idem aliquando Fortunianus, aliquando Fortunatus
dicitur reperitur. 509.b
quid Arelate cum Arianis egerit. 674.c
Arianorum importunitate uictus, Athanasij damna-
tionem subscribit. ibid.d
litteris à Liberio Papa non solū frustra monetur. 682.b.c
sed ipsum Liberium subuertit. 761.e
Fruantum Constantini Christi clauo decorum. 374.c
celebre de eo miraculum. 375.b
Fragmenta litterarum Eusebij Episcopi Casarea Palesti-
na ad Alexandrum pro Ario. 197.e
Franti à Constante uicti, & in faciem accepti. 568.d
Fronto Præfes persecutor Chalcedone. 59.e
Frumentius cum fratre suo Edeaso à barbaris capitur.
392.c
Regi charius ordinatur Episcopus ab Athanasio. ibid.e
Frumentius Episcopus Auxumcorum quid passus sub Con-
stantio. 719.e.721.a
Frumentum à Constantinopolitanis ob eadem Hermogenis
sublatum. 568.e
Fuga Athanasij commendatione digna. 729.d
Fuluius Ursinus uir peritissimus laudatus. 241.d
Fumus Constantij Clori Imperatoris. 2.c
Constantij Imperatoris. 836.e
Constantini Imperatoris. 489.d
S. Petri Episcopi Alexandrini. 50.a
Funera Christianorum facibus & cantu honorari solita.
178.d.836.d

G.

GABBARA apud Egyptios dicta pollincla defundo-
rum corpora. 781.e
Gadarensis balnea turpitudinum & magicarum prestigia-
rum schola. 396.e
Gaddiabes Episcopus martyr in Perside sub Sapore.
580.d

Gaiso auctor necis Constantis. 641.d
Gaisus Comes à Constantino uictus. 17.a
Gaius Episcopus in condemnationem Athanasij subscribit.
697.e
Galea Constantini Crucis signo & Christi nomine exor-
nata. 81.a
Galeas signis ornatas ferre, Contritionum fuit tantum in-
signe. ibid.c
Galerius Maximianus diuus persecutor. 20.d.21.a. &
seqq.64.a.b
crudelitatis eius in Christianos causa. 23.c
Licinium Casarem creat. ibid.d
sepè Maximinus dictus reperitur. 58.c
diuina percussus ultione, reddidit pacem Ecclesia. 62.d.
& seqq.
eius edictum pro Christianis. 63.c
eius obitus. 64.a.b
Galla mater Galli Cesaris. 502.c
Gallia per sanctum Martinum monachismum accepit.
407.b.c
Galli Episcopi Saturninum Episcopum Arelatensem A-
rianum auerantur. 743.e
ab Hilario ante Concilium Ariminense præmonentur.
778.c
illorum silentium Hilario suspectum. ibid.e
annonæ à Constantio Arimini largitam recensant. 784.e
Gallicane Ecclesie uirginitas. 744.e
Gallicanorum populorum fortis in fide Catholica tenenda
constantia. 743.e.744.a
Gallicanus Consul bellum Scythicum confecit. 431.a
eius ad Christum conuersio, & abdicatio huius sæculi.
432.a.b
eius dona Ecclesie oblata. ibid.e
Gallicus Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino.
173.d
Gallieno imperante religio Christiana ad barbaros propa-
gata. 394.d
Gallus cum Iuliano fratre à cade subtrahitur. 502.c.d
eius atas. ibid.d
eiusdem educatio. 503.a
quæ atate Clericatu initiatus sit. 582.b
eius dona Mamanti martyri oblata, Deo accepta. ibid.c
uxorem habuit Constantinam Constantij sororem.
272.b.651.a
à Constantio Cesar creatur. 651.a.d
pietas eius etiā Martyris testimonio commendata. ibid.b
Daphnem Antiochie suburbium à Gentiliū supersti-
tione expurgat. ibid.d
eoque corpus S. Babyle martyris transfert. ibid.
Iudæos tumultuantes comprimit. 679.c
à Constantio occidi iubetur. 682.d
Gangrensis Synodi tempus. 842.a
Gaudentius Episcopus Pisanus Concilio Romano sub Mel-
chiade celebrato interfuit. 111.b
Gaudentius Episcopus Brixianus peregrinatur in Orien-
te, & Martyrum Reliquias perquirat. 168.a
Gaudentius Episcopus Ariminensis martyrio uita fun-
ctus. 799.d
eius a Ita qua spuria. ibid.e
non à Damaso Papa ordinatus Episcopus. ibid.
Gaudentius magister tabellariorum sub Constantino.
220.b.389.e
Gaz. e templum idolorum, aliàs Marna, in Palestina.
382.c
Gaz. e nauale Maiuma appellatum, à Constantino in Cen-
stantiam ciuitatem mutatum. 383.d.e
Gazenses Christiani dire vexati. 20.c.21.a
Galasius Papa tres Sedes Patriarchales à S. Petro insti-
tutas esse commemorat. 331.a.b
Gemmas

I N D E X

Gemmas in calceis & vestibus gestare solitus Diocletianus. 157.c
 Gemmis ornatum diadema Constantinus gestabat, ante eum Helioabalus. 494.d
 Gemadus de epistolis Iulij Papa hallucinans. 665.d
 Gentiles cunctas clades Christianis adscribunt. 108.a
 sub Constantino de Christiana Religionis exterminio novum oraculum confingunt. ibid.d.e
 eorum in Christum & Apostolos blasphemias. ibid.e
 illos ad fidem hortatus est, non autem coegit Constantinus. 261.e. 263.c. 265.e
 illorum turpitudines à Constantino sublatae. 380.e. & seq. 381.e. 382.a
 eorumdem templa nequaquam omnia à Constantino delecta. 382.c
 sed maxima intacta relicta, & quare. 652.a
 quid in virgines Catholicas Alexandrinas sub Praefecto Philagrio tempore Legationis Tyria arctarunt. 454.e
 exemplo patientia Abrahamij multi ad fidem conversti 498.d
 eorum sepulchra demolientes lege coerciti. 539.c. 640.e. & seq.
 cum Iudaeis in Christianos Catholicos Alexandrinos armati. 558.d
 eorum sacra Constantis Lege vetita, & templa ubique claudi iussa. 587.a
 cur Pagani dicti sint. 655.d
 dicti olim Barbari tantum. ibid.d
 sacra nocturna facere à Constantio vetiti. 678.d
 Gentiles Historici Crucis visionem Constantino ostensam cur tacerint. 77.c
 Constantinum nimia profusionis redargunt. 261.b
 Constantem ob verita sacrificia, & deorum templa clausa, citius sublata fuisse asserunt. 587.a
 in Constantem infensi, eundem calumniose infamant. 643.c
 Gentiles Philosophi venerunt ad Nicenum Concilium, aduersus Christianam Religionem ingenij sui vires experturi. 302.d
 Gentilium sacerdotum privilegia. 163.a
 Gentilitia superstitione omnium malorum causa. 190.c.d
 eius abolitio quando facta. 193.d
 Cruce Christi prostrata. 404.b
 noua Constantij lege vetita. 715.b
 Georgij & Gregorij nomina inter se pluribus differentijs distincta. 543.b.c
 saepe tamen confusa. ibid.b
 Georgius in Ecclesiam Alexandrinam intruditur. 717.d
 qualis hic fuerit. ibid.
 eius in Catholicos grassatio. 718.c
 post Concilium Antiochenum Ecclesiam Alexandrinam dire vexat. 830.a.b
 pueros, quantumuis inuitos, Clericos ordinat. ibid.b
 Georgius Arethistorum ab Ariani in Episcopum Antiochenum deligitur. 286.e
 Georgius Cilix unde oriundus. 543.d
 Georgius Episcopus Laodicensis de Eustathio Episcopo Antiocheno erroris arguitur. 534.a
 mendacis plenam scripsit historiam. 542.c
 multorum mendaciorum asserit simul arguitur. ibid.
 scripsit etiam vitam Eusebij Emiseni. 543.a
 haereticus Ariannus quid contra Apollinares. 639.c. & seq.
 excommunicat Apollinarem Iunioem ob congressum cum Athanasio. ibid.d
 eius aduersus Aetium littera. 773. & seq.
 Germanus martyr in Palestina sub Maximino. 22.c
 Germanus Episcopus in condemnationem Athanasij subseripsit. 697.c
 eius de terra Professione Sirmiana epistola. 756.e
 eiusdem professio fidei aduersus Arianos. 791.c
 Gerontius Episcopus Limphania epistola pseudoapud Sardinensis subscripsit. 619.e
 Gladiatores Lege lata à Constantino vetiti. 352.c
 item à Constantio. 775.a
 eorum usus tamen vix antiquari potuit. 352.c. & seq.
 Glaphyra virgo Christiana qua arte Licinium illustrit. 160.b.c
 eius obitus. 161.b
 Glorificationis hymnus à Niceno Concilio auctus. 334.b
 Glycas de Aetij Siluestri erroris arguitur. 151.c
 Gothi à Constantino subigati. 213.c. 430.d
 ab Andao conuersi, iidemque monasticam vitam amplexati. 551.e
 Monasteria adificans. ibid.
 Christiani persecutionem passi ab ipsorum Rege. ibid.e
 Gorgonius Dux in Aegypto persecutor. 725.d
 Gracchus ciuis Romanus deorum templa pessumdat. 95.a
 Gracchorum familia Roma reddita Christiana. ibid.b
 Graeca littera in Formatis posita eadem & Latina. 341.d. & seq.
 Graeca littera in Vrbe ubique satis nota. 576.e
 Graeci nec Eusebium Papam nec Marcellum nouerunt. 66.b
 cur liberaliter adeo probent Constantini donationem. 276.a. & seq.
 Ecclesiam Constantinopolitanam Patriarchatu à Constantino auctam fuisse volunt. 276.a.b
 multaque de privilegijs eidem Ecclesia collatis fingunt. ibid.c.d
 Graecorum recentiorum commentum de ortu & educatione Constantini. 3.e. & seq.
 Graecorum quam dubia fides esse solet, exceptis sanctis Patribus. 276.a.c
 Gratianus Imperator aboleuit titulum Pontificis Maximij Gentilitia superstitionis in Imp. 99.d. 100.a. & seq.
 hallucinatur, dum Concilium Antiochenum inter Catholica Concilia numerat. 550.b.c
 eiusdem error corrigitur de Legatis missis ad Concilium Sardinense. 590.a.b
 Gratus Episcopus Caribaginis Rufi successor, Concilio Romano sub Iulio I. celebrato interfuit. 507.e
 item Concilio Sardinense. 603.c. 621.b
 quod & in Africam detulit. 621.b
 Constantem Imperatorem rogat, vt Ecclesie Africanae miserrime à Donatistis scisse subueniat. 627.c.d
 Caribagine Concilium celebrat. 632.e
 Gregorius in Armenia Maiori Episcopus à Leonio Caesarea Cappadociae Episcopo consecratur. 60.c. 61.c. e
 sub Tyridate dira patitur. ibid.
 cruces ligneas complures ibidem erigit. 61.a
 alia eiusdem Acta breuiter recensita. ibid.a.b.c
 Regem Tyridatem, & Reginam, & reliquos in Euphrate baptizat. ibid.b
 solae oratione Herculis templum iuxta Euphratem funditus euertit. 62.a
 accipit Reliquias à Leonio. ibid.b
 Gregorius Berythi Episcopus Ariana haeresi infectus. 196.d. 301.a
 Gregorius Episcopus in condemnationem Athanasij subseripsit. 697.c
 Gregorij Eliberitani Episcopi, & Osij Acta reselluntur. 758.c. & seq.
 Gregorij & Georgij nomina differentia plures discriminant. 543.c. & seq.
 Gregorius Cappadox Ariannus cum Georgio Ariano confusus saepe reperitur. 543.c. 561.c
 in Synodo Antiochena ab Ariani in locum Athanasij Episcopi

I N T O M. III. A N N A L. E C C L E S.

Episcopi Alexandrini substituitur. 543.c. & seq. 544.a
 qualis fuerit, litteris Athanasij declaratur. 544.a.b
 553.d.e. 560.c
 ab Ariani Alexandriam introducit. 556.c. & seq.
 in Ecclesiam Alexandrinam Imperatoris edicto intruditur. 558.a. & seq.
 eius in Alexandrinos sibi communicare renuentes crudelitas. 562.c. & seq.
 quamdiu sederit. 565.e
 fauissimus fuit persecutor. 566.b
 ad Iulium Papam Legationem mittit. ibid.d
 à Synodo Sardinensis Episcopatus priuatur. 597.d
 quando obierit. 634.b
 Gregorius Gregorij Nazianzeni pater à Leonio Caesarea Cappadociae Episcopo baptizatur. 298.a
 que miranda in eius Baptismo euenerint. ibid.b.c.d
 falso praetextu ab haereticis deceptus. 813.e
 lapsus eius à filio excusatur. ibid. & 814.e
 Gregorius Nazianzenus cimitatem Constantinopolitanam hyperbolicè effert. 420.d
 eius aetate tempore terrae motus Orientis. 537.a
 de Iuliano quid anguratus fuerit. 686.e
 studiorum causa primo Caesarem, deinde Alexandriam se contulit. 687.c
 inde Athenas profectus, vna cum Basilio ibidem instituitur. ibid.c.d.e. & 688
 Basilium gentilem suum Athenas venientem amice admodum suscipit, eumque à condiscipulorum ludibrio liberat. 688.d.e. 689.a
 Basilio disputanti praesto fuit. 689.b
 eius pia vita institutio Athenis. ibid.d. & 690.c
 impollutum se seruauit ab errore Gentilium. 690.c.d
 eiusdem cum Basilio incredibilis amoris coniunctio. ibid.d
 redempte in patriam Basilio, inuitus ab Atheniensibus detinetur. ibid.e
 patriam repetens, Constantinopolim venit, ibidemque Caesarium fratrem inuenit. 691.d
 Constantium Imperatorem laudat. 835.d. 836.c
 in laudibus Constantij excedens ab Auctore excusatur. 837.a
 Gregorij Papa Noni Legatio ad Orientales. 529.b
 eiusdem ad eosdem littera. ibid.
 Gregorius Praefectus, in quem Donatus Episcopus Caribaginis contumeliosus. 628.c
 Gregorij Thaumaturgi Ecclesiam aesa à terrae motu. 575.e
 Guria & Samonis martyrum sepultura. 170.d
 Gynaeis traditi Christiani à Licinio, sed liberati à Constantino. 191.e
 H.
 HADRIANI edificium Tiberiade à Iosepho in Ecclesiam conuersum. 400.a. item
 Hadrianum gymnasiu Alexandria à Constantio. 649.b.c
 Hadrianus martyr in Palestina sub Maximino. 30.d
 Hadrianus martyr cum socijs Nicomediae sub eodem Maximino. 59.d
 Hadrianopolitani Martyres sub Constantio. 623.a
 Haeresiarcha numquam restituenti. 389.c
 Haeresiarcha & haeretici penitentes Romam venire soliti. 647.a
 Haeresiarcha, & eorum haereses. Vide, Haeresi.
 Haeresum certa nomina. 826.c
 Haeresis Acaciana ex Ariana propagata. 772.d.e
 Aetij in Oriente quo praetextu validata. 807.c
 & damnata. 808.c
 ex Ariana propagata. 826.c
 Annal. Eccl. Tom. 3.
 Anomiana quando exorta. 773.e
 fax mera haeresis Ariana. 828.d
 Apollinaris origo, & quid docuerit. 639.e
 in vnum cum Ariana conuenit. 640.e
 Ariana detecta & propalata. 154.a
 quando damnata. ibid.b.c
 Audei & Andianorum qualis. 551.c.d
 Collubiana quado & vbi exorta. 155.d. 156.a. 220.c.d
 Cyrtiana ex Ariana propagata. 826.d
 Donatistarum varijs nominibus appellata. 231.d.e
 Duliana ex Ariana exorta. 826.d
 Euchaitarum unde originem suam duxerit. 839.a
 Eudoxij sine Eudoxiana, Antiochia detecta. 807.c. & seq.
 qualis fuerit. 823.e. & seq.
 eadem Eunomiana & Aetiana dicta. 824.c
 haereses Arianae germen. 826.c
 Eunomiana qualis. 824.c. & seq.
 Euphemitarum origo, & quid docuerit. 839.b
 unde eadem appellata sit Martyriana. ibid.c
 Exucentiarum ex vltima perfidia Ariannorum enata. 828.d
 Homuncionistarum, eademque Photini. 751.a
 Macedonij, sine Macedoniana, quid docuerit. 821.b
 eius propagatores. ibid.d.e
 cum Ariana coniuncta. 823.c
 eiusdem impugnatores. 822.b. & seq.
 Martyriana qualis. 839.c
 Massalianorum quando exorta. ibid.c
 quid docuerit. ibid.d
 Phoimiana ex Ariana propagata. 826.c. item
 Psatyriana. ibid.
 Sacramentorum impiissima. 528.c
 Sataniana eadem qua Massalianorum, & unde sic appellata. 839.c
 Trogloditarum, eademque Eunomiana qualis. 826.a
 Haereses in communi.
 Haereses ab Ariana progenitae. 826.c.d
 Haereses vt cognoscantur, regula Auctoris. 823.a.b
 Haeresis impugnans diuinitate Spiritus sancti. 305.a. 815.d
 Haeresis occupat complures Monachos. 838.e. & seq.
 Haeresum nostri temporis prima fundamenta iecerunt apostatae. 528.b.c
 Haeresum defensores & oppugnatores, qualis illa sit doctrina declarant. 822.c.d
 Haeretici.
 Haeretici soliti appellare à iudicio Episcoporum ad Imperatorem. 130.d.e
 Gentilibus deteriores semper habit. 276.c
 edicto Constantini omnes damnati. 364.a. & seq.
 à privilegijs Ecclesiae concessis exclusi. 525.d
 semper inconstantes. 546.d
 Aetiani. 410.b
 Ariani. ibid.
 Anthropomorphae. ibid.
 Andiani quando & à quo exorti. 550.b
 Euchaitae. 410.b. 839.a
 Eustathiani. 410.b
 Eutychiani. ibid.
 Iouiani. ibid.
 Martyriani. 839.b
 Massaliani. 410.b. 839.a
 Meletiani. 410.b
 Origenista. ibid.
 Severiani. ibid.
 ex Monachis qui olim exorti. 751.a
 Photiniani, dicti Homuncionista. 839.c
 Sataniani. 826.a
 Trogloditae, iidem Eunomiani. d. 2
 Sacra-

I N D E X

Sacramentarij longè deteriores Donatistis.	528. b.c	postea Constantinopolim deportata.	378. a
Heretici fidei professionem temporis nota consignare solent.	289. c. d	Ierolymis Romam reversa Helenianam basilicam uariis reliquijs ornat.	ibid. b
Heretici odio habendi.	557. c. 563. b	de ea inscriptiones.	ibid. c. d
Heretici nostri temporis ceteris deteriores.	567. e	Helena filia Constantini nam gemella cum Crispo fuerit.	236. e
eorumdem cum Eunomio affinitas.	825. c. d	postea Italiano nubit.	ibid.
Heretici mendacis niti solent & calumnijs.	611. d	quid passa ab Eusebia Augusta.	748. b. c
Heretici magis quam serpentes fugiendi.	572. b	Roma sepulta.	829. d
Heretici & heresarcha poenitentes Romam venire soliti.	647. a	Helena plures.	236. e. & seq.
Heretici supponunt falsas epistolas nomine Iulij Papa.	665. e	Heleniana basilica Roma.	378. b
Gentilibus crudeliores.	722. b. c	Helenopolis ciuitas in Bithynia falso credita patria Helena Augusta.	4. e
à Lupicino Pratore necati.	839. b	Helenopolis ex Drepano in Bithynia.	376. c
Hereticis & schismaticis magno periculo indulgent Principes.	442. e. & seq.	Helenopontus ab Helena dictus.	ibid.
Hereticis remedium salutare ab Hilario datum.	818. c	Heliodorus Episcopus adiumento Hilario fuit in Gracis litteris.	710. e
Hereticorum canones interdum à Catholicis recepti repellantur.	549. d	Heliogabalus gemmatum gestabat diadema.	494. d
Hereticorum consueta opera.	565. d. e	Helladius socius Arii quid cum alijs ad Alexandrum.	199. b
Hereticorum inconstantia, ut numquam in una eademque sententia permancant.	578. c. 817. d. & seq.	Hellanicus Episcopus Tripolis aduersarius Arii.	196. d
Hereticorum occasione vsi eloquentia interdum Patres.	579. a. b	Hellel, aliter Ilil, Patriarcha Indaeorum.	395. c
Hereticorum communicatio tam detestanda, ut in carcere positus Eusebius Vercellensis Episcopus potius fame mori delegerit quam ab Ariano cibum capere.	740. b	baptizatur occulit.	ibid. d
Hereticum se esse fingere quonia preteritus non licere.	697. c. d	Helpidij Praefectura.	833. b
Hagiomachi unde suserint.	846. a	Henricus Imperator lanceam Constantini dedit Othoni filio.	354. a. b
Hanniballianus Constantinam Constantini Imp. filiam duxit uxorem.	272. b	Heraclianus Comes persecutor Alexandria.	651. d
Heccatis simulacrum praestigijs Maximi immutatum.	654. c	Heraclides Episcopus Oxyrinchi Catholicus.	728. e
Helena mater Constantini, eiusque genus.	3. e	Heraclius Comes mittitur contra Athanasium.	722. c
errore credita Bithyna.	ibid.	persecutio ab eo facta.	ibid. e
perperam Drepania credita, & hospitis filia.	4. a	edicta de prouisione Athanasij, & confirmatione Georgij proponit.	722. d. e
Britanna fuit, non Bithyna.	4. e. 5. a	Herbipolensis Academia disputatio de Symbolo Athanasij.	529. d
coniux ne an concubina Constantij fuerit.	5. a. b.	Hermenegidus recentior dictus ab Autore Iacobus Marchio Badenus.	ibid.
repudiata à Constantio.	ibid. b	Hermias lauatur pedum peregrinorum Alexandria ab Ariano dira passus.	724. e
cur quibusdam concubina potius quam coniux Constantij credita.	ibid. e	Hermimus Episcopus Thessalonica contra Athanasium subscribit.	674. d
quomodo ex concubina effecta sit coniux.	5. e. 6. a	Hermippus Nicomedie cum socijs martyrio affectus.	59. c. item
cur Siabularia dicta.	6. b	Hermocrates & Hermolaus.	ibid.
filia fuit unius ex Britannia Regalis Coel nominati.	6. c	Hermogenes Episcopus Caesarea Cappadociae perperam ponitur interfuisse Nicano Concilio.	299. a. b
cur uilis femina reputata.	ibid.	Hermogenes Aena in Praefectura Aegypti successit.	26. c
unde uisa fuerit fauere Iudais.	151. a	diris supplicijs Aennam exagitauit.	ibid.
an post uel ante Constantinum fuerit Christiana.	ibid. b	ad Christum conuersus baptizatur.	ibid. d
quando in Orientem profecta.	ibid. c	una cum Menna martyrio coronatur.	ibid.
fleuit Crispum occisum.	242. d	Hermogenes Dux, persecutor, fautor Macedonij, quid Constantinopoli aduersus Paulum.	568. d
Romano Concilio cum Constantino interfuit.	277. d.	idem à Catholica plebe occisus.	ibid.
279. c		Hermion Episcopus Ierolymitanus successorem habuit Macarimum.	104. a
eius nomine templum unum à Constantino in Bethlehem, aliud in Monte Oliveti erectum.	369. e	Heronis in Armenia cum socijs sub Maximino Imperatore martyrium subit.	60. c
Ierolymam petiit.	370. a	Herpalio cum collegis missus à Constantino ad seditionem quamdam in Phrygia Superiori sedandam Legatus.	385. b
ibidemque duo templa erexit.	ibid. b	Hesychius confessor à Petro Alexandrino laudatus.	15. e
S. Crucem quarit, & inuenit.	371. a	idemque martyr.	54. a
insignis eius pietas.	375. d	Hesychius unus ex septuaginta diuina Scriptura Interpretibus.	15. e
Ierolymis ministrat sacris uirginibus.	ibid.	Hesychius Episcopus confessor.	ibid.
Luciani martyris sepulchrum exornat.	376. a. b	Hesychius cum socijs martyr in Armenia.	60. c
eiusdem erga omnes munificencia.	ibid. e	Hesychius ab Ariano Romam missus communionem Romani Pontificis suffurari conatur.	523. b
statua ei in luco Daphnes à Constantino erecta.	376. d.	Hesychius Castrensis cum Musianiano praefectus Concilio Sardinensi.	591. a
651. c		Hiero	
quando & quomodo obierit.	376. c. 377. a		
eius funus & sepultura.	377. a. b		
effigies eius post mortem in nummis quomodo excusa.	ibid. c. d		
moriens pia filio praecipit dedit.	ibid. c		
Roma sepulta.	377. e. 378. a		

I N T O M. III. A N N A L. E C C L E S.

Hiero Melitina in Armenia cum socijs sub Lysia martyrio afficitur.	60. c	in Occidentem rediit.	ibid.
Hieronymi Rubei historici cum Autore de successione Raennanatum Episcoporum controuersia.	508. b	Roman redempti S. Martinus festinavit occurrere.	ibid. c
Hieronymus memoria lapsus, ponens Siluestrum pro Melchade.	112. a	Himerius professor Athenis sub Constantio.	687. e
Chronicon suum usque ad Valentinianum iterum Constantium produxit.	356. a	Hippocentaurus uisus Antonia.	570. e
eiusdem in ordinando Eusebij Chronico mira diligentia.	ibid. b	Hippolytus quidam hereticus in Concilio Romano sub Siluestro celebrato damnatus.	278. b
auxit illud.	357. c	Hispanus nomine Aegyptius, auctor salutis Constantini.	245. d. e
Chronicon eius interdum inuersum.	651. b	quis hic fuerit.	ibid.
eiusdem sententia de lapsis Episcoporum Ariminensis Concilij declaratur.	796. b	Historia uera ne uel falsa sit, ex temporis ratione cognoscitur.	4. c. d
locus eius de Acacio & Apollinari interpretatus.	828. e	Historia Eusebij duplex.	356. e. & seq.
& seq.		Historia de Melesianis ab Epiphano recitata respuitur.	14. d. 51. e
Uitam Antonij transtulit potius, quam scripsit.	782. a	Historia de rebus Arii licet nota, tamen perplexa.	391. d. e
Hilarion Abbas exules in Aegypto Episcopos uisitauit.	726. e	Historiam ex panegyricis intexere periculosum est.	2. b
eius aetas & professio.	727. a	Historici negantes necem Crispi & Frustra hallucinati sunt.	239. e
diem natalem S. Antonij celebrat.	781. e. 782. a	Historici Latini assertores necis Crispi.	240. a
filios Aristaneta curat.	833. b. & seq.	Homerus à Theophilo conuersi dicuntur.	683. o
Hilarion Comes Syriani contra Athanasium in Aegypto.	685. a. 716. b	Homicidium apud Gentiles quomodo expiatur.	245. b
Hilarus diaconus Romane Ecclesiae Legatus à Liberio missus ad Constantium.	680. d	Homines permixti alia specie animalium saepe uisi.	570. e
nolens subscribere contra Athanasium, post uerbera exulat.	696. e	Homouision & Homouision deleri placuit Ariano in Concilio Ariminensi.	752. a
eius mira constantia in uerberibus ferendis.	ibid.	Homouision, uox in Nicano Concilio inuenta ad perfectam destructionem haeresis Arianae.	310. c. 311. a
Hilarus persecutor Alexandria.	561. d	haud noua, sed à Patribus usurpata.	311. b
Hilarus Episcopus Pictauiensis Sardicensis Concilij nomine editam nouam fidei Formulam recenset.	609. a.	restantibus etiam Ethnicis, id semper in Ecclesia creditum.	ibid. b. c
& seqq.		Homuncionista heretici quid docuerint.	751. a
eius instituti ratio.	610. a	Honor praestandus sacerdotibus ab Imperatoribus.	294. a. b
quando in exilium eiectus.	699. c. 742. e. 744. e	Hormisdas Rex Persarum cui successerit.	370. d
eiusdem inuectiua in Constantium de exilio Episcoporum.		Hormisdas Episcopus in Perside martyr sub Sapore.	580. d
quando creatus fuerit Episcopus Pictauiensis.	710. d	Hospitalitas Iudeorum Christianorum frequentissima.	163. b
à S. Hieronymo magnopere laudatus.	ibid. e	Hospitium & hospites Athanasij Roma.	527. b
quantumuis coniugatus, electus tamen Episcopus.	ibid.	Humano sanguine lepra curari solita.	249. a
interdum de industria stylium depressit.	711. a	Hanni quando in Gallias irruerunt.	586. d
Constantio pro Catholicis grauissima persecutione fatigatus libellum offert.	711. c	Hymnum in Bacchi laudem quod cani audierunt Apollinares, excommunicantur à Theodoro Episcopo Laodicensi.	639. c. d
cur ei sicut alijs molestia ab Ariano non fuerit illata.	713. a. b	Hymnus Glorificationis auctus à Nicano Concilio.	344. b.
quid ei Constantius indulerit.	ibid. c	Hypatia uirgo doctissima.	25. b
vigilans eius pro fide Catholica studium.	744. b		
eius scientia de dogmatibus Ecclesiasticis infusa potius, quam acquisita.	ibid. d		
haud natus legitimam fidei Sirmiensis Formulam.	751. e. 752. c. d		
Catholicas eas putauit Assertiones, in quibus nomen Substantia esse expressum.	764. c. d		
praemonet Gallos, ne decipiantur ab Ariano in Synodo.	778. b. c		
librum de Synodo quando scripsit.	ibid. d. & seq.		
eius in admonendo Gallia Episcopos ante Synodum Ariminensem consilium.	779. c		
fauit Semarianis contra Arianos.	780. a		
quid ad Orientales.	ibid. & seq.		
ad Concilium Seleucienae ire compellitur.	800. e		
ibique fides eius explorata.	801. d		
in eo cum Aegypti Episcopis tantum communicat.	ibid. e		
de libellis eius Constantio oblatis.	817. b. c. 818. d		
quid in Concilio Constantinopolitano coram Constantio.	817. d		
mira eius in dicendo libertas.	819. a		
ex infirmo ab exilio relaxatur.	820. b		
Annal. Eccl. Tom. 3.			

Legatione ad Constantinum adornata Sacerdotes sibi mitti postulant.	394. b	Illium à Constantino in novam civitatem erigendam demigitur.	281. d. & seq.
quinam populi fuerint.	ibid. c	Imagines pie & sacra à Constantino exposita.	280. c
liberorum Rex densissimis tenebris à Deo iuste punitur.	373. d	templa Ierosolymis ab eodem Constantino erecta ijs ornata.	369. d
dictus fuit Bacchus.	395. a	similibus Silvester Papa Urbis Ecclesis illustrat.	464. b
Idola exposita derisioni à Constantino.	380. a. 381. c	eisdem Iulius Papa basilicis à se erectis inferri mandata.	665. c
quadam eorum templa à Constantino spoliata.	380. a	Imagines Angelorum argentea in basilica Lateranensi.	260. a
Idolorum cultura à Constantino sublata.	382. d. e	Imagines Christi & Apostolorum Petri & Pauli simul pingi solita.	ibid. c
à Theodosio omnino ablata.	383. a	Christi Salvatoris in numismate Crispi Caesaris.	242. b. c
Idolorum sacra turpia à Constantino sublata.	ibid. a. b	Christi cum Deipara imagine à dextris & Ioannis Baptistæ à sinistris.	307. d
eorundem sacra à Constantino vetita.	556. d	Constantini à Maxentio deiecta.	74. c
Idolum Pan à Constantino sublatum.	381. d	eiusdem Constantini cum dracone superato pingi solita.	269. c
Idololatria per Maximinum restituta & aucta.	24. a. 66. e	eiusdem Constantini, Christi Cruce decora.	353. a
eamdem restaurare conatur Arius.	317. a	eiusdem cum Labaro & serpente compresso.	ibid. c. d
à Constantino pessumdata.	193. d. & seq. 366. b	illus amulati sunt etiam alij Imperatores.	ibid.
virtute Crucis debellata.	404. b. & seq.	alia eiusdem ipsum calum aspicientem exhibentes.	354. a
Idololatriam penitus cavellendam esse Imperatoribus Christianis persuadere conatur Iulius Maternus.	509. d. & seq.	item alia eum expansis manibus Deum precantem representantes.	ibid.
Idololatre à Constantio exagitata.	556. d	eiusdem velata, & instar aurige in nammis cusa.	491. d
Jeremias martyr in Palestina.	28. b	Marci & Pij Imperatorum Constantinus formati aureas.	91. b. c
Ierosolyma à Constantino expurgata, & sacris edificijs exornata.	366. c. & seq.	Petri & Pauli ostensa Constantino.	250. c. d
nova extracta ab eodem Constantino.	368. d	Petri Apostoli à sinistris, & Pauli à dextris formari solita in sacris diplomatibus.	307. e
templum Resurrectionis ibidem erigitur.	367. d	S. Silvestri cum dracone cur effingi solita.	269. c
ibidem sex templa à Constantino erecta.	370. e	Imagines suas noluit Constantinus affigi templis idololatriæ.	384. a
Cruc sacra ibi inuenta.	371. b	idque edicto canit.	ibid.
ad Encania templi eius vocantur Tyro Episcopi à Constantino.	459. c	Imagines Imperatorum quomodo exponerentur veneranda.	631. b. c
denotiois ergo frequens eò peregrinatio.	378. d	Imaginibus argenteis exornatum baptisterium Constantini.	256. b. c
ingens ibidem prodigium visum de apparitione signi S. Crucis.	676. c	Imago Aquileia posita de Constantini Imperio.	3. c
quid portenderit.	ibid. e	Imago Christi Salvatoris aurea Constantino à Senatu Romano erecta.	91. d
Ierosolymitanorum Episcoporum successio.	103. e. 104. a. 658. a	Imago clypei Imperatoris Christi nomine insigniti.	ibid. d. e
Ierosolymitana Ecclesia subdita Casariensi.	334. c	Imago Constantini lapidatur ab Ægyptijs.	287. d. e
eius privilegia cognita à Niceno Concilio.	ibid. b	Imago rogata sub inscriptione sepulchrali cum Christi nominis nota.	78. c. & seq.
quantam sint illa.	ibid. e	Imago siue effigies S. Nicolai qualis.	387. d
dicta mater omnium.	ibid.	Imperatores Christiani nonnulli dicti Pontifices Maximi.	99. d. 100. c
turbantibus agitata.	638. d. e	quando sic deservit appellari.	100. d
Ierosolymitani templi à Constantino edificati descriptio.	368. e	à sacris tamen Gentilium fuere immunes.	101. a
Ierosolymitani templi Encania decernuntur.	459. c. d	legem Papiam adversus calibatum qui aboluerint.	224. b. 226. c. d
quando facta, & à quibus.	ibid.	veriti nimium distare Ecclesias, eis relinquendi bona ademerunt facultatem.	233. d
Mariano Presceto opus iniunctum.	460. a. b	à donis templorum Gentilium abstinerunt.	261. c. d
Ierosolymitanum Concilium in dedicatione templi à Constantino convocatum.	459. c. d. e	Episcopos ad se venientes quomodo excipere debeant.	294. a
ex quibus locis Episcopi eò convenierint.	ibid.	eorum partes in Synodo qua.	312. b
quid illic actum.	ibid.	in atrio basilice Apostolorum sepeliri soliti.	485. c. 492. d
in eo Arii confessio probata.	460. a	ob id ianitores Piscatorum dicti.	ibid.
cur ab Eusebio Casariensi Synodus illa adeò laudata.	ibid. e	Imperatorum Ethnicorum & Constantini antitheses.	279. e. & seq.
Arius & Ariani in illa Synodo recepti.	461. b	Imperium Romanum à Constantino filiis divisum.	471. d.
eiusdem Synodica.	459. c	Incantatores Constantinus lata lege damnant.	233. b. c
nullius fidei Concilium hoc habitum, idemque cum Tyrio existimatum, ibique vox Consubstantialitatis silentio preterita.	463. c. d	Indi Legatos ad Constantinum mittunt.	354. c
quorum causa ibi tractata.	464. b	eorum nonnulli per Frumentium & Aedesium ad fidem perducti.	392. b
Ierosolymitanum Concilium sub Athanasio celebratum.	644. c		à Theo-
eius epistola Synodalis de Athanasio.	ibid. d		
nomina Episcoporum, qui illi interfuerunt.	645. a		
Ierusalem patria omnium Christianorum.	28. b		
Iesu nomine Iosephus Iudeus multa operatur miracula.	398. d. e		
Ignis pæna aperto ore citò consummatur martyrium.	170. c. d		

à Theophilo item in fide instituti.	683. a. & seq.	Joannes presbyter Nicomedienfis auctor Actorum S. Basilii Episcopi.	154. a
Indictionum origo malè probata.	102. a. & seq.	Ioannes & Paulus amici Constantia filia Constantini.	431. e
Auctoris de ea opinio.	ibid. d. & seq.	conversionis Gallicani viri clarissimi auctores.	ibid.
Indictiones ad annorum numerum consignandum quando inuenta.	ibid. c	eorundem Acta à quo conscripta.	ibid. a
Indictionum nomen unde.	103. a. b	Ionas cum Barabasso martyr in Perside sub Sapore.	581. b
Indictio cur etiam dicta Distributio, & Fusio.	ibid. b	Iosephus Iudeus factus Christianus, Comitatus honore donatur à Constantino.	395. b
quare incipiat mense Septembris.	ibid. c	adhuc Iudeo sepe Christus apparet, & ut credat admonet.	398. c
Indictiones ab Imperatore indicente denominata.	ibid. d	malè à suis habitus.	ibid. & 399. b. c
Indulgentia Constantini in Donatistas, eos ab exilio relaxando, unde orta.	229. b	Apostolatus manere fuit insignitus.	395. b. c. 399. a
Indulgentiam Constantinus reis omnibus ob partum Crispi & Helena impartitur.	236. d	Scythopoli Episcopus Catholicos exalantes hospitio excipit.	395. e
Ingenitos duos affirmare Catholicos, calumnia fuit Ariariorum.	197. b	inter ceteros, S Eusebium Episcopum Vercellensem.	ibid. & 738. b. c
Ingenitus Scriba fatetur se Ceciliani epistolam contra Felicem Episcopum Apringianum falsasse.	127. a	ab aquis divina ope liberatus, ad Constantinum se contulit.	399. c
Decurionem se esse dicens, torturam enadit.	ibid.	ecclesias in Palestina adificat.	400. a
subornatus hic à Donatistis contra Felicem.	ibid. e	adhuc Iudeus in nomine Christi miracula operatur.	ibid. b. c
eius actus.	128. e. 129. a	Iosephus Scaliger erroris arguitur de origine Indictionum.	102. b. c
mitti iussus à Constantino ad iudicium Arelatense.	129. c. d	Ioniani Imp. numisma cum Labaro Crucis signo & Christi nomine decora.	79. e
eius crimen falsi causam dedit limitandi privilegij Decurionem.	ibid. e	Ioviniani heretici ex Monachis orti.	410. c
Innocentij Papa epistola locus de fermento extra civitatem non mittendo elucidatus.	119. d. & seq.	Irenæus presbyter Legatus Athanasij ad Episcopos communicatorias Encyclicas Athanasij litteras ijs subscribendas deferens.	647. d
Inscriptio sepulchralis cum imagine rogati hominis habitam cum Christi nominis nota gestantis.	78. c. d. e	Irenæus presbyter Legatus Athanasij ad Episcopos communicatorias Encyclicas Athanasij litteras ijs subscribendas deferens.	647. d
Inscriptio de victoria Constantini.	92. c	Isaac Episcopus martyr in Perside sub Sapore.	580. d
alia de tributo ubique per Constantinum remisso.	97. a. b	Isaac Episcopus à Lueto epistola pseudosynodi Sardicenis subscripsit.	620. d
alia Arcus triumphalis Constantino Roma erecti.	89. b. c	Isachar falso assertus Pontifex Iudeorum.	151. c
Inscriptio tituli Crucis in urbe collocata.	ibid. e	Isacius cum sociis Alexandria sub Maximino martyrio coronatus.	54. a. item
Inscriptiones titulorum Pont. Max. Christianorum Imperatorum.	99. c. d. e. 100. a	Ischyra in Ægypto.	ibid. b
Inscriptiones de sancta Helena matre Constantini.	378. c. d	Ischyra pseudoclericus depositus in Synodo Alexandrina sub Legato Osio.	220. c
Inscriptiones antiqua elegans tetraëstichon de Basilicis Petri & Pauli à Constantino erectis.	259. d	presbyterum agens ab Athanasio desistere iubetur.	401. a
Inscriptiones vultus panna sublata à Constantino.	159. b	ad Meletianos transfugit.	ibid.
Inuentio S. Crucis.	371. a. b	Meletianis instigantibus contra Athanasium accusationes instituit.	433. e
que tunc miracula accidere.	372. d	de falsa in Athanasium accusatione penitentiam agit.	434. a
eius historia.	371. d. e	litteris ab Athanasio veniam petit.	ibid. b
Joannes Baptista reliquia Gregorio Episcopo Maioris Armenia à Leonio data.	62. a	in Conciliabulo Tyrio Athanasium denudò accusare aggreditur.	448. b
eius imago argentea in Baptisterio Constantini.	256. c	qualis semper fuerit.	ibid. & 451. c
eiusdem imago cum imagine Christi & Mariae Virginis quomodo pingi solita.	307. d	agentibus Eusebianis Episcopus eligitur, eique ab Imperatore Ecclesia edificatur.	458. d. & seq.
Joannes Ægyptius cæcus, magna memoria vir.	42. a. b	Isidorus Mercator mendaciorum contextor arguitur.	481. d
eius pro fide certamina.	ibid. b	narratio eius de Osio & Gregorio Episcopo Eliberino refellitur.	758. a. & seq.
tandem cum alius martyrio coronatur.	ibid. d	Isidorus monachus vidit Antonium.	53. c
Joannes Chrysolomus ex canone Concilij Antiocheni presuram passus.	548. b	Isidorus comes Athanasij Romam.	527. a
Ioannes Episcopus Christianorum in Perside, Niceno Concilio interfuit.	354. e	Ision Meletianus Legatus cum collegis ad Constantinum Imperatorem.	411. a
Ioannes duo Episcopi sub Sapore in Perside, martyrio coronati.	580. d	à Constantino damnatur.	ibid. d
Joannes Episcopus Meletianus ab Epiphano laudatus.	361. a	Indas S. Crucis propalator, Christianus effectus, Cyriacus appellatur.	374. b
pro Meletianis ad Imperatorem Legationem obit.	ibid.	Indas Patriarcha Iudeorum successor Hellel.	396. d
Meletio in Episcopatu subrogatus.	362. a. 441. d	eius res turpiter gesta.	ibid.
eiusdem penitentia.	441. d	Iudei à Constantino lege cobibiti.	150. b
eius littere ad Constantinum, & Constantini littere ad eum.	ibid.	liuore tabescentes in Christianos insanunt.	150. b. 152. c
à Constantino vocatur.	ibid. e	aduersus Romanum Imperium sub Constantino rebellionem molientes, amputatis auriculis per omnes regiones dispergantur.	150. d
Constantinopolim profectus ab Eusebianis persuaderetur reslire ab Athanasio.	442. b		
nonas contra Athanasium calumnias struit.	442. b. 443. b		
à Constantino tandem exilio damnatur.	470. a		

I N D E X

occasione facinoris in Iosephum admisi, Constantini rescripto coercetur.	399.c
magicis praestigis Iosephi studium in erigendis Ecclesijs impedire conatur.	400.a.b
eos non afficiendos molestia aliqua, legibus sancit Constantinus.	485.d
vetiti rescripto Constantij feminas Christianas in uxores ducere.	526.a
in Palaestina tumultuantes, à Gallo Cesare compressi.	679.c
Judei & Gentiles in Catholicos Christianos Alexandrinos armati.	557.b.c.d
Judeorum disputatio Roma cum Siluestro Papa habita, cuius fides.	150.c
Judeorum magistratus sub Constantino, Patriarchae, Apostoli, & alij.	395.b
Judaicis inharere, nefandum.	324.b
Judaico more Pascha celebrantes in Niceno Concilio correcti.	324.a
Judices dati in causa Cecilianii.	110.b
Judices cognitores quid agant in Synodijs.	444.c
Judices cognitores praefecti à Constantio Synodo Sirmiensis.	750.b.c
Judices saeculares abstinere debent à causis Episcoporum.	711.d.713.c
Judicium Ecclesiasticum ab Episcopis tractandum sancit Constantinus.	131.c
nec unquam esse infringendum.	ibid.d
Judicium Episcoporum quale esse debeat ex sententia Constantini.	113.b
ratum illud firmumque esse debere Constantinus constituit occasione S. Nicolai.	388.d
Judicium Episcoporum delatum ad tribunal Proconsulis ex culpa Donatistarum.	128.c
Judicium tertium Constantini post Arelatense Concilium in causa Cecilianii.	172.a. & seqq.
Judicium saeculare Ariani interpellant adversus Episcopos.	301.c
Juliana virgo filia Africani, Nicomedia sub Maximino martyrio affecta.	59.c
Julianus Apostata Constantinum de magistratibus in barbaros collatis calumniatur.	493.e
eiusdem calumnia in Constantinum, quod delictis deditus esset.	494.b
item comam Constantini carpit.	ibid.c.d
sed etiam calumniat.	495.b.c.d
quibus sit parentibus ortus.	502.c.d
cum Gallo fratre à cade liberatur.	ibid.
eius atas.	ibid.d
eiusdem educatio.	503.a
& eruditio.	ibid.
magister eius primus fuit Mardonius.	ibid.b
adhibita illi custodia, ne à Christiana pietate desisteret.	ibid.c
contra eius Eusebio Nicomedensi commissa.	ibid.d
quo atatis anno clericatu initiatus fuerit.	582.b
dona eius Martyri oblata instar Caini respiciuntur.	ibid.e
Mamanti martyri frustra templum erigere conatur.	583.a
Ethnicismo à Philosophis Gentilibus Mardonio & Maximo imbutur.	ibid.b.c
Iamblichi Philosophi studiosissimus.	584.a.654.d
adhuc adolefens desinit occultè à fide.	584.a
ad discendum pernici fuit ingenio.	ibid.b
totus in captandis responsis de futuro, quod ambebat Imperio.	653.e
signo Crucis demonem abigit.	654.a
semper cum magis versatur.	ibid.b
plures eius apostasia recensita.	655.a
ad Constantinum se confert.	686.b
quas passus accusaciones.	ibid.b.c
Athenas venit.	ibid.c
de eo quid auguratus Gregorius Nazianzenus.	ibid.e
secretior eius causa proficiscendi Athenas.	687.a
Eleusinijs sacris initiatus, & inter Eumolpidas relatum.	ibid.
à Constantio Caesar creatur.	713.e
in Gallia fauet Catholicis.	714.c
praecipue Hilario Episcopo Pictaviensi.	714.b.743.a
occultè ibidem supplicabat Mercurio.	715.b
Martinum inopportuno tempore missionem petentem redarguit.	748.a
coniux eius Helena ab Eusebia Augusta vexata.	ibid.c
ab exercitu acclamatus Augustus.	775.e
in Gallijs magiam exercet.	785.a
fovebat magos, quos dicebat Philosophos, acclamatur Imperator.	829.c
uxor eius Roma sepulta.	ibid.d
quousque se Christianum simulaverit.	830.c.d
festa cum Christianis celebrat.	ibid.d
iam imperare incipienti qua visiones apparuerint ibidem e. & seqq.	831.c
palam deos colere incipit.	ibid.e
à Constantio insidias patitur.	852.c
qua ei in Illyrico apparuerint prodigia.	ibid.d
apud Constantinum se excusat.	ibid.e
eiusdem ad Iulianum avunculum suum epistola.	34.a
Iulianus martyr cum socijs sub Maximino.	47.b
Iulianus Antiochia martyrio afficitur.	170.e
Iulianus martyr cum Macrobio sub Licinio afficitur.	483.b
Julius Papa Marco in sede Pontificia succedit.	507.a
Synodum centum & sexdecim Episcoporum Romae celebrat.	ibid.c
Nicenam Synodum etiam confirmat.	520.c
contra Athanasium ab Ariani tenatur.	ibid.c.d
Legatos ab Eusebianis & ab Alexandrinis missos recipit.	523.b
quid cum eis gestum.	524.a
quid tantum Ariani indulserit.	526.b.c
Eusebianos Romam ad Synodum vocat.	ibid.d
Legatos in Orientem mittit.	544.c
eius de electione Gregorij in locum Athanasij querela.	552.e
causam Athanasij in Concilio Romano cognoscit.	ibid.
eiusdemque absoluit.	553.e.554.a
causam Marcelli Roma in eodem Concilio cognoscit.	555.d
ab Eusebianis contemptui habetur.	563.a
Episcopus ab Aegypto profugus recipit.	564.a
receptis ab Eusebianis litteris quid egerit.	ibid.b
ad Eusebianos quid rescripserit.	565.a
eius ad Eusebianos exhortatio.	ibid.b
plures eiusdem littera ad Eusebianos.	ibid.c
cur mitius cum Eusebianis agat.	ibid.d
Episcoporum Synodos frequenter convocat.	566.d
Legationem Gregorij Ariani Episcopi Alexandrini non admittit.	569.a
Episcopos exules recipit, & pro eorum restitutione laborat.	ibid.
pro iisdem exulibus Episcopis litteras scripsit.	577.a
Arianorum confessionem quartam Antiochia editam respuit.	585.b
Legatos ad Constantem pro Synodo indicenda mittit.	ibid.
de institutione Concilij Sardicensis apud Constantem agit.	ibid.d
pro Athanasio ad Constantem scribit.	ibid.e
Episco-	

IN TOM. III. ANNAL. ECCLES.

Episcopos ad Synodum Sardicensem convocat.	ibid.e
eidem per Legatos interfuit.	590.a.b
litteras ex Synodo Sardicensi accipit.	593.b
ab Ariani in Concilio Philippis habito excommunicatur.	608.b
Athanasium recipit, & litteris eius ad Alexandrinos reditum comitatur.	635.d
Athanasij laudes deprecatur.	646.c
libellum penitentiae Ursacij & Valentis recipit.	664.c
quando obiit, & quot annis sederit.	ibid.e. & 665.a
falso illi exilium adscribitur.	ibid.c
basilicae duae ab ipso extructae, & sacris imaginibus pulcherrimè ornatae.	ibid.c.d
eius res gestae & scripta.	ibid.e
nomine eius ab hereticis scripta supposita.	ibid.e. & seq.
ubi sepultus sit, & sedes eius quamdiu vacaverit.	666.c
Iulius socius Arii quid cum alijs ad Alexandrum scripserit.	199.a.b
Iulius diaconus Romanus sub Siluestro.	278.e
Iulius Episcopus Mediolanensis Romano Concilio sub Iulio Papa celebrato interfuit.	508.a.509.b
Iulius Firmicus Maternus Episcopus Mediolanensis.	509.c
eius pietatis studium.	ibid.d
idololatriam ut penitus exterminet Imperatoribus persuadere conatur.	510.b.c.
Iulius Firmicus Maternus, qui scripsit librum de Mathesi, diversus ab eo qui scripsit adversus errores profana religionis.	692.a
Iulius Antonius Sanctiorius Cardinalis propugnator causa Feliciae.	769.b
Innocentius Episcopus in condemnationem Athanasij subscripsit.	697.c
Innocentius Bassus quando obiit.	782.c.d
Innocentium militare Christianorum.	655.d
Iusti cur sinantur sic affligi.	718.b
Iustina martyr Nicomediae cum Cypriano.	59.c
Iustinus Imperator illusus à mago, per fratrem Constantini liberatur.	375.b
Inuentus Hispanus sub Constantino elarnit.	500.d
L.	
LABARI forma qualis.	78.a. & seqq.490.e
eiusdem antiquitas.	81.e
Labarum Crucis signo à Constantino ornatur.	78.b.c
non unum, sed plura esse solita in exercitijs.	80.e
an idem quod Cantabrum.	82.b
in quo à Cantabro differat.	ibid.c
unde dicatur.	ibid.d
quomodo à labore.	ibid.e
cur à Graecis Laborum nominetur.	ibid. & 83.a
Labaro gestando praepositi quinquaginta viri.	83.b
Labarum Cruce insignitum illud gestantes in praelio liberat.	180.e.181.a
Labarum contra Labarum in expeditione Constantij adversus Maguentium primo concurrere visum.	671.c
Labarorum veterum forma.	80.e
Labarorum praepositi quinam.	83.a.b
Lactantius Nicomediae Rhetoricam profectur.	43.b
ei Crispus Caesar imbuendus traditur.	149.c
libros Divinarum Institutionum ad Constantinum Imperatorem quando scripserit.	153.c
textus eius depravatus.	ibid.d
ab Autore restitutus.	ibid.e
eius scripta qua & qualia.	171.d
Licini cladem scriptis suis vaticinatur.	ibid.
ob imperitiam divina Scriptura in deformes errores lapsus.	ibid.e
ac proinde scripta eius inter apocrypha recensita.	ibid.
eius obitus.	172.a
Laici quidam pseudomonachi sacrificare praesummes.	841.d.e
Laicus postulat Episcopus, diu ante probandus.	604.b
Lampades praecedere solere Imperatores.	264.a
in leuitia signum easdem accendere iam olim in usu.	ibid.
Lampadum, destructis à Parthenio Episcopo idolorum templis, Ecclesia erigitur.	497.d.e
Lancea Constantini Crucis figuram exprimens ad posterum Imperatores transmissa.	354.a
Lapides tempore persecutionis à Maximino excitata lacrymas fundunt.	25.a
Lapsi Fideles in persecutione ad confessionem à Luciano reparantur.	55.e
quomodo à Concilio Arelatensi sub disciplina cohibuit.	139.c.d
isidem penitentibus pro criminum diversitate diversa penitentia iniuncta.	142.d.144.b. & seqq.171.b.e
de ijs à Niceno Concilio quid statutum.	337.b
Lapsum confusio tempore gloriae Ecclesiae.	143.d.e
Lapsum ingens numerus in persecutione sub Licinio.	171.a.c
Lapsus miles corona calitus missa iacturam facit.	167.a.b
Largus cum Smaragdo martyr Roma, quorum Aelia martyri haud sincera.	37.c.d
Latrebra Athanasij in cisterna quando & quomodo contrigerunt.	735.c. & seqq.
Lateranus deus quis.	96.c
Lateranenses aedes donatae Melchiadi.	ibid.a
Lateranensis basilica à Constantino erecta, & donis aucta.	259.e.260.a
Lateres quadrati quamplurimi in restauratione Basilicae S. Petri inventi, nomen Constantini exhibent.	257.c.d
Latino sermone Constantinus peroravit, & quare.	308.d
Lavrina publica, locus obitus Arii.	479.a. & seqq.
Lavronianus sub Constantino conductor Siciliae.	133.a
Laurea cur à Constantino in diadema mutata.	494.e.495.a
Laurea militum Christi nomine insignita.	653.b
Laurea militum Christianorum imago.	ibid.c
Laurentio martyri basilicam crexit Constantinus.	273.d.e
Lauricinus interest Concilio Seleuciensi.	801.b
Legati Apostolicae Sedis Concilio Arelatensi quinam interfuissent.	135.c
qui Concilio Niceno.	295.b
ad Synodos Oecumenicas pauciores tribus haud miti soliti.	ibid.c
alij ab Ariani dolose Antiochie detinuit.	552.d
isidem Romam redire permitti.	555.a.b
quinam ad Sardicensi Concilio missi.	590.a.b.593.e
alij Constantium Arelate morantem de Concilio cogendo conveniunt.	674.a
quid ab illis Ariani Episcopi expecterint.	ibid.c
alij ad eundem Constantium missi.	679.e.680.a
ad Synodum Mediolanensem venire detrectant.	692.e
postea tamen venire iussi, Eusebium Vercellensem ad eandem invitant.	693.e
contra Athanasium subscribere nolentes, à Constantio male affecti.	696.b
& in Palaestinam relegati.	ibid.b.c
Legatorum Apostolicae Sedis locus in confesso Synodali quis fuerit.	307.e
Legati Constantinum puerum inuisant.	4.b
Legati Aethiopiae ad Constantinum missi.	354.c
Arianorum ad Iulium Papam qui, quidvis ab eodem petierint.	520.e.d
eorumdem ex Concilio Antiocheno ad Constantem.	546.e.567.b
isidem Mediolani apud eundem quid egerint.	577.d.e
eorumdem alij Eusebium Vercellensem ad Synodum Me-	

I N D E X

Mediolanensem invitantes. 693.a
Ariminensis Concilij à Constantio decreti. 789.e
ab eodemque in impietatem adducti. 792.b
reuerentes à Synodo exclusi. 793.d.e
Athanasij ad Constantinum. 410.e
eiusdem alij ad Episcopos communicatorias Athanasij litteras subsecundandis ijs deferentes. 647.d
Blemiorum ad Constantinum missi. 354.c
Eusebianorum à Conciliabulo Tyrio in Egyptum decernuntur. 451.e
eorum nomina. 354.c
Indorum ad Constantinum. 684.a
Magenentij ad Constantinum. 354.d
Saporis Persarum Regis ad Constantinum. 622.d
Sardicenis Concilij ad Constantinum missi, qui fuerunt. 622.d
quid passi. 623.d. & seq.
Seleuciensis Concilij ad Constantinum. 806.b
Legatorum sententia quam esset in Africana Ecclesia. 113.d
Legatio Agrippinensis Concilij aduersus Euphratem Episcopum collecti ad Urbem quando acciderit. 586.d
Alexandri Concilij pro Athanasio ad Iulium Papam. 520.d
quid in ea Roma actum. 523.b
Arianorum in Occidentem ad Imperatores. 513.d
eorumdem alia ad Constantem missa. 567.b. 569.c
eorumdem alia ad Constantium ex Concilio Ariminensi. 789.c
Athanasij ad Constantinum. 685.c
Constantij Clori ad Persas. 3.e. 4.a
Constantij ad tumultuantes populos comprimendos. 365.b
Constantis Imperatoris ad Constantinum pro Sardicenis Concilij stabilitate. 624.b.c
eiusdem in Africam, ad scissam Ecclesiam ueniendam. 627.b. 628.b. 629.e
Episcoporum in Africam post Romanum Concilium ad res Donatistarum concordandas. 114.a
Eusebianorum ad Iulium Papam. 520.a
quid per eam Rome actum. 523.b
Georgij Ariani ad Iulium Papam. 566.d
Iberorum ad Constantinum ministros Ecclesie sibi mitti poscentium. 394.b
Indorum ad eundem Constantinum. 471.c
Iulij Papa ad Orientem. 526.d
Liberij ad Constantinum. 679.d. e. 680.a. 681.c
eiusdem ad Concilium Ariminense. 784.b
Macarij ad Constantinum Imperatorem pro Athanasio. 439.d
Magenentij ad Constantinum. 648.c
Meletianorum ad Constantinum. 410.d. e
Orthodoxorum ex Concilio Ariminensi ad Constantinum. 789.c
Osij à Siluestro in Orientem. 209.a. b. 221.a
Romanorum ad Partbos. 4.b
Sardicenis Concilij ad Constantinum. 622.d
Tyrii Conciliabuli in Egyptum, eiusque res gesta ibidem per fas & nefas. 454.a. & seqq.
Legationes diuersarum gentium ad Constantinum. 354.b. c
Lex Constantini, variis temporibus lata:
que humiliores à potentioribus opprimantur. 104.b. c
de torquendis Decurionibus in crimine falsi unde orta. 129.e
de iudicio Ecclesiastico tantum ab Episcopis tractando. 131. c. d
de subleuandis pauperibus liberos suos alere non ualentibus. 149. c. d
aduersus Iudeos. 150. b. c

de abolitione pena inscriptionis. 156.b
ne materfamilias ad iudicium trahatur: & cur hac lex sancita fuerit. 176.d. e
de manumissione. 177.a. b
de peniendis clarissimorum uirorum delictis. 181.e.
 182.a
pro Christiana religione, denicto iam Licinio. 188.e.
 & seqq.
de cullegi pena in parricidas. 212.d. e
aduersus aruspices. 222.a
de Clericorum immunitate. 222.a
aduersus scribentes famulos libellos. 223.e. 224.a
pro calibatu. 223.e. 224.a
testantes à scrupulosa uerborum positione liberans. 226.d
ne debitores tormentis subiiciantur. 227.c
ne Decurionum filij Curia obligati fiant Clerici. 227.d
aduersus raptos virginum. 227.d. e
de sacrificando die Dominico. 232.b
aduersus maleficos. 233.b. c
pro Christianis bona sua Ecclesie relinquere desiderantibus. 233.e. & seq.
de consulendis aruspibus. 236.e
pro pauperibus. 237.b
pro securitate Christianorum. 239.a. b
contra Licinij tyrannidem. 256.e
de Christo ab omni orbe Romano colendo. 257.a
aduersus Christum blasphemantes. 257.a
aduersus Christianis contumeliam inferentes. 257.a
de Ecclesiarum privilegijs. 257.a
de securitate eorum qui ad Ecclesias confugerent. 257.a
ne absque Romani Pontificis licentia Ecclesia erigantur. 257.a
de idololatria penitus abolenda. 226.e. 227.a. b
de Ecclesijs edificandis. 297.d
qua exemit Arsacem Regem à tributis. 316.b
qua uenit Arii Thaliam. 352.b
aduersus Magistratus. 352.b
de gladiatoribus. 352.b
de nocentibus non crucifigendis. 363.c. 364.a. & seq.
aduersus hereticos & schismaticos. 363.c. 364.a. & seq.
aduersus Nouatianos. 382.a. b
qua uenit Gentium turpitudines. 382.a. b
qua prohibuit sacrificia idolorum. 384.b. c
aduersus turpitudines diuersas. 384.b. c
de ijs qui Clericatum lucri causa ambrent. 388.a
aduersus rapinas Aduocatorum. 388.a
de iudicio Episcoporum non infirmando, occasione S. Nicolai lata. 416.d
de concubinato tollendo. 437.b
aduersus auaritiam Praefectorum. 445.a
qua uenit ne cogentur miserabiles persona adire Imperatorem. 445.a
de testamento militari. 485.d
ne Iudei molestia afficiantur. 485.d
ne Iudei Christianum mancipium possideant. 519.e
Lex Constantij aduersus ambientes Magistratus. 519.e
aduersus famulos libellos. 520.a
aduersus delatores. 520.a
aduersus hereticos, ne privilegijs Ecclesie concessis possintur. 525.b
aduersus adulteros. 556.d
aduersus idololatrias. 570.a
aduersus Sodomiticum scelus. 586.e
de seruandis templis extra Urbem positis. 587.a
qua uerita sunt sacrificia Gentilitia. 640.e
aduersus demolitores sepulchrorum Gentilium. 641.a
 641.a
de Clericorum immunitate lata à Constantio & Constante. 452.a. b
 aduer-

aduersus raptos virginum. 679.a
de Clericorum immunitate. 679.a
de non infligendis penis debitoribus. 713.c. d
ne Iudices seculares iudicent causas Clericorum. 715.a. b
aduersus magos, aruspices, & idololatrias. 748.d
de exemptione Clericorum à collatione Iustrali. 770.c
de immunitate Clericorum, & alia ab ipso confirmata. 775.a
aduersus gladiatores. 782.c
aduersus maleficos. 782.c
aduersus magos. 158.d. 159.a
Leges à Licinio que qualisue sancita. 158.d. 159.a
Lex Papia de calibatu à quibus Imperatibus decurtat. 224.b. & seqq. 226.c. d
Legio noua à Constantino scripta, dicta est Constantiana Daphnensis. 652.c. d
Lenonibus à Constantino tributum impositum. 427.a
Leo XI. ante Pontificatum Archiepiscopus Florentinus collatentem S. Agnetis basilicam restituit & exornauit. 271.c
Leo diaconus Legatus cum alijs in Concilio Sardicensi. 593.e
Leonardus Iustinianus erroris arguitur de loco Dioscoros. 385.d
Leonas Comes praesidet Concilio Seleuciensi. 804.b
quid in Semiarianos. 804.b
Leonides martyr cum Asclai in Thebaide sub Maximino. 54.b
Leontius martyr cum socijs sub Maximino. 34.e. item
Leontius cum socijs Nicopoli sub Licinio. 168.e
Leontius Episcopus Casarea Cappadocia ordinat Gregorium Episcopum Maoris Armeniae. 61.c. e
Nicano Concilio interfuit. 297.d. 299.a
patrem Gregorij Nazianzenum in uia baptizat. 297.e
Leontius Episcopus Tripolis quid ad Eusebium Augustam de reuerentia exhibenda Episcopis. 290.b
Leontius castratus occasionem dat sancienti Canonis contra castratos in Nicano Concilio. 337.c
Leontius Praefectus missus in Africam ad coercendos Donatistas. 436.a
Leontius Episcopus Antiochenus Arianus. 535.c
substitutus fuit in locum Stephani. 625.d
Eustachianos quiete agere sinit. 637.d
in condemnationem Athanasij subscripsit. 697.e
moritur. 746.b
Leontius Legatus in Africam ab Imperatore ad conciliandos Donatistas. 628.b
Leontius Praefectus Urbi minister exilij Liberij. 702.a
Leontius Comes unus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmiensi. 750.c
Lepra Constantini. 249.a
curatur. 251.a
Lepra humano sanguine curari solita. 249.a
Leucades Episcopus ab Illo, epistola pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 620.c
Libanius professor Athenis sub Constantio. 687.c
Libelli transmissi ab Anulino ad Constantinum de causa Donatistarum. 109.d. e
Libelli accisionum oblatis Constantino ab Ariano, qui eos combussit. 301.c. d
Libelli famosi Constantij lege damnati. 520.a
Libelli ab Hilario dati Constantio. 817.b
Libelli Hilari falsa inscriptio arguitur. 818.e. 819.a
Libellos famulos scribentes lege damnat Constantinus. 222.c
Libellus precum Donatistarum ad Constantinum. 109.c
Libellus contestationis Catholicorum Episcoporum in Concilio Tyrio. 452.a. b

eorumdem Dionysio Comiti oblati. 453.a. b
Alexandri Episcopi Thesalonicensis ad Dionysium. 453.a. b
 ibid. c
Clericorum Alexandrinorum ad Legatos Tyrios. 455.b
Eusebij Episcopi Vercellensis ad Patrophilum. 739.e.
 & seq.
Clericorum Marcotis provincia pro Athanasio ad Concilium Tyrium. 456.c. d
eorumdem Praefectis Egypti datus. 461.c
Libellus Arii & Euzoj ad Constantinum. 646.c. d
Libellus penitentiae Valentis & Ursacij. 307.e
Liber Euangelij loco Christi in medio confessus Synodalis poni solitus. 423.c
Libros emendas Constantinopolim mitti Constantinus ab Eusebio petit. 340.b. c
Librorum sacrorum catalogus scriptus in Niceno Concilio. 340.b. c
Liberij Pape Aeta de curatione Constantini à lepra. 251.b
Liberius creatur Romanus Pontifex. 666.c
eius probata uirtus. 666.c
ipsius communionem statim subripere conantur Ariani. 666.c
 ibid. e
Egypti Episcopi statim ad eum scribunt pro Athanasio. 667.a
fiducia eius de Athanasij damnatione littera. 804.b
Arelatem ad Constantinum Imperatorem Legatos mittit. 674.a
eius ad Eusebium Episcopum Vercellensem epistola. 675.b. c. 681.d. e. 682.a. b
secundam ad Constantinum legationem mittit. 679.d
eiusdem ad eundem Constantinum littera. 680.a. & seq.
eiusdem alia ad Episcopos confessores exules. 701.c. d. e
ab Imperatore Constantio Mediolanum accersitur, & mirè vexatur. 702.a
quid in eum Eusebius eunuchus. 702.d. e. 703.e. & seq.
laudanda eius in non subscribendo contra Athanasium constantia. 703.a. b
oblationem à Constantio missam respuit. 703.a. b
eamdem in basilicam S. Petri illatam eijci mandat. 703.a. b
ab Urbe nocte subducitur, & ad Constantinum Imperatorem mittitur. 703.a. b
quid coram Constantio. 703.a. b
eius cum dicto Constantio dialogus. 704.c. & seq.
egregie causam Athanasij coram Constantio defendit. 704.c. & seq.
pecuniam à Constantio sibi missam respuit. 706.a
item ab Eusebio Augusta missam. 706.a
in exilium mittitur. 706.a
eius ab exilio reuocationem matrone Romana à Constantio efflagitant. 745.a
lapsus eius in Concilio Sirmiensi quomodo se habuerit. 761.a. & seqq.
ex Patribus asseritur. 761.a
ab Imperatore Constantio per Demophilum & Fortunianum tentatur atque subuertitur. 761.e. 762.a
eius de damnatione Athanasij & communicatione cum Ariano epistola. 762.a. b
eiusdem alia ad Ursacium, Valentem & Germinium Arianos. 762.a. b
alia eiusdem ad Vincentium Episcopum. 763.a
an dicendus sit haereticus. 763.c. & seqq.
quam subscripsit ipse fidei formulam. 764.a. b
professus diuinam in Filio substantiam & similitudinem. 764.a. b
quod nomen Consubstantialis tacuerit, non ideo densus haereticus. 765.c. d
quam Sirmianam Professionem approbarit. 765.c. d
tertia non subscripsisse ostenditur. 766.a
in quibus iure sit reprehendendus. 766.a
 Romani

INDEX

Romani revertitur. 766.c.d
 sed communio eius respuitur. ibid.e
 eo in Urbem restituito, persecutione vexati est Romana Ecclesia. 767.a.b
 reditus eius in Urbem quando contigerit. 770.a.b
 posteriore confessione diluit maculam. 770.e. 771.a.b
 ei post Felicis obitum inter ceteros adhaesit Damasius. 771.a
 eius constantia Ariminensis Concilij tempore praedicata. ibid.a,b,c. 796.c
 eiusdem fidei professio ad Athanasium missa. 771.c.d.
 post lapsus, multorum Patrum commendatione laudatus. 772.b,c
 inter primarios fidei Catholicae defensores ab Athanasio adnumeratus. ibid.b
 in spiritualibus nuptiis S. Marcellae virginis, sororis S. Ambrosij Homiliam habuit. ibid.c
 de conuentione cum Aetio in crimen adducitur. ibid.e
 eam restituitur, a Clero deseritur. 775.d
 ad Concilium Ariminense legationem mittit. 784.b
 quia passus post Concilium Ariminense. 796.e. & seq.
 ab Ariano damnatus. 797.d,e
 Liberius diaconus Romanus sub Siluestro. 278.e
 Libidines clandestina a Constantino legibus prohibita. 384.b,c
 Licimiana classis naufragium passa. 185.e
 Licinianum bellum quando gestum. 177.e
 Licinianum gymnasium Alexandriae in Ecclesiam conuersum. 649.b
 Licinianus Licinij Imperatoris filius quando Caesar creatus. 149.b
 in quem annum Consulatus eius incidit. 213.d
 quando occidi iussus. 238.b
 necis eius causa. 239.a
 Licinius a Galerio Maximiano Caesar creatur. 23.d
 cuius & qualis fuerit. ibid.
 Constantiam sororem Constantini Imperatoris uxorem ducit. 104.d
 allaborante Constantino pacem Ecclesiae Orientali restituere satagit. ibid.e
 eiusdem & Constantini pro Christianis editum. 105.a
 Maximinum ut pro Christianis rescribat inducit. 106.a,b
 Maximinum Ioniis bello superat. 121.b
 Christianus aliquando videri voluit. 124.a,b
 Diocletianum inter diuos reulit. 157.b
 aduersus Constantinum rebellat. ibid.c
 causa discordiae inter ipsum & Constantinum. ibid.d,e
 eius inconstantia & animus fraudulentus. 158.a,b,c
 Constantino molitur insidias. ibid.c
 Christianos persequi aggreditur. ibid.e. & 164.c
 leges Ecclesiae praescribit. 159.a
 ne viri simul cum mulieribus in templis ad preces conueniant prohibet. ibid.
 sacerdotes feminas docere vetat. ibid.
 omnino illiteratus. ibid.b
 impurissimus item ac sanissimus. ibid.e
 hypocrisin suam patfacit. 160.a
 a virgine Christiana deluditur. ibid.c,d
 tyrones militiae adscribi iubet. 163.a
 in Constantinum expeditionem parat. ibid.
 milites Christianos exagitat. 165.c
 falso oraculo deceptus Christianos persequitur. 168.d
 & seq.
 persecutio eius ubi vigerit. 170.c
 qualis ea fuerit. 171.a,b
 sepe a Constantino in bello superatur. 177.e. 178.a.
 179.c, d
 qualis eius fuerit aduersus Constantinum expeditio. 178.d

ab Aegyptiorum auguribus & praestigiatoribus decipiuntur. ibid.d,e
 eius ad milites suos concio. 179.a
 victus fugit in Thraciam. 180.a,b
 in Thracia virtute Crucis a Constantino superatur. ibid.d. & seq.
 ad pacem a Constantino admittitur. 181.d,e
 creat Valentem Caesarem. ibid.
 in Thracia iterum aduersus Constantinum rebellat, & vincitur. 182.e
 tertio superatus, ad pacem admittitur. 183.e
 iterum in Constantinum rebellat. 181.a. & seq.
 nauali bello a Constantino superatur. 185.b. & seqq.
 Martinianum Caesarem creat. 186.b
 demum apud Chalcedonem prostigatur. ibid.c
 eius interitus. ibid.d
 quot annis imperarit. 187.b
 a quibusdam in Gallias relegatus dicitur. ibid.c
 quoto anno Imperij Constantini obierit, incertum. ibid.d,e
 de eius neco varie sententiae. 237.e. 238.a
 Acta eius a Constantino rescissa. 239.a
 Licinius Iunior. Vide, Licinianus.
 Linteum funebre ad mortuorum corpora inuoluenda, iam a temporibus Constantini apud Christianos in usu. 492.c
 Littera Alexandri Episcopi Alexandrini encyclica contra Arium & Arianos. 199.e
 eiusdem alia contra eosdem. 202.c. & seq.
 Alexandri Episcopi Thessalonicensis ad Athanasium. 440.d,e
 Alexandrini Concilij encyclica. 521.a,b
 Alexandrinorum de persecutione illata per Syriam Duces. 715.d. & seq.
 Antonij Magni ad Blacium contempta. 563.a
 Anulini ad Constantinum in causa Donatistarum. 109.d
 Arelatensis Concilij Synodales ad Siluestrum. 137.e.
 138.a,b
 Arij ad Eusebium Nicomediensem Episcopum. 196.a,b,c
 Arij & sociorum ad Alexandrum Episcopum Alexandrinum. 198.e. & seq.
 Arianorum Synodales nomine Concilij Sardicensis. 610.c,d
 Arianorum ad Eusebium Vercellensem. 693.a,b
 Ariminensis Concilij ad Constantium Imperatorem. 788.d
 Arij & Euzoij ad Constantinum Imperatorem. 461.c. & seqq.
 Arsenij poenitentis ad Athanasium. 441.b,c
 Athanasij ad Constantinum pro sui defensione. 391.b,c
 eiusdem circulares aduersus Gregorium, Arianum. 553.d. 557.b
 eiusdem alia de clade Ecclesiae Alexandrinae sub Gregorio. 559.b. & seq.
 item alia eiusdem ad Luciferum. 733.b,c
 alia eiusdem ad eundem. ibid.c. & seq.
 Caeciliani ad Felicem Aprungitanum. 1127.b,c
 Clericorum Marcotis ad Concilium Tyrium. 454.d. & seq.
 eorumdem alia ad Praefectos Aegypti. 456.c,d,e
 Constantini ad Caecilianum de eroganda pecunia. 98.b,c
 eiusdem ad Melchiam & Marcum. 110.d
 alia eiusdem ad Episcopos, de appellatione Donatistarum. 112.e. & seq.
 eiusdem alia de retentione Episcoporum. 114.d
 alia ad Probianum Proconsulem Africae de mittendo Ingentio. 129.a,b,c
 alia

alia ad Chrestij Episcopum Syracusanum. 132.d,e. 133.a
 alia ad Ablauium tempore Concilij Arelatensis. 133.c. & seq.
 alia ad Africanos post Concilium Arelatense. 141.b,c
 alia de purgatione Caeciliani ad Eumalium Vicarium. 172.a
 alia ad Africanos Episcopos de malis illatis a Donatistis. 173.d,e. & seq.
 alia ad Celsum Vicarium in Africa. 175.a,b,c
 alia ad Alexandrum Episcopum Alexandriae de pace concilianda. 209.e. & seq.
 alia eiusdem ad Arium. 216.a. & seqq.
 alia ad Eusebium Episcopum Caesareae Palaestinae. 267.b,c
 alia ad Antiochenos de electione Episcopi. 284.e. & seq.
 alia ad Eusebium Episcopum Caesareae Palaestinae. 286.b
 alia ad Arianos, qui Antiochia electionis Episcopi causa conuenerant. ibid.d,e
 alia ad Porphyrium Poetam, quibus eum ab exilio reuocauit. 318.e
 alia ad Alexandrinos tempore Niceni Concilij. 319.c, d, e
 eiusdem alia ad Episcopos de Paschato. 323.d. & seq.
 alia ad Eusebium de conficiendo libro de mysterijs Paschatis. 326.c
 alia ad Regem Persarum pro Christianis. 354.e. & seq.
 alia ad Macarium de erigendis basilicis Ierosolymis. 367.d. & seq.
 ad eundem alia de erigendo templo ad Quercum Mambram. 379.c. d, e
 alia eiusdem minaces ad Athanasium. 391.a
 eiusdem alia pro Athanasio. 411. & seq.
 alia ad Nicomedienfes, de exilio Eusebij Episcopi Nicomedienfis. 413.a
 alia ad Nicomediensem Ecclesiam. 414.b
 eiusdem alia ad Eusebium de litteris conscribendis. 423.c,d
 alia ad Athanasium post inuentum Arsenium. 439.e
 alia eiusdem ad Ioannem Episcopum Meletianum. 441.d,e
 alia de indicendo Tyri Concilio. 444.c,d,e
 alia eiusdem ad Arium, ut ad se veniat. 461.d
 alia ad Eusebianos, ut veniant Constantinopolim. 465.c. & seq.
 Constantini Iunioris ad populum Alexandrinum pro restitutione Athanasij. 511.c. 512.a
 Constantij tres ad Athanasium, de eius reditu Alexandriam. 634.d. & seq.
 eiusdem alia pro restitutione Athanasij. 638.b,c,d,e
 alia ad Praefectos Aegypti pro Athanasio. 639.a,b
 alia eiusdem data post obitum Constantis ad Athanasium. 644.a,b
 eiusdem de fide scripta a Mediolanensi populo non recepta. 694.b
 alia eiusdem ad Concilium Ariminense. 786.d. 790.b,c
 alia ad Alexandrinos, pro susceptione Georgij. 720.a,b,c,d
 eiusdem alia aduersus Frumentium data. ibid.c. 721.a,b
 alia eiusdem ad Ecclesiam Antiochenam aduersus Eudoxium & Aegium. 773.b,c,d,e
 Constantis Imperatoris ad Constantium pro restitutione Athanasij & Pauli. 626.a,b
 Constantinopolitani Concilij aduersus Aetium. 808.c. 809.a,b
 Cyrilli Episcopi Ierosolymorum ad Constantium de apparitione signi S. Crucis Ierosolymis. 677.a. & seq.
 Discipulorum Marcelli ad Episcopos in Diocesaerea exultantes. 606.c. 607.a
 Episcoporum in Oriente Semiarianorum contra Arianos. 791.d
 Eusebij Nicomedienfis, dicti Pamphili, ad Paninum Annal. Eccl. Tom. 3.

Episcopum Tyri. 197.a,b,c
 alia ad Constantiam Augustam veneno plene. 272.e.
 273.a,b
 alia eiusdem recitata in Synodo Nicena. 309.e
 alia eiusdem & Theognidis ad Synodum Nicenam. 314.b,c
 alia eiusdem ad suos tempore Niceni Concilij. 320.c
 Eusebianorum ad Iulium Papam indignissima. 555.b.
 556.b. 564.a
 eorumdem ad Constantem Imperatorem. 567.a
 Eusebij Vercellensis Episcopi ad Constantium Imperatorem. 693.d
 alia ad suos in vinculis scripta. 738.e. & seqq.
 alia ad Patrophilum. 739.e. 740.a
 alia ad Gregorium in Hispania Episcopum. 759.e
 Galerij Maximiani pro Christianis. 63.c,d,e
 Georgij aduersus Aetium. 772.e. 773.a
 Germanij de tertio professione Sirmiana. 756.e
 alia eiusdem professionem fidei aduersus Arianos continentem. 791.c
 Ierosolymitani Concilij ad Alexandrinos. 644.d,c
 Ischyra ad Athanasium veniam de illata calumnia petentis. 434.b,c
 Iuliani Apostatae ad Iulianum amicum. 832.e. 833.a
 Iulij Papae ad Eusebianos. 563.c. 564.b,c
 alia eiusdem ad Ecclesiam Alexandrinam. 635.d,e. 636.a,b
 alia eius nomine falso vulgata. 665.d. & seqq.
 Legatorum Sedis Apostolicae Eusebium Vercellensem ad Synodum Mediolanensem inuitantium. 693.e
 Liberij Papae substituta de Athanasij damnatione. 667.a. & seq.
 earum falsitas variis argumentis comprobatur. 668.b. & seqq.
 alia eiusdem ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 675.b,c. 681.d,e. 682.a
 eiusdem alia ad Constantium Imperatorem. 680.a. & seq.
 alia eiusdem ad exules Episcopos confessorum. 701.c,d,e
 eiusdem alia ad Arianos Episcopos. 762.a,b
 alia ad Ursacium & Valentem. ibid.c,d,e
 alia ad Vincentium Episcopum Capuanum. 763.a
 Luciferi Episcopi ad Florentiam de Commentarijs a se scriptis pro Athanasio. 731.d
 Niceni Concilij Synodica ad Aegyptios. 327.b. & seq.
 alia ad Siluestrum Papam. 343.d,e
 Orthodoxorum Concilij Ariminensis ad Constantium. 790.c,d
 Ossij Episcopi Cordubensis ad Constantium. 708.e. & seq.
 Pinnes Meletiani de segra & latere Arsenij. 438.a,b
 Sabini Praefidis pro Christianis. 64.d,e
 Sardicensis Concilij ad Iulium Papam. 593.d. & seq.
 eadem ex Bibliotheca Petri Pithoi castigatae. 594.e
 eiusdem Concilij circulares ad omnes Ecclesias. 598.b. & seq.
 Siluestri Papae ad Nicenam Synodum mendosissima. 343.e
 Triumvirum ad Celsum Vicarium Africae de Donatistis. 140.e. 141.a
 Tyridatis Regis maioris Armeniae ad Leontium Episcopum Caesareae Cappadociae. 61.d,e
 Tyrii Concilij ad Dionysium Comitem Synodica. 453.a
 Ursacij & Valentis ad Iulium Papam & Athanasium. 646.c,d
 Littera Traectoria quae. 133.c. 134.c
 Litterarum fragmenta Eusebij Episcopi Caesareae Palaestinae ad Alexandrum pro Ario. 197.e. 198.a
 Litterarum scholae in Oriente celebriores sub Constantio. 687.c
 Litteras ab Episcopis accipient Praefides praesentiarum ex Concilio Arelatensi. 137.d
 Litteras dedit Alexander Episcopus Alexandriae ad Siluestrum.

I N D E X

uestrum Romanum Pontificem de Ario, & ad alios omnium numero septuaginta. 199 c,d
Litteras scribi Constantinus ad Antonium. 402.c
Litteras pacificas Athanasij subscribunt omnes Episcopi Catholici. 647 b
Locus sinister in confesso Synodorum dignior dextro. 307.c
eius ratio redditur. ibid.
Longinus martyr sub Maximino. 34.c
Longinus Episcopus Neocesariensis fama celebris. 146.c
Nicano Concilio interfuit. 299.d
Luce Evangelista corpus ex Achaia Constantinopolim quando & a quo translatum. 782.b
Lucianus Donatista cum collegis ad Constantinum profectus, quid ab eo petierit. 110.a
Roma Macrobio sufficitur. 230.a
Lucianus presbyter Antiochenus sanctitate & doctrina clarus. 55.c
quando & sub quo martyrio coronatus. ibid.d. & 58.c
caute persecutionem declinans, a Pancratio quodam Sabelliano proditur. 55.c. & 204.c
lappos quosdam milites ad certamen martyrii reuocat. 55.c. & 56.a
Maximiano audiente pro Christiana religione Apologiam recitauit. 56.b
longum ei martyrium decernitur. ibid. & seqq.
dura pati cogitur. ibid.d
quid ad suos eum diuini superuincere posse desperantes. 57.a
stratus in carcere, sacrificium offert. ibid.b
pectus eius, vinum altare. ibid.
felix eius exitus. ibid.c
S. Scriptura libros variè adulteros, ex Hebraico renouat. ibid.c.d
alia eius incubrationes. ibid.d.e
Sabellianum vehementius oppugnans, fontem Ario ministrat. 57.c. 58.a
eius & Dionysij Alexandrini par causa. 57.c. 204.d
ab Alexandro Episcopo Alexandrino in hereticorum classem reijcitur. ibid.
defenditur & excusatur, atque ab omni heresis suspicionem vindicatur. 58.a.b. 204.c.d
Ariani quomodo ab eius nomine dicti Lucianiste & Collucianiste. 58.a. 204.c
quidam ex discipulis eius Ariana heresi infecti. 58.d
quos qualesque discipulos & discipulas habuerit. ibid.
a Catholicis Patribus laudatur. 205.a
eius fides confessio Catholica. ibid.b.c
sepulchrum eius Drepani insigni basilica à S. Helena ornatur. 375.a.b
noua fidei formula Antiochia eius nomine ab Ariano promulgata. 546.b
Lucianea S. Scriptura versio qua. 57.d
apud quos ea D. Hieronymi tempore in usu fuerit. ibid.
Lucianiste nominati Ariani. 58.a
Lucifer Episcopus Calaritanus erroris arguitur, dum Constantino heresim impingit. 469.a
eius ex Sardinia Romam aduentus. 675.b
ad Constantium à Liberio Papa Legatus mittitur. 679.e. 681.d
Legatus Liberij in Concilio Mediolanensi contra Athanasium subscribere recusat. 696.b
in Palestinam relegatur. ibid.c
defensionem pro Athanasio ad Constantium scribit. 731.b
eiusdem littera ad Florentium Magistrum Officiorum de sua scriptione testimonij perhibentis. 731.d. & seq.
infracto animo aduersus Constantium multa congerit. 732.a.b
scripta sua ad Athanasium mittit. 733.d

eius laudes ab Athanasio predicata. 734.b.c
itemque scriptorum ipsius. ibid.d
eiusdem scripta in Grecum conuersa. 735.a
martyrii gloriam ei inuidet Ariani. ibid.b
exilij locum sapius mutare iubetur. 735.b.c
Eleutheropoli ab Eutychio Episcopo Ariano male habitus. ibid.b
peius tamen à Turbone dicti Eutychij successore. ibid.
Lucilla femina potens in Africa disciplinaque impatiens schismatis Donatistarum ministra. 9.a. 10.c. 11.b.c
Lucillus Episcopus Veronensis Concilio Sardicensi interfuit. 590.d
Lucina matrona, Marcello Papa à suis ex bestiarum cubiculo erepto domum suam in Titulum S. Marcelli dedit. 37.b
corpus dicti Marcelliam defuncti sepultura mandat. ibid.c
randem proscrizione damnatur. ibid.
Lucius socius Arij quid cum aliis ad Alexandrum Episcopum Alexandrinum scripserit. 199.b
Lucius Episcopus à Baptino epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 620.c
Lucius Episcopus Hadrianopolis Romam ad Iulium Papam confugit. 569.a
sub Constantio martyrii coronam assequitur. 623.a
Lucius Episcopus Moguntinus in Phrygiam relegatus. 676.b
Arianorum insidiis strangulatur. ibid.
Lucretia Romana factum diuersum à Sophronia. 39.d
Ludi saculares praetermissi à Constantino. 107.e
Ludorum secularium praetermissio causa multorum bonorum celebratio verò cladem attulit Vrbi. 108.a.b
Ludus puerilis representans Episcopum baptizantem ab Alexandro Episcopo Alexandrino obseruatus. 70.e. & seq.
Ludouicus Ariosus temeritatis arguitur. 47.a
Lumina cum candelabris in funere Constantini. 489.c
Luminaria in signum letitiae accendi solita. 264.a
Luminaribus Ecclesia S. Petri quot dona collata. 258.d.e. 259.a
Lupanaribus datae virgines Christianae, diuinitus liberatae. 44.b. & seqq.
Lupicinus Praetor plurimos Euphemias Martyrianos hereticos necari mandat. 839.b
Lupus Episcopus Tarsensis Catholicus. 143.b
ab Athanasio laudatur. 300.c
Lupus Constantinopolim perdens ex oraculis Sibyllinis, haudquaquam Constantinus dicendus. 425.d
Lustratio à parricidio nulla apud Gentiles. 242.c. 244.e. & seq.
sed bene pro eade iusta & hostium. 245.b
Lysias Praeses in Armenia persecutor sub Licinio. 60.c
in eadem persecutione Agricola successoris Caesaris Sebasten amandatur. 168.c
Lysimachus Praeses persecutor in Mesopotamia. 62.c

M.

MAARES Episcopus in Perside sub Sapore martyrio coronatus. 580.d
Macarius Episcopus Ierosolymitanus Hermoni in Episcopatu successit. 104.a
aduersarius Arij. 196.d
Nicano Concilio interfuit. 295.c
à S. Athanasio Confessoribus adnumeratur. ibid.
litteras accipit à Constantino de erigendo templo Ierosolymorum. 367.d. & seq.
eidem à dicto Constantino templum ad Quercum Mambræ erigere mandat. 379.c. & seq.
eius obitus. 436.d
Macar.

I N T O M. III. ANNAL. ECCLES.

Macarius Legatus à Constante Imp. cum Paulo missus in Africam pro uenienda scissa Ecclesia. 627.b
Donatista persecutionem in eius inuidiam concitarunt. 631.a. & seq.
Macarius presbyter Legatus cum Api ab Athanasio ad Constantinum. 410.c
à Meletio fracti calicis accusatur. 411.c. 433.e. 434.d
illata ei de fracto calice calumnia, in Athanasium conuersa. 440.a
ab Athanasio Constantinopolim mittitur. ibid.c.d
in confesso Tyrinum Episcopus perducitur. 446.c
Macarius, qui & Arius, Episcopus Petra in Palastina, quid in Concilio Sardiceno. 599.c. 600.a
eius pro fide exilium. 623.a
Macariana tempora quando capta. 35.a. 627.a
Macariani à Donatistis nominati Christiani. 631.e. & seq.
Macedonius Episcopus ab Amarguetis epistola Pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 619.c. item
Macedonius Episcopus à Iurito. 620.a
Macedonius cum Paulo de Episcopatu Constantinopolitano contendit. 529.e. & seq.
unus ex Legatis Arianorum ex Concilio Tyrino. 530.d
in locum Eusebij Constantinopoli ab Ariano contra Paulum subrogatur. 568.c
Catholicam se simulans, à Mediolanensi Concilio Arianus detegitur. 577.d
eiecto Paulo Episcopo Constantinopolitano à Constantio restituitur. 661.a. & seq.
eius abdicatio quando contigerit. 662.a.b.c
aduersus Catholicos Constantinopoli crudeliter agit. ibid.
Novatianus ob fidem Consubstantialis vexat. ibid.d.e
exquisitis tormentis populum ad suam communionem cogere studet. ibid. & seq.
ecclesiam destruit. 663.c.d
corpus Constantini in ecclesiam S. Atacij martyris transfert. ibid.d
eo auctore cedes magna inter Catholicos & Arianos facta. 663.d.e
ab Acaciano damnatur. 809.d
abdicatus nouam heresim excogitat. 821.b
Macedoniani Episcopi praestigia. ibid.c. 822.a
Macedoniana heresis, & eius propagatores. 822.a.b
cum Ariana coniuncta. 823.c
Maccherus presbyter Alexandrinus ex Catholico factus Arianus. 728.c. 729.a
Macrina alumna Gregorij Thaumaturgi Neocæsareae uixit, & educauit Basilium. 576.a
Macrobij martyr cum Iuliano sub Licinio. 170.e
Macrobij Episcopus Donatista Roma Encolpio etiam Donatista sufficitur. 230.a
scriptor Ecclesiasticus. 231.b
Magi in Persia hostes Christianorum. 573.d. 575.a.b. 580.a.b
Magi, quibuscum Iulianus assueuerat. 654.b
Magi lege Constantini dire exagitati. 388.d
nec non Constantij. 715.a. 782.c
sub nomine & pallio philosophico latitabant. 783.b
Vide, Malefici.
Magia Christi Cruce opposita euanescit. 404.d
Magia Maximi Ephesij ad Hecani templum. 654.c
Magiam philosophi exercebant. 397.a.b.c
Magica praestigia Iamblichi in balneo Gadarenisibus. ibid.
Magica artes uirtute signaculi S. Crucis superata. 398.a
item aqua benedicta. 400.b.c
Magistratus uetiti extra Urbem uxorem accipere. 5.d
noua Constantini sanctio in officio continentur. 352.b
Magistratus noui à Constantino instituti. 424.e

Magistratus ambientes & emptores eorum à Constantio lege coërciti. 519.c. 525.e
Magenentij numisma cum Christi nomine. 624.a
Magenentius auctor necis Constantii. 641.c
eius functio & proditio. 642.c
titulo Christianitatis prodicionem occultas. ibid.c
filius potius quam uerus Christianus. ibid.d
ei Athanasium studuisse Ariani effingunt. 660.c
in praelio aduersus Constantium ipse quoque Labaro Christi nomine & Cruce insignito uisus. 671.c
à Constantio superatur. ibid.d
tyrannidis eius tempus. ibid.e
fuga lapsus matrem & fratres occidit. ibid.d.e
ipse sibi mortem consciscuit. ibid.d
idolorum templa aperuit, & ijs sacrificia offerri fuit. 678.d
eius Acta à Constantio rescissa. ibid.
Maiores Imp. numisma cum Christi nomine in scuto. 81.b
Maiores Caribagine aduersus Cactilianum pseudoepiscopus ordinatur. 9.e
Maurena nauale Gazæ superstitionibus infame ad Christianam religionem à Constantino conuertitur. 385.d.e
tempore Iuliani Apostatae pristinis impietatibus inficitur. ibid.e
sub Theodosio iterum liberatur. ibid.
hanc procul à deserto Hilarionis situm. 727.a
Malechi monachos gesta sub Sabimiano Duce. 816.c
Malefici sine magi lege Constantini iterum exagitati. 233.b
item Constantij. 775.b.c
Mamanij martyri à Gallo & Iuliano templum erigitur. 583.a.b
Manumittere Episcopis à Constantino concessum. 177.a
Manus impositio baptizatis exhiberi solita, ex sententia Augustini, est oratio. 138.d
Marathonius Episcopus Nicomedia creatus à Macedonio. 662.d
heresi Macedoniana propagator. 821.c
Marcella Romana femina nobilis uitam monasticam aurore Athanasio sectatur. 527.d
Marcellini & Petri basilica à Constantino erecta. 274.b
Marcellinus puer martyr cum sociis sub Licinio. 169.a
Marcellinus Papa Siluestrum presbyterum ordinauit. 70.c
Marcellinus cum aliis in necem Constantis conspirat. 641.c
Marcellinus Comes unus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmensi. 750.c
Marcellinus schismaticus Luciferianus multorum mendaciorum confarcinator. 758.c
Marcellus Papa à Maxentio ad seruitium bestiarum damnatur. 33.d
ad Maxentium se Christianum simulantem litteras scribit. 33.e. 34.a
cameterium in Vrbe facit, & Titulos auget. 36.e
quando obierit, & quamdiu sederit. ibid.
certamen eius compendiosè recensum. 37.c
eiusdem epitaphium. 38.c
Marcellus Episcopus Ancyra tempore Concilij Ancyranij. 143.a
eius causa in Concilio Ierosolymitano tractata. 464.b
in Concilio Constantinopolitano causam dicit. 473.a
in Niceno Concilio Arianorum hostis fuit acerbissimus. ibid.b
Asterium sophistam infensum habuit. ibid.e
excusatur. 474.a
falsa de eo historia. ibid.c
ab Athanasio excusatur. ibid.d
agentibus Eusebians à Constantino in exilium ablegatur. 475.a
Ense.

I N D E X

Eusebianus apud Iulium Papam accusat. 526.c
causa eius Romæ à Iulio Papa cognita. 553.e. 554.a
fidei sua libellum eidem Iulio offert. 554.b
Roma cum aliis exul Iulium Papam rerum suarum certiores facit. 569.a
eiusdem causa in Concilio Sardicensi ventilata. 592.e. 593.a. 598.c
deteſtus postea hereticus Sabellianus, haud leuem maculam Sardicensi Concilio inuſſit. 605.b. & seqq.
ab Athanaſio reuocatur. ibid. e
diu sub Catholico pallio latuit. 606.a
causæ eius, teste Epiphano, ambigua. ibid. c
discipulorum eius ad Episcopos in Diocæsarea exultantes epistola. ibid. e. & seq.
post Sardicenfem Concilium male audit. 607.b. c
ab Ariano in Pseudofynodo Sardicensi hereticus habitus. 612.b
quos errores ipsi imputarunt. ibid. & seqq.
ab iis excommunicatur. 613.b. 617.c
Marcellus Episcopus in Campania missus ad Constantium in Gallias Legatus. 674.b
Marcianus martyr in Ægypto sub Maximino. 54.b
Marcianus martyr Constantinopoli sub Macedonio. 662.b
eius nomine Ecclesia ibidem erecta. ibid.
martyrii eius locus miraculis clauus. ibid. c
Marcianus Præfex Ariano quid Arimini contra Gaudentium. 799.d. e
Marcionilla cum Celso Antiochia sub Maximino martyrio coronatur. 47.b
Marci Aurelij arcum demolitur Senatus Romanus ad Constantini arcum construendum. 90.e
eius memoriam persecutus est Constantinus. 91.b
Marcus Euangelista in loco Bucula dicto, martyrio coronatus. 149.d
eius cathedra Episcopalis sacrosancta diuino fulgore sapiens cornuscare uisa. 50.e
Marcus Siluestro in Pontificatu succedit. 465.b
eius nomine ad Athanaſium littera cuius sint fidei. 481.c
quamdiu sederit, & quando obierit. 482.a
res ab eo gesta breuiter recensita. ibid. b
Episcopo Ostiensis pallium contulit. ibid.
in cimiterio Balbina à se facta sepelitur. 483.a
eiusdem epitaphium. ibid.
Marcus aurifex Procopio Crucem conflat, & qua mira circa eam ipsi obuenerint. 32.c
Marcus, ad quem cum Melchiae Constantinus scripsit, quis fuerit. 110.d
Marcus Arethus Episcopus epistola Pseudofynodi Sardicensis subscripsit. 619.c
in Gracum uertit perfidiam Sirmianam. 752.d
tertia Professionis Sirmienſis fuit auctor. 756.d
Marchio Badenus martyr nostri temporis. 529.d
Marchionissa Marchionis Badeni coniux ad fidem Catholicam feliciter conuerſa. ibid. e
Mardarius cum sociis martyr Sebaste. 60.b
Mardonius Ethnicus primus Iuliani Apostata magister. 503.b. 585.c
Marcus Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 580.d
Mareonica Acta per Legatos Tyrios qualia. 456.e. & seqq.
Marcotis provincia Ægypti, strenue se quondam Melitiano schismati opposuit. 401.a
eiusdem Provincia Clerici scribunt ad Concilium Tyrium. 455.d. & seqq.
eorundem libellus datus Præfæctis Ægypti. 456.c. d. e
Mares Chalcedonenſis Episcopus Ariano. 301.a
formule Nicæne fidei subscribere noluit. 313.d
B. Maria Virgo animata columna. 1.c
templum eius Alexandria à Petro Episcopo Alexan-

I N T O M. III. ANNAL. ECCLES.

drino extructum. 50.b
eiusdem basilica à Constantino in Gallias adificata. 274.e
in eaque rara magnitudinis columna miraculose erecta. ibid.
eidem ciuitas Constantinopolitana à dicto Constantino dedicata. 417.e
Marianus ciuis Romanus Constantinopoli insignis memoria. 424.c
à Constantino Ierosolymam ad dedicationem templi curandam missus. 460.a
Martinianus Episcopus in condemnationem Athanaſij subscripsit. 697.e
Martinus Episcopus in Africa quid in Cecilianum. 9.b
Martinus Episcopus Arelatensis datus Iudex in causa Cecilianæ. 110.b
Martialis poeta abstinit ab imitatione Sotadis. 316.a
Martinianus à Licinio Caesar creatus. 186.b
Martinus Episcopus Turonensis ab Imperatore licet inuito honoratur. 294.e
Monachismum in Gallias inuexit. 407.e
eius atas & Baptismus. 655.e. & seqq.
quædo militie adscriptus, & quædo cessarit. 656.b. & seqq.
missionis eius causa. 657.c
adhuc miles donatumum respuit. 748.a
sub Iuliano in Gallias militans, iustæ petit missionem. ibid.
futuram victoriam prædicit. ibid.
fidei causa multa passus. 781.a
mansit in monasterio Mediolanensi. ibid.
Hulario ab exilio in Gallias redeunti occurrere festinat. 820.c
Martyres Palaſini. 20.c. d. 22.a. & seqq.
Martyres anni sexti persecutionis Diocletiani. 20.c. d. 21. c. d
alii eiusdem persecutionis anni septimi. 27.b. & seqq.
alii item anni octauæ. 41.d. e. & seqq.
ex quibus undequadragesima uno die in Palestina sub Maximino lauream adepti. 42.e
alii dicta persecutionis annorum noni ac decimi. ibid. e. & seqq.
Martyres diuersarum prouinciarum. 43.e. 44.a
Martyres sexcenti sexaginta una die passi Alexandria sub Maximino. 54.a
alii mille centum quatuor in Armenia sub eodem. 60.c
Martyres sub Licinio. 159.b. & seqq.
Martyres in Perside sub Sapore Rege. 573.d. & seqq.
Martyres Hadrianopolitani sub Constantio. 623.a
Martyribus memorias Constantinus erigendas curauit. 384.b
Martyrum bona, si desint heredes, ex Constantini decreto Ecclesijs cedere debent. 192.a. b
Martyrum cultus semper in Ecclesia probatus. 825.c. d
Martyrum immensi cruciatu, ex Constantini edicto apparent. 265.b
Martyrum præsidium inexpugnabile. 167.e
Martyrum quadraginta reliquie sub Pulcheria Augusta inuenta & custodita. 167.e. 168.a
Martyrum reliquie miraculose illustrata per Constantinum. 274.a. b
Martyrum reliquias venditabant pseudomonachi. 410.a
Martyrum sepulchrum Constantinus curauit. 95.b
Martyriam heretici. 839.b
Martyrium appellatum templum Ierosolymitanum. 369.e
Martyrium duorum infantium. 58.e. & seqq.
Martyrium affectantes Donatistæ sibi ipsis mortem inferrebant. 436.b
Martyrium falsum detestatur Constantinus. 175.e
Martyrium falsum Donatistarum à Concilio Carthaginiensi improbatum. 633.b
Marty-

Maxido dux Circumcellionum in Africa. 629.d
Maximianus Hercules imperio se abdicando Occidentalem persecutionem quo pacto sopiuerit. 8.c
Maxentio indignatur. 16.e
Diocletiano, ut iterum imperet, frustra persuadere conatur. ibid.
instar Saul, Constantinum dolo persequitur. 17.c
cum Maxentio inimicitias simulat. ibid. c. d
Imperium reassumit. ibid. e
interitus eius quando & ubi acciderit. 18.d. 19.d
eius in Constantinum ingratitude perstringitur. 19.b
Maximianus, cognomento Valerius, percussus à Deo redit pacem Ecclesiæ. 63.b. c
eius edictum pro Christianis. ibid. c. d. e
obitus eiusdem. 64.a
Maximinus Ionius contra Christianos quid statuerit. 21.e. 22.a
crudelitatis eius causa. 23.c
Licinium Casarem creat. ibid.
Maxentio tyranno assimilatur. ibid. e
mores eius perditissimi, & scelera nefanda. 23.e. 24.a
eius dira in subditos æquæ ac Christianos tyrannis. 24.b. c. d
effusa eiusdem libido notatur. ibid. d. e
ratione rescripti de neco Petro Episcopo Alexandrino inferenda dati, tumultus Alexandria exortus. 49.b
persecutionem in Catholicos excitatam qua de causa relaxari mandet. 14.b. c
Christianos iterum persequitur. 66.d. 67.a
eiusdem in Christianos rescriptum. 68.b
eius de diis iactantia. ibid. c. d
ciuid repressa. 69.d
eius tempore magna clades oborta. ibid. d. e
agentibus Constantino & Licinio, quamuis inuitus, pro Christianis ad Sabinum rescribit. 106.b. c. & seqq.
cur apud Christianos nullius fidei. 107.b
bello à Licinio superatur. 121.b
deorum sacerdotes trucidat. ibid. e
aliud pro Christianis edictum promulgat. ibid. e. 122.a
miserandus eius interitus. 122.e
eiusdem memorie ubique deleta & abolita. 123.c
filij eiusdem morte mulctati. ibid. e
Constantino quandoque insidias molitur, sed frustra. 124.c
Maximus Treuerensis Episcopus Athanaſium exulens honorifice excipit. 470.d
Athanaſio Constantem Imp. alloquenti adfuit. 585.c
Concilio Sardicensi interfuit. 590.d
missus ad Constantium à Magnentio Legatus. 648.b
Maximi Taurinensis locus de Eusebio Vercellensi elucidatus. 697.a. b
Maximus Episcopus Ierosolymitanus Macario succedit. 436.d
à Paphnutio confessore è confessis Tyrio subducitur. 458.b. c
Concilio Antiochæno interesse detrectat. 541.c
in aduentu Athanaſij Ierosolymis Concilium cogit. 644.c
semper fuit Athanaſio. 645.a. b
Maximus Episcopus Moguntinus Lucio ab Ariano in exilio strangulato sufficitur. 676.b
Maximus Episcopus Neapolitanus Catholicus ab Ariano dira passus. 800.a
Maximus Episcopus Ostiensis Concilio Romæ à Melchiae celebrato interfuit. 111.b
Maximus cum sociis sub Maximino martyrio coronatur. 34.c
Maximus aliter cum sociis Hadrianopoli martyrii coronam assequitur. 59.e

I N D E X

<i>Maximus Prefectus Urbis sub Constantino.</i>	221.e	<i>remeritas eius in Nicano Concilio repressa.</i>	328.a
<i>Maximus Ephesus philosophus magister Iuliani post Mardonium.</i>	583.c	<i>facinorosa eius presumptiones.</i>	360.c,d
<i>eius prestigia in templo Hecatis coram Iuliano edita.</i>	654.c	<i>contra decreta Nicana Arrianum Episcopum ordinat.</i>	ibidem d
<i>Maximus Aegypti Praefectus.</i>	684.d	<i>Meletius in locum Eustachij subrogatus Episcopus Sebastenus.</i>	815.c
<i>Maxus tribunus homo sceleratus, in Ennaibam virginem secuit.</i>	22.d	<i>Sebastiam Antiochiam transfertur.</i>	826.e
<i>Medicus Cardinalis Archiepiscopus Florentinus, qui postmodum ad Pontificatum assumptus Leo XI. appellatus fuit, S. Agnetis basilicam collapsam restituit & exornavit.</i>	271.c	<i>fidem Catholicam profertur, & exilium patitur.</i>	827.a,b,c
<i>Medici habitum Episcopus Patriarcham Iudeorum baptizavit.</i>	395.d, 396.c	<i>Meletianorum & Traditorum par causa.</i>	15.a
<i>Mediolanum quomodo dicatur Metropolis Italiae.</i>	698.d	<i>Meletiani Arianis iunguntur.</i>	328.c
<i>Mediolanense Concilium Arianorum sub Constante.</i>	577.d, 585.a	<i>iterum ad schisma redeunt.</i>	360.c
<i>Mediolanense Concilium sub Constantio, in quo Valens & Ursacius sponte penitentiam agentes reversi sunt ad Ecclesiam.</i>	645.e, 646.a	<i>quando cum Arianis conspirare ceperint.</i>	ibidem e
<i>quando celebratum.</i>	646.b	<i>conquesturi de Athanasio ad Constantinum properant.</i>	362.e
<i>aliud sub eodem Constantio.</i>	692.c	<i>in Athanasium calumnias struunt.</i>	363.a
<i>qui & quoti Episcopi ad illud conuenerint.</i>	ibidem d	<i>privilegiis Catholicae Ecclesiae clericis concessis a Constantino priuantur.</i>	ibidem c
<i>dicendum merito factio sceleratorum.</i>	ibidem d,e	<i>rerum in Athanasium insurgunt.</i>	410.d,e
<i>Legati Apostolici ad illud accedere directam.</i>	ibidem e	<i>eorumdem ad Imperatorem Constantium Legatio.</i>	ibidem e
<i>eius ad Eusebium Vercellensem epistola.</i>	693.a,b	<i>cum Eusebiano iterum in Athanasium conspirant.</i>	ibidem d
<i>ex Ecclesia in Palatium transfertur.</i>	694.b	<i>& 433.d,e</i>	
<i>translationis eius causa.</i>	ibidem b,c	<i>Ischyram contra Athanasium fouent.</i>	433.e
<i>eiusdem Acta.</i>	695.a, & seqq.	<i>Constantinus eos liticris suis detestatur.</i>	439.e, & seqq.
<i>Mediolanensis populus non recepit epistolam Constantij de fide.</i>	694.b	<i>eorum partes in Concilio Tyrio.</i>	447.e, & seqq.
<i>mira eiusdem populi constantia in fide Catholica tuenda laudatur.</i>	ibidem d,e	<i>Meletiani clerici describitur ab Alexandro.</i>	328.e
<i>Mediolanensis Ecclesia uita monastica instituta suscepit.</i>	407.a	<i>Meletiani Episcopi per errorem laudati ab Epiphonio.</i>	ibidem e
<i>à Nouantibus Romana praelata.</i>	698.d	<i>Meletianum schisma quando & à quo constat.</i>	13.c
<i>Mediolanensium Episcoporum uera successio.</i>	509.a, 585.c	<i>de eo quid in Nicano Concilio statutum.</i>	327.d,e
<i>à Panunio perperam texta.</i>	509.c	<i>Memoria Martyrum, loca ubi passi sunt, spectant ad Ecclesiam.</i>	192.e
<i>Melchiodades presbyter res Ecclesiae à Maxentio recuperat.</i>	8.a	<i>Memoria Martyrum Constantinopoli à Constantio erecta.</i>	422.b
<i>Eusebio defuncto Papa creatur.</i>	66.c	<i>item alibi.</i>	384.b
<i>à Constantino Palatio donatur.</i>	95.c, & seqq.	<i>Menalys Episcopus in Africa quid in Cecilianum.</i>	9.b
<i>ei ab eodem iudicium causa Cecilianus defertur.</i>	110.b	<i>Mendacius & calumnias nisi hereticis familiare est.</i>	611.d
<i>ab eodem Hierarcha appellatur.</i>	ibidem d	<i>Mennas missus ad compescendos tumultuantes Alexandrinos.</i>	26.a,b
<i>Donatistas Ecclesiae conciliare quantopere laboravit.</i>	112.b	<i>Mennas martyr in Aegypto sub Maximino.</i>	25.e
<i>à posterioribus Donatistis calumniam passus.</i>	115.b,c	<i>eius Praefectura & miracula.</i>	ibidem, & seqq.
<i>ab istdem traditionis insinuat.</i>	116.a	<i>eius ecclesiae Constantinopoli erecta.</i>	422.b
<i>eius causa cognita in Collatione vniuersali.</i>	ibidem d	<i>Menodora cum sociis sub Frontone Praefide martyrio affecta.</i>	59.e
<i>quando obierit.</i>	117.c	<i>Menophanes Episcopus Ephesi Arianus.</i>	301.a
<i>cur Martyr sit appellatus.</i>	ibidem	<i>qua occasione Nicana fidei subscripsit.</i>	303.d
<i>quandiu sederit.</i>	ibidem c,d	<i>Pseudosynodo Sardinensi subscripsit.</i>	619.e
<i>eiusdem decreta, & inter cetera de fermento.</i>	ibidem e	<i>Mensurij Episcopi Caribag. successor Cecilianus.</i>	8.d
118.a		<i>Mercatores tantum teneri ad solvendum Chrysargyrum.</i>	427.a
<i>ordinationes eius & sepultura.</i>	120.e	<i>Mercatores diu ante Constantinum pendebant tributum Aurum negotiatorum dictum.</i>	ibidem b
<i>Meletius Episcopus Lycopolis auctor schismatis in Aegypto.</i>	13.c	<i>Mercenialis Episcopus Liniensis quo anno obierit.</i>	799.e
<i>persecutionis tempore quid in carcere aduersus Petrum Episcopum Alexandrinum.</i>	ibidem d, & seqq.	<i>falsa de eo in Actis S. Gaudenty narrata.</i>	ibidem
<i>à dicto Petro segregatur.</i>	14.c,d	<i>Merevix accusat Athanasium in Conuentu Tyrio.</i>	449.b,c
<i>de eo vera historia.</i>	14.d,e	<i>Merevix intronissa à Stephano Ariano Episcopo Antiocheno in cubiculum Legatorum.</i>	624.e, & seqq.
<i>que autem falsa.</i>	14.d,e, 51.e, 52.a	<i>Merevix tributum impostum.</i>	426.e
<i>idolatrie & aliorum multorum criminum reus ab Episcopatu deponitur.</i>	14.c,d,e	<i>Merocles Episcopus Mediolanensis Concilio Rome à Melchiade celebrato interfuit.</i>	111.b
<i>presto fuit Ario.</i>	15.e	<i>Meropius Philosophus duos pueros secum ad Indos ducit.</i>	392.b
<i>causa eius cum Petro qualis.</i>	ibidem d	<i>Mesopotamia persecutione vexata.</i>	62.c
<i>etiam Christianus est persecutus.</i>	ibidem	<i>Metaphrasles de Actis Siluestri erroris arguitur.</i>	151.e
<i>scelera eiusdem ex epistola Petri Alexandrini.</i>	16.a,b	<i>Metrodora cum sociis sub Frontone Praefide martyrio coronata.</i>	59.e
<i>Arium heresiarum detegit, eumque ad Alexandriam defert.</i>	153.a	<i>Metrodorus Philosophus peregrinatus ad Indos.</i>	392.b
		<i>eius memoria ab Erenapio Eibnico historico suppressa.</i>	393.a

Metro-

I N T O M. III. ANNALI ECCLES.

<i>Metrophanes Byzantij Episcopus Probo successit.</i>	147.b	<i>erigitur ab aduersarijs.</i>	754.b,c
<i>Metropolis Aegypti.</i>	330.b,c	<i>Misdates Rex Persarum Narseti successit.</i>	37.e
<i>Michael Thomeus Lactantij restitutor corrigitur.</i>	153.d	<i>quandiu regnauerit.</i>	ibidem
<i>Michaelis Archangeli templum, Constantinopoli à Constantino erectum, Michaëlium appellatur.</i>	422.b,c	<i>Missio ignominiosa olim in militia qua.</i>	30.e
<i>eiusdem apparitio ibidem facta.</i>	ibidem c	<i>Missio honesta in militia post emerua quinquena stipendia.</i>	102.e
<i>Migdonius fluminis à Sapore impellitur in Nisibin obsesum.</i>	517.c,d	<i>Mocij martyr Ecclesia Constantinopoli à Constantino erecta.</i>	422.b
<i>Miles Christianus virginem ad lupanar damnatam liberat.</i>	45.a	<i>Mocius Episcopus in Perside sub Sapore martyrio affectus.</i>	580.d
<i>Milites deligunt Imperatorem Constantinum.</i>	30.a	<i>Molinus defensor insignis imperitiae suggillatur.</i>	333.b
<i>Milites Christiani ignominiosa missione multati.</i>	30.a	<i>Monachi nomen unde.</i>	528.a
<i>alii sub Procopio duce Martyrio affecti.</i>	32.e	<i>nomen quidem nouum, sed res ipsa uetus.</i>	ibidem
<i>alii lapsi à Luciano restituti coronam martyrij sunt concessi.</i>	55.e	<i>Monachi nomen execrantes heretici omnium pessimi. ibidem b,c</i>	
<i>alii mille centum quatuor in Armenia passi.</i>	60.a,b	<i>Monachi decem millia in una ciuitate.</i>	164.b
<i>Milites Christiani à Licinio dire vexati.</i>	165.c	<i>Monachi ab Athanasio in Episcopos allecti.</i>	407.d
<i>Milites Sebaste quadraginta, martyrio sub Licinio coronati.</i>	166.e	<i>Monachi denantes & apostata plerimi facti heresiarum.</i>	410.b
<i>eorum nomina.</i>	ibidem	<i>Monachi Aegypti pro Athanasio solliciti.</i>	469.d
<i>Milites Christiani sub Licinio contra Constantinum militare nefas putarunt.</i>	169.a	<i>Monachi inobedientes quomodo coercendi.</i>	549.e
<i>Milites Constantinus Deum precari docuit.</i>	232.e	<i>Monachi in monte Sina sub Abbate Siluano operantur manibus.</i>	840.e
<i>Militum filij quoti aetatis anno militiae adscribendi.</i>	656.c,d	<i>Monachi seipso castrantes.</i>	841.e
<i>Militum laurea Christi nomine insignita.</i>	653.b,c	<i>Monachis proficiens nulli meliores, monachis deficientibus nulli deteriores.</i>	410.a
<i>Militaria signa & arma Crucis signo notata.</i>	80.d	<i>Monachismus. Vide, Monastica uita.</i>	
<i>Militaris signa honesta post emerua quinquena stipendia.</i>	102.e	<i>Monachorum diuersa genera.</i>	408.b,c
<i>Militari testamento plus ceteris Constantinus fuit.</i>	445.a	<i>Monachorum genus deterrimum quod.</i>	408.c, 409.e
<i>Militia uitandae causa quam à quibusdam excogitata.</i>	228.a	<i>Monachorum diuersa haereses.</i>	839.a
<i>Militia desertores femineo habitu à Constantino induit.</i>	494.b	<i>Monachorum habitus ab Ecclesia quis reprehensus.</i>	840.d
<i>Milles Episcopus martyr in Perside sub Sapore.</i>	580.d	<i>Monachorum tonsura laudata.</i>	ibidem
<i>emersi urbe cui praerat, Ierosolymam peregrinatur.</i>	ibidem e	<i>Monachorum quorundam Aegypti delirua.</i>	841.a,d
<i>Miluius pons celebrior clade Maxentij, & uictoria Constantini.</i>	87.c	<i>Monachorum regula elaborata à S. Basilio, non ab Eustachio.</i>	844.b
<i>Minervina prima uxor Constantini.</i>	18.b	<i>Monachus Massilianus perbellè ab Abbate Siluano delusus.</i>	840.e
<i>mater Crispi.</i>	ibidem	<i>Monasteria plurima Oxyrinchi intra ipsam ciuitatem.</i>	164.a
<i>nequaquam Constantini concubina.</i>	ibidem	<i>Monasteria multa ab Antonio erecta.</i>	405.e
<i>Miracula falsa à Gentilibus contra Christianam religionem procurata.</i>	66.e	<i>Monasteria ab Ecclesia Romana primò intra Urbem, uel in suburbijs edificari coepit.</i>	406.e
<i>eadem detesta.</i>	123.e	<i>Monasterium virginum S. Pachomij.</i>	401.d
<i>Miracula fidem Christianam confirmant.</i>	405.a	<i>Monasterium Mediolani in suburbijs erectum.</i>	407.a
<i>Miracula plura ostensa Constantino.</i>	124.c,d	<i>Monastica uita & institutio latissime sub Constantino propagata.</i>	405.d
<i>Miraculum eadum in erectione basilicae Dei Genitricis Mariae.</i>	274.e	<i>etiam à feminis suscepta.</i>	406.c, 407.a,b, 527.c,d
<i>aliud quo Valentinianus Imperator compulsus est asurgere S. Martino.</i>	294.b,c	<i>ab Eusebio Vercellensi Episcopo primum Clericarij inuenta.</i>	407.b,c
<i>aliud in baptizazione Gregorij patris Gregorij Nazianzeni.</i>	298.a,b	<i>à S. Martino in Gallias inuenta.</i>	ibidem c
<i>alia Spiridionis Episcopi.</i>	299.c, 300.a	<i>in Africam à S. Augustino.</i>	ibidem
<i>aliud in erectione templi in monte Oliuarum Ierosolymis.</i>	370.c,d	<i>Romam uerò & in Occidentem ab Athanasio.</i>	527.c,d,e
<i>aliud in S. Crucis inuentione.</i>	372.d	<i>ad Gothos demum ab Audeo propagata.</i>	551.b
<i>aliud de eiusdem S. Crucis incremento.</i>	373.e	<i>quando etiam intra ciuitates inuenta.</i>	527.e
<i>aliud de frano equi Constantini.</i>	375.b	<i>Episcopatus optime congruit.</i>	407.d,e
<i>aliud in adificatione prime Ecclesiae apud Iberos.</i>	394.a	<i>Monastici nominis primi aduersarij Donatista.</i>	528.a
<i>aliud de aqua à Iosapho Iudeo in nomine Iesu benedicta, prestigias Iudeorum tollente.</i>	400.a,b,c	<i>Monasticum nomen nouum, res antiqua.</i>	ibidem
<i>alia in Ecclesia S. Michaëlis Archangeli in suburbio Constantinopolitano parata.</i>	422.d,e	<i>Moniales in Ecclesia antiquitus.</i>	406.c,d
<i>aliud, quo Nisibis urbs ab hostibus obsessa defenditur.</i>	517.d	<i>earum admirandus profectus.</i>	ibidem
<i>aliud quo eadem ab obsidione liberatur.</i>	518.a	<i>earumdem uite institutum.</i>	407.a,b
<i>aliud de mortuo resuscitato à Parthenio Episcopo Lampfaci.</i>	498.b,c	<i>Mons Oliuarum insigni ab Helena templo ornatur.</i>	370.a,b,c
<i>aliud de Ecclesia Dei, qua cum deseritur ab amicis,</i>		<i>miraculum in eius structura quale acciderit.</i>	ibidem d,e

INDEX

Adortem sibi diuersa femina Christiana diuino impulsu
consciuere. 39.e. & seqq.
Adoris Confraternitas quando cepta, & quando resti-
tuta. 485.e. 486.a
Adortia in Crucis inuentione suscitata. 373.a.b
Adortis non obrestandum. 477.c
Adortis sepeliendis Societas sine Collegium à Constanti-
no institutum & privilegii auctum. 485.e. 486.a
Muliercula accusatrix Eustachij quid passa. 533.d
Adulteris Christiana qua consciuerunt sibi mortem, ne illu-
derentur. 39.e. & seqq.
Mulierum Christianarum constantia. 20.e. & seqq.
Munificentia Constantini erga Ecclesiam post Nicanum
Concilium. 349.e
Musonianus Comes & Hesychem Castrensium quo sine ab
Arianis ad Concilium Sardicense inuitati. 591.a
Musarum Heliconidum simulacra ludibrio à Constantino
exposita. 380.a.b
Musonius Professor Athenis sub Constantio. 687.c
Musonius Episcopus defunctus Nicano Concilio subscri-
psisse dicitur. 346.d.e
Musonius Episcopus quid in Concilio Ariminensi sugges-
serit. 794.e
Mutius Byzantij martyrio affectus. 59.e

N.
NARCISVS Episcopus Neroniadis Concilio Ancy-
rano interfuit. 143.c
Narcissus Episcopus ab Anapoli, epistola Pseudosynodi
Sardicensis subscripsit. 620.d
Narcissus martyr cum sociis in Ponto sub Licinio. 169.a
Nardinum oleum piscicum pro luminaribus Ecclesia à
Constantino oblatum. 258.e
Narses Rex Persarum Vararani in Regno successit.
37.d
Nassinius Donatista una cum collegis profectus ad Con-
stantinum quid ab eo petierit. 110.a. 140.e
Natalitia Sanctorum in Ecclesia exacte celebrari solita.
221.d
Neanias, idem Procopius dictus: 32.b. Vide, Procopius.
Nectarius Episc. Viennensis clarus sub Constantino. 500.c
Negotiatores. Vide, Mercatores.
Neophyti ex Concilio Nicani decreto non ordinandi.
339.c.d
Neocæsarea in Ponto, excepta Ecclesia, terramotu sub-
uersa. 575.d
Neocæsarea S. Basilij. ibid.e
Neocæsariense Concilium quado celebratum. 142.c. 146.b
quinam ei Episcopi interfuerint. ibidem
eiusdem canones. 146.c. d
Neocæsariensis Ecclesia florentissima vsque ad Basilij tem-
pora. 575.e
Neon martyr sub Maximino. 34.e
Nepotianus Tribunus à Constantino in Superiorem Phry-
giam iam defectionem molientem cæ copis missus. 385.b
Nepotianus, Constantini ex sorore nepos, Athanasium Ro-
mam uenientem hospitio excipit. 527.b.c
Constante à Maxentio è uisus sublato, Roma sibi Im-
perium arripit. 643.d
ab Aniceto Prasæcto occiditur. ibid.
Nero expiationem à cade matris frustra quarit. 245.c
Nestoriani falsas epistolas nomine Iulij Papa sepponunt.
665.e
Nestorius Episcopus Pseudosynodi Sardicensis epistola
subscripsit. 620.e
Nestorius Prasæctus Augustalis in Aegypto. 563.b.
639.a.b
Nicaa Bithynia ciuitas deleta ad Synodum celebra-
dam. 293.b

illuc Episcopi ex toto Orbe conuocati. ibid.
mira quadam ex Concilio ibi celebrato est consecuta.
347.d
ibidem Arianis sub Constantio Concilium celebrandum
decernunt, sed frustra. 777.b.c
Nicaa Thracia Concilium conuocatur à Constantio Im-
peratore. 790.c
eius blasphemia ab Arianis, quasi Nicæna Bithynia
fidei formula promulgata. ibid.
Nicanum Concilium quando conuocandum, unanimitè à
Pontifice & Imperatore decernitur. 278.b
quorum persuasione à Constantino indictum. 288.e.
289.a. 292.d.e
quo anno fuerit celebratum. 289.a.b. 290.b
etiam ex testimonio Attici. 291.b.c
& qua de causa. 289.d. 292.c.d
triennio id perdurasse asserentes redarguuntur. 290.d.
291.a
eodem anno & ceptum fuit & absolutum. 291.a.b
vulgata eius inscriptio erroris arguitur. ibid.d.e
non sub Iulio sed sub Siluestro Papa celebratum. ibid.e.
& seqq.
ex quibus prouinciis Episcopi ad illud conuenerint.
293.c.d
& quot. 294.d
quisque inter eos illustriores. 295.a. & seqq.
confessum eius praeceperunt disputationes aliquæ, primò
cum Gentilibus philosophis. 302.d. & seqq.
deinde cum Ario. 304.e
eius cõfessum quomodo se habuerit. 305.c. 306.e. & seqq.
quomodo Imperatoris ad dictum Concilium ingressus.
305.d
omnium in eo de fide suffragia Constantinus uoluit esse
libera. ibid.e
in eodem Eustathius Antiochenus, breui admodum ad
Imperatorem habita Oratione, hynnum Deo canit.
305.e. 306.e
Constantinus ibidem postea ad Patres orationem ha-
buit. 308.a.b.c
Acta eiusdem Concilij deperdita, alia supposita, collecta
alia ex fragmentis magis uera. 308.e. 309.a
Actorum eorumdem oratio. ibid.
Arij ibi lecta primo loco blasphemica, & Eusebij Ni-
comediensis littera recitata. 309.d.e. 310.c
Alexandrina Synodi ibidem Acta producta. 310.a
quid in eo Concilio Constantinus. 311.e. 312.b
in gratiam Constantini eidem Arianis subscribant.
312.a. 313.c.d
cur idem Concilium Spiritus sancti Diuinitatem non
pluribus statuerit. 312.e. 313.b
Arium & Arianos penitentes recipit. 314.d.e. & seqq.
quid de Paschatis tempore definiuit. 322.c. 323.a
decreti de Paschate quomodo conceperit. ibid. & 324.e
Paschalis Cycli calculum Alexandro Episcopo Alex-
andrino consiciendum committit. 325.a.b
de die Dominico celebrando quid statuerit. 326.d.e
Meletianum schisma componit. ibid. & 327.a
eius ad Aegyptios littera. 327.b. & seqq.
eiusdem de iisdem decretum. ibid.
quid de Meletio ipso statuerit. ibid.c
de Paschatis celebratione quid decreuerit. 328.b
sextus eius canon Meletianorum occasione statutus. 329.a
eiusdem canonis lectio & interpretatio. ibid.c. & seqq.
Romana Ecclesia primatum agnoscit. ibid. & seqq.
quid de Ierosolymitana Ecclesia statuerit. 334.a. & seqq.
quid de Nouatianis decreuerit. 335.d. & seqq.
quid de Paulianis & Cataphrygiis. 336.d
lupos tempore persecutionis quomodo receperit. ibid.e.
337.a.b

eiusdem

IN TOM. III. ANNAL. ECCLES.

eiusdem Canones aliquot aduersus delinquentes sta-
tuit. ibid.
de se castrantibus quid statuerit. 337.b.c
Clericos cum feminis habitare prohibet. ibid.e
Clericorum calibatum firmat, non destruit. 338.b
Clericos fameratores coërcet. 339.a
ne Diaconi Presbyteris Eucharistiam administrarent in-
terdicat. ibid.a.b
Diaconorum quorundam fastum reprimat. ibid.b
translationes Clericorum in diuersas sedes inibet. ibid.
Neophytos non ordinandos decernit. ibid.c.d
de Episcoporum ordinatione quid statuerit. ibid.e
ne excommunicatus ab uno, ab altero Episcopo reci-
piatur uetat. 340.a
Prouincialia Concilia ex eius decreto quotannis bis ce-
lebranda. ibid.
Canon eius de Libris hagiographis. ibid.b.c
alius de Bigamis non ordinandis. ibid.d
item alius de Appellatione ad Romanum Pontificem.
341.a
alius item de Prouocatione à minori Synodo ad mai-
orem. ibid.b
neon alius de Consicienda Formata. ibid.c
eiusdem Canonis declaratio. 342.a. & seqq.
eius ad Siluestrum Papam littera. 343.a.e
hynnum Glorificationis recepti & auxit. 344.b. & seqq.
in eo mysteria quadam in numero & nominibus Patrum
obseruata. 346.c
etiam à duobus defunctis Episcopis subscriptum dici-
tur. ibid.d.e
eiusdem finis & praconia. 347.a
Nicæa ciuitati quid praestiterit. ibid.d
ex aliis Prouincialibus Conciliis toto Orbe uulgatum.
350.e
à Siluestro Papa consociatum. 344.a. 351.b
item à Iulio Papa. 507.e
Antiochia exploditur. 544.e. & seqq.
Nicæna fidei formula ab Oso scripta. 312.c. d
ei in Concilio Sardicensi nihil additum. 601.a.b
damnatio eius in posteriori Concilio Ariminensi ab
Arianis acclamata. 795.c
Nicanorum Canonum differentia. 337.a.b
eorundem numerus. 340.a.b. 346.b
Nicanum Symbolum ex epistola Athanasij ad Iouianum.
Imp. ab Auctore descriptum. 312.c. d
quando ceptum cani in Ecclesia. 345.d.e
Nicanor cum sociis Meletina in Armenia sub Lysia
Praside martyrio affectus. 60.c
Nicanor &
Nicanor in Aegypto sub Maximino martyrij lauream
adipsuntur. 54.b
Nicipharus de patria & genere Helena Augusta erroris
arguitur. 3.e
item de origine Episcopatus Byzantij. 148.a
neon de Actis Siluestri. 151.e
similiter de quadraginta Monialibus Hadrianopoli
martyrio affectis. 159.c
iterum de tempore quo durauit Nicanum Concilium.
290.e
& de eodem Concilio sub Iulio celebrato. 292.a
etiam de Gregorio Episcopo Armenia, quem Nicæna
Synodo interfuisse asserit. 297.d
denique in rebus de Theophilo recensitis. 683.a. d
Nicolai Fabri Index rerum antiquarum memorabilium.
113.e
Nicolanus Episcopus Myra confessor sub Licinio. 166.a
reddita Ecclesia pace Myram reuertitur miraculis
clarus. 193.e
idola ibidem destruit. 194.a

Concilio Nicæno interfuit. 299.d
innoxios liberat. 385.c. d. & seqq.
per uisum Constantino apparet. 386.e. 387.a
itemque Ablatio. ibid.
innocti Constantino, & muneribus donatur. 387.b
eiusdem obitus & effigies qualis. ibid.c. d
ex ossibus eius uingentum scaturit. ibid.c
eius occasione quid à Constantino sancitum. 388.d. e.
389.a. b
Nicomedia sedes Imp. facta carnificina Martyrum. 59.c
horrendo terramotu concutitur. 775.e. 776.a
ibidem Cecropius Episcopus opprimitur. 776.e
ei terremotum hunc imminere praedixerat Arsacius.
ibidem
Nicomedsensis Ecclesia sumptuosissime à Constantino
erecta. 379.a
eadem fulmine tacta quando conflagravit. 434.e
Nicomedsensis Synodus à Constantio indicta, diuinitus im-
peditur. 775.d
Nicostratus cum sociis militibus in Palestina sub Maxi-
mino martyrio coronatur. 32.e
Nili fluxus, turpibus sacris abolitis, uerior redditus.
383.b
Nilus martyr cum Peleo in Aegypto. 41.e
Nisibis à Rege Persarum obfessa. 517.b. & seqq.
ab eius Episcopo Iacobo miraculose defenditur. ibid.d
eiusdem Iacobi patrociniõ hostibus in fugam actis, abol-
sione liberatur. ibid.e. 518.a
Nobilissimus dignitas que. 472.c
Noconius Episcopus à Troade epistola Pseudosynodi Sar-
dicensis subscripsit. 620.c
Noctis simulacrum uelum obtendens quid innuat. 492.a
Noctua praenuntiat cladem Maxenti. 85.d
Noë dolabra Constantinopoli asseruata. 421.b
Nomen Dei à Iudeis in Gazophylacio asseruatum pu-
ratur. 399.a
Nomina sua olim cur mutauerint Christiani. 28. b
Nomina clericorum Meletianorum cur Alexander Epi-
scopus Alexandrinus describi uoluerit. 328.e
Nomina Episcoporum qui Concilio Romano sub Melchira-
de interfuerunt. 111.b
aliorum qui epistola Pseudosynodi Sardicensis subscri-
psuerunt. 619.d. & seqq.
aliorum, qui in condemnationem Athanasij. 697.e
Nominis Iesu Iosephus adhuc Iudeus operatur miracula.
398.d.e
Nominatio, à qua Clerici essent immunes, qua. 117.b
Nonnius Episcopus à Laudocia epistola Pseudosynodi
Sardicensis subscripsit. 620.e
Nouatianus quomodo recepti in Nicæno Concilio. 336.b
Constantini rescripto exagitati. 363.e
à Constantino numerati potius inter schismaticos, quam
inter hereticos. ibid.d
non tantum schismatici, sed & heretici fuerunt. ibid.
& seqq.
à Nouatiano Historico laudati. 365.c. d
dire à Macedonio ob fidem Consubstantialis uexari.
662.e
Nouatianorum causa in Concilio Nicæno tractata.
335.d.e
Nouatores heretici Euanonio doctrinã coniuñti. 825.c. d
Nouennalis Cycli quis auctor. 326.b
Nouitas uocum que caret culpa, haudquaquam uitanda.
806.a
Numerus Aureus Paschalis diei quotannis celebrandi fa-
cilis index. 326.a
Numerus Episcoporum Nicæni Concilij. 294.d
Numerus Nicanorum canonum. 340.a. b. 346.b
Numerus litterarum in Formatis positarum. 341.d
Numisma

INDEX

Numisma Constantij cum Labaro Cruce & Christi nomine insignito. 671.a
Constantini cum Marte. 20.b
eiusdem varia cum Labaro Christi nomen & Crucem exhibentia. 79.b.c.d.e
aliud eiusdem cum Christi nomine & Cruce in galca. 81.b.c
eiusdem aliud cum dracone Cruce transfixo. 353.b
aliud eiusdem in calum relati. 491.d.e
eiusdem alia Deum precantis effigiem exprimentia. 353.e & seq.
eiusdem aliud cum Daphne. 652.b.c
Crispi Casarij cum imagine Salvatoris. 241.b.c
elucidatur & defenditur. 241.d. & seq.
Decentij, Christi nomine insignitum. 642.b.c
S. Helena ad superos relata. 377.c.d
Ioniani Imp. cum Labaro Christi nomine & cruce insignito. 79.e
Magnentij, Christi nomen praferens. 642.a
Maoriani Augusti cum Christi nomine in scuto. 81.d
aliud eiusdem, ubi draco pede calcatus habetur expressus. 353.d
Maxentij generi Maximiani. 7.c
Valentis cum Labaro, Crucem puram exhibente. 80.a
Numismata grandiora ab usualibus nummis distincta, in quem usum ab Imperatoribus usata. 671.b
Nummi vsuales auri cum imagine Constantini cuius ponderis essent. 428.b.c
Nundinarum accusator Siluani Ciriensis Episcopi. 11.c
& seq.
Nuptia Licinij cum Constantia. 104.d
Constantij Caesaris cum Eusebia. 471.c
Nymphodora martyr sub Maximino. 59.e
 O.
O *Littera in duas partes ab Audianis in quem usum diuisa.* 552.b
Oasis Aegypti pars Catholicorum exilio celebris. 726.c
Obeliscus Vaticanus index loci parati triumphi Constantini, à Sixto V. cruce auctus. 89.a
Obeliscus omnium maximus, Thebis à Constantino, si superuixisset, Constantinopolim transferendus. 419.b
inssu Constantij Alexandria Romanam delatus, in Circo Maximo erigitur. 775.a.b
à Sixto Papa V. in Lateranum translatus, Christi gloria consecratur. ibid.b
Oblatio fermentata quid mystice significet. 118.c.d.e
Oblatio Constantij Imperatoris à Liberio non recepta, sed eiecta. 703.b
Oblationes ad Ecclesiam fieri solita. 118.c.119.a
Oblationes ad Ecclesiarum ornatum & Dei cultum augendum olim etiam usitata. 410.e
Oceanus martyr sub Maximino. 34.e
Occidens monastica instituta auctore Athanasio accipit. 527.c
Occidentalis Ecclesia dira persecutione post Concilium Mediolanense vexata. 701.c. & seqq.
Oblatians Comes Hispaniarum quale à Constantino rescriptum acceperit. 181.e
Occumenicum Concilium quodnam dicendum. 589.c.d
Oliuarum mons Ierosolymis Ecclesia ab Helena exornatus. 370.b.c
in Ecclesia eius structura quid miri acciderit. ibid.c.d
Olybriorum familia reddita Christiana. 94.d.e
Olympius Episcopus in Africam post Romanum Concilium pro pace Ecclesiae Africanae Legatus. 114.a
Olympius Anarum Episcopus post Concilium Sardicense ab Arianis in exilium missus. 623.b
Olympius Comes ex Indicibus cognitoribus in Concilio

Sirmiensis. 750.c
Olympius Episcopus Doliceus epistola pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 619.e
Olympij duo Episcopi in condemnationem Athanasij subscripserunt. 697.e.698.a
Onager facinus de introuissa meretrice ad cubiculum Legatorum ex Concilio Sardicensi à Constantio ad Antiochenos missorum fatetur. 625.c
Opiati Milenitani commentarius à Donatistis decurtatus. 136.a
eiusdem locus restitutus. 633.d
Opiatus Patricius occisus. 502.a
Opus manuum in Monachis commendatum. 840.e
Oracula dicta Iuliano Imperatori. 830.e.831.b
Oraculum à Gentilibus de exterminio Christianissimi confilium. 108.d.e
aliud Apollinis de Licinij victoria fraudulentum. 178.e
aliud Sibylla Erythrae de Ario. 218.a
aliud Apollinis de Christianis, recitatum à Constantino. 264.e.265.a
dira persecutionis causa. 265.a
Oratio Constantini ad Senatum in basilica Vlpia. 262.c.d.e
alia eiusdem in Synodo Nicana. 308.a.b.c
eiusdem alia sanebris, ab eo sub uite finem recitata. 487.d
Eusebii in Vicennalibus Constantini dicta. 348.b
Eustathij habita in Nicano Concilio. 306.c.d
Orationibus omnia tribuebant Massaliani. 839.d
Orbis Catholicus quomodo se tempore Ariminensis Concilij Arianum esse ingemuerit. 796.b
Ordinandi presbyteri aetas ex decreto Concilij Neocaesariensis qua. 146.d
Ordinari qui prohibeantur Episcopi. 339.d
Ordinatio Episcoporum qualiter facienda. ibid.e
Ordinatio Caeciliani tumultu. 8.d. & seq.
Ordinationes à propriis Episcopis neglectas, viciniore Episcopi supplere tenentur. 603.d
Ordinationi Primatum non digniores sed propinquiores Episcopi interesse debent. 9.d. & seq.
Orenius miles cum sociis sub Maximino Imperatore Satali in Armenia martyrio coronatur. 60.c. item
Orestes cum sociis sub eodem Maximino Sebastae. ibid.b
eius reliquia à S. Blasio Episcopo curata. ibid. & 168.b
Origenes cur non in Nicano Concilio damnatus. 313.a
illum secum sentire Ariani falso iactant. 579.c
Origenista heretici ex monachis orti. 410.b
Orientalis destrunt Sirmianam blasphemiam. 755.d.e
quid ad eos Hilarius scripserit. 780.b
Orientalis Ecclesia à persecutione quomodo liberata. 62.d.e
pace reddita floret. 65.b
in eadem disciplina Ecclesiastica restituitur. ibid.
iterum per Maximinum exagitur. 66.c.d
pacem ei Constantinus apud Licinium procurat. 104.e.
 105.a
eius post extinctum tyrannum Maximinum gloria & latuita. 124.d.e & seq.
calibatam Clericorum retinuit. 145.d.e
sub Licinij persecutione exagitur. 168.b. & seq.
dicta persecutione prostrata, à Constantino erigitur. 188.e
Arij causa in eadem discordia & contentiones exorta. 202.b
eiusdem post Concilium Constantinopolitanum immensa persecutio. 813.b. & seq. 816.e
Oriens & Occidentis ratio in editis Constantini. 193.c
Osculo pacis suos Basileus martyrium obiturus saluat. 162.d
Opus Episcopus Cordubensis Constantino iugiter inhaesit. 98.b.c.d

quod

IN TOM. III. ANNAL. ECCLES.

quod in Arelateni Concilio Caeciliani patrocinium suscepit, à Parmeniano calumniis proscinditur. 137.c
eundem Catholicis Africanis fauentem Donatista odio prosequuntur. 176.b
quod ad eum Constantinus de manumissione rescripserit. 177.b
Siluestri Papa ad Constantinum & ad Alexandrum Episcopum Alexandrinum Legatus. 209.b.c.d
in Aegypto generale Concilium celebrat. 220.b.c
cur in unaquaque Synodo principem semper locum tenuerit. 221.a
Baptismi Constantini auctor putatur. 246.a.b
ad Orientales ob discordias Paschalis causa obortas mittitur Legatus. 288.d
Nicano Concilio Siluestri Papa loco praesuit. 295.a
fidei formulam in eodem Concilio concepit. 312.c
munus eius in Concilio Sardicensi fuit, singulorum rogare sententias. 590.b.603.a. & seq.
Arianis in Concilio Sardicensi quid promiserit. 591.e
à Constantio tentatur. 708.a.b
ibid. ad suam Ecclesiam remittitur. ibid.
litteris Constantij Imperatoris iterum tentatur. ibid.
quid ad eum rescripserit. ibid.e
defendit Athanasium. 709.b
iterum à Constantio accersitur. 710.b
inuitus ad Concilium Sirmiese perductus. 749.b
eius & Potamij nomine blasphemiam Sirmiensis uulgata. 752.e
vi coactus contra Athanasium subscripsit. ibid.a
eius lapsus nullum afferri Ecclesia prauidicium. 753.c
lapsus eius à sanctis Patribus lugetur. ibid.d.e
quem finem iortuus sit. 758.a.b.c.d
respsit, paenitentisque facti decessit. 759.a. & seq.
obitus eius quando conrigerit. 759.d.e.760.c.d
Ostroena Ecclesia florens sub Constantino. 355.e
Ostiensis Episcopus Romanum Pontificem ordinat. 9.d
pallium ei à Marco Papa collatum. 482.b
Qibo Imperator lanceam Constantini Imperatoris à patre Henrico accepit. 354.a.b
Oxyrinchus ciuitas Thebarum Christiana pietatis & charitatis cultrix. 163.e.164.a
ciues eius Arianos detestantur. 728.e
 P.

P *Pachomius quoniam pacto fidem Christianam sit affectus.* 163.a. & seq.
tyro militia sub Licinio adscribitur. ibid.
solitudinem petit. 213.c
monasterium eius sanctus Athanasius inuist. 401.b
eiusdem uiuendi modus Romam à dicto Athanasio illustratus. 527.d
Pachomius martyr Alexandria sub Maximino. 54.a
Palastini, qui contra Athanasium subscripserant, palinodiam recantant. 644.c
Palatini lege Constantini cohibiti. 352.b
Palatium pro Ecclesia habent Ariani. 694.b
Palatium donatum à Constantino Romano Pontifici. 950.c
Palatium quid proprie significat. ibid.d
Rome non unum, sed plura. ibid.e & seq.
Palatium Lateranense Pontifici Romano à Constantino donatum. 96.d
Palatium Constantini quibus picturis ornatum. 354.a
Palemon insignis anachoreta in Aegypto quando floruerit. 213.c
Palladium Troiae Constantinopolim à Constantino translatum. 421.a
Palladius Magister Palatij sub Constantio. 648.d
Athanasio litteras securitatis à Constantio derulit. 684.c

Pallia dicta omnia operimenta sacra, eademque Crucibus ornari solita. 482.d
Pallium humeros solum regens, indumentum philosophicum. 29.b.c
Pallium Episcopale ornamentum à Romano Pontifice dari solitum. 482.c
Pallium Athanasij, symbolum Catholicae fidei. 572.a
Palmyra Ecclesia persecutione sub Lysimacho Praefide vexata. 62.c
Pamphilus presbyter Caesariensis cum sociis pro Christi fide martyrij certamen aggreditur. 27.c
uirutes eius & recte facta breuiter recensita. ibid.c.d
rursus ad certamen reuocatur. 28.e
eiusdem lucubrations. 31.b
eius nomine Apologia pro Origine scripta. ibid.c
nomen eius sibi Eusebius Caesariensis assumpsit. ibid.
ab Agapio Episcopo Caesariensis presbyter ordinatus. 31.c
bibliotheca eius nullam iacturam passa. 423.e
Pan idolum à Constantino sublatum. 381.d
Pancharius eius Romanus Nicomedia cum sociis martyrio affectus. 59.c.d
Pancratius Episcopus à Pernafo epistola Pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 620.b
Pancratius presbyter Sabellianus proditor Luciani. 55.e
Pancratius presbyter Romanus à Liberio ad Constantium Legatus. 679.e
uolens subscribere contra Athanasium in Concilio Mediolanensi, in exilium mittitur. 696.c
Panegyricum carmen artificiosissimum ad Constantinum Imperatorem Porphyrius Poeta, ab exilio reuocatur. 318.c. & seqq.
Panis à Domino multiplicari reliquia Constantinopoli afferuata. 421.b
Pantagathus Episcopus à Gallia epistola Pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 620.e
Pantaleon medicus cum sociis Nicomedia martyrij coronam assequitur. 59.c
Panninus interdum diuinat. 101.c
de origine Indictionis erroris arguitur. 102.a
item de successione Episcoporum Mediolanensium. 709.a
Papas Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 580.d
Papia lex de dimissione à Constantino abrogata. 224.b.c
quoties & à quibus decurtata. 225.c.d
Papia lex fiscalo rete. 226.c
Paphnugij plures, & diuersae fidei. 296.e
Paphnugius martyr in Aegypto sub Maximino. 54.b
Paphnugius aliter sub eodem Maximino excaecatus. ibid.
in Thebaide uitam anachoreticam ducit. 213.c
Thebaidis superioris Episcopus strenuus à Ario opponit. 296.c
Nicano cuidam canoni quomodo obstitit. 338.a
in Concilio Tyrio pro Athanasio pugnat. 453.a
apprehensa manu Maximi Episcopi Ierosolymitani & confessu Tyrio discedit. 458.b.c
Paphnugius confessor Meletianorum ad Constantinum Legatus. 361.a
qualis fuerit. 362.a
Parricidij expiatio apud Gentiles nulla. 242.c. & seq.
 245.a. & seq.
Pars dextera minus digna sinistra est habita in confessa Synodali. 307.b.c
& quare. ibid.c
Parthenius diaconus Basileum Episcopum vinculis adstrictum & ad Regem Licinum missum sequitur. 161.b
Parthenius Episcopus Lampsaeci vir insignis quando claruerit. 497.c.d
idolorum templa diruit, & Ecclesiam adificat. 498.a
mortuum ad uitam reuocat. ibid.b.c
 Pascha-

Paschalis temporis Aureus numerus facillimus index. 326.a
 Paschalis celebrandi una regula omnibus ex Concilio Arelatensi prescripta. 138.a
 Paschalis diversimode celebrari soliti causa Ecclesia Aethiopsa defensionibus agitata. 288.b
 qui populi à communi ritu discreparint. ibid.e
 Paschalis temporis quaestio in Nicano Concilio agitata. 322.e. & seqq.
 Paschalis decreto dies & Consules apposti. 323.c
 Paschalis tempus unum omnibus à dicto Concilio prescriptum. 323.e
 idem à Concilio Antiocheno stabilitum. 550.d
 Paschalis cycclus ex decreto Nicani Concilij institutus. 325.a.b
 eius conficiendi cura Alexandro Episcopo Alexandrino demandata. ibid.b
 Paschalis calculus omnibus communicandus ab Alexandrino Episcopo quotannis Romano Pontifici mitti solitus. ibid.
 Paschalis temporis Episcopi Alexandrini quamdiu fuerint promulgatores. ibid.d
 Paschalis Synaxes & Pentecostes frequentissime. 649.c.d
 Pascentius Comes Arianus quid cum sancto Augustino. 764.d
 Pastor Nicomedia cum sociis martyrii coronam assequatur. 59.c.d
 Pater quomodo maior Filio. 206.d. & seq.
 Paternus Aegypti sub Constantino Praefectus. 220.b
 Patricius R. heros insignis sub Constantino claruit. 500.d
 Patriarcha sublimior apud Iudaeos magistratus. 395.c
 Patriarcha Indaeorum Hellel sub Constantino. ibid.
 à Tiberiade orbis Episcopo medicum se simulante baptizatur. ibid.d
 Patrij dignitas à Constantino excogitata. 502.a
 Patrophilus Episcopus Scythopolitani Arianus. 301.a
 confusus fuit Eusebii confessoris exul. 738.b
 eiusdem in Eusebium crudelitas. 739.d. & seqq.
 Paulianorum causa in Concilio Nicano tractata. 336.d
 Paulinorum familia quando ad Christum conversa. 94.d.e
 Paulinus Philogonio in Episcopatu Antiocheno sufficitur. 221.c
 quando obierit, & quis ei successerit. 282.e
 Paulinus Episcopus Nolanus ad Augustinum eulogias mittit. 120.d.e
 eiusdem versus de translatione SS. Andrea & Timothei per Constantinum facta. 484.d
 Paulinus Episcopus Tiburis litteras Ursacij & Valentis ad Iulium Papam Athanasio transmittit. 646.c
 Paulinus Episcopus Treverensis ex Conciliabulo Arelatensi in exilium missus. 676.a
 quando & ubi vitam finierit. 816.a
 anniversaria memoria ab Ecclesia celebratur. ibid.
 Paulinus Episcopus Tyri erigit templum, & Deo dicat. 126.a
 factor Arij. 196.d
 ut se pro Ario stare scriptis prodar, ab Eusebio Nicomediensi impellitur. ibid.e & 197.a
 Paulus Apostolus una cum B. Petro Constantino apparet. 247.d. & seq.
 eius basilica Roma à Constantino erecta. 259.b
 donis item & redditibus aucta. ibid.b.c
 Paulus Apostolus à dextris, Petrus vero à sinistris in sacris Diplomatum efformari soliti. 307.e
 Paulus Episcopus Constantinopolitanus creatus calumniis Eusebianorum impetitur. 530.b
 in exilium pellitur. ibid.e
 eiusdem exilium saepe mutatum. 531.c
 quando Romam confugerit. ibid.
 a populo Constantinopolitano sedi suae restituitur. 568.d

ibid.
 569.a
 ibid.b
 ibid.
 602.e
 614.b
 626.d
 661.a
 663.e
 301.a
 407.e
 159.d. 296.e
 570.c
 ibid.d.
 572.a
 438.d
 21.c
 ibid.c.d
 27.e
 431.e. 432.a
 627.a.b
 630.c.d.e
 580.d
 619.e
 697.e
 149.c. & seq. 236.c
 840.a
 62.e
 66.c.d
 104.e. & seq. 124.d. & seq.
 194.d
 633.d.e
 181.d
 183.e. 184.a
 112.c
 162.d
 672.c
 244.e. 245.a
 552.a.b
 581.b
 40.b. 58.d
 40.b
 ibid.c
 41.e
 781.d
 378.d
 840.d
 354.e
 Persa

Persa Mesopotamiam invadunt sub Constantio. 517.a
 & seq.
 Christianos insecantur. 573.d. & seqq.
 Solem colunt. 574.a
 Romanorum propugnacula & munitiones sub Constantio expugnant. 816.b. 830.a
 virginibus Christianis parant. 816.b.
 Persarum Ecclesia Saporis Regi à Constantino commendatur. 354.e
 Persarum Ecclesia subiecta Antiochena. 581.d
 Persarum Episcopus Ioannes Nicano Concilio interfuit. 354.e
 Persarum exercitus à culicibus vincitur & fugatur. 518.a
 Persarum persecutio adversus Christianos sub Constantino nulla. 483.e
 Persarum persecutio annus secundus. 579.d
 Persarum Regum successio. 37.d
 Persarum Rex Legatos cum donis amicitiae signis ad Constantinum misit. 354.d
 Persarum Rex Legatos pacem rogaturos ad Constantinum mittit. 483.c
 Persarum expeditionem Constantinus parat, & quo successu. 483.b.c
 Persecutio & correctio longè inter se diversa. 631.a. & seq.
 Persecutio pro Praesidum moribus grauis vel remissa esse solebat. 31.a
 Persecutio Alexandrina Ecclesia sub Gregorio & Philagrio. 556.e. & seqq. usque ad 561.c.d
 eiusdem nouissima sub Constantio. 715.b. & seqq.
 acrius sauit. 719.e. & seqq.
 Arianorum ceteris crudelior. 712.d
 eorumdem in Palestina dirissima. 741.b. & seq.
 eorumdem alia post Concilium Constantinopolitanum admodum dira. 813.a. & seq. 816.d.e
 Constantij post Conciliabulum Mediolanense. 699.d.e
 recrudescit sauius. 710.c
 eius acerbitas. 712.c. & seq. 714.d
 Gentilium persecutione deterior. 768.a
 sub Constantino qua occasione renouata. 237.b.c
 Diocletiani, eiusdemque annus sextus. 20.c
 eiusdem annus septimus. 27.b
 eiusdem annus octauus. 41.d
 eiusdem anni nonus & decimus. 42.e
 eadem quibus incrementis aucta & remissa. 54.e. 55.a
 eiusdem finis. 70.a. 73.b.c
 Liciniana qualis. 164.c. & seqq.
 immanitas eius descripta. 166.c. d. 171.b.c
 quos inuasit, & quos reliquerit. 170.e. 171.a
 Senero Historico cur lenior visa. 170.e
 Macedonij adversus Catholicos Constantinopoli. 662.a. & seq.
 cur à Maxentio remissa. 7.e
 sub Maximino saevissima. 21.e. & seqq.
 per Maximinum Iouium restaurata. 66.c.d
 Saporis Regis Persarum adversus Christianos quando excitata. 574.b. & seq. 579.d. & seqq.
 Persecutiones cum Maximino extincta. 124.d. 125.a
 Persecutionum denarius numerus à Sulpitio Senero inuentus haud probatur. 171.a
 Persecutorum Ecclesia finis qualis. 2.d
 eorumdem sententia à Lactantio taxata. 43.b.c.d
 Pestis, Imperium sub Maximino dirissime affligit. 69.d. & seq. 71.e. 72.d
 eius tempore Christianorum egregia pietatis officia recensita. 72.e
 Petri & Marcellini basilica via Laticana à Constantino erecta. 274.b
 Petronia familia ad Christum conversa. 236.b
 Petronij & sociorum litterae ad Celsum Vicarium Africæ Annal. Eccl. Tom. 3.

in causa Donatistarum. 140.e
 Petrus Apostolus primum Episcopum dedit Byzantiis. 148.b
 eius basilica Roma à Constantino erecta. 257.b
 qualis ea fuerit. 258.a. & seq.
 que eidem dona à dicto Constantino collata. ibidem b. & seqq.
 nomen eius in Formata cur apponi solitum. 343.a
 eius nomine tres Sedes Patriarchales instituta, è quibus Romana primatum tenet. 331.b
 Petrus & Paulus Constantino apparent. 247.d
 quomodo à dicto Constantino dii crediti. 249.e
 eorumdem imagines Constantino demonstratae. 250.c
 Petri & Pauli atque Christi imagines simul pingi solite. ibid.d
 in sacris diplomatibus quomodo effigata. 307.e
 Petrus Alexandrinus Episcopos erga penitentes qualis. 14.c.d
 eius de controuersia cum Meletio fidelis historia qua sit habenda. ibid.d. & 15.d. e
 cur se à Meletio sequestrauerit. ibid.c. d. e
 Ecclesiastica disciplina tenacissimus. 15.a.b
 quomodo dictus sit improbusse Baptistum schismaticorum. ibid.c
 fugà persecutionem declinans ad suos scribit. ibid.d. e
 quot annis sederit. 48.b. 49.e. 67.d
 eius Acta. 48.c
 commonitio eius ad suos de non recipiendo Ario ibid.d
 que viso ei de Ario ostensa. ibid.e
 eius martyrium. 49.b. & seq.
 ne inter Christianos & milites pugna oriantur, clam è carcere ad martyrium egreditur. ibid.c. d
 martyrio ià coronandus quid Deum rogauerit. ibid.d. e
 quid de eo Virgo quadam Christo sacra diuinitus audierit. ibid.e
 Alexandrinorum Episcoporum martyrum postremus. ibid. & 52.d
 corpus eius, licet capite truncatum, mansit erectum. 50.a
 nobile eiusdem funus & sepultura. ibid.
 cur in S. Marci cathedra sedere noluerit. 50.d. e. 51.a
 quid de his qui ad Baptismum absque fide accedunt responderit. 51.a. b
 natalis eius dies anniversaria celebrata ab Ecclesia nobilitatus. ibid.c
 eiusdem scripta. ibid.c
 Petrus Clencherus auctor disputationis de Symbolo Athanasij. 529.d
 Petrus Episcopus in Aegypto falsum adversus Athanasium testimonium dicit. 467.d
 Petrus Episcopus Sebastenus Blasij martyris successor. 168.d
 Petrus monachus, qui & Apselamus, in Palestina sub Maximino martyrii lauream assecutus. 27.b
 Petrus Morinus vir desertus. 215.e
 Petrus presbyter Alexandrinus Legatos Athanasij ad Episcopos, communicatorias Athanasij litteras ijs subscribendas deferens. 647.d
 Petrus Valerius raptor virginum capite plexus. 641.a
 Phedo philosophus in Nicano Concilio victus, Christianus efficiunt. 303.d
 Phano locus metallorum, ad quem damnati sunt Confessores Alexandrini. 724.d
 Philagrus Aegypti Praefectus fanet Eusebianis. 454.b
 immania scelera ab eo in Alexandrinos Catholicos perpetrata. ibid.d. & 558.d
 qualis fuerit. 558.d
 in Constantinopolitana Ecclesia Catholicos sauis. 622.e
 in Cappadocia persecutionem promouet. 664.a
 Phileas confessor à Petro Alexandrino laudatus. 15.e
 f sub

I N D E X

sub Maximino martyrio coronatur. 54. a
 Philemon Choraula miraculose ad Christum conuersus, fortiter martyrium obit. *ibid.* c
 Philippus in Thracia conuenientes Ariani Conciliabulum celebrant, illudque Sardicense Concilium appellant. 607. e
 Philippus Præses Pauli Episcopi Constantinop. necator diuinam expertus est vindictam. 664. b
 Philogenius Episcopus Antiochenus Vitali succedit. 146. d. e
 à S. Ioanne Chrysofomo laudatur. *ibid.* e
 ex causidico Episcopus creatur. 147. a
 Arius fuit aduersarius. 196. d
 quando obierit, & quamdiu sederit. 221. c
 inter Sanctos relatus anniuersaria memoria ab Ecclesia colitur. *ibid.* d
 Philon Episcopus fidei causa exul à S. Hilarione inuistur. 726. e
 exilij eius locus. 727. e
 Philosophi Gentiles Christiana religioni aduersarij ad Nicæanum Concilium conuenere. 302. d. & seq.
 Philosophi Gentiles cum Antonio disputant, ab eoque egregie superantur. 403. a
 Philosophico pallio & nomine magi se ornant. 783. b
 Philosophus Nicæani Concilij Episcopus ludibrio habens à Spiridione confutatur, atque ad religionem Christianam adducitur. 303. a. b. c
 Philosophus Alexandro Episcopo Constantinopolitano insultans, ab eodem mutus redditur. 304. b
 Philostorgius Arianus. 683. d
 qualia eius scripta. 684. a. b
 discipulus fuit Eunomij. 826. b
 Philoterus martyr Nicomedia sub Maximino. 59. c
 Philoxenus à Iulio Papa in Orientem Legatus. 526. d
 quando Romam reuersus. 555. b
 ab eodem Iulio ad Concilium Sardicense Legatus mittitur. 590. a. 593. e
 Philumenus tyrannus tempore Constantini. 411. d
 Photiniani heretici dicti Homuncionista. 751. a
 Photinus Nicomedia cum sociis martyrio affectus. 59. d
 Photinus Sirmienensis Episcopus heresarcha detectus. 569. e
ibid. d
 in Concilio Sardicensi damnatur. 570. a. 602. b. 750. d. e
 eius blasphemie. 602. c
 heresys eius Ariatorum Sirmienensis Concilij colligendi fuit pretextus. 749. c
 eius scripta. 750. a
 iam Sardica damnatus, à Constantio rursum audiri petit. *ibid.* b. c
 in Conuentu Sirmienensi vitæ iterum & damnatus. *ibid.* e
 cur ab Hilario sapè nominatus sit Ebion. *ibid.* c
 Photij enormis error de celebrato Nicæano Concilio sub Siluestro & Iulio. 292. b
 hunc excusare conatur Iacobus Dany Episcopus Ebroicensis. *ibid.* c
 Phorius dolose negabat extare apud Græcos canones Concilij Sardicensis. 604. d
 Phrygia ciuitatis omnes ciues Christiani igne succens. 43. a
 Phrygium idem quod pallium, cur sic dictum. 482. b. c
 Pictura. Vide, Imago. *ibid.* d. e
 Pietate lasa, omne regnandi consilium inane redditur. 234. c. d
 Pilati falsa Acta contra Christum conficta. 67. b. c
 Pinna, signa militaria. 82. a
 Pinus presbyteri Meletiani littera de latebris & fuga Arsenij. 438. a. b
 Pison Episcopus à Troada, &
 Pison Episcopus à Vanis, epistola Pseudosynodi Sardi-

ensis subscripserunt. 620. b
 Pistus Episcopus Atheniensis Nicæano Concilio interfuit. 299. d
 Pistus Arianus Romam missus. 523. e
 à Iulio Papa reicitur. *ibid.* d
 Placoton forum Constantinopoli Palladio Troiæ adueto ornatur. 421. a
 Plato cadis expiationem qualem docuerit. 244. e
 Pæmen Abbas ab Athanasio Alexandria vocatus. 573. b
 Poena inscriptionis uultus à Constantino sublata. 156. b
 Penitentia lapforum pro facinorum uarietate diuersa. 144. b. & seq.
 Penitentia apud Audianos diuersa ab Ecclesiastica disciplina. 551. a. & seq.
 Penitentiales canones pro lapsis ex Concilio Ancyrano. 140. b. c. d. 143. d. 144. b. & seq.
 Poeta vulgaris, quod sacra in usum profanum uerterit, iuste ab Auctore taxatur. 47. a
 Polemoniachus pontus à Constantino in Helenopontum mutatus. 376. e
 Polychronij presumptuosa de Ecclesia Ierosolymitana sententia. 335. a
 Polyuctus cum sociis martyr in Armenia. 60. c
 Pons solubilis à Maxentio Tiberi imponitur. 86. a
 damno eius soluitur. 87. a
 Pons super Danubium à Constantino erectus. 427. e
 Pontifex Romanus omnium Conciliorum decreta ut ualida sint, confirmare solet. 140. d. 541. c
 ex eius communicatione quis nomen Catholicum adipiscitur. 229. d. & seq.
 iudicium eius semper expectandum. 564. d
 ad eum appellare potest quilibet Episcopus, qui se iniuste ab alijs damnatum putet. 603. c
 ab Arianis excommunicatur. 608. b
 Pontificum Romanorum legitima successio. 230. e
 Pontificatus Iudæorum prorsus extinctus. 151. c
 Pontifices Gentilitia superstitionis quo honore habiti. 95. c. 96. e
 Pontificis Maximi titulum cur Christiani Imperatores aliquamdiu usurparunt. 99. a. & seq.
 Pontificis Maximi Gentilitia superstitionis summa potestas. 100. e
 Pontius Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 173. d
 Pontus Polemoniachus à Constantino in Hellepontum mutatus. 376. e
 Porphyrius Pamphili famulus strenuè martyrij certamen obit. 29. b
 Porphyrius à Constantino exilio multatur, librique eius igni aduincantur. 317. d
 tempore Nicæni Concilij adhuc superstes. *ibid.* e
 palinodiam recitans ab exilio soluitur. *ibid.* e
 quamdiu uixerit, & ubi mortem obierit. 318. a. b
 cur Libanius sophista eum senem Tyrium appellarit. *ibid.* d
 Porphyrianos uocandos esse Arianos, Constantinus publico edicto decreuit. 316. d. e
 Potamonia uirgo item Alexandrina sub Maximiano martyrio affecta. *ibid.* e. 54. a
 Potamij & Osij Episcoporum nomine edita formula Sirmienensis blasphemata. 752. e
 Potamius longè diuersus à Potamone confessore, inde martyre. *ibid.* d
 Potamon Episcopus in Ægypto confessione clarus, in Maximini persecutione oculo priuatur. 296. a

IN TOM. III. ANNAL. ECCLES.

in Conciliabulo Tyrio magna libertate in Eusebium Casariensem inuocatur. 447. a
 contestationi aduersus Eusebianos subscribit. 453. a
 in exilio sub Gregorio & Philagrio Præside martyrij certamen consummat. 296. b. 562. c
 Potamon apostata, à S. Hilario dictus Potamius, diuina vindicta perit. 800. c
 Præfelli seu Præpositi Laborum qui. 83. a
 Præfelli persecutores Maximino iam è uinis sublato dant penas. 123. c. d
 Præfelli Prætorio quatuor à Constantino institui. 424. e. & seq.
 Præfectorum auaritiæ Constantinus lege sancita coercet. 437. b
 Præfides Prouinciarum ex decreto Concilij Arclatensis Episcopis subiecti. 137. c. d
 ab iisdem litteras communicatorias accipere iussi. *ibid.* delinquentes ab Episcopis corrigendi. *ibid.* d
 Præfides Iussissimi à Licinio ad persecutionem Christianorum delicti. 166. c
 Præsidum persecutorum seuitia à Lactantio taxatur. 43. b
 Præsidum iudicia irritare solebant Episcopi. 385. e
 Prætoriani milites à Constantino sublati. 104. d
 Prætorius dicti heretici Massaliani. 839. a
 Præces à Constantino militibus præscripte. 232. e
 Præcibus omnia tribuebant Massaliani. 839. e
 Præbyter ante trigessimam ætatis ætatem ex decreto Niceensium Concilij nemo ordinandus. 146. d
 Præbyter quidam Arianus quomodo familiaris Constantini Augustæ innotuit. 390. a. b
 ab eadem iam mortem obitura Constantino commendatur. *ibid.* b
 tabularum Constantini cæstos ab ipso Constantino decernitur. 488. d. e
 credulus hic Acacius Luscus. 489. a
 aulicos corrumpit. 505. d. e
 Præbyteri lapsi penitentes ex Concilij Ancyranæ decreto quomodo recipiendi. 144. b
 Præbyteri post Episcopos stant in Synodo Rom. 277. d
 alias coram Episcopis sedere soliti. *ibid.* e
 Primus martyr in Helleponto cum sociis sub Licinio. 169. a
 Principes ex uitio aulicorum sapè infamantur. 352. c
 hereticis & schismaticis periculose parcunt. 442. c. & seq.
 qui super Episcopos sibi potestatem arrogant, Antichristi typum gerunt. 695. b. c
 Priscillianus Præses persecutor. 59. e
 Priscus diaconus Romanus à Siluestro ordinatus. 278. e
 Priscus magus Iuliano Apostata echarus. 654. b
 Præuilegia Clericis à Constantino collata. 97. e
 alia eisdem à Constantio in gratiam S. Spiridionis concessa. 516. c
 Præuilegia de immunitate Clericorum, & alia à Constantio collata & confirmata. 770. c
 Præuilegia Gentilium sacerdotum in sacerdotes Christiane religionis translata. 262. e. & seq.
 Præuilegia professoribus bonarum artium indulta à Constantino. 423. e. 424. a
 Proceres Episcopus à Sinopa epistola Pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 620. a
 rbeior insignis, summis honoribus à Constantio affectus. 687. b
 Probianus Proconsul in Africa sub Constantino. 129. a
 Probianus unus ex Constantini Imp. satellitibus Constantinopoli in templo sancti Michaelis Archangeli miraculose sanatur. 422. e. 423. a
 Proborum familia alique illustres quando ad Christum conuersa. 94. c. d. & seq.

Probus Præses Sirmij sub Maximino persecutor. 34. e
 Probus Capuanus Concilio Arclatensi interfuit. 135. d
 Probus Episcopus in condemnationem Athanasij subscripsit. 697. e
 Proconsul, exspectantibus Donatistis, causam Episcopi cognoscit. 128. b
 Procopius martyr in Palaestina sub Maximino. 31. e. & seq.
 Proculus Episcopus in condemnationem Athanasij subscripsit. 697. e
 Prodigia persecutionis Galerij Maximini tempore uisa. 23. a
 alia cladem Maxentij prænuntiantia. 85. d
 alia Constantini de Licinio uictoriam indicantia. 174. c
 alia Constantino de noua ciuitatis loco eligendo deliberanti ostensa. 281. e. 282. a
 alia in Illyrico tempore Iuliani Imperatoris uisa. 832. c
 Professores Athenienses quanto studio sibi olim discipulos allicere quæserint. 688. b. c
 Promus in Palaestina sub Maximino martyrio affectus. 23. c
 Protasius Episcopus Mediolanensis cui successerit, & quando sederit. 508. a. 585. c
 Concilio Sardicensi interfuit. 590. e
 Proterius Episcopus Alexandrinus quantum Romano Ecclesia detulerit. 325. c. d
 Proterius Episcopus Capuanus Concilio Romano sub Melchiade celebrato interfuit. 111. b
 Protogenes Episcopus Sardicensis rescriptum de missionibus in Ecclesia celebrandis à Constantino Imp. accepit. 177. a
 Nicæano Concilio interfuit. 299. d. 601. a
 in Conciliabulo Sardicensi ab Arianis abdicatur. 608. a
 Prouincie nominatae, ex quibus Episcopi Nicæam conuenere. 293. e. d
 Prouincia Romani Imperij inter filios Constantini diuise. 501. c
 Psaryriana heresys ex Ariana propagata. 826. c
 Pseudomartyres Donatista unde orti. 436. b
 Pseudomonachi à S. Augustino descripti. 409. e. 410. a
 Publius Optatianus Porphyrius Poeta Panegyricum carmen artificiosissimum ad Constantinum scribens ab exilio reuocatur. 318. b. c. & seqq. Vide, Porphyrius.
 Pueri duo sinapsimum passi martyres sub Maximino. 58. e. 59. a
 Pueri tempore Maximini Imp. odio contra Christum imbuuntur. 67. e. 68. a
 Puerorum ludus baptizantè Episcopum representans. 71. a
 Purpurius Episcopus in Africa quid in Cæcilianum. 9. b
 insolens eius dictum carnisce dignum. *ibid.* c
 Pusicos & alij martyres in Perside sub Sapore. 575. c

Q

QUADRAGINTA milites Cappadoces Sebaste sub Agricola Præside martyrio coronati. 60. e. 166. e
 eorum nomina. 166. e
 eorumdem reliquia & cultus. 167. e
 Quadraginta uirgines martyres Heracleæ. 159. b. e
 errore credite uxores XL. militum Sebastenorum. *ibid.* c
 Quadraginta martyres Alexandria ab Arianis crudeliter caesi. 726. c. 727. c. 728. a
 Quæstuarij Clericatus à Constantino laia lege prohibitus. 227. d. e
 Quatuor uiri confessores Alexandria ab Arianis dire passi. 724. e
 Quercus Mambre templo à Constantino illustrata. 379. b
 Quærelarum libelli Constantino ab Arianis in Concilio Nicæno oblati. 301. c
 ab eodem cremantur. *ibid.* d. e
 Quindeni numeri periodus ad Indictionum annos designandos

signandos unde orta. 102.e
 Quinquennialia Crispi & Constantini Caesarum Rome celebrata. 222.d.e
 Quinquennialia Constantij, quibus Constantinopolis civitas dicata est. 416.e
 Quintasius, vel Quintianus, cum aliis ex Concilio Arelatensi ad Siluestrum Papam quid scripserit. 139.e
 Quintianus Episcopus Gaſe ab Ariani in locum Asclepe creatus. 593.a
 Quintianus Episcopus à Taxe epistola Pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 619.e
 Quintilianus cum Maximo & Dada martyres sub Maximino. 34.e
 Quintillus Episcopus in condemnationem Athanasij subscripsit. 698.a
 Quintus Amasea Glaphyram virginem hospitio recipit. 160.d
 Quirinus Episcopus Sciscianus pro Christo fortior martyrium obiit. 34.d
 Quirinus Episcopus à Mareota epistola Pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 620.b. item
 Quirinus Episcopus à Philadelfia. ibid.e

R.

RAPTORES virginum quibus penis à Constantino afflicti. 228.c
 Ravennates Episcopi Agapitus & Severus. 507.e
 eorum legitima successio. ibid.
 Rebaptizare Christianis omnino vetitum. 138.d
 Regnandi ratio cum pietatis iactura damnosa. 235.d.e
 Regule Monachorum à S. Basilio non ab Eustathio scripta. 844.a
 Relatio Anulini Proconsulis Africa ad Constantinum de Donatistis. 109.d
 Religio Christiana ad diuersas gentes sub Constantino dimanans. 355.e. 365.d.e. & seq.
 qua occasione ad Barbaros propagata. 394.c.d.e
 eam liberam vult Constantinus, non coactam. 263.e. & seq.
 Religione lapsa, omne regnandi consilium inane redditur. 235.d.e
 Reliquia data à S. Leontio S. Gregorio Maioris Armenia Episcopo. 62.a
 Reliquia Martyrum quadraginta inuenta & custodita, & magno honore habita. 167.e
 Reliquia Martyrum à Constantino miraculose illustrata. 274.a.b
 Reliquia varia Constantinopoli in basi columnae porphyretica à Constantino asseruata. 421.b
 Reliquiarum cultus apud sanctissimos viros visitatus. 62.b
 Reliquias Sanctorum detestantur Eunomius & Eunomiani. 825.c.d
 Remoboth Monachorum genus deterrimum. 408.c
 Repudium de uxore dicitur, non de concubina. 5.b
 Rescriptum Constantini pro immunitate Clericorum. 117.a.b. 222.b
 aliud eiusdem ad Eumelium de pena inscriptionis vultus abolitione. 156.b
 eiusdem aliud de purgatione Cecilianii. 172.a
 aliud eiusdem de non trabendo in iudicium matrem familiaris. 176.c
 eiusdem aliud ad Protogenem Episcopum Sardicensem de manumissione in Ecclesia celebranda. 177.a
 aliud eiusdem ad Osum Cordubensem Episcopum de eadem manumissione. 177.b
 eiusdem aliud ad Oletianum Hispaniarum Comitum de puniendis virorum clarissimorum delictis. 181.e. 182.a
 aliud eiusdem ad Verinum aduersus famosorum libellorum auctores. 222.c

eiusdem aliud ad Leontium contra ambientes magistratum. ibid.
 aliud eiusdem pro celibatu. 224.a.b
 eiusdem aliud ad Bassum aduersus maleficos. 233.b
 aliud eiusdem de consulendis Aruspibus ad Maximinum. 234.a. & seq.
 eiusdem aliud ad Menandrum pro subleuandis pauperibus fame pressis. 236.c
 aliud eiusdem ad Elpidium pro securitate Christianorum à Gentilibus vexatorum. 237.b
 eiusdem aliud ad Constantium Praefectum Pratorii aduersus Licinij tyrannidem. 239.a.b
 aliud eiusdem ad Menandrum de operibus publicis civitatis consummandis. 269.e. 270.a
 eiusdem aliud ad Felicem de Architectis comparandis. 270.a
 aliud eiusdem aduersus hereticos & schismaticos. 363.c
 eiusdem aliud ad Bassum aduersus Nonatianos. ibid.
 aliud eiusdem ad Magdalianum, quo sacrificia idolis offerri vetuit. 382.d.e
 eiusdem aliud ad Valentinum pro Clericis aduersus schismaticos Donatistas. 433.a.b
 aliud eiusdem de erigenda Ecclesia Ischyre. 459.a
 Constantis ad Catullinum de seruandis templis extra Urbem positis. 586.e
 Maximini contra Christianos. 68.a.b
 eiusdem aliud ad Sabinum pro Christianis. 106.c
 Restituta Eusebij Episcopi Percellensis mater filium suum Christiana fide imbuendam Eusebio Papa offerit. 66.b
 Rheticius Episcopus Augustodanensis datus Index in causa Cecilianii. 110.b. 112.a
 quando floruerit, & eius scripta. 500.c
 Rhodanius Episcopus Tolosanus ex Conciliabulo Arelatensi vel Bytzerrensi in exilium missus. 676.b. 744.c
 exul obiit. 816.a
 Roscius Popiliensis Episcopus Catholice fidei propugnator insignis. 799.e
 Roma latatur nece Maxentij, à Constantino virtute Crucis liberata. 87.b.c. & seq. 93.b.c
 antiquam suam superstitionem erubuit. 94.b
 quo mense & anno fuerit à Constantino liberata. 101.c
 eius libidines à Constantino expurgata. 142.b
 ibidem Donatista Episcopum habere satagunt. 229.d. & seq.
 publica eiusdem post Constantini Baptisimum hilaritas. 264.b
 egregia eius monumenta videre neglexit Ammonius. 527.b
 aduentu Athanasij illustrata. ibid.c.d
 frequenter ibidem Concilia celebrata. 565.d
 eo heresiarcha palinodiam recantaturi iam olim abire soliti. 647.a
 conflictatum ibidem inter Catholicos & hereticos, cum ibi esset Constantinus Imperator. 745.d
 Roma, non Constantinopolis, Urbis nomine ab Eusebio significata. 377.e
 Roma verus longè amplior & augustior noua Roma Constantinopoli. 420.c
 earumdem comparatio. ibid.
 Roma noua Constantinopoli. Vide, Constantinopoli.
 Romana, filia Calpurnij Urbis Praefecti, à S. Siluestro baptizata, virginitatem coluit. 464.d
 reliquia eius Tuderit asseruantur, ibidemque dies eius anniversaria solemniter celebrantur. ibid.d.e
 Romana civitate donantur ex Constantini Imp. Rescripto, qui ab Episcopis in Ecclesia manumittuntur. 177.b
 Romana Ecclesia in erogando sermone quem ritum seruauerit, & quid mystice eo significauerit. 118.a. & seq. men

non à Constantino, sed à Christo in Petro accepit principatum. 276.a.b
 calculum Paschatis Alexandrinos Episcopos docuit. 325.c.d
 primatus eius asserens in Niceno Concilio. 329.c. & seq.
 item à Gelasio Papa in Concilio Romano. 331.a.b
 eiusdem Episcopus ex antiquo canone omnes Episcopos sub se habet. 330.d. & seq.
 privilegia eidem à Christo non ab hominibus collata. 331.e. 332.a
 eadem Alexandrina & Antiochena exaequatam calumniose ex Niceno canone dixere Nouatores. 331.c.d. 333.a
 cur vsa tantum Symbolo Apostolorum. 345.e. 346.a
 vita monastica instituta ab Athanasio allata amplectitur. 406.e. 407.a. 527.c
 iudicium eius expectandum. 564.d
 ceteris omnibus Ecclesiis eminet. 569.a
 nouam confessionem Arianam respuit. 577.a
 totius Romani Imperij est metropolis. 698.a
 vexatione Liberij terrore concussa. 703.c
 eam Ariani post Liberij exilium sunt reueriti. 706.b
 iterum post reditum Liberij persecutione vexata. 767.a
 eius gubernationem diuina providentia administrati ostenditur. 769.b
 Romana femina Christiana magis mori delegit, quam pudicitiam violare. 39.d
 Romana femina Conulares monasticam arripuit disciplinam auctore Athanasio. 527.c.d
 Romana matrone pro Liberio Papa apud Constantinum Roma agentem intercedunt. 745.a
 Romana sedes à nulla alia iudicatur. 279.b
 Romani à Maxentio dira passi. 38.e. 73.e
 Vide, Maxentius.
 eorumdem ad Constantinum iam ad Christum conuersum acclamationes. 263.c.d
 à tributo Scythis pendi solito à Constantino liberati. 430.d
 eorumdem luctus in funere Constantini. 492.e. 493.a
 Romani Senatores gratia passi sub Maxentio. 38.e. 39.a. 73.e. & seq.
 complures Constantinum Constantinopolim secuti. 418.b
 eorumdem nomina. 424.c
 Romanum Concilium in quod Iudaei cum Siluestro Papa disputare sunt admissi. 150.e. 151.a
 aliud post Baptisimum Constantini, sub eodem Siluestro celebratum. 277.a
 in eo sedenti Episcopi, à quorum tergo stant presbyteri. ibid.d.e
 eius canones. 278.d. & seq.
 eiusdem Acta secunda. ibid.c. 279.a
 aliud post Nicenum sub eodem Siluestro. 351.b
 appendix ei per errorem addita. ibid.e
 aliud sub Iulio habitum. 507.a
 quando id coactum. ibid.c
 quique ei interfuerint. ibid.e
 aliud sub eodem Iulio in causa Athanasij conuocatum. 526.b. 552.e. & seq.
 aliud sub dicto Iulio celebratum. 564.d
 Romanus Clerus Liberium ob communicationem cum Arianiis detestatur. 775.d
 Romanum Imperium ob persecutionem Christianis illatum, bello, fame, pesteque vastatum. 72.a
 quale sub uno Imperatore Constantino. 188.b.c.d
 à Constantino filius dimissum. 471.d. 501.c.d. 526.a
 Romanorum Pontificum vera successio. 230.b
 Romanus Pontifex Conciliorum decreta, ut rata sint, sua Annal. Eccl. Tom. 3.

auctoritate confirmat. 140.d. 350.e. 541.e
 ad eam legitime appellare cuiuslibet damnato Episcopo licet. 340.e. 603.e
 in damnatione Episcoporum eius semper expectanda sententia. 474.e. 475.a. 564.d.e
 eius communicatione suffragari conatur Ariani. 523.c
 antonomastice Episcopus nuncupatur. 635.c
 ipse est heresiarchas penitentes, palinodiamque recantantes, Ecclesiae reconciliare. 647.a
 Romanus Pontifex & eius Legatus tempore Concilij Ariminensis inconcessi permansere. 796.c.d.e
 Romas Episcopus in Perside sub Sapore martyrio affectus. 580.d
 Rotamus, aliàs Rhodanius, Episcopus in condemnationem Athanasij subscripsit. 697.e
 Rufinus de perperam facta versione & interpretatione Niceni canonis fecit redarguitur. 332.d.e
 iure à sancto Hieronymo imperitiā suggillatus. ibid.e
 error eius de tempore obitus Avij. 391.e
 alius eiusdem de lacubris Athanasij in cisterna. 458.c. 735.d
 temporis ordinem diuersimodè inuertiens à Socrate reprehenditur. 512.a
 de rebus Gregorij Nazianzeni & Basilij erroris arguitur. 691.a
 item de tempore exilij S. Hilarij. 699.c
 necnon de tempore persecutionis Liberij. 797.a
 Rufinus alius munere Catholicus dicitur. 648.d
 Rufinus Episcopus Catholicus martyr sub Constantino. 800.b
 Rufus Episcopus Carthaginensis Ceciliano successit. 507.e
 Rupitani dicti Donatista. 231.d
 Ruricius Dux Maxentij apud Veronam à Constantino vincitur. 84e

S.

SABBATI ieiunium à Siluestro abrogatum esse, Gracorum fuit commentum. 152.a
 Sabellij haeresis in Concilio Alexandrino sub Legato Osiu iterum damnata. 220.e
 Sabinianus Episcopus à Chatimera epistola Pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 620.b
 Sabinianus sine Sabinus Dux exercitus Constantij in Mesopotamia. 816.c
 Sabinus sub Maximino summus Praefectus quid reliquis Praefectibus pro Christianis scripserit. 64.d
 de pace Ecclesia reddita à Maximino admonetur. 106.c
 Sabinus Heracleensis Episcopus Macedonianus calumnia conuincitur, imperitos tantum & rudes Episcopos Niceno Concilio interfuisse asserens. 300.e
 multorum mendaciorum arguitur. 358.c
 librum scripsit de Synodis. 565.b
 erroris saepe arguitur. ibid.
 eiusdem mendacium refellitur. 576.e
 Sabinus Episcopus martyrio in Perside sub Sapore coronatus. 580.d. item
 Sabores Episcopus. ibid.
 Sacerdotes quanto honore habiti à Constantino. 302.a
 eorum peccata non propalanda. ibid.b
 quanto honore digni. ibid.b.c
 eorum iudicium quale esse debeat ex sententia Constantini. 113.b
 Sacerdotes Gentilium magno semper in honore & auctoritate habiti. 350.a.b.c
 Sacra nocturna lege Constantij vetita. 678.d
 Sacrificia Constantini edicto prohibita. 381.d
 lege Honorij penitus sublata. 383.a

I N D E X

in Constantiensi, capitali in delinquentis poena statuta. 587. a
 similiter Constantij. 715. a
 Sacrificia Aegyptiorum turpia à Constantino omnino
 abolita. 383. a, b
 Sacilegi diuinitus puniri sceleris poenas luunt. 723. c
 Sadorb Episcopus martyr sub Sapore. 581. b
 Seculares Ludi à Constantino prætermitti. 107. e. 108. a
 illorum prætermittio quantum boni, eorumdem verò ce-
 lebratio quantum mali Urbi intulerit. 108. c, d
 Sallianus Prætor pro firmitate Concilij Sardicensis à Con-
 stante missus Antiochiam ad Constantium Legatus. 624. b, 626. b
 dictus idem fuit Sallea. 626. b, c
 Salsatoris imago argentea in Baptisterio Constantini.
 256. b
 Samuel martyr in Palestina sub Maximino. 28. b
 Samonis, Goria, & Abibi sepultura. 170. d
 Sanctorum natalitia in Ecclesia celebrari solim. 221. d
 Sanctorum cultum detestatur Eunomius. 825. c, d
 Sanguis humanus lepram curat. 249. a
 Sapores Persarum Reges quos & quibus temporibus vixe-
 rint. 37. e. 38. a
 Sapores iunior an fuerit aliquando Christianus. 37. e
 Sapores Rex Persarum ad Constantinum Legatos & mu-
 nera mittit, cum eodemque foedus init. 354. d
 Mesopotamie bellum inferi, Nisibinque obsidet. 517. a
 visione quadam territus, & à crucibus victus, obsidionem
 Nisibis turpiter deserit. 517. e. 518. a
 aduersus Constantium bella mouet. 539. b
 Christianos persequi aggreditur. 573. b. & seqq.
 Sarabaita Monachi qui & quales. 409. e
 Sardica Thracie ciuitas à Sardis Minoris Asia ciuitate
 diuersa. 588. a
 Sardicense Concilium à Iulio Papa procuratum & in-
 dictum. 585. d
 quando celebrari coeptum. 587. e
 quot ad illud Episcopi conuenerint. 588. b. & seqq.
 Oecumenicum fuisse ostenditur. 589. c
 Episcopi sanctitate celebres, qui illi interfuerunt, recen-
 suti. 590. c, d
 in eo Comitibus stipati comparent Arianis. 591. a
 quid ibi actum sit. ibid. & seqq.
 eius epistola ad Iulium Papam. 593. d. 594. e
 appendix eius commentitia. 601. a
 eiusdem ficta tabula fidei ab Arianis circumlata. ibid. c
 nihil in fide innovauit. ibid.
 eiusdem canones. ibid. c. & seqq.
 Photinum damnauit. 602. b
 Latinum à Latinis editum, Græcum à Græcis. 604. c
 duplex eius naufragium. 605. a. & seqq.
 excusatur. 607. b
 Sardicense Concilium duplex ab Arianis confusum. ibid. d
 Sardicense Conciliabulum ab Arianis habitum. ibid. e
 eius Acta. 607. e. & seqq.
 nona fidei regula ab Arianis edita nomine Concilij Sar-
 dicensis. 608. c, e
 probatur ab Hilario. 610. a
 epistola Synodalis ab Arianis scripta nomine Concilij
 Sardicensis. 610. d
 Sardicense Concilium legitimum ab Augustino ignora-
 tum. 611. b
 deperditum in Africa. 621. b
 Sardicense Concilium Oecumenicum nihil minus habuit à
 Nicæno. ibid. e
 eius canon citatus à Zosimo & Bonifacio nomine Ni-
 cæni. 622. a
 Sardis Minoris Asia ciuitas à Sardica Thracie ciuitate
 diuersa. 588. a
 Sarmatas presbyter socius Arij quid ad Alexandr. 199. b

Sarmata tumultuantes sepius à Constantino compressi.
 213. e. 214. e
 iterum à Constantio victi. 782. b
 Saurinus Episcopus Tarracinenfis Concilio Romano sub
 Melchiade celebrato interfuit. 111. b
 Sauromata à Constantino subacti. 213. e
 Sauses Monachi cœnobita dicti. 408. c
 Satiani heretici qui, & unde sic appellati. 839. c
 Satisfactio in Penitentia necessaria. 552. b, c
 Saturninus Episcopus Arelatensis cum Arianis commu-
 nicat. 674. c
 eo agente S. Hilarius in exilium eicitur. 742. e
 eius communionem omnes Episcopi Galliarum Hilarij
 causa auersantur. 743. d, e
 Saturninus Episcopus in condemnationem Athanasij sub-
 scripsit. 697. e
 Satyros ac Faunos reperiri asseritur. 571. c, d, e
 Scala, machina ad torquendum comparata. 170. a
 Schisma Ecclesie Carthagenensis ex ordinatione Maio-
 rini. 9. e. 10. a
 eius auctores. 9. a, b
 Schisma Traditioni coniunctum. 10. b
 Schisma in Aegypto per Melerium constatum. 13. e
 in Concilio Nicæno compositum. 326. e
 Schismatici dicendi, qui non iunguntur cathedræ Petri.
 10. d. 12. b
 Carthagenense Conciliabulum celebrant. 10. e
 Africani unde dicti sunt Donatista. 12. c
 Carthagine Concilium celebrant. 33. a
 pulchritudinem Christianæ religionis labefaciunt. 109. a
 ab Episcoporum iudicio ad Imperatorem appellare so-
 liti. 130. d, e
 ad Concilium Arelatense vocatis etiam Traictorias da-
 ri iubet Constantinus. 134. e
 eorum detestatio. 173. d, e
 quomodo coercendi. 549. e. 550. e
 Schismatici & heretici Ethnicis semper deteriores inueni-
 unt. 276. c. 436. c
 Schismatici qui dicendi, qui uel heretici, ex sententia san-
 ctorum Patrum. 363. d, e
 is magno periculo Principes indulgent. 442. c
 Schola litterarum celebriores in Oriente sub Constantio.
 687. a. & seqq.
 Schola scientiarum à Constantino erecta Constantinopoli.
 423. e
 Scimipbes exercitum Regis Persarum Nisibin obsidentem
 fugant. 517. e. 518. a
 Scripta antiqua, licet mendosa, magni sunt faciendæ. 650. b
 Scriptura diuina uocula una haud immutanda, licet bar-
 bara uideri possit. 303. e
 Scriptura diuina librorum catalogus in Concilio Nicæno
 scriptus. 340. c
 Scriptores Ecclesiastici quàm modesti esse soleant & hu-
 miles. 823. b
 Sculptura ars ante Constantinum collapsa. 91. a
 Scuta militum Crucis signa exornata. 81. a
 Scythæ à Constantino superati. 214. a
 ab eodem sub tributum redacti. 430. c, d
 Sebastus quadraginta milites Cappadoces martyrio sub Li-
 cino coronari. 166. e
 Sebastianus persecutor Alexandria. 561. d
 Sebastianus Manicheus Dux in Aegypto contra Carho-
 licos. 725. b. & seqq.
 Secretarium dictus locus secreta audientia. 437. e
 Secundus Episcopus Pentapoliannus ab Ario heresi infi-
 citur. 153. a
 quid cum Ario & aliis sociis ad Alexandrum scri-
 psit. 199. b
 persecutor fuit sceleratissimus. 726. a

Secundus

I N T O M. III. ANNAL. ECCLES.

Secundus Episcopus Prænestinus Concilio Romano sub
 Melchiade celebrato interfuit. 111. b
 Secundus Episcopus Ptolemaidis Nicæno Concilio subscri-
 bere noluit. 313. d
 Secundus Tigrisianus Primas in Numidia, dux schisma-
 ticorum. 9. a
 à Nundinario accusatur. 11. b
 Securis usus in delinquentes sub Constantino. 388. c
 Sedes prima à nemine iudicatur. 279. b, c
 Sedes Euangelij uice Christi sedentis in medio Synodalis
 confessus poni solita. 307. e
 Sedes tres Patriarchales S. Petri nomine instituta, è qui-
 bus Romana primum tenet. 331. b
 Sedem Episcopalem Alexandrina Ecclesia frangens dat
 poenam. 723. e
 Sedes Episcopatus non facile mutande. 531. a, b
 Sedium Episcopatum mutationes iam olim ex canone
 Apostolico prohibita. 284. a. 287. a, b
 item in Nicæno Concilio uetita. 287. a
 necnon in Concilio Sardicensi. 603. a. & seqq.
 quando licita. 287. b
 Seleuciense Concilium indictum. 778. a, d
 eius Acta. 800. d, e
 quando celebratum. 801. c
 eiusdem Acta ex S. Hilario. 805. b, c, d, e
 Seleucus Confessor martyrem osculatus, martyr efficitur.
 29. e, d
 Semariani cum Arianis Ierosolymis digladiantur. 658. d.
 qui fuerint. ibid.
 Ancyra in Galatia conuenientes, Arianorum Sirmia-
 na acta condemnant. 755. a, b
 eorum Episcopi qui essent, & quam fidei regulam secta-
 rentur. 779. d. & seqq.
 quomodi uisi sint Catholici, licet essent heretici. 779. e
 his sanis Hilarius aduersus Arianos. 780. a
 quo id consilio fecerit. ibid.
 in Concilio Seleuciensi aduersus Acacianos digla-
 diantur. 802. b, c
 excommunicant Arianos. 804. e. 805. a
 iusto Dei iudicio ab Arianis damnati. 810. b, c
 in peius lapsi, Spiritus sancti Diuinitatem negant. 815. d
 Senatores Romani complures redditi Christiani. 94. e.
 & seqq.
 numerus eorum quando auctus. 100. d, e
 Senatoribus tributum Follis à Constantino impostum. 428. e
 Senatus Romanus Constantiniano de Maxentio triumphanti
 insignem arcum erigit. 89. b, c. 90. e
 tempore cladis Maxentij adhuc Gentilis. 89. d. 93. e
 auream nihilominus Christi imaginem Constantino eri-
 git, & quare. 91. d. & seqq.
 Senatus populisque Romanus uirtute Crucis à Maxen-
 tio liberatus. 93. b
 de Aruspicina sublata tumultuatur. 235. a, b
 Constantinum sacra Gentilium palam detestantem con-
 tumelias exagitat. 281. a
 Senex Tyrius dictus Porphyrius. 318. a
 Sententia lata aduersus Donatum in Romano Concilio sub
 Melchiade celebrato. 111. c
 item ibidem pro Ceciliano. ibid.
 in Athanasium à Conuente Tyrio prolata. 457. e
 Sententias capitulis latas à Præsidibus, solebant Episcopi
 irritare. 385. e
 Sepulchra Gentilium demolientes lege cohibiti. 539. c. 640. e
 Sepulchra Imperatorum & Episcoporum in atrijs basili-
 carum collocari solita. 492. d
 Sepulchrum Domini inuentum ab Helena. 373. b, c
 in coque cruce tres & tabella tituli. ibid.
 Sepultura intra Urbem uetita. 37. a
 Serapion Episcopus in Aegypto exil.

Serapidis templum cubito Nili mensura spoliatur. 383. c
 Serapion ex Monacho Episcopus Thimoos famâ celebris
 407. d
 vnus ex Legatis ab Athanasio ad Constantium missis.
 685. c
 Athanasium de oborta aduersus Spiritum sanctum he-
 resi consulit. 731. a
 ab Antonio moriente melote donatur. 781. c
 de Macedonianis ad Athanasium scribit. 822. b. & seqq.
 insignis eius eruditio, eiusdemque lucubrations. 823. b, c
 cur appellatus fuerit Scholasticus. 823. c
 Seras Arianus, à Concilio Constantinopolitano ut impius
 damnatur. 808. c
 Sergius & Bacchus sub Maximino martyrio & miraculis
 clari. 47. b
 Sermonum de Vita S. Eusebij Vercellensis, Auctoris incer-
 tus. 698. c
 Serpens sacer olim Roma colebatur. 268. c
 Vide supra, Draco.
 Sernario, alias Sernatius, Episcopus Tungrensis, Concilio
 Colonienfi interfuit. 585. c, d
 item Sardicensi. ibid. & 590. d
 cum Maximino ad Constantium à Magnentio mittitur
 Legatus. 648. b
 spectare fidei in Concilio Ariminenfi. 793. e
 & ipse tandem lapsus, formula Ariminenfi posteriori
 subscripsit. 794. b
 Sestiones plures Concilij Seleuciensis. 801. e. & seqq.
 Seuera discipula Luciani. 58. d
 Seuerianus miles Sebaste sub Licinio martyrio coronatur.
 168. e
 Seueriani heretici ex Monachis orti. 410. b
 Seueri textus insigniter deprauatus. 677. b
 eiusdem de tempore exilij S. Hilarij error. 699. c. 742. e
 locus eiusdem de Rhodiano Tholosano restituitur. 744. c
 Seuerus Casar à Maxentio occisus. 16. c
 Seuerus Episcopus à Gabula epistola Pseudosynodi Sardi-
 censis subscripsit. 621. a
 Seuerus Episcopus Rauenus Agapito successit. 507. e
 Concilio Sardicensi interfuit. 590. d
 Signa militaria sub Constantino Cruce decora. 80. d. & seqq.
 Signa militaria diuersi generis. ibid.
 Signa muta in militia que. 82. a
 Signum ferre in galea fuisse tantum Centurionum. ibid.
 Signum Dei, imago Dei intelligendum. 91. d, e
 Signiferi qui. 82. a
 Siluanus Episcopus Cirtenfis Traditor damnat Ceciliano.
 11. b
 à Nundinario diacono accusatur. ibid. c
 Siluanus Episcopus Gazæ postremus in Palestina martyr.
 42. a
 Siluanus Episcopus Gothus, Audianus. 551. e
 Siluanus Tarsensis Acacianos in Concilio Seleuciensi uar-
 riè urget. 807. e. 808. a
 Siluester Comes dux militum in Africa. 630. a
 Siluester presbyter Romanus Timotheum Antiochenum
 hospitio excepit. 70. b
 dicti Timothei martyrio coronati corpus subripit. ibid.
 Siluester presbyter ordinatus à Marcellino Papa. ibid. c
 falso asseritur diaconus à Melchiade ordinatus, cum à
 S. Augustino Marcellini presbyter nominetur. ibid.
 Melchiadi in Pontificatu suscitatur. 121. a
 Concilio Arelatensi per Legatos presuit. 135. c
 eiusdem Concilij canones ad eum missi. 137. e. 138. a.
 139. d, e. & seqq.
 eius Acta in quibus uera probentur. 150. c
 corrupta esse, ad oculum demonstratur. 151. d, e. & seqq.
 eum ieiunium Sabbati abrogasse, commentum fuit In-
 daorum. 152. a

I N D E X

eundem diebus nomina indidisse, etiam falsum.	ibid.
audita Arii heresi quid egerit.	208.d.e
Offina Legatum in Orientem mittit.	209.a.220.e
latebris eius quando & qua occasione oborta.	237.d.243.a.b
Acta eius perantiquius cognita hanc reiicienda.	247.a.b
à Constantino Imp. è Soracte in Urbem vocatur.	249.d
Petri & Pauli imagines Constantino ostendit.	250.b.c
draconem oclusum expugnat.	267.d. & seq.
hinc imago eius cum dracone vinculo pingi solita.	269.c
Roma Synodum convocat.	277.a
Titulum erigit.	ibid.c
fuge eius causæ plures.	278.c.d.e
primus fuit auctor Constantino celebrandi Nicani Concilij.	288.e.289.a.292.d.e
à Nicano Concilio litteras accipit.	343.d
eius ad dictum Concilium littera cur habeantur commentitia.	ibid.e
Nicanum Concilium confirmat.	344.a
eius rogationes ad Patres Romani Concilij post Nicenum celebrati.	351.b.c
quando obierit, & quamdiu sederit.	464.c
quos Ordinationes habuerit.	ibid.d
Ecclesias sacris imaginibus ornauit.	ibid.
praclara eiusdem praconia.	ibid.e
Simeon Selencia & Cresphontis urbis Archiepiscopus à Magis apud Saporem Persarum Regem accusatur.	573.d
insigne eius certamen.	ibid.e
& martyrium.	575.a
Similitudinem consuetes negant aequalitatem.	780.d
Simplicitas in dicendo Catholicis amica.	578.c
Simplicius Episcopus Augustodunensis Concilio Sardicensi interfuit.	590.d
Simulacra deorum à Constantino derisioni exposita.	380.b.c
item Musarum Heliconidum.	ibid.b
Simulacra Castoris & Pollucis Constantinopoli à Constantino posita.	418.a
Simulacra idolorum Constantinopolim à dicto Constantino translata, contemptui exposita, ibidemque tamquam trophæa Christiana victoria erecta.	ibid.c
Simulacrum aureum, Dei signum, à Senatu Constantino erectum.	91.d
Simulacrum Helena ad lacum Daphnes positum.	376.d
Simulacrum Panis sublatum à Constantino.	381.d
Simulacrum equestre Constantini Constantinopoli.	419.a
columna porphyretica impostum.	421.a
Sina mons in Arabia persecutionis tempore Christianorum persequium.	25.c
Sinapis cruciamentum atrocissimum, eoque duo pueri necati.	59.a
Sinistra pars dexterâ dignior est habita in Synodali consessu.	307.c
eius ratio redditur.	ibid.
exemplis comprobatur.	ibid.c.d
Sisinnius Cyzici martyrio affectus.	59.e
Sirmiana professio Arimini ab Arianis lecta.	785.a.b
Sirmienſe Concilium quo anno & qua occasione celebratum, & quid in eo actum.	748.e. & seqq.
Sirmienſis prima fidei professio.	751.b
secunda.	ibid.e
tertia.	754.d.e
quando edita.	756.a
eius auctor fuit Marcus Arethusa Episcopus.	ibid.d
secundæ formulæ blasphemiam aboletur.	755.e
Sixtus Senensis Eusebii Pamphili defensor redarguitur.	538.b
Smagadus cum Largo martyr Romæ.	37.c
Societas sine collegium, Alovris nuncupata, à Constantino	
instituta, & privilegij usata.	485.e.486.a
Socrates de Paphnutio confessore & Nicano Concilio erroris arguitur.	338.b
item de tempore coitionis Meletianorum cum Arianis.	360.c
necnon de sepultura Helena ex Eusebii verbis malè acceptis.	377.e
similiter de Arii restitutione.	391.d.e
iterum de nominatione Macedonij facta à Paulo.	530.c
item de exilio Eustathij Antiocheni.	535.a
malè Eusebium Casarea & Palaestina Episcopum excusat.	537.b
de Græcis litteris in Urbe ignoratis erroris conuincitur.	576.e
item de tempore persecutionis Liberij Papa.	796.d
error eiusdem de Gregorij Episcopi Alexandrini depositione.	565.e
eiusdem alius de litteris Iulij Papa.	569.b
alius eiusdem de aduentu Pauli ad Concilium Sardicense.	602.d
eiusdem alius de Maximo Episcopo Ierosolymitano.	ibid.
alius de tempore exilij Paulini Episcopi Treuerensis.	699.c.d
item de tempore ultimi Athanasij exilij.	ibid.d
demum de tempore Concilij Ariminensis.	ibid.
Sodomiticum scelus Constantij lege repressum.	570.a.b
Solidi pondus quanti aestimationis esset.	428.a.b
omnes unius ponderis esse solere.	ibid.b
Solidi septuaginta libram auri conficiant.	ibid.c
viginti libra aris unius solidi continent pretium.	ibid.
libra una argenti quinque solidorum est pretium.	ibid.
Solis cultus apud Persas.	574.a
Solochanus Chalcedone sub Maximino martyrij coronam assequitur.	59.d
Sopater Ethnicus philosophus, Baptismatis Constantini assertor.	243.c
qualis fuerit.	244.c.d
& quantus in aula Constantini.	ibid.d. & 388.b
insidijs Ablauj occiditur.	244.d. & 388.b.c
Sophronia Romana femina magis mori delegit, quam à Maxentio violari.	39.b
Sotades poeta infamis cuius & qualis fuerit.	315.c
eum turpiter imitatus Arius, Sotades Ægyptius appellatur.	ibid.
eundem ut nimis effeminatum vitat Martialis.	316.a
Sotadici versus quales.	315.c
Sosthenes Chalcedone sub Maximino martyrio afficitur.	59.d
Sosthenium dicta Ecclesia S. Michaëlis Archangeli, prope Constantinopolim à Constantino erecta.	423.a.b
Sozomenus corrigitur de nece Crispi, quam negat.	239.e
dum alios impudens arguit, hallucinatur.	243.d
de Nicano Concilio sub Iulio celebrato erroris arguitur.	291.e.292.a
item dum Eusebio Pamphili tribuit quod erat Eustathij.	306.a.b
necnon de Paphnutio confessore, & Nicano Concilio.	338.a
similiter de electione Athanasij.	358.c
Novatiana heresi infectus Novatianorum laudes deprecatur.	365.c.d
eiusdem de restitutione Arii errores.	391.e
error eiusdem de amplitudine civitatis Constantinopolitanae.	420.d
eiusdem alius de tempore aduentus Athanasij ad Concilium Tyrium.	446.d.e
alius eiusdem de tempore exilij Eustathij Episcopi Antiocheni.	535.a
errores eiusdem de Eusebio Emeseno.	542.b
de	

I N T O M. III. A N N A L. E C C L E S.

de Gregorij Episcopi Alexandrini depositione iterum erroris conuincitur.	565.e
item de aduentu Pauli ad Concilium Sardicense.	602.d
similiter de rebus Athanasij à se scriptis.	685.e
denique de latebris Athanasij, & ministerio virginis.	736.d.e
necnon de apparitione sanctæ Crucis tempore Constantij facta.	678.c
item de tempore Synodi Ariminensis.	699.c
Spadones sub Constantio dominantur, ijdemque Ariani.	505.e. & seq.
Spectaculorum factionibus se immiscere Christianis vetitum.	138.b
Sperantius Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino.	173.d
Spiridon Episcopus Trimituntis in Cypro, Nicano Concilio interfuit.	299.e
eius miracula.	ibid. & 300.a
in Nicano Concilio Gentilem philosophum conuincit & Christianum reddit.	303.e
pater narum traditionum obseruantissimus, Triphylum unicum tantummodo vocabulum mutantem redarguit.	ibid.
Constantium Imperatorem curat.	514.c. & seq.
eius cognoscendi desiderio tenetur Constantius.	ibid.e
in Regia malè excipitur.	515.a.b
eiusdem cum Constantio congressus.	ibid.e
omnium laudibus celebratur.	516.a
Spirituales dicti heretici Massaliani.	839.a
Spiritus sanctum à Patre Filioque procedere, in Athanasij Symbolo expressum.	529.b
Spiritus sancti Diuinitatem impugnans heresis oborta post Nicænum Concilium ab Arianis potius, quam Ario.	305.a
eiusdem Diuinitas satis declarata in Concilio Nicæno.	312.c
Diuinitas eiusdem à Semiarianis impugnatur.	815.d
821.b. & seq.	
Sporta septem, quibus fragmenta septem panum ab Apostolis sunt asseruata, Constantinopoli columna porphyretica inclusa.	421.b
Sputa & alia excrementa egerere peccatum esse quidam heretici asserbant.	841.b.c
Stachys primus Byzanti Episcopus.	147.c
quamdiu sederit.	ibid.
Strava tyrannorum luto obtegi solita.	123.c
Stemmius Episcopus Ariminensis Romano Concilio sub Melchiae celebrato interfuit.	111.b
Stephanus Episcopus Antiochenus Arianus.	535.c
Pseudo synodo Sardicensi subscripsit.	619.d
in Legatos Sardicensis Synodi calumniam struit.	623.d. & seq.
deponitur.	625.d
Stephanus Episcopus Laodicensis accusatur prodite fidei.	34.c
Stephanus Magister in Ægypto sub Constantio.	648.d
Strato diaconus Romana Ecclesia sub Melchiae Papa.	8.a
Stratonos duo, alter diaconus, presbyter alter.	116.b
Stratophilus, alias Parophilus, Episcopus in condemnationem Athanasij subscripsit.	698.a
Studium litorarium Constantinopoli à Constantino erectum.	423.e.424.a
Suburbanum, & Suburbicarium, inter se discrepant.	333.b
Suburbicaria prouincia que.	ibid.c
Suburbicarium, & Urbicarium, idem sunt.	ibid.
Substantia & Consubstantialitas inter se differunt.	609.d.e
Substantia nomen proprium diuinitatis.	310.c. & seq.
Ethnicis id etiam de Christianis testantibus.	311.b
Ariani cur veriti non fuerint illud profiteri, Consubstantialis verò horruerint.	577.a.b
à Semiarianis aduersus blasphemias Sirmienſes restituitur.	755.b
illud expressisse, satis ad fidem Catholicam infirmam, absque vsu verbi Consubstantialis.	763.d. & seq.
ambiguum esse ostenditur.	780.d
in Concilio Ariminensi posteriori reiectum.	794.d.e
ab Arianis penitus sublatum.	806.d
Successio Episcoporum Constantinopolitanorum.	147.c. & seq. 529.e. & seq.
Suida error de atate Porphyrij.	318.b
Supplicia delinquentium Christianis à tyrannis illata rursum in facinorosos conuersa.	212.d.e
Susceptores tempore Constantini qui.	117.c
Symbolum Antiochenum à Cassiano recitatum à Catholicis editum.	547.d
Symbolum Apostolorum semper in vsu Ecclesiæ Romanæ.	345.e.346.a
Symbolum Athanasij Roma conscriptum.	528.d
dum in archuis delituit.	ibid.e. 529.a
in lucem productum, pluribus linguis à diuersis Christianis recitatur.	529.a
Treueris scriptum esse negatur.	ibid.c.d
Symbolum Nicænum quando & à quo scriptum.	312.c
quando in Ecclesia cani cœperunt.	345.d
Symmachi exprobratio in Constantem ob vetita sacrificia, & templa claudi iussa.	587.b
Synaxes actæ aliquando ob necessitatem in Ecclesiis nondum consecratis.	649.a.c
Synclitius & Gaudentius magistri tabellariorum sub Constantino.	220.b.389.c
Synedius Episcopus in condemnationem Athanasij subscripsit.	698.a
Synodica epistola Concilij Alexandrini pro Athanasio.	521.a. & seq.
Concilij Antiocheni.	549.b.c
Concilij Arelatenſis ad Siluestrum.	139.e. & seq.
Concilij Ierosolymitani ad Dionysium Comitem.	453.a
Nicani Concilij ad Siluestrum Papam.	345.d.e
Synodi Sardicensis ad Iulium Papam.	593.d
eadem ex bibliotheca Petri Pithæi castigatur.	594.e
alia eiusdem ad Ægyptios.	596.a.b
eiusdem alia ad omnes Christi fideles.	598.b.c
Synodica Patrum Concilij Ariminensis textus corruptus restituitur.	255.a.b.c.
Synodus. Vide, Concilium.	
Synodus maior an cognoscere valeat res indicatas in Synodo minori.	341.b
Synopsis diuina Scripture ab Athanasio quando scripta.	567.c
Sypara signa militaria typum Crucis præ se ferentia.	80.d
Syrianus Dux persecutor Alexandria.	561.d
quid in Athanasium.	684.c.d
Orthodoxos dire persequitur.	715.c. & seqq.
eius perfidia.	717.b.c
Syrus diaconus à Percellensibus, &c. ad Eusebium confessorem Legatus.	739.a
Sysimius Episcopus à Perge epistola Pseudo synodi Sardicensis subscripsit.	620.e
T.	
TABELLA tituli Crucis in antro sepulchri inuenta.	
373.c	
Tabellionum Magistris sub Constantino qui.	220.b.389.c
Tabula draconem Cruce transfossam exhibens, Constantino mandante picta, & ante Palatii vestibulum affixa.	353.d
Tabula imaginis Constantini Deum deprecantis.	354.a
Tabu-	

INDEX

Tabulam quamdam fidei Sardicenis circumferebant Ariani. 601.c
Tania vicus Lampfaci ab Abrahamio eremita ad Christum conuersus. 498.d. & seq.
Tarbula virginis egregium martyrij certamen. 579.c. 580.a
Tarquinius Perpenna Praefectus Urbis, persecutor. 70.c
Taurinum Christi Crucis vim in exercitu Constantini primum experium. 84.c.d
Taurinus in Africam ab Imperatore missus ad Donatistas Legatus. 628.b.c. 629.e
Taurus Comes vnus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmienfi. 750.c
à Constantino Concilio Ariminensi prapostus. 783.c. 793.d. e. 794.e
cur à Iuliano Consul fugitiuus sit appellatus. 832.a
Templa ab Helena Ierosolymis erecta. 370.b.c
sex ibidem à Constantino extracta. ibid.e
alia ab eodem Constantino poli. 422.a.b
Templa Genilium nequaquam ab Imperatoribus Christianis spoliata. 261.c
nonnulla à Constantino conuulsa. 380.a. b. 418.c.d
haudquaquam tamen omnia deiecta. 384.a
donaria usdem illata integra seruari voluit. ibid.
ijs tamen imaginem suam affigi vetuit. ibid.
eadem Constantino edicto clausa. 382.e
extra Urbem posita non diruenda, Constant Imperator sanxit. 586.e
sed omnibus in locis eiusdem Constantis lege claudi iussa. 587.a
maxima cur à Constantino intacta relicta. 651.e. 652.a
Templum Esculapij Constantini iussu demolitum. 381.b
Antiochenum quando dedicatum. 540.b
Apostolorum Constantinopoli à Constantino constructur. 483.e
eius descriptio. ibid.
in Berlechem aliud ab eodem erectum. 369.e
Hadriani Tiberiade à Iosepho in Ecclesiam conuersum. 400.a.b.c
Ierosolymitanum à Constantino erectum, eiusque descriptio. 368.e. 369.d
idem Martyrium appellatum. 369.c
facris picturis varie ornatum. ibid.d
eius Encenia decernuntur. 459.c
quando facta, & à quibus. ibid.c.d
Marne Gazae à Constantino intactum relinquuntur. 652.a
Michaelis Archangelis à Constantino in suburbio Constantinopolitano edificatum. 422.b
in Monte Olinarum aliud. 370.b.c
miracula in eo. ibid.c.d
Nicomedia sumptuosissimum ab eodem erectum. 379.a
ad Quercum Mambre aliud ab eodem. ibid.b
Veneris in Monte ibani dirutum. 380.e
Temporis certa ratio tamquam lapis Lydius in historia. 4.c
eius recta dispositio in historia maximi omnium laboris. 357.e
Temporis certà notà fidei confessio à Patribus consignari minime solita. 289.c.d.e
Tremotus in Oriente tempore persecutionis Ariariorum commota. 536.c
de quo S. Ephrem Syrus, & Gregorius Nazianzenus tunc puer. ibid.c.d.e. 537.a
Tertuliani locus de lege Papia declaratus. 225.e
Testamentum quibuscumque verbis expressum valere Lege lata à Constantino statutum. 226.d
Testamentum Constantini. 488.d
presbytero cuidam Ariano creditur. ibid.e
Testimonia Episcoporum firma rataque habenda, occa-

sione S. Nicolai sanxit Constantinus. 388.d
Thaiphales Scytharum Dux à Constantino superatus. 430.d.e
Thaiphali populi tumultuantur. 383.b
Thalassius Scriptor hereticus Arianus. 683.e
Thalassius Comes vnus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmienfi. 750.c
Thalia Arij infame poema. 217.e. 315.c
in Concilio Nicano prohibita. 315.b
Sotadicis numeris scripta. ibid.c
Herodiadi filiae saltatrici comparata. ibid.e
Constantini lege vetita. 316.b
Thalus Laodicea sub Maximino martyrio affectus. 34.d
Thebani Christiani fraternae charitatis studiosi. 163.b. 164.a
Thebani & Aegyptij schismate inter se diuisi. 287.d
Thelaphius Episcopus à Chalcedonia epistola Pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 691.e
Thelsea vicus, patria Abibi martyris. 169.e
Themistius philosophus Aristotelicus à Constantio Praefectura donatus. 834.b
Theodolus Episcopus à Neocæsaria epistola Pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 620.d
Theodora filia Maximiani Imperatoris Constantio Cloro nubit. 5.b
Theodora virgo Alexandrina ad lupanar damnata, à Didymo liberatur. 46.c
Theodora Romana corpus Timothei martyris sepulturae mandat. 70.b.c
Theodori Balsamonis magna ositantia de antiquitate Patriarchatus sedis Constantinopolitanae resellitur. 276.a. & seq.
Theodorus confessor laudatus à Petro Alexandrino. 15.e
Theodorus cum socijs sub Maximino martyrio clarus. 34.e. item
Theodorus Episcopus Cyrenensis. 54.d
Theodorus vna cum Maximo & Asclepiodoto Hadrianoi martyrio affectus. 59.e
Theodorus Dux exercitus martyri Heraclea sub Licinio. 169.a.b
Theodorus diaconus Roma sub Siluestro. 278.e
Theodorus Episcopus in Cypro confessor sub Licinio. 166.a
Theodorus Episcopus Tarsensis, Auxenarij confessoris frater. 165.e
Concilio Nicano interfuit. 300.c
Theodorus Episcopus ab Heraclia epistola Pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 619.e
Theodorus Cilix aduersus Phozinum scripsit. 731.a
Theodorus Oxyrinchi ciuitatis Episcopus Arianus. 728.d
in Catholicos eiusdem ciuitatis grassatur. ibid.e
Theodoretus erroris arguitur, dum Eustathium post-Philogonium ponit Episcopum Antiochenum. 221.c
eiusdem de rebus Arij error. 391.d
de tempore item exilij Eustathij Episcopi Antiocheni erroris arguitur. 535.a
Theodosius Imperator hostias idolis immolari omnino prohibuit. 383.a
Theodosius Episcopus Laodicensis Stephano sufficitur. 34.c
qualis fuerit. ibid.d
Theodosius Episcopus Laodicensis sanctorum Arij. 301.a
Theodosius Episcopus Laodicensis Georgij praedecessor ambros Apollinares ob hymnum de Baccho auditum excommunicat. 639.c.d
Theodosia mater Procopij martyr. 32.e
Theodulus senex, ex Firmilitani Praefecti familia, martyrij lauream assequitur. 30.b
Theogenes miles in Hellesponto sub Licinio militare directans, martyrium obit. 169.a
Theoge-

IN TOM. III. ANNAL. ECCLES.

Theogenes Episcopus à Lizia epistola Pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 620.d
Theognis, sine Theogonius, Episcopus Nicannus, Ariannus. 301.a
Concilio Nicano subscribere noluit. 313.e
eiusdem libellus Synodo oblatas. 314.b
à Constantino in exilium pellatur. 412.e
eius scelera. 413.e. 416.b
quomodo chirographum suum delenerit. 416.b
Quinquennialibus Constantij ab exilio relaxatur. 433.c
Theonas socius Arij. 199.b
Theonas Marmarica Episcopus Ariannus. 301.a
falsò dicitur post Alexandrum creatus Episcopus Alexandrinus. 359.a.b
Theophania festum quo ritu in carcere cum suis celebrauerit Lucianus. 56.e. 57.a
Theophilus, quod Gallo fauisset, à Constantio in exilium missus. 683.a
eius res gesta. ibid.
eiusdem ad Indos legatio à Philostorgio descripta. ibid.b.c
res eius gesta à Philostorgio & Thalassio hereticis scripta fide caret. ibid. & seq.
Theophilus Episcopus Beneuentanus Concilio Romano sub Melchiade celebrato interfuit. 111.b
Theophilus Episcopus Traianopolis ab Arianis post Concilium Sardicense in exilium missus. 623.b
Theophronius Episcopus Tyanensis quid in Concilio Antiocheno. 546.b
Theotecnus Episcopus Caesarea Palestinae ante Agapium. 31.c.d
Theotecnus Praefes Antiochenus, dolosus artifex impietatis, & persecutor. 66.e
decectis eius fallacijs, post multas plagas morte à Licinio multatur. 123.e
Theotecnus satellites in persecutione Liciniana Abibum diaconum ne se prodant hortatur. 169.d
Thimafarcus Episcopus epistola Pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 620.c
Thomais virgo scripsit Acta Martyrum. 62.c
Thronus in medio confessus Synodalis poni solitus, & super eum liber Euangelij vice Christi. 307.e
Thronus Episcopalis Alexandrina Ecclesia ignominia effectus non sine vitiope delinquens. 723.e
Tiberiade in Palestina templum à Iosepho extruitur. 400.a
Ticonius Donatista iniquitatem Donatistarum reserat. 35.a.b.d
acris ingenij vir. 231.e
Timotheus Antiochenus Romam veniens martyrium subit. 70.b
à Theodora sepulturae mandat. ibid.c
quomodo sub Constantino dicatur passus. ibid.d
Timotheus Episcopus epistola Pseudosynodi Sardicenis subscripsit. 620.c. item
Timotheus Episcopus ab Anquilo. 621.a
Timotheus presbyter Athanasij in Conuentu Tyrio à meretricula accusati personam agit. 449.c
Tiridates Rex Maioris Armeniae persecutor. 60.d.e
baptizatur demum cum suis. 61.b
eius litterae ad Leonium Episcopum Caesareae Cappadociae. ibid.d.e
eius conuersione latatus Constantinus. 62.b
Tiullus sine parente in Vrbe à Marcello Papa aucta. 36.e
alter à Siluestro Papa in Thermis Traiani erectus. 277.c
Tiullus Crucis in aniro sepulchri inuentus. 373.c
Tiullus Constantino tributus. 97.b
Tiullus Pontificis Maximi à Christianis Imperatoribus cur usurpatus. 99.a. & seq.
Tiullum sui nominis publicis operibus & edificijs à se erectis nemquam assisit Constantinus. 275.a.b. 493.c

contra Traianus. 275.b.
Titulum diuinitatis soliti tribuere Ariani Imperatori, cum ipsi Filij Dei diuinitatem negarent. 459.b. 467.a
Titulus aeternitatis ab Arianis tribuitus Constantio. 783.c
Tolosanus Episcopus ex Concilio Byterrensi agitur in exilium. 744.c
Tonsura Monachorum laudata. 840.d
Tormenta crudelissima passi Martyres in Perside sub Sapore. 573.b. & seq. 579.d. & seq.
dirissima à Macedonio excogitata. 663.a
Traectoria litterae. 133.c. & seq.
Episcopis ad Concilium vocatis dari solita. 134.a.b
earum forma. ibid.d
Traditio & vetus obseruantia, ut heretici & haeresarcha apud Romanum Pontificem exomologesin agant. 647.a
Traditores Episcopi in Africa quid in Caecilianum. 9.a. & seq.
schisma constant. ibid. & seq.
in Africa in Caecilianum Episcopum Carthaginiensem ordinatum insurgent. ibid.
ijs se iungunt schismatici. 35.b
qualiter in Concilio Arelatensi puniti. 139.b
Traianus gloriae cupidus, cur à Constantino herba parietina sit appellatus. 275.b. 493.c
Translatio sedium vetita à Nicano Concilio. 339.b
Vide, Sedes.
Translatio corporum SS. Andreae & Lucae ex Achaia Constantinopolim Constantio Imperatore iubente facta. 782.b
Treueris exulat Athanasius. 470.d
an illic Symbolum scripserit. 529.c.d
Triaditae ciuitas, eadem Sardica. 588.a
Tribunal Ecclesiasticum à Constantino summo honore habitum. 388.d. & seq.
Tribuni militum missi à Constantino Legati. 385.b
quid apud Nicolaum Myris. ibid.c. & seq.
calumniam patiuntur. 386.b
quid in eos Ablauis. ibid.
damnati Nicolaum innocant. ibid.d
diuinitus liberantur. 387.a
Tributa à Constantino relaxata. 97.a. 104.b.c
non graua imposta, ut calumniatur Zosimus. 425.e. & seq.
imò non aucta, sed diminuta. 426.a.b. 428.d. 430.b
Tributa ab Ethnicis Imperatoribus imposta fuisse grauissima. 427.b
Tributum Chrysfaryum ab Anastasio Imperatore sublatum, quale. ibid.d
Tributum auri à tributo argenti diuersum, & econtrà. ibid.e
Tributum Folles nominatum Senatoribus à Constantino impositum. 426.c.d. 428.d.e
Tributum lenonibus & meretricibus quando & à quibus postum. 426.e. 427.a
Tributum indixisse populo Alexandrino Athanasius accusatur. 410.e
Tricenaria Constantini quando celebrata. 444.b. 445.b
Trinitas & vnitatis in Diuinitate in Ecclesia credita, testantibus id etiam Ethnicis. 311.b
Trinitatis nomina in Formatis poni solita. 341.d
Trinitatis symbola ab Eunomio sublata. 825.e
Tripodes Apollinis à Constantino ludibrio expositi. 380.b
Triphyllus Ledrensis Episcopus, comes Spiridionis. 515.a.b.c
ob voculae vnius mutationem acriter à Spiridione reprehensus. 303.e
Tritones, marini homines, saepe visi. 571.b
Triumphus Constantini de Maxentio extincto descriptus. 89.a
Troglo-

I N D E X

Trogodita heretici, ijdem Eunomiani. 826.a
 Trophimus martyr Laodicensis cum Thalo sub Maximo. 34.d
 Tryphon Episcopus in condemnationem Athanasij subscripsit. 697.c
 Tumultus Antiochie in creatione Eustathij Episcopi excitatus. 283.a
 Turbo Episcopus Arianus Luciferum Calaritanum confessorum pessime habuit. 735.b
 Turca per lupos significati, qui ex Sibyllino oraculo Constantinopolim perdituri essent. 425.d.2
 Tychoonius. Vide, Ticonius.
 Tyrannorum statua luto obtegi solita. 123.c
 Tyrannus Episcopus Antiochenus quamdiu sederit, & quando obierit. 103.d
 Tyria Acha Romam allata, & illic cognita. 524.b.c
 eorum exemplar Alexandriam missum. ibid.b
 Tyrium Concilium petunt Eusebiani. 442.a
 Constantinus iniuste indulget. ibid.c
 literis Constantini indictum. 444.c.2
 Conciliabulum Arianorum meriud appellandum. 445.b.c
 quando habitum. ibid.d
 in eo Comes & milites, atque etiam accusatores ijdem & Indices. ibid.c
 quot & quales Episcopi ad id conuenerint. ibid.c
 non conueniunt Patrum sed apparuerunt fideles praese ferent. 446.c
 confessus eius quam iniquus. 447.a
 quid ibidem Potamon in Eusebium. ibid.
 in eo Eusebiani sunt Indices, & Meletiani accusatores. ibid.e.448.a.c
 qua crimina ibi in Athanasium obiecta. 448.b
 in eadem meretrix Athanasij accusatrix prodijt. 449.b
 & seq.
 variaeque aliae calumnie in Athanasium productae. 450.a.b.c
 Legatos in causa Athanasij, eosdemque Episcopos Meletianos in Aegyptum decernit. 451.c
 contestatio ibi facta ab Episcopis Catholicis aduersus Eusebianos. 452.b.c.d.e
 libelli contestationum illic editi. ibid. & 453.a
 fert sententiam in Athanasium. 457.e
 qualis haec fuerit. 470.b
 Episcopi eius a Constantino Imp. Ierosolymam ad Eucama conuocantur. 459.b.c
 dictum Concilium Ierosolymis continuatum. 463.d
 V.
VALENS tyrannus inuadit Imperium. 23.e
 Valens creatur Caesar a Licinio. 181.d
 Valens martyr in Palestina sub Maximo. 27.d.2
 Valens & Ursacius Ariani, & non Theopaschita. 600.d.2
 in Concilio Sardicensi veniam petunt. 601.a
 ambo Episcopi erronei Concilij Sardicensis decreto cohibentur. 603.b
 Mediolanum ad Concilium pergunt, ibique palinodiam recantant. 645.e
 Romam se ad Iulium Papam conferunt. 646.b. & seq.
 eorumdem poenitentia libellus. 646.c.d
 litteris pacificis Athanasij subscribunt. 647.b
 Synodum Mediolani in Palatio cogunt, & quare. 694.b.c
 in condemnationem Athanasij subscribunt. 697.e
 quid in Concilio Sirmicensi. 755.d
 in Concilio Ariminensi damnantur. 787.a.b.788.e
 idem Valens epistola Pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 621.a

de victoria aduersus Magnentium obtenta se ab Angelo certiore reddidit esse Constantio Imp. doloze persuadet. 672.a
 calamum & chartam de manu Eusebij Episcopi Vercellensis in Synodo Mediolanensi extorquet, & quare. 694.a
 sub specie Orthodoxiae Episcopos Arimini congregatos decipit. 794.c
 eius anathematismi. 795.b
 eiusdem in Concilio Ariminensi posteriori inanis tergiversatio. ibid.d
 Valens Comes a Magnentio ad Constantinum missus Legatus. 648.b.c.650.c
 Valentinianus Imperator, quantumuis inuitus, S. Martino assurgere cogitur. 294.c
 Valentinus Episcopus Arelatenfis. 586.b
 Valerius Maximus Basilius Urbis Praefectus. 222.a
 Vararanes Rex Persarum Hormisdas successit. 37.d
 Vasa sacra Ecclesiae Carthaginensis deposita non inuenta. 8.e.9.a
 eorumdem index fidei cuidam anicula creditus. 8.e
 Vasa diuersa donata basilicae S. Petri a Constantino. 258.b.c
 ipsis Gothis admiranda & veneranda. ibid.d
 Vasa sacra magno in honore habita. 440.a
 Varsense Concilium in quo restituentium. 345.c
 Vaticana basilica a Constantino erecta. 258.a
 Vaticanus collis in Capitolium mutatur. 88.e.89.a
 Vela seu linteamina Ecclesiae offerri solita. 410.e
 Velum Iudicis venale nefiti, lege prohibet Constantinus. 437.b
 Velum hieroglyphicum noctis, mortis, immortalitatis, &c. 492.a.b
 Velata virgines quid expriment. ibid.
 Venantius Fortunatus stipulatur historiae draconis a Siluestro Papa superari. 268.a.b
 Venenum Constantino a fratribus propinatum. 488.b.502.b
 Veneris templum in monte Libano a Constantino dirutum. 380.e
 Venerius Agens in rebus Liberium in exilio affligit. 763.a
 Verbi Dei incarnatio non est ignominia, sed gloria. 403.d.2
 Verbum Deum non unicum ab Ario poni. 200.c
 Vercellensis Ecclesiae studium erga Eusebium confessorum exulem. 739.b.c
 Verinus Vicarius in Africa sub Constantino. 212.e.222.c.229.c
 Verona quo successu cum exercitu Maxentij pugnauerit Constantinus. 84.d.2
 Vespaianus quod obsequium praestiterit in restitutione Capitolij. 257.b
 Vestales virgines Roma draconis fuisse altrices, ut commentum refellitur. 268.a
 Vetrano tyrannus in Pannonia. 643.d
 eum Constantius praecipitare satagit. 657.d
 a Constantio dolo capitur. 670.a
 Vexilla, signa militaria. 82.a
 Vicennalia Constantini, quibus celebratum est Nicenum Concilium. 289.b.348.a
 Victor martyr Nicomedia sub Maximo. 59.d
 alter in Armenia. 60.c
 Victor Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 173.d
 Victor Rufficadiensis Episcopus Traditor quid in Caecilianum. 9.b
 Victor Garbientis Episcopus Donatista quo sine Romam missus. 229.e
 Victor Episcopus in condemnationem Athanasij subscripsit. 697.c
 Vitor

I N T O M. III. ANNAL. ECCLES.

Victor Maurus miles interitum Maximiani Herculi praedixit. 19.d
 Victor Historicus de tempore creationis Caesarum filiorum Constantini erroris arguitur. 104.e.149.b
 eiusdem calumnia de appetitu laudis in Constantinum refellitur. 493.c
 item de perpetuo diademate. 494.d
 a Iuliano Secundo Pannonia Consul praeficitur. 838.d
 in annis Constantij erroris conuincitur. ibid.
 Victoria Constantino laurea offert. 20.a
 Victoria idolum Capitolij a Constantio sublaturum. 745.e
 Victoria Constantino aduersus Maxentium diuinitus promissa. 75.e
 Victoria Constantini aduersus Ruricum exercitus Maxentij ducem. 84.d. & seq.
 eiusdem aduersus Maxentium. 86.a. & seq.
 Dei ope parata. 87.a
 alia eiusdem in Pannonia aduersus Licinium, eaque prodigio quodam praenuntiata. 179.c.d
 eiusdem alii in Thracia aduersus Licinium virtute Crucis obienta. 180.d. & seq.
 tertia eiusdem aduersus eundem, & quidem terra marique. 185.d. & seq.
 Victoria Constantini prima. 84.a.c. & seq.
 Victoria Constantini tituli & praeconia. 92.b.c
 Victoria Constantini, eadem religionis Christianae aduersus superstitionem Gentilium repetata. 186.e.187.a
 Victoria ex cultu verae religionis accepta. 510.e
 Victorinus cum sociis sub Maximo Nicomedia martyrio affectus. 59.d
 Victorinus Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 173.d
 Victorinus damnatus in Concilio Romano, alius a Pictauiensi. 278.a
 Victorinus Episcopus Pictauiensis & martyr calumniam passus. ibid.
 Vigilius Episcopus Tridentinus dialogos scripsit, in quibus Athanasium cum Ario disputantem induxit. 305.b.514.a
 de capitulis ad confessionem Nicenam additis erroris conuincitur. 601.e
 Vincentius, Victor & Osius, in Concilio Niceno Sedis Apostolicae Legati. 293.b.c
 Vincentius Episcopus Capuanus in Campania Mediolani apud Constantem. 585.c.d
 an Legationem ad Concilium Sardicense obierit. 590.b
 a Concilio Sardicensi ad Constantium Imperatorem Legatus missus. 622.d
 quid passus Antiochie. 623.d. & seq.
 a Liberio Papa ad Constantium in Gallias iterum Legatus. 674.a
 Constantij & Arianorum importunitate victus, damnationi Athanasij subscribit. ibid.d
 lapsus eius admodum lugubris. 675.d
 sed non in impietatis barbarum praecipitatus. ibid.e
 Liberij Papa ad Concilium Ariminense Legatus. 784.b
 eiusdem ibidem constantia praedicata. 796.c
 Vindicta diuina in Galerium Maximianum persecutorem. 63.a.b
 item in Blacium Arianum litterarum Antonij Magni contemptorem. 563.b.c
 Virgines damnatae ad prostibulum, miro modo liberatae. 44.b.46.b
 Virgines quadraginta martyres sub Licinio Hieraslae. 159.b.c
 Virgines viginti millia in vna ciuitate. 164.b
 Virgines Deo dicatae ubi abundant, ibi in praesentia sunt fertiliores. 226.c

Virgines moniales, earumque instituta. 406.b.c.409.b
 Virgines Deo dicatas Christi sponsus vocat Ecclesia. 722.a
 Virgines Alexandrinae quae ab Ethnicis sub Praefecto Pbi-lagrio passae. 454.e
 Virgines Alexandrinae quae passae ab Arianis. 558.e
 Virgines Aegyptiae quid passae sint ab Arianis sub Constantio. 722.a.b.723.b.c.724.c.726.c.728.a
 Virgines sanctimoniales quae passae in Palestina. 741.d
 Virgines Christianae custoditae a Persis. 816.b
 Virgines ab Ario deceptae. 153.a.155.c
 reuerae meretriculae. 203.c
 Virgines & viduae donatae a Constantino perpetua annona. 349.e
 Virginum monasterium S. Pachomij. 401.d
 Virginum sacrarum immensa multitudo in Ecclesia Dei. 350.c
 Virginum sacrarum laudes. 721.e
 Virginum raptores lege Constantini coerciti. 228.c.d
 nem Constantij & Constantis. 641.a
 Virgo rapta non clamans, qua poena digna. 228.d
 Virgo Christiana Licinium delusit. 160.c. & seq.
 Virgo ministrasse dicitur Athanasio in cisterna delitescenti. 735.e. & seq.
 quomodo id contingere potuerit. 637.c.d.2
 Viri illustres sub Constantino. 507.e. & seq.
 Virorum clarissimorum delicta puniri mandat Constantinus. 181.e.182.a
 Virorum locus in Ecclesia a parte sinistra, seminarum vero a dextra. 307.d
 Viriones Constantino praefecti ostensa. 186.e
 alia Petro Alexandrino Episcopo de Ario exhibitae. 48.d.e
 alia Constantio agrotanti facta. 514.d
 alia Saporis Persarum Regi apud Nisibin factae. 517.e
 alia S. Ephraem Syro ostensa. 519.c.d
 alia Antonio Magno de Arianis. 524.d.e
 alia quae Iuliano apparuerunt. 830.e
 alia quae Constantio ante obitum apparuerunt. 834.d
 Visiones Angelorum vel sanctarum animarum quid diuinum praese ferre solent. 249.e. & seq.
 Visionibus delusi Massaliani. 840.b
 Vitalianus Episcopus in condemnationem Athanasij subscripsit. 697.e
 Vitalis Episcopus Antiochenus post Tyrannum disciplinam Ecclesiasticam restituere curat. 103.d
 auctor Concilij Ancyranij. 142.e
 eius obitus. 146.d
 Vitalis Episcopus a Tyro epistola Pseudosynodi Sardicensis subscripsit. 620.a
 Vuellius Afer Donatista Catholicos ut persecutores perstrinxit. 632.d
 Vnus vnus ex Legatis Siluestri in Concilio Arelatenfi. 135.c
 Voces nouae ob nouas haereses iure sunt adhibenda. 806.c
 Vota pro Imperatoribus ad multos annos multiplicata. 89.c.
 Vota publica pro Crispo nuncupata. 223.c
 Votorum nuncupatio pro Imperatoribus quando fieri solita. 148.d
 quibus verbis nuncupari solent. ibid.e
 a Constantino mutata. ibid.
 Vrbicariae provinciae quae. 333.b.c.d
 Vrbicarium, & Suburbicarium, idem. ibid.b
 Vrbicarium aliud a Suburbano. ibid.b.c
 Vrbicus diaconus Liberij in exilio minister. 763.a
 Vrbicus Potentinus Eunomij discipulus. 826.b
 Vrbis nomine non Constantinopolis, sed Roma ab Eusebio significata. 377.e
 Vranus Gothus Episcopus Andae successor. 551.d
 Vrsacius

INDEX IN TOM. III. ANNAL. ECCLES.

<i>Vrsacius missus in Africam ad coercendos Donatistas Praefectus.</i>	436. a	<i>Zonaras de Actis Siluestri erroris arguitur.</i>	151. e
<i>de eo Donatistarum querela.</i>	ibid. & 630. c	<i>item de Patriarchatus Ecclesia Constantinopolitana initio.</i>	276. c
<i>interitus eius à Constantino Christianis exprobratur.</i>	436. a	<i>Zosimus de natalibus Constantini erroris conuincitur. 5. d</i>	ibid. e
<i>Vrsacius & Valens tantum Ariani fuere, non autem Theoposchitea.</i>	600. d. e	<i>Philippicas potius quam historiam scripsisse videtur.</i>	ibid.
<i>in Concilio Sardicensi veniam petunt.</i>	601. a	<i>eiusdem error de loco obitus Maximiani Herculi.</i>	19. a
<i>ambo Episcopi erronei Concilio Sardicensi decreto cobi-</i>		<i>alter eiusdem de numero exercitus Constantini.</i>	83. d
<i>bentur.</i>	603. b	<i>Christianis non tantum omnes clades attribuit, sed eo-</i>	
<i>Mediolani in Concilio palinodiam recantant.</i>	646. a	<i>rum culpam Romanum Imperium collapsum esse docere</i>	
<i>eorumdem penitentia libellus.</i>	646. c. d	<i>conatur.</i>	108. b. e
<i>ssione id ab eis factum esse declaratur.</i>	ibid. b. 659. c	<i>de Secularibus ludis à Christianis Imperatoribus pra-</i>	
<i>Romam se ad Iulium Papam conferunt.</i>	646. b. & seq.	<i>termis expostulans, resellitur.</i>	108. c. d
<i>litteris pacificis Athanasij subscribunt.</i>	647. b	<i>eius de tempore creationis Caesarum error.</i>	149. b. 181. e
<i>una cum alijs Mediolani in Palatio conueniunt, &</i>		<i>Constantinum auaritia arguens, calumnia conuincitur.</i>	
<i>quare.</i>	694. b. c	151. e 226. c	
<i>in condemnationem Athanasij subscribunt.</i>	697. e	<i>item, dum ait Constantinum debitores tormentis affige-</i>	
<i>quid in Concilio Sirmiensi.</i>	755. d	<i>re iussisse.</i>	227. c. d
<i>in Concilio Ariminensi damnantur.</i>	787. a. b. 788. e	<i>alia eiusdem de Constantini religione calumnia resel-</i>	
<i>Vrsacius in Illyrico sub Maximino martyrio affectus.</i>	34. e	<i>litur.</i>	234. b
<i>Vrsus Constantini tempore in Africa Quaestor.</i>	98. b	<i>locus eius de Aegypto suadente Constantino Bap-</i>	
<i>Vrsus Tribunus à Constantino in Superiorem Phrygiam</i>		<i>sum elucidatur.</i>	245. d. e
<i>iam defectionem molientem cum copijs missus.</i>	385. b	<i>eiusdem textus ex Euagrio restituendus.</i>	ibid. e
<i>Uthba Zanens eunuclus respicit, & martyrium consum-</i>		<i>nonos Magistratus à Constantino creatos calumniatur.</i>	
<i>mat.</i>	574. a. & seq.	424. e. & seq.	
<i>Usuram exerceere Clericis à Nicano Concilio interdi-</i>		<i>Constantinum lupum appellans resellitur.</i>	425. d
<i>ctum.</i>	339. a	<i>item Constantinum de tributorum vexatione suggillans.</i>	
		<i>ibid. e. & seq.</i>	
		<i>quando scripserit.</i>	426. d
		<i>calumnia eius de Chrysargyro à Constantino imposta</i>	
		<i>arguitur.</i>	427. a. & seqq.
		<i>item de Follis tributo Senatoribus imposto.</i>	428. e
		<i>eiusdem de tempore creationis Galli Caesaris error.</i>	670. a
		<i>Zosimus Papa cur canonem Concilio Sardicensis nomino</i>	
		<i>Concilij Nicani citauerit.</i>	622. a. b
		<i>Zosimus Episcopus Neapolitanus in locum Maximi ab</i>	
		<i>Arianis sufficitur.</i>	800. a
		<i>ab eodem Maximo excommunicatus, prodigiosè vexa-</i>	
		<i>tur.</i>	ibid.
		<i>Episcopatus renuntians, pristina sanitati restituitur.</i>	
		<i>ibid. b</i>	
		<i>Zoticus Episcopus à Quintiano Concilio Romano sub</i>	
		<i>Melchiade celebrato interfuit.</i>	111. b
		<i>Zoticus cum socijs martyr Nicomediae sub Maximino.</i>	
			59. d
		<i>Zoticus Romanus ciuis, Praefectus Constantinopoli, pietate</i>	
		<i>clarus.</i>	424. d
		<i>Constantinopoli primus xenodochium erexit.</i>	ibid.

X.

X Littera Christus & Crux significatur. 78. b. & seq.
 X, aliquando recta linea describi solere in forma Crucis cum P, I.
 ibid. c. d.

Xantius vnus ex Quadraginta martyribus Sebaſte in Armenia martyrio coronatis. 166. e
 Xenodochiorum auctor Zoticus ciuis Romanus Constantinopoli. 424. d

Z.

Z ACCHEVS monachus haereticus, eiusq; deliria. 841. d
 Zebinas martyr in Palestina sub Maximino. 22. c
 Zenophilus Consularis. 11. d
 Acta coram ipso contra Caecilianum quibus Consulibus consignata. ibid. d
 Praefectura eius sincerissima. 12. a
 Zenophilus V. C. & Crato philosophus arbitri disputationis inter Iudaeos & Siluestrum Papam instituta. 150. c
 Zeuzius Episcopus Catholicus in Africa. 173. d

FINIS.

CHRISTOPHORO PLANTINO
ARCHITYPOGRAPHO REGIO S.

V M nostrorum Annalium Tomi primi secundam editionem pernecessariam meditaremur; in teipsum, mi Plantine, solum, inter tot celebres saeculi nostri Typographos, coniecimus oculos; quippe qui inter omnes criteas facile princeps; utque id praestares, decreuimus omnino. Quamobrem quod nostrarum partium fuit, & in prima editione sumus polliciti, nostrum studium impigre laborauit, ut primum Annalium Tomum à nobis recognitum, emendatum, quam plurimis auctum ac locupletatum acciperes. Quod igitur litteris Apostolicis, absque assensu nostro, facere vetitum est alijs, ut tibi vni liceat licentiam libenter ac liberaliter impartimur. Accipiant itaque abs te nostrorum Annalium primi Tomi secundam editionem omnes trans montes. sitae prouinciae, in quas aut nulla aut pauca primae editionis volumina penetrarunt, ac denique vniuersus Christianus Orbis vbique diffusus. Habeant & te ducem quem sequantur ceteri qui in posterum, nostro tamen consensu, eundem sunt edituri Typographi. Sciat & Lector, omne esse adulterinum & spurium, quod huic secundae abs te curandae editioni non fuerit consentaneum. In opus, te rogamus, inuigila; te ipsum in hoc Plantinum exhibe, te imitare, atque te ipsum, Plantine, supera, si licet. Vale. Datum Romae, x. Kal. Febr. M. D. LXXXIX.

Tui studiosissimus Caesar Baronius, Presbyter
Congregationis Oratorij.

CÆSAR BARONIUS
IOANNI MORETO,
TYPOGRAPHO ANTVERP. S. P.

MAGNA quidem iactura bonarum litterarum ex hac vita sublatum esse D. CHRISTOPHORVM PLANTINVM, dignae memoriae virum, eruditorum eadem est sententia, & par omnium lamentatio: sed id accidisse non leui nostrarum lucubrationum detrimento, nobis amplius dolendum fuit. siquidem Annales nostros, quos cudendos acceperat, ardentiori complexus studio (quod commune sit senibus, parius senectutis vehementi amore prosequi) propensiori fouere cura, & sollicitiori curare ceperat industria; cum inopinatò, licet matura senectute, ex hac vita ad premia eterna à Deo vocatus excessit. Sed leniuit ex parte dolorem, audisse inter omnes ipsius alumnos te delectum, probatumque eius calculo dignum Typographiae Regiae successorem; nec id pridem, vel vltimo tantum elogio, sed diu ingenij tui vires, & solertiam in rebus agendis expertum, ad hoc te aluisse, instituisseque, atque etiam foedere nuptiarum sibi arcto vinculo deuinxisse: vnde ob eam quoque causam contigerit ipsi latior ex hac vita discessus, cum videret in te, alterum se relinquere. Sequimur, mi Morete, perlibenter soceri tui de te iudicium, tibi que perinde ac ipsi viuenti editionem Annalium nostrorum concedimus. tuarum modò partium est, id praestare, ne quid desiderari possit in te, quod omnes expectabamus ab illo: cui sicut magna fuit laudi, ea in re à nemine superari; ita maiori ipsi cedit gloriae, à te vno vinci, quem à se eruditum atque probatum honestissima functionis reliquit heredem. Vale.

S V M M A P R I V I L E G I I

P R I N C I P V M B E L G A R V M.

ALBERTVS & ISABELLA CLARA EVGENIA Archiduces
Austriæ, Duces Burgundiæ, Brabantie, &c. Serenissimi Belgarum
Principes, Diplomate suo sanxerunt; nequis CÆSARIS BARONII
SORANI S. R. E. Presb. Cardinalis *Annalium Ecclesiasticorum To-*
mos, præter Balthafaris Moreti voluntatem, vlllo modo imprimat,
aut alibi terrarum impressos, in has Inferioris Germaniæ ditiones
importet, venalesve habeat. Qui fecus faxit, confiscatione librorum
& alia graui poena mulëtabitur, vti latius patet in litteris datis
Bruxellæ, xvii. Ianuarij, M. DC. XI.

Signat.

S. de Grimaldi.

Et in Concilio Brabantie,

I. de Buschere.

Series Chartarum.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv
Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq
Rrr Sss Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz.

Aaaa Bbbb.

a b c d e f g.

Omnes sunt Terniones, præter * Quaternionem, & Bbbb & g Duer-
niones.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA

BALTHASARIS MORETI

M. DC. XXI V.

